[illegible]

[illegible]

FRANCISCI SVAREZ,

E SOCIETATE IESV,

METAPHYSICARVM DISPVTATIONVM,

In quibus & vniuerſa naturalis Theologia ordinatè traditur, & Quæſtiones ad omnes duodecim Ariſtotelis libros pertinentes, accuratè diſputantur,

TOMI DVO.

Cum quinque Indicibus: quorum prior Diſputationes, & Sectiones vtriuſque Tomi complectitur. Secundus breuem Ariſtotelici textus expoſitionem continet, & loca, vbi Quæſtiones ad textum pertinentes hoc in opere diſputantur, deſignat. Tertius eſt rerum præcipuarum in vtroque Tomo contentarum. Quartus eſt Philoſophicus. Quintus verò Theologicus.

Summa recenter cura, præ cunctis alijs hucuſque impreſſis, à mendis omnibus expurgati.

CVM LICENTIA SVPERIORVM.

VENETIIS, M. DC. X.

Apud Hæredes Melchioris Seſſæ.

WESTON COLLEGE LIBRARY
WESTON, MASS.

BD
331
.S83
D57
1610
JESUITICA
OVERSIZE
t.1

33137

INDEX DISPVTATIONVM ET SECTIONVM, QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

IN PRIORI TOMO.

DISPVTATIO PRIMA.

De natura primæ Philoſophiæ ſeu Metaphyſicæ.

Sectio 1. *Quod ſit Metaphyſicæ obiectum.*
2 *Vtrum Metaphyſica verſetur circa res omnes ſecundum proprias rationes earum.*
3 *Vtrum Metaphyſica ſit vna tantum ſcientia.*
4 *Quæ ſint huius ſcientiæ munera, quis finis, quæve vtilitas.*
5 *Vtrum Metaphyſica ſit perfectiſsima ſcientia ſpeculatiua, veraque ſapientia.*
6 *Vtrum inter omnes ſcientias Metaphyſica maximè ab homine appetatur appetitu naturali.*

DISPVTATIO II.

De ratione eſſentiali ſeu conceptu entis.

Sect. 1. *Vtrum ens in quantum ens, habeat in mente noſtra, vnum conceptum formalem omnibus entibus communem.*
2 *Vtrum ens habeat vnum conceptum, ſeu rationem formalem obiectiuam.*
3 *Vtrum ratio ſeu conceptus entis in re ipſa, & ante intellectum, ſit aliquo modo præciſus ab inferioribus.*
4 *In quo conſiſtat ratio entis in quantum ens, & quomodo inferioribus entibus conueniat.*
5 *Vtrum ratio entis tranſcendat omnes rationes & differentias inferiorum entium, ita vt in eis intimè, & eſſentialiter includatur.*
6 *Quomodo ens in quantum ens ad inferiora contrahatur ſeu determinetur.*

DISPVT. III.

De paſſionibus entis in communi & principijs eius.

Sect. 1. *Vtrum ens in quantum ens habeat aliquas paſſiones, & quales illæ ſint.*
2 *Quot ſint paſsiones entis, & quem ordinem inter ſe ſeruent.*
3 *Quibus principijs demonſtrari poſsint paſſiones de ente, & an inter ea hoc ſit primum,* Impoſſibile eſt idem eſſe & non eſſe.

DISPVT. IIII.

De vnitate tranſcendentali in communi.

Sect. 1. *Vtrum vnitas tranſcendentalis addat enti rationem aliquam poſitiuam, vel tantum priuatiuam.*
2 *Vtrum vnum de formali dicat ſolam negationẽ quam addit ſupra ens, vel aliquid aliud.*
3 *Quotuplex ſit in rebus vnitas.*
4 *Vtrum vnitas ſit adæquata paſsio entis: & de diuiſione entis in vnum & multa.*
5 *An diuiſio entis in vnum & multa ſit analoga.*
6 *Quomodo vnum & multa opponantur.*
7 *An vnum ſit prius quàm multa, & indiuiſio quàm diuiſio.*
8 *An diuiſio entis in vnũ & multa ſit prima omnium.*
9 *Vtrum vnitas tranſcendentalis ſit vnitas numerica.*

DISPVT. V.

De vnitate indiuiduali, eiuſque principio.

Sect. 1. *Vtrum omnes res quæ exiſtunt, vel exiſtere poſſunt ſingulares ſint & indiuiduæ.*

2 *Vtrum in omnibus naturis res indiuidua & ſingularis, vt talis eſt, addat aliquid ſupra communem, ſeu ſpecificam naturam.*
3 *Vtrũ materia ſignata ſit indiuiduationis principium in ſubſtantijs materialibus.*
4 *An forma ſubſtantialis ſit principium indiuiduationis ſubſtantiarum materialium.*
5 *Vtrum principium indiuiduationis ſit exiſtentia rei ſingularis.*
6 *Quod tandem ſit principium indiuiduationis in omnibus ſubſtantijs creatis.*
7 *Vtrum principium indiuiduationis accidẽtium ſit ex ſubiecto ſumendum.*
8 *An repugnet duo accidentia ſolum numero diuerſa, eſſe ſimul in eodem ſubiecto ob eorum indiuiduationem.*
9 *An repugnet indiuiduationi accidentium, vt plura ſolum numero differentia ſucceſſiuè ſint in eodem ſubiecto.*

DISPVT. VI.

De vnitate formali, & vniuerſali.

Sect. 1. *Vtrum ſit in rebus aliqua vnitas formalis diſtincta à numerali, & minor illa.*
2 *An vnitas vniuerſalis naturæ diſtincta à formali, ſit in rebus actu ante mentis operationem.*
3 *Vtrum natura communis ex ſe habeat aliquam vnitatem præciſionis extra indiuidua, & ante mentis operationem.*
4 *Quid ſit ĩ natura vniuerſali aptitudo, vt ſit in multis.*
5 *An vnitas vniuerſalis conſurgat ex operatione intellectus, & quomodo difficultatibus in cõtrarium poſitis ſatisfaciendum ſit.*
6 *Per quam operationem intellectus fiant res vniuerſales.*
7 *An vniuerſalia ſint entia realia corporea, ſubſtantialia, vel accidentalia, quaſque cauſas habeant.*
8 *Quotuplex ſit vniuerſale, ſeu vnitas eius.*
9 *Quomodo in re diſtinguantur vnitas generis & differentiæ, tam inter ſe, quam ab ſpecifica vnitate.*
10 *Vtrum abſtracta Metaphyſica generum, & ſpecierum, & differentiarum poßint inter ſe prædicari.*
11 *Quod ſit in rebus principium vnitatis formalis, & vniuerſalis.*

DISPVT. VII.

De varijs diſtinctionum generibus.

Sect. 1. *Vtrum preter diſtinctionem realem & rationis, ſit aliqua alia diſtinctio in rebus.*
2 *Quibus ſignis ſeu modis diſcerni poßint varij gradus diſtinctionis rerum.*
3 *Quomodo idem & diuerſum tum inter ſe, tum ad ens comparentur.*

DISPVT. VIII.

De Veritate, ſeu Vero, quod eſt paſſio entis.

Sect. 1. *Vtrum in compoſitione & diuiſione intellectus ſit formalis veritas.*
2 *Quid ſit veritas cognitionis.*
3 *Vtrum veritas cognitionis ſit ſolùm in compoſitione, & diuiſione, vel etiam in ſimplicibus conceptibus.*
4 *An veritas cognitionis ſeu intellectus in eo non ſit, do nec iudicet.*
5 *An veritas cognitionis ſit tantum in intellectu ſpeculatiuo, vel etiam in practico.*
6 *An in diuiſione ſit veritas æquè ac in compoſitione.*
7 *Vtrum veritas aliqua ſit in rebus, quæ ſit paßio entis.*
8 *An veritas per prius dicatur de veritate cognitionis, quàm de veritate rei, & quomodo.*

DISPVTATIO IX.

De falſitate, ſeu falſo.

Sect. 1. *Quidnam, & vbi ſit falſitas, & an ſit entis proprietas.*
2 *Quæ ſit falſitatis origo.*
3 *Vnde oriatur difficultas veritatem aſſequendi.*

DISPVT. X.

De bono ſeu bonitate tranſcendentali.

Sect. 1. *Quid bonum, ſeu bonitas ſit.*
2 *Quomodo ſe habeat bonum ad rationem finis, vel potius quotuplex ſit bonum.*
3 *Quodnam bonum ſit, quod cum ente conuertitur tanquam paßio eius.*

DISPVTATIO XI.

De malo.

Sect. 1. *Vtrum malum ſit aliquid in rebus, & quotuplex ſit.*
2 *Quotuplex ſit malum.*
3 *Vbi, & vnde ſit malum, & quas cauſas habeat.*

DISPVTATIO XII.

De cauſis entis in communi.

Sect. 1. *Vtrum cauſa & principium idem omnino ſint.*
2 *Vtrum ſit aliqua communis ratio cauſæ, & quænam & qualis.*
3 *Quotuplex ſit cauſa.*

DISPVTATIO XIII.

De materiali cauſa ſubſtantiæ.

Sect. 1. *An ſit euidens ratione naturali dari in entibus cauſam materialem ſubſtantiarum, quã materiam primam nominamus.*
2 *Vtrum materialis cauſa ſubſtãtiarum generabilium, ſit vna vel multiplex.*
3 *Vtrum prima & vnica cauſa materialis generabilium ſubſtantiarum, ſit aliquod corpus ſimplex, vel ſubſtantia integra.*
4 *Vtrum materia prima habeat aliquam entitatem actualem ingenerabilem, & incorruptibilem.*
5 *Vtrum materia ſit pura potentia, & quo ſenſu id accipiendum ſit.*

Quo-

6 *Quomodo poßit materia cognoſci.*
7 *Quid cauſet materia.*
8 *Per quid cauſet materia.*
9 *Quid ſit cauſalitas materiæ.*
10 *Vtrum materialis cauſa ſubſtantialis in corporibus incorruptibilibus inueniatur.*
11 *An materia incorruptibilium corporum ſit eiuſdem rationis cum elementari.*
12 *Vtrũ materia cœleſtisne an elemẽtaris perfectior ſit.*
13 *Qualis ſit cauſalitas materiæ incorruptibilium corporum.*
14 *Vtrum in rebus incorporeis dari poßit cauſa materialis ſubſtantialis, & quomodo quantitas ad hanc materialem cauſam comparetur.*

DISPVT. XIV.

De cauſa materiali accidentium.

Sect. 1. *Vtrum detur vera cauſa materialis accidẽtium.*
2 *An ſubſtantia vt ſic eſſe poßit immediata cauſa materialis accidentium.*
3 *Quænam ſubſtantia poßit eſſe cauſa materialis accidentium.*
4 *Vtrum vnum accidens poßit eſſe proxima cauſa materialis alterius.*

DISPVTATIO XV.

De cauſa formali ſubſtantiali.

Sect. 1. *An dentur in rebus materialibus ſubſtantiales formæ.*
2 *Quomodo poßit forma ſubſtantialis fieri in materia, & ex materia.*
3 *An in eductione ſubſtantialis formæ oporteat materiam tempore antecedere.*
4 *An forma, dum ex materia educitur, per ſe fiat.*
5 *Quæ ſit propria ratio formæ ſubſtantialis, propriaq; cauſalitas eius in ſuo genere.*
6 *Quæ ſit ratio cauſandi formæ.*
7 *Quis ſit effectus cauſæ formalis.*
8 *Vtrum forma ſubſtantialis ſit vera cauſa materiæ, & materia effectus eius.*
9 *Vtrum tanta ſit dependentia materiæ à forma, vt ſine illa nec per diuinam potentiam conſeruari poßit: & è conuerſo.*
10 *Vtrũ vnius ſubſtãtię vna tantũ detur cauſa formalis.*
11 *Quid ſit forma Metaphyſica, & quæ materia illi reſpondeat, quamque cauſalitatem habeat.*

DISPVTATIO XVI.

De formali cauſa accidentali.

Sect. 1. *Vtrum omnia accidentia veram exerceant cauſalitatem formalem, & circa quem effectum.*
2 *Vtrum omnis forma accidentalis educatur de potentia ſubiecti.*

DISPVTATIO XVII.

De cauſa efficienti in communi.

Sect. 1. *Quid cauſa efficiens ſit.*
2 *Quotuplex ſit cauſa efficiens.*

DISPVT. XVIII.

De cauſa proxima efficiente, eiuſque cauſalitate, & omnibus quæ ad cauſandum requirit.

Sect. 1. *Vtrum res creatæ aliquid verè efficiant.*
2 *Quodnam ſit principium, quo vna ſubſtantia creata efficit aliam.*
3 *Quodnam ſit principium, quo ſubſtantiæ creatæ efficiunt accidentia.*
4 *Quæ accidentia poßint eſſe principia agendi.*
5 *Vtrum ſola accidentia ſine concurſu formarum ſubſtantialium efficiant alia accidentia.*
6 *Verum accidens ſit inſtrumentum tantùm in productione alterius accidentis.*
7 *Vtrum cauſa efficiens eſſe debeat in re diſtincta à recipiente, vt agere poßit.*
8 *Vtrum cauſa efficiens debeat eſſe ſimul coniuncta, vel propinqua paſſo, vt agere poſſit.*
9 *Vtrum cauſa efficiens ad agendum requirat paſſum ſibi dißimile, & in qua proportione.*
10 *Vtrum actio ſit propria ratio cauſandi efficientis cauſæ, ſeu cauſalitatis eius.*
11 *Vtrum cauſa efficiens aliquid efficiendo corrumpat aut deſtruat, & quomodo.*

DISPVT. XIX.

De cauſis neceſſariò, & liberè ſeu contingenter agentibus, vbi etiam de fato, fortuna, & caſu.

Sect. 1. *Vtrum in cauſis efficientibus creatis ſint aliquæ neceßariò agentes, & qualis ſit illa neceſſitas.*
2 *Vtrum inter efficientes cauſas ſint aliquæ abſque neceſſitate & cum libertate operantes.*
3 *Vtrum cauſis efficientibus poßit eſſe aliqua liberè agens, ſi prima cauſa ex neceſſitate operatur: & in vniuerſum, An libertas actionis requirat libertatem in omnibus cauſis in illam influentibus, vel in vna ſufficiat.*
4 *Quomodo ſtet libertas vel contingentia in actione cauſæ ſecundæ, non obſtante concurſu primæ: & conſequenter. Quo ſenſu verum ſit, cauſam liberam eſſe,* Quæ poſitis omnibus requiſitis ad agendum poteſt agere, & non agere.
5 *Quænam ſit facultas in qua formalis reſidet libertas cauſæ creatæ.*
6 *Quomodo cauſa libera determinetur à iudicio rationis.*
7 *Quæ ſit radix & origo defectus cauſæ liberæ.*
8 *Ad quos actus ſit indifferentia in cauſa libera.*
9 *An libertas cauſæ ſit dum actu operatur.*
10 *An ex libertate cauſarum efficientium oriatur contingentia in effectibus vniuerſi, vel ſine illa eſſe poßit.*
11 *Vtrum aliqua vera ratione poßit fatum inter cauſas efficientes vniuerſi numerari.*
12 *Vtrum caſus & fortuna inter cauſas efficientes numerari debeant.*

DISPVT. XX.

De prima cauſa efficiente, primaque eius actione, quæ eſt Creatio.

Sect. 1. *An poſſit ratione naturali cognoſci creationem aliquorum entium eſſe poſſibilem, an etiam neceſſariam: vel (quod idem eſt) An vnum ens in quãtum ens poſſit eſſentialiter dependere effectiuè ab alio ente.*

2 *Vtrum ad creandum requiratur infinita vis agendi, & ideo ita ſit Dei propria, vt creaturæ communicari non poßit.*

3 *An poßit dari instrumentum creationis.*

4 *An creatio ſit aliquid in creatura diſtinctum ex natura rei ab ipſa.*

5 *Vtrum de ratione creationis ſit nouitas eſſendi.*

DISPVT. XXI.

De prima cauſa efficiẽte, & altera eius actione, quæ eſt Conſeruatio.

Sect. 1. *An poſſit ratione naturali demonſtrari entia creata in ſuo eſſe ſemper dependere ab actuali influxu primæ cauſæ.*

2 *Quænam actio ſit conſeruatio, & quomodo à creatione differat.*

3 *Vtrum res omnes à ſolo Deo pendeant in conſeruari.*

DISPVT. XXII.

De prima cauſa, & alia eius actione quæ eſt Cooperatio, ſeu Concurſus cum cauſis ſecundis.

Sect. 1. *An poßit ſufficienter probari ratione naturali Deum per ſe ac immediate operari in actionibus omnium creaturarum.*

2 *Vtrum concurſus cauſæ primæ cũ ſecundæ ſit aliquid per modum principij, vel actionis.*

3 *Quomodo comparetur cõcurſus Dei ad actionem cauſæ ſecundæ, & ad ſubiectum eius.*

4 *Quomodo Deus præbeat concurſum ſuum cauſis ſecundis.*

5 *Vtrum cauſæ ſecundæ pendeant eſſentialiter in operari à ſola cauſa prima, aut etiam ab alijs.*

DISPVTATIO XXIII.

De cauſa finali in communi.

Sect. 1. *An finis ſit vera cauſa realis.*

2 *Quotuplex ſit finis.*

3 *Quos effectus habeat cauſa finalis.*

4 *Quid ſit, vel in quo conſiſtat ratio cauſandi, ſeu cauſalitatis cauſæ finalis.*

5 *Quænam ſit in fine proxima ratio finaliter cauſandi.*

6 *Quæ res poßit cauſalitatem finalem exercere.*

7 *An eſſe cognitum ſit fini conditio neceßaria, vt poßit finaliter cauſare.*

8 *Vtrum finis moueat ſecundum ſuum eſſe reale, vel ſecundum eſſe cognitum.*

9 *Vtrum cauſalitas finis locum habeat in diuinis actionibus & effectibus.*

10 *Vtrum in actionibus naturalium, & irrationalium agentium vera cauſalitas finalis intercedat.*

DISPVT. XXIV.

De vltima finali cauſa, ſeu vltimo fine.

Sect. 1. *An poſſit ſufficienter probari ratione naturali dari aliquem vltimum finem, & non dari proceſſum in infinitum in cauſis finalibus.*

2 *Vtrum finis vltimus per ſe ac proprie concurrat cum omnibus finibus proximis ad finaliter cauſandum, & conſequenter, An omnia agentia in omnibus actionibus ſuis finem vltimum intendant.*

DISPVTATIO XXV.

De cauſa exemplari.

Sect. 1. *An ſit, quid ſit, & vbi ſit exemplar.*

2 *Vtrum exemplar propriam rationẽ cauſæ conſtituat, vel ad aliquam aliarum reuocetur.*

DISPVT. XXVI.

De comparatione cauſarum ad effecta.

Sect. 1. *Vtrum omnis cauſa ſit effectu ſuo nobilior.*

2 *Vtrum omnis cauſa ſit prior ſuo effectu.*

3 *Vtrum eiuſdem effectus eſſe poßint, aut debeant plures cauſæ.*

4 *An poßit idem effectus eſſe ſimul à pluribus cauſis totalibus eiuſdem generis & ſpeciei.*

5 *Vtrum diuiſim poßit idem effectus naturaliter eſſe à pluribus cauſis totalibus.*

6 *Vtrum eadem poßit eſſe cauſa plurium effectuũ, præſertim contrariorum.*

DISPVT. XXVII.

De comparatione cauſarum inter ſe.

Sect. 1. *Quænam ex quatuor cauſis perfectior ſit.*

2 *Vtrum cauſæ poſſint eſſe ſibi inuicem cauſæ.*

IN POSTERIORI Tomo.

DISPVT. XXVIII.

De diuiſione entis in infinitum, & finitum.

Sect. 1. *An recte diuidatur ens in infinitum & finitum.*

2 *An dicta partitio ſit ſufficiens & adæquata.*

3 *An ſit Analoga, ita vt ens non vniuoce, ſed Analogicè dicatur de Deo, & creaturis.*

DISPVT. XXIX.

De primo & increato ente, An ſit.

Sect. 1. *An euidenter demonſtretur dari aliquod ens à ſe, & increatum.*

2 *An demonſtretur à poſteriori Deum eſſe hoc vnicum ens à ſe.*

3 *An hoc idem aliquo modo à priori demonſtretur.*

DI-

Quæ in hoc opere continentur.

DISPVT. XXX.

De primo ente ſeu Deo, quid ſit.

Sect. 1. *An demonſtretur eſſe Deum quoddam ens eximiè perfectum.*
2 *An demonſtrari poſſit Deum eſſe infinitum.*
3 *An demonſtrari poſſit eſſe purum actum ſimpliciſſimum.*
4 *Quomodo excludatur à Deo omnis ſubſtantialis compoſitio.*
5 *Quomodo excludatur à Deo omnis accidentalis compoſitio.*
6 *Quomodo attributa Dei ad eius eſſentiam comparentur.*
7 *An Deum eſſe immenſum ratione naturali oſtendi poſsit.*
8 *An Deum eſſe immutabilem ratione naturali demonſtretur.*
9 *Quomodo immutabilitas cum libertate diuina poſſit conſiſtere.*
10 *Vnitas Dei quomodo demonſtretur.*
11 *An Deus ſit inuiſibilis, quidque poſsit ratione naturali circa hoc inueſtigari.*
12 *An demonſtretur, Deum non poſſe comprehendi nec quidditatiue cognoſci.*
13 *Poſsitne demonſtrari Deum eſſe ineffabilem.*
14 *An demonſtretur, Deum eſſe per eſſentiam viuens vita intellectuali, ac feliciſsima.*
15 *Quid poſſit ratione naturali de diuina ſcientia cognoſci.*
16 *Quid de diuina voluntate eiuſque virtutibus.*
17 *Quid de diuina omnipotentia, eiusq; actione.*

DISPVT. XXXI.

De eſſentia entis finiti vt tale eſt, & illius eſſe, eorumque diſtinctione.

Sect. 1. *An eſſe & eſſentia creaturæ diſtinguantur inter ſe.*
2 *Quid ſit eſſentia creaturæ priuſquam à Deo producatur.*
3 *Quomodo & in quo differant in creaturis ens in potentia & in actu, ſeu eſſentia in potẽtia, & in actu.*
4 *An eſsentia creaturæ conſtituatur in actualitate eſſentiæ per aliquod eſſe reale indiſtinctum ab ipſa quod nomen habeat, & rationem exiſtentiæ.*
5 *Vtrum præter eſſe reale actualis eſſentiæ, ſit aliud eſſe neceſſariũ quo res formaliter, & actualier exiſtat.*
6 *Quæ diſtinctio poſſit inter eſſentiam, & exiſtentiam creatam interuenire, aut intelligi.*
7 *Quidnam exiſtentia creaturæ ſit.*
8 *Quas cauſas præſertim intrinſecas habeat creata exiſtentia.*
9 *Quæ ſit proxima efficiens cauſa exiſtentiæ creatæ.*
10 *Quos effectus habeat exiſtentia, & in quo differat in hoc ab eſſentia.*
11 *Quarum rerum ſit exiſtentia, & an ſimplex, vel compoſita ſit.*
12 *Vtrum eſſentia creata ſit ſeparabilis à ſua exiſtentia.*
13 *Qualis ſit cõpoſitio ex eſſe & eſsentia, qualisve compoſitio ſit de ratione entis creati.*
14 *An de ratione entis creati ſit actualis dependentia, & ſubordinatio ad primum & increatum ens.*

DISPVT. XXXII.

De diuiſione entis creati in ſubſtantiam & accidens.

Sect. 1. *Vtrum ens proximè & ſufficienter diuidatur in ſubſtantiam & accidens.*
2 *Vtrum ens Analogicè diuidatur in ſubſtantiam & accidens.*

DISPVT. XXXIII.

De ſubſtantia creata in communi.

Sect. 1. *Quidnam ſubſtantia ſignificet, & quomodo in incompletam, & completam diuidatur.*
2 *Vtrũ rectè diuidatur ſubſtãtia in primã & ſecundam.*

DISPVT. XXXIV.

De prima ſubſtantia ſeu ſuppoſito, eiuſq; diſtinctione à natura.

Sect. 1. *Vtrum prima ſubſtantia ſit idem quod ſuppoſitum, aut perſona, vel Hypoſtaſis.*
2 *An in creaturis ſuppoſitum addat naturæ aliquid poſitiuum reale, & ex natura rei diſtinctum ab illa.*
3 *An diſtinctio ſuppoſiti à natura fiat per accidentia, vel principia indiuiduantia, & ideo locum non habeat in ſubſtantijs ſpiritualibus.*
4 *Quid ſit ſubſiſtentia creata, & quomodo ad naturam & ſuppoſitum comparetur.*
5 *Vtrum omnis ſubſiſtentia creata indiuiſibilis ſit, & omnino incommunicabilis.*
6 *Quam cauſam efficientem vel materialem habeat ſubſiſtentia.*
7 *Vtrum ſubſiſtentia habeat aliquam cauſalitatem, & quomodo actiones dicantur eſſe ſuppoſitum.*
8 *Vtrum in ſecundis ſubſtantijs concreta ab abſtractis diſtinguantur, & quomodo in eis ſuprema ratio ſubſtantiæ, & coordinatio prædicamentalis conſtituenda ſit.*

DISPVT. XXXV.

De immateriali ſubſtantia creata.

Sect. 1. *Vtrũ poſsit ratione naturali probari eſſe in vniuerſo aliquas ſubſtantias ſpirituales extra Deum.*
2 *Quid poſſit ratione naturali cognoſci de quidditate, & eſſentia intelligentiarum creatarum.*
3 *Quæ attributa cognoſci poſsint de eſſentijs intelligentiarum creatarum.*
4 *Quid poſsit ratione naturali de intellectu & ſcientia intelligentiarum cognoſci.*
5 *Quid poſſit de voluntate intelligentiarum ratione naturali cognoſci.*

DISPVT. XXXVI.

De ſubſtantia materiali in communi.

Sect. 1. *Quid ſit eſsentialis ratio ſubſtantiæ materialis, & an eadem omnino ſit cum ratione ſubſtantiæ corporeæ.*

2 *Vtrum eſſentia ſubſtantiæ materialis conſiſtat in ſola forma ſubſtantiali, vel etiam in materia.*
3 *Vtrum ſubſtantia materialis ſit aliquid diſtinctũ à materia, & forma ſimul ſumptis, & vnione earum.*

DISPVT. XXXVII.

De communi ratione, & conceptu accidentis.

Sect. 1. *Vtrum accidens in communi dicat vnum conceptum ſeu rationem obiectiuam.*
2 *Vtrum communis ratio accidentis in inhærentia conſiſtat.*

DISPVT. XXXVIII.

De comparatione accidentis ad ſubſtãtiam.

Sect. 1. *An ſubſtantia ſit prior tempore accidente.*
2 *Vtrum ſubſtantia ſit prior cognitione accidente.*

DISPVT. XXXIX.

De diuiſione accidentis in nouem ſumma genera.

Sect. 1. *Vtrum accidens in communi immediatè diuidatur in quantitatem, qualitatem, & alia ſumma genera accidentium.*
2 *Vtrum diuiſio accidentis in nouem genera ſit ſufficiens.*
3 *Vtrum prædicta diuiſio ſit vniuoca, vel analoga.*

DISPVTATIO XL.

De quantitate continua.

Sect. 1. *Quid ſit quantitas, præſertim continua.*
2 *Vtrum quantitas molis ſit res diſtincta à ſubſtantia materiali, & qualitatibus eius.*
3 *An eſſentia quantitatis conſiſtat in ratione menſuræ.*
4 *Vtrum ratio & effectus formalis quantitatis continuæ ſit diuiſibilitas, vel diſtinctio, aut extenſio partium ſubſtantiæ.*
5 *Vtrum in quantitate continua ſint puncta, lineæ, & ſuperficies, quæ ſint veræ res inter ſe, & à corpore quanto realiter diſtinctæ.*
6 *An linea & ſuperficies ſint propriæ ſpecies quantitatis continuæ, inter ſe & à corpore diſtinctæ.*
7 *Vtrum locus ſit vera ſpecies quantitatis continuæ ab alijs diſtincta.*
8 *Vtrum motus, aut extenſio eius propriam ſpeciẽ quantitatis continuæ conſtituat.*
9 *Vtrum tempus ſit per ſe quãtitas, peculiarem ſpeciem à reliquis diſtinctum conſtituens.*

DISPVT. XLI.

De quantitate diſcreta, & coordinatione prædicamenti quantitatis & proprietatibus eius.

Sect. 1. *Vtrum quãtitas diſcreta ſit propria ſpecies quantitatis.*
2 *Vtrum quantitas diſcreta in rebus ſpiritualibus inueniatur.*
3 *Vtrum oratio ſit vera ſpecies quantitatis.*
4 *Qualis ſit coordinatio generum, & ſpecierum quantitatis.*

DISPVTATIO XLII.

De qualitate & ſpeciebus eius in communi.

Sect. 1. *Quæ ſit communis ratio, ſeu eſſentialis modus qualitatis.*
2 *Vtrum qualitas in quatuor ſpecies conuenienter, & ſufficienter diuiſa ſit.*
3 *An quatuor qualitatis ſpecies ſint inter ſe omnino diſtinctæ.*
4 *Vtrũ diuiſio qualitatis in quatuor ſpecies ſufficiẽs ſit.*
5 *An duplicatæ voces, quibus dictæ ſpecies proponuntur, ſignificent eſſentiales, vel accidentales differentias earum.*
6 *Quæ proprietates qualitati conueniant.*

DISPVTATIO XLIII.

De potentia.

Sect. 1. *Vtrum potentia ſufficienter diuidatur in actiuam, & paſſiuam, & quid vtraque ſit.*
2 *An potentia actiua, & paſſiua ſemper re, vel interdum tantum ratione differant.*
3 *Quodnam ſit diuiſum illius partitionis, quæve definitio illius.*
4 *Vtrum omnis potentia ſit naturalis, & naturaliter indita.*
5 *Vtrum vnicuique potentiæ proprius actus reſpondeat, & quo modo.*
6 *Vtrum actus ſit prior potentia duratione, perfectione, definitione, & cognitione.*

DISPVTATIO XLIV.

De habitibus.

Sect. 1. *An ſit, & quid ſit, & in quo ſubiecto ſit habitus.*
2 *An in potentia ſecundum locum motiua acquiratur.*
3 *An in brutis ſint habitus.*
4 *An in intellectu ſint proprij habitus.*
5 *Vtrum habitus ſint propter actus efficiendos.*
6 *Quid efficiat habitus in actu.*
7 *Quos actus efficiat habitus.*
8 *Vtrum actus ſit cauſa per ſe efficiens habitum.*
9 *An habitus vno, vel pluribus actibus generetur.*
10 *Vtrum habitus per actus augeatur, & quomodo.*
11 *Quale ſit augmentum extẽſiuum habitus, vbi etiam de vnitate habitus.*
12 *Quomodo habitus minuatur, vel amittatur.*
13 *Quotuplex ſit habitus, & præſertim de ſpeculatiuo & practico.*

DISPVTATIO XLV.

De qualitatum contrarietate.

Sect. 1. *Quid ſit oppoſitio, & quotuplex.*

Quænam

2 *Quænam ſit propria contrariorum definitio, eorumq; ab alijs oppoſitis diſcrimen.*
3 *Vtrum propria contrarietas inter qualitates, vel omnes, vel ſolas inueniatur.*
4 *An contraria poßint ſimul eſſe in eodem ſubiecto, & quomodo poſſit aliquid ex contrarijs componi.*

DISPVTATIO XLVI.

De intenſione qualitatum.

Sect. 1. *An ſit latitudo intenſiua in qualitatibus, & quid illa ſit.*
2 *Cur hæc latitudo in ſolis qualitatibus, non vero in omnibus inueniatur.*
3 *An hæc latitudo acquiratur mutatione, ſeu ſucceſſione continua.*
4 *An in hac latitudine detur maximus & minimus terminus. Vbi alia etiã breuiora dubia expenduntur.*

DISP. XLVII.

De relationibus realibus creatis.

Sect. 1. *An relatio ſit verum genus entis realis, ab alijs diuerſum.*
2 *An relatio prædicamentalis diſtinguatur actu, & in re ab omnibus entibus abſolutis.*
3 *Quotuplex ſit relatio, & quæ ſit verè prædicamentalis.*
4 *Quo differat reſpectus prædicamentalis à tranſcendentali.*
5 *Quæ ſit definitio eſſentialis relationis prædicamentalis.*
6 *De ſubiecto prædicamentalis relationis.*
7 *De fundamento prædicamentalis relationis, & de ratione fundandi.*
8 *De termino prædicamentalis relationis.*
9 *Quæ diſtinctio neceſſaria ſit inter fundamentum, & terminum.*
10 *An tria relatiuorum genera, ex triplici fundamento rectè fuerint ab Ariſtotele diuiſa.*
11 *De primo genere relationum, in numero, vel vnitate fundato.*
12 *De ſecundo genere relationum, in potentia, vel actione fundato.*
13 *De tertio genere relationum in ratione menſuræ fundato.*
14 *Sitne ſufficiens dicta diuiſio, omnesq; relationes comprehendat.*
15 *An omnes & ſolæ relationes tertij generis ſint non mutuæ. Vbi de relationibus Dei ad creaturas.*
16 *Vtrum formalis terminus relationis ſit altera relatio, vel aliqua ratio abſoluta. Vbi etiam varia dubia incidenter expediuntur.*
17 *Quomodo prædicamentum ad aliquid ſub vno ſupremo genere ordinari poßit. Vbi etiam de indiuidua diſtinctione relationum.*
18 *Quas proprietates habeat relatio.*

DISPVT. XLVIII.

De actione.

Sect. 1. *Vtrum actio eſſentialiter dicat reſpectũ ad principium agendi. Vbi etiam de relationibus extrinſecus, & intrinſecus aduenientibus.*
2 *Vtrum actio, vt ſic eßentialiter reſpiciat terminum, etiamſi immanens ſit, ideoque etiam illa in hoc prędicamento collocetur.*
3 *Quis ex dictis reſpectibus ſit magis eſſentialis actioni ita vt inde ſumat ſpeciem.*
4 *Vtrum actio vt ſic dicat reſpectum ad ſubiectum inhæſionis, & quodnam illud ſit.*
5 *Quæ ſit actionis eſſentia, quæ cauſæ, quæve proprietates.*
6 *Quot ſint ſpecies, & genera actionum, vſque ad ſupremum genus.*

DISPVTATIO XLIX.

De paſſione.

Sect. 1. *Vtrum paſſio in re ipſa diſtinguatur ab actione.*
2 *Quomodo paßio ad motum vel mutationem comparetur, & quid tandem paßio ſit.*
3 *Vtrum de ratione paßionis ſit actualis inhæſio, vel aptitudinalis tantum.*
4 *Vtrum paßio ſucceßiua, & momentanea huius generis ſint, & quomodo ſub illo differant.*

DISPVTATIO L.

De Quando, & in vniuerſum de Durationibus.

Sect. 1. *Vtrum duratio ſit aliquid diſtinctum in re ab eſſe rei durantis.*
2 *Quæ ſit formalis ratio durationis, per quam ratione diſtinguitur ab exiſtentia.*
3 *Quid ſit æternitas, & quomodo à creata duratione diſtinguatur.*
4 *Includatne æternitas in ſua formali ratione aliquem reſpectum rationis.*
5 *Quid ſit æuum, & quomodo à ſucceſſiuis durationinibus differat.*
6 *An æuum eſſentialiter etiam differat ab alijs durationibus permanentibus creatis.*
7 *Habeantne res corruptibiles permanentes propriam durationem, & qualis illa ſit.*
8 *An res ſucceſſiuæ propriam habeant durationem, quę tempus vocatur.*
9 *An tempus in re diſtinguatur à motu.*
10 *Vtrum eſſe menſuram durationis alicui tempori conueniat.*
11 *Quæ res hoc tempore menſurentur.*
12 *Quæ duratio ad prædicamentum Quando pertineat, & quomodo illud conſtituat.*

DISPVT. LI.

De Vbi.

Sect. 1. *Quid ſit Vbi in corporibus, & an ſit aliquid intrinſecum.*
2 *An Vbi ſit locus corporis, ita vt per illud ſolum verè dici poßit eſſe in loco.*
3 *Vtrum etiam in ſubſtantijs ſpiritualibus ſit verum & intrinſecum Vbi.*

4 *In quibus differant, vel proportionem ſeruent inter ſe Vbi ſpiritus & corporis.*
5 *Vtrum Vbi ſolis ſubſtantijs conueniat, vel etiam accidentibus.*
6 *Quomodo diſtinguendùm & ordinandum ſit prædicamentum Vbi, quæve proprietates illi tribuantur.*

DISPVT. LII.

De ſitu.

Sect. 1. *Quidnam ſit Situs, & quomodo ab Vbi differat.*
2 *Quō ſpecies, genera, & aliquæ proprietates, poſſint Situi attribui.*

DISPVT. LIII.

De habitu.

Sect. 1. *Quidnam habitus ſit, & quomodo à ſubſtantia & qualitate differat.*
2 *Quomodo ſpecies, genera, & aliquæ proprietates habitui tribui poßint.*

DISPVT. LIV.

De ente rationis.

Sect. 1. *An verè aliqua rationis entia eſſe dicantur, & quomodo ſub ente ſint, qualeve eſſe habeant.*
2 *An ens rationis habeat aliquas cauſas, & quænam illæ ſint.*
3 *An rectè diuidatur ens rationis in negationem, priuationem, & relationem.*
4 *An ſufficienter diuidatur ens rationis in dicta tria membra, vbi tota varietas entium rationis, quæ occurrere poteſt, explicatur.*
5 *Quid commune ſit, quidve proprium negationi, & priuationi.*
6 *Quot ſint modi relationum rationis, & quid omnibus commune ſit, quid vero proprium.*

LAVS DEO.

INDEX LOCVPLETISSIMVS IN METAPHYSICAM ARISTOTELIS,

In quo ordo & ratio librorum ac capitum eius aperitur, omniumq; breuis ſumma proponitur, & Quæſtiones omnes quæ in eis moueri ſolent aut poſſunt, deſignantur, cum locis in quibus in ſequenti opere diſſeruntur.

Quòd ſi quæ breuiores, ad textus intelligentiam pertinentes, in ipſo opere omiſſæ ſunt, in hoc Indice pro cuiuſque rei difficultate & vtilitate breuiter expediuntur.

LIBER PRIMVS METAPHYSICAE.

TOTVS hic liber procemialis eſt, & in duas partes diuiditur. Prior propriè procemium continet, in quo materia & dignitas huius doctrinæ aperitur; prius generalius in primo capite, deinde ſpecialius in ſecundo. In poſteriori parte per ſeptem alia capita antiquorum Philoſophorum opiniones de principijs rerum referuntur ab Ariſtotele, & confutantur.

Caput primum proęmiale.

Quæſt. 1. Quis ſit verus ſenſus illius axiomatis Ariſtotelis, Omnis homo naturaliter ſcire deſiderat, diſp. 1. ſect. 6. à num. 2. vſque ad 12.

2 An viſus vtilior cæteris ſit ad ſcientiam, & ob eam cauſam præ illis diligatur. ibid. nu. 8.

3 Quæ animalia bruta ſolum ſenſum, quę verò memoriã, quænam etiam experientiam vel prudentiam participent, & quomodo. ibid. nu. 12. 14. 15. 17.

4 Qualiter homo per memoriam experiẽtiam, per experientiam verò artem & ſcientiam acquirat, & quæ ſit inter hæc conſtituenda differẽtia. ibi. nu. 18. & 19. Sententia verò Poli, quam Ariſtot. hic affert, ſcilicet, *Experientia genuit artem, inexperientia fortunam*, apud Platonem in Gorgia ſic habet, *Multæ quidem artes inſunt hominibus ex peritia peritè adinuentæ. Peritia enim efficit ut uia noſtra per artem incedat, imperitia uerò ut per fortunam temerè circumuagetur.* Quæ ſententia & verborum ſignificatione & ſenſu videtur ſatis diuerſa: verba tamen Ariſt. explicant nomina *peritiæ* & *imperitiæ* apud Platonẽ non tam latè ſumẽda eſſe, quam in abſoluta ſignificatione pręſeferunt: peritia enim non ſolum de experientia, ſed etiã de arte dicitur, & ideo non propriè dici potuit, peritiam generare artem, niſi ratione experientiæ. Secũda verò pars illius ſententię, melius videtur apud Platonem explicari: in experientia enim non tã generat fortunam, quàm fortunæ & caſui hominẽ exponit.

5 An experientia ſit abſolutè neceſſaria ad ſcientiarũ principia cognoſcẽda, ibid. à nu. 20. vſq; ad 26.

De ſubſiſtentia. 6 Quo ſenſu dictum ſit ab Ariſt. actiones omnes circa ſingularia verſari. diſp. 34. ſect. 9.

Hic tamen circa textum Ariſtot. obſeruare oportet, eum aſſerere, medicum per ſe curare Socratem ſeu ſingularem hominem, per accidens verò hominem: & rationem inſinuat, quia accidit Socrati vt homo ſit. Vtrumque verò habet difficultatem: quia Petrus non per accidens, ſed per ſe eſt homo. Quòd ſi accidere ibi non ſignificet ex accidente conuenire, ſed abſolutè ineſſe, vt D. Tho. exponit, non rectè infert Ariſtot. hominem per accidens curari. Neque etiam ſatisfacere videtur expoſitio alia, quam idem D. Thom. & Alenſis afferũt, nimirum, ꝙ licet Petro abſolutè non accidat eſſe hominem, Petro tamen vt curato accidit: id enim nõ videtur verum, quia vt Petrus curari poſſit, neceſſe eſt quòd ſit homo: non ergo medici curatio per accidens circa hominem exercetur, cũ ex propria ratione ſua non poſſit circa aliã naturam fieri: ſicut viſio non fit per accidens circa calorem, etiamſi ſemper, neceſſarioque exerceri debeat in ſingulari circa particularem colorem: nam ſicut color eſt obiectũ viſus, ita ſuo modo corpus humanum eſt obiectum medicinæ. Reſpondetur, Ariſtotelem non loqui de curatione abſolute & abſtracte, quo modo potius concipitur quàm exerceatur: ſed loqui de hac actione curandi prout in re exercetur, & hanc ait per accidens verſari circa hominem, non quia omnino hoc ei accidat, ſed quia non per ſe primò & quaſi adæquatè verſetur circa hominem, vt ſic, ſed vt contractum ad hunc ſingularem hominem, ex cuius propria cõplexione & affectione maximè pendet curatio. Vnde illud *per accidens*, idem eſſe videtur quod *per aliud*, ſaltem ratione diſtinctũ, vel eſt idem quod *per partem*, eo modo quo ſingulare eſt pars ſubiectiua ſpecifici totius: ſic enim totum quodammodo per accidens dicitur moueri ratione partis. Et iuxta hæc optimè quadrat expoſitio alterius propoſitionis, ſcilicet accidere Socrati quòd homo ſit, id eſt conuenire ei tãquam parti ſubiectiuæ contentæ ſub homine. Vel certè dici poteſt accidere eo modo quo inferior differentia accidit generi, id eſt, extra rationem eius: ſic enim propriè conditiones indiuidui ſunt extra rationem ſpeciei: quod ſatis eſt vt homo per accidens, id eſt per aliud ſanari dicatur. Quamquam in hoc ſenſu potius dicendum eſſet Socratem accidere homini, quàm è conuerſo: tamen in re idem ſignificatum eſt, & eodem omnia tendunt, nimirum, vt intelligatur, actionem maxima ex parte pendere à conditionibus indiuidui, quæ magis ſub experientiam quàm ſub artẽ cadunt, & ideò artem ſine experientia expoſitam eſſe errori & fortunæ, vt ſuperius dictum eſt.

7 An ſola ſcientia ſpeculatiua, vel etiam practica, propter veritatis cognitionem appetatur. diſput. 1. ſect. 6. nu. 27. 28. 29.

8 Vtrum ſcientia Metaphyſicæ ſit propter ſe maximè appetibilis ab homine. diſput. 1. ſect. 6. per totam.

Caput

Caput ſecundum proœmij.

Exponitur fere totum hoc caput diſp.1. ſect. 2. & 5.

Quæſt. 1. Quidnã ſapientia ſit,& quot modis hęc vox vſurpetur. diſp. 1. ſect. 5. à nu. 7.

2 Quomodo ſapientia res omnes, earumq; cauſas & principia contempletur. diſp. 1. ſect. 2. per totã. & ſect. 4. nu. 11. & ſeq. & ſect. 5. nu. 14. & 15.

3 An vniuerſaliſſima ſint nobis cognitu difficillima. diſp. 1. ſect. 5. nu. 16. 17. 18. & 19.

4 An Metaphyſica ſcientias alias, præſertim Mathematicas, certitudine ſuperet. ibid. à nu. 20. vſque ad 24. & nu. 30.

5 An Metaphyſica ſeu ſapientia certior ſit quã habitus principiorum. ibid. à nu. 25. vſque ad 29.

6 An Metaphyſica per omnes cauſas propriè demonſtret. diſp. 1. ſect. 5. nu. 33. 34. & 35.

7 An Metaphyſica cæteris ſciẽtijs aptior ſit ad docendum. ibid. nu. 32.

8 An Metaphyſica ſit ſcientia ſpeculatiua, quæ veritatis cognoſcendæ cauſa inquiritur. diſp. 1. ſect. 4. à princ. & ſect. 5. à princ.

9 An & quo modo ſapientia ſeu Metaphyſica imperet alijs ſcientis. ibid. 38.

10 An omnes ſcientiæ ſubalternentur Metaphyſicæ. diſp. 1. ſect. 5. nu. 39. 40. & 41.

11 An Metaphyſica ſimul ſit ſcientia, & ſapiẽtia. diſp. 1. ſect. 5. per totam, & ſpecialiter num. 42.

12 Quàm ſit Metaphyſica ad alias ſcientias vtilis. ſect. 4. à nu. 3. vſque ad fin.

13 An & quomodo Metaphyſica demõſtret obiecta aliarum ſcientiarum. ibid. nu. 5. 6. 7. & 8.

14 Quomodo Metaphyſica ad alias ſcientias comparetur ordine doctrinæ. ibid. nu. 9.

15 Quomodo Metaphyſica prima principia demonſtret. diſp. 1. ſect. 4. n. 11. 12. 17. 18. 19. 20. & 21.

16 Habitus principiorũ quid ſit, ibid. nu. 15. & 16.

17 Tradatne Metaphyſica inſtrumenta ſciẽdi, an Dialectica, quidve in hoc munere ſit vtriq; propriũ. diſp. 1. ſect. 4. à nu. 24. vſque ad finem.

18 Vtrum admiratio ex ignorantia oriatur. Hoc enim axioma ſolet ex hoc capite ſumi: ait enim Ariſtoteles, *propter admirationem cœpiſſe homines philoſophari*, vt nimirum acquiſitione ſcientiæ ignorationẽ depellerent. Oportet autem aduertere Ariſtotelem tãtum dixiſſe, *Qui habitat & admiratur, plane ſe ignorare exiſtimat.* Duo itaque coniunxit, dubitationem ſcilicet & admirationem: non ergo neceſſariũ videtur vt omnis qui admiratur, ignoret, ſed ſolùm is qui dũ admiratur dubitat. Quod obiter notetur propter Chriſti admirationem, quæ licet vera admiratio fuerit, non tamen fuit ex ignorantia profecta, vt latè declaraui to. 1. 3. p. in commen. art. 8. q. 15. D. Thomæ, ex quo loco vera expoſitio ſeu potius limitatio illius axiomatis petenda eſt.

19 An expediat homini ſtudio ſapientiæ vacare. De hac quæſtione, quòd clariſſima ſit, ſatis erit Ariſtot. conſulere: & quę in laudem, & commendationem ſapientiæ eo loco dicit, diligẽter notare. Habet enim nonnullas ſententias conſideratione dignas. Prima eſt, *Diuina ſcientia ſeu contemplatio de Deo, quę ſapientia dicitur, maximè libera eſt, ideoque in humana natura, quæ multis modis ſerua eſt, perfectè eſſe non poteſt, ſed ſolus Deus honorem ſuum ſibi vendicat.* Oportet autem aduertere, afferre Ariſtot. hoc vltimum dictũ ex quodam Simonide: & ſignificare, vt D. Tho. Boetius, & alij interpretantur, illum ſenſiſſe non debere hominem diuinam quærere ſapiẽtiam, quia nõ congruit naturæ eius, ſed ſolius Dei. Et ideò (inquit Ariſt.) ſi, vt Poetæ aiunt, in Deum cadere poteſt inuidia, maximè inuidere hominibus hanc diuinam ſapientiam quærentibus. Cui conſonat illud Socratis: *Quæ ſupra nos, nihil ad nos.* Faciet etiam conſilium ſapientis, *Altiora te ne quæſieris.* At verò meritò Philoſophus dictũ illud in eo ſenſu reprehẽdit, vel potius, vt Aphrodiſæus exponit, ita ſententiam illam intelligit ac moderatur, vt Deus ſolus hanc ſapientiã exactè ac perfectè poſſidere credatur. Ex quo nõ ſequitur hominem non debere ſtudio ſapientiæ vacare, ſed potius ſequitur eum maxime ac totis viribus debere hanc ſapientiã quærere, vt Deo ſimilis fiat quãtum potuerit. Et hoc eſt, quod ſub diſiunctione inferius Ariſt. ait, *Et eam* ſcilicet ſapientiam, *aut ſolus ipſe Deus, aut maximè habet.* Ideoque negat hominẽ quęrentem hanc ſcientiam eſſe Deo inuiſum, tum quia diuinitas inuidia eſſe non poteſt, tum etiam quia alias infelix eſſet homo qui hanc ſcientiam aſſequeretur. Quę enim maior infelicitas quam habere Deum aduerſarium, & proprijs commodis inuidentem? Abſurdum autem eſt dicere, ſapientes, eò quòd ſapientes ſint, eſſe infelices, cum in ſapiẽtia potius hominis felicitas & præſtantia conſiſtat. Et in eandem ſententiam idem Philoſoph. 10. Ethic. c. 7. reprehendit dicentes, oportere nos, cum ſimus homines, humana ſapere, & mortalia, cum ſimus mortales. Ipſe verò ait, oportere nos, quoad fieri poſſit, à mortalitate vendicare, atque omnia facere, *vt ei noſtri parti quæ in nobis eſt optima, id eſt menti, conuenienter viuamus*, & c. 8. ſubdit, eum, qui ſic viuit, & ſapientiam colit, eſſe Deo chariſſimum, & ab eo maximè honorari & remunerari. Hæc autem intelligenda ſunt de his qui ſobriè & pro captu ſuo diuinam ſapientiam quærunt: nam qui ratione aut iudicio ſuo diuinitatem comprehendere aut metiri volunt, hi ſine dubio Deo ſunt inuiſi. Quibus conſulit ſapiens, ne altiora ſe quærant: quia, vt alibi dixit, *Scrutator maieſtatis opprimetur à gloria.* Nõ quia Deus illi inuideat, ſed quia temeritatis & ſuperbiæ eius eſt vltor. Quòd ſi hæc, quæ Ariſtoteles dixit de naturali ſapientia vera ſunt, vt re vera ſunt, multò altiori ratione in ſupernaturalem ac diuinam contemplationẽ conueniunt, quæ homines reddit pene diuinos, & à corporis ſeruitute quodammodo liberos, atque immunes: ſed de hoc aliàs.

20 An hæc ſcientia differat de Deo, vt de obiecto, an ſolum vt de principio & cauſa omnium rerum. diſp. 1. ſect. 1. à nu. 7. Quomodo autem iuxta rationem naturalem verum ſit Deum eſſe principium & cauſam rerum omnium, & habere in ſe quidquid eſt perfectionis & excellentię, & nulli inuidere, ſed omnibus benefacere, ſolumq; ipſum ſe perfectè cognoſcere ac ſapere (hęc enim omnia Ariſtot. de Deo indicat) tractatur latè in diſput. 30. & 31. quæ ſunt de naturali cognitione Dei.

Caput tertium.

De varijs opinionibus antiquorum Philoſophorum circa rerum principia.

Quæſt. 1. Quot ſint cauſæ rerum naturalium: hęc circa lib. 5. tractatur latè à diſp. 12. per plures.

2 Quæ fuerint antiquorum opiniones de rerum principijs. ibid. diſp. 13. ſect. 2. & 3.

3 An idem poſſit ſeipſum mouere latè. diſput. 18. ſect. 4. per totam. Hoc autem loco verba Ariſtotelis ſunt, *Neque id quod ſubijcitur, ſuam ipſius mutationem efficit*: quæ in fine dictæ ſectionis exponuntur.

4 Vtrum ſit euidens ordinem huius vniuerſi non caſu, ſed ex intentione alicuius agentis eſſe inſtitutum latè diſp. 30. ſect. 2. & nõnulla diſput. 23. ſect. 1. Verba autem Ariſtotelis hoc loco ſunt valde notanda. *Neque æquum eſt* (inquit) *tantam rem* ſcilicet ordinem vniuerſi *caſui & fortunæ tribuere. Itaque qui mentem quemadmodum in animantibus, ſic in natura, cauſam tum mundi, tum etiam totius ordinis eſſe dixit, is præ ſuperioribus temerè loquentibus quaſi ſobrius viſus eſt*: ſic etiã apud Platonem in Phedone loquitur

Socrates, in hoc ualde Anaxagoram laudans, quod dixerit, *Mentem omnia exornare, omniumque cauſam eſſe*. Comparatio autem illa quæ fit cum animantibus, dupliciter intelligi poteſt, primò vt per animalia quaſi per Antonomaſiam homines intelligãtur, vt ex paruo ad magnum mundum argumẽtum fiat. Secundò poteſt generatim ſumi pro animantib. omnibus, in quibus compoſitio, & ordinatio membrorum omnium tam eſt artificioſa, vt pro comperto habuerint cordatiores Philoſophi fieri non poſſe ſine authore mente prædito. Ex quo ſumitur argumentum ad probandum, maiori ratione id exiſtimãdum eſſe de toto vniuerſo, in quo omnia ſunt ita compoſita & ordinata, vt ea ratione tanquam vnum animal à multis etiam Philoſophis appellatum ſit, vt notauit Alber. in princ. Metaphyſ. tract. 3. c. 3.

Caput quartum.

De eiſdem opinionibus.

Hoc capite noua non occurrit quæſtio. Adnotetur ſolum confirmare hoc loco Ariſtotelem, quæ ſuperiori capite opin. 4. de Mente & mundi opifice dixerat, & adducto pulcherrimo exẽplo antiquos Philoſophos qui eam veritatem agnouerant, ſimul laudare & reprehendere. *Quemadmodum* (inquit) *inexercitati in pugna faciunt: ij enim cùm in omnem partem feruntur, inſignes plagas perſæpè inferunt: uerum neque illi ex arte faciunt, neque hi uidentur ea quæ dicunt ſcientia tenere.*

Caput quintum & ſextum.

De eadem re.

Quæſt. 1. Peculiaris quęſtio poſſet circa hæc capita tractari de opinione Platonis, quoniam illa celebrior eſt, an ſcilicet ideas poſuerit eo modo quo illi Ariſtoteles attribuit: & an eo ſenſu rectè impugnetur ab Ariſtotele: præſertim cum infert hic c. 6. abſtuliſſe efficientiam ideis, ponendo illas immobiles. De hac verò re dictum eſt tractando de vniuerſalibus, diſp. 5. & de cauſa exemplari, diſp. 25. & de efficientia intelligentiarum, diſp. 35. ſect. vlt.

Secunda quæſtio hic eſſe poteſt circa fin. cap. 6. an præter quatuor cauſarum genera ponenda ſit exemplaris, vel alia, tractatur diſput. 25. ſect. 2. & tangitur diſp. 12. ſect. vltima.

Caput ſeptimum.

Impugnantur veterum opiniones.

1 Circa hoc cap. duo vel tria potiſſimum poſſunt inquiri. Primum an rationes Ariſtotelis contra antiquos Philoſophos, præſertim contra Platonicos, efficaces ſint. Secundum, an quæ de numeris & magnitudinibus Ariſt. c. 7. tractat, vera ſint. Tertium, an forma ſit tota quidditas rerum materialiũ, vt Ariſtot. hic c. 7. tex. 51. ſignificat. Sed primam quæſtionem omittendam cenſui, tum quòd opiniones illæ antiquorum Philoſophorum, prout ab Ariſtotele tractantur, antiquatę iam ſint, & prorſus à Philoſophia relegatę tùm etiam quòd in illis rationibus nihil Philoſophus attigit, quod ad alias res cognoſcendas aliquid vtilitatis afferre poſſit: & ideò inutile reputo in illis rationibus, aut explicandis, aut defendendis immorari, ſed legantur expoſitores, & præſertim Fonſeca, cuius translatio tam eſt elegans & dilucida, vt ferè ſine expoſitore à quouis intelligi poſſit. Secunda quæſtio multas amplectitur, quæ à nobis tractantur in diſputationibus de quantitate, quæ ſunt 40. & 41. Tertia tractatur diſp. 36. ſect. 1.

LIBER SECVNDVS Metaphyſicæ.

De hoc libro varia ſunt expoſitorum placita, quia non videtur cæteris cohærere: quibus omiſſis, pars quædam prooemij, vel quoddam eius additamentũ mihi eſſe videtur. Idq; ſumo ex ipſo Ariſt. li. 3. tex. 2. vbi ſe referens ad ea, quæ in hoc libro dixerat, ait, *In ijs quæ prooemij loco dicta ſunt.* Nam quia in proęmio Ariſtoteles hanc ſcientiam potiſſimum contemplari ueritatẽ, & poſtea oſtenderat quantũ priores Philoſophi in illius inueſtigatione errauerint, hoc loco iterum aperire uoluit difficultatem, quæ in ueritatis inueſtigatione ineſt, & quis modus in ea tenendus ſit, & quo principio uel fundamẽto utendum nobis ſit, ne fruſtra laboremus.

Caput primum.

Difficile eſſe veritatem inuenire quàm hæc ſapientia inquirit.

Quæſt. 1. Vtrum pro dignitate ueritatem aſſequi ſit homini non ſolùm difficile, ſed etiã impoſſibile. Hæc quæſtio magis Theologica eſt quã Metaphyſica: tractariq; ſolet à Theologis in principio doctrinę de gratia Dei. Proponit verò eã Ariſt. in princ. huius capitis, & ſatis conſentaneè ad doctrinam catholicam eam definit. Abſolutè enim negat poſſe quenquam hominũ pro dignitate veritatẽ aſſequi. Quid autem ſignificet cum ait *pro dignitate*, intelligi poteſt ex eo, quod ſubdit, inferiùs cognitionem veritatis ex parte eſſe facilem, quia iuxta vetus prouerbiũ, *Ecquis ab oſtio aberret?* id eſt, vt D. Th. & Auerr. exponunt, quis non facilè aſſequatur principia, quæ ſunt veluti oſtium & ianua veritatis inueniẽdæ? vel, vt exponit Alexander, quis non aſſequatur ſaltem ea quę facilia ſunt? Sicut enim iaculator, ſi ei totum oſtium in ſcopum proponatur, nõ errat propter facilitatem attingendi, ita veritates aliquas, & faciles aſſequi poſſumus, non tamen omnes. Vnde ſubdit Ariſt. *Quòd autem totum & partem*, id eſt principia & cõcluſiones, *habere non poſſumus*, ſcilicet integrè & ſine errore, *id eius difficultatem declarat:* Vbi etiã per *totum & partem* intelligere poſſumus quod Theologi aiunt, ſingulas veritates, aut omniũ collectionem. Veritatem ergo pro dignitate aſſequi, eſt totum & partẽ cognoſcere: hoc eſt nõ vnam tantũ vel alteram veritatem, ſed omnes abſq; errore. Quem ſenſum fortaſſe Ariſtot. ipſe non omnino eſt aſſecutus, tamen, cũ naturali ductus lumine hominis imbecillitatem ad veritatem contemplandã ſubodoraret, illis uerbis eã declarauit, quæ rem ipſam comprehenderent, & cũ catholica doctrina conſentirent. Et hoc ipſum confirmat indicium illud quo utitur, nimirum, *Quia ſinguli eorum qui ueritatẽ inquirunt, parum ad eam conferũt: ex omnibus uerò in unum congeſtis magnitudo quædam exiſtit.* Vbi etiam obſeruatione dignum eſt, nõ dixiſſe unam perfectam & exactã ueritatis cognitionem ex omnibus confici, ſed ſolum magnitudinem quandam: quia re uera quod unuſquiſque ſua induſtria inuenire poteſt, uel nihil, uel parũ eſt. Quod uerò omnes ſimul, aut unuſquiſque aliorũ laboribus, & induſtria adiutus ſcire ualet, aliquid maius eſt, non tamẽ perfectũ, nec omnib. erroribus liberũ: & ideo abſolutè eſt homini impoſſibile humanis uiribus pro dignitate ueritatẽ contẽplari. Quid uerò in hoc per diuinã gratiã poſſit, altioris contẽplationis eſt: & ideo de hac q̃ſtione pro loci opportunitate hęc ſunt ſatis.

2 Vnde oriatur difficultas quæ in cognitione ueritatis homini accidit, tractatur latè diſput. 9. ſect. 2. à nu. 10. uſque ad finem.

3 An prima principia ſint naturaliter nota. Hæc quæſtio

queſtio implicitè tantum ab Ariſtotele tangitur: quare immeritò hic diſputatur: eam verò pro huius doctrinæ opportunitate attigimus diſp. 1. ſect. 6. & diſput. 2. ſect. 3. in princ.

4 An poſſimus in hac vita quidditatiuè cognoſcere res actu, & maximè intelligibiles, ſubſtantias ſcilicet ſeparatas. diſp. 35. ſect. 2. latè.

5 An ſcientia ſpeculatiua & practica differant ex fine, quod illa in contemplatione veritatis ſiſtat: hęc ad opus illam referat: ideoque illa cauſam veritatis per ſeſe inquirat, cũ non ſit abſoluta ſcientia veritatis ſine cauſa; hæc verò ſolũ cauſam inueſtiget, quantum ad opus confert: de hac re aliqua tacta ſunt diſput. 1. plura in 44. quæ eſt de habitibus.

6 Quis ſit verus ſenſus illius pronuntiati, *Quod cæteris eſt cauſa ut talia ſint, ipſum eſt maximè tale.* Ex hoc loco elici ſolet alio modo hoc axioma, videlicet, *Quod eſt maximè tale, cæteris eſt cauſa ut ſint talia.* Ita refert hoc principium D. Th. 1. p. q. 2. art. 3. rat. 4. & q. 44. art. 1. & lib. 1. contra Gent. cap. 13. quibus locis Caiet. & Ferrar. in hoc ſenſu illud defendunt: & Capreolus in 2. diſt. 14. q. 1. art. 1. in fi. & lat. in 1. diſt. 3. q. 1. Ab Ariſtotele autem non profertur niſi vt à nobis propoſitum eſt: & in rigore vnum ex alio non ſequitur: quia propoſitio vniuerſalis affirmatiua non conuertitur ſimpliciter. Quòd autem hæc ſit mens Ariſtot. patet, tum ex verbis, tum ex contextu, ac intentione Philoſophi. Concludere enim intendit ſciẽtiam hanc eſſe de rebus maximè veris, quia differit de primis cauſis & principijs veritatis cęterarum rerum: quod autem eſt cauſa veritatis in alijs rebus, eſt in ſe maximè verum: quia vnumquodque maximè tale eſt, quod cæteris eſt cauſa vt talia ſint. Atque hoc modo explicatum axioma coincidit cũ illo propoſito lib. 1. Poſter. c. 2. *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis:* hic verò explicatius dicitur, cauſam debere eſſe talem vt in nomine & ratione cum effectibus conueniat: quod Scotus exponit de vniuoca conuenientia: ſatis verò eſt, ſi de vnitate rationis formalis, ſeu eiuſdem conceptus obiectiui intelligatur, vt latius tradetur à nobis infra explicãdo analogiam entis diſp. 28. ſect. 3. Atque hoc modo exponunt illud pronuntiatum hoc loco ferè omnes expoſitores: Alex. Comment. & D. Thomas, de quo plura tractantur infra diſp. 29. ſect. 2.

Caput ſecundum.

Non dari proceſſum in infinitum in ſpecie aut numero cauſarum.

Vide Ariſt. lib. 7. Phyſic. c. 1. & li. 8 c. 5. & lib. 1. Poſter. c. 16. 17. &c. & li. 1. Eth. c. 2. Auic. 8. ſuæ Metaphyſ. c. 1.

Tractatum hunc inſeruit hoc loco Philoſophus, tum vt oſtẽderet veritatis cognitionem, quæ ex cauſarum notitia pendet, etſi difficilis ſit, non tamen eſſe impoſſibilem: tum etiam vt oſtendat dari primas entium cauſas, circa quas dixerat hanc ſapientiam verſari. Quia verò materia ad diſputationem de cauſis ſpectat, in diſputationibus de cauſis omnes quæſtiones nos inſeruimus quæ hic deſiderari poſſent.

Quæſt. 1. Vtrum genera ſeu ſpecies cauſarũ, ſint in aliquo definito numero. diſp. 12. ſect. 3. per totã.

2 Vtrum in cauſis materialibus detur progreſſus in infinitum, vel in aliqua prima materia ſiſtendum ſit. diſput. 15. ſect. 6. à nu. 67. vſque ad fin. ſectionis.

3 Vtrum in cauſis formalibus phyſicis detur proceſſus in infinitum. diſp. 15. ſect. 6. nu. 66.

4 Vtrum in cauſis formalibus Metaphyſicis ſeu in prædicatis quidditatiuis detur proceſſus in infinitũ. diſp. 15. ſect. 7. à nu. 19. vſque ad finem ſectionis.

5 Vtrum prædicata eſſentialia eiuſdẽ rei differant formaliter ex natura rei vel ſola ratione. diſput. 5. ſectio. 2. nu. 6. & diſp. 6. ſect. 1. & latius in ſect. 5.

6 Vtrum dari poſſit proceſſus in infinitum in cauſis efficientibus tam per ſe, quam per accidens ſubordinatis. diſput. 29. ſect. 1. à nume. 25. vſque ad 40.

7 Vtrum dari poſſit proceſſus in infinitum in cauſis finalibus. diſput. 24. ſect. 1.

8 Vtrum infinitum cadat ſub ſcientiam ita vt exactè cognoſci poſſit. Hæc quæſtio ſolet hoc loco tractari occaſione verborum Ariſt. tex. 11. *Cognitio quoque ipſa euertitur: quæ enim hoc pacto infinita ſunt quo modo intelligi poſſunt?* & tex. 13. *Id autem quod additione infinitum eſt: tempore finito percurri nequit.* Iuxta quæ poſteriora verba, priora ſunt exponenda, vel limitanda, & ita queſtio nõ habet difficultatem. Tractari enim poteſt aut de ente infinito ſimpliciter, & in tota entis latitudine, aut de infinito creato & ſecũdum quid. Item ſermo eſſe poteſt vel de intellectu increato, vel de quouis creato, vel ſpecialiter de humano, de quo ſolo Ariſt. locutus eſt. Ac denique poteſt quæſtio eſſe de cognitione quacunque etiã confuſa & imperfecta, vel de cognitione perfecta diſtincta, de qua ſimiliter Ariſtoteles eſt locutus.

De ente igitur infinito, qualis eſt ſolus Deus, tractamus late diſput. 30. ſect. 11. & ſeq. vbi declaramus quo modo Deus, cum ſe ipſum comprehendat, inuiſibilis ſit, & incomprehenſibilis omni creaturę. De ente autem creato, cum verius exiſtimemus eſſe impoſſibile dari ens creatum actu infinitum in quacunque ratione, id eſt, tam in intenſione, quam magnitudine, aut multitudine, conſequenter conſtat huiuſmodi infinitum cognoſci non poſſe vera ac diſtincta cognitione. Nam id quod non clauditur ſub latitudine entis, ex ſe non eſt verum, nec intelligibile: hoc autem infinitum, cum ſit impoſſibile, non clauditur ſub latitudine entis: non eſt ergo proprie cognoſcibile, cum hæc ſit proprietas conſequẽs rationem entis: ſed ſolum per ens finitum adiuncta negatione limitationis, aut termini, concipi aut excogitari poteſt vt impoſſibile. Poſita vero contraria hypotheſi, nimirum hoc infinitum eſſe poſſibile, dicendum eſſet ab intellectu diuino facillime cognoſci ac comprehendi poſſe, cum ſit infinitæ virtutis longe eminentioris. De intellectu autem creato nõ poteſt ferri vniuerſale iudicium, quia nec tanta vis intelligẽdi conuenit neceſſario omni intellectui creato, neque etiam omni intellectui repugnat. Vnde intellectus humanus cum ſit imperfectiſſimus omniũ, tantam virtutem non habet: angelicus verò, ut opinor, illam habere poteſt, quia eius uirtus eſt ordinis ſuperioris, & abſtractiori ac ſubtiliori modo intelligit.

Quocirca eſto non poſſit dari in reb. ens creatum actu infinitum, poteſt tamẽ in infinitum augeri, uel in intẽſione, vel in magnitudine, uel in multitudine, totũque illud argumentum poteſt ſimul uno intuitu cognoſci, quod de intellectu diuino certiſſimũ eſt, ut prædicta diſp. 30. ſect. 12. oſtendimus. De intellectu autem creato uidente clare diuinam eſſentiam, & creaturas in ipſa, id etiam frequentius admittunt Theologi, & meritò, ut tractaui to. 1. 3. p. diſput. 26. ſect. 2. & 3. Extra illam autem uiſionem nonnulli id negant de cognitione infiniti in ſe ipſo, quã Theologi uocant in proprio genere. Exiſtimo tamen non repugnare, non ſolum per cognitionem eleuatam & ſupernaturalem, ut de ſcientia infuſa animæ Chriſti prædicto loco 3. p. tractaui, ſed etiam propria & naturali ui alicuius intellectus creati: pręſertim ſi nõ ſit ſermo de tota collectione infinita creaturarũ poſſibiliũ, ſed in aliqua determinata ratione. Nam, ut dicebam, licet neceſſe non ſit omnẽ intellectum creatum habere tantã uirtutem: & ideò nec intellectus humanus, nec fortè inferiores Angeli illam habeãt, tamen non excedit totum ordinem intellectus creati: quia nõ eſt neceſſaria ad hãc cognitionẽ uirtus infinita ſimpliciter, nec infinita pfectio in genere entis, ſed ſufficit uirtus finita ſuperioris ſpeciei & rõnis.

Neque obſtat quòd uirtus finita quo uerſatur circa plura, eo minuatur in ſingulis, ut ea ratione uidea

tur

RATIO ET DISCVRSVS TOTIVS OPERIS AD LECTOREM.

QVEMADMODVM *fieri nequit, vt quis Theologus perfectus euadat, niſi firma prius Metaphyſicæ iecerit fundamenta: ita intellexi ſemper, operæpretium fuiſſe, vt antequam Theologica ſcriberem Commentaria (quæ partim iam in lucem prodiere, partim collaboro, vt quam primum, Deo fauente, compleantur) opus hoc, quod nunc Chriſtiane Lector, tibi offero, diligenter elaboratum præmitterem. Verum iuſtas ob cauſas, lucubrationes in tertiam D. Thom. partem, differre non potui, easque primum omnium prælo mandare oportuit. In dies tamen luce clarius intuebar, quam illa diuina ac ſupernaturalis Theologia, hanc humanam & naturalem deſideraret ac requireret: adeo vt non dubitauerim illud inchoatum opus pauliſper intermittere, quo huic doctrinæ Metaphyſicæ ſuum quaſi locum, ac ſedem darem, vel potius reſtituerem. Et quamuis in eo opere elaborando diutius immoratus fuerim, quàm initio putaueram, & quàm multorum expoſtulatio, qui Commentaria illa in tertiam partem, vel (ſi ſperari poteſt) in vniuerſam D. Tho. Summam, perfecta deſiderant: tamen ſuſcepti laboris nunquam me pœnitere potuit, confidoque, lectorem ſententiam meam, vel ipſo adductum experimento, comprobaturum.*

Ita verò in hoc opere Philoſophum ago, vt ſemper tamen præ oculis habeam, noſtram Philoſophiam debere Chriſtianam eſſe, ac diuinæ Theologiæ miniſtram. Quem mihi ſcopum præfixi, non ſolum in quæſtionibus pertractandis, ſed multo magis in ſententijs, ſeu opinionibus ſeligendis, in eas propendens, quæ pietati ac doctrinæ reuelatæ ſub ſeruire magis viderentur. Eamque ob cauſam, Philoſophico curſu nonnunquam intermiſſo ad quædam Theologica diuerto, non tam vt in illis examinandis, aut accuratè explicandis immorer (quod eſſet abs re, de qua nunc ago) quam vt veluti digito indicem lectori, quanam ratione principia Metaphyſicæ, ſint ad Theologicas veritates confirmandas referenda, & accommodanda. Fateor me in diuinis perfectionibus, quæ attributa vocant, contemplandis, immoratum fuiſſe diutius, quam alicui fortaſſe præſens inſtitutum exigere videretur: at compulit me rerum inprimis dignitas, & altitudo, deinde quod mihi nunquam viſus ſum luminis naturalis, atque adeo nec Metaphyſicæ, limites tranſilire.

Et quoniam iudicaui ſemper, magnam ad res intelligendas ac penetrandas, in eis conuenienti methodo inquirendis & iudicandis, vim poſitam eſſe, quam obſeruare, vix aut ne vix quidem poſſem, ſi, Expoſitorum more, quæſtiones omnes, prout obiter, &

veluti

veluti caſu circa textum Philoſophi occurrunt, pertractarem: idcirco expeditius & utilius fore cenſui, ſeruato doctrinæ ordine, ea omnia inquirere, & ante oculos lectoris proponere, quæ de toto huius ſapientiæ obiecto inueſtigari, & deſiderari poterant. Illud verò obiectum, quodnam ſit, explanat prima huius operis diſputatio, ſimulque in ea præfamur dignitatem, utilitatem, & cætera, quæ in proœmijs ſcientiarum ſcriptores præmittere conſueuerunt. Deinde in priori Tomo eiuſdem obiecti ampliſſima & vniuerſaliſſima ratio, qua videlicet appellatur ens, eiuſque proprietates, & cauſæ diligenter expenduntur. Et in hac cauſarum contemplatione latius, quam fieri ſoleat, immoratus ſum, quod & per difficilem illam, & ad omnem Philoſophiam, & Theologiam vtiliſſimam eſſe exiſtimauerim. In Tomo autem altero inferiores eiuſdem obiecti rationes proſecuti ſumus, initio ſumpta ab illo Entis diuiſione in creatum, & creatorem, *utpote quæ prior eſt, & entis quidditati vicinior, & ad huius doctrinæ decurſum aptior: qui ſubinde procedit per contentas ſub his partitiones, ad vſque genera omnia, & gradus entis, qui intra huius ſcientiæ terminos, ſeu limites continentur.*

Quia tamen erunt permulti, qui doctrinam hanc vniuerſam Ariſtotelis libris applicatam habere cupient, tum vt melius percipiant, quibus tanti Philoſophi principijs nitatur, tum vt eius vſus ad ipſum Ariſtotelem intelligendum facilior ſit, ac vtilior: hac etiam in re lectori inſeruire ſtudui, Indice à nobis elaborato, quo, ſi attente legatur, facillimè (ni fallor) poterunt omnia, quæ Ariſtoteles in libris Metaphyſicæ pertractauit, & comprehendi, & memoria retineri: rurſuſque præ manibus haberi quæſtiones omnes, quæ inter illos libros exponendos excitari ſolent.

Demum benignum lectorem admonendum duximus, vnum quidem opus hoc eſſe, nec eius diſputationes fuiſſe ab vno volumine ſeiungendas, niſi aliqua nos ratio coegiſſet. Nam inprimis ne mole ſua nonnihil afferret moleſtiæ, in duo volumina illud diuiſimus: deinde verò, vt, quoad fieri poſſet, noſtrorum laborum ſtudioſis debitum officium præſtaremus, hoc prius emiſimus ſtatim ac è prælo prodijt; quamuis aliud eo iam proceſſerit, vt exiſtimem, non prius hanc partem perlectam fore, quam illa fuerit in lucem edita. Vtinam vtraque, & cætera, quæ molimur, in magnam Dei Optimi Maximi gloriam, & Eccleſiæ Catholicæ vtilitatem cedant. Vale.

GLi Eccellentiſs. Signori Capi dell'Illuſtriſs. Conſeglio di X. infraſcritti, hauuta fede dalli Signori Reformatori del Studio di Padoa, per relation delli tre à ciò deputati, cioè del R. P. Inquiſitor, del Circ. Secretario del Senato Lorenzo Maſſa, & di D. Fabio Paolini Dottor, Lettor publico, che nelle Queſtioni ſopra la Metafiſica di Ariſtotile del Padre Franceſco Soarez, ſtampate in Salamanca del 1597. non vi è coſa contra le leggi, & ſono degne di ſtampa, concedono licentia, che poſſano eſſer ſtampate in queſta Città. Data die 22. Maij 1599.

D. Pietro Michiel
D. M. Antonio Erizzo } Capi dell'Illuſtriſs. Conſeglio di X.
D. Andrea Minotto

Iulius Priolus Duc. Not.

1599. à 22. Maggio.
Regiſtrato in libro.

Antonius Lauredanus Officij
contra Blaſph. Coad.

tur non poſſe ſingula perfecte cognoſcere ſi infinita ſint. Illud enim axioma intelligendum eſt, quando illa plura talia ſunt vt ſingula adæquent virtutem potentiæ:& ideo multitudo illorum excedat talem virtutem: quando verò omnia comprehenduntur ſub vna adæquata ratione & virtute talis potentiæ, non eſt neceſſe ita minui cognitionem & attentionem,vt nō poſſint exacte ſingula cognoſci,& omnia ſimul, quia tunc cenſentur cognoſci per modum vnius. Atque ad hunc modū dicunt Theologi,& attingemus infrà,ſuperiores Angelos per vnam ſpeciem intelligibilem ſimul cognoſcere plura genera vel ſpecies rerum exacte & ſufficienter cognoſcendo ſingulas. Et pari ratione tam perfectus poteſt eſſe Angelus vltima ſpecie, vt vno intuitu cognoſcat aliquam rerū multitudinem infinitam(vt aiunt)ſyncategorematicè ſub aliquo certo genere vel ſpecie contentā: quia hoc non requirit in cognoſcente infinitatem ſimpliciter,ſed ſolum ſecundum quid,ſeu eminentiam ſuperioris rationis.

Dixit autem ſemper vno intuitu, quia ſucceſſiuè impoſſibile eſt huiuſmodi infinitum cognoſci ita vt exhauriatur,quia impoſſibile eſt,ſucceſſiuè numerādo,exhauriri infinitum: alias numeraretur ſucceſſiue totum quod innumerabile eſt,& perueniretur ad finem eius quod infinitum eſt, quod inuoluit apertā repugnantiam contra rationem ipſius infiniti,vt cōſtat ex 3.Phyſ.c.7. Atque hac de cauſa, quia homines nō ſimul,ſed paulatim rerum cauſas cognoſcūt, pro eodem duxit Ariſtot.abſolute prius inferre, cognitionem rei per infinitas cauſas eſſe homini impoſſibilem,& poſtea quòd ſit impoſſibile cognoſcere infinitas cauſas. Maxime cum ea ſucceſſio ſolū tempore finito duret in quolibet homine. Veruntamen non ſolum in intellectu humano, ſed etiam in diuino id verum habet:quia hæc repugnantia nō oritur ex defectu virtutis intellectiuę,ſed ex ipſa natura infiniti, quæ in hoc conſiſtit vt ſucceſſiue pertranſiri non poſſit. Præcipuè cum ſucceſſio ſemper eſſe debeat in re actu finita: quod ex parte vnius extremi, ſcilicet poſterioris,ſeu termini deſitionis omnes admittunt,& eſt per ſe euidens,quia in eo ſemper finitur ſucceſſio:ex parte verò alterius extremi anterioris,ſeu inceptionis,multi aliter ſentiunt: at ego id etiam verum eſſe opinor:quia exiſtimo non poſſe eſſe realem ſucceſſionem,ſiue continuam,ſiue diſcretam,quæ principio careat,& æterna ſit,vt infrà attingam diſp.29.ſectione 1.& diſputatione 30.ſectione 3. Hac ergo ratione vniuerſe & abſque limitatione verum eſt non poſſe infinitum ſucceſſiue cognoſci: quod hoc loco Ariſtot. præcipue intendit. Neque contra hoc difficultas alicuius momēti occurrit.

Caput Tertium.

De modo & ordine in veritate indaganda ſeruando.

Cum dixiſſet Philoſophus veritatis cognitionem eſſe difficilem,non verò impoſſibilem, hic declarat quis modus in ea inquirenda tenendus ſit,& quæ impedimenta vitanda: eſtque eius ſententia perſpicua, circa quam pauca interrogari poſſunt.

Quæſt.1. Vtrùm dicēdi ratio conſuetudini ſit accommodanda:tractatur hæc quæſtio ſufficienter in textu. Vbi primum declarat tantam eſſe conſuetudinis vim,vt ſæpè ratione illius veris præferantur fabuloſa; & quæ præter conſuetudinem ſunt, ſtatim peregrina iudicentur. Vnde fit vt propter varias cōſuetudines, diuerſas etiam diſcendi rationes homines appetant: alij enim cōiecturis,alij exemplis,alij teſtimonijs,alij verò exquiſitis rationibus delectantur. Ex quo tacite concludere videtur Ariſtotel. non poſſe regulam certam ex conſuetudine ſumi, ſed addiſcentem debere inſtitui, vt iuxta rei exigentiam, vnamquamque inquirat, & approbet.

Vbi duo obſeruare oportet:vnū eſt nō eſſe idē iudiciū ferendū de omni conſuetudine:quędam enim eſt praua & pręter rationē,vt eorū qui conſueuerūt, rerum omnium æqualem demonſtrationem petere: vel è cōtrario eorū,qui ea tantū credenda putāt,quæ inueniunt in authorib.ſibi familiarib.& reliqua omniū vt noua & inſoluta ſtatim reijciunt. Quos oporteret Philoſophi verba lib.1.Ethic.c.6.attente legere & perpendere. *Melius* (inquit) *Forſitan,& oportere videbitur,ſua quoque,præſertim Philoſophos pro veritatis ſalute refellere:nam cum ambo ſint amici,ſanctū eſt honori veritatem præferre.* Itaque quando conſuetudo huiuſmodi eſt,non eſt illi ratio docendi accōmodāda,ſed potius ipſa rationis efficacitatē ſuperanda eſt,aut moderāda. Aliquādo verò cōſuetudo eſt optima, & accōmodata ſanæ doctrinæ, & tūc optimū cōſilium eſt,dicēdi rationē conſuetudini accōmodari:quia,vt Ariſt. hic ait,ꝙ conſuetum eſt,ſemper eſt notius:diſcēdi autem ratio à notioribus,quoad fieri poſſit,ſumēda eſt. Cōſuetudo etiam altera cenſetur, quæ vero magis ſunt naturę cōſentanea, facilius addiſcūtur. Vt igitur Ariſt. ait 2. Ethic.c.1. *Non parū, ſed plurimum, quin potius totū refert,ut ſic uel nō ſic homines ab adoleſcentia conſueſcant.* Quod non ſolum in moribus, ſed etiam in ſciētia addiſcenda verum eſt.

Alterum notandum eſt, non ſolum ex conſuetudine, ſed ex naturali ingenio ac peculiari cuiuſque conſtitutione oriri, vt alij aliter diſcere, aut docere appetant,vt hic rectè Fonſeca notauit. Et quādo ex hoc capite oritur vt diſciplinis aliter quam debeat, tractetur, difficilius eſt naturam corrigere aut mutare,vt per ſe conſtat.

2 Quo ſenſu dictum ab Ariſtotele ſit, *Abſurdum eſt ſcientiam ſimul & modum ſcientiæ quærere.* Oēs ferè interpretes per modum ſciendi dialecticam intelligunt:vnde ſumunt aliqui occaſionem tractādi hoc loco de natura dialecticæ, an ſcilicet ſcientia ſit, & an neceſſaria ad alias ſcientias: quoniam Ariſtoteles in prædictis verbis videtur eam à ſcientia diſtinguere,& docere ante ſcientiam pręmitti debere. Veruntamen has quæſtiones in ipſam dialecticam reijciendas cenſeo: & ſupponendum, doctrinam propriam dialecticæ,quam dialecticam docentem vocant,eſſe veram ſcientiam. Procedit enim ex principijs euidentibus ad domonſtrandas cōcluſiones ſuas,interdum à poſteriori ſeu ab impoſſibili,interdum etiam per propriam cauſam,vt ex diſcurſu illius doctrinæ ſatis conſtat. Tamen quia tota illa doctrina eo tēdit vt modum ſciendi doceat,quamuis illum demōſtratiuè doceat, ex fine appellata eſt ab Ariſtotele modus ſciendi,& ab alijs ſcientijs diſtincta,quæ tātum ſcientiæ ſunt,& modum ſciendi non demonſtrant, ſed tantum participant ipſum à dialectica.

Dices: Ergo ſaltē in dialectica ipſa nō erit abſurdū,ſimul quærere ſciētiam,& modū ſciendi. Reſpōdetur concedendo ſequelam,quia in illa ſcientia modus ſciendi latè ac generatim ſumptus inquiritur vt finis,ſeu vt obiectum cognoſcendum: ſcientia verò ipſa inquiritur vt forma & perfectio tali ſtudio obtinenda. In alijs verò ſcientijs cum modus ſciendi nō quæratur vt obiectum aut finis,debet ſupponi vt inſtrumentum deſeruiens ad ſcientiam obtinendam, ideoque in alijs ſcientijs abſurdum & operoſum eſſet ſimul inquirere ſcientiam, & ſciendi modum,& de illis,vt dixi,locutus eſt Ariſt.

Quod vero in dialectica nō ſit impoſſibile ſimul inquirere modum ſciendi & ſciētiam:ratio eſt,quia intellectus reflectitur in ſeipſum,& ita dum in ſuiſmet actib.modum inquirit,quo aptè ad ſciētiam acquirendam diſponantur,hanc ipſam formā, ſeu diſpoſitionem ſuorum actuum per proprias cauſas inueſtigat,& in eis demonſtrandis eandem diſpoſitionem ſeu ratiocinandi modum tenet,atque ita in inquiſi-

quiſitione & oſtenſione illius modi ſciendi, modũ ſcientiæ ſeruat, & ita ſimul ſcientiam acquirit. Ad quod etiã iuuatur naturali Dialectica, quæ in homine eſt principium omnis ſcientiæ, quantum ad formam & modum diſcurrendi. Denique ideo ſpecialiter in Dialectica hoc non eſt abſurdum, quia non poteſt aliter fieri, nec ante illam ſupponi poteſt alius ſciendi modus acquiſitus, nec procedi debet in infinitum, ſed ſiſtẽdum eſt in forma quæ ſimul ſit quod & quo, id eſt ſcientia & modus ſciendi.

Addi denique poteſt, præter Dialecticam quæ generalis eſt omnib. ſcientijs, eſſe in vnaquaque ſcientia peculiarem ac proprium procedẽdi modum, qui etiam modus ſciendi appellari poteſt. Quo ſenſu diſtinxit Auer. Logicam communem, & propriã vnicuique ſcientiæ, vt Alex. Alenſ. hic notauit: modum enim illum proprium ſciendi, appellauit propriam Logicam: eſt enim applicatio quædam Dialecticæ, vel alicuius partis eius. Et hic etiam modus ſciendi in ſingulis ſcientijs præmittẽdus eſt, ne confuſe procedatur, vt tetigit etiam Ariſtot. 1. de partib. animal. c. 1. & lib. 1. Ethic. cap. 3. & in Phyſica, alijſque fere ſcientijs obſeruat. Et hoc etiam in tradenda Dialectica fere ab omnib. authoribus ſeruatur, vt in principio perfunctoriè, & abſque exacta demõſtratione viam ſciẽdi præparent: poſtea verò per ipſam Dialecticam, ſciendi modum demonſtratiuè perficiant.

Quæſt. 3. Vtrum in omnibus ſcientijs æqualis ſit certitudo vel euidentia. Hæc quæſtio mouetur occaſione verborum Ariſt. tex. 16. *Mathematicorum accurata docendi ratio non in omnibus poſtulanda eſt*. Quæ ferè repetit infra li. 6. c. 1. & ſimilia habet lib. 1. Eth. c. 3. & 7. Et in genere quo modo in certitudine poſſit eſſe inæqualitas tractatur in lib. 1. Poſter. quamuis Theologi exactius id edisſerant in materia de fide: in præſenti uerò de gradu certitudinis Metaphyſicæ comparatæ ad Mathematicam, & Phyſicam, differimus infra diſp. 1. ſect. 5. nu. 20. & ſeq.

Quæſt. 4. An omnis res naturalis habeat materiã proponitur propter particulam illam *fortaſſe*, quam ponit Ariſt. tex. 16. dicens, *Fortaſſe omnis natura materiam habet*, vbi nomine naturæ res naturales, & motui Phyſico ſubiectas intelligit iuxta phraſim ſuã vt patet ex lib. 12. c. 7. & alijs locis. Putant aliqui ergo adhibuiſſe Ariſt. illam particulam *fortaſſe* quod non crederet cęlos habere materiam. Sed facilius dici poteſt eam poſuiſſe, quia exiſtimabat eos habere materiam, licet non cum tanta certitudine ſicut de alijs naturalibus rebus: Vel certe eam adhibuit quia materia cœlorum alterius rationis eſt. Verius tamen exiſtimo nullum eſſe in ea uoce myſterium, ſed eſſe morem Ariſt. ita loqui modeſtiæ cauſa, quando ex profeſſo rem non diſputat. Itaque illa quæſtio parum eſt hoc loco neceſſaria, tractatur autem infra diſp. 13. ſect. 10. & 11.

Quæſt. 5. An ſit vna ſcientia rerum omnium vel plures. Hanc attigit Philoſophus in vltimis verbis huius capitis, & pro huius ſcientiæ opportunitate differitur diſp. 1. ſect. 2. & 3.

Quæſt. 6. An Metaphyſica ante uel poſt alias ſciẽtias addiſcenda ſit. Tangitur ab Ariſt. ibidem, expeditur breuiter diſp. 1. ſect. 4. nu. 10.

LIBER TERTIVS Metaphyſicæ.

Dubitationes omnes quæ in hac ſcientia occurrunt, ſummatim continens.

Solent expoſitores inquirere cur Ariſt. hoc loco in quæſtionib. proponendis abſq; earũ reſolutione integrũ librum conſumpſerit. Exiſtimo tamen id feciſſe ad exaggerandã huius doctrinæ difficultatem, & vtilitatem, & fortaſſe ad excitandũ lectori deſiderium inquirendi ſcientiã, in qua tot dubia expediuntur: & propter alias rationes quas ipſe tetigit c. 1. & ſunt in eo ſatis perſpicuæ. Proponit ergo Ariſtot. in primo capite varias quæſtiones, in cæteris verò rationes dubitandi in vtrãque partẽ affert, nihil autem definit. Et in proponendis his quæſtionibus nullã ferè methodum, vel certum ordinem ſeruat, ſed prout in mentẽ veniebant, ita eas effudiſſe videtur. Quod ideo moneo, ne quis putet teneri nos, aut rationẽ illius ordinis reddere, aut illũ ſeruare, cum de his quęſtionib. diſputauerimus. Ob vtrãque ergo rationem proponemus quæſtiones omnes cũ locis vbi à nobis tractatæ ac definitæ ſunt. Quod ſi omiſſę aliquæ fuerint vt inutiles ac parui momenti, hoc etiam admonebimus.

Caput primum.

Quæſt. 1. Sitne vnius ſcientiæ an plurium, omnes cauſas contemplari. Agitur ab Ariſt. ſtatim cap. 2. in principio. Veritas eſt hoc eſſe munus præcipue Metaphyſicæ, quatenus vnius ſcientiæ eſſe poteſt, vide diſp. 1. ſect. 1. & 5.

2 An hæc ſcientia ſimplicia tantum ſubſtãtiæ principia conſideret, vel etiam prima principia complexa. Diſputatur in vtramque partem ab Ariſtot. hic c. 2. text. 4. definitur verò affirmans eius pars lib. 4. c. 3. & à nobis diſp. 1. ſect. 4. & diſp. 3. ſect. 3.

3 An hæc ſciẽtia diſputet de ſubſtãtijs omnib. verſatur in vtrãque partẽ hic à Philoſopho c. 2. tex. 5. & definitur li. 4. c. 2. lib. 6. c. 1. & à nobis diſp. 1. ſect. 2.

4 An præter ſubſtantias ſenſibiles dentur aliæ ſeparatæ. Hæc ſolum tractatur hic ab Ariſt. de ideis, & de rebus Mathematicis, de quibus ſup. lib. 1. c. 6. & 7. & inf. lib. 7. c. 12. & ſeq. Sed hoc ſenſu cenſeo inutilem quæſtionem, ideoque breuiter expeditur à nobis diſp. 4. ſect. 1. & 2. & diſp. 5. per totam: & aliqua addimus in diſp. 25. de cauſa exẽplari. Propria vero quæſtio eſt de ſubſtantijs angelicis, quæ tractatur à Philoſopho lib. 12. c. 8. & à nobis diſp. 35.

5 An ead. ſcientia ſit de ſubſtantijs, & de illis quæ per ſe ſubſtantijs accidunt. Verſetur c. ſeq. tex. 6. & definitur pars affirmans lib. 4. c. 1. & 2. Et eſt res clara, magiſq; Dialectica, quã Metaphyſica, & in ordine ad hãc ſciẽtiã expeditur à nobis diſp. 1. ſec. 1. & 2.

6 An cõmunes affectiones entis, vt idem ac diuerſum & ſimiles, conſiderentur in hac ſcientia. ibid.

7 An genera & differentiæ cẽſenda ſint principia rerum, vel potius partes Phyſicæ ut materia & forma. Hanc verſat in utramque partem Ariſtot. in caput 3. huius libri. Nobis verò non videatur ſpecialem diſputationem requirere: vtraque enim cenſemus dici poſſe principia, illa Metaphyſica, hæc Phyſica. Quia verò compoſitio Metaphyſica ſolum per rationẽ eſt, Phyſica verò realis; ideo principia Phyſica cenſemus eſſe propria rerum materialium, de illiſque diſputamus per totas diſput. 13. 14. 15. & 16. Principia verò Metaphyſica ſolum ſunt principia ſecundum modum noſtrum concipiendi, & ſecundum rationem, de eiſque dicimus tractando de vniuerſalibus diſp. 5. ſect. 1. & 2. & diſp. 6. per totam.

8 An inter genera ea ſint magis principia quę magis vniuerſalia ſunt. Hanc verſat latiſſimè Ariſt. fere toto c. 3. Eſt verò inutilis, nam genera remota dici poſſunt magis principia extenſiuè: propinqua verò intenſiuè: vel illa magis in ratione potẽtiæ & materiæ, hæc in ratione formæ & perfectionis: ſed hæc ſolum pertinent ad loquendi modum.

9 An præter materiã aliqua ſit per ſe cauſa, atque ea ſeparabilis necne, & an vna vel plures numero. Hanc ponit Ariſtot. eiſdem ferè verbis verſus finẽ capitis: habet autem ambiguum ſenſum. Nam ſi priora verba, vt ſonant, ſumantur, videtur quæri an ultra cauſam materialem detur formalis, & alię.

Et

Et hoc ſenſu tractatur hęc quæſtio infra lib. 5. c. 2. & à nobis late diſp. 12. de cauſis in communi & in ſequentibus. Non videtur autem hic eſſe ſenſus Ariſtotelis, quia ſtatim c. 4. quæſtionem hanc cum alijs ſequentibus diſputat in ſenſu longe diuerſo. Alius ergo quæſtionis ſenſus erit, an *præter materiam*, id eſt extra res ſingulares, *ſit aliqua per ſe cauſa*. Ita enim vti ſolet Ariſt. voce illa *præter*, in ſenſu Platonico, cum Platone enim hanc ſæpe agitat quæſtione, & in hoc ſenſu tractat illam, c. 4. tex. 12. & à nobis definita eſt diſp. 5. & 6. tractando de vniuerſalibus. Solum manet difficultas, quia tunc ſequens quæſtio cum hac videtur coincidere.

10 Eſt ergo decima quæſtio, an ſit aliquid præter ipſum totum materiale indiuiduum. Hanc quæſtionem proponit Ariſtoteles textu 2. illis obſcuris verbis, *Sitne aliquid præter ſimul totum*. Exponit autem quid intelligat per *ſimul totum*, dicens, *Voco autem ſimul totum, cum aliquid de materia prædicatur*, id eſt, vt interpretor, ſpecies de materiali indiuiduo. Videtur ergo quærere, an in rebus materialibus ſpecies ſit aliquid præter indiuidua: & in hoc ſenſu quæſtio eſt cū Platone. Apparet autem eadem cum præcedente, prout à nobis expoſita eſt. Niſi dicamus, ibi quæri ex ratione cauſæ, hic ex ratione quidditatis, & ita materialiter eſſe eandē quæſtionē, formaliter verò diuerſam. Vel certe ibi quæri de reali ſeparatione, hic de formali ſeu ex natura rei, prout à nobis diſputatur diſp. 5. ſec. 2. Alij verò intelligunt generatim hic quęri, an quod quid eſt in rebus materialibus, ſit idē cū eo cuius eſt. Quam quæſtionem late Ariſtot. proſequitur libr. 7. cap. 4. & 15. & nos latè diſput. 34. fere per totam.

11 An principia non ſolum ſpecie, ſed etiā numero definita ſint, id eſt, vnicuique rei propria, & in diſtinctis rebus diuerſa. Hæc tractatur infra c. 4. tex. 13. & lib. 12. cap. 4. Sed non eſt in ea immorandum, nam certum eſt principia intrinſeca multiplicari numero multiplicatis indiuiduis, & non pluſquā illa: idque aliter in formis, aliter in materia verum eſſe. Formæ enim multiplicantur ſecundum ſuas entitates in diuerſis indiuiduis: materia autem nō ſemper: quia vno numero entitas materię ſubeſt ſucceſſiue diuerſis formis: variatur autē ſecūdū diſpoſitiones, atq; ita materia proxima ſemper eſt diuerſa, vel ſpecie vel numero pro ratione formarum. Principia autē extrinſeca non ita multiplicantur, quia vnum eſſe poteſt diuerſarum rerū principium: aliquando vero multiplicātur, & ſemper ſunt in numero finito, quia in nulla multitudine cauſarum datur progreſſus in infinitum, vt ſupra libro 2. annotatum eſt.

12 An rerum corruptibilium, & incorruptibilium ſint eadem principia. Tractatur ab Ariſt. infra, cap. 1. tex. 15. & 17. & li. 12. c. 4. A nobis verò in diſp. 13. ſec. 11. vbi de principijs intrinſecis: de extrinſecis verò diſp. 29. ſect. 2. à num. 15.

13 An omnia principia etiam corruptibilium rerū ſint corruptionis expertia. Tractatur ab Ariſt. eiſdē locis, ſed in particulari differitur de materia à nobis in propria diſputatione. De forma verò ſolū habet controuerſiā in anima rationali, quæ non ſpectat ad hanc ſcientiā. In cauſis autem extrinſecis fere nō eſt locus huic quæſtioni: cauſa enim proxima & vniuoca rerum corruptibiliū eſſe debet corruptibilis: cauſa verò ſuperior eſſe poteſt incorruptibilis & æterna. Neceſſarium etiam eſt ſpecies omnes incorruptibiles ab aliqua re æterna & incorruptibili ducere originem, vt demonſtratur à nobis diſp. 29. ſect. 1.

14 An vnum & ens ſit ipſa rerum ſubſtātia, an vero aliquid aliud eis ſubijciatur. Hæc diſputatur ab Ariſtotele, cap. 4. tex. 16. Eſt tamen inutilis, & Platonica. Namque ſi de ente & vno tranſcendentibus ſit ſermo, ſatis conſtat non eſſe aliquid præter ſubſtantiam ſeu eſſentiam indiuiſam vniuſcuiuſque rei, de quo ſatis in diſputatione 4. & 5. differimus. Si verò ſumatur per Antonomaſiam pro primo ente per ſe vno ſic conſtat eſſe quid ſeparatum à cæteris rebus, non tamen eſſe ſubſtantiam earum, nec ſubiectum, ſed primam earum cauſam, de quo diſputatione 22. ſect. 1. & diſput. 29. ſect. 1. & 2. copioſe differimus. Si tamen alijs occultis & Metaphoricis ſignificationibus ſumantur ens & vnum, explicentur illæ, & facilis erit reſponſio.

15 An principia rerum ſint ipſa vniuerſalia, vel res ſingulares. Hæc quæſtio tractatur infra c. 6. tex. 20. & lib. 7. à c. 13. & intelligi poteſt moueri contra Platonem, an ſcilicet ideę ſint principia rerū, & ſic iam tractata eſt dicto loco & alias ſæpe. Poteſt etiam coincidere cum illa quæ quæritur an actiones ſint ſingularium, quæ tacta eſt in lib. 1. & tractata diſp. 34. ſect. 9. Vel vt D. Tho. exponit, an principia talia ſint ſecūdum rationem vniuerſalem, vel ſingularem, & ſic tacta eſt diſp. 5. ſect. 3. 4. & 6.

16 An principia rerum cauſent aliter quā per motum. Hæc de ſola efficiente cauſa videtur proprie tractari, vt in diſput. 22. ſectione 1. Ariſtoteles autem nunquam in hoc ſenſu eam ex profeſſo diſputauit, ſed videtur eam proponere propter ideas Platonis, quas ille dicebat alio modo inducere formas: & videtur illam diſcutere infra, capit. 6. text. 18. Quo etiam ſenſu traditur à nobis diſp. 15. & 18. Vbi de eductione ſubſtantialis formæ, & principio eius effectiuo differimus.

17 An principia rerū ſint actu vel potētia. Hęc de ſingulis principijs infra ſuis locis diſputatur, ſcilicet de materia, forma, &c. At videtur hic proponi ab Ariſtot. propter elementa, quæ ſunt principia miſti, de quibus quæſtio eſt an ſint actu vel potentia in miſto. Quam quæſtionem diſputat c. 6. tex. 19. & nos diſp. 15. ſect. 10. num. 41. & ſequent.

18 An numeri, figurę, longitudines, & puncta, ſubſtantiæ quædam ſint, necne. Tractatur ab Ariſtotele infra cap. 5. & lib. 13. & 14. latiſſime: in ea verò nihil dicendum eſt præter ea quæ inferius de quantitate diſputauimus, diſp. 40. & 41.

Caput ſecundum.

Afferuntur quinque primarum quæſtionum rationes dubitandi.

Superuacaneum cenſeo ſingulas rationes adnotare, cum in textu & alijs expoſitoribus & legi, & facile intelligi poſſint. Quanquam verò Ariſtoteles inter proponendum has rationes, nonnullas ſentētias proferat ſcitu & diſputatione dignas, tamen cū hinc & inde argumētando ſemper procedat, nihil firmū de illius ſententia habere poſſumus, vt etiam Auer. initio cōmentariorum huius libri adnotauit. Et ideo ſi recte procedendum eſt, nullum in toto hoc libro præbet Ariſt. fundamentum ad quæſtiones quas incidentes ſeu textuales vocant, pertractādas. Nihilominus ſolent circa hoc caput ſequentes tractari.

Quæſt. 1. An ſcientiæ Mathematicæ demonſtrēt per cauſam efficientem & finalem: Partē enim negantem aſſumit ut veram Ariſtot. argumentando in tex. 3. Tamen cum illo argumēto aliquid falſum Ariſtoteles apparenter confirmare nitatur, ſcilicet, nullam eſſe ſcientiam, quæ omnes cauſas cōſideret, conſtat ex illo teſtimonio nihil de Ariſtotelis ſententia affirmari poſſe. Illam autem quæſtionem prætermittendam cenſui in hoc opere, tum quod ad naturam & rationem ſcientiarum Mathematicarum declarandam potius ſpectet, tum etiam quod facillima ſit. Nam conſtat res illas de quibus Mathematicæ diſputant, ſecundum ſe habere cauſas efficientes & finales: nā quantitas, linea, puncta, ab aliquo, & propter aliquid fiunt. Tamen prout conſideran-

tur à ſcientijs ſpeculatiuis Mathematicis abſtrahuntur ab his cauſis, quia abſtrahuuntur à motu, & ab omni vſu. Et ita non dixit Ariſtoteles res Mathematicas nõ habere cauſam efficientem, & finalẽ ſeu Mathematicas ſciẽtias nõ demonſtrare per has cauſas.

Et ratio à priori eſſe videtur, quia Mathematicæ non conſiderant propriam eſſentiam & naturam quantitatis, ſed ſolum proportiones quaſdam, & proprietates, quæ ad eas conſequuntur, non per cauſalitatem realem, ſed per conſecutionem tantum illatiuam. Ex quo intelligere licet, Mathematicas etiam non demonſtrare per cauſalitatem materialẽ, quod vt notius videtur Ariſtoteles reliquiſſe, quia hæ ſciẽtiæ abſtrahunt à materia. Vnde nec per formam propriam ac Phyſicam demonſtrare poſſunt, quia forma & materia ſunt quaſi correlatiua. Atque hinc tãdem inferunt aliqui, Mathematicas non demonſtrare per vllam cauſam, ideoque non eſſe propriè ſcientias propter quid, ſolumq; demonſtrare cõcluſiones ſuas veras eſſe, interdũ ab impoſſibili, interdum à ſigno & quaſi ad ſenſum. Sed licet de multis demonſtrationibus Mathematicis hoc verum ſit, tamẽ negandum non eſt, quin interdum fiat in illis ſcientijs demonſtratio propter quid, quæ eſt per cauſam. Sed diſtinguendum eſt de cauſa: alia enim eſt realis per proprium influxum, quæ dicitur in ordine ad eſſe, & de hac eſt verum non interuenire in Mathematicis demonſtrationibus, vt inſinuauit Auerroes 1. Phyſic. in princip. Alia eſt cauſa in ordine ad cognitionem, quæ magis dicitur ratio, quæ ſufficit ad demonſtrationem à priori, vt patet cum vnum attributum diuinum per aliud demonſtramus: & hoc modo demonſtrat Mathematicus per cauſam, vt cum per definitionem trianguli aliquid oſtendit de hoc vel illo triangulo.

Quæſtio 2. Solet autem occaſione verborum Ariſtotelis ſecundo hic quæri, an entia Mathematica ſint bona, quã ſatis attigimus in diſp. 10. ſectione 2.

3 Vtrum omnes actiones ſint cum motu. Hoc enim etiam affirmat Ariſtoteles in diſcurſu illius rationis: vbi etiam multa dicit pertinentia ad materiã de cauſis, vt quod immobilia non habeant efficientem, neque finem. Quod de intelligentijs creatis eſt falſum; ſed, vt dixi, nihil eorum quæ hic aſſumuntur ab Ariſtotele, neceſſe eſt ab eo affirmari ex propria ſententia. De priori tamẽ propoſitione diſputamus latè tractando de creatione, diſp. 22. ſect. 1. vbi partẽ negatiuam demonſtramus. Quod verò hic ſumit Ariſtoteles, exponi poteſt de actione Phyſica, nam ſupponit res Mathematicas non habere aliam ſuperiorem actionem. Altera verò propoſitio diſputatur ibidem, & diſput. 29. ſectio. 1. & 2. & diſp. 35. ſectio. 1. Hoc autem loco per immobilia ſolum Mathematica intelliguntur: & hæc non ſecũdum rem, ſed ſecundum talem abſtractionem & conſiderationem dicũtur non habere cauſam, vt declaratum eſt.

Caput Tertium.

Tractatur quæſtio de principijs, an ſint ipſa genera vel elementa ſeu principia Phyſica.

De quæſtione quam Ariſtoteles ex profeſſo diſputat, nihil nouum occurrit præter ea quæ c. 1. quæſt. 7. notata ſunt. Circa ea verò quæ obiter attingit Philoſophus, nonnullæ quæſtiones occurrunt præſertim circa tex. 10.

Quæſt. 1. An genus prædicetur per ſe de differentijs quibus contrahitur, vel, vt aliter quæri ſolet. An ſit de ratione generis, vt habeat differentias extra ſui rationem, id eſt, in quarum intrinſeco & eſſentiali conceptu genus ipſum non includatur. Hoc enim aperte ſupponit Philoſophus in ratione quam text. 10. conficit. Et ne quis dicat non procedere hic definiendo, ſed argumentando tantum, id ex profeſſo probat idem Philoſophus libro ſexto Topicorũ, capite tertio. Quocirca quæſtio hæc in vno ſenſu Metaphyſica eſt, in alio Dialectica. Eſt enim Metaphyſica quatenus attingit diſtinctionem inter genus & differentiam, & præciſionẽ vnius ab alio, ac modum compoſitionis ſpeciei ex illis, & in hoc ſenſu indicatur poſterioribus verbis ſupra poſitis, & ſatis eſt à nobis tractata diſp. 6. ſectione 5. numero 23. & ſectio. 6. & ad eandem conferent quæ in diſputatione 2. & ſectione 6. & diſputatio. 39. ſect. 2. tractantur.

Eſt autem Dialectica hæc quæſtio, quatenus inquirit qualitatem prædicationis, ſcilicet an illa prædicatio generis de differentia, vel è conuerſo ſit per ſe, vt *rationale eſt animal*, vel *animal eſt rationale*. Et hoc ſenſu tractant eam hic latè Iandunus quæſtione 12. qui affirmat eſſe per ſe; & Antonius Andr. quæſt. 2. & Iauellus quæſtione 2. qui id negant: & Niphus diſputatione 2. qui varijs diſtinctionibus vtitur, ſed res eſt & aliena, & ſatis clara. Illæ enim propoſitiones non ſunt in primo, aut ſecũdo modo dicendi per ſe, quos Ariſtoteles poſuit in libro 1. Poſteriorum, quia in eis nec prædicatum eſt de ratione ſubiecti, nec ſubiectum de ratione prædicati. Et ratio à priori ſumitur ex deciſione prioris ſenſus. Nam cum genus & differentia ita comparentur, vt vnum ſit extra conceptum & rationem eſſentialem alterius, & alioqui differẽtia nõ ſit proprietas manans ex natura generis, vt eſt per ſe notum, fit vt vnũ de alio, nec per ſe primo, nec p ſe ſecũdo prædicari poſſit. Quod ſi quis velit loqui iuxta alios modos per ſe poſitos ab Ariſtotele libro 5. Metaphyſicor. c. 18. vel alios qui excogitari poſſunt, ſcilicet, vt per ſe diſtinguitur contra per aliud, vel vt excludit compoſitionem per accidens, ſic differentia ſicut per ſe coniungitur generi, id eſt immediate & non per aliud, vel ſicut genus & differentia per ſe, & non per accidens vnum componunt, ita dici poteſt vnum de alio per ſe prædicari. Sed hi modi per ſe applicati prædicationes, non ſunt ita vſitati ſicut priores: præterquam quod illę prædicationes non ſunt admodum naturales, ſed aliquo modo propriæ, & in hoc etiam deficiunt à propoſitionibus per ſe. Nam licet differentia diuiſiua comparetur ad genus per modum formæ, tamen minus vniuerſalis eſt quam genus: è contra vero licet genus ſit vniuerſalius, cõparatur tamen ad differẽtiã vt potẽtia, vt nõ actus, & ideo nõ tã propriè & directe prædicatur. Abſolute ergo propoſitiones hæ reijciendæ ſunt, à numero propoſitionum per ſe.

2 An habere differẽtias extra ſui rationem, in quibus non includatur, nec de eis per ſe prædicetur, ſit nõ ſolũ de ratione proprij generis, ſed etiã de ratione omnis prædicati vniuoci, vel habẽtis vnũ conceptũ obiectiuũ communẽ omnibus contentis ſub illo. Hãc queſtionem attigimus diſputatione ſecũda, ſectione 5. & 6. vbi oſtendimus, non oportere vt ea proprietas conueniat omni prædicato communi ſecundum eundem, obiectiuum conceptum, & diſputatio. 39. ſectione ſecunda oſtendimus non conueni re omni prædicato eſſentiali ſeu quidditatiuo. Et Ariſtotelem hoc loco ſolum de proprio genere locutũ fuiſſe; quidquid nonnulli expoſitores contendant. Idemque attigimus diſp. 32. & 39.

3 An ſpecies per ſe prædicetur de differentia conſtituente ipſam, vt *rationale eſt homo*. Hanc tractant hoc loco authores ſupra citati, & quidam affirmant, alij negant, alij diſtinctionibus vtuntur. A nobis vero prætermiſſa eſt, tum quod Dialectica ſit, tum ꝙ (vt bene Fonſeca in comment. indicauit) Ariſtoteles tam claram exiſtimauerit partem negantem, vt eam ſine probatione reliquerit, & declaratione. Neque obſtant, quæ alij obijciunt, ſcilicet in ea propoſitione ſubiectũ eſſe de ratione prædicati: & ideo eſſe

eſſe in ſecundo modo dicendi per ſe, nam hæc eſt eius definitio. Item quia hæc propoſitio *homo eſt rationalis:* eſt in primo modo dicendi per ſe: ergo conuertens erit etiam per ſe ſaltem ſecundo modo. Hęc (inquam) & ſimilia non obſtant: nam illa propoſitio nō eſt naturalis, ſed indirecta, improprijſſima, & præter naturam: & ideo eſt extra omnem latitudinem propoſitionum per ſe. Nam definitiones illę modorum per ſe intelligendæ ſunt de prædicatis & ſubiectis proprijs, & connaturalibus, non de ijs quę à nobis inuerſo, & connaturali ordine componuntur, & conuertuntur. Vnde etiam dici poteſt genus in illis definitionibus propoſitionum per ſe, eſſe propoſitionem propriam & naturalem. Atque eadem ratione non eſt neceſſe propoſitionem per ſe cōuerti in aliam per ſe, quando per conuerſionem fit indirecta & impropria. Adde etiam hanc eſſe per ſe primo modo, *homo eſt animal:* hanc vero, *animal eſt homo*, nullo modo. Video controuerſiam eſſe de modo loquendi: & multos cenſere hanc propoſitionē, *Riſibile eſt homo*, eſſe per ſe in primo modo, licet ſit indirecta. Sed nihilominus prior modus eſt formalior & magis proprius. Alioqui etiam illa propoſitio *rationale eſt homo*, eſſet in primo modo per ſe: nā ſi in definitione riſibilis ponitur homo, cur nō in definitione rationalis? Atque ita eadem propoſitio, *rationale eſt homo*, eſſet in primo & ſecundo modo per ſe: quod eſt abſurdum. Sunt ergo hæ propoſitiones indirecte extra ordinem propoſitionum per ſe. Vide Caietanum lib. 1. Poſter. c. 4. & 18.

Caput quartum.

Diſputat hic Ariſtoteles in vtramque partem plures quæſtiones in primo capite propoſitas, ſcilicet à quæſtione 9. vſque ad 14. Nihil tamen definit, nec nouum quid, aut noſtra diſputatione, aut notatione indigens affert.

Caput quintum.

Hic diſputat queſtionum 18. de rebus Mathematicis, ſeu quātitate, an ſcilicet hæc ſit ſubſtantia, necne: nihilque dicit notatione dignum, aut noua diſputatione indignum; ſufficiunt ea quæ de quantitate diſſerimus diſp. 40. ſect. 1. & 2. Eſt tamen hic locus obſeruandus pro ijs, quæ ibi traduntur.

Caput ſextum.

Hic diſputat cæteras quæſtiones ſupra pręmiſſas: & ſemper fere reuertitur ad inutilem diſputationē de ideis cū Platone. Quare nihil noui ſolet hic etiam diſputari.

LIBER QVARTVS Metaphyſicæ.

De ſubiecto huius doctrinæ, eiuſque partibus, affectibus, ac principijs.

Caput primum.

De ſubiecto Metaphyſicæ.

Quæſt. 1. Vtrum Ens in quantum ens ſit Metaphyſicæ ſubiectum: id quod in hoc loco Ariſt. affirmat. diſp. 1. ſect. 1. per totam.

2 Quænam entia ſeu quas rationes entium Metaphyſica ſua contemplatione attingat. diſp. 1. ſect. 2. per totam.

3 An ens ſecundum ſe habeat paſſiones, quæ per ſe illi inſint, & in hac ſcientia de illo demonſtrentur. diſp. 3. ſect. 1.

4 Quotnam illæ paſſiones ſint, quemve ordinem inter ſe ſeruent. diſp. 3. ſect. 2.

5 An hęc ſciētia verſetur circa prima principia, & quid muneris circa illa exerceat. diſp. 1. ſect. 4. n. 12.

6 An ratione obiecti vel principiorum aliæ ſcientiæ ſubalternētur Metaphyſicæ. diſp. 1. ſect. 5. n. 43.

7 An hæc ſcientia habeat aliqua prima principia, ex quibus demonſtret. diſp. 3. ſect. 2.

8 An hæc ſciētia conſideret primas rerum cauſas & principia, & quo modo. diſp. 1. ſect. 4. nu. 5. & diſput. 12. in princ.

9 An ens in quantum ens habeat cauſas reales, locis proximè citatis.

10 An ens in quantum ens dicat vnam aliquam rationem obiectiuam. Hæc quæſtio hic habet locum propter ea verba Ariſtotelis, *Quoniam vero principia ſummaſq; cauſas quærimus, illud neceſſarium eſſe perſpicuum eſt, naturæ alicuius per ſe eas eſſe.* Et in fine capitis concludit, *Quapropter à nobis primæ cauſæ entis quatenus ens eſt, ſumendæ ſunt.* Ex quibus ſententijs inter ſe collatis conſtare videtur ex ſentētia Ariſtot. ens in quantum ens, dicere aliquam naturam, vel aliquam rationem communem per modū vnius naturæ, cuius proprietates per ſe, principia & cauſæ poſſunt in hac ſcientia inueſtigari. Tractamus autem dictam quæſtionem diſp. 2. ſect. 2. Cui quæſtioni annexæ ſunt ſequentes.

11 Vtrum ens habeat in nobis vnum conceptum formalem communem omnibus entibus. diſput. 2. ſect. 1. per totam.

12 Vtrum ens in quantum ens ſit aliquid re ipſa præciſum ab inferioribus. ibi. ſect. 3.

13 Vtrum præſcindi ſaltem poſſit ſecundum rationem. diſp. 4 ſect. 2. nu. 14. & ſeq.

14 Vtrum ens in quantū ens includat actu vel potentia inferiora. diſp. 2. ſect. 2. nu. 20.

15 Vtrum ens in quantum ens ſignificet immediatè omnia ſuprema genera, vel tantum mediatè. diſp. 2. ſect. 2. nu. 21. & ſeq.

16 In quo poſita ſit communis ac præciſa ratio entis. diſp. 2. ſect. 4.

17 An ens dicatur eſſentialiter vel accidentaliter de particularibus entibus maxime de creatis. diſp. 2. ſe. 4. nu. 12.

18 An ratio entis tranſcendat omnia, ita ut in omnib. modis & differentijs includatur. diſp. 2. ſect. 5.

19 Quo modo contrahatur ens ad inferiora. diſput. 2. ſect. 6.

20 Hic etiam tractari poteſt, an exiſtentia creaturæ diſtinguatur ab eius eſſentia, de qua re eſt copioſa diſput. 31. Quæ plures continet quæſtiones quæ tum ibi, tum etiā in indice diſputationum, diſp. 31. videri poſſunt.

Caput ſecundum.

De Analogia entis & nonnullis eius proprietatibus.

Quæſt. 1. An ens ſit vniuocum vel Analogum tū ad ens creatum & increatū, tum ad ſubſtantiam & accidens. Prior quæſtio tractatur diſp. 28. ſect. 3. poſterior diſp. 32. ſect. vlt.

2 An recte Ariſt. Analogiam entis cū Analogia ſani cōparauerit. Et ratio difficultatis eſt, quia videtur longe diuerſæ rationis, vt ex prædictis diſputationibus conſtat. Duobus modis reſponderi pōt: primo comparaſſe illa in Analogia abſolutè, non tamen in modo Analogiæ: quia in modo nō ſunt ſimilia. *Sanum* enim ita eſt Analogū, vt forma quā ſignificat, vni tantū ſignificato intrinſece inſit: alijs per denominationē extrinſecam. *Ens* vero ſignificat formam ſeu rationem omnibus ſignificatis intrinſece inhærentem. Vnde fit vt *ſanum* non ſignificet vnum cō ceptum communem omnibus ſignificatis, ſicut ſignificat *ens*.

Ex quo fit vlterius,cum Ariſtoteles æquiparat ens & ſanum in eo,quod ſicut vna ſcientia agit de ſano quoad omnia ſignificata eius, quatenus ab vna ſanitate deriuantur, ita ut ſcientia tractat de ente: cum (inquam) hæc comparat, intelligi etiam debere ſecundum ſimilitudinem, non ſecundum æqualitatē. Nam ſanum ſecundum totam Analogiam ſuam,nō eſt adæquatum obiectum vnius ſcientiæ,directè ſub ſe comprehendens ſua ſignificata, tāquam proprias partes ſubiectiuas talis obiecti,directè,vel(vt aiunt) in recto pertinentes ad obiectum talis ſcientiæ:ſolū enim principale ſignificatum ſani, eſt adæquatum, & directum obiectum medicinæ: reliqua verò quæ Analogicè dicuntur ſana, in obliquo pertinent ad illam ſcientiam,vt ſigna ſanitatis, vel inſtrumentum, vel aliquid huiuſmodi. At verò ens eſt obiectū adæquatum directè complectens ſuas quaſi partes ſubiectiuas,vt in diſputationibus cap. præcedenti citatis oſtenſum eſt. Vnde fit,vt ens ſecundum adæquatam ſignificationem poſſit eſſe extremum demonſtrationis in qua proprietates illi adæquatæ de ipſo demonſtrentur:ſanum verò minime,ſed ſolum ratione primarij ſignificati.

Secundo reſpōderi poteſt,de ente dupliciter poſſe nos loqui,vno modo vt comprehendit tantum vera entia realia,& illa omnia tranſcendit & ſub ſe cōtinet. Alio modo ut extenditur ad multa,quæ verè & intrinſecè entia nō ſunt, ſolumque per quandam attributionem extrinſecam entia dicuntur, vt ſunt priuationes vel entia omnino per accidens aut rationes. Priori modo videtur locutus de ente Ariſtot.in capite ſuperiori: & illo modo eſt propriè adęquatū obiectum & directum vnius ſcientiæ: & habet Analogiam cum unitate conceptus, & rationis obiectiuæ intrinſecè inuentæ in omnibus ſignificatis etiam ſecundarijs,vt dictis locis oſtēdimus, & quoad hęc eſt comparabile cum *ſano* non ſecundum æqualitatem,ſed tantum eo modo quem nunc explicuimus. Poſteriori modo videtur hic locutus Ariſtot. de ente: & ſic includit reſpectu multorum ſignificatorū Analogiam plurium conceptuum, & ſecundum extrinſecam denominationem reſpectu aliquorum,& quoad hæc comparatur cum ſano, etiam in modo Analogiæ, & in modo quo ſub vnam ſcientiam cadit,vt facile ex dictis conſtat.

Nec mirum videri debet,quod in diuerſa ſignificatione ſumat Ariſt. nomen entis in his duob. capitibus: nam in eis diuerſo modo loquitur: in priori enim cum adęquatum obiectum Metaphyſicæ conſtituat,agit de ente ſecundum proprium eius conceptum obiectiuum:in hoc verò capite agit de tota amplitudine ſignificationis nominis entis: vnde ſatis expreſſe plura numerat, quæ vera entia non ſunt,vt priuationes & ſimilia,quæ ipſemet excludit ab obiecto Metaph.directo,ſcilicet,& adæquato,li.6.in fi.

3 Vtrum ad Metaphyſicum ſpectet agere de propria ratione ſubſtantię,proprijſque principijs eius. diſp.1.ſect.2.

4 Vtrum Metaphyſica tractet de ſpeciebus entis, ſecūdum proprias rationes eorum,& in vniuerſum ſcientia de genere ſit etiam de ſpeciebus. Tractatur diſp.1.ſect.2. Et reſolutio ſimpliciter eſt negatiua. Verba autem Ariſt. in tex.2. in quibus hæc quæſtio fundatur,ſcilicet,*Vnius generis vna eſt ſcientia, quare & entis quotquot ſunt ſpecies, vnius ſcientiæ genere eſt contemplari, & ſpecierum ſpecies:* hæc(inquam) verba ambigua ſunt,& ibidem latè explicantur, num.21. Solum hic notetur,ſermonem eſſe formalem de ſpeciebus entis in genere ſcibilis. Et ita dici poteſt genus entis ſcibilis vt ſic, pertinere ad genus ſcientiæ: varias autem ſpecies ſcibilium ad varias ſpecies ſciētiarum. Vel etiam omnia entia quatenus in vna aliqua ratione ſcibilis conueniunt, cadere ſub unam ſcientiam, quæ licet ſit una ſpecie, generalis dicitur ob vniuerſalem tractationem omnium entium ſub illa ratione. Nihilominus tamen entium ſpecies ſub proprijs rationibus (obiectorum vtique ſcibilium) ad ſcientias ſpecie diuerſas pertinent.

3 An ens & unum idem ſint & vna natura. diſp. 4. ſect. 1. & 2.

4 An ens & vnum conuertantur,ſeu (vt Ariſtot. ait) mutuo ſe ſequatur. diſput.4.ſect.4.

5 An in hac reciprocatione recte cōparauerit Ariſtoteles ens & vnum ad principium & cauſam. diſput.13.ſect.1. In ſolut.argumentorum.

6 An quæ eadem generatione generantur, & eadem corruptione corrumpuntur,vnum ſint.diſp.7. ſect.2.nu.15.& 17.

7 An vnum priuatiuè opponatur multitudini, vt hic Ariſtot.ſignificat.diſp.4.ſect.6.

8 An Dialectica & Sophiſtica verſentur circa omne ens,& in eo conueniant aliquo modo cum Metaphyſica. Hoc enim uidetur affirmare Ariſt. in textu: ſpectat tamen ad Dialecticos potius quā ad nos. Et ideo breuiter obſeruandum eſt,id non debere intelligi de propria doctrina Dialecticæ, & Sophiſticæ artis,ſed de vſu earum. Nam doctrina Dialecticę ſeu Topicæ (hic enim in eadem ſignificatione ſumitur) ſolum verſatur in docendo modo probabiliter concludendi,aut argumentandi,præſertim ratione materiæ. Sophiſtica verò circa modum apparenter concludendi. Vnde ſub hac ratione non verſantur circa ens aut entia omnia, ſed circa talia opera intellectus. Vſus verò Dialecticæ & Sophiſticæ artis ad omnia extenditur: quia in omni re ſeu materia fieri poſſunt probabiles ſeu apparentes rationes. In quo excedunt hæ partes logicæ doctrinam demonſtratiuam: nam vſus eius non extenditur ad res omnes, ſed in veris tantum ac neceſſarijs verſatur. Non ergo æquiparatur doctrina Metaphyſicæ cum doctrina Dialecticæ,ſed cum vſu, eſtque comparatio proportionalis,non omnino ſimilis,& ita eſt res clara.

Quamuis autem Ariſtoteles in hoc capite non tā diſputet de vno, quam dicat eſſe diſputādum, ſolēt hic tractari quæſtiones omnes ad unitatem pertinētes, imo & ad alias paſſiones entis. De quibus fuſe egimus à diſp.4. vſque ad 11. vt uidere licet in indice ſequenti, ne hic fiat inutilis repetitio. Aliqui etiā hic diſputāt de eſſe exiſtentiæ quomodo ad ens vel eſſentiā cōparetur. De qua re latè dictū eſt. diſp.31.

Caput tertium.

Pertinere ad hanc ſcientiam prima principia, & maximè illud, quod eſt omnium primum.

Quæſtio vnica. An hoc ſit primum omniū principium, *Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe*. diſput.3. ſect.3.

Cætera quæ de tractatione principiorum hic dicuntur tum ibi, tum etiam diſput.1. ſect.4. tractata ſunt, & in ſuperioribus ſunt annotata.

Caput quartum vſque ad octauum.

Defenduntur principia prima, Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe. *Et*, Neceſſe eſt quodlibet aut eſſe, aut non eſſe.

Hæc quinque capita conſumit Ariſtoteles in redarguendis quibuſdam Philoſophis, qui hæc principia vel negabant,vel ſe negare fingebant: niſi fortaſſe id ipſe finxit diſputandi gratia. Vtcunque id ſit,nihil fere occurrit in his capitibus quod vtilitatem ſpecialem afferat,aut occaſionem alicuius quęſtionis præbeat,præter vnum vel alium locum.

Quæſt.1. tractari c.4.poteſt, circa tex.13.& 14.

An

An vnũ accidẽs poſſit eſſe ſubiectum alterius, quam quæſtionem tractauimus diſp. 14. ſec. 4. Et locus preſens exponitur num. 14.

2 Poſſet circa tex. 16. tractari, An quod non eſt poſſit aliquid efficere: occaſione illorum verborum Ariſtotelis, *Ea vero quæ non ſunt, quomodo loquentur, aut ambulabunt?* verum talis quæſtio eſt ſatis aliena à preſenti inſtituto Ariſtotelis, ſolumque indicata eſt, vt dicta verba Ariſtotelis notentur: tractatur autẽ à nobis fuſe diſp. 18. & diſp. 31.

3 Circa cap. 8. moueri poteſt quæſtio, An & quale definitum iudicium boni requiratur ad mouendam voluntatem. Eſt enim hic locus ad illam quæſtionẽ diligenter notãdus, vt obſeruamus diſp. 23. ſect. 7. vbi quæſt. illam tractamus.

4 Quæſt. 4. eſſe poteſt circa finem eiuſdem capitis 4. an veritas & falſitas recipiant magis & minus, id eſt, ſit vna maior alia. Ariſt. enim tam certam exiſtimauit partem affirmantem, vt eo principio vſus fuerit ad demonſtrandum primum principium, *Idem ſimul eſſe & non eſſe impoſſibile eſt.* Quanquam, vt ipſe prætermittit in principio huius capitis, in his rationibus non argumenteur ex notioribus, ſed redarguat aduerſarium ex conceſſis. Vnde veriſimile eſt illam affirmatiuam partem fuiſſe ab aduerſario conceſſam. Abſolute tamen videri poteſt falſa illa ſententia, nam cum veritas conſiſtat in indiuiſibili, & in omnimoda adæquatione intellectus ad rem, non videtur poſſe recipere magis nec minus. Et eadem ratione neque falſitas, quia ſi tollit veritatem, omnino tollit, & ita nulla poteſt eſſe maior. Dicendum verò eſt, in falſitate poſſe eſſe magis & minus, non formaliter per admiſtionem veritatis & falſitatis, vt recte probat ratio facta, ſed quaſi radicaliter per maiorem vel minorem diſtantiam à veritate. Et hęc planè eſt intentio Philoſophi, nam hoc ſatis eſt ipſi vt concludat aliquid eſſe determinatè verum. At verò in veritate non dicitur eſſe magis vel minus per acceſſum vel receſſum à falſitate: falſitas enim opponitur veritati per modum priuationis, & ideo mẽſuratur ex illa, nõ verò è contrario. Solũ ergo ratione fundamẽti, aut maioris firmitatis ſeu neceſſitatis eius rei, in qua veritas fundatur, poteſt vna veritas dici maior alia. Hęc tamẽ res tota plenius cõſtare poteſt ex his quæ diſp. 8. & 9. de veritate & falſitate tractamus.

Circa cap. 6. tex. 17. q. 5. An cõtraria ita repugnent circa idem ſubiectum, ſicut contradictoria circa quodlibet. Id enim videtur Ariſtoteles hoc loco affirmare. Ex quo aliqui inferunt, etiam in ordine ad potentiam abſolutam repugnare, duo contraria perfecta eſſe in eodem ſubiecto. De qua re dicimus in prædicamento qualitatis diſputatione 45. Nunc conſtat Ariſtotelem ſolum loqui quatenus vnũ cõtrariũ infert alterius priuationem, vel negationem, quod ſi hęc impediatur, conſtat non eſſe æqualem repugnantiam. An verò impediri poſſit, Ariſtoteles non nouit, & negaret quidem ille: nos autem non eſt cur negemus, niſi vbi ſpecialis ratio interuenerit, de quo dicitur citato loco.

6 An duo contraria in eſſe remiſſo poſſint naturaliter ſimul eſſe in eodem, vt hic Ariſt. ſentit, diſputatur ibidem.

7 Tractari præterea poſſet an omnia moueantur ſemper, vel omnia ſemper quieſcant, & an aliquid ſit penitus immobile, quod eſt primũ mouens. Sed hæc in Phyſica tractantur: ſuntq; illius ſcientia propria: quanquam de primo motore non ſub ratione primi motoris, ſed primæ cauſæ, vel primi entis agimus diſp. 20. & 29.

8 Circa hæc omnia capita quęri ſolet, an ſit veritas pura & ſine falſitate in affirmationibus & negationibus, eaque percipi à nobis poſſit. De qua re quod diſputatione dignum videtur diximus diſp. de veritate & falſitate.

LIBER QVINTVS Metaphyſicæ.

De communium & Analogorum nominum triplici ſignificato, eiuſque diſtinctione.

Nondum Ariſtot. rem ipſam aggreditur, nimirum propriam obiecti huius ſcientiæ tractationem. Sed prius nominum quorundam ſignificationes in hoc libro diſtinguit. Nam, quia ens, quod obiectum huius ſcientiæ conſtituerat in ſuperiori libro, cõmuniſſimum eſt, etiam proprietates, cauſę, principia, & partes eius nominibus communiſſimis ſignificantur, quæ multiplicia eſſe ſolent. Et ob hanc cauſam neceſſarium viſum eſt Ariſtoteli ante rerum tractationem harum vocum Analogiam exponere. Et hic eſt ſcopus huius libri, vt Commentator notauit. Nã licet hæc doctrina non de vocibus, ſed de rebus præcipuè differat: tamen quia res non poſſunt, niſi vocibus explicari, neceſſarium viſum eſt Philoſopho exactam ipſarum vocum notitiam tradere. Quo fit vt hic etiam liber ſi Ariſtotelis mentem ſpectemus inter præambula ad veram ſcientiã Metaphyſicæ tradendam annumerandus ſit. Si verò morem interpretum conſideremus, in eo res ipſæ ad obiectum Metaphyſicæ pertinentes, pręſertim prædicamenta omnia, & cauſæ entis in quantum ens, tractari ſolent: in quarum cognitione magna huius doctrinæ pars conſiſtit.

Caput primum.

De communi ratione varijſque ſignificationibus huius vocis Principium.

Caput hoc ex profeſſo declaratur in diſp. 12. ſect. 1. vbi ſequentes quæſtiones breuiter expediuntur.

Quæſt. 1. Quot modis principiũ dicatur, & quo modo ſignificationes eius ad certam aliquam rationem reuocari poſſint. ibi à num. 3. vſque ad 8.

2 An eſſe prius commune ſit omni principio. ibi nu. 8. 9. & 10.

3 Quæ ſit definitio principij in communi. ibi nume. 11. & in 12. declaratur definitio ab Ariſt. data, & diuiſio ibidem ſubiuncta.

4 An principium ſit analogum, & qualis ſit analogia eius, à num. 13. ad 24.

5 An principium & cauſa cõuertantur. ibid. à nu. 25. vſque ad finem, ibiq; varia de hac re Ariſtotelis dicta, tum in hoc capite tum in alijs, exponuntur.

Caput ſecundum.

De cauſis.

Eandem hoc loco doctrinam de cauſis Ariſt. tradit quam in lib. 2. Phyſico. docuerat, ac pene eiſdem verbis, cum tamen Metaphyſicæ dignitas & amplitudo accuratiorem & vniuerſaliorem diſputationẽ poſtulare videretur. Cur autem id fecerit, expoſitores varijs rationibus declarant. Ego verò exiſtimo Ariſtotelem nihil habuiſſe ꝙ adderet præter ea quæ lib. 7. & 8. de principijs ſubſtãtiæ, & lib. 12. de Deo intelligentijs diſputat. In expoſitione vero huius capitis magnam ſequentis operis partem conſumpſimus à diſp. 12. vſq; ad 27. in quibus prius in communi, generalem fecimus cauſarum partitionem, deinde ſigillatim de ſingulis in ſpecie, & de membris ſeu ſubdiuiſionibus earum copioſe diſſeruimus, ac tandem eas & inter ſe, & cum effectibus contulimus: ad quæ tria puncta doctrina huius capitis reuocatur. Eſſet autem ſuperuacaneum hoc loco titulos ſectionũ omnium, vel dubitationum tranſcribere, cum in ſequenti

quenti diſputationum indice ordinatè cōtineantur, & ex illo facile peti poſſint.

Caput tertium.

De elemento.

Quæſt. 1. eſſe poteſt in hoc cap. an elementum recte ſit ab Ariſt. definitum. Hæc verò parui eſt momenti, nam deſcriptio ab Ariſtotele data, ſolum eſt quædam explicatio ſignificationis illius vocis iuxta communem vſum eius, & ideo breuiter illam declaramus in diſput. 15. ſect. 10. nu. 55. Atque idem cenſendum eſt de omnib. quæſtionibus quæ ex illa voce pendent: ſunt enim magis de nomine, quam de re.

2 An materia ſit elementum, de quo diſputat. 15. ſect. 10. num. 56.

3 An forma ſit elementum. ibidem.

4 An genus, & differentia ſint elementa. De qua nihil dicendum videtur, quia eſt ſolum quæſtio de nomine: ſed legi poſſunt quæ de ſimili quæſtione ſub nomine principij notaui ſupra lib. 5. cap. 1. q. 7.

5 Poteſt etiam hic quæri an ſit de ratione elementi vt formaliter ac per ſe ipſum cōponat id cuius eſt elementum. Quod fere incidit in illam celebrē quæſtionem, an elementa maneant formaliter in miſto, de qua dictum eſt diſp. 15. ſect. 10. à nu. 51.

Caput quartum.

De natura.

Quæſt. 1. Caput hoc quantum ad Metaphyſicam conſiderationem ſpectat expoſuimus diſp. 15. ſect. 11. num. 4. 5. & 6. vbi illam quæſtionem cōmunem breuiter expediuimus, quod ſit proprium huius vocis ſignificatum, & an recte ab Ariſtot. traditum ſit. Neque hic occurrit difficultas alicuius mométi, vel in litera Philoſophi, vel in re ipſa, quia nō agitur hic niſi de ſignificatione vocis.

2 Quæſtio autem de definitione naturæ in libr. 2. Phyſicor. tradita, non eſt huius loci, licet eam aliqui hic diſputent.

3 Aliqua verò quæſtio, quæ hic obiter tractari ſolet, an partes materiæ quæ diuerſas habent formas, poſſint eſſe continuæ in diſp. 40. inter explicandam neceſſitatem quantitatis continuæ expedita eſt.

Caput quintum.

De neceſſario, & modis eius.

Modi neceſſarij quos Ariſt. tradit, ſatis clari ſunt: ponit enim duplex neceſſarium ex fine, ſcilicet, vel ſimpliciter, vel ad melius eſſe, & tertium ex efficiente quod violentum appellat.

Quæſt. 1. Circa quē modum quęri poſſet, an omne neceſſarium ex cauſa efficiente ſit violētum. Sed quia res eſt facilis, notetur breuiter, dupliciter poſſe eſſe aliquid neceſſarium ex cauſa efficiente. Vno modo ex ſola illa: alio modo non ex ſola illa, ſed ſimul ex parte paſſi ſeu recipientis. Quod hoc poſteriori modo eſt neceſſarium, non eſt violentum, vt patet de motu lapidis deorſum, etiamſi contingat fieri ab extrinſeco agente: ſolum ergo prior neceſſitatis motus qui prouenit mere ab extrinſeco, pertinet ad violentiam. Sed rurſus in illo diſtinctione opus eſt; nam aliquando paſſum nō repugnat effectui ſeu motioni, licet eam non appetat, & tunc etiam neceſſitas illa non eſt violentia, vt patet de motu cœli, vel (extra omnem opinionem) de motu ignis in propria ſphæra. Sola ergo illa neceſſitas eſt violentia, quæ fit paſſo repugnante, quod ſatis Ariſt. declarauit hic in illis verbis: *Præter propenſionem electionemque.* Vbi obiter inſinuauit violentum generatim dictum ſuperius quid eſſe ad coactum: nam coactū propriè ſumptum, eſt contra electionē (vbi ſubintellige omnem appetionem elicitam) violentum vero eſt, aut contra hanc, aut contra naturæ appetitum, & propenſionem, in naturali potétia, ſiue actiua, ſiue paſſiua fundatam: Ariſtoteles enim nihil inter hæc diſtinxit. Vnde etiam tacitè explicuit libro 3. Ethicorum, cap. 1. & dixit violentum eſſe *quod eſt ab extrinſeco, paſſo non conferente vim,* poſitiuè eſſe intelligendum, *non conferente,* id eſt repugnante, vel (vt ſic dicam) non patienter ferente.

Dices: Ergo addi poteſt alius modus neceſſarij, ſcilicet, quod eſt ab efficiente cauſa abſque violentia vel connaturalitate. Reſpondetur huiuſmodi neceſſarium vel nullum eſſe, vel reduci ad quartum modum, quem ſtatim Ariſtoteles poſuit, ſcilicet, quod non poteſt aliter ſe habere, quod dixit eſſe neceſſarium ſimpliciter, & per eius participationē reliqua omnia neceſſaria nominari. Hoc autem ita declaro, nam vel ille effectus eſt à cauſa agente ex neceſſitate naturæ, & ſic tale neceſſarium pertinet ad neceſſarium ſimpliciter, quia non poteſt aliter ſe habere, & nō habet aliam ſpecialem rationem neceſſitatis. Vel ille effectus eſt à cauſa libera, ſolumq; dicitur neceſſarius ex ſuppoſitione: quia illa agente, paſſum reſiſtere non poteſt. Et hic modus neceſſitatis, reſpectu agentis, ad illum reducitur, quo res quando eſt, neceſſario eſt, quia hic prætermiſſus videtur, vtpote improprijſſimus, & nullam inducens neceſſitatem niſi conditionatam: reſpectu verò recipientis pertinet ad quartum modum, quia paſſum illud non poteſt aliter ſe habere, altero ſic agente. Vnde ſtatim Ariſtoteles videtur diuiſionem quandam adiungere illius quarti modi neceſſarij: nam aliquod eſt habēs cauſam talis neceſſitatis, aliud vero quod non habet cauſam, ſed per ſe tale eſt.

2 Circa hanc verò partitionem quæritur, An ſecūdum Ariſtotelem, & veritatem dentur aliqua entia neceſſaria per ſeſe, nullamq; habentia cauſam ſuę neceſſitatis. Nam Ariſtoteles ita videtur hic affirmare, & multi cenſent Ariſtotelem ita ſentire. Sed hic locus non cogit vt hoc Ariſtoteli imputetur. Nam in primis illa diuiſio intelligi poteſt, non de entib. quo ad exiſtentiam, ſed ſolū quoad eſſe eſſentiæ, ſeu quo ad veritatem complexionum abſtrahentium à tempore, quę neceſſariæ dicuntur, quia ſunt æternæ veritatis. Et inter eas quædam ſunt habentes cauſam ſuæ neceſſitatis, vt propoſitiones mediatæ, quæ per priora principia demonſtrantur: alię quæ non habent cauſam, vt principia per ſe nota. Vel ſi Ariſt. loquatur de entibus exiſtētibus, licet in plurali tradat diuiſionem, neceſſe non eſt vt vtrumq; membrum in plurali verificetur. Vnde in fine ſolum ſub conditione concludit, ſi aliqua ſunt huiuſmodi entia, illa eſſe ſempiterna. Quid verò alijs locis ſenſerit, videbimus in ſequentib. & rem totam diſputamus varijs locis ſequentis operis, nam diſp. 20. per totam tractamus de dimanatione omnium entium ab vno per creationem. diſp. autem 29. ſect. 1. de neceſſitate primi entis, & ſect. 2. quomodo hoc ei ſit proprium: at verò in diſp. 30. ſect. 16. an primum ens agat ex neceſſitate naturæ, & quid in hoc Ariſt. ſenſerit.

3 Econtrario vero etiam hic quæri poteſt an ſint aliqua entia, quæ licet habeant cauſam, dici poſſint entia neceſſaria. Tractatur diſp. 28. ſect. 1. in diſp. 35. ſect. 3. prope finem.

4 Vltimo quæri poteſt an veritates complexę, quæ neceſſarię dicuntur, habeant cauſam ſuæ neceſſitatis, & qualis ſit earum neceſſitas. Hanc tamen attigimus diſp. 1. ſect. 4. nume. 12. & diſp. 8. de vero, ſect. 1. & 2. & latius diſputatione 31. ſect. 2. & ſect. 12. verſus finem.

Caput

Caput ſextum.

De vno & varijs modis eius.

Quæ circa hoc caput diſputari poſſunt, & ad rem maximè pertinent, tractantur in diſput. 4. 5. 6. & 7. per plures quæſtiones, quæ ſequenti indice videri poſſunt. Circa textum verò nonnulla poſſunt de vnitate quantitatis, & de continuatione diſputari: vt, An recte definiatur continuum per motum, ſcilicet, illud eſſe cōtinuum quod per ſe uno motu mouetur. Secundo, an corpora heterogenea ſint verè continua. Tertio an partes vel ſubſtantiæ habentes plures formas diuerſas, verè poſſint cōtinuari. Quarto an vnum ſit principium numeri, & quale principiū ſit. Quinto an hoc æque conueniat omni unitati, vel ſpeciali modo vltima vnitas dicatur forma numeri. Sexto an ratio menſuræ ſpeciali ratione conueniat vnitate. Hæc tamen omnia in ſe facilia ſunt, ideoque breuiter attinguntur, & expediuntur inter diſputandum de quantitate continua & diſcreta, diſput. 40. & 41.

7 Septimo inquiri poteſt, quomodo Ariſt. dixerit, eſſe vnum vel idem, verius prædicari de reb. ſpecie diuerſis cū adiectione generis remoti quàm proximi, vt homo & equus verius dici idem viuens, quam idem animal. Et ratio dubij eſt, quia maior eſt unitas in genere proximo, quā in remoto. Reſpondetur Ariſtotelem non agere de re, ſed de figura locutionis. Nā quoad rem certum eſt maiorē eſſe vnitatem in genere proximo, tamē in modo prædicationis verior ſit prædicatio minuſq; æquiuoca ſub ea forma quam Ariſt. poſuit. Et ratio eſt, vt notauit D. Tho. quia reſpectu generis remoti conueniunt ſpecies nō ſolum in genere ipſo, ſed etiam in differentia contrahente illud: vnde cum homo & equus dicuntur idē viuens, ſignificatur non ſolum conuenire in genere viuentis, ſed etiā in differentia cōtractiua eius, quod verum eſt: cum verò dicuntur eſſe idem animal, ſimiliter ſignificatur non ſolum vtrūque eſſe animal, ſed etiam eſſe eiuſdem rationis in aliqua ratione determinata animalis: illa enim ſunt determinata animalia, quæ differentijs animalis differunt: cum ergo dicuntur vnum vel idem animal, indicantur conuenire in aliqua differentia contrahente animal, & eadem proportionali ratione, Petrus & Paulus non dicuntur vnus homo, abſolute loquendo: facilius autem dicuntur idem animal. Quamquam, quia hæc ſpectant ſolum ad modum loquendi, ſeruandus eſt communis vſus, & cauenda omnis æquiuocatio.

8 Solēt etiam multa quæri circa diuiſionem illam quam Ariſtot. ponit tex. 12. *Alia ſunt vnum numero, alia ſpecie, alia genere, alia analogia.* Videlicet quomodo hæc diuiſio differat à prima qua diuiditur vnum in *vnum continuatione, vnum ratione formæ, vnum genere, definitione, ſeu ſpecie, & vnum omnimoda indiuiſione*, id eſt, indiuiduum, ſeu indiuiſibile, vt alij volunt. Dico tamen breuiter, diuiſionem partim eſſe eandem, partim diuerſam, quia aliqua membra formaliter continentur in prima, quæ in ſecunda omittuntur, & è contrario, licet virtute in idem incidāt. Nam vnitas continuationis & indiuiſionis, quæ in priori diſtinguuntur, ſub vnitate numerali comprehenduntur. Vnitas item definitionis & formæ ad vnitatem ſpecificam pertinent, ſicut & vnitas differentiæ, cuius Ariſtot. in neutra definitione expreſſe meminit: pertinet autem ad unitatem ſpeciei. Ad quam etiam reducitur (ſecundū aliquos) vnitas proprij, & accidentis: ſed hæ magis pertinent ad vnitates per accidens. At verò vnitas analogiæ, quia imperfecta eſt, omiſſa fuit omnino in prima diuiſione, imo in ſecunda videtur omiſſa vnitas analogiæ attributionis: nam Ariſtot. ſolius proportionalitatis meminit. Sed Ariſtotelis verba facile poſſunt ad vtrāque accommodari, vel poteſt vna facile ad aliam reduci, maximè illa analogia proportionis, quæ merè extrinſeca eſt: nam illa quæ eſt per intrinſecā & propriam conuenientiam, aliquo modo poteſt ad vnitatem generis reuocari. Atque ita patet tum diuerſitas & conuenientia inter illas diuiſiones, tum etiam earum ſufficientia.

9 Sed quærūt ulterius, an hæ diuiſiones ſint rationis vel reales, & an ſint Logicæ, an Metaphyſicæ. Quæſtio tamen eſt parui momenti, ſi ſupponamus (quod dicto loco fusè diſputatū eſt) omnē vnitatem vniuerſalem eſſe rationis: formalē autem eſſe rei aliquo modo. Nam hinc facilè conſtat, plura mēbra illarum diuiſionum poſse vel ſecundū rem, vel ſecundū rationē, atq; adeo & Logicè & Metaphyſicè, explicari. Ab Ariſtot. autem potiſſimum traduntur vt reales ſunt, quāuis vnitates cōmunes ſæpe declaret per terminos Logicos, quia ſunt aptiores ad explicādum fundamentum, quod in re habent hæ vnitates: vnitatem autē numericam, quia magis realis eſt, ſimpliciter per terminos reales declarat. Poſsunt ergo ambæ diuiſiones partim reales, partim rōnis cenſeri. Sonc. q. 11. Iauel. q. 13. Anto. Andr. quæſt.

10 Rurſus circa illam definitionē Ariſtot. *Vnum numero ſunt, quorum eſt materia vna*, hic late tractari ſolet de principio indiuiduationis; de qua re integrā fere diſputationem quintā confecimus. Quoad ſenſum autem propoſitionis Ariſtot. licet Scotiſtæ contendant non loqui de materia, quæ eſt pars cōpoſiti, ſed de materiali differentia, quā hæcceitatem uocāt: ſimplicior tamen & verior ſenſus eſt, loqui Philoſophum de propria materia: hoc eſt enim apud Ariſt. ſignificatum illius uocis, & non aliud. Et in eodem illa vtitur agēs fere de eadem re lib. 7. tex. 28. & lib. 12. tex. 49. vt in dicta diſp. latius oſtendi. Et ideo difficile eſt accōmodare verba illa, vt adæquatam definitionem contineant vnitatis numericæ, quia in Angelis & accidentibus eſt vnitas numerica ſine materia. Quapropter Commentator ait, non definiri ibi adæquatè vnum tranſcendens, ſed vnū quātitatiuè. Et in idem fere incidit D. Tho. dum ait, non definiri indiuiduum in communi, ſed explicari in reb. materialibus. Imo addendum eſt tantū explicari in ſubſtantijs materialib. ſimulq; exiſtentibus, vel intelligendum eſt de materia nō abſolutè, ſed ſignata certis accidentibus. Et re vera Ariſtot. hic non ſatis declarauit indiuiduationis principium, ſed quoad nos aliquo modo indicauit, quod ſit indiuiduum.

11 Per veritatem genericam Ariſt. plane hic intelligit vnitatem prædicamentalem: vnde quæri etiam hic ſolet an prædicamenta differant prædicamenti figura: quia verò hæc quæſtio propriam difficultatem habet in diuiſione nouem prædicamentorum accidentium, ideo illam tractamus explicādo illam diuiſionem diſp. 39. ſect. 2.

12 Vltimo inquiritur, quo modo verum ſit *poſteriores vnitates ſequi priores*, vt Ariſt. dicit, id eſt, quæ ſunt vnum numero, eſse etiam vnū ſpecie, genere, & analogia. Nā Petrus qui eſt vnus numero, nō eſt vnus analogicè, & Petrus & Paulus qui ſunt vnum ſpecie, nō ſunt analogicè vnū. Reſpōdetur, ſenſum eſse, in re indiuidua & ſingulari eſse omnes vnitates ſuperiores, atq; ita ea, quæ ſunt vnū in inferiori vnitate, neceſsario eſse vnum in ſuperiori, etiāſi illa analoga ſit, non eſt tamen neceſse, vt reſpectu illorū ſit illa vnitas analoga, ſed ſatis eſt quod ipſum prædicatū analogum illis commune ſit. Quo ſenſu æquiualet hæc regula illi quam tradunt Dialectici, quod de quocunque dicitur prædicatum inferius, dicitur & ſuperius, quocūque modo vnum ſit. Nam ſi Petrus eſt hic homo, erit & homo & ſubſtantia, & ens, & ita ſi Petrus & hic homo ſunt idem numero et ſunt vnum ſpecie, genere & analogia, id eſt ſunt unū in ratione formali, ſpecifica, generica, & analogica.

Ca-

Caput ſeptimum.

De ente, eiuſque varijs modis ſeu ſignificatis.

Quæſt. 1. Prior quæſtio hic eſſe poteſt, de diuiſione in per ſe, & per accidens, quàm latè explicamus diſp. 4. ſect. 4.

2 Altera eſt, de diuiſione entis in ens in actu, & ens in potentia. De hac nonnulla tacta ſunt diſp. 2. ſect. 4. Ex profeſſo verò tractatur in diſput. 31. per tres primas ſectiones.

3 Addi hic poteſt quæſtio, quid ſit aliquid eſſe verum vel falſum, propter ea quæ hic Ariſtot. interpoſuit de eſſe, quod eſt in ueritate propoſitionis. Sed ea res partim tractatur in diſp. 8. & 9. quæ ſunt de veritate & falſitate, partim in diſput. vltima, quæ eſt de entibus rationis. Hoc enim eſſe verum, quod hic Ariſtot. diſtinxit, ſolum eſt eſſe obiectiuum in compoſitione mentis vera vel falſa, quod ſolum eſt eſſe rationis, ſeu per denominationem extrinſecam ab opere rationis. Quod verò ad Ariſtotelem attinet, aduertendum eſt, ideo hic interpoſuiſſe ſermonem de hoc eſſe, vt indicaret, licet de negationibus dicatur aliquo modo hoc eſſe verum, non tamen pertinere ad entia propria ac per ſe, neq; ad prædicamenta, niſi reductione quadam.

4 Denique hic etiam tangitur diuiſio entis in prædicamenta, quam in diſp. 32. & diſp. 29. tractamus. Hic tantum aduerto, ſolum ſeptem membra accidentis Ariſtot. numeraſſe, omiſſis *Situ*, & *Habitu*, quod licet caſu forte factum ſit: nos autem libenter aduertimus ex Commẽtatore, illa duo prædicamenta parui eſſe momenti, & nullius ferè conſiderationis, & ideo de illis breuiſſimè in diſp. 52. & 53. huius operis diſſerimus.

Caput octauum.

De ſubſtantia.

In hoc capite nihil occurrit notatione dignũ, de ipſa verò re diſputamus latè à diſp. 31. vſque ad 36. per plures quæſtiones, quarum tituli & loca videri poſſunt in indice ſequenti.

Caput nonum.

De Eodem, Diuerſo, & Simili.

Quas diuiſiones Ariſtot. tradidit de vno per accidens, & per ſe, & de varijs modis unius, tradit hic etiam de eodem: & conſequenter de diuerſo, quod tot modis dici poteſt, quot ſuum oppoſitum, & ideo nihil rei diſputandum hic occurrit. Nam, quæ dicuntur de diſtinctione inter diuerſum & differens, ſolum ſpectant ad vſum terminorum, ſicut etiam, quæ de ſimilibus & diſſimilibus dicuntur. De Eodem autem & Diuerſo breuem addidimus quęſt. ad diſp. de vno, diſp. 7. ſect. 3.

Caput decimum.

De oppoſitis & ſpecie differentibus.

Quæſtio vnica. Hic quæri ſolet an duo accidẽtia ſolo numero differentia poſſint ſimul eſſe in eodem ſubiecto, occaſione verborum Ariſtot. in fine capitis, vbi inter ea quæ ſpecie differũt, ponit, *omnia quæ cum in eadem ſubſtantia ſint, differentia habent*. Tractatur autem latè à nobis diſp. 5. ſect. 8. vbi num. 18. Ariſtotelem non vniuerſe intelligendũ cenſuimus, ſed de accidentibus omnino ſimilibus in ratione indiuiduali, vt ibi late exponimus. Reliqua quæ de oppoſitis & contrarijs Ariſt. hic dicit, in Dialectica copioſe diſputantur, aliqua tamẽ attigimus in diſp. 45. vbi de contrarietate qualitatum diſſerimus.

Cur autem poſt oppoſitorum, & contrariorum enumerationem redierit Ariſt. ad diuerſitatẽ ſpecificam declarandam, non oportet quęrere: quia neq; in ordine horũ capitum, nec in ſingulis eorũ membris, aut in enumerãdis harum vocum ſignificationibus certam aliquam rationem aut methodum video ab Ariſt. obſeruari. Cur enim prius egit de vno; poſtea de ente & ſubſtantia; deinde de eodem & diuerſo? Nulla ſane ratione id fecit, ſed ſolum quia parum intereſſe putauit hoc vel illud præponere in his præſertim minutioribus rebus.

Caput vndecimum.

De modis prioris, & poſterioris.

Quæſt. 1. Primum omnium hic quęri poteſt, quę ſit ratio prioris & poſterioris, & an conſiſtat in aliqua relatione reali vel rationis. Poteſt autem quæri vel de ſenſu Ariſtot. vel de re ipſa. Ariſtoteles enim in principio capitis, ait Priora eſſe *quæ ſunt alicui principio* (ſeu *primo*) *propinquiora*. In qua deſcriptione videtur ponere rationẽ prioris in relatione propinquitatis ad aliquod tertium: non verò inter ſe. Ex quo videtur ſequi, illud quod eſt primũ, nõ eſſe prius cęteris: quod eſt abſurdũ. Propter quod aliquibus nõ placet vt ea ſit deſcriptio generalis Priorũ vt ſic: ſed aſſignatio cuiuſdã modi Priorum. Duob. enim modis intelligi poteſt unum dici prius alio: vel per reſpectum ad aliquod tertium, vel per habitudinem quam inter ſe habeant. Prius mẽbrum attigit Ariſt. in prædicta deſcriptione: vnde etiam tacitè diuiſionẽ inſinuauit, dũ ait, *Quædam priora* talia eſſe. Dein de poſt illius membri explicationem & ſubdiuiſionem ita cõcludit, *Atque hæc quidem hoc pacto priora dicuntur*. Et ſtatim videtur aliud membrum principale ſubiungere, dicens: *Alio autem modo, &c.* Hoc autem poſterius mẽbrum non declarat Philoſophus aliqua deſcriptione cõmuni, ſed ſolum per quãdam bimembrem diuiſionem, videlicet, quia quædam inter ſe ita comparantur, ut unum ſit vel prius ratione alio, vel prius natura ſeu ſubſiſtendi conſequentia.

Eſt quidem hæc interpretatio probabile, ſed recte poteſt prima illa deſcriptio ad omnia priora accommodari. Quando enim dicitur illud eſſe prius alio, quod eſt propinquius primo, clarum eſt ſupponi, & tacitè dici, ipſum primum multo magis eſse prius cæteris, quia (ſi licet dicere) multo magis eſt propinquum ſibiipſi, vel aliquid magis quã propinquum, vt v. g. ſi corpus illud eſt prius loco in vniuerſo, quod primo cęlo propinquius eſt, multo magis ipſum primũ cœlum eſt prius cęteris. Itaq; generaliter prioritas in quadã habitudine ſeu relatione conſiſtit, inter ea quę prius & poſterius denominantur: interdũ verò hæc habitudo menſuratur per aliquod tertium, & quaſi fundatur in alia habitudine ſeu propinquitate & diſtantia ab illo interdum verò in ſola conditione aliqua extremorum: quæ inter ſe comparantur vt prius & poſterius: quia nimirum vnum habet exiſtentiam quando aliud nondum habet: vel quia unum eſt cauſa, aliud effectus, vel quia vnũ eſt dignus alio. Et quidem prioritas per ſe & intrinſece ſpectata, in hac habitudine extremorum inter ſe cõſiſtit: in ordine autem ad tertium eſt remote & fundamentaliter, vel (vt ſic dicam) quaſi menſuratiuè.

Hæc uero relatio, cũ ſit cuiuſdam ordinis, vt nomen ipſum prioris præ ſe fert, eſse poteſt vel in ordine loci, uel tẽporis, uel motus ſeu generationis, vel cauſalitatis, vel cognitionis, uel naturæ, uel ſubſiſtẽdi conſequentia. Et ita numerantur uarij modi prioris qui ſunt ſatis perſpicui in Ariſt. tum hic, tum in Poſtpręd. Ex quo fit hanc relationẽ prioris per ſe loquendo non eſse realẽ: quia ſæpe tribuitur ijs quæ in re non diſtinguuntur. Vt homo dicitur prior Petro ſubſiſtendi conſequentia. Interdum tribuitur reſpectu

ſpectu rei nõ exiſtentis, vt ego dicor prior tempore Antichriſto. Nonnunquam vero ratio prioris negatione quadam conſummatur: dicitur enim aliquid prius tempore alio, quia exiſtentiã habet vel habuit, altero nondum exiſtente. Interdum vero cõſiſtit in quadam comparatione relationum, vt cum dicitur prius, quod eſt primo propinquius. Denique aliquã do hæc prioritas habet fundamentum in natura, ali quando verò in ſola humana exiſtimatione vel deſignatione, vt etiam Ariſt. hic notauit. Per ſe igitur ad prioritatem non requiritur relatio realis: quatenus verò talis relatio coincidit aliquando cum aliqua alia, quæ eſt realis: poteſt etiam eſſe realis vt v. g. cũ cauſa dicitur prior natura effectu: illa relatio prioris re vera non eſt alia in re præter relationem cauſæ: quæ propter quandam conuenientiam vel proportionalitatem, prioritas nominatur: tunc ergo relatio prioris erit etiam realis: & fortaſſe nunquam alio modo inuenietur realis.

Tandem facile intelligitur ex dictis hanc enumerationem priorum non eſſe diuiſionem aliquam vniuocam, ſed Analogam, imperfectam, & proportionalitatis. Nõ eſt enim hic attributio ad vnum primũ ſignificatum: ſed eſt proportio quædam. Et videtur quidem primum dicta ratio prioris, & poſterioris in motu aut tempore: inde vero per quandam proportionalem ſimilitudinem ad alia translata.

2 Vltimo poteſt hic quæri, cur Ariſtoteles hic prætermiſerit eam prioritatẽ naturæ quæ exiſtit in cauſalitate. Reſpondetur vel omiſiſſe illam, quia, niſi includat aliquam aliam prioritatem in ſubſiſtendi cõſequentia, impropria eſt: vel certe ſub prioritate naturæ illam comprehendiſſe, vel ſub his quæ dicũtur priora poteſtate. Videantur dicta de hac re diſp. 26. de cauſis ſect. 1. Damaſ. certe in ſua Dialect. c. 7. non agnoſcit aliam prioritatẽ naturæ niſi eam quæ eſt in ſubſiſtendi conſequentia.

Caput duodecimum.

De potentia.

Quæſt. 1. Primo quæri ſolet de definitione potentiæ actiuæ, ſcilicet, *Eſt principium transmutandi aliud, aut quatenus aliud eſt*: habet enim plures difficultates. Prima, quia non cõprehendit potentiã creandi: de hac vide diſp. 20. ſect. 1. Breuiter dicatur, Ariſt. notioribus verbis vſum fuiſſe: poſſe tamen accõmodari vel extendi, ſi nomine *mutationis* non rigoroſè, ſed latè vtamur, pro quauis eductione de nõ eſſe ad eſſe: & conſequenter *per aliud* non intelligamus ſolem ſubiectum, ſed etiam terminum effectionis.

Secunda difficultas eſt, quia non comprehendit potentias actiuas actione immanente. Et tertia ſit, quia non comprehendit grauitatem, & leuitatẽ, quæ ſunt principia mouendi, non aliud, ſed ipſum in quo ſunt. De his diſput. 18. ſect. 3. & diſp. 43. ſect. 2. Dico breuiter comprehendi ratione illius particulæ, *quatenus aliud eſt*, quia non agunt in proprium ſubiectũ niſi quatenus carẽt tali actu vel motu. Nec eſt neceſſe quod talis potentia quãdo ineſt ei qui per illã mouetur, per accidens ei inſit: vt quidam interpretãtur. Nam licet in exemplo quod Ariſt. affert, de medico curante ſe, ita contingat: non tamen dixit Ariſto. neceſſarium eſſe vt ſemper ita fit. Alij reijciunt has facultates, grauitatẽ, &c. quia ſolum ſunt inſtrumenta motus. Sed non mihi placet, quia re vera ſunt pro prijſſimè potentiæ actiuæ, licet reſpectu generantis denominationem inſtrumẽti accipiant, ſatis impropriè ac latè vt explicui diſp. 17. ſect. 2. Quarta difficultas è contrario eſt: quia ſub hac definitione non ſolũ comprehenduntur potentiæ, ſed habitus etiam, vt ars, in qua ponit exemplum Ariſtotelis. Reſpondetur (quia res eſt facilis) hic non ſumi potentiam ſtricte pro ſecunda ſpecie qualitatis, ſed latè pro quouis principio agendi, & ita comprehendi etiã formam ſubſtãtialem quatenus aliquid agere poteſt. Sicut, & potentia paſſiua, de qua ſtatim Ariſt. agit, comprehẽdit materiam, & quantitatem, vt receptiua eſt. Et ſimiliter in alia acceptione potentiæ quam ſtatim ponit, nempe vt poſſe dicatur qui bene poteſt, comprehendit habitus, & diſpoſitio, quæ confert eam facilitatem, ratione cuius dicitur aliquis bene poſſe.

2 Rurſus quæri poteſt quid ſit potentia reſiſtendi, quam etiam hic Ariſt. inter potẽtias numerare videtur: itemque an impotentia ſit priuatio potentiæ, vel etiam poſitiua potẽtia. Sed prior q. tractatur diſp. 43. ſect. 1. Alia verò diſp. 40. ſect. 3.

3 An potentia obiectiua ſit aliqua potentia realis, & conſequenter vnde dicatur res poſſibilis quando actu nõ eſt. De hac re partim dixi diſp. 31. ſect. 3. partim diſput. 43. in principio. Reliqua quę de potentia paſſiua, & de alijs acceptionibus potentiæ hic dicuntur, non habent difficultatem ſuppoſitis quæ de potentia actiua ſunt notata: nam per proportionem ad illa reliqua ſunt intelligenda: nam vt in fine c. Ariſt. dixit, illa eſt prima potentia, & per aliquam habitudinem ad illã omnis alia potẽtiæ denominatio ſumpta eſt. De hac verò materia, ſcilicet de Potentia, & actu, late agimus diſp. 43.

Caput decimumtertium.

De quanto ſeu quantitate.

Circa hoc caput graues occurrũt quęſtiones quas proſequimur diſput. 40. & 41. & ideo eas hoc loco recenſere neceſſe non eſt. Circa textũ verò Ariſtot. nulla ſpecialis difficultas occurrit quæ ibi tractata non ſit, eo vel maximè quod litera eſt perſpicua, totaque difficultas eſt in rebus.

Caput decimumquartum.

De quali, & qualitate.

Hoc caput ex profeſſo exponimus à diſp. 42. vſq; ad 46. neque eſt quod hic aliquid addamus.

Caput decimumquintum.

Hoc etiam caput copioſe tractamus diſp. 47. & ideo nihil annotare neceſſe eſt.

Caput decimumſextum.

De perfecto.

In hoc capite nulla occurrit quæſtio, quæ noſtra diſputatione indigeat. Tradit enim Ariſt. communẽ deſcriptionem vel ſignificationem perfecti, dicẽs illud eſſe perfectum cui nihil deeſt, eorũ ſcilicet, quæ ibi debita ſunt ad ſuum complementum. Quam deſcriptionem in varijs generibus declarat, ſeu diuerſos modos proponendo quibus aliqua dicuntur perfecta, ſcilicet, magnitudine, & partium integritate, & cõplemento, & virtute, & finis cõſecutione, quæ omnia in textũ ſunt perſpicua, & in diſp. 10. tractantes de bono, quę de perfecto neceſſaria vidẽtur, tradimus: quoniã bonũ, & imperfectum, vel ſunt idẽ, vel multũ inter ſe connexa eſſe vidẽtur, vt ibi notamus.

Caput decimumſeptimum.

De termino.

Nihil etiam hoc loco occurrit notandum, aut diſputãdum, quia ſolum hic agitur de ſignificationib. huius vocis *terminus*, quæ in textu ſatis ſunt perſpicuæ, & inprimis etiam Dialecticæ rudimentis tradi ſolent. De re verò ipſa nulla occurrit quæſtio, tum propter magnã Analogiam, & ampliſſimam ſignificationem, nam *terminus* dicitur, & de voce ipſa ſignifica-

gnificatiua,quo modo tractatur à Dialecticis: & peculiari ratione dicitur de definitione, vt hic Ariſtoteles annotat: dicitur etiā de termino reali, vel quantitatis, de quo agitur in prædicamento. Quantitatis, vel tēporis, motus, habitudinis ſeu relationis, inquiſitionis, potentialitatis, de quibus varijs locis diſſeritur. Tum maximè, quia cōmunis appellatio termini prout Metaphyſicè cōſideratur, vel in quadā negatione cōſiſtit, quatenus res nō tendit vltra terminũ, vel in denominatione extrinſeca, quia eſt id ad quod aliud tendit, vel in quo ſiſtit, vt diſput. 46. ſect. 10. attingimus, explicando terminum relationis.

Caput decimumoctauum.

De ſecundum quod, & ſecundum ſe, ac per ſe.

Ex ipſa capituli ſumma conſtat hic non agi de rebus, ſed de ſignificationibus harum vocum: ſunt enim hę voces ſyncategorematicæ, quæ non ſignificant res aliquas, ſed habitudines rerum. Et ita ait Ariſtoteles dictionem *ſecundum quod*, ſæpe ſignificare habitudinem cauſæ formalis, vt ſi dicamus hominē eſſe ſtudioſum ſecundum virtutem: aliquando vero dicere habitudinem cauſæ materialis proximè, vt cũ dicitur paries albus ſecundum ſuperficiem: ſæpe etiam extendit ad alia cauſarum genera. Ac denique aliquando ſignificare habitudinem ſitus, vt cum dicitur Petrus ſedere ſecundum regem. Quæ vltima acceptio eſt notanda, eſt enim in ſcholis parũ vſitata: re tamen vera eſt latina, & in rigore ſignificat eſſe ꝓximè poſt aliũ. Vnde non ſolum ad ordinē ſitus, ſed etiam ad ordinem perfectionis ſignificandum extēditur, vt ſi dicas fidem eſſe perfectiſſimam virtutem ſecũdum charitatem, id eſt proximè poſt charitatē.

Deinde transfert Ariſtoteles ſermonem ad ſignificationem huius vocis *ſecundum ſe, & per ſe*, quas reputat vt ſynonymas, indicans *ſecundum* ſæpe idē ſignificare quod per, vt ex prioribus ſignificationibus ipſius *ſecundum quod* colligi etiam poteſt: nam habitudines cauſarum particula *per* optimè ſignificat. Significationes autem vocis *ſecundum ſe*, aut *per ſe* claræ ſunt in textu. Aduerte tamen, omiſſos hic videri aliquos modos, *per ſe*, poſitos in libr. 1. Poſter. Nam modus per ſe ſecundo, ſcilicet cum paſſio prædicatur de ſubiecto, hic non ponitur, niſi reducatur ad tertium hic poſitum, qui eſt vniuerſalior, & dicitur de omni eo quod primo alicui ineſt, ſeu conuenit, quod poteſt propriæ paſſioni attribui reſpectu proprij ſubiecti. Quartus etiam modus dicendi per ſe ratione cauſalitatis hic pretermiſſus eſt. Poſſunt etiam aliæ ſignificationes harum vocum annotari, quæ hic non tanguntur, vt quod dictio *ſecundum quod* interdum diminuit ſignificationē, vt cum dicitur *Albus ſecundum dentes*, & dictio per ſe aliquando excludit vnionem per accidens, vt ſupra circa tertium capitulum libri tertij, annotauimus. Satis ergo eſt, Ariſtotelem attigiſſe præcipuas ſignificationes ad quas vel aliæ reduci poſſunt, vel ex eis intelligi. Neq; hic occurrit quæſtio aliqua diſputatione digna.

Caput decimumnonum.

De diſpoſitione.

Hoc caput ex profeſſo exponimus diſp. 42. ſect. 2. explicando primam ſpeciem qualitatis.

Caput vigeſimum.

De habitu.

Prior pars huius capitis pertinet ad ſpeciale prædicamentum Habitus, & ideo illā exponimus diſp. 52. quæ eſt de hac re. Poſterior vero pars ſpectat ad eā ſignificationē, qua ſpeciem quandā qualitatis propriè conſtituit, & ad alias ēt qualitates ſignificandas transfertur: & ideo hāc partem tractamus in d. diſp. 42. & latius in diſp. 44. quę eſt propria de habitibus.

Caput vigeſimumprimum.

De paſſione.

Significationes huius vocis hic tactas ab Ariſt. & multo magis ſignificata ipſa tractamus diſput. 42. ſect. 2. explicando tertiam ſpeciem qualitatis, quæ eſt paſſio & paſſibilis qualitas, & in diſp. 49. quæ eſt de prædicamen. Paſſionis.

Caput vigeſimumſecundum.

De priuatione.

Caput hoc quantũ ad uarios modos priuationum quos Ariſt. in eo tradit, pſpicuũ, & tritũ eſt in Dialectica, vel mediocriter exercitatis. Nōnullæ vero quęſtiones in eo excitari poſſunt pertinentes ad enritatē priuationis vel ad oppoſitionem priuatiuā. Vt an priuatio aliquid reale ſit, aut ens rationis, & quomodo.
An in priuatiua oppoſitione detur aliquod mediũ, Quæſt. 1.
vel abſolutè, vel reſpectu talis ſubiecti. Itē an priua- 2.
tio magis vel minus ſuſcipiat. De quibus diſſerimus 3.
partim in diſp. 45. quæ eſt de oppoſitionibus, & partim diſp. vlt. totius operis, quę eſt de entib. rationis.

Caput vigeſimumtertium.

De habere; *Et* in aliquo eſſe.

Circa hoc caput præter notata de habitu nihil occurrit: videantur ergo dicta in diſputationibus quas citauimus c. 20. & de modis *eſſendi in* videri poteſt ipſemet Philoſophus 4. Phyſ. c. 3. & aliqua annotamus in diſp. 37. quæ eſt de eſſentia accidentis.

Caput vigeſimumquartum.

Ex aliquo eſſe, *quot modis dicatur.*

Hoc etiam caput non continet nouam rem aut proprietatem entis, ſed ſignificationes huius dictionis *ex*, & varias habitudines quas poteſt indicare, quæ in textu ſunt ſatis perſpicuæ.

Caput vigeſimumquintum.

De parte.

Hic diuidit Ariſt. partem in integralem, ſeu quantitatiuam, aliquotā, vel non aliquotam, ſubiectiuam ſeu poteſtatiuam, eſſentialem, vel Metaphyſicā, quæ omnia ſatis per ſe conſtant.

Caput vigeſimumſextum.

De toto.

Totum, ſignificat Ariſtot. dupliciter dici, ſcilicet vel reſpectiuè ad partes, quia ex illis conſtat, vel ut opponitur mutilo, vt ſcilicet totum dicatur cui nulla pars deeſt: & hæc ſignificatio poſterior conſtabit ex c. ſeq. vbi de mutilo agit: priorem hic proſequitur. Et prius varia eius ſignificata enumerat, quæ ex ij s quæ dicta ſunt de parte, poſſunt eſſe perſpicua: quia quot modis dicitur vnum oppoſitorum, tot etiā modis dicitur & reliquum. Item cum hoc totum ſit vnum compoſitione, quæ dicta ſunt ſupra de uno, applicari hic poſſunt ad totum: nam fere quot ſunt modi vnius, ſunt & totius, ſi vnum cũ compoſitione ſumatur, & ideo de hac parte nihil addere oportet.

Deinde verò exponit Philoſophus vſum horum terminorum *omne & totum*, ſed is conſiſtit tantum in loquendi proprietate & conſuetudine, quæ ſeruāda eſt. Neque enim ad rē quicquam refert, ſiue om-

nem,

nem,ſiue totam aquam dixeris,ſiue totam domum, vel omnem,licet prius cum maiori proprietate, minorique ambiguitate, vel equiuocatione dicatur.

Caput vigeſimumſeptimum.

De mutilo.

In hoc etiam capite nihil occurrit quod alicuius momenti ſit:ſolum enim declarat Ariſt. quæ conditiones requirãtur,vel ex parte rei quæ mutilatur,vel ex ea parte quę abſcinditur aut abeſt,vt res mutila dicatur. Et ex priori capite ait requiri, vt quod mutilũ ſit,ſit aliquod totum conſtans ex partibus vt per ſe patet. Deinde vt ſit continuum,nam numeri nõ mutilantur:nam per ablationem cuiuſcunq; vnitatis eſſe deſinunt. Vnde tertio neceſſe eſt vt ſit totum heterogeneum:nã homogeneum mutilari propriè non poteſt cum in qualibet parte maneat ratio totius,nec totum requirat certam partium compoſitionẽ. Neceſſariũ etiã eſt vt res quæ mutila manet, maior ſit, quam quæ abſcinditur,eandemque ſubſtãtiæ, & eſſentiæ denominationẽ accipiat: alias non erit res mutila,ſed alia. Ex quo etiã neceſſe eſt vt pars quæ deeſt non ſit ex præcipuis, ſiue aliqua enim ex his res manere nõ poteſt,vt ſunt caput,& cor,&c. Oportet tamẽ vt ſit ex prominentibus,& diſſimilaribus:qa nõ quælibet particula abſciſſa facit rem mutilam,vt conſtat ex vſu loquendi. Deniq; ait Ariſt. talem debere eſſe partem vt iterũ generari non poſſit:non enim dicitur res mutila,etiam ſi pili radantur, quia naſci iterum poſſunt. Sed hæc omnia,vt ex ipſiſmet conſtat, ſolũ ſpectant ad vſum vocis:poſſet enim res dici mutila pro eo tempore quo caret parte,etiamſi poſſet illam reſtaurare nutritione: ſed hoc vſus non habet.

Caput vigeſimumoctauum.

De genere.

Hic etiam non de re agitur,ſed numerantur ſolũ ſignificationes huius vocis,*genus*,quæ ſunt ſatis vulgares, & à Porphyrio etiam traduntur in lib. Prædicab. Hac vero occaſione docet Ariſt. duobus modis poſſe aliqua differre genere,nempe aut Phyſico, id eſt ſubiecto ſeu materia, aut Metaphyſico ſeu Logico,id eſt prædicamento. De qua diſtinctione aliqua infra notabimus lib. 10. circa c. 5. & plura in diſp. 13. ſect. 2. nu. 23. & diſp. 35. ſec. 1. Quia verò vna ſignificatio generis eſt vt ſignificat primum prædicabile, ideo aliqui Scriptores hic latiſſimam texunt diſputationem de Prædicabilibus. Sed quæ de tractatione vniuerſalium Metaphyſica poſtulat,ea traduntur à nobis diſp. 5. 6. & 7. Reliqua verò,quæ Dialecticorum ſunt propria,eis relinquimus.

Caput vigeſimumnonum.

De falſo.

In hoc capite declarat Philoſophus,quomodo falſitas,falſiq; denominatio & rebus & orationibus,& hominibus tribuatur. Quæ omnia quantum ad vocum ſignificationem attinent,ſunt ſatis in textu perſpicua. De re verò occurrit hic diſputatio an ſit, & quid ſit falſitas,& an inter paſſiones entis numeranda ſit,& vbi formaliter ſit,vbi vero per ſolam denominationem extrinſecam. De qua re propriam diſp. inſtituimus, quæ eſt num. 9.

Caput trigeſimum.

De accidente.

Accidẽs dupliciter dicitur,aut in ratione effectus aut in ratione entis, quod eſt extra eſſentiã alicuius, eique aliquo modo ineſt, etiamſi per ſe ſecundo aut quarto modo poſterioriſtico, id eſt vel ex intrinſeca dimanatione ab eſſentia vel ex certa aliqua & per ſe cauſa inſit. Has ergo duas ſignificationes accidentis attingere videtur hoc loco Ariſtoteles,& de eis poſſunt graues quæſtiones pertractari. Nam circa priorem occurrit grauis diſputatio de cauſis & effectib. contingentibus, & de fortuna, & caſu, de qua re in diſp. 19. copioſe diſſerimus. Circa priorem verò ſignificationem dicendum occurrebat de natura accidentis in communi,& comparatione eius ad ſubſtãtiam, eiuſque diuiſione. De qua re latè agimus in diſp. 37. 38. & 39. & ideo circa librũ hunc nihil amplius notandum occurrit. Quæſt. 1.

LIBER SEXTVS Metaphyſicæ.

De ente prout in huius ſcientia conſiderationem cadit, vel ab illa reijciendum eſt.

Adhuc immoratur Philoſophus in procemijs, & (vt ita dicam) in veſtibulo huius doctrinæ:non enim incipit de reipſa dicere,ſeu ad cõſtituendũ eius obiectũ regreditur. Et primo ſtatuit obiectũ huius ſcientiæ eſſe ens in quantum ens,prout includit entia immobilia,& re ipſa ſeparabilia,& hac occaſione multa docet de proprietatibus huius ſcientiæ, & de diuiſione ſcientiarum ſpeculatiuarũ, earumq; comparatione. Deinde excludit quædã entia ab huius ſcientię cõſideratione,ſcilicet ens per accidens,& ens verũ.

Caput primum.

Hanc ſcientiam eſſe de ente vt ens: ideoque eſſe primam ſcientiam ſpeculatiuam, & ab alijs diuerſam.

Omnia quę docet Ariſtoteles in hoc capite de hac ſcientia & obiecto eius,tractantur à nobis in diſp. 1. procemiali,& ab eodem ferè tractata ſunt in lib. 1. c. 1. & 2. & lib. 4. cap. 1.

Quæſt. 1. Vtan obiectum huius ſcientiæ ſit ens in quantum ens, diſp. 1. ſect. 1.

2 An hæc ſcientia ſit ſpeculatiua,& in eo ordine ſit prima, diſp. 1. ſect. 5.

3 An hæc ſcientia ſit vniuerſalis,& tractet de omnibus entibus,& quomodo, diſp. 1. ſect. 2.

4 An hæc ſcientia cõſtituat alijs ſcientijs obiecta, & eorum quod quid eſt aliquo modo oſtendat, eadem diſp. 1. ſect. 4. num. 5.

5 Solet etiam hic quæri an ens in quantum ens habeat principia & cauſas,quæ in hac ſcientia conſiderentur,quod diſp. 3. ſect. 3. tractatum eſt.

6 Deniq; propter vltima verba Philoſophi in hoc cap. queri ſolet,ſi nulla eſſet ſubſtantia immaterialis, an ſcientia Metaphyſica diſtingui poſſet à Phyſica, quam quæſtionem locumque Ariſtot. tractaui diſp. 1. ſect. 1. num. 12. & ſequentibus.

Alia multa ſolẽt hoc loco queri de habitu & actu practico & ſpeculatiuo, nempe quo modo differãt, & in quo vniuſcuiuſq; propria ratio conſiſtat,& pręſertim agi ſolet de illa diuiſione ſcientiæ ſpeculatiuæ in Phyſicam, Mathematicam,& Metaphyſicam,ſed hæc quantum ſpectant ad procemium huius ſcientię ſatis à nobis tractantur diſp. 1. ſect. 5. & 6. Quantum vero ad res ipſas,magis ſpectãt ad ſcientiam de Anima, quæ de intellectu eiuſq; muneribus conſiderat: tamen pro huius ſcientię complemento attinguntur à nobis infrà declarãdo illam ſpeciem qualitatis,quę eſt habitus, diſp. 44. ſect. 8.

Tandem multa Dialectica hic attingũtur, quę ad libros Poſter. pertinent,quæ à nobis propterea prætermiſſa ſunt,vt an ſcientia ſupponat an eſt,& quid eſt, de ſuo obiecto, vel illud aliquo modo demonſtrent,& ſimilia.

Caput ſecundum.

Ens per accidens & ens verum ab huius ſcientiæ conſideratione excludi.

Quæſt. 1. Circa priorem huius capitis partẽ in qua remouet Ariſtot. ens per accidens à conſideratione huius ſcientiæ, quæri poteſt primò, de quo ente per accidẽs loquatur. Dupliciter enim poteſt ens per accidens dici: primò in ratione entis, quia non eſt vnũ per ſe, ſed pluribus eſſentijs conſtat: ſecundò in ratione effectus, quia non habet cauſam, per ſe, ſed prẽter intentionẽ agentis euenit, qui alias dici ſolet effectus contingens. Cùm ergo ens per accidens æquiuocè his duobus modis dicatur, videtur Philoſophus ineptè procedere; nam in principio loquitur priori modo, & excludit illud ens per accidens quod nõ eſt vnum, ſed plura: poſtea verò à textu 5. loquitur de ente per accidens poſteriori modo. Nã vt ꝓbet eſſe huiuſmodi entia per accidẽs, probat eſſe effectus cõtingentes, & non omnia ex neceſſitate euenire.

Dicendum verò eſt, Ariſtotelem vtroq; modo excludere ens per accidens, vt ex cõtextu cõſtat. Neq; eſt æquiuocatione vſus, ſed ab vno ente per accidens ſecundum eſſe, ſeu per aggregationem diuertit ad effectum per accidens. Quia modus, quo conſurgunt entia per accidens priori modo, eſt cauſalitas per accidens, & præter intentionem agentium naturaliũ. Nam licet interdum accidentale compoſitum videatur vna actione fieri, & per ſe: ſub ea tamen ratione non eſt omnino ens per accidens, ſed aliquo modo per ſe iuxta ea, quæ tradimus diſp. 5. Cum igitur ens per accidens non ſit vnũ propriè loquẽdo, neq; vna generatione fit, neque per ſe intenditur à natura, & ideò ex eo, quo ſub ſcientiã non cadunt, quę per accidens & contingenter eueniunt, rectè infert Ariſtot. entia per accidens, vt ſic non cadere ſub ſcientiam. Nec refert quod ens per aggregationem poteſt interdum per ſe intendi ab agente intellectuali: quia vel ſub ea ratione eſt aliquo modo per ſe in ordine ad aliquem finem à tali agente intentum, vel certè illud idem eſt merè contingens, & per accidens, atque ita vt tale eſt, ſub ſcientiam non cadit.

2 Iam verò quæſtio relinquitur, quo ſenſu verum ſit ens per accidẽs non cadere ſub ſcientiã. Sed quia res hæc tractatur in 1. Poſterior. vbi agitur de ſubalternatione ſcientiarum, & per ſe ſatis eſt clara, dicendum eſt breuiter, ea ratione qua ſcientia non eſt, niſi de neceſſarijs, ens per accidẽs nõ eſſe obiectũ ſcibile, quatenus tale eſt. Item, quia ens per accidẽs, vt ſic nõ eſt ens, ſed entia, & ita nõ cadit ſub vnã ſcientiã.

Et ex prima ratione collige, nõ tantũ ea, quæ rarò & per accidens eueniũt, ſed etiã ea, quæ ad vtrumlibet, & per ſe moraliter ſeu ex intentione agẽtis fiũt, vt ſunt libera, vt ſic nõ cadere ſub ſcientiã. Vt hinc intelligatur, vanas eſſe doctrinas, quæ diuinant de futuris liberis in particulari & definitè: de quo aliàs.

Et ſecunda verò ratione collige, ens conſtans ex multis diuerſorum generum, licèt abſolutè ſit ens per accidens: tamen ſi conſideretur ſub aliqua ratione per ſe vna in ordine ad aliquos effectus, vel proprietates, poſſe cadere ſub ſcientiam, maximè ſubalternatam, vt latiùs in Dialectica tractatur.

Vltimò eſt conſiderandum aliud eſſe loqui de ente per accidens quoad rẽ ſubiectam huic denominationi, aliud de ipſamet formali ratione entis per accidens, quod aliter dicitur, aliud eſſe loqui de ente per accidens in actu exercito, & in actu ſignato: ens ergo per accidens quoad rẽ ſubiectam ſeu exercitam, non cadit ſub ſcientia, & hoc eſt per ſe euidens ex dictis. Atq; hoc modo oſtendimus in diſp. 1. ſect. 1. ens per accidens non comprehendi ſub obiecto huius ſcientiæ. At verò ratio formalis entis per accidens conſiderari poteſt ſcientificè: nam concipitur per modũ vnius rationis formalis per ſe, quæ habet ſuas proprietates, & hoc modo egimus de diuiſione entis in ens per ſe & per accidens: propriamq; rationẽ entis per accidens quoad eſſe declarauimus diſp. 4. ſect. 3. Similiter inter diſputandum de cauſis efficiẽtibus, diximus de entibus per accidens quoad contingentias, an ſint, & quas cauſas habeant, diſp. 19. fere per totam. Vbi etiam hac occaſione de facto & fortuna, alijſque cauſis per accidẽs diſſeruimus. Quæ ſimili modo vt exercent cauſalitatẽ per accidens, ſub ſcientiam non cadunt: ratio autem formalis illius cauſalitatis, in quo poſita ſit & vnde oriatur ſub ſcientiam cadit. Atque hæc de priori parte huius capitis.

In poſteriori autem excludit Philoſophus à conſideratione huius ſcientiæ ens quod appellat verum, cui opponitur falſum vt non ens. Et rationẽ reddit, quia hæc tantùm ſunt in compoſitione, & diuiſione mẽtis, & ita ſunt entia rationis. Circa quam partem multa dubitari poſſunt. Primum an veritas ſit ſolum in compoſitione & diuiſione intellectus, vel etiam in ſimplicium apprehenſione. Ariſtoteles enim hic apertè videtur affirmare primum, & negare ſecundũ, illis verbis; *Quod autem, tanquam verum ens, & non ens vt falſum: quoniã circa compoſitionem & diuiſionẽ eſt, &c.* Et infrà. Non eſt autẽ verum & falſum in rebus ſicut bonum & malum, ſed in mente, *Circa ſimplicia vero, & circa ea, quæ quid ſunt, nec in mente.* Vbi apertè & affirmat veritatem eſſe in compoſitione, & negat eſſe in rebus, ſed in mente, & declarat non eſſe in qualibet mentis operatione, quia non in ſimplici qua cognoſcitur quid eſt, ſed tãtum in compoſitione. Cum autem ſermo ſit doctrinalis & indefinitus, æquiualet vniuerſali, & quæcunque exceptio vel diſtinctio fiat, erit aperta contradictio, vel limitatio doctrinæ Ariſtotelicæ, & extra mẽtẽ eius. Vnde Cõmẽtator, Alexan. Aphrodiſæus, Scotus & alij ita ſimpliciter exponũt abſq; declaratione vel limitatione.

Diuus Thomas verò & Alexander Alenſ. apertè limitant, & aliquã veritatem fatentur eſſe in ſimplici mentis conceptu. Quam ſententiam latè defendimus diſp. 8. ſect. 3. Et breuis reſolutio eſt quã tetigit Aegidius quodlib. 4. q. 7. duplicem eſſe veritatem: vnam quæ habet falſitatem oppoſitam, alteram quæ non habet oppoſitam falſitatem, ſed ignorationem. Ariſtoteles ergo hoc loco de priori falſitate loquitur: & de illa vniuerſaliter verum eſt, ſolùm reperiri in compoſitione & diuiſione. Poſterior autem veritas in ſimplici conceptione locum habet.

Hanc verò eſſe legitimam Ariſtotelis intelligentiam ex eodem Ariſtotele colligimus. Nam in prima diſtinctio illa duplicis veritatis ex ipſo deſumpta eſt lib. 3. de Anima cap. 6. text. 26. & lib. 9. Metaphyſ. c. 12. vt ibi expoſitores, præſertim Aphrodiſęus, & Diuus Thomas, & Alenſis notarunt, Themiſtiusq; 3. de Anima, cap. ſuo 45. In priori itaq; loco ſic ait Ariſtoteles: *Eſt autẽ dictio quidem aliquid de aliquo, quemadmodum affirmatio: eſtque vera vel falſa omnis, at intellectus nõ omnis, ſed qui eſt ipſius quid eſt ex ipſo quid erat eſſe, & verus eſt, & non aliquid de aliquo, ſed vt viſus proprij uerus eſt.* Vbi apertè diſtinguit aliũ modũ veritatis præter illũ, *qui eſt ut aliquid de aliquo*, id eſt, in compoſitione. Quod autem illa veritas nõ habeat falſitatem oppoſitam, declarat Ariſtoteles lib. 9. Metaphyſ. capite vltimo, vbi cum text. 21. dixiſſet verũ & falſum in compoſitione & diuiſione reperiri: interrogat deinde textu 22. quo modo poſſint in ſimplicibus inueniri, & reſpondet, ſuo etiam modo reperiri in eis verum & falſum: ſed verum propriè, falſum autem ſolum impropriè & per ignorationem, ſeu per accidens. Nam *attingere* (inquit) *& dicere verum.* (Ne tamen quis putaret hic ſumi, *dicere* pro *cõponere*, ſicut in citato loco de anima, interponit dicẽs) *Non enim eſt idem affirmatio & dictio* (hic enim

dicere

dicere ſumitur pro eo, quod eſt concipere rem ſicut eſt.) At, *non attingere*, ait, *eſt ignorare*, quaſi dicat, ibi nõ eſt falſitas, ſed ignorantia, *niſi ſecundum accidens*, id eſt adiungendo compoſitionem, & tribuendo alienum conceptum ei, cuius conceptus non eſt.

Quo etiam modo dixit lib. tertio de Anima, capite tertio, textu 161. in phantaſia, & ſenſibus eſſe interdum falſitatem: intelligit enim nõ propriè, & per ſe, ſed per accidens. Nã ſenſus ipſe cùm decipitur, ſolùm deficit nõ apprehẽdendo quod eſt, ſed aliud, quæ eſt impropria falſitas, & potius quædam ignoratio: per accidens verò ſequitur falſitas, non tam in ſenſu quàm in intellectu, quia id quod ſenſui apparet, tribuit rei cui non conuenit. Hanc verò differentiã inter veritatem, & falſitatem ſimpliciũ, quod illa ſit propria, hæc verò impropria, Ariſt. ſatis explicat in citato loco 9. Metaph. dum veritatem illam, ſimpliciter veritatem appellat: alterã verò potiùs ignorationem, & falſitatem per accidens, ſeu potiùs occaſionem falſitatis, vt diſp. 9. ſect. 1. n. 13. & 14. latiùs declaramus ex eodem Ariſt. lib. 5. Metaph. cap. 29.

Deniq; quod hoc loco 6. Metaph. ſolũ loquatur Philoſophus de veritate illa, quę habet propriam falſitatem oppoſitam, patet tum quia alijs locis ponit diſtinctionem duplicis veritatis, & alteram extra cõpoſitionem admittit, tum etiam, quia hoc loco non ſine conſideratione ſemper coniunxit verum, & falſum, vt ſignificet ſe loqui, de illo ente verò, cui non ens falſum opponitur. Tum præterea, quia ſuprà li. 5. cap. 7. text. 14. inter alias acceptiones entis poſuit illam, qua eſſe ſignificat veritatem compoſitionis, & ad illud ens verum alludit hic, cùm dicit ens verum ſolùm in compoſitione reperiri. Nam in principio huius capitis reſumpſit Ariſtot. tres diuiſiones entis quas in illo 7. c. li. 5. Metaph. poſuerat, ſcilicet, in ens per ſe, & per accidens: in ens verum, & non ens falſum, & in ens actu, & potẽtia. Et potiùs excluſit ens per accidens, ſtatim autem ens verum: ergo de eodẽ loquitur hic, de quo lib. 5. locutus fuerat.

4 Ex his facilè expeditur alia quæſtio, an verũ, & falſum reperiantur in rebus: videtur enim hic Ariſt. negare. Sed eãdem habet interpretationem: nam in rebus etiam non eſt veritas, quæ habeat propriã falſitatem oppoſitam: eſt tamen ſua propria veritas, de qua latè dictum eſt diſp. 8. ſect. 7. Conſtatq; hanc veritatem cognitam fuiſſe ab Ariſtot. cùm dicat lib. 2. Metaph. c. 1. Vt *vnumquodq; eſt ita, & uerum eſſe:* eaq; eſſe veriſſima entia, quæ ſunt maxime perfecta.

5 Rurſus quæri hoc loco poſſet, an bonum, & malũ ſunt in rebus: de qua re dictum eſt diſp. 10. & 11. Diſcrimen autem ab Ariſtotele hic poſitum eſt, bonitatem quæ habet propriam malitiam oppoſitã in rebus reperiri: veritatem autem quæ habet propriè falſitatem oppoſitam non reperiri in rebus, ſed in mente, & ita eſt res clara.

6 Tandẽ eſſe poteſt quęſtio, an entia rationis pertineant ad Metaphyſ. conſiderationem. Quia ea ratione qua Ariſtot. excludit verum ens, excludit etiã omne ens rationis. Quod eſt verum loquendo de obiecto directo, & proprio, vt diſput. 1. ſect. 1. dixi. Hoc verò nõ obſtat quo minùs per occaſionẽ, & ad diſtinguendum illud ab ente reali, conſideretur ens rationis in hac ſcientia, vt in diſput. vlt. huius operis annotamus, ſic enim Ariſtot. cùm hic excluſerit ens verum, aliquam de alio tractationem promittit, eãq; tradit lib. 9. cap. vlt.

LIBER SEPTIMVS Metaphyſicæ.

De præcipuo entis ſignificato quod eſt ſubſtantia.

In hoc libro incipit Philoſophus agere de principali ſubiecto, & quodammodo vnico (vt ipſe primo cap. dixit) obiecto huius ſcientiæ, quod eſt ſubſtantia: & prius intentionem proponit; deinde declarat quid ſit ſubſtantia, & præſertim agit de Quod quid eſt: ac tandẽ in agitãdis opinionib. Philoſophorũ de varijs modis ſubſtantiarum plurimũ immoratur.

Caput primum.

Subſtantiam eſſe primum ens, primumq; huius ſcientiæ obiectum.

Quæſt. 1. poſſet hoc loco tractari primò quæſtio de analogia entis inter ſubſtantiã, & accidentia, quoniam apertè hic Ariſtoteles eam docet. Videatur diſput. 32. ſect. 3.

2 Secundò queri ſolet vtrum accidentia in abſtracto ſint entia: quoniam Ariſtoteles hic eam videtur quæſtionem mouere. Sed præter ea, quæ de diuiſione entis inter ſubſtantiam, & accidens ibi diximus, nihil addendum occurrit. Quia cùm dicuntur accidentia in abſtracto, nihil additur vel adimitur ipſis accidentibus. nam illud *in abſtracto*, ſolùm dicit denominationem extrinſecam ex noſtro modo concipiendi, aut ſignificandi deſumptam. Quare non ſolùm eſſe poteſt quæſtio de ipſis formis vel modis accidentalibus, non prout hoc vel illo modo ſignificantur, ſed ſecundum ſe, ſeu prout tales formæ ſunt: ſic enim meritò dicuntur accidentia in abſtracto: quia vt formę ſunt, non ſunt aliter ſignificabiles. De his ergo formis nulla ſupereſt quæſtio quin ſint entia diminuta quidem, & imperfecta: tamẽ vera entia, & quæ ſimpliciter, & ſine addito poſſunt ita appellari, vt citato loco dixi.

3 Eſt autẽ differentia inter accidens concretũ, & abſtractum in modo ſignificandi: quia illud includit ſubiectum in ſua ſignificatione: hoc vero nõ, ſed ſignificat tantum ipſam formam. Et ex hac parte videtur concretum magis abſolutè ens tanquam id ꝙ eſt, quàm ſolum abſtractum: hoc enim argumentũ Ariſtoteles hic proponit. Dicẽdum verò eſt accidẽs abſtractum, & concretum idem eſſe, idemq; ens importare, ſi formaliter ac per ſe ſumantur, vt ſumi debent: nam materialiter certũ eſt concretum ratione ſubiecti, quod connotat eſſe magis ens, quia eſt ſubſiſtens, ſeu compoſitum ex ſubſiſtente, & forma accidentali, tamen licet ſub ea ratione plus habeat entitatis, minorem tamẽ vnitatẽ per ſe habet: eſt enim ens per accidens. Sed de hac diſtinctione accidentis in abſtractũ, & concretum dixi plura diſput. 39. ſect. 2.

Vbi etiam vulgarem quæſtionem attigi, quæ hic tractari ſolet, ſcilicet, an concreta accidentium ſignificent de formali ſubiectum, vt vult Auicenna, quẽ nonnulli Nominales ſequuntur, ſumentes fundamẽtum ex hoc loco Ariſtotelis: an verò de formali ſignificent qualitatem, vt Commentator, D. Thom. & frequentius doctores docent ex Ariſtot. in Prædicam. c. de ſubſtantia, dicente; *Album ſolam qualitatem ſignificat*. Sed neutra ſententia ſatis ex Ariſtot. ſumitur: nam hic ſolùm argumentando dicit, videri magis ens concretum, quam abſtractum propter incluſionem ſubiecti, quod eſt verum, etiamſi ſubiectum includatur vt connotatum. In c. autem de ſubſtantia non dicit, *Albũ ſolum qualitatem*, ſed *ſolũ quale ſignificat:* in quo etiam ſubiectum includitur: quãquam mens Ariſtotelis ibi ſolùm fuerit dicere non ſignificare quale quid, vt ſecundas ſubſtantias, ſed quale accidentale, quod vocauit *ſolum quale*. Nihilo minùs poſterior ſententia, ſicut communior, ita, & verior eſt, vt ex ipſo vſu vocum ſatis conſtat, & dicto loco ſatis probatum eſt. Videri etiã poteſt Caietan. cap. de ente, & eſſentia.

4 Rurſus hic quæri ſolet, vtrum inhærentia ſit de eſſentia accidentis, eò quod Ariſtot. hic ait, accidens eſſe entis ens. Tractatur diſp. 37. ſect. 1.

Præterea quomodo verum ſit quod hic dicit Ariſtoteles,

ſtoteles,natura,cognitione,ratione, & tempore eſſe ſubſtantiam priorem accidente: tractatur diſp. 38. per totum,vbi textus Philoſophi latè exponitur.

Caput ſecundum,& tertium.

Quid ſit ſubſtantia, & quotuplex.

Quæſt.1. & 2. Hæ duæ quæſtiones, quid nimirũ ſubſtantia ſit,& quotuplex in diſp.33.latè tractatur, vbi ſpecialiter diſputatur illa diuiſio ſubſtãtiæ in primam,& ſecundam,ad quã reuocat hic Diuus Tho. quadrimembrẽ diuiſionem, quàm hic ponit Philoſophus,ſubſtantiã,diuidens in *quod quid erat eſſe*, id eſt eſſentiam,& quidditatem rei,*ipſum vniuerſale*,id eſt ſupremũ genus ſubſtantiæ,& *genus*, ſubintellige ſub illo contentũ,adde etiam,& ſpeciem,& *primum ſubiectum*,id eſt primam ſubſtantiam. Nam primũ membrum non eſt propriè ſubſtantia, imò nec proprium prædicamẽti ſubſtantiæ,ſed Analogũ ad omnẽ rei quidditatem: & ideò in Prædic. ſubſtantię omiſſum eſt. Secundum verò, & tertium cõtinentur ſub ſecunda ſubſtantia; quartum verò idẽ eſt quod prima ſubſtantia. De qua etiam quo modo dicatur maximè ſubſtantia,ibidem declaratum eſt.

3 Tertiò poſſet hic tractari diuiſio ſubſtãtię in materiam,formam,& compoſitum: quam etiam tradit Ariſtot.infrà c.10.huius lib.& cap.13.& 15. ac lib. 8.cap.2.3.& lib.12.capite tertio, text.14. & in principio ſecundi de Anima: Tractatur autem à nobis diſp.33.ſect.1. Id ſolum videtur hic notandum Ariſtotelem hoc loco diuiſiſſe primam ſubſtãtiam in illa tria membra, quæ eadem proportione ſumenda ſunt. Potuiſſet tamen pari modo diuidere vel ſubſtãtiam ſecundam,vel ſubſtantiam in communi, vt feciſſe videtur in lib.de Anim. Sed hoc parum refert: intellexit enim Ariſtot.ex vna diuiſione in particulari data alias ſubintelligi facile poſſe.

4 Quartò quæri hic ſolet circa tex.7.in fine,an forma ſit prior ac præcipua ſubſtãtia quàm materia, & compoſitum. Solet enim ita intelligi textus hic Ariſtotelis,vt patet ex interpretatione D.Thomę, Alenſis, Scoti, & Commentatoris. Sed occaſio errandi fuit,quod infideliter Antiquus interpres tranſtulit: vbi enim textus Græcus habet, *& ipſum*,ipſe vertit, *& ipſo*. Vnde Aphrodiſęus aliter exponit,ſcilicet,nõ ſolum formã, ſed etiam compoſitum eſſe perfectius materia: quod Ariſtoteles ſtatim tradit text.8. Vel certè ſenſus eſt,ſi forma eſt perfectior materia,cõpoſitum eſſe vtraq; perfectius. Tractatur hoc ex profeſſo diſp.15. ſect.7.n.6. Vbi etiam forma cũ materia comparatur,& explicatur ratio Ariſtot.qua probat formam eſſe perfectiorem materia, quia eſt ſeparabilis. Intelligitur enim permiſſiuè, ſeu de forma, & materia vt ſic: nã in tota latitudine forma eſt aliqua ſeparabilis,non verò in tota latitudine materiæ: id enim ſatis indicat exceſſum formæ reſpectu materię,ex genere ſuo,& ex cõmuni ratione actus,& potentiæ eiuſdem generis.

5 Quinta quæſtio huius loci maximè propria eſt, qualis ſubſtantia ſit materia,& an ſit pura potentia, vel aliquid habeat actualitatis,de qua re latè diſp.13. ſect.4.& ſeqq. Cũ qua quæſtione coniuncta neceſſario eſt quæſtio de forma ſubſtantiali,an detur, quam etiã hic Ariſtoteles attigit, eamque latè diſſeruimus diſput.16. Quod ergo hoc loco Ariſtoteles definit, ſolum eſt materiam, ſolam nõ eſſe illam ſubſtantiam primam quam appellamus maximè ſubſtãtiam, ſed eſſe quandam potentiam ad illam:non tamen negat Ariſtot.habere materiam ſuam ſubſtantialem entitatem,quamuis potentialem ad formam recipiendã. Cùm ergo ibi Ariſtoteles ſignificat materiã eſſe notiſſimam, vel argumentando tantùm loquitur: vel certe intelligit materiã eſſe notiſſimam ſub communi ratione materiæ,ſeu ſubiecti traſmutationum, nõ verò ſub propria ratione materiæ primæ.

6 Sexto quæri poteſt, an quantitas ſit ſubſtantia, quòd hic Ariſtoteles negat,& merito:de qua re egimus diſp.43. ſect.2.

Caput quartum.

De definitione ſeu quidditate rei.

Ariſtoteles in fine præcedentis capitis,de ſubſtantiali forma ſe acturum promiſit: quia verò ſubſtantialis forma eſt, quæ complet ſubſtantiæ quidditatem, ſeu *quod quid erat eſſe*, vt ipſe loquitur, ideo ab ipſo quod quid erat eſſe diſputationẽ exorditur. Et tacitè inchoat diſputationem contra Platonem, vt oſtendat formas ſeparatas ſeu ideas non eſſe neceſſarias,nec propter definitiones, nec propter eſſe indiuiduorum,nec propter rerum generationes. In hoc ergo capite tractat de quidditate, ſeu quod quid eſt (hoc enim nomen magis proprium, concretumque eſt quàm quidditas) agit (inquam) *logice* vt ipſe dicit, ſeu in ordine ad definitiones. Quia verò quod quid eſt, latiùs patet quàm forma ſubſtantialis rigoroſè ſumpta, ideò hic generaliùs de illo diſputat. Et hac occaſione multa pręfatur de ordine doctrinę in procedendo à notioribus ad minùs nota: circa quæ immorari aut mouere quæſtionem ſuperuacaneum eſt,cum ea methodus paſſim ab Ariſt. repetatur,ſitque proprium Dialectici declarare illam.

Quæſt.1. Primò ergo quæri poteſt, an verum ſit quod in principio huius capitis Ariſtot.ait,illud eſſe quod quid erat eſſe rei, quod per ſe primò prædicatur de re,id eſt ita vt in definitione prædicati non ponatur ſubiectum,vt ipſemet declarat. Et ratio dubij eſſe poteſt, quia genus prædicatur per ſe primò de ſpecie,vt animal de homine, & tamen non eſt quod quid erat eſſe hominis. Rurſus differentia, vt rationale, non dicit quod quid eſt, quia non in quid, ſed in quale prædicatur,& tamen prædicatur per ſe primò. Veruntamen hæc quæſtio reijcienda eſt in libr. Poſter.vbi de modis per ſe latè Ariſtot. diſputat. Et breuiter dicendum eſt, quod quid erat eſſe, logicè ſumptum,nihil eſſe aliud quam definitionem eſſentialem ac quidditatiuam rei,quæ vt eſt formaliter in mente aut voce,eſt opus Dialecticè,vt verò eſt eſſentia rei menti obiecta,aut definitione explicata, eſt eſſentia Metaphyſica, quæ dum in ordine ad definitionem explicatur,logicè declarari dicitur,& ita loquitur Philoſophus hic.

Hæc autem definitio poteſt aut tota diſtinctè prędicari de definito, & tunc eſt propria, & adæquata prædicatio quidditatis: poteſt idẽ prædicari per partes enunciando vel ſolum genus,vel ſolam differentiam: & tunc licet abſolutè non prædicetur totum quod quid eſt, tamen explicitè prædicatur aliquid eius,& implicitè totum,quia nec genus,nec differentia prædicantur vt partes,ſed vt aliquo modo dicunt totum. Et ideò ſub *quod quid erat eſſe* non ſola definitio,ſed etiam genus, & differentia, ea ratione qua prædicantur de definito,comprehenduntur. Et hoc modo animal dicitur eſſe quod quid erat eſſe hominis,non integrum formaliter,confuſè tamen totum. Nec refert quòd differentia dicatur prędicari in quale,quia prædicatur in quale quid,id eſt eſſentiale, & conſtituens rei eſſentiã. Vnde conſtat omnia prædicata accidẽtalia,qualiacũq; ſint,excludi à quod quid erat eſſe: quia non prædicantur per ſe primò de re.

2 Secundò hic quęri poteſt an accidentia habeant quod quid erat eſſe, id eſt an definiri poſſint, & quo modo. Quam rem latiſſimè tractat Ariſtoteles hic tex.12.& ſequentib.& toto c.ſeq. Sed vix poteſt hic eſſe quæſtio de re, ſed de nomine tantùm. Summa ergo eorum,quæ Ariſtotel.tradit,in hoc continetur. Quòd ſi Metaphyſicè loquamur de quod quid erat

eſſe,

eſſe,id eſt de eſſentia,conſtat accidentalia aliquã habere realem eſſentiam,ſicut ſunt entia realia,nã ens, per eſſentiam in ratione entis conſtituitur. At ſicut accidentalia Analogicè & ſecundum quid ſunt entia,ita ſolum habent eſſentiam ſecundum quid, & cum eadem proportionali Analogia.

Atq; hinc vlterius loquendo logicè de quod quid erat eſſe,id eſt de definitione,eadẽ proportione conſtat eſſe dicendum,accidentia poſſe aliquam definitionem habere,nam habent realem eſſentiam & Metaphyſicè non omnino ſimplicem:omnis autẽ eſſentia realis & compoſita poteſt oratione aliqua & expreſſa mentis conceptione declarari:& hoc eſt definiri. Item accidentia habẽt ſua propria genera & differentias: ergo per ea definiri poſſunt. Sicut autem eſſentia accidentalis eſt imperfecta, ita non niſi imperfectè poteſt definiri. Quæ imperfectio conſiſtere poteſt,vel in eo quòd genus & differentia eius in latitudine entis valde incompleta ſunt & imperfecta multò magis quàm ſit genus animæ,vel materiæ:vel certè in eo,quod nõ poſſunt definiri accidentia, niſi ponendo in definitione aliquod additũ,vt per ordinem ad illud talis eſſentia declaretur. Quomodo ſuperius dictum eſt ſubſtantiam eſſe priorem definitione accidente, quia non poteſt accidens, niſi per ſubſtantiam definiri. Nam vt definitio eius verè ac propriè declarat eſſentiam eius neceſſe eſt vt per aliquam habitudinem ad ſubſtantiam illam explicet, de qua re diximus diſp. 37. ſect. 1.

Illud autem aduerte,videri in hoc textu Ariſtotelem aliquando loqui de ente per accidens,aliquãdo verò de accidente:de quibus tamen non eſt omnino eadem ratio in ordine ad definitionem. Nam ens per accidens vt ſic,re vera non habet definitionem, ſed per plures definitiones ſeu aggregatum definitionum explicandum eſt:quia ſicut non eſt ens, ſed entia,ita non habet eſſentiam,ſed eſſentias, & idem proportionaliter eſt de definitione. Accidens verò propriè ſumptum eſt ens per ſe(inquam) non prout diſtinguitur contra in alio,ſed prout diſtinguitur cõtra per accidens: ſeu eſt per ſe non in ratione entis, ſed in ratione vnius, & ita vna etiam definitione definiri poſſunt, non tamẽ omnino perfectè vna,quia in ea ponendum eſt aliquod additum,& quoad hoc comparatur aliquo modo enti per accidens.

Caput quintum.

Soluuntur dubitationes circa definitiones accidentium.

Quæſt. vnica. Hic nihil occurrit notatione dignũ præter regulam quandam, quæ communiter ex hoc capit. colligitur, nempe non committi nugationem cùm accidens in concreto adiectiuè cõiungitur ſubiecto ꝗ connotat, vt cùm dicitur naſus ſimus, aut capillus criſpus,aut etiam corpus albũ,hæc enim regula nõ ſolùm in accidentibus proprijs,vt quidã ſignificant,ſed etiam in communibus locum habet reſpectu adæquati ſubiecti,quod connotant. Nam horum omniũ eadem eſt ratio apparentis nugationis, eo quòd altera dictio videatur idẽ ſignificare, quod vtraq; ſimul: nã *album* ſignificat corpus diſgregatiuũ viſus, & *ſimũ* naſum curuũ,vnde fit argumẽtum loco nominis poſſe poni definitum, atq; ita perinde eſſe dicere *capillus criſpus* quod capillus talis figuræ.

Nihilominus certum eſt quod Ariſtoteles docet in his non committi nugationem,quod ſatis conſtat ex cõmuni modo loquendi,qui proprius & non abuſiuus cenſetur. Ratio verò eſt,quia hæc concreta nõ ſignificant de formali ſubiecta,ſed tantum ex cõnotant, & quando adiectiuè ſeu ex parte prædicati ponuntur,propriè non ponuntur ratione materialis ſignificati, ſed ratione formalis tantùm quod applicant materiali, & ideo non fit vlla repetitio ſeu nugatio. Neque etiam in his licet totam definitionem ipſius accidentis concreti ponere loco ipſius concreti adiectiui, quia in ſua definitione includit (ait Diuus Tho. hic) aliquid quod eſt extra eſſentiam ſuã. Vel clarius,quia in definitione ponitur ipſum ſubiectum ſeu materiale loco generis, & tamen in prædicatione vel compoſitione cum ipſo materiali, ſolum adiungitur ratione formalis.

Caput ſextum.

An quod quid eſt ſit idem cum eo cuius eſt.

Hoc capite tacitè probat Ariſtoteles propter eſſe indiuiduorum non eſſe neceſſarias ſeparatas quidditates,quia quod quid eſt, non ſeparatur ab eo cuius eſt, de qua re multa in expoſitionem huius capitis diximus diſp. 34. ſect. 3. vbi de natura & ſuppoſito eorumq; diſtinctione agimus. Solùm aduertatur diligenter quid intelligat Ariſtoteles per *quod quid eſt*,& quid ſit id cum quo illud comparat:nam ex horũ intelligẽtia pendet ſenſus Ariſtotelis,& explicatio quęſtionis. Igitur per *quod quid erat eſſe* intelligit Ariſtoteles definitionem eſſentialem rei,eodem enim modo hic accipit *quod quid eſt*,quo in præcedẽtib. capitibus,vt manifeſte patet ex connexione contextus, & in ſuperioribus ſemper hoc ſenſũ egerat de quo q.d, & quoad hanc partẽ omnes expoſitores cõueniunt.

Quidam verò aiunt Ariſtotelem comparare quod quid cum definito. Sed obſtat,quia ſecundum hunc modum non ſolùm in ſubſtantijs,ſed etiam in accidentibus quod quid eſt,eſſet idem cum eo cuius eſt: quod Ariſtoteles negat. Et ſequela patet,quia in omnibus rebus definitum eſſet idem cum ſua definitione,& è conuerſo. Reſpondent non negare hoc Ariſtot. in accidentibus,ſed in entibus per accidẽs, quæ non habent quod quid eſt. Sed obſtat,quia Ariſt. hic de his quę accidentaliter dicuntur,non dicit non habere quod quid eſt,ſed potius ſupponit habere illud, licet minus perfectum, vt ſuperiori c. tradiderat, & negat illud eſſe idem cum eo cuius eſt.

Quocirca mihi valde placet expoſitio Alex. Alenſis,quam ex Commentatore ſumpſit,comparari hic ꝗ quid eſt ad primã ſubſtantiam,ſeu ad ſubiectũ cui attribuitur:omnia enim quæ habent aliquo modo ꝗ quid eſt,ſunt ipſius primæ ſubſtantiæ. Et hoc modo clariſſima eſt doctrina Philoſophi,quod eſt eſſe idẽ cũ eo cuius eſt,id eſt cum eo ſubiecto,cui attribuitur in eo quod quid, ac per ſe, non verò cum eo de quo dicitur per accidens. Itaque comparat Philoſophus quod quid eſt ad omne ſubiectũ de quo dicitur, & duas generales regulas conſtituit. Prima eſt, Reſpectu eius de quo dicitur per ſe,eſſe idem cũ illo. Alia, reſpectu eius de quo dicitur ex accidenti nõ eſſe idẽ. Et quia quod quid eſt ſubſtãtiale, quia vt tale eſt de nullo dicitur per accidens,ſed tãtùm per ſe,ideò ſimpliciter eſt idem cum eo cuius eſt. Quod quid autem accidentale, ſi formaliter comparetur ad rem ſui generis,& ſibi per ſe ſubiectam in prædicatione,etiam eſt idem cum eo cuius eſt,vt quod quid eſt albedinis cum albedine vel cũ hac albedine. Quia verò huiuſmodi quod quid eſt accidẽtale, poteſt etiam dici per accidens de ſubſtantia, ideò reſpectu eius cuius hoc modo eſt,non eſt idem cum eo, quia non eſt eius vt quod quid eſt eius,ſed vt accidens eius.

Atq; hoc modo explicata ſententia Ariſtotelis, aptiſſimè per illam paratur via ad oſtendendũ ideas non eſſe ſeparatas à rebus & ſubſtantijs particularibus quod Ariſt. intendit. Sic etiam ceſſant hic quæſtiones de diſtinctione naturæ à ſuppoſito,& de diſtinctione abſtracti à concreto in ſubſtantijs, etiam vniuerſę conceptis,vt ſunt homo & humanitas,quæ à nobis tractatæ ſunt d. diſp. 34.

Quæſt. 1. Pertinet autem huc propriè q. de identitate definitionis, cum definito, ſed quia Dialectica eſt & nihil habet difficultatis, eam prætermitto.

2 Poſſet etiam hic tractari quęſtio, quomodo definitum in communi, ſeu ſpecies, ſit idem cum indiuiduo, de quo per ſe dicitur, quæ diſp. 5. de vnitate indiuiduali tractatur. Hinc tamen collige, cum Ariſt. ait quod quid eſt, non eſſe idem cum eo cuius eſt, non excludere omnem diſtinctionem rationis, ſiue fundatam in modo concipiendi, vt inter definitionem, & definitum, ſiue in re cõcepta, vt inter ſpeciem & indiuiduum: excludit ergo diſtinctionem rei, & ex natura rei, & omnem illam quæ impedit prædicationem formalem, ac per ſe, & ſic erit facilis litera Philoſophi quoad reliqua.

Caput ſeptimum.

Quomodo, & à quo formæ rerum fiant.

Hic incipit perficere tertiam partẽ diſputationis contra Platonem, quod ideę non ſint neceſſariæ propter generationẽ, & ea occaſione in hoc & ſeq. cap. varia diſtinguit principia & modos generationum ſcilicet ab arte, vel natura, vel caſu, & alia quæ latiſſimè diſputãtur à nobis in diſp. 18. de cauſa efficiẽte.

Quæſt. 1. Hic verò ſpecialiter diſputari ſolet occaſione tex. Ariſt. primò, An omnia quæ fiunt, fiant ex aliqua materia: quod tangit queſt. illam, an Ariſt. cognouerit creationem. Sed hic Ariſt. de actionibus naturalibus loquitur: & in his verum habet generalis propoſitio, quæ affirmat, omnia fieri ex materia aliqua. Et eodem modo accipienda eſt alia propoſitio quam habet tex. 24. *Quare, quemadmodum dicitur, impoſſibile eſt fieri, ſi nihil præexiſtat.*

2 Secundò quæri ſolet, an omnia quæ materiam habent, poſſint eſſe, & non eſse, propter verba Philoſophi tex. 22. *Cuncta quæ natura fiunt, habent materiam, poſſibile enim eſt eſſe & non eſſe eorum vnumquodque hoc autem materia.* Sed in hoc textu non habet fundamentum illa quę quia hic ſolùm dicitur omne quod poteſt eſse, & non eſse, id habere ex materia: non poteſt autem hæc affirmans propoſitio conuerti ſimpliciter, nec Ariſt. id dixit. Tractatur verò illa quæſtio d. 13. ſect. 8. & ſeq.

3 Tertiò quæri poteſt, an omnia quæ generantur ex ſemine, poſſint ex putrefactione, & ſine ſemine generari. Nam Ariſt. hic tex. 22. clare affirmat, eadẽ quæ ex ſemine fiunt, contingere fieri ſine ſemine. Propter quod Auer. 8. Phyſic. com. 46. de omnibus animalib. ſine diſtinctione id affirmat. Auicen. verò lib. 2. ſufficien. in vniuerſum negat id fieri poſse: putat enim ſpecie diſtingui animalia quæ ſine ſemine fiunt ex putrefactione ab alijs, quæ ſimilia videntur ex ſemine generatis. Sed utraque opinio ſatis eſt repugnans experientiæ. Nam videmus nonnulla animalia generari ex putrefactione omnino ſimilia ijs, quæ per ſeminalem propagationem fiunt, & in plantis idem eſt euidens. Et è contrario præter omnem naturalem euentum eſt, quod animalia perfecta, vt equi, leones, &c. generentur niſi per propriam & per ſe generationem.

Quapropter D. Th. hoc loco rectè diſtinguit, expendens accuratè verba Philoſophi dicentis: *Quædã enim eadem ex ſemine, & abſque ſemine fiunt.* Dixit enim *quædam*, quia non eſt id commune omnibus. Diſtinctio ergo eſt de perfectis & imperfectis viuẽtibus: hæc enim poſſunt ſine ſemine virtute cœleſtiũ corporum cauſari, quia ſunt adeò imperfecta, vt diſpoſitiones ad eorũ formas neceſſariæ caſu poſſunt in ſubiecto conſurgere ex contingente concurſu aliorum agentium: at priora viuentia adeo ſunt perfecta, & tam exactam ac mirabilem organizationẽ poſtulant, vt minimè poſſit niſi à cauſa propria ac per ſe fieri. Atque ita hoc ipſum docet experientia de vtroque uiuentium ordine, ut dixi. Et in hac reſolutione conueniunt contra Auicẽnam & Commentatorem ſectatores vtriuſq; ſcholę D. Tho. & Scot. hic Alex. Alenſ. & alij.

4 Hinc verò naſcitur altera quæſtio, quænam cauſa inducat formas ſubſtantiales in hæc viuentia, & an cœlum habeat ad hoc ſufficientem virtutem, de qua re dixi diſp. 15. ſect. 1.

5 Quæri item poteſt, an huiuſmodi rerum generatio ſit dicenda caſualis. Hoc uero facilem habet reſolutionem: nã reſpectu particularium agentium eſt caſualis, reſpectu vero Solis non ita. Ita D. Tho. cuius ſententia defenditur contra impugnationes Ianduni à Iauello q. 10. Sed eſt res facilis. Aliter dici poteſt, illam generationem quantum ad cõcurſum cauſarum diſponentium materiam eſſe per accidens, & à caſu; poſita verò illa diſpoſitione per ſe & ex intẽtione agentis vniuerſalis induci talem formam ſubſtantialem, quod attigimus diſp. vlt. ſect. vlt.

6 Pręterea hic quæri poteſt quomodo exemplaria artium ad ſuos effectus concurrant: quia Ariſt. hic ait ſanitatem in materia oriri ex ſanitate in mẽte ſeu ſine materia. Hanc quæſtionem & locum exponimus diſp. 25. ſect. 2.

Denique poteſt quæri, vtrum actiones immanentes, ſint verè actiones: ita enim expreſsè uidetur affirmare Philoſophus, dum ait: *Generationum autem & motuum, hæc quidem intellectio, illa verò effectio ſeu factio vocatur.* De hac re latè diſputatum eſt diſp. 48. ſect. 2. & diſp. 49. ſect. 4.

Caput octauum.

De eadem re, & quod forma non per ſe fiat, ſed compoſitum.

Quæſt. 1. Primò ab ipſo Philoſopho tractatur an forma per ſe generetur, quàm quæſtionem expediuimus breuiter diſp. 15. ſect. 4.

2 An hoc non ſolùm in formis ſubſtãtialibus, ſed etiam accidentalibus verum ſit. ibid. num. 6. vbi breuiter affirmantem partem reſoluimus.

3 An formę ſubſtantiales introducãtur in materiã ab aliquo agente vniuerſali, vel à particularibus. De hac q. latè diſp. 15. ſect. 2. à n. 9. & diſp. 18. ſec. 1. & 2.

4 An vnumquodq; generet ſibi ſimile. Hæc quæſtio ex eiſdem locis expedita eſt, & ex diuiſione cauſæ efficientis in vniuocam & æquiuocam, quæ traditur & explicatur diſp. 17. ſect. 2. Solum aduertenda ſunt duo. Vnum eſt Ariſtotelem loqui propriè de generatione, ſub ea comprehendendo alterationem quæ ad illam diſponit: non verò de omni effectione: ſic enim qui localiter mouet, non propriè agit ſimile: nec per omnes actiones immanentes intendũt agentia productionem ſibi ſimilium: ſed vnaquæq; potentia dicitur agere id, quod proportionatum, & accommodatum eſt ad ſuam perfectionem. Hæc enim non tam agunt, vt ſe communicent, quam ut ſe perficiant: & ideò non agunt propriè ſibi ſimilia. Quamquam ſi latè extẽdatur ſimilitudo ad cauſam æquiuocam, poſſunt etiam hæc dici agere ſibi ſimilia. Secundò igitur aduertendum eſt, Ariſtotelem hic non dixiſſe omnia generari à ſibi ſimilibus, ſed indefinitè ait, *In quibuſdam manifeſtum eſt quod generans tale eſt, quale id quod generatur.* Eſt ergo generaliter & in omni proprietate verũ in cauſis vniuocis, in æquiuocis autem ſecubdum eminentiam, & virtualem ſimilitudinem, in artificialibus verò ſeu intellectualibus cauſis ſecundum idealem ſeu intentionalem repræſentationem, & ita nullam habent difficultatem quæ de hac re tractari ſolent: vide Soncin. hoc lib. quæſtio. 14. Iauell. quæſtio. 12. & alios.

Ca-

Caput nonum.

De eadem re dubitationes nonnullæ cum ſolutionibus earum.

Quæſt. 1. Primò queri ſolet hic de eductione formæ de potentia materiæ quæ & qualis ſit, & an aliquid formæ actu præcedat in materia. De qua re latè diſp. 15. ſect. 2. & 3. vbi in 2. nu. 28. ex profeſſo exponitur tex. 29. huius capitis.

2 Quomodo virtus ſeminis, vel accidentales virtutes efficiant ſubſtantialem generationem: de quo latè diſp 18. ſect. 2.

Quæſtiones etiam omnes in ſuperiori capite annotatæ in hoc habent locum, qui ab Ariſtotele ferè repetitur eadem doctrina.

Caput decimum.

De quidditate in ordine ad definitionem.

Quæſt. 1. Principio hic queri poſſet, Ad Philoſophumne primum pertineat de definitione diſputare: ſed de hoc diſp. 1. proœmiali ſect. 4. à nu. 24. vbi oſtendimus formam definiendi tum mente, tum cõſequẽter verbo, ad Dialecticam ſpectare: Metaphyſicũ uero explicare fundamentũ definitionis, quod eſt eſſentia rei. Tamen, quia hæc ipſa eſſentia, & quidditas, prout in ſe eſt, difficilè cognoſcitur, ideo Ariſt. multa tradit de ipſa definitione prout à nobis fit, aut fieri debet, vt in ordine ad nos rationem eſſentiæ declarat, & maxime vt oſtendat materiã pertinere ad eſſentialem rationem aliquarum rerum, vt hac etiam ratione contra Platonem oſtendat, non poſſe dari talium rerum ideas à materia ſeparatas. Hac ergo ratione in his capitibus agit de definitione, in quorum tractatione nos ea omnia quæ mere Dialectica ſunt breuiter attingemus.

2 Secundò ergo inquiritur an de ratione definitionis ſit vt partib. conſtet. Sed in hoc ſatis expreſſa eſt ſententia Ariſt. hic affirmãtis, &, ſi nomen ipſum & munus definitionis explicetur, dubitationem nõ habet. Nos enim per ſimplices cõceptus non poſſumus diſtincte cognoſcere & explicare rerum eſſentias: & ideò ad diſtinctè concipiendã vel explicandam naturam rei, eã in plures conceptus diuidimus, vt quid ei proprium, quid commune, quid eſſentiale, quid accidentale ſit, cognoſcamus: atque ita tandem apte coniungendo conceptus eſſentiales rei, ipſam diſtincte concipiamus, eamq; diſtinctã conceptionẽ, definitionem eſſentialem uocamus, vel mente conceptam, uel voce expreſſam: & proportionali modo conficimus definitiones quas deſcriptiuas appellant. Sic ergo conſtat de ratione definitionis eſſe vt ſit oratio, & conſequenter vt partes habeat, vnde proprius modus venãdi definitionẽ eſt per diuiſionem conceptuum cõmunium vſque ad proprios alienos reijciẽdo, vt latius Ariſt. lib. 2. Poſter. c. 14.

3 Tertiò, an partes definitionis correſpondeant partibus rei definitæ: id enim affirmare videtur Philoſophus initio huius capitis dicens, *Sicut ratio ad rem ſimiliter & pars rationis ad partem rei ſe habet.* Idque colligi poteſt ex munere & in fine definitionis. Nam cum diſtincte declarat totam rei eſſentiam, & ad hoc munus vtatur (vt ſic dicam) partialibus conceptibus, videtur neceſſarium, vt illis correſpondeãt partes proportionatæ in definito. In contrariũ eſt, quia ſæpe definitum eſt res ſimplex & non habet ueras partes. Item, licet eas habeat, non ſemper illis reſpondent partes definitionis, ſed potius quælibet pars definitionis dicit totam rei eſſentiam, licet minus diſtincte quàm ipſa definitio: genus enim & differentia licet ſint partes definitionis, non ſignificant partes definiti, ſed totum confuſa & incompleta ratione. Aliqui putant Ariſt. loqui de rebus tantum naturalibus, & compoſitis, & in illis verã eſſe in vniuerſum propoſitionem eius, quia generi correſpondet forma generica, & differentiæ forma ſpecifica, quæ diſtinctæ ſunt. Sed hæc reſponſio primum ſupponit falſam ſententiam de pluralitate formarum, iuxta ordinem prædicatorum eſſentialium, quam improbamus diſp. 15. Deinde eſt contra verba Ariſtotelis abſoluta & generalia.

Duobus ergo modis exponi poteſt Philoſophus. Primo eius locutionem ſolum eſſe per proportionalem comparationem, nec eſſe abſolutam, ſed cum diſtributione accõmoda. Vult enim, partes definitionis eã proportionẽ inter ſe, & ad definitũ ſeruare, quam partes rei inter ſe & cum toto. Non quod neceſſe ſit omnem rem definitam habere partes, ſed quod comparatio fiat ad illam quæ eas habet. Conſiſtit autem proportio in hoc, quod partes definitionis comparantur vt potentia & actus, ſicut partes rei. Altera expoſitio eſt, vt partes rei dicãtur vel partes Phyſicæ, ſi res Phyſicę ac propriè compoſita ſit, quibus reſpondent partes definitionis, vel ſecundũ rem, ſi definitio detur modo Phyſico: vel ſecundũ proportionẽ & imitationem, ſi definitio ſit propria ac Metaphyſica per propriũ genus & differentiam. Vel latius etiam dicantur partes rei, ipſi gradus Metaphyſici præciſè concepti, qui per genus & differẽtiam, vt ſunt partes definitionis, indicantur.

4 Quarta ac præcipua quæſtio circa hoc caput eſt. Vtrum materia ſit pars quidditatis ſubſtantiæ materialis, & conſequenter an in definitione talium rerũ ponatur materia. Sed prior quæſtio ex profeſſo tractatur diſput. 36. ſect. 2. Vbi cum Ariſtotele & Diuo Thoma affirmantem partem amplectimur. Ex qua ſequitur in definitione quidditatiua ſubſtantiarum materialium poni materiam: non vt additum; hoc enim eſt præter perfectionem & naturam ſubſtantię completę, ſed vt de intrinſeca eſſentia talium rerum exiſtens. Ponitur autem materia in tali definitione, vel expreſſe, ſi definitio detur modo Phyſico, vt cum dicitur homo conſtare corpore & anima: vel implicite, vt incluſa in genere Metaphyſico, vt cum dicitur homo animal rationale. Denique ponitur materia in definitione ſecundum aliquam vniuerſalem rationem, non tamen vt materia ſignata, nam hæc propria indiuiduorum eſt, vt hic docet Philoſophus & Diuus Thomas, & alij late exponunt.

5 Hinc oritur quinta quæſtio, an ſingulare vt ſingulare definibile ſit, & conſequenter in eius definitione poni poſſit materia ſignata. Eſt autem queſtio de ſingulari non in actu ſignato (vt ſic dicam) id eſt, de communi ratione ſingularitatis: hoc enim modo iam aliquid commune ſumitur, quod definiri ſuo modo poteſt, ſicut perſona, ſuppoſitũ, & alia huiuſmodi, ſed eſt quæſtio de ſingulari (vt ſic dicam) exercito. Et hoc modo negat hic Ariſtoteles text. 35. ſingulare definiri: ideo enim negat materiam ſignatam poni in definitione: idem habet infra ca. 15. text. 53. & ſupra cap. 4. text. 13. dixerat ſolam ſpeciem poſſe definiri proprie: & 1. Poſter. cap. 7. ait, indiuiduorũ neque ſcientiam eſſe, neque definitionem. Quo loco res hæc ex profeſſo tractanda eſt.

Non enim caret difficultate, cur non poſſit indiuiduum definiri, cum poſſit in duos conceptus reſolui, ſcilicet in conceptum ſpeciei, & propriæ differentiæ indiuidualis. Quod enim quidam dicunt, non habere indiuiduum propriam differentiam indiuidualem, ſed tãtum accidens indiuiduale, falſum eſt, vt ex dictis à nobis in diſput. 5. conſtat. Præterea de indiuiduis perpetuis eſt vera ſcientia, vt de Deo, hoc Angelo: (nã Ariſtot. ſolum de indiuiduis materialibus hoc negat) cur ergo non poteſt eorundem eſſe propria definitio? Quod ſi illorum eſſe poteſt, etiam erit aliorum, prout abſtrahuntur à tempore, & ab

Iauell. lib. 7 Met. q. 16.

Ant. Andr. 8. Met. q. 7. & ab actuali exiſtentia. Propter quæ non deſunt qui exiſtiment ſingulare ex ſe, & natura ſua eſſe definibile: à nobis tamen non definiri, quia propriã eius differentiam non attingimus.

Exiſtimo tamen quæſtionem eſſe de nomine, & Ariſtotelis locutionem magis eſſe propriã, ſicut, & magis receptam. Quia definitio proprie dicta, explicat eſſentiam rei: vnde ſicut indiuiduum non habet aliam eſſentiam præterquam eſſentiam ſpeciei, ita neque aliam propriam definitionem habere cenſetur. Item cõtractio ſpeciei ad indiuiduum eſt quaſi materialis ratione talis entitatis: & ideo id quod indiuiduum addit vltra ſpeciem, non tam definitione propria explicatur, quam applicatione definitionis eſſentialis ad hanc entitatem. Proprie ergo definitur ſpecies quæ genere, & differentia eſſentiali cõſtat. Genera vero ſumma, & indiuidua non ita propriam definitionẽ habent, licet aliquo modo deſcribi, & explicari valeant. Quod vero de ſingularibus non ſit ſcientia vel demonſtratio, intelligendum eſt fere eodem modo, quia de eis vt talia ſunt, ſolum cõtingentia, & mutabilia cognoſcũtur. Quod ſi aliqua neceſſaria demonſtrari videntur, id ſemper eſt in vi alicuius medij vniuerſalis, & ita potius eſt applicatio ſcientiæ vniuerſalis ad particularem, quã propria ſcientia particularium. Quod in omni re creata fortaſſe verum eſt: quia nulla res eſt eſſentialiter ſingularis præter Deum, de quo perfectiſſima ſcientia eſſe poteſt. Et maxime hoc intelligitur de humana ſciẽtia, nam Angelica eſt alterius rationis per intuitionem ſingularum rerum, prout in ſe ſunt.

6 Rurſus quæri hic poteſt, an partes definiti ſint priores ipſo definito. Item, an loco partis definitionis liceat eius definitionem ſemper ponere.

7 Quas quæſtiones videtur hic proponere Ariſt. Et priorem quidem magis ex profeſſo tractat: & in ſumma reſpondet, partes formales eſſe priores, materiales vero minime. Per formales autem partes intelligit eas quæ ſumuntur à forma vt ſic, vel quæ illi formaliter correſpondent, vel deniq; quę ſumuntur æque vniuerſaliter ac ipſum definitũ. Vnde per materiales partes intelligit indiuiduales vel omnes illas quæ contrahunt rationes definiti ad particularẽ materiã, quam ex vi ſuæ formalis rationis non requirit, vt eſt reſpectu ſphæræ quod ænea ſit. Dicuntur autẽ partes formales priores definito prioritate quadã naturæ, ſeu cauſalitatis, interdum etiã ſubſiſtendi cõſequentia: quamuis nõ ſemper: quia interdũ ſicut totũ non poteſt eſſe ſine his partibus, ita neq; è conuerſo partes extra totum, vt Ariſt. etiam hic notauit.

De altera vero quæſtione nil fere Ariſt. dicit, & reſolutio ſumi poteſt ex notatis ſupra capit. 4. Nã ſi id quod ponitur in definitione eſt vere eſſentiale, & definitionẽ propriã habet, nihil impedit quin loco eius definitio ponatur: ſic enim, cum homo definiatur eſſe animal rationale, recte dicitur eſſe viuens ſenſibile rationale: imo ſic diſtinctior eſt definitio. Si vero pars definitionis ſit ita ſimplex vt definitionem non habeat, non oportet loco illius deſcriptionẽ eius ponere, vt patet in generib. ſummis, differẽtijs: & hac ratione tranſcendentia nõ ponuntur in definitionibus. Similiter ſi id quod ponitur in definitione non ſit eſſentiale, ſed additum quoddã, non ponitur loco eius ipſius definitio, quia ſæpe committeretur nugatio, aut circulus vitioſus, vt ca. 4. tactum eſt. Et iuxta hæc intelligendus eſt idem Ariſt. 2. Topic. c. 2.

Caput vndecimum.

Quæ ſint partes formales, quæ uero materiales.

Quæſt. 1. In hoc capite, nihil noui quęrendum occurrit, nã fere nihil in eo additur, ſed inculcatur iterum quæſtio de materia an ſit pars eſſentiæ ſpecificæ, necne: & pars affirmans concluditur: & hac ratione dicitur, partes formales ſeu quæ ſunt de definitione ſpeciei non excludere materiam ſenſibilem in rebus naturalibus, nec intelligibilẽ in Mathematicis: ſed in prioribus excludere indiuiduam materiã, in poſterioribus vero ſenſibilẽ. Vnde partes formales dicuntur, quæ ſecundum ſpecificam rationẽ, & ad munus aliquod ratione illius conueniens, requiruntur, etiamſi materiam in vniuerſali, ſeu modo proportionato includãt: materiales vero dicuntur, quæ ſunt quaſi per accidens ad communem rationẽ ſpeciei. Quæ omnia eo tendunt, vt contra Platonem concludat rationes communes, & ſpecificas harum rerum non poſſe ab omni materia abſtrahi.

2 Rurſus inculcat quæſtionem an quod quid eſt, ſit idem cũ eo cuius eſt, quam ſupra iam tetigimus: & hic locus in particulari, & verba etiã Philoſophi explicata ex profeſſo ſunt in diſp. 34. ſect. 5. in fine.

Caput duodecimum.

Ex partibus definitionis, ſeu ex genere, & differentia fieri per ſe vnum.

Quæſt. 1. Hic prima quæſtio eſſe poteſt vnde habeãt definitum, & definitio vnitatem per ſe. Nõ eſt autem ſenſus vnde habeant vnitatem definitum, & definitio inter ſe cõparata: hoc enim iam eſt actum, habent enim illam ex identitate: ſed eſt ſenſus, cum definitio plura dicat vel contineat, vnde habeat definitum, de quo illa omnia dicuntur, quod ſit vnum, & non plura. Idemque conſequenter de ipſa definitione intelligendum eſt. Et reſolutio eſt per ſe ſatis clara. Definitio enim vna eſt, quia cõſtat genere, & differentia, quę comparantur vt propria potentia, & actus, & ſimili modo definitum eſt vnum, quia eſſentia eius conſtat genere, & differentia vt proprio actu, & potentia Metaphyſicis, ac per ſe ordinatis, ex huiuſmodi autem actu, & potentia ſemper fit vnum per ſe, etiam in rebus Phyſicis, vt infra lib. 8. docetur de materia, & forma, & ſumitur ex lib. 2. de Anima, textu 7. ergo multo magis ex Metaphyſicis. Quod probatur ex altera ratione Philoſophi in præſenti: quia videlicet, *genus non eſt præter ipſas ſpecies*, ſeu extra illas, vnde tantum eſt ipſa eſſentia ſpeciei confuſe concepta. Et (vt recte D. Tho. declarat) ideo genus non poteſt eſſe ſine ſpeciebus, quia *formæ ſpecierum non ſunt aliæ à forma generis:* ergo in re dicunt eandem eſſentiam, ſolũque differunt vt determinabile, & determinãs ſecundum rationem: componũt ergo vnum per ſe. Hac ergo de cauſa, tam definitũ, quam definitio habent vnitatem propriam.

Sed eſt aduertendum, definitionẽ, & definitum poſſe conſiderari, vel vt ſunt formaliter in mente, vel vt ſunt obiectiue. Priori modo definitio eſt proprie, & ſecundum rem compoſita ex conceptibus mentis re ipſa diuerſis: dicitur tamen habere vnitatem ad modum totius cuiuſdam artificialis, ob ſubordinationem, & cõiunctionem aliquam talium conceptuum. Obiectiue autem non habet compoſitionem realem ex vi generis, & differentiæ, ſed ſolum rationis per denominationem à compoſitione conceptuum mentis. Definitum autem neutro modo habet compoſitionem rei, ſed tantum rationis, etiam ex vi generis, & differentiæ. Hoc autẽ nomen *Definitum*, proprius dici videtur de conceptu obiectiuo quam de formali, licet è cõuerſo *Definitio* prorius videatur dici de conceptu formali, quam de obiectiuo: & ideo hæc vnitas magis cernitur per ſe in definito, quam in definitione: atque ita Ariſtoteles in hoc capite præcipue loquitur de vnitate per ſe ipſius definiti ſeu eſſentiæ, quatenus ex genere, & differentia componitur. De hac autem compſitione, & extremorum diſtinctione, & comparatione videnda ſunt, quæ late tractantur diſp. 6. ſect. 9. 10. & 11.

2 Quæri vero vlterius poteſt an genus poſſit extra omnes

omnes ſpecies reperiri. Et ratio dubij eſt: nam Ariſtoteles ſub diſiunctione dicit: *Genus non eſt præter eas, quæ ut ſpecies generis ſunt, aut ſi eſt quidem, ſed tanquam materia eſt.* Vnde innuere videtur poſſe genus interdũ reperiri extra ſpecies, ſaltẽ per modũ informis materiæ. In cõtrariũ eſt, quia genus nullo modo poteſt extra omnes ſpecies reperiri, cũ in re ab ipſis non diſtinguatur, nec dicat aliam eſſentiam ab ipſi.

Duobus modis intelligi poteſt genus eſſe extra omnes ſpecies, vno modo realiter per ſeparationem in re ipſa: & hoc modo ſimpliciter eſt impoſſibile genus eſſe extra ſpecies vt rationes factæ cõcludunt, & hoc vbique docuit Ariſtoteles agens contra ideas Platonis, & inferens hoc inconueniens, quod ſi darentur ideæ ſpecierum abſtractæ ab indiuiduis, dandæ eſſent ideæ generum ſeparatæ ab ſpeciebus. Si ergo de hac ſeparatione hic textus intelligatur, vt communiter intelligitur à D. Thoma, & alijs, diſiunctio ſolum additur ad tollendam quarundam vocum æquiuocationem, quæ videntur ſignificare genera, quæ ſeparantur ab ſpeciebus, re tamen vera vt ſic nõ ſignificat genera, ſed partem materialem totius cõpoſiti. Et patet in exemplo vocis, quo Ariſtoteles vtitur: vox enim ſignificare poteſt articulatum ſonum in communi, & vt ſic eſt genus: vt vero ſignificare poteſt tantum ſonum vt capacem talis formationis, eſt materia. Et idẽ eſt de *corpore*, vt D. Thomas hic notat: nam vt ſignificat compoſitum ex materia & forma ſubſtantiali in cõmuni, eſt genus, & vt ſic non eſt vllo modo ſeparabile ad omnibus ſpeciebus: vt vero ſignificat primum ſubiectum aptum informari ſubſtantialiter, dicit materiam. Alio vero modo dici poteſt genus eſſe ſeparabile ab ſpeciebus ſecundum rationem, ita non ſit prædicabile de illis, & hoc modo etiam eſt verum dictum Ariſtotelis, vel non eſſe ſeparabile, vel non ſumi vt genus, ſed materiam. Et ex vtroque membro concluditur intentũ, nempe genus eſſe ſeparabile propter identitatem, & vnitatem, & quatenus ſeparatur aliquo modo ſignificari, vel concipi vt materiam, & ideo aptum eſſe ad componendum per ſe vnum cum differentia.

3 Tertia quæſtio eſſe poteſt, quo modo verum ſit differentiam ſuperiorem diuidi per inferiores: ſic enim Philoſophus ait: *Oportet diuidi differentia differẽtiam.* Eſt autem ratio dubij, quia differentia indiuiſibilis videtur: alioqui ſi differentia per differentias diuiſibilis eſt, & in infinitum procedetur, & non cõſtituat ſpeciem indiuiſibilem. Reſpondetur, Ariſtotelem clare loqui de differentijs ſubalternis, quas diuidi dicit, non quia ipſę vt differentiæ ſunt, diuidantur, ſed quia conſtitutum ex illis vt tale eſt, amplius eſt diuiſibile per alias formales differentias. Nec proceditur in infinitum, quia in aliqua vltima differentia ſiſtitur, vt idem Ariſtoteles dicit. Neque etiam fit, vt talis differentia non conſtituat ſpeciem, ſed vt non conſtituat ſpeciem vltimam.

Aduertit vero Philoſophus hanc diuiſionem debere eſſe formalem, ita vt poſterior differentia per ſe determinet priorem, & ſit modus ſeu actus eius. Intellige autem, aliquando poſteriorem differentiam eſſe eiuſdem ordinis cum priori, & tunc eſſe ſolum, quaſi determinationem eius in eadem latitudine, vt ſenſibile determinatur per talem ſentiendi modum: interdum vero poſteriorem differentiam pertinere ad ſuperiorem ordinem, & ſecum euehere priorem differentiam, quo modo rationale comparatur ad ſenſibile. Et tunc non ſolũ determinat illã quaſi modificando intra ſuum gradũ, ſed addendo etiam gradum ſuperiorem: tamen quia illud additum eſt formalis actuatio prioris gradus, ſimulq; eſt perfectio illius intra ſuum gradum, non ſolum illa eſt propria & formalis differẽtia, verũ etiam eſt perfectiſſima.

4 Quarta quæſtio eſt, num differentia inferior ſuperiorem includat. Id enim affirmare videtur Philoſophus, cum ait: *Si ergo hæc ita ſe habent, manifeſtũ eſt, quod ultima differentia, rei ſubſtantia erit, & definitio*, & infra, *ſi igitur differentiæ differẽtia fiat, una quæ ultima eſt, erit ſpecies & ſubſtantia.* Adhibetq; exemplum in his, *animal habens pedes, bipes*: nam hæc ſecunda includit primam, vt per ſe conſtat, & hinc cõcludit, in definitione non eſſe ponendam, niſi vltimã differentiam: nam ſi ſimul priores ponantur, committetur nugatio. Vt ſi in dicto exemplo dicatur, *animal habẽs pedes bipes.* In contrariũ vero eſt, quia differentia ſuperior includitur in genere, vt ſenſibile in animali: ergo non poteſt includi in differentia inferiori. Patet conſequentia, tum, quia genus omnino extra rationem differentiæ eſt, vt in lib. 3. eſt dictum, tum etiam quia alias ſemper committeretur nugatio adiũgendo differẽtiam generi, quod eſt plane falſum. Itẽ quoties in definitione ponitur genus remotum, non ſatis eſt ponere differentiam vltimam, ſed oportet addere intermedias, vt hic etiam dicitur: ergo non includuntur in vltima: alias eſſet nugatio.

Aliqui exponunt, & ſignificat S. Thomas, Ariſtotelem loqui de differentia, non ſecundum præciſum conceptum eius, vt eſt pars definitionis, ſed vt eſt quoddam totum includens confuſe, non ſolum ſuperiores differentias, ſed etiam genus ipſum. Nam ſolum in hoc ſenſu poteſt eſſe verum, quod differentia vltima ſit ſubſtantia rei & definitio, nimirum æquiualenter & implicite. Aliter Alenſis, & indicat etiam Scotus, ait vltimam differentiam appellari ſubſtantiam rei, & definitionem, quia complet illam, non quia omnia ſuperiora includat, ſed quia illa per ſe ſupponit, & neceſſaria conſecutione, cui vltima differentia conuenit, neceſſe eſt, omnes ſuperiores conuenire. Sed licet hæc vera ſint, tamen non ſufficiunt ad explicandam Ariſtotelis argumentationem, nimirum committi nugationem, ſi ſimul cum vltima differentia ſuperiores in definitione ponantur. Nã hoc per ſe loquendo, non ſequitur, dicendo enim *viuens ſenſibile rationale*, non committitur nugatio, etiamſi *rationale* ſumptum confuſe & per modum totius ſuperiora omnia includat, quia in illa definitione non ita adiungitur, ſed ſecundum ſuam præciſam rationem. Neque etiam committitur nugatio, propterea quod rationale per ſe ſupponat ſuperiora, & implicite ac illatiue illa indicet; ſatis eſt enim quod illa formaliter nõ includat. Videtur ergo Ariſtoteles ſentire vltimam differentiam formaliter includere ſuperiores, & ideo committi nugationem. Idque videtur clarum in exemplo Ariſtotelis: nam hæc differentia *bipes* includit formaliter hanc ſuperiorem, ſcilicet, *habere pedes*.

Dicendum nihilominus eſt, per ſe loquendo differentiam vltimam nõ includere formaliter ſuperiores, ſed præſuppoſitiue, aut cõfuſe, vt citati authores verè dixerunt. Ex qua etiam fit non committi nugationem, per ſe loquendo & generaliter, ponendo in definitione plures differentias per ſe ſubordinatas, quando definitio non datur per genus proximũ, ſed per remotum. Et hoc etiam eſt certiſſimum, & ſumitur ex eodem Ariſtotele in hoc capite. Aliquando vero talis eſſe poteſt diuiſio differentiarum, vt in conceptu vnius alia formaliter includatur, & fiat repetitio vtramque ponendo, vt in dicto exemplo Ariſtotelis. Quo indicio particulari vtitur Ariſtoteles, vt oſtendat, vltimam differentiam eſſe actum per ſe ſuperiorem, & completiuam vnius eſſentiæ definiti, quod erat in hoc diſcurſu intentum. Nam ex hoc indicio ſumi poteſt, idem eſſe in alijs vltimis differentijs, etiamſi non ita formaliter ſuperiores includant. Addi etiam poteſt, vt tacitæ obiectioni reſpondeamus, differentiam vltimam præciſe ſumptam nunquam includere formaliter ſuperiores: aliquando vero ita eſſe coniunctam, vt nec concipiatur, nec ſignificetur, niſi includendo ſuperiores, vt in exemplo

Ariſtotelis cõſtat:hocq; ſatis eſſe ad diſcurſum Ariſtotelis. Fortaſſe etiam Ariſt. non loquitur de differẽtia vltima & ſubalterna,ſed de vltima, quam vult oſtẽdere tm̃ eſſe vnam,nec poſſe poni in definitione duas vltimas ſine nugatione,vt ſtatim declarabimus.

5 Alia quęſtio in hoc capite definitur,nempe quas cõditiones requirat definitio eſſentialis,vt recte tradita ſit:multæ enim cõditiones in hoc capite colligũtur. Prima,vt detur per ea,quæ definitioni cõueniũt per ſe primo & ſecundũm quod ipſum,quia debent explicare quod quid eſt eius. Secunda vt detur per propriã potẽtiam & actum per ſe ordinata: & ſi plures differentię ponantur,vna per ſe diuidat aliã. Tertia,vt differentia vltima,vna tantum ſit: nam,ſi ſint plures,vel una includat aliam,& ſic erit nugatio,vel neutra includet al iam,& tunc, vel ſunt per accidens ordinatæ,& ſic non component per ſe vnam eſſentiã, vel ſi per ſe ordinatæ ſunt,vna eſt potẽtia,& alia actus,& hæc tantũ erit vltima:altera vero generaliter erit. Quartam conditionẽ colligit Alenſis,quod, ſcilicet, vt definitio recto ordine conſtituatur , quæ communiora ſunt, præcedant,& ſi plures ponantur differentię prius ponatur ſubalterna,deinde vltima. Sed Ariſt. hanc non poſuit,quin potius ſignificat in fine capitis, hunc ordinẽ non pertinere ad ſubſtantiã,quod quidem verum eſt,ſi materialiter ſumatur, formaliter tamen quoad rationẽ actus & potẽtię neceſſe eſt ut potentia ſupponatur , & ſic ſumatur , vt prior,licet,forte non prius proferatur , & hoc ſenſu coincidit hæc conditio cũ præcedenti. Vltima conditio,quæ colligitur eſt,definitionem debere eſſe propriam & reciprocam definito. Quam etiã Ariſt. expreſſe nõ ponit,in ea tamen includitur, quod definitio debet habere vnitatẽ ab vltima differentia , quæ propriam rei ſubſtantiam & eſſentiam declarat.

6 Sexta quæſtio hic tractari ſolet: An vnitas per ſe ſubſtantiæ compoſitæ vnã formam requirat. Hanc enim quæſtionẽ ſępe inculcat hic D. Tho. colligens vnitatem formæ ex rationibus,quibus hic Ariſt. vtitur. Scotus vero ibidem id redarguit; & rationes conatur ſoluere: D. Thomæ autem ſententia præferenda eſt,quam late tractamus diſp. 15. ſect. 10.

Caput decimumtertium.

De ſubſtantia ſecunda ſeu vniuerſali.

Ab hoc capite incipit Ariſtot. dicere expreſſius & clarius de ſecundis ſubſtantijs,præſertim ad concludendam diſputationem de ideis contra Platonem.

Quæſt. 1. Vnde prima queſtio hic occurrit,an vniuerſalia ſint ſubſtantiæ,quã Ariſt. hoc capite præcipue tractat. Et poteſt primo intelligi de omnib. vniuerſalibus,& ſic conſtat non omnia eſſe ſubſtãtias, quod attingimus diſput. 6. ſect. 7. Secundo poteſt in ſpeciali intelligi de vniuerſalibus prædicamenti ſubſtantiæ, quæ in prædicamentis ſecundæ ſubſtantiæ dicuntur. Vnde conſtat talia vniuerſalia ſubſtantias eſſe:de quibus late diſputamus diſp. 33. ſect. 2. Ariſt. autẽ hoc capite contendit non eſſe ſubſtãtias ſimpliciter,id eſt, per ſe ſubſiſtentes in ſeipſis; & hoc probãt rationes eius,de quibus legi poſſũt expoſitores.

2 Deinde hac occaſione diſputari hic põt de vniuerſali, an recte definiatur eſſe illud , *Quod pluribus natura aptum eſt eſſe*: ita enim illud hic Philoſ. definit tex. 45. Sed hæc res diſputatur late diſp. 6. per totam:vbi tractamus quid ſit aptitudo iſta, & quomodo ſit in rebus,& ab ipſis diſtinguatur.

3 Hic etiam tractari poteſt, quo ſenſu vera ſit illa vulgaris propoſitio, *Ex duobus entibus in actu non fit unum in actu,ſed ex duobus in potentia, actus enim ſeparat:* hæc enim ſunt verba Ariſtot. hic tex. 49. Sed de hoc axiomate dicimus late tractando de exiſtẽtia rei creatæ diſput. 31. ſect. 11. Quod vero ad mentem Ariſt. attinet,conſtat eũ loqui de entibus in actu cõpletis,& quatenus talia ſunt. Eam enim propoſitionem affert, vt demonſtret non poſſe vniuerſalia eſſe ſubſtantias integras , & per ſe ſubſiſtentes, & ita ineſſe indiuiduis ſubſtantijs , vt cũ eis vnum per ſe & actu componant. Et ita nulla ſupereſt difficultas.

Caput decimumquartum.

Vniuerſalia non eſſe ſubſtantias ab indiuiduis ſeparatas.

In hoc capite nihil notatione dignum occurrit,ſuperuacaneum enim exiſtimo in re tã clara ſingulas Ariſt. rationes expendere,cum in eis nullum ſit peculiare principiũ aut Metaphyſicum dogma,quod noua expoſitione indigeat: legantur ergo expoſitores.

Caput decimumquintum.

De eadem re.

Hic obiter tangũtur ab Ariſt. aliquæ propoſitiones notandæ,& quæ in quæſtionem adduci poſſent.

1 Prima eſt illa : *Rei ſingularis non eſt definitio , nec demõſtratio,quia non habet materiam:* In qua ipſa propoſitio de ineſſe , & cauſalis difficultatem habent. Sed hæc res tacta ſufficienter eſt circa c. 10.

2 Secũda eſt: *Quod habet materiam,eſſe & non eſſe contingit: & corruptibile eſt:* Sed intelligenda eſt iuxta ſubiectam materiam: hic enim ſolũ agit de rebus ſublunaribus ex materia & forma compoſitis.

3 Tertia eſt non fieri formam, ſed compoſitũ, & conſequẽter neque ideam,ſed rem ſingularem. De quo partim li. 1. c. 2. partim in hoc lib. c. 8. dictũ eſt.

4 Quarta eſt definitionẽ debere ex plurib. partibus ſeu nominibus conſtare , quæ tractata eſt c. 10.

5 An vero efficaciter inde Ariſt. concludat ſingulare non eſſe definibile,nõ eſt facile ad explicandũ. Summa enim rationis,vt ex interpretatione D. Th. & aliorũ colligitur,eſt,quia vel vterque terminus definitionis eſt communis , vel ſingularis uterque aut alter. Si primũ,definitio non erit rei ſingularis adęquate,ſed alijs etiam de ſe conueniet. Si ſecundum, non erit definitio, ſed erunt nomina ſinonyma quãtum ad terminũ ſingularem definitionis, & nõ definiti. Hæc uero ratio uidetur inefficax quoad hoc poſterius membrum,nam differentia indiuidualis,etſi ſit conuertibilis cum re ſingulari,nõ eſt vox ſinonyma , quia alio modo & per alium conceptum illam rem ſignificat, ſicut differentia ſpecifica non eſt ſinonyma ſpeciei, licet cum ea conuertatur.

Diſcurſus ergo Ariſtot. maxime videtur concludere contra ponentes ideas eſſe res ſubſiſtentes, & conſequenter particulares,& tamẽ ſeparatas ab omni contractione indiuiduali,ſic enim definiri nõ poſſunt per differentiam indiuidualem,& conſequẽter habere non poſſunt definitionem conſtãtem ex terminis communibus,ex quibus nõ poteſt confici definitio ita propria ideę vt idea eſt,quin poſſit alijs rebus conuenire; & ita procedunt aliæ rationes Ariſt. quæ non carent ſuis difficultatibus, ſed inutile cenſeo in eis explicandis immorari. Quo modo item illa ratio poſſit habere aliquam vim quoad vera indiuidua,etiam materialia,ſupra c. 10. tactum eſt.

Caput decimumſextum.

Quomodo poſſint ſubſtantiæ ex pluribus partibus componi.

Pauca de propoſita intentione hic dicit Ariſt. ſtatim enim reuertitur ad impugnãdas ideas Platonis: circa quam partem nihil noui occurrit. Circa priorẽ vero,poſſunt hic queſtiones variæ moueri de pluralitate

litate formarum, ſed duæ ſunt præcipuæ. Prior eſt an elementa ſint formaliter in miſto. Poſterior vero eſt an in partibus heterogeneis animalium ſint partibus formæ diuerſarum rationum. Quas quæſtiones breuiter attingimus diſp. 15. ſect. 10.

Caput decimumſeptimum.

Quod quid eſt eſſe principium, & cauſam eorum quæ rei conueniunt.

Circa priorem partem huius capitis tractari poſſunt quæſtiones logicę, vt an neceſſario de re ſupponatur an ſit, & quid ſit; an vero hæc poſſint demonſtrari. Item an quæſtio propter quid locum habeat circa ipſum quid. Sed hæc, & ſimilia in li. 2. Poſteriorum tractantur, & difficultatem non habent. Nam integra quidditas rei non poteſt habere cauſam intrinſecã, niſi quatenus forma vel materia aſſignãtur vt cauſa totius, vel vna pars aſſignatur aliquo modo vt cauſa alterius: quod tamen eſſentia rei talis ſit, ſeu quod ex talibus principijs, v. g. anima rationali, & corpore, talis quidditas hominis conſurgat, non poteſt habere aliam cauſam intrinſecam præter naturã talis formę, & talis materiæ. Et in hoc ſenſu verũ eſt, non dari cauſam ipſius quod quid eſt, ſed ipſum eſſe cauſam aliorum quę rei conueniunt. At vero loquẽdo de cauſa extrinſeca finali vel efficiente, aut etiam exemplari, interdũ poteſt dari cauſa ipſius propter quid, quo modo vna definitio quidditatiua interdũ demonſtratur per aliã ẽt à priori, vt in prin. lib. 2. de Anim. differitur, & in li. 2. Poſter. c. 8. & ſequẽtibus. Et de hac re aliquid attigimus diſp. 1. ſect. 4. nu. 12.

Quæſt. 2. Circa alterã vero partem huius capitis tractari ſolet quæſtio, an totũ diſtinguatur à ſuis partibus ſimul ſumptis. Hanc tractamus diſp. 36. ſect. vlt. Et reſolutio ibi data eſt conſentanea Ariſt. hic, qui aperte docet totũ, ꝙ eſt aliquo modo per ſe vnũ, diſtingui à partibus tanquã addens aliquid vltra illas, non tamen ab illis ſumptis ſimul cũ illo addito. Quid aũt illud additũ ſit, nũquã ſatis explicat Ariſt. nos aũt breuiter diximus illud eſſe vnionẽ partium.

LIBER OCTAVVS Metaphyſicæ.

De ſubſtantia ſenſibili, & principijs eius.

Liber hic videri poteſt ad Phyſ. doctrinã potius quã ad Metaphyſ. ſpectans: tamẽ licet res de quibus in eo tractantur, cões ſint Phyſicæ conſiderationi, modus, & ratio diſſerendi de his eſt proprius Metaphyſ. vt diſp. 1. prooemiali latius exponimus. Vnde præſentis libri materia late diſputatur à nobis diſp. 12. 13. 14. & 15.

Caput primum.

Subſtantiam ſenſibilem materia conſtare, & quid illa ſit.

In hoc capite præſertim eſt notanda illa propoſitio in tex. 3. *Senſibiles uero ſubſtãtiæ materiam habent.* Numerauerat autem paulo antea in tex. 2. inter ſenſibiles ſeu naturales ſubſtãtias cœlum ſeu partes cœli: & aperte loquitur in dict. tex. 3. de materia ſubſtãtiali, quam ſtatim definit dicens: *Materiam autem dico, quæ cum non quod quid actu ſit, potẽtia eſt quod quid.* Ex his ergo variæ quæſtiones oriuntur.

Quæſt. 1. An materia ſubſtãtialis ſit in rebus quæ aliqua vera ſubſtantia ſit.

2 An ſit ens in pura potentia, & quo ſenſu id accipiendum ſit.

3 An ſit in omnibus rebus corporalib. ẽt in cœlis.

4 An ſit vna in omnibus, vel diuerſa. Pro qua ſunt notanda illa verba Ariſtot. in fine capitis: *Non enim eſt neceſſe, ſi quid materiam habet localem, hoc generabilem etiam, & corruptibilem habere.* Vbi plane ſentit in rebus generabilibus, & ingenerabilibus eſſe diuerſas materias. Hę vero quęſtiones oẽs cũ alijs quę de materia deſiderari poſſũt, tractantur late diſp. 12.

5 Alia quæſtio eſt an forma ſubſtantialis ſit ſeparabilis à materia. Ariſtotel. enim text. 3. ait, *Eſſe ratione ſeparabilem.* Reſolutio vero eſt, materialem formã aliquando nullo modo ſeparari poſſe in re à materia, vt in corporibus incorruptibilibus; aliquando vero ſeparari poſſe: ita tamẽ vt ſeparata nõ maneat, ſed deſtruatur. At vero formã immaterialẽ realiter ſeparari poſſe, ita vt ſeparata conſeruetur: de qua re nihil Ariſt. hic tetigiſſe videtur. Quamuis Alexãd. Aphrod. indicet, Ariſtot. hoc dixiſſe propter animã rationalẽ, ſenſumque eſſe, formã eſſe rationẽ ſeparabilem, quia formæ vt ſic ex ratione formæ nõ repugnat ſeparari: nam aliqua ſeparabilis eſt. Materia vero ex abſoluta ratione materiæ ſeparabilis non eſt. Alia vero expoſitio eſt, quod forma ratione ſeparabilis, id eſt, cognoſcibilis præciſe vt entitas diſtincta à materia, quamquã ſine habitudine ad materiã plene intelligi ac definiri nõ poſſit. Et ideo cũ dicit Ariſtot. eſſe ratione ſeparabilẽ, non eſt intelligendũ, id eſt definitione, ita vt ſine materia definiri poſſit, ſed intelligẽtia ac præciſione vt dictũ eſt. Alij exponunt ꝙ eſt definitione ſeparabilis à materia ſignata, & indiuidua, ſed Ariſ. de hac re hic nõ loquitur, vt cõſtat.

6 Sexto quæri poteſt de compoſita ſubſtãtia quid ſit, & quomodo cõparetur ad partes ſuas, de qua re dicemus diſp. 36. Quod vero Ariſt. in tex. 3. ait, Cõpoſitum eſſe ſeparabile ſimpliciter, nõ eſt intelligendũ eſſe ſeparabile à partibus, ita vt ſine illis eſſe poſſit, id enim clare repugnat, ſed ſeparabile dicitur, q̃a poteſt eſſe per ſe ſubſiſtens, diſtinctũ, & ſeparatũ à qualibet alia ſubſtantia. Et ita poteſt cõſequenter exponi ratio, quam ſubiungit his verbis: *Earum enim ſubſtantiarum, quæ ſecundũ rationẽ*, ſupple, formę, id eſt, quæ per formã conſtituuntur, *quædam ſunt ſeparabiles*, id eſt, in ſe ſubſiſtẽtes, vt primæ ſubſtãtiæ, *quædã uero non*, ſcilicet ſecundæ ſubſtãtiæ. Aliter alij exponunt hęc poſteriora verba, ſed nõ declarant contextum, nec vim illius coniunctionis cauſalis *enim.*

7 Vltimo habet ẽt hic locũ quęſtio, an ſolũ cõpoſitum per ſe generetur, quæ tractatur diſp. 15. ſect. 4.

Caput ſecundum.

De ſubſtantiali forma.

Vnica quæſtio hic occurrit, an detur ſubſtantialis forma, quã hic Ariſt. probat eſſe, ſolũ ex proportione ad actus accidentales. Sed de hac re, & alijs quæ ad hanc formam ſpectent, dictum eſt latius diſp. 15.

Caput tertium.

De principio formali per comparationem ad poſitiones Platonis, & Pythagoræ.

Duas partes continet hoc caput, in priori agit Ariſtot. de formis, & ſpeciebus rerum per comparationem ad ideas, quarum impugnationem ſemper inculcat: in poſteriori comparat formas ad numeros.

Quæſt. 1. Vt priorem partem proſequatur, primo mouet quæſtionẽ. *An nomen compoſitum ſubſtantiã ſignificet, an actum, & formam.* Et quamquam nõ declaret de quo nomine loquatur, ſine dubio tamẽ agit de nominibus abſolutis ſignificantibus ſubſtantiarum ſpecies, vt *homo, equus*: nam quæſtionem hanc mouet, vt ex nominis ſignificatione colligat, ſignificata horum nominum non eſſe res aliquas à materia ſeparatas.

ſeparatas. Non videtur autem quæſtioni clare ac diſtincte reſpondere. Vnde Alex. Aphrod. ait, Ariſtot. non reſpondiſſe ad quæſtionem hanc, quia erat clara eius reſolutio, ſcilicet hæc nomina ſignificare formam. Sed fallitur, vt patebit. Alij putant Ariſt. quæſtioni reſpondere in illis verbis: *Erit autem utiq; in utriſq; animal, non ut una ratione dictũ, ſed ut ad unũ.* Ex quibus Alexander Alenſ. colligit reſolutionem eſſe, nomen ſignificare vtrumque, ſcilicet compoſitũ & formam, non tamen vniuoca ratione, ſed vnum per prius, aliud vero in ordine ad aliud. Tamen hoc etiam verum eſſe non poteſt, eo quod neque nomen totius, proprie loquendo, ſignificat formam abſque materia, vt per ſe patet, neq; in his nominibus ſit vera aliqua Analogia. Et ideo Scotus ait Ariſtotel. ſolum reſpondere quæſtioni Platonice, & non ex propria ſententia.

D. Thomas autem ait, Ariſtotelem in illis verbis non reſpondere quæſtioni, niſi forte indirecte, & implicite. Nam potius illud infert tanquam inconueniens, quod ſequitur ex ſententia Platonis, qui ponebat ideã hominis ſeparatam, eſſe per ſe hominem, indiuidua vero participatione illius. Hinc ergo fit, ſi *homo* ſignificat vtrumque, & formã ſine materia, quæ eſt idea, & compoſitum, Analogice ſignificare illa, quod eſt abſurdum. Quis enim dicat Petrũ eſſe Analogice hominem? ita ergo tacite cõcludit Ariſt. hæc nomina ſignificare ipſum totum, & non ſolam formã. Et hoc videtur eſſe, quod obſcuriſſime Ariſt. ſubdit, ſcilicet illã reſolutionẽ Platonis, nimirum, nomina hæc ſignificare ſolas formas, ad aliquid fortaſſe aliud eſſe vtilẽ, puta in ſubſtantijs abſtrahentibus à materia, in ſenſibilibus vero nihil cõferre, quia ſubſtantia ſenſibilis non dicit ſolum quod quid erat eſſe, *niſi homo anima dicatur*, quod eſt abſurdum, & ideo nomen ſignificans ſubſtantiam ſenſibilem nõ poteſt ſignificare formam ſeparatam à materia.

Quæſt. 2. Ex hac vero interpretatione oriuntur aliæ duæ quæſtiones. Nimirum an in ſubſtantia ſenſibili ſola forma ſit quidditas eius, vel etiam materia, ſeu conſtans ex vtraque. Nã videtur Ariſtot. in prædictis verbis ſentire, ſolam formam eſſe quod quid eſt, compoſitum vero eſſe id cuius eſt.

3 Vnde rurſus pullulat alia quæſtio, An in formis ſeparatis quod quid eſt non ſit aliud ab eo cuius eſt: in ſenſibilibus aũt rebus hæc diſtinguantur. Vtrumque enim videtur Ariſtoteles docere in citatis verbis. Exiſtimo autem eſſe magnam æquiuocationem in his verbis, & quęſt. prout nunc tractantur in ſcholis, & prout Ariſtoteles eas ponit, vt in ſuperioribus tactum eſt, & ex hoc loco fiet manifeſtum.

Forma ergo nunc cõmuni vſu, vt pro forma partis ſumitur, aut pro forma totius, quæ eſt, v. g. humanitas. Ariſt. vero de forma totius fere nunquam facit mentionem expreſſam, licet poſſit comprehendi ſub nomine quidditatis. Ariſt. ergo præter formam partis, quę eſt proprius actus materiæ, per formas intelligit frequenter in 7. & in hoc 8. libr. illas Platonicas, quæ (iuxta ſenſum in quo Ariſt. illam ſententiã tractat) ponendę erant ſeparatæ, & diſtinctæ nõ ſolum à materia, ſed etiam à formis ſingularibus actuãtibus materiam. Quia vero Plato aſſerebat, illas formas eſſe quidditates ipſorum ſingularium, videtur illas eaſdem poſuiſſe ſecundum ſe abſtractas, & ſeparatas: participatione autẽ quadã intrinſecas ipſis indiuiduis, & exercentes in eis munus formæ, actuãdo materiam, & conſtituendo indiuiduum, & ideo Ariſt. ita etiam loquitur in ea ſententia, ac ſi in ſubſtantia ſenſibili nõ ſit alia forma præter ideã, ideoq; ſæpe ab vna ad aliam tranſitum facit. Hinc etiã eſt, vt nomine *quidditatis*, ſeu, *quod quid erat eſſe*, ſæpe nõ totam rei eſſentiam, ſed ſolam formã ſignificet, conueniens in hoc modo loquendi cum Platone, non vt in re illi conſentiat, ſed potius vt concludat nõ poſſe quod quid eſt rerum materialium in ſola forma cõſiſtere. Atque hoc fere modo loquitur in præſenti.

Vnde in prima quæſtione mens eius eſt, hæc nomina ſignificare in rebus ſenſibilibus ſubſtantiam compoſitam ex materia, & forma. Quod vt plenius explicetur, diſtinguere poſſumus adæquatũ ſignificatum nominis, & formale ſeu quaſi formale. Vt in hac voce *homo* adęquatũ ſignificatũ eſt totus homo, formale vero eſt humanitas, formalius autẽ videri poſſet anima rationalis. Hæc igitur nomina adęquate ſignificãt cõpoſitas ſubſtãtias, vt eſt per ſe euidẽs, nam illud ſignificat nomen, quod per definitionem explicatur, vt patet ſupra libr. 4. tex. 28. definitiones autem harum rerum non includũt ſolas formas, ſed compoſitum ex materia, & forma, vt conſtat ex dictis li. 7. tex. 18. & ſequentibus: illud ergo ſignificãt nomina. Idemq; ſatis conſtat ex modo concipiendi omnium: nemo enim per nomen *homo* ſolam animã concipit, nec animam eſſe hominem quiſpiam dixerit: ſignificat ergò homo adæquate compoſitum ipſum. Quin etiam de formali ſignificat compoſitum ex materia, & forma, ſcilicet, integram hominis naturam, quæ non eſt ſola forma phyſica, licet dicatur forma metaphyſica, ſeu totius, quæ eſt humanitas. Animã vero neutro modo proprie ſignificat, ſed eã includit in ſuo ſignificato, ſicut etiam includit materiam, licet in diuerſo genere, nam animam includit vt formam conſtituentem quidditatem rei, materiã vero vt inchoantem illam.

Ex quibus colligitur reſolutio ſecundæ quæſtionis, & interpretatio Ariſt. in hoc loco circa illã. Simpliciter enim verũ eſt, & de ſententia Philoſophi nõ ſolam formam, ſed etiam materiã eſſe de quidditate ſubſtantię ſenſibilis, vt tractamus late diſput. 36. ſect. 1. Nihilominus forma ſpeciali ratione dicitur, quod quid eſt rei cuiuſcunque, quia dat vltimã ſpeciem, & conſtitutionem. Et hoc ſenſu dicit Ariſtot. hic, ſubſtantiã ſenſibilem nõ ſolum includere quod quid eſt, id eſt, formam conſtituẽtem quod quid eſt, ſed etiam materiam, vt recte Alenſis.

Atque eodem ſenſu (vt tertiæ quæſtioni reſpondeamus) ait in forma ipſa non diſtingui quod quid eſt ab eo cuius eſt, quia omnis forma ſeipſa talis eſt, nec habet formã conſtituentẽ eſſe ſpecificũ illius: in re aũt materiali id quod formaliter conſtituit quidditatẽ, diſtinguitur ab habente ipſam formã: nã habẽs eſt totũ compoſitum, forma vero eſt pars eius. Vnde Ariſtot. hoc loco non cõparauit naturã integram ad ſuppoſitũ, quo ſenſu ſolet illa quæſtio nunc tractari, vt late diſſerimus diſp. 34. Nec etiã cõparauit hic naturam ſpecificam ad indiuidua, quia ſolet eſſe alius ſenſus illius quæſtionis, vt tractamus diſput. 5. ſect. 1. & diſp. 6. ſect. 1. & 2. Vnde nihil etiã hoc loco diſtinxit Philoſophus inter materiã cõmuniter ſumptam, & materiã ſignatã ſeu indiuiduam, quia Plato (vt ipſe ei tribuit) non ſolũ à materia ſignata, ſed abſolute à materia ſeparabat ideas, & eſſentias rerum ſenſibilium. Ac denique non declarat Ariſtoteles, an hæc nomina ſignificent compoſitum ſubſtantiale in cõmuni tantum, vel etiã in indiuiduo: de qua re diximus etiã tractando de vniuerſalibus diſp. 6. ſect. 5.

4 Aliæ præterea quæſtiones occurrere poſſunt circa eandem partem, quas Ariſtot. attigit, vt an indiuidua tantum per ſe generentur, vt Ariſt. hic ſentit, vel etiam ſpecies.

5 Item, an totũ præter materiã, & formã aliquid aliud includat, vt plane hic Philoſophus intendit.

6 Ac denique an res ſimplices definibiles ſint, vel tantum compoſitæ, vt hic Ariſt. ſignificat, intelligendumq; eſt de re compoſita, vel reipſa, vel ratione ex genere, & differentia. De qua re, & de cæteris quęſt. ſatis in ſuperioribus tactum eſt.

7 Circa alteram capitis partem quæri etiam ſolet, an numerus ſit per ſe vnus.

Item

8 Item an vltima vnitas ſit forma numeri,quę duę qõnes in diſp.41.de quãtitate diſcreta late tractãtur.

9 Rurſus poteſt diſputari: *An eſſentiæ rerum ſint ſicut numeri*: hoc enim axioma ex hoc loco ſumi ſolet & ad verum illius ſenſum percipiẽdum,oportet præ oculis habere,illam particulam *ſicut*,non dicere adæquatam,imo nec verã ſimilitudinem,ſed proportionem. Quæ in hoc conſiſtit, quod ſicut numeri, ex pluribus vnitatibus, ita eſſentiæ rerum materialium (de his enim hic agitur, quamuis eadem ratio ſit de omnibus creatis) cõponuntur ex pluribus prædicatis quidditatiuis, licet diuerſo modo; vnitates enim ſunt realiter plures, prædicata vero ſolum ratione. Item ſicut vnitates in quolibet numero finitæ ſunt, ita & quidditatiua prædicata,vt ſupra circa lib.2.tactum eſt. Quo etiam fit,vt ſicut diuiſio numeri non procedit in infinitum,ita nec reſolutio ſpeciei in prędicata quidditatiue,ſed tandẽ ſiſtit in aliquibus ſimplicibus,& primis. Rurſus ſicut vltima vnitas determinat rationem talis numeri,ita & vltima differẽtia rationem ſpecificam. Quare ſicut addita vnitate mutatur numerus,ita & addita differentia mutatur ſpecies. Et quoad hoc maxime dicitur vniuſcuiuſque rei eſſentia eſſe,ſicut numerus,& cõſiſtere quodammodo in indiuiſibili,ſicut ille conſiſtit.

Quæſt.10. Hinc vero ſuboriebatur altera quæſtio. Quomodo formæ aliquæ poſſint ſuſcipere magis vel minus,& an tunc ipſa ſpecies mutetur,augeatur, vel minuatur, vel ſola forma indiuidua, & an hoc habeat locum in accidentibus tantum,vel etiam in formis ſubſtantialibus. Sed hanc materiam de intenſione formarum tractamus late in diſp.46. circa prædicamentum Qualitatis.

Caput quartum.

De principio materiali ſubſtantiarum.

In hoc capite nihil fere nouum Ariſt.docet. Vnde fere omnes quæſtiones de materia, imo & de cauſis hic tractari poſſent.

Quæſt.1. An materia prima omnium rerum generabilium vna ſit.

2 Secunda,an materia proxima ſit diuerſa,& quo modo id debeat intelligi de materia proxima,& quo modo de remota, & qualis hæc diſtinctio ſit.

3 Hæ tractatæ ſunt in diſp.13. in prioribus ſect.

4 Rurſus, an rerum naturalium quatuor ſint cauſæ,in diſp.12.late.

5 An finis & efficiens in eãdem coincidãt,in diſp. 27. Præterea,an in ſubſtantijs naturalibus incorruptibilibus ſit materia, & qualis,in diſp.13.ſect.9.& ſequentibus.

6 Ac tandem tractari hic poteſt de materiali cauſa accidentium,quod Ariſt.in fine capitis attigit, & de ea re diſp.14.conferimus. Neque aliquid aliud notatione dignum hic occurrit,

Caput quintum.

Quomodo materiale principium ad tranſmutationes deſeruiat.

Quæſt.1. In hoc capite celebris eſſe ſolet illa ſentẽtia Philoſophi: *Quæcunque abſque eo,quod tranſmutentur ſunt,aut non,horum materia nõ eſt*: cuius occaſione tractari hic ſolet quæſtio de materia cœli,quia ex illa ꝓpoſitione dici ſolet cęlos iuxta Philoſophi ſententiã,materiã non habere,eo, ꝙ tranſmutari non poſſint. Sed in primis Ariſt.ſentẽtia aliena eſt ab hoc ꝓpoſito. Cũ enim in principio huius capitis dixiſſet, quædã eſſe & nõ eſſe abſq; generatione & corruptione,nõ loquitur in dictis verbis de rebus incorruptibilibus,illæ enim nõ ſunt ex ijs quæ poſſunt eſſe & nõ eſſe,ſed neceſſario ſunt: hic ergo loquitur de ijs rebus,quæ poſſunt eſſe & nõ eſſe abſq; generatione & corruptione, ſcilicet quę ad illas ꝑ ſe primo ſit,cuiuſmodi ſunt formæ ipſę. De his ergo dicit in dicta propoſitione,nõ habere materiã,ſed eſſe actus materiæ. Ipſa autẽ cõpoſita,quæ materia cõſtan,t eſſe proprie tranſmutabilia per generationẽ & corruptionẽ. Deinde,ſi illa propoſitio nude ſumpta,de cęlis etiam ſumeretur,intelligẽdum eſſet iuxta ſuperiora,ſcilicet, in illis rebus non eſſe materiam ſubiectam tranſmutationi,ſed proportionatam,vt ſupra dictum eſt.

Quæſt.2. Circa finem huius capitis attingit Ariſtoteles quæſtionem, An ſit regreſſus ex priuatione ad habitum. Quæ poteſt intelligi aut de regreſſu ad eundem numero habitum, ſeu ad eandem numero formam, & ſic attingit materiam de reſurrectione, quæ ab hoc loco ſatis eſt aliena: tractauimus autem illam late in 2.tomo 3.par.& in hoc opere ſæpius illam obiter attingimus,præſertim diſp.5.ſect.3.& ſequentibus, vbi de principio indiuiduationis agimus.

Vel poteſt intelligi quæſtio de reditu ad eandem formam in ſpecie,& ſic non eſt dubium,quin poſſit eſſe regreſſus,non tamen in omnibus immediate;nõ enim ex aceto fit immediate vinum,nec ex cadauere animal,licet ex aere,& fiat aqua,& ex aqua aer. Et ratio,quam Ariſtoteles inſinuat,& D.Thom.melius declarat,eſt,quia aliquæ ſunt formæ,quas æquali ordine & immediate reſpicit materia, aliæ vero, quæ certum ordinem requirunt, vt ita vna poſt aliam in materia introducãtur,ſeu vt vna res ex alia vt ex termino à quo generetur. Forma enim aceti,vel cadaueris naturaliter introduci nõ poteſt,niſi poſt formam vini,vel animalis,& ad receſſum eius:& hic non poteſt mutari naturalis ordo generationis, vt ex aceto fiat vinum, ſicut ex ſanguine fit ſemen: non vero è conuerſo,& ideo in his neceſſe eſt, vt materia prius redeat ad elementum,vel ad alias formas, vt iterum tandem diſponi poſſit ad formam eiuſdem ſpeciei, cum ea quam amiſit.

Caput ſextum.

Cur ex genere & differentia, materia & forma fiat per ſe vnum.

Quæſt.1. Totũ hoc caput conſumit Ariſtoteles in explicanda hac quæſtione,quam ſupra etiam tetigit lib.8.cap.12.vbi aliqua adnotauimus,& plura in diſp.de materia & forma,præſertim diſp.15.ſect.1. Neque in eius diſcuſſione aliquid aliud Ariſtoteles docet notatu dignum. Solum obſeruatur,cum Ariſtoteles in fine capitis videtur excludere omne medium,vt ex materia & forma fiat vnum, non excludere modum vnionis:id enim impoſſibile eſt, vt oſtẽdimus eadem diſp.15.ſect.6.ſed excludere aliã entitatẽ diſtinctã à qua ſit illa vnitas,& ſic eſt res clara.

2 Obſeruetur etiã,quomodo Ariſt.hic ait,res ſimplices & abſtrahentes à materia ſeipſis habere vnitatem & eſſe vnum quid, confirmans plane expoſitionem à nobis datam ſupra cap.3.

3 Ex doctrina etiam huius cap. confirmari poteſt quo de modo determinationis entis ad vniuerſaliſſima genera tradimus,diſp.3.ſect.6.

LIBER NONVS Metaphyſicæ.

De diuiſione entis in potentiam & actum.

Celebris eſt diuiſio entis in ens actu,& ens in potentia,ſeu in potentiam & actum, ex qua ſolet Ariſt. varias queſtiones diſſoluere,vt an quod ſit,antea exiſteret: ait enim præexiſtere in potentia & non in actu, & proxime in fine ſuperioris libri ex eadẽ partitione definierat quæſtionem de vnitate ſubſtantię compoſitæ. Ob hãc ergo cauſam poſtquam Philoſophus de ſubſtantia tractauit in hoc libro prædictam diuiſionem declarat. Eſt autem pro totius libri intel-

ligētia aduertendū, aliud eſſe diuidere ens in ens in potentia, vel in actu, aliud vero diuidere ens in ens quod eſt potentia, vel quod eſt actus; nam prior non eſt diuiſio in entia eſſentialiter diuerſa, ſed in diuerſos ſtatus eiuſdē entis ſecundū rationem exiſtendi: & de hoc ſenſu pauca dicit Philoſophus in toto hoc lib. illam vero diuiſionē nos applicamus in diſp. 31. ſect. 3. Poſterior aūt diuiſio eſt ſecundū diuerſas rationes eſſentiales entium, ſiue exiſtentiū actu, ſiue in potentia tantū: vterque enim ſtatus habet locum in vtroque membro, & hoc ſenſu tractatur à Philoſopho in diſcurſu huius libri. Sic autē ſumpta diuiſio potiſſime locum habet in ſubſtantia & qualitate, & ideo ſecundum priorem rationem tractatur à nobis inter diſputandum de materia, & forma diſput. 13. & 15. Poſteriori vero modo tractando de qualitatis ſpeciebus, diſput. 43.

Caput primum.

De varijs ſignificationibus nominis potentiæ.

Quæſt. 1. In hoc capite fere repetit Ariſt. quę tradiderat in lib. 5. c. 12. vnde quæſtiones ibi tactæ hic etiā locum habent. Addi vero poſſunt aliæ, vt an potentia vniuoce dicatur de potētia actiua, & paſſiua: hic enim Ariſt. videtur docere dici Analogice, & de potētia paſſiua dici per habitudinē ad actiuam. Reſolutio vero eſt, ſi nomē potentiæ trāſcendentaliter ſumatur, Analogice dici de illis, ſi vero ſumatur vt eſt ſpecies qualitatis, ſic dici vniuoce: de qua re agimus latius citato loco. Hic vero obſerua, Ariſt. hoc loco nō agere de potentia vt eſt ſecūda ſpecies qualitatis, ſed late vt cōprehendit omnia principia agēdi: vnde artē, & alios habitus ſæpe potentias nominat.

2 Rurſus inquiri poteſt, An potentia actiua & paſſiua ſemper ſint diſtinctæ potentiæ, vt hic Ariſt. innuit, vel aliquando in eandem coincidant, vt videtur contingere in potentijs animæ. De qua re dicimus in prædict. diſp. 44. ſect. 1.

3 Cum hac coniuncta eſt alia quæſtio, an idē poſſit pati à ſeipſo: nam Ariſt. hic negat his verbis, *Propter quod nullum, prout connaturale factum, ipſum à ſeipſo patitur.* Quæ poſſunt in primis exponi de paſſione proprie & rigorosè dicta, id eſt Phyſica, & aliquo modo corruptiua: ita ut non comprehendant paſſiones perfectiuas, vt ſunt immanentes. Secūdo & melius expendenda cēſeo verba illa, *prout naturale factum*: duo enim includere videntur. Vnum eſt, nihil exiſtens in ſuo naturali & perfecto ſtatu pati à ſe ipſo: aliud eſt nihil pati à ſe *prout connaturale factum*, id eſt, ſecundnm id præciſè quod habet à natura, ſed indiget aliquo alio, vt ſpeciebus, vel alia re ſimili, ſed hęc res diſputatur latiſſime à nobis diſp. 18.

Caput ſecundum.

De potentijs rationalibus & irrationalibus.

In hoc cap. ſolum agit Ariſtot. de potentia actiua quam ſupra dixerat eſſe per ſe primo potētiam, idq; facile patet ex diſcurſu textus, & ex diuiſionib. quas tradit, & ex declaratione ſeu differentia quā ſubiungit. Quæri ergo primo poteſt quę ſit potentia vitalis, quæ vero non uitalis: hæc enim diuiſio inſinuatur à Philoſopho, cum ait quaſdam eſſe potentias animæ, alias vero rerum inanimatarum. Quæ diuiſio magis ſpectat ad ſcientiā de Anima. Et ideo breuiter dicendū eſt, potentias vitales dici omnes illas, quæ conſequuntur animā vt anima eſt, ſeu aliquem vitæ gradum. Et quia gradus vitæ à nobis non concipitur, nec diſcernitur, niſi per ordinē ad operationem propriam, qua viuens in ſe ipſum agit vt ſe actuet, vel perficiatur: ideo potentia vitalis illa eſt, quæ eſt principium proximum & intrinſecum operationis vitalis, per quā ipſum viuens ſe ipſum perficit & actuat. Et in hoc genere poteſt vlterius diſtingui duplex potentia, vna quæ eſt proximum principium, quo viuens ſeipſum perficit, non tamen ſecundum eandē potentiam: alia quæ ſecundum eandem potentiam eſt principium proximum actuandi ſeipſum: & hęc eſt propriè potentia ad actum immanētem, quæ perfectiori modo vitalis eſt. Et hæc rurſus diſtinguitur in rationalem & irrationalem, quam diuiſionem expreſſius hic Ariſtoteles poſuit.

2 Circa quam quæri vlterius poteſt, An dicta diuiſio conueniens ſit, & quæ ſit potentia rationalis, & quotuplex ſit. Quæ quæſtiones etiam ſpectant ad ſcientiam de Anima. Et ideo dicēdum eſt breuiter, Potentiam rationalem appellari omnem illam, quæ conſequitur gradum intellectualem vt ſic, omnem vero inferiorem potentiam vocari poſſe irrationalem. Vnde duplex diſtingui poteſt potētia rationalis, alia eliciens, vel imperans, alia exequēs cum ſubordinatione ad priorem potentiā, & poteſt vno verbo dici imperatiuè rationalis: iuxta doctrinam Philoſophi lib. 1. Ethic. c. 13. Priori modo dicitur rationalis illa potētia, quæ in ſe rationalis eſt, elicitq; actū modo rationali. Quæ rurſus ſubdiſtingui poteſt, nā quædam eſt ipſa ratio formaliter ſeu per eſſentiam, vt eſt intellectus, alia eſt rationalis participatiue, ſeu per concomitantiam & regimen, vt uoluntas, & de vtraque loquitur Ariſt. hic, quia vtraque gradum rationalem ſequitur. Vel potius de illis uidetur Philoſophus loqui per modum vnius, quia ex vtraque cōpletur, veluti unum adæquatū principium humanarum actionum, quatenus altera quoad exercitiū, altera quoad ſpecificationem mouet. Potentia imperatiue rationalis dicitur illa, quæ cum in ſe rationalis non ſit, natura ſua obedire poteſt rationi, quomodo Ariſt. citato loco 1. Ethic. appetitum ſenſitiuum hominis vocat rationalem per participationem, licet ſit irrationalis ſimpliciter, & ad hunc ordinem reduci poteſt potentia executiua ad extra, quatenus ſubiacet monitioni voluntatis, & rationis, qualis eſt potētia motiua ſecundum locum, de qua Philoſophus libro 3. de anima, c. 9. & ſequentibus.

Ex illo uero loco, præſertim tex. 41. & 42. oritur ſpecialis dubitatio, quia ibi videtur Ariſt. reijcere, vt inſufficientem hāc diuiſionē potentiarū, in rationales & irrationales. Reſponderi poteſt primo, illam diuiſionē dupliciter dari poſſe. Primo vt adæquatā potentiarum animæ, & hoc ſenſu non probari ab Ariſt. citato loco: alio modo vt propriam & ſpecialē diuiſionem potentiarum hominis ſeu animæ rationalis, & hoc modo tradi ab Ariſtot. tam hic, quam lib. 1. Ethic. c. 13. Ratio vero differentię eſt, quia potentiæ hominis habent aliquo modo ordinem ad rationē, quatenus omnes in eadem anima rationali radicantur, & ideo poſſunt conueniēter diuidi per ordinem ad rationē, aut participationem vel carentiā actus. Potentiæ vero brutorum, vel aliarum rerū naturalium non habent ordinem ad rationem, & ideo nec rationales nec irrationales proprie dicūtur. Sed hæc reſponſio non recte accommodatur huic loco Ariſt. nam aperte ſub potentijs irrationalibus includit omnes, quæ naturaliter agunt, & ſine ratione, Vnde expreſſe ponit exemplum irrationalis potentiæ in calore. Item, quia per illam differētiam quaſi priuatiuam, ſcilicet, irrationale, circūſcribi poteſt, modus agendi omnium potentiarum naturalium, & vitalium, quæ gradum rationis nō attingunt. Nō videtur ergo dubium quin hæc poſſit eſſe adæquata diuiſio potentiarū non ſolum in homine, nec ſolum in anima, ſed abſolute in omni agente. Ariſtot. ergo in 3. de Anima, non definiendo ſed diſputando tantum procedit, vt D. Tho. notat, vel certe non improbat illam diuiſionem vt inſufficientem, non abſolute,

te, ſed quia non ſatis erat ad explicandum numerũ, & varietatem potentiarum animæ.

3 Tertia quæſtio principalis hic eſt, an recte aſſignetur ab Ariſt. diſcrimen inter has potentias, ex eo quod ſolæ rationales potentiæ ſunt principia cõtrariorum: de qua re late dictũ eſt diſp. 19. in qua de cauſis liberis & neceſſarijs fusè diſſerimus, & explicamus quænã potentiæ liberæ ſint, & quõ ſint principia contrariarũ actionũ. Itẽ in diſp. 26. ſect. 6. tractamus, an eadẽ cauſa poſſit efficere cõtrarios effectus, & in vtroque loco hunc Ariſt. locum explicamus.

Caput tertium.

Potentiam eſſe ſeparabilem ab actu.

In hoc capite reprobat Ariſt. quorundam ſententiam, qui dicebant potentiam non eſſe, niſi dũ actu operatur, quæ tam eſt abſurda, vt per ſeſe ſtatim falſa appareat. Vnde rationes Ariſtot. perſpicuæ ſunt. Hincq; ſumitur hoc principium, *Potentia præcedit actum ſuum.* Quod ſi intelligatur de anteceſſione ſecundum naturæ ordinẽ, eſt in vniuerſum uerũ, quia cum potentia ſit cauſa ſui actus, præcedit illum ordine naturæ. Loquimur enim de potentia cõparata ad actum, quia ab illa propria manat. Quod aduerto vt excludam potentiam generandi vel ſpirãdi, quæ eſt in diuinis perſonis, de qua alia eſt ratio & conſideratio. At vero ſi intelligatur de anteceſſione durationis, ſic intelligendum eſt illud principium, de poſſibili, ſeu indefinitè, non de neceſſitate, ſeu vniuerſaliter. Poteſt enim potentia tum actiua, tum etiã paſſiua præcedere tempore actum ſuum: non eſt tamen neceſſarium, nec in qualibet potentia, neque reſpectu omnium actuum: potentia enim illuminandi nõ præcedit tempore omnem illuminationem, nec potentia materiæ omnem formam.

2 Ex eodem ca. in fine ſumptum eſt illud vulgare axioma continens definitionem poſſibilis, ſcilicet, *Poſſibile illud eſt, quo poſito ineſſe nihil ſequitur impoſſibile.* Quod eſt euidẽs, ſi cum proportione ſumantur poſſibilitas & reductio in actũ. Aliquid enim eſt poſſibile eſt ſecũdum actum ſucceſſiuum & nõ ſimultaneum, vt continuũ diuidi in infinitum eſt poſſibile, nõ ita vt tota diuiſio poſſibilis ſimul ponatur, ſed vt ſucceſſiue ponatur, & nunquam finiatur. Sic etiã aliquid eſt poſſibile diuiſim, non tamen compoſitè, vt album fieri nigrum. Si ergo reductio ad actum cum proportione fiat, manifeſta eſt illa propoſitio, cuius rationem in ſeq. cap. magis declarabimus.

Caput quartum.

Non omne quod non fit, poßibile eſſe fieri.

Vt Ariſt. confirmet deſcriptionem poſſibilis, quã in fine ſuperioris capitis tradit, hic reprobat ſententiam eorum qui dicebant, vnumquodque eſſe poſſibile, etiamſi futurum nõ ſit: quod tam eſt aperte falſum vt nulla egeat refutatione, aut declaratione.

Quæſt. 1. Solum eſt aduertendum, nonnullos ex hac litera Ariſt. colligere, nõ ſolum non omne quod futurum nunquã eſt, eſſe poſſibile, ſed etiam omne quod nunquã futurũ eſt, eſſe impoſſibile, ſed (quod idem eſt) omne quod poſſibile eſt, aliquando eſſe futurũ: quia omne id quod ſemper non eſt impoſſibile eſt eſſe. Et hæc videtur eſſe expoſitio Commentatoris hic tex. 8. & 9. quã defendit Iandun. hic q. 5. vt refert & late impugnat Iauellus q. 10. Veruntamen non ſolum repugnat menti & verbis Ariſtotelis, tũ hic, tum etiam alijs locis, ſed eſt etiam euidenter falſa: & repugnans etiam principijs fidei Catholicæ. Primũ patet, nam Philoſophus hic, vt recte D. Tho. & alij exponunt, expreſſe docet quædam quidem eſſe poſſibilia quæ nunquã futura ſunt, ſint poſſibilia eſſe, vel fieri. Et lib. 2. de generatione, c. 11. tex. 64. dicit, *Qui iam iam ambulaturus eſt, facile non ambulabit:* vbi non ſolum ait aliquid poſſibile, ſed etiã quod iam eſt in propoſito, vel quaſi in veſtibulo vt fiat, interdum non fieri. Et ratio eſt euidens ex principio poſito in præcedenti capite, quia potentia poteſt eſſe prior tẽpore quã ſuus actus: vnde fieri poteſt vt aliquem actum nunquã exerceat, etiamſi poſſit. Deinde in effectibus diuinis eſt hoc nõ ſolũ euidens, ſed etiã de fide certum: multa enim poteſt Deus facere quæ nunquã facit: ſic enim dixit Chriſtus Matt. 26. *An non poſſum rogare Patrem meum, &c.* Deniq; ex contingentia & libertate aliquorum effectuum vel cauſarum, neceſſaria conſecutione id ſequitur. De qua re late tractamus diſp. 19. ſect. 2. & ſeq. Neque eſt verum omne id quod nunquam eſt, eſſe impoſſibile, ſed quod ex ſe & ab intrinſeco nũquam eſt, ita vt careat capacitate eſſendi.

2 Vltimo conſiderandum eſt quod in tex. 9. Ariſt. infert, ſcilicet, quando in propoſitionibus de in eſſe vnum neceſſario infertur ex alio, eodẽ modo ſequi in propoſitionibus de poſſibili, vt ſi antecedens poſſibile ſit, etiam & conſequens ſit poſſibile. Vt ſi recte infertur, currit: ergo mouetur, recte ẽt inferatur, poteſt currere, ergo poteſt moueri: quia alias ſi poſſibile eſſet currere, impoſſibile autem moueri, aut poſſit poni curſus ſine motu contra priorem illationẽ, aut poſito in re motu, qui ſupponitur poſſibilis, ſequeretur aliquid impoſſibile, ſcilicet curſus ille qui dicebatur eſſe impoſſibilis. Eſt ergo euidens illud dogma, & in idẽ fere incidit, quod Dialectici aiunt, in bona conſequẽtia non poſſe eſse antecedẽs verũ, & conſequens falſum, quia ſicut ex poſſibili non ſequitur impoſſibile, ita nec ex verò falſum. Et ratio à priori eſt, quia conſequens virtute continetur in antecedente, impoſſibile autem eſt vt poſſibile virtute contineat id quod eſt impoſſibile, aut verũ aliquod falſum, quia hoc ipſo iã illud nõ eſſet poſſibile, cum poſſibile reſpiciat actũ, & non poſſit reſpicere actũ impoſſibilem: quia ad impoſſibile non eſt potẽtia: & eadẽ ratione illud non eſſet verum cũ de ratione veri ſit, vt nihil falſum contineat. Item eſt alia ratio, quia actu eſſe, neceſſario infert poſſibile eſſe, cum actus ſupponat potentiã, & ideo ſi inter actus eſt neceſſaria cõſecutio, à fortiori etiã inter potentias. Recte aũt aduertit D. Tho. hic eſse ſermonẽ de poſſibili in cõmuni, vt abſtrahit à neceſsario uel contingenti, quia fieri poteſt vt in bona illatione de ineſse, antecedens ſit poſſibile tantũ contingens, conſequens verò neceſsarium, vt, ſi ridet, eſt riſibilis, aut eſt homo: & ratio eſt, quia etiam ipſe actus abſtrahit ab eſſe neceſsario, vel contingẽte: & quia ex proprietate neceſsaria ſequitur actus contingẽs, qui actus neceſſario includit vel ſupponit potentiam, non tamen ſub eadem conditione neceſsarij aut contingentis.

Caput quintum.

De ordine inter potentiam, & actum.

Quæſt. 1. Hic primo inquiri poteſt, an in vno & eodẽ ſubiecto actus interdum antecedat potẽtiam, quod hic Ariſt. affirmare videtur. Sed hæc quæſtio facile diſsoluetur, ſi aduertatur quod ſupra notatũ eſt, Ariſtotelem hic vocare potentiam omne principium agẽdi, etiamſi ſit ars vel habitus. Hoc ergo ſenſu conſtat aliquas potentias, id eſt, principia agendi ſupponere actus ſuos, quibus generantur, ſic enim ars & habitus conſuetudine acquiruntur. At vero propria naturalis potẽtia actiua, vel paſsiua ſemper ſupponitur ad actum ſuum vel tempore, vel ſaltem natura, nec fieri poteſt vt in eodem præcedat actus talem potẽtiam, vt aperte hic docet Ariſtot. Et ratio eſt, quia talis potentia eſt cauſa ſui actus, & non eſt effectus illius, niſi forte in genere cauſæ finalis, quæ cauſa non præcedit in eſſe, ſed fortaſse in apprehen-

henſione,& intentione,& ſic eſt res clara,quam iterum in cap.8. Ariſtot.attingit.

Secundo inquiri hic poteſt quo modo potentia reducatur in actum, & quænam differentia in hoc ſit inter potẽtias rationales,& irrationales. Sed hęc res late tractata eſt diſp.19. Hic ſolum notetur ex hoc loco Ariſtotelis plane colligi definitionem potentiæ liberæ,quam dicto loco late tractauimus,ſcilicet eſſe illam], *quæ poſitis omnibus requiſitis ad agendum poteſt agere, & nõ agere*. Hoc enim eſt ꝙ hic Philoſophus ait; *Quoniam vero poteſt,aliquid poteſt,aliquãdo,& aliquo modo,& quæcunq; alia neceſſe eſt adeſſe in definitione:* hæc enim verba æquipollent illi particulæ definitionis prædictæ, *poſitis omnibus requiſitis ad agendum.* illa enim omnia ait Ariſt.& exponit optime D. Thomas,ſumenda eſſe, ſeu ſupponenda, vt aliquid dicatur poſſe, ſeu eſſe poſſibile ſimpliciter. De potẽtia autem ſic ſumpta ſubdit Ariſtoteles hanc eſſe differentiam inter potentias naturales, & liberas, ſeu (quod idem eſt) irrationales,& rationales, vt ipſe loquitur,quod *in prioribus neceſſe eſt,vt cũ, quoad poſſint paſſiuũ, & actiuum approximẽt, hoc quidẽ faciat,illud vero patiatur*. De alijs vero ait; *Illas vero non eſt neceſſe.* Quod perinde eſt ac ſi diceret,potentiã liberam talẽ eſſe,vt approximata ad agendum cum omnibus requiſitis,non neceſſario agat,ſed poſſit agere,& nõ agere,& ſubdit optimam rationem. Quia cum potẽtia libera ſit per ſe,& ex ſe potens ad contraria, ſi approximata ad generandum ex neceſſitate ageret, ſimul ageret contraria, quod eſt impoſſibile.

3 Tertio quæri poteſt quid determinet potentiam rationalem,vel liberam ad actum: hoc enim in fine huius capitis Ariſtotelis inueſtigat. Et nihil aliud reſpondet, niſi hãc potentiã determinari *electione, & propoſito,ſeu deſiderio,quo poſito* (ſupple efficaci,& abſoluto) *ex neceſſitate operatur quod poteſt.* Quod per ſe ſatis clarum eſt. Reſtabat autem vlterius inquirendũ quid determinet hanc potentiam ad ipſam electionem:ſed de hoc nihil inquiſiuit Philoſophus,quia nihil eſſe credidit amplius inquirendum, quia hæc potentia ſua vi naturali vt actu primo (loquor in naturalibus,& moralibus electionibus, ac per ſe loquendo,) & ipſamet volitione ſeu electione,vt actu ſecundo ſe ſe determinat ad volendum,& eligendum; nã volendo eligit, & eligendo vult: non tamen ſe ſola ſeu ſine concurſu, & auxilio ſuperioris cauſę requiſitæ: hoc enim ſemper ſupponitur. Quam ſententiam attigit Soncin.5.lib.9. Metaphyſicæ,quæſt.14. eãq; non improbat,ſed defendit,putatque eſſe conſentaneam doctrinæ Philoſophi hoc loco. Poſtea vero ipſe addit, ad hanc determinationem ſaltem quoad ſpecificationem concurrere iudicium intellectus, ſed quo ſenſu id verum ſit, & an hæc determinatio ſui ipſius ſit ipſi potentiæ liberæ tribuenda,latiſſimè tractauimus in dicta diſputatione 19.tam comparatione iudicij intellectus in ſect.6.quam comparatione diuini cõcurſus in ſect.4.& diſp.27.ſect.2.3.& 4.

Caput ſextum.

Quidnam actus ſit.

In hoc capite nulla occurrit quæſt.alicuius momẽti: Solum notetur,Ariſtot.hic nõ tam explicare quid ſit actus, qui proprie reſpondet potentiæ actiuæ aut paſſiuæ, quã abſolute quid ſit eſſe in actu, prout diſtinguitur ab eſſe in potentia. Et hoc modo eſſe in actu latiſſime patet, & eſt veluti trãſcendens quoddam,& ideo ab Ariſtot. non declaratur definitione, ſeu exemplis,& inductione quadam, quia vix poteſt definitione hoc explicari, niſi vtẽdo ipſomet actu ad id explicandum: nam eſſe in actu non eſt aliud, quã actu ſeu de facto habere id quod erat in potentia. Itaque ſi eſſe in actu diſtinguatur ab eſſe in potẽtia, nihil eſt aliud,quam actu exiſtere,de quo quid ſit, diximus late diſp.31. Si vero *in actu* dicaturne potentia actiua,idẽ eſt,quod actu operari. Si de paſſiua,idem erit quod actu recipere ſeu informari. Quæ omnia exponuntur à nobis partim diſp.43.vbi de potentia actiua, & paſſiua, & actibus earum agimus partim diſput.48. & 49. vbi agimus de actione,& paſſione, quæ ſunt immediatiores actus harum potentiarum.

Caput ſeptimum.

Quando dicatur res proprie eſſe in potentia.

In hoc etiam capite nihil occurrit notatione dignum: ſolum enim docet Philoſophus tunc rem dici proprie,& abſolute eſſe in potentia, cum eſt in potentia proxima, ita vt per vnius agentis effectionem poſſit reduci ad actum. Quãdo vero eſt ſolum in potentia remota,nõ dicitur proprie, & abſolute eſſe in potentia, vt aqua non eſt in potẽtia homo vel equus ſimpliciter loquendo,imo nec ſperma (ait Ariſtoteles) quia multis tranſmutationibus indiget, vt inde fiat homo. Quæ omnia ſolum ad modum loquendi ſpectant; nam res per ſe ſatis conſtat.

Deinde vero declarat quo modo materia dicatur de re,& docet prædicari denominatiuè,non abſtractè ſeu eſſentialiter,dicitur enim lignũ aereum, non aer,& arca lignea,non lignũ. Et ratio eſt clara,quia pars nõ prædicatur de toto, niſi denominatiue, quia nõ prædicatur per modũ totius, quia id quod afficitur tali denominatione eſt ipſum totum. Quare hic nulla relinquitur quæſtio, quæ alicuius momẽti ſit.

Caput octauum.

Actum eſſe priorem potentia.

Quæſt.1. Primo inquiri poteſt, an actus ſit prior potẽtia definitione,ſeu ratione,& cognitione, vt hic Ariſtot.docet. De qua re ex profeſſo agimus diſput. 43.ſect.vlt.

2 Secundo,an actus præcedat tempore naturalem potentiam,ſaltem ſecũdum ſpeciem,ſeu in diuerſis ſubiectis. Hæc etiam quæſtio tractata eſt ibidem.

3 Vltimo, an potentia, quæ vſu acquiritur, id eſt, habitu,ſit poſterior tempore ſuo actu: & quomodo per illum generetur, quod etiam ca.5.tactum eſt, de qua re diximus diſput.44.quæ eſt de habitibus.

Caput nonum.

Actum eſſe priorem ſubſtantia ſeu perfectione, quam potentiam.

Quæſt.1. Prima quæſtio, & in hoc capite directe intenta eſt,an actus ſit perfectior quã potentia. Hæc tractatur diſput.43.ſect. vlt.

2 An poſteriora generatione,ſint pfectiora. Hanc propoſitionẽ aſſumit hoc loco Ariſt.vt principiũ,ex quo infert actũ eſſe perfectiorẽ potentia. Cuius principij ſenſus verus eſt, quãdo aliquid ita eſt generatione prius, vt ad poſterius ordinetur tanquã via ad terminum,vel tanquã id,quod inchoatũ eſt,ad id quod eſt conſummatũ,tunc quod eſt poſterius,eſſe perfectius: & hunc ſenſum declarãt exẽpla Ariſt.de viro, & puero,& de ſemine, & homine. Et ratio ẽt quam ſubdit dicẽs; *Illud enim* (ſcilicet quod poſterius eſt generatione) *iam habet formã, hoc vero non*: id eſt,illud perductũ eſt ad terminum, & cõſummationem cõparatione alterius. At vero quando aliquid eſt poſterius generatione tãquam quid conſequens, & dimanans ab alio,vt paſſio ſeu proprietas reſpectu formæ,tunc non oportet vt ſit perfectius, vt per ſe conſtat. Niſi forte ita fiat comparatio,vt quod poſterius eſt,includat id quod eſt prius, & addat aliquid: ſic enim perfectior eſt anima ſuis potentijs affecta, quã in ſua nuda ſubſtantia: & ſic eſt res clara.

Quæ-

3 Quæſtio hic tractari poterat de diſtinctione duplicis finis in eum, qui eſt operatio tantum, vel qui eſt aliquid factum. Sed hanc diuiſionem ſufficienter attingimus in diſp. 23. ſect. 2.

4 Quarto hic occurrit quæſtio de differentia, quã hic Ariſtoteles tangit inter actionem immanentẽ & tranſeuntẽ, quod illa in agẽte manet, hæc vero in patiente recipitur: de qua re inter explicandum prædicamentum actionis late tractamus diſp. 48. ſect. 2.

5 Quinto ex hoc capite ſumpta eſt quædam vulgaris propoſitio, *Omnis potentia ſimul cõtradictionis eſt*, ſeu vt communiter circumfertur, eſt potentia contradictionis. Cui difficile eſt verum ac doctrinalem ſenſum tribuere. Nam inprimis, vt Diuus Thomas notat, videtur non poſſe intelligi de potentia actiua: quia ſupra dictum eſt ab eodem Philoſopho, nõ omnem potentiam actiuam eſſe oppoſitorum, ſed rationalem tantum. De potentia etiam paſſiua non poteſt eſſe vniuerſaliter vera, maxime in doctrina eiuſdem Philoſophi: quia materia cœli eſt potentia ad formã, & tamen non eſt potentia contradictionis, quia non eſt ſubiecta priuationi, nec eſt in potentia ad repugnantem formam. Et cœlum ipſum habet potentiã & motum, & tamen iuxta doctrinam Philoſophi, non eſt in potentia contradictionis, quia non poteſt quieſcere. Quod ſi quis dicat, Ariſtotelem loqui de potentia, quæ eſt coniuncta, vel ſubiecta priuationi, hoc ſenſu erit plane inepta & quaſi identica propoſitio, nihilque ad doctrinam deſeruiens. Perinde enim eſt, ac ſi diceretur, potentiam ad habitum & priuationem eſſe potentiam contradictionis.

Dicendum verò eſt, Ariſtotelem aperte loqui de potentia, quæ ſimul includit eſſe in potentia, quæ non dicit ſolam potentiam receptiuam, quoad poſitiuam entitatem & capacitatem eius, ſed includit etiam ſtatum in quo dicitur eſſe in potentia & carere actu. Hanc vero eſſe Ariſtotelis mentem perſpicuũ eſt: nã hoc ſenſu ait, *nihil potentia æternum eſſe*, quod aliter verum non eſſet (iuxta eius ſententiam) de materia vel quantitate cœli aut intellectu, vel voluntate Angeli. Rurſus ait in cœlo non eſſe potentiã ad moueri abſolute, quod etiam eſſet plane falſum, ſi de ſola potentia receptiua quoad eius poſitiuam rationẽ ſermo eſſet: loquitur ergo de potentia vt includit eſſe in potentia. Et hoc modo poteſt intelligi non ſolum de potentia paſſiua, ſed etiam de actiua. Quod ipſemet inferius videtur declarare, cum ait potẽtias rationales per ſe eſſe potentias contradictionis, id eſt, quæ poſſunt agere & non agere: potentias autem irrationales, *ſolum quia adſunt & abſunt*, id eſt ſolũ, quia poſſunt eſſe & non eſſe applicatæ: ſic enim poſſunt interdum agere, interdum non agere, quem locum exponimus diſp. 26. ſect. 4. num. 14.

Quod verò in hoc ſenſu ſit nimis clara expoſitio, non obſtat, tum quia in rigore non eſt identica, tum etiam quia in eo deſeruit intentioni, ſeu diſcurſui Ariſtot. quo vult concludere, rem in actu eſſe perfectiorem potentia; nã ob hanc cauſam res eternę in actu ſunt, & non in potentia. Dici etiam poteſt hoc amplius explicando, potentiam quæ non ſolum eſt ad formam recipiendam, ſed etiam ad propriam actionem, vel paſſionem, eſſe potentiam contradictionis, vel ſimpliciter reſpectu totius mutationis, ſeu formæ, vt in potentia ad generationem, vel ſaltem ſecundum partes diuerſas, vt in potentia ad localem motum cœli, iuxta ſententiam Philoſophi, & ſic nullam patitur exceptionem propoſitio. Et ratio eſt, quia nulla potentia receptiua, quæ per propriam actionem poteſt recipere actum ſuum, ſecundũ Ariſtotelem habet illum ex æternitate congenitum, & immutabilem: nam potentia, quæ huiuſmodi eſt, non actuatur per propriam actionem, ſed concreatur coniuncta ſuo actui, & natura ſua determinata eſt, vt ſub illo ſemper ſit. Quod quidem ita exiſtimauit Ariſtoteles eſſe verũ in rebus incorruptibilibus, vt eas propterea æternas eſſe crediderit: & in hoc ſenſu negat in eis eſſe potentiam, id eſt, quæ poſſit eſſe in potentia, & carere actu ſimpliciter loquendo.

Iuxta veram autem doctrinam dicendum eſt, res omnes creatas ex ſe & abſolute cõſideratas, eſſe potentiales ſeu in potentia tantum, non paſſiua, ſed actiua creatoris, cum non repugnantia ex parte earũ: res autẽ incorruptibiles hoc habent ſpeciale, vt poſt quam creatæ ſunt, ex ſe non habeant potentiam intrinſecam ad non eſſe, & hoc modo eſt verum illas non habere potentiam contradictionis, quãtum ad illud eſſe in quo ſunt incorruptibiles. Inde tamen non ſequitur illas eſſe æternas à parte ante, quia vt abſolute ſint, pendent ex libera Dei uoluntate.

6 Vltimo poſſet hic diſputari, an ſecundum Ariſt. dẽtur plura entia per ſe neceſſaria, & puri actus abſque vlla potentia: id enim uidetur hoc loco ſignificare cum ait, *Ea quæ neceſſaria ſunt*, non eſſe in potẽtia, quia illa ſunt prima entia; *Si enim ipſa non eſſent, nihil eſſet profecto*. Sed de hac re late diſſerimus diſp. 30. ſect. 2. & diſput. 35. ſect. 1. Quod vero ad hunc locũ attinet, D. Th. & alij illũ exponũt de complexionibus neceſſarijs ex ſola eſſentiali vel intrinſeca connexione prædicati cum ſubiecto, quæ etiam in entibus corruptibilibus reperiuntur. Et quatenus neceſſaria ſunt, non ſunt in potentia, ſed ſemper in actu, quoad veritatẽ ſeu eſſentialem connexionẽ. Quod ſi quis velit Ariſtotelem intelligere de ſubſtãtijs, & rebus neceſſario exiſtentibus, de quibus ſane loqui videtur, dicat, vel doctrinaliter locutum fuiſſe plurali numero, non definiens an talia entia ſint plura, vel vnum tantum, ac ſi diceret quæcunque illa ſint, eſſe in actu & non in potentia. Vel certe, ſicut poſuit plura entia æterna, ita etiam poſuiſſe plura neceſſaria, non tamen æqualiter, ſed vnum ex ſe neceſſarium, alia ex neceſſario influxu alterius, ſeu per neceſſariam emanationem ab alio.

Caput decimum.

Actum eſſe meliorem potentia in bonis, ſecus in malis.

Hic videtur Ariſtoteles limitare concluſionẽ ſuperioris capitis, nimirum, actum eſſe perfectiorẽ potentia, dicitque intelligendum eſſe quando actus eſt bonus potentiæ, non vero ſi ſit malus.

Quæſt. 1. Circa quã aſſertionem non parua difficultas occurrebat, an id intelligendum ſit tantum de actu bono & malo in moralibus, vel etiã in naturalibus. Et ſi hoc poſterius verũ eſt, an id ſit intelligendum reſpectu potẽtiæ paſſiuæ, vel tantũ reſpectu actiuæ. Hęc vero omnia tractãtur d. diſp. 43. ſect. vlt.

2 Obiter etiam hic attingit Ariſtoteles quæſtionẽ de malo, An ſit aliqua propria natura, vel quid in rebus ſit. De qua re inſtituimus propriam diſputationem, quæ eſt vndecima.

3 Item attingit quæſtionẽ, An in rebus incorruptibilibus malũ eſſe poſſit. Ariſt. enim hic abſolute negat: quia & malum omne eſt quædam corruptio, & corruptio quoddam malũ. Optime vero id expedit D. Tho. vno verbo, id eſſe verum de incorruptibilibus formaliter quatenus incorruptibilia ſunt: nam vt ſic non poſſunt priuari eſſe: malum autem nõ eſt niſi cũ priuatione aliqua. Nihilominus ea, quæ ſunt incorruptibilia in ſubſtantia, poſſunt eſſe mutabilia in accidẽtibus, motibus, aut actibus, & vt ſic poteſt in eis habere locũ aliquis motus corruptionis Phyſicæ, ſeu ſecundum quid. Similiter quæ ſunt indefectibilia in naturalibus poſſunt in moralibus habere defectũ, & ut ſic poteſt malũ morale habere locũ in incorruptibilibus: quæ res à Theologis diſputatur copioſius, aliquid tamẽ attingimus diſp. 35. ſect. 5.

Caput vndecimum.

Actum eſſe priorem cognitione quam potentiam.

Hãc concluſionẽ declarat hic Philoſophus exemplo Geometriæ, in qua, reducẽdo in actum, per diuiſionẽ id, quod in potentia continetur in lineis continuis, peruenitur ad cognoſcendas veritates Geometriæ: & circa textum quidem nihil notatu dignum occurrit: concluſio autem ipſa dicta, diſp. 43. ſec. vlt. declaratur.

Caput duodecimum.

De veritate, & falſitate, quomodo ſint in ſimplicium cognitione.

Vt caput connexionẽ habeat cũ præcedentib. ait D. Tho. hic, in eo oſtendere Philoſophum, veritatẽ in actu potius, quã in potentia reperiri. De qua re nihil fere in textu legitur. Vnde veriſimile eſt Ariſt. digreſſionem facere, & redire ad tractandũ aliquid de ente vero. Tribus enim diſtinctionibus entis præcipuè vtitur in toto hoc opere, ſcilicet, entis p ſe (omiſſo ente per accidens) in decem prædicamenta: entis in actu vel potentia: & entis veri, vel non entis falſi. Quoniam ergo de primis duab. dixerat in his tribus libris 7. 8. & 9. licet ens verum, ſimul cum ente per accidẽs excluſerat lib. 6. à conſideratione huius ſcientię, nihilominus in hoc capite breuiter ad illud redit, præſertim vt declaret quomodo in ſimpliciũ cognitione veritas inueniatur: hoc enim in 6. lib. omnino prætermiſerat. Et in primis repetit quod 6. lib. dixerat, ſcilicet, veritatem & falſitatem in compoſitione reperiri. De qua ſententia multa dubitari poſsũt quæ tractata ſunt diſp. 8. ſect. 1. vſque ad 6.

2 Vlterius autem quæritur, an veritas compoſitionis ſumatur ex compoſitione rerum, vt Ariſt. ſignificat. Sed res eſt clara, non enim eſt ſenſus compoſitioni mentis, vt uera ſit, debere correſpondere cõpoſitionem in re, ſed vnionem & coniunctionem extremorum, quæ per compoſitionem mentis ſignificatur. Quãquam enim mens noſtra, non enuntiat eſſe vel non eſſe, niſi realiter componendo ſuos conceptus ſimplices, non tamen attribuit rei conceptæ illum compoſitionis modum, ſed rem in ſe ſimplicem intelligit per modum compoſitæ. Veritas ergo compoſitionis mentis fundatur in vnione vel identitate quam extrema compoſitionis habent in re, ſiue illa ſit abſoluta identitas & ſimplex, ſiue unio cum aliqua compoſitione. Niſi fortaſſe in ipſamet compoſitione mẽtis exprimatur modus identitatis, vel vnionis: vt ſi dicas: Bonitas Dei eſt eius ſapientia, vel aliquid eiuſmodi; tunc enim neceſſe eſt ut talis modus identitatis correſpõdeat in reipſa inter extrema, qualis per copulam ſignificatur.

3 An eodẽ propoſitio poſſit eſſe vera & falſa, non quidem ſimul: hoc enim modo certũ eſt abſolutam veritatem, dum ineſt excludere omnem falſitatem: quod tactum eſt in diſp. 9. ſect. 1. ſed ſucceſſiuè, nam Ariſt. hic affirmat, & non caret aliqua difficultate: tamen ſententiam Ariſt. defendimus diſp. 8. ſect. 2.

4 An in ſimplicium intelligentia ſit aliqua veritas, dictum eſt diſp. 8. ſect. 3. & ſupra in fi. lib. 6. nonnulla notata ſunt pro huius capitis expoſitione.

5 An in ſimpliciũ intelligẽtia ſit aliqua falſitas proprie, & quomodo p accidẽs interueniat. diſp. 9. ſe. 1.

6 An intellectus humanus poſſit quidditates ſubſtantiarum immaterialium cognoſcere. Ariſt. enim ait habere ignorantiam earum non vt negationem, ſed vt priuationẽ: ſignificans habere intellectũ humanum poteſtatem conſequendi illam cognitionẽ. Et ita D. Tho. hic notat, Ariſtot. in hoc loco definiuiſſe affirmantem huius quæſtionis partem, quam indeciſam reliquerat lib. 3. de anima tex. 36. Sed ſi quis recte conſideret, Ariſtot. in 3. de anima, loquitur de intellectu coniuncto: vt autem vera ſit huius loci ſententia, quod ignoratio, quam nunc habemus de eſſentia ſubſtantiarum materialium, eſt ad modum priuationis, ſatis eſt quod in noſtro intellectu ſecundum ſe ſit capacitas naturalis ad illam cognitionem, etiamſi propter impedimentum ſenſuũ non poſſint in hac vita expleri. Quapropter ex præſenti ſententia non omnino habetur reſolutio illius quęſtionis propoſitæ in 3. de anima. Vnde D. Tho. ibi affirmat nullibi eſſe ab Ariſtotele definitam. De ea vero dicimus late diſput. 35. ſect. 2.

7 Obiter etiã hic quæri poteſt, an ex ſententia Ariſtot. omnes ſubſtantiæ immateriales ſint ex neceſſitate entia in actu: & an recte intulerit, ſi ſint in potẽtia, eſſe generabilia & corruptibilia: in hoc enim videtur Ariſt. profiteri ſe non agnoſcere alium productionis modum, & indicare omnia incorruptibilia eſſe neceſſario entia in actu. Sed de hac re diſputamus late diſp. 20. ſect. 1. & diſput. 30. ſect. 2. diſp. 35. ſect. 1.

LIBER DECIMVS Metaphyſicæ.

De vnitate ac multitudine, eorumque oppoſitione, ac differentijs.

Quamuis lib. 4. & 5. nonnulla dixerit Ariſtot. de vno, tamen quia ſemper illud annumerauit enti, tanquam præcipuam eius proprietatem, hoc loco redit ad eius conſiderationẽ, eamque fuſiorem, magiſque elaboratam tradit in toto hoc libro. Omnia tamen quæ ad illum pertinent, traduntur à nobis in diſp. 4. vſq; ad 9. & in diſp. 40. & 41. In prioribus enim agimus de vnitate & multitudine tranſcẽdentali, in poſterioribus de numero quãtitatis & uno illi proportionato, & ideo circa textum pauca notabimus.

Caput primum.

De ratione vnius in communi.

In hoc capite repetit Ariſt. quæ lib. 5. c. 6. dixerat, videantur ibi notata: nihil enim addendũ occurrit.

Caput ſecundum.

Rationem menſuræ per ſe primo vnitati quantitatis conuenire.

Quæſt. 1. Quæri ſolet hoc loco, an primũ in vnoquoque genere ſit menſura cæterorum: ſupponitur enim Ariſtotelem in principio capitis id affirmare, cuius verba hæc ſunt:

Maxime autem menſuram eſſe cuiuſque generis, primam & maxime propriè quantitatis: hinc enim & ad alia aduenit. Quæ dupliciter legi poſſunt, & exponi. Primo vt hic notata ſunt, ita ut illa dictio *primum*, non ſit nomen, ſed aduerbium: vnde planus ſenſus eſt, eſſe menſuram in quolibet genere, primo & proprie cõuenire quantitati, & fauet ſubiũcta probatio, ſcilicet, quia alia non menſurant, nec menſurantur, niſi per quandã proportionem ad quantitatẽ: hanc enim vim habent illa verba; *hic enim & alia aduenit.* Et totus diſcurſus capitis ad hoc tendit. Secundo legi poſſunt illa verba, ita vt *primum*, nomen ſit, & ibi fiat diuiſio, ſcilicet, *Maxime autem menſuram eſſe cuiuſque generis primum*, ſupple dicimus, & deinde addatur *& maxime proprie quantitatis.* Et ita ex prioribus verbis ſumptum eſt illud axioma. Primum in vnoquoque genere eſt menſura cęterorum, quod eſt facile, ac verum, ſi recte intelligatur.

Aliqui enim ita exponũt, vt per illud ſignificetur, omnia quæ ſunt in aliquo genere participare ſuam perfe-

perfectionem ab eo, quod eſt præcipuum, & primũ in illo genere: & ideo natura ſua per illud mẽſurari, tanquam per menſuram extrinſecam maxime accommodatam. Sed licet hoc interdum ita ſit, vt v.g. quando illud primum eſt tale per eſſentiam, & reliqua per participationem; tunc enim illud primum eſt dicto modo menſura quaſi à priori (vt ſic dicã) cæterorum; non tamen id eſt in vniuerſum neceſſarium, nec ab Ariſtotele alicubi aſſertum, vt li. 2. text. 4. notatum eſt. Quapropter vt ſit generale pronunciatum, intelligendum eſt de menſura extrinſeca, noſtro modo cognoſcendi accõmodata, & ſiue ſit cauſa, ſiue non, & ſiue ſit à priori, ſiue ſolum ex quadam debita, & neceſſaria proportione. Sic enim recte colligimus, quod magis accedit ad id quod eſt perfectiſſimum in aliquo genere, eſſe etiam perfectius: ſubintelligendum eſt autem, cæteris paribus, ac ſimpliciter, & non tantum ſecundum quid, vt legitime commodetur mẽſura: & ſic eſt res facilis, nec maiori indigens diſcuſſione.

Quæſt. 2. Quæſtiones igitur huius loci propriè ad tractatum de quantitate ſpectant. Nimirum, an ratio menſuræ ſit ab Ariſt. tradita, quam explicamus diſput. 40. ſect. 3.

3 Rurſus an ratio menſuræ primo ac proprie in quantitate reperiatur: in alijs vero quaſi ſecundario & per analogiam: id enim eſt quod Ariſt. hic ſentire videtur: dictum eſt autem de ea re diſp. 5. ſect. 6. n. 4. & latius diſp. 4. ſect. 3.

4 Altera quæſtio eſt an ratio menſuræ per ſe primo vnitati ſeu vno conueniat, vt etiã Ariſt. ſignificat, & quo modo dictum hoc cum priori conueniat, quandoquidẽ vnum, quantitas non eſt, ſed principiũ numeri, vt ſtatim hic dicitur: de quo diſp. 40. ſect. 3.

5 Quomodo verũ ſit, vnum eſſe principiũ numeri, & de quo vno id accipiendum ſit. diſp. 41. ſect. 2.

Caput tertium.

Proſequitur Philoſophus eandem materiam.

1 In hoc capite quæri ſolet an menſura eſſe debeat homogenea, eiuſdem generis cũ re menſurata: hoc enim addit Ariſtoteles in hoc capite. Habet tamen facilem ſolutionem: ſenſus enim Ariſtotelis non eſt, menſuram, & menſuratum debere eſſe ſemper eiuſdem generis proprie ſumpti. Nam primum ens eſt menſura cæterorum, & cum illis in genere non conuenit. Eſt ergo ſenſus, inter menſuram, & menſuratum debere eſſe formalem conuenientiam, nam ſi omnino ſint æquiuoca, & ſolo nomine conueniant, non poterit vnum per acceſſum ad aliud mẽſurari: nã erunt omnino diuerſa: hæc autem conuenientia interdum eſt tantum analoga, vt inter Deum, & alia entia, interdum eſt generica, vt inter albedinem, & reliquos colores. Additque Alenſis hic, non poſſe eſſe ſpecificam, quia indiuidua ſunt eiuſdem rationis, & ideo non eſt maior ratio cur vnum ſit menſura, quam alia. Veruntamen hoc ſolum procedit de indiuiduis quatenus ęqualia ſunt: quatenus vero inęqualia eſſe poſſunt, poteſt quod perfectiſſimum fuerit, vel maxime vnum, eſſe menſura cæterorum, vel in intenſione, vel in duratione, vel etiam in ſingulari perfectione: ſi in hac poteſt eſſe inæqualitas inter indiuidua eiuſdem ſpeciei. Procedit etiam de menſura ex natura rei: nam ſecundum humanam accommodationem ſumi poteſt quantitas vnius indiuidui ad aliam ſimilem menſurandam.

2 Altera quæſtio, vel propoſitio hic notãda eſt. An ſcientia ex reb. vel res ex ſcientia mẽſurentur. Ariſt. enim hoc poſterius affirmare videtur in illis verbis, *At ſcientiã quoq; & ſenſum menſurã rerũ dicimus eſſe.* Sed non intelligit eſſe menſuram obiectorũ, ſed rerũ quas per menſuras cognoſcimus, nam applicãdo ad ſenſum vel intellectum ipſam menſuram, fit menſuratio. Quod patet ea ratione quam ſubdit, dicens, *propterea quia per ea aliquid* cognoſcimus. Sicut ergo 4. Phyſ. cap. 14. animam vocauit Ariſt. numerũ numerantẽ partes motus, ita hic vocauit ſcientiã, & ſenſum menſurã menſurati. At cõparatione obiectorũ ſubdit ſtatim Philoſophus, *Atqui menſurantur magis quam menſurent.* Hæc enim verba D. Thom. & omnes referunt ad menſurationẽ cognitionis ex obiecto. Quãuis Ariſt. ſolũ explicare voluerit in ipſo ẽt actu menſurãdi, vnã quantitatem per aliam etiam ipſam ſcientiã, & ſenſum mẽſurari, quia menſurãdo rei quantitatẽ, ſimul menſuratur cognitio, quæ de illa quantitate habetur, quatenus illã repræſentat. De illa vero quæſt. ſcilicet, de menſura veritatis, videri poſſunt dicta in diſp. 8. de verit. vbi diximus, veritatẽ noſtræ ſcientiæ ex rebus mẽſurari, & non ècõuerſo ſcientiã autẽ Dei eſſe menſuram rerũ, & ab eis nõ menſurari: & declarauimus quid diſcriminis in hoc ſit inter naturalia, & artificialia reſpectu humani intellectus; & inter res ſecundum eſſe eſſentiæ, & ſecundum eſſe exiſtentiæ reſpectu diuini.

Caput quartum.

Vnum non eſſe ſubſtantiam à rebus indiuiduis ſeparatam.

Præcipuè hic quæri ſolet an detur vnum ens primum quod ſit menſura cæterorum, vel vna ſubſtantia quæ ſit aliarum menſura. Veruntamen quod ad mentem Ariſtoteles attinet ſciendum eſt, ipſum in hoc capite directe non tractare an detur vna ſubſtantia quæ ſit menſura cæterarum, vel vnum ens primũ quod ſit omnium menſura; vix enim aliquid de hac quæſtione in toto textu reperitur: & D. Thom. qui optime exponit, nullam fere de hac re mentionem facit. Sed tractat Philoſophus quæſtionem cum Platone, an ipſum vnum ſit ſubſtantia quædam abſtracta quæ non habeat aliam naturam niſi vnitatem, & ex profeſſo probat non dari talem ſubſtantiam, quæ ſit ipſum vnum; quod eſt euidentius, quam vt probatione indigeat: neque exiſtimo tale vnum à Platone vnquam excogitatum. Hinc ergo concludit Ariſtoteles, quod ſicut in quantitate, & qualitate, & alijs rebus, vnitas nihil aliud eſt, quã entitas vniuſcuiuſq; rei indiuiſa, ita ẽt in ſubſtantijs. Ex quo tandẽ obiter infert, quod ſicut in coloribus datur vnus primus color, ita in ſubſtantijs vna ſubſtãtia, quæ non erit aliquid ſeparatũ, ſed ſingularis aliqua ſubſtãtia.

Hinc ſumpſerunt expoſitores occaſionẽ quærendi, quæ ſit hęc ſubſtantia vna. Et Scotus hic quẽ tranſcribit Antonius Andr. quęſt. 1. lib. 10. dicit non eſſe Deum, ſed primam intelligẽtiam, quia hæc eſt in genere ſubſtantiæ, non vero Deus. At vero Commentator, & latius Alex. Alenſ. declarant eſſe Deũ. Sed lis fere eſt de nomine, & parui momenti.

Non eſt enim dubium quin Deus ſit extrinſeca menſura omnium multo altiori modo quam poſſit eſſe intelligentia. Primo, ratione ſummæ perfectionis ſuæ, ſimpliciſſimè, & eminentiſſimè continentis omnes perfectiones. Secundo, ratione ipſarum rerũ omnium, quas in ſe habet. Tertio, quia omnia entia ſunt entia per analogiam ad hoc ens, & per participationem eius: & omnes ſubſtantiæ creatæ ſimiliter ſunt participationes huius ſubſtãtiæ, & non alterius. Quarto, quia ſi ſit ſermo de menſura ſecundum ſe, ſic cõſtat, Deo maxime conuenire, quia eſt maximè indiuiſibilis, immutabilis, & perfectus: ſi quoad nos, nobis etiam eſt notior, quam prima intelligentia. Neque oportet, vt Deus ſit proprie in genere, ſed ſatis eſt vt habeat conuenientiam aliquam formalem, vt præced. cap. dictum eſt.

Si quis autem velit aſſignare menſuram intrinſecam ſubſtantiarum contentam in pręedicamẽto ſubſtantiæ, non eſt dubium quin prima intelligẽtia poſſit eam

ſit eam rationem ſubire. Nam habet perfectionem tali muneri accommodatam, ſcilicet, vt per comparationem ad illam, cæterarum perfectio mēſuretur, & cognoſcatur. Item ſuprema ſpecies in toto genere animalium, vel viuentium, vel corporum, poteſt eſſe menſura omnium ſpecierum ſub tali genere cōtentarum, ſeruata proportione: ergo, & prima ſpecies totius generis ſubſtantiæ poterit eſſe reliquarū menſura. Dices, Menſura ſecundum Ariſtotelem debet eſſe minima: perfectio autem Dei, vel angeli non eſt minima, ſed magna, vel infinita, ex qua parte magis repugnat Deo ratio menſuræ, quia infinitè, atque ita æqualiter ſuperat omnia. Reſpōdetur, Mēſura quanta debet reduci ad minimam aliquam quātitatem, vt ſit aliquo modo indiuiſibilis, tamen menſura perfectionis non debet eſſe minima, ſed ſumma maxime autem indiuiſibilis, & ſimplex. Infinitas vero non obſtat, quia inæqualiter à creaturis participiatur: & ita ex parte earum eſt inæqualis acceſſus ad illam Dei magnitudinem; & hoc modo per illam menſurantur.

Caput quintum.

De oppoſitione inter vnum, & multa.

1 Prima quæſtio hic eſt quomodo vnum, & multa opponantur, quā breuiter tractamus diſp. 5. ſect. 6.

2 An vnum ſit prius multitudine, & diuiſio in diuiſione. ibid. ſect. 7.

3 An idē, & diuerſum adæquatè diuidant ens, & quomodo opponātur. diſp. 7. ſect. 3. & idem cōſtat, quid ſit dicendū de ſimili, & diſſimili: æquali, & inęquali: hæc enim omnia eandē proportionem ſeruāt.

4 Quo modo intelligēda ſit illa propoſitio, *Ea genere differunt, quorū non eſt materia vna*. diſp. 35. ſect. 2.

5 An genera diuerſorum prædicamentorū dicenda ſint propriè differre, vel eſſe diuerſa. Ariſt. enim hic primum inſinuat, ac communiter cenſentur primo diuerſa. Sed de hac re ſatis diſp. 32. ſect. vlt. diſputatio. 39. ſect. vlt. nonnihil diſput. 4. ſect. 1. & 2.

Cætera quæ de diuerſitate ac differentia hic dicūtur, à Philoſopho ſufficienter tractantur: & in inſinuata etiam ſunt ſupra lib. 5. cap. 9. & 10.

Caput ſextum.

De contrarietate.

Hinc ad finem vſque libri agit Ariſtoteles de oppoſitis, & præſertim de contrarietate, quæ res parum difficilis eſt, & fere Dialecticorum propria: & ideo pauca in hoc opere de oppoſitis diſputamus. Ea verò, quæ neceſſaria viſa ſunt, inter diſputandum de qualitate, in quo ſolo genere propria cōtrarietas reperitur, dicta ſunt diſp. 45. per totam. Oppoſitioq́ue vero relatiua in diſp. de relatiuis, quæ eſt 47. proprium locum habet. De negatione autem, & priuatione, in vltima diſputatione de entibus rationis dicimus.

Quæſtio 1. In hoc ergo cap. diſputari poſſet primò de illa propoſitione, quę in principio capitis ſupponitur, *Vbi datur maior, & minor diſtantia, datur etiam maxima ſeu ſumma*. Videtur enim non eſſe in vniuerſum vera, nā in numeris eſt maior, & minor diſtantia: magis enim diſtat binarius à quinario, quā à ternario: & tamen non datur maxima. Idem eſt in figuris, & in ſpeciebus rerum ſubſtantialium: magis enim diſtant inter ſe homo, & leo, quā leo, & equus: & tamē non datur maxima diſtantia, quia data quacunque ſpecie perfecta poteſt dari perfectior. Item non ſequitur, datur maior, & minor diſtantia, ergo poteſt dari minima: ergo nec ſequitur dari maximā. patet antecedens, quia inter extrema maxime diſtantia poſſunt in infinitum multiplicari media magis, & minus diſtantia, ita vt nunquam perueniatur ad vltimum quod minime poſſit diſtare ab extremis, vt calor ſummus, & minimus in intentione (ſuppoſito quod dentur) maxime diſtant, & dantur inter hos quidam magis, alij minus diſtantes, & tamen nullus datur calor diſtās à ſummo qui minime diſtet. Denique in quantitate datur maior, & minor pars, & tamē non datur maxima aut minima: & ideo dari pōt maior vel minor inæqualitas, non tamen maxima.

Reſpondeo argumenta conuincere conſecutionem non eſſe formalem, ſed ſolum in ijs tenere in quibus non datur proceſſus in infinitum. Supponit autem Philoſophus de facto non dari hunc proceſſum in ſpeciebus rerum, aut qualitatum: & ideo non probat ſpecialiter illationem: ſed tanquam certum ſumit, ſicut datur in qualitatibus, verbi gratia, maior & minor diſtantia, ita etiam dari maximam. Quod inductione, & experientia cōfirmat ex proximis terminis mutationum, quæ fiunt inter aliquos vltimos terminos, & maxime diſtantes. Denique ſecluſo proceſſu in infinitum, quia ſolum datur aut in rebus poſſibilibus, de quibus non eſt ſermo, aut in diuiſione continui, vel aliqua proportione quæ inde reſultet, vt fere in omnibus exemplis adductis fit: ſecluſo (inquam) hoc proceſſu, optima eſt illatio. Vnde Diuus Thom. in Commentario non aliter eam probat, niſi quia non datur proceſſus in infinitum. Et eodem modo inferri poteſt dari minimam diſtantiā, ſi verſus alterum extremum non detur ille proceſſus.

Et præterea ex vi illationis, non inferri dari maximam diſtantiam poſitiuè ſed negatiuè tantum, id eſt aliquam, qua nulla ſit maior: hoc autem euidenter infertur ex eo quod nō proceditur in infinitum. Quod vero illa ſit tantum quæ cæteris ſit maior, & quod ſub eodem genere non poſſint dari duæ diſtātiæ ſpecierum inter ſe repugnantiam ſeu oppoſitarum æque diſtantium, non poteſt ſatis colligi ex illo antecedente, neque ex negatione proceſſus in infinitum, vt per ſe conſtat. Fortaſſe vero ad contrarietatem ſufficit diſtantia maxima illo modo: tantum enim diſtare videtur iuſtitia ab iniuſtitia, ſicut temperantia ab intemperantia: & vtraque diſtantia eſt ſub genere habitus moralis. Et ſub genere vitij tantum diſtat prodigalitas ab auaritia, ſicut temeritas à puſillanimitate. Itaq; licet in vna veluti linea, & latitudine, extrema maxime differant, non tātum negatiuè, ſed etiā poſitiuè comparationem mediorum: tamen ſecundū diuerſas lineas, & conſiderationes poſſunt eſſe plures diſtantiæ maxime etiā ſub eodem genere prout ad contrarietatem ſufficit, vt declaratum eſt.

2 Secundo poteſt inquiri an bona ſit definitio cōtrarietatis quæ ex hoc capite ſumitur, ſcilicet, eſt, *Maxima diſtantia eorū quæ ſub eodem genere maxime differunt, & ab eodem ſubiecto ſe expellunt*. Ita enim fere omnes expoſitores definitionem colligunt: & ita cenſendus eſt Ariſtoteles alias definitiones, quas hic refert, probare, vt huic æquiualeant. De quo diſputat. 45. dictum eſt.

3 Vbi etiam tractamus quæſtionem illam, an contrarietas in ſolis qualitatibus reperiatur: quoniā definitio videtur etiam alijs conuenire niſi aliquid ſub intelligatur.

4 Item an vni vnum tantum contrariū ſit, & quomodo media opponantur extremis, & inter ſe.

5 Preterea quomodo extreme cōtraria ſint in medijs, vel poſſint eſſe ſimul in eodem ſubiecto.

6 Et ea occaſione ibid. agitur de cōtrariorum permiſtione: De eorum vero intentione, & remiſſione agimus in diſp. 46.

Caput ſeptimum.

De differentia inter contrarietatem, & alias oppoſitiones.

In hoc cap. nihil fere occurrit notatione dignum. Nam quod Ariſtoteles ait, primam contrarietatem eſſe

eſſe habitum & priuationem, hunc habet ſenſum, omnia contraria eſſe aliquo modo priuatiuè oppoſita, & illud eſſe quaſi radicem ſuæ oppoſitionis. Duobus autem modis poteſt intelligi in contrarietate includi priuatiuam oppoſitionem, ſcilicet, vel quia vnum cõtrarium infert priuationem alterius, vel quia vnum eſt imperfectũ & deficiens reſpectu alterius: & ideo ad illud per modum priuationis comparatur: & vtrumque verum eſt, hoc autem poſterius magis intendit Philoſophus.

Quod etiã hic dicitur inter priuatiue oppoſita dari medium, ita intelligendum eſt, vt in ipſo medio recedatur à proprietate priuationis: datur enim mediũ tum formæ, tum etiam aptitudinis ad formam: de qua re latius in prædicto loco.

Caput octauum.

Quo modo vnum vni contrarium ſit.

Hæc res tractatur à nobis dicta diſp.45. Quod vero hic Ariſtoteles tractat de æquali, quo modo opponatur duobus, ſcilicet maiori, & minori, difficultatem non habet: opponitur enim quaſi relatiuè, ſeu potius per carentiam cuiuſdam relationis quam poſſet habere: & ideo ait Ariſtoteles opponi quaſi priuatiue. Ait etiam illam oppoſitionem poſſe reduci ad eam quæ eſt inter vnum & multa: quia æqualitas in vnitate fundatur, magnum autem & paruum in carentia illius vnitatis, ſeu in varietate magnitudinis vel quantitatis.

Caput nonum.

Quo modo vnum opponatur multitudini & numero.

Quæſt. 1. In hoc cap. dubitatio non habet quod ait Ariſt. multitudinem cõparari vt genus ad numerũ, & numerum addere multitudini rationem menſurati ſeu mẽſurabilis per vnitatem: ideoq; multitudinem opponi vni quaſi cõtrariè, vel priuatiuè numerũ vero opponi relatiuè. Et ratio difficultatis eſt, quia ſicut omnis numerus eſt multitudo, ita omnis multitudo eſt numerus: quo modo ergo multitudo ſe habet vt genus ad numerum. Itẽ omnis multitudo vnitatibus cõſtat, ergo per vnitatẽ menſurari poteſt: nõ ergo in hoc differt à numero. Hic locus dupliciter explicari poteſt: primo vt Ariſt. hic ſentiat ſolã multitudinem ex rebus quantis conſtantẽ eſſe numerũ, ac menſurabilem vnitate quantitatiua, ſolamq; hanc eſſe principium numeri: ideoque multitudinem appellari genus vel quaſi genus, quia comprehẽdit numerum quantitatiuũ, & omnem multitudinem tranſcendentalem. Secunda interpretatio eſt, numerum ſignificare multitudinem definitam ac terminatam multitudinem vero abſtrahere, & de ſe comprehendere etiam infinitam multitudinem: & ideo numerum dicere multitudinem menſurabilem vnitate: multitudinem vero abſtrahere, quia multitudo ex vi huius communis rationis poteſt eſſe immenſurabilis. Quod horum ſit magis ad mentem Ariſt. nõ videtur ab ipſo ſatis declaratum. Prior tamen expoſitio eſt D. Thom. & communis. Iuxta quam hic eſt ſermo de menſura quãtitatiua, & ſenſibili. Quid autem in re verum tractatur diſp.41. ſect.2.

Caput decimum.

Medium inter contraria eſſe eiuſdem generis, ex illisque conſtare.

Quæſt.1. Primo quæri poteſt, de quo genere contrariorum loquatur hic Ariſtoteles: Et non eſt quæſtio de medio per abnegationem extremorum, tum quia certum eſt hoc medium non conſtare illo modo ex extremis, & de illo non poſſe verificari alia quæ hic Ariſtoteles de medio docet: tum etiã quia inter priuatiue, & relatiue oppoſita inuenitur hoc medium: quod hic Ariſtoteles negat. Certum eſt ergo hic loqui Ariſtotelem de medio poſitiuo, quod eſt aliqua forma poſitiua media inter extreme contrarias. Hoc autem medium triplex videtur reperiri: vnum per formalem miſtionẽ contrariorum in gradibus remiſſis, ut eſt tepiditas: alterum per uirtualẽ continentiam ſeu participationem extremorum, vt ſunt colores medij inter extremos: aliud denique per receſſum ab vtroque extremo, vt virtus inter duo extrema vitia.

Quæri igitur poteſt an quæ Ariſtoteles hic docet de medio, vera ſint abſolutè & vniuerſe de medio formali ſeu poſitiuo, an de aliquo horum in particulari. Ariſtoteles enim nihil diſtinguit, & doctrinaliter loquitur: vnde videtur ſermo eius eſſe vniuerſalis. At obſtare videtur, quod medium tertij generis non poteſt vere dici conſtare ex extremis, nec eſſe in eodem genere cum illis, neque eſſe quaſi proximũ terminum tranſmutationis ab vno vitio ad aliud extremum: has autem tres conditiones potiſſimè tribuit Ariſtoteles hoc capite medijs inter contraria.

Sed dicendum, ſermonem eſſe vniuerſalem, vt expreſſe conſtat præſertim ex fine capitis. Verificatur autem doctrina proprijſſime de medio primo modo ſumpto (quanquam quæſtio ſpecialis ſit an tale medium detur, de qua in dict. diſp.45.) In medio autem ſecundo modo ſatis etiam proprie locum habent duæ primæ conditiones: tertia vero non eſt ita intelligenda, vt neceſſe ſit media, non per quod proceditur ab extremo in extremum eſſe ſemper eiuſdẽ rationis, ſed in quibuſdam contrarijs continget tranſiri per medium formale ſeu formaliter continẽs extrema refracta, in alijs vero per medium virtuale: ſolum vero accidit hoc poſterius, quãdo qualitates extremæ non poſſunt formaliter coniungi; de quo etiã in citato loco dictum eſt.

At vero de medio tertio modo non verificantur dictæ conditiones in proprie, ſed per quandam proportionem. Eſt autem conſiderandum, habitum virtutis qui eſt medium in extrema vitia, poſſe conſiderari, vel ſolum in ratione habitus inclinantis ad talem operandi modum, vel in ratione virtutis & honeſti boni. Priori modo habet proprie rationem medij, & ita conuenit in genere cum extremis: ſecundo autem modo minime; vnde non opponitur illis vt medium ſub eodem genere, ſed vt extreme oppoſitum ratione generis contrarij: quo modo ait Ariſtoteles capite de Oppoſitione in Poſtprædicam. opponi bonum & malum. Vnde ſub hac ſecunda conſideratione nullo modo conſtat hoc medium ex extremis. Priori autem ratione licet non propriè cõſtet, ſapit tamen aliquo modo naturam extremorũ, nam aliquid habet de opere ſeu inclinatione vtriuſque extremi. Liberalitas enim inclinat ad dandum, in quo aliquo modo conuenit cum prodigalitate: ſimul vero inclinat ad retinendum aliquando, in quo accedere videtur ad aliud extremum. Et hac etiam de cauſa, licet non ſit neceſſe tranſire à vitio ad vitium per virtutem, neceſſe tamen eſt tranſire per quandam quaſi materialem participationem vel limitationem virtutis: nemo enim ex auaro fit prodigus, niſi prius cœperit expendere, quod poſset ſæpe ſtudioſe facere ſi vellet.

Quanquam principium illud: *Non tranſitur ab extremo in extremum niſi per medium*, intelligi debet de tranſmutatione, quæ fit per modum phyſicum ac proprium: nam quæ fit per actus immanẽtes aut inſtantaneas mutationes, non oportet ita fieri vt per ſe conſtat.

Caput

Caput vndecimum.

Contraria eſſe ſpecie diuerſa, & ſpecificã diuerſitatem includere differentiarum contrarietatem.

Quæſtio. 1. Præcipua quæſtio & huius loci propria eſt, an differentiæ diuidentes genus in varias ſpecies ſint contrariæ, & è conuerſo, an cõtraria ſpecie differãt. Vtrũque enim videtur Ariſt. affirmare. Et poſterior pars difficultatẽ nõ habet, quia clarum eſt, quæ ſub eodẽ genere cõtraria ſunt, neceſſario eſſe ſpecie diuerſa, nã quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, vt talia ſunt, non poſſunt eſſe contraria, cum ſimilia ſint.

Altera vero pars videtur vel impropria, vel falſa, ſcilicet omnes differentias, diuidentes genus in ſpecies diſtinctas, eſſe contrarias. Alias etiam in ſubſtantia & in omni genere eſſet propria cõtrarietas: ꝙ falſum eſt, vt conſtat ex Ariſt. in Prædicamentis, & ex ijs quæ tradidimus diſp. 45. Sed dicendum breuiter, contrarietatem inter formas phyſicas eſſe propriam qualitatum: cõtrarietatẽ vero inter formas ſeu quaſi formas Metaphyſicas extendi ad alia genera. Adde etiam hanc contrarietatem, quæ dici poteſt Metaphyſica, eſſe minus propriam, quia genus non comparatur ad differentias proprie vt ſubiectum, à quo mutuò ſe differentiæ expellant: ſed vocatur contrarietas, quia eſt repugnatia inter formas poſitiuas, & ita maxime aſſimulatur propriæ contrarietati.

3 Rurſus poſſet hic obiter inquiri, an genus ita cõtrahatur per differẽtias, vt ipſummet in diuerſis ſpeciebus diuidatur, & eſſentialiter diuerſificetur. Expreſſe enim id affirmat Philoſophus, vt notarunt D. Thomas, Alenſ. & alij. Videtur tamen habere difficultatem, propter generis vnitatẽ & vniuocationem fundatam in re ipſa. Nihilominus ſententia Ariſt. veriſſima eſt: ex qua habes genus in re nõ differre ab ea ſpecie in qua contractum eſt: hæc enim eſt mens Ariſt. hic quam latius tractaui diſp. 6. ſect. 9. Habes etiam hinc principium ſeu formam à qua ſumitur genus, non eſſe eiuſdem eſſentiæ in rebus differentib. ſpecie, atque ideo non eſſe in re formas diſtinctas à quibus differentia generica & ſpecifica ſumuntur, vt late diſputatione decimaquinta, ſect. 10.

Quæſt. 4. Vltimo hic quæri poteſt an genus & ſpecies inter ſe differant ſpecie, vel ſint eiuſdem ſpeciei: Ariſtoteles hic vtrumq; negandum cenſet: quod explicui diſp. 7. ſect. 3.

Caput duodecimum.

Contrarietatem aliquam eſſe ſine ſpecifica diuerſitate.

Quæſt. 1. Hic ſtatim occurrit quæſtio de ipſa aſſertione à Philoſopho intenta: quoniam videtur repugnare quod contraria non ſint eſſentialiter diuerſa, vt ex definitione ſupra tradita colligitur, & ex eo quod dictum eſt cap. præcedenti, quod contrarietas eſſe non poteſt inter ſimilia vt talia ſunt, quæ vero ſunt eiuſdem ſpeciei, ſimilia ſunt. Sed res eſt facilis, poſſunt enim contraria formaliter inter ſe compara ri, vt ſunt ſub genere ſub quo per ſe conſtituũtur, vel reſpectu ſubiecti cui denominatiue tribuuntur. Priori modo differunt ſpecie, vt album & nigrum quatenus alia ſunt, & ſub colorato per ſe collocantur: & ſic procedit ratio dubitandi tacta. Poſteriori modo non cauſant ſemper ſpecificam diuerſitatem in ſubiecto: & hoc ſenſu procedit dubitatio & reſolutio Ariſtotelis in hoc capite. Perinde enim eſt, ac ſi quęſiuiſſet, cur differentiæ quædã inter ſe oppoſitę ſint, per ſe reſpectu ſubiectorum & indicent eſſentialem differẽtiam inter illa: quædam vero ſint per accidẽs, & ſolam indiuidualem diſtinctionem oſtendant. Imo interdum neque hãc demonſtrant, ſed accidentalem mutationem eiuſdem indiuidui. In hoc ergo ſenſu verum eſt aliquam contrarietatem non conſtituere ſpecificam diuerſitatem in ſubiecto.

Reddit autem Ariſt. rationem, quia quædã cõtrarietas ſequitur formam, & illa eſt per ſe, & ad eſſentialem differentiã pertinet: alia ſequitur materiã; & hæc eſt vel indiuidualis, vel accidẽtaria. Vbi ſolũ notetur, aliquid poſſe conſequi materiã vt per ſe ac neceſſario connexum cum eſſentia talis materiæ ſecundũm ſe: & contrarietas quæ ſic ſequitur materiam, etiam facit eſſentialẽ diuerſitatem, vt de corruptibili, & incorruptibili dicetur capite ſequenti. Et ratio eſt, quia etiã materia pertinet ad eſſentiam rei. Aliquid vero dicitur cõſequi materiã, quia ex diſpoſitionibus, vel mutationib. materiæ conſequitur: nã quia materia eſt paſſiua potẽtia, eſt principiũ & radix omnium extrinſecarum mutationum. Contrarietas ergo quæ hoc modo ex materia ſequitur, eſt vel accidẽtaria omnino, ſi ab extrinſeco, mere per accidẽs eueniat, vel ad ſummum indiuidualis, ſi ex peculiari & indiuiduali diſpoſitione materiæ conſequatũr, vt eſt conditio ſexus fœminini, vel maſculini, de qua in particulari hoc cap. Ariſt. quæſtionem propoſuit.

Caput decimumtertium.

Contrarietatem interdum eſſe inter ea quę differunt genera.

Hic ſolum occurrit quæſtio de illa propoſitione, *Corruptibile & incorruptibile differunt genere*, quo ſenſu vera ſit; quæ tractata eſt diſp. 35. & in ſuperioribus ſæpe notata eſt.

LIBER VNDECIMVS Metaphyſicæ.

In toto hoc libro nihil nouum Ariſtoteles docet, ſed in ſummam quandam redigit, quæ in ſuperioribus libris tradiderat, adiungens multa ex ijs, quæ in libris Phyſicorum docuerat: & ideo vero omnes interpretes & ſcriptores nullam quæſtionem circa totum hunc librum mouent, neq; aliquid notant, præter ea, quæ ad textus intelligentiam conferunt. Quæ D. Tho. præter alios, ſatis perſpicuè docet.

In duobus ergo primis capitibus proponit iterum Philoſophus quęſtiones fere omnes quas libro tertio propoſuerat, nihil definiens: quare iterum eas hic repetere ſuperuacaneum duco.

In capitibus tertio, quarto, & quinto ea reſumit, quæ in toto libro quarto latiſſime tradit. Nimirũ in tertio capite proponit huius ſcientiæ obiectum & analogiam entis, ſecundum quam ait poſſe vnũ obiectum huius ſcientiæ conſtitui, ad quam proinde pertinet prima principia, primaſque rerum cauſas, proprietates & oppoſitiones conſiderare. Vbi obiter attingit quo modo inter priuatiuè oppoſita poſſit eſſe medium, quod iam notatum eſt in libro decimo, circa caput ſeptimum. In quarto vero & quinto capite defendit Ariſtoteles veritatẽ illius primi principij, *Impoſſibile eſt idem de eodem ſimul affirmari & negari*: nihilque addit ijs quæ in libro quarto dixerat. Obiter vero in capit. tertio attingit quæſtionem de continuitate alterationis & augmentationis. De qua re in diſputatione 46. aliqua tractamus.

Rurſus in ſexto capite repetit, quod ſit munus & obiectum huius ſcientiæ, attingitque diuiſionem illam ſcientiæ in ſpeculatiuam & practicam; & huius in factiuam ſeu mechanicam, & actiuam ſeu moralem: illius vero in Phyſicam, Mathematicam, & Metaphyſicam: quam etiam tradiderat in libro ſexto. Et hac occaſione declarat diuerſos modos definiẽdi Phyſici & Metaphyſici per materiam & ſine materia, de quibus latiſſime in ſeptimo libro dixerat. Hic etiam repetit propoſitionem, quam circa lib. 6. capit. ſecundo notauimus, quod ſcilicet, ſi nulla

eſt

eſt ſubſtantia ſeparata à materia, ſcientia naturalis ac phyſica eſt omnium prima, quam etiam declaramus loco ibi notato. Denique in eo capite habet pro poſitionem hanc, *Si aliqua eſt in rebus natura & ſubſtantia ſeparabilis & immobilis, in eo ordine diuinitatem eſſe: & hoc* (inquit) *erit primum & principale principium.* Quæ notanda eſt pro ijs, quæ de mente Ariſtotelis de primo principio diſputamus diſput. 29. ſect. 2. Cui coniungi poteſt illa quam in capite ſecundo (licet diſputando) proponit, vbi ait à peritioribus Philoſophis poſitum eſſe aliquod tale principium, talemque ſubſtãtiam. *Quo namque pacto ait ordo erit non exiſtente aliquo perpetuo, ſeparato & permanente?*

Deinde in capite ſeptimo repetit Ariſtot. quæ lib. 6. Metaph. docuerat, nimirum, ens per accidens, & ens verum, ſub ſcientiam hanc non cadere, & huius occaſione recolligit etiam quę de contingentibus effectibus, fortuna, & caſu, tum ibi, tum etiam 2. Phyſicor. docuerat; de quibus in ſuperioribus iam ſunt ſignata diſputationum loca: nam de vero ente dicimus diſput. 8. de contingentia vero in diſput. 19.

In reliquis capitibus ab 8. vſque ad 11. recapitulat Ariſtot. multa ex ijs quæ in Phyſic. à 3. libro vſque ad 6. docuerat. In capite enim octauo definitionem motus inueſtigat, & quo modo ad mobile, ad mouẽtem, ad actionem, & ad paſſionem comparetur: & eandem doctrinam habet, quam in 3. Phyſic. quam nos prout ad Metaphyſicum ſpectare poteſt, tractamus in diſput. 48. & 49. quæ ſunt de actione, & paſſione. Hac occaſione, aliqua tangit Philoſophus de actu & potentia, quæ in diſputatione 43. fuſe tractantur.

In nono autem capite repetit quæ de infinito docet lib. 3. Phyſic. & in lib. de Cœlo. Solum aduerto, hic Philoſophum extendere aliquantulum ſermonẽ, & probare non poſſe eſſe infinitum, non tantum in corporibus ſenſibilibus, ſed ſimpliciter in entibus etiam ſeparatis. Veruntamen ſemper ſupponit infinitum eſſe paſſionem rei quantæ: & ita nihil affert, quod infinitati Dei obſtare poſſit.

In capite 10. materiam de motu proſequitur, varias ſpecies motuum ac mutationum diſtinguens. In quo ſolum obſerua, cum inductione omniũ prædicamentorum oſtendat, ſolum ad quale, quantum, & vbi eſſe mutationem: cumque per cætera diſcurrat, ſolum Quando, habitum, & ſitum omittere: fortaſſe quia de quando & de motu ſeu paſſione eandem rationem eſſe cenſuit, quod tempus ſit paſſio motus: habitum autem & ſitum, ſæpe prætermittit (vt ſupra lib. 5. cap. 7. notauimus) tanquam parui momenti, & impropria, parumque à cæteris diuerſa.

Tandem in cap. 11. Ariſtot. recolit explicationem quorundam terminorum, quibus vti ſolemus in his rebus quæ motum circumſtant: vt eſſe ſimul, vel ſeparata tangi, conſequenter ſe habere, cõtiguum, vel continuum eſſe, & ſimilia, quę in lib. 5. huius operis, & lib. 5. Phyſic. c. 11. tradita ſunt, & neque expoſitionem, neque diſputationem requirunt.

LIBER DVODECIMVS Metaphyſicæ.

Caput I. II. III. IIII. & V.

In his quinque primis capitibus repetit Ariſtoteles, & in ſummam redigit ea quæ ſuperius lib. 7. de ſubſtantia & principijs eius tractauerat, & multa quæ in primo libro Phyſicor. docuerat. Nam cap. 1. ſolum proponit, Metaphyſicam ſcientiam primo ac præcipuè de ſubſtantijs diſputare, quæ eſt res per ſe perſpicua, & ab ipſo ſæpiſſime repetita, quam in diſputatione prima ſeu proœmiali fuſius declaramus.

In capite ſecundo, poſt diuiſionem ſubſtantiæ in ſenſibilem & ſeparabilem, ſeu inſenſibilem, & incorruptibilem, & æternam, proponit tria principia rei naturalis ſeu ſubſtantiæ ſenſibilis, & ex profeſſo probat dari materiam; additque eam communem eſſe omnibus corporibus, non tamen eandem, quæ omnia dictis locis dixerat: eaque tractamus in diſputatione 13.

Quæſt. 1. Hic vero diſputari poterat, an secũdum Ariſtotelem ſit poſſibilis creatio: quia hic ſignificat ex non ente ſimpliciter nihil fieri, de quo in diſputatione 21. dictum eſt.

2 Item diſputari poterat an ſecundum Ariſtotelem omnes ſubſtantiæ immateriales ſint immobiles: ita enim hic eas appellat, de quo diſp. 35.

Deinde in capite tertio oſtendit, preter materiam neceſſarias eſſe formas, non ſeparatas, vt Plato ponebat, ſed materiam informantes, quæ licet non proprie generentur, ſed compoſita ex illis & materia, non tamen antea ſunt quam generatio fiat: quæ etiã in lib. ſeptimo dicta fuerant, & tractantur diſp. 15. Proponit vero hic Ariſt. grauem quæſtionem, ſcilicet, eſto forma non ſit ante generationẽ, an poſt corruptionem totius maneat; & abſolute reſpondet, in quibuſdam nihil obſtare quin ita ſit, ſcilicet in anima intellectiua: *nam in ceteris* (ait) *fortaſſe id impoſſibile eſt.* Sed hanc conſiderationem remittimus in lib. de Anima.

Poſtea vero cap. quarto docet tria principia poſita eadem eſſe ſecundum analogiam, & proportionem in omnibus generibus accidentium: quia in omnibus conſiderari poſſunt, potentia ſeu ſubiectum, forma ſeu ipſum accidens, & priuatio eius. Vbi quęri poteſt an accidentia conſtent propria potentia, & proprio actu phyſicis, ſiue in abſtracto, ſiue in concreto ſumpta. Quæ quæſtiones ſatis ſunt extra intentionem præſentis libri, in quo hæc omnia curſim præmittuntur ad diſputationẽ de ſuperioribus ſubſtantijs. Nec Ariſtotelis mens fuerit tribuere ſingulis accidentibus proprias & diſtinctas potentias receptiuas ſuorum generũ: ſed ſolum explicare proportionaliter in eis illa tria principia rerum: illæ vero quæſtiones tractantur à nobis diſput. 14. quæſt. 3. Vlterius vero extendit Philoſophus ſermonem ad omnes cauſas, dicens eaſdem ſecundum proportionem ſeu analogam rationem eſſe in accidentibus, quæ ſunt ſubſtantiarum. Et obiter nonnulla hic recolligit de principio, cauſa, & elemento, quæ in libro quinto dixerat fuſius, & ibi ſunt expoſita: latiuſque tractata in diſputationibus de cauſis à 12. vſque ad 27. Addit vero hic propoſitionem notandã: nempe, *præter cauſas omnes particulares eſſe cauſam cuncta mouentem tanquam omnium primam;* de qua dicto loco diſput. 20. 21. & 22. inſtituimus, præter alia, quæ in cæteris diſputationib. pręſertim in 24. & 25. ſparſim diximus.

Tandem in capite quinto hoc ipſum proſequitur, varijs modis oſtendens eadem eſſe principia rerum omnium: vel quia ſubſtantiæ ſunt cauſæ omnium accidentium: & ita principia ſubſtantiarum, ſunt principia reliquorum entium. Vel quia inter ſubſtantias quædam ſunt primæ, & cauſæ cæterarum, vt cœleſtia corpora, & animæ eorum, id eſt, vt Diuus Thomas exponit, motrices intelligentię (ſiue proprie dicantur animæ, ſiue per metaphoram) & ideo addit *vel intellectus, appetitus, & corpus,* id eſt ſubſtantiæ intelligentes & amantes, & corpora quibus proxime vtuntur, ſeu quæ mouent, & per ea cauſant. Ac tandem repetit actum & potentiam eſſe principia omnium, non tamẽ eadem, ſed per analogiam: quæ omnia ex diſputationibus citatis conſtant, neque hic aliquid addendum occurrit.

Caput ſextum.

Præter naturales ſubſtantias dari aliquam perpetuam & immobilem.

Quæſt.1. Prima quæſtio hic occurrit an oſtẽdere huiuſmodi ſubſtantias eſſe ſit Phyſici muneris an Metaphyſici,tractat diſp.29.ſect.3.& diſp.35.ſe.1.

2 An recte Ariſt. hoc demõſtrarit in præſente Sũma rationis eius eſt. Impoſſibile eſt omnes ſubſtantias eſſe corruptibiles: ergo neceſſaria eſt aliqua ſubſtantia æterna. Antecedens patet,quia ſi ſubſtantiæ omnes eſſent corruptibiles, nihil eſſet ſempiternũ, cum ſubſtantiæ ſint prima entia ſine quibus alia eſſe non poſſunt. Conſequens autem eſt falſum,quia neceſſe eſt motum ſaltem eſſe ſempiternum:ergo. Minorem probat,quia tempus non potuit de nouo incipere,ita ut antea non fuerit: quia ſine tempore non poteſt eſſe prius & poſterius:ſed tempus non eſt ſine motu,quia vel ſunt idem,aut tempus eſt quędam paſſio motus:ergo perinde oportet motum eſſe ſempiternum,& cõtinuum,ſicut & tempus. *Quod* (ait) *de nullo niſi de circulari,& locali dici poteſt.* Itaque totus hic diſcurſus reuocatur ad illam propoſitionem, quod ſine tempore nõ eſt prius & poſterius,& ideo non poteſt dari initium temporis.

Quæ ratio quoad hanc vltimam ualde friuola eſt: quia,ſi modo noſtro concipiendi loquamur,præter prius & poſterius reale,imaginariũ cõcipitur: & ita potuit tẽpus reale habere initiũ,ante quod non fuerit, illud vero ante quod non ſignificat prius tẽpus, ſed imaginarium tantũ. Si aũt loquamur ſecundum rem, ante hoc tẽpus præceſſit infinita æternitas, cui hoc tempus non ſemper coextitit:& ſic illud *ante* nõ dicit tempus prius,ſed æternitatem,quæ in Deo præextitit, quando tempus non erat. Itaque proceſſus Ariſt.nec firmus eſt,nec neceſſarius. Poteſt autem per dilemma fieri efficax: quia vel ſubſtantiæ corruptibiles ſemper fuerunt;vel non: ſi primum,neceſſaria eſt aliqua ſubſtantia æterna illis perfectior à qua manauerint. Si vero non ſemper fuerũt,non minus neceſſaria eſt illa ſubſtantia, vt ab illa originem duxerint. De hac re diſſerimus late diſp.29. ſect.1.

3 An ſatis oſtendat Ariſt.illam ſubſtantiã non eſſe potentiã,ſed actum,quia perpetuo mouet. Reſpõdetur, iam ex dictis conſtare rationem hanc ex falſo principio & inſufficienter probato procedere. Adhuc tamen illo poſito,non poteſt ex ſolo illo colligi, illam ſubſtantiã eſſe purum actum:nã ſubſtãtia creata poſſet illũ motum perpetuum efficere ſi eſſet poſſibilis. Solum ergo colligitur ex illo motu ſubſtantiã illius motoris ſemper eſſe in actu mouẽdi. Adde, ad hoc etiam eſſe ſupponendum, illam ſubſtantiã eſſe ſemper eandem, quod probatum non eſt: poſſunt enim plures motores viciſſim mouere, & ſigillatim ceſſare. Denique etiãſi idẽ motor ſit ſemper in actu mouendi,nõ ſequitur non poſſe ceſſare: quia poteſt nõ ex neceſſitate,ſed ex libertate perpetuo mouere. De hac re latius diſp.30.ſect. 8. & diſp.35.ſect.1.

4 An ſatis probetur à Philoſopho has ſubſtantias eſſe immateriales,quia ſunt perpetuæ. Difficile ſane eſt huic rationi efficaciam tribuere, cũ ſtatim appareat defectus illationis in ipſis cęlis, qui æterni ſunt, & non ſunt immateriales. Videatur diſp.30.ſect.4. & diſp.35.ſect.1.& 2.

5 An idem ſenſerit Ariſt. de omnibus intelligentijs, quod de prima quoad neceſſitatem eſſendi, & naturæ ſimplicitatẽ,& actualitatem: tractatur diſp. 39.ſect.2.diſp.25. Et exponitur hic locus,in quo videtur Ariſtot. confuſe & indifferenter loqui de illo ſupremo ſubſtantiarũ ordine, quanquam interdum in ſingulari, interdum in plurali loquatur.

Cætera quæ Ariſtoteles hic tractat de actu & potentia,circa lib.9.ſunt notata.

Caput ſeptimum.

De attributis primi motoris.

Quæſt.1. An ex motu cęli ſufficiẽter colligatur vnus primus motor immobilis: de hoc fuſe diſp.30. ſect.1. & 8.

2 An ex ſententia Ariſt.primus motor ſolum moueat cœlum vt finis, vel etiam vt efficiens: hic enim priorem tantum cauſandi modum illi attribuere videtur:ſed hoc ſolum facit,vt eius immobilitatem declaret,alioqui enim eius efficientiam agnoſcit,ut latius tractamus diſp.23.& diſp.30.ſect.17.

3 An ſecundum Ariſt. primus motor moueat primum orbem mediante alia intelligentia,vel per ſeipſum. Hic enim priorem partẽ inſinuat,niſi exponatur quod moueat,vt amatus non ab alio,ſed à ſe: ita enim melius explicatur immobilitas primi motoris, quia non ſolũ in genere efficiẽtis,ſed etiam in genere finis mouet,vt nõ motus ab alio,ſed quia propter ſe operatur abſque motione. Nam ſicut in genere efficientis,ita in genere finis eſt primum & ſupremũ. At vero in reliquis omnibus dictis Ariſt.ſentit nõ eſſe alium motorem illius cœli primum, & immobilem,ſed de hac re latius in libris de cœlo.

4 An primus motor ſit primũ intelligibile in actu, tanq̃ ſimpliciſſima & actualiſſima ſubſtãtia. Ita enim de illo hic ſentit Philoſophus. Tractat diſp.38.ſe.11.

5 An primus motor ſit primum appetibile; quod perinde eſt ac quærere an ſit ultimus finis de quo in diſp.24.diſſerimus. Ex hoc vero loco habes ab Ariſtot. diſtinctionem duplicis finis. Vnus eſt præexiſtens, alter non præexiſtens. Prior acquirendus per media,poſterior etiam efficiendus:& ideo priorem rationem finis ait habere locum in primo motore, non vero poſteriorem.

6 An primus motor ſit ꝑpetua ſubſtãtia oĩum ſimplex,& ſecundũ actũ ſeu purus actus. diſp.30.ſec.3.

7 An primus motor ſit ens ſimpliciter neceſſariũ natura ſua,quod nullo modo poſſit aliter ſe habere. diſp.29. ſect.1.

8 An ſecundũ Ariſtotelem primus motor moueat ex neceſſitate naturæ,vel potius ex præconcepto fine eiuſque neceſſitate. diſp.30.ſect.16.

9 An cœlum & natura pendeant à primo motore ſec. Ariſt. non tantum quoad motum,ſed etiam quoad ſubſtantiam. diſp.20.ſect.1.& diſp.29.ſect.2.

10 An primus motor optimam,ac perpetuã, & actualẽ vitam habeat, ſumma ac perfectiſſima iucunditate affectã,quę ex ſui contẽplatione naſcitur. Tractamus late diſp.30. ſect.14. Non eſt tamen dubiũ, quin Ariſt.hoc loco optime de Deo ſentiat ac loquatur. Cuius illa ſunt verba notatione digna: *Si ita bene ſe habet Deus ſemper, ſicut nos aliquando, admirabile eſt,quod ſi magis adhuc,admirabilius eſt:at ita ſe habet.* Videtur ſane Philoſophus expertus aliquando magnam quandã iocunditatẽ in ſua qualicunque ſpeculatione ſubſtantiarum ſeparatarũ,& præſertim primæ,in qua proinde humanam felicitatẽ alibi conſtituit:hinc ergo aſcendit,& in admirationem venit diuinæ perfectionis. Sicque fere ratiocinatur, Intellectus intelligit per quandam coniunctionẽ ad rem intellectam,& illam in ſe habens cõtemplatur, & hęc operatio eſt optima & maxime delectabilis: ſi ergo Deus eſt ſummum intelligibile,ſibique coniunctiſſimum,& ſe per ſe ipſum perpetuo contemplatur,admirabilis eſt eius vita atque delectatio.

11 An Deus non ſolum ſit ſempiternum ac optimũ viuens,ſed etiam ſit ſua vita, quia eſt ſua operatio,ac purus actus: ita enim de eo Ariſtot. ſentit, & optime,vt diſp.30. ſect.3.& 14. tractamus.

12 Quomodo verum ſit id quod hic Ariſtoteles aſſerit,nempe Deo ineſſe æuum continuum,& eternum. diſp.30.ſect.8. & diſp.50.ſect.1.

13 An Deus,ſicut eſt omnium entium principium ita vt ſit optimum & pulcherrimum eorum. Tractatur à nobis in prædicta diſputat. Habetque locum circa textum hunc, nam hæc omnia plane ſignificat Ariſtoteles,dum reprehendit Pythagoricos,& Speuſiſſum,eo quod negaret Deum eſſe optimum & pulcherrimum, licet ſit principium: non enim ſemper principia ſunt æque perfecta,atq; id quod ab illis fit, vt patet in ſemine. At ipſe reſpondet principium proximum & inſtrumentatiũ non ſemper eſſe æque perfectum, principale vero ac præſertim primum, neceſſario eſſe perfectiſſimum.

14 An ſenſerit Ariſtoteles Deum eſſe ſimpliciter infinitum: recteque id probauerit ex eo quod infinito tempore mouet. diſp.30.ſect.2.

15 An Primus motor immaterialis ſit ac ſimpliciter impaſſibilis,idque ſatis demonſtretur ratione naturali. diſp.30.ſect.1.& 8.

Caput octauum.

De numero ſubſtantiarum ſeparatarum.

Ariſtoteles in hoc capite ex numero cęlorũ mobilium probat numerum immaterialium ſubſtantiarum mouentium, & ordinem ac proprietates earum ex ordine cęlorum mobilium colligit. Circa quem diſcurſum variæ quæſtiones inſurgunt.

Quæſt.1. An probari ſatis poſſit cęlos moueri ab aliqua ſubſtãtia ſeparata præter primã. Hæc ſpectat ad libros de cęlo,illã vero attingimus diſput.35.ſe.1.

2 Eſto ita moueantur,an neceſſe ſit à tot ſubſtantijs ſeparatis moueri cęlos, quot ſunt ipſa corpora cęleſtia.ibid.

3 An probari poſſit numerum ſubſtantiarum ſeparatarum non eſſe maiorem quam cęlorum, aut è conuerſo hunc numerum eſſe maiorem illo,vel neutrum poſſit ſatis oſtendi. ibid.

4 An ſuperius cęlum à ſuperiori & perfectiori intelligentia moueatur, idque intelligendum ſit de perfectione indiuiduali, vel ſpecifica. Quo loco attingi ſolet quæſtio, an cęlum Solis ſit perfectius ſuperioribus planetarum cœlis. Sed non eſt huius loci: Nec refert ad rem præſentem, nam quidquid ſit de ſubſtantiali perfectione,in ratione mobilis, certum eſt,cęlum quo ſuperius, eo habere rationem mobilis perfectioris,tum propter magnitudinem, tũ quia eſt ſuperius,& continet inferiora.

5 An ex incorruptibilitate cęli, vel motus ipſius æternitate,recte colligatur ſubſtantias ſeparatas eſſe incorruptibiles & perpetuas.diſput.35. ſect.1. & 2.

6 An ex cœli motu æterno colligi poſſit illas ſubſtantias eſſe ſine magnitudine,& conſequenter eſse infinitas ſecũdũ Ariſtotelẽ.ibidem,& diſp.30. ſe.4.

7 An putauerit Ariſtoteles tales eſse ſubſtantias motrices inferiorum cœlorum ac primi, & quo ſenſu,intellexerit hanc eſse primam, illam vero ſecundam. Hæ omnes quæſtiones attinguntur à nobis in diſp.29.ſect.2.& in diſp.35.ſect.2. Et quæ ad Metaphyſicum per ſe ſpectant,fuſe tractantur: quæ vero ſunt proprie phyſicæ, & pertinent ad libros de Cælo,ſolum breuiter expediuntur.

8 Et eadem ratione omittimus reliquam partem capitis, in qua Ariſtot.fuſe agit de numero orbium cęleſtium. Itẽ agit de vnitate cęli, id eſt, totius ſphæræ cęleſtis, & conſequenter totius vniuerſi, oſtendens eſse vnum. Ratio autem eius friuola eſt, ſcilicet, quia ſi eſsent plures cęli, haberent principia plura ſolo numero diuerſa: quod impoſſibile probat,quia oporteret talia principia habere materiam. Sed illa prima ſequela friuola eſt, quia poſsunt eſse plures mundi ab eodem principio, vt latius tractamus diſp.29.ſect.1.

9 Impugnatio etiam illius conſequentis attingit quæſtionem de principio indiuiduationis,de q̃ua late diſputatione quinta, ſectione ſecunda, & ſeq. In toto vero hoc diſcurſu Ariſtot. præ oculis habenda ſunt illa verba eius ſatis modeſta: *Ita rationabiliter arbitrandum eſt,quod enim neceſſarium eſt,relinquatur potentioribus dicendum.* Recte enim intellexit has non eſse demonſtrationes,ſeu diſcurſus probabiles.

Caput nonum.

Dubia quædam continens circa diuinam intelligentiam.

Quæſt.1. Prima quæſtio ab Ariſtotele poſita eſt an diuina mens actu ſemper intelligat. Et rationem dubitandi proponit: quia ſi non actu ſemper intelligit: *quidnam præcellens erit? Erit enim vt dormiens.* Si autem ſemper intelligit actu: ergo ab actu intelligẽdi habet nobilitatem ſuam:nõ eſt ergo ipſa nobiliſſima ſubſtantia. Reſponſio vero eſt,ſemper actu intelligere,non intellectione addita ſubſtãtiæ ſuę,ſed per ſuammet nobiliſſimã ſubſtantiã. Et ita ſatisfit vtriq; rationi dubitandi. Quam rem ex profeſso tractamus diſputatione triceſima, ſectione 15. Addit vero hic Philoſophus aliam probationem dictæ reſpõſionis, ſcilicet,quia ſi Deus nõ eſset ſua intellectio, laborioſa ei eſset continuatio intelligendi. Sed ratio non eſt cõuincens, alias idem probaret de omnibus alijs intelligentijs. Quamuis ergo actio non ſit ſubſtantia, poteſt non eſse laborioſa continuatio eius:quia nullam repugnantiam habet cum natura,nec cõtrariam aliquam alterationem,vel mutationem cauſat.

2 Quidnã intelligat diuina mens, an ſe, vel aliud; & an aliud,& aliud ſemper,vel ſemper idẽ. Reſponſio eſt, *Manifeſtum eſt,illud intelligere quod diuiniſſimum honorabiliſſimumque eſt. Quo fit vt ſeipſum intelligat.* Virtute ergo hunc conficit diſcurſum. Diuina mens eſt ſuprema ac nobiliſſima intelligẽtia ſeu intellectio ipſa: ſed ad nobilitatem intellectionis multum refert nobilitas rei intellectæ: propter quod melius eſt quædam nõ videre quam videre, ſi viliſſima ſint:non ergo quælibet intelligentia eſt optima, ſed illa quæ eſt optime rei intellectæ: ergo diuina mens intelligit id quod optimum eſt: ergo intelligit ſe ipſam:alias eſſet quippiam aliud dignius ipſa.

3 Hinc vero oritur quæſtio 3. An ſecundum Philoſophum Deus nihil extra ſe intelligat, ſed ſolum ſe ipſum. Nam prima facie videtur Ariſtoteles ita de Deo ſentire. Sed exponi poteſt cum D. Thoma, non cognoſcere aliud à ſe per ſe primo, aut ita vt ab eo perficiatur, vel ita vt à nobiliſſimo obiecto cognoſcendo impediatur vel diſtrahatur. Sed de hac re latius dicta diſp.30.ſect.15.

4 Alia quæſtio ſuboritur ex reſolutione cuiuſdam dubitationis, quam hic Philoſophus proponit; An ſcilicet in omnibus quæ carent materia, & cõſequenter in omnibus intelligentijs, idem ſint intellectio & res intellecta: & conſequenter angelus ſit ſua intellectio. Videtur enim hanc partem Ariſtoteles inſinuare. Cum enim propoſuiſſet dubium quo modo diuina mens poſſit eſſe intelligentia ſui, cum ſoleat intellectio ab obiecto diſtingui, reſpondet intellectionem non diſtingui ab obiecto, niſi vt formam ſine materia à forma quæ eſt in materia. Vnde cum diuina mens careat materia, non oportet vt in ea res intellecta ab intellectione diſtinguatur. Quæ ratio ſi efficax eſt, in omnibus intelligentijs locum habet. Sed dici poteſt,illam tantum fuiſſe accommodatam quandam proportionem ad explicandum, quo modo in diuina ſcientia propter ſummam eius immaterialitatem, & ſubtilitatem neceſſe non ſit obiectũ proprium ab ipſa ſcientia diſtingui. Non eſt autem neceſse, vt id verum habeat in quauis intelligentia, neque eſt cur dicamus eam fuiſse mentem Ariſtotelis,de qua re late diſp.35.ſect.4.

5 Quinta quæſtio eſt, An Deus ſemper ac neceſſario permaneat in actuali cognitione ſui, vt hic definit Philoſophus. Quod probat optime, quia in deterius mutaretur, ſiue ita ceſſaret, vt maneret in ſolo actu primo tanquam dormiens, vt in 1. quæſt. dictũ eſt: ſiue (quod ad hanc quæſtionem pertinet) à ſui contemplatione ad alia tranſiret: quia ſemper tranſiret ad aliud minus nobile: de hac quæſt. agimus diſput. 30. ſect. 15.

6 An Deus intelligat per ſimplicem intelligentiã, vel componendo: & definit priorem partem; & eſt res clara. Vide diſp. 30. ſect. 15.

Caput decimum.

Vnum eſſe principem ac gubernatorem vniuerſi.

Hæc aſſertio eſt ab Ariſtot. in hoc capite intenta, quam etiam voluit eſſe totius operis concluſionẽ, & quaſi perorationem tanto Philoſopho dignã. Eam vero huiuſmodi diſcurſu demonſtrat: Vniuerſi bonum conſiſtit in debito ordine ſuarum partium, ita vt hoc bonum ſit, quaſi bonum intrinſecum & inhęrens ipſi vniuerſo: ſed non poteſt habere huiuſmodi bonũ niſi in eo ſit vnus aliquis princeps ſupremus, & gubernator eius, qui ſimul ſit extrinſecus & ultimus finis illius, à quo emanet, & ad quem tendat intrinſecum bonum vniuerſi: ergo neceſſarius eſt in vniuerſo vnus ſupremus princeps & gubernator.

Hunc diſcurſum primo declarat Philoſophus exemplo exercitus, cuius intrinſecum bonum in debito ordine conſiſtit: ad illum autem requirit ducem, qui maius bonum eſt tertius exercitus: quia ab ipſo & propter ipſum eſt ordo exercitus. Deinde declarat priorem propoſitionem aſſumptam, explicando breuiter ordinem partium uniuerſi per cõparationem ad domum & familiam bene ordinatam: & res eſt per ſe ſatis clara.

Minorem autem propoſitionem nõ expreſſe ſub ſumit, eam tamen re vera intendit: & ea occaſione diuertit hic iterum ad attingẽdas leuiter & reijciendas antiquorum opiniones de principijs, vt inde colligat nullũ ex dictis modis poſſe recte intelligi, quo modo mirabilis ordo huius vniuerſi ex illis principijs ſubſiſtat & conſeruetur, ſine vllo ſupremo gubernatore.

Et obiter optimas attingit rationes, quãuis breuiſſime & ſubobſcure, qualis eſt illa, quod non ſatis eſt dicere omnia fieri ex contrarijs niſi ponatur aliud ſuperius principium, quod illa ita diſponat, & ordinet viciſſitudines eorum, vt neutrum eorum aliud prorſus abſumat, ſed ſucceſſio generationum perpetuo duret. Eſt item illa ratio, quod ſine hoc principio non poteſt aſſignari cauſa, cur hoc indiuiduum nunc participet ſpeciem & nõ antea, & aliud prius, aliud poſterius. Vtramque vero rationẽ, vt optime D. Tho. notauit, habet in verbis illis: *At tum illis qui duo principia faciunt, aliud principalius principium neceſſe eſt eſſe* (ſcilicet propter rationem primam) *tum illis qui formas* (id eſt ideas) *quia aliud principalius principium eſt: cur enim participauit, aut participat?* Ecce rationem ſecundam. Tandem vero in fine capitis hanc probationẽ illius minoris ſubiungit, *Pluralitas principatuum* ſeu primorum principiorũ non eſt bona: nec confert ad bonum regimen: *at entia nolunt male gubernari: vnus ergo princeps.*

Quæſt. 1. Circa hanc Philoſophi concluſionem, eiuſque probationes variæ inſurgunt quæſtiones. Prima, an hoc diſcurſu vel alijs naturalib. ſufficienter demonſtretur eſſe vnum tantum Deum: quã late tractamus diſp. 29. ſect. 1. & diſp. 30. ſect. 10.

2 An Deus habeat huius vniuerſi prouidentiam, & qualem, quidque in hoc Ariſtot. ſenſerit. diſp. 30. ſect. 16. & 17. præter dicta diſp. 22.

3 An Deus dicatur ſummum bonum vniuerſi ſolum tanquam finis vltimus eius, an vero etiam vt efficiens. Hæc ſæpe tacta eſt in ſuperioribus, & deſignata ſunt diſputationum loca. Hic ſolum notetur, Ariſtotelem in hoc capite ſæpe concludere & coniungere vtrumque, & reprehendere antiquos qui alteram rationem omiſerunt. Specialiter tamẽ approbat Anaxagorã quod poſuerit mentem, vt primum mouens, id eſt, efficiens. Et ſubdit ſtatim, *Verum alicuius gratia mouet, quare alterum, niſi ſit vt nos dicimus*, ſcilicet quod propter ſe mouet.

Cætera quæ de naturali cognitione Dei ſeu primæ cauſæ, & intelligentiarum deſiderari poſſunt, diſputamus late in noſtris diſputationibus. Et de Deo quidem ſub ratione primæ cauſæ in diſput. 20. 21. & 22. ſub ratione vltimi finis in 25. ſub ratione primi exemplaris in 26. ſub propria ratione Dei in 29. & 30. de intelligentijs autem creatis in diſp. 35. vt ſpecialius ſequens index monſtrabit.

LAVS DEO.

INDEX RERVM PRAECIPVARVM, QVAE IN VTROQVE TOMO huius operis Metaphyſici continentur.

Res ad priorem Tomum pertinentes duplici tantum numero notatæ ſunt, quorum prior Paginam, poſterior Columnam deſignat: quæ vero ad poſteriorem ſpectant, tribus numeris indicantur, ex quibus primus Tomum poſteriorem, ſecundus Paginam, tertius vero & vltimus Columnam indicat. Additæ etiam ſunt litteræ, ſub quibus res indicatæ continentur.

Abſtractio, abſtractas, & abſtrahere.

1 ABSTRAHERE *à materia ſenſibili, intelligibili, vel ſecundum eſſe, quid. 5.2.B.14.2.C.1.*

2 *Abſtractiones à materia, quas reſpiciunt Phyſica, Mathematica, & Metaphyſica, in quo differant, & conueniant. 11. 1. D.*

3 *Abſtractio ſeu præciſio intellectus non requirit diſtinctionem eorum inter quæ fit. 48.2.C.*

4 *Abſtractionis varij modi. ibid. D. & E.*

5 *Abſtracta Metaphyſica ſubſtantiarũ, & accidentium quo ad prædicationem vnius de alio æquiparantur. 155.2.B.14.C.*

6 *Abſtracta Metaphyſica generum, ſpecierum, & differentiarum non poſſunt inter ſe prædicari, niſi abſtractum ſuperius, & quaſi genericum de abſtracto inferiori, & quaſi ſpecifico in aliquo ſenſu. 155.2.C. per totam.*

7 *Abſtracta genericæ naturæ cur poſſint vt genus cõcipi reſpectu aliarum naturarum in abſtracto, differentię vero abſtractæ non item. 155.2.D.14.E.*

Accidens.

1 *Accidens nõ eſt adæquata paſſio ſubſtãtiæ. 7.2.A.11.*

2 *Accidentia omnia quæ ſubiecto inhærent, de eius potentia educuntur. 122.1.A.*

3 *Accidẽtia aliqua ſolo numero diuerſa ineſſe poſſe ſimul eidem ſubiecto, negari non poteſt. 123.2.E. ſed nec de omnibus indifferenter affirmari. ibid. 2.B.14. qua ergo diſtinctione vtendum? ibid. & 224. per totam: de potẽtia autem abſoluta de omnibus id ſtatuitur. 124.2.B.C.*

4 *Accidentia ſolo numero diuerſa poſſe eſſe ſucceſſiue in eodem ſubiecto, imo ſemper ita cõtingere, vt certum ſtatuitur, eiuſq; ratio late perpenditur. 125. & 126. 2.E.15.*

5 *Accidens nõ ſemper requirit potentiam receptiua eiuſdem prædicamenti, imo raro accidere, inductione oſtenditur. 294.2.D.7.*

6 *Accidentia eadem numero manere in genito, & corrupto. à 301.1.A. ad 302. & quæ ſint hæc. à 305.2.D*

7 *Accidens quatuor tantũ modis deſinere poteſt. 305.2. A.10. & 11. Accidentia cõpoſiti ab eius forma ſubſtantiali in genere cauſæ formalis mediate pendent, efficientis non ita. 305.2.C.D.E. per totam.*

8 *Accidens eſſe ſubiectum vltimum reſpectu aliorũ accidentiũ, ſupernaturaliter nõ repugnat. 311.1.C. & D.*

9 *Accidens aliquod ratione alterius in ſubſtantia recipitur. ibidem.*

10 *Accidentia omnia alijs accidentibus inhærere non poſſunt, bene tamen aliqua. 312.1.B. & C.*

11 *Accidentia ſpiritualia alijs accidentibus vere inhærẽt. 312.A.2. & B.*

12 *Accidẽs bene põt eſſe materialis cauſa alterius. ibi. C.*

13 *Accidens materialiter cauſans aliud ſæpe ipſum ſolum ad illius eſſe immediate concurrit: aliquando etiam ſubiectum, vel aliud accidens iuxta exiſtẽtiam cauſati. à 313.1.B. per totam.*

14 *Accidentium inſeparabilitas ab aliquibus ſubiectis à forma ſubſtantiali prouenit. 316.2.A. & B.*

15 *Accidentia non proprie fieri, ſed ad efficientiam accidentalis compoſiti quaſi cõfiteri, dicenda. 326.1.D*

16 *Accidentium multiplex diuiſio. 357.A.1. & B.*

17 *Accidens in ſubiecto receptum, formaliter, non effectiue expellit contrarium. 359.2.D. & E.*

18 *Accidẽtia naturalia quando ſupernaturali modo fiũt, de potentia ſubiecti educuntur. 364.1.B. & C.*

19 *Accidens, quodcunque ſit, ſi per propriam actionẽ fiat modo naturali, de potentia ſubiecti educi neceſſe eſt. ibid. & D.*

20 *Accidens duobus modis comproduci dicitur, & quinam ſint. ibid. E.*

21 *Accidens nequaquaquam principalis cauſa ſubſtantiæ. 377.1.A.*

22 *Accidentia an effectiue cauſent ſubſtantiam, late tractatur. à 377. ad 387.*

23 *Accidentia ita ſubſtantiam cauſant, vt proxime & per ſe eductionem formæ ſubſtantialis inſtrumentaliter attingant. 379.2.B. & C.*

24 *Accidentium proportio ad hanc actionem, quæ ſit. 380.2.E.*

25 *Accidentia an effectiue attingant generationem hominis. 381.1.B.*

26 *Accidentia in productione ſubſtantiæ inſtrumẽta ſunt coniuncta formæ ſubſtantiali quoad cauſalitatem. 381.1.E. Et quomodo illam exercere poſſint, quando à forma ſeparata ſunt. 382.2.D. & E. Tunc formæ cõcurſus à ſuperiori cauſa ſuppletur, & quæ illa ſit. ibi. 383.1.A. vide et 385.2.B.286.2.D. & E.*

27 *Accidens quod per reſultantiam fit, & à ſubſtantia, & ab accidente immediate emanare poteſt, ſi cum eorum aliquo connectatur. 387.2.B.*

28 *Accidentia quæ ab eſſentia ſubſtantiæ emanant, quænam ſint. 389.1.C.D.*

29 *Accidẽtia quæ ſic ſemel emanãt, cõtinuo poſtea per modũ cõſeruationis emanare, ꝓbabilius. 389.1.D. & E.*

30 *Accidens ab accidente naturaliter emanare poteſt. 392.2.D.*

31 *Accidens vt principium principale quo, attingit productionem alterius accidentis. 396.2.C.& D.*

32 *Accidens cum ſine ſubiecto eſt,per nouam conſeruatur efficientiam.508.1.B.*

33 *Accidentia in rerum natura eſſe,vnde indagetur.201. 1.E.*

34 *Accidens phyſicum à ſubſtantia differt ex natura rei: accidẽs autem logicum ſola ratione:& quid vtrumque accidens ſit. 204.1.E.*

35 *Accidens non eſt ens per denominationem extrinſecam à ſubſtantia. 207.2.C.*

36 *Accidens ad ſubſtantiam in re ipſa dicit attributionis analogiam : vnde entis nomen ſine intellectus negotiatione vtrique conuenit.208.1.A.*

37 *Accidens ſine vllo addito dici poteſt ens. 208.1.C.*

38 *Accidens abſolute nullum eſt completum ens,licet per ordinem ad incompletius , vnum dicatur eſſe in ſuo genere completum. 211.1.E.2.A.& B.*

39 *Accidens conſiderari poteſt,vel prout in ſe eſt entitas quædam, vel prout alicui aliquid accidere dicitur. Nam licet omne quod in ſe eſt accidens, alicui accidat,non tamen omne quod alicui accidit,eſt vere & proprie accidens. 315.1.B.C.*

40 *Accidens diuiditur in prædicamentale, & Phyſicum, & hoc vnum obiectiuum conceptum habet. ibid.*

41 *Accidens vt comprehendit omnia prædicamentalia, non habet de ſua ratione eſſentiali proprie inhærere actu vel aptitudine .316.1.E.*

42 *Accidens quod habet ex ſe propriam entitatem realiter à ſubſtantia diſtinctã, de extrinſeca ſua eſſentia habet aptitudinalẽ inhęrentiã in ſubſtãtia.316.2.E*

43 *Accidens quod eſt tantum modus,eſſentialiter includit non tantum aptitudinem , ſed etiam actualem inhæſionem.317.1.A.& B.*

44 *Non eſt de ratione accidentis , vt ſic eſſe immediatam affectionem ſubſtantiæ,ſed abſtrahit à mediata, vel immediata.ibid. 1.B.C.*

45 *Accidens poſterius duratione eſt quam ſubſtantia , vt abſtrahit à creata & increata, non tamen loquendo de creata. 319.1.A.B.C.*

46 *Accidens eſt poſterius cognitione quam ſubſtantia, & quatenus ab illa dependet , & quatenus eſt imperfectius.321.1.C.*

47 *Accidens quoad nos prius cognoſcitur quam ſubſtantia,nõ in abſtracto ſumptũ, ſed in concreto.ibi.2.D. Accidens licet ſit res primo cognita , non tamen cognoſcitur tunc vt accidens, ſed ſub ratione huius ſenſibilis entis.322.2.A.B.*

Accidentis diuiſiones.

48 *Accidens immediate diuidi poteſt in nouem prædicamenta.323.2.B.Quamuis diuiſiones aliæ per pauciora membra immediatiores dari poſſint. ibi.1. D.*

49 *Accidens,aliud eſt eſſe ens completum,accidens completum.324.2.E.*

50 *Accidens in concreto , formaliter ſumptum, & in abſtracto non variat rationem accidentis completi aut incompleti. ibid.2.B.*

51 *Accidentis completum dicitur, quod in ratione formæ accidentalis eſt integra ac totalis forma.25.1.E.*

52 *Accidens poteſt eſſe completum Phyſice,& Metaphyſice,& ſingula mẽbra late explicantur. ibi.per totã.*

53 *Accidẽtis prædicta diuiſio accommodari poteſt ad ſingula prædicamenta. ibid. 2.C.D.*

54 *Accidens in communi cur non ſit diuidendum immediate in incompletum,& completum. ibid.2.D.E.*

55 *Accidens non diuiditur in ſingulare,& vniuerſale,aut in primum,& ſecundum,& quare.326.1.A.*

56 *Accidentis diuiſio in modum,& rem,non eſt prior,licet ſit immediatior,quã in nouẽ genera.326.1.B.C. Bene tamen ſub eodem genere prædicamentali poteſt fieri talis diuiſio. ibid.*

57 *Accidens cur non prius diuidatur in reſpectiuũ & abſolutũ,in ſpirituale,& materiale,permanens & ſucceſsiuum,proprium vel cõmune. ibid.1.D.E.2.A.*

Accidentis inhærentia.

58 *Accidens non eſt actu inhærens ex vi ſolius exiſtẽtiæ. 240.2.A.*

59 *Accidentis inhærentia tantum diſtinguitur ab illo , vt modus rei ab ipſa re.242.1.D.*

60 *Accidens non poteſt ſe ipſum effectiue vnire ſubiecto. 259.1.B.*

61 *Accidens à ſubiecto ſeparatum poſſet operari ad modum ſuppoſiti ſine nouo miraculo.267.1.E.2.A.*

Actio.

1 *Actio vnum eſt ex generibus entis. 551.2.E.*

2 *Actio non conſiſtit in relatione extrinſecus adueniente. 553.1.D.E.2.A.*

3 *Actionem reſpectum aliquẽ ad agens includere oſtenditur.553.2.B.ſed nõ prædicamẽtalem. 554.1.D.E.*

4 *Actio in re eſt dependentia qua effectus pẽdet ab agente. ibid.1.B.*

5 *Actio, reſpectum dicit tranſcendentalem ad agens, per quem præciſe agẽs non refertur ad aliud. 555.1.A.*

6 *Actio eſt vltimus actus potentiæ actiuæ ab ipſa dimanans.ibid.2.A.B.*

7 *Actio ſine termino nec tranſiens nec immanens eſſe poteſt.559.2.D.ad 558.1.E.*

8 *Actio tranſiens, & immanens quo differant.ibid.1.E. 2.A.B.*

9 *Actiones inſtantaneæ ſunt in prædicamento actionis. ibid.2.C.*

10 *Actio omnis an ſit motus,ſemperq; inferat paſsionem, & in quibus.559.2.E.568.1.A.571.1.A.B.*

11 *Actionum vnitas vel diuerſitas ſpecifica ex terminis ſecundum ſuum eſſe reale deſumitur. 561.1.A.*

12 *Actio ex ſola diuerſitate agentis nunquam eſt diuerſa ſpecie,ſi ad eundem terminum tendat. 562.1.C. & varia exempla examinantur vſque ad 564. 1.A.*

13 *Actiones non ſunt diuerſæ ſpecie ex ſola diuerſitate in modo agẽdi,maxime naturali.ibi.à 2.A.ad 2.C.D.*

14 *Actio licet quoad ſpecificationem principalius pẽdeat à termino,quam ab agente,indiuidualiter tamen,& ſecundum aliam rationem æque eſſentialiter reſpicit vtrumque. 564.1.E.*

15 *Actio eodem reſpectu agens, & terminum reſpicit.2. ibid. 2.C.D.*

16 *Actio realis datur, quæ nullum habet inhæſionis ſubiectum.2.566.1.B.*

17 *Actioni eſſe in ſubiecto, nõ niſi ex ratione formalis termini conuenit. ibid.2.E.& 567.1.A.*

18 *Actio omnis quæ eſt in ſubiecto,in eodem eſt in quo terminus eius. 2.ibid.1.B.*

19 *Actio vt acto reduplicatiue non habet ſubiectum inhæſionis,ſed denominationis tantum. 2.ibid.1.D.E.*

20 *Actio in quantum talis nõ denominat ſubiectum inhæſionis. ibid.1.A.B.*

21 *Actio non eſt proprie agentis perfectio. ibid.2.D.E.*

Actio-

22 *Actionis definitio & eius cauſæ.2.568.1.A.B.*
23 *Actio qualiter magis & minus ſuſcipiat. 568.2.E.& 569.1.A.*
24 *Actionis diuiſio in ſubſtantialem & accidentalem traditur,& analogam eſſe concluditur. 2.568.2.D.E. & ſequen.*
25 *Actionis prædicamentum per actionem, vt quid commune eſt ad accidentales, conſtituitur. 2.569.1.D.*
26 *Actionis ſubſtantialis variæ ſubdiuiſiones traduntur, easq; omnes vniuocas eſſe concluditur.2.ibi.2.B.C.*
27 *Actio accidentalis in tranſeuntem & immanentem diuiditur.ibid.2.E.& ſeq.*
28 *Actiones aliquæ vitales, & connaturales, late vocantur immanentes.2.570.1.B.C.*
29 *Actio omnis tranſiens, ſi proprie talis ſit formaliter habet quod ab agente exeat, recipiaturque in paſſo. ibid.2.B.C.D.*
30 *Actio & paſſio non diſtinguuntur realiter.2.671.1.C. D.E.nec ex natura rei.ibid.2.A.per tot. ſed ſola ratione ratiocinata. 2.572.1.A.B.*
31 *Actiones non ſunt diuerſæ numero ex temporis diuerſitate.126.1.D.*
32 *Actiones eandem, quam termini, diſtinctionem ſortiuntur.169.1.D.*
33 *Actione eadem nequaquam fieri poſſunt res omnino diſtinctæ. ibid.2.D.*
34 *Actionis duplex terminus, quo, & qui.326.1.A.*
35 *Actionum ſubſtantialium quatuor genera explicantur. ibid.1.B.*
36 *Actiones cauſarum, per ſe, cur ſuppoſito formæ per accidens tribuantur.367.1.E.*
37 *Actio non eſt vere ac proprie principium agēdi. 397.1.B.& 2.438.1.D.E.*
38 *Actio immanens habet vt terminum qualitatem, quæ poteſt eſſe principium agendi.ibid.D. Nec poteſt carere intrinſeco termino. ibid.*
39 *Actionum immanentium idē poſſe eſſe principium quo recipiens & efficiens oſtēditur. à 405.2.D.per totū.*
40 *Actionis reflexæ ratio,& principia, variæq; de hoc experientiæ declarantur.426.2.A.& 2.E.per totam.*
41 *Actio proprie non eſt ipſe effectus per eam productus, licet quodammodo effectus agentis poſſit nominari. 429.1.D.E.*
42 *Actio per aliam actionem non fit. ibid.*
43 *Actio tranſiens non perficit potentiam, à qua fluit. 487.1.A.*

Actus.

1 *Actus nomen multipliciter ſumi poteſt. 262.2. D.*
2 *Actum omnem eſſe alicuius operationis principium, de ſolo actu completo ſiue informante, ſiue ſubſiſtente intelligendum. 264.1.E.*
3 *Actum, & potentiam eſſe in eodem genere, qualiter verum late & dilucide tractatur. à 296.1.B.ad 297.1.C.*
4 *Actus eſt qui diſtinguit quo ſenſu verum.278.1.E.*
5 *In actu, & potentia virtuali idem ſimul eſſe non poſſe, qua ratione verū. 399.1.E.vide etiā 407.1.A.B.*

Actus vitales.

6 *Actus vitales ſine immediato concurſu animæ non fiūt à potentijs, à quibus quodammodo inſtrumentaliter attinguntur. 396.2.C.*
7 *Actus vitalis vnde ſumat ſpeciem. 2.563.1.B.C.*
8 *Actus vitalis in Deo non dicit denominationem extrinſecam.77.1.C.*

Actus liber.

9 *Actus liber in Deo nō eſt denominatio extrinſeca.ibi.*
10 *Actus liber Dei, vt terminatus ad obiectum nihil reī addit entitati neceſſariæ late.2.79.1.B.& ſeq. Actus liberi non poſſunt ab Angelis cognoſci. 295.1.E.*

Actus purus.

11 *Actus purus eſt ens neceſſario actu exiſtens, abſque vlla potentia obiectiua, vel receptiua. 2.50.1.B.*
12 *Actus purus idem eſt, quod ſimpliciſſimus. ibid.*

Actus immanens.

13 *Actus immanens eſt qualitas, licet per propriā actionē fiat.399.2.D.E.vide etiam 2.612.1.A.& ſeq.*
14 *Actus immanens pertinet ad primam ſpeciem qualitatis.2.400.1.B.C.*
15 *Eſt vltima perfectio potentiæ. ibid.*
16 *Qualiter ab ea pendeat. 2.575.1. D.E. ibid.2.E. & 558.1.A. Qualiter vero in conſeruari, vide verbo,* Conſeruatio.

Actus collatus ad potentiam.

17 *Actus tam potentiæ actiuæ, quam paſſiuæ correſpondet, licet diuerſo modo. 2.416.1.E.2.A.*
18 *Actus qui reſpicit potentiam paſſiuam, duplicē rationē formalem habet paſſionis & formæ.2.416.1.E.*
19 *Actus qui reſpicit potētiam actiuam, eſt actio proprie & formaliter loquendo.417.1.D.E.*

Actus collatus ad habitum.

20 *Actus efficitur ab habitu. 430.1.B.C.*
21 *Actus, per ſe loquendo, non eſt intenſior ratione habitus.2.431.1.D.*
22 *Actus intenſus, vt ſic non poteſt per ſe ſuffici ab habitu remiſſo. ibid.1.E.*
23 *Facilitas aut delectatio qua fit actus, nō eſt aliquid reale in illo, ſed ſola denominatio extrinſeca. 2.432.1.E. & ſeq.*
24 *Actus cōcurrit effectiue ad habitum.2.435.1.A.B.C. Non in quantum eſt actio ſeu via, ſed in quantum eſt qualitas aut terminus. 2.436.1.D.E.*
25 *Actus eſt perfectior habitu acquiſito. 437.1.D.*
26 *Actus quilibet, vt generet habitum, debet producere aliquid permanens in potentia, quod non eſt diſtinctum eſſentialiter ab ipſo habitu. 2.437.438.& 439.2.C.*
27 *Actus non generat habitum ſecundum totam ſuam latitudinem intenſiuam. 2.441.1.E.2.A.*
28 *Actus nullam ſumit ſpeciem ex reſpectu ad habitum.2.456.2.A.*
29 *Per actus contrarios corrumpitur, aut diminuitur habitus, non formaliter, ſed effectiue. 2.460.2.A.B.& ſequen.*
30 *Actus ſemper eſt in re, & ſpecie diſtinctus à potentia, cui proportionaliter reſpondet. 2.417.2.D.licet hęc diſtinctio non ſemper ſit æqualis. 418.1.B.*
31 *Actus melior eſt, quam potentia, vt dicitur de potentia ad exiſtendum. 2.ibid.2.C.*
32 *Quo res minus eſt compoſita ex actu & potentia, eo eſt perfectior. ibid. 2.C.*
33 *Actus prior eſt cognitione quam potentia. ibid.2.D.*
34 *Eſſe in actu, de facto poſterius eſt in qualibet re creata, quam eſſe in potentia, non eſt tamen hoc neceſſarium ſimpliciter. 2.419.2.A.B.*
35 *Actiua potentia ſimpliciter eſt prior natura ſuo actu, & poteſt eſſe prior duratione, licet neceſſarium hoc non ſit. 2.420.2.D.*
36 *Actus potentiæ paſſiuæ illa eſt poſterior, & nullatenus poteſt eſſe prior.421.1.C. Eſt tamen talis potentia*

minus perfecta ſuo actu. ibid. 1. E. 2. A. Meliuſque ſe habet ſub actu, quam ſine illo. ibid. 2. C. D.

37 Actu omni carere, an melius ſit, quam paruum habere. ibid. 1. A.

38 Actus potentiæ paſſiuæ prior eſt definitione & cognitione quam illa, non ſolum quoad nos, ſed etiam ſecundum ſe. 2. 422. 1. E. 2. A.

Agens.

1 Agens corporeum in omni ſua actione ſubiectum quantum præequirit. 302. 1. D.

2 Agens intenſe ad vnam operationem attendens, cur in alijs remittatur. 317. 1. A.

3 Agens & patiens non neceſſario diſtinguuntur ſuppoſito. 396. 1. A. B.

4 Agens & patiens in omni motu Phyſico alterationis, augmentationis, vel locali neceſſario diſtinguuntur. 398. 2. B. 403. 2. E. In rebus vero ſpiritualibus ſolum quoad rationes agendi, & recipiendi. 404. 2. E. verum in actionibus immanentibus, nec ipſa quidem principia, vt quo neceſſario diſtincta. à 405. 2. D. ad 408. per totam.

5 Agens à paſſo varijs modis diſtare poteſt. 411. 2. C.

6 Agens non agit in diſtans, ſi mediũ vacuum ſit. ibi. 2. E

7 Agens quod in medium vacuum agere non poteſt, nec in diſtans paſſum agit. 412. 1. A.

8 Agens qua virtute agit in diſtans, debet etiam in medium agere. ibid. 1. C.

9 Agens interdum agit in totum aliquod paſſum immediate per ſuam propriam virtutem. 413. 1. C.

10 Agens per propinquam partem medij, non neceſſario agit in remotam tanquam per inſtrumentũ. ibi. 2. E.

11 Agens ſemper actu iuuat in fluxu proprio partes medij ſibi proximas, cũ in remotiores agunt. 414. 1. D. E.

12 Agens non intenſius agit in diſtans, quam in propinquum, varijſq; experientijs, quæ oppoſitum ſuadere videntur, ſatisfit. à 415. 1. B. ad 416. 2. D.

13 Agens per lineam rectam efficacius operatur, & cur. ibid. 2. E.

14 Agens creatum quodcunque ſit, determinatam habet ſphæram ſuæ actiuitatis & vnde. 420. 1. B.

15 Agentium multitudo, ſeu denſitas materiæ ad intẽſiorem actionem non confert. à 421. 1. D. ad 426. 1. E. vide etiam de hoc verb. Forma.

16 Agentia duo ſimilia in forma, & inæqualia in gradu, ad productionem effectus valde ſe iuuant. 425. 2. B.

17 Agere immediatione ſuppoſiti, aut virtutis, quid. 505. 2. E.

18 Agere immediatione ſuppoſiti conſortium alterius cauſæ coefficientis non excludit. 506. 1. E.

Aeternitas.

1 Aeternitatis nomen variæ accipitur. 2. 587. 1. A. B.

2 Aeternitatem dari, eſſeque increatam durationem Dei. 586. 2. C. D.

3 Aeternitatis differentia à cæteris durationibus inquiritur, quæ verò à D. Tho. aſsignatur, libenter admittitur, & dilucide declaratur 2. à 587. 1. C. D. ad 588. 2. D.

4 Aeternitatis deſcriptio à Boetio tradita. 2. ibid. 2. B.

5 Aeternitas quo ſenſu dici poſſit, quod ſola ſit permanẽs duratio. 2. 588. 1. B. C.

6 Aeternitas eſſentialiter exigit, quod ſit duratio totius eſſe, totiusque perfectionis, & operationis rei æternę. ibid. 1. D.

7 Res æterna, quantũ ad ipſam ſpectat, differentias præteriti & futuri nõ admittit, licet propter imperfectionẽ noſtrã aliquãdo ita de ea loquamur. 2. 588. 2. A.

Aeuum.

1 Aeuum eſſe ſupponitur, & eius vocis ſignificatio aperitur. 2. 591. 2. B.

2 Aeuum duratio permanens, & abſque vlla intrinſeca varietate. 2. 593. 2. E. & 594. 1. A.

3 Aeuum in ratione menſuræ extrinſecæ, vel intrinſecæ nequaquam conſiſtit. 2. 598. 2. A. B.

4 In æuiternis non poteſt aliquod æuum, vt extrinſeca mẽſura cæterorum ſignari. ibid. 2. D. E. & 199. 1. A.

5 Aeuum eſſentialiter eſt duratio permanens natura ſua immutabilis ſeu neceſſaria. 2. ibid. 2. A. B.

6 Aeuum iuxta numerum æuiternorum numero etiã multiplicatur. 600. 1. A. B.

Aliquid.

1 Aliquid iuxta varias nominis etymologias vel entis, vel vnius, eſt ſinonymum. 69. 1. C.

Alteratio.

1 Alterationem, & corruptionem in rebus inanimatis, quibus indicijs conſtet diuerſas eſſe. 316. 1. D.

2 Alteratio quæ eſt indifferens, ſemper eſt ab extrinſeco agente. 399. 2. D.

Amor.

1 Amor beatificus, fruitioque etiamſi ſint actus neceſſarij, ſunt à Deo in genere cauſæ finalis. 537. 1. A.

2 Amor Dei non eſt liber quantum ad eſſe ſuum, ſed in reſpectu ad ſecundarium obiectum. 2. 89. 2. B. ſecus eſt in amore creaturæ, qa in eſſe ſuo imperfectus eſt. ibi.

Analogiã, & Analogum.

1 Analogati primi diſtinctus conceptus non eſt, nec confuſus quidem conceptus aliorum analogatorum. 43. 1. B. C.

2 Analogia vnitatem conceptus habentia, quæ ſint. 44. 1. E. 2. 5. 2. C. D.

3 In Analogis proportionalitatis, & proportionis, voces ex primęua impoſitione ſolum ſignificant primũ analogatum, poſtea vero ad alia per metaphoram & habitudinem ſignificanda tranſlatæ ſunt. 49. 2. E.

4 Analogia proportionalitatis non per quancunque proportionalitatem conſtituitur. 2. 14. 2. E.

5 Analogia attributionis duplex, & in quo conueniant, differantq; ad inuicem. 2. 207. 2. C.

6 Analogia attributionis inuenitur in membris intrinſece formam participantibus. 2. 16. 1. B. C.

7 Analogia nõ cauſatur ex ſola inaqualitate perfectionis inter diuidentia membra, ſed ex inæqualitate ordinis ex ratione ſuperiori proueniens. 2. 17. 1. A. B.

8 Analogia entis, ad ſubſtantiam & accidens. vide, Ens à nume. 49.

9 Analoga vox ſecundum proportionalitatem duplici impoſitione dicit ſua ſignificata. 2. 206. 1. E. & ſeq.

10 Analogum nomen abſolute prolatum ſtare pro famoſiori ſignificato, de quo analogiæ genere intelligendum. 208. 2. A.

Angelus.

1 Angeli ſi naturalem aliquam ſcientiam terminarent, illa ſimul eſſet practica, & ſpeculatiua. 25. 1. C.

Angeli

2 *Angeli naturam indiuiduam eſſe, modo ſit multiplicabilis in inferioribus modo non, vt certum ſtatuitur. 93.1.E.*
3 *Angelicam naturam eſſe in plura indiuidua multiplicabilem late oſtenditur. à* 100.2.*B.*98.1.*B.C.*
4 *Angeli natura, ſi non eſſet multiplicabilis, nec ſpecies prædicabiles eſſe poßent. ibid.*1.*C.D.E.& 2.A.*
5 *Angeli genere & differentia conſtant.*157.2.*E. Angeli, ſubſtantiam producere non poſſunt, bene tamen ſe ipſos loco mouere.*376.2.*B.*404.2.*E.*
6 *Angeli motus localis, licet in ipſo recipiatur, actio tranſiens quodammodo dicitur. ibid.*
7 *Angeli virtus loco motiua, eſt ab eius voluntate, & ſubſtantia realiter diſtincta.* 404.2.*E.*
8 *Angelus vt corpus immediate moueat, imo & alium ſpiritum, intimam cum eis propinquitatem requirit.* 419.1.*E. per totam.*
9 *Angelus quo pacto per intellectum & voluntatem dicatur mouere. ibid.* 1.*A.B.C.*
10 *Angelus cum ſe cognoſcit, habet principium quo ſuæ cognitionis, à principio recipiente diſtinctum.* 406. 1.*A.*1.*E.*
11 *Angeli qualiter mutuo colloquantur.* 419. 1. *A. per totam.*
12 *Angelos non poſſe ſui ſpeciem inprimere, ex eorum perfectione potius, quam imperfectione prouenit.* 206. 2. *C.*
13 *Angelos, cæteraſque intelligentias cauſam efficientem ſui habere, quō demonſtretur.* 2.32.2.*B. per totum.*
14 *Angelorum numerus maior eſt, quam cœlorum motus.* 2.278.1.*D.E.*
15 *Angelorum quidditas diſtincte cognoſci non poteſt naturaliter.*2.279.1.*C. ſed ſolum in confuſo & imperfecte, nimirum eſſe entia realia per ſe exiſtentia, immaterialia, & incorporea.* 2.281.2.*B.& ſeq.*
16 *Non poſſe dari intelligentiam corpoream, oſtenditur.* 2.283.1.*C.D.& ſeq.*
17 *Angelos eſſe intellectuales demonſtratur.* 2.284.2.*E. & ſequen.*
18 *Angeli ſunt finitæ & limitatæ perfectionis.*2.286.1.*C*
19 *Angeli nō ſolum ſunt infiniti ſimpliciter, ſed nec in aliquo genere, loquendo de infinito formaliter.* 2. *ibid.* 1.*E.*2.*A.*2.*B.*
20 *Poſſūt tamē dici infiniti virtualiter, licet impropriè ratione altioris gradus, & operationis. ibi.*2.287.1.*A*
21 *Angeli admittunt Metaphyſicam compoſitionem ex genere & differentia.* 2.288.1.*B.*
22 *Angeli inter ſe differunt eſſentialiter.* 2.289.2.*D.*
23 *Angeli non ſunt immenſi, ſed occupant determinatum ſpatium, ſicq; non conuenit illis eſſe vbique.* 2.291. 1.*A.& ſeq.*
24 *Angeli nulli corpori aut loco ſunt ita affixi, vt non poſſint per motum ab illis diſcedere.* 2.291.1.*C.D.*
25 *Angeli non ſunt, nec poſſunt eſſe æterni æternitate proprie dicta, licet incorruptibiles ſint, & entia neceßaria.*2.391.2.*E.& ſeq.*
26 *In Angeli conſeruatione, de duratione non eſt vlla ſucceßio.*594.1.*A.B.*
27 *Angelica inſtantia, quæ operationum angeli duratio ſunt, quid ſint.*602.2.*B.C.D.*
28 *Angeli ſunt comprehenſibiles non ſolum à Deo, ſed à creaturis, licet non ab omnibus.*2.293.1.*D.*

Angeli cognitio.

29 *Angeli poſſunt ſe, & alia cognoſcere.* 2.294. *& creatorem per effectus. ibidem.*
30 *Angeli non poſſunt naturaliter cognoſcere actus liberos, tam aliorum, quam hominum.* 2.*ibid.*1.*A. Omnia inferiora cognoſcere poſſunt.* 2.*ibi.*2.*D.*
31 *Angeli nec ſupernaturales effectus, vt tales ſunt, nec poßibiles, etiam naturales cognoſcunt: nec contingentia, vt talia ſunt, certo ſcire poſſunt, bene tamen coniectura.*295.1.*A.B.C.*
32 *In Angelis diſtinguuntur non ſolum actus, quibus alia, ſed etiam quibus ſe ipſos cognoſcunt.* 2.*ibidem.* 1.*E.& ſeq.*
33 *Angelum probabile eſt habere aliquem actum, à quo ceſſare non poßit naturaliter.*2.296.1.*C.*
34 *In Angelis actuum mutatio non tam à potentia paſſiua quàm à libertate prouenit. ibid.*
35 *Angelicæ cognitionis, & humanæ diſcrimen. ibidem.* 2. *D.*
36 *Angelicæ cognitionis principium principale eſt angeli ſubſtātia, proximum intellectus, realiter ab eius ſubſtantia diſtinctus.*2.*ibid.*1.*A.*
37 *Angelus ad ſui cognitionem non indiget ſpecie impreſſa, neque ad cognitionem Dei, ſed ſolum aliarum rerum.*296.1.*B.*
38 *Angeli ſpecies ſunt illi à Deo inditæ.* 2. 297.1. *C.& ſequent.*
39 *Angelus non habet habitum congenitum, aut acquiſitum circa veritates euidenter cognitas: ſecus circa ea quæ probabiliter, & per coniecturam cognoſcit.* 2.297.1.*C. &* 2.462.1.*B.*

Angeli voluntas.

40 *Angeli habent voluntatem à ſubſtantia realiter diſtinctam.*2.298.1.*A.*
41 *Angeli voluntas habet actus, & habitus re diſtinctos. ibid.*2.*B.*
42 *Angeli voluntas eſt potentia libera.*2.298.2.*E. Non ſolum circa obiecta honeſta, ſed etiam circa ea quæ mala ſunt, & circa Dei dilectionem.* 299. 1. *A.B. & ſequen.*
43 *Angeli voluntas diſtincta eſt à potentia motiua.* 2. 303.1.*B.C.*

Angeli operatio tranſiens.

44 *Angeli nec creando, nec educendo de potentia materiæ efficere poſſunt aliquam ſubſtantiam, aut alterationem corporum.*299.2.*B.& ſeq.*
45 *Angelus licet ſit perfectior alijs rebus, eas eminenter non continet.*2.300.2.*C.D.*
46 *Angelus operatur effectum ſuperantem humanam facultatem, interdum verè, interdum apparenter.* 2. 303.1.*B.C.*
47 *Angeli non ſunt cauſæ principales eorum effectuum, quos cœli in his inferioribus producunt.*1.301.2.*D.*
48 *Angeli poſſunt mouere corpora locali motu, non tamen alio motionis genere.* 2.302.1.*D.*
49 *Angeli per motum localem homines alloquuntur, & ipſorum curam gerunt. ibid.*2.*E. & ſeq.*
50 *Angeli nullum imprimunt impulſum corporibus, cum illa localiter mouent.* 2.304.1.*C.D.*
51 *Angeli naturali ſua vi poſſent totum vniuerſi ordinem tranſuertere, & immutare, non tamen vt ſubditur legibus diuinæ voluntatis. ibid.*2.*B.C.*
52 *Angelus ſuperior poteſt mouere inferiorem, etiam ipſo renuente, inferior verò ſuperiorem, ſi ipſe velit.* 2. *ibid.*2.*E.& ſeq.*
53 *Angeli ſolum ſunt naturaliter capaces qualitatum primæ & ſecundæ ſpeciei, ſcilicet actuum, habituum, & potentiarum.*2.307.1.*D.E.*

Angeli

Angeli locus.

54 Angelus habet præſentiam realem, diuiſibilem per deſignationem in ordine ad ſpatium. 2.371.2.B.

Angeli motus.

55 Angelus poteſt ſucceſsiuè moueri. 2.371.1.D.E.

Anima.

1 Anima cum dicitur actus corporis phyſici, de quo corpore intelligendum. 343.2.D.E.

2 Animæ concurſus ad actus vitales. Vide, Actus.

3 Animæ rationalis conſideratio, etiam vt ſeparata ad Phyſicum ſpectat. 12.2.C.D.

4 Anima rationalis eadem numero manens poteſt diuerſas materias actuare. 116.1.A.

5 Anima rationalis vna numero nõ ex ſe petit, vt ſaltem in principio in talem materiã introducatur. ibi. 1.C.

6 In anima rationali eſſe vegetatiuum, ſenſitiuum, & rationale non ſunt gradus diſtincti ex natura rei. 153.1.C.D.

7 Anima rationalis vera forma ſubſtantialis eſt corporis humani. 314.2.D.E.

8 Animam rationalem per creationẽ attingi neceſſario. à 320.1.E. & ſeq.

9 Anima rationalis aliter cognoſcit ſeparata, quam coniuncta. 2.280.2.C.

10 Anima ſeparata habet potentiam motiuã à voluntate diſtinctam, ad ſe, non alia mouẽdum. 2.304.1.B.C. Anima rationalis corpori coniuncta ſupernaturaliter eleuari poteſt ad Dei viſionem. 2.102.2.D.E.

11 Anima rationalis coniuncta corpori nihil poteſt, niſi in ordine ad materialia cognoſcere, & cur. 2.96.1.A.

Animal.

1 Animalia bruta omnia ſenſum habere, aliquam memoriam, quandamq; veluti prudentiam naturalem, & aptitudinalẽ diſciplinæ, nonnihilque experientiæ, ex Ariſtotele docetur, & quibus ſingula horum conueniãt, & qualiter declaratur. à 37.1.E. ad 39.1.A.

2 Animalium localis motus à muſculis, vt à primo inſtrumento incipit. 402.1.A.

3 Animalium, quę ex putrefactione fiunt, generatio quod ne principium habeat. Vide, Accidens. nu. 24.

Annihilatio.

1 Annihilatio nequit eſſe ex ſubiecto. 471.2.B. Vide, Creatio.

Antiperiſtaſis.

1 Quatuor modi eam explicandi referuntur, & duobus impugnatis, probãtur alij duo. 423.1.B. ad 424.1.C.

Apes.

1 Habere auditum probabilius. 38.1.C.

Appetitus.

1 Appetitus innatus, elicitiuus, & elicitus in quo conſiſtant. 34.2.C.

2 Appetitus multis modis dici poteſt naturalis, qui ſigillatim declarantur. 35.1.A.

3 Appetitu innato, & elicito ſcientiam ab homine amari, latè oſtenditur. 34.2.B. & per totam. 35.

4 Appetitus ad ſcientiam, magis ad ſpeculatiuas, quam ad practicas terminatur. 40.2.C.D.E.

5 Appetitus innatus non eſt in homine ad claram Dei viſionem vt ſic, elicitus verò aliqualis. 2.101.2.A.

Apprehenſio.

1 Apprehenſio ſimplex aliqualem participat rationem iudicij. 184.2.D.

2 Apprehenſiones compoſitæ ſine iudicio, vt aſtra ſunt paria. regulariter fiunt per cõceptus potius vocum, quam rerum. ibid. 2.E. & ſeq.

Aqua.

1 Aqua, cum ſe ad priſtinam frigiditatem reducitur, media forma ſubſtantiali præſtat. 315.1.D.E.

2 Aqua frigida Soli in æſtate aliquantulum obiecta cur frigidior fiat. 424.1.B.C.

3 Aqua in prima mundi cõſtitutione quando creata. 282.1.E. & 283.1.A. & ſeq.

Ars.

1 Artis concurſus ad effectum, idem eſt cũ concurſu cauſæ exemplaris. Vide verbo, Cauſa. nu. 187. & ſeq.

Attributum.

1 Omnia attributa Dei ſunt de eſſentia diuinæ eſſentiæ. 2.61.2.A.B. & ſeq.

2 Attributum quodlibet Dei, eſt de eſſentia alterius, & de eſſentia cuiuſlibet attributi eſt eſſentia diuina. 2.62.2.A.

3 Attributa diuina, quatenus dicunt aliquid poſitiuum, non diſtinguuntur in re ipſa inter ſeſe, neque à Dei eſſentia. 2.602.E. & 61.2.A.

Beatitudo, & Beati.

1 Beatitudo naturalis creaturæ in clara Dei viſione non poteſt conſiſtere. 2.101.1.D. & in quo actu ſita ſit. 2. ibi. 2.C.D. Vide, Amor beatificus.

Bonitas, & bonum.

1 Bonum eſſentiæ bonitas in relatione rationis non conſiſtit neque in reali prædicamentali. 208.1.A. per totam ad 209.1.D.

2 Bonitas nihil abſolutum dicit in re diſtinctum ab entitate. ibid. 1.D. per totam.

3 Bonitas abſolutè non conſiſtit in perfectione reali entis. 210.1.A.

4 Bonum ſuper ens ſolum addit rationem conuenientiæ, in relatione nequaquam poſita. ibid. 1.E.

5 Bonum, Perfectum, & ens, in qua acceptione ſunt ſinonyma, in qua vero ratione diſtincta. 212.1.A.B.C.

6 Bonum & appetibile diuerſa ſunt, illudq; cauſa iſtius formaliter ſumpti. ibidem.

7 Bonum ſemper in ente fundatur, neque latius quam illud patere poteſt. 219.2.D.E. per tot.

8 Bonum dici non poteſt de ſola carentia mali. 220.1.B.

9 Bonum & ens, cõuertuntur. ibi. 1.D. Bonum non ſolum vt dicit intrinſecam perfectionem rei, ſed etiam vt conueniens alteri, cum ente vt eius attributum conuertitur. ibid. 2.B.C.

10 Bonum tranſcendens per bonitatem honeſtam naturalem præcipuè conſtituitur. 220.2.C.

11 Bonum omne proprium modum, ſpeciem & ordinem habere, quo ſenſu verum. 224.2.B.C.

12 Bonum ſimpliciter, in vna acceptione cum ente conuertitur, non vero in alio. ibid.

Boni diuiſiones.

13 Boni diuiſiones in verum, & apparens bonum, & in bonum in ſe, & alteri, explicantur. 212.2.C.D.E.

Boni

14 *Boni in honeſtum, vtile, & delectabile diuiſio traditur, & ex horum terminorum, explicatione eius ſufficientia colligitur.* 213.1.*A.B.*

15 *Boni prædicta diuiſio analoga, ſed non eadem analogia reſpectu omnium.* 217.2.*D.E.*

16 *Boni in naturale & morale diuiſio traditur, & vtriuſque ratio exponitur.* 218.1.*C.D. Similiter & diuiſio in honorabile & laudabile.*

17 *Bonum tranſcendens, & bonum de genere qualitat. quod. ibi.* 2.*B.*

18 *Bonum in bonum ſimpliciter & ſecundum quo diſtinguitur varijque huius diuiſionis ſenſus explicantur. ibid.* 2.*E.*

Bonum honeſtum.

19 *Bonum honeſtum ſimpliciter diuiditur, & in ordine ad actiones humanas, & morales, & ad naturam, & quid vtrumque.* 214.2.*A.B.* & 215.1.*B.*

20 *Bonum honeſtum per conuenientiam ad rectam rationem declaratur, & quomodo.* 214.2.*E.*

21 *Bonum honeſtum hoc modo ſumptum in actum, habitum, & obiectum diuiditur. ibid.*

22 *Bonum honeſtum naturale animæ potẽtias, ſanitatem, & ſimilia comprehendit.* 215.1.*B.*

23 *Bonum honeſtum naturale, & bonum vtile in omnibus entibus reperitur: delectabile vero in ijs ſolum, qui cognitione pollent.* 217.1.*B.*

Bonum delectabile.

24 *Bonum delectabile pro delectatione, obiecto, vel vtroque ſimul ſumptum, per ſe bonum dicitur, & non tãtum extrinſeca denominatione.* 215.1.*E.*

25 *Bonum delectabile non diſtinguitur ab honeſto niſi vt delectationem includit, quæ eſt propria ratio mouẽs ad appetitionem eius.* 215.1.*E. per totam.*

26 *Bonum delectationem cauſans bonitatem aliam habet præter delectationem, in qua hæc fundatur ex illaq; bonitate, & delectatione vnum conſurgit bonum delectabile.* 216.1.*B.*

Bonum vtile.

27 *In bono vtili, vt tale eſt formaliter, ſolum eſt quaſi materialiter vtilitas ipſa, formalis verò conuenientia, & appetibilitas eſt ſola bonitas finis.* 216. 2. *E. & ſequen.*

28 *Bonum vtile, vt vtile nõ mouet voluntatem ad appetitionem ſui, ſed res illa ad quam vtile dicitur. ibid.*

Brutum.

1 *Brutum ad quodnam è duobus obiectis æqualiter propoſitis moueretur.* 434.1.*B.C.* & *ſeq.*

2 *Bruta qualiter agant propter finem, & huc conducentia. Vide vocabulo* Animal.

Caſus, & caſualis effectus.

1 *Caſus non eſt aliqua ſpecialis cauſa, ſed quælibet ſecũda efficiẽs, præter cuius intentionem ſuo effectui per ſe, alius accidentaliter iungitur.* 467.1.*C.*

2 *Caſualis effectus dicitur, qui raro, & præter intentionem efficientis euenit.* 466.2.*A.*

3 *Caſualis effectus non datur reſpectu Dei, ſed in ordine ad ſolas cauſas ſecundas.* 167.1.*E.*2.*A.*

4 *Caſualem effectum ſemper reducendum fore in cauſam per ſe quo ſenſu verum. ibid.*

5 *Caſuales effectus non ex ſolo efficientium cauſarũ concurſu, ſed ab efficientis cum materiali ſæpe eueniunt, licet eſſe cauſales ex efficienti, non ex materiali cauſa ſumant. ibid.* 2.*B.C.*

Cauſa.

1 *Cauſæ conſideratio qua ratione ad Metaphyſicum pertineat.* 235.2.*B.C.*

2 *Cauſæ variæ definitiones impugnantur.* 242.2.*D. per totum. Vera præſcribitur.* 243.1.*C.*

3 *Cauſæ ratio inter diuinas perſonas cur non intercedat. ibid.* 2.*C.D.E. per totum.*

4 *Cauſæ vnicus cõceptus obiectiuus datur omnibus cauſis communis.* 245.1.*B.C. Cauſa analogicè dicitur de quatuor generibus, de finali autem, & efficienti ſeorſim vniuocè.* 597.1.*D.E. Vide Principium.*

5 *Cauſæ determinatio ad hunc effectum numero magis quam ad illum in diuinam voluntatem reuoluenda.* 136.1.*A. per totam.*

6 *Cauſalitas cauſæ eſt influxus, quo vnaquæq; in ſuo genere attingit effectum, diſtinguiturque à relatione cauſa ad effectum, & eſt prior vtroque.* 244.2.*E.*

Cauſarum diuiſio.

7 *Cauſarum genera quatuor eſſe experimento probatur.* 245.1.*E.* & 2.*A. Dictis vero Philoſophorum, à* 246.*ad E.*2.

8 *Cauſarum inter ſe mutua in ratione cauſæ diſtinctio. ibid.* 1.*B.*

9 *Cauſarum prædicta quatuor genera aliquando eidem rei in ordine ad diuerſos effectus conueniunt, non tamen ſemper.* 247.2.*B.C.D.E.*

10 *Quæ cauſæ reſpectu eiuſdem effectus coincidere poſſint, quæ non, accuratè perpenditur, à* 247. 2. *B. C. ad* 248.2.*D.*

11 *Cauſæ diuiſio adæquata in prædicta quatuor genera.* 157.1.*A.B. non vero immediata: & quæ immediatior. ibid.* 2.*E.* & 2.*B.C. Non eſt tamẽ in ſpecies atomas. ibid.*

12 *Cauſa per ſe à conditione ſine qua non, quibus indicijs dignoſcenda.* 367.2.*E.* & 368.1.*A.*

13 *Cauſa vniuſcuiuſque generis, cur quælibet totalis dicatur, cum nulla ſine conſortio, alterius poßit effectum attingere.* 581.2.*D.*

14 *Cauſa vt totalis dicatur, quid requirat.* 584.2.*C.*

15 *Cauſa à qua effectus pendet per ſe, & à qua eßentialiter, in quo differant.* 587.2.*B.C.*

Cauſæ inuicem, & ad effectus comparatæ.

16 *Cauſæ plures eiuſdem generis ſpecie tamen diuerſæ, ad eundem effectum nequeunt concurrere materialibus, ſecus in efficientib. & finalibus.* 582.1.*E.* & 2.*A.*

17 *Cauſæ plures & totales eiuſdẽ ordinis eundem effectũ ſimul poſſunt ſupernaturaliter producere.* 584.2. *A.B. naturaliter vero nõ ita.* 186.1.*B.C. nunquam tamen vnica actione attingent.* 585.1.*E.*

18 *Cauſis pluribus ad eundem effectum concurrentibus vnaquæque totum effectum, & totaliter produceret: idque vel ſimul, vel vna poſt aliam, alterius etiam actione durante.* 584.2.*E.* & 585.1.*A.B.*

19 *Cauſis inter ſe comparatis infimum gradum tenet maria, ſecundum forma.* 596.1.*D. Efficiens vero & finalis mutuo ſe excedunt. ibid.* 2.*B. per totam.*

20 *Cauſas eſſe ſibi inuicem cauſas, duplicem ſenſum habet, & vterque exponitur.* 598.1.*B.C.*

21 *Cauſæ materialis & formalis ſunt ſibi inuicem cauſæ, & quando.* 598.1.*E.*2.*A. Efficiens verò & finalis Quo, & Cuius, multo proprius aliquando id habent non verò ſemper.* 601.2.*B.C.D.*

22 *Cauſalitatem mutuam habet cauſa efficiens cum ſola finali.*

finali.ibid.2.D.E.Hæc vero cum materiali,cũ formali verè non item.600.1.D.E.

23 Cauſæ eiuſdem generis non poſſunt exercere mutuam cauſalitatem niſi fortè per accidens.601.2.D.E.& 602.1.A.B.per totam.

Cauſa materialis.

24 Cauſa materialis in tota ſua latitudine latius patet quã materia ſenſibilis.31.2.E.& 32.1.A.B.C.

25 Cauſæ materialis tractatio qua ratione ad Metaphyſicum pertineat.249.2.C.

26 Cauſa materialis vera cauſa oſtenditur. 245.2.C.D.

27 Cauſa materialis quas ſpecies habeat. 249.1.C.

28 Cauſa materialis analogicè de materiali cauſa ſubſtantiæ,& accidentium dicitur.392.1.E.

29 Cauſæ materialis quatuor effectus, cõpoſitum, forma, vnio,generatio: licet hæc proprius via dicatur.266.2.E.ex quibus prior in executione,eſt forma, in intenſione,compoſitum, quod & adæquatus terminus. ibid.2. C.D.

30 Cauſalitates materię in hos effectus alię ex natura rei, aliæ ratione tantum inter ſe diſtinctæ. ibid. & 273. 2.B. C.D.

31 Cauſa materialis principium formæ dici poteſt. 267. 2. B. C.

32 Cauſæ materiali,proxima ratio cauſandi, propria eius eſſentia. 268.1.C.D.E.& 2.A.B. quæ ab eius potentia nequaquam diſtinguitur. ibid.

33 Cauſa materialis vt cauſa intrinſecè requirit exiſtentiam. 269.1.B. Vt conditionem vero, indiſtantiam à forma, quæ ab vnione cum ipſa diſtinguitur. ibid. 2.2.A.B.Quantitatis verò ſigillationẽ, aliam conditionem non exigit. ibid.per totam.

34 Cauſalitas materialis reſpectu formæ,& effectus in fieri eſt ipſamet generatio,vt à ſubiecto pendens,illiq; per ſe ipſam coniuncta.361.2. C. D.& 262.per totam. Diuerſo tamen modo reſpectu formæ & compoſiti. 272.1.A.

35 Cauſalitas permanẽs materiæ in formam materialem, vnio ad ipſam. ibid. 1. A. Ipſius verè vnionis nihil præter ipſam.271.2.D.Idemque eſt reſpectu compoſiti. 271.2.B.

36 Cauſa materialis permanens proceſſum in infinitũ non admittit.258.2.D.E.imo nec tranſiens.ibi.2.B.C.

37 Cauſa materialis non poteſt eſſe poſterior tempore ſuo effectu,nec prior omni collectiuè,bene tamen quocunque ſignato.577.2.D.E.& 578.1.A.

38 Cauſa materialis quot modis natura prior vtroque ſuo effectu.ibid.1.B.

39 Cauſa materialis ſubſtantiæ vna & eadem plures contrarios effectus poteſt ſucceſſiuè cauſare; accidẽtium vero aliquando ſimul. 593.1.D.E.

40 Cauſa materialis etiam in corporibus incorruptibilibus inuenitur.275.1.C.D.

41 Cauſa hæc materialis, & circa compoſitum, & circa formam ſuam intrinſecam exercet cauſalitatem. 328.2.D.E.

42 Materialis cauſa in ſubſtantijs incorporeis nec datur, nec poſſibilis eſt, à 288.1.E. per totum. Quæ ſpectant ad eſſentiam cauſæ materialis in genere entis. Vide late verbo, Materia.

Cauſa materialis accidentium.

43 Cauſam materialem omnium accidẽtium dari etiamſi ſupernaturalia ſint. 290.per totum.

44 Cauſa materialis intrinſecè componens non datur reſpectu accidentium in abſtracto, ſed tantum in concreto.291.2.B.Datur tamen ex qua educantur, & à qua ſuſtententur. 292.2.B.C.D.E.

45 Cauſalitas eius per proportionem ad cauſalitatem ſubſtantialis exponitur. 292.1.C.

46 Cauſantur accidentia à ſua materiali cauſa ſine aliqua re, aut modo rei ab ipſa diſtincto, & ſuperaddito. 293.2.C.

47 Cauſæ materialis accidentium ſunt tam ſubſtantiæ ſimplices, quam formæ ſubſtantiales ſubſiſtentes, imò & partes integrales. 297.1.D.E.2.A.B.C.

Cauſa formalis.

48 Cauſa formalis vera eſſe cauſa oſtẽditur. 245.2.C.D. Cauſa formalis per ſeipſam eſt principium, & radicale & proximum cauſandi.326.2.E.& 327.1.A.

49 Cauſa formalis exiſtentiam, vt principium potius cauſandi, quam vt conditionem requirit. ibid.1.D.

50 Cauſa formalis intimam propinquitatem cum materia, connaturaleſque diſpoſitiones, vt conditiones ad cauſandum exigit.ibid.2.B.C.

51 Cauſalitas cauſæ formalis ab ipſa eſt ſeparabilis,& ex natura rei diſtincta. 327.2.E. quæ in vnione formæ ad materiam conſiſtit. 328.1.A.B.

52 Cauſa formalis materiam actuando, & compoſitum conſtituendo vnicum tantum præſtat effectum, duplici tamen habitudine explicatum. 329.1.E.

53 Cauſalitatem quam forma habet in ſolam materiam Deus ſupplere poteſt.336.2.E.

54 Cauſa formalis proceſſus in infinitum oſtenditur incapax.349.2.D.

55 Cauſæ formales ſunt omnia accidentia à ſubſtãtia realiter diſtantia. 357.1.C.his exceptis, quæ extrinſecus adiacent,vel denominant, licet analogicè formæ dicantur.361.2.E.& 362.1.A.

56 Cauſa formalis ſemper ſimul tempore cum ſuo effectu, illo tamen, & ſua cauſalitate quodammodo prior natura,vt à quo, non in quo.478.1.D.E.

57 Cauſa formalis eadem non poteſt ſimul, vel ſucceſſiuè effectus contrarios cauſare. 592.2.C.D.

Cauſa formalis accidentium.

58 Cauſa formalis accidentalis proportionaliter ſe habet ac ſubſtantialis in principio & conditionibus cauſandi,nec non in cauſalitate & effectu. 357.1.E.

59 Cauſæ huius effectus eſt totum compoſitum ex ipſa & ſubiecto reſultans.358.1.D.E.ſubiectum verò immediatum non ita. 359.2.B.

60 Vnum accidens nequit formaliter cauſare aliter diſtinctum.360.1.A.

61 Cauſa formalis accidentalis, & ſubſtantialis,quo differant,& conueniant.ibid.1.C.D.E.

62 Cauſæ formales accidẽtales cur poſſint in eodem ſubiecto multiplicari,ſubſtantiales vero non ita. ibid.

63 Cauſæ formalis accidentalis ratio licet accidentalibus modis conueniat non tamen ita perfectè,vt accidentalibus realiter diſtinctis. 361.1.A.B.

Cauſa efficiens.

64 Cauſa efficiens vera eſſe cauſa oſtenditur. 337.1.B.C.

65 Cauſæ efficientis definitio Ariſtotelis traditur,& exponitur qualiter ſoli, & omni efficienti conueniat. 365.1.A.B. & ſeq.

66 Cauſa efficiens per ſe, eſt à qua directè pendet effectus ſecundum proprium eſſe quod habet.367.1.B.C.

67 Cauſa efficiens in quantum huiuſmodi non poſtulat ex neceſſitate à recipiente diſtingui,ſed id ex talis efficientis conditione procedere longo diſcurſu oſtenditur. 397.1.C.per totam ſect.

Cauſa

68 *Cauſa efficiens nobilior eſt aliquando ſuo effectu, nunquam tamen ignobilior.* 575.2.*C.*

69 *Cauſa efficiens quoad ſuam entitatem tempore poteſt præcedere effectum, non tamen ſemper eſt neceſſarium.* 579.1.*C.D.& ſeq.*

70 *Cauſa efficiens in actu, & effectus in actu ſemper ſunt tempore ſimul, natura verò prior eſt cauſa effectu, ratione verò non ita. ibid.* 2.*C.D.*

71 *Cauſa efficiens cõſeruatiua aliquid eſſe poteſt reſpectu ſui ipſius de potentia abſoluta.* 585.1.*C.D.*

72 *Cauſa efficiens propria poteſt plures effectus ſucceſſiuè cauſare, vel diuerſos numero ſi vniuoca fuerit, vel ſpecie, ſi æquiuoca.* 594.1.*B.C.*

73 *Cauſa efficiens non poteſt ſimul efficere plures effectus ſuæ virtuti adæquatos, ſecus vero inadæquatos. ibidem* 2.*B.*

74 *Cauſæ efficientis cauſalitas in actione conſiſtit.* 428.1.*D.E. nec poteſt eſſe modus intrinſecus in illa manens.* 429. *per totam.*

75 *Cauſæ efficientis actio circa aliud ex quadruplici capite poteſt impediri. à* 422.1.*C.D.*

76 *Cauſa efficiens quo pacto, vt conditionem ad agendum exiſtentiam requirat.* 397.1.*B.C.*

77 *Cauſa efficiens non agit niſi in paſſum diſſimile in forma in principio actionis, ea diſsimililudine, quæ inter priuationẽ habitumque intercedit.* 421.1.*D.E.*

78 *In cauſis efficientibus per ſe ordinatis non poteſt dari proceſſus in infinitum, latè* 2.22.1.*A.& ſeq. Imò neque in cauſis per accidens ſubordinatis.* 2.24.2.*C.& ſeqq.*

Cauſa efficiens principalis, & inſtrumentalis.

79 *Cauſæ principalis ratio varijs modis ab aliquibus declaratur, & impugnantur omnes. à* 368.2.*D. ad* 369.*per totam.*

80 *Cauſa efficiens principalis eſt, quæ per virtutẽ ſaltem æquè nobilẽ cũ effectu, in cũ influit.* 371.1.*A.p tot.*

81 *Cauſa efficiens principalis alia prima, alia ſecunda.* 372.1.*D.*

82 *Cauſa inſtrumentalis ſub efficienti, non ſub materiali cauſa collocanda.* 248.1.*E.*2.*A.*

83 *Cauſæ inſtrumentalis rationem, vt à priucipali diſtinguitur, in influxu per virtutem inferioris perfectionis ab effectu conſiſtere, poſt longam diſputationem concluditur.* 371.2.*E.&* 372.1.*A.*

84 *Cauſa inſtrumentalis formam ab agente intentam propria actione attingit.* 370 1.*A.B.*

85 *Cauſa inſtrumentalis ad actionem principalis agentis triplici modo concurrere poteſt. ibid.* 1.*D. per tot.*

86 *Cauſæ inſtrumentales in artefactis figuram ipſam non attingunt.* 371.2.*D.*

87 *Cauſa inſtrumentalis quam motionem à principali requirat.* 370.2.*B.*

88 *Cauſa inſtrumentalis ſeu inſtrumentum coniunctum, & ſeparatum ſecundũ eſſe, & ſecundum cauſalitatẽ quid, qualiterq; cõnexa.* 372.2.*A. et* 2.*C.D.E.*

89 *Cauſa inſtrumentalis, ſine actione principalis agentis effectum nobiliorem ſe nequit producere.* 381.2.*B.*

Cauſa efficiens prima.

90 *Cauſam primam immediatè & per ſe ad omnẽ actionem creaturæ concurrere, ita certum, vt oppoſitum ſit error in fide.* 508.1.*A.B.*

91 *Cauſa prima cum agentibus creationis immediatione ſuppoſiti, & virtutis concurrit, & quid vtrumque ſit.* 505.2.*C.&* 506.1.*A.*

92 *Cauſa prima cum materiali & formali cauſa, ad proprias earum cauſalitates efficienter cauſando, concurrit, non vero vt prima cauſa materialis aut formalis.* 507.1.*E.&* 2.*A.B.C.*

93 *Cauſa prima non ſolum ad effectus per accidens ex particularium cauſarum defectu occurrentes, vt particularis cauſa concurrit, ſed etiam ad alios, & qui illi ſint.* 386.1.*E.*2.*A.*

94 *Cauſa prima cum ſecundis concurrens plus præſuppoſitiuè facit, quam ſi ſola effectum attingeret, formaliter verò non item.* 375.1.*B.C.*

95 *Cauſa prima ſe ſola producere poteſt effectum quemlibet cauſæ ſecundæ, ſed non eodem concurſu, quo cum illa concurrens.* 494.1.*D.&* 521.2.*C.*

96 *Cauſa prima cum ſupplet concurſum materialis, vel formalis cauſæ, id per meram efficientiam præſtat.* 507.2.*A.B.*

97 *Cauſa prima cũ ſecundis neceſſarijs quo ſenſu per modũ naturæ dicatur occurrere, illisq; quo pacto vniatur, ne caſu videatur concurrere.* 520.2.*D.*

98 *Cauſæ primæ maxima perfectio eſt, vt ab ea creaturæ omnes in ſui conſeruatione pendeant.* 495.1.*D.*

99 *Cauſa prima ad immanentes actiones noſtras concurrens, cur ab eis non denominetur.* 368.2.*E.*

100 *Cauſa prima an habeat actionem aliquam ita propriam, vt eam non poſſit ſecundæ cõmunicare.* 483.1.*C.D.*

101 *Cauſæ primæ concurſus non eſt virtus indita ſecundæ tanquam principium aut conditio per ſe agendi. à* 508.2.*E. ad* 510.2.*E. nec vt complens uirtutem ſecunda, nec vt inſtrumentaria virtus Dei.* 509.1.*C.D.E.*

102 *Cauſæ primæ concurſus ad extra eſſentialiter eſt aliquid per modum actionis, & cuiuſdam fieri immediatè manantis à Deo.* 510.2.*E.&* 511.1.*A.*

103 *Cauſæ primæ actio concurrentis cum cauſa ſecunda, non diſtinguitur ab actione ſecundæ.* 549. *fere per totam, neque eſt cauſa illius. ibid.* 1.*A.&* 519.2.*B.C.D.E. Habentque idem ſubiectum.*

104 *Cauſæ primæ internus concurſus prior natura concurſu cauſæ ſecundæ: externus verò non ita, niſi dignitate. ibid.*

105 *Cauſæ primæ qui concurſus ad poſſe cauſa ſecundæ, qui ad agere requiratur.* 521.1.*E.&* 2.*A.*

106 *Cauſæ primæ concurſus pro ſecundarum varietate diuerſus. ibid.* 2.*A.B.*

107 *Cauſa prima paratum habet cauſis liberis concurſum indifferentem, tum ad ſpeciem, tum ad exercitium actus.* 525.2.*D.*

108 *Cauſa prima cum ſecundis liberis quo pacto concurrat, earum libertate indemni ſeruata varijs aliorum ſentẽtijs impugnatis dilucidè traditur. à* 521.2.*C. ad* 526.*per totam. Vide etiam* 446.2.*D.*

109 *Cauſa prima ita præbet concurſum cum quo voluntas ſe determinat, vt tamen nullus actus ſine abſoluta Dei voluntate fiat.* 433.1.*A.& ſeqq.*

110 *Cauſa prima licet non ſemper abſolutè præficiat actionem creaturæ, nunquam tamen concurrendo cũ illa quaſi in aliquid incertum tendit. ibid.* 1.*C.*

Cauſæ primæ libertas in agendo. Vide, Deus, *à nu.* 80. *ad* 96. *Cauſa prima ex neceſsitate naturæ agente, quænam libertas eſſet in ſecundis. Vide infra nume.* 117.*& ſeqq.*

Cauſa ſecunda.

111 *Cauſas ſecũdas vere efficere effectus ſibi connaturales*

les experientia, ratione, principijsque fidei etiam de corporalibus cauſis demonſtratur. à 373. *ad* 375.

112 *Cauſæ ſecundæ non poſſunt efficere ſubſtantiam, ſecũdum ſe, ſed ex præſuppoſita materia educendo formam ſubſtãtialem, quod proprium eſt materialium cauſarum.* 376.1.*D.E.*

113 *Cauſæ ſecundæ principium principale quo in ſubſtantiæ productione, forma ſubſtantialis eius.* 377.1.*B. minus autem principale accidentia. ibidem vſq; ad* 387. *in productione verò accidentium ab ea reſultantium, ſua propria ſubſtantia. ibid.* 2.*C.D. alia verò quæ ſic non reſultant per aliquod accidens realiter diſtinctum cauſari, inductione oſtenditur in agentibus corporeis, & ſpiritualibus.* 390.1.*A.B.*

114 *Cauſa ſecunda vnde determinetur ad hunc numero effectum, magis quam ad alium producendum.* 434.2.*D.*

115 *Cauſa prima, & ſecunda, cum ad eundem effectũ concurrunt, in ſuis ordinib. totales ſunt, poſſunt vero aliquo modo partiales dici, partialitate cauſæ abſolutè dictæ, effectus vero non ita.* 506. 2.*A. tunc autem qualiter non fortuito iungi dicantur. ibid.* 2.*D.*

116 *Cauſæ ſecundæ an & qualiter applicentur vel moueantur à prima ad agendum.* 512.1.*A.B.C.*

117 *Cauſa ſecunda non poteſt dici excitari à prima ad agendum per aliquid quod in illa producat. ibid.* 2.*D.E.*

118 *Cauſa ſecunda qualiter ad indiuiduum effectum à prima determinetur.* 513.2.*D.E.*

119 *Cauſæ ſecundæ ad primam ſubordinatio, phyſicam prædeterminationem non requirit, imo nec in ea conſiſtere poteſt.* 515.2.*D.*

120 *Cauſam ſecundam non agere niſi vt motam à prima, de phyſica præmotione intellectum, omnino falſum, ſecus de concomitante.* 516.1.*E.*

121 *Cauſam ſecundam applicari à prima ad agendũ non de præuia, ſed de formali, ſeu actuali applicatione verum. ibid.* 2.*E.* & 517.1.*A.B.*

122 *Cauſam ſecundam agere in virtute primæ, quidnam ſit exponitur. ibid.*

123 *Cauſæ ſecundæ cur dicantur inſtrumenta primæ. ibid.* 1.*A.*

124 *Cauſæ ſecundæ actio per ſe ipſam à Deo pendet.* 519.1.*C.*

125 *Cauſa ſecunda in ſuo genere completa nunquam per ſe eſſentialiter pendet in agẽdo ab aliquo agẽte creato habente ſe per modum cauſæ vniuerſalis, ſecus in completa.* 527.1.*E.* & 2.*A.B.* & *ſeqq.*

126 *Cauſæ aliquæ creatæ, quæ vniuerſales dici ſolent, qualiter id habeant, & à cauſa prima vniuerſali hac in re differant.* 528.2.*C.*

127 *Cauſæ inferiores qualiter ſuperioribus ſubordinentur. ibid.* 2.*E.*

Cauſa ſecunda libera.

128 *Cauſæ ſecundæ liberæ nequaquam eſſe poſſent, ſi prima cauſa libera non eſſet.* 440.1.*B.C.*

129 *Cauſæ liberæ nullum libertatis exercitium habere poſſent Deo cum illis ex neceſſitate naturæ concurrente.* 442.1.*E.*

130 *Cauſæ liberæ ita liberè concurrerent, ac modò etſi Deus eundem quem nunc concurſum ex neceſſitate naturæ exhiberet. ibid.* 2.*E.*

131 *Cauſæ liberæ definitio, ſcilicet,* (quæ poſitis omnibus requiſitis poteſt agere, & non agere) *declaratur. à* 445.1.*E. ad* 447.1.*A. vide etiã* 595.1.*A.*

132 *Cauſa libera ad actum ſuum qualiter ſeipſam determinet.* 525. 1.*A.B.*

133 *Cauſa libera etiam poſt oblatum concurſum ex parte Dei poteſt non operari. ibid.* 1.*C.*

134 *Cauſa efficiens libera poteſt in contrarios effectus vel ſucceſſiuè, vel ſimul & diſiunctim in eodem, vel ſimul atque coniunctim in diuerſis.* 594.1.*E.* & 595.1.*A.* & *ſeq.*

135 *Cauſa libera ſolum eſt ea, cuius actus intrinſecè eſt voluntarius.* 450.2.*B.C.*

136 *Cauſæ liberæ determinatio non ſolum non requirit iudicium practicum, eam omnino determinans, ſed nec illud admittit. à* 452.1.*B. ad* 453.1.*A. Neque ẽt ſemper requirit iudicium dictans hoc eſſe faciẽdum conſequenter ad priorem affectum.* 455.1.*D.* & *ſeq.*

137 *Cauſa libera vt malè operetur, errorem intellectus non requirit, moraliter tamen ſemper intercedit aliquis defectus intellectus.* 456.1.*B.C.*

138 *Cauſæ liberæ modus operandi ſitne perfectior modo operandi cauſæ neceſſariæ.* 460.1.*E.* 2.*A.*

139 *Cauſam liberam in inſtãti in quo operatur, proprijſſimè libertatẽ exercere, dilucidè explicatur. ibi.* 1.*E. Vide infra verbo,* Libertas, & Libera potentia.

Cauſa neceſſaria & naturalis.

140 *Cauſas neceſſario agentes, ſi omnia requiſita ad agendum adſint, dari oſtenditur. à* 435. 2.*B.*

141 *Cauſæ neceſſariæ quænam exigant requiſita ad agendum. à* 432. 2.*D.*

142 *Cauſas neceſſarias indifferentiam ad plures effectus non habere, ex particularium exemplorum diſcuſſione colligitur. à* 433. 1.*E.* 2.*A.*

143 *Cauſæ neceſſariæ ſunt omnia agentia, quæ ſine vſu rationis operantur.* 435.1.*B.*

144 *Cauſæ neceſſariæ per nullam naturalem virtutẽ poſſunt ab actione impediri, ſi omnia requiſita ponantur.* 435.1.*E.* & *ſeq.*

145 *Cauſæ neceſſariæ cur magis hunc numero effectum quam illum efficiant.* 434.2.*B.*

146 *Cauſæ neceſſariæ dum hoc agunt, etiam in ſenſu diuiſo nil aliud facere poſſunt.* 521.2.*D.*

Cauſa vniuoca, & æquiuoca.

147 *Cauſæ in vniuocam, & æquiuocam diuiſio propriè de cauſa principali proxima traditur.* 372.1.*E.* 2.*A.*

148 *Cauſa vniuoca ſupponit in paſſo formalem diſſimilitudinem æquiuoca vero quaſi eminentialem.* 421.2.*C.* & *ſeqq.*

149 *Cauſa vniuoca nõ habet pro adæquato obiecto totam ſpeciem ſuam.* 589.1.*B.*

150 *Cauſæ vniuocæ virtus actiua varijs modis aſſignatur, veriorq; approbatur. à* 589.1.*D. ad* 591.2.*A.*

151 *Cauſa vniuoca poteſt eandem qualitatem intendere quam alia cauſa ſuæ ſpeciei effecit.* 590. 2.*D.E.*

152 *Cauſis duabus vniuocis totalibus, & in virtute æqua lib. eidẽ paſſo ſimul applicatis, qd fieret.* 592.1.*B.C.*

153 *Cauſa æquiuoca efficere poteſt eundem numero effectũ, quem vniuoca inferior.* 588.1.*E.* & 589.1.*A.*

Cauſa finalis.

154 *Cauſa finalis vera cauſa oſtenditur, imo & realis.* 268.2.530.1.*C.D.*

155 *Cauſa finalis in moralibus, præſtantior omnibus.* 246. 2.*D.*

156 *Finis appetitio eſt propria actio viuentis, nullatenus generanti tribuenda.* 406.2.*C.* 407.1.*D.E.*

157 *Cauſa finalis non refertur relatione reali ad effectũ, bene tamen è contra.* 53.2.*D.*

Cauſa

158 *Cauſa finalis,ſeu finis eſt adæquatum obiectum voluntatis formale,materiale non ita.* 548.2.*C.*
159 *Cauſę finalis,& efficiens ex ſuo genere purè perfecto.* 540.1.*E.*
160 *Cauſæ finalis rationis res indifferens in quantum talis inducere non poteſt.* 543.1.*A.*
161 *Cauſa finalis rationē habere poteſt minus bonum circa voluntatem,ratione libertatis eius,malum autem nequaquam. ibid.* 544.1.*C.*
162 *Cauſa finalis eſſe poteſt res per ſolam apparentem bonitatem.* 544.1.*E.*
163 *Cauſalitatem finalem ſolum habere poteſt bonum honeſtum & delectabile,vtile vero nequaquam.ibid.*2.*D. vide etiam* 545.2.*D.E.*
164 *Cauſare finaliter medium nequaquam poteſt, maximè primum,alia namque in ratione terminandi cum fine conueniunt.à* 546.*ad* 547.2.*D.*
165 *Finalizare poſſunt negationes,& priuationes, in virtute poſitiui boni,relationes verò rationis, aut prædicamentales nequaquam; poſſunt tamen tranſcendentales.*548.2.*B.C.D.E.*
166 *Cauſa finalis non ſemper eſt nobilior ſuo effectu, niſi ſit vltimus finis.* 576.2.*B.*
167 *Cauſa finalis non neceſſario prius exiſtit, quam effectus,eſt tamen ſuo modo prior natura illo.* 577.1.*E.* 2.*A.*

Cauſæ finalis diuiſiones.

168 *Finis cuius,& cui,quid, qualiterque in vtroque ratio finis ſaluetur, in eodemque coniungi poſſint.* 531.2.*C.D.& ſeq. Et quomodo in genere entis vel cauſæ comparentur.*535.1.*D.E.*
169 *Finis cuius in operationem,& rem factam diuiſio,& vtriuſque exempla.ibid.*2.*C.*
170 *Finis actionis dicitur terminus per illam productus, finis vero rei factæ,omnis vſus ad quem ipſa ordinatur. ibid.* 2.*D.E.*
171 *Finis formalis, operatio ipſa dicitur, obiectiuus vero quòd per operationem attingitur.*533.1.*E.*2.*A.*
172 *Finis aliquando fit per operationem agentis,aliquando ſupponitur eſſe,& per eam obtinetur. ibid.*2.*C.*
173 *Finis diuiſio in proximum,remotum,& vltimum traditur,eiuſq; neceßitas,& ſufficientia oſtenditur. ibi.* 2.*E. per totam.*

Cauſæ finalis ratio, & conditiones cauſandi.

174 *Cauſæ finali proximæ & adæquata ratio cauſandi eſt bonitas eius.*543.1. *A. & quæ hæc ſit. ibi.*2.*C.D.*
175 *Cauſa finalis vt cauſet,præcognitionē ſui exigit.*549.1.*C. imo perfectum iudicium de conuenientia rei.* 550.1.*C. illudque practicum. ibidem.* 2.*C.&* 602.1.*B.*
176 *Cauſa finalis per cognitionem applicata effectiuè non influit.* 602.2.*C.D.*
177 *Cauſa finalis,vt actum aliquem cauſare dicatur,quid requirat.* 535.1.*C.*
178 *Cauſa finalis ſecundum eſſe reale cauſat: eſt autem conditio ad cauſandum quòd apprehendatur. à* 551.2.*A.ad* 553.*per totum.*
179 *Finalizandi ratio ex diuerſitate apprehenſionis variari poteſt.* 552.2.*D.*

Cauſæ finalis cauſalitas.

180 *Cauſalitas finis cur metaphorica dicatur.*531.1.*E.*
181 *In fine eſſe id cuius gratia, eſt merè extrinſeca denominatio,in qua eius cauſalitatem oſtenditur non poſſe conſiſtere.* 539.1.*E.*
182 *Cauſalitatem finis in metaphorica motione antecedente omnem voluntatis actum,non poſſe cõſiſtere,oſtenditur. à* 539. 2.*D.E.*
183 *Cauſalitatem finis aliquid ab ipſo diſtinctum importare neceſſe eſt.ibi.*1.*E. Et in re exiſtere,vt finis actu cauſet,& non tantum obiectiuè.*541.1.*D.E.*
184 *Cauſalitas finis eſt ipſemet actus voluntatis,qui,ſicut vt à voluntate,eſt cauſalitas efficiens, ita vt à fine, eſt motio metaphorica eius. à* 540.2.*C.ad* 541.
185 *Eadem cauſalitate finis mouet ad actionem impetratam, & imperantem per modum vnius.* 542. 1.*E.* 2.*A.*

Cauſæ finalis qui effectus & in quibus.

186 *Cauſæ finalis effectus eſt executio mediorum, imo & eorum electio.*535.1.*D. Et actus omnes, qui circa finem verſantur,ſiue eius conſecutionem antecedant. à* 535.2.*E.ad* 536.2.*D.*
187 *Cauſat finis actiones omnes ex imperio volũtatis manentes, & effectus earum, naturales vero actiones non ita.* 537.2.*C.D.*
188 *Cauſam finalem ſeipſam cauſare non inconuenit, ſemper tamen eius effectus, etiam vltimus ab adæquata cauſa finali diſtinguitur.*538.1.*D.E.*
189 *Finalis cauſæ effectus dici poteſt actio impetrata per modum actionis, & cauſalitas eiuſdem reſpectu rei per imperatam actionem productæ.* 542.1.*E.* 2.*A.*
190 *Finis,omnes,& ſingulos volũtatis actus cauſat.*548.1.*D.E.*
191 *Fines plures extrinſeci totales dari poſſunt reſpectu eiuſdem actionis: ſecus ſi ſint intrinſeci, vel vltimi.* 592.1.*E.*2.*A.*
192 *Cauſa finalis eadem poteſt plures effectus ſimul cauſare,imò & contrarios ſucceſſiuè.* 593. 2.*C.D.*
193 *Cauſa finalis non datur circa actus immanentes,determinationesque liberas Dei: ſecus reſpectu externarum actionum.* 554.1.*B.* 555.1.*A.*
194 *Finalis cauſa in actionibus naturalium agentium inuenitur,nõ vt ab ipſis manant, ſed vt ſuperioris agẽtis directioni ſubſtant.*556.2.*B.& quàm hoc ſit neceſſarium.* 557.1.*B.*
195 *Finis eſt prima radix diuerſarum diſpoſitionum in naturalibus rebus.*556.2.*D.E.*
196 *Finis rationem bruta formaliter non norunt: aliqualem autem eius cauſalitatem participant.*558. 1.*A. per totam.*

Cauſa finalis ſeu finis vltimus.

197 *Finem aliquem vltimum tam poſitiuè,quàm negatiuè in omni ſerie actionum conſtituere oſtenditur neceſſarium.à* 558.2.*B.ad* 561.1.*A.*
198 *Finem vltimum ſimpliciter dari reſpectu omnium rerum,& finium particularium coordinationumq; eorum huncque eſſe Deum ipſum, vt euidens ratione naturali demonſtratur. à* 559.2.*D.ad* 561.
199 *Finis vltimus obiectiuus creaturarum eſt Deus.*560.1.*E.* 2.*A.*
200 *Finis Cui omnium ſuarum actionũ dicendus eſt Deus ipſe,Cuius autem reſpectu creaturarum.* 561.1.*D.*
201 *Deus vt vltimus finis omnes creaturarum, cauſat ſaltem prout ab ipſo ſunt efficienter, quod in peccamino ſis qualiter verum.* 562.2.*A.&* 563.2.*B.*
202 *Finis vltimus à creaturis non ſemper in proprijs actionib. intenditur,poteſt tamen aliquando.ibi.*1.*E.*
203 *Finis vltimi intentio propria & elicita non antecedit intentiones particularium finium neceſſariò. ibidem* 2.*D.*

Cauſa exemplaris, & exemplar.

204 *Exemplaris ſignificatio, variæ acceptiones propria deſcriptio.* 472. 1.*C.D.E.*
205 *Exemplar ſemper eſt in intellectu.ibid.*2.*C.*
206 *Cauſæ exemplares rerum naturalium in ſola diuina mente reperiuntur.* 472.1.*E.*
207 *Exemplarem cauſam non eſſe rem obiectiuè cognitã, de diuinis exemplaribus,ſeu ideis oſtenditur.à* 566. 1.*C.ad* 567.1.*E. de creatis verò idipſum demonſtratur. à* 567.1.*E. ad* 568.
208 *Exemplar humanum non eſt rei in indiuiduo faciendæ.*568.1.*B.*
209 *Cauſa exemplaris non poteſt eſſe cauſa ſui ipſius, ſicut finalis.ibid.C.D.*
210 *Exemplar eſſe formalem conceptum mentis tam ex determinatione & directione actionis, quàm ex ratione principij,cognitionis, menſuræq; rei factæ quæ ſunt propria eius munera oſtenditur.ibid.*569.1.*E.* & 2. *A.B.*
211 *Exemplar ex ſua propria & intrinſeca ratione nõ petit actu & directè cognoſci, vt obiectum quod, petit tamen aliqualem cognitionem, quæ quo perfectior fuerit perfectius ipſum cauſabit. ibid.* 2.*B.C.D.*
212 *Exemplar formare & cognoſcere duos actus dicit in nobis re diſtinctos in Deo verò ratione ſolùm.* 570. 1. *A.B.C.*
213 *Exemplaris reflexa cognitio,neceſſaria eſt artifici aliquando,non tamen toto tempore quo actio durat.ibidem.* 2. *C.D.*
214 *Cauſa exemplaris & finalis,quoad cognitionis neceſſitatem in quo conueniant,& differant.ibid.*2.*E.*
215 *Exemplaris ad exemplatum ſimilitudo formalis eſt non naturalis.* 571.1.*A.*
216 *Exemplaria diuina ſubire poſſunt rationem exẽplarium reſpectu alterius intellectus, à quo videantur, ſi cum ijs detur ei vis operandi. ibid.*1.*A.B.*
217 *Cauſam exemplarem veram cauſam eſſe.ibid.* 1.*E.* 2.*A.& à finali diſtingui,licet aliquando iungantur. ibid.* 2.*B.C.*
218 *Exemplar actionum & effectum Dei ad extra, ſolus ipſe Deus.* 572.1.*D.*
219 *Cauſam exemplarem ad genus cauſæ formalis reduci non poſſe,inductione in Deo & creaturis oſtenditur. à* 572. 1.*E.*2.*A.B. Quo ergo ſenſu dicitur forma ad quam.*574.1.*C.D.*
220 *Cauſa exemplaris ad efficientem reducitur.* 573.2. *C. per totam. ab ea tamen qui diſtinguatur.* 574. 2.*C.*
221 *Cauſa exemplaris genus in ſolis intellectualibus agentibus inuenitur, & perfectiſſimè in Deo reſpectum omnium effectuum, in agentibus verò creatis ſolum reſpectu artificialium. ibid.*2.*D.E.*

Christvs.

1 Christvs *an dicendus ens creatum,vel increatum.* 2.9. 1.*A.*
2 *Chriſti humanitas duratione habet creatam,non tamen ſine creata exiſtentia.*2.630.2.*C.*

Cœlum.

1 *Cœlum ex materia & forma componitur.* 275.2.*C.*
2 *Cœlũ cuius mutationis ſit capax, & quæ illi repugnet.* 362. 1.*E.*2.*A.*
3 *Cœlum ab alio extrinſeco motore moueri, qua ratione colligatur ab Ariſtot.* 403. 1.*A.* & *vnumquodque ſuum habere motorem probabiliter oſtenditur.* 2. 300.1.*C.& ſequen.*
4 *Cœlum per creationem productum. Diſput.* 20. *ſect.* 1. *num.*15. *& ſeq.*
5 *Cœlum in actionibus ſuis ab intelligentia mouente eſſentialiter non pendet.* 526.2.*C.D. Nec eſt inſtrumentum eius.*2.326.2.*C.*
6 *Cœlum vnum non pendet ab alio per ſe in actione ſua. ibid.* 2.*D.E.*
7 *Cœlorum influxus quibus ex his inferioribus neceſſarius, & cur.* 528. 1. *A.*
8 *Cœlum an animatum, & qua animatione aliqui crediderint.* 2.27.2.*A. Non eſſe animatum oſtenditur.* 2.276. 1.*B.C.*
9 *Cœlum non eſſe ens à ſe,ſed factum,ab eodemq; principio,quo cætera ſublunaria demonſtratur.* 2.29.1.*C.*
10 *Cœli materia. Vide infra verbo,* Materia. 46.*& ſeq.*
11 *A cœlis an res omnes in ſui conſeruatione pendeant.Vide,* Conſeruatio. *nu.*2.
12 *Quomodo ex cœli motu colligatur dari ſubſtantias ſpirituales.*2.275.2.*D.E.*
13 *Cœli motus maximè accommodatus ad menſurandum durationes aliorum motuum.*2.610.2.*A.*
14 *Cœli motus notior eſt in ſe,& quoad nos.* 611. 2.*B.*
15 *Cæleſtes motus motu & duratione primi mobilis menſurantur. ibid.* 2. *A.B.*
16 *Cœlum empyreum qualiter ſit in loco.*2.675.1.*A.B.*
17 *Cæleſtes orbes omnes ſunt incorruptibiles.* 279. 2.*D.* 282.1.*E.*2.*A.B.*
18 *Cœli ſi haberent materiam elementarum,& generabiles eſſent & corruptibiles.à* 280.1.*B. & ſeq.*
19 *Cœlum & terram eiuſdem materiæ eſſe, nequaquam colligi ex ijs quæ de ordine creationis Moſes Gen.*1. *narrat,latè demonſtratur. à* 282.1.*E.ad* 285.*per totam.*
20 *Cæleſtes orbes omnes ſimul cũ Empyreo ex nihilo creati.*282. 2.*B.C.*
21 *Cœli non ſunt procreati ex aqua quæ inter Empyreum cœlum & terram præfuerit.*284.1.*B.C. vel ex aliquo aqueo vapore. ibid.*1.*D.*
22 *Cœlum vnica & indiuiſibili actione creatum, forma verò eius concreata tãtum.*286.2.*C.D.ferè per tot. vide etiam* 323.1.*E.*

Cognititio.

1 *Cognitio quidditatiua, & quidditatis in quo differant.* 105.1.*A.*
2 *Cognitio actualis quomodo ſit formalis repræſentatio obiecti.* 181. 2.*E.*
3 *Cognitio duplex definitiua & demonſtratiua.* 321. 1. *E.* 2. *A.*
4 *Cognitio illa quæ eſt de re perfectiori,ex ſuo genere perfectior eſt. ibid.*1.*B.C.*

Compoſitio.

1 *Compoſitio ex eſſe & eſſentia eſt compoſitio per ſe.* 192. 2. *D.*
2 *Compoſitio omnis vera, eſt compoſitio cum his vel huius ad hoc & ex his, & ſecũdum varias habitudines alterutro ex his nominibus appellatur.*193.1.*A.*
3 *Compoſitio ex eſſe & eſſentia ab his,qui hæc in re diſtinguunt, qualis aſſeri debeat.* 191.1.*D.E.*
4 *Cõpoſitio ex eſſe & eſſentia rationis tantum eſt:& ideo analogicè cũ vera cõpoſitione conuenit.ibi.*2.*A.B.C.*
5 *Compoſitionis ex eſſe & eſſentia fundamentum in omnibus*

nibus creaturis reperitur, ſecus in Deo. 2.200.1.D. E.2.A.193.2.E.194.1.A.& 197.1.A.B.
6 Varij modi compoſitionis rationis aßignantur. 2.209. 2.A.
7 Compoſitio rationis an requirat vtrumque extremum exiſtens. ibid.1.D.E.
8 Aliqua compoſitio realis inuenitur in omnibus creaturis completis. 197.1.B.C. ſecus in partibus earum.
9 Omne ens creatum quantumuis ſimplex, dicit ordinem ad compoſitionem. ibidem.
10 Compoſitio ex genere & differentia, compoſitio rationis. 154.2.C.D.
11 Compoſitio ex materia & forma qualiter cum incorruptibilitate eſſe poſſit. 275. 1.A.B.
12 Compoſitio Metaphyſica duplex, ex natura & ſubſtantia, ex genere item, & differentia: & quæ inter vtrãque diuerſitas. 351.1.B.& ſeqq.
13 Compoſitio Metaphyſica non neceſſario ſupponit Phyſicam. 197.1.B.C.
14 Compoſitio ſemper exigit aliquid quod ſe habeat, vt materia, & aliquid quod ſe habeat per modum formæ. ibidem.
15 Compoſitum ſubſtantiale perfectius eſſe ſua forma oſtẽditur, ſententiaque Ariſtotelis de hac late tractatur. 330.1.B.
16 Compoſitio qualiter repugnet Deo. Vide, Dei ſimplicitas.

Comprehenſio.

1 Comprehenſionis nomen quid propriè ſignificat, quid tranſlatiuè. 104.2.D.E.& ſeq.
2 Comprehenſibilis, vel incomprehenſibilis Deus quomodo. Vide verbo, Deus.

Conceptus.

1 Conceptus formalis, & obiectiuus in quo conſiſtant. 41.2.C.D.
2 Conceptus formalis vniuerſaliter, & diſtinctè omnia repræſentans alterius eſt ab intellectu humano. 46. 2.D.E.
3 Conceptus obiectiuus præciſus ſecundum rationem, non requirit præciſionem rerum ſecundum ſe, ſed pręciſè ſufficit denominatio à conceptu formali repræſentante. 49.1.B.C.
4 Concipiendi modus qualiter ſequatur modum eſſendi. 95.2.E.& 96.1.A.
5 Conceptus vniuerſalior alio nõ ſolum dicit præciſionem ab illo, ſed etiam aptitudinem eſſendi ſine illo. 306. 1.C.D.
6 Cõceptus magis præciſus quot modis dicatur. 307.1.C.

Concretum.

1 Concreta de formali tantum dicunt formam. 2.324.1. E.& 325.1.A.B.

Concurſus diuinus. Vide, Cauſa efficiens, Prima.

Conſeruatio.

1 Conſeruatio rei, primaque eius productio ſi vtraque ab eodem agente ſit, ſola ratione diſtinguuntur. 496.2. C.& ſequen.
2 Conſeruatio, & prima productio ex temporis diuerſitate diſtingui nequeunt. 497.1.B.
3 Conſeruatio quo ſenſu dicatur continuatio primæ actionis. 1.C.D.
4 Conſeruatio toto tempore poſt primum inſtans vnica tantum actio eſt. ibid.2.D.
5 Conſeruatio, & prima productio rei interdum ex varietate efficientium & materialium cauſarum diſtinguuntur, quæ diſtinctio materialis eſt, non formalis. 497.2.D.E.
6 Conſeruatio & creatio eiuſdem rei nequeunt naturaliter diſtingui. 498.1.A.B.
7 Cum conſeruatur res, quo ſenſu dici poſſit eſſe, in continuo fieri. ibid.1.E.2.A.
8 Conſeruatione diuina omnes res indigere, vt in eſſe permaneant, demonſtratur à 493.ad 496.per totum.
9 Conſeruari vnam rem ab alia quibus modis contingat. 498.2.B.C.
10 Conſeruatio propriè dicitur de illa quæ eſt per efficientiam, extendi tamen poteſt ad alias cauſas, maximè ad materialem, & formalem. 499.1.A.
11 Conſeruatio ſubſtantiæ à nulla cauſa creata pendere poteſt. ibid.1.B.C.
12 Conſeruatio, actio eſt ita efficax, vt poſſet per ipſam res primò poni, ſi non præexiſteret. 501.2.C.D.
13 In conſeruari non omnia accidentia pendent à ſuis cauſis etiam æquiuocis, pendent tamen aliqua, quęque ipſa ſint exponitur, ratioque differentiæ perpenditur. à 499.ad 501.2.D.
14 In conſeruatione aliquorum accidentium cur Deus ſuppleat concurſum cauſæ proximæ, ipſa deficiente, in alijs verò non ita. ibid.2.E.
15 Conſeruatio rei creatæ propriam habet modalem durationem diſtinctam à duratione termini. 593.1.C.D.

Continentia.

1 Continentia eminentialis effectuum in cauſa in quo conſiſtat. 2.44.1.E.2.A.
2 Deus qualiter cõtineat perfectiones creaturarum in ſe. Vide verbo, Deus. §. Dei perfectio.

Contingentia.

1 Contingentium futurorum veritas quo ſenſu determinata. 463.1.D.E.
2 Contingentiæ radix quoniam ex agente ſumenda. ibidem. 2.D.E.
3 Contingentia effectus. Vide, Effectus contingens.
4 Contingentia futura quo Deus cognoſcat. 117.1.C.D.

Continuum.

1 Continui partes etiam actu vnitæ, actu & realiter diſtinguuntur. 164.1.C.D.
2 Continuum perfectè planum qualiter in omnem ſuam partem nõ diuideretur, etiam ab alio perfectè plano æqualiter concuſſum. 433.2.E.& 434.1.A.
3 Continuo infinitas relationes concedere eodem modo quo infinitas partes, non conuenit. 2.521.2.C.D.

Contradictoria.

1 Contradictoria non admittere medium, & eorum maxima repugnãtia duo ſunt in illis diuerſa, & in duobus diuerſis principijs fundantur. 71.2.D.

Contraria, Contrarietas.

1 Contrariorum definitio. 2.472.1.A.B.
2 Contraria eſſe ſub eodem genere quomodo verum. 2. 472.2.C.

3 *Contraria quomodo habeant maximam diſtantiam. 2. 473. 2. D.*

4 *Medium reſultans ex participatione extremorum quomodo eis opponatur. 474. 1. C. D.*

5 *Vnum vni tantum contrarium eſſe quomodo intelligendum. 2. ibid. 2. D. E.*

6 *Contraria, vt ſe mutuò expellant, quas conditiones requirant. 2. ibid. 2. A. B.*

7 *Contraria non effectiuè, ſed formaliter ab eodem ſubiecto ſe expellunt per ſe loquendo. 2. 475. 1. B.*

8 *Contraria in quibus differant ab alijs oppoſitis. 2. ibid. 1. D. E.*

9 *Contrarietas non eſt adæquata paſſio qualitatis, vt ſic. 2. 476. 1. A. B. & ſeq.*

10 *Contrarietas duplex inter mutationum terminos. 2. 476. 2. B.*

11 *Oppoſitio contraria quomodo in ſolis qualitatibus inueniatur. ibid. 2. C. D.*

12 *Cur inter ſubſtantiales formales hæc oppoſitio non intercedat. ibid. 2. E.*

13 *Contraria poſſunt eſſe ſimul in gradibus remiſſis in eodem ſubiecto. 2. 477. 1. E. 2. A. & quomodo tunc denominent. 2. 478. 1. E. 2. A.*

14 *Contraria in gradibus intenſis poſſunt eſſe ſimul in eodem ſubiecto de potentia abſoluta. 2. 479. 2. B. C.*

Conuenientia.

1 *Conuenire aliqua ſecundum rationem, realiter verò differre, per eandem ſimplicem formalitatem non repugnat. 55. 2. A. B.*

Cor.

1 *Cordis motus à naturali cauſa intrinſeca eſt. 402. 2. D.*

2 *Cordis motus vitalis eſſe probatur. ibid. 2. E. & 403. 1. A. B.*

3 *Cordis motus an generanti tribuendus, vel ipſimet animali. ibid. 1. C. D.*

Corruptibile.

1 *Axioma illud,* Corruptibile, & incorruptibile differunt genere, *exponitur. 286. 1. A. B. C.*

2 *Nulla ſubſtantia ſimplex poteſt eſſe corruptibilis propriè. 289. 2. D. E.*

3 *Corruptibilium rerum eſſe, non ſemper in fluxu conſiſtit. 2. 601. 2. C.*

Corruptio, & deſitio rei.

1 *Corruptio, aut deſitio rei nunquam per actionem poſitiuam directè fit. 430. 1. C. directè intenta per carentiam efficientiæ fit. ibid. 2. B.*

2 *Corruptio, aut deſitio rei neceſſariò includit mutationem, actionem verò non ita. 431. 1. A. B. C.*

3 *Corruptio ex poſitiuo eſſe producto ſecuta, neceſſariò fit per actionem à ſubiecto pendentem. ibid. 1. C. D.*

4 *Corruptio ſecuta ex poſitiua actione duas partiales mutationes poſitiuam vnam, priuatiuam alteram includit, & vnam ſimplicem actionem. ibid. 2. D. E.*

5 *Corruptio hæc fit per eadem principia, eaſdemque conditiones exigentia, per quæ vera & propria efficientia. 431. 2. E.*

6 *Corruptio ab alteratione in rebus inanimatis qualiter diſtincta. Vide,* Alteratio.

Creatio, Concreatio.

1 *Creatio quid ſignificet. Diſput. 20. ſect. 1. nume. 1.*

2 *Creatio demonſtratur poſſibilis. ibid. nu. 9. imo & de facto exercita. ibid. nu. 15.*

3 *Creationis quid antiqui Philoſophi, ipſeque Ariſtoteles nouerit. 472. 1. C. D.*

4 *Creationem attingere ens in quantum ens, quo ſenſu verum. 473. 1. D. E.*

5 *Creare ita eſſe proprium Dei, vt nulli creaturæ communicatum ſit, aut communicabile, variæq; rationes ad id demonſtrandum perpenduntur. à 473. 2. C. ad 480. Vide etiam 2. 68. 1. C. D.*

6 *Creare cur repugnet materiali ſubſtantiæ, quantumuis perfectæ. 475. 2. B. cur vero ſpirituali. 476. 1. A. B. C. D.*

7 *Creationis connaturale inſtrumētum omnino repugnat. 481. 1. E. Supernaturale autem per eleuationē media obediētiali potentia nō ita. 462. 1. B. C. D. per tot.*

8 *Creatio rei corruptibilis duas totales actiones includit, alteram ad materiā terminatam, alteram ad formā. 323. 1. A. B. C. D. & 324. 1. C. D. quarum ſecunda creatio formæ nequaquam dici debet. ibid. 1. C. D.*

9 *Creatio nullum concurſum materialis cauſæ, ēt per obediētialem potentiā concurrentis admittit. 363. 2. B.*

10 *Creatio à motu licet mutationem non includat. 488. 1. A. B.*

11 *Creatio à motu pręciſa cur non tantum ſit relatio. ibid.*

12 *Creatio actiua ſubſtantiæ non eſt actio accidentalis nec de prædicamento actionis, ſed ad prædicamētum ſubſtantiæ reducitur. 487. 2. E.*

13 *Creatio paſſiua ſubſtantiæ ad prædicamentum ſubſtātiæ reducitur, neque eſt in termino per inhæſionem, ſed per identificationem, vtpote ſubſtantialis modus eius. 488. 1. A. B. C.*

14 *Creationis terminus nequaquam poteſt eſſe eius ſubiectum, nec ad eam, vt eſt via ad ipſum in aliquo priori ſupponi. 487. 2. C. D.*

15 *Creationem ex nihilo eſſe, quo pacto intelligendum. 491. 1. B.*

16 *Creationi ab intrinſeco repugnat quod ſit ęterna. 490. 1. C.*

17 *Creatio in tempore exercita mutationem in Deo creante aut volente creare cur non inferat. ibid. 2. D.*

18 *Creatio à conſeruatione etiam in rebus quæ ab æterno eſſent diſtingueretur, & qualiter. 492. 1. B. C.*

19 *Creatiuam potentiam aliquorū, ſaltem particularium entium creaturę repugnare, an demonſtretur. à 477. 1. B. ad 479. 1. E.*

20 *Creatiua potentia, vel cōgenita, vel ſuperaddita nequaquam admittenda. 481. 1. C.*

Creatura.

1 *Creaturæ dependentia à Deo aliquid reale eſt, in ea intrinſecè exiſtens. 484. 2. C. D. Ab ipſaque creatura diſtinctum in re. 485. 1. A. Non vt relatio, nec vt entitas realis, ſed vt modus eius. ibid. 2. C.*

2 *Creaturæ dependentia à Deo non eſt mutatio, ſed vt ad creaturam cōparatur, verum eius fieri, creatioq; paſſiua: reſpectu verò Dei eſt formaliter actio tranſiens eius, veraq; creatio actiua. 486. 1. A. B.*

3 *Creaturæ dependentia à Deo non eſt de eſſentia eius, ſed via ad eſſentiam. 488. 2. E. & ſeq. 485. 2. A. B.*

4 *Creatura cum creatur, quo ſenſu mutari dicatur. 485. 2. B. C.*

5 *Creatura alia dependentia pendet à Deo, ſi ab eo ſolo creetur, alia ſi in eius creatione inſtrumento vtatur. ibidem 1. D. E.*

Crea-

6 *Creatura permanens ex libera Dei voluntate poteſt eſſe ab æterno, ſiue corruptibilis, ſiue incorruptibilis, à* 490. *ad* 492. *per totam.*

7 *Creaturæ æternæ conſeruatio non eſſet ſucceſſiua, nec ex hoc infinitam aliquam perfectionẽ adquireret.* 491. 1. *E.* 2. *A.*

8 *Creatura corruptibilis æterna neceſſariò duraret per infinitum tempus imaginarium, ſuæ naturæ relicta. à* 491. 2. *B. ad* 492. 1. *C.*

9 *Creaturæ quo ſenſu dici poßint eſſe conuenientes Deo.* 221. 1. *A.B.*

10 *Creaturæ relatio ad Deum quæ, & qualis. Vide,* Relatio. *nu.* 69. *&* 70.

11 *Nullam creaturam Dei virtutem adæquare poſſe demonſtratur.* 2. 14. 1. *E.*

Cuſtodia Angelorum. *Vide verbo,* Angelus.

Dæmonium. *Vide verbo,* Angelus.

Definitio.

1 *Definitionem, & eius partes non tam ſignificare, rem, & partes eius, quam eis commenſurari dicendum.* 154. 1. *D.E.*

2 *Definitionis partibus qualiter definiti partes reſpondeant.* 338. 2. *D.*

Delectatio, & delectabile.

Delectabile bonum. Vide, Bonitas, Bonum.

1 *Delectatio in idem bonum conueniens tendit, in quod amor, & deſiderium.* 216. 2. *A.B.*

Demonſtratio.

1 *Demonſtrationis duplex genus.* 71. 2. *E. &* 72. 1. *A.*

Denominatio.

1 *Denominationes extrinſecæ non educuntur de potentia ſubiecti quod ſic denominant.* 361. 2. *D.E.*

2 *Quando contraria ſimul inſunt eidem ſubiecto, denominatio ſimpliciter prouenit à forma prædominante.* 478. 1. *E.* 2. *A.B. Licet quoad nos interdum ſumatur à forma minus intenſa ſecundum ſe. ibidem.*

3 *Denominatio extrinſeca non omnis eſt ens rationis.* 2. 648. 1. *E.* 2. *A. Imò nec quæ ab actu intellectus ſumitur. ibidem.* 2. *E.*

Deſitio.

Deſitio accidentium. Vide, Accidens. *num.* 7.

Deſitio. Vide, Corruptio.

Devs.

1 *Dei nomine quid ab omnibus concipiatur.* 271. 1. *B. Deum eſſe, ratione naturali euidenter demonſtratur.* 2. 24. 26. *&* 27. 1. *A.*

2 *Deum eſſe, ex fabrica & conſtitutione huius vniuerſi, colligatione, & ſubordinatione partium eius demonſtratur.* 2. *à* 27. *ad* 30. 1. *E.*

3 *Dei cognitio notior eſt per effectus, quam intelligentiarum.* 2. 282. 1. *A.B.*

4 *Deum eſſe à priori demonſtrari poteſt, demonſtrato à poſteriori eſſe ens neceſſarium.* 84. 1. *A.B.C. quod demonſtrabile eſt.* 18. 2. *C.D. non quidem per medium Phyſicum.* 2. 20. 21. 2. *D. bene tamen per metaphyſicum, quodque illud ſit.* 2. 26. 1. *A.*

5 *Deum eſſe, ex Ariſtotelis ſententia probatur.* 2. 29. 2. *E. per totam. Et ex cauſalitate efficienti, quam habet primum ens reſpectu omnium aliorum.* 25. 2. *E.*

6 *Deum eſſe, per ſe notum eſt in ſe, non vero quo ad nos.* 2. 41. 2. *A.B.*

7 *Deum eſſe, aliquali cognitione ab omnibus percipitur, & quæ ſit hæc.* 42. 1. *A.B.*

8 *Deus quo ſenſu ſibi cauſa ſui eſſe.* 2. 6. 1. *B.C.*

9 *Deus nec eſt, nec poteſt intelligi eße in potentia ad eſſe.* 2. 51. 1. *E.*

10 *Deus ſolus eſt ſubſtantia completa ſine compoſitione.* 2. 213. 2. *C.*

11 *Hic Deus vt abſtrahit à tribus perſonis eſt ſubſtantia completa in ratione ſubſtantiæ. ibidem. Eſtque prima ſubſtantia, non ſecunda.* 2. 221. 1. *B. C. &* 2. 224. 1. *A.*

12 *In Deo non eſt vnum ſuppoſitum commune tribus perſonis. Licet in eo ſit vna ſubſtantia abſoluta. Sumpta voce ſubſiſtentia pro re ſubſiſtente, non pro ſuppoſito, ibid. vide Diſput.* 30. *ſect.* 4.

13 *Deus nullus ſcientiæ naturalis poteſt eſſe adæquatum obiectũ, & cur.* 4. 2. *E. Conuenire tamen poteſt cum creaturis in vna ratione obiecti ſcibilis. ibid.* 2. *A.*

14 *Deus quo ſenſu ſibi ipſi conueniens, qualiter etiam creaturis.* 220. 2. *E.*

15 *Deum eſſe vndequaque perfectum, naturali lumine euidenter cognoſcitur.* 2. 42. 2. *C.D.*

Dei perfectio.

16 *Deus nulla perfectione priuatiuè põt carere. ibi.* 2. *E. Deum ea ratione qua prima cauſa eſt, omnem perfectionem poſſibile in ſe continere.* 43. 1. *B.C.*

17 *Deus ratione ſuæ perfectionis non debet formaliter, ſed eminenter continere perfectiones creaturarũ.* 2. *ibi.* 1. *D. &* 58. 2. *E. &* 59. 1. *A.*

18 *Deus formaliter in ſe continet omnes perfectiones ſimplices.* 2. 44. 1. *C.*

19 *Deum eſſe æternum, euidens naturali ratione.* 2. *ibidem.* 2. *D.*

Dei infinitas, & immenſitas.

20 *In Deo infinitas, negatio eſt, non priuatio.* 2. 9. 1. *A.B.*

21 *Dei infinitatem ex motu colligi non poſſe, vt ab Ariſt. intenditur, eius diſcurſum latè perpendendo demonſtratur.* 2. *à* 45. 2. *D. ad* 48. 1. *A.*

22 *Deum eſſe infinitum quomodo ex creatione probetur.* 2. 48. 1. *A. Idem oſtẽditur à priori, ex eo quod Deus eſt.* 2. 48. 1. *A. ibid.* 2. *B. & ſeqq.*

23 *Deum eſſe immenſum, ratione naturali oſtenditur.* 2. 64. 2. *D.*

24 *Deum eſſe immenſum, demonſtratur à priori ex influxu, & actione vniuerſali, nõ actuali, ſed poſſibili. ibi. Et latè defenditur illa ratio vſque ad* 67.

25 *Dei immenſitas vt eſt attributum peculiare, dicit habitudinem ad vbi ſeu præſentiam Dei in rebus omnibus.* 2. 64. 1. *E.*

26 *Ad Dei immenſitatem non pertinet eſſe in loco infinito cum habitudine reali ad rem, quam contingit.* 2. 71. 2. *B.*

27 *Deus vbi ſemel eſt, perpetuò neceſſario manet.* 2. 68. 2. *D. E.*

28 *Deus per creationem neceſſariò eſt per ſubſtantiam & virtutem ſuam in rebus omnibus.* 2. *ibid.* 1. *C.D.*

29 *Deus non diffundit actionem creatiuam, vel conſeruatiuam, ſed intimè eſt in vnaquaque re conſeruando illam.* 2. *ibid.* 2. *B.C.*

30 *Deus eſt extra mundum, aut in ſpatijs imaginarijs ſo-*

lum per realem præſentiam ſuam, ſine actuali habitudine reali ad aliquam rem extra ipſum. 2.71. 2.B.
31 Deus non eſſet immenſus ſi concluderetur in hoc mundo. 2 69. 2.E.
32 Deus vbicunque eſt habet totam ſuam præſentiam. 2. 74. 1. A.B.
33 Deus non eſt capax, vbi prædicamentalis. 2. 824. 1. E. 2. A.
34 Deus nec definitiuè, nec circumſcriptiuè eſt in loco. 2. 638. 2. B.

Dei ſimplicitas, Vnitas, & immutabilitas.

35 Dei ſimplicitas oſtenditur. 2. 50. per tot. Simplicitas attributum poſitiuum ſit, an negatiuum. ibid. 1. E.
36 Deo repugnat cōpoſitio ex natura & ſuppoſito. 2. 52. 1. B. ſicut & ex materia, & forma quinimò & ex partibus integralibus. 53. 2. B. C. & ex eſſe & eſſentia. 2. 51. 1. E. Deus compoſitionē ex genere & differentia non admittit. 2. 57. 1. B. Non tamen ei propter ſolam ſimplicitatem repugnat. 557. 1. C.
37 In Deo non poteſt concipi differentia propriè dicta. 2. 57. 2. C.
38 Deum eſſe immutabilem demonſtratur ex eius ſimplicitate, & ex neceſſitate eſſendi. 2. ibid. 2. B. & ſeq.
39 Ratio qua Ariſtoteles probat primum motorem immobilem oſtenditur. 2. ibid. 2. C.
40 Deum eſſe tantum vnum licet per effectus non demonſtretur, benè tamen ex eo quod eſt ens neceſſarium. 2. à 95. 1. D. E. & ſeqq.
41 Dij plures neque æquales, neque inæquales in eſſentiali perfectione eſſe poſſunt. 2. 95. 1. A. B.
42 Dei veritas cum demonſtratur, qualiter perſonarum Trinitatis pluralitati nō præiudicet. 2. 93. 1. B. C. D
43 Deum eſſe vnum omnes ferè eruditi Philoſophi agnouerunt. ibid. 2. 1. B. C.

Dei cognoſcibilitas, & ineffabilitas.

44 Deus cum inuiſibilis dicitur, licet reſpectu oculi corporei, & intuitiuæ cognitionis intellectus creati, & animæ ſeparatæ id habeat, omnē cognitionem ſui etiam euidenter non excludit. 2. 93. 1. E. 2. A. B. & 94. 1. A. B. C.
45 Deum naturaliter eſſe inuiſibilem ab intellectu creato efficaciter probatur. 2. 95. 2. B.
46 Deus per nullum ſuum effectum etiam ſupernaturalem poteſt naturaliter cognoſci prout in ſe eſt. 2. 94. 2. E.
47 Dei inuiſibilitas ex eius puriſſima actualitate diſcurſu D. Thomæ colligitur. 2. 95. 2. B.
48 Deus per ſpeciem naturalem ipſum diſtinctè, abſtractiuè tamen repræſentantem videri non poteſt. 2. 97. 1. D. E. 2. A. Dei ſpecies impreſſa an detur, & an ſit poſſibilis. Vide, Species à nu. 4.
49 Deum ſupernaturali virtute viſibilem eſſe non demonſtratur, ſed fide tenetur. 2. 103. 2. E.
50 Deus eſt incomprehenſibilis ab intellectu creato, quantumuis ſupernaturaliter eleuato. 2. 104. 2. B. Dei quidditatem naturaliter poſſumus cognoſcere, non tamen quidditatiuè. 2. 105. 1. C. Vide item 2. 305. 1. B.
51 Dei verum conceptum formamus, licet non diſtinctum. 2. 106. 1. C.
52 Deus naturaliter eſt ineffabilis angelis, & hominibus, imò & ſupernaturaliter. 2. 106. 2. D. E.
53 Deus etiam à ſe ipſo eſt ineffabilis creato ſermone. 107. 1. B.
54 Dei nomina cum ad ipſum ſignificādum imponantur, prout à nobis concipitur ipſum etiam confuſè ſignificant. ibid. 2. per tot.
55 Voci Deus, vnus ſimplex in mente reſpondet cōceptus. 2. 108. 1. B. C. D. E.

Dei Vita.

56 Deum eſſe ſubſtantiam viuentem demōſtratur. 2. 114. ibid. 2. A. B. C. D. E.
57 Deus qualiter participat rationem vitæ ſecluſis quibuſlibet imperfectionibus. 2. 109. 1. E. 2. A.
58 Deum eſſe viuens intellectuale per eſſentiam & à priori, & à poſteriori monſtratur. 2. ibid. 2. E.
59 Deus cum viuens analogicè nobiſcum dicitur, qualiter prædicatū illud ſumēdum ſit exponitur. 2. 110. 2. C.
60 Deus vitam agit intellectualem ſibi ſufficientem feliciſſimamque, quod eſt eius proprium. 111. 1. A. B.

Dei ſcientia.

61 Deum habere ſcientiam, euidens eſt ratione naturali, 2. 111. 2. E. & 112. 1. A.
62 In Deo non eſt ſcientia in actu primo proprio, ſed ſemper in actu ſecundo vltimo & ſimpliciſſimo reſpectu cuiuſlibet obiecti in particulari. 112. 1. B. C.
63 Deus omnia cognoſcit, non quia ijs, vt beatificetur indiget, ſed quia ad ſuam naturalem perfectionem id ſequitur. 2. ibid. 1. E.
64 In Deo non eſt propriè loquendo potentia intellectiua, ibid. 2 E. & 113. 1. A.
65 In Deo potentia proxima ad generandum, etiam ſecundum rationem concepta differt ab intellectu, & quomodo. 2. ibid. 1. A.
66 Dei ſcientia nec eſt habitus facilitans, neque intelligibilis ſpecies. ibid. 1. B. C.
67 Deus an habeat ſcientiam per modum actus primi, ſaltem ſecundum noſtrum modum cōcipiendi. 2. 113.
68 Scientiam Dei eſſe de eius eſſentia oſtenditur. ibidem. 2. C. D.
69 Dei ſcientiam perfectiſſimam eſſe eſſentialiter, intenſiuè, & extenſiuè, ratione naturali conſtat. 2. 114. 1. D. E.
70 Dei ſcientia nec ſecundum rationem, nedum in re minuitur aut variatur propter contingentium propoſitionum falſitatem aut veritatem. ibid. 2. C. D.
71 Scientia Dei qualiter ſumat perfectam extenſionem ex parte obiecti. 115. 1. A.
72 Scientia Dei eminentiſſimo modo ſimul eſt directa, & reflexa. 2. ibid. 1. E.
73 Deus ſcientia ſua creaturas omnes poſſibiles agnoſcit non ſolum vt in ſeipſo eminenter contentas, ſed formaliter, & in ſe ipſis. ibid. 2. per totam. Non tamen ab eis ſcientiam ſuam deſumit, ſed eas vt ſecundarium obiectum reſpicit. 2. 116. 1. A.
74 Dei ſcientiam ſic ad creaturas terminari, qualiter nullam imperfectionem importet. ibid. 1. D. E.
75 Diuina ſcientia ponatne, aut ſupponat aliquid in creaturis poſſibilius, vt ſint ab ipſo cognoſcibilis, ibidem. 2. A. B.
76 Deus ſcientia ſua, futura omnia, etiam contingentia cognoſcit ex æternitate, quin ideo illis neceſſitatem aliquam imponat. 2. 117. & 17. per totam.
77 Dei ſcientia & ſi vna & ſimpliciſſima, vniuerſaliſſima, tamen. 2. 119. 2. C. D. & 118. per totam. ibidem. 1. C.
78 Scientia Dei omnes perfectiones intellectualium virtutum continet, alias formaliter, alias eminenter. 2. ibid. 1. C.

Scien-

79 *Scientia* quia, *non eſt in Deo, eſt tamen ſcientia* propter quid, *reſpectu verò ſui, propriùs dicitur ſcientiam quid habere.* 2.118.2.*B.*

80 *Deus prius ſecundum rationem cognoſcit, quod eſt in actu, quàm quod eſt in potentia.* 2.419.1.*A.*

81 *De ſcientia Dei rectè ſenſiſſe Ariſtotelem aſſeritur, quæque fuerit Auerrois, & Platonis ſententia in hac parte aperitur.* 2.119.1.*E.&* 2.*A.B.C.*

82 *In diuino intellectu nequit eſſe iudicium formaliter liberum, vel ex ſe, vel ex applicatione voluntatis.* 2.130.1.*D.E.*

Dei voluntas & libertas.

83 *Deus habet appetitum naturalem innatum, nõ per modum deſiderij, ſed quietis in propria perfectione.* 2.120.1.*D.E. qui ad intrinſeca bona terminatur.* 2.ibid. 2.*D. imò & ad extrinſeca.* 121.1.*C.*

84 *In Deo non eſſe voluntatem per modum actus primi, ſed vltimi & puri, inductione in actibus neceſſarijs, liberis, & notionalibus oſtenditur. ibid.* 2.*B.*

85 *Dei voluntas, etſi de eius eſſentia ſit, ſicut & ſcientia, aliquale tamen diſcrimen in hoc inuenit noſtra ratio.* 2.122. 1.*A.*

86 *Dei voluntas, circa ſeipſum, vt circa perfectiſsimum obiectum verſatur. ibid.* 2.122.1.*B.C.*

87 *Deus voluntate ſua neceſſariò ſe amat, quod in eo maximam perfectionem dicit.* 2.123.1.*A.B.*

88 *Diuina voluntas circa res alias extra ſe verſatur, eas non ſolùm vt in ipſo continentur attingens, ſed vt in ſe ipſis ſunt. ibid.* 2.*A.B.*

89 *Diuinam voluntatem liberam eſſe ad volendum quodlibet obiectum extra ſe, & quoad exercitium, & quo ad ſpecificationem oſtenditur.* 2.*à* 123.2.*C.D. ad* 126.1.*A. Diuina libertas qualis.* 443.1.*D.E.*

90 *Diuinæ voluntati conuenit neceſſitas immutabilitatis, quæ perfectioni ſuæ libertatis nequaquam obſtat.* 2.125.2.*C.D. Dei libertas in actu ipſo ſecundo voluntatis conſiſtit.* 126.1.*D.*

91 *Deus liber eſt non ſolum ad quamcunque creaturam in particulari volendam, ſed & ad omnem earum collectionem.* 2.*à* 126.1.*D. ferè per totam.*

92 *Deus verè & propriè, & ſine metaphora vult & amat quæ liberè vult, & amat.* 2.84.2.*E.*

93 *Deum velle ſe communicare creaturis, dicatne in ipſo aliquam perfectionem.* 2.36.1.*C.D.*

94 *Deus cur non diligat neceſſariò omne obiectum, ſicut neceſſariò quodlibet cognoſcit.* 2.127. 1.*A.*

95 *Deus non habet amorem neceſſarium etiam ſimplicis complacentiæ erga creaturas poſsibiles. ibid.* 2. *A. B. Nec hunc eſſe poſſibilem, niſi ordinando illas ad eſſe.* 2.*ibid.* 2.*D.E.*

96 *Deus, effectus quos vult liberè, an dicendus ſit contingenter velle.* 2.128.2.*C.D.*

97 *Deus eodem actu indiuiſibili abſque aliquo reali argumento, vel diminutione vult ea quæ vult, ſiue neceſſariò, ſiue liberè.* 2.84.2.*C.D.*85.1.*B.C.*

98 *Dei nominatio libera in Deo eſt realis à forma neceſſaria quoad eſſe, libera tamẽ quoad terminari.* 2.86.1.*D. In Deo, libera determinatio non eſt res noua, concipitur tamen à nobis ad fundandum reſpectum rationis.* 87.1.*A.*

99 *Deus non conſtituitur volens creaturas per reſpectum rationis, ſed eſt quid conſequens talem volitionem.* 2.86.1.*D.*

100 *Deum poſſe velle, & non velle, non dicit potentiam actiuam vel paſſiuam, ſed ſolam indifferentiam eiuſdem actus, vt ad hoc obiectum potius quàm ad aliud terminetur.* 2.85.2.*C.*

101 *Diuina voluntas non determinatur ab intellectu ad creata obiecta volenda determinatione efficaci.* 2.*à* 129.1.*A.*130.*per totam.*

102 *Dei voluntas, vt in actu ſecundo omnes perfectiones poſsibiles in ratione volendi includit, alias formaliter, alias eminenter.* 2.132.1.*C.*

103 *Deum & rationales creaturas mutuò ſe diligere, naturali lumine certum. An autem hic amor ſit amicitia non ita. ibid.* 2.*B.C.*

104 *Diuinæ voluntatis actus omnem perfectionem actus volendi creati qualiter contineat.* 2.134.1.*D.E.*

105 *De diuina voluntate quid Ariſtoteles ſenſerit examinatur.* 2.*à* 131.1.*A. ad* 132.2.*A.*

106 *Deus formaliter habet in ſe libertatem, magnificentiam.* 2.133.1.*A. miſericordiam, veritatem, & fidelitatem, ibid.* 1.*D.E. Aliæ verò virtutes, quæ imperfectionem dicunt ſolum illi quaſi per metaphoram tribuuntur. ibid.* 2.*C.D.*

107 *In Deo huiuſmodi virtutes non ſunt cogitandæ per modum actus primi, ſed ſecundi quantum eſt ex parte rei conceptæ.* 2.134.1.*A.*

108 *Deus qualiter omnes has perfectiones in vna ſua, eaque ſimpliciſsima perfectione vniat. ibidtm.* 1.*C.D. E.* 2. *A.*

Dei potentia & actio.

109 *Deus veram potentiam habet actiuam ad effectus ad extra producendos.* 2.134.2.*E.&* 135.1.*A.*

110 *Dei potentia actiua infinita eſt, veraq; omnipotentia. ibid.* 1.*A.B.C.D.*

111 *Diuinæ omnipotentiæ obiectum, qualiter ſit omne poſſibile, optimè explicatur.* 2.*à* 136.1. *A. ad ibid.* 2.*B.*

112 *Dei omnipotentia omne poſſibile diuiſim, nõ verò collectiuè poteſt in re ſimul ponere. ibid.* 1.*E.*

113 *Deus infinita ſua potentia non poteſt infinitum in eſſentia producere.* 2.*ibid.* 2.*C.D.*

114 *Deus nullam ſpeciem ſubſtãtialem poteſt creare, aut cognoſcere, quin aliam poſſit cognoſcere creabilem, vſque in infinitum, fortè tamen poſſet accidentalem.* 2.*à* 137.138.*per totam.*

115 *Deus ſupremum gradum rerum, & videre, & creare poteſt in aliquo genere vel ſpecie ipſum participante. ibid.* 2.*B.C.*

116 *Deum poſſe in omnem effectum poſsibilem lumen naturale cognoſci: qui tamen ſint hi effectus in particulari non de omnibus percipit.* 2.139.1.*B.&* 2.*A. ibid.* 1. *E.*

117 *Deum poſſe attingere effectus ſupernaturales quoad ſubſtantiam vel modum, naturali lumine non cognoſcitur. ibid.* 139.2.*E. Bene tamen ſe ſolo poſſe omnes, quos per ſecundas cauſas operatur per meram efficientiam.* 2.150.2.*C. Etſi in indiuiduo in eo ſtatu ſint, in quo à ſecundis cauſis nequeũt attingi.* 2.141. 1.*A. B.*

118 *Dei abſoluta, & ordinaria potentia quæ dicantur.* 2. 140. 2.*B.*

119 *Diuina potentia licet in re ſit omnino idem cum intellectu, & voluntate Dei, ratione tamen ab vtroque diſtinguitur.* 2.*à* 141.2.*D.E. ad* 145.1.*A.*

120 *Dei potentia executiua eſt ſuamet eſſentia, vt in ſe cõtinet omnes perſecutiones creatas emtinẽter.* 2.143. 2.*C. D.E. & ſeqq.*

121 *In Deo, omnino idem eſt radicale, & proximũ principium operationis ad extra.* 2.144.2.*A.B.*

Diuinam

122 *Diuinam potentiam executiuam per prius reſpicit actio ad extra quàm intellectum, aut voluntatem: ex his verò quidnam immediatius.ibid.2.C.*

123 *Diuina potentia in aliquo actu imperij practico non ſolum non conſiſtit,ſed nec hic actus eſt in ſe poßibilis. 2.à* 142.1.*D.*

124 *Diuina potentia, etſi vna & ſimpliciſſima ſit, poteſt tamen à nobis propter ſuam perfectionem in ordine ad varias actiones per inadæquatos conceptus diſtingui.2.*145.1.*A.B.*

125 *Deus in nulla opinione dici poteſt per voluntatem, vt per actionem ad extra operari.* 487.1.*B.C.*

126 *Deus in omni actione ad extra per actionem formaliter tranſeuntem agit, etiam cum ad noſtras immanentes concurrit.*488.1.*E.2.A.*

127 *In Deo quidquid per modum actus ab æterno intelligitur, rationem actionis vt dicit, viam habere non poteſt, ſed principij tantum.* 490.2.*C.*

128 *Dei productiua potentia vel vniuocè dicitur de potentia generandi, ſpirituali, & creandi, vel ſi analogicè, per prius de iſta, quàm de illis.*241.1.*A.B.*

129 *Dei potentia exactè cognoſci non poteſt, niſi cognita eius actione ſaltem in eße poſſibili.* 2.420.2.*B.*

Diuina eſſentia.

130 *Diuina eſſentia ſingularis eſt, & indiuidua.*93.2.*D. In ea tamen indiuiduatio nihil addit nec ratione diſtinctum ab ipſa deitate.*98.2.*B.*

131 *Diuina eſſentia nullatenus eſt dicenda ſeparabilis à paternitate, quaque ratione communicabilis ſit multis inter ſe diſtinctis.* 166.

132 *Diuina eſſentia non poteſt præſcindi ab attributis.*2. 63.1.*A.B.C.*2.*B.C.*

133 *Diuina eſſentia eſt de eſſentia perſonarũ.*2.52.1.*B.C.*

Differentia.

1 *Differentiæ vltimæ, & non vltimæ Scotica expoſitio reijcitur. à* 59.2.*D.*

2 *Nulla differentia poteſt ſumi à tota forma.ibid.*

3 *Differentia quantumuis vltima poteſt eſſe diuerſa ab alia, etſi cum illa in ratione entis conueniat.* 62.2.*D.*

4 *Differentia vna vltima in vnaquaque re neceſſariò ponenda.*355.1.*E.*2.*A.*

5 *Differentiæ intermediæ finito numero neceſſariò clauduntur.ibid.*2.*C.D.*

6 *Differentias omnes, quæ ad vnius rei conſtitutionem concurrunt, eſſe inter ſe ſubordinatas probabilius.* 356.1.*B.C.*

7 *Differentia concipitur & prædicatur per modum formæ alteri adiacentis.* 2.216.1.*D.*

8 *Differentia ſubſtantialis reductiuè tantum ponitur in prædicamento.* 2.271.2.*C.D.*

9 *Differentia quatenus forma metaphyſica dicitur, non habet cauſalitatem realem.* 353.2.*D.E.*

Differentiæ diſtinctio à genere & ſpecie. Vide, Prædicata eſſentialia.

Differentiæ abſtractæ qualiter prædicentur inter ſe. Vide, abſtractio.*nu.*6. *Vide etiam nu.*7.

Diſpoſitio.

1 *Diſpoſitio ſecundum Ariſtotelem eſt* ordo habentis partes. *Quod exponitur* 2.390.2.*D. Simul cum diuiſione ab Ariſt. addita, ſcilicet,* aut ſecundum locum, aut ſecundum virtutem ſeu poteſtatem, aut ſecundum formam. *ibid.*

2 *Diſpoſitio quæ eſt ſpecies qualitatis, non dicit ſolam poſitionem partium in loco, ſed affectionem corporis, vel animi ordinantis illas ſecundum formam aut virtutem.*2.390.2.*D.& ſeq.*

3 *Diſpoſitio vera propriùs ad formalem cauſam reducenda quàm ad materialem.*248.1.*A.B.*

4 *Diſpoſitiones ad formam nequaquã ab ea effectiuè procedere poſſunt. à* 303.1.*A.B.C.*

5 *Diſpoſitio, quæ immediatè antè præceſſit, non poteſt inſtrumentaliter attingere eductionem formæ.ibidem.* 2.*B.C.*

6 *Diſpoſitiones requiruntur in materia non ſolum ad expellendam formam, & contrarias diſpoſitiones, ſed ad determinandam illam ad hanc formam.* 304.1. *A.B.*

7 *Diſpoſitiones ad formam non poſſunt in inſtanti generationis ab ea per naturalem reſultantiam emanare, licet poſtea probabile ſit hoc efficientiæ modo conſeruari.*389.1.*B.D.E.*

8 *Diſpoſitio paßiua non eſt idem quod potentia paſſiua.*2. 408.1.*D.E. Vide*, Accidens. *nu.*17.

Diſtantia.

Diſtantia agentis à paſſo, & an poßit agi in diſtans. Vide, Agens.

Diſtinctio.

1 *Diſtinctionem realem dari, diuidique in poſitiuam, & negatiuam, & quid vtraque ſit.* 158.2.*B.C.D.*

2 *Ad diſtinctionem realem nihil referre prædicamentalem relationem, quæ ex ipſa cõſequitur.*159.1.*A.B.*

3 *Diſtinctionem rationis dari, vt certum ſtatuitur. ibi.*1. *C.D. Eiuſq; diuiſio in diſtinctionem rationis ratiocinantis & ratiocinatæ exponitur.ibid.*1.*D.E.*

4 *Diſtinctio rationis non requirit entia rationis, vt extrema, nec ab illis denominatur: poteſt tamen circa illa verſari.* 159.2.*B.C.D.*

5 *Diſtinctio rationis alia intrinſeca, alia extrinſeca.ibid.* 2.*E.&* 160.1.*A.*

6 *Diſtinctionis rationis quæcunque ſit, quænam origo.ibidem.* 1.*A.B.*

7 *Diſtinctio media inter realem rei à re, & rationis neceſſariò admittenda, quæ formalis ex natura rei, & melius modalis appellatur. à* 161.2.*E.*

8 *Diſtinctio omnis, vel modalis, vel realis, vel rationis eſt.* 163.1.*A.*

9 *Diſtinctio eſſentialis propriſſimè ſumpta includitur in reali: cum illa tamen non conuertitur. ibid.*2.*D.*

10 *Diſtinctio realis interuenit inter res inter ſe vnitas, vel alicui tertio, ſiue entia completa, ſiue incompleta ſint partes heterogeneæ, vel homogeneæ.* 164. 2.*B.*

11 *Diſtinctio potentialis, quam partes homogeneę habẽt, quatenus ſint ſeparabiles, & diſtinguibiles, vt completa entia, realis diſtinctio eſt. ibid.B.C.*

12 *Diſtinctio includentis ab incluſo realis, & modalis eſſe poteſt, imò & rationis. ibid.*1.*E.*

13 *Diſtingui pluſquam ratione ratiocinata neceſſe eſt, quę à parte rei ſeparari poſſunt, & aliquod ſine alio manere.*165.2.*E. &* 166.1. *A.*

14 *Diſtinctione tantum modali diſtinguuntur, quæ nec de potentia abſoluta poſſunt à parte rei ſeparata manere, licet vnum ex extremis, altero definiente permanere poßit. ibid.*2.*E.*

15 *Diſtinctionis realis extremorum, euidens ſignum eſt mutua eorum ſeparatio, vel quoad vnionem, vel quoad*

ad exiſtentiam: non tamen eſt adæquatum. 167.2.*C.D.E.&* 178.1.*A.B.*

16 *Diſtinctio rerum per diſtinctiones exiſtentiarum non colligitur.ibid.*2.*B.C.D.E.nec ex diuerſitate actionum.*169.1.*A.B.*

17 *Diſtingui realiter ea,quorum alterum ſe habet,vt producens,alterum vt productum,quo ſenſu verum.ibidem* 2.*A.B.*

18 *Diſtinctio realis qualiter inueſtiganda in ijs quæ nondum fuerunt diuinitus ſeparata.*170.2.*A.B.*

19 *Diſtincta realiter mutuò ſeparari poſſunt,ſi eſſe ſeruentur.ibid.*2.*A.Imò deſtrui vnum poteſt alio manente, niſi inter ea eſſentialis habitudo aut dependentia verſetur.ibid.*2.*E.&* 171.1.*E.*

20 *Diſtinctionem ex natura rei non rectè ex conceptuum noſtrorum diuerſitate inferri, in Deo & creaturis oſtenditur.*59.1.*B.*

21 *Diſtinctionis rationis ratiocinantis,& ratiocinatæ,quæ ſigna.*172.1.*A.*

22 *Diſtingui,differre, & eſſe diuerſum, quid ſint, & qualiter inter ſe comparentur.* 181.1.*A.*

Diuiſio.

1 *Diuiſio dupliciter dicitur immediata*. 320. 2. *E. &* 321.1.*A.B. Diuiſione entis,accidentis, & ſimiles. Vide in proprijs locis.*

Duratio.

1 *Duratio licet perfectio ſit, non ſemper maior duratio maioris perfectionis indicium.* 2.46.2.*C.*

2 *Duratio (quæ permanentiam in eſſe ſignificat) aliquid reale eſt,& ſolum exiſtentibus rebus conueniens.* 2.580.1.*D.*

3 *Duratio non eſt denominatio extrinſeca,ſed intrinſeca, à duratione qua res vnaquæque intrinſecè durat.* 2.581.2.*A.B.*

4 *Duratio ſola ratione diſtinguitur ab exiſtentia rei durantis.* 2.182.1.*C.D.*

5 *Duratio non diſtinguitur ab exiſtentia per connotationem ſucceſſionis in ſe.* 2.*ibid.*2.*A.B.*

6 *Durationem in ratione menſuræ actiuę,aut paſſiuæ non conſiſtere, nec in eo ab exiſtentia differre.* 2.583.2.*C.D. & ſeq. licet menſurabilitas paſſiua proprietas declarans durationis rationem.*2.585.2.*D.E.*

7 *Durare non dicitur res in primo inſtāti ſui eſſe.*584.1.*D.&* 585.1.*B.nō tamen repugnat rem quæ fit pro vnico tantum inſtante durare.* 465.1.*A.B.*

8 *Duratio propriè ſumpta dicit de formali poſitiuam permanentiam in exiſtendo,quæ ratione tantum,& connotatione aliqua extrinſeca ab exiſtentia differt.*2.184.1.*D.E.*

9 *Durationis,& exiſtentiæ,& vtriuſque cum prima productione,& rei conſeruatione elegās collatio.*2.584.2.*C.D.*

10 *Duratio rei permanentis incipit per vltimum non eſſe, licet res permanens per primum ſui eſſe incipiat.* 585.1.*B.*

11 *Duratio, & Vbi comparantur, & quare hoc à ſubiecto diſtinguatur,non verò illa,exponitur.* 586.1.*A.B. ferè per tot.*

12 *Duratio aliqua,etiam creata, poteſt omni ſucceſſione carere.*2.494.1.*A.B.*

13 *Duratio non poteſt variationem ſeu ſucceſſionem admittere, exiſtentia rei durantis inuariata.* 2.*ibid.*2.*E.&* 594.1.*A.*

14 *Duratio quælibet creata capax eſt ſucceſſionis priuatiuæ, quæ in tranſitu de non eſſe ad eſſe, vel è contra conſiſtit.*2.595.2.*C.D.*

15 *Durationes permanentes, & indiuiſibiles, cum tales ſint, quo ſenſu vna maior, vel minor alia dicatur.* 596.1.*A.B.*

16 *Durationem creatam indiuiſibilem ſimul habere futurum & præteritum,intelligendum eſt priuatiuè,non poſitiuè.*2.*ibid.*2.*C.D.*

17 *Duratio permanens,et ſi ſimul data, cur non neceſſariò duratura.ibid.*2.*E.&* 597.1.*A.B.*

18 *Duratio permanēs de ſe apta eſt vſque in infinitum ſeruari, & ſic habet infinitatem quandam quaſi ſecundum quid.ibid.*1.*C.*

19 *Durationes in eadem re variari repugnat,etiamſi ipſa annihilata iterum reproducatur.*2.*ibid.*2.*A.B.*

20 *Durationem propriam & extrinſecam ſibi vendicant ees permanentes.*2.601.1.*B.C.D.&* 2.*C.D.diuerſæ rationis ab æuo. ibid.* 2.*E.&* 602.1.*A.B.*

21 *Duratio hæc rationem menſuræ extrinſecæ ſortiri nequit.*2.602.1.*B.C.*

22 *Duratio hæc multiplicatur in ſingulis rebus durantibus iuxta earum diuerſitatem,& multiplicationem.* 2.*ibid.* 1.*E.*2.*A. poteſtq; & ſubſtantialis eſſe, & accidentalis, ſemper tamen materialis. ibid.*

23 *Duratio permanens non poteſt eſſe menſura durationis ſucceſſiuæ.*2.509.2.*E.&* 510.1.*A.*

24 *Duratio licet metaphyſicè & realiter non ſit verum accidens, habet tamen ſufficiens fundamentum ad modum prædicationis accidentalis.* 616.2.*B.C.*

25 *Durationes diuiſibiles, & indiuiſibiles, ſubſtantiales & accidentales vniuocè conueniunt.*2.617.2.*D.E. Quando, Tempus, Motus, Aeternitas, Aeuum.*

Eductio.

1 E*Ductio accidentium de potentia ſubiecti in quo conſiſtat, & an omnia accidenti conueniat, & ſimilia. Vide,* Accidens.*nu.*1.18.*&* 19. *Eductio formæ de potētia materiæ. Vide,* Forma *à nu.*19.*ad* 25.*E. Educaturne vnum accidens de potentia alterius, & ſimilia. Vide,* Accidens *nu.*9.11.*&* 13.

Effectus.

1 *Effectum in cauſa contineri, an ſit in ipſo aliquid reale.* 139.1.*E.*2.*A.*

2 *Effectum vniuerſaliorem in cauſam etiam vniuerſaliorem reducendum, quos ſenſus habeat, & quis eorum verus.* 477.1.*E.*2.*A.*

3 *Qui effectus dicantur pendere à cauſa in fieri, qui verò in fieri, & eſſe.*494.1.*E.* 2.*A.*

4 *Poſſitne effectus paulatim amitti per ſolam abſentiam cauſæ.*502.1.*E.&* 2.*E.*

5 *Effectus non poteſt excedere in perfectione omnes ſuas cauſas ſimul ſumptas: imò nec intrinſecas, vt actu cauſantes, benè tamen quamlibet earum ratione alterius.*575.1. *A.B.C. efficientes autem omnes nequaquam imò nec vllam quæ ſe habeat vt principalis cauſa illius,etſi partialis ſit.ibid.*2.*C.D.*

6 *Effectus dari non poteſt,qui ab vnica tantum cauſa pendeat.*581.1.*D.E.*

7 *Effectus qui materialem cauſam habet,omnes alias exigit neceſſariò.ibid.*2.*A.*

8 *Effectus à duplici totali cauſa ſimul productus,ab vtraque ſimul, & à qualibet cauſa ſeorſum pendet.*585.2.*D.E.*

Effe-

9 Effectum vnum numero vnam tantum determinatam cauſam à qua fiat non exigere oſtenditur. à 589.2. E.& 590.1.A.

10 Effectus vnus numero à pluribus cauſis vniuocis diſiũctim cauſari poteſt naturaliter.591.1.B.C.D.facto autem qualiter loquendum. ibid. 2.E.

11 Effectus contingentia ab intrinſeca virtute neceſſariæ cauſæ pendentis, per ordinem ad illam ſumi nequit, niſi quatenus ob ſuam imperfectionem impediri poteſt ne agat.462.1.C.D.

12 Effectus contingens intrinſecè, & extrinſecè dicitur, ibidem. 2.A. B.

13 Effectus cõtingens in tota ſerie cauſarum naturalium, ſecluſis liberis reperiri non poteſt. ibid.2.B.D.

14 Effectus contingens redditur, ſi in tota cauſarum eius ſerie, aliqua libera intercedat, quouis modo concurrens.563.1.A.B.

15 Effectus contingentes non liberi qua differant à merè naturalibus. ibidem. 1.C.& D. Vide, Cauſa efficiens.

16 Effectus perfectio ſimilitudinem ad cauſam requirit. 573.2.E.& 574.1.A.

17 Effectus per accidens quid. 80.1.B.C.

18 Effectus fortuiti non omnes ſunt quorum ſecretam cauſam ignoramus.466.2.B.C.

19 Effectus non adæquãs virtutem cauſæ in eo gradu quo ab illa procedit, non conuenit cum illa vniuocè. 2. 14. 1.C.

Elementum.

1 Elementa non poſſunt eſſe primæ materialis cauſæ miſtorum. 253.2.B.C. Nec aliquod ex illis. 255. 1.B.C.

2 Elementa nullas qualitates virtualiter primas continent.315.2.E.

3 Elementa in prima ſua productione non fuiſſe propriè creata, ſed eorum formas ex materiæ potentia eductas, poſt dilucidam diſputationem reſoluitur.à 322. 2.D.ad 325.1.E.

4 Elementi deſcriptio,& quibus propriè conueniat explicatur. 347.2.D.E.

5 Elementi nomen propriè materiæ conuenit, nonnunquã formæ. 348.1.B.

6 Elementum non eſſentialiter exigit quòd miſtum in ipſum reſoluatur. ibid.1. C.D.

7 Elementa non cõſtant vnum ex alio, nec vnum in aliud reſoluitur. ibid.1.E.

8 Elementorum formæ qualiter in miſto maneant. Vide, Forma. nu.31.& 32.

Emanatio.

1 Emanatio naturalis, qua proprietates ab eſſentia emanant, vera efficientia eſt. à 388.1.A.B.

2 Emanationis naturalis duplex modus, & inter eos diſcrimen. ibid.1.E.2.A.

3 Emanatio naturalis non propriè inuenitur niſi inter ea quæ in re diſtinguuntur. 389.1.A.

4 Emanatio naturalis aliquid eſt in re diſtinctum, & à forma reſultante,& ab illa à qua reſultat, & ab ipſa, etiam informatione. ibid.1.A.B.C.

5 Emanatio naturalis ab actione neceſſaria qua differat, & cur generanti tribuatur.ibid.2.D.E.

6 Emanatio naturalis ſimpliciter exigit efficientem cauſam diſtinctam à paſſo, licet aliquando principium proximum emanationis à recipiente non diſtinguatur. 2.1.D.E. & 2.A.

7 Emanatio naturalis, vt cauſæ per ſe tribuitur generanti. ibid.2.A.

8 Emanatio à ſubſtantia quibus accidentibus conueniat, & à quibus cauſis. Vide, Accidens à nu.27.ad 30.

Ens.

1 Hæc vox ens conceptum obiectiuum entis, & ratione illius, inferiora in quibus reperitur mediate ſignificat.49.2.E.& 50.1.A.B.C.

2 Ens interdum vt participium verbi ſui, interdum vt nomen ſumitur : & quid vtroque modo ſignificet. 56. 1.A. B.C.D.

3 Ens ſecundum hanc duplicem acceptionem non ſignificat aliquas duas rationes aliquem communem conceptum diuidentes, ſed eundem conceptum entis magis vel minus abſtractum. 57.2.C.D.E.

4 Ens vt nomen non ſignificat idem quod ens in potentia. 63.1.B. ſignificat tamen omnino idem quod res ſolumq; in etymologia differunt.58.1.A.

5 Quidquid ſimpliciter tribuitur rebus, quamuis in eis nullam entitatem ponat, dici ſolet ens. 66.2.D.E.

Entis conceptus.

6 Ens vnum conceptum formalem à reliquis præciſum, vnum re & ratione formali ſortitur.43.1.A.B. qui non tantum nominis, ſed rei ſignificatæ dicendus.44. 2. C. D.

7 Conceptus formalis entis reſpectu ipſius diſtinctus, reſpectu autem entium in particulari omnino confuſus. 42.1.A.B.

8 Ens, vnum habet conceptum obiectiuum adæquatum, qui omnia entia per modum vnius, nullum tamen in particulari ſignificat. 46.1.C.D.

9 In entis obiectiuo conceptu ſubſtantia & accidens copulatiuè, diſiunctiuè, aut ſimpliciter nequaquam includi oſtenditur.ibid. 1.A.B. Nec prima genera rerũ. 47.1.B.Nec aliquod ex illis determinatè & reliqua confuſè. ibid. 2.B.C.

10 Entis obiectiuus conceptus vnus, & ſecundum rationem præciſus ab omnibus inferioribus, etiam vt comparatur ad illa & vt in ſe exiſtens. 49.1.D.E.

11 Conceptus obiectiuus entis non eſt ex natura rei diſtinctus ab inferioribus in quibus exiſtit.52.1.D.E.

12 Entia omnia realia aliquam intrinſecam conuenientiam habere neceſſe eſt.47.2.D.E.

Entis ratio.

13 Ratio entis, participaliter ſumendo ens, in eo quod ſit actu exiſtens conſiſtit.36.2.D.E. ſi verò vt nomen, in eo quòd ſit habens eſſentiam realem, abſtrahendo ab exiſtentia abſtractione præciſiua. 57.1.A.B.

14 Hæc ratio eſſentialis eſt omnibus inferioribus, quæ verò per participium importatur, ſoli Deo. 58. 1. E. 2. A.

15 Entis ratio in omni ente, & differentia, vel modo eius imbibitur. à 59.1.A. ad 62.2.E.

16 Entis ratio quæ eſt in ſubſtantia non eſt eadem ſecundum rem quæ in accidenti. 55.1.D.E.

17 Ens omne alicui eſſe conueniens, inductione oſtenditur. à 220. 2. B.C.

Entis paſſiones.

18 Ens non poteſt habere veras & reales paſſiones ex natura rei ab ipſo diſtinctas. 66.2.E. 67.1. A.habet tamen aliquas proprietates, quæ non ſunt per rationem confictæ, ſed re ipſa de illo prædicantur. 67.1. E.2.A.

Entis

19 *Entis proprietates de formali addunt vel negationem, vel denominationem extrinſecam, per quam realis, & poſitiua perfectio entis importatur.ibid.2.B.C.*

20 *Entis proprietates qualiter inter ſe diſtinguantur.* 68. 1.*D.E.Entis proprietates tres tantum, vnum ſcilicet, verum, & bonum.ibid.2.A.Cur autem variæ negationes quæ fingi poſſent identitas item, & diuerſitas inter has proprietates non numerentur.* 70.1.*C.*

21 *Entis proprietates qualiter in perfectione comparabiles.*69.2.*D.E.*

22 *Ens non dicitur eſſentialiter de ſuis proprietatibus.*68. 1.*B. C.*

23 *Entis paſſiones in demonſtratione oſtenſiua per ipſam rationem entis, vel primam eius paſſionem demonſtrantur in demonſtratione verò per deductionem ad impoſſibile primum principium eſt.* Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe. *à* 70. 2. *D. ad* 75. 1. *A.*

24 *Ens omne qualiter ſit idem, vel diuerſum ab alio.* 173. 1.*E.* 2.*A.B.*

Entis diuiſiones variæ.

25 *Ens per ſe, & per accidens in ratione entis, ex vnitate per ſe, aut per accidens ſumitur.*80.1.*B.C.*82.1.*D. E.In quo eorum ratio poſita. ibid.*2.*E.&* 81.1.*A.*

26 *Entis diuiſio in vnum & multa, intellecta de multitudine actuali, analoga.* 84.1.*A. & ſeqq. ſicut & de multitudine in potentia intellecta:aliud tamẽ vtriuſque diuiſum.ibid.*1.*B.C.*85.1.*C.*

27 *Entis diuiſio in infinitum, & finitum exponitur & probatur. tom.*2.5.2.*A.B.*

28 *Ens per prius diuiditur in infinitum, & finitum, quàm in abſolutum, & reſpectiuum.* 88.1.*A.B.*

29 *Finitum, & infinitum non contrahunt ens in quantum bonum, vt bonum dicit paſſionem.* 89.1.*B.C.*

30 *Entis finiti, & infiniti rationes per analogiam ad quantitatem explicantur.* 2.9.1.*A.B.*

31 *Entis diuiſiones in infinitum & finitum, & in vnum & multa æquè vniuerſales ſunt: illa tamen prior iſta, tam in diſtantia membrorum, quàm in formali contractione diuiſi.* 88. 1.*B.C.*

32 *Entis diuiſio in ens à ſe, & ab alio in ſe ſufficiens, & proximè præcedenti æquipollens oſtenditur.* 2. 6. 1. *C. D.*

33 *De diuiſione entis in neceſſarium, & contingens, terminis in ſua proprietate explicatis idem iudicium fertur.* 2.*ibid.* 2.*D.*

34 *Entis diuiſiones in ens per eſſentiam, & participationem, in increatum, & creatum præcedentibus æquipollere, ex earum explicatione colligitur.*2.7.2.*B.C*

35 *Entis diuiſio in purum actum, & potẽtiale, termini vel in ordine ad eſſe exiſtentiæ actualis, vel potentiæ alicuius paſſiuæ intellectis æquè vniuerſalis, eademque cum præcedentibus oſtenditur.*2.8.1.*C.*

36 *Ens optimè diuiditur in ſubſtantiã & accidens.*2.201. 1.*D. E.* 2.*A.*

37 *Ens cum diuiditur in abſolutum, & reſpectiuum, reſpectiui nomine prædicamentale intelligendum eſt.* 2. 211.1.*B.C.*

38 *Diuiſio entis in increatum & creatum cur prior quam in ſubſtantiam & accidens.* 2.202.1.*B.C.*

39 *Diuiſio entis in ſubſtantiam & accidens cur prius tradenda quam in abſolutum & reſpectiuum.ibid.*1. *A. B.& quam diuiſio entis in actum & potentiam.ibid.* 2.*C.Rurſus quam diuiſio entis in incompletum, & completum.ibid.*2.*D.E.*

Ens increatum, neceſſarium & à ſe.

40 *Ens aliquod increatum in rerum natura eſſe ratione naturali demonſtratur.*2.18.1.*A.B.non tamen ex motu cœli, neque ex anima rationali, aliove phyſico medio.à* 19.1.*D.ad* 21.2.*C.Secus per medium metaphyſicum, quodq; illud ſit, qualiterque ad ipſum via phyſica patet.* 2.*ibid.*2.*D.E.& ſeqq.*

41 *Entia neceſſaria non repugnat multiplicari ex compoſitione, quam haberent, rationum in quibus conuenirent, & different.*2.37.1.*C.D.*

42 *Entia neceſſaria, ſi ſemel multiplicarentur, vſque ad infinitum numerum neceſſariò procederent.*236.2.*per totam, & ſeqq.*

43 *Ens increatum, & ſummè perfectum cauſam eſſe caterorum, vnde inferatur.* 2.*à* 39.2.*B.C.*

44 *Ens à ſe ſolam negationem addit enti, licet poſitiuum eſſe videatur.* 2.6.2.*B.*

45 *Ens neceſſarium quod ſit, & quotuplex.* 2. 292. 2. *A. B.*

Ens creatum.

46 *Ens creatum, eſſentialiter includit dependentiam ab increato.*2.289.2.*B.C. Eſtque quantum ad ſuum eſſe ſub Dei dominio. ibid.*2.*D.E.*

47 *Ens creatum in omni ſua efficientia & cauſalitate pendet à Deo.* 2.290.1.*E.*

48 *Entis creati ab increato ſubordinatio ſitne illi eſſentialis, an eius proprietas. ibid.* 2.*C.*

49 *Ens creatum ſubordinatur Deo in agendo, & patiendo quicquid ipſe voluerit.*2.291.2.*A.B.*

50 *Ens creatum, vt ſi nullam aliam cauſam requirit, niſi Deum, nec ſibi ſpeciale genus cauſalitatis determinat.* 2.*ibid.*2.*E.*

51 *Entia omnia creata quo ſenſu dicantur eſſe eiuſdem ordinis.* 2.538.1.*B.C.*

Entis analogia, & deſcenſus ad inferiora.

52 *Entis contradictio ad ſua inferiora non per modum cõpoſitionis intelligenda, ſed expreßionis conceptionis alicuius entis contenti ſub ente.* à 63.2. *D. ad* 64. *per totam.*

53 *Ens quare in definitionibus non ponatur.* 2.206.2.*E. Ens licet vniuocum eſſet, non eſſet neceſſariò genus.* 207.1.*B.C.*

54 *Ens de ſubſtantia & accidenti, non æquiuocè, ſed analogicè dicitur.*2.205.2.*A.non analogia proportionalitatis, ſed attributionis.* 2.207.1.*E.& quali.ibidem* 2. *C.*

55 *Ens reſpectu eorum quæ in eodem genere ſunt, vniuocum eſt.* 2.209.1.*A.*

Imò & reſpectu aliquorum ſummo genere differẽtium. ibid. 1.*B.*

56 *Ens ad ſubſtantiam completam, & incompletam analogum.* 2.*ibid.*2.*E.*

57 *Ens analogicè dicitur de ſubſtantijs incompletis, & accidentibus, de illiſq; per prius.*2.210.1.*D.*

58 *Entis diuiſio in abſolutum & reſpectiuum, analoga eſt: ſicut in incompletum, & completum.* 211.1.*B. & ſequentibus.*

Ens per ſe, & per accidens.

59 *Ens per ſe, & per accidens in ratione effectus quid.* 80. 1.*B.C.*

60 *Ens per ſe, & per accidens in ratione entis ex vnitate per ſe aut per accidẽs ſumitur.ibid.& in quo vtriuſque ratio.* 82.1.*E.*

61 *Ens per accidens vt tale eſt non conſtituitur in prædicamen-*

camento. 2.324. 2. *E.* & 325. 1. *A. B.*

62 *Ens per accidens quot modis dicatur.* 89.2.*B.per tot.*

63 *Ex duobus entibus in actu non ſit vnum ens per ſe, quo pacto intelligendum.* 2. 179. 1. *A.* & 1. *tom.* 80. 2. *B. C.*

Ens rationis.

64 *Ens rationis ad nullam ſcientiam per ſe & directè pertinet.* 3.2. *A.B. Quomodo tamen eius tractatio propria Metaphyſicæ.* 2.644.2.*D.E.*

65 *Entia aliqua rationis dari oportet.* 2.645.1.*C.D.*

66 *Entis rationis eſſentia huius vocis multiplici ſignificatione explicata, oſtenditur. ibid.*

67 *Entia rationis fingendi variæ cauſæ.* 646.1. *E.*

68 *Ens rationis non merè æquiuocè nomen entis participat. ibid.*2.*C.*

69 *Enti rationis, & reali nullus conceptus communis.ibi.* 2. *D. E.*

70 *Entis rationis in hoc ab accidente differentia.ibid.*

71 *Ens rationis præter efficientem, cauſam aliam non habet.* 2.647.1.*B. habet tamen hanc, eſtq; intellectus. ibid.* 1.*D.E.*

72 *Ens rationis, reſultat per actum intellectus concipientis ac ſi eſſet, quod in re non eſt.ibid.*2.*C. Qui actus latè reflexiuus, proprius tamen comparatiuus dicendus eſt.* 2.649.2.*C.D.*

73 *Entia rationis fingere ſoli intellectui cõuenit, licet imaginatio humana nonnihil de hoc participet.* 650. 1. *B. C.*

74 *Entia rationis Deus non format, cognoſcit tamẽ ea perfectiſſimè.* 2.*à* 650.2.*C. ad* 652.1.*A. De Angelo, & beatis idem dicendum.*652.1.*A.*

75 *Entis rationis diuiſio in priuationem, negationem, & relationem traditur, & diuidentium membrorum diſtinctio oſtenditur.* 2.*à* 652.1.*B. Eſſeque vniuocam generisq; in ſpecies ſtatuitur.* 2.653.1.*E.*2.*A.*

76 *Entis rationis prædicta diuiſio vt ſufficiens, & adæquata admittitur. ibid.*2.*B. per totam ſect.*

77 *Ens rationis cur in ſolo prædicamento relationis fingatur.* 2.654.2.*C.Et per ſingula prædicamenta diſcurrendo monſtratur.* 2.*à* 655.1.*E.*

78 *Entis rationis prædicta diuiſio aliter declaratur ſufficiens, & omnia entia rationis quæ fingi poſſent in alijs prædicamentis, continens.* 2.655.1.*C.D.*

79 *Ens fictum de formali negationem importat.*70.1.*E.*

80 *Entia rationis adinuicem diſtingui poſſe, & qua diſtinctione.* 159.1.*E.*& 160.1.*A.*

Eſſe eſſentiæ, ſeu eſſentia.

1 *Eſſentia & eſſentiæ realis ratio in quo conſiſtat.* 57.1. *A.B.*

2 *Eſſe eſſentiæ ſolum differt ab eſſentia in modo concipiendi.*2.145.2.*E.* & 146.1.*A.*

3 *Eſſentia creaturæ, vt ſic non dicit quod ſit aliquid extra cauſas. ibidem.*

4 *Prius quàm à Deo creetur nullum habet in ſe verum eſſe reale.*2.148.1.*E.*2.*A.*

5 *Sine eſſe exiſtentiæ, eſſentia eſt nihil. ibid. vide etiam* 2.150.2.*E.*

6 *Eſſe obiectiuum, ſeu in eſſe cognito creaturarum, quale aſſeruerit Scotus.* 2.148.2.*A.*

7 *Creaturæ qualiter dici ſoleant habere ante ſui creationem verum eſſe eſſentiæ & reale.* 2.*ibid.*2. *D. E.*

8 *Eſſentias ab æterno non creauit Deus.*149.1.*D. Eſſentia creaturæ vt terminet diuinam cognitionem quod eſſe requirat.*2.*ibid.*2. *D. E.*

9 *Eſſentia poſſibilis, & facta, an ſit eadem numero,* 150. 1. *C. D.*

*Eſſentia in actu quid addat eſſentiæ in potentia.*2.151. 2. *C.*

10 *Eſſentiæ creatæ non exiſtentes, ſicut in potentia tantum entia ſunt, ita & bona.* 245.1.*A.*

11 *Eſſentia actualis pendet à proprijs cauſis, & terminis, vt exiſtere poſſit.* 2.154.1.*B.C.*

12 *Eſſentia realis & actualis, ſubſiſtentiam, vel inhærentiam à ſe diſtinctam poſtulat vt ſit, non tanquam rationem qua exiſtat.* 2.*ibid.* 1.*A.B.*

13 *Eſſentiæ creaturarum actuales ad Deum vt ad cauſam efficientem finalem, & exemplarem, ordinem dicunt.* 2.160.1.*E.*

14 *Eſſentiæ ſumptæ vt poſſibiles, non reſpiciunt Deum, vt cauſam actualem, bene vt virtualem cauſam exemplarem, efficientem, & finalem.ibid.*

15 *Eſſentiæ vox in rebus creatis ſignificat rem ſolum, vt ad certum genus & ſpeciem pertinentem.* 2.161.2. *C.D.*

16 *Eſſentiæ creatæ non æquè poſſunt priuari exiſtentia, ſed ab extrinſeco tantum aliquæ, aliæ etiam ab intrinſeco.* 2.189.1.*D.E.*

17 *Eſſe idem in re cum eſſentia, & eſſe de eſſentia non conuertuntur.* 2.62.1.*D.*

18 *Eſſentia creata poteſt eſſe limitata etiamſi non comparetur ad eſſe, vt potentia receptiua.* 2.48.2.*C.D.*

De comparatione, & diſtinctione eſſentiæ creatæ ab exiſtentia. Vide verbo, Exiſtentia, *nu.*8.*& ſeq.*

Exiſtentia, ſeu eſſe exiſtentiæ.

1 *Exiſtentia eſt quid reale, rei exiſtenti intrinſecum.* 2. 146.1.*A.B.*

2 *Exiſtentia eſt actus conſtituens eſſentiam in ratione actualis entis à ſua cauſa actualiter diſtincti.* 2.152. 2. *A.B.*

3 *Exiſtentia conſtituit vnum cum eſſentia per identitatem ſecundum rem.*2.*ibid.Exiſtentia cur non conſtituat ſpeciale prædicamentum, ſicut & duratio.* 2. 616.1.*C.D.*

4 *Exiſtentia conſtituit eſſentiam in actualitate entis.* 2. 152.2.*D.E.*

5 *Exiſtentia non eſt propriè cauſa formalis.* 2.152.2.*D. E.Latius* 2.172.1.*C.D.*

6 *Exiſtentia creata, & à cauſa efficiente pendet, & ab alijs cauſis, ac terminis pendere poteſt.* 2.154. 1.*D.*

7 *Exiſtentia ſubſtantialis naturæ, diſtinctum quid eſt à ſubſiſtentia.ibid.*2.*C.D.*

8 *Exiſtentiæ quæ ſit res ab eſſentia diſtincta nulla neceſſitas ad vllum munus cauſæ obeundum.* 2.157. 1.*C.*

9 *Exiſtentia non eſt modus in re diſtinctus ab eſſentia.*2. 158.1.*D.E.*

10 *Exiſtentia verè exiſtit, nec tamẽ per rem, vel modum diſtinctum.* 2.*ibid.*2.*D.E.*

11 *Exiſtentia & eſſentia abſolutè ſumptæ diſtinguuntur, vt ens in actu, & in potentia.*2.159.2.*A.B.*

12 *Exiſtentia ab eſſentia actuali ſola ratione cum fundamento in re diſtinguitur. ibid.*

13 *Exiſtentia eſt de eſſentia ſolius Dei, cæterorum verò entium extra eſſentiam, licet in re nulla ſit diſtinctio inter eorum eſſentias, & exiſtentias.*2.159.2.*C.D.*

14 *Exiſtentia creaturæ habet connexũ reſpectũ ad Deum vt cauſam.* 160.1.*E.*

Exiſten-

15 *Exiſtentiæ vox, exiſtentiam exercitam in rigore ſignificat.* 2.161.1.*A.*

16 *Exiſtentia ſignificat rem, vt extra cauſas.* 2. *ibidem* 2.*C.D.*

17 *In quo fundetur diſtinctio rationis exiſtentiæ ab eſſentiæ. ibid.* 2.*E.*

18 *Exiſtentia eſt de eſſentia creaturæ, vt extra cauſas, nō quòd à ſe ipſa illam habeat, ſed quod illa ab extrinſeco recepta, eſſentialiter conſtituatur extra cauſas.* 2.162.1.*A.B.*

19 *Exiſtentia in re loquendo, eſt id quo forma, & materia cauſant: at non concipitur niſi vt conditio & modus conſtituens eſſentiam in ſtatu ſufficiente ad cauſandum.* 2.173.2.*D.E.*174.1.*B.C.*

20 *Subiectum exiſtens, vt ſic recipit ſubſtantialem formam, & accidentia. ibid.* 1.*E.* 2.*A.*

21 *Exiſtentia realiter loquendo eſt ratio agendi.* 2.175.1.*B.C. Licet noſtro modo ſolum concipiatur, vt conditio. ibid.* 1.*D.*

22 *Exiſtentia creata cuiuſlibet cauſæ munus obire poteſt. ibid.* 1.*E.* 2.*A.*

23 *Naturæ communes non habent in indiuiduis peculiares exiſtentias, ſed exiſtunt exiſtētijs indiuiduorum: nec per rationem diſtincta exiſtentia illis poteſt attribui.* 2.177.2.*B.C.*

24 *Naturæ à ſuppoſito diſtinctæ, diſtincta reſpondet exiſtentia.* 2.176.1.*E.*2.*A. Eſt tamen incompleta exiſtentia. ibidem.*

25 *Exiſtentia completa ſuppoſito in natura ſubſiſtente reſpondet. ibid.* 2.*C.*

26 *Exiſtentia compoſita compoſitæ naturæ: ſimplex verò vnicuique eius parti ſimplici tribuenda.* 2.176.2.*E.* & 177.1.*A.*

27 *Materia prima habet ſuam propriam exiſtentiam, forma etiam ſuam. ibid.* 1.*B.C.*

28 *Exiſtentia materiæ primæ ab exiſtentia formæ dependet. ibid.* 1.*D.*

29 *Exiſtentia hominis non eſt exiſtentia ſolius animæ rationalis, ſed alia, ex iſta, & exiſtentia materiæ compoſita, & quid D.Thom. in hoc ſenſerit.* 2.178.1.*A.B.*

30 *Explicatur modus quo forma eſt formalis cauſa omnis exiſtentiæ à ſua diſtincta.* 2.166.1.*C.D.*

31 *Materia eſt cauſa omnis exiſtentiæ naturalis à ſua diſtinctæ. ibid.* 1.*E.* & 2.*A.*

32 *Cur formæ ſpecialiter tribuatur eſſe cauſam exiſtentiæ. ibidem.*

33 *Exiſtentiæ, ſi ab eſſentia diſtingueretur, eſſentia eſſet cauſa materialis, & finalis.* 2.*ibid.* 2.*C.*

34 *Cauſæ ſecundæ verè efficiunt exiſtentiam ſuorum effectuum.* 2.167.2.*B. Nec poteſt ſemper ſoli Deo tribui.* 2.169.2.*C.D.*

35 *Omnis actio eſt formaliſſimè communicatio alicuius eſſe exiſtentia. ibid.* 2.*E.*

36 *Vnica & eadem actione fit res exiſtens, & exiſtentia eius.* 2.170.2.*A.*

37 *Exiſtentiæ rerum corruptibilium à creaturis fiunt vt à cauſis principalibus. ibid.* 2.*B.*

38 *Eo modo fit à creatura exiſtentia, quo eſſentia quam actuat. ibidem.*

39 *In efficienda exiſtentia, ſicut & eſſentia actuali, aliquid proprium ſibi Deus aſcribit:* 2.171.1.*B.C.*

40 *Exiſtentia apprehenſa non vt exercita, finis munus obire poteſt.* 2.172.2.*C.D.*

41 *Exiſtentia exercita, neceſſaria eſt ad cauſalitatem materialem, & ſimul duratione, & prius natura.* 2.173.1.*E.* & 2.*A.*

42 *Exiſtentia vniuerſaliter loquendo non eſt accidens, ſed omnia genera ęquè tranſcendit accidēs.* 2.162.1.*D.*

43 *Exiſtentia eſt actus vltimus eſſentiæ ſiue accidentalis, ſiue ſubſtantialis, ad idem prędicamentum pertinens reductiuè.* 2.*ibid.*2.*C.D.*

44 *Exiſtentia abſolutè ſumpta in re non eſt incompletum ens, licet Metaphyſice & præciſiuè loquendo ſic appelletur, eo modo quo differentiæ.* 2.163.1.*D.*

45 *Exiſtere verè dicitur accidentaliter & cōtingenter de eſſentia poßibili, ſeu præciſè ſumpta: at de eſſentia actuali ſolum in figura prædicationis. ibid.* 1.*B.*

46 *Quæſtio de creatura an eſt, ſitne diſtincta à quæſtione quid eſt. ibid.* 2.*D. Et vnde colligi poſſit.*

47 *Cuiuſuis exiſtentiæ creatæ efficiens, & finis Deus eſt.* 2.164.1.*C.*

48 *Exiſtentia, vniuerſaliter loquendo, nequit habere materialem cauſam. ibid.* 2.*A.B.*

49 *Eã cauſam materialem habere poteſt exiſtentia, quam eſſentia, quam actuat, poſtularit. ibid.*

50 *Exiſtentia omnis vel eſt formæ, vel ab illa in genere cauſæ formalis.* 2.165.1.*B.*

51 *Exiſtentia non eſt effectus primarius formæ.* 2. *ibidem* 1.*D.*

52 *Exiſtentia hominis non eſt omnino immaterialis.* 2.166.2.*C.*& 244.2.*D.*

53 *Partes an exiſtant eſſe totius.* 2.178.2.*B.C.*

54 *Ex duobus entibus in actu exiſtentiæ non fieri vnum per ſe, qualiter intelligendum.* 179.1.*A.*

55 *Exiſtentiam propriam licet habeat materia, & quæuis forma cur nulla materia, & non omnis forma poßit exiſtere ſeparata. ibid.* 1.*B.C.*

56 *Exiſtentia vna partialis poteſt ad aliam comparari, vt potenti receptiua ad actum.* 2.179.2.*A.*

57 *Exiſtentia quomodo ſit vltima actualitas. ibidem* 2.*B.C.*

58 *Forma accidentalis propriũ habet eſſe exiſtentiæ, quod tribuit informatiuè ſuppoſito.* 2.*ibid.*2.*E.*

59 *Exiſtentia accidentis non eſt inhærentia eius.* 2.180.2.*A.B.*

60 *Modis reſpondent propriæ exiſtentiæ proportionatæ.* 181.1.*C.*

61 *Relatio ſuam habet exiſtentiam.* 2.*ibid.*2.*D.E. Eamque reſpectiuam.* 182.1.*B.*

62 *Vnius rei quomodo dicatur eſſe vna exiſtentia.* 2.*ibid.* 1.*D.E.*

63 *Exiſtentia nequit manere in rerum natura non conſeruata eſſentia. ibid.*2.*E.* & 183.1.*A.*

64 *Exiſtentia & eſſentia non poſſunt de potentia abſoluta conſeruari diſiunctæ.* 2.184.1.*C.*

65 *Exiſtentia aliena non poteſt aliqua res exiſtere. ibid.* 2.*B.C.*

66 *Exiſteotia cur non poßit à natura ſeparari, cum poßit ſubſiſtentia.* 2.185.1.*C.D.*

67 *Exiſtentia actualis ſimul pereunte actuali eſſentia deficere poteſt.* 2.188.2.*D.*

68 *Exiſtentia non æquè poſſunt creatæ eſſentiæ priuari.* 2.189.1.*D.*

69 *Enunciationes in quibus exiſtentia prædicari videtur, vt* Homo eſt, ſeu exiſtit, *an ſint æternæ veritatis.* 2.192.1.*B.*

70 *Compoſitio ex eſſentia & eſſe eſt compoſitio per ſe.* 2.193.1.*A.* & *quæ compoſitio ſit de ratione entis creati. Vide verbo,* Compoſitio.

71 *Exiſtentia formæ ſubſtantialis & accidentalis eſt rece pta, & per materiam poteſt limitari. 2.194.2.D.*

72 *Exiſtentia materiæ per formam limitari poteſt,& exi ſtentia totius limitata eſt,quia coaleſcit ex limitatis exiſtentijs.ibid.*

73 *Eſſe cuiuſlibet creaturæ receptum eſt ab aliquo, licet non in aliquo.2.195.1.D.*

74 *Eſſe cuiuſlibet creaturæ intrinſecè ſe ipſo, limitari, à Deo autem extrinſecè concedi poteſt. ibid.2.A.B.*

75 *Exiſtentiæ ſpecie diuerſæ diuerſis ſpecie eſſentijs reſpon dent.2.195.2.E.*

76 *Exiſtentiane an eſſentia perfectior. 196.1.E.2.A.*

77 *Exiſtentia naturæ ſubſtantialis non terminatur cōple tè,niſi afficiatur modo exiſtendi per ſe.2.240.1.D.*

78 *Exiſtentia ſubſtantialis eſt obedientialiter indifferens ad modum eſſendi per ſe,& in alio.2.241.1.B.C.*

79 *Exiſtentia intimè eſt in toto, & in ſingulis eius parti- bus. 2.ibid.1.A.*

Experientia.

1 *Experientia ex pluribus ſingularibus expertis, & in- ter ſe collatis generatur. 39.1.E. 2. A.*

2 *Experientia propriè ſumpta ſolius hominis.40.1.A.*

3 *Per experientiam optimè generatur ſcientia: quia ſcien tiæ autem à priori nullatenus eſt cauſa, ſed occaſio, aut conditio neceſſaria.ibid. 1.A.B.C.*

4 *In habitu iudicatiuo, non in pura apprehenſione conſi- ſtit.38.2. E. & 39.1.C.D.*

5 *Experientia non eſt neceſſaria ad ſcientiam vel artem ex parte principiorum, quæ vniuerſaliſſima ſunt: ſe- cus ad alia magis limitata, ſi inuentione eorum ſcien tia ſit adquirenda, ſi tamen diſciplina non ita. à 39. 1. B. C. ad 40.*

6 *Experientia ad ſcientiam principiorum particularium ſcientiarum quomodolibet hæc habeatur neceſſaria, eſt.38. 1.D.E.*

Falſitas, & falſum.

1 *Falſitas in ſimplici apprehenſione non reperitur. 183. 1.D.*

2 *Falſitatem in rebus extra intellectum nō reperiri diſcur ſu ex intellectu diuino, creatoq; petito tam in ſpecu- latiua quàm practica cognitione oſtenditur.à 198.2*

3 *Falſitas in rebus naturalib. per ordinem ad humanam praxim reperiri nequit: imò neque in artificialibus propriè 199.2.C.D.per totam. Neque etiam in mo ralibus ipſis.ibid.2.E.& 200.1.A.*

4 *Falſitatis vox quot & quæ ſignificet,& ſub qua analo- gia. ibid.2.B.*

5 *Falſitas in ſimplicibus conceptibus metaphoricè tātum reperitur.ibid.2.B.*

6 *Falſitas propriè in compoſitione, & diuiſione intelle- ctus eſt.201.2.B.C.*

7 *Falſitas quo ſenſu dicatur eſſe in intellectu tanquam in cognoſcente. ibid.2.E.*

8 *Falſitas ſtrictè ſumpta, quid: quid etiam impropriè dicta.202.1.C.*

9 *Falſitas & falſum analogicè de falſitate cōpoſitionis, & ſimplicium conceptuum dicitur. ibid. 2.B.*

10 *Falſitas veritati contrariè opponitur. ibid.2.D.*

11 *Falſitatis quæ origo in rebus ſimplicibusq; cōceptibus. 203.1.E. & ſeq.*

12 *Falſitas propriè in ſola iudicatiua compoſitione inue- nitur: in conceptione enim preſcindente à iudicio tan tum eſt materialis, & ſigno. 2.294. 1.A.*

13 *Falſitatis origo in ijs quę per diſciplinam acquiruntur, dicentis authoritas,in ijs verò quæ inuentione,res ip ſa,& voluntas iudicantis.204.1.D.*

Faſcinatio.

1 *Faſcinatio quid,& quotuplex,quaſque cauſas materia- les habeat. 415. 1.C. D.*

Fatum.

1 *Fatum quo ſenſu ab aliquibus Philoſophis, & hæreti- cis aſſertum. 429.2.E. & 430. 1. A.*

2 *Fatum ſic ſumptum,rationi,& Fidei demonſtratur ob- ſtare. ibid.1.E.2.A.*

3 *Fatum quo ſenſu poſſet quoad rem ipſam admitti.465. 1.B.*

4 *Fatum non eſt aliqua ſpecialis cauſa, ſed omnium colle ctio: reducitur autem ad efficientem, & cur. 431. 1. C. D.*

5 *Fati nomine quo ſenſu vti liceat. ibid.2.B.*

Ferrum.

1 *Ferrum candens qualiter ignem generet. 426.1. A.*

Figura.

1 *Figura propriè ſumpta eſt modus reſultans in corpore ex magnitudinis terminatione. 2.292. 2.E. ſicque inter ſpecies qualitatis numeratur. ibid.*

2 *Figura & forma prout inter qualitates numerantur, ſo lum accidentaliter differunt. 2.401.2.D.*

3 *Figura non poteſt intendi, & remitti: imitatur enim quantitatem. 2.398.2.B.*

4 *Figura per ſe non eſt principium alicuius actionis.394. 1. B. C.*

Finis. *Vide*, Cauſa Finalis.

Finitum, & infinitum. *Vide*, Deus & Ens, & entis diuiſiones.

Forma ſubſtantialis.

1 *Forma ſemel facta in hac, & ex hac materia licet non poſſit naturaliter conſeruari ſine illa, non tamen eſt ab intrinſeco inepta ad naturaliter informandam a- liam. 117.1.A.B.*

2 *Forma aliter generationis principium eſt, quam rei ge- nitæ. 237.1. A. B.*

3 *Forma prior generatione, & qua prioritate. ibid.2.D.*

4 *Formas duas eiuſdem ſpeciei eandem potentiam ſimul actuare,naturaliter impoſſibile. 256.1.B.*

5 *Forma corporeitatis præciſa, nequaquam ponenda. à 256.2.B. ad 259.*

6 *Forma corporeitatis etiā in ſolis viuentibus, vt ab Sco to aſſeritur, latè impugnatur. à 339. 1.C.*

7 *Forma ſubſtantialis communicare non poteſt gradum genericum ab alijs præciſum. 257.1.D.E.*

8 *Forma quælibet in aliqua vltima ſpecie eſſentialiter cō ſtituta eſſe debet. ibid.2. A.*

9 *Formarū pluralitatem in eodem cōpoſito ex graduum diuerſitate inferre,quam abſurdum. 339.1.A.B.*

10 *Forma ſubſtātialis quęcunq; ſit nequit ſpecificū effectū tribuere,quin prius det illi eſſe corporeū.258.2.A.B.*

11 *Formam eſſe quæ dat ſpeciem rei, qualiter intelligen- dum. 260. 1.A.B.*

12 *In formis materialib. nō diſtinguitur vnio ad materiā, à dependentia formæ ab illa.272.2.E.& 273.1.A.*

Formæ

13 *Formæ ſubſtantialis & quantitatis mutua dependentia, & prioritas duplici via explicatur.* 306.1.*E*.2.*A. & ſequen.*
14 *Forma materialis, vt ſuo modo extenſa, & quanta ſit, non exigit ſubijci quantitati.* 308.1.*A.B.*
16 *Forma Phyſica cur ita nominetur, quaque ratione ad Metaphyſicam conſiderationem pertineat.* 313. 2.*E.*
17 *Formas ſubſtantiales eſſe, & in omnibus naturalibus rebus, materia excepta reperiri, eaſque intrinſece cõponere oſtenditur.* à 314. 1. *D. E.* 2.*A. argumento ex anima rationali deſumpto. ibidem* 2. *D. nec non ex varijs indicijs.* à 316. 1.*A.* ad 317. 1.*A. Proprijsque eius cauſis, maximeq; ex finali.* à 317. *& ſequen.*
18 *Formæ ſubſtantiali, Endelechiæ nomen quaſi per antonomaſiam conuenit.* 316.2.*A.*
19 *Formæ ſubſtantiales non omnes creantur.* 320.2.*B.*
20 *Formæ quæ ex materiæ potentia educitur, nihil præeſt in materia, varijque modi contrarium aſſerendi impugnantur.* à 319.1.*E.*
21 *Formæ ſubſtantiales omnes, rationali excepta, ex præiacente ſubiecto fiunt.* 321. 2.*B.C.*
22 *Formam de potentia materiæ educi quid ſit, varijs modis explicatur.* 322.1.*A.B.*
23 *Formæ cœleſtes non educuntur ex potentia materiæ: imo etſi prius tempore materia crearetur, idem iudicium eſſet.* 323.1.*E*.2.*A.*
24 *Formæ eductio non neceſſario ſupponit præexiſtentiam materiæ, aut diſpoſitionum in aliqua duratione reali. ibid.* 2.*C.*
25 *Formæ eductę non propriè dicuntur per ſe fieri, ſed con fieri ad effectionem compoſiti.* 325.2.*D.E.*
26 *Formæ ſubſtantialis deſcriptio traditur, & exponitur.* 326.1.*E*.2.*A.*
27 *Forma actus corporis Phyſici dicitur, & quomodo.* 327. 1.*A.*
28 *Formam eſſe actum materiæ, & partem compoſiti non dicit in illa duas, ſed vnicam tantum rationem.* 329. 2.*E.*
29 *Formæ materiales exiſtere poſſunt ſine materia ſolum ex diuina virtute: immateriales verò id naturaliter habent.* 335.2.*B.C.*
30 *Formæ plures homogeneæ partiales in eodem compoſito reperiuntur.* 338.
31 *Forma cadaueris quã cauſam habeat ſuæ introductionis in materia quæ præfuit viuentis.* 340.2.*D.E.*
32 *Formæ elementorum non manent formaliter in miſto, nec ſecundum diuerſas partes materiæ, nec in eadẽ, manent tamẽ virtualiter, & ſecundum accidentales proprietates formaliter latè.* à 328. *C.* ad 331.
33 *Formæ elementorum perfectiſſimè ſubſtantiales.* 346. 1.*A.*
34 *Formis ſubſtantialibus repugnat intenſio. ibid.* 1.*E.*
35 *Formæ miſti ab elementorum formis diſtinctæ.* 346.2. *C. D. E.*
36 *Formas plures non ſubordinatas licet eandem materiã actuare, ſupernaturaliter non repugnet, implicat tamen naturaliter.* 348.2.*C.D.*
37 *Formarum pluralitatem in eodem compoſito repugnare poſt longam diſcuſſionem concluditur.* ad 349. 1.*B. C.*
38 *Forma ſubſtantialis propriam & principalem habet efficientiam ad eductionem ſimilis formæ de potentia materiæ.* 381.1.*E*.2.*A. quæ tamen accidentis efficientiam non excludit, & cur.* 382. 2. *A.B.*
39 *Forma ſubſtantialis materialis conſtituit ſuppoſitum potens efficere.* 381.2.*D.E.*
40 *Formæ multitudo vim agendi auget licet ad intenſionem effectuum non conferat.* 425.1.*C.D.*
41 *Formæ quæ multitudo ad hoc conferat, quæ vero non. ibid.* 1.*E. de quo etiam vide dicta in verbo*, Agens. *nume.* 15.
42 *Formæ diuiſio in à qua, ex qua, & ad quam traditur, & exponitur.* 567.1.*B. à forma ſubſtantiali quomodo pendeant accidentia compoſiti. Vide*, Accidens. *nu.*7.*& ſeq. Forma ſubſtantialis an effectiuè producatur ab accidente. Vide*, Accidens. *nu.*23.

Forma accidentalis.

43 *Formæ inhærentes ſubiecto quãto qualiter coextendantur.* 308.
44 *Formæ artificiales à naturalibus, & ſupernaturalibus diſtinctæ non dantur.* 362. 1.*A.B.*
45 *Formæ artificiales de potentia ſubiecti educuntur.* 365. 2. *B.*

Forma Metaphyſica.

46 *Forma Metaphyſica dicitur tota rei eſſentia, & cur.* 351. 2.*B.*
47 *Forma Metaphyſica naturæ nomine appellatur. ibidem* 2. *E.*
48 *Forma Metaphyſica nullam cauſalitatem exercet, neque circa compoſitum, neć circa ſubſiſtentiam.* 352. 1.*E*.2.*A. & ſeq.*
49 *Formæ Metaphyſicæ nulla materia propriè reſpondet.* 352. 2.*D.*
50 *Forma Metaphyſica vnica tantum eſt in vno compoſito. ibid.* 2.*E.*
51 *Forma Metaphyſica ſpeciei non includit indiuidualia principia: ſecus Metaphyſica forma indiuiduis. ibidem, &* 353.1.*B.*
52 *Forma Metaphyſica ſecundum rationem (quæ Logica appellatur) proprius de differentia, nonnunquã etiam de genere dicitur. ibid.C.D.*
53 *Formæ Metaphyſicæ in eodem ſubiecto multiplicãtur.* 354. 1. *D. E.*
54 *Quæ formæ habeant contrariũ, vel illo careant.* 2.476. 1.*A. Vide verbo*, Contrarietas.
55 *Quæ formæ intendi non poſſint, & cur.* 2.488.1.*C.D. Vide verbo*, Intenſio.
56 *Quando, & quomodo forma denominet.* 2.478. 1.*E.* 2. *A. Vide verbo*, Denominatio.
Formæ indiuiduatio vnde ſumenda. Vide, Principium indiuiduationis.
Formæ ſubſtantiales qualiter accidentia compoſiti cauſent. Vide, Accidens.

Fortuna.

1 *De fortuna effectuque fortuito eadem ac de caſu, & caſuali effectu ratio.* à 467. 2. *D. E.*
2 *Fortuna & caſus, qua differant.* 468.1.*A.*
3 *Fortunæ effectus diuinæ ſubiacent voluntati. ibid.*2.*B.*

Futura contingentia.

1 *Futura contingentia non poſſunt naturaliter certo cognoſci à creaturis.* 2.295. 1.*B.C. quomodo cognoſcantur à Deo. Vide*, Deus, *nu.*76.

Generatio.

G*Eneratio nequit etiam de potentia abſoluta extra ſubiectum conſeruari.* 271.2.*C.D.*

2 *Generatio ſolum dici poteſt terminus alterationis extrinſecus, propter immediatam cõſecutionem & con comitantiam.* 380.1.*A.B.*

3 *Generatio, & alteratio duæ actiones diuerſæ ſunt. ibidem.* 1.*E.*

4 *Generationes imperfectorum miſtorum, & aliarum ſub ſtantiarum quæ in abſentia propriæ ſubſtantialis cau ſæ fieri videntur, quam cauſam habeant. Vide,* Accidens. *nume.*26.

Genus.

1 *Genus & differentia dicunt rationes limitatas, quarum vna eſſe debet extra rationem alterius, & ideo in re ſimpliciter infinita inueniri non poſſunt.* 2.572.*C.*

2 *Genera generaliſſima dicunt conceptus ſimplices, & nihilominus ab eis communis ratio entis abſtrahi poteſt.* 64.1.*D.*

3 *Generis immediata indiuidua, vt ratione diſtincta concipiantur, fundamentum eſt in rebus ſecus, vt ex natura rei.* 153.1.*B.C.*

4 *Generis indiuiduum, ſiue materiale, ſiue ſpirituale nequit in re conſeruari ſine propria, & ſpecifica differentia.* 257.2.*E.&* 2.57.1.*A.*

5 *Genus & differentia, eſſentias dicunt ſecundum rationem diuerſas, non ex natura rei.* 154.1.*A. quod ſufficit, vt vnum ſit extra rationem alterius. ibid.B.C.*

6 *Genus prout eſt in vna ſpecie eſſe ſeparabile in re à differentia alterius ſpeciei, nihil obſtat eius identificationi cum propria differentia in vnaquaque ſpecie.* 155.1.*E.*2.*A.*

7 *Genus quo ſenſu verum ſit à materia ſumi.* 157.1.*A.*

8 *Generis, & differentiæ, compoſitionisque ex eis reſultan tis cum materia & forma, earumque compoſitione elegans comparatio.* 353.2.*C.*

9 *Genus qualiter de tota prædicetur ſpecie.* 354.1.*D.E.*

10 *Generis maior perfectio, & nobilitas vnde ſumenda.* 279.2.*D.E.*

11 *Generis ab ſpecie & differentia diſtinctio. Vide,* Prædicata eſſentialia.

Generis abſtracta, eorumque prædicatio. Vide, Abſtractio. *nu.*6. *Vide etiam nu.*7.

Grauia.

1 *Grauia, & leuia, in naturalem locum mouentur à generante, vt à principali cauſa: à propria autem grauitate vel leuitate, vt à principio proximo ſine aliquo immediato in fluxu ſubſtantialis formæ. à* 400.1.*C. ad* 401.2.*E.*

2 *Grauium, & leuium motus alij cur generanti non tribuantur.* 401.1.*B.*

3 *Grauia & leuia cum ſemel proiecta ceſſant à motu quã ne habeãt cauſam corruptionis impetus ſibi impreſſi.* 503.1.*A.B.*

Habitus, ſpecies qualitatis.

1 *Multiplex vocis habitus, ſignificatio.* 2.390.1.*A. & in qua earum ſit ſpecies qualitatis, vel ſupremum quoddam genus, vel extra omne genus. ibidem per totam.*

2 *Habitus dari, eſſeque vtiles, etſi non ſint ſimpliciter neceſſarij, oſtenditur.* 2.423.1.*B.C.*

3 *Habitus eſſentialiter diſtinguitur à potentia & quomodo.* 2.394.1.*B.C.*

4 *Habitus eſt diſpoſitio potentiæ, adiuuans illam, & promptitudinem præbens ad operandum.* 2.391.1.*A.B.*

5 *Habitus quo ſenſu bene, vel male diſponere dicatur. ibidem* 1.*C.*

6 *Habitus & diſpoſitio quando eſſentialiter, quando vero accidentaliter differant.* 2.402.1.*C.D.*

7 *Sub propria ſpecie habitus continentur vitiatum voluntatis, tum etiam intellectus, vt error, vel habitus imperfecti, vt opinio.* 2.403.1.*D.*

8 *Species intentionales quomodo habitus dicãtur.* 2.391.1.*A.B.*

9 *Habitu non ſemper habent contrarium, & quando illud habeant.* 2.400.1.*E.*2.*A.*

10 *Habitus poſſunt ſucceſſiuè augeri, & minui.* 494.1.*A.B.*

11 *Habitus ſpecie differt ab actu.* 2.436.1.*A.B.*

12 *Habitus ſpeciem ſumit ab actibus.* 2.456.2.*B.*

Habitus ſubiectum.

13 *Habituum ſubiectum proximum eſt ſola potentia elicitiua actuum immanentium.* 2.424.1.*E.*2.*A.*

14 *Hominis intellectus, voluntas, appetitus ſenſitiuus, & phantaſia ſunt potentiæ habituum capaces. ibidem* 2.*C. D.*

In brutis non dantur habitus. 423.1.*A.B. Nec in potentia loco motiua, aut membris exterioribus.* 2.426.1.*A.B.*

Habitus finis, & effectus.

15 *Habitus effectiue concurrunt ad actus.* 2.430.1.*B.C.*

16 *Habitus non efficit actus ſine concurſu potẽtiæ.* 2.437.2.*B. C.*

17 *Habitus non confert per ſe ad maiorem intenſionem actus.* 2.431.1.*D.E.*

18 *Habitus remiſſus non poteſt efficere actum intenſum, vt ſic. ibid.* 2.*A.B.*

19 *Habitus concurrit, aut efficit totam intenſionem actus non excedentem totam intenſionem illius, vnde ſi actus ſit intenſior, illa maior intenſio ſolum eſt à potentia.* 432.1.*A.B.C.D.*

20 *Habitus concurrit ad ſubſtantiam actus. ibid.*

21 *Habitus non poteſt per ſe efficere niſi actus potentiæ quã informat.* 2.433.1.*E. Nec etiam efficit omnes actus illius potentiæ.* 2.434.1.*A.B.*

Habitus acquiſitus, & cauſa efficiens eius.

22 *Habitus ordinis naturalis non eſt cum natura congenitus.* 2.461.1.*E. &* 462.1.*A. ſed per actus comparatur, vnde dicitur acquiſitus. ibid.*2.*B.C.*

23 *Habitus acquiſitus minus perfectus eſt ſuo actu.* 2.437.1.*E.* 2.*A.*

24 *Hic habitus efficitur per actus, vt principium proximum ſufficiens.* 2.*ibid.* 2.*B.C.*

25 *Habitus, vt dicit qualitatem difficile mobilem non generatur niſi ex pluribus actibus.* 2.439.1.*D.E.*

26 *Habitus tam quoad augmentum intenſiuum, quam extenſiuum perficitur per actus.* 2.440.1.*C.D.*

27 *Non intenditur habitus niſi per actus eiuſdem rationis, & eodem modo tendentis ad idem obiectum.* 2.*ibid.* 2.*B.C.*

28 *Nec etiam intenditur per huiuſmodi actus, niſi ſint ipſo intenſiores. ibid.*2.*D.*

29 *Habitui non tribuit actus totam ſuam intenſionem.* 2.441.1.*C.D.*

Habitus diuiſio.

30 *Habitus diuiditur in moralem, qui eſt ad actus voluntatis, vel intellectiuum, qui eſt ad operationes intellectus.* 2.462.2.*C.D.*

31 *Habitus intellectualis non eſt ſpecierum ordinatio.* 2.428.2.*D.E.*

32 *Diuiditur etiam in virtutem, & nõ virtutem, illa diſpo nit potentiam ad perfectam operationem naturæ con ſentaneam, illa verò quæ nõ inclinat ad operationem perfectam.* 2.463.1.*A.B.C.*

Habitus infuſus.

33 *Habitus infuſus dicitur, qui per influxum ſolius Dei obtinetur.* 461.2.*B.C.*

34 *Habitus, quidam infuſus per ſe, & alius per accidens, ille natura ſua non eſt niſi à Deo producibilis: hic ve ro licet à Deo producatur, id nõ petit ex natura ſua. ibid. C. D.*

35 *Habitus opinatus, aut indifferens (ſi datur) per accidẽs poteſt à Deo infundi, per ſe vero infuſus eſſe non po teſt.* 2.146.

Habitus extenſio, ſimplicitas, vel compoſitio.

36 *Augmentum extenſiuum habitus neceſſario fit per ad ditionem alicuius entitatis realis, quæ efficitur per actus ſpecie diſtinctos eiuſdem potentiæ.* 2.433.1. *A.B.&* 456.1.*E.*

37 *Nulla vera realis compoſitio extenſiua in habitibus ſpi ritualibus reperiri poteſt.* 2.446.2.*C.D.*

Simplices aliqui habitus neceſſario aſſerendi. 2.447. 1.*E.* 2.*A.*

38 *Qui extendi poſſunt indiuiſibiliter ad plura obiecta partialia, & elicere actus diſtinctos inter ſe conne xos.* 2.*ibid.*2.*E.&* 448.1.*A.*

39 *Habitus ſimplex per quemcunque actum generetur, fa cilitat potentiam in ordine ad omnia obiecta ſua, vn de non eſt capax augmenti extenſiui.* 2.449.1. *A. B. C.*

40 *Habitus ſimplex non poteſt reſpectu vnius obiecti eſſe intenſus, remiſſus vero reſpectu alterius.* 2.*ibid.*2.*E. &* 450.1.*A.*

41 *Habitus intellectus euidens, & ſimplex non poteſt ex tendi ad diuerſas veritates: ſecus vero eſt de habitu ineuidente.* 2.451.2.*D.E.*

42 *In intellectu diſtinctus habitus eſt ad principia per ſe no ta, & concluſiones, non vero in voluntate ad finem, & media. ibid.*2.*E.*

43 *Habitus principiorum ab Habitu Metaphyſicæ & à potentia intellectiua diſtinguitur, proprijſq; actibus comparatur.* 20.1.*C.*

Vnus habitus componitur ex pluribus ſimplicibus non per compoſitionem per ſe, aut extenſionem, ſed per collectionem, aut ſubordinationem plurium. 2.53. 1.*E.* 2.*A.*

Habitus diminutio, & corruptio.

44 *Habitus acquiſiti diminuuntur, & corrumpuntur.* 2. 456.2.*D.E.*

45 *Habitus non corrumpitur per abſentiam cauſæ conſer uantis.* 2.457.1.*A.B.*

Nec per ſolam ceſſationem actus, quamuis illa poſſit eſ ſe occaſio diminutionis, aut corruptionis. ibi.D.E.

46 *Nec etiam habitus corrumpitur per multiplicationem actuum aut habituum, niſi ſint repugnantes.* 2.458. 2.*B. C. Quamuis impediatur facilis illius vſus, & quaſi obruatur. ibid.*2.*D.*

47 *Habitus exiſtentes in potentijs corporalibus corrum puntur ad illarum corruptionem.* 2.459.1.*A.B.*

48 *Ad alterationem phantaſiæ minuuntur, & immutan tur phantaſmata in illa exiſtentia, nõ autem habitus virtutum, & vitiorum in appetitu ſenſitiuo exiſten tes multoque minus illi, qui in intellectu & volunta te exiſtunt. ibid.C. & ſeq.*

49 *Non expelluntur formaliter habitus ab actibus oppo ſitis, ſed effectiuè.* 2.459.2.*D.E.*

50 *In genere cauſæ formalis habitus immediatè expellit habitum oppoſitum in gradu intenſo, nam in gradu remiſſo compoſſibiles ſunt in eodem ſubiecto.* 460. 1.*A.B.*

Habitus practicus, & ſpeculatiuus.

51 *Adæquatè diuiditur habitus in practicum & ſpecula tiuum.* 2.466.1.*A.*

52 *Habitus practicus circa praxim verſatur, vel eliciẽdo, vel dirigendo illam. ibid.*

53 *Habitus practicus non poteſt in nobis eſſe de re non ope rabili à nobis: ſpeculatiuus vero eſſe poteſt de re ope rabili.* 2.*ibid.* 2.*A.B.*

54 *Habitus practicus intellectualis ad veritatis cognitio nem ordinatur, licet in eo non ſiſtat. ibid.*

55 *Habitus practicus & ſpeculatiuus definiri & diſtingui poſſunt vt perficiunt intellectum practicum vel ſpe culatiuum.* 2.467.1.*B.C.*

56 *Habitus practicus diuiditur in actiuum, & factiuum. ibid.*1.*D. & vide verbo*, Praxi.

57 *Habitus eſt practicus, ſi ex ſe ordinetur aut inclinet ad opus, licet deſit intentio, aut finis operantis.* 2.*ibid.* 1.*E.* 2.*A.*

58 *Habitus practicus realiter & eſſentialiter differt à pu re ſpeculatiuo. ibid.*2.*E.*

59 *In eodem habitu ratio practici & ſpeculatiui vniri poſ ſunt, qui eſſentialiter differt ab habitu adæquatè pra ctico, vel ſpeculatiuo.* 468.1.*A.*

Habitus productio & augmentum.

60 *Vide infra verb.* Intenſio, *& ſupra in* Habitu acqui ſito, & cauſa efficiente illius.

Habitus pro veſte.

61 *Habitus vt prædicamentum conſtituit, propria forma extrinſeca eſt.* 2.*B.*643.1.*B.C.*

62 *Habitus eſt ipſa veſtis, habitio vero vnio veſtis & rei veſtitæ, & qualis hæc ſit. ibid.*2.*C.D.*

63 *Habitus vox valde æquiuoca.* 2.*ibid.*2.*C.*

64 *Habitus denominatio per ſe primo hominibus cõuenit, præterea etiam rebus alijs quæ hominum induſtria habitu induuntur.* 644.1.*A.*

65 *Ad Habitus prædicamentum expectant denominatio nes deaurati dealbati & ſimiles.ibid.*1.*C.*

66 *Habitus quæ & quot ſpecies.* 2.644.1.*D.*

67 *Habitui peculiare eſt vnam eius formam alteri poſſe ſupponi ibid.*2.*B.C. Imò & eius formas ſecundum organicas partes hominis inter ſe diſtingui. ibid.*

Idea.

1 *IDeæ diuinæ videri non poſſunt, niſi Deus ipſe intui tiuè videatur.* 31.2.*D.E. Vide*, Cauſa. *à nu.*204.

Idem, & identitas.

1 *Idem & negatiuè & relatiuè poteſt dici, & quomodo.* 172.1.*D.*

2 *Identitas rei in ſe ipſa ſecundum fundamentum conſide rata, eſt identitas ſimpliciter: ſecundum relationem verò ſecundum quid tantum: è contraria autem identitas rerum diſtinctarum in ratione communi. ibid.*2.*B.C.*

3 *Identitas tot genera, quot diſtinctiones. ibid.*2.*E.*

Ignis.

1 *Ignis circularis in centro terræ exiſtens, quorſum ten deret.* 433.2.*C.*

Imaginatio.

1 *Imaginatio medio appetitu ſenſitiuo mouet proprium corpus, non quidem illud alterando, ſed quodammodo vitaliter afficiendo.* 418.1.*C.D.*

Imperium.

1 *Imperium quod D.Thom. in intellectu cõſtituit, in quo ſitum.* 456.2.*C.D.*

Impoſſibile.

1 *Impoſſibile eſſe idem ſimul eſſe & non eſſe, ſitne primũ principium omnium in demõſtratione per deductionem ad impoſſibile.* 70.1.*A.ad* 73.2.*B.*

Impotentia.

1 *Impotentia negationem, vel priuationem, ſecundum varias acceptiones importat.* 2.392.1.*C.*
2 *Impotentia ſecundum aliquam conſiderationem ad qualitatis prædicamentum ſpectat.* 2.*ibid.* 1.*D.E.*

Impulſus.

1 *Impulſum non imprimunt angeli, cum corpus localiter mouent.* 2.304.1.*C.D.*
2 *Impulſum inſtrumentum eſt mouentis à mobili ſeparati. ibidem.*

Incorruptibilitas, & incorruptibile.

1 *Corruptibile, & incorruptibile non poteſt idem eſſe, nec ſucceſſiuè, nec ſimul.* 2.292.1.*C.*

Indiuiduum.

1 *Indiuiduum formaliter loquendo non ſolum addit negationem ſupra naturam abſtractè conceptam, ſed ſupra omnem poſitiuam entitatem rei ſingularis.* 95.1. *D. E.*
2 *Indiuiduum aliquid reale addit ſupra ſpecificam naturam, quo prædictam fundat negationem. ibid.* 1.*A.B. ſola tamen ratione diſtinctum, eiuſdemq; prædicamenti.* 97.1.*A.B. quod & in ſpiritualibus ſubſtantijs finitis verum eſt.* 98.1.*E.*2.*A.*
3 *In indiuidui conſtitutione vera contractio intercedit, quin in ipſis differentijs indiuidualibus in infinitum procedatur, ne in conceptibus quidem obiectiuis.* 97.2.*D. E. & ſeqq.*
4 *Indiuiduum hominis eodem cõſtituitur in eſſe hominis, & Petri ſecundum rem, non ſecundum rationem.* 101.*B.C.*
5 *Indiuiduorum multiplicatio cur vni ſpeciei repugnet, magis quam alij.* 140.1.*C.D.*
6 *Indiuidui ratio ab omnibus indiuiduis abſtrahibilis cur non dicenda vniuerſalis.* 149.1.*A.B.*
7 *In vno indiuiduo vna tantum, eademque ſimpliciſſima indiuidualis differentia reperitur, ſpeciem immediatè contrahens, & conſequenter omnes ſuperiores gradus indiuiduans.* 152.1.*E.*2.*A.*
8 *In vno indiuiduo ab eodem Phyſico principio prouenit eſſe hoc animal, & eſſe hunc hominem.* 153.1.*B.*
9 *Indiuiduales differentiæ duorum hominum, licet inuicem comparatæ ſint entia vt quod, tamen in eis non diſtinguitur natura rei ratio in qua conueniunt, à ratione in qua differunt.* 96.2.*E.& 97.*1.*A.*
10 *Indiuiduatio non eſt extra eſſentiam quam indiuidua, ſecundum rem, bene tamen ſecundum præciſionem rationis.* 100.2.*C.D.E.*
11 *Indiuidualis differentia non eſt dicenda eſſentialis, ſed intrinſeca, entitatiua, & quaſi materialis, & cur.* 101.2.*C.D.*
12 *Indiuidua immediata generis. Vide,* Genus.

Indiuiduationis principium.

1 *Indiuiduationis principium ſubſtãtiarum materialium non poſſe eſſe materiam ſignatam, ſeu quantitate affectam, à* 104.2.*D.ad* 107.1.*A. vel alijs diſpoſitionibus præcedentibus. à* 107.1.*A. ad* 109.1.*E.*
2 *Indiuiduorum multiplicationis, & productionis huius, magis quam illius, etſi materia principium ponatur, adhuc indiuiduationis principium non eſt, imo & licet per eam indiuiduorum diſtinctionem cognoſcamus. à* 109.2.*A.ad* 110.1.*D.*
3 *Indiuiduationis principium in his ſubſtantijs eſt, forma, non quidem adæquatum, ſed partiale principium à* 111.1.*E.& ſeq.*
4 *Indiuiduatio nec ab exiſtentia, nec à ſubſiſtentia prouenit, licet illa rem exiſtentem vt talem, hæc verò ſuppoſitum indiuiduet. à* 112.2.*D.per tot.*
5 *Indiuiduationis principium in omni ſubſtantia ſua propria entitas, intrinſecaque principia, quibus conſtat.* 114.1.*A.*
Quod in materia, eiuſq; indiuiduato ordine ad formam declaratur. à ibid. 2.*D.E. ad* 115.2.*A. & de forma, proportione eadem. à* 115.2.*B. ad* 117.2.*C.*
6 *Indiuiduari materiam ab agente quo ſenſu verum.* 115.1.*B. C.*
7 *Indiuiduationis principium in ſubſtantijs compoſitis, materia & forma vnitæ, quoque ordine inter ſe. à* 118.1.*C.D.*
8 *Indiuiduationis principium in ſubſtantijs ſpiritualibus completis.* 119.1.*C.D.*
9 *Indiuiduantur modi ſubſtantiales ſua intrinſeca entitate, per quam hanc numero materiam & formam reſpiciunt.* 117.2.*A.B.*
10 *Indiuiduationis principium in accidentibus formaliter in ordine ad eſſe loquendo propria cuiusque entitas, licet quoad productionem, noſtramq; cognitionem dici poſſint ex ſubiecto indiuiduari.* 120.1.*D.E.*

Indiuiſibile.

Vide, Quantitas. *à numero* 18.

Infinitum.

1 *Infinitum ſimpliciter in genere entis nec à Deo produci, nec ab ipſo pendere poteſt.* 2.280.1.*A. imo & ſecundum aliquem gradum.* 2.*ibid.*2.*B.*
2 *Infinitum virtualiter datur, licet impropriè infinitum nominetur.* 2.387.1.*C.D.*

Inhærentia.

Vide verbo, Accidens. *nume.* 58.

Inſtrumentum.

Inſtrumenti acceptiones variæ. 371.1.*A.B.*
Inſtrumentum creationis an poßit dari. Vide Creatio. *nu.*7.*&* 8. *Vide etiam* Cauſa inſtrumentalis.

Intellectus, intellectio, intelligere, & intellectualis gradus.

1 *Intellectus agens nunquam imprimit ſpeciem repræſentantem ſolam differentiam, ſed totam ſpecificam natu-*

naturam indiuidui. 143. 1. *E.* 2. *A.*
2 *Intellectus agens producit ſpeciem immediatè repræſentantem ſingularia. ibid.*2.*C.*
3 *Intellectus agens imprimit impoßibili ſpeciem proportionatam ſpeciei ſenſus, & phantaſiæ.*2.395.1.*A.*
4 *Intellectus agens vtpote per ſe primo ordinatus ad efficiendam, ad ſecundam qualitatis ſpeciem pertinet. ibidem.*
5 *Intellectus quilibet ſuum proprium obiectum ſibi proportionatum vendicat.* 2.96. 1.*D.E.*
6 *Intellectus nec quoad ſpecificationem ſuorum actuum, neque quoad exercitium eſt formaliter liber.* 450. 2.*D.*
7 *Intellectus circa obiecta probabiliter propoſita manet indeterminatus, non ex differentia obiecti, ſed ex defectu ſufficientis applicationis. ibid.* 2.*B.*
8 *Intellectus nō aliter imperat ſibi, vel ſuæ voluntati, niſi medio iudicio practico, nec alium actum habet voluntatis impulſiuum, niſi hunc.* 453.2.*D.*
9 *Intellectus ad veritatē neceßitari poteſt, ad falſitatem vere nec ab ipſo Deo. à* 204.2.*C.*
10 *Intellectus noſter qualiter in naturali rerum cognitione fidei illuſtratione iuuetur.* 2.1.*B.C.*
11 *Intelligere rem aliter, quam eſt, dupliciter contingere poteſt, & poſitiuè & negatiuè, & quid vtrumque.* 202.1.*E.*2.*A.*
12 *Intellectio forma eſt perfecta, & non tantum modus.* 361.1.*A.B.*
13 *Intellectualis gradus eſt perfectißimus omnium poßibilium inter ſubſtantiales.* 2.274.1.*D.E.*
14 *Intellectualis gradus in homine eſt tantum inchoatus, ſeu imperfectus.*2.*ibid.*2.*C.D.*
15 *Intellectualis gradus etiam perfectus diſtingui poteſt in varias ſpecies.* 2.290. 1.*A.B.*
16 *Intellectus qualiter abſtrahat & pręciſiuè & negatiuè, & quid ad hoc neceſſarium. Vide,* Abſtractio. *nu* 3.

Intenſio.

1 *Intenſionis nomen quid ſignificet.*2.779.2.*E.*
2 *Intenſio an ſolum fiat per maiorem radicationem in eadem parte ſubiecti, vel in eodem indiuiſibili.* 2.480. 1.*E.* 2. *A.*
3 *Intenſionem fieri per additionem gradus ad gradum, & per maiorem radicationem, qualiter cohæreant veraque de intenſione ſententia.* 2.486. 2.*D.E.* & 2. 490. 2.*C.* & *quid ſit hæc maior radicatio in ſubiecto.*491.1.*A.*
4 *Intenſio non fit per gradus qualitatis intra eandem ſpeciem æque perfectos.* 2.485.2.*E. Vide item* 1.134. 2.*E.* & 125.1.*A.*
5 *Intenſio formæ per veram actionem ſemper acquiritur.* 2.2.*C.*
6 *Intenſiua latitudo ſemper educitur de nouo potentia ſubiecti.*2.490.2.*C.D. poteſtque & continua & ſucceßiua mutatione adquiri.*491.1.*C.D. etiam in habitibus.*2.494.1.*B.*
7 *Intenſio & remiſſio quoad maximum terminantur, quo ad minimum verò non.* 2.495.1.*C.D.*
Intenſio quibus conueniat.
8 *Intenſio proprietas eſt qualitatis.*2.488.1.*C.D.*
9 *Intenſibiles eſſe qualitates aliquas quam certū.* 2.521. 1.*A.*489.2.*B. quæ vero hæ ſint. ad* 2.*E.*
10 *Qualitates non intenduntur per hoc quod deperdita minus perfecta, alia perfectior intra eandem ſpeciem ei ſuccedat.*2.480.1.*D.E.*
11 *Intenſibilis qualitas diuiſibilis eſt & cōpoſita.* 2.485. 1.*A.B.* & 486.2.*D.*
12 *Intendi nequaquam conuenit quantitati, ſiue continuæ, ſiue diſcretæ.* 2.489.1.*D.E.*

Iudicium.

1 *Iudicium practicum actum liberum voluntatis ſemper ſubſequitur.* 456.2.*B.*
2 *Iudicium intellectus quare, & quando requiratur ad operandum libere: omniaque huc ſpectantia. Vide* Libertas, & Libera potentia, & Cauſa ſecunda libera.

Liberum, Libertas, & Liberum arbitrium.

1 *Liberum multipliciter dicitur.* 437.1. *A.B.*
2 *Liberum arbitrium creatum non conſiſtere in aliquo actu vel habitu, neque in potentia in his affecta probatur.*447.2.*C.D.*
3 *Liberum arbitrium non eſt potētia ab intellectu & voluntate diſtincta.*449.1.*A.& ſeq. nec vtriuſque collectio.*451.1.*B.C.*
4 *Libertas ab intelligentia oritur.* 439.1.*A.B.*
5 *Libertas hominis ratione naturali, authoritate, & experientia demonſtratur: illique potentiam aliquam liberam ineſſe.* à 437. *ad* 439. *per tot.*
6 *Libertas non poteſt in ſola potentia paſſiua reperiri: ſed actiuam neceſſario requirit. ibidem* 2. *D.* & *ſequentibus.*
7 *Libertas ex propria ratione indifferentiam ad diuerſos actus non includit: ſed ad diuerſa obiecta tantum.* 441.1.*D.E.*
8 *Libertas creata in quo ſita.* 440.1.*C.*
9 *Libertatem formalem in iudicio non conſiſtere contra modernos quoſdam ſtatuitur. à* 444. 1.*D. ad* 445. 1.*D.*
10 *Libertas in indifferentia quoad exercitium ſatis ſaluatur, licet hæc ſine aliqua quoad ſpecificationem non reperiatur.* 445.2.*B.C.*
11 *Libertati noſtræ non obſtat duplex motio, præuia ſcilicet, & concomitans, qua Deus poteſt mouere voluntatem. à* 446.1.*B.C.*
12 *Libertas in omnibus, ſolisq; rationalibus agentibus reperitur.* 447.1.*B.*
13 *Libertatis radicale principium ſemper eſt natura ſpiritualis, proximum vero, aliqua ſpiritualis potentia illius. ibid.* 2.*E.*
14 *Libertas in ſola voluntate formaliter reſidet, in intellectu verò radicaliter tantū. à* 449.2.*E. ad* 452.1.*A.*

Liber actus.

1 *Libera poteſt eſſe eadem actio reſpectu vnius cauſæ, & neceſſaria reſpectu alterius.* 443.2.*E.*
2 *Liber actus vel elicitus, vel imperatus eſſe poteſt.* 471. *A.*
3 *Primum actum liberum voluntatis ſemper procedit neceſſarius ex parte intellectus, ex parte vero voluntatis id non requiritur.* 447.2.*D.E.*
4 *Libertatem actus in libera facultate cum indifferentia obiecti ſeu iudicij conſtituentes, redarguuntur.* 441. 1.*B.C.D.*
5 *Libertati actus non obſtat quòd ad illum neceſſaria cauſa concurrat, dummodo aliqua ex proximis libera ſit.* 443.2.*B.C.*

Lo-

Locus.

1 *Loci nomen, extrinſecum proprius locum, quam intrinſecum vbi ſignificat.* 623.1.C.D.

2 *Locus in Mathematicum, & Phyſicum qualiter diuidatur.* 2.ibid.2. A.B.

3 *Locus extrinſecus ad prædicamentum. Vbi nullatenus pertinet.* 623.2.E. *In quo ergo prædicamento ponendus.* 624.1.C.D. *Vide,* Vbi.

Logica.

1 *Logicæ proprium munus eſt ſciendi modum tradere, qualiterque hoc præſtet, & in eo à Metaphyſica iuuetur.* 21.2.E.

2 *Logica eſt ars dirigens operationes intellectus.* 2.322.2.C.D.& *de rebus ſecundum hanc rationem tantum agit. ibid.*

3 *Logica qua ratione aptior cæteris ad docendum.* 31.1.A.

4 *Logica an ſpeculatiua & practica.* 2.469.2.E. & 47.1.A.

Lumen.

1 *Lumen gloriæ non poteſt eſſe connaturale alicui ſubſtantiæ creatæ, aut creabili, nec intellectui eius.* 102.1.E

2 *Lumen gloriæ, & lumen connaturale creaturæ, qua differant.* 100.1.A.B.

3 *Lumen gloriæ ad viſionem, vt inſtrumentum coniunctum Dei concurrit. ibid.*

Magnes.

1 *Magnes cum ferrum attrahit, qualitatem motiuam illi imprimit.* 417.1.E.2.A.

2 *Magnes hanc qualitatem nõ imprimit ferro, niſi prius eam imprimat medio. ibid.*1.A.B.

3 *Magnes talem qualitatem imprimit ferro, quæ ſit productiua alterius ſimilis in alio. ibid.*

Malum.

1 *Malum eſſe, & in priuatione boni conſiſtere probatur.* 225.1.A.B.C.

2 *Malum morale, & naturale non in poſitiuo, ſed in priuatione conſiſtere, Patrum doctrina, rationeq; conuincitur.* 2.226. A.B.C.

3 *Malum in ſe, & alteri malum, quid ſint, exponitur; & concluditur vtrumque priuatione conſtitui, licet non eodem modo. à ibid.* 2.B. *ad* 228. 1.C. *Vide item* 229.1.B.

4 *Malum in ſe nullum ens dici poteſt ratione alicuius poſitiui, bene tamen malum alteri, non tamen à priuatione præſcindendo.* 227.1.C.D.E.

5 *Malum culpæ, & pœnæ vtrumque eſt malum hominis, & licet aliquid poſitiuum includat, non per ipſum, ſed per priuationem rectitudinis, vel debitæ perfectionis conſtituitur.* 2.228.1.C.

6 *Mali diuiſio in ſimpliciter, & moris reprobatur.* 226.1.D.E.

7 *Mala & bona poteſt eſſe eadem res ſecundum diuerſas rationes.* 2.228.2.E. & 229.1.A.

8 *Malum & bonum in ſuis formalibus rationibus priuatiuè opponuntur: res verò quæ tales dicuntur, contrariè.* 228.2.B.C.

9 *Malum culpæ, & pœnæ, quod rationali creaturæ, vt libera eſt proprius conuenit, in quo differant.* 229.1.D.E.

10 *Mali culpæ & pœnæ eſſentia. ibid.* 2.C.

11 *Malum culpæ origo eſt mali pœnæ, eſtq; maius illo.*

12 *Mali diuiſio in turpe, contriſtans, & inutile, eiusque explicatio.* 230.1.A.

13 *Malum, & ens non conuertuntur, ſed mutuo ſe excedunt.* 235.1.A.B. *cur ergo inter entis proprietates non numeretur. ibid. per tot.*

Mali quæ cauſæ.

14 *Malum cauſam aliquam habere neceſſe eſt, imo & eam eſſe aliquod bonum.* 230.2.B.

15 *Malum, finalem cauſam non requirit, poteſt tamen ex extrinſeca intẽtione operantis habere vt finem verũ aliquod bonum. ibid.*2.D.E.

16 *Malum medicinale intendi directè poteſt vt medium, non vt finis.* 231.1.B.

17 *Malum ſemper habet pro materiali cauſa aliquod bonum. ibid.*1.C. *in quo non eſt vt aliquid in ipſo ponens, ſed potius, vt remouens. ibid.*2.A.

18 *Malum quoduis nõ ſemper quodlibet bonum deſtruit, imo nec totum quod eſt in ſubiecto, niſi & ſeipſum per accidens deſtruat. ibid.*2.B.C.D.

19 *Malum non habet cauſam formalem à ſe ipſo diſtinctam, niſi extrinſecam tantum, & remotã.* 232.1.C.

20 *Malum ſemper cauſatur ab aliquo efficiente, ſæpe tamen præter intentionem. ibid.*1.E.2.A. *ſæpe ex perfecta, ſæpe ex imperfecta cauſalitate, non tamen ſemper. ibid.* 1.E.2.B.C.

21 *Malitia effectuum naturalium ex imperfectione naturalis cauſæ ſemper prouenit.* 233.1.A.B. *In actione verò libera ex mera libertate cauſæ. ibid.*1.E.2.A.

22 *Malum in effectu quandoque ex ſola carentia influxus conſequitur. ibid.* 2.C.D.

23 *Malum ex perfecta cauſalitate ſecutum, mediatè & immediatè à Deo cauſatur: quod vero ex defectu vel carentia actionis prouenit, in naturalibus remotè: in moralibus verò nequaquam eſt à Deo.* 234.1.C.

24 *Malum culpæ non poteſt à Deo intendi, ſecus cætera naturalia.* 256.1.A.

Materia.

1 *Materia prima, & per negationem prioris, & per reſpectum ad ſecundam talis dicitur: & quæ hæc.* 250.1.C.

2 *Materiam primam neceſſario ponendam ex neceſſitate primi ſubiecti, rerum continuata viciſſitudine, ſpecialibusque mutationibus, & ex neceſſaria reſolutione ad vnum primum ſubiectum late oſtenditur. à ibid.*1.A. *ad* 252.1.B.

3 *Materiam primam omnium ſublunarium eſſe vnam varijs antiquorum Philoſophorum deliramentis impugnatis oſtenditur. à* 252.1.A. *ad* 254. 1.C.

4 *Materia non eſt aliquod ex elementis. à* 255.1.B. *nec corpus, aut ſubſtantia completa ſimplex, aut quoquo modo compoſita.* 255.2.B.& *à* 256.2.B.

5 *Materia prima generabilium ſtabilem, atomamque ſpeciem ſibi vẽdicat.* 257.1.C. *quam ſiue vnita forma, ſiue ſeparata ſemper retinet.* 337.2.D.

6 *Materia non habet à ſe actualem entitatem ſine cauſa efficiente.* 261.1.B.C. *Non tamen potuit niſi per creationem produci. ibid.*1.E. *ſicque productam fuiſſe. Diſput.*20.*ſect.*1.*num.*17. *nec poteſt niſi per annihilationem, vtpote incorruptibilis deſinere. ibid.* 2.A.B.

7 *Materia prima cum omni proprietate dici poteſt habere actum entitatiuum. à* 261.2.D.E.

Mate-

8 *Materia etſi pura potentia, metaphyſicum actum non excludit: imo & ipſa quodammodo entitatiuus actus dici poteſt.* 263.1.*A.*& 1.*C.D.*& 264.1.*A.B.*
9 *Materia ſolum eſt pura potentia reſpectu actus informantis propriè & ſimpliciter dicti.* 263.2.*C.D.*
10 *Materiam eſſe puram potentiam, & eſſe in pura potentia diuerſa ſunt ſicut & materiam eſſe actum, vel eſſe in actu. ibid.* 2.*B.*
11 *Materia metaphyſice compoſita ex actu, & potentia, non phyſicè.* 264.1.*A.B.*
12 *Materia vt pura potentia qualiter æquiparetur actui puro. ibid.* 2.*E.*& 653.1.*A.*
13 *Materia non eſt potentia ad omnem latitudinem ſubſtantiæ, ſed ſolum ad formam, & ad eſſe compoſiti. ibid.* 1.*C.*
14 *Materiæ diuiſio in ex qua, in qua, & circa quam exponitur.* 249.2.*E.* & 250.1.*A.*
15 *Materia tranſiens, & immanens quæ. ibid.* 1.*C.*
16 *Materia non eſt prima radix diſtinctionis indiuiduorum.* 103.2.*C.*
17 *Materia quo ſenſu incommunicabilis.* 104.1.*A.*
18 *Materiam in inſtanti generationis non poſſe intelligi ſigillatam per aliquem modum ſubſtantialem, & accidentalem ad hanc vel illam quantitatem, vel ad has diſpoſitiones prius natura quam recipiant formam, ſuppoſito quòd accidentia in toto compoſito recipiantur, latè oſtenditur.* à 108.*B. de quo etiam vide* 269.2.*D.*
19 *Materia nō ſigillatur, ex aliquo, quod agens in ipſam, agat, vel ex vi præcedentium diſpoſitionum, niſi vt plurimum negatiuè & extrinſecè. ibid.* 2.*D.*
20 *Materia eadem numero quæ fuit incorrupto, manet in genito.* 111.2.*C.D.*
21 *Materia reſpectu generationis, & rei genitæ principium eſt per verum influxū, diuerſum tamen.* 237.1.*B.C.*
22 *Materia ſecundum ſe directa cognitione eſt cognoſcibilis à Deo, & angelis: ſemper tamen cum ordine ad formam.* 265.1.*E.*2.*A.*
23 *Materiæ primæ idea in Deo neceſſario ponenda. ibidem.* 2.*A.*
24 *Materiæ cognitio in nobis, licet per proportionem ad artificialium materiam inquiratur, pertinet tamen ad proprium conceptum eius, licet non omnino diſtinctum. ibid.* 2.*D.E.*
25 *Materia ſuam perfectionem & bonitatem habet, quo autem ſenſu dicatur non bona ſimpliciter.* 233.1.*C.*
26 *Materia ſitne omnium entium imperfectiſſima.* 279.1.*B.C.D.E.*
27 *Materia omnium generabilium vna eſt ſpecie, & intra eam numericam habet diuerſitatem.* 278.2.*C. eſtque vna poſitiuè. ibid.* 2.*E.*
28 *Materiæ naturæ non repugnat in diuerſas ſpecie materias multiplicari.* à 278.1.*C.ad* 279.
29 *Materia inuiſa, ex qua Deus dicitur Sapient.* 11.*mundum creaſſe, quę ſit, cum eius loci optima explicatione.* 283.2.*D.*
30 *Materia hæc an ita infima, vt nequeat vlla inferior eſſe.* 285.2.*D.E.*
31 *Materia prima quomodo ſic principium ſubſtantialis mutationis declaratur.* 2.229.*A.B.*
32 *A materia etiam proueniunt proprietates ſubſtantiæ materialis.* 2.310.1.*D.*
33 *Materia, & quantitas mutuo ſe in quocunque compoſito inferunt.* 289.2.*D.E.*

Materia ad formam, & quantitatem comparata.

34 *Materia prima propriam habet entitatem ab entitate formæ diſtinctam.* 258.2.*D. quam à ſe habet, & non à forma, non tamen ſine tranſcendentali ordine ad illam.* 260.1.*A.B.*& 1.*E.*
35 *Materia prima propriam habet exiſtentiam, non ſibi communicatam à forma habet tamen dependenter ab illa. ibid.* 2.*D.*& 363.1.*C. Vide etiam verbo,* Exiſtentia.
36 *Materia non poteſt naturaliter exiſtere ſine forma.* à 332.2.*E. ad* 334. *ſecus de potentia abſoluta* 335.2.*B. ad* 338.
37 *Materia vt ſine forma ſeruetur, quid ex parte Dei de nouo præſtandum.* 337.1.*B.C.*
38 *Materiam ſolum pendere à forma, vt à conditione neceſſaria, non vt à vera cauſa à priori, vt probabilius reſoluitur.* à 334.1.*E.*2.*A. ad* 335. *Vide etiā.* 269.1.*E.*2.*A.*
39 *Materiæ dependentia à forma, non tollit quin immediatè ſuſcipiat accidentia.* 299.1.*D.E.*
40 *Materiam non eſſe modum formæ, nec è contra, etiam de potentia abſoluta non eſſent inuicem ſeparabiles oſtenditur.* 258.2.*C.*
41 *Quælibet materia eſt capax cuiuſlibet indiuiduæ formæ etiam eius, quæ aliam materiam numero diuerſam informat.* 117.1.*C.*
42 *Materiam ſimul poſſe eſſe cauſam materialem formæ ſubſtātialis, & quātitatis oſtenditur.* 299.2.*B.C.D. Materia prius ordine intentionis reſpicit formam, quā quantitatem: executionis verò non ita. ibid.* 2.*E.*
43 *Materia prius vnitur quantitati, quam ſubſtātiali formæ.* à 300.2.*A.B.*
44 *Materiam eſſe immediatum ſuſceptiuum accidentium materialium, non verò totum compoſitum, ex profeſſo traditur.* 297.2.*C.*
45 *Materiæ inhærere poſſe quantitatem, & aliquando ei ſoli ineſſe.* 304.2.*E.*
46 *Materia ſemper eſt immediatum ſubiectum quantitatis, licet in ſubſtantijs omnino materialibus oppoſitū ſit probabile.* 307.1.*C.D.*
47 *Materiam media quantitate formam ſubſtantialem recipere quo ſenſu verum.* 310.2.*D.E.*
48 *Materia prima naturalis potentia eſt ad animam rationalem.* 321.1.*C.D.*

Materia cœli in ſe & ad noſtram comparata.

49 *Materiam cœli ſpecie differre à noſtra probabilius.* à 297.2.*C.D.*
50 *Materiæ cœleſtium orbium inter ſe ſpecie diuerſæ.* à 281.2.*D.E.*
51 *Materia cœli cur reſpiciat formam inſeparabilem corruptibilis.* 282.1.*C.*
Materia cœli longe perfectior noſtra. 285.2.*B.C.D. & ſequentibus.*

Mathematicæ diſciplinæ.

1 *Mathematicæ & Metaphyſicæ in certitudine comparatio.* 28.1.*A.B.*
2 *Mathematicæ res perfectionem habent.* 223.1.*D.E.*
3 *Mathematicæ quā abſtractionem à materia reſpiciant. Vide,* Abſtractio. *num.*2.

Maximum.

1 *Maximi & minimi termini qualitatum explicantur.* 2.494.2.*C.*

Me-

Medium.

1 *Medium primum, & vltimum, inter media ad eundem finem ſubordinata neceſſe eſt dari: & quæ hæc ſint & quoad intentionem, & quoad executionem. 535. 1. C. Inter hæc media quænam rationem finis proximi, & remoti participent. ibid. 1. D. E.*

Memoria.

1 *Memoria quid ſupra ſenſum addat. 37. 1. E. 2. A. An & in quibus animalibus reperiatur. Vide,* Animal.

Menſura.

1 *Menſura quædam actiua, paſſiua alia: illa eſt apta menſurare, hæc vero mēſurari ab alio 2. 344. 2. B. C.*
2 *Menſura debet eſſe certa parua, & homogenea. 2. 346. 2. A.*
3 *Menſura ſui ipſius nihil eſſe poteſt. 2. 373. 2. B. C.*
4 *Menſura in actu vltra aptitudinem ſolum addit vſum mentis applicantis vnam quantitatem alteri, vt per eam cognoſcatur: vnde nullius rei eſſentia in huiuſmodi ratione menſura conſiſtere poteſt. 2. 344. 2. C. D.*
5 *Menſuram & menſuratum debere eſſe eiuſdem generis quo ſenſu verum. 2. 610. 1. B. C.*

Metaphyſicæ nomen, obiectum, & eſſentia.

1 *Metaphyſicæ nomina, & etymologia. 2. 1. C. D.*
2 *Metaphyſicæ obiectum non ſunt entia per accidens, nec rationis. 3. 1. D.*
3 *Metaphyſicæ adæquatum obiectum non eſt Deus, eſt tamen principalius. 4. 1. C. D.*
4 *Ad Metaphyſicę obiectum neceſſe eſt naturales ſubſtantias pertinere. 5. 1. B. per totam. Imo & accidentia directè, & non tantum, vt ſubſtantiæ proprietates. 7. 2. A.*
5 *Metaphyſicæ proprium obiectum ens reale in quantum tale. ibid. 2. E. per tot. & qualiter vt ſic proprietates demonſtrabiles, principia, & cauſas per quæ demonſtretur habeat. ibid. 31. 2. A.*
6 *Metaphyſica omnia entia in particulari non cognoſcit. 9. B. C. cognoſcit tamen aliqua, & quæ, ab 9. ad 14. per totam.*
7 *Metaphyſica materiales rationes in particulari non attingit, niſi quatenus ad immaterialium cognitionem neceſſaria ſunt. 14. 1. C. D.*
8 *Metaphyſica vera ac ſpeculatiua ſcientia eſt. 24. 1. E. neque in nobis aliquid habet practicæ. ibid. 2. D.*
9 *Metaphyſica, vna eſt ſpecie atoma & infima, partiales tamen qualitates, ſeu habitus includit, qui vnam ſcientiam ſpecie componere dicuntur, & qua ratione. 17. 1. A. B.*

Metaphyſicæ, quæ cauſæ, quique finis.

10 *Metaphyſica materialem, formalem, efficientem cauſam qualiter habeat. ibid. 2. D.*
11 *Metaphyſicæ finis, veritatis contemplatio propter ſe ipſam. ibid. 2. E. 1. A.*
12 *Metaphyſica ad alias ſcientias acquirendas valde vtilis. ibid. 2. E. qualiterque circa earum obiecta verſetur. 18. 1. E.*
13 *Metaphyſica ſola ſuum obiectū eſſe inter omnes ſcientias demonſtrat. 19. 1. E.*
14 *Metaphyſica ſecundum ſe prior eſt ordine doctrinæ, omnibus ſcientijs, reſpectu vero noſtri non ita. ibidem 1. B.*
15 *Metaphyſica longe aliter verſatur circa prima principia, quam habitus principiorum. 20. 2. B. C. nouam illis certitudinem, & euidentiam extenſiuam tribuit. ibidem.*
16 *Metaphyſica diſtinctus habitus eſt ab habitu principiorum, ſiue hic ab intellectu diſtinguatur, ſiue non. 19. 2. D.*
17 *Metaphyſica qualiter iuuet intellectum, ad principiorum cognitionem, rationes terminorū ex quibus conſtat declarando, & certitudinem eorum varijs modis demonſtrando, & qui ſint. 21. 1. A.*
18 *Metaphyſica non ſolum prima principia, ſed & alia particulariū ſcientiarū cōtemplatur. 22. 1. E. 2. A.*
19 *Metaphyſicæ non eſt proprium inſtrumēta ſciendi tradere, licet in hoc valde iuuet Dialecticam. à 22. 2. C. ad 24. 1. C.*
20 *Metaphyſica non ſolum ſcientia, ſed naturalis ſapientia eſt. 25. 2. C. atque vt talis qualiter de omnibus agat. ibidem 2. D. E. qualiter de difficilioribus. 36. 2. D. E.*
21 *Metaphyſica qualiter in certitudine cæteras ſcientias ſuperet, & in ſe, & quoad nos. à 28. 1. A. B.*
22 *Metaphyſica certior eſt alijs ſcientijs non ſolum quoad earum principia, ſed etiam quoad concluſiones. 29. 1. A.*
23 *Metaphyſica perfectior eſt habitu principiorum, vt verſatur circa principia aliarum ſcientiarum, non vt circa principia ipſius Metaphyſicæ. ibid. 2. D.*
24 *Metaphyſica qualiter aptior ſit ad docendum cæteris ſcientijs. à 30. 1. A. ad 31. 2. D.*
25 *Metaphyſica ſuas concluſiones demōſtrat per finalem, efficientem, & exemplarem cauſam, & aliquando per materialem. à 31. 2. A. 32. 1. D.*
26 *Metaphyſica omnium ſcientiarum princeps, eas in veritatis cognitione dirigens, eiſque imperans. ibidem. 1. D. E.*
27 *ad Metaphyſicam ſcientiæ omnes, & virtutes naturales, vt in finem ordinantur. ibid. 2. B. C. D. E.*
28 *Metaphyſica nō eſt ſcientia ſubalternans reſpectu aliarum ſcientiarum. 33. 2. E.*
29 *Metaphyſica eſt omnium ſcientiarum naturalium maxime appetibilis. 41. 1. B.*
30 *Metaphyſica ſimpliciter eſt nobilior habitu principiorum vtcumque ſumpto. 29. 1. E. & 30. 1. A. & ſeq. non vero certior aut euidentior. ibid.*
31 *Metaphyſicæ abſtractio à materia qualiter ab abſtractione aliarum ſcientiarum differat. Vide,* Abſtractio, *nume. 2.*

Miſtio, & miſtum.

1 *Miſtionis definitio elucidatur. 347. 2. C.*
2 *Miſta corpora ſæpe habent in ſe imbibita minora corpuſcula. 348. 1. E.*
3 *Miſtum ab elemento prædominante quo ſenſu moueri dicatur. ibidem 2. B.*

Modus.

1 *Modus variè à Philoſophis ſumitur. 162. 1. B. C.*
2 *Modos reales poſitiuos ſuperadditos toti eſſentiæ neceſſario admittendos. ibi. per tot.*
3 *Modi iſti non ſunt dicendi res ſeu entitates, niſi late & generaliſsime ſumendo ens. 163. 1. C.*

Modi

4 *Modi eiuſdem rei non diſtinguuntur inter ſe, niſi tantum modaliter ſeu ex natura rei: modi vero diuerſarum rerum tanquam res à re.* 164. 2. *C.*
5 *Modos ſubſtantiales & accidentales cur in eadem re multiplicari non implicet.* 165. 1. *D. E.*
6 *Modus, & res, quo ſenſu diſtinctas habeant eſſentias. ibid.* 2. *A. B.*
7 *Modus ſubſtantialis ille eſt, qui ad conſtitutionem ſubſtantiæ pertinet: accidentalis verò qui hanc completam & conſtitutam ſupponit.* 2. 203. 1. *E.*
8 *Modi terminantes reſpectu rerum, quas terminãt, quod genus cauſalitatis exerceant.* 244. 2. *D.*
9 *Modi ſubſtantiales de potentia materiæ quodammodo educuntur.* 325. 1. *A. B.*
10 *Modi accidenlales non omnes dici propriè poſſunt formæ, qui tamen ex illis id habeant.* 361. 1. *A. B.*
11 *Modi accidentales tam naturales, quam ſupernaturales non poſſunt, nec de potentia abſoluta niſi per eductionem fieri.* 364. 2. *C.*
12 *Modi entium ſub diuiſione adæquata entis comprehenduntur.* 2. 203. 1. *A. B.*
13 *Non omnes modi reuocantur ad prædicamenta entium quorum ſunt modi.* 2. *ibid.* 1. *C.*
14 *Modus accidentalis, qui ad conſtitutionem alicuius entis pertinet, ad ipſius genus reuocatur: qui verò illud ſupponit conſtitutum, proprium genus ab illo diſtinctum poſtulat.* 2. 204. 1. *B. C.*
15 *Modus rei compoſitæ, ipſe etiam compoſitus eſt.* 249. 2. *D. E.*
16 *Modus rei quod propriam realitatem non habet, nunquam eſt principium per ſe ac proprium agendi.* 2. 265. 2. *B. C.*
17 *Modi per veram & propriam efficientiam fiunt.* 2. 256. 2. *B. C.*

Motus, mutatio, & motor.

1 *Motum infinitum in duratione, virtutem infinitam in mouente non indicare.* 2. *à* 45. 1. *D. ad* 46.
2 *Motus in infinitum velox, infinitatem in mouente non infert, niſi vt plurimum ſecundum quid.* 2. 47. 2. *D. E. &* 48. 2. *E.*
3 *Motus non fieret in inſtanti & ſi daretur potentia motiua infinita.* 2. 49. 1. *A.*
4 *Motus à termino modaliter ſaltem diſtinguitur.* 2. 573. 1. *D.*
5 *Motus idem ſubiectum, & ſub eadem ratione reſpicit, quòd paſſio. ibid.* 2. *C.*
6 *In motus definitione illam particulam* prout in potentia, *duob. modis poſſe intelligi probatur.* 2. 574. 1. *A.*
7 *Motus & paſſionis exacta æquiparatio.* 2. *à* 572. 2. *B.*
8 *Motus vt actum mobilis ſignificat, ad prædicamentum paſſionis pertinet, vt verò fluxum ad terminum præciſe, eiuſdem eſt prædicamenti cum illo.* 2. 575. 1. *D.*
9 *Motus pro reali & accidentali actu mobilis ſtrictè ſumptus non minus vniuocam prædicatum importat, quam paſſio.* 2. *ibid.* 2. *D.*
10 *Motus ea ratione quæ à paſſione diſtinguitur, cur prædicamentum ſpecialem non conſtituit. ibid.* 2. *C.*
11 *Motus ſolus habet per ſe primo intrinſecam ſucceſſionem.* 2. 603. 2. *E.*
12 *Motus tardus, & velox per idem ſpatium, ſintne æquales, & quam diſtinctionem ſortiantur.* 2. 605. 2. *B. C.*
13 *Motus idem numero qui præceſſit, poteſt à Deo reproduci.* 2. 606. 2. *A.* 607.
14 *Motus velocitatem nullum agens efficit, quin & motus ſubſtantiam attingat.* 2. 432. 2. *A. B.*
15 *Alterationes fieri in inſtanti non repugnat: eſt enim ſucceſſiua ex reſiſtentia paſſi.* 2. 56. 2. *B. C.*
16 *Inter meram mutationem, & immutabilitatem, ſecluſa metaphora non datur medium.* 2. 87. 2. *A. B.*
17 *Motus contrarij aliquando poſſunt eſſe ſimul, aliquando vero non.* 2. 478. 2 *C.*
18 *Motus duplex extenſio, alia à ſubiecto, alia à termino deſumpta.* 2. 369. 2. *A.*
19 *Motus continuitas ab ipſius ſucceſſione diſtinguitur, & eſt ſeparabilis.* 2. 370. 1. *A. B.*
20 *Augmentationem, aut aggenerationem in inſtanti fieri non implicat.* 2. 371. 1. *A.*
21 *In motu locali qualiter aliquid adquiratur, vel deperdatur.* 2. 622. 2. *A.*
22 *Motus per accidens non tollit quin res mutetur motu in ſe recepto.* 2. 637. 1. *A.*
23 *Non implicat fieri mutationem corporis quoad totum locum in inſtanti.* 2. 56. 2. *D. E.*
24 *Motus localis corporum habet ſuam continuationem, & ſucceſſionem à mobili, & termino: ſpirituum verò ſolum à termino.* 2. 371. 1. *C. D.*
25 *Motum non ſolum non fuiſſe ab æterno, ſed nec eſſe potuiſſe oſtenditur.* 2. 19. 1. *A.*
26 *Mouẽs ſe per ſe primo an quieſcere valeat, ad quietem alterius.* 404. 2. *A. B.*
27 *Motus localis perfectior eſt alijs motibus.* 302. 2. *A.*
28 *Motus qui non procedit ex cognitione, & appetitione non eſt vitalis.* 2. 276. 1. *E.* 2. *A.*
29 *Motus à paſſione diſtinctio. Vide,* Paſſio.
30 *Motus quam & qualem durationem habeat. Vide,* Tempus.
31 *Mouens, & motum quam diſtinctionem in omni actionum genere habere debeant, quaque verum ſit omne quod mouetur ab alio moueri. Vide,* Agens.

Mors.

1 *Mors in fieri malum eſt ſubiecto ad cuius deſtructionem diſponit: ſecus in facto eſſe, ſeu in inſtanti in quo res deſtruitur.* 225. 1. *C. D.* 2. *A. B.*

Mundus.

1 *Mundum non fuiſſe ab æterno ex eſſentia creationis qua demonſtretur.* 490. 1. *B. C.*
2 *Mundi procreatorem, & gubernatorem non poſſe niſi vnum tantum eſſe.* 2. *à* 30. 2. *C. ad* 32.
3 *Præter hunc mundum alium eſſe creabilem omnino certum, affirmare autem fuiſſe creatum, temerarium.* 2. 34. 1. *C.*

Naturæ.

1 *NAturæ nomen quam etymologiam habeat, quaſque ſignificationes.* 351. 2. *B.*
2 *Natura & eſſentia in quo differant.* 352. 1. *D.*
3 *Natura ſubſtantialis creata in abſtracto ſignificata nõ eſt prima ſubſtantia, ſed ab ea non minus quam à ſuppoſito diſtinguitur.* 2. 225. 1. *A. B. C. D.*
4 *Natura creata non poteſt aſſumi cum ſubſiſtentia propria. ibid.* 1. *E.*
5 *Natura creata non eſt per ſe ac eſſentialiter ſubſiſtens.* 2. 228. 1. *E.* 2. *A.*
6 *Naturæ humanæ ſi à verbo relinqueretur, aliquid eſſet addendum, vt connaturaliter ſubſiſteret.* 230. 1. *E.*
7 *Natura creata poteſt ſine propria ſubſiſtentia conſeruari: non tamen ſine vlla.* 2. 262. 1. *A. B.*

Natura

8 *Natura creata, quæcunque ſit, à Deo, vt à ſuppoſito po teſt ſuſtentari.* 2.233.2.*E.* & 234.1.*A.*
9 *Natura ſecundum D. Thomam non eſt proximum ſuſceptiuum exiſtentiæ.* 2.237.1.*D.*
10 *Natura ſi exiſteret ſine vlla ſubſiſtẽtia, nec ſuppoſitum eſſet, nec perſona.* 2.241. 2.*C.*
11 *Natura ſubſtantialis eſt perfectior, quam ſubſiſtentia.* 2.243.1.*D.E.*
12 *Natura materialis diuiſibilis eſt in partes eſſentiales, integrales.* ibid.2.*D.E.*
13 *Natura ſi conſeruaretur ſine vlla ſubſiſtentia, poſſet abſque illa operari ſine nouo miraculo.* 2.267. 1.*C.*

Naturalis, & neceſſaria cauſa. *Vide,* Cauſa efficiens naturalis & neceſſaria.

Neceſſitas.

1 *Neceſſitas quoad ſpecificationem in actibus in quo ſita.* 35.1.*C.*
2 *Neceſſarium multipliciter dicitur.* 436.2.*C.D.*
3 *Neceßitatis varij modi occaſione diuinæ libertatis explicantur.* 2.123.2.*D.*
4 *Neceſſitas ex ſuppoſitione antecedẽte tollit libertatem, ex conſequenti vero non ita.* 450.1.*B.C.*

Negatio.

1 *Negatio, & priuatio in quo differant.* 2.653.1.*D.*
2 *Negatio & priuatio prout in rebus non ſunt entia rationis.* 2.655.1.*E.*2.*A.*
3 *Negatio, & priuatio ſecundum ſe conſideratæ in quo conueniant.* 2.à 655.ad 656.1.*E.*2.*A.in quibus verò non.* 2.657.1.*D.*
4 *Negatio poteſt eſſe neceſſaria ſubiecto, priuatio verò dif ferant.* 2.657.1.*D.*
5 *Negatio cur non poteſt eſſe generationis principium, eo ſaltem modo quo priuatio.* 2.658.1.*D.E.*
6 *Negationis & priuationis vt entia rationis ſunt quanta diuerſitas.* 2.659.2.*B.C.*

Numerus. *Vide,* Quantitas diſcreta.

Obiectum.

1 *Obiectum ſcientiæ non debet neceſſario poni in prædicamento.* 6.2.*C.*
2 *Obiectum ſcientiæ neceſſario habere proprietates demonſtrabiles, cauſas etiam, & principia per quæ demonſtretur.* 8.1.*C.*
3 *Obiectum quam exerceat cauſalitatem tam reſpectu potentiæ, quam actus eius.* 248.2.*B.*
4 *Obiecti cognitio non influit effectiue in actum volitionis.* 406.2.*B.*
5 *Obiectum Metaphyſicæ. Vide,* Metaphyſica.

Oppoſitio.

1 *Oppoſitio quid latè ſumpta comprehendat, quid propriè.* 2.420.1.*D.*
2 *Oppoſitio inter quæ extrema intercedere poſſit.* ibidem 2.*A.B.*
3 *Oppoſitio ſolum addit ſuper ea quæ opponuntur, reſpectum realem, vel rationis.* ibid. *Hunc ergo quæ oppoſitiones importent.* ibid.2.*C.*
4 *Oppoſitio inter vnum extremum reale, & aliud rationis magis eſt rationis quam realis.* 2.ibid.2.*D.E.*
5 *Oppoſitionis negatiuæ, & paſſiuæ variæ diuiſiones.* 2. ibid.2.*D.E.*
6 *Oppoſitio per ſe primo conuenit negatiuæ oppoſitioni.* 2.472. 1.*A.B.*
7 *Oppoſita contradictoriè, & priuatiuè quomodo differãt à contrarijs abſolutis.* 2.475.2.*A.*
8 *In ijs quæ poſitiuè opponũtur, ſemper vnum aliquo modo includit negationem alterius.* 472.1.*A.*
9 *Oppoſitio relatiua quæ & qualis.* 2.546.1.*A.B.C.*
10 *Oppoſitio contraria. Vide,* Contrarietas.
11 *Oppoſitio contradictoria. Vide,* Contradictoria.

Organa.

1 *Organa requirunt corpus miſtum ex qualitatibus primis.* 2.284.1.*B.C.*

Pars.

1 *Pars integralis quando non eſt vnita, completa ſubſtantia eſt.* 2.214.1.*D.*

Paſſio.

1 *Paßionis acceptiones variæ.* 2.392.2.*B.C.*
2 *Paßio quæ eſt ſpecies qualitatis tantum accidentaliter differt à qualitate paßibili per breuem, aut diuturnam durationem.* 2.401. 2.*A.*
3 *Paßionem eſſe prædicatum aliquod, aliud eſt, ac per modum paßionis concipi & prædicari.* 66.1.*E.*2.*A.*
4 *Ad rationẽ paßionis quæ conditiones requirantur.* ibid. & 65. 2.*B.*

Paſſio Prædicamentum.

1 *Paßionem & actionem ſola ratione ratiocinata diſtingui.* 2.570.2.*B.C.ad* 672.
2 *Paßio à termino vt modus à re diſtinguitur.* 2.557. 1.*D.*
3 *Paßionis, & motus elegans æquiparatio, tam in reſpectu ad terminum quam ad ſubiectum.* 2.à 573.1.*A.* ad 574.
4 *Paßio & motus non diſtinguuntur reali, aut modali diſtinctione.* 2.574.2.*C. Quinimo proprie & completè ęquiparata nec ratione ratiocinata, ſed appellatione tantum.* ibid. & ſeq.
5 *Paßio ſub aliqua præciſione poteſt ratione diſtingui à motu.* ibidem.
6 *Paſſio communis eſt tam ſubſtantiali, quam accidentali paßioni, quid analogum, nec vt ſic conſtituit prædicamentum.* 2.575.1.*E.*
7 *Paßionis nomen actualem inhærentiam importat.* 2. 576. 1.*D.*
8 *Paßionem vt ſic eſſentialiter dicere actualem vnionem ad ſubiectum, & terminum cuius eſt paßio, inductione oſtenditur.* 2.à 576.2.*D.*577.2.*D.*
9 *Paßio in ſucceßiuam, & inſtantaneam rectè & adæquatè diuiditur.* 2.577.2.*E.* & 578.2.*A.B.*
10 *Paßiones inſtantaneæ tranſiens, & permanens, accidentaliter tantum diuerſæ.* 2.578.2.*C.*
11 *Paßio inſtantanea poteſt fieri coexiſtendo tempori noſtro.* ibid. 2.*B.C.*
12 *Paßio ſucceßiua duplex, vel continuata, vel diſcreta, quæ tamen eſſentialiter non diſtinguuntur.* 2.ibidem. *ſicut nec ſucceßiua, & inſtantanea, ex eo præciſè, niſi ratione terminorum id habeant.* 2.à 578. 2. *E.* ad 580.

Pater.

1 *Pater in diuinis quo ſenſu à Sanctis principium, & finis totius Deitatis nominetur.* 237.2.*A.*

Per-

Perfectum, & perfectio.

1 *Perfectio ſimpliciter, & ſecundum quid in quo conſiſtat.216.1.C.& 223.1.B.C.*

Perſona.

1 *Perſonæ ratio ab omnibus perſonis abſtrahibilis, ad prædicabile proprij reducenda.149.2.C.D.*

2 *Perſona idem eſt quod ſuppoſitum in natura intellectuali.2.225.2.E. & 226.1.A.*

3 *Perſona dicitur aliquando conuertibiliter cum hypoſtaſi. ibid. 2. A.*

4 *Perſonæ diuinæ licet realiter diſtinctæ,cur vna ſine alia exiſtere nequeant.171.2.A.*

5 *In perſonis diuinis qualiter vna dici poſſit prior alia. 237. 2.D.*

6 *Perſonæ diuinæ productæ quare à producente non pendeant. 243.2.E.*

7 *Perſonæ diuinæ ſimpliciter loquendo, non ſunt eſſentialiter diuerſæ etiam in quantum perſonæ ſunt. 2. 92. 2. E.*

Phantaſia.

1 *Phantaſiæ notitia ad actum appetitus non concurrit effectiuè,ſed tantum vt conditio. 418. 2.A.B.*

Phyſica.

1 *Phyſica quam abſtractionem à materia reſpiciat.Vide,* Abſtractio, *nu.2.*

Poſſibile, & poſſibilitas.

1 *Poſsibilium inter ſe eadem eſt in diſtinctione vel identitate proportio,quæ & exiſtentium.* 148.2.*C.*

2 *Poſſibile poſitiue denominationem dicit à potentia productiua.2.136.1.A.*

3 *Poſſibile negatiuè eſt quidquid non inuoluit contradictionem,impoſsibile vero quidquid illam importat: nec ſufficit oppoſitio alia, aut contrarietas. ibid. 1. D.E. & 2. A.*

4 *Poſsibile vel impoſsibile quid ſit,naturale lumen intellectus noſtri non ſemper percipit. 2.136. 2.C.*

5 *Poſſibile quo ſenſu obiectum omnipotentiæ diuinæ. Vide,* Deus, *nu.109.*

6 *Poſſibile vt dicit non repugnantiam, fundat potentiam Logicam, vt vero poſitiuam denominationem à potentia deſumptam,potentiam ipſam.2.391.2.D.*

Potentia.

1 *Potentia multipliciter ſumi poteſt. 2.ibid. & 2.404. 1.E.*

2 *Potentia realis phyſica tam ſubſtãtiam, quam accidens comprehendit.2.424.1.E.2. A.B.*

3 *Potentia duplex,& quæ per ſe primo ad actum ordinatur, & quæ concomitanter tantum ad aliam abſolutam entitatem id ſortitur. 296.1.B.*

4 *Potentiam actiuam creatam à propria ſubſtantia realiter condiſtingui late tractatur,& cum D.Thoma reſoluitur. à 394.1.C.*

5 *Potentiæ à ſubſtantia realiter diſtinctæ neceſsitas ex improportione ſubſtantiæ ad omnes ſuas accidentales actiones eleganti inductione oſtenditur. à 394.2.A. ad 395. 2.A.B.*

Potentia ſpecies qualitatis.

6 *Potentia ſpecies qualitatis per quid eſſentialiter conſtituatur. 2.494. 1.E.*

7 *Potentiæ in communi definitio traditur, & explicatur. 2.411.1. A.B.*

8 *Potentia, & impotentia ad eandem ſpeciem pertinent. 2.402. 1. A.*

9 *Potentia alia actiua,alia paſsiua. 2.405.1. D. E. licet ex his nulla ſit pure paſsiua, ex illis verò purè actiuæ cõplures: quæ quidem re & eſſentia inuicem differunt.2.407.1. A.B.C.*

10 *Potentiæ omni actiuæ paſsiuam correſpondere qualiter verum habeat exponitur.2.à 408.2.E.*

11 *Potentiæ actiuæ, & paſsiuæ definitiones ab Ariſtotele traditæ explicantur. 2.410.2.B.*

12 *Potentia actiua & paſſiua eadem qualitas eſſe poteſt etiam reſpectu ſui ipſius.2.409.2.C.quæ vt ſic adæquate concepta vnicam conſtituit ſpeciem:inadæquatè verò duas rationes diſtinctas.410.1. A.*

13 *Potentiæ rationem ab aliqua qualitate participari vnde dignoſcatur. 2.141.2.C.*

14 *Potentiæ actiuæ cur ab actuali operatione ceſſent aliquando.417.2.D.E.*

15 *Potentia productiua quantumuis finita,poteſt in infinitum attingere ſucceſſiuè effectus numero diuerſos,& cur. 168. 1.D.E. 2.A.*

16 *Potentiæ animę duobus modis ad agendum excitantur. 313. 1. B.*

17 *Potentiæ eiuſdem ſuppoſiti qualiter ad agendum ſubordinentur inter ſe.529.1.C.D.*

18 *Potentiæ immanentes cur ſibi determinent tales numero actus,ita vt alios attingere nequeant: reliquæ vero potentiæ non ita. 589. 2.C.D.*

19 *Potentiæ loco motiuæ à ſubſtantijs realiter diſtinctæ. 391.2. D.E.*

20 *Potentiæ loco motiuæ animales quæ. 402. 1. C. Potentiæ vitalis qualis concurſus ad ſuos actus. Vide,* Actus, *num.6.*

Potentia naturalis, ſupernaturalis, obedientialis, & neutra.

21 *Potentia naturalis multipliciter dicitur.2.412.1.E.*

22 *Potentia actiua tranſcendentaliter ſumpta, eſt ſecundũ omnem reſpectum naturalis: ſemper tamen aliquem naturalitatis reſpectum habet. ibid.1.E.2. A.B.*

23 *Potentia actiua ſupernaturalis & obedientialis eſſe poteſt: violenta nequaquam.ibid. 2.E.& 213. 1.A.*

24 *Potentia paſsiua tranſcendentaliter ſumpta,naturalis, obedientialis,& neutra eſſe poteſt.7.ibid. 1.E.2. A.*

25 *Potentia paſsiua qualiter violenta dici poſſit.2.415.1. E. 2. A.*

26 *Potentia prædicamentalis ſemper eſt naturalis comparatione actus: ſubiecti verò non ita. ibid. 2.D.*

27 *Potentia prædicamentalis potentiã obedientialem quatenus talem non admittit, ſicut neutram, aut violentam reſpectu actus. 2.ibid.2.D.*

28 *Potentia ad ſuum actum comparata. Vide,* Actus, *nume. 17.*

29 *Potentia neutra an, & quomodo admittenda. 413. 2. B.*

30 *Potentia neutra dupliciter dicitur. ibid.*

31 *Potentia paſsiua quæ eſt in rebus ad formas artificiales neutra dici poteſt. 2.414.2.D.*

Potentia Logica, & obiectiua.

32 *Potentia Logica in ſola non repugnantia extremorum conſiſtit.2.391.2.D.E.nec ad conſtitutionem prædicamenti pertinet. ibid.*

33 *Potentia Logica nec naturalis eſt,nec violenta.2.412. 2. D.*

34 *Potentia obiectiua quid apud Scotum.* 2.161.2.*B.*
35 *Potentia obiectiua non eſt determinata ſpecies qualitatis.* 2.404.2.*E. Nec res aliqua poſitiua.* 2.161.2.*C. Quid ergo verè ſit.* 2.162.1.*A.B.*

Praxis.

1 *Praxis quid ſit.* 2.464.1.*A.B.C.*
2 *Praxis dicitur etiã actus extra intellectum, licet ſit immanens.* 2.*ibid.* 2.*A.B. imò & ipſe actus intellectus ab alio directus. ibid.* 2.*D.*
3 *Ad praxim non requiritur vt ſit conformis rectæ rationi.* 2.465.1.*D.*
4 *Praxis moralis, & artificioſa in conformitate conſiſtũt, illa ad rationis, hæc ad artis regulas. ibid.*
5 *Praxis ab Ariſtotele diuiditur in actionẽ, & factionẽ, & quid vtraque.* 2.365.2.*A.B.*

Prædeterminatio.

1 *Prædeterminatio cauſæ ſecundæ à prima nõ eſt neceſſaria in naturalib. nec in liberis cauſis. à* 313.2.*D.E.*
2 *Prædeterminatio phyſica cauſam liberam neceſſitaret, quoad exercitiũ, & quoad ſpecificationẽ.* 516.1.*B.*
3 *Prædeterminatione phyſica ſemel in voluntate poſita non poteſt voluntas non operari actum, ad quem prędeterminatur.* 515.1.*A.B.*
4 *Prædeterminatio phyſica ad ſubordinationem cauſæ ſecundæ ad primam non eſt neceſſaria. ibid.* 2.*D.*

Prædicabile.

1 *Quinque prædicabiliũ ſufficiẽtia declaratur.* 148.2.*A.*

Prædicamentum.

1 *Prædicamenta accidentium aliquam conuenientiam habent tranſcendentalem.* 2.323.2.*E.*
2 *In nouem prædicamenta diuiditur accidens immediatè.* 324.1.*B.C.*

Prædicatum.

1 *Prædicatum, nullum poteſt conuenire naturæ ſecundum ſe, niſi ei per ſe poſterioriſticè, aut prout in indiuiduis.* 135.1.*A.B.*
2 *Quæ prædicata dici poſſint conuenire naturę, ſecundum ſe.* 135.2.*C.D.*
3 *Prædicata eſſentialia, vt genus, differentia, & ſpecies in eodem indiuiduo, neque vt vniuerſalem à particulari, neque vt vnum indiuiduum in completum ab alio ex natura rei diſtinguuntur, ſed ſola ratione cum fundamento in re late probatur. à* 150.1.*D. per totam ſectio.*
4 *Prædicata eſſentialia, & forma ſubſtantialis quem ordinem illationis inter ſe ſeruent.* 338.2.*E.*
5 *Prædicata eſſentialia in eadem re proceſſum in infinitum non admittunt.* 354.2.*A.B.*
6 *Prædicata abſtracta generum & ſpecierum. Vide,* Abſtractio, *num.* 607.

Principium rei.

1 *Principiũ rei late ſumptũ quid ſignificet.* 236.1.*A.B. quid ſtrictius acceptum. ibid.* 2.*C.D.*
2 *Principium neceſſario eſſe aliquo modo prius principiato, & in creatis, & in diuinis oſtenditur. à* 237.1.*D.E.* 2.*A.*
3 *Principium & principiatum aliquam habere connexionem, & conſecutionem vnius ab alio neceſſe eſt.* 230.2.*B.*
4 *Principij deſcriptio ex Ariſtotele & D. Tho. ibid.* 2.*D.*
5 *Principij duplex generalis diuiſio exponitur.* 239.1.*B.*
6 *Principium analogicè dicitur de omnibus membris ſub illo contentis. ibid.* 1.*C.D.*
7 *Principij vox ad quid ſignificandum primo impoſita. ibid.* 2.*C.*
8 *Principium de Deo, & creaturis analogia attributionis dicitur.* 240.2.*C.D.*
9 *Principium de Deo, vt Dei, & vt creaturarum principium analogicè dicitur, & ex parte relationis inter principium, & principiatum, & ipſarum etiam emanationum. ibid.* 2.*D.E. ex parte vero eius quod principium denominatur, etiã formaliter ſumptum, vniuoce.* 241.1.*A.B.C.*
10 *Principium generatiuum, & ſpiratiuum in Deo vniuoce dicuntur. ibid.* 1.*E. ſicut & de Deo creante, & operante ex ſubiecto. ibid.*
11 *Principium latius patet quam cauſa. ibid.* 2.*A.B.*
12 *Principium, & principiatum cur à Theologis correlatiua negentur.* 242.1.*E.* 2.*A.*

Principium cognitionis.

1 *Principium cognitionis ſeu complexum quid.* 236.1.*E.*
2 *Prima principia non poſſunt à priori per vllam cauſam demonſtrari, niſi forte interuentu ſupernaturalis Metaphyſicæ.* 21.1.*D. ibid.* 2.*E.*
3 *Duo prima principia, ſeu propoſitiones immediatæ ſunt neceſſariæ in omni ſcientia, ad quæ vltima reſolutio fiat.* 71.1.*C.D.*
4 *Principium illud impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe, quo ſenſu ſit ſimpliciter primum.* 71.2.*E. &* 72.1.*A. Eius veritas in entitate rei, non in vnitate fundatur.* 74.2.*C.*

Prius, & Poſterius.

1 *Prius natura poteſt eſſe aliquid eo, quo ſecũdum aliam rationem poſterius eſt tempore.* 36.2.*B.*
2 *Prioritatem naturæ an nouerit Ariſtoteles.* 580.2.*A.B.*
3 *Multipliciter poteſt dici vnum prius alio cognitione.* 2.321.1.*A.*
4 *Prioritas independentiæ coincidit cum prioritate definitionis. ibid.* 1.*B.C.*

Priuatio.

1 *Priuatio qualiter rei naturalis principium.* 236.2.*E.*
2 *Priuationis variæ diuiſiones.* 2.656.2.*C.*
3 *Priuatio magis & minus qualiter ſuſcipiat.* 2.657.1.*A.B.C.*
4 *Inter priuationem & habitum non datur medium reſpectu proprij ſubiecti: inter negationem vero & formam reſpectu nullius. ibid.* 1.*E.* 2.*A.*
5 *Priuatio ſolis veris entibus conuenit, negatio autem etiam fictis.* 2.658.1.*A.*
6 *Priuationem vt ens rationis non cõcipi per modum formæ qua priuat, ſed cuiuſdam qualitatis, inductione oſtenditur.* 2.*à* 658.2.*E.* 659.2.*A.*
7 *Priuatio ſemper concipitur, vt inexiſtens ſecus negatio. ibid.* 2.*B.*

Propoſitio.

1 *Propoſitio eadem tam vocalis, quam mentalis, etiam vltimata, dummodo abſtractiua ſit, mutari poteſt de vera in falſam, & è contra, ſine ſui mutatione.* 177.1.*D.E.*

Pro-

Proprium, & proprietas.

1 Proprium, & accidens, vt vera vniuerſalia conſtituāt, in concreto ſumenda. 148. 2. C. D.
2 Proprietates rei, maxime quæ illi ratione propriæ formæ debentur, ab eius eſſentia per naturalem emanationem effectiuè procedunt. 451. 2. B.
3 Proprietates quæ & qualiter à ſubſtātia emanent. Vide, Accidens, à nu. 27. ad 30. Vide etiam Emanatio.

Qualitas.

1 QValitas per ſe primo inſtituta ad ornandam ſubſtantiam, qualiterque id præſtet. 2. 387. 2. D.
2 Qualitas cur dicatur conſequi formam. 388. 1. A.
3 Qualitas in quatuor bimembres ſpecies ab Ariſtotele diuiditur. 2. ibid. 2. E. explicantur ſingula membra. 2. à 389. 2. D. E. ad 393. 1. C. de quo verbo, Habitus, Diſpoſitio, Potentia, Figura.
4 Qualitatis hæ ſpecies eſſentialiter, & realiter diſtinctæ. 2. 394. 1. A.
5 Qualitatis prædictæ diuiſionis ſufficientia & ordo exponitur. 2. 397. 1. B. & 399. 1. D. E.
6 Qualitates primæ eſſentialiter diſtinguuntur à potētia. 2. 395. 1. A. nec ſunt niſi concomitanter principia actiua. ibid.
7 Qualitates tertiæ, & quartæ ſpeciei naturaliter ſolum in corporibus reperiuntur ſupernaturaliter etiam in Angelis, quibus primæ, & ſecundæ ex natura rei cōueniunt. 399. 1. B.
8 Qualitates primæ in ea temperie qua temperamentum conſtituunt, non indigent vt conſeruentur, niſi ſola remotione extrinſeci agentis. 1. C.
9 Qualitates intentionales de potentia ſubiecti verè educuntur. 362. 1. D. E. per tot. ſicut & ſpirituales, quæ naturali modo, propriaque actione fiunt. ibid. 2. E. & 363. 1. A.
10 Qualitates ſpirituales quo ſenſu dicantur fieri in ſubiecto ſine tranſmutatione. 302. 2. C. D.
11 Qualitates ſupernaturales nec creantur, nec concreantur, ſed ex obedientiali potentia animæ educuntur. à 396. ibid. 1. C.
12 Soli, ſed non omni qualitati conuenit eſſe principium proximū efficiēdi. à 392. 2. E. cui ergo? à 394. 2. B.
13 Qualitas virtualis cur ſubiectum ſuum alterare non poſſit. 399. 1. A. B.
14 An qualitatibus termini magnitudine paruitatis. 2. à 311. 2. C.

Quando.

1 Conſtitutiuum prædicamenti quando varijs modis ab aliquibus aſſignatur: ſed impugnantur omnes. 2. à 614. 1. D. E.
2 Quando per durationem tanquam per formam conſtituitur, cuius ſubiectum res durans, concretum autem eadem ipſa ſub denominatione durantis. 615. 2. A.
3 Quando & cur ſpeciale prædicamentum conſtituat, omnes motus verò non ita. 2. 616. 1. E. 2. A.
4 Ad prædicamentum quando omnes creatæ durationes ſpectant. 2. 617. 2. A. B. C. D.

Quantitas.

1 Quantum quid ſit: vbi ſingulæ partes Ariſtotelicæ deſcriptionis explicantur. 2. 339. 1. A. B.
2 Quantum eſt diuiſibile naturaliter, & vnde id habeat. ibid. 1. C. D.
3 Quantitas diſtinguitur realiter à ſubſtantia. 2. 341. & 350. 1. A.
4 Quantitas non habet in ſuo effectu formali vnam partem materiæ entitatiuè diſtinguere ab alia. 105. 1. C. D. quid tamen ei præſtet. 347. 1. C. vide etiam 2. 106. 1. E.
5 Quantitas non habet occupare determinatum ſpatium, niſi vt ſubſtat tali modo condenſationis, aut rarefactionis. 2. 374. 2. D. E.
6 Partes quanti ſecundum ſuaſmet entitates partiales illi formaliter inſunt. 2. 339. 1. A.
7 Quantificatio formarum materialium, vel qualitatum non eſt effectus formalis quantitatis. 308. 2. E.
8 Quantitas in ſpirituali ſubiecto nequaquam recipi poteſt. 301. 1. C. D.
9 Quantitas ſi toti ineſſet compoſito, non ſimplici vnione ei necteretur. à 307. 2. B. ad 308. 1. E.
10 Quantitas proprietas eſt conſequens materiam. 310. 1. E. Nec ſolum in ea recepta, ſed & ab ipſa effectiuè dimanans. ibid. 2. A. B. C.
11 Quantitas etſi non ſit actiua, qualiter ad actionem naturalis agentis conferat. 392. 2. E.
12 Quantitas eadem ſpecie, diuerſas ſpecie materias conſequitur. 290. 1. B. C.
13 Ad quantitatem non eſt per ſe motus, ſed accretio tantum. 310. 2. D. E.
14 Quantitas non habet contrarium. 2. 383. 2. C.
15 Quantitas non recipit magis & minus. 2. 384. 1. E.
16 Aequalitas, vel inæqualitas aptitudinalis in rigore ſumpta eſt quædam quantitatis proprietas, licet ei non addat aliquid ex natura rei diſtinctum. 2. 384. 2. E. & 385. 1. A.
17 Quantitas qualiter ſubiectum accidentium naturaliter & ſupernaturaliter. Vide, Accidens, nu. 8. & ſeqq. Quantitas cum conſeruatur in Euchariſtia ſine ſubiecto quo indigeat. Vide, Accidens, nu. 32. qualiterque tunc operaretur. ibid. nu. 61.

Quantitas continuæ.

18 Quantitas continua, in corpus, ſuperficiem, & lineam, vt in ſpecies vltimas adæquatè diuiditur. 2. 365. 1. C.
19 Nec locus, motus, aut tempus ſunt ſpecies quantitatis. 2. 366. 2. D. E. & 369. 1. B. & 404. 1. A. & ſequen. ad 406.
20 Quantitatis continuæ ratio nequit niſi in re permanente inueniri. 2. 375. 1. A.
21 Quantitatis hæ omnes ſpecies realiter inter ſe diſtinguuntur. 2. 358. 2. C.
22 Quantitas indiuiſibilia habet tam terminantia, quam continuantia. 2. 357. 1. C. D. E. 2. A.
23 Nullum punctum, aut linea, eſt terminatiuum tantum, ſed ſola ſuperficies vltima id habet. 2. 359. 1. D. E.
24 Quantitatis indiuiſibilia ſunt in potentia reſpectu realis diuiſionis, in actu verò reſpectu exiſtentiæ realis. 2. 377. 2. E.
25 Quantitas cōtinua infinita puncta habet. 2. 390. 1. A.
26 Punctum vnitur lineæ media aliqua vnione ex natura rei ab illo diſtincta. 360. 1. E. 2. A. B.
27 Punctum, lineam, aut ſuperficiem non implicat à Deo ſeparatim cōſeruari, ſecus de tota indiuiſibilium collectione. 2. ibid. 1. B.
28 Indiuiſibilia quantitatiua ſubiectantur in indiuiſibilibus ſubſtantialibus illis correſpondentibus. 2. 361. 1. C.
29 Punctum non eſt ſpecies quantitatis. 2. 364. 2. C.

30 *Quantitas continuæ proprietas eſt eſſe indiuiſibilem in infinitum. 2.418.1.B. non verò eſſe infinitam actu. 365.1.A.B.*

Quantitas diſcreta.

31 *Quantitatis diſcretæ principium, vnitas quantitatiua. 2.378.2.B. Quæ vt ſic non addit quantitati cõtinuę niſi præciſam negationem vnionis. ibid. D.*

32 *Quantitas diſcreta realiter eſt in rebus: nil tamen ſuper res naturales addens. ibidem 2. E. & 377. 1. A. B. C.*

33 *Quantitas diſcreta an in collectione vnitatum conſiſtat: ſitque vera ſpecies quantitatis. 2. ibidem 2. B. C. D.*

34 *Quantitas diſcreta multitudo rerum ſpiritualium non eſt. 2.379.1.B. ſicut nec oratio. ibid. 1.C.*

35 *Quantitas diſcreta diuiditur tanquam genus ſubalternum in ſua inferiora. 2.382.2.C.*

36 *Numeri inæquales, ſpecie diſtinguuntur. ibid. 2.C.*

37 *Quomodo dicatur vltima vnitas forma numeri. 2.383. 1. A. 14.*

38 *Quantitas diſcreta eſt diuiſibilis in vnitates. 2.385. 2. D.*

39 *Quantitatis diſcretæ proprietas eſt eſſe parem vel imparem. 186.1.A.B.*

Raritas, & denſitas.

1 R*Aritas & dẽſitas an ſint qualitates. 2.400.2.C.D.*
2 *In qua ſpecie qualitatis. 2.401.1.E.*

3 *A modis rarefactionis & condenſationis quantitas habet occupare determinatum ſpatium. 2.374.2.D.E.*

Relatio.

1 *Relationes reales dantur proprium & ſpeciale prædicamentum conſtituens. 2.499.1.D. & 225.1.B.*

2 *Relationis definitio ex Ariſtotele traditur, exponitur, & relationibus rationis nequaquam conuenire oſtẽditur. 2.511.2.E.*

3 *Relationis definitio, per quam particulam tranſcendentales excludat. 512.1.D.E.*

4 *Relatio etſi importet in, qualiter totum ſuum eſſe ſit ad aliud. ibid. 2.C.D.*

5 *Relationem realem, perfectionem dicere ex profeſſo tractatur, & probatur. ibid. 2.D.*

6 *Relatio creata non poteſt dici ens imperfectionem includens ſine perfectione vlla. 2.10.1.C.D.*

7 *Relatio realis ſola eſt quæ conſtituit prædicamentum Ad aliquid. 2.506.1.A.B.*

8 *Relationis non datur vnicus conceptus communis relationis reali, & rationis, & mens D. Thom. de hoc exponitur. 2. ibid. 2. A.*

9 *Relationis effectus formalis non eſt aptitudine, ſed actu referre. 2.508.1.C.D.*

10 *Relatio bene poteſt concipi, vt actu afficiens, quin intelligatur, vt actu referens. 2.514.2.B.C.*

11 *Relationis differentia eſſentialis principaliter ex termino, quodammodo etiam ex fundamento deſumitur. 2.548. 2.B.C.*

12 *Vna relatio non pendet formaliter ab alia. 2.544. 1. B.C.*

13 *Relatio non eſt actionis effectiuum principium. 429. 2.C.*

14 *Relationes prædicamentales eſſe, vt aliquid à tranſcendentalibus condiſtinctum. 2.512.1.B.*

15 *Relatio non habet finalem cauſam, nec propriè efficientem. 2.514.2.E.*

16 *Relatio reale ſubiectum requirit. 515.1.B.*

17 *Relatio vna etiam ſecundum eſſe ad, in vno tantum ſubiecto eſſe poteſt. ibid. 1.D.E. niſi proximè in aliquo accidentali ſit, remotè verò in alio. ibid. 2.D.*

18 *Relationes aliquando vtrumque ſubiectum, aliquando proximum tantum denominant. ibidem 1. E. & 516. 1. A.*

19 *Relatio qualiter magis, & minus ſuſcipiat. 2.551. 1.D.*

Relationis diuiſiones.

20 *Relationis diuiſionum mutuus ordo exponitur. 2.548. 1.B.*

21 *Relationis diuiſio in tria genera iuxta triplex fundamentum, vnitatis ſcilicet, actionis, & menſuræ traditur ex Ariſtotele. 2.522.1.C.D. defenditurque oſtẽdendo hæc tria membra realia eſſe, & inter ſe diſtincta. 2.524.2.C. & ſufficientiæ eius rationes expenduntur. 2.525.1.B.*

22 *Relationis diuiſio in æquiparentiæ, & diſquiparantiæ qualis. 2.548.1.E. de qua vide etiam 2.534.1.D.*

23 *Relatio intrinſecus, & extrinſecus adueniens quid ſecundum Scotum. 2.552.1.C. impugnaturque prædicta diuiſio. 2. ibid. 2.C.D.*

Relatio ad fundamentum, & fundandi rationem comparata.

24 *Relationes prædicamentales à fundamentis non diſtinguuntur diſtinctione reali. 2.500.1.C.D. In quo quędam Durandi limitationes examinantur, & reijciuntur. ibid. 2.D. Nec diſtinctione media inter hanc, & modalem. 2.502.1.A. Relatio, ſi à fundamento in re diſtinguitur, modalem diſtinctionẽ habebit omni relationi communem. ibid. 2.B. Ex qua ſuppoſitione non poteſt eius aduentu fundamentum non mutari. 2.503.1.D.E.*

25 *Per relationem mutari fundamentum, quas difficultates patiatur. ibid.*

26 *Relatio eodem modo à fundamento diſtinguitur, vt dicit Ad, & vt dicit In, 2. ibid. 2.E. & 504.1.A.*

27 *Relatio prædicamentalis licet aliquid reale ſit, ſola tamen ratione cum fundamento in re à proprio fundamento diſtinguitur. 2.504.2.B.C. & 2.502.2.B.*

28 *Relatio ſemper exigit reale fundamentum, quod à proximo ſubiecto relationis non eſt neceſſe diſtingui. 2. 516. 1.C.*

29 *Relationes aliquæ immediatè fundantur in ſubſtantia, vt identitatis ſpecificæ, creaturæ, & ſimiles. 2. ibid. 2. C. D.*

30 *Relationis fundamentum ſemper in ſe includit rationem fundandi, nec hæc duo Phyſicè, ſed Metaphyſicè tantum ſunt diſtincta. 2.517.2.B.C.*

31 *Relationes aliquæ præter fundamentum, eiuſque intrinſecam rationem fundandi aliquam actionem, vel paſſionem, vt conditionem requirunt. ibid. 2.D.*

32 *Relatio vna fundari poteſt in alia, referrique per illam ad aliquid ſibi accidentarium: ad id enim quod intrinſecè reſpicit, ſe ipſa ſine noua relatione refertur. 2.526.1.C.D.*

33 *Vnam relationẽ fundari in alia proceſſum in infinitum non infert. 2.527.1.C.D.*

Relatio ad terminum, & ad rationem terminandi comparata.

34 *Relatio ſemper exigit terminum realem actu exiſtentem, & cur. 2.519.1.A. ibid. 2.C. Nec de potentia abſoluta, aliter poteſt conſeruari. 2.529.2.B.C. & 1.171.2.A.*

Rela-

35 *Relationis eſſentiam, qualiter terminus intret.* 2.520.2.*B.C.*
36 *Relatio, eſſentialiter exigit, fundamentũ & terminum eius, re ipſa diſtingui.* 2.521.1.*C.D.*
37 *Non tamen ſemper æqualem exigit diſtinctionem. ibi.* 2.*B.C.*
38 *Relationis terminus in communi, cur ſpeciale prædicamentum non conſtituat.* 2.547.2.*A.B.*
39 *In relationis termino, actu terminare eſt mera denominatio extrinſeca: ſecus eſſe terminatiuum.* 2.539.1.*C.*
40 *In relationibus non mutuis, ratio terminandi, neceſſariò eſt aliquid abſolutum.* 2.540.1.*B.*
41 *Relationes mutuæ, ad ſolutum terminantur.* 2.541.2.*B.C.*
42 *Quod in vnoquoque extremo eſt ratio fundandi, propriam relationem, eſt ratio terminandi, alteram relationem.* 2.542.2.*A. quod & in relatiuis non mutuis, verum oſtenditur. ibid.* 2.*E. &* 543.2.*A.*
43 *Relationis terminus aliquid eſſe poteſt, cui relationem fundare repugnet. ibid.* 1.*A.B.*
44 *Relationes oppoſitæ ſimul natura ſunt inter ſe, & cum termino actu terminante, ſecus vt in potẽtia.* 2.543.1.*D.*
45 *Relatio, cum dicitur poſito fundamento, & termino, reſultare, qualiter intelligendum.* 2.541.2.*C.D. &* 542.1.*D.E.*

Relatio, in vnitate fundata.

46 *Relatio ſimilitudinis in vnoquoque extremo, in reali qualitate fundatur, vt vna eſt formaliter: in vtroque verò, inconuenientia eiuſdem rationis quam in ſe habent.* 2.525.2.*B.*
47 *Relatio vnitatis in rebus omnium prædicamentorum fundari poteſt.* 2.524.1.*A.*
48 *Relationes identitatis, ſimilitudinis, & æqualitatis, eidem rei, ſecundum diuerſas rationes, conuenire poſſe.* 2.527.2.*B.C.D.*
49 *Relatio ſimilitudinis, & æqualitatis, in numeris non ſunt diuerſæ. ibid.* 2.*E.*
50 *Relatio ſimilitudinis, non ſolum in vnitate ſpecifica, ſed etiam in generica, & in analoga vnum conceptum, importante, fundatur. ibid.* 528.1.*D.*
51 *Relatio veritatis inchoatiuè ſupponitur in fundamẽto, completur tamen extrinſecè ex eo coexiſtentia termini.* 2.*ibid.* 2.*E.*
52 *Relatio identitatis, rationis eſt.* 2.521.2.*E. &* 522.1.*A.*
53 *Relatio ſimilitudinis, inter duo alba, per eandem numero albedinem, nequaquam realis. ibid.*

Relatio fundata in actione, & paſſione.

54 *Relatio ad futurum effectum non eſt realis.* 2.529.1.*C.D.*
55 *Relatio patris in præterita actione non fundatur, ſed ab ea pendet, vt à conditione ſine qua non. ibid.* 1.*D.*
56 *Relatio paternitatis, proximè ineſt ſubſtantia, medio principio proximo principali, in eoque fundatur.* 2.*ibidem* 2.*B.*
57 *Relatio filij ad patrem & matrem, vnicane, an plures.* 2.530.1.*C.D.*
58 *Relatio agentis ab eo inſtanti quo generat, illi ineſt, non actioni.* 2.530.
59 *Relatio agentis, in eadem numero, quæ in primo inſtanti, reſultauit, toto tempore permanet quo terminus ipſe.* 2.330.1.*C.*
60 *Relatio agentis in potentia, in ordine ad aliquam potẽtiam paſſiuam, & actu exiſtentem, realis eſt, & ſecundi generis, quæque inter omnes, creatas potẽtias, re diſtinctas intercedit.* 2.*ibid.* 1.*E.*2.*A.*
61 *Relatio vnionis, & ad primum, & ſecundum genus relationis reduci poteſt.* 2.533.2.*C.D.*

Relatio fundata in menſura, & non mutua.

62 *Circa tertium genus relationum, Ariſtotelis mens expenditur.* 2.531.1.*C.D.*
63 *Relationes fundatas in menſura, reales eſſe & tertium genus conſtituere defenditur.* 2.532.1.*D.*
64 *Relationum tertij generis, quo ſenſu menſura ſit fundamentum. ibid.* 2.*A.B.*
65 *Relationes pertinentes ad actus, habitus, & potentias appetendi, tertij generis ſunt.* 2.533.1.*E.*2.*A.*
66 *Relatio non mutua, dupliciter accipitur.* 2.534.1.*B.C.*
67 *Relationes aliquas non mutuas dari, & ex propria ratione ita eſſe tertij generis oſtenditur, vt in alio, non niſi materialiter inueniantur.* 2.535.1.*B.C.*
68 *In relatiuis non mutuis alterum extremum non refertur realiter ad aliud. ibid.* 2.*B.C.*
69 *Relationes quæ conueniunt Deo, ab æterno in ordine ad creaturas, ſiue reſpectum liberum, ſiue neceſſarium ſupponant, ſolum ſunt ſecundum dici, vel rationis.* 2.536.2.*B.C.*
70 *Relationes, quæ in Deo ſunt ex tempore, vt eſſe Creatorem Dominum, & ſimiles, rationis ſunt.* 2.537.1.*A.B.*
71 *Relatio dextri & ſiniſtri, inter hominem, & columnam, ſit ne realis?* 2.538.2.*E.*

Relatio tranſcendentalis, & ſecundum dici.

72 *Relationis ſecũdum dici, vera ratio inquiritur.* 2.508.2.*E.*
73 *Relatio ſecundum dici, à relatione prædicamentali, & tranſcendentali diſtinguitur.* 2.507.1.*E.*2.*A.*
74 *Relationes tranſcendentales, à prædicamentalibus & ſecundum dici diſtinctas eſſe, oſtenditur. ibidem* 2.*E. per totam.*
75 *Relatio tranſcendentalis in omni ente creato incompleto imbibitur.* 2.508.2.*A.*
76 *Relatio tranſcendentalis & prædicamentalis, quatuor differentiæ expenduntur. ibid.* 2.*D.E.*
77 *Relatio tranſcendentalis, nunquam reſpicit terminum, vt purè terminum, & in eo à prædicamentali diſtinguitur, & quid hoc ſit?* 2.510.1.*E.*2.*D.*
78 *Relatio tranſcendentalis, & per ſe poteſt intendi à natura, & eſſe principium actionis: prædicamentalis verò non ita. ibid.* 2.*D.E.*
79 *Relationes tranſcendentales, ad prædicamentum ad aliud cur non pertineant.* 2.511.1.*C.D.*
80 *Relationes tranſcendentales, ſuum terminum ęqualiter reſpiciunt.* 2.520.2.*A.*
81 *Relationes tranſcendentales, terminari poſſunt ad terminum, non actu exiſtentem.* 2.518.1.*B.C.*

Relationes diuinæ.

82 *Relationes diuinæ ab eſſentia, nullo modo in re diſtinctæ.* 166.2.*C.*
83 *Relationes diuinæ ex proprio conceptu perfectionem dicunt.* 222.2.*C.*
84 *Relationes diuinæ, licet dicant perfectionem, ſine imperfectione cur non ſint perfectiones ſimpliciter ſimplices.* 2.62.1.*D.*79.1.*D. Vbi diſcrimen quo*

ad hoc ponitur inter abſolutas, & relatiuas perfectiones.

85 *Relatio diuina infinita eſt ſimpliciter, vt eſſentiam includit.* 2.11.1.*B.C. At ſecundum illud, quod addit eſſentiæ, eſt infinita in ſuo genere.* 2.*ibid.*2.*D.*

86 *Relatio diuina ex parte conceptus obiectiui, neceſſario includit eſſentiam diuinam. ibid.*2.*A.*

87 *Tres relationes diuinæ, vt includũt eſſentiam ſunt vnũ tantum, infinitum ſimpliciter.* 11.2.*C.D.*

88 *Relatio diuina quouis modo cõcepta eſt ens increatum.* 12.1.*D.*

89 *Relationes diuinæ ſunt altioris ordinis, includuntque in ſe omnem perfectionem, cuiusuis reſpectus realis, tam tranſcendentalis, quàm prædicamentalis, ſecluſis imperfectionibus.* 2.512.2.*A.B.*

90 *Relationes diuinæ in eſſentia eminenter continentur, prius ſecundum rationem, quàm ei formaliter adiungantur.* 2.62.1.*D.*

91 *Relationes diuinæ, non pertinent ad conſtitutionem diuinæ eſſentiæ vt ſic, ſed ad perſonalem.* 2.*ibid.*2.*E. &* 63.1.*A.*

92 *Relationes diuinæ vna ad aliam, inuicem terminantur.* 2.514.2.*D.E.*

Relatio rationis.

93 *Relationis rationis deſcriptio, & conditiones ad eam neceſſariæ.* 2.660.1.*C. Et ibi conſequenter traduntur diuiſiones, & alia, quæ ad relationes rationis ſpectant.*

Relatiuum.

1 *Vnum relatiuum etiam creatum, ab alio propriè non pendet.* 244.1.*B.C.*

2 *Relatiua qualiter ſint ſimul cognitione declaratur in non mutuis.* 2.544.2.*B. & ſequen. In mutuis verò. ibid.* 2.*D.*

3 *Correlatiua eſſe ſimul definitione qualiter verum. ibid.* 2.545.1.*C.*

4 *Relatiuorum omnium, vnum ſupremum genus dari probatur.* 2.546.1.*E.*2.*A.*

5 *Vnum relatiuum in communi, non poteſt alteri correlatiuo in communi correſpondere, niſi in relationibus diſsimilium rationum.* 547.1.*E.*

Remora.

1 *Remora qua virtute nauim retardet.* 418.1.*A.*

Reproductio.

1 *Reproductio eiuſdem effectus, cur naturaliter repugnat cauſis ſecundis.* 125.126.

An tẽpus & motus reproduci poſſint. Vide, Tempus, *nu.*7. *&* Motus, *num....*

Res.

1 *Res & ens ſinonyma, nullatenus tamen vnum paſſio alterius.* 68.2.*B.C.*

Reſiſtentia.

1 *Reſiſtentia paſsi ad actionem non eſt neceſſaria, imò illam impedit, ſi agentis ſuperat actiuitatẽ.* 422.2.*D.*

2 *Reſiſtere formaliter non eſt agere.* 427.2.*B.*

3 *Reſiſtentia actualis vno modo in actione conſiſtit, alio vero in ſola non repugnantia formali.* 2.406.1.*B.*

4 *Ablata reſiſtentia poteſt actio eſſe, & ſimul tempore cum potentia, ſi intrinſecè ſucceſſionem nõ includat.* 2.421.1.*A.*

Sapientia.

1 *Sapientiæ, variæ acceptiones.* 25.1.*E.*

2 *Conditiones ſapientiæ, ex Ariſtotele traduntur, & explicantur. ibid.*2.*C.*

3 *Sapientia, & ſcientia, qualiter diſtinguantur.* 34.1.*D.*

Scientia, & ſcire.

1 *Non poteſt dari ſcientia humana, quę ſcibilia omnia, in particulari attingat.* 13.2.*B.C.*

2 *Scientia ob duas rationes alterius, directioni & imperio ſubeſſe poteſt.* 32.2.*C.*

3 *Scientia, quo modo ſupponat ſuum obiectum eſſe.* 19.1.*E.*

4 *Scientia vt ad creatam & increatam ſuperior eſt quid importet.* 2.111.2.*B.*

5 *Scientiæ, ad ſcibilia non important relationem prædicamentalem, ſed tranſcendentalem tantum.* 2.511.2.*E. &* 512.1.*A.*

6 *Vnam ſcientiam ſimpliciter componunt plures habitus ſimplices.* 2.453.1.*C.*

7 *Scientiæ vnitas quomodo ſumatur ab obiecto.* 2.455.1.*B.C.*

8 *Subalternatio ſcientiarum.* 33.1.*A.B.*

Semen.

1 *Semen qualiter fœtus formationẽ attingat. à* 384.1.*E. Eſſeque actionem circa hoc vitalem, probabile.* 365.2.*E. &* 396.1.*A.*

2 *Semen à viuente deciſum, inſtrumentum eſt ſeparatum ipſius, re, & cauſalitate.* 384.1.*D.*

Semen quomodo poſsit introducere formam viuentis. 385.2.*B.*

Simplicitas.

1 *Simplicitas, ſupra rem quæ denominatur ſimplex, tantum addit negationem cõpoſitionis.* 2.50.1.*E.* 2.*A.*

Singulare. *Vide,* Vnum.

Situs.

1 *Situs, variæ acceptiones.* 2.639.2.*B.*

2 *Situs eſt modus realis & abſolutus, & corporis ſituati, à quo ſic denominatur.* 2.640.2.*C.*

3 *Situs nõ diſtinguitur ex natura rei ab vbi, diſtinguitur tamen ratione & quo modo.* 641.1.*B.C.*

Spatium.

1 *Spatium imaginarium quid ſit.* 619.1.*A.B.C.*

Species.

1 *Species & ſpecifica natura, ex ſe neque ab indiuiduis, præſcindit, neque eſt prior natura illis.* 136.1.*D.*

2 *Specifica diſtinctio, inæqualitatẽ, imperfectione infert, maximè inter abſoluta.* 2.37.2.*A.*

3 *Species & genera ſubſtantiarum, completæ ſubſtantiæ ſunt.* 2.215.2.*E. niſi concipiantur per modum partis, tunc enim, incompleta ſunt Metaphyſicæ.* 2.216.2.*A.*

Species intentionales.

1 *Species intentionales non habent contrarium.* 2.474.1.*A.B.*

2 *Species impreſſa ad primam ſpeciem qualitatis, ſub nomine habitus, ſpectat.* 2.400.1.*E.*1.*A.*

Spe-

3 Species impreſſa non eſt formalis repræſentatio obiecti, ſed effectiua tantum. 143. 2. C. D. & 2. 99. 2. C. D.

4 Species impreſſa Dei ipſum diſtinctè, & abſtractiuè repræſentans non poteſt dari. 2. à 99. 1. C. D. & ſequentibus.

5 Speciem Dei dari, abſolutè non implicare oſtenditur. 2. à 98. 2. A. B.

6 Species impreſſa Dei, nec de facto datur, neque eſt naturaliter poßibilis. 2. 100. 2. D.

Speculatio.

1 Speculatio eſt operatio, in ſola contemplatione veritatis ſiſtens. 2. 466. 2. A. B.

Subalternatio.

1 Subalternatio in ſcientijs, in quo conſiſtat, breuiter exponitur. 33. per totam.

Subiectum.

1 Subiectum primum inhæſionis, & ſubiectum primum prædicationis qualiter proportionentur. 104. 2. A.

Subſiſtentia in communi, & ſubſiſtere.

1 Subſiſtentia in communi, ita poteſt abſtrahi, ſicut natura. 2. Diſp. 34. ſect. 8. nu. 7.

2 Subſiſtentia, propriè ſignificat, actualem modum per ſe exiſtendi, ſeu vltimum terminum naturæ ſubſtantialis. 212. 221. 2. D. E. Vnde ſubſiſtere dicit modum per ſe exiſtendi ſine dependentia à ſuſtentante. 2. 232. 1. C.

3 Subſiſtentia ſi ſumatur, in vi abſtracti ſignificat rationem ſubſiſtendi, ſi autem in vi concreti rē ipſam ſubſiſtentem. 2. 226. 2. A. B.

4 Subſiſtentia eſt de ratione ſuppoſiti in quantum ſuppoſitum eſt, non verò in quantum indiuiduum naturæ. 2. 237. 2. D E. & 243. 1. D.

5 An ſubſiſtentia, ſit ipſa exiſtentia ſubſtantialis. 2. 235. 2. B. & concluditur non eſſe. 2. 238. 1. E. 2. A.

6 Subſiſtentia, non ſupponitur in natura ante exiſtentiā. 2. 231. 1. D. E. nec conſtituit ſubiectum proximum exiſtentiæ. ibid. B. datur tamen naturæ, vt compleat illam, in ratione exiſtendi. 2. 232. 1. C.

7 Subſiſtentia non poteſt conſiſtere in ſola negatione. 2. 241. 2. B.

8 Subſiſtentia, omnino eſt incompoſſibilis cum modo eſſendi in alio. 2. 242. 2. C.

9 Cur non poſſit conſeruari ſeparata à natura. 2. 251. 1. A. B.

10 Subſiſtentia eſt imperfectior quā natura. 2. 263. 1. B. debet tamen eſſe proportionata. 2. 243. 1. D. E.

11 Subſiſtentia quo modo influat in actionem. 2. 264. 1. E. Et quod ad illam non tantum concomitanter, ſed antecedenter comparetur. 2. 265. 2. E.

12 Subſiſtentia intimior eſt naturæ, quā quælibet alia proprietas. 2. Diſp. 34. ſect. 7. nu. 17.

13 Subſiſtentia eſt per ſe neceſſaria, ad cauſalitatem materialem, non vt ratio recipiendi, ſed vt conditio. ibid. nume. 18.

Subſiſtentia creata.

14 Subſiſtentia creata cum natura, verè componit ſuppoſitum creatum. 2. 230. 2. B. & 239. 1. C.

15 Subſiſtentia creata, habet ſuam propriam exiſtentiam ex natura rei diſtinctam, ab exiſtentia naturæ. 2. 238. 2. B. C. 241. 1. B.

16 Subſiſtentia creata modaliter tantum, ab eſſentia, & ab exiſtentia diſtinguitur, eſtque modus ſubſtantialis eius. 2. 241. 2. E. & 242. 1. A. B.

17 Subſiſtētia non habet propriam cauſalitatem circa naturam, ſed eſt purus & vltimus terminus in eius, reduciturq; ad cauſam formalem. 2. 242. 2. A. B.

18 Subſiſtentia creata non poteſt alienam naturām terminare. ibidem 2. D. E. Nec plures naturas. 255. 1. A. B.

19 Subſiſtentia creata reſpectu naturæ, eſt actus intrinſecus licet non eſſentialis. 2. 243. 2. A. ſecus in Deo, quoad ſubſiſtentiam abſolutam. 2. 51. 2. C.

20 Subſiſtentia creata eſt incommunicabilis, ideoque ſuppoſitalitas. 2. 243. 2. B. C. & 254. 2. E. quomodo verò id ſit intelligendum & an aliquo modo communicari poßit. 2. 255.

21 Subſiſtentiam creatam, reddere incommunicabilem, etiam ſupernaturaliter naturam quam terminat probabile eſt. 2. 256.

22 Subſiſtentia creata aliquam cauſam efficientem requirit. ibid. 2. C. & quæ illa ſit, in ſequentibus, vſque ad 261. 1. B. C.

23 Subſiſtentia creata, propriè non pendet à natura tanquam à ſubiecto ſuſtentante, ſed tanquam terminus à terminabili. 2. ibid. 1. D. E.

Subſiſtentia materialis & ſpiritualis.

24 Subſiſtentia rerum ſpiritualium, omnino, eſt indiuiſibilis. 2. 243. 2. C. & 244. 2. C.

25 Subſiſtentia animæ rationalis, comparari poteſt ad ſubſiſtentiam corporis per modum formæ. 2. 263. 2. E. & 264. 1. A.

26 Nec habet incompoſſibilitatem, cum vnione ad corpus. 2. 249. 1. A. B.

Subſiſtentia rerum materialium, non eſt entitas realiter diſtincta à materia & forma. 2. 243. 2. D. E.

Eſt tamen diuiſibilis & compoſita. 2. 245. 1. D. E. & 247. 1. E.

27 Subſiſtentia materialis non poteſt eſſe tota in toto & tota in qualibet parte. 2. 245. 1. D. E.

28 Subſiſtentia cōpleta rerum materialium, includit partiales modos ipſarum partium, & vnionem eorum inter ſe. 2. 247. 1. E. 2. A.

29 Subſiſtentia materiæ, partialis eſt & incompleta. 2. 246. 2. C. Et ex natura rei diſtinguitur ab vnione ad formam. 2. 250. 1. C. D. & manet eadem poſt ſeparationem formæ, imò ſine vlla forma poteſt conſeruari. ibid. Non poteſt tamen intrinſecè terminare exiſtentiam formæ. 2. 252. 2. C. D.

Subſtantia.

1 Subſtantiam aliquam eſſe in rerum natura, vnde colligatur. 2. 201. 2. E.

2 Subſtantia vt dicit eſſentiam rei, etiam comprehendit analogicè accidentia. 2. 211. 2. D.

3 Subſtantia dicitur à ſubſtando, vel à ſubſiſtendo, & prius eſt impoſitum nomen à ſubſtando, licet ratio ſubſiſtendi ſit prior. 2. 243. 2. E. & 344. 1. A. & 212. per tot.

4 Subſtantiæ ratio eſſentialis, non poteſt quidditatiuè cognoſci, à nobis, neque in communi, nec in materiali ſubſtantia. 2. 282. 1. B. C.

5 Subſtantia poteſt eſſe ſine ratione ſubſtandi, non tamen ſine ratione ſubſiſtendi. 2. 121. 2. A.

6 Subſtantia, ex eodem eſt ens, ex quo ſubſtantia, ſecundū rem, ſecus ſecundum rationem. 551. B. C.

Sub-

7 *Subſtantia, non includit in ſua conſtitutione negationē, licet per eam explicetur.63.1.B.*

8 *Conceptus ſubſtantiæ & modi per ſe non diſtinguuntur obiectiuè, ſed ex modo concipiendi, vt quod vel vt quo.65.1.C.D.*

9 *Subſtantia non eſt prior duratione accidente ſibi neceſſariò connexo, ſecus alijs. 2.320. 1. C.D.E. ſemper tamen eſt prior, independentia & perfectione.2.221. 1. A. B.*

10 *Subſtantia eſt poſterior cognitione quam accidens quo ad nos.2.321.2.E. & 322. 1.A.*

11 *Ad quidditatiuam cognitionem ſubſtantiæ, non requiritur cognitio accidentium.2.ibid.2. A.*

12 *Subſtantia an & quando immediatè ſuſcipiat accidentia. Vide* Accidens, *nu.5. Qualiterque ab accidentibus reſpiciatur ibi.à nu.41.ad 47.*

Subſtantia completa, & incompleta.

13 *Subſtantia completa intelligitur per modum integræ ſubſtantiæ, incompleta verò per modum partis. 2. 212.2.E. & quid vtraque.2.213.1.C.*

14 *Subſtantia creata, vt ſit completa, nec accidentibus, nec partibus integralibus indiget. 2.214. 1.B.*

15 *Subſtantia completa, non eſt neceſſariò compoſita, niſi creata ſit.2. 213.2.B.& 2.332.1.B.*

16 *Subſtantia materialis heterogenea debita magnitudine carens metaphyſicè eſt completa, & phyſicè incompleta. 2.214. 2.B.*

17 *Subſtātia metaphyſicè completa, vt talis denominetur quid requirat. 2.215. 1.A.B.*

18 *Diuiſio ſubſtantiæ in completam, & incompletam, metaphyſicè, eſt ſubiecti in accidentia rationis, phyſicè verò analogi in analogata.2.217.1.A.*

19 *Subſtantia incompleta, capax eſt accidentium.2.210. 2. A. B.*

20 *Dari ſubſtantiam completam, ſimplicem quantitatis capacem non eſt euidens implicare. 275.2.C.D.*

21 *Subſtantiam creatam completam, ſine vllo prorſus accidente, conſeruari non implicat.327.2.D.E.*

22 *Subſtātia completa perfectior eſt omni accidenti, etiāſi ſit ſupernaturale, licet eam hoc, ſecundum quid excedere poßit.2.210.2.E. & 211.1.A.*

Subſtantiæ in primam, & ſecundam diuiſio.

23 *Prima ſubſtantia per ſe primò habet rationem ſubſtandi, & ſubſiſtendi: ſecunda verò, mediante prima. Vnde prima ſubſtantia, prius eſt ſubſtantia quam ſecunda.2.219.2.A.B.& ſeqq.*

24 *Subſtantia vt diuiditur in primam, & ſecundam dicit conceptum obiectiuum realem, vniuocum, non verò gradum eſſentialem, licet hoc ſit probabile. ibidem 2.C.D.*

25 *Primæ ſubſtantiæ ratio, aliquo modo eſt communis omnibus primis ſubſtantijs. 2.220.1.A.B.*

26 *Subſtantia incompleta nec propriè eſt prima, nec ſecunda ſubſtantia.2.223.1.A.B.& ſeq.*

27 *Prima ſubſtantia ſolum dicitur de ſubſtantia ſingulari & per ſe ſubſiſtente.2.224.1.C.D.*

28 *Prima ſubſtantia, & ſuppoſitum in creaturis, idem formaliter ſunt. 2.225.1.A.B.*

29 *In ſecundis ſubſtantijs abſtractum, differt ex natura rei à concreto. Diſp.34.ſect.8.nu.3.*

Subſtantia immaterialis, & intellectualis. *Vide,* Angelus.

30 *Subſtantia immaterialem, eſſe poſſibilem, demonſtrari poteſt naturaliter. à 288.1.E.ad 2.D. Imò & de facto dari.316.2.A.& 2.272.2.D.E. & quo medio. 2.275.1.C.D.*

31 *Subſtantia immaterialis, quid ſit.2.272.1.C.D.*

32 *Impoßibile eſt ſubſtantiam eſſe immaterialem, & non eſſe cognoſcentem. 2.284.2.E. & intelligentem. 2. 285.1.E. 2.A.B.*

33 *Subſtantiæ incorporeæ, quæuis materia compoſitio, aut cauſalitas repugnat.292.1.D.E.*

Subſtantia materialis & corporea.

34 *Subſtātia materialis & corporea, an ſint omnino idem re, vel ratione, latè.2.306. 1.C.D.E.*

35 *Omnis ſubſtantia, quæ materia & forma conſtat, materialis eſt, etiamſi forma ſpiritualis ſit. 2. 305.2. B.C.*

36 *Subſtantia materialis habet vnam quidditatem & eſſentiam in qua materia eſſentialiter includitur. 2. 308.2 D.E.& 310.1.B.C.*

37 *Subſtantia materialis, diſtinguitur realiter à ſingulis partibus componētibus, per incluſionem alterius. 212.1.B.C. & à materia & forma ſimul ſumptis, per vnionem earundem partium. 2.ibid.1.D.E.non verò à partibus addita vnione niſi ratione tantum. ibid. 2. A.B.*

38 *Subſtantia materialis, vt ſit eadem numero, non ſolùm requirit eandem numero formam, ſed etiam materiam, & vt ab alia differat ſpecie ſufficit diuerſitas in forma.2.335.2. B.C.*

39 *Subſtantiæ materiales, & immateriales, vniuocè conueniunt, ſimiliter cœleſtia, & terreſtria corpora. 158. 1.D.E.*

40 *Subſtantia corporea ſecundum ſe totam, non eſt in infimo ordine nec ſummè diſtans à Deo. 376.1.D.E.*

41 *Subſtantiæ diuiſio in corpoream & incorpoream prior eſt diuiſione ſubſtantia in viuentem & non viuentē. 356. 1.C.D.*

42 *Subſtantia corporea qualiter dicatur eſſe in loco media quantitate. 636.1.A.B.C.D.*

43 *Subſtantia materialis per potentiam Dei conſeruari poteſt ſine quantitate. 2.343.2.E.*

44 *De connexione ſubſtantiæ materialis cum quantitate, & quid ab ea habeat. Vide verbo,* Quantitas.

45 *Subſtantia qualiter accidentia cauſet. Vide,* Cauſa materialis. *Subſtantiæ productio, qualiter ab accidente attingatur. Vide* Accidens *à nu.21.ad 26.*

Subſtantia ſupernaturalis.

46 *Talis ſubſtantia non poteſt à Deo fieri. 2.247.2.D. Neque ſubſtantia omnino ſimplex. ibid.1.C.*

Subſtantia prædicamentalis.

47 *Subſtantia quæ eſt genus generaliſsimum, diſtinguitur ex natura rei, à ſubſtantiali natura. 2. Diſput.34. ſect.8.num.9.*

48 *Subſtantia quæ eſt genus prædicamenti eſt ens completum, quod per ſe ſubſiſtere poteſt.ibid.nu.11.*

49 *Subſtantiæ incompletæ, non poſſunt in recta linea prædicamentali conſtitui. ibid.12. & 13.*

Subſtare.

1 *Subſtare idem eſt quod alijs ſubeſſe.212.1.A.B.*

2 *Subſtare accidentibus proprietas realis eſt. 2.218.E. 2. & 219.1.A.*

Succeſſio, & ſucceſſiua entia.

1 *Succeſſio ſine reali variatione in eſſe reperiri non poteſt.2.593.2. A.B.*

Suc-

2 *Succeſſiua entia reproduci poſſunt, ſecundum poſitiuum quod dicunt, ſecus ſecundum negationem in eis incluſam.* 126. 2. *B.*

Superficies. *Vide,* Quantitas, à nu. 18.

Suppoſitum.

1 *Suppoſitum & ſubſiſtens nõ ſunt idem ſecundum rationem in Deo, ſecus autem in creaturis.* 223. 2. *B.*

2 *Suppoſitum in diuinis, diſtinguitur ratione, ex parte rei conceptæ, à prima ſubſtantia abſoluta.* 2. 409. 2. *A. B.*

3 *Nullum ſuppoſitum poteſt terminare alienam naturam per ſolam negationem.* 2. 228. 2. *B. C.*

4 *Suppoſitum creatum, aliquid reale poſitiuum addit naturæ diſtinctum ab illa, & de complemento illius.* 2. 230. 2. *B. &* 2. 231. 2. *A. B.*

5 *Suppoſitum etiam in Angelis addit aliquid ex natura rei diſtinctum ſuper naturam.* 2. 282. 1. *E.* 2. *A.*

6 *Suppoſitũ diſtingui à natura, ſolùm per aliquid extrinſecum impoſſibile eſt.* 2. 236. 1. *B. C.*

7 *Suppoſitum creatum, nõ minus abſtrahit ab actuali exiſtentia quam natura.* 2. 238. 1. *B.*

8 *Suppoſitum, eſt incommunicabile pluribus inferiorib.* 2. 254. 2. *A. B.*

9 *Suppoſito creato naturaliter repugnat, pluribus per vnionem realem communicari. ibid.* 2. *C.*

10 *Vnum ſuppoſitum, non eſt terminabile ab alio.* 2. 255. 2. *A. B.*

11 *Suppoſiti denominatio ſoli ſubſtantiæ completæ conuenit. ibid.* 2. *C.*

12 *Actiones & paſſiones eſſe ſuppoſitorum quomodo ſit intelligendum. Diſp.* 34. *ſect.* 7. *à nu.* 10. *ad* 18.

13 *Suppoſitum eſt id quod recipit accidentia. ibid.* 18.

14 *Suppoſitum non eſt ſubiectum generationis ſubſtantialis. ibid.* 19.

Tactus.

1 *Tactus, auditus, & viſus comparantur, quoad vtilitatem in adquirendis ſcientijs. à* 39. 1. *C. ad* 40. 1. *C.*

Tempus.

1 *Tempus diſcretum quod ſit.* 2. 602. 2. *D.*

2 *Tempus continuum dari oſtenditur.* 2. 603. 1. *B. C.*

3 *Tempus, in ſolo motu reperitur, & pro diuerſitate motuum multiplicatur. ibid.* 2. *C. &* 604. 1. *D. E.*

4 *Tempus & motus ſola ratione diſtinguuntur.* 2. *ibid.* 2. *C. D.*

5 *Tempus continuum in corporeum & ſpirituale diuiditur, & quid vtrumque. ibid.* 1. *D.*

6 *Tempus in æquali motu ſemper eſt æquale, vbi difficultas de motu tardo & veloci latè tractatur.* 2. *à* 605. 1. *A. B. ad* 606. 1. *D. &* 2. 406. 1. *B.*

7 *Tempus idem numero reproduci non implicat, ſi ſecundum ſe ac realiter conſideretur.* 2. *à* 606. 1. *E.*

8 *Tempus quo vero ſenſu per inſtans exiſtere dicatur.* 2. 608. 1. *E.* 2. *A.*

9 *Tempus partes licet ſucceſſiue fiant, qualiter vera exiſtentiam habeant, verumque ens reale conſtituant. à ibid.* 1. *B. ad* 609. 2. *D.*

10 *Temporis fluxus per præſens, & præteritum, qualiter fiat.* 2. *ibid.* 1. *C.*

Tempus vt menſura.

11 *Tempus menſuræ paſſiuæ capax eſt.* 2. 609. 1. *A.*

12 *Tempus non poteſt eſſe menſura motus cuius eſt duratio. ibid.* 2. *B. C.*

13 *Nullum tempus ex natura ſua eſt cæterorum menſura, licet aliquod ſit magis aptum, vt ex hominum placito ad id ſumatur.* 2. 610. 1. *A.*

14 *Tempus eſſe* numerum motus ſecundum prius & poſterius *ex Ariſtotele exponit.* 609. 2. *E. &* 610. 1. *A.*

15 *Tempus extrinſecum menſura cæterorum vnum tantum, intrinſeca verò tot quot motus.* 2. 611. 1. *A. B.*

16 *Tempus non eſt menſura ſucceſſionis diſcretæ.* 2. 613. 1. *A. B. C.*

17 *Tempus non eſt menſura durationis rei permanentis niſi quaſi per accidens. ibid.* 1. *B.*

18 *Tempus noſtrum æuiterna non menſurat. ibid.* 2. 613. 1. *D. E. per tot.*

19 *Tempus, ad prædicamentum quantitatis non pertinet.* 2. 372. 2. *D.*

Terminus.

1 *Termini mutationum, duplicem contrarietatem habẽt.* 2. 476. 2. *B. C.*

Theologia.

1 *Cur ſit ſimul ſcientia practica & ſpeculatiua.* 24. 2. *E. &* 25. 1. *A.*

Totum.

1 *Totũ à partibus qualiter diſtinguatur.* 2. *à* 311. 1. *B. C.*

Tranſcendens.

1 *Cur ſex tranſcendentia numerentur.* 69. 1. *A.*

2 *Tranſcendentia non proprie dici vniuerſalia, & cur?* 149. 1. *D. E.*

Tranſmutatio.

1 *Tranſmutatio naturalis fieri non poteſt, niſi manente communi ſubiecto ſub vtroque termino.* 250. 2. *D. E.*

2 *Tranſmutationẽ ſubſtantialem dari in rebus.* 252. 1. *B.*

Vacuum.

1 *Vacuum cur omnia corpora abhorreant.* 412. 1. *B.*

2 *Per vacuum an detur actio. Vide,* Agens. *nu.* 6. 7.

Vbi.

1 *Vbi modus eſt realis intrinſecè inhærens rei, quæ in loco eſſe dicitur, & ab ea ex natura rei diſtinctus.* 2. 620. 1. *E. &* 622. 1. *B.*

2 *Formalis effectus ipſius vbi eſt hic, vel illic conſtituere ſubiectum.* 2. 620. 2. *E.*

3 *Vbi non prouenit formaliter à ſuperficie ambiente, aut extrinſeco corpore, nec ab eo reſultat, aut pendet.* 621. 1. *A.*

4 *Hoc vbi eſt forma conſtituens prædicamentum, vbi,* 2. *ibid.* 2. *E. &* 623. 2. *C.*

5 *Vbi intrinſecum nõ verò extrinſecus locus eſt terminus motus localis.* 2. 621. 2. *E.*

6 *Vbi non fundatur neceſſariò in quantitate molis.* 2. 624. 1. *E.* 2. *A.*

7 *Vbi proprium habet quantitas ab vbi ſuæ ſubſtãtiæ realiter diſtinctum.* 2. 635. 1. *D. E.* 2. *A.*

8 *Vbi in omnibus ſubſtantijs, & earum accidentibus reperitur.* 2. 636. 2. *B. C. D. E.*

9 *Vbi ſe ipſo & non per aliud vbi præſens eſt loco.*2.637. 1.*B.C.*

10 *Vbi non poſſe eſſe principium per ſe alicuius actionis oſtenditur.* 430. 2.*A.B.C.*

11 *Vbi diuiſio in circumſcriptiuum & definitiuum traditur, & vtriuſque ratio exponitur.* 2.ibid.2.*E.& ſeq. Eſſeque diuiſionem vniuocam traditur.* 2. 638. 2. *C.D.*

12 *Vbi ſubſtantiæ materialis, vt à quantitate diſtinctæ, ſitne circumſcriptiuum.*2.637.2.*E.&* 638.1.*A.*

13 *Vbi quod Chriſtus habet in Euchariſtia, definitiuumne, an circumſcriptiuum.*2.ibid.1.*D.Vbi nec moueri nec intendi poteſt, omniq; contrario caret.*2.639. 1.*B.C.D.E.*

Verbum diuinum.

1 *Verbum diuinum, cum humanitate, qualiter ad Chriſti conſtitutionem concurrat, & an aliquam in hoc cauſalitatem exerceat.* 244. 2.*D.*

Verbum mentis.

1 *Verbum mentis (quod ab actu intelligendum non diſtinguitur) non prius natura eſt quam inſit intellectui.* 184.1.*B.C.&* 557.2.*D.*

Veritas, & verum.

1 *Veritas prius quam bonitas competit enti.* 182. 1. *B.C.*

2 *Veritatis definitio proponitur.*174.1.*E.*

3 *Verum non formaliter, ſed fundamentaliter eſſe obiectum iudicij ex D. Thom. docetur.* 175. 2.*C.D. Qualiter autem verum obiectum ſit intellectus.* 197.2.*D.*

4 *Veritas in communi, conformitatem cognoſcentis & cogniti importat.* 193. 2.*A.B.*

5 *Veritas & falſitas in eodem iudicio, etiam reſpectu diuerſorum ſimul reperiri non poteſt.*203.1.*D.*

6 *Veritas, de veritate compoſitionis & rei, analogia, proportionalitatis dicitur. ibid.* 1.*D.*

Veritatis diuiſiones variæ.

7 *Veritas triplex, in ſignificando, in cognoſcendo, & in eſſendo.* 174. 1.*C.*

8 *Veritatis cōtemplatio, duplex, ſcilicet in actu exercito, & ſignato.* 182.1.*D.*

9 *Veritas complexa, in cōformitate iudicij poſita, & quid hæc conformitas.* 174.2.*E.&* 175.2.*A.*

10 *Verum formale & radicale quid.*178.1.*B.C.quam perfectionem reſpectu actus importet vtrumque. ibid.* 2.*D.E.*

11 *Veritas in Deo, quot modis contingat, & an ſit perfectio ſimpliciter.*178.2.*C.*

12 *Veritas in ſignificando eadem proportione in vocibus ac in conceptibus reperitur, & in conformitate vocis ſignificantis, ad rem ſignificatam conſiſtit.* 184. 1.*B.C.*

13 *Veritas non eſt de eſſentia alicuius actus cognitionis, formalis, ſed aliquorum accidens quintum prædicabile, aliorum verò, inſeparabilis proprietas.* 178. 1.*D.* 179.1.*C.*

Veritas cognitionis.

14 *Veritatem ſpecialiori modo in iudicio inueniri, quam in ſimplici conceptione mentis aut ſenſuum oſtenditur.* 180.2.*E.&* 181.1.*A. & quis ſit talis modus, ex D.Thomæ mente latè expenditur & declaratur.* 181.1.*C.ad* 183.

15 *Veritas cognitionis & in actu intelligendi, & in ſingulis eius principijs inuenitur, diuerſimode tamen.*183. 1.*B.C.*

16 *Veritas cognitionis, nō prius natura eſt in intellectu aut verbo quam ipſe actu intelligat.*184.1.*B.*

17 *Veritas cognitionis, in ſimplici & compoſita apprehenſione quodammodo reperitur. ibid.*2.*A.B.*

18 *Veritas cognitionis, tam in intellectu ſpeculatiuo, quam practico inuenitur.*185.2.*B. Nec minus propriè in diuiſione quam in compoſitione.*186.2.*B.C.*

19 *Veritas compoſitionis, diſtincta eſt à transcendentali, ſemper tamen eam includit.* 196.1.*D.E. Veritatem aſſequendi difficultas, oritur ex improportione intellectus ad obiecta, quæ in vtroque extremo fundatur, ſed non eodem modo.à* 205.2.*A.ad* 207.2.*E.*

20 *Veritas compoſitionis, eſt id ad ſi quod ſignificandum, primo eſt impoſita hæc vox.* 196. 2.*B.C.*

Veritas æterna propoſitionum.

21 *Veritas æterna propoſitionum qualis ſit.* 2. 150. 1. *A.B.*

22 *Veritas æterna eſt in propoſitionibus in quibus eſſentialia prædicata de re aſſeruntur.* 2.189.2.*C.*

23 *In his propoſitionibus non aſſeritur exiſtentia ſubiecti, prædicati, aut vnionis.*2.191.2.*D.E.*

24 *Nulla efficiente cauſa eget veritas harum propoſitionum. ibidem.*

25 *Veritas harum propoſitionum, vt realis eſt, & actu in ſolo intellectu diuino inuenitur. ibid.*2.*C.D.*

26 *Radix talis veritatis eſt vnitas vel vnio neceſſaria extremorum in propoſitionibus affirmatiuis: in negatiuis vero eſt neceſſaria incompoſſibilitas.ibid.*2.*C.*

27 *Hæc complexio,* Homo eſt, ſeu exiſtit, *an æternæ veritatis.* 2.192.1.*B.*

28 *Veritas & falſitas propoſitionum magis & minus qualiter recipiat.* 205. 2.*A.B.*

Veritas tranſcendentalis.

29 *Veritatem tranſcendentalem dari, & non addere ſupra ens perfectionem abſolutam ratione ratiocinata diſtinctam.* 190.1.*B.*

30 *Veritas tranſcēdentalis propriam relationem rationis, aut rei non requirit. à* 191.2.*C.ad* 192.2.*A.*

31 *Veritas tranſcendentalis non conſiſtit in ſola negatione, aut extrinſeca denominatione.* 193. 1.*A.B.*

32 *Veritas tranſcendentalis quid tandem ſit.* 194.2.*B.*

33 *Veritas tranſcendentalis qualiter omni enti conueniat eiuſque paſſio dicatur.* 197.1.*A.B.*

Viſus.

1 *Viſus, cur præ cæteris ſenſibus ametur.* 36.1.*C.ibidem* 2.*A.B.*

Viſio beatifica.

1 *Viſio beatifica licet in ſe videatur, non poteſt per illam Deus vt in ſe eſt cognoſci.* 94. 2.*E.*

2 *Viſionis beatificæ principalis cauſa Deus, inſtrumentalis verò intellectus noſter.* 2.103.1.*E.*2.*A.*

3 *Viſio beatifica, quamuis inferioris ordinis ſit, eſt tamen ſingularis Dei participatio, eiq; in ratione actus proportionata.* 2.103.2.*C.D.*

4 *Viſio beatifica æuone? an participata æternitate menſuretur.* 2.600.1.*B.C.*

Viuens, & vita.

1 *Viuens quo ſenſu dicatur corpore & anima conſtitui.* 340. 2.*B.*

Cum

2 *Cum viuens moritur, forma cadaueris in materia ſuccedit. ibid. 2. D. Viuentiā omnia, indigent ſpeciali cõcurſu ſuperioris cauſæ ad ſibi ſimilia generanda quo inſtrumentaria actiuitas ſeminis ab ipſis deciſ. iuuetur. à 384. 2. E. per totam ſect.*

Vita intellectus cum vegetatiua & ſenſitiua, quam connexionem habeat. 2. 107. 1. D. E.

Vnio.

1 *Vnionis variæ acceptiones. 329. 1. A. B.*

2 *Vnio quæcunque ſit ex intrinſeca ratione habet pendere ab altero extremo. 272. 2. E. & 272. 1. D. E.*

3 *Vnio partium compoſiti ſubſtantialis, & à materia & à forma ſecundum diuerſa genera cauſatur. 328. 2. D. E.*

4 *Vnionem compoſiti materialis eſſe tantum vnam, eamque tenere ſe ex parte formæ probabilius. 273. 1. A. B.*

5 *Vnio animæ rationalis cum materia diuerſa eſt eſſentialiter ab omni vnione formæ materialis. 272. 1. A. B. Ex potentia tamen materiæ, & ipſius animæ educitur. 325. 1. C. An autem ab ipſa anima effectiuè dimanet incertum eſt, à quo ſit effectiuè. 328. 2. B. C.*

Vniuerſale.

1 *Vniuerſalia non poſſunt exiſtere à ſingularibus ſeparata, & quæ in hoc mens Platonis. 93. 2. B. 131. 1. C. D. ſunt vero in rebus ipſis ſingularibus. 130. 2. E. & 131. 1. A.*

2 *Vniuerſalis natura qualiter vna numero in ratione vniuerſalis. à 136. 2. B.*

3 *Vniuerſali naturæ non cõpetit aptitudo eſſendi in multis prout à parte rei exiſtit. à 137. 1. E. 2. A. & ſeq. Imo nec ſecundum ſe ante intellectus operationem. 138. 2. C. ſed per intellectum cum fundamento in natura ſecundum ſe, & quid hæc aptitudo. 139. 2. B. C. & quale hoc fundamentum. 140. 1. C.*

4 *Vniuerſale fit per intellectum cum fundamento in re. ibid. 2. D. Non per operationem intellectus agentis. 143. 1. E. 2. A. ſed poßibilis, & quæ ſit hæc. 144. 1. A. B. ibid. 2. D.*

5 *Vniuerſale vt cõſtituatur, à quo præſcindi aut inter qua debeat aut ſufficiat comparari. 145. 2. E.*

6 *Vniuerſale pro re denominata ſumptum, eandem quam ipſa realitatem habebit. ibid. 1. C. Vniuerſalitas verò ſemper eſt ens rationis. ibid. 1. E.*

7 *Vniuerſale per ſolam aptitudinalem relationem ad multa ſufficienter completur. ibid. 2. E.*

8 *Vniuerſalia & à corporeo & incorporeo abſtrahit ſicut à ſubſtantia & accidente. 146. 1. A.*

9 *Vniuerſalia non dicuntur æterna, niſi ſecundum eſſe eſſentiæ. ibid. 1. D. E.*

10 *Vniuerſalis & ipſius vniuerſalitatis, quæ cauſæ. ibid. 2. D.*

11 *Vniuerſale, cur ſemper per modum totius prædicari dicatur. 148. 2. D. E.*

12 *Vniuerſalis conſideratio, ad Metaphyſicam, & ad Logicam pertinet & ſub qua ratione. 147. 2. A. B.*

Vniuerſalis diuiſiones.

13 *Vniuerſale in cauſando & repræſentando licet ex parte obiecti vniuerſalia dicantur, in re tamen indiuiduum quid ſunt. 147. 1. B. C.*

14 *Vniuerſale in eſſendo vel nullum eſt, vel ab vniuerſali in prædicando non differt. ibid.*

15 *Vniuerſale Metaphyſicum, Phyſicum, & Logicũ quid. 148. 1. D. & 147. 2. D. E.*

16 *Vniuerſalis diuiſio in quinque prædicabilia examinatur. à 148. 1. D. E. Omnia eius membra eſſe ſpecies vltimas qualiter ſtare poßit. 149. 1. A. B.*

17 *Vniuerſale vt ex abſtractione conſurgit, quinque prædicabilia ſub ſe continet: licet de eis non vniuoce dici, ſit probabile. ibid. 2. E. & 150. 1. A.*

18 *Vniuerſalis vnitas. Vide,* Vnum, *nu. 22.*

Vniuerſum.

1 *Ad vniuerſi perfectionem ſpectat dari in eo ſpirituales ſubſtantias. Diſput. ... ſect. 1. nu. 5. & 9.*

2 *Vniuerſi perfectio vnde conſurgat, qualiterque rerum diuerſitatẽ & diſtinctionem exigat. 2. 273. 2. D. E.*

Vnitas, & vnum.

1 *Vnum nihil poſitiuum ſupra ens addit, re aut ratione diſtinctum, ſed negationem per modum priuationis, diuiſionis entis in ſe ipſo. à 74. 1. D. ad 78.*

2 *Eſſe diuiſum ab alio, non eſt de eſſentia vnius, ſed illud conſequitur. 75. 2. B. C.*

3 *Vnum non importat eſſentialiter negationem multitudinis in rerum natura. ibidem 2. D. E. & 77. 1. D. E.*

4 *Vnum qualiter dicat perfectionem, ſitque vnum ens magis vnum quam aliud. ibid. 2. B.*

5 *Vnum de formali non dicit ſolam negationem, ſed ens ſub negatione, & eodem modo de vnitate, & entitate, abſtractè ſumptis loquendum. 79. 1. A. & 1. E. 2. A. B.*

6 *Vnum poteſt habere vnitatem, & ex propria entitate, ex alia adiuncta, quæque ſint, & qualiter appellandæ. 83. 1. D. E.*

7 *Vnum adæquata paßio entis. ibidem 2. C. Vnitas ſecundum poſitiuum, & negatiuum multitudinem componit. 86. 1. A. B.*

8 *In vno, prior eſt indiuiſio, qualibet diuiſione in eo incluſa. ibid. 2. D. E.*

9 *Vnum de Deo, & creatura analogicè dicitur. 85. 2. A. B.*

Vnum per ſe, & per accidens.

10 *Vnum per ſe quid ſit, inductione oſtenditur per ſingula rerum genera. à 80. 2. E. & 81. 1. A. B. ad 82. 1. D.*

11 *Vnum per accidens, qualiter ex duobus entibus in actu conſurgat, ens verò per ſe ex vno in actu, & alio in potentia. 80. 2. B. C.*

12 *Ratio vnius per accidens in quo poſita ſit, qualiter vnum ens magis per accidens ſit quam aliud. 82. 1. D. E.*

13 *Ex accidenti & ſubiecto cur reſultet vnum per accidens. 392. 1. B.*

14 *Vnitates hæ de ente rationis qualiter dicantur. 83. 1. C. D.*

Vnum, & multa.

15 *Vnum & multa quomodo diſtinguantur, & opponantur. 85. 2. C.*

16 *Vnum prius eſt ſecundum ſe, quam multa, licet quo ad nos multitudo ſit aliquomodo prior. 86. 2. A. & 87. 1. A. B. Vnum & multa formalius diuidunt vnum vt ſic quam ens. 89. 1. C.*

Vnitas tranſcendentalis, & numerica.

17 *Vnitas tranſcendentalis & quantitatiua, quomodo diſtinguantur. 90. 2. B. C. D.*

Vnitas

18 *Vnitas tranſcendentalis, & quantitatiua, in nullo ſenſu ſunt idem conuertibiliter.* 91.1.*D.E.*

19 *Vnitas tranſcendentalis quid in ſe & qualiter abſtrahat ab vniuerſali formali, & numerali.* 92.1.*B.C.* *& ſequen.*

20 *Vnum numero dicitur, quòd ſecundum eam rationem, qua vnum eſt, non eſt multiplicabile in plura inferiora.* 92.*&* 93.*per totam.*

21 *Implicat dari ens à parte rei quod non ſit vnum numero.* 93.1.*D. &* 96.2.*A.B.*

Vnitas formalis, & vniuerſalis.

22 *Vnitas formalis in rebus neceſſario admittenda, ab indiuidualique ſola ratione diſtincta.* 129.1.*B. & ſequentibus.*

23 *Vnitas formalis prout in re exiſtit incommunicabilis eſt.ibid.*2.*B.C.*

24 *Vnitas formalis non ſufficit ad rationem vniuerſalis.* 132.2.*D.*

25 *Vnitatis formalis principium tota rei eſſentia, & quomodo.* 157.2.*A.*

26 *Vnitatis vniuerſalis ratio in quo formaliter conſiſtat.* 133.1.*C.*

27 *Vnitas vniuerſalis quo ſenſu ad numeralem reuocari poſſit. ibid.*1.*D.*

28 *Vnitatem præciſionis, quæ naturæ communi extra indiuidua, & ante operationem intellectus conueniat, non dari.* 134.1.*C.*

Voluntas, & voluntarium.

1 *Voluntas, & liberè, & neceſſariò, moueri poteſt: ſemper tamen agit voluntariè.* 457.1.*D.E.*

2 *Voluntas in hac vita nullum habet actum humanum ſimpliciter neceſſarium quoad exercitium.* à 458.1.*D.*

3 *Voluntatis primus actus, in homine vtente ratione non eſt neceſſarius. ibid.*2.*C.D.*

4 *Voluntas, neceſſario quoad ſpecificationem fertur in finem, ſub ratione vniuerſalis boni propoſitum, ſecus in particulares fines.* 459.1.*E.*2.*A.*

5 *Voluntas ſuam libertatem, magis in electione mediorum, quam in finis intentione demonſtrat.* 460.1.*A.B.*

6 *Voluntatis electio vnius boni præ alio qualiter fiat.* 460.1.*C.*

7 *Voluntas in incognitum, etiam de potentia abſoluta ferri nequit.* 461.2.*C.*

8 *Voluntatis actus an neceſſariò per aliquod tempus duret. ibid.* 2.*A.B.*

9 *Aliquis actus eſt intrinſecè voluntarius alius, per extrinſecam denominationem, & ille, ſolum eſt volitus per modum actus hic per modum obiecti.* 450.1.*E.*2.*A.*

10 *Voluntarius actus intrinſecè non poteſt niſi ab appetitiua potentia elici. ibid.* 2.*B.C.*

FINIS.

INDEX PHILOSOPHICVS.

AD PROOEMIALES LOGICAE.

VTrum Logicæ obiectum ſit ens rationis, vel modus ſciendi. 23.1.D.E.

An Logica dirigat opera rationis. 2. 323. 1.B.C.

Vtrum. Ex directione actuum intellectus Logica ſit ſcientia practica.2.372.& ſeq.

Vtrum. Logica ſit aptior cæteris ad docendũ. 31.1. A.B.

Liber Prædicabilium.

HIc aliqui diſputant de entibus rationis, ſed propria eorum tractatio Metaphyſici eſt, & habetur latè in vltima diſp. huius operis, vbi natura entis rationis in cõmuni, modus quo fit, variæ eius diuiſiones, & ſubdiuiſiones traduntur, vt videre eſt in indice rerum, ver. Ens rationis, Relatio rationis, Priuatio, Negatio, & Denominatio. Alij etiã hic, licet extra rem, de vniuerſalibus agunt, de quibus diſp.6. latè tractatur, vbi an ſint in rebus, qualiter ab inferioribus diſtinguantur, per quam intellectus operationem fiant, à quibus abſtrahi debeant, varijque modi vniuerſalium in eſſendo, repræſentando, prædicando, & ſimilia ex profeſſo explicantur, & an in rebus detur vnitas formalis diſtincta à numerali, & minor illa: ibi vide.

Vtrum. Abſtracta ſubſtantiarum, & accidentium de inferioribus prædicentur. 155.2.B.C.

Vtrum. Compoſitio ex genere & differentia ſit rationis, & de alijs ſimilibus compoſitionibus. 154.2. C. D. 151.& 2.197.& 2.288.

Vtrum. Detur forma Metaph. & quid ſit. à 351.ad 354.

Vtrum. Vniuerſale in quinque prædicabilia ſufficienter diuidatur. 161.

Vtrum. Prædicata ſuperiora diſtinguuntur ab inferioribus ex natura rei. à 150.ad 157.

Ad Caput de Genere.

AN genus habeat immediata indiuidua. 153.2.C.

An genus cum ſit pars quo modo de tota ſpecie prædicetur. 353.

An generis & differentiæ compoſitio aſſimiletur compoſitionis materiæ & formæ. 353.

Genus qualiter à materia ſumatur. à 156. 2.D. ad 158. 2. A.

Genus quomodo ſe habeat ad differentias. 154.& 155.

Generis perfectio vnde ſumenda. 279.1.D.E.

Ad Caput de Specie.

AN in natura angelica ſit ſpecies prædicabilis. 101. & 102.

An ſpecies præſcindat ab indiuiduis, aut ſit prior natura illis. à 136. 1.D.E.

Vtrum. Species & genera ſubſtantiarum ſint entia completa. 2.233.1.A.

An ſit abſtrahibilis vna ratio communis indiuidui ſuppoſiti & perſonæ, & an hæc ſit vniuerſalis & in qua ſpecie. 149.2.A.B.

Ad Cap. de Differentia.

VTrum. Differentia ſumitur à tota forma. à 59. 2. D. E.

Vtrum. In differentijs eſſentialibus poſſit dari proceſſus in infinitum. 355.2.C.D.

Qualis ſit modus prædicandi differentiæ. 2.216.1.D.E.

Ad Cap. de Proprio, & Accidente.

VTrum. Proprium & accidens in concreto, vel in abſtracto conſtituant vniuerſale. 184.2. C.D. & 138.1.C.

Proprium & accidens qua ratione ſint vniuerſalia. ibid.

Vtrum. Logicum, & Phyſicum accidens diſtinguantur. 2.221.1.C.2.A.

Liber Prædicamentorum.

VTrum. Sit immediata, & ſufficiens diuiſio entis in ſubſtantiam & accidens. diſp.32.

An hæc diuiſio ſit analoga.2.à 205.2.A.B.

Idem quæritur de diuiſione accidentis in nouem genera.2. à 324.1.B.C.

Vtrum. Analoga habeant vnum conceptum communem, & quæ. 41.2.D.E.

Vtrum. Conceptus primi analogati ſit conceptus confuſus aliorum. ibid.

Vtrum. Analogia proportionis, & proportionalitatis diſtinguantur. 49.& 2.113.1.E.2.A.B.

Analogia attributionis, quæ, & quotuplex. 2.15.2.C.D. 207.1.D.E. 2.A.B.

Vox analogum ſignificans vtrũ ad id primo impoſita. ibi.

Ad Cap. de Subſtantia.

DE ſubſtantia latè diſſeritur à diſp.33.ad diſp.38. nõ omnia tamen ad Logicã ſpectant, ſed quæ diſp.33. tractantur de conſtitutiuo huius prædicamenti, & eius diuiſione in primam, & ſecundam ſubſtantiam completam, & incompletam, & ſimilia.

Ad Cap. de Quantitate.

LAtè de quantitate agitur a diſp.39.ad 41. aliqua autem, quæ non tam ad Logicum, quam ad Phyſicum ſpectant ad 6. Phyſic. remiſſa ſunt.

Ad Cap. de Qualitate.

DE qualitate fuſè diſputatur à diſp.42.ad diſput.46. ſed quæ habentur in diſput.42. vbi qualitatis ratio, eius ſpecies, & ſingularum ab alijs diſtinctio, & ſimilia fuſè declarantur, propriè ſunt Logici inſtituti.

Ad Cap. de Relatione.

AGitur de relatione ex profeſſo diſput.47. vbi omnia quæ huic prædicamento ſunt propria, latè explicantur, quæ ſigillatim repetere, eſſet inutile.

Ad ſex vltima prædicamenta.

DE his agitur à diſp.48. ad 53. inter quas vnicuique propria reſpõdet diſputatio. Et quamuis aliqua attingantur quæ ad libros Phyſicorum remiſſa ſunt, in vnoquoque tamen propria ratio conſtitutiua prædicamenti, eiusq; coordinatione, & res quæ ad ipſum pertinent vel reducuntur, prout proprium eſt Logicis profeſſoris, explicantur, vt in ſingulis videre eſt.

Ad Cap. de Oppoſitis.

Vtrum. Oppoſitio aliquid addat ſupra oppoſita. 2. 470.1.D.E.
Quæ ſit maxima omnium oppoſitio. 2. 471.
Vtrum. Contradictoria admittant mediũ.471.472.2.D.
Vtrum. Contraria maximè diſtent, & an ſint ſub eodem genere. 2.à 472.ad 473.
Vtrum. Mutuò ſe expellant.2.474.
Vtrum. Contraria poſſint ſupernaturaliter eſſe ſimul.2.à 477. 1.B.C.
Vtrum. Contrarietas in ſolis & omnibus qualitatibus reperiatur. à 2.475.2.E.& 476.1.A.
An & qualis ſit oppoſitio relatiua. 2.546.1.A.

Ad libros Poſteriorum.

De habitibus fuſa tractatio habetur à diſp.54.Et quę ibi continentur, in Indice Theologico remiſſa ſunt, ad 1.2.q.49.vbi vide, ne eadem bis dicantur.
Vtrum. Habitus intellectualis ſit coordinatio ſpecierum. 2.à 412.1.B.C.
Vtrum. Habitus principiorum diſtinguatur ab intellectu, ab habitu Metaphyſicæ. 20.1.D.E.
Vtrum. Metaphyſica ſit prior habitu principiorũ. 2.34. 1.C.D.
Vtrum. Prima principia poßint cognoſci à priori. 2.25. 1.A.B.
Quæ principia immediata ſupponat quæcunque ſcientia. 71.1.C.D.
Sapientiæ conditiones, & an à ſcientia diſtinguatur. 25.
An vnitas ſcientiæ ſumatur ex obiecto. 455.1.B.C.
De ſcientiarum ſubalternatione. 33.1.A.B.
Vtrum. Habitus practici & ſpeculatiui diſtinguantur, & in quo, vbi ratio praxis latè declaratur. 2. à 464. 1.A.B.

Ad primum librum Phyſicor.

An materia ſit principium formæ.267.1.C.D.
An, & quid ſit materia prima. à 249.2.C.ad 258.
An propriam actualitatem habeat. à ibid.2.D.E.
Vtrum. Sit pura potentia, & reſpectu quorum. à 261.2. D.E.
Vtrum. Sit vna in ſpecie. à 276.2.B.
Vtrum. Aliquam perfectionem habeat, & quam. 223.2. E.& 279.2.A.B.
Vtrum. Habeat propriam exiſtentiam. 260. 2. B.C.& ſeq.& 332.1.E.2.A.
Vtrum. Sine forma poßit exiſtere. à ibid.2.E. & 333. 1.A.
Vtrum. Materia pendeat à forma, & qua dependentia. à 333.& 269.2.A.B.
Vtrum. Sit principium ſubſtantialis mutationis. à 150. & 151.
Vtrum. Prius reſpiciat formam, quam quantitatem. 299. 2.B.C.
Vtrum. Dentur formæ ſubſtantiales. à 314.1.A.B.
Vtrum. Educantur ex potentia materiæ, & quid hoc ſit, & quibus formis proprium. à 318.2.C.
Vtrum. Formæ accidentales educantur de potentia materiæ. à 361.2.C.D.
Quid ſit forma ſubſtantialis.326.1.E.2.A.
Vtrum. Poſſit forma ſine materia exiſtere. à 335.2.B.C.
Vtrum. Forma efficienter concurrat ad eductionem ſimilis. 381.& 382.
Vtrum. Detur forma corporeitatis. à 256.2.B.& 258. 1.C.D.& 247.2.B.C.
Vtrum. Quomodo forma ſit principium generationis, & rei genitæ. 237.1.A.B.
Vtrum. Priuatio ſit principium rei naturalis. 2.236.2.E.
Vtrum. Negatio id ipſum habeat. 658.1.D.E.
Vtrum. Compoſitum ſit perfectius forma. 2.330.1.B.
Vtrum. Totum diſtinguatur à partibus. 2.311.1.B.
Vtrum. Qualitates habeant terminum magnitudinis, vel prauitatis. 2.à ibid. 2.B.C.

Ad ſecundum lib. Phyſicor.

Vtrum. Natura agat propter finem. à 556.2.B.
Vtrum. Natura ab eſſentia diſtinguatur. 352.1.D.
In cap. ſecundo huius libri de cauſis diſputat Philoſophus, de quibus & in hoc opere latè tractatur à diſput. 12. vſque ad 27. vbi primum ratio cauſæ in communi exponitur.
In 13.& 14. materialis cauſæ concurſus, tam ſubſtantialis, quàm accidentalis.
Atque id ipſum de formali cauſa præſtatur in 15.& 16. Ab hac autem ad 23. de efficiente diſputatur: latius tamen quàm ſit Phyſici muneris, de cauſa enim ſecunda non ſolùm propria ratio, diuiſiones variæ, propria cauſalitas principia, & conditiones cauſandi, quod proprium eſt Phyſici, præſtaturque 17.& 18. diſput. ſed etiã agitur de modo eius agendi neceſſariò & liberè de ſubordinatione eius ad primam in præmotione & concurſu, vt videre eſt in diſp. 19. & 22.
De prima verò cauſa diſp. 20.& 21. Qualiter effectus ad extra per creationem producat, omneſq; perpetuò conſeruet. Quæ omnia ad Met. ſpectant. De cauſa verò finali 23.& 24. diſp. tractatur: de exemplari autem in 25. omneſque cauſæ inter ſe cõparantur in 26. ad effectus verò in 27. vbi aliqua purè Phyſica, vt prioritas cauſæ, & effectus an ſit vnus effectus à pluribus cauſis totalibus, & ſimilia exactè explicantur.
De caſu & fortuna. à 466.1.E.

Ad tertium lib. Phyſic.

Vtrũ. Motus diſtinguatur à termino. 2.573.1.B.C.
Vtrum. Motus & paßio ſint idem. 2.572.2.B.C.
Vtrum. Motus tardus, & velox per idem ſpatium habeãt æquales partes. 2.605.2.B.C.
Vtrum. Per motum per accidens mutetur res intrinſecè. 2.637.1.A.B.
Vtrum. Actio conſiſtat in reſpectiuo, vel in abſoluto. 2.à 552.1.B.C.
Vtrum. Includat motum, & an ſemper paßionem inferat, & Vtrum ab ea diſtinguatur. 556.2.B. & 2.568.2. A.& 2.570.2.D.E.& 1.487.1.E.
Vtrum. Poßit dari actio ſine termino. 2.558.1.E.2.A. & 430.1.A.
Vtrum. Actio ſpecificetur ab agente, vel à termino. 2.A. 560.1.E.2.A.
Vtrum. Actio ſit in agente, vel in paſſo. 2.à 565.1.A.B. & 2.569.1.E.2.A.
Actiones vnde indiuiduentur. 126.1.E.& 136.1.D. 588.1.B.C.
Vtrum. Actio immanens neceſſario pendeat à potentia vitali. 2.399.2.D.E.& 2.557.2.D.
Vtrum. Actiones & paßiones ſint ſuppoſitorum. diſp. 34. ſect. 7.

Vtrum.

Vtrum. Poſſit Deus producere infinitũ in eſſentia.2.137. 2.C.D.& 2.286.1.D.E.

Vtrum. Qualibet ſpecie producta aut viſa uideat,& poſsit producere Deus perfectionem vſque in infinitum.2. 137. & ſeq.

An detur in infinitũ virtuale.2.à 286.2.E.& 287.1.A

Ad quartum lib. Phyſic.

AN locus ſit ſuperficies continentis, & an ſit ſpecies quantitatis.2.A.622.ad 624.

An,& quid ſit ſpatium imaginarium,quod corpus replet. 2.619.2.A.B.

Vtrum. Quantitas ſit ratio exiſtendi in loco ſubſtãtiæ corporeæ. 2.à 626.1.A.B.

Vtrum. Vbi diſtinguatur ab extrinſeco loco.2.620.1.E. 622.1.B.

Vtrum. Vbi pendeat ab extrinſeco corpore,vel ſuperficie. 2.620.2.E.& 621.1.A.

Qui locus ſit terminus motus localis.2.623.2.C.

De diuiſione loci in circumſcriptiuum, & definitiuum. 2.600.

An detur actio per vacuum. 612.1.B.C.

Vtrum. Corpus in vacuo haberet ſitum.2.640.

De duratione in genere, vide in Indice Theologico ad q. 10.1.par. an verò detur aliqua duratio ſucceſsiua,quę ſit tempus. 2.601.1.B.C.

Vtrum. Tempus multiplicetur ad multiplicationem motuum. ibid.2.E.& 602.2.A.& 603.2.E.

Vtrum. Temporis partes vniantur ad conſtitutionem entis realis,& quomodo. 2.à 608.1.B.

Vtrum. Tempus in ſolis materialibus rebus inueniatur. 2.603.2.E.

Vtrum. Tempus ſit numerus motus ſecundum prius & poſterius.2.610.1.A.

Vtrum. Tempori competat eſſe menſuram,& cui, & reſpectu quarum rerum.2.609.2.B.C.à 613.1.D.

Ad lib. 5. Phyſicor.

AD habitum an ſit per ſe motus et mutatio.2.à 434. 2.B. & ſeq.

Ad relationem an ſit per ſe motus.2.510.2.D.E.& ſeq.

Ad actionem an detur actio vel motus.428.2.E.& 429 1.A. per tot.

Ad ſextum Phyſicor.

RES permanens, an poſſit ſucceſſiuè conſeruari. 2.à 594.2.C.D.

Duratio rei permanentis, & quæ incipit per primum ſui eſſe, an incipiat per vltimum non eſſe.2.585.1.B.

An in continuo dentur indiuiſibilia, quid ſint, & an infinita.2.352.1.C.

Vtrum. Continuum poſsit eſſe diuiſum in omnia indiuiſibilia. 2.360.1.B.

Vtrum. Continuum habeat actu partes, & indiuiſibilia. 2.266.1.D.E.

In quo ſubiecto indiuiſibilia quantitatiua recipiantur. 2. à 361.1.A.

Ad ſeptimum Phyſicorum.

VTrum. Omne quòd mouetur, ab alio moueatur. à 397.1.C.per tot.

Aquæ reductio ad priſtinam frigiditatem vtrum ſit à generante.315.1.D.

Vtrum. Agens & patiens debeant eſſe ſimul. 317.1.A.

Quæ cauſa motus in proiectis.2.304.1.D.E.

Diminutionis impetus in proiectis vtrum detur poſitiua cauſa. 503.1.B.

Vtrum. Faſcinatio ſit realis actio, & à qua cauſa.415. 1.C.D.

De actione magnetis in ferrum. 417.1.D.E.

Ad octauum lib. Phyſicor.

VTrum. In cauſis detur proceſſus in infinitũ. à 349. 2.A.ad 383.2.C.2.22.2.A.B.

Vtrum. Primum motorem eſſe rectè probetur ab Ariſtotele. 2.39.1.B.

Vtrum. Rectè demonſtret eſſe æternum. 2.à 44.2.D.E.

Vtrum. Primi motoris infinitas bene ex motu colligatur. 2.ibid. ad 50.

Vtrum. Rectè probet primum motorem eſſe immobilem. 2.à 75.1.D.E.

Vtrum. Primus motor ſit vnus tantum. 2.à 90.1.A.93. ad 31.& ſeq.

Quid Ariſtot. nouerit de ſcientia primi motoris. 2.119. 1.B. Quid de voluntate. 2.131.1.A.

Vtrum. Vniuerſum ſit vndequaq; perfectum.2.273.2.E.

An motus fuerit,vel potuerit eſſe ab æterno. 2.A.19.1. D. & ſequen.

An creatura permanens poſsit eſſe ab æterno. à 494. ad 496.

Ad libros de Cœlo.

VTrum materia cœlorum ſit ſpecie diuerſa à noſtra: & materia ipſorum cœlorum inter ſe.à 351.1.B.

Vtrum. Materia cœli ſit perfectior noſtra.285.1.B.

Vtrum. In cœlis detur vera cauſa materialis, & quæ ſit eius cauſalitas.à 273.2.E. & 274.1.A.

Vtrum. Eadem ſit cauſa efficiens cœlorum, & ſublunarium rerum. 2.29.1.D.2.E.

Vtrum. Cœli producti fuerint per creationem: vbi de eorum formis idem diſputatur. 286.2.A.323.1.E. 2.A.

Vtrum. Cœli procreati fuerint ex aqua. à 282.2.A.& ſequentibus.

Vtrum. Omnes cœli ſint incorruptibiles.279.2.C.D. & 465.1.D.2.C.

Vtrum. Empyreum cœlum ſit in loco.2.621.2.B.C.

Vtrum. Cœli influant in inferiora,& quomodo.à 527.2. A.& ſeq.& 499.1.D.E.

Vtrum. Motus cœlorum ſit ab aliquo extrinſeco agente. 441.1.C.& 2.276.1.A.B.

Vtrum. Cœli pendeant in actionibus ab intelligentia motrice,vel alijs cauſis. 526.2.B.C. & 2.302.1.D.

Vtrum. Cœli motus ſit cæterorum menſura. 2.à 610.2. D.E. & ſequentibus.

Vtrum. Aquæ elementares ſint ſupra cœlos. 285.1.B.C.

Ad libros de Generatione.

VTrum. Accidentia ſubiectentur in materia prima, an in toto compoſito. à 297.1.D.

Vtrum. Eadem numero accidentia maneant in genito & corrupto.301.1.B.& ſeqq.

Vtrum. Accidentia poſsint immediatè recipi in ſubſtantia.302.1.D.& ſeqq.

Vtrum. In materia detur ſigillatio ad formam in inſtanti generationis.108.1.B.& ſeq.& 270.1.A.B.
Vtrum. Generatio poſſit fieri aut conſeruari extra ſubiectum. 271. 2.D.
Vtrum. Omnis ſubſtantialis tranſmutatio petat commune ſubiectum.251.2.A.& ſeq.
Vtrum. Generatio ſit terminus alterationis. 380..1.A.B. & ſequentibus.
Vtrum. Repugnet dari alterationem in inſtanti. 56.2.C.
Vtrum. Plures formæ poſſint ſimul actuare eandem materiam. à 335.1.B.C. per tot. ſect.
Vtrum. Vnio ſubſtantialis compoſiti ſit vna vel plures. 273.1.A. & ſeqq.
Vtrum. Vnio animæ rationalis educatur de potentia materiæ, & à quo principio.272.2.A.B.& 325.2.B.
Vtrum. Semen poſſit introducere effectiue formam viuentis. à 384. 2.A.B.
Vtrum. Forma vniatur prius materiæ, quam quantitati. 306. 1.E. 2.A.
Vtrum. Formæ materiales ſe ipſis, vel quantitate extendatur.308.2.A.
Vtrum. Generatio ſit effectus materiæ. 266. 2.C.
Vtrum. Reſiſtētia cōſiſtat in actione.427.2.D.406.1.B.
Vtrum. Corruptio, & alteratio diſtinguātur.316.1.C.D.
Vtrum. Corruptio poſsit directè intendi, vel fieri poſitiua actione, & an vnam vel plures mutationes includat. à 429.2.E.& 430.A. & ſeq.
De vnitate & introductione formæ cadaueris.34.2.D.E.
Vtrum. Detur actio per antiperiſtaſim.à 423.1.A.
Vtrū. Diſpoſitiones pēdeant effectiuè, à forma. 306.1.A.
Vtrū. Diſpoſitiones ad genus cauſæ materialis, vel formalis ſint reuocandæ. 248.1.E.2.A.
Vtrum. Diſpoſitiones à forma emanent. 304.2.A.B. & 389.1.C.D.
Vtrum. Diſpoſitio quæ immediate præceſsit, poſsit effectiuè attingere introductionem formæ. 303.2.C.
Quid ſit intenſio.2.479.2.E.& 480.1.A.
Vtrum. Fiat per additionem gradus ad gradum.2.à 480.1.C. per totam.
Vtrum. Omnes gradus intenſionis ſint eiuſdem rationis. 2.485.2.B.& 1.124.2.D.E.
Vtrum. Intenſio fiat poſitiua actione, & quali. 2. à 490. 1.E. 2.A.
Vtrum. Intenſio ad maximum vel minimum terminetur. 2.à 311. 2.B.C.
Vtrum. Intenſio ſit proprietas omnis, & ſolius qualitatis. 2.à 488.1. C.D.
Vtrum. Formis ſubſtantialibus repugnet intenſio. 2.ibid. 2.B.C.& 346. 1.C.D.
Miſtionis definitio. 347.2.B.C.
Vtrum. Elementa ſint cauſæ materiales miſtorum. 253. 1.D.E.& 255. 1.B.
Vtrū. Formæ elemēti, & miſti diuerſæ ſint.310.1.A.B.C.
Vtrum. Elementa fuerint creata.à 322. 2.D.ad 325.
Vtrum. Elementa mutuo inter ſe pendeant. 347.
Elementi deſcriptio. ibid.2.C.D.
Vtrum. Elementa habeant qualitates virtualiter primas. 315.1.A.B.
Vtrum. Forma elementorum maneant in miſto.à 528.1. B.C. & ſequentibus.

Ad libros de Anima.

ANimæ definitio. 340. 2.B.C.
Vtrum. Anima rationalis fiat per creationem. à 320. 2.B.C.
Vtrum. In anima rationali tres gradus ex natura rei diſtinguantur. 253. 1. C.D.
Vtrum. Anima rationalis ſit omnino immaterialis. 288.
Quem cognoſcendi modum habeat anima & coniuncta, & ſeparata.2.280.1.C.D.& ſeq.& 2.96.1.B.C.
Vtrum. Agere de anima ſeparata ad Phyſicum ſpectet. 12. 2.C.D.
Vtrum. Potētia animæ realiter ab ea diſtinguatur.à 390. 2. A.B.
Vtrum. Potentia loco motiua à voluntate realiter diſtinguatur.405.1.C.D.E. & 402. 1.D.E.
Potentiæ & Paſſiones quomodo emanent à ſuis ſubiectis. à 388.1.A. ad 389.& 398.1.A.B.
Vtrum. Potentiæ animæ inuicem excitentur ad agendum. 513.1.A.B.
Vtrum. Omnes potentiæ eiuſdem ſuppoſiti inuicem ſubordinentur. 529.1.D.E.
Vtrum. Potentiæ diſtinguantur per actus, & obiecta. 2. à 415.1. A.B.
Vtrum. Obiectum exerceat aliquam cauſalitatem in potentiam, vel actum. 248. 1.C.
Vtrum anima habeat ſpecialem concurſum ad actus vitales. 365. 1.B.C.
Vtrum. Memoria aliquid ſupra ſenſum addat. 37.2.B.
Vtrum. Viſus vtilior cæteris ſenſibus ſit ad ſcientiam, & ob eam cauſam præ cæteris diligatur. 35. 2. E. & ſequen.
Quæ animalia bruta ſolum ſenſum, quæ verò memoriam, quæ item experientiam vel prudentiam participēt, & quomodo. 37. per tot.
Vtrum. Species ſolo numero diſtinctæ poſſint eſſe in eodem ſubiecto. à 123.
Vtrum. Species intentionales, & actus vitales pendeant in fieri, & conſeruari à ſua cauſa efficiente. 500.1. A.B.
Vtrum. Species impreſſa ſit formalis repræſentatio obiecti, an effectiua tantum. 143.2.C.D.& 99.2.C.D.
Vtrum. Species impreſſa, & expreſſa eadem proportione repræſentent obiectum. 2. ibid.
Vtrum. Apprehenſio in ſimplicem, & compoſitam recte diuidatur. 184. per tot.
Vtrum. Actus cognoſcendi ſit formalis ſimilitudo obiecti. 2.100. 1.A. & ſeq.
Vtrum. Intellectus agens poſsit producere ſpeciem repræſentantem vnum gradum ſine alio, & vtrum poſsit producere ſpeciem rei ſingularis.143.1.E.2.A.
Vtrum. Quilibet intellectus ſuum proportionatum obiectum ſibi determinet. 2.96.1.D.
Vtrum. Verum ſit obiectum intellectus.143.
Vtrum. Intellectus poſsibilis ſit formaliter liber. à 449. 2.E.
Vtrum. Poſſit neceſsitari ad aſſentiēdum falſo.204.2.A.
De appetitu innato, & elicito, & varijs eorum diuiſionibus. à 34. 2.A.B.C.
Vtrum. Finis ſit obiectum voluntatis. 365.1.E.2.A.

FINIS.

INDEX THEOLOGICVS.

AD PRIMAM D. THOMAE PARTEM.

Ad q.1. VTrum. Deus poſſit eſſe adæquatum obiectum ſcientiæ naturalis. 4.2.C.

Vtrũ. Theologia demõſtret obiectum ſuũ. 19.2.E.

Vtrum. Demonſtret attributa de Deo. 31.2.B.C.

Ad q.2. Vtrum. Sit ſimul practica & ſpeculatiua. 24.2.E.

Ad q.3. An Deus ſit, & an eſſe ſit per ſe notum. diſp. 26. per tot.

Vtrum. In Deo ſit ſimplicitas, & in quo hoc attributum conſiſtat. 45.2.E.

Vtrum. Attributa ſint de eſſentia eſſentiæ Dei. 2.63.2.B.C.

Vtrum. Deus ſit expers omnis cõpoſitionis Phyſicæ, & Metaphyſicæ. 2.à 51.1.C.D. per tot. & 1.154.1.D.E.

Ad q.4. Vtrum. Dari poſſit aliqua ſubſtantia completa eiuſdem ſimplicitatis cum Deo. 244.1.A.B.

Ad q.5. & 6. Quæ ſit Dei perfectio, & qualiter omnes contineat formaliter, vel eminenter. 2.à 42.2.C.D. per tot.

De bonitate ex profeſſo tractatur diſp. 10. De bonitate autẽ diuina & in ſe, & in ordine ad creaturas, vide 220.2.E. & ſequentibus.

Ad q.7. Vtrum. Deum eſſe infinitum demonſtretur, & quo medio. 2.à 45.2.E. & ſeq.

Sitne infinitas in Deo priuatio, aut negatio. 9.2.A.B.

Ad q.8. De exiſtentia Dei in rebus agitur diſp. 30. ſect. 7. vbi de attributo immenſitatis tractatur.

Vtrum. Deus ſit extra mundum in ſpatijs imaginarijs. 2.à 72. & ſeq.

Vtrum. Deus ſit capax Vbi prædicamẽtalis. 2.635.1.D.E.

Vtrum. Deus ſit in loco circumſcriptiuè, aut definitiuè. 2.638.2.B.C.

Ad q.9. Late de Dei immutabilitate diſp. 30. ſect. 8. vbi qualiter cũ diuina libertate cohæreat, diſputatur.

Ad q.10. Vtrum. Deũ eſſe æternũ ſit euidẽs naturaliter. 2.44.2.D.E.

De duratione autem in communi latè tractatur diſp. 50. in cuius prima & ſecunda ſectione propria eius ratio, & ab exiſtentia diſtinctio traditur: in cęteris de varijs durationis ſpeciebus ex profeſſo agitur, veraque ratio æternitatis, æui, temporis diſcreti, & continui elucidatur.

Ad q.11. De vnitate in communi propria habetur diſputatio inter paſſiones entis, quæ eſt quarta huius operis.

De vnitate vero Dei in diſp. 30. ſect. 10. vbi qualiter id demõſtretur, & Philoſophorũ mens de Dei vnitate perpẽditur.

Ad q.12. Vtrum. Deus ſit indiuiſibilis, & quomodo. Late in diſp. 30. ſect. 11. per tot. vbi hoc attributũ ex profeſſo explicatur.

An poſſit dari ſpecies Dei, ipſum diſtinctè & abſtractiuè repræſentans. 2.à 97.1.B.C.

Vtrũ. Dari poſsit ſpecies impreſſa Dei. 2.à 98.2.A.B. & ſeq.

Vtrum. Ad viſionem beatificam concurrat inſtrumentaliter intellectus. 2.103.2.B.

Vtrum. Lumen gloriæ poſſit eſſe cõnaturale alicui creaturę, & de modo quo concurrit ad viſionem. 2.à 102.1.B.

Vtrum anima habeat immediatum concurſum ad actum viſionis. 365.1.B.

Vtrum. Viſio beatifica menſuretur æuo. 2.600.2.B.C.

Ad q 13. An Deus ſit ineffabilis, & innominabilis. diſp. 30. ſect. 13. ex profeſſo tractatur.

Nomina quæ Deo conueniunt ex tempore per ordinem ad creaturas an importent relationem realem, vel rationis. 2.537.1.A. & ſeq.

Vtrum. Nomina communia Deo & creaturis ſint analoga. diſp. 28. ſect. 3.

Ad q.14. De diuina ſcientia late diſſeritur diſp. 30. ſect. 15. vbi eius eſſentia, obiectum, & proprietates declarantur.

An autem ſit ſcientia in Deo per modum actus primi. 2.à 112.1.A.B.

Vtrum. Scientia Dei ſit de eius eſſentia. 2.113.2.D.E.

Vtrum. In diuino intellectu detur iudiciũ formaliter liberũ, vel in ſe, vel ex applicatione volũtatis. 2.130.1.E.2.A.B.

An gradus intellectualis rectè ex immaterialitate inferatur à D. Tho. 2.285.1.A.B.

An futura contingentia determinatam habeãt veritatem. 462.2.E. & 463.1.A.

Hic diſputari ſolet de diuinis prædeterminationibus, & qualiter cum noſtra libertate cohæreant, de quo dicetur infra quæſtio. 83.

De Ideis diuinis, occaſione creati exẽplaris ex profeſſo agitur in diſp. 25. vbi an ſint quid ſint, quarum rerũ, & an eas formare, et cognoſcere ſint duo actus diſtincti tractatur. Ad q.15.

Vtrum. Ideæ diuinæ videri poſſint non viſo Deo. 31.2.D.E.

De materia huius quæſtionis agitur fusè in diſp. 8. de veritate in communi. An autem in Deo ſit ueritas, & an ſit perfectio ſimpliciter. 178.2.C.D. Ad q.16.

De falſitate habetur etiam ſpecialis tractatio in diſp. 9. Ad q.17.

De vita Dei, & qualiter in ea nobiſcum conueniat. diſp. 30. ſect. 14. Ad q.18.

De diuina uolũtate ex profeſſo diſputatur in ſect. 16. diſp. 30. Ad q.19.

Vtrum. In Deo ſit voluntas per modum actus primi. 2.121.2.A.B.

Vtrum. Volũtas ſit ita eſſentia Dei, ſicut ſciẽtia. 2.122.1.A.

Vtrum. In Deo ſit amor neceſſarius, ſaltem ſimplicis complacentiæ ad creaturas. 2.127.2.A.

Vtrum. Voluntas diuina determinetur ab intellectu ad creata obiecta uolenda. 2.130.1.A.B.

Vtrum. Actus liber in Deo addat aliquid reale. 2.77.2.B.C.

Vtrum. Deus prouideat de omnibus in particulari, & quomodo. 526.1.C.D. Ad q.22.

Diſputatur de diuina potẽtia an ſit, & quid ſit, & quod habeat obiectum, & ſimilia late diſp. 30. ſect. 17. Ad q.25.

Vtrum. In Deo potentia executiua ab intellectu, & uoluntate diſtinguatur: & quid tandem ſit. 2.à 141.2.E.

Vtrum. Deus operetur ad extra per actionem tranſeuntem, uel immanentem. à 486.2.E.

Vtrum. Potentia productiua Dei dicatur uniuoce de potentia generandi, ſpirandi, & creandi. 241.1.B.

Vtrum. Deus Beatus, & quomodo. 2.111.1.A.B. Ad q.26.

Eſſentia Dei, etſi non ſit ſeparabilis à perſonis qualiter pluribus inter ſe diſtinctis communicabilis. 131.2.D.E. Ad q.27.

Vtrum. Verbum mentis diſtinguatur ab actu intelligendi, & an aliqua actio immanens poſſit eſſe ſine termino. 2.557.2.D. & 184.1.B.C.

Vtrum. Relatio ex genere, & utrum diuinæ relationes dicant perfectionem. à 221. & 222. Ad q.28.

Vtrum. Relationes diſtinguantur ab eſſentia. 131.2.D.E.

Vtrum. Sint perfectiones ſimpliciter ſimplices. 2.63.2.C. & 2.82.1.C.

Vtrum. Includant in ſuo conceptu eſſentiam diuinam. 2.11.1.B.C.

An contineantur in eſſentia eminenter. 2.62.1.D.

Vtrum. Diuinæ relationes ad inuicem terminentur. 2.545.2.A.B.

De ſuppoſito, & perſonalitate creata fusè agitur diſp. 34. Ad q.29.

An perſona conuertatur cum hypoſtaſi. 2.225.2.E. & 226.1.A.

An diuinæ perſonæ pendeant ad inuicem, & an una ſit prior alia. à 237.2.D.E.

Vtrum diuinæ perſonæ ſint eſſentialiter diuerſæ in ratione perſonæ. 2.93.1.E.2.A.

Vtrum. Detur vna ratio indiuidui aut perſonæ omnib. communis. 149.2.C.D.

In quo conſiſtat ratio principij, qualiterque in diuinis reperiatur, & an analogicè de Deo, & creaturis dicatur. à 2.238.2.B. 242. ad 264. Ad q.33.

Vtrum. In Deo potentia ad generandum differat ab intellectu. 2.112.2.E. & 113.1.A.

Tota materia de creatione, & ſingulæ eius difficultates exacte tractantur in diſput. 20. quæ ad id ſpecialiter inſtituitur. Ad q.44. & 45.

De malo

Ad q.48. & 49. De malo ex profeſſo tractatur in diſp.11. vbi eius diuiſiones,& cauſæ,& an in poſitiuo,vel priuatiuo conſiſtat, late explicatur.

Ad q.50. Subſtantias ſpirituales eſſe late demonſtratur. 2.255.diſput. 35.ſect.1.

Vtrum. Angeli careant omni materia. 2.282.2.A.& ſeq.

Vtrum. In angelis detur vel dari poſſit vera materialis cauſa. à 2.88.1.E.& ſeq.

Ad q.52. Vtrum. Angeli ſint multiplicabiles intra eandem ſpeciem. 98.2.C.D.& ſeq. & 93.2.E.

Vtrum. In angelis detur compoſitio ex genere & differẽtia: & an inter ſe differant ſpecie.2.188.1.B.& ſeq.

Vtrum. Angeli ſint incorruptibiles. 2.292.1.C.D.

Vtrum. Sint entia neceſſaria,& æterna,finitæque perfectionis.2.291.2.E.& 292.1.A.& ſeq.& 2.286.1.C.

Vtrum. Angeli definitum locum habeant. 2.291. 1.E.2. A.B.625.2.E.

Vtrum. Subſtantiæ ſpirituales habeant proprium & intrinſecum vbi. 2.à624.1.E.2.A.

Ad q.53. Vtrum. Intelligentiæ poſſint loco moueri. 404.2.E. & ſeq.

Vtrum. Earum potentia loco motiua realiter diſtinguatur ab intellectu & voluntate.405.1.C.

Angeli qualiter alia à ſe moueant, per quam,& per quantam virtutem, & an poſſint ſubſtantiam aliquã vel qualitatem producere. diſp.35. per totam ſect.6.

Vtrum. Angelus vt moueat corpus,vel alium ſpiritum intimam cum eo propinquitatem requirat. 318.2. D.E. & 319.1.A.

Ad q.54. & quatuor ſequentes. De intellectu & ſcientiæ intelligentiarum ex profeſſo tractatur. diſp.135.ſect.4.

De voluntate intelligentiarum,earumque libertate. ſect.5. eiuſdem diſputationis.

Ad q.59. Vtrum. Cæli creati fuerint.323.1.E.2.A.

Ad q.66. Vtrum. Sit vna materia omnium generabilium. diſput.13. ſect.10.& 11.

Ad q.82. & 83. Vtrum. In homine ſit libertas.à435.2.D.E.& ſeq.

Vtrum Deo agente ex neceſſitate naturæ tolleretur libertas à creatura. 440.2.B.C.& ſeq.

Vtrum. In homine ſit liberum arbitrium, & in quo actu vel habitu conſiſtat. à436. 2.C.

Vtrum. Libertas poſſit ſaluari in ſola potentia paſſiua. 439. 2.B. & ſeq.

Vtrum. Formalis libertas in iudicio conſiſtat. 444.2.B.& ſeq.& 442.1.E.

An in ſola voluntate.à 449. 1.E.2.A.

An aliqua ſuppoſitio tollat libertatem. 446. 1. D. E. & 2. A.

Vtrum. Cauſa libera vt determinetur, iudicium practicum exigat. à452. 1. B.

Vtrum. Cauſa libera pro inſtanti quo operatur libera ſit. à 460. 2. B.C.

Vtrum. Cauſa libera ſit,quæ poſitis omnibus requiſitis poſſit agere,& non agere. 445.1.B.& 564.2.E.& ſeq.

Vtrum. Libera cauſa ſe ipſam determinet ad ſuum actum. 525. 1. E. & vtrum poſt oblatum concurſum poſſit non operari.ibid.2.B.C.

Vtrum. Concurſus cauſæ primæ obſtet ſecundarum libertati. à 520.per tot.ſect.& 446.1.D.

Vtrum. Voluntatis electio ſolum circa media verſetur. 60. 1.A. B.

Voluntatis electio vnius boni præ alio quomodo fiat. ibid. 2.

Vtrum. Voluntas poſſit libere, & neceſſario moueri,& ad quos actus, & ad quæ obiecta. à 456. 2. E. & 457. 1. A.

Vtrum. Voluntas poſſit ferri in incognitum.397.1.B.C.

Ad q.104. De conſeruatione ex profeſſo tractatur diſp.21.

Ad q.105. De concurſu cauſæ primæ cum ſecunda,an ſit neceſſarius ad omnem effectum,& actionem cauſæ ſecundæ, qualiſque hic ſit,& qualiter in diſtinctione, prioritate, & efficacitate. Si concurſus inter ſe comparentur. diſp.22. ad hoc ſpecialiter inſtituta agitur ex profeſſo.

Vtrum. Cauſa prima,cum concurrit plus faciat,quam ſi ſola produceret. 375. 1.B.C.

Vtrum. Hic modus concurrendi poſſit communicari à Deo alicui creaturæ. 483. 2.C.

An angeli mutuo colloquantur. 419. 1.A. Ad q.106.

De fato agitur diſp.19.ſect.11. per totam. Ad q.107.

Ad primam ſecundæ.

DE materia huius quæſtionis duæ ſpeciales diſputationes inſtituuntur, nempe 22. & 23. in quarum prima de cauſa finali in communi,eius rationem, cauſalitatem, cõditiones cauſandi, varioſq; effectus per ſingulas ſectiones explicando tractatur. In 23. verò de vltimo fine,an detur, & quis ſit, & reſpectu quarum actionum. Ad q.1.

Vtrum. Detur appetitus innatus ad viſionẽ Dei.98.1.A.B. Ad q.5.

In his agi ſolet de libertate voluntatis, eiusq; motione & electione de quo diximus ad q.82. & 83. 1.p. Ad q.9.10. & 13.

Imperium intellectus in quo ſitum ſit. 496.1.& ſeq.

In his quæſtionibus agit D.Tho.de habitibus. Et tota hæc materia exactè in hoc opere tractatur eo ordine, quo à D.Th. in diſput.44. ad id ſpecialiter inſtituta per 13.ſect. Ad q.17. Ad q.49. vſq; ad 53.

Vtrum. Omnis peccans ſit neceſſario ignorans. 272. 2.E. Ad q.78.

Vtrum. Gratia creetur,vel de potẽtia animæ educatur.262. 2.C. D. Ad q.110.

An poſſit dari ſubſtantia ſupernaturalis.209.2.E.

Ad tertiam partem.

DE exiſtentia creata, quid ſit, & an diſtinguatur ab eſſentia, & quomodo, habetur fuſa tractatio in diſput. 31. per 14. ſect. Ad q.3.4. & 17.

De ſubſiſtentia vero creata an ſit aliquid reale, & quid ſuppoſitum ſupra naturam addat,& alia,quæ pro cõplemento materiæ huius quæſtionis ſolent hic à D.Tho. Commentatoribus tractari, fusè habentur in diſp.34.

Vtrum. Natura poſſit aſſumi cum propria ſubſiſtentia.225. 1. D.E.

Vtrum. Sine propria ſubſiſtentia conſeruari poſſit. 2.162. 1. A. B.

Vtrum. Poſſit natura ſine ulla ſubſiſtentia ſeruari,& qualiter tunc operaretur. 2.240. 1. E.

Vtrum. Subſiſtentia creata poſſit alienam naturam unam, uel plures terminare.2.242.1.D.E.& 252.1.E.2.A.

Vtrum. Verbum diuinum, determinãdo naturam aliquam circa illam cauſalitatem exerceat. 2.252. per tot.

Vtrum. In diuinis ſuppoſitum à prima ſubſtantia diſtinguatur.227.2.B.C.

Vtrum. Hic Deus ſit ſubſtantia completa.223.2.A.& ſeq.

Vtrum. Humanitas Chriſti aſſumpta fuerit cum propria exiſtentia. 2.185.2.A.

Vtrum. Relatio Filij ad Patrem,& Matrem ſit una an plures.2.550.1.C.D. Ad q.35.

An quãtitas Euchariſtię proprium Vbi habeat diſtinctum ab vbi ſubſtantiæ.635.1.D.E.2.A. Ad q.75.

Vtrũ tranſubſtantiatio ſit actio ſine ſubiecto. 2.566. 2.B.C.

An vbi quod Chriſtus habet in Euchariſtia ſit definituum, aut circumſcriptiuum.2.637. 2.D.E.

Vtrum. Quantitas Euchariſtiæ poſſit eſſe ultimũ ſubiectum accidentium. 311.1.C.D. Ad q.77.

Vtrum. Habeat aliquem concurſum, & quem ad accidentia quæ de eius Potentia,quando eſt ſeparata,educuntur. 312. 1.E. 2. A.

Vtrum. Quantitas Euchariſtiæ conſeruetur à Deo ſine ſubiecto per nouam efficientiam. 507.1.E.

Vtrum. Cum Deus ſuſtẽtando accidentia ſupplet vicẽ cauſæ materialis,id per efficientiam præſtet. ibid. 1.A.& ſeq.

F I N I S.

DISPVTATIONES METAPHYSICAE,

VNIVERSAM DOCTRINAM Duodecim Lib. Ariſtotelis comprehendentes.

AVTHORE R. P. FRANCISCO SVAREZ E SOCIETATE IESV.

PROOEMIVM.

DIVINA & ſupernaturalis Theologia, quamquam diuino lumine principijſq; à Deo reuelatis nitatur, quia verò humano diſcurſu & ratiocinatione perficitur, veritatibus etiã naturę lumine notis iuuatur, eiſq; ad ſuos diſcurſus perficiendos, & diuinas veritates illuſtrandas, tanquam miniſtris, & quaſi inſtrumentis vtitur. Inter omnes autem naturales ſcientias, ea, quæ prima omnium eſt, & nomen primæ Philoſophiæ obtinuit, ſacræ ac ſupernaturali Theologiæ præcipuè miniſtrat. Tum quia ad diuinarum rerum cognitionem inter omnes proximè accedit: Tum etiam, quia ea naturalia principia explicat atque confirmat, quæ res vniuerſas cõprehendunt, omnemque doctrinam quodammodo fulciunt atque ſuſtentant. Hanc igitur ob cauſam, quamuis grauioribus Sacræ Theologiæ commentationibus, ac diſputationibus pertractandis, & in lucem emittendis ſim diſtentus, earum curſum paulułum intermittere, vel potiùs remittere ſum coactus, vt quæ de hac naturali ſapientia ante plures annos iuuenis elaboraueram, & publicè dictaueram, ſaltem ſucciſiuis tẽporibus recognoſcerem & locupletarem, vt in publicam vtilitatem omnibus communicari poſſent. C *Cùm enim inter diſputandum de diuinis myſterijs hæc Metaphyſica dogmata occurrerent, ſine quorum cognitione & intelligentia vix, aut ne vix quidem, poſſunt altiora illa myſteria pro dignitate tractari, cogebar ſæpè, aut diuinis & ſupernaturalibus rebus inferiores quæſtiones admiſcere, quod legentibus ingratum eſt & parum vtile: aut certè, vt hoc incommodum vitarem, in huiuſmodi rebus ſententiam meam breuiter proponere, & quaſi nudam fidem in eis à legentibus poſtulare. Quod & mihi quidem moleſtum, & illis etiam importunum videri me-* A *ritò potuiſset. Ita enim hæc principia & veritates Metaphyſicæ cum Theologicis concluſionibus ac diſcurſibus cohærent, vt ſi illorum ſcientia ac perfecta cognitio auferatur, horum etiam ſcientiam nimium labefactari neceſſe ſit. His igitur rationibus & multorum rogatu inductus hoc opus præſcribere decreui, in quo Metaphyſicas omnes diſputationes ea doctrinæ methodo complecterer, quæ ad rerum ipſarum comprehenſionem & ad breuitatem aptior ſit: reuelatæq; ſapientiæ inſeruiat magis. Quapropter neceſſarium non erit in plures libros opus hoc diſtribuere ſeu partiri, nam breui diſputationum numero, ea omnia, quæ huius doctrinæ ſunt propria, quæve ſubiecto eius ſub ea ratio-* B *ne, qua in ipſa conſideratur, conueniunt, comprehendi & exhauri poſſunt: quæ verò ad purã Philoſophiam aut Dialecticam pertinent, (in quibus alij Metaphyſici ſcriptores prolixè immorantur) vt aliena à præſenti doctrina, quoad fieri poſſit, reſecabimus. Prius verò, quàm de materia huic doctrinæ ſubiecta dicere incipiam, de ipſamet ſapientia ſeu Metaphyſica, eiuſque obiecto, vtilitate, neceſſitate, attributiſque illius atque muneribus, Deo auſpice, diſſerere aggrediar.*

DISPVTATIO PRIMA.

De natura primæ Philoſophiæ, ſeu Metaphyſicæ.

VT à nomine, vt par eſt, ſumatur exordium, varia ſunt nomina, partim ab Ariſtotele, partim ab alijs auctoribus, huic doctrinæ impoſita. Varia Metaphyſicæ nomina. Primò enim appellata eſt *Sapientia* 1. Metaph. c. 2. quoniã de primis rerum cauſis, & ſupremis ac difficillimis rebus, & quodammodò de vniuerſis entibus diſputat. Nec refert quòd 1. Metaph. *Prudentia* appelletur, id enim cognomen non propriè, ſed per analogiam quandam illi accommodatũ eſt:

quia ſicut in practicis prudentia, ita in ſpeculatiuis hæc ſapientia maximè expetẽda eſt. Deinde dicitur abſolutè & quaſi per antonomaſiam *Philoſophia* 4. lib. Metaph. tex. 5. vbi etiam tex.4.& lib.6. text. 3. *Prima Philoſophia* nominatur: eſt enim *Philoſophia* ſtudium ſapientiæ: hoc autem ſtudium intra naturæ ordinem in hac ſcientia acquirẽda maximè adhibetur, cùm ipſa ſapientia ſit & in diuinarum rerum cognitione verſetur. Hinc rurſus, naturalis Theologia vocatur ex lib.6. Metaph. c.1.& lib.11.cap.6. quoniam de Deo ac diuinis rebus ſermonem habet quantum ex naturali lumine habere poteſt: ex quo etiam *Metaphyſica* nominata eſt, quod nomen non tam ab Ariſtotele, quàm ab eius interpretibus habuit: ſumptum verò eſt ex inſcriptione, quã Ariſtoteles ſuis Metaphyſicæ libris præſcripſit, videlicet, Τῶν μετὰ τὰ φυσικά, id eſt, de his rebus quæ ſcientias ſeu res naturales conſequũtur. Abſtrahit enim hæc ſcientia à ſenſibilibus, ſeu materialibus rebus (quæ Phyſicæ dicuntur, quoniam in eis naturalis Philoſophia verſatur) & res diuinas & à materia ſeparatas, & communes rationes entis, quę abſque materia exiſtere poſſunt, contemplatur: & ideò *Metaphyſica* dicta eſt, quaſi poſt Phyſicam, ſeu vltra Phyſicam conſtituta: poſt (inquam) non dignitate, aut naturæ ordine, ſed acquiſitionis, generationis, ſeu inuentionis: vel ſi ex parte obiecti illud intelligamus, res de quibus hæc ſcientia tractat, dicuntur eſſe poſt Phyſica ſeu naturalia entia, quia eorum ordinem ſuperant, & in altiori rerum gradu conſtitutæ ſunt. Ex quo tandem appellata eſt hæc ſcientia, aliarum *princeps & domina* 6.Metaph. cap.1.& lib.11.ca.6. quòd dignitate antecellat, & omnium principia aliquo modo ſtabiliat & confirmet. Hæc autem vniuerſa nomina ex obiecto, ſeu materia circa quam hæc doctrina verſatur, ſumpta ſunt, vt ex eorum rationibus & interpretationibus facile cõſtare poteſt. Solent enim à ſapientibus vnicuique rei nomina imponi, ſpectata priùs cuiuſque natura & dignitate, vt Plato in Cratilo docuit, vniuſcuiuſque autem ſcientiæ natura & dignitas ex obiecto potiſſimũ pendet, & ideò primùm omnium inquirẽdum nobis eſt huius doctrinę obiectum, ſeu ſubiectum, quo cognito conſtabit facilè, quæ ſint huius ſapientiæ munera, quæ neceſſitas vel vtilitas, & quanta dignitas.

SECTIO PRIMA.

Quod ſit Metaphyſicæ obiectum.

I. VAriæ ſunt de hac re ſentẽtiæ, quę ſigillatim ac breuiter ſunt annotãdæ & examinandæ, vt intelligamus exactè, de quibus rebus in diſcurſu huius doctrinę nobis diſſerendum ſit, ita vt neque illius fines tranſgrediamur, neque aliquid intra eos contentum relinquamus intactum.

Prima & ſecunda opiniones exponuntur.

II. PRima igitur ſententia eſt, ens abſtractiſſimè ſumptum, quatenus ſub ſe complectitur non ſolùm vniuerſa entia realia tam per ſe, quàm per accidens, ſed etiam rationis entia, eſſe obiectum adæquatum huius ſcientiæ. Quæ opinio ſuadetur primò, quia ens ſic ſumptum poteſt eſſe obiectum adęquatũ alicuius ſcientiæ: ergo maximè huius, quæ eſt omnium abſtractiſſima. Antecedens patet, tum quia ens in tota illa amplitudine intellectui obijcitur: ergo & poteſt obijci vni ſcientię, eſt enim eadem ratio: tum etiam quia ſicut intellectus illa omnia intelligit, ita hæc ſcientia de omnibus illis diſſerit, nempe de entibus rationis, & realibus: & de entibus per ſe & per accidẽs: ergo, ſi propter illam cauſam continen- A tur ſub obiecto intellectus, propter ſimilem contineri debent ſub obiecto adæquato huius ſcientiæ: ergo ens prout obijcitur huic ſcientiæ, ſumi debet ſub ea abſtractione & latitudine, qua hæc omnia directè comprehendat: & eodem modo ſumẽda erunt communia attributa, de quibus hæc ſcientia tractat, qualia ſunt vnitas, multitudo, veritas, & ſimilia. Vnde argumẽtor ſecundò, quia ad perfectionem & amplitudinem huius ſcientiæ pertinet, vt hæc omnia ſeparet ac diſtinguat, & de vniuerſis doceat, quicquid certa cognitione de his ſciri poteſt: nã hoc maximè pertinet ad rationem ſapientiæ: ergo hæc omnia entia ſecundum communes rationes ſuas directè continentur ſub obiecto adæquato huius ſcientiæ. Tertiò, nam, ſi quid impediret quominus ens ſic ſumptũ B poſſet eſſe obiectum, maximè quia non eſt vniuocum, ſed hoc non refert, ſatis enim eſt quod ſit analogum: aliàs nec commune eſſe poſſet accidentibus realibus, & ſubſtãtijs creatis, ac increatę: ens autem quatenus analogum eſt, etiam rationis entia complectitur, vt ex 4.Metaph.tex.2.ſumi poteſt, vbi Ariſtoteles priuationes, negationes, ſeu non entia ſubijcit analogiæ entis, quatenus intelligibilia ſunt: ergo ens ſic analogum eſſe poteſt adæquatum obiectum huius ſcientię, eò vel maximè ꝙ omnia illa comprehenduntur ſub abſtractione adæquata huius ſcientiæ, quæ eſt ab omni materia ſenſibili & intelligibili: nã omnes illæ rationes entium poſſunt abſq; huiuſmodi materia reperiri. Tandem in ipſiſmet proprietatibus quæ de ente in cõmuni demonſtrantur in hac C ſciẽtia, ita includuntur entia rationis, vt ſine his illæ intelligi non poſſint, vt poſtea videbimus: ergo neceſſe eſt vt hæc ſcientia de illis diſputet.

Nec ſatis eſt ſi quis dicat differere quidem hanc ſcientiam de his entibus, non tamen per ſe & ex inſtituto vt de obiecto, ſed obiter, & dum aliud agit, vel ad minùs explicãda ſua obiecta, vel quia horum cognitio facilè comparatur ex obiecti cognitione: hoc (inquam) ſatis non eſt, quia rationes factæ plus probare videntur: alioqui idẽ poſſet dici de accidentibus, imò & de ſubſtantijs creatis. Pręſertim quia huiuſmodi entia rationis, & ſimilia, ſunt per ſe ſcibilia, multaque de illis naturaliter cognoſcuntur & demonſtrantur: nulla eſt autẽ alia ſcientia, ad quam hoc per ſe pertineat. Licèt enim nonnulli hoc tri- D buant Dialecticæ, tamen neque in vniuerſum dici hoc poteſt de omnibus entibus rationis, ſed ad ſummum de quibuſdam reſpectibus, qui conſequuntur operationes intellectus: nec de eis per ſe inquirit Dialecticus, quomodo rationẽ entis & proprietates eius participẽt, ſed ſolum obiter ea attingit, quantum ad explicãdas conceptiones intellectus, & denominationes ab eis prouenientes neceſſarium eſt.

III. Secunda opinio eſſe poteſt, obiectum huius ſcientiæ eſſe ens reale in tota ſua latitudine, ita vt directè non comprehendat entia rationis, quia entitatem, & realitatem non habent, complectatur verò non ſolũ entia per ſe, ſed etiam entia per accidens, quia etiam hæc realia ſunt, vereque participant rationem entis & paſſiones eius: & de his vrgentius procedunt ra- E tiones factæ in cõfirmationem ſuperioris opinionis. Et poteſt confirmari, quia aliquæ ſcientiæ particulares habent entia per accidẽs pro obiectis: ſed obiectum huius ſciẽtiæ directè complectitur omnia obiecta particularium ſcientiarum: ergo.

Refutantur duæ primæ opiniones.

IIII. HÆ verò duæ opiniones manifeſtè repugnant Ariſtot.6.Metaph. Nam in primis, quod ad entia per accidens attinet, quatenus talia ſunt, ſub ſcientiam cadere non poſſunt, vt ibidem Ariſtot. probat tex.4. appellatur enim hic ens per accidens, non in ratione effectus, ſed in ratione entis, id eſt, nõ quod ex acci-

accidente ſeu contingẽter,& præter intentionẽ agentis efficitur,ſed quod in ſe verè vnũ nõ eſt,ſed quoddam aggregatum ex multis:de qua diſtinctione dicemus plura inferius agẽtes de vnitate. Cum ergo hoc ens per accidens non ſit vnum, ſed aggregatio multorum,nec definitionẽ propriam habere poteſt, nec paſſiones reales,quæ de illo demonſtrentur, & ideo ſub ſcientiam non cadit. Quod ſi tale ens conſideretur,quatenus aliquo modo vnũ eſt, eiuſq; vnitas aliquo modo eſt in re,iam nõ conſideratur tale ens, vt omnino per accidens,ſed vt aliquo modo cõprehenſum ſub latitudine entis per ſe,quamuis fortaſſe in illa imperfectũ aliquem gradum teneat:ſunt enim varij modi entis per ſe,& per accidens, vt ſuo loco declarabimus,de vnitate tractantes. Propterea enim dixi,ſermonẽ eſſe de ente per accidens, quatenus tale eſt:nam illud,vt ſic,non eſt ens,ſed entia,& ideo directè non cõprehenditur ſub obiecto vnius ſciẽtię,ſed pluriũ,ad quas pertinere poſſunt entia per ſe,ex quibus tale ens per accidẽs conſtat,vt D. Thom. notauit dicto lib. 6. Metaph. lect. 4. Si autem illa vnitas non ſit in re,ſed tantum in apprehenſione vel conceptione, tale ens vt ſic,nõ vere dicetur reale: vnde eadem erit de illo ratio,quę de cęteris entibus rationis. Hęc autem excluduntur à conſideratione directa huius ſciẽtiæ ab eodem Ariſtot. libro 6. Metaphyſ. in fine, vt ibidem omnes interpretes notarunt. Et ratio eſt, quia talia neque vere ſunt entia,ſed fere nomine tantum, neque cum entibus realibus conueniunt in eodem conceptu entis,ſed ſolum per quandam imperfectam analogiam proportionalitatis, vt infra videbimus: obiectum autem adæquatum ſcientiæ requirit vnitatem aliquam obiectiuam.

V. Vnde non refert,quod aliquando Ariſtoteles analogiam entis declarauerit, prout ſe extendit ad hæc entia, quia ibi non aſſignabat huius ſciẽtiæ obiectũ, ſed explicabat vocis ſignificationem ad æquiuocationem tollendam. Poſtea verò in proprio loco docuit,ens nõ eſſe obiectum ſecundum totam illã analogiam,quæ magis in vnitate vocis,quã obiecti conſiſtit. Et propter hoc etiam non eſt ſimilis ratio de accidẽtibus realibus: nam illa reuera ſunt entia,& ſub vnitate conceptus obiectiui entis aliquo modo comprehenduntur,vt poſtea videbimus. Neque neceſſe eſt omnia,quæ aliquo modo conſiderãtur in ſciẽtia, directè contineri ſub adęquato obiecto eius,nã multa conſiderantur obiter per quandã analogiã,ſeu reductionẽ,vel vt eorũ cognitione obiectũ ipſum magis illuſtretur,vel quia,cognito obiecto,per analogiã ad illud cætera cognoſcuntur, & fortaſſe aliter cognoſci non poſſunt. Item proprietates ſubiecti, quæ de ipſo demonſtrantur,non eſt neceſſe directe cõtineri ſub ipſo obiecto,ſaltẽ ſecundũ omnia quę includunt. Sic igitur, quamuis hæc ſciẽtia multa conſideret de entibus rationis,nihilominus merito excludũtur ab obiecto per ſe & directe intẽto (niſi quis velit de nomine contendere) propter vtraque cauſam dictam. Nam inprimis entia rationis cõſiderantur aliquo modo in hac ſcientia,non tamen per ſe,ſed propter quandam proportionalitatem,quam habent cũ entibus realibus,& vt ab eis diſtinguantur,& vt melius & clarius concipiatur, quid habeat in entibus entitatem,& realitatem,quid verò non habeat; niſi ſolam ſpeciem eius. Vnde (vt ſic dicam) magis conſiderantur hæc rationis entia, vt cognoſcantur non eſſe entia,quam vt eorum ſcientia vel cognitio acquiratur. Deinde conſiderantur ad declarandas proprietates entis realis,& obiecti huius ſcientiæ,quæ à nobis non ſatis concipiuntur & explicantur, niſi per huiuſmodi entia rationis: ita enim agit hæc ſcientia aliquo modo de genere & ſpecie ad explicandas rerum vnitates,& ſic de alijs,vt ſumitur ex 4. Metaph. ca. 1. & 2. & ex libro 6. & 7. ex diſcurſuq; materiæ id magis conſtabit. Deinde ſæpe tractatur de his enti-

Entia rationis quare excludãtur ab obiecto huius ſcientię.

A bus ratione alicuius realis fundamenti,quod habent in rebus,vel certè,quia fundamentum ipſum non poteſt ſatis cognoſci,neque eius realitas à nobis declarari,niſi prius explicemus,quænam denominationes rationis ibi miſceantur.

VI. Soluuntur fundamẽta pręcedentiũ opinionum

Argumenta igitur præcedentium opinionum probant quidem, huiuſmodi entia conſiderari in hac ſcientia, non verò,quod ſint partes directè cõtentæ ſub obiecto eius. Imo, vt ego exiſtimo, ad nullam ſcientiam per ſe & primariò pertinent,quia,cum nõ ſint entia, ſed potius defectus entium, non ſunt per ſe ſcibilia, ſed quatenus deficiunt à vera ratione entium, quæ per ſe conſideratur, vel quatenus aliquo modo illam comitari uidentur. Priori modo agit Philoſophus de cœcitate, & de tenebris, ac vacuo, B quatenus ſunt defectus priuationeſq; viſus, lucis,ac realis loci. Poſteriori modo tractant multi de relationibus ſeu denominationibus rationis. Dialecticus in quantum ad illum pertinet dirigere & ordinare reales conceptus mentis, à quibus denominationes rationes ſumuntur,& in quibus hæ relationes rationis fundantur: à Philoſopho verò etiam conſiderãtur, vel conſiderari poſſunt, quatenus ipſe & per ſe propriè ſpeculatur operationes intellectus, non ſolum directas, ſed etiã reflexas, & obiecta earum. In hac verò ſcientia cõſiderantur ob rationes iã dictas.

Tertia Opinio exponitur.

VII.

PRætermiſſis ergo his ſententijs,quæ nimium amplificabant huius ſcientiæ obiectum, ſunt plures C aliæ,quæ nimium illud coarctant. Tertia itaque opinio,& per extremum oppoſita, ſolum ſupremum ens reale (Deum videlicet) facit obiectum huius ſciẽtiæ adæquatum. Hanc opinionem refert Albertus in principio Metaphyſicæ ex Alpharabio, libro de diuiſione ſcientiarum, poteſtque tribui Auerroi 1. Phyſicorum,comment. vltimo: reprehendit enim Auicennam, eò quod dixerit, ad primum Philoſophum pertinere demonſtrare primum principium eſſe: at (obijcit Auerroes) nulla ſcientia demõſtrat ſuum ſubiectum eſſe: Deus autem ſeu primum principium eſt obiectum totius Philoſophiæ. Ariſtoteles etiam libro 1. Metaphyſicę,in principio ait,hanc ſcientiam contemplari primã rerum cauſam,& ideò D eſſe maximè Diuinam,quare vt vidimus, *Theologiam* illam appellat: Theologia autem nihil aliud eſt, quã ſcientia de Deo: erit ergo Deus huius ſcientiæ obiectum: nam ex obiecto accipit ſcientia ſuam dignitatem & pręſtantiam,eaque attributa vel nomina quibus talis dignitas indicatur: ſed pręſtantiſſimum obiectum eſt Deus: ergo hoc debet eſſe obiectum pręſtantiſſimæ ac digniſſimę ſcientiæ.

Albert. Alpharab. Auicenna. Auerroes. Ariſtoteles.

VIII. Occurritur obiectioni.

Neque ſatisfaciet,qui reſpondeat, Deum eſſe præcipuum huius ſcientiæ obiectum, idque ſatis eſſe ad illam ſcientiæ dignitatem & appellationẽ,licet obiectum adæquatum non ſit. Contra hoc enim vrgetur argumentum. Primò,quia nobilius & excellẽtius eſt habere Deum pro obiecto adæquato,quam ſolũ pro principali: eſt autem hæc ſcientia nobiliſſima om- E niũ,quæ poſſunt naturali intellectus lumine acquiri: ergo Deus eſt adæquatum obiectum eius. Primum antecedens probatur,quia Deus ſecundũ propriam rationem quid nobilius eſt, quam eſſe poſſit quælibet ratio communis Deo & creaturis, vt per ſe conſtat, quia Deus ſecũdum propriam rationem eſt ens infinitè perfectum: omnis autem alia ratio abſtractior, ex ſe non dicit, neque requirit infinitam perfectionem: ſed illa ſcientia quæ habet pro obiecto adæquato Deum, immediatè & per ſe primò tendit in ipſum ſecundum propriam rationem eius: illa verò ſcientia, quæ ſolum reſpicit Deum vt principale obiectum, ad ſummum poteſt per ſe primò verſari circa aliquam rationem entis communẽ Deo

& creaturis: ergo illa prior ſcientia erit longè nobilior: quia nobilitas ſcientiæ ſumitur ex illo obiecto, in quod per ſe primò tendit. Quod etiam poteſt exēplis declarari & confirmari, quia diuinus intellectus nobiliſſimus omnium eſt, & ideo ſolum Deum habet pro adęquato obiecto, nihilque aliud attingit, niſi inquantum in ipſomet Deo, ſeu per ipſum manifeſtatur. Similiter viſio beata nobilior eſt, habens Deum pro adequato obiecto, quam ſi immediatè attingeret Deum, & aliquid aliud ſub aliqua ratione communi. Et denique propter hanc cauſam Theologia ſupernaturalis cenſetur habere pro adæquato obiecto ſolum Deum vt ſupernaturaliter reuelatū: ergo eadē ratione Deus, vt naturali lumine intellectus noſtri cognoſcibilis, erit adęquatum obiectum huius naturalis Theologiæ. Quin potius argumentari poſſumus, Deum non poſſe eſſe principale obiectum huius ſcientiæ, ſi non eſt adæquatum, quia Deus & creatura non poſſunt cōuenire ſub aliqua cōmuni ratione obiecti ſcibilis: ergo, vel Deus dicēdus eſt adæquatum obiectum huius ſcientiæ, vel omnino excludendus ab obiecto illius. Antecedens patet primo, quia Deus eſt obiectum intelligibile longe alterius rationis & eminentioris, quā ſit omne obiectū creatum, magiſque diſtat Deus ab obiecto quouis creato in abſtractione & immaterialitate, quam diſtent omnia entia creata ſecundū proprias rationes ſuas: ſed nō poſſunt omnia obiecta creata cōuenire ſecundū proprias rationes ſub vno adæquato obiecto huius ſcientiæ: ergo multo minus poterunt cōuenire Deus & alia entia creata. Deinde, quia commune obiectū eſt prius natura ijs quæ ſub ipſo continētur, quia eſt ſuperius ipſis, & cum eis non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia: ſed nihil poteſt eſſe prius natura Deo: ergo non poteſt eſſe obiectum principale contentum ſub aliquo communi: erit ergo adæquatum.

IX. Soluitur obiectio. Quod ſi obijcias, ſcientiam hanc nō de ſolo Deo, ſed de multis alijs rebus diſſerere: Reſpondent, alia non tractari in hac ſcientia per ſe, ſeu propter ſe, ſed quatenus ad Dei cognitionem conferre poſſunt. Et ita Ariſtoteles (Ariſtoteles) in 12. lib. Metaphyſicæ concludit ſcientiam de Deo, omnia verò quæ in ſuperioribus libris tradit, ad illū vltimū tanquam ad concluſionem præcipue intentam referuntur. Vnde D. Th. (D.Thom.) 1.2. q. 56. art. 2. & Caietanus ibi, dicunt, hanc ſcientiā verſari circa id quod eſt vltimum reſpectu totius cognitionis, & iudicare de omnibus principijs per reſolutionem ad primas cauſas, quod Caietanus (Caietanus.) interpretatur de prima, ſeu altiſsima cauſa, quæ eminēter cōtinet primas rationes cauſandi, quæ & vniuerſales ſunt, & ad perfectionē ſimpliciter pertinent, vt ſunt finis, efficiens, exemplar: nam materia & forma vniuerſales non ſunt, & imperfectionem includunt.

Reijcitur tertia opinio.

X. NIhilominus hæc ſententia probanda non eſt, repugnat enim Ariſtoteli, & reliquis fere Philoſophis, & interpretibus eius, vt videbimus: repugnat etiam ipſi (vt ſic dicam) experientiæ, & doctrinę, quę in hac ſcientia tradi ſolet, & ad eius perfectionem & complementum neceſſaria cenſetur: nam in ea multa continentur & docentur, quæ per ſe ſunt neceſſaria ad alias res cognoſcendas præter Deū, & ad perfectionem intellectus humani, quatenus in huiuſmodi rebus, vel in rationibus ac principijs cōmunibus cognoſcendis verſari poteſt, & ad Deum cognoſcēdum, vel nihil, vel parum conducunt, neque ex modo aut ratione talis ſcientiæ ad hoc referuntur, quicquid ſit de intētione ſciētis. Ratio denique à priori eſt, quia hęc ſcientia, cū diſcurſu naturali procedat, non attingit Deū prout in ſe eſt, ſed quantū ex creaturis manifeſtari poteſt lumine naturali intellectus humani, & ideo nulla eſſe poteſt ſcientia naturalis quæ ipſum attingat, & reſpiciat, vt adæquatum obiectum, quia ratio, ſub qua attingitur, ſemper cōmunis eſt alijs rebus creatis. Vnde conſtat rectè dictū eſſe, tractando fundamentum ſuperioris ſententiæ, Deū contineri ſub obiecto huius ſcientiæ vt primū ac pręcipuum obiectum, non tamen vt adæquatum.

XI. Ad inſtantias verò ſeu replicas reſpondetur. Ad primam quidem fatemur eſſe magnam excellentiam ſcientiæ, habere Deū pro obiecto, in quod ſolum per ſe ac primario tēdat, & per illud in reliqua; dicimus tamen, hanc perfectionem ſuperare naturales vires ingenij humani, & ſcientiæ quæ per illas acquiri poteſt: & ideo, quamuis hęc ſcientia ſit nobiliſſima intra ſuum ordinem, non propterea illi tribuēda eſt tāta perfectio. Neque in hoc eſt comparanda cum intellectu diuino, ac viſione beata, imò nec cum Theologia ſupernaturali, quæ ſub altiori lumine, & ex altioribus principijs procedit. Quamquam nec de ſupernaturali Theologia conſtet, ſolum Deum eſſe obiectum adæquatum illius: multi enim cenſent, non Deum, ſed ens reuelatum, eſſe obiectum adęquatum illius doctrinæ: quia diuina reuelatio, quæ eſt ratio formalis ſub qua, illius obiecti, æquè cadere poteſt in Deum & res alias, quod attinet ad vim & rationē cognoſcendi, quamuis in ratione finis, & in excellentia rei reuelatæ Deus omnia ſuperet, & ideo dici ſoleat vel principale obiectum, vel ſimpliciter obiectū, practicè & in ordine ad mores res conſiderando. Sed de hoc aliàs.

Deus an cū creaturis in ratione obiecti poſſit cōuenire. Ad vltimum reſpondetur, non repugnare, Deū vt cognitum per creaturas, conuenire cū illis in aliquā ratione communi obiecti: nam, licet in ſuo eſſe, & ſecundum ſe magis diſtet à creatura qualibet, quā ipſę inter ſe, tamen ſecundum ea, quæ de ipſo manifeſtari poſſunt ſcientia naturali, & iuxta rationem & modum quo manifeſtari poſſunt ex creaturis maior proportio & conuenientia inueniri poteſt inter Deū & creaturas, quam inter aliquas creaturas inter ſe. Neque ad huiuſmodi obiectum adæquatum conſtituendum, quod Deum ſub ſe comprehendat, neceſſe eſt dari aliquid, vel aliquam rationē entis, quæ ſit prior natura Deo, ſed ſatis eſt vt detur ſecundum abſtractionem vel conſiderationem intellectus, quod non repugnat, vt infra oſtendemus, tractando de conceptu entis. Sicut enim intelligi poteſt conuenientia aliqua vel ſimilitudo imperfecta inter Deum & creaturas in ratione entis, ſubſtantiæ, vel ſpiritus, ita poſſunt dari aliqui conceptus ſecundum rationem priores Deo in vniuerſalitate prædicationis: hæc autem non eſt prioritas naturæ, nec rationes cauſalitatis, vt per ſe conſtat, nec ratione indepēdentiæ ſeu prioritatis in ſubſiſtendo: nam omnis ratio, quātumuis abſtrahatur communis Deo, & creaturis, ita comparatur ad Deum, vt exſiſtere non poſſit in rerum natura, niſi in ipſomet Deo, vel dependenter à Deo, & ideo non poteſt eſſe prior natura ipſomet Deo.

Refutatur quarta opinio.

XII. ATque ex dictis contra præcedentem ſententiam facile excluduntur duæ aliæ parum certe probabiles. Quarta ergo opinio ſit, ſubſtantiam, aut ens immateriale, prout in ſe includit ſolum Deum & intelligentias, eſſe adæquatum obiectum huius ſcientiæ. Quæ opinio ſolet tribui Commentatori (Commentator.) 1. Phyſic. comment. vlt. Sed ibi ſolum dicit, intelligētias per ſe pertinere ad obiectū huius ſcientiæ, non vero eſſe adæquatum obiectum. Poteſt autem hæc opinio ſuaderi ex diſcurſu ſeu partitione ſcientiarum: omiſſis enim ſcientijs rationalibus, quæ potius ſunt artes quædam, & de vocibus ſeu conceptibus tractant, & ſciētijs Mathematicis, quæ non agunt de ſubſtantia, ſed de ſola quantitate; in-

ter ſcientias, quæ agunt de ſubſtantijs, Philoſophia tractat de omnibus ſubſtātijs generabilibus, & corruptibilibus, & de ſubſtantijs etiam corporeis incorruptibilibus, & de ſubſtantia etiam compoſita ex materia, & immateriali forma, qualis eſt homo: & de ipſa etiam forma immateriali, anima ſcilicet rationali, ac denique de quinque gradibus, ſeu ordinibus materialium ſubſtantiarum, ſcilicet ſimplicium corporum, miſtorum inanimatorum, vegetabilium tātum, ſentientium tantum, & rationalium, & de omnibus proprietatibus eorum. Nihil ergo ſciēdum ſupereſt in rebus præter immateriales ſubſtantias; illæ ergo complent obiectum adæquatum huius ſcientiæ. Qui totus diſcurſus primò confirmari poteſt duplici teſtimonio Ariſtotelis. Vnum eſt 4. Metaphyſ. tex. 4. vbi dicit, tot eſſe partes Philoſophiæ, quot ſubſtantiæ. Vnde, ſicut duplex eſt ſubſtantia, materialis ſcilicet & immaterialis, ita duplex eſt ſcientia, quæ de ſubſtantijs philoſophatur: vnde cōcludit, illam eſſe primam philoſophiam, quę primam ſubſtantiam, ideſt, immaterialem contemplatur. Alterum teſtimonium eſt 6. Metaphyſ. tex. 3. vbi Ariſtotel. ait, ſi non eſſent ſubſtantiæ ſecundum eſſe abſtrahentes à materia, naturalem Philoſophiam fore primam, neque præter illam fore aliam ſcientiam neceſſariam: ergo tota ratio obiectiua huius ſcientiæ, quæ illam ſuo modo conſtituit, & ab alijs diſtinguit, eſt ſubſtantia immaterialis: hæc ergo eſt adæquatum obiectum eius. Secundò confirmatur, quia communiter diſtinguuntur Philoſophia naturalis, Mathematica, & Metaphyſica, ex abſtractione obiectorum: nam Phyſica conſiderat res materia ſenſibili conſtantes: Mathematica abſtrahit ab illa materia ſecūdum rationem, non autem ſecundum eſſe, & ideo dicitur nō abſtrahere à materia intelligibili: Metaphyſica verò abſtrahit à materia, tam ſenſibili, quam ab intelligibili, non ſolum ſecundum rationem, ſed etiam ſecūdum eſſe: ſed ſola ſubſtantia immaterialis abſtrahit à materia ſecundum eſſe: ergo illa eſt obiectum adæquatum huius ſcientiæ.

Ariſtotelis duo teſtimonia pro hac ſentētia afferuntur.

XIII. Hæc verò ſententia, vt dixi, non habet maiorem probabilitatem, quam præcedens: vnde nullus eſt grauis author qui illam defendat: nam in toto diſcurſu facto diminutè procedit. Probat quidem rectè ille diſcurſus ſubſtantias immateriales maximè pertinere ad obiectum huius ſcientiæ. Probat etiam, ex rebus ſubſiſtentibus in rerum natura nullas alias cadere per ſe, & ſecundum proprias rationes ſub obiectum huius ſcientiæ præter ſubſtantias immateriales, vt paulo inferius contra Aegidium dicemus. Non tamen probat, nec rectè concludit, ſubſtantiam immaterialem vt ſic, eſſe obiectum adæquatum huius ſcientiæ, quia in ipſa immateriali ſubſtantia conſiderari poſſunt aliæ rationes, ſeu cōceptus obiectiui vniuerſaliores, & communiores, de quibus ſecundum adæquatam rationem poteſt aliqua ſcientia tradi, nam his rationibus reſpondent propria principia & proprietates: nulla autem alia ſcientia præter Metaphyſicam has rationes contemplatur: igitur adæquatum Metaphyſicæ obiectum ſub aliqua vniuerſaliori ratione deſignandum eſt. Quamuis ergo diſcurſui, & inductioni factæ concedamus, omnes res materiales ſecundum eas rationes, in quibus cum immaterialibus non conueniunt, ſufficienter ſciri per alias ſcientias à Metaphyſica diſtinctas, non rectè concluditur immaterialem ſubſtantiam vt ſic, eſſe obiectum huius ſcientiæ adæquatum: quia adhuc ſuperſunt rationes vtriſque rebus, ſeu ſubſtantijs communes, in quibus propriæ demonſtrationes fieri poſſunt.

XIIII. Et ideo ex teſtimonijs etiam Ariſtotelis nihil in contrarium colligi poteſt: ipſe enim, vt ſtatim videbimus, ſæpe aſſignat huic ſcientię vniuerſalius obiectum, quam ſit ſubſtantia immaterialis. In priori

Ariſtotelis teſtimonia pro præcedente opinione allata exponuntur.

A autem loco citato ſolum dicit, ſubſtantias materiales, & immateriales ſecūdum proprias rationes ſuas ad diuerſas ſciētias pertinere, & eam ſcientiam, quæ ſubſtantias immateriales contemplatur, priorem eſſe natura & dignitate: vtrumque autem veriſſimum eſt, etiamſi ſubſtantia immaterialis vt ſic, non ſit adæquatum obiectum talis ſcientiæ, ſed aliquo modo proprium, in quantum à ſola hac ſcientia conſideratur, tam ſecundum immediatam rationem ſuam, quam ſecūdum omnem rationem ſuperiorem in illa incluſam, atque etiam ſecundum omnem rationem inferiorem, ſeu partem ſubiectiuam, quæ ſub tali ratione conſiderari poſſit. In poſteriori autem loco conditionalis illa (*Si non eſſet alia ſubſtantia ſuperior præter materiales, naturalis Philoſophia eſſet prima, neque eſſet alia ſcientia neceſſaria*) veriſſima eſt,
B non quia ſubſtantia immaterialis ſit adæquatū obiectum primæ Philoſophiæ: ſed quia, hac ſubſtantia ablata, auferretur tam proprium, quam adæquatum obiectum primę Philoſophię, quia non ſolum auferretur immaterialis ſubſtantia, ſed etiam omnes rationes entis, vel ſubſtantiæ communes rebus immaterialibus, & materialibus, & data illa hypotheſi, ſicut nulla eſſent entia immaterialia, ita nullæ etiam eſſent rationes entium abſtrahentes à materia ſecundum eſſe, & ideò non eſſet neceſſaria alia ſcientia diſtincta. Ex quo etiam conſtat, ſecundam confirmationem non rectè concludere, quia non ſolum ſubſtantia immaterialis vt ſic, ſed etiam omnis ratio entis abſtractior, vel ſuperior illa, abſtrahit à materia
C ſenſibili, & intelligibili ſecundum eſſe: nihil enim aliud eſt abſtrahere à materia ſecundum eſſe, quam quod poſſit in rerum natura verè, ac realiter exiſtere abſque materia: hoc autem verum eſt non tantum de ſubſtantia immateriali vt ſic, ſed etiam de quacunque ratione ſuperiori, quæ cum ſufficienter exiſtere poſſit in ſubſtantia ipſa immateriali, conſtat poſſe etiam in rebus exiſtere ſine materia.

Quid ſit abſtrahere à materia ſecūdum eſſe.

Dices, eſto, hoc verum ſit, diuerſo tamen modo conuenire hoc abſtractionis genus ſubſtātiæ immateriali vt ſic, & rationibus ſuperioribus: nam ſubſtantiæ, ſeu enti immateriali conuenit per ſe, poſitiuè ac neceſſariò, quia nec communis ratio immaterialis ſubſtantiæ, neque aliquid ſub illa contentum
D poteſt in materia exiſtere, at verò rationes communiores, vt ſunt ratio entis, ſubſtantiæ, accidentis, & ſimiles, ſolum permiſſiuè (vt ſic dicam) & quaſi per aliud, participāt illam abſtractionem: poſſunt enim exiſtere abſque materia ratione vnius partis illis ſubiectæ, non tamen eis repugnat eſſe in materia, ratione alterius partis. Reſpondetur, hoc nihil obſtare quo minus rationes illæ ſub obiecto huius ſcientię contineantur, ſufficienterque illius abſtractionem participent, quia hoc ipſo quod rationes illæ poſſunt ſine materia exiſtere, nequeunt ad inferiorem Philoſophiam, vel ſcientiam pertinere, vt per ſe notum eſt. Neque etiam requirunt aliam ſcientiam præter hanc: vel enim eſſet prior quam Metaphyſica, quod non eſt aſſerendum, cum Metaphyſica ſit prima Phi-
E loſophia, vt ex Ariſtotele vidimus, & cum nullum ſit nobilius obiectum ſcibile, quam ſit ſubſtātia immaterialis vt Deum comprehendit: Vel eſſet ſcientia aliqua poſterior, & inferior, & hoc etiam dici non poteſt, tum quia ſcientia, quæ contemplatur ſubſtantias immateriales ſecundum proprias rationes, poteſt multò magis contemplari rationes alias, quæ in eis ſunt, licet ſint cōmunes alijs rebus inferioribus; tum etiam, quia ſcientia humana, & naturalis vix poteſt attingere ſubſtantias immateriales, niſi incipiendo à rationib. quę cōmunes ſint illis ſubſtantijs, & alijs rebus. Quocirca ad obiectum huius ſcientiæ ſatis eſt, quod in conceptu obiectiuo ſuo materiam nō includat, neque ſenſibilem, neque intelligibilem.

XV. Obiectio. Solutio.

Quod verò includat etiam aliquid repugnans materiæ, hoc poteſt pertinere ad maiorem quandam excellentiam, vel proprietatem obiecti, non tamen adæquatum obiectũ conſtituit. Atque ad hanc & præcedentem ſentẽtiam reduci poteſt ea, quam Auicenna attingit in principio ſuæ Metaphyſicæ, eorum ſcilicet qui dicebant primam, vel primas rerum cauſas eſſe obiectum adæquatum huius ſcientiæ. Quæ opinio ita abſolutè ſumpta per ſe improbabilis eſt: qualiter autem cauſarum cognitio ad hanc ſcientiam pertineat, dicetur ſect. ſequente.

Auicenna.

Quinta opinio proponitur, & confutatur.

XVI. QVinta opinio, quæ à fortiori etiam manet ex dictis improbata, eſt omnino diuerſa à duabus præcedẽtibus, iuxta diuerſos ſenſus illius: dicit enim ens diuiſum in decem prædicamenta eſſe adæquatũ obiectum huius ſcientiæ: dupliciter autem poteſt concipi hoc ens iuxta diuerſas opiniones. Primò ſupponendo immateriales ſubſtantias finitas, & accidentia earum in prædicamentis collocari, & hoc modo obiectum erit ens finitum, ſolumque excludetur Deus à ratione obiecti, quamuis non omnino excludatur à conſideratione huius ſcientiæ, ſaltem quatenus cauſa prima eſt obiecti eius, & hoc modo defendit hanc opinionem Flandria, 1. Metaphyſ. quæſt. 1. Alter ſenſus eſſe poteſt: ſi ſupponamus, iuxta aliorum opinionem, ſubſtantias omnes immateriales in nullo prædicamento collocari: hoc enim ſuppoſito, omnes illæ ab huiuſmodi obiecto excludentur, ſi ſtatuamus illud eſſe ſolum ens in decem prædicamenta diuiſum. Quod hi authores ſic ex Ariſtotele colligunt: nam poſtquam ille in libro 4. Metaphyſicæ ens conſtituit obiectum huius ſcientiæ, ſtatim illud in libro quinto, diuiſit in decem prædicamenta. Addunt etiam Diui Thomæ teſtimonium, qui interdum docet, Deum & intelligentias conſiderari à Metaphyſico vt principia, & cauſas ſui obiecti, non vt partes eius. Afferunt etiam nonnullas coniecturas, quæ partim, tractando tertiam opinionem, ſolutæ ſunt: illæ enim rationes, quibus probari videbatur, non poſſe Deum eſſe principale obiectum huius ſcientiæ, niſi ſit adæquatum, vſurpantur ab his authoribus ad probandum non poſſe vllo modo eſſe obiectum: ſed illis iam reſponſum eſt. Alia autem earum pars ſoluetur examinando veram ſententiam.

Flandria. Ariſtoteles. D. Thom.

XVII. Hæc itaque opinio in vtroque ſenſu falſa eſt, & improbabilis, & in primis omitto poſteriorem ſenſum, qui ſupponit ſentẽtiam planè falſam, & ad rem præſentem valde impertinentem, ſcilicet, ſubſtantias immateriales finitas, & proprietates earum non collocari in prædicamentis: eſt enim hoc ſine fundamento dictum, cum in rebus illis ſint vera genera & differentiæ, & conuenientiæ vniuocæ cum inferioribus rebus, vt in ſequentibus proprijs locis oſtendemus. Nihil etiam hoc refert ad obiectum ſcientiæ aſſignandum, quid enim intereſt quod res ſit, vel non ſit in prędicamento, vt ſub obiecto ſcientiæ collocetur, nec ne? Deinde ob hanc etiam rationem ſine cauſa excluditur Deus ab hoc obiecto, iuxta priorem ſenſum, propterea quod in prædicamentis non collocetur: eſt enim id impertinens. Falſumq; ſubinde eſt, hanc ſcientiam non agere de Deo vt de primario ac principali obiecto ſuo, ſed tantum vt de principio extrinſeco.

Idemque de cæteris intelligentijs dicendum eſt, vt apertè colligitur ex Ariſtotele 4. Metaphyſicæ, tex. 7. vbi ait, Metaphyſicam ſuperare Philoſophiam naturalem, quia conſiderat primam ſubſtantiam, nimirum, vt præcipuum obiectum, nam vt extrinſecũ principium etiam à Philoſophia aliquo modo con-
A ſideratur, vt ex 8. Phyſicorum patet. Præterea, lib. ſexto, capitulo primo, dicit Ariſtoteles, quoniam præter ſubſtantias naturales datur alia ſuperior, dari etiam ſuperiorem ſcientiam, quàm ſit Philoſophia naturalis, quæ de illa conſideret. Intelligit ergo conſiderare de illa, vt de obiecto præcipuo. Idemque ſatis conuincunt omnia argumenta in fauorem tertiæ & quartæ opinionis adducta. Nam Deus eſt obiectum naturaliter ſcibile aliquo modo (idemque ſemper de cæteris intelligentijs dictum intelligatur) ergo poteſt cadere ſub aliquam naturalem ſciẽtiam, non ſolum, vt principium extrinſecum, ſed etiam vt obiectum præcipuum: ergo hęc dignitas pertinet ad hanc ſcientiam.

Deus nõ ſolum vt cauſa obiecti Metaphyſicæ, ſed etiam vt pars illius p̃cipua ad hãc ſcientiã pertinet.

Probatur conſequẽtia, tum quia hæc eſt omnium
B naturalium ſcientiarum prima & digniſſima, quæ non eſt ſine cauſa hac excellentia priuanda, tum etiam, quia non poteſt altiori via, & modo Deus naturaliter inueſtigari, quàm in hac ſcientia fiat. Vnde confirmatur, quia hæc ſcientia non ſolum conſiderat Deum ſub præciſo reſpectu principij, ſed poſtquam ad Deum peruenit, ipſumque ſub dicta ratione principij inuenit, eius naturam & attributa abſolutè inquirit, quantum poteſt naturali lumine, vt ex 12. libro Metaphyſicæ conſtat: ergo abſolutè Deus cadit ſub obiectum huius ſcientiæ. Confirmatur ſecundò, quia hæc ſcientia eſt perfectiſſima ſapientia naturalis: ergo conſiderat de rebus & cauſis primis & vniuerſaliſſimis, & de primis principijs generaliſſimis, quæ Deum ipſum
C comprehendunt, vt, *Quodlibet eſt, vel non eſt*, & ſimilibus: ergo neceſſe eſt, vt ſub obiecto ſuo Deum complectatur.

Nec Diuus Thomas vnquam oppoſitum docuit, XVIII.
ſed ſolum hanc ſciẽtiam peruenire ad cognitionem Dei ſub ratione principij: non tamen negat, eandẽ ſcientiam tractare de Deo, vt de præcipuo obiecto; vt ex eiſdem locis facilè conſtare poteſt, & ex his, quæ infra dicemus. Quod autem Ariſtoteles diuiſerit ens in decem prædicamenta, nihil obſtat, nam ſi illa diuiſio intelligatur de his, quæ directè tantum in prædicamento collocantur, ſic conſtat diuiſum eius non eſſe ens, prout eſt adæquatum obiectum huius ſcientiæ, nam illud non ſolum complectitur entia, quæ in prædicamentis directè collocantur, ſed
D etiam alias rationes tranſcendentales & analogas, vt accidentis, formæ, & ſimiles, atque etiam differentias entium. Si autem ſub ea diuiſione intelligantur ea, quæ ad illa capita reuocantur, ſic etiam Deus dici poteſt ad ſubſtantiam reduci: ens ergo, vel ſubſtantia, prout eſt huius ſcientiæ obiectum, non excludit Deum, aut intelligentias.

Proponitur ſexta opinio, ferturque de illa iudicium.

SExta opinio, quæ Buridani eſſe dicitur, eſt, obiectum adæquatum huius ſcientię eſſe ſubſtantiam, XIX.
quatenus ſubſtantia eſt, id eſt, vt abſtrahit à materiali & immateriali, finita & infinita. Quod enim
E hoc obiectum non poſſit eſſe contractius, probant ſatis ea, quæ contra tres proximas præcedentes opiniones dicta ſunt. Quod autem neque abſtractius eſſe poſſit, ſumi poteſt ex Ariſtotele, 7. Metaphyſicæ, tex. 5. vbi poſt diuiſionem entis in ſubſtantiam & accidentia, cum dixiſſet, ſolam ſubſtantiam eſſe ſimpliciter ens, ita concludit, *Quapropter nobis maximè & primum, & ſolum (vt ita dicam) de ente hoc pacto quidnam ſit, ſpeculandum eſt*. Quibus verbis ſolam ſubſtantiam videtur conſtituere huius doctrinæ ſubiectum. Vnde in libro 12. in principio iterum ſic ſcribit, *Speculatio de ſubſtantia eſt, ſiquidem ſubſtantiarum principia & cauſæ quæruntur*. Ex quibus locis ratio etiam deſumitur, nam ſubſtantia

Ariſtotel.

tia

tia & accidens ita comparantur, vt ſubſtantia propter ſe ſit, accidens verò ſit proprietas ſubſtantiæ: ergo hæc ſcientia tractat de ſubſtantia, vt de ſubiecto, & de accidenti, vt de proprietate ſubiecti: ergo ſubiectum adæquatum huius ſcientiæ nõ abſtractius conſtituendum eſt, quam ſit ſubſtantia vt ſic. Patet conſequentia, quia nihil poteſt eſſe abſtractius, niſi aliquid commune directè, ſeu in recto ad ſubſtantiam & accidens: hoc autem aſſignandum non eſt, quia ſubiectum adæquatum ſcientiæ non eſt cõmune illi ſubiecto, de quo demonſtrantur paſſiones, & paſſionibus ipſis, ſed obiectum adæquatum eſt illud ſubiectum, de quo paſſiones demonſtrantur, aliàs æquè caderent ſub ſcientiam ſubiectum & proprietates, quæ de illo dicuntur: de ratione autem communi vtrique, (quę aſſignaretur, vt obiectũ adequatum) nihil poſſet demonſtrari, quod eſt valde abſurdum. Igitur, cum ſubſtantia & accidens ſe habeant, vt ſubiectum & proprietas, non eſt aſſignandũ obiectum huius ſcientiæ, quod ſit abſtractius vtroque & directè, ac per ſe illis commune: erit ergo ſola ſubſtantia vt ſic, accidens enim eſſe non poteſt, vt per ſe notum eſt; ſed conſiderabitur ab hac ſcientia, vt adæquata affectio ſubſtantiæ.

XX. Poteſtque hoc exemplis declarari ac confirmari, nam ſcientia, quæ conſiderat de homine, & proprietates eius de illo demonſtrat, non habet pro adęquato obiecto aliquid commune homini, & proprietatibus eius, ſed tantum ipſum hominem. Similiter Philoſophia naturalis habet pro adæquato obiecto ſubſtantiam naturalem, de qua demonſtrat proprietates, & nõ aliquid commune ipſi & proprietatibus eius. Ergo idem eſt in præſenti dicendum de ſubſtantia & accidenti vt ſic. Quod ſi contra hanc ſententiam obijcias, hanc ſcientiam conſiderare rationem entis vt ſic, quæ latius patet quam ſubſtantia, & de illa demonſtrare proprietates latius etiam patentes, & communes accidentibus: reſponderi poteſt hęc omnia eſſe analoga, & primò ac ſimpliciter cum ſubſtantia conuerti, & ideo perinde eſſe hæc demonſtrare de ente, ac de ſubſtantia: quia ens ſimpliciter dictum nihil aliud eſt, quam ſubſtantia, præſertim ſi verum eſt, enti vt ſic, non vnum, ſed plures conceptus obiectiuos reſpondere.

XXI. Hæc ſententia habet nonnihil veriſimilitudinis & apparentiæ: & reuera qui negant conceptũ obiectiuum entis, ſatis cõſequenter hoc modo loquerentur, quia ſi nullus eſt communis conceptus obiectiuus ſubſtantiæ & accidenti, nihil reale abſtractius concipitur, quod poſſit eſſe huius ſcientiæ adæquatum obiectum. Nihilominus hæc opinio ſimpliciter falſa eſt, & à mente Ariſtotelis aliena, quia, vt inferius oſtendetur, ſimpliciter verius eſt dari conceptũ obiectiuum entis, ſecũdum rationem abſtrahibilem à ſubſtantia & accidenti, circa quem per ſe & vt ſic, poteſt aliqua ſcientia verſari, eius rationem & vnitatem explicando, & nonnulla attributa de illo demonſtrando; hoc autem fit in hac ſcientia, vt ex diſcurſu eius conſtat, nec poteſt ad aliam pertinere, quia nulla eſt prior hac ſcientia, nullaque præter illam conſiderat rationes entium, quæ abſtrahunt à materia ſecundum eſſe: ratio autem obiectiua entis vt ſic, abſtrahit à materia ſecundum eſſe, imò eſt prima & abſtractiſſima omnium, ideoque ad primam ſcientiam, ſeu Philoſophiam pertinere debet. Non ergo poteſt ratio ſubſtantiæ vt ſic, eſſe adæquata ratio obiecti huius ſcientiæ, quia non continet ſub ſe rationem entis vt ſic, ſed ſub illa potius continetur: & ſicut illa ratio eſt ſecundum conceptus & obiectiue diuerſa à ratione ſubſtantiæ, & latius patet quam illa, ita vniuerſaliora, & abſtractiora habet principia, & attributa, & ideo non poteſt commodè ad illam reuocari in ratione obiecti ſcibilis, quia, licet analoga ſit, eſt tamen vna & communis, non tan-
A tum in vnitate vocis, ſed etiam obiectiui conceptus, & abſtractionis eius.

Ex quo etiam intelligitur, in diſcurſu, ſeu fundamento huius ſententiæ non rectè procedi. Primò XXII. quidem, quia ſupponitur, accidens eſſe adæquatum attributum, quod hæc ſcientia de ſubiecto demonſtrat: quod tamen falſum eſt, tum quia priùs demõſtrat de ſuo ſubiecto alia attributa vniuerſaliora, quam ſit accidens vt ſic: qualia ſunt, *vnum, verum, bonum*, tum etiam, quia nec de ſubſtantia vt ſic, demonſtratur accidens vt adequata paſſio: nam datur aliqua ſubſtantia, quę nullũ poteſt habere accidens: vnde, ſi illud eſſet adæquatum obiectum huius ſcientiæ, quod eſt veluti ſubiectum adæquatum accidentis, non ſubſtantiæ vt ſic, ſed ſubſtantia finita, po-
B nendum eſſet adæquatum obiectum huius ſcientiæ, quod tamen falſum eſt, vt oſtendimus. Vnde è cõuerſo, ſi ſubſtantia vt ſic, ponitur adæquatum obiectum, aſſignandæ ſunt proprietates, quæ de illa poſſint adæquatè demonſtrari, & conueniant omnibus ſubſtãtijs: hæ autem fortaſſe nullæ ſunt præter eas, quæ enti vt ens eſt, communes ſunt, ac per ſe primò conueniunt: nam ſubſtantia finita, & infinita, nullam communem & adæquatam paſſionem habere videntur præter rationem ſubſiſtendi, & negationem inhærendi, quæ illam intrinſecè comitatur. Accedit, quod, licet omne accidens dicatur proprietas ſubſtantiæ, quatenus eſt affectio eius, non tamen ſemper ita eſt talis hæc proprietas, quæ per ſe conſequatur rationem ſubſtãtiæ, & ideo non ſemper con-
C ſideratur vt proprietas, quæ de ſubſtantia vt ſubiecto adæquato demõſtretur, quia ſolum illæ proprietates, quæ per ſe conſequuntur rationem ſubiecti, hoc modo demonſtrantur. Ac denique quamuis ipſum accidens aliquid ſubſtantiæ ſit, tamen in illo vt ſic, poteſt interdum aliquid veluti abſolutè conſiderari, & ideo aliquando poteſt aliqua ſcientia in ſolis accidentibus verſari, vt Mathematica in quantitate.

Hæc igitur ſcientia, quæ vniuerſaliſſima eſt, non XXIII. conſiderat accidens ſolum vt proprietatem de ſub- Accidẽs eſſe ſtantia demonſtrabilem, ſed vt ipſum in ſe partici- poteſt ſubie pat rationẽ & proprietates entis, quamuis illas ſem- ctum alicu per participet in ordine ad ſubſtantiam. Quapro- ius ſciẽtiæ. pter non ſunt ſimilia exempla, quæ ibi adducuntur.
D Neque etiam verba Ariſtotelis repugnant his, quæ alijs locis ipſe docuit, vt ſtatim videbimus: nõ enim intendit accidens excludere, ſed ſubſtantiam ei præferre, primumque ac principalem locum ſubſtantiæ attribuere, vt Diuus Thomas rectè expoſuit, & ex eodem Ariſtotele ſumitur, libro quarto Metaphyſ. tex. 20. & ex verbis eiuſdem in prædicto loco, libro ſeptimo, ſi rectè ponderentur: ait enim, *maximè & primum de ſubſtantia eſſe ſpeculandum*, cum vero addit, *& ſolum*, ſubiungit illam limitationem, *(vt ita dicam)* veluti ſignificans illud eſſe per exaggerationem dictum, quia ſimpliciter non de illa ſolum ſpeculandum eſt: quodammodo tamen dici poteſt, illam ſolam eſſe contemplandam, quia illa ſolum propter ſe, accidentia verò fere tantum propter il-
E lam inquiruntur.

Diffinitur, quod ſit Metaphyſicæ adæquatum obiectum.

XXIV. Dicendum eſt ergo, ens in quantum ens reale eſſe obiectum adæquatum huius ſcientiæ. Hæc eſt ſententia Ariſtotel. 4. Metaphyſ. fere in principio, quam ibi Diuus Thomas, Alenſis, Scotus, Albert. Alexand. Aphrod. & fere alij ſequuntur, & Comment. ibi, & lib. 3. comm. 14. & lib. 12. comm. 1. Auicen. lib. 1. ſuæ Metaphy. cap. 1. Soncin. 4. Metaphyſ. quæſt. 10. Aegid. lib. 1. quæſt. 5. & reliqui fere Scriptores. Probataque eſt hæc aſſertio ex di-
ctis

Ariſtot. D. Thom. Alenſ. Scotus. Albert. Aphrod. Comment. Auicen. Soncin. Ægid.

ctis hactenus contra reliquas ſententias. Oſtenſum eſt enim, obiectum adæquatum huius ſcientiæ debere comprehendere Deum, & alias ſubſtantias immateriales, non tamen ſolas illas. Item debere comprehendere non tantùm ſubſtantias, ſed etiam accidentia realia, non tamen entia rationis, & omnino per accidens: ſed huiuſmodi obiectum nullum aliud eſſe poteſt præter ens vt ſic: ergo illud eſt obiectum adæquatum.

XXV. Diſſoluitur obiectio cōtra aſſertionem.

Sed, vt hęc aſſertio amplius declaretur, occurrendum eſt obiectioni, quæ ſtatim ſeſe offert, nam ad conſtituendū aliquod obiectum ſcientiæ neceſſe eſt, vt habeat proprietates, quæ de illo demonſtrari poſſint, & principia ac cauſas per quas poſſint demonſtrari: ſed ens in quantum ens, non poteſt habere huiuſmodi proprietates, principia, & cauſas: ergo. Maior conſtat, quia hoc eſt munus ſcientiæ, demonſtrare ſcilicet proprietates de ſubiecto ſuo, quas debet per cauſas demonſtrare, vt ſit perfecta ſcientia, vt conſtat ex 1. Poſter. Minor autem quoad priorem partem patet, quia ens in quātum ens ita abſtractum includitur per ſe, & eſſentialiter in omni ente, & in omni modo, vel proprietate cuiuslibet entis: ergo non poteſt habere proprietatem ita adæquatam, & propriam, quia ſubiectum non poteſt eſſe de eſſentia ſuæ proprietatis. Quoad poſteriorem autem partem probatur, quia ens in quantum ens complectitur Deum, qui eſt ſine principio, & ſine cauſa: ergo ens in quantum ens non poteſt habere principia, & cauſas, quia alioqui talia principia, & cauſę deberent conuenire omni enti, quia quod conuenit ſuperiori in quantum tale eſt, debet conuenire omni contento ſub illo. Et confirmatur, quia hæc ſcientia eſt nobiliſſima: ergo debet habere obiectum nobiliſſimum: ſed ens in quantum ens, eſt imperfectiſſimum obiectum, quia eſt communiſſimum, & in infimis etiam entibus includitur, multoque perfectius eſſet ſubſtātia, vel ſubſtantia ſpiritualis, vel Deus.

XXVI. Quas ꝓprietates de ſuo obiecto demōſtret Metaphyſica.

Reſpondetur, negando priorem partem minoris, nam reuera ens habet ſuas proprietates, ſi non re, ſaltem ratione diſtinctas, vt ſunt vnum, verum, bonum, quod oſtendemus ſtatim diſputat. tertia, vbi declarabimus, an ens includatur intrinſecè, & per ſe in huiuſmodi proprietatibus: & an illud principium, quod ſubiectum non ſit de eſſentia proprietatis, limitandum ſit, vel ad proprietates realiter diſtinctas, vel ad ſubiecta, quæ non dicunt rationes tranſcendentales, vel potius dicendum ſit, has proprietates non eſſe omnino reales quantū ad id, quod addunt ſupra ens, ſatisque eſſe, quod ens non includatur in illis quantum ad id, quod ſupra ens addūt, quod probabilius eſt, vt videbimus. Vnde poteſt argumentum factum in contrarium retorqueri, quia plures proprietates, quas demonſtrat hæc ſcientia, immediatè non conueniunt, niſi enti in quantum ens, & in eis explicandis magna ex parte verſatur: ergo illud eſt adæquatum obiectum huius ſcientiæ, quia illud eſt ſubiectum ſcientiæ, de quo proprietates communiores in ſcientia immediatè, & per ſe demonſtrantur.

XXVII. Quæ item principia.

E Ad poſteriorem partem reſpondetur in primis duplicia principia poſſe in ſcientia requiri: quædam dicuntur complexa, ſeu compoſita, qualia ſunt illa, ex quibus demonſtratio conficitur: alia ſunt ſimplicia, quæ ſignificantur per terminos, qui loco medij in demonſtratione à priori ſumuntur. Priora dicuntur principia cognitionis: poſteriora autem, principia eſſendi. In hac ergo ſcientia non deſunt principia complexa, imò, vt infra videbimus, ad eam pertinet principia explicare, & confirmare, & primum omnium principiorū conſtituere, per quod alia quodammodo demonſtrentur. At verò principia incōplexa duplici modo intelligi poſſunt: primò, quod ſint veræ cauſæ ſecundum rem aliquo modo diſtin-

Sine cauſis in re diſtinctis ab effectibus fieri pōt demonſtratio.

A ctæ ab effectibus, vel proprietatibus, quę per illas demonſtrantur: & huiuſmodi principia, vel cauſę non ſunt ſimpliciter neceſſariæ ad rationem obiecti, quia neceſſariæ non ſunt ad veras demonſtrationes conficiendas, vt conſtat ex 1. Poſteriorum. Deus enim eſt obiectum ſcibile, & de eo demonſtrantur attributa, non ſolum à poſteriori, & ab effectibus, ſed etiam à priori, vnum ex alio colligendo, vt immortalitatem ex immaterialitate, & eſſe agens liberum, quia intelligens eſt. Alio modo dicitur principium ſeu cauſa id, quod eſt ratio alterius, ſecundum quod obiectiuè concipiuntur, & diſtinguuntur: & hoc genus principij ſufficit, vt ſit medium demonſtrationis: nam ſufficit ad reddendam, veluti rationem formalem, ob quam talis proprietas rei conuenit.

B Quamuis ergo demus ens, in quantum ens non habere cauſas proprie & in rigore ſumptas priori modo: habet tamen rationem aliquam ſuarum proprietatum: & hoc modo etiam in Deo poſſunt huiuſmodi rationes reperiri, nam ex Dei perfectione infinita reddimus cauſam cur vnus tantum ſit, & ſic de alijs. Quocirca etiam hanc partem argumenti retorquere poſſumus, nam ens in quantum ens de ſe eſt obiectnm ſcibile habens ſufficientem rationem formalem, & principia ſufficientia, vt de eo demonſtrentur proprietates: ergo circa illud verſari poteſt aliqua ſcientia, quæ non eſt alia præter Metaphyſicam. An verò ens in quantum ens habeat aliquo modo veras & reales cauſas, dicemus infra in diſputatione de cauſis.

XXVIII. D.Thom.

C Ad confirmationem reſpondetur ex Diuo Thoma, prima parte, quæſtione quarta, articulo ſecundo, ad tertium, quamuis ens, vt præciſe ſumptum, & ratione diſtinctum, ſit minus perfectum, quàm gradus inferiores, qui includunt ipſum ens, & aliquid aliud, tamen ſimpliciter ens, ſeu ipſum eſſe ſecundum quod in re reperitur cum tanta perfectione, quam habere poteſt in ratione eſſendi, eſſe quid perfectiſſimum. Scientia ergo hæc, quamuis vno modo conſideret rationem entis præciſam, & abſtractam, non tamen in ea ſiſtit, ſed conſiderat omnes perfectiones eſſendi, quas in re ipſa poteſt habere ens, ſaltem abſque concretione ad materiam ſenſibilem, & ita includit perfectiſſima entia, à quibus maxima perfectio huius ſcientiæ ſumenda eſt, D ſi in ordine ad res quas contemplatur, conſideretur. Nam, ſi ad modum etiam ſpeculandi, & ſcientiæ ſubtilitatem, ac certitudinem inſpiciamus, magna ex parte ſumitur ex abſtractione obiecti, à qua poteſt interdum habere maiorem perfectionem in ratione ſcibilis, quamuis fortaſſe in ſuo eſſe perfectius non ſit.

Ratio entis qualiter pfectior, & imperfectior reſpectu inferiorum.

SECTIO II.

Vtrum Metaphyſica verſetur circa res omnes ſecundum proprias rationes earum.

I. Ratio dubitādi ꝓ vtraque parte.

EX dictis in præcedente Sectione videtur inferri pertinere ad hanc ſcientiam de omni ente, & ſecundum omnem rationem entis differere, quia ſcientia, quę tractat de aliquo genere, vt de obiecto adæquato, tractat etiam de omnibus ſpeciebus ſub illo contentis, vt de Philoſophia conſtat. Et ratio eſt, quia aliàs non erit adæquatio inter tale obiectum, & talem ſcientiam: plura enim ſub vno extremo, quam ſub alio continebuntur: ergo pari ratione ſcientia, quæ ſpeculatur ens in quantum ens, vt adæquatum obiectum, omnia, quę ſub illo continentur, conſiderat. In contrarium verò eſt, quia, ſi hoc ita eſſet, ſuperuacaneæ eſſent omnes aliæ ſcientiæ, præſertim illæ, quæ proprias rerum naturas inquirunt, quandoquidem totum hoc ſola Metaphyſica ſufficienter præſtaret.

Ad

II. Prima opinio. Aegid.

Ad declarandam hanc difficultatem, & materiã, in qua Metaphyſica verſatur, eiuſque fines, ac terminos clarius & diſtinctius aperiẽdos, propoſita nobis eſt præſens quæſtio. In qua Aegid. 1. Metaph. q. 22. & in principio Poſter. affirmat Metaphyſicã de omnibus rebus, & earum proprietatibus vſque ad vltimas ſpecies, ſeu differẽtias earũ conſiderare. Quam ſententiam defendit Antonius Mirandul. lib. 13. de euerſ. ſingul. certam. Sect. 6. & 7. Qui conſequenter affirmat cæteras ſcientias nõ eſſe à Metaphyſica totaliter diuerſas, ſed eſſe partes eius, ſeu potius omnes eſſe partes vnius ſcientię, communi autem vſu diſtingui, & numerari, vt plures propter commoditatem, & vſum earum in addiſcendo, quia ita docentur, & addiſcuntur, ac ſi eſſent diſtinctæ, idque propter rerum varietatem.

Antonius Mirand.

III. Fundamentum. Ariſtotel.

Fundarique poteſt amplius hæc ſententia, primò in auctoritate Ariſtot. 1. Metaphyſicor. cap. 2. dicente, Metaphyſicam eſſe vniuerſalem ſcientiam, quia de omnibus rebus diſputat. Et lib. 4. in principio ait, hanc ſcientiam vniuerſaliter de ente diſputare, & in fine tex. 2. addit: *Sicut eſt unus ſenſus unius obiecti, & eorum, quæ ſub ipſo continentur, ita unam ſcientiam hanc ſpeculari ens in quantum ens, & ſpecies eius, & ſpecies ſpecierum*, & lib. 1. Poſterior. c. 23. ait, eiuſdem ſcientiæ eſſe conſiderare totum & partes, id eſt, genus & ſpecies, ſeu prędicata vniuerſalia & ſpecialia, & lib. 6. Metaph. cap. 1. dicit Metaphyſicam, quod quid eſt rerum omnium conſiderare.

IV. Secundò argumentor in hunc modum, quia non repugnat dari vnam ſcientiam, quæ de rebus omnibus hoc modo conſideret: ergo danda eſt huiuſmodi ſcientia, tum quia non ſunt diſtinguendæ, & multiplicandæ ſcientiæ ſine cauſa, tum etiam quia intellectus acquirit ſciẽtias perfectiori modo quo poteſt: perfectius autem eſt rerum omnium ſcientiam vnitam acquirere, quam diuiſam, ergo: ſed huiuſmodi ſcientia non poteſt eſſe alia niſi Metaphyſica, quæ digniſſima & vniuerſaliſſima eſt omnium, quæ naturaliter eſſe poſſunt. Primum antecedens probatur, quia vna eſt intelligendi facultas, quæ circa ens, in quantum ens hoc modo verſatur, deſcendendo ad omnes proprias & ſpecificas rationes entium: ergo poteſt acquirere vnum ſcientiæ habitum, quo facilis reddatur, & prompta ad totum ens eodem modo cognoſcendum: oportet enim, vt iſte habitus tam vniuerſalis ſit, ſicut eſt potentia ipſa, alioqui non poteſt perfectè illa potentia bene diſponi ad omnes actus ſuos ad perfectam ſcientiam neceſſarios. Vt, verbi gratia, ad perfectam ſcientiam non ſatis eſt ſcire quid vnumquodque ſit, ſed neceſſe eſt illud à cæteris diſtinguere, vt verbi gratia, hominem à leone, & ab angelo, & ſic de cæteris, quod tamen nulla ſcientia præſtare poteſt, niſi quæ vniuerſaliter conſideret omnia ſecundum proprias rationes eorum, per quas diſtinguuntur, quia non poteſt diſtinctio inter extrema cognoſci, niſi cognitis ambobus ſecundum proprias rationes, in quibus diſtinguuntur, vt per ſe notum eſt, & docet Ariſtoteles 3. de anima, capite ſecundo.

V. Vnde argumentor tertiò, quia ſi quid obſtaret huic vniuerſalitati Metaphyſicæ, maxime, quod non omnes rationes entium abſtrahant à materia ſecundum eſſe: ſed hoc non obſtat, quia neceſſariò dicendum eſt, Metaphyſicam deſcendere ad conſiderandas plures rationes, ſeu quidditates entium, quæ ſine materia eſſe non poſſunt. Diſtinguit enim Metaphyſica ens finitum in decem prima genera prædicamentorum: rurſuſque ſubſtantiam in materialem & immaterialem diſtinguit: non poſſet enim ad immaterialem deſcendere, niſi eam à materiali diſcerneret, neque etiam poſſet hoc præſtare, niſi propriam rationem & quidditatem ſubſtantiæ materialis vt ſic, prius traderet: ſpectat ergo hoc ad A Metaphyſicæ munus: imò, cum nos immaterialia non niſi ad modum priuationum cognoſcamus, prius oportet ſcire quid materialis ſubſtantia, ſeu materia ſit, vt per carentiam eius immaterialem ſubſtantiam apprehendamus. Atque ita Ariſtoteles 7. & 8. Metaphyſicæ ex profeſſo diſputat de ſubſtantia materiali, & de principijs eius intrinſecis, quæ ſunt materia, & forma.

Rurſuſque idem argumentum in accidentibus fieri poteſt, vt in qualitatibus, relationibus, & ſimilibus. Sed peculiarem difficultatem inferunt quædam prima genera, quæ omnino materiam concernunt, vt ſunt quantitas, habitus, & ſitus, quorum rationes proprias Metaphyſica tradit, vt adæquatam diuiſionem entis, quæ ad nullam aliam ſcien-
B tiam pertinere poteſt, conficiat. Quartò, vel ſupponimus Metaphyſicam eſſe vnum habitum ſimplicem, vel collectionem plurium quaſi partialium. Si primum dicatur, neceſſe eſt conſequenter dicere Metaphyſicam præciſè conſiderare rationem entis vt ſic, & ad nullam particularem, ſeu minus vniuerſalem rationem entis deſcendere, quod eſt plane falſum, vt conſtat ex dictis Sect. præced. & patebit amplius ex dicendis. Sequela probatur, quia non poteſt idem habitus ſimplex attingere rationem communem ſecundum ſe ac pręciſam, & ad particulares deſcendere, vt declarabimus Sect. ſequenti. Si autem poſterius dicamus, ſcilicet ſolum eſſe vnum habitum collectione plurium partialium, nulla erit maior ratio conficiendi vnam ſcientiam, quæ verſetur circa
C ens vt ſic, & circa quædam entia, quam circa omnia in particulari: quia vtrumque æque commodè fieri poteſt collectione plurium.

VI. Præcedens opinio refutatur. Ariſtotelis inprimis teſtimonio.

Hæc vero ſententia ab omnibus fere ſcriptoribus vt à mente Ariſtotelis, & à veritate aliena reijcitur: expreſſe enim ipſe Ariſtoteles libro primo, capite 2. cum dixiſſet, *Sapientem ſcire omnia*, ſubdit, *ut poſſibile eſt ſcire non habentem ſingulariter eorum ſcientiã*: & infra hoc declarans dicit, *Eum qui habet uniuerſalem ſcientiam, quodammodo omnia ſcire, quæ ſubiecta ſunt uniuerſalibus*. Dicit autem, *quodammodo*, quia non ſcit illa ſimpliciter & ſecundum propria ex vi talis ſcientię, ſed quatenus ſub vniuerſali continentur. Clarius lib. 4. in principio diſtinguit hanc ſcientiam à cæteris, *quia ſpeculatur ens ut ens eſt, & quæ ei per ſe*
D *inſunt: nulla autem cęterarũ uniuerſaliter de ente prout ens eſt, conſiderant, ſed eius aliquam partem abſcindentes, quod ei accidit* (id eſt, conuenit) *ſpeculantur ut Mathematicæ ſcientiæ*. Diſtinguit ergo hanc ſcientiam à cæteris, quæ circa particularia entia verſantur: non ergo hæc conſiderat partem illam entis quam aliæ abſcindunt. Idem repetit libro ſexto à principio, vbi tres ſpeculatiuas ſciẽtias diſtinguit, Philoſophiã, Mathematicam, & naturalem Theologiam, quas diſtinguit tum ex abſtractione obiectorum, tum etiam conſequenter ex rebus, de quibus tractant, tum denique ex modo quo procedunt & demonſtrant, vt infra declarabimus. Atque hanc diuiſionem ſcientiarum ſpeculatiuarum ſecuti ſunt omnes Ariſtotelis interpretes, & fere omnes Philoſophi, vt latius
E traditur in primo Poſteriorum.

VII. Eſt ergo ſecunda ſententia ab his omnibus recepta, Metaphyſicam non conſiderare entia omnia, ſecundũ omnes gradus, ſeu rationes ſpeciales, prout à Philoſopho, vel Mathematico conſiderantur. Vnde Auerroes 2. Phyſicorum commentar. 22. ait, Metaphyſicam ſolum cõſiderare materiam, vt eſt quoddam ens: Phyſicam verò conſiderare illam, vt eſt ſubiectum formæ: & idem fere repetit 4. Metaphyſicor. comment. nono, & ſuper alia loca Ariſtotelis citata. Et Diuus Thomas eiſdem locis, & ſuper Boetium de Trinitate, in quæſtione de diuiſ. ſcient. articulo quarto, ad ſextum. Ratio etiam contra priorem ſententiam ſic explicari poteſt, quia tribus

Auerroes. D. Thom.

modis

modis intelligi poteſt hanc ſcientiam contemplari res omnes ſecundum proprias rationes earum.

Non ſola Metaphyſica eſt ſcientia.

Primo, vt non ſola ipſa, ſed aliæ ſcientiæ diſtinctę à Metaphyſica de eis ſpeculentur, ita tamen vt cognitio earum, quæ per alias ſciẽtias habetur, non ſit verè ac propriè ſcientifica, ſed alicuius ordinis inferioris: & ſolum appelletur ſcientia vulgari modo, quia habet aliquam certitudinem, vel ex ſenſu, vel ex aliqua fide humana: ad eum modum quo ſcientia ſubalternata, quando eſt ſine ſubalternante, ſcientia appellatur. Et hic modus declarandi hanc ſententiam falſus eſt: primò enim ſupponit falſam ſententiam de ſubalternatione aliarum ſcientiarum à Metaphyſica, de qua paulò poſt dicemus. Secundo ſupponit, alias ſcientias ſecluſa Metaphyſica non habere propriam euidentiã ex proprijs principijs, quod eſt planè falſum.

Aliæ ſciẽtię à Metaphyſica ex proprijs principijs habent omnimodã euidẽtiam.

Sequela patet, quia ſi habent hanc euidẽtiam, nihil illis deeſt ad veram & propriam rationem ſcientiæ: falſo ergo negatur cognitionem earum eſſe verè & propriè ſcientificam.

De Mathematica probatur.

Minor verò patet, quia eſt contra experientiam, nam Mathematica habet propria principia euidentia, & per ſe nota, ex quibus per euidentes demonſtrationes procedit, nec nititur aliquo teſtimonio, aut fide humana, vt per ſe notum eſt, ſed euidẽtia cogente intellectũ. Neque etiam nititur ſenſu, nam, per ſe loquendo, abſtrahit à materia ſenſibili, & conſequenter ab effectibus ſenſibilibus. Quod ſi aliquando vtitur figuris viſibilibus, ſolum eſt vt mens perfectè apprehendat terminos principiorum, vt poſſit intrinſecam eorum connexionem perſpicere.

VIII. De Philoſophia.

Philoſophia vero quamuis non habeat tãtam euidentiam ſicut Mathematica, habet tamen ſibi propriam & accommodatam: quia etiam non fundatur per ſe in humana auctoritate: quod ſi in aliqua parte ita procedit, quoad illam non eſt ſcientia, ſed mere fides & opinio, neque mutabit rationem ſuam, aut euidentior fiet propter cõnexionem cum Metaphyſica: fundatur ergo per ſe in euidentia ſuorum principiorum, quam etiam non habet primariò ex Metaphyſica, ſed ex habitu principiorum. Quod ſi quis dicat hanc euidentiam in Philoſophia ſolum eſſe à poſteriori, & ab effectibus per ſenſum cognitis: reſpondetur fatendo in nobis magna quidem ex parte ita contingere propter imperfectionem noſtram: tamen hoc nihil referre ad id, de quo agimus: nam illæ res Phyſicæ, quæ tam imperfectè per Philoſophiam cognoſcũtur à nobis, non cognoſcuntur perfectius aut euidentius per Metaphyſicam. Quod ſi res aliquæ naturales perfectiori modo cognoſci poſſunt ab intellectu humano corpori coniuncto, vt reuera poſſunt, in his expectatur maior euidentia à Metaphyſica, ſed in ipſa Philoſophia per ſe haberi poteſt: nam, licet incipiat per ſenſum, non tamẽ ſemper fundatur in illo, ſed vtitur illo vt miniſtro ad percipiendas per intellectum rerum naturas, quibus cognitis conficit demonſtrationem à priori per principia per ſe, & ex terminis euidentia intellectui, nec poteſt fingi alius modus, quo per Metaphyſicam habeatur perfectior ſcientia, aut euidentior huiuſmodi naturalium rerum: eſt ergo gratis confictus huiuſmodi dicendi modus.

IX. Aliter ergo intelligi poteſt, quod Metaphyſica tractet de omnibus entibus ſecundum omnes rationes eorum, ſcilicet, quia Metaphyſica, tanquã ſcientia vniuerſaliſſima, omnia hæc complectitur virtute & efficacia ſua (vt ſic dicam) etiam ſi aliæ ſcientiæ particulares aliquam partem huius obiecti poſſint attingere proprio & particulari modo, quãuis ſcientifico & in ſuo genere perfecto. Itaque ſicut cauſa particularis & vniuerſalis, ſenſus particularis & vniuerſalis, diſtincti ſunt, & vniuerſalis attingit quidquid particularis, quamuis non è contrario, ita exiſtimari poſſet de hac ſcientia & de cæteris. A Verumtamen hic etiam modus nihil habet probabilitatis: primò, quia, vt ex diſcurſu proxime facto ſumi poteſt, nullus eſt poſſibilis naturalis modus demõſtrandi proprias res Phyſicas, aut Mathematicas, altior ac perfectior quam is quem ſeruant ipſæ ſcientiæ particulares: ergo ſuperflue & ſine cauſa ponuntur ſciẽtiæ particulares diſtinctæ, ſi eſt vna vniuerſalis, quæ ad illa omnia deſcendat. Deinde, quia hæ ſcientiæ non ſunt excogitandæ, vt facultates ſeu potentiæ diſtinctæ, ſed vt habitus eiuſdem facultatis proprijs illius actibus acquirendi, vt ad ſimiles actus eliciẽdos illam facilem reddant: ergo ſi Metaphyſica ſpecularetur res, verbi gratia, naturales ſecũdum proprias rationes earum, vt ſic, non acquireretur per actus nobiliores quam ſint ij, quos Philoſophia de eiſdem B rebus exercere poſſet, quia neque quoad eam partẽ haberent maiorem euidentiam, neque altiora principia: ergo nulla eſſe poſſet ratio multiplicandi hos habitus circa eaſdem res: neque potentia indigeret habitu facilitante ad illos actus, circa quos iam haberet Philoſophicam ſcientiam.

X. Tertio itaque modo intelligi illa opinio poteſt cõfundendo omnes ſcientias in vnam Metaphyſicam, ita vt intelligamus has denominationes, vel conceptus Mathematicæ, Philoſophiæ, ac Metaphyſicæ ſolũ eſſe denominationes, ſeu conceptus inadæquatos eiuſdem ſcientię. Et hic ſenſus pertinet magis ad quæſtionem de diſtinctione ſciẽtiarum, vt ſunt quidam habitus, vel qualitates, quam ad quæſtionem de obiecto, quam modo tractamus. Certum eſt enim ex C dictis Metaphyſicam, ſecundum illum conceptum obiectiuum, qui huic voci reſpondet, non verſari circa res omnes in particulari, quia hoc ipſo quod mens verſari intelligitur circa res naturales, vel Mathematicas vt ſic, iam intelligitur tranſilire terminos Metaphyſicæ, & Philoſophia, vel Mathematica vti. Sicut quamuis memoria non diſtinguatur ab intellectu re ipſa, ſed ratione formali obiectiua, non dicetur proprie & formaliter verſari circa res vt præſentes, ſed ſolum circa præteritas vt ſic. Addo deinde (quidquid ſit de illis tribus ſcientijs, Philoſophia, Mathematica, & Metaphyſica, quo modo vnaquæque earum per ſe vna ſit, quod paulò poſt breuiter attingemus) per ſeſe incredibile eſſe eas omnes verè ac propriè vnicam ſcientiam humanam eſſe. Primo D quidem, quia hoc per ſe notum viſum eſt omnibus fere Philoſophis. Secundo, quia agunt de rebus omnino diuerſis, & fere nullam inter ſe habent connexionem, quantum ad ea, quæ ſunt propria vniuſcuiuſque. Tertio, quia multum differunt in modo procedendi: nam Philoſophus vix recedit à ſenſu: Metaphyſicus verò procedit per principia vniuerſaliſſima & maxime abſtracta: Mathematicus verò medio quodam modo procedit; qui modi procedendi oriuntur ex illa vulgari triplici abſtractione à materia. Quod ſi hæ tres ſcientiæ diſtinctæ ſunt, non minus diſtinguitur Metaphyſica ab alijs duabus, quã aliæ duæ inter ſe, quia res à materia ſeparatæ, de quibus tractat, non minus imò magis diſtant à cæteris, quam reliqua omnia inter ſe, tum in perfectione entis, E tum in abſtractione, tum etiam in modo ratiocinandi, & difficultate ac ſubtilitate ipſiuſmet ſciẽtiæ: cum ergo Mathematica diſtincta à Philoſophia ſit omnium conſenſu ob diuerſam abſtractionem, modumque procedendi omnino diuerſum, idem maiori ratione cenſendum eſt de Metaphyſica reſpectu illarum: ergo non verſatur circa res omnes, quas aliæ ſcientiæ conſiderant ſecundum proprias rationes, quibus ab eis conſiderantur.

Opinio tenenda, & pro ea prima concluſio.

HAec poſterior ſententia vera eſt, & tenenda, quam vt diſtinctius proponamus, & confirmemus,

mus, & vt clarius conſtet, de quibus rebus nobis in diſcurſu huius doctrinæ tractandum ſit, nonnullæ propoſitiones ſubijciendæ ſunt. Dico ergo primò, quamuis hæc ſcientia cõſideret ens in quantum ens, & proprietates, quæ ipſi vt ſic per ſe conueniunt, nõ tamen ſiſtit in præciſa, & quaſi actuali ratione entis vt ſic, ſed ad aliqua inferiora conſideranda deſcendit ſecundum proprias eorum rationes. Tota hæc aſſertio conſtat ex dictis in præcedente ſectione: & quoad priorem partem de ente, in quantum ens, confirmari poteſt ex adductis inter referendam ſecundam ſententiam. Quoad alteram vero partem confirmari poteſt ex dictis circa primam ſententiam: & ſtatim amplius declarabitur. Solum eſt animaduertendum, quod Dialectici dicunt, genus conſiderari poſſe, vel vt totũ actuale, vel vt potentiale, ſeu (quod idem eſt) conſiderari poſſe, vt abſtractum abſtractione præciſiua, id eſt, ſecundum id tantum, quod in ſua ratione formali actu includit in ſuo conceptu obiectiuo ſic præciſo, vel abractione totali, vt abſtrahitur tanquam totum potentiale includens inferiora in potentia: hoc (inquam) quod de genere dicitur, poſſe ſuo modo applicari ad ens in quantũ ens: nam & habet ſuam rationem formalem, quaſi actualem, quæ præciſa ſecundum rationem conſiderari poteſt, & inferiora habet, quæ ſuo modo in potentia includit ſecundum rationem. Quando ergo ratio aliqua communis aſſignatur, vt adæquatum obiectum alicuius potentiæ, vel habitus, non ſemper aſſignatur, vt eſt quid actuale, & omnino præciſum abſtractione formali, ſed vt includit aliquo modo inferiora: ſicut ens naturale, vel ſubſtantia materialis dicitur eſſe ſubiectum adæquatum Philoſophiæ, non tantum ſecundum præciſam rationem ſubſtantiæ materialis, vt ſic, ſed etiam ſecundum proprias rationes inferiorum ſubſtãtiarum materialium, corruptibilium, vel incorruptibilium, &c. Sic ergo cum Metaphyſica dicitur verſari circa ens in quantum ens, non eſt exiſtimandum ſumi ens omnino ac formaliter præciſum, ita vt excludantur omnia inferiora, ſecundum proprias rationes, quia hæc ſententia non ſiſtit in ſola conſideratione illius rationis formalis actualis: ſumenda ergo eſt illa ratio, prout includit aliquo modo inferiora.

Ens concipi põt, & quaſi totũ actuale & vt totum potentiale.

Quid intelligẽdum qñ Metaphyſica dr̃ conſiderare ens in quantũ ens.

XII. Quas rationes in particulari ſpeculetur Metaphyſ. quas non item. Ariſtotel.

Dico ſecundò; Hæc ſcientia non conſiderat omnes proprias rationes, ſeu quidditates entium in particulari, ſeu vt talia ſunt, ſed ſolum eas, quæ ſub propria eius abſtractione cõtinentur, vel quatenus ſunt cum illa neceſſariò coniunctæ. Hæc eſt mens Ariſtotelis, & auctorum, quos citaui in ſecunda ſententia, & aliorum, qui de hac ſcientia ſcripſerunt. Qui omnes diſtinguunt triplicem abſtractionem in ſcientijs ſpeculatiuis, & realibus, quales ſunt tres ſupra numeratæ, Phyſica, Mathematica, & Metaphyſica: nam de alijs ſcientijs vel moralibus, vel rationalibus, vel practicis alia eſt ratio, & modus conſiderandi vnitatem obiecti, vel ex fine ſcientiæ, vel ex modo procedendi, de quo aliàs. Illæ ergo tres ſcientiæ in aliqua abſtractione conueniunt, nam omnes conſiderant de rebus in vniuerſali: differunt tamen in abſtractione quaſi formali, & præciſiua à materia, nam Philoſophia quamuis abſtrahat à ſingularibus, non tamen à materia ſenſibili, id eſt, ſubiecta accidentibus ſenſibilibus, ſed ea potius vtitur in ſuo ratiocinandi modo. Mathematica verò abſtrahit quidem ſecundum rationem à materia ſenſibili: non autem ab intelligibili, quia quantitas quantumuis abſtrahatur, non poteſt concipi, niſi vt res corporea & materialis. Metaphyſica vero dicitur abſtrahere à materia ſenſibili & intelligibili, & nõ ſolum ſecundum rationem, ſed etiam ſecundum eſſe, quia rationes entis, quas conſiderat, in re ipſa inueniuntur ſine materia: & ideo in proprio & obiectiuo conceptu ſuo per ſe non includit materiam. De qua tri- A plici abſtractione, & partitione harum trium ſcientiarum per has abſtractiones ex profeſſo diſſeritur in libris Poſteriorum. Nunc nobis ſufficiat hactenus non eſſe inuentam aptiorem rationem diſtinguendi has ſcientias, & aliunde hanc videri ſatis cõuenientem: nam, cum hæ ſcientiæ ſint de rebus ipſis, ſintque maximè ſpeculatiuæ, ideoque abſtractione vtantur, vt conſtituant obiectum ſcibile, de quo poſſint demonſtrationes fieri: rectè ex diuerſo modo abſtractionis intelligitur variari obiectum ſcibile vt ſic: & ideo ſolet dici hæc abſtractio, quatenus in ipſo obiecto fundamentum habet, ratio formalis ſub qua talis obiecti in ratione ſcibilis. Item, quia res eò ſunt perfectius intelligibiles, quo magis abſtrahunt à materia: & ſimiliter cognitio, quo eſt de obie- B cto immaterialiori, & conſequenter abſtractiori, eò eſt certior: & ideo ex diuerſo gradu abſtractionis, ſeu immaterialitatis, rectè cõſideratur varietas obiectorum ſcibilium, & ſcientiarum. Ex hac autem recepta doctrina facile intelligitur, & probatur aſſertio poſita, quia ſcientia non tranſgreditur limites ſui obiecti formalis, ſeu rationis formalis, ſub qua ſui obiecti: conſiderat autem quidquid ſub illa continetur: ergo hæc ſcientia conſiderat omnia entia, ſeu rationes entium, quæ ſub prędicta abſtractione continentur: & vltra non progreditur, nam cætera ad Phyſicam, vel Mathematicam ſpectant.

Sciẽtiæ ſpeculatiuæ reales qualiter ĩ abſtractione conueniant, differãt qualiter.

Modus diſtinguendi ſcientias per diuersã abſtractionẽ à materia quã aptus.

XIII. Vt hoc autem clarius intelligatur, dico tertiò. Hæc ſcientia ſub ratione entis conſiderat rationem ſubſtantiæ, vt ſic, & rationem etiam accidentis. De C hac aſſertione nullus dubitat: & patet facile ex principio poſito, quia illæ duæ rationes abſtrahunt à materia ſecundum eſſe: vt enim ſupra diximus, & rectè notauit Diuus Thomas in prolog. Metaphyſicæ, nõ ſolum dicuntur abſtrahere à materia ſecundum eſſe illæ rationes entium, quæ nunquam ſunt in materia, ſed etiam illæ, quæ poſſunt eſſe in rebus ſine materia, quia hoc ſatis eſt, vt in ſua ratione formali materiam non includant, neque illam per ſe requirant. Accedit etiam, quod hæ rationes ſunt ſcibiles, & habere poſſunt attributa, veluti adæquata & propria, & ad aliam ſcientiam non ſpectant: pertinent ergo ad hanc: non poteſt enim intellectus humanus, ſi perfectè ſit diſpoſitus, carere huiuſmodi ſcientia. Vnde, ſicut Philoſophia conſiderans de varijs ſpe- D ciebus ſubſtantiarum materialium, conſiderat ſubinde communem rationem materialis ſubſtantiæ, & adæquata principia, & proprietates eius: ruſuſque agens de varijs ſpeciebus viuentiũ, conſiderat communem rationem viuentis, vt ſic, & propria principia, & proprietates eius: ita ſcientia humana (vt ſic dicam) conſiderans varios gradus & rationes entium, neceſſe eſt, vt conſideret communem rationem entis. Item cum varias ſubſtantias ſpeculetur, & varia accidentia, neceſſe eſt, vt conſideret communes ratio nes ſubſtantię, & accidentis: hoc autem non præſtat, niſi per hanc vniuerſalem, & principem ſcientiam.

Rationem ſubſtãtiæ vt ſic, & accidẽtis vt ſic, cõſiderat Metaphyſica. D.Thom. Quid ſit abſtrahere à materia ſecundũ eſſe.

XIV. Atque hinc conſtat (ne eadem repetamus) idem dicendum eſſe de omnibus rationibus communi- E bus, quæ ſub ente, ſubſtantia, & accidente ita abſtrahi poſſunt, vt ſint in rebus ſine materia: huiuſmodi ſunt ratio entis creati vel increati, ſubſtantiæ finitæ, aut infinitæ, & ſimiliter accidentis abſoluti, vel reſpectiui, qualitatis, actionis, operationis, aut dependentiæ, & ſimilium. De quibus obſeruandum eſt, plures poſſe abſtrahi rationes commuues rebus materialibus, & immaterialibus, quarum conſideratio iuxta principium poſitum in rigore deberet ad hanc ſcientiam ſpectare, vt eſt communis ratio viuentis, quæ abſtrahi poteſt à rebus materialibus & immaterialibus: item communis ratio cognoſcentis & intelligentis, ſicut etiam communis ratio entis neceſſarij, ſeu incorruptibilis ab hac ſcientia conſiderantur:

Quæ aliæ rationes ſub ente ad Metaphyſicam cõſiderationem pertineant. Notatu dignum.

tur: tamen quia plures ex prædictis rationibus, vt à nobis cognoſcuntur, non niſi ex diuerſis animarum gradibus cognoſci poſſent, ideo nihil de illis poteſt hic conuenienter dici, præter ea, quæ in ſcientia de anima dicuntur: ideoque in eum locum ea prædicata reijcimus, quæ ex operationibus vitæ ſumuntur, & communia ſunt.

Prædicata ſolis immaterialibus rebus communia, huius ſunt conſiderationis.

Secundò vlterius à fortiori infertur pertinere ad hanc ſcientiam tractare in particulari de omnibus entibus ſeu rationibus entium, quæ non niſi in rebus immaterialibus inueniri poſſunt, vt eſt communis ratio ſubſtantiæ immaterialis, ratio primæ, ſeu increatæ ſubſtantiæ, & ſpiritus etiam creati, & omnium ſpecierum, ſeu intelligentiarum, quæ ſub ipſo continentur. Solum eſt attendendum, has ſubſtantias præſertim creatas, valdè imperfectè poſſe naturaliter cognoſci, ad ſummum ſecundum quaſdam communes rationes, & negatiuos conceptus, non tamen ſecundum proprias, & ſpecificas differentias: eo tamen modo, quo cognoſci poſſunt, ad hanc ſcientiam potiſſimum pertinere earum contemplationem, vt ſupra dictum eſt. Non enim pertinet proprie, & per ſe ad Phyſicam niſi fortaſſe ſecundum quandam rationem communem extrinſecam, & non ſatis certã, ſcilicet quatenus Angeli ſunt motores cœleſtium orbium; per ſe autem, & quoad cognitionem eſſentiæ & proprietatum intelligentiarum, quæ naturaliter haberi poteſt, excedunt Phyſicam facultatẽ, quia ſunt à ſenſibus remotiſſimæ, & ideo earum cognitio difficilior eſt, & altior. Pertinet ergo ad hanc ſcientiam, quæ hominem perficit ſecundum id, quod in eo præſtantiſſimum eſt, & in quo eius fœlicitas naturalis, magna ex parte conſiſtit, id eſt, in contemplatione rerum altiſſimarum, vt Ariſtotel. dixit 10. Ethic. cap. 7. Ariſtoteles.

XV. Communis ratio cauſæ, & quatuor generũ cauſarum, & potiſſimæ illarum cauſalitates ad Metaphyſicam ſpectant.

Tertiò colligitur ex dictis pertinere ad hanc ſcientiam tractare de communi ratione cauſæ, & de ſingulis cauſarum generibus, vt ſic, & de primis ac potiſſimis cauſis ſeu rationibus cauſandi totius vniuerſi. Declaro ſingula, quia inprimis ratio cauſæ & effectus, vt ſic, ex ſe communis eſt rebus materialibus & immaterialibus: nam in Deo, qui ſumme immaterialis eſt, ratio cauſæ reperitur, & in angelis ratio effectus, & omnibus entibus creatis, quatenus entia finita ſunt, commune & eſſentiale eſt, vt ab aliqua cauſa emanent, & ad ipſa etiam creata entia, vel materialia vel immaterialia ſecundum communem rationem aliquod genus operationis, vel cauſalitatis pertinet. Rurſus hæc ratio cauſæ non tantum ſecundum communem rationem cauſæ, ſed etiam ſecundũ ſpeciales & diſtinctos cauſandi modos ex ſe abſtrahit à materia ſecundum eſſe: nam ratio cauſę efficientis, vt ſic, per ſe non requirit materiam, & multò minus ratio finis. Item hæc ratio agentis liberi, & à propoſito. Itẽ ratio cauſæ exemplaris, ſeu ratio cauſę agentis per proprium exemplar, vel ideam. Rurſus cauſa materialis & formalis, quamuis prout in ſubſtantijs reperiuntur, nõ videantur à materia abſtrahere: tamen quatenus ſecundum communes rationes ſuas à ſubſtantijs & accidentibus abſtrahunt, à materia etiam ſeparantur: pertinet ergo ad Metaphyſicam hæc genera cauſarum diſtinguere, & ſingulorum rationes explicare. Et quia ipſa Sapientia eſt, & ſuprema naturalis ſcientia, ad eam pertinet primas rerum cauſas, vel potius primas rationes cauſandi in prima cauſa conſiderare: eiuſmodi autem ſunt ratio cauſæ efficientis & finalis: hæ namque ſecundum ſuam perfectionem ſupremam nec materiam requirunt, neque ipſam, aut aliud genus cauſæ ſupponunt, neque imperfectionem requirunt, ſed per ſe ac primario in prima cauſa, quæ eſt Deus, coniunguntur: ſecus vero eſt de ratione materiæ ac formæ: hæ namque neceſſario ſupponunt aliã cauſam priorem à qua oriantur ſaltem efficienter, & finaliter, & ideo non computantur inter cauſas ſeu rationes cauſandi ſimpliciter primas, & ideo earum exacta cognitio non pertinet ad Metaphyſicum, niſi ſecundum rationes communes talium cauſarum, non tamen ſecundum eas res, in quibus tales rationes cauſandi reperiuntur, quæ ſunt materia & forma ſubſtantialis: Nam licet hæ à Metaphyſica attingantur, tamen integra earum ſcientia à Philoſopho traditur.

XVI. Illud denique circa hoc conſiderãdum eſt, varijs, ſcilicet, titulis ſeu rationibus pertinere ad Metaphyſicum hanc cauſarum conſiderationem: nam ſi virtus cauſandi, vel cauſalitas ipſa, vel relatio inde reſultans, conſiderentur, vt ſunt entia quædam, pertinent ad hanc ſcientiam, vt obiectum eius, non quidem, vt adæquatum (vt quidam falſo dicebant, quod ſupra tetigimus.) ſed vt pars obiecti, quia hæc tantum ſunt quædam entia, ſeu modi entium, non uero in ſe concludunt totam latitudinem entis. Si vero conſideretur ratio, vel virtus cauſę in ordine ad ipſam cauſam, ſcilicet, quatenus eſt proprietas, ſeu attributum eius rei, quæ cauſa dicitur, ſic pertinet ad hanc ſcientiam conſiderare, de cauſa, non vt de obiecto, vel parte obiecti, ſed vt de attributo quodam obiecti, vel partis eius: atque hoc modo, quia hæc ſcientia conſiderat de Deo, conſequenter in eo conſiderat rationem primæ cauſæ finalis, efficientis, & exemplaris, & conſiderans de Angelis, inquirit quam virtutem cauſandi habeant in reliqua entia, & tractans de ſubſtantia, vt ſic, ſpeculatur, quam cauſalitatem habeat circa accidentia, & ſic de alijs. Denique conſideretur ratio cauſæ in ordine ad effectum: id eſt, quatenus eius cognitio neceſſaria eſt, ad exactam effectus cognitionem, ſic etiam pertinet ad hanc ſcientiam cauſarum cognitio, non vt obiectum, neque vt proprietas obiecti, ſed vt principium, ſeu cauſa obiecti ſeu partis eius.

XVII. An mẽne rationalis conſideratio ſit Metaphyſici muneris.

Duæ vero ſuperſunt difficultates circa dicta. Vna eſt de anima rationali, an eius conſideratio ad Metaphyſicum pertineat, ſiue in ratione entis, ſiue in ratione cauſæ conſideretur: Eſt enim hęc anima ſubſtantia quædam immaterialis, & conſequenter abſtrahit à materia ſecundum eſſe, vnde etiam abſtrahit in proprijs operationibus ſuis. Hac ergo ratione videri poteſt propria & ſpecifica conſideratio huius animæ ad hanc ſcientiam pertinere. Quod videtur confirmare Ariſtot. 1. de partib. c. 1. ſignificans Phyſicum non conſiderare de omni anima. In contrariũ vero eſt, quia anima rationalis etiã, vt rationalis eſt, eſt forma naturalis habens eſſentialem ordinem ad materiam, & vt ſic, eſt principium ſuarum operationum, etiam earum quas per corpus exercet etiam ſecundum eum peculiarem modum, quo ab homine exercentur. Sed hæc controuerſia tractari ſolet ex profeſſo in principio librorum de Anima, vbi videri poteſt Cardin. Toletus quæſt. 2. procœmiali. Ariſtotel. Toletus.

XVIII. Nunc breuiter dicitur huius animæ conſideratio nem remittendam eſſe in poſtremam & perfectiſſimam partẽ Philoſophiæ naturalis. Primò, quia ſciẽtia de homine, vt homo eſt, Phyſica eſt: eiuſdem autem artificis eſt de toto, & de eſſentialibus eius partibus conſiderare. Deinde, quia licet anima habeat eſſe ſubſiſtẽs & ſeparabile à materia quantũ ad actualem coniunctionem: non tamen quantum ad aptitudinem, nec quantum ad ordinem ad materiam, & conſequenter, neque quantum ad perfectam cognitionem, tam eſſentiæ, quam proprietatum & operationum eius; omnis autem cognitio per materiam Phyſica eſt. Non eſt ergo dubium, quin cognitio animæ quantum ad ſubſtantiam eius, & proprietates per ſe illi conuenientes, & modum, ſeu ſtatum exiſtendi, vel operandi, quem habet in corpore, ad Phyſicũ pertineat. De ſtatu vero animæ ſeparatę, & modo operandi, quẽ in eo habet, conſiderare, putant aliqui

aliqui ad Metaphyſicum per ſe pertinere: quod eſt probabile, quia ſecundum eam rationem videtur omnino fieri abſtractio à materia, & nihil de anima, prout in illo ſtatu cognoſci poſſe, niſi per analogiam quandam & proportionem ad reliquas ſubſtantias immateriales: nihilominus tamẽ, quia ad perfectionem ſcientiæ ſpectat integrè atque complete ſubiectum ſuum conſiderare, commodius hæc omnia in Philoſophia tractantur, maximè, quia hæc conſideratio animæ & ſtatuum eius, quaſi in partes diuiſa, & in diuerſis ſcientijs tradita, prolixitatem parit & cõfuſionem: & ideo in diſcurſu huius operis à conſideratione animæ rationalis, tam coniunctæ, quam ſeparatæ abſtinebimus. Preſertim, quia etiam de angelis propter eandem cauſam perpauca dicturi ſumus, quia integra eorum conſideratio & contemplatio à Theologis meritò iam vſurpata eſt, quam totam huc traducere alienum eſſet à naturali ſcientia, & conſequenter à noſtro inſtituto: res autem obiter attingere, aut imperfectè tractare, aut nullius, aut paruæ vtilitatis eſſet. Atque eadem fere ratio eſt de cognitione Dei, quamuis, quia de Deo plura poſſunt naturaliter cognoſci, quam de intelligentijs, & quia eius cognitio naturalis, magis eſt ad perfectionem huius ſcientiæ neceſſaria, nonnulla de ipſo dicemus, quatenus vel à Philoſophis tacta ſunt, vel ratione naturali inueniri poſſunt.

XIX. Altera difficultas erat de communibus rationibus ſubſtantiæ materialis & alijs, quæ materiam includunt, vel ſine materia eſſe non poſſunt: hæc vero in argumentis tangitur, & in ſolutionibus eorum expedietur.

XX. *Rationibus oppoſitę ſententiæ ſatiſfit.*

Ad primam ergo rationem dubitandi in principio poſitam ſolutio patet ex dictis: Non eſt enim neceſſe, vt ſi ſcientia, quæ conſiderat vniuerſalem rationem, in particulari deſcendat ad omnia, quæ ſub tali ratione continentur, ſed ſolum ad ea, quæ eandem rationem ſcibilis, ſeu eandem abſtractionem participant. Quocirca quamuis conſiderando conuenientiam realem in communi ratione entis, non videatur eſſe maior ratio de quibuſdam entib. particularibus, quam de alijs, vt ſub hanc ſcientiam cadãt ſecundum proprias rationes, conſiderando tamen conuenientiam in abſtractione à materia ſecundum eſſe, quæ eſt inter quaſdam ſpeciales rationes entiũ, cum ipſamet communi & abſtractiſſima ratione entis, datur ſufficiens ratio ob quam hæc ſcientia ad particularia quædam entia deſcendat, & non ad alia.

Quorũdã entium in particulari conſideratio cur ad Metaphyſicam pertineat, non vero aliorum.

XXI. Ad primum vero fundamentum primæ ſententiæ ſumptum ex Ariſtotelis teſtimonijs patet reſponſio ex dictis, dicitur enim hæc ſcientia vniuerſaliter cõſiderare de ente, quia abſtractiſſimam rationem entis in quantum ens conſiderat, & de omnibus, quæ in eadem abſtractione & ratione ſcibilis cum illa cõueniunt. Et eodem modo dicitur tractare de omnibus rebus, ſcilicet, quatenus entia ſunt, & quia docet principia generalia, & communia omnibus rebus.

Difficilis Ariſtotelis locus exponitur.

Specialem verò difficultatem videntur habere verba illa, libro quarto, textu ſecundo, vbi dicitur huius ſcientiæ eſſe conſiderare ens & eius ſpecies, ac ſpecies ſpecierum. Quidam reſpondent eam diſtributionem eſſe accommodate intelligendam, ſcilicet, de ſpeciebus entis proximis & remotis ſub eadem abſtractione ſcibilis contentis. Sed melius Diuus Thomas, & alij antiqui, quos Fonſeca ſequitur, ad hoc reſpondent, aliter conſtruendo litteram Ariſtotelis, quæ ſic habet ſecundum verſionem antiquam: *Entis in quantum ens quaſcunque ſpecies ſpeculari unius eſt ſcientiæ genere, & ſpecies ſpecierum.* In quibus verbis illa duo *& ſpecies ſpecierum* æquiuoca ſunt: poſſunt enim coniungi, ita vt vnum determinet aliud, & referantur ad ens, & ad ſpecies ſpecierũ entis, & hunc ſenſum ſignificat clare verſio Argyropoli, & in eo procedit expoſitio data. Alter verò poſſunt illa duo verba diſiungi, & ad diuerſa referri, ſcilicet, ad ſpecies rerum ſcibilium, & ad ſpecies ſcientiarum, & hoc rectè ſignificauit Fonſeca vertens hoc modo: *Entis quotquot ſunt ſpecies, unius ſcientiæ genere eſt, & ſpecies ſpecierum contemplari*: atque ita ſenſus erit, vnius ſcientiæ genere eſſe contemplari ſpecies entis in communi, & in genere: variarum tamen ſpecierum ſcientiarum eſſe contemplari varias ſpecies entis ſecundum proprias & ſpecificas rationes ſcibilis. Atq; ex hoc ſenſu confirmatur noſtra ſentẽtia: nam ſi per ſcientiam vnam intelligamus in rigore commune genus ſcientiæ, ex hoc loco habetur non pertinere ad aliquam ſcientiam in ſpecie contemplari omnia entia ſecundum omnes ſpecificas rationes eorum, ſed hoc pertinere ad genus ſcientiæ ſpeculatiuæ in communi: Ad ſcientias autem ſpecificas ſpectare particularia obiecta ſcibilia ſecundum proprias rationes eorum. Si autem per ſcientiam vnam in genere intelligamus ſcientiam generalem ratione obiecti, qualis eſt Metaphyſica, ſic etiam ex hoc loco habetur huiuſmodi ſcientiam ſolum conſiderare omnes ſpecies entis ſub communi ratione entis, vel ſubſtantiæ: ſciẽtias autẽ ſpeciales conſiderare ſpecies entis ſub proprijs & ſpecificis rationibus.

XXII. *Vna humana ſcientia acquiſita omnia ſcibilia ambire non poteſt ſecundum proprias rationes.*

Ad ſecundum reſpondetur non poſſe dari vnam ſcientiam humanam, & proprijs actibus humani ingenij acquiſitam, quæ vniuerſaliter illud perficiat quoad omnia ſcibilia ſecundum omnes rationes eorum, alioqui non ſolum illæ tres ſcientiæ ſpeculatiuæ, Philoſophia, Mathematica, & Metaphyſica, ſed etiam morales, & rationales, ac denique omnes in vnam coaleſcerent, quæ eſſet adæquata perfectio intellectus humani, quod eſt incredibile, quia cum actus, & diſcurſus humani ingenij, ſunt tam varij & tam particulares & diſtincti, atque independentes inter ſe, non eſt veriſimile fieri poſſe, vt omnes concurrant ad eandem ſcientiam generandam. Neque id eſt neceſſarium ad effectum, de quo in argumento fit mentio, ſcilicet, ad iudicandum de diuerſitate rerum diſtinctarum, quæ ad diuerſas ſcientias pertinere dicuntur, quia vnaquæque ſcientia tradens cognitionem ſui Obiecti ſufficienter reddit facilem intellectum ad diſtinguendum illud à reliquis, ſi tamen reliqua cognoſcantur, vnde duæ ſcientiæ poſſunt ſeſe iuuare & concurrere ad huiuſmodi iudicia, maximè ſi vna præbeat veluti formale medium: alia vero, quaſi miniſtret materiam, cui medium illud applicatur. Ita enim fere in propoſito contingit, vt enim intellectus iudicet, & demõſtret, vnum eſſe diuerſum ab alio, verbi gratia, equum à leone, ex Metaphyſica ſumit formale medium, quod eſt ratio diuerſitatis, ſeu quid ſit eſſe diuerſum, & illud applicat ſeu attribuit equo & leoni, quorum conceptus ſeu rationes ex Philoſophia ſumit, tamen quia medium eſt quaſi formale demonſtrationis, ideo talis demonſtratio, Metaphyſica cenſetur, & hoc modo dicitur eſſe Metaphyſicæ munus diuerſitatem in rebus oſtendere, & eodem modo dicitur demonſtrare quidditates rerum: quia medium demonſtrandi quidditatem in ratione quidditatis, Metaphyſicum eſt, quia rationem quidditatis vt ſic cognoſcere, proprium eſt Metaphyſicæ.

XXIII. Ad tertium reſpondent aliqui diſtinguendam eſſe in Metaphyſica duplicem rationem. Vna eſt ſciẽtiæ particularis, ſub qua ratione negant attingere materialia, vt ſic. Alia eſt, quatenus eſt communis ars, alijſque ſcientijs, vel artibus præeſt: hoc enim munus tribuit illi Ariſtotel. in hoc proœmio & primo Poſter. cap. 7. tex. 23. vbi per ſcientiam omnium Dominam Metaphyſicam intelligit, vt omnes exponunt, ſub hac ergo ratione dicunt, Metaphyſicam cognoſcere res materiales, vt materiales ſunt, imo & materiam iſtam, quatenus pura potentia paſ-

ſiua eſt; quod ſi obijcias, quia non poteſt ſciẽtia tranſgredi obiectum ſuum, ſub eadem diſtinctione reſpondent; id verum eſſe de ſcientia, vt particularis ſcientia eſt: non verò vt communis ars. Verumtamẽ diſtinctio & reſponſio maiori indigent declaratione. Nam illæ duæ rationes non diſtinguuntur ex natura rei in habitu Metaphyſicæ, tãquam duæ partes eius in re ipſa diſtinctæ, ſed ſolum conſideratione, & præciſiua abſtractione noſtra per inadæquatos conceptus: nam Metaphyſica non niſi ratione ſui obiecti abſtractiſſimi, & vniuerſaliſſimi dicitur eſſe vniuerſalis ſciẽtia, & principia vniuerſalia tradere, ideo que poſſe alias ſcientias iuuare: ergo non poteſt illa duo munera diuiſim (vt ſic dicam) ſeu per diuerſas ſui partes præſtare, ſed ſimul, dum ſuum obiectum proprium perfecte tractat, conſequitur quidquid perfectionis habet ſuper alias ſcientias, & cõfert omnem vtilitatem, quam ad illas præſtare poteſt: illa ergo partitio eſt tantum ſecundum rationem noſtrã. Igitur fieri non poteſt, vt Metaphyſica tranſcendat rationem formalem ſui obiecti, tam ſecundum vnã rationem, quam ſecundum aliam. Et confirmatur: nam ſi Metaphyſica, vt eſſe dicitur vniuerſalis, tranſcendit abſtractionem ſuam, & in rebus materialibus, quatenus tales ſunt, verſatur: ergo in hoc nullum habet terminum, aut limitem, ſed ad omnia obiecta aliarum ſcientiarum ſecundum omnes rationes eorum deſcendet, & ſic inciditur in omnia incommoda, quæ contra alias ſententias intulimus. Sequela vero patet, tum quia ſi ex ratione formali obiecti non aſſignatur talis terminus, non eſt vnde aſſignetur: tũ quia ſi Metaphyſicus attingit proprium obiectum Philoſophiæ, v.g. vt conſtituat illud, etiam attingeret omnium ſcientiarum obiecta, & in ipſa Philoſophia oporteret omnes ſpecies naturalium entium contemplari, vt ſi forte plures ſunt Philoſophiæ, earum obiecta ſecernat, ſi verò eſt vna, quomodo ex tot rebus vnum eius obiectum conſletur, declaret.

XXIV. Exiſtimo ergo, Metaphyſicam ſub nulla ratione conſideratam tranſilire proprie rationem formalem ſui obiecti, nec attingere materialia, niſi concernendo aliquo modo abſtractionem ſuam: nec denique eſſe vniuerſalem, aut deſeruire ad alias ſcientias, niſi ſub ea ratione, qua perfecte exhaurit obiectũ ſuum. Vt autem hoc declarem; dico inprimis, Metaphyſicam non attingere rationem ſubſtantiæ materialis, & alias ſimiles, quæ ſine materia non reperiuntur, niſi quatenus illarum cognitio propria neceſſaria eſt ad tradendas generales diuiſiones entis in decẽ ſumma genera, & alias ſimiles, vſque ad propria obiecta aliarum ſcientiarum præſcribenda: hoc enim munus proprium eſt huius ſcientiæ, vt ſumitur ex 6. 7. & 8. Metaphyſicæ, & quia ad nullam aliam ſcientiam hoc pertinere poteſt, vt per ſe facile conſtat. Item, quia ſine his diuiſionibus non poſſet Metaphyſica ſuum obiectum exacte cognoſcere, nec ſecundum communem rationem entis, quæ cum analogia ſit, non ſatis diſtinctè cognoſcitur, non diſtinguendo modos, quibus contrahi poteſt, neque ſecundum eas proprias & ſpeciales rationes, quæ à Metaphyſica per ſe & exacte contemplandæ ſunt, quia non poteſt has rationes perfecte attingere, niſi ab alijs eas ſeparet ac diſtinguat.

XXV. Secundò dicitur, quoniam rationes vniuerſales, quas Metaphyſica conſiderat, tranſcendẽtales ſunt, ita vt in proprijs rationibus entium imbibãtur, hinc fieri, ut dum Metaphyſicus attingit nonnullos gradus entium, quæ materiam includunt, vt ab illis ſeparet cæteros gradus, qui ad ſe directe & per ſe pertinent, de illis abſtracte conſideret rationes & proprietates, quæ communes ſunt entibus abſtrahentibus à materia, & ipſis etiam materialibus entibus, etiam vt talia ſunt, ſpecificatiuè conueniunt. Vt, verbi gratia, diſtinguit Metaphyſica ſubſtantiam in ma-
A terialem & immaterialem, vel vt ſubſtantiæ immaterialis propriam rationem & conſiderationem aſſumat, vel, quia ad ſcientiam pertinet proprias partes ſui obiecti aliquo modo cõſiderare, vt dicitur primo Poſteriorum capite 23. Tradita autem huiuſmodi diuiſione, ſubſtantiam immaterialem per ſe & directe conſiderat, omnia in uniuerſum tractando, quę de illa cognoſci poſſunt: ſubſtantiam autem materialem non ita contemplatur, ſed ſolum quatenus neceſſe eſt ad diſtinguendam illam à ſubſtantia immateriali, & ad cognoſcendum de illa omnia Metaphyſica prædicata, quæ illi vt materialis eſt, conueniunt, vt, verbi gratia, eſſe compoſitam ex actu & potentia, & modum huius compoſitionis, & quod ſit quoddã ens per ſe vnum, & ſimilia.

B Tertiò in forma ad argumentum reſpondetur, XXVI.
ideo Metaphyſicam non conſiderare in particulari omnia entia, quia non tranſcendit propriam abſtractionem ſui obiecti: gradus autem quoſdam genericos conſiderare, qui attingunt materiam, non omittendo ſuam abſtractionem, tum quia illoſmet abſtrahit à materia, quatenus eſt ſubiecta motui & ſenſui, ſolumque conſiderat illos ſecundum communes rationes actus, ſeu formæ, & potentiæ, & ſimiles: tum etiam, quia ſolum indirectè attingit proprias rationes eorum in ordine ad propriam abſtractionem, ſcilicet, vt declaret quomodo in eis reperiãtur communia & tranſcendentia prædicata, & quomodo ab eis diſtinguantur alij gradus, vel genera, quæ vere ac ſecundum rem ab omni materia abſtra-
C hunt. Et hoc quod Ariſtoteles 4. Metaphyſic. textu quinto, ſignificauit, cum dixit, *Philoſophi eſt de omnibus poſſe ſpeculari: ſi enim non Philoſophi, quis erit, qui conſiderabit: ſi idem Socrates, & Socrates ſedens, aut ſi vnum vni contrarium, &c.* Philoſophiam enim per antonomaſiam vocat Metaphyſicam, ad quam dicit pertinere conſiderare diuerſitatem rerum in cõmuni, quia idem & diuerſum ſunt paſſiones entis: & hoc declarat prædicto exemplo, quod affectandæ fortaſſis obſcuritatis gratia in quodam indiuiduo poſuit, cum conſtet ſcientiam non deſcendere ad indiuidua ex primo Poſter. capit. 7. & lib. 3. Metaphyſ. cap. 13.

Quartum argumentum eſt reuera difficile; attingit enim difficultatem de ſcientiæ vnitate, qualis ſit, XXVII.
D quæ non poteſt hoc loco exactè tractari: attingemus tamen illam breuiter ſect. ſequente.

SECTIO III.

Vtrum Metaphyſica ſit vna tantum ſcientia.

EXplicato obiecto Metaphyſicę, facile erit eius eſſentialem rationem exponere: quoniã I.
vero eſſentia & vnitas rei, vel ſunt idem, vel intrinſecè coniuncta, ideo ſimul explicanda eſt eius vnitas, præſertim quia ſermo eſt de vnitate ſpecifica, nam de numerica nulla eſt quæſtio, cum conſtet in diuerſis multiplicari hanc ſcientiam ſecũ-
E dum numerum, ſicut & reliqua accidentia. In eodem autem certum eſt non multiplicari in ordine ad eaſdem res, an vero reſpectu diuerſarum ipſa etiam diſtinguatur, & conſequenter in eodẽ ſubiecto multiplicari poſſit, pendet ex priori quæſtione de vnitate eius ſpecifica ſeu eſſentiali. Quoniam vero hæc vnitas per genus & differentiam declaratur rectè, eo quod ſpecies ex genere & differentia conſtat, ideo ſupponimus id, quod certum ac per ſe notũ eſt, Metaphyſicam eſſe verè ac propriè ſcientiam, vt Ariſtotel. in principio Metaphyſicæ, & alijs innumeris locis docuit, & cõſtat ex definitione ſcientiæ, quæ ex 1. Poſter. & 6. Ethicor. cap. 3. ſumitur, ſcilicet, quod ſit cognitio ſeu habitus præbens certam ac euidentem cogni-

Metaphyſica vere ac proprie ſciẽtia.

cognitionem rerum neceſſariarum per propria earũ principia & cauſas, ſi ſit ſcientia perfecta & à priori. Hæc autem omnia in hac doctrina inueniuntur, quantum eſt ex vi & ratione obiecti eius; & ideo nõ eſt dubium quin hæc ſit in ſe ſcientia, quamuis fortaſſe in nobis non ſemper, vel non quoad omnem ſtatum vel perfectionem ſcientiæ aſſequatur. Conſtat ergo hanc ſcientiam contineri ſub genere ſcientiæ. Immo ex dictis facile conſtare poteſt contineri ſub genere ſpeculatiuæ ſcientiæ, vt Ariſtotel. dixit, 1. Metaphyſ. cap. 2. & lib. 2. cap. 1. quia circa res maxime ſpeculatiuas, & quæ ad opus non ordinantur, verſatur, vt inferius commodius declarabimus attributa huius ſcientiæ explicando. Deinde conſtat ex dictis hanc ſcientiam eſſe eſſentialiter diſtinctam à reliquis ſcientijs ſpeculatiuis ac realibus, vt ſunt Philoſophia & Mathematica: vnde ſit etiam conſequẽs habere illam, vt ſic vnitatem aliquam, ratione obiecti à nobis explicati. Sub qua ratione definiri poteſt, Metaphyſicam eſſe ſcientiam, quæ ens in quantum ens, ſeu in quantum à materia abſtrahit ſecundum eſſe contemplatur.

Metaphyſica ſcientia ſpeculatiua.

Metaphyſica ab alijs ſcientijs diſtinguitur.

Metaphyſicę definitio.

II. Metaphyſica ne vna ſit in ſpecie ſubalterna, an vero in infima.

Difficultas ergo in præſenti tractanda ſupereſt, an hæc vnitas ſit generica, vel ſpecifica, & conſequenter, an illa differentia, quæ ſumitur ex habitudine ad obiectum adæquatum à nobis expoſitum, ſit ſubalterna, ita vt ſub ea poſſint plures ſpecificæ deſignari, vel potius ſit vna indiuiſibilis atque vltima. Multi enim priori modo de illa exiſtimant, quorum ſententia ſuaderi poteſt: primò, quia in obiecto à nobis conſtituto abſtractiones variæ poſſunt aſſignari: inprimis enim eſt illa duplex abſtractio à materia ſecundum eſſe aut neceſſario, aut permiſſiuè tantum, quæ videtur ſufficiens ad variandum ſecundum ſpeciem obiectum ſcibile, vt ſic, & conſequenter ſcientiam. Rurſus inter res, quæ neceſſario exiſtunt ſine materia, videtur, vt minimum valde diuerſa abractio Dei, qui eſt omnino purus actus, & ab omni etiam Metaphyſica compoſitione abſtrahit, ab abſtractione aliarum intelligentiarum, quæ licet materia careant: compoſitæ tamen ſunt, eiſque attributa longè diuerſa conueniunt. Poſſunt ergo ſub generali Metaphyſicæ vnitate tres ſaltẽ ſcientiæ ſpecie diſtinctæ conſtitui. Vna quę verſetur circa ens in quantum ens, & ad ſummum deſcendat ad communes rationes ſubſtantiæ, & accidentis, & ad nouem genera quæ ſub illo continentur: ſecunda, quæ intelligentias creatas: tertia vero, quæ ſolum Deum contempletur: Nam ſicut in eo ſolo naturalis beatitudo conſiſtit, ita videtur danda ſcientia naturalis, quæ ſecundum vltimam & ſpecificam rationem ſuam Deum ſolum attingat. Neque fortaſſe deerit, qui in plura membra hanc ſcientiam partiatur, iuxta diuerſos gradus abſtractionis in ipſis communibus rationibus entis in quantum ens; vel ſubſtantiæ in quantum ſubſtantia, & ſic de alijs.

Prima opinio.

III. Secundo principaliter argumentor in hunc modum, quia ſi hæc ſcientia eſt vna, maxime quoad habitum iudicatiuum, qui in mente relinquitur ex actibus eius: Nã ſpecies intelligibiles, quibus hæc ſcientia vtitur, certum eſt eſſe quamplurimas, & nõ vnam tantum: ſimiliterque conſtat actus eius eſſe varios & multiplices, non ſolum numero, ſed etiam ſpecie differentes: Quis enim dubitaret diuerſum eſſe actum, quo iudicamus, omne ens eſſe vnum, ſeu vnitatẽ eſſe paſſionem entis, & quo iudicamus, intelligẽtias eſſe immortales, vel aliquid ſimile? Si ergo vnitas ſpecifica in Metaphyſica excogitari poteſt, ſolum eſt quo ad habitum iudicatiuum: Sed in eo etiam conſtitui non poteſt: Ergo in nullo eſſe poteſt. Probatur minor, quia ſi ille habitus eſt vnus ſpecie, vel eſt omnino ſimplex in ſua entitate ſecundum ordinem ad obiectum (omiſſa pro nunc compoſitione, ſi qua eſt, per ſolam intenſionem, aut radicationem in ſub-A iecto) vel eſt qualitas compoſita: Neutrum autem dici poſſe videtur. Primum probatur, quia cum habitus Metaphyſicæ ad varia iudicia, & de rebus diſtinctiſſimis inclinet, vt ſit ipſis actibus, quaſi commenſuratus, non videtur poſſe per vnam & eandem ſimplicem qualitatem ad omnes illos inclinare, ſeu omnes efficere.

Quod ſecundo ita declarant, quia habitus Metaphyſicæ primo acquiritur per vnum actum circa vnum obiectum, verbi gratia, circa hanc concluſionem: *Omne ens eſt verum*, vel etiam ſimilem, deinde per alios actus augetur & extenditur ad alias concluſiones valde diuerſas, in quo augmento neceſſe eſt aliquid realitatis vel entitatis illi addi, quia impoſſibile eſt intelligere augmentum reale ſine additione reali. B Hæc autem additio non poteſt eſſe ſufficiens per modum intenſionis ſolius, quia hoc augmentum non tantum eſt ex diuerſa participatione ſubiecti ſecundum maiorem & maiorem radicationem ipſius formæ in ipſo, ſed eſt ex parte ipſiuſmet habitus per maiorẽ extenſionem ad obiectum: ergo requiritur additio ex parte ipſiuſmet habitus, quatenus ei aliquid additur, quo nouum obiectum, ſeu nouam concluſionem reſpiciat, vt aperte docuit Diuus Thomas agens de habitibus in communi, 1.2. quæſtione 52. articulo primo & ſecundo. Non poteſt ergo huiuſmodi habitus eſſe omnino ſimplex, vt reſpicit totam latitudinem ſui obiecti. Quod vero neque compoſitus eſſe poſſit, & tamen eſſe vere vnus in ſpecie, probatur primo, quia id, quod primo acquiritur C in habitu per actus vnius ſpeciei, & quod additur per actum ſpecie diſtinctum, ſunt etiam inter ſe ſpecie diſtincta: ergo non componunt vnum habitum ſecundum ſpeciem. Antecedens patet, tum quia actus quibus illi generantur, ſunt ſpecie diſtincti, tum etiam, quia inclinant ad ſimiles actus ſpecie diſtinctos: tum præterea, quia non eſt maior ratio diſtinctionis inter actus ipſos ſecundos, quam inter inclinationes, quæ per modum actus primi manent, ad ſimiles actus inclinantes, ijs, quibus genitæ ſunt, & conſequenter commenſuratæ, & proportionatæ ipſis, tum denique, quia ſi non eſſet diſtinctio ſpecifica inter illa duo, nec numerica eſſet neceſſaria, ſed ſufficeret augmentum per modum intenſionis. Conſequẽtia autem prior probatur, quia ex duabus D qualitatibus ſpecie diſtinctis non poteſt vna qualitas, & vnius ſpeciei componi. IIII.

D.Thom.

Reſponderi poteſt, illa duo non diſtingui ſpecie totali, ſed partiali, ideoque poſſe qualitatem integram, ſimpliciter vnam ex eis componi tanquam ex partibus heterogeneis. Sed contra, nam interrogo qualis ſit hic compoſitionis modus, nam, aut eſt per veram & realem vnionem illarum qualitatum (quæ dicuntur partiales) non tantum in eodem ſubiecto, ſed etiam inter ſe, vel eſt ſolum per adunationem in eodem ſubiecto. Neutrum dici poteſt, nam primum non videtur ſatis poſſe intelligi, aut explicari; nam interrogo qualis ſit illa vnio? At enim eſt per immediatam coniunctionem vnius cum alio, & hoc non, quia talis vnio non interuenit, niſi inter ea, quæ ſe E habent, vt potentia & actus, vel vt forma & materia, accidens & ſubiectum, terminus & res terminabilis: nullo autem ex his modis illa duo inter ſe comparantur, vt per ſe conſtat, quia vtraque reſpicit per ſe ſuum obiectum, & non requirit aliam, ut ab ea terminetur, uel actuetur. Vel uniuntur per modum cuiuſdam continuationis in aliquo termino communi, ut creduntur uniri gradus intenſionis: & hic modus unionis etiam eſt intellectu difficilimus. Primò quidem, quia oportet aſsignari aliquem indiuiſibilem terminum, in quo ille duo uniantur. Quod tamen non uidetur poſſe fieri, quia illa terminus etiam debet reſpicere aliquod obiectum: nullum eſt autem ad quod poſsit tendere, quia nec ſimul V.

tendit in vtrumque obiectum illorum partialium habituum, ſeu actuum, per quos geniti ſunt, neque eſt vlla ratio, ob quam magis tradat in vnum, quam in aliud: nec fingi poteſt nouum obiectũ, in quod tendat, cum nullum aliud fuerit per actus cognitum ſeu iudicatum. Tertiò, quia in actibus non poteſt requiri talis vnio, neque talis indiuiſibilis terminus in quo vniantur: alias omnes actus ſcientię Metaphyſicæ poſſent in vnum coaleſcere, & realiter vniri, quod eſt inintelligibile: ergo neque in habitu eſt talis vnio, quia non poteſt aliquid eſſe in habitu, quod non fuerit in actibus: Si autem actus non habent inter ſe vnionem, non habent vnde, vel quo illam efficiant. Et hæ rationes procedunt, etiam ſi illi duo particulares habitus fingantur eſſe eiuſdem rationis & ſpeciei. Si autem ſpecie differunt, addi poteſt quarta ratio, ſcilicet, quia ea, quæ differunt ſpecie, non poſſunt per ſe eſſe continua, neque habere proprium terminum communem.

Tandem, ſi propter has rationes dicatur, illas qualitates ſolum componere vnum habitum per adunationem in eodem ſubiecto, ſequitur primò, non eſſe veram vnitatem in hac ſcientia, ſed tantum per accidens ratione ſubiecti, maximè, ſi (vt videtur probabilius) qualitates illæ ſpecie diſtinguuntur. Sequitur ſecundò eadem ratione ex omnibus habitibus ſcientiarum componi vnam ſcientiam per adunationem in eodem ſubiecto.

VI. Duæ difficultates ſeu quæſtiones tanguntur in argumentis propoſitis. Prima eſt propria & ſpecialis huius loci, an Metaphyſica ſit vna ſcientia ſpecie, nec ne. Secunda eſt generalis & eiuſdem rationis in omnibus ſcientijs & fere in omnibus habitibus acquiſitis, an ſint ſimplices qualitates, vel compoſitæ ſecundum extenſionem ad obiecta.

VII. *Variæ hac ſuper re opiniones.* Circa priorem partem, quæ eſt propria huius loci, aliqui ſentiunt, Metaphyſicam non eſſe vnam ſcientiam ſpecie, ſed genere, & ad minus continere ſub ſe tres illas ſpecies prædictas, ſcilicet, de Deo, qui omnino abſtrahit & à materia, & ab omni veſtigio materiæ, vt exiſtimari poteſt omnis compoſitio: item ab omni mutatione & viciſſitudine, & de intelligentijs creatis, quę neque abſtrahũt ab omni compoſitione, neq; ab omni mutatione, tum locali, tum intellectus & voluntatis: Abſtrahunt tamen intrinſece & eſſentialiter à materia & motu Phyſico, & de ente, quod ſolum permiſſiue abſtrahit à materia ſecũdum eſſe: Neque eſt hoc contra diuiſionem ſcientię ſpeculatiuę datum ab Ariſtotele in Phyſicam, Mathematicã, & Metaphyſicam, quia illa nõ eſt diuiſio in vltimas ſpecies, ſed ſubalternas, vt conſtat de Mathematica, quæ plures ſcientias ſub ſe continet.

VIII. *Metaphyſica eſt vna ſcientia ſpecie. Ariſtoteles.* Nihilominus aſſerendum eſt cum communi ſententia, Metaphyſicam ſimpliciter eſſe vnam ſcientiam ſpecie. Hæc enim videtur clara mens Ariſtotelis in toto proœmio, ſeu capite primo & ſecundo, libro primo Metaphyſ. vbi ſemper de hac ſcientia, tanquam de vna ſpecie loquitur, eique tanquam vni & eidem attribuit nomina & attributa, quæ partim illi conueniunt, ſecundum quod verſatur circa Deũ & intelligentias: Sic enim vocatur Theologia, ſeu ſcientia diuina, & prima Philoſophia: partim vt verſatur circa ens in quantum ens, & prima attributa, & principia eius, qua ratione dicitur ſcientia vniuerſalis, & Metaphyſica: *Sapientia* autem vocatur quatenus hæc omnia complectitur, & prima principia, primaſque rerum cauſas contemplatur. Item in libro quarto, vbi ex profeſſo tractare videtur de obiecto huius ſcientiæ, dicit illam eſſe vnam, & conſiderare omnia, quæ à materia ſunt ſecreta. Vnde in diſcurſu & modo tradendi hanc doctrinam, ſatis indicat eam eſſe ſcientiam vnam in ſpecie, & ſæpe indifferenter ait ens in quãtum ens, eſſe adæquatum obiectum huius ſcientiæ, eiuſque præcipuam partem eſſe A ſubſtantiam, vel ſimpliciter, vel immaterialem, ac primam, vt patet ex lib. 4. cap. 2. & 3. & lib. 7. cap. 1. & lib. 12. in quo de Deo, & de intelligentijs cognitionem tradit, eamq; dicit eſſe præcipuam huius doctrinæ partem, ad quam quodammodo cęteræ ordinantur. Ac denique lib. 6. cap. 1. & lib. 11. cap. 6. abſtractionem à materia ſecundum eſſe conſtituit vt adæquatam rationem formalem ſub qua obiecti huius ſcientiæ. Si autẽ diſtincta eſſet ſcientia, quæ ageret de ente, vt ens eſt, ab ea, quę tractat de ente immateriali, & re ipſa à materia ſeparato, illa prior nõ participaret propriè ac perfectè huiuſmodi abſtractionem, neque ageret de primis rerum cauſis, neq; alia haberet, quæ Ariſtoteles Metaphyſicæ tribuit: & hoc fere argumento concludit D. Thom. 1. 2. q. 57. *D. Thom.* B art. 2. ſapientiam naturalem tantum eſſe vnam, cum habitus aliarum ſcientiarum plures ſint, vbi neceſſe eſt loqui de vnitate ſpecifica: nam ſecundum genus, etiam aliæ ſcientiæ vnitatem habent: hæc autem ſapientia non eſt Metaphyſica: nec poteſt dici ſapientiam vocari ſolam eam partem, ſeu ſcientiam vltimã Metaphyſicæ, quæ de Deo agit, quia illa præciſè ſumpta non conſiderat prima principia communia omnibus ſcientijs, neque illa corroborat & confirmat, quod ad ſapientiã ſpectat: ſicut econtrario pars illa prior Metaphyſicæ, quæ agit de ente vt ſic, per ſe ſola non conſiderat omnes altiſſimas cauſas, & ideo etiam illa pręciſè ſumpta non habet propriam rationem ſapientiæ: oportet ergo, vt vna & eadem ſcientia hæc omnia complectatur. Et hoc ipſum docuit C idem D. Thom. ſup. citata loca Ariſtotelis, & præcipuè in prologo Metaphyſicæ, idemque ſentiunt reliqui expoſitores antiqui & moderni.

IX. Ratio vero huius ſentẽtiæ eſt, quia nullum eſt ſufficiens fundamentum ad hanc ſcientiarum multiplicationem: & alioqui omnia ea, quæ in hac ſcientia tractantur, adeò ſunt inter ſe connexa, vt nõ poſſint commodè diuerſis ſcientijs attribui. Eò vel maximè, quod ratione eiuſdem abſtractionis omnia conueniunt in eadem ratione ſcibilis: Nam licet Deus, & intelligentiæ ſecundum ſe conſideratę, videantur altiori quodam gradu & ordine eſſe conſtitutæ, tamen prout in noſtram conſiderationem cadunt, non poſſunt à conſideratione tranſcendentium attributorum ſeiungi. Vnde etiam confirmatur: nam per- D fecta ſcientia de Deo & alijs ſubſtantijs ſeparatis tradit cognitionem omnium prædicatorum, quæ in eis inſunt: Ergo etiam prædicatorum communium & tranſcendentium. Neque eſt eadem ratio de inferioribus ſcientijs, verbi gratia, Philoſophia quæ licet conſideret de materiali ſubſtantia, non tamen propterea contemplatur prædicata communia, & tranſcendẽtia, quæ illi etiam inſunt, quia cum illa ſit inferior ſcientia, non poteſt aſcẽdere ad abſtractiora & difficiliora prædicata cognoſcenda, ſed per altiorem ſcientiam cognita ſupponit. At verò ſcientia de Deo, & intelligentijs eſt ſuprema omnium naturalium, & ideo nihil ſupponit cognitum per altiorẽ ſciẽtiam, ſed in ſe includit quidquid neceſſarium eſt ad ſui obiecti cognitionem perfectam, quantum per E naturale lumen haberi poteſt: eadem ergo ſcientia, quæ de his ſpecialibus obiectis tractat, ſimul conſiderat omnia prædicata, quæ illis ſunt cum alijs rebus communia, & hæc eſt tota Metaphyſica doctrina: eſt ergo vna ſcientia.

X. *Rationi primæ dubitandi reſpondetur.* Atque ex his ſatisfactum eſt primæ rationi dubitandi in principio poſitæ: declaratum eſt enim, quo modo illa abſtractio à materia ſecundum eſſe, quæ permiſſiua dicitur, vel neceſſaria, non variet ſpecificam rationem obiecti ſcibilis, tum propter noſtram connexionem talium rerum, & prædicatorum inter ſe, præſertim in ordine ad cognitionem, tum etiam propter eundem ordinem doctrinæ, & certitudinis. Denique, quia illa diuerſitas abſtractionis ſolum

eſt

eſt ſecundum diuerſos conceptus rationis, quæ diuerſitas ſola per ſe non ſufficit ad diuerſam ſcientiã conſtituendam, niſi alia maior ratio diſtinctionis occurrat. Alioqui quot ſunt communia prædicata abſtrahibilia ab inferioribus: tot eſſent ſcientiæ multiplicandæ, & quot eſſent rerum ſpecies, tot etiam eſſent ſciẽtiæ ſpecie differentes, ꝙ cõmuniter non admittitur.

Metaphyſicæ vnuſne habitus.

Ad ſecundam dubitandi rationem non poſſumus in hoc loco ex profeſſo ſatisfacere; quia, vt dixi, quæſtio, quæ ibi tangitur, communis eſt omnibus ſcientijs, & fortaſſe inferius tractando de qualitate, eam examinabimus. Nunc breuiter dico, difficillimum mihi videri velle defendere habitum Metaphyſicę eſſe, aut vnam ſimplicem qualitatem, aut ita compoſitam, vt ex varijs partialibus entitatibus, vera ac reali vnione inter ſe vnitis conſurgat, quam difficultatem ſatis oſtendunt, quę in illo argumento propoſita ſunt. Quare facilius dici videtur huiuſmodi ſciẽtiam includere partiales qualitates, ſeu habitus, qui vnam ſcientiam componere dicuntur non ſola aggregatione per accidens in eodẽ ſubiecto, cui inhęrent, ſed ſubordinatione aliqua ac dependentia, quam inter ſe habent per ordinem ad idem ſubiectum, circa quod verſantur: non enim neceſſe eſt in omnibus rebus eundem ordinem vnitatis inueniri. Quod ſi quis inquirat, quiſnam ſit iſte ordo ſubordinationis & dependentię: reſponderi poteſt conſiſtere in habitudine ad idem obiectum, quod licet res varias complectatur, & diuerſas proprietates habeat, quę de illo demonſtrantur, ita tamen inter ſe ſunt connexę, vt harum cognitio ab illis pendeat, & ſeſe mutuo in cognitione iuuent ſub eadem ratione & modo ſcientię, ac doctrinę. Sed hęc res, vt dixi, magis accuratam poſtulat inquiſitionem ac diſputationem ſuo loco tradendam.

SECTIO IV.

Quot ſint huius ſcientiæ munera, quis finis, quæuè vtilitas?

I. Explicato obiecto, & eſſentia huius ſcientię, oportebat nonnihil dicere de cauſis eius: ſed quoniam de materiali, formali, & efficiente nihil proprium ac peculiare dicendum occurrit, ideo ſolum dicemus de cauſa finali.

Quæ ſit materialis cauſa Metaphyſicæ.

Materialis enim cauſa huius ſcientię non eſt alia, niſi ſubiectum eius, quod conſtat eſſe intellectum, niſi quis velit materiam circa quam ad materialem cauſam reuocare: illa autem materia non eſt alia, pręter obiectum ſcientię, de quo ſatis dictum eſt. Rurſus cũ

Quæ formalis.

ipſa ſcientia forma quędam ſit: nõ habet aliam cauſam formalem propriam, ſed habet eſſentiam ſuam, ſeu rationem formalem, habet etiam obiectũ, quod quatenus ſpeciem tribuit rationem quandam formę habere dicitur, ſaltem extrinſecę. Denique cum hęc

Quæ efficiens.

ſcientia acquiſita ſit, per proprios actus, tanquã per proximam cauſam efficientem fit, in quo nihil ſpeciale habet præter ea, quę communia ſunt cæteris habitibus acquiſitis. Igitur ſolus finis & munus huius ſcientiæ explicanda ſuperſunt: hæc enim duo ita in præſenti coniuncta ſunt, vt vnum potius eſſe videatur: eſt autem hæc ſcientia quoad habitum propter ſuam operationem, quam proximã elicit: hoc enim commune eſt omni habitui, neque aliquid in particulari habet habitus huius ſcientiæ, quod noua declaratione indigeat. De ipſa vero operatione, ſeu actu huius ſcientiæ explicandum eſt qualis ſit, & quem finem habeat, & inde conſtabit, quænam fuerit huius ſcientiæ neceſſitas, vel vtilitas.

II. Quis finis Metaphyſ. Ariſtot.

Dico ergo primò, finem huius ſcientiæ eſſe veritatis contemplationem propter ſeipſam. Ita docet Ariſtotel. 12. Metaph. cap. 2. & lib. 2. c. 1. vbi id probat primo à priori, quia ea ſcientia maximè eſt pro-

A pter veritatis cognitionem, & propter ſeipſam, quę de primis rerum cauſis, & principijs, & rebus digniſſimis conſiderat: huiuſmodi enim res aptiſſimę ſunt, vt ſciantur, & earum cognitio maximè expetibilis eſt, ſed hæc ſcientia verſatur in cognitione altiſſimarum rerum & cauſarum, vt conſtat ex his: quæ de obiecto illius diximus: ergo hæc ſcientia maximè eſt propter ſe, & propter veritatis cognitionem. Secundò, quia hæc ſcientia non inquirit veritatis cognitionem propter operationem: ergo propter ſeipſam: non eſt enim inter hæc inuenire medium. Antecedens autem probatur ab Ariſtotele duplici ſigno: vnum eſt, quod homines propter admirationem & cauſarum ignorationem hanc ſcientiam inuenire cœperunt: ergo propter cognitionem, & non

B alterius operis gratia, eam inquiſierunt. Secundum ſignum eſt, quia homines, cum eis omnia ad hanc vitam neceſſaria ſuppeterent, hanc ſcientiam inueſtigarunt: non ergo propter alium vſum, ſed ad expellendam ignorantiam, atque adeo propter ipſam veritatis cognitionem, eam inquiſierunt. Tertiò nos id probare poſſumus, quia, ſcientia, quæ cognitionem ordinat ad operationem, proximè diſputat de rebus operabilibus ab homine: hęc autem ſcientia non tractat de huiuſmodi rebus, ſed de nobiliſſimis entibus, & de vniuerſaliſſimis rationibus entis, & maximè abſtractis.

Sed ſi quis rectè conſideret, tam aſſertio poſita, quam ea, quę ex Ariſtotele in eius confirmationem adduximus, communia ſunt omnib. ſpeculatiuis ſciẽ- III.

C tijs, & maximè naturali Philoſophię, & ita ex dictis rationibus rectè infert Ariſtoteles hanc ſciẽtiam ſpeculatiuam eſſe, & non practicam, quia proximè non ordinatur ad opus, ſed ſiſtit in veritatis cognitione, quod (vt dixi) commune eſt vniuerſę naturali Philoſophiæ, vt ergo in aſſertione poſita proprius finis huius ſcientię declaretur, ſubintelligere oportet eam eſſe propter cognitionem earum veritatum, quę de ipſo ente ut tale eſt, & de rebus, quę ſecundum eſſe abſtrahunt à materia, demonſtrari poſſunt. Atque ita proprius finis eius eſt declarare naturam, proprietates & cauſas entis in quantum ens, & partium eius, quatenus ſecundum eſſe à materia abſtrahunt.

Atque hinc colligitur prima neceſſitas ſeu vtilitas IV.
huius doctrinę, nimirum, ut perficiat intellectum

D ſecundum ſe (vt ſic dicam) & propter perfectiſſimas res, rerumq; rationes cognoſcẽdas. Intellectus enim humanus licet in corpore ſit, & ideò miniſterio ſenſuum & phantaſmatum indigeat, tamen ſecundum ſe ſpiritualis eſt, & vim habet omnes, etiam ſpirituales & diuinas percipiendi, propter quod, *quodammodo diuinus*, appellatus eſt ab Ariſtotele, lib. 1. de anima, tex. 82. Philoſophia igitur naturalis videtur intellectum perficere, prout vtitur ſenſibus, & circa ſenſibilia verſatur. Mathematicę vero ſcientię illum videntur perficere, prout aliquo modo abſtrahit ab externorum ſenſuum experimento, cum dependentia tamen ab imaginatione, ſeu phantaſia. Hæc autẽ doctrina intellectum illuſtrat ſecundum ſe, abſtrahens, quantum in corpore fieri poteſt à ſenſibus, &

E phantaſia, & res ſpirituales, ac diuinas contemplans, rationesq; ac principia omnibus rebus communia, & generalia attributa entium, quę à nulla inferiori ſcientia conſiderantur.

Secundò uerò addendum eſt, ſcientiam Metaphyſicę, non ſolum propter ſeipſam eſſe conuenientem, ſed etiam ad alias ſcientias perfectè acquirendas eſſe valde vtilem. Hęc aſſertio ſumitur ex Ariſtotel. 1. Ariſtot.
Metaph. cap. 2. & li. 3. cap. 2. vbi inter alias conditiones ſapientię ponit, quod reliquę ſcientię illi miniſtrent, ipſa verò alijs pręſit, eiſque (ait Ariſtot.) pręcipiat non imperio practico, quod ad prudentiam potius, uel mortales ſcientias ſpectat, ſed directione ſpeculatiua, & ſubdit huiuſmodi eſſe Metaphyſicã,

reſpectu aliarum ſcientiarum, quia de præſtantiſſimis rebus, & de primis rerum cauſis, ac de vltimo fine & ſummo bono diſputat. Addit etiam 1. Poſter. cap. 7. Metaphyſicam ſolam verſari circa prima principia reliquarum ſciētiarū. Sunt enim duplicia principia ſcientiarum, vt in eodem li. docet c. 8. quædam propria, quæ in vnaquaque ſcientia declarantur: alia communia mu tis, vel potius omnibus ſcientijs, quia omnes illis vtuntur, vt res ſubiecta poſtulat, & quatenus ab eis cætera particularia principia pendent, vt ibidem Philoſophus ait, & li. 4. Metaph. text. 7. Cum ergo omnes ſciētiæ ab his principijs maximè pēdeāt, neceſſe eſt, vt per hanc ſcientiam maximè perficiantur: quia, vt ſupra dictum eſt, horum principiorū cognitio & contemplatio ad nullam ſpecialem ſcientiā pertinere poteſt, cū ex abſtractiſſimis, & vniuerſaliſſimis terminis conſtet. Sic igitur eſt hæc ſcientia ad aliarum conſecutionem & perfectionem valde vtilis. Vnde D. Thom. in princip. Metaph. & in 2. diſt. 3. quæſt. 2. ar. 2. dicit, Metaphyſicam eſſe ordinatiuā aliarum ſcientiarum, quia conſiderat rationem entis abſolutè; alię verò ſecundum determinatam rationē entis, & in 2. d. 24. quæſt. 2. art. 2. ad 4. ait, Metaphyſicam dirigere alias ſcientias. Deniq; ex his, quæ de obiecto & materia circa quam verſatur, diximus, id facilè probari poteſt, quia hæc ſcientia cōſiderat ſupremas entium rationes, & vniuerſaliſſimas proprietates, & propriā rationē eſſentiæ & eſſe, & omnes modos diſtinctionis, qui ſunt in rebus: at ſine horū omnium diſtincta cognitione non poteſt perfecta particularium rerum cognitio haberi. Quod experimento etiam cognoſci poteſt: omnes enim aliæ ſcientiæ ſæpè vtuntur principijs Metaphyſicæ, aut ea ſupponunt, vt in ſuis demonſtrationibus, vel ratiocinationibus progredi poſſint, vnde ſæpe contingit ex ignoratione Metaphyſicæ in alijs ſcientijs errari.

D. Thom.

Soluitur obiectio.

Dices, cum hæc ſcientia Metaphyſicæ maximè propter ſeipſam inquiratur, quo modo poteſt eſſe vtilis ad alias: Nam quod eſt vtile ad alia, eſt propter illa. Reſpondetur: Dupliciter contingit aliquid dici vtile ad aliud: vno modo tanquam medium ordinatum ad aliud: vno modo vtile ad aliud dicitur tanquam cauſa ſuperior & eminentior, influēs ſuo modo in aliud. Hoc igitur poſteriori modo eſt Metaphyſica vtilis ad inferiores ſcientias, & ideo non repugnat, ſed potius eſt valde conſentaneum ac conſequens, quod ſit maxime propter ſe, & alijs valde vtilis ſeu proficua. Priori autem modo cæteræ ſcientiæ ordinantur ad Metaphyſicam, quatenus omnis alia cognitio, tam ſpeculatiua, quam practica ordinatur ad ſupremam contemplationem, in qua naturalis hominis fœlicitas conſiſtit. Ita fere D. Thom. 2. contra Gentes c. 25. ratione 6. vbi ſic inquit: *Hoc autē modo ſe habet Philoſophia prima ad alias ſcientias ſpeculatiuas: nam ab ipſa omnes aliæ dependent, vtpote ab ipſa accipientes ſua principia, & directionem cōtra negātes principia, ipſaq; prima Philoſophia tota ordinatur ad Dei cognitionem, ſicut ad vltimum finem.*

Ad aliud multipliciter aliquid vtile.

D. Thom.

Sed vt hæc Metaphyſicæ munera exactius intelligantur, oportet in ſpecie declarare, quæ ſint officia, quæ circa alias ſcientias exercet, & quomodo illa exequatur.

Quomodo Metaphyſica circa obiecta aliarum ſcientiarum verſetur, ea vt demonſtret.

V. PRimum itaque attribui ſolet Metaphyſicæ, quod vnicuiq; ſcientiæ obiectum præſcribat, &, ſi neceſſe ſit, illud eſſe demonſtret, quod ſignificauit Auerroes 3. de cœlo, comm. 4. dicēs, Metaphyſicę eſſe defendere, ac verificare (ſic enim loquitur) ſubiecta particularium ſcientiarum. Ratio vero eſſe poteſt, quia, vt Ariſtoteles docet 1. Poſterior. ſcientia non probat, ſed ſupponit ſuum ſubiectum eſſe, & quid

Auerroes.

A ſit: ergo oportet vt aliunde ſumat: ergo cum nō ſemper id ſit per ſe notum, ſæpeq; indigeat aliqua declaratione & probatione, oportet illud ſumere ex aliqua ſuperiori ſcientia, quæ non poteſt eſſe niſi Metaphyſica, ad quam ſpectat conſiderare eſſentiæ, quidditatis & ipſius eſſe rationem.

Dices; Quomodo poteſt Metaphyſica de obiectis aliarum ſcientiarum demonſtrare quod ſint: nam, ſi ſermo ſit de actuali exiſtentia, hæc non requiritur, vt res ſcientiæ obijciantur, ſed quaſi per accidens ſe habet: vnde demonſtrari non poteſt, præſertim de entibus creatis, cum illis non neceſſario conueniat, quod ſi aliquo modo ex effectibus probari poteſt, id magis videtur ad Philoſophum naturalem pertinere, qui ex effectibus ſenſibilibus philoſophatur, ſi vero ſermo ſit de eſſe in aptitudine, ſeu in potentia, hoc non poteſt de vno ſubiecto demonſtrari, quia nullum eſt medium, quo demonſtrari poſſit: ſicut etiam non poteſt de ſubiecto ſcientiæ demonſtrari quid ſit, quia nullum eſt medium quo vnicuique rei propria eſſentia conueniat, ſed immediatè ac per ſeſe illi conuenit. Adde, quod hæc ſcientia non poteſt deſcendere ad particularia obiecta ſingularum ſciētiarum, quia non poteſt ſuam propriam abſtractionem tranſcendere: ſicut ergo propter hanc cauſam non poteſt demonſtrare proprietates eorum, ita neque oſtendere, an ſint, vel quid ſint. Præterea, ſi aliæ ſcientiæ huius ope indigerent, vt ab ea ſumerent obiecta ſua, non poſſent ante hanc ſcientiam addiſci: quod eſt falſum, vt conſtat experientia: nam licet hæc ſcientia dignitate prima ſit, non tamen generatione. Denique ſi neceſſarium eſt, vt hæc ſcientia aliarum obiecta demonſtret, neceſſaria erit alia ſcientia, quæ huic deſeruiat ad oſtendendum proprium eius obiectum, quia ipſa non poteſt demōſtrare ſubiectum ſuum eſſe, ſed ſupponere debet: neque illud eſt ita per ſe notum, quin aliqua oſtenſione indigeat.

VI. Obiectio.

Reſpondetur ad primam difficultatem, hanc ſcientiam ita iuuare alias ad oſtēdendū earum obiecta eſſe, uel quid ſint, ſicut ipſæ de obiectis ſuis, hoc ſupponunt. Scientiæ autem, per ſe loquendo, non ſupponunt ſuum obiectum actu exiſtere: hoc enim, vt argumentum factum probat, accidentarium eſt ad rationem ſcientiæ, illam excipio, quæ eſt de Deo, cuius eſſe eſt de quidditate eius: in alijs vero rebus ad ſcientiam & demonſtrationem non eſt neceſſaria exiſtentia earum, niſi fortaſſe interdum ex parte noſtra ad inquirendam & inueniendam ſciētiam, quia nos ex rebus ipſis ſcientiam accipimus. Igitur hæc ſcientia non demonſtrat aliarum obiecta actu exiſtere, ſed ea ſolum de cauſa dici poteſt alia obiecta eſſe, quia præbet principia ad oſtendendum, in quo gradu entium talia obiecta collocentur, & quam quidditatem habeant. Hoc autem præſtat hæc doctrina, declarando inprimis ipſam rationem entis, & eſſentiæ ſeu quidditatis, & in quo conſiſtat, & deinde diſtinguendo varios gradus entium, ſub quibus omnia obiecta ſcientiarum continentur. Quocirca quamuis à priori & in ſe non poſſit per proprium medium intrinſecum demonſtrari obiectum ſcientiæ eſſe, & quid ſit, tamen quoad nos oſtendi poteſt ex ſignis, ſeu effectibus, declarando inprimis, quid requiratur ad rationem entis, & in quo ratio eſſentiæ conſiſtat, & quam connexionem, cum talibus ſignis, vel effectibus habere poſſit, quæ omnia non niſi per principia huius doctrinæ exacte oſtenduntur.

VII. Reſponſio.

Accedit etiam, quod per cauſas extrinſecas, vt ſūt finalis & efficiens: poteſt interdum oſtendi aliquod obiectum eſſe, quod maxime fit per primas & vniuerſales cauſas, de quo hæc ſcientia conſiderat, vt oſtendere poſſumus angelos eſſe, quia & ad perfectionem vniuerſi ſunt neceſſarij, & talis ſunt naturę, vt non repugnauerit à Deo fieri. VIII.

Atque

IX. Atque ita etiam cõſtat, quomodo poſſit hæc ſcientia tale munus exercere circa obiecta particularium ſcientiarum, etiam ſi infra illius abſtractionem eſſe videantur. Nã in primis, vt ſupra ſectione ſecunda tetigimus, quamuis Metaphyſica per ſe nõ verſetur circa res omnes ſecundum proprias rationes earum, tamen aliquo modo attingit illas, quatenus, ſcilicet, neceſſe eſt ad proprias rationes explicandas, vel diuiſiones tradendas, & proprios gradus Metaphyſicos ſecernendos ab alijs, quæ diuiſiones Metaphyſicæ multũ alijs ſcientijs deſeruiunt ad ſua ſubiecta præſcribenda, & ab alijs ſecernenda. Ac deinde nõ ſemper neceſſe eſt, vt Metaphyſica per ſe ipſam immediate oſtendat ſingularum ſcientiarum obiecta, ſed ſatis eſt quod tribuat principia, & declaret terminos, quibus aliȩ ſcientiæ vti poſſunt ad ſupponenda, vel oſtendenda, quantum neceſſe fuerit, obiecta ſua.

X. Vnde conſequenter fatendum eſt, ſi ordo doctrinæ ſpectetur ſecundum ſe Metaphyſicam eſſe cæteris priorem, quod non ſolum ex hoc munere, ſed etiam ex alio, quod ſtatim explicabimus, colligi poteſt; nam confirmat aliquo modo omnium ſcientiarum principia. Deinde tranſcendẽtales rationes entis declarat, ſine quarum cognitione vix poteſt in aliqua ſcientia quippiam exacte tractari. Ac denique quandam habet ſingularem connexionem cum dialectica, quam inferius declarabo, ratione cuius effectum fortaſſe eſt, vt magna pars huius doctrinæ à modernis Dialecticis confuſe tractetur. Nihilominus tamen ratione noſtri modi cognoſcendi, hæc ſcientia poſtremum locũ ſibi vindicauit, vt conſtant ex vſu omnium, & ex ipſamet Ariſtotelis inſcriptione: nam propterea hanc ſcientiam *Tranſphyſicam ſeu Poſtphyſicam* vocauit. Et ratio eſt, quam tetigit Diuus Thomas in 1. Metaph. capit. 1. lect. 2. & Auicen. lib. 1. ſuæ Metaph. capit. 3. quia res, quæ à materia abſtrahunt ſecundum eſſe, licet ſecundum ſe ſint maximè intelligibiles, à nobis tamẽ inueniuntur nõ niſi per modũ, vt conſtat ex 12. Metaph. Et ſimiliter rationes entis vniuerſaliſſime & abſtractiſſime, quãuis ſecundum ſe ſint notories, præſertim quoad quæſtionem an ſint, tamen, quid ſint, & quas proprietates habeant, difficile à nobis cognoſcitur, & ſæpe incipere oportet à particularibus & ſenſibilibus, vt ad illas pertingere poſſimus, & hoc modo dixit Ariſtot. 1. Metaph. capit. 2. vniuerſaliſſima eſſe cognitu difficillima. Vnde loquendo ordine quoad nos, non ſemper neceſſe eſt, hanc ſcientiam alijs præmitti: ſemper tamen ſupponuntur aliqua principia huius ſcientiæ, vel termini Metaphyſici, quatenus aliquo modo cognoſci poſſunt virtute naturalis luminis intellectus, & prout ſatis eſt ad diſcurrendum, & progrediendum in alijs ſcientijs, quamuis non tam exacte & perfecte, ſicut fit comparata hac ſcientia.

Metaphyſica prior omnib. ſcientijs doctrine ordine.

Quare vltima addiſcatur.

D. Thomas. Auicenna.

Vniuerſaliſſima cognitu difficillima.

XI. Ad vltimam confirmationem dicitur, hanc ſcientiam in hoc ſuperare reliquas, quod ipſa non ſolum ſupponit ſuum obiectum eſſe, ſed etiam, ſi neceſſe ſit, illud eſſe oſtendit, proprijs principijs vtens, per ſe loquendo: nam per accidens interdum vtitur alienis & extraneis propter excellentiam ſui obiecti, & defectum noſtri intellectus, qui non poteſt illud perfecte attingere, vt in ſe eſt, ſed ex inferioribus rebus. Cum autem dicitur ſcientiam ſupponere ſuum obiectum eſſe, intelligitur per ſe loquendo, vt notauit Caietanus prima parte, quæſtione ſecunda, articulo tertio, per accidens vero non inconuenit ſcientiam aliquam demõſtrare quoad nos obiectum ſuum. Quod ſi illa ſcientia ſuprema ſit, non indiget ope alterius, ſed vi ſua id præſtare poteſt, & huiuſmodi eſt Metaphyſica in ordine naturalium ſciẽtiarum, ſicut etiam id Theologia habet in ordine ſupernaturali.

Sciẽtia quomodo ſupponat ſuum obiectum.

Quomodo Metaphyſica prima principia confirmet ac tueatur.

SEcundum munus præcipuum, quod huic ſcientiȩ tribuitur, eſt prima principia confirmare, ac defendere. Hoc munus tribuit huic ſcientiæ Ariſtoteles 1. Poſter. cap. 7. & 1. Phyſic. cap. 1. & illud ex profeſſo tradit atque exercet. 4. Metaph. capite 3. vbi commentatores omnes idem tradunt, & Proclus lib. 1. Comment. in Euclid. capit. 4. vbi etiam Mathematicis ſciẽtijs ait, Metaphyſicam ſuppeditare principia. Quale autẽ ſit hoc munus, & cur vel quo modo ad hanc ſcientiam pertineat, non eſt facilè ad explicandum. Et ratio difficultatis eſt primò, quia prima principia ſunt per ſe, naturaliter, ac ſine diſcurſu nota: hæc autem ſcientia, cum eſſentialiter ſcientia ſit in omnibus partibus ſuis, in nulla earum poteſt, niſi per diſcurſum, & conſequenter circa concluſiones, & propoſitiones mediatas verſari: ergo nullum munus proprium circa prima principia poteſt exercere. Secundò, quia alias confunderetur habitus Metaphyſicæ cum habitu primorũ principiorum, quia Metaphyſica vſurparet propriũ munus illius habitus: vnde non oporteret eos diſtinguere, contra Ariſtotelem 6. Ethic. capite tertio, vbi quinque virtutes intellectus diſtinguit, & inter eas ponit intellectum, id eſt, habitum principiorum, & ſapientiam, quam eſſe Metaphyſicam conſtat ex eodem in proœmio huius operis. Prima ſequela patet, quia ad habitum principiorum pertinet, aſſenſum præbere primis principijs cum maiori euidẽtia & certitudine, quam omnis ſcientia: quandoquidem omnis ſcientiarum euidentia ab illo habitu pendet: ergo Metaphyſica nõ poteſt confirmare prima principia, aut robur aliquod addere aſſenſui illorũ, niſi munus habitus primorum principiorum vſurpet. Tertiò, quia vel hæc ſcientia exercet hoc munus, explicando tantum terminos ex quibus prima principia cõſtant: & hoc nõ eſt munus ſcientiæ, neque ad illud eſt neceſſarius aliquis habitus iudicatiuus, ſed ſolum conueniens apprenſio, & terminorum explicatio. Vel exercet hoc munus, demonſtrando aliquo modo ipſa principia: & rurſus interrogo, an hoc intelligatur de demõſtratione à priori, vel à poſteriori. Et primum dici non poteſt, quia prima principia, vt ſic ſunt immediata, vnde à priori demonſtrari non poſſunt. Si autem ſumantur, vt non ſint immediata quoad nos, quale eſt illud principium, quo prima paſſio prædicatur de definito, ſic non eſt munus vnius ſcientiæ talia principia demonſtrare, ſed vnaquæque ſcientia in ſua materia demonſtrat ea, quæ ad ipſam pertinent, nec poteſt Metaphyſica ad ſingula in ſpecie deſcendere, vt ex dictis in ſectionibus præcedentibus cõſtat: Ergo nihil proprium poteſt hac in parte Metaphyſicæ tribui. Secundum autem de demonſtratione à poſteriori non poteſt conuenientius dici, quia hoc genus demonſtrationis & ſcientiæ non pertinet ad ſapientiam, qualis eſt Metaphyſica, ſed pertinet vel ad experientiam, vel ad ſcientiam à poſteriori, quam *ſcientiam quia* appellant, quæ ſine dubio eſt inferior, & diſtinctus habitus à ſcientia perfecta, quia fortaſſe non eſt vnus circa prima principia cõmunia, & propria ſingularum ſcientiarum. Vnde ſicut perfectæ ſapientiæ ſeu Metaphyſicæ adiungi poteſt in nobis aliquis imperfectus habitus demonſtrans à poſteriori prima principia cõmunia, ad Metaphyſicam ſpectantia, ita ſingulis ſcientijs particularibus adiungi poteſt ſimilis habitus proportionatus, vniuſcuiuſque principia à poſteriori demonſtrans, quid eſt ergo quod in hoc munere proprium ac ſingulare habet Metaphyſica?

XII. Ariſtoteles. Proclus. Prima difficultatis ratio. Secunda. Tertia.

XIII. Non poſſumus commodius ad hanc interrogationem reſpondere, & hoc munus declarare, quam per

Propoſitæ rationes dubitandi ſoluuntur ſingulatim.

per difficultates propoſitas breuiter diſcurrendo. Et prima quidem facilis eſt: concedimus enim munus huius ſcientiæ circa prima principia non eſſe elicere illum aſſenſum euidentem & certum, quem intellectus lumine naturali ductus ſine vllo diſcurſu præbet primis principijs ſufficienter propoſitis: Hoc enim rectè probat argumentum illud, & confirmat etiam ſecundum. Pertinebit ergo ad hanc ſcientiam aliquo diſcurſu vti circa ipſa prima principia, quo illa conformet aliquo modo ac defendat: quo modo autem id præſtet, in ſecunda & tertia difficultate declarabitur.

Circa ſecundam aliqui tractare hoc loco ſolēt, an habitus principiorū, quem Ariſtoteles intellectum appellauit, ſit qualitas à potentia intellectiua in re ipſa diſtincta, & vtrū ſit qualitas à natura congenita, an potius acquiſita. Qui enim negant, hunc Habitum eſſe qualitatem aliquā præter ipſum naturale lumen intellectus, quod, quatenus natura ſua eſt ſufficienter propenſum ad aſſenſum primorum principiorum, illorum habitus appellatur, & non realiter, neque ex natura rei, ſed ſola ratione à facultate intelligendi diſtinguitur. Qui (inquam) ita ſentiunt, facile expedient difficultatem propoſitā, dicentes Metaphyſicam diſtingui à naturali lumine intellectus; non vero diſtingui ab alio habitu, qui poteſt conferre intellectui facilitatem aliquam circa primorū principiorum aſſenſum. Alijs vero (& quidem probabilius) videtur hanc quæſtionem ab illa non pendere, nam ſiue habitus principiorum ſit qualitas diſtincta, & per actus acquiſita, ſiue nō, neceſſe eſt Metaphyſicam eſſe habitum ab illo diſtinctum, quia, vt in priori difficultate dicebant, Metaphyſicæ munus non poteſt eſſe præbere aſſenſum ſimplicem, ſeu abſque diſcurſu primis principijs. Qui autem ponunt illum habitum qualitatem diſtinctam, eius munus & vtilitatem eſſe dicunt elicere promptius & facilius cum intellectu ipſummet aſſenſum ſimplicem & immediatum primorum principiorum: ergo, etiam ſi ponamus habitum principiorum eſſe proprijs actibus acquiſitum, non propterea confundere illum debemus cum habitu Metaphyſicæ.

XV. Non ergo ſunt hæ quæſtiones connexæ, neque vna ab altera pendet. Et (vt ego opinior) Ariſtoteles vtrumque poſuit, ſcilicet, & habitum principiorum eſſe virtutem diſtinctam à ſapientia, vt conſtat ex citato loco tertio Ethic. & eſſe habitum, quem noſtris actibus comparamus, vt ex eodem loco, & ex ſecundo Poſter. capite vltimo, facile ſumi poteſt. Nam in priori loco manifeſte ponit illum inter habitus ſeu virtutes intellectus: Si autem non eſſet res diſtincta ab ipſa difficultate intelligendi, proprijſſimè, imo & falſo diceretur eſſe habitum intellectus. In poſteriori autem loco apertius ſentit eſſe habitum, non à natura inditum, ſed acquiſitum, non per diſcurſum, ſed per ſimplices actus ex ſola terminorum propoſitione, & intelligentia comparatos. Et reuera hoc poſterius ſequitur ex illo priori. Nam ſi hic habitus non eſſet facilitas aliqua vſu comparata ad ſimiles actus promptius eliciendos, nulla eſſet ratio, aut fundamentum, cur exiſtimaretur eſſe qualitas aliqua diſtincta ex natura rei à lumine naturali intellectus, ſeu ab ipſa facultate intelligendi, tum quia vt Ariſtoteles dixit, tertio de anima, capite quarto, intellectus natura ſua eſt pura potentia in ordine intelligibilium, & tanquam tabula raſa, tum etiam, quia ſi natura ipſa dediſſet totam vim, quæ ex parte potētiæ neceſſaria eſt ad eliciendos hos actus, non tantum quoad ſubſtantiam, ſed etiam quoad promptitudinem & facilitatem, ſuperuacaneum fuiſſet multiplicare entitates in ipſa facultate intelligendi, ſed ipſa poſſet & deberet in ſuamet intrinſeca entitate fortior & efficacior conſtitui, neque eſſet vllum indiciū ad illam diſtinctionem entitatum colligendam: Sicut ſi voluntas natura ſua ita eſt prompta & facilis ad amandum bonum in communi, vt non poſſit per actus promptior & facilior reddi, optimum argumētum eſt, non habere illam promptitudinem per habitum innatum, ſed per ſuammet entitatem. Et ſimiliter viſus, quia ex natura ſua habet totam inclinationem & efficacitatem, quam ex parte ſua habere poteſt ad eliciendum actum videndi, recte colligimus habere totam illam vim, & inclinationem per intrinſecam facultatem & entitatem ſuam indiuiſibilem, & non per aliquam aliam à natura inditam. Vnde Diuus Thomas, 1.2. quæſtione 51. articulo 1. ſenſit, hunc habitum non eſſe naturalem ſecundum ſe, ſed quoad inchoationem quandam, quia, ſcilicet, actus per quos acquiritur, non ſunt per diſcurſum habiti, ſed immediate ab ipſo naturæ lumine profluunt, quamuis in principio & ante habitum non emanent cum tanta promptitudine & facilitate, ſicut poſt acquiſitum habitum; de qua re late in ſecundo Poſteriorum diſputauimus, & fortaſſe in ſequentibus non nihil addemus.

D. Thom.

XVI. Hac ergo ſententia ſuppoſita, ad ſecundam difficultatem negatur ſequela: Nam Metaphyſica aliter verſatur circa principia prima, quam habitus principiorum: Nam inprimis Metaphyſica non verſatur circa prima principia formaliter, vt principia ſunt, ſed vt ſunt aliquo modo concluſiones: At vero habitus verſatur formaliter circa principia, vt talia ſunt, & veritates immediatæ: Et ideo hic habitus attingit ſine diſcurſu, Metaphyſica vero, mediante aliquo diſcurſu. Hinc rurſus habitus principiorum non addit proprie aliquam euidentiam, uel certitudinem aſſenſui principiorum, qui ex ſola natura haberi poteſt, ſed addit facilitatem & promptitudinem in exercenda illa euidentia & certitudine: Metaphyſica vero addit certitudinem & euidentiam, quia nouo modo & per nouum medium facit aſſentiri eidem veritati. Eſt autem attente conſiderandum, hoc augmentum non eſſe intenſiuum, ſed extenſiuum. Primò quidem, quia Metaphyſica non auget euidentiam, vel certitudinem, imo neque intenſionem ipſiuſmet aſſenſus, quem elicit habitus principiorum; quia, vt dixi, Metaphyſica nullo modo operatur circa illum aſſenſum, ſed circa obiectum ſeu materiam eius præbet nouum aſſentiendi modum, per actum vtique diſtinctum. Secundo, quia ſi hos actus inter ſe conferamus, reuera non eſt certior aut euidentior aſſenſus Metaphyſicę, quam aſſenſus habitus principiorum, vt argumentum factum probat, quia ſemper neceſſe eſt, aſſenſum Metaphyſicæ in aliquibus primis principijs, vt per ſe notis niti. Et hac ratione dicimus Metaphyſicam non augere intenſiue euidentiam, vel certitudinem circa prima principia, ſed extenſiue tantum, nouam eorum euidentiam, & certitudinem præbendo.

Qualiter Metaphyſica verſetur circa prima principia, qualiter circa principiorum habitus.

XVII. Circa tertiam difficultatem attingitur alia quæſtio, ſcilicet, quibus modis uerſetur Metaphyſica circa prima principia, iuuando & confirmando intellectum in aſſenſu eorum. In qua breuiter dicendum eſt, doctrinam hanc pręſtare hoc munus duobus modis in tertia difficultate inſinuatis. In primis enim tradit & declarat rationem ipſorum terminorum, ex quibus prima principia conſtant. Quod fere experientia ipſa patet in diſcurſu huius doctrinæ, tum apud Ariſtotelem, præſertim libro quinto, ſeptimo, octauo, & nono, tum etiam apud alios authores, & ex his, quæ in diſputationibus ſequentibus dicemus, conſtabit: Traditur enim in hac ſcientia, quid ſit ens, quid ſubſtantia, quid accidens, quid totum, quid pars, quid actus, quid potentia, ex quibus terminis, & ex alijs ſimilibus, prima principia conſtant. Cum enim hęc principia in re non habeant intrinſecum, & quaſi forma-

Terminorum cognitio ad com-

le me-

plexa princi pia cogno-ſcẽda maxime confert.

le medium, quo illorum extrema connectantur,per ſe cognoſcuntur ex cognitione terminorum: vnde nihil magis poteſt ad eorum cognitionem iuuare, quam ſcientifica,& euidens notitia terminorum,ſeu rationem eorum, qualis eſt illa, quæ in hac ſcientia traditur. Neque enim verum eſt, quod in prædicta difficultate tertia ſumebatur, ſcilicet, hoc munus non pertinere ad ſcientiam, quæ diſcurrendo & iudicando procedit,ſed ad ſimplicem terminorum apprehenſionem: nam licet, per ſe loquendo, ex parte ſimplicium rerum & terminorum non requiratur demonſtratio; imò neque compoſitio ad intelligendum, quid vnumquodque ſit, aut ſignificet, tamen quoad nos ſæpe poteſt hoc demonſtrari, præſertim vtendo diuiſione conſtante ex oppoſitis membris,& demonſtrando quid res non ſit (quod frequenter eſt nobis notius) & inde concludendo quid ſit. Sæpe etiam hoc fit, tradendo aliquas deſcriptiones rationum ſimplicium,quæ ſunt quoad nos notiores,& illis vtendo, vt medijs ad demonſtrationes efficiendas,quæ ad ſcientiam humanam acquirendam interdum ſufficiunt. Atque hinc tandem intelligitur hũc modum illuſtrandi prima principia præcipue & immediate exerceri in hac ſcientia circa illa prima principia,quæ vniuerſaliſſima ſunt, & conſtant terminis abſtractioribus, id eſt, ſignificantibus res aut rationes rerum,quæ ſine materia poſſunt exiſtere:nam,vt diximus,hæc ſunt,quæ,per ſe loquendo,ſub obiecto Metaphyſicæ continentur, cumque illa ſit ſuprema ſcientia,per ſe ſufficiens eſt ad tradendum & explicandum rationes omnium rerum, & terminorum, quæ ſub obiecto eius clauduntur. At vero non ita proxime & immediate deſcendit ad proxima & particularia principia ſingularum ſcientiarum,& ad terminos ex quibus conſtant,ſed ſolum illa attingit altero ex duobus modis ſuperiùs explicatis, ſcilicet, vel quatenus neceſſe eſt ad proprias definitiones tradendas,proprioſque terminos explicandos,vel quatenus in eis generales rationes,& præſertim tranſcendentales,includuntur,ſine quarum cognitione & adminiculo non poteſt aliqua ratio,ſeu quidditas cuiuſcũque rei in particulari explicari.

XVIII. Alter modus, quo hæc ſcientia verſatur circa prima principia, eſt, demonſtrando illa, ſeu veritatem & certitudinem illorum, quod varijs modis præſtare poteſt. Primò dicunt aliqui, Metaphyſicam demonſtrare principia à priori,nõ quidem per cauſam intrinſecam formalem, vel materialem, quia (vt rectè probat argumentum factum) in his principijs immediatis,non habet locum tale genus demonſtrationis,ſed per extrinſecam cauſam formalem,efficientem & exemplarem: nam quia Metaphyſica conſiderat primas cauſas,etiam Deum ipſum,qui ſicut eſt prima veritas,ita eſt cauſa omnis veritatis,ſaltem extrinſeca omnibus prædictis modis,poteſt ſaltem per hanc cauſam demonſtrare veritatem,nõ tantum primorum principiorum,ſed etiam concluſionum. Hic tamen modus demonſtrandi rariſſime, aut nũquam exercetur in hac doctrina, & ſi attentius conſideretur,vix habere poteſt locum: Nam in primis,quòd attinet ad cauſam efficientem:hæc non habet locum in vniuerſaliſſimis principijs conſtantibus ex terminis communibus Deo & creaturis: nam ſicut reſpectu Dei nulla poteſt dari cauſa efficiens, ita nec reſpectu illorum principiorum, quę in Deo ipſo veritatem habent, vt eſt illud; *Quodlibet eſt, vel non eſt, & Impoſsibile eſt aliquid de eodem affirmare & negare*. Atque hinc etiam conſtat, hæc principia non poſſe per cauſam finalem demonſtrari,quia cauſa finalis eſt in ordine ad effectionem, & operationem, & ideo quæ abſtrahunt ab efficiente,abſtrahunt etiã à fine. Rurſus hinc fieri videtur, etiam illa principia, quæ ſolis creaturis communia ſunt, quatenus ſub ſcientiam cadunt,non poſſe per cauſam efficien-

Vniuerſaliſſima principia non poſſũt per cauſas demonſtrari.

A tem,vel finalem demonſtrari,quia,vt ſic,abſtrahunt ab actuali exiſtentia,& conſequenter ab efficientia: nam omnis efficientia eſt circa rem exiſtentem, ſeu quæ ad exitum perducitur,vt,verbi gratia; *Omne totum eſſe maius ſua parte*: verum eſt,omni efficientia ſecluſa,& ſic de cæteris. Et hinc vlterius non videtur hic poſſibilis probatio per cauſam exemplarem; tum,quia quod abſtrahit ab efficiente cauſa, abſtrahit etiam ab exemplari: nam exemplar eſt id, ad cuius ſimilitudinem efficiens operatur, & comparatur tanquam ars, vel ratio operandi reſpectu efficiẽtis intellectualis: ſi ergo veritas horum principiorũ abſtrahit ab efficiente, etiam abſtrahit ab exemplari cauſa: tum etiam, quia eſſentiæ rerum vt ſic, non pendent à cauſa exemplari: ergo nec veritas primo- B rum principiorum. Antecedens patet,quia homo, verbi gratia,nõ ideo eſt animal rationale, quia Deus talem illum cognoſcit, ſeu quia in exemplari diuino talis repræſentatur, ſed potius ideo talis cognoſcitur,quia ex ſe poſtulat talem eſſentiam.

XIX. Occurritur obiectioni.

Sed ad hæc dici poteſt, hæc principia abſtrahere quidem ab efficientia actuali, non tamen ab efficientia poſſibili, & conſequenter non omnino abſtrahere à cauſa efficiente, exemplari, & finali, ut enim infra dicemus, quamuis eſſentiæ creaturarum abſtrahi poſſint ab eſſe, non tamen ab ordine ad eſſe, ſine quo intelligi non poteſt vera & realis eſſentia: eadem ergo ratione prima principia communia entibus creatis veris & realibus, etiam ſi ſecundum neceſſariam connexionem abſtrahant à C tempore & actuali exiſtentia, non tamen ab ordine ad eſſe, ſcilicet, quia cum tali connexione poſſent exiſtere, & non aliter, & hoc modo poſſunt etiam habere reſpectum ad prædictas cauſas, & per eas demonſtrari. Vt, ſi quis probet omne totum eſſe maius ſua parte, quia ita poteſt à Deo fieri, & non aliter, vel hominis eſſentiam eſſe animal rationale, quia in eo poteſt à Deo condi, & non in alia. Et ſimiliter ex cauſa finali poteſt oſtendi, hominem eſſe animal rationale, quia poteſt ad Deum cognoſcendum, & amandum inſtitui. Vel ex cauſa exemplari, quia in diuina idea talis repræſentatur: Non enim haberet homo talem eſſentiam realem, niſi in Deo haberet tale exemplar;nec repugnat ſub diuerſis rationibus, vtrumque verum D eſſe, ſcilicet, & Deum cognoſcere hominem eſſe talis eſſentiæ, quia reuera talis eſt, & hominem habere talem eſſentiam, quia in Deo talem habet ideam.

XX. Quæ reſponſio declarat quidem hunc modum demonſtrandi non ſemper eſſe impoſſibilem, nec inutilem. Quamquam enim hi modi demonſtrandi in ſingulis primis principijs non omnes locum habeãt; nam,quod tria & quatuor ſint ſeptem,non eſt neceſſe, vt habeat cauſam finalem, & ſic de alijs principijs, in quibus eſt veritas ex connexione extremorum, non quidem ordinata ad aliquem finem, quia prędicatum non declarat proprietatem aliquam,uel eſſentiam ſubiecti, ſed identitatem potius,ſeu repugnantiam oppoſitorum,ut patet in hoc; *Quolibet eſt* E *vel non eſt*, & ſimilibus, in quibus dicti modi demonſtrandi per cauſas extrinſecas locum non habent. Nihilominus tamen ad multa principia applicari poſſunt, præſertim illa demõſtratio quæ eſt per cauſam finalem: nam eſſentiæ rerum, & proprietates cauſam finalem habent, per quam poſſint demonſtrari,ſi talis cauſa aliunde per ſe nota ſit, uel per aliud notius principium oſtendi poſſit: hoc enim in omni demonſtratione neceſſarium eſt.

XXI. Per efficiẽs finẽ & exẽplar primũ demonſtrari nõ poteſt naturale lumẽ.

Addo uero ulterius, ſæpè hoc probationis genus excedere uim naturalis luminis intellectus humani, & pertinere potius ad Metaphyſicam diuinam (ut ſic dicam) uel ſupernaturalem, quam naturalem. Nam exemplaria diuina,niſi in ſeipſis uideãtur, eſſe

non

non poſſunt ratio aut medium cognoſcẽdi aliquam veritatem: non poſſunt autem in ſeipſis videri per Metaphyſicam naturalem, imo non poteſt hęc ſciẽtia oſtendere, Deum habere hæc, vel illa exemplaria rerum, niſi à poſteriori ex rebus ipſis, ſicut ex artificio in re effecto cognoſcimus, qualẽ ideam in artifice habuerit. Atque eadem ratio eſt de cauſa efficiente prima: quam diu enim non agnoſcimus virtutem Dei in ſe, non poſſimus ex illa cognoſcere, quales poſſint ab ea res fieri, ſed potius ex rebus factis virtutem Dei inueſtigamus, quamuis, cognita virtute Dei ex quibuſdam effectibus, poſſit per illam demonſtrari, quid in alijs facere poſſit. Et ſimiliter ex perfectione & efficientia eius poſſumus inueſtigare finem & perfectionem operum eius, vt quod ad eũ ſpectet omnia propter ſe condere, vel perfectum facere vniuerſum. Ex quo poſſumus vlterius colligere, quas naturas rebus cognitis tribuerit, quem philoſophandi modum attigit Ariſtoteles lib. 12. Metaphyſicæ in fine.

Ariſtotel.

XXII.
Demonſtratio per deductionem ad impoſſibile Metaphyſici muneris eſt.

Pręter hos demonſtrandi modos, qui parum ſunt vſitati, eſt alius per deductionem ad impoſſibile, & hoc modo oſtenduntur omnia principia per deductionem ad illud; *Impoſſibile eſt de eodem ſimul idem affirmare & negare*: Et quia hoc eſt generaliſſimum principium huius doctrinæ proprium, ideo huiuſmodi demonſtrandi genus ad hanc ſapientiam ſpectat: de illo autem principio & vſu eius dicturi ſumus plura inferius diſp. 3. Denique ad augendam hanc certitudinem circa prima principia, plurimum conferre poteſt conſideratio ipſius luminis intellectualis, quo ipſa principia prima manifeſtantur, & reflexio circa illud, & reductio ad fontem vnde dimanat, ſcilicet, ipſum diuinum lumen. Sic enim recte colligimus prima principia, vera eſſe, quia ipſo naturali lumine immediate, & per ſe vera oſtenduntur, quia in huiuſmodi modo aſſentiendi non poteſt hoc lumen decipi, aut ad falſum inclinare, quia eſt participatio diuini luminis in ſuo genere & ordine perfecta. Vnde eſt illud Pſalm. 4. *Quis oſtendit nobis bona? Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*. Vnde Ariſtoteles in principio ſcientiæ de anima, illam ſcientiam iudicauit eſſe valde certam, quia lumen ipſum intellectuale cõtemplatur, in quo hæc ſapientia illam ſcientiam ſuperat: nam altiori modo conſiderat vim, & perfectionem huius luminis ſecundum ſe, quatenus ſecundum eſſe abſtrahit à materia, & quatenus certitudinem & infallibilitatem diuini luminis participiat.

Pſalm. 4.

Deductio ad impoſſibile quõ ſit demonſtratio à priori, quomodo à poſteriori.

Dices huiuſmodi oſtenſionem primorum principiorum non eſſe priori, ſed à poſteriori tantum: non enim hæc principia vera ſunt, quia per infallibile lumen cognoſcuntur, ſed potius, quia vera & immediata, ideo per tale lumen manifeſtantur. Reſpondeo, concedendo hanc probationem non eſſe à priori, ſi veritas principiorum in eſſe rei (vt ita dicam) conſideretur, poteſt tamen aliquo modo dici à priori in ratione cognoſcibilis, ſeu euidentis & certi: recte enim & à priori oſtenditur, aliquam propoſitionem eſſe certam, quia à Deo reuelatur, vel eſſe euidentem, quia demonſtratione probatur? Sic ergo oſtendi poteſt hæc principia eſſe euidentiſſima, quia ipſo lumine naturali immediate manifeſtantur: Atque hæc probatio & reflexio maxime confert ad cõfirmandum intellectum, eiuſque certitudinem augẽdã, ſaltẽ ex parte Subiecti, in aſſenſu principiorum.

XXIII.

Et his orgo ſatis declaratum eſt, quomodo prima principia contineantur ſub Obiecto ſeu materia circa quam hæc ſcientia verſatur, quodque munus circa illa exerceat. Atque obiter colligi etiam poteſt, hoc quidem eſſe verũ de primis & vniuerſaliſſimis principijs, non de illis ſolis, vt Soncinas & Iauellus & nonnulli alij voluerunt: quia licet circa priora principia, per ſe loquendo, immediatius verſetur

Illatio.

Soncinas. Iauellus.

A hæc doctrina, & pluribus modis illa demonſtret, vt ex dictis patet, tamen etiam ad alia ſe extendit, quia nonnulli ex prædictis modis generales & communes omnibus ſunt. Et ideo Ariſtoteles abſolute de omnibus locutus eſt, dicens, Metaphyſicam demonſtrare principia omnium ſcientiarum, vt patet ex Prœmio, c. 1. & 2. & ex li. 4. Metaph. tex. 7. & ex 1. Poſterior. cap. 7. & ex 1. Topic. ca. 2. & 1. Phyſicor. capit. 2. vbi ait, ſi quis neget prima principia Geometriæ, non pertinere ad Geometriam illa probare, ſed ad primum Philoſophum. Eſtque aperta ſententia Diui Thomæ, 1. 2. quæſt. 57. art. 2. præſertim ad 1. & ſecundum. Et rationem facile ex dictis oſtendi, nam modi oſtendendi prima principia, etiam in particularibus & proprijs principijs aliarum ſcientiarum
B locum habent. Imo addit Diuus Thomas, citato loco ad hanc ſcientiam non ſolum pertinere confirmare intellectum in aſſenſu principiorum, ſed etiam concluſionum, quod intelligi poteſt remote & mediate, quia confirmando principia, virtute etiam cõfirmat concluſiones: vel materialiter tantum (vt ſic dicam) quia interdum per altiores cauſas poteſt ſapientia oſtendere concluſiones, quæ per alia medio inferiora in alijs ſcientijs demonſtrantur.

Ariſtoteles.

D. Thomas.

Non eſſe munus Metaphyſicæ tradere inſtrumenta ſciendi.

XXIV.
Aliquorum ſententia.

Svnt qui exiſtiment, munus hoc etiam ad Metaphyſicam pertinere. Nam licet Dialecticus deC finire doceat, diuidere, &c. non tamen poteſt ex proprijs principijs huiuſmodi inſtrumenta declarare, eorumque rationem reddere, ſed ſolũ quoad quęſt. an ſint, huiuſmodi inſtrumenta tradere & exponere: ad Metaphyſicum autem ſpectare de illis diſſerere, eorũ primas radices & cauſas declarando. Quod de ſingulis ita exponi poteſt; nam definitio declarat eſſentiam rei, rationem eſſentiæ declarare ad Metaphyſicam pertinet: Ergo & perfectam rationem definitionis tradere, munus eſt Metaphyſicæ. Rurſus diuiſio declarat rerum diſtinctionem: ſed de rerum diſtinctionibus agere munus eſt Metaphyſicæ: ergo & rationem diuiſionis explicare ad eam pertinet. Ad hæc, omnis vis argumentationis, ſi formam eius ſpectemus, conſiſtit in altero ex his principijs;
D *Quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe: Non poteſt idem ſimul de eodem affirmari, & negari*: Sed hæc principia ſunt propria Metaphyſicæ ſcientię, ad quã pertinet tractare de eodem, & diuerſo, & de ente, & non ente, quę per affirmationem & negationem explicantur: ergo ex hoc etiam capite pertinet ad Metaphyſicum, inſtrumentũ ſciendi tradere. Tandem ſcientia eſt ſpiritualis qualitas: ergo vt ſic comprehenditur ſub Metaphyſicæ obiecto: ergo eadem ratione pertinet ad Metaphyſicam tradere rationem acquirendi ſcientiam, & declarare quibus modis aut inſtrumentis acquiratur: nam agere de fine & medijs, eiuſdem eſt doctrinæ; omnia autem hæc ad ſciẽtiam tanquam ad finem ordinantur.

XXV.
Reprobatur

Sed hæc ſententia, niſi amplius declaretur, conE fundit Metaphyſicam cum Dialectica, nam Dialecticæ proprium munus eſt, ſciendi modum tradere, quod non aliter facit, niſi docendo inſtrumenta ſciendi, & eorum vim & proprietates demonſtrando. Quocirca, vt, quid veritas rei habeat, exponamus, & vnicuique ſcientiæ ſuum proprium munus tribuamus, aduertendum eſt, hęc inſtrumenta ſciendi proprie & formaliter inueniri in cogitationibus mentis, ſeu internis actibus intellectus, fundari vero in rebus, vocibus autem explicari. Scientia enim in actu quodam intellectus conſiſtit, vel in habitu, iuxta diuerſas acceptiones ſcientiæ, actualis ſcilicet & habitualis: & ideo neceſſe eſt, vt propria ſciendi inſtrumenta in ipſo intellectu, & in actibus ipſius po-

ſita

ſita ſint: nam, quia homo per diſcurſum ſcientiam acquirit, & ad diſcurſum perficiendum alijs prioribus operationibus, ſeu conceptionibus rerum indiget, ideo huiuſmodi conceptiones mentis ita diſpoſitæ & ordinatæ, vt ad ſcientiam acquirendam per ſe ac directe conferant, dicuntur inſtrumenta ſciendi: ſunt ergo huiuſmodi inſtrumenta formaliter in operationibus mentis. Quia ergo mentis operationes vt rectæ ſint & veræ, eſſe debent rebus ipſis proportionatæ, & commenſuratæ, ideo neceſſe eſt vt huiuſmodi inſtrumenta aliquo modo in rebus ipſis fundentur: explicantur autem vocibus, quæ à natura datæ ſunt ad exprimenda animi ſenſa, iuxta illud Ariſtotelis 1. Periherm. *Sunt autem ea quæ in voce, earum, quæ ſunt in anima, paſsionum notæ:* & illud Cic. 1. de Orat. *Hoc vno præſtamus feris, quod loquimur inter nos, & quod exprimere dicendo ſenſa poſſumus.*

XXVI. *Vera in hoc ſententia.*

Sic ergo dicendũ eſt non pertinere ad Metaphyſicum directe tradere inſtrumenta ſciẽdi, & modum ac diſpoſitionem eorum docere, quam in cõceptibus mentis habere debent, vt apta ſint ad ſcientiam generandam. Probatur argumento ſuprà inſinuato, quia hoc ſpectat ad munus Dialecticæ: qua ratione dixit Ariſtot. 2. lib. Metaphy. c. 3. *Abſurdum eſſe ſcientiam ſimul & modum ſcientiæ quærere.* Quibus verbis docere voluit (vt omnes expoſitores tradunt) Dialecticam ante alias ſcientias, præſertim ante Metaphyſicam, eſſe acquirendam, eo quod ad illam ſpectat modum ſciendi tradere: quod nihil aliud eſt, quam inſtrumenta ſciendi docere, modumq; aperire tractãdi & probandi res ſcientiæ accommodatum.

Dialecticæ eſt, an, & q.d ſint ſciendi inſtrumẽta, tractare.

Neque eſt verum Dialecticam ſolũ perfunctorie, & quoad an eſt (vt vocant) hæc explicare, tũ quia experimento conſtat, non ſolum tradere Dialecticam leges recte definiendi, argumentandi aut demonſtrandi, ſed etiam rationes harum rerum: nam etiam à priori demonſtrat, cur recta definitio & argumentatio tales conditiones & proprietates requirant, & ſimilia: tũ etiam quia alias non ſatis eſſet Dialectica ad ſcientiã acquirendam, ſed oporteret etiam Metaphyſicam præmittere, quod eſt plane falſum, & contra omniũ ſenſum & vſum. Sequela patet, quia nunquã acquiritur vera ſcientia, niſi quis ſciat ſe ſcire: nam ſcientia eſſe debet perfectum intellectuale lumen, quod ſe ipſum manifeſtat, alioqui non erit omnino euidens: non poteſt autem ſcire, quod ſua cognitio eſt vera ſcientia, niſi ſciat ſuam ratiocinationem eſſe veram demonſtrationem, quod ſcire non poteſt, niſi ſciat quid ſit vera demonſtratio, & cur talibus principijs, talique forma ratiocinandi conſtare debeat. Si ergo Dialectica horum omnium rationem non redderet, ſed potius fidem quandam illorum poſtularet, non poſſet ad veram ſcientiam acquirendam deſeruire, aut eſſe ſufficiens. Et confirmatur, quia demonſtratio non eſt aptum inſtrumentum ſciendi, niſi cognita vt demonſtratio, id eſt, vt ratiocinatio neceſſario concludens ex principijs certis & euidentibus. Nam ſi quis conficiat rationem quæ in ſe ſit demonſtratio, ab ipſo autem non cognoſcatur, ſed exiſtimetur ratio probabilis, vel procedens ſolum ex certis, non vero euidentibus, in illo non generabit veram ſcientiam, quia talis demonſtratio ſic propoſita, vel eſt ineptum inſtrumentum, vel non ſatis applicatum ad talem effectum. Vnde Dialectica ita tradit modum ſciendi vt ſcientifice illum doceat: propter quod, qui recte de illa ſentiunt, non tantum ſciendi modum, ſed etiam veram ſcientiam illam eſſe exiſtimant: hoc igitur munus ad Dialecticam proprie & per ſe ſpectat, & non ad Metaphyſicam.

XXVII. *Cõſectariũ.*

Atque hinc etiam fit eiuſdem Dialecticæ, & non Metaphyſicæ eſſe huiuſmodi inſtrumenta tradere ſeu dirigere, prout vocibus exprimi, aut confici poſſunt (ſub vocibus autem ſcripta complectimur, quia quoad hoc ſolum materialiter differunt) imo nec Dialectica ipſa directe & ex inſtituto circa hæc verſatur vt circa proprium obiectum & materiã ſuam, ſed ex conſequenti, & quaſi ex quadam concomitantia hoc præſtat. Cum enim voces à conceptibus oriãtur, dum Dialectica conceptus dirigit & ordinat, conſequenter docet quibus verbis, ſeu qua verborum forma exprimendi ſint, vt vim habeant ſuadendi ac demonſtrandi, quod totum & per ſe clarum eſt, & ex ipſo Dialecticæ vſu perſpicuum.

XXVIII. *Metaphyſica plurimũ illuſtrat ſciẽdi inſtrumẽta.*

Addendum vero eſt, quatenus hæc inſtrumenta ſciendi in rebus ipſis fundantur, eorum ſcientiam & cognitionem plurimum perfici per ſcientiam Metaphyſicæ, ita vt quod circa omnes ſcientias & principia earum Metaphyſicã præſtare diximus, peculiari quadam ratione circa Dialecticam eiuſque munera locum habeat. Hoc probat ratio dubitandi in principio poſita, & declaratur in hunc modum. Nam peculiariter pertinet ad Metaphyſicã cognitio eſſentiæ, & quidditatis vt ſic: definitio autem cuius rationem ac formam Dialectica tradit, ſi ſit perfecta, explicat rei eſſentiam & quidditatem, & ideo dum Metaphyſica tradit quid ſit vniuſcuiuſque rei eſsẽtia & quidditas, plurimũ confert ad perfectum definiendi modum. Præſertim quia nõ ſolum tradit Metaphyſica rationem eſſentiæ in communi, ſed etiam intra ſuam abſtractionem varios eſſentiarum gradus ac modos declarat: ex quibus maximè pendet cognoſcere, quibus partibus definitiones rerum conſtare debeant, aut quem modum definiendi in diſtinctis rebus (v.g. in ſubſtantia, vel accidenti, & in re ſimplici, aut cõpoſita) tenere oporteat. Sic igitur Metaphyſica plurimum perficit definiendi artem, quamuis directe & ex inſtituto illam non tradat. Simili modo cõtingit circa aliud inſtrumentum ſciendi, quod eſt diuiſio, cuius leges & conditiones tradit Dialectica: illæ vero omnes fundantur in rerum diſtinctione ſeu oppoſitione: agere vero de varijs diſtinctionibus rerũ ad Metaphyſicam pertinet: nam idem & diuerſum ad proprietates entis reducuntur, ſicut vnum & multa: & ideo, dum Metaphyſica diſtinctiones varias rerum exacte declarat, artem etiam diuidẽdi illuſtrat. De argumentatione autem ſeu demonſtratione non videtur ſimilis ratio, quia non fundatur proxime in eſſentia, vel aliqua proprietate entis, ſicut definitio, & diuiſio: nihilominus alia via, etiam in hoc munere, Metaphyſica Dialecticam iuuat, tam ex parte materiæ, quam ex parte formæ. Ex parte quidem materiæ, quia dum Metaphyſica fere omnium entium rationes diſtinguit ac ſeparat, & generatim declarat quid ſit res in eſſentia, quid etiam proprietates: quid res quid vero modus: materiam ſubminiſtrat demonſtrandi, & argumentandi, ſeu potius exacte declarat qualia eſſe debeant tam extrema, quam media demonſtrationis. Ex parte vero formæ, quia hæc doctrina exacte declarat & oſtẽdit omnia principia, in quibus omnis recta forma argumentandi nititur, vt ſunt illa, *Quæ ſunt eadẽ vni tertio, ſunt eadẽ inter ſe. Nõ poteſt idẽ de eodẽ ſimul affirmari & negari*, & ſimilia.

XXIX. *Rationes ꝓ oppoſita ſententia ſoluũtur.*

Ad rationes dubitandi in principio poſitas facilis eſt reſponſio ex dictis. Ad primam de definitione reſpondetur, Metaphyſicum quidem declarare in communi, quid ſit eſſentia, & qualis etiam ſit, ſimplexne, an compoſita, intra ſui obiecti latitudinem, ſuamq; abſtractionem: Dialecticum autem tractare de modo quo à nobis concipienda eſt & declaranda diſtincte per definitionem, rei eſſentia & natura, ſeu ex quibus conceptibus aut vocibus componenda ſit definitio, quaſve proprietates habere debeat vt apta ſit: hæc autem munera diſtincta ſunt, quamuis ſe ſe mutuo iuuent: nam Dialectica iuuat Metaphyſicam, ſicut modus ſciendi ſcientiam: Metaphyſica autem iuuat Dialecticam tanquam generalis ſciẽtia, quæ proxime & exacte de rebus diſſerit, quas Dialectica, vel ſupponit, vel ſolum remote attingit.

Atque

Atque eadem vere reſponſio appellanda eſt ad alteram partem ex diuiſione: nam Metaphyſica tractat de diſtinctionibus rerum, prout in rebus ipſis ſunt: Dialectica vero de modo concipiendi & explicandi partitiones rerum. Similiter ad tertium membrum de argumentatione dicendum eſt, quod licet Metaphyſica aliquo modo demonſtret illa principia, eaque reducat ad illud vniuerſaliſſimum, *Quolibet eſt vel non eſt*, ſeu, *Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe*, tamen etiam Dialectica ſupponit ſimile principium vt per ſe notum, id eſt, non poſſe idem de eodem affirmari & negari: ad quod fere omnem vim & formam rectæ argumentationis reducit, vt illius proprietates, & conditiones demonſtret.

XXX. Scientiæ tractatio ad q̃ ſcientiã pertineat.

Ad vltimum membrum de ſcientia reſpondetur, conſiderationem ſcientiæ, prout eſt quædam ſpiritualis qualitas mentis, & habitus, vel operatio eius talis conditionis & naturæ, multiplicẽ eſſe poſſe. Vna eſt mere ſpeculatiua, qua contemplamur quid ſit talis res, & quas proprietates habeat: & hæc conſideratio, vel pertinet ad eam partem Philoſophiæ naturalis, quæ de anima rationali tractat, ſi de humana tantum ſcientia: quæ non eſt ſine phantaſia, ſit ſermo: vel, ſi abſtractè & abſolutè loquamur de ſcientia, pertinebit ad Metaphyſicam, nã eſt res vel proprietas abſtrahens à materia ſecundum eſſe. Alia conſideratio ſcientiæ eſt quaſi practica, & artificioſa, quæ non eſt de habitibus, ſed de actibus ſcientiæ: nam ars circa operationes verſatur: & ſolum habet locum hæc conſideratio in humana ſcientia, quæ per compoſitionem & diſcurſum perficitur, ars enim non verſatur circa ſimplicia, ſed circa compoſita: nam ſcopus artis eſt dirigere compoſitionem aliquã, vel concentum: vnde forma artificioſa ex debita proportione & compoſitione partium ſeu rerũ ſimplicium conſurgit: hæc ergo ſcientiæ directio & cõſideratio ad Dialecticam ſpectat, quæ eſt ars ſciendi, non ad Metaphyſicam. Vt autem Dialectica hoc munus exercere poſſit, non oportet quod exactè ſpeculetur totam naturam & eſſentiam illius qualitatis quæ eſt ſcientia, ſed ſatis eſt, quod ſupponat eſſe operationem mentis, & aliquas eius proprietates tradat, quas ad veritatem exacte & ſine errore manifeſtandam requitit, vt quod ſit euidens, certa, & ſimiles. Atque hæc cognitio ſcientiæ traditur à Dialectico, vt conſtat ex libris Poſteriorum, eaque ſufficit Dialectico, vt ad eam tanquam ad finem ſuam artem & ſciendi methodum dirigat. Alia denique conſideratio ſcientiæ poteſt dici moralis, quatenus vſus, vel exercitium ſcientiæ poteſt eſſe laude, vel reprehenſione dignum: quod munus ad moralem Philoſophiam, vel prudentiam ſpectat.

SECTIO V.

Vtrum Metaphyſica ſit perfectiſsima ſcientia ſpeculatiua, veraque ſapientia.

I. Explicando cauſam finalem & vtilitatem huius ſcientiæ, ſimul effectum eius declarauimus: nam tota eius vtilitas in operatione & effectu eius poſita eſt: reliquum ergo eſt vt de illius attributis pauca dicamus, quæ ex materia ſubiecta, & ex fine illius facile colligi poterunt.

II. Prima concluſio.

Dico primò Metaph. ſcientiam eſſe ſpeculatiuam omnium perfectiſſimam. Ita docet Ariſto. lib. 1. c. 2. & lib. 2. c. 1. & lib. 3. c. 2. & omnes interpretes. Eſtq; ſatis probata hæc aſſertio ex dictis. Nã ſect. præced. oſtendimus finẽ huius ſcientiæ eſſe veritatis cognitionẽ, & ex ſe in ea ſiſtere: ſcientia autem ex hoc fine vocatur ſpeculatiua, vt Ariſt. lib. 6. docet, & inferius ſuo loco tractabitur. In ſect. autem prima oſtenſum eſt obiectum huius ſcientiæ eſſe nobiliſſimum, tam in eſſe obiecti, propter ſummam abſtractionem, A quam in eſſe rei propter nobiliſſima entia, quæ comprehendit. Omnis autem ſcientia habet nobilitatem ſuam ex obiecto ſuo: eſt ergo hæc ſcientia ſpeculatiua, omnium præſtantiſſima.

III. Quæſtiuncula.

Interrogabit autem fortaſſe aliquis, an hæc ſcientia purè ſpeculatiua ſit, vel etiam practica: vt enim nunc ſuppono, non repugnat eandem ſcientiam vel cognitionem ſimul eminenti ratione ſpeculatiuam eſſe & practicam: id enim Theologi attribuunt ſciẽtiæ diuinæ, non tantum vt in ipſo Deo eſt, ſed etiam vt participatur à nobis, vel per viſionem claram, vel per obſcuram Theologiam & fidem: ergo etiam in ſcientijs acquiſitis & naturalibus eſſe poterit aliqua, quæ hanc eminentiam participet, ſimulque ſit ſpeculatiua & practica. Quod ſi alicui, maximè huic B doctrinæ conuenire debet. Primò, quia eſt ſuprema omnium ſcientiarum, omnibuſque imperat, prout in proœmio Ariſtoteles dixit. Deinde quod naturalem Dei cognitionem, quantum naturæ lumine fieri poteſt, perficiat: ex Dei autem cognitione pendet iudicium rectum de agendis: ergo hoc etiam iudicium per hanc ſcientiam dirigitur, atque adeo ex eã parte practica eſt. Et declaratur in hunc modum, nam hæc ſcientia demonſtrat attributa diuina quæ naturæ lumine demonſtrari poſſunt, inter quæ ſunt eſſe ſumme bonum, eſſe vltimum finem omnium, eſſe primam veritatem: ergo hæc omnia demonſtrat hæc ſcientia: ergo etiam demonſtrabit Deum eſſe ſuper omnia diligendum, quia hoc debetur ei quatenus ſumme bonus, & vltimus finis eſt. Rurſus C demonſtrat hæc ſcientia Deum habere omnium prouidentiam: eſſeque ſapientiſſimum & iuſtiſſimum: ergo conſequenter etiam docebit eum eſſe timendum, & illi eſſe fidendum, & ſimilia: quæ omnia ad mores & praxim ſpectant. Denique non alia ratione Theologia infuſa merito exiſtimatur eminentur practica, & ſpeculatiua, niſi quia ſub altiori lumine conſiderat in Deo illam rationem finis vltimi, conſequendi per media moralia & practica: ergo idem erit de naturali Metaphyſ. vt ſub inferiori lumine procedit, ſeruata proportione.

IV. Reſponſio.

Nihilominus dicendum eſt, doctrinam hanc nihil habere practicæ ſcientiæ, ſed tantum eſſe contemplatricem. Ita ſumitur ex Ariſtotele, & alijs expoſitoribus, nam licet expreſſe non attingant hanc quęD ſtionem, tamen dum ſimpliciter docent, hanc ſcientiam eſſe ſpeculatiuam, & aut tacent de practica, aut certe id negant, plane ſentiunt eſſe pure ſpeculatiuam. Accedit quod Ariſtotelis in libris Ethicorum ex profeſſo diſputauit de beatitudine hominis tanquam de prima regula moralium actionum: Beatitudo autem hominis conſiſtit in Deo vt eſt finis vltimus omnium, & ſingulari modo creaturæ rationalis, illa ergo conſideratio non ſpectat ad Metaphyſicam: ergo nulla alia conſideratio ſupereſt, ſub qua poſſit hæc doctrina eſſe practica. Quia ſi eſt practica, maximè moralis: nam per ſe notum eſt non eſſe factiuam ſeu directiuam operationum artis, imo nec actionum intellectualium, vt præcedente ſectione dictum eſt; moralis autem non eſt, quia conſideraE tio vltimi finis in ordine ad mores non eſt munus eius, ſed moralis Philoſophiæ, vt dictum eſt. Ariſtoteles.

V. Cur Theologia ſpeculatiua & practica, Metaphyſica tantum ſpeculatiua.

Ratio autem à priori reddi poteſt ex differentia inter ſupernaturalem Theologiam, & hanc naturalem: quę ex differentia luminis ſub quo vtraque procedit, ſumenda eſt. Illa enim procedit ſub lumine diuinæ reuelationis fidei, quatenus mediate ac per diſcurſum applicatur ad concluſiones in principijs fidei contentas: fides autem non ſolum reuelat Deũ vt finem vltimum omnium, ſed etiam ſpecialiter docet in eo conſiſtere hominis Beatitudinem: ac proinde non ſolum reuelat fides veritates ſpeculatiuas circa Deum, ſed etiam practicas: imo etiam fere omnia prima principia morum reuelat:

& ea-

& eadem certitudine, atque ex ſe eodem modo circa hæc omnia verſatur: ex quibus diſcurrit Theologia, conſiderans non tantum ſpeculatiue in Deo rationem vltimi finis, ſed etiam moraliter in ordine ad media quibus eſt conſequendus. At vero Metaphyſica procedit tantum ſub naturali lumine, quod non eodem modo, nec eadem certitudine omnia obiecta ſua complectitur: & ideo Metaphyſica non eſt habitus illi adæquatus, ſed ſub ſpeciali quadam ratione, & abſtractione perficit naturale lumen circa ea obiecta quæ abſtrahunt à materia ſecundũ eſſe, vt diximus. Et ideo de Deo ſolum ſpeculatiue cõſiderat rationem vltimi finis & ſupremi boni, ſcilicet quatenus in ſe talis eſt, taliſque cognoſci poteſt lumine naturæ, potius quantum ad *an eſt*, quam quantum ad *quid eſt*. Non vero conſiderat practice, quomodo hic finis ſit ab homine conſequendus, imo nec in particulari attingit vel inquirit modum quo Deus eſt finis vltimus hominis, vel quo homo ipſe poteſt attingere Deum, prout eſt ſuus finis vltimus: quia hoc iam eſt infra Metaphyſicam abſtractionem & contemplationem, & ad Philoſophiam ſpectat, imo ſupponit conſiderationem phyſicam hominis, ſeu naturalem philoſophiam quæ mere ſpeculatiua eſt: & ſpectat ad philoſophiam moralem, quæ quodammodo, & (vt ita dicam) inchoatiuè, practica ſcientia eſt: de quarum ſcientiarum diſtinctione non eſt hic dicendi locus. Fateor tamen, quod ſi de angelis prout in ſe ſunt, haberi poſſet naturalis ſcientia Metaphyſicę, ad illam pertineret non ſolum naturã eorum contemplari, ſed etiam quomodo eſſent capaces vltimi finis ſui, & in quo eorum beatitudo conſiſteret, quibuſque medijs ad illam poſſent peruenire: quæ ſcientia ex parte moralis eſſet, ſimulque praxim aliquam cum ſpeculatione coniungeret: eſſetque tota Metaphyſica, quia tota abſtraheret à materia ſecundum eſſe. Veruntamẽ huiuſmodi ſcientia, angelica potius eſſet, quam humana: nos enim de angelorum Beatitudine vix aliquid poſſumus niſi per analogiam ad noſtrã inueſtigare; & ideo Metaphyſica prout in nobis eſt, merè eſt ſpeculatiua omni ex parte, & ad moralia ſeu practica non deſcendit.

VI. 2. Cõcluſio. Dico 2. Metaphyſ. non ſolum ſciẽtia eſt, ſed etiam naturalis ſapientia. Hanc aſſertionem ponit, & ex profeſſo probat Ariſt. lib. 1. cap. 1. & 2. & lib. 3. cap. 2. Qui primum ſupponit eſſe in nobis aliquam virtutem intellectualem quæ ſit ſapientia: quod etiã docuit idem Ariſt. 6. Eth. c. 2. & ſequent. (Ariſtotel.) Eſtque communis omnium ſapientium conſenſus: nam ſi nullus habitus hominis eſſet ſapientia, nullus hominum ſapiens dici poſſet, nam ſapiens à ſapientia eſt & dicitur, non. n. eſt homo ſapiens à natura, nec ex ſola potentia ſeu facultate, vt eſt per ſe notum, alias omnes homines eſſent ſapientes: ſed ſapiens fit homo aliquo vſu, & habitu aut virtute: eſt ergo ſapientia habitus. Rurſus ex ipſa voce & omnium ſenſu conſtat ſignificare habitum ad intellectum pertinentem, nõ quemcunque, ſed perfectum, quique virtus intellectualis ſit, & valde perfecta. Quod optimo diſcurſu probat Ariſtoteles in procemio cap. 1. diſtinguens experientiam ab arte, & artem à ſcientia, quæ propter ſe quæritur, & in cauſarum ac principiorum cognitione verſatur: & concludens ſapientiam eſſe debere aliquam huiuſmodi ſcientiam.

VII. Multiplex ſapiẽtiæ acceptio. Eſt autem hoc loco aduertendum, ſi attendamus vulgarem ſermonem, interdum videri hoc ſapiẽtiæ nomine ſignificari, non vnum determinatum habitum intellectus, ſed rectitudinem quandam intellectualem ad bene iudicandum de rebus omnibus, cõſurgentem ex perfecta conſecutione ſcientiarũ omnium, ad eum modum quo iuſtitia in vna acceptione non ſignificat vnum ſingularem habitum, ſed concentum & rectitudinem omnium virtutum voluntatis. Atque ad hanc ſapientiæ acceptionem videntur

A optime accommodari deſcriptiones illæ Ciceronis: *Sapientia eſt rerum diuinarum atque humanarum cauſarumque quibus hæ res continentur, ſcientia*. (4. Tuſc. & 2. Officior.) Atque eo dem ſenſu videntur de ſapientia locuti antiqui Philoſophi, qui de ratione ſapientiæ aiebant eſſe, vt omnium rerum ſit cognitio, etiam vſque ad infimas ſpecies, & omnes proprietates earum: hoc enim non fit vna ſcientia, ſed omnium collectione. Imo, ſi de homine ſit ſermo, neque per omnes ſciẽtias ſimul ſumptas tam exactam rerum omnium cognitionem aſſequitur: & ideò ipſi aiebant non eſſe in homine verã ſapientiam, ſed fucatam: nos autem verius dicimus eſſe in homine veram ſapientiam, etiam naturalem, ſed humanam, ac proinde valde limitatam. Alio verò modo, magiſque apud ſapientes vſitato, ſumitur

B ſapientia pro aliquo peculiari habitu, idque dupliciter: eſt enim quædam quæ dicitur ſapientia ſimpliciter: alia, quæ tantum ſecundum quid: illa eſt quodam modo vniuerſalis, non prædicatione, aut omniũ collectione, ſed eminentia & uirtute, vt ſtatim declarabimus: hæc eſt particularis, non tantum habitu, ſed etiam materia, & virtute. De hac poſteriori ſapientia eſt longus ſermo Socratis apud Platonem, dialog. 3. ſeu de ſapientia, vbi diſtinguit ſapientiam artificũ, & gubernatorum, & ſimiles. (Plato.) Et hoc eodem modo videtur dixiſſe Paulus 1. Corinth. 3. *Vt ſapiens architectus fundamentum poſui*. Dicitur enim ſapiens in aliquo genere, vel materia, qui ſcientiam vel artem quæ circa eam verſatur, perfectè nouit, & per ſupremas cauſas illius generis, vt notauit D. Tho. 2. 2. q. (D. Thom.)

C 45. art. 1. Alio denique modo (vt ibidẽ ait D. Tho.) quædam particularis ſcientia, ſeu intellectualis virtus dicitur ſapientia ſimpliciter, & hoc modo vſus eſt Ariſtoteles hac voce, lib. 6. Ethic. loco citato, & in præſenti: & hoc ſenſu tribuit Metaphyſicæ hanc dignitatem ſapientiæ. (Ariſt.)

VIII. Aliquot ſapientiæ proprietates. Secundo ad hoc probandum ſubijcit Ariſtoteles cap. 2. conditiones ſapientiæ, quarum aliquæ communes illi ſunt cum alijs ſcientijs ſpeculatiuis: aliæ vero ſunt illi propriæ: & illæ quæ communes eſſe videntur, ita accipiendæ ſunt vt ſecundum quandam eminentiam, & ſingularem perfectionem, ſapientiæ conueniãt. Prima ergo conditio eſt, ſapientiam verſari circa omnia, eſſeque omnium ſcientiam, vt poſſibile eſt. (Prima.) Hæc conditio ſatis eſt à nobis expoſita in

D ſect. 2. ratio vero eius conſtabit ex dicendis.

IX. Secunda. Secunda conditio ſapientiæ ab Ariſtotele poſita eſt, vt in rebus difficilioribus & à ſenſibus remotioribus verſetur: nam ea cognoſcere quæ omnibus ſunt obuia, quæve ſenſibus percipiuntur, non ad ſapientes, ſed ad quoſcunque vulgares homines ſpectat. Hæc autem conditio intelligenda videtur de cognitione rerum difficiliorum, quanta homini poſſibilis eſt: non enim ſpectat ad hominis ſapientiã altiora ſe quærere, & quæ lumine naturali cognoſci nõ poſſint, quales ſunt futurorum contingentium euentus, & ſimilia, quæ per humanam ſcientiam velle cognoſcere, non ſapientia eſt, ſed temeritas. Sapientia igitur humana in rebus altioribus ac difficilioribus iuxta ingenij humani capacitatem verſatur.

E X. Tertia. Tertia conditio eſt vt ſit certiſſima cognitio: ſub qua conditione etiam euidentia, & charitas comprehenditur: quia naturalis certitudo, de qua ſermo eſt, ex euidentia naſcitur, eique commenſuratur. Ratio autem perſpicua huius conditionis eſt, quia ſapiẽtia ſignificat perfectam ſcientiam, & eximiam cognitionem: maxima autem perfectio cognitionis humanæ in certitudine, & euidentia poſita eſt.

XI. Quarta. Quarta conditio eſt vt ſit aptior ad docendum, cauſaſque rerum tradendas. Hoc ipſum ſignificaue rat Ariſtoteles c. 1. dicens, ſignum ſapientis eſſe poſſe docere, & ad ſapientem pertinere cauſas rerũ cognoſcere, ac tradere. Item in vnaquaque arte vel ſcientia illum ſapientiorem exiſtimamus, qui rerum

cauſas intimius & vniuerſalius comprehendit. Denique humana cognitio tunc perfectior eſt, cũ cauſam aſſequitur, alioqui ſemper eſt imperfecta: cuius ſignũ eſt, quia inquirentis animus non quieſcit, donec cauſam inueniat. Igitur ſapientia ſimpliciter illa erit quæ rerum cauſas altiores & vniuerſaliores aſſequitur; vnde etiam fiet vt aptior ſit ad docendum.

XII. Quinta. Quinta eſt, talem ſapientiam maxime dignam eſſe quę propter ſe, ſciendique cauſa appetatur: hoc enim ad dignitatem pertinet, vt per ſe conſtat: cum ergo ſapientia dignitatem quandam, & excellentiã inter ſcientias obtineat, non eſt dubium, quin in eo genere ſcientiarũ collocanda ſit quæ propter ipſum ſcire quæruntur: & quod in eo habeat ſupremũ quẽdam & excellentem gradum, atque adeo quod propter ſe ſit maxime expetibilis.

XIII. Sexta. Sexta proprietas ſapientiæ eſt præeſſe alijs, potius quam eis miniſtrare: quod etiam eſt conſonum dignitati eius: quo autem ſenſu accipiendum ſit, ſtatim declarabo. Solum circa has proprietates aduerto Ariſtotelem in eis aſſignandis fere non loqui de ſapiẽtia, ſed de ſapiente: ſubintelligit tamen eam ſcientiã eſſe ſapientiam, ratione cuius ſapienti hæ conditiones conueniunt. Quod ſi quis dicat non conuenire has proprietates ſapienti, ratione vnius ſcientiæ, ſed ratione omnium, vel plurium ſimul: reſpondendum eſt id nunc ſupereſſe oſtendendum, probando has conditiones reperiri in ſcientia Metaphyſicæ, ſimulque oſtendetur eſſe vnam quandam ſcientiam, quæ omnibus illis attributis alijs pręemineat, ideoque ſit ſapientia, illamque eſſe Metaphyſicam.

XIV. Dictæ ꝓprietates ſapientiæ in Metaphyſica reperiri demonſtratur. Tertio igitur loco probat Ariſt. dicto c. 2. has omnes conditiones in Metaphyſ. reperiri. Primam quidem, quia ille quodammodo nouit ſubiecta omnia qui præditus eſt ſcientia vniuerſali: ſed Metaph. eſt vniuerſaliſſima ſcientia: ergo eſt ſcientia rerum omnium eo modo quem ſapientia requirit, ſcilicet quãtum poſſibile eſt. De hac conditione ſatis dictum eſt ſupra, ſect. 2. & ex ibi dictis colligere licet, duobus vel tribus modis agere Metaphyſicam de omnibus rebus. Primo confuſe & in communi, quatenus agit de rationibus entis cõmunibus omnibus rebus, aut omnibus ſubſtantijs, vel accidentibus, & conſequenter de primis & vniuerſaliſſimis principijs, in quibus omnia principia reliquarum ſcientiarum aliquo modo fundantur. Secundo in particulari de rebus omnibus vſque ad proprias differentias, & ſpecies; quod aliqualiter verum eſt, non tamen æque nec eodem modo in omnibus: nam in rebus vel rationibus rerum, quæ abſtrahunt à materia ſecundum eſſe, id eſt ſimpliciter verum ex parte ipſarum rerum: limitatur tamen ex imperfectione intellectus noſtri. Itaque Metaphyſica humana (de qua tractamus) de his demonſtrat & diſſerit, quantum humanum ingeniũ naturali lumine poteſt. In rebus autem quæ ſenſibilem, aut intelligibilem materiam ſeu quantitatem cõcernunt, non eſt id ſimpliciter verum, etiam ex parte ipſius ſcientiæ, ſed quatenus in eis reperiuntur tranſcendentalia prædicata, vel eis aliquo modo applicantur Metaphyſicæ rationes & media abſtrahentia à materia, vt per ea aliquid de eis demonſtretur. Tertio addere poſſumus hanc ſcientiam agere de omnibus non in ſe, ſed in cauſis ſuis, q͂a diſputat de vniuerſaliſſimis cauſis rerũ omniũ, & præſertim de Deo.

XV. Poſſet ergo inquiri, quinam ex his modis ad rationem ſapientiæ ſufficiat, & conſequenter qua ex parte Metaphyſica, ſapientia ſit, vel an ſolum ſit ſapientia, prout omnes hos modos comprehendit. Ad quod breuiter dicendum videtur Metaphyſicã requirere totam illam amplitudinem & cognitionem, vt ſit abſolute & ſimpliciter ſapientia. Etenim ſi quis ex Metaphyſica ſciat communem rationem entis in quantum ens, & eius attributa ac principia, habet quidem inchoatam ſapientiam, quandoquidem prin-A cipia tenet vniuerſalia, quibus poteſt alia principia confirmare & diiudicare. Item, quia habet quandam ſcientiam, vel ſcientiæ partem per ſe ſe valde appetibilem, & ſcitu digniſſimam, & ad alias omnes ſcientias utiliſſimam; & quodammodo neceſſariã: eſſet ergo illa, aliqualis ſapientia. Num tamen poſſet dici ſapientia ſimpliciter: quę enim eſt ſimpliciter ſapientia ſine Dei cognitionem? Item, quia ens in quantum ens, in eo pręcisè ſiſtendo, licet in ratione obiecti ſcibilis ſit ſatis perfectum propter eius abſtractionem, ſubtilitatem, & tranſcendentiam, tamẽ in eſſe rei habet minimam perfectionem, nam maior eſt in determinatis entibus: ad rationem autem ſapiẽtiæ non ſatis eſt obiectum ſcibile ſine dignitate rerũ quæ ſciuntur. Tamen ſi in nomine vim faciamus, B certè Metaphyſica, ſi in ea entis abſtractiſſima ratione ſiſtat, non erit ſatis ſapida ſcientia, vt ſapiẽtia ſimpliciter poſſit appellari. E contrario vero ſi fingeretur Metaphyſica quæ de Deo, & non de ente tractaret, illa quidem plus aliquid habere de ratione ſapiẽtiæ, tum propter nobilitatem obiecti, quod re ipſa nõ minus abſtractum eſt quam ens, licet non prędicatione aut vniuerſalitate, tum ob iucunditatem, quã maxime habet adiunctam talis contemplatio, tum denique ob virtualem continentiam & cauſalitatem, ex qua fit vt talis Dei cognitio facile pariat aliarum rerum cognitionem. Verumtamen huiuſmodi cognitio Dei exacta ac demonſtratiua non poteſt per naturalem Theologiam obtineri, non cognitis prius cõmunibus rationibus entis, ſubſtantiæ, cauſæ, & ſimilibus, C quia nos non cognoſcimus Deum, niſi ex effectibus, & ſub communibus rationibus, adiunctis negationibus quibus imperfectiones excludimus. Et ideo fieri non poteſt vt Metaphyſica ſit ſapiẽtia ſub poſtrema ratione, niſi etiam primam includat. Si autem fingatur Metaphyſica quæ ex primo & ſecũdo modo cognoſcendi omnia habeat, quæcunque neceſſaria ſunt ad cognoſcendum Deum, eumque primario attingat & contempletur, illa quidem dici poſſet ſapientia abſolute, etiam ſi de alijs rebus parum aut nihil in ſpecie cognoſceret: eſſet tamen valde imperfecta, & mutila ſapientia, quam neceſſe eſſet multa etiam de Deo ignorare, aut imperfectè attingere: quia cum Deus ex effectibus cognoſcatur ignoratis præcipuis effectibus, neceſſarium eſſet etiam ipſius D Dei cognitionem eſſe diminutam. Et propter hanc cauſam merito Ariſtoteles, non partem Metaphyſicæ, ſed totam illam appellauit ſapientiam ſimpliciter, quam dixit eſſe vnam tantum 6. Ethic. capit. 7. & Diuus Thomas 1.2. quæſt. 57. articulo ſecundo.

XVI. Secundam conditionem ſapientiæ in Metaphyſica reperiri probat Ariſtoteles, quia tractat de rebus maximè uniuerſalibus, & à ſenſu remotiſſimis: hæc autem ſunt nobis cognitu difficillima: nam cum noſtra cognitio à ſenſu oriatur, quod à ſenſu longiſſimè abeſt, difficile in noſtram intelligentiam cadit. Hinc uero occaſione ſumpta, ſolent hoc diſputare interpretes, an intellectus noſter in hoc ſtatu directe cognoſcat ſingularia, vel vniuerſalia E tantum: & an inter ipſa vniuerſalia facilius cognoſcat ea quæ minus communia ſunt, ut ſpecies vltima, & ideo verum ſit quod hoc loco ait Ariſtoteles: *Vniuerſaliſſima eſſe cognitu difficillima.* Veruntamen prior ex his quæſtionibus omnino aliena eſt à præſenti inſtituto: quid enim refert ad dignitatem Metaphyſicæ ſcientiæ declarandam, aut ad prædictum Ariſtotelis textum intelligendum, quod ſingulare directe cognoſcatur ab intellectu, nec ne? hæc ergo quæſtio omnino eſt à nobis in proprium locum, hoc eſt, in ſcientiam de anima, remittenda. Speramus enim fore, vt, adiuuante Deo, illius etiam ſcientiæ diſputationes pro viribus elaboratas aliquando tradamus. Quod ſi id aſſequi non potue-

rimus

rimus, ſufficient quæ à grauiſſimis authoribus de prædicta quæſtione hactenus tradita ſunt: ſtatui enim de nulla re extra proprium locum, aut omnino extra methodum diſſerere, etiam ſi omittenda prorſus talis diſputatio ſit: minoris enim incommodi eſſe cenſeo aliquid tacere, quam importunè peregrinis quæſtionibus aliunde vocatis, lucidam ac diſtinctam methodum obſcurare & confundere.

XVII. Vniuerſalia ne an ſingularia facilius cognoſcat noſter intellectus.

Atque eadem ferè ratio eſt de poſteriori quæſtione, quàm idcirco etiam omittam, attingendo tantum id quod neceſſe eſt, vt ſenſus Ariſtotelis in citato loco intelligatur, ne ſibi ipſi repugnate videatur. Etenim libro primo Phyſicorum ſtatim in initio ait, in ſcientia progrediendum eſſe ab vniuerſalioribus ad particularia, quia incipiendum eſt à notioribus nobis, & vniuerſaliora, notiora nobis ſunt: hic verò ait B hanc ſcientiam eſſe de rebus difficillimis, eò quod ſit de vniuerſaliſſimis, quę ſunt hominibus cognitu difficillima. Quam apparentem contradictionem ita

D. Thom. qualiter cōciliet duo Ariſtotelis loca difficilia.

Diuus Thomas, 1. Metaphyſi. cap. 2. lect. 2. conciliat, vt intelligamus Ariſtotelem 1. Phyſicor. locutum fuiſſe de ſimplici tantum apprehenſione, & imperfecta cognitione rerum vniuerſalium, hic vero de ſcientifica cognitione, & complexa, qua proprias rationes vniuerſalium diſtinctè cognoſcimus, eorūque proprietates de illis demonſtramus. Non enim ſemper ea quæ facilius in mentem veniunt per ſimplicem apprehenſionem, facilius etiam intimè penetrantur & cognoſcuntur: quid enim facilius apprehendimus quam tempus, motum, & ſimilia? Quid verò difficilius inquiritur quoad exactam cognitionem, tam rationis formalis, ſeu entitatis, quam proprietatum talium rerum? Sic ergo vniuerſaliora dicuntur notiora nobis quoad ſimplicem, & imperfectam apprehenſionem, quoad *an eſt*. (vt ſic dicam) quis enim non facilius concipiat hanc eſſe arborem, quam ſitne pyrus, aut ficus? Ad hos enim vniuerſaliores conceptus confuſos, & imperfectos paucioribus indigemus, & ideò facilius illos formamus. Dum tamen illorum exactam cognitionem inquirimus, difficilius eam aſſequimur, eo quod ſint à ſenſibus remotiores, vt hic dixit Ariſtoteles.

XVIII. Obijcitur contra præcedentē conciliationē.

Huic autem expoſitioni ſolum obſtare video, quod Ariſtoteles, 1. Phyſic. non videtur tantum loqui de rudi illa & imperfecta vniuerſalium apprehēſione, ſed de ſcientifica cognitione: nam ex ea facilitate cognoſcendi vniuerſaliora colligit ordinem in ſcientia ſeruandum: ſcientia autem non debet procedere à notioribus quoad apprehenſionem, ſed quoad eam cognitionem quæ per ſcientiam haberi poteſt: nam ſi ſcientifica cognitio difficilior eſt, nihil ferè conferet quod ſimplex apprehenſio facilior ſit, vt iuxta conuenientem methodum ab huiuſmodi rebus ſit incipiendum. Adde ipſa experientia conſtare etiam in cognitione ſcientifica facilius cognoſci rationes communes, quàm proprias, vt ens mobile aut naturale, quàm cœlum, vel hominem: & rationē entis, quam rationem ſubſtantiæ, vel accidentis. Et ratio etiam id ſuadet, nam in ſcientia per ſe & directè intenditur diſtincta cognitio tam eſſentiæ, quam proprietatum vniuſcuiuſque rei, vel rationis formalis: & vniuerſalia ipſa non tractantur aut ſciuntur, per ſe loquendo, vt tota vniuerſalia ſeu potentialia ſunt, ſub qua ratione ipſorum diſtincta cognitio pendet ex cognitione rerum inferiorum: hæc enim eſt veluti reflexiua cognitio & dialectica, quia illa proprietas ſeu ratio totius potentialis per intellectū potius conuenit, quam re ipſa: ſciuntur enim huiuſmodi vniuerſalia in ſcientijs proprijs ac realibus ſecundum proprias actuales eſſentias, & proprietates illis conſentaneas, & adæquatas: ſic autem facilius ſciuntur vniuerſaliora, quia ab eis omnino pendet cognitio minus vniuerſalium: non verò è contrario, quia vniuerſaliora ſunt de ratione inferioris, & A non è conuerſo. Atque hæc obiectio non ſolum videtur concludere Ariſtotelem in 1. Phyſicor. de ſcientifica cognitione vniuerſaliorum fuiſſe locutum, ſed etiam falſum eſſe hæc vniuerſaliora eſſe difficiliora cognitu.

Quapropter nonnulli volunt Ariſtotelem hoc loco non de vniuerſalibus rationibus, ſed de vniuerſalibus cauſis fuiſſe locutum, id eſt, non de vniuerſalibus quæ in prædicando vocant, de quibus in primo Phyſicorum fuerat locutus, & de quibus procedit diſcurſus factus, ſed de vniuerſalibus in cauſando, vt ſunt Deus, & intelligentiæ. De quibus videtur etiam recte intelligi ratio Ariſtotelis, ſcilicet quia vniuerſalia ſunt à ſenſibus remotiſſima: hoc enim eſt verum de vniuerſalibus in cauſando, de cæteris verò minime: nam cum hæc ſint etiam in ſingularibus materialibus, non videntur à ſenſu remota: nam hoc ens, vel hæc ſubſtantia obijcitur ſenſui, ſicūt hoc animal, vel hic homo, vnde vniuerſaliora prædicata facilius obijciuntur ſenſibus ratione ſuorum propriorum ſingularium, quàm minus vniuerſalia, & ideo facilius cadit in intellectum noſtrum, ſaltem ex parte noſtra animal, quam homo, & ſubſtantia quàm animal, & ſic de alijs: quia, regulariter loquendo, & iuxta ordinarium modum quo nobis applicantur obiecta ſenſibilia, facilius imprimūt ſenſibus ſpecies ſeu phantaſmata horum ſingularium. XIX. Aliorū conciliatio.

Nihilominus hæc expoſitio reijcitur communiter ab interpretibus Ariſtotelis, licet enim fateantur dictum Philoſophi eſſe verum etiam de vniuerſalibus cauſis: docent tamen eum propriè locutum fuiſſe de vniuerſalioribus prædicatis: tum quia hæc proprie & ſimpliciter dicuntur vniuerſalia: tum etiam quia reuera etiam ex ea parte qua Metaphyſica tractat de ente & ſubſtantia vt ſic, eſt difficilior cæteris ſcientijs. Et in hæc etiam prædicata cadit ratio Ariſtotelis, quod ſcilicet longius abſunt à ſenſibus ſecundum ſuam abſtractionem & præciſam rationem: hæ namque communes rationes non habent propria ſingularia, ſed medijs rationibus minus vniuerſalibus ad ſingularia deſcendunt. XX. Refutatur. C

Alias reſponſiones afferunt expoſitores tam in hunc Metaphyſicæ locum, quàm in illum Phyſicor. D & ſuper 1. libr. Poſter. capit. 2. & libr. 2. capit. 15. & 18. vbi etiam Ariſtoteles ait vniuerſalia eſſe naturę notiora, ſingularia nobis. Quibus omiſſis in priori reſponſione perſiſtēdum cenſeo, ſi paululum tamen explicetur. Dicendum ergo exiſtimo Ariſtotelem in libr. 1. Phyſicorum locutum fuiſſe de ordine doctrinæ, in qua dicit eſſe incipiendum ab vniuerſalioribus, quia nobis ſunt notiora quoad ſimplicem & cōfuſam cognitionem eorum, quatenus ſunt quędam tota potentialia & vniuerſalia. Nec refert quod in ſcientijs non intendatur cognitio confuſa, ſed diſtincta, quia Ariſtoteles non dicit vniuerſaliora eſſe notiora ea cognitione quæ per ſcientiam intenditur, ſed ea potius quæ imperfecta ſupponitur, vt per ſcientiam perficiatur. In hoc verò loco Metaphyſicæ E non agit Ariſtoteles de ordine doctrinæ à nobis obſeruando, ſed de perfecta ſcientia ipſorum obiectorum obtinenda, & hoc modo ait vniuerſaliora eſſe cognitu difficiliora. Quod tamen non aſſeruit ſimpliciter, ſed cum hac limitatione *fere*: quia contingit interdum vniuerſaliora eſſe etiam quoad perfectam cognitionem nobis notiora: quia difficultas quæ ex parte abſtractionis in eis eſt, poteſt aliunde compenſari: quo modo ens naturale vt ſic, eſt nobis notius quam cœlum, & ens quam angelus. Non obſtante autem ea limitatione, concludit Ariſtoteles hanc ſcientiam eſſe de rebus difficillimis, quia in ea tanta eſt abſtractio vt omnino præſcindat à materia, & ab actionibus & proprietatibus ſenſibili- XXI. Explicatur & approbatur conciliandi modus ex D. Tho. adductus.

 bili-

bilibus vt tales ſunt, & ideò nihil in eius obiecto eſſe poteſt, vnde difficultas ex tanta abſtractione proueniens tollatur: atque hæc ſatis ſint de illa ſecunda conditione.

XXII. Dubium. Circa tertiam conditionem ſapientiæ merito dubitari poteſt, quomodo huic doctrinæ conueniat, ſcilicet, eſſe certiſſimam. Et ratio difficultatis potiſſima oritur ex ſcientijs Mathematicis, quæ videntur multo certiores, cum ex principijs euidentiſſimis, imò & ſenſu notiſſimis procedant. Vnde idem Ariſtoteles lib. 2. Metaphyſ. cap. 3. tex. 16. ſignificat modum procedendi Mathematicæ eſſe accuratiſſimũ, & certiſſimum, eò quod à materia & mutatione abſtrahat, à qua non abſtrahit Philoſophia, & licet Metaphyſica videatur abſtrahere, ſi res de quibus tractat, conſiderentur, prout tamen in nobis eſt, non videtur abſtrahere, quia non conſiderat de rebus illis, niſi ex effectibus ſenſibilibus qui in materia verſantur. Vnde idem Ariſtotel. lib. 2. tex. 1. ait res notiſſimas natura ſua eſſe nobis ignotas, quia intellectus noſter ita ad eas comparatur ſicut veſpertilionis viſus ad lucem Solis. Et confirmatur, nam humana cognitio è ſenſu incipit, vnde per ſenſum accipit claritatem & certitudinem: quo ergo fuerit cognitio de rebus à ſenſu remotior, eò erit minus certa: ſicut ergo ex hoc principio colligit Ariſtoteles ſupra hanc ſcientiam eſſe difficillimam, ita colligere potuit eſſe incertiſſimam. Imo hæc duo videntur ſemper eſſe coniuncta, difficultas videlicet & incertitudo, aut minor certitudo: ſi ergo hæc ſcientia eſt maxime difficilis, erit conſequenter minus certa.

(Ariſtoteles.)

XXIII. Reſponſio. Diſtinguendæ videntur duæ partes huius doctrinæ: Vna eſt quæ de ente vt ens eſt, eiuſque principijs & proprietatibus diſſerit. Altera eſt quæ tractat de aliquibus peculiaribus rationibus entium, præſertim de immaterialibus. Quoad priorem partem non dubium eſt, quin hæc doctrina ſit omnium certiſſima, quod ſatis eſt vt hæc proprietas ipſi abſolutè & ſimpliciter tribuatur: nam quoties comparatio fit inter habitus, ſecundum id quod in eis eſt optimum & maximum, fieri debet, vt ſumitur ex 3. Topic. capit. 2. ſic ergo Ariſtoteles in dicto proœmio abſolutè ait hanc doctrinam eſſe certiſſimam, & videtur loqui de illa prout in nobis eſt. Et ratio eius eſt optima, & procedit de hac ſcientia quoad hanc partem, ſcilicet quia ea ſcientia eſt certiſſima quæ circa prima principia maximè verſatur, & quæ ex paucioribus rem cõficit: ita vero ſe habet hęc ſcientia, quia talis ſcientia magis eſt independens, habetque principia notiora, ex quibus alia principia robur & certitudinem accipiunt, vt declaratum eſt: ſic enim res illæ de quibus Mathematicæ tractant, includunt, communia & trãſcendentia prædicata, de quibus Metaphyſica diſſerit: principia etiam Mathematica includunt Metaphyſica, & ab illis pendent.

XXIV. De altera vero parte huius ſcientiæ quæ in determinatis rationibus entis verſatur, diſtinguendum eſt: poteſt enim eſſe ſcientia certior, aut ſecundum ſe, aut quoad nos. Scientia igitur harum rerum ex ſe ſe non dubium eſt quin ſit certiſſima, & quod Mathematicas ſcientias antecellat. Nam certitudo ſcientiæ hoc modo penſanda eſt ex obiecto: huiuſmodi autem res, & ſubſtantiæ immateriales ſunt ex ſe aptæ ad gignẽdam certiſſimam ſui cognitionem, tum quia ſicut ſunt perfectiora entia, magiſque neceſſaria ſimpliciaque, & abſtracta, ita in eis maior eſt veritas, maiorque certitudo principiorum. At vero ex parte intellectus noſtri eſt hæc ſcientia in nobis quoad hanc partem minus certa, vt experientia docet, & probant rationes dubij in principio poſitæ. Præſertim illa, quod cum noſtra cognitio à ſenſu oriatur, obſcurius & ex natura rei minus certo attingimus ea quæ ab omni materia ſenſibili abſtrahunt.

XXV. Dubia aliquot propoſũtur & diſſoluuntur. Primum. A Dices primo; Ergo hæc ſcientia prout in nobis eſt, ſemper eſt minus certa in hac parte, quam Mathematica: ergo ſimpliciter eſt minus certa, quia Metaphyſica de qua agimus, non eſt alia niſi humana: hæc autem tantum in nobis eſt, quid ergo refert ad nobilitatem Metaphyſicæ, quod ſecundum ſe ſit certior? illud enim erit verum de Metaphyſica angelica, non de noſtra. Vnde tractando de noſtra, videtur inuolui repugnantia in illa diſtinctione, ſecundum ſe, & prout in nobis: hæc enim diſtinctio accõmodata obiectis ſeu rebus cognitis optime quadrat, & ita eſt illa vſus ſæpe Ariſtoteles in primo Poſteriorum, & in principio Phyſi. & Metaph. at vero accõmodata actibus, vel habitibus noſtris nullo modo videtur poſſe habere locum, propter rationem factã: B hic autem non de obiectis, ſed de re ipſa loquimur. Reſpondent aliqui ſatis eſſe quod Metaphyſica in angelis ſit certior, quia eiuſdem rationis eſt cum noſtra, quia ſub eadem ratione ſeu abſtractione de his entibus diſſerit. Sed hoc non recte dicitur, quia illa ſcientia angelica eſt altioris rationis, primum quia illa vel eſt à priori & perfecta, ſcilicet, vt verſatur circa res creatas, vel ſi eſt à poſteriori vt de Deo, eſt per cognitionem perfectam nobiliorum effectuum. Deinde quia ſcientiæ differunt genere ex modo procedendi: modus autem intelligendi angelorum eſt altior, ſimplicior, & eſſentialiter perfectior.

XXVI. Collatio inter Metaphyſicam, & Mathematicas in certitudine. Reſpondetur ergo primo fortaſſe in aliquo ſtatu poſſe Metaphyſicam humanam eſſe perfectiorẽ & certiorem quam ſint Mathematicæ: nam licet, acqui C rendo hanc ſcientiam ſolis naturalibus viribus & ordinario modo humano, non poſſit tam perfecta obtineri, ſi tamen noſter intellectus iuuetur ab aliqua ſuperiori cauſa in ipſomet diſcurſu naturali, vel ſi ipſa ſcientia modo ſupernaturali fiat, licet res ipſa ſit naturalis, poteſt forte eſſe tã clara & euidens vt Mathematicas ſuperet. Quia vero hæc reſponſio magis eſt Theologica quam Philoſophica, addo vlterius, quamuis Metaphyſica in nobis ſemper ſit quoad hanc partem inferior Mathematica in certitudine, nihilominus ſimpliciter & eſſentialiter eſſe nobiliorem: ad quod multum refert quod ſit ſecundum ſe, & ex parte obiecti certior: nã dignitas obiecti maxime ſpectat ad dignitatem ſcientiæ, & illa eſt quę per ſe redundat in ſcientiam: imperfectiones autem quę D ex parte noſtra miſcentur, ſunt magis per accidens: & ad hoc tendit diſtinctio data, in quo ſenſu nullam inuoluit repugnantiam.

XXVII. 2. Dubium. Dubitabit ſecundo aliquis, nam hinc ſequitur, hanc ſcientiam Metaphyſicę quatenus de Deo agit, minus certam eſſe quoad nos, quam ut tractat de intelligentijs, quod tamen non videtur verum. Sequela ſic deducitur ex ratione facta, nam ſi hæc ſcientia eſt minus certa quoad nos, vt verſatur circa res abſtractas à materia, quia noſtra cognitio à materialibus incipit: ergo quo res de qua tractat Metaphyſica, magis elongata & remota fuerit ab hac materia, eo Metaphyſica prout in illa verſatur, erit minus certa: ſed Deus ſumme diſtat à rebus materialibus & ſenſibilibus: ergo. Reſpondetur, negando ſequelam, abſolutè loquendo. Duobus enim modis E intelligi poteſt vnam rem magis diſtare ab alia, ſcilicet perfectione ſeu entitate, & cauſalitate ſeu connexione effectus & cauſæ. Priori modo magis diſtat Deus à materialibus rebus, quam ſpiritus creati: poſteriori autem modo magis diſtant ſpiritus creati ab omnibus rebus creatis, quam Deus. Pendent enim omnia eſſentialiter à Deo, non à cæteris ſpiritibus, &, per ſe loquendo, omnia Deum imitantur, & aliquam eius ſimilitudinẽ aut veſtigium gerunt. quod vero inde reſultet aliqua ſimilitudo, vel conuenientia cum angelis, eſt ſecundarium & accidentarium. Quia ergo non ex rebus ſenſibilibus non vtcunque conſideratis, ſed vt effectibus, aſcendimus ad ſubſtan-

ſtantias ſeparatas contemplandas, inde fit vt naturaliter certius aſſequamur Dei cognitionem, quam angelorum, quod ipſo vſu & experientia conſtabit amplius ex dicendis.

XXVIII. 3. Dubium. Tertio poteſt dubitari, præſertim circa priorem partem poſitam, an hæc ſcientia ſuperet alias ſolum quoad principiorum certitudinem, vel etiam concluſionum. Nam ratio facta ſolum videtur procedere de principijs: at ſi hoc dicatur ſequitur nō hanc ſcientiam, ſed habitum principiorum, qui diſtinctus eſt, eſſe certiorem alijs ſcientijs. Vnde obiter etiam dubitari pōt, an ſit hæc ſcientia certior habitu principiorum. Nam ſi hoc dicatur, facile expeditur poſita difficultas, vt per ſe conſtat: at hoc ipſum videtur difficillimū: nam hæc ſcientia nititur in ipſis primis principijs: quo modo ergo poteſt eſſe certior, quam illorum habitus, cum hic etiam verū ſit axioma illud, *Propter quod vnūquodque tale, et illud magis?*

XXIX. D. Thomas. Ab hac poſteriori parte incipiendo, D. Thom. 1. 2. quæſt. 2. artic. 2. ad ſecundum ſignificat ſapiētiam eſſe nobiliorem & certiorem etiam ipſo habitu principiorum, ſic enim ait: *Scientia pendet ab intellectu, ſicut à principaliori, & vtrumque pendet à ſapientia, ſicut à principaliſſimo, quæ ſub ſe continet & intellectum & ſcientiam:* ſentit ergo Diuus Thomas ſapientiam eſſe intellectu ſeu habitu principiorum principaliorē & perfectiorem. Et rationem indicat, quia ſapientia habet quidquid eſt perfectionis in habitu principiorum, & illud ipſum nobiliori modo, & præterea aliquid amplius: eſt ergo perfectior. Antecedens declaratur, quia intellectus verſatur circa prima principia, iudicium de illis ferendo: ſed hoc ipſum habet ſapientia, vt ſupra oſtenſum eſt, & vltra hoc verſatur circa plura alia, quæ ex principijs inferuntur, & circa res nobiliſſimas, & primas rerum cauſas, vt ſupra oſtenſum eſt. Rurſus circa ipſamet prima principia verſatur nobiliori modo ſapientia, quia intellectus ſimplici tantum modo verſatur, ferendo iudicium ex naturali & immediata efficacitate naturalis luminis intellectus: ſapientia vero, reflexionem faciens ſupra ipſummet lumen, & originem illius contemplans, à qua ipſum habet totam certitudinem ſuam, illud aſſumit vt medium ad veritatem & certitudinem principiorum demonſtrandam: hic autem modus iudicandi videtur altior, magiſque comprehenſiuus: ergo habet ſapientia plus perfectionis quam intellectus, & quidquid nobilitatis eſt in intellectu, id habet perfectiori modo. Vnde etiam videtur ſatisfieri difficultati in contrarium inſinuatæ: nam licet ſapientia in principio & quaſi via generationis pendeat ab intellectu, quia neceſſe eſt vt ſupponat aliqua principia, tamen ſecundum ſe, ſi perfecta ſit, non pendet ab eo eſſentialiter, ſed per ſe ſufficit ad aſſentiendum principijs per propria media, & reflexionem ſupra ipſum lumen intellectuale, & fortaſſe ad eam perfectionem peruenire poteſt, vt iam ſine vllo diſcurſu formali principijs ſuis præbeat aſſenſum. Albertus. Atque eandem ſententiam tenet Albertus lib. de apprehen. p. 5. habetque magnum fundamentum in Ariſtotile, li. 1. Poſter. capitu. 7. tex. 23. vbi ſignificat Metaphyſicam eſſe omniū principem, eo quod ſua principia demonſtret: & li. 6. Ethic. cap. 7. vbi ſic ait: *Sapientem non ſolum ea ſcire, quæ ex principijs cognoſcuntur, ſed etiā circa principia dicere vera oportet. Quare ſapientia, & intellectus eſt & ſcientia, & (vt caput eſt) ſcientia rerum earum quæ ſummis afficiuntur honoribus.* Non potuit autem intelligere ſapientiam eſſe aggregatum ex intellectu & ſcientia aliqua, cum hæc ſigillatim diſtinxerit, vt virtutes diuerſas: intelligit ergo eſſe intellectum & ſcientiam ſecundum quandam eminentem perfectionem, ut ibi etiam expoſitores intelligunt: & diſputat Buridan. quæſt. 12. Buridanus. qui hanc ſententiam inſinuat in quæſt. vlt. eiuſdem lib. 6. Ethicorum.

XXX. Metaphyſica ne habitu principiorū certior? A Nihilominus aliqui probabiliter exiſtimant limitandam eſſe hanc ſententiam, vt nimirum ſapientia præferatur intellectui principiorum, vt verſatur circa principia aliarum ſcientiarum, non vero vt verſatur circa principia eiuſdē Metaphyſicæ. Quæ limitatio videtur ſumi ex verbis quę Diuus Thomas ſupra D. Thom. ſubiungit, dicens, ſapientiam eſſe principaliſſimā, continereque ſub ſe intellectum & ſcientiam, *Vt de concluſionibus* (ait) *ſcientiarum diiudicans, & de principijs earundem:* vbi notandum eſt illud relatiuum *earundem*, refert enim alias ſcientias à ſapientia diſtinctas: ergo ſolum comparatur ſapientia ad intellectū vt verſatur circa principia aliarum ſciētiarū, & quia de illis dijudicat, ideo nobilior eſſe dicitur. At vero ſecus videtur accidere in eadem ſapientia comparata ad intellectū vt verſatur circa principia ipſiuſmet B ſapientiæ: nam ab illo vt à proximo fonte habet ſuā totam certitudinem. Item, ille habitus circa eaſdem res nobiliori modo verſatur, quia ille habitus non ſiſtit in primis principijs abſtractiſſimis, pertinētibus ad ens vt ſic, & ad alios terminos abſtractos, vt eſt illud, *Quodlibet eſt, vel non eſt*, & ſimilia, ſed etiam verſatur circa prima principia ſubſtantiæ vt ſic, & Dei, & intelligentiarum vt ſic: vnde ad illum proprie pertinet earum quidditates contemplari: nam quidditas rei per ſimplicem cognitionem intelligitur, vel ex ea immediatum principium conſtituitur, ſi à nobis per compoſitionem cognoſcatur ad ſapientiam vere pertinebit, proprietates harum rerum ex quidditate demonſtrare. Et quidem non videtur poſſe negari, C quin cognatio illorum principiorū quibus hæc ſciētia nititur, certior ſimpliciter ſit, quam ſit ipſa ſcientia, quādoquidem ab illa pendet vt à propria cauſa, alterius & ſuperioris rationis in modo aſſentiendi. Nec refert, quòd Metaphyſica in ſua principia reflectatur vt ea demonſtret ſemper enim neceſſe eſt, vt ſecundum propriam rationem ſuam per diſcurſum procedat, & prioribus principijs nitatur, quæ vt notiora & certiora ſumat: non enim dicendum eſt eundem habitum acquiſitum, per diſcurſum & ſine diſcurſu aſſentiri. Igitur abſolute & vniuerſim comparando principia Metaphyſicæ ad ipſam ſciētiā, certior eſt illorum cognitio. Et hoc ipſum cōfirmat experiētia, nihil enim demōſtratur in Metaphyſica, ꝙ ſub ea ratione tā certū ſit, ſicut hoc principiū, *Quodlibet eſt, vel non eſt*, quatenus eſt per ſe notum. D

XXXI. Sapiētia omnibus alijs intellectualibus habitibus quomodo excellentior. Cum ergo ſapientia præfertur omnibus alijs virtutibus intellectualibus, etiam intellectui principiorum, intelligi poteſt primo de ſapientia vt includit ſua principia, & comparatur ad alias ſcientias, vt ſua etiam principia, & concluſiones includunt: ita enim ſolere ſcientias conſiderari ſumitur ex Ariſtotele 3. Metaphyſic. capit. 2. tex. 5. vbi Fonſeca id aduertit. Ariſtoteles. Fonſeca. Dicitur autem Metaphyſica excedere alias ſciētias quoad certitudinem tam concluſionum, quam etiā principiorum, non ſolum comparādo principia ad principia, & concluſiones ad concluſiones: ſic enim non eſſet propria comparatio ſcientiæ ad intellectū, ſed ſcientiæ ad ſcientiam, & intellectus ad intellectum; in quo ſenſu etiam vna ſcientia particularis E dici poteſt certior quam intellectus principiorum, quia poteſt habere certiora principia. Igitur intelligi debet, etiam comparando concluſiones Metaphyſicæ ad principia propria aliarum ſcientiarum, dic Metaphyſicam excedere in certitudine, quia diſcurſus eius nititur principijs adeo notis & certis, vt poſſit generare aſſenſum certiorem, quam ſit ſimplex aſſenſus aliquorum principiorum in alijs materijs: & propter alias rationes ſupra factas.

XXXII. Habitus ineuidētior euidentiori poteſt eſſe no- Vel ſecundo, & fortaſſe clarius, dici poteſt ſapientia præferri intellectui principiorum nobilitate, & excellentia ſimpliciter, non vero ſemper certitudine aut euidentia, præſertim reſpectu noſtri, ſeu prout in nobis eſt: non enim ſemper nobilitas habi-

bilior,& in certior certiori. tus, ſeu ipſius dignitas, aut ſcientiæ,cum certitudine aut euidentia conuertitur: fides enim Chriſtiana ſimpliciter in ſubſtantia aut ſpecie ſua eſt nobilior, quam naturalis Metaphyſica, licet non ſit ita clara & euidens: & naturalis Philoſophia eſt nobilior, quam Mathematica,licet ſit minus certa,propter obiecti nobilitatem,quæ ad dignitatem ſimpliciter intellectualis virtutis magis confert, vt ſignificauit Diuus Thomas lib.1.de anima,capitulo 1.& 1.parte,quæſtione 1.articulo 5.ad 1. vbi adducit illud Ariſtotelis lib.1.de partibus animal.capitulo 5. *Res ſuperiores tametſi leuiter attingere poßimus, tamen ob eius cognoſcendi generis excellentiam amplius oblectamur, quam cum hæc nobis iuncta, omnia tenemus*. Et ſimilem fere ſententiam habet libro 1.de cœlo, capitulo 12. Sapientia ergo ſiue Metaphyſica etſi non ſit certior in nobis quam intellectus, ſaltē quoad ſua principia, eſt tamen ſimpliciter nobilior & altior, quia attingit nobiliora entia, & ſupremas cauſas entium, nempe Deum & intelligentias,quas intellectus principiorum ſecundum proprias rationes earum non attingit, ſed ſolum ſecundum communem rationem entis, & ſubſtantiæ: nam licet de Deo & intelligentijs multa ſint principia per ſe nota ſecundum ſe:tamen reſpectu noſtri nihil eſt per ſe notum: nam, ſi Deum eſſe non eſt nobis per ſe notum,vt infra oſtēdemus,multo minus reliqua quæ de his rebus in Metaphyſica demonſtrantur. Atque ita fit,vt de his rebus nihil per intellectum principiorum immediate cognoſcamus, ſed ſolum per ſapientiam,& ideo ſapientia nobilior ſit;eſto,nō ſit certior ſuis principijs prout in nobis exiſtit: quia ad maiorem nobilitatem ſatis eſt,quod ſit de rebus ſimplicioribus & ſecundū ſe certioribus, cum ex certitudine & euidentia quæ per naturale lumen ingenij humani haberi poteſt. Vnde beatitudo naturalis hominis (quod hoc maxime confirmat)non in aliquo actu intellectus principiorum, ſed in actu & contemplatione ſapientiæ conſiſtit, dicente Ariſtotele 6.Ethicor. capitulo 12. quod ſicut ſanitas eſt quædam fœlicitas corporis, ita ſapientia eſt fœlicitas animæ: & ideo ibidem præfert illam prudentiæ: nam prudentia ad ſapientiam vt ad finem refertur: eſt namque (vt optime ait)ſapientiæ procuratrix prudentia: ita enim animum regit,vt eum pacatum reddat, & à perturbatione liberum, quod ad contemplationem ſapientiæ maxime neceſſarium eſt: idemque docet lib.10. Ethic.c. 7.& 8.

XXXIII. Atque ex his conſtat etiam reſolutio tertiæ dubitationis quoad priorem partem eius: dicendum eſt enim hanc doctrinam eſſe certiorem alijs ſcientijs, non ſolum quoad principia, ſed etiam quoad concluſiones. Quod quidem ſi intelligatur proportionate,indubitatum eſt, vt dixit, ſcilicet quod principia huius ſcientiæ ſunt certiora principijs aliarum ſcientiarum,& concluſiones huius, concluſionibus aliarum:hoc enim poſterius ex priori ſequitur:nam illæ concluſiones certiores ſunt, quæ ſequuntur ex certioribus principijs eodē genere illationis. Quod autem principia ſint certiora,conſtat, quia ſunt abſtractiora & vniuerſaliora,& omnium prima, vt infra videbimus: vnde deſeruire poſſunt ad demonſtrandum aliquo modo principia aliarum ſcientiarum, vt declaratum eſt. At vero ſi intelligatur illa comparatio abſolute, & ſine dicta proportione, id eſt,quod hæc ſcientia ſecundum ſe totam, etiam ſecundum concluſiones ſuas, ſuperet certitudine alias ſcientias,ſecundum totum quod in eis eſt, etiam quoad principia earum,ſic comparatio eſt minus certa,& non neceſſaria ad nobilitatem & perfectionē ſapientiæ. Nihilominus tamen probabilis eſt,ſi loquamur de principijs proprijs & particularibus aliarum ſcientiarum,prout à nobis cognoſcūtur: vix enim vnum reperies, quod ex ſola terminorum co-

A gnitione tanta certitudine nobis innoteſcat, quanta poteſt ex principijs Metaphyſicæ manifeſtari.

Quomodo Metaphyſica aptior ad docendum ſit.

QVartam ſapientiæ conditionem, quæ eſt eſſe aptiorem ad docendum, Ariſtoteles ita demonſtrat,quia *illa ſcientia aptior eſt ad docendum, quæ magis in cauſarum cognitione verſatur: ij enim docent qui cauſam cuiuſque rei afferunt*. Tacite autem ſubſumit hanc doctrinam maximè verſari in cauſarum cognitione: & ita concludit eſſe aptiſſimam ad docendum,ideoque ſapientiam eſſe. Hanc eadem cō- XXXIV.
B ditionem declarauit Ariſtoteles fere toto capite primo huius proœmij ſeu primi libri. Vt enim concludat ad ſapientiam pertinere,rerum ſupremas cauſas inueſtigare,longe petito principio ait homines naturaliter appetere ſcientiam:nam hac maxime ratione ſenſus diligunt:& in cæteris quidem animalibus eſſe tantum cognitionem ſenſuum,& quædam eorū habere etiam memoriam,& innatam quandam prudētiam,vel potius naturalem inſtinctum & ſagacitatē, & aliqua etiam participare quendam diſciplinæ modum, nunquam tamen aſſequi perfectam experientiam; hominem autem per ſenſus cognoſcere ſingularia,quæ non ſolum memoria tenet,ſed etiam inter ſe confert,& ita paulatim acquirit experiētiam, quæ ſolum circa ſingularia verſatur. Per experientiam
C vero vltra progreditur, & artem inquirit, qua iam vniuerſalia cognoſcat, eorumque rationes & cauſas inquirat, & ideo qui artem aſſecutus eſt, ſapientior cenſetur, quam ſolum expertus, quia non ſolum an res ſit,ſicut expertus: ſed etiam propter quid,& cauſam rei cognoſcit. Et ideo (inquit) in quacunque arte architectos nobiliores & ſapientiores putamus eos,qui non tantum actiui ſunt (quod ſuo modo cōmune eſt inanimatis)ſed etiam cauſas rerū,rationeſque cognoſcunt. Et ſtatim ſubiungit proprietatem in qua nos verſamur, dicens: *Et prorſus ſignum ſapientis eſt poſſe docere:* quod præſtare poteſt qui cauſas rerum nouit, non vero qui ſolos effectus expertus eſt.

Circa hanc vero conditionem in primis dubitari XXXV. Dubium.
D poteſt, cur hæc ſcientia aptior ad docendum exiſtimetur quam reliquæ: nam omnis ſcientia propria & à priori (inter has enim facienda eſt comparatio) demonſtrat rem per ſuas cauſas: ergo tam apta eſt ad docendum vnaquæque ſcientia in ſua materia, quam hæc in ſua. Neque ad hoc refert quod hæc ſcientia de nobilioribus rebus tractet: nam hoc conferet quidem vt ipſa ſit nobilior, non vero vt ad docendum ſit aptior:nam ad hoc magis confert proportio effectus ad cauſam, quam nobilitas vtriuſque: tam accommodate enim docetur effectus inferior per ſuam propriam cauſam, quam ſuperior per ſuam: hæc ergo conditio vel nulla eſt ſpecialis in Metaphyſica,vel non eſt diſtincta à nobilitate obiecti. Quod ſi alicui ſcientiæ hæc proprietas attribui poteſt,certe
E potius Dialecticæ eſſet tribuenda:nam illa docet diſcere,& docet docere:ergo aptior illa eſt ad docēdū quam omnis alia. Atque ita Plato hoc munus Dialecticæ accommodat in Dialogo de Ente, ſeu Sophiſta.& ideo ibidem,& 7.lib.de Repub. eam præfert omnibus ſcientijs.

Ad priorem difficultatem reſpondetur, licet aliæ ſcientiæ demonſtrent ſuas proprietates,vel effectus per proprias cauſas eis accommodatas,quia tamen illæ cauſæ nō ſunt primæ,nec inde pendentes, ſed ſuperioribus ſubordinatæ, ideo non ſunt ita aptæ ad docendum aliæ diſciplinæ, ac Metaphyſica, quæ primas rerum cauſas, & principia conſiderat. Itaque non ſolum excedit Metaphyſica in obiecti nobi- XXXVI. Dubij ſolutio.

nobilitate, ſed etiam in cauſarum & principiorũ independentia ac ſuperioritate. Ex qua fit, vt hæc ſciẽtia per ſe ſola & ſine alterius adminiculo plene & exacte doceat omnia quę ſub obiectum illius cadũt: aliæ vero ſcientiæ in multis pendeant ab hac, vt exactam cauſarum cognitionẽ poſſint tradere, & ideo dicitur hæc ſcientia aptior ad docendum. A

Ad confirmationem reſpondetur duo eſſe quæ ad docendum iuuant, ſcilicet methodum & modum docendi, & rerum ac cauſarũ comprehenſionẽ. Quoad illud prius, ad Dialecticam pertinet docendi munus, & in eo ſenſu poteſt dici aptiſſima ad docẽdum, vel potius ad diſcendum, quoniam formam & methodum docendi tradit. Quantum verò ad poſterius attinet, Metaphyſica eſt ad docendum aptiſſima, quoniam docet demonſtrandi media altiora, & efficaciora, & maxime à priori. Quia ergo hoc eſt potiſſimum & difficillimum in ſcientia: & quia ipſamet Dialectica quatenus ſcientia eſt, & per cauſas demonſtrat, in hoc pendet aliquo modo à Metaphyſica, ideo ſimpliciter hæc eſt ad docendum aptiſſima. Nec aliud ſenſit Plato, qui Dialecticæ nomine Metaphyſicam ſæpe intelligit. B

XXXVII. *Quomodo Metaphyſica à priori demonſtret.* Secundo circa eandem conditionem, ſeu probationem eius dubitari poteſt, quomodo hæc ſcientia per cauſas poſſit demonſtrare, cum habeat ſimpliciſſimum obiectum, quod proprias cauſas habere non poteſt. Ens enim in quantum ens, nec ſecundum ſe, nec ſecundum nobiliſſimum obiectum ſub eo communi contentum, proprias cauſas habere poteſt: ergo Metaphyſica non poteſt per cauſas demõſtrare, ſaltem in ſuprema ſui parte, neque in ea quæ vniuerſaliſſimas rationes entis conſiderat. Antecedens conſtat, quia Deus non habet cauſas, & conſequenter neque ens vt ens, quod Deum comprehendit. Reſpõdetur duplices eſſe cauſas, alias proprias, & quæ re ipſa influunt in effectum, & alias latius dictas, quæ ſunt potius cauſæ cognoſcendi rem à priori, quam exiſtendi, & proprie dicuntur rationes attributorum, ſeu proprietatum quæ de ſubiecto demonſtrantur. Loquendo igitur de ſubiecto huius ſcientiæ ſecundum abſtractiſſimam rationem eius, abſtractiſſimam (inquam) vel ſecundum rationem noſtram, vt eſt ens in quantum ens: vel ſecundum rem ipſam, vt eſt ens primum, ſeu ipſum eſſe per eſſentiã, ſic verum eſt non habere hanc ſciẽtiam proprias rei cauſas, per quas aliquid de ſuo obiecto demonſtret, habet tamen rationes & media ſecundum modum concipiendi noſtrum diſtincta ab extremis, quibus conficit demonſtrationes à priori: nã ad huiuſmodi demonſtrationes, cum modo humano conficiantur, ſufficit diſtinctio conceptuũ cum aliquo fundamento in re, & quod proprietas per vnum conceptum cognita, ſit ratio alterius attributi demonſtrati: & hoc modo demonſtramus Deum eſſe ens perfectũ, quia eſt ens ab intrinſeco neceſſarium, & vnam proprietatem entis, vel ſubſtantiæ eodem modo demõſtramus per aliam. Et hunc demonſtrationis modum comprehendit Ariſtoteles, cum dicit hanc ſcientiam docere rerum cauſas, id eſt, principia & radices ac rationes rerum; ſiue ſint proprię cauſæ Phyſicæ, ſiue Metaphyſicæ rationes, quæ ſolent etiam formales cauſæ late appellari. Et hoc modo exponit D. Tho. 6. lib. Metaphyſ. tex. 1. quod ibi Ariſtoteles ait, nempe inquiri in hac ſcientia principia & cauſas entium in quantum ſunt entia. At verò quoad alias partes, ſeu entia, quæ Metaphyſica comprehendit ſub obiecto ſuo, vt ſunt entia creata, intelligentiæ, &c. ſic proprias habet cauſas reales, ſeu in re ipſa vere influentes, per quas poſſit demonſtrationes conficere, vt per ſe notum eſt.

Per quot cauſarum genera demonſtret Metaphyſica.

Occurrit autem ſtatim tertia interrogatio, an hęc ſcientia vt verſatur circa hæc entia, demonſtret per omnia cauſarum genera, an per aliqua tantum. Et in primis certum eſt ſæpiſſime & maxime demõſtrare per cauſam finalem, vt ex ipſo vſu conſtat, & quia hæc eſt cauſarum prima & nobiliſſima, & quæ maxime conferre ſolet ad rerum naturas & proprietates, immo ad cæteras rei cauſas inueſtigãdas. Rurſus etiam eſt certum demonſtrare hanc ſciẽtiam per cauſam efficientem, nam conſiderat de primo ente, quod eſt cæterorum omniũ potiſſima cauſa efficiẽs, à qua cætera omnia eſſentialiter pendent. Et ſub ea cauſa conſiderat etiam de intelligẽtijs, quæ aliquam habent cauſalitatem in hæc inferiora, & denique de alijs rerum cauſis, quatenus ſub obiecto ſuo comprehendi poſſunt. XXXIIX. *Per finalem demonſtrat.* *Per efficientem.*

Dices, Cauſalitas cauſæ efficientis tota verſatur circa rerum exiſtentiam, ſcientia vero abſtrahit ab exiſtentia: non ergo poteſt per efficientem cauſam quidquam demonſtrare. Reſpondetur primo, licet actualis dependentia à cauſa efficiente quatenus in actu exercita (vt ſic dicam) nõ cadat per ſe ſub ſcientiam, quia non eſt ſimpliciter neceſſaria, ſed contingens & libera: habitudo tamẽ intrinſeca ad cauſam efficientem, præſertim primam, eſt neceſſaria, & cõſideratur in ſcientia, multæque proprietates rerum ex illa colliguntur. Nam ex eo quod creatura habet eſſentialem dependentiam à cauſa efficiente, colligitur nõ eſſe ens per eſſentiam, ſed per participationem, & eſſe non eſſe de eſſentia eius, eſſeque ens finitum, & ſimilia. Deinde dicitur, eſto, ſcientia non conſideret exiſtentiam rei in actu exercito, conſiderare tamen illam in actu ſignato, id eſt, quid ſit ipſa exiſtentia, & quomodo vnicuique rei conueniat, aut conuenire poſſit, atque ad hoc maxime confert cauſæ efficientis conſideratio. Vnde etiam fit, vt de his rebus, quæ aliquo modo ſunt entia neceſſaria, ſcientia contempletur ipſam exiſtentiam actualẽ, & exercitam, quod maxime habet verum circa Deum, qui eſt ſimpliciter ens neceſsarium & actu exiſtens, cuius exiſtendi neceſſitas non per efficientem cauſam, ſed per negationem efficientis cauſæ conſideratur. De alijs vero rebus etiam inquiritur in ſcientia, an æternæ ſint, & quomodo dimanent à ſua efficiente cauſa. Multa ergo in Metaphyſica per hanc cauſam demonſtrantur. XXXIX. *Obiectioni fit ſatis.* C D

Atque hinc etiam conſtat, poſse hanc ſcientiam vti cauſa exemplari in demonſtrationibus ſuis, ſi tamen veritatem ac proprietatem ipſius exẽplaris poſſit attingere in ſeſe, quod tamen rarum eſt, & in exẽplaribus diuinis, quæ ideas vocant, impoſſibile naturaliter, quia non poſsunt illa diuina exemplaria in ſe conſpici; niſi Deus in ſe ipſo videatur. Quacunque tamen ratione exemplaris cauſa cognoſcatur, optimum medium eſt demonſtrandi, & Metaphyſicæ maxime proprium, nam ex ſe abſtrahit à materia, & in rebus ſpiritualibus, & intellectualibus proprius reperitur, & eſt quodammodo ratio, aut forma per quam agens operatur, & ita eadem eſt de illa ratio, quæ de efficiente cauſa. XL. *Per exemplarem.* E

De cauſa tandem materiali Soncinas 4. Metaph. quæſt. 15. abſolute negat Metaphyſicam demõſtrare quicquam per hanc cauſam. Ratio eius eſt, quia Metaphyſica abſtrahit ex parte obiecti à materia: ergo & principia Metaphyſicæ abſtrahunt à materia: ergo & demonſtrationes. Sed hæc ſententia limitatione indiget, nam cauſa materialis vt ſic, & in tota ſua latitudine ſumpta, latius patet quam materia ſenſibilis, aut intelligibilis, ſeu quantitatiua à quibus abſtrahit Metaphyſicæ obiectum. Aſſumptum decla- XLI. *Quomodo per materialem.*

declaratur, nam in rebus ſpiritualibus verè datur occaſio (vt ſic dicam) materialis: ſubſtantia enim ſpiritualis creata, vere eſt cauſa materialis ſuorum accidentium,& multi arbitrantur eſſentiam eſſe cauſam materialem exiſtentiæ, & naturam perſonalitatis,& terminũ actionis quæ ad illum tendit. Quamquam ergo demus, Metaphyſicam non vti materia proprijſſime dicta in demonſtrationibus ſuis,negari tamen non poteſt,quin ſæpe vtatur cauſa materiali, vel ad affirmandum, vel ad negandum aliquid. Priori modo demonſtrat, verbi gratia, accidẽtia angelica eſſe immaterialia,indiuiſibilia,& tota in toto, & tota in qualibet parte, quia ſunt in ſubiecto ſpirituali, &c. Poſteriori autem modo demonſtrat, illa accidentia non creari, quia pendet à ſuo ſubiecto in fieri & conſeruari, & ſimiliter ex propria definitione cauſæ materialis demonſtrat, eſſentiam non poſſe comparari ad exiſtentiam vt ſubiectum. Denique cauſalitas potentiæ paſſiuæ vt ſic, materialis eſt,pertinet autem ad Metaphyſicum conſiderare potentiam paſſiuam,& per eam demonſtrare: ergo & per materialem cauſam. Addo vlterius ex ſupra dictis de obiecto huius doctrinæ,quod licet per ſe & ex primario inſtituto non tractet de materia Phyſica, tractat tamen aliquo modo de illa,ſcilicet,quatenus neceſſarium eſt ad complendam ſui obiecti tractationem, & cõſiderationem, & ad diſtinguendum actũ à potentia,& formam completam ab incompleta,& vtramque à materia,ac denique ad collocandam materiã in eo gradu entis,in quo vere conſtituenda eſt: in hac vero tractatione multa poteſt ex ratione communi cauſæ materialis colligere ac demonſtrare, vt per ſe notum videtur, & ex ipſo vſu conſtabit. Non eſt ergo omnino aliena ab hac ſcientia demonſtratio per materialem cauſam, quamuis aliæ frequentius occurrant, magiſque propriæ huius doctrinæ eſſe videantur.

XLII. De quinta proprietate nihil occurrit addẽdum his quę in priori cõcluſione,& in pręcedente ſectione dicta ſunt. Oſtenſum eſt enim ſcientiam hanc eſſe maxime ſpeculatiuã, & verſari circa res propter ſe maxime expetendas ac cognoſcendas: vnde euidentiſſimum eſt hanc ſcientiam appetendam & quærendã eſſe propter ſe ipſam. Item dictum eſt naturalem fęlicitatem in aliquo actu huius ſcientiæ poſitam eſſe: at fœlicitas maxime expetitur propter ſe ipſam.

Metaphyſica aliarum ſcientiarum facile princeps.

XLIII. ATque ex hac conditione facile intelligitur, ſextam etiam ſapientiæ conditionem in Metaphyſicam perfectiſſime conuenire: vnde Ariſtoteles in hunc modum eam demonſtrat. Ea ſcientia maxime princeps eſt,miniſtrantique præponitur,quæ primas rerum cauſas conſiderat, præſertim finalem & vltimam,cuius gratia res fiunt: hoc autem eſt Metaphyſicæ munus: illa ergo eſt quæ dominabitur reliquis diſciplinis: ergo hoc etiam titulo ipſa eſt ſapientia. At vero dicunt aliqui non hanc, ſed moralem ſcientiam,præſertim politicam, habere hunc principatũ, & quaſi imperiũ in cæteras ſcientias,vt docte Fon-
Fonſeca. ſeca ad hunc Ariſtotelis locum annotauit. Etenim præcipere ac dominari inter intellectuales virtutes practicis potius quam ſpeculatiuis tribuendum eſt: præcipere enim practicus actus eſt, & Philoſophia moralis,practica eſt,& in ea pręcipua eſt politia,quę in ordine ad commune Reipublicæ bonum cuncta præcipit: ergo. Et confirmatur,nam iuxta debitum rationis ordinem non boni mores ad ſcientiam, ſed ſcientia ad bonos mores referenda eſt: ſcientia ergo illa quæ bonos mores procurat, ei imperare debet quæ in ſola rerum ſpeculatione ſiſtit. Sed hæ rationes ſi quid probant,potius de prudentia,quã de mo-
A rali Philoſophia procedunt, nam præcipere ad prudentiam pertinet, non ad Philoſophiam: intendere autem bonos mores nec Philoſophiæ,nec prudentię proprie conuenit, ſed voluntati, & virtutibus eius. Deinde probant quidem illæ rationes prudentiam eſſe perfectiorem in ratione virtutis moralis, & ſub ea ratione practice imperare, & conſequenter dare etiam gratis poſſumus in ordine ad bonos mores aliquo modo pręire cęteris ſcientijs ſpeculatiuis moralem Philoſophiam: non autem probant rationes illę vel abſolute & ſimpliciter eſſe perfectiorem prudẽtiam Metaphyſica, vel in genere virtutis intellectualis Philoſophiam moralem habere primatum.

Oportet ergo in ſcientijs duo diſtinguere, ſcilicet XLIV.
veritatis contemplationem, ſeu iudicium & infalli-
B bilem vim ſeu rectitudinem attingendi illam,& bonum vſum talis ſcientiæ & actuum eius, quatenus liberi ſunt, & bene, vel male, & propter honeſtum finem, & cum debitis circumſtantijs poſſunt fieri, aut non fieri. Prior ratio eſt eſſentialis ſcientiæ, vt ſic, imò in vniuerſum omni virtuti intellectuali hoc per ſe primo conuenit, quamuis practica virtus vlterius ipſam veritatis cognitionem, & iudicium ordinet ad opus: quod non pertinet ad maiorem perfectionem ſcientiæ vt ſic, ſed potius eſt indicium minoris perfectionis,vt hic Ariſtoteles docuit in proœmio Metaphyſicæ, & fortaſſe inferius id attingemus, tractando de qualitatibus & habitibus mentis. Poſterior ratio, ſcilicet vſus ſcientiæ,quod nimirum ſit honeſtus,vel Reipublicæ vtilis,vel ad alios fines,
C eſt accidentalis ſcientiæ vt ſic, licet ſit maxime neceſſaria homini. Imperare igitur ſcientiæ vſum hoc poſteriori modo proxime ſpectat ad virtutes aliquas & ad prudentiam,& ad idem imperium magis conferunt ſcientiæ morales,quam Metaphyſica, & hoc proprie vocatur imperium practicum, quia reſpicit opus ſcientiæ,magis vt eſt opus voluntatis,quam intellectus: vſus enim eſt actiue in voluntate,quamuis interdum executio ſit in intellectu. At vero dirigere ſcientias ſub priori ratione ſcilicet, ad veri cognitionem, per ſe primo ac maxime pertinet ad Metaphyſicam, à qua quodammodo accipiunt principia, & terminorum cognitionem, & obiecta, ſeu quidditates ſuorum obiectorum,iuxta ea quæ in ſuperioribus declarata ſunt. Et ratione huius directionis,
D & independentiæ dici poteſt Metaphyſica imperare alijs, imperio potius ſpeculatiuo, quam practico: ratione cuius ipſa ſimpliciter eminet in ratione ſcientiæ & ſapientiæ.

Addo denique ſi Metaphyſica conſideretur quatenus in perfectiſſimo actu eius naturalis beatitudo hominis conſiſtit, ſic ad illam vt ad finem ordinari non ſolum alias ſcientias,ſed etiam morales virtutes & prudentiam: nam hæc omnia ad fœlicitatem hominis ordinantur,& actiones omnes ad hunc finem optime referuntur, vt ſcilicet hominem diſponant, aptumque reddant ad diuinam contemplationem; quæ formaliter ſeu elicitiue ad hanc ſcientiam pertinet,licet habere debeat coniunctum amorem,qui ex tali contemplatione ſolet naſci. Atque hac etiam ra-
E tione concludit Ariſtoteles ſcientiam hanc omnibus imperare, quia contemplatur ſummum bonum, & vltimum finem ſimpliciter: ſicut enim in artibus quæ ad aliquem finem ſubordinantur, illa architectonica eſt, alijſque imperat, quæ ſupremum finem in illo ordine conſiderat: ita Metaphyſica, quæ abſolute contemplatur vltimum finem ſcientiarum, artiumque omnium,totiuſque humanæ vitæ, dicitur imperare omnibus, eſſeque omnium princeps, non quia proprie & practice imperet,ſed quaſi virtute & eminenter. Non enim procedit Metaphyſica,practice oſtendendo quomodo ille finis obtinendus ſit, aut alia in eum dirigenda,& ideo non proprie & formaliter imperat: oſtendit tamen finẽ, in quem om-

nia

nia dirigenda, eumque finem vltimum rerum omnium eſſe oſtendit: & ideo ex parte rei cognitæ, virtute & eminenter, quantum eſt ex ſe, omnibus imperat, omniaque in eum finem ac ſummum bonum dirigit.

Expeditur dubium de ſubalternatione aliarum ſcientiarum ad Metaphyſicam.

XLV. *Aliquorum opinio.*

Hic vero dubium occurrit circa cōditionē hanc, an hoc imperium, vel directio Metaphyſicę in alias ſcientias, tale ſit, vt dicendæ ſint omnes ſcientię ratione illius ſubalternari Metaphyſicæ. Non enim defuere, qui ita de hoc imperio Metaphyſicæ exiſtimauerint, vt ratione illius omnes ſcientias ſubalternatas, ſolam vero Metaphyſicam ſimpliciter, aut tātum ſubalternantem eſſe dixerint. Quam ſententiā aliqui tribuunt Ariſtoteli, 1. Phyſicor. cap. 2. & lib. 1. Poſteriorum, cap. 7. & Platoni, lib. 7. de Repub. vbi de Metaphyſica nomine Dialecticæ diſputat. Eamque inſinuat D. Thom. opuſculo de natura generis, cap. 14. Alij vero ſimpliciter negant hāc ſubalternationem: & hæc eſt communis & recepta ſententia, vt videre licet in Iauello, 1. Metaphyſ. quæſt. 2. Soncinate, lib. 4. quæſt. 9. Soto, 1. Phyſ. queſt. 11. Alij denique diſtinctione vtuntur, & ſub vna ratione, ſeu vſu vocis, *ſubalternationis*, docent poſſe Metaphyſicam dici ſubalternantem, ſaltem aliquo modo, ſimpliciter vero negant. Lege Fonſecam, libro 4. cap. 1. quæſt. 1.

Ariſtot. Plato. D. Thom. Aliorū placitum. Iauell. Soncin. Soto. Fonſeca.

XLVI. *Quę ſit ſubalternata ſcientia.*

Ne vero in nominum ambiguitate verſemur, ſupponamus, proprie ſcientiam illam dici ſubalternatā alteri, quæ eſſentialiter, ſeu neceſſario ex natura rei ab illa pendet in eſſe ſcientiæ, ita vt eſſe ſcientia non poſſit, niſi ſcientiæ ſubalternandi coniungatur, & ab illa ſumat euidentiam principiorum. Ratio autem huius eſt, quia ſcientia ſubalternata non habet principia per ſe nota & immediata, ſed concluſiones demonſtrabiles in ſuperiori ſcientia, & ideo ſicut omnis ſcientia ab habitu principiorum eſſentialiter pēdet: ita ſubalternata à ſubalternante proprie dicta: quia vtraque ſumit à ſuperiori virtute euidentiā principiorum. Dices; Vnde conſtat ſubalternatā ſcientiam nō poſſe habere principia per ſe nota, ſed concluſiones alibi demōſtrabiles, illi eſſe principia? Reſpondetur, hoc non poſſe niſi ad ſignificationem vocis pertinere: nam in re conſtat eſſe aliquas ſcientias quę huiuſmodi vtūtur principijs, vt Medicina, Muſica, &c. has ergo dicimus ſubalternatarum nomine ſignificari. Nam illæ quæ principia habent immediata, proxime ac per ſe ſubordinantur habitui principiorum, & ideo non eſt cur reſpectu alterius ſcientiæ ſubordinationem habere dicantur, cum ab illa per ſe non pendeant: hæc ergo dependentia vnius ſcientiæ ab alia, nomine ſubalternationis ſignificatur.

XLVII. *Quę condōnes ad ſubalternationē requiſitæ.*

Ex quo fit, vt ſubalternatio vera non ſit, niſi inter ſcientias diuerſas: nam etſi in eadem ſcientia ſit dependentia vnius cōcluſionis ab altera vſque ad principia prima, non tamen ideo ſcientia dici poteſt, vel in totum, vel in partem ſubalternata, cum abſolute tota ſcientia non alteri ſcientiæ priori, ſed immediate habitui principiorum ſubordinetur, ſed ad ſummum dici poteſt vna concluſio ſubordinata, vel ſubalternata demonſtrationi alterius. Oportet ergo vt ſcientiæ diſtinctæ ſint, & quod inter ſe habeant prædictam dependentiam, & ſubordinationem. Contingit vero interdum ſcientiam aliquam non in omnibus ſuis principijs, neque in omnium concluſionū demonſtrationibus, ſed in quibuſdam habere dictā dependentiam à ſciētia ſuperiori: & tunc dicitur illi ſubalternata, non in totum, ſed ex parte, ſeu partiali ſubordinatione, non totali: quo modo Geometria dicitur ſubalternari naturali Philoſophiæ, quia, licet

A vtatur multis principijs indemonſtrabilibus, aliqua tamen habet quæ in Philoſophia demonſtrantur, vt illud, *A quolibet puncto in quodlibet punctum lineam duci:* quod in Phyſica demonſtratur, quia nulla indiuiſibilia ſunt immediata, eo quòd ex indiuiſibilibus componi non poſſit continua quantitas.

Oriri autem ſolet hæc dependentia vnius ſcientię ab alia ex ſubordinatione obiectorum: nam ſicut eſſe ſcientiæ conſiſtit in ordine ad obiectū, ita & principia ſunt proportionata illi. Quapropter ſi obiecta duarum ſcientiarum non ſunt inter ſe ſubordinata, vtpote ſi ſint genera, vel ſpecies omnino condiuiſæ, inter illas ſcientias non poteſt eſſe ſubalternatio. Oportet ergo vt hæc ſubalternatio in obiectis fundetur, nimirum in eo, quod obiectum vnius eſt idem B cum obiecto alterius, adiuncta aliqua differentia accidentali, quæ in eſſe entis ſit per accidens, in eſſe autem ſcibilis ſit aliquo modo per ſe, & conſtituat ſpeciale obiectum ſcibile. Quando enim duo obiecta ſcientiæ per ſe ſubordinantur, etiam in eſſe rei, ſcilicet vt genus & ſpecies: vel vt ſuperius & inferius eſſentialiter, ſcientiæ de illis obiectis non poſſunt eſſe ſubalternatæ, ſaltem totaliter, quia, vel pertinent ad eandem ſcientiam, ſi in eadem omnino ſint abſtractione, vel certe, ſi ſcientiæ diuerſæ ſint, erit vtraque ſubalternās, quia vtraque habere poteſt propria principia ſumpta ex propria differentia obiecti quod cōſiderat, vel ex prima paſſione, & per illa poterit demonſtrare reliquas concluſiones, quæ de poſterioribus paſſionibus conficiuntur. Nam ſcientia de ho- C mine non conſiderat quę conueniunt homini vt animal eſt, ſed tantum vt rationalis eſt, & in illis nō ſubalternatur ſciētiæ de animali, quia eſſe rationale immediate conuenit homini, & ex hoc principio oriuntur aliæ paſſiones hominis vt homo eſt. Quod ſi aliqua eſt quæ pendeat ex gradu ſenſitiuo vt ſic, aliquo modo, aut ex ſpeciali coniunctione ſenſibilis cum rationali, quantum ad id ſubalternabitur partialiter ſcientia de homine ſcientiæ de animali, non tamen omnino & totaliter.

XLVIII. Vnde naſcatur ſcientię vnius ad alteram ſubalternatio.

XLIX.

Ad ſubalternationem ergo abſolutam & totalem neceſſe eſt vt ſubiectum ſubalternatæ ſcientiæ addat accidentalem differentiam ſubiecto ſcientiæ ſubalternantis, vt linea viſualis addit lineæ, numerus ſonorus numero, humanum corpus ſanabile humano D corpori: nam ex hac coniunctione prouenit, tum vt ſcientia quę ſpecialiter conſiderat proprietates ex illo coniuncto vt ſic, manantes, ſit diuerſa à ſcientia quæ abſtrahit ab illa compoſitione, & ſubiectum ſecundum ſe conſiderat: tum etiam, vt principia talis ſcientiæ ſint concluſiones ſuperioris ſcientiæ, quia nimirum proprietates talis cōpoſiti oriuntur ex ipſis componentibus, & ex proprietatibus quas ſecūdum ſe habent, & in ſuperiori ſcientia demonſtrantur. De quibus omnibus in lib. 1. Poſterior. cap. 11. latius diſſeritur: hic vero ſolum inſinuata, & quaſi delibata ſunt, vt breuiter explicemus, quomodo Metaphyſica ſit affecta ad alias ſcientias, etiam quoad hanc proprietatem.

L. *Sciētiæ ſubalternantis proprietates nullę inſunt Metaphyſicæ.*

Ex dictis igitur nō obſcure colligitur nullam pro- E prietatem ſcientiæ proprie ſubalternantis conuenire Metaphyſicæ reſpectu aliarum ſciētiarum. Primum enim non pendent omnino aliæ ſcientiæ in eſſe ſcientię à Metaphyſica, quia nō pendent in omni euidentia & certitudine ſuorum principiorū. Habent enim ſua principia immediata, & indemonſtrabilia oſtenſiuè & directè: quòd ſatis eſt vt poſſint habere euidētiam eorum immediatè ab habitu principiorum, quæ ſufficit ad generandam ſcientiam. Etenim, licet Metaphyſica demonſtrare poſſit aliquo modo illa principia, illa tamen demonſtratio non eſt ſimpliciter neceſſaria ad iudicium euidens talium principiorum, cum ex terminis poſſint euidenter cognoſci, & illa demonſtratio non ſit proprie à priori, ſed

per

per deductionem ad impoſſibile, vel ad ſummum A
per aliquam extrinſecam cauſam. Metaphyſica ergo non eſt ſimpliciter neceſſaria ad euidentiam horum principiorum: ergo neque vt habitus ex eis genitus ſit vera ſcientia: ergo talis habitus non eſt ſciẽtia ſubalternata Metaphyſicæ. Rurſus obiecta inferiorum ſcientiarum non ſunt per accidens ſubordinata enti, aut ſubſtantiæ, ſed per ſe, & eſſentialiter, vt patet in ente naturali, quod eſt obiectum Philoſophiæ, & de quantitate quæ eſt obiectum Mathematicæ. Et ratio eſt, quia ſub ente nihil continetur per accidens, ſed per ſe: quod ſi ſit aliqua ſcientia quæ agit de aliquo ente rationis, illa nullo modo ſubordinatur Metaphyſicæ quatenus agit de ente reali, quia ens rationis vt ſic, non continetur ſub ente reali, ſed eſt primo diuerſum: quatenus vero Metaphyſica a- B
git de ente rationis, ſic quodlibet ens rationis, nõ per accidens, ſed per ſe cõtinetur ſub ente rationis vt ſic, quod Metaphyſicus conſiderat: non ergo intercedit propria & totalis ſubalternatio. Quod ipſe etiã vſus docet, alias eſſet Metaphyſica ante omnes ſcientias acquirenda, quoniam ſine illa nulla ſcientia eſſe poſſet: oppoſitum autem habet vſus propter cauſas ſupra tactas, & nihilominus veræ demõſtrationes fiũt ex principijs per ſe notis ſine Metaphyſica, & præſertim in Mathematicis: non intercedit ergo vera ſubalternatio. Quod autem in vna, vel altera concluſione intercedat interdum, id non repugnat, vt ex principijs poſitis facilè intelligi poteſt.

LI. Quod ſi extenſo vocabulo quis velit ſubalternationem vocare illam excellentiam, & quaſi imperiũ C
quod Metaphyſica habet in alias ſcientias, quatenus earum principia poteſt aliquo modo ſtabilire, & cõfirmare, & quatenus magnam lucem omnibus affert, vel quatenus attingit vltimum finem, vel fœlicitatem hominis, non eſt cum eo contendendum, cum de nomine diſceptatio ſit, præſertim cum graues authores interdum eo genere locutionis vtãtur,
Simplicius. vt videre licet in Simplicio, lib. 1. Phyſ. tex. 8. & Themiſt. in Paraph. ad lib. 1. Poſterior. cap. 2. Ariſtoteles vero nunquam eſt vſus illo loquendi modo, neque illam proprietatem ad rationem ſapiẽtiæ requiſiuit, ſed ſolum vt alijs ſciẽtijs quodammodo dominetur, quod longe diuerſum eſt, vt ex dictis conſtat.

LII. Hactenus ergo ſatis probata eſt ſecunda aſſertio,
Interrogationi reſpondetur. Metaphyſicam ſcilicet eſſe veram ſapientiam. In- D
terrogabit vero aliquis quo modo prior & poſterior aſſertio cohæreant: nam Ariſtoteles in Ethicis ſcientiam, & ſapientiam ponit ſpecies condiſtinctas ſub genere virtutis intellectualis: nos vero doctrinam hanc ſimul facimus ſcientiam & ſapientiam. Hoc autem facili negotio expeditur, ſi dicamus cum D.
D. Thom. Thom. 1. 2. quæſt. 57. art. 2. ad primum. Sapientiam condiſtingui à ſcientia, non quia ſcientia non ſit, ſed quia in latitudine ſcientiæ habeat ſpecialem gradum & dignitatem. Vnde fit ſcientiam dupliciter ſumi, vno modo generice vt dicit habitum per demonſtrationem acquiſitum, vt in primo Poſterior. cap. 2. definitur, vbi hac ratione nulla mentio fit ſapientiæ in particulari, quia ſolum agitur de ſcientia ſub illa generali ratione ſub qua ſapientiam complectitur, & E
ſic procedit prior aſſertio à nobis poſita. Alio modo accipitur ſcientia magis ſtricte, prout dicit habitum qui ſolum verſatur circa concluſiones demonſtrabiles, & non circa ipſa principia, id eſt, pro habitu qui ſolum ſciẽtia eſt, & nullo modo intellectus, ad eum vtique ſenſum quo Ariſtoteles dixit ſapientiam eſſe intellectum & ſcientiam: & in hoc ſenſu ſcientia diſtinguitur à ſapientia, & ſic dicimus Metaphyſicam non eſſe ſcientiam huiuſmodi, ſed ſapientiam.

SECTIO VI.

Vtrum inter omnes ſcientias Metaphyſica maxime ab homine appetatur appetitu naturali.

I. Ratio ponẽdi quæſtionem. HAnc quęſtionem præcipuè propono propter Ariſtotelem in proœmio Metaphyſicæ, vt occaſione illius nonnulla declaremus, quæ ex illo procemio declaranda ſuperſunt, ne aut ea omnino prætereamus, aut neceſſarium nobis ſit ad ea iterum redire. Confert etiã huius dubitationis expoſitio ad dignitatem huius doctrinæ amplius commendandam, ex eo quod naturę hominis vt rationalis eſt, maxime eſt conformis, vel potius ſumma naturalis eius perfectio.

II. Ariſtoteles. Ariſtoteles ergo lib. 1. Metaphyſicæ, cap. 1. & 2. videtur directè intendere partem affirmantem huius dubij, nimirum naturalem hominis appetitum maxime ad Metaphyſicam attrahi. Quod vt perſuadeat, præmittit axioma illud, *Omnis homo naturaliter ſcire deſiderat*.

Quis ſit ſenſus illius pronunciati, Omnis homo naturaliter ſcire deſiderat.

III. CIrca quod in primis ſenſum Ariſtotelis exponere oportet, deinde propoſitionis veritatem. Tres ergo termini in illa propoſitione declarandi ſunt: prior eſt appetere vel deſiderare. Circa quem ſupponenda eſt primo vulgaris diſtinctio duplicis
Quis ſit appetitus innatus. appetitus, innati, & elicitiui. Prior improprie ac metaphorice dictus eſt appetitus: propriè verò nihil aliud eſt quam naturalis propenſio, quam vnaquæque res habet in aliquod bonum, quæ inclinatio in potentijs paſſiuis nihil aliud eſt quam naturalis capacitas, & proportio cum ſua perfectione: in actiuis verò eſt ipſa naturalis facultas agendi. Itaque in his omnibus appetitus non addit aliquid vltra ipſam rei naturam, vel proximam facultatem, ratione cuius conuenit rei talis appetitus. Neque in hoc appetitu diſtingui poteſt actus primus & ſecundus, quia hoc modo appetere non eſt agere aliquid, ſed ſolum habere innatam talem propẽſionem, qualem habet grauitas ad centrum, etiam ſi nihil agat. Ap-
Quis elicitiuus. petitus elicitiuus eſt propriè appetitus, quia fertur in bonum vt bonum, illudque per proprium actum poteſt appetere. Vnde duo ſunt in hoc appetitu (loquimur in creaturis) vnum eſt facultas appetendi, aliud appetitio ipſa.

Primum retinuit iam nomen appetitus, qui in ſenſitiuum & rationalem diuiditur: & hic appetitus vt ſic, etiam eſt innatus, ſi generatim de innato loquamur, quia cum ipſa natura datus eſt, & habet naturalem propenſionem ad ſuum obiectum, & ad ſuum actum. Quia verò ita eſt innatus vt ſit etiam elicitiuus actualis appetitionis qua tendit in bonum formaliter, & quatenus bonum eſt, atque ita ſit proprijſſime appetitus, ideo condiſtinguitur ab appetitu pure innato & metaphorico: ſic enim prior diuiſio accipienda eſt. Secundum, id eſt, actus appetendi, qui proprie dicitur appetitio, vel appetitus elicitus, nihil aliud eſt quam actus elicitus ab appetitu eliciente, quo amat, vel deſiderat bonum: & hic appetitus nũquam eſt innatus, ſaltem in nobis, de quibus in præſenti agimus: interdum verò eſt naturalis, vt inferius ex profeſſo magis declarabo.

IV. Quot modis dicatur naturale. Alter igitur terminus exponendus, erat *naturaliter*: appetitus enim naturalis multipliciter dicitur, interdum enim naturale dicitur quod ab ipſa natura

ra datum eſt, neque eſt effectum per propriam ipſius hominis, verbi gratia, actionem, ſeu effectionem. Et hoc modo omnis appetitus innatus, naturalis eſt, & ipſe etiam appetitus elicitiuus: non tamen appetitus ſeu actus elicitus, vt ex data terminorum expoſitione ſatis conſtat. Aliquando vero dicitur naturale quod neceſſario fit ex intrinſeca propenſione naturæ, etiamſi abſolute & in ſe non ſit à natura datum, ſed ab appetente factum: & hoc modo eſt homini naturalis appetitus qui eſt fames, aut ſitis, quando deficit cibus, aut potus: qua ratione appetitus elicitus, naturalis eſſe poteſt, & in appetitu ſenſitiuo ex ſe ſemper talis eſt: in voluntate vero licet interdum talis appetitus ſit naturalis, non tamen ſemper, quia libera eſt. Omitto, interdum ſumi naturale vt à ſupernaturali diſtinguitur, quo ſenſu apud naturales Philoſophos, ſeu procedendo ex ſolo lumine naturæ, vt nunc loquimur, omnis appetitus naturalis eſt, nam ſupernaturalis appetendi modus, qui per gratiam fit, non poteſt naturali ratione inueſtigari. Aliquando etiam ſumitur natutale vt violento opponitur, vt eſt frequens in Philoſophia. Atque his etiam duobus modis appetitus elicitus etiam ſi liber ſit, naturalis tamen eſſe poteſt, vt per ſe conſtat. Imò interdum dicitur naturalis appetitus elicitus, hoc ipſo quod eſt naturæ conſentaneus, & opponitur ei quod eſt præternaturale tanquam naturæ diſſonum, etiam ſi violentum non ſit: quo modo appetitus virtutis, naturalis eſt, vitij autem minime. Quo tandem fit vt multo magis naturalis dicatur appetitus ille ad quem ipſa naturæ propenſio neceſſitatem infert: & ideo appetitus neceſſarius, tametſi elicitus, naturalis merito vocari poteſt.

V. Duplex autem neceſſitas huius appetitus diſtingui ſolet, ſcilicet, quoad exercitium, & quoad ſpecificationem. Prior eſt quando appetitus vitalis ex neceſſitate elicit ſeu exercet actum appetendi: quæ neceſſitas in appetitu ſenſitiuo facile reperitur: in rationali vero non inuenitur in hac vita, ſed ſolum in beata & ſupernaturali, quæ ad noſtram conſiderationem non ſpectat. Poſterior in hoc conſiſtit quod licet voluntas non exerceat actum appetendi ex neceſſitate, tamen ſi exercet, neceſſario appetit, & non refugit tale obiectum, & talis actus vocatur neceſſarius quoad ſpeciem, non quoad exercitium: & ſecundum eam neceſſitatem dicitur naturalis, & recedit ab actu omni ex parte libero, quoad exercitium ſcilicet & ſpecificationem: quomodo voluntas appetit bonum in communi. Ex his ergo ſatis clara manet illius vocis ambiguitas.

VI. *Scietia quot modis dicatur.* Tertia vox eſt *ſcientia*, ſeu *ſcire*, quæ ab Ariſtotele indefinite ſumitur: & poteſt generatim ſumi pro quacunque cognitione ſeu intelligentia veritatis, ſed præſertim pro illa quæ perfecta eſt, & propriam rationem ſcientiæ habet, prout ſcire dicitur eſſe, rem per cauſam cognoſcere cum euidentia, & certitudine. Et de ſcientia etiam hoc modo ſumpta loqui poſſumus, vel indefinitè, vel abſtractè, vel diſtributiuè de omnibus ſcientijs, vel ſingulariter de aliqua, qui modi loquendi de ſcientia non parum inter ſe diſcrepant.

VII. *Omnes ſciẽtias appetit homo.* Incipiendo ergo ab hoc vltimo termino, certum eſt Ariſtotelem in illo generali dogmate non loqui de aliqua ſingulari ſcientia, vt patet, tum ex verbis eius, tum ex probatione, quæ generalis eſt, tum denique ex intentione: aſſumit enim hoc generale principium, vt inde ad hanc ſcientiam in particulari deſcendat. Atque hæc ratio vlterius concludit, quod, licet Ariſtotelis verba indefinita ſint, tamẽ cum ſint doctrinalia, æquiualent vniuerſalibus: ita vt ſenſus ſit omnes homines naturaliter appetere quamcunque ſcientiam: tum quia non ex peculiari ratione alicuius ſcientiæ vt talis eſt, oritur hic appetitus, ſed ex ratione ſcientiæ vt ſic, tum etiam quia alias non ſatis A efficaciter procederetur in eo diſcurſu ab indefinito ſermone ad ſingularem. Hæc eſt ergo mens Ariſtotelis: eamque ſententiam in eo ſenſu veram eſſe patebit facile ex dicendis.

Rurſus exiſtimant multi expoſitores hic, præſertim Scotus & ſequaces, Ariſtotelem loqui de appetitu innato: nec D. Tho. ab ea ſententia abhorret, vnde illam ſequuntur Iauellus & Flandria. Neque eſt dubium quin eo ſenſu veriſſima ſit propoſitio, quam varijs rationibus D. Thom. confirmat. Summa earum eſt, quia eſt, quia omnis res naturaliter appetit ſuam perfectionem, operationem, & fœlicitatem: ſed omnibus his modis comparatur ſcientia ad hominem: eſt enim magna perfectio eius, & operatio ipſius, & in ea eius fœlicitas conſiſtit. In qua ratione duo priora membra communia ſunt omnibus ſcientijs, tertium verò eſt huius proprium, vt dicemus. Vnde etiam exiſtimo Ariſtotelem non excluſiſſe hunc ſenſum, ſed ſuppoſuiſſe potius. Quod autem in illo ſolo locutus fuerit, nec neceſſarium videtur, nec verum. Quod ex proprietate verborum eius colligi poteſt, nam ex ſenſuum dilectione & amore colligit ſcientiæ appetitum: loquitur autem aperte de amore ſenſuum per actum elicitum: id enim proprie amor ſignificat, & inferius ſimiliter ait, quod ſenſum viſus cæteris anteponimus, nimirum in elicito amore. Et quanquam dici poſſet verum eſſe Ariſtotelem in ea ratione loqui de actu elicito, & ex illo colligere appetitum naturalem, certe ea collectio bona non eſſet, niſi ſupponeret illum elicitum amorem eſſe etiam aliquo modo naturalem: quia non ex quolibet appetitu elicito colligi poteſt appetitus naturalis, nam interdum appetimus actu voluntatis quæ ipſi naturæ repugnant, vt mortem, verbi gratia, ergo ſi ex appetitu elicito colligit Ariſtoteles naturalem, ſupponit ipſum elicitum eſſe etiam naturalem: quod ſi amor elicitus ſenſuum eſt naturalis, multo magis amor ſcientiæ. VIII. *Appetitu innato. Scotus. Iauel. Ariſtot.*

Dicendum eſt ergo hominem appetitu etiam elicito ſcientiam amare. Hoc probant rationes inſinuatæ ex D. Tho. illæ enim æque procedunt de appetitu elicito, & de pondere naturæ: quia etiam homo hoc appetitu appetit naturaliter ſuam perfectionem, operationem, & fœlicitatem: ſed ſcientia eſt perfectiſſima hominis operatio, & vel eſt fœlicitas ipſa, vel ad fœlicitatem, & commodum huius vitæ maxime neceſſaria. Nam ſi ſit contemplatiua ſcientia, in perfectiſſima eius operatione fœlicitas conſiſtit, vt dicitur lib. 10. Ethic. cap. 6. aliæ vero ſcientiæ ſpeculatiuæ illi ſuperiori deſeruiunt, & in omnibus eſt magna quædam iucunditas: nam contemplari optimum eſt 12. Metaphyſicorum, tex. 39. Practicæ verò ſcientiæ ad commoda etiam huius vitæ neceſſariæ ſunt, vel valde vtiles. IX. *Appetitu ẽt elicito.*

Exponitur doctrina Ariſtotelis de viſus, aliorumque ſenſuum dilectione.

Præterea diſcurſus Ariſtotelis ex dilectione ſenſuum, & præſertim viſus, deſumptus, optimus eſt ad idem confirmandum. Duo autem ſumit Ariſtoteles in eo diſcurſu: primum eſt quod in dilectione ſenſuum viſum anteponimus: ſecundum eſt, cauſam huius eſſe, quia ad ſcientiam maximè deſeruit. Ex quibus infert tertium, ſcilicet amorem ſcientiæ eſſe maiorem, magiſque naturalem, quam ipſius viſus, aliorumque ſenſuum. Quæ conſecutio videtur per ſe euidens, & fundata in eo principio, propter quod vnumquodque tale, & illud magis. Prima autem propoſitio aſſumpta, in primis intelligenda eſt cum præciſione, vt rectè fiat comparatio: tactus enim inueniri poteſt ſine viſu, non verò è contrario, quia tactus eſt omnium ſenſuum primus, aliorumq; fundamentum. Vnde deſtructo tactu, non poteſt natu- X.

naturaliter viſus manere: quia nec vita ſine tactu conſeruatur, 3.de anim. cap.12.& lib.13.de ſenſu, & ſenſibus, cap.1. Quatenus ergo viſus quodammodo includit tactum, appetibilior erit viſus quam ſolus tactus: & in contrario ſenſu quatenus amiſſio tactus includit amiſſionem viſus, & non è conuerſo, præfertur tactus viſui, quia potius eliget homo conſeruationem tactus quam viſus, ſi ad amiſſionem tactus viſus neceſſario amittendus eſt. Hęc vero comparatio ſic intellecta nullius momenti eſt, quia non comparãtur ſinguli ſenſus inter ſe, ſed duo ad vnum qui in eis includitur: eſt ergo comparatio pręcisè facienda in eo quod ſinguli per ſe conferunt.

XI. Deinde eſt obſeruandum Ariſtotelem hic duplicem amorem ſenſuum indicare. Vnus eſt ob vtilitatem: alter verò propter cognitionem. Prior eſt per ſe notiſſimus: & ſub vtilitate comprehendi poteſt omnis commoditas corporis, pertinens vel ad conſeruationem eius, vel ad delectationem, vel ad alias operationes humanæ vitæ. Poſterior amor eſt maxime proprius hominis, & in ordine ad hunc amorem præcipuè comparatur hic viſus cum alijs ſenſibus, eiſque præfertur. Quod experimento probat Ariſtoteles, quia nihil (inquit) actu ipſum viſum alijs anteponimus. Rationem autem à priori, & quæ ad rem præſentem maximè ſpectat, reddit in altera propoſitione. Circa quam eſt tertio notandum duos eſſe modos acquirendi ſcientiam, ſcilicet diſciplinam, & inuentionem. Ad priorem modum vtiliſſimus eſt auditus, vt per ſe conſtat, quia voces ſunt ſigna conceptuum, ſolus autem auditus voces percipit, & quamuis ipſe non percipiat earum ſignificationem, ſed mens, ſatis eſt quod ſit organum proprium, quo mediante tale ſignum ad mentem peruenit. Hic tamen exceſſus, & eſt per accidens, & minimus. Per accidens quidem, quia modus acquirendi ſcientiam per diſciplinam, eſt quaſi per accidens: nam & ſupponit alium, loquendo ſecundum naturas rerum & ſolum eſt ad ſupplendam imperfectionem, vel negligentiam hominum in vacando ſcientijs inueniendis. Minimum autem exceſſum appello, quia etiam viſus plurimum deſeruit ad diſciplinã: nam etiam ſcripturæ ſunt ſigna conceptuum, & illæ percipiuntur viſu: vnde multò plura videntur addiſci lectione, quæ viſu fit, quam auditione. Eſt tamen diſcrimen quod tota fere vtilitas ſcripturæ poteſt etiam auditu percipi, non tamen è conuerſo: ea enim energia, vis, ac claritas, quæ eſt in voce ad exprimendos proprios conceptus, non poteſt ſcriptura ſola aut viſu ſuppleri: vnde legimus nonnullos carentes viſu, fuiſſe doctiſſimos, partim auditis ſolis ſcriptis aliorum, partim etiam explicationibus ſeu doctrinis viua voce ſibi propoſitis: quod vero aliquis omnino ſurdus euaſerit doctiſſimus, me legiſſe non memini, & vix id fieri poſſe exiſtimo. Non igitur comparantur hic ab Ariſtotele hi ſenſus quoad hoc munus, ſed quoad modum acquirendi ſcientiam per inuentionem. In quo dubium non eſt quin viſus, & tactus, tam auditum, quã alios ſenſus ſuperent, quod adeo notum eſt, vt non egeat probatione: ſolum de comparatione viſus & tactus inter ſe, breuiter dicendum ſupereſt.

Viſus & auditus inter ſe comparãtur.

Lege Ariſto. de ſenſu & ſenſibili.

XII. Eſt igitur aduertendum quarto, aliud eſſe loqui de ſigno (vt ita dicam) melioris facultatis, maiorisque aptitudinis ad ſcientiam acquirendam: aliud de aptiori inſtrumento inueniẽdæ ſcientiæ: tactus enim priori ratione viſum ſuperat, quia actus eſt vniuerſalis ſenſus ex parte ſubiecti: nam eſt per totum corpus diffuſus, & eſt ſignum optimæ, & temperatæ cõplexionis; vnde eſt illud, *Molles carnes aptæ ſunt ingenio*, de quo latius in 2.de anima textu 24. At viſus per ſe, & vt inſtrumentum ad ſcientiam, multis modis tactum ſuperat. Primo in latitudine obiecti, plures enim differentias percipit, vt hic dixit Ariſtote- A les, & circa cœleſtia & terreſtria vagatur, & rerum motus, actiones, & figuras perſpicacius cognoſcit, quam vllus alius ſenſus: ſunt autem hæc veluti prima ſigna, & indicia, quibus ad res cognoſcendas vtimur. Secundo citius quam alij ſenſus percipit, cum tamen ad res etiam diſtantiſſimas ſe ſe extendat, & cauſa eſt quod puriori & immaterialiori modo, & abſque alternatione materiali operationem ſuam perficit. Tertio vehementius imprimit phantaſiæ quæ percipit, quod experimento conſtat: nam tenacius inhærent memoriæ, & facilius poſteà occurrunt. Cauſa autem eſſe videtur, quod eius operatio ſicut ſpiritualior eſt, ita maiori vi animæ & conatu, & cooperatione etiam maiori ipſius phantaſiæ fit. Quarto, experimentum viſus certius eſſe videtur ex- B perimento tactus, per ſe loquendo: etſi enim Ariſtoteles, libro primo de hiſtor. animal. cap.15. dicat tactum in homine eſſe exquiſitiſſimum, ibi tamen non comparat ſenſus hominis inter ſe, & reſpectu ipſius hominis, ſed cum ſenſibus aliorum animaliũ: & hoc modo ait hominem ſuperare alia animalia in tactu & guſtu, cum tamen in alijs ſenſibus ſuperetur à multis, ſaltem in multis conditionibus ſentiendi, vt ab aquila in perſpicacia & fortitudine viſus: non tamen ait tactum hominis ſuperare viſum in certitudine. Quin potius ſectione 31. Problem. quæſtione decima octaua, inquit, tactum æmulari viſum. Itaque quilibet horum ſenſuum habet ſuam certitudinem in ordine ad proprium adæquatum obiectum: interdum verò deficit circa communia ſenſi- C bilia ex inſufficiente applicatione: & fortaſſe, quia viſus eminus ſentit, & non tactus: ideo facilius contingit obiectum viſus indebite applicari, ac viſum decipi: ſi tamen cætera ſint paria quoad applicationem obiecti, & diſpoſitionem potentiæ, non magis accidit deceptio in viſu, quam in tactu. Et aliunde viſus ob ſuam immaterialitatem percipit acutius obiectum, & ex hac parte certior eſt: ideoque frequentius adhiberi ſolet ad certitudinem de rebus ſenſibilibus accipiendam. His ergo de cauſis viſus eſt ſimpliciter vtilior ad ſcientias, eamque ob rem naturaliter magis diligitur: ſignum ergo eſt, vt Ariſtoteles concludit, quod & ipſa ſcientia naturaliter ab homine diligitur.

Comparatio viſus cũ tactu.

D *De appetitu elicito ſcientiæ.*

SEd quo ſenſu intelligendum ſit hominem appetere naturaliter ſcientiam appetitu elicito, explicandum ſupereſt. Non enim in eo ſenſu hoc accipi poteſt, quod homo aut ex neceſſitate ſemper exerceat amorem vel deſiderium ſcientiæ, quoties de illa cogitat: neque quod illam ſpernere non poſſit, eamque inquirere nolle: vtrumque enim contra experientiam eſt: non ergo poteſt hic appetitus elicitus eſſe naturalis tanquam neceſſarius omnino, vel quoad exercitium, vel quoad ſpecificationem. Primum ergo certum eſt hunc appetitum rectè dici naturalem, quod ſit valde conſentaneus naturæ hominis, eiuſque naturali inclinationi, quatenus ho- E mo eſt. Vnde rectè Cicer. 2. de Finib. *Natura (inquit) ingenuit homini cupiditatem veri inueniendi.* Secundo dicitur naturalis, quia eſt aliquo modo neceſſarius quoad ſpecificationem: tum quia, licet homo poſſit negligere ſcientiam, vel nolle illam quoad appetitum efficacem quærendi illam: id tamen ſolum accidere poteſt propter extrinſecas cauſas ſeu impedimenta quæ ex accidente adiunguntur ſcientiæ, nimirum propter laborem & difficultatem quam habet ſcientiæ ſtudium, aut quia impedit aliarum rerum inquiſitionem, quibus homo vel indiget, vel affectus eſt, vel ob alias ſimiles cauſas: vnde rudiores ingenio minus videntur ſcientiam appetere ob difficultatem, quam etiam XIII. Cicero.

impoſ-

impoſſibilitatem vocauit Ariſtotel.6.Politicor.cap. vltim. At vero per ſe ſe ſcientia non poteſt diſplicere: atque ita ſeclulis impedimentis, neceſſitate quadam amatur, ſaltem quoad ſpecificationem. Atque hoc quidem maximè verum habet in ſcientia in cōmuni quatenus ſcientia eſt, tamen etiam eſt ſuo modo verum de qualibet ſcientia in particulari, ſi in ea veritatis cognitio in tali materia per ſe ſpectetur: ſemper enim eſt illa perfectio per ſe expetibilis homini. Quod ſi contingit hominem vnam ſcientiam non amare vt alteri intendat, hoc etiā reducitur ad extrinſeca impedimenta, de quibus diximus: nam quia homo non poteſt vtramque ſcientiam acquirere, & vnius ſtudio ab alterius perfecta inquiſitione impediretur, ideo illam omittit, vt hanc obtineat. Atque hoc modo quidam homines ex indiuiduali & propria complexione, ad vnam ſcientiam magis afficiūtur, quam ad aliam: per ſe tamen ac ſeclulis impedimentis, vel (quod idem eſt) ſi vna alteram non impediret, omnes ſcientias naturaliter appeteremus, nec ratione vnius alteram deſpiceremus.

XIIII. Illatio. Atque hinc facile etiam conſtat, quid ſit hic appetitus in homine: ſi enim ſit ſermo de appetitu elicito, conſtat eſſe actum voluntatis, vel efficacem, vel ſaltem inefficacem & per ſimplicem complacentiā, quæ maximè naturalis eſt, & manet etiam in his qui efficaciter non intendunt ſeu eligunt ſcientiæ vacare. Si vero ſit ſermo de pondere naturali, illud poteſt conſiderari vt immediate terminatum ad ipſam ſciētiam, & ſic non eſt aliud quam intellectus ipſe & capacitas eius qua ſcientiam reſpicit vt propriam perfectionem. Sicut enim in materia prima appetitus ad formam non eſt aliud ab ipſa materia, & naturali eius capacitate: & ſimiliter in omni alia potētia appetitus ad ſuum actum non eſt aliquid additū ipſi potentiæ, ſed naturalis conſtitutio & aptitudo ita in intellectu ſe habet appetitus ad ſcientiam. At ſi conſideretur pondus naturæ vt terminatur ad ſciētiam medio appetitu elicito, non eſt aliud quam voluntas hominis, quæ hoc modo naturaliter propenſa eſt ad omnes hominis perfectiones: non enim appetit voluntas habere ſcientiam, appetit tamen naturaliter velle ſcientiam homini ſeu intellectui: & hoc modo dicimus hoc pondus voluntatis terminari ad ſcientiam medio actu elicito.

Appetitum naturalem ſciendi ad ſpeculatiuas ſcientias eſſe maximum.

XV. EX his ergo ſatis explicatū relinquitur axioma illud generale, homini innatum eſſe appetitum naturalem ad ſcientiam: ſub hoc autem principio ſumēdum eſt hunc appetitum maximum eſſe ad ſcientias ſpeculatiuas, quæ veritatis cognoſcendæ gratia tantum quæruntur. Hoc tacite videtur intendiſſe Ariſtoteles toto diſcurſu illius capitis primi huius proœmij. Ad quod explicandum diſtinguit hæc omnia, & ordinem eorum inter ſe, ſenſum ſcilicet, memoriam, experimentum, artem, ſcientiam, quam tacite diſtinguit in eam quæ propter opus ſeu vtilitatem, & eam quæ propter ſe ipſam quæritur, & vltimo loco adiūgit ſapientiam.

XVI. Aliquot Ariſtotelis dicta in proœmio explicantur. Dicit ergo in primis ſenſum à natura datum eſſe cunctis animantibus: non verò explicat quid ſit, quia hoc non ſpectat ad præſens: nec etiam dicit omnem ſenſum communicatum eſſe omnibus animalibus, ſed ſenſum indefinite: ſolumque intendit ſupponere, hunc eſſe imperfectiſſimum gradum cognitionis. Secundò addit bruta animalia interdum præter ſenſum habere memoriam, & quandam veluti prudentiam naturalem: & aliqua ad hoc extendi vt ſint etiam diſciplinabilia, parum autem vel nihil experientiæ participare. Vbi aduerte, nomine ſenſus

A intelligere Ariſtotelem eam cognitionem ſenſitiuā, quæ ſolum in præſentia obiecti fit, ſiue per internos ſenſus, ſiue per interiorem ſenſum communem ſeu phantaſiam fiat: quidquid enim ad ſentiendū in præſentia obiecti neceſſarium eſt, ſub nomine ſenſus cōprehēdit: eſt autem in omnibus neceſſarium aliquid phantaſiæ ſeu imaginationis ad ſentiendum etiā exterius: & ideo ſicut ſentire, ita etiam imaginatione vti omnibus brutis commune eſt. Memoria autem addit vim interiorem conſeruandi ſpecies & vtendi illis in abſentia obiectorum, vt hoc modo recordari poſſit quis earum rerum quas ſenſu percepit, etiā cū illas præſentes non habet ſecundū externos ſenſus. Hanc ergo facultatem ait Ariſtoteles habere animalia quædam, non vero omnia: non tamen declarat quęnam hæc vel illa ſint.

B Communiter tamen cenſentur habere memoriā quæ proprie ac perfecte moueri poſſunt de loco ad locum diſtantem, ſiue progreſſiuo motu per terram, ſiue volando per aerem, ſiue in aqua natando: nam memoriam in hunc finem data videtur animalibus, vt ad diſtantem locum moueri poſſint, vel fugiendo nociua, vel quærendo vtilia, quæ aliquo modo experta ſunt. Nec refert quod interdum poteſt brutum ad locum diſtantem moueri non ex aliqua memoria, vt in recens ſatis conſtat: quia vel tunc mouetur ab obiecto aliquantulum diſtanti, vel oberrat, & quaſi caſu vagatur. Quod vero de muſcis ait hic Ariſtoteles non habere memoriam, etiamſi ad loca diſtantia moueantur, ſatis incertum eſt: nam ſignum C quo mouetur Ariſtoteles ad id aſſerendum, ſcilicet quia percuſſæ muſcæ, & loco pulſæ, ſtatim redeunt importune, inſufficiens eſt, cum potius id poſſit accidere ex memoria delectationis quam ibi capiunt, & ex vehementi appetitu, vel quia obiectum illud ſemper eſt aliquo modo præſens per viſum aut olfactum; & ideo vehementius mouet. De ſolis ergo illis animalibus imperfectis quę ſolo ſenſu tactus, aut etiam guſtus potiuntur, certo affirmari poteſt carere memoria, quia nullum illius ſignum, aut effectum habent, nec vtilitatem. XVII. Muſcæ an habeant memoriam.

XVIII. Qualis in brutis prudentia. Quod vero Ariſtoteles ait, bruta quædam cum memoria habere prudentiam, non proprie, ſed per translationem intelligendum eſt: non enim vtuntur diſcurſu, nec habitum acquirunt quo de agendis D iudicent: ſed quia naturali inſtinctu ita ſæpè operantur, vt tali naturæ expedit hic & nunc, & ita prouident de futuris, ac ſi vere ratiocinarentur, ideo per metaphoram prudentia appellantur. Dices: Ergo hæc prudentia brutorū nihil eſt aliud quam inſtinctus naturæ: ſed hunc inſtinctum ſibi accomodatū omnia animalia habent, etiam illa quæ memoria carent; cur ergo Ariſtoteles hoc tribuit peculiariter quibuſdam brutis? Ad hoc Iauell.libr.1.q.7. videtur nihil diſtinguere inter naturalem inſtinctum, & prudentiam brutorum, & concedere totum quod ratio facta probare videtur, eſſe ſcilicet in omnibus brutis hanc prudentiam, eamque opinionem D. Thomæ aſcribit. Sed licet fortaſſe ſit quæſtio de nomine, ille tamen modus loquendi alienus eſt à mente Ariſtote E lis, vt ratio facta oſtendit: eſtque præter rationēmetaphorę: nam quædā ſunt animalia ita ſtolida, vt nec per metaphoram poſſint prudentia appellari: non ſolum ex his omnibus quæ memoria carent, ſed etiā ex his fortaſſe quæ memoria pręditā ſunt. Vnde Ariſtoteles non omnia, ſed quædam dixit cum memoria habere prudentiam. Alij nimio rigore accipientes hanc metaphoram, dicunt illa tantum animalia appellari prudētia quæ operantur ex memoria pręteriti, vel ad futura prouidēda, vel quaſi ad eligendū aliquod mediū. Ita tenet Fonſeca hic referens alios. Sed nimia videtur hęc limitatio: non eſt enim neceſſaria in metaphoris tanta proprietas. Cum enim Chriſtus dixit, *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes*, non ob

operationẽ cum memoria præteriti, ſed ob naturalẽ ſagacitatẽ,qua ſerpens caput cuſtodit,id dixit,vt Sãcti exponunt. Et formica prudens cẽſetur cũ grana in hyemẽ congregat,etiamſi ſine memoria id faciat, vt cũ primo ita operatur. Igitur prudentia hæc brutorum,ſpecialis ſagacitas quorundam eſt, quæ naturæ inſtinctu ita reguntur, vt rationem & prudentiã hominis imitari videantur, vt in genere dixit Ariſt. li.1.de hiſt.anim. c.5.& in particulari de multis lib. 9.c.6.& ſeq.& in 7. ait hoc prudẽtiæ genus frequentius in minori animalium genere,quã in maiori reperiri: & ibi multa commemorat,quæ ad hanc prudentiam pertinere dicit: nonquia ex memoria præteritorũ, ſed quia ex quodam quaſi naturali ingenio, quo rationem hominis imitantur,proficiſcuntur. Atque in hunc modum hæc prudentia naturalis non in omnibus reperitur: quæ tamen bruta prædita ſunt illa, ſemper etiam memoriam habent, non quia hæc prudentia ſemper in memoria fundetur,ſed quia hęc animalia ſemper ſunt ita perfecta,vt memoria participent. Addere etiam poſſumus hęc ipſamet animalia natura ſua prudentia,memoria rerum quas experta ſunt, prudentiora fieri. Atque hoc modo dici poſſet in fauorem ſecundæ ſententiæ, quod ipſa naturalis ſagacitas tunc maximè prudentiæ nomen meretur, quando rerum memoria quaſi exculta eſt, & perfecta: ſed de vſu vocis hæc ſunt ſatis dicta.

XIX. *Quę animalia diſciplinabilia.*

Subiungit Ariſtoteles quædam animalia non ſolum memoriam habere, ſed etiam eſſe diſciplinabilia,alia vero minime. Huius poſterioris generis eſſe dicit,quæ cum memoria habeãt, auditu carent,quia auditus eſt ſenſus diſciplinæ: & quamuis viſus etiã ad diſciplinam iuuet, & interdum videamus bruta quædam, vt catulos, ſignis etiam quibuſdam externis doceri & inſtrui,tamen hoc nunquam fit ſine aliqua cooperatione auditus,quo excitantur & vocantur,vt ſigna percipiant. Ponit autẽ Ariſtoteles exemplum in apibus,de quibus tamen magna controuerſia eſt an audiant, vt ipſemet Ariſtoteles docet lib.9. de hiſtor.animal.cap.40.& Plinius lib.11.c.20.affirmat eas audire: quod abſolute videtur probabilius conſideratis ſignis & experiẽtijs quas ipſi authores referunt. Docent enim, apes quibuſdam ſonis demulceri & attrahi. Item inter ſeſe quoſdam ſonos edere,quando aut fugam volunt arripere,aut à ſomno excitantur,aut ad dormiendum conuocãtur. Vnde Albertus hic diſtinctionem quãdam auditus probabilem adhibet: eſt enim auditus ſoni vt ſic, vel vocis vt dearticulatus,ſonus eſt:aitque apes habere priori modo auditum, non tamen poſteriori: hunc autem modum poſteriorem, eſſe ad diſciplinam neceſſarium.

Apes an audiant.

XX. De priori genere animalium, ſcilicet diſciplinabilium,nihil notãdum occurrit, niſi diſciplinã hanc etiam eſſe metaphorice intelligendam ſicut prudentiam: dicuntur enim diſciplinæ capacia illa animalia quæ vſu quodam aſſueſcunt, vel accedere cum vocãtur certo nomine, vel congregari cum talem ſonum aut vocem audiũt,aut fugere cum aliud ſignum percipiunt. Vnde quædam docentur more humano ſaltare,alia loqui,& ſimilia. Quæ omnia fiunt ab his ſolo naturali inſtinctu ſuppoſita memoria & experiẽtia talis ſigni aut vocis. Ait vero Ariſtoteles omnia animalia, quæ auditum habent, diſciplinabilia eſſe. Quod fortaſſe verum eſt,difficile tamen fuerit creditu in omnibus animalibus id experiẽtia conſtare: ſine experimento vero non video quomodo de omnibus,tam volatilibus,quam aquatilibus id affirmari poſſit. Facilius dici poteſt omnia animalia, quæ diſciplinabilia ſunt,auditum habere, & fortaſſe etiã viſum,memoriam, ac metaphoricam prudẽtiam ſeu ſagacitatem.

XXI. Concludit igitur Ariſtoteles bruta imaginationibus,memoriaque viuere, parumque experientię par- A ticipare: indicans tres gradus,quorũ poſterior priorem includit: vnde priores cum excluſione poſteriorum intelliguntur. Animalia enim imperfecta,viuũt tantum imaginatione imperfecta, quam ſimul cum ſenſu tactus,vel etiam guſtus habent: alia vero perfectiora cum imaginatione habent ſolam memoriam: alia vero quæ his ſunt diſciplinæ capaciora, imperfectam quandam experientiam participare dicuntur, quæ vſu & conſuetudine aſſueſcunt, quaſi experimento quodam: cur autem illa experientia imperfecta dicatur,ſtatim amplius declarabimus. Homines vero ait arte & ratione viuere,quod in reliqua parte capitis declarat,vt ad inſtitutum perueniat. Merito autem illas duas coniungit, quia neutra videtur ſine altera ſufficere, ſaltem ad perfectum hominis regi- B men: nam ratio, quæ naturalis eſt, non ſufficit, niſi arte excolatur:ars vero ſemper indiget rationis vſu, & attenta conſideratione, vt ad opus applicetur.

XXII. Tertiò igitur ait, in hominibus generari experientiam ex memoria. *Nam multæ* (inquit) *eiuſdem rei recordationes vnius experientiæ vim perficiunt.* Quo loco offerebat ſe occaſio declarandi fuſe quid experiẽtia ſit,& an ad ſenſum pertineat,vel ad intellectum: item ſitne habitus iudicatiuus,an apprehenſiuus,& quomodo gignatur, vel ad quid inclinet. Sed quia hæc magis pertinent ad ſcientiam de anima, & obiter tantum hic ab Ariſtotele attinguntur, breuiter aduertendum eſt, Ariſtotelem hic plane docere experientiam nõ verſari circa vniuerſale,ſed circa ſingulare; ſic enim ait, *Compertum haberi,Calliæ hoc mor- C bo laboranti hoc profuiſſe, itemq; Socrati, atque eodem modo pluribus ſingulatim, experientiæ eſſe, profuiſſe autem ijs omnibus, qui certo morbo laborent, id iam artis eſſe*: & infra probat vtiliorem eſſe ad actiones experientiam,quã ſolam ſcientiam,vel artem,quia actiones circa ſingularia verſantur. Non ergo pertinet ad experimentum collectio vniuerſalis ex ſingularibus: multoque minus aſſenſus vniuerſalis, ſed ſolũ firmum promptumque iudicium circa ſingularia. Poteſt enim experientia late ſumpta dici de quacunque perceptione vnius ſingularis, quomodo dici poteſt,quis eſſe expertus vinũ inebriare, etiamſi ſemel tantum id paſſus ſit,vel in alio viderit: quia vero vt Hippocrates dixit, experimẽtum fallax eſt, proprie non accipitur pro vnius tãtum ſingularis cognitio- D ne, ſed plurium ſingularium, vt dixit Ariſtoteles. Imo nec ſatis eſt ad propriam experientiam & perfectam,ſæpius eundem effectum experiri: hoc enim etiam bruta animalia poſſunt,de quibus Ariſtoteles dixit parum experientiæ participare,quia ſolum habent ſimplicem memoriam eorum ſingularium,quę ſenſu perceperunt: ſed ad perfectam experientiam vlterius requiritur collatio quædam eorundem ſingularium inter ſe, quæ propria eſt hominis, & ideo dixit Ariſtoteles ex memoria fieri homini experientiam: quia multæ eiuſdem rei recordationes experientiam perficiunt. *Eiuſdem rei*, dicit non indiuiduæ & ſingularis, ita vt ad experientiam ſufficiat ſæpius recordari vnius, & eiuſdem ſingularis effectus ſenſu percepti:hęc enim repetitio efficiet prom- E ptiorem memoriam talis effectus, non vero experientiam. Intelligit ergo eiuſdem ſecundum ſimilitudinem, & conuenientiam circumſtantiarum: & ad hoc requiritur collatio ſingularium per recordationem, ſcilicet, quod tale medicamentum profuit Petro laboranti hoc morbo, & Paulo ſimiliter:nam ſi non ſit ſimilitudo ſufficiens, ſæpe videbitur eſſe experientia, & reuera non erit. Vnde prouenit, vt ſæpe ſit experimentum fallax. Hoc igitur modo propria eſt hominis experientia,quę licet ſenſu inchoetur, mente tamen & ratione perficitur, vt declaratum eſt. Vnde non conſiſtit in notitia apprehenſiua,ſed in iudicatiua,ex qua generatur habilitas quędam,qua homo promptus redditur ad iudicandum

Experientia ſolum circa ſingulare verſatur.

Experientia proprie dicta homini peculiaris.

hunc

hunc effectum ſolere à tali cauſa prodire, quæ habilitas fortaſſe nihil aliud eſt, quam memoria talium effectuum ſingularium, non vtcunque, ſed vt inter ſe collati ſunt, & ſimiles inuenti, & cum eis circumſtantijs ab eadem, ſeu ſimili cauſa manaſſe dignoſcuntur. Atque hæc nunc pro huius loci opportunitate de experientia ſufficiant.

Experientia quantum arti, ac ſcientiæ deſeruiat.

XXIII. QVartò addit Ariſtoteles artem per experientiam generari, perfectioremque cognitionem afferre quam experientiam, etiamſi ad actionem ſine experientia minus ſufficiens ſit. Vbi primo aduertere oportet Ariſtotelem hic indifferenter vti nomine ſcientiæ & artis, vt ex contextu conſtat: & quia, licet alias diſtinctæ virtutes ſint, tamen ſecundum quandam rationem, ars quædam ſcientia eſt, vel ſaltem, quod ad rem præſentem attinet, eadem ratio eſt de illa & de ſcientia. Deinde oportet aduertere ſcientiam uel artem duplicem eſſe: alteram vocant, *quia*, quæ ſolum demonſtrat hoc ita eſſe: alteram *propter quid*, quæ reddit cauſam. De priori facile intelligitur, quod per experientiam generetur, quia ſolum ex effectibus experimento perceptis colligit rem talem eſſe, vel habere talem proprietatem. Sed Ariſtoteles hic non de hac ſcientia, ſed de perfecta, & propter quid loquitur, vt manifeſte patet: nam cum artifices ſapientiores eſſe dixiſſet ijs, qui experientia rerum valent, rationem reddit, *Quia illi cauſam ſciunt, hi non item:* ergo per artem & ſcientiam intelligit illam quæ rei cauſam attingit, & docet. Cumque pluribus verbis & ſignis declaret artifices præferri operantibus ex ſola conſuetudine, aut ex experientia: omnia tamen huc tendunt, quod artifices cognoſcunt propter quid & cauſam rei. Cum ergo ait artem experientia generari, de arte architectonica & propter quid intelligit.

XXIIII. Quod tamen difficile eſt, quia humanum experimentum eſt fallax, vt ex Hippocrate dixi, & quamuis demus interdum eſſe certum certitudine ſenſus: illa tamen certitudo minor videtur quam ea quæ ad ſcientiam requiritur: maximè, quia experimentum non eſt vniuerſale, ſeu de omnibus omnino ſingularibus: ſcientia autem eſt vniuerſalis ſimpliciter, & complectitur ea etiam ſingularia quæ ſub experientiam non ceciderunt. Et quamuis interdum liceat ex his quæ experimur, idē colligere de ſingularibus, quæ ſub experientiam non ceciderunt: hęc autē collectio videtur valde infirma, & ad ſummū ſufficiet ad ſcientiam quia, non vero propter quid. Rurſus occurrebat hic difficultas an propoſitio illa Ariſtotelis, artem ab experientia generari, indefinita tantum ſit, vt ſonat, an vero ſumenda ſit vt doctrinalis, & vniuerſalis, ita vt nunquam contineat ſcientiam, aut artem in nobis aliter generari.

XXV. *Scientia propter q̄d, quo modo ab experiētia cauſetur.* Ad priorem partem reſpondetur argumentum concludere experientiam eſſe non poſſe propriam, & per ſe cauſam artis, ſeu ſcientiæ à priori, ſed eſſe occaſionem vel cōditionem quandam neceſſariam, qua paratur via ad ſcientiam acquirendam. Quod intelligetur facile, aduertendo in ſcientia duo per ſe requiri, ſcilicet veritatem, quæ ſcitur ac demonſtratur, quæ concluſio dicitur; & principia, per quæ ſcitur, ac demonſtratur. Scientia ergo concluſionis per ſe tantum pendet ex principijs: nam, cum ſit ſcientia à priori, vt diximus, medium ex quo per ſe deducitur, non eſt experientia, ſed cauſa ipſius effectus quem experimur, vnde ſi principia quæ cauſam concluſionis continent, ſciri poſſent uel intelligi clare ſine experientia, nullo modo ſcientia cōcluſionis ab experientia penderet. Principiorum autem cognitio euidens, quæ propria illorum eſt, non ex aliquo medio, ſed ex ipſo naturali lumine immediatè naſcitur, cognita extremorum ſignificatione ſeu ratione. Agimus autem de principijs, primis, & immediatis, nam ſi ſint mediata, erunt concluſiones demonſtratæ, de quibus eadem erit ratio, quæ de omnibus alijs veritatibus, quæ à priori ſciuntur. Igitur nec immediata principia per ſe cognoſcūtur per experientiam tāquam per proprium mediū: hoc enim modo non cognoſcerentur ut principia, ſed ut concluſiones à poſteriori demonſtratæ, & ſcitæ per ſciētiam quia: ut ſic autem, non poſſent eſſe ſufficientia ad generandam ſcientiam propter quid concluſionis, quia non poteſt cauſa nobiliorem effectum producere quam ipſa ſit. Relinquitur ergo experientiā ſolum requiri ad ſcientiam ut intellectus noſter manu ducatur per eam ad intelligendas exacte rationes terminorum ſimplicium, quibus intellectis ipſe naturali lumine ſuo videt clare immediatam connexionem eorum inter ſe, quæ eſt prima & unica non aſſentiendi illis.

XXVI. *An ſine experiētia, ſciētia generari poſſit.* *Fonſeca lib. 1. c. 1. q. 4.* Altera pars difficultatis fuſior eſt, ſed proprium habet locum in lib. 1. Poſter. capit. 14. & 18. & ideo breuiter quod ſentio, proferam. Quidam enim abſolutè, & ſine ulla reſtrictione, aut diſtinctione putant experiētiam proprijſſimè ſumptam eſſe neceſſariam ad ſcientiam, uel artem ex parte iudicij principiorum, ita vt nunquam ſufficiat unius, uel alterius ſingularis cognitio experimentalis, ſed neceſſarium ſit multa experiri, & inter ſe conferre, & omnia vniformia & ſine diſcrimine reperire. Nam antequam intellectus omnem hanc diligentiam adhibeat, non poteſt omni certitudine naturali aſſentire, prout in primis principijs neceſsarium eſt: quia cum ipſum lumen intellectus noſtri ſit infirmum, & imperfectum, niſi iuuetur experientia, facile hallucinari poteſt: ſicut è conuerſo ipſa etiam experientia per ſe fallax eſt, niſi intellectus ſuo lumine inuigilet ad rationes rerum, & cōnexionem terminorum in ſe ipſa intuendam: Putaturque hęc ſententia eſſe Ariſtotelis varijs in locis, ſcilicet, lib. 1. Prior. cap. 31. & lib. 2. cap. 23. & lib. 1. Poſter. cap. 14. & 2. Poſter. cap. vlt. vbi interpretes antiqui ita ſentire uidentur. *Ariſtot.* Nihilominus ſi de experientia proprie dicta ſit ſermo, mihi videtur diſtinctione utendum, tam in principijs ipſis, quam in modo acquirendi ſcientiam. Dixi, ſi de experientia propria ſit ſermo, quia ſi generatim agatur de quacunque ſenſibili cognitione neceſsaria ad terminorum apprehenſionem & intelligentiam, clarum eſt hanc eſſe neceſsariam ad cognitionem principiorum, quia omnis noſtra cognitio à ſenſu incipit: hæc autem non eſt proprie experientia, quæ, vt ex dictis conſtat, in iudicio, ſeu habitu iudicatiuo cōſiſtit: & de hac ſine dubio locutus eſt Ariſtoteles. De hac ergo loquendo, diſtinctione vtendum eſt: principia enim non omnia æqualia ſunt. Eſt namq; in primis vnum, vel alterum generaliſſimum, & notiſſimum, ſcilicet, *Quodlibet eſt, vel non eſt. Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe:* & ad hæc cognoſcēda nulla requiritur experientia, ſed ſola terminorū apprehenſio, intelligentia ſeu explicatio: imo uix poſſunt illa principia ad poſitiuam experiētiam reduci: nam licet de quocunque ſingulari poſſimus experiri quod ſit: tamen quod tunc non careat exiſtentia, nō poſsumus poſitiue experiri diſtincto experimēto ab eo quo uidetur illud eſſe, ſed ſola intelligētia id percipitur explicatis terminis. Et hoc uidetur adeo per ſe notum, ut alia probatione non indigeat. Poſsumus tamen ad maiorem explicationem exemplum adhibere: nam ſi hominem ruſticum qui ob ignorantiam terminorum neſcit aſsentiri illis principijs, velimus inducere ad eorum aſsēſum, nulla certe noua experientia utemur, ſed ſolum conabimur ita terminos explicare, ut intelligat, rem, quam uidet eſſe, non poſse abſolute non eſſe.

XXVII. Præter hæc vero principia notiſſima, de quibus vix poteſt (vt opinor) eſſe controuerſia, quin propriam experientiam non requirant, ſunt alia etiam valde vniuerſalia, & communia fere omnibus ſcientijs, vt, *Quæcunque ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe: &, Omne totum eſt maius ſua parte: &, Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent ſunt æqualia*. Et de his diſtinguere oportet, quando talium principiorum notitia inuẽtione acquiritur, vel diſciplina. Nam in hoc poſteriori modo exiſtimo non eſſe neceſſariam experientiam proprie ſumptam, ſed ſuppoſita illa quæ ad diſtinctam notitiam terminorum ſatis ſit, & explicatis ſufficienter per doctrinam rationibus terminorum, abſque alia experientia poſſe intellectum aſſentiri ſuo lumine cum ſufficiente euidentia & certitudine. Et ratio eſt, quia hæc quæ B requiruntur ad huiuſmodi aſſenſum euidentem, ſiue ſit experientia, ſiue quæcunque alia terminorum declaratio, non requiruntur vt formalis ratio aſſentiendi, neque etiam vt principium per ſe efficiens, ſeu eliciens actum aſſentiendi, ſed vt ſufficiens applicatio obiecti, vt in priori parte difficultatis declaratum eſt. Sed nulla eſt ſufficiens ratio quæ ſuadeat experientiam rigoroſe ſumptam, prout includit multorum ſingularium intuitionem, & collationem, ac inductionem, eſſe neceſſariam ad ſufficientem applicationem horum principiorum, per ſufficientem apprehenſionem terminorum, eorumque rationum intelligentiam aptamque compoſitionem. Cur enim non poteſt hoc per doctrinam ſuppleri, adhibito ad ſummum vno vel altero exemplo ſenſibili, quo ſatis C penetrato per intellectum, ſtatim apparet per ſe euidens veritas principij? Atque hoc ipſum confirmat experientia: ad admittenda enim hæc principia in doctrinis, nullus expectat plurium ſingularium inductionem, vel experimentalem cognitionem, ſed facillimo negotio rationes terminorum quiſque intelligit, & ſtatim illorum veritatem mente intuetur, præceptoris mediocri diligentia adhibita.

XXVIII. *Ad ſcientiarum inuentionem experiẽtia principiorum regulariter neceſſaria.*

At verò qui ſola inuentione ſcientias acquirunt, indigent experientia ad horum principiorum cognitionem: quia ſine illa, & ſine exteriori adiutorio præceptoris & doctrinæ, non poſſunt hæc principia ſatis proponi, aut rationes terminorum ſatis cognoſci, vt illis euidens præbeatur aſſenſus. Atque hoc confirmant teſtimonia Ariſtotelis, & vſus ipſe ſatis id ipſum docet. D Ratio autem eſt, quia noſtra intellectiua cognitio valde limitata eſt, & imperfecta, nimiũque à ſenſu pendet, & ideò ſine ſufficiente adminiculo eius non poteſt cum ſufficiente certitudine & firmitate procedere, & inde accidit ſæpe, vt qui multũ de intellectu confidunt, ſenſum deferentes, facile in rebus naturalibus errent, vt annotauit Ariſtoteles 8. Phyſicorum, capite 3. Oportet autem hic limitationem adhibere, nimirum hoc regulariter intelligendum eſſe: nam adeo poſſet aliquis pollere ingenio, & tam attente ac conſiderate rationem totius & partis, verbi gratia, in uno tantum ſingulari perpendere, vt veritatem totius principij inde ſtatim eliceret: ſicut dicunt Theologi animam Chriſti ex ſola efficacia naturalis ingenij, ſine ſpeciali adminiculo ſuper- E naturali, ex vno phantaſmate elicuiſſe multas veritates vel principia. Quia medium experientiæ non eſt tam per ſe neceſſarium, quin poſſit aliunde ſuppleri.

XXIX. Alia denique ſunt principia particularia & propria ſingularum ſcientiarum: & de his veriſimile eſt neceſſariam eſſe experientiam & collationem multorum ſingularium ad firmum & euidentem aſſenſum eorum, non tantum via inuentionis, quod eſt notiſſimum, ſed etiam uia diſciplinæ: quia rationes terminorum in his principijs non ſunt ita notæ ac faciles, vt ſufficiat quælibet propoſitio eorum, niſi is qui addiſcit, eas conferat cum ſingularibus quæ nouit, A & videat, cum illis, & cum omnibus quæ de talibus rebus expertus eſt, recte conſentire: nunquam item talia principia, inſtantiam (vt dicunt) paſſa eſſe. Denique in his tanta fere ſemper eſt difficultas, vt vix perueniatur ad aſſenſum proprium principiorum, ſeu per ſe notum de illis habendum, ſed Inductione, & notitia à poſteriori ſiſtatur; ergo ſignum eſt ad obtinendum aſſenſum euidentem ex ipſorum terminorum rationibus probe cognitis multam eſſe neceſſariam experientiam: maiorem quidem via inuentionis, aliquam vero via diſciplinæ: quamuis pro ingeniorum diuerſitate, maior etiam, vel minor ſufficiat.

XXX. *Scientię variæ partitiones.*

Quinto loco proponit tacite Ariſtoteles diuiſionem artis ſeu ſcientiæ (iam enim notauimus hæc nomina indifferenter hic ſumi) in ſcientiam practicã, & ſpeculatiuam, quas in eo diſtinguit, quod practicę ad vitæ vſum & commoditatem: ſpeculatiuæ ſolum ad veritatis cognitionem referantur. Practicas etiã ſubdiſtinguit tacite: nam aliæ ad vitæ neceſſaria, aliæ vero ad voluptatem (vtique ſenſibilem) conferunt. Prioris generis ſunt uel mechanicæ artes, ut ſutoria, &c. vel medicina & ſimiles: poſterioris autem generis eſſe videntur artes quæ vocantur liberales, ut muſica, ars etiam pingendi, omnes denique quæ ad oblectandos ſenſus pertinent. Ab his ergo omnibus ſeparat ſcientiam ſpeculatiuam, quæ in cõtemplatione veritatis ſiſtit, & propter eam ſolum eſt, adeo ut licet ad illam maxima uoluptas cõſequatur, tamen ſecundum rectum & optimum naturæ ordinem illa non propter voluptatem quæratur, ſed propter ſe ſe: voluptas autem ſolum vt iuuet ad fruẽdum ipſa ueritatis conſideratione & contemplatione maiori quiete ac perſeuerantia. Ex quo recte colligit hoc genus ſcientiæ alteri præferri: eoſque ſapiẽtiores haberi, qui contemplationem veritatis propter ſe ipſam intendunt. Nobilius enim eſt id quod eſt propter ſe, quam quod propter aliud: Item quia optimum in homine eſt veritatis contemplatio: hæc autem eo excellẽtior eſt, quo eſt de rebus altioribus, & quæ ad operationem non ordinantur. Hactenus Ariſtoteles.

Præferũtur practicis ſpeculatiua.

XXXI. *Cõcluſio ex omnib. Ariſtotelis dictis iam explicatis licita.*

Ex quibus tacite, vt dixi, concludere viſus eſt illũ appetitum quem natura homini ad ſciendum dedit, maxime propendere in contemplationem veritatis propter ſe ipſam: quia hæc eſt ſuprema hominis operatio. Et conſequenter hinc cõcluditur quod propoſitum eſt, hunc ſcilicet appetitum eſſe magis inclinari ad ſpeculatiuas ſcientias, quam ad alias, quia illæ ordinantur ad veritatem contemplandam propter ſe ipſam. Vnde non excluditur, quin appetitu ſciendi, etiã ad practicas ſcientias feramur, ſed quod vehementius ad ſpeculatiuas.

XXXII. *Practicę ſciẽtiæ propter ſolam veritatis cognitionem appeti poſſunt*

Sed quæ res an practicæ ſcientiæ poſſint etiam appeti propter veritatis cognitionẽ in ea ſiſtendo, abſque vſus utilitate. Quidam enim generatim negare videntur homines poſſe appetere ſcientias practicas tantum ſciendi cauſa, ſed ſolũ propter opus. Veruntamen licet ſcientia practica hoc differat ab ſpeculatiua, quod per ſe ordinatur ad opus, illa uero minime, ut ſuo loco dicetur: hoc tamen nõ excludit quin practica ſcientia proxime & immediate conferat alicuius veritatis cognitionem, imo id neceſſarium eſt: alioqui ſcientia non eſſet. Omnis autem cognitio ueritatis eſt per ſe amabilis, etiam ſi aliam vtilitatẽ non afferat: nam per ſe eſt magna perfectio naturæ intellectualis. Vnde angeli has artes norunt, etiamſi ad ſuum uſum illis nõ ſeruiant. Et ideo ſcientiæ practicæ etiam ſunt appetibiles propter cognitionem ueritatis, etiãſi in ea ſiſtatur, & ad uſum non ordinetur. Et confirmatur, quia alias reuera non appeterentur ex ui appetitus ſciẽdi, quia appeterentur tantum ut media, medium autẽ ut mediũ nõ appetitur, niſi ex ui propenſionis ad finẽ: & ita Muſica nõ appeteretur,

tur,niſi ex vi appetitus voluptatis,vel lucri: & ſic de alijs,non autem ex vi appetitus ſcientiæ vt ſic, cum ſint veræ, & in ſuo genere perfectæ ſcientiæ. Quod etiam experientia docet: multi enim in harum ſcientiarum exercitio recreantur, non propter vſum, vel vtilitatem, ſed ſolum vt ſciant. Regulariter autem ſolum propter vtilitatem aliquam humanam quærũtur:quia hoc eſt magis conforme inſtitutioni & fini talium artium:& quia ſenſibilia commoda vel neceſſitates aut voluptates frequentius plus mouent: & quia ſi ſcientia propter ſolam veritatem quærenda eſſet,in alijs ſcientijs nobilioribus quæreretur,præſertim cum non poſſit homo omnibus ſimul vacare. Si igitur practicæ ſcientiæ appetibiles quidem ſunt,multo tamen magis ſpeculatiuæ, ſi appetitus hominis,vt homo eſt,ſpectetur,& alijs humanis commodis,aut neceſſitatibus non impediatur.

Totius quæſtionis reſolutio.

VLtimò concluditur ex dictis omnibus aſſertio intenta, Metaphyſicam eſſe maximè appetibilem ab homine vt homo eſt,tam appetitu naturali,quam rationabili optime ordinato. Probatur tacitè ab Ariſtotele in fine eiuſdem capitis, quia inter omnes ſpeculatiuas ſcientias,hæc maximè nomen ſapientię meretur: cum verſetur circa primas cauſas, omniumque principia, quod à nobis ſuperiori ſectione ſatis declaratum eſt: ſi ergo ſcientiæ ſpeculatiuæ inter omnes maximè appetuntur,inter quas hæc eſt ſuprema: erit vtique ex ſe maximè appetibilis. Tandem maximus hominis appetitus eſt ad ſuam naturalem fœlicitatem: hęc autem per hanc ſciētiam comparatur, vel potius in ipſius perfecta aſſecutione conſiſtit. Nam vt traditur lib. 10. Ethicor. hæc fœlicitas in contemplatione Dei & ſubſtantiarum ſeparatarum poſita eſt: hæc autem contemplatio proprius actus eſt, & præcipuus finis huius ſcientiæ: ergo & fœlicitas naturalis in actu huius ſcientiæ conſiſtit: eſt ergo hic appetitus maximè conſentaneus,tam naturæ,quam rectæ rationi. Supereſt ergo vt omni diligentia & ſtudio hanc perfectiſſimam ſcientiam inueſtigemus.

DISPVTATIO II.

De ratione eſſentiali ſeu conceptu entis.

HIs ſuppoſitis,quę de obiecto ſeu ſubiecto huius ſcientiæ tradidimus, neceſſarium in primis eſt, eius propriam,& adęquatam ratiōné,ac deinde proprietates eius, & cauſas exponere, & hæc erit prior principalis pars huius operis. In poſteriori præcipuam eius partitionem proponemus, atque ita res omnes,quæ ſub ente continentur, & illius rationem includunt, vt ſub obiectiua ratione huius ſcientiæ cadunt,& à materia in ſuo eſſe abſtrahunt,quantum ratione naturali attingi poſſunt,inueſtigabimus & explanabimus. Vt enim maiori compendio ac breuitate vtamur, & conueniente methodo vniuerſa tractemus,à textus Ariſtotelici prolixa explicatione abſtinendum duximus,reſque ipſas,in quibus hęc ſapientia verſatur, eo doctrinæ ordine ac dicendi ratione, quæ ipſis magis conſentanea ſit, contemplari. Nam,quod ſpectat ad Philoſophi textum in his Metaphyſicæ libris, nonnullæ partes eius parum habent vtilitatis,vel quod uarias quæſtiones ac dubitationes proponat,eaſque inſolutas relinquat,vt in toto tertio libro,vel quod in antiquorum placitis referendis,& refutandis immoretur: vt ex primo fere libro, & ex magna parte aliorum conſtare facile poteſt:vel denique quod eadem,quæ in prioribus libris

Ordo rationeque doctrinæ in hoc opere ſeruanda.

A dicta fuerant,vel repetat,vel in ſummam redigat, vt patet ex libro vndecimo, & alijs. Quæ vero vtilia ſunt, ſcituque digna, & neceſſaria, inſudarunt ſatis in eis explicandis,prout in litera Ariſtotelis continētur,varij expoſitores Græci, Arabes, & Latini, ex quibus nos præcipue vtemur Alexand. Aphrodiſæi, Auerrois,& maximè omnium Diui Thomæ expoſitione. Rerum vero ipſarum examinationem in ſequentibus diſputationibus trademus,ſimulque curabimus Ariſtot. mentem ac ſenſum, & ſingula teſtimonia, in quibus fere quæſtiones omnes fundari ſolent,acuratius declarare. Vt verò Ariſtotelis ſtudioſis omni ex parte ſatisfaciamus, in fine huius operis indicem quæſtionum omnium, quæ circa textum Ariſtotelis, & ſeruato eius ordine tractari ſolent, vel B nobis occurrerunt,poſuimus, & loca, in quibus nos eos diſputamus, deſignauimus. Quod ſi fortaſſe ſententiæ aliquæ Ariſtotelis quarũ cognitio ad alias ſcientias vtilis eſt, in his libris occurrant,quæ in noſtris diſputationibus,ſeruato doctrinæ ordine,quem inſtituimus, tractari non poſſint, in eodem indice breues circa textum Ariſtotelis annotationes tradimus, in quibus, quidquid in diſputationibus tactũ non eſt, & aliquid difficultatis, vel utilitatis habet, declaramus. In præſente ergo diſputatione explicanda nobis eſt quæſtio, quid ſit ens in quantum ens: nam, quod ens ſit, ita per ſe notum eſt,vt nulla declaratione indigeat. Poſt quæſtionem autem, an eſt, quæſtio quid res ſit,eſt prima omnium,quam in initio cuiuſcunque ſcientiæ de ſubiecto eius præ- C ſupponi, aut declarare, neceſſe eſt. Hæc autem ſcientia, cum ſit omnium naturalium prima atque ſuprema, non poteſt ab alia ſumere, vel probatam, vel declaratam ſubiecti ſui rationem, & quidditatem:& ideo ipſam ſtatim in initio tradere, & declarare oportet.

SECTIO I.

Vtrum ens in quantum ens, habeat in mente noſtra vnum conceptum formalem omnibus entibus communem.

1. Conceptus formalis,& obiectiuus quid ſint, & in quo differant.

D SVpponenda in primis eſt vulgaris diſtinctio conceptus formalis, & obiectiui: conceptus formalis dicitur actus ipſe,ſeu (quod idem eſt) verbum quo intellectus rem aliquam ſeu communem rationem concipit, qui dicitur conceptus, quia eſt veluti proles mentis, formalis autem appellatur, vel quia eſt vltima forma mentis, vel quia formaliter repræſentat menti rem cognitam: vel quia reuera eſt intrinſecus & formalis terminus conceptionis mentalis, in quo differt à conceptu obiectiuo, vt iam dicam. Conceptus obiectiuus dicitur res illa, uel ratio, quæ proprie & immediate per conceptum formalem cognoſcitur ſeu repræſentatur, ut uerbi gratia, cum hominem concipimus, ille actus quem in mente efficimus ad concipiendum hominem, uocatur conceptus formalis, homo autem co- E gnitus, & repræſentatus illo actu dicitur conceptus obiectiuus, conceptus quidem per denominationem extrinſecam à conceptu formali, per quem obiectum eius concipi dicitur: & ideo recte dicitur obiectiuus: quia non eſt conceptus, ut forma intrinſece terminans conceptionem, ſed ut obiectum & materia circa quam uerſatur formalis conceptio, & ad quam mentis acies directe tendit, propter quod ab aliquibus ex Auerroe *intentio intellecta* appellatur: ab alijs dicitur *ratio obiectiua*. Vnde colligitur differentia inter conceptum formalem, & obiectiuum, quod formalis ſemper eſt uera ac poſitiua res & in creaturis qualitas menti inhærens, obiectiuus uero non ſemper eſt uera res po-

ſitiua,concipimus enim interdũ priuationes,& alia, quæ vocantur entia rationis, quia ſolum habent eſſe obiectiue in intellectu. Item cõceptus formalis ſemper eſt res ſingularis,& indiuidua,quia eſt res producta per intellectum, eique inhærens: conceptus autẽ obiectiuus interdum quidem eſſe poteſt res ſingularis, & indiuidua, quatenus mẽti obijci poteſt, & per actum formalem concipi,ſæpe vero eſt res vniuerſalis,vel confuſa & communis,vt eſt homo, ſubſtãtia, & ſimilia. In hac ergo diſputatione præcipuè intendimus explicare conceptum obiectiuum entis vt ſic, ſecundum totam abſtractionem ſuam, ſecundum quam diximus eſſe Metaphyſicę obiectum:quia verò eſt valde difficilis,multumque pendens ex conceptione noſtra, initium ſumimus à conceptu formali, qui,vt nobis videtur, notior eſſe poteſt.

Variæ ſententiæ referuntur.

II. Prima ſententia abſolutè negat dari vnum cõceptum formalem entis, quia reuera ſit in ſe vnus, & præciſus ac diſtinctus ab alijs conceptibus particularium entium. Ita ſentit Caiet.opuſc.de analog. nomin.cap.4. & 6. Licet enim obſcurè loquatur,& diſtinguat de conceptu perfecto,vel imperfecto: tamẽ illa diſtinctio coincidit cum alia Fonſecæ ſtatim tractanda: vnde ſi attente legatur,hoc re vera ſentit, eumque veritatem attigiſſe, aut propius ad illam acceſſiſſe,dixit Fonſeca 4. Metaphyſ. cap.2.q.2.ſect.3. Fundamentum eſt, quia alias ens eſſet vniuocum,& non analogum, quod infra videbimus eſſe falſum. Sequela probatur, quia vniuoca ſunt quorum nomẽ eſt commune, ratio vero ſubſtantiæ nomini accommodata eſt eadem,teſte Ariſtot. initio Prædicamen. ſed omnibus entibus commune eſt nomen entis, ergo vel ratio nominis eſt vna & eadem, & ſic ens erit vniuocum:vel non eſt vna; & ſic nec conceptus formalis entis poterit eſſe vnus: quia conceptus formalis habet ſuam vnitatem ex aliqua vna re,vel ratione concepta,quam adæquatè reſpicit. Vnde,ſi ille conceptus eſt etiam voci, ſeu nomini entis adæquatus, non poteſt magis eſſe vnus, quam ſit vna ratio entis illo nomine ſignificata.

III. Secunda opinio,quę potius eſt pręcedentis explicatio,eſt Ferrar.1.contra gent.cap.34.qui diſtinguit duplicem conceptum, vnum appellat quid nominis, alium quid rei: priorem dicit poſſe eſſe vnum in cõceptu entis: poſteriorem verò minimè: vtrumque verò fundat in analogia entis. Et explicatur in hunc modum ex communi ratione analogorum: dupliciter enim concipi poſſunt,vno modo proprio conceptu reali ſignificato per nomen,& hoc modo,quatenus analoga ſunt, non habẽt vnum conceptum realem, ſed plures, vt patet, tam in analogis proportionalitatis,quam proportionis,ſeu attributionis: nam ſi audito hoc nomine, *ridens*, proprius conceptus rei ſignificatæ formetur,non vnus,ſed duplex cõceptus formatur: vnus hominis, qui propriè ac formaliter ridens eſt: alius bruti,quod ſolum per quãdam proportionalitatem ſic appellatur. Quod ſi non vterque horum conceptuum,ſed alter tantum formatur,non concipitur illa vox ſecundum totam analogiam, ſeu communem ſignificationem ad res illas, ſed vel ſolum prout vniuoca eſt reſpectu hominum,vel ſolum prout tranſlata eſt, & metaphoricè brutum ſignificat. Et ſimile eſt in analogis attributionis,verbi gratia, *ſanum*: nam ſi proprius rei ſignificatæ conceptus formetur, non eſt vnus, ſed multiplex; vnus animalis, quod formaliter,& propriè ſanum eſt,alij aliarum rerum, quæ per varias habitudines, ſeu denominationes à ſanitate animalis extrinſecus ſanæ appellantur. In vtroque autem ex his analogis poteſt unus conceptus ualde confuſus formari,qui magis eſt de uocis ſignificatione, quam de aliqua re, ut

A ſi, audito nomine, *ſani*, concipias quod habet ordinem ad ſanitatem. Sic igitur in præſenti, audito nomine entis, poteſt formari conceptus confuſus comprehendens quidquid habet eſſe, vel habitudinem ad eſſe; ſed hic tantum eſt conceptus quid nominis, tamen, ſi re vera concipiantur res illo nomine ſignificatæ, non formatur vnus conceptus, ſed plures.

Nec multum ab hac ſententia differt Fonſeca ſupra diſtinguens triplicem conceptum entis, ſcilicet, diſtinctum,cõfuſum,& medium,id eſt, partim confuſum, partim diſtinctum. Diſtinctus eſt,qui determinate & expreſſe repræſentat omnes entitates ſimplices, quas ens immediate ſignificat, & hic non eſt vnus, ſed plures. Confuſus eſt,qui repræſentat om- IV. Sententia Fõſecę huic proxima.

B nia confusè,& indeterminatè,& hic eſt vnus. Medius verò qui partim confuſus,partim diſtinctus eſt, qui determinat, repræſentat vnam naturam, verbi gratia, ſubſtantiam,cęteras vero, ſcilicet quantitatẽ, qualitatem, &c. implicite & indeterminate, quatenus omnes cum ſubſtantia proportione quadam cõueniunt, & hic etiam vnus eſſe dicitur.

Sed huiuſmodi diſtinctiones mihi videntur ſine cauſa multiplicari, remque potius confundere, quã explicare. Nam de conceptu formali entis loqui debemus, non iuxta id, quod de rebus omnibus, quæ ſub hac voce comprehenduntur,cognoſci & cõprehendi poteſt, prout in ſe ſunt, ſed prout hac voce ſignificantur; alioqui non erit ſermo de cõceptu entis in quantum ens, ſed de conceptu rerum omniũ tum V. Tot diſtinctionum diuerſitatẽ ob eſſe potius, quã prodeſſe claritate.

C exiſtentium, tum etiam poſſibilium, quatenus tales ſunt,& inter ſe diſtinguuntur: quomodo à nemine poſſunt vno conceptu formali diſtinctè concipi, niſi à ſolo Deo, vt recte idem author notauit. Hoc autem ſenſu etiam conceptus ſubſtantię,aut viuentis,ſi illo modo ſit explicitus,& diſtinctus, erit tãtum ille, quo omnes ſubſtantiæ uel uiuentia omnia,quatenus talia ſunt, diſtinctè concipiantur, quomodo ſolus etiam Deus poterit habere eorum formalem conceptum diſtinctum ſubſtantiæ, uiuentis, &c.

Dices,ſubſtantiam,uiuens,& ſimilia nomina non ſignificare immediate has uel illas naturas ſubſtantiales, aut uiuentes, ſed rationem ſubſtantiæ, uiuentis,&c.& ideo ad formandum conceptum diſtinctũ reſpondentem ſignificato talis uocis,non eſſe neceſ- VI.

D ſarium ad particulares naturas deſcendere,ſecus uerò eſſe de ente, quia immediatè ſignificat entitates, ſaltem ſimplices,id eſt non compoſitas ex natura cõmuni & differentia contrahente. Sed hoc re uera falſum eſt,ut fuſius conſtabit ex ſectione ſequente, & nunc breuiter patet ex communi modo concipiẽdi. Quis enim dicat, ens immediatè ſignificare Deum ut Deus eſt, etiam ſi Deus ſimpliciſſimus ſit, & non compoſitus ex natura communi & differentia contrahente? Denique idem interrogari poteſt de ſubſtantia,accidente,& alijs generibus uel conceptibus ſimplicibus. Item,cur magis dicetur ens ſignificare immediate entitates ſimplices, quam compoſitas ex natura cõmuni & differentia contrahente, ut eſt animal,habitus,&c. nã ens ut ſic, generatim omnia ſub

E ſe comprehendit,& ſicut in conceptu ſubſtantię,uel qualitatis nihil includitur quod non ſit ens,ita neque in conceptu animalis,uel habitus. Quod autem conceptus compoſitus poſſit reſolui in plures, quorum neuter alterum includat, non autem conceptus ſimplex,parum refert ad mediatam,uel immediatam ſignificationem. Quis enim credat ens immediatè ſignificare rationale,& non hominem, quia rationale dicit ſimplicem conceptum,& homo compoſitum? Itaque ſiſtendo propriè ac præcisè in conceptu formali entis ut ſic, non pertinet ad ipſum, ut per eum concipiantur diſtinctè particularia entia ſecundum proprias & determinatas rationes: ideoq; cõceptus entis ut ſic, ſi in eo ſiſtatur, ſemper eſt confuſus reſpectu

ſpectu particularium entium, vt talia ſunt. Et ideo D.Tho.1.p. q.14. art.6. dicit, quod ſi Deus tantum cognoſceret alia à ſe, in quantum ſunt entia, tantum cognoſceret in communi, confusè, & imperfectè: vnde concludit, non tantum ea cognoſcere, ſecundũ quod communicant in ratione entis, ſed etiam ſecundum quod vnũ ab alio diſtinguitur: ſentit ergo conceptum entis vt ſic, prçcisè in eo ſiſtendo ſemper eſſe confuſum reſpectu cuiuſcunque determinatæ rationis entis, prout in ſe talis eſt, & ab alijs diſtinguitur, ſiue compoſita ſit, ſiue ſimplex.

VII. Quapropter etiam illud membrum de conceptu partim cõfuſo, partim diſtincto, eſt ſuperuacaneum ad rem præſentem explicandam. Primò quidẽ, quia conceptus ſubſtãtiæ impropriè dicitur, implicitè vel confusè eſſe conceptus accidentis: & in vniuerſum conceptus proprius primi analogati improprijſſimè dicitur eſſe confuſus conceptus cçterorum analogatorum, quæ ſecundaria ſunt, quamuis multi ita loquantur dicentes, ſicut idem nomen, licet immediatè ſignificet primum analogatum, ſecundario ſignificat cçtera: ita conceptum formalem primi analogati, confusè repræſentare cætera, quatenus illi primo ſimilia ſunt, vel proportionalia: nã quod repræſentat diſtinctè aliquid, conſequenter videtur repræſentare, ſaltẽ confusè, alia illi ſimilia. Sed hoc quãuis ſit parui momẽti, & fortaſſe de modo loquẽdi, mihi non probatur, quia huiuſmodi cõceptus proprius & diſtinctus primi analogati tantũ eſt vnus, & formaliter tantum repræſentat ipſum primum analogatũ: in quo non rectè cum nomine comparatur, quia nomen ſignificat per impoſitionem tãtum, & ideo idẽ nomen, quod primariò ac propriè vnum ſignificat, poteſt per translationem imponi ad alia ſecundariò ſignificanda: conceptus autem rei tantum naturaliter repræſentat rem ipſam, & ideo ſi eſt proprius & adæquatus conceptus primi analogati ſecundũ propriam rationẽ eius non poteſt repræſentare reliqua, vnde nec per ſe facit illa cognoſcere, ſed ad ſummũ eſſe poteſt, veluti origo, ſeu occaſio, vt alia concipiãtur, & denominentur ſecũdum aliquam proportionem, vel habitudinem ad primum analogatũ: quod non eſt ſatis, vt conceptus ſpecialis & proprius primi analogati dicatur implicitus vel cõfuſus reliquorum. Deinde interrogo, an ille conceptus primi analogati ſit idem omnino cum conceptu, qui reſpõdet proprio nomini eiuſdem rei ſeu naturę, verbi gratia, ſubſtantiæ, an vero ſit diuerſus? Hoc poſterius dici non poteſt, quia, ſi vterq; eſt proprius cõceptus ſubſtantiæ, intelligi non poteſt, in quo ſit diuerſitas, vt alter dicatur reprçſentare accidentia & non alius. Si verò dicatur prius, ergo non magis poteſt ille conceptus dici repræſentare accidentia, quam conceptus proprius hominis alia animalia, immo minus id dici poterit, cum ſit minor ſimilitudo. Item, quia alioqui dicendum eſſet, ſubſtãtiam habere vnum cõceptum formalem aliquo modo communem ſubſtantiæ, & accidẽti, quod re vera improprijſſimum eſt, & in rigore falſum, quia licet accidens dicat habitudinẽ ad ſubſtantiam, tamen cõceptus ſubſtantię nullo modo repræſentat illam habitudinem, ſed ſolum terminũ eius, & illum nõ formaliter ſub ratione termini, ſed ſecundum abſolutam rationem ſuam: ergo hoc non ſatis eſt, vt ille conceptus dicatur implicitus, vel confuſus conceptus accidentis. Atque idem conſiderari facile poteſt in cçteris analogatis, ſeu cõceptibus eorum: nam cõceptus formalis hominis ridentis vt ſic, nullo modo eſt conceptus confuſus prati, nec conceptus proprius animalis ſani eſt conceptus medicinæ, & ſic de alijs. Et ratio eſt, q̃a id, quod fundat huiuſmodi analogiã, vel eſt aliqua realis conuenientia, ſeu ſimilitudo inter analogata, vt de ente inf. dicemus: & illa non reprçſentatur per conceptum proprium alicuius analogati, vel nõ eſt propria ſimilitudo, ſed

Modus loquẽdi aliorũ non probatur.

A ſolum proportio quædam, vel attributio, & hæc etiã non ſatis eſt, vt conceptus proprius vnius analogati, vt tale eſt repræſentet aliquo modo reliqua, ſed ſolum formam illam, per ordinem ad quam reliqua talia denominantur, quæ abſolute & prout in ſe talis eſt, & non cum habitudine ad reliqua, per talem conceptum repræſentatur.

Addo vlterius: Quidquid ſit de hoc loquendi modo, quod determinatus conceptus ſubſtantię dicatur confuſus reliquorum generum entium, ſeu accidentium; tamen adhuc ille dici non poteſt cõceptus formalis entis vt ſic, tum quia ille eſt proprius cõceptus formalis ſubſtantiæ, vt ſubſtantia eſt, conceptus autẽ proprius entis eſſe debet diuerſus à conceptu ſubſtantiæ, quandoquidẽ ens rectè diuiditur in ſubſtan- VIII.
B tiam & accidens; tum etiam, quia ens non ſignificat immediatè ſubſtantiam, vt infra oſtendam: ergo nec immediatè exprimit proprium formalem conceptũ ſubſtantiæ. Relinquitur ergo conceptum formalem entis vt ſic, comparatum ad determinata entia, vt talia ſunt, ſemper eſſe conceptũ confuſum & indiſtinctum in repræſentando hoc, vel illud ens. Dico autẽ, reſpectu particulariũ entiũ, vt talia ſunt, quia reſpectu eius obiecti, quod immediatè & propriè repræſentat (quodcunq; illud ſit) dici poteſt, & re vera eſt proprius & diſtinctus conceptus, ſicut idem conceptus animalis, qui reſpectu hominis eſt confuſus, reſpectu animalis vt ſic, eſt proprius & diſtinctus, quãuis ſub hac eadem cõparatione idem conceptus ſimplex ſoleat dici confuſus, reſpectu illius conceptus
C compoſiti, quo animal per ſuam definitionem concipitur. Atque ſimili modo poteſt, vel in diuerſis hominibus, vel in vno diuerſis temporibus, vnus conceptus entis eſſe diſtinctior alio, & è contrario vnus poteſt vocari cõfuſus reſpectu alterius diſtinctioris, quatenus contingit ipſammet rationem, ſeu quidditatem entis vt ſic, magis vel minus perfectè cognoſci: quæ diſtinctio conceptum formalium nihil ad propoſitũ refert; quia magis eſt ex parte concipientis, & ex perfecto vel imperfecto lumine, vel modo concipiendi, quam ex habitudine ad obiectum, quam hic præcipuè conſideramus.

Vera ſententia.

D His ergo diſtinctionibus prętermiſſis dicendum eſt, conceptum formalem propriũ & adæquatum entis vt ſic, eſſe vnum, re & ratione prçciſum ab alijs cõceptibus formalibus aliarum rerum & obiectorum. Hæc eſt communis ſententia, vt fatetur Fonſeca ſupra, tenent eam Scotus, & omnes eius diſcipuli, vt videbimus ſectione ſequente, Capreol. in 1.diſtin.2.quęſt.1.concluſ.1.& 9. & in reſponſionibus ad argumen. contra illas, & Caietan. de ente & eſſen.cap.1. quęſt.2. qui citat D.Thom. quęſt.7. de pot.art.5.& 6. Soncin.4. Metaphyſ.quęſt.1. Iauell. quęſt.1. Flãdr.quęſt.2. art.6. Heruęus quodl.2.q.7. Soto in prędicam.cap.4.quæſt.1.& plane colligitur ex D.Tho.locis citandis, ſect.ſeq. Et probatur primò experiẽtia, audito enim nomine entis experimur IX.
E mentem noſtram non diſtrahi, neque diuidi in plures conceptus, ſed colligi potius ad vnum, ſicut cum concipit hominem, animal, & ſimilia. Secũdò, quia, vt Ariſtoteles dixit 1. de Interpret. per voces exprimimus noſtros formales conceptus: ſed hęc vox, *ens*, non ſolum materialiter eſt vna, ſed etiam vnam habet ſignificationem ex primęua impoſitione ſua, ex vi cuius non ſignificat immediatè naturam aliquam ſub determinata, & propria ratione, ſub qua ab alijs diſtinguitur. Vnde nec ſignificat plura, vt plura ſunt, quia non ſignificat illa ſecundum quod inter ſe differunt, ſed potius vt inter ſe conueniunt, vel ſimilia ſunt: ergo ſignum eſt huic voci reſpondere etiam in mente vnum conceptum formalem, quo imme-

immediatè & adæquatè concipitur, quod per hanc vocem ſignificatur. Vel potius è cõtrario hoc ſigno colligimus, ex tali modo concipiendi res vno conceptu, talis nominis impoſitionem proceſſiſſe. Tertiò argumentari poſſumus ex conceptu exiſtētiæ: videtur enim per ſe euidens, dari vnum conceptum formalem exiſtentiæ vt ſic, quia, quoties hoc modo de exiſtentia loquimur, & diſputamus tanquam de vno actu, re vera non formamus plures conceptus, ſed vnum: ergo etiam conceptus formalis exiſtentis vt ſic, vnus eſt, quia ſicut cõcipitur abſtractum per modum vnius, ita & concretum vt ſic, pręcisè conſtitutum: ergo ſimiliter enti vt ſic, vnus conceptus formalis reſpondet: nam ens vel eſt idē, quod exiſtens, vel, ſi ſumatur, vt aptitudine exiſtens, conceptus eius habet eandem rationem vnitatis. Hinc etiam conceptus entis, non ſolum vnus, ſed etiam ſimpliciſſimus dici ſolet, ita vt ad eum fiat vltima reſolutio cæterorum, per alios enim conceptus concipimus tale, vel tale ens; per hunc autem præſcindimus omnem compoſitionem & determinationem, vnde hic conceptus dici etiā ſolet ex ſe eſſe primus qui ab homine formatur, quia, cæteris paribus, facilius de quacunq; re concipi poteſt, quæ omnia tradit D. Thom. q. 1. de verit. art. 1. & q. 21. artic. 1. & Auicen. 2. Metaph. Quapropter de vnitate huius conceptus communiſſimi, & confuſi, ferè nullus eſt, qui dubitet: oſtendimus autem nullum alium poſſe verè ac propriè dici conceptum entis vt ſic, qui non ſit cõfuſus reſpectu particularium entium, vt talia ſunt. Tandem, ſi conceptus formalis entis non eſt vnus; erunt ergo plures: quot ergo erunt? nõ eſt maior ratio de duobus, quam de tribus, vel quolibet alio numero: quia, ſi multiplicantur hi conceptus, neceſſe eſt multiplicari iuxta aliquam diuerſitatem rerum, vel entitatū ſub latitudine entis comprehenſarum: hæ autem entitates in infinitum poſſunt multiplicari, & ſecundum proprias rationes diſtingui, & ſi ſemel ponitur, conceptum vel conceptus entis vt ſic, repræſentare determinatas naturas entis, etiam vt diſtinctas, non eſt vlla ratio, cur ſiſtendum ſit in duabus potius, quam in tribus, vel quatuor, &c. vt euidentius conſtabit ex his, quæ ſectione ſequente dicemus de cõceptu obiectiuo: nam, licet formalis, quatenus à nobis, & in nobis fit, videatur eſſe poſſe experientia notior, tamen exacta cognitio vnitatis eius multum pendet ex vnitate obiecti, à quo ſolent actus ſuam vnitatem, & diſtinctionem ſumere.

X. Ex quo intelligitur primò, quo ſenſu quave ratione hic conceptus formalis dicatur, ſecũdum rem ipſam pręciſus ab alijs conceptibus, ſcilicet, quia à parte rei eſt realiter diſtinctus à conceptu ſubſtantiæ vt ſic, accidentis, qualitatis, & cęteris ſimilibus: loquimur enim in intellectu humano, qui dum ea etiam, quæ in re diſtincta non ſunt, mente diuidit, in ſeipſo conceptus partitur, conceptus realiter diſtinctos formando eiuſdem rei, ſecundum diuerſam præciſionem, vel abſtractionem rei conceptæ, quomodo cõceptus formales iuſtitiæ, & miſericordiæ diuinæ in nobis ſunt realiter præciſi, ſeu diſtincti, quamuis miſericordia & iuſtitia in ſe non diſtinguantur. Sic igitur conceptus entis vt ſic, cum in repræſentãdo pręſcindat à propria ratione ſubſtantiæ vt ſic, accidentis, & omnium aliarum, neceſſe eſt, vt in ſe ſit realiter præciſus, & diſtinctus à conceptibus proprijs talium rationum uel naturarum, ut tales ſunt; & hoc etiam facile omnes fatentur.

XI. Secundò colligitur ex dictis, hunc formalem conceptum entis, ſicut in ſe eſt unus ſecundum rem, ita etiam ſecundum rationem formalem ſuam, & ſecundum eam etiam eſſe ratione pręciſum à conceptibus formalibus particularium rationum. Patet primò, quia hic cõceptus in ſe eſt ſimpliciſſimus, ſicut obiectiue, ita etiā formaliter: ergo in ſe habet unam ſim-

A plicem rationem formalem adæquatam: ergo ſecũdum eam præſcinditur ab alijs conceptibus formalibus. Secundò, quia, ſicut mens noſtra præſcindendo ea, quæ in re non diſtinguuntur, in ſeipſa realiter diſtinguit conceptus formales ſuos, ita è conuerſo confundendo, & coniungendo ea, quæ in re diſtinguuntur, quatenus in ſe ſimilia ſunt, unit conceptum ſuum, formando illum re & ratione formali unum: hoc antè modo concipiuntur entia hoc formali conceptu entis: ſumit enim mens illa omnia ſolum, ut inter ſe ſimilia in ratione eſſendi, & ut ſic, format unā imaginem unica repræſentatione formali repræſentantem id, quod eſt, quæ imago eſt ipſe conceptus formalis: eſt ergo ille conceptus ſimpliciter unus re & ratione formali, & ſecundum eam pręciſus ab his B conceptibus, qui diſtinctius repræſentant particularia entia, ſeu rationes eorum.

XII. Formalis cõceptus entis vt ſic, nõ multiplicatur ſecundũ multitudinẽ obiectorum particularium.

Tertiò ſequitur, hunc conceptum formalem entis non ſolum eſſe unum, ſed etiam non poſſe eſſe plures ſecundum habitudinem ad obiecta magis determinata, ſeu diſtinctius concepta ex parte obiectorũ. Poſſunt quidem hi conceptus formales multiplicari, uel ſecundum numerum in diuerſis ſubiectis, uel in eodem diuerſis temporibus, forte etiam ſecundum ſpeciem ex parte concipientis altiori modo, uel cum maiori claritate, & diſtinctiori apprehenſione ipſius rationis formalis entis ut ſic (quamuis fortaſſe tota hæc diſtinctio ſit ſolum ſecundũ magis & minus intra eandē ſpeciē, maxime ſiſtendo in cõceptibus, qui ab homine naturaliter formari poſſunt) at uerò ex C maiori uel minori determinatione obiecti nõ poteſt conceptus entis ut ſic, multiplicari: quia, ut oſtēſum eſt, hoc ipſo, quod non ſiſtitur in cõmuni conceptione entis ut ſic, ſed deſcenditur ad hoc & illud ens, ut talia ſunt, licet multiplicentur conceptus formales, non tamen conceptus entis ut ſic; ſed adiungendo conceptum ſubſtantiæ, uel accidentis, &c.

XIII. Hic conceptus non eſt tantum nominis, ſed etiam rei.

Quartò colligitur ex dictis, falſo uocari hunc conceptum tantum nominis, & non rei ſignificatæ nomine entis, & ſecundum eam rationem, qua per illud ſignificatur. Primò, quia, ut dixi, hic conceptus prior eſt uoce, & impoſitione eius ad res tali modo ſignificandas. Nam, licet quoad nos conceptus ſępe formentur medijs uocibus: tamen ſecundum ſe, & ſimpliciter, prior eſt conceptus, qui ex ſe parit uo- D cem, qua exprimitur, & eſt origo impoſitionis eius: ergo talis conceptus eſt ſimpliciter & abſolutè conceptus rei ſecundum ſe, & non tantum in ordine ad ſignificationem uocis, ut hac ratione dicatur conceptus nominis, ſeu quid nominis. Secundò, quia hic conceptus eſt per modum cuiuſdam ſimplicis imaginis naturaliter repræſentantis id, quod per uocem ad placitum ſignificatur; ſed in hoc tantum cõſiſtit, quod ſit conceptus rei, quanquam, quia conceptus ille ſimpliciſſimus eſt, & ideo obiectum eius non poteſt propria definitione declarari, ad illud explicandum uti ſolemus deſcriptionibus, quæ ſolum uidentur nominis ſignificationem diſtinctius declarare; & hoc modo poteſt in bono ſenſu dici conceptus ille eſſe quid nominis, dummodo nõ exclxdatur, quin E ille ſit proprius, & adæquatus conceptus rei immediatè ſignificatæ per illam uocem.

XIV. Quorũ analogorum detur vna ratio communis.

Fundamentum primæ ſententiæ (nam de ſecunda iam ſatis dictum eſt) tangit materiam de analogia entis infra tractandam, & pendet etiam ex dicendis de conceptu obiectiuo, nam multi exiſtimant unitatem conceptus formalis nõ repugnare analogiæ, ſed unitatem conceptus obiectiui, de qua re poſtea. Nũc breuiter dicitur ex D. Tho. in 1. d. 19. q. 5. art. 2. ad 1. inter analoga attributionis quędam eſſe, quę ſignificant formam, quę intrinſecè tantum eſt in principali analogato, in alijs uerò ſolum per habitudinem, uel denominationem extrinſecam: ut ſanum, & ſimilia, & his repugnat unitas conceptus formalis: quia ana-

logata

logata non habent inter ſe propriam ſimilitudinem & conuenientiam. Alia verò eſſe, quæ ſignificant formam, ſeu naturam intrinſecè inuentam in omnibus analogatis: & huiuſmodi eſt ens, vt infra videbimus, nam accidentia non ſunt entia per extrinſecam denominationem, ſed per intrinſecam naturã, ſeu rationem entis, quam participant: & in huiuſmodi analogis non eſt incōueniens dari vnum conceptum formalem ſimpliciter, & abſolutè in ſe vnũ re, & ratione formali adæquata; in quo autem eius analogia conſiſtat, infra explicabitur.

SECTIO II.

Vtrum ens habeat vnum conceptum, ſeu rationem formalem obiectiuam.

I. Ratio dubitandi, I. Ratio dubitandi duplex eſt. Prima tacta eſt ſect. præced. fundaturque in analogia entis, quia, ſi cōceptus eius obiectiuus eſt vnus, vel vnitate vniuocationis, & ſic tollitur analogia, vel vnitate tantum analoga, & ſic vel reuera non eſt vnus; vel eſt repugnantia in terminis, quia analogia intrinſecè includit, vel plures rationes habentes tantum inter ſe proportionẽ, vel plures habitudines ad vnam formam, ratione quarum conceptus obiectiuus nominis analogi nō poteſt eſſe vnus. Quod declaratur, & confirmatur, quia vt ens habeat vnum conceptum obiectiuum, neceſſe eſt, vt omnia entia conueniant in vna ratione formali entis, quæ per nomen, *ens*, immediatè ſignificetur, quia vnitas conceptus obiectiui requirit vnitatem rei, vel ſaltem rationis formalis; ſi autem omnia entia conueniunt in vna ratione formali: ergo vt ſic, habent vnam, & eandem definitionem, ſicut vnum conceptum obiectiuum: quia, ſi conceptus obiectiuus vnus eſt, etiam definitio eius poteſt eſſe vna: ergo nihil deeſt enti ad perfectam vniuocationem.

II. Secunda. Secunda ratio dubitãdi eſt, quia, ſi cōceptus obiectiuus entis eſt vnus, ergo ſecundum ſe eſt præciſus, & abſtractus ab omnibus inferioribus, ſeu determinatis entium rationibus: conſequens eſt impoſſibile: ergo & antecedens. Sequela patet, quia ſi conceptus entis eſt vnus, ergo formaliter & actualiter non includit in ſe determinatos modos entium: illi enim intrinſecè opponuntur, & diſtinctionem efficiunt: vnde impoſſibile eſt, vt in vno conceptu obiectiuo actu includantur: ergo vt conceptus entis ſit vnus, neceſſe eſt, vt ab his omnibus preſcindat: hoc autem eſſe impoſſibile ſic oſtendo, quia ſi ens vt ſic, preſcindit à determinatis rationibus entium: ergo vt ad eas cōtrahatur, ſeu determinetur, aliquid ei addi neceſſe eſt: ergo vel id quod additur, eſt ens, vel nihil; ſi nihil, quomodo poteſt ens realiter determinare, & propriam aliquam rationem entis cōſtituere? ſi verò eſt ens, ergo non poteſt ens vt ſic, ab eo præſcindi, nam quod ab alio præſcinditur, nō includitur in illo. Neque enim intelligi poteſt, quod ens præſcindatur à modis, quibus contrahitur: & quod nihilominus in eis intrinſecè includatur: neque econtrario, quod modus contrahens ens, nihil includat niſi ens, & tamen quod illud determinet ad ſpecialem rationem entis. Nam contractio, & determinatio non intelligitur ſine additione: non poteſt autem intelligi additio, niſi id quod additur, tale ſit, vt non includat id cui additur, aut ſecundum rem, aut ſecundum rationem, iuxta modum quo addi intelligitur. Et confirmatur, nam ob hanc cauſam dixit Ariſt. 3. Metaph. tex. 10. genus eſſe extra rationem differẽtiarum, ſcilicet, quia abſtrahit, & præſcindit ab illis: ergo, ſi cōceptus obiectiuus entis eſt præciſus & vnus, neceſſe eſt, vt in contrahentibus non includatur.

III. Ratio difficultatis in contrarium. In contrarium autem eſt, quia vni conceptui formali vnus conceptus obiectiuus neceſſariò reſpondet: ſed oſtenſum eſt dari vnum conceptum formalem entis: ergo neceſſariò dandus eſt vnus obiectiuus. Maior conſtat, quia conceptus formalis habet totam ſuam rationem & unitatem ab obiecto: ergo, ut ſit unus, neceſſe eſt, ut tendat in obiectum aliquo modo unũ: ſed conceptus obiectiuus nihil aliud eſt, quam obiectũ ipſum, ut cognitum uel apprehenſum per talẽ conceptum formalẽ: ergo, ſi conceptus formalis eſt unus, neceſſe eſt, ut obiectiuus etiã unus ſit.

Variæ ſententiæ referuntur.

IV. Prima ſententia. Caiet. Soncin. Hiſpal. Heruæus. Flandria. Pereira. 2. Phyſ. c. 2. in fine.

IN hac queſtione, qui negant dari unum conceptũ formalem entis, conſequenter etiam negant dari obiectiuum. Et ita ſentit Caiet. locis cit. ſect. preced. in 1. opin. & Ferrar. loco citato. Ex his uerò, qui admittũt unum cōceptum formalem entis, negant unũ obiectiuum, Soncin. 4. Metaph. q. 2. & 3. & Hiſpal. in 1. diſtin. 3. q. 1. Heruæus & Flandr. locis cit. ſect. præced. Tribuitur etiam Capreolo, ſed reuera id nō docet, ut infra dicam. Citatur etiam pro hac ſentẽtia D. Thom. 1. p. q. 13. art. 5. q. 7. de potentia, art. 7. q. 2. de uerit. art. 11. quibus locis ſignificat, uocibus quæ communes ſunt Deo, & creaturis, non reſpondere unam rationem cōceptam, ſeu ſignificatam, ſed plures. Fundamenta huius opinionis tacta ſunt in principio: nam licet plura argumenta ab his auctoribus afferantur, tamen uis omnium in duabus difficultatibus tactis poſita eſt. Non conueniunt autem prædicti auctores in explicando conceptum, uel potius conceptus obiectiuos, qui enti correſpondent. Quidam enim aiunt, immediatè repræſentari per conceptum formalem entis omnia genera entium, quatenus inter ſe habent aliquam proportionem uel habitudinem, ut Ferrar. & idem ſentit Caiet. Alij uerò dicunt, per cōceptum formalem entis immediatè repreſentari hoc diſiunctum, *ſubſtantia, vel accidens*, ut Soncin. Heruæus, & alij. Rurſus alij dicunt repræſentari abſolutè omnia genera, ſeu rationes, uel conceptus ſimplices, non copulatiuè, nec diſiunctiuè, uel ſimpliciter, ut Fōſeca 4. Metaph. c. 2. q. 2. ſect. 4. & 7.

V. 2. Sentẽtia. Scotus. Iauell. Sotus. Capreol.

Secunda ſententia omnino contraria eſt, dari conceptum obiectiuum entis ſimpliciter unum. Hãc tenet Scot. in 1. diſt. 3. q. 1. & 3. diſt. 8. q. 1. & in 2. diſt. 3. q. 3. & F. Iauell. 4. Metaph. 1. Soto in prædicam. c. 4. q. 1. & in ead. opin. eſt Capreol. in 1. diſt. 2. q. 1. Eſt tamen diuerſitas inter hos auctores: nam Scotus ponit hunc conceptum ex natura rei preciſum ab inferioribus naturis, & modis cōtrahentibus ens. Alij uerò ſolum ponunt hanc unitatem conceptus obiectiui ex modo cōcipiendi noſtro, abſque præciſione & diſtinctione, quæ ſit in rebus: de qua diuerſitate opinionum dicemus ſect. ſeq. De alia uerò differentia, quæ etiam eſt inter hos auctores quoad uniuocationem, uel analogiam, dicemus inferius.

VI. Tertia opinio media inter predictas, utitur diſtinctione, & uarijs modis explicatur. Quidam enim dicunt, conceptum entis obiectiuum in ſe, & abſolutè ſumptum ſine inferioribus, eſſe unũ, & ratione præciſum ab illis, tamen comparatum ad inferiora, & ut incluſum in illis, non eſſe unum; & ita conciliant rationes dubitandi in principio adductas: nã, quia per conceptum formalem entis concipitur ens ſecũdum ſe, & ſine ulla cōparatione ad inferiora, neceſſe eſt, ut ſub hac ſaltem conſideratione conceptus ille obiectiuus habeat unitatem. Quando uerò hic conceptus conſideratur, ut in ipſis inferioribus exiſtens, non poteſt habere unitatem: differunt enim ipſa inferiora, uerbi gratia, ſubſtantia & accidens, per idipſum quo entia ſunt: ergo non poſſunt in illo ut ſic, habere unitatem, quia non poſſunt ſecundũ idem conuenire & differre, & hãc etiam poſteriorẽ partẽ confirmãt rationes dubitãdi in principio poſitę. Aliter Fonſ. ſup. ſuppoſita illa diſtinctione de conceptu confuſo, diſtincto,

ſtincto,& medio,ſeu partim confuſo, partim diſtincto,de hoc tertio cóceptu dicit poſſe quidē eſſe vnū, non tamen præciſum ab inferioribus,ſed eſſe conceptum ſubſtantiæ, verbi gratia, de cóceptu autem diſtincto ſimiliter dicit non eſſe vnum adæquatū enti, niſi fortaſſe in Deo, in nobis verò includere conceptum ſubſtātiæ,qualitatis,&c. Sed,vt dixi,hi reuera non ſunt conceptus entis vt ſic. Tandem de conceptu cōfuſo entis,qui ad rem ſpectat, ait quodāmodo eſſe vnum & præciſum,non tamē ſimpliciter,ſed ſecundum quid. Eſſe quidem aliquo modo præciſum, quia non expreſſe & determinatè continet id, quod eſt proprium inferiorum membrorum, non eſſe autem ſimpliciter præciſum, etiam ſecundum rationē, ne ſequatur illum eſſe vniuocum. Declarat autem, hanc præciſionem eſſe ſecundum quid, & non ſimpliciter, quia hic conceptus confuſus entis ita excludit ea,quæ ſunt propria ſubſtantiæ,& cæterarum entitatum ſimplicium,vt tamen eius eſſentia non ſit alia, quam eſſentia huiuſmodi entitatum.

VII. Sed hæ diſtinctiones,vt præcedente ſectione attigi,mihi non videntur deſeruire ad rem explicandā; ſed quo amplius multiplicātur, eo magis res videtur obſcurari,& confundi. Omiſſis ergo cóceptibus diſtinctis,ſeu particularibus,ſubſtantię,& aliorum generum,ſeu membrorum diuidētium ens in cōmuni, hic ſolum agimus de eo conceptu obiectiuo, qui immediatè,& adæquatè reſpōdet illi conceptui formali,quem diximus ſect. præced. correſpondere in mente huic voci, *ens*, & rei immediatè ſignificatæ per illam: cæteri enim conceptus particulares ſecundum ſe ſumpti, non ſunt conceptus entis in quantum ens, ſed vt ſunt talia, vel talia entia.

Prior aſſertio.

VIII. Datur vna ratio entis obiectiua.

DIco ergo primò, conceptui formali entis reſpōdere vnum conceptum obiectiuum adæquatū, & immediatum, qui expreſſe non dicit ſubſtantiam, neque accidēs,neque Deum,nec creaturam, ſed hæc omnia per modū vnius,ſcilicet quatenus sūt inter ſe aliquo modo ſimilia,& cōueniunt in eſſendo. In hac concluſione conueniunt auctores ſecundæ ſētētiæ, & Fonſeca nō diſſentit,& plurimum fauet D. Tho. (D. Thom.) locis ſup. cit. de veritate,q.1.art.1.q.21.art.1. quatenus dicit,conceptum entis eſſe ſimpliciſſimū,& primum omniū,determinariq́; ad ſubſtantiā, quantitatem,&c. per quandam determinationem,& expreſſionem talis modi entis, vbi neceſſe eſt eſſe ſermonē de conceptu obiectiuo; nam formalis non determinatur,nec contrahitur. Vnde apertius, 1.p.q.5.art.3. ad 1. ait D.Tho. *Subſtantia,quantitas,& qualitas contrahunt ens,applicando ens ad aliquam quidditatem,ſeu naturam:* contractio autem intelligi non poteſt ſine aliqua vnitate,& communitate conceptus obiectiui. Atque eodem modo fauet huic ſententiæ Ariſtot. 4. Metaph. tex. 7. vbi inquit, Metaphyſicā conſiderare ens in quantum ens,ſub quo alia genera continētur; vbi D.Tho. ait,primam Philoſophiā cōſiderare ens cōmune,& ea,quæ ſunt eius in quātum huiuſmodi. Ratione poteſt hęc ſentētia ita probari. Neceſſe eſt, conceptū formalem entis habere aliquod adęquatū obiectum; ſed illud non eſt aggregatum ex varijs naturis entium ſecundū aliquas determinatas rationes earum, quantumuis ſimplices: ergo oportet, vt ille conceptus ſit vnus ſecūdum aliquam cōuenientiam, & ſimilitudinem entium inter ſe. Conſequentia eſt euidens à ſufficiēte enumeratione,quia ſupponimus (quod eſt per ſe notum) illum conceptum obiectiuū non eſſe vnum vnitate reali,ideſt,numerali ſeu entitatiua:nam conſtat hunc conceptum eſſe communē multis rebus. Maior item aſſumpta euidens eſt,quia ille conceptus formalis eſt actus intellectus; omnis autem actus intellectus, ſicut & omnis actus, quate- A nus vnus eſt, habere debet aliquod obiectū adæquatum, à quo habeat vnitatem. Minor verò probatur, quia,ſi obiectum illud adęquatū eſt ex aggregatione plurium naturarum entis, quæro,quæ ſint iſtæ naturæ, & quomodo in illo conceptu aggregentur, nullo enim modo id concipi,& intelligi poteſt. Quod patebit etiam, excludendo omnes modos, quibus id aſſertum eſt, vel excogitari poteſt.

IX. Ens non ſignificat ſubſtantiam, & accidens immediate.

Primò enim, quod Soncinas ait conceptum illum conſtare ex ſubſtantia & accidente ut ſic, eſt plane falſum: nā, vel in illo conceptu includuntur illa duo copulatiuè; & hoc ipſe non dicit,nec dicere poteſt: aliàs falſo diceretur ſubſtantia eſſe ens, vel qualitas eſſe ens, quia nec ſubſtantia eſt ſubſtantia & accidens,neque qualitas,& ſic de alijs. Aut includuntur B illa duo diſiunctiuè, vt ipſe Soncinas dicit; & hoc, preterquam quod eſt contra experientiam, vt ſtatim dicam, ex illo ſequitur vniuocatio entis, quam ipſe vitare intendit: nam hoc diſiunctum, *ſubſtantia, vel accidens*, tam verè, ſimpliciter, & æquè primò conuenit accidenti, ſicut ſubſtantiæ, quia ſicut ad veritatem diſiunctiuè ſufficit veritas vnius partis: ita vt prædicatum diſiunctum æquè primò ac ſimpliciter prædicetur, ſufficit vt vna pars eius æquè primò ac ſimpliciter ſubiecto conueniat: tam verè autem & tam propriè accidens eſt accidens, ſicut ſubſtātia eſt ſubſtantia: ergo diſiunctū illud tam verè ac propriè conuenit accidenti ratione vnius partis,ſicut ſubſtātiæ ratione alterius. Quod in omnibus ſimilibus prędicatis uidere licet: nam eſſe Deum uel creaturam, C uerbi gratia,tam uerè ac propriè dicitur de homine, ſicut de Deo,& ſic de alijs. Vel denique includuntur illa duo ſimpliciter, ideſt, abſque coniunctione, uel diſiunctione, ſcilicet, *ſubſtantia accidens*. Et hoc inprimis eſt contra experientiam, quia id quod concipitur, mēte percipitur, & hoc modo ſub experientiā cadit: nos autem,audito nomine *entis*,& concipiendo præciſè id, quod hac uoce ſignificari intelligimus,non percipimus mente ſubſtantiam ut ſic, neq; accidens ut ſic,ut quilibet in ſeſe experiri poteſt.

Deinde ille conceptus formalis ſimplex eſt, & limitatus, ac re ipſa præciſus à proprijs conceptibus formalibus ſubſtantię,& accidentis,ut talia ſunt: ergo per illū non repręſentantur ſubſtantia,& accidēs propriè & diſtinctè, ſicut repræſentantur per duos D conceptus ſubſtantiæ,& accidētis. Neque enim dici poteſt, quod ille unus conceptus entis eminentiori modo contineat totam illam formalem repræſentationē,quæ eſt in duobus illis conceptibus ſimul ſumptis:nam hic modus uniuerſalitatis in conceptu formali eſt alienus ab intellectu humano, de quo agimus,& uix reperitur in angelico: nō eſt ergo ille cōceptus uniuerſalis per eminentem repręſentationem plurium,ut plura ſunt, ſed per cōfuſionem plurium, ut aliquo modo unum ſunt. Quod ſi per illum cōceptum non repræſentantur ſubſtātia & accidens tam propriè ac diſtinctè, ſicut per duos proprios conceptus ſubſtātiæ,& accidentis,non intelligitur mediū, quomodo repræſentari poſſint ſecundū propria,ſed tantum prout inter ſe ſunt aliquo modo ſimilia:ergo E non conſtat cōceptus ille ex ſubſtantia & accidente repręſētatis etiā dicto modo abſolutè & ſimpliciter.

X. Accedit præterea, quod iuxta huiuſmodi conceptum uix intelligitur, quid definitè prędicetur de aliquo,cum dicitur eſſe ens: nam id,quod prædicatur, eſt conceptus obiectiuus: ſi ergo ille cōceptus eſt totum hoc ſubſtantia accidens, hæc prædicatio, hoc eſt ens, æquiualet huic: hoc eſt ſubſtantia accidens: huiuſmodi autem prædicatio non poteſt determinatè fieri aut uerè, uel falſo, niſi utraq; pars prædicati intelligatur copulatiuè aut diſiunctiuè prædicari, cum illæ duæ partes non coniungantur per modum ſubſtantiui & adiectiui, ut per modum unius prædicentur: quamuis, etiam ſi hoc modo fieret, ſenſus rediret

ret

ret copulatiuus, & fieret falſa propoſitio. Rurſus accedit contra totã hanc ſententiã, quia ſi in illo conceptu reperitur vtrumq; horum, ſubſtantia & accidens quocunq; ex prædictis modis; inquiro vlterius, quis conceptus ſubſtantiæ ibi includatur: nam ſubſtãtia, vel ibi ſumitur pro ſubſtãtia creata, vel pro increata, vel pro aliquo conceptu obiectiuo communi vtriq;. Primum, & ſecundum dici non poſſunt: quia ens, de quo nunc loquimur, commune eſt enti creato, & increato, prout ſuprà diximus, eſſe obiectũ huius ſcientiæ: ſi verò dicatur tertiũ, conſurgit inde argumentum ad hominem contra prædictos auctores, tamen quia ſubſtantia eſt quid analogum ad increatam, & creatam ſubſtantiã: ergo ſi, non obſtante analogia, datur vnus conceptus obiectiuus cõmunis ſubſtãtiæ creatæ, & increatæ, poterit etiam dari conceptus entis. Tum etiam, quia magis diſtat ſubſtãtia creata ab increata, quã accidens à ſubſtantia creata: oporteret ergo, conſequenter loquendo, addere aliquid illi conceptui, dicendo cõſtare ex determinata ratione ſubſtantiæ creatæ, & accidentis, quod tamen per ſe eſt incredibile, & efficacius impugnari poteſt argumentis factis. Et adhuc ſupereſt ſimile argumentum ex parte alterius membri, ſcilicet, *accidens*: nam hoc etiã ſecundum prædictos auctores analogum eſt, & ſaltem reſpectu aliquorum accidentium eſt fortaſſe verum, vt infrà dicam: inquiram ergo ſimiliter, an accidens intret conceptum entis, ſecundum aliquem conceptum communem, vel (vt ita dicam) ſecundũ partem conceptus obiectiui cõmunis omnibus accidentibus: & contra vtrumque poſſunt applicari argumenta facta, ac denique poteſt concludi, hoc etiam membrum eſſe in plura alia diuidendum.

XI. *Conceptus entis nõ includit genera omnia prima.*

Propter hanc ergo fortaſſe cauſam dixerunt alij obiectũ adæquatũ illius cõceptus formalis entis eſſe, vel includere genera omnia prima, ſeu omnes entitates ſimplices, quæ proximè diuidunt ens. Sed contra hanc ſententiã procedũt eodem modo priora argumenta. Primũ, quia tales naturæ nec copulatiuè, nec disiunctiuè, nec ſimpliciter, & abſq; vlla copula poſſunt in tali cõceptu includi, vt patet applicando eodẽ modo diſcurſum factũ: habet enim eandem vim, vt facile cuiuis conſideranti patebit. Secundum, ab experiẽtia, quia ex vi cõceptionis entis non percipimus has oẽs definitas naturas entis, vt tales ſunt, & prout inter ſe diſtinguuntur: multoque difficilius eſſet, tot percipere naturas, quã ſubſtantiã & accidens tantũ: multoq; incredibilius eſt dari vnũ conceptũ formalem in nobis, qui diſtinctè repræſentet has oẽs naturas, quã ſolam ſubſtantiã, & accidens: quod ſi conceptus formalis entis non ita diſtinctè repræſentat has naturas vt tales ſunt, & prout inter ſe diſtinguũtur, concluditur, ſolũ repræſentare illas prout inter ſeſe cõueniunt, & aliquo modo ſimiles ſunt, quod eſt intentũ. Sequela verò patet, quia, vt paulò antea declaraui, inter hæc duo nõ poteſt in præſenti mediũ inueniri. Tertiũ, quia ferè eadẽ ratione, qua dicitur cõceptus hic obiectiuus entis includere omnia prima genera, vel oẽs entitates ſimplices, dicendus eſſet includere oẽs entitates, quantumuis cõpoſitas, hominem, leonem, &c. ſecundum proprias rationes ſuas: quod nullus hactenus dixit. Sequela patet, quia, ſi ens includit in cõceptu ſuo omnia genera, vel naturas ſimplices; vel eſt quia ratio entis vt ſic, ſecundum rẽ non præſcindit ab ipſis; vel eſt, quia illæ nihil addunt ſupra ens, quod non ſit ens; vel eſt, quia ratio entis ſecundũ rationẽ intelligitur immediatè determinari, ſeu contrahi ad illas naturas. At verò prima & ſecunda harum rationũ eodẽ modo procedunt in quacũq; entitate, etiam in ſpeciebus infimis, nam ſecundum rem, nõ magis præſcindit ratio entis à ratione hominis vel equi, &c. quàm à ratione ſubſtantiæ, & accidentis, neq; etiã homo addit ſupra ens aliquid, quod non ſit ens, magis quã ſubſtantia, vel quantitas, &c.

A Tertia verò ratio non affertur conſequenter, quia, ſi ens, vt ſic, non dicit vnã obiectiuã rationẽ, ſeu conceptũ: nihil eſt in ente, vt ſic, quantum ad rem conceptam, quod propriè diuidi, determinari, aut cõtrahi poſſit, neq; immediatè, neq; mediatè: ergo illa ratio nihil obſtat, quo minus omnes entitates quæcunque illæ ſint, includantur in conceptu entis, ſi aliquæ dicuntur determinatè includi, nec de quibuſdam poterit ſufficiens ratio aſſignari magis, quam de alijs.

Propterea tãdem aliter dici poteſt, in obiecto adæquato conceptus formalis entis non includi plures naturas entis determinatas, ac diſtinctas ſecundum propria, neq; oẽs ſub vna aliqua ratione communi; ſed vnam tantum determinatè & expreſsè, alias verò implicitè, & confuſè, v.g. naturam ſubſtantiæ, vt B ſic, determinatè & expreſsè, naturas verò accidentiũ implicitè. Sed hic etiam modus non minus efficaciter impugnari poteſt, quam præcedẽtes. Primò, quia ſupra oſtendi, per conceptum formalem explicitè & determinatè repræſentantẽ ſubſtantiam, vt ſubſtantia eſt, nullo modo repræſentari accidentia, neq; implicitè, neq; confuſè, ſi propriè loquamur, vt latè declaraui ſect. præc. Secũdò hic etiam vrgeri poteſt argumentum ſumptum ab experientia, ex Soto, nã experimur de aliqua re nos concipere, quod ſit ens, & dubitare, an ſit ſubſtãtia, vel accidens, vt v.g. de quãtitate, euidenter ſcimus eſſe realitatẽ, an verò ſit ſubſtantia, vel accidens, vel dubitamus, vel in opinione verſatur: ergo in illo conceptu entis non includitur ſubſtantia, vt ſubſtantia, id eſt, expreſsè, & ſecũdum C propriam rationẽ. Tertiò, quia alias idẽ eſſet conceptus obiectiuus entis, & cõceptus obiectiuus ſubſtãtiæ; quia cõceptus obiectiuus ſubſtãtię nihil aliud eſt, quam ratio ſubſtantiæ determinatè & ſecundũ proprium modũ ab intellectu concepte: ſed eodẽ modo dicitur cõcipi ratio ſubſtantiæ per conceptum entis. Rurſus, ſi in ratione ſubſtãtiæ ſic concepta includuntur confuſè, vel implicitè conceptus accidentiũ, ſiue ſignificetur nomine entis, ſiue nomine ſubſtãtiæ, includentur eodẽ modo: quia ratio cõcepta eſt eadem, & modus cõcipiendi illam eſt idem, ſcil. expreſsè, ac determinatè: conceptus ergo obiectiuus ſubſtantię, & entis erit idem: conſequens autẽ eſt plane falſum, & contra communem modum concipiendi: nã hæc prædicatio ſubſtantia eſt ſubſtantia, eſt identica: hęc D autem minimè, ſubſtantia eſt ens: non ergo differũt tantum in nominibus, ſed etiam in rationibus obiectiuis, quæ prædicãtur. Item alias perinde eſſet diſtribuere omnem ſubſtantiam, & omne ens. Item tam falſa eſſet hæc propoſitio accidens eſt ens, ſicut hæc accidens eſt ſubſtantia: quæ omnia ſunt planè falſa.

Conceptus entis nõ includit ſubſtantiã explicite, & alia implicite.

XII.

XIII. *A priori probatio cõcluſionis.*

Vltimò ex re ipſa, & quaſi à priori probatur noſtra ſententia contra omnes prædictas, quia omnia entia realia verè habent aliquam ſimilitudinẽ conuenientiã in ratione eſſendi: ergo poſſunt cõcipi & repræſentari ſub ea præciſa ratione, qua inter ſe conueniunt: ergo poſſunt ſub ea ratione vnum conceptum obiectiuum conſtituere: ergo ille eſt conceptus obiectiuus entis. Antecedẽs per ſe notum videtur ex terminis: nam, ſicut ens & non ens ſunt primò diuerſa E & oppoſita, propter quod dicitur eſſe primum principium omniũ, *Quodlibet eſſe, uel non eſſe*, ita quolibet ens habet aliquam conuenientiam, & ſimilitudinem cum quolibet ente: maiorem enim conuenientiã inuenit intellectus inter ſubſtantiã, & accidens: quam inter ſubſtantiam & non ens, ſeu nihil: creatura etiã participat aliquo modo eſſe Dei, & ideo dicitur ſaltẽ eſſe veſtigiũ eius propter aliquã cõuenientiã, & ſimilitudinẽ in eſſendo: qua ratione ex eſſe creaturæ inueſtigamus eſſe Dei, & ſimiliter ex eſſe accidẽtis, eſſe ſubſtãtię. Deniq; hac ratione tribuimus illis proprietatès aliquas, ſeu attributa cõmunia, vt habere bonitatẽ aliquã, vel perfectionẽ, poſſe agere, vel ſe cõmunicare, & ſimilia: eſt ergo in re ipſa aliqua cõuenientia &

tia & ſimilitudo inter entia omnia realia. Prima conſequentia etiam eſt per ſe ſatis clara, tum quia omnia entia ſub illa ratione & conuenientia ſunt cognoſcibilia: tum etiam quia hac ratione aliæ res, quæ habēt inter ſe conuenientiam aliquam, ſub ea concipiūtur vnitè & coniunctim; magis autem vel minus pro ratione maioris, vel minoris conuenientiæ: tum denique, quia in re eſt fundamentum ſufficiens ad hunc modum cōcipiendi, & in intellectu non deeſt virtus & efficacia ad huiuſmodi conceptionis modū, nam eſt ſummè abſtractiuus, & præciſiuus rationū oīum. Et hinc etiā facilis eſt ſecunda conſequentia, quia, vt diximus, vnitas conceptus obiectiui non conſiſtit in vnitate reali, & numerali, ſed in vnitate formali, ſeu fundamentali, quę nihil aliud eſt, quā prędicta cōuenientia & ſimilitudo. Vltima verò cōſequentia euidens eſt præſuppoſitis alijs, quia, ſi talis conceptus obiectiuus eſt poſſibilis, ille eſt transcendens, ſimpliciſſimus, & hoc modo primus omniū, quę ſunt attributa cōceptus entis. Item illa cōuenientia fundatur in actu eſsēdi, qui eſt veluti formale in cōceptu entis, vnde etiā ſumitur argumentū, quod ſicut conceptus obiectiuus ipſius eſſe, ſeu exiſtentiæ vnus eſt, ita etiā conceptus entis. Tandem omnia fundantur in eo, quod ſupra ex D. Thom. adduximus, quod analogia entis non eſt in aliqua forma, quę intrinſecè tantū ſit in vno analogato, & extrinſecè in alijs, ſed in eſſe, ſeu entitate, quę intrinſecè participatur ab omnibus: in illa ergo ratione habēt omnia realē conuenientiā, & cōſequenter vnitatē obiectiuam in ratione entis. D. Thom.

Poſterior aſſertio.

XIV. Conceptus entis obiectiuus præciſus eſt ab omni ratione particulari.

Dico ſecundò: Hic conceptus obiectiuus eſt ſecundum rationem præciſus ab omnibus particularibus, ſeu membris diuidentibus ens, etiā ſi ſint maximè ſimplices entitates. Hæc concluſio videtur mihi neceſſariò conſequens ex præcedente: quia cū omnia entia determinata aliquo modo diuidentia ens ſint inter ſe diſtincta, & plura obiectiuè, nō poſſunt intelligi conuenire in vnum obiectiuum conceptum, niſi ſaltem ſecundum rationem fiat præciſio, & abſtractio à proprijs rationibus, in quibus diſtinguuntur. Sed, quia tota difficultas in hac abſtractione, & præciſione conſiſtit, prius declaranda eſt, & poſtea concluſio per ſe, & ex proprijs probanda.

XV. Eſt ergo aduertendum, abſtractionem, ſeu pręciſionem intellectus non requirere diſtinctionem rerum, ſeu præciſionē alicuius rationis, vel modi, quæ ex natura rei antecedat in re ipſa præciſionem intellectus, ſed in re ſimpliciſſima poſſe fieri huiuſmodi præciſionem varijs modis, ſcil. vel per modū formæ à ſubiecto, vel è contrario per modum ſubiecti à forma: vel per modum formæ à forma, vt in Deo præſcindimus Deum, vt ſic, à ſuo actu volūtatis, & actū voluntatis à Deo, & actum voluntatis ab actu intellectus: & ſimiliter præſcindimus ſubſiſtentiam Dei à natura Dei tanquam modum eius, non quod intellectus affirmet eſſe modum, ſed quod inſtar modi ex parte ſua illā cōcipiat. Sic igitur abſtrahit & præſcindit intellectus aliquid ab aliquo tanquam commune à particulari, non ob diſtinctionem, vel præciſionē, quæ in re antecedat, ſed ob imperfectum, confuſum, ſeu inadæquatum modum concipiendi ſuū; ratione cuius in obiecto, quod conſiderat, non comprehendit totū, quod eſt in illo, prout à parte rei exiſtit, ſed ſolum ſecundum aliquam cōuenientiam, vel ſimilitudinem quam plures res inter ſe habent, quæ per modum vnius ſub ea ratione cōſiderantur. Quo fit, vt ad conceptum obiectiuum præciſum ſecundū rationem ab alijs rebus, ſeu conceptibus, non ſit neceſſaria præciſio rerum ſecūdum ſe, ſed ſufficiat denominatio quædam à conceptu formali repræſentāte illum obiectiuum, quia ſcilicet per illum nō repręſentatur obiectum illud ſecūdum id totum quod eſt

A in re, ſed ſolum ſecundum talem rationē conuenientiæ, vt patet in cōceptu obiectiuo hominis, vt ſic, qui ſecundum rationem præciſus dicitur à Petro, Paulo, & alijs ſingularibus, à quibus in re nō differt. Illa autem præciſio ſecundum rationem eſt denominatio à conceptu formali: quia nimirum homo, vt obijcitur tali conceptui, non eſt repræſentatus ſecūdum omnem modum quo in re exiſtit, ſed ſecundū conuenientiam quam plures homines habent, qui per modum vnius ſub ea ratione concipiuntur.

Sic ergo explicata hac præciſione rationis in conceptu obiectiuo, non eſt difficile oſtendere reperiri in conceptu obiectiuo entis, quia per conceptum formalem entis, neque Deus, neque ſubſtantia creata, neque accidens repræſentantur, ſecundum modum B quo in re ſunt; neque prout inter ſe differunt: ſed ſolum prout aliquo modo inter ſe cōueniunt, ac ſimilia ſunt: ergo id quod immediatè, & adæquatè obijcitur huic conceptui formali, eſt ſecūdum rationem præciſum à proprio conceptu obiectiuo ſubſtantiæ, vel accidentis. Antecedens probatum eſt præcedente concluſione, adiunctis etiam quæ dicta ſunt ſuperiori ſect. conſequentia verò patet, quia præciſio ſecundum rationem in nullo alio conſiſtit, vt explicatum eſt. Et confirmatur primò; nā conceptus obiectiuus entis ſecundum rationem non eſt conceptus obiectiuus ſubſtantiæ, aut accidentis, aut alicuius alterius determinati generis: neque etiam eſt aggregatum ex omnibus illis: ergo eſt aliquid vnum ſecundum rationem præciſum ab illis. Maior & minor C probatę ſunt in ſuperioribus; conſequētia patet, quia hæc præciſio ſecundum rationem ſolum conſiſtit in diſtinctione rationis in ordine ad conceptus formales. Confirmatur ſecundò, nam propter hanc præciſionem hæc non eſt identica: *ſubſtantia eſt ens:* neque hæc, *accidens eſt ens:* & tamen vtraque eſt vera, quia in eis intelligitur prædicari aliquid cōe vtrique, & ſecundum rationē ab vtroque diſtinctum. Et hac etiam ratione, vt ſupra argumentabamur, fieri poteſt, vt poſt conceptionem alicuius ſub ratione entis, dubitetur an ſit ſubſtantia, vel accidēs, quod ſine diſtinctione ſaltē rationis, neque intelligi poteſt. Confirmatur tertiò, quia non alia ratione datur conceptus obiectiuus ſubſtantiæ, ſecundum rationem pręciſus ab omnibus ſubſtantijs: & accidentis ab acci- D dentibus, niſi propter conuenientiam quam habent, & ſecundum quam præciſè concipi poſſunt: ergo idem dicendum eſt de conceptu entis. XVI. Ratio concluſionis.

Fortaſſe aliquis reſpondebit, non eſſe conuenientiam realem inter omnia entia in ratione entis, ſicut eſt inter omnes ſubſtantias in ratione ſubſtantiæ, vel inter accidētia in ratione accidentis. Sed, vel eſt ſenſus inter entia, vt ſic, nullam eſſe realem conuenientiam, vel non eſſe tantam quāta eſt inter alia. Primū eſt planè falſum, neq; intelligi poteſt, niſi ab his, qui exiſtimant accidens, verbi gratia, nō dici ens niſi extrinſeca denominatione, ſicut medicina dicitur ſana, vt interdum videtur inſinuare Caieta. opuſc. de analog. nom. c. 2. ſed non eſt veriſimile, eum ita ſenſiſſe, vt dicetur latius infra tractādo de analogia en- E tis, & expreſsè idē Caiet. 1. p. q. 13. art. 5. docet ens, licet analogicè dicatur de Deo & creaturis, intrinſecè de illis dici: & per ſe quidem notum videtur, non poſſe aliquid eſſe reale ens per denominationem extrinſecam: nam hæc eſt propria ratio, vel fundamentum entium rationis, vt poſtea dicetur: neceſſe eſt ergo, vt quod eſt ens reale, ſit tale realiter ac formaliter per ſuam intrinſecam entitatem, quæ eſt idem cum ipſo, & inſeparabilis ab ipſo, etiam ſi reliqua omnia ab eo præſcindi, vel ſeparari intelligantur: & ita etiā accidentia, licet entitas ſubſtantiæ ab eis ſeparetur, intelligūtur intrinſecè retinere ſuam entitatem, qua ſunt entia realia, & ideo ſupra cum D. Thom. dicebamus, analogiam entis nō excludere, quin formalis XVII. Euaſio refellitur.

ratio ſignificata per ens intrinſecè in omnibus analogatis reperiatur. Hinc autem neceſſariò ſequitur, vt illa habeat inter ſe aliquam realem conuenientiã, ſecũdum ſuam intrinſecam rationem entis, vt ſupra etiam probatum eſt. Quod autem hæc conuenientia fortaſſe non ſit tanta, quanta eſt inter ſubſtãtias, vel accidentia inter ſe in proprijs rationibus, ad rem pręſentem non refert, nam ad ſummum concludit, vnitatem conceptus entis non eſſe tantã, non vero quod non ſit aliqua & ſufficiens ad præciſionẽ conceptus obiectiui ſecundum rationem: Sicut etiam non eſt tanta conuenientia inter ſubſtantias, vt ſic, quãta eſt inter homines: & nihilominus vtraque ſufficit ad vnitatem, & præciſionem conceptus obiectiui.

XVIII. Aliter poteſt reſponderi, & aſſignari differentia, quia ratio entis eſt intima omnibus, & ideo non videtur poſſe præſcindi, etiam ſecundum rationem, ab aliquibus, aliæ verò rationes nõ ſunt tam intimæ rebus. Sed hæc etiam differentia nulla eſt, ſi cum proportione ſumatur, nam etiam ratio entis ſubſtantiæ, & accidentis communiſſimè ſumptæ intimè ſunt in omnibus ſubſtãtijs, & accidentibus ſub quacunque ratione præſcindantur, & conſiderentur. Hoc ergo nihil impedit ad præciſionem conceptus obiectiui, maximè cũ oſtenſum ſit, hanc pręciſionem non fundari ſemper in aliqua diſtinctione rei, ſed ſolum in tali concipiendi modo, quo res ſub vna habitudine, & non ſub alia conſideratur.

XIX. *Altera euaſio refutatur.* Contra hanc verò doctrinã multa obijci poſſunt, quæ partim attingunt analogiam entis, partim diſtinctionem, vel incluſionem eius in omnibus rebus, vel modis determinantibus ipſum, de quibus in ſequentibus dicendũ eſt. Nunc ſolum illud obijcitur, quia ex dictis ſequitur prædicamenta non eſſe primò diuerſa, quia in aliqua ratione communi conueniunt. Reſpondetur, prædicamẽta non dici primò diuerſa, quia in nullo conueniant, cum conſtet plures conuenientias, vel ſimilitudines inter varia prædicamenta intercedere, nam prædicamenta accidentium præter rationem entis conueniunt in ratione accidẽtis, quædam etiam conueniunt in ratione accidentis abſoluti, & diſtinguuntur à reſpectiuis, &c. Dicuntur ergo primò diuerſa, quia in nullo genere conueniunt, vt Porphyrius ſignificauit in capite de ſpecie. Item, quia non proprijs differentijs differunt, ſed ſeipſis, vt ex dicendis ſect. 6. conſtabit.

Corollaria ex ſuperiori doctrina.

XX. *Modus intrĩſecus ſubſtantiæ, vel accidentis, nõ includitur in conceptu entis.* Ex his infero primò, in hoc conceptu entis obiectiuo, & ſic præciſo non includi actu modos intrinſecos ſubſtantiæ, vel aliorum membrorum, quæ diuidunt ens. Patet, quia vel includerentur, vt conſtituentes illum conceptum entis, vel vt diuidentes. Non primum, quia impoſſibile eſt vnum, vt vnum modis, ſeu differentijs oppoſitis conſtitui. Neque etiam ſecundum, quia iam ille conceptus actu eſſet diuiſus in duos, & ita ille conceptus non eſſet vnus, cuius oppoſitum probatum eſt. Et confirmo, nam interrogo, quid ſit actu includere illos modos: aut enim eſt, quod in re ipſa communis ille conceptus entis actu includat, in rebus illis, in quibus exiſtit, illos modos: aut eſt, quod in mente, ſeu in conceptu illo obiectiuo, vt præciſè terminante talem conceptum formalem, includantur actu illi modi oppoſiti. Primum horum eſt verum, ſed non eſt ad rem, quia hic conceptus obiectiuus conſideratur, vt præciſus, & adæquatus conceptui formali entis vt ſic: & non ſecundum totam realitatem, quam in re habet in omnibus inferioribus ſuis: hoc enim modo conceptus entis, nec præciſus eſſe poteſt, neque vnus, cum includat actu totum id, quod ad diſtinctionem omnium generum, & conceptuum neceſſarium eſt: nec propriè ac verè dici poteſt conceptus entis vt ſic, ſed ſunt potius plures cõceptus omnium entium ſecundum totas realitates eorum, à quibus conceptus præciſus entis re ipſa non diſtinguitur. Confirmatur, nam hoc modo, etiam conceptus hominis dici poteſt actu includere omnia indiuidua, quia conceptus obiectiuus hominis prout in re ipſa exiſtit, realiter includit ipſa indiuidua, & proprios modos eorum, nec magis diſtinguitur in re homo à ſuis indiuiduis, quam diuiditur ens à ſubſtantia, accidente, & alijs generibus, vt inferius conſtabit: valdè autem impropriè propter hanc cauſam dicetur conceptus obiectiuus hominis actu includere omnia indiuidua ſeu principia indiuiduantia earum. Loquendo autem de conceptu entis præciſo in alio ſenſu, qui magis eſt ad rem, falſum eſt, includere actu modos oppoſitos inferiorum generum, quia vt ſic, ſolum includit id, quod repręſentatur per conceptum formalem eius: per illum autem conceptum formalem nõ repræſentantur hi modi expreſsè ac diſtinctè ſecundum proprias rationes eorum, quia intellectus vt ſic, concipiens, nihil horum percipit, vt ex dictis, & ex ipſa etiam experientia notum eſt, & ex alijs ſimilibus; non enim alia ratione homo dicitur non includere actu indiuidua, ſed potentia tantum, niſi quia vt repræſentatur per conceptum pręciſum hominis, non conſideratur in illo aliqua indiuidualis ratio, ſed ſolum ratio hominis.

Secundò infertur hanc vocem, *ens*, non ſignificare immediatè ſubſtantiam, vel accidens, aut alia genera, ſeu entitates ſimplices ſecundum proprias rationes earum, ſed cõceptum obiectiuum entis vt ſic, & ratione illius genera, ſeu entitates, in quibus in re ipſa exiſtit. Ita ſentiunt omnes auctores citati, tam hic, quam in concluſione ſectionis præcedentis, pręſertim ſect. 1. diſt. 3. q. 1. & 3. citãtur etiam Auicen. 1. ſuæ Metaph. c. 4. Algazel. c. 6. & ſumitur ex D. Tho. citat. locis, & de ente, & eſſentia, c. 1. vbi Caiet. in re idem ſentit, quamuis ab Scoto differat, & conſtituat in hoc differentiam inter ens, & alia nomina ſignificantia determinata genera, vel ſpecies: ſed reuera nulla intercedit, quæ ad rem pręſentem multum ſpectet, præter eam, quę tractanda eſt ſect. ſeq. Vnde potius hoc declaratur, & probatur: primò exemplo hominis (& idem eſt de ſimilibus) ſignificat enim immediatè hominem, & mediatè Petrum, in quo à parte rei ratio hominis reperitur: ergo ſimiliter ens, &c. Probatur conſeq. ex paritate rationis, quia vtrobiq; nomen eſt commune, & vtrobique conceptus obiectiuus eſt ſecundum rationem præciſus ab inferioribus, & nomen non ſignificat illa, niſi ob aliquã conuenientiam, quam inter ſe habent. XXI. *Ens non ſignificat immediatè ſub ſtãtiam, vel accidens.*

Secundò declaratur à priori, quia, ſicut voces exprimunt conceptus formales mentis, ita etiam immediatè ſignificant obiecta, quæ per huiuſmodi cõceptus immediatè repræſentantur: nam in tantum deſeruiunt ad exprimendos conceptus, in quantum illud ipſum, quod conceptus naturaliter repræſentãt voces ex impoſitione ſignificant, & ideo vox interdum in communi imponitur: quia conceptus, quem exprimit, communis etiam eſt: ergo illud ipſum, quod eſt immediatum obiectum formalis cõceptus, eſt immediatum ſignificatum vocis adæquatæ illi conceptui: huiuſmodi autem eſt hæc vox, *ens*, reſpectu conceptus formalis entis.

Tertiò hoc amplius declaratur, quia hæc vox, *ens*, ita ſignificat plura, vt ex vnica & prima impoſitione illa omnia comprehendat: ergo ſignum eſt, non ſignificare illa immediatè, ſed medio aliquo conceptu obiectiuo communi omnibus illis. Antecedens declaratur ex differentia inter analogiam huius vocis, & aliarum, quæ per ſolam proportionalitatem, vel extrinſecam habitudinem ad vnum analoga ſunt: nam in cæteris ſemper vox ex primæua impoſitione ſignificat vnum tantum, poſtea verò per Metaphoram XXII.

A ram aliquam tranſlata eſt ad ſignificandũ aliud: vnde fit, vt immediatè ſignificet vtrũque, quaſi duplici impoſitione & ſignificatione. In quo cum æquiuocis conueniunt, ſolumque differunt, quod in æquiuocis vtraque impoſitio eſt æquè prima, & non manat ab altera, ſicut in prędictis analogis. Exempla ſunt, *riſus* ex prima impoſitione ſolum ſignificat quandam hominis actionem, poſtea verò tranſlata eſt hæc vox ad ſignificandam agri amœnitatem: ſimiliter *ſanum*, ex prima impoſitione ſignificat ſolum ſanitatem in animali exiſtentem, deinde verò tranſlatum eſt ad ſignificanda alia, quæ habent habitudinem ad ſanitatem animalis. Et ratio eſt, tum quia hæc multiplex ſignificatio & impoſitio non eſt orta ex vno cõceptu, ſed ex multis, tum etiam, quia non fundatur in reali conuenientia rerum ſignificatarum, B ſed ſolum in extrinſeca habitudine, vel proportione. At verò nomen, *ens*, ex propria & primæua impoſitione habet ſignificationem communem omnibus entibus, vt patet, tum ex communi vſu, & apprehenſione talis vocis, tum ex formali, vel quaſi formali ſignificato eius, quod eſt eſſe, quod de ſe commune eſt, & intrinſecũ omnibus realibus entibus: tum denique, quia illa impoſitio orta eſt ex vnico cõceptu formali entis vt ſic. Atque hinc probata etiam relinquitur prima conſequentia, quia vna vox non poteſt ex vi vnius impoſitionis ſignificare plura vt plura, ſed vt ſunt aliquo modo vnum, & ideo de ratione vocis communis eſt, vt ſaltem ſecundum rationem, & in ordine ad conceptus, quos voces exprimunt, non ſignificet immediatè plura, vt talia ſunt. Quod in præſente oſtendi C poteſt, nam ens non ſignificat immediatè ſubſtantiã ſolam, aliàs accidens non eſſet intrinſecè ens, neque etiam ſignificat ſimul ſubſtantiam, vt ſubſtantiam, neque accidens, vt accidẽs, vt declarari facilè poteſt, diſcurrendo per illa tria membra ſuprà poſita, quia ſcilicet, nec disiunctiuè, nec copulatiuè, nec ſimpliciter, poteſt illa immediatè ſignificare, vt facile patebit applicando argumenta ſuprà facta. Hæc enim tria, *conceptus formalis, obiectiuus, & vox*, proportionem inter ſe ſeruant, & ideo ab vno ad aliud ſępè argumentamur, non quidem vitioſum circulum committendo, ſed de vnoquoque ſumendo, quod nobis notius, aut ab alijs facilius conceſſum videtur.

XXIII. Quartò argumentor, quia propter hanc immediatam ſignificationem conceptus, ſeu rationis com- D munis entis poteſt propriiſſimè ens diſtribui, dicendo, omne ens eſt bonum, & diuidi, verbi gratia, in ſubſtantiam & accidens, non enim ſola vox ibi diuiditur, ſed quod voce ſignificatur. Propterea etiam optimè fit cõparatio, dicẽdo hoc eſſe perfectius ens, quam illud, quam etiam facit Ariſt. 6. Metaphy. c. 1. Ac denique optimè vtimur hac voce tanquam extremo, vel medio ſyllogiſmi, nam vocis vnitas non deſeruiret ad ratiocinandum, niſi ratione vnius ſignificati proximi, & immediati. Atque hoc modo eſt optima illa communis ratio, quod ens in quãtum ens, eſt obiectiuum intellectus, vel ſcientiæ Metaphyſicæ: vnde neceſſe eſt, vt ſit aliquid vnum immediatè illa voce ſignificatũ: hæc enim ratio in tantũ efficax eſſe poteſt; in quantum illud non eſt vtcunq; obiectum, E ſed etiam eſt ſubiectum, de quo fiunt demonſtrationes, & medium ad demonſtrandũ aliqua de inferioribus. Vltimò accedit experientia ſępe tacta, quia audito nomine entis aliquid cõcipimus, & non ſubſtãtiam, neq; accidens. Dici enim nõ poteſt (vt aliqui ſignificãt) tunc nos ſiſtere in cõceptu vocis, quia id eſt contra experientiã: alium enim conceptũ format, qui ſcit vocis *ens*, ſignificationẽ quã qui ignorat: hic enim concipit vocem, & ibi ſiſtit, vel dubitat, quid ea voce ſignificetur: ille verò præter vocem concipit rem ſignificatam, & de ſignificatione nullo modo dubitat, & tamen non concipit ſubſtantiam, neq; accidens: habet ergo hæc vox aliud immediatius ſignificatũ.

Sed obijcit Soncinas nonnullas rationes, quas ſequenti ſectione afferemus, ſolum enim probant, ens non ſignificare aliquod medium ex natura rei diſtinctum à ſubſtantia, & accidentibus, non verò quod ratione diſtingui non poſſit per confuſum mentis cõceptum. Obijcit deinde Ariſt. 10. Metaph. tex. 8. dicentem, ens ſignificare decem prædicamenta, quod Auerroes exponit de prima ſignificatione, & ſine medio, quem ibi ſequitur Alex. Alenſ. Obijcit ſecundò Ariſt. 6. Metaphy. tex. 4. dicentem, ſi non dantur entia abſtracta à materia, Philoſophiam naturalem eſſe primam Philoſophiã, id eſt, Metaphyſicã ſcientiam ab illa diſtingui minime poſſe, quæ conſequentia nõ eſſet bona, ſi ens vt ens ſignificaret aliquid cõmune ſubſtantiæ, & accidenti, nam illud eſſe poſſet obiectum Metaphyſicę, etiam ſi non eſſent immaterialia entia. Tertiò obijcere poſſumus Ariſt. 1. Phyſic. tex. 25. vbi ſignificat, ens non ſignificare aliquid vnum, quod poſſit eſſe medium ſyllogiſmi, ea enim de cauſa reijcit illam ratiocinationem Parmenidis. Quicquid eſt præter ens, eſt non ens, ſed non ens eſt nihil: ergo quicquid eſt præter ens, eſt nihil. XXIV.

Quartò obijci poteſt Ariſt. 7. Metaph. c. 4. tex. 15. dicens, ipſum ens dici de omnibus generibus, ſeu prædicamentis, non tamen ſimiliter, id eſt, non ſecũdum eandem rationem & conceptum. Quintò citatur idem Ariſtot. 8. Metaphyſ. cap. 6. tex. 16. dicens, *ipſum ens hoc quidem*, id eſt, per ſe, & vt tale eſt, *ſtatim eſſe ſubſtantiam, quale, quantum*, &c. & ideo non poni in definitione, quaſi dicat, ens immediatè deſcendere ad prima genera, quibus locis Auerroes, Alexander, & D. Thom. ita exponunt & ſentiunt. Sextò affertur Ariſt. 1. Prior. c. 28. vbi ſignificat, prima genera talia eſſe, vt de ipſis nihil dicatur, vt Alexander, & Philoponus videntur exponere. XXV.

Ad primum teſtimonium reſpondetur, Ariſt. nihil ibi dicere de ſignificatione immediata, ſed ſolum de generali, & æquali prædicatione entis, & vnius: nam in omnibus prædicamentis æquè reperiuntur, & inde concludit inter ſe idem eſſe. Ad cuius rationis efficaciam neceſſe non eſt, vt in hac ſignificatione tollatur omne medium rationis. Vnde D. Thom. ibi ait, ens ſignificare naturas decem generum ſecundum quod ſunt actu, vel potentia, in quo ſatis indicat, non ſignificare illas immediatè ſecundum rationes proprias, ſed ſecundum aliquam communem. Expoſitio itaque Auerrois neceſſaria nobis non eſt, quamquam ipſe ſatis declaret, ſe ſolũ excludere medium quod ſit genus, quodq; dicat naturam definitam & propriè contrahibilẽ, de quo poſtea dicemus. XXVI. Solutio.

Ad ſecundum reſpondent aliqui, argumentũ Ariſtotelis bonum eſſe, non tamen fundari in eo, quod ens ſignificare non poſſit conceptum communem ſubſtantię & accidenti, ſed in hoc, quod ſi nulla eſſet res abſtrahens ſecundum eſſe à materia, ratio entis vt ſic, non abſtraheret à materia magis, quam ratio corporis, vel entis naturalis, & ideo conſideratio entis vt ſic, non tranſcenderet limites Philoſophiæ naturalis, quia tunc materialis ſubſtantia eſſet primum ens, eadem autem eſt ſciẽtia primi entis, & entis cõmunis, vt in principio lib. 4. dixerat, & D. Thom. & Scotus in dicto loco, lib. 6. animaduertunt. XXVII.

Hæc verò communis reſponſio maiori eget examine. Dubitari enim inprimis poteſt, an, licet nullæ eſſent immateriales ſubſtantiæ, danda eſſet ſcientia Metaphyſicæ, à Phyſica, & Mathematica diſtincta. Nam videtur ita eſſe aſſerendum, nam tunc daretur ratio entis abſtrahens à ſubſtãtia materiali, & à quãtitate alijsq; accidentibus. Darentur etiam proprietates communes, *vt uerum, unum, idem, diuerſum, totum, pars*. &c. de quibus nec Phyſica, nec Mathematica tractant nunc, neque etiam tunc tractarent, cum ſint communiora, & excedentia propria obiecta. Ergo neceſſaria eſſet tertia ſcientia vtraq; ſuperior, XXVIII.

quæ

quæ proinde eſſet Metaphyſica. Vnde poteſt ſecundo dubitari, an illa ſcientia eſſet prior tunc, quam naturalis Philoſophia, videtur enim ita dicendum, quia eſſet de obiecto abſtractiori & priori.

Mihi quidem probabile eſt, etiam data illa hypotheſi, adhuc relinqui locum Metaphyſicæ ſcientię: nunc enim vna tantum pars eius eſt, quæ de ſubſtantijs ſpiritualibus diſputat; quod reliquas ergo partes manere tunc poſſet, diſputareq; de ente, alijſque trãſcendentibus, & de decem prędicamentis, & de principijs ac cauſis vniuerſalibus. Hoc tamen poſito, nihilominus iuxta mentem Ariſtotelis citato loco, naturalis Philoſophia eſſet prima ſcientia ſeu Philoſophia, ſaltem dignitate & præſtantia, quoniam ageret de nobiliſſimo obiecto: ſcilicet de ſubſtantia vt ſic, & de omni ſubſtantia: & conſequenter etiam ageret de primis cauſis rerum & principijs, non quidem ſecundum abſtractionem mentis, ſed ſecundum rem.

XXIX. Vnde tandem dicitur probabilius videri, in eo caſu non fore neceſſariam ſcientiam Metaphyſicæ ſpecialem, & à naturali Philoſophia diſtinctam. Ratio eſt, quia tunc Philoſophia ageret de omni ſubſtantia & conſequenter de omnibus accidentibus, etiam de quantitate prout eſt proprietas ſubſtantiæ, & quoad entitatem & eſſentiã eius, & quatenus diſtinguitur, tam ab ipſa ſubſtantia, quam ab alijs omnibus proprietatibus eius, quia tota hæc conſideratio quantitatis non abſtraheret à materia ſenſibili, nec excederet latitudinẽ obiecti Philoſophiæ. Atque eadem ratione ad eandem Philoſophiam ſpectaret omnium prædicamentorum diuiſio & conſideratio, quia nihil in eis eſſet re ipſa non fundatum in ſubſtantia ſenſibili: nec enim latius ſe extenderent prædicamenta accidentium, quam prædicamentũ ſubſtantiæ. Rurſus omnium eſſentiarum, omniumq; cauſarum realium conſideratio ad Philoſophiam ſpectaret, propter eandem cauſam. Ac deniq; pari ratione eadem ageret de prædicatis communibus ſubſtantiæ, & accidentibus, nec propter illa ſola oporteret ſpecialem ſcientiam conſtituere, quia non abſtraherent à materia ſenſibili, & conceptus entis non eſſet alius à cõceptu entis materialis. Neq; obſtaret, quod ratio entis & ſimiles, communes eſſent rebus Mathematicis & Phyſicis: quia illa communitas ſolum eſſet ſecundum conuenientiam realem, non ſecũdum aliquam peculiarem abſtractionem pertinentem ad conſtituendum obiectum ſcientiæ. Sicut etiam nunc quãtitas continua & diſcreta conueniunt in communi ratione quantitatis, & tamen non datur vna Mathematica communis, quia Phyſica ſufficienter tractat de illa conuenientia & ratione communi, in qua nõ reperitur ſpecialis abſtractio conſtituens peculiare obiectum ſcibile: ita ergo eſſet in eo caſu.

XXX. Ad tertium teſtimonium, omiſſa Soti, & aliorum expoſitione, dicentium illam propoſitionem eſſe falſam: *Quicquid eſt præter ens, eſt nõ ens*, quia ens ſimpliciter dictum accipitur pro ſubſtantia: hoc enim in rigore falſum eſt, ut infrà oſtendam: & prędterea ſeruata proportione prædicati & ſubiecti, adhuc eſſet verũ dicere, quidquid eſt præter ens, eſſe nõ ens. Hac (inquam) omiſſa expoſitione, reſpondetur Ariſtotelem non negare ens poſſe eſſe medium ſyllogiſmi, neq; hac de cauſa reijcere rationem Parmenidis, ſed quia & ſumebat eſſe ens vnum propriè & in rigore, cum ſolum ſit analogum: tum etiam quia voce vnius æquiuocè vtebatur: ſic enim ex præmiſſis ſuprà poſitis concludebat, id quod eſt, ſeu ens eſſe vnum: ergo quidquid eſt præter vnum, eſt nihil, ut ita conficeret, omnia vnum eſſe, quæ eſt manifeſta æquiuocatio, nam ipſe intendebat, omnia eſſe vnum in re ipſa, ens autem ſi præciſè ſumatur, & quaſi immobiliter, non eſt hoc modo vnum, ſed ratione tantum: ſi autem ſumatur diſtributiuè, & pro ſingulis

A entibus, ſic quidem vnumquodq; ens unum eſt, non tamen omnia ſunt vnum.

Ad quartum negatur illa expoſitio, cum enim ait Ariſtoteles, ens exiſtere in omnibus, ſed non ſimiliter, non rectè exponitur, id eſt, nõ vno conceptu, ſed non eodem modo, quia de ſubſtantia ſimpliciter, de alijs verò ſecundnm quid dicitur, vt D. Thom. exponit. Quintum ſolum probat ens non eſſe tale medium, quod propriè contrahatur ad inferiora per aliquid, quod non ſit ens, ſed per ſimplicem determinationem, qua vnumquodque genus ſeipſo eſt ens, & tale ens, quod veriſſimum eſt, vt latius videbimus ſect. 5. & 6. non tamen excludit medium conceptum ex confuſo modo concipiendi noſtro. Ad ſextũ reſpondeo inprimis, Ariſtotelem nullam ibi mentionem facere decem primorum generum, ſed abſo- XXXI.

B lutè ait, quædam eſſe, quæ de alijs prędicantur, de ipſis autem nihil, quod nos poſſumus exponere de tranſcendẽtibus, de quibus nihil, vt ſuperius prædicatur: ſic enim reſtringenda videtur illa propoſitio, nam vt æquale nihil eſt, de quo nõ poſſit aliquid prædicari, nam ipſa tranſcendentia de ſe inuicẽ prędicãtur propriè, & nôn omnino identicè. Vnde ſi quis velit de decem generibus illud membrum exponere, neceſſe eſt, vt aliter illud reſtringat ad prædicata ſuperiora, quæ ſint genera, vel ſpecies, nã abſolutè quomodo poteſt eſſe verum, cum euidenter conſtet multa de primis generib. prædicari? Imò ipſe Ariſtotel. 2. Poſterior. c. 14. ſignificat, prædicata ſuperiora, ſeu vniuerſaliora quædam contineri intra genus, quædã ve

C rò de alijs dici etiam extra genus, quod expoſitores omnes dictum eſſe intelligũt propter ens, & ſimilia.

Vltimò ſequitur ex dictis, ens non ſolum dicere conceptum vnum & præciſum, prout abſolutè abſtractum conſideratur, ſed etiam prout comparatur ad inferiora, ut de eis prædicetur, vel exiſtens in eis. conſideretur. Probatur, quia poſt quamcunque notitiam abſtractiuam conceptus communis à particularibus, poteſt intellectus facere comparatiuam: ergo illud ipſum, quod abſtractum eſt in ente, poteſt ad inferiora comparare, non eſt enim maior repugnantia in conceptu entis, quam in alijs communibus: ſed potius eſt eadem ratio, ſcil. quia totus ille cõceptus eſt in ipſis inferioribus, ſiue ab eis re diſtinguatur, ſiue ratione tantum, hoc enim nil refert: imò XXXII.

Conceptus entis etiam vt comparatur ad inferiora, eſt pręciſus ab illis.

D quo minor fuerit inter illa diſtinctio in re, eò verius vnum attribuetur alteri: ſic enim, quamuis ſapientiã Dei præſcindamus, & ratione à Deo diſtinguamus, illam ad Deum comparantes, verè ac propriè dicimus ſapientiam eſſe in Deo. Ad hunc ergo modum ratio entis pręciſè concepta rectè ad ſubſtantiam & accidẽs comparatur, & in eis eſſe dicitur, & hoc modo fiunt hæ prædicationes, *ſubſtantia eſt ens, & accidens eſt ens*. Vnde confirmatur, quia omnis hęc comparatio, uel compoſitio fit ex ſimplicibus conceptibus: ergo, poſtquam intellectus cõcepit pręciſè ens, poteſt ſimul concipere ſubſtantiam, vel accidens ſecundum proprios conceptus, quia hi conceptus ſimplices non habent inter ſe repugnantiam, vt per ſe conſtat: ergo ſimiliter poteſt tunc intellectus ens ad

E ſubſtantiam comparare tanquam in illa exiſtens, & ſimiliter ad accidens: ergo conceptus entis, etiam vt comparatus ad conceptum ſubſtantiæ, & accidentis eſt ſecundum rationem præciſus ab illis.

Dices: Ergo conceptus entis, etiam vt incluſus in inferioribus, eſt præciſus ab illis, quod repugnat ſupra dictis: quia incluſus in inferioribus, nihil aliud eſt, quam ipſa, quia nihil in ipſis eſt, quod nõ ſit ens: Sequela verò patet, quia ens non poteſt comparari ad inferiora, vel prædicari de illis, niſi vt eſt in illis: ergo, ſi vt dicit præciſum conceptum, comparatur ad inferiora, etiam vt eſt in illis, erit præciſus. Reſpondetur eſſe æquiuocationem à modo concipiendi noſtro ad rem ipſam, & è contrario. In rigore er- XXXIII.

go negatur ſequela, quia licet conceptus entis, qui à nobis præſcinditur ſecundum rationem, ſit in inferioribus, tamen vt eſt præciſus, formaliter loquendo, non eſt in inferioribus, ideſt, non habet in illis eum ſtatum, ſeu modum eſſendi, quem habet per denominationem extrinſecam ex præciſione intellectus. Quando autem dicitur hic conceptus, etiam vt præciſus, comparari ad inferiora, eisque attribui, nō eſt ſenſus, quod ſecundum eam præciſionem, ſeu denominationem attribuatur inferioribus, ſed ſolū quod ratio illa ſic cōcepta ad inferiores comparata in omnibus illis incluſa inueniatur. Quocirca ſi non fiat illa reduplicatio de ratione entis vt præciſa, ſed ſimpliciter ſit ſermo de ratione entis præciſè concepta, verum eſt, rationem illam eſſe in inferioribus, & in eis omnino, & intimè includi, & nihilominus ratione præſcindi, quamuis in re non ſit præciſa.

XXXIV. Sed ſtatim vrget difficultas, quia iuxta hæc nihil videtur deeſſe conceptui entis ad rationem proprij vniuerſalis, nam erit vnum in multis, & de multis. Sed hęc difficultas pendet ex duabus rationibus dubitandi in principio ſectionis poſitis. Vna eſt de vniuocatione entis, quia ſi ens non eſt vniuocum, illa ratio ſufficit, vt non ſit propriè vniuerſale: quomodo autem ex dictis non ſequatur eſſe vniuocum, & quid illi ad vniuocationem deſit, infra in proprio loco eſt tractandum, agendo de diuiſionibus entis: nunc ſolum affero, omnia, quæ diximus de vnitate conceptus entis, longè clariora & certiora videri, quam quod ens ſit analogum, & ideo nō rectè propter defendendam analogiam negari vnitatem conceptus, ſed ſi alterum negandum eſſet, potius analogia, quæ incerta eſt, quam vnitas conceptus, quæ certis rationibus videtur demonſtrari, eſſet neganda. Re tamē vera neutram negari neceſſe eſt, quia ad vniuocationem non ſufficit, quod conceptus in ſe ſit aliquo modo vnus, ſed neceſſe eſt, vt æquali habitudine, & ordine reſpiciat multa, quod non habet conceptus entis, vt latius citato loco exponemus. Alia difficultas erat de modo, quo ens deſcendit, vel trahitur ad inferiora ſecundum rationem, de qua re paulò inferius propriam faciemus ſectionem, quia & obſcuram habet difficultatem, & ex alijs prius dicendis pendet.

SECTIO III.

Vtrum ratio ſeu conceptus entis in re ipſa & ante intellectum ſit aliquo mdo præciſus ab inferioribus.

I. Explicatio quæſtionis. HAec queſtio videri poteſt communis omnibus gradibus, ſeu conceptibus ſuperioribus reſpectu inferiorū, de quibus agendum eſt diſput. 5. ſect. 1. & diſp. 6. ſect. 2. Sed hic habet difficultatem ſpecialem propter tranſcendentiam entis, & ideo breuiter expedienda hic eſt: ſupponendo, præter diſtinctionem realem perfectam, quæ intercedit inter entitates mutuò ſeparabiles, poſſe in rebus ante intellectum aliam minorem inueniri, qualis eſſe ſolet inter rem, & modum rei, vt infra latius dicturi ſumus. Hic ergo, vt certum ſupponimus rationem entis, non diſtingui realiter priori modo ab inferioribus, in quibus exiſtit, (Diſput. 7.) quod per ſe notum eſt in omni communi prædicato, & à fortiori patebit ex dicendis. Inquirimus autem, an eſſe tale, vel tale ens, addat aliquem modum ex natura rei, & ante intellectū, diſtinctum ab ipſo ente, ita vt ens, vel tale ens, v. g. ſubſtantia, ex natura rei in ratione ſua formali diſtinguantur, quatenus ſubſtantia addit aliquem modum, quem non dicit ens.

Argumenta partis affirmantis.

VIdetur ex dictis ſequi ita eſſe affirmandum. Primò, quia ratio entis eadem eſt in re, quæ mente concipitur, ſed in mente concepta non includit modum ſubſtantiæ, vel accidentis: ergo neque in re ipſa, ſed rationes ſubſtantiæ, vel accidentis includunt ſuos modos: ergo ratio entis in re eſt diſtincta ab illis. Maior (cætera enim omnia nota ſunt) probatur, quia non dicimus rationem entis eodem modo eſſe in re, quo concipitur, quantum ad modum, ſcilicet, quem habet ex præciſione concipientis, ſed dicimus rationem illam conceptam eſſe eandem, quæ eſt in re, & hoc videtur per ſe notum, quia intellectus in hoc conceptu non fingit rem, vel rationem conceptam: ergo eandem concipit, quæ eſt in re. II. Primum.

Secundò, quæ in re ſunt ſeparabilia, in re ſunt aliquo modo diſtincta, quia includūt hæc duo negationes eiuſdem rationis, ſeu æquiualentes, maximè in rebus finitis: ſed ratio entis eſt in re ſeparabilis à ratione ſubſtantię, nam ſaluatur in accidente, & econtrario eſt ſeparabilis à ratione accidentis, quia ſaluatur in ſola ſubſtantia: ergo eſt aliquo modo in re diſtincta ab illis. Dices, rationem entis, quæ eſt in ſubſtantia, non eſſe ſeparabilem ab illa, neque quę in accidente, ab illo, & ideo non eſſe neceſſariam diſtinctionem ex natura rei inter illa. Sed contra, nam ad diſtinctionem ex natura rei ſufficit prædictus ſeparationis modus, ſcilicet, quod alicubi poſſit vna ratio reperiri ſine alia: quia, ſi in re ſint omnino idem, non videtur intelligibile, præſertim in rebus finitis, quod non ſe ſemper comitentur, quia, quæ in re omnino idem ſunt, vbique ſunt idem: ſed in accidenti, v. g. ratio entis, & ratio ſubſtantiæ non ſunt idem: ergo neque ſecundum ſe, & abſolutè idem ſunt. III. Secundum.

Quod in hūc modum tertiò declaratur, quia ſubſtantia à parte rei non ex eo eſt ſubſtantia, ex quo eſt ens: (& idem eſt de accidente) ergo eſt aliqua diſtinctio ex natura rei inter cōceptum obiectiuum entis, & ſubſtantiæ, etiam prout in re ſunt in ipſamet ſubſtantia. Antecedens patet, quia ſubſtantia ex eodem eſt ens, ex quo accidens, nam in ratione entis vnum ſunt: ergo ſubſtantia non eſt ſubſtantia ex eo, quod ens, alioqui quidquid ea ratione conſtitueretur in ratione entis, conſtitueretur etiam in ratione ſubſtātiæ. Prima verò conſequentia probatur, quia diſtinctio ex natura rei optimè colligitur ex effectibus formalibus, ſeu conſtitutis diſtinctis: cum ergo aliud quid conſtituatur per rationem ſubſtantiæ, quam per rationem entis vt ſic, neceſſe eſt, vt in re habeant aliquam diſtinctionem. IV. Tertium.

Quartò cenſeri ſolet difficile argumentum, quia impoſſibile videtur, vt eadem res ſecundum idem conueniat cum alia, & ab ea differat, ſed ſubſtantia à parte rei: & ante omnem intellectum conuenit, ſeu eſt ſimilis accidenti in ratione entis, differt autem, ſeu eſt diſſimilis in ratione ſubſtantiæ: ergo hæc duo diſtinguuntur ex natura rei aliquo modo in ipſamet ſubſtantia, alioqui ſecundum idem omnino eſſet ſimilis, & diſſimilis accidenti. Quod eſſe impoſſibile probatur, quia hæc duo includunt contradictionem, nam conuenientia & ſimilitudo dicit aliquam rationem vnitatis, ſimilitudo enim fundatur in vnitate, vt Ariſtoteles dixit 5. Metaphyſicæ: diſſimilitudo autem dicit potius rationem multitudinis. Et confirmatur, & explicatur contradictio: quia, ſi in ſubſtantia ratio ſubſtantiæ, & entis eſt omnino eadem: ergo quicquid eſt de eſſentia ſubſtantiæ, eſt de eſſentia entis, & è contrario: alioqui differrent eſſentialiter, nam quocunque addito, vel ablato mutatur eſſentia: ſi autem differunt eſſentialiter: ergo in re ipſa habent diſtinctionem aliquam, nam eſſentialis ratio in re ipſa conſiſtit. Si autem, quicquid eſt de eſſentia ſubſtātiæ, eſt de eſſentia entis, ſequitur & ratio- V. Quartum.

rationem ſubſtantiæ reperiri in accidente, cum quo conuenit in ratione entis, & non reperiri, quia reue ra accidens non eſt ſubſtantia, ſed diſſimile illi. Sequitur etiam, ſubſtantiam eſſe ſimilem accidenti in ratione entis, quia hoc ſupponitur, & non eſſe ſimilem, quia ratio entis in ſubſtantia non eſt eiuſdē modi cum ratione entis in accidenti. Et conſequenter etiam ſequitur rationem entis affirmari de accidente propter conuenientiam cum ſubſtantia, & negari poſſe propter diſconuenientiam, quam in eadem ratione habere dicitur. Deniq; conuenientia & diſcon uenientia dicunt relationes eſſentialiter diuerſas: ergo requirunt in re fundamenta, & rationes fundandi ſeu terminandi eſſentialiter diuerſas.

VI. Propter hæc & ſimilia argumenta opinantur aliqui ens dicere conceptum obiectiuum ex natura rei diſtinctum ac præciſum ab omnibus inferioribus, & à conceptibus quantumuis ſimplicibus ſub eo contentis, vt ſunt *ſubſtantia accidens*, & ſimilia, & hęc cēſetur communiter opinio Scoti in 1.d.3.q.1.& 3.& d.8.q.2.& in 2.d.3.q.1.& eam ſequuntur Scotiſtæ, qui à fortiori idem ſentiunt de omnibus prædicatis vniuerſalibus, de quibus latius inferius.

Vera ſententia.

VII. Nihilominus dicendum eſt, cōceptum entis obiectiuum prout in re ipſa exiſtit, nō eſſe aliquid ex natura rei diſtinctum ac præciſum ab inferioribus, in quibus exiſtit. Hæc eſt opinio communis totius Scholæ D. Tho. quā inprimis neceſſariò docent omnes, qui negant conceptum obiectiuum entis eſſe ratione præciſum, vt Soncin. Caiet. Ferrar. & ſpecialiter id declarauit Caiet. in dicto opuſc. de ente & eſſentia, c.1. quæſt.2. & idem tenet Fonſeca loco citato, quamuis de diſtinctione inter prædicata eſſentialia ſuperiora, & inferiora aliter ſentire videatur, 2. Metaph. c.2. text.11. & alibi, de quo infrà ſuo loco. (Vide Anto. Trombetā 7. Metaph. q.10. Anton. And. q.7.) Idē etiā à fortiori tenent omnes, qui negāt genus ex natura rei diſtingui ab ſpeciebus, vel ſpeciem ab indiuiduis, vt Greg. in 1.d.8.q.2.& 3. Capreol. q.4. ar. 3. ad argum. contra 2. con. Sonc. 7. Metaph. q.36. Soto in Logic. q.3. art.2. Eandem opinionē ſpecialiter tenet Capreol. in 1.d.2.q.1. ad argum. Scoti cōt. vlt. concl. Et eſt aperta ſententia D. Tho. 1. cont. Gent. c.26. rat.4. imo & Scotus 10. Metaph. text.3. hanc videtur tenere ſententiam, conſtituit enim differentiā inter ens & vnum: nam ens (inquit) prædicat eādem naturam realiter & formaliter de generibus, de quibus quidditatiuè prædicatur: vnum verò, licet prædicet eandem naturam realiter, non tamen formaliter: quia vnum dicit paſſionē, nō eſſentiā. Quamuis fortaſſe in alio ſenſu ibi Scotus locutus eſt: ſc. ens dicere eſſentiā omniū generū, non tamen totā: vnū verò omnino eſſe extra eſſentiam. Sumiturq; hæc ſententia ex Ariſt. 8. Metaph. c. vlt. text.16. vbi dicit, ipſum ens ſeipſo abſq; aliquo addito determinari ad ſubſtantiā, quantitatē, qualitatē, & ideo non poni in definitionibus, quia non dicit determinatam naturā contrahibilem per aliquā differentiā. Et ita expoſue runt Commentator, D. Th. & Alex. Alenſ. ibi. Scot. verò exponit, quod Ariſt. excludat differentias realiter diſtinctas, non verò formaliter. Sed hoc, & eſt apertè contra mentem Ariſt. & ab ipſo etiam Scoto non dicitur cōſequenter, quia etiam inferiora genera non diſtinguuntur realiter à ſuis differentijs, ſed ad ſummū formaliter, iuxta eiuſdē Scoti doctrinā: ergo hanc etiā diſtinctionē, & compoſitionē excludit Ariſt. in determinatione entis ad ſua inferiora.

VIII. 1. Ratio. Ratione probatur primò. Si ens, & ſubſtantia ex natura rei diſtinguuntur, vel ſe habent, vt totum & pars, ſeu includens & incluſum, vel vt omnino condiſtincta. Hoc poſterius nemo dicit, neque apprehendi poteſt, aliàs ſubſtantia præcisè & formaliter A ſumpta, vt condiſtincta ab ente, non includeret ens, quod eſt impoſſibile, cum de cōceptu eſſentiali ſubſtantiæ ſit eſſe ens ſimpliciter. Quod verò nec primū dici poſſit, probatur, nam, ſi ens & ſubſtātia illo modo diſtinguuntur, reſolui poteſt ſubſtantia in duos conceptus ex natura rei diſtinctos: ergo in qualibet ſingulari ſubſtātia datur illa diſtinctio ex natura rei, quæ antecedit intellectū, & debet eſſe in rebus ipſis ſingularibus, illi ergo duo conceptus, non tantum prout à nobis apprehenduntur, ſed etiam in re ipſa diſtinguentur. Hoc autem eſſe impoſſibile ex parte vtriuſque conceptus oſtendi poteſt, primò ex parte conceptus ipſius entis, nam ſi in re ipſa præſcindit, & diſtinguitur à modo cōtrahente ipſum ad eſſe ſub ſtantiæ, quæro, qualē ens eſt illud, quod manere in- B telligitur præciſo illo modo? Aut enim eſt ens cōmune, & ab omni ſingularitate abſtractum, aut determinatum ad ſingulare ens. Primū eſt euidenter falſum, tum quia aliàs in re ipſa eſſet res vniuerſalis, & vniuerſaliter, quod repugnat, q̨a illud ens eſt à parte rei exiſtens, & productum: ergo eſt intrinſecè determinatum ac ſingulare, tum etiam, quia eſt incommunicabile alteri, præter quam huic ſubſtantię, ſi in indiuiduo loquamur. Secundum ergo neceſſariò dicendū eſt, & tunc interrogo, an in ente ſic præciſo à modo ſubſtantiæ ſit aliqua diſtinctio ex natura rei inter communem rationem entis, & tale ens, vel non: nā ſi eſt diſtinctio, redit idem argumentum, oportebit enim reſoluere illum conceptū in duos, & ſic procedere in infinitum, ſi verò non eſt diſtinctio: ergo, vt C communis ratio entis determinetur ad tale ens, non oportet inter ea diſtinctionem ex natura rei fingere: ergo neq; vt determinetur ens ad ſubſtantiam: eſt enim eadem ratio, & omnia argumenta in principio facta applicari poſſunt ad illum conceptū entis, qui dicitur eſſe præciſus à ſubſtantia, prout in ea realiter exiſtit, & in illo neceſſariò ſoluenda ſunt, & ita nullū manebit fundamentum ad talem diſtinctionem fingendam. Præterquam quod vix poteſt mente concipi entitas realis & ſingularis, & tamen quod in ſua intrinſeca, & eſſentiali ratione formaliſſimè non includat rationem ſubſtantiæ, aut accidentis.

Deinde idem oſtendi poteſt ex parte alterius con ceptus, ſeu modi contractiui entis: nam inquiro, an in illo intrinſecè includatur ens, nec ne, ſi non inclu- IX.
D ditur, nihil eſt, nihil ergo addit ſubſtantia ſupra ens, neque illud poteſt efficere diſtinctionem inter ens, & ſubſtantiam: imò nec poteſt determinare ſeu contrahere ens, aut conſtituere ſubſtantiam, quomodo enim id quod eſt nihil, hæc omnia præſtabit? Si autem includitur, ergo & modus ille includit totum conceptum ſubſtantiæ, & de illo redit quæſtio, an diſtinguatur ex natura rei ab ente, vel non: nam ſi non diſtinguitur, idem dici poterit de ſubſtantia: ſi verò diſtinguitur, oportebit illum reſoluere in alios duos conceptus ex natura rei diſtinctos, & ſic in infinitum procedere. Poſſet huic argumento reſponderi, negando bimembrem partitionem in principio poſitam, ſcilicet ens diſtingui à ſubſtantia tanquam partem à parte, vel tanquam partem à toto: E ſed vt ſimplicem conceptum communem à ſimplici conceptu particulari, ita vt communis in particulari includatur, quamuis non è contrario. Sed, quamuis hæc reſponſio uerum fortaſſe ſumat, vt inferius latius exponemus, tamen ex ea manifeſtè ſequitur, non poſſe eſſe diſtinctionem ex natura rei inter conceptum entis, prout exiſtentem realiter in ſuis inferioribus & illa. Nam ſi conceptus inferior, v.g. ſubſtantiæ, eſt ſimplex, ita vt non poſſit reſolui in duos conceptus inter ſe ex natura rei diſtinctos, quomodo poteſt intelligi, quod in eo ſit diſtinctio ex natura rei inter ipſū, & aliquid in illo incluſum? igitur hoc ipſum ſatis declarat, hunc diſtinctionis modum non eſſe in rebus ipſis actualiter, ſed ſolum vt in fun-

damento, per rationis autem præciſionem conſummari.

X. 2. Ratio. Secundò, conceptus entis non ſolum à creaturis, ſed etiam à Deo præſcinditur: ſed in Deo non diſtinguitur ex natura rei conceptus entis vt ſic, à cõceptu talis entis, ſcilicet increati, vel infiniti: ergo neque in cæteris entibus. Maior conſtat ex dictis, & minor etiam eſt certa, tum ex ſumma Dei ſimplicitate, nam ſi in eo eſſet aliqua diſtinctio ex natura rei, non eſſet ſummè ſimplex, tum etiam, quia aliàs daretur in rebus aliqua ratio realis ex natura rei diſtincta ab omnib. alijs, ex ſe & natura ſua prior Deo, vt Deus eſt, ſcilicet illa ratio entis, quæ in Deo eſſet diſtincta à ratione Dei: hoc autem eſt impoſſibile, quia Deus vt Deus eſſentialiter eſt primum ens, & duratione, & perfectione, & natura. Denique, quia illa met ratio entis, quæ in Deo eſt, eſſentialiter habet diuinas proprietates, vt eſſe independentem, & increatam: vnde etiam ſecundum illam rationem entis prout eſt in re, infinitè diſtat Deus à creaturis. Quibus argumentis Soncinas lib. 4. Metaph. q. 2. contendit probare, ens non dicere conceptum obiectiuum præciſum, ſed probant de præciſione ſecundum rem, non tamen de præciſione ſecundum rationem. Prima verò conſequentia argumenti probatur, quia licet conceptus inferiores enti in creaturis non ſint æquè ſimplices conceptui mei, & ideo videri poſſit diſpar eorum ratio, tamen in præſenti eſt eadem, tum quia, ſi rationes in principio factæ oſtenderent diſtinctionẽ ex natura rei inter ens & inferiora, eandem omnino oſtenderent in Deo, nam eodẽ modo applicari poſſunt, vt in ſolutionibus patebit, tum etiam, quia reſpectu entis vt ſic, etiam inferiores conceptus creaturarum ſunt ſimplices, & in eis non poteſt intelligi aliqua realitas prior natura, quã ſit propria vniuſcuiuſque entitas ſecundum determinatam rationem eius. Quomodo enim concipi poteſt, vt in ſubſtantia ſit realiter ſeu ex natura rei prior aliqua entitas ſub ratione entis, quam ſub ratione ſubſtantiæ?

XI. 3. Ratio. Vltimò argumentor, quia ſola diſtinctio conceptuum noſtrorum, quibus aliquid concipimus per modum communis & particularis, non indicat ſufficienter diſtinctionem ex natura rei in re concepta: ergo neque illam indicat in conceptu entis reſpectu inferiorum: ergo nulla eſt talis diſtinctio. Hæc ſecũda conſequentia patet, quia nullum aliud excogitari poteſt indicium aut veſtigiũ talis diſtinctionis, quæ non ſolum ſine ſufficiente, verum etiam ſine cogente ratione aſſerenda non eſt: quia & in vniuerſum loquendo diſtinctiones non ſunt multiplicandæ ſine cauſa, & præſertim ac ſpecialiter hæc, quæ vix mente concipi poteſt. Prima verò cõſequentia patet, quia non eſt maior ratio de conceptu communi & particulari in ente, quam in reliquis, imò in ente propter tranſcendentiam ſuam eſt minor diſtinctionis ratio. Primum verò antecedens patet in primis in rebus diuinis tantum, nam conceptus perſonæ diuinæ communis eſt tribus diuinis perſonis, quæ in ea communi ratione cõueniunt, & in proprijs diſtinguũtur, & tamen in vnaquaq; earum ratio perſonæ, & ratio talis perſonæ non diſtinguũtur ex natura rei, ſed ratione tantum. Deinde patet etiã in rationib. communibus Deo, & creaturis, vt ferè iam explicatũ eſt in ratione entis prout in Deo exiſtit. Et declarari etiã poteſt in ratione ſapientiæ, v.g. in qua conueniunt aliquo modo ſapientia creata, & increata, & tamen neque in increata ſapiẽtia diſtinguuntur ex natura rei communis ratio ſapientiæ, & propria talis ſapientiæ, propter ſummam ſimplicitatem, & perfectionem eius: neque etiam in ſapiẽtia creata poſſunt illæ duæ rationes ex natura rei diſtingui, quia, quantũuis præſcindas rationem ſapientiæ, ſi illam conſideres in re exiſtente in ſapientia creata, intelliges illam intrinſecè creatam, & conſequenter in re ipſa indiſtinctã, A & minimè præciſam ex natura rei ab illo modo, quo determinatur ad eſſe ſapientiæ creatæ, alioqui oporteret intelligere in ſapiẽtia creata rationem aliquem realem ſapientiæ, quæ non ſolum ſecũdum rationẽ, ſed etiam ſecundum rem abſtraheret à ratione creatæ, & increatæ, quod & abſurdiſſimũ eſt, & mente concipi non poteſt, quia quidquid eſt entitatis in ſapientia creata, eſt factum, & pendens. Tandem idẽ oſtendi poteſt rationibus communibus ſolis rebus creatis, quod latè præſtabimus infra, de vniuerſalibus diſputantes: nunc breuiter declaratur, quia poſſunt ex ſubtilitate & modo concipiendi humani intellectus hi conceptus ſuperiores & inferiores infinitis modis variari & multiplicari: ſignũ ergo eſt id nõ ſemper fundari in diſtinctione, quæ ſit in rebus, ſed B in modo concipiendi noſtro, ſuppoſito aliquo fundamento ſimilitudinis, conuenientiæ, aut eminẽtiæ ipſarum rerum: alioqui oporteret fingere in vnaquaque re infinitos modos ex natura rei diſtinctos, quibus in ſe plenè conſtituatur, & ab alijs plenè diſtinguatur. Quod vno vel alio exemplo declaratur, nã ſenſus communis, v.g. habet vim percipiẽdi obiecta omnium ſenſuum externorum: poteſt ergo abſtrahi communis conceptus viſui, & interiori ſenſui, ſcil. ſenſus perceptiui coloris, & alius communis auditui & ſenſui communi, ſcilicet ſenſus perceptiui ſoni, & ſic de reliquis. Quis autem dicat in ſenſu cõmuni ex natura rei diſtingui vim percipiendi colorem, vel ſonum inter ſe, aut vim ſentiendi in communi diſtingui in eo ſenſu à propria vi & modo, quo attingit C ſua obiecta, & non potius eſſe ibi vnã ſimplicẽ virtutem, quæ attingit omnia illa obiecta, quã intellectus inadæquatè concipiens comparat cum alijs rebus, & ſic abſtrahit conceptus communes non re, ſed ratione diſtinctos. Idem eſt in luce ſolis, quatenus & virtutem habet illuminandi, in qua conuenit cum ſplẽdore ignis, & calefaciendi, in qua conuenit cum calore, & exſiccandi, in qua conuenit cum ſiccitate, & ab his omnibus poteſt intellectus varios conceptus abſtrahere, quos omnes in luce ex natura rei exiſtimare diſtinctos, friuolum eſt, & ſine fundamento.

Argumentorum ſolutiones.

XII. D Ad argumenta ergo in principio poſita reſpondetur, primum in genere, in illis omnibus eſſe magnã æquiuocationẽ argumẽtando à ratione obiectiua, vt præciſa ab intellectu, ad illã prout eſt in re, & attribuendo rebus ipſis, quod ſolum per denominationem extrinſecam conuenit rationib. conceptis ac præciſis, vt ſunt ſub tali conſideratione ac præciſione intellectus. Et hoc eſt maximè conſiderandũ in his omnibus argumentationibus, quæ ſolũ in modo loquendi, & concipiendi fundantur. Nos enim, ſicut concipimus, ita loquimur: vnde ſicut cõceptus noſtri, etiamſi veri, & non falſi ſint, nõ tamẽ ſemper ſunt adæquati rebus ipſis, ita etiã voces ſunt commẽſuratæ conceptibus noſtris, & ideo cauendum eſt, ne modum concipiẽdi noſtrum transferamus ad res ipſas, & propter diuerſum loquendi modũ exiſtimeE mus, eſſe diſtinctionem in rebus, vbi verè non eſt.

XIII. Ad primum reſpõdetur. Ad primum ergo reſpondetur, negando primam conſequentiam, nam ratio entis dicitur eſſe eadem in re, quæ eſt in mente, quia reuera omnia entia habent in re eam ſimilitudinem & conuenientiam, ſub quia intellectus illa concipit, cũ concipit ens, & quia hic modus concipiendi ens eſt inadæquatus reſpectu entium, prout ſunt in re, ideo dicitur ratio entis ſic concepta, non includere determinatos modos entium, in qua locutione iam non eſt ſermo de ratione entis abſolutè, & vt in ſe eſt, ſed vt eſt ſub denominatione intellectus: vnde perinde eſt, ac ſi diceretur, per illum conceptum nõ conſiderari ens ſub expreſſis rationibus inferiorum entium, ſed ſolum communi,

muni,& inadæquato conceptu,& ideo non rectè infertur, quod etiam in re ipſa ratio entis, prout eſt in ſingulis entibus non includat proprias rationes, ſeu modos eorum: poſſet etiam diſtingui maior propoſitio aſſumpta, ſcilicet, rationem entis eandem eſſe in re, quæ mente concipitur: eſt enim eadem realiter, non tamen ratione, & hoc ſatis eſt, vt in re poſſit includere proprias rationes inferiorum entium, quamuis vt concepta præcisè illas non includat: ſicut ſapientia Diuina eadem eſt in re, quę mente concipitur, quamuis vt mente concepta, non intelligatur includere iuſtitiam, quam in re ipſa eſſentialiter includit, quia, quod vt concepta non includat, ſolum eſt quod non expreſſe, & diſtinctè conſideratur, vt includens illam, conceptu illo præciſiuo, non negatiuo.

XIV. *Ad ſecundum.* Ad ſecundum rectè ibi reſponſum eſt, rationem entis in ſubſtantia non eſſe ſeparabilem à ſubſtantia, & ſimiliter in accidente, & hinc potius colligi identitatem, & indiſtinctionem ex natura rei, quia quæ ita ſe habent in re, vt nec realiter diſtinguantur, nec vnum ab alio ſeparari poſſit, neque econuerſo, non eſt cur in re ipſa diſtinguantur, niſi aliunde ſit aliquod ſufficiens principiũ diſtinctionis, quod in præſente nullum inuenitur. Vnde ad replicam reſpondetur, rationem entis, quæ in ſubſtantia reperitur, non reperiri eandem ſecundum rem in accidente, neque è conuerſo, ſed ſolum eandem ſecundum rationem, id eſt, ſecundum quandam conuenientiam, & ſimilitudinem, quam poteſt ratio per modum vnius præcisè concipere, & ad hoc ſatis eſt, quod huiuſmodi ratio, quæ hoc modo vt communis concipitur, ſecundum rationem diſtincta ſit à proprijs rationibus ſubſtantiæ, & accidentis. Quod enim eſt proprium rei infinitæ, ſolum eſt, vt eadem numero res ſit communicabilis multis rebus realiter diſtinctis, per identitatem perfectam cum omnibus, & ſingulis earum, quamuis earum quælibet incommunicabilis ſit. Quod vero eadem res, quæ in ſe eſt realiter ſimplex, id eſt, non compoſita ex gradibus ex natura rei diſtinctis, ſit realiter incommunicabilis alteri, cum qua habet aliquam ſimilitudinem, & conuenientiam, ratione cuius concipiatur in eis aliqua ratio communis vtrique, hoc non excedit perfectionem rei finitæ, imò in qualibet re quantumuis imperfecta aliquid huiuſmodi reperiri poteſt.

XV. *Ad tertium.* Ad tertium reſpondetur primo, ſubſtantiam in re ipſa ex eodem eſſe ens, ex quo eſt ſubſtantia, & ecõuerſo, nimirum per ſuam intrinſecam naturam, & entitatem, quam in re habet, & idem eſt, ſeruata proportione in accidente. Quocirca in eodem ſenſu non ex eodem ſubſtantia eſt ens, ex quo accidens, neque econuerſo, nam accidẽs eſt ens per entitatem accidentalem, & in ordine ad ſubſtantiam, ſubſtantia vero eſt ens per entitatem ſubſtantialem, & in ſe abſolutam ab ordine, ſeu habitudine ad ſubiectum, neque hoc modo (in eodem ſenſu loquendo) accidens & ſubſtantia ſunt vnum in ratione entis, prout in re ipſa conſtituuntur. Secundo dicitur, ſi non loquamur ſecundum rem, ſed ſecundum rationẽ præſcindentem, ſic ſubſtantiam non ex eodem eſſe ſubſtantiam, ex quo eſt ens, ex eodem (inquam) ſecundum rationem: ex hoc vero ſenſu ſolum poteſt concludi, rationem entis, & ſubſtantiæ diſtingui ratione in ipſa ſubſtantia, & rationem ſimiliter entis, & accidentis in accidente. Atque eodem modo ſubſtantia & accidens ſolum dici poſſunt ex eodem conſtitui in ratione entis eo modo, quo in illo conceptu vnum ſunt, ſcilicet ſecundum rationem. Vnde ſolum poteſt concludi, rationem illam communem vtrique per intellectus præciſionem diſtingui à proprijs earum.

XVI. Ad quartum. Quibuſdam videtur impoſſibile, (A) vt idem ſecundum rem abſque vlla diſtinctione ex natura rei, quam in ſe habeat, poſſit eſſe principiũ, ſeu fundamentum conuenientiæ, & diſtinctionis ab alio propter argumentum factum. Alij vero putant hoc quid repugnare in conuenientia vniuoca, non verò in analoga, quod nobis ſatis eſſet. Ego vero exiſtimo, etiam in conuenientia vniuoca id non repugnare, vt patet exemplis, tum in diuinis, tum in creatis. Nam Pater & Filius vniuoce conueniunt in ratione perſonæ: quis enim negabit ibi aliquam vnitatem, & cõuenientiam, aut affirmabit illam eſſe analogam, cum in ratione perſonæ tam perfecta ſit vna ſicut alia? & tamẽ in ſingulis perſonis nulla fingi poteſt ex natura rei diſtinctio inter diſtinctionis, & conuenientiæ fundamentum. Eadem enim (B) paternitas in ſe ſimpliciſſima in ſua entitate relatiua diſtinguitur realiter à filiatione, & cõuenit cum illa in cõmuni ratione relationis, ſeu perſonalitatis: eſtque ſimilis quaſi genericè, & diſſimilis quaſi ſpecificè, quamuis in ea hi gradus, ſeu conceptus ex natura rei non diſtinguantur. In creaturis, quantitas, & qualitas (vt eſt probabile) vniuoce conueniunt in ratione accidentis: & tamen in vnaquaque earum ratio accidentis non diſtinguitur ex natura rei à propria, vt infra latius dicetur: & idem exiſtimo eſſe de omnibus ſpeciebus reſpectu ſuorum indiuiduorum, vt ſuo loco dicetur. Ratio vero eſt, quia, ſi diſtinctio & conuenientia ſint diuerſorum ordinum, non repugnat in eodem fundari, ſic enim vna non inuoluit negationem alterius, imò quodammodo illam (C) requirit. Ita vero eſt in præſenti: nam diſtinctio eſt realis, conuenientia autem ſecundum rationem tãtum, & ideo non repugnat, vt duo ſimplicia quæ ſecundũ rem ſunt realiter primo diuerſa, ſecũdum rationem habeãt vnitatem fundatam in reali ſimilitudine, vel conuenientia, quam inter ſe habent. Ea enim quæ in re diuerſa ſunt, in eo ipſo in quo diſtinguuntur, poſſunt eſſe ſimilia: quin potius ſimilitudo intrinſece poſtulat diſtinctionem ſecũdum rem cum aliqua vnitate rationis, ſeu formali, aut fundamentali, nam idem proprie non eſt ſibi ipſi ſimile. Quod ſi hæc conuenientia, vel ſimilitudo ſit imperfecta, qualis eſt in analogia entis, & ſimilibus, facilius intelligitur quomodo poſſint res inter ſe, quantumuis primo diuerſæ, habere nihilominus aliquam (D) imperfectam conuenientiam: non enim dicuntur primo diuerſæ, quia nullo modo inter ſe ſimiles ſint: hoc enim in nullis rebus, vel rationibus realibus reperiri neceſſe eſt, ſed quia ſe ipſis primo diſtinguuntur: cum qua diſtinctione ſtat prædicta imperfecta conuenientia. Cuius rei exemplum eſt in Deo, in quo nulla diſtinctio graduum ex natura rei excogitari poteſt: vnde illa ſimpliciſſima natura per ſe ipſam eſt prorſus diſtincta à natura creata, & tamen ſimul eſt principium alicuius conuenientię analogę, & ſecundum quid cum eadem: hæc ergo duo non repugnant.

Qũo poſſit eadẽ entitas per eandem ſimpliciſſimam rationem conuenire, & differre.

Ad vltimam confirmationem, reſponſio patet ex dictis. Iam enim dictum eſt rationem ſubſtantiæ, & entis in ſubſtantia eſſe quidem eandem omnino (E) ſecundum rem, differre tamen ratione, & priori conſideratione habere in ſubſtantia eandem rationem eſſentialem, ratione tamen diuerſam & idem eſt de ratione entis, & accidentis prout in accidente reperiuntur, econtrario vero accidens & ſubſtantia inter ſe comparata, dicuntur habere in ratione entis eſſentialem rationem eandem ſecundum rationem tantum, non ſecundum rem, & ideo in omnibus illationibus in ea confirmatione factis committitur æquiuocatio, non diſtinguendo diuerſas rationes & modos conuenientiæ, & diſtinctionis. XVII.

S E-

SECTIO IV.

In quo conſiſtat ratio entis in quantum ens, & quomodo inferioribus entibus conueniat.

I. CVm dictum ſit, ens dicere vnum conceptũ obiectiuum, oportet in quo eius formalis, ſeu eſſentialis ratio conſiſtat, breuiter declarare, ſaltem per deſcriptionem aliquã, aut terminorum explicationem, nam, cum illa ratio ſit abſtractiſſima & ſimpliciſſima, proprie definiri non poteſt. Fuit ergo opinio Auicennæ, quam referunt Comment. & D. Thom. 4. Metaph. Comm. 3. & lib. 10. Metaphyſ. Comment. 8. ens ſignificare accidens quoddam commune rebus omnibus exiſtentibus, nimirum ipſum eſſe, quod rebus accidere dixit, cum eis poſſit conferri & auferri. Quæ opinio fundata eſt in ſignificatione vocis, *ens:* dirinatur enim à verbo, *ſum*, eſtque participium eius: verbum autem, *ſum*, abſolute dictum ſignificat actum eſſendi, ſeu exiſtendi: eſſe enim & exiſtere idẽ ſunt, vt ex communi vſu, & ſignificatione horum verborum conſtat: ſignificat ergo adæquate, *ens*, id quod eſt; vnde apud Ariſt. lib. 1. Phyſ. tex. 17. & ſæpe alibi loco *entis* ponitur, *id quod eſt*, id eſt, quod habet actum eſſendi, ſeu exiſtendi, vt idem ſit ens, quod exiſtens: dicit ergo ens de formali eſſe, ſeu exiſtentiam, quæ eſt extra rerum quidditatem.

Quid entis nomine intelligat Auicenna.

II. Hanc opinionem attingens Soto, tacito nomine Auicennæ, cap. 4. Antepræd. quæſt. 1. in fine, prius dicit ens ſemper eſſe participium verbi, *ſum*, ſicut exiſtens verbi, *exiſto*, & de formali ſignificare eſſe, de materiali vero quod habet eſſe, poſtea vero declarat, ens non ſolum ſignificare, quod actu eſt, ſicut exiſtens, ſed quod eſt actu, vel potentia: quia de homine nõ exiſtente, vere dicitur eſſe ens, ſicut eſſe animal vel ſubſtantiam; & nihilominns concludit, *ens*, non dici quidditatiue de rebus, præſertim creatis, quia dicit habitudinem ad eſſe, quod eſt extra eſſentiam creaturæ. Et in hoc conſtituit differentiam inter *ens*, & *res*, quod *res* quidditatiue prædicatur, quia ſignificat quidditatem veram, & ratam abſolute, & ſine ordine ad eſſe, *ens* autem non prædicatur quidditatiue, quia non ſignificat abſolute quidditatem, ſed ſub ratione eſſendi, ſeu quatenus poteſt habere eſſe, & hac ratione exiſtimat dictum ab Ariſtotele 8. Metaphyſicæ, tex. 16. ens non poni in definitionibus rerum. Quam totam doctrinam videtur ſumpſiſſe Soto ex Caietan. opuſculo de ente & eſſentia, cap. 4. proxime ante quæſt. 6. vbi præter alia dicit, Auicennam ſolum reprehendi, quia vocat ens prędicatum accidentale: proprie enim eſſe non eſt accidens, ſed ſubſtantialis actus, non vero eſſe reprehenſione dignum, eo quod neget, ens eſſe prædicatum eſſentiale, ſeu quidditatiuum: hoc enim verum eſt, cum eſſe ſit extra quidditatem, citatque D. Thom. quodlib. 2. art. 3. dicentem, ens de ſolo Deo prædicari eſſentialiter, quod etiam ſignificat 1. par. quæſt. 3. art. 4. & 5. & 1. cont. Gent. cap. 25. & 26.

III. Ad explicandam hanc rem, & tollendam æquiuocationem, vtẽdum nobis eſt vſitata diſtinctione entis, quã Caietanus, & Soto ſupra ſine cauſa reijciũt. Fonſeca vero merito eam amplectitur 4. Metaphyſ. c. 2. quæſt. 3. ſect. 2. eamque ſatis inſinuat D. Thom. dict. quodlib. licet non eiſdem verbis. Ens ergo, vt dictum eſt, interdum ſumitur, vt participium verbi, *ſum*, & vt ſic ſignificat actum eſſendi vt exercitum: eſtque idem quod exiſtens actu, interdum vero ſumitur vt nomen ſignificãs de formali eſſentiam eius rei, quæ habet, vel poteſt habere eſſe, & poteſt dici ſignificare ipſum eſſe, non vt exercitum actu, ſed in potentia, vel aptitudine, ſicut *viuens*, vt eſt participium ſignificat actualem vſum vitæ, vt vero eſt no-

Ens, & participium, & nomen.

A men, ſignificat ſolum id quod habet naturã quæ poteſt eſſe vitalis operationis principium. Quod autem hæc diſtinctio neceſſario à prædictis authoribus admittẽda ſit, patet, nam prior ſignificatio fundata eſt in proprietate & rigore verbi *ſum*, quod abſolute dictum actuale eſſe, ſeu exiſtentiam ſignificat; vnde etiam Dialectici dicunt in propoſitione de ſecundo adiacente verbum, *eſt*, nunquam abſolui à tempore. Et patet etiam ex communi vſu, nam ſi quis dicat, *Adam eſt*, ſignificat ipſum exiſtere. Habet autem hoc verbum in rigore ſuum participium in ipſo incluſum, in quod poteſt reſolui prædicta propoſitio. Rurſus conſtat ex communi vſu, *ens*, etiam ſumptũ pro ente reali (vt nunc loquimur) non ſolum tribui rebus exiſtentibus, ſed etiam naturis realibus ſecun-B dum ſe conſideratis, ſiue exiſtant, ſiue non: quomodo Metaphyſica conſiderat ens, & hoc modo ens in decem prædicamenta diuiditur. Sed *ens* in hac ſignificatione non retinet vim participij: quia participiũ conſignificat tempus, & ita ſignificat actuale exercitium eſſendi, ſeu exiſtendi, & ideo hæc vox *exiſtens*, nunquam dici poteſt de re quæ actu non exiſtat, quia ſemper retinet vim participij verbi, *exiſto*, ergo neceſſe eſt *ens* in hac poſteriori ſignificatione ſumi in vi nominis. Vnde prædicti authores re ipſa admittunt hanc partitionem, quamuis verbis contemnãt, nam perinde eſt dicere *ens* interdum ſignificare rem actu exiſtentem, interdum potentia tantum, quod dicere interdum ſumi vt participium, aliquando vero vt nomen, ſeu, vt alij loquuntur, participialiter & C nominaliter. Quia hoc ipſo quod *ens* non ſignificat actualem entitatem & exiſtentiam, iam non ſumitur in vi participij, ſed tanquam nomen verbale. Vnde Diuus Thomas in dicto Quodlib. poſtquam tractauit de ente, prout dicitur ab actuali eſse, ſubdit: *Sed verum eſt, quod hoc nomen,* ens, *ſecundum quod importat rem, cui competit huiuſmodi eſſe, ſic ſignificat eſſentiam rei, & diuiditur per decem genera.*

Quæſtionis reſolutio.

IV. HAc ergo ſuppoſita vocis ſignificatione, facilis eſt quæſtionis reſolutio in communi ſumpta. Dicendũ eſt enim primo, ſumpto ente in actu, prout eſt ſignificatum illius vocis in vi participij ſumptæ, D rationem eius conſiſtere in hoc quod ſit aliquid actu exiſtens, ſeu habens realem actum eſsendi, ſeu habens realitatem actualem, quę à potentiali diſtinguitur, quod eſt actu nihil. Hoc totum, cum ſolum conſiſtat in declaratione ſimpliciſſimi conceptus, non poteſt aliter probari, quam ex communi modo concipiendi, & ex ſignificatione vocis à nobis explicatæ. Ac denique, quia ex dictis in præcedentibus ſectionibus conſtare poteſt, ens ſub hac ratione poſse habere vnum cõceptum formalem, & obiectiuum, communem omnibus entibus actu exiſtẽtibus, cum inter ſe ſimilia ſint, & conueniant in actuali eſse & entitate, conſtat etiam poſse conceptum illum hac voce ſignificari: ergo entis ſic ſumpti, & conceptus eius ratio, non poteſt in alio conſiſtere, nec poteſt E aliter explicari.

Ens participium quid importet.

Dico ſecundo: Si ens ſumatur prout eſt ſignificatum huius vocis in vi nominis ſumptæ, eius ratio conſiſtit in hoc, quod ſit habens eſsentiam realem, id eſt, non fictam, nec chymericam, ſed veram, & aptam ad realiter exiſtendum. Probatio huius conclnſionis eadem proportionaliter eſt, quæ pręcedentis, quia hic ſimplex conceptus non poteſt alio modo intelligi, aut explicari.

Quid ſit eſſentia realis.

V. SOlum reſtabat exponendum, quid ſit eſsentia realis, vel in quo ratio eius conſiſtat: nam cum eſ-

Ens nomen quid.

ſentia

ſentia ſit ſecundum quam res dicitur, ſeu denominatur ens, vt Diuus Thomas ait, de ente & eſſentia, cap. 2. quod maxime verum eſt de ente in hac acceptione ſumpto: ideo nō poteſt ſatis explicari, in quo conſiſtat ratio entis realis, niſi intelligatur, in quo conſiſtat eſſentia realis. In quo duo peti poſſunt, quæ illis duabus vocibus indicātur: primum, in quo conſiſtat ratio eſſentiæ: ſecundum, in quo conſiſtat, quod realis ſit. Primum non poteſt à nobis exponi, niſi vel in ordine ad effectus, vel paſſiones rei, vel in ordine ad noſtrum modum concipiendi & loquēdi. Primo modo dicimus, eſſentiam rei eſſe id, quod eſt primum, & radicale, ac intimum principium omniū actionum ac proprietatū, quæ rei conueniunt, & ſub hac ratione dicitur *natura vniuſcuiuſque rei*, vt conſtat ex Ariſtotele 5. Metaphyſicæ, tex. 5. & notat D. Thomas de ente, & eſſentia, cap. 1. & Quodlib. 1. artic. 4. & ſæpe alias. Secundo autem modo dicimus eſſentiam rei eſſe, quæ per definitionem explicatur, vt dicit etiam D. Thomas dicto opuſculo de ente & eſſentia, cap. 2. & ſic etiam dici ſolet, illud eſſe eſſentiam rei, quod primo concipitur de re: primo (inquam) non ordine originis: ſic enim potius ſolemus conceptionem rei inchoare ab his, quæ ſunt extra eſſentiam rei, ſed ordine nobilitatis potius & primitatis obiecti: nam id eſt de eſſentia rei, quod concipimus primo illi conuenire, & primo conſtitui intrinſece in eſſe rei, vel talis rei, & hoc modo etiam vocatur eſſentia *quidditas* in ordine ad locutiones noſtras, quia eſt id, per quod reſpondemus ad quæſtionem, quid ſit res. Ac denique appellatur *eſſentia*, quia eſt id, quod per actum eſſendi primo eſſe intelligitur in vnaquaque re. Ratio ergo eſſentiæ his modis poteſt à nobis declarari.

VI. Quid autem ſit eſſentiam eſſe realem, poſſumus aut per negationem, aut per affirmationem exponere. Priori modo dicimus eſſentiam realem eſſe, quæ in ſe ſe nullam inuoluit repugnantiam, neque eſt mere conficta per intellectum. Poſteriori autem modo explicari poteſt, vel à poſteriori, per hoc, quod ſit principium vel radix realium operationum, vel effectuum, ſiue ſit in genere cauſę efficientis, ſiue formalis, ſiue materialis: ſic enim nulla eſt eſſentia realis, quæ non poſſit habere aliquem effectum, vel proprietatem realem. A priori vero poteſt explicari per cauſam extrinſecam (quamuis hoc non ſimpliciter de eſſentia, ſed de eſſentia creata verum habeat) & ſic dicimus eſſentiam eſſe realem, quę à Deo realiter produci poteſt, & cōſtitui in eſſe entis actualis. Per intrinſecam autem cauſam non poteſt proprie hæc ratio eſſentiæ explicari, quia ipſa eſt prima cauſa, vel ratio intrinſeca entis, & ſimpliciſſima, vt hoc communiſſimo conceptu eſſentiæ concipitur: vnde ſolum dicere poſſumus, eſſentiam realem eam eſſe, quæ ex ſe apta eſt eſſe, ſeu realiter exiſtere. His ergo modis poteſt à nobis communis ratio entis declarari, magis autem exacta huius rei intelligentia pendet ex pluribus quæſtionibus. Prima eſt, qualis ſit entitas eſſentiæ realis, quando actu non exiſtit. Secunda, quid ſit exiſtentia actualis, & ad quid neceſſaria ſit in rebus. Tertia, quomodo exiſtentia diſtinguatur ab eſſentia. Sed quia hæ quæſtiones propriæ fere ſunt entis creati, & prolixam requirunt diſputationem, ideo eas vſque ad diſputationem 7. differimus, contenti pro nunc prædicta entis & eſſentiæ deſcriptione.

Ens in actu & in potentia in quo conueniant.

VII. VNa vero dubitatio circa duas concluſiones poſitas hic prætermitti non poteſt, quamuis attingat diuiſionem entis in ens in actu, & ens in potentia: ſcilicet an illa duplex ſignificatio entis nominaliter, & participialiter ſumpti, ſit mere æquiuoca, vel A ita analoga, vt nullus conceptus communis vtrique membro, ei reſpondeat: an vero habeat aliquem conceptum communem, nam ſi hoc poſterius dicatur, nondum eſt à nobis communiſſima ratio entis ſatis explicata: declarauimus enim ſingulorū membrorum rationes, non autem rationem entis vt communis & abſtrahentis ab vtroque membro. Deinde difficilimus erit ad explicandum talis conceptus & ratio eius, imo & nomen, quia nec ſignificabitur per *ens* nominaliter ſumptum, nec participialiter: non poteſt autem fingi alius modus ſignificandi abſtrahens ab his duobus. Si vero dicatur primum, ſequitur non poſſe dari conceptum entis cōmunem Deo & creaturis, vt poſſibilibus, ſed tantum vt actu exiſtentibus, quod videtur plane falſum, & contra com- B munem modum concipiendi, & contra omnia ſupradicta de communiſſimo conceptu entis. Sequitur deinde hominem æquiuoce dici de vero homine poſſibili, vel actu exiſtente. Patet ſequela, quia eadem eſt ratio de homine reſpectu illorum duorum membrorum, quæ eſt de ente reſpectu entis in actu & in potentia, ſeu de ente nominaliter & participialiter ſumpto: nam vt participium ſignificat ens in actu, ita nomen ens in potentia. Conſequens autem videtur plane falſum: nam *homo* ex vi eiuſdem impoſitionis ſignificat hominem, ſiue actu exiſtentem, ſiue poſſibilem: imo & ſimplex conceptus hominis, qui illi voci reſpondet, æque repræſentat hominem exiſtentem, vel poſſibilem, non eſt ergo ibi ſignificatio æquiuoca, idem ergo eſt proportionaliter de C ente ſub illa duplici ratione, ſeu ſignificatione ſumpto, & de conceptu qui illi reſpondet.

Reſpondetur, *ens* ſecundum illam duplicem acceptionem non ſignificare duplicem rationem entis diuidentem aliquam communem rationem, ſeu conceptum communem, ſed ſignificare conceptum entis, magis vel minus præciſum: *ens* enim in vi nominis ſumptum ſignificat id, quod habet eſſentiam realem, pręſcindendo ab actuali exiſtentia, non quidem excludendo illam, ſeu negando, ſed præciſiue tantū abſtrahendo: *ens* vero vt participium eſt, ſignificat ipſum ens reale, ſeu habens eſſentiam realem cum exiſtentia actuali, & ita ſignificat illud magis contractum. Vnde, ſicut animal dictum de ipſo genere præciſe ſumpto, & de bruto quatenus tale animal D eſt, non diuidit aliquem conceptum communem ad animal vt ſic, & tale animal; ſed dicit eandem rationem animalis, vt præciſam vel vt contractam, ita dicendum eſt de ente ſub illa duplici acceptione. Magiſque accommodatum exemplū eſt in diſpoſitione vt ſignificat quandam ſpeciem qualitatis ab habitu diſtinctam, & genus vtrique commune: non enim habet aliquam ſignificationem communem, qua im mediate ſignificet alium cōceptum communem generi, & ſpeciei (id enim impoſſibile eſt, quia generi & ſpeciei nil eſt commune pręter ipſum conceptum generis) ſignificat ergo, vel immediate genus ipſum, vel immediate ſpeciem quandam duplici ſignificatione. Ita ergo *ens* non ſignificat conceptum aliquē communē enti nominaliter, & participialiter ſum- E pto, ſed immediate habet duplicem ſignificationem, quam ſignificat, vel ens pręſcindendo ab actuali exiſtentia, vel ens actu exiſtens. Quod circa illa duplex ſignificatio, vel æquiuoca eſt, vel maxime ad æquiuocationem accedit ſecundum quandam translationē fundatam in aliqua proportionalitate. Primo, enim *ens* ſignificaſse videtur rem habentem eſse reale & actuale, tanquam participium verbi eſsendi: inde vero tranſlata eſt illa vox ad præciſe ſignificandum id quod habet eſsentiam realem. Cuius ſimile etiam eſt in voce illa, *diſpoſitio*, nam vt ſignificat genus & ſpeciem, ſine dubio habet æquiuocam ſignificationem, vel ad ſummum analogam ſecundum quandam proportionalitatem.

VIII. Reſolutio.

Exemplum accommodatum ad reſolutionis intelligentiā.

Igitur

IX. Igitur ad exemplum de voce, *homo*, quod in contrarium afferebatur, reſpondetur non eſſe ſimile, nam *homo*, non habet duplicem ſignificationem, vnam qua ſignificet hominem præciſe, vel in potentia, aliam qua ſignificet hominem exiſtentem, vt ſic, ſed vnicam tantum, qua ſignificat hominē præciſe: ſiue exiſtat, ſiue non, quæ ſignificatio eſt proportionalis, vel ſimilis illi, quam habet ens ſolum in vi nominis ſumptum. Alia vero, quam habet in vi participij, non reperitur in hac voce, *homo*, neque eſt vllus terminus incomplexus & ſimplex, qui ſignificet totum hoc, quod hac voce complexa ſignificatur, *homo exiſtens*. Quod ſi fingamus vocem hominis transferri ad totum hoc ſignificandum, iam habebit duplicem ſignificationem æquiuocam, quam dicimus eſſe in nomine entis.

X. Ex quo vlterius intelligitur ens ſumptum in vi nominis non ſignificare ens in potentia, quatenus priuatiue, vel negatiue opponitur enti in actu, ſed ſignificare ſolum ens vt præciſe dicit eſſentiam realem, quod valde diuerſum eſt, ſicut enim abſtractio præciſiua diuerſa eſt à negatiua: ita ens nominaliter ſumptum, licet præciſe dicat ens habens eſſentiam realē, non vero addit negationem, ſcilicet carendi exiſtentia actuali, quam negationem ſeu priuationem addit ens in potentia. Quod inde etiam manifeſte patet, nam *ens* in vi nominis ſumptum commune eſt Deo, & creaturis, & de Deo affirmari vere poteſt, ens autem in potētia nullo modo poteſt prædicari de Deo: imo nec de creaturis exiſtentibus vt ſic, proprie dicitur, quia iam non ſunt in potentia, ſed in actu: cum tamen de illis dici poſſit *ens*, tam vt participium, quam vt nomen, quia licet habeant actualem exiſtentiam, vere etiam de illis dicitur, quod habent eſſentiam realem, præſcindendo, & non negando actualem exiſtentiam.

XI. Vnde tandem intelligitur, *ens*, præciſe ſumptum, vt in vi nominis ſignificatur, proprie diuidi poſſe in ens in actu, & ens in potentia, & ens in actu idem eſſe, quod ens ſignificatum per hanc vocem in vi participij ſumptam, atque ita illa duo ſignificare rationem entis, vel prēciſam, vel determinatam ad actualem exiſtētiam, ſiue hæc determinatio eſſentialis ſit, vt eſt in Deo, ſiue ſit extra eſſentiam, vt cēſetur eſſe in creaturis, de qua re inferius diſputandum eſt: ens autem in potentia dicit etiam reale ens, quantum ad realem eſſentiam, contractum & determinatum nō per aliquid poſitiuum, ſed per priuationem actualis exiſtentiæ. Ens autem ſic contractum, ſeu prout in tali ſtatu conceptum, non ſignificatur per hanc vocem *ens*, nec per aliquam aliam incomplexam, quæ mihi nota ſit, ſed ſolum per hos terminos cōplexos, *ens poſſibile, ens in potentia*, & ſimiles: quæ omnia ſunt diligenter aduertenda: nam ex his vocum ſignificationibus multum pendet vera rerum conceptio, & ex his magna etiam ex parte obiter expoſita eſt diuiſio entis in ens in actu, & ens in potentia, quam iterum poſtea ex profeſſo tractabimus.

Ens an ſit prædicatum eſſentiale.

XII. Atque hinc obiter colligitur rationem entis cōmuniſſimam, quæ ſignificatur per eam vocem in vi nominis ſumptam, eſſe eſſentialem, & prædicari quidditatiue de ſuis inferioribus, quamuis *ens*, vt actualem dicit exiſtentiam, & ſignificatur per participium eſſendi, abſolute non ſit prædicatum eſſentiale, niſi in ſolo Deo. Hæc poſterior pars, quatenus ad Deum ſpectat, Theologia eſt, & ex principijs naturalibus tractari ſolet inf. lib. 12. & eam late diſſerui in tomo 1. 3. par. in diſput. 11. ſect. 1. & aliquid attingemus infra, diſputando de Deo. Quantum vero ſpectat ad creaturas, pendet ex dicendis infra de diſtinctione exiſtentiæ ab eſſentia in creatura, nunc A ſupponamus, ſiue diſtinguantur, ſiue non, abſolute eſſe dicendum, exiſtere nō eſſe de eſſentia creaturæ, quia poteſt illi dari, & ab illa auferri, & ita non habet neceſſariam connexionem cum eſſentia creaturę, prēciſe concepta, ſub qua ratione eſt inuariabilis, & neceſſario dicitur de vnaquaque re cuius eſt eſſētia, hac ergo ratione *ens* participialiter ſumptum, dicitur non prædicari quidditatiue, ſeu eſſentialiter de creaturis, & quoad hoc vera eſt opinio Auicennę ſupra recitata, eamque admittit D. Thom. dicto quodlib. 2. & alijs locis ſupra citatis, ſolumque poteſt Auicenna reprehendi, vel eo quod exiſtentiam putauerit eſſe verum accidens, de quo infra ſuo loco, vel eo quod aliam acceptionem, & explicationē entis omiſerit, & ideo ſimpliciter negādum putauerit, ens ſub B aliqua ratione ſub qua in decem prēdicamenta diuiditur, eſſe poſſe eſſentiale omnibus illis.

XIII. Probatur ergo altera cōcluſionis pars (quam immerito Soto negare videtur) quia habere eſſentiam realem conuenit omni enti reali, eſtque illi maxime eſſentiale: ergo ens ſub prædicta ratione eſt prædicatum eſſentiale. Præterea eſſe ens hoc modo conuenit creaturæ, etiamſi non exiſtat, quomodo hæc propoſitio; *homo eſt ens*, dicitur eſſe æternæ veritatis: ſed non conuenit illi per ſe ſecundo, vt proprietas aliqua, quia non ſupponit aliquid prius à quo dimanet tanquam paſſio: nam potius ille eſt primus conceptus cuiuſvis entis realis: ergo cōuenit vt prædicatum eſſentiale, & de quidditate rei. Et hoc modo dixit D. Thom. dicto quodlib. ens ſignificare eſ- C ſentiam rei, & diuidi per decem genera. Ariſtoteles autem dixit, ens non poni in definitionibus, nō quia ſit extra quidditatem, ſed quia non dicit determinatam naturam, ſed intime trāſcendit omnia, ſicut alij dicunt de ente vt ſignificatur hac voce *res*, de quo Soto ſupra concedit quidditatiue prædicari: quia ſignificat abſolute quidditatem realem: idem enim eſt ſignificare quidditatem realem, quod ſignificare eſſentiam realem, quam ſignificat ens, vt præſcindit ab actuali exiſtētia: quia eſſentia, & quidditas idem omnino eſt, ſolumque etymologia nominum eſt diuerſa. Quod vero eſſentia aut quidditas realis ſit, intelligi non poteſt ſine ordine ad eſſe, & realem entitatem actualem: non enim aliter concipimus eſſentiam aliquam, quæ actu non exiſtit, eſſe realem, niſi, D quia talis eſt, vt ei non repugnet eſſe entitatem actualem, quod habet per actualem exiſtentiam: quamuis ergo actu eſſe non ſit de eſſentia creaturæ, tamen ordo ad eſſe, vel aptitudo eſſendi eſt de intrinſeco, & eſſentiali conceptu eius: atque hoc modo ens prædicatum eſt eſſentiale.

Vnde obiter colligo, *ens* in vi nominis ſumptum, XIIII. & *rem*, idem omnino eſſe, ſeu ſignificare, ſolumque Auicenna. differre in etymologia nominum, nam *res* dicitur à D.Thom. quidditate, quatenus eſt aliquid firmum, & ratum, id eſt, non fictum, qua ratione dicitur quidditas realis, *ens* vero in prædicta ſignificatione dicit id, quod habet eſſentiam realem: eandem ergo omnino rem ſeu rationem realem important. Vnde Auicenna tract. 1. ſuæ Metaph. cap. 6. quia non diſtinxit illam E duplicem ſignificationem entis, eam diuiſit inter ens & rem: nam ens de formali ſignificare actualē exiſtentiam, rem vero ſolum quidditatem, ſeu eſſentiā realem, vt notauit D. Thom. in 2. diſtinct. 37. quæſt. 1. artic. 1. Ergo attribuendo enti illam duplicem ſignificationem ſupra explicatam, altera coincidit cū ſignificatione nominis, *res*, ſcilicet illa, quæ conuenit enti in vi nominis ſumpti. Et ita D. Tho. in dict. quodlib. 2. dicit, nomen *ens* ſecundum quod importat rem cui competit eſſe, ſignificare eſſentiam rei, & diuidi per decem genera.

Et per hæc ſatisfactum eſt omnibus, quæ circa primam opinionem adducta ſunt.

SECTIO V.

Vtrum ratio entis tranſcendat omnes rationes & differentias inferiorum entium, ita ut in eis intime & eſſentialiter includatur.

I. Entia completa, imo & incompleta in plures cōceptus reſolubilia, ratione entis participant.

HAec quæſtio difficultatem non habet in entibus completis, vel quæ per modum completorum entium ab intellectu concipiuntur, vt ſunt omnia indiuidua, ſpecies & genera, quæ directe in aliquo prædicamento conſtituuntur vſque ad ſumma genera: nam in hæc diuiditur ens, & de illis eſſentialiter prędicatur & cōſequenter de omnibus alijs inferioribus, quæ ſub his continentur. Deinde non ſolum de completis entibus, & conceptibus, ſed de quibuſcunque partialibus, vel incompletis entibus, quæ reſolubilia ſunt in plures conceptus reales, eſt etiam indubitatum, in eis intime & eſſentialiter includi ens, quia, ſi ſunt reſolubilia in plures conceptus reales: ergo, vt minimũ, debent reſolui in conceptum entis, qui eſt vniuerſaliſſimus omnium. Item à fortiori hoc conſtabit ex dicendis.

II. His ſuppoſitis eſt opinio Scoti in 1.d.3.q.3.& d.8.quæſt.2.& in 2.d.3.quæſt.6.ens non includi in differentijs vltimis, neque in modis intrinſecis, quibus ad prima decem genera determinatur, neque in ſuis proprijs paſſionibus, quę cum ipſo conuertuntur, vt ſunt vnum, verum, verbum, de quibus alibi ipſe ſentit, eſſe poſitiuas, & reales proprietates, vt patet in 2.d.3.q.1.ad arg. Quid autē Scotus intelligat per differentias vltimas, obſcure ſatis ab eo explicatur: non enim vocat vltimam differentiam illam, quæ conſtituit vltimam ſpeciem, nam ibi expreſſe dicit rationale, vel rationalitatem non eſſe differentiam vltimam, ſi anima rationalis eſt in re ipſa diuerſa à ſenſitiua. Igitur differentiam vltimam appellat, quæ ſumitur ab vltima realitate formæ, differentiam autē non vltimam, quæ ſumitur à tota forma, vt, ſi eſt (inquit) in homine vna anima, quæ realiter eſt vegetatiua, ſenſitiua & rationalis, in illa diſtinguuntur diuerſi gradus ſeu realitates formales & differentia, quæ ab vltima realitate ſumitur, dicitur vltima, non ſolum quia conſtituit vltimam ſpeciem, ſed quia ſe ipſa differt ab alijs, & non eſt reſolubilis in plures conceptus: ſi autem fingamus animam rationalem vt ſic eſſe integram, & per ſe diſtinctam formam à ſenſitiua, & omnibus ſuperioribus, tunc, ſicut talis forma eſt intrinſece & quidditatiue ens, ita differentia ab illa ſumpta, eſt etiam intrinſece, & quidditatiue ens, & ideo eius conceptus non eſt ſimpliciter ſimplex, ſed reſolui poteſt in conceptum entis, & aliquem alium modum, quo determinetur conceptus entis ad eſſe talis differentiæ, & ideo talis differentia nō eſt vltima, quandoquidem per aliquid à ſe diſtinctum ab alijs differt.

III. Fundamentum Scoti.

Et hinc ſumitur primum ac præcipuum fundamētum Scoti, nam vna differentia non eſt alia, vt per ſe notum eſt: ergo vel conuenit cum alijs in conceptu quidditatiuo entis, vel non, ſi non conuenit: ergo non includit talem conceptum in ſua quidditate & eſſentia, quod intendimus: ſi autem conuenit cum alijs in illo conceptu, neceſſe eſt quod per aliquid aliud differat: ergo vna differentia differet ab alijs per aliam differentiam: ergo illa differentia non erat vltima, quandoquidem in aliam vlteriorem reſoluitur, & tunc vlterius eodem modo inquirendũ erit de illa alia differentia, an includat conceptum quidditatiuum entis, in quo cum alijs conueniat, atque ita, vel procedemus in infinitum, vel ſiſtendum erit in aliqua differentia vltima, quæ ita per ſe differat ab omnibus alijs rebus, vel conceptibus, vt neque in conſpectu entis cum illis conueniat, & conſequen-
A ter, intrinſece & quidditatiue rationem entis non includat: nam, ſi includeret, conueniret in ea cum alijs, ſi autem conueniret, indigeret alia differentia qua differet, iuxta doctrinam Ariſtot. 5. Metaphyſ. capit. 9. & lib. 10. cap. 5. quod ea, quæ inter ſe conueniunt, differentis differunt. (Ariſtoteles.) Atque hæc ratio eodem modo applicari poteſt ad modos intrinſecos, quibus ens contrahitur ad prima decem genera: nam, cum vnumquodque illorum generum concipiatur per modum entis completi, certum eſt, quidditatiue includere rationem entis, in qua omnia illa genera cōueniunt: ergo oportet, vt aliquibus modis ſeu differentijs differant: de illis ergo modis vlterius quęritur an includant ens: nam, ſi non includunt, hoc intendimus, ſi vero includunt, quærendum eſt per
B quid differant ab alijs, & quomodo ad illos modos contrahatur ens, & ita, vel procedetur in infinitum, vel ſiſtendum erit in aliqua differentia ſeu modo, qui non includat ens: ergo, cum non ſit maior ratio de vno, quam de alio, ſiſtendum erit in primo illo modo, quo contrahitur ens ad ſubſtantiam, quantitatem, &c.

IIII. 2. Ratio Scoti.

Atque hoc maxime confirmat ſecunda ratio Scoti ſumpta ex proportione inter Metaphyſicam & Phyſicam compoſitionem: vtraque enim fit ex potentia & actu, ſeu (vt Scotus loquitur) ex determinabili, & determinante: ſed in compoſitione Phyſica reſolutio vltima fit ad vltimam potentiam determinabilem, quæ in ſua entitate nihil includat formę ſeu actus determinantis, & ad vltimam formam ſeu a-
C ctum determinantem, quæ nihil includat potētię determinabilis: ergo ſimiliter in compoſitione Metaphyſica omnium entium reſolutio facienda eſt in vltimos conceptus determinabilem & determinantē, quorum vnus alium non includat, nec è cōuerſo, ſed omnis hæc reſolutio ex parte conceptuum determinabilium fit ultimate in conceptum entis, in quo vt ſic actu non includitur aliquis modus, ſeu differentia determinans: ergo etiam ex parte conceptus determinantis debet correſpōdere aliquis modus, vel differentia, quæ nullo modo includat conceptum entis determinabilem. Denique de paſſionibus entis plures rationes multiplicat Scotus, quas nunc omitto, quia de ijs paſſionibus dicendum eſt ex profeſſo diſputatione ſequente.

D

Opinio Scoti confutatur.

V. Differentiæ vltimæ, & nō vltimę explicatio Scotica impugnatur.

HAnc opinionem Scoti merito impugnant Thomiſtæ, quamuis nonnulli eorum interdum illi faueant, vt infra notabo. Et primo quidem illa diſtinctio differentiæ vltimæ & non vltimę, vt ab Scoto proponitur & explicatur, & ſupponit falſum fundamentum, & inſufficiens eſt. Primum patet, quia reuera nulla eſt differentia, quæ ex tota forma Phyſica ſumatur. Primo quidem, quia iuxta veriorē ſententiam in compoſito ſubſtantiali non eſt niſi vna forma, & tamen omne compoſitum ſubſtantiale habet aliquam conuenientiam cum alijs compoſitis, & cum omnibus ſubſtantijs creatis, & cōſequenter ab
E illius forma, vt habet conuenientiam cum alijs ſumitur aliqua differentia non vltima: ergo nulla differentia ſumitur à tota forma, ſed vltima ſumitur ab vltimo gradu, ſeu realitate eius, vt ipſe Scotus loquitur. Quæ ratio procedit de ſubſtantijs compoſitis, ſed euidentior eſt in ſimplicibus, ſeu immaterialibus creatis, quæ genere, & differentia conſtant, quia in eis non eſt niſi vna ſimplex natura, Phyſice loquendo, à qua ſumuntur differentiæ non vltimæ, & vltimæ ſecundum diuerſos gradus ſeu conceptus eius. Et eodem modo procedit ratio in formis accidentalibus, nam ab vna & eadem forma ſecundum rem, v.g. albedine, ſumitur differentia non vltima coloris, & vltima albedinis. Deinde, etiam ſi daremus

mus in compoſito ſubſtantiali eſſe plures formas, nulla eſſet differentia ſumpta à tota aliqua forma. Finge enim animam rationabilem in homine eſſe diſtinctam à ſenſitiua, &c. adhuc rationale non eſſet differentia ſumpta à tota forma. Probatur quia ſecundum illam formam homo haberet conuenientiā cum angelis in intellectualitate: ergo ab illa forma ſumeretur alia differentia prior: ergo differentia rationalitatis, prout eſt propria hominis, adhuc in eo caſu nō ſumeretur ex tota forma, ſed ex vltimo gradu eius: imo inter eam formam & alias neceſſario eſſet conuenientia, vel in communi ratione formæ ſubſtantialis, vel in ratione animæ, & principij vitæ reſpectu aliarum animarum realiter diſtinctarū: ergo ſecundum has omnes rationes poſſent ab illa ſumi differentiæ non vltimæ: ergo nulla eſſet differentia, quæ ſumeretur à tota forma: propter ſimiles enim rationes in formis accidentalibus nulla eſſe poteſt à qua tota aliqua differentia vnica ſumatur, vt Scotus fatetur.

VI. Vnde vlterius oſtendi poteſt inſufficientem eſſe Scoti diuiſionem. Omiſſa enim differentia, quæ ſumi dicitur à tota forma, quæ reuera nulla eſt, vt oſtendi: Scotus ipſe fatetur, dari differentiam vltimā, quæ ſumitur ab vltima realitate formæ: ergo neceſſe eſt, vt admittat aliud differentiarum genus, quæ neque à tota forma, neque ab vltima realitate eius, ſed à forma ſecundum aliquam communem, ſeu ſuperiorem realitatem ſumatur, vt erit differentia ſenſitiui in homine, ſi in eo anima ſenſitiua non eſt realiter à rationali diſtincta, vel ſicut differentia coloris in albedine. Talis ergo differentia, neque eſt vltima, vt per ſe conſtat, neque eſt non vltima iuxta Scoti declarationem, quia non ſumitur à tota forma, ſed ſolum à quodam gradu realitatis eius: ergo inſufficienter ab Scoto numerantur huiuſmodi differentiæ. Et quærendum reſtat, an iuxta illius opinionem hæ differentiæ, quæ nec ſumuntur à tota forma, nec ſunt vltimæ, includant intrinſece & quidditatiue ens, necne. Nam ſi illę non includunt ens, ſequitur, nullas omnino eſſe differentias reales, quæ ens includant, quod & ipſe negat, & per ſe eſt ſatis abſurdum: quia, ſi nulla differentia eſt ens, nullæ ſunt in rebus differentiæ reales, & conſequenter nec per eas conſtituuntur eſſentiæ reales, neque eſſentialiter diſtinguuntur. Si autem illæ differentiæ includunt ens: ergo idem dicendum eſt de vltimis differentijs, etiamſi non ſumantur à tota forma, ſed vt vltimo gradu eius. Probatur hæc conſequentia, primo, quia hæ differentiæ ſubalternæ, verbi gratia, ſenſibile, non ſumuntur à tota forma, ſed à quodam gradu reali eius, & hoc ſatis eſt, vt includant ens: ergo multo magis id ſufficiet, vt vltimæ differentiæ includant ens. Patet conſequentia, quia talis differentia ſumitur à perfectiori gradu illius formæ, vt verbi gratia, ſenſibile, & rationale, ſuppoſita vera ſententia de vnitate animæ in homine, ſunt differentiæ, quarum neutra ſumitur à tota forma, & ſenſibile ſumitur ab illa ſecundum gradum ſuperiorem minuſque perfectum, tamen, quia forma etiam ſecundum illum præciſum gradum conſiderata, realis eſt, verumque ens, ideo differentia illa ens intrinſece & eſſentialiter includit: rationale autem ſumitur ab eadem forma ſecundum inferiorem gradum realem, magiſque perfectum, & forma à qua ſumitur, etiam ſecundum illam conſiderationem eſt realis verumque ens: ergo multo maiori ratione talis differentia includet intime & eſſentialiter ens. Præterea nulla eſt maior ratio de vna, quam de alia, nam tam ſimplex eſt conceptus differentiæ ſenſibilis, ſicut conceptus differentiæ rationalis, neuter enim alterum includit formaliter, neque à contrario. Quod ſic declaro, nam vt ipſe Scotus indicat, hæc differentia *rationale* proprie non differt ab alijs per aliam

Differentię etiam infimæ.

A differentiam, ſed per ſe ipſam, quia, dū ipſa eſt quo aliud differt, ſimul etiam eſt ſe ipſa differens, ne in infinitum procedamus, ipſamque differentiam ſpeciem faciamus, vtpote ex genere & alia differentia conſtantem: ſed totum hoc eodem modo procedit in differentia ſuperiori, ſcilicet *ſenſibile*, quia etiam illa non conſtat alia differentia, neque eſt ſpecies, ſed ſe ipſa differt ab alia ſibi oppoſita, quatenus diuidit, & contrahit ſuperius genus, & conſtituit ſuam propriam ſubalternam ſpeciem: eſt ergo eadem ratio vtriuſque differentiæ, & idem eſt de omnibus ſuperioribus. Quod ſi dicas huiuſmodi differentias ſubalternas eſſe determinabiles per differētias vltimas, hoc in primis nil refert, vt illæ potius, quam hæ ens includant, imo iuxta diſcurſum Scoti ſupra factum B potius ſequitur has differentias prout determinabiles ſunt per inferiores, non includere illas, & quatenus determinant ſuperiores, etiam non poſſe ipſas ſuperiores includere, & conſequenter eſſe tam ſimplices, quam tum eſſe poſſunt differentiæ vltimæ. Et præterea etiam differentiæ vltimæ, maxime ſecundum opinionem Scoti, ſunt determinabiles per differentias indiuiduales: ergo etiam in hoc eſt eadem ratio de illis.

VII. Item differentię indiuiduales.

Vnde videtur tandem ſequi, cōſequenter loquendo iuxta opinionem Scoti, ſolas differentias indiuiduales debere dici vltimas, nam illæ ſolæ ſumuntur ex vltima realitate formæ, & per alias nullo modo differunt, neque vt per differentias conſtituentes (quod commune eſt omnibus differentijs; vt dictū C eſt) neque vt per differentias contrahentes ad inferiora, quia illas non habent, quod eſt proprium harum differentiarum indiuidualium. Sed neque Scotus in hoc ſenſu eſt locutus de differentijs vltimis, vt patet ex locis citatis, & ex his, quæ adduximus, neque de illis dici poteſt, quod ens non includant, propter alias rationes ſupra tactas, ſcilicet, quia etiam hę ſumuntur à materia vel forma ſecundum veram realitatem earum. Item, quia conceptus differentiæ indiuidualis in ſe non eſt ſimplicior, quam conceptus differētiæ ſpecificæ, vel genericę; etiamſi non ſit ita communis, vel cōtrahibilis: hoc enim nil referre ad ſimplicitatem conceptus: nam potius ſuperiora, & vniuerſaliora ſolent eſſe ſimpliciora. Et pręterea rationes, quas de modis intrinſecis faciemus de his e- D tiam differentijs indiuidualibus probabunt, nam, vt oſtendam, eadem eſt ſeu proportionalis earum ratio.

VIII. Modi intrinſeci entis rationem imbibunt.

Iam igitur de modis intrinſecis falſa etiam oſtenditur opinio Scoti. Primo, quia, vel illi modi ſunt poſitiui & reales, vel non. Hoc ſecundum neque ab Scoto dicitur, neque eſt verum, vt contra aliquos oſtendam ſectione ſequenti: quomodo enim poſſent conſtituere varias rerum eſſentias, & eſſentiale diſcrimen inter illas ſi non eſſent reales modi, & poſitiui? Si autem huiuſmodi ſunt, quomodo mēte concipi poteſt, eos non includere intrinſece & eſſentialiter ens? Nam vt præcedente ſect. oſtendimus, ens, intrinſece eſt, quod habet veram & realem eſſentiā, aut ergo hi modi habent aliquam realem eſſentiam, E & ita intrinſece & eſſentialiter ſunt ens: vel nullam habent, & ſic nec poſſunt eſſentiam realem conſtituere, neque aliquid reale addere ad contrahendum ſuperiorem conceptum, & conſtituendam determinatam eſſentiam, & diſtinguendam illam ab alijs. Et confirmatur, nam ſi hi modi non ſunt ens: ergo nihil ſunt: ergo nihil conferre poſſunt ad eſſentias reales conſtituendas. Reſpondent aliqui, hos modos non eſſe ens vt quod, tamen eſſe ens vt quo, ſeu aliquid entis, & inde neque eſſe ſimpliciter, & vniuoce ens, vt Scotus loquitur, neque omnino nihil. Sed hæc reſponſio ſolum videtur in verbis conſiſtere, quoniam eſſe ens vt quo nihil aliud eſt, quam eſſe formam ſeu actum realem in Metaphy-

ſica conſtitutione, ſeu cópoſitione: nulla autem poteſt eſſe forma, vel actus realis alicuius niſi in ſe ſit aliquid reale, quod eſt eſſe in ſe ens reale: ergo repugnat dicere aliquid eſſe reale quo, & nõ ens vt quod, nam illud quo in huiuſmodi quod neceſſario fundari debet. Quod in omni compoſitione Phyſica inductione oſtendi poteſt: eſt autẽ eadem ratio in Metaphyſica compoſitione: quia etiam in illa potentia & actus concipiuntur vt conſtituentia integram realitatem, ſeu eſſentiam: vnde in ſe etiam conſiderata neceſſario concipi debent vt habentia aliquid realitatis, ſeu eſſentiæ ſaltem partialis: alias non poſſent concipi, vt apta ad conſtituendum, & complendum eſſentiã realem: & hæc ratio applicari poteſt ad omnes differentias tam vltimas, quam non vltimas, genericas, ſpecificas, & indiuiduales.

Secundo poſſunt è contrario hic applicari rationes factæ de differentijs, præſertim illa, quod differentia non vltima, id eſt, ſubalterna, ideo includit ens, quia ſumitur à forma ſecundum aliquem gradũ realitatis eius, ſed etiam hi modi intrinſeci ſumũtur à forma, vel natura ſecundum aliquem gradum realitatis eius: ergo etiam includunt ens. Minor declaratur, nam in ſubſtantia modus per ſe ſumitur ex realitate cuiuſcunque naturæ ſubſtantialis, quatenus cũ alijs conuenit in aptitudine ſubſiſtendi, & ita in ſubſtantijs immaterialibus ille modus ſumitur ex tota forma ſimplici ſecundum eam præciſam rationem, in materialibus vero ex tota forma Metaphyſica, ſeu natura integra, & cõſequenter ex materia, quatenus ex parte ſua confert ad ſubſiſtendum: & ex forma, quatenus abſolute conſtituit ſubſtãtialem naturam. Tenet ergo prima conſequentia à paritate rationis, & quia, ſicut hic modus intrinſecus immediate determinans ens concipitur, vt quid ſimplex, ſe ipſo, & non per alium modum differens ab alijs, ita etiam differentia tam ſubalterna, quam vltima, vt declaratum eſt.

X. *Ens eſſe genus, & modũ entis veram differẽtiã infertur ex Scoti opinione.*

Tertio, quia, ſi conceptus ſubſtantiæ reſoluitur in conceptum entis, & conceptum modi omnino condiſtincti ab ente, & contrahentem, & non includentem ipſum, nil deeſſe poteſt huic modo quo minus vera differentia ſit, neque enti quominus genus ſit, præſertim, cum Scotus ſupponat, ens eſſe vniuocũ. Sequela quoad priorem partem probatur, quia de ratione differentiæ nihil aliud eſt, niſi quod eſſentialiter contrahat ſuperius prædicatum vniuocum, & quidditatiuum, non includendo ipſum, & cum illo conſtituendo gradum eſſentialem aliquem per modum formæ eius, ex quo habet, quod prædicetur (vt aiunt) in quali quid, & cõſequenter quod faciat differre ab alijs: hæc autem omnia conueniunt modis contrahentibus ens iuxta doctrinam Scoti. Quoad alteram vero partem probatur ſequela, quia de ratione generis ſolum eſt, quòd ſit prædicatum vniuocum, & quidditatiuum, ſeu in quid non exprimens totam quidditatem vſque ad vltimum gradum (propter quod dici ſolet prędicari in quid incomplete) & quod ſit aptum contrahi, & determinari per differẽtias eſſentialiter diſtinctas ex quo habet, quod de pluribus eſſentialiter differentibus prædicetur, ſed hoc totum conuenit enti iuxta principia Scoti. Vnde è contrario Ariſt. 3. Metaph. tex. 10. inde probat, ens non poſſe eſſe genus, quia in omnibus differentijs, & modis, quibus cõtrahitur, eſſentialiter includitur, quod repugnat generi, vt idem Ariſt. probat. 6. Topic. c. 3.

Reſponſio Scoti ad illatum incõueniens refutatur.

Reſpondet Scotus, ens non eſſe genus, quia licet non in omnibus, ſaltem in aliquibus differẽtijs includitur, ſcilicet in differentijs non vltimis, quæ ſumuntur à tota forma. Sed hoc inprimis oſtenſum eſt ſupponere falſum, quia nullæ ſunt differẽtiæ, quæ ſumantur à tota forma in ſenſu ab Scoto intento, id eſt, quæ ſumantur à tota forma totaliter (vt ſic dicã) & non ſecundũ aliquem pręciſum gradum, ſeu conceptum. Et deinde non ſatisfacit, nam quid refert, quod ens includatur in quibuſdam vltimis & remotis differentijs, vt non ſit genus reſpectu ſubſtantiæ, & accidentis, in quæ proxime & vniuoce diuiditur per differentias proprias, & extra ſui rationem? Imo è contrario iuxta Scoti ſententiam inferendum eſſet illas differentias non vltimas, prout ab ipſo finguntur, non eſſe proprias differentias, ſed quaſdam ſpecies entis: nam reſolubiles ſunt in conceptum entis quidditatiuum, & vniuocum ipſis, & in aliquam differentiam vltimam, quæ non includat ens: nihil ergo ibi deerit ad conſtitutionem, & compoſitionem ſpeciei.

Quartò hi modi intrinſeci ſunt inæquales in perfectione entitatiua: ergo ſunt entia. Antecedens patet, quia ſubſtantia eſt perfectior accidente, & non ratione eius, in quo conueniunt, ergo ratione eius in quo differunt: ergo ratione ſui proprij modi intrinſeci. Quòd etiam per ſe notum eſt, ideò enim ſubſtantia perfectior eſt, quia eſt per ſe, accidens vero in alio: ergo ipſe modus per ſe eſſendi perfectior eſt modo exiſtendi in alio, ergo vterque habet aliquam perfectionem: ergo entitatẽ, nam perfectio ſine entitate reali concipi non poteſt: aut enim ſunt idem, aut perfectio ſupponit entitatem, & eſt proprietas eius. Vnde nouum argumentum, vel confirmatio confici poteſt: nam in his modis (& idem eſt de omnibus differentijs) reperiuntur paſſiones entis, ſunt enim aliquid: nec enim ſunt nihil: & vnum, nam vnuſquiſque modus eſt in ſe indiuiſus, & diſtinctus à quolibet alio & bonum, quia habent ſuam definitam perfectionem, & appetibilitatem: & verũ, quia non ſunt conficti, & per ſe intelligibiles ſunt. Tandem modus quo conſtituitur ſubſtantia, aliquo modo ſubſtantia eſſe debet: nam vt dixit Ariſt. 1. Phyſ. c. 6. ſubſtantia non conſtituitur ex non ſubſtantijs, & idem proportionaliter eſt de modo accidentis, ſed quod eſt ſubſtantia, eſt etiam ens: ergo. XI. *Ariſtotel.*

XII. *Sententiæ Scoti, quæ fingi poſſet, explicatio.*

Hinc verò ſumere poteſt aliquis occaſionem ad explicãdam ſententiam Scoti, vel certè nouam aliã introducendam. Differentia enim, ſeu modus conſtituens ſubſtantiam, non eſt ſubſtãtia completa, ſed incompleta: hac enim ratione ſubſtantia, quę eſt generaliſſimum prædicamenti ſubſtantiæ, habere poteſt differentias, in quibus non includatur, quia genus illud tantum eſt ſubſtantia completa, differentia autem eſt ſolum incompleta ſubſtantia: ad hunc ergo modũ dici poteſt ens, quod determinatur ad eſſe ſubſtantiæ, quantitatis, & aliorum, quæ in rectis lineis prædicamentorũ ponuntur, ſolum eſſe ens completum, & ideo nõ includi in modis intrinſecis quibus determinatur, imò neque in differentijs, quæ etiam ſunt incompleta entia, & in hoc ſenſu omnes rationes factæ non procedunt contra hanc ſententiam, quia non negatur, differentias, & modos eſſe aliquo modo entia, ſed ſolum eſſe entia completa, quod nullam habet abſurditatem.

XIII. *Aliena ab Scoti mente & falſa oſtẽditur.*

Sed hæc expoſitio neq; eſt ad mentem Scoti, neq; in ſe vera eſt. Primum patet, quia Scotus ſpecialiter negat, ens includi in differentijs vltimis, in non vltimis autem concedit includi: non loquitur ergo de ente completo, quia hoc modo nulla differentia eſt completum ens. Deinde Scotus loquitur de vniuerſaliſſimo conceptu entis realis, quẽ mens noſtra poteſt abſtrahere, vt manifeſte conſtat ex citatis locis: ens autem completum prædicto modo explicatum non eſt vniuerſaliſſimus conceptus entis: nam, cum entia incompleta aliquid entitatis habeant, conuenientiam aliquam realem habent cum entibus completis: ergo cõcipi poteſt ratio entis vniuerſalior, quę ſecundum rationem ab his præſcindat. Quod autem illa ſententia in ſe falſa ſit, tribus rationibus oſtenditur. Prima eſt tantum ad hominem, ſuppoſita ſententia Scoti, quod ens ſit vniuocum: tunc enim euidentius

F

dentius ſequitur iuxta prædictã interpretationẽ, ens completum eſſe vnum genus commune ad decẽ prędicamenta, quia habet differentias reales extra ſui rationem, & omnia alia requiſita ad rationem generis, vt patet applicando rationem ſupra factam.

XIV. Secunda ratio eſt, quia ens communiſſimè ſumptum, vt eſt tranſcendens, & obiectum Metaphyſicæ, vel intellectus, abſtrahit à completo & incompleto: nam hæc omnia, vt ex modo ſignificandi patet, ſe habent per additionem ad ens in quãtum ens, in ordine ad præciſionem vel expreſſionem noſtrorum conceptuum. Et ſaltem dubium non eſt, quin poſſit ens in hac generalitate ſignificari & concipi, vt paulo antea dicebam: ſic autem nunc nos loquimur de ente, quia vt ſic eſt obiectum Metaphyſicæ: ergo huiuſmodi ens intrinſecè includitur in differẽtijs & modis intrinſecis. Quod ſi fortaſſe authores prædictæ ſententiæ dicant, ſe non loqui de huiuſmodi ente, ſed de ente completo, in primis non loquuntur ad rem, de qua nunc agimus. Deinde non effugiunt difficultatem, quæ in tota hac ſententia præcipuè declarari intẽditur, ſcilicet, quomodo ens ad inferiora deſcendat: nam, licet dicant, ens completum contrahi ad ſubſtantiam per quendam modum, qui nec eſt ens completum, nec omnino nihil, ſed incompletum ens, reſtat illis explicãdum, quomodo & per quid ens communiſſimum determinetur ad eſſe entis completi, vel incompleti. Nam de eo, quod addit ens completum ſupra ens, inquiram, an includat ens communiſſimè ſumptum: nam, ſi non includit, erit nihil, & procedent omnia argumenta facta, ſi autem includit: ergo differentia ſeu modus contrahens vel diuidens, includit ipſummet diuiſum. Vnde de illo modo reſtabit inquirẽdum, per quid diſtinguatur ab ipſo ente in cõmuni quod in ſe includit, & per quid differat ab alijs entibus, & ita incidet hæc explicatio in difficultates, quas Scotus vitare intendit.

XV. Tertia ratio & maximè propria eſt, quia ille conceptus entis completi communis decem prędicamẽtis, prout in rectis lineis conſtituuntur, & non alijs rebus, eſt impoſſibilis, quia perfectiora entia ſunt incompletæ ſubſtantiæ, quæ non ponuntur directè in prædicamento ſubſtantiæ, quam accidentia, quæ ponuntur directè in prædicamento accidentis. Quod patet, ſiue conſideremus Phyſicè ſubſtantias incompletas, ſiue Metaphyſicè, nam materia prima perfectior eſt, magiſque habet de entitate, quam quantitas, & forma ſubſtantialis magis, quam qualitas. Similiter rationalitas, prout eſt differentia ſubſtantialis, perfectius quid eſt, quam quodlibet accidens: ergo ens prout eſt commune ad ſubſtantiam, & accidentia, multo magis commune eſt ad ſubſtantias incompletas, & conſequenter ad omne id, quod quacunque ratione entitatẽ includit: nam hæc ſola conuenientia conſiderari poteſt inter ſubſtantiam & accidens. Vnde conceptus ille entis completi, ſi ſit conceptus entis, quod ſit per ſe vnum, tantum eſſe poteſt conceptus ſubſtantiæ.

Quæſtionis reſolutio.

XVI. Dicendum eſt ergo, ens, inquantum ens intrinſecè includi in omni ente, & in omni cõceptu poſitiuæ differentiæ, aut modi entis realis. Ita docet D. Thom. 1. cont. Gent. 25. & quęſt. 31. de verit. art. 1. & indicat quodlib. 2. art. 3. & 1. par. q. 3. art. 4. q. 4. art. 3. ad 1. q. 5. art. 1. & docent Thomiſtæ, Caiet. de ente, & eſſentia, cap. 1. Sonci. 5. Metaph. q. 14. Soto in Antepræd. cap. 4. Idem tenet Fonſe. cap. 4. Metaphyſ. q. 4. c. 2. q. 3. & ſumitur ex Ariſt. 3. Metaphyſ. tex. 10. quem ſuprà citaui. Et ſuppoſitis ijs, quę contra Scotũ dicta ſunt, ſufficienter probatur inductione, qui, ſi loquamur Phyſicè de rebus ratio entis includitur in omnibus ſubſtantijs, & in omnibus par-

Ariſtotel. D. Thom. Caietan. Soncin. Soto. Fonſeca.

A tibus earum, & in omnibus accidentibus, & in omnibus modis poſitiuis realibus: nam omnia hæc habent aliquo modo eſſentiam veram, id eſt, non fictam, nec imaginariam, ſed realem, aptam ad exiſtendum extra nihil. Si autem Metaphyſicè res conſiderentur, ens includitur in omnibus generibus, & ſpeciebus, & indiuiduis abſque controuerſia, & oſtenſum à nobis eſt includi etiam in differentijs, & in modis poſitiuis intrinſecis, ſed præter hæc nihil eſt in rebus.

Dices paſſiones entis eſſe præter hæc omnia, de quibus nihil dictum eſt. Reſpondetur: De his paſſionibus in controuerſia poſitum eſt, an formaliter dicãt aliquid poſitiuum ex natura rei diſtinctum ab ente, vel ſolum negatiuum, aut ens rationis. Si hoc XVII. Obiectioni reſpõdetur.
B ergo poſterius verum eſt, conſequenter dicendũ eſt, paſſiones illas formaliter non includere ens, neque hoc eſſe contra cõcluſionem, quia illæ paſſiones formaliter non dicunt differentias, aut modos realiter determinantes, aut efficientes ens. Si autem prior ſententia vera eſt, conſequenter aſſerendum eſt, has paſſiones in formali cõceptu ſuo includere ens propter eaſdem rationes ſuprà adductas, & cõtineri has paſſiones ſub enumeratione facta, quia dicunt modos reales entis illi adæquatos, ſeu conuertibiles cum ipſo: quæ autem harum opinionum verior ſit, ſequente diſputatione tractabitur. Ratio autem aptior concluſionis iam etiam tacta eſt, & ſumitur ex ratione entis ſupra explicata, quæ eſt habere eſſentiam realem, in quo non includitur, quod illa eſſentia ſit
C perfecta, vel imperfecta, integra, vel partialis, ſed ſolum quod realis ſit: hoc autem neceſſe eſt includi in omnibus rebus, & modis, ſeu differentijs realibus. A poſteriori autem generalis etiam ratio eſt, quia in his omnibus reperitur ſemper aliquis effectus, ſeu quaſi effectus realis, quod non poteſt intelligi ſine incluſione alicuius entitatis: nã conſtituũt, cõplent, aut integrant, ac diſtinguunt ens reale, adeò vt etiam ille modus, quo noſtro more intelligendi determinatur ens in communi ad Deum, ſeu ens increatum, concipiatur tanquam conſtituens tale ens: vnde non poteſt concipi niſi ſub ratione alicuius entitatis. Item huiuſmodi differentiæ, vel modi ſolent eſſe radices proprietatũ, vel actionum realiũ: ergo.

Ad primum Scoti fundamentum reſpondetur, XVIII.
D vnam differentiam quantumuis vltimam, poſſe eſſe diuerſam ab alia, etiam ſi cum illa in communi entis ratione conueniat, ſicut de primis generibus generaliſſimis omnes docent, quæ propterea non propriè differre, ſed primò diuerſa eſſe dicuntur, quia alias non eſſent ſuprema genera, ſed ſub alio ſuperiori cõtenta, præſertim poſita vniuocatione entis, quam Scotus ponit: quo modo autem hoc intelligendum ſit, in ſequente ſectione declarabitur. Ad ſecundum reſpondetur in primo non eſſe neceſſariam illã proportionem inter compoſitionem Phyſicam, & Metaphyſicam, alioqui, ſicut de omni forma verum eſt nihil includere materiæ, & de materia, nullam includere formam, ita de omni genere, ſeu conceptu determinabili verificandum eſſet, quod nullam in-
E cludat differentiam, & è contrario de omni differentia, quod non includat ens quod eſt primum determinabile. Secundo dicitur, illam proportionem ſaruari poſſe inter compoſitionem Metaphyſicam, & Phyſicam, quamdiu in eis ſiſtitur, & tenet in hoc, quod nec genus differẽtia, nec differentia genus includit, ſicut nec materia formam, nec forma materiam: ſi autem reſoluendo Metaphyſicam compoſitionem peruenitur ad ſimplices conceptus non cõpoſitos ex genere & differentia, iam in illis reſpectu prædicatorum ſuperiorum tranſcendentium, non oportet ſeruari prædictam proportionem, quia in eis iam non reperitur ille determinationis modus, ſed alius iam explicandus.

S E-

SECTIO VI.

Quomodo ens in quantum ens ad inferiora contrahatur, ſeu determinetur.

I. Difficultas quæſtionis. HAec eſt potiſſima difficultas, ob quã Scotus, Caietanus, & alij in ſententias extreme oppoſitas declinarunt. Alij negando conceptum entis præciſum, & abſtractũ, vt nulla ſit neceſſaria eius contractio, vel determinatio, quia hęc nullo conuenienti modo intelligi poteſt: quia nec fieri poteſt per non ens, vt oſtenſum eſt ſect. præced. neque etiam per aliquod ens, alioqui in illo ente ſupponetur iam facta determinatio, & procedetur in infinitum. Sed hæc ſententia, ſi intelligatur de abſtractione ſecundum rem, ſeu fundata in diſtinctione aliqua ex natura rei, vera eſt, & quoad hoc ſatisfacit, ſi vero intelligatur de abſtractione ſecundum rationem tantum, non eſt vera vt oſtendimus, & ideò etiam ſecundum rationem explicare oportet, quomodo hæc contractio, ſeu determinatio fiat. Alij ergo ita præſcindunt, & abſtrahunt conceptum entis, vt contrahi & determinari exiſtimẽt per aliquid quod intrinſecè non ſit ens, quomodo philoſophatur Scotus, qui non ſolùm ſecundum rationẽ, ſed etiam ex natura rei huiuſmodi pręciſionem excogitauit, tamen in duobus deceptus eſt, vt probaui: primò ponendo talem modum abſtractionis, & pręciſionis realis: ſecũdò ſuppoſita illa fingẽdo modos, ſeu differentias poſitiuas reales, quæ entia non ſint.

II. Aliter verò fauet huic parti Sonci. 4. Metaph. q. 1. ad 2. & q. 19. ad 7. & lib. 5. q. 14. dum ait modo conſtituentem ſubſtantiã, & conſequenter determinantem ens ad illam eſſe tantùm negationem, vel ens rationis. Vnde (inquit) licet ens includatur quidditatiuè in ſubſtantia, non tamen in eo per quod contrahitur ad conceptum ſubſtantiæ, quia id ſolũ eſt quædam negatio, quam circũſcribimus hac voce *per ſe*. Sed non video quid Soncinatem in eam ſententiam induxerit, cum ipſe non ponat cõceptum obiectiuũ entis præciſum ab hoc diſiuncto, *ſubſtantia, vel accidens*, quia, ſi ab his non abſtrahit, nullo modo cõtrahente indiget, ſed ſola ablatione alterius membri alterum determinatum relinquitur, id autem quod relinquitur, non poteſt intrinſecè conſtitui per ſolã ablationem alterius membri, ſed per id quod intrinſecè eſt. Qua enim ratione intelligi poteſt ſubſtantia, conſtitui in ratione ſubſtantiæ, quæ perfectiſſima eſt per ſolam negationem, aut per ens rationis? Vnde omnia ferè argumenta, quibus contra Scotũ probauimus, modũ entis includere ens, procedunt contra hanc ſententiam, ſcilicet, quia ſubſtantia non niſi ex ſubſtantijs coaleſcere, vel conſtitui poteſt. Item, quia aliàs etiam modus quo determinatur ens ad ens increatum, eſſet negatio. Præterea conceptus ſubſtãtiæ de formali eſſet priuatiuus, aut per rationem cõfictus, & non realis: quia id, per quod formaliter cõſtituitur, dicitur eſſe negatiuũ, ſeu ens rationis. Denique aliàs etiam accidens per negationem à fortiori conſtitueretur, cum ſit minus perfectum, quam ſubſtantia, erit ergo quidã circulus, quia ſubſtantia conſtituetur per negationem inhærentiæ, accidens verò per negationẽ perſeitatis, quòd vix eſt intelligibile. Quocircà, quamuis hæc ſimplicia interdum à nobis per negationes explicentur, tamen mens rectè concipit res ipſas reales non cõſtitui negationibus, ſic differentiam bruti per irrationale explicamus, quòd nõ propterea concipimus negatione conſtitui: ſimiliter infinitatẽ Dei, negatione declaramus, quam in ſumma quadam, & poſitiua perfectione conſiſtere rectè concipimus: ſic ergo, quamuis ſubſtantiã per ſe eſſe interdum explicemus per negationem inhærendi in alio: tamen mente concipimus nõ per eam negationem formaliter cõſtitui, ſed per poſitiuã perfectionem, qua intelligitur formalem vim habere vt ſit per ſe abſque ſubiecto, cui inhæreat: ſicut è contrario in accidente intelligimus eſſe talem poſitiuam naturã, quæ poſtulat adhæſionem ad aliud vt eſſe poſſit.

Nõ admiſſo cõceptu præciſo entis, nulla cõtractio ipſius neceſſaria.

Tertia ergo ſententia admittit cõtractionem, ſeu determinationem entis ad inferiora per modos poſitiuos, & reales: hæc autem determinatio dupliciter explicari poteſt. Primò, vt ſic per modum compoſitionis ex ente & modo aliquo, ex quibus tanquã ex partibus Metaphyſicis conceptus ſubſtantię, verbi gratia, componitur, & in eoſdem eſt reſolubilis: quæ compoſitio non eſt ex genere & differentia, ſolum quia ens includitur in ipſo modo: in his enim compoſitionibus quę tantum ſunt per rationem non reputatur inconueniens, quod determinabile, quãdo tranſcendens eſt, includatur in conceptu determinantis. Et hac ratione aiunt conceptum ſubſtantię, & aliorum ſupremorum generum, vel differentiarũ vocari ſimpliciter ſimplices, non quia non ſunt reſolubiles in duos cõceptus: hoc enim eſt proprium ſolius entis, ſed quia non ſunt reſolubiles in duos conceptus mutuò præſcindentes, quia vnus neceſſariò debet in alio includi, ſcilicet ens in modo, quamuis è conuerſo modus in ente actualiter non includatur. III. Subſtantia & accidẽs p poſitiuas perfectiones cõſtituuntur.

Quod ſi obijcias, quia repugnat fieri talem reſolutionem in duos conceptus, & alterum in altero includi, nam ſi in conceptu modi *per ſe* includitur, ens & ipſum *per ſe*: ergo in eo includitur totum id, quod in conceptu ſubſtantiæ: ergo nulla facta eſt reſolutio: Reſponderi poteſt includi quidem ens in modo per ſe, aliter vero quàm in ſubſtantia, nam in ſubſtantia includitur vt in completo & perfecto ente: in modo vero ſolum vt in completo. Item ſubſtantia includit modum *per ſe* vt partem Metaphyſicam formaliter conſtituentem ipſam, atque illa eſt totum conſtitutum ex ente & modo: modus autem *per ſe* includit ſeipſum, ſeu potius eſt ipſemet, non vt pars ſui, ſed vt id quo conſtituitur ſubſtantia, & hac ratione vera fit reſolutio ſubſtantiæ in ens, & per ſe: neque idem omnino includitur in modo, quod concipiebatur in ſubſtantia. IV. Aliqui qualiter ens determinari exiſtiment.

Quòd ſi vlterius vrgeatur difficultas ſuprà tacta, de contractione, ſeu determinatione entis ad ipſum modum *per ſe* per quid fiat, aut quomodo non procedatur in infinitum. Duplex eſt modus reſpondendi. Prior eſt determinari ens ad *per ſe* per aliũ modum, ita vt modus per ſe reſolubilis ſit in duos conceptus, ſcilicet in conceptum entis, & alterius modi innominati, ratione tamen diſtincti ab ipſo per ſe minuſque perfecti: nam eadẽ ratio, quæ probat ſubſtantiam ipſam eſſe ſic reſolubilem, probare etiam videtur de modo per ſe: nam in eo eſt ratio entis modificata, & aliter, quam in ſubſtantia, & aliter etiam quàm in modo accidentis: ergo poteſt ibi ratione diſtingui ratio entis, quæ modificatur, & ratio illam modificans ratione diſtincta ab illa, qua modificatur ab ſubſtantiam, vt modificatio ipſa diuerſæ rationis ſit. Iuxta hanc verò ſententiam conſequenter dicendum eſt, illum etiam alium modum eſſe reſolubilem in alios ſimiles duos conceptus, & conſequenter ita poſſe in infinitum procedi, quia non eſt maior ratio ſiſtendi in vno, quàm in alio. Hoc autẽ eſſet magnum inconueniens, ſi ponerentur iſti conceptus ex natura rei diſtincti, quia oporteret fingere in ſubſtantia infinitos modos ex natura rei diſtinctos, & in perfectione inæquales, habentes terminũ ex parte modi perfectiſſimi & proximè conſtitutiui ipſius ſubſtantiæ, non vero ex alio extremo: ita vt omnes illi modi ſimul ibi ſint: & tamen in eis nullũ ſit aſſignare infinitum in perfectione: hæc enim & ſimilia reuera ſunt abſurda. At verò aſſeratur ſolum eſſe inter hæc diſtinctionem rationis, & omnẽ hanc reſolutionem, & compoſitionem eſſe per præciſio- V.

 nem,

nem,& denominationẽ intellectus,non videtur magnum inconueniens totũ hoc admittere: nam intellectus poteſt infinitis modis res inter ſe conferre, aut præſcindere, & abſtrahere: ſicut poteſt etiam inter duas ſpecies in infinita genera,vel infinitum præſcindere & abſtrahere, quatenus inter duas ſpecies poſſunt aliæ intermediæ in infinitum multiplicari. Sed nihilominus hæc reſponſio non eſt probanda, etiam in hac ſententia: quia mens ſtatim abhorret proceſsũ in infinitũ, quia alias nullus eſſet modus, aut terminus reſolutionis ad rem diſtinctè concipiendam,nec poſſet mens inchoare,vel efficere huiuſmodi abſtractionem & determinationem,niſi ſiſtẽdo ſemper in conceptu vlteriùs reſolubili in duos alios conceptus, & incipiendo ab alio ſimili. Vnde authores omnes conati ſunt hunc proceſſum vitare; & videtur ſanè repugnare Ariſt.2.Metaph.c.2.tex.10.& 11.vbi negat poſſe procedi in infinitum in prædicatis quidditatiuis: oppoſitum enim apertè ſequitur ex prędicto proceſſu: & ſtatim addemus alias rationes,quę communes ſunt, etiam contra hanc reſponſionem.

Ariſtoteles.

VI. Secunda ergo reſponſio eſſe poteſt,modum *per ſe* non eſſe vlterius reſolubilem in duos conceptus, ſed ſeipſo diſtingui à quolibet alio completo,vel incompleto ente: nam cum procedimus reſoluendo quod conſtituitur, in id quo conſtituitur, ſiſtendum eſt in eo quo,ne procedamus in infinitum. Nam quod eſt ratio conſtituendi, ſeu diſtinguendi aliud, hoc ipſo eſt per ſe diſtinctũ à quolibet alio: ſic enim in rebus phyſicis forma eſt quæ diſtinguit vnum compoſitũ ab alio,ipſa vero per ſe eſt diſtincta: & in vniuerſum actus eſt qui diſtinguit, ipſe verò actus p ſe eſt diſtinctus. Sic ergo modus *per ſe* (& idem eſt de cęteris) contrahit ens ad ſubſtantiã,quam cõſtituit,& diſtinguit ab alijs,ſimulq; ſe ipſum ab alijs etiã ſeparat,& per ſe ſe determinat ens ad ſeipſum:& ſic ceſſat proceſſus in infinitũ. Hęc reſponſio eſt probabilis,tamẽ non eſt ſatis conſequenter dicta,nec rem ſatis declarat, vt ex dicendis in ſequente ſententia patebit.

Explicatur vera ſententia.

VII. QVarta igitur opinio, & quæ mihi probatur eſt, hanc cõtractionem,ſeu determinationẽ conceptus obiectiui entis ad inferiora nõ eſſe intelligendã per modum cõpoſitionis, ſed ſolum per modum expreſſioris cõceptionis alicuius entis cõtenti ſub ente: ita vt vterque conceptus,tam entis, quam ſubſtãtiæ, v.g.ſimplex ſit,& irreſolubilis in duos conceptus, ſolumque differant,quia vnus eſt magis determinatus, quã alius. Quod in ordine ad conceptus formales rectè explicatur:differunt enim ſolũ, quia per vnũ expreſſiùs cõcipitur res, prout eſt in ſe, quàm per aliũ, quo ſolũ confusè concipitur,& præcisè ſecundũ aliquam conuenientiã cum alijs rebus: hoc autẽ totum fieri poteſt,ſine propria compoſitione per ſolam cognitionẽ confuſam,vel diſtinctã,præciſam,vel determinatã. Sic igitur his conceptibus formalibus intelliguntur correſpõdere duo obiectiui ſimplices,& irreſolubiles in plures cõceptus, quorum vnus dicitur ſuperior, vel abſtractior alio, ſolum quia reſpondet confuſiori conceptui formali, per quem non concipitur res ſecũdum determinatum modum quo eſt in ſe: ſed confusè,& præcisè. Poteſt etiam intelligi ille cõceptus ſuperior includi in inferiori ſine propria compoſitione inferioris: quia totum id, quod confusè concipitur in illo conceptu præciſo, reperitur in alio obiecto expreſſius concepto,& in toto illo,quacunque ratione conſideretur. Ac denique intelligitur determinatio ſuperioris ad inferius, & additio inferioris ad ſuperius, non quaſi per additionem partis ad partem,ſed per ſolam maiorem determinationem, vel expreſſionem, aut confuſionem eiuſdem rei in ordine ad diuerſos conceptus mentis.

A Talem modum explicandi hanc rem indicauit D. Thom.q.1.de verit.art.1.dicens; *Quod primò intellectus concipit, quaſi notiſſimum, & in quo ordines conceptiones reſoluit, eſt ens: vnde oportet quòd omnes aliæ conceptiones intellectus accipiantur ex additione ad ens: ſed enti nihil poteſt addi quaſi extranea natura per modum, quo differentia additur generi, quia qualibet natura eſſentialiter eſt ens: ſed ſecundum hoc aliqua dicuntur addere ſupra ens, inquantum exprimunt ipſius modum, qui nomine ipſius entis non exprimitur:* & infrà, *Subſtantia non addit ſupra ens aliquam differentiam, ſed nomine ſubſtantiæ exprimitur ſpecialis modus eſſendi.* Idem ſignificat quæſt.21.de verit.art.1. Eundem idem dicendi modum ſignificauit Scot.1.diſt.8.quæſt.3. differt tamen in ratione explicandi: B vt ex dictis facile conſtat. VIII.

Scotus.

Præterea,hunc modum abſtractionis & determinationis intellectualis eſſe poſſibilem,probatur exẽplis: nam cum diuidimus quantitatem in bicubitam, tricubitam,&c. non poteſt intelligi, quod conceptus bicubitæ quantitatis reſoluatur in cõceptum quantitatis & bicubiti, quia impoſſibile eſt concipere bicubitum non concepta quantitate, ſignum ergo eſt, illos duos conceptus ſolum diſtingui ſicut expreſſum & confuſum. Idem ferè eſt in conceptu caloris & caloris vt octo: cuius ſignum etiam eſt, quod conceptus communis caloris non ſolum includitur in toto calore vt octo, ſed etiam in ſingulis gradibus eius: cum ergo dicitur calor vt octo, non additur modus diſtinctus faciens compoſitionem cum C calore vt ſic, ſed exprimitur & concipitur calor, prout eſt in re. In præſente etiam hoc eſt manifeſtum in determinatione entis ad ens infinitum, neque enim concipi poteſt infinitas, tanquam aliquis modus additus ente, vel tanquam aliquid minus ipſo ente infinito: ſolum ergo eſt ibi expreſſior, magiſque determinatus conceptus cuiuſdam ſimpliciſſimi entis: & hac ratione ens ipſum non eſt ſimplicius Deo, quamuis in modo quo concipitur, ſit abſtractius. Ita ergo rectè intelligi poteſt in conceptu ſubſtantiæ, & accidentis. IX. Modus contrahendiens aſsignatus poſſibilis eſſe probatur.

Si autẽ hic modus poſſibilis eſt, quòd in præſente ſufficiat, & ita fieri cenſendum ſit, facilè ſuaderi poteſt. Primò,quia hoc modo expeditur facilè difficultas ſæpè inculcata in ſuperioribus: & explicatur, D quomodo ens poſſit dicere conceptum pręciſum ſecũdum rationem,& nihilominus determinari ad inferiora,& intimè includi in omnibus illis abſq; proceſſu in infinitum, & abſque propria compoſitione. Secundò, quia hoc modo ſaluatur optimè, quomodo ſuprema genera dicant cõceptus ſimpliciter ſimplices: & nihilominus poſſit ab eis abſtrahi conceptus entis per ſolam præciſionem intellectus, quæ non conſiſtat quaſi in ſeparatione vnius ab alio, ſcilicet, formalis à materiali, vel materialis à formali, vt fit in abſtractione generis à differentijs: ſed quæ conſiſtat in cognitione aliquo modo confuſa, qua conſideratur obiectum,non diſtinctè & determinatè prout eſt in re, ſed ſecundum aliquam ſimilitudinem, vel conuenientiam, quam cũ alijs habet; quæ E conuenientia in ordine ad cõceptum entis eſt in rebus ſecundum totas entitates, & modos reales earum: & ideò confuſio, ſeu præciſio talis conceptus non eſt per ſeparationem præciſiuam vnius gradus ab alio,ſed ſolum per cognitionem præciſiuam conceptus confuſi à diſtincto & determinato. Vnde poteſt tertiò hoc oſtenſiuè probari, quia conceptus entis non eſt præciſus ſecundum rem,ſed ſecundum rationem, vt probatum eſt: præciſio autem ſecundum rationem poteſt contingere illis duobus modis; vt oſtenſum eſt,& non facilè poterit alius fingi, vel excogitari. Rurſus præciſio quaſi formalis per excluſionem vnius gradus ab alio non habet locum in ente propter illimitationem ſuam,& tranſcendentiam: X. Ad oẽs difficultates enodandas talis modus aptiſſimus.

tiam: & quia continentia in qua fundatur eius conceptus, æquè eſt in tota entitate ſecundum ſe totam: ergo ſolum poteſt in ente habere locum altera præciſio per confuſionem conceptus: ergo etiam è contrario modificatio, ſeu determinatio ad inferiora genera ſolum eſſe poteſt per ſimplicem conceptum magis expreſſum, & determinatum, quia contractio debet proportionatè reſpōdere abſtractioni, & expreſſio, ſeu determinatio præciſioni.

XI. Tandem contra hanc ſententiam ſic explicatam nō occurrit difficultas alicuius momenti: nihil enim ſe offert quo oſtendi poſſit hunc modum abſtractionis & contractionis ſecūdum rationem repugnare, aut non ſufficere ad omnia, quæ de ente & eius inferioribus dici ſolent, aut concipi, & ad omnem experientiam, quæ ex modo concipiendi noſtro ſumatur, vel percipi poſſit. Solum video poſſe obijci Philoſophi teſtimonium, lib. 3. Metaph. tex. 3. dicentis, nō poſſe commune prædicatum contrahi per differentiam quæ per ſe includat ipſum commune prædicatum. Sed vt omittam teſtimonia, quę ex illo libro ſumuntur non eſſe firmæ authoritatis, quia Ariſt. nihil in illo libro docet aſſerendo, ſed argumentando, & dubitando: tamen falſo citatur, quia nō loquitur de quolibet communi prædicato, ſed de genere, de quo eſt alia ratio, ens autem nō eſt genus, imò hoc ipſum vult ibi Ariſtoteles concludere. Vnde quòd aliqui id extendunt ad omne prædicatum commune, vel vniuocum, gratis dictum eſt, & præter mentem Philoſophi. De qua re iterum infra redibit ſermo, tractando de vniuerſalibus, & de analogia, vel communitate entis, & accidentis.

XII. Hinc ſequitur conceptum ſubſtātiæ, & conceptū perſeitatis, ſeu modi *per ſe* obiectiuè non diſtingui, ſed tantum ex modo concipiēdi, vt quod, vel vt quo: ſicut Deus, & Deitas; quia in re propriè nō eſt quo, & quod, ſed tantum quod: mens autem, quia nō poteſt explicare ſimplicia, niſi ad modum compoſitorum, vtitur illis concipiendi modis. Et ideò ſuprà dicebam, rectè quidem dici vnū ex his modis diſtingui ab alio ſe ipſo: tamen, conſequenter loquendo, idem eſſe dicendum de ipſis generibus, quæ apprehenduntur vt cōſtituta per tales modos: quia reuera ibi nulla eſt conſtitutio per modum compoſitionis, ſed per ſimplicem, & adæquatam identitatem (ſicut dicūt Theologi de relatione & perſona diuina) quia quidquid vnum includit, includit aliud. Neque eſt vlla ratio ob quam modus *per ſe*, magis ſe ipſo diſtinguatur ab alio modo, quàm ſubſtantia; cùm proximè etiam ſit ſub ente, & intimè ac totaliter includat illud. Atque hac ratione optimè dicuntur ſuprema genera primò diuerſa, non quia in nullo cōmuni conceptu confuſo conueniant, ſed quia non habent determinatas differentias, quæ ſint extra rationem illius communis, ſeu entis, ſed ſe ipſis habent diuerſitatem in proprijs ac determinatis naturis, quamuis etiam habeant imperfectam ſimilitudinem in ratione entis: hæc enim duo non repugnant, vt in ſuperioribus declaratum eſt.

Qua ratione ſuprema genera dicātur primo diuerſa.

DISPVTATIO III.

In tres ſectiones diſtributa.

De paſſionibus entis in communi, & principijs eius.

I. EXplicata formali ratione obiecti adęquati huius ſciētiæ, antequam ad particularia obiecta deſcēdamus per varias entis diuiſiones, oportet de paſſionibus illi adæquatis, & quę cum illo conuertūtur, diſputare: quoniam propriū munus ſcientię eſt paſſiones de ſuo ſubiecto demonſtrare. Hic ergo de his A paſſionibus in communi, poſteà de ſingulis in ſpeciali dicemus: quia verò ſciētia vtitur aliquibus principijs ad ſuas paſſiones demonſtrandas, hic etiam breuiter declarabimus, quibus principijs vti poſſit, aut debeat hęc doctrina. Agimus autem hic de principijs cognoſcendi, quæ ſolent principia complexa vocari: nam de principijs ſeu cauſis realibus inferiùs dicemus.

SECTIO I.

Vtrum ens inquantum ens habeat aliquas paſſiones, & quales illæ ſint.

RAtio dubitandi eſt, quia, vt aliqua ſit vera B & realis proprietas alterius, quatuor conditiones vt minimum requirit. Prima eſt, vt ipſa proprietas ſit aliqua res, nam ſi ſit nihil, quomodo eſſe poterit realis proprietas? Secunda, vt diſtinguatur aliquo modo ex natura rei ab illo, cuius eſt proprietas: nam ſi ſit omnino idem cū illo, potiùs erit eſſentia, vel de eſſentia eius, quā proprietas. Tertia, vt adæquatè illi conueniat, ſeu cum illo conuertatur: agimus enim de proprietate, quæ per ſe ſecundo alicui cōuenit: nam hæc ſola eſt, quæ ſub ſcientiam cadit, & demonſtrari poteſt. Quarta denique eſt, vt ſubiectum, ſeu id cuius eſt proprietas, nō ſit de intrinſeca ratione, & eſſentia talis proprietatis, quia, vt Ariſtotel. dicit lib. 7. Metaphyſ. cap. 5. tex. 18. & 1. Poſter. cap. 18. tex. 35. ſubiectum non C cadit intrinſecè & eſſentialiter, ſed ſolum vt additū in definitione paſſionis: alioqui mutuo ita ſe haberent; quod paſſio conueniret ſubiecto per ſe ſecundo, ſubiectum autem paſſioni per ſe primò: quæ videtur aperta repugnantia. Sed fieri non poteſt, vt reſpectu entis ſit aliqua proprietas, quæ has omnes conditiones habeat: nam, ſi proprietas realis eſt, intrinſecè & eſſentialiter eſt ens reale: quia neque omnino non ens, neque ſolum ens rationis eſſe poteſt: quia (vt dicebam) quod nihil eſt, vel ſolum per rationē fingitur, non poteſt eſſe realis paſſio entis realis: debet ergo eſſe aliquid reale: ergo eſt ens reale quidditatiue & eſſentialiter: nam, vt ſuprà contra Scotum probatum eſt, nihil poteſt eſſe reale, quod intrinſecè & eſſentialiter ens reale nō ſit. Repugnat D ergo eſſe proprietatē realem entis realis vt ſic: quia ſi eſt proprietas realis: ergo ens eſt de eſſentia eius: ſi autem ipſa eſt proprietas entis, ens non poteſt eſſe de eſſentia eius; quia, vt dicebamus, ſubiectum non poteſt eſſe de eſſentia paſſionis. Rurſus id quod eſt eſſentialiter ens, nō poteſt ex natara rei diſtingui ab ente: vt ſuprà generaliter probatū eſt: ergo nec poteſt eſſe paſſio entis. Item, quod eſt eſſentialiter ens & non eſt ipſum ens in cōmuni, eſt inferius ad ens: ergo non conuertitur cum ente: ergo nō poteſt eſſe proprietas entis. Tandem, quod eſt eſſētialiter ens, debet habere oēs proprietates entis, ſi quæ illæ ſunt: ergo non poteſt illud ipſum eſſe proprietas entis: alioqui eſſet proprietas ſui ipſius, quod plane repugnat: vel certè includeret aliam proprietatem ſibi E ſimilem, & à ſe diſtinctam: & idem rurſus de illa dici poſſet: & ſic procederetur in infinitum.

Variæ ſententiæ referuntur.

IN hac re tres inuenio dicendi modos. Primus eſt, II.
ens habere reales & poſitiuas proprietates ex natura rei ab ipſo diſtinctas, quæ tamen in ſe intrinſecè & eſſentialiter entia non ſunt. Sumitur ex Scoto locis ſupra citatis in 1. diſt. 3. quæſt. 3. & diſt. 8. q. 2. & in diſt. 3. q. 3. & 6. Fundamenta eius quoad duas vltimas partes tacta ſunt in ratione dubitandi. Prima verò pars probari breuiter poteſt, primò ex generali ſententia omnium, qui has paſſiones enti tribuunt,

Prima Scoti ſententia.

vnum, verum, bonum, quæ non ſunt confictæ ab intellectu, ſed vere & realiter enti conueniunt: & ſunt extra naturam ipſius entis, quia eſſe vnum, &c. non ita eſſentialiter prædicatur de rebus, ſicut eſſe ens. Item, quia ſcientia non demonſtrat de obiecto ſuo reali, niſi proprietates reales: ſed Metaphyſica eſt vera ſcientia demõſtrans de ſuo obiecto has paſſiones: ſunt ergo hæ veræ & reales paſſiones. Et hoc

Ariſtoteles. ſignificauit Ariſt. 4. Metaph. c. 1. dicens, *hanc ſcientiam conteplari ens, quatenus ens, quæ illi per ſe inſunt:* neque enim per ſe ineſſe poſſunt reali, quæ realia nõ ſunt: habet ergo ens proprietates reales.

III. Secũda ſententia. Secunda ſententia, quam defendunt aliqui Thomiſtæ conuenit cum Scoto in primis in hoc, quod neceſſe eſt ens habere paſſiones reales: quia non poteſt omnino nullas habere, alioqui non poſſet eſſe obiectum ſcientiæ: ſi autem reales non ſunt, nullæ ſunt, quia quod reale non eſt, non poteſt ſemper, per ſe, ac neceſſario, enti conuenire: quod tamen eſt de ratione propriæ paſſionis. Vnde conſequenter concedunt, has paſſiones diſtingui formaliter ex natura rei ab ente, quia hoc etiam eſt de ratione proprietatis realis. Item, quia huiuſmodi paſſiones non prędicãt formaliter eſſentiam rei, ſed modum extra eſſentiam. Vnde hæc propoſitio, homo eſt ens, eſt in primo modo dicendi per ſe: non tamẽ hæc: homo eſt vnus: propter quod Ariſt. 4. Metaph. tex. 2. ait, ens & vnum eſſe idem, non tamen ſimpliciter, & vt ſynonyma, ſed vt principium, & cauſam. Addit vero hæc ſententia contra Scotum, has paſſiones, etiam formaliter ſumptas, includere eſſentialiter ens, propter eaſdem rationes, quibus id ſupra probatum eſt, de differentijs, vel modis realibus, eędem enim procedunt de huiuſmodi paſſionibus, ſuppoſito, quod poſitiuæ ſint, & reales. Vnde conſequenter aſſerũt, in his tranſcendentibus nõ eſſe inconueniens ſubiectum includi intrinſece in paſſione, quia non includitur vt ſubiectum, ſed vt determinatum ad talem modum, qui modus eſt paſſio ipſius entis ſecundum ſe ſumpti: & poteſt eſſe adæquatus illi, & conuerti cum illo, quia non determinat illud ad ſpeciale genus entis, ſed afficit illud quodam modo communi & vniuerſali omnibus entibus. Nam vt D. Thom. ait, q. 1. de verit. artic. 1. dupliciter aliquis modus exprimitur, vel additur ſupra ens, ſcilicet, aut tanquam ſpecialis modus entis, aut, tanquam modus generaliter conſequens omne ens. Atque ex his putant huius ſententiæ authores poſſe expediri totam dubitandi rationem in principio poſitam.

IV. Tertia ſententia. Tertia ſententia eſt ens non habere reales paſſiones poſitiuas; ſed omnia illa, quæ attribuuntur enti tanquam paſſiones eius addere ipſi enti ſolum negationem aliquam, vel reſpectum rationis. Hæc eſt ſententia D. Thom. d. q. 1. de verit. art. 1. & q. 21. art. 1. quam etiam ſignificat in 1. par. q. 5. 11. & 16. & vbicunque de his proprietatibus entis in particulari diſputat. Eandem tenet Sonci. 4. Metaph. q. 1. ad 1. q. 17. & 19. ad 7. & lib. 5. q. 14. Iauell. 4. Metaph. q. 2. Soto in prædic. cap. de proprio. q. 2. ad 2. Caiet. 1. p. quæſt. 54. art. 2. Fonſe. 4. Metaphyſ. cap. 2. quæſt. 3. Fundamentum huius ſententiæ explicatum eſt in ratione dubitandi in principio poſita, & in rigore eſt vera, indiget tamen explicatione.

D. Thom. Caietan. Sotus. Iauell. Soncin.

Declaratur vera ſententia.

V. Eſt igitur inprimis aduertendum, aliud eſſe prædicatum aliquod eſſe veram & realem paſſionẽ ſubiecti: aliud vero concipi, explicari, & prædicari à nobis per modum paſſionis, ſeu proprietatis, quod proprius diceretur per modum attributi, ad eum modum quo Theologi loquuntur de diuinis perfectionibus. De ratione igitur verę ac realis paſſionis ſunt illæ conditiones poſitę in principio: ad poſteriorem A autem modum attributi, ſeu proprietatis non ſunt neceſſariæ, præſertim illa de diſtinctione ex natura rei, ſed ſufficit diſtinctio rationis, qua vnum vt ſubiectum habens aliquam eſſentiam, ſeu rationem formalem, ſaltem confuſè conceptam, aliud vero per modum perfectionis, ſeu proprietatis concipiatur. Cuius rei exempla præter adductum de attributis diuinis ſumi poſſunt ex Ariſtot. in Prædicam. vbi varias proprietates illis attribuit, quæ non poſſunt aliter diſtingui, aut explicari, vt verbi gratia, docet eſſe proprietatem quantitatis, quod ſit fundamẽtum æqualitatis, & inæqualitatis, quæ proprietas nihil dicit in re diſtinctum à quantitate, ſed eſt ſolum aptitudo, quæ nihil aliud eſt, quam ipſa quantitas: concipitur autem à nobis, vt ratione diſtincta ad diſtinctius B explicanda munera ipſius quantitatis. Et eodem modo poſſet attribui quantitati vt proprietas eius eſſe ſubiectum proximum corporalium accidentium, quod tamen in re nihil dicit ab ipſa quantitate ex natura rei diſtinctum.

Proprietas quę à ſubiecto in re diſtincta, quæ non item.

Exempla.

VI. Secundo obſeruandum eſt, in huiuſmodi attributis formaliter ſumptis aliud eſſe, quod ipſa ſint entia realia, vel rationis: aliud quod diſtinguantur re, vel ratione: optime enim fieri poteſt vt ſint realia, quãuis non re, ſed ratione diſtinguantur, vt in exemplis poſitis facile patet; & ratio eſt clara, quia diſtinctio rationis, quę oritur ex præciſione intellectus, non eſt per conceptionem alicuius fictæ entitatis, quæ nõ ſit in re, ſed per modum ſolum inadæquatum concipiendi veram rem: poteſt ergo eſſe attributum reale, C quamuis modus attributionis, & diſtinctionis, ſit ſolum per rationem. Quin potius, ſi proprie loquamur, vt attributum ſit ſola ratione diſtinctum à reali ſubiecto, oportet quod ſit attributum reale, & non rationis tantum, vel priuatiuum: alioqui formaliter loquendo, plus quam ratione diſtingueretur, ſcilicet vt non ens ab ente, vel vt ab ente vero ens fictum. Quocirca obſeruare etiam oportet, in huiuſmodi attributis aliud ſæpe eſſe quod per illa formaliter ſignificatur, aliud vero quod per illa à nobis explicari intenditur: ſępe enim id quod formaliter ſignificatur, eſt negatiuum: per illud autẽ à nobis explicatur poſitiua & realis perfectio rei, vt ſimplicitas, quæ à nobis aſſignatur vt attributum Dei, vel quorundam aliorum entium in ſuo gradu, formaliter in negatio- D ne conſiſtit, per eam vero nos explicamus talem modum, vel entitatem rei ſimplicis.

VII. Vltimo obſeruandum eſt ex Ariſtot. ex Metaph. tex. 14. & D. Thom. 1. p. q. 48. art. 2. ad 2. & in 1. diſt. 19. q. 5. art. 1. *ens* propriè & in rigore ſignificare entitatem rei, quomodo hactenus de illo locuti ſumus: interdum vero dici *ens* quidquid ſimpliciter de aliquo affirmari poteſt: nã quia affirmatio fit per verbum eſſendi, quidquid ſimpliciter attribuitur rebus quamuis in eis nullam entitatẽ ponat, dici ſolet ens, ſeu eſſe, huiuſmodi autem prædicata, ſeu attributa vidẽtur poſſe ad duo capita reuocari. Vnum eſt eorum, quę in negatione, vel priuatione conſiſtunt: ſic enim dicimus rem eſſe indiuiſibilem, actum moralem eſſe malum, hominem eſſe cæcum, & ſimilia. E Aliud eſt eorum quæ conſiſtunt in denominationibus extrinſecis ſumptis ex rebus ipſis, quomodo dicitur Deus creator ex tempore, vel paries viſus, &c. hæc autem denominatio interdum ſumitur vt actualis, & requirit coexiſtentiam vtriuſque extremi, vt in exemplis poſitis: interdum vero vt aptitudinalis, ſicut dicitur paries viſibilis, &c.

Ariſtotel. D. Thom. Entis duplex ſignificatum.

VIII. His poſitis dico primo ens vt ens non poſſe habere veras, & omnino reales paſſiones poſitiuas ex natura rei ab ipſo diſtinctas. Hæc eſt ſententia D. Thomæ citatis locis, qui recte aduertit, ſermonem eſſe de ente in quantum ens: nam, in quantum tale ens, bene poteſt habere paſſiones reales ex natura rei diſtinctas, quia tale ens vt ſic, poteſt eſſe extra eſſentiã al-

Non habet ens paſſiones poſitiuas ab ipſo in re diſtinctas.

alterius entis,& conſequenter etiam extra eſſentiam ſuæ paſſionis:ens autem in quantum ens,non poteſt eſſe extra eſſentiam alicuius entis:& ideo nulla proprietas,vel paſſio poteſt eſſe realis, quin in ea eſſentialiter includatur ens:& ideo non poteſt eſſe ex natura rei diſtincta ab ente:nam,vt ſupra oſtenſum eſt ens in quantum ens, non diſtinguitur ex natura rei ab omni ente,in quo includitur eſſentialiter: & hoc eſt potiſſimum fundamẽtum concluſionis: ꝙ varijs modis confirmari,& explicari poteſt. Primo, quia ſiue ratio entis ſolitarie,ac præciſè conſideretur,ſiue vt eſt in rebus,nulla paſſio ex natura rei diſtincta inuenietur manare ab illa,vel ab aliqua re ex eo præciſè,quod concipitur eſt ens: ſed ex eo tãtum quod eſt tale ens. Quod patet inductione, nam attributa entis hactenus inuenta ſolum ſunt illa,quæ tranſcendentia vocantur:illa autem,vel poſitiua nõ ſunt,vel non ſunt realia intrinſeca, vel ſi aliquo ſenſu talia ſunt, nõ ſunt ex natura rei ab ente diſtincta: quod melius conſtabit tractando de ſingulis his attributis. Nunc breuiter declaratur,quia hæc attributa ſunt communia Deo, & proprijſſime in illo reperiuntur abſque diſtinctione ex natura rei. Quod ſi dicas,ſecus eſſe in creaturis,in primis hoc dicitur ſine fundamento: oporteret enim ſpeciale aliquod indicium diſtinctionis eius vel neceſſitatem aſſignare:nihil autem huiuſmodi afferri poteſt. Ac deinde eſt optima ratio,quia nunc agimus de ente in quantum ens,vt abſtrahit à Deo,& creaturis: ergo,quæ illi attribuuntur, vel attribuũtur vt ex natura rei diſtincta, vel non: ſi hoc poſterius dicatur, id eſt quod intendimus: nam ſi in aliquo ente hæc diſtinguantur, id erit ex peculiari ratione,de quo poſtea videbimus:ſi vero dicatur prius ſequitur in omni ente,etiam in Deo,diſtingui ex natura rei,quia quicquid ſuperiori per ſe attribuitur,debet conuenire omni inferiori.

IX. Et poteſt hoc amplius vrgeri, quia ipſum ens in quantum ens,ex eo præciſè quod tale eſt, abſque alio modo reali ei ſuperaddito,& ex natura rei diſtincto habet quicquid poſitiuè neceſſarium eſt, vt ſit vnum,verum,bonum,&c. vnde in ipſomet explicãdi modo dicimus eſſe ens, quia habet veram eſſentiam,& perfectionem aliquam realem, &c. Nec refert,ꝙ poſſit mens concipere & conſiderare rationẽ entis non expreſſe conſiderando alias rationes,quia hoc ad ſummum indicat diſtinctionem rationis,vel aliquid negatiuum aut extrinſecum in illis attributis incluſum, vel connotatum, vt poſtea declarabimus. Tãdem huiuſmodi diſtinctiones ex natura rei difficillime intelliguntur,& ideo ſine ſufficiente indicio,& ratione non ſunt multiplicandę: hic autem nullum eſt apparens indicium huius diſtinctionis,vt facile patebit ex dicendis, & ex ſolutionibus argumentorum. Et alioqui propter tranſcendentiam entis eſt in eo multo difficilior hæc diſtinctio, vt rationes etiam in principio factæ oſtendunt,præſertim illa,quod ſubiectum ſit de eſſentia paſſionis, cum tamen paſſio ſit veluti accidens ſubiecti. In quo etiam ſpecialem repugnantiam inuoluit,quod ens in quantum ens, quod abſtrahit ab eſſentia ſubſtantiali & accidentali, ſimplici vel cõpoſita,actuali vel potẽtiali,perfecta vel imperfecta,perficiẽte aut perfectibili, poſtulet aut requirat paſſiones diſtinctas,quę ſint veluti quædam intrinſeca accidentia quib. perficiatur.

X. Vera attributa habet ens.

Dico ſecundo,ens in quantum ens habere aliquas proprietates ſeu attributa, quæ non ſunt per rationem conficta,ſed vere & in reipſa de illo prædicantur. Hoc totũ probatur optime rationibus tactis in prima & ſecunda ſententia. Simpliciter enim verũ eſt,vnumquodque ens eſſe vnum,& bonum,&c. vt autem hæc vera ſint, non oportet vt mens fingat aliqua entia rationis:quamuis enim mens nihil de rebus cogitet,aurum eſt verum aurum, & eſt vna determinata res diſtincta ab alijs: & ſimiliter Deus eſt
A vnus,& bonus &c. Præterea hoc recte probatur illa ratione,quod Metaphyſica,quę eſt realis ac vera ſcientia,hæc demonſtrat de ente: non autem demonſtrat aliquid ab intellectu fictum. Quapropter,ſi in hoc rigore loquamur de ente rationis, non recte dicuntur hæc attributa ſignificare de formali entia rationis, quia huiuſmodi entia proprie ſolum dicũtur eſſe obiectiue in intellectu: vnde ſolum ſunt,quando cognoſcuntur aut finguntur ab intellectu:hæc autem attributa reuera non pendent ex fictione intellectus,ſed abſolute & ante omnem intellectus conſiderationẽ enti ipſi conueniunt,vt dictum eſt. Huiuſmodi ergo locutiones, vt verę ſint, quadam latiori ratione exponendę ſunt, quatenus omne id, quod non ponit in re, cui tribuitur aliquid reale poſitiuũ
B & intrinſecũ,dici poteſt ens rationis,vel,vt diſtinguitur contra ens reale proprium, habens veram & intrinſecam entitatem: vel fundamentaliter, ſcilicet, quia intellectus ad diſtinctè concipiendum,& prędicandum huiuſmodi attributa,ſumit ex eis fundamẽtum ad confingenda aliqua entia rationis.

Paſſiones entis non dicunt de formali entia rationis, & contraria locutio quomodo explicanda.

XI. Quid addũt de formali paſſiones entis.

Dico tertio: Hęc attributa entis de formali addũt vel negationem,vel denominationem ſumptam per habitudinem ad aliquid extrinſecum, per ea tamen explicatur realis poſitiua perfectio entis,non ſecundum aliquid reale ſuperadditum ipſi enti,ſed ſecundum ipſammet formalem ſeu eſſentialem rationem entis. Hanc concluſionem indicaſſe mihi videtur Ariſtot.4.Metaph.c.2.ſimul dicens,ens & vnum eãdem dicere naturam,& nihilominus non idem for- (Ariſtoteles.)
C maliter ſignificare: quia nimirum vnum de formali addit negationem, quam non dicit ens, per eam vero nihil aliud explicatur,quam ipſamet natura entis, quod infra latius declarandum eſt. Similiter autem dicendum eſt, de vero & bono, & ſi quæ ſunt alia huiuſmodi attributa,hęc enim formaliter, & in ordine ad conceptionem noſtram nõ dicunt idẽ quod ens,neque etiam dicunt negationẽ, vt ex ſe conſtat: ſignificant ergo ens ſub quadã habitudine ad aliud, ſcilicet, quatenus in ſe habet vnde ametur, aut vere cognoſcatur,aut aliquid ſimile prout ſuis locis declarabimus. Et ita videtur rem hanc plane exponere D. Thomas citatis locis. Ratio autẽ huius concluſionis eſt, quia hæc attributa non ſunt ſynonyma ipſi enti: alias nullo modo dici poſſent proprietates ſeu attri- (D. Thom.)
D buta,eſſetque nugatio dicere ens eſſe vnum, aut bonum: oportet ergo vt de formali ſignificent aliquid pręter ens,non poſſunt aũt de formali ſignificare entitatem aliquam ſuperadditam enti, ab ipſoque ex natura rei diſtinctã,vt oſtẽſum eſt: neque etiã ſignificare poſſunt entia rationis in rigore ſumpta,vt dixi: ergo nihil aliud dicere poſſunt,niſi aut negationem, aut priuationem, vel aliquam habitudinem ſeu denominationem extrinſecam. Rurſus omnis hæc attributorum ratio eo tendit, vt perfectius à nobis cognoſcatur, & explicetur entis natura:alioqui fruſtra eſſet & impertinens ad ſcientiam entis: non autẽ ita eſt,ſed valde accommodata:nam,quia nos ſimplicia non perfecte cognoſcimus prout in ſe ſunt, partim negationibus, partim comparationibus ad res alias
E vtimur ad ea diſtinctè explicanda. Sic igitur,quãuis hæc attributa de formali addant negationes vel alias habitudines,tamen per illas omnes explicatur entis natura,vel quoad perfectionem, vel quoad integritatem,aut aliquid ſimile. Dixi hæc attributa ſolũ addere ſupra ens,negationem:vel quid ſimile,quia ſub controuerſia poſitum eſt an formaliter ſeu in abſtracto hæc attributa dicant ſolam negationem,ſeu relationem,vel includant entitatem ipſam,quod melius in ſingulis paſſionibus explicabitur.

Soluuntur argumenta.

AD rationem ergo dubitandi in principio poſitam, ſimul cum adiunctis in prima & ſecunda opi- XII.

opinione, facilis eſt ſolutio ex dictis,iam enim conceſſus eſt hæc attributa non eſſe proprias paſſiones reales cum eo rigore & proprietate,vel neceſſarium ſit omnes conditiones ibi numeratas, eis conuenire. Declaratum etiam eſt, quo ſenſu hæc attributa realia dici poſſint,ſcilicet, quia de formali dicunt aliquid,quod ſuo modo in rebus,& verè ac ſimpliciter poteſt enti attribui per modum priuationis, vel denominationis realis ſeu aptitudinis realis cum habitudine ad aliquid extrinſecũ. Et hoc eſt ſatis,vt hęc attributa ſecundum id totum quod includunt, non ſint propriè eſſentialia: & ideò dicantur eſſe ad modum paſſionum,ſeu proprietatum. Sufficit etiã hoc, vt poſſint hæc attributa ſub ſcientiam cadere,quandoquidem, & in rebus ſunt, & eo modo, quo ſunt, ens ipſum conſequuntur,& ad illius naturam explicandam conferunt. Eò vel maximè,quod ad rationẽ ſcientiæ, & ad demonſtrationes conficiendas ſufficit diſtinctio rationis inter attributa,quia nos, ſicut cõcipimus,ita etiam ratiocinamur,& ita de Deo verè demonſtramus eſſe immortalem,quia immaterialis eſt,& ſic poſſet etiam fieri in attributis entis, etiã ſi ſola ratione ab ipſo ente diſtinguerentur. Tãdem ex dictis etiam conſtat,quomodo ens non dicatur eſſentialiter de his proprietatibus ſeu attributis ſuis,nã ſecundum rem quidem eſſentialiter dicitur de illis, quia illa nihil aliud explicant, quam ipſam entis naturam, tamen non eſt de eſſentia illorum quantũ ad id quod addunt ſupra ens: quia negatio,v.g.quam formaliter addit vnum, non eſt eſſentialiter ens verũ & reale, quæ eſt illud quod dicitur eſſe quaſi ſubiectum harum proprietatum: & ita euitatur proceſſus in infinitum,& alia incommoda,quæ in argumẽtis tangebantur.

XIII. *Qualiter attributa entis inter ſe differant.*

Vltimò ex dictis colligitur, quomodo poſſint hæ proprietates ſeu attributa inter ſe diſtingui: nã quo ad rem intrinſecam,quam in ente ſignificant,non diſtinguuntur in re,cũ nihil dicant ex natura rei diſtinctum ab ente, vt oſtenſum eſt: & hoc modo dici ſolet,quod in re entitas rei eſt bonitas eius & veritas, & è conuerſo. At vero,ſi conſideremus id, quod de formali addunt,dici poſſunt formaliter differre,non quidẽ ratione formali intrinſeca,& poſitiua, ſed vel negatiua,vel extrinſeca,vt ex dictis ſatis conſtat, & patebit amplius ex dicẽdis in particulari de ſingulis.

SECTIO II.

Quot ſint paſſiones entis, & quem ordinem inter ſe ſeruent.

I. *Rationes reddũt quęſtionem ancipitem.*

SOlent communiter ſex tranſcendentia numerari,ens,res,aliquid,vnum,verum,bonum : ex quibus videtur colligi quinque eſſe paſſiones entis,quia tot ſunt prædicata,quæ cum illo cõuertuntur,& non plura. In contrarium autẽ eſt,quia neque illa omnia poſſunt habere rationẽ paſſionis, & præter illa poſſunt alia à nobis excogitari. Primũ probari poteſt ex dictis,quia res ſolũ dicit de formali rei quidditate,& rata ſeu reali eſſentiæ:hæc autem nõ eſt proprietas,ſed potius eſſentia entis:vnde multi cenſent magis eſſentiale prædicatum eſſe rem,quã ipſum ens. Similiter *aliquid*,cum diſtinguatur immediatè contra nihil,nihil aliud formaliſſimè ſignificare videtur,quam ipſummet ens,perinde enim dictũ videtur *aliquid*,ac habens aliquam quidditatem:hęc autem formalis ſignificatio coincidit cum ſignificatione rei,& entis.

II. Secũdum probatur,quia præter illa prædicata videntur alia cõmunia omni enti,vt,v.g.durare,& eſſe alicubi: hæc enim neceſſariò comitantur omnia entia. Quòd ſi dicas,hæc non conuenire enti niſi vt exiſtenti : hic autem eſſe ſermonem de ente ſecundum ſe abſtrahendo ab actuali exiſtentia: contra hoc eſt,

A quia etiã illæ proprietates durationis vel localis præſentiæ,poſſunt ſecundum ſe conſiderari abſtrahendo ab actuali exiſtentia, & vt ſic intelligantur habere connexionem per ſe cum ente:vnde,ſicut hæc prędicatio *ens eſt vnum*,eſt perpetuæ veritatis abſoluendo copulam à tempore : ita & hæc, ens habet durationem,vel præſentiam localem. Eſt autem ſpecialis difficultas de ipſo eſſe actualis exiſtentiæ,nam videtur eſſe proprietas quædam ipſius entis ſecundum ſe ſumpti,quia non conuenit ei eſſentialiter nec omnino per accidens. Rurſus præter has paſſiones ſimplices videntur eſſe aliæ complexæ ſeu diſiunctę:ſicut enim proprietas numeri dici poteſt quod ſit par vel impar: & quantitatis,quòd ſit finita vel infinita: ita entis paſſio dici poteſt quòd ſi finitum vel infini-
B tum,actu vel potentia,aut ſimilia. Vltimò ſi ad paſſiones entis,vt dictum eſt,ſufficiunt negationes, ſeu habitudines rationis,hæ poterunt in infinitum multiplicari,vt eſſe idem,non eſſe impoſſibile,eſſe amabile,eſſe intelligibile, &c.

Quæſtionis reſolutio.

III. *Paſſiones entis tres tã tum.*

HAec quæſtio ſolum proponitur, vt tractationẽ hanc de paſſionibus entis ad certa capita reuocemus, & ideò breuiter dicendum eſt,ſi propriè loquamur,& nõ fingamus diſtinctiones minimè neceſſarias,tres tãtũ eſſe proprias paſſiones entis,ſcilicet, vnum,verum,& bonum. Quòd enim hæ tres inter ſe diſtinctæ ſint ſaltem ratione formali, ſiue illa ſit
C negatiua,ſiue poſitiua,ſiue realis,ſiue rationis,facilè quis ſibi perſuadebit. Primò ex communi ſententia omnium ſcribentium de hac materia. Secundò, ex communi modo concipiendi,& ſignificatione ac interpretatione ipſarum vocum:nam vnum vt ſic, ſolùm ſignificat, quod res ſit in ſe integra & indiuiſa: vnde formaliter negationem addit,in quo diſtinguũtur,à vero & bono. Hæc autem inter ſe diſtinguuntur,quia verum dicit adæquationem,vel habitudinẽ ad intellectum:bonum autem ad voluntatem ſeu appetitum tanquam conueniens illi,ſiue hoc dicat formaliter,ſiue fundamentaliter: hæ autem ſunt rationes,vel habitudines valde diuerſæ.Quòd etiam à cõtrarijs facilè declarari poteſt vnã vnitas opponitur multitudini:bonitas malitiæ,veritas falſitati: hæ au-
D tem ualde diſtincta ſunt. Tandem ex his,quæ in particulari de his paſſionibus dicemus, hoc euidentius conſtabit,ſimulq; oſtendemus, quodlibet iſtorũ attributorum conuenire omni enti reali,atq; ita cõuerti cum ente:ſunt ergo hæ tres paſſiones entis.

IIII. Quòd autem præter has nõ ſint aliæ,colligi poteſt ex D.Thom.doctrina : licet enim ſæpe numeret illa ſex tranſcendentia,eorumque rationem & ſufficientiam declaret, vt quæſt.1.de verit.artic.1.quæſt.21. art.1.& ſępe alias: tamen,cum in particulari agit de his proprietatibus, nunquam tractat niſi de illis tribus,vt patet ex 1.p.q.5.11.& 16.& in dictis quæſtionibus diſputatis. Poteſtque in hunc modum declarari ex dictis:nam *res & ens* iuxta communem vſum tã quam ſynonyma vſurpãtur: & interdũ de ente actu
E exiſtente dicuntur,interdũ verò ab actuali exiſtentia præſcindunt,quare neutrũ eſt paſſio alterius. Cuius etiam ſignum eſt,quod vnum nunquam prædicatur de alio, & ſi ita prædicetur, cenſetur eſſe nugatio, ſeu identica prædicatio. Alia vero prædicantur de ente illique adiunguntur, ut adiectiuũ ſubſtantiuo : ſic enim dicetur, ens vnum, ens verum, &c. ens autem & res ſubſtantiua ſunt, neque poſſunt eo modo coniungi: ſignum eſt ergo, vnum non eſſe paſſionem alterius. Quod ſi velimus hæc duo in eo rigore diſtinguere,quo D.Tho.ſuprà ex Auicenna illa diſtinxit, quod res præſcindat ab exiſtentia actuali, & meram quidditatem ſignificet: eus autem ſumptum ſit ab eſſe, & ſolum dicat ens actualiter exiſtens:

Res & ens nõ ſe habẽt ſicut eſſẽtia & paſſio.

exiſtens: ſic conſtat, rem non ſignificare paſſionem entis: ſed eſſe prædicatum maximè quidditatiuum. Et potiùs ens ſignificabit aliquid extra eſſentiam, ſaltem in creaturis. Tamen etiam ens non poterit dici paſſio rei: exiſtentia enim nõ eſt paſſio creaturæ exiſtentis, vel quia non manat ex principijs eius intrinſecis, ſed ab extrinſecò illo prouenit, vel quia conuenit illi neceſſario ac per ſe: vnde neque ſub ſcientiã propriè cadit actualis exiſtentia creaturæ, quatenus actu pendet à voluntate libera creatoris: quid autem ſit hæc exiſtentia, & quomodo diſtinguatur ab eſſentia creaturæ, res eſt obſcura, quam infra tractando de ente creato in particulari diſputabimus. Si autem iuxta opinionem quandam ſupra tractatam, ens non ſolũ vt dicit actu exiſtens, ſed etiam vt dicit aptum ad exiſtendum, diſtingueretur à re, prout abſolutè dicit habens quidditatem realem: ſic ens eſſet prima paſſio rei: ſed hoc ſuprà improbatum eſt, quia in prima ratione quidditatis realis intrat aptitudo ad exiſtẽdũ, & in hoc primo diſtinguitur quidditas realis à non reali ſeu ficta. In his ergo duobus nulla paſsio entis continetur. Scio Auerr. in ſua paraphraſi cap. de Re, dicere, *rem* ſignificare non ſolum rem veram ſed fictam, ſed hoc commune eſt enti, & ſolum eſt ſecundum æquiuocam ſignificationem. De qua & de alijs æquiuocis ſignificationibus harum vocum dicam in ſequentibus.

V. Rurſus *aliquid*, duplicem etymologiam, ſeu interpretationem habere poteſt. Vna eſt, quod idem ſit aliquid, quod habens quidditatem aliquã: ſiue enim hæc fuerit prima deriuatio vocis, ſiue non: tamẽ iam in communi vſu in hoc ſenſu accipi videtur: aliquid enim, & nihil contradictoriè ſeu priuatiue opponi cenſentur: *nihil* autem idem ſignificat, quòd nõ ens, vel non habens entitatem vllam: aliquid ergo idem eſt, quod habens aliquam entitatem, vel quidditatẽ. In hac ergo ſignificatione conſtat aliquid non eſſe paſsionem, ſed ſynonymum entis: idemque cenſetur etiam ſecundum formalem rationem, & conceptum, dicere de aliquo eſſe aliquid, & dicere ens, & ita opinatur de hoc attributo Fonſec. 4. Metaph. c. 2. q. 5. ſect. 2.

Aliquid iuxta varias vocis etymologias, vel entis, vel vnius eſt ſynonymum.

VI. Alia verò etymologia huius attributi eſt, quam tãgit D. Tho. cit. locis, ſcilicet, vt *aliquid*, dicatur, quaſi aliud quid, quę videtur cõformior primæ impoſitioni huius vocis, vt conſtat ex Latinis authorib. iuxta quã hæc vox ſignificat de formali aliquid diſtinctũ ab ente, ſcilicet, diſtinctionẽ ab alio ſeu negationem idẽtitatis cũ alio. Hoc tamen ſenſu attributum hoc vel non eſt diuerſum ab vno, vel in eo includitur tanquam conſequens illud. Vnũ enim dicitur, quod eſt indiuiſum in ſe, & diuiſum à quolibet alio, vt infrà videbimus: ergo in ratione vnius includitur illa negatio, quę importatur in voce *aliquid*, vel ad illam reuocatur, & ideo hoc attributum nõ ita auget numerum harũ paſsionum, vt oporteat de illo aliquid ſpecialiter tractare, ſed explicata ratione vnius, & cõſequenter multitudinis, quæ illi opponitur, & identitatis vel diſtinctionis, quę in eius ratione aliquo modo fundãtur, explicatum manebit hoc prædicatũ *aliquid*. Nã, licet negatio in illa cõcluſa poſsit diſtingui ratione à negatione incluſa in vno, quòd vnũ dicat negationẽ multitudinis, aliquid verò ſolũ dicat negationẽ identitatis cum alio, quomodo diſtinguuntur *vnum & aliquid* à D. Tho. q. 1. de verit. art. 1. tamen quia poſterior negatio in priori fundatur, & nullam ſpecialem habet difficultatem in doctrina de his paſſionib. tradenda, nõ oportet eas diſtinguere. Dicũt vero aliqui, vt Iauellus in tract. de tranſcend. c. 3. *aliquid* dicere actualem diuiſionẽ ab alio ente, ita vt ante mundi creationem Deus eſſet vnus, non aũt aliquid. Sed hoc improprijſſime dictũ eſt: quis enim dicat, ens non eſſe aliquid, propterea quòd alia non exiſtant? imò in illo ſenſu, *aliquid* non poteſt eſſe paſ-A ſio entis, cum non conueniat omni enti: ergo vt eſt paſſio, ſolum dicit negationem illam in aptitudine & reſpectu alterius entis exiſtentis, vel poſſibilis: & hoc modo, vt dixi, in vnitate fundatur, & cum illa ſimul explicatur.

Ex dictis ergo ſex trãſcendentibus tantùm relinquũtur tria ſuprà numerata, quę poſſint eſſe paſſiones entis, quorũ ſufficiẽtiam tradit D. Dhom. cit. loco de verit. & quæſt. 21. art. 1. quia paſſiones entis debent aliquid addere ſupra ens, & non poſſunt addere aliquid poſitiuum reale: ergo vel negatiuũ, vel poſitiuum rationis, ſeu per denominationem aut conuenientiam ad aliquid extrinſecum. Priori modo conſtituuntur paſſio vnius, quia negatio illa diuiſionis in ſe, & diuiſionis à quolibet alio, cõſequitur omne ens B ſecundum ſe & abſolutè cõſideratũ, & nulla alia eſt quæ neceſſario cõueniat omni enti vt ſic. Poſteriori modo conſtituuntur duæ aliæ paſſiones, vna per reſpectum ſeu conuenientiã ad intellectũ: alia per habitudinem, & conuenientiam ad appetitũ & volũtatẽ, nam hæ duæ facultates, & nullæ aliæ ſunt vniuerſales, & reſpiciunt omne ens ſub diuerſa ratione. VII.

VIII. Atque hinc colligũt authores, ex his tribus paſſionibus vnitatem eſſe primam, quia eſt abſoluta: conuenit enim omni enti ex ſe, & non per denominationem ab alio extrinſeco, neque propriè per relationẽ ad aliud, quam ſignificant aliquo modo verũ, & bonum, quatenus conuenientiam cum alio dicunt: abſoluta autem ſunt priora reſpectiuis ex genere ſuo. Dices, etiam vnum vt dicit diuiſionem ab alio, im-C portare habitudinẽ ad aliud. Reſpondetur primũ de ratione vnius non eſſe illam negationem, quod ſit aliud à quo diſtinguatur, ſed ſolum conſequi ad vnũ quòd ſit aptum diſtingui: Deus enim vnus erit, etiã ſi nihil ſit à quo diuidatur. Deinde illa negatio non eſt relatio, ſed potius negatio relationis, nam pòtius idẽtitas eſt relatio, & illa eſt negatio identitatis, vel certè eſt fundamentum eius, & conſequenter eſſe poteſt fundamentum alicuius relationis, rationis. Denique, etiam ſi fingamus illam per modũ habitudinis ad aliud, eſt de ſe prior alijs relationib. veri, aut boni, quia eſt quodammodo abſtractior, quia ſolum reſpicit aliud ſub ratione entis: ſic enim dicitur vnum diuiſum à quodlibet alio, cuiuſcunque alterius rationis illud ſit. Itaque Ariſt. 4. Metaph. cap. 1. vnum cõ-D iungit cum ente tanquam primam paſſionem: & D. Thom. 1. par. quæſt. 11. artic. 2. ad 4. ſentit poſt ens, vnum eſſe quòd prius de vnoquoq; ente cognoſcitur, quę latiùs tractant Soncin. 4. Metaphyſ. quæſt. 24. & Iauel. tract. de tranſcendentibus. c. 1.

Qualis inter paſſiones entis ordo ſeruetur.

IX. Ex alijs autem duobus tranſcendentibus, ſeu paſſionibus entis verum eſt prius bono, vt docuit D. Tho. 1. par. q. 16. art. 4. Et patet, quia bonitas quodãmodo fundatur in veritate: vt enim ſanitas bona ſit, ſupponitur eſſe veram ſanitatem: nam, ſi ſit ficta, nõ erit bona: & ſic de alijs. Vnde verum dicit ordinem ad intellectum, bonum ad voluntatem: intellectus autem eſt prior potentia, quam voluntas. Quòd ſi quis velit, has paſſiones in perfectione etiam comparare, & interroget, quænam illarum perfectior ſit, poteſt E inprimis facilè reſponderi, de formali, & ſecundum id quod addunt ſupra ens, nullam dicere perfectionem, quia nihil reale dicunt, ſeu addunt ipſi enti: vnde ſub hac ratione non eſt, quod comparentur, quia comparatio ſupponit poſitiuum, quatenus verò ſignificant aliquo modo ipſum ens, eiuſque naturam declarant, eandem omnino perfectionem entis exprimunt, & ita ex hac etiam parte comparari non poſſunt, quia comparatio diſtinctionem requirit.

Collatio inter paſſiones entis in perfectione.

Satisfit argumentis.

X. AD rationem ergo dubitandi in principio poſitam reſpondetur, non ideo ſex tranſcendentia numera-

numerari, quia omnia ſignificent diſtinctas paſſiones entis, ſed aliqua diſtingui hac ratione: aliqua verò ſolum ex diuerſa etymologia, vel impoſitione vocis. Et ita diſtinguuntur res, & ens: quia hoc ab eſſe, illud à quidditate reali ſumptum eſt. Et ſimiliter aliquid, & vnum ex prima impoſitione diſtinguuntur, quòd vnum ex negatione diuiſionis in ſe: aliquid verò ex negatione identitatis cum alio dicta ſint: in re verò eandem paſſionem ſignificant: quia illa duo ad perfectam vnitatem requiruntur.

Quare ſex tranſcendẽtia numerẽtur.

XI. Ad aliam verò partem, qua probatur, has paſſiones eſſe plures, reſpondetur, primum de duratione fortaſſe non eſſe quid diuerſum ab exiſtentia actuali: & ita eadem erit de vtraque ratio. Quòd ſi forte ex natura rei diſtincta eſt in creaturis, meritò non numeratur inter paſſiones entis, qa eſt ſpeciale quoddam ens, vt infrà ſuo loco videbimus. Et idem dicẽdum eſt de præſentia locali: nam vt eſt modus aliquorum entium, ſpeciale prædicamentum cõſtituit, vt infrà etiam dicemus. De illis autem diſiũctis, finitum vel infinitum, &c. dicendum eſt, vel propriè nõ eſſe paſſiones entis in communi, ſed potius eſſe diuiſiones eius: quia vel eſſentialiter contrahunt ipſum ens, quatenus ens eſt, vel certè neutrum membrum diuidens illi conuenit, niſi vt contracto ſeu determinato ad ſpecialem aliquam rationem entis, vt de finito, & infinito infra videbimus: vel certè ſignificant diuerſos ſtatus eiuſdem entis, vt eſſe in actu, vel in potentia, vt infra etiam dicturi ſumus: vbi etiam declarabimus, quomodo exiſtentia creaturę nõ ſit paſſio eius. Vel certè hæ proprietates diſiunctæ reducũtur ad ſimplices, vt idem vel diuerſum ad vnitatem.

XII. Ad vltimum reſpondetur, poſſe quidem plures negationes, vel habitudines rationis excogitari à nobis in ente, quæ illis paſsionibus, quæ à nobis numeratæ ſunt, formaliter non explicantur: quomodo nonnulli dicunt, *Rem* eſſe paſsionem, quę formaliter addit ſupra ens negationem entis ficti, ſeu chymerici. Alij addunt, *idem & diuerſum*, nam quodlibet ens habet relationem rationis identitatis ad ſe ipsũ, & relationem diuerſitatis ab alio, ſaltem à non ente, ſeu ab ente rationis. Item fingi poteſt relatio ſimilitudinis ad alterum, ſaltem fundamentaliter: vt, ſicut æquale ponitur paſsio quantitatis: ita aſſimilabile (vt ſic dicam) ſit paſsio entis: nullum enim eſt ens, quod nõ poſsit habere aliquid ſibi ſimile aliquo modo, ſaltem analogicè, & infinite aliæ denominationes huiuſmodi poſſunt multiplicari, vt in argumento tactũ eſt. Dicendum nihilominus eſt illas paſsiones ſufficienter numerari, vel quia illæ ſolæ conducunt ad naturam entis explicãdam, & habent, tum in rebus, tum in vſu hominum ſufficientem cauſam, & vtilitatẽ ob quam excogitatæ ſint, & diſtinctæ: vel, ſi quæ aliæ huiuſmodi excogitari poſſunt, in his virtute continentur, vel ad eas reuocantur.

Aliquot rationis habitudines omnib. entib. communes cur non paſſiones entis.

XIII. Quod igitur *Res* de formali dicat negationem aliquam entis ficti, fictum quidem eſt, & præter omnem Latinam ſignificationem vocis, & communem conceptionem hominum: nam *Res* non eſt terminus negatiuus, ſeu priuatiuus, ſed omnino poſitiuus. Eſt etiam impertinens illa negatio, tum quia obſcurius eſt ad explicandum quid ſit ens factum, quam quid ſit res: tum etiam, quia, ſi illa negatio neceſſaria eſt ad paſsiones entis, potius in *vero* fundanda eſt: dicitur enim verum ens, quod non eſt fictum: vel, ſi formaliter ſumatur, in *uno*, ſeu *aliquo* includitur: quia in negatione, quam dicit *aliquid*, includitur vt ſit diuiſum à quolibet alio, & conſequenter etiam ab ente ficto. Eò vel maximè, quod ratio entis ficti vt ſic in negatione conſiſtit: illud enim eſt propriè ens fictũ, quod ita mente apprehẽdi poteſt, vt in ſe inuoluat repugnantiam, & impoſſibilitatem, quæ eſt negatio quædam; & ideo reale ens non propriè diuiditur ab illo per negationem, ſed formaliter per ſuam

Res non dicit formaliter negationem entis ficti.

A realitatem, vt latius diſput. ſeq. in ſimili dicemus. Et eadem ratione excluduntur ſimiles negationes quæ ex ſola reflexione intellectus fieri poſſunt, vt non eſſe diuerſum à ſe, eſſe diuerſum ab ente rationis, non eſſe ſibi inæquale, & ſimiles; quæ & inutiles ſunt, & in infinitum multiplicare poſſunt, & ſunt mera opera rationis, quæ non ſufficiunt ad paſsiones entis, vt diximus.

Atque hinc etiam conſtat, non oportere addere inter paſsiones entis identitatem, vel diuerſitatẽ, quia vt hæc poſſunt formaliter dicere relationes rationis, non pertinent ad paſsiones entis, vt ſuprà dictũ eſt generaliter: quia tales relationes non per ſe conueniunt enti, ſed extrinſecus tantum per cogitationẽ, reflexionem, aut comparationem mentis: ſi autem XIIII.
B ſumantur, quatenus in re habent aliquod fundamentum poſitiuum, vel priuatiuum, ſic ſufficienter continentur ſub unitate, vt infrà dicemus. Et eodem modo reducitur ad vnitatem ſimilitudo (ſi hæc communis eſt omni enti) nam, ſi ſumatur pro vera relatione, illa ſine dubio non eſt paſsio, quia nec conuenit ſemper omni enti, & cui conuenit, non per ſe, ſed ex accidente conuenit. Et ſi fortè dicatur creaturæ exiſtenti ſemper conuenire, tamen etiam reſpectu illius erit, quoddam accidens, ſicut relatio creaturæ. Si autem ſumatur fundamentaliter, ſic ad vnitatem reducenda eſt, ſic enim dixit Ariſtot. ſimilitudinem in vnitate fundari. Denique iuxta hunc modum ad *ueritatem* reducitur denominatio *intelligibilis, ſignificabilis*, ad *bonum* reducitur *ratio integri, & perfecti* & de-
C nominatio *amabilis appetibilis*, & ſimiles: non eſt ergo neceſſe plures paſsiones confingere.

SECTIO III.

Quibus principijs demonſtrari poßint paſsiones de ente, & an inter ea hoc ſit primum, Impoſsibile eſt, idem ſimul eſſe & non eſſe.

HAec quęſtio pręcipuè proponitur propter Ariſtot. qui 4. Metaph. c. 3. text. 8. docuit illud principium, *Impoſsibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe*, eſſe primum ac fere vnicũ, ad quod reſolui debent omnes huius I.
D ſcientiæ demõſtrationes: imò & aliarum ſcientiarũ, ſaltem virtualiter. In contrarium autem eſſe videtur primò, quia propria & intrinſeca ſcientiæ principia ſumi debent ex cauſa ſeu ratione, ob quam prędicatum conuenit ſubiecto: vnde idem Ariſt. 1. Poſterior. docet poſteriorem paſsionem demonſtrari per priorem, primam vero omnium, vel non demonſtrari, ſed immediatè conuenire ſubiecto, vel ſolum quoad nos demonſtrari per definitionem ſubiecti: definitionem autem ipſam nullo modo demonſtrari, ſed immediate cognoſci de ſubiecto. Sic igitur in omni ſcientia primum principium erit illud, in quo, vel prima paſsio de ſubiecto, vel definitio de definito prædicatur: ergo & in præſente ſcientia principia propria & intrinſeca ſumenda erunt
E ex connexione primæ paſsionis cum ratione entis, vel rationis entis cum ipſo ente: erit ergo hoc primum principium, *Omne quod eſt, unum eſt*, quia vnum eſt prima paſsio entis, vt diximus, vel certè hoc, *Omne ens eſt habens eſſentiam*. Non ergo eſt illud, *Impoßibile eſt, idem ſimul eſſe & non eſſe*, quia illud eſt valde extrinſecum; & non poteſt deſeruire ad proprias demonſtrationes à priori, ſed vt ſummũ ad reductionem ad impoſsibile. Adde, principium illud à priori reduci ad illud, *Omne ens eſt unum*; ideo enim non poteſt ſimul eſſe, & non eſſe, quia vnum tantum determinate eſſe poteſt. Quomodo multi dicunt, primo conuenire enti quatenus eſt ens, eſſe diuiſum à non ente, quam proprietatem putant in vnitate in-

Ratio dubij pro vtraque parte.

cludi,

cludi,de quo poſtea videbimus. Tādem augetur difficultas,quia etiam inter principia quodammodo intrinſeca,& vniuerſaliſſima,nō videtur illud eſſe primum;quia eſt negatiuum: omnis autem negatio in priori aliqua affirmatione fundatur: ergo datur aliud principiū prius illo,in quo fundetur: quale erit, vel hoc, *Neceſſe eſt idē eſſe,vel non eſſe*,vel hoc,*Vnum contradictorium neceſſario aliud deſtruit.*

Aliquot certiora pronunciata pro ſenſu quæſtionis declarando.

II. Principijs eget Metaphyſica in qua vltimo reſoluat cōcluſiones.

IN hac re omnes conueniunt in Metaphyſica (ſicut in alijs ſcientijs) neceſſaria eſſe aliqua prima principia per ſe nota,quibus paſſiones demonſtrentur; ſiue ſit ſermo de paſſionibus tranſcendentibus entis vt ens eſt; ſiue de proprietatibus ſpecialioribus aliquorum entium,vt ſunt intra latitudinem formalis obiecti Metaphyſicæ, iuxta ea quæ in proœmiali diſputatione dicta ſunt, quamuis, quia ens vt ens in ordine ad hanc ſcientiam eſt prius cæteris,paſſiones illi adæquatę ſunt etiam priores, & conſequēter etiā vniuerſaliſſima principia,quæ ex ipſis tranſcendentibus aliquo modo conſtant,priora ſunt reliquis; & ideo de illis nunc præſertim agimus. Quod ergo talia principia ſint neceſſaria,eadē ratio eſt in hac ſciētia,quæ eſt in cæteris,quia etiam illa per demonſtrationem procedit,reſoluendo concluſiones in principia;in qua reſolutione non poteſt in infinitum procedere:vt conſtat ex generali doctrina de cauſis:in nullo enim cauſarum genere in infinitum procedi poteſt:ergo neceſſe eſt vt ſiſtat in principijs,ſeu propoſitionibus per ſe notis.

III. Vnicū principiū ad id muneris nō ſufficit.

Secundò ex hac ratione cōcludi videtur, hęc principia non tantum vnum,ſed plura, & ad minus duo eſſe debere,ſaltem quoad hoc, vt ſint propoſitiones immediatæ,& à priori indemonſtrabiles. Ratio eſt, quia ex vno ſolo principio nihil concludi poteſt, vt conſtat ex Dialectica: quia formalis illatio requirit tres terminos,qui in vno principio eſſe non poſſunt: ergo vltima reſolutio neceſſariò fit ad duo principia immediata. Quia ſi vnum ſit immediatū,& aliud demonſtrabile,illud quod demonſtrabile eſt, vlterius erit reſoluendum,& demonſtrandum:non poteſt autem demonſtrari per ſolum aliud principium immediatum:ergo adiungendum eſt aliud,quòd ſi illud etiam demonſtrabile ſit,aliud inquirendum erit, per quod demonſtretur;ne igitur procedatur in infinitū ſiſtendum eſt in aliquo,etiam indemonſtrabili:ſunt ergo neceſſaria plura principia prima etiam in hac ſcientia. Atque hinc ſequitur,ſi de primo principio in hoc ſenſu loquamur,ſcilicet,vt ſolum dicit propoſitionem immediatam,ſeu per ſe natam: hoc ſenſu non eſſe quærendum unicum principiū primum in hac ſcientia;neque in eo potuiſſe loqui Ariſtotelē citato loco:quia reuera nullū eſt quod hoc modo ſit vnicum,& duntaxat primū. Igitur in alio ſenſu poteſt inquiri principiū cæteris prius,ſcilicet vel quia eſt nobis notius,vel quia in vſu,ſeu cauſalitate eſt prius,& vniuerſalius,vel quia omni modo eſt indemonſtrabilius,& in hoc ſenſu eſt controuerſia inter authores, quodnam ſit primum Metaphyſicum principium.

Varia placita.

IIII. Antonius Andreas.

PRima ſententia eſt,non eſſe primum illud, quod ex Ariſtotele retulimus,ſed hoc,*Omne ens eſt ens.* Ita tenet Antonius Andreas 4. Metaphyſ. q. 5. Et ad Ariſtotelem reſpondet,vocaſſe illud aliud, primum principium inter ea quæ circumferuntur vt generalia, vt ſunt illa, *Omne totum eſt maius ſua parte, &c.* Sed hic author etiam in ſuis principijs non rectè loquitur,quia illa propoſitio eſt identica,& nugatoria, & ideo in nulla ſcientia ſumitur vt principium de-

A monſtrationis,ſed eſt extra omnem artem. Alioqui in omni ſcientia primum principiū eſſet illud in quo ſubiectum ſcientiæ de ſe ipſo prædicaretur. Et tā per ſe notum eſſet primum principium vnius ſcientię,ſicut alterius,nam omnis propoſitio idētica,æquè nota eſt,vt,*ens mobile eſt ens mobile*,ſicut,*ens eſt ens.* Et in hac ſciētia,plura eſſent principia æquè nota, quāuis non æque vniuerſalia, vt *Subſtantia eſt ſubſtantia, Accidens eſt accidens*. Apparentius ergo loqueretur, ſi loco entis ſumeret aliquam definitionē,vel deſcriptionem explicantem rationem entis,eamque de ente prædicaret:nam, licet definitio & definitum in re idem ſint,tamen propoſitio in qua definitio de definito prædicatur,nō eſt identica,ſed doctrinalis,quia in ea conceptus diſtinctus de confuſo prædicatur. Et B hoc modo fauet huic opinioni ratio dubitādi in principio poſita. Videtur tamen repugnare Ariſto. dicto c. 3. lib. 4. Metaph. dum abſolutè cōcludit illud principiū,*Impoſſibile eſt,&c.* eſſe ſimpliciter omnium primum,& ad illud omnes demonſtrationes reſolui.

Alij dicunt nō illud ab Ariſtotele poſitū,ſed hoc, *Neceſſe eſt,quolibet eſſe,vel non eſſe*, eſſe primum principium omnium propter rationem ſupra tactā,quia hoc eſt affirmatiuū,illud vero aliud negatiuum. Neque enim verum eſt,quod Iauell. lib. 4. Metaph. q. 9. exiſtimauit, illa duo principia eandem rem diuerſis verbis ſignificare,& ita non eſſe reputanda duo,ſed vnum:nam,ſi res attentiùs cōſideretur, diuerſę ſunt res,quę illis principijs ſignificantur: Sicut enim in contrarijs,vel priuatiuè oppoſitis,aliud eſt,quòd nō C poſſint ſimul cōuenire eidem,aliud vero quod alterū eorū neceſſario debeat cōuenire,vt per ſe eſt manifeſtum: ita etiam in contradictoriè oppoſitis hæc duo formaliter,& in rigore diuerſa ſunt. Hæc autē ſignificantur per illa duo principia:nā per illud:*Impoſſibile eſt,idem ſimul eſſe,& non eſſe*, ſignificatur repugnantia contradictoriè oppoſitorum; per illud verò: *Quodlibet eſt,vel non eſt*,ſignificatur immediatio eorundē,ſcilicet,inter illa nō poſſe cadere mediū. Et ita,vt diſtincta ponuntur ab Ariſtotele lib. 4. Metaphyſ. cap. 7. tex. 27. & 28. & lib. 3. cap. 2. & 1. Poſter. 1. cap. 8. text. 26. & 27. vbi dialecticis terminis eadē principia ponit,*Impoſſibile eſt idem ſimul affirmari,et negari de eodem; Neceſſe eſt idē affirmari,vel negari de eodem;* quæ alijs verbis à Dialecticis dici ſolent: Im- D poſſibile eſt,duas cōtradictorias eſſe ſimul veras:& impoſſibile eſt,eſſe ſimul falſas,quę duo conſtat eſſe valde diuerſa:& primū fundari in illo principio,impoſſibile eſt,idē ſimul eſſe & non eſſe:ſecundū verò in alio,neceſſe eſt eſſe,vel non eſſe. Ex his verò rationibus ſimul conſtat, cōparando hæc principia inter ſe,prius eſſe illud de impoſſibili ab Ariſtotele poſitū quam aliud de neceſſario. Primò quidē,quia per ſe euidentius eſt, contradictoria habere inter ſe repugnantiam,quam habere immediationem:illud enim prius ſtatim in ipſis terminis relucet,ſecundū autem nonnullo indiget diſcurſu & declaratione. Vnde illud prius commune eſt omnibus oppoſitis,nam quatenus oppoſita ſunt,inter ſe pugnant, poſterius autē non omnibus cōuenit,vt cōſtat ex c. de Oppoſit. Se- E cundò,quia prius ſecundum rationē eſt, duas cōtradictorias non poſſe eſſe ſimul veras,quam non poſſe eſſe ſimul falſas:ſicut veritas ex ſe prior eſt falſitate.

V. Iauell.

Quæſtionis reſolutio.

VI. Duo demōſtrādi genera & proprietates eorum.

IGitur, vt quæſtioni reſpondeamus, diſtinguere oportet duplex genus demonſtrationis, vnum dicitur oſtenſiuum,aliud deducens ad impoſſibile. Primum eſt, per ſe & directè ad ſcientiam requiſitum: & in eo proceditur à cauſis ad effectus, & ab eſſentia rei ad paſſiones demonſtrādas:loquimur enim in ſcientia à priori & propter quid: nam quæ eſt à poſteriori,non reſoluitur in principia, de quibus nunc agimus,

agimus,ſed in experientiam potius. Secundum demonſtrãdi genus per ſe neceſſarium non eſt, ſed interdum adiungitur propter hominis defectum,ignorantiam,vel proteruiã:& vtile eſt,non ſolum ad cõcluſiones, ſed etiam ad prima principia perſuadenda,& probanda, quod in priori modo fieri non poteſt, quia,cum ſint immediata,non habent medium à priori per quod probentur ; tamen ad impoſſibile deducendo oſtendi poteſt eorum veritas,& conuinci intellectus,vt eis aſſentiatur: Imò in omni genere demonſtrationis,quam uis principia demonſtrent à priori cõcluſionem,& per ſe nota ſint, vis illationis virtute fundatur in deductione ad impoſſibile,ſcilicet,quia fieri non poteſt,quod idem ſimul ſit & non ſit,vel quod duæ cõtradictoriæ ſimul ſint veræ. Propter quod dixit Auerroes 2.Metaphyſ.cap.1.ſine illo principio ab Ariſtotele poſito neminem poſſe philoſophari,diſputare,aut ratiocinari.

VII. *Quis ſit modus demonſtrãdi à priori in hac ſcientia.*

Dicendum ergo eſt inprimis,ad demonſtrandum à priori paſſiones entis de ente prima principia ſumenda eſſe vel ex ratione ipſius entis, vel ex prima paſſione eius ad demonſtrandas poſteriores: & hoc conuincit diſcurſus in principio factus. Et confirmatur,nam quoad hoc eadem eſt ratio de hac ſcientia, quæ de alijs: nam cum proprietates entis ſuo modo ſint paſſiones eius:ex eius intrinſeca ratione & eſſentia oriri neceſſe eſt: quia hoc eſt de intrinſeca ratione propriæ paſſionis:poterunt ergo per ipſam eſſentialem rationem entis demonſtrari: ſiue hoc ſit per diſtinctionem ipſarum rerum inter ſe,ſiue in ordine ad conceptus,& diſcurſus noſtros,ita vt vnum verè ſit ratio alterius,quod ad ſcientiam humanã, & demonſtrationem ſufficit. Vnde ſi paſſiones entis ſunt ita inter ſe connexæ,vt vna ex altera oriatur,illa,quę fuerit prima,conſtituet vnum principiũ ad demonſtrandas alias: ſi verò (quod fieri interdum poteſt) plures paſſiones cum ratione entis immediatè connectantur,ſolum per ipſam rationem entis poterunt de ente demonſtrari:quomodo autẽ id fiat,poſtea in diſcurſu ſcientiæ conſtabit. In hoc ergo ordine primum principium erit illud, in quo ratio vel eſſentia entis diſtinctè concepta de ipſo ente prædicatur.

VIII. *Quod ſit primũ principium deductionis ad impoſſibile.*

Secundò dicendum eſt, in alio genere ſeu modo demonſtrandi per deductionem ad impoſſibile,primum principium,in quo totus ille modus demõſtrãdi nititur,eſſe *Impoſſibile eſt idem eſſe,& non eſſe.* Hoc per ſe notũ eſt, quia omnis deductio ad impoſſibile in hoc tandem ſiſtit,quod ſequatur,idẽ ſimul eſſe,& non eſſe: & quãdiu ad hoc nõ deducitur,nõ eſt ſatis demõſtrata impoſſibilitas: poſtquã vero ad hoc deductum eſt,ibi ſiſtitur,tanquã in vltimo termino reſolutionis,& notiſſimo principiò. Et,quamuis interdum poſſit deduci impoſſibile ad aliud incõmodũ, quod duæ contradictoriæ ſint ſimul falſæ,ſeu vt idẽ neque ſit,neq; non ſit,tamen hoc ipſum in tantũ eſt impoſſibile,in quantũ virtute includit aliud,ſcilicet quòd ſimul de aliquo negetur aliquid & nõ negetur, quod eſt affirmare & negare idem de eodem.

IX. *Quod ſit humanæ ſcientiæ principium abſolute primũ.*

Tertiò dicendũ eſt,hinc fieri, vt illud principiũ: *Impoſſibile eſt,idem ſimul eſſe & non eſſe*: ſit ſimpliciter primum in humana ſcientia,& præſertim in Metaphyſica. Ratio eſt,nam illud principium rectè vocatur primum,à quo ſumit firmitatem tota humana ſcientia:ſed huiuſmodi eſt prædictum principium, quia ex illo non ſolum concluſiones, ſed prima etiã principia demonſtrantur. Imò addit Fonſeca lib. 4.Metaphyſ.cap.3.quæſt.1.ſect.3. per illud principium confirmari à priori prima principia. Sed non video,cur deductionem ad impoſſibile vocet à priori,cum non ſit ex cauſa,ſed per extrinſecũ medium. Niſi fortaſſe intelligat per huiuſmodi principiũ demonſtrari à priori, non quidem veritatem aliorum principiorum,quod fieri non poteſt:ſed impoſſibilitatem,ac repugnantiam, quæ ex oppoſito ſequitur:

A vltima enim reſolutio omnis repugnantiæ,fit ad cõtradictionem,ad quam per illud principium fit deductio. Hoc vero ſatis eſt,vt illud principium dicatur ſimpliciter primum: nam cum ingenium humanum non ſtatim comprehendat cætera principia prima, prout in ſe ſunt,multum iuuatur, & confirmatur in eorum aſſenſu, deducendo ad impoſſibile, quod in cæteris fieri poteſt per illud primum, ipſum autem nullo modo oſtendi poteſt etiam deductione ad impoſſibile,quia nullum aliud impoſſibilius inferri poteſt,quam ſit illud,quod in eo pronũciatur,quod eſt ſignum illud eſſe maxime notum,& primum. Dixi autem,vſum huius principij eſſe maxime neceſſariũ in hac ſcientia,quia,cum ens ſimpliciſſimum ſit,vix poteſt definiri, & ratione eius diſtinctius explicari, B & applicari ad veras demonſtrationes efficiendas, ita vt propoſitiones aſſumptæ identicæ non cenſeantur.

Soluuntur rationes oppoſitæ.

AD rationem ergo dubitandi in principio poſitã X. quoad priorem partem iam explicatum eſt, Ariſtotelem non vocare illud principium primum,quia illo vtatur Metaphyſica ad ſuas proprias & directas demonſtrationes: nam potius idem Ariſtot.1. Poſter.cap.8.tex.26.dicit, non ſolere illud principium formaliter ingredi demonſtrationem. Dicitur ergo primum principium alijs rationibus iam explicatis: eſt enim quaſi uniuerſale fundamentum, cuius vir- C tute omnes demonſtrationes nituntur,& alia principia poſſunt,ſaltem quoad nos,declarari ac confirmari,quanquam id ſemper fiat adiũcto aliquo alio principio,vel conceſſo,vel per ſe noto. Ad primam confirmationem reſpondetur veritatem illius principij proprie non fundari in vnitate ſed in oppoſitione & repugnantia contradictoriorum, unde non rectè probabitur,quod eſt non poſſe ſimul non eſſe, quia quod eſt,vnum tantum eſt, tum quia,vt infra dicã, ens quatenus vnum,non proprie diuiditur à non ente,ſed ab alio ente, quia à non ente potius diuiditur quatenus ens,tum etiam, quia hæc ipſa diuiſio entis à non ente fundatur in eo quod non poteſt idẽ ſimul eſſe & non eſſe propter repugnantiam formalem horum terminorum. Ad vltimam confirmationem dicitur primo,fieri quidem poſſe,vt aliqua affirmatiua D propoſitio,quatenus ſimplicior eſt quam negatiua, prior ſit quam illa ordine generationis,ſeu compoſitionis, & tamen quod in ratione ueritatis per ſe notæ non ſit tam manifeſta,neq; æque prima,& ita dici poteſt de illo principio,nam,licet tota veritas eius fundetur in natura ipſius eſſe, quod per ſe excludit non eſſe, tamẽ hoc ipſum per illud principium quãuis negatiuum,explicatur euidentiſſime, & aptiſſime ad fundandas demonſtrationes deducentes ad impoſsibile.

Atque hinc facile ſoluũtur multa argumenta,quæ XI. fieri ſolent contra ſententiam Ariſtotelis de hoc primo principio,vt quod cõſtet multis vocib. neque vniuerſaliſsimis,neq; admodum notis, vt ſunt *ſimul,* E *idem*, quæ relationes ſignificant, quæ ſunt poſteriores abſolutis. Item quod ſit propoſitio modalis,quę ſupponit priorem de ineſſe. Ad hæc enim & ſimilia dicitur eis ad ſummum probari, hanc non eſſe primam propoſitionem, ſeu complexionem quam intellectus format, non tamen, quod non ſit primum principium,quia ad hoc non eſt neceſſe, vt ſit prima propoſitio,ſolum, quod ex illo quodammodo pendeat omnium aliarum veritatum ſcientia,ipſum vero ita ſit verum,notum,& indemonſtrabile,vt ab alio non pendeat: hæc autem conueniunt illi principio,vt oſtenſum eſt. Poſſet autem principium illud ad ſimpliciores terminos reduci, dicendo, *Nullum ens eſt, & non eſt*: ſic enim conficitur ex ſimplici-

bus

bus terminis, & ex vniuerſaliſſimis ac primis, quod neceſſarium eſt in primo principio, vt poſſit omnibus ſcientijs eſſe commune, vt notauit D. Thom. 1. 2. quæſt. 94. artic. 2. Vbi aduertit hoc principium eſſe primum in ſpeculabilibus: nam in practicis ſeu moralibus datur aliud primum, ſcilicet, *Omne bonum eſt faciendum, & malum vitandum*: nam, quia omnes actiones morales circa bonum & malum verſantur, ideo primum principium morale ex illis terminis conſtare debuit, tamen, quia practica in ſpeculatiua fundantur, ideo, quod in ſpeculatiuis eſt primum principium, ſimpliciter & abſolute eſt primum. An vero hoc principium, ita ſit notum, vt à nemine poſſit mente negari, quamuis voce contendere videatur: item quibus modis ſuadendum ſit contra eum, qui proterue illud negaret, vel eum ex conceſſis redarguendo, vel ad inconuenientia ſenſibus repugnantia eum deducendo, tractat late Ariſt. 4. Metaphyſic. capit. 3. 4. & 5. quibus locis videri poſſunt expoſitores, quia non eſt, quod in hac re amplius immoremur.

In genere moris quod primũ principiũ, & collatio cũ primo in genere naturæ.

DISPVTATIO IV.

De vnitate tranſcendentali in communi.

Series tractationis.

PRIMVM de vnitate tractandum eſt, quia cum entitate maxime eſt coniuncta, & cæteris paſſionibus quodammodo ſupponitur: quia reliquæ in quadam rerum diſtinctarum comparatione ſeu habitudine conſiſtunt, quæ ſine vnitate intelligi non poteſt. Et hunc ordinem ſeruauit Ariſtotel. 4. Metaph. cap. 3. vnum ſtatim cum ente coniungẽs. Quoniam vero vnum multitudini opponitur, & oppoſitorum eadem eſt ratio ſeu ſcientia, ideo conſequenter dicendum erit de multitudine. Ac denique quia multitudo ex diſtinctione, ſeu diuiſione cauſatur, quam vnitas negat, tractandum etiam erit de varijs diſtinctionum generibus: atque in hunc modum omnia genera vnitatum, diſtinctionum, & multitudinum explicata relinquemus.

SECTIO I.

Vtrum vnitas tranſcendentalis addat enti rationem aliquam poſitiuam, uel tantum priuatiuam.

I. Prima opinio.

PRima ſententia eſt, *unum* addere ſupra ens accidens quoddam poſitiuum, ex natura rei diſtinctum ab ente, per ſe tamẽ conſequens & concomitans omne ens. Ita ſenſit Auicen. libr. 3. ſuæ Metaph. cap. 2. & libr. 7. cap. 1. nam priori loco vocat *unum* accidens & quid comitans eſſentiam, poſteriori autem loco dicit non eſſe abſolutè idem cum ente. Et hanc ſententiam videtur ſecutus Scotus 4. Metaph. q. 2. & in 2. d. 3. q. 2. Anton. And. 4. Metaph. q. 3. qui docet, *unum* addere ſupra ens aliquid poſitiuum ex natura rei diſtinctum ab ente. Sed hæc ſententia quantum ad diſtinctionem ex natura rei inter ens, & id, quod vnum addit ſupra ens, reiecta ſufficienter eſt pręcedente diſputatione, & plane repugnat Ariſt. 4. Metaph. capit. 2. & 5. & amplius ex ſequentibus confutatur.

Auicenna. Scotus. Ant. And.

Proponitur ſententia, quod ratio vnius poſitiua ſit.

II. VNde eſſe poteſt ſecunda ſententia, *unum* addere ſupra ens proprietatem quandam poſitiuam A non realiter, vel ex natura rei, ſed ſola ratione ab ente diſtinctam, ad eum modum quo ſapientia, vel iuſtitia dicitur addere aliquid Deo, & eſſe attributum poſitiuum eius ſola ratione diſtinctum ab illo. Hanc opinionem videtur tenere S. Bonauen. in 1. d. 23. ar. 1. quæſt. 1. vbi dicit, *unum* in Deo dicere aliquid poſitiuum, in creatura vero interdum dicere priuatiuũ, interdum vero poſitiuum. Vnde ait, quãuis modus ſignificandi, vel explicandi vnitatem, ſit per modum negationis, quia ſimplicia non niſi per negationes à nobis concipiuntur, & explicantur, tamen quoad rẽ ſignificatam & intellectam eſſe quid poſitiuũ. Hoc idem ſignificat Alex. Alenſ. 1. p. q. 13. mem. 1. & 2. Soto in logica cap. de propr. q. 2. ad 2. poteſtque, ſuaderi primo, quia ex omnium ſententia vnum addit B indiuiſionem ſupra ens, ſed indiuiſio, licet per modũ negationis ſignificetur, tamen reuera non eſt negatio, poſitiua ratio, ergo. Maior patet ex ipſa vocis expoſitione, dicitur enim vnum, quod in ſe eſt indiuiſum. Item ex oppoſito ſuo, ſcilicet *multitudine*: *multa* enim dicuntur, quę inter ſe diuiſa ſunt; ergo *unum* dicitur, quod indiuiſum eſt in ſe. Item patet ex proportione ad vnitatem quantitatiuam, nam illæ quantitates plures dicuntur, quæ diuiſæ ſunt, illa vero vna, quæ non eſt diuiſa, ſicut ergo quãtitas eſt vna per indiuiſionem quantitatis, ita entitas eſt vna per indiuiſionem entitatis. Minor probatur primo, quia diuiſio eſt negatio, ergo indiuiſio, licet habeat formã negationis, tamen in re non eſt negatio, ſed affirmatio potius. Conſequentia probatur, quia duæ negatio- C nes (vt aiunt) affirmant, & quia in re ipſa nunquam negatio deſtruitur immediate per negationem: nulla enim talis oppoſitio inuenitur in rebus, tollitur ergo per poſitiuam formam oppoſitam. Antecedens autem ſcilicet, diuiſionem dicere negationem, eſt Diui Thomæ, quæſt. 9. de Poten. artic. 7. dicentis, multitudinem includere negationem, ſcilicet diuiſionem vnius ab alio. Et 1. part. quæſt. 11. art. 2. ad 4. dicit, in tantum nos apprehendere diuiſionem, in quantum apprehendimus, hoc ens non eſſe illud: & idem dicit Soncin. 10. Metaph. quæſt. 4. Neque aliter nos concipere poſſumus diuiſionem.

D. Bonau. Alenſ. Soto.

Secundo poteſt hoc ita explicari ratione, quia in illis rebus, quæ ſunt vnæ per compoſitionem: vnitas conſurgit per unionem plurium, quæ vnio eſt quid D poſitiuum in ipſis, vt poſtea videbimus, è contrario vero res plures hoc ipſo ſunt multæ & nõ vna, quod vnione carent, diuiſio ergo formaliter ſolum dicit carentiam unionis: conſiſtit ergo in negatione, è cõtrario uero indiuiſio dicit carentiam diuiſionis, quod eſt negare carentiam unionis: hoc autem eſt ponere unionem, quæ quid poſitiuum eſt. Et conſequenter in his rebus, quę non ſunt unę per unionem plurium, ſed per ſimplices entitates, unitas dicet poſitiuam perfectionem conſiſtentem in quadam rei integritate, quæ eſt altior & eminentior perfectio, quam unio, quamuis à nobis propter ſuam ſimplicitatem per negationem explicetur. Vnde ſumitur duplex confirmatio. Prima, quia negatio ut ſic, non ſuſcipit magis nec minus, unum uero, ſeu unitas re- E cipit magis & minus, nam magis unum eſt quod per ſimplicem entitatem eſt unum, quam quod per compoſitionem plurium, & tanto magis ab unitate receditur, quanto compoſitio maior eſt, ſeu minor unio: ergo ſignum eſt, unitatem addere aliquid poſitiuum. Secunda confirmatio eſt, quia negatio nullam perfectionem dicit, unitas uero dicit perfectionem, nam in Deo ad maximam eius perfectionem ſpectat quod ſit unus tantum, & quod ſit maxime unus, & quod in eo omnia quæ oppoſita non ſunt, unum omnino ſint. Et in angelis ad perfectionem eorum pertinere cenſetur, ut in unaquaque ſpecie ſit unus tãtum, & modus unitatis eorum, ſcilicet, per talem ſimplicitatem, pertinet etiam ad perfectionẽ III.

eorum, & idem eſt proportionate in reliquis entibus.

IV. Tertio, id colligi poteſt ex ſpeciebus, ſeu modis vnitatis, omnes enim ſunt poſitiui, ergo ſignum eſt, ipſam etiā vnitatem, vt ſic addere aliquid poſitiuū. Anteceden's patet primum in vnitate quantitatiua, quæ dicitur vna continuatione ab Ariſtot. 5. Metaphy. ca. 6. (Ariſtoteles.) continuitas autem nō eſt negatio, ſed poſitiuum, cum in hoc conſiſtat, quod partes habeant terminum communem, illa ergo integritas, quę ex continuatione reſultat, eſt vnitas quantitatis continuæ, & illa poſitiuum quid eſt. Alia eſt vnitas compoſitionis, v. g. ex materia & forma, quomodo humanitas vocatur vna, de qua iam oſtendimus in poſitiua ratione conſiſtere, vnde & generatio, quæ ad hanc vnionē tendit, poſitiua actio eſt, è contrario vero corruptio, quæ illam diſſoluit, formaliter in priuatione conſiſtit. Alia vnitas eſt indiuiduális, ſpecifica & generica, & hæ omnes poſitiuæ ſunt, quia & genus poſitiue cōtrahitur ad ſpeciem, & ſpecies ad indiuiduū, & conformitas illa, vel conuenientia, quæ eſt in ſpecie, vel genere poſitiua eſt.

V. Quarto argumentari poſſumus ex effectibus ſeu proprietatibus quæ vnitati tribuuntur: vna eſt, quod fundet relationē identitatis ſeu ſimilitudinis 5. Metaph. cap. 15. relatio autem realis non fundatur in negatione, ſed in poſitiuo. Alia eſt, quod vnum eſt prima menſura multitudinis: quod non poteſt conuenire negationi, cum nihil ſit. Vnde Ariſtoteles 10. Metaph. cap. 9. text. 21. ponit oppoſitionem relatiuam inter vnum & multa in ratione menſuræ & mēſurati. Tandem vnum vt ſic componit multitudinem, nam multitudo formaliter ex vnitatibus formaliter conſtat, vnde & in numero quantitatiuo vltima vnitas dicitur eſſe forma eius, ſicut ergo numerus formaliter eſt aliquid poſitiuum, ita & vnitas.

Vera ſententia.

VI. Dicendum eſt primo, vnum nihil poſitiuum addere ſupra ens, nec rationis, nec reale, neque ex natura rei, neque ſola ratione ab ente diſtinctum. Eſt ſententia D. Tho. 4. Metaphyſ. lect. 2. & in 1. part. quæſt. 11. artic. 1. vbi Caietan. Scholaſtici in 1. diſtinct. 24. vbi Capreol. quæſtion. 1. artic. 1. Durand. quæſt. 1. & 2. Gabr. quæſtion. 1. artic. 3. dub. 3. Gregor. quæſtion. 1. artic. 1. Hentic. quodlib. 1. quæſt. 1. Soncin. 4. Metaph. quæſtion. 4. Iauel. quæſt. 5. & 8. Iandun. quæſt. 4. Fonſeca cap. 2. quæſt. 5. Et fuit etiā ſententia Commen. 4. Metaph. Commen. 3. tex. 3. & libr. 10. Commen. 8. Et ſumitur ex Ariſt. 5. Metaph. cap. 6. text. 11. & lib. 10. cap. 1. vbi rationem vnius explicat per indiuiſionem & indiuiſionem, per negationem diuiſionis, & 4. Metaph. cap. 2. hac ratione dicit, vnum & ens eſſe vnam ac eandem naturam, quia nimirum nullam rationem poſitiuam dicit præter rationem entis.

(D. Thom. Capreol. Caietan. Durand. Gabr. Greg. Henric. Soncin. Iauell. Iandun. Fonſeca. Comment. Ariſt.)

VII. Et quidem de ente rationis per modum poſitiui (de quo eſt ſermo in prima parte cōcluſionis) res eſt ſatis certa & extra controuerſiam: quia nullum hactenus excogitatum eſt ens rationis quaſi poſitiuum quod vnum de formali dicat, & addat enti: quia, aut illud eſt per modum relationis: & hoc non, quia nomen vnius omnino abſolutum eſt, vt ſupra vidimus & conſtat ex ipſa voce, & ex communi modo concipiendi, aut eſt per modum alicuius prædicati abſoluti, & poſitiui: hoc dici non poteſt, etiamſi fingendi fiat copia. Dicere quis forte poſſet *unum*, addere relationem identitatis ad ſeipſum. Sed hoc eſt plane falſum, nam eſſe vnum, & eſſe idem, ſunt prædicata valde diuerſa: & primum eſt ſuo modo reale prædicatum conueniens enti ſine fictione intellectus: ſecundum vero eſt prædicatum rationi cōueniens per operationem intellectus: vnde primum eſt fundamētum ſecundi, eo modo quo relatio rationis poteſt in re habere fundamentum.

VIII. Itaque hac parte omiſſa, altera de ratione reali poſitiua, quæ præcipue eſt intenta, ſolet hac maxime ratione probari, quia ſi vnum addit enti poſitiuam realem rationem, ergo neceſſe eſt vt in illa includatur ens: ergo & vnum, ergo illi addenda erit alia ratio poſitiua, per quam ſit vnum, ergo ita procedetur in infinitum, niſi in aliqua ratione reali ſiſtamus quę ita ſit per ſe ens, & vnum, vt eſſe ſic vnam, nihil addat ſupra entitatem eius: ergo eadem rationem ſiſtēdum erit in ipſamet ratione entis. Sed ad hoc argumentum reſpondet Scotus, illam rationem vnius, ita eſſe poſitiuam, vt tamen ens non ſit. Sed hoc ſatis eſt in ſuperioribus improbatum. Et præterea negari nō poteſt, quod ad præſens ſpectat, quin ille modus realis, vel quidquid illud ſit, quod vnum addit enti, ſit vnum quid eo modo quo eſt, nam vnumquodque ens habet huiuſmodi modum vnum tantum, & non plures, & habet illum diſtinctum à modo ſeu vnitate alterius entis, in ſe autem indiuiſum, recte ergo inquiritur, an ille modus ſit vnus ſe ipſo, & ſine vlla additione poſitiua, quæ ſuæ entitati fiat, vel cum additione, nam, ſi cum additione, procedetur vlterius in infinitum, ſi abſque additione poſitiua per ſolam negationem, cur non idem dicetur de quolibet ente vt ſic?

IX. Euaſio confutatur. Dicunt aliqui ipſum modum vnius cū ſit id, quo ens eſt vnum, poſſe ſeipſo etiam eſſe vnum, quod nō ita dici poteſt de ratione entis, quia ipſum formaliter non eſt ratio vnius, ſeu vnitas vt quo: id enim quod in aliquo genere eſt quo, quādo eſt ſimplex & vltimum, ſeipſo poteſt eſſe quod, hoc vero non tribuitur ei quod nullo modo rationem illam formaliter participat. Exemplum commune eſt in quantitate, per quam ſubſtantia quanta eſt: & ideo poteſt per ſeipſam eſſe quanta, quod nō poteſt ſubſtantia. Quæ euaſio habet ſpeciem quandā ſubtilitatis, ſed in præſente nulla eſt neceſſitas fingendi illud quo, & quod nam illa ratio vnitatis non intelligitur eſſe vna propter aliquam rationē poſitiuā, quam in ſe habeat, & veluti exerceat circa ſe ipſam: ſicut quantitas eſt quāta, quia eſt extenſa, & per ſe apta ad occupādū locū, ſed per ſolam negationem pluralitatis ſeu diuiſionis intelligitur eſſe vna: ergo eodem modo intelligi poteſt in ratione entis, neque oportet fingere aliquid poſitiuum, quod ei ſit ratio vt quo eſſendi vnum.

X. Reſpōdetur replica. Dici tandem poteſt hoc argumentum recte procedere contra Scotum & alios, qui ponunt modum illum vnius ex natura rei diſtinctum ab ente, non tamen ita vrgere, ſi dicamus illum modum eſſe quidē poſitiuum & realem: ſola tamen ratione ab ente diſtinctum, quia tunc dicetur, illum modum, quamuis ſit ens, non tamen eſſe in re diſtinctum ab ipſomet ente, & ideo eſſe vnum eadem vnitate, qua ipſum ens, & præciſe ac ſecundum rationem non conſiderari ut vnum, ſeu tantum vt rationem vnius, realiter vero eſſe vnum ſeipſo, ſicut ipſum ens. Sed contra hanc reſponſionem obijcitur, quia inde ſequuntur alia incommoda. Primum, rationem vnius eſſe poſitiuam, & paſſionem entis, & quidditatiue includere ipſum ens, quod repugnat propriæ paſſioni. Secūdum, quod ille modus ſit de quidditate ipſius entis, ſicut attributa diuina ſunt de quidditate Dei, quia, licet ratione diſtinguantur, in re dicunt rationes poſitiuas, quæ ex natura rei non diſtinguuntur à Deo: conſequens autem eſt falſum, tum quia alias vnū nō eſſet paſſio entis, ſed eſſentia: tum etiam quia alias nulla res creata poſſet quidditatiue diſtincte concipi, niſi formaliter conciperetur vt vna. Quæ incommoda ſunt quidem probabilia, forte tamen aliquis non exiſtimaret inconueniens illa concedere in trāſcendentibus, quæ ſimpliciſſima ſunt.

Aliter

XI. Aliter ergo proſequendo priorem diſcurſum, oſtendo, eodem modo concludere non eſſe ponendum hunc modum poſitiuum ratione diſtinctum, nam præciſo per intellectum illo modo poſitiuo in reliquo conceptu entis intelligitur quidquid neceſſarium eſt ad vnitatem: ergo ſignum eſt nihil poſitiuum, etiam per rationem præſcindi ab ente, quo illud vnum ſit. Quod vt intelligatur, loquamur de aliquo ente in particulari, verbi gratia, Deo quatenus vnus eſt: ſi ergo in illo vnitas eſt attributum poſitiuum ratione diſtinctum à Deo: ergo poteſt mente præſcindi Deus ab vnitate eius, in Deo autem ſic concepto abſque additione alicuius poſitiui etiam ſecundum rationem, poteſt concipi negatio diuiſionis ſeu partitionis, quam in ſe habeat, & diuiſio etiam, ſeu ſufficiens fundamentum diuiſionis ab omnibus alijs: ſed hoc ipſo ſufficienter cõcipitur vnus, ergo quidquid poſitiuum poſtea additur, etiam ſecundum rationem, eſt ſuperflue fictum, neque explicari poteſt quid, vel ad quid ſit: & idem argumentum fieri poteſt in aliquo alio ente vno, & conſequenter in ente in communi. Secundo id declaro in entibus compoſitis retorquendo argumenta priora, nam in huiuſmodi ente, quod per compoſitionem fit, quidquid poſitiuum phyſicum conſiderari poteſt, pertinet ad rationem entis, vt tale ens eſt, etiamſi ratione præſcindatur à conceptu vnius, vt in humanitate vnio animæ, & corporis eſt de ratione eſſentiali talis entis, vt tale ens eſt ſpecificatiue, & in re ipſa, & ſimiliter in linea vnio partium in puncto eſt de ratione entis, vt eſt in tali ſpecie quantitatis continuæ: ergo omnis etiam ratio poſitiua Metaphyſica quæ in tali vnione Phyſica fundatur, pertinet formaliter, & ſecundum rationem ad rationem talis entis, non quatenus concipitur, vt vnum, ſed quatenus formaliter contractum ſeu determinatum in ratione talis entis, ergo ratio vnius nihil poſitiuum addere poteſt, etiam ratione diſtinctum. Tertio id explicatur in entibus ſimplicibus, in quibus perfectior videtur eſſe vnitas, imo ipſa ſimplicitas videtur eſſe maxima vnitas, ſed ſimplicitas de formali non dicit rationem poſitiuam, etiam ſola ratione diſtinctam ab ente ſimplici, & à perfectione quæ in ratione entis, ſeu talis in eo cõcipitur: adeo vt etiam in Deo iuxta probabiliorem Theologorum ſententiam ſimplicitas, vt ſic, nihil addat Deo perfectionis etiam ſecundum rationem, ſupra perfectionem ſummæ actualitatis eius, in qua negatio illa fundatur, quam ſimplicitas exprimit: ergo multo minus vnitas vt ſic poteſt dicere rationem poſitiuam. Et hæc concluſio amplius patebit ex ſequentibus, & ex ſolutionibus argumentorum.

XII. *Vnũ ſupra ens priuationem addit.* Dico ſecundo, vnum addere ſupra ens negationẽ aliquam per modum priuationis. Ita docent citati authores, & ſequitur ex præcedente aſſertione, nam conſtat vnum aliquo modo diſtingui ab ente: quia & eſt paſſio eius, & illa nomina non ſunt ſynonyma, ſed diuerſi conceptus formales & obiectiui illis in mente reſpondent: ergo aliquid dicit vnum præter ens: ſed non dicit aliquid omnino fictum per rationem, vt per ſe conſtat, quia eſſe vnum rebus ipſis vere conuenit: neque etiam dicit aliquam habitudinem rationis, vt oſtenſum eſt: nihil ergo ſupereſt, quod addere poſſit præter negationem ſeu priuationem.

Qualis ſit negatio, quam vnum addat enti.

XIII. DVo tamen ſuperſunt hic explicanda. Primum eſt, quæ ſit hæc negatio, & quotuplex. Secundum, quomodo hæc negatio dicatur eſſe per modũ priuationis. Circa primum omnes conueniunt vnum dicere negationem diuiſionis in ipſomet ente, quam ſignificauit Ariſtot. dicens, vnum eſſe *ens in-* A *diuiſum in ſe*, vt patet ex citatis locis, & ex 10. Metaphyſic. capit. 5. Et ratione patet, quia per indiuiſionem intelligimus, vnum ens fieri plura: ergo nulla alia ratione melius concipitur ens eſſe vnum, quam negatione diuiſionis: & in hoc omnes conueniunt. Sunt tamen prædicta verba attente conſideranda: aliud eſt enim ens dicere negationem diuiſionis in ipſo, aliud vero dicere negationem diuiſionis à ſe ipſo: quamuis enim vtraque negatio poſſit enti attribui, tamen prior eſt, quę pertinet ad rationem vnius, nam poſterior non ſufficit, vt recte notauit Sonci. 4. Metaphyſ. quæſtio. 23. ad primum. Et patet, tum quia illa non eſt propria negatio, quæ in re addatur enti, ſed quæ per ſolam reflexionem rationis conſideretur: tum maxime quia non diuidi à ſe æque con- B uenit enti per ſe & per accidens, ſeu multitudini, aceruus enim lapidum tam non eſt diuiſus à ſe quam homo, vel angelus: tamen quia in ſe non eſt indiuiſus, non eſt proprie vnum ens: negatio ergo diuiſionis in ſe, eſt quæ conſtituit ens, non negatio diuiſionis à ſe.

XIV. Dubitant tamen vlterius authores, an in ratione vnius aliqua alia negatio includatur. Multi enim definiunt vnum eſſe, quod eſt *indiuiſum in ſe, & diuiſum à quolibet alio*, & ideo præter indiuiſionẽ in ſe, dicunt vnum dicere negationem vnionis cum alio, quæ negatio explicatur nomine diuiſionis ſeu diſtinctionis ab alio. Ita opinantur Capreol. Gab. & Sonci. locis citatis: quia, ſicut de ratione *unius* eſt, vt in ſe non ſit diuiſum: ita vt non ſit aliud à ſe: alterum C enim ex his duobus, ſcilicet, eſſe aliud à ſe, vel non eſſe aliud à ſe, neceſſe eſt in ratione vnius includi: quia cum contradictorie opponantur, immediate repugnant: ſed eſſe aliud à ſe non eſt de ratione vnius, vt conſtat: ergo erit de ratione vnius, vt non ſit aliud à ſe. Quin potius addunt aliqui negationem diuiſionis ab alio prius ſecundum rationem cõuenire enti, quam indiuiſionem in ſe, quia prius conuenit enti eſſe diuiſum à non ente, quam eſſe in ſe indiuiſum, ergo vtraque negatio requiritur ad rationem vnius. Vnde etiam D. Tho. 1. p. q. 11. art. 2. ad 4. dicit conceptum diuiſionis ab alio ſecundum rationem eſſe priorem conceptu vnitatis. Alij vero negant diuiſionem ab alio eſſe de ratione vnius, ſed ſolam indiuiſionem in ſe. Ita Fonſeca ſupra, citans Aegid. 4. *Fonſeca. Ægidius. Heruæus.* D Metaph. q. 6. & Heruæum quodlib. 4. q. 2. & 3. Ratio eius eſt, quia eſſe diuiſum ab alio non requiritur, vt ens ſit abſolute vnum, ſed ſolum vt ſit vnũ ex multis: & ideo ſufficienter concipitur res vt vna, quãdo intelligitur indiuiſa etiam ſi non concipiatur, vt diuiſa ab alijs. Et confirmatur, quia res eſt abſolute vna, quamuis non ſint alia, à quibus diſtinguatur.

XV. *Vnius nomẽ æquiuocationẽ pati poteſt.* Sed circa hoc aduertendum eſt, poſſe in nomine tam vnius, quam diuiſionis ab alio committi æquiuocationem: Nam interdum communi & vulgari vſu *unum* ſignificare ſolet quod eſt ſolitariũ & vnicum, quomodo dicimus eſſe vnum Deum, vnum ſolem: & hoc modo vnum dicit negationem multitudinis, & non tam dicit diuiſionem ab alio quã negat conſortium alterius. Sed hoc modo eſſe vnum non E eſt paſſio entis, vt per ſe conſtat: neque ea ſignificatio eſt propria vnius, nec rigoroſa, ſed ſolum ex accommodatione vſus interdum ad hoc extenditur: nã in rigore verum eſt dicere hic eſſe vnum hominem, quamuis ſint plures: & ideo in rigoroſa ſignificatione ad negandum eſſe plures, additur excluſiua eſſe tantum vnum: igitur negatio multitudinis ſeu plurium in hoc ſenſu non intrat rationem formalem vnius tranſcendentis.

XVI. *Relatio realis diuiſionis ab alio extra rationem vnius.* Rurſus eſſe diuiſum ab alio cõcipi poteſt per modum relationis realis, ſeu ad terminũ realem & exiſtentem. Et hoc modo certum eſt diuiſionem ab alio non eſſe de ratione vnius, tum quia eſt quid poſterius illo: ideo. n. hoc eſt diuiſum ab illo, quia in ſe

A tale eſt, & vnumquid: tũ etiam, quia vnum de ſe eſt prius multitudine & independens ab illa: ſic autem eſſe diuiſum ab alio, requirit multitudinem: imo inde conſurgit multitudo, quia ſunt plura vna, quorũ vnum non eſt aliud. Denique hac ratione ſupra dicebamus, *aliquid*, quatenus dicit huiuſmodi negationem, vel relationem alietatis à termino reali & exſiſtente, non eſſe paſſionem entis: quia per ſe non conuenit omni enti, ſed per accidens ex coexiſtẽtia aliorum: multo ergo minus poteſt eſſe hoc de ratione vnius. Vnde, antequam creaturæ exiſterent, Deus erat perfecte & complete vnus abſque hac relatione ſeu negatione. Quin potius etiam ſi per impoſſibile nullæ aliæ res eſſent poſſibiles extra Deum ipſe eſſet vere ac perfecte vnus, hoc ipſo quod eſſet in ſe indiuiſus in eſſentia: etiam ſi nõ poſſet eſſe diuiſus ab alijs, B eo quod alia eſſe non poſſent. Tamen, quia de facto, & quodammodo ex intrinſeca ratione entis, ſecundum totam ſuam latitudinem conſiderati, cum quolibet ente poſſibilis eſt exiſtẽtia alterius: ideo ad omne ens conſequitur vt poſſit eſſe diſtinctum ab alio: quod reuera vnicuique conuenit ex eo quod in ſe vnum eſt. Et hoc modo eſſe diſtinctum ab alio, aptitudine & fundamentaliter poteſt dici conuenire omni enti, qua vnum eſt: tamen hoc ipſum non intrat formaliter rationem vnius, ſed conſequitur illam: ſicut conſequitur ad quantitatem vt ſit fundamentum æqualitatis, vel inæqualitatis.

XVII. Tandem eſſe diuiſum ab alio concipi poteſt ſolũ per modum negationis. Quæ comparari etiam poteſt, vel ad terminum poſitiuum exiſtentem: & hoc C modo eadem eſt ratio de illa, quæ de relatione: vel ad terminum poſitiuum abſolutè ſumptum, ſiue exſiſtentem, ſiue poſſibilem: & hoc modo eſſe diuiſum ab alio conuenit omni enti, quatenus vnum eſt: quia ſicut non poteſt vni enti cõuenire vt ſit aliud, ita neceſſario conuenit vt non ſit aliud: nam hæc ſunt contradicentia, & ideo ſi alterum eorum neceſſario ſeparatur ab *vno*, ſcilicet eſſe aliud à ſe, alterum neceſſario conuenit vni, ſcilicet, non eſſe aliud à ſe, quod eſt eſſe diſtinctum ab alio. Quæ quidem ratio non probat, hanc negationem primario ac formaliſſime intrare rationem vnius, ſed conuenire illi neceſſario, ſiue per ſe primo, ſiue conſequenter, & hoc poſterius verius videtur, quod intendunt authores ſecundæ opinionis, & fortaſſe nõ negant authores primę. D Poſſunt itaque conciliari, nam, quod hi negant formaliter ac per ſe primo: illi affirmant conſequenter ac per ſe ſecundo. Et ita explicuit diſerte Soncin. 4. Metaphyſ. q. 23. & 27. & hoc ſolum probant rationes adductæ.

Eſſe ab alio diuiſũ qualiter ſit neceſſario coniũctum vni.

XVIII. Denique ſi hæc negatio ſeu diuiſio vnius entis nõ comparetur ad terminũ poſitiuum, ſed ad negatiuũ & contradictorium, ſic etiam omni enti hoc ipſo quod vnum ens eſt, conuenit quod ſit diuiſum à nõ ente, ſeu vt non ſit non ens, tamen hæc negatio ſolũ eſt quaſi per reflexionem intellectus, nã prout obiectiue intelligitur antecedere in ente, potius eſt affirmatio, nam affirmatio non diuiditur à negatione per aliam negationem. Id enim eſt impoſſibile, quia procederetur in infinitum, diuiditur ergo per ſe ipſam; ſic ergo ens diuiditur à non ente: non per negationẽ aliam, ſed per ſe, ſicut è contrario non ens diuiditur ab ente, non per aliam negationem, vel affirmationem, ſed per ſe ipſum, itaque formaliſſime diuidi à non ente nihil aliud eſt, quam eſſe ens. Hac ergo cõſideratione talis negatio nec pertinet ad rationem vnius, neque eſt paſſio entis, cũ reuera nulla ſit: quatenus vero per intellectum excogitari poteſt, & ſolũ extrinſeca denominatio ſeu relatio rationis: & ideo intrinſece etiam nõ ſpectat ad rationem vnius, quãuis oppoſitum videatur ſentire Caietan. 1. par. quæſtio. 11. artic. 4. in fine, de quo plura dicemus in ſolutionibus argumentorum.

Negatio quam dicit vnum ſitne priuatio.

Secundum dubium erat, quomodo vnum dicat hanc negationem per modum priuationis: & ratio dubitandi eſt, quia priuatio dicit negationẽ in ſubiecto apto nato: indiuiſio autem, quam addit vnum ſupra ens, ſæpe dicit negationem diuiſionis in ente incapaci illius, vt in Deo, eſſe vnũ negat diuiſionẽ eſſentię diuinę, quæ diuidi nequit: & ſimile eſt in alijs reb. pręſertim ſimplicibus, vel incorruptibilib. imo & in omnibus entibus, quatenus vnumquodque eſt inſeparabile à ſeipſo: nullum enim ens à ſe ipſo diuidi poteſt: hæc autem ſola indiuiſio eſt de ratione vnius tranſcendentalis. Reſpondetur, difficultatem ſolum conſiſtere in explicatione concluſionis, cur ſcilicet hæc negatio, quam dicit vnum, dicatur eſſe per modum priuationis. Nam quia non negat formam, cuius ſit capax ſubiectum ſeu ens, quod vnum dicitur: ideo non dixi hanc negationem eſſe priuationem: nam ad hoc oporteret ut negaret formam in ſubiecto apto nato, vt argumentum probat. Sed dixi eſſe ad modum priuationis, quia in aliquo imitatur priuationem, & recedit à mera negatione. Nam, ſicut priuatio dicit negationem non quomodocũque, ſed quaſi adhærentem ſubiecto reali, ita vnum dicit hanc negationem, quaſi addendo illam enti reali, quod connotat: & ideo non ens, ſeu nihil, quatenus tale eſt, neque vnum nec plura dicitur, quamuis negatio diuiſionis abſolute ſumptæ, illi poſſit attribui: quia non ens indiuiſum eſt. Entia autem rationis ſeu ficta in tantum æquiuoce dicuntur vnum, vel multa in quantum æquiuoce etiam ſunt entia, vel potius vt entia concipiuntur. Vnum ergo dicit negationem diuiſionis in ente, & quoad hoc eſſe, dicitur ad modũ priuationis, ſiue tale ens ſit capax diuiſionis, ſiue nõ. Addit Fonſeca ſupra diuiſionem, quam negat vnũ, abſolute poſſibilem eſſe, eſto non ſit poſſibilis ei enti, quod vnum denominatur, vt Deus dicitur vnus, quia indiuiſus in eſſentia, quæ diuiſio eſt poſſibilis in creatura, quamuis ſit impoſſibilis Deo: & ita illa diuiſio non eſt impoſſibilis enti vt ens eſt: & hoc modo dici poteſt priuatio, ratione capacitatis ſaltem in conceptu communi, ad eum modum, quo talpa cœcus dicitur, quia vt animal eſt capax viſus, quamuis non vt tale animal. Quod in præſente dicitur minus proprie propter analogiam entis. XIX.

Argumentorum ſolutiones.

Ad primum argumentum contrariæ ſententiæ prima, & communis reſponſio eſt, concedendo diuiſionem conſiſtere in negatione, & conſequenter indiuiſionem eſſe negationem negationis. Ita cõcedit D. Tho. in 1. diſtinct. 24. quæſt. 1. art. 3. ad primum. Vnde in ſolutione ad 2. concedit, ſecundum rem, magis ſe habere ad poſitiuum vnitatem, quam multitudinem; quia negatio vnius rei ab alia, quam E dicit multitudo, eſt in reipſa, negatio vero negationis, quam dicit vnitas, eſt mere per rationem. Quam doctrinã amplectitur Sonci. lib. 10. Metaph. quęſt. 4. Ad argumentum ergo, ſcilicet, quia negatio negationis eſt affirmatio, reſpondendum eſt iuxta hãc ſententiam, formaliter & ſecundum rationem non ita eſſe, quia ratio poteſt ſuper vnam negationem reflecti, & negare illam, & per hanc negationem explicare aliquod poſitiuum ſimplex, quod prout in ſe eſt, declarare non poteſt. Secundum rem autem & æquiualenter illud eſſe verum, tamen illud poſitiuum quod illis negationibus circumſcribitur, nihil eſſe præter entitatem ipſius rei, quæ vna dicitur. Hęc reſpõſio probabilis eſt, & facile defendi poteſt, XX.

tamen

tamen videtur ſupponere negationem, quam dicit vnum, eſſe aut negationem diuiſionis huius entis ab alio ente; vel negationem diuiſionis huius entis à ſe ipſo, quę reuera ſunt negationes rationis, tamẽ prior non pertinet ad rationem vnius, vt dictum eſt, ſed ad illam conſequitur. Poſterior autem negatio non eſt propria vnius, ſed communis multitudini. Igitur negatio diuiſionis in ſe ipſo eſt proprie de ratione vnius, hæc autem nullam negationem realem videtur ſupponere in re ipſa, quæ ſecundum rationem negetur per indiuiſionem.

XXI. Secundo ergo reſpondetur concedendo, vnũ dicere indiuiſionem, ſeu negationem diuiſionis, & negando hanc eſſe negationem negationis. Nam in diuiſione quam vnum negat, duo poſſunt conſiderari, primum, quod etiã inter ſe diuiſa ſunt quaſi in ſe cõpleta & terminata ſuis entitatibus, ſecundũ eſt, quod vnum non eſt aliud. Hoc poſterius ſolum dicit negationem, vt per ſe conſtàt, primũ vero dicit poſitiuũ, quod eſt fundamentum illius negationis, quod tamẽ in re nihil eſt præter entitates ipſas, vt explicari poteſt in quantitate diſcreta: nam lineas eſſe plures dicit vnumquamque eſſe proprijs terminis terminatã: vnde ſequitur negatio, ſcilicet, quod non habeat terminum communem. Indiuiſio ergo, quam dicit vnum, negat diuiſionem ratione poſitiui, quod in rebus diuiſis inuenitur, non ratione negationis, quam includit diuiſio vnius ab alio: ſicut è contrario, negatio, quam dicit diuiſio, non negat aliam negationem, ſed poſitiuam vnionem vel identitatem vnius cum alio.

XXII. Reſpõdetur obiectioni.

Dices; hinc ſequitur, negationem quam dicit vnum eſſe negationem multitudinis, quod tamen ſupra videmur negaſſe. Et patet eſſe falſum, quia vnũ eſt prius multitudine; negatio autem eſt poſterior forma quam negat. Reſpondetur dupliciter poſſe intelligi vnum negare multitudinem: Vno modo ſimpliciter, ſeu in rerum natura; & hoc modo negauimus ſupra vnum dicere negationem multitudinis neque oppoſitum ſequitur ex dicta ſolutione, vt per ſe notum eſt. Alio modo vt neget multitudinem in ipſa re quæ dicitur vna, id eſt, quod in ſe non eſt plures: hoc autem ſenſu non eſt in ſuperioribus negatũ à nobis vnum dicere negationem multitudinis. Id autem negat Fonſeca dicta quæſt. 5. ſect. 5. & eſt ſententia D. Thom. 1. p. quæſt. 30. art. 3. ad 3. & opuſc. 42. cap. 2. vbi adducit rationem, qua etiam Fonſeca vtitur, ſcilicet, quia vnum eſt prius multitudine. Quę ratio, ſi eſſet efficax, eadem fieri poſſet de diuiſione, nam vnum etiam eſt natura ſua diuiſione prius, vt infra dicam.

XXIII. Concedunt ergo alij indiuiſionem vnius dicere negationem multitudinis in ente, ſub ea ratione, qua vnum eſt; quod docuit Aegid. 4. Metaph. q. 8. & fauet D. Thom. in 1. d. 24. quæſt. 1. artic. 3. dicens, diuiſionem, ſecundum quam aliquid ab aliquo diſtinguitur, eſſe in affirmatione, & negatione, & ideo multitudinem in ratione ſua includere negationem, ſecũdum quod multa ſunt, quorum vnum non eſt alterũ. *Et huiuſmodi* (inquit) *diuiſione hoc modo accepta in ratione multitudinis negatio importatur in ratione unius*. Et in ſolut. ad 4. ait, *Vnum non eſt priuatio illius multitudinis, quam conſtituit, ſed multitudinis quæ negatur eſſe in ipſo, quod dicitur uuum*. Et licet D. Thom. ibi loquatur de multitudine quoad negationem in ea incluſam, vt dictum eſt, tamen melius forte dicitur, *unum* negare multitudinem, vt in ea ſunt plura poſitiue. Cui etiam fauet, quod idẽ D. Tho. 1. part. q. 11. ar. 1. dicit, *unum opponi multitudini per modum priuationis, ut indiuiſum diuiſo*, quod etiam ait Ariſt. li. 10. Metaph. tex. 9. Et hæc ſententia mihi videtur valde probabilis: intelligenda eſt autem de multitudine, vt multitudo eſt, ſeu ratione pluralitatis, non quatenus ipſa multitudo poteſt alia ratione cõſiderari vt quid

A vnum: de quo infra dicetur. Vel certe dici poteſt vnum dicere negationem diuiſionis, non vt dicit formaliter negationem; ſed vt dicit fundamentum illius negationis, quod aliquid poſitiuum eſt, vt declaraui, &, quia multitudo abſolute includit formalem negationem, ideo quoad hoc vnum non omnino dicit negationem multitudinis.

XXIV. Ad ſecundum, concedo inprimis vnionẽ qua partes coniunguntur ad componẽdum vnum, eſſe quid poſitiuum: concedo etiam in reb. ſimplicibus totam entitatem ſeu integritatem rei eſſe poſitiuam. Nego tamen inde ſequi vnum addere rationem poſitiuam ſupra ens, quia totum illud poſitiuum pertinet ad entitatem rei, non ad vnitatem, vt ſupra declaraui: ſed oportet adiungere negationẽ diuiſionis, vt tale ens B ſiue ſimplex, ſiue compoſitum, vnũ eſſe intelligatur. Ad primam confirmationem reſpondetur, negationem ſeu priuationem totalem formaliter, & ſecundum ſe non ſuſcipere magis & minus, poſſe tamen ratione ſui fundamenti, & ita vnum ens eſſe magis vnum quam aliud, ratione fundamenti quatenus eſt magis, vel minus compoſitum. An vero in ipſamet negatione poſſit etiam magis & minus conſiderari, ita vt non ſemper ſit illa negatio ſimpliciter, ſeu totalis, ſed interdum tantum ſecundum quid & ex parte, dicetur infra ſectio. 4.

Vnum ens qualiter magis vnũ quã aliud.

Ad ſecundam confirmationem ſimiliter dicitur, cum D. Thom. 1. p. q. 6. art. 3. ad 1. & Caiet. ibi, vnũ ratione negationis, nullam addere perfectionẽ enti, ſed ratione fundamenti ſupponere aliquam perfe- C ctionem. Nam, ſi vnum proprie ſumatur, vt ſolum dicit eſſe in ſe indiuiſum, ſupponit rei entitatem, & vnionem partium, ſi res compoſita ſit, quæ dicũt perfectionem in ipſa re. Si tamen ſumantur vnũ, vt excludit aliud, & dicit eſſe vnicum ſeu ſolitarium, ſi clarum eſt, talem negationem per ſe non dicere perfectionem, imo nec ſemper requirere illam, aut prouenire ex illa, nam in Deo eſſe vnum tantum in eſſentia prouenit ex perfectione, tamen quod in eo ſit vna tantam perſona, non pertinet ad perfectionem, ſed potius perſonarum diſtinctio ibi eſt ex ſumma perfectione.

Vnum an & quomodo dicat perfectionem.

XXV. Ad tertium reſpondetur illis omnibus exemplis ſolum probari, negationem, quam dicit vnum, non eſſe puram negationem, ſed fundatam in ente, quod, D ſi compoſitum ſit, includit aliquam compoſitionem ſeu poſitiuam vnionem, in qua fundetur talis negatio; ſi autẽ ſit ſimplex, in ſimplici entitate fundatur; ꝙ quomodo cõueniat ſingulis vnitatibus ibi numeratis, præſertim genericę & ſpecificę, infra tractabitur.

XXVI. Ad quartum reſpondetur, ea omnia, quæ vnitati attribuuntur, quatenus aliquid poſitiuum includũt, conuenire vnitati ratione fundamenti, non ratione eius quod addit ſupra ens; & ita relatio identitatis, ſi intelligatur de identitate numerica ſeu reali, cum ſit relatio rationis, non eſt inconueniens, quod in negatione fundetur: ſi vero intelligatur de identitate ſpecifica, ſeu ſimilitudine vnius rei ad aliam (ſuppoſito quod talis relatio aliquid reale ſit in fundamento ex natura rei diſtinctum ab illo) non funda- E tur in vnitate ratione indiuiſionis negatiuæ, ſed ratione illius poſitiuæ entitatis, & rationis formalis, quam habet fundamentum: de quo latius infra ſuo loco. Similiter vnum dicitur menſura multitudinis, partim ratione poſitiui, partim ratione negationis: nam multitudo etiam & poſitiuum aliquid, & negatiuum includit, vt poſtea videbimus: debet enim menſura eſſe & nota & certa, vt ſit nota, oportet vt entitatẽ habeat, vt vero ſit certa, oportet vt in indiuiſibili cõſiſtat; & quoad hoc nos vtimur vnitate, vt eſt quid indiuiſum, tanquam principio certo ad mẽſurandam multitudinem. Atque eodem modo vnũ componit multitudinem ratione poſitiuæ entitatis, quatenus multitudo ipſa poſitiua eſt, vt docet

Quædam attributa vnius, quid ſint, & quomodo illi conueniant, explicatur.

D.Thom. D.Tho.1.p.q.11.articu.2. ad 2.quatenus vero includit negationem, poteſt aliquo modo fundare negationem, quæ in multitudine includitur, vt infra videbimus.

SECTIO II.

Vtrum unum de formali dicat ſolam negationem, quam addit ſupra ens, uel aliquid aliud.

I. RAtio dubitandi eſt, quia ex dictis ſection. præcedente videtur plane, ſequi, vnum dicere de formali ſolam negationẽ, quia id dicit de formali, in quo diſtinguitur ab ente; ſed diſtinguitur tantum in negatione quam addit: ergo illam ſolum dicit de formali. Secundo, quia vnaquæque proprietas ſeu paſſio id dicit de formali, quod addit ſuo ſubiecto: ſed vnum eſt paſſio entis: ergo de formali dicit id ſolum quod addit ſupra ens: ſed addit ſolum negationem: ergo. Tertio, quia ſi vltra negationem dicit aliquid, vel illud eſt ens, vel quidpiam aliud: hoc ſecundum cogitari non poteſt: nam ſi illud eſt aliud à negatione, poſitiuum eſſe debet, nõ poteſt autem eſſe poſitiuum rationis, vt ſupra oſtenſum eſt: oportet ergo, vt ſit poſitiuum reale, & conſequẽter, vt includat ens, iuxta ſuperius dicta contra Scotum. Si autem dicatur primũ, ſcilicet, id quod vnum dicit de formali includere reale ens, ſequuntur omnia incommoda, & argumenta ſupra facta contra opinionem aſſerentem vnum addere poſitiuum ſupra ens, ſcilicet, ens quidditatiue includi in paſſione ſua, quod eſt contra rationem ſubiecti & paſſionis. Item ſequitur proceſſus in infinitum ſupra illatus, quia id quod de formali ſignificat *unum*, etiam erit vnum, &c. Denique ſequitur, formale ſignificatum vnius eſſe omnino idem cum adæquato ſignificato, vt etiam includit materiale: Ac denique ſequitur, paſſionem vnius includere totã perfectionem entis formaliter & conſequenter paſſionem eſſe æqualis perfectionis cum ſubiecto ſuo.

Variæ ſententiæ.

II. Prior. Caietan. IN hac re duæ ſunt opiniones. Prima affirmat, vnum de formali dicere ſolam negationem ſuperius explicatam. Hanc ſentẽtiam inſinuat Caietan. 1.part.quæſt.11.artic.1.ad 2. Scoti, dum ait, vnum formaliter non eſſe magis extra nihil, quam alia priuatiua, ſeu negatiua. Latius & clarius eam docet Fõ- Fonſeca. ſeca d.quæſt.5.ſect.5. & fauet D.Tho. 1.par.queſt. 6.art.3.ad 1.quatenus dicit, vnum non importare rationem perfectionis, ſed indiuiſionis tantum. Fundamenta huius ſententiæ ſunt in principio poſita, quibus concludi videtur, vnũ in ſuo ſignificato formali non includere ens, ſed tantum connotare illud, & conſequenter de formali dicere ſolam indiuiſionem ſeu negationem.

III. Poſterior ſententia. Soncin. Iauellus. Fland. Iandun. Capreol. Secunda ſententia eſt, vnum de formali non dicere negationem ſolam, ſed entitatem ipſam ſub negatione, quæ eſt communior ſententia ſcribentium hoc loco 4. Metaph. Soncinas, queſt. 20. & 23. Iauellus quæſt. 5. & 8. Flandria queſt. 3. artic. 8. Iandun. quæſt. 4. tenet etiam Capreol. in 1. diſt. 24. quæſt. 1. vbi circa primam cõcluſionem adducit Auicennam 3. Metaph. capit. 3. dicentem: *unitas eſt eſſe, quod non diuiditur: ita quod eſſe eſt de eſſentia unitatis, & non ſubiectum ei: unitas enim ſubſtantialiter eſt ipſum eſſe,* Soto. *quod non diuiditur.* Et ſignificat Soto in Log. cap. de prop. queſt. 2. ad 2. Fauet D. Thom. in 1. diſtinc. 19. quæſt. 4. art. 1. ad 2. dicens; *quod ipſa eſſentia entis creati ſecundum quod eſt indiuiſa in ſe, & diſtincta ab alijs, eſt unitas eius*, & diſtin. 24. quæſt. 1. artic. 3. vbi dicit, A vnum claudere in intellectu ſuo ens cõmune, & addere rationem priuationis, & de potentia, quæſt. 9. artic. 7. vbi ait, *unum* non ſignificare indiuiſionem tantum, ſed ens cum ipſa. Sed his duobus locis poſtremis aperte loquitur D. Tho. de adæquato ſignificato vnius, non de formali, vt Fonſeca exponit: primus tamen locus non videtur admittere hanc expoſitionem.

Fundatur hęc opinio primo, quia ſi vnum de formali diceret ſolum indiuiſionem, eſſet terminus priuatiuus: conſequens eſt falſum, quia omnis terminus priuatiuus dicit aliquam imperfectionem in re cui tribuitur, quod non poteſt dici de vno, alias non poſſet Deo attribui: ergo. Sed hæc ratio non eſt magni momenti, non enim neceſſe eſt, priuatiuum ter- B minum imperfectionem importare, ſi forma quam negat, ad perfectionem ſimpliciter non pertineat, vt patet in his terminis, *infinitum immateriale*, qui, licet ſumantur omnino priuatiue, nullam imperfectionẽ dicunt, idem ergo eſſe poterit de *uno*, quia, diuiſio quam negat, nõ dicit perfectionem ſimpliciter. Imo eadem ratio procederet, ſi eſſet efficax, etiamſi vnũ de formali dicat ens cum indiuiſione: nam ſi priuatio pure ſumpta dicet imperfectionẽ, etiamſi aliquid ei adiungatur, eandem dicet imperfectionem, adiunctam perfectioni. IV.

Aliter probari ſolet hæc opinio, quia, teſte Ariſtotele. 4. Metaph. *ens* & *unum* eandem naturam ſignificant, ſed ſi *unum* diceret de formali puram negationem, non poſſet ſignificare eandem naturam, quam C ens, quia ens non dicit negationem, ſed poſitiuã naturam. Sed hæc ratio etiã non conuincit, nã, ſi *unum* ſignificando ſolam negationem de formali, eſſet alterius naturæ ab ente, propter diſtinctionem, quę eſt inter priuationem, & poſitiuum: eadẽ ratione, quãuis de formali diceret ens cum indiuiſione, dicẽdum eſſet alterius naturæ ab ente, ſaltem eo modò quo totum compoſitum diſtinguitur à materia vel ſubiecto, vel ſicut diſtinguũtur cæcus, & Petrus. Ariſtoteles ergo dicit, *unum* & *ens* dicere eandem naturam, quantum ad totum poſitiuum, quod vtrũque dicit, & recte etiam exponitur negatiue, ſcilicet, vnum nõ dicere aliam naturam (vtique poſitiuam) ab ente. Sicut idem Ariſtoteles 1. Phyſic. capite 7. dixit, materiam & priuationem eſſe idẽ, ſcilicet negatiue, quia D priuatio non dicit rem à materia diſtinctam: ſic ergo in præſente dici facile poteſt. V.

Quæſtionis reſolutio.

VI. EXiſtimo ſanè, diuerſitatum inter has ſententias magis eſſe de modo loquendi, quam de re. Quia in re omnes conueniunt, *unum* in toto & adæquato ſuo ſignificato, nihil aliud dicere quam ens indiuiſum, & indiuiſionẽ nihil addere enti, niſi negationẽ diuiſionis, & cõſequenter neceſſe eſt, vt omnes fateãtur, in vno nihil eſſe extra rationem entis, vt ſic, præter negationem ſolam, quia totum quod eſt ens, præter id, quod ei additur, eſt de eſſentiali ratione eius: ſed ſola negatio eſt, quæ ei additur: ergo illa ſola eſt E extra rationẽ eius, vnde fit ulterius, vt vnũ ſolũ poſſit dici paſſio entis ratione negationis quã ſuperaddit enti, quia ſolum eſt paſſio ſecundum quod dicit aliquid extra rationem entis. His autem in re poſitis reliqua quæſtio de ſignificato formali, videtur ſolũ eſſe de impoſitione nominis. In qua vtraque opinio citata probabilis eſt, fundaturque in probabili modo concipiendi ſignificatum huius vocis *unum*. Nã quidam cõcipiunt ſuppoſito ente reali, ſola negatione diuiſionis illi ſuperaddita cõſtitui vnum, & ideo dicunt, vnum de formali ſolum dicere prædictã negationem. Alij vero concipiunt vnitatem non eſſe veluti quandam priuationem adiunctam enti, ſed eſſe ipſam rei naturam ſeu entitatem, quæ, vt eſt entitas,

tas, vel eſſentia, conſtituit ens: vt vero eſt entitas indiuiſa, conſtituit vnum ens.

VII. *Poſterior ſententia eligitur.* Et hic modus concipiendi videtur mihi ſimilior vero, ideoque poſteriorem ſententiam ſimpliciter probandam cenſeo. Primò propter rationem nunc tactam, & inſinuatam à Diuo Thoma in 1. loco ſup. citato, quia *vnum* de formali dicit vnitatem realem; ſed vnitas realis nõ eſt ſola negatio: ergo eſt entitas ipſa ſub negatiõne. Minor patet inductione: nam Deus dicitur vnus ab vnitate Dei, quæ cõſiſtit in eſſentia indiuiſa: & ſimiliter Petrus dicitur vnus numero, quia habet vnam numero naturã: vnde vnitas eius non conſiſtit in ſola negatione. Ac denique ex ipſis terminis conſtare videtur, vnitatem realem plus dicere, quam negationem. Secundò: quia vnum non dicitur vniuoce de ente rationis, & reali, vt per ſe notum eſt, & tamen, ſi præciſe conſideres negationem, æque poteſt attribui, & denominare ens rationis, ſicut reale: ergo ſignum eſt, vnum non dicere de formali ſolã negationẽ: alias denominatio vnius æque poſſet cadere in ens rationis & reale, quia ſignificatio vocis potiſſimũ attendenda eſt ex ſignificato formali. Sicut nomina arte factorum cenſentur non ſignificare ſolam figurã in ſignificato formali: quia non æque, neque vniuoce dicuntur de rebus habentibus eandem figuram in diuerſis materijs, vt ſerra *Exemplum totam rem illuſtrans.* non dicitur vniuoce de ferrea, & cerea: ſic ergo neque *vnum* ſignificabit ſolam negationem de formali, cum non æque dicatur de omnibus, quibus æque poteſt conuenire talis negatio, dicit ergo de formali ipſam entitatem indiuiſam. Atque hinc ſumi poteſt tertium argumentum, quia vnum prout eſt tranſcendens non dicit de formali aliquid ſupponens ens, & quaſi adiacens, & adueniens illi, ſicut album dicit de formali albedinem: nõ enim ſic intelligitur res eſſe vna, ſicut alba: eſt enim vna intime per ſuammet entitatem; alba vero eſt per formam ſuperuenientẽ alteri entitati: ergo ſignum eſt, vnum non dicere de formali ſolam negationem, quaſi ſuperadditam entitati: ſed ipſam intrinſecam entitatem indiuiſam. Vltimo ex infra dicendis cõſtabit, ad hunc modum fere neceſſario eſſe ſentiendum de alijs tranſcendentibus, *bono, & vero*, quæ non poſſunt de formali dicere ſolas relationes rationis, ſed entitatem ipſam cũ aliqua relatione, vel denominatione huiuſmodi: ergo idem ſentiendum eſt de *vno*: nam ſi argumenta, quæ de ipſo in contrarium fiunt, quicquã probarent, eadem procederent de alijs tranſcendentibus.

Reſpondetur ad argumenta.

VIII. AD primum reſpondetur, vnum diſtingui ab ente radicaliter quidem (vt ſic dicam) ratione negationis, quam ſuperaddit enti: formaliter vero non diſtingui per negationem tãquam per formã vnius, ſed per entitatem indiuiſam: itaque ens de formali dicit entitatem, vt ſic, vnum vero dicit de formali eandem entitatem, vt indiuiſam.

Ad ſecundum reſpondetur, aſſumptum illud eſſe verum in proprietatibus realibus proprijſſime ſumptis, & addentibus ſubiectis aliquid ex natura rei diſtinctum ab illis: in his enim verũ eſt, nomina ſignificantia tales proprietates ſolere de formali ſignificare præciſe id, quod proprietas addit ſubiecto: in his autem proprietatibus tranſcendentalibus, quæ non addunt aliquid reale, non oportet id obſeruare: nam, vt non ſint negationes tantum, vel omnino entia rationis, ſed aliquo modo proprietatem realem ſignificent, neceſſe eſt, vt aliquo modo in formali ſuo ſignificato includant entitatem ipſam.

IX. Ad tertium reſpondetur, vnum in concreto dicere ipſum ens vt indiuiſum: vnitatem vero in abſtracto, dicere entitatẽ etiam in abſtracto vt indiuiſam, & huiuſmodi vnitatẽ ſignificare formaliter per paſ- A ſionem vnius, neque ex hoc ſequitur aliquod incommodum: nam quod ens in concreto ſumptum prædicetur quidditatiue de ſuis paſſionibus etiam in cõcreto ſumptis, nullum eſt inconueniens, ſic enim bonum eſt ens, & verum ſimiliter: neque in his oportet ſeruari ea omnia, quæ proprietatibus realibus, & proprijſſimis conueniunt: ibi enim ſubiectum omnino præſcindit à proprietate, & è cõtrario, quia ex natura rei diſtinguuntur: hic autem nulla eſt talis diſtinctio, ſed ſola additio alicuius negationis, vel denominationis, & ideo ens in eo quidem quod addit vnum, non includitur, vt ſupra dictum eſt, in ipſo vero vno neceſſe eſt intime includi, neque inde ſequitur proceſſus in infinitum, quia ens, & vnum quoad poſitiuum quod includit, omnino idem ſunt, tum re, B tum etiam ratione, niſi ob negationem adiunctam. Quod ſi loquamur in abſtracto de vnitate, illa non tam proprie dicetur includere ens quidditatiue, quã entitatem, ſeu eſſentiam, debet enim in his ſeruari proportio, & quoad hoc ſaltem in modo ſignificandi, non eſt idem ſignificatum formale vnius, & adæquatum eiuſdem. Dico autem, *quoad modum ſignificandi*, quia in his ſimpliciſſimis: res ſignificata per abſtractum & concretum eadem eſt, & ita idem ſunt entitas & ens, vnitas & vnum, ſolumque differunt ratione & modo concipiendi, & ſignificandi. Quocirca nullus eſt proceſſus in infinitum, quia ſicut ens ſua entitate eſt ens, entitas vero ſeipſa eſt entitas, & quo ens, eſt ens, vt ſic vero non concipitur tanquam id quod eſt, quamquam reipſa formaliſſime C ſit ipſum ens, ita eadem proportione loquẽdum eſt de vno, & vnitate; nam quoad rem poſitiuã idem ſignificant, ſolumque differunt, quia vnum ſignificat ens, ſeu entitatem, ſub indiuiſione. Tandem hoc modo nullum eſt inconueniens, quod vnum in re dicat totam perfectionem, quam dicit ens, quamuis illam non dicat ſub eodem omnino conceptu, ſeu formali ratione, quia non dicit illam præciſe vt eſt perfectio, vel entitas, ſed vt eſt ſub indiuiſione.

SECTIO III.

Quotuplex ſit in rebus vnitas.

I. *Variæ vnius diuiſiones.* DE hac re diſputat Ariſtot. 5. Metaph. c. 6. D Eſt autem hoc loco neceſſario præmittẽda, vt explicare poſſimus, quænam vnitas ſit entis paſſio. Diſtinguit ergo Ariſtoteles varios modos vnius: Et prima diuiſio eius eſt, vnum quoddam eſſe per accidens, aliud per ſe. Et merito hãc diuiſionem primo loco ponit, quia & videtur eſſe valde analoga: nam vnum per ſe, eſt ſimpliciter vnum: per accidens vero tantum ſecundum quid, & per quandam proportionem ad vnũ per ſe. Non explicat autem Ariſtoteles rationes vnius, accidens & per ſe, per proprias eorum definitiones, ſed ſolum varijs exemplis, quibus ſimul proponit varios modos vnitatis per accidens & per ſe. Vnum enim per accidens eſſe dicit ſubiectum accidente affectũ, vt Petrus muſicus. Item duo accidentia eadẽ ſubie- E cto inhærentia vnũ per accidens ſunt, ſeu conſtituũt, vt album dulce. Hanc vero vnitatem per accidẽs in ordine ad prædicationes varijs modis explicare poſſumus, vel per incomplexos terminos, vel per cõplexos, vel prædicando accidens de ſubiecto, vel ſubiectum de accidente, vel accidens de accidente, aut in communi, aut in ſingulari. Et iuxta hæc diſtinguit Ariſtoteles varias rationes huius vnitatis, quæ magis ad Dialecticas prædicationes, quam ad rem Metaphyſicam ſpectant. Similiter explicat Ariſtoteles vnum per ſe varijs exemplis, ſeu ſubdiſtinguendo illud in varios modos. Nam quædam (inquit) ſunt vnum continuatione, vt linea, aqua, quædam colligatione, vt domus, & alia, quæ arte fiunt, alia ratione

formæ

formæ vnius, alia ratione materiæ, vel proximæ, vel remotæ, vt liquores (inquit) dicuntur vnum. Rurſus (ait) quoddam eſt vnum numero, aliud ſpecie, aliud genere, &c. quæ ibi proſequitur. Ex quibus omnibus difficile eſt colligere, in quo conſiſtat ratio vnius per ſe, & per accidens: nam in membris, quæ poſteriori in loco Ariſtoteles numerat, multa videntur eſſe vnum tantum per accidens, vt domus, & artificialia. Item ibidem ait, plura interdum dici vnũ, *eò quòd aliquid unum, aut agunt, aut patiuntur, aut habent, aut ad aliquid unum ſunt.* Hæc autem omnia videntur tantum per accidens eſſe vnum, vel denominatione potiùs, quàm re. Rurſus inter vnitates quas ibi ponit, aliqua eſt realis, vt numerica, alia rationis tantum, vt generica & ſpecifica: eſt ergo difficile, hanc Ariſtotelis doctrinam, ad certam aliquam rationem, ac methodum reuocare.

Explicatur diuiſio entis, & unius in per ſe, & per accidens.

II. VT ergo rem hanc declaremus, quoniam vnum conſequitur ens, vt intelligatur, quid ſit vnum per ſe, & vnum per accidens, ſimul explicandum eſt, quid ſit ens per ſe, & per accidẽs, ſic enim etiam ens diuiditur ab eodem Ariſt. eod. lib. 5. c. 7. quæ diuiſio propria eſt entis realis: nã entia rationis, ſicut æquiuocè tãtum ſunt entia, ita non niſi æquiuocè has denominationes recipiunt: Ens autẽ reale duplici modo poteſt per ſe, aut per accidens appellari, vno modo in ratione entis, alio modo in ratione effectus. Hoc poſteriori modo dicitur per ſe id quod ex virtute & intentione agentis fit, per accidens verò dicitur id, quod præter intentionem agentis caſu & fortuna euenit; de qua ait Ariſtot. 6. Metaphyſ. c. 2. eſſe extra ſcientiæ conſiderationem, quatenus ſcilicet, in ſingulari exercetur, & per accidens euenit: nam vt ſic non habet neceſſitatem, ſed contingentiam. At verò ipſa communis ratio cauſæ, vel effectus per accidens ſub ſcientiam cadit; ſic enim diſputatur de caſu & fortuna, & contingentia effectuum: ſed tamen ens per ſe, & per accidens ſub hac conſideratione nihil ad præſens inſtitutum pertinet.

III. Quale indicet Ariſt. per ſe vnũ, quale per accidens.

Priori ergo modo ens in ratione entis dicitur per ſe, aut per accidens, in ordine ad vnitatem quam habet, ſeu ratione talis vnitatis, vt, v.g. quia conſtat vna natura vnius prædicamenti, aut naturis diuerſorum prædicamentorũ: ſic enim Ariſt. dicto lib. 5. tex. 13. & 14. entia per accidens vocat, quæ conſtant ex ſubiecto & accidente, vel quando multa accidentia in eodem ſubiecto coniunguntur: ens autem per ſe dicit eſſe, quod diuiditur in decem categorias. Idemq; Ariſtot. 7. Metaph. tex. 43. & clariùs lib. 8. tex. 15. & lib. 2. de Anima, tex. 7. illud ſignificat eſſe ens per ſe vnum, quod vel ſimplex eſt, vel ex potentia ſubſtantiali, & proprio actu componitur. Vnde econtrario per accidens erit, quod neque eſt ſimplex, nec prædictam compoſitionem habet: ſed alio imperfectiori modo ex diuerſis rebus cõſtat. Ex quibus intelligere licet, illud appellari in ratione entis ens per ſe, quod eſt per ſe vnum: illud autem per accidens, quod tantum per accidens vnum eſt. Non enim vocatur hic per ſe, & per accidens ratione modi eſſendi per ſe, vel in alio: quomodo ſola ſubſtantia eſt ens per ſe: reliqua vero dici poſſunt per accidẽs, ſeu potiùs accidentalia: ſed ſumitur, per ſe, & per accidens in ordine ad vnitatem: quæ autem ſit vnitas per ſe, aut per accidens in entibus, non ſatis declaratum eſt ex dictis, nec eodem modo ab omnibus explicatur.

IV. Quidam ergo aiunt, illam vnitatem, ſeu vnionem eſſe per ſe, ex qua reſultat vnum & idem eſſe: illam verò eſſe per accidens, in qua entia, quæ vniuntur, habent plura eſſe, vt ſunt ſubſtantia & accidens, vel duo accidentia diuerſorum generum. Tamen hæc

A explicatio, aut ſupponit aliquid falſum, aut rem obſcuram per aliam æquè obſcuram explicat: nam vel ſermo eſt de vno ſimplici abſq; compoſitione, quod in ipſo ſit, quamuis ex compoſitione reſultet: quomodo multi dicunt, ex materia & forma vnitis reſultare vnum eſſe, & hic ſenſus ſupponit falſum: nã vt ens ſit per ſe vnum, non eſt neceſſe, vt habeat huiuſmodi eſſe ſimplex: infrà enim oſtendam, entia compoſita ex materia & forma non habere eſſe ſimplex, ſed compoſitum, Vel ſermo eſt de vno eſſe cõpoſito, & reſultante ex vnione plurium partialium exiſtentiarum, & hoc quidem verum eſt, ſed de ipſo eſſe inquirendum reſtat, quando ex compoſitione reſultet vnum per ſe: nam etiam accidens, v.g. albedo adueniens ſubſtantiæ affert ſecũ ſuum eſſe, quod B reſpectu compoſiti albi, poteſt dici partiale, & ex illo, & ex eſſe corporis, ſeu ſubiecti poteſt dici componi vnum eſſe totius albi, & tamen illud nihilominus dicitur eſſe ens per accidens.

Simplex exiſtentia non eſt de ratione vnius per ſe.

V. Alio ergo modo dici frequenter ſolet, ens per accidens eſſe, quod conſtat pluribus entibus in actu: illud verò eſſe, per ſe, quod conſtat ente in potẽtia, & eius actu: nam ex pluribus entibus in potentia nihil conſtare poteſt, & ideò neceſſe non eſt illud membrum adiungere. Sed hæc etiam doctrina, eſto vera ſit: expoſitione indiget: nam malè intellecta poteſt eſſe occaſio errandi in multis. Interrogandum eſt enim, quid per ens in actu, & in potẽtia intelligatur. Intelligi enim poteſt per ens in actu illud, quod ex ſe habet actualem entitatem, ſeu exiſtentiam: per ens C autem in potẽtia illud quod nullam habet talẽ actualitatem, ſeu exiſtẽtiam. Et hoc modo falſum eſt, ens per ſe non poſſe componi ex actualibus entitatibus partialibus, aut requiri ad ens per ſe, vt componatur ex huiuſmodi actu, & potẽtia illi oppoſita: nam hoc perinde eſt, ac ſi diceretur, ens per ſe cõponi ex ente & nihilo, ſeu ex ente in actu & ente in potẽtia obiectiua: quæ eſt repugnantia in ipſis terminis, vt ex inferius dicendis conſtabit. Alter ergo intelligi poteſt per ens in actu ens conſtans ex aliquo actu formali, receptiua illius. Et hoc modo non contingit aliquid componi ex duobus entibus in actu, ita vtrumque ſit prædicto modo cõpoſitum, niſi aut per aggregationem, & tunc ſatis clarum eſt, cõſurgere ens per accidens, quamuis ratio illius nondum ſatis ſit explicata: D aut aliquo artificioſo modo: & tunc Ariſtot. videtur tale ens vocare per ſe vnum, vnde conſequitur eſſe etiam ens per ſe, & non per accidens. Et in cõpoſito Phyſico, & Heterogeneo multi putant dari partialia compoſita diuerſarum rationum, & formarum, ex quorũ coniunctione vnum per ſe coaleſcit. Ac deinde reſtat explicandum, ſi huiuſmodi enti adiũgatur aliud non ſimiliter compoſitum, nec per modũ continuationis, aut colligationis, ſed ſimplex per modũ formæ, aut actus verè, ac Phyſicè vniti, cur non reſultet ex vtroque ens per ſe vnum. Aut ſi interdum reſultat, interdum non, vnde ſumenda ſit ratio. Vbi variæ queſtiones inſinuantur, quę hinc pendent, ſcilicet, cur ſubſtantia adueniente naturæ iam integræ, ex vtraque vnum per ſe reſultet, non autẽ adueniente E quantitate, aut alia ſimili forma. Item cur forma ſubſtantialis vnum per ſe faciat cum materia nuda: non poſſit autem facere per ſe vnum cum materia iam informata ſubſtantiali forma, & ſimiles.

Ex duobus entib' ĩ actu quo fiat vnũ per accidẽs; ex vno autẽ in potẽtia & alio in actu qualiter per ſe.

Ratio entis, & unius per ſe.

VI. IN hac igitur re dicendum videtur, rationem entis per ſe in hoc conſiſtere, quòd præciſe habeat ea, quæ ad eſſentiam, integritatem, vel complementum talis entis in ſuo genere per ſe, & intrinſecè requirũtur. Hoc inſinuauit Ariſtoteles priori loco citato. Et ex terminis ipſis videtur clarum: hæc enim communiſſima, & ſimpliciſſima vix poſſunt aliter probari,

bari,quam explicatis terminorum rationibus. Cum ergo ens dicatur illud quod entitatem, ſeu eſſentiam habet,illud erit ens per ſe proprie & in rigore, quod vnam eſſentiam,vel entitatem habet: Illa autem eſſentia, ſeu entitas, vna proprijſſimè erit, quæ in ſuo genere habet, quicquid ad eius intrinſecam rationē, ſeu conſummationem ſpectat: ergo illud ens, quod huiuſmodi eſt, ſub ea ratione erit propriè, ac per ſe ens, omne autem illud, quod ab hac vnitate defecerit, dicetur ens per accidens.

VII. Poteſt autem hoc amplius explicari,ſi ens per ſe ſe diuidamus in ſimplex, & compoſitum, quæ diuiſio etiam de vno per ſe dari poteſt, eamque inſinuauit Ariſt. 10. Metaphy. c. 6. dicens, vnum quoddam eſſe diuiſibile,aliud indiuiſum. Nam,vt notauit D. Tho. part. quæſt. 6. art. 3. & q. 11. art. 1. vnum per ſe, aliud eſt indiuiſum actu & potētia; aliud verò tantū actu: prius eſt ens ſimplex; poſterius vero compoſitum. Igitur de ſimplici nulla eſt difficultas: omne enim ſimplex eſt ens per ſe, ac per ſe vnum, quia & per ſe indiuiſum eſt, & vt ſic non habet admiſtionem alicuius extranei, vt poſſit ens per accidens appellari, & hoc modo quodlibet accidens in abſtracto ſumptum ea conſideratione eſt ens per ſe,& anima in ratione ſubſtantiæ eſt ens per ſe, licet incompletum; quatenus vero conſtat pluribus potentijs,habitibus, vel actibus,iam declinat in ens per accidens.

VIII. De ente autem compoſito certū inprimis eſt,poſſe vere ac proprie eſſe ēns per ſe,ac vnum per ſe, vt omnes Philoſophi docent de natura ſubſtantiali, quatenus materia & forma conſtat,& de ſuppoſito quatenus ex natura & ſubſiſtentia ſuo modo componitur. Cum enim neque materia, neque forma per ſe ſint entia completa & integra in ſuo genere, ſed ad illud componendū natura ſua inſtitutæ ſint, merito illud, quod ex eis proxime componitur, eſſentia & natura per ſe vna dicitur, & eſt. Atque eadem ratione,quia illa eſſentia non habet intrinſecum complementum in ſuo genere, niſi per ſe ſit intrinſece & ſubſtantialiter terminata; ideo illa etiam cum ſua ſubſiſtentia, ens per ſe vnum conſtituit. Igitur hæc vnitas per ſe in hoc conſiſtit, quod reſultat ex rebus conſtituentibus completum ens in aliquo genere, intercedente vnione eorū inter ſe,ad tale ens cōſtituendum accōmodata, quæ in compoſitione vnius naturæ eſt per modum actus & potentię ſubſtantialis: in compoſitione vero vnius perſonæ,eſt per modum naturæ integræ, & termini eius. Atque hæc ratio accommodari etiam poteſt ad entia vt compoſita ex genere & differentia per ſe contrahente illud intra proximum prædicamentum: nam etiam genus, & differentia comparantur,vt potentia & actus per ſe ordinata ad conſtituendum vnum in ſuo genere completum, & integrum,quamquam hæc compoſitio magis eſt rationalis, quam realis, & ideo minus impedire poteſt realem, ac per ſe vnitatem entis.

IX. Eſt autem præter hos alius modus compoſitionis in entibus, qui dicitur ex partibus integrantibus, qui primo cernitur in quantitate; per eam verò intelligitur etiam eſſe in ſubſtantijs materialibus, & accidentibus,& hæc etiam non tollit vnitatē per ſe,quādo eſt per veram,& naturalem continuationem. Sic enim quantitas continua eſt in ſuo genere proprie, ac per ſe vna: partes autē,quibus conſtat non dicuntur eſſe ſimpliciter plura in actu, ſed in potentia, vt loquitur ſæpe Ariſt. 3. Metaph. cap. 6. & 5. Metaph. cap. 13. Vbi ait,numerum proprie non eſſe, niſi vbi partes non copulantur termino communi. Et idem dicit Auerroes 3. de Anima, tex. 23. Et ratio eſt,quia quantitas natura ſua poſtulat hanc extenſionem, & compoſitionem,quę tota ordinatur ad complementum eius in ſuo genere,& ideo intra illud habet proprios terminos,quibus partes eius copulari ac terminari poſſint. Eſt ergo tota illa compoſitio, & vnio
A per ſe, & natura ſua ordinata ad componēdum vnū ens intra idem genus. Quamuis autē hoc per ſe primo conueniat quantitati ſecundū ſe ſumptæ; tamen etiam conuenit ſubſtantiæ materiali, quæ quantitati ſubeſt,vt cernitur inprimis in ſubſtātia homogenea: ignis enim aqua, & ſimilia vnum per ſe ſunt, etiamſi in quauis magnitudine ſumantur, dummodo continua ſint; alioqui nunquam huiuſmodi ſubſtantia poſſet eſſe vna per ſe,quia nunquam poteſt non conſtare ex his partibus, etiamſi in minima quantitate ſumatur, quod eſt contra omnes Philoſophos, & contra communem modum ſentiendi & loquendi, & contra rationem ſupra factam; quia hęc entia natura ſua poſtulant huiuſmodi genus vnionis,& compoſitionis ad ſuum complementum,& integritatem
B in ſuo genere, ergo talis compoſitio non tollit vnitatem per ſe in huiuſmodi entibus.

Oportet tamen (quamuis id latius infra tractandum ſit) hic breuiter animaduertere, quia habeat ſubſtantia à quātitate in hoc genere compoſitionis; X.
quid vero habeat ipſa ſubſtantia ex propria ſubſtantiali entitate,quāuis ſub quantitate: nam priori modo ex ſubſtantia,& quātitate ſimpliciter non fit vnū per ſe, & nunc loquimur, quia quantitas non eſt de complemento ſubſtantiæ intra rationem, & latitudinem ſui generis, & ideo integritas quantitatiua vt ſubſtantiæ adiungitur, & facit vnum cum illa non conſtituit ens,neque vnum per ſe. Habet autem ipſa ſubſtantia materialis ſub quantitate ſuam ſubſtantialem entitatem,in qua etiam habet partes entitati-
C uas componentes, & integrantes ſubſtantialem ipſam entitatem, habenteſque inter ſe ſuam vnionem ſubſtantialem,& hoc modo dicimus ſubſtantiam ſic compoſitam eſſe per ſe vnam.

Hoc autem difficultatē nonnullam habet in ſubſtantijs heterogeneis, quia earum partes non videntur ita intrinſece vniri & continuari, ſed ſolum veluti quibuſdam vinculis colligari. XI.
Sed nihilominus hæc etiam ſubſtantia vt ſic compoſita eſt vnum ens per ſe. Quis enim neget,hominem eſſe vnum per ſe ens? Et à poſteriori id declarari poteſt: nam omnes huiuſmodi partes ſibi inuicem deſeruiunt, & per ſe ſeparatæ, aut nullo modo, aut non diu poſſunt conſeruari: ſignum ergo eſt, illas omnes in ſuo genere eſſe incompleta entia, & per ſe ordinari ad compo-
D nendum ens aliquod: ergo illud vt ſic compoſitum eſt per ſe ens, & vnum per ſe. Vnde ad hoc ſatis eſt, quod partes illæ habeant naturaliter aliquam cōiunctionem,& copulationem, quæcunque illa ſit: nam illa ſufficit,vt omnes poſſint eadem forma informari,& conueniri ad conſtituendum cum illa vnū ens, habens vnum eſſe ſimpliciter. Adde,quod licet hæc membra heterogenea non ſint omni ex parte continua inter ſe immediatè,ſemper tamen habent aliqua ex parte continuationem, ſaltem in aliquo tertio, vt in neruo,aut alia parte ſimili, de quo alias.

Ex his ergo veluti inductione facta ſatis conſtat, XII.
quomodo in omnibus ſubſtantijs ens per ſe vnum in ratione à nobis explicata conſiſtat. Poteſt autem fere eadem inductio applicari ad accidentia: nam de
E quantitate iam dictum eſt: alia verò, ſi omnino ſimplicia ſint ſecundum rem, conſtat per ſe habere vnitatem, & indiuiſionem; ſi autem ſint compoſita, vt faciant per ſe vnū,imitari debent aliquo modo quātitatem. Duplex enim tantùm poteſt intelligi hæc compoſitio. Vna eſt per modum extenſionis: quomodo eſt vna albedo,quę in ſuperficie vnius corporis extenſa eſt, & hæc compoſitio facit per ſe vnum ad modum totius integralis. Nam ita ſe habent partes illius albedinis, vt intra ſuum genus ſint colligatæ,& vnitæ modo ſibi proportionato,& conſtituant vnum ens completum & integrum in ſua ſpecie,quā compoſitionem & vnionem habent partes illæ ſub quantitate, ſeu in quantitate; non tamē habent eam intrin-

intrinſece & formaliter per quantitatem ipſam, ſed per ſuas entitates partiales inter ſe vnitas proprio vinculo, & vnione ſui generis. Quod hac ratione explicari poteſt: nam, ſi in ſuperficie continua eiuſdem corporis, verbi gratia, parietis, dimidia pars alba, & dimidia nigra, habent quidem albedo, & nigredo continuitatem quandam ex parte ſubiecti, quia & ſuperficies, qua inhærent, continua eſt, & nihil poteſt in ea ſignari, quantumuis indiuiſibile, quod albedine, vel nigredine affectum non ſit, & nihilominus albedo, & nigredo inter ſe non habent intrinſecam vnionem, & coniunctionem, quam habent duæ partiales albedines inter ſe, & ideo ex illis non fit per ſe, ac propriè vnum, ſicut fieret ex partibus albedinis, quod idem ſuo modo probabile eſt poſſe accidere in ſubſtantijs, ſi contingat, ſub eadem quantitate continua eſſe formas ſubſtantiales diuerſarum ſpecierum, ſub diuerſis partibus quantitatis, vt notauit Diuus Thomas 5. Metaphyſicæ, textu 7. lectione ſeptima, littera D. Alia compoſitio in accidentibus eſſe poteſt per modum intenſionis, ſuppoſito, quod gradus intenſionis aliquo modo in re diſtinguantur: de quo alias. Et hæc compoſitio, quamuis non fiat per ſe loquendo in quantitate, aut per quantitatem: tamen per proportionem ad illam intelligenda, & explicanda eſt. Vnde ex tali compoſitione etiam reſultat per ſe vnum, quia omnes illi gradus ſunt veluti entia partialia, & incompleta intra ſuum genus, & natura ſua ordinantur ad complendum vnum intra idem genus: & habent inter ſe naturalem vnionem, & proprios terminos, quibus copulentur, ſeu terminentur. Igitur etiam in accidentibus ratio entis, ſed vnius per ſe in prædicta ratione à nobis explicata conſiſtit. Quod ſi fortaſſe in accidentibus inuenitur alius modus cōficiendi vnum ex multis entibus præter dictos, vt in numero quantitatiuo, aut iuxta aliquorum opinionem in habitu ſcientiæ, qui ex collectione multarum ſpecierum, vel habituum conſurgit, illa non ſunt cenſenda entia per ſe, ſed per accidens, in propria & vera ratione entis, vt benę docuit Fonſe. lib. 5. Metaphyſ. cap. 7. quæſt. 5. ſect. 2. quia illa non habent inter ſe veram aliquam & realem vnionem, per quam vnum per ſe efficiant: quidquid ſit, an ſub aliqua ratione prædicamentali poſſint cenſeri per ſe, de quo infra explicando ſingula prædicamenta.

Ratio entis, & unius per accidens.

XIII. EX his quæ dicta ſunt de ente, & vno per ſe, colligere licet, quid ſit dicendum de ente, & vno per accidens, quod ab illo diſtinguitur: nam in primis omne id, quod ex rebus diſtinctis conſtat abſq; Phyſica & reali vnione earum inter ſe, eſt in rigore ens per accidens, & non per ſe. Probatur, tum ex dictis, quia in tali ente non poteſt reperiri ratio entis per ſe à nobis explicata, tum etiam, quia illud vnum nō poteſt habere vnam realem eſſentiam: non enim poteſt intelligi vna eſsētia, niſi, vel quia ſimplex ſit, vel quia per realem vnionem plurium conſurgat: in prædicto autem caſu neutrum horum reperitur. Deinde omne ens, quod ita eſt vnum, vt conſtet ex rebus diſtinctis, quarum altera in aliquo genere completum ens ſit, & per adiunctionem alterius perfectione diuerſi generis afficiatur, tale etiam ens in rigore eſt vnum per accidens, quia non conuenit illi ratio entis per ſe à nobis explicata: nec poteſt in tali ente vna, vera eſſentia reperiri. Item, quia hoc ipſo, quod vnū ens in ſuo genere eſt completum, & integrum quod ei adiungitur, accidentaliter aduenit, & ideo vnum per accidens cum illo componere dicitur: atque hac ratione vere dicitur id, quod conſtat ex rebus diuerſorum prædicamentorum, & ex natura rei diuerſis, vnum per accidens eſſe. Quin potius, etiam in rebus A eiuſdem prædicamēti, id verum habet, ſi ſint diuerſi generis, vel ſpeciei, & vna accidat alteri in ſua ratione, & ſpecie iam completa, & hoc modo ex potentia & habitu, vel actu, fit vnum per accidens, & ſimiliter vas argenteum deauratum eſt ens per accidens, & ſic de cæteris.

Secundo ex dictis colligitur in ente vno per accidens eſſe varietatem, & in ea eſſe magis, vel minus. XIV. Quoddam enim eſt ens omnino per aggregationē, in quo multa entia per ſe integra, & perfecta, ſine vlla vnione, & ſine vllo ordine cōgeruntur, & hoc videtur eſſe maxime per accidens, quia omni ex parte opponitur enti per ſe proprie ſumpto, & huiuſmodi eſt aceruus tritici, aut lapidum. Aliud vero eſt ens per accidens, conſtās quidem ex integris entibus per B ſe, non habentibus inter ſe Phyſicam vnionem: habentibus autem inter ſe aliquem ordinem, vt eſt exercitus, reſpublica, domus, & alia ſimilia artificialia, in quibus tanta poteſt eſſe varietas, tantaque differētia ſecundum magis & minus, quāta poteſt eſſe maior, vel minor vnio inter entia per ſe, ex quibus conſtat: & hoc modo videtur magis vna arbor, cui ramus alterius ſpeciei eſt inſitus, quam domus, & domus magis quam exercitus, & ſic de alijs. Et in hoc ordine collocandi ſunt liquores miſti ex ſimplicibus imperfecte alteratis compoſiti, vt vinum lymphatum, oximel, &c. Quo etiam fit, vt licet hęc ſimpliciter & abſolute ſint entia per accidens, tamē reſpectiue, id eſt, comparatione illius entis, quod eſt vnum per meram aggregationem, ſoleant hæc interdum vocari entia C per ſe. Nam, quia media participant aliquid de extremis, comparatione illorum ſolent diuerſis nominibus appellari: huiuſmodi autem entia conueniunt aliquo modo cum entibus per ſe, quatenus in aliqua forma, vel habitudine vniuntur, & ideo ita aliquādo nominantur. Quomodo videtur locutus Ariſtot. in citato loco, 5. Metaphyſ. Tamen hac conſideratione & comparatione ens compoſitum ex ſubſtantia, & accidente ſibi inhærēte, multo magis videtur poſſe vocari ens per ſe: hoc enim eſt tertium genus entium per accidens, quod magis videtur recedere ab illo primo & infimo ente per aggregationem, magiſque accedere ad vnum per ſe, quia & ea, quibus conſtat non diſtinguuntur ſuppoſito, ſicut in alijs; & habent inter ſe maiorem Phyſicam vnionem, & D vnum reuera eſt in potentia ad aliud, quamuis accidentali, & alterum natura ſua eſt ordinatū ad aliud, & in vnione ad illud habet ſuam perfectionem connaturalem, in quibus omnibus huiuſmodi ens imitatur illud, quod eſt proprie ac per ſe vnum: quamuis ſimpliciter, & abſolute vnum per accidens ſit.

De uno ſimpliciter, & ſecundum quid.

XV. TErtio ex dictis explicantur facile aliæ diuiſiones vnius. Quoddam enim dici poteſt vnum ſimpliciter, aliud ſecundum quid. Vnum ſimpliciter, proprie & in rigore dicitur id, quod eſt vnum per ſe: reliqua vero omnia poſſunt dici vnum ſecundum quid, quod ex ipſis terminis videtur manifeſtū, ideò E enim ens per ſe vnum ita appellatur, quia habet vnitatem ſimpliciter & abſolutè: reliqua vero quia ab hac vnitate recedunt, dicuntur per accidens. Patet etiam hoc ex definitione vnius: eſt enim ens indiuiſum in ſe: illud ergo, quod eſt indiuiſum ſimpliciter, erit vnum ſimpliciter: quod vero eſt ſimpliciter diuiſum in ſe, & ſolum habet aliquam indiuiſionem in ordine ad aliquem finem, vel ad aliquam formā, erit, tantum vnum ſecundum quid, & ita contingit in his quæ ſolum per accidens ſunt vnum, vt ex dictis patet. Aliter Gregor. in 1. diſt. 24. q. 1. & ibi alij Nominales dicūt, ſolum ens ſimplex eſſe vnum ſimpliciter, quia vt ſit vnum ſimpliciter, neceſſe eſt, vt nihil ſit in ipſo, quod non ſit ipſum; ſed hæc definitio gra-

tis

tis eſt ab ipſis conficta, & iuxta illam ſolus Deus eſſet vnum ſimpliciter. Item repugnat Ariſt. 10. Metaphyſ. loco citato, diſtinguenti vnum in indiuiſibile, & indiuiſum tantum. Pugnat enim cum communi modo concipiendi, & loquendi: nam ens quamuis compoſitum per ſe, & ſimpliciter dicitur: cur ergo non dicetur etiam ſimpliciter vnum? Item tale ens non eſt multa ſimpliciter: ergo erit vnum ſimpliciter, quia hæc duo immediate opponuntur, & quaſi contradictoriè. Denique hac ratione docent Theologi Chriſtum, vt compoſitum ex Deo, & humanitate eſſe vnum ſimpliciter.

XVI. Hic tamen duo videntur obſeruanda; primum, aliud eſſe dicere, rem aliquam eſſe vnam ſimpliciter, vel ſecundum quid, aliud vero duas res eſſe, vnum ad eum modum, quo anima, & corpus dicuntur eſſe vna humanitas, vel plures homines vnus. Nos hic priori modo loquimur: nam ille eſt proprius & abſolutus, id eſt, ſecundum abſolutam conſiderationem entis & vnius, ſecūdum quam rationem vnum eſt paſſio entis, & non ſecundum comparationem, vel reſpectum vnius rei ad aliam: imo nec ſecūdum comparationē rationis eiuſdem rei ad ſeipſam: quia vt ſupra dicebā, hæc relatio rationis identitatis, non eſt de ratione vnius, quæ abſoluta eſt. Poſterior autem loquendi modus, vt ſit verus, non tam formalis, quam cauſalis eſſe debet, vt patet in dictis exemplis: nam materia & forma proprie, ac formaliter reuera non ſunt vnum, ſed componunt vnum; & ſimiliter plures homines, non tam ſunt populus, quam componunt vnum populum, & ſic de alijs: atque ita illa vnitas, quæ in multis reperitur, qualiſcunque illa ſit, ſupponit prius ſecūdum rationem ens aliquod ex illis conſtitutum, quod proxime, & immediate vnum denominetur, & hoc ſenſu intelligendum eſt, quod dici ſolet, plura ſimpliciter eſſe vnum ſecundū quid, vt iterum attingemus ſectione ſequente.

XVII. Secundo obſeruandum eſt, hic eſſe ſermonem de vnitate rei, & non de vnitate rationis: nam vnitas rationis (cum non ſit in rebus, ſed ab intellectu) proprie non comprehenditur in diuiſione poſita: ſi tamen quis velit hanc vnitatem ad dictam diuiſionem reuocare, hæc erit vnitas maxime ſecundum quid, & huiuſmodi eſt vnitas generis, ſpeciei, &c. quatenus per mentis comparationem, & denominationem efficitur, quæ etiam poteſt eſſe maior, vel minor in ſuo ordine, prout maiorem, vel minorem indiuiſionem, ſecundum rationem includit, ſeu prout fundatur in maiori, vel minori conuenientia in rebus illis inuēta. An vero hoc fundamētum, quod in rebus antecedit, nomen vnitatis mereatur, dicemus poſtea.

XVIII. Et hinc vlterius explicati manent alij termini, quibus aliqui vtuntur, vt videre eſt in Fonſeca, dicta quæſt. 5. ſectio. 6. ſcilicet, quod vnum interdum dicitur de aliquo abſolute, interdum comparatè, vt quod eſt vnum ſecum, vel vnum cum Petro in ratione hominis, vel animalis, &c. Item, quod interdum aliquid dicitur vnum in ſe, & ſecundum propriam rationem, vt Petrus dicitur vnus numero: interdum vero dicitur aliquid vnum in ſuperiori, vel inferiori ratione, vt animal in ratione viuentis, vel in homine. Sed hæc reuera impropria ſunt: nam vnum proprie, abſolutè tantum dicitur: illa vero comparata vnitas non eſt vnitas ſecundū rem, ſed vel identitas ſecundum rationem, vel ſimilitudo, fundata in aliqua vnitate, vel certe eſt vnitas ſecundum rationem. Et ſimiliter, nullum ens dicitur vnum propriè, niſi ſecundum propriam rationem ſuam; nam ſecūdum ſuperiorem, aut inferiorem rationem non dicitur aliquid vnum, niſi fortaſſe ſecundario, & ratione alterius.

XIX. Vltimo vero annotare oportet, aliquam vnitatem poſſe conſiderari in rebus, quæ conueniat enti ratione ſuæ entitatis, ſeu in illa præciſe conſiderata; alia A vero vnitas intelligi poteſt conueniens vni enti per aliud ens ſibi adiunctum, vt, verbi gratia, in materia (vt ſupra dicebamus) intelligimus vnitatem entitatiuam, cōuenientem illi in ſua entitate, & ex vi eius, etiamſi præciſe conſideretur, & mente ſeparetur à quantitate, & quolibet alio accidente; alia vero vnitas intelligitur in materia ratione quantitatis, à qua dicitur vna quantitatiue, ſeu numeraliter: & idem conſiderari poteſt in albedine, & in alijs entibus corporeis: nam in immaterialibus tantum prior modus vnitatis reperitur. Vnitas ergo immediate conueniens entitati per ſeipſam, dici poteſt vnitas per ſe, non in ſenſu, quo ſupra locuti ſumus de ente, & vno per ſe, ſed vt per ſe diſtinguitur contra per aliud, qui modus vnitatis in omni ente, eo modo, B quo ens eſt, repetitur, ita vt etiam ens per accidens eo modo quo vnum eſt per ſe, & non per aliud, habeat eam vnitatem, & ideo hæc vnitas eſt, quæ per ſe conuenit enti, vt ens eſt, & ad tollendam æquiuocationem poſſet dici vnitas intrinſeca, ſeu entitatiua: alia enim vnitas, quæ per aliud conuenit, accidentaria eſt, & quaſi extrinſeca, ſeu denominatiua, de qua plura in ſect. 5.

SECTIO IV.

Vtrum vnitas ſit adæquata paſſio entis, & de diuiſione entis in vnum & multa.

HActenus ſolum declarauimus rationem I.
C vnius, & varios modos eius: quia vero tota hæc diſputatio eo tendit, vt oſtendamus, hanc paſſionem enti conuenire, duo agenda ſuperſunt. Primo, vt declaremus, quomodo hæc proprietas conuertatur cum ente, & ſit adæquata paſſio eius. Secundo, vt declaremus, cuinam vnitati hoc conueniat: quòd præſtabimus ſectione ſequente.

Circa primum ratio dubitandi eſt, quia ens diuiditur per vnum & multa: vt conſtat ex Ariſtot. 10. Metaphyſ. cap. 1. & ex D. Thom. 1. par. quæſt. 11. imo multi contēdunt, hanc eſſe primam diuiſionem entis, vt late Sonci. 10. Metaphyſ. quæſt. 1. ſed membrum diuidens non poteſt conuerti cum diuiſo: ergo neque vnum cum ente: ergo non eſt paſſio eius. II.
D Et confirmatur; nam vnum & multa opponuntur, teſte Ariſtot. ſupra; ergo non poſſunt eidem conuenire; ergo ens, quod eſt multa, non eſt vnum: ergo vnum non eſt adæquata paſſio entis.

In hoc dubio breuiter dicendum eſt, vnitatem, ſeu *vnum* eſſe adæquatam paſſionem entis. Ita ſumitur ex Ariſtot. 4. Metaphyſ. cap. 2. tex. 3. dicente, ens & vnum ſe inuicem ſequi. Idem docuit Plato in Parmenide, dicens; *Neque ens vni, neque vnum enti deeſt, ſed duo hæc potius per omnia coæquantur.* Idem D. Tho. 1. p. q. 11. art. 1. & 2. & omnes Philoſophi. Et ratione patet primo, quia inter paſſiones entis, primo loco ponitur vnum, vt ſupra vidimus: ergo oportet, vt conuertatur cum ente, quia de ratione paſſionis propriæ dictæ eſt, vt ſit adæquata ſubiecto ſuo, & E ideo vnum inter tranſcendentia ponitur, ſicut ipſum ens. Secundo ex re ipſa declaratur, quia vnitas vera, & realis ſupponit, vel includit entitatem, vt ſupra viſum eſt: nam quod nihil eſt, neque vnum dici poteſt, niſi æquiuoce & per denominationem extrinſecam: ſed ad omnem entitatem, vt entitas eſt, conſequitur, ſeu neceſſario coniungitur indiuiſio in ſe: nam ſi ſit actu diuiſa, quatenus talis eſt, non eſt entitas, ſed entitates: ergo ratio vnius adæquate currit cum ente. Tertio, quia omne ens eſt ſimplex, aut compoſitum; ſimplex: non ſolum indiuiſum eſt: ſed indiuiſibile, quatenus ſimplex eſt; compoſitum vero, vt tale eſt, etiam eſt indiuiſum: nam ſi actu diuiſum ſit, non erit compoſitum: Ergo omne ens III.

tam

tam ſimplex, quam compoſitum, vnum eſt: quod autem nec ſimplex, nec compoſitum eſt, ens non eſt; ſed, vel nihil erit, vel plura entia.

Explicatur diuiſio entis in unum & multa.

IV. AD rationem ergo dubitandi poſitam reſpondet D. Thom. 1. p. q. 11. art. 1. ad 2. id, quod eſt vno modo indiuiſum, alio modo poſſe eſſe diuiſum, & qđ ſub vna ratione eſt multa, ſub alia eſſe poſſe vnũ. *Et hac ratione* (inquit) *ens diuiditur per unum & multa, tanquam per unum ſimpliciter, & multa ſecundum quid: nam & ipſa multitudo non contineretur ſub ente, niſi contineretur aliquo modo ſub uno.* Affertque Dionyſius vltimo capite de diuinis nominibus dicẽtem, *non eſſe multitudinem, quæ non participet aliquo modo unitatẽ: nam, quæ ſunt multa partibus, ſunt unũ toto, & quæ ſunt multa accidentibus, ſunt unũ ſubiecto, &c.* Ex qua reſpõſione intelligitur primo, formaliter, & proprie loquendo, ens non diuidi in multa, vt multa ſunt actu & formaliter, quia huiuſmodi multa quatenus talia ſunt, reuera non ſunt ens, ſed entia.

V. Duplici ergo modo poteſt multitudo poni in diuiſione entis: primò, ſi non intelligatur de multitudine actuali, id eſt actu diuiſa, quæ ſola proprie eſt multitudo, vt conſtat ex 5. Metaphyſ. cap. 13. tex. 18. ſed de multitudine in potentia tantum, quomodo in continuo dicitur eſſe multitudo partium integrantium, aut punctorum, & in natura humana multitudo partium eſſentialium. Et hoc modo videtur intellexiſſe D. Thom. diuiſionem, cum dicit ens diuidi per vnum & multa, tanquam per vnum ſimpliciter & multa ſecundum quid: nam illud eſt vnum ſimpliciter, in quo non ſunt multa actu diuiſa: & è conuerſo, illa dicuntur multa ſecundum quid, quæ in re non ſunt actu diuiſa, ſeu diſiuncta, ſeu potentia tantum. Vnde in hoc ſenſu membra hæc, per ſe loquendo, non eſt neceſſe re diſtingui, ſed ratione tantum: idem namque ens, quod eſt vnum ſimpliciter, eſt multa ſecundum quid, ſeu in potentia, vt in exemplis poſitis conſtat: niſi velimus ea mẽbra cum præciſione, ſeu excluſione intelligere, hoc modo, aliquod ens ita eſſe vnum vt nullo modo ſit multa, neque actu, neque potentia: aliud vero ita eſſe vnum, vt ſit etiam multa ſecundum quid, ſeu potentia, aut accidentaliter: quo ſenſu coincidet illa diuiſio cum diuiſione entis, ſeu vnius in ſimplex, & compoſitũ. Et iuxta hanc interpretandi rationem facile conſtat, diuiſionem hanc nihil obſtare adæquationi entis, & vnius: nam illa multitudo non excludit vnitatẽ ſimpliciter. Denique in hoc ſenſu poteſt intelligi in ea diuiſione diuidi ens, non vt commune eſt ad ens per ſe, & per accidens, ſed ipſum ens per ſe, quia inter entia per ſe dantur aliqua, quæ, licet ſint vnum actu, poſſunt tamen eſſe multa poteſtate.

VI. Alio vero modo poteſt illa diuiſio exponi de multitudine ſimpliciter, ac proprie, quomodo videtur intellexiſſe Caietan. cum ait, illa verba D. Tho. dict. ſolut. ad 2. *ens diuidi per unum & multa, tanquam per vnum ſimpliciter, & multa ſecundum quid*, ita eſſe intelligenda, vt *ſimpliciter*, & *ſecundum quid*, non cadãt ſuper *unum*, & *multa*, ſed, ſuper verbum, *diuiditur*, ideſt, ita diuiditur ens per vnum, & multa, vt vnum ſimpliciter ſit ens, multa vero ſolum ſecũdum quid. Atque hoc modo è contrario dicendum eſt, multitudinem poni in diuiſione entis, quatenus cõtingit, ea, quę ſunt multa ſimpliciter, eſſe vnum ſecundũ quid. Vnde aliud membrum intelligitur de vno ſimpliciter & abſolutè: atque hoc ſenſu membra illa non ratione tantum, ſed re ipſa ſemper diſtinguuntur, quia includunt oppoſitionem contradictoriam, ſeu priuatiuã ex parte diuiſionis: nam multa ſimpliciter ſunt, quæ in ſe ſunt actu diuiſa: vnum vero, quod non eſt in ſe actu diuiſum. Et iuxta hũc etiam ſenſum coin- A cidit hæc diuiſio cum illa, qua diuiditur ens in vnum ſimpliciter, & vnũ ſecundum quid: nam multa ſimpliciter non diuidunt ens, niſi quatenus ſunt vnum ſecundum quid. Quo etiam fit, vt diuiſum in hac diuiſione ſic explicata non ſit ens per ſe, ſed quod diuiditur in ens per ſe, & per accidẽs: nam omne ens per ſe eſt vnum ſimpliciter: multa autem non dicuntur vnum ſecundum quid, niſi quatenus ens aliquod per accidens conſtituunt, & ita non poſſunt in diuiſione entis poni, niſi ſaltem ſub ratione entis per accidens: ergo diuiſum in ea diuiſione non poteſt eſſe ens per ſe; nam repugnaret vni membro, & conuerteretur cum alio, debet ergo ens abſtrahens à per ſe, & per accidens. Atque ita tandem intelligitur, quomodo prædicta diuiſio non repugnet adæquationi vnius, B & entis: nam ad eam ſpectat, vt ita vnumquodq; ſit vnum ſicut eſt ens, ita vt, ſi fuerit ens per ſe, ſit etiam vnum per ſe; ſi vero ens ſit per accidens, ſit etiã vnũ per accidens, & ſicut ens abſtractè ſignificari, ita & vnum, & ideo, ſicut ens in hoc ſenſu diuiditur in vnum & multa, ita & ipſum vnum poſſet eodem modo diuidi: nam vt dixi, perinde eſt, ac ſi diuidatur in vnum ſimpliciter, & vnum ſecundum quid.

SECTIO V.

An diuiſio entis in unum, & multa ſit analoga.

EX his, quæ dicta ſunt, facile poſſunt definiri I.
nonnulla dubia, quæ de hac diuiſione tra- C ctari ſolent ab authoribus. Primum eſt, an hæc diuiſio ſit analoga, vel vniuoca.

Reſpondetur, ſi intelligatur in poſteriori ſenſu eſ- II.
ſe analogam, & fere æquiuocam: quia diuiſio entis in ens per ſe, & ens per accidens, cui prædicta diuiſio æquiualet in illo ſenſu, vt dictum eſt, analoga eſt, analogia quadam proportionalitatis, ita vt enti ſic ſumpto non reſpondeat vnus communis cõceptus, quia ens per accidens, vt ſic reuera non eſt ens, ſed entia, ſolumque appellatur ens propter quandam proportionem, vel imitationem entis per ſe. Probatur hæc ſententia in primis ex Ariſtot. lib. 4. Metaphyſ. cap. 2. in fine, vbi aperte docet, hic interuenire analogiam. Deinde ratione, quia quæ ſunt multa ſimpliciter, nõ ſunt vnum ſimpliciter: nam hæc duo D prorſus opponuntur: ergo neque ſunt ens ſimpliciter; nam ens & vnum, ſi eadem proportione ſumantur, conuertuntur: ergo ens nõ diuiditur vniuoce in vnum, & multa, ſed analogicè. Et hoc ſignificauit D. Thom. 1. p. q. 11. artic. 1. ad 2. iuxta expoſitionem Caietani ſupra adductam & declaratam. Deinde, quod hæc analogata tanta ſit, vt diximus, declaratur in hunc modum, quia eſſe indiuiſum, eſt de ratione vnius: ſed hęc indiuiſio non reperitur in huiuſmodi vno per accidens, niſi valde analogicè, & ferè æquiuocè, quia in eo reperiuntur multa actu diuiſa, & indiuiſio ſolum eſt ſecundum quandam apprehenſionem, vel habitudinem: ergo ratio vnius non conuenit tali multitudini, niſi per quandam proportionalitatem, ſeu imitationem; ergo ratio entis eodem mo- E do illi conuenit, quia vt dictum eſt, ens & vnum ſibi inuicem cum proportione reſpondent. Item, quia ens dicitur ab eſſentia, vel ab exiſtentia: in illa autem multitudine non eſt eſſentia, neque exiſtentia, ſed potius eſſentiæ & exiſtentiæ.

Dices hoc ad ſummum procedere de his, quæ ita III.
ſunt multa ſimpliciter, vt nullo modo ſint vnum niſi per aggregationem, vt in aceruo lapidum, &c. quia ibi reuera non eſt vnitas, ſed propinquitas quædam, quæ non niſi per quandam proportionalitatem poteſt vocari vnitas, vt recte declaratum eſt. Tamen in alijs entibus per accidens, quæ habet aliquam vnionem, vel coordinationẽ partiũ, ratione cuius poſſunt aliquo modo dici vnum per ſe, vt ſupra diximus, non

vide-

videtur procedere ratio facta,nec intercedere tanta analogia : nam hæc videntur comprehendi ſub vno conceptu vnius tranſcendentaliter ſumpti : nam habent vnitatem aliquam realem,& indiuiſionem,quę in ipſis rebus fundatur.

IV. Reſpondetur,hoc quidem eſſe probabile,præſertim quando intercedit Phyſica & realis vnio, vt eſt inter ſubſtantiam & accidens, ipſi intrinſecè inhærens : nam in tali compoſito,ſicut eſt vera & phyſica vnio, ita eſt aliqualis vnitas realis, quæ licet non ſit tanta,quanta eſt in ſubſtantiali compoſito: habet tamen cum illa realem conuenientiam,qualis eſt etiam inter illas vniones : illa ergo ſufficiet, ſaltem ad vnitatem conceptus,eſto illa, ſit cum aliqua analogia, quod pendet ex infrà dicendis de analogia entis. De alijs verò entibus artificialibus res eſt magis dubia: quia non intercedit ibi vnio realis & phyſica, & cõſequenter nec indiuiſio realis : ergo nec conuenientia realis in vnitate,quæ ſufficiat ad vnitatem conceptus in ratione entis,vel vnius. Nihilominus tamen oppoſitum poteſt facile defendi,quia illamet compoſitio cum aliqua coniunctione,vel coordinatione,eſt aliqualis vnio, quæ ſufficit, vt hæc entia concipiantur, vt aliquo modo per ſe vna, propter quod ſuprà diximus, probabile eſſe ſub ea ratione directè contineri ſub obiecto Metaphyſicæ ; & de illis vt ſic poſſe eſſe ſcientiam:hoc ergo etiam ſatis erit,vt ſub vno conceptu tranſcendentali vnius concipi poſſint.

V. Atque hinc à fortiori ſequitur, ſi diuiſio illa intelligatur in priori ſenſu ſuprà explicato,ita vt diuiſum ſit ens per ſe rigoroſè dictum, in vnum, quod nullo modo eſt multa & vnum, quod eſt multa in potentia: ſic multò magis diuidi vnum ſecundum communem quendam conceptum vnius per ſe, ſeu ſimpliciter, quia eſſe multa illo modo, ſcilicet, in potentia, non excludit vnitatem ſimpliciter, vt dictum eſt, nõ tamen videtur excludenda omnis analogia ab illo conceptu,quia Deus,qui in illo continetur,ſicut non eſt vniuocè ens, ita nec videtur vniuocè vnus cum cæteris creaturis.

VI. Poſſet autem probabiliter dici, quamuis vnum, quoad poſitiuum, quod includit, vel connotat, non dicatur vniuocè de Deo & creaturis,tamẽ quantum ad negationem incluſam, nõ repugnare, quod dicatur vniuocè, quia alia prædicata negatiua poſſunt vniuocè dici de Deo & creaturis. Vt,verbi gratia,eſſe immateriale,vt præciſè dicit negationem,& carẽtiam materiæ primæ,æquè conuenit angelis,ac Deo, quamuis poſitiuum fundamentum illius carentiæ nõ ſit in eis vniuocum : ſic ergo videtur dici poſſe de negatione diuiſionis,quam dicit vnum. Dices,hoc ad ſummum procedere de rebus indiuiſibilibus vt ſic, verbi gratia, de angelo. Sed contra primò, quia ſi ſemel conceditur, vnum tranſcendens dici vniuocè de angelo & Deo, inde ſumitur argumentum, dici etiam vniuocè de homine,verbi gratia,quia licet homo non ſit tam perfectè vnus ſicut angelus, tamen eſt vniuocè vnus: ergo ſi angelus eſt vnus vniuocè cum Deo, etiam homo erit vniuocè vnus cum vtroque. Secundò ratione à priori id patet, quia vnum præciſè dicit negationem actualis diuiſionis: ſed hęc negatio integrè & perfectè reperitur in ente proprijſſimè & per ſe vno,etiamſi cõpoſitum ſit. Quod autem in ſubſtantia indiuiſibili aliquid amplius pręter illam negationem reperiatur,pertinet quidem ad maiorem quandam perfectionem entitatis, vel vnitatis, non tamen ſufficit ad analogiam in ratione vnius. Vnde,cum aliàs reſpectu huius negationis non ſit propria dependentia, vel cauſalitas niſi ratione fundamenti, nulla videtur eſſe in ea ſufficiens ratio analogiæ. Tertiò idem confirmatur, quia aliàs materia prima, verbi gratia, eſſet perfectius vnum, quã ſubſtantia compoſita, & idem argumentum fieri poteſt de anima : imò & de quolibet accidente ſimplici

A reſpectu ſubſtantiæ compoſitæ, & de puncto reſpectu quantitatis; nam reſpectu omnium ſequitur vnũ eſſe analogum, & per prius dici de ſimplici, quamuis imperfectiſſimo ente.

Sed,licet hæc probabiliter dicta ſint,nihilominus ſimpliciter dicendum eſt, vnum tranſcendens analogicè dici de Deo & creaturis ; & de his omnibus, de quibus ens analogicè dicitur, quia (quidquid ſit de negatione) vnum non dicit de formali ſolam negationem, vt ſuprà viſum eſt, ſed entitatem ſeu eſſentiam indiuiſam, & ideo vbi eſſentia vniuocè non eſt,nec realis vnitas poteſt eſſe vniuoca. Item,quia, vt Ariſtoteles dixit 4. Metaphyſ. tex. 2. quod ad rem attinet, idem eſt dicere vnum, & ens vnum : ergo quod non eſt ſimpliciter ens, nõ poteſt eſſe ſimpli- B citer vnum : ergo,quod fuerit analogicè ens,erit etiã analogicè vnum. Hoc autem maximè habet verum in Deo, in quo non ſolum eſſentia, vt ſic eſt alterius ordinis, ſed etiam vt fundat negationẽ vnius, habet perfectionem quandam alterius rationis & ordinis. In illis autem entibus,in quibus licet eſſentia ſit imperfectior ; tamen vt fundat negationem diuiſionis, habet quendam exceſſum ſimplicitatis, ſeu indiuiſibilitatis, aliquo modo dici poteſt eſſe perfectior ratio vnius quoad negationem ; non verò ſimpliciter propter rationem dictam. Et hinc rurſus confirmatur quod ſuprà dictum eſt, vnum non dicere de formali ſolam negationem, ſeu entitatem ſub negatione. VII.

C

SECTIO VI.

Quomodo vnum & multa opponantur.

IN hac re Ariſtot. lib. 4. Metaphyſ. c. 2. vnum & multa ſignificat priuatiuè opponi. At verò lib. 10. cap. 1. ſentit neque opponi relatiuè : quia vnum non dicitur ad aliud,nec contradictoriè, quia neutrum eſt mera negatio ; neutrum enim verè dici poteſt, tam de his, quæ non ſunt, quam de his, quæ ſunt ; nec mere priuatiuè, quia neutrum conſiſtit in ſola priuatione, ſed aliquid dicit poſitiuũ, nec denique merè contrariè, quia includunt formaliter aliquam negationem, vnde concludit, opponi quodammodo contrariè, & quodammodo priuatiuè. D D. Thom. autem 1. par. quæſtio. 11. artic. 2. ſentit hanc oppoſitionem magis accedere ad priuatiuam, quia vnum (inquit) opponitur multis, ſicut indiuiſum diuiſo. I.

Vt hoc tamen amplius explicetur, conſiderãdum eſt,multa dupliciter poſſe comparari ad vnum : primò, vt multa ſunt : ſecundò, vt ſunt aliquo modo vnum : quomodo diximus, multitudinem eſſe membrum diuidens ens in ea partitione, qua diuiditur in vnum & multa. Quapropter, formaliter loquendo de multitudine, vt eſt membrum illius diuiſionis, differt ab vno ſimpliciter dicto, tanquam imperfectum à perfecto, & ita ſunt tanquam duæ rationes diſparatæ & diſtinctæ. Sicut,ſi conſideremus numerum ſub ratione vnius quantitatis diſcretæ, vel po- E namus, illum habere vnam rationem formalem, vt ſic, diſtinguetur ab unitate tanquam quædam ratio formalis diſtincta à ratione formali unius, ſicut ſolent diſtingui duæ naturæ, uel ſpecies diſparatæ, uel ſicut diſtinguitur linea à puncto. At uerò conſiderãdo multitudinem, ut multitudo eſt, & mera aggregatio plurium, ſic conſiderare poſſumus, uel illud tantum, quod poſitiuum eſt in unitate & multitudine, & ita ſe habent ad modum totius & partis,quia multitudo ex unitatibus hoc modo reſultat,uel conſiderare poſſumus negationem incluſam, & ſic utrumque includit negationem aliquam : multitudo enim, multa poſitiua entia dicendo includit hãc negationem, quod unum non ſit aliud, quæ dici poteſt II.

negatio identitatis: vnum verò dicit negationem di- A
uiſionis. Et ita videntur mutuo opponi priuatiuè ſecundum diuerſas rationes: nam vnum includit negationem diuiſionis, quæ eſt de ratione multitudinis: multitudo verò includit negationem identitatis, ſeu realis coniunctionis, quæ eſt de ratione vnitatis. Tamen, quia multitudo includit vnitatem, & requirit indiuiſionem in ſingulis vnitatibus, quibus ipſa multitudo conſtat: vnum vero econtrario non includit multitudinem, nec diuiſionem, quæ eſt de ratione multitudinis, ſed potius remouet illam, ideo ſimpliciter dicitur vnum opponi multitudini per modum priuationis potius, quam econuerſo.

III. Vnde licet D. Tho. ſuprà ad 2. dicat, vnitates cõponere multitudinem, ſecundum id, quod habent de
entitate, non ſecundum id, quod habent de indiui- B
ſione, quod alijs locis repetit, vt q. 9. de potent. art. 7. ad 10. & 14. hoc tamen intelligendum videtur cum proportione, ſcilicet, de multitudine, quatenus poſitiuum quid eſt. At ſi conſiderentur omnia, quæ includit multitudo, aliter dicendum videtur: nam, vt idem D. Thom. ait 1. par. q. 11. art. 2. ad 4. & d. q. de pot. art. 7. ad 15. *In intellectu multitudinis includitur ens diuiſum ab alio*, & quod vtrumque ipſorum in ſe ſit vnum; *Quantumcunque enim* (ait) *aliqua intelligantur diuiſa, non intelligitur multitudo, niſi quodlibet diuiſorum intelligatur eſſe vnum*, & conſequenter indiuiſum: ſequitur ergo, vnum componere multitudinem quoad omnia, quæ ſunt de ratione eius, non ſolum ratione poſitiui, ſed etiam ratione negationis,
quam dicit vnum: quia non ſolum eſt de ratione mul C
titudinis, qua res non ſit alia, ſed etiam, quod ſingulę in ſe diuiſæ ſint, quia alioqui non componerent certam & determinatam multitudinem. Neque ſatis intelligo quid ſibi velit Caiet. circa prædictam ſolutionem ad ſecundum D. Thom. dicens; multitudinem formaliter ex vnitatibus formaliter conſurgere, & conſequenter ex negationibus, & nihilominus indiuiſionem vnitatis non concurrere ad componẽdam multitudinem, in quãtum exercet priuationem diuiſionis, ſed in quantum habet entis rationem. Quid eſt enim priuationem habere entis rationem? Si enim hoc dicatur ſolum ratione entitatis, in qua fundatur, repugnat priori dicto eius, & rationi à nobis factæ: ſi autem negatio dicatur habere rationem
entis, quatenus poteſt per modum entis concipi, ſic D
eſt impertinens diuiſio, quia hoc ſolum habet per denominationem extrinſecam, & ſic negatio potius eſt ens rationis tantum, quam habeat rationem entis realis, de quo Caiet. loquitur.

IV. Denique comparari poſſunt vnum & multa in ratione menſuræ, & menſurati; & hoc modo habere poſſunt oppoſitionem relatiuam, ſiue illa ſit relatio realis, ſiue rationis, quod magis videtur, quia hæc ratio menſurę ſolum videtur conſiſtere in quadam extrinſeca denominatione, magiſque fundari in noſtra apprehenſione, & vſu ac modo cognoſcendi, quam in aliqua relatione, vel habitudine, quæ in re ſit. Vnde D. Thom. dict. art. 2. hanc oppoſitionem menſuræ & menſurati tribuit vnitati quantitatiuæ reſpe-
ctu numeri, qui eſt in quantitate, non verò vnitati & E
multitudini tranſcendentali, quod non video, cur dici potuerit, niſi in ordine ad vſum humanum, ſeu ſecundum quandam denominationem inde reſultantem: nam, ſi res ipſæ ſecundum ſe conſiderentur, eandem proportionem ſeruat vnum tranſcendens ad ſuam multitudinem, quam vnum numerale, ſeu quantitatis ad ſuum numerum, quia & eſt principium eius, & illam componit, vnde & per illud etiam menſurari poteſt.

SECTIO VII.

An vnum ſit prius quam multa, & indiuiſio quam diuiſio.

Thomiſtæ in hac re diuerſo modo loquuntur de vnitate & multitudine, diuiſione, & indiuiſione. Aiunt enim, vnitatem natura ſua eſſe priorem multitudine, quod eſt certum, & per ſe manifeſtum, tum quia per ſe loquendo vnum eſt independens à multitudine in omni genere: non enim vnum pendet à multis, ſed multa ab vno, neque vnum definitur per multa; multitudo autẽ definitur per vnitatem: tum etiam, quia vnum eſt principium, & componit multitudinem; vnde etiam quoad ſubſiſtendi conſequentiam non conuertuntur, nam, ſi eſt multitudo, neceſſe eſt, vt ſit vnitas, non verò è conuerſo. I.

De diuiſione autem & indiuiſione aliqui dicunt, diuiſionem eſſe natura ſua priorem indiuiſione, & vnitate. Ita docet Soncin. lib. 4. Metaph. q. 23. ad 6. & 10. Metaph. q. 4. & Iauel. ibi q. 6. Caietan. autem 1. par. q. 11. artic. 2. circa ad 4. vtitur diſtinctione vix intelligibili: ait enim, quod diuiſio eſt prior vnitate ſimpliciter ſecundum ſe, ineſſe tamen intelligibili, & quod eſt poſterior vnitate ſimpliciter, id eſt, ſecũdum eſſe ſimpliciter, quod eſt eſſe in rerum natura. Priorem partem probat, quia affirmatio eſt prior negatione, ſed eſſe vnum eſt eſſe hoc, & non eſſe non hoc: ergo diuiſio inter illa extrema contradictoria præcedit naturaliter vnitatem: ſecundum autem probat, quia negatio vnius entis ab alio, quæ eſt negatio realis, eſt poſterior vnitate, ex quibus rationibus intelligitur ſenſus prioris diſtinctionis à Caietano propoſitæ: nam per negationem in eſſe intelligibili videtur intelligere diuiſionem entis à non ente, & vniuſcuiuſque entis à tali non ente, quam alij vocant negationem rationis tantum: per negationem autem ſecundum eſſe rei intelligit diuiſionem vnius entis ab alio, quæ vocari ſolet negatio realis. Sed vt ex ſuprà dictis cõſtat diuiſio, quam negat vnitas per ſe primò, neutra ex his eſt, ſed eſt negatio diuiſionis realis ipſius entis in ſe ipſo: & de hac diuiſione inquiritur, an ſit prior, vel poſterior in diuiſione. II.

Et mihi quidem videtur, huiuſmodi diuiſionem nullo modo eſſe priorem ſecundum rem, quã vnum, vel indiuiſionem in illo incluſam: nam, ſi hæc duo generatim, & in tota ſua latitudine comparemus, prius eſt ens aliquod eſſe in ſe indiuiſum, quam quod ſit aliqua diuiſio vnius entis ab alio, vel alicuius entis in ſeipſo: ſi verò illas comparemus in ſingulis entibus, vnumquodque ex natura ſua prius habet in ſe indiuiſionem, quam diuiſionem. Quæ ergo diuiſio, aut in quo ſubiecto, dicitur aut ens ſecundum ſe prior indiuiſione, ſeu vnitate? Deinde, nulla eſt ratio, quæ contrarium ſuadeat, quia, quamuis indiuiſio opponatur diuiſioni per modũ priuationis, nõ propterea neceſſe eſt, diuiſionem eſſe priorem: primò quidem, quia licet in his, quæ propriè & in rigore priuatiuè opponuntur, habitus natura ſuâ ſit prior negatione, quia talis priuatio ſolum eſt in ſubiecto apto nato, quod natura ſua prius reſpicit habitũ quam priuationẽ: in priuatione autẽ latè ſumpta, & impropria, qualis eſt indiuiſio vnius, vt explicatũ eſt, nõ eſſe neceſſe, vt habitus ſit prior negatione, ut licet immateriale priuatiuè ſumptũ, negationẽ dicat, ſimpliciter prius eſt eſſe immateriale in rebus, quã eſſe materiale, quia non dicit priuationem propriè dictam, & in ſubiecto apto nato, quod ex ſe prius poſtulet eſſe materiale, quã immateriale & in homine, v. g. prius eſt generationis ordine, vt dentibus careat, quã quod illos habeat, quæ carentia, licet pro tpe infantiæ non habeat proprijſſimam priuationis rationem, magis III.

tamen

tamē ad illam accedit, quam negatio diuiſionis, quā dicit indiuiſio vnius: ergo multò minus neceſſe eſt, vt in præſenti, diuiſio ſit prior natura ſua indiuiſione. Et ideo D. Thom. 1. p. q. 11. art. 2. ad 4. rectè docuit, diuiſionem eſſe priorem vnitate, non ſimpliciter, ſed ſecundum rationem noſtræ apprehenſionis.

IV. Comparando ergo hæc duo ſecundum ſe, & ex natura ſua, ſicut vnitas multitudine; ita indiuiſio eſt prior diuiſione: quoad nos verò dicitur prior diuiſio indiuiſione: quia cum indiuiſio cognoſcatur, vt negatio, neceſſe eſt, vt prius apprehēdatur id, cuius eſt negatio: quia ſemper quoad nos affirmatio antecedit negationem: hoc autem intelligendum erit de diuiſione ſumpta formaliter pro negatione, vel pro fundamento negationis, iuxta varios modos explicādi indiuiſionem vnius, quod ſuprà tractauimus. Et eodem modo loquitur Ariſtot. lib. 10. tex. 6. de vno ſeu indiuiſione eius reſpectu multitudinis; ait enim multitudinem eſſe ratione priorem *propter ſenſum*, in quo vltimo verbo ſatis declarat, ſe loqui de prioritate quoad nos, & ita expoſuit ibi D. Thomas, lect. 4. Et declarat id intelligendum eſſe de multitudine ratione diuiſionis tantum: nam, ſi ſumatur multitudo ſecundum totum id, quod eſt de ratione eius: ſic etiam quoad nos multitudo eſt poſterior, *quia nihil aliud eſt* (inquit) *quam aggregatio vnitatum. Vnde, licet ea, quæ ſunt diuiſa multa ſint, non habent tamen rationem multorum, niſi poſtquam huic & illi attribuitur, quod ſit vnum.*

SECTIO VIII.

An diuiſio entis in vnum & multa ſit prima omnium.

I. SCotus in 1. diſt. 8. quæſt. 3. & in quodl. quæſt. 5. artic. 1. negat, hanc eſſe primam diuiſionem entis, ſed aliam, qua diuiditur ens in finitum, & in infinitum: quia hæc duo membra contrahunt formaliter ens in quantum ens: alia verò cō trahunt ens in quantum vnum: ergo prior eſt illa diuiſio, quam hæc. Conſequētia patet, quia, ſicut prior ratio entis, quam ratio vnius, ita etiam prior eſt diuiſio, quæ conuenit enti vt ens eſt, quam quæ conuenit enti vt vnum eſt; illa enim diuiſio quaſi per ſe primò conuenit enti: hæc verò per ſe ſecundò, ſicut ſi in homine eſſe poſſent varij modi rationalitatis & riſibilitatis, prior eſſet diuiſio hominis per modos rationalitatis, quam per modos riſibilitatis. Antecedēs verò quoad primam partem declaratur, quia eſſentia eſt, quæ conſtituit ens in quantum ens: ergo prima diuerſitas eſſentiarum vt ſic, eſt etiam prima diuiſio entis in quantum ens eſt, ſed vna eſſentia, vt eſſentia differt ab alia, quatenus illa eſt tantæ perfectionis eſſentialis: alia verò maioris vel minoris, & hęc eſt prima ratio, qua poſita, & præciſis omnibus alijs, manet diuerſitas eſſentiarum, & illa ablata non manet: hoc autem genus diuerſitatis primò ac per ſe reperitur inter eſſentiam infinitè perfectam, & omnes alias finitas: ergo prima diuiſio entis eſt illa in finitū, & infinitum. Altera vero pars antecedentis patet ex ſuprà dictis, quia illa duo membra, ſcilicet, vnū & multa, vt poſſint diuidere ens, oportet, vt æquiualeant diuiſioni entis in unum ſimpliciter, & vnum tantum ſecundum quid, vel in vnum per ſe, & vnum per accidens: ſed hęc diuiſio formaliter ſumpta eſt diuiſio entis vt vnum eſt: ergo. Quod ſi quis contendat, etiam ens vt ens poſſe diuidi per illos duos modos vnitatis, idem poterit redire argumentum; ſic enim illa diuiſio erit quaſi denominatiua (vt ſic dicam) nam erit diuiſio per proprietatem entis: cum tamen prior ſit eſſentialis, ſeu per modos per ſe primò & eſſentialiter contrahentes ens.

II. At verò Thomiſtæ contendunt, primam diuiſio-

A nem entis eſſe in vnum & multa, ſeu in ens per ſe, & per accidens. Ita tenet Sonci. 10. Metaph. q. 1. qui hoc tribuit D. Thom. 1. part. quæſt. 11. art. 2. ad 4. & in 1. d. 24. quæſt. 1. art. 3. quoniam dicit, quod primò cadit in intellectu eſſe ens, ſecundò diuiſionem, tertiò vnum, quartò multitudinem. Fundamentum eſt, quia vnum eſt prima paſſio adæquata entis vt ens eſt conueniens illi, etiam vt abſtrahit à finito, vel infinito: ergo prius conuenit enti, quam finitum vel infinitum. Sed inprimis ex loco illo D. Thom. nihil poteſt colligi, quia ibi non tractat de comparatione diuiſionis entis in vnum & multa ad alias diuiſiones entis, ſed de modo & ordine, quo à nobis concipiuntur vnum & multa. Ratio etiam illa nullius eſt momenti, quia, vt rectè fiat comparatio, non eſt facienda inter

B vnum, vt eſt adæquata paſſio entis, & modos contrahentes ens, ſic enim non negaret Scotus, vnum prius conuenit enti, quam finitum & infinitum, vel alios ſimiles modos, ſicut proprietas adæquata generi, & conuertibilis cum illo prius ratione intelligitur ei cōuenire, quam differentiæ inferiores contrahentes, quia talis proprietas illi ſecundum ſe, & præciſè conuenit, differentia verò contrahens conuenit ratione inferioris. Imò etiam ſi modi contrahentes ens inter ſe oppoſiti disiunctim ſumantur & tribuantur enti per modum vnius proprietatis complexæ, ſcilicet, finitum, vel infinitum, &c. adhuc vnum, vt eſt proprietas adæquata, & incomplexa cenſenda erit ratione prior, vel hoc ipſo, quod ſimplicior eſt, & ſecundum ſe magis adæquata, & minus pendens ex alte-

C rius conceptione. Eò vel maximè, quod, vt ſuprà dixi, hæc prædicata complexa, ſeu disiuncta reuera nō ſunt proprietatis entis in quantum ens: quia eſſentialiter diuidunt ipſum ens. Vt ergo propriè fiat comparatio, loqui oportet de vno ſecundum determinatos modos vnius, & hoc modo non procedit ratio facta, vt per ſe conſtat.

Aliter ergo Iauell. Tract. 1. de tranſcenden. cap. 1. varias proponens diuiſiones entis, primam dicit eſſe in ens reale & rationis: ſecūdam, entis realis, in vnum per ſe, & per accidens: tertiam, in abſolutū, & reſpectiuum: quartam (quæ eſt tertia entis realis) in vnum & multa: quintā, in quinque traſcendētia: vltimam, in finitum, & infinitum, quem ordinē diuiſionum nullis rationibus confirmat. Id verò, quod ad III.

D præſentem diſſenſionem ſpectat, ſcilicet, quod duas illas diuiſiones comparando, ſcilicet, in vnū & multa, & finitum, & infinitum illa ſit prior, hac apparenti ratione probat, quia ens non diuiditur in finitum, & infinitum, niſi in quantum bonum, ſed alia diuiſio vt dictum eſt, datur de ente in quantum eſt vnū: Ergo hæc eſt prior illa, ſicut paſſio vnius prior eſt paſſione boni. Maior patet, quia finitum, & infinitum diuidunt ens, ſecundum varios gradus perfectionis: ergo diuidunt illud vt perfectum: ergo vt bonum: nam perfectum & bonum idem ſunt. Vnde etiā Scotus, quoniam exiſtimat eſſe poſſe aliquod ens reale, quod perfectionem non dicat formaliter, aliam diuiſionem præmittit, dicens, ens primò diuidi in quantum & non quantum, quantitate, ſcilicet, perfectio-

E nis, & poſtea ens quantum diuidit, in finitum, & in infinitum: ergo ex eius ſententia diuiditur hic ens, vt quantum ſeu perfectum. In quo etiam ſignificare videtur Scotus priorem rem eſſe diuiſionem illam in abſolutum, & relatiuum, quia ſolum ens relatiuum, vocatur ab ipſo non quantum, quia relatio ut ſic nō dicit perfectionem. Vnde conſequenter fit, ſolū ens abſolutum diuidi in finitum & in infinitum, quod etiam Iauell. docet.

In hac quæſtione ſupponere oportet, ſermonem IV.
eſſe de ente reali, nam ens rationis, ut in ſuperioribus dictum eſt, non habet communem conceptum, nec realem cōuenientiam cum ente reali, & ideo diuiſio entis in ens reale, & rationis non rectè inter di-

uiſiones entis numeratur, quia illa magis eſt diuiſio A nominis, quam rei: hic verò non agimus de varijs ſignificationibus eiuſdem vocis, ſed de diuerſis modis, quibus conceptus rei ſignificatæ per vocem re ipſa determinari, ſeu contrahi poteſt. Denique hic ſolum agimus de diuiſione entis, quod ſupra diximus eſſe proprium Metaph. obiectum, hoc autem non eſt ens, vt abſtrahit ab ente reali, & rationis, ſed ens reale tantum.

V. Rurſus eadem ratione aſſerendum eſt, huiuſmodi diuiſiones non eſſe intelligendas reſpectu entis, vt diuiditur in ens per ſe & per accidens, ſumendo ens per accidens ſtrictè pro ente omnino per aggregationem: nam, vt ſuprà etiam oſtenſum eſt, huiuſmodi diuiſio non eſt alicuius communis conceptus, ſed vocis tantum ſecundum analogiam imperfectam alicuius B proportionalitatis. Propter quod diximus, nõ eſſe huiuſmodi ens in illa latitudine acceptum, adæquatum obiectum huius doctrinæ, ſed ſolũ ens reale per ſe, eo modo, quò poſſit habere aliquam vnitatem rationis ſeu conceptus in rebus fundatam, ratione cuius ſit capax, & proprietatum, & diuiſionũ realiũ. Atq; hinc fit, ſi diuiſio illa entis in unum & multa, ſumatur in eo ſenſu, in quo coincidit cũ prædicta diuiſione entis in per ſe, & per accidẽs, ſic quidem poſſe dici priorem diuiſione entis in finitum, & in infinitum, eo modo, quo diuiſio ſeu æquiuocatio vocis in omni doctrina explicanda prius eſt, quam res ipſa diuidatur, quo ſenſu etiam illa diuiſio in ens rationis, & rei, poteſt dici prima. Propriè tamẽ loquẽdo de diuiſionibus realibus contrahentibus, ſeu diuidẽtibus C obiectum adæquatum huius ſciẽtiæ, illa nõ poteſt in hoc ordine computari, magis, quam diuiſio entis in reale, & rationis, quia in ea etiam vox tantum communis eſt, non autem conceptus, vt oſtenſum eſt.

VI. Supereſt ergo, vt comparemus diuiſiones has, quatenus in eis diuidi poteſt ens reale ac per ſe communiſſimè ſumptum. Poſſunt autem comparari hæ diuiſiones, vel in vniuerſalitate, ſic enim vna diuiſio poteſt dici prior alia, quia eſt vniuerſalior, & altera aliquo modo ſub illa cõtinetur, vel in maiori diuerſitate, & diſtantia inter membra diuidentia: ſic enim illa diuiſio poteſt dici prior, in qua membra diuidẽtia primario, magiſque inter ſe diſtant, vel deniq; cõparari poſſunt in habitudine membrorum diuidentium ad ipſum diuiſum, ſic enim illa diuiſio dicenda D videtur prior, in qua membra diuidentia magis per ſe ac formaliter contrahunt diuiſum ſecundum propriam rationem formalem eius, vt argumentando pro vtraque ſententia citata declaratum eſt, nec apparet, qua alia ratione poſſit vna diuiſio dici alia prior.

VII. Ex his ergo tria videntur poſſe probabiliter dici in hac diſſenſione; primum eſt, quoad vniuerſalitatem neutram harum diuiſionum eſſe priorem altera: vtraq; enim eſt adæquata enti, & ambit totam latitudinem eius, neq; vllo modo vna ſub altera continetur, aut eſt ſubdiuiſio illius, hoc per ſe notũ eſt, quia vtriuſq; diuiſum eſt vnum & idem, vt ſupponimus, & in utraq; membra diuidentia includunt cõtradictionem immediatã, qua exhauriunt diuiſum. E Et hoc quidem manifeſtum eſt in diuiſione entis in vnum, & multa. De diuiſione autem in ens finitum, & infinitũ iuxta opinionem Scoti non eſt res ita clara: nam ipſe cum multis alijs inueniunt mediũ inter illa duo membra quorũdam entium realiũ, quæ nullam dicunt perfectionem, & ideo ipſe Scotus, vt ſuprà dicebam, aliam diuiſionem præmittendam putauit entis in quantum, & non quantum, vt ſolum ens quantum poſſit adæquatè diuidi in finitum & in infinitum: vnde conſequenter fit, hanc diuiſionem ſic explicatam eſſe minus vniuerſalem, quam ſit alia in vnum & multa: nam illud ens, quod dicitur non quãtum, ſicut eſt ens, ita & vnum exiſtit. Ego tamen ſuppono, contrariam doctrinam eſſe veriorem, nullumque ens reale eſſe, quod ex proprio ac formali conceptu quantum non ſit, & conſequenter, vel finitum, vel infinitum, aut ſimpliciter, aut in proprio genere, de quo infrà dicemus, oſtendendo omne ens dicere aliquam perfectionem.

VIII. Dico ſecundò in modo dicta diuiſione entis membra diuidentia magis inter ſe diſtare, primarioq; differre, quam in altera diuiſione entis in vnum & multa: atque hoc modo prædictam diuiſionem eſſe priorem. Suppono enim, infinitum in ea diuiſione ſumi pro infinito in perfectione entitatiua & eſſentiali, præſertim, quia, vt aliàs conſtat, ſolũ huiuſmodi infinitum eſt in rerum natura; nam in rebus creatis, nullum infinitũ poteſt eſſe abſolutè loquendo, quod nõ potius ſimpliciter finitum ſit. Intra Deum autem, quicquid in ipſo eſt, ſimpliciter & eſſentialiter eſt infinitum, quamuis ſecundum præciſos noſtros inadæquatos conceptus poſſit aliquid præſertim relatiuũ, concipi infinitum tantum in aliquo genere, non concepta in eo diſtinctè infinitate ſimpliciter, quod nihil ad præſens refert. Hinc ergo patet aſſertio poſita, quia prima diuiſio datur per primam diuerſitatẽ, quæ eſt inter Deum, & creaturas: ſecũda autem non ita, nam ſub vno membro illius cõtinentur Deus & plures creaturæ, quæ ſimpliciter, & in toto rigore vnum per ſe ſunt, ſub altero verò aliæ tantum creaturæ, quæ illo modo non ſunt per ſe entia: magis autem diſtant inter ſe Deus, & creatura, quam diſtare poſſit quælibet ratio entis creati ab alia ratione, etiam creata, vel ſaltem communi Deo, & creaturis: nã illa infinitè ſimpliciter diſtant: hæc verò minimè. Explicatur hæc ratio in hunc modum, quia illa duo membra entis in unum, & multa, ſolum differunt iuxta maiorem, vel minorem vnitatem ipſius entis, & quãtum eſt ex vi illius diuiſionis non magis diſtant inter ſe illa duo membra, quã diſtet vnitas exercitus, v.g. ab vnitate hominis: nam, licet alia entia poſſint per ſe magis diſtare in vnitate, tamen eſt vi illius diuiſionis illa maior diuerſitas non explicatur, ſed prædicta ſufficit: ſed multo magis diſtant inter ſe ens finitũ & infinitum, quã vnitas per ſe, & per accidens vt ſic: ergo in hoc ſenſu illa diuiſio eſt prior, vtpote declarãs ſummã atq; primariã entis diuerſitatẽ ſeu diſtantiã.

IX. Ex quo infero, idem iudicium ferendum eſſe de diuiſione entis in increatum & creatũ, & in ens per eſſentiam, & per participationem, vel in purũ actũ, & ens potentiale aliquo modo: omnes enim hæ diuiſiones in re coincidunt, & ſub diuerſis conceptibus negatiuis, ſeu connotatiuis, declarant eandem entis partitionem & diuerſitatem. Et eadem ratione exiſtimo, hanc diuiſionem eſſe priorem diuiſione entis in ſubſtantiam & accidens, etiam ſi in vniuerſalitate ſint æquales: quia magis diſtat, & primò diuerſũ eſt ens increatum à creato, quam accidens diſtet à ſubſtantia vt ſic, ſeu à ſubſtãtia creata, quod perinde eſt. Et eadem uel maiori ratione prior eſt illa diuiſio quã alia in abſolutum & relatiuum, quia ſimiliter priora duo membra magis diſtant ac diuerſa ſunt: nam tota diuerſitas inter abſolutum & relatiuum in creaturis ſaluatur abſq; infinita diſtantia: imò illæ duæ rationes formales conceptæ, non ſunt inter ſe ita diuerſę, quin poſſint in eandem ſimpliciſſimam rem coincidere, ſaltem in Deo: vnde etiam illæ duæ rationes nõ ſolum non diſtant, vt ens creatum & increatum, verum etiam ex ſe neutra poſtulat, vt creata, vel increata ſit, vt in materia de Trinit. Theologi docent.

X. Tertiò dicendum eſt, ſi diuiſiones illæ comparentur formaliter ad diuiſum, ſic diuiſionem entis in infinitum & finitum, etiam eſſe priorem, reſpectu entis vt ſic, quamuis altera ſit prior reſpectu vnius vt vnum eſt. Hanc aſſertionẽ probat ſufficiẽter fundamentum adductum in fauorem Scoti, quia modi ſignificati per finitum & infinitum ſunt per ſe, ac formaliter

maliter

maliter determinantes rationem entis, ſeu eſſentiæ vt ſic: omnis enim eſſentia realis hoc ipſo, quod realitatem eſſentialiter includit intrinſecè & eſſentialiter poſtulat, & perfectionem aliquam eſſentialem & modum ſeu gradum talis perfectionis. Vnde etiam Caietanus 1. par. quæſt. 11. in principio, dubitãs, cur prius egerit D. Thomas de perfectione & infinitate Dei, quam de vnitate, reſpondet, quia illa duo continentur intra latitudinem prædicamentorum quidditatiuorum: vnitas vero ad paſſiones entis ſpectat. Sicut in Deo prius ſecundum rationem eſt, quòd ſit perfectus & infinitus in eſſentia, quã quod ſit vnus, quia illa duo noſtro modo intelligendi ſignificãt formaliſſimam talis eſſentiæ conſtitutionem, ita in ente creato talis ac tanta vniuſcuiuſque perfectio eſſentialis prior eſt, quam vnitas eius: ergo in communi reſpectu entis formalior ac prior eſt diuiſio eius per modos eſſentiæ primò & ſummè diuerſos, quales ſignificantur illis vocibus, finitum & infinitum, quam diuiſio per modos vnitatis.

XI. Neque contra hoc obſtet Iauelli ratio; negatur enim finitum aut infinitum diuidere ens in quantum bonum, formaliter loquendo de bono, vt eſt paſſio entis, quia, vt infrà videbimus habere perfectionem aliquam, vt ſic non eſt paſſio entis realis, ſed eſſentia nomine enim eſſentialis perfectionis nihil aliud ſignificatur, quam ipſamet rei eſſentia, quæ, vt non ſit ficta, ſed realis, aliquid perfectionis formaliter eſſe debet: nã ſi ſit eſſentia infinita ſimpliciter, ſeipſa eſt ſumma perfectio: ſi autem ſit finita, eſt aliqualis participatio illius perfectionis. Quid autem addat ratio boni, vt eſt paſſio entis, ſupra perfectionem entis, dicemus poſteà. Quod diuiſio illa in vnum & multa, eo modo quo explicata eſt, formalius ſit diuiſio vnius vt vnum eſt, quam entis vt ens eſt, facile conſtat ex dictis: quia illa duo membra, vt poſſint diuidere ens per ſe, ita ſumi debent, vt ſignificẽt diuerſos modos vnitatis: ſiue per vnũ ſignificetur id, quod ita eſt vnũ per ſe & nullo modo ſit per accidẽs vnum; per multa verò id, quod eſt ſimpliciter vnũ per accidens, licet aliqua ratione ſit per ſe vnum: ſiue per vnũ ſignificetur id, quod ita eſt vnũ, vt in eo nulla ſit multitudo, etiã in potẽtia; per multa verò omne ens, quod licet ſit per ſe vnum, eſt aliquo modo multa, ſaltem in potẽtia: his enim omnibus rationibus ſolum deſcribuntur diuerſi modi vnitatis: conſtat autẽ varios vnitatis modos formalius contrahere vnũ, quã ens.

XII. His ergo modis comparari poſſunt prædictæ diuiſiones, nec nunc occurrit alia ratio, vel cauſa ob quã vna diuiſio entis poſſit dici prior alia. Vnde etiã obiter cõſtat, ordinẽ illum diuiſionum, quem Iauell. ponit, nulla ratione niti, aut fundari, & præſertim improprijſſima eſt illa diuiſio, quia diuidit ens in ſex tranſcendẽtia (de alijs enim iam ſatis dictum eſt) cũ enim tranſcendentia omnia æqualia ſint inter ſe, & cum ente conuertuntur, non poteſt propriè illa dici diuiſio entis, ſed eſt annumeratio quædam: tum entis, tum eorũ, quę ipſi enti per ſe, & adæquatè inſunt.

Vltimò inquiri hic poterat, an multitudo ſeu numerus, vt ſic dicat vnã formalitatẽ realẽ, & an in hoc ſit aliqua differẽtia inter multitudinẽ trãſcẽdẽtalẽ, & numerũ, qui ponitur ſpecies quãtitatis, ſed de hac re dicemus infrà cõmodius de quãtitate diſputantes.

SECTIO IX.

Vtrum unitas tranſcendentalis ſit unitas numerica, vel quænam illa ſit.

I. DVplici ſenſu tractari poteſt hæc quæſtio iuxta duplicem acceptionem vnitatis numeralis, ſcilicet, vel pro vnitate quantitatiua, vel pro vnitate ſingulari, ſic enim dixit Ariſtoteles lib. 3. Metaphyſ. textu 14. *unum nu-* A *mero an ſingulare dicas nihil intereſt; etenim hoc modo ſingulare exponimus, quod numero eſt unum.* Iuxta has ergo duas acceptiones, duæ quæſtiones vel opiniones tractandæ ſunt.

Variæ ſententiæ de unitate quantitatiua.

PRima opinio fuit Auicennæ, quam referunt D. Thom. 1. part. quæſt. 11. articu. 1. & in 1. diſtinct. 14. quæſt. 1. artic. 3. & 4. Metaph. lect. 2. & ibidẽ Cõment. com. 3. qui aſſeruit vnitatem, quę prouenit entibus à quantitate, eſſe ipſam vnitatem tranſcendentalem rerum, vnde concluſit, vnũ addere ſupra ens quantitatem. Quæ ſententia ſic uniuersè ſumpta plane falſa eſt, tum quia vel oportebit dicere nulla eſſe B entia, niſi quanta, vel vnitatem non eſſe paſſionem entis adæquatam, ſed propriam entium materialiũ, tum etiam, quia in ipſiſmet materialibus, & quantis entibus exiſtit propria vnitas & integritas, quã vnũquodque ens in ſeipſo habet, quæ non eſt formaliter à quantitate, licet non ſit ſine quantitate, vt eſt ſectione 3. tactum, & in diſputatione ſequente, & in diſputatione etiam de quantitate iterum atque iterum dicetur. II.

Si autem hæc opinio ſolum aſsereret, vnitatem quantitatis eſse vnam ex vnitatibus tranſcendentalibus, haberet apparentem aliquam probabilitatem. III. Nam, ſicut ens commune eſt quantitati, & cæteris prædicamentis, ita & vnum tranſcendens commune eſt omnibus illis; vnde ſicut ens determinatur ad C ſingula prędicamenta per proprios modos entitatis, & ens tranſcendens, vt incluſum in ſingulis prædicamentis, nihil aliud eſt, quam tale, vel tale ens: ita vnum tranſcendens determinatur ad ſingula prædicamenta per tales modos vnitatis, & vnum tranſcendens vt incluſum in ſingulis prædicamentis nihil aliud erit, quam tale, vel tale vnũ. Ergo vnitas tranſcendens in quantitate nihil aliud eſt, quam talis vnitas, quam vnitas natura ſua poſtulat. Ergo hoc modo videtur dici poſse vnitatem quantitatiuã non diſtingui à tranſcendentali, nõ quia, cum illa conuertatur, ſed quia eſt pars quædam ſubiectiua eius, ad eum modum, quo dici etiam poteſt quantitas, non diſtingui ab ente. Et hoc modo docuit illam ſententiã Durand. in 1. diſtinct. 24. quæſtio. 2. qui conſequenter D ait, in ſingulis prædicamentis poſse diſtingui ſpeciales modos vnitatis, & multitudinis, non tamen eſse peculiaria nomina impoſita ad hæc ſignificanda, niſi in quantitate, quia ratio diuiſibilitatis ſeu continui diuiſibilis, ex cuius diuiſione reſultat numerus, vt dicitur 3. Phyſic. capit. 7. peculiari modo reperitur in quantitate.

Atq; hæc ſententia procedit diſtinguendo quantitatem à re quanta: IV. nam qui putant quantitatem nihil addere ſubſtantiæ, conſequenter aiunt, vnũ tranſcendens, & quod eſt principium numeri, nihil inter ſe diſtingui, quod multis rationibus conatur defendere Greg. in 1. diſt. 24. quæſt. 1. & 2. Non quod putet, omne unum eſse quantum, ſed ecõuerſo, quia putat omne vnum eſse tranſcendens, & unum quantitatiuum nihil aliud eſse, quam vnum tranſcendens in E ſubſtantia, vel accidentibus materialibus. Sed de diſtinctione quantitatis à re quanta, alibi dicendũ eſt: nunc ſupponimus quantitatem habere entitatem diſtinctam à reliquis. Quo ſuppoſito ſententia Durandi hac ratione confirmari poteſt: nam ens & vnum tranſcendens conuertuntur: ergo de quocunque vnum dicitur, aliud etiam prædicatur: ſed quantitas eſt ens; ergo eſt unum tranſcendens: non eſt autem vnum tranſcendens, niſi ſua vnitate quantitatiua: ergo illa ſub vnitate tranſcendentali continetur. Alioqui oporteret fingere duas vnitates in vna quãtitate, aliam tranſcendentalem, aliam quantitatiuam, quod ſuperuacaneum eſt, & vix poteſt mente concipi.

V. Hanc verò Auicennæ ſententiam improbant Auer. ſupra & D. Tho. qui conſequenter docent, vnitatem quantitatiuam hoc differre à tranſcendentali, quod aliquid poſitiuum, & reale enti addit, quod nõ addit vnitas tranſcẽdentalis. Ex quo aliqui eliciunt, vnitatem quantitatiuam addere ipſi quantitati aliquid poſitiuũ, & hoc modo differre ab vnitate tranſcendentali ipſiuſmet quãtitatis, & ratione illius poſitiui eſſe principiũ numeri, qui ponitur ſpecies quãtitatis, cum tamen multitudo tranſcendentalis propriam & realem ſpeciem entis conficere non cenſeatur. Ita tenet Iauel. 4. Metaph. q. 8. cum Capreol. in 1. diſt. 24. quæſt. vnica, vbi varia loca D. Tho. adducit, & potiſſimè in hoc fundatur, quod ſi vnitas quãtitatiua non eſſet aliquid poſitiuum pręter indiuiſionem negatiuam quantitatis, nec numerus quantitatiuus eſſet certa aliqua ſpecies realis, nec eſſet vlla ratio cõſtituendi illum numerum inter ſpecies rerum potius, quam numerum quorumuis entium. Si autẽ quæras, quidnam ſit illud, quod addit vnitas ſupra quantitatem? Reſpondere videtur Capreol. in explicatione primę concluſionis, in quantitate duo eſſe diſtinguenda, ſcilicet, formam continuitatis & eſſe, quod talis quantitas continua dat ſubiecto, & ſignificat vnitatem addere ſupra quantitatem hoc poſterius eſſe. *Quia forma* (inquit) *continuitatis eſt diuiſibilis in multa, et ideo non meretur dici unitas, de cuius ratione eſt indiuiſibilitas, ſed eſſe, quod illa forma dat ſubiecto, dicitur unitas, quia id nullo modo eſt diuiſibile, quia ſi forma illa, uel ſubiectum diuidatur, eſſe primũ non remanet, nec diuiditur, ſed quælibet pars diuiſi habet nouũ eſſe, & nõ habet illud quod prius.* Citatq; Auicen. 3. Metaph. c. 2. dicentẽ, vnitatẽ ſubſtantialiter eſſe ipſum, quod non diuiditur. Vnde ſignificat Capreol. hoc poſitiuum, quod addit vnitas quantitatiua ſupra quãtitatẽ, eſſe ab illa realiter diſtinctum: Aegid. verò eadem diſt. q. 2. dub. 2. eandẽ tenens opinionẽ de additione poſitiua ſentit, illud additũ ſolũ ratione diſtingui hoc modo, quod quãtitas quatenus extẽdit partes ſubſtantiæ, dicatur quãtitas cõtinua, quatenus verò perficit ſubſtantiã nulla habita ratione partiũ, dicatur vnitas. Alij verò dicunt, vnitatẽ quantitatiuam addere ſupra quantitatẽ rationẽ menſurę ex D. Th. 1. part. quæſt. 11. art. 2. & 4. Metaph. lect. 3.

VI. Sed hæc ſentẽtia falſa ſine dubio eſt, vt Herueus, Thom. de Argent. Durand. Greg. & alij notarũt dicta diſt. Nam diſtinctio illa, quam fingit Capreol. commentitia eſt, & planè intelligibilis. Tum quia eſſe, quod dat quantitas (iuxta veriorem ſententiã) nõ eſt res diſtincta ab ipſa quantitate actuali & reali, vt infrà generatim dicetur, tũ etiam, quia eſto eſſet diſtinctum, non tamen in quantitate magis diſtinguetur, quam diſtinguatur in albedine forma albedinis ab eſſe, quod dat ſubiecto, vel in forma lapidis ipſa forma ab eſſe, quod dat materię: ergo vel hæc diſtinctio non ſatis eſt, vt vnitas quãtitatis dicatur aliquid addere ſupra quantitatem, vel idem dicẽdum eſt de vnitate albedinis, & cuiuſcũque alterius formę creatæ, tum præterea, quia admiſſo illo eſſe diſtincto à quantitate, ſine fundamento fingitur eſſe indiuiſibilius ipſa quantitate: quis enim credat diuiſo ligno in ſingulis partibus diuiſis, manere eandem quantitatem, quæ antea erat, & non manere idem eſſe quantitatis, quod ipſa quantitas conferebat? Nõ eſt enim maior ratio corruptionis vnius, quam alterius: imò omnes etiam, qui ſentiũt eſſe diſtingui realiter à forma, à qua prouenit, ſentiunt, ſaltẽ naturaliter, & per potentiam ordinariam eſſe inſeparabile ab illa, ipſa manente. Quod ſi fortaſſe Capreol. dicat, ſe non loqui de eſſe exiſtentiæ quãtitatis, ſed de quodam alio diſtincto à quantitate & exiſtentia eius: hoc ſanè nulla indiget refutatione, quia eſt merum commentum ſine fundamento confictum. Et præterea, quomodo cunque explicetur illud eſſe, non poteſt eſſe indiuiſi-
A bilibus ipſa quantitate, quia ſicut tota quantitas dat eſſe toti ſubiecto, ita pars quantitatis parti ſubiecti, neque ex partiali quantitate, quæ eſt in vna parte ſubiecti, prouenit aliquid eſſe, quod ſit in alijs partibus ſubiecti, neque econuerſo: illud ergo eſſe debet neceſſario coextendi ipſi quantitati, nec poteſt eſſe indiuiſibile magis, quam ipſa. Præcipuè cum materiale ſit, & corporeum, & in ſubiecto diuiſibili. Nec uerum eſt, quod Capreol. ait, formam continuitatis non poſſe dici vnitatem, quia indiuiſibilitas eſt de ratione vnitatis: in ſuperioribus enim à nobis probatũ eſt, nõ indiuiſibilitatem, ſed indiuiſionem tantum eſſe de ratione unitatis, & ideo nihil repugnare vt forma vnitatis, id eſt, in qua fundatur vnitas, diuiſibilis ſit, dummodo ſit indiuiſa. Hæc ergo Capreoli declara-
B tio nulla ratione ſubſiſtit.

Alia etiã diſtinctio Aegidij nulla omnino eſt, niſi tantum in vocibus, tum quia quantitas nõ aliter perficit ſubſtantiam, quam extẽdẽdo illam in partes, tũ etiam, quia eſt repugnantia dicere, quantitatem habere rationẽ vnitatis numeralis, quatenus abſtrahit à partibus; nam de intrinſeca ratione huius vnitatis eſt, vt ſit in ſubiecto quanto, & habente partes & ferè hoc ſolum addit ſupra vnitatẽ trãſcendentalẽ. Alia deniq; expoſitio de ratione menſuræ facilè refellitur, tum quia ratio menſuræ non pertinet per ſe primo ad vnitatem, ſed conſequitur illam, vt rectè D. Tho. docet, lib. 4. Metaph. lect. 8. & li. 10. lect. 2. Tũ etiam quia hæc ratio menſuræ, ſi quoad aptitudinẽ, quæ in re ipſa eſt, conſideretur, eadem proportione VII.
C reperitur in vno tranſcendentali reſpectu multitudinis, qua eſt in vno quantitatiuo reſpectu numeri quãtitatis: ſi vero conſideretur quoad vſum hominum, id parũ refert ad rationẽ unitatis prout in ſe exiſtit. Denique contra totam hanc ſententiam faciunt, tũ Ariſt. teſtimonia, tum rationes omnes, quibus ſuprà probatum eſt, rationem vnius in negatione poſitam eſſe: illa enim omnia eadem proportione in vnitate numerali, ſeu quantitatiua procedunt, vt patet ex Ariſt. lib. 5. Metaph. textu 11. & lib. 10. à principio, & ex ratione ſuprà facta, quia poſtquã quis finxerit entitatẽ, ſeu rationẽ poſitiuã, quam addat hæc vnitas ſupra quantitatẽ, ſi mente vel re ipſa intelligat eam ſeparari, & manere ſolam quantitatem indiuiſam, intelliget manere quantitatẽ vnã: ergo, quicquid addi-
D tur, ſuperfluè & ſine fundamento additur.

Vera ratio unitatis quantitatiuæ declaratur.

Aduertendum ergo eſt, vt tam res ipſa, quam ſententia D. Thom. in hac parte intelligatur, quod ſuprà in fine ſectio. 3. dicebamus, in ſubſtantia materiali poſſe conſiderari intrinſecam, & entitatiuam vnitatem, & accidentariam denominatiuè conuenientem illi ex affectione quantitatis: vnde fit, vt quantitas ipſa conſiderari poſſet, vel vt in ſe vna eſt, vel ut ratione illius redditur vnum id, quod per ipſam afficitur. Quo ſuppoſito dicendum inprimis quoad hanc partem eſt, vnitatem tranſcendentalem non eſſe unitatem quantitatiuam, quæ denominatiuè, & accidentariè conuenit ſubſtantiæ materiali VIII.
E media quantitate. Hoc patet ex ſuprà dictis, quia neque in alijs rebus unitas tranſcendentalis in hoc cõſiſtit, vt per ſe conſtat, neque in ipſamet ſubſtantia, vel quacunque alia forma materiali, ut ex dictis in ſect. 3. conſtat. Nam tranſcendentalis vnitas eſt maximè intrinſeca vnicuique enti, & conuenit ex vi ſolius entitatis adiuncta negatione, vt oſtenſum eſt, vnde remota quantitate, intelligitur intrinſeca unitas entitatiua tranſcendentalis in ſubſtantia etiam materiali. Et confirmatur, quia ſubſtantia ut eſt vna per quantitatem, ſimpliciter loquendo eſt vna per accidens in genere entis, cum conſtet ex rebus diuerſorum prædicamentorum: ſubſtantia autẽ, vt eſt

vna

vna trânſcendentaliter, nõ eſt vna, per accidens, ſed per ſe, alioqui ſubſtantia materialis non poſſet habere in proprio genere vnitatem per ſe, quod eſt valde abſurdum. Et hoc etiam probant recte argumenta, quæ Gregorius in prædicto loco adducit.

IX. Deinde dicẽdum eſt, in quantitate ipſa vnitatem, qua ipſa vna eſt, non eſſe aliam à tranſcendentali explicata ad tale ens, ſcilicet, quantitatem: hoc etiam recte probant argumenta Durand. & quæ adduximus inter referendam eius ſententiam. Atque ex his ſequitur primo vnitatem numeralem ſeu quantitatiuam reſpectu quantitatis nihil addere præter indiuiſionem, quæ ſolum eſt negatio quædam, vt ſupra dictum eſt. Ita tenent alij authores citati, & Soncin. lib. 10. Metaphyſicæ, q. 2. Soto in Prędic. c. de quant. q. 1. Et hoc probant rationes factæ contra Capreolum & alios. Et patet etiam, quia hæc vnitas eſt tranſcendentalis reſpectu quantitatis: ergo eſt eiuſdem rationis in illa, cuius eſt in alijs rebus: ſicut ergo in alijs entibus vnitas eſt vniuſcuiuſque entitas indiuiſa: ita in quantitate vnitas eius eſt ipſamet quantitas, ſeu continuitas quantitatis vt indiuiſæ. Dices, diuiſa quantitate continua amittitur eius vnitas quantitatiua, & reſultat numerus, vt dicitur 3. Phyſi. & tamen non amittitur vnitas tranſcendentalis, quia, vt ſupra dicebamus, manet eadem entitas in ſingulis partibus diuiſis, quam in continuo habebant, ergo ſunt diuerſæ vnitates. Reſpondetur negando minorem, quia licet partes diuiſæ retineant eãdem entitatem, quam vt partialem habebant in continuo, tamen ſimpliciter entitas continui non erat poſita in illis ſolis partibus, ſed etiam in vnione earum, & termino, quo copulabantur, vel potius in toto illo compoſito, quod ex his omnibus reſultabat, cuius vnitas tam quantitatiua, quam trãſcendentalis conſiſtebat in toto illo vt indiuiſo: vnde illa vnitas ideo per diuiſionẽ deſtruitur, quia non manet eadẽ indiuiſio, quæ antea erat, & quia totũ illud in ratione cuiuſdã totius diſſoluitur.

X. Secundò infertur ex dictis, vnitatem quantitatiuam ſeu numericam, quatenus ſubſtantiæ denominatiue conuenit, addere ſupra ſubſtantiam rem poſitiuam ſub negatione, ſcilicet quantitatem ipſam cum indiuiſione. Ita intelligendum puto D. Tho. idque recte annotauit Fonſeca lib. 5. Metaph. cap. 13. q. 3. ſect. 3. ex eodem D. Thom. 4. Metaph. lect. 3. Et patet facile, quia ſicut ſubſtantia eſt quanta per quantitatem ſibi adiunctam, ita etiam eſt vna quantitatiue propter vnam quantitatem, quam in ſe habet: item hinc ſæpe fit, vt ſubſtantiæ, quæ in ſuo genere non habent tranſcendentalem vnitatem, aliquo modo dicantur vnum quantitatiue, ratione quantitatis, quomodo vna virga dicitur, quæ partim eſt viridis, partim ſicca.

XI. Tertiò tandem conſtat ex dictis, quomodo ſe habeat vnitas tranſcendens ad vnitatem quãtitatiuam: in nullo enim ſenſu ſunt idem conuertibiliter, vt euidenter probant ſupra adducta. Si tamen loquamur de vnitate quantitatiua ſecundum ſe, ſeu reſpectu quantitatis, ſicut ſe habent inferius & ſuperius: nam oſtenſum eſt, vnitatem quantitatiuam eſſe quandam tranſcendentalem vnitatem, quamuis non omnis vnitas tranſcendentalis ſit etiam quantitatiua. Vnde vnum tranſcendens reperitur in omnibus prædicamentis: vnitas vero quantitatis in ſolo vno prædicamento. Si vero loquamur de vnitate quantitatiua, vt accidentaliter & denominatiue conuenit ſubſtantię, vel alijs materialibus accidentibus per quantitatem, ſic differt ab vnitate tranſcendentali: nam hæc eſt intrinſeca, & per ſe comitans entitatẽ rei: illa vero eſt quaſi extrinſeca, quatenus adiuncta eſt per aliam entitatem. Quia vero etiã hæc vnitas numeralis reſpectu ſubſtantiæ, realis eſt, ideo neceſſe eſt, vt aliquo modo ſub tranſcendentali contineatur: continetur autem eo modo, quo ſubſtantia vt quanta ſub ente

A continetur: ſicut ergo ſubſtantia adiectione quantitatis accidentaliter quanta eſt, & ex vtraque reſultat ens quoddam per accidens compoſitum, ita accidẽtaliter etiam vna eſt, & illa vnitas, quæ ex vtraque reſultat, eſt etiam per accidens, & proportionata tali compoſito, & reſpectu illius eſt tranſcendentalis, quamuis reſpectu ſubſtantiæ accidentalis ſit. Atque ex his etiam conſtat, eandem proportionem inter ſe ſeruare numerum quantitatiuum, & multitudinem, quam ſeruant vnum numerale & tranſcendens. Quid vero dicendum ſit de ratione numeri, an ſcilicet proprium genus & ſpeciem entis conſtituat, & an in hoc differat à multitudine, dicendum inferius eſt de quantitate tractando.

B *Confertur vnitas tranſcendentalis cum ſingulari.*

Secunda ſententia hoc loco examinanda, eſt quorundam dicentium vnitatem tranſcendentem eſſe vnitatem indiuidualem vniuſcuiuſque ſingularis entis, quæ dici etiam ſolet vnitas numeralis, diuerſa ſignificatione ab ea, quæ in præcedẽte opinione tractata eſt: ibi enim ſumebatur vnitas numeralis pro illa, quæ eſt principium numeri quantitatiui. Nam, quia cognitio noſtra à ſenſu incipit, & per ſenſum ſolum numerare poſſumus ea, quæ magnitudinem habeant, ideo harum rerum multitudo ſpecialiter numeri nomen accepit: & ideo hoc ſpeciali modo dicitur vnitas fundata in quantitate, vnitas numerica. Hic vero latius ſumitur vnitas numerica prout di- XII.
C ſtinguitur contra genericam, vel ſpecificam, & reperitur in quolibet ente ſingulari, & dicitur numeralis, quatenus ex ea multitudo, ſeu numerus trãſcendentalis confici poteſt: indiuidua vero vel ſingularis dicitur, quatenus vt talis eſt, incommunicabilis eſt inferioribus multis, in quo differt ab vnitate formali, tã ſpecifica, quam generica. Dicit ergo hæc opinio, hãc vnitatem ſingularem propriam & realem eſſe paſſionem entis, ſeu vnitatem tranſcendentalem. Fundamentum eſſe poteſt: quia vnitas tranſcendentalis, quæ eſt paſſio entis realis, eſſe debet vnitas realis: ſed in rebus nulla eſt vnitas realis præter vnitatem numeralem, ac ſingularem: ergo, ſi ſola eſt adæquata paſſio entis: ergo illa ſola eſt vnitas tranſcendens. Et cõfirmatur; nam hæc vnitas conuertitur cum ente rea-
D li: nã omne id, quod hoc modo vnũ eſt, ens reale eſt. Quamuis .n. ens rationis poſſit dici vnũ numero, & ſic diſtinguantur à Dialecticis genera, ſpecies & indiuidua in ipſis entibus rationis: tamen illud eſt quaſi æquiuoce per ſolam extrinſecam denominationem: proprie tamen & in rigore loquendo, quicquid ſimpliciter vnum numero eſt, ens reale eſt; & è contrario omne etiã ens reale ſingulare eſt, & conſequenter vnum numero: quia nõ dicitur ens reale, niſi quod eſt in rebus, ſeu quod eſt capax realis eſſe; ſed in rebus nihil eſt niſi ſingulare, neque aliquid eſt capax exiſtẽtiæ realis, niſi res indiuidua: ergo ens reale, & vnũ numero, ſeu ſingulare, cõuertuntur: ergo prædicta vnitas ſingularis eſt vnitas trenſcẽdens, ſeu paſſio entis.

Hæc uero ſententia, ſi communem loquendi, & XIII.
E concipiendi modum attendamus, difficilis, ac ſingularis uideri poteſt. Nam inprimis Ariſtoteles 5. Metaphyſi. cap. 6. tex. 11. inter unitates entis non ſolum ponit unitatem ſingularem, ſed etiam ſpecificam, genericam, & analogam, & uniuerſaliter ait; *Quæcunque non habent diuiſionem, in quantum non habent, ſic vnum dicuntur.* Et lib. 4. tex. 6. hinc colligit ad Metaphyſicam pertinere de genere, & ſpecie agere, *quia hæc inſunt enti*, ſcilicet, tanquam comprehenſa inter paſſiones eius, non comprehenduntur autem, niſi quatenus ſub unitate continentur. Præterea adæquata paſſio alicuius communis obiecti non ſolum conuenire debet inferioribus contentis ſub tali obiecto, ſed etiam ipſi communi obiecto ſecundum ſe & for-

& formaliter ſumpto: ergo eſſe vnum non tantum A
ſingulis entibus: ſed etiam enti, vt ſic conuenire debet: ſed vt ſic non eſt vnum numero, ſed ſolum analogice & ratione formali: ergo. Simile argumentum eſt, quod de quocunque dicitur ens, dicitur vnũ tranſcendens, ſed ens non ſolum dicitur de indiuiduis, ſcilicet Petro & Paulo, ſed etiam de cõmunibus rationibus preciſe ſumptis, vt de homine, equo, &c. nam, licet fortaſſe in his vniuerſalitas ſit per rationem, vt infra dicemus; tamen ipſæ naturæ vniuerſales reales ſunt, & vera entia realia dicuntur, & ita Ariſt. lib. 1. Periher. cap. 5. diſtinguit, rerum alias vniuerſales eſſe, alias particulares: eſt ergo homo vt ſic ens reale: ergo vnus vnitate tranſcendentali: & tamen non eſt vnus vnitate ſingulari, & numerica: ergo vnitas tranſcendentalis latius patet, quam vnitas B
indiuidua, vel ſingularis.

Quæſtionis reſolutio.

XIV. Haec difficultas multum pendet ex intelligentia illius difficilis quæſtionis de vnitate, & numerali, quomodo differant, & an vtraque ſit vera vnitas in rebus exiſtens, & conſequenter, an vnitas etiam vniuerſalis in rebus ſit. Sed quoniam hæc ad exactam huius materiæ explicationem ſigillatim tractãda ſunt, nũc breuiter dicitur, vnitatem tranſcendentalem, de qua nunc agimus, non eſſe limitandam ad vnitatem ſingularem, vel vniuerſalem, materialem & formalem, ſed comprehẽdere omnem vnitatem, quæ in aliquo ente reali, ſeu in ratione formali entis C
realis inueniri poteſt: Erit ergo vnitas tranſcendentalis quæcunque ratio entis realis per ſe, quatenus indiuiſa eſt adæquate, & ſecundum ſe. Dico *entis per ſe* eo modo ſupra explicatum eſt à nobis eſſe obiectum Metaphyſicæ; nam, ſi latius ſumatur, nullam habet vnitatem, etiam formalem, vt dictum eſt. Dico etiam, *vt indiuiſa*, quia nec ſola entis ratio, nec ſola negatio facit vnitatem; ſed, ratio entis indiuiſa, vt ſupra oſtenſum eſt. Denique dico; *adæquate, & ſecundum ſe*, quia vnitas in vnaquaque re, ſeu conceptu obiectiuo reali, ſecundum propriam eius rationem attendi debet, & non ſecundum aliquam ſuperiorem, inferiorem, aut extraneam: nam hęc aut ſunt inadæquata, aut quodammodo per accidens; vnitas vero vniuſcuiuſque eſt illi adæquata, & per ſe illi cõ- D
uenit. Vnde homo dicitur vnus eſſentialiter: quia ſecundum propriam adæquatam rationem ſuam, non eſt diuiſus in eſſentiali ratione, quamuis in indiuiduis entitatiue diuidatur: non dicetur autem homo ſimpliciter vnus illo modo, eo quod ſit indiuiſus in ratione animalis: ea enim indiuiſio non ſufficeret ad prædictam vnitatem, eo quod non conueniat homini adæquate, & per ſe primo, ſed ratione ſuperioris. Ex his ergo ſatis explicata eſt ratio vnitatis in communi ſumpta. Vt tamen diſtinctius, & radicitus explicetur, oportet, vt de vnitate indiuiduali, formali, & vniuerſali, quæ ſunt propriæ vnitates Metaphyſicæ, in particulari dicamus.

DISPVTATIO V. E

De vnitate indiuiduali, eiuſque principio.

TRia in hac diſputatione inquiremus; primum, an hæc vnitas omnibus rebus exiſtẽtibus conueniat; deinde quid in eis ſit, ac denique quod principium ſeu radicem in ſingulis habeat. Et quoniam hoc vltimum non poteſt in rebus omnibus eadem ratione explicari, ſigillatim inquiretur de ſubſtantijs materialibus, ſpiritualibus, & accidentibus.

SECTIO I.

Vtrum omnes res, quæ exiſtunt, vel exiſtere poſſunt, ſingulares ſint, & indiuiduæ.

RAtio dubitandi eſſe poteſt primò, quia natura diuina, eſt realiter exiſtens, & tamen non eſt ſingularis, & indiuidua, cum ſecundum fidem ſit communicabilis multis. Secundò, vnuſquiſque Angelus eſt res exiſtens, & tamen non habet hanc vnitatem numericam, & indiuidualem, ſed eſſentialem præciſe, qualis intelligitur eſſe à nobis in homine vt ſic: ergo. Probatur minor, quia vnitas hæc indiuidualis intelligitur aliquid addere ſupra formalem, ſeu eſſentialem, ratione cuius contrahi, & conſequenter diuidi poteſt ratio eſſentialis in plura indiuidua; ſed in Angelo non eſt hæc additio, ſed in eo eſt tota eſſentia quaſi præciſa & abſtracta, propter quam rationem non poteſt ſecũdum numerum multiplicari: ſicut, ſi homo prout abſtracte concipitur, ſic exiſteret, non poſſet multiplicari. Tertiò homo in reipſa exiſtit in Petro, & in Paulo, & vt ſic non eſt quid indiuiduum & ſingulare: ergo non quidquid exiſtit in rerum natura habet hanc vnitatem. In contrarium eſt, quod Ariſtoteles ſæpiſſime contra Platonem docet, quidquid eſt in rebus, eſſe indiuiduum & ſingulare. I.

Supponendum eſt, ens indiuiduum, ſeu ſingulare opponi enti communi, ſeu vniuerſali, non ſolum relatiue, quatenus ſecundum mentis comparationem, ſeu Dialecticam conſiderationem indiuiduum ſpeciei ſubijcitur: hoc enim neque omni naturæ indiuiduæ conuenit, vt patet in diuina; neque ad præſentem conſiderationem ſpectat: opponitur ergo quaſi priuatiue, fere ad eum modum, quo vnitas multitudini opponitur. Commune enim ſeu vniuerſale dicitur, quod ſecundum vnam aliquam rationem multis communicatur, ſeu in multis reperitur: vnum autem numero, ſeu ſingulare ac indiuiduum dicitur: quod ita eſt vnum ens, vt ſecundum eam entis rationem, qua vnum dicitur, non ſit communicabile multis, vt inferioribus, & ſibi ſubiectis, aut quæ in illa ratione multa ſit: hæc enim in idem incidunt, & ſignificata ſunt ab Ariſtot. lib. 3. Met. c. 3. tex. 14. dicente; *Singulare exponimus, quod numero eſt vnum, vniuerſale autem, quod in his.* Et explicantur exemplo: nam humanitas vt ſic in ſuo conceptu obiectiuo non dicit aliquid ſingulare & indiuiduum, quia ille conceptus de ſe communis eſt multis humanitatibus, quæ realiter multę ſunt, & in illis ratio ipſa humanitatis multiplicatur. Vnde fit, vt ſecundum rationem, ratio humanitatis ſit ſuperior, & communis multis vt inferioribus: at vero hæc humanitatis, v.g. Chriſti indiuidua & ſingularis eſt: quia tota illa ratio ſeu conceptus abiectiuus huius humanitatis non poteſt eſſe cõmunis multis, quæ ſub illa ratione multa ſunt, id eſt, multis humanitatibus: quod autem hæc humanitas ſit communicabilis Verbo diuino, v.g. aut etiam pluribus ſuppoſitis, non eſt contra ſingularem, & indiuiduam vnitatem eius, quia non communicatur illis, vt ſuperior inferioribus, ſed vt forma ſuppoſito, vel ſuppoſitis, in quibus ſecundum propriam rationem non multiplicatur nec diuiditur. Per hanc ergo negationem communicabilitatis ſeu diuiſionis, hæc vnitas ſingularis & indiuidua completur. II.

Quod amplius ita confirmatur & explicatur; nam ſicut ratio vnius in communi per negationem diuiſionis completur, vt cum Ariſtot. explicatum eſt, ita ratio talis vnius, ſcilicet, ſingularis, & indiuidui negatione etiam complẽda eſt, tum quia non eſt maior ratio in vno, quam in alio, tum etiam, quia rationes magis & minus communis, debent ſeruare proportionem, ita quod, ſicut differentia per ſe & in eodem III.
ordine

ordine contrahit genus, ita in vniuerſum determinatio ſe habet ad determinabile, vt per ſe ſubordinentur, ſicut in præſente fit. Nulla autem alia negatio diuiſionis, ſeu diuiſibilitatis excogitari poteſt, quæ compleat rationem entitatis indiuiduæ & ſingularis, niſi ea, quæ à nobis explicata eſt, ſcilicet, quod entitas talis ſit, vt tota ratio eius non ſit communicabilis multis ſimilibus entitatibus, ſeu (quod idem eſt) vt non ſit diuiſibilis in plures entitates tales, qualis ipſa eſt. Hac enim ratione homo, vt ſic nõ eſt ſingularis entitas, quia eſt diuiſibilis in plures, in quibus tota ratio hominis reperitur: è contrario vero hæc quantitas bipedalis indiuidua eſt, quia, licet ſit diuiſibilis, non tamen in plura, quorum ſingula talia ſint, quale erat totum diuiſum, & ita illa eſt diuiſio totius in partes, non communis in particularia. Dices: Hæc ratio indiuidui communis eſt multitudini, & enti per accidens, quia etiam aceruus lapidum talis eſt, vt non ſit communicabilis multis, nec diuiſibilis in plures tales, qualis ipſe eſt, & numerus quilibet in particulari ſumptus idem habet: imo & ſpecies aliqua, vel genus, v.g. homo, vel animal non ſunt diuiſibilia in plura, quæ ſint talia, quale eſt ipſum diuiſum. Reſpondetur concedendo omnia illa, quæ illam negationem participant, quantum ad id eſſe indiuidua & ſingularia, vt hic aceruus lapidum in ea ratione ſingulare eſt, & indiuiduum, & ſimiliter hic binarius, vel ternarius, eſt quoddam indiuiduum talis ſpeciei numeri, & hoc genus, vel hæc ſpecies ſub ratione generis vel ſpeciei eſt vnum indiuiduum: tamen hæc tantum ſecundum rationem, illa vero ſolum in ratione entis per accidens, vel numeri, ſeu multitudinis eam vnitatem participant. Quocirca, vt prędicta negatio ſeu indiuiſio ad ens, & vnũ per ſe (de quibus agimus) accommodetur, ſumenda eſt, vt adiuncta entitati per ſe: nam ratio, vt ſupra diximus, non conſiſtit in ſola indiuiſione, ſed in entitate indiuiſa. Ratio ergo vnitatis per ſe indiuiduæ & ſingularis, conſiſtet in entitate ſeu natura per ſe vna, & prædicto modo indiuiſa, ſeu incommunicabili. Dices: Saltem hæc aqua non erit ſingularis, quia eſt diuiſibilis in plura, in quibus tota ratio aquæ reperitur. Reſpondetur, non eſſe diuiſibilem in plura, quæ ſint hæc aqua, quæ diuiditur, ſed quæ ſint aqua, & ideo hæc aqua ſingularis eſt: aqua vero communis.

Quæſtionis reſolutio.

IV. SIc ergo explicata ratione indiuidui ſeu ſingularis entis, dicendum eſt res omnes, quæ ſunt actualia entia, ſeu quæ exiſtunt, vel exiſtere poſſunt immediate, eſſe ſingulares ac indiuiduas. Dico *immediate* vt excludam communes rationes entium, quæ vt ſic nõ poſſunt immediate exiſtere, neque habere actualem entitatem, niſi in entitatibus ſingularibus, & indiuiduis, quibus ſublatis, impoſſibile eſt, aliquid reale manere, ſicut de primis ſubſtantijs dixit Ariſtoteles in Prædicamentis, cap. de ſubſtantia. Et ita explicata aſſertio eſt per ſe euidens, quam contra Platonem probat Ariſtoteles 1. lib. Metaphyſic. cap. 6. & lib. 7. tex. 26. & 27. & ſæpe alias. Quamquam multi exiſtimant, Ariſtotelem ſiniſtre fuiſſe interpretatum Platonis ſententiam de ideis, quod vel illas poſuerit in mente diuina, vel certe non re ipſa, ſed ratione tãtum formali ab indiuiduis ſeparatas, ſed hoc parum noſtra intereſt: & illud iterum attingemus diſputatione ſequente. Nunc probatur aſſertum, quia, quicquid exiſtit, habet certam & determinatam entitatem; ſed omnis talis entitas neceſſario habet adiunctam negationem: ergo & ſingularitatem, indiuiduamque vnitatem. Minor patet, quia omnis entitas hoc ipſo quod determinata entitas eſt, non poteſt diuidi ſeipſa: ergo nec poteſt diuidi in plures, quæ tales ſint, qualis ipſa eſt, alioqui tota illa entitas eſſet A in ſingulis, & conſequenter vt eſt in vna, diuideretur à ſeipſa, prout eſt in alia, quod manifeſtam inuoluit repugnantiam: Omnis ergo entitas hoc ipſo quod eſt vna entitas in rerum natura, neceſſario eſt vna prædicto modo, atque adeo ſingularis & indiuidua.

Quæ ratio concludit, etiam de potentia abſoluta intelligi non poſſe, vt realis entitas, prout in reipſa exiſtit, ſingularis, & indiuidua non ſit, quia implicat contradictionem, eſſe entitatem, & eſſe diuiſibilem in plures entitates, quæ ſint tales, qualis ipſa eſt. Alioqui eſſe poſſet ſimul vna & plures entitatiue, ſeu ſecundum eandem realem entitatem, quod inuoluit contradictionem. Et hæc ratio etiam conuincit, vniuerſalia non poſſe eſſe à ſingularibus ſeparata, quia, ſi homo vniuerſalis exiſteret extra Petrum B Paulũ, &c. vel ille eſſet etiam in Petro & Paulo, vel omnino maneret ſeparatus extra illos: ſi dicatur hoc poſterius iam, homo vt ſic eſſet quædam res ſingularis, condiuiſa à Petro & Paulo: falſo ergo dicebatur vniuerſalis. Et præterea ſequitur nec Petrum, nec Paulum eſſe homines, quia, vt prædicatum eſſentiale alicui conueniat, neceſſe eſt, vt non ſit ſeparatum ab illo. Quomodo enim de illo vere dici poterit, ſi non ſit in illo? Aut quomodo intelligi poteſt, eſſentialiter conſtituere eum, in quo non eſt? Si vero eſt in Petro & Paulo, vel eſt idem omnino realiter, & entitatiue in vtroque, & ita Petrus & Paulus, non erunt duo homines, ſed vnus; vel eſt diſtinctus ſecundum rem, & entitatem in vtroque eorum, & ſic ille homo vniuerſalis & ſeparatus, aut eſſet quidam C tertius condiſtinctus à Petro & Paulo, & ſic falſo diceretur eſſe in illis, & eſſe vniuerſalis, quia non eſſet, niſi quidam ſingularis diſtinctus ab alijs, aut certe, ſi idem met eſſet in vno, & in altero, oporteret eſſe & diſtinctus à ſeipſo, & vnus & plures realiter ſecũdum eſſentiam eandem, prout in re exiſtentem, quæ ſunt aperte repugnantia. Hac ergo ratione neceſſe eſt, vt omnis res prout à parte rei exiſtit, ſingularis & indiuidua ſit. V.

Argumentorum reſponſa.

AD primum non deſunt Theologi, qui dicant, diuinam eſſentiam nec ſingularem, nec vniuerſalem eſſe. Sed hoc falſum eſt; nam illa duo includunt contradictionem immediatam: vnde impoſſibile eſt, quin alterum eorum conueniat cuilibet enti. Præterea diuina natura eſt ita in ſe vna vt multiplicari non poſſit, aut in plures ſimiles diuidi: eſt ergo vna indiuidua, & ſingularis natura, ratione cuius ita Deus eſt vnus numero, vt multiplicari nullo modo poſſit. Habet ergo diuina natura vnitatem indiuiduam & ſingularem, cui non repugnat, quod illa natura communicabilis ſit tribus perſonis, quia communicatur eis, non vt vniuerſali particulari, neque vt ſuperius inferiori, ſed vt forma, ſeu natura ſuppoſitis, in quibus ipſa, neque ab ipſis, neque à ſe ipſa diuiditur, quia tota eſt in ſingulis, & in omnibus ſimul, omnino indiſtincta ab illis: ſed de hoc alias. VI. Vide Durãdum, & alios in 1. d. 35. (D)

Ad ſecundum nonnulli Thomiſtæ (vt attigi ſuper 3. par. Diui Tho. quæſtio. 4. art. 4.) ſentiunt, ſpirituales naturas exiſtere abſtractas in ſola veluti ſpecifica eſſentia, & perfectione abſque propria indiuiduali contractione. Sed de hac ſentẽtia, & de ſenſu, quem habere poteſt, ne dicat rem omnino abſurdam & intelligibilem, dicemus commodius ſectione ſequenti, nu. 21. nam quod ad pręſens ſpectat, negari non poteſt, quin omnis natura angelica prout in rerum natura exiſtit, ſingularis & indiuidua ſit. Nam, ſi ipſa diuina natura, quæ ſumme immaterialis eſt, ſingularis eſt, & indiuidua, multo magis erit quælibet natura angelica: eſt enim incommunicabilis non ſolum multis naturis, ſed etiam multis ſuppoſitis, ſaltem ex natura ſua: Deinde ratio cõcluſio- VII. (E)

nis

nis æque procedit de qualibet natura, vel entitate ſpirituali: quia impoſſibile eſt, quin tali entitati ſit adiũcta negatio communicabilitatis, ſeu diuiſionis talis entitatis in plures ſibi ſimiles, quia nõ poteſt ipſamet à ſeipſa diuidi, & eſſe vna & plures. Denique ad hoc nil refert, quod ſpiritualis ſubſtãtia & natura poſſit intra eandem ſpeciem ſecundum numerum multiplicari, necne. Nam, ſi poteſt, neceſſe eſt, vt quodlibet indiuiduum illius ſpeciei habeat indiuiduam, & ſingularem vnitatem, neque ipſa ſpecies exiſtere poterit niſi in aliquo indiuiduo, ſicut de alijs vniuerſalibus dictum eſt. Si vero ea multiplicatio indiuiduorũ repugnat tali naturæ, hoc ipſo talis natura in re exiſtẽs magis eſt ſingularis & indiuidua, quia eſt magis incommunicabilis, ſcilicet, quaſi eſſentialiter ad modũ diuinæ naturæ. Igitur ad rationem indiuiduæ vnitatis, de qua nunc agimus, ſufficit additio prædictæ negationis. An vero ad hanc negationẽ requiratur additio aliqua poſitiua ſupra ſpecificam naturam, dicetur ſectione ſequenti.

VIII. Ad tertium reſpondetur, hominem prout exiſtit in rerum natura, ſingularem eſſe, quia non eſt aliud à Petro & Paulo: an vero in eis habeat aliquam diſtinctionem ex natura rei ab eiſdem, ſeq. ſect. & diſput. etiam ſequenti dicetur.

SECTIO II.

Vtrum in omnibus naturis res indiuidua & ſingularis, vt talis eſt, addat aliquid ſupra communem, ſeu ſpecificam naturam.

I. Oſtendimus eſſe in rebus vnitatem indiuiduam, & ſingularem, nunc declarare incipimus, quid illa ſit, quod nõ poteſt melius aliter fieri, quam declarando quid addat ſupra communem naturam, ſeu quæ à nobis abſtracte & vniuerſe concipitur.

Referuntur variæ ſententiæ.

II. PRima ſententia generaliter affirmat ſaltem in rebus creatis indiuiduum addere communi naturæ modum aliquem realem ex natura rei diſtinctum ab ipſa natura, & componentem cum illa indiuiduum ipſum. Hæc videtur eſſe opinio Scoti in 2. diſt. 3. queſtion. 1. & in Quodlibe. quæſt. 2. & 7. Metaphyſ. quæſt. 16. & ibidem Anton. Andr. quæſtio. 17. quam ſententiam videtur defendere Fonſeca, lib. 5. quæſt. 3. ſect. 2. & q. 5. per totã. Et pro ea pugnat acerrime Ioã. Baptiſta Monlerius in ſpeciali opere de vniuerſalibus cap. 6. Fundamentum huius ſententiæ eſſe poteſt illud fere quod, (teſte Ariſtotele) Platonem mouit ad ponendas ideas vniuerſalium à ſingularibus abſtractas, ſcilicet, quia ſcientiæ & demonſtrationes ſunt de vniuerſalibus, & non de ſingularibus. Item, quia definitiones eſſentiales, & propriæ dãtur de vniuerſalibus, & non de ſingularibus. Item, quia proprietates, quæ per ſe inſunt rebus, conueniunt illis medijs vniuerſalibus naturis, ita, vt verum ſit dicere, Petrum eſſe riſibilem, quia homo eſt riſibilis, ſicut è contrario prædicata contingentia conueniũt communibus naturis ratione indiuiduorum: homo enim currit, quia Petrus currit: ergo hæc omnia indicant diſtinctionem aliquam ex natura rei inter indiuiduum & naturam communem: ſed hæc diſtinctio eſſe non poteſt, niſi quatenus indiuiduum aliquid addit ſupra naturam communem, quia includit totã illam: ergo non poteſt diſtingui ab illa, niſi vt aliquid addens illi.

III. Secundò argumẽtor, quia homo, verbi gratia, nõ eſt eſſentialiter indiuiduum quid: ergo cum ſit indiuiduum, aliquid ei additur extra eſſentiam hominis: A ergo neceſſe eſt, vt illud ſit ex natura rei diſtinctum ab homine vt ſic. Antecedens patet, quia ſi homo eſſentialiter eſſet hoc indiuiduum, non poſſet in plura multiplicari, imo nec poſſet cõcipi abſque aliqua indiuiduatione & ſingularitate, quia non poteſt res cõcipi abſque eo, quod eſt de eſſentia eius: poteſt autẽ concipi homo diſtincte, imo & definiri eſſentialiter abſque aliqua indiuiduatione. Sicut Deus, quia eſſẽtialiter eſt hoc ſingulare indiuiduum, ideo nec multiplicari poteſt, nec vere ac proprie concipi, niſi ſub hac indiuidua ac ſingulari ratione concipiatur. Prima vero conſequentia videtur per ſe nota; quia eſſe indiuiduum aliquid eſt in rerum natura, & illud non eſt eſſentiale naturæ communi, imo neque ipſo indiuiduo (vt communiter dicitur) quia omnia indiuiB dua ſunt eiuſdem eſſentiæ: ergo oportet, vt addat aliquid præter communem eſſentiam. Et hinc probatur facile ſecunda conſequentia, quia, quod eſt de eſſentia, & quod eſt extra eſſentiam, videntur ex natura rei diſtingui; imo eo maximè ita diſtinguuntur, quorum vnũ non eſt de eſſentia alterius, ſed, id quod indiuiduum addit ſpeciei eſt extra eſſentiam eius, vt oſtenſum eſt: ergo.

Tertiò; Non eodem formaliter conſtituitur Petrus vt Petrus, & vt homo, tum quia id, quo conſtituitur homo, commune eſt ipſi Petro, & alijs hominibus, quo autem conſtituitur in eſſe Petri, eſt proprium eius: tum etiam, quia alias non poſſet magis concipi homo ſub conceptu communi, quam Petrus. Addique hic poſſunt omnia argumenta, quiC bus probari ſolet, vniuerſalia ex natura rei diſtingui ab inferioribus, quæ partim ſupra attigimus agentes de conceptu entis, partim attingemus diſputatione ſequenti. IV.

Secunda ſententia extreme contraria eſt, indiuiduum nihil omnino addere communi naturę, quod poſitiuum & reale ſit, aut re aut ratione diſtinctũ ab illa, ſed vnamquamque rem vel naturam per ſe eſſe indiuiduam primo & immediate. Ita ſentiunt nominales in primo diſtinctione 2. vbi Ocham quæſt. 4. & 6. & Gabriel. quæſt. 6. 7. & 8. tribui etiam poteſt hæc opinio Henrico Quodl. 5. quæſt. 8. vbi ſentit indiuiduum ſolum addere ſpeciei negationem, de qua ſententia dicemus plura ſectione ſequenti, opinione 3. Fundamentum eſt, quia nihil poteſt intelligi reaD le, quod ſingulare nõ ſit, vt probatũ eſt ſect. præced. ergo repugnat, quod res fiat ſingularis per additionem alicuius realis ſupra naturam communem. Secundò, quia nulla res fieri poteſt vna per realem additionem alicuius poſitiui, vt ſupra oſtenſum eſt: ergo neque ſingularis & indiuidua. Patet conſequentia, tum quia ſingularitas eſt quædam unitas, tũ etiã, quia vera ac realis vnitas nulla eſt præter vnitatẽ ſingularem, & indiuiduam. Tertiò, quia vel id, quod additur eſt eſſentiale vel accidentale: ſi eſſentiale, ſequitur, ſpeciem diuidi poſſe per eſſentiales differentias contra Porphyr. capite de Specie: vnde vlterius ſequitur indiuidua eſſentialiter differre, & ſpeciem nõ dicere totam eſſentiam, ſeu quidditatem indiuiduorum, quod eſt cõtra Porphyr. & omnes Dialecticos. E Denique ſequitur, indiuidua poſſe, & debere definiri propria & adæquata definitione eſſentiali, contra Ariſtot. 7. Metaphyſ. textu 53. Si vero id, quod additur, eſt accidentale, ſequitur indiuiduum eſſe ens per accidens: ſequitur etiam accidens non aduenire ſubiecto indiuiduo, ſed conſtituere illud, quod impoſſibile eſt, quia, ſi vnum ex alio indiuiduatur, potius accidens à ſubiecto, quam è conuerſo, indiuiduationem accipit. V.

Tertia ſententia poteſt diſtinctione vti inter res ſpirituales & materiales: nam in materialibus res ſingularis nihil addit ſupra naturam communem; in materialibus vero aliquid. Quæ diſtinctio videtur fundata in Ariſtotele 7. Metaphyſ. cap. 11. textu 41. vbi VI.

vbi dicit in rebus immaterialibus nõ diſtingui, quod quid eſt, ab eo cuius eſt: in materialibus vero diſtingui, vbi per *quod quid eſt* intelligit eſſentiam, ſeu definitionem eſſentialem, quæ cõparari poteſt & ad definitum ipſum, & indiuidua, in quibus tale definitũ, & definitio exiſtit. Priori modo ea contulit Ariſtotel. 7. Metaphyſ. cap. 6. textu 20. & 21. & generatim docuit in entibus per ſe, quod quid eſt, eſſe idem cum eo, cuius eſt, ſeu definitionem cum definito, quia eãdem dicunt eſſentiam: ſolumque differunt in confuſo, vel diſtincto modo, quo concipiuntur. Quod cõmune eſt tam ſubſtantijs ſimplicibus, quam compoſitis, & accidentibus, ſi quatenus ſunt per ſe vnũ, definiantur. Nam entia per accidens, vel definiri non poſſunt vna definitione, vel, ſi aliquo modo definiantur per modum vnius ratione formæ accidentalis, illa definitio eſt aliquo modo diſtincta ab eo ſubiecto cui attribuitur. Poſteriori autem modo, qui ad præſens ſpectat, comparantur ab Ariſtotele in altero loco citato, & hoc modo ait, in rebus immaterialibus idem eſſe quod quid eſt, id eſt, eſſentiam ſpecificam, quæ definitio explicatur, cum eo, cuius eſt, id eſt, cũ indiuiduo, ſeu re ſingulari, quod ſecus eſſe ait in rebus compoſitis ex materia & forma. Sentit ergo, rẽ immaterialem ſeipſa eſſe indiuiduam abſque additione vlla, materialem vero non ita, ſed fieri hanc indiuiduam per aliquam additionem; atque ita exponunt hunc locum Diuus Thomas & alij. Et 3. de anim. tex. nono, ait Ariſtotel. in rebus quibuſdã aliud eſſe rem, ſupple indiuiduam ab ſpecifica quidditate rei, quod ipſe dicit illis verbis; *Aliud eſt magnitudo, aliud magnitudinis eſſe*: ſubdit vero non in omnibus rebus inueniri hanc diſtinctionem, quod omnes expoſitores intelligunt, dictum eſſe propter res immateriales, in quibus indiuidua nihil ſunt, niſi naturę ipſæ ſpecificæ ſubſiſtentes. Ita Auerroes, Philop. & late Diuus Thomas. Vnde hanc ſentẽtiam videtur docere idem Diuus Thomas 1. parte, quæſt. 3. articulo 3. & de ente & eſſentia cap. 5. quibus locis Caietan. & 3. part. quæſtione 4. articulo 4. idem ſentit, & videtur eſſe recepta ſententia in Schola Diui Thomæ, vt ex his, quæ referemus ſectione 4. magis conſtabit. Nam ex ibi tractandis ſumendum eſt fundamẽtum huius ſententiæ, ſcilicet, quia ſubſtantiæ immateriales, cum nec materiam habeant, nec ad illam dicant habitudinem, nihil etiam in eis excogitari poteſt, quod addant ſupra eſſentiã: & ideo de ipſis ſunt indiuiduæ: at vero in rebus compoſitis additur materia ſignata, ex qua ſumi poteſt aliquid, quod indiuiduum addat ſupra ſpeciem.

Punctus difficultatis aperitur.

VII. PRimò indubitatũ eſt apud authores omnes, indiuiduum addere ſupra naturam communem, negationem aliquam formaliter complentem, ſeu conſtituentem vnitatem indiuidui. Hoc per ſe notum eſt ex ratione vnitatis ſupra explicata, adiunctis his, quæ ſectione præcedente notauimus circa rationem ſeu quid nominis indiuidui. Quin potius, ſi formaliter loquamur de indiuiduo, quatenus tali modo vnum eſt, negationem addit in ſuo conceptu formali, non ſolum ſupra naturam communem abſtracte & vniuerſe conceptam, ſed etiam ſupra totam entitatem ſingularem præciſe conceptam ſub ratione poſitiua, quia tota hæc entitas non concipitur, vt vna ſingulariter, & indiuidue, donec concipiatur, vt incapax diuiſionis in plura eiuſdem rationis. Difficultas ergo præſens non eſt de hac negatione, ſiue illa formaliter pertineat ad rationẽ huius vnitatis, ſiue nõ; nam de hoc etiam ſunt opiniones, de quibus iam diximus præcedente diſputatione, quid verius exiſtimemus; ſed eſt difficultas de fundamento illius negationis; nam cum non videatur poſſe fundari in ſo-

A la communi natura, illa enim de ſe indifferens eſt, & non poſtulat talem in diuiſionẽ in plura ſimilia, ſed in ea potius diuiditur, ideo inquirimus, quid ſit in re ſingulari, & indiuidua, ratione cuius ei conueniat talis negatio.

Quæſtionis reſolutio.

DIco primò; Indiuiduũ aliquid reale addit præter naturam communem, ratione cuius tale indiuiduum eſt & ei conuenit illa negatio diuiſibilitatis in plura ſimilia. In hac concluſione conuenimus cum Scoto, ſumiturque ex D. Thoma 1. part. quæſt. 40. art. 2. dicente, vbicunque eſt aliquid commune multis, oportere eſſe aliquod diſtinctiuum. Et 1. cõ- VIII.
B tra Gentes cap. 42. ratione 7. ait, illud diſtinctiuum debere eſſe aliquid additum intentioni communi. Et Thomiſtæ non diſſentiunt ab hac concluſione, vt patet ex Caietano, lib. 1. Poſterior. cap. 4. de ente & eſſentia, cap. 4. Sonci. 7. Metaph. quæſt. 31. Capreol. 2. diſtinct. 3. quæſt. 1. Heruæo, Quodlibeto 3. quæſt. 9. Soto in logi. quæſt. 2. vniuerſalium. Et probatur ex his, quæ proximè diximus: nam communis natura de ſe non poſtulat talem negationem, & tamẽ illi naturæ, vt in re exiſtit, & facta eſt hęc, per ſe & intrinſece conuenit talis negatio: ergo additum eſt ei aliquid, ratione cuius illi adiuncta eſt, quia omnis negatio ab intrinſeco: & neceſſario conueniens alicui rei fundatur in aliquo poſitiuo, quod non poteſt eſſe rationis, ſed reale, quandoquidem illa vnitas, & nega-
C tio ipſi rei vere, & ex ſe conuenit. Vel aliter proponi hæc ratio poteſt, quia natura ſpecifica ſecundum ſe, & quatenus eſt proximum obiectum conceptus cõmunis hominis, leonis, &c. nihil habet repugnans cõmunicabilitati: & ideo dicitur negatiue indifferẽs vt infra videbimus: per hanc autem indiuiduationẽ tollitur hæc eius indifferentia, & ſit incapax talis diuiſionis, quatenus ſingularis effecta eſt: ergo neceſſe eſt, vt intelligatur aliquid poſitiuum ei eſſe additum, ratione cuius hoc ei repugnat. Denique Petrus & Paulus conueniunt in communi natura, & differũt inter ſe in proprijs rationibus: ergo illas addũt naturæ communi: ſed illæ poſitiuæ ſunt: non enim conſtituuntur negationibus in ratione talis ſubſtantiæ, ergo. Idem etiam concludunt argumenta, quæ ad con-
D firmandam opinionem Scoti adducta ſunt.

Dico ſecundò; Indiuiduum, vt ſic, non addit aliquid ex natura rei diſtinctum à natura ſpecifica, ita vt in ipſo indiuiduo, Petro, verbi gratia, humanitas, vt ſic, & hæc humanitas, vel potius id, quod additur humanitati, vt fiat hæc (quod ſolet vocari hæcceitas, vel differentia indiuidualis) ex natura rei diſtinguantur; & conſequenter faciant veram compoſitionem in ipſa re. In hac aſsertione conuenire debent omnes, qui opinionem Scoti impugnant, vt ſunt Caietanus de ente & eſsẽtia, quæſtione quinta, & prima parte, quæſtione quinta, artic. 6. Soncin. 7. Metaphyſic. quęſtione 3. Niph. lib. 4. Metaph. diſputatione 5. & alij. Qui tamen nõ ſatis diſtinguunt, an impugnent Scotum quoad totam ſententiam, etiam IX.
E quoad additionem differentiæ indiuidualis ſupra ſpecificam, uel ſolum quoad diſtinctionem ex natura rei: & argumenta eorum videntur eſſe vtrique parti communia, & ideo non ſunt admodum efficacia. In eadem aſſertione neceſſe eſt conuenire, qui negant, naturam eſſe à parte rei vniuerſalem, vt ſunt grauiores Philoſophi & Theologi, & tota ſchola D. Thom. vt uidebimus diſputatione ſequente. Quod autem unum ex alio conſequatur, patet, quia, ſi in ipſis indiuiduis id, quod addit indiuiduum ſupra naturam communem, eſt diſtinctum ex natura rei ab illa: ergo & è conuerſo ipſa natura in re ipſa præſcindit à tali addito, ſeu differentia indiuiduali; atque adeo à parte rei natura & hæcceitas ſunt duo, ſi non vt

duæ

duæ res, ſaltem vt res & modus: ergo vnaquæque earum habet per ſe vnitatem ſuam, quia non poteſt intelligi, quod aliqua ſint duo, niſi ſint vnum & vnum: numerus.n. ſupponit vnitates: ergo illa natura vt pręciſa à differentia indiuiduali habet in reipſa vnitatē, ergo vel vnitatem indiuidualem vel uniuerſalē. Primum dici non poteſt, iuxta prædictam ſententiam, alioqui natura eſſet indiuidua ante differentiam indiuidualem, & ita ſuperflue talis differentia adiungeretur; ergo iuxta hanc ſententiam neceſſario dicēdum eſt, naturam illam, prout in re ipſa præſcindit, & ex natura rei diſtinguitur à differentia indiuiduali, habere vnitatem vniuerſalem, quod eſſe impoſſibile, intelligi poteſt ex dictis, ſectione præcedente, & latius infra oſtendemus.

X. Reſponderi poteſt iuxta doctrinam Scoti, naturam, vt in re præciſam ab indiuiduatione, nec habere vnitatem indiuiduam, neque vniuerſalem, ſed vnitatem formalem, quæ eſt veluti media inter prædictas vnitates, & nihil aliud eſt, quam unitas eſſentiæ, quæ per definitionem explicatur. Sed contra primo, quia licet in tali natura hæc vnitas formalis poſſit ratione diſtingui ab vnitate indiuiduali, tamen concipi non poteſt, quod à parte rei ſit ſecundum entitatem ſuam præciſa, & ex natura rei diſtincta ab vnitate indiuiduali, & quod, vt ſic etiam careat vnitate vniuerſali. Probatur, quia vel illa vt ſic eſt communis, vel incōmunicabilis; hæc enim duo immediate opponuntur: ſi incommunicabilis: eſt indiuidua, ſi communis, eſt vniuerſalis. Item, vel natura illa, quæ in Petro eſt diſtincta ab hæcceitate Petri, eſt per ſeipſam realiter diſtincta à natura, quæ eſt in Ioanne, prout etiam in illo diſtinguitur ex natura rei ab eius hæcceitate, vel vt ſic non eſt diſtincta; ſi hoc ſecundum dicatur, erit illa natura communis; ſi vero dicatur primum, neceſſe eſt illas naturas, vt ſic eſſe indiuiduas & ſingulares, quia non differunt niſi vt diſtincta numero, & realiter intra eandem ſpeciem.

XI. Atque hinc argumentor ſecundo directè oſtendēdo, non poſſe eſſe talem diſtinctionem in rebus, quæ ſit vera & actualis diſtinctio ex natura rei anteuertēs omnem operationem intellectus; nam omnis talis diſtinctio eſſe debet inter reales entitates, aut inter realem entitatem, & modum eius. Et quidem, ſi ſit ſuperiori modo, erit diſtinctio realis, quæ neceſſario ſupponet vnamquamque entitatem in ſe ſingularem, & indiuiduam, quod eſt per ſe notum; & ita à nemine negatur, quia diſtinctio entitatum, ſupponit vtramque entitatem in ſe conſtitutam; atque adeo vnam, & ſingularem. Si autem diſtinctio ſit inter entitatem, & modum eius, qualis hic eſſe dicitur, vt ſit vera diſtinctio ex natura rei, neceſſe eſt, quod talis entitas præciſo modo intelligatur in reipſa habere veram entitatem realem, alioqui intelligi non poſſet diſtinctio ex natura rei inter talem modum & entitatem. Quia vel modus ille intrinſecè & formaliter conſtituit entitatem illam, vel non: ſi conſtituit, ergo non diſtinguitur ex natura rei ab illa, quia intrinſecè & eſſentialiter includetur in illa, ita, vt nihil concipi poſſit in illa entitate, quod non includat illum modum: ſi autem modus ille non intelligitur ita intrinſece, & formaliter conſtituere talem entitatem, neceſſe eſt, vt intelligatur ſupponere illam in ſua entitate conſtitutam, & realiter aduenire illi, & modificare illam, cum ponatur in re ipſa diſtinctus ab illa. Impoſſibile autem eſt, intelligere hunc modum diſtinctionis inter differentiam indiuidualem, & naturam communem: ergo. Probatur minor, quia, ſi præciſo illo modo intelligitur natura habere entitatē ſuam: ergo illa entitas per ſeipſam, & vt eſt prior illo modo, debet neceſſario eſſe ſingularis & indiuidua: ergo non indiget indiuiduatione ſuperaddita, nec poteſt ab illa ex natura rei diſtingui: ſicut, ſi linea non poſſet intelligi cōſtituta in ratione lineæ abſque rectitudine, non poſſet rectitudo concipi, vt modus ex natura rei condiſtinctus à linea, & adueniens illi: ſi autem nunc concipitur modus ex natura rei diſtinctus, ideo eſt, quia poteſt concipi linea in reipſa exiſtens, & conſtituta in ratione lineæ abſque tali modo.

XII. Probatur autem prima conſequentia, quia omnis entitas in rebus exiſtens neceſſario eſſe debet ſeipſa ſingularis & indiuidua. Primo, quia, vt ſic intelligitur eſſe extra cauſas ſuas, & habere actualitatem realem & exiſtentiam: ergo ut ſic intelligitur ſingularis, quia nihil poteſt terminare actionem cauſarum, vel capax eſſe exiſtentiæ, niſi quod ſingulare ſit. Secundo, quia talis entitas, vt ſic concepta ante modum à ſe diſtinctum eſt incommunicabilis multis inferioribus, ſeu eiuſdem rationis, quia nec diuidi poteſt à ſeipſa, nec fieri plures: ergo iam vt ſic eſt indiuidua. Tertio, quia ille modus hecceitatis, qui conſtituit Petrum, eſt ſingularis & proprius eius, & dicitur cōſtituere & componere Petrum modificando naturam: ergo, ſi illa modificatio eſt per ueram diſtinctionē, & compoſitionem, quæ in re ſit, oportet, vt illi modo, qui eſt veluti quidam actus particularis, reſpondeat etiam particularis entitas per modum potentiæ actuabilis: ergo illa entitas, quæ ſupponitur tali actui, debet eſſe indiuidua & particularis. Quod explicatur quanto; nam in Petro & Paulo, verbi gratia, eſt duplex compoſitio ex natura communi & differentia indiuiduali: ergo in vtroque eſt diſtincta realiter non ſolum differentia indiuidualis vnius à differentia indiuiduali alterius, ſed etiam entitas naturæ, quæ eſt in vno, ab entitate naturæ, quæ eſt in alio: ergo diſtinguuntur illæ duæ naturæ intrinſece, & entitatiuè tanquam duæ res ſingulares, etiam pręſcindēdo per intellectum differentias indiuiduales, quia non poteſt intelligi realis diſtinctio inter actuales entitates, niſi quatenus indiuiduæ & ſingulares ſunt.

XIII. Dices, diſtingui quidem per differentias indiuiduales, ſicut duæ materiæ dicūtur diſtingui per formas, vel quantitates. Sed de hoc exemplo dicemus poſtea: in vniuerſum enim exiſtimo fieri non poſſe, vt vna res diſtinguatur realiter ab alia per aliam à ſe diſtinctam, ſed per ſuammet entitatem, per quam in tali eſſe conſtituitur: quia ſeruata proportione per illud res diſtinguitur, per quod conſtituitur. Sed in pręſente eſt hoc manifeſtum, quia, in Petro & Paulo ſunt duæ differentiæ indiuiduales inter ſe realiter diſtinctæ, & vnaquæque earum actuat naturam realē, à qua diſtinguitur ex natura rei, & cum qua componit ſuum indiuiduum omnino realiter diſtinctū ab alio, non ſolum quoad differentiam, ſed etiā quoad totam entitatem naturæ: ergo neceſſe eſt, vt etiā pręciſis per intellectum ipſis differentijs id, quod manet à parte rei in Petro & Paulo ſit diſtinctum realiter, atque adeo ſingulare: alioqui dicendū eſſet, rem aliquam omnino realiter eandem contrahi per differentias indiuiduales in Petro & Paulo. Neque enim ſatis eſt dicere, non eandem naturam realiter contrahi, ſed eandem formaliter: nam hæc identitas formalis, prout in re eſſe poteſt, ſolum eſt ſimilitudo quædam, quæ ſupponit realem diſtinctionem, & conſequenter indiuiduationem eorum quæ ſimilia dicuntur: prout vero concipitur per modū vnitatis, nō eſt vnitas realis, ſed rationis tantum per denominationem à conceptu mentis, vt poſtea dicemus.

XIV. Quinto poteſt hoc declarari, quia illæmet differentiæ indiuiduales Petri & Pauli inter ſe realiter diſtinguuntur, tanquam duæ res incompletæ, ſingulares tamen & indiuiduæ eo modo quo ſunt, & nihilominus inter ſe habent ſimilitudinem, & conuenientiam, quia reuera ſimiliores ſunt inter ſe, quam cum differentia indiuiduali equi, vel leonis, & in eis non oporteret diſtinguere ex natura rei aliquid, in

quo

quo ſint ſimiles,& in quo diſtinguãtur, alioqui procederetur in infinitum, quòd in rebus, ſeu modis ex natura rei diſtinctis eſt inconueniens, vt ſupra in ſimili dictum eſt; ergo idem dici poterit de ipſis indiuiduis Petro,& Paulo, quod licet inter ſe diſtinguantur,& ſimiles ſint, non oportet in eis diſtingui ex natura rei id,quo ſunt ſimiles,& id quo diſtinguuntur: ergo non eſt cur diſtinguatur ex natura rei differentia indiuidualis,vel ex natura communi,tanquam ab extremo componente indiuiduum,vel à toto indiuiduo,tanquam ab integro compoſito. Nec refert, ſi quis reſpondeat, illas differentias indiuiduales eſſe ſimpliciores,& eſſe id,quo indiuidua conſtituuntur, & diſtinguuntur, & ideo magis poſſe ſeipſis diſtingui,quia,licet fortaſſe quoad diſtinctionem,ſeu conceptus mentis hoc aliquid conferat,vt ſtatim dicam: tamen ſi diſtinctio hæc eſſet in rebus, argumentum vrgeret,quia illæ differentiæ conſiderandæ ſunt tanquam duo modi reales;à parte rei exiſtẽtes,& diſtincti ex natura rei à qualibet alia entitate,quia,ſicut habent effectus quaſi formales numero diſtinctos, ſcilicet,conſtituere hoc,vel illud indiuiduum, ita etiam ſunt numero diſtincti. Et quamuis ſint *quo* reſpectu indiuiduorum,tamen quatenus in ſe ſunt aliquid,& realia entia,licet incompleta, ſunt etiam *quod* ſaltem incomplete, vt in ſimili ſupra notauimus tractando de conceptu entis,vt notauit etiam Caiet. 1.p.quæſt. 11.art.1.circa ad 1. Et tamen cum hac diſtinctione, & ſimplicitate habent inter ſe cõuenientiam realem in communi ratione talium modorum, vt idem Caietanus ait, de ente, & eſſentia, quæſt.5. ergo, vel in his etiam diſtinguenda eſt ratio cõmunis à proprijs, vel certe fallax eſt talis modus argumẽtandi in quocunque indiuiduo. Aliqui reſpondent,inter has differentias indiuiduales non eſſe conuenientiam realem à qua poſſit abſtrahi communis conceptus, ſed hoc difficile creditu eſt, de quo dicetur generaliter diſputatione ſequenti.

XV. Atque hinc ſumitur ſexta ratio, quia tota illa diſtinctio, quæ fingitur eſſe ex natura rei inter naturã & indiuiduum, ſumpta eſt ex modo concipiendi & loquendi & ex conuenientia & diſtinctione,quæ inter ipſamet indiuidua reperitur: hoc autem ſignum nullum eſt ad indicandam diſtinctionem ex natura rei: & aliunde ſunt multa, quæ vrgentius indicant, nullam eſſe in re talem diſtinctionem: ergo. Maior conſtat ex argumentis factis in fauorem Scoti. Minor quoad primam partem patet, tum exẽplo adducto de ipſis differentijs indiuiduantibus, tum ex ſupra tractatis de conceptu entis;de quo eadem fere argumẽta fiunt; tum quia alias oporteret ex natura rei diſtinguere omnes communes cõceptus à particularibus,quod infra oſtendam eſſe falſum. Tandẽ conſtabit amplius hæc pars ex ſolutionibus argumentorum. Altera vero pars minoris ſatis probata eſt argumentis factis. Quæ vltimo confirmatur à ſigno inſeparabilitatis; nam ea quæ,licet diuerſo modo concipiantur à nobis,ita ſe habent in re,vt neutrum ab altero ſeparetur, vel ſeparari poſſit etiam de potentia abſoluta,ſine cauſa finguntur ex natura rei diſtincta, vt infra latius dicam in diſputatione de diſtinctionibus: ſed ita ſe habent in Petro ratio hominis,& propria indiuiduatio Petri, vt ſeparari nullo modo poſſint,nec talis modus à natura, nec natura prout eſt in Petro à tali modo:ergo. Neque quicquã iuuat dicere rationem hominis eſſe ſeparabilem à Petro,quia poteſt eſſe in Paulo, quia hoc non eſt cõſiderare rationem hominis prout realiter exiſtit, ſed ſolum prout mente concipitur, & ideo non ſatis eſt ad diſtinctionem ex natura rei,quæ eſſe debet inter ea: quæ à parte rei ſunt, ſi eſt diſtinctio inter res poſitiuas, vel inter rem & modum realem poſitiuum. Vnde illa diſtinctio,quæ intelligitur inter rationem communem abſtracte intellectam, & indiuiduum, ſolum eſt rationis, quia illa natura vt ſic nullibi eſt,niſi obiectiue in mente. Quod ſi quis illam vocet diſtinctionem formalem, quia aliam definitionem concipit mens de homine, vt ſic, & aliam de Petro, faciet quæſtionem de voce: quia, quod ad rem ſpectat, illa diſtinctio non ita eſt in re,vt in Petro,vel Paulo intelligantur illa ex natura rei diſtincta,vel compoſitionem in re facere, vt oſtenſum eſt.

Dico tertiò: indiuiduum addere ſupra naturam cõmunem aliquid ratione diſtinctum ab illa, ad idẽ prædicamentum pertinens, & indiuiduum componens Metaphyſice, tanquam differentia indiuidualis contrahens ſpeciem,& indiuiduum conſtituens. Prima pars huius aſſertionis ſequitur ex duabus precedentibus: nam dictum eſt in prima,indiuiduũ addere aliquid naturæ communi, & in ſecunda negatum eſt illud eſſe diſtinctum ex natura rei: ergo neceſſarium eſt,vt ſaltem ratione diſtinguatur, quia, ſi nullo modo diſtingueretur, nullo modo adderetur. Nec vero inde ſequitur id quod additur,eſſe aliquid rationis: nam ſicut eſt aliud diſtingui ratione, aliud vero eſſe tantum rationis, fieri enim poteſt, vt quæ realia ſunt, ſola ratione diſtinguantur: ita etiam id, quod additur, poteſt eſſe reale, ſicut reuera eſt, quãuis ſola ratione diſtinguatur. Dices illa additio eſt tantum per rationem: Reſpondeo, quoad rem additam nego,quoad modum additionis, ſeu contradictionis,aut compoſitionis concedo: nam ſicut ſeparatio naturæ communis à differentijs indiuiduis eſt ſolum per rationem, ita è conuerſo, quod differentia indiuidualis intelligatur, vt addita naturæ communi, ſolum eſt per rationem: nam in re non eſt illa propria additio,ſed in vnoquoque indiuiduo eſt vna entitas, vtramque rationem per ſeipſam realiter habens. XVI.

Secunda pars concluſionis etiam ſequitur aperte ex dictis, ſumiturque ex D.Tho.1.p.q.29.art.1. vbi ait ſubſtantiam indiuiduari per ſeipſam, & q.10. de Potent. art.3. negat poſſe ſubſtantiam per accidens conſtitui: non eſt ergo hoc additum extra genus ipſius rei,ſed in ſubſtantijs eſt ſubſtantia, ſaltem incõpleta, quia in re non eſt niſi iſta ſubſtãtia indiuidua. Tertia denique pars facile patet, quia hoc additum non eſt pars aliqua Phyſica ſubſtantiæ, quia prædicatur de indiuiduo, vt dicens totam eſſentiam eius, quam non dicit pars Phyſica, & ideo non prædicatur de toto. Nec eſt aliquid per modum totius directe poſiti in prædicamento ſubſtantiæ: eſt ergo quid incompletum per modum differentiæ. Item contrahit naturam communem,illamque diuidit in indiuidua, & conſtituit Metaphyſice ipſum indiuiduum, vt per ſe vnum in ſuo genere. XVII.

Sed contra hanc concluſionem obijci poteſt ratio quædam facta in præcedenti:nam,ſi indiuiduum addit aliquid, ſaltem ratione diſtinctum, ſequitur proceſſus in infinitum in conceptibus obiectiuis ratione diſtinctis, quod etiam ſupra in ſimili reputauimus inconueniens: ſequela patet, quia indiuiduum dicitur addere ſupra ſpeciem aliquid ratione diſtinctum, quia conuenit cum alio indiuiduo in ratione ſpecifica, & differt in indiuiduali, ſed ipſa etiam differentia indiuidualis conuenit cum alia ſimili differentia in ratione communi, & differt numero ab illa: ergo addit etiam ſecundum rationem aliquid ratione diſtinctum ſupra communem rationem talis differentiæ, & rurſus de illo addito fiet idem argumentum,& ſic in infinitum. Reſponderi poteſt primò, in his noſtris conceptibus non eſſe magnum inconueniens admittere huiuſmodi proceſſum, quia patitur intellectus, quæ re ipſa omnino indiuiſibilia ſunt, & ideo mirum non eſſet, ſi intellectus in his diuiſionibus, ſeu conceptibus in infinitum procedere poſſet. Secundò poſſet aliquis ita Philoſophari de conceptu ſpeciei, & indiuidui, ſicut nos ſupra XVIII.

de conceptu entis, & inferiorum eius ratiocinati ſumus: diximus enim inferiora addere ſupra ens aliquid ratione diſtinctum: ita tamen, vt conceptus inferior immediate conceptus ſub conceptu entis, non ſit proprie reſolubilis in duos conceptus, ſed ſit tantum conceptus ſimplex magis expreſſus, & determinatus, quam conceptus entis: ſicut ergo in præſente dici poteſt, conceptum indiuidui non eſſe proprie compoſitum, & reſolubilem in conceptum alterius modi, ſeu differentiæ indiuidualis, ſed eſſe ſolum expreſſiorem conceptum ipſius naturę ſpecificæ prout in re exiſtit in tali entitate, in qua nec concipi poteſt talis entitas, neque aliquid illius entitatis, quin talem ſpecificam rationem includat, neque ipſa ratio ſpecifica poteſt, vt in re exiſtit, diſtincte concipi, niſi vt in tali, vel tali entitate contracta. Et hac ratione facile vitatur proceſſus in infinitum, vt conſtat ex dictis in ſimili de ente.

XIX. Sed videri poteſt hic reſpondendi modus parum conſentaneus cõmuni modo concipiendi, & loquendi Philoſophorum, qui hanc contractionem ſpeciei ad indiuidua explicãt per modum Metaphyſicæ cõpoſitionis. Et non ſine ratione videtur hoc communiter affirmari, quia etiam genus, & differentia non diſtinguuntur in re, in qua coniunguntur, vt infra oſtendemus, & nihilominus propter varias conuenientias, & diſconuenientias, quę inter plures res reperiuntur, intellectus diuerſos conceptus format generis, & differentiæ, quorum vnus in alio non includitur: ſic ergo facere etiam poteſt inter ſpeciem, & indiuidua; eſt enim fere eadem proportio eorum inter ſe, & idem diſcrimen à conceptu entis. Nam ille eſt tranſcendens, & ideo non poteſt proprie contrahi per modum compoſitionis, neque aliquid ei ſecundum rationem addi, in quo ille non includatur; at vero conceptus ſpeciei (ſicut & conceptus generis) eſt ex ſe limitatus, & non tranſcendens, & ideo non eſt neceſſe, vt includatur in omni conceptu determinatiuo illius: poterit ergo per modum compoſitionis contrahi, & cõſequenter poterit etiam indiuiduũ reſolui in conceptum ſpeciei, & differentiæ indiuidualis: illa enim non eſt homo, nec Petrus, verbi gratia, ſed differentia contrahẽs hominem, & conſtituẽs Petrum. Dicens, etiam eſſe differentiam inter genus & ſpeciem, quia ratio generica non ſolum vt abſtracta, & vniuerſalis facta in mente, ſed etiam prout in re ipſa exiſtens poteſt mẽte præſcindi, & ratione diſtingui à differentia ſpecifica; vt infra videbimus; ratio autem ſpecifica non poteſt diſtingui etiam ratione à differentia indiuiduali, niſi prout abſtracta, & vniuerſalis facta in mẽte, quia vt in re exiſtens nõ poteſt concipi, niſi vt includens indiuiduationem, & quia omnis compoſitio, etiam ſecundum rationẽ intelligi debet in re prout actu exiſtit, ideo facilius intelligitur talis compoſitio inter rationem genericam & ſpecificam, quam inter ſpecificam, & indiuidualem, ſed hoc non obſtante non eſt neganda illa Metaphyſica compoſitio indiuidui, quia ad illam ſatis eſt, vt ſpecifica ratio poſſit mente præſcindi, vt non incluſa in iſta differentia indiuiduali.

XX. Et ideo admiſſo illo genere compoſitionis, & reſolutionis indiuidui, reſpondetur tertiò, non oportere progredi in infinitum; nam eadem mens, quæ concipit indiuiduum, vt compoſitum ex conceptu obiectiuo ſpeciei, & differentia indiuiduali, concipit differentiam indiuidualem, vt omnino ſimplicem, & irreſolubilem, quia non concipit illam ſub conceptu ſpeciei, ſed differentiæ tantum, de cuius ratione eſt, vt ſit ſimplex, & non compoſita ex ratione communi, & alia differentia contrahente. Sicut videre licet in ipſis etiam differẽtijs ſpecificis, vel ſubalternis: ſenſibile enim, vel rationale formaliter non componuntur ex alijs differẽtijs, ſed hoc ipſo, quod ſunt rationes differendi, ſeipſis ab alijs differunt: ſic A ergo concipiendæ etiam ſunt differentiæ indiuiduales, in quibus quoad hoc poteſt admitti modus ille determinandi ens ad ſeipſas per ſimplicem determinationem conceptus abſque compoſitione. Et illa ratio differentiæ indiuidualis, quatenus vt realis, & communis ratio concipi poteſt, erit etiã veluti tranſcendens ad ſingulas differentias indiuiduales, quia nihil in eis concipi poterit, in quo talis ratio non includatur, & ideo illa etiam ratio communis determinabitur ad ſingulas differentias non per nouam compoſitionem, ſed per ſimplicem determinationẽ conceptus magis expreſſi, & determinati, & ita ceſſat vlterior reſolutio, & proceſſus.

XXI. Dico quartò; Indiuiduum non ſolũ in rebus materialibus, & accidentibus, ſed etiam in ſubſtantijs B immaterialibus creatis, & finitis addit aliquid ratione diſtinctum ſupra ſpeciẽ. Excludimus ab hac concluſione diuinam naturã, quia cum illa ſit eſſentialiter ita determinata ad hanc numero naturam, vt omnino ei repugnet ſecundum eã multiplicari, non poteſt etiam ſecundum rationem (ſi vera ſit) abſtrahi communis ratio Deitatis à tali Deitate: nam hoc ipſo, quod ſic abſtrahitur, non concipitur vera Deitas, quia de vero cõceptu Deitatis eſt, vt ſit hæc numero, & non alia; quia hoc requirit eius infinitas. Et hinc conſequẽter fit, vt hæc indiuidua Deitas nihil etiam ſecundum rationem addat ſupra conceptum veræ Deitatis. Vnde merito reprehenditur Caietanus, eo quod 1. par. quæſt. 3. art. 3. & alijs locis dixerit, Deũ vno modo ſumi poſſe, vt ſignificat concretum, quaſi C ſpecificum naturæ diuinæ. Nam talis conceptus vere communis, repugnat veræ diuinitati, de cuius eſſentia eſt, quod ſit hæc ſingularis natura, & ideo non magis poteſt verus Deus communi conceptu concipi, & abſtrahi ab hoc Deo, quam Petrus.

XXII. Ex hac vero exceptione, quę ſingularis eſt, Deoq; ſpecialiter conuenit propter infinitatem eius, confirmatur concluſio poſita, & generalis regula contraria in omnibus creaturis, etiamſi immateriales ſint. Probatur, quia in qualibet ſubſtantia immateriali indiuidua, & finita, verbi gratia, Gabriele Archangelo concipit mens, & hoc indiuiduum, quatenus concipit hanc numero entitatem, & rationem eſſentialem, & ſpecificam eius, quæ non includit eſſentialiter hanc numero entitatem, nec poſitiuã repugnan- D tiam, vt cõmunicari poſſit alteri indiuiduo: ergo ibi concipit mens aliquid commune, & aliquid, quod ſecundũ rationem ei additur, vt ad hoc indiuiduũ determinetur: ergo quoad hoc pręciſe non eſt differentia inter ſubſtantias immateriales, & alias res. Dicetur fortaſſe, quamlibet eſſentiam, ſeu ſpeciem Angelicam, eſſentialiter, & ab intrinſeco determinari ad hoc indiuiduum, & conſequenter hoc indiuiduum nihil poſitiuum reale, etiam ratione diſtinctum addere ſupra ipſam ſpeciem, ſed ſolam negationem communicabilitatis in plura ſimilia, quę immediate conuenit tali ſpeciei, ratione ſui ipſius abſq; additione vlla.

XXIII. Hic ſane videtur fuiſſe ſenſus authorum quos citaui in tertia ſententia, & idem ſentiunt, qui negant, E Angelos ſolo numero differentes poſſe intra eãdem ſpeciem creari, etiam de potentia abſoluta: nõ enim alia ratione poteſt hoc denegari diuinæ potentiæ, niſi quia exiſtimatur eſſe contra intrinſecam, & eſſentialem rationem talis naturæ. Habet autem illa ſententia fundamentum in D. Thom. 1. par. quæſt. 50. artic. 4. & quæſt. de ſpiritualibus creaturis, art. 8. & 2. cont. Gentes, 95. de ente, & eſſentia, cap. 5. vbi Caietanus id tenet quæſt. 9. & Capreol. in 2. diſt. 3. quæſt. 1. concluſ. 5. & Abulenſ. Paradox. 4. capit. 34. Et videtur multum fauere Ariſt. 12. Metaph. tex. 49. & Auicen. 5. Metaph. cap. 5.

XXIV. Sed hæc ſententia inprimis ſupponit materiam ſignatam eſſe adæquatum principium illius indiuiduatio-

duationis, in qua indiuiduum addit aliquid poſitiuum ratione ſpecificæ, quæ poteſt dici indiuiduatio poſitiua: hæc autem ſuppoſitio in prædicto ſenſu falſa eſt. Maior conſtat aperte ex prædictis authoribus. Et ratio eius eſt clara, quia nõ ob aliam cauſam negant huiuſmodi indiuiduationem in prædictis ſubſtantijs, niſi quia materia carent: ergo ſupponũt materiam vel ſecundum ſe, vel vt ſignatam quantitate, eſſe adæquatam radicem talis indiuiduationis, vt ex illo principio, *Si affirmatio eſt cauſa affirmationis, negatio eſt cauſa negationis*, inferant ex carentia materiæ carentiã prædictę additionis ſeu indiuiduationis. Minor vero propoſitio probabitur late ſectio. ſequenti etiam in ſubſtantijs materialibus. Sed quamuis daremus in materialibus ſubſtantijs huiuſmodi indiuidualem differentiam ſumi à materia, nõ poſſet efficaciter inferri materiam eſſe adæquatum principium illius differentiæ in tota latitudine entis creati: habent enim diuerſæ ſubſtantiæ diuerſa principia ſuis naturis accõmodata, neque ex modo compoſitionis aut indiuiduationis in rebus exterioribus inuento poteſt ſufficiens argumentum ſumi ad res ſuperioris rationis: alioqui eadẽ ratione poſſet quis negare, dari Angelis compoſitionem Metaphyſicã ex genere & differentia, quia in rebus materialibus genus ſumitur à materia, & differẽtia à forma, quod multi volunt eſſe cum proprietate intelligendum. Itẽ eadem facilitate poſſet quis dicere in corporibus cœleſtibus non addere indiuiduum ſupra ſpeciẽ aliquid poſitiuum etiã ratione diſtinctum, vel quia non habent materiam, vt exiſtimauit Auerroes, vel certe: quia habent materiam alterius rationis. Nam ſi verum eſt in his rebus inferioribus materiam eſſe vnicam radicem differẽtiæ indiuidualis, ſolum poſſumus nos id attribuere huic materiæ inferiori; nã de ſuperiori nulla ſufficienti ratione poſſumus colligere, an hoc etiam ei conueniat, cum ſit diuerſę rationis. Dicẽt fortaſſe illam materiam ſubiacere quãtitati eiuſdem rationis, & hoc ſatis eſſe, vt ſit principium eiuſdem modi indiuiduationis. Sed hoc non ſatisfacit; nam vt infra oſtendam, quantitas, cum ſit accidens, nullo modo poteſt ingredi principium indiuiduationis ſubſtantiarum. Igitur ſubſtantiæ ſuperioris ordinis poſſunt in compoſitione Metaphyſica conuenire cum ſubſtantijs inferioris ordinis, & habere principium illius ſimpliciori & perfectiori modo. Atque ita ex negatione materię non poteſt fieri argumentum efficax.

XXV. Deinde redeo ad rationem inchoatã: nam, quod diuina natura eſſentialiter includat indiuiduationẽ ſuam poſitiuam, & incommunicabilitatem reſpectu inferiorum, ex eo præciſè prouenit, quod infinitati eius repugnat talis multiplicatio; omnis autem ſubſtantia immaterialis creata, finita eſt: ergo non eſt, cur ei repugnet habere aliam omnino ſimilem eſſentia, diſtinctam tamen realiter in entitate. Reſponderi poteſt, quamuis ſubſtantia ſpiritualis ſit finita ſimpliciter in genere entis, eſſe tamen infinitam in ſpecie ſua, habereque totam perfectionem poſſibilem in ſua ſpecie, quia cum ſit abſtracta, & ſeparata à materia, non habet, vnde limitetur, & ideo intra illam ſpeciem multiplicari non poteſt. Sed huiuſmodi infinitas, & ſine ſufficiente fundamento aſſeritur, & vix poteſt declarari, in quo conſiſtat, niſi petendo principium.

Interrogo ergo, an hæc infinitas intenſiua ſit, vel extenſiua? Primum dici non poteſt, tum quia tota perfectio intenſiua talis Angeli continetur intra certum gradum & limitem talis ſpeciei, in qua nulla eſt formalis infinitas intenſiua: niſi forte dicatur infinita ſecundum quid, quia poteſt ſub ſe continere ſpecies inferioris ordinis ſyncategorematicè infinitas, quod tamen non indicat infinitatem, ſed perfectionem quandam ſuperioris rationis, vnde hoc com- A mune eſſe poteſt ſpeciebus rerum materialium, vt patet in ſpecie humana, ſub qua ſpecies brutorum in infinitum multiplicari poſſunt. Hoc ergo perfectionis, ſeu infinitatis genus nil refert ad quæſtionem, de qua agimus, nec poteſt eſſe ratio ob quam ſpecies aliqua per ſe ſe indiuidua ſit, & non poſſit in indiuiduis multiplicari. Imo etiam ſi admitteremus illam infinitatem intenſiuam, veram & formalem in aliquo limitato gradu intrinſece, non ſequitur, talem perfectionem, non poſſe in multis ſimilibus indiuiduis reperiri, quia hoc non habet neceſſariam connexionem cum illo. Vt, quamuis daretur gratia infinite intenſa in anima Chriſti Domini, verbi gratia, non propterea ſequitur, non poſse dari alias qualitates gratiæ, numero diſtinctæ ſiue finitas, ſiue infi-B nitas. Quod argumentum etiam declarat, infinitatẽ illam intenſiuam propriam & formalem non magis poſſe dari in ſubſtantijs, quam in accidentibus.

Si vero ſit ſermo de infinitate extenſiua, primo, petitur principium, quia hæc extenſio non eſt aliud, quam multiplicatio indiuiduorum in ea ſpecie. Deinde id, quod dicitur, repugnantiam inuoluit: nam illud indiuiduum formaliter, & in ſe vnum tantum eſt: quomodo ergo poteſt infinitatem extenſiuam in ſe continere, quæ in ſola multiplicatione indiuiduorum conſiſtit? Dices, continere virtualiter, non formaliter. Sed explicari non poteſt, in quo conſiſtat hæc virtualis infinitas, ſeu continentia, aut in quo fundetur, cum non conſiſtat in infinitate intenſiua talis naturæ, neque in ea fundari poſſit, vt probatum C eſt: nulla ergo aſſignatur ratio, ob quam perfectioni talis naturæ repugnet communicari multis indiuiduis in eſſentiali perfectione ſimilibus. Huiuſmodi ergo ſubſtantiæ quamuis abſtractę à materia, ſimpliciter finitę ſunt. Neque enim oportet, vt limitationem habeant à materia propriè dicta (quicquid quoad hoc ſit de materialibus formis) ſed ex propria differentia, vel ex ſe, & ex propria entitate, aut quia habent tale eſse receptum, aut denique, quia natura ſua in tali ſuppoſito exiſtunt: igitur ex infinitate nulla ratio ſumi poteſt, ob quam huiuſmodi naturæ immateriales eſſentialiter ſint indiuiduæ, & incommunicabiles.

Dici aliter poteſt ex ſola immaterialitate ſumi ſufficientem rationem. Quia res quæ carent materia, XXVI.
D non poſsunt materialiter multiplicari, vt per ſe conſtat: ergo ſolum formaliter & eſſentialiter ſeu ſpecifice: ergo non indiuidualiter, ſeu ſecundum numericam multiplicationẽ: quia hæc eſt materialis multiplicatio. Sed hęc etiam ratio, ſi verba *materialiter*, & *formaliter*, proprie ſumuntur in primo antecedente, inſufficiens eſt, & principium petit; nam concluſionem ipſam in ratione ſumit, nimirum, vel diſtinctionem numericam ſumi ex materia, vel idem eſse differre numero, quod differre materialiter. Eſto enim in rebus materialibus hæc habeant aliquam veritatem, quod poſtea examinabimus, tamẽ inde non poteſt ſufficiens argumentũ ſumi ad immaterialia. Diſtinctio ergo indiuidualis latius patet, quam materialis differentia dicto modo ſumpta: differre enim nu-E mero, ſolum eſt diſtingui in proprijs entitatibus cũ conuenientia & ſimilitudine in integra ratione eſſentiali: quod commune eſse poteſt, tam rebus ſpiritualibus, quam corporalibus. Vnde ſi *materiale*, & *formale*, latiùs ſumantur, prout *formale* dicit rationẽ eſſentialem præciſam; *materiale* vero, quicquid illã contrahit, & determinat ad talem entitatem, ſic duo angeli eiuſdẽ ſpeciei, quamuis diſtinguantur, vt duæ formæ integræ poſſunt dici non diſtingui formaliter, ſeu materialiter, ſeu entitatiue, ſicut diſtinguntur inter ſe duæ animæ rationales.

Et hoc exemplo poteſt primo confirmari hæc XXVII. ſententia; nam anima rationalis phyſice conſiderata etiam eſt ſimplex entitas, & ſpiritualis, & tamẽ non

eſt indiuidua ex ratione eſſentiali,ſed aliquid ſecundum rationem addit. Sed dicunt,animam rationalem habere tranſcendentalem habitudinem ad corpus,& inde indiuiduari. Sed hoc in primis eſt incertum,nam fortaſſe tam verum eſt,hanc animam ideo dicere talem habitudinem id corpus, quia talis ipſa eſt,ſicut è conuerſo. Et deinde quidquid de hoc ſit, ad præſens non refert, nam idem argumentum proportionale ſumi poteſt, anima enim rationalis, quæ habet ſuam ſpecificam rationem cum habitudine tranſcendentali ad corpus, non habet indiuiduationem ex vi illius præciſe,ſed ex additione aliqua ſecũdum rationem,per quam illa habitudo determinatur ad tale corpus, vel potius ad talem habitudinem ad corpus, ergo eadem proportione, ſubſtantia angeli, quæ habet rationem eſſentialem abſolutam abſque B tranſcendentali habitudine,non erit indiuidua ex vi illius,ſed ex aliquo addito ſecundum rationem proportionato illi. Et ſimile argumentum ſumi poteſt ab accidentibus ſpiritualibus in quibus indiuiduum addit aliquid ſupra ſpeciem,non ſolum in ordine ad diuerſa ſubiecta, ſed etiam reſpectu eiuſdem: ideo enim poſſunt hæc accidentia reſpectu eiuſdem ſubiecti numero diſtingui, & multiplicari, ſaltem ſucceſſiue, vt patet de diuerſis actibus eiuſdem rationis in eodem intellectu angelico: ſi ergo in illis actibus reperitur eadem ratio ſpecifica ſpiritualis contrahibilis ad diuerſa indiuidua,non ex diuerſis ſubiectis, ſed ex diuerſis differentijs indiuidualibus in ordine ad idem ſubiectum,cur non poterit eadem ratio ſpecifica ſubſtantialis, & ſpiritualis ſimiliter contrahi C per differentias indiuiduales ſibi proportionatas? Certe nulla poteſt reddi ſufficiens ratio. Atque ſimilia argumenta ſumi poſſunt ex alijs entitatibus ſimplicibus, quæ ex ſe ipſis poſſunt numero diſtingui,vt ſunt duæ materiæ, vel duæ quantitates, vt videbimus latius ſectione ſequente.

XXVIII. Denique ſine cauſa limitatur diuina potentia, vt non poſſit plures angelos creare ſimiles in eſſentia, & ſpecie, aut, ſi annihilare voluiſſet malos angelos, non potuiſſet alios ſimiles creare,quod certe per ſeſe incredibile eſt; & ideo reliqui fere Theologi in 2. diſt.3.docent id fieri poſſe à Deo. Scotus q.7. Durand.quæſt.3.Gabr.quæſt.1. & alij,& Marſil. in 2. quæſt.3.art.3.Alexan.Alenſ.2.par.q.20. memb.vlt. art.2.& 7. Metaph.tex.41. & ex Tho. Ferr.2.cont. D Gent.cap.93. dicit non repugnare de potentia abſoluta huiuſmodi diſtinctionem numericam ſubſtãtiarum ſpiritualium, quamuis neget eſſe ſecundum ordinem naturalem rerum: & fauet D. Thomas opuſcul.16.cap.vlt.vbi late docet, ſubſtantiam immaterialem eſſe vnam numero ſingularem, atque indiuiduam,quia ex ſe non eſt nata participari à multis: ſubdit tamen rudis eſſe ingenij, inde colligere non poſſe à Deo multiplicari. Sed quidquid ſit de hoc modo loquendi, an hoc ſit dicendum poſſibile de potẽtia abſoluta,vel naturali,ſeu ordinaria, quod fortaſſe eſt quæſtio de nomine: tamen quacunque ratione id ſit poſſibile, ſufficienter concluditur ſubſtantiam immaterialem non eſſe indiuiduam ex vi ſuæ rationis eſſentialis & ſpecificæ; nam ſi hoc ha- E beret, implicaret contradictionem, talem ſubſtantiam indiuidualiter multiplicari,ſicut implicat,idem indiuiduum numerice multiplicari. Vnde etiam obiter conſtat, propriam vocem ignorare, qui dicunt, in naturis Angelicis dari conceptum obiectiuum vere ſpecificum, & logice (vt aiunt) vniuerſalem,& tamen illam naturam eſſe ex ſe ita incommunicabilem, vt implicet contradictionem eſſe in pluribus indiuiduis ſolo numero diſtinctis: eſt enim hæc aperta repugnantia: nam, ſi illa natura non poteſt vllo modo eſſe in multis indiuiduis, ideo eſt, quia ex ſe, & ex proprio conceptu eſſentiali eſt ita incommunicabilis; ergo, ſi talis eſt, repugnat illam abſtrahere ab hoc indiuiduo, & reddere communicabilem,ſeu indifferentem, quia hæc eadem abſtractio eſt contra eius naturam & eſſentiam, ſicut conſtat aperte in natura diuina. Verius ergo, magiſque conſequenter dicitur,ſicut in ſubſtantijs immaterialibus dantur veræ ac propriæ ſpecies, ita etiam dari indiuiduum, quod aliquid ſecundum rationem addat ſupra ſpeciem, & conſequenter poſſe etiam dari plura ſimilia indiuidua. An vero de facto dentur, & quid in hoc ſit magis conſentaneum Scripturis & Patribus, ad Theologicas pertinet diſputationes.

Satisfit fundamentis aliarum opinionum.

AD fundamentum primæ ſententiæ reſpondetur, illa omnia, quæ in primo argumento numerantur,ſolum indicare,naturam ſpecificam dicere conceptum obiectiuum ſecundum rationem præciſum ab indiuiduis, atque è contrario indiuiduum aliquid ratione diſtinctum addere ſupra naturam ſpecificam. Nam ſcientia humana eſt de rebus vniuerſe conceptis, de quibus immediate ſunt definitiones & demonſtrationes; & ad hoc ſatis eſt,vt ſecundum rationem poſſint abſtrahi, quamuis in re ipſa non ſeparentur. Quod patet ex dictis de conceptu entis, de quo datur ſcientia, & fiunt demonſtrationes, quamuis conſtet, re ipſa non eſſe præciſum à proprijs rationibus entium, ſed tantum ſecundum rationem abſtrahi. Vnde hæc etiam diſtinctio ſatis eſt ad illas cauſales locutiones, quia homo eſt riſibilis,Petrus eſt riſibilis,quia in eis non datur cauſa realis & Phyſica,quæ intercedat inter Petrum,& riſibilem,ſed explicatur adæquata ratio, & origo illius proprietatis. XXIX.

Ad ſecundum reſpondetur in huiuſmodi argumentis (quod ſupra notaui tractando de conceptu entis) facile committi æquiuocationem, argumentando ex modo concipiendi noſtro, & ex vſu verborum, quibus ſignificamus res vt à nobis conceptas, ad res ipſas prout in ſe ſunt, diſtinctionem rerum ex diſtinctione ſecundum rationem colligendo,quod eſt fallax argumentum. Reſpondetur ergo,hominem vt ſic ſignificatum & conceptum,non dicere, neque includere in ſua ratione eſſentiali indiuidualem differentiam aliquam, vt argumentum recte probat. Et patet,quia ſecundum rationem ab omnibus illis præſcinditur, & per plures huiuſmodi differentias ſecundum rationem contrahi & determinari poteſt. Vnde recte concluditur aliquid debere addi, quod ſit extra eſſentiam hominis ſic concepti, vt ſingularis fiat; nego tamen inde ſequi diſtinctionem in re inter naturam hominis commu nem, & indiuidualem eius differentiam, quia natura hominis non reperitur in re ita communis & abſtracta, ſicut per intellectum concipitur. Cum autem dicitur, quod eſt de eſſentia, & quod eſt extra eſſentiam,diſtingui ex natura rei, & non tantum ratione; reſpondetur,dupliciter intelligi poſſe aliquid eſſe extra eſſentiam. Vno modo ſecundum rem, ſeu conſiderando res ipſas prout ſunt à parte rei, alio modo ſecundum rationem præſcindentem vnum ab alio,quamuis in re præciſum non ſit. Priori modo verum eſt (præſertim in rebus finitis) quidquid à parte rei eſt extra eſſentiam, debere ex natura rei diſtingui ab illa, quia non poteſt alia ratione dici eſſe extra eſſentiam; nego tamen hoc modo differentiam indiuidualem, verbi gratia, Petri aut Pauli, eſſe extra eſſentiam hominis, vt in re ipſa exiſtentis: nam homo in re non exiſtit, niſi in Petro, Paulo, &c. & in vnoquoque propria eius differentia eſt de eſſentia hominis, vt in ipſo exiſtentis. Dices, inde ſequi hominem in Petro, & Paulo differre XXX.

ferre eſſentialiter, ſeu Petrum, & Paulum non habere eandem eſſentiam; Reſpondetur, non habere eandem realiter, tamen habere eandem ratione, quod in re nihil aliud eſt, quam habere ſimilem, & quia differre eſſentialiter ſub his verbis non ſignificat tantum realem diſtinctionem eſſentiarum, ſed negat etiam eſſentialem ſimilitudinem, & conueniẽtiam atque adeo vnitatem eſſentiæ ſecundum rationem, ideo ſimpliciter non conceditur, differre eſſentialiter ea, quæ ſolo numero differunt. Tamen, ſi illa verba ſolum in priori ſenſu ſumerentur, verum eſſet, Petrum & Paulum eſſentialiter differre, iuxta quam ſignificationem negamus in Deo, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum differre eſſentialiter, quia nec differentiam eſſentialem habent, nec diſtinctionem eſſentiarum. Poſteriori autem modo, ſcilicet ſecundum præciſionem rationis, dicitur eſſe extra eſſentiam conceptus obiectiui omne id, ſine quo ſaluari poteſt talis ratio concepta; & hoc modo non eſt neceſſe, vt id, quod eſſe dicitur extra eſſentiam, ſit diſtinctum ex natura rei ab alio: ſed ſufficit, quod ratione diſtinguatur, quia illud met uerbum, *extra*, nõ ſignificat abſolute eſſe extra rem, ſed eſſe extra conceptum, ſeu eſſe extra rem vt conceptam.

XXXI. Vnde ad confirmationem eandem fere diſtinctione reſpondendum eſt, nam à parte rei homo non conſtituitur, vt homo præciſe, neque in ſe ſeparatus, ſed conſtituitur, vt Petrus, Paulus, Franciſcus, vnde in vnoquoque eodem conſtituitur homo quo Petrus; neque in re eſt aliquid vere vnum conſtitutiuum hominis, quod re ipſa commune ſit, ſed ſunt plura conſtitutiua ſingulorum hominum, in quibus dicitur eſſe ratio communis fundamentaliter propter conuenientiam & ſimilitudinem, quam inter ſe habent, vt ſequente diſputatione latius dicemus. At vero ſecundum rationem, ſicut homo communis abſtrahitur, ita intelligitur habere adæquatum & commune conſtitutiuum; inde tamen ſolum poteſt cõcludi, illud eſſe ratione diſtinctum à ſingularibus differentijs, quæ indiuidua ſpecialiter conſtituunt. Ad tertium reſpondetur ex dictis de conceptu entis conſtare, illa argumenta non probare diſtinctionem ex natura rei, idemque oſtendemus de naturis vniuerſalibus, & inferioribus diſp. ſequente.

XXXII. Ad primum argumentum ſecundæ opinionis reſpondetur, recte probare, rem non fieri ſingularem per additionem realitatis, vel modi ex natura rei diſtincti à natura, quę ſingularis fieri dicitur, quia omnis talis diſtinctio ſupponit entitatem & conſequenter ſingularitatem in vtroque extremo. Non probat aũt argumẽtum illud non poſſe rem fieri ſingularem per additionem alicuius ratione diſtincti: quia hæc diſtinctio non ſupponit entitatem actualẽ, & conſequenter nec ſingularitatem in vtroque extremo, quia cum hæc diſtinctio ſit per conceptus, facile intelligi poteſt inter rem vniuerſe conceptam, & modum eius.

XXXIII. Et iuxta hanc doctrinam facile ſoluuntur nonnulla, quæ Caietanus de ente & eſſentia, capite ſecundo, quæſtione quarta, obijcit contra doctrinam Scoti, quatenus contra primam, & tertiam concluſionem à nobis poſitas applicari poſſunt, quale eſt illud, Actus ſingularis ſupponit potentiam ſingularem, 2. Phyſic. capitul. 3. text. 36. ſed id, quod addere dicitur indiuiduum ſupra ſpeciem eſt actus ſingularis naturæ, ergo ſupponit naturam ſingularem: quia reſpicit illam vt potentiam, reſpondetur enim maiorem eſſe veram de actu & potentia realibus, & ex natura rei diſtinctis, de quibus loquitur Ariſtoteles citato loco; non vero de actu & potentia ratione diſtinctis propter cauſam explicatam. Sicut etiam actus ſpecificus non ſupponit potentiam ſpecificam, ſed genericam. Aliud argumentum eius eſt: Quod conuenit vni indiuiduo, & repugnat alij, ſupponit diſtinctionem illorum, ſed differentia indiuidualis eſt huiuſmodi, ergo non facit diſtinctionem, ſed ſupponit. Hoc autem argumentum ex vi formæ infirmius eſt. Nam facile poteſt negari maior, vt patet in ſimili forma, quod conuenit vni ſpeciei, & repugnat alteri ſupponit diſtinctionem earum: addendum enim eſſet, vel facit: idem ergo addendum eſset in præſente. Tamen, ſi argumentum non fieret de ipſis indiuiduis, ſed de natura, quæ per hanc differentiam indiuidualẽ contrahitur, poteſt habere vim contra diſtinctionem ex natura rei inter illam differentiam & naturam, non vero contra noſtram ſententiam. Nam in diſtinctis indiuiduis ſunt etiam naturæ realiter diſtinctæ, vnde ſi differentiæ indiuiduantes ſunt ab eis ex natura rei diſtinctę, neceſſe eſt, vt differentia, quæ conuenit vni & repugnat alteri, ſupponat earum diſtinctionẽ & non faciat illam: quia ſupponit, vt dictum eſt, potentiam ſingularem ſibi proportionatam, & conſequenter diſtinctam ab alia, quæ ſibi proportionata non eſt: atque ita iam non erit differentia indiuidualis, vt ſupra etiam argumentati ſumus. At vero ablata diſtinctione ex natura rei non procedit argumentum reſpectu naturæ contrahendæ, quia ſic non eſt vna, & altera natura, vt poſſit differentia conuenire vni, & repugnare alteri, ſed eſt vna ſecundum rationem. Si vero ſit ſermo de natura non vt contrahibili, ſed vt contracta, ſic iam eſt ipſa res indiuidua quæ per ipſam differentiam conſtituitur, & diſtinguitur ab alia.

Ad ſecundum reſpondetur, ſolum procedere de vltima ratione formali vnius, ſeu vnitatis indiuiduæ, quæ in negatione conſiſtit, de qua fatemur non addere aliquid ſupra entitatem indiuiduam præter negationem, nos autem agimus de fundamẽto huius negationis, & de eo, quod addit entitas ſingularis ſupra communem naturam, ratione cuius talis negationis capax ſit. XXXIIII.

Ad tertium aliqui dicunt, hoc, quod addit indiuiduum ſupra ſpeciem, eſſe accidentale. Sed hoc eſse falſum, conuincitur, tum argumentis ibi factis, tum alijs, quod faciemus ſect. ſeq. tum etiã ex dictis: nam ſi hoc additum ſolum eſt ratione diſtinctum à ſubſtantia, ſeu eſsentia rei, & per ſe illi coniunctum tanquam per ſe determinans naturã communem ad particularem, quomodo poteſt eſse accidentale? Alij ergo ſimpliciter vocant hoc eſsentiale indiuiduo, non ſpeciei, quod reuera ita eſt, ſi rem ipſam conſideremus, nam quod omnino intrinſece conſtituit, & componit hoc indiuiduum, eſt propria eius differentia ſimul cum natura communi: neque poteſt, non ſolum eſse, verum nec concipi hoc indiuiduum ſine tali differentia. Tamen ſecundum rationem, & ſecundum modum loquendi Dialecticorum, & Metaphyſicorum accommodatum modo concipiendi noſtro, non appellatur hæc differentia indiuidualis eſsentialis, ſed intrinſeca, entitatiua, & quaſi materialis, vt diſtinguatur à differentia ſpecifica, quæ maximè formalis eſt: ſumitur enim ex illo gradu in quo indiuidua formaliter conueniunt, ſeu aſſimulantur. Itaque hoc ſic declarandum videtur, quod indiuidua eiuſdem ſpeciei cum reali diſtinctione habent integram, & perfectam ſimilitudinem in natura, in quo differunt ab indiuiduis differentibus ſpecie ſub eodem genere, quæ inter ſe non habent tantam, tam perfectamque ſimilitudinem. Hinc ergo fit, vt mens noſtra concipiat id, in quo illa indiuidua inter ſe conueniunt, tanquam vnum quid, & tanquam id, quod eſt formalẽ in illis, & quod per ſe confert ad ſcientiam: nam diſtinctio in ſola entitate cenſetur eſse quaſi per accidens, & ideo vocatur materialis. Eandemque ob cauſam definitio ſcientifica non datur, niſi de communi & ſpecifico conceptu, atque in hoc ſenſu ſpecies vltima dicitur tota XXXV.

eſſentia indiuiduorum, ſcilicet, formaliter ac præciſe ſumpta, & concepta, & prout eius cognitio ad humanam ſcientiã deſeruit, quæ non deſcendit ad particularia ſecundum proprias, & indiuiduas rationes eorũ, quia nec poteſt eas percipere prout in ſe ſunt, neque agit de accidentibus proprijs indiuiduorum: quia vel contingenter, & per accidens eis cõueniũt, vel ſi fortaſſe ſunt aliqua omnino propria, æque latent, ac ipſæ indiuiduales differentiæ. Denique, quia eſſet valde operoſum, ac pœne infinitum ad ſingula particularia deſcendere. Nihilominus tamen nõ eſt dubium, quin indiuidua, etiamſi ſolo numero differant, habeant in re diſtinctas eſſentias, quæ ſi prout in ſe ſunt concipiantur & explicentur, diuerſis conceptibus, & definitionibus declarandæ erunt; & diſtinctas etiam habebunt proprietates ſaltem ſecundum rem, vel ſecũdum aliquem modum proprium, ſub qua ratione cadunt ſub ſcientiam angelicam, vel diuinam.

XXXVI. Ad tertiæ opinionis fundamenta reſpondetur. Ad Ariſtot. in ſeptimo Metaph. primo reſponderi poteſt cum Alexandro Alenſi, ibi cum Ariſtoteles ait, *in ſeparatis à materia non diſtingui quod quid eſt ab eo cuius eſt*, non ſumere materiam cum omni proprietate pro materia prima, vel pro ſubiecto proprio alicuius formæ, ſed pro quouis ſuppoſito, quod à parte rei ſit aliquo modo diſtinctum à natura ſua, quomodo nulla ſubſtantia creata dici poteſt abſtrahere à materia, quia in omnibus natura eſt in ſuppoſito aliquo modo ab ipſa diſtincto. Hæc doctrina eſt vera, ſed non exiſtimo Ariſtotelem eo in loco in eo ſenſu fuiſſe locutum. Aliter exponit Alexand. Aphrodiſæus, qui exiſtimat, & reuera valde probabiliter, Ariſtotel. in vtroque loco ſupra citato de eiſdem ſubſtantijs eſſe locutum, & eodem modo comparare quod quid eſt, cum eo cuius eſt. Quod ex verbis eiuſdem Philoſophi confirmari poteſt: ait enim in illo tex. 41. *Dictum eſt inſuper, quidditatem, & vnumquodque idem in quibuſdam eſſe, ut in primis ſubſtantijs*: ita enim legit ipſe Alexander. Et quamuis in textu communiter eo loco non repetatur illa particula, *Dictum eſt*, tamen, quæ paulo antea præceſſerat, hanc etiam clauſulam comprehendit, vt ex contextu ſatis patet. Hinc ergo per *primam ſubſtantiam* nõ intelligit Alexand. immateriales ſubſtantias, vt D. Thom. quia Ariſtoteles in poſteriori loco ſeſe refert ad ea, quæ in priori dixerat, ibi autem nihil de immateriali ſubſtantia in ſpeciali dixerat, neque in alio affert ſpecialem rationem, ob quam, differentiam in hoc conſtituat inter materiales, & immateriales ſubſtantias; neque eſt vllum indicium, ob quod dicamus æquiuoce vti illo termino, *cum eo cuius eſt*, vt in priori loco ſumatur pro definito, hic vero pro ſuppoſito, vt ita diuerſa ſit comparatio vtroque loco facta. Ac denique nunquam Ariſtoteles nomine *primæ ſubſtantiæ* vſus fuerat ad ſignificandas ſpecialiter immateriales ſubſtantias, nam licet libro quarto, capitulo tertio, text. 7. videatur illa voce vti in ea ſignificatione, tamen, & Commentator ibi per *primam ſubſtantiam*, Deum intelligit, & quidquid ſit de illo loco, nullum inde ſumitur argumentum, ad alium in quo modo verſamur, itaque eadem eſt iuxta hanc expoſitionem ſententia Ariſtotelis in vtroque loco. Per primas ergo ſubſtantias intelligit Alexander quælibet ſuppoſita ſubſtantialia, à quibus non ſeparatur *quod quid eſt*, id eſt, communis natura. Quod vero Ariſtoteles ſubdit: *Primam ſubſtantiam dico, quæ non dicitur eo, quod aliud in alio inſit, ut in ſubiecto, uel materia*, explicatur ab Alexandro de ſubſtantia, quæ non ſignificatur vt aliud in alio, ſed tanquam vnum per ſe conſiſtens, in quo differt à compoſito accidentali, vt eſt album, verbi gratia, aut ſimum, in quo aliquid ſignificatur, vt in ſubiecto tanquam in materia exiſtens; de huiuſmodi enim compoſito ex

A tali ſubiecto, vt materia, & accidente vt in illa exiſtẽte, ſubdit Ariſtotel. in eo, cum ſit vnum per accidens, quod quid eſt diſtingui à ſubiecto, in quo eſt. Atque ita iuxta hanc expoſitionem nihil poteſt ex prædicto textu contra noſtram ſententiam colligi. Præter hanc vero expoſitionem probabilem, habet ille locus aliam fortaſſe probabiliorem, tamen, quia attingit quæſtionem de diſtinctione naturæ à ſuppoſito in rebus immaterialibus, tradetur commodius infra diſputatione de diſtinctione naturæ, & ſuppoſiti in rebus creatis.

Ad aliud teſtimonium ex 3. de anima, ſi communis expoſitio retinenda eſt, nihil reſponderi poteſt, niſi Ariſtotelem fuiſſe illius ſententiæ, quod tandem concedit Scotus in ſecundo, diſtinctione 3. quæſt. 7. B ad primum, vbi ait, Ariſtotelem exiſtimaſſe Angelos eſſe entia per ſe neceſſaria, & ideo non potuiſſe conſequenter exiſtimare poſſe dari plures Angelos in vna ſpecie, nam ſi dari poſſent, darentur de facto, quia in per ſe neceſſarijs & æternis idem eſt eſſe & poſſe. Et ſimiliter ſi plures eſſe poſſent, in infinitum etiam multiplicari poſſent, ac denique actu eſſent infiniti. Sed fundamentum huius diſcurſus incertum eſt, ſcilicet, Ariſtotelem ſenſiſſe Angelos eſſe entia per ſe neceſſaria. Et fortaſſe Ariſtoteles quando hanc differentiam ponit inter indiuidua materialia & immaterialia, non loquitur præciſe ac Metaphyſice de indiuiduo, vt dicit ſolam ſubſtantiam ſingularem, ſed loquitur phyſice de indiuiduo vt in re ipſa eſt ſuis accidentibus affectum: quo mo- C do videtur loqui in dicto loco 3. de anima: nam materiale indiuiduum tale dicit eſſe vt circa illud ſenſus verſetur, quod non eſt verum de indiuiduo rigoroſa ac Metaphyſica præciſione ſumpto, ſed ſolum poſteriori ac phyſico modo. Et ita poteſt facile inueniri differentia inter materiale, & ſpirituale indiuiduum. XXXVII.

Ad rationem prædictæ ſententiæ (quidquid ſit de illa opinione, quod in rebus materialibus, materia ſignata eſt principium indiuiduationis, quam ſtatim diſputabimus) reſpondetur, quamuis in rebus immaterialibus non detur hoc principium indiuiduationis, aliquod tamen dandum eſſe proportionale, quia etiam illæ ſubſtantiæ indiuiduæ ſunt, non ex vi rationis ſpecificæ, ſed ſingularis. Vnde cum dicitur ſub- D ſtantia ſpiritualis ſe ipſa eſſe indiuidua, ſi intelligatur *ſe ipſa*, id eſt, ex vi ſuæ rationis ſpecificæ, petitur principium, & falſum aſsumitur, vt probatum eſt, ſi autem intelligatur, *ſe ipſa*, id eſt, per ſuam entitatem, eſt quidem id verum, ſed nihil impedit, quin in illamet entitate, ratione diſtinguantur ſpecifica ratio, & differentia indiuidualis: & quod eadem entitas ſecundum diuerſos reſpectus poſſit eſse vtriuſque principium ac fundamentum. Nam quoad hoc eadem fere ratio eſt de materialibus ſubſtantijs: nã, ſiue materia ſignata, dicatur principium indiuiduationis earum, ſiue quiduis aliud, nihil tamen eſse poteſt, quod non ſit ipſamet entitas eſsentialis rei, vel tota, vel partialis: vnde in eadem oportet diſtinguere, & rationem ſpecificam, ob quam dicitur eſse eſ- E ſentia, vel pars eſsentiæ: & rationem aliam non re, ſed ratione diſtinctam, ob quam dicitur eſse indiuiduationis principium. XXXIIX.

SECTIO III.

Vtrum materia ſignata ſit indiuiduationis principium in ſubſtantijs materialibus.

OMittimus diuinam ſubſtantiam, quoniã, vt diximus, illa per ſe & eſsentialiter indiuidua eſt, vnde non eſt, quod in ea quæratur indiuiduationis principium, magis quam eſsentiæ, vel exiſtentiæ ipſius. I.

Senſus

Senſus quæſtionis.

II. VT autem ſenſus quæſtionis intelligatur, ſumendum eſt ex dictis ſect. præce. in huiuſmodi ſubſtantijs creatis conſiderari poſſe Metaphyſicam cõpoſitionem, quæ ſecundum rationem eſt ex natura ſpecifica & differentia indiuiduali: ſicut enim id, quod addit ſpecies ſupra genus, iuxta Metaphyſicã conſiderationem eſt differentia diuiſiua, ſeu contractiua generis & conſtitutiua ſpeciei, ita id quod addit indiuiduum ſupra ſpeciem recte dicitur differentia contractiua ſpeciei, & conſtitutiua ac diſtinctiua indiuiduorum, quæ verè ac propriè differre numero dicũtur: propterea enim ſpecies dicitur de pluribus differentibus numero prædicari. Item oſtendimus hoc, quod addit indiuiduum ſupra ſpeciem, licet ſit tantum ratione diſtinctum, tamen reale eſſe, & poſitiuum fundans negationem, ſeu indiuiſionem propriam indiuidui, quia per ſeſe incommunicabile eſt, & diſtinctum ab alijs, ſeu incommunicabile alijs indiuiduis: & ideo adiunctum ſpeciei cum illa conſtituit indiuiduum per ſe vnum ſub tali ſpecie: nihil ergo illi deeſt, quo minus veram habeat rationem differentiæ. Vnde nonnulli hoc putant eſſe aſſignandum principium indiuiduationis, & nullũ aliud eſſe quærendum, vt videre eſt in Scoto, in 2. diſt. 2. q. 6. & Fonſeca lib. 5. Metaphyſic. cap. 6. ſect. 1. Sed non diſputatur in hoc ſenſu quæſtio, nec de illa verè eſt diuerſitas opinionum inter eos, qui de principio indiuiduationis diſputant. Senſus ergo quæſtionis eſt, quodnam fundamentum, vel principium in re ipſa habeat illa differentia indiuidualis. Solent enim hæc Metaphyſica prædicata ſumi ex principijs realibus conſtituentibus rem, quomodo genus dici ſolet ſumi à materia, & differentia à forma, & denominationes ſubſtantiales interdum ſumuntur à materia, vt cum homo materialis dicitur, interdũ à forma, vt cum dicitur rationalis, interdum à tota natura compoſita, vt cum dicitur homo: ad hunc ergo modum in præſente inquiritur, quod ſit principium huius differentiæ indiuidualis. Ex qua declaratione conſtat hic, non inquiri principia, vel cauſas extrinſecas indiuiduationis, ſeu potius indiuiduorum, quales ſunt cauſa efficiens, & finalis: nam hæ non aliter cauſant indiuiduationem, quam cauſando entitatem indiuiduam; ſeu dando ipſum intrinſecum principium indiuiduationis: hoc ergo eſt, quod inquirimus. Et licet quæſtio generalis ſit de omnibus ſubſtantijs creatis, quia tamen materiales ſunt nobis notiores, de illis dicemus prius, & deinde facile conſtabit, quid nos coniectari poſſimus de ſpiritualibus. Et quoniam variæ ſunt de hac re opiniones, quæ prolixam poſtulant examinationem, eas ſigillatim tractabimus.

III. Eſt ergo celebris ſententia, affirmans principium indiuiduationis eſſe materiam ſignatam. Hæc eſt ſententia D. Thom. 1. par. quæſt. 3. art. 3. ad tertium, & quæſt. 50. art. 4. 3. par. q. 77. artic. 2. & in 4. diſt. 12. quæſt. 1. art. 1. quæſtiuncula 2. & Opuſcul. 29. & de ente & eſſentia cap. 2. vbi Caieta. prolixè hoc diſputat ac defendit, & Capreol. in 2. diſtinct. 3. Soncin. 7. Metaphyſicorum quæſt. 33. & 34. Ferr. 1. contra Gent. cap. 21. & alij infrà citandi. Et exiſtimatur hæc ſententia Ariſtot. nam varijs in locis diſtinctionem, & identitatem numericam materiæ primæ attribuendam cenſet. Vnde lib. 5. Metaphyſi. cap. 6. tex. 42. dicit: *ea eſſe vnum numero, quorum eſt materia vna*: & lib. 7. cap. 8. tex. 28. ait, *formam in his carnibus, atque oſſibus eſſe Socratem, & Calliam.* & c. 10. tex. 25. *Singulare* (inquit) *ex vltima materia, iam Socrates eſt*, & ex hoc principio in lib. 12. Metaphyſicorum cap. 8. tex. 49. concludit, *primum motorem non poſſe eſſe, niſi vnum numero, quia eſt expers materiæ*, exiſtimans neceſſarium, vt, quæ conueniunt ſpecie,

A & differunt numero, materiam habeant, & per materiam differant. Et ſimiliter primo de cœlo, capitulo nono, probat non poſſe eſſe alium mundum, quia hic mundus totam materiam rerum naturalium complectitur. Ex his ergo teſtimonijs apparet, hanc fuiſſe ſententiam Ariſtot. iuxta quam conſequenter dicendum eſt (vt dicunt prædicti auctores) in ſubſtantijs immaterialibus non eſſe poſitiuum indiuiduationis principium, nec propriam differentiam indiuidualem, ſed ſolum naturam de ſe incommunicabilem.

Fundamentum huius ſententiæ, ſi rationem ſpe- IV.
ctemus, ferè nullum inuenio, quod ad Ariſtotelis auctoritatem non reuocetur, ſcilicet, quia materia eſt principium multiplicationis, & diſtinctionis indiuiduorum B intra eandem ſpeciem, vt Ariſtoteles teſtatur citatis locis: ſed illud eſt principium indiuiduationis, quod eſt principium numericæ diſtinctionis: ergo. Secundò, quia illud eſt indiuiduum, quod eſt incommunicabile inferioribus ſimilibus: ſed materia eſt primum fundamentum huius incommunicabilitatis: nam forma, cum ſit actus, de ſe communicabilis eſt, materia autem cum ſit prima potentia, de ſe eſt incommunicabilis, & forma tunc limitatur & determinatur, cum ad hanc materiam coarctatur. Tertiò, quia indiuiduum eſt primum ſubiectum in Metaphyſica coordinatione: de illo enim omnia ſuperiora prædicantur, & ipſum non de alijs: ergo primum principium & fundamentum indiuidui, vt ſic eſſe debet illud, quod eſt primum ſubiectum inter C principia Phyſica: huiuſmodi autem eſt materia: ergo.

Expenduntur rationes dictæ ſententiæ.

SEd antequam vlterius progrediamur, hæ ratio- V.
nes, ſecluſa auctoritate, non ſunt magni momenti. Ad primam enim facile poteſt reſponderi, negando maiorem: nam potius illud eſt principium multiplicationis, quod eſt principium diſtinctionis: principium autem diſtinctionis non eſt materia, ſed potius forma, nam vt eſt in communi proloquio, *Actus eſt, qui diſtinguit*. Vnde D. Tho. cont. Gent. cap. 40. ex profeſſo probat, materiam non eſſe primam cauſam D diſtinctionis rerum; &, quamuis de diſtinctione eſſentiali præcipuè loqui intendat, rationes tamẽ eius etiam de diſtinctione numerica vrgere videntur, præſertim, quod in ſecunda ratione, inquit, *formam non ſequi diſpoſitionem materiæ, ſicut primam cauſam, ſed magis econuerſo materiam ſic diſponi, vt ſequatur talis forma*. Item quod ibidem ait: *ea, quæ reducuntur in maeeriam ſicut in primam cauſam, eſſe præter intentionem agentis, & caſu fieri*. Si ergo materia eſſet prima cauſa, ob quam eſſet tale indiuiduũ, indiuiduum vt ſic caſu fieret, & præter intentionẽ agentis. Item, quod ibidem ait in quarta ratione, *vnam materiam indigere alio à ſe diſtincto, vt diſtinguatur ab alia materia*: non ergo illa eſt prima cauſa diſtinctionis, vt in ratione facta ſumebatur. Quapropter his & E alijs rationibus cõuicti multi ex auctoribus, qui prędictam opinionem ſequũtur, fatentur, cum duo ſint de ratione indiuidui, ſcilicet eſſe incommunicabile inferioribus, & eſſe diſtinctum ab alijs indiuiduis, materiam eſſe principium indiuiduationis quoad primum, quoad ſecundum verò eſſe quantitatem, nã illa eſt, quæ ipſas materias diſtinguit: quod quam ſit verè & cõſequenter dictum, poſtea examinabimus: nunc enim ſolum vim dictarum rationum expendemus. Prima autem ratio ſolum procedebat de indiuiduatione quoad diſtinctionem vnius ab alio, de qua iam prædicti auctores fatentur, non oriri à materia. Aduerto tamen argumenta facta non conuincere de omni diſtinctione, nam, vt infrà dicam, materia ſuo

modo

modo habet vnde diſtinguat vnum ab alio, quatenus ipſa habet aliquem actum entitatiuum, probant tamen, non eſſe cur prima ratio totius diſtinctionis numericæ, illi potius, quam alicui formę attribuatur.

VI. Secunda ratio procedit de prima radice incommunicabilitatis, in qua primum conſiſtit ratio indiuidui, vt ſuprà declaratum eſt, nā diſtinctio ab alio, potius ſe habet conſequenter iuxta ſupra dicta de vnitate in communi: vnde ſi illa ratio eſſet efficax, ſufficienter probatet, materiam eſſe principium indiuiduationis. Sed, ſi quis recte conſideret, aperta æquiuocatio in eo diſcurſu committitur, cum enim dicitur, materiam eſſe principium incommunicabilitatis indiuidui, eò quod ipſa ſit primum ſubiectum, de ſe maximè incommunicabile, aut illa vox *incommunicabile* æquiuocè ſumitur, aut falſum in probatione aſſumitur. Multis enim modis intelligi poteſt, materiam eſſe incommunicabilem: primò quod ſit incommunicabilis alicui, vt ſubiecto phyſico, quod informet, vel cui inhæreat: & hic ſenſus eſt veriſſimus, & recte ex eo probatur, quod materiam eſt primum ſubiectum: hoc tamen eſt impertinens ad rem, de qua agimus, tum quia non eſt de ratione indiuidui vt ſic, quod ſit incommunicabile alteri vt ſubiecto, nam accidentia ſunt indiuidua, licet communicentur hoc modo, & formæ etiam ſubſtantiales; tū etiam, quia illa incommunicabilitas non ſufficit ad rationem indiuidui, materia enim ex vi ſuæ ſpeciei eſt illo modo incommunicabilis, & tamen non eſt indiuidua ex vi ſpeciei, ſed communis multis materijs numero differentibus, non eſt ergo illa incommunicabilitas prima radix indiuiduationis, etiam in ipſa materia, multo ergo minus poterit materia eſſe primum principium indiuiduationis ſubſtantiæ ratione huius incommunicabilitatis. Alio ergo modo poteſt dici materia incommunicabilis, vel per modum cauſæ, vel per modum partis, vel per modum naturæ ſuppoſito, vel per modum ſuperioris inferioribus, & omnes iſti modi falſi ſunt: nam materia cōmunicatur formæ eo modo, quo eſt cauſa eius, & ſuſtentat illam. Item materia communicatur compoſito, vt pars toti, & vt cauſa etiam effectui quem non aliter cauſat, quam communicando illi intrinſecè ſuam entitatem. Item materia, vt pars naturæ communicatur ſuppoſito proprio tantum, ſi naturaliter loquamur, ſupernaturaliter vero etiam alieno, vt in Chriſti humanitate videre licet; ſed omnes iſti modi nihil ad præſens referunt, vt per ſe conſtat. Vltimus verò modus (in quo ſolo termini in prædicta ratione aſſumpti vniuocè ſumerentur) eſt apertè falſus, vt ratione ſuprà facta conuincitur: quia materia vt ſic ex vi ſuæ ſpeciei communicabilis eſt multis inferioribus, quæ illi poſſunt ſubijci in ordine ad prædicationem, quamuis non poſſint eſſe ſubiecta inhæſionis. Quod ſi dicas materiam vt ſic eſſe communem, materiam autem ſignatam, de qua illa ſententia loquitur, eſſe incommunicabilem. Contra hoc eſt, quia materia ſignata, quidquid illa ſit, non habet quod ſit incommunicabilis ex ratione primi ſubiecti, in qua dictum argumentum fundabatur, ſi ergo materia ſignata eſt incommunicabilis, erit ob aliam cauſam, quæ communis eſſe poterit formis, vel alijs rebus, vt videbimus in ſequentibus. Quocirca ad illam incommunicabilitatem, quæ eſt de ratione indiuidui, impertinens eſt illa ratio primi ſubiecti: nam, & formæ angelicæ, & Deus ipſe, ſunt illo modo incommunicabiles, quamuis ſint omnino actus, & non potentiæ. Vnde cum ibidem dicitur forma de ſe communicabilis, etiam extra propoſitum eſt: nam forma vt forma eſt communicabilis materiæ vt ſubiecto, non vt inferiori: ſecundum ſuā etiam ſpecificam rationem communicabilis eſt diſtinctis formis, & ideo ſecundum eam rationem nō eſt indiuidua, tamen hæc forma tam incommunica- A bilis eſt, ſicut hæc materia: ergo quoad hoc non eſt maior ratio de vna, quam de alia.

Atque ex his conſtat, tertiam cōiecturam, nullam habete efficaciā, quia eſt longè diuerſa ratio de ſubiecto inhæſionis, & de ſubiecto prædicationis. Quāuis enim excogitari poſſit quædam proportio inter hæc duo ſubiecta: nam ſuperius comparatur ad inferius ſibi ſubiectum vt forma dans eſſe, tamen ſimpliciter non ſunt eiuſdem rationis, neque vnum fundatur in alio: vnde in ſimplicibus ſubſtātijs eſt ſubiectio ſeu ſubordinatio inferiotum ad ſuperiora, ſinę ſubiecto inhæſionis, ſeu infotmationis. Adde id, quod eſt ſubiectum prædicationis, ex ſe non eſſe imperfectius ſuo prædicato ſuperiori, ſicut materia, quæ eſt primum ſubiectum, eſt inferior forma: & B ideo neceſſarium non eſſe, vt id, quod eſt primum ſubiectum in ordine generationis & imperfectionis, ſit primum principium & fundamentum indiuidui, quod eſt primum ſubiectum in ordine prædicationis, continens in ſe omnem perfectionem ſuperiorum, & addens aliquid proprium, quo illam veluti complet ac perficit. VII.

Obijciuntur multa contra dictam ſententiam.

Sed videndum eſt, quamuis ſententia hæc ratione conuinci non poſſit, an valeat conuenienter defendi ac ſuſtineri, nam hoc ſatis nobis erit, vt ſaltem propter Ariſt. & D. Tho. auctoritatem illam defen- C damus. Et prima ratio difficultatis circa illā eſſe poteſt, quia materia de ſe communis eſt, nō ſolum quatenus eadem ſecundum rationem ſpecificam communis eſt multis indiuiduis materiæ, ſed etiam, quia eadē numero materia ſubeſſe poteſt multis formis, vel ſpecie diſtinctis, vel ſolo numero diuerſis, ſaltem ſucceſſiuè, quomodo ergo poteſt materia eſſe principium indiuiduationis? Nam principium indiuiduationis debet eſſe maximè proprium, & nullo modo commune multis indiuiduis, nec ſimul, nec ſucceſſiuè. Propter hanc difficultatem additū eſt in illa ſententia, materiam non vtcunque, ſed ſignatam quantitate, eſſe principium indiuiduationis. Quid autem illa voce ſignificetur, tam eſt obſcurum, vt in ea re explicanda defenſores huius ſententiæ inter ſe mi- D rum in modum diſſideant. Quorum expoſitiones varias referre oportet, & examinare, vt quanta ſit probabilitas huius ſententiæ, clarius appareat. VIII.

Primus modus explicandi materiam ſignatam reijcitur.

Prima expoſitio eſt, materiam ſignatam quantitate nihil aliud eſſe, quam materiam cum quantitate, ſeu quantitate affectam: ex his enim duobus cenſent, hoc principium indiuiduationis quaſi integrari, vt materia det incommunicabilitatem, quantitas diſtinctionem, vt ſuprà dicebamus. Ita Capreo. in 2. diſt. 3. q. 1. art. 1. concl. & art. 3. & in reſponſ. ad argumen. contra illam. Idem Ferrar. 1. cont. Gent. E cap. 21. & Soncin. lib. 7. quæſt. 34. Fauet D. Thom. q. 2. de Verit. artic. 6. ad 1. vbi explicat materiam ſignatam naturalem eſſe materiam *cum determinatione harum, uel illarum dimenſionum*, & q. 16. de Maio. art. 1. ad 18. dicit, *materiam dimenſionibus ſubiectam eſſe principium diſtinctionis numeralis, in his, in quibus inueniuntur multa indiuidua unius ſpeciei:* & ſuper Boetium de Trinit. quæſt. 4. art. 2. dicit, *quantitatem diſtinguere res materiales*. Et videtur fundatum in Ariſtot. 3. Metaphyſic. cap. 3. tex. 11. vbi diſtinctionem ſpecificam cenſet fieri per formam, numericam verò per quantitatem, & libro 10. cap. 3. text. 4. tantum eos ponit diuiſionis modo, ſcilicet, ſecundum formam, aut ſecundum quantitatem, & 5. Metaph. IX.

taphyſ.cap.13. quantitati attribuit, quod ſit principium diuiſionis; vnde *quantum eſſe*, ait, *quod diuidi poteſt in ea, quorum vnumquodque hoc aliquid natum eſt eſſe:* & 3.Phyſ.cap.7.tex.68.dicit,numerum naſci ex diuiſione continui quanti. Ratiò verò eſſe poteſt, quia,vt materia ſit principium indiuiduationis, aliquid neceſſarium eſt, quod diſtinguat hanc materiam ab illa: ſed hoc non eſt ipſa materia,quia diſtinctio debet fieri per actum: neque eſt forma,nam potius hæc forma eſt diſtincta ab illa, quia in diſtincta materia fit, & recipitur.

X. Sed hæc ſententia falſa eſt,& grauibus rationibus impugnari poteſt. Duobus autem modis procedere poſſumus, primo,ſupponendo aliam ſententiam, quam prædicti auctores tenent, quantitatem nõ eſſe in materia prima, ſed in toto compoſito, & deſtrui corrupta ſubſtantia, & nouam comparari ad generationem ſubſtantiæ. Ex quo fit,ſimpliciter loquendo,prius hanc numero formam ſubſtantialem intro duci in hanc materiam, & conſequi quantitatem. Vnde conficitur argumentum,quia hæc forma,cum primum intelligitur recipi in hac materia, intelligitur etiã recipi in materia diſtincta ab alijs, ergo formaliter, & intrinſecè non fit diſtincta per quantitatem. Item ex materia, & forma præcisè conceptis, & vt præuenientibus quantitatem, reſultat hoc indiuiduum ſubſtantiale: ergo illud vt ſic vnũ eſt,non vnitate rationis,ſed vnitate reali,& ſingulari,ac tranſcendentali: ergo, ſicut ex vi ſuæ entitatis ſubſtãtialis eſt in ſe indiuiſum, ita etiam eſt ſubſtantialiter,& entitatiuè diſtinctum ab omnibus alijs: ergo nõ habet diſtinctionem per quantitatem. Nec refert, ſi dicas,in genere cauſę materialis quantitatẽ eſſe priorem in materia, tum quia in ea ſentẽtia id non poteſt commodè conſequenter dici, vt intrà tractandũ eſt, tum etiam,quia ſaltem non poteſt id intelligi ſecundum veram inhæſionem quantitatis in materia,quia iuxta illud principium, quantitas nunquam inhæret materiæ in duratione reali,ſed compoſito: ergo neque in aliquo ſigno priori poteſt illi conuenire, quia quod à parte rei, & in duratione reali non conuenit, neque prius,neque poſterius conuenire poteſt: quantitas autem non facit rem diuiſam,aut diſtinctam ab alijs, niſi inhærendo, & informando, ergo in nullo ſigno habet quantitas hunc effectum primò in materia, ſed in toto compoſito: ergo ſupponit illud iam indiuiduum, & conſequẽter alia priori diuiſione diſtinctũ. Tum denique,quia ad vim rationis ſatis eſt, quod in aliquo genere cauſæ,quod ſimpliciter prius eſt, materia vt præuenit quantitatem habet ex ſe diſtinctionem. Denique ſic poteſt ratio concludi,forma recipitur in materia nuda quãtitate,ergo hæc forma in hac materia,quia generatio in ſingulari fit,ergo ex illis reſultat hoc indiuiduum ante aduentum quantitatis,imo illa aduenit indiuiduo iam conſtituto, quod poſſet Deus ſine quantitate ſeruare diſtinctum ab omnibus alijs: ergo quantitas intrinſecè,ac formaliter non intrat principium indiuiduationis, vel totius compoſitę ſubſtantiæ,vel ſingularum partium, huius ſcilicet, formæ & materiæ.

XI. Secundo procedere poſſumus in alia ſententia, quod quãtitas ineſt materiæ primæ,& manet eadem in genito, & corrupto, & tunc aliunde ſumitur non minus efficax argumentum, quia nõ ſolum hæc materia ſecundum ſe,ſed etiam vt affecta hac quantitate poteſt eſſe ſub diuerſis formis,& conſequenter in indiuiduis numero diſtinctis: ergo non magis poteſt eſſe principium indiuiduationis, quam ſola materia. Dicetur fortaſſe, materiam cum dimenſionibus interminatis eſſe poſſe ſub diuerſis formis, & vt ſic non eſſe principium indiuiduationis, materiam vero cum his determinatis dimenſionibus eſſe propriam huius indiuidui,& vt ſic eſſe principium indiuiduationis. Sed inquiro,quid addant hæ determi-

A natæ dimenſiones ſupra quantitatem. Dimenſiones enim poſſunt dici interminatæ, ſolum quia non dicunt certum terminum longitudinis, aut latitudinis,&c. & ſic quãtitas terminata ſolum addet certos terminos dimenſionum, & hoc non ſatis eſt ad præſens, quia eadem materia hoc modo exiſtens ſub eadem certa,& determinata quantitate, poteſt ſubeſſe diſtinctis formis, vt patet in eadẽ virga prius viridi, poſtea ſicca,& ſimilibus. Aliter poteſt dici quantitas interminata illa, quæ nõ eſt affecta certis diſpoſitionibus,vt tali raritate,aut denſitate,vel alijs qualitatibus, quibus materia ad hanc formam potius, quam ad aliam determinatur. Et hoc ſenſu admitti poteſt, materiam quantitate, ſeu dimẽſionibus ſic terminatis affectam,id eſt,ſic proximè diſpoſitã, ita eſſe B propriam huius indiuidui,vt non poſſit eſſe in alio. Veruntamen neque dicti auctores loqui poſſunt in hoc ſenſu,neque in illo eſſet vera eorum ſententia. Primum patet,quia ipſi dicunt, quantitatem ex propria ratione,& effectu formali diſtinguere vnum indiuiduum ab alio: ergo non cõuenit hoc illi ratione aliarum qualitatum,ſeu diſpoſitionum,alioqui non materia ſignata quantitate, ſed materia quanta ſignata qualitatibus deberet dici principiũ indiuiduationis. Secundum patet,quia aliàs ſequitur accidentia, quibus materia diſponitur ad formã, intrinſecè includi in principio indiuiduationis ſubſtantię: conſequens eſt falſum: ergo. Sequela patet,quia materia ſignata iuxta hãc opinionem,intrinſecè ac formaliter includit hæc accidentia,vt ipſi inhærentia,ipſamq; determinantia C ad talem formam. Minor verò probatur primò, quia indiuiduum ſubſtantiæ eſt per ſe vnum directè collocatum ſub ſpecie in prædicamento ſubſtantiæ,non ergo includit intrinſecè accidentia,cum tamẽ intrinſecè includat indiuiduationis principiũ. Secundò, quia oſtenſum eſt ſuprà, differentiam indiuidualem in re ipſa non eſſe diſtinctam ex natura rei à natura ſubſtantiali: atque adeo eſſe ipſammet ſubſtantiam indiuiduam: ergo principium intrinſecum eius non poteſt eſſe accidens, ſed ſubſtantia.

Atque hę rationes poſſunt procedere etiam in alia ſententia, quod quantitas non ſit in materia prima, XII. ſed in toto compoſito, quia quantitas accidens eſt: ergo in quocunque ſubiecto ſit, non poteſt intrinſecè conſtitutionem indiuidui ſubſtantialis ingredi: D ergo non poteſt eius diſtinctionem efficere. Vnde abſtrahendo ab illis ſententijs poſſumus tertiò argumentari, quia, licet res prius natura ſit in ſe vna, quã ſit diſtincta ab alijs, tamen hoc poſterius intrinſecè ſequitur ex primo abſque additione vlla poſitiua,quæ fiat ipſi rei, quæ eſt vna, ſed ſolum per negationem, qua, poſito alio extremo, verum eſt dicere, hoc non eſſe illud. Itaque illud idem poſitiuũ,quod fundat vnitatẽ quoad primam negationẽ, ſeu indiuiſionem in ſe, fundat conſequẽter poſteriorem negationem diſtinctionis ab alio, quo ſenſu dici ſolet, & veriſſimum eſt, per illud rem diſtingui ab alijs, per quod in ſe conſtituitur, quia diſtinguitur per id, quo eſt. Quo ferè ſenſu dixit D.Thom.1.p.q.76.art. 2.ad 2. *vnumquodq; hoc modo habere unitatem quo ha-* E *bet eſſe.* Et patet in vnitate ſpecifica,nam eadem differentia,quæ conſtituit ſpeciem in ſe vnam, facit illã à cæteris ſpeciebus diſtinctam: vnde quod eſt principium talis differentiæ, eſt etiam principium, non tantum vnitatis, ſed etiam diſtinctionis ſpecificæ: ergo ſimiliter in vnitate indiuiduali id,quod eſt principium indiuidui,quoad conſtitutionem eius, & incommunicabilitatem, ſeu indiuiſibilitatem in ſe, eſt etiam principium diſtinctionis eius ab alijs: & econuerſo, quod eſt principium diſtinctionis, debet etiã eſſe principium conſtitutionis. Si ergo materia per ſe, & ſecluſa quantitate conſtituit indiuiduum in ſe incommunicabile, & vnum, diſtinguit etiam illud ab alijs, vel, ſi diſtinctionem dare non poteſt,neque

incom-

incommunicabilitatem indiuiduitatis dare poteſt. Et confirmatur. Nam incommunicabile hoc modo dicitur, quod ita eſt in ſe vnum, vt non poſſit in multa ſimilia diuidi; quod autem huiuſmodi eſt, ex hoc præciſè habet, vt, ſi alia exiſtant, ab illis diſtinguatur. Idemque argumentum poteſt è conuerſo fieri de quantitate, quod, ſi illa eſt, quæ diſtinguit indiuidua ſubſtantiæ, ipſa etiam debet ea conſtituere: vel ecõtrariò, ſi non poteſt conſtituere, vt verius eſt, quia, cum ſit accidens, eſt extra totam latitudinem ſubſtantiæ, & ſupponit potius ſubiectum indiuiduum, neque etiam diſtinguere poteſt.

XIII. Reſpondent aliqui, rationem hanc rectè probare, quantitatem non efficere primam diſtinctionem inter indiuidua ſubſtãtiæ, non tamẽ probare, non efficere aliquam diſtinctionem, ſcilicet numericam, & quantitatiuam, quod ſatis eſt, vt quãtitas quoad hãc partem poſſit intrinſecè pertinere ad principium indiuiduationis. Sed hæc reſponſio laborat in æquiuoco, nam, ſi quantitas non cauſat primam diſtinctionem, ſed aliam, interrogo, quęnam ſit illa, quam ſupponit, quæ verò illa, quam cauſat: prior ſanè nulla alia eſſe poteſt, niſi diſtinctio entitatiua, qua hęc materia non eſt, illa, aut hæc ſubſtãtia non eſt illa. Tum, quia nulla alia diſtinctio prior excogitari poteſt, tum etiam, quia hęc eſt maximè intrinſeca cuicunque entitati: ſicut enim nihil concipi poteſt magis intrinſecum vnicuique enti, quam entitas eius, ita nulla diſtinctio, vel ſeparatio ab alio ente eſt prior illa, quæ hac negatione explicatur: Hoc ens nõ eſt illud, propter quod intelligi non poteſt vnam entitatem diſtingui ab alia entitatiuè, ac primò, per aliud à ſeipſa.

XIV. Vnde etiam fit (quod eſt nouum, & ſufficiens argumentum contra totam hanc ſententiam) non pertinere ad effectum formalem quantitatis diſtinguere entitatiuè vnam materiam ab alia, vel partem materiæ à parte materiæ, quia, ſicut quãtitas ſupponit materiam vt ſubiectum, ita ſupponit indiuiduam entitatem eius, quę per ſeipſam entitatiuè diſtincta eſt ab alia entitate ſimili: ergo diſtinctæ quantitates ſupponunt diſtincta ſubiecta, in quibus recipiantur, & diſtinctæ partes quantitatis, partes etiam ſubiecti entitatiuè diſtinctas. Nam & hic locũ habet argumentũ illud Caietani, quod actus ſingularis ſupponit potentiam ſingularem, quod maxime verum eſt in actu, & potentia realiter diſtinctis. Eò vel maxime, quod cũ quantitas re diſtincta ſit à materia, in qua ineſt, non poteſt illam facere, ac diſtinctam à ſeipſa: ergo ſupponit in illa entitatẽ, quæ per ſe poteſt diſtingui à ſua quantitate: ergo per eandẽ poterit diſtingui ab omnibus alijs, quæ nõ ſunt ipſa: non ergo hoc pertinet ad effectum formalem quantitatis. Quod denique à poſteriori confirmari poteſt; nam, ſi Deus ſeparata quantitate cõſeruaret ſubſtantiã corporis Petri, v.g. entitates partiales materiæ, quæ ſunt in manibus, pedibus, capite, &c. ſemper manerent entitatiuè diſtinctæ, ſiue manerent vnitæ, ſiue non, quia licet vna entitas poſſit coniungi, vel ſeparari ab alia, tamẽ vnam fieri aliam, aut vtramq; coaleſcere in vnam indiuiſibilem conſeruando ſuam entitatẽ, aperta repugnantia eſt: quia & eſſent diſtinctæ, & nõ eſſent diſtinctę.

XV. Diſtinctio ergo, quam ſupponit quantitas in ſubſtantia, eſt diſtinctio entitatiua, & ſubſtantialis: hæc autem eſt, quæ per ſe pertinet ad vnitatẽ indiuidualem, de qua tractamus: nam per hanc intelligitur, indiuiduum eſſe diſtinctum ab omnibus alijs, vel ſub eadem ſpecie, ſi cum ſimilibus comparetur, vel etiã ſub genere, vel ſub quocunque prædicato communi, ſi cum omnibus alijs conferatur: ergo, ſi aliquam diſtinctionem confert quantitatis, illa erit per accidens ad rationem indiuidui, & ſuperueniens illi: nõ ergo ea ratione pertinebit quantitas ad principium indiuiduationis, de qua agimus. Quod ex re ipſa explicatur, nam quantitas, ſicut dat ſubſtãtiæ vnitatem

A quantitatiuam, ita ſolum poteſt dare vel diſtinctionem quantitatiuam, vel ſitualem, quarum prior ſolum conſiſtit in hoc, quod vna ſubſtantia ſit ſub diuerſis terminis quantitatis ab alia, & ita non ſit continua illi continuatione propria quantitatis; poſterior autem conſiſtit in hoc, quod vna ſubſtantia ſit extra ſitum ſeu locum alterius. Vnde etiam ſaluatur, quod quantitas ita diſtinguit, ſicut conſtituit: primò enim facit ſubſtantiam in ſe extenſam, vnitam & terminatam quantitatiuè, & habentem hãc corpoream molem, conſequenter vero facit illam replere ſpatiũ locale; & ſimiliter primariò diſtinguit quantitatiuè, & deinde ſitualiter: tota autem hæc diſtinctio eſt extra rationem ſubſtantiæ indiuiduæ, & accidentaria illi, ſicut & ipſa quantitas.

B Quod quidem in diſtinctione ſituali eſt per ſe euidens, quia eſt valde extrinſeca & mutabilis: & quantumuis res quanta ſitum mutet, eadem numero manet: imò per Dei potentiam poteſt eadem numero ſubſtantia corporea, vel ſine quantitate, vel cum illa ſine ſitu ſeruari: ad eum modum quo eſt Chriſti corpus in Euchariſtia. Et ſimiliter poteſt res eadem quãta cum duplici ſitu per Dei potentiam conſtitui, vt tractando de myſterio Euchariſtiæ latè oſtendi, & duo diſtincta corpora in eodem ſitu collocari poſſunt, & à Deo ſæpe factum eſt, vt in materia de reſurrectione demonſtratum eſt. Hæc ergo ſitualis diſtinctio nihil ad vnitatem, & diſtinctionem numericam refert. De diſtinctione autem quantitatiua idem iudicium eſt, quod de ipſa quantitate, & de vnitate XVI.

Tertio to. in 3. part. Diſp. 52. ſectio. 3. Secundo to. in 3. par. Diſp. 48. ſect. 5

C ab illa proueniente, quàm ſuprà oſtendimus eſſe accidentalem ad vnitatem intrinſecam, & entitatiuam ſubſtantiæ materialis: vnde, licet illam naturaliter comitetur ad modum proprietatis, tamen ordine naturæ ſupponit illã, & potius cauſatur ab illa, quam cauſet illã. Ac deniq; de potentia abſoluta poſſet materialis ſubſtantia eadem numero ſine ſua quantitate ſeruari, & conſequenter retinere totã vnitatẽ indiuiduam cũ incommunicabilitate ac diſtinctione ſubſtantiali abſque vnitate, & diſtinctione quantitatiua.

Quocirca etiam Soncin. & Ferra. tandem fatentur, ſubſtantiam materialem non habere à quantitate vnitatem tranſcendentalem, ſed tamen eſſe vnam numero per quantitatem. Sed mirum eſt, quod tam facile diuertant à vero ſenſu quæſtionis, & ter- XVII.
D minis æquiuocè vtãtur. Vt enim ſæpe admonuimus, & omnes ſupponunt, & ipſi (vt exiſtimo) non ignorant, cum hic agimus de vnitate numerica, non accipimus numerum, vt eſt ſpecies quantitatis, ſed vt in quibuſcunq; entibus reperiri poteſt, vt notat D. Th. opuſc. 16. c. vlt. vbi hoc modo ait, *ſubſtantiam etiam immaterialem eſſe vnam numero*, quomodo etiam Ariſt. in 5. Metaph. diſtinxit vnum numero, ſpecie, genere, & proportione. Hęc ergo vnitas numerica in vnaquaq; re tranſcendentalis eſt, ſicut vnitas ſpecifica, vel formalis ſuo modo eſt tranſcendentalis reſpectu naturæ communis: ergo, ſi ſubſtantia materialis habet vnitatem indiuiduam tranſcendentatẽ, & non per quantitatem, non pertinet quantitas intrinſecè ad principium indiuiduationis ſubſtantiæ. Adde, eo
E modo, quo ſubſtantia eſt vna numero prædicamentali per quantitatem, non ſolum diſtingui, ſed etiam conſtitui, & fieri in ſe indiuiſam & incommunicabilem & quantitatiuè per eandem quantitatem: non enim poſſet quantitas facere aliquid vnum in ſuo genere, niſi faceret etiam indiuiſum, cum in hoc ratio vnius conſiſtat: ſi ergo conſtanter, & vniuocè loquuntur de incommunicabilitate & diſtinctione eiuſdem generis, male diſtribuunt hæc munera, aliud materiæ, aliud quantitati tribuendo: ſi autem nunc de incommunicabilitate ſubſtantiali, poſtea de diſtinctione quantitatiua loquuntur, non perſiſtunt in vero quæſtionis ſenſu, & æquiuocationem admittunt in vſu verborum.

Secundus

Secundus modus exponendi materiam ſignatam reijcitur.

XVIII. SEcunda expoſitio eſt, materiam ſignatam quātitate non includere quantitatem ipſam intrinſecè, ſed vt terminum habitudinis materiæ ad ipſam. Eſt enim materia natura ſua capax quantitatis, ſed vt ſic non poteſt eſſe completum principium indiuiduationis, quia eſt indifferens ad quamcunque quantitatem, ſicut ad quamuis formam: per actionem autem agentis præuiam ad generationem determinatur, vt ſit capax huius quantitatis, & non alterius, & illa vt ſic dicitur eſſe indiuiduationis principiū. Per quantitatem autem intelligimus hoc loco non ſolam Mathematicam quantitatem (vt ſic dicam) ſed Phyſicam, id eſt, Phyſicis qualitatibus, & diſpoſitionibus affectam. Ita rem hanc explicuit Caietan. de ente & eſſentia, capite 2. quæſt. 5. Sequitur Iauell. 5. Metaphyſ. quæſt. 15. & ante illos Aegid. quodlib. 1. quęſt. 5. artic. 1. Hæc verò ſententia diſplicuit eidem Caietan. 1. part. quæſt. 29. art. 1. propter argumentū, quod infrà referam, & ideo alium inuenit dicendi modū (ſi tamen eſt alius) ait enim, non materiam, vt eſt in potentia ad hanc quantitatem, ſed vt virtute præhabens hanc quantitatem, ſeu, vt eſt radix & fundamētum huius quantitatis, eſſe principium indiuiduationis. Veruntamen non ſatis intelligo, quid his verbis diſtinctum à priori ſignificetur, quia materia (præſertim in ſententia Caietan. & aliorum Thomiſtarum) non præhabet quantitatem in genere cauſæ effectiuæ, ſed ab extrinſeco agente fit, vel reſultat à forma, ſolum ergo poteſt illam præhabere in genere cauſæ materialis, hoc autem nihil aliud eſt, quam habere illam in potentia receptiua, ſeu (quod idem eſt) habere potentiam ad illam: ſicut materia vt præhabens formam nihil aliud eſſe poteſt, quàm materia vt eſt in potentia ad formam, ſeu potius vt eſt potentia receptiua formæ, quia non aliter præhabet, quam in genere cauſæ materialis: idē ergo eſt in præſente propter eandem rationem. Omnia ergo illa verba, materia vt fundamētum, vt radix, vt cauſa eodem reuoluuntur, quia materia non eſt fundamentum quantitatis, niſi materiale & paſſiuū, neque eſt radix, niſi vt primum ſubiectum, nec cauſa, niſi materialis, quæ conſiſtit in ratione potentiæ receptiuæ, ex qua forma educitur: ergo illis omnibus verbis nihil aliud ſubeſſe poteſt, niſi potentia ipſius materiæ. Quocirca & argumentum ipſius Caietan. & quæ nos faciemus, æquè procedunt contra hanc ſententiam: & ideo neceſſe non eſt, illam vt diuerſam tractare.

XIX. Cum his etiam coniungenda eſt alia, quæ dicit materiam ſignatam nihil aliud eſſe, quam materiam vltimò diſpoſitam ad hanc formam, quia non diſponitur, niſi quātitate talibus qualitatibus affecta. Hęc autem ſententia dupliciter affirmari poteſt, primò intelligendo quantitatem, & alias diſpoſitiones inhærere, & manere in materia, & ſimpliciter præcedere ordine naturæ introductionem formæ: & ſic rectè poteſt intelligi materia diſpoſita, & ſignata ad formam, tamen hoc modo ponere materiam ſignatam principium indiuiduationis eſt incidere in priorem ſententiam Capreoli, quia hæc materia ſignata includit intrinſecè quantitatem & accidentia, quæ impoſſibile eſt includi in principio indiuiduationis, vt oſtendimus. Quod ſi dicatur, has diſpoſitiones licet inhæreant materiæ, non tamen includi in indiuiduo intrinſecè & formaliter, ſed eſſe veluti conditiones requiſitas; contra hoc eſt, quia inde fit, principium indiuiduationis intrinſecè & formaliter ſolū eſſe aliquid commune multis indiuiduis, ſcilicet materiam ipſam ſecundum ſe: hoc autem eſt impoſſibile, vt ſuprà argumentabamur. Vnde hoc non eſſet aſſignare id, quod in ſe & reuera eſt principium indi-

A uiduationis, ſed ſummum, id, quod poteſt eſſe ſignū indiuiduationis quoad nos, vel occaſio productionis talis indiuidui reſpectu agentis, de quibus modis poſtea dicemus. Alio ergo modo poteſt doceri hæc ſententia, ſupponendo, quantitatem, & alias diſpoſitiones non ineſſe materiæ, ſed compoſito, & vt conficiunt vltimam diſpoſitionem conſequi formam: & in hoc ſenſu idem eſt, materiam eſſe diſpoſitā, quod habere ordinem ſeu potentiam determinatam ad hanc quantitatem cum his diſpoſitionibus: atque hoc modo coincidit hic modus loquendi cum ſecunda expoſitione adducta.

XX. Hanc ergo totam expoſitionem falſam eſſe cenſeo. Et inprimis in illa ſupponitur, materiam nō habere ſibi inhærentem quantitatem, & diſpoſitiones B alias, quod, licet probabile ſit, fortaſſe tamen non eſt æquè probabile ac contrarium. Deinde, ſuppoſita illa ſententia, argumentatur Caiet. in 1. p. nam potentia materiæ ad quantitatem recipiendam eſt in genere quantitatis, quoniam potentia & actus ſunt in eodem genere, vt Ariſtotel. ait 10. Metaphy. ergo neq; illa potentia ad quantitatem poteſt intrinſecè pertinere ad principium indiuiduationis ſubſtantię, alias indiuiduum ſubſtantiæ non eſſet per ſe vnum: conſtaret enim ex rebus diuerſorum prædicamentorū. Hæc tamen ratio per ſe ſumpta non eſt efficax: bene enim reſpondet Iauellus, potentiam pertinere ad genus ſui actus primarij ad quē per ſe primò ordinatur, & à quo ſuo modo ſumit ſpeciem: materia autem non eſt ita potētia ad quantitatem, vt per C ſe primò ad illam ordinetur, ſed ad formam ſubſtātialem: & ideo neceſſe non eſt, vt ad prædicamētum quantitatis pertineat. Quod autem in fauorem Caietan. inſtat Fōſeca 5. Metaphyſ. capite 6. quęſt. 4. ſect. quāuis potētia materiæ ſimpliciter non pertineat ad quantitatem, tamen vt receptiuam quantitatis ad illud prædicamentum pertinere: hoc (inquam) nō vrget, quia illa reduplicatio materiæ, vt receptiuæ quantitatis non addit potentiam realem ipſi materiæ, ſed ſolum ſecūdum noſtrū modū concipiēdi, & loquendi explicat illā potentiā per habitudinē ad ſecundarium terminum, qui eſt quantitas: & ideo neceſſe nō eſt, vt ea ratione ad prædicamentū quantitatis pertineat. Quod ergo attinet ad vim argumenti fundati in illa maxima, *actus & potentia ſunt in eodem genere*, D bona eſt reſponſio Iauelli, vt latius infrà dicemus tractando de cauſa materiali accidentium.

XXI. Tamen ex eadem reſponſione ſumitur argumentum efficax contra hanc ipſam opinionem, nam ſi potentiæ materiæ prius reſpicit ſubſtantialem formam, quam quantitatem: ergo prius etiam determinatur eius potentia ad hanc formam ſubſtantialem, quam ad hanc quantitatem: ergo non ſignatur ſeu determinatur ad hanc formam per potentiam ad hanc quantitatem. Prima conſequentia patet, tum quia potētia determinatur ad actum modo ſibi proportionato: ſi ergo potentia ipſa ſubſtantialis eſt, & non reſpicit actum accidentalem, niſi medio ſubſtantiali; non determinatur niſi cum eadem habitudine & proportione: tum etiam, quia iuxta ſenten- E tiam horum auctorum in re ipſa materia non recipit hanc quantitatem, niſi mediante hac forma, & quia recipit hanc formam, ideo recipit hanc quantitatem: ergo ſimiliter in potentia non determinatur eius capacitas ad hanc quantitatem, niſi quatenus determinatur ad hanc formam. Idemque argumentum procedit iuxta aliam formam loquendi Caieta. de materia vt præhabet quantitatem: quia materia non præhabet quantitatem, niſi in quantum præhabet formā, ad quam ſequitur quantitas: ergo nec pręhabet hanc quantitatem cum his diſpoſitionib. niſi in quantum præhabet hanc formam, ad quā ſequuntur hæc quantitas & hę diſpoſitiones: ergo nō poteſt ſigillari ad hāc formā per hoc, quod præhabet hanc quanti-

quantitatem. Denique eadem forma argumentandi procedit cõtra aliam locutionem de materia diſpoſita vltima diſpoſitione, quia materia non determinatur ad talem diſpoſitionem vltimam, niſi mediate forma: ſupponimus enim non recipi in illa, ſed in cõpoſito: ergo non poteſt materia ſigillari, vel per habitudinem ad talẽ diſpoſitionem, vel per ipſam diſpoſitionem vt actu receptã, quia vtroque modo pręcedit ſimpliciter determinatio huius materiæ ad hanc formam, tam ſecundum habitudinem, quam ſecundum actualem receptionem. Procedit autem hæc ratio de diſpoſitione vltima, quæ eſt in inſtanti generationis, & conſequitur formam. Si quis verò contendat materiam ſigillari per diſpoſitiones immediatè præcedentes, alia via procedendum eſt.

XXII. Vnde argumentor ſecundò, principaliter contra totam hanc diſpoſitionem, quia materia de ſe eſt indifferens ad hanc quantitatem, & has diſpoſitiones, & ad alias, & in inſtanti generationis (iuxta hãc ſententiam) prius natura, quam recipit formam ſubſtãtialem, relinquitur nuda omni accidente, & ſine vlla entitate illi ſuperaddita: ergo manet æquè indifferens, ac de ſe exiſtit: ergo potentia eius non eſt determinata ad hanc quantitatem: quia intelligi non poteſt, quod potẽtia de ſe indifferens determinetur ſine additione vlla, vel mutatione in ipſa facta: ergo per talem potentiam ſic indeterminatam non ſigillatur. Maior per ſe nota eſt ex natura materiæ. Minor etiã eſt per ſe nota in principijs huius ſententiæ, quam impugnamus, quia ante formam ſubſtantialem nihil aliud ſubſtantiale poteſt præintelligi additum materiæ, quid enim illud eſſet, aut à quo fieret, aut quo fundamento, aut ad quid poneretur? Neque etiam aliquid accidentale, quia nullum accidẽs præcedit in materia ante formam ſubſtantialẽ, & in omni ſententia nullũ accidens præcedit in materia quãtitatem ipſam Dicunt aliqui addi materiæ in illo inſtanti quendam modum realem, & ex natura rei diſtinctum à materia præuium ad introductionem formæ ſubſtantialis cum ſua quantitate, & alijs diſpoſitionibus, & per hunc modum ſigillari materiam, & nonnulli vocant illum modum ſubſtantiale, alij accidentalem. Sed vtrique gratis loquuntur, neq; explicare poſſunt aut rationem reddere eorum, quę dicunt; quod eſt à vera philoſophandi ratione alienũ. Nam primò inquiro, ad quid ſit iſte modus. Dicent, vt materia determinetur ad hanc formam. Contra, ipſa eſt indifferens ad hunc modũ, & infinitos alios: per quid ergo determinatur materia, vt hunc modũ in illo inſtanti recipiat potius, quam alium? Si enim dicas, determinari per alium modum, procedemus in infinitum: ſi verò dicas determinari per diſpoſitiones immediatè præcedentes, melius dicetur immediatè determinari materiam ad formam, & ita ſuperfluus eſt iſte modus. Præterquam quod argumenta, quibus ſtatim oſtendemus, non poſſe materiã per diſpoſitiones præcedentes determinari ad formam, eodem modo probant, non poſſe determinari per eas ad talem modum recipiendum. Si verò tandem dicatur, materiam ſine vlla determinatione præuia recipere hunc modum virtute agentis, cur non dicetur idem de forma? ſine ratione ergo vel fundamento interponitur hic modus.

XXIII. Secundò inquiram, quando, & à quo fiat iſte modus: nam vel fit paulatim, dum materia diſponitur: vel fit in vno inſtante, aut præuio ad generationem, aut in ipſo inſtante generationis. Nihil autem horũ commodè intelligi, aut explicari poteſt: nam ſi dicatur fieri ſucceſſiuè & paulatim cum diſpoſitionibus, erit intenſibilis ſicut illæ: erit ergo aliquod accidẽs, ac proinde in inſtanti generationis corrumpetur. Itẽ ex hac parte principium indiuiduationis erit intenſibile, & remiſſibile; erit etiam materia prius tempore ſigillata in ſe ipſa, & modificata ad formã, quam A illam recipiat. Et conſequenter, cum hic modus ſit immediatè repugnans cum alio modo determinationis, quam materia habet reſpectu formæ, ſub qua exiſtit, ſequitur materiam etiam paulatim illum amittere: & eadem ratione poſſet inferri, paulatim & ſucceſſiuè amittere vnionem cum tali forma, quæ omnia ſunt abſurda & improbabilia. Eademq; apertius ſequuntur, ſi ponatur hic modus fieri totus ſimul in aliquo inſtante ante inſtãs generationis: nam tunc materia eſſet ſimul ſub vna forma, & vltimo ſigillata ad aliam: præterquam quod non poteſt reddi ratio, cur in vno inſtante fiat potius quam in alio, loquendo de his, in quibus materia non eſt apta ad recipiendam formam. Si verò dicatur fieri ſimul in inſtante generationis, ſequitur materiam prius natura B relinqui nudam, quam recipiat talem modum: & conſequenter nihil reſiſtere agenti, quo minus in illam agat, quantum poteſt: ergo ſicut dicitur immediatè agere talem modum, multò melius dicetur immediatè agere ſuam formam.

Tertiò inquiram, quid ſit iſte modus. Non eſt enim ſubſtantialis, primò, quia cum nec ſit natura, nec pars naturæ, nec ſubſiſtentia, nec exiſtentia, concipi non poteſt quid ſit. Deinde, vel eſt omnino abſolutus etiam ſecundum relationem tranſcendentalẽ, & hoc non dicetur conſequenter, tum quia per illum dicitur determinari materia ad hanc formã, vel quãtitatem, tum etiã quia per illum dicitur ſigillari materia: ſi ergo ille eſt omnino abſolutus, materia ſignata erit quid omnino abſolutum à quantitate, & ab or- C dine ad quantitatem, quod eſt contra prædictam ſententiam. Et ferè idem argumentum fiet, ſi ponatur ille modus cum habitudine aliqua tranſcendentali: nã vt modus ſit ſubſtantialis, oportet, vt terminus primarius illius habitudinis ſit forma ſubſtantialis, & non quantitas: & ita etiam nullo modo ordo ad quãtitatem pertinebit ad principium indiuiduationis. Si autem ille modus ponitur accidentalis, explicari nõ poteſt quid ſit, vel ad quod prædicamentum reuocetur: repugnat etiam illi ſententiæ, quod accidentia non ſunt in materia prima: ſequitur etiam indiuiduationis principium eſſe ens per accidens ex ſubſtantia, & accidente conflatum: & indiuiduum addere ſupra ſpeciem modum accidentalem ex natura rei diſtinctum à ſubſtantia, quod omnino falſum eſt. XXIIII.

D Quapropter alij reſpondent, potentiam materiæ in eo inſtante determinari ad hanc quantitatem ab ipſo agente ſine vlla re aut modo intrinſeco ei ſuperaddito. Sed hoc apertam inuoluit repugnantiam: nam, vel eſt ſermo de agente, vt pręintellecto in actu primo ante actionem eius, & hoc modo impoſſibile eſt, vt per illud determinetur intrinſeca potentia, & capacitas materiæ, cum ſint res omnino diſtinctæ, & vna vt ſic actu non immutet aliam. Vnde, ſi in eo inſtante illud agens annihilaretur prius quam ageret in materia, & aliud applicaretur, diſtinctã formã ſibi proportionatam in eam induceret. Si verò ſit ſermo de agente in actu ſecundo, ſeu de actione eius, implicat intelligere, agens per actionem ſuam determinare materiam, & nihil intrinſecũ ponere in illa ad de- E terminandã illam, quia talis actio agentis eſt in paſſo, in quo neceſſariò habet aliquem terminum. XXV.

Reſponderi poteſt, agens determinare materiam per actionem ſuam, non quam habet in inſtante generationis, ſed quam habuit immediatè ante illud inſtans. Quæ reſponſio coincidit cum ea ſententia, quæ dicit, diſpoſitiones, quæ immediatè ante præceſſerunt, relinquere potentiam materiæ determinatam, etiam ſi nihil reale in illa relinquant. Quod quidem de determinatione intrinſeca, & poſitiua intelligi non poteſt propter argumentum factum, quod capacitas materię de ſe eſt vniuerſalis, & indifferens: ergo non poteſt limitari intrinſecè, niſi ei aliquid addatur, vel aliquo modo in ſe mutetur: nihil XXVI.

autem

autem huiuſmodi in ea fit: habitudo autem illa ad præcedētes diſpoſitiones, ſolum eſt quædam relatio rationis,ſeu determinatio extrinſeca. Et confirmatur, nam ſi diſpoſitiones præcedentes determinant materiam,vel effectiuè,vel formaliter:nullum enim aliud genus cauſalitatis habere poſſunt illa accidētia in materia,nam licet comparatione formæ dicantur materialiter concurrere,tamen reſpectu materię minime,quia ad illam non comparantur,vt potētia,ſed vt actus: ergo tantum poſſunt determinare illā formaliter,vel effectiuè. Sed non formaliter,quia forma, quæ non eſt, nullum habet effectum formalem realem: vnde ſicut materia in illo inſtante amiſit illas formas accidēta'es,amiſit omnes effectus formales earum. Neque etiam effectiuè, tum eadem ratione: quia quod non eſt,non efficit,tum etiā quia materia nihil recipit ante formam,vt oſtēſum eſt: nullo ergo modo intelligi poteſt potentia materiæ determinata intrinſecè ad hanc quātitatem, vt hoc modo poſſit eſſe indiuiduationis principium. Atque totus hic diſcurſus applicari poteſt contra poſteriorē modum loquendi Caieta. quia materia de ſe non magis præhabet hanc quantitatem, quam aliam, vel magis eſt radix huius,quam alterius:inquiro ergo,per quid determinetur, vt in illo inſtante generationis magis præhabeat hanc quantitatē,quam aliam,vel ſit radix huius potius,quam alterius,& redit totū argumentū factum. Quod etiam eodem modo procedit contra alium modum explicandi materiam ſignatam,quod ſit materia diſpoſita per præcedentes diſpoſitiones (nam de ſubſequētibus iam ſatis dictum eſt in prima ratione,& in argumentis factis contra ſententiā Capreoli) nam illæ diſpoſitiones nihil relinquūt in materia,cum ipſæ omnino corrūpantur,vt ſupponitur: ergo non poſſunt illam relinquere intrinſecè,& poſitiuè diſpoſitam, vt argumentis factis conuincitur: nam, ſiue dicas diſpoſitam, ſiue determinatam, perinde eſt: nam eadem res ſubeſt his vocibus.

XXVII. Dico autem ſemper *intrinſecè & poſitiuè*, quia negatiuè ex vi præcedentium diſpoſitionum relinquitur materia,non repugnans introductioni huius formæ,quod potius eſt manere indifferētem,quā determinatam. Rurſus extrinſecè poteſt dici hic,& nunc naturaliter determinata ad recipiendā hanc formā: quia fortaſſe naturali quadā conſecutione hoc agens hic, & nunc circa hoc ſubiectū, immediatè poſt hāc alterationē naturali ordine eſt determinatum ad hāc formam introducendam. Sed hæc reuera potius eſt determinatio agentis,quam materię,& ideo hæc determinatio non poteſt efficere, vt materia ſit intrinſecum principiū indiuiduationis, ſed pertinet ad extrinſecum principium,quod eſt ex parte agentis. Eò vel maxime,quod etiam ſecundum hunc determinationis modum prius intelligitur agēs determinatum ad hanc formam introducendā,quam ad hanc quantitatē, & alias diſpoſitiones: nam hanc formā per ſe inducit,hāc verò quantitatem, & diſpoſitiones,quatenus ex hac forma reſultāt iuxta ſententiam, quam proſequimur. Vnde tandem generale poteſt confici argumentum, quia materia non diſponitur, nec determinatur per ſe primò,niſi ad hāc formam, & propter hanc formam, & ratione illius recipit hæc accidentia: & ideo ſecundum ſe, & ordine naturæ, non poteſt forma eſſe hæc, propter hæc accidentia, nec propter ordinem ad illa, & conſequenter nec per materiam ſignatam per ordinem ad aliqua accidentia: ergo materia ſignata illo modo explicata, non poteſt eſſe principium indiuiduationis.

Tertia expoſitio eiuſdem ſententiæ de materia ſignata.

XXVIII. TErtia explicatio eſt, de principio indiuiduationis dupliciter nos loqui poſſe, primò ſecundum A ſe, id eſt, quatenus reuera eſt principium conſtituens indiuiduum,vt tale eſt,& eſt radix,ſeu fundamentū, à quo ſumitur indiuidualis differentia. Secundò loqui poſſumus de principio indiuiduationis in ordine ad productionem, ſeu multiplicationem indiuiduorum,quod eſt quærere, quod ſit principiū, & radix, ob quam indiuidua ſubſtantialia multiplicantur,vel cur potius producitur hoc indiuiduum, quam aliud, ſeu cur producitur diſtinctum à reliquis. Rurſus in vtraq; conſideratione inquiri poteſt id,quod eſt principium per ſe,& in ſe indiuiduationis: vel id tātum, quod in ordine ad nos eſt principium diſtinguendi vnum indiuiduum ab alio, vel quod eſt ſolum occaſio talis diſtinctionis. Primò ergo,loquendo de principio cōſtituente in re indiuiduum, & à quo verè ſu- B mitur differentia indiuidualis contractiua ſpeciei,& conſtitutiua indiuidui, negat hæc opinio materiam ſignatam quātitate eſſe principium indiuiduationis, quia hoc videntur concludere diſcurſus facti.

XXIX. Secundò ait hæc opinio,materiam eſſe principiū, & radicem multiplicationis indiuiduorū in ſubſtantijs materialibus. Probatur, quia eſt origo generationum, & corruptionum, per quas fit indiuiduorū multiplicatio. Item, quia compoſitum ex tali materia, ratione illius eſt corruptibile, & inde habet, vt non poſſit perpetuò conſeruari, & ideò vt ſpecies conſeruetur, requiritur indiuiduorum multiplicatio: huius ergo multiplicationis radix eſt materia. Et addi etiam poteſt, hanc radicem eſſe materiam affectam quantitate, quia materia abſque quantitate C non eſſet capax alterationis Phyſicæ, & mutationis per varias & contrarias diſpoſitiones, ex qua naſcitur hæc indiuiduorū varietas,& multiplicatio. Hoc autem munus non conuenit materiæ vt ſignatæ, & determinatæ ad certam formam,vel quātitatem, ſed abſolutè ſecundum ſe: quia hactenus nō egimus de radice huius indiuidui in particulari,ſed abſolutè de radice multiplicationis indiuiduorum in eadem ſpecie, materia autem nō eſt radix huius multiplicationis abſolutè,quatenus determinata ad vnam formā, vel quantitatem, ſed potius quatenus eſt determinabilis ad plures. Dices: Hoc modo etiam materia dicetur radix multiplicationis ſpecierum in ſubſtātijs generalibus,& corruptibilibus: ideo enim multiplicari poſsūt ex eadem materia,quia illa eſt capax om- D nium formarum, & ſecundum ſe indifferēs ad illas, & ad varias earum diſpoſitiones. Reſpondetur,non eſſe ſimilem rationem,nam, licet illa proprietas materiæ ſit neceſſaria ad prædictam multiplicationem, tamen propriè non eſt prima radix illis varietatis:tū quia, cum tota ipſa materia ſit vnius ſpeciei, & partes ſeu portiones eius ſecundum ſe tantum numero diſtinguantur, ipſa quantum eſt de ſe cōtenta eſt formis numero diſtinctis,tum etiam quia diſtinctio ſpecifica eſt per ſe in rebus, & ideo radicaliter prouenit à forma, quæ per ſe dat ſpeciem, & ideo hæc diſtinctio ſine controuerſia in materialibus,& in immaterialibus, corruptibilibus, & incorruptibilibus reperitur: quod de diſtinctione numerica non conſtat, neque ita neceſſarium apparet.

XXX. E Tertiò ait hæc opinio, materiam ſignatam quantitate, eſſe principium & radicem, vel ſaltem occaſionem productionis huius indiuidui diſtincti à reliquis. Declaratur,nam poteſt hoc indiuiduum comparari,vel ad reliqua indiuidua exiſtentia, vel ad alia poſſibilia, quæ ex eadem materia produci poſſunt, etiam ab eodem agente. Priori modo ſufficiens, & prima ratio, cur hoc indiuiduum producitur diſtinctum à reliquis, eſt, quia ex diuerſa numero materia producitur: quia,cum nō poſſit eadem numero forma eſſe in diuerſis numero materijs totalibus, hoc ipſo, quod materia eſt diuerſa numero neceſſe eſt, vt forma ſaltem ſit numero diuerſa: vnde ad hanc diſtinctionem non oportet diſpoſitiones alias, vel

aliam materiæ ſignationem adiungere: quia ſufficit numerica diſtinctio materiæ ſecundum ſe, vel cũ ſua quantitate: quod tamen non ſufficit, vt hæc materia ſit radix diſtinctionis huius indiuidui à reliquis, quæ non exiſtunt, ſeu, quæ ex eadem materia facta ſunt, aut fieri poſſunt. Vnde quidam dixerunt, Ariſtotel. non aſſignaſſe principiũ indiuiduationis, quo diſtinguatur indiuiduum ab omnibus, quæ non exiſtunt, quia hęc ſatis per ſolam contradictionem diſtinguũtur: ſed aſſignaſſe ſolum principiũ diſtinguens prędicto modo vnum indiuiduum ab alijs exiſtentibus, quod docuit Fonſeca lib. 5. c. 6. q. 4. ſect. 4. idque refert ex Heruæo quodlib. 3. q. 9. & Caiet. c. 2. de ente, & eſſent. q. 5. Addendum autem eſt, per materiam prædicto modo conſideratam, non ſolum diſtingui indiuiduum ab alijs exiſtentibus, ſed etiam à quibuſcunque alijs poſſibilibus, etiam non exiſtẽtibus, quæ ex alijs materijs numero diſtinctis generari poſſunt, præſertim in his, quorum formæ à materia educuntur, quia valde veriſimile eſt, eãdem numero formã, non ſolum ſimul, verum nec ſucceſſiuè poſſe ex diuerſis numero materijs educi. In indiuiduis autem, quæ ex eadem numero materia generari poſſunt, nõ habet locum diſtinctio vnius indiuidui exiſtentis ab alio exiſtente, quia non poſſunt ſimul exiſtere plura indiuidua ex eadem numero materia conſtantia, & ideo talis diſtinctio ſemper eſt rei exiſtentis à non exiſtente.

XXXI. Quamuis autem hæc oppoſitio contradictoria ſufficiens argumentum ſit diſtinctionis talium indiuiduorum, tamẽ adhuc inueſtigari poteſt principium, & radix, cur ita diſtinguantur, vt vno exiſtẽte, aliud nõ exiſtat: ſeu cur potius in hac materia hęc numero forma introducatur, quã alia, quæ fieri poſſet. Cauſa enim huius non poteſt reddi ex ſola materia prima, cum eadem ſucceſſiuè ſit in vtroq; indiuiduo, quod etiam fortaſſe eſt verum de quantitate coæua ipſi materiæ. Adiungendæ ergo ſunt aliæ diſpoſitiones, & circunſtantiæ actionis, ſcilicet, quod ex hoc ſubiecto ſic præparato, & diſpoſito hoc tempore, ab hoc agente, hæc actio fiat: hinc enim fit, vt, licet materia prima, ſeu remota ſit eadem, ex illa tamen fiat hoc indiuiduum diſtinctum ab omnibus alijs, quæ ex illa vel facta ſunt, vel fieri poſſunt, quia cum diuerſis diſpoſitionibus, & circũſtantijs fit productio. Et confirmatur hoc ac declaratur, nam ignis, verbi gratia, de ſe potens eſt ad producendas plures formas ſibi ſimiles in ſpecie, & numero diſtinctas, & tamen hic, & nunc in hac materia introducit hanc numero formam potius quam alias, quæ determinatio non poteſt prouenire ab ipſo igne, cum ſit naturale agens, & de ſe æquè potens ad quamlibet formam introducẽdam: nec poteſt ab ipſa forma educenda prouenire, quia ipſa nondum eſt, neque habet, vnde determinet virtutem agentis: neque prouenit ex materia remota, quia illa etiã eſt de ſe æquè indifferens: ergo prouenit, vel ex diſpoſitionibus, ſi illæ manent in materia, vel ex naturali ordine agendi hic, & nunc cũ his circumſtantijs: non enim facile poteſt alia naturalis cauſa excogitari. Nam, quod quidam exiſtimant, reuocãdum hoc eſſe in diuinam voluntatem, quamuis verum habeat in his effectibus, qui ab ipſo Deo immediatè fiunt, tamen hoc attribuere omnibus cauſis naturalibus, non videtur Philoſophicum, & in Theologia habet ſpecialem difficultatem, propter determinationem actuum liberorum, & præſertim malorum, quam infra attingemus tractando de concurſu Dei cum cauſis ſecundis. Hoc igitur modo materia ſignata, & his circumſtantijs affecta eſt principium, ſeu occaſio talis indiuiduationis: quia nec materia ſufficit ſine circumſtãtijs, vt dictum eſt, nec circumſtantiæ ſine materia: nam ſi hæc ſit diuerſa, effectus etiam diuerſus erit.

XXXII. Dices: Ergo eadem materia erit principiũ intrin- A ſecum conſtitutiuum indiuidui in ſuo eſſe, nam ſicut res ſe habet ad fieri, ita & ad eſſe. Reſpondetur negando conſequentiam, tum quia aliud eſt, hanc rem eſſe tale indiuiduũ, aliud verò produci nũc hoc indiuiduum potius, quam aliud, & ideo hęc pŏſſunt prouenire ex diuerſis radicibus, tum etiã, quia iuxta hãc explicationem materia ſignata nõ tam eſt principiũ indiuiduationis, quam occaſio inducẽdi hanc formã in ſubiecto potius, quam aliam, iſta verò forma non eſt hæc, quia in hoc ſubiecto, hoc tempore, & ab hoc agente fit, quia hæc ſunt accidentaria illi ſecundũ ſe, & poſſet à Deo eadem numero ſine his circumſtantijs fieri: & loquendo de diſpoſitionibus, potius illę ordinantur ad talẽ formã, quam ecõtrario: ſolũ ergo poteſt materia ſignata dicto modo eſſe occaſio, cur à B naturali agẽte producatur hæc forma ex naturali ordine, quo virtus agentis naturalis determinata eſt ad talem effectum efficiendum potius, quam aliũ in tali ſubiecto talibus circumſtantijs applicato, & affecto.

Quartò addit hæc opinio, materiam ſignatã quantitate ſenſibili dici principiũ indiuiduationis quoad nos, quia per illud nos cognoſcimus diſtinctionem indiuiduorum materialium inter ſe. Sic D. Thom. opuſc. 32. de natura materię, & dimenſionibus indeterminatis, c. 3. ait, *ex hac materia prima, & hac forma fieri indiuiduum ſubſtantiæ, non tamen eſſe hic, & nunc demonſtrabile ſine dimenſionibus determinatis, & ideo* (inquit) *dicitur materia ſub certis dimenſionibus cauſa indiuiduationis, non quod dimenſiones cauſent indiuiduum, cum accidens non cauſet ſuum ſubiectũ, ſed quia* C *per dimenſiones certas demonſtratur indiuiduum hic, & nunc, ſicut per ſignum proprium indiuidui, & inſeparabile:* & idẽ indicat opuſc. 29. de principio indiuiduationis. Vnde, quando alijs locis ſignificat D. Thom. indiuiduum addere accidentia ſupra naturam ſpecificam, vt 1. p. q. 3. art. 3. & quodlib. 2. art. 4. & q. 2. de verit. art. 6. ad 1. & alijs locis ſupra citatis, exponendus videtur in ordine ad cognitionem noſtram. Eſt enim illud ſignũ, quo nos à poſteriori diſtinguimus vnum indiuiduum ab alio: non vero eſt id, quo in ſe diſtinguitur, vt ipſe D. Thom. alijs locis, ſeu opuſculis citatis explicaſſe videtur: & optima etiam ratione probaſſe, ſcilicet, *quia accidens non cauſat ſubiectum ſuum*: maxime cum idem D. Thom. 1. par. quæſt. 29. art. 1. & quæſt. 9. de potentia, art. 1. ad 8. di- D cat, ſubſtantiam indiuiduari per ſeipſam, & per propria principia, accidentia verò indiuiduari per ſubſtantiam: ergo cum alijs locis ponit accidentia, vel ordinem ad accidentia inter ea, quæ indiuiduãt ſubſtantiam, exponendus neceſſario eſt, vel quoad noſtram cognitionem, vel quoad occaſionem, quã præbent productioni talis indiuidui ſubſtantię, vt declaratum eſt. Attribuitur autem hoc materiæ, ratione quantitatis potius quam ratione qualitatum, quia etiam ipſarum qualitatum numeralis diſtinctio maxime nobis nota eſt ex quantitate: nam, ſi duæ imagines ſint inter ſe valde ſimiles, non aliter diſtinguimus illas, quam in diuerſis ſubiectis quantis eas numerando. Et in eodem ſenſu videtur intelligendum, quantitates ipſas diſtingui numero ex ſitibus: E eſt enim id verum quoad nos: ideo enim illas ſenſibiliter diſtinguimus, & numeramus, quia eas in diuerſis ſitibus conſpicimus, non tamen eſt verum ſecundum ſe, nam potius occupant quantitates diuerſos ſitus, quia in ſe diſtinctæ ſunt: ſolum ergo, quia quantitas natura ſua hoc habet, vt conſtituat partem extra partem in corpus extra corpus in ordine ad ſitum, & deeſt aptius principium ad diſtinguenda indiuidua materialia in ordine ad nos.

(XXXIII, in the margin beside "Quartò addit hæc opinio")

Quæſtionis reſolutio.

HAec tota opinio in ſe quidem probabilis eſt, & mihi aliquando placuit: vereor tamẽ, an iuxta XXXIIII.
illam

illam ſatis explicetur mẽs Ariſtot. & D.Thom. tum
quia, alioqui valde diminutè, & cum magna æqui-
uocatione tradidiſſent nobis indiuiduationis prin-
cipium, ſi omiſſo eo, quod verè, & in ſe eſt princi-
pium conſtitutiuum indiuidui, ſolum nobis tradidiſ-
ſent, vel ſigna à poſteriori, vel occaſiones diſtinguẽ-
di, aut producendi indiuidua: tum maxime, quia ex
hoc principio videntur intuliſſe in ſeparatis à mate-
ria non dari plura indiuidua, quia non datur huiuſ-
modi principium indiuiduationis. Illud etiã, quod
in ea ſententia dicebatur de determinatione agentiũ
ad particulares effectus, & formas ex materia cum
circumſtantijs actionis, multis & doctis viris diffici-
le creditu videtur, quia, ſi attentè res conſideretur,
omnia reducũtur ad circumſtantiam temporis, quæ
videtur valde extrinſeca, vt ab ea poſſit hæc deter-
minatio prouenire. Sed de hoc vltimo puncto di-
cam commodius ſectio. ſeq. De alio verò pertinente
ad mentem Ariſtot. & D.Thom. Quod ad D.Tho.
pertinet, conſtat expoſitionem illam fundatam eſſe
in alijs locis, & verbis eius, quæ aliter conciliari non
poſſunt. Quod verò ad Ariſtotelem attinet, non vi-
detur vnquam ex profeſſo, & Metaphyſicè princi-
pium hoc inueſtigaſſe, & declaraſſe, ſed ſolum ex
ſenſibilibus Phyſico more docuiſſe vnum indiuiduũ
materiale ab alio diſtinguere. Quod verò inde intu-
lerunt dicti auctores, in ſubſtantijs immaterialibus
non eſſe multiplicationem indiuiduorum in eadem
ſpecie, hunc poteſt ad ſummum habere probabilem
ſenſum, ſcilicet non habere nos rationes, & princi-
pia ad diſtinguendas ſpirituales ſubſtantias numero
diſtinctas, quas habemus in materialibus, imo multi
hoc extendunt, etiam ad materiales ſubſtantias in-
corruptibiles, in quibus etiam nõ habemus tot prin-
cipia ad cognoſcendam, vel ponendam in eis nume-
ricam diſtinctionem, quot habemus in ſubſtantijs
corruptibilibus, de quibus maximè procedunt om-
nia, quæ dicta ſunt. Denique quod Ariſtot. dixit in
1. de Cœlo, non poſſe eſſe alium mundum præter
hunc, quia in hoc eſt tota materia, videtur certè in-
tellexiſſe, aut Deum creaſſe mundum ex materia,
nec poſſe materiam ipſam creare, aut Deum agere
ex neceſſitate naturæ, & ideo non poſſe plus mate-
riæ creare, quam creauit, vel certè ita eſſe Deum de-
terminatum in ſuo modo agendi, vt nullam ſubſtan-
tiam integram, & materialem poſſit in tempore ex
nihilo condere, vt in diſcurſu huius operis videbi-
mus. Itaque ex illa ſententia ſolum ad præſens col-
ligitur ex mente Ariſtot. materiales ſubſtantias non
multiplicari, niſi ex materia. Quidquid verò ſit de
mente horum auctorum conſtat ex hac ſententia ſic
declarata, non eſſe nobis traditum proprium, & in-
ternum principium differentię indiuidualis etiam in
rebus materialibus. Nam argumenta facta contra
hanc ſententiam alijs modis expoſitã, plane conclu-
dunt non poſſe materiam ſignatam eſſe huiuſmodi
principium.

SECTIO IV.

An forma ſubſtantialis ſit principium indiuiduationis ſubſtantiarum materialium.

I. EST alia principalis ſententia in hac materia
principium internũ indiuiduationis eſſe for-
mam ſubſtantialem. Hæc ſolet tribui Du-
rand. in 2. diſtin. 3. q. 2. qui non omnino illam
affirmat, vt poſtea dicam: eam verò videtur docuiſ-
ſe Auer. 1. de anima, c. 7. & lib. 2. in princ. & com. 7.
8. & 9. & 60. & 3. Phyſic. com. 60. & lib. 4. com. 38.
citatur etiam Auicen. 6. natural. p. 1. dicens: *formam
dare ſubiecto vnitatem numericam:* tenet Zimara
Theorem. 97. & Sebaſt. Epiſ. Oxomen. 2. de anima,
c. 1. Fauetq; Ariſt. ibid. dum ait, *formam eſſe, quæ con-*
A *ſtituit hoc aliquid.* Et ex hoc verbo Ariſt. ſumendum
eſt præcipuum fundamentum huius ſententiæ: nam
principiũ indiuiduationis eſſe debet id, quod intrin-
ſecè conſtituit hanc ſubſtantiam, & eſt maximè pro-
priũ illius: ergo ratione primæ proprietatis eſſe de-
bet aliquid ſubſtantiale: nam accidentia, vt ſæpe di-
ctum eſt, nec conſtituunt ſubſtantiam, neque hanc
ſubſtantiam: nam hæc ſubſtantia, etiam vt eſt hæc,
eſt ens per ſe, & ſubſtantiale. Ratione autem alterius
proprietatis hoc principium nõ poteſt eſſe materia,
ſed forma: quia hæc materia nõ eſt maxime propria
huius indiuidui, cum ſub alijs formis eſſe poſſit: er-
go forma eſt principium indiuiduationis.

Vnde argumentor ſecundo, quia idem eſt princi-
pium vnitatis, quod entitatis, propter quod dixit D.
B Tho. q. vnica, de anima, art. 1. ad 2. *Vnumquodque ſe-
cundum idem habere eſſe, & indiuiduationem.* Sed
vnaquęq; res propriè habet eſſe à forma: ergo & vni
tatẽ indiuidualẽ. Maior cõſtat, quia vnitas eſt paſſio
conſequens entitatẽ, & non addit illi, niſi negationẽ:
ergo non poteſt habere aliud principium poſitiuum
& reale, niſi quod eſt principium ipſius entitatis.

Sed obijciet aliquis contra hanc ſententiam & ra- II.
tionem, quia quamuis recte probet formam confer-
re ad vnitatem, non tamen, quod ipſa ſola ſit princi-
pium indiuiduationis: nam etiam materia eſt prin-
cipium intrinſecum conſtituens rei entitatẽ, & ideo
etiam erit principium indiuiduationis, ſi non ſola,
ſaltem cum forma. Reſponderi poſſet iuxta ſenten-
tiam Durandi in 4. diſtin. 44. quæſt. 1. formam non
C tantum habere vim indiuiduandi compoſitum, ſed
etiam materiam ipſam, quia forma non tantum dat
eſſe compoſito, ſed etiam materiæ: vnde fit (inquit)
vt hoc ipſo, quod materia iungitur eidem formæ nu-
mero, ſit ipſa eadem numero. Sed hæc ſententia
Durandi falſa eſt, meritoq; à cęteris Theologis reij-
citur, vt oſtendi in ſecundo tomo tertiæ par. diſput.
44. ſect. 2. Vna enim, & eadem numero materia,
quæ fuit in corruptio, manet in genito, alioqui non
eſſet idem numero ſubiectum, ex quo fit generatio.
Item, quia impoſſibile eſt, vt vel res, quæ antea erat
numero diſtincta ab alia: poſtea fiat illa, ſeu eadem
numero cũ illa indiuiſibiliter, vel quod res, quæ erat
vna numero, poſtea ſecundum ſe totam fiat alia nu-
mero diſtincta: ergo, materia quæ ſub forma cibi eſt
D vna numero, non poteſt fieri alia numero per hoc,
quod incipiat eſſe ſub forma animæ, & materiæ Pe-
tri, & Pauli, quæ ſunt numero diſtinctæ, nõ fient vna
numero, etiamſi ſucceſſiuè ſint ſub forma Petri, &
Pauli. Denique alias eadem numero materia ſemel
annihilata reſtitueretur per ſolã vnionẽ alterius ma-
teriæ ad eandem formã: loquimurq; de vera vnitate
ſecundum realem, & Phyſicam entitatẽ, & non tan-
tum ſecundum apparentiam, vel vulgarem modum
loquendi, quo modo res, quæ eſt in continuo fluxu,
& paulatim tantum mutatur, ſolet dici vna: ſic enim
etiamſi mutatio fiat in forma, poteſt conſeruari talis
vnitas, vt patet in fluuio, vel in arbore, aut bruto.

Reſpondetur ergo aliter, verum quidem eſſe ad- III.
æquatam cauſam intrinſecam indiuidualis vnitatis
E ſubſtantiæ materialis eſſe formam, & materiam, vt
argumentum concludit, tamen, ſi hæc duo inter ſe
comparentur, pręcipuam cauſam huius vnitatis eſſe
formam, & hoc ſenſu illi ſpecialiter attribui, quod ſit
indiuiduationis principium. Sicut etiã materia ne-
ceſſaria eſt ad rationem, ſeu vnitatem ſpecificã, non
enim poteſt ratio hominis, vel humanitatis, vt ſic ſi-
ne materia conſtitui, & idem eſt de ratione generica
animalis, viuentis, &c. & nihilominus abſolutè di-
citur ratio ſpecifica ſumi à forma: quia illa dat vlti-
mum complementum, ſolumque pręſupponit mate-
riam, vt quid potentiale, & indifferens: eadem ergo
ratione illa dicetur principium indiuiduationis, quia
illa dat vltimum ſubſtantiale complementum indi-

uiduo,quamuis præſupponat materiam,vt potentialem de ſe, & indifferentem, propter quod dixit Ariſtot.ſuprà,& 1.Phyſ.c.7.tex.69. formam conſtituere hoc aliquid. Et quoniam,vt ſuprà dicebamus,per idem diſtinguitur res, per quod conſtituitur, eadem forma,quæ conſtituit hoc aliquid,diſtinguit illud ab alijs: quoniam *actus eſt, qui diſtinguit*, 7.Metaph.c.13.tex.49.ergo forma eſt,quæ complet rationem indiuidui. Et hoc confirmat communis concipiendi & loquendi modus: nam, ſi animæ Petri, v.g. vniatur corpus conſtans ex materia diſtincta à corpore quod prius habuit, quamuis compoſitum illud non ſit omni ex parte idem quod antea fuit,tamen ſimpliciter loquendo,illud indiuiduum dicitur idem ratione eiuſdem animæ, at verò econtrario, ſi corpori ex eadem materia conſtanti vniatur anima numero diſtincta, ſimpliciter non cenſetur idem indiuiduum, ſed diſtinctum: ergo ſignum eſt, indiuiduationem ſumi præcipuè à forma.

IV. Sed adhuc obijcitur contra hanc ſententiam, & rationem factam,quia,licet forma,vt ſic, det eſſe ſpecificum, tamen non dat eſſe indiuiduale,& numericum,niſi vt eſt hæc: ergo nō forma,vt ſic, ſed id,vnde ipſa forma habet, vt ſit hæc, eſt indiuiduationis principium,ſed eſt hæc ratione materiæ: ergo materia potius eſt prima radix indiuiduationis. Probatur minor primò,quia forma nō eſt per ſeipſam hæc: alioqui idem dici poſſet de qualibet entitate, neque oporteret quærere aliud indiuiduationis principiū: ergo eſt hæc per materiam, non enim poteſt alia radix excogitari. Secundò, quia forma habet totum ſuum eſſe in ordine ad materiam: ergo & indiuiduationem ſuam: ergo materia eſt principiū indiuiduationis formæ, & conſequenter totius compoſiti. Tertiò, quia formæ multiplicantur numero, quatenus in diuerſis materijs recipiantur, & ideo formæ ſeparatæ non multiplicantur numero, quia non recipiuntur in materia: ergo indiuiduantur etiam per ordinem ad materiam: vltima ergo reſolutio huius indiuiduationis fit ad materiam,eſt enim hæc forma hæc,quia in tali materia recipitur: ergo prima radix indiuiduationis eſt materia.

V. Hæ obiectiones ſunt fundamenta opinionis tractatæ ſectione præcedenti, quæ potius hanc ſententiam,quam nunc tractamus,declarant & confirmāt. Poſſunt enim ferè omnes retorqueri, & fieri de ipſa materia. Concedo itaque formam non eſſe principium indiuiduationis compoſiti, ſecundum ſpecificam rationem ſuam,vt eſt per ſe notum,ſed in quantum eſt hæc: ſed hoc ipſum dicēdum eſt de materia: quia etiam materia habet ſpecificam,& communem rationem, ſecundum quam non eſt ſufficiens ad conſtituendum indiuiduum, ergo, ſi conſtituit, id facit in quantum eſt hæc. Quæram ergo rurſus,vnde habet,quod ſit hęc? Reſpondent aliqui,quia Deus voluit,hanc potius creare,quam aliā, ſed hoc extra rem eſt: non enim hic inquirimus extrinſecum principiū indiuiduationis, ſed intrinſecum: alioqui etiam dicere quis poſſet, hanc animam eſſe hanc, quia Deus voluit potius illam infundere, quam aliam, vel hanc formam eſſe hanc, quia Deus determinauit ad illam ſuum concurſum, vt eſt valde probabile, ſicut dicemus ſect. ſeq. Alij reſpondent, hanc materiam eſſe hanc,ratione huius quantitatis. Sed hoc,& eſt falſū, & nō euacuat difficultatem. Primum patet ex ſuprà dictis,quia cum hæc materia ſimpliciter ſupponatur huic quantitati,nō poteſt per illā indiuiduari. Item, quia rationes ſuprà factę vniuerſaliter probant nihil ſubſtantiale poſſe indiuiduari per accidens ſuperadditum:nam etiam hæc materia eſt aliquid per ſe vnū conſtitutum ſub ſpecifica ratione materiæ per ſe illam contrahens. Imò ex natura rei non diſtinguuntur materia,& hæc materia, ſicut ſuprà oſtenſum eſt de quolibet indiuiduo,reſpectu rationis communis:

A ergo non poteſt hæc materia intrinſecè indiuiduari per quantitatem, quæ eſt res ab illa diſtincta,nec per ordinem ad illam, cum potius hæc quantitas dicat ordinem ad hanc materiam, quam è conuerſo. Secundum de quātitate patet, quia de illa etiam inquiram, vnde ſit hæc, cum id non habeat ex ſua ſpecifica ratione, & cum non ſit procedendum in infinitū, nec vitioſus, & inutilis circulus committendus, ſiſtendum erit in aliqua re, quæ per ſeipſam ſit hæc: ergo hoc potius tribuendum eſt ſubſtantiæ, quam accidenti,cum illa ſit prior, magiſque abſoluta entitas, vel ſi admittēdum eſt, duo entia incompleta per mutuam habitudinem ad inuicem indiuiduari,ſecūdum diuerſa genera cauſarum, id potius dicendum erit de materia, & forma ſubſtantiali inter ſe, quam B cum aliquo accidente: quia magis per ſe connectuntur,& ſe inuicem reſpiciunt. Ergo omnia argumenta facta, poſſunt idem de materia concludere, quod intendunt de forma: nam eſt inter eas, quoad hoc, quædam æqualitas. Et aliunde materia ſolum ſuperat formam in hoc, quod eſt quędam occaſio producendi formas varias, & indiuiduas, vt ſuprà declaratum eſt: forma verò ſuperat materiam in hoc, quod præcipuè conſtituit indiuiduum, & quod eſt magis propria eius, & quod materia potius eſt propter formam, quam è conuerſo, vt dicitur 2.Phyſicorum,cap.9.tex.91. ergo penſatis omnibus potiſſimum indiuiduationis principium eſt forma.

Quæſtionis reſolutio.

C

EST ergo hæc ſententia,prout à nobis expoſita eſt, ſatis probabilis,proximeque ad veritatem accedit. VI. Simpliciter vero dicendum eſt,formam ſolam non eſſe plenum,& adæquatū indiuiduationis principium rerum materialium, ſi de tota earum entitate loquamur: quamuis ſit præcipuum, ideoque iuxta formalem modum loquendi interdum cēſeatur ſufficiens ad denominationem eiuſdem indiuidui. Quę omnia declaranda,& probanda ſunt latè ſect.6.

SECTIO V.

Vtrum principium indiuiduationis ſit exiſtentia rei ſingularis.

D

NOn defuerunt, qui ita affirmarint,quorū I. ſententiam referunt Scotus in 2.d.3.q.3. & Soncinas 7.Metaph.q.32.& illam indicat Henric.quodlib.2.q.8. eamque illi tribuit,& in eam inclinat Carthuſ.in 2.d.3. Fonſeca verò lib.5.c.6.q.2. ſect.2. refert Henric. quodlib.5. q.8.negantem indiuiduationem fieri per exiſtentiā, nec per aliquid intrinſecum, ſed per ſolum agens. Sed hoc, ſicut per ſe improbabile eſt, ita à nomine aſſeritur,quod ego viderim: nam,licet agens ſit cauſa extrinſeca indiuidui,tamen id,quod efficit,diſtinctum eſt ab ipſo agente: efficit autem indiuiduum, & confert illi naturam indiuiduam: ergo id quo natura eſt indiuidua, eſt aliquid intrinſecum ipſi indi- E uiduo. Et ita Henric.ibidem expreſsè concedit id, per quod indiuiduum habet eſſe hoc, eſſe aliquid præter materiam,& pręter agens,quod ipſe explicat eſſe rationem, ſeu diſpoſitionem ſuppoſiti. Vnde ſentire videtur, ſubſiſtentiam eſſe principium indiuiduationis in omnibus ſubſtantijs creatis, & ita in priori loco ſub diſtinctione locutus fuerat de exiſtentia,vel ſubſiſtentia,& ideo de ſingulis aliquid dicere oportebit.

Opinio igitur de exiſtentia ab omnibus reijcitur, II. vt omnino falſa, & improbabilis: dupliciter autē in ea procedi poteſt: primò, ſupponendo, exiſtentiam eſſe ex natura rei diſtinctam ab eſſentia indiuidui: ſecundò,iuxta opinionem aſſerentem,exiſtētiam ni-

hil

hil aliud eſſe,quam actualem entitatem vniuſcuiuſq; rei. Hoc poſteriori modo hęc ſententia in re coincidit cum opinione aſſeréte vnamquamque rem indiuiduari ſe ipſa,nulloque alio principio indiuiduationis indigere,præter entitaté ſuam:vnde in re non eſt hæc opinio maiori reprehĕſione digna,quam illa,de qua poſtea dicemus. Solum reprehendi poteſt,quod obſcuris & ambiguis terminis vtatur,& quod exiſtétiæ potius quam eſſentiæ hanc rationé indiuiduationis tribuat,cum potius exiſtentiæ non poſſit hoc cōuenire,niſi quatenus eſt idem cum eſſentia. Si autem procedatur in priori ſententia,formaliter quidem verum erit,quod vnaquæq; res in ratione exiſtentis habet aliquam rationem indiuidualem ab ipſa exiſtentia,ſicut hoc album , quãtum ad formalem rationem albi conſtituitur per albedinem,quamuis ſimpliciter hoc album , quia pro ſubiecto accipitur, non conſtituatur per albedinem. Vnde,etiam in propoſito,materialiter (vt ſic dicam) loquendo de re exiſtéte, ſeu de hac numero eſſentia, improbabile eſt dicere indiuiduari per exiſtentiam, qua exiſtit : ſi hæc eſt res ab ipſa diſtincta,vel modus ex natura rei diuerſus.

III. Primò quidem, quia eſſentia intra latitudinem eſſentiæ manens, fit indiuidua, & in ea contrahitur,& determinatur eſſentia ſpecifica:ſed eſſentia ſpecifica nō contrahitur per aliquid ex natura rei diſtinctum à ſe,vt ſuprà probatū eſt: ergo non contrahi ad indiuiduam eſſentiam per exiſtentiam. Maior per ſe euidens eſt,tum quia homo, v.g. de ſe cōmunis eſt multis indiuiduis,ſiue illa exiſtant,ſiue non exiſtãt : tum etiam, quia Petrus,& Paulus,vt abſtrahũt ab actuali exiſtentia,ſeu vt poſſibiles,intrinſecè includunt ſuas rationes indiuiduas, quibus diſtinguuntur : tum denique quia differétiæ ſpecificę,ſeu eſſentiales conueniunt ſpeciebus neceſſaria connexione, ſecundum quam propoſitiones, in quibus prædicata eſſentialia prædicantur,dicuntur eſſe perpetuæ veritatis: ita indiuiduo conuenit ſua differentia indiuidualis. Vnde tam neceſſariò Petrus eſt hic homo , ſicut eſt homo , & tã neceſſariò Petrus collocatur ſub homine, ſicut homo ſub animali : hęc ergo contractio,& ſubordinatio non fit per exiſtentiam actualé,quæ contingenter aduenit eſſentiæ plenè conſtitutę,& indiuiduatę.

IV. Secundò hic habet locum argumentum ſuprà relatum ex Caiet.quod actus ſingularis ſupponit potétiam ſingularem , quod principium diximus eſſe verum in actu,& potentia ex natura rei diſtinctis, quia tunc potentia realiter ſupponitur actui ordine naturæ, & eſt quid vnum diſtinctum à ſuo actu,& vnum non cogitatione, ſed re ipſa,& ideo fieri non poteſt, vt formaliter & intrinſecè habeat vnitatem ab actu ſuo. Sed ita comparantur eſſentia,& exiſtentia iuxta prædictam opinionem : ergo eſſentia eo modo , quo per ſe habet entitatem eſſentiæ diſtinctam ab exiſtétia,& aptam actuari per illam , ita etiam habet ſuam vnitatem & indiuinationem. Alioqui oporteret intelligere exiſtentiam eſſe actum naturæ ſpecificæ, & vniuerſalis,quod eſt ſatis abſurdum.

V. Tertiò, quia in ipſamet exiſtentia poteſt conſiderari communis ratio exiſtentiæ humanæ, verbi gratia,& ratio huius exiſtentiæ Petri, vel Pauli : ergo de ipſa exiſtétia ſupereſt inquirendū,per quid fiat hæc : non enim ab eſſentia,cum non ſupponat illam indiuiduam iuxta hanc ſentétiam, ſed communem,neq; ab aliquo accidente,vt per ſe notum eſt,ſatiſq; in ſuperioribus probatū : à quo ergo? Si dicas,ſeipſa fieri hanc,cur nō id potiori ratione dices de eſſentia, cum & ordine naturæ prior,& perfectione etiam,& cum quodãmodo ſit magis abſoluta ? Nam exiſtentia eſt actus huius eſſentiæ : vnde hæc exiſtentia potius erit hæc, quia hanc eſſentiam actuat : ſicut in communi etiam exiſtentia hominis,& leonis differũt, quia,vel conſequuntur, vel reſpiciunt diuerſas eſſentias, ſuppoſita prædicta diſtinctione. Ex quo poteſt ſumi noua confirmatio,quia,ſicut exiſtentia humana in communi eſt extra eſſentiam hominis in cōmuni, ita hæc exiſtentia Petri,eſt extra hanc eſſentiam indiuiduam Petri , & ſicut in Petro , & Paulo ſunt duæ numero exiſtentiæ , ita duæ numero humanitates , habentes diſtinctas indiuiduas entitates eſſentiæ. Vltimò à poſteriori eſt argumĕtum,quia (ſuppoſita illa ſentĕtia) eadem indiuidua entitas conſeruatur ſine ſua exiſtĕtia, aut mutat varias exiſtentias, vt humanitas Chriſti in ea opinione caret propria exiſtentia , & tamen eſt indiuidua , & habet intrinſecum indiuiduationis principium : ſimiliter eadem numero entitas materiæ primæ , prout mutat formas dicitur mutare exiſtentias : & tamen eadem ſemper numero manet.

VI. Ex his autem facile intelligitur , quid cenſendum ſit de illa opinione , ſi non de exiſtentia propriè , ſed de ſubſiſtentia loquatur. Nam,aut loquimur formaliter de ſuppoſito , aut de natura in abſtracto, aut in concreto , & formaliter de indiuiduo , vt contento ſub tali ſpecie ſubſtãtiæ,ſcilicet de hoc homine. Primo modo verū eſt ſuppoſitum indiuiduari per hanc ſubſtantiam, quia formaliter per illam conſtituitur ; & hac ratione in Trinitate ſunt tria ſuppoſita, quãuis ſit vna natura,quia ſunt tres ſubſiſtĕtiæ : perſona autem Chriſti eſt vna numero, & vnū numero ſuppoſitum , quamuis habeat duplicem naturam , quia ſolum habet vnam numero ſubſiſtentiam , ſuppoſitum ergo , vt ſic, per ſubſiſtentiam indiuiduatur. Quamuis de ipſa ſubſiſtentia quæſtio ſuperſit, per quid fiat hæc : nam etiam ratio ſubſiſtentiæ,v.g. humanæ,cōmunis eſt,& ſpecifica,in Petro verò eſt hęc numero ſubſiſtentia,vel illa, de qua quæſtione idem dicendum erit,quod de alijs ſubſtantijs,vel ſubſtantialibus modis, quod infrà videbimus.

VII. Secundo modo,ideſt,loquendo de ſubſtantiali natura integra in abſtracto, verbi gratia, humanitate, falſum eſt, & improbabile indiuiduari per ſubſiſtentiam, vt à fortiori patet omnibus argumĕtis factis de exiſtentia. Certum eſt enim, ſubſiſtentiam eſſe aliquid ex natura rei diſtinctum à ſubſtantiali natura , etiam indiuiduè ſumpta. Certum eſt etiam, huiuſmodi naturam poſſe conſeruari indiuiduam ſine ſua connaturali ſubſiſtentia, vt in Chriſto Domino conſeruata eſt : ergo non poteſt per illam intrinſecè indiuiduari. Quod ſi quis forte dicat, indiuiduari ſaltem per ordinem ad illam, gratis & ſine fundamĕto hoc dicet: quia,ſi vnum indiuiduandum eſt per ordinem ad aliud, potius ſubſiſtĕtia eſt hæc per ordinem ad hanc naturam , quam econuerſo , quia natura eſt prior & perfectior,ſubſiſtentia vero ſolum eſt quidã modus & terminus naturæ. Item in diuina natura inuenimus vnicam indiuiduam naturam cum triplici ſubſiſtentia : ergo ſignum eſt indiuiduationem naturæ eſſe abſolutam à ſubſtantia.

VIII. Quocirca in hoc plane videtur erraſſe Henric. nã de ipſamet natura ſentit fieri hanc,& indiuiduam ratione ſuppoſiti. De quo aliud etiam docet omnino falſum, & improbabile : ſcilicet, ſuppoſitum ſolum addere ſupra naturam ſpecificam duplicĕ negationem, indiuiſibilitatis in ſe, & diuiſionis à quolibet alio , & per hanc duplicem negationem fieri naturã formaliter indiuiduam abſque aliquo alio poſitiuo naturæ ſpecificæ ſuperaddito , in quo tria falſa continentur . Primum eſt,ſuppoſitum ſolum addere ſupra naturam,negationem,de quo poſtea ſuo loco videbimus,nam loquendo reſpectu naturę indiuidualis, eſt id minus improbabile , quamuis non verum , tamen reſpectu naturæ ſpecificæ omnino eſt improbabile. Secundò falſum eſt,naturam indiuidualem ſupra ſpecificam , ſolum addere negationem, vt patet euidenter ex dictis ſect. ſecunda , quia aliàs ſubſtantialis natura indiuidua,vt ſic,non eſſet ens reale, ſed eſſet ſolum natura ſpecifica cum negationibus , quod nec mente concipi poteſt. Item quia illa nega-

tio requirit fundamentum poſitiuum, quod non po- A
teſt eſſe ſola natura ſpecifica, vt ibi ſatis oſtẽſum eſt. Tertiũ verò magis falſum eſt, per illaſmet negationes, quibus (ſecundum Henric.) conſtituitur ſuppoſitum, fieri naturam indiuiduam: eam inde ſequitur, vel Chriſti humanitatem non eſſe indiuiduã, vel eſſe ſuppoſitum: vtrumque autem error eſt. Sequela declaratur, nam cum in illa duplici negatione dicitur eſſe indiuiſum in ſe, & diuiſum à quolibet alio, vel hoc eſſe diuiſum à quolibet alio, ſignificat, non eſſe alteri vnitum, ſeu non eſſe in alio, & hoc vel non eſt de ratione naturæ ſubſtantialis indiuiduę, vel humanitas Chriſti Domini indiuidua non eſt, aut eſſe diuiſum ab alio, (quod apertè Henric. ſentit) remouet ſolum identitatem, & ſignificat diſtinctionẽ à qualibet alia entitate, vel natura ſimili, & hoc modo illa B
duplex negatio nõ ſufficit ad rationem ſuppoſiti, vel humanitas Chriſti Domini ſuppoſitum eſt: nullo ergo modo ſubſiſtentia, quacunque via eius ratio explicetur, ad indiuiduationem naturæ pertinet.

IX. Quin potius, loquendo etiam tertio modo in concreto, ac formaliter de indiuiduo naturæ ſpecificæ, dicendum eſt, illud per ſe loquendo, non ſumere indiuiduationem ſuam à ſubſiſtentia, ſed à natura. Sic enim dicunt Theologi, ſi tres perſonæ aſſumerent vnam humanitatem, fore vnum numero hominem, ſicut nunc ſunt vnus numero Deus propter vnã naturam diuinam: haberet ergo ille homo vnitatẽ numericam ab indiuidua natura. Et Chriſtus Dominus nunc, in quantum eſt hic homo, eſt idem numero homo, qui eſſet, ſi in propria natura ſubſiſteret, cũ C
tamẽ perſona, & ſubſiſtẽtia ſint valde diuerſa à propria, & connaturali tali humanitate: ergo indiuiduatio huius hominis non ex ſubſiſtentia, ſed ex natura ſumenda eſt. Ratio verò eſt, quia indiuiduum formaliter conſtituitur ſub ſpecie ratione naturæ, & nõ ratione ſubſiſtentiæ: vnde fit, vt licet contingat, ſubſiſtẽtiam eſſe ſpecie, vel genere diuerſam: nihilominus, ſi natura ſit eiuſdem ſpeciei, indiuiduum vniuocè, & proprijſſime contineatur ſub tali ſpecie, quam ob cauſam Chriſtus eſt vniuocè homo cum alijs hominibus, & ſimili ratione, ſi natura ſit eadem numero, eſt idem homo numero, etiam ſi ſubſiſtentia ſit diuerſa.

X. Dixi autem, *per ſe loquendo*, quia hic ſe inſinuabat quæſtio, an cum duplici natura poſſit eſſe idem D
numero indiuiduum propter vnitatem ſubſiſtentię: ſic enim diſputatur à Theologis, an, ſi Verbum diuinum aſſumeret duas humanitates, eſſet vnus homo vel plures. Nam ex dictis videtur ſequi, fore plures numero homines propter plures numero humanitates, quia dictum eſt, indiuiduationem concreti ſumi ex indiuidua natura. Nihilominus tamen, vt in 1.to.3.p.dixi cum D.Thom. ille ſimpliciter, & communi modo loquendi diceretur vnus homo, non quidem per ſe, ac formaliter, ſed quaſi materialiter ratione ſuppoſiti, ad eum modum quo dicitur vnus artifex, qui plures habet artes, non ſolum numero, ſed etiam ſpecie diſtinctas. Hæc autem vnitas diuerſa eſt à præcedente, quæ ſumitur ex vnitate naturæ, neque eſt vnitas indiuidui formaliter contenti E
ſub ſpecie, vt argumentum probat, ſicut etiam vnitas artificis habentis plures artes ſpecie diſtinctas nõ eſt vnitas ſpeciei contentæ ſub genere, ſed eſt vnitas materialis, ſeu ſuppoſitalis, quæ cenſetur ſufficere ad illum modum loquendi, propter realem, vel ſubſtantialem vnionem plurium naturarum in vno ſuppoſito, quia nomen ſubſtantiuum ſignificat naturam per modum per ſe ſtantis, vt latius dicto loco explicatum eſt.

XI. *Totius quæſtionis concluſio.* Igitur ex his omnibus ſatis conſtat principium indiuiduationis naturæ ſubſtantialis, aut indiuidui, vt per illam conſtituti, non rectè in ſubſiſtentia, vel exiſtentia conſtitui.

SECTIO VI.

Quod tandem ſit principium indiuiduationis in omnibus ſubſtantijs creatis.

EX hactenus dictis contra ſuperiores ſententias, videtur, quaſi à ſufficienti partium enumeratione, relinqui, omnem ſubſtantiam ſingularem, neque alio indigere indiuiduationis principio præter ſuam entitatem, vel præter principia intrinſeca, quibus eius entitas conſtat. Nam, ſi talis ſubſtantia, Phyſicè cõſiderata, ſimplex ſit, ex ſe, & ſua ſimplici entitate eſt indiuidua: ſi verò ſit compoſita, v.g. ex materia, & forma vnitis, ſicut principia entitatis eius ſunt materia, forma, & vnio earum, ita eadẽ in indiuiduo ſumpta ſunt principia indiuiduationis eius, illa verò, cum ſint ſimplicia, ſeipſis indiuidua erunt. Quam ſententiam tenuit Aureol. apud Capreol. in 2. diſt. 3. q. 2. & in re eam tenet Duran. in 2. d. 3. q. 2. Eam verò referens Fonſeca 5. Metaph. c. 6. q. 3. dicit in ſect. 2. eſſe omnium implicatiſſimam, & quæ ſi ad verum ſenſum reducatur, quæſtionem inſolutam relinquit. Mihi tamen videtur omniũ clariſſima, & tam ipſum, quam fere alios in eam tandem incidere: quia reuera non poteſt fundamentum vnitatis ab ipſa entitate diſtingui. Vnde ſicut vnitas indiuidua pro formali nõ poteſt addere aliquid poſitiuum reale ſupra entitatem indiuiduã, quia quoad hoc eadẽ eſt ratio de illa, & de omni vnitate: ita poſitiuũ fundamẽtum huius vnitatis quoad negationem quam dicit, nihil poſitiuum addere poteſt, Phyſicè loquendo, illi entitati, quæ vna & indiuidua denominatur: ergo illa entitas per ſeipſam eſt fundamẽtum huius negationis: & hoc ſenſu dicitur ab illa opinione ſe ipſa eſſe principium indiuiduationis. Non enim negat hæc opinio, in illa indiuidua entitate poſſe ratione diſtingui naturam communẽ ab entitate ſingulari, & hoc indiuiduum addere ſupra ſpeciem aliquid ratione diſtinctum, quod ſecundum Metaphyſicam conſiderationem habet rationem differentiæ indiuidualis, prout in ſectione præcedente eſt, & Durand. non negat, ſed potius ſupponere videtur. Sed tamen addit hæc opinio (id quod propriè ad præſentem quæſtionem pertinet) illam differentiam indiuidualem non habere in ſubſtantia indiuidua ſpeciale aliquod principium, vel fundamentum, quod ſit in re diſtinctum ab eius entitate, ideoque in hoc ſenſu dicit vnamquamque entitatem per ſe ipſam eſſe ſuæ indiuiduationis principium. Eſt igitur vera hæc ſententia rectè explicata: vt tamen clarior fiat, eam ſigillatim in vniuerſis rebus ſubſtantialibus declarabimus. I. Aureol. Durand.

Per quid indiuiduetur materia prima.

PRimò igitur à materia prima incipiendo dicendum eſt, illam eſſe in re indiuiduam, & fundamẽtum talis vnitatis eſſe entitatem eius per ſeipſam, prout eſt in re abſque vllo extrinſeco ſuperaddito. Probatur, quia materia, quæ eſt ſub hac forma ligni, eſt numero diuerſa ab illa, quæ eſt ſub forma aquæ, vel hominis: eſt ergo in ſe indiuidua, & ſingularis. Fundamentum autem talis vnitatis in ea non eſt forma ſubſtantialis, neque ordo ad hanc, vel illam formam, vt probatum ſuprà eſt contra Durand. quia variata quacunque forma ſubſtantiali, ſemper manet eadem numero materia, quæ, licet actu ſit vnita huic, vel illi formæ, tamen ex ſe communem, & indifferentem habitudinem dicit ad quamcunqũe formam, quam poteſt recipere. Rurſus, neque etiam quantitas poteſt eſſe fundamentum huius indiuiduę vnitatis materiæ, vt idem probat argumentum, ſi verum eſt, materiam amittere, & acquirere quantitates II.

varias

varias prout formæ ſubſtantiales variantur. Itẽ quia iuxta eandem opinionem materia prius natura, quã recipiat quantitatem, ſubeſt actioni agentis inducẽtis formam vel quantitatem: non autem ſubeſt niſi vt indiuidua & ſingularis: quia actiones ſunt circa ſingularia. Si autem teneamus eandem quantitatem eſſe materiæ coæuam, poteſt idem argumentum accommodari, ſaltem in ordine ad potentiam Dei: poteſt enim Deus ab hac materia hanc quantitatem auferre & aliam tribuere, vel omnino ſine quantitate ſeruare: eſſet ergo eadem materia numero ſine eadẽ numero quantitate: ergo non eſt quãtitas fundamentum talis vnitatis ipſi materiæ, alias nullo modo poſſet ſine illa ſuam vnitatẽ reſeruare. Et pręterea ſunt omnia argumenta communia ſupra facta, quod ſubſtantia non indiuiduatur per accidens, nec per ordinem ad accidens, materia enim ſubſtantia eſt, licet partialis. Item quod indiuidua ſubſtantia eſt ens per ſe. Item, quod accidens ſupponit ſubiectum ſuum prout eſt in re, & conſequenter ſingulare. Itẽ quod differentia indiuidualis non eſt in re diſtincta ab entitate, quam conſtituit: vnde nec poteſt fundari in entitate diſtincta.

III. Corollariũ. Atque hæ rationes à fortiori procedunt de quibuſcunq; accidẽtibus, vel diſpoſitionibus materiæ. Quocirca cum dici ab aliquibus ſolet, materiam indiuiduari ab agente, quatenus eius indifferentia ad hanc formam indiuiduatur & coarctatur per diſpoſitiones, vt aliqua ratione verum ſit, ſano modo intelligendum eſt: quia agẽs vt in materiam agat, ſupponit illam indiuiduam, & actione ſua non poteſt tollere, aut immutare indiuiduationem eius, alioqui deſtrueret illam, & loco eius aliã introduceret, neq; etiam fieri poteſt, vt quod in re iam indiuiduum eſt, per additionem alicuius entitatis aliam indiuiduationem in ſe accipiat. Dicitur ergo materia per diſpoſitiones limitari, ſeu determinari ab agẽte ad hãc formam, non in ordine ad eſſe, ſed in ordine ad actionẽ ipſius agentis, & receptionem formæ, idque vel ſolũ per accidẽs, & quaſi negatiue, quia per diſpoſitiones tolluntur impedimẽta ad hanc actionẽ, ad huius formę introductionẽ, vel etiam aliquo modo per ſe & poſitiue, ſi hæ diſpoſitiones ſunt naturaliter neceſſariæ ad eductionem vel vnionem huius formæ cum hac materia, hoc enim cõtrouerſum eſt inter Philoſophos, & ad pręſentem difficultatem nõ refert, quia hæc coaptatio per diſpoſitiones eſt quaſi extrinſeca ipſi materiæ, quæ etiã in indiuiduo ſumpta ex ſe capax eſt cuiuſcunq; formæ, & ſi diſpoſitiones requiruntur, potius eſt ratione formę, quam ratione ipſius materiæ: nihil ergo hoc refert ad intrinſecam indiuiduationem eius.

IV. Obiectis aliquot ſatisfit. Dices, Materia hęc non diſtinguitur ab altera niſi per quantitatem, quia, cum ſit pura potentia, non poteſt diſtingui niſi per actum. Item materia eſſentialiter reſpicit formam ſecundum ſpeciem ſuã: ergo hæc indiuidua materia indiuiduari debet per formam, vel per habitudinem ad hãc formam. Ad primum reſpõdetur, vnam materiam diſtingui ab alia in ordine ad ſitum per quantitatem, entitatiue vero & realiter diſtingui per ſuam entitatem, vt ſupra dictum eſt, quia, ſicut materia ex ſe habet aliquid entitatis, ſiue exiſtentiæ, ſiue eſſentiæ, ita ratione illius habet aliquid actualitatis entitatiuæ, per quã poteſt tranſcendentaliter ab alia diſtingui. Ad ſecundum reſpõdetur, Eo modo, quo materia eſſentialiter habet trãſcendentalem habitudinem ad formã, ita hęc materia habet per hanc habitudinem trãſcendentalem ad formam, quia habet hanc numero capacitatem, & potentiam, & hoc modo indiuiduatur per habitudinem ad formam: ſed hoc ipſum eſt indiuiduari phyſice per ſe ipſam: quia eius entitas eſſentialiter includit hanc habitudinem. Nõ eſt aũt neceſſe, vt hęc indiuiduatio fiat per determinationem formæ; (quo ſenſu deberet argumentũ procedere vt aliquid difficultatis haberet) quia non ſolũ materia in ſpecie, ſed etiã hęc numero materia reſpicit formã in cõmuni, veluti adæquatũ obiectũ ſuę capacitatis, etiã in indiuiduo ſumptę, & ideo non recte dicitur materia indiuiduari per hanc formã, ſed indiuiduari indiuiduata habitudine ad formã. Sicut potentia viſiua in ſpecie dicit habitudinem ad colorẽ in communi, & in indiuiduo ſimiliter dicit habitudinẽ non ad hunc vel illum colorem, ſed ad colorẽ in communi, & ideo nõ indiuiduatur proprie per hunc colorem, quamuis indiuiduetur cum tali ſeu per talem habitudinem tranſcendentalem, & entitatiuam ad colorem.

Indiuiduationis formæ ſubſtantialis quodnam principium.

SEcundò dicendum eſt, formam ſubſtantialem eſſe hanc intrinſece per ſuammet entitatem à qua ſecundum vltimum gradum, ſeu realitatem ſumitur differentia indiuidualis eius. Hæc concluſio probari poteſt eiſdem rationibus proportionalibus, quibus præcedens, & ex ſuperioribus, præſertim ex his, quæ in prima & ſecunda opinione dicta ſunt, facile cõfirmari poteſt. Nam inprimis, nulla accidentia poſſunt eſſe intrinſeca principia indiuiduãtia formam ſubſtantialem, quia etiam talis forma, vt eſt hæc, eſt ens per ſe, licet incompletum, & pertinet ad prædicamentum ſubſtantiæ, & ſub ſpecifica ratione talis formè collocatur, quamuis reductiue. Item hæc forma, vel eſt ſimpliciter, & omni ratione prior accidentibus, & origo illorum; vel, ſi aliqua ſupponit in genere cauſę materialis, non dicit per ſe habitudinem ad illa, ſed ad ſummum requirit illa vt conditiones vel diſpoſitiones neceſſarias ad pręparandum ſubiectum: ergo nullo modo poteſt ab accidentibus indiuiduari. Deinde materia nõ poteſt per ſe ipſam eſſe intrinſecum principium indiuiduãdi vllam formam, quia non eſt intrinſecum principium entitatis eius, idem autem eſt principium vnitatis, quod eſt principium entitatis, vt ſæpe dictum eſt, quia vnitas nullam rem addit entitati, ſed negationem intrinſece comitantem illam. Antecedens autem patet, quia materia eſt principium compoſiti intrinſecum, quia per ſuam entitatem componit illud, non ſic autem componit entitatem formæ: non eſt ergo intrinſecum principium eius. Reſpectu vero illarũ formarum, quæ à materia pendent in fieri, & in eſſe materia eſt cauſa per ſe in ſuo genere formæ, nõ vt intrinſece componens illam, ſed vt ſuſtentans illam, quod eſt genus quoddam cauſalitatis veluti extrinſecum, & hoc modo materia dici poteſt cauſa & principiũ indiuiduationis talium formarum in ſuo genere ex principio poſito, quod cauſa entitatis, eſt cauſa vnitatis, & quia materia non cauſat formam, niſi ſingularem & indiuiduam: ergo cauſando entitatem, cauſat indiuiduationem eius: Tamen, quia differentia indiuidualis intrinſece prædicatur de re indiuidua, ideo non ſumitur ex cauſis quouis modo extrinſecis ipſius rei indiuiduæ, ſed ex intrinſeco principio ſeu entitate eius, & ideo hoc modo non poteſt eſſe materia principium intrinſecum indiuiduationis formarum. Quod à poſteriori declaratur in ordine ad diuinam potentiam: poteſt enim hęc forma ſubſtantialis conſeruari ſine materia, & tunc ſicut retinet ſuam differentiam indiuidualem, ita etiam ſuum intrinſecũ principiũ indiuiduationis: ergo nõ eſt materia huiuſmodi principium intrinſecum. Hoc autẽ manifeſtius eſt in anima rationali, in qua, ſicut eſſe nõ cauſatur per ſe à materia, ita etiã neq; vnitas, aut indiuiduatio, vt notauit D. Tho. 1. cõt. Gent. c. 75. in ſolutione primæ rationis, & c. 81. in principio: ergo materia non ſolum non eſt principium intrinſecum indiuiduationis animæ, verum etiã nec cauſa per ſe V.

eius,

eius,quamuis ſit veluti occaſio quædam , vt organizato tali corpore, Deus in illo talem animam creet.

VI. Dubiolum. Sed difficultas eſt, an indiuiduetur ſaltem forma per materiam tãquam per terminum, ad quem dicit habitudinem. In hoc enim videtur eſſe differẽtia inter materiam & formam,quod materia,quia eadem numero ſubſtat pluribus formis, non poteſt habere indiuiduam terminationem ex forma, quam reſpicit:at vero forma non habet eã differentiam,ſed determinatur ad hanc materiã actuandã , & ideo indiuiduari poteſt ex hac materia,tanquam ex termino , ad quẽ dicit habitudinẽ,vt talis forma eſt. Et ita opinantur Thomiſtæ communiter, itaq; intelligunt D. Tho. locis ſupra citatis & alijs, vbi ait formã indiuiduari per materiã. Et eodẽ ſenſu exponi poteſt,quod ait q.vnic.de anima,ar.3.ad 13 .principia indiuiduationis formarũ non eſſe de eſſentia earũ,ſed hoc eſſe verum ſolum in compoſitis. Sed inprimis ratio facta non habet locũ in anima rationali, quæ eadẽ numero manẽs,poteſt diuerſas materias actuare. Primum, enim ſimul ita actuat diuerſas partes materiæ componẽtes idẽ corpus,vt tota ſit in ſingulis partibus,ergo nõ poteſt per coaptationem ad totũ corpus,& ad ſingulas partes eius indiuiduari. Sed magis vrget, quod ſucceſſiue poteſt informare diuerſas materias integras,vt quãdo per nutritionẽ continuã paulatim amittitur tota materia, in quam primũ fuit introducta forma, & alia noua acquiritur,& eadẽ forma informatur. Item ipſi nutritioni accidẽtariũ eſt,quod his, vel illis cibis fiat, & tamen inde prouenit,quod anima hanc vel illam materiam poſtea informet,ergo hoc etiam illi eſt contingens, & accidentarium: non ergo inde indiuiduatur, nec de ſe eſt coaptata ad hanc numero materiam.

VII. Dicet fortaſſe aliquis,ex ſe poſtulare hanc animã, vt ſaltem in principio in tali materia introducatur, licet poſtea poſſit illã relinquere& aliam informare; & hac ratione indiuiduari ab illa materia,in qua primo introducitur. Sed hoc inprimis gratis dicitur:nã, ſi eadem anima poteſt diuerſis temporibus varias materias naturaliter informare,ſignum eſt virtutem informatiuam,ſeu aptitudinem eius ad informandũ non reſpicere vt adæquatum terminum hanc numero materiam. Quo ergo fundamento dici poteſt ex ſe magis poſtulare vnam materiam in principio,quã aliam, vel magis intrinſece reſpicere vnam,quam aliam? Alias eodem modo dici poſſet materia natura ſua poſtulauiſſe,vt ſub eis numero formis crearetur, ſub quibus creata fuit,& ab illis fuiſſe indiuiduatam, quamuis potuerit poſtea ſub alijs formis conſeruari:ſicut ergo hoc eſſet ibi gratis dictum , ita etiam ſine fundamẽto dicitur de anima. Finge enim,illã materiam numero,quam proles per propriã nutritionẽ acquirit, & informat, fuiſſe prius ſub forma ſanguinis materni, ex quo in principio corpus eiuſdẽ prolis formatũ eſt,certe, ſicut in illa materia poſtea per nutritionem diſpoſita introduci potuit hæc numero forma, ita etiam, ſi in prima formatione diſpoſita fuiſſet virtute ſeminis ex ſanguine materno,ſimiliter potuiſſet eadem forma naturaliter in eam introduci : nulla enim reddi poteſt philoſophica ratio, cur non potuerit:ergo hęc anima etiam vt hęc,indifferẽs eſt ad plures materias informãdas,ſiue in principio in productione,ſiue poſtea in conſeruatione.

VIII. Nec refert,ſi quis dicat, has materias cenſeri , vnam,& eãdem,quia paulatim fit mutatio ſub diſpoſitionibus, & organizatione eiuſdem rationis : quia hæc vnitas materię vel corporis magis eſt ſecundum externam ſpeciem,& apparentiam quam ſecundum verã ac phyſicã entitatem corporis ſeu materiæ. Adde, quod licet contingeret , totam mutationem fieri per ſeparationem integram vnius corporis , & coniunctionem alterius materiæ , nihilominus anima vtrumq; naturaliter informaret. Sicut probabile eſt A in reſurrectione interdum euenturum. Vt ſi contingat in hac vita, duas animas eaſdem omnino materias informaſſe, poterit alteri earum dari corpus ex alia materia, quod non minus connaturaliter informabit,quam,ſi ex priori materia conſtaret. Ergo ſignum eſt,hanc animam,vt aptam ad informandum nullo modo reſpicere determinate hanc materiam , & conſequenter non indiuiduari ab hac materia, vt eſt hæc, etiam vt à termino ſuæ habitudinis tranſcẽdentalis:quia non eſt terminus adęquatus illius. Indiuiduatur ergo hæc anima per ſe ipſam,& ex vi ſuę entitatis;& conſequenter, quia intrinſece habet talẽ indiuiduam aptitudinem ad informandum corpus humanum ad eum modum, quo paulo antea de habitudine materiæ dicebamus. Atque ita in particulari B de anima rationali docet Toletus lib.3.de anima, q.18.concl.2.& 3.qui hoc confirmat argumento ſupra à nobis facto,quia in aſſignando indiuiduationis principio ſiſtendum eſt in aliquo, quod per ſe indiuiduetur:ergo ſi materia vel quantitas dicatur per ſe indiuiduari,multo magis id eſt dicendum de anima rationali,quæ per ſe eſt ſubſiſtens, & magis dat eſſe reliquis,quam recipiat ab eis. Corporum ergo varietas eſt optimum ſignum à poſteriori diſtinctionis animarum,quia eſt veluti occaſio producendi diuerſas animas,non eſt tamen proprium,& intrinſecum principium indiuiduationis earum. Notabile Theologicum.

IX. Sed, an ſit eadem ratio de omnibus alijs formis ſubſtantialibus, quæ à materia pendent in eſſe, non videtur poſſe argumẽto nuper facto dijudicari,quia C hæ formæ ita informãt hanc materiã numero vt omnino ſint determinatę ad illam informandã,nec poſſint naturaliter aliam numero diſtinctã materiã informare,cũ nõ poſſint ab hac ſeparari,neque ſimul, neque paulatim, quod etiam procedit de animabus brutorum perfectorum,ſi illę extenſæ ſunt,& diuiſibiles, vt communis & fortaſſe probabilior tenet opinio (nam ſi indiuiſibiles eſſe ſupponantur,procedet in eis argumentũ factum de animabus rationalibus) recte igitur dici poteſt materialis forma ſubſtantialis eſſe hæc intrinſece quidem per coaptationẽ ad hanc numero materiã,per ipſam vero materiã, tamquam per terminum huius habitudinis. Sed nihilominus etiã in his materialibus formis hoc proprie dici non poteſt:quia,vel in hac numero materia includuntur D diſpoſitiones, quibus hęc materia ab agente præparatur ad hanc formã,vel intelligitur ſolũ hæc materia prima ſecundũ nudam entitatẽ eius:neutro autem modo id ſatis intelligi, aut explicari poteſt.

X. Primum patet, quia materia cum accidentibus non poteſt eſſe ratio indiuiduationis formæ , etiam vt terminus habitudinis eius, quia cum hæc habitudo ſit tranſcendentalis & ſubſtantialis,non includit accidentia in ſuo primario ac per ſe termino . Item, quia, ſi ſupponamus non eſſe eaſdem diſpoſitiones ingenito, quæ præceſſerunt in corrupto ,procedunt argumẽta ſupra facta,quod forma potius natura abſolute & ſimpliciter informat materiam accidentibus nudam , informat autem illam vt indiuidua, & ſingularis eſt:ergo eodẽ modo reſpicit illam,ſecun- E dum ſuã aptitudinem , & coaptationem indiuidualem. Si autẽ ſupponamus, manere in materia diſpoſitiones, quæ fuerunt in corrupto , ſic etiam forma non informat materiam vt affectam accidentibus , licet illa præſupponantur velut conditiones neceſſariæ, vel fortaſſe ſolum, quia relinquantur ex præcedenti alteratione: ergo neque hæc forma vt hæc, recipit accidentia, ſed materiam tantum. Eo vel maximè,quod licet varientur hęc numero accidentia,vel paulatim naturaliter, vel ſimul ſupernaturaliter,& alia ſimilia dentur,conſeruabitur eadem numero forma in eadem materia, ergo nullo modo reſpicit hæc forma, vt eſt hæc, talia accidentia numero, vt ab eis indiuiduetur. Quin potius,licet da-

remus,

temus, hanc formam requirere hæc numero accidentia, non ideo eſſet ipſa forma talis in indiuiduo propter accidentia, ſed potius econtrario accidentia requirerentur talia propter talem formam, loquendo à priori & ſimpliciter, licet quoad nos, vel in ordine ad productionem, vel generationem tales diſpoſitiones ſint principium, vel occaſio diſtinguendi formas.

XI. Secundum autem, ſcilicet, quod neque hæc materia prima pure ſumpta, poſſit eſſe hoc modo principium indiuiduans formam, probatur primo, quia hæc materia poteſt eſſe communis multis formis vel ſpecie, vel numero diuerſis, ergo vt ſic non eſt ſufficiens principium indiuiduans formam, quia, quod de ſe commune eſt, vt ſic non poteſt eſſe indiuiduationis principium. Secundo ex parte ipſius formæ, quia licet hæc forma ſemel facta in hac, & ex hac materia, non poſſit eſſe in alia propter dependentiam quam habet ab illa, quæ dependentia talis eſt, vt nec forma illa poſſit naturaliter conſeruari ſine illo genere cauſalitatis materialis, neque etiam ſit aliqua via aut modus naturalis, quo poſſit hæc forma in aliam materiam transferri, vt ab illa conſeruetur: nihilominus tamen, ſi entitas talis formæ ſecundum ſe cōſideretur, non videtur eius aptitudo intrinſeca determinata ad hanc numero materiam informandam, ita vt intrinſecè ſit inepta ad informandam naturaliter quamcunque aliam materiam numero diſtinctā: ergo non recipit ſuam intrinſecam indiuiduationem ab hac numero materia, etiam tanquam à termino ſuæ habitudinis, ſeu aptitudinis informatiuæ. Probatur conſequentia, quia non eſt hæc materia terminus adæquatus illius habitudinis, quandoquidem aptitudo huius formæ ſecundum ſe æque connaturaliter poſſet exerceri in alia, vel alia materia, ſi in qualibet poneretur. Nam quod per cauſas naturales ſolū ponatur in hac materia & non in alia, non tollit intrinſecam aptitudinem eius, neque facit, vt hæc materia ſit adæquatus terminus illius. Sicut fortaſſe eſt in vniuerſo aliqua portio materiæ, quæ ſemper fuit ſub eadem numero forma, & ſemper erit, nec fortaſſe eſt via naturalis ad variandam illam, & non propterea aptitudo materiæ de ſe terminata eſt ad talem formam.

XII. Antecedens verò ſuaderi poteſt multis coniecturis, quæ communes ſunt etiam animabus rationalibus. Prima, quia de potentia abſoluta hæc forma transferri poſſet in aliam materiam, & illam informare, ergo ſignum eſt, eſſe in tali forma aptitudinem naturalem intrinſecam ad informandam illam, quātum ex ipſa eſt. Probatur conſequentia, quia licet illa actio, ſeu transmigratio huius formæ à materia in materiam eſſet ſupernaturalis quoad modum, tamē terminus productus naturalis eſſet, compoſitum enim illud ex tali forma & materia naturaliter ſubſiſteret. Secunda, quælibet alia materia numero diſtincta eſt capax quantū eſt ex ſe cuiuſcunque formę indiuiduæ, etiamſi contingat eſſe in alia materia numero diſtincta: ſine fundamento enim exiſtimaret quis capacitatem huius materiæ numero de ſe eſſe limitatam ad has formas potius quam ad illas, eo ꝙ fortaſſe agentia naturalia ſecundum naturalem ordinem non poſſint efficere in ea eas indiuiduas formas, quas in alijs materijs efficiunt. Quia cum materia de ſe ſit pura potentia & indifferens, nō poteſt ei conuenienti ratione attribui talis determinatio: illa ergo materia numero, quæ de facto eſt ſub hac forma huius equi, quantum eſt ex ſe capax eſſet alterius animæ equi numero diſtincti, quę de facto informet aliam materiam: ergo & è cōuerſo illa anima etiam eſt apta, quantum eſt ex ſe ad informādam hanc, vel illam materiam. Patet conſequentia, quia potētia & actus naturalis ſibi mutuo correſpondent: vnde potentia non reſpicit naturaliter, niſi actum illum, qui

A aptitudinē habet naturalem ad informandam illam.

XIII. Tertio quia, ſi hæc anima equina, verbi gratia, tantum eſſet apta ex ſe ad informandam hanc numero materiam, omnes animæ equinæ, quæ poſſent illam numero materiam informare diuerſis temporibus, haberent inter ſe aliquam conuenientiam realem, quam non haberent cum animabus equinis informantibus alias materias, quia omnes illæ haberent aptitudinem ad informandam hanc numero materiam, quam aliæ animæ equinæ informare non poſſent. Et idem argumentum fieri poteſt in omnibus formis aquæ, ignis, & ſimilibus, quod ſcilicet ſub eadē ſpecie formæ ignis, v.g. detur quædā latitudo indiuiduorum reſpicientium hanc numero materiam tantū, & aliam latitudinem aliorum reſpicientiū hāc B numero materiam, & ſic de alijs, atque ita ſub conceptu ſpecifico poſſet dari cōceptus obiectiuus ſubſtantialis, & communis multis indiuiduis illius ſpeciei, & non alijs, quod videtur abſurdum, nam illa conuenientia, cum ſit realis & ſubſtantialis, erit ēt eſſentialis talibus formis, & conſequenter ſpecies vltima erit diuiſibilis per plures differentias eſſentiales, quod inuoluit apertam repugnantiam. Verum hæc ratio magis eſt apparens quam efficax, quia poteſt habere nonnullas euaſiones & difficultates, quas attingemus cōmodius diſputat. ſequenti: tamē aliæ rationes efficaces ſunt, quas amplius cōfirmabimus, & declarabimus ſect. ſeq. Reſtat igitur ſatis probata concluſio poſita, quòd intrinſecū principiū à quo ſumitur indiuidualis differentia formæ ſubſtātialis, ſit ip C ſamet entitas formæ, quatenus ex ſe habet talem aptitudinē ad informandā materiam, nam excluſa ſunt omnia extrinſeca, vel diſtincta ab ipſa forma, quod ab eis indiuiduari nō poſſit, quo fit, vt forma non ſit hæc, quia reſpicit hāc materiā, ſed ſolū quatenus habet talem aptitudinem ad informandam materiam.

Subſtantiales modi quo principio indiuiduentur.

XIV. Dico tertio: Modus ſubſtātialis, quia ſimplex eſt, & ſuo modo indiuiſibilis, habet etiam ſuam indiuiduationem ex ſe, & non ex aliquo principio ex natura rei è ſe diſtincto. Declaratur exēplis in vnione, verbi gratia, formæ ad materiā, vel materiæ ad D formam, quam ſuppono ex infra dicendis eſſe modum ſubſtantialem. Item in ſubſiſtentia ſimplici, & idem eſſet de exiſtentia, ſi eſſet modus realis eſſentiæ ex natura rei diſtinctus ab illa. Itaque conſtat vnionem, quā nunc habet anima mea ad meum corpus, eſſe vnam numero, & indiuiduam, tum quia eſt quid reale: & à parte rei exiſtens, & diſtinctum ex natura rei ab anima, tum etiam, quia differt numero, & non ſpecie à modo vnionis alterius animæ ad corpus ſuum, habet ergo ſuam indiuidualem differentiam: ergo & intrinſecum aliquod principium, ſeu fundamentum eius: hoc ergo principium dicimus, nihil aliud eſſe poſſe, niſi entitatem ipſius modi qualiſcunque illa entitas ſit. Hoc autem probari poteſt primo rationibus generalibus factis, quod E ita vnaquæque res eſt vna, ſicut eſt, & quod negatio quam addit vnitas, immediate fundatur in entitate rei ſecundum quod in ſe eſt: ac denique, quia vnaquæque entitas ſimplex ſe ipſa intrinſece talis eſt ſeu cōſtituitur noſtro modo intelligendi in ſuo eſſe, & conſequenter etiam ſe ipſa diſtinguitur ab alijs. Secundo probatur excludendo alia principia huius indiuiduationis: nam, ſi quæ eſſent, maxime eſſet hæc anima, vel hæc materia, reſpectu huius vnionis (vt inchoatum exemplum proſequamur, omitto autem accidentia, quia illa iam ſatis excluſa ſunt rationibus factis de materia & forma) ſed hic modus non indiuiduatur proprie ex hac materia, & ex hac forma; quia licet hic modus vnionis in indiuiduo,

non

non poſſit eſſe in alia forma propter ſpecialem identitatem realem, quam habet cum hac forma, neque etiam poſſit fieri, nec conſeruari in alia materia numero diſtincta, quia reſpicit hanc non ſecundum aptitudinem, ſed ſecundum actualem quandam rationem, quæ adæquate terminatur ad hanc materiam, nihilominus tamen poſſent hæc anima & hæc materia vniri alia vnione numero diſtincta. Non enim eſt neceſſe, vt ſi vnio huius animæ & formæ nunc diſſoluatur & pereat, & iterum rurſus hæc materia, & hęc forma à Deo vniantur, eandem numero vnionē recipiant, quam antea habebant. Nam licet demus hoc poſſe fieri, de quo aliqui etiam dubitant, non eſt cur ſit neceſſarium, quia in alijs modis figuræ, ſeſſionis, aut ſimilibus, non eſt neceſſe eoſdem numero reproduci, imo id non eſt naturale. Poſſunt ergo illæ vniones numero diſtingui in eadem forma reſpectu eiuſdem materiæ, ergo principium indiuiduationis eius non ſumitur ſufficienter ex hac forma, vel hac materia, ergo oportet, vt ex ſe habeat talis modus intrinſecum fundamentum ſuæ indiuiduationis, quamuis ſecundum illud reſpiciat hanc formam, & hanc materiam habitudine tranſcendentali: quia hæc eſt natura talis modi.

Compoſiti ſubſtantialis quod principium indiuiduationis.

XV. QVartò dicendum eſt in ſubſtantia compoſita, vt tale compoſitum eſt, adæquatum indiuiduationis principium eſſe hanc materiam, & hanc formam inter ſe vnitas, inter quæ præcipuum principium eſt forma, quæ ſola ſufficit, vt hoc compoſitū, quatenus eſt indiuiduum talis ſpeciei, idem numero cenſeatur. Hæc concluſio ſequitur ex præcedentibus, & ex dictis ſectione 4. & eſt conſentanea opinioni Durandi, & Toleti ſupra tractatis, & in re nō deſſentiunt Scotus, & Henr. nec Nominales omnes.

Scotus. Henric. Nominales

Fonſeca etiam non diſſentit lib. 5. Metaph. quæſt. 5. quamuis dicat, impropriam eſſe locutionem cum dicimus, hanc materiam, & hanc formam eſſe principia indiuiduationis Phyſica, quia neque forma hæc, neque hæc materia, neque ambæ ſimul addi poſſent naturæ ſpecificæ hominis, vt cū ea conſtituant hunc hominem, & quia etiam hæc materia & hæc forma ſunt indiuidua, ex ſuis naturis ſpecificis, & proprijs indiuiduationis principijs conſtituta. Sed in his rationibus diuertit à Phyſica ratione ad Metaphyſicā compoſitionem, cum enim hæc materia, & hæc forma dicūtur principia Phyſica indiuiduationis huius compoſiti, non comparantur ad ſpecificam naturam communem, ſed ad Phyſicum compoſitum, quod componunt: & ideo non eſt neceſſe, vt addantur naturæ ſpecificæ communi, ſed vt componant illā componendo indiuiduum, in quo illa includitur. Vnde ſecundum eandem Phyſicam conſtitutionem talia principia ſimplicia ſunt, neque habent alia, quibus phyſice indiuiduentur, ſed ſe ipſis indiuiduantur, vt declaratum eſt. Non eſt ergo impropria locutio, ſed vera ac propria, quia eadē ſunt principia indiuiduationis intrinſeca, quæ ſunt principia intrinſeca entitatis, vt ſæpe dictum eſt, quia indiuiduatio ſequitur entitatem, vt eſt negatio quædam, vt autem includit poſitiuum, eſt ipſamet entitas, nihilque illi addit, ſed hæc materia, & hæc forma inter ſe vnitæ ſunt intrinſeca principia totius entitatis compoſitæ ſubſtantiæ, de qua agimus, ergo ſunt etiam intrinſeca principia Phyſica indiuiduationis. Et confirmatur, nam materia & forma abſolute ſumptæ ſunt principia phyſica ſpeciei ſubſtantiæ compoſitæ, & ſpecificationis eius: ergo hæc materia, & hæc forma erunt principia phyſica indiuidui, & indiuiduationis eius. Et eodem modo concludi poteſt, neutram per ſe, ſed vtramque ſimul eſſe hoc adęquatum principium. Quia hoc com-
A poſitum vt omnino & complete ſit idem numero, requirit non ſolum hanc formam, vel hanc materiam, ſed vtramque ſimul, & quacunque variata non manet ſimpliciter, & omni ex parte idem numero compoſitum, quod antea erat: quia aliqua ex parte variata eſt eius entitas, ergo materia & forma ſunt adæquatum principium vnitatis numericæ totius compoſiti, vt tale eſt. Et confirmatur ratione facta, quia eadem ſunt principia vnitatis, quę entitatis: ſed hęc materia & hæc forma ſunt adæquatum principium intrinſecum huius compoſitæ entitatis, ergo & vnitatis, & indiuiduationis.

XVI. Atque hinc conſtat, etiam hanc vnionem eandem numero requiri ad perfectam vnitatem talis compoſiti, quia ſuo modo intrinſece concurrit ad

Illatum.

B conſtitutionem eius, entitas enim compoſiti non ſolum entitatem materiæ & formæ, ſed etiā vnionem earum inter ſe intrinſece includit: ergo variata vnione in aliquo variatur entitas, & conſequenter vnitas ipſius compoſiti: requiritur ergo ad perfectam vnitatem, & indiuiduationem: hac ergo ratione poſſet etiam hæc vnio numerari in his, quæ complent perfectum indiuiduationis principium ipſius compoſiti. Non eſt autem ita neceſſaria, ſicut materia & forma, quia hæc ſunt ſimpliciter principia eſſentialia talis compoſiti, vnio vero eſt, quaſi conditio requiſita, ſeu cauſalitas materiæ ac formæ, vt dixi in 2. tomo 3. par. diſput. 34. ſect. 2. Comparando etiam inter ſe materiam & formam, præcipuum principiū eſt forma, non tantū reſpectu naturæ ſpecificæ, ſumpta forma in ſpecie, ſed etiam reſpectu huius indiui-
C dui, ſumpta forma indiuidua: quia hæc forma eſt maximè propria huius indiuidui, & quia illa eſt, quę cōplet hanc numero ſubſtantiam integram, nam hęc materia ſolum inchoat illam, & quantum eſt de ſe non magis inchoat hanc quam aliam. Item quia hęc forma eſt præcipuum principium eſſendi, & conſequenter eſt etiam præcipuum principium diſtinguēdi hanc ſubſtantiam ab alijs; ſed idem eſt principiū vnitatis, quod eſt principium entis, & diſtinctionis eius ab alijs: ergo.

Obiectio ſoluitur.

Dices, formam eſſe principium diſtinctionis ſpecificæ, quia facit differre formaliter, non ergo poteſt eſſe principium diſtinctionis numericæ; alias diſtinctio numerica eſſet formalis & eſſentialis. Reſpondetur, formam ſecundum ſuam ratio-
D nem ſpecificam & eſſentialē facere differentiam ſpecificam, & eſſentialem, formam vero indiuiduam ſecundum entitatem ſuam facere diſtinctionem entitatiuam, & numeralem. Petrus enim & Paulus magis differunt inter ſe numero, quia habent animas numero diſtinctas, quam quia habent diſtincta corpora. Atque ex his patet vltima pars concluſionis, quæ ſatis etiam probatur ex communi modo loquendi, quem ſupra notauimus, ſimpliciter enim cenſetur idem homo, non tantum ſecundum apparētiam, ſed etiam ſecundum veritatem, qui habet eandem numero animam, etiamſi corpus mutatum ſit. Ratio vero eſt, quia forma ſimpliciter cenſetur conſtituere ſpeciem, & ſimiliter hæc forma hoc indiuiduum ſub tali ſpecie.

XVII. E Sed quæres, an differentia indiuidualis in rigore ſumatur à completo principio, materia ſcilicet, & forma, an vero ab altero tantum: nam authores videntur frequentius ſentire, ab altero tantum ſumi, nam, cum hæc differentia ſimplex ſit, non videtur ſumenda à toto compoſito, neque à duplici principio partiali, ſed ab vno tantum, quod ſimplex ſit. Tamen differunt, nam quidam aiunt, illud principium eſſe materiam, vt Caiet. & alij; alij vero dicunt eſſe formam, vt Scotus, & in idem inclinat Durand. Et hoc poſterius eſt verius, ſuppoſito priori fundamento, ſcilicet, quod differentia indiuidualis ab altero tā tum ex his principijs ſumenda ſit. Loquimur autem de re ipſa ſecundum ſe, nam quoad nos, qui ex rebus mate-

Quæſitum. Caietan. Durand. Scotus. Reſponſio.

A materialibus cognitionem ſumimus, ſæpe diſtinctio indiuiduorum ex materia ſumitur, vel ex accidentibus, quæ materiam conſequuntur, vt ſunt quantitas & aliæ proprietates: at vero ſecundum ſe, ſicut differentia ſumenda eſt à principio ſubſtantiali, & non ab accidentali, ita inter ipſa ſubſtantialia principia, ab eo ſumēda eſt, quod pręcipuum eſt, & magis proprium, ac vltimum cōſtitutiuum ipſius rei: huiuſmodi autem eſt forma, vt oſtenſum eſt. Item eſt hoc verum, loquendo de indiuiduo talis naturæ vel ſpeciei, prout formaliter in ea conſtituitur. Propter quam rationem ſupra diximus, ſuppoſitum eſſe vnū numero, ſi vnam numero habeat ſubſiſtentiam; etiamſi natura vna non ſit, quia formale conſtitutiuū ſuppoſiti eſt ſubſiſtentia incommunicabilis, à qua ſola ſumenda eſt ratio indiuidualis ſuppoſiti vt ſic: è B contrario vero diximus, vnitatem ac differentiam indiuidualem rei ſingularis, vt conſtitutæ ſub tali ſpecie, vel eſſentia ſubſtantiali ſumendam eſſe ex natura ſubſtantiali, quæ formaliter conſtituit tale indiuiduum. Ad hunc ergo modum dicimus in præſenti, differentiam indiuidualem huius hominis formaliter ſumpti vt indiuiduum eſt ſpeciei humanæ, ſumi ex hac anima. At vero, ſi loquamur de hoc compoſito, vt perfecte, & omni ex parte vnum eſt, verius dicetur, differentiam indiuidualem eius ſumi ex tota entitate eius, atque adeo ex adæquato principio phyſico, quod materiam, & formam includit, vt hoc modo etiam de toto illo compoſito verificetur, per ſe ipſum, ſeu per ſuam entitatem indiuiduari: nam per illam habet identitatem ſimpliciter in ſe, & diuerſitatem C ab omni alio. Neque eſt inconueniens, quod differentia, quæ ſecundum conceptum Metaphyſicum ſimplex eſt, id eſt, non compoſita ex genere & differentia, ſumatur ex entitate ſeu natura phyſice compoſita, quatenus vna eſt, & per modum vnius indiuiduæ naturæ concipitur.

Spirituales ſubſtātię cō pletæ, quo indiuiduentur.

Vltimo ex dictis ſatis conſtat, quid dicendum ſit de ſubſtantijs immaterialibus, in quibus differentię etiam indiuiduales inueniuntur, vt oſtendimus: vnde, cum in eis non ſit, niſi ſimplex ſubſtantialis entitas completa, conſtat in eis non poſſe eſſe aliud principium indiuiduationis præter ipſam vniuſcuiuſque rei entitatem, quæ ex ſe talis eſt, & per ſe ab alijs diſtinguitur. Et in hoc omnes conueniunt qui has ſubſtantias indiuiduas eſſe fatentur, quacunque ratione D declarent indiuiduationem earum. Qui autem dicunt, de ſe conuenire tali naturæ ſpecificæ ſpirituali, multo magis, & à fortiori docent per ſuas entitates indiuiduari, vt patet ex Capreol. in 2. diſt. 3. Caietan. & alijs 1. part. quæſt. 3. art. 3. quæſt. 50. artic. 4. Soncin. 12. Metaphyſ. quæſt. 49. Iauell. quæſt. 25. Ferrar. 1. contr. gent. capit. 21. Qui vero cenſent etiam in rebus immaterialibus indiuiduationem fieri per additionem differentiæ, neceſſario etiam docent, illam eſſe ſumendam ab ipſa entitate ſubſtantiali Angeli ſecundum ſe; quia nec ſumenda eſt ab accidentibus, neque eſt aliud, vnde ſumi poſſit: quæ omnia ſatis probata ſunt ex dictis. Argumentum autem vulgare, quod ſi hæ ſubſtantiæ per ſuas entitates differunt, neceſſario differant formaliter, & eſ- E ſentialiter; iam eſt ſolutum in ſimili de alijs formis. Nam illæ entitates quantumuis formales, poſſunt eſſe omnino ſimiles in ratione eſſentiali; & tunc licet ſe ipſis diſtinguantur, nihilominus diſtinctio eſt numerica, quia eſt in entitate, non in ratione formali. Dicuntur autem diſtingui ſe ipſis, non quia ſimiles non ſint, ſed quia vna ex ſe habet, quod non ſit alia, ſimilitudo enim non excludit diſtinctionem, vt infra dicitur.

Capreol. Caietan. Soncin.

SECTIO VII.

Vtrum principium indiuiduationis accidentium, ſit ex ſubiecto ſumendum.

I. IN hac dubitatione ijdem fere dicendi modi eſſe poſſunt, qui in pręcedēte ſectione relati ſunt: tamen quia eadem doctrina, quæ de formis ſubſtantialibus data eſt, ad accidentales eſt proportionaliter applicanda, ideo breuiſſime poteſt hæc res expediri, addendo pauca, quæ ſunt propria accidentium. Supponimus ergo ex dictis in ſect. 2. in formis accidētalibus neceſſarias eſſe differentias indiuiduales, quas indiuiduæ formæ addant rationibus ſpecificis, à quibus ſaltem ratione diſtinguantur, nam doctrina ibi data generalis eſt, & rationes factæ de omnibus ſpeciebus, & indiuiduis procedunt. Vnde fit, loquendo de principijs Metaphyſicis conſtituentibus, & diſtinguentibus res, nullam relinqui quæſtionem circa principium indiuiduationis accidentis: eſt enim in eis differentia indiuidualis, quæ in vnoquoque propria eſt, & contrahit ſpeciem ad eſſe talis indiuidui. Solum ergo reſtat quærendum, quodnam ſit Phyſicum fundamentū, & principium huius differentiæ, & hoc ſenſu inueſtigamus hic principium indiuiduationis accidentium, ſicut de ſubſtantijs diximus. Et ideo nulla nobis eſt hoc loco controuerſia cum Scoto, qui ſuis hæcceitatibus (quæ nihil aliud ſunt, quam differentiæ indiuiduales) quæſtionem hanc terminandam eſſe cenſuit, nos enim etiam admittimus differentias illas, tamē vlterius inquirimus Phyſicam radicem earum differentiarum.

II. Duæ igitur opiniones tantum hic referri poſſunt. Prior eſt, accidentia indiuiduari per ſubiectum. Ita docet D. Thom. 1. par. quæſt. 29. art. 1. & quæſt. 39. art. 3. & opuſc. 29. in fine. Sed quodlib. 7. art. 19. limitat hanc ſententiam, dicitque eſſe veram in alijs accidentibus præter quantitatem, quam dicit non ex ſubiecto, ſed ex ſitu indiuiduari, reliqua vero accidentia ex ſubiecto, ſaltem ex quantitate. Vnde infert, quamuis poſſit quantitas indiuidua conſeruari à Deo ſine ſubiecto, non tamen albedinem, aut reliqua accidentia quæ neceſſario requirūt ſubiectum, ſaltem quantitatem ipſam, vt fiāt indiuidua. Hincq; docet D. Thom. ſæpe non poſſe dari duas albedines ſeparatas, & ſolo numero diſtinctas, quia non haberent per quod diſtinguerentur, 1. par. quæſt. 50. art. 4. & quæſt. 75. artic. 7. Idemque docet ac defendit Capreol. in 1. diſt. 54. artic. 2. concluſ. 2. Fundamenta huius ſententiæ ſunt eadem, quæ ſuperius allata ſunt ad probandum, formam ſubſtantialem indiuiduari à materia ſignata. Et confirmatur primò, nam accidens habet totum ſuum eſſe in ordine ad ſubiectum: ergo indiuiduationem habere debet à ſubiecto, nam vnaquęque res indiuiduari debet ex eiſdem principijs, à quibus habet eſſe. Secundò, quia, ſi accidentia non indiuiduarētur à ſubiecto, poſſent plura accidentia ſolo numero diuerſa in eodem ſubiecto recipi, quia non obſtante identitate ſubiecti habere poſſent inter ſe diſtinctionem, vnde nulla poſſet ratio huius repugnantiæ aſſignari, videmus autem, non poſſe idem ſubiectum duas albedines, vel duos calores recipere: tota ergo ratio huius eſt, quia à ſubiecto indiuiduantur; & ideo hoc ipſo, quod in eodem ſubiecto recipiuntur, ſunt vnū, & non duo.

D. Thom. opinio.

III. Secunda opinio eſt, vnamquamque formam accidentalem Phyſice indiuiduari per ſe ipſam, vt eſt talis entitas actu, vel aptitudine, neque habere aliud intrinſecum principium indiuiduationis, præter ſuā entitatem. Ita ſumitur ex opinione Durandi ſupra tractata; & omnes rationes, quas adduximus de forma ſubſtantiali, probant idem de forma accidentali. Et ſumma eſt, quia vnaquæq; res per illud idem formaliter,

Aliorum opinio.

Durand.

maliter,& intrinſece eſt vna numero(quoad fundamentum vnitatis ſeu negationis,quã dicit vnum)per quod eſt ens actu in rerum natura, vel aptum vt ſit huiuſmodi, quia omne tale ens eſt ſingulare, vt ſupra oſtenſum eſt, ſed omnis res per ſuam entitatem eſt intrinſece & formaliter huiuſmodi ens actu, ergo per eãdem eſt ſingulare quid,& indiuiduũ, ergo & accidentia hoc habent. Et confirmatur, quia ſubiectum non poteſt eſſe principium indiuiduans accidentia,ergo tantum eſſe poteſt huiuſmodi principium intrinſeca entitas ipſorum accidentium: Antecedens patet,quia inprimis ſubiectum non poteſt dici principium intrinſecum indiuiduationis accidentis, tãquam intrinſece & per ſe componens accidẽs, quia nunc non agimus de compoſito ex ſubiecto & accidente,ſed de ipſa accidentali forma, quam conſtat non componi intrinſece ex ipſo ſubiecto, nec ſubiectum hoc modo eſſe principium intrinſecũ eius. Rurſus nec ſubiectum poteſt dici principium indiuiduans accidens, tanquam terminus habitudinis, ſeu aptitudinis talis accidentis ad informandũ tale ſubiectum, primò quia reſpectu eiuſdẽ ſubiecti numero poſſunt duo accidentia ſolo numero diſtincta habere aptitudinem ad informandum illud,ergo illæ aptitudines non poſſunt diſtingui numero ex ſubiecto: ergo ex ſe ipſis. Secundò hoc maxime vrget de quibuſdam accidentibus quæ ſecundum habitudinem ſuam non ſiſtunt in ſubiecto, ſed illud referunt, vel aliquo modo in aliud ducunt, vt ſunt relationes,actus,habitus, & ſimilia: ſi enim accidens dicitur indiuiduari à ſubiecto, quia reſpicit illud naturaliter,cur hæc accidentia non dicentur potius indiuiduari ab vltimis terminis, quos naturaliter reſpiciunt,maxime cum ab illis ſecundum communes rationes ſumãt eſſentiales,ſeu ſpecificas rationes ſuas? Tertiò,quia ſine fundamento dicitur, hoc accidens numero habere naturalem coaptationem & habitudinem tantum ad hoc ſubiectum: nam, licet fortaſſe per naturales cauſas in ſolo illo fieri poſſit; nihilominus tamen ipſum de ſe aptum eſt, vt informet quoduis ſubiectum capax talis accidentis,ſicut è cõtrario accidere poteſt, vt hoc ſubiectum non poſſit naturaliter habere, niſi hanc albedinem, vel hanc quantitatem, & tamen non propterea capacitas eius intelligenda eſt ita ex ſe limitata, & determinata ad hoc accidens,vt non ſit de ſe ſufficiens ad ſimilia accidentia recipienda. Denique hoc ipſum ſuadere poteſt omnibus rationibus, quas de forma ſubſtantiali fecimus.

Quæſtionis reſolutio.

IV. HAec controuerſia diſtinctione ſupra inſinuata dirimenda eſt, & definienda. Diximus enim dupliciter poſſe nos loqui de principio indiuiduationis; primò in ordine ad eſſe,& ad propriã rei cõſtitutionem ſecundum ſe. Secundò in ordine ad productionem, quatenus determinatur agens ad diſtinctum indiuiduum producendum, vel ad efficiendum vnum potius, quam aliud, & conſequenter in ordine ad noſtram cognitionem, quatenus ſenſibiliter (vt ſic dicam) diſtinguere poſſumus vnum ab alio. Priori igitur conſideratione (quæ maximè à priori eſt, & maximè propria huius ſcientię) vera eſt poſterior ſententia,docens, accidentia non ex ſubiecto,ſed ex proprijs entitatibus habere ſuam indiuiduationem, & numericam diſtinctionem, vt ſatis probant rationes factæ tam hic, quam ſectione præced.& patebit amplius ex dicendis in ſolutionibus argumentorum. Poſteriori autem conſideratione (quæ magis eſt phyſica & à poſteriori) dici poſſunt accidentia accipere indiuiduationem ex ſubiecto,tanquam ex radice, ſeu occaſione potius multiplicationis, & diſtinctionis eorum. Hoc tamen non de ſubiecto nude ſumpto, ſed adhibitis alijs circumſtantijs,vel conditionibus ad actionem neceſſarijs intelligendum eſt, vt in ſolutionibus argumentorum commodius explicabitur.

Fundamenta ergo prioris opinionis, quatenus eadem ſunt cum rationibus, quibus probari ſolet, V. materiam ſignatam quantitate eſſe principium indiuiduationis,& repugnare poſſunt priori parti ſententiæ à nobis poſitæ, ſatis tractata ſunt,& expedita ſect. præced. Prima vero confirmatio ſolum probat, accidens habere ſuam indiuiduationem in ordine ad ſubiectum, ab eoque naturaliter pendere, non tamen, quod indiuiduatio ſubiecti ſit principium intrinſecum indiuiduationis accidentis. In ſecunda vero confirmatione, & in fundamentis poſterioris ſententiæ petitur commune dubium,quod hoc loco prętermitti non poteſt, ſuam tamen propriam quæſtionem poſtulat.

SECTIO VIII.

An repugnet, duo accidentia ſolo numero diuerſa, eſſe ſimul in eodem ſubiecto, ob eorum indiuiduationem.

I. ACcidentia ſolo numero differentia eſſe in eodem ſubiecto duobus modis accidere poteſt,ſcilicet ſimul,vel tantum ſucceſſiue,& vtrumque eſt in controuerſia poſitum,& in præſenti ſectione ſolum priorẽ tractamus.

Prima opinio tractatur.

IN qua eſt prima opinio, quæ non ſolum de accidentibus eiuſdem ſpeciei, ſed etiam diuerſarum ſpecierum, ſi ſub eodem genere proximo contineãtur,negat poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto. Videatur D.Thom. 1. part. quæſtion. 85. artic. 1. vbi *Impoſſibile* (inquit) *eſt,idem ſubiectum perfici ſimul pluribus formis vnius generis & diuerſarum ſpecierum,ſicut impoſſibile eſt,quod idem corpus ſecundum idem ſimul coloretur diuerſis coloribus,vel figuretur diuerſis figuris.* In quęſt. autem 8. de verit. artic. 14. id declarat de formis exiſtentibus in actu perfecto. Quam expoſitionẽ amplectuntur cõmuniter Thomiſtæ, & ita ſoluunt argumenta de pluribus ſpeciebus intelligibilibus, ſeu ſenſibilibus ſub eodem proximo genere contentis(vt ſunt ſpecies hominis & equi) in eadem potẽtia ſimul exiſtentibus,& de duabus ſcientijs,v.g. vel duabus virtutibus moralibus,vel Theologicis,quę, cum ſpecie differant,& ſub eodem proximo genere contineantur,ſimul eſſe poſſunt in eadem potentia, etiam cum perfecta intenſione, hæc enim & ſimilia dicunt eſſe ſimul ſolum in actu incompleto, quia ſolum ſunt ſimul in actu primo, ſeu in habitu, non in actu ſecundo.

II. Sed reuera difficile eſt, opinionem hanc in ea generalitate ſimpliciter & abſolute ſuſtinere. Primò, quia non poteſt ſufficiens eius ratio reddi; vt enim bene Scotus obijcit in 1. diſt. 3. quæſt. 6. §. *Ad quæſtionem igitur*. In exemplis,quæ D.Thom. ſupra attulit, ideo illa accidentia ſpecie differentia nõ poſſunt eſſe ſimul, quia includunt aliquam oppoſitionem in ordine ad ſubiectum, ſemper enim duo colores opponuntur,aut tanquam extreme contrarij, aut ſicut extremus, & melius, aut ſicut accedentes magis ad alterum extremorum: figuræ etiam includunt repugnantiam in ſitu, aut in rectitudine & obliquitate, vel aliqua re ſimili: non eſt autem neceſſe,omnia accidentia ſpecie differentia habere huiuſmodi oppoſitionem reſpectu ſubiecti. Deinde non male vrget Durand. in 2. diſtin. 3. quæſtion. 8. argumentum de ſpeciebus intelligibilibus (quamuis ipſe male il-

lo vta-

lo vtatur ad negandas ſpecies intelligibiles) argumẽtatur igitur,quia,quamuis intellectus actu non intelligat,ſpecies plures ſunt perfectæ,& completæ,quãtum ad actum informandi: nam actualis operatio nihil refert ad eſſe completum formæ. Reſpondet Caiet. 1.par.quæſt. 85.art.4.hoc eſſe verum de ſpeciebus in eſſe reali, non tamen in eſſe intelligibili. Sed,vt omittam,hanc eſſe quandam petitionẽ principij in quæſtione quam ibi diſputat,ſcilicet an poſſit intellectus ſimul habere plures actus intelligendi:quia,vt ipſemet exponit,illud eſſe intelligibile nihil aliud eſt,niſi, quod actu moueat potentiam ad actualem conſiderationem; vt hoc(inquam) omittã, ad quæſtionem de qua hic agimus ſatis eſt,quod duo accidentia ſecundum ſuum eſſe reale ſimul habeant actum informandi completum in eodem ſubiecto. Et idem argumentum fieri poteſt de habitibus virtutum moralium, aut ſcientiarum,in quibus nõ habet locum illa diſtinctio de eſſe reali,aut intelligibili. Et ex his poteſt extendi argumentum etiam ad actus: non enim repugnabit eos eſſe ſimul, quantum eſt ex parte ipſorum,aut ex parte potentiæ receptiuæ:ſi nõ deſit virtus actiua quæ poſſit ſimul illos efficere:quia in reliquis non eſt maior repugnantia inter actus, quam inter habitus eiuſdem generis,ſi alias non ſint contrarij.

III. Et ita etiam ſoluitur ratio, quam D.Thom. inſinuat in dicta quæſtione 8.de verit.ſcilicet,quia actus eiuſdem generis reſpiciunt eandem potentiam & terminant illam; non poteſt autem ſimul eadem potentia pluribus actibus terminari. Reſpondetur enim,hoc eſſe verum in actibus adæquatis eidem potentię,non vero in inadæquatis, vt in præſenti vna ſpecies,vel vnus habitus non eſt adæquatus actus primus intellectus,quia non perficit illum in ordine ad adæquatum obiectum eius; & ideo poſſunt in eo ſimul plures eſſe,etiam ſi ſint eiuſdem generis, donec integrè & adæquatè ipſum perficiant. Et idem dicẽdum erit de quibuſcunque formis accidentalibus. Vt v.g.calor & ſiccitas, quãmuis fortaſſe cõueniant in genere proximo, poſſunt in eodem igne ſimul eſſe, quia neutra illarum qualitatum per ſe implet capacitatem naturalem ignis,neque paſſiuam quam habet ratione materiæ,neque quodammodo actiuam, quam habet rationẽ formæ per naturalem dimanationem. Propoſitio ergo illa D.Thom. vt aliquo ſenſu vera ſit, intelligenda eſt de formis, quæ completè & adæquatè actuant potentiam ſubiecti in tali genere, ſeu ratione, vt magis ex dicendis patebit. Hæc enim opinio,quæ hactenus tractata eſt,nõ fundatur in indiuiduatione accidentium, & ita non referebat ad præſentem quæſtionem, tamen neceſſario præmittenda fuit, tum ad complementum doctrinæ, tum etiam, quia lucem affert ad ea, quæ dicemus.

Secunda opinio.

IV. SEcunda ergo opinio etiam extrema eſt, nulla omnino accidentia eiuſdem ſpeciei poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto. Quæ exiſtimatur eſſe Ariſtot. 5. Metaphyſic.cap.10.tex.15. dicentis, illa accidentia differre ſpecie, quæ cum in eadem ſubſtantia ſint, differentiam habent. Vbi D.Thom.lect.12.generalem rationem reddit illius aſſertionis,quia impoſſibile eſt plura accidentia eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto eſſe. Idem docet 3.part.quæſt.35.art.5.vbi etiam plures relationes ſolo numero diuerſas non admittit in eodem patre reſpectu plurium filiorum,neque in eodem filio reſpectu patris & matris. Et ita generaliter defendunt hanc opinionem Capreol. in 1.diſtinct.7.quæſt. 2. Caietan. 3.part.quæſtion. 35. artic.5. Heruæus quodlib.3.quæſtion.9. & in 3. diſtin.8.quæſtion.1.& ibi Palud. quæſt. 2. Soncin.7.

Ariſtoteles. D.Thom. Capreol. Caietan. Heruæus, Soncin.

A Metaphyſ.quæſt.4.vbi plures rationes adducit. Sed præcipua ſumitur ex indiuiduatione, nam diſtinctio in formis ſolum eſt,aut formalis,quæ eſt ſpecifica,aut materialis ex ſubiecto,quę eſt numerica ex Ariſt.3.Metaph.cap.3. lib.5.c.6.ergo vbi neutra iſtarum intercedit,non poteſt eſſe diſtinctio: ergo, vbi eſt vnitas ſpecifica accidentis in eodem ſebiecto,nõ poteſt eſſe pluralitas numerica. Confirmatur,quia alias,qua ratione poſſent duo accidentia ſolo numero diuerſa in eodem ſubiecto ſimul ineſſe, poſſent etiam in infinitum multiplicari: quia non eſt maior ratio de vna multitudine,quam de alia: vnde infertur, eſſe in eodem ſubiecto infinitas relationes,& alia ſimilia incommoda.

V. Sed difficile etiam eſt, ſententiam hãc in tota hac B generalitate abſque vlla exceptione ſuſtinere propter varia exempla, in quibus plane videtur deficere,quæ ſtatim afferemus. Et ideo,quãuis nullus authorum ſententiam extreme contrariam ſimpliciter doceat, ſcilicet, quæcunque accidentia ſolo numero differentia, cuiuſcunque ſpeciei ſint, poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto, id enim non ſolum Ariſtoteli, & omnibus Philoſophis,ſed etiam ipſi experientiæ apertè repugnat, vt ſupra tactum eſt, & ex dicendis latius conſtabit: plures tamen exceptiones & limitationes adhibent prædictæ ſententiæ: quia vero difficile eſt mediam viam eligere, & rationem eius reddere, ideo in hac exceptione facienda inter ſe non conueniunt.

C

Tertia opinio.

VI. TErtia ergo opinio eſt Thomiſtarum,diſtinguẽtium de accidentibus in actu cõpleto:vel incompleto:nam priori modo negant poſſe ſimul eſſe in vno ſubiecto accidentia ſolo numero differentia,propter rationes factas & authoritatem Ariſtot. & D. Thom.quos ſic exponunt. Poſteriori autem modo admittunt. Ita Caietan. 1.par.quæſtion. 95.artic.4. Clarius Capr. in 2.diſtin.3.quæſt. 2. ad argumenta cont.9.concl. Iauell.5.Metaphyſ.quæſt. 16. Qui videntur hoc ſumpſiſſe ex D.Thom.quæſt.8.de verit. artic.14.& præcipue videntur ducti argumento ſpecierum intentionalium: quia negare non poſſunt, quin plures ſolo numero differentes poſſint eſſe in D eodem ſubiecto,ſcilicet, in eodem intellectu, vel in eadem phantaſia, vel in eodem medio ſecundum eandem partem.

Caietan. Capreol. Iauell.

VII. Sed inprimis hæc diſtinctio non eſt ſufficiens,nã oſtendemus inferius non ſolum hæc accidentia intẽtionalia,ſed etiam plura alia ſecundum totum ſuum eſſe completum, poſſe ſimul eſſe in eodẽ ſubiecto. Deinde de his accidentibus intentionalibus redit argumentum ſupra factum,qua ſcilicet ratione dicatur eſſe incompletè in ſubiecto,an quia non efficiũt,vel quia non plene informant:hoc poſterius eſt falſum, quia ſecundum totum ſuum eſſe inſunt, ergo informant;primum autem videtur impertinens, quia cõpletum eſſe accidentis non conſiſtit in efficiẽdo,ſed in formando. Accedit tandem,quod,ſi hæc acciden- E tia non poſſunt eſſe in eodem ſubiecto propter indiuiduationem,ergo idem erit,ſiue ſint in actuali operatione, ſiue non:quia priuſquam operentur, habẽt ſuam indiuiduationem ex ſubiecto: ergo,vel illa ratio congrua non eſt,vel æque probat hæc accidentia non poſſe diſtingui numero in eodem ſubiecto, etiam dum non operantur.

Quarta opinio.

VIII. QVarta opinio eſt,accidentia propria,ſeu quæ intrinſece manant à ſubiecto, non poſſe plura ſolo numero differentia eſſe in eodem: ea verò, quæ ſunt accidentia communia,poſſe ſimul eſſe. Ita Ian-

Iandun. dun. 5. Metaphyſ. quæſt. 36. Ratio prioris partis eſt, quia natura abhorret ſuperfluitatem: vnde, cum accidens proprium ſit intrinſecum naturæ, & vnũ ſufficiat ad naturæ functionem, & finem, non multiplicatur. Et hinc ſumitur ratio alterius partis: nam, cum accidens commune ab extrinſeco, & per accidens ſe proueniat, non repugnat multiplicari in eodem ſubiecto, & ita contingit plures calefactiones fieri ſimul in eodem ligno à diuerſis ignibus.

IX. Sed hæc ſententia licet quoad priorem partem vera ſit, tamen quoad poſteriorem non eſt in vniuerſum vera, quia nec plures albedines, nec plures calores poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto, cum tamen hæc ſint accidentia communia. Neque id, quod dicitur de pluribus calefactionibus: verum eſt: nam, quãdo duo ignes idem lignum ſecundum eandem partẽ calefaciunt; ſicut efficiunt vnum calorem, ita & vnã calefactionem, quæ à ſingulis eſt partialiter, & ab vtroque ſimul vt à cauſa totali. Præterea, ſi regula illa eſſet generaliter vera, ſequeretur, duas ſciẽtias eiuſdem ſpeciei, & in ordine ad idem obiectum, & ſimiliter duas temperantias ſolo numero diuerſas poſſe eſſe ſimul in eodem, quod non eſt probabile. Denique obſtat ratio generalis, quia etiam in extraneis, & accidentalibus mutationibus agens extrinſecum intendit aſſimilare ſibi paſſum: vnde, ſi inuenit ſimile, non iterum agit in illud: alias, poſtquam illud ſemel ſibi aſſimilaret, iterum atque iterum ageret in illud, & ſic in infinitum procederet actio, ſaltẽ quoad multiplicationem formarum accidẽtalium. Et eadem ratione, res omnino ſimiles in eodẽ accidente ad inuicem mutuoq; ſeſe immutarent, & ſimilia accidentia in ſeipſis multiplicarent. Imo eadem, vel maiori ratione, idẽ ageret in ſe ipſum per vnũ accidens aliud ſimile in ſe producendo, vel, ſi iã haberet duo, efficeret tertium, & ſic in infinitum, quæ omnia ſunt planè falſa & abſurda. Vnde colligitur, etiã in his mutationibus accidẽtalibus, principiũ earum ex parte ſubiecti eſſe priuationem ſimilis formæ: & ideo huiuſmodi mutationem non tendere ad multiplicandum accidens eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto.

Quinta opinio.

X. QVinta opinio diſtinguit de accidentibus, quæ fiunt per proprium motum, vel quæ ſine motu fiunt, & de prioribus negat poſſe ſimul eſſe in eodẽ ſubiecto propter rationem adductã, quod motus fit ex contrario in contrarium: de poſterioribus autem affirmat poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto accidentia ſolo numero diuerſa. Hanc opinionem refert Fõſeca libro quinto, cap. 10. q. 1. ſectione 1. Soletque tribui Scoto, Gabr. Durand. & alijs in 3. d. 8. tamẽ Durand. ibi quæſt. 3. nihil de hoc dicit, ſed potius in ſolutione ad primum, in accidentibus abſolutis ſolũ admittit ea, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei poſſe eſſe in eodẽ ſuppoſito ſecundum aliam, atque aliam partem: in relatiuis verò ſecundum aliud & aliud fundamentũ. Gabr. autem ibi articulo 3. dub. 1. nullam diſtinctionem adhibet, ſed ſimpliciter negat repugnare duo accidentia ſolo numero differentia eſſe in eodem ſubiecto. Et fere eodem modo loquitur ibi Scotus quæſtione vnica. Indicat tamen per operationem agentis naturalis non fieri multiplicationem qualitatum eiuſdem rationis in eodem ſubiecto: quia naturale agens intendit formam præexiſtentem imperfectam perficere: & ideò non inducit omnino aliam formã, ſed aliquem gradum ſeu quaſi partem, quã vnit præexiſtenti, vt illam perficiat. In quo ſignificat diſtinctionem illam de accidentibus, quæ fiunt per motũ, vel ſine illo. Quam etiam inſinuat Anton. Andr. 5. Metaph. quæſt. 8. Dicit enim relatiua accidentia ſolo numero differentia poſſe eſſe in eodem; de abſolutis verò ſubdiſtinguit, nam quædam educuntur de

Fonſeca. Gabr. Durand.

A potentia ſubiecti; & hæc non multiplicantur numero in eodem ſubiecto; alia verò non educuntur; & hæc poſſunt multiplicari. Et huiuſmodi putat eſſe lumẽ, de quo perſpectiui contendunt à duobus luminoſis duo lumina produci in eadẽ parte ſubiecti: quia duas vmbras efficiunt, & quia ablato vno luminoſo aliquod lumen in aere corrumpitur, & aliquod manet.

Sed hæc, partim falſa ſunt, partim non ſatisfaciunt. Et, vt ab hoc vltimo incipiamus. falſum eſt, aliqua eſſe accidentia in ſubiecto, quæ eo modo, quo in eo fiunt, de eius potentia non educantur, quia omnia pendent à ſubiecto in fieri, & in eſſe, & ſpecialiter de lumine conſtat educi ex potentia ſubiecti, non enim creatur, nec ſolum in ſubiecto fit, ſed ex ſubiecto, cõcurrẽte ſcilicet aere, verbi gratia, in genere cauſæ materialis ad effectionem eius. Falſum eſt etiam lumina multiplicari numero in eodem ſubiecto; neque eſt vlla experientia, qua id probari poſſit: nam ſolum docet experientia, cæteris paribus, plus agere duo luminoſa in eadem parte, quam alterum tantum, ſed id non eſt propter multiplicationem luminum, ſed propter maiorem intenſionem eiuſdem luminis: ex quo fit, vt ablato vno agente, vel in ea parte, ad quam peruenit vnius actio, & non alterius, minor appareat effectus, non quia vnum lumen corrumpatur, & maneat aliud, ſed quia idem remiſſius fiat, & conſeruetur. Et hinc eſt etiam vt interdum reſultent duæ vmbræ, quia vmbra nihil aliud eſt, quàm carentia vel diminutio luminis, & ſæpe fit, vt interiecto vno corpore duobus luminoſis inter ſe diſtantibus, in vno loco impediat actionem vnius, & in alio diſtante actionem alterius, in loco autem intermedio neutrius actio impediatur; & inde fit, vt plures vmbræ appareant. Et hinc confutatur facile prima diſtinctio de accidentibus, quæ fiunt per motum, vel ſine illo: nã, ſi motus ſumatur in rigore pro motu ſucceſſiuo, qui fit ex contrario, exemplo luminis conſtat, eſſe falſam poſteriorem partem: nam lumen non fit per motum, ſed per mutationem inſtantaneam, nec fit ex termino poſitiuo contrario, ſed ex priuatiuo, & tamẽ multiplicari non poteſt in eodem ſubiecto. Item illa diſtinctio videtur valde per accidens: quid enim refert ad hanc numericam diſtinctionem, vel identitatem accidentium, quod fiant per motum, vel per mutationem? Quia diſtinctio accidentium non inde ſumitur, ſed, vt ex ſe ipſis, vel ex ſubiecto. Quod ſi ſubiectum eſt tantum in potentia ad vnum calorem qui ſucceſſiuè fit, cur non dicetur etiam eſſe tantum in potentia ad vnum lumen, licet ſimul fiat? vel econtrario, ſi eſt in potentia ad plura lumina, cur non erit in potentia ad plures calores? Quod ſi dicatur, in his, quæ ſucceſſiue fiunt, agens non intendere inducere nouum accidens, ſed perficere præexiſtens, idẽ dicetur de lumine, & quacunque alia ſimili qualitate, quæ ſicut fit in inſtante ex priuatione oppoſita, ita etiam poteſt intendi in inſtante ex priuatione tantæ intenſionis. Vnde hic etiam locum habet ratio ſupra tacta ex Scoto, quia non ſolum motus ſucceſſiuus, ſed omnis actio naturalis agentis eſt, vt paſſum reddat ſibi ſimile, & ideo non agit in ſimile, ſed requirit in paſſo priuationem, vt principium ſuæ actionis: quando ergo lumen eſt in aere vt quatuor, & applicatur nouum luminoſum, nõ aget in aerem, quatenus ſibi ſimile eſt in quatuor gradibus, ſed potius quatenus eſt diſſimile in vlterioribus gradibus: eſt ergo eadem ratio accidentium, quæ per mutationem, vel per motum fiunt.

XI. Omnia accidentia ſubiecto inhærẽtia, de eius potẽtia educuntur. De hoc latius diſp. 4.

B

C

D

E

XII. Quod ſi motus in ea diſtinctione non in eo rigore ſumatur, ſed vt comprehendit mutationem, ita vt ſenſus ſit ea accidentia, quæ per ſe fiunt per propriam actionem, non multiplicari in ſubiecto ſecundum numerum, alia verò multiplicari: Sic etiam impugnari poteſt diſtinctio: primò, quia datur per ea, quæ ſunt valde extrinſeca & per accidens ad diſtinctionem

ctionem numericam accidentium. Secundò, quia neutra pars videtur eſſe conſtans, nam ſpecies ſenſibiles fiunt per propriam actionem, & tamen multiplicantur numero in eadem parte medij: ſonus etiã videtur per ſe fieri propria actione, & tamen multiplicantur numero in eodem ſubiecto, vt experientia probare videtur; audimus enim concentum plurium vocum in eodem tempore, & per idem mediũ, quod fieri non poſſet, niſi ſoni eſſent diuerſi. E contrario verò figura non fit per ſe primo per motum, & tamẽ non poteſt multiplicari numero in eodem ſubiecto; & idem eſt in omnibus ſimilibus abſolutis, quia non poſſunt multiplicari per mutationem alicuius extrinſeci, vt relatiua, & ideò, ſicut per ſe non fiunt, ita nec per ſe multiplicari poſſunt in eodem ſubiecto; neque etiam concomitanter, quãdoquidem forma illa, quæ per ſe fit, & ad quam conſequuntur, non multiplicatur numero in eodem ſubiecto.

XIII. Præterea diſtinctio de abſolutis, & relatiuis non ſatisfacit omni ex parte: nam, ſi relatiua ſumantur in rigore pro relatiuis ſecundum eſſe, & prædicamẽtalibus, verum quidem eſt, poſſe hæc aliquando multiplicari numero in eodem ſubiecto, vt agentes de relationibus dicemus; ſed non eſt hoc in vniuerſum verum; relatio enim creaturæ non poteſt in eodem ſubiecto multiplicari. Sed minùs vniuerſalis eſt alia pars de abſolutis, vt patet exemplis adductis de ſpeciebus, & de ſonis, & ſimilibus. Alia diſtinctione vtitur Fonſeca loco ſuprà citato, ſectione tertia, quæ magna ex parte cum prædictis coincidit. Et ſummatim dicit, ex accidentibus naturaliter acquiſitis per motum aut mutationem motui coniunctam non poſſe dari plura eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto, & de his explicat in quarta dictum Ariſto. quod in hoc ſenſu vniuersè & ſine exceptione verum eſſe intelligit. Addit verò ſubinde, ex accidentibus, quæ non intenduntur, & remittuntur ſiue per motum, mutationemve motui coniunctam, ſiue alio modo acquirantur, neceſſarium eſſe dari pleraque eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto. Vnde videtur priorem ſententiam limitare ad ea accidentia, quæ intenduntur & remittuntur; & ita prior ſententia non eſt omnino generalis, vt in quarta cõcluſione ſignificat. Sed neque cum illa limitatione videtur in vniuerſum vera hæc ſententia, quia ſpecies intentionales intendi poſſunt, & remitti, & nihilominus in eodem ſubiecto multiplicantur; probabile eſt etiam, ſonum remitti & intendi, quem tamen ipſe dicit in eodem ſubiecto multiplicari. Quod etiam ibidem addit in ordine ad potentiam Dei abſolutam non poſſe in eodem ſubiecto eſſe plura accidentia numero diſtincta, quando talia ſunt, vt natura ſua in vnum numero intenſius coaleſcant, difficile creditu eſt, vt ſtatim latiùs declarabo.

Accidẽtia relatiua multiplicari poſſunt ſub eadẽ ſpecie in eodẽ ſubiecto, non tamen omnia.

Reſolutio quæſtionis quoad modum, quo plura accidentia ſimilia poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto.

XIV. IN tanta ergo ſententiarum varietate difficile eſt certam aliquam regulã in hac re pręſcribere, eiuſque veram rationem aſſignare. Duo tamen mihi in hac materia certa videntur. Vnum eſt, vniuerſalem hanc negatiuam propoſitionem; non poſſe plura accidentia eiuſdem ſpeciei eſſe in eodem ſubiecto; nõ poſſe abſolutè & ſimpliciter, ſeu ſine aliqua limitatione verificari. Quod maximè mihi probant exempla de ſpeciebus intentionalibus & de relationibus, ſupponendo, eas eſſe aliquid reale diſtinctum ex natura rei ab abſolutis. Exemplum autem de ſono adductum non eſt adeò conuincens, tum quia non eſt certum, ſonum fieri per ſe primo per illum motum, ſeu actionem: tum maximè quia non ſatis conſtat plures

A ſonos, qui audiuntur, in eadem parte ſubiecti eſſe; nam ſemper fiunt in principio in locis diſtinctis, & ibi propriè percipiuntur: quando autem perueniũt ad auditum, vel ad partem medij auditui propinquam, fortaſſe iam non perueniunt ſecundum eſſe reale, ſed ſecundum intentionale tantum. Alia exempla adduci ſolent de continuitatibus & durationibus duorum motuum, qui ſimul in eodem fieri poſſunt, vt v.g. idem lignum poteſt ſimul calefieri & exiccari, qui duo motus, licet ſpecie diuerſi ſint, tamen continuitates & durationes eorum ſolum numero differre videntur. Sed hæc exempla non admodum cogunt, tum quia valde probabile eſt, nec durationem eſſe accidens aut modum ex natura rei diſtinctum ab exiſtentia rei durantis: nec continuitatẽ

B intrinſecam ſeu entitatiuam à re ipſa continua, tum etiam, quia, etiamſi admittamus huiuſmodi accidẽtia, illa non inſunt immediatè mobili, ſed mediante motu, quem afficiunt: & ideo non ſunt proprie in eodem ſubiecto ſecundum idem. Tamen priora exempla ſufficiunt, quibus addi poteſt, quod eadem potentia poteſt habere ſimul plures actus numero diſtinctos quamuis fortaſse non omnino ſimiles, vel ſumme perfectos, vt ſi voluntas vel appetitus ſimul ament duos homines actibus diuerſis, vel, ſi beatus (vt multi volunt) ſimul amet Deum neceſſariò, & liberè ex charitate.

Secundò eſt certum, non in quacunque ſpecie accidentium poſſe naturaliter contingere, vt plura, quę ſolo numero differũt, ſimul ſint in eodem ſubie- XV.

C cto. Hoc conſtat de omnibus proprietatibus, quæ ab intrinſeco conueniunt, vt ſunt quantitas, quæ ab intrinſeco conuenit ratione materiæ: potentiæ ſeu facultates connaturales, quæ in vnaquaque re manãt à forma, & in eadem parte ſubiecti nunquam multiplicantur intra eandem ſpeciem, vt inductione ſatis conſtat. Item reales, & abſolutæ qualitates: vel primæ, quibus materia diſponitur: vel ſecundæ quæ ex his reſultant, vt experientia etiam probari poteſt: nam inſtantia, quæ adduci ſolet de gradibus intẽſionis, non eſt ad rem; nam illi non propriè numero differunt, de quo alias. Idem denique eſt probabilius de lumine & ſimilibus. Quæ autem generalis regula tradenda ſit: aut quæ ratio differentiæ aſſignanda, nihil inuenio, quod mihi ex omni parte ſatisfaciat.

De quibus accidẽtib. iudicandũ poſſe coexiſtere in vno ſubiecto, de q. bus non.

D Poſſumus autem hoc modo id explicare. Quædã accidentia ita differunt ſolo numero, vt præter diſtinctionem entitatum in reliquis omnibus habeant quãdam ſimilitudinem, & conuenientiam, ſcilicet in munere vel officijs, ad quod deſtinantur, & in quacunque habitudine quam dicunt, vt ſunt duo calores, duæ albedines, & ſimilia. Alia verò ſunt, quæ, licet in ſpecifica ratione conueniant, & ſub ea tantum numero differant, tamen non habent inter ſe tantam ſimilitudinem, ſed differunt vel in munere, vel in habitudine, vt v.g. duæ ſpecies viſibiles Petri differunt numero priori modo. Duæ autem ſpecies viſibiles Petri & Pauli differunt numero hoc poſteriori modo, non enim ſunt tam ſimiles inter ſe ſicut illæ duæ, nã diuerſas habent habitudines tranſcendentales ad obiecta, & ad diuerſa munera ordinantur.

E Dico ergo tertiò, accidentia prioris generis non poſſe multiplicari numero in eodem ſubiecto: quæ verò ſunt poſterioris generis, poſſe multiplicari. Et vtrumque poteſt probari inductione & exemplis adductis. Ideo enim accidentia omnino abſoluta nunquam in eodem ſubiecto multiplicantur numero, quia ſunt ſimilia priori modo: accidentia verò reſpectiua, ſiue pręditamentali, ſiue tranſcendentali reſpectu, multiplicari poſſunt: quia cum ſpecifica vnitate habere poſſunt aliquam diſſimilitudinem, veluti materialẽ, cuius occaſione multiplicari poſſunt, vnde fit, vt reſpectu eiuſdem nũquam poſſint multiplicari: & ideo nõ poteſt multiplicari relatio crea- XVI.

 turæ,

turæ,quia terminus illius tantum poteſt eſſe vnus,& A reſpectu eiuſdē termini non poſſunt relationes multiplicari. Ideo etiam,quamuis demus relationes ad patrem,& matrem eſſe plures,& ſolo numero diuerſas,tamen relatio ad patrem non poteſt in eodem filio multiplicari. Ratio autem differentiæ inter vtraque accidentia poteſt ſatis probabilis ex dictis aſſignari. Primò ex cauſa finali, quia quando accidētia ſunt omnino ſimilia,ſuperflua & otioſa eſſet eorum multiplicatio in eodem ſubiecto,quod natura abhorret:quando verò ſunt aliquo modo diuerſa,vel ordinantur ad diuerſos fines,vt patet in ſpeciebus intentionalibus,vel reſultant ex rebus ordinatis ad diuerſos fines,& diuerſas habitudines inde participant, vt contingit in relationibus, & ideo non eſt ſuperflua, neque præter finem conſentaneum naturæ nu- B merica multiplicatio.

XVII. Secundo ex parte agentis;quia,quando accidētia ſunt omnino ſimilia,nullum agens per ſe intēdit,aut pluralitatem eorum, aut aliud inducere in ſubiectū iam habens aliud omnino ſimile,quia ſolum intēdit agens reddere paſſum ſibi ſimile, quod per vnam tātum huiuſmodi formam ſatis conſequitur. At verò, quando accidentia non ſunt prædicto modo ſimilia ceſſat hæc ratio,& ſubiectum indiget maiori aſſimilatione; & ideo agens etiam illam procurat. Vt v.g. quamuis medium recepta ſpecie Petri, ſit illi ſimile intentionaliter,non eſt ſufficienter ſimile Paulo, & ideo manet in Paulo virtus ad inducendum ſpeciē, qua illud reddat ſibi ſimile,& ſic de alijs.

XVIII. Vnde tertio redditur ratio ex capacitate ſubiecti: C ſicut enim materia prima, quamuis ſit indifferens ad omnes formas ſubſtantiales, non tamen habet capacitatem ad habendas omnes ſimul neque plures: quia vna forma ſufficienter actuatur; ita etiam ſubiectum accidentium,quamuis per ſe primo ſit capax alicuius ſpeciei accidentis,& conſequenter ſit indifferens ad quodlibet indiuiduum eius, nihilominus non eſt capax,vt ſimul recipiat omnia,vel plura indiuidua talis ſpeciei,quatenus in eis ſpecifica ratio eodem modo reperitur, quia ſufficienter actuatur huiuſmodi capacitas vna forma talis ſpeciei: & hoc contingit, quando indiuiduæ formæ ſunt omnino ſimiles, & eiuſdem rationis & habitudinis:quando verò accidentia diſſimilia ſunt,& varias habent habitudines,tunc vnum non ſufficit ad replendam capacitatem ſubiecti, & ideo fieri poteſt, vt in eodem D ſubiecto multiplicentur,donec capacitatem eius omnino repleant. Vt potentia intellectiua quatenus eſt capax ſcientiæ naturalis Dei vel hominis, ſufficienter diſponitur in actu primo vna numero ſcientiæ Metaphyſicæ, vel Philoſophiæ,& ideo iam nō manet capax alterius ſcientiæ ſimilis, tamen eadem facultas intellectiua, vt eſt capax actualis cognitionis hominum,non plene actuatur vno actu quo Petrū, vel Paulum cognoſcit,neque vna ſpecie intelligibili, & ideo eſt capax plurium, donec eius facultas ſufficienter compleatur:quia illa plura non actuant illam omnino eodem modo,ſed in ordine ad diuerſa. Quo tādem fit,vt ex diſtinctionibus ſupra allatis,illa quæ diſtinguit inter abſolutum & reſpectiuum,proxime E ad veritatem accedat: abſoluta enim non multiplicantur,quia ſemper ſunt omnino ſimilia, reſpectiua vero,vel ſecundum eſſe,vel ſecundum dici,ſeu relatione prædicamentali,vel tranſcendentali habitudine multiplicari poſſunt, quando diuerſos terminos reſpiciunt,vel ad diuerſa munera ordinātur propter diſſimilitudinem,quam in ſe habent, quia nullū eorum plene actuat ſubiectum, vt declaratum eſt. Et iuxta hęc explicandus eſt locus Ariſtotelis in 5. Metaphyſic. Non eſt enim neceſſe,vt illud indicium diuerſitatis ſpecificæ ſit vniuerſale omnino de omnibus accidentibus, ſed de his quæ in indiuiduo ſunt perfectè ſimilia.

Formalis reſponſio ad quæſtionem, quatenus ad indiuiduationem ſpectat.

EX his colligitur formalis reſponſio ad præſentē quæſtionem, propter quā hęc omnia dicta ſunt, ſcilicet,nō prouenire per ſe ex indiuiduatione,quod aliqua accidentia ſolo numero diuerſa, non poſſint eſſe ſimul in eodem ſubiecto. Nam,licet in eo ſimul eſſent,poſſent optimè intelligi diſtincta numero,ratione ſuarum entitatum,ſicut diſtinguuntur ea,quæ ſimul eſſe poſſunt,vt dictum eſt,vel ſicut diſtinguūtur ea,quæ ſucceſſiuè inſunt eidem ſubiecto, vt ſtatim dicetur. Sed quod aliqua ineſſe non poſſint,prouenit ex incapacitate naturali ſubiecti,& adęquatione,quę inter potentiā receptiuam eius,& talem actū reperitur,& conſequenter ex defectu naturalis agentis,quod eam poſſit multiplicationem efficere. XIX.

Vnde vlterius infero, de potentia abſoluta nō repugnare plura accidentia ſolo numero differentia, etiamſi ſint omnino ſimilia,ſimul poni in eodem ſubiecto: quia ex indiuiduatione & diſtinctione eorū non repugnat, & Deus poteſt operari in ſubiectum vltra naturalem capacitatem eius,& ſi Deus id vellet facere ad oſtenſionem potentiæ ſuæ,non eſſet omnino ſuperfluum. Hoc autem limitant aliqui ad ea accidentia,quæ non intenduntur,nec remittuntur, nā de his,quæ intenſionem recipiunt,impoſſibile putāt etiam de potentia abſoluta poni plura ſolo numero differentia in eodem ſubiecto,quin vnam intenſam qualitatem componant,ſi utrumque eorum ſubiecto inhæreat; quia hoc ipſo neceſſario inter ſe vniuntur in vnum intenſius:quia nullam aliam vnionē requirunt duo gradus caloris,vt vnum intenſum calorem componant,niſi quod in eodem ſubiecto ſint. Vnde, ſi alterum eorum ſubiecto inhæreat,alterū vero non inhæreat,ſed alio modo ſuſtentetur ab eodem ſubiecto ſine inhæſione,tunc non repugnabit, eſſe ſimul, vel potius ſuſtentari ſimul ab eodem ſubiecto, quia tunc non habent inter ſe vnionem neceſſariam ad vnam intenſiorem qualitatem componendam: & in hac ſententia citatur Aegid. in 1. d. 17. 2. p. d. p. 2. artic. 1. ibi verò nihil dicit. XX.

Hæc tamen ſententia falſa principia circa intenſionem qualitatum ſupponere videtur. Primum intenſionem fieri per additionem ſeu congregationē plurium graduum eiuſdem qualitatis omnino ſimilium inter ſe. Secundum illos gradus nullam vnionē inter ſe habere, neque in aliquo communi ac reali termino poſitiuo,neque alio genere vnionis per modum actus & potentiæ, ſed ſolum vniri in ſubiecto, & in eadem parte ſubiecti,ſi partes habeat. Tertiū, illos gradus non reſpicere ſubiectum aliquo ordine, ſed omnes æquè immediatè, ita vt non ſit inter eos ordo primi,ſecundi,& tertij gradus,niſi fortaſſe ordine generationis,& productionis: Si tamen ſimul fiant omnes eſſe æquè primos. Ex qua doctrina optimè ſequitur, non poſſe Deum multiplicare gradus caloris in eodem ſubiecto inhærentes, quin faciant vnum intenſiorem: quia talis intenſio nihil aliud eſt, quam congregatio plurium graduum ſimilium in eodem ſubiecto; ſine his autem principijs non video quo fundamento niti poſſit illa limitatio, vt ſtatim oſtendam, imo illa ſententia ſic explicata non propriè limitat,poſſit Deum qualcunque qualitates intenſibiles ſolo numero diuerſas ponere in eodem ſubiecto,ſed addit,hoc ipſo,quod illas ponat,neceſſariò effecturas vnam intenſiorem. XXI.

Illa tamen doctrina de intenſione, aliqua repugnantia inuoluit, quæ cum ſint ab hoc loco aliena, non poſſunt ex profeſſo declarari:indicantur tamen breuiter. Nam,vel gradus illi,quibus qualitas intenſa componi dicitur,v.g. octo gradus coloris, ſunt in ſe indiuiſibiles, vel habent ſingularem latitudinem inten- XXII.

intenſionis, & remiſſionis: primum dici non poteſt, primo quia alias intẽſio non poſſet eſſe motus continuus, nam quilibet illorũ graduũ totus ſimul neceſſario acquiri deberet; alioqui non eſſet indiuiſibilis: ergo tota intenſio deberet fieri per mutationes momentaneas, & indiuiſibiles: ergo non ſucceſſione cõtinua, quod eſt & contra ſenſum, & experientiam, & contra rationem, quia quamdiu, agens naturale vincit paſſum, non eſt cur interrumpat actionem, alioqui non eſſet in poteſtate eius poſtea illam iterare, nec poſſet reddi philoſophica ratio, cur nunc potius, quam antea, vel poſtea illam efficiat. Secundo, quia alias gradus caloris nullo modo facerent vnum calorem per ſe, ſed mere per accidens vnirentur in eodẽ ſubiecto, ſicut albedo & dulcedo: hoc autem non eſt ſatis, vt efficiant vnum indiuiduum caloris magis, quam ſi Deus poneret duos intellectus in eadem anima. Imo ſi ad intenſionem id ſufficeret, nulla poſſet reddi ratio, cur ſi Deus poneret duos intellectus ĩ eadem anima, illi non efficerent vnum intenſiorem: nam, ſi dicas intellectus non eſſe qualitates quæ aptę ſint coaleſcere in vnam intenſiorem; contra hoc eſt, quia iuxta illam opinionem, vt qualitates poſſint coaleſcere in vnam intenſiorem, nihil aliud requiritur, niſi, quod, cum ſint omnino eiuſdem rationis, poſſint vniri in eodẽ ſubiecto: hoc autem habebunt intellectus ſaltem in ordine ad diuinam potentiã. Tertio ſequuntur ex illa ſententia multa abſurda, ſcilicet quod qualitas remiſſa poſſit aliam æqualem, vel etiã intenſiorem intendere, efficiendo tot gradus, quot in ſe habet: vel, ſi obſtat ſimilitudo, ſequitur intenſiorem qualitatem non poſſe intendere remiſſiorẽ, quia ſunt omnino ſimiles in forma. Sequitur etiam, nullã poſſe reddi naturalem rationem, ob quam cum forma remittitur, vnus gradus potius abijciatur, quam alius, & alia ſimilia quæ longum eſſet perſequi. Neceſſario ergo dicendum eſt, in illis gradibus intenſionis caloris, verbi gratia, quos nos mente partimur, eſſe latitudinem ſecundum quam poteſt in eis eſſe continua intenſio, vel remiſſio, quam latitudinem neceſſe eſt eſſe in infinitum diuiſibilem, alias non poſſet ratione illorum fieri alteratio continua, quia motus continuus neceſſario eſſe debet in infinitum diuiſibilis: vnde conſequenter etiam neceſſarium eſt, vt hi gradus inter ſe copulẽtur aliquo termino communi, quia non poteſt aliter inter eos concipi continuitas, nec vera realis vnio, ſine qua intelligi non poteſt illa latitudo: quia, ſi duo gradus non ſunt inter ſe vniti hoc modo: ergo neque in vno gradu duæ partes, vel medietates eius (vt ſic dicam) erunt inter ſe vnitæ; quia ita componitur tota qualitas ex pluribus gradibus, ſicut componitur vnuſquiſque gradus ex duabus vel tribus partibus æqualibus: non poſſunt autem hæc intelligi ſine dicta vnione, magis quam poſſit intelligi continuum in omnem ſuam partem diuiſum.

XXIII. Ex his autem contrarijs principijs de intenſione plane ſequitur, poſſe Deum ponere in eodem ſubiecto plures qualitates intenſibiles ſolo numero differentes, quæ non efficiant vnam intenſiorem, vt verbi gratia, duos calores vt octo: quia poteſt illos ponere ſubiecto inhærentes, & inter ſe non habentes aliquam vnionem per ſe, ſed ſolum per accidens ratione ſubiecti, quæ non ſatis eſt ad intenſionem. Neque in hoc afferri poteſt noua implicatio contradictionis, & ita ſentiunt frequentius doctores in primo Sententiarum, diſtinctione 17. vbi Gregorius quæſtione 5. Ocham quæſtione 7. Aegidius quodlibeto 4. quæſtione 1. vbi adducit non contemnẽdam coniecturam, quia Deus poteſt duas quantitates ſolo numero differentes in eodem ſitu intime collocare, conſeruata earum diſtinctione, & abſque vlla reali vnione inter eas, ratione cuius efficiant vnã maiorem quantitatem: cur ergo non poterit duas albedi- A nes in eodem ſubiecto ponere, ſeruata earum diſtinctione, & abſque vnione, ratione cuius vnam intenſiorem componant.

SECTIO IX.

An repugnet indiuiduationi accidentium, vt plura ſolo numero differentiæ ſucceſſiue ſint in eodem ſubiecto.

I. DIcuntur plura accidentia eſſe in eodem ſubiecto ſucceſſiue, quando ſubiectũ prius habuit vnum accidens, & deinde amiſit illud, & poſtea acquirit accidens eiuſdem ſpeciei, & tunc quæritur, an poſterius accidens neceſ- B ſario ſit, vel poſſit eſse numero diſtinctum à priori. Quidam enim mordicus ita defendunt indiuiduationem accidentis à ſubiecto, vt impoſſibile exiſtimẽt, etiam hoc modo eſse plura accidentia ſolo numero differentia in eodem ſubiecto. Vnde inferunt, ſemper reproduci in eodem ſubiecto idem numero accidens, quòd ante perierat, ſcilicet eundem calorẽ, idẽ lumen, & conſequẽter idem vbi, eundem motum localem, præſertim ſi ſit per idem ſpatium; eadem enim eſt omnium horum ratio. Et hanc opinionem ex parte defendit Scotus, ſaltem quando idem eſt agens, idemque ſubiectum: qui non fundatur in indiuiduatione, ſed in hoc, quod idem agens circa idem ſubiectum ſemper eſt natum facere idem, nec poteſt ſufficiens ratio aſſignari, cur faciat numero diſtin- C ctum. Quin etiam Ariſtoteles 8. Metaphyſ. tex. 11. ſignificat, ſi agens & materia ſunt vnum numero, etiam effectum eſſe vnum numero: Et in hunc modũ explicatur, nam ſi ego apertis oculis cõtinuo intueor hunc parietem per horam, eundem numero actũ efficio & conſeruo: ergo ſi paululum claudam oculos, & iterũ aperiam, eũdem numero actum iterũ efficiam, nam illa interruptio nihil impedit, quo minus illa potentia in tota illa hora, & in qualibet eius parte per ſe ſumpta efficere poſſit, & recipere eundem numero actum. Quod ſi obijcias, ſequi etiam formam ſubſtantialem reproduci eandem numero in eadem parte materiæ, quandocunque inducitur ſimilis in ſpecie, & conſequenter naturaliter reproduci idem indiuiduum, quod antea fuerat, quod eſt dicere, Reſurre- D ctionem poſſe naturaliter fieri. Non deſunt qui id concedant, vt videre eſt in Paulo Veneto, lib. 2. de generatione, in fine. Alij vero negant eſſe eandem rationem, quia forma ſubſtantialis requirit materiã diſpoſitam, & nunquam concurrit cum eiſdem diſpoſitionibus.

II. Alia vero ſententia eſt extreme contraria, ſcilicet, non ſolũ poſse plura accidentia ſolo numero differentia eſse ſucceſſiue in eodem ſubiecto, ſed neceſsario ita eſse, quotieſcunq; accidens ſimile in ſpecie in eodem ſubiecto reproducitur, quod etiam in ordine ad potentiam Dei abſolutam neceſsarium eſse, tenuit Durand. Marſil. & alij, quorũ & Scoti opinionem late tractaui in 2. tomo 3. partis, diſputat. 44. ſectione 6. Fundamẽtum Durandi eſt, quia quotieſ- E cunque illa productio fit, iteratur actio diſtincta ab ea quæ antea fuit, nam actio reproduci non poteſt, ſicut neque entia ſucceſſiua: ergo etiam terminum actionis oportet eſse diſtinctum. Vnde confirmatur, quia ſi talia accidentia permanentia, quæ ſucceſſiue fiunt in eodem ſubiecto, non eſsent diſtincta; etiam accidentia ſucceſſiua poſsent non eſse diſtincta, & ita poſset idem tempus numero reproduci, quod omnes reputant impoſſibile.

Quæſtionis reſolutio.

III. SEd media via tenenda eſt, & dicendum poſse fieri, vt ſucceſſiue ſint in eodem ſubiecto plura ac-

cidentia ſolo numero diuerſa. Quod quidem, ſi intelligatur de potẽtia Dei, per ſe notum eſt, quia nullam inuoluit repugnantiam, & ſequitur à fortiori ex dictis, etiam ſimul poſſe eſſe, multo ergo magis ſucceſſiue. Et hoc ſatis eſt ad oſtendendum accidentia eiuſdem ſpeciei non habere intrinſecam diſtinctionem numericam, & entitatiuam per ſubiectum, ſeu per habitudinem ad hoc numero ſubiectum; alioqui nullo modo poſſunt diſtingui, etiam ſi diuerſis temporibus fiat productio, ſeu reproductio: quia, vt ſtatim declarabo, ſola diuerſitas temporis non eſt per ſe ſufficiens ad hanc diſtinctionem, ſi alioqui in ipſis formis productis, non ſit ſufficiens fundamentum diſtinctionis, & differentiæ indiuidualis. Si autem intelligatur aſſertio de potentia, & ordine naturalium agentium, ſic etiam eſt vera, vt à fortiori patebit ex dicendis.

IV. Secundò dico non ſolum eſſe poſſibile, verũ etiã ita fieri ſecundum naturæ ordinem vt accidentia ſolo numero diſtincta fiant ſucceſſiuè in eodem ſubiecto. Hæc eſt communior ſententia Philoſophorum 5. Phyſicorum, capit. 4. & 2. de Generat. capit. vlt. & Theolog. in 4. diſtinct. 43. & 44. De qua nonnulla dixi 2. tomo 3. part. diſput. 44. ſectione 7. vbi oſtẽdi ſecundum naturæ ordinem non reproduci in eodẽ ſubiecto idem numero accidens, quod corruptum fuerat: nam ex hoc principio infertur debere eſſe diſtinctum, quod hic intendimus. Non eſt autem facile primam cauſam & radicem huius neceſſitatis naturalis aſſignare. Durandus enim ſupra eam reddit ex diuerſitate actionis ſeu mutationis: in quo idem ſentit Henr. quodlib. 7. quæſt. 16. quamuis differat à Durando, quod non ponit hanc neceſſitatem in ordine ad potentiam Dei, ſicut Durandus. Qui in hoc grauiter errauit, vt prædicto loco oſtendi, quia Deus in agendo non pendet à tempore, neque ab alijs circumſtãtijs, à quibus agentia naturalia pendere poſſunt, quia agunt per motum & transmutationẽ. Propter quod dixit Ariſt. 5. Phyſ. cap. 4. ad vnitatem motus requiri temporis vnitatem, quam rationem amplectitur Toletus libro ſecundo, de generat. quæſtione 13.

V. Sed eſt difficilis ratio, & ſatisfacere non videtur. Primò, quia potius vnitas numerica mutationis petenda eſt ex vnitate numerica termini ſeu formę productę, quàm è econuerſo, vt Ariſtotel. 5. Phyſic. eodẽ loco docuit: ergo, dum dicuntur accidentia producta eſſe numero diuerſa, quia actiones ſunt diuerſæ, vitioſus circulus committitur. Secundò, quia etiam ſi demus actiones eſſe diuerſas, non ſequitur, formas fore diuerſas, quia ad vnitatem actionis plura requiruntur, quàm vnitas formę productæ ex eodem Ariſtot. citato loco, & alioqui forma non habet vnitatẽ, & diſtinctionem ex actione ſed aliunde. Vnde contingit, idem numero lumen ab vna lucerna productum ab alia conſeruari, quod neceſſe eſt fieri per diuerſam actionem. Tertiò, quia de ipſiſmet actionibus ſupereſt quæſtio, cur neceſſe ſit, ſecundum naturæ ordinem eſſe numero diſtinctas, nam, quod dicitur de diuerſitate temporis, non ſatisfacit: nam, vel eſt ſermo de tempore extrinſeco, quod in motu cœli cõſideratur, & hoc nihili videtur referre ad intrinſecam indiuiduationem, vel diſtinctionem numericam actionum; quia ab hoc tempore ſolum ſumitur quædam extrinſeca denominatio eorum, quæ in tali tempore eſſe dicuntur: vnitas autẽ vel diſtinctio numerica non conſiſtit in extrinſeca denominatione. Item quia eadem numero actio, etiam indiuiſibilis poteſt permanẽter durare, & coexiſtere priori & poſteriori tempori extrinſeco, vt patet de actione illuminandi, videndi, & ſimilibus. Vel eſt ſermo de tempore ſeu duratione intrinſeca ipſimet actioni, & mutationi qua producitur; & ſic cum talis duratio in re nihil aliud ſit, quam exiſtentia ipſius actionis, dicere, has actiones eſſe diſtinctas, quia diuerſo tẽpore fiũt,

A perinde eſt, ac ſi diceretur eſſe diſtinctas, quia habẽt diuerſas durationes, & exiſtentias, quod eſt idẽ, vel æquè obſcurum: hoc enim eſt quod inquirimus, cur neceſſe ſit, illas durationes, exiſtentias, aut entitates illarum actionum eſſe diſtinctas, & non potius eandem iterum, atque iterum repetitam. Sicut quando Deus reproducit eandem numero formam, certum eſt, poſſe illam reproducere eadem numero actione, qua prius illam produxerat: hoc enim nullã inuoluit repugnantiam, vt prædicto loco latius dictũ eſt: ergo, vt ſit actio diſtincta, vel vt habeat intrinſecã durationem diſtinctam, non ſatis eſt, quod bis fiat, ſeu cũ priori & poſteriori tempore extrinſeco: ergo vt oſtẽdatur reſpectu agentis naturalis has actiones neceſſario fore diſtinctas, aliunde eſt ratio petenda.

B Neque ratio illorum authorum conuincit, ſcilicet quia ſi eadem numero actio poſſet reproduci, etiam ſucceſſiua reproduci poſſent: quod videtur plane repugnans. Etenim ſi hæc ratio valida eſſet, procederet etiam in ordine ad potẽtiam Dei abſolutam. Vnde neceſſario videtur dicendum, in rebus ſucceſſiuis conſiderari poſſe id, quod eſt reale & poſitiuũ, & id, quod per modum negationis ſeu priuationis in ſucceſſione includitur, nam ſucceſſio intrinſecè dicit, vt aliquid fuerit, & iam non ſit, & aliquid futurum ſit, nondum autem ſit. Quantum ad hanc ergo negationem ſeu priuationem non poteſt ens ſucceſſiuum reſtitui, quia hoc modo ad præteritum non eſt potẽtia. Quantum ad poſitiuum autem nulla videtur eſſe repugnantia; quod, ſicut reproducitur à Deo idẽ C calor, reproducatur etiam eadem calefactio, & ſicut eadem ſeſſio, & idem vbi, ita conſequenter idem motus localis. Nam hæc omnia dicunt reales modos poſitiuos, qui ex ſe ipſis habent ſuam indiuiduationem, & non pendent ab extrinſeco tempore magis, quam aliæ res, ſed ab intrinſeca duratione: eſt ergo eadem ratio quoad hoc de illis, quæ de cæteris rebus: igitur ex parte actionis non poteſt ſufficiens ratio reddi, ob quam hoc repugnet naturalibus agentibus. VI.

Dicunt ergo alij huius rei cauſam, & rationem pendere ex alia quæſtione, ſcilicet, vnde cauſa ſecunda determinetur ad hunc numero effectum hic & nunc efficiendum, potius quàm alium: nam illa eadem, quę eſt cauſa huius determinationis, debet e- D tiam eſſe cauſa, ob quam, quoties cauſa ſecunda de nouo agit, ad nouum effectum, diſtinctumque ab omnibus præcedentibus efficiendum determinatur: nam ex ſola vi cauſæ efficientis, aut ex ſola capacitate ſubiecti non poteſt huius rei ſufficiens cauſa reddi, cum tam vis agentis, quam capacitas ipſius ſubiecti eadem ſemper ſit, & integra maneat, & de ſe ſit ęque indifferens ad quodlibet indiuiduũ agendum, vel recipiendum. Dicunt ergo aliqui in prædicta quæſtione, totam huius determinationis cauſam & radicem reducendam eſſe in diuinam voluntatem & prædefinitionem. Videns enim Deus hoc agens hic & nunc eſse diſpoſitum ad immutandum hoc ſubiectum ad talem formam in ſpecie, & de ſe eſse indifferens ad hanc vel illam formam in indiui- E duo, & ex ſe non poſse eligere, ſeu determinare actionem ſuam ad hoc potius quàm illud, ipſe ſua voluntate decreuit dare concurſum ad producendum tale indiuiduum in particulari in hoc inſtante & in hoc ſubiecto, & quia cauſa ſecunda non poteſt agere ſine concurſu Dei, conſequenter illa determinatur ad agendum hic & nunc tale indiuiduũ, & non aliud. Hunc dicendi modum obiter attigi in citato loco, mihique non placere ſignificaui, quia illa ratio non uidetur ſatis Philoſophica, & quia in actibus liberis habet aliquas difficultates; nunc autem re attentius conſiderata cẽſeo eſſe valde probabilẽ, tum, quia non ſolum Greg. in 1. d. 17. q. 4. art. 2. ad 7. & d. 35. quęſt. 1. art. 1. & alijs Nominal. verũ etiam multis mo- VII.

tis modernis ſcriptoribus doctiſſimis placere video. A Toletus enim 8. Phyſic. quæſt. 3. concluſ. 2. rat. 3. ex hoc colligit libertatem primæ cauſæ, quod pro ſola voluntate ſua determinat cauſas ſecundas ad indiuiduos effectus. Fonſeca etiam 1. Metaphyſ. cap. 2. quæſt. 3. ſect. 8. dicit, in quibuſdam effectibus neceſſarium eſſe recurrere ad diuinam determinationem & præfinitionem, quod repetit lib. 5. cap. 2. quæſt. 9. ſect. 2. rat. 6. qua probat eſſentialem dependentiam cauſarum ſecundarum à prima in agendo, & idem docent Copulata Conimbricenſia lib. 2. Phyſic. c. 7. quæſt. 15. artic. 2. Tum etiam, quia non eſt voluntarium, nec præter Phyſicam, & naturalem rationem, quod cauſa prima iuuet cauſas ſecundas, & ſuppleat defectus earum in his rebus, in quibus ipſæ videntur deficere: in preſente autem videtur eis deficere modus, quo determinari poſſint ad quoſdã effectus ſingulares potius, quam ad alios. De qua re iterum infrà diſp. de cauſis. Nunc igitur iuxta illam ſententiã conſequenter dicendum eſt, Deum determinaſſe cõcurſum ſuum cum cauſis ſecundis ſemper ad nouos, & diſtinctos effectus producendos, non verò ad producendum iterum effectum, qui prius fuit, & iam eſſe deſijt.

I. Sed inquiretur meritò ab huius ſententiæ auctoribus, vnde conſtet, cauſam primam hoc modo concurſum ſuum determinaſſe: aut enim hoc erat aliquo modo debitum ipſis cauſis ſecundis, ſeu fundatum in connaturali modo agendi earũ, vel eſt ex ſola voluntate Dei, ſicut quod determinetur productio ad hoc indiuiduum potius, quam ad aliud. Si dicatur hoc ſecundum, cum talis voluntas Dei reuelatione non habeatur, incerta prorſus res erit, cum ratione oſtendi non poſſit, neque ex aliquibus principijs naturalibus deduci. Si vero dicatur primum: ergo primaria, & quaſi vltima ratio huius determinationis non eſt ex diuina voluntate, ſed ex natura cauſarum proximarum: & hoc eſt, quod inquirimus, quo modo in natura cauſæ proximæ poſſit hoc fundari. Maxime ſi non fundatur in illa determinatio ad hunc numero effectum producendum, potius quam ad alium.

IX. Propter hoc dicere poſſet aliquis cauſas ſecundas, & finitas ſemel tantum (vt ita dicam) continere in virtute ſua quemlibet ſingularem effectum, & ideo poſtquam talis cauſa ſemel aliquem effectum produxit, non relinqui in ea virtutem ad producendum iterum illum effectum, neque ad iterandam actionem, per quam illum produxit, quia per primã productionem veluti exhauſta eſt eius virtus, quatenus ad talẽ numero effectum terminari poteſt: ſed hoc eſt gratis, & ſine probatione dictum, & intelligi etiam non poteſt: nam virtus actiua per ſe, & quatenus talis eſt, non operatur per aliquam ſui diminutionem, vel immutationem, ſed per immutationem, vel productionem alterius. Vnde tam integra, & perfecta manet efficacia eius, ac ſi nihil produxiſſet: ergo ex vi productionis ſemel factæ non manet impotens ad eandem iterum atque iterum faciendam, ſi aliunde non eſt repugnantia ex parte ipſius effectus. Hac enim ratione quælibet potentia actiua, quantumuis finita, E poteſt ſucceſſiuè agere in infinitum, ſi integra perſeueret in ſuo eſſe: quia manet etiam integra in efficacia ſua, & ex parte effectus illa ſucceſſio, vel multiplicatio in infinitum non repugnat: ergo idem erit, quoad reproductionem eiuſdem effectus, ſi ex parte eius non eſt repugnãtia. Quod ideo dico, quia poſtquam ſemel res producta eſt, & in eſſe permanet, nõ poteſt iterũ ab agente produci, quamuis integra maneat eius virtus actiua, quia ex parte effectus repugnat, ſaltem ex natura rei. Quod vero id, quod non eſt, fiat, ex parte ipſius repugnare non poteſt, etiam ſi antea fuerit. Quid enim hoc obſtare poteſt, vt iterũ fiat, ſi iam non eſt? Cum iam tantundem diſtet ab eſſe, ac ſi nunquam fuiſſet. Ergo ſi aliunde virtus actiua manet integra, non poteſt ex inefficacia eius ratio huius neceſſitatis ſumi.

Addi ergo tandem poteſt, agentia naturalia, quãuis ex ſe habeant virtutem quaſi generalem, & indifferentem ad plura indiuidua eiuſdem ſpeciei, tamen ex ſe poſtulare certum modum, & ordinem in vſu, & exercitio talis virtutis, ita vt natura ſua determinata ſit ad agendum hic, & nunc in tali ſubiecto tale indiuiduum, & poſt illud aliud, & poſt hoc alterum, & ſic de reliquis: nam ipſamet natura poſtulare videtur hanc determinationem, & ordinem, ne in ſe inuoluat quandam perplexitatem & confuſionem. Hinc ergo prouenit, vt nunquam in agendo ad eundem effectum redeat, ſed ſemper nouum producat. X.
B Quem modum dicendi in loco prædicto elegi, quia in re obſcura, & difficili nihil occurrit, quod omnino ſatisfaceret, neq; nunc etiam ſeſe offert: imò hoc ipſum, quod naturæ talium agentium tribuitur, non videtur poſſe ſatis fundari, aut explicari: nam cum naturalis vis agendi ſit ex ſe ſimplex, & eadem omnino, nõ apparet, quomodo in illa poſſit fundari hæc naturalis determinatio, aut vnde cõſtare poſſit. Nec circumſtantiæ extrinſecæ, vt ſic, ad hoc iuuare poſſunt, vt ſupra oſtenſum eſt de tempore: & eſt omnino eadem ratio de loco, quatenus dicit extrinſecam ſuperficiem, vel habitudinem ad extrinſeca corpora. Fatendum ergo eſt, vel hoc pendere ex ſola diuina voluntate; vel, ſi aliquam habet cauſam naturalem, nobis eſſe occultam, & ad ſummum dici poſſe,
C cum hæ virtutes naturales ad multiplicationem indiuiduorum ordinentur, eãmque naturaliter intendãt, eſſe magis conſentaneum naturis eorum, vt ſemper concurſum recipiant ad nouos effectus. Hac enim de cauſa, non ſolum in Dei voluntate, ſed in ipſis etiam naturis rerum fundatum eſt, quod in hominum generationibus ſemper nouæ animæ producantur, & non vniantur iterum corporibus, quæ ſemel iam creatæ, & ſeparatæ exiſtunt.

DISPVTATIO VI.

De vnitate formali, & vniuerſali.

D POST vnitatem indiuiduam, ſeu numeralem, dicendum eſt de formali, & conſequenter de vniuerſali, quę numerali, quodammodo opponitur, nam hæc includit incommunicabilitatem reſpectu inferiorum, illa vero intrinſecè requirit naturã multis inferioribus communicabilem. De his ergo formali, & vniuerſali vnitatibus videndum inprimis eſt, an ſint aliquo modo reales, & an ſint diuerſę vnitates, vel in vnam aliquo modo incidant. Item quotuplex vnaquæque ſit, & quod ſit in rebus vniuſcuiuſque principium: ac denique, quomodo, & per quam operationem intellectus conſummetur.

SECTIO I.

Vtrum ſit in rebus aliqua vnitas formalis diſtincta à numerali, & minor illa.

RAtio dubitandi eſt, quia dictum eſt in præcedente diſp. omnes res, quæ ſunt in mundo eſſe indiuiduas, ita vt repugnet eſſe in rebus aliquod verũ ens, quod indiuiduũ, & ſingulare non ſit: ergo neque eſſe poteſt in rebus aliqua vnitas vera, & realis præter numericam, ſeu indiuidualem entitatem. In contrarium autem eſt, quia vnum nihil aliud eſt, quam ens indiuiſum, vt Ariſtoteles ait 4. Metaphyſ. tex. 3. & lib. 10. tex. 2. ſed I. Dubitandi vtrinque ratio.

ſed præter indiuiſionem numericam indiuidualem, quæ materialis dicitur, datur in rebus indiuiſio eſſentialis, ſeu formalis, quo modo plures homines, v. g. quamuis materialiter, ſeu numero diſtincti ſint, ſunt tamen eiuſdem eſſentiæ, & naturæ: ergo prẹter vnitatem numeralem datur in rebus vnitas formalis.

In quo auctores conueniant, vel diſſentiant.

II. *Scotus. Ant. Andr. Caiet. Soncin. Iauell.* IN hac re Thomiſtæ, & Scotiſtæ conueniunt, docentes dari in rebus formalē vnitatem aliquo modo diſtinctam à numerali. Ita Scotus in 2. diſtin. 3. quæſt. 1. & 7. Metaphyſ. quæſt. 10. & ibi Ant. Andr. quæſt. 17. & Caietan. de ente, & eſſentia, c. 4. q. 6. & Sonc. 7. Metaphyſ. quæſt. 4. dicit, naturam conſideratam ſecundum ſe, id eſt, vt præſcindit ab eſſe, quod habet in indiuiduis, vel per intellectum, habere aliquam vnitatem, & idem ſentit Iauell. lib. 8. Metaph. quæſt. 13. imò D. Thom. videtur apertè hanc ſententiam docere opuſc. de natura generis, c. 7. quod non poteſt eſſe verum, niſi de vnitate formali, quia indiuidualis eſſe non poteſt, cum dicatur natura ſic ſumpta præſcindere ab eſſe indiuiduorum. Sed in modo explicandi hanc vnitatem formalem diſſentiunt prædicti auctores: videtur autem differentia in duobus potiſſimum conſiſtere. Primum in hoc, quod Scotus hanc vnitatem formalem, ſeu naturā ipſam, vt formaliter vnam cenſet eſſe formaliter, & ex natura rei diſtinctam ab vnitate, ſeu differentia indiuiduali. Alij verò exiſtimāt, ſolum diſtingui ratione: quorum ſententia nobis magis probatur, vt diſput. præced. ſect. 2. tractatum eſt, & in ſequētibus ſectionibus iterum attingemus. Secundò differūt in hoc, quod Scotus non cenſet, vnitatem hanc formalem, ſeu naturam prout habentem hanc vnitatem formalem, multiplicari numero in ipſis indiuiduis, ſed omnia indiuidua eiuſdem naturæ habere vnam, & eandem formalem vnitatem, vnam (inquam) non tantum ratione, ſed re ipſa, ſeu naturam, prout in re ipſa exiſtit in multis indiuiduis, habere vnicam formalē vnitatem. Alij verò exiſtimant in ſingulis indiuiduis habere naturam formalem vnitatem ratione diſtinctam à numerali, hanc verò multiplicari in indiuiduis cum vnitatibus indiuidualibus, & conſequenter non eſſe vnitatem aliquam, quæ ſecūdum veram vnitatem realem eadem ſit in multis indiuiduis, ſed ſolum ſecundum quandam conuenientiam, vel ſimilitudinem. Et in hoc etiam puncto hæc poſterior ſententia magis probatur. Quamuis aliqui exiſtimēt differentiam eſſe in modo loquendi: nā, quod Thomiſtæ vocant diſtinctionem rationis, Scotus & alij vocant formalem: &, quod illi appellant conuenientiam, vel ſimilitudinem, Scotus vocat vnitatem: ſed quidquid ſit de huius, vel illius auctoris intentione, nos ſatis explicuimus, quęnam ſit diſtinctio ex natura rei, quam negamus interuenire inter indiuiduum, & communem eſſentiam: negamus enim omnem diſtinctionem, quæ in re ipſa quouis modo actu eſſe poſſit ante mentis functionem. Atque eodem ſenſu, & proportionali ratione loquendum eſt nobis de vnitate, quæ diſtinctioni opponitur, cum quærimus, an natura, vel ſecundum ſe, vel in re ipſa, ſecluſo omni actu intellectus, talem habeat vnitatem formalē, quæ ſit vera, & realis vnitas, vt eandem omnino habeat, & retineat in omnibus indiuiduis.

Fundamenta prioris ſententiæ.

III. *Primum. Ariſtot.* VT autem veritas melius explicetur, aliquo modo ſuadenda eſt Scoti opinio. Primò, quia Ariſt. 5. Metaph. tex. 8. & 12. inter modos vnius ponit vnitatem ſpeciei, & generis, quatenus aliquo modo vnitates reales ſunt: nam ibi nō erat ſermo de intentionibus rationis, ſed de vnitate, quæ eſt paſſio entis, A quam neceſſe eſt, eſſe aliquo modo realem: vnitas autem ſpeciei, & generis poteſt maxime eſſe realis propter vnitatem formalem. Vnde 7. Metaph. tex. 51. ait idem Ariſtot. eandem eſſe rationem animalis in omnibus ſpeciebus, & 2. de anim. tex. 88. ait, eandem eſſe naturam diaphaneitatis in aere, & in aqua.

IV. *Secundum. D. Thom.* Secundò ratione ſumpta ex D. Thom. ſuprà: quia natura humana, quæ in Petro, & Paulo exiſtit vnica, & propriiſſima definitione poteſt definiri, vt per ſe notum eſt: ergo, vt ſic, habet aliquam vnitatem: ſed non habet illam per intellectum: ergo ex ſe, ergo eſt vera, & realis vnitas. Prima conſequentia conſtat, quia nihil definiri poteſt, niſi quatenus vnum eſt, teſtę Ariſt. 4. Metaph. tex. 10. 7. Metaphy. tex. 13. Minor probatur, quia natura non habet ab intellectu, B quod ſit definibilis, ſed ex ſe: ergo neque ab intellectu habet illam vnitatem, quæ ad definitionē neceſſaria eſt: omne autem id, quod conuenit naturæ, & non per intellectum, eſt reale, vel poſitiuum, vel per modum priuationis, quod ſatis eſt ad vnitatem, quæ in priuatione formaliter conſiſtit.

V. *Tertium.* Vnde argumentor tertiò, quia vnitas conſiſtit in indiuiſione, ſed natura humana ex ſe habet formalē indiuiſionem: ergo ex ſe habet vnitatem formalem. Minor patet, quia humana natura ex ſe non habet diuiſionem formalem: quia, ſi ex ſe illam haberet, vbique & ſemper illam haberet, nec poſſet ſine illa concipi: concipitur autem optimè ſine tali diuiſione: ergo ex ſe non habet illā: ergo ex ſe habet indiuiſionē: quia indiuiſio nihil aliud eſt, quam carentia diuiſio- C nis. Neque enim ſatisfacere videtur, quod frequēter dicere ſolent Thomiſtæ, naturam ex ſe negatiuè eſſe vnam, & indiuiſam, quia ex ſe non habet quod ſit diuiſa & multiplex, tamen ex ſe nō eſſe poſitiuè vnā, vel indiuiſam. Videtur enim in hac diſtinctione inuolui repugnantia: quia nihil eſt poſitiuè vnum, ſed negatiuè, nec indiuiſio, vt ſic poteſt alicui aliter conuenire quam per negationem diuiſionis, ergo ſi ex ſe habet hanc negationem diuiſionis, ex ſe habet indiuiſionem: ergo & vnitatem, quæ in indiuiſione conſiſtit. Et confirmatur ac declaratur, nam, ſi ex ſe habet negationem diuiſionis: ergo repugnat illi diuiſio: quia id, quod ex ſe conuenit naturæ, eſt inſeparabile ab illa, & ideo contradictorium eius ſemper illi repugnat: ergo carentia diuiſionis intrinſecè illi con- D uenit, & conſequenter poſitiuè conuenit, quantum conuenire poteſt ratione fundamenti. *Obiectio diſſoluitur.* Dicetur fortaſſe, naturæ ex ſe nec diuiſionem, nec non diuiſionem formalem conuenire, ſed eſſe quodammodo indifferentem ad vtrumque, ſicut ſuperficies ex ſe, neque alba eſt, neque non alba: ſed negatiuè tantum poteſt dici, non eſſe alba. Quo ſenſu videtur intelligenda illa communis reſponſio, quod indiuiſio, ſeu negatio diuiſionis, non conuenit naturæ ex ſe poſitiuè, ſed negatiuè: hi enim termini non cadunt ſuper indiuiſionem, ſed ſuper hoc, quod eſt *de ſe conuenire*, ita vt ſenſus ſit, naturam non poſtulare ex ſe diuiſionem, neque etiam ex ſe poſtulare diuiſionis carentiā, vel vnitatem. Hoc enim ſenſu rectè poteſt negatio interdum conuenire alicui ex ſe poſitiuè, interdum E negatiuè, nam carentia rationalitatis animali vt ſic, conuenit ex ſe negatiuè, bruto autem conuenit ex ſe poſitiuè, quia ita conueuit, vt poſitiua forma oppoſita illi repugnet. Sed contra hoc inſto, nam etiam in hoc ſenſu videtur natura ex ſe poſitiuè indiuiſa formaliter, nam ita habet ex ſe negationem diuiſionis, vt omnino repugnet illi diuiſio formalis, quamquā enim in indiuiduis materialiter diuidatur, non tamen formaliter, quia formaliter diuidi nihil aliud eſt, quam diuidi eſſentialiter, homo autem, v.g. eſſentialiter diuidi non poteſt, quamuis materialiter diuidatur in plura indiuidua.

VI. Vnde argumentor quartò, quia natura humana, v.g. de ſe ac poſitiuè eſt ens: ergo de ſe & poſitiuè

(in ſenſu

(in ſenſu dicto) habet aliquam vnitatem,& non materialem,ſeu indiuidualem,vt ſuprà latè probatũ eſt, & eſt per ſe notum, quia alias non poſſet multiplicari numero, imo nec verè concipi ſine vnitate numerali: ergo ſaltem formalē, quia non poteſt aliud medium excogitari. Primum antecedens manifeſtum eſt, quia ens intrinſecè,& eſſentialiter conuenit non tantum rebus ſingularibus, ſed etiam naturis, quæ à nobis vniuerſaliter concipiuntur: nam illæ nec ſunt omnino nihil, neq; ex ſe ſunt plura entia indiuidua, quia non includunt proprias ſingularitates, ſeu principia indiuiduantia, ſed ſolum eſſentialia principia: ergo vnaqueq; natura ex ſe,neq; eſt plura entia,neq; omnino nihil, ſed ens reale, & conſequenter vnum quid aliquo modo,quia ad omne ens conſequitur aliqua vnitas. Et confirmatur,quia natura humana,& equina, ex ſe, & ſecluſis omnibus indiuiduantibus principijs ſunt plures,& diſtinctæ realiter, & eſſentialiter: ergo vnaqueq; earum ex ſe eſt vna formaliter,& eſsētialiter,nam multitudo ſupponit vnitates, & diuiſio ab alijs ſupponit indiuiſionem in ſe.

VII. Atque ex his vlterius concludi poteſt hanc vnitatem formalem eſſe communem omnibus rebus indiuiduis,quibus natura,quæ dicitur formaliter vna, communis eſt: quia non poteſt natura eſſe communis,niſi vnitas eius communis ſit. Item, quia hęc vnitas formalis non habet, per quid diuidatur in plures vnitates. Aut enim diuiditur in plures vnitates formales: & hoc non,quia de ratione eius eſt,vt ſit formaliter indiuiſa,& in hoc cōſiſtit eius vnitas. Aut diuiditur in plures vnitates materiales, & indiuiduas; & ſic non diuiditur ipſa vnitas formalis, vt ſic, ſed communicatur multis,quod intendimus. Tandem, quia aliàs non poſſet diſtingui in ipſis indiuiduis vnitas formalis,& indiuidualis: in quo enim diſtinguerentur,ſi ambæ multiplicarentur numero? Nā,quidquid hoc modo multiplicatur,indiuiduum eſt.

Vera ſententia confirmatur.

VIII. VT vero contrariam & veram ſententiam explicemus,dicendum eſt primò, dari in rebus vnitatem formalem per ſe conuenientem vnicuique eſſentiæ,ſeu naturæ. In hoc omnes conueniunt,& hoc probant argumenta facta in fauorem Scoti. Itē,quia cum vnitas dicat carentiā diuiſionis, quot ſunt diuiſionum genera,tot poterunt eſſe vnitatum:ſed in rebus eſt diuiſio materialis,& formalis, ſeu entitatiua, & eſſentialis, ergo ſimiliter erit vnitas formalis præter materialem. Tandem quodlibet indiuiduũ,v.g. Petrus,non ſolum eſt vnus numero,ſed etiā eſt vnus eſſentialiter: & vtramque vnitatem habet in re ipſa, & non per mentis cogitationem: nam, ſicut à parte rei caret diuiſione numerali, ita etiam caret diuiſione eſſentiali,ſiue ſpecifica,ſiue generica: vnitas autē formalis nihil aliud eſt,quam vnitas eſſentialis:ergo.

IX. *Vnitas formalis à ſingulari p rationē diſtincta.*

Secundò dicendum eſt,hanc vnitatem formalem ratione ſaltem diſtingui ab vnitate indiuiduali. Hoc etiam probant argumenta pro Scoto facta. Et patet breuiter,quia natura cōmunis eſt aliquo modo, ſaltē ratione,diſtincta ab indiuiduis,& vt ſic diſtincta, nō habet vnitatē indiuidualem,retinet autem vnitatem formalem: differunt ergo hæ vnitates ſaltē ratione. Item vnitas indiuidualis non conuenit eſſentiæ communi per ſeipsā, ſed oportet intelligere aliquid additum,ſaltem ratione diſtinctū, quo illa eſſentia cōmunis indiuidua fiat: vnitas autē formalis per ſe immediatè conuenit ipſi eſſentiæ,& cōmuni abſq; vllo addito etiam ſecundum rationem. Tandem hac ratione non poteſt intelligi eſſentia,quin illam comitetur hæc vnitas formalis,à qua omnino pręſcindi non poteſt,cum tamen poſſit pręſcindi ab vnitate indiuiduali: ſunt ergo hæ vnitates ratione diſtinctæ,ad eū modum, quo in re indiuidua diſtinguitur eſſentia, A vt eſſentiā,& vt talis indiuidua,ac ſingularis entitas.

X. *Non diſtinguūt ex natura rei.*

Vnde dico tertiò: Hæ vnitates non diſtinguuntur à parte rei,ſeu ex natura rei. Hæc concluſio ſequitur ex dictis præcedente diſputatione. Et probatur,quia eſſentia cōmunis,& entitas ſingularis nō diſtinguuntur ex natura rei,ſed ratione tantū: ergo neq; vnitas formalis,& indiuidua poſsūt ex natura rei diſtingui, ſed ratione tantū. Præterea natura ipſa,licet à nobis ſecundum ſe conſiderari poſſit,id eſt, ſecundum ea, quæ illi ex ſe conueniunt, vt ratione præſcinditur ab indiuiduis, tamen huiuſmodi natura nō eſt verū ens reale,niſi in indiuiduis,quia *deſtructis primis ſubſtantijs,impoſſibile eſt aliquid remanere*,vt dixit Ariſt. in c. de ſubſtātia,quia extra indiuidua nihil poteſt habere exiſtentiam realem,ſine qua nullum eſſe poteſt verū B ens reale,vel actu,vel potētia,iuxta ſuperius dicta de ente: natura ergo ſecundum ſe non habet realitatē, niſi in indiuiduis: ergo neque vnitatem verā,& realem habere poteſt,niſi in indiuiduis: ergo nec poteſt habere vnitatem formalem,quæ in re ipſa ſit ex natura rei diſtincta à ſingulari vnitate vniuſcuiuſque indiuidui. Patet hæc vltima cōſequentia,quia quicquid eſt in re indiuidua intrinſecum,& eſſentiale illi, non diſtinguitur ex natura rei ab illa.

XI. *Vnitas formalis prout in re exiſtit, incōmunicabilis eſt.*

Ex his concluditur quartò hanc vnitatem formalem,prout exiſtit in rebus ante omnem operationem intellectus non eſſe cōmunem multis indiuiduis,ſed tot multiplicari vnitates formales, quot ſunt indiuidua. Probatur primò, quia hæc vnitas formalis comitatur naturā ſecundum ſe, ſed in re non eſt aliqua C natura communis, ſed tot multiplicantur naturæ,& eſsētiæ,quot ſunt indiuidua,vt ex ſuprà dictis patet, & dicemus iterum in ſequentibus: ergo idem eſt dicēdum de vnitate formali, quæ eſt veluti intrinſeca, & tranſcendentalis proprietas talis naturæ: & ideo ſe mutuò conſequuntur,&,multiplicato vno,multiplicatur alterum, iuxta doctrinam Ariſt. 4. Metaph. tex. 3. *Ariſtotel.* Secundò, quia vnitas formalis à parte rei exiſtens non diſtinguitur ex natura rei ab vnitate indiuiduali,vt dictum eſt:ergo neceſſe eſt multiplicari in re ipſa,multiplicatis indiuiduis,& vnitatibus indiuidualibus eorum: ergo nulla eſt vnitas formalis in re ipſa cōmunis multis rebus eiuſdem naturæ. Probatur prima cōſequentia,quia,ſi vnitas formalis,& indiuidualis ex natura rei non diſtinguuntur: ergo in D vnoquoq; indiuiduo, in Petro, v.g. vnitas formalis, & indiuidualis eius in re non diſtinguuntur: ergo diſtinguuntur ab vnitate formali,& indiuiduali Pauli: quia hoc ipſo quod vnitas formalis Petri in re eſt omnino idem cum vnitate indiuiduali eiuſdem, neceſſe eſt diſtingui ab vnitate indiuiduali Pauli,quia nō poteſt in re eſſe idem cum rebus omnino diſtinctis, & quodāmodo oppoſitis. Tertiò,nam quicquid à parte rei exiſtit, ſingulare eſt, & conſequenter incōmunicabile,ſeu non commune pluribus inferioribus, vt oſtenſum eſt diſput.præced. ſect.1. & dicetur etiam ſect.ſeq. ſed hæc vnitas realis eſt,& ſuo modo à parte rei exiſtit,vt declaratum eſt,ergo eſt ſingularis:ergo non eſt in re ipſa communis. Patet vltima conſequentia,quia,quod eſt ſingulare,eſt proprium alicu- E ius indiuidui:& ideo non poteſt eſſe commune multis, & propterea talis cōmunitas requirit abſtractionem ab omnibus indiuiduis, quæ non poteſt rebus realiter conuenire,ſed tantum per intellectum.

XII. *Illata aliquot.*

Atque ex his ſequitur primò,quāuis vnūquodque indiuiduum à parte rei ſit formaliter vnum abſque mentis cogitatione, tamen plura indiuidua, quæ dicuntur eſſe eiuſdem naturæ,non eſſe vnum quid vera vnitate,quæ ſit in rebus,ſed ſolum,vel fundamentaliter,vel per intellectum. Ac propterea Ariſtoteles quandocunque dicit plura eſſe vnum eſſentia,ſeu ratione formali,eam vnitatem explicat per ordinem ad intellectum,ſcilicet,quia ſub vna ratione, vel definitione concipiuntur, vt patet 5.Metaphyſ.cap.6.

tex.

tex. 11. & lib. 10. in princip. Et D. Thom. de ente, & eſſentia, c. 4. hoc ſenſu dixit, naturam de ſe non habere vnitatem cõmunem, quia aliàs ſingularis fieri nõ poſſet. Secundò ſequitur, aliud eſſe loqui de vnitate formali: aliud de cõmunitate eiuſdem vnitatis: nam vnitas eſt in rebus, vt declaratum eſt, communitas autem propriè, & in rigore non eſt in rebus, quia nulla vnitas, quæ in re exiſtit, cõmunis eſt, vt oſtendimus: ſed eſt in rebus ſingularibus quædam ſimilitudo in ſuis vnitatibus formalibus, in qua fundatur communitas, quam intellectus attribuere poteſt tali naturæ, vt à ſe conceptæ, quæ ſimilitudo nõ eſt propriè vnitas, quia non dicit indiuiſionem entitatum, in quibus fundatur, ſed ſolum conuenientiam, ſeu relationem, aut coexiſtentiam vtriuſque.

Soluuntur fundamenta prioris opinionis.

XIII. AD primum prioris opinionis fundamentum reſpondetur, Ariſtotelem inter modos vnius numeraſſe vnitatem genericam, & ſpecificam, vel propter vnitatem formalem, quam dicunt in ſingulis rebus, in quibus exiſtũt, vel quia ſunt aliquo modo fundamẽtaliter in rebus, vt poſtea declarabimus: & hoc modo dicuntur plures res eſſe eiuſdem naturæ, vel identitate rationis, vel in fundamentali vnitate, quæ in ſimilitudine conſiſtit. Vnde dicitur ad ſecũdum, vt natura poſſit definiri, hãc vnitatem ſufficere, quia definitio propriè non eſt in rebus, ſed in ratione: & ideo non eſt vna definitio communis, niſi quatenus mens concipit aliquid, vt commune ſeparando illud à quolibet ſingulari, ad quod ſatis eſt vnitas formalis, quam natura habet in quolibet indiuiduo cum ſimilitudine omnium talium vnitatum inter ſe, nam inde fit, vt intellectus vno conceptu communi illam rationem formalem concipiat, ac definiat. Vnde, cum dicitur natura non habere ab intellectu, quod definibilis ſit, dicendum eſt, id eſſe verum fundamẽtaliter, & remotè, non autem proximè, vel (quod perinde eſt) id eſſe verum, quoad eſſentiam, quæ definitione explicatur: illa enim in rebus antecedit: non verò quoad conditionem quam requirit, vt à nobis definiatur, quæ eſt communitas: hanc enim habet ſolum per cogitationem mentis.

XIV. Ad tertium dicitur primò cõcludere, naturã ex ſe habere vnitatem formalem, non verò communitatẽ eiuſdem formalis vnitatis. Vnde vnitatem habet prorſus inſeparabilem, communitatem autem minime, nã in ſingulis indiuiduis natura eſt vna formaliter, non tamen eſt communis, neque indifferens ad plures, ſed in vnoquoq; eſt ſingularis, & própria eius effecta. Quocirca, cum dicitur naturam ex ſe ita eſſe formaliter indiuiſam, vt repugnet illi formaliter diuidi, æquiuocum id eſſe poteſt, nam, vel eſt ſenſus, naturam, quæ ſic eſt formaliter vna, non eſſe vlterius diuiſibilem per differentias formales, & eſſentiales: & in hoc ſenſu in naturis genericis ſimpliciter falſum eſt, habet enim natura generica ſuam formalem vnitatem: & nihilominus formaliter diuiſibilis eſt per differentias ſpecificas. In naturis autem ſpecificis eſt quidem id verum, nihil tamen refert ad id, de quo agimus: nam, licet natura ſpecifica non ſit vltra diuiſibilis per differentias eſſentiales, eſt tamen diuiſibilis per differentias indiuiduales, & in vnoquoque indiuiduo habet ſuam vnitatem formalem diſtinctam ab ea, quam habet in alijs, & hoc ſatis eſt, vt talis vnitas in re communis eſſe non poſſit. Vel eſt ſenſus, naturam ita eſſe ex ſe indiuiſam, vt ei repugnet omnis diuiſio, ſeu multiplicatio ſuæ vnitatis formalis: & hoc ſenſu aſſumptio eſt ſimpliciter falſa, etiam in naturis ſpecificis. Quia, ſicut ſupra dicebamus, quamuis in indiuiduis non ſit diuiſio, ſeu diſtinctio eſſentialis, eſſe tamen diuiſionem, ſeu diſtinctionem eſſentiarum: ita dicendum eſt in præſenti, A quamuis indiuidua eiuſdem ſpeciei ſimpliciter non dicantur differre formaliter, nihilominus habere diſtinctas vnitates formales ſingulis proprias. Nam diſtingui eſſentialiter, vel formaliter, non ſolum ſignificat habere diſtinctam eſſentiam, ſeu formam, ſed etiam habere ſecundum eam diſſimilitudinẽ, & diſconuenientiam, atque adeo diſtingui nõ tantum ſecundum rem, ſed etiam ſecundum communẽ rationem, & definitionem, quam mens poteſt fabricare. Habere autem diſtinctam eſſentiam, ſeu vnitatẽ formalem, ſolum dicit diſtinctionem entitatiuã, & realem, quomodo, ſicut Petrus habet diſtinctam humanitatem à Paulo, ita etiam habet diſtinctam eſſentiã, & diſtinctam vnitatem formalem, quãuis in ea ſint ſimiles. Naturæ ergo, quæ ex ſe dicitur formaliter B vna, non repugnat ſecundum eam vnitatem multiplicari in multis, & in ſingulis habere illam vnitatẽ incommunicabilem, & conſequenter diſtinctam ab alijs, ſed ſolum repugnat diſſimilitudo, ſeu diſconuenientia ſecundum eam rationem, id eſt, quod ea, quæ participant illam vnitatem formalem, in ea non ſint ſimiles, & inter ſe conueniant.

Ad quartum cum confirmatione eadẽ eſt reſponſio: XV. probat enim naturam communem habere ex ſe vnitatem formalem, ſecundum quam vna natura ſpecifica differt formaliter, & ſpecialiter ab alia, nõ tamẽ probat, eam vnitatem formalem eſſe in re ipſa communem, niſi ſecundum ſimilitudinem, vel conuenientiam, vt declaratum eſt. Et eodem fere modo reſpondetur ad argumenta, quibus vltimo loco pro- C batur, quod hæc vnitas formalis ſit in re communis: ita enim eſt cõmunis, ſicut ipſa natura, cuius eſt vnitas. Natura autem non eſt communis ſecundum rẽ, ſed ſecundum rationem, vel fundamentalem ſimilitudinem, vt ſępè tactum eſt, & ſequente ſect. ex profeſſo dicetur. Eodem ergo modo eſt communis vnitas formalis, quæ in re diuiditur in plures vnitates formales, quarum quælibet eſt in ſe indiuiſa formaliter, inter ſe verò, ſeu vna ab altera, nõ ſunt in re formaliter indiuiſæ, niſi ſecundum ſimilitudinem, & conuenientiam, ratione cuius non dicuntur ſimpliciter, & propriè formaliter diſtinctæ, vt dictum eſt, ſed ſunt vnitates formales diſtinctæ entitatiuè, ſeu indiuidualiter. Hæc enim duo non repugnant, ſcilicet ipſaſmet vnitates formales multiplicari, & non D multiplicari formaliter, ſed materialiter, ſeu in indiuiduo: ipſa enim vnitas formalis in vnoquoque indiuiduo ſingularis eſt, & indiuidua, quamuis id non habeat ex vi vnitatis formalis: ſed ex differentia indiuiduali. Fatemur igitur omnem vnitatem formalem, prout eſt in re, eſſe indiuiduam, & ſingularem, differre tamen nihilominus ſecundum rationem ab vnitate indiuiduali, quia vnitas formalis per ſe, & ex proprio conceptu ſolum dicit indiuiſionem in prædicatis eſſentialibus: vnitas verò indiuidua dicit indiuiſionem in ipſa entitate. Vnde vnitas formalis dicit in re fundamẽtum ſimilitudinis cum alia re eiuſdem naturæ: vnitas autem indiuidualis dicit abſolutè, & ſimpliciter fundamentum diſtinctionis, ac denique vnitas formalis dicit fundamentũ cõmunica- E bilitatis ſaltem ſecundum rationẽ, vnitas autem indiuidualis dicit omnimodam incommunicabilitatem, tam ſecundum rem, quam ſecundum rationem.

SECTIO II.

An vnitas vniuerſalis naturæ diſtincta à formali ſit in rebus actu ante mentis operationem.

PRincipiò ſtatuendum eſt naturas illas, quas nos vniuerſales, & communes denominamus, reales eſſe, & in rebus ipſis verè exiſtere: non enim eas mẽte fingimus, ſed apprehendimus potius eaſque in rebus eſſe intelligimus, I.

&

& de illis ſic conceptis definitiones tradimus, demõſtrationes efficimus, & ſcientiam inquirimus. Sic Ariſtot. 1. Metaph. cap. 6. & lib. 4. cap. 5. reprehẽdit Heraclitum, & Cratylum, quod dicerent in rebus nihil eſſe præter ſingularia. Et 7. Metaphyſ. tex. 56. tradit vniuerſalia non eſſe à rebus ſeparata, & text. 37. & 53. ait definitiones dari de rebus vniuerſalibus, & 1. Poſter. tex. 5. 11. 33. 39. 43. dicit ſcientiam eſſe de vniuerſalibus, quæ in ſingularibus exiſtunt, & ab illis abſtrahuntur: & idem habet 1. Metaphy. cap. 1. Et eodem ſenſu 1. de interpr. cap. 5. dicit, rerum alias eſſe vniuerſales, alias ſingulares. Et in hoc omnes Philoſophi, & Ariſtotelis interpretes conueniunt, Nominalibus exceptis, qui voces ſolum aiunt eſſe vniuerſales in ſignificando; & cõceptus vniuerſales in repræſentando, & circa hos proximè verſari definitiones, & ſcientias, vt videre licet in Ocham in 1. diſtin. 2. quæſt. 4. & quodlib. 5. quæſt. 12. & 13. & Gabr. in 1. diſtin. 2. quæſt. 7. & 8. quos latè impugnat Fonſeca, lib. 5. cap. 28. quæſt. 2. Et meritò reprehendendi ſunt, quoad aliquos loquendi modos, nam in re fortaſſe non diſſident à vera ſententia: nam eorũ rationes huc ſolum tendunt, vt probent vniuerſalitatem non eſſe in rebus, ſed cõuenire illis prout ſunt obiectiuè in intellectu, ſeu per denominationem ab aliquo opere intellectus, quod verum eſt, vt infrà dicam. Et ideo in referendis, & ſoluendis eorum argumentis non eſt, quod immoremur: nam ea nihil omnino obſtant, quo minus verum ſit naturas, quæ denominantur vniuerſales, in ſingularibus eſſe, ipſaque ſingularia habere inter ſe aliquid, in quo conueniant, vel ſimilia ſint, & aliquid, in quo differant, ſeu diſtinguantur. Vnde falsò negant, demonſtrationes, aut definitiones dari de rebus, quia ſcientiæ non ſunt de nominibus, & conceptibus formalibus noſtris, ſed directè de rebus, ſeu conceptibus obiectiuis. Quapropter, licet denominatio vniuerſalitatis rebus proueniat ex conceptibus, tamen res ſic denominatæ reales ſunt, & in rebus exiſtunt.

Res quæ vniuerſales denominantur, vere in re exiſtunt.

II. *Vniuerſalia in re nõ ſũt à ſingularibus ſeparata.*

Secundò ſupponendum eſt, has res, vel naturas, quas nos vniuerſales denominamus, non eſſe realiter ſeparatas à rebus ſingularibus: quia, vt ſuprà demonſtratum eſt, omnis res, quæ exiſtit, neceſſariò eſt ſingularis, & indiuidua: apertamque inuoluit repugnantiam, quod exiſtat homo, v.g. ab omnibus ſingularibus hominibus realiter ſeparatus, & ſit vniuerſalis reſpectu omnium illorũ. Nam, ſi eſt ſeparatus, non eſt in illis intrinſecè, & eſſentialiter, ſi autem eſt vniuerſalis, eſſe debet in illis intrinſecè, & eſſentialiter, quia hoc eſt de ratione talis vniuerſalis: neque vero ſimul eſſe poteſt ſeparatus ab illis, & intrinſecè in illis: quia hæc duo in re ipſa ſumpta inuoluunt repugnantiam. Item, quia, vel homo, vt ſic eſt res diſtincta realiter à Petro, Paulo, &c. vel non eſt res diſtincta: ſi dicatur hoc ſecundum, hoc eſt, quod intendimus: nam hoc ſenſu dicuntur vniuerſalia nõ eſſe ſeparata, quia non ſunt res realiter diſtinctæ à ſingularibus, neque habent propriam entitatem, & realẽ vnitatem diſtinctam ab illis: ſi vero dicatur primũ, ſequitur apertè, hominem vt ſic eſſe rem quandam diſtinctam à Petro, & Paulo, nam realis diſtinctio non poteſt intelligi, niſi inter res certas, & determinatas: erit ergo illa res quidam homo diſtinctus à cęteris hominibus. Vnde neque eſſe poterit de eſſentia illorum, neque poterit ſimul eſſe in omnibus illis. Item alioqui eadem ratione dandum eſſet animal ſeparatum ab omnibus ſpeciebus animalium, & viuẽs ſeparatum ab omnibus generibus viuentium, & ſic de cæteris quidditatiuis prædicatis, quæ omnia ſunt impoſſibilia, & inutilia prorſus, quia neque ad ſcientiam, neque ad definitiones tradendas oportet huiuſmodi idearum monſtra confingere.

III. *Quo ſenſu*

Quod adeo manifeſtum, ac per ſe notum eſt, vt multis incredibile videatur, Platonem docuiſſe con-

A trarium eo ſenſu, quo 1. & 7. Metaphyſ. & alijs locis Ariſt. illi attribuit, & latiſſimè impugnat. Ita ſenſiſſe Euſtratium, & Simplicium refert D. Tho. lib. 4. de regimine Principum, c. 4. & in particulari agens de ideis Aug. lib. 83. quæſtionum, q. 46. & lib. 7. de Ciui. c. 28. declarat Platonem fuiſſe locutum de ideis, quæ ſunt in mente diuina, quod etiam ſentit Seneca li. 8. epiſt. 66. Imò ab ipſo Platone in Parmenide, & Timæo id ſignificari videtur. Legatur Eugub. lib. 1. de pereu. Philoſoph. c. 10. Quod ſi ita eſt, conſequenter dicendum eſt, Platonem non poſuiſſe ideas propter modum noſtrum concipiendi, definiendi, aut ſciendi res in vniuerſali: ad hoc enim nihil cõferunt ideę, prout ſunt in mente Dei: quia nec nos illas concipimus, aut definimus: & ſi per impoſſibile non eſſent B tales ideæ, poſſent eodem modo vniuerſalia à nobis concipi, ac definiri. Sed ponuntur huiuſmodi ideæ, vt ſint prima exemplaria horum inferiorum: & in ea influant tanquam primum, & immutabile principiũ in ſuo genere: de quibus ideis ſub hac conſideratione tractatur à Theologis in 1. d. 36. cum D. Tho. 1. p. q. 15. & inferius tractando de cauſis aliquid attingemus. Sed, quicquid ſit de mente Platonis, hæc cõſideratio nihil ad præſens inſtitutum refert: quia nõ agimus de vniuerſali, quod vocant in cauſando, ſiue per modum efficientis, ſiue per modum exemplaris, ſed de vniuerſali in eſſendo, ſeu prædicando.

Plato vniuerſalia aſſeruerit ſeparata.

Senſus quæſtionis, & variæ opiniones.

C HIs ergo ſuppoſitis, quæſtio ſupereſt, an natura, quæ vniuerſalis denominatur, quamuis ſit in rebus ſingularibus, nihilominus ex ſe habeat ſufficientem vnitatem, ob quam vniuerſalis denominetur, ita vt non ſolum natura vniuerſalis, ſed etiã vniuerſalitas eius in rebus ſit. Tres in hac re verſantur opiniones. Prima eſt, naturam ita habere ex ſe, & per ſe aliquam vniuerſalitatem, vt etiam realiter exiſtẽs in ipſis indiuiduis eã retineat, actuq; vniuerſalis ſit, quam opinionem defendit latè Ioan. Monlorius ſpeciali diſp. de hac re, c. 5. & 6. & cõmuniter tribuitur Scoto in 2. d. 3. q. 1. & 7. Metaph. q. 18. vbi Ant. Andr. q. 16. illam defendit. Quamuis Scot. in præd. diſt. potius ita loquatur, vt ſimpliciter neget, vniuerſale in actu eſſe in rebus: ſolumque videtur admittere D vniuerſale aptitudine, ſeu potentia, quod Ariſtot. & omnes concedunt. Quapropter in exponenda Scoti ſententia varij ſunt eius diſcipuli, vt Fonſeca infrà citandus latè tractat, vbi etiam ipſe, ſicut & alij, eum conatur in ſuam ſententiam adducere. Sed, ne in æquiuoco laboremus, oportet hos terminos, *vniuerſale in actu*, & *vniuerſale in potentia*, declarare. IV.

Ioan. Monlorius. Scotus. Ant. Andr.

Itaque, ſi per vniuerſale in actu intelligatur natura ab omni indiuiduatione abſtracta, quę cõcipitur per modum vnius entis indiuiſi, & communis multis, & habentis proximam aptitudinẽ, vt de illis prędicetur ſic per ſe notum eſt, vniuerſale in actu vt ſic, non eſſe in rebus: & hoc modo explicuit hãc vniuerſalitatem Scotus ſuprà: & eodem loquitur Ariſtot. cum negat contra Platonẽ dari vniuerſale in rebus, ſcilicet vni- E uerſaliter ſubſiſtens, & ab omni ſingulari, & indiuidua contractione ſeparatum. Datur ergo hoc vniuerſale ſolum per intellectũ, vt ſect. ſeq. declarabimus. Rurſus, ſi vniuerſale in potẽtia dicatur, quicquid nõ habet actualẽ vniuerſalitatẽ dicto modo explicatã: præbet autẽ intellectui fundamẽtum, vt illam poſſit cõcipere, aut fingere, ſic etiã certum eſt dari in rebus vniuerſalitatem in potẽtia, quia datur in eis aliquod fundamentũ abſtractionis, ſeu conceptionis vniuerſalis, quam intellectus facit. Sed quale eſt hoc fundamentum? in hoc eſt enim punctus cõtrouerſiæ. Opinio igitur citata affirmat, fundamentũ hoc eſſe vniuerſalitatẽ quandã, quæ ex ſe, & realiter conuenit naturæ, vt eſt prior natura ſuis inferioribus contrahentibus V.

tibus ipſam. Nam,licet in re non ſit ſeparata ab eis, tamen reuera eſt communis omnibus illis ſecũdum eandem rationem, & vnitatem formalem. Et ita hęc vniuerſalitas, licet reſpectu prioris dicatur aptitudinalis, ſeu fundamentalis, tamen reſpectu ſingularitatis, ſeu indiuiduationis naturæ eſt vera, realis, & actualis vniuerſalitas, quæ ab vnitate formali ſolũ in hoc differt, quod vltra negationem diuiſionis in ſe dicit indifferentiam, & communitatem ad multa.

VI. Sic igitur declarata opinio probatur primò, quia natura, v.g. humana, de ſe habet vnitatem formalẽ, vt dictum eſt: habet etiam de ſe, quod ſit communicabilis multis: ergo de ſe, & ante omnem intellectũ eſt vna in multis: & de multis, in quo ratio vniuerſalis conſiſtit, teſte Ariſt. 1. Poſter. tex. 25. habet ergo natura ex ſe, & in rebus ipſis aliquam vniuerſalitatem, quæ ſit realis proprietas eius, & non tantum rationis. Minor, in qua eſt vis argumenti, probatur primò, quia natura humana de ſe nõ eſt incommunicabilis, alioqui ſecundum numerum multiplicari non poſſet: eſt ergo de ſe cõmunicabilis: quia inter communicabile, & incommunicabile nõ eſt dare mediũ reſpectu eiuſdem naturę, nam ſunt oppoſita contradictoriè. Secundò, quia natura non eſt de ſe hæc, & indiuidua, vt præcedente diſput. probatum eſt: ſed indiget aliquo adiuncto, quo indiuiduetur: ergo de ſe apta eſt, vt per principia indiuiduantia contrahatur: imò, cum non ſit apta ad ſubſiſtẽdum abſtractè, & vniuerſaliter, poſtulat, & requirit hanc determinationem, vt poſſit ſubſiſtere: eſt ergo ex ſe apta ad illam: ergo eſt etiam ex ſe communicabilis multis indiuiduis. Probatur hæc vltima conſequentia, quia talis natura non eſt adæquatè cõtrahibilis per vnam ſolam indiuidualem differentiam, imo hoc illi repugnat: ergo hæc repugnantia, quam habet talis natura, vt in vno ſolo indiuiduo adæquatè contrahi poſſit, fundatur in naturali aptitudine, quam habet vt in multis eſſe poſſit: hæc ergo aptitudo cõuenit illi realiter, & ſecundum ſe. Tertiò idem probatur ex attributis naturarum vniuerſalium, vt vniuerſales ſunt, dicuntur enim eſſe propria obiecta ſcientiarum, immutabilia, & perpetua, ingenerabilia, & incorruptibilia, dicuntur etiam eſſe res immediatæ ſignificatæ per voces, ſeu conceptus cõmunes, quibus per ſe primò conueniũt eſſentialia prædicata, & intrinſecæ proprietates: ſed hæc omnia non ſunt per intellectũ conficta, neque conſiſtunt in denominatione aliqua extrinſeca proueniẽte ab aliquo actu intellectus: ergo natura in rebus ipſis habet aliquam vniuerſalitatem, quæ ſit horum omnium ratio, ac fundamẽtum. Et confirmatur, quia aliàs vix poſſumus vitare, quin incidamus in opinionem Nominalium, qui negãt in rebus eſſe naturas vniuerſales, ſed ſolum res ſingulares, quia, ſi natura in re nullam habet vniuerſalitatem, nec diſtinguitur ex natura rei ab indiuiduis, vt ſuprà oſtenſum eſt, non apparet, quid poſſit in rebus immediatè correſpondere terminis communibus, aut conceptibus eorum, præter ipſa ſingularia, quod Nominales docent, & conſequenter non poterit eſſe ſcientia de rebus communibus, ſed ſolum de vocibus, vt ijdem contendunt.

VII. Secunda ſententia eſt, naturam exiſtentem in indiuiduis non eſſe actu vniuerſalem, nihilominus tamen non habere à ſolo intellectu, quod actu vniuerſalis ſit, ſed ex ſe, & ante operationem intellectus, & ante omnem contractionem ad indiuidua, atq; adeò ante omnem exiſtentiam, tam in intellectu, quam in re ipſa, eſſe actu vniuerſalem. Hanc opinionem latè tractat, & defendit Fonſeca, lib. 5. Metaph. c. 28. per quinque primas quæſtiones. Cuius fundamenta videbimus poſtea, dum veram ſententiam confirmabimus: eſt enim hæc opinio media inter duas alias, & ideo ab eiſdem ſumit argumẽta partim ad eas confutandas, partim ad ipſam tuendam, & ſuadendam.

A Tertia opinio eſt, naturas fieri actu vniuerſales ſolum opere intellectus, præcedente fundamento aliquo ex parte ipſarum rerum, propter quod dicuntur eſſe à parte rei potentia vniuerſales. Hæc ſententia communis eſt antiquorũ, & recentium Philoſophorum cum Ariſtot. ſæpiſſimè in his lib. Metaph. præſertim in 7. & Comm. 1. de anima, com. 8. dicente, *intellectum eſſe, qui facit vniuerſalia in rebus*, & Auic. qui hoc ſenſu dixit, lib. 5. ſuæ Metaph. in principio: *Equinitas ſecundum ſe tantum eſt equinitas, non vna, vel plures*, & eodem modo loquitur D. Thom. opuſ. de ente, & eſſentia, cap. 4. vbi ait, *naturam ſecundum ſe neque vniuerſalem, neque ſingularem eſſe*, & alijs locis in eodem ſenſu ait, *intentionem vniuerſalitatis eſſe ab intellectu*, vt 1. par. q. 85. art. 1. & 1. 2. q. 29. art. 6. B & 7. Metaph. lect. 13. & in eadem ſententia conueniunt omnes eius diſcipuli: Caiet. loco citato de ente, & eſſentia, Sonc. & Iauell. citati ſect. præced. Soto in Logica quæſt. 2. de vniuerſalibus, & alij. VIII.

Quæſtionis reſolutio.

Haec poſtrema ſententia eſt ſine dubio vera. Vt autem eam explicemus, & confirmemus, duo, quæ in titulo quæſt. propoſuimus, declaranda ſunt. Primum, quomodo differat vnitas, quæ ad vniuerſalitatem naturæ neceſſaria eſt, ab vnitate formali. Secundum, quomodo naturæ ſic vni cõuenit aptitudo eſſendi in multis. Ex quibus tandem conſtabit tertium, ſcilicet, quomodo vniuerſalitas naturę nõ poſ- IX.
C ſit in rebus ipſis inueniri. Suppono autẽ, quod Ariſt. ſæpe docuit, rationem vniuerſalitatis, vt ſic, in duobus conſiſtere, ſcilicet, in vnitate, & communicabilitate. Hæc enim duo continentur in illa definitione, qua vniuerſale dicitur, *Vnum in multis, & de multis*, ſeu *præter multa*, quæ ſumpta eſt ex varijs locis Ariſtot. 1. Perih. c. 5. 1. Poſt. c. 18. 7. Metaph. c. 13. Nam ſi natura non ſit vna aliquo modo, nõ erit quippiam vniuerſale, ſed erit rerũ multitudo, ſeu aggregatio: ſi autem non ſit apta eſſe in pluribus, non erit vniuerſalis, ſed ſingularis, & ideo neceſſe eſt, vt ſit in multis modo oppoſito ſingularitati, ſeu indiuiduationi, id eſt, quod ſit in multis inferioribus, quæ ſub ea cõmuni ratione multiplicari, & numerari poſſint. Hæc ergo duo, ſcil. vnitas, & communitas, explicanda ſunt,
D vt conſtet, rationem conſtituentem proprium vniuerſale non reperiri in rebus ſecluſo intellectu.

Dico primò, Vnitas formalis per ſe ſola non ſufficit ad vnitatem, quam requirit natura vniuerſalis, vt vniuerſalis eſt, ac denominatur, ſed requiritur maior aliqua vnitas. Probatur primò, quia vnitas rei vniuerſalis, vt vniuerſalis eſt, talis eſſe debet, vt ſit illi propria, & rei ſingulari, vt ſingularis eſt, conuenire non poſſit: ſed vnitas formalis non eſt huiuſmodi: ergo illa vt ſic non ſufficit ad vnitatem naturæ vniuerſalis vt ſic. Maior ex communi omnium conſenſu conſtat, & ex oppoſitione, quę eſt inter ſingulare, & vniuerſale vt talia ſunt: cum enim opponantur, vt communicabile, & incommunicabile, vnitas illa, quæ ad vtrumque horum indifferens eſt, non poteſt
E eſſe ſufficiens ad rationem vniuerſalis, vt magis ex ſequente ratione conſtabit. Minor autem conſtat ex ſuprà dictis de vnitate formali: oſtenſum eſt enim eam de ſe eſſe indifferentẽ ad naturam, vel vniuersè conceptam, vel in indiuiduis contractam. Secundò probatur, quia vnitas formalis multiplicatur in indiuiduis cũ ipſa natura, ſed vnitas, quæ eſt propria naturæ vniuerſalis, vt vniuerſalis eſt, non poteſt multiplicari in inferioribus, nam potius illa ſunt vnũ ſub ea ratione, quomodo dixit Porphyrius, *participatione ſpeciei plures homines eſſe vnum hominem*: ergo alium modũ vnitatis habet natura vniuerſalis, vt ſic, præter vnitatẽ formalem. Maior ſuprà probata eſt. Oſtendimus enim, vnamquãq; naturam indiuiduam, eſſe in ſe X.

in ſe formaliter vnam propria, & intrinſeca vnitate formali diſtincta ab ea, quæ eſt in alia ſimili natura, quia vnaquæq; per id, quod in ſe eſt, eſt in ſe formaliter indiuiſa. Et hinc facile probatur minor propoſitio, quia ſi vnitas naturæ vniuerſalis, vt vniuerſalis eſt, multiplicaretur in inferioribus, multiplicaretur vnitas ſpecifica in indiuiduis, vel generica in ſpeciebus, quod eſt impoſſibile, alioqui & plures homines eſſent plures ſpecies, & vnuſquiſque eorum haberet in ſe vnitatẽ vniuerſalitatis, & cõſequẽter vnuſquiſque eſſet vnus vniuerſaliter, ſicut eſt vnus formaliter, quod eſt plane falſum. Vnde argumentor tertiò, quia vnitas formalis ſolũ dicit formalẽ, ſeu eſſentialem indiuiſionẽ illius rei, quæ ſic vna denominatur: vnde ad hanc vnitatẽ impertinẽs eſt, quod illa res ſit ſingularis, vel cõmunis, at vero vnitas vniuerſalis dicit intrinſecè indiuiſionẽ plurium in ea re, vel ratione, quæ vna vniuerſaliter denominatur, ita vt nullũ eorũ inferiorũ, quæ ſub tali ratione continentur, per ſe ſumptum habeat totam illam vniuerſalem vnitatem, ſed omnia ſub illa ratione vnum ſiunt, quomodo oẽs ſpecies animalis ſunt vnum in ratione animalis: nulla autẽ ſpecies per ſe ſumpta habet in ſe vniuerſalem vnitatẽ animalis, quæ eſt quaſi potẽtialis, licet in ſe habeat formalem vnitatẽ eius. Quamquam ergo vnitas formalis prærequiratur ad vnitatem vniuerſalis, & ſit fundamentũ eius, non tamen eſt per ſe ſufficiẽs, ſed aliquid vltra illam addit vnitas vniuerſalis.

XI. Dices: Quæ ergo, aut qualis eſſe poteſt hæc vnitas naturæ vniuerſalis vt ſic? Omnis enim vnitas, vt ſuprà inſinuatum eſt, aut formalis, aut numeralis eſſe debet: quia omnis diuiſio, aut formalis eſt, aut materialis: ſed vnitas vniuerſalia nõ poteſt eſſe vnitas numeralis, quia hæc eſt propria rerum ſingularium: ſi ergo neq; formalis eſt, quænam eſſe poteſt? Reſpondetur eſſe quandã vnitatem ab his diſtinctam habentem proprium nomen, propriamq; rationem. Dicitur enim hæc vnitas vniuerſalis, eiuſque ratio conſiſtit in indiuiſione alicuius naturæ in plures naturas ſimiles ſub eodem nomine, & ratione, cum aptitudine, vt in eas diuidatur. Itaque huiuſmodi vnitas vtrumque includit, ſcilicet, indiuiſionem, & aptitudinem ad diuiſionem in plura eiuſdem nominis, & rationis, ſeu quæ talia ſint, vt vnumquodque totum diuiſum quoad eius actualitatem in ſe claudat, & cõtineat. Vnde hæc indiuiſio proximè accedit ad propriam priuationem, quia dicit negationem diuiſionis in natura apta ad talem diuiſionẽ. In quo differt hæc vnitas ab vnitate indiuiduali, quę non ſolum dicit indiuiſionem, ſed etiam ineptitudinẽ ad diuiſionem in plura, quæ talia ſint, quale eſt ipſum diuiſum. Ab vnitate autem formali differt, quia hæc vnitas quamuis non repugnet cum illa aptitudine, ſeu communicabilitate ad plura, non tamen illam requirit. Vnde in Deo poteſt intelligi vnitas formalis cũ incommunicabilitate ad plures naturas. Cum ergo dicitur, quod omnis vnitas, aut eſt formalis, aut numerica, id verum eſt de vnitatibus, quę rebus ipſis ſecundum ſe, ſeu in re ipſa cõueniunt: præter has vero poteſt eſſe alia vnitas, quæ per intellectum perficitur: & huiuſmodi eſt vnitas vniuerſalis, vt oſtendemus.

XII. Vnde vlterius additur, hanc vnitatem poſſe ad numeralem reuocari, quæ tamen non ſimpliciter realis ſit, ſed rationis, ſeu obiectiua. Declaratur, nam ſpecies humana in ratione ſpeciei ita eſt vna, vt cũ alijs componat numerũ ternarium, vel quaternariũ, &c. ſpecierum ſub animali contentarum: omnis autem vnitas, quæ poteſt numerum cõficere, ſub ea ratione numerica dici poteſt. Propter quod, licet homo & equus abſolutè differãt eſſentialiter, & ſpecie, tamẽ in ratione vniuerſalium, ſeu ſpecierum differunt numero: Itẽ formalis cõceptus hominis vt ſic, eſt vnus numero: vnde obiectum eius in ratione obiecti vnũ etiã numero dici poteſt, & ita homo, quatenus obij-

A citur illi conceptui, dicitur habere vnitatem numeralem obiectiuam, ſeu in ratione obiecti, quæ etiam eſt vnitas rationis, ſeu per denominationem extrinſecam à conceptu mentis: hæc ergo vnitas ad rationem vniuerſalis neceſſaria eſt, & ſub ea ratione poteſt ad numeralem reuocari. Quod in hunc modum poteſt etiam explicari, nam, ſi fingeremus iuxta Platonis ſententiam, vt ab Ariſtotele explicatur, vniuerſalia eſſe res ſeparatas à ſingularibus, neceſſariò intelligendum eſſet, hominem vt ſic, in ſe ſubſiſtentẽ, eſſe rem quandam in ſe quidem tranſcendentaliter numerabilem cum alijs, atque ita vnam numero, quamuis ſimul fingeretur exiſtens in pluribus numero diſtinctis, quod aliunde repugnantiam inuoluit, vt dictum eſt, quod ad præſens non refert: nam hinc
B ſolum intẽdimus declarare vniuerſale eo modo quo eſt, vel apprehenditur, debere intelligi vt in ſe indiuiſum, & numerabile; vel ſecundum rem, ſi fingatur in re ipſa ſeparatum, vel ſecundum rationem, & conceptum, ſi ſolum mente abſtrahatur.

XIII. *Vnitas vniuerſalis non eſt ante operationẽ mentis.*

Ex his dico ſecundò: Vnitas naturę vniuerſalis vt vniuerſalis eſt, nõ eſt realis, neque eſt in rebus prout in re ipſa exiſtunt, antecedūtque omnem operationem intellectus. Hæc concluſio ſequitur apertè ex præcedente: quia in rebus nulla vnitas intelligi poteſt præter formalem, & numeralem, neutra autem harum ſufficit ad rationem vniuerſalis vt ſic. Dicetur fortaſſe in rebus non ſolum reperiri eã vnitatem formalem, quia vnaquæq; natura humana, v.g. dicitur in ſe formaliter vna, ſed etiam reperiri vnitatem,
C qua omnes humanæ naturæ dicuntur habere eãdem rationem formalem, & conſequẽter formalem vnitatem, ratione cuius eãdem definitionem participãt, & omnes homines à parte rei dicuntur eſſe eiuſdem naturæ. Sed contra, nam hæc reuera non eſt vnitas, ſed ſimilitudo tãtum, nihil enim verè vnum, & in re indiuiſum eſt à parte rei in hac, & in illa humana natura, ſed ſolũ in hac eſt aliquid cui aliquid ſimile eſt in altera natura: hæc autem non eſt realis vnitas, ſed ſimilitudo. Vnde ſolum poſſunt res plures dici à parte rei eiuſdem naturæ, id eſt, ſimilis: hæc enim identitas, cum dicatur eſſe inter res diſtinctas, non poteſt in re ipſa quippiam eſſe præter ſimilitudinem, ratione cuius dicuntur etiam participare, ſeu habere eandem definitionem, fundamentaliter quidem ex vi
D dictæ ſimilitudinis, formaliter autem per rationem: nam definitio opus rationis eſt.

XIV. *Similitudinis relatio realis ad rationem vniuerſalis nec ſufficiẽs, nec neceſſaria.*

Hæc autem ſimilitudo neque neceſſaria ſimpliciter eſt ad rationem vniuerſalis, neque ſufficiens. Intelligo autem nõ eſſe neceſſariam ſecundum actualẽ exiſtentiam, & relationem, quia non eſt de ratione vniuerſalis vt actu ſit in multis: nam ſi veræ eſſent ideæ Platonis, vniuerſales eſſent ex ſe, quamuis actu nullum aliud indiuiduũ exiſteret, & de facto naturæ cœli, & Gabrielis ſunt vniuerſales, ſiue in re ſint plura eorum indiuidua, habentia inter ſe prædictã ſimilitudinem, ſiue non. Si autem eſſet ſermo de ſimilitudine illa in potẽtia, ſic neceſſaria eſt ad naturę vniuerſalitatem, quia aliàs non poſſet intelligi natura vt communis, vt ſtatim latius explicabimus. Quod autẽ
E illa ſimilitudo non ſufficiat ad rationem vniuerſalis, probatur, quia ex vi illius ſimilitudinis præcisè, ſiue in actu, ſiue in potentia ſumptæ, non concipitur aliquid vt vnum cõmune multis, ſed cõcipiuntur multa vt ſimilia inter ſe: vniuerſale autem vt ſic, debet concipi vt vnũ. Item, quia vniuerſale vt vniuerſale, concipitur vt indiuiſum actu, quatenus tale eſt, & diuiſibile, & communicabile aptitudine: res autẽ prout à parte rei ſunt ſimiles in natura, potius ſunt actu diuiſæ, & aptitudine, ſeu fundamentaliter vnibiles (vt ſic dicam) in vna natura vniuersè concepta.

XV. Atque hinc apertius confirmatur concluſio poſita. Nam vniuerſalitas vt ſic dicit aliquam indiuiſionem, alioqui non eſſet vniuerſalitas, ſed multitudo

tantum: ſed illa non poteſt eſſe indiuiſio, quæ conueniat rebus vt in ſe ſunt, ſed ſolum vt ſubſtant conceptibus mentis: ergo vnitas quæ inde ſumitur, non eſt realis, ſed rationis. Minor declaratur, nam, vt recte dixit Ariſtot. 7. Metaph. cap. 14. & ſæpe aliàs eſſe in re ipſa indiuiſum, & ſimul eſſe actu diuiſum, in plura eiuſdem nominis, & rationis, inuoluit repugnantiam, nam, ſi res eſt à parte rei indiuiſa, à parte rei eſt ſingularis, & vna numero: ſi autem eſt diuiſa in plures ſimiles eiuſdē nominis & rationis, erit etiā plures numero, quod fieri non poteſt. Et hæc repugnantia ſequebatur expoſitione Platonis, quę ceſſat, ſi vniuerſale intelligatur habere indiuiſionem tātum ſecundum rationem: quia eſſe indiuiſum ſecundum rationem, & diuiſum ſecundum rem, non opponuntur inter ſe. Atque hoc modo omnes homines in ratione ſpeciei dicuntur vnus homo, quia in conceptu hominis vt ſic, non diuiduntur: & ita vnitas hominis, quatenus vniuerſalis eſt, per rationem conſummatur, quia homo vt ſic, ſolum habet indiuiſionem, vt ſubeſt conceptioni mentis. Quæ indiuiſio conſiſtit in hoc quod homo, verbi gratia, abſtractè conceptus, non eſt communicabilis multis hominibus, ſeu conceptibus obiectiuis ſic abſtractis, licet ſit communicabilis per contractionem multis indiuiduis.

Ariſtotel.

SECTIO III.

Vtrum natura communis ex ſe habeat aliquam vnitatem præciſionis extra indiuidua, & ante mentis operationem.

I. ANtequam argumentis contrariæ ſentētiæ reſpondeamus, tractāda eſt obiectio, quæ hic occurrit, & quædam opinio, quæ penè ſingularis ac noua mihi viſa eſt. Obijci itaque poteſt contra præcedentem reſolutionem, quia quælibet natura communis, v.g. humana, nō ſolum quatenus per intellectum, abſtracta eſt, ſed etiā quatenus ex ſe præſcindit à differentijs indiuidualibus, & eſt naturæ ordine prior illis, habet vnitatem quandam: quia vt ſic, non eſt plures, ſed vna tātum: illa autem vnitas, cum conueniat naturæ ex ſe, realis erit: ergo illa ſufficiet ad rationem vniuerſalis. Circa hoc Fōſeca lib. 5. Metaph. c. 28. q. 3. ſect. 2. 3. & 4. ſentit, naturę vniuerſali ſecundum ſe ſumptę conuenire vnitatem quandam, quam ſuis inferioribus non cōmunicat, ſed illi tantum ac pręciſè conuenit, prius quam exiſtat, tam in rerum natura, quā in intellectu, quam vnitatem dicit eſſe diſtinctā ab vnitate formali, quia hęc multiplicatur in indiuiduis, non verò illa. Vocat autem illam vnitatem præciſionis, ſeu numeralem, non ſimpliciter, & abſolutè, ſed naturæ communis, quæ eſt conditio diminuens, vnde etiam eam vocat quodāmodo miſtam ex formali, & numerali. Et in hanc ſententiam citat D. Thom. opuſc. 42. de natura generis cap. 7. & 8. vbi ſignificat, eſſe naturas vniuerſales habentes quandam vnitatem conuenientem naturæ abſolutè ſumptæ, quæ non communicatur indiuiduis talis naturæ, nec conuenit naturæ per intellectum. Citat etiam Sonc. 7. Metaph. q. 40. vbi ait, naturam ſecundum ſe conſideratam, id eſt, nec prout eſt in indiuiduis, nec prout eſt in intellectu, habere quandam vnitatē: & non videtur loqui de vnitate formali, quia addit, naturam non communicare hanc vnitatem ſuis inferioribus: & idem ſentit Capreol. in 3. d. 5. q. 3. art. 3. ad argumenta Scoti contra 1. concluſ. vbi non de omnibus vniuerſalibus, ſed de quibuſdam id affirmat ex D. Thom. loco cit. ſcilicet, de his, quæ habent, non tantum Logicam, ſed etiam Phyſicam vnitatem, & conuenientiam. Quæ limitatio rem facit difficiliorem, & obſcuriorem, quia, impoſſibile eſt reperire vniuerſalem vnitatem non fundatam in vnitate formali, vt ex dictis ſatis conſtat, &

Fonſecę opinio.

A amplius patebit ex dicendis: ſuppoſita autem formali vnitate, eadem eſt ratio quantum ad omnem aliam vnitatem in quacunque natura vniuerſali: quia omnis talis natura poteſt ſecundum ſe, & abſolutè conſiderari, &, vt ſic, eadem non repugnantia, indifferentia, aut indiuiſio in qualibet reperitur. Et ideo Fonſeca illam limitationem non admittit, ſed generaliter hanc vnitatem præciſionis tribuit omnibus naturis vniuerſalibus.

Quod ſi interroges, vbi, aut quādo conueniat hæc vnitas tali naturæ: reſpondet, naturam exiſtentem nunquam habere huiuſmodi vnitatem, quia in indiuiduis illam non habet, cum in illis contracta ſit, natura autem non habet exiſtentiam, niſi in indiuiduis: neque etiam conuenire illi tantū vt eſt in intellectu, B quia illi ſecundum ſe conuenit, prius quam ab intellectu aliquid habere intelligatur: neque conuenire illi per ſolā denominationem extrinſecam, ſed per verā negationem, ſeu indiuiſionem cōuenientem ipſi naturæ ſecundum ſe. Et hoc ipſum ſentit Sonc. ſuprà, qui propterea dicit, hanc vnitatem non eſſe actualē, ſed potentialem, & vterque illam explicat per hanc conditionalem: quia, ſi natura exiſteret ſine contractione ad indiuidua, hanc vnitatem haberet. Quod ſi rurſus obijcias, quia, ſi hæc vnitas per ſe conuenit naturæ abſolutè ſumptæ, erit inſeparabilis ab ipſa, nam, quod per ſe alicui conuenit, ſemper conuenit, neque oppoſitum eius poteſt ei conuenire: ſed in indiuiduis non habet natura eam vnitatem, ſed potius oppoſitam multitudinem: ergo non poteſt illa vnitas C per ſe conuenire tali naturæ. Reſpondent, dupliciter ſumi poſſe illud *per ſe*, ſeu *ſecundum ſe*: primò, vt ſignificet neceſſariam connexionem prædicati cū ſubiecto tanquam de eſſentia eius exiſtentis, aut ab illo intrinſecè manantis: quomodo ſumpſit Ariſtoteles, cū duos modos per ſe numerauit 1. Poſter. c. 4. & hoc modo rectè probat argumentum, prædictam vnitatē non conuenire per ſe naturæ vniuerſali: alio modo ſumitur *per ſe*, pro eo, quod eſt, *abſolutè*, ſeu *ſolitariè*: & hoc modo dicitur cōuenire hæc vnitas naturæ ſecundum ſe, ſeu per ſe ſumptæ: quia abſolutè conſiderata illa natura, ac ſolitariè, id eſt, quatenus non habet adiunctas differentias contrahentes, ſeu indiuiduantes, ſtatim habet illam vnitatem. Neque enim neceſſe eſt, vt, quicquid cōuenit naturæ hoc po D ſteriori modo ſecundum ſe ſumptæ, cōueniat etiam per ſe priori modo, id eſt, ab intrinſeco, & neceſſariò: multa enim prædicata, præſertim negatiua, poſſunt illi ſic ſumptæ contingenter conuenire, vt *non exiſtere, non generari, nec corrumpi, non eſſe album, nigrum*, aut ſimilia omnia, quæ non conueniunt naturæ communi, niſi ratione indiuiduorum. Sic igitur hæc vnitas præciſionis, quæ in negatione, ſeu priuatione conſiſtit, conuenit naturæ ſecundum ſe, & abſolutè conſideratæ: quia, vt ſic non conueniunt illi differentiæ, quibus contrahitur & diuiditur, non tamen per ſe, & neceſſariò conuenit: quia medijs inferioribus poteſt ei oppoſitum conuenire.

II.

Sed nihilominus hæc ſententia probari mihi non poteſt. Nam (vt omittam eſſe plane contrariam D. E Thom. lib. de ent. & eſſent. c. 4. & Caiet. ibi, & alijs auctoribus citatis, & referendis inf. concluſ. 4.) non ſatis intelligo, qualis poſſit eſſe vnitas, quæ cōueniat naturæ ante intellectum, & tamen nunquam poſſit illi conuenire in inferioribus, ſeu in ſingularibus exiſtenti: nam, ſi illa vnitas conuenit naturæ ante intellectum: ergo eſt vnitas realis: ergo poteſt realiter ipſi naturæ aliquādo conuenire: ergo neceſſe eſt, vt poſſit illi conuenire in indiuiduis, vel in aliquo indiuiduo: nihil enim conuenit realiter naturæ omnino, niſi quod poteſt illi conuenire, vt exiſtenti in aliquo indiuiduo. Quod enim aiunt, hanc vnitatem conuenire realiter naturæ ſecundum eſſe eſſentiæ, non ſecundum eſſe exiſtentiæ, non videtur poſſe intelligi: quia,

III. Pręcedentis ſentētiæ refutatio. D.Thom. Caiet.

quia, vt ſuprà dixi, tractando de conceptu entis, & A
infrà iterum dicam tractando de eſſentia, & exiſtentia creaturarum, eſſe eſſentiæ, non poteſt concipi vt reale, niſi ſaltem aptitudine includat ordinem ad exiſtentiam: ergo, ſi hęc vnitas non poteſt conuenire eſſentiæ vt exiſtenti, neque conuenit illi vt aptę ad exiſtendum: quia, ſicut non exiſtit, niſi vt indiuidua, ita neque eſt apta ad exiſtendum, niſi vt indiuidua: ergo nullo modo illi realiter conuenit. Et confirmatur, quia nullum prædicatum nec poſitiuum, nec negatiuum conuenit naturæ ſecundum ſe, & ſolitariè ſumptæ, niſi aut per ſe poſterioriſticè illi conueniat, aut poſſit indiuiduis conuenire: ſed hæc vnitas nō conuenit per ſe dicto modo naturæ ſecūdum ſe ſumptæ, vt ipſi fatentur: neque etiam poteſt illi conuenire ratione indiuiduorum, quia potius illi vt ſic repugnat: B
imò hoc ipſo, quod in indiuiduis ſumitur, iam non per ſe, & ſolitariè conſideratur: ergo nullo modo cōuenit per ſe primò. Maior conſtat ex Porphyr. c. de commun. D. Tho. Caiet. & alij in locis citatis. Et inductione patet in prędicatis etiam negatiuis (nam de poſitiuis nulla eſt dubitandi ratio) quia, *non eſſe albū, aut nigrum*, &c. in tantum conueniunt homini vt ſic, in quantum alicui indiuiduo hominis cōuenire poſſunt: imò & ipſum non exiſtere, quamuis non poſſit conuenire homini ratione alicuius indiuidui exiſtentis, conuenit tamen illi, quatenus vel aliquod, vel omnia indiuidua humanæ naturæ non exiſtunt. Ratio eſt, quia hæc prædicata ſunt contingentia, & ideo nō conueniunt ſpeciei, niſi ratione indiuiduorum.

Prædicata ſolitarie naturæ conueniētia per ſe poſterioriſticè cōueniūt.

Porphyr.

IV. *Obiectioni reſpōdetur.*

Quod ſi quis obijciat quædam eſſe prædicata negatiua, quæ conueniunt naturę communi ſecundum C
ſe, & tamen non conueniunt indiuiduis, vt videntur eſſe hæc, *non generari, non corrumpi* (repugnat enim naturam vniuerſalem abſolutè ſumptam generari, vel creari, aut etiam exiſtere) dicendum eſt, eſſe ſophiſticam æquiuocationem: multiplex enim poteſt eſſe ſenſus illarum negationum. Primus eſt, quod natura abſtracta nec generari, nec corrumpi, nec eſſe poteſt, & hoc modo ſunt veræ illæ negationes, tamē, ſi rectè intelligantur, non dicuntur de natura ſecundum ſe & abſolutè ſumpta, ſed vt habente quendam ſtatum, quem ſolum per intellectum habere poteſt: realiter enim nulla eſt natura ſic abſtracta, & ſolitaria, ſed per intellectum conſideratur: & illi vt ſic, cōſideratæ attribuitur talis negatio. Quare mirum non D
eſt, quod in indiuiduis illi non cōueniat, quia per exiſtentiam in indiuiduis deſtruitur ille ſtatus, ratione cuius conuenit naturæ talis negatio. Vnde, ſi illa vnitas præciſionis cum his negationibus cōparanda eſt: hinc potius colligitur, non conuenire naturæ, niſi vt ſubeſt operationi intellectus abſtrahētis, & præſcindentis illam. Alius ſenſus illarum negationum eſt, quod natura communis abſolutè non generatur, neque corrūpitur, & hoc poteſt intelligi, vel, quod non generatur vllo modo, & ſic eſt falſum, nam ſaltem ſecundariò generatur, & exiſtit in indiuiduis. Vel quod non generatur per ſe primò, ſed ratione indiuiduorum, & hoc eſt verum: tamen hoc etiam dici poteſt de natura exiſtente in indiuiduis, ſicut Ariſtot. dicit, ſecundas ſubſtātias exiſtere inprimis, & ratio- E
ne illarum, & conſequenter non per ſe primò. Vnde hæc negatio in hoc ſenſu ſumpta non conuenit naturæ contingenter, ſed per ſe, ac neceſſariò: ſicut econtrariò fieri, & eſſe per ſe primò conuenit indiuiduis, ſi alicui conuenire debet. Nulla ergo prædicata contingentia, etiam negatiua, conueniunt communibus naturis, niſi vel ratione indiuiduorū, vel in ipſis indiuiduis, vel ratione ſtatus, quem in intellectu habent.

V. Tandem argumentor in hunc modum contra dictam ſententiam, quia natura communis non diſtinguitur ex natura rei ab indiuiduis, ſed tantum per intellectum: ergo nō poteſt habere vnitatem aliquam ſecundum ſe, quam non habet in indiuiduis, niſi tantum per intellectum. Antecedēs ſæpe eſt probatum: conſequentia probatur primò, quia vnum reale con ſequitur ens: ergo ſi natura ſecundum ſe non habet entitatem diſtinctam ab entitate indiuiduorum: neque vnitatem realem habere poteſt diſtinctā ab vnitate indiuiduorum: ergo nullam vnitatem ex ſe habere poteſt quam non habet in indiuiduis, ſed omnis alia eſt per intellectum. Secundò probatur eadem conſequentia ex ipſis terminis, quibus alia opinio vtitur, vocat enim hāc vnitatem *præciſionis:* ſi ergo præciſio non eſt in re, neque conuenit naturæ ſecundum ſe, ſed per intellectum tantum, neque etiam vnitas conuenire poteſt naturæ ſecundum ſe, ſecludendo intellectum. Imò, ſi quis rectè conſideret, hoc ipſo, quod dicitur *ſecundum ſe* in ſenſu ſuperius declarato, inuoluitur operatio intellectus: quia natura non præſcinditur, aut ſeparatur ab omnibus differentijs indiuidualibus, niſi opere intellectus. Vnde quicquid conuenit naturæ ſecundum ſe ſumptę propriè, & peculiariter ratione illius conditionis, ſeu ſtatus, qui explicatur per illam particulam *ſecundum ſe*, in ſenſu prædicto, conuenit illi per intellectū: huiuſmodi autem eſt prædicta vnitas, vt oſtenſum eſt.

Et hinc obiter intelligitur nullam æquiuocationē committi à D. Thoma, Caietano, & alijs (vt putauit Fonſeca) quando dicunt, quicquid conuenit naturę ſecundum ſe, aut per ſe, conuenire illi in indiuiduis exiſtenti: quia quicquid per ſe alicui conuenit, ſemper conuenit: nam vtrobique, *per ſe*, ſumunt eodem modo, ſcilicet, poſterioriſticè, vt reuera ſumendum eſt. Et ſimiliter, quando ijdem auctores diſtinguūt, tripliciter aliquid conuenire naturæ, ſcilicet, vel vt in indiuiduis exiſtenti, vel vt in intellectu, vel ſecundum ſe, eodem ſenſu ſumunt illud, *ſecundum ſe*, ſcilicet pro eo, quod per ſe, & ab intrinſeco conuenit naturæ, & non ratione alicuius ſtatus contractionis, aut præciſionis, ſeu abſtractionis. Supponunt enim (id quod verum eſſe oſtendimus) nihil poſſe naturæ proximè & immediatè, quatenus talis natura eſt, cōuenire, niſi etiam per ſe conueniat, atque econtrariò quidquid contingenter conuenit naturæ communi, conuenire illi ratione ſtatus indiuiduationis, quem habet in re, aut ſeparationis, quam habet per intellectum. Vnde, vt apertius tollatur æquiuocatio, omne prædicatum, quod dicitur immediatè (vt ſic dicam) de natura communi, id eſt, non ratione indiuiduorum, poteſt dici conuenire illi ſecundum ſe, tamen hoc prædicatum poteſt eſſe duplex; vnum conueniens naturæ, vt præciſè habēti talem rationem formalem, vt *eſſe animal rationale*, & conſequenter eſſe *riſibile, admiratiuum*, &c. & huiuſmodi prædicata dicuntur proprijſſimè conuenire naturæ ſecundum ſe, & per ſe, id eſt, ex hoc præciſè, quod talis natura eſt. Et hoc modo eſt ſermo D. Thom. & aliorum de natura ſecundum ſe, quando illam diſtinguunt à duplici ſtatu eius, ſcilicet in indiuiduis, vel in intellectu, & ideo rectè concludunt, quicquid hoc modo conuenit naturæ ſecundum ſe, conuenire illi, vbicunque & quomodocunque exiſtit. Alia vero prædicata dici poſſunt conuenire naturæ, ſecundum ſe, id eſt, in cōmuni ſumptæ, non tamen ratione ipſius naturæ, ſed ratione illius præciſionis, & ſeparationis, quam circumſcribit illa particula, *ſecundum ſe.* Et talis conſideratio naturæ coincidit cum ſtatu, quem natura habet per intellectum, & illa prædicata ſimiliter coincidunt cum attributis, quæ conueniunt illi naturæ ratione illius ſtatus: alioqui oporteret, quartam conſiderationem naturæ adhibere præter triplicē nuper expoſitam, quod inauditum eſt. Cum ergo illa vnitas dicatur conuenire naturæ ſecundum ſe, non tamen hoc ipſo, quod natura talis eſt, ſed hoc præciſè, quod ſecundum ſe ſumitur, vel conſideratur, planè conuincitur, eam vnitatem non conuenire naturæ, niſi ſecundum ſtatum, quem in intellectu habet.

VI. *Vendicatur à calumnia D. Thom.*

VII. Tertiò probatur,& declaratur amplius eadẽ conſequentia principalis argumẽti,quia natura actu exiſtens non diſtinguitur ex natura rei ab indiuiduo,& ideo vt ſic non poteſt habere vnitatem realem repugnantem indiuiduationi,qualis eſſet vnitas communis, ſed natura etiam cõmunis ſumpta vt poſſibilis, vel ſecundum eſſe eſſentię non diſtinguitur ex natura rei ab indiuiduis ſumptis etiã in eſſe poſſibili, ſeu ſecundum eſſe eſſentiæ indiuiduæ: ergo eadem ratione non poteſt conuenire tali naturę ſecundum ſe, & ante intellectum aliqua vnitas repugnans vnitati indiuiduali,qualis eſſet illa vnitas præciſionis,ſeu numerica communis. Maior cõſtat ex dictis,& ab alijs non negatur. Minor probatur facile,quia eadem eſt proportio rerum poſſibilium inter ſe, quæ eſt exiſtẽtium inter ſe: quia non aliæ res exiſtunt,aut fiũt niſi quæ ſunt poſſibiles. Neque humanitas poſſibilis habet aliam eſſentiam,niſi quam habet,dum exiſtit: ergo ſi humanitas vt ſic,quãdo actu exiſtit, non diſtinguitur ex natura rei ab hac,& illa humanitate,neque etiam humanitas vt poſſibilis diſtinguitur ex natura rei ab hac,& illa humanitate poſſibili. Imò, ſi propriè loquamur, humanitas non eſt poſſibilis, niſi in quantum hæc, & aliæ indiuiduæ humanitates poſſibiles ſunt, ſicut neque exiſtit humanitas, niſi in quantum indiuidua humanitas exiſtit. Conſequentia vero probatur eadem ratione,& proportione: quia humanitas poſſibilis non eſt aliud ab hac,& illa humanitate ſecundum rem, & ſecluſo intellectu: ergo non poſſunt illi conuenire vnitates repugnantes. Et confirmatur: nam,ſi hæc vnitas cõuenit naturæ ante intellectum,cui quæſo naturæ cõuenit? an ſingulari? & hoc non, vt per ſe notum eſt, & ipſi fatentur, aut communi quatenus communis eſt? & hoc non,quia nulla eſt talis natura, etiã poſſibilis ablata operatione intellectus, aut naturæ, vt natura eſt, nihil aliud adiungendo etiã per intellectum? & hoc etiam non, quia vt ſic ſolum habet natura vnitatem formalem, quæ cõmunicatur indiuiduis,& in eis multiplicatur: ergo,ſecluſo intellectu,nullum eſſe poteſt adæquatũ ſubiectum, & fundamentum talis vnitatis.

VIII. *Fundamentum oppoſitæ ſententię euertitur.*

Ad difficultatem ergo reſpondetur, negãdo quod in ea aſſumitur, ſcilicet naturam humanã,v.g. habere ex ſe vnitatem aliquam diſtinctam ab vnitate formali. Procedit autem illa obiectio ex falſo principio, nimirum quod natura ſpecifica ex ſe præſcindat, ab indiuiduis aliqua præciſione reali, ſeu quæ ex natura rei illi conueniat: cum reuera nõ præſcindat,niſi per intellectum abſtrahentem, & cõcipientem naturam communem abſque indiuiduis,cuius quidem præciſionis eſt in natura ipſa fundamentum: ſed hoc non eſt aliud ab vnitate formali,quæ in indiuiduis multiplicatur,& eſt in eis per identitatem. Aliud etiã falſum videtur in ea obiectione ſupponi,ſcilicet naturã ſpecificam,v.g.eſſe ordine naturę priorẽ indiuiduis, & vt ſic habere vnitatẽ illam præciſionis, ſeu numeralem cõmunem: nam,ſi ſit ſermo de prioritate reali,id eſt, fundata in aliqua reali cauſalitate, ſeu habitudine, vel ordine reali, id non eſt verum, tum quia, vbi non eſt diſtinctio ex natura rei, non poteſt eſſe realis ordo,vel cauſalitas. Tum etiam,quia neque in ratione exiſtendi, neque in eſſe eſſentiæ poteſt intelligi talis prioritas. Primum patet,quia,ſi aliquis eſt ordo, potius natura ſpecifica exiſtit, quia aliquod eius indiuiduum exiſtit, ſicut Ariſtoteles dixit de primis,& ſecundis ſubſtantijs. Secundum patet,quia eſſe eſſentiæ præciſum ab exiſtentia, nihil aliud eſt, quam entitas rei in eſſe poſſibili,vt intrà oſtendetur: probauimus autem, etiã hoc modo vniuerſalia eſſe poſſibilia ratione ſingularium poſſibilium. Quod ſi eſſe eſſentiæ ſumatur pro prædicatis quidditatiuis præciſè ſumptis, & abſtractis à differentijs indiuiduãtibus,huiuſmodi eſſe eſſentiæ inuoluit operationem rationis concipientis communem rationem, in A qua indiuidua cõueniunt, abſtractam à proprijs eorum differentijs. Si verò eſſentia cõmunis hoc modo ſumpta dicatur prior natura, nõ propria, & reali prioritate,ſed illa,quę dicitur eſſe ſubſiſtendi conſequentia, illa potius eſt prioritas rationis: inuoluit enim conceptum mentis abſtrahentem rationẽ communem à ſingularibus: vnde eſſe hoc modo prius, nihil aliud eſt,quam eſſe vniuerſalius. Ex hac autem prioritate non poteſt colligi aliqua vnitas numeralis, quæ conueniat naturæ ſecundum ſe ante indiuidua, & ante omnem intellectum: nulla ergo eſt talis vnitas,niſi tantum per rationem,& conceptum mentis, vt in concluſione diximus.

IX. Sed contra dicta obijci poteſt,quia natura vniuerſalis, vt ſic, non poteſt dici vna numero in ratione B vniuerſalis per extrinſecam denominationem à conceptu formali mentis,ſcilicet, quia per vnum conceptum numero repræſentatur: ergo oportet vt dicatur vna numero in ratione vniuerſalis ab aliqua alia vnitate,quæ in natura ipſa præcedit,& per illum cõceptum repræſentatur:ergo talis vnitas conuenit naturæ ex ſe,& non per intellectum. Primum antecedens patet primò, quia potius conceptus habet vnitatem ab obiecto,quã econuerſo:ergo non ideo obiectum eſt vnum, quia cõceptus eſt vnus, ſed econtrario. Secundò,quia aliàs eadem natura à diuerſis hominibus diſtinctis cõceptibus repræſentata eſſet plura numero vniuerſalia,nam multiplicata forma dãte vnitatem,multiplicabitur vnitas. Conſequẽs autem eſt planè falſum: non enim dicemus eſſe plures C numero ſpecies humanas, propterea quod humana natura pluribus conceptibus repræſentetur: ſicut non ſunt plures Chriſti Domini facies, propterea quod pluribus imaginibus repræſentetur: ſicut ergo conceptus plures non dant naturæ vniuerſali pluralitatem,ita neque vnus conceptus dat vnitatem, ſed ſupponit illam: ergo hæc vnitas, de qua loquimur, non fit per rationem,ſed conuenit naturæ ex ſe,quatenus obijcibilis eſt pluribus ſimilibus conceptibus.

X. Reſponderi poteſt,ſolum probari, naturæ ſecundum ſe conuenire vnitatem formalem, eamque ſupponi conceptioni mentis,& ratione illius naturã humanam,v.g.poſſe habere rationem vnius obiecti reſpectu conceptus abſtrahentis, & præſcindentis illam,& quia illa non multiplicatur, etiamſi formales D conceptus eiuſdem naturę multiplicentur,ideo ſimpliciter non multiplicari numero huiuſmodi vniuerſale, vt vniuerſale eſt. Sed contra, quia ſola vnitas formalis non ſufficit ad conſtituendum hoc numero vniuerſale, niſi aliquid aliud addatur, quia talis vnitas communis eſt rebus indiuiduis, & multiplicabilis in illis: ergo præter vnitatem formalem neceſſaria eſt alia vnitas, à qua natura communis vt ſic dicatur vna numero in ratione vniuerſalis, nihil enim poteſt vnum numero denominari, niſi ab vnitate, quæ ſub ea ratione numerica ſit, & de hac procedit argumentum. Vt,verbi gratia,natura humana dicitur vna numero ſpecies: non poteſt ergo habere illam vnitatem à ſua vnitate formali, vt ſic: quia Petrus habet ſimilem vnitatem formalem,& non eſt E talis ſpecies: ergo eſt alia vnitas naturæ humanæ incommunicabilis indiuiduis,à qua denominatur vna ſpecies. Vel ergo habet illam vnitatem à conceptu mentis, & ita multiplicabitur hæc vnitas, multiplicato conceptu, vt argumentum factum contendit, vel non fit per conceptum, & ſic conueniet naturæ ex ſe,vt oppoſita opinio dicebat. Reſpondetur,declarando amplius reſponſionem datam,verum quidem eſſe vnitatem formalem non ſufficere ad vnitatem vniuerſalitatis, ſeu vt natura dicatur vnum numero vniuerſale, ſed neceſſariam eſſe præciſionem mentis, ratione cuius conueniat naturæ ſic abſtractæ vnitas incommunicabilis indiuiduis, quæ conſiſtit in indiuiſione, ſeu incommunicabilitate ad plures

naturas

naturas ſic abſtractas, & communes, cum aptitudine vt communicetur pluribus naturis contractis, ſeu indiuiduis: hæc autem negatio, ſeu incommunicabilitas non multiplicatur in natura, etiamſi conceptus formales numero multiplicentur, & ideo neceſſe non eſt, vt propter plures conceptus formales numero diſtinctos, dicatur natura concepta eſſe plura vniuerſalia numero diſtincta.

XI. Reſponſio. Ad obiectioné ergo in forma reſpondetur negando primũ antecedens in ſenſu iam expoſito. Ad primam probationem reſpondetur, ad vnitatem conceptus formalis ſatis eſſe, vt ex parte obiecti ſupponatur vnitas fundamentalis conceptus obiectiui, quæ conſiſtit in ſimilitudine, ſeu conuenientia pluriũ ſingularium in vnitate formali: nam hoc ſatis eſt, vt intellectus ſua vi, & efficacia intelligendi poſſit abſtrahere conceptum obiectiuum cõmunem: vnde quoad hanc præciſionem talis obiecti cõmunis, & vniuerſalis, intellectus non ſupponit obiectum ſuum, ſed facit, ſeu potius cõfert illi ſtatum illum præciſionis per extrinſecam denominationem. Ad ſecundam probationem reſpondetur, formam à qua propriè natura denominatur ſic vna, non eſſe ipſum conceptũ mentis, ſed eſſe negationem incõmunicabilitatis ad plures naturas ſic communes, quæ negatio fundatur in abſtractione mentis, eadem autem eſt talis negatio, ſiue hæc abſtractio fiat per vnum, ſiue per varios conceptus formales numero diſtinctos.

XII. Aliter etiã dici poſſet, quod, licet in abſtracto multiplicentur intentiones vniuerſalitatis ex multiplicatione conceptuum formalium circa eandem naturã (quomodò dicere ſolent Dialectici, diſtinctã numero relationem rationis ſpeciei inſurgere in natura humana per diſtinctam comparationem eius ad indiuidua factam à Petro, & Paulo, vel ab eodem diuerſis temporibus) nihilominus tamen vniuerſale in concreto ſimpliciter nõ multiplicatur, quia id quod ſubſtat tali intentioni vniuerſalitatis, formaliter nõ multiplicatur, ſed ſumitur vt habens eandẽ omnino formalem vnitatem cum eadem præciſione. Sicut, quãuis plures albedines numero diſtinctæ inhærere poſſent eidẽ homini, non diceretur plura alba, ſed vnũ: & paries, quamuis in ratione viſi cõſtituatur, ſeu denominetur à viſione, quæ eſt in oculo, non denominatur plura viſa, ſed vnum, quamuis pluribus viſionibus ſimul videatur: nam in huiuſmodi concretis vnitas ſumitur ex ſuppoſito ſeu ſubiecto, ſeu quod ſe habet ad modum ſubiecti. In præſenti autem, natura quæ denominatur vniuerſalis, ſe habet ad modum ſubiecti reſpectu intentionis vniuerſalitatis, & ideo, quamuis formę, ſeu conceptus denominantes multiplicentur, vniuerſale non multiplicatur, quia omnes verſantur circa eandem naturam, eamque præſcindunt ſecundum eandem vnitatem formalem.

SECTIO IV.

Quid ſit in natura vniuerſali aptitudo vt ſit in multis.

I. RAtio dubitandi ſatis conſtat ex dictis duabus ſectionibus præcedentibus, & præcipuè ex argumentis in ſectione ſecunda propoſitis: ad illa enim clarius ſoluenda hæc dubitatio propoſita eſt.

II. Aptitudo eſſendi ĩ multis nihil eſt in natura, vt à parte exiſtit. Dico ergo primò. Aptitudo naturæ communis vt ſit in multis non eſt aliquid conueniens ipſi naturæ, prout à parte rei exiſtit. Hæc concluſio receptiſſima eſt, vt videtur euidens, præſertim, ſi ſupponamus, quod ſæpè dictum eſt, vniuerſale non diſtingui ex natura rei à ſingularibus, ſeu inferioribus. Probatur ergo, quia à parte rei nihil eſt, niſi ſingulare, & indiuiduum, & in ipſis ſingularibus nihil eſt ab eis ex natura rei diſtinctum: ergo in natura prout à parte rei

A exiſtit, non poteſt eſſe aptitudo vlla ad eſſendum in multis. Patet conſequentia, quia in re indiuidua, vt ſic, non eſt talis aptitudo, ſeu non repugnantia, ſed potius repugnantia oppoſita: natura autem, prout exiſtit in rerum natura indiuidua eſt, prorſus indiſtincta in re ab ipſis indiuiduis. Dicunt aliqui, licet in natura exiſtente nõ ſit potentia proxima, vt ſit in multis, quia vt ſic eſt contracta, & determinata ad vnum, eſſe tamen aptitudinem remotam, quia quantum eſt ex ſe, ſi contractio auferatur, poteſt communicari multis, ſicut materia prima exiſtens ſub vna forma, & ſub diſpoſitionibus illi accommodatis, nõ eſt proximè apta ad alias formas, retinet tamẽ ſuam aptitudinem remotam ad illas. Sed exemplum non eſt ad rem, quia materia, & aptitudo eius ſubſtãtialis B ad formam, eſt vna numero, & ſingularis entitas diſtincta realiter à forma, & diſpoſitionibus, quas nũc habet, quæ poteſt hanc formam amittere, & aliã recipere, & ideo mirum non eſt, quod materia exiſtens ſub vna forma, retineat aptitudinem radicalẽ ad recipiendas alias. At verò natura communis vt cõtracta ad hoc indiuiduum non eſt aliquid ex natura rei diſtinctum ab ipſo, vel à differentia cõtrahente: nec fieri poteſt, vt natura humana, v.g. exiſtens in Petro eadem ſecũdum rem amittat indiuiduationẽ quam habet in Petro, & acquirat aliam, & ideo vt in re exiſtit, nec proximã, neque remotam habitudinẽ habet ad exiſtendum in multis, nec ſimul, nec ſucceſſiuè.

III. Vnde argumentor ſecundò, quia omnis natura communis, vt in re exiſtit in vnoquoque indiuiduo, C ita eſt determinata ad illud, vt non poſſit eadem ſecundum rem ad illud determinari: ergo in nullo indiuiduo eſt indeterminata ad plura indiuidua: opponuntur enim contradictoriè, ſeu priuatiuè, eſſe determinatam ad hoc, & eſſe indeterminatam ad plura: ergo in nullo indiuiduo habet realem aptitudinem ad eſſendum in multis, quia hęc aptitudo eſſe nõ poteſt ſine indifferentia: ergo abſolutè, prout in rerum natura exiſtit, non habet illam aptitudinem, quia nõ exiſtit, niſi prædicto modo determinata in indiuiduis. Dices, non repugnare eſſe de ſe indifferentem, determinatam autem per differentiam indiuidualẽ: vtrumque ergo poterit habere natura in indiuiduis exiſtens. Reſpondetur, quidquid ſit de vero ſenſu illius aſſumptæ propoſitionis, *Natura eſt de ſe indifferens*, D de quo ſtatim dicam, tamen ex illa ſolum colligitur naturã non habere determinationem ſine differentia indiuiduali: quod licet ita ſit, nihilominus, poſtquam naturæ adiungitur talis differentia indiuidualis, non poteſt natura ſic cõtracta manere actu indifferens. Sed ad ſummum dici poteſt, quod, ſi non haberet illam contractionem, eſſet indifferens: quia tamen de facto nunquam eſt ſine tali contractione, ideo de facto nunquam exiſtit indifferens, neque cum aptitudine vt ſit indifferens.

IV. Tertiò id declaratur, quia natura vniuerſalis non exiſtit in multis, niſi per identitatem cũ ſingulis eorũ: ſed talis natura identificata vni indiuiduo, non poteſt eadem ſecundum rem, & ſecundum exiſtentiam realem identificari alijs: ergo talis natura, vt E in re ipſa indiuiduis communicatur, & in eis exiſtit, non poteſt habere aptitudinem realem eſſendi in multis. Maior certa eſt ex ſuprà dictis, in quibus oſtendimus vniuerſale non diſtingui à ſingularibus ex natura rei. Imò ad efficaciam prædictæ rationis ſufficit identitas realis, nam ratione ipſius identitatis, non poteſt genus iam contractum ad vnam ſpeciem, idem ſecundum rem, & exiſtentiam realem contrahi ad aliam. In genere igitur, ſpecie, & differentia eſſentiali euidẽs eſt maior propoſitio ſumpta: quia, cum hæc ſint eſſentialia ſuis inferioribus, & eſſentialiter prædicentur de illis, nõ per modum partis, ſed per modum totius, quia pars non prædicatur de toto, neceſſe eſt, vt quatenus de illis prædicantur,

ſint in illis per identitatem,quia nihil magis identificatur cum vnaquaq; re,quam eſſentia eius. De Proprio verò & Accidēte hæſitare quis poteſt,quia hæc non videntur eſſe in ſuis inferioribus per identitatē, ſed per informationem. Sed nos de prioribus vniuerſalibus præcipuè loquimur:nam propriiſſimā vnitas naturæ vniuerſalis eſt reſpectu inferiorum, quæ ſub illa eſſentialiter continentur. Tamen etiam in Proprio & Accidente, vt vniuerſalia ſunt, verum habet propoſitio aſſumpta. Nam Proprium & Accidens non habēt rationem vniuerſalis,vt ſunt formæ quædam Phyſicæ informātes ſubiecta ſua, tum quia ſub hac ratione cōſiderantur in abſtracto, quomodo nō prædicātur de ſuis ſubiectis. Tum etiam,quia etiam hoc modo nullum datur in re ipſa proprium, vel accidens,quod de ſe vniuerſale ſit ad plura ſubiecta informanda. Et,quamuis ſecundum cōmunem rationem alicuius proprij,vel accidētis,v.g.albedinis,vel riſibilitatis,poſſit aliquo modo dici forma vniuerſalis reſpectu taliū ſubiectorum,tamen hoc ipſum non conuenit huic formæ, niſi quatenus communis ratio eius per identitatem exiſtit in ſingulis formis indiuiduis informantibus talia ſubiecta. Et hoc modo talis aptitudo eſſendi in multis reducitur ad modū eſſendi in inferioribus per identitatem. Propriè vero hæc dicuntur vniuerſalia, quatenus in concreto ſumpta, apta ſunt prędicari de ſubiectis ſuis:& ſic etiam ſunt in illis per identitatem,non ratione formæ accidentalis,ſed ratione ſuppoſiti. In tantum enim vnum de multis,& de ſingulis verè prædicatur, in quantū eſt idem cum illis:nam propoſitio affirmans,hoc eſſe illud,vt vera ſit,requirit identitatem aliquā inter prædicatum & ſubiectum,quia neceſſe eſt,vt pro eodem ſupponant, & quod vel explicitè, vel implicitè idem ſignificēt. Sic igitur verum eſt,omne vniuerſale eſſe in ſuis inferioribus per identitatem, quæ erat maior propoſitio aſſumpta. Minor vero ſatis probata eſt in præcedēte ratione,& ferè ex terminis patet,quia natura ſpecifica,v.g.prout in re exiſtit, ita identificatur cum vnoquoq; indiuiduo, in quo eſt, vt quatenus in illo eſt, non poſſit amittere identitatem cum illo, & conſequenter neq; poſſit,vt ſic habere identitatē realem cum alijs, repugnat ergo tali naturæ,vt in re habeat aptitudinē ad eſſendū in multis per idētitatem: ergo cum actus eſſendi in multis naturæ vniuerſalis ſit per identitatem, aptitudo realis ad talem actum repugnat reperiri in natura à parte rei exiſtente.

V. Tertia ratio adiungi poteſt, quia ſi hæc aptitudo eſt in natura exiſtente: ergo ipſa etiam aptitudo in re exiſtit: ergo ipſa etiam aptitudo eſt ſingularis,& indiuidua,nam quicquid in re exiſtit,ſingulare ac indiuiduum eſt: ergo talis aptitudo erit in aliqua natura indiuidua, non enim poteſt eſſe per ſe ſeparata, ſed in natura,cū ſit proprietas,& aptitudo eius: cum autem ſit realiter exiſtēs & indiuidua, neceſſe eſt, vt ſit in natura realiter exiſtēte & indiuidua, & cōſequenter, cū non ſit maior ratio de vna natura indiuidua, quam de alijs,erit talis aptitudo in omnibus ac ſingulis indiuiduis naturis. Hinc autem multa abſurda ſequuntur. Primum,tot eſſe naturas humanas vniuerſales,quot ſunt naturæ in ſingulis indiuiduis contractæ, quia vnaquæque earum eſt in ſe vna habens ſuā propriam, & realem aptitudinem eſſendi in multis, diſtinctam ab aptitudine alterius. Neque enim fingi poteſt, quod eadē numero aptitudo ad eſſendum in multis ſit in omnibus naturis indiuiduis. Alioqui dicendum etiam eſſet, eandem numero naturam eſſe contractā ad ſingula indiuidua, quo nihil poteſt eſſe abſurdius. Sequela patet,quia aptitudo non eſt, niſi in natura: imò nec fingi poteſt res diſtincta à natura: ergo,ſi aptitudo eſt vna numero in omnibus,natura etiam erit vna numero in omnibus. Item, vel illa aptitudo dicitur vna numero quaſi collectiuè,ita vt non ſit tota in ſingulis naturis, ſed in vnaquaq; ſit A aliquid illius aptitudinis,& ex omnibus reſultet vna aptitudo ad plura indiuidua, & hoc extra propoſitū eſt. Quia iuxta illam explicationē in vnaquaq; natura indiuidua tātum eſt aptitudo eſſendi in ſe ipſa, & nulla habet aptitudinē eſſendi in multis. Quod ſi ſit ſermo de collectione, ſicut tota collectio aptitudinū conſideratur per modum vnius, ita etiam cōſiderari poteſt tota collectio naturarū: illa verò,vt ſic, id eſt, vt vna collectiuè,nō eſt in multis,quia tota collectio non eſt in ſingulis naturis indiuiduis, ſed in aggregato omnium: hæc ergo vnitas collectionis impertinens eſt ad rationem vniuerſalis, quod ita debet eſſe in multis, vt totum ſit in ſingulis eorū: vel illa aptitudo eſt in ſe vna ſimpliciter, & eſt tota in ſingulis, & in omnibus indiuiduis,& ſic erit idem dicendum B de ipſa natura propter eandem rationem: & quia nō eſt maius inconueniēs,hoc admittere in natura ipſa, quam in illa aptitudine. Quod autem vtrumque abſurdiſſimū ſit, patet, tum quia hoc multò maius eſt, quam ponere vnum accidens numero ſimul in diuerſis ſubiectis, tum etiam, quia terminis inuoluitur repugnantia, cum dicitur, eandem numero naturam contrahi ad plura indiuidua, quia ſi eſt eadem numero, ergo vna numero & indiuidua: ergo incommunicabilis multis indiuiduis. Rurſus ſequitur,in vnoquoque indiuiduo eſſe aliquam intrinſecam realem aptitudinem ad differentiam indiuidualem alterius indiuidui: hoc autē impoſſibile eſt,quia ad id, quod omnino repugnat,nō poteſt eſſe realis aptitudo,ſed omnino repugnat, vt aliquid quod in me eſſentiali- C ter, & realiter eſt, contrahatur, & indiuiduetur per differentiam indiuidualem alterius hominis: ergo non poteſt ad hoc eſſe in me realis aptitudo.

Dico ſecundò: Aptitudo ad exiſtendum in multis non eſt aliqua proprietas realis conueniens naturæ communi ſecundum ſe ante operationē intellectus. VI. Hæc aſſertio probari poteſt eiſdem fere rationibus, quibus paulò antea oſtendimus,naturam ſecundum ſe non habere vnitatem præciſionis, niſi per intellectum: hæc enim duo ſeſe conſequuntur. Nam ſi natura vt actu exiſtens,non eſt realiter apta eſſe in multis,ideo eſt, quia non exiſtit, niſi contracta, & determinata ad hoc,vel illud indiuiduum: ergo talis aptitudo ad eſſendum in pluribus, non poteſt cōuenire, niſi naturæ vt præciſæ ab omni contractione:ergo,ſi D natura non habet hanc precſionem ex ſe,ſed per intellectum, neque etiam poterit ſecundum ſe habere hanc aptitudinem ante omnem intellectum. Secundò, quia ſi hæc aptitudo conuenit naturæ ſecundum ſe ante omnem intellectum,aut conuenit naturæ exiſtenti,aut non exiſtenti: non quidem naturæ exiſtēti vt oſtenſum eſt, quia nō exiſtit niſi effecta indiuidua per identitatem: neque etiam conuenire poteſt naturæ non exiſtenti, quia, vt natura non exiſtens poſſit concipi, vt habens hanc aptitudinem, debet ſaltem concipi vt poſſibilis,quia poſse eſse in multis,intrinſecè includit, & ſupponit poſse eſse: oſtenſum eſt autem, naturam vt poſſibilem tam eſse indiuiduam, quam naturam vt exiſtentem: non ergo magis poteſt eſse in natura vt poſſibili, quam vt exiſtente.

Aptitudo ad exiſtendū in multis,non conuenit naturę cōmuni ſecundum ſe ante intellectum.

E Tertiò: nam inquiro,quid ſit hæc aptitudo. Reſpondent eſse modum quendam poſitiuum conuenientem naturæ ſecundum ſe, in quo fundatur non repugnantia naturæ,vt ſit in multis: eum tamen modum non eſse actualem, ſed potentialem, id eſt,eſse talem, vt non poſſit cònuenire naturæ actu exiſtēti, ſed tantum in potentia,ſeu obiectiuè exiſtenti. VII. Quo etiam fit, vt talis modus non ſit omnino inſeparabilis à natura: ſed potius ſeparabilis, quia natura actu exiſtens non habet talem aptitudinem, neque talem eſsendi modum. Sicut (inquiunt) modus eſsendi, quem habet res in ſuis cauſis, modus realis eſt, conueniens rebus, quamdiu non exiſtunt, qui deſinit illis conuenire,quam primum producuntur, quia iam

non in cauſis,ſed extra cauſas eſſe dicuntur. Sed hęc mihi non probantur:non enim ſatis concipio modũ realem, & poſitiuum, & quod impoſſibile ſit illum exiſtere in rerum natura. Nam eo modo, quo aliquid poſitiuum reale dicitur, clauditur ſub latitudine entis realis:ens autem reale non eſt, niſi in ordine ad actum eſſendi: ergo, cui omnino repugnat actus eſſendi, non poteſt ſub latitudine entis realis cõprehendi: ergo nec poteſt eſſe res,nec modus realis poſitiuus. Quod ſi non eſt modus realis, erit modus rationis, & conſequenter non conueniet naturæ ante intellectum. Præterea hic etiam vrget argumentũ ſupra factum,quod prædicata contingentia non cõueniunt naturæ ſecundum ſe,ſed ratione alicuius ad diti,ſtatus ve,quem in re habet,aut intellectu:ſi ergo hæc aptitudo illi ex ſe conuenit, & non ratione alicuius ſtatus,conueniet etiam illi per ſe,& nõ contingenter: ergo conueniet illi inſeparabiliter,quod ipſi merito negant,quia in indiuiduis ei non conuenit.

VIII. Deinde de illa aptitudine quæ concipienda dicitur vt modus quidam potentialis realis, inquiram etiam, an ſit concipienda vt vna numero, vel vt vna tantùm ſpecie,& multiplicabilis numero. Hoc poſterius dici non poteſt, quia oporteret concipere illam, vt multiplicabilem in indiuiduis, quod repugnat. Primum etiam vix poteſt mente concipi, quomodo enim vna numero aptitudo realis poteſt concipi in ordine ad plures differentias indiuiduales diſtinctas, cum reuera nulla ſit quæ eadem numero poſſit ſimul,vel ſucceſſiue in illis omnibus contrahi? Quod ſi dicatur illa non eſſe vna numero ſimpliciter,ſed ſecundum quid, ſcilicet vnitate numerica cõmuni, iam oſtenſum eſt, talem vnitatem nullam intelligi poſſe,niſi per rationem. Denique vel illa aptitudo intrinſece conſequitur vnitatem formalem naturæ ſpecificæ, vel ab extrinſeco ei aduenit. Si primum dicatur,ſequitur,non magis eſſe poſſe vnã numero, quam ſit ipſa vnitas formalis, quam oſtendimus non eſſe vnam numero cùm ſit multiplicabilis numero. Sequitur etiam aptitudinem illam reperiri,vbicunque vnitas formalis reperitur,quod eſt falſum:alioqui reperiretur in indiuiduis. Si vero dicatur ſecundum, aſſignandum erit,vnde, vel ex quo principio,ſeu cauſa accidat hæc aptitudo naturæ habenti talem rationem formalem; declarandum ſubinde erit,in quo ſtatu,vel ſub qua conditione, quæ ſe teneat ex parte ipſius naturæ, & non ex parte intellectus fingenda aut concipiẽda ſit illa natura,quæ eſt veluti adæquatum ſubiectũ illius aptitudinis, & plane intelligetur neutrum horum poſſe declarari, niſi in ordine ad abſtractionem & ſeparationẽ, quæ mente fit:quia hac ſecluſa,nulla eſt natura communis ex natura rei diſtincta ab indiuiduis, ſiue in ſtatu actualis exiſtentiæ,ſiue in ſtatu potentiali,aut in eſſe eſſentiæ ſeu poſſibili,vt ſæpe declaratum eſt.

IX. Exemplum autem illud de modo potentiali, quẽ dicitur res habere in cauſa antequam exiſtat, nihil iuuat prædictam ſententiam. Primò,quia modus ille quatenus realis dicitur,vel exiſtimatur,eſt aliquãdo in rerum natura, ſcilicet quamdiu res in cauſa eſſe dicitur. Deinde, quia etiam ille modus, vel non deſinit eſſe, quãdo res producitur extra cauſas ſuas, vel qua ex parte deſinit eſſe nõ eſt modus poſitiuus, ſed potius priuatiuus, quando enim dicitur res habere eſſe tantum in cauſis,prius quam exiſtat,duo dicũtur;primum eſt, quod in cauſa eſt virtus ad dandum eſſe tali rei,quæ virtus quaſi per denominationẽ extrinſecam denominat effectum eſſe,non ſimpliciter ſed in cauſa, & quantum ad hoc non amittitur tale eſſe in cauſa,etiamſi res in ſe & extra cauſam producatur, quia virtus cauſæ integra manet. Aliud,quod indicatur,cum dicitur res habere eſſe in cauſa,eſt in ſe nondum exiſtere, & hoc eſt,quod amittitur,quãdo in ſe producitur,hoc autem non eſt poſitiuũ, ſed

Modus eſſe di in cauſa an ſit in effe ctu aliquid reale.

A priuatiuum,vt conſtat. Dices,vltra hæc eſſe ex parte effectus modum quendam potentialem,quo poſſibilis dicitur,qui modus admittitur, ex quo incipit exiſtere. Reſpondetur,hunc non eſſe modum poſitiuũ ex parte effectus diſtinctum à prædictis,quia,vt dicetur inferius tractando de eſſentia & exiſtentia,aptitudo obiectiua rerum poſſibilium ad exiſtendum, non eſt ex parte illarum, niſi non repugnantia quædam, & ex parte cauſæ denotat potentiam ad illas producendas. Quamquam,quod ad præſens attinet, licet daremus illam aptitudinem eſſe modum poſitiuum,dicendũ conſequenter eſſet, cum res producitur,non amittere illam aptitudinem quoad poſitiuũ, ſed ſolum quoad carentiam ſui actus:nam res,quando exiſtit,non eſt minus apta ad exiſtendum, quam

B antea:ſed ſolum habet actum exiſtendi,quem antea non habeat: neque eſt veriſimile,quod amittat modum poſitiuum realem, per hoc præciſè quod actu incipit exiſtere.

Dico tertio: Aptitudo naturæ communis vt ſit in multis ſolum eſt indifferentia quædam ſeu non repugnantia,quæ fundamentum habet in ipſa natura ſecundum ſe,actu verò non conuenit illi niſi prout ſubeſt abſtractioni intellectus. Hæc aſſertio communis eſt:in eaque videntur conuenire authores citati, maximè Caietanus, & alij Thomiſtæ. Prius verò declaranda eſt,deinde probanda. Duobus enim modis intelligi poteſt,hanc indifferentiam conuenire naturæ ſecundum ſe. Primò,quod ipſa non repugnantia per ſe conueniat naturæ ex vi ſuæ vnitatis formalis. X.

C Et hic ſenſus eſt falſus:alias non repugnantia ſeu indifferentia (quod idem eſt) eſſet inſeparabilis à natura,& conſequenter natura, vt in re exiſtens haberet illam non repugnantiam,quod eſt aperte falſum, nã vt eſt in re,eſt ita intrinſece,& per identitatem indiuidua effecta, vt illi repugnet eſſe in multis. Aliò modo poteſt intelligi merè negatiuè, ſcilicet quod natura ex vi vnitatis ſuæ formalis præciſè ſumptæ non habet repugnantiam,vt ſit in multis. Et hic ſenſus eſt verus. Ex quo facile patet concluſio,quoad vtranque partem:nam in primis fundatur talis nõ repugnantia ſic explicata in ipſamet vnitate formali, quæ ex ſe indiuidua non eſt,& hoc modo dici poteſt natura,etiã in re exiſtens habere hanc nõ repugnantiã: quia etiam in re ipſa non eſt incommunicabilis

D ex vi vnitatis formalis ſuæ, ſed ex vi vnitatis indiuidualis:quamquã enim tota natura,& vnitatis formalis quę eſt in indiuiduo, incommunicabilis ſit,eique repugnet eſſe in multis, nihilominus id nõ habet ex vi vnitatis formalis naturæ, ſed ex indiuiduatione.

Et hinc confirmatur altera pars, ſcil. hanc aptitudinem ad eſſendũ in multis ẽt per non repugnantiã explicatã, nõ conuenire naturæ cõmuni prout exiſtentia parte rei,quatenus ad rationẽ vniuerſalis neceſſaria eſt. Quia,vt natura ſit vniuerſalis,non ſatis eſt,vt ex ſe non habeat determinationem ad vnum,ſi aliunde,ſaltẽ ex adiuncta differẽtia indiuiduali, illã habet,ſed requiritur vt abſolute & ſimpliciter ſit indifferens: ſed prout exiſtit à parte rei non eſt ita indifferens, ſed potius eſt ſimpliciter determinata ad XI.

E unũ vbicunq; exiſtit: ergo natura prout in re exiſtit, non habet indifferentiam ſeu non repugnantiã. Cõfirmatur,& declaratur, quia repugnantia eſſendi in multis conuenit naturæ exiſtenti ratione indiuidualis differentię: ergo naturam eſſe aptam ad exiſtendum in multis per non repugnantiam, nihil aliud eſt, quam eſſe aptam ad exiſtendum in multis per abſtractionem, ſeu præciſionem ab omni differentia indiuiduali: hæc autem præciſio & abſtractio nõ conuenit naturæ vt exiſtenti à parte rei,neque etiam conuenit illi in aliquo ſtatu, qui omnem intellectus conſiderationem antecedat: quia nullus eſt huiuſmodi ſtatus,in quo natura ſecundum ſe abſtrahat ab indiuiduis,vel exiſtẽtibus, vel poſſibilibus, vt ſupra decla-

declaratum eſt: ergo. Tandem cõfirmatur à ſufficiẽte partium enumeratione, quia hæc aptitudo, vel repugnantia non conuenit naturæ exiſtenti ſecundum ſe ante omnem actum intellectus, ergo ſolum poteſt illi conuenire ut ſubeſt conceptioni intellectus. Præſertim, quia declaratum iam eſt, hanc non repugnantiam, vel indifferentiam conſiſtere aut oriri ex ſeparatione omnium differentiarum inferiorum, ſeu indiuidualium, hæc autem ſeparatio nullo modo antecedit in ipſa natura, neque in re exiſtente, neq; ſumpta in aliquo ſtatu poſſibilitatis, ſed ſolum prout eſt obiectiue in intellectu: ergo.

XII. Obiectio. Sed inſtabit aliquis, quia, quod plura indiuidua poſſint ſub eadem ſpecie multiplicari, non prouenit ab intellectu, ſed in ipſa rei natura fundatum eſt: ergo & aptitudo eſſendi in multis conuenit naturæ ex ſe, & non ab intellectu. Patet conſequentia, quia hęc duo, vel ſunt idem, vel in re ipſa ſe mutuò conſequũtur, ſcilicet, indiuidua poſſe ſub eadem ſpecie multiplicari, & naturam ſpecificam poſſe illis communicari. Antecedens autem patet, tum quia indiuidua eſſe multiplicabilia ſub eadem ſpecie, non eſt aliquid per rationem confictum, ſed in rebus ipſis inuentũ, tum etiam à contrario, quia ſi natura angelica (vt multi volunt) nõ eſt multiplicabilis numero, id prouenit ex aliqua reali, & intrinſeca proprietate eius, quod in diuina natura certiſſimum eſt: ergo econuerſo, quod natura humana ſit multiplicabilis numero eſt realis proprietas eius, & non aliquid ratione excogitatum.

Reſponſio. Reſpondetur hoc argumentũ cõfirmare concluſionem, & concludere aptitudinẽ eſſendi in multis, fundamentaliter & remotè eſſe in rebus ipſis, non autem proximè, prout dicit indifferentiam, & indeterminationem naturæ communis ad vnum. Hæc autem aptitudo remota & proxima nõ in eo ſenſu à nobis vſurpatur, quo aliqui (vt ſupra dicebam) aſſerunt, aptitudinem, vel potentiã ſub vno actu eſſe remotam ad alios, & naturam in re exiſtentem habere hanc aptitudinem, id enim ſatis eſt à nobis improbatum. Sed fundamentum remotũ huius aptitudinis voco naturalem conditionem ſeu proprietatem talis naturæ, ratione cuius non repugnat illi multiplicatio indiuiduorum intra eãdem ſpeciẽ: hæc autem proprietas non eſt aliqua aptitudo naturæ communis vt ſic, quæ intelligatur quaſi potentia quædam actuabilis per plures differentias, ſed eſt ſolum talis perfectio & limitatio huiuſmodi naturæ. Vnde hæc proprietas, quę fundat hanc indifferentiã ſeu nõ repugnantiam, non ſolum in natura communi & præciſa intelligi poteſt, ſed etiam in ipſis particularibus ſeu indiuiduis, vt talia ſunt. Vt verbi gratia, in ſpecie humana vnumquodque indiuiduum talis conditionis eſt, vt illi non repugnet habere aliud ſimile in ſpecie, & vtrique ſeu omnibus indiuiduis illius ſpeciei commune eſt vt eis non repugnet habere alia ſimilia tantum ſecundum aliquod genus, & non in ſpecie, quod eis prouenit, vel ex eo quod materialia ſunt, vel ex eo, quod ſunt ſubſtantiæ finitę, quibus non repugnat vt inter ſe habeant ſimilitudinem, vel conuenientiam vniuocam. Sic ergo recte intelligitur, & hanc aptitudinem eſſendi in multis habere fundamentum in rebus ipſis, & tale fundamentum non eſſe poſitiuam aliquam aptitudinem in re ipſa communem & indifferentem, ſed limitationem, ſeu conditionem talium rerum, quæ nihil in ſua entitate includunt ratione cuius eis repugnet habere alias res ſibi ſimiles in perfectione, vel æquales. Ac denique intelligitur hoc fundamentum indifferentiæ, ſeu nõ repugnantiæ non eſſe fingendũ ſolum in natura cõmuni ſecundum ſe, ſed in ipſiſmet indiuiduis, & ſingularibus rebus, quia, licet in vnoquoque indiuiduo natura ſit determinata ad illud tantum, nihilominus ita eſt in illo, vt ex vi eius non repugnet eſſe in alio ſimili, ſeu potius ſimilem naturam eſſe in alio indiuiduo: & hoc ſolum eſt fundamẽtum ſufficiens eius indifferentiæ, & aptitudinis eſſendi in multis, quæ eſt in communi natura vt abſtracta per intellectum, & non eſt indeterminatio aliqua, quam natura ipſa ex ſe, vel in indiuiduis habeat.

Margin note: Indiuidua plura quare eſſe poſſint ſub vna ſpecie, non ſub alia.

XIII. Reſponſio. Ad obiectionem ergo in forma concedo antecedens, ſcilicet res aliquas indiuiduas poſſe ſimiles in ſpecie multiplicari, eſſe fundatum in rebus ipſis, & non in operatione intellectus: diſtinguo autem conſequens, ſcilicet aptitudinem eſſendi in multis conuenire naturæ ex ſe. Poteſt enim intelligi de aptitudine proxima, id eſt, quę à nobis concipitur per modum cuiuſdam capacitatis præcisè ab omnibus differentijs cõtrahẽtibus, & actuabilis per illas; & hoc ſenſu negatur conſequentia; quia vt indiuidua poſſint in re multiplicari in eadem ſpecie, non eſt neceſſaria talis capacitas, quæ in re ipſa præcedat in natura, ſed ſufficit, vt in indiuiduis nulla ſit proprietas ratione cuius eis repugnet habere alia ſimilia. Si autem conſequens illud intelligatur de fundamento remoto in prædicto ſenſu, ſic conceditur conſequẽtia; non eſt tamen contra ea quæ diximus, vt conſtat. Vnde, quod dicitur in probatione conſequentiæ, nempe hæc duo idem eſſe, indiuidua poſſe multiplicari in eadem ſpecie, & naturam ſpecificam poſſe illis communicari, æquiuocum etiam eſt. Nam in multiplicatione indiuiduorum eiuſdem ſpeciei nõ eſt in re alia communicatio naturæ, quam aſſimilatio, & conuenientia quædam inter ipſa indiuidua, vnde neque eſt in natura communi ſecundum ſe alia aptitudo vt cõmunicetur multis, quam ſit in ipſis indiuiduis nõ repugnantia habendi alia ſimilia. Si ergo per communicationem naturæ ſpecificę nihil aliud intelligatur, conceditur totum, & nihil infertur contra dicta. Si autem (vt magis verba ſonant) naturam poſſe multiplicari multis, intelligatur per modum ſuperioris aptitudinis cuiuſdam naturæ communis: quæ, cum vna ſit, concipiatur tanquam ſeſe diffundens, & communicans multis: hoc eſt opus rationis, & modus intelligendi noſter: nam in re nihil huiuſmodi antecedit, neque neceſſarium eſt ad multiplicationem indiuiduorum inter ſe ſimilium.

SECTIO V.

An vnitas vniuerſalis conſurgat ex operatione intellectus. Et quomodo difficultatibus in contrarium poſitis ſatisfaciendum ſit.

I. Ex dictis omnibus facile colligitur vera reſolutio de vnitate vniuerſali, & argumentorum reſponſio, quæ in ſectione ſecunda propoſita ſunt.

II. Dicendũ itaq; eſt vnitatẽ vniuerſalem per intellectus functionẽ inſurgere, ſumpto ex ipſis rebus ſingularibus fundamento ſeu occaſione. Atq; ita eſſe quãdam vnitatem rationis, cõuenientem naturis, prout obijciũtur menti, & per denominationẽ inde inſurgentem. Hanc exiſtimo eſſe ſentẽtiam Ariſtot. locis citatis, qui hac ratione dixit 1. de anima, tex. 8. *Vniuerſale aut nihil eſſe, aut poſterius eſſe*, id eſt, poſt intellectus operationẽ, vt ibi D. Tho. Albertus Magnus, & omnes alij intelligũt, & propterea dixit ibi Comment. *intellectũ facere in rebus vniuerſalitatem.* Et 12. Metaphyſ. comm. 4. ait, *vniuerſalia apud Ariſtotelem eſſe collecta ex particularibus in intellectu, qui accepit inter ea conſimilitudinẽ, & facit ea vnam intentionẽ*, & comm. 27. ait, *vniuerſalia non habere eſſe extra animã*, & comm. 28. ait, *De particulari nõ fit demõſtratio, quãuis illud tãtum ſit res in rei veritate.* Eadem eſt ſententia D. Tho. de ente & eſſen. c. 4. & alijs locis ſupra cit. qui citat Auicen. 5. Metaph. c. 1. Conueniunt etiã in hoc omnes Thomiſtæ, Capr. Caiet. Soncin. & alij ſupra citati. Idẽ tenet Durãd. in 1. d. 3. q. 5. & in 2. diſtinct.

Margin note: Vniuerſalitas eſt per intellectũ cũ fundaméto in re.

diſtinct.3.quæſt.7.Aegid.in 1.quæſt.2.Prolog.& d. 19.p.1.& Scotus poſſet in eandem ſententiam trahi, nam verba eius nō repugnant: cum dicat ſolum eſſe in rebus vniuerſale in potentia,non in actu: & ita videntur eum exponere diſcipuli eius,vt latè refert & tractat Fonſeca dicto cap.28.quæſt.5.ſect.2.ſed nō eſt quod in eo immoremur, noſtra enim non multum refert quid Scotus ſenſerit, pręſertim,cum verba eius valde ſint æquiuoca. Et pro hac ſententia citatur Damaſ. lib.3.de fide,cap.11.vbi ait, *naturam, aut ſola cogitatione cōtemplari,aut in omnibus eiuſdem ſpeciei hypoſtaſibus, quas cōiungit, aut in vno indiuiduo tantum*. Vbi per naturam ſola cogitatione contemplatam,intelligit naturam vt vniuerſalem:quomodo ait,nō exiſtere,ſed cogitari tantum:in indiuiduis autem dixit exiſtere, vel in omnibus ſecundum totam latitudinem ſuam ſpecificam,vt realiter exiſtentem, vel in vno tantum.

III. Ratione probatur, quia vnitas & aptitudo eſſendi in multis,quatenus ad rationem vniuerſalis neceſſaria ſunt, non conueniunt realiter naturæ ipſi, ſed pet intellectum: ergo & vniuerſalitas,eodem modo conuenit. Confirmatur ac declaratur,quia,ſi natura habet ante intellectum vniuerſalitatem : ergo vel in indiuiduis,vel in ſe:non in indiuiduis,quia,nec vt in vno tantum, cum in illo ſit indiuidua,& determinata ad vnum,neque in multis ſeu omnibus ſimul:tum quia natura poteſt eſſe vniuerſalis,etiamſi in vno tātum indiuiduo reperiatur, tum etiā, quia nulla proprietas realis conuenit naturæ vt exiſtenti in multis indiuiduis,quæ non conuenit ei in ſingulis, vel in aliquo eorum præter ipſam multitudinem indiuiduationum,ſeu ſingularitatum,in qua vniuerſalitas non conſiſtit,vt per ſe conſtat. Neque etiam poteſt vniuerſalitas conuenire naturæ in ſe præſcindendo ab indiuiduis,niſi per intellectum, quia, ſi talis natura ſumatur vt exiſtens in reipſa, non præſcindit ex natura rei ab indiuiduis,cum ab eis ex natura rei nō diſtinguatur,vt oſtenſum eſt;ſi autem natura in ſe nō eſt exiſtens concipi non poteſt quis vel qualis ſit ille ſtatus eius,niſi illum habeat obiectiuè in intellectu, quia realiter illum non habet,nec habere poteſt, neque etiam ſecundum eſſe eſſentiæ, ſeu poſſibile diſtinguitur ex natura rei ab indiuiduis in eodem ſtatu conſideratis, vt ſæpe dictum eſt. Tandem ſi eſſe vniuerſalem conuenit naturæ realiter,aut cōuenit per ſe, aut ex accidente: neutrum dici poteſt: ergo non conuenit realitet : ergo per rationem tantum. Minor quoad primam partem patet, quia, ſi per ſe conueniret homini eſſe vniuerſalem , conueniret etiam omnib. indiuiduis: nam quidquid per ſe primò vel ſecundò conuenit ſuperiori, conuenit etiam inferiori; & quia nulla proprietas poteſt adiungi naturæ ſuperiori ratione inferioris, quæ repugnet eſſentiæ, vel proprietatibus per ſe conuenientibus ei, cum neque hæc poſſint ab illa ſeparari, neque cum proprietatibus repugnantibus ſimul manere. Quoad poſteriorem autem partem probatur minor, quia,ſi vniuerſalitas realiter conuenit & contingenter ſeu accidentaliter,erit accidens aliquod naturæ : ergo,ſi eſt accidens reale,conueniet illi ratione alicuius ſingularis,vt ſupra de vnitate, & de aptitudine eſſendi in multis argumentabamur. Item conueniet illi hoc accidens per aliquam actionem extrinſeci agentis, vel per carentiam actionis, ſi fingatur eſſe accidens priuatiuum: omnis autem huiuſmodi actio reſpicit per ſe indiuidua. Denique, nec fingi nec explicari poteſt quale ſit hoc accidens reale, eſt ergo rationis & per rationem.

IV. *Soluuntur oppoſitæ rationes.* Ad fundamenta contraria, poſita in ſecunda ſectione,iam declaratum eſt, quomodo natura in re ſit communicabilis multis,non per aliquam aptitudinem,ſeu indifferentiam , quæ ipſi naturę ſecundum ſe conueniat,ſed ſolum per non repugnantiam ipſa- A rum rerum ſingularium, vt habere poſſint alia ſibi ſimilia, quæ non repugnantia non ſatis eſt ad rationem in vniuerſalis,vt declaratum eſt. Vnde ad primum negatur illa conſequentia, *natura humana non eſt de ſe incommunicabilis:ergo de ſe eſt communicabilis*, nam in rigore eſt à negatiua ad affirmatiuam ex parte illius modi ſeu termini, *de ſe*: & fieri poteſt,vt neutrum illorum de ſe ei conueniat, quamuis in re ſemper alterum eorum inſit. Quod ſi non in eo rigore ſumatur particula illa *de ſe*,vt ſcilicet idē ſit, quod per ſe & ab intrinſeco, ſed ſolum, vt idem ſignificet,*natura de ſe*,quod natura ex ratione formali ſua, & præciſa ab omni differentia inferiori,ſic concedi poteſt conſequentia, potius ratione materiæ, quàm ratione formæ. Poteſt enim dici natura communica- B bilis de ſe in ſenſu ſuperius explicato,quia non repugnat illi habere plura indiuidua inter ſe ſimilia in eſſentia & natura,neque vni indiuiduo repugnat habere aliud ſibi ſimile,quæ tamen non repugnantia non ſufficit ad rationem vniuerſalis,vt dictum eſt. Atque eadem reſponſio accommodanda eſt ad ſecundum argumentum:in ipſa enim natura reali nulla eſt aptitudo poſitiua, & reales ad plures differentias indiuiduales,ſed ſolum eſt non repugnantia in ipſis etiā indiuiduis,vt habere poſſint alia ſibi ſimilia. Et inde prouenit, & quod natura dicatur cōmunicabilis ſeu apta vt ſit in multis, & quod talis natura non poſſit adæquatè contrahi per vnam differentiā indiuidualem,vt ſatis expoſitum eſt. Ad tertium reſpondetur, omnia illa attributa dicere aliquo modo ordinem ad C intellectum:fundantur autem in rebus ipſis,nō quatenus in ipſis natura habet aliquam vniuerſalitatē, ſed quatenus in ipſis indiuiduis eſt conuenientia & ſimilitudo in eſſentia, & proprietatibus eius, & in intrinſeca cōnexione; quam inter ſe habent eſſentia & proprietates,ratione cuius abſtrahuntur cōceptus communes obiectiui,ex quibus fiunt vniuerſales pręedicationes,neceſſariæ ac perpetuæ veritatis, prout à tempore abſtrahuntur. Et hoc modo dicitur eſſe ſcientia de vniuerſalibus,& non de ſingularibus,nō quia ſit de nominibus, & non de ſingularibus, ſed quia eſt de conceptibus obiectiuis communibus,qui licet in re ipſa non diſtinguantur à ſingularibus, diſtinguuntur tamen ratione,& hoc ſatis eſt ad omnes locutiones prædictas. Quod non ſatis aduerterunt D Nominales, & ideo aliter loquuti ſunt, quamuis in re non multum à nobis differant, vt diximus. Per quod reſponſum eſt ad vltimam confirmationem. Ad alia fundamenta nihil reſpondendum ſupereſt, nam ex dictis ſatisfactum eſt omnibus.

SECTIO VI.

Per quam operationem intellectus fiant res vniuerſales.

HAec quæſtio ſub alijs verbis tractari ſolet in principio Dialecticæ, ſcilicet an vniuerſale fiat per abſtractionem, vel per comparationem intellectus. Tractari E etiam ſolet, ac magis propriè in 3. de Anima explicando obiectum intellectus, quod vniuerſale eſſe dicitur. Quoniam verò dictum à nobis eſt, vnitatem vniuerſalem per opus intellectus reſultare, prætermittere non poſſumus, quin declaremus, quod, & quale ſit hoc opus intellectus. Oportet autem breuiter diſtinguere duplicem intellectum, agentem,& poſſibilem: illius munus eſt efficere ſpecies intelligibiles: huius operari, & intelligere per illas : habet autem duplicem orationem (prætermiſſis alijs, quæ ad præſens inſtitutū non ſpectant)vna vocatur directa,qua directè tendit in rem,quā ſpecies intelligibilis repręſentat,& ad quam ducit intellectum per ſe ac ſimpliciter. Alia vocatur reflexa,qua intellectus reuol- I.

reuoluitur ſupra priorem cognitionem, vel ſupra obiectum eius,ſecundum eas conditiones,vel denominationes,quas ex cognitione accipit.

Tres proponuntur opiniones.

II. 1.Opinio. TRes igitur in hac re poſſunt eſſe opiniones: prima eſt, vniuerſale fieri per operationem intellectus agentis,quæ antecedit omnem operationem intellectus poſſibilis, & cõſiſtit in productione ſpeciei intelligibilis repręſentantis naturam præciſam,& abſtractam ab omnibus indiuiduis,quæ proinde dici ſolet abſtractio naturæ communis facta virtute intellectus agentis. Ita ſignificat D.Thom.1.p.q.85.artic.1.in corpore,& ad 4.& artic.3. ad 4. 7.Metaphyſic. lectio.13. de ente & eſſent.c.4.& Com. 2. de anima comm.10.dicens, *intellectum moueri ad vltimã perfectionem à rebus vniuerſalibus*,ſcilicet,repræſentatis in ſpeciebus intelligibilibus. Et ideo 3.de anima text. 8.dicit,ſi vniuerſalia eſſent extra animam,fruſtra fore intellectum agentem. Fland. 3.Metaphyſic.q.2. art.2.7.Metaphyſ.q.16.art.1.Fonſeca 5.Metaphyſ. c.28.q. 5.& 6.Soto in Log.q.3.vniuerſaliũ. Quę ſententia ſupponit inprimis,intellectũ poſſibilem directè,& ex vi ſpeciei quam recipit ab intellectu agente non cognoſcere ſingularia materialia, ſed tantũ naturas communes. Ex quo infert,ſpeciem productam ab intellectu agente tantum repræſentare directè naturam communẽ præciſam ab omnibus indiuiduis, & conſequenter eſſe vniuerſalem in repræſentando. Ex quo tandem fit,naturam ſic repræſentatam,obiectiuè, & denominatione extrinſeca fieri vniuerſalẽ per huiuſmodi abſtractionem: nam,ſi contractione fit ſingularis & indiuidua,abſtractione fiet vniuerſalis & communis. Et confirmatur,quia vniuerſale eſt obiectum intellectus agentis, & poſſibilis, illius vt potentiæ actiuæ,huius vt paſſiuæ ſeu receptiuę: ergo fit per actionem intellectus agentis,antecedit verò operationẽ intellectus poſſibilis: nam de ratione potentiæ actiuæ eſt,vt faciat obiectum ſuum: potentia verò paſſiua ſupponit illud:ab eo enim pati ſolet.

III. 2.Opinio. Secunda opinio eſt, vniuerſale non fieri ab intellectu agente,ſed à paſſibili per operationem directã, qua cognoſcit naturam communem ſecundum ſuã præciſam rationem formalem,& eſſentiam,nihil de inferiorib. rationibus,vel de indiuiduis conſiderando,neque etiam formaliter, & quaſi in actu ſignato conſiderando communitatem ipſius naturæ, ſed ſolum eſſentiam, quæ communis eſt. Hanc ſententiã quoad priorem partem negantẽ,in qua differt à præcedente,neceſſario docere debent,qui tenent intellectum poſſibilem cognoſcere directè ſingularia etiã materialia. Nam iuxta illam opinionem conſequenter dicendum eſt,intellectum agentem per ſe loquẽdo efficere ſpeciem ſingularem, non ſolum in eſſendo, ſed etiam in repræſentando rem indiuiduam & ſingularem: quia non poſſet eam intellectus primò & directe cognoſcere,niſi reciperet ſpeciem propriè & in particulari repræſentatẽ illam. Quo fit,vt iuxta hanc ſententiam intellectus agens non abſtrahat vniuerſale à ſingularibus, ſolumque dicatur abſtrahere ſpeciem intelligibilẽ à phantaſmate,quia ſeparat illã à conditionib.materiæ,quantum ad eſſe reale illius, non vero quantum ad obiectum quod repræſentat: producit enim ſpeciẽ ſpiritualem, & immaterialẽ in entitate ſua,repræſentantem eandem numero rẽ indiuiduam,quã repræſentat phantaſma:non enim repugnat,materiale indiuiduum per immaterialẽ formam,ſeu qualitatem intentionaliter repręſentari. Et in vniuerſalitate generis poteſt hoc cõfirmari in omni ſententia, quia, licet demus intellectum agentem abſtrahere illo modo naturam ſpecificam ab indiuiduis,non tamen neceſſe eſt,quod abſtrahat naturam genericam ab ſpeciebus:quia certum eſt,intellectum

A poſſibilem poſſe directè & immediatè ferri ad cognoſcendam ſpecificam naturam, & intellectum agentem poſſe efficere ſpeciem intelligibilem,quæ in repræſentatione ſua non abſtrahat à differentia ſpecifica,quidquid ſit de indiuiduali:ergo tunc non fiet vniuerſale,quod eſt genus,per abſtractionem intellectus agentis.

Altera vero pars affirmatiua opinionis, ſcilicet hoc vniuerſale ſufficienter fieri per abſtractionem intellectus poſſibilis,ſumi poteſt ex D.Thom.1.p.q. 16.art.3.ad 2.& opuſc.42.c.5.in fine,vbi affert illud Comm.1.de anima tex.8.*Intellectus facit vniuerſalitatem in rebus*: quod licet poſſit exiſtimari dictum de intellectu agente, tamen à fortiori verum erit de intellectu poſſibili,de quo Auerroes loquitur,nam tra- B ctat de intellectu definiente,& demonſtrante. Denique authores citati in pręceden. opinione, quamuis doceant, primam vniuerſalitatem fieri ab intellectu agente,non tamen poſſunt conſequẽter negare,quin hæc operatio intellectus poſſibilis ſufficiat ad ſimilem,vel perfectiorem vniuerſalitatẽ. Et ita D.Tho. alijs locis citatis indifferenter loquitur de intellectu abſtrahente,ſiue agente,ſiue poſſibili. Expreſſius verò de ſolo intellectu poſſibili hoc docet Durand. in 1.d.3.q.5.n.27.& in 2.d.3.q.7.n.12.Et à fortiori poteſt rationibus primæ ſententię probari,quia conceptus,ſeu ſpecies expreſſa intellectus poſſibilis formalius repræſentat,quam ſpecies impreſſa:ergo,ſi intellectus præcisè & abſtracte contemplatur hominẽ, homo vt in eo conceptu repræſentatus,erit vniuerſa- C lis obiectiuè,multo melius,quam ſi repræſentaretur in ſpecie impreſſa,quia habet eſſe obiectiuum magis actuale, & magis proprium, & ſecundum illud eſſe eſt vniuerſale. Et confirmatur primo,nam homo fit ſingularis per differentias indiuiduantes: ergo hoc ipſo,quod ab illis omnibus præſcindit per actualem conceptum abſtractum,fit vniuerſalis. Confirmatur ſecundo,quia ſi homo ita in re exiſteret,ſicut illi conceptui obijcitur, eſſet vniuerſale in eſſendo, quale Platoni tribuitur:ergo etiam nunc eſt vniuerſale per denominationem ab intellectu. Confirmatur tertio, nam ſi intellectus reflectatur ſupra hominẽ ſic conceptum conſiderans conditionem ſeu quaſi ſtatum eius,cognoſcit illum non eſſe aliquod ſingulare, ſed eſſe quid commune omnibus ſingularibus,in qua cõ- D ceptione non fallitur intellectus,vt conſtat,neq; etiã tribuit homini ſic concepto aliquid nouum,ſed concipit,quod in illo præerat:ergo ante hanc reflexionẽ iam homo erat vniuerſalis per priorem conceptionem directam. Et ad hoc etiam deſeruire poteſt ratio adducta pro ſuperiori ſententia, quod operatio intellectus ſupponit obiectum: eſt enim hoc verum de obiecto, quod per operationem cognoſcitur, nõ verò de conditione, quæ in obiecto reſultat, quatenus cognitum eſt, quando illa conditio per talem actum non cognoſcitur,quia,cum talis conditio reſultet ex actu,comparatur ad potentiam potius vt actiuam,quam vt paſſiuam, ita verò eſt in præſente: nã vniuerſalitas, quæ quodammodo ineſſe dicitur,vel cõuenire naturæ abſtractè cognitæ,eſt quædam con- E ditio,vel denominatio reſultans ex tali actu, & modo cognoſcendi,quæ tamen non cognoſcitur per illum actum,ſed ſolum ipſa natura quæ vniuerſalis denominatur, & ideo non eſt neceſſe vniuerſalitatẽ illius obiecti ſupponi ante illam actionem. At vero, quando poſtea intellectus reflectitur,& contemplatur illammet conditionem ſeu ſtatum naturę abſtractę, iam illa eſt obiectum cognitum per talem actũ: ſupponitur ergo illi actui, & tamen illa conditio nihil aliud eſt,quam vniuerſalitas naturę: ergo vniuerſalitas ſupponitur ante hanc notitiam reflexiuã, ſeu (quod idem eſt) comparatiuam:fit autem per abſtractiuam, ſeu (quod idem eſt) per cognitionem directam ac pręciſam naturę vniuerſalis. IV.

Tertia

V. Tertia ſententia eſt, vniuerſale fieri per notitiam comparatiuam qua intellectus poſſibilis, poſtquam naturam præciſè & abſtractè apprehendit, confert illam ſic conceptam cum rebus in quibus exiſtit, & intelligit illam vt vnum quid aptum vt ſit in multis inferioribus,& de illis prædicetur. Itaque iuxta ſententiam hanc natura in ſingularibus exiſtens vniuerſalitatem habet ſolum in potentia remota, quia non eſt communis, vel poſitiuè tanquam aliquid verè vnum exiſtens in multis,vel etiam negatiuè,tanquam aliquid nulli rei ſingulari proprium. Sed eſt tantum in illa quædam ſimilitudo & conuenientia plurium rerum inter ſe,quæ præbet occaſionem,& fundamẽtum remotum vniuerſalitati. Natura verò abſtractè cognita dici poteſt vniuerſalis in potentia proxima, quia iam eſt communis negatiuè,quia concipitur ſecundum ſe,& non vt propria alicuius indiuidui,non dum tamen cenſetur eſſe actu vniuerſalis,quia nondum concipitur vt habens aptitudinem & relationẽ ad multa in quibus ſit, quam relationem accipit per notitiam comparatiuam,& ideo per illam dicitur vltimo conſtitui vniuerſale in actu. Quod vlterius probatur,quia vniuerſalitas non eſt res aliqua habens veram exiſtentiam,ſed eſt tantum ens,ſeu relatio rationis:ergo tantum habet eſſe obiectiuè in intellectu:ergo tantum eſt,quando actu fit ab intellectu, nã tunc ſolum eſt obiectiuè in intellectu:ergo tantum eſt per notitiam comparatiuam:quia per eam ſolam fit,ſeu excogitatur ab intellectu. Confirmatur,nam vniuerſale vt vniuerſale,relatiuum eſt,vt patet,tum ex eius definitione,per ſuum enim correlatiuum definitur, ſcilicet,*Eſt vnum in multis,& de multis*,tũ ex ſuis ſpeciebus, vt ſunt genus,ſpecies,differentia,&c. hæc enim relatiuè dicuntur, vt conſtat ex definitionibus à Porphyrio datis in prædicabilibus:relatiua autẽ ſunt ſimul natura & cognitione: ergo vniuerſale in actu non eſt eo modo quo eſſe poteſt,ſcilicet obiectiuè in intellectus, donec eius correlatiuum eodem modo ſit:non poteſt autem eſſe illo modo,donec vnum ad alterum conferatur, quod fit ſolum per dictam comparatiuam notitiam:ergo. Et huic opinioni fauet D. Thom. qui vbique docet,relationes rationis tantum eſſe in apprehenſione rationis conferentis vnum alteri,vt 1.p.q.2.& artic.1.in corp.& ad 4.quæſt.7.de potent.art.1.& ſignificat 4.Metaph.lect.4.& 1.li.de interpr.lect.10. Significat etiam Caietanus agens in communi de relatione rationis, dicta q.28.1.p.& in particulari de relatione vniuerſalitatis,de ente & eſſent. c.4.q.7.& paulo ante illam. Citantur etiã Scotus 7. Metaph. q.11. Anton. And. q.17. & Anton. Tromb.q.2.Metaph.artic.1.nam eo modo,quo ponunt vniuerſale in actu per intellectum, videntur illud ponere in notitia comparatiua,potius quã in præciſiua. Eſt autem differẽtia inter hos authores,quod aliqui eorum per notitiam comparatiuam intelligũt notitiam directam,qua vniuerſale confertur cum inferioribus vt exiſtens in illis,vel prædicabile de illis. Ita videtur ſentire D.Tho.& clarius Scot.ſup.& 4.d.2.q.2.Sonc.6.Metaph.q.18. Alij verò intelligunt notitiam reflexam,qua poſt prędictam comparationem,intellectus cõcipit ipſammet comparationem, vt relationem quandam & naturam comparatam,vt genus vel ſpeciem,&c. reſpectu inferiorum.

Fertur iudicium de prima opinione.

VI. INter has ſententias prima eſt quidem probabilis ex ſuppoſitione illius ſententię,quod intellectus agens non producit ſpecies repręſentantes indiuidua, & adhuc,ea ſuppoſita, non procedit generaliter de omni vniuerſali,ſed ad ſummum de ſpecifico, & de ſolo illo,formaliter loquendo, vt ratio quædam ſupra facta probat. Et amplius declarari poteſt,quia in primis certum eſt, intellectum agentem nunquam A imprimere ſpeciem repræſentantem ſolam differentiam,vt differentia eſt, ſed totam ſpecificam naturã. Quia, ſicut phantaſma non repræſentat in indiuiduo aliquid per modum formæ, ſed per modum totius indiuidui:ita intellectus agens producit ſpeciem repræſentantem totam naturam ſpecificam indiuidui per modum totius, nec poteſt præſcindere, ſeu immutare actionem iſtam, vt nunc producat vnam ſpeciem repræſentãtem differentiam per modũ formæ,deinde producat aliam repræſentantem totã naturam ſpecificam per modum totius:quia,neque eſt liber in agendo, ſed naturaliter imprimit ſpeciem, quantum poteſt,ſuppoſito tali phantaſmate, neque eſt cognoſcitiuus, vt nunc poſſit vno modo naturã concipere,poſtea alio. Vnde in Proprio etiam,& Ac- B cidente,quamuis demus efficere ſpecies repræſentãtes illa in communi abſtrahendo ab indiuiduis,tamẽ vnumquodque eorum ex vi talis ſpeciei intelligibilis ſolum repræſentatur,vt quid commune multis indiuiduis in ea ratione ſimilibus. Et idẽ ſuo modo eſt in gradu generico, ſi forte aliquãdo ob imbecillitatem phantaſmatis producatur ſpecies intelligibilis repræſentans præciſè illum gradum:nam ſicut phantaſma tunc repræſentat ſolum hoc animal, verbi,gratia,ita ſpecies intelligibilis ab illo ſumpta repręſentabit gradum animalis ſolum vt abſtractum,& præciſum à ſimilibus indiuiduis. Et hac ratione dicimus,etiã ſuppoſita illa ſententia per hanc abſtractionem intellectus agentis per ſe non abſtrahi niſi naturam ſpecificam. Obijcies,hunc diſcurſum fieri poſſe de abſtra- C ctione facta per conceptionem intellectus poſſibilis, præſertim quoad vniuerſale proprij, & accidentis. Reſpondeo non eſſe parem rationem,vt patebit ex his,quæ ſectione ſequenti dicemus.

Addo ergo vlterius, ſi propriè ac verè intelligatur ratio & natura ſpeciei intelligibilis, ſatis impropriè VII. dici per hanc abſtractionem fieri naturam vniuerſalem,quia iuxta veram ſententiam, ſpecies impreſſa,neque eſt formalis imago, neque vllo modo formaliter repræſentat,ſed effectiuè,quatenus eſt veluti ſemen ſeu inſtrumentum obiecti ad efficiendam formalem repræſentationem intentionalem,quæ fit per conceptum mentis. Vnde natura non dicitur eſſe propriè obiectiuè repræſentata in ſpecie impreſſa,niſi valde remotè & mediatè,quatenus illa ſpecies D eſt effectiua actus,cui natura illa obijcitur. Ac denique etſi demus vniuerſale aliquo modo fieri per abſtractionem intellectus agentis, id ſolum erit in habitu,ſeu in actu primo:ex quo fit,multò magis ac perfectius fieri per actum ſecundum proportionatum illi actui primo,vt ſupra argumentabar. Omitto primam illam ſentẽtiam procedere ex falſa hypotheſi, ſimpliciter enim verius eſt, ſpeciem impreſſam ab intellectu agente non abſtrahere à repræſentatione eiuſdem indiuidui repræſentati in phantaſmate,ſed ſolum à materialitate reali, & entitatiua ipſius phantaſmatis, ſine qua eſſe poteſt repræſentatio eiuſdem indiuidui, quantumuis materialis, hanc enim non repugnat eſſe aut fieri per formam ſeu qualitatem, aut entitatem ſpiritualem, vt in angelis, & in Deo E ipſo patet. Quod ſi non repugnat, nulla poteſt afferri phyſica ratio, ob quam non poſſit talis forma vel ſpecies ab intellectu agente fieri:ſine ratione autem id negandum non eſt, cum hoc ſit magis conſentaneum, & varijs experimentis,& naturali ordinę cognoſcendi,& fini & actiuitati naturali ipſius intellectus agentis, qui ad hoc datur,vt media actione ſpirituali intellectum poſſibilem reddat ſimilem repræſentationi phantaſmatis, quantum poteſt,quod latius hic perſequi & probare, alienum eſſet à præſenti inſtituto. Iuxta hanc verò ſententiam conſtat, abſtractionem vniuerſalis, nullo modo fieri ex neceſſitate ab intellectu agente, imò & fortaſſe nullo modo fieri poſſe: nam,ſi intellectus agens ſemel po-

nitur

nitur productiuus ſpecierum rerum ſingularium, veriſimile eſt nunquam poſſe producere ſpecies repræſentantes naturas abſtractas à ſingularibus, ſed de hoc latius ſuo loco.

Aliæ duæ opiniones examinantur, & quæſtio reſoluitur.

VIII. OMiſſa ergo prima ſententia, vt de alijs duabus iudicemus, aduertendum eſt, vniuerſale dupliciter poſſe à nobis concipi, vel denominari. Primò, vt quid abſolutum ſecundum eſſe, quod poteſt relationem aliquam fundare. Secundò vt relatiuum ſecundum eſſe, dicens ordinem ad inferiora. Primo modo intelligeretur ſubſtantia vniuerſalia, ſi eſſet homo à parte rei ſubſiſtens ſeparatus ab omni contractione, iuxta Platonicam opinionem: neque eſſet vniuerſalis propter relationem realem ſecundum eſſe ad inferiora, ſed propter vnitatem ſuam cum intrinſeca & ſubſtantiali aptitudine ad exiſtendum in multis. Ad quẽ fere modum dicebant Doctores citati ſectione præcedente, naturam in ſtatu potentiali, quem habere fingitur ante exiſtentiam in indiuiduis, habere vniuerſalitatem quandam, quæ non conſiſtit in relatione ſecundum eſſe, ſed in proprietate quadam abſoluta naturæ, habentis talem vnitatem & communitatẽ hoc ſolet vocari ab aliquibus vniuerſale ante rem: quod, ſi eſſet, abſolutum eſſet, tamen reuera nullum eſt. Imo, & qui ponunt vniuerſale actu in ipſis indiuiduis realiter exiſtens, quod vocant vniuerſale in re, non ponunt vniuerſalitatem eius in relatione. Nam putant vniuerſalitatem eſſe realem, relationem autẽ minime, quia vel inter naturam & indiuidua nõ eſt ſufficiens diſtinctio in re ad relationem realem., vel natura, vt præſcindit ab indiuiduis, non habet ſufficientem entitatem ad fundandam relationem realẽ, cum non habeat vt ſic entitatem ſingularem, in qua poſſit talis relatio fundari. Ponunt ergo vniuerſalitatem hanc in proprietate abſoluta, quæ eſt vnitas quædam & communitas talis naturæ. Hæc ergo exempla, quamuis vera non ſint, declarant tamen, conceptum vniuerſalis vt ſic, nõ eſſe conceptum rei relatiuæ ſecundum eſſe, ſed rei abſolutę habentis modum talem eſſendi, in quo habeat indifferentiam, & aptitudinem eſſendi in multis. Nec refert, quod hæc aptitudo videatur per modum reſpectus explicari. Nam ſicut in potentia reali intelligimus reſpectum tranſcendentalem, & ſecundum dici, priorem reſpectu prædicamentali ſecundum eſſe, & incluſum in re abſoluta; ita in præſenti poſſumus concipere hanc aptitudinem rei vniuerſalis vt abſolutam quidem in ſe, licet explicetur per modum reſpectus tranſcendentalis. Et hinc fit vlterius, vt hæc aptitudo, quia concipitur ad modum potentiæ habentis ſaltem tranſcendentalem ordinem ad ea, quibus poteſt ſe communicare, poſſit etiam intelligi vt fundamentum ſufficiens ad relationem, vel habitudinem ad ea, quibus poteſt ſe communicare, quæ habitudo concipitur vt quædam relatio: ſecundum eſſe, & dici etiam poteſt vniuerſalitas quędam, cum ſit habitudo vnius ad multa, in quibus eſſe poteſt, vel de quibus poteſt prædicari.

IX. Vniuerſale igitur priori modo conceptum fit per directam operationem intellectus, quæ præciſè, & abſtractè concipit naturam communem abſque differentijs contrahentibus; quod ſatis probant rationes factæ in ſecunda opinione. Et confirmari poteſt euertendo fundamentum opinionis tertiæ, quia non eſt de ratione vniuerſalis relatio aliqua ſecundum eſſe: ergo, quamuis in natura ſic abſtracta non intelligatur aliqua relatio ſecundum eſſe ad inferiora, poteſt intelligi actu vniuerſalis. Patet conſequẽtia, quia ſi illa relatio non eſt neceſſaria, nihil aliud deeſſe po-

A teſt, quia ibi eſt natura communis, & ad modũ ſubſiſtentis abſtracte ab indiuiduis. Vnde ita ſe habet in eo ſtatu per intellectum, ſicut ſe haberet realiter, ſi à parte rei ſubſiſteret extra indiuidua, ſed tunc eſſet realiter vniuerſalis, ergo & nunc eſt intellectualiter vniuerſalis, vt ſic dicam. Tandem in natura ſic concepta eſt noua vnitas rationis, quia habet vnum conceptum obiectiuum indiuiſibilem in plures ſimiles, habet etiam communitatem ſeu aptitudinem, vt inſit multis, & de eis prædicetur: ergo nihil illi deeſt ad rationem vniuerſalis.

At verò loquendo de relatione vniuerſalitatis, prout à nobis concipitur ad modum relationis ſecundum eſſe, hæc non poteſt reſultare per ſolam abſtractionem, ſed eo modo, quo eſt, fit per compara- X.
B tionem. Quia, vt ſuppono, hæc relatio non eſt realis, ſed rationis: ergo non eſt in natura ipſa dum abſolutè & abſtractè cogitatur, quia ex vi illius actionis, illa non refertur per intellectum, quia intellectus nondum comparat illam ad ſua inferiora, neque etiã refertur realiter, ergo nondum eſt talis relatio. Et hoc ſatis etiam probant rationes adductæ in tertia ſentẽtia. Quocirca, ſi illæ duæ opiniones vnum affirment, & aliud non excludant, non ſunt inter ſe contrariæ, neque vnius rationes contra aliam procedunt. Quia nihil obſtat, quod eidem naturę poſſit per intellectũ conuenire duplex ratio vniuerſalitatis, abſoluta ſcilicet, & reſpectiua, & quod illæ per diuerſas operationes intellectus fabricentur, & quod vna, ſcilicet quæ abſoluta eſt, ſit proximum fundamentum alte-
C rius, ſcilicet relatiuæ. Neque etiam repugnat, aliquid conuenire naturę per intellectum & eſſe per modum abſoluti, quando illud eiuſmodi eſt, vt ſolum per extrinſecam denominationem conueniat, ſic enim naturam eſſe abſtractã, ſeu vniuerſaliter conceptam, non addit naturæ, niſi eſſe quoddam conueniens illi per extrinſecam denominationem, quod eſſe obiectiuum appellatur. Sicut eſſe viſum, vel eſſe cognitũ non eſt aliquod eſſe reale additum rebus, nec formaliter conſiſtit in relatione rationis, ſed in denominatione proueniente ab actu videndi, vel cognoſcendi, ſuper quam poteſt intellectus fabricare relationem rationis, ſi vnum cum altero conferat: ita ergo eſt in præſente.

Sed adhuc ſupereſt circa has opiniones explican- XI.
D dum, qualis ſit hæc cognitio præciſiua, vel comparatiua, per quam fit vniuerſale vtroque modo dictũ. Varijs enim modis poteſt vniuerſalis natura præſcindi, vel comparari. Primò enim abſtrahi poteſt natura communis per puram præciſionem naturæ ab vno inferiori abſque vlla comparatione, vel ſuperioris cõceptus ad aliquem inferiorem, vel ipſorum inferiorũ inter ſe, vt quando à ſolo Petro ſimpliciter præſcindo indiuiduantes proprietates, & ſiſto in humanę naturæ conſideratione. Et per hanc notitiam purè præciſiuam putant aliqui nullum vniuerſale fieri. Verius tamen eſt per eam etiam fieri vniuerſale abſolutum, iuxta ea quæ de ſecunda opinione diximus. Nã hoc etiam probant rationes factæ: quanquam hæc notitia non ſufficiat ad cognoſcendam in natura ſic con-
E cepta vniuerſalitatem, ſeu ſuperioritatem, quam habet vt iam dicam.

Secundò abſtrahi poteſt natura communis per comparationem ſingularium, ſeu inferiorum inter ſe, vt quando conferendo Petrum cum Paulo, cognoſco eos eſſe inter ſe ſimiles in natura humana. Quæ comparatio ſupponit priorem præciſionẽ, nam ſupponit de vtroq; ſingulari cognoſci, eſſe talis naturæ, vnde ſupponit conceptum talis naturæ, vt præſcinditur à ſingulis indiuiduis. Vnde per hanc comparationem ſolum additur cognitio conuenientiæ, & ſimilitudinis plurium inferiorum in tali abſtracta ac præciſa natura. Hæc autem comparatio vlterius poteſt ſubdiſtingui, quatenus per eam conſiderari poteſt. XII.

poteſt vel ſola habitudo particularium inter ſe, vt in A ter ſe habent habitudinem ſimilium, & hæc comparatio vt ſic, non pertinet ad conſtitutionem vniuerſalis, ſed ad conſiderationem cuiuſdam relationis mutuæ inter ipſa particularia. Vel quatenus per eam conſideretur habitudo naturæ communis ad particularia, in quibus exiſtit. Poſtquam enim intellectus apprehendit Petrum & Paulum eſſe ſimiles in eſſe hominis, rurſus conſiderat hoc prædicatum, *homo*, habere ſe ad Petrum & Paulum vt quid commune ad particularia; & in hac comparatione videtur con ſummari ratio vniuerſalis, etiam reſpectiui, per eam enim conſurgit in mente, vel potius in re menti obiecta, habitudo rationis vnius rei communis ad plura. Vltra vero intelligi poteſt alia notitia magis reflexa, quam intellectus facit cognoſcendo quaſi in actu ſi- B gnato naturam ſic abſtractam, & cum ſuis inferioribus collatam inde habere denominationes generis, ſpeciei & ſimiles, haſque denominationes eſſe rationis, non rei. Hæc autem cognitio iam non eſt fabricatio vniuerſalitatis, ſed eſt quędam eius contemplatio magis formalis, & expreſſa.

SECTIO VII.

An vniuerſalia ſint entia realia, corporea, ſubſtantialia, vel accidentalia, quaſque cauſas habeant.

EX dictis facile poſſunt variæ quæſtiones expedi- C ri, quæ de vniuerſalibus tractari ſolent.

Dubium primum expeditur.

1. QVæritur ergo primo, an vniuerſalia ſint entia, necne. Quod interrogari poteſt, vel de natura quæ vniuerſalis denominatur, vel de ipſa intentione, ſeu denominatione vniuerſalitatis. De natura iam diximus, eſſe in rebus ipſis: vnde fit, quoad rem denominatam vniuerſalia eſſe entia realia: hoc vero intelligendum eſt, vel permiſſiuè, vel de his vniuerſalibus, quæ per ſe cadunt in directam operationem intellectus: ita vt, vel per ſe primo, vel ſaltem per ſua propria ſingularia directè cognita, directe etiam cõcipi poſſint. Quod ideo dicitur, quia in ipſis entibus D rationis, quæ per reflexionem & multiplicem operationem intellectus confinguntur, poteſt intellectus eo progredi, vt ab his etiam abſtrahat rationes vniuerſales, & communes, & vniuerſale conficiat etiã in rebus fictis, quæ vera entia non ſunt, quomodo dicunt Dialectici, genus ſecundo intentionaliter ſumptum, eſſe quoddam vniuerſale ſpecificum, commune multis generibus, quę in intentione ſeu ratione generis ſolo numero differunt: & ſic de alijs. Ratio vero eſt, quia vniuerſale actu ſolum habet eſſe obiectiue in intellectu, eſſe autem obiectiue in intellectu, non ſolum veris entibus, ſed etiam fictis conuenire poteſt, & ideo illis etiam poſſunt attribui relationes illæ, ſeu denominationes, quæ hoc tantum eſſe requirunt, vt ſunt ratio ſubiecti, & prædicati, & idem E eſt de ratione vniuerſalis. Et ideo dicimus, permiſſiue ſeu indefinite vniuerſalia eſſe entia realia, non tamen neceſſario, & omnino vniuerſaliter. Quia vero cognitio intellectus incipit neceſſario à realibus entibus, tum, quia operatio reflexa ſupponit directã, tum etiam quia ficta entia non concipiuntur, niſi per aliquam habitudinem, vel proportionem ad vera entia, ideo rectè etiam dicitur, ea vniuerſalia eſſe entia realia, quæ per directam operationem intellectus abſtrahi poſſunt. Si autem ſit ſermo de vniuerſalitate ipſa, ſeu de intentione vniuerſalitatis, ſic communiter dici ſolet non eſſe ens reale, ſed rationis, quod in hoc ſenſu verum eſt, ſcilicet, quod non eſt proprietas aliqua, neque aliquid intrinſece & realiter inhærens naturæ, quæ denominatur vniuerſalis, iuxta ea, quæ diximus. Tamen in alio ſenſu nonnulla diſtinctione & declaratione opus eſt. Dupliciter enim diximus, naturam poſſe denominari vniuerſalem, primo denominatione abſoluta, ac ſi vniuerſaliter ſubſiſteret: ſecundo denominatione reſpectiua. Priori modo non eſt vniuerſalitas ens rationis, tanquam aliquid proprie confictum à ratione, ſed ſolum tanquam denominatio extrinſeca proueniens ab actu rationis, ſicut eſſe abſtractum, cognitum, & alia huiuſmodi, quæ non dicunt aliquid exiſtens realiter in natura denominata, nec proprie dicunt aliquod ens rationis fabricatum ab intellectus, tanquã aliquid obiectiue confictum ab ipſo, quia talia entia non finguntur, niſi dum cogitantur; tunc autẽ intellectus nihil tale cogitat, vel cognoſcit. Eſt ergo denominatio extrinſeca à conceptu intellectus; nã quia per conceptum abſtractè & vniuerſe repræſentatur, ideo denominatur vniuerſalis prædicto modo. Quapropter vt hæc vniuerſalitas dicatur eſſe, non oportet, vt ipſa formaliter, & quaſi reflexè cognoſcatur, quaſi in actu ſignato, ſed ſatis eſt, quod natura ipſa cognoſcatur tali modo, ſcilicet præciſo & abſtracto, vt quaſi in actu exercito natura conſtituatur vniuerſalis. Et ad hunc modum explicat per denominationem extrinſecam hanc vniuerſalitatem Soto in Logica, quæſt. 3. vniuer. artic. 1. dub. 2. & adducit Scotum, & D. Thomam in eam ſententiam.

Poſteriori autem modo loquendo de vniuerſali re- II. latiue, ſeu de relatione vniuerſalitatis, ſatis ex dictis conſtat, vniuerſale non eſſe ens reale, quia illa relatio non eſt realis, ſed rationis. Quod in hunc modũ breuiter declaratur: multiplex enim relatio fingi ſeu excogitari poteſt in natura vniuerſali, vna in ordine ad actum eſſendi; altera in ordine ad actum prædicandi: vtraque autem poteſt, aut ſecundum aptitudinẽ, aut ſecundum actum apprehendi, concipitur enim natura communis vt apta ad exiſtendum in multis, & vt ſic concipi poteſt, vt habens relationem aptitudinis ad communicandum illis ſuum eſſe, poteſt itẽ concipi ut actu exiſtens in illis; & vt ſic habens relationem actualem, ſeu rei actu ſe communicantis multis. Sicut enim in accidente intelligimus relationem aptitudinalis, vel actualis inhæſionis; ita eam poſſumus fingere, vel excogitare in natura vniuerſali vt communicabili, vel vt communicata multis. Et vtroque modo ſolet vniuerſale definiri, ſufficit tamen aptitudinalis relatio, vt natura completè cenſeatur vniuerſalis. Nam, quod actu ſit in multis quæ exiſtant, contingens eſt, & non mutat naturam rei: aptitudo vero eſt ſimpliciter neceſſaria, nam in ea diſtinguitur vniuerſale à ſingulari. Vnde repugnantiam inuoluunt qui dicunt naturas Angelicas eſſe vniuerſales, & eſſe incommunicabiles multis.

Similiter in ordine ad actum prædicandi poteſt III. natura concipi, vel vt apta prędicari de multis, vel vt actu prædicata de multis, prior vero conſideratio proprie denominat naturam prædicabilem. Omnes autem iſtæ relationes ſunt rationis tantum; nam vniuerſalis natura non eſt in multis, niſi per identitatem, & ideo ſub ea ratione non poteſt ad illa multa realiter referri. Item, quia, vt diximus, in re nulla eſt natura, quæ ſit in multis, vel quæ ſit apta eſſe in multis: ergo fundamentum proximum illarum relationum non eſt in re, ſed in modo concipiendi intellectus, ergo relatio in eo fundata non poteſt eſſe realis; & hæc ratio idem plane probat de relatione prędicabilis, vel prædicati, nam etiam omnes hæ fundantur in extrinſecis denominationibus intellectus, & ideo non poſſunt eſſe reales.

N Expe-

Expeditur ſecundum dubium.

IV. Corporeane vniuerſalia an non.

ET iuxta hæc definienda eſt alia quæſtio, quam Porphyrius in prædicabilibus proponit, ſcilicet an vniuerſalia ſint corporea. Eodem enim modo dicendum eſt, poſſe quidem aliqua vniuerſalia eſſe corporea, ea nimirum, quæ conueniunt rebus ex materia & forma compoſitis, vt patet de conceptu hominis, equi, animalis, corporis: imo hæc vniuerſalia ſunt maxime accommodata intellectui humano corpori coniuncto: nam à ſenſibilibus accipit cognitionem, & ideo hæc vniuerſalia per ſe loquẽdo prius concipit, & abſtrahit. Abſolute tamen ratio vniuerſalis non limitatur ad naturas corporeas, inuenitur enim in naturis ſpiritualibus: nam in eis etiam dantur ſingularia habentia inter ſe aliquam conuenientiam, & differentiam, ſeu diſtinctionem, ratione cuius poſſunt in illis concipi naturæ communes, & vniuerſales. Quia vero non ſolum res ſpirituales inter ſe, & corporeæ inter ſe; ſed etiam corporalia cum ſpiritualibus aliquam conuenientiam & ſimilitudinem habent; ideo non ſolum dantur vniuerſalia quędam corporea, & alia incorporea, ſed etiam quædam dantur vtriſque communia, vt ſubſtantia, qualitas, &c. Hæc enim à corporeis, & incorporeis rebus abſtrahunt.

Tertium dubium.

V. Vniuerſalia an ſint ſubſtantiæ, an accidentia.

VNde facile etiam expeditur ſimilis quæſtio, an vniuerſalia ſint ſubſtantiæ vel accidentia. Hæc enim quæſtio, ſicut & præcedens, non fit proprie de intentione vniuerſalitatis, illa enim, cum nõ ſit quid reale, ſed ſolum denominatio, vel relatio rationis, neque eſt verè ſubſtantia, neque accidens, neque corpus, neque ſpiritus, quanquam per modum accidentis incorporei concipienda ſit. Eſt ergo prædicta interrogatio de natura, quæ denominatur vniuerſalis; & hęc nõ ſolũ ſubſtantialis, ſed etiã accidentalis eſſe poteſt, vt per ſe manifeſtũ eſt. Solet vero interdũ Ariſt. dicere vniuerſalia non eſſe ſubſtantias, vt 3. Metaph. tex. 20. li. 6. tex. 45. intelligit autem non eſſe res per ſe & in ſe ſubſiſtentes extra ſingularia. Et ideo in prædicamentis cap. de ſubſtantia, vniuerſalia ſubſtantialia vocat ſecundas ſubſtãtias, indiuidua vero ſubſtantiarum, ſeu ſuppoſita, vocat ſubſtantias primas, quas dicit eſſe magis ſubſtantias, quam ſecundas: quia illæ primo ſubſiſtunt, cæteræ verò in ipſis.

Quartum dubium.

VI. Qui dicãtur æterna vniuerſalia.

ALtera quæſtio de vniuerſalibus definitur ex dictis, ſcilicet an ſint æterna. Talia enim communiter exiſtimantur: quia, cum ſint obiecta propria ſcientiarum, oportet, neceſſaria & immutabilia eſſe & conſequenter ęterna. Quomodo autem hoc intelligendum ſit, non eodem modo ab omnibus explicatur. Plato enim hac ratione poſuit ideas, quæ ſunt formæ æternæ, & immutabiles, vt Ariſtoteles refert. Ipſe vero Ariſtoteles fortaſſe diceret in his rebus corruptibilibus vniuerſalia eſſe æterna, quia nunquam deſunt aliqua eorum ſingularia, in quibus ipſa ſubſiſtant. Nos autem ſupponimus, hæc ſingularia non ſemper eſſe, & extra illa non exiſtere vniuerſalia: vnde concludimus, hæc non poſſe dici æterna, ſecundum realem exiſtentiam, quam extra ſuas cauſas habent. Dicuntur ergo hæc vniuerſalia perpetua ſecundum eſſe eſſentiæ, ſeu potentiale. Dices, hoc modo etiam indiuidua ſunt æterna, quia etiam ab æterno ſunt poſſibilia; & habent ſuas eſſentias immutabiles ſecundum eſſe eſſentiæ. Vnde de eis fieri etiam poſſunt propoſitiones, quę habeant perpetuam veritatẽ, prout abſtrahuntur à tempore. Reſpondetur, quoad

Plato.

Ariſtoteles.

Obiectioni obſiſtitur.

A rem quidem ita eſſe, tamen in modo concipiendi & loquendi eſſe differentiam: nam vniuerſalia vt ſic hoc ipſo, quod à ſingularibus abſtrahuntur, conſequenter etiam à tempore & loco, & ab omni mutatione, inceptione, & deſitione ſeparantur, & ideo recte dixit D. Thom. 1. part. quæſtion. 16. artic. 7. ad 2. *vniuerſalia dici ſolere eſſe vbique & ſemper, non poſitiue ſed negatiue*, id eſt, non quia in omni loco & tempore ſint, ſed quia vt ſic non determinant ſibi locum & tẽpus, in quantum abſtrahuntur, ab hic, & nunc. Hoc autem non conuenit proprie in indiuiduis: nam circa ea verſantur actiones & mutationes, inceptiones & deſitiones. Vnde, quamuis aliqua vniuerſalia ſint generabilia & corruptibilia, vt homo, animal, & ſimilia, quæ ex ſua ratione formali ſecum afferunt ta- B lem potentiã, ſeu poſtulant talem modum inceptionis & deſitionis; tamen hanc ipſam proprietatẽ non habent, niſi in ordine ad indiuidua: homo enim vt ſic, nec generari poteſt, nec corrumpi, dicitur tamen generabilis, & corruptibilis, quia eſt talis naturæ, vt non poſſit connaturali modo communicari indiuiduis, niſi per generationem: ipſumque indiuiduum, quod talem naturam participat, ex ſe ſit ſubiectum corruptioni. Addunt etiam aliqui, vniuerſalia dici ęterna, quia vnitas præciſionis, & aptitudo exiſtendi in multis perpetuo illis conuenit, etiam quando non exiſtunt, eo modo, quo aliæ proprietates dicũtur eis perpetuo conuenire, abſoluendo copulam ab exiſtentia temporis. Ita Fonſeca lib. 5. c. 28. q. 8. ſect. 3. Sed non video quomodo poſſit hoc eſſe verum, niſi fatea- C mur aliquam vniuerſalitatem per ſe ac neceſſario cõuenire naturæ: propoſitio enim quæ perpetuæ ueritatis dicitur, oportet vt ſit neceſſaria ex connexione terminorum: nõ poteſt autem ſic eſſe neceſſaria, niſi aliquo modo ſit per ſe; & ideo exiſtimo, vniuerſalia nõ poſſe dici æterna illo modo, niſi in ordine ad aliquẽ intellectum, qui ęternus ſit, vt expreſſe dixit D. Tho. in dicta ſolu. ad ſecundum.

D. Thom.

Fonſeca.

D. Thom.

Quintum dubium.

VLtimo intelligitur ex dictis, an & quomodo vniuerſalia cauſas habeãt: nam, aut eſt ſermo de vniuerſalibus naturis, aut de illarum vniuerſalitate. Priori modo, ſicut vniuerſales naturæ non fiunt niſi D in indiuiduis, ita non habent cauſas niſi in illis, neque alias, quam ipſa habeant, nam, & ab eodem efficiente fiunt, & (ſi compoſita ſint) ex eiſdem principijs, ſeu eadem materia, & forma conſtant, & ad eundem finem natura ſua ordinantur. Si vero loquamur de ipſa vniuerſalitate, cum illa non ſit ens reale, non oportet, vt habeat proprias ac reales cauſas; tamen eo modo, quo eſt ens, ſeu potius imitatur ens, habet ſuo modo cauſam materialem & efficientem, ipſa enim natura, quæ denominatur vniuerſalis, imitatur materialem cauſam, quatenus eſt veluti ſubiectum, quod ſubſternitur intentioni vniuerſalitatis, & ab ea vniuerſale denominatur: quia vero illa forma non eſt realis intrinſeca, ideo ſubiectum illud non eſt inhæſionis, ſed denominationis, magiſque E eſt materia circa quam, quam in qua, vel ex qua. Efficiens autem eſt intellectus ipſe, qui facit conceptum repræſentantem abſtracte ipſam naturam, vel comparationem eiuſdem naturæ ſic abſtractæ ad ſua inferiora: nam relationem rationis proprie non efficit, ſed conſiderat, vel fingit illam non tam in actu ſignato, quam in actu exercito, vt dixi; ita nimirum concipiendo habitudinem, ac ſi eſſet vera relatio. Formalem autem cauſam, vel finalem hic quærere non oportet, nam ipſius vniuerſalis in actu ſic conſiderati vniuerſalitas ipſa eſt quaſi forma, quæ nihil aliud eſt, quam vel denominatio proueniens ab actu intellectus, vel relatio rationis in ea fundata, & concepta. Finis

Vniuerſalis an dẽtur cauſæ, an non.

autem

autem huius vniuerſalitatis, vel nullus eſt proprie loquendo, quia ſolum eſt quid reſultans ex conceptione intellectus intendentis cognitiones rerum; vel ſi aliquis finis aſſignari debet, ſolum eſt ipſamet cognitio intellectus: quia conſiderando eſſentias rerũ abſtrahit illarum gradus, & rationes formales, & quia vim habet percipiendi & diſcernendi omnia & reflectendi ſupra ſe ſuas actiones, non ſolum intendit cognoſcere rerum naturas, ſed etiam denominationes, vel habitudines, quas videntur habere prout ipſimet intellectui obijciuntur, & propter hunc finem fabricatur vniuerſalia, & eorum relationes confingit.

SECTIO VIII.

Quotuplex ſit vniuerſale, ſeu vnitas eius.

I. EXplicuimus, quid ſit vniuerſalis vnitas, & quomodo rebus conueniat: ſupereſt, vt varios modos huius vnitatis, ſeu vniuerſalitatis declaremus; vt hinc etiam conſtet, quid in hoc differat inter Metaphyſicum & Dialecticũ, & qua ratione ab vtroque vniuerſalia diſtinguenda ſint, vel multiplicanda.

Prima diuiſio.

II. PRimo igitur diuidi ſolet vniuerſale in vniuerſale in cauſando, in repræſentando, in eſſendo, & in prædicando. Sed hæc diuiſio ad præſens inſtitutum non refert, quoad priora duo membra. Nam cauſa quæ vniuerſalis dicitur, quia varios effectus poteſt producere, res aliqua ſingularis eſt, vt Deus, cœlum, &c. vnde non habet aliam vnitatem niſi realem, ſingularem, ſeu numericã: ſed illa dicitur quaſi vniuerſalis in obiecto, quia ad plures effectus virtus eius extenditur: ſicut intellectus & voluntas dici ſolent potentiæ vniuerſales obiectiue, quia circa omnia entia verſantur; & ſenſus communis reſpectu exterorum dici etiam poteſt eodem modo vniuerſalis, quamuis in ſe vnus, & ſingularis ſit. Idemque dicendum eſt de uniuerſali in ſignificando, ſeu repræſentando, ſiue illud ſumatur in nominibus, quæ à Dialecticis *termini communes* vocantur, ſiue in ſpeciebus intelligibilibus, ſiue in conceptibus formalibus, ſiue denique in quauis imagine; quacunque ratione fingatur repræſentans vniformiter plura: quicquid enim ſit huiuſmodi repræſentans in ſe vnum ſingulare indiuiduum eſt, & ſolum ex parte obiecti vocatur vniuerſale, quia ſignificat, vel repræſentat plura. Tertium autem vniuerſale, quod vocatur in eſſendo, vel nullum eſt, vel in re coincidit cum quarto, ſolumque nomine, & habitudine rationis differunt. Si enim vniuerſale in eſſendo dicatur illud, quod in re ipſa vniuerſale eſt, huiuſmodi vniuerſale nullum eſt, vt declarauimus: ſi autem ſit illud, quod in re habet aliquod fundamentum, per intellectum tamen concipitur tanquam quid vnum exiſtens in multis, & ſic efficitur vniuerſale in eſſendo, hoc ipſum eſt vniuerſale in prædicando: ideo enim de multis prædicari poteſt, quia in eis eſt per identitatem aliquam, vt declarauimus. Sed ratione prioris habitudinis in ordine ad eſſe proprie appellatur vniuerſale; ratione vero poſterioris habitudinis in ordine ad pdicationem, vocatur pdicabile. Vnde dici ſolet à Dialecticis, eſſe prædicabile, eſſe quaſi paſſionem ſeu proprietatem vniuerſalis.

Quid vniuerſale ĩ cauſando.

Quid in repſentãdo.

Secunda diuiſio.

III. HInc ſecundo diuidi ſolet vniuerſale in vniuerſale Metaphyſicum, Phyſicum, ac Logicũ, quæ alijs nominibus dici poſſunt vniuerſale ante rem, in re, & poſt rem. Vniuerſale Metaphyſicum proprijſſime diceretur, ſi quod eſſet ab indiuiduis re ipſa ſeparatum: nam re ipſa maxime abſtraheret ab omni mutatione, & contractione: de rebus autem ſic abſtractis potiſſimum conſiderat Metaphyſicus. Et ideo Ariſtoteles in his lib. Metaphyſic. præſertim 7. accurate inquirit de hoc vniuerſali: & oſtendit reuera nullum eſſe; ſed hoc vniuerſale Metaphyſicũ, non re, ſed ratione tantum eſſe ab illis diſtinguendũ. Rurſus vniuerſale phyſicum dici poteſt natura ipſa vniuerſalis prout in rebus exiſtit; & hoc modo non ſumitur vniuerſale formaliter, vt vniuerſale eſt, ſed ſolum materialiter pro natura, quæ poteſt abſtrahi, & vniuerſalis denominari. Dicitur autem hoc vniuerſale phyſicum, quia cum ſit in rebus ipſis ſingularibus contractum, ſubiectum eſt mutationi, & accidẽtibus ſenſibilibus à quibus phyſica conſideratio incipit. Quanquam hoc vniuerſale non eſt extra Metaphyſicam conſiderationem, tum quia etiam in rebus immaterialibus, & abſtrahentibus à materia ſecundum eſſe reperiri poteſt, tum etiam, quia hoc vniuerſale aliquam requirit vnitatem formalem, cuius conſideratio ad Metaphyſicum ſpectat. Imo etiam Dialecticus de hoc vniuerſali aliquo modo conſiderat, non per ſe propter naturas ipſas ſic vniuerſales, ſed ſolum quatenus fundamẽtum remotum eſt, & quaſi ſubiectum intentionis vniuerſalitatis.

Metaphyſicum vniuerſale quid.

Vniuerſale phyſicũ q.d.

IV. Vniuerſale autem Logicum dicitur ipſum vniuerſale in actu, quod per operationem intellectus conſurgit: nam quia Dialectici munus eſt operationes intellectus dirigere in ordine ad definitiones, diuiſiones & argumentationes ſeu demonſtrationes rectè & ordinate conficiendas, quæ potiſſime traduntur de rebus vniuerſaliter conceptis, & inter ſe comparatis & coordinatis; ideo neceſſe eſt, vt intentiones rationis, ſeu denominationes inde conſurgentes conſideret, quanquam non ita hoc eſt proprium Dialecticis, quin magis proprie ac per ſe poſſit ad Metaphyſicum pertinere; & aliquo etiam modo ad phyſicũ. Hic. n. de anima diſputans, conſequenter tractat de intellectu & de actibus, & obiecto eius: vnde neceſſe eſt, vt vniuerſale quatenus vniuerſale eſt conſideret, tum quia eſt aliquo modo proprium obiectum intellectus, tum etiam quia per abſtractionem, vel comparationem inſurgit, quæ ſunt propriæ operationes intellectus. Maxime autem id ſpectat ad Metaphyſicum: nam vt ſupra vidimus, ad illum pertinet diſtinguere entia rationis à realibus, & quam eſſentiã vel entitatem habeant, declarare; quod valde alienum & extrinſecum eſt à Dialectico inſtituto; ſed ſolum obiter hæc attingit, vt opera ipſa intellectus ordinare, & in certam methodum & artem poſſit redigere. Quod ſi velimus vnicuique, quod proprium eſt, tribuere, Metaphyſicus conſiderat propriam rationem vniuerſalis, quatenus eſt vnũ in multis; & quicquid ad illam conſequitur ratione, qua naturam entis, & eſſentię & proprietates eius imitatur. Dialecticus vero per ſe ſolum conſiderat rationem prędicabilis non quidem eius quidditatem, vel entitatẽ conſiderans, ſed ſolum quod ad definitiones, vel prædicationes conficiendas noſſe oportet. Quod ergo ad præſens ſpectat, & ad conuenientem vocum vſum, omne vniuerſale in actu ſub ratione vniuerſalis, Metaphyſicum vocemus, ſub ratione autem prædicabilis, Dialecticum appelletur.

Quid vniuerſale Logicum.

Tertia diuiſio in quinque vniuerſalia.

V. TErtio, & quod ad rem maxime ſpectat, diuidi ſolet vniuerſale in illa quinque membra quæ Porphyr. diſtinxit in prædicabilibus: ſcilicet Genus, Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens. De

cuius diuiſionis qualitate & ſufficientia, non eſt nũc A in animo diſputare; id enim ſine exacta cognitione ſingulorum prædicabilium, commode fieri non poteſt; de ſingulis autem prædicabilibus diſſerere, alienum eſſet à noſtro inſtituto, ſperamus autem, Deo adiuuante, de vnaquaque re in proprio loco tractare. Solum igitur eſt recolẽda diſtinctio illa ſupra data de vniuerſali concepto per modum abſoluti, quale conſurgit per ſimplicem conceptionem abſtractiuã ſeu præciſiuam intellectus; & vniuerſali relato, ſeu comparato ad ſua inferiora. Inquiri ergo poteſt quo modo diuiſio hæc intelligenda ſit, ſeu de quo vniuerſali, vel ſub qua ratione concepto, abſoluta ſcilicet, vel reſpectiua, ſeu Metaphyſica an Logica. Duo que poſſunt eſſe reſpondendi modi. Prior eſt ibi diuidi vniuerſale Logicum vt reſpectiuum rationis, & B non vniuerſale Metaphyſicum, ſeu vt præciſe abſtractum. Quia in eo vt ſic nõ videtur poſſe illa quinque membra ſemper & in vniuerſum commode diſtingui. Nam licet interdum in diuerſis naturis, vel conceptibus hæc facile diſtinguantur, vt in homine, animali, &c. tamen in alijs hæc diſtingui non poſſunt, ſiſtendo in conceptu abſoluto, donec ad diuerſa fiat relatio ſeu comparatio. Sic album v.g. abſtracte conceptum vniuerſale quoddam eſt: non tamen poteſt in ea abſtractione ſiſtendo potius accidens prædicabile, quam ſpecies denominari, quia reſpectu diuerſorum vtriuſque habitudinis capax eſt, vnde donec fiat comparatio ad diuerſa, non poteſt illa duplex ratio in eo vniuerſali diſtingui. Simile quid conſiderari poteſt in proprio, quod reſpectu diuerſorum ratio C nem proprij & ſpeciei habere poteſt; imo & natura generica, etiam ſubſtantialis, licet reſpectu ſpecierũ genus denominetur, tamen reſpectu propriorum indiuiduorum (iuxta probabilem multorum opinionem) habet rationem ſpeciei. Quin & de ipſa differẽtia probabile eſt, quod, licet reſpectu ſpeciei, vel indiuiduorum eius conſtituat proprium vniuerſale, tamẽ reſpectu inferiorum differentiarum formaliter ſumptarum, aliam rationem prędicationis conſtituat, vel ad prædicabile ſpeciei reuocetur: nam rationale de hoc rationali v.g. formaliter ſumpto nõ in quale, ſed in quid prædicatur, quod hic amplius diſcutere & examinare non libet. Sola ergo ſpecies vltima naturæ ſubſtantialis uel accidentalis in abſtracto ſumptę, incapax omnino eſt alterius habitudinis vniuerſalis; D & non habet alia inferiora ad quæ comparari poſſit præter indiuidua; quorum integram quidditatẽ continet. Igitur illa diuiſio non videtur habere locum in vniuerſali, quatenus per abſtractionem præciſe conſurgit.

VI. Quod ſi inquiras, quale ſit illud vniuerſale appellãdum: reſponderi poteſt, rationem vniuerſalis ſub ea conſideratione ſolum conſiſtere in ſeparatione præciſiua à ſingularibus, ex qua conſurgit quædam vnitas rationis cum aptitudine ad multa, quæ ſub hac præciſa conſideratione eiuſdem rationis eſt in quocunque vniuerſali; & ideo vniuerſale vt ſic non diuidi vlterius, ſed ſolam vniuerſalis rationem retinere, donec cum inferioribus conferatur, & in ordine ad diuerſa, varias denominationes accipiat. Et ita ſub E hac ratione vniuerſale non comparatur ad prædicta membra vt genus ad differentias, ſed potius vt ſubiectum ad accidentia, vel vt fundamentum proximum ad varias relationes, quibus denominari poteſt. Vnde quando à Dialecticis ſolet dici vniuerſale, vel prędicabile genus ad quinque vniuerſalia, vel prædicabilia, ſumendum eſt formaliter, & cum debita proportione, vt relatiuum in communi conceptum.

VII. Conſiderando autem vniuerſale, vt comparatur ad inferiora, recte per illa quinque membra diuiditur, cuius diuiſionis ratio ſic breuiter aſſignari poteſt. Nam quod eſt vnum in multis, ſeu prędicabile de multis, dicere poteſt aliquid eſſentiale illis, vel aliquid extra eſſentiam; rurſus, ſi eſſentiale ſit vel dicit totam eſſentiam, & ſic eſt vniuerſale ſpecificum, quod ſolum poteſt eſſe commune indiuiduis numero differentibus, quia ſola indiuidua huiuſmodi poſſunt in tota eſſentia conuenire, vel dicit tantum partem eſſentiæ; & hoc poteſt accidere dupliciter. *Quinq; prædicabiliũ ſufficientiæ.* Primo, vt ſit veluti quid materiale, & potentiale; & ſic conſtituitur vniuerſale generis, quod vt tale eſt, neceſſario reſpicit diuerſas ſpecies, quia conuenientia illa in generica natura, quę eſt fundamentum huius vniuerſalitatis, neque eſt in tota rei eſſentia, neque in vltimo formali conſtitutiuo, & determinatiuo eius, ſed in gradu quodam potentiali, & per plures differentias determinabili. Secundo fieri poteſt vt vniuerſale dicat partem eſſentiæ per modum formę conſtituentis formalem vnitatem eius, & ſic conſtituitur vniuerſale differentiæ, & prædicari dicitur in quale quid, quia ſe habet ad modum formæ conſtituentis quidditatem. Qui modus vniuerſalitatis & prædicationis interdum poteſt eſſe communis rebus differẽtibus ſpecie; interdum uero rebus ſolo numero differentibus, ut conſtat in differẽtijs ultimis, & ſubalternis. Et ratio eſt, quia talis modus conſtitutionis per differentiam eſſentialem, nec per ſe excludit ulteriores differentias eſſentialiter etiam conſtituentes, & ſpecificas eſſentias diſtinguentes, nec illas etiam per ſe requirit, unde quia hoc accidentarium eſt tali uniuerſali, etiam illi accidit, quod inferiora, in quibus inuenitur, ſpecie aut numero differant. Quo modo autem hæc accommodanda ſint his, quæ Porphyrius docuit in c. de differentia, & quid ipſe circa hoc ſenſerit, in Dialecticos commentarios remittendum eſt. Denique, ſi uniuerſale, uel prædicabile ſit extra eſſentiam, eſſe poteſt, aut per ſe connexum cum eſſentia, & ab illa dimanans; & hoc uocatur proprium; ſi uero nullo modo ſit connexum per ſe cum eſſentia, ſed contingens, & omnino accidentaliter conueniens, appellatur accidens quintum prædicabile.

VIII. Quamuis autem, tam proprium, quam accidens ſint formæ eorum, de quibus prædicantur, non ſunt tamen in abſtracto, ſed in concreto ſumenda ut rationem talium uniuerſalium inducere poſſint, quia alio modo non ſunt apta, ut de inferioribus tali modo dicantur. Quin potius ſi tales formæ in abſtracto concipiantur, non reſpiciunt ſua ſubiecta ea habitudine, qua uniuerſale reſpicit inferiora, ſed eo modo quo actus reſpicit potentiam, quam informare poteſt: ut ergo hæc poſſint ad talia inferiora ſub tali ratione, & habitudine uniuerſalium comparari, concipi debent in concreto per modum totius communis, quod ſit in inferioribus ſibi ſubiectis, & de illis in recto uere poſſit prædicari. Quod in omnibus etiã uniuerſalibus obſeruari poteſt, nã in omnibus uerũ eſt, concreta ſolum de concretis poſſe prædicari, & conſequenter ſolum reſpectu illorũ poſſe habere rationem uniuerſalium. Ob hanc cauſam dici ſolet, uniuerſale nõ reſpicere, nec prædicari de ſuis inferioribus niſi per modum totius: nam, licet dixerimus, genus, & differentiam formaliter nõ dicere totã eſſentiam, ſed partem Metaphyſicam, tamen, vt uniuerſalium rationem habeãt, neceſſe eſt, ut per modum totius concipiantur, & ideo ſumi debent, & in cõcreto, ut rem totam ſaltem implicite dicant, & quatenus in potentia ſaltem includunt plura inferiora, quomodo dixit Porphyr. genus eſſe totum (ſcilicet potentiale) reſpectu ſpecierum; & Ariſt. 1. Phyſic. c. 1. dixit uniuerſale eſt quoddam totum. Quomodo uerò abſtracta ſubſtantialia rationem uniuerſaliũ participent, & quomodo in eis locum habeat prędicatio uniuerſalis, in ſect. 10. huius diſputationis attingemus.

IX. *Aliquot obiectionibus occurritur.* Occurrebant autem hoc loco uariæ obiectiones, quæ contra ſufficientiam huius diuiſionis ſic expoſitæ fieri ſolent, quę Dialecticorum ſunt proprię, & ideo ſolum aduerto, hanc diuiſionem duplici titulo

tulo

tulo exiſtimari poſſe non apte traditam. Primo, quia in ea non numerantur omnes rationes vltimæ vniuerſalium, nam differentia poſſet in plures, diuidi, & ſimiliter proprium, &c. Vel ſi dicatur hæc omnia comprehendi ſub generalibus rationibus differentiæ aut proprij, aliunde videbitur inepta, vel ſuperflua diuiſio, quia poſſet ad pauciora membra generalia reuocari: nam genus & ſpecies non minus videntur inter ſe conuenire, quàm differentia generalis & ſpecialis.

X. *Differentia cur vno prędicabili cõtineatur.*

Sed hæc difficultas nullius momenti eſt, quia, ſiue illa membra vltima & ſpecifica ſint, ſiue generalia, nihilominus diuiſio ſufficiens erit ſaltem ex hoc capite: quia nullum aliud mẽbrum affertur, quod ſub numeratis non contineantur. Et quãuis demus quædam membra eſſe generalia, quædam ſpecifica, non propterea erit inepta diuiſio: neque enim neceſſe eſt, vt diuiſionis membra æqualia ſint, ſeu æque abſtracta, & communia: ſufficit enim, vt ſub diuiſo contineantur, & oppoſita aliquo modo ſint, ipſumque exhauriant. Quod autem quædam ſub communiori, alia ſub minus communi ratione numerentur, accidentarium eſt, & ob peculiares cauſas poteſt interdum expedire, vt fortaſſe in præſente factum eſt, quia diſtinctio illorum quinque membrorum neceſſaria erat, & ſufficiebat ad coordinanda prædicamẽta, & definitiones faciendas, & alia Dialecticorum munera, propter quæ diuiſio illa inuenta eſt. Addi denique poteſt, non eſſe neceſſarium admittere, non omnia illa membra in ratione vniuerſalis & prędicabilis eſſe ſpecifica & vltima. Quia ad propriam relationem vniuerſalis, & eſſentialem differentiã eius, nil refert quod inferiora magis, vel minus inter ſe differant, dummodo habitudo ſuperioris ad ipſa eiuſdẽ modi, & rationis ſit: hoc autem ita contingit in differentijs vltimis, vel ſubalternis. Eademque ratio eſt de proprio & accidente, non vero de genere & ſpecie inter ſe comparatis, vt ex ratione adducta ad explicandam ſufficientiam diuiſionis ſatis cõſtare poteſt; fuſius enim hæc explicare, & diſcutere non eſt noſtri inſtituti.

XI.

Ex ſecundo capite poteſt videri inſufficiens prædicta diuiſio: quia videntur eſſe quędam alia vniuerſalia, quæ ſub his nullo modo comprehenduntur: hæc autem ſunt in duplici genere, quędam ſunt tranſcendentia, quę ſuperiora ſunt ad ſpecies & ad genera, quæ cum habeant vnum conceptum obiectiuum, vt ſupra dictum eſt, & in multis eſſe, ac de ijs prædicari poſſint, nihil deeſſe videtur, quo minus vniuerſalia dicantur. Vnde Ariſt. 4. Metaph. tex. 10. ens & vnum dicit eſſe maxime vniuerſalia.

XII. *Trãſcẽdẽtia quare nõ vniuerſalia.*

Sed reſponderi poteſt huiuſmodi tranſcẽdẽtia, non eſſe proprie & ſimpliciter vniuerſalia, quamuis interdum late & ſecundum quid ita appellentur, ea ratione qua omne id, quod aliquo modo vnũ eſt, & commune multis, poteſt vniuerſale vocari. Tamen quoniam hæc analoga ſunt vel non habent vnitatem ſimpliciter, vel nõ æque plura reſpiciunt, ideo ex hac parte excluduntur à propria ratione & diuiſione vniuerſalis, quod in ea partitione diuidi intelligendum eſt. Vnde Ariſtoteles 1. Ethic. c. 6. expreſse requirit ad rationem vniuerſalis, quod vniuocũ ſit, & 4. Metaph. c. 2. hoc modo negat, ens & vnum eſſe vniuerſalia. Quod ſi inſtes, quia non repugnat dari aliquos conceptus obiectiuos communes eſſentiales pluribus prædicamentis, & vniuocos & conſequenter vniuerſales, & non genericos, quia multis prædicamẽtis nullum genus commune eſt, qualem multi exiſtimant eſſe conceptum accidentis, aut conceptum entis ſucceſſiui, & ſimiles, quos conſequenter dicunt, non eſſe genera, ſed ad modum tranſcendentiũ; Reſpondetur breuiter, vel nulla eſſe huiuſmodi prædicata vniuoca (vt multi volunt) vel certe, ſi quæ ſunt, ad genus reuocari, quia in ratione vniuerſalis, & in

Ariſtoteles.

modo prædicationis eſſentialis in quid incompletũ, & non prædicando totam rei eſſentiam, cum eo cõueniunt: differunt tamen à proprio genere, quia non habent proprias differentias, quibus contrahantur; & ideo, neque ad definitiones, neque ad coordinanda prædicamenta deſeruiunt; de qua re inferius occurret commodior dicendi locus, cum de diuiſione accidentis in nouem prædicamenta dicemus.

XIII. *Indiuiduũ vagũ an vniuerſale ſit.*

Aliunde vero ex alio extremo videntur eſſe quædam prædicata cõmunia quaſi inferiora infima ſpecie, & media inter ipſam, & ſingula determinata indiuidua, quale exiſtimauit Caiet. in c. de ſpecie, eſſe indiuiduum vagum, & probabilius exemplum adduci poteſt de communi ratione perſonæ, vel ſuppoſiti, vel de ipſa ratione indiuidui. Ad quam difficultatem, quidam negant, hæc prædicata eſſe uniuoca. Sed hoc incredibile eſt, nam reuera eſſe perſonam vniuoce dicitur de quolibet homine, & eſſe primam ſubſtantiam vniuoce dicitur de qualibet prima ſubſtantia: quæ enim ratio analogiæ, vel æquiuocationis in his prædicatis excogitari poteſt. Alij dicunt, contineri ſub vniuerſali ſpeciei, nã ratio perſonę tãquam ſpecifica comparatur ad hanc, & illam perſonam, & ratio indiuidui ad hoc, vel illud indiuiduum vt tale eſt. Sed licet fortaſſe hoc defendi poſſit formaliter comparando, v. g. rationem perſonę ad hanc perſonam vt ſic: tamen non videtur verum, ſi comparatio fiat ad hunc hominem vt ſic non eſt prędicatũ quidditatiuum illius. Quod ſumi poteſt ex D. Tho. 1. par. quæſt. 30. artic. 4. ad 3. Et hoc ſatis eſt ad conſtituendum diſtinctum uniuerſale ſecundum relationem, prout nunc conſideratur à nobis. Sicut riſibile etiam eſt ſpecies reſpectu huius, & illius riſibilis, vt ſic; nihilominus reſpectu huius vel illius hominis vt ſic nouum prædicabile conſtituit: quia ſub ea ratione prædicatur eſſentialiter.

XIV.

Dicendum ergo videtur indiuiduum vt ſic reſpectu plurium indiuiduorum non conſtituere nouum vniuerſale, quia de formali nihil aliud dicit, quam vnitatem tranſcendentalem vniuſcuiuſque entitatis prout in re exiſtentis; & ita excluditur, ſicut alia prædicata tranſcendentia. Præſertim quia, ſi ſumatur ſecundum id poſitiuum, quod dicit, nihil addit ſupra ens: ſi vero ſumatur ſecundum id, quod formaliter addit, illud ſolum eſt negatio quædam. Vnde inter indiuidua eiuſdem ſpeciei, v. g. duos homines pręciſe conſiderando eorum eſſentias indiuiduas, præter conuenientiam ſpecificam non eſt alia in ratione indiuidui, niſi quatenus in ratione entis indiuiſi conueniunt, quæ tantum eſt tranſcendentalis conueniẽtia. Rationem autem perſonę, vel ſuppoſiti exiſtimo poſſe reduci ad prædicamentum proprij, quatenus modus ille, quo conſtituitur, ſcilicet perſonalitas vel ſubſiſtentia, eſſentialis non eſt, ſed per ſe concomitans eſſentiam, ſicut actu inhærere dici poteſt quoddam proprium accidentis. Nec refert, quod ille modus perſonalitatis, vel ſubſiſtentiæ non ſit in ſua entitate proprietas accidẽtalis, ſed ſubſtantialis modus: quia hoc non variat modum vniuerſalitatis ſeu prædicationis, ſicut eſſe capitatum, eſſe bipedem actu, dicitur accidens quinti prædicabilis, quamuis res vnde ſumitur, non ſit accidens, ſed ſubſtantia: quia modus prædicationis accidentalis eſt, & contingens; ſed de his hæc ſint ſatis.

XV.

Vltimo addere poſſumus alium modum explicandi diuiſionem illam de uniuerſali abſoluto, ſeu quatenus conſurgit per abſtractiuam conſiderationem intellectus, in quo, licet non poſſint prædicta membra omnino diſtingui ſecundum varias relationes ad inferiora, vt diſcurſus ſupra factus oſtendit, poſſunt tamen aliquo modo diſtingui in ordine ad Metaphyſicam compoſitionẽ. Ita vt genus dicatur illud, quod per modum potentię aptum eſt ſpeciem cõſtituere. Differentia, quæ per modum formæ aut

actus genus contrahit, & diuidit; an conſtituit ſpeciem; Species vero erit quæ ex his componitur; Proprium vero, quod ſpeciei per ſe accidit; Accidens, quod indiuiduis,ſeu ſpeciei ratione indiuiduorũ cõtingenter ineſt. Et hoc modo non tam diuiditur vniuerſale ſecundum diuerſas rationes vniuerſalitatis, quam ſecundum diuerſas habitudines ipſorum vniuerſalium inter ſe. Ita tamen vt vniuerſale ſpeciei ſit quaſi præcipuum,totale,& abſolutum; alia verò dicant aliquam habitudinem,quaſi partialem, vel formalẽ ad ipſam ſpeciem,vt declaratum eſt. Vnde etiã eſt probabile,vniuerſale ſub hac ratione,non dici æque primo & vniuoce de his vniuerſalibus, ſed primò de his, quæ eſſentialia ſunt, deinde vero de alijs quæ ſunt extra eſſentiam, & inter priora vniuerſale ſpeciei eſſe præcipuum:propter quod etiam Plato,vt Ariſtoteles interdum ſignificat, ſpecierum tantum ideas ponebat. Non oportet autem intelligere analogiam inter ſpeciem,genus,& differentiam in ratione vniuerſalis,quia omnia dicunt conuenientiam,& vnitatem eſſentialem,& habent eundem modũ identitatis reſpectu eorum à quibus abſtrahuntur, quod ſecus contingit in proprio & accidente. Atque hæc conſideratio vniuerſalium ſecundum proprias rationes ſuas, & ſecundum quod inter ſe diſtinguuntur, ſeu comparantur, maxime confert ad rerum eſſentias cognoſcendas,& definiendas:ideoque ad Metaphyſicum inſtitutum maxime neceſſaria eſt. Quoniam vero proprium, & accidens ſunt extra rerum eſſentias,nihil de eis quatenus vniuerſalia ſunt,conſiderandum occurrit,præter intentiones & relationes rationis,quę in ordine ad prædicationes à dialecticis declarantur, & quæ interius ſuo loco dicemus de propria ac reali eſſentia accidentis, & diſtinctione eius à ſubſtãtia, varijſque habitudinibus,quas habet ad ſubſtantiam,inter quas vna eſſe poteſt intrinſeca dimanatio,à qua habet,vt proprium nominetur: de alijs ergo tribus vniuerſalibus,genere,ſpecie,differẽtia, dicendum ſupereſt, quomodo in rebus diſtinguantur, & quod habeant in eis principium ac fundamentum.

SECTIO IX.

Quomodo in re diſtinguantur vnitas generis & differentiæ tam inter ſe, quam ab ſpecifica vnitate.

I. Genus & differentia in re diſtingui, his argumentis ſuaderi poſſe videtur: primo, quia ſpecies componitur ex genere & differentia, quæ compoſitio Metaphyſica dicitur,nec cenſetur omnino per rationem conficta, ſed in rebus ipſis aliquo modo inuenta,& ideo probatiores Theologi docent,non inueniri in Deo,quia repugnat ſummæ ſimplicitati eius: ergo ſignum eſt, genus & differentiam in re ipſa aliquo modo diſtingui: & non tantum ratione ſeu conceptibus noſtris, quia alioqui non facerent in re compoſitionem: ſola enim rationis diſtinctio, etiam fundata in virtuali rei diſtinctione ſeu eminentia non ſufficit ad veram rei compoſitionem: eſt ergo in re diſtinctio aliqua inter genus & differentiam. Et confirmatur, nam hac ratione Ariſtot. 7. Metaph. capit. 10. tex. 33. cum dixiſſet, definitionem debere conſtare ex partibus, nimirum genere,& differentia,ſubdit, *Sicut ſe habet definitio ad totam rem, ita partes definitionis ad partes rei*: eſt ergo inter eas vera aliqua diſtinctio, ſicut inter partes rei.

II. Secundo probatur idem, quia, quæ in reipſa habent eſſentias,vel partiales aliquo modo diuerſas, in reipſa aliquo modo diſtinguuntur: ſed ita ſe habent genus & differentia: ergo. Probatur minor ex his, A quæ generi, & differentiæ communiter attribuuntur. Nam in primis Ariſt. 3. Metaph. tex. 10. ait,differentiam eſſe extra rationem generis, nõ eſt ergo differentia de eſſentia generis; neque è conuerſo. Vnde 6. Topic. capit. 3. ait Ariſt. neque genus participare differentias,neque differentias genus: & 7. Metaph. cap. 12. tex. 42. dicit, differentias non poni in ratione generis,ſed genus comparari ad differentias, vt potentiam ad actum eſſentialem; & ideo fieri ex eis vnum per ſe. Et ratione patet,nam differentiæ diuidẽtes genus,ſunt inter ſe oppoſitæ: ergo nõ poſſunt ambæ eſſe de eſſentia generis: ergo neque vna,neque altera eſſe poteſt de eſſentia eius. Patet conſequentia, tum quia nõ eſt maior ratio de vna,quam de alia, tũ etiam,quia ſi vna eſſet de eſſentia, eſſet inſeparabi- B lis,vnde altera nunquam poſſet ei conuenire, cũ oppoſita non poſſint ſimul eidem ineſſe: habet ergo genus eſſentiam ex ſe diſtinctam à differentijs,ſed nõ includentem illas. Quod vero è contrario differentia etiam dicat eſſentiam non includentem genus,patet, tum quia alias genus eſſet tranſcendens, tum etiam quia alioqui differentia includeret totum id,quod includit ſpecies, vnde quædam nugatio committeretur quando differentia adiungitur generi.

Tertium argumentum eſſe poteſt,quia, quæ in re ſeparantur, neceſſe eſt aliquo modo diſtingui etiam in re, ſed gradus inferior, & ſuperior in re ſeparantur,nam alicubi eſt ratio animalis,vbi rationale non inuenitur,& ſic de alijs. Simile argumentũ eſt,quod in re ipſa duæ ſpecies ſunt ſimiles in ratione generi- C ca,non vero in ſpecifica:vnde videtur neceſſariũ,has rationes in re ipſa eſſe diſtinctas. Item quod differentia contrahit genus,& actuat illud:non ſunt ergo omnino idem:quia idem non contrahit ſe ipſum. III.

Quarto argumentor, quia hæ locutiones præciſe & abſtractè ſunt falſæ, *animalitas eſt rationalitas* & ſimiles,& non niſi ob diſtinctionem formalem,nã, ſi eſſent omnino idem prædicatum & ſubiectũ propoſitio affirmans vera eſſet: ſed illis vocibus ſignificantur præciſe gradus genericus & differentialis,diſtinguuntur ergo hi gradus ex natura rei. IV.

Atque hic vlterius concluditur,genus,& differentiam ſigillatim ſumpta diſtingui ex natura rei à tota ſpecie, quia comparantur ad illam vt partes ad totũ verè ac re ipſa compoſitum ex illis: totum autem di- D ſtinguitur ex natura rei à ſingulis componentibus, eſto non diſtinguantur ab omnibus ſimul ſumptis & vnitis: diſtinguitur enim ſaltem vt includens aliquid,quod aliud non includit. Vnde hac ratione cõmuniter etiam dicitur, genus ac differentiam præciſè ſumpta in ratione partium non poſſe verè prædicari de ſpecie:quia pars non prædicatur de toto. Et confirmatur primo,nam ſi in re homo & animal nullo modo diſtinguerentur, neque etiam equus & animal,ergo neque homo & equus poſſent diſtingui,nã quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe: & quicquid eſt de eſſentia vnius, erit de eſſentia alterius,& è conuerſo:nam,ſi homo & animal in re ſunt idem,quicquid eſt de eſſentia hominis erit de eſſentia animalis,& ſimile erit in equo: ergo idem erit cõ- E parando hominem & equum inter ſe: vel certe fatendum erit, aliquid eſſe de eſſentia animalis in homine,quod non ſit in equo,& è conuerſo,ex quo ſequitur animal non dici vniuoce neque ſecundum eandem rationem de homine & equo, ſed æquiuoce,vel ad ſummum ſecundum analogiam quandam proportionalitatis. Tandem confirmatur illa ratione ſæpe facta,quia non poſſunt res diuerſæ ſecundũ idem omnino eſſe ſimiles & differentes, ſed duæ ſpecies ſunt ſimpliciter & eſſentialiter differentes, & tamen ſunt ſimiles in genere: ergo fieri non poteſt,quin genus & ſpecies aliquo modo in re ipſa diſtinguantur. V.

Reſe-

Referuntur variæ ſententiæ.

VI. IN hac re varij poſſunt eſſe dicendi modi. Primus eſt, hos gradus diſtingui non vtcunque ex natura rei, ſed omnino realiter, ſaltem per incluſionem alicuius rei realiter diſtinctæ, quæ eſt in vno, & non in alio. Hanc opinionem ſignificat Iandun. 2. Metaphyſ. q. 9. & eandem tenere debent omnes, qui exiſtimãt hos gradus genericum, & ſpecificum ſumi ex formis realiter diſtinctis: nam inde ſequitur corpus ſignificare tãtum compoſitum ex materia, & forma corporeitatis, viuens vero ſignificare compoſitũ ex corpore, & anima vegetatiua; animal vero addere animam ſenſitiuam realiter diſtinctam: homo vero rationalem. De differentijs autem, rationali & ſimilibus fortaſſe diceret hæc opinio, ſolum dicere vltimam formam vt informantem: vnde etiam fit dicere aliquid realiter diſtinctum à genere. Et hinc fortaſſe exiſtimauit Durand. in 2. diſt. 3. q. 1. in ſimplicibus vt ſunt angeli, & accidentia, vel formæ ipſæ, non poſſe dari differentias proprias, & conſequenter nec compoſitionem ex genere, & differentia.

Iandun. Durand.

VII. Secunda ſententia eſt, hæc prædicata diſtingui ex natura rei inter ſe, & ab ipſo compoſito, ſaltem diſtinctione formali, ſeu modali, quam vocant. Ita tenet Scotus in 2. diſt. 3. q. 1. & 7. Metaph. q. 16. & ibi Ant. Andr. q. 7. nã, licet Scotus interdũ ponat diſtinctionem realem inter formas Phyſicas cõmunem, & propriã, vt inter formã corporeitatis, & animã, v. g. & tunc neceſſario dicere debeat inter gradus ſumptos ab his formis eſſe maiorẽ diſtinctionem, quam formalem iuxta præcedentem opinionẽ, tamen non cenſet, eam diſtinctionẽ realem formarũ, eſſe neceſſariam ad diſtinguendos hos gradus, nam in eadẽ re ſimplici Phyſice admittit verum genus, & differentiam, eorumq; compoſitionẽ, & ideo generatim loquendo dicit ſufficere diſtinctionẽ formalem ex natura rei, eamq; vt minimum eſſe neceſſariam. An vero hæc diſtinctio formalis apud Scotum ſit actualis in re, vel ſolum virtualis, aut fundamẽtalis, & ita coincidat cum alia, quæ rationis ratiocinatæ dicitur, nõ ſatis conſtat, nam varie loquitur, vt attingemus diſput. ſeq. nunc opinio hæc in eo ſenſu à nobis tractãda eſt quo ponit in re diſtinctionem actualem; & in eo videtur illam ſequi Ferr. 1. cont. Gent. c. 24. & 42. & Fonſeca, 2. Metaph. c. 2. tex. 11. vbi id colligit ex textu Ariſtotelis, qui negat poſſe dari proceſſum in infinitum in prædicatis eſſentialibus, quia ſi ſola cogitatione diſtinguerentur, nullum eſſet inconueniens dari in eis proceſſum in infinitum. Idem repetit Fonſeca lib. 4. cap. 2. quæſt. 4. ſect. 3. & lib. 5. cap. 7. quæſt. 3. ſect. 3. ad ſecundum.

Scotus. Ant. Andr. Ferrar. Fonſeca.

VIII. Tertia ſententia extreme contraria eſſe poteſt, hæc neque re, neque etiam ratione diſtingui, ſed eſſe omnino idem, etſi diuerſis vocibus ſignificentur. Quæ opinio attribui poteſt Nominalibus, quatenus omnino negant, hæc vniuerſalia in rebus reperiri: vix autem credibile eſt, opinionem hanc in mentem alicuius Philoſophi veniſſe, vt argumenta in principio facta ad minimum concludunt.

IX. Vera ergo ſententia eſt, hęc omnia ratione diſtingui, ſumpto aliquo fundamento ex rebus ipſis, nõ tamen eſſe veram aliquã, & actualem diſtinctionẽ, aut realẽ, aut ex natura rei inter oẽs huiuſmodi gradus, prout à parte rei coniuncti exiſtunt. Hæc eſt opinio D. Tho. vt cõſtat ex 1. p. q. 50. art. 4. ad 1. q. 76. art. 3. ad 4. & de ente, & eſſentia, cap. 4. & ſeq. 7. Metaph. lect. 4. & ſæpe alias, eamque tenent cõmuniter Thomiſtæ, Heru. quodlib. 1. q. 9. Capr. 1. diſt. 8. q. 2. art. 3. Caiet. Sonc. & Soto locis cit. lect. præced. Greg. in 1. diſt. 38. Gabr. & alij Nominales. Et quoniam pars affirmatiua de diſtinctione rationis, euidenter probata eſt argumentis factis, & difficultatem non

D. Thom. Caietan. Soncin. Soto. Gabriel. Gregor. Heruæus. Capreol.

A habet, nihil de illa addere oportet; fundamentum autem talis diſtinctionis declarabitur in ſolutionibus argumentorum, & magis in ſeq. ſect.

Vera ſententia declaratur.

VT probemus alteram partem negantem aduertendum eſt, cum agimus de diſtinctione horum graduum, generis, differentiæ, & ſpeciei: quatuor modis poſſe illa conferri, ſeu cõparari: primò, prout à parte rei in diuerſis rebus, ſeu ſpeciebus inueniuntur, vt ſi animal quod eſt in homine cõparetur cum ſpecie leonis, aut equi, vel, ſi animal, prout eſt in leone comparetur ad differentiam rationalis, v. g. vel aliam ſimilem; & hæc comparatio eſt extra rem, & B impertinens: nam hoc modo conſtat, rationem genericam in re exiſtentem, poſſe diſtingui realiter ab aliqua differentia, vel ſpecie ſua; quia in diuerſis ſpeciebus formalis vnitas ipſius generis, ſecundum rem multiplicatur; ſicut ſupra diximus formalem vnitatem ſpecificam, prout in re exiſtit, numero multiplicari in indiuiduis. An vero genus, prout à parte rei eſt in vna ſpecie, diſtinguatur ab alia ſpecie, vel differentia eius, nõ ſolum realiter, ſed etiam eſſentialiter, & quidditatiue, fortaſſe pertinet ad modum loquendi, & pendet ex probationibus huius ſententiæ, explicaturque in ſolutionibus argumentorum. X.

Primum notabile.

Secundò poſſunt hęc comparari ſecundum ſe abſtrahendo ab exiſtentia tam in rebus, quam in intellectu; ad eum modum, quo in ſuperioribus citaui- C mus aliquos, dicentes, naturã ſecundum ſe, id eſt, nude & ſolitarie ſumptam, eſſe vniuerſalem vt antecedit etiam omne opus intellectus: nam in eodem ſenſu vidẽtur illi ſentire prædicata quidditatiua inter ſe ex natura rei diſtingui. Quia ſi animal, v. g. ex ſe, & ante omnem intellectum habet poſitiuam aptitudinem ad varias differentias, & vnitatem præciſionis ex ſe communem multis ſpeciebus, neceſſario conſequitur habere ex natura ſua diſtinctionem aliquã à differentijs omnibus, quibus diuidi poteſt, & ab ſpeciebus, ad quas poteſt contrahi. Poſitis autem his: quæ diximus de ratione vniuerſalis, hæc comparatio locum non habet: oſtendimus enim, nullum eſſe ſtatum, in quo natura communis, quæcunque illa ſit, habere poſſit aliquam vnitatem præciſionis ſecluſo D intellectu, ſi vt in rebus ipſis exiſtens illam habere nõ poteſt. Quia natura extra intellectum duplicem tantum ſtatum habere poteſt, actualis ſcilicet exiſtẽtiæ, & poſſibilitatis, neque alius ſtatus medius fingi, excogitariue poteſt, natura autem vt poſſibilis non aliter præſcinditur, vel diſtinguitur à differentijs, vel ſpeciebus poſſibilibus quam natura exiſtens à differentijs, vel ſpeciebus exiſtentibus: neque eſt aliqua natura poſſibilis diſtincta à ſuis inferioribus indiuiduis, vel ſpeciebus, ſi in re exiſtens nunquam poteſt eſſe diſtincta: quia, natura exiſtens, & poſſibilis non ſunt alia, & alia, ſed eadem in diuerſis ſtatibus conſiderata: hæc igitur comparatio reuera nulla eſſe poteſt, quæ in re habeat fundamentum. XI.

Tertiò comparari poſſunt genus & differẽtia tam E inter ſe, quam cum ſpecie quam componunt, prout ſunt in intellectu præciſe & abſtracte eorum ſingula concipiente, & hoc modo conſtat illa diſtingui ratione vt diximus: an vero pluſquam ratione diſtinguantur, non poteſt (quod valde notandũ eſt ad ſoluenda argumẽta in principio facta) ex hac ſola comparatione ſufficienter colligi, niſi in rebus ipſis aliquod aliud maioris diſtinctionis ſignũ inueniatur. Probatur, quia hæc eſt vis intellectus, vt præſcindat, & abſtrahat ea, quæ in re non ſunt actu diſtincta, aut præciſa: ergo ex hoc, quod aliqua, vt obiecta mẽti, ratione diſtinguantur, non poteſt aliqua diſtinctio in re inter ea colligi: quia, ſic ratione diſtingui nihil aliud eſt, quam diſtinctis conceptibus intellectus XII.

obijci,

obijci, & diuerſo modo, aut ſub diuerſa habitudine concipi, quod totum ſtare poteſt ſine diſtinctione in re. Et confirmari hoc poteſt ex his quæ ſuprà diximus de conceptu obiectiuo entis, quomodo præciſus ſit per intellectum, & ſecundum rem indiſtinctus ab omnibus inferioribus entibus: nam rationes ibi factæ eodem modo hic procedunt, eaſque ſtatim breuiter attingemus.

XIII. Quarto itaque modo poſſunt hæc cōparari, prout in re exiſtunt in vna & eadem ſpecie, & in vno & eodem indiuiduo talis ſpeciei, & hoc ſenſu reuera intenditur hæc comparatio in præſente quæſtione, & in eodem ſenſu dicimus, in Petro, v.g. non diſtingui ex natura rei eſſe ſenſitiuum à rationali, nec gradum animalis à gradu hominis, & ſic de reliquis.

Secundum notabile. Vbi eſt ſecundò conſiderandum in re ipſa, & in eodem indiuiduo duobus modis poſſe intelligi, gradum genericum diſtingui ab ſpecifico, vno modo vt vniuerſale à particulari, alio modo vt indiuiduum ab indiuiduo ſaltem formaliter ex natura rei diſtincto. Prior modus diſtinctionis haberet locum, ſi verum eſſet vniuerſalia à parte rei exiſtentia actu, & ex natura rei diſtingui ab indiuiduis, in quibus exiſtūt: & hoc modo videtur proceſſiſſe, & conſequenter locutus fuiſſe Scotus, quia animal, v.g. non deſcendit ad indiuidua niſi media ſpecie; & ideò, ſi ſemel admittimus, naturam ſpecificā, vt ſic, ex natura rei eſſe diſtinctā à differentia qua contrahitur ad indiuidua, pari ratione, ſatiſque conſequenter dicetur, naturam genericam eodem modo diſtingui à gradu differentiali prius natura, quam ad indiuidua contrahatur. Hic verò diſtinctionis modus locum non habet in ſuppoſitis, quæ contra Scotum diximus de naturæ vniuerſalitate, quòd nullo modo ſit actu in rebus, neque inſit naturæ exiſtendi in indiuiduis, ſed vt eſt tantum abſtracta per intellectum. Si enim natura in re non habet vniuerſalitatem, ergo neque habet vniuerſalitatem generis, nec differentię, nec ſpeciei: ergo non poſſunt hæc in re diſtingui, vt vnum vniuerſale ab alio, ſeu à ſuo inferiori. Et confirmatur, quia rationes quibus ſuprà oſtenſum eſt, vniuerſale in re non diſtingui à ſingulari, æquè probant de quocunque vniuerſali, ſiue generico, ſiue ſpecifico, reſpectu illius ſingularis, in quo exiſtit: ergo in re nulla diſtinctio eſſe poteſt inter vnum gradum inferiorem, & ſuperiorem vniuerſaliter ſumptos, cùm à parte rei non diſtinguantur à ſingularibus.

XIV. Solum igitur ſupereſt examinandus alter diſtinctionis modus, quo excluſo, ſatis oſtenſum erit, nullā eſſe diſtinctionem ex natura rei inter hos gradus. Et in hoc eſt diſcrimen aliquod, & nonnulla maior difficultas in præſente quæſtione, quam in illa ſuprà tractata de diſtinctione vniuerſalis à differentia indiuiduali: nam ſecluſa differentia indiuiduali, non manet res ſingularis, & indiuidua; & ideò nec poteſt manere res exiſtēs, quę in re diſtinguatur à tali differētia: at verò in præſenti ſecluſa differētia ſpecifica, poteſt intelligi gradus genericus, non ſolū in vniuerſali, ſed etiam in indiuiduo, & realiter exiſtens: eſt enim Petrus, v.g. nō ſolum hic homo, ſed etiam hoc animal, & hoc rationale; & ideò ſecluſa per intellectum differentia ſpecifica, adhuc poteſt intelligi gradus genericus, vt in indiuiduo, & ſingulari exiſtens, ac proinde adhuc habet locum quæſtio, quomodo in indiuiduo diſtinguantur, hoc animal, & hic homo, ſeu hoc rationale: quòd ergo in re non diſtinguātur, aliunde quam ex vniuerſalitate probandum eſt.

Veræ ſententiæ probatio prima.

XV. POteſt igitur probari primò ex indiuiduatione, quia in vno indiuiduo vna omnino, & eadem eſt ac ſimpliciſſima indiuidualis differentia contrahens proximè & immediatè vltimam ſpeciem, & cum illa ac per illam conſequenter determinans omnes ſuperiores gradus, ergo non poſſunt illi gradus inter ſe magis diſtingui, quam vnuſquiſque à ſua differentia indiuiduali diſtinguatur: ſed nullus eorū diſtinguitur ex natura rei à ſua differentia indiuiduali, vt probatum eſt: ergo nec inter ſe diſtinguuntur ex natura rei in eodem indiuiduo. Primum antecedens commune eſt apud Dialecticos, & Metaphyſicos, vt refert, & declarat latè Fonſeca lib. 5. c. 28. q. 14. ſect. 3. vbi oſtendit genus non reſpicere indiuidua, niſi mediante ſpecie. Et ratio eſt, primò, quia ratio generica præciſè ſumpta eſt indifferens, & quaſi in potentia eſſentiali, vt per differentiam ſpecificam determinetur: & ideò, donec intelligatur hoc modo determinata non eſt proximè capax indiuiduationis. Secundò, quia non eſt minus eſſentialis ordo inter differētiam genericam, ſpecificam, & indiuidualem, quam inter ſuperiores differentias eſſentiales magis & minus vniuerſales vſq; ad ſpecificam; ſed corpus, v.g. non eſt aptum contrahi per differentiā animalis, niſi media differentia viuentis, neq; vegetatiuū per differentiam rationalis, niſi media differentia ſentientis: ergo neque animal eſt determinabile per differentiā indiuidualē huius animalis, v.g. Petri, niſi media differētia hominis, ſeu rationalis: eſt ergo vna omnino indiuiſibilis differentia indiuidualis, quæ contrahendo hominē ad hunc hominē, ſimul contrahit animal ad hoc animal: & ſic de cęteris ſuperioribus prædicatis. Vnde argumentor tertiò, quia huiuſmodi differētia indiuidualis vnica, & indiuiſibilis ſufficit ad determinandum in ſingulari totam, & integram rei eſſentiam, vt includit omnia prædicata, ſpecifica, generica, ſeu ſuperiora, quæ in ea abſtrahi, vel excogitari poſſunt: ergo ſuperfluū eſſet, plures huiuſmodi differentias Metaphyſicas confingere in eodem indiuiduo. Et confirmatur à ſigno: nam hoc animal, v.g. quod eſt Petrus omnino intrinſecè, & quaſi eſſentialiter determinatū eſt, vt ſit Petrus; & ideò omnino repugnat intelligere hoc indiuiduum animalis extra hoc indiuiduū hominis, & idem eſt de cæteris ſuperioribus predicatis: ergo ſignū eſt non determinari animal immediatè, & ſecundū ſe ad hoc indiuiduum animalis, ſed quatenus determinatū eſt ad eſſe hominis, ergo eadem differētia indiuidualis determinatur ad eſſe huius hominis, & huius animalis.

XVI. Tandem confirmatur, nam res indiuidua, vt ſic, intelligitur eſſe proximè capax exiſtentiæ: vniuerſale enim, vt ſic, id eſt, ſua vniuerſalitate exiſtere nō poteſt; & ideò quod prædicatum aliquod vniuerſalius intelligitur, eò vt ſic concipitur magis eſſe elongatū ab exiſtentia, vt v.g. ſubſtantia in cōmuni non intelligitur apta ad exiſtendum, niſi determinetur ad materialem, vel immaterialem: & eadē eſt ratio de tota ſerie generalium prædicatorum vſque ad vltimam ſpeciem, quæ contracta ad ſuum indiuiduum eſt proximè capax exiſtentiæ: ergo, ſicut nullum indiuiduum exiſtere poteſt, niſi ſit in aliqua ſpecie infima, vt eſt certiſſimum (præſertim ſecluſa falſa ſententia de diſtinctione reali plurium formarum ſubſtantialium, eſſentialiter ſubordinatarum in eodem compoſito) ita nulla ratio generica determinari intelligitur ad proprium indiuiduum, niſi vt contracta & determinata ad aliquam ſpeciem. Quod ſanè in rebus præſertim ſimplicibus tam integris, quam partialibus videtur per ſe euidētiſſimum: quis enim fingat, aut mente concipiat, Michaelē, v.g. per aliud eſſe hanc ſubſtantiam, hunc ſpiritum, & hunc angelum? aut animam rationalem Petri per aliud eſſe hanc animam, & hanc animam rationalem, & ſic de alijs? Imo in quibuſdam neque abſtractione mentis, poteſt ſatis concipi hoc indiuiduum, vt exiſtens ſub ratione generica, & non ſub aliqua ſpecifica, vt v.g. hæc ſubſtantia exiſtens non intellecto hoc corpore, aut hoc ſpiritu: ſit ergo conſtans, omnia attri-

buta

buta eſſentialia in vno, & eodem indiuiduo vnica differentia ſingulari indiuiduari in vltima ratione ſpecifica. Ex hoc autem aperte concluditur (quod in prima cõſequentia inferebamus) attributa eſſentialia in eodem indiuiduo, non poſſe magis inter ſe diſtingui, quam à differentia indiuiduali, quia ille eſt vna & indiuiſibilis: ergo quæ per illã indiuiduantur, non poſſunt diſtingui vt duo indiuidua ex natura rei diſtincta, quia in diſtinctis indiuiduis eo modo quo diſtincta ſunt, debent etiam diſtinctæ indiuiduales differẽtiæ reperiri: rurſus quæ ſunt omnino idem ex natura rei cũ eadẽ differẽtia indiuiduali, & indiuiſibili, nõ poſsũt inter ſe indiuidualiter diſtingui: ergo nullo modo diſtinguũtur ex natura rei, quia vt probatum eſt, diſtinctio ex natura rei nõ poteſt intercedere, niſi inter res indiuiduas, & ſingulares, vt ſic.

Secunda probatio.

XVII. Secundò probatur aſſertio poſita, quia in vno indiuiduo, v.g. Petro, eſſe hoc animal, & eſſe hunc hominem ab eodem Phyſico principio, proueniunt; ſcilicet ab hac anima: vt per ſe manifeſtũ eſt, & declarabitur ſect. ſeq. ſed in hac anima, v. g. Petri eſſe rationalẽ, ſenſitiuã, & vegetatiuã (ſiue formaliter, ſiue eminenter) non ſunt gradus diſtincti ex natura rei: ergo nec gradus hominis, & animalis diſtinguuntur vllo modo in Petro: conſequẽtia patet, quia recte cõcludimus, hoc animal non diſtingui realiter ab ipſo homine, quia hæc anima quæ dat eſſe animalis, non eſt diſtincta realiter ab ea, quæ dat eſſe huius hominis: ergo eodẽ modo cõcluditur non diſtingui ex natura rei. Dices, hoc argumentum procedere ex æque ignotis: nam qui hanc diſtinctionẽ ponit in cõpoſito, ponit etiã in forma, & in quacunq; alia re etiã ſi Phyſice ſimplex ſit. Reſpondetur, eſto ita ſit cõſequẽter loquendũ in ea ſententia, merito tamen reuocari argumẽtum, & difficultatẽ ad radices horum graduũ, & ad ſimplices entitates Phyſicas, quia in eis clarius apparere poteſt, quam ſuperflue, & ſine cauſa fingatur hæc diſtinctio: cum nullum ſit ſufficiens eius iudicium in fundamento, & radice talium graduum. Quod ſic patet, nã anima rationalis, v.g. in re vna ſimplex forma eſt, quæ ſi conſideretur vt principium efficiens operationum omnium, quæ in homine ſunt, intelligitur eſſe vnum eminens, & quaſi vniuerſale principium earum, neq; oportet in ea fingere varias entitates, aut modos reales ex natura rei diſtinctos, per quos ſit principale, & radicale principium taliũ operationum: alioqui etiam in forma, vel luce ſolis, quatenus poteſt eſſe principium vniuerſale plurium actionum fingendi eſſent varij gradus, ſeu modi entis, ex natura rei diſtincti. Similiterque Philoſophandum eſſet in omni generali principio plurium actionum, vel effectuum, quod eſt alienum ab omni ratione, & recta conceptione: quia, quæ ſunt in inferioribus diſtincta, ſunt in ſuperiori principio vnita. Igitur anima rationalis per ſuam entitatem in re omnino eandẽ, & ſimplicẽ, eſt principiũ radicale omnium humanarum operationum abſque vlla diſtinctione actuali quæ in ipſa ſit, vt habet rationem talis principij, quãuis per conceptus inadæquatos poſſit à nobis multipliciter cõcipi, atq; ita ratione diſtingui in ordine ad varias operationes. Ergo eodẽ modo eadẽ anima in genere cauſæ formalis confert homini omnes gradus viuentis, animalis, & hominis ſecundũ eandem omnino realitatẽ abſque vlla diſtinctione actuali, quæ in ipſa inueniatur ex natura rei. Patet conſequentia, tum quia eadem eſt ratio de anima in vno, & in alio genere cauſæ conſiderata: tum etiam, quia tantum, ſeu per idem eſt anima principium radicale operationum, per quod eſt principium formaliter conſtituens operantem. Imo non aliter diſtinguuntur à nobis in anima illi gradus, quam in ordine ad A operationes. Vnde, ſi in ordine ad illas non eſt neceſſaria diſtinctio ex natura rei in earum principio, neque in ratione informandi erit neceſſaria.

Quod ſi in his gradibus, qui ſumuntur in ordine XVIII. ad diuerſas operationes, non eſt neceſſaria diſtinctio ex natura rei, multo minus erit neceſſaria in alijs ſuperioribus, vel inferioribus generibus, aut differentijs, vt ſunt, v.g. ratio corporis, aut ſubſtantiæ; vel ſi de formis loquamur, ratio formæ ſubſtantialis, vel formæ corporis: nam hoc ipſo, quod aliqua eſt forma materiæ, actuans ſubſtantialem potentialitatem, eius eſt forma ſubſtantialis, & eſt etiã forma corporis: hoc autẽ inſeparabile eſt, & indiſtinguibile ex natura rei à quacunque forma actuante materiã, & cõponente cũ illa vnum ſubſtantiale cõpoſitum. Simi- B liter inferiora genera, vt eſt ratio bruti ſub animali, & alia huiuſmodi minus poſſunt diſtingui, quã prædicti gradus in homine; nam, ſi in anima hominis, vt eſt principium variarum opinionum, non reperitur diſtinctio ex natura rei, multo minus reperiri poterit in anima bruti, v.g. in ordine ad operationes ſenſitiuas tali modo, in eo gradu, & ordine effectas.

Probatio tertia.

Tertiò eſt optima ratio à priori, quia hæc abſtra- XIX. ctio generum, & ſpecierũ, vt per intellectũ fiat, habet ſufficiens fundamentum tum in ipſo, tum in rebus, abſq; vlla diſtinctione actuali, quæ in ipſis rebus antecedat: ergo non eſt talis diſtinctio aſſerẽda. C Probatur conſequentia, quia tota ratio introducẽdi hanc diſtinctionẽ ſumpta fuit ex modo concipiendi noſtro, & conſequenter ex modo loquendi in modo concipiendi fundato: ergo ſi ob hanc cauſam, in illa diſtinctio neceſſaria non eſt, neque etiam eſt credenda, quia diſtinctiones reales, vel ex natura rei nõ ſunt multiplicandæ ſine fundamẽto. Primùm autem antecedens licet probatũ ſit tractando de conceptu entis, & de identitate inter communem naturam, & indiuiduã, hic declaratur breuiter, & probatur. Quia, vt intellectus illos conceptus formet, atque præſcindat, ex parte rerũ ſufficit conuenientia, & ſimilitudo earum inter ſe, magis, vel minus perfecta, cum aliqua diſſimilitudine, & diſcõuenientia; ex parte vero intellectus ſufficit quod poſſit id in quo res cõueniũt, D concipere per modũ vnius, pręciſe illud cõcipiendo, ſed hoc totũ fieri poteſt abſque actuali diſtinctione graduũ, quæ in re ipſa ſit: ergo. Probatur minor exẽplis ſupra adductis: nã duo homines cõueniunt inter ſe in ratione hominis, & diſtinguuntur vt indiuidua ſunt abſq; diſtinctione in re inter rationem cõmunẽ & indiuidualem differentiã. Item Deus & creatura conueniunt in ratione entis realis, & differunt in ratione talis entis abſque diſtinctione inter rationem communem, & propriam, neque ex parte Dei, vt eſt certum, neque ex parte creaturæ, quia nullus gradus pręſcindi poteſt in creatura, ſi poſitiuus, & realis eſt, qui non habeat illam conuenientiam cum Deo in ratione entis. Hæc ergo exempla declarant, eandem omnino rem poſſe eſſe principium, & fundamẽtum E conuenientiæ, & differentiæ cum alia, ob maiorem, vel minorem ſimilitudinem cum illa abſque vlla diſtinctione actuali, quæ in ipſis rebus antecedat.

Quod non ſolũ verum habet in cõuenientia analoga, vt quidam ſignificant, ſed etiam in vniuoca, vt XX. ſatis declarat exemplum de cõuenientia ſpecifica, & differentia indiuiduali, & alia adduci poſſunt de vniuerſalioribus, ſeu genericis conuenientijs: nam ſenſus cõmunis, v.g. conuenit cum viſu in perceptione coloris, & inde facile abſtrahi poteſt conceptus communis, cum auditu autẽ conuenit in perceptione ſoni, & poteſt inde alius cõceptus abſtrahi: nemo autem dicet, vim percipiendi ſonũ, & colorẽ ex natura rei diſtingui in ipſo ſenſu cõmuni. Simile eſt de luce ſolis

ſolis quatenus cum calore conuenit in efficiendo calorem, & cum ſiccitate in exſiccando. Item qualitates mediæ inter extremas contrarias, vt color viridis, aut rubeus inter albedinem, & nigredinem, & liberalitas inter auaritiam, & prodigalitatem, habent quandam conuenientiam, & diſſimilitudinem cum extremis: nam liberalitas comparata ad auaritiam differt ab illa, & conuenit cum prodigalitate in vi, & propenſione effundendi ſe, & communicandi, comparata vero ad prodigalitatem differt ab illa in moderatione, & conuenit cum auaritia in retinendo: vanum autem eſſet fingere in liberalitate varios gradus, ſeu modos reales ex natura rei diſtinctos propter has intellectus noſtri comparationes, & conceptiones, quæ (ſi res attente conſideretur) fere poſſunt in infinitum multiplicari, & vix poſſunt differentiæ adeo ſimplices excogitari, quas intellectus diuidere non poſſet inueniendo in eis conuenientiam, & differentiam cum alijs rebus, vt in homine quatenus rationalis eſt, inuenit conuenientiam cum angelo in intelligendo, & differentiam in modo intelligendi; & ſic de alijs. Satis igitur ex his conſtat, huiuſmodi conceptus intellectus non eſſe ſufficientia ſigna diſtinctionis actualis rerum.

Argumentorum ſolutio.

XXI. *Compoſitio ex genere, & differentia, compoſitio rationis.*

AD primum argumentum in principio poſitum reſpondetur compoſitionem ex genere, & differentia non eſſe realem compoſitionem, ſed rationis tantum: quia, vt bene probat argumentum, ſine diſtinctione ex natura rei, neque compoſitio vera, & quæ in re fit, intelligi poteſt: quia compoſitio nihil aliud eſt, quam diſtinctorum vnio: vbi ergo non eſt diſtinctio in re, neque compoſitio eſſe poteſt: eſt ergo hæc rationis compoſitio. Dicitur autem hæc compoſitio non eſſe omnino per rationem conficta, non quia in re actu antecedat, ſed quia in re eſt fundamentum vt intellectus poſſit concipere vnam rationem vt potentialem, & præciſam ab altera, & aliã vt actualem, & determinantem alteram, & ita proprie compoſitio tantum eſt in conceptibus: in re vero ſolum per extrinſecam denominationem à conceptibus mentis, & hoc modo dicitur eſſe compoſitio rationis. Quocirca huiuſmodi compoſitio non repugnat Deo propter ſolam ſimplicitatem, vt infra dicam, ſed etiam ratione illimitationis, & eminentiæ diuinæ. Nam in primis ob hanc cauſam non poteſt habere conuenientiam vniuocam cum creatura; & conſequenter, nec genericam. Deinde non poteſt in Deo aliqua ratio communis ita abſtrahi, & pręſcindi, vt non includatur in qualibet ratione propria, & particulari propter ſummam Dei illimitationem, & ſimplicitatem, quod etiam repugnat compoſitioni generis, & differentiæ.

XXII. *Definitio, & eius partes quatenus rei cum ſuis cõmẽſurentur.*

Ad confirmationem reſpondetur, partes definitionis, non proprie dici ſignificare partes rei, ſed habere quandam proportionem cum partibus rei, vt D. Thom. exponit 7. Metaphy. lect. 9. quia ſe habent genus, & differentia ad modum materiæ, & formæ, quæ ſunt partes rei, à quibus propterea genus, & differentia ſumi dicuntur, vt ſect. ſeq. latius explicabimus. Deinde dicitur, definitionem eſſe opus intellectus, & neceſſario requirere compoſitionem aliquam veram & propriam ex diſtinctis conceptibus, ſicut definitio voce prolata diſtinctis vocibus partialibus conſtare debet; explicat enim diſtincte rei naturam, quod à nobis vna voce, vel vno ſimplici conceptu fieri non poteſt; & hac ratione dicitur cõſtare ex partibus: non eſt tamen neceſſe, vt ſingulæ partes definitionis explicent ſingulas partes definiti in re diſtinctas, ſed vnaquæque dicere poteſt totam naturam, vel entitatem definiti, vna tamẽ dicit illam confuſe, & ſub ratione aliqua communi, & poten-

A tiali; alia vero ſub ratione magis determinata, & propria; & huiuſmodi rationes diuerſæ poſſunt vocari partes definiti, non ſecundum rem, ſed ſecundum rationem tantum: nam definitum, vt definitum, dicit denominationem rationis.

XXIII. Ad ſecundum reſpondetur, genus, & differẽtiam dicere eſſentias, ſeu rationes eſſentiales diuerſas ſecundum rationem, non ſecundum rem: atque hoc modo genus dicitur eſſe extra rationem differentiæ, & differentia etiam extra rationem generis: nam vtriuſque ratio ita mente cõcipitur ac præſcinditur, vt ſecundum eam præciſionem, & abſtractionem, neutra in altera formaliter includatur: ad quod non eſt neceſſe, vt in re ipſa diſtinguantur in vna & eadẽ re, ſed ex parte generis ſatis eſt, quod ratio eius, vt ta-
B li conceptioni reſpondet, non cõſtituatur intrinſece per differentiam diuiſiuam eius, & conſequenter, vt poſſit in re inueniri abſque tali differentia: ex parte autem differentiæ, vt genus dicatur eſſe extra rationem eius, ſatis eſt, quod in eius pręciſo cõceptu obiectiuo, non includatur conceptus obiectiuus generis, ſed concipiatur differentia vt actus generis, omnino ratione diſtinctus. Atque hoc etiam ſatis eſt vt genus, & differentia dicantur comparari vt potentia, & actus eſſentialis, non ſecundum rem, ſed ſecũdum rationem tantum: nam qualis eſt cõpoſitio, tales eſſe debent actus, & potentia, eſt autem hæc compoſitio rationis, vt diximus: eodem ergo modo dicitur componi vnũ per ſe ex genere, & differentia ſecundũ rationem, & non ſecundũ rem, & ideo tale compoſitũ
C eſt maximè per ſe vnũ, quia componẽtia in re vnum ſunt, & ſecundum rationem per ſe comparantur, & ſubordinantur. Et hoc ſenſu dixit D. Thom. 7. Metaph. lect. 12. differentiam non addi generi, vt diuerſam eſſentiam ab illo, ſed vt contentam in eo implicite ſicut determinatum continetur in indeterminato: & hac de cauſa ex eis componi vnum per ſe.

XXIV. Ad rationem reſpondetur, dupliciter nos poſſe loqui de genere, & differentia. Primò, vt à parte rei exiſtunt: ſecundò, vt per intellectum præſcinduntur. Priori modo cum genus, & differentia in re non diſtinguantur in vnaquaque ſpecie, genus, & differentia eandem habent eſſentiam quam ſpecies, quamuis diuerſimode illa ſignificetur per conceptus, aut verba ſignificantia genus, & differentiam, vt D. Thom. D. Thom.
D nuper citatus dixit. Atque hoc modo genus prout in re eſt, actu includit differentias oppoſitas, prout eſt in diuerſis ſpeciebus, quo modo dicuntur in genere latere æquiuocationes. Et ſic etiam dixit Ariſtot. 10. Metaph. c. 11. tex. 24. genus prout in vna ſpecie exiſtens diuerſum eſſe à ſe ipſo, prout eſt in alia. Neque obſtat quod differentiæ illæ oppoſitę ſint, quia genus ſic conſideratum non habet realem vnitatẽ, ſed multiplicatur eius formalis vnitas in diuerſis ſpeciebus, & ideo in eis poteſt oppoſitis differẽtijs actuari, vel potius eis idẽtificari. Secundo autem modo, & magis proprie, ac vſitate loquimur de genere, & differẽtia, vt ſubſtant abſtractis, & præciſis conceptibus noſtris: & ſic ſolum illud dicitur eſſe de eſſentia vniuſcuiuſque quod per ſe neceſſariũ eſt ad formalem ra-
E tionem, & conſtitutionem rei vt ſic conceptę: & hoc modo (vt dictum eſt) & differentię diuiſiuę nõ ſunt de eſſentia generis, nec genus de eſſentia differentiarum: tamen tota hæc diſtinctio, & præciſio eſt per operationem intellectus, ad quam dicit habitudinẽ, ſeu eam inuoluit, & conſtat eſſentia, quando nominibus generis, & differentiæ ſignificatur.

XXV. Tertium argumentum, & omnia quæ in illo indicantur, ſæpe ſoluta ſunt in ſuperioribus, nam eadem argumenta fiũt in ſpecie reſpectu indiuiduorum, & in ente reſpectu inferiorum. Dico ergo genus, prout eſt à parte rei coniunctum cum differentia ſua, eſſe prorſus inſeparabile ab illa: & à tali differẽtia dicimus in re ipſa non diſtingui: quod vero genus, prout

eſt

eſt in vna ſpecie,ſit ſeparabile in re à differentia alterius ſpeciei, nullum argumentum eſt quod in vna & eadē ſpecie genus,& differentia diſtinguantur, quia genus prout in re eſt in vna ſpecie, & in altera,nō eſt realiter vnū & idem,ſed ratione,& abſtractione tantum: ſolum ergo includitur diſtinctio rationis,cuius in re ipſa eſt aliquod fundamentum, nimirum ſimilitudo aliqua diuerſarum naturarum incompleta, & imperfecta,quæ eſſe poteſt in re abſq; actuali diſtinctione,vt declaratum eſt. Illa vero locutio quod differentia contrahit genus, vel actuat illud, dicit ordinem ad conceptus noſtros, & ideo ſufficit diſtinctio rationis ad illius veritatem,& proprietatem.

XXVI. Quartum argumentum tangit difficultatem, quæ ſequentem poſtulat ſectionem: cętera verò argumenta,quæ afferebantur ad oſtendendam diſtinctionem ex natura rei inter genus,& ſpeciem,inter ſe & differentiam ac ſpeciē inter ſe,cum ſupponant diſtinctionem ex natura rei inter genus, & differentiam inter ſe,facilem habent ex dictis ſolutionem. Vnde ad primum reſpondetur genus, & differentiam non comparari ad ſpeciem, vt partes ex natura rei diſtinctas, ſed ſolum ratione. Et hoc ſatis eſſe,vt genus,vel differentia cum præciſione ſumpta non poſſint prædicari de ſpecie,vt declaratum eſt. Ad primam confirmationem etiam patet ſolutio ex dictis: nam,licet in homine animal ſit idem cum homine, & in equo ſit idem cum equo,non ſequitur hominem & equū eſſe idem inter ſe,quia nō ſunt realiter vnum animal,ſed ſolum habent ſimilitudinem in eſſe animalis; ratione cuius in vno animalis cōceptu conueniunt;& hoc ſatis eſt,vt animal ſit vniuocum, & ſecundum eandē rationem cōceptam de vtroque dicatur, quamuis ſecundum rem aliam eſſentiam realem habet animal in homine,quam in equo,& è cōtrario. Ad vltimam confirmationem negatur aſſumptum: nihil enim repugnat,vt ſæpe etiam eſt oſtenſum,rem omnino eandem, & ſine vlla diſtinctione, quæ ex natura rei in ipſa ſit, fundare ſimilitudinem, & differentiam ad aliam: quia poſſunt imperfecte, & ſecundum quid tantum aſſimilari, ſimpliciter tamen differre.

SECTIO X.

Vtrum abſtracta Metaphyſica generum,& ſpecierum, & differentiarum vere poſſint inter ſe prædicari.

I. ABſtracta Metaphyſica voco ea quę à conceptibus Metaphyſicis abſtrahuntur, vt animalitas, rationalitas,& ſimiles: voco autem illa abſtracta Metaphyſica, vt illa diſtinguam à Phyſicis,vt ſunt albedo, color,&c. inter quę non eſt dubium quin poſſint veræ & proprię prædicationes fieri; vt *albedo eſt color*,& ſimiles. De prioribus ergo terminis, & propoſitionibus, quæ ex illis cōficiuntur,vt *animalitas eſt rationalitas*,& ſimilib. Scot.in d.2.q.7.& d.5.q.1. & in prædicab. q.16. ſentit falſas eſſe propter diſtinctionem extremorum formalem, & ex natura rei. Soto vero in quæſt.3. vniuerſal.art.2. dicit Scotum in hoc differre ab omnibus realibus; vnde contrarium ipſe opinatur ex oppoſito fundamento, ſcilicet, quia ſola diſtinctio rationis non ſufficit ad falſitatem propoſitionis.

II. Sed non ſolum Scotus,verum etiam alij authores cenſent illas locutiones eſſe negandas, non ob diſtinctionem ex natura rei, ſed ob modum ſignificandi, qui adiuncta diſtinctione rationis,ſufficit efficere falſam propoſitionem,quando vna ratio formalis præciſe concepta prædicatur de altera ratione diſtincta, ſimiliter præciſe concepta,quod in illis locutionibus fit. Quia termini abſtracti ſignificant rationes formales præciſas, vnde cum vna de altera prædicatur, ſignificatur, quod vna ſit altera, non tantum A ſecundum rem, ſed etiam ſecundum præciſionem mentis & ſecundum rationem,quod falſum eſt, & hoc modo tenet hanc ſententiam Niphus lib.3. Metaphyſ. diſp.2.& Caiet.de ente,& eſſentia,cap.4. & ſignificat D.Thom.ibid.c.3.& 4.& cōfirmari poteſt,quia hæc abſtracta ſignificant naturam per modum partis: ſed vna pars nō poteſt vere prædicari de alia,nec de toto: vnde dici communiter ſolet, etiam genus ipſum, verbi gratia, animal ſi præciſe ſumeretur per modum partis, non poſſe vere prædicari de ſpecie, ſolumque vere prædicari, quatenus confuſe ſaltem ſignificat totū,quod eſt in ſpecie: vel quia adæquate ſignificat id quod habet talem naturam, quod eſt ipſum totum: ergo multo minus poſſunt verificari propoſitiones illæ in abſtracto ſumptæ.

III. B Quod ſi obijcias,ſi in abſtractis accidentium poſſunt fieri prædicationes huiuſmodi, cur non in abſtractis ſubſtantiarum? Reſpondetur,ex Scoto,quia hæc abſtracta ſunt vltima abſtractione, id eſt tali abſtractione vt vlterius abſtrahi non poſſint,ſeu in alia magis abſtracta reſolui: accidentia vero quæ in abſtracto ſignificantur iuxta communem vſum, & in quibus dicimus poſſe fieri illas prædicationes, non ſunt abſtracta vltima abſtractione, poſſent enim vlterius reſolui, ſeu abſtrahi, vt ſi ab albedine abſtrahatur albedineitas, à colore coloreitas: tunc enim in his abſtractis,etiā non poſſunt fieri prædictæ prædicationes: militat enim eadem cauſa. Proprius vero, ac formalius dicetur eandē eſſe rationem ſubſtantiarum & accidentium, ſi abſtractio ſit eiuſdem C rationis, ſcilicet, aut Phyſica, aut Metaphyſica, inter has vero eſſe diuerſam rationem. Nam per abſtractionem Phyſicam, ſcilicet albedinis à ſubiecto non abſtrahitur eſſentia ab ipſamet re (vt ſic dicam) quā conſtituit: ſed abſtrahitur forma à ſubiecto: & ideo ex vi talis abſtractionis ſolum tollitur prędicatio vniuerſalis per modum proprij,vel accidētis, quia vt ſic non poteſt talis forma de ſubiecto ſuo prędicari,nec de compoſito,quia ad hoc comparatur tanquā pars: ad illud vero vt res ab eo diſtincta, & non ſignificatur vt in eo exiſtēs,ſed vt per ſe ſtans. Denique vt ſic non ſignificat vllo modo habentē formam, nec ſupponit pro illo, ſed ſolum pro ipſa forma, quam ſignificat. Et ſimile huius in ſubſtantijs erit, ſi formam à compoſito abſtrahamus, & abſtracte ſignificemus, D vt animam ab animato,&c. ſic enim non poterit abſtractum de concreto prædicari: inter abſtracta vero poterunt fieri prædicationes ſuperiorum de inferioribus: nam anima recte de tali anima prędicatur. Per aliam vero abſtractionem Metaphyſicam abſtrahitur eſſentia ab entitate, quam conſtituit,& formaliter concipitur ac ſignificatur, vt cum dicitur albedineitas, & ideo in his abſtractis non poſſunt fieri veræ prædicationes, quando rationes conceptæ diſtinctæ ſunt ſaltem ſecundum rationem.

IV. Inter has ſententias vltima veritatem magis attigit: tamen vt rē amplius explicemus,diſtinguere hic poſſumus quatuor prædicationum genera: primò enim prædicari poteſt abſtractum ſuperius, & quaſi genericum de abſtracto inferiori, quaſi ſpecifico,& E integro,vt cum dicimus: Humanitas eſt animalitas. Secundò poteſt prædicari idem abſtractum genericum de abſtracto non ſpeciei, ſed ſolius differentiæ, quod comparatur ad aliud tanquam formale ad materiale, vt ſic dicamus, rationalitas eſt animalitas. Tertiò poteſt è contrario prædicari hoc abſtractum formale, ſeu differentiale de abſtracto ſpecifico, vt in hac humanitas eſt rationalitas. Quartò poteſt idē abſtractum differentiæ dici de abſtracto generico, ſeu materiali,vt in hac,animalitas eſt rationalitas.

V. Ab hac ergo vltima prædicatione incipiendo, videtur mihi in rigore falſa, propter rationes factas: &, quia illa duo extrema, prout præciſe & abſtracte ſignificantur,nullo modo comparantur, ita vt vnum

in alio formaliter includatur: & conſequenter, neq; vnum dicere poteſt id totum, quod dicit aliud, neq; actu, neq; potentia, neque explicite, nec confuſe. Et quamuis identice interdum animalitas, & rationalitas ſint eadem eſſentia, tamen hoc non ſignificatur per illum modũ enunciandi, ſed potius ſignificatur, ac ſi prædicatũ ſit de formali, & quidditatiuo conceptu ſubiecti. Vnde ſumitur optima cõfirmatio, quia rationalitas nõ poteſt vere prædicari de animalitate, niſi vt differentia eius diuiſiua, & contractiua: atque adeo extra rationem eius exiſtens: ſed in illa locutione non prædicatur vt differentia diuiſiua: quia differentia diuiſiua, cum ſit extra genus, adiacet illi, & ſe habet per modum accidentis, & ideo non poteſt de illo prædicari in abſtracto, ſed tantum in concreto. Propter quod recte dixit Auicenna tract. 5. ſuæ Metaph. c. 6. rationalitatẽ vt in abſtracto ſignificatur, nõ eſſe differẽtiam, ſed differẽtiæ principiũ. Et propter eãdem cauſam exiſtimo, tertiam locutionem eſſe in rigore falſam, quia etiam in illa rationalitas non prędicatur vt differentia, quia non prædicatur in quale: prædicatur ergo, vt tota & integra ratio humanitatis, & ita efficit ſenſum falſum. Similiter exiſtimo, enunciationes ſecundi generis eſſe in rigore falſas, quamuis in ſenſu identico ſint minus indirectæ quã primæ: nam omnis eſſentia, quę eſt realiter rationalitas, eſt etiam animalitas, non vero è conuerſo.

VI. At vero locutiones primi generis, videntur poſſe admittere aliquem ſenſum verum in omni rigore, & proprietate, quamuis æquiuocæ videantur, & ideo non ſint ſine diſtinctione admittendæ. Humanitas enim cum dicat integram hominis eſſentiam, & naturam, includit in conceptu ſuo animalitatem, & rationalitatem, quia totum hoc eſt de eſsẽtia hominis. Item, quia humanitas non dicit ſolam rationalitatẽ: plus enim in conceptu ſuo includit, vt per ſe notum eſt: non enim dicit ſolam vltimam differentiam hominis, nec ſolum abſtractum differentiæ; ſed dicit formam totius, quę Phyſice includit totam naturam compoſitã ex materia & forma, & Metaphyſice omnes gradus talis naturæ. Igitur humanitas reuera eſt quędam natura ſenſitiua, & in hoc habet aliquã conuenientiã, & ſimilitudinem cum natura equi, & leonis in abſtracto ſumpta: nam omnes ſunt principiũ integrũ ſentiendi: ergo poteſt ab illis omnibus vnus conceptus communis abſtrahi, qui ſit ille genericus, & de illis poſſit prædicari: & in confuſo, ac in potentia dicat totum id, quod in ſingulis membris reperitur, & ſane hic conceptus ſignificari videtur illa voce, principium integrum, ſeu totale ſentiendi, quod ſine dubio vere prædicatur de omnibus illis naturis. Si ergo nomine animalitatis idem conceptus eodẽq; modo ſignificetur, erit vera illa locutio. Non videtur autem hæc ſignificatio aliena à proprietate illius vocis: quia, licet illud abſtractum ſignificetur vt pars reſpectu concreti, & ideo nõ poſſit de illo vere prædicari (iuxta veriorem ſententiam infra tractandam in diſputatione de ſuppoſito) tamen reſpectu ipſiuſmet formę totalis, quãuis formaliter nõ exprimat totam illius rationẽ, tamen confuſe videtur poſſe ſignificare totam illam, ſeu cõceptum illius communem, vt includentem in potentia omnes determinationes ſuas: in hoc ergo ſenſu erit vera illa propoſitio: ſicut hæc eſt etiã vera, hæc humanitas Chriſti eſt humanitas, & pertinet ad prędicationẽ ſpeciei de indiuiduo.

VII. Nihilominus tamen propter formalem ſignificationem, ac præciſionem vocis abſtractæ poteſt eſſe æquiuocatio in illa voce *animalitas*, ita vt per illam ſignificetur ratio conſtitutiua animalis, vt pręciſa ab omni inferiori, & in hoc ſenſu eſſet falſa locutio, vt conuincunt argumenta prius facta; ideoque non eſſet illa locutio ſine diſtinctione admittẽda, & quoad hoc non eſt eadem ratio de communibus abſtractis Phyſicis formarum, ſeu accidentium: nam cum hęc natura ſua ſint formæ reales, & Phyſicæ, quando in abſtracto ſignificantur, vel concipiuntur plane intelliguntur abſtrahi à ſubiectis, non vero præſcindi ab omnibus differẽtijs inferioribus: natura autem ſubſtantialis eſt tantum forma Metaphyſica, & non eſt proprie in ſubiecto, & ideo, quando in abſtracto concipitur, & ſignificatur, videtur cum omni præciſione ab omni etiam contrahente ſignificari, iuxta illud Auicennæ, *Equinitas eſt tantum equinitas:* quamuis non repugnet etiam ſignificari per modum totius potentialis reſpectu inferiorum, vt diximus. Sed quæres, ſi animalitas poteſt in hoc ſenſu concipi vt genus humanitatis, & aliarum naturarũ in abſtracto ſumptarum, cur rationalitas non habebit rationem differentiæ, aut quænam erit eius differentia. Reſpondetur, ſi quis velit Metaphyſice humanitatem definire, facile id intelliget; neque enim dicet, humanitatem eſſe animalitatem rationalitatem: eſſet enim incongrua locutio: neque illa eſſet definitio: quia illæ duæ partes nullo modo inter ſe coniunguntur ad vnam orationem componendam. Dicet ergo, humanitatem eſſe, animalitatem rationalem: ratione ergo eſt differentia etiam illius abſtracti: quia vt ſupra dicebam abſtractum, vt ſic, non poteſt prædicari per modum differentiæ, ſed generis, vel ſpeciei: nam ſemper prædicatur in quid: prædicatio enim in quale tantum fit per terminos cõnotatiuos, ſeu adiectiuos, qui ſignificent formam vt informantem, vel adiacentem alteri. Et ideo etiam in accidentibus, quamuis genus prædicetur in abſtracto de ſpecie, differentia nunquam dicetur per modum abſtracti, ſed concreti, non enim dicemus, albedinem eſſe colorem, & diſgregationem viſus: ſed colorem diſgregantem, vel diſgregatiuum viſus. Quod ſi tandem obijcias, non poſſe eandem differentiam eſſe generis in abſtracto, & in concreto ſumpti. Reſpondetur, rationale coniunctum animali in concreto, & animalitati in abſtracto, non eodem ſenſu vtrique tribui: nam in vno ſignificat eſſe naturam tantum rationalem: in alio vero eſſe rationale ſuppoſitum.

SECTIO XI.

Quod ſit in rebus principium vnitatis formalis, & vniuerſalis.

QVamuis vnitas vniuerſalis aliquo modo differat ab vnitate formali, vt diximus, tamen, quia non eſt vnitas ſecundum rem, ſed ſecundum rationem, ideo in re nõ eſt diuerſum vtriuſq; vnitatis principiũ, & ideo neceſſe non eſt, diuerſas de illis quæſtiones mouere: ſed explicato principio vnitatis formalis, erit explicatũ de vniuerſali: quia hæc nõ fundatur in rebus, niſi media vnitate formali. Et ideo recte dixit Ferrar. 2. contra Gent. cap. 95. cum quæritur, à quo ſumatur genus, & differentia, non quæri de genere, & differentia ſecũdè intentionaliter, hoc eſt, vt per rationem habent vnitatem, vel relationem rationis, ſed prime intentionaliter, id eſt, ſecundum vnitatem formalem, vel conuenientiam, quam in re habere poſſunt. Eſt autẽ hic ſermo de principio Phyſico: ſicut enim in ſuperioribus explicata vnitate indiuiduali, inquiſiuimus, & explicuimus principium eius, id eſt, fundamẽtum Phyſicum, quod in re habere poteſt: ita hic ſimile principium inueſtigamus reſpectu vnitatis formalis, quæ vel eſt vnitas generis, vel differentiæ, vel ſpeciei ex vtraque compoſitæ: omitto enim nunc vnitatem formalem tranſcendentalem, quia, vel analoga eſt, & ſic non eſt vnitas ſimpliciter: vel, ſi ſit vniuoca, ad genericam reuocanda eſt, vt ſupra dixi: & idem proportionale habet fundamentum vt explicabo. I.

Sic igitur declarata quæſtio coincidit cum illa cõmuni, vnde ſumantur genus, & differentia. Et ratio II.

dubitandi eſt,quia communiter dici ſolet, genus ſumi à materia,& differentiam à forma:quod tamē verum non apparet. Primo,quia etiam in angelis reperitur vnitas formalis generis & ſpeciei; & tamen in eis,nec materia,nec forma reperitur. Secundo,quia ſi genus ſumeretur à materia,ergo quæ materiā non haberent communem,nec genus poſſent habere cōmune,conſequens eſt apertè falſum,quia & ſubſtantiæ materiales cum immaterialibus in genere aliquo conueniunt, & corpora terreſtria cum cœleſtibus, quamuis in materia non conueniant. Tertio,quia in ſubſtantijs etiam ſimilem materiam habentibus nō ſumuntur genera à materia:vt patet de genere viuentis,animalis,& ſimilibus:viuens enim non habet vitam à materia,ſed à forma: & ſic de alijs. In contrarium eſt,quia ille modus loquendi eſt verè omnium antiquorum, præſertim vero Diui Thom. de ente & eſſentia capit.4.5. & 6. & 2.cont. gent. capit. 95. & quæſt. & ſpiritual.creat. articu.1.& ſignificat Auerr.10.Metaph. in fine. comm.26. propter Ariſto. ibi dicentem,*Corruptibile,& incorruptibile differre genere*,eo quod materia etiam differant:In quo ſignificat,genus, vel eſſe materiam, vel omnino à materia eſſe ſumendum.

Prior opinio obijcitur.

III. IN hac re duplex poteſt eſſe dicendi modus. Prior eſt, materiam & formā propriè & in rigore ſumptas eſſe propria & neceſſaria principia vnitatis formalis genericæ,vel ſpecificæ:atque hoc ſenſu genus ſumi à phyſica materia tanquam à proprio principio, differētiam vero ſeu ſpeciem (hæ enim duę pro eadem reputantur,cum differentia, ſpeciem conſtituat) ſumi à forma. Atque in hunc modum videntur ſenſiſſe,qui negant res immateriales componi ex genere & differentia,ſed tantum res ex materia & forma compoſitas,inter quos eſt Durand.in 2.d.3.q.1. & indicant Albert. in prædicam.cap.de Subſtan.& ibidē Aegid.& quodlib.1.q.8.nam hac ratione moti (vt videtur) negant ſubſtantias corporeas eſſe vniuocè ſubſtantias cum incorporeis. Quod etiā negauit Auerr. loco ſupra citat. de corporibus terreſtribus,& cœleſtibus,quia putauit cęlos non cōſtare materia,de quo alias. Verū eſt,ex hoc principio non neceſſario ſequi,hos authores negaſſe in angelis vel cœlis genera & differētias,quia exiſtimare potuerūt habere inter ſeſe genericam conuenientiam,etiamſi negauerint habere illam cum inferioribus ſubſtantijs. Tamen,ſi ita ſentiant,nullam probabilem rationem afferre poterunt, ob quam negent communia genera his ſubſtantijs compoſitis ex materia & forma,& illis immaterialibus,quæ compoſitionem generis,& differentiæ in ſe admittunt:quia,ſicut in hoc ſimiles ſunt inferioribus ſubſtātijs,ita cū illis habere poſsūt aliquā vnionem,& genericā conuenientiam; neque hoc repugnabit earum ſimplicitati,aut perfectioni: magis ergo conſequenter dicent,hoc ipſo,quod materiam & formā non habent,nec genus & differentiam habere poſſe:quia hæc in illis fundātur. Huius autem aſſertionis ſic expoſitæ non video,quod poſſit fundamentum afferri, niſi quia, ſicut materia eſt in potentia ad plures formas,& cum illis componit diuerſas eſſentias,ita ſe habet genus ad plures differentias. Sed hæc opinio ſic expoſita eſt apertè falſa:vt cōuincunt argumēta in principio facta, & quæ afferemus:fundamētumq; illud valde leue eſt,quia illa cōueniētia non eſt per verā ſimilitudinē ac proprietatem,ſed ſolum ſecundum quandam proportionem.

Duran. Albertus. Aegidus. Auerroes.

Quæſtionis reſolutio.

IV. EST igitur ſecunda ſententia,materiam & formā, non ſecundum proprietatem phyſicam, ſed ſecundum quādam proportionem, & analogiam eſſe principia, à quibus genus,& differētia ſumuntur. Nā materia eſt prima,& quaſi eſſentialis ſeu ſubſtantialis potentia naturæ ſubſtantialis de ſe indifferens ad plures naturas ſeu actus:forma vero eſt primus actus ſubſtantialis determinans,vel conſtituens naturam. Quia ergo genus eſt quid potentiale, & indifferens, & per differentiā actuatur,& determinatur ad certū gradum ſeu ſpeciem naturæ,ideo dicitur genus ſumi à materia & differentia à forma,id eſt,per proportionem quandam ad materiam & forma. Atq; hæc eſt ſententia Ariſtotelis 8.Metaphyſ.tex.6.D.Thomæ, dict.opuſc.de ente & eſſentia, & 2.cont.gent.c.95. & 7.Metaph.lect.11.& 12. & alijs locis infra citandis. Atq; hic ſenſus eſt verus & facilis. Dicendum ergo eſt, in vniuerſum loquendo principium formalis vnitatis eſſe totam rei eſſentiam & naturam diuerſo tamen modo,nam vnitatis genericæ principium, eſt ipſa natura,vt vlterius eſt perfectibilis ſeu determinabilis,ſeu vt habet cōuenientiam & ſimilitudinē cum alijs in aliquo gradu potentiali,ſeu amplius determinabili. Vnitatis autem ſpecificæ,ſeu differētiæ eſt eademmet natura ſecundum vltimam perfectionē eſſentialem ſuam. Probatur primo rationibus factis, quia nō poteſt aſſignari alius modus,qui cōmunis ſit omnibus ſubſtantijs,& accidentibus, ac formis. Secundo,quia in ipſiſmet ſubſtantijs materialibus,nec forma, nec materia eſt ſufficiēs principium generis & differentiæ:quia,vt ſupra dictum eſt,tā genus quā differentia dicunt aliquo modo totā rei naturam; & ideo poſſunt prædicari de ſpecie. Vnde,ſi per impoſſibile intelligeremus compoſitum ex anima rationali, & alia materia alterius rationis ab ea, à qua nunc homo conſtat, ex tali materia & forma non ſumerētur genus & differentia,quibus nunc homo eſſentialiter conſtat:quia rationale, licet ſumatur præcipuè ab anima,includit tamen eſſentialiter talem materiā. Et è contrario, quāuis fingatur hæc materia abſque compoſitione cum aliqua forma,nullum genus proprium ſubſtantiæ ab ea ſumi poſſet, niſi fortè genus materiæ,reſpectu cuius ipſa materia ſe habet vt tota natura,à qua,vt habet conuenientiam cū materia cęli in gradu aliquo vlterius determinabili,ſumi poteſt tale incompletum genus,& conſequēter ab eadem, vt habet complementum in ſua eſſentia ſumetur vltima differentia conſtituens ſpeciem talis materiæ; & idem eſt ſuo modo in forma: ergo in vnaquaque re omnis huiuſmodi vnitas ſumitur ex tota natura aliter,& aliter comparata ſeu concepta. Hoc autem cū debita proportione intelligendum eſt,nam in ſubſtātijs completis & integris,id ſimpliciter & cum omni proprietate verum eſt,quia illæ ſunt,quæ habent proprias,& integras naturas;quia vero etiam in partialibus ſubſtātijs,vt ſunt materia & forma reperitur ſuo modo vnitas generica & ſpecifica, in eis debet cum proportione intelligi,quod à tota natura ſcilicet partiali,id eſt,à tota entitate formæ, vel materiæ ſecundum diuerſas rationes huiuſmodi genus & differentia ſumantur,quod ad formas etiam accidentales eodem modo accommodandum eſt,vt latè in D.Tho. videri poteſt opuſc.de ente & eſſentia cap.7.

Genus qui dicatur ſumi à materia, à forma vero differētia.

Argumentorum reſponſa.

V. AD primū ergo fatemur,in angelis eſſe genera & ſpecies,vt latè D.Tho.declarat dicto opuſc. de ente & eſſentia cap.5.& 6.& 1.p.quæſt.50.art.2.ad 1.& alij vt infra tractabimus diſputando de intelligentijs. Neq; oportet vt in eis ſit materia & forma, quia vt diximus non ſemper illæ ſunt participia generis & differentiæ,ſed quælibet natura, etiam ſimplex,dummodo talis ſit, vt poſſit habere cū alijs cōuenientiam vniuocam in gradu aliquo abſtrahibili per intellectum vt determinabili,vel determinante:

In Angelis verè genera & differentię reperiuntur.

hoc autē non repugnat inueniri in angelicis naturis, A cum ſint finitæ & limitatæ perfectionis. Dices, ergo nulla eſt in hoc differentia inter ſubſtantias materiales, & immateriales: quia in vtriſq; ſumuntur genus & differentia à tota natura ſecūdum perfectiorem, vel imperfectiorem gradum, vnde materia & forma veluti per accidens ſe habent, quia ſolum concurrūt quatenus ſunt partes componentes talem naturam: conſequens autem videtur contra D. Thom. cit. locis, præſertim 1. par. quæſt. 50. art. 2. ad 1. vbi ait eſſe differentiam inter ſubſtantias materiales, & immateriales, quod in illis ab alia re ſumitur genus, & ab alia differentia: in his vero ab vna, & eadem re ſecundum rationē diuerſam vtrumque ſumitur. Reſpondet Ferrata ſupra, ſi loquamur de proximo principio nullam eſſe differentiam, quia illud eſt tota natura in B omnibus ſubſtantijs, vt diximus, ſi autem ſit ſermo de radicali principio, in hoc eſſe aliqualem differentiam: nam in ſubſtantijs immaterialibus, cū non ſint compoſitæ ex partibus phyſicis, idem eſt principiū radicale, quod proximum omnis vnitatis formalis, in ſubſtātijs autem materialibus, quia cōpoſitę ſunt ex partibus phyſicis, quamuis tota natura ſit principium proximū, materia vero cēſentur radicale principium generis, quia eſt radix totius potentialitatis: & quia per proportionem ad illam conſideratur genus vt determinabile per differentias: forma vero cēſetur prima radix differentiæ, quia illa dat vltimam perfectionem, & in actum redigit completam naturam. In quo etiam poteſt aliqualis differentia inter materiam & formam conſiderari, quia materia per C ſe non eſt propriè cauſa radicalis alicuius gradus etiam generici, donec actuetur per formam, à qua primario & eſſentialiter pendet omnis gradus naturæ ſubſtantialis. Vnde D. Thomas quæſtione de ſpirit. creat. artic. 1. ad 24. dicit cum genus à materia ſumi dicitur, non eſſe intelligendum de materia prima, ſed ſecundum quod per formam recipit quoddā eſſe imperfectum, & materiale reſpectu ſpecifici, ſicut de animalis eſt imperfectum reſpectu hominis, & vtrumque eſt ab anima. Vnde fit vt propriè loquēdo, materia non ſit principium generis niſi per analogiā & proportionem, vt diximus. Forma vero aliquid amplius habere videtur reſpectu cuiuſcunque differentiæ, quia eſt propria radix illius, quod non ſolum de vltima, ſed etiam de ſubalternis differentijs verū D eſt. Quamuis non ſit omnino in ſuo genere excludēda materia: quia omnis forma naturalis eſt actus eius, & ab illa vt ſic ſumitur differētia, ideoq; ſemper in tali differentia includitur aliquo modo materia.

VII. Materiales ſubſtātiæ cū immaterialibus vniuoce cōueniunt.

Ad ſecundum non deſunt, qui concedant ſequelam, ſcilicet nullum dari commune genus rebus nō habentibus materiam communem ſeu eiuſdem rationis, vt ſupra citatum eſt. Sed in nullo probabili fundamento nititur: quia, vt oſtendimus, non repugnat compoſitio generis & differentiæ rebus finitis, etiamſi, vel nulla materia phyſica conſtent, vel materia alterius rationis à materia horum inferiorum. Item non repugnat illis habere vniuocam conueniētiam, vel ſimilitudinem cum his inferioribus, vt conſtat de conceptu ſubſtantiæ, qui ſecundam præciſam E ſuam rationem conſideratus æquè conuenit ſubſtantijs integris materialibus ac immaterialibus, & terreſtribus quam cęleſtibus. Reſpondetur ergo ad argumentum negando ſequelam: nam in primis quod attinet ad corpora cœleſtia & terreſtria, quamuis demus materias eorum eſſe ſpecie differentes, cum illæ met materiæ genere inter ſe conueniant, nullum erit inconueniens ab eis ſuo modo ſumi vnum commune genus his corporibus, non ſolum quatenus ſubſtātię ſunt, ſed etiam quatenus corpora ſunt. Quod vero ſpectat ad immateriales ſubſtantias, vniuocē conueniunt cum inferioribus in ratione per ſe eſſendi, ſeu ſubſiſtendi in ſubſtantiali natura: vnde habere poſſunt commune genus, non ſumptum à propria materia, ſed à tota natura ſecundum indeterminatam rationem eius, vt dictum eſt. Neque huic veritati, repugnat dictum illud Ariſtotelicum, Corruptibile & incorruptibile differūt genere, quia vt exponūt Diuus Thomas, Alexander Alenſis & alij tum ibi, tum 5. Metaph. text. 33. illud non eſt intelligendum de genere Logico, aut Metaphyſico, quod per conuenientiam in aliqua vnitate formali conſideratur, ſed de genere Phyſico, quod eſt ipſa materia, de qua interpretatione plura infra diſput. 39. ſectione 3. Tertia ratio iam dictis diſſoluta.

Elucidatur dictum Ariſtotelis. D. Thom. Alexand.

DISPVTATIO VII.

De varijs diſtinctionum generibus.

Haec diſputatio neceſſaria hoc loco viſa eſt ad completam expoſitionē huius attributi, ſeu proprietatis entis: nam cum vnitas indiuiſionē includat, & ideo multitudini opponatur, quæ ex diuiſione ſeu diſtinctione conſurgit ad comprehendendos omnes modos vnitatis, neceſſe eſt, omnes etiam modos diſtinctionis cōprehendere: quia, quot modis dicitur vnū oppoſitorū, tot dicitur & reliquū. Eſt autē hoc in Metaphyſica non minus neceſſarium, quam difficile: nam vt ex Ariſtotele ſumitur 2. Poſt. c. 14. vniuſcuiuſq; rei eſſentia & quidditas per diuiſionē, ſeu diſtinctionē attingitur, nā diuidendo vnū ab alio ad propriam vniuſcuiuſq; rei definitionem peruenitur: vnde, quam eſt difficile rerū eſſentias cognoſcere, tantūdem eſt varios gradus & modos diſtinctionū explicare. Inquirēdum ergo eſt, quotnam illi ſint, & quibuſdam indicijs ſeu modis diſcerni poſſint.

SECTIO I.

Vtrum præter diſtinctionem realem & rationis ſit aliqua alia diſtinctio in rebus.

I. Diſtinctio realis datur & quid ſit.

IN hoc titulo duo ſupponuntur vt certa, & tertiū inquiritur. Primo enim per ſe notum eſt, dari in rebus diſtinctionem reale, quæ ad maiorem explicationem appellari ſolet diſtinctio rei à re, quæ in hoc conſiſtit, quod vna res non ſit alia, neque è contrario: conſtat autem exiſtere plures res, quarum vna omnino non eſt alia. Solum eſt obſeruandum, interdum res non ſolum eſſe ſic diſtinctas, ſed etiam non eſſe inter ſe vnitas, vt ſunt duo ſuppoſita, vel accidentia quæ ſunt in diſtinctis ſuppoſitis, & alia huiuſmodi in quibus nulla eſt difficultas cognoſcendi prædictam diſtinctionem, quia nullum eſt in eis veſtigium realis identitatis. Aliquando uero contingit, huiuſmodi res ſic diſtinctas eſſe inter ſe vnitas, vt patet in materia & forma, quantitate & ſubſtātia; & in his ſæpè eſt difficillimum diſcernere realē diſtinctionem, quæ ſit rei à re: ſi poteſt eſſe in rebus alia minor illa, quod ſtatim tractabitur; & tunc etiā explicabitur, quomodo ſit vna diſtinctio ab alia diſcernenda.

II. Poſitiua alia, alia negatiua, & quid vtraque.

Illud etiam eſt in hac diſtinctione obſeruandum, ſolere diſtingui in poſitiuam, & negatiuam: quæ partitio, non tam ex parte ipſius diſtinctionis, quam extremorum eius data eſt; diſtinctio enim ipſa formaliter ſemper in negatione conſiſtit, vt ſupra dictum eſt, tamen hæc negatio intercedit aliquando inter res poſitiuas & reales, quarū vna, non eſt alia; & tūc dicitur diſtinctio poſitiua, & hæc eſt propria diſtinctio realis, de qua nos locuti ſumus. Aliquando vero conſideratur talis diſtinctio inter ens & non ens, aut inter non entia omnino diuerſa, & tunc vocatur diſtinctio realis negatiua: quia vnum illorum extremorum

morum non habet realitatem quam habet aliud, ſi ens poſitiuum & reale ſit; vel ſi vtrunque ſit ens priuatiuum, vt tenebræ, & cæcitas, quia ita ſeparantur ac diſtinguuntur inter ſe, quod ſi poſitiuę res eſſent, realiter diſtinguerentur, vel certè quia fundamenta habent realiter diſtincta, in quibus ſuo modo eſſe cenſentur. Vnde hæc diſtinctio negatiua per proportionem, vel analogiam ad poſitiuam intelligenda ac declaranda eſt: ac propterea illa omiſſa hic ſolum de propria ac poſitiua diſtinctione reali agendum nobis eſt.

III. Tandē animaduertendum eſt, ad præſentem diſputationem nihil referre, quod ad diſtinctionem realem conſequatur relatio realis, vel rationis: nos enim non conſideramus hic diſtinctionem, vt importare poteſt formalem relationem, ſed ſolum ratione fundamenti, ad quod poteſt conſequi illa relatio. Vnde ad diſtinctionem realem non eſt neceſſaria (formaliter loquendo) relatio realis, Deus enim realiter diſtinguitur ab Angelo quamuis ad illum nō referatur realiter. Quod ſi dicas, Angelum referri ad Deum. Reſpondetur, quicquid de hoc ſit, tamen ante illam relationem intelligi Angelum eſſe rem diſtinctam à Deo: inde enim reſultat illa relatio, ſi qua eſt. Et in Deo tres perſonæ diſtinguuntur realiter, quãuis inter eas diſtinctio non ſit ſpecialis relatio realis. Omittenda ergo eſt hæc relatio tanquam impertinens præſenti inſtituto.

IV. Secundo eſt certum dari præter diſtinctionē realem, diſtinctionem rationis. Et eſt illa, quæ formaliter, & actualiter non eſt in rebus quę ſic diſtinctę denominantur, prout in ſe exiſtunt, ſed ſolū prout ſubſtant conceptibus noſtris; & ab eis denominationem aliquam accipiunt, quomodo diſtinguimus in Deo vnum attributum ab alio, vel relationem identitatis à termino, quando dicimus: Petrum eſſe idem ſibi.

Diſtinctio rationis an & quæ ſit.

Hæc autē diſtinctio duplex diſtingui ſolet: vna, quæ non habet fundamentum in re, & dicitur rationis ratiocinantis: quia oritur ſolum ex negotiatione, & operatione intellectus, alia quæ habet fundamentum in re, & à multis vocatur rationis ratiocinatę, quamuis hæc vox, ſicut impropria valde eſt: ita & æquiuoca eſſe poteſt. Nam diſtinctio rationis ratiocinatę ſic dicta exiſtimari poteſt, quia in re ipſa præexiſtit, ante quam ratiocinetur, vt quaſi ex ſe ratiocinata dicatur; ſolumque requiratur ratio ad illam cognoſcendam, non vero faciendam: ſolumque dicatur diſtinctio rationis, & non realis: quia non eſt, tanta neque per ſe tam patens, ſicut realis; & ideo requirat attentam operationem rationis ad diſtinguendam illam. Sed explicata ſignificatione huius vocis iuxta hãc etymologiam, talis diſtinctio non eſt verè diſtinctio rationis, de qua nunc agimus, ſed coincidit cum diſtinctione ex natura rei, de qua ſtatim dicemus. Alio ergo ſenſu dici poteſt diſtinctio rationis ratiocinatę: rationis quidem, quia actu & formaliter non eſt in rebus ſed per rationem fit, aut excogitatur: ratiocinatæ vero, quia non eſt omnino ex mero opere rationis ſed ex occaſione, quam res ipſa prębet, circa quam mens ratiocinatur. Vnde fundamentum, quod dicitur eſſe in re ad hanc diſtinctionem, non eſt vera, & actualis diſtinctio inter eas res, quæ ſic diſtingui dicuntur: alias non fundamentum diſtinctionis, ſed diſtinctio ipſa antecederet, ſed eſſe debet, vel eminentia ipſius rei, quam ſic mens diſtinguit, quæ à multis applicari ſolet virtualis diſtinctio, vel certè habitudo aliqua ad res alias verè & in re ipſa diſtinctas, penes quas talis diſtinctio excogitatur ſeu concipitur.

V. Hæc autem duo diſtinctionum rationis genera, quamuis ab alijs aliter explicentur, cõmodè tamen poſſunt in hunc modum declarari, nimirum vt diſtinctio rationis ratiocinantis ſit in ordine ad eundē cōceptum adæquatū, ſeu ſimplicem, eiuſdem rei ſolum per quãdam repetitionem, vel comparationem A eius, quæ in mente fit. Sic enim diſtinguitur Petrus à ſe ipſo, vel in ratione ſubiecti & prædicati, quando de ſe ipſo enunciatur, vel in ratione termini & ſubiecti relationis, quando idem ſibi dicitur: in his enim & ſimilibus diſtinctionibus rationis, idem eſt atque integer conceptus Petri, ſolumque ſit quædam repetitio & comparatio eius. At vero poſterior diſtinctio rationis, fit per conceptus inadęquatos eiuſdem rei: nam licet per vtrumque eadem res concipiatur, per neutrum tamen exactè concipitur totū id, quod eſt in re, neque exhauritur tota quidditas, & ratio obiectiua eius, quod ſæpè fit concipiendo rem illã per habitudinem ad res diuerſas, vel ad modum earum; & ideo talis diſtinctio ſemper habet fundamentum in re, formaliter autem dicetur fieri per conceptus B inadæquatos eiuſdem rei. Sic diſtinguimus in Deo iuſtitiam à miſericordia, quia non concipimus ſimpliciſſimam virtutem Dei, prout in ſe eſt, & ſecundum totam vim ſuam, ſed eam conceptibus partimur in ordine ad diuerſos effectus, quorum eſt principium illa eminens virtus, vel per proportionem ad diuerſas virtutes, quas in homine inuenimus diſtinctas, & eminentiſſimo modo reperiuntur vnitæ in ſimpliciſſima virtute Deo.

VI. Ex quibus intelligitur primo, diſtinctionem rationis non appellari, eo quod inter entia rationis verſetur, in quo multi decepti ſunt, vt poſtea videbimus: conſtat enim ex dictis exemplis, ea quæ ſic diſtingui dicuntur, entia realia eſſe, vel potius ens reale diuerſis modis conceptum: & ratione etiam id pa- C tet, quia ratio non fingit entia, quæ ſic diſtinguit, ſed ſolum per modum diſtinctorum concipit, quæ diſtincta non ſunt: ergo nō ea, quæ diſtinguuntur, ſed ſola ipſa diſtinctio per rationē reſultat. Nec tamen mens fallitur ſic diſtinguendo, quia non affirmat in re eſſe diſtincta, quæ ſic concipit, ſed ſimpliciter, & abſque compoſitione, ſeu affirmatione aut negatione, ea cōcipit, vt diſtincta per abſtractionem præciſiuam, per quam quaſi efficit huiuſmodi diſtinctionem. Quod ſi poſtea per reflexionem, vel compoſitionem illam prædicat de rebus ſic conceptis, non affirmat ſimpliciter illas eſſe diſtinctas, ſed tantum ſecūdum quid, id eſt, ſecundum rationem. Quanquam autem diſtinctio hæc non requirat extrema, quæ in ſe ſint entia rationis, ſemper tamen ſupponit in eis aliquam de- D nominationem rationis, qualis eſt denominatio ſubiecti, aut prædicati, vel ſaltē eſſe ſic conciſè, vel inadæquatè concepta. Ex quo etiam fit, vt, licet hæc diſtinctio non requirat extrema, quæ abſolutè ſint entia rationis, poſſit tamen etiam inter illa fingi & excogitari: nam ens rationis ſemel conceptum, poteſt ad ſe ipſum comparari, & ſic ratione diſtingui. Imo & relatio ſpeciei, v.g. quãuis in ſe vnum numero ens rationis ſit adæquatè reſpiciens omnia indiuidua, poteſt etiam præciſè concipi vt ad unum vel aliud terminatur, & ſic ratione diſtingui. Quamuis ergo diſtinctio rationis non requirat entia rationis vt extrema, neque inde denominetur, poteſt tamen ad illa extendi, ſeu in illis verſari.

VII. Ex quo vlterius intelligitur, diſtinctionem rationis dupliciter dici poſſe, ſeu denominari, primo E intrinſecę, nimirum quia in ſe non eſt vera diſtinctio, ſed concepta ſolum, ſeu ratione conficta, & hæc eſt propria diſtinctio rationis, de qua loquimur: alio tamē modo poteſt diſtinctio rationis dici quaſi extrinſecè ab extremis in quibus verſari intelligitur; ita vt diſtinctio rationis dicatur; quæ inter extrema ſeu entia rationis omnino verſatur, & hæc non ſemper eſt diſtinctio rationis priori modo, ſed tunc ſolum, quando circa idem ens rationis verſatur, vt explicatum eſt. Poſſunt autem interdum diſtingui duo entia rationis, quæ non poſſunt dici propriè realiter diſtingui, quia entia realia non ſunt, tamen neq; etiam dici poſſunt ratione diſtingui proprie & intrinſecè:

Rationis diſtinctio extrinſeca altera, altera intrinſeca.

quia eo modo quo ſunt, non iam ex fictione rationis,ſed ex ſe verè diſtinguūtur. Nam,cum diſtinctio negatio ſit,communis eſſe poteſt etiam fictis entibus & ita potius eſt illa diſtinctio quaſi realis. Sicut ſupra dicebamus de diſtinctione inter tenebras,& cæcitatem;ſimilis enim intelligitur inter relationem ſpeciei ad indiuidua, quæ concipitur in natura humana ad ſua indiuidua,& in equina ad ſua;ita enim comparantur illæ duæ relationes inter ſe, quod, ſi reales eſſent,realiter eſſent diſtinguēdæ:habent enim fundamenta, & terminos realiter diſtinctos.

VIII. *Vnde oriatur rationis quæuis diſtinctio.*

Vltimo ex dictis intelligitur, diſtinctionem rationis propriam & intrinſecam, de qua loquimur propriè & per ſe non eſſe,niſi medio intellectu concipiēte res imperfectè,abſtractè,confusè, vel inadæquatè. Quia cum hæc diſtinctio non ſit in re,neque in obiecto cognito,ſolum conſiſtit in quadam denominatione à conceptibus mentis,& ideo requirit diſtinctionem ſaltem in ipſis conceptibus, & in denominatione, quæ ab illis ſumitur: hæc autem diſtinctio conceptuum reſpectu rei, quæ in ſe omnino vna eſt, nunquam eſt,niſi ob imperfectionem ipſorum conceptuum. Quapropter intellectus diuinus per ſe nō propriè facit diſtinctionem rationis, quamuis comprehendat illam, quæ ab intellectu finito & imperfectè concipiente fieri poteſt.

Punctus quæſtionis, & opiniones variæ.

IX. HIs poſitis præcipua difficultas ſupereſt,an præter hæc duo genera diſtinctionum,ſit aliud admittendum,quod ſit veluti medium inter illa. Multi negant poſſe excogitari,aut intelligi mediam aliquā diſtinctionē. Ita ſenſit Durand.in 1.diſtin.2.quæſt. 2. Ocham.quæſt.3. Herueus quodlib.3.quæſtion.3. Ioan.de Gandauo 6.Metaphyſ.quęſt.10. Soncin.7. Metaphyſ.quæſt.36.& idem ſentit Caiet.1.p.q.54. artic.2.& Soto quæſt.3.vniuer.& cap.de Prop.q.2. Sed in his authoribus cauenda eſt ęquiuocatio ratione cuius poſſunt,vel nominibus tantum differre,vel etiam in re. Nulla enim diſtinctio inter extrema poſitiua,& realia excogitari poteſt, quæ, ſi per rationem conficta non ſit, non debeat neceſſario in re ipſa antecedere & eſſe ante omnem operationē intellectus, & quia,quicquid huiuſmodi eſt, reale eſt, quatenus in rebus exiſtit, ideo in hoc ſenſu omnis diſtinctio, quæ rationis non eſt,realis dici poteſtatque ita manifeſtum videtur, non poſſe dari medium inter diſtinctionem realem,& rationis. Tamen hoc poſito,adhuc ſupereſt quæſtio an omnis diſtinctio,quæ antecedit in rebus omnem operationem intellectus nō tantum fundamentaliter,& virtualiter,ſed etiam actualiter & formaliter ſit veluti eiuſdem rationis quoad hoc vt ſit inter res diſtinctas,an vero in rebus ipſis ſit aliqua maior & minor diſtinctio, & illa quæ maior eſt,ſcilicet inter rem & rem,nomen diſtinctionis realis obtineat,alia vero vocetur diſtinctio media,ſeu alijs nominibus infra explicandis. Si ergo dicti authores priori tantum ſenſu negant diſtinctionem mediā inter realem & rationis, ſolis terminis differunt ab his qui illam admittunt,non tamen conſtanti modo loquūtur,qui nunc illā negant, nūc vero illa vtūtur: quod maximè in Soto videre licet citatis locis, & in c.de relatione,& alijs. Si autē poſteriori ſenſu negāt diſtinctionē mediā, ſic erit diſſenſio maximè de re.

Duran. Ocham. Heruæus. Io.de Gand. Soncin. Caietan. Soto.

X. In hoc ergo ſenſu ſuadetur primo hæc ſententia. Non ſunt plura genera diſtinctionum,quā entium: quia vnum & multa conſequuntur ens:diſtinctio autem eſt per quam multitudo conſurgit, ſed non ſunt alia entia niſi realia vel rationis,vt colligitur ex Ariſto.5.Metaph.tex.14.& 6.Metaph.tex.6.nā cū hæc duo includant immediatam contradictionē,non poteſt inter ea medium excogitari:ergo. Secundo,quæcunque ſunt in re ante intellectum,vel ſunt idem rea-

A liter,vel realiter diuerſa,alioqui daretur medium inter idem & diuerſum,quod repugnat Ariſt.4.Metaphyſ.text.4.& 5.vbi dicit,idem & diuerſum adęquate diuidere ens,ſicut vnum & multa,& libr.10.text. 11.dicit,quodlibet ens ad alterum comparatum eſſe idem,vel diuerſum ab illo. Et ratio eſt,quia hęc etiā opponuntur per immediatam contradictionem, ſicut ergo idem, & diuerſum in genere, ita etiam tale idem & diuerſum,ſcilicet realiter, conuenit cuicunque enti reſpectu alterius. Igitur omnia,quæ vt duo entia à nobis concipiuntur,vel ſunt idem realiter,vel diuiſa realiter,ſi diuerſa realiter diſtinguuntur realiter,ſi vero ſunt idem realiter,nō poſſunt in re diſtinctionem habere ante intellectum, quia repugnat ſimul eſſe idem & diuerſum à parte rei.

B Quod ſi forte dicatur,non repugnare eſſe idem in communi ratione entis, eſſe tamen diuerſa in ratione talis vel talis entis,verbi gratia, qualitatis vel relationis,actionis vel paſſionis,&c.contra hoc argumētor. XI. Tertio. Multiplicato inferiori,neceſſe eſt vt eodem modo multiplicetur prædicatum ſuperius, ſed quælibet determinatæ rationes entium ſunt inferiores ad ens: ergo non poſſunt à parte rei multiplicari aliqua ſub determinatis rationibus entium,vt v.g. in ratione qualitatis & relationis,albedinis, vel ſimilitudinis quin multiplicentur ſub communi ratione entis. Ergo ſi ſunt plura ſub his determinatis rationibus,ſunt etiam plura entia: ergo non poſſunt in illis rationibus diſtingui à parte rei, quin realiter diſtinguantur. Prima propoſitio videtur per ſe nota ex dictis C ſupra de vniuerſalibus,non poteſt enim idem attributum vniuerſale ſeu commune exiſtens à parte rei,vnum & idem numero,oppoſitis differentijs,ſeu modis contrahi,aut determinari, ac propterea diximus vnitatem in communi aliqua ratione, non eſſe veram & realem vnitatem à parte rei,ſed ſolam ſimilitudinem rei,& vnitatē rationis:ergo,ſi aliqua multiplicantur in re,ſecundū determinatas rationes entis,neceſſe eſt in illis etiam multiplicari in re, ipſam rationem entis. Quia,cum illa duo,quatenus à parte rei diſtinguantur,includant oppoſitos,ſeu repugnantes modos,aut differentias,quibus inter ſe diſtinguūtur,non poſſunt habere in re veram & realem identitatem,nec numericam vnitatē in ratione entis, quia non poteſt idem numero ens oppoſitis differentijs D ſimul affici ac determinari. Et confirmatur, quia alias poſſet etiam eſſe vnum numero accidens in re, & tamen eſse duas qualitates,& qualitatem ſimul & quantitatem,& eadem ratione poſſet eſse vna ſubſtātia,duo corpora & vnum numero animal, equus, ſimul ac leo,vel aliquid huiuſmodi. Quod,ſi in his cernitur aperta repugnantia,eadem erit in omnibus quę in re diſtinguuntur ſecundum proprias rationes reſpectu cuiuſcunque ſuperioris,etiā ipſius entis. Quia non minus eſsentialiter includitur ens,in quibuſcunque inferioribus rationibus,quam omnia prædicata intermedia. Et quia differentiæ illæ oppoſitæ ſeu diuidentes eandem repugnantiam inuoluunt reſpectu eiuſdem indiuidui ſub quacunque ratione ſuperiori, vel inferiori conſideretur.

E Quarto aliter hoc ipſum explicatur, nam quidquid à parte rei eſt,habet ſuam realem eſsentiam:ergo quæ à parte rei ſunt diſtincta, à parte rei habent diſtinctas eſsentias, vel numero, ſi ipſa ſint tantum numero diſtincta, vel ſpecie aut genere,ſi illa dicantur eſse eſsentialiter diſtincta: ergo habent etiam à parte rei diſtinctas entitates, quod eſt realiter diſtingui. Patet hæc vltima conſequentia, tum quia entitas rei nihil aliud eſt, quam realis eſsentia extra cauſas poſita, vt infra oſtendemus, ſi autem ſunt eſſentiæ diſtinctæ, illæ ſunt reales & extra cauſas poſitæ: erunt ergo diſtinctæ entitates. Tum etiam, quia, ſi ibi ſunt duæ eſsentiæ reales, vnaquæque earum eſt eſsentia alicuius entis realis, quia ens & eſ- XII.

ſentia

ſentia adæquatè comparantur, vt abſtractum & cõcretum, ſed vnum & idem ens, nõ poteſt habere niſi vnam eſſentiam: ergo ſi ſunt duæ eſſentiæ reales, ſunt duo entia realia. Minor propoſitio vltima videtur per ſe nota, quia res maximè habet vnitatem à ſua eſſentia, & quia, nihil magis eſſe debet inuariabile, & fixum ac certum in re, quam eſſentia. Ac denique, ſi res eſt per vnam eſſentiam conſtituta, ſecundum illam habet vltimam differentiam, & ſpeciem: ergo non eſt amplius determinabilis: ergo non poteſt illa & eadem res actuari, determinari, ſeu conſtitui per differentiam alterius ſpeciei: ergo non poteſt habere aliam eſſentiam: ſi ergo eſt alia eſſentia diſtincta, aliam rem conſtituit.

XIII. Secunda ſententia eſt, dari in rebus, quandam diſtinctionem actualem ante intellectum, quæ proinde non eſt rationis, ſed maior illa, neque etiam eſt tãta diſtinctio, quanta eſt realis inter rem & rem. Hæc ſententia communiter tribuitur Scoto in 1. diſtin. 2. quæſt. 7. §. vlt. & diſtin. 5. quæſt. 1. & diſtin. 8. quæſt. 4. & in 2. diſtin. 3. quæſt. 1. & alijs innumeris locis, in quibus, vel de diſtinctione attributorum Dei, vel de diſtinctione vniuerſalium, vel de ſimilibus diſputat. Quanquam his locis non ſatis explicet Scotus, an hæc diſtinctio, quam ipſe formalem vocat, ſit actualis in re, vel tantum fundamentalis ſeu virtualis, interdum enim virtualem appellat, & ita inter eius ſectatores eſt varius opinandi modus. Nam aliqui exiſtimant, diſtinctionem formalem apud Scotum, non eſſe aliam à diſtinctione rationis ratiocinatæ, eo ſenſu & modo quo à nobis declarata eſt, quam dicũt vocari formalem: quia diuerſæ definitiones, ſeu rationes formales ibi concipiuntur: dicunt etiam appellari diſtinctionem ex natura rei, quia in rebus ipſis habet fundamentum, & virtualiter in ipſis eſt, licet actu non præcedat, in quo ſenſu Scotus nihil fauet ſecundę opinioni propoſitę: nec videtur dubium, quin in aliquibus locis Scotus ita ſentire videatur, præſertim quando agit de attributis diuinis. Nihilominus tamen alij Scoti diſcipuli, intelligunt, eum eſſe locutum de diſtinctione vera & actuali, quæ in re ſit ante intellectum, quam non ſolum in creaturis, ſed etiam in Deo exiſtimant reperiri, ſaltem inter relationes diuinas & eſſentiam. De quibus idem tenet Durand. in 1. diſtinct. 1. 2. par. diſtinct. 5. quæſtione 2. ad 4. & latius diſtinct. 33. quæſt. 1. & multi alij, quos hic longum eſſet recenſere. Poſſunt etiam pro hac opinione referri multi, qui inter varias res admittũt diſtinctionem ex natura rei, & non realem, vt inter exiſtentiã & eſſentiã, naturam & ſuppoſitum, quãtitatem & ſubſtantiam, fundamentum & relationẽ, ac ſimilia, quæ inferius ſuis locis videbimus.

Scoti ſenſus in ponenda diſtinctione formali.

Durandus.

XIV. Formalis diſtinctio Scotica an iuxta mentẽ Ariſtotelis.

Solet item hęc opinio Ariſt. attribui, vel quia in 3. Phyſ. aſſerit, eundem motum eſſe actionem & paſſionem ſub diuerſis rationibus formalibus. Et 4. Phyſ. eodem modo diſtinguit tempus à motu, quod tamẽ dicit non eſſe rem ab illo diſtinctam. Et quod 1. de Generat. ſimilem diſtinctionem inter nutritionem & augmentationem conſtituere videatur, dicens, *eſſe idem ſubiecto*, id eſt, entitate, *diſtingui autem ſecundum eſſe*, id eſt, ſecundum formale eſſe. Ac denique quod in Prædicam. conſtituat eandem qualitatem, verbi gratia, calorem ſub diuerſis ſpeciebus, quod non poteſt intelligi, niſi quia duæ ſpecies poſſunt eſſe idem ſecundum rem, & formaliter diſtingui. Sed hæc teſtimonia non multum cogunt, quia in duobus primis exemplis, & in vltimo etiam ſufficit diſtinctio rationis per inadæquatos conceptus, vt latius dicemus infra tractando de accidentibus, & prædicamẽtis. In ſecundo autem exemplo violenta eſt expoſitio illorum verborum Ariſt. apud quem eſſe, idem ſubiecto, nihil aliud eſt quam (quod verba ipſa ſonant) eſſe in eodem ſubiecto & ſuppoſito coniuncta, diſtingui autem ſecundum eſſe potius, eſt diſtingui in ſua entitate ſeu forma. Quomodo ait idem Ariſt. 1. Phyſic. text. 21. *album & muſicum eſſe eadem ſecundum rem, & ratione diſtingui.* Vbi valde æquiuocè vtitur his vocibus, *rationem* enim vocat eſſentiam ſeu definitionem, *rem* vero ſubiectum, ſeu ſuppoſitum, in quo hæc inſunt. Ad hunc ergo modum exponi poteſt, vel etiam debet, cum ait, nutritionem & augmentum eſſe idem ſubiecto, diſtingui autem ſecundum eſſe: maximè, ſi nutritio ſignificet mutationem vt terminatam ad ſubſtantiam, auctio vero mutationem vt terminatam ad quantitatem: nam ſi vtraque ſumatur ut terminatur ad quantitatem, ſic poſſunt tantum ratione, vel habitudine diſtingui, quatenus acquiſita quantitas maior vel æqualis eſt deperditæ, ſed de hoc alias. Ex his ergo & ſimilibus Ariſt. teſtimonijs nullum firmum pro hac ſententia argumẽtum deſumi poteſt. Et idem ſentio de D. Thom. & de alijs antiquis authoribus, qui fere ſemper vtuntur vocibus *diſtinctionis realis & rationis* in priori ſenſu ſupra explicato, & quæſtionem in qua nunc verſamur, diſtinctè non tractant.

Ratione ſolet potiſſimum hæc ſententia ſuaderi: XV. nam, quidquid eſt extra definitionem eſſentialẽ rei, eſt aliquo modo in re diſtinctum ab illa, ſed multa ſunt extra eſſentiam rei, quæ non ſunt res diſtinctæ ab ipſa re: ergo datur diſtinctio in re minor diſtinctione reali. Vel aliter, quæ diſtinguuntur definitione & conceptu obiectiuo, diſtinguuntur ex natura rei, & ante intellectum; ſed multa diſtinguuntur hoc modo, quæ non diſtinguuntur vt res à re: ergo. His & ſimilibus rationibus vtuntur Scotiſtæ, quia his ferè modis videtur Scotus diſtinctionem formalẽ declarare, tamen ſi quis rectè conſideret, vel in eis petitur principium, vel ſumitur diſtinctio formalis pro diſtinctione ratione ratiocinatæ per conceptus inadæquatos, quę virtualiter tantum ſeu fundamentaliter dici poteſt eſſe ex natura rei. Probatur ſeu declaratur quod dicimus, quia eſſentia rei non definitur à nobis ſemper prout in re eſt, prout à nobis concipitur, ſic enim definimus eſſentiam hominis, vt communem, cum in re non ſit niſi ſingularis, & hoc modo loquendo de eſſentia, falſum eſt quidquid eſt extra eſſentiam diſtingui à parte rei actualiter ab eo, quod eſt de eſſentia, ut patet ex dictis ſuprà de indiuiduatione, & natura ſpecifica, & de alijs vniuerſalibus, ſcilicet, genere & differentia, de quibus videntur potiſſimè loqui prædicti authores. Vnde ita etiam videntur loqui de eſſentia in prima ratione: nam ſi loquantur de eſſentia prout eſt in re, hæc nihil aliud eſt, quam ipſa rei entitas, & ideò cum ſupponitur eſſe in re aliquid diſtinctũ ab eſſentia, quod non ſit res diſtincta, id ſupponitur, quod probandũ eſt. Multò autem infirmior eſt ſecunda ratio. Maior enim non eſt vniuerſaliter vera, multa enim diſtinguuntur in conceptibus obiectiuis reſpectu noſtri, quæ tantum ratione diſtinguuntur per conceptus inadequatos, vt patet ex dictis de conceptu entis, de indiuiduo, ſpecie, & alijs vniuerſalibus: & eodem modo poſſunt definitione diſtingui ſolum ſecundũ rationem, quando definitio non eſt adæquata rei prout eſt in ſe, ſed prout obijcitur tali conceptui noſtro.

Quæſtionis reſolutio.

NIhilominus cenſeo, ſimpliciter verum eſſe dari in rebus creatis aliquam diſtinctionem actualem, & ex natura rei, ante operationem intellectus, quę non ſit tanta, quanta eſt inter duas res, ſeu entitates omnino diſtinctas, quæ diſtinctio, quamuis generali vocabulo poſſit vocari realis, quia verè eſt à parte rei, & non eſt per denominationem extrinſecam ab intellectu, tamen ad diſtinguendum illam ab alio maiori diſtinctione reali, poſſu- XVI.

mus illam appellare, vel diſtinctionem ex natura rei, applicando illi tanquam imperfectiore generale nomen (quod vſitatum eſt) vel proprius vocari poteſt diſtinctio modalis: quia, vt explicabo, verſatur ſemper inter rem aliquam, & modum eius. Nomen autem diſtinctionis formalis non ita mihi placet, quia eſt valde æquiuocum, ſæpe enim conuenit rebus realiter diſtinctis, quatenus inter ſe diſtinguuntur eſſentialiter, ſi ſpecie differant, habent enim diuerſas vnitates formales, & ita etiam formaliter differunt. Imò & indiuidua eiuſdem ſpeciei, quatenus diſtinctas habent vnitates formales indiuiduas, vt ſuprà diximus, dici poſſunt formaliter diſtingui. Imò & in Trinitate Paternitas & Filiatio, quæ realiter diſtinguuntur, & non eſſentialiter, etiam ſecundum numerum, dici poſſunt formaliter diſtingui in obiectiuis rationibus relationum, qui modus diſtinctionis extra illud myſterium non reperietur. Sic ergo diſtinctio formalis latius patet, & maior eſſe poteſt, quam diſtinctio ex natura rei, de qua nunc loquimur. Aliūde verò etiam poteſt eſſe minor, & ita eſt communior, quia frequenter applicatur ad rationes formales vt conceptas, & præciſas per intellectum noſtrū, & tunc illa diſtinctio non tranſcendit gradum diſtinctionis rationis.

XVII. Vt autem aſſertio probetur & explicetur, ſuppono in rebus creatis præter entitates earum, quaſi ſubſtantiales, vel radicales (vt ita dicam) inueniri quoſdam modos reales, qui & ſunt aliquid poſitiuum, & afficiunt ipſas entitates per ſe ipſos, dando illis aliquid, quod eſt extra eſſentiam totam, vt indiuiduā, & exiſtentem in rerum natura. Hoc patet inductione: nam verbi gratia in quantitate quæ eſt in ſubſtantia, duo conſiderari poſſunt: vnum eſt, entitas ipſius quantitatis, aliud eſt vnio ſeu actualis inhærētia eiuſdem quantitatis cum ſubſtantia. Primum vocamus ſimpliciter rem quantitatis, includentem quicquid eſt de eſſentia quantitatis indiuiduæ, & in rerum natura poſitæ, quod manet & conſeruatur, etiamſi quātitas à ſubiecto ſeparetur, & impoſſibile eſt conſeruari illam rem numero, quæ eſt hæc quantitas, quin includat hanc eſſentiam quantitatis cum ſua intrinſeca indiuiduatione, & actuali eſſe, de quo eſſe poſteà videbimus: cætera enim conſtant ex ſuprà dictis. Secundum, id eſt, inhærentiam, appellamus modum quantitatis, non quidem illa generali ſignificatione, qua omnis qualitas ſolet modus ſubſtantię appellari, vt ait D. Thom. 1.2. quæſtione 49. artic. 2. Neque etiam illa generali loquendi ratione, qua omne contrahens, vel determinans ſolet appellari modus contracti: ſic enim rationale dici poteſt modus animalis, & ſpecialiter ſolet hæc vox applicari ad illos modos, quibus determinantur ens, vel accidens ad genera generaliſſima. Neque etiam ſumitur hęc vox in illa generaliter, qua modus dici ſolet omnis determinatio, vel limitatio præfixa vnicuique rei finitæ iuxta menſuram eius, vt eodem loco notauit D. Thom. ex Aug. lib. 4. Geneſ. ad literam, capit. 3. dicente, *Modus eſt quem menſura præfigit.* Quo modo ait idem Auguſt. lib. de natura boni, capit. 3. Ex tribus neceſſarijs ad vniuſcuiuſque rei creatæ bonitatem, quorum duo ſunt *ſpecies & ordo*, tertium eſſe *modum*, id eſt debitam commenſurationem ad ſua principia, vt explicuit D. Thom. 1. p. quæſt. 5. artic. 5. & 1.2. quæſt. 85. artic. 4. & ſæpè alias. Sed ab hac generali ratione modi recedendo, & applicando illam ad rem præſentem, appellatur inhærentia quantitatis modus eius: quia eſt aliquid illam afficiens, & quaſi vltimò determinans ſtatum, & rationem exiſtendi eius, non tamen addit illi propriam entitatem nouā, ſed ſolum modificat præexiſtentem.

XVII. Nam quod nouam entitatem propriam non afferet, vix poteſt in dubitationem venire, quia ſi eſſet noua omnino entitas, non poſſet eſſe actualis vnio

A inter quantitatem & ſubiectum, ſed ipſa potius indigeret, quo ſubiecto vniretur, & quantitati, ſicut quantitas ipſa indiget inhærentia, qua ſubiecto vniatur. Quod ſi inhærentia non indiget alia vnione, vel inhærentia, qua vniatur, vel inhæreat, ideo eſt, quia ipſa per ſe non affert propriam entitatem, quæ inhæreat, & vniatur, ſed eſt tantū quidam modus qui per ſe eſt ratio vnionis & inhærentię. Cuius ſignum etiā eſt, quia hæc inhærentia habet talem modum eſſendi, vt per nullam potentiam eſſe poſſit, niſi actu coniuncta ei forma cuius eſt inhærentia, & quod hęc inhærentia numero non poteſt afficere ſeu potius vnire niſi hāc numero formam, cui eſt veluti affixa, qui modus afficiendi nunquam reperitur in his formis, vel rebus, qui proprias ex ſe habent entitates. Quod
B autem in quantitatis inhærentia explicatum eſt, in qualitatem eodem modo procedit, & in unione formæ ſubſtantialis ad materiam, & in ſubſiſtentia ſeu perſonalitate reſpectu naturæ & in præſentia & motu locali, & in quacunque actione ſeu dependentia reſpectu ſui termini, de quibus omnibus non eſt hic dicendi locus. Occurrit tamen in huius operis progreſſu. Solum vltimum exemplum, quod facilius videtur, paululum explicabo, pendet enim lumen, v.g. à ſole, quæ dependentia aliquid eſt præter lumen & ſolem, poteſt enim intelligi manere lumen & ſolem, & lumen non pendere à ſole, vt ſi Deus nollet concurrere cum ſole ad producendum, vel conſeruandum lumen, ſed ſua ſola virtute vtrumque conſeruaret. Non poteſt autem mente concipi, hanc dependē-
C tiam luminis à ſole eſſe entitatem prorſus diſtinctā ab ipſo lumine: tum quia per illam dependentiā influit cauſa tanquam per viam in effectum ſeu terminum: vnde non poteſt eſſe res omnino diſtincta ab illo, tum etiam quia alias illa entitas ſaltem de potētia abſoluta eſſet ſeparabilis ab alia, quod eſt plane intelligibile: eſt ergo illa dependentia modus quidā ipſiuſmet luminis, quem aliquis fortaſſe relationem vocabit, non eſt tamen relatio prædicamentalis, ſed includit relationem ſeu habitudinem tranſcendentalem, vt latius infrà dicetur. Igitur dantur in entitatibus creatis modi aliqui efficientes ipſas, quorum ratio in hoc videtur conſiſtere, quod ipſi per ſe non ſufficiūt conſtituere ens ſeu entitatem in rerum natura, ſed intrinſecè poſtulant, vt actu afficiant entitatem ali-
D quam, ſine qua eſſe nullo modo poſſint.

XVIII. *Modos à rebus modaliter tātum diſtinctos ponendi, quæ ſit ratio.*

Ratio autem ponendi hos modos à poſteriori ſumitur ex inductione facta, à priori autem eſſe videtur, quia, cum creaturæ ſint imperfectæ, ideoque vel dependentes, vel compoſitæ, vel limitatę, vel mutabiles ſecundum varios ſtatus, præſentiæ vnionis, aut terminationis, indigent his modis, quibus hæc omnia in ipſis compleantur. Quia nec per entitates omnino diſtinctas hoc ſemper fieri neceſſe eſt, imò nec commode intelligi poteſt, neque etiam fieri poteſt per id, quod ſit omnino nihil, & ideò ſaltem requiritur modus realis. De quo quotuplex ſit, & in quo prædicamento collocetur per ſe aut reductiuè, dicam inferius in diuiſionibus prædicamentorum. Denique hos modos videtur agnouiſſe Durand. in *Duran.*
E 1. diſt. 30. quæſtione 2. nume. 15. vbi loquens de eſſe in ſeu inhærentia accidētis, dicit eſſe reſpectum, qui analogicè dicitur res, vel ens, quia non eſt res, ſed modus eſſendi, neque eſt entitas habens modū, ſed modus tantum entitatis: & nume. 16. idem dicit de dependentia, & de omni eo, quod eſt ſolus modus eſſendi. Et eodem modo loquitur de inhærentia. Aſtudil. 1. de Gener. quæſtione 5. ad 1. *Aſtudillo.* Et in particulari tractando de ſubſiſtentia, ita illam explicant multi, vt Aegid. titul. de compoſit. angel. quæſtio. *Aegid.* 5. Ac denique Fonſeca libro quinto, Metaphyſic. *Fonſeca.* capitulo 6. quæſtione 6. ſectione 2. hos modos expreſſe ponit, quamuis diſtinguat tria genera modorum, quidam qui ſunt entitates ex ſe diſtinctæ ab alijs

alijs vt albedo, dulcedo, & in hoc ordine ponit figuram, ſed immeritò, quia in tertio conſtituitur, quia reſpectu quantitatis illam afficit, tanquam modus, non tanquam res omnino ab illa diſtincta. Alij qui non ſolum non ſunt entitates diſtinctæ, verum, neque vllo modo in re diſtinguuntur ab his rebus: quarum modi eſſe dicuntur, ſed ratione tantum, vt ſunt illi modi, quibus contrahitur ens ad inferiora. Sed hæc duo genera modorũ iam ſunt à nobis prætermiſſa, quia hi poſteriores non ſunt modi, niſi ſecundum rationem, illi verò priores ſunt res, vel formæ habentes ex ſe proprias entitates. In tertio ergo ordine ponit eos modos, quos propria, & ſpeciali ratione reales modos appellamus, de quibus idem ſentit, quod nos explicuimus, quamuis aliqua ponat exempla, quæ incerta nobis ſunt. Vt eſt illud de exiſtentia rerum creatarum, de modo vnde res dicitur neceſſaria aut contingens: aut ens completum, vel incompletum. Nam hoc vltimum æquiuocum eſſe poteſt: quia ſi hæc dicantur de toto, & partibus integralibus, ſic verum eſt, eſſe modum quendam ad quantitatem pertinentem: eadem enim portio aquæ, v.g. ſi per ſe terminata ſit, & ſeiuncta ab alijs, dicitur ens cõpletum, ſeu totale, ſi vero ſit alijs continua, dicitur ens partiale, vel incompletum, qui modus ſolum conſiſtit in diuerſa vnione, vel terminatione. Si verò illa dicantur de ente ſecundum ſe, potius pertinent ad modos intrinſecos, & eſſentiales entis, ſiue ens dicatur incompletum ſecundum rationem, vt differentia, ſiue Phyſicè, & ſecundum rem, vt anima rationalis, quæ dicitur ens incompletum, non per aliquid additum eſſentiæ eius, ſed per ſuammet eſſentiam: vnde ille modus ſolum ratione diſtinguitur ab illa. Et idem exiſtimo de alio modo entis neceſſarij, vel contingentis, ſi in ratione abſoluta entis hæc conſiderentur: nam, ſi conſiderentur in ratione effectus, ſic ſunt denominationes extrinſecæ, vt infrà dicemus. De exiſtentia verò, res eſt magis controuerſa, quam infrà diſputabimus. Quicquid vero ſit de exemplis, veriſſimè dicit Fonſeca, modum hunc non eſſe propriè rem, ſeu entitatem, niſi latè & generaliſſimè vocando ens, quicquid non eſt nihil: tamen ſumendo entitatem pro illa re, quæ ex ſe, & in ſe ita eſt aliquid, vt non poſtulet omnino intrinſecè, & eſſentialiter eſſe ſemper affixam alteri, ſed vel non ſit alteri vnibilis, vel ſaltem vniri non poſſit, niſi medio aliquo modo à ſe ex natura rei diſtinctè, modus nõ eſt propriè res, ſeu entitas, & in hoc eius imperfectio optimè declaratur, quod ſemper eſſe debet affixus alteri, cui per ſe immediatè vnitur ſine medio alio modo, vt ſeſſio ſedenti, vnio rebus vnitis, & ſic de alijs, de quibus ſæpè occurret ſermo in ſequentibus.

XIX. Ex his ergo facilè intelligitur ſenſus, & probatio concluſionis poſitę eam hic modus prout à nobis eſt explicatus ex natura rei diſtinguitur actualiter à re, cuius eſt modus, vt omnes fatentur, imo plures vocant illam diſtinctionem realem, quia in rebus ipſis reperitur, quod euidentius cõſtabit ex dicendis ſect. ſeq. ſed non propriè diſtinguitur hic modus ab eo, cuius eſt modus tanquam res à re: diſtinguitur ergo minori diſtinctione, quæ proprijſſimè appellatur modalis. Minor probatur, tum quia modus per ſe, ac præciſè conſideratus non eſt propriè res, aut entitas, vt ſatis explicatum eſt: ergo nec propriè diſtinguitur, vt res à re: tum etiam, quia hic modus tam intimè includit coniunctionem cum re, cuius eſt modus, vt per nullam potentiam ſine illa eſſe poſſit: ergo ſignum eſt illam coniunctionem eſſe quendã modum identitatis: eſt ergo minor diſtinctio inter hũc modum, & rem, quam inter duas res: quæ omnia magis confirmabuntur ſect. ſeq. declarando ſigna harum diſtinctionum, & conſequenter differentias quibus inter ſe diſtinguuntur.

XX. *Præter modalem, realem, aut rationis, nulla diſtinctio.*

A Vltimo addo, præter diſtinctionem realem, modalem, & rationis nullam aliam reperiri, quæ vel non ſit communis his, vel in illis non contineatur. Hoc dixerim propter aliquos, qui addunt diſtinctionem formalem, qualis eſt inter hominem, & animal: quam diſtinguunt in mutuam, vt inter animal & rationale, & non mutuam, qualis eſt inter animal & hominem: item diſtinctionem eſſentialem qualis eſt inter hominem, & equum, & diſtinctionẽ potentialem, qualis eſt inter partes continui, & ſimilia multiplicari ſolent, quæ mihi neceſſaria non videntur. Sufficientia ergo prædictæ partitionis facilè colligitur ex dictis: nam vel extrema diſtinctionis non ſunt à parte rei actu diſtincta vllo modo, & ſic ſemper eſt diſtinctio rationis, & etiamſi alijs no- B minibus appelletur, quia ſolum conuenit per denominationem extrinſecam, quatenus eadem res obijcitur, vel ſubordinatur diuerſis conceptibus. In hac autem diſtinctione poſſunt gradus reperiri, vt dixi, & quando habet in re fundamentum, & fit per plures conceptus inadæquatos, poteſt appellari diſtinctio formalis, vel interdum etiam eſſentialis ſecundum rationem. Et in hoc ipſo poteſt eſſe multiplex modus, quatenus extrema varijs reſpectibus comparari poſſunt, ſcilicet, vel ſolum vt determinatum, & interminatum, ſicut ens, & ſubſtantia: vel vt totum, & pars, vt differentia, & ſpecies, vel vt duæ compartes, ſicut animal & rationale. Atque ita poteſt etiam hæc diſtinctio intelligi, tanquam inter includens, & incluſum, vel tanquam in ea, quæ ſecun- C dum rationem neutrum includit alterum, quo ſenſu, & nullo alio vero poteſt hæc diſtinctio dici mutua, vel non mutua, reciproca, vel non reciproca, tamen hæc omnia cadunt ſub latitudine diſtinctionis rationis. At vero, ſi extrema diſtinctionis à parte rei actu diſtincta ſunt, vel vtrumque eſt vera res habens propriam entitatem ſimplicem, vel compoſitam, vel vnum eſt res, & aliud eſt modus eius. Priori modo conſtituitur diſtinctio realis, poſteriori autem modalis: non eſt autem intelligibilis alia habitudo inter hæc extrema: neque aliud medium inter ea excogitari: includunt enim inter ſe immediatam oppoſitionem, quaſi contradictionis: non eſt ergo alius modus diſtinctionis.

XXI. *Varij diſtinctionis realis modi.*

In ipſa tamen diſtinctione reali, ſeu plurium re- D rum, poſſunt, vel varij modi, vel variæ habitudines conſiderari. Primum enim intelligere poſſumus res ſic diſtinctas non ſolum eſſe re ipſa diſtinctas, ſed etiam diſſimiles in ſua intrinſeca, & eſſentiali entitate: & tunc dicuntur, non ſolum realiter, ſed etiam eſſentialiter diſtingui, & quo maior eſt illa diſſimilitudo, vel minor, dicuntur diſtingui, vel ſpecie vltima, vel ſubalterna, vel etiam genere, aut prędicamento. Vnde diſtinctio eſſentialis, vel communis eſt ad realem modalem, & rationis, vel ſi proprijſſime ſumatur includitur in reali, quamuis cum illa non conuertatur: & potius addit diſſimilitudinem, quam diſtinctionem. Quæ omnia procedunt vtendo in rigore illa voce diſtinctionis eſſentialis: nam ſi ſit ſermo de diſtinctione eſſentiarum, qualis inter indiui- E dua etiã intercedit, vt ſupra diximus: hæc nihil propriè addit, ſed indicat res inter quas eſt diſtinctio: ſicut diſtinctio perſonalis vocatur illa, quæ eſt inter perſonas. Rurſus, hæ res ſic diſtinctæ interdũ poſſunt eſſe vnitæ inter ſe, interdum vero vni tertio: priori modo vniuntur materia, & forma, & ſimiliter partes integrales continuæ, vt omittamus alias vniones magis extrinſecas, & accidentales. Quocirca, ſicut materia, & forma, quamuis vnitæ ſint, nihilominus diſtinctionem realem inter ſe retinent: ita etiam partes continuæ quamuis ſint vnitæ, diſtinguuntur realiter, non ſolum quoad deſignationem, vt quidam loquuntur, ſed etiam quoad partialem entitatem vniuſcuiuſque.

XXII. Solum eſt aduertendum, quod materia, & forma ex ſe ſint entia incompleta, & partialia, ſiue coniunctæ ſint, ſiue ſeparatæ exiſtere ſupponantur, & ideò ſemper cenſentur diſtingui eodem modo. At verò partes integrales non habent rationem partis, neque entis incompleti, niſi quando coniunctæ ſunt: nam ſtatim ac ſeparantur, vnaquæque incipit eſſe entis integrum, & totale, quia per ſe non ordinatur ad componendum aliud: & ideò aliter cenſentur diſtingui (magis quoad denominationem, vel modum, quam quoad rem) quando ſunt diſiuncta, vel vnita: nam in priori ſtatu diſtinguuntur, vt entia totalia, in poſteriori verò vt partialia, & ideò dicit aliquando ſolent huiuſmodi partes vnitæ actu diſtingui vt partes, in potentia verò vt entia, id eſt, vt tota quædam, quia ſunt in potentia, vt talia fiant. Quæ omnia maximè cernuntur in partibus homogeneis continuis: nam in heterogeneis, licet in re ferè idem ſit, tamen in modo eſt nonnulla diuerſitas, quia maiorem diſſimilitudinem habent, & ideo videntur maiorē quandam diſtinctionem habere, etiam dum ſunt in toto, & quando ſeparantur, ſi non mutent ſubſtantialem formam, ſed eandem conſeruent, quam habebant in toto, vt contingit in plantis, & animalibus ſectilibus, adhuc cenſentur entia incompleta, & partialia: quia ſemper ſunt quaſi per ſe ordinata ad componendum aliud.

Diſtinctio potentialis verè realis.

Ex his ergo facilè intelligitur, quod diſtinctio illa quæ ab aliquibus vocatur potentialis, eſt diſtinctio realis: quia verò diſtinctio eſt negatio, duo poſſunt per eam negari: vnum, quod hoc ſit illud: & hoc actu verum eſt de partibus actu vnitis: quia vna non eſt alia, & hæc negatio eſt, quæ per ſe primò requiritur, & ſufficit ad diſtinctionem. Aliud quod poteſt negari, eſt hoc eſſe cōiunctum illi, quod eſt dicere, hoc non eſſe illud tanquam ens totum, & integrū diſtinctum ab illo, & hoc non conuenit partibus vnitis in actu, ſed in potentia, & ſub hac ratione poteſt illa diſtinctio vocari potentialis: tamen vt ſic nondum eſt, & ideò non oportet eam inter diſtinctiones numerare tanquam ab alijs diſtinctam. Tandem hinc à fortiori intelligitur, ſine cauſa aliquos vocare hanc diſtinctionem inter partes continui diſtinctionem rationis habentem fundamētum in re, quia parets illæ non diſtinguuntur actu, ſed deſignatione & potentia. Non eſt enim hoc verum, quia ibi non eſt ſolum fundamentum diſtinctionis, ſed vera diſtinctio proprie hac voce vtendo, non prout dicit ſeparationem, ſeu diſiunctionem, ſed prout dicit diuerſitatem entitatis totalis, vel partialis. Alias materia, & forma, quando ſunt vnitæ, non deberent dici diſtinctæ actu, ſed potentia tantum: quia non eſt minor vnio inter materiam, & formam, quam inter partes continui. Separatio ergo inter illas partes poterit dici rationis: quia ſolum per rationem poſſunt conſiderari, ac ſi eſſent diſiunctæ, & quaſi quædam tota: diſtinctio autem partium actualis eſt, & realis. Nam partes iſtæ, etiam dum componunt totum, realitatem aliquam habent, quia ſicut Ariſtot. dixit 1. Phyſ. cap. 2. *Subſtantiam non componi, niſi ex ſubſtantijs*: ita integrum ens non componitur, niſi ex entibus ſaltem partialibus, manent ergo talia entia diſtincta, licet vnita: imo, niſi diſtincta manerent, compoſitionem facere non poſſent, quia compoſitio non eſt, niſi ex diſtinctis.

XXIII. Diſtinctio includentis ab incluſo realis.

Et hinc vlterius naſcitur alius diſtinctionis modus, qui conſiderari poteſt, in quolibet toto reſpectu ſingularum partium, non enim ſunt omnino idem, vt per ſe notum eſt, neque etiā diſtinguuntur vt duæ partes inter ſe, quia illæ ita ſe habent, vt neutra alterā includat, totum autem in ſua entitate continet vtrāq; partem, & ideo dicuntur diſtingui vt includens, & incluſum. Tamen etiam illa diſtincto prout hic intercedit, realis eſt, quia aliquam rem includit totum, quam non includit pars. Vnde hic modus diſtinctionis, includentis, & incluſi, ſuo modo reperiri poteſt in diſtinctione reali, modali, & rationis, nam in vnoquoque ordine poteſt comparari id quod ſe habet vt totum, ad aliud, quod ſe habet tanquam pars, tamen in ſingulis manet in latitudine diſtinctionis realis, modalis, vel rationis: quia illud, quod vnum extremum includit vltra aliud, diſtinguitur realiter, aut modaliter, aut ratione ab altero incluſo. Ex his ergo ſatis conſtat, nullum eſſe diſtictionis modum, qui in prædictis tribus non contineatur.

Solum videtur poſſe obijci, quia prèter diſtinctionem inter rem, & rem, & inter rem, & modū poteſt inueniri diſtinctio inter modum, & modum, vt multi putant de ſubſtantia, & exiſtentia, & eſt certius de ſubſiſtentia, & præſentia locali. Hi enim modi non poſſunt diſtingui ratione, quia à parte rei ita exiſtūt, vt habeant diuerſa principia, & diuerſas affectiones, ac denique vt ſeparari poſſint, quę ſunt indicia actualis diſtinctionis in re exiſtētis, vt iam dicemus: neque etiam diſtinguuntur realiter, quia non diſtinguūtur vt res & res, cum non ſint verè res; hoc enim argumento probauimus, modum nō diſtingui realiter ab ipſa re, quam afficit. Nec denique dici poſſunt diſtingui tantum modaliter, tum quia vnus non eſt modus alterius, tum quia ſæpe ſunt mutuo, & ad inuicem ſeparabiles, quod eſt ſignum maioris diſtinctionis, quam modalis, vt ſtatim dicemus. XXIV.

XXV. Duo modi inter ſe qui diſtinguantur.

Reſpondetur, cum hi modi non habeant eſſe, ſeu entitatem, niſi ex re, vel in re cui adhærent, ex illa penſandum eſſe quomodo ab alijs modis diſtinguātur: ſemper tamen eorum diſtinctio ad realem, vel modalem pertinebit, ſuppoſito, quòd in re exiſtunt. Quod ideo dico, quia etiam poſſunt excogitari modi ſola ratione diſtincti: ſicut enim ratio per conceptus inadæquatos poteſt diſtinguere vnam rem, ita & vnum modum, vt eſt valde probabile de actione, & paſſione, de motu, & tempore, de exiſtentia, & duratione, & de alijs. Loquendo autem de modis in re ipſa diſtinctis, vt ſunt præſentia localis, verbi gratia, & ſubſiſtentia humanitatis: aut hi comparātur tantum prout ſunt in eadem re, & ſic ſolum diſtinguuntur modaliter propter argumentum factū, quia cùm ex ſe non habeant propriam entitatem, etiam ex ſe non habent, vnde pluſquam modaliter diſtinguantur, neque ex re, quam afficiunt, plus diſtinguuntur, quia ſupponimus eſſe eandem: ergo nō habent maiorem diſtinctionem, quam modalem. Et confirmatur, quia vnuſquiſque illorum habet aliquā identitatem cum illa re, quam afficit, ergo in illa, & per illam habent aliquam identitatem inter ſe: ergo retinet ſolum diſtinctionem modalem. Vnde non refert, quod poſſint mutuo ſeparari, id eſt, quòd poſſit vnus manere, alio non exiſtente, vel econuerſo: quia ſaltem neceſſe eſt, vt ſemper maneat illa res, in qua vterque exiſtit cum aliqua identitate. At vero ſi inter ſe comparentur modi afficientes res diuerſas, ſiue illi modi ſint eiuſdem rationis, vt duæ ſubſiſtentiæ duorum hominum, ſiue diuerſarum rationum, vt ſeſſio vnius, & ſubſtantia alterius, ſic diſtinctio inter hos modos eſt realis, non ratione ipſorum, ſed ratione rerum in quibus ſunt, nam vnuſquiſque habet aliquam identitatem cum re, quam afficit, & illæ res diſtinguuntur inter ſe realiter: ergo & modi ratione illarum. Et hoc etiam bene confirmat illa ratio, quia illi modi ſunt mutuo ſeparabiles, & inter ſe, & vnuſquiſque ab illa re, quam alius afficit: nam hoc eſt ſufficiens ſignum diſtinctionis realis. Atque in hunc modum omnis diſtinctio etiam inter ipſos modos ad prædictas tres reuocatur.

Soluuntur argumenta.

AD argumenta prioris opinionis, quatenus procedere poſſunt contra diſtinctionem modalem à nobis XXVI.

à nobis poſitam, reſpondendum eſt. Ad primum reſpondetur duplici ſenſu poſſe ſumi argumentum ab ente reali, vel rationis ad concludendam diſtinctionem realem, vel rationis. Primo tanquam à propria ratione, & cauſa, ita vt talis exiſtimetur eſſe diſtinctio, quales ſunt res, in quibus verſatur. Et hic ſenſus eſt falſus: oſtenſum eſt enim inter extrema realia intercedere diſtinctionem rationis, & è conuerſo inter extrema rationis eſſe ſaltem quãdam imitationem diſtinctionis realis. Secundo argumentum eſſe poteſt proportionale, ſeu à paritate rationis: vt quia in entibus non dantur niſi realia, vel rationis, neque in diſtinctionibus dandæ ſint, & hoc ſenſu concedi poteſt proportio argumenti, ſi debito modo fiat, nihilque contra noſtram ſententiã concludet. Etenim, ſi ens reale in ſua ampliſſima conceptione ſumatur, pro omni eo, quod non eſt omnino nihil, quodque poteſt eſſe in rebus ſine fictione intellectus, ſic verum eſt, non dari medium inter ens reale rationis, & in eodem ſenſu concedo non dari medium inter diſtinctionem realem & rationis: nam omnis diſtinctio ex natura rei poteſt in hac amplitudine dici realis: & ita locuti fere ſunt antiqui ſcriptores. Alio tamẽ modo poteſt ſumi ens reale pro eo, quod ex proprio conceptu, ſeu ex vi ſuæ rationis formalis poteſt propriam entitatem afferre, ſeu conſtituere, & hoc ſenſu falſum eſt, non poſſe dari medium inter ens reale & rationis: datur enim modus entis, qui neque eſt merum ens rationis, vt per ſe conſtat, neque eſt ens reale in eo rigore, & proprietate ſumptum, vt à nobis declaratum eſt: & ita etiam datur diſtinctio modalis media inter diſtinctionem rationis, & realem rigoroſè ſumptam.

XXVII. Secundum. Ad ſecundum reſpondetur, inter idem, & diuerſum ſecundum eandem rationem ſumpta non dari medium, vt recte argumentum probat, tamen ſecundum diuerſas rationes fieri poſſe, vt, quæ ſunt idem vno modo, alia ſint diuerſa, vt D. Thom. dixit 1. par. quæſt. 11. artic. 1. ad 2. Sic igitur ens, & modus poſſunt dici idem realiter, & nihilominus habere in re diſtinctionem modalem.

XXIIX. Tertium. Neque contra hoc quicquam vrget tertium argumentum, nam nos non dicimus rem, & modum diſtingui ſecundum proprias rationes, & non ſecundum communem, quod ſupponunt ferè omnes replicæ ibi factæ: nam eo modo quo diſtinguuntur ens & modus à parte rei, diſtinguuntur omnia prædicata ſuperiora etiam tranſcendentalia incluſa in modo ab his quæ includuntur in re cuius eſt modus. Atque ita concedendum eſt, quatenus modus eſt ens, eatenus ipſum, & rem quam modificat, eſſe duo entia, & diſtingui in re ipſa, vel realiter latè loquendo. Nihilominus tamẽ addimus, modum non eſſe propriè & rigoroſè ens, & hoc modo negamus ibi eſſe duo entia: negamuſque ſubinde, ens hoc modo proprie ſumptum eſſe prædicatum ſuperius ad rem, & modum eius. Et ideo neceſſe non eſt, propter diſtinctionem modi à re multiplicari entia in dicta proprietate, & rigore ſumpta. Vnde ad confirmationem illius tertij argumenti, idem dicendum eſt de accidente, quod dictum eſt de ente, quia accidens interdum ſignificat formam habentem propriam entitatem ex ſe diſtinguibilem, & ſeparabilem realiter ab omni alia, interdum ſignificat modum ſolum alterius, vel accidentis, vel ſubſtantiæ. Et priori modo repugnat, in eadem re inueniri plures rationes accidentis, vt argumentum conuincit, non tamen repugnat vnam entitatem accidentalem habere vnum, vel plures modos ab ipſa tantum modaliter diſtinctos. Subſtantia vero ſimpliciter dicta, non ſignificat modum, ſed rem propriam, & perfectam in ſuo eſſe, & idem eſt de corpore, & de quocunque gradu ſubſtantiæ ſub his collocato; & ideo fieri non poteſt, vt hi gradus in re ipſa multiplicentur, non multiplicatis rebus, &

A ſubſtantijs. Tamen etiam in latitudine ſubſtantiæ in communi, ſeu analogicè ſumptæ, poſſunt dari aliqui modi ſubſtantiales, in quibus fieri poteſt, vt in eadem re, ſeu ſubſtantia proprie, & ſimpliciter dicta, ſint vnus, vel plures modi ſubſtantiales inter ſe, & ab illa modaliter diſtincti, vt ſunt ſubſiſtentia, vnio, &c.

XXIX. Quartum. Atque ex eis facilis eſt ſolutio ad quartum, nam quòd dictum eſt de ente, dicendum eſt de eſſentia reali. Poteſt ſignificare propriam naturam ex ſe ſufficientem ad conſtituendam entitatem in rerum natura, vel latius quamcunque rationem realem conſtitutiuam entis, aut modi realis. Hoc poſteriori ſenſu cõcedimus in re, & modo eſſe diſtinctas eſſentias, & ideo eſſe inter ea diſtinctionem ex natura rei, & B aliquo modo realem. Priori tamen ſenſu vnica tantum eſt eſſentia in qualibet entitate: modi autem, qui ab illa ex natura rei, ſeu modaliter diſtinguuntur, non poſſunt eſſe de eſſentia eius, ſed vel accidentia, vel ad ſummum, pertinentes aliquo modo ad integritatem, vel cauſalitatem eius, vt de ſingulis poſtea exponemus. Ex quo ſequitur (quod valde notandum eſt) in qualibet entitate propriè dicta eſſe vnicam eſſentialem rationem, vt conuincunt ad minimum omnia illa argumenta in principio facta, quę ratio eſſentialis, quaſi fundamentalis eſt, & inuariabilis in tali entitate: ita vt impoſſibile ſit, illam entitatem conſeruari in rerum natura ſine illa ratione eſſentiali: quia per illam primo conſtituitur: vnde non poteſt eſſe niſi vna ſpecifica, vt argumenta fa- C cta conuincunt. Rationes autem modales, quæ poſſunt eſſe quaſi adhærentes, vel affixæ tali entitati multiplicari, & variari poſſunt, quia in re ſunt extra eſſentiam eius: vt in particulari clarius conſtabit in diſcurſu totius Metaphyſicæ.

SECTIO II.

Quibus ſignis, ſeu modis diſcerni poſſint variari gradus diſtinctionis rerum.

I. In quo ſita ſit difficultas. TOta difficultas conſiſtit in diſcernenda diſtinctione modali à cęteris: nam diſtinctio realis, & rationis cum ſint extremè oppoſitæ facile diſcernuntur: diſtinctio autẽ mo- D dalis cum ſit media interdum exiſtimatur realis propter conuenientiam, quam habet cum illa: interdum verò exiſtimatur nulla in re, ſed ſecundum rationem tantum propter quandam conuenientiam cum alia. Vt ergo aliqua generalia ſigna habeãtur, quæ ad particulares quæſtiones applicari poſſint, nonnulla breuiter dicenda ſunt, ſupponendo, vt aliqua à nobis diſtinguantur pluſquam ratione ratiocinantis (de qua diſtinctione nihil oportet addere, quia eſt prorſus conficta) vt minimum, ſeu in primis neceſſariũ eſſe, vt habeant diſtinctos conceptus obiectiuos, & ſecundum eos rationes formales aliquo modo diſtinctas: quia niſi hoc ſaltem modo concipiantur, nec concipientur, vt diſtincta, neque erit vlla ratio inquirendi, quanta, vel qualis ſit inter ea diſtinctio: ſuppoſitis E verò pluribus conceptibus obiectiuis optimè, & merito inquiritur, quomodo cognoſcetur, an in re habeant diſtinctionem, & qualis illa ſit.

Signum actualis diſtinctionis in re.

II. DIco primo, Quandocunq; duo conceptus obiectiui ita ſe habent, vt à parte rei, & in indiuiduo ſeparari poſſint, vel ita vt vnum ſine alio in rerũ natura maneat: vel ita vt realiter diſiungatur, & realem vnionem, quam habebant, amittant, ſignum eſt inter illa eſſe maiorem diſtinctionem quam rationis ratiocinatæ: atque adeo actualem aliquam ex natura rei, ſeu quæ à parte rei ſit. Hæc aſſertio communis

eſt

Ariſtoteles. eſt Doctorum, & ſumitur ex Ariſtot. 7. Topic. cap. 1. loco 15. vbi ſic inquit, *Amplius, ſi poteſt alterum ſine* Aphrodiſ. *altero eſſe, non erit idem*, vbi Alex. Aphrodiſ. id notat. D. Auguſt. Sumi etiam poteſt ex Auguſt. 6. de Trinit. cap. 6. vbi cum dixiſſet: *In vnoquoque corpore aliud eſt magnitudo, aliud color, aliud figura*, talem probationem ſubiungit: *Poteſt enim, & diminuta magnitudine manere idem color, & eadem figura, & mutato colore manere eadem magnitudo, & eadem figura, & figura eadem non manente, tam magnum eſſe, & eodem modo coloratum, & quæcunque alia ſimul dicuntur de corpore, poſſunt & ſimul, & plura ſine cæteris commutari, ac per hoc multiplex eſſe conuincitur natura corporis, ſimplex autem nullo modo*. Et inferius inde probat, animam humanam non eſſe ſimplicem, quia habet varios actus, & affectus, quos eſſe diſtinctos oſtendit: B *Quia alia ſine alijs, & alia magis, alia minus inueniri poſſunt*. Hac etiam regula vtuntur frequenter Scho- Magiſter. laſtici, vt patet ex Mag. in 1. diſt. 8. Durand. diſt. 30. Durand. quæſt. 2. Scoto in 2. diſt. 1. q. 5. & in 3. diſt. 8. quæſt. 1. Scotus. Ocham in 1. diſt. 1. q. 3. & ibi Gabr. q. 3. art. 3. dub. 1. Ocham. Heruæo quodlib. 3. q. 3. & ex Metaphyſicis vtuntur Gabriel. hac regula Io. de Gandauo 6. Metaphy. q. 10. Anto. Trombeta 5. Metaphyſic. q. 3. art. 1. Fonſeca 5. Me- Ferrar. taph. cap. 6. q. 6. ſect. 1. Item Ferrar. 1. Phyſ. q. 10. & Paul. Venet. 3. Phyſ. tex. 19. Aſtudil. citatus ſect. præced. Eadem vtuntur multi ad probãdam diſtinctionem ex natura rei inter ſubſiſtentiam, & naturã creatam, vt patet ex Aegid. cit. ſect. præced. Med. 3. par. quæſt. 4. artic. 2. Et infra plures referemus ſuo loco. C Et eodem argumento probari ſolet inhærentiam diſtingui ab exiſtentia accidentis: & dependentiam, ſeu actionem à termino, quæ omnia in ſequentibus videbimus.

III. Ratione probatur, quia, ſi ea, quæ à nobis concipiuntur, vt habentia duos conceptus obiectiuos, in re inueniuntur cõiuncta, & poſtea ſeparãtur, vel vtrũq; manet à parte rei exiſtens poſt ſeparationem ab alio, vel alterum deſinit eſſe, & alterum manet: ſi priori modo accidat, neceſſe eſt, illa duo ex natura rei imo & realiter diſtingui; primò, quia impoſſibile eſt idẽ omnino à ſe ipſo ſeiungi, ac ſeparari à parte rei: inuoluitur enim aperta contradictio: nulla enim excogitari poteſt maior vnio in re, quam totalis identitas in re, imo illa non eſt vnio, ſed vnitas. Sicut ergo impoſſibile eſt diuidi, quod indiuiſibile eſt, ita & à ſe D ipſo ſeiungi, quod idem omnino eſt. Deinde, quia ſi illa duo manent à parte rei, & non vnita inter ſe, vnũ non eſt modus alterius, neque è cõtrario: quia de eſſentiali ratione modi, vt vidimus, eſt eſſe actu vnitũ, ſeu affixum rei cuius eſt modus: ergo quandocunque aliquid poteſt ſeparari ab alio, & ſeparatũ conſeruari, eſt ſignum euidens, non eſſe modum illius: erit ergo, vel res per ſe ipſam diſtincta realiter ab alia, vel modus alterius rei aliter diſtinctæ, ratione cuius etiã modus ipſe realiter diſtinguetur ab alia re. Si autem duo ita ſeparantur in re, vt vnum exiſtens maneat, & non aliud, neceſſe eſt, vt ſaltem modaliter diſtinguãtur. Primo, quia impoſſibile eſt, vt idem ſit, & nõ ſit: ergo, ſi hoc non exiſtit, quod antea exiſtebat, & aliquid manet exiſtens, non poſſunt eſſe in re idem om- E nino, alioqui idem ſimul exiſteret, & non exiſteret. Secundo, quando hæc duo ita ſeparantur, aliquid poſitiuũ eſt id quod in re tollitur ab alio, & deſinit eſſe, ſumendo late aliquid vt diſtinguitur cõtra nihil, pro omni re, vel modo reali, tale enim ſupponimus eſſe vtrumq; eorũ quæ prædicto modo ſeparabilia ſunt: illud ergo, quãdo erat, diſtinctum aliquo modo erat ab eo, quod exiſtens manet. Tandẽ, quia non eſt minus impoſſibile ſeparari idem omnino à ſe ipſo, deſtructo altero extremo, quam cõſeruato vtroque, ſed oſtenſum eſt, non poſſe idẽ à ſe ipſo ſeparari manẽte extremo: ergo neque poterit altero nõ manente: ergo quoties fieri poteſt talis ſeparatio, ſupponitur in re diſtinctio. Et ideo valde errant, qui exiſtimant, relationem eſſe aliquid reale poſitiuũ, ſine quo poteſt fundamentũ manere in re ipſa, & tamen non diſtingui actualiter, & à parte rei ab ipſo fundamento: eſt enim aperta implicatio contradictionis. Nam, ſi relatio in ſua eſſentia aliquid reale eſt, & nũc eſt in fundamento, & poſtea non eſt, manente ipſo fundamento integro in ſua entitate, & eſſentia, neceſſe eſt, vt, quidquid illud eſt, quòd eſt relatio, ſit aliquo modo in re ipſa diſtinctum à fundamento: alioquin idem omnino ſecundum rem deſineret eſſe, & maneret.

Sed obijcies, nam animal eſt in re coniunctum homini, & eſt ſeparabile ab illo in equo, vel in leone: & tamen non diſtinguitur in re ab illo, vt ſupra dictum eſt. Reſpõdetur, ideo in propoſita regula dixi, *id quod in re ipſa, & in indiuiduo eſt ſeparabile*: animal enim (& idem eſt de omnibus ſimilibus prędicatis) ſolum eſt ſeparabile ab homine ſecundum cõmunẽ rationẽ conceptam, ſecundum quam non habet in re vnitatem in multis, ſed ratione tantum: quatenus vero animal eſt in re, & in indiuiduo coniunctũ homini, non eſt ſeparabile ab homine: nam hoc indiuiduum animal, quod in re eſt hic homo, nunquam poteſt in re manere niſi maneat homo, neque è conuerſo poteſt durare hic homo, quin duret hoc animal. IV. Obiectio diſſoluitur.

Vrgebis, nam ſaltem in Deo, diuina eſſentia eſt in re coniuncta paternitati; & eadem numero eſt ſeparabilis ab illa, quatenus eſt coniuncta filiationi; & tamen non diſtinguuntur actualiter in re ipſa. Aliqui Theologi propter hanc difficultatem admittere videntur diſtinctionem actualem, & in re ipſa ſaltem modalem inter relationem diuinam, & eſſentiam, quod ſolet tribui Scoto, ſed clarius id ſentit Durandus: nam Scotus obſcurius, & valde in communi loquitur de ſua diſtinctione formali. Ea vero ſentẽtia in prædicto ſenſu eſt valde falſa, multumque repugnans diuinæ ſimplicitati, & perfectioni. Hanc vero diſputationem Theologis relinquimus: & reſpõdemus breuiter. Primo, negando eſſentiam eſſe ſeparabilem à paternitate: aliud eſt enim eſſe communicabilem Filiationi, vel Proceſſioni, aliud vero eſſe ſeparabilẽ à paternitate: quin potius ex intrinſeca ratione ſua, poſtulat ita communicari illis, vt ab hac non ſeparetur: non ergo habet hic locum regula poſita de ſeparatione. Secundo reſpõdetur, eſſe illo modo communicabile multis inter ſe diſtinctis realiter, ſine diſtinctione ab eo, quod illis cõmune eſt, niſi ſola ratione, ſeu virtualiter, eſſe propriũ rei infinitæ ſimpliciter: & ideo, quamuis late loquendo de ſeparatione pro cõiunctione cum alia re diſtincta realiter, in creaturis optimum argumentũ ſit, quidquid coniungitur cum alio realiter diſtincto, eſſe etiam ipſum in re diſtinctum ab altero extremo: quia non poteſt vna res finita eadem numero per idẽtitatem cõiungi cum rebus realiter diſtinctis; tamẽ in re infinita hoc nullum argumentum eſt propter ſummam eius ſimplicitatem, & perfectionem; & hoc eſt myſterium Trinitatis, quod ſola, ac certiſſima fide tenemus. V. Replicæ Theologicæ reſpõdetur. Relationes diuinę ab eſſentia nullo modo in re diſtinctæ.

Signum diſtinctionis tantum modalis.

VI. Dico ſecundo: Separatio vnius ab alio, quæ ſolum eſt non mutua (vt vulgo appellatur) id eſt, in qua vnum extremum poteſt manere ſine alio, non tamen è conuerſo, eſt ſufficiens argumentum diſtinctionis modalis, non tamen maioris, ſeu realis proprie ſumptæ. Prior pars ſatis probata eſt in præcedente aſſertione. Poſterior probatur, quia ex huiuſmodi ſeparatione non mutua recte conuincitur, eam rem quæ poteſt manere deſtructo alio extremo habere per ſe ſuam realitatẽ independenter intrinſece, & entitatiue, ſeu eſſentialiter ab illo extremo, quod deſtrui poteſt, ipſa manente: non vero poteſt inde concludi aliud extremũ, quod deſtrui poteſt habere

ex ſe

ex ſe propriam entitatem: quia, vt ſupponitur, illud extremum tale eſt, vt manere non poſſit ſine altero; ſed ad hoc ſufficit, vt ſit modus eius: imo hoc eſt intrinſecum, vt diximus entitati modali, vt per ſe manere non poſſit, nec ſeparari actu ab eo, cuius eſt modus: ergo ex prędicta ſeparatione non poteſt concludi maior diſtinctio, quam modalis. Et confirmatur, nam ita comparatur motus localis ad mobile, ſeſſio ad ſedentem, actio ad terminum, inter quæ nullus, qui recte ſentiat, maiorem diſtinctionem ponit, quam modalem.

VII. *Quæſtiuncula notabilis.* Sed quæret aliquis, eſto ſit vera hæc regula, quaſi negatiua, ex hac ſeparatione non neceſſario colligi maiorem diſtinctionem, an poſitiua etiam regula vera ſit, ea ſcilicet, quæ hoc tantum modo ſeparabilia ſunt, tãtum etiam modaliter diſtingui, & non maiori diſtinctione reali. Videtur enim incerta, atque adeo fallax talis regula; nam, licet illud ſolum ſignum non ſit ſufficiens argumentum maioris diſtinctionis, non videtur tamen ſignum ſufficiens ad negandam maiorem diſtinctionem. Fieri enim poteſt, vt illa inſeparabilitas, quæ eſt ex parte alterius extremi, non oriatur ex idẽtitate aliqua, vel minori diſtinctione, ſed ex aliquo modo depẽdentiæ magis intrinſeco, & ſeparabili. Vt verbi gratia, ſubiectum, & accidens ita comparantur, vt ſubiectum poſſit manere ſine accidente: accidens vero non poſſit naturaliter manere ſine ſubiecto, etiam ſi ſit res diſtincta ab illo. Et aliqui exiſtimant nonnulla accidentia, etiamſi ſint realiter diſtincta, non poſſe etiam ſupernaturaliter ſine ſubiecto conſeruari, vt actus vitales, & ſi quę fortaſſe ſunt alia ſimilia. Illa ergo poſitiua regula, vel falſa eſt, vel incerta. Reſpondetur, aliud eſſe loqui de inſeparabilitate naturali: aliud vero de inſeparabilitate in ordine ad potentiam Dei abſolutam. Nam ex priori ſola non poteſt ſufficiens argumẽtum ſumi in diſtinctionis realis proprijſſime, & in rigore ſumptę, vt argumentum factum conuincit, & exemplum de ſubiecto, & accidente; & ſimile de materia, & ſingulis formis materialibus: materia enim poteſt à qualibet indiuidua forma ſeparari, & ſine illa conſeruari: nulla vero talis forma poteſt naturaliter ſeparari à materia, ita vt ſine illa conſeruetur.

VIII. At vero, ſi ſit ſermo de inſeparabilitate in ordine ad potentiam Dei abſolutam: valde probabile argumentum ſumitur, ea, quæ prędicto modo comparantur, & conſeruari non poſſunt mutuo ſeparata, tantum diſtingui modaliter. Ratio eſt, quia ſi alterum extremum ex illis duobus tale eſt, vt per potentiam Dei abſolutam, non poſſit ſine alio conſeruari, magnum argumentum eſt, illud eſſentialiter tantum eſſe modum quendam, & non veram entitatem: quia, ſi eſſet vera entitas non poſſet habere tam intrinſecam depẽdentiam ab alia entitate, vt nõ poſſit Deus illam ſupplere ſua infinita potentia: ergo ſolum poteſt id prouenire ex eo, quod illud extremum in ſua intrinſeca eſſentia non eſt entitas, ſed tãtum modus. Antecedens patet: quia cauſalitatem efficientẽ vt ſic Deus poteſt ſupplere, vt omnibus eſt notum. Item, conſeruando accidens ſine ſubiecto ſupplet cauſalitatem materialem non reſpectu compoſiti, ſed reſpectu alterius extremi; quæ ſola illius generis in præſente interuenire poteſt. Et eadẽ ratione poſſet ſupplere ſimilem cauſalitatem formalẽ, ſi interueniret, quia nõ eſt de ſe minus intrinſeca, quam materialis. Nec fingi poteſt aliud dependentiæ genus inter res abſolutas, vt omittam relationem, & terminum, de quibus ſtatim. *Obuiantur obiectio.* Dices. Multi putant, materiam non poſſe conſeruari à Deo ſine forma, licet forma poſſit conſeruari ſine materia: & tamen non ſequitur ſolũ modaliter diſtingui: Reſpondetur, quia ita ſentiũt, ipſi viderint, quo probabili fundamento id aſſerant: mihi enim illa ſententia probari nunquam potuit, vt infra dicam tractando de cauſis. Deinde non eſt ſi- A mile de materia; nam, licet gratis demus non poſſe materiam ſine omni forma conſeruari: tamen certũ eſt, poſſe naturaliter conſeruari ſine hac, vel illa, & ſine quacunque forma determinatè: & hoc eſt ſufficiens argumentum, materiam non eſſe modum formæ, ſed eſſe rem diſtinctam, quantum eſt ex ſe; nam id quod eſt modus tantum, non ſolum ſeparari non poteſt ab omni re cuius eſt modus, ſed etiam neque hic modus in indiuiduo poteſt ſeparari ab hac re indiuidua, vt hæc ſeſſio ab hoc ſedente; cum ergo materia in indiuiduo, & hæc numero, ſeparari poſſit ab hac forma, & eſſe ſub quacunque alia, recte colligitur, ipſam non eſſe modum formæ. At rurſus ex eo, quod forma eſt res ſeparabilis, & potẽs manere ſine materia ſaltem de potentia abſoluta, recte etiam B concluditur ipſam non eſſe modũ materiæ, ſed in ſe habere ſuam entitatem, quę per diſtinctam vnionẽ materiæ coniungitur. Præter alia argumenta, quæ ſumi poſſunt ex perfectione formæ ſuper materiam, & ex actiuitate eius, & alijs ſimilibus. Regula ergo poſita, etiam illo poſitiuo modo declarata, quoad nos valde probabilis eſt. Dico, *quoad nos*, quia fortaſſe contingere poteſt, vt in ſe ſint diſtincta, quę reſpectu cognitionis noſtræ non exhibent ſufficiens ſignum diſtinctionis. Tamẽ, quia nos iudicium ferre non poſſumus de ijs, quę in ſe ipſis non videntur, niſi per effectus, vel ſigna nobis nota, & quia generalem regulam habemus, non eſſe multiplicandas diſtinctiones ſine ſufficiente fundamento: quia diſtinctio non fit à natura ſine ſufficiente cauſa, vel neceſſitate, ac C denique quia illa inſeparabilitas videtur etiã directe oſtẽdere aliquam identitatẽ, ideo probabiliter coniectamus, vbi non eſt poſſibilis ſeparatio mutua, ſed non mutua tantũ, non eſſe diſtinctionem niſi modalem.

Signa realis diſtinctionis.

Dico tertio: Quamuis ad diſtinctionem realem cognoſcendam, plura indicia ſoleant aſſignari, IX. tamen duo, quæ ex ſeparatione ſumuntur, videntur potiſſima, vnum eſt de ſeparatione tantũ, quoad realem vnionem, id eſt, ſi vtrumque ſimul & actu poſſit conſeruari in rerum natura abſq; vnione reali inter ſe. Aliud eſt de ſeparatione mutua quoad exiſtentiam, id eſt, quod vnum poſſit ſine alio conſeruari, & D econuerſo, per ſe immediate, & ſine ordine, ſeu connexione neceſſaria cum aliquo tertio. Hæ duæ regulæ ſunt ferè probatæ explicando duas concluſiones præcedentes. Et prima patet, quia illa duo quæ ſic ſeparantur, non poſſunt ſic ſe habere, vt vnum ſit modus alterius neque econtrario: quia de eſſentia modi eſt vt non poſſit eſſe, niſi vnitus actu ei, cuius eſt modus, quia ſe ipſo vnitur, & non alio vnionis modo, vt ſatis declaratũ eſt: ergo illa duo, vel erunt res diſtinctæ, quòd intendimus: vel erunt modi rerum diſtinctarum, vel vnum erit res, & aliud erit modus alterius rei diſtinctæ: & quocunq; iſtorum modorũ ſe habeant, diſtinguẽtur realiter: vel per ſe, vel ratione rerum diſtinctarum, iuxta dicta in ſect. præced. Secunda probatur, quia, quãdo duo ita ſe habent, vt E mutuo ſeparari poſſint, & vnum ſine altero conſeruari; neutrũ poteſt eſſe modus alterius, quia intrinſeca ratione modi eſt, vt manere non poſſit ſine re, cuius eſt modus: ergo vtrumq; illorum erit vera res ſecum afferens veram entitatem, quę conſeruari poteſt ſine altera. Ergo neceſſe eſt, ea quæ huiuſmodi ſunt, realiter diſtingui; quia diſtinguũtur à parte rei, cum ſeparari poſſint, & non diſtinguuntur tãquam res, & modus rei, ſed tanquam res & res: ergo diſtinguuntur realiter. Dixi autẽ, *per ſe, & immediate*, quia fieri poteſt, vt duo modi eiuſdem rei poſſint mutuo vnus eſſe ſine altero, & econtrario; & tunc non recte colligitur diſtinctio realis inter illos: quia, licet non ratione ſui, formaliter loquendo ſaltem ratione rei

quam

quam modificant, habent inter ſe quandam realem identitatem, & neuter illorum eſt ſeparabilis, ita vt conſeruetur ſine re, quam modificat.

X. Atque ex his conſtat, nihil refetre, quod hæc ſeparatio naturaliter fieri poſſit, vel de potētia abſoluta: quia tam eſſentiale eſt illi rei, quam nos tantum modum appellamus, eſſe actu affixam; & modificātem rem cuius eſt modus vt repugnet ei de potentia abſoluta conſeruari ſine illa re, ſeu aliter, quam actu modificando illam. Qua ratione nec mente intelligi poteſt figura ſeparata ab omni quātitate & re, cuius ſit figura, vel relatio ſine fundamento, ſi eſt modus eius vel motus ſine mobili, & ſic de alijs ſimilibus. Et ratio eſt ſupra tacta; quia, quæ huiuſmodi ſunt, non habent ex proprio conceptu ſufficientem entitatem, in qua conſeruentur, ſed ſolum ex quadam identitate ad ea, quibus inſunt, ergo quidquid prædicto modo ſeparabile eſt, etiā de potentia abſoluta, non eſt modus, ſed res diſtincta. Quod ergo attinet ad inferendam in re ipſa diſtinctionem, nihil refert, quod ſeparatio prædicta naturaliter, vel ſupernaturaliter fiat, ſolum quoad nos poterit eſſe notior diſtinctio, quando ſeparatio naturaliter fit, interdum vero notificatur nobis per ſupernaturalia myſteria, quorū cognitio multum iuuat ad naturalia cognoſcenda. Quomodo per myſterium Euchariſtię certius nobis cōſtit, quātitatem eſſe rem diſtinctam à ſubſtantia, quā per cognitionem naturalem conſtare potuiſſet.

XI. *Attentione dignum.* Vbi etiam obiter obſeruari poteſt, quod, licet interdum non ſit facta natura ſeparatio, & cōſeruatio duarum rerum, ſed vnius tantum ab alia, nihilominus nobis ſufficit ad inferendam diſtinctionem realem, vt in prædicto exemplo. Hactenus quidem factum non eſt à Deo, vt materialis ſubſtātia ſine quantitate conſeruetur, ſed ſolum vt quantitas ſine ſubſtantia materiali permaneat, & nihilominus hoc nobis eſt ſufficiens argumentum, vt colligamus quantitatem, & ſubſtantiam non ſolum modaliter, ſed etiā realiter diſtingui. Non quidē ratione formæ, (vt ſic dicam) ſed ratione materiæ: nam in humanitate, & ſubſiſtentia factum etiam eſt vt humanitas ſine ſubſiſtentia creata conſeruetur: non eſt autem factum, neque fieri poſſe credimus, vt ſubſiſtentia creata ſit abſque propria natura ſubſtantiali, cuius eſt terminus, vnde in hoc exemplo ex prædicta ſeparatione non colligimus diſtinctionem realem, ſed ſolum modalem. Igitur in his pręter ſeparationē oportet cōſiderare naturam eius, quod ſine alio conſeruatur; nā ſi illud ſit natura ſua, quaſi adhærens alteri, & imperfectius illo, ac deniq; id, quod maxime videtur habere poſſe rationem modi, & nihilominus ſine alio conſeruatur, ſignum eſt diſtinctionis realis, ſecus vero eſt, quando, id quod in re manet, eſt perfectius, habenſque præcipuam rei entitatem. Vt in prædictis exemplis comparando ex ſe ſubſtantiā, & quantitatem, clarum eſt ſubſtantiā eſſe perfectiorē; &, quod ſi vna eſſe deberet modus alterius, non ſubſtātia quātitatis, ſed quantitas deberet eſſe modus ſubſtantiæ: igitur, cum per ſeparationem quantitatis à ſubſtantia ſatis declaratum ſit, quantitatem nō eſſe modum, ſed veram rem, ſatis cōſequenter declaratū eſt, ſubſtantiam, & quantitatem non diſtingui, vt rē, & modum, ſed vt duas res. At verò in natura, & ſubſiſtētia potius conſtat, ſubſtantialem naturam eſſe præcipuā rei entitatem: & quod, ſi aliqua earum eſt modus alterius, ſubſiſtentia eſt modus naturæ, & non è contrario: ex vi autem ſeparationis factæ declaratū non eſt ſubſiſtētiam eſſe plus quam modum, cum ipſa nō ſit ſine natura conſeruata, & ideo ex illa nō licet colligere diſtinctionem realem, ſed modalem tantum.

XII. *Vnde conijciēda diſtinctio in ijs q* Sed difficultas hic ſupereſt, quando nulla ſeparatio, nec naturalis, nec ſupernaturalis facta eſt, quomodo tunc cognoſci poſſit diſtinctio realis, quia tūc regulæ prædictæ deſeruire non poſſunt, cum tamen

A non repugnet, multa diſtingui realiter, quę hactenus non ſint aliquo ex prædictis modis ſeparata, vt materia, & forma cęli. Quod ſi dicas eſto non ſint ſeparata, poſſe cognoſci vt ſeparabilia: hoc perinde dictum eſt ac ſi diceretur cognoſci eſſe diſtincta, vel ſaltem eiuſdē difficultatis eſt: hoc enim inquirimus, quomodo cognoſcemus eſſe ſeparabilia, ſi nec naturaliter ſeparantur, neque à Deo hactenus ſeparato ſunt aliquo ex prædictis modis. Et augetur difficultas, quia aliqua ſunt inſeparabilia, etiam de potētia abſoluta, quę tamē cēſentur realiter diſtincta, vt de intellectu, & voluntate, tam inter ſe, quā reſpectu animæ, multi exiſtimāt. Propter priorē difficultatē dici poteſt, dictum ſignum ex ſeparatione ſumptū, neque eſſe adæquatum, neque vnicum, nec ſemper primū, aut ne- B ceſſarinm, ſolumque aſſignari vt certius, & notius, quando haberi poteſt; ideoque præter illud aſſignari ſolent nonnulla alia, quæ breuiter attingenda ſunt.

per nullam vim ſeparata adhuc extiterunt.

Aliud ſignum realis diſtinctionis vt inutile reijcitur.

XIII. PRimum eſt, diſtinctio exiſtentiarum; nam quæ diſtinguuntur realiter, habent diſtinctas exiſtentias, quæ vero diſtinguuntur modaliter vnicam tantum exiſtentiam habent: nam modus ideo modus eſt, quia non habet aliam exiſtentiam præter exiſtentiam rei, cuius eſt modus.

XIV. Sed hoc ſignum nullius momenti eſt; quia, vel eſt obſcurius, quam id de quo agimus, vel petit princi- C pium, vel aliquid falſum inuoluit. Primum enim, ſi verum eſt, exiſtentiam eſſe actualem rei entitatem; perinde eſt dicere illa diſtingui realiter, quæ habent exiſtentias diſtinctas, ac ſi diceretur, ea diſtingui realiter, quæ habent entitates diſtinctas. Si autem exiſtentia fingitur eſſe res diſtincta ab eſſentia actuali, aut ſupponitur, eas res quę habent diſtinctas exiſtentias, habere etiam diſtinctas eſſentias: & hoc eſt quidem verum, tamen non eſt minus difficile cognoſcere diſtinctas exiſtētias, quam diſtinctas eſſentias, niſi fortè per ſeparationem, vel aſſeritur poſſe duas eſſentias habere vnam exiſtentiam; & tunc diſtingui tantum modaliter: realem verò diſtinctionem eſſe, quando cum diſtinctione eſſentiarum, coniungitur etiam exiſtentiarum diſtinctio: & hoc non ſolū exi- D ſtimo ita eſſe occultum, vt naturaliter de nullis rebus cognoſci poſſit; verum etiam eſſe falſum: quia nulla eſt maior ratio diſtinguendi eſſentias, quam exiſtentias, in his quæ modaliter diſtinguuntur: idem enim modus diſtinctionis, qui eſt inter eſſentias, eſſe poteſt inter exiſtentias. Quocirca ſupponendo, quod infrà probabimus, exiſtentiam nihil aliud eſſe præter rem ipſam eſſentię actualis, ſicut in re, & modo intelligūtur diſtinctæ exiſtentiæ: quia modus, vt cōdiſtinctus à re quā modificat, habet ſuam actualitatem: eadem ergo eſt ratio, idemque modus diſtinctionis inter illa duo, ſiue in potentia, ſiue in actu, ſine ſecundum eſſe eſſentiæ, ſiue ſecundum eſſe exiſtentiæ cōſiderentur. Adde denique iuxta opinionem aſſerentem eſſe exiſtētiam rem diſtinctam ab eſſentia, poſſe res realiter E diſtinctas eadē indiuiſibili exiſtentia exiſtere, vt materiam & formam, & partes omnes eiuſdem compoſiti: ergo etiam iuxta illam opinionē diſtinctio rerū non ſatis neque verè manifeſtatur per diſtinctionem exiſtentiarum, in his rebus, quæ ita ſunt diſtinctæ, vt ſint inter ſe coniunctæ, in quibus præſens difficultas potiſſimum verſatur, quando quidem res diſtinctæ poſſunt habere eandem exiſtentiā. Quod ſi fortaſſe aliquis hoc non admittat, non eſt cur poſſit conſequenter admittere, rem & modum habere eandem omnino exiſtentiam, ſed modaliter etiam diſtinctā, vt vnumquodque habeat eſſe ſibi accommodatum: igitur eadem quæſtio erit de diſtinctione rerum, vel modorum, & de diſtinctione exiſtentiarum.

Aliud

Aliud ſignum realis diſtinctionis ex Ariſtotele ſumptum exponitur.

V. Secundum ſignum ſumi poteſt ex diuerſa productione, vel corruptione, ita vt ea dicantur realiter diſtingui, quæ diuerſa generatione & corruptione generantur, & corrumpuntur. E contrario vero *ea eſſe realiter idem, quæ eadem generatione generantur:* hoc enim ſigno vſus eſt Ariſtoteles libro quarto Metaphyſ. textu 3. ad probandum, ens & vnum eſſe idem. Hanc ſententiam refert Fonſeca ex Anton. Tromb. tractat. de formalit. capit. 2. & eam impugnat. Quia proprietates animæ eadem actione cũ ipſa anima producuntur, & tamẽ ſunt res diſtinctæ: & è contrario relatio non diſtinguitur realiter à fundamento; nec figura à quantitate, & tamen diuerſa actione producuntur. Sed non cenſeo, hoc ſignum eſſe falſum, ſi debita proportione intelligatur, cenſeo tamen eſſe fere inutile ad cognoſcendam diſtinctionem, niſi quatenus aliquo modo includit ſignũ ſeparationis. Explico ſingula, & inprimis ſuppono, ſermonem eſſe de naturali actione ſeu productione rerum, non miſcẽdo miracula. Item eſſe ſermonem de his, quæ ex ſe, & natura ſua requirunt diſtinctas actiones, quibus fiunt, etiamſi ſimul producantur. Cur autem hæc ſupponam, infra explicabo. Rurſus aduerto duobus modis poſſe intelligi aliqua produci diſtincta actione. Vno modo per ſe primo, & abſque vlla naturali connexione, vel conſecutione taliũ actionum inter ſe; alio modo cum connexione actionum, ita vt vna ex altera naturali neceſſitate reſultet. Vnde è conuerſo duobus etiam modis poſſunt dici aliqua eadem actione fieri, ſcilicet vel æquè primo, & abſque vlla dimanatione vnius ab alio, vel vnum primario, & aliud ſecundario, quatenus à priori termino neceſſario reſultat.

Fonſeca. Anton. Tromb.

XVI. Igitur, quæ priori modo per ſe primo fiunt actionibus in re diſtinctis, neceſſe eſt, vt in re diſtinguãtur: & quoad hoc veriſſima eſt regula ſupra poſita. Quia tota ratio & diſtinctio actionum, ſumitur à terminis: ergo, ſi termini tales ſunt, vt requirant actiones diſtinctas, etiam ipſi erunt diſtincti: tamen non poteſt hinc abſolutè inferri diſtinctio realis inter terminos, nec maior, quam ſit inter ipſas actiones; quæ interdum poſſunt realiter diſtingui, vt productio ligni, & calefactio eius: interdũ vero tantum modaliter, vt productio ligni, & motio localis eius, quæ tantum diſtinguuntur, vt duo modi eiuſdem ligni: & eodem modo diſtinguuntur res productæ per huiuſmodi actiones: nam per priores producuntur ſubſtãtia & calor, quæ ſunt realiter diſtincta; per poſteriores vero ſubſtantia, & vbi, ſeu præſentia localis, quæ tantum modaliter diſtinguuntur. Seruant ergo proportionalem diſtinctionem res productæ cum ſuis productionibus. Quod quidem verum eſt, non ſolũ quando huiuſmodi actiones ſeparatim fiunt, & abſque naturali coniunctione, vt contingit in productione, & calefactione ignis, ſed etiam quando illæ actiones naturaliter coniunctæ ſunt, & vna reſultat ex alia. Vt contingit, v.g. in productione alicuius rei grauis in regione aerea, & motu eius deorſum, qui naturaliter ad talem generationem conſequitur: ibi enim euidenter, & ferè ad ſenſum patet diſtinctio actionum: quia vna fit intrinſecè in vno inſtante, alia tantum extrinſecè in eodem inchoatur. Eſſe tamen poteſt eadem diſtinctio & conſecutio inter actiones inſtantaneas, vt inter productionem ignis, & conſecutionem caloris, & idem eſt de productione animæ, & emanatione potentiarum eius ab ipſa: nam, ſi illę potentiæ ſunt res diſtinctæ, etiam illa emanatio eſt actio phyſicè diſtincta, quamuis ab alia reſultet: & ideo dicatur non fieri per ſe primo. Et ſimilia exem- A pla adhiberi poſſunt in actionibus tantum modaliter diſtinctis, vt ſunt creatio angeli, verbi gratia, & productio alicuius vbi, ſeu præſentiæ localis, quæ ad illam naturaliter conſequitur: & productio alicuius quantitatis, & figuratio eius, quæ poſtea fit; & idem eſt de productione fundamenti, & reſultantia relationis, ſupponendo eam eſſe modum diſtinctum. Atque ita conſtat, inſtantias ſeu exempla adducta contra illam ſententiam non vrgere, nam in illis omnibus, ſicut eſt diſtinctio inter actiones, ita & inter terminos, & è conuerſo.

Conſtat deinde, quo ſenſu verum ſit principium ab Ariſtotele dicto loco poſitum, *quæ una productione generantur eſſe idem.* Eſt enim hoc verum de his quæ per ſe fiunt, & immediatè vnica actione reali XVII. B quæ autem ſolum dicuntur produci, vel potius conproduci vna actione, quatenus vnum reſultat ex alio, non oportet vt ſint idem realiter, ſed ſolum ſubiecto, vel colligatione quadam: quia reuera immediatè & proximè non fiunt vna reali actione, vt in ſubſtantia & paſſionibus realiter diſtinctis declaratum eſt. Imo neceſſe eſt, vt illa vna actio indiuiſibiliter ſumatur, nam ſi ſit aliquo modo compoſita poterit in adęquato termino eius reperiri aliqua diſtinctio. Vt vnica actione, v.g. calefactione, ſeu eductione formæ de potentia materiæ fit calor ſeu forma, & vnitur ſubiecto ſeu materiæ, vbi in termino duo fiũt ex natura rei, ſeu modaliter diſtincta, ſcilicet entitas formę ſeu caloris, & vnio eius, & tamen actio eſt vna; tamen aliquo modo compoſita ex modis, quaſi C partialibus, qui in ea poſſunt conſiderari.

Atque hinc vlterius ex dictis conſtat, cur dixerim XVIII. hoc ſignum fere eſſe inutile ad diſtinctiones rerum cognoſcẽdas: nam ijdem varij modi diſtinctionum poſſunt reperiri inter actiones, qui ſunt inter terminos, ſcilicet, realis, modalis, & interdum rationis, vt eſt inter generationem hominis & animalis: hi autẽ modi diſtinctionum non ſunt nobis notiores in actionibus, quam in terminis. Quin potius frequẽtius magiſque à priori diſtinctionem actionum ex terminis venamur: non enim alia ratione cenſemus, calefactionem eſſe actionem realiter diſtinctam à ligno, conſtitutionem autem eius in tali vbi ſolum modaliter diſtingui, niſi quia calor eſt res diſtincta, præſentia autem localis ſolum eſt modus diſtinctus. Addidi D præterea, hæc eſſe intelligenda de diſtinctione actionum, quam termini per ſe & natura ſua requirunt, quia, ſi actiones ſolum diſtinguuntur, vel ex tẽporis ſucceſſione, vel ex diuerſo modo, quo fiũt, nõ eſt neceſſe, vt ex diſtinctione actionum, aliqua diſtinctio in termino colligatur. Nam, ſicut eidem rei poſſunt modi diſtincti ineſſe, præſertim ſucceſſiuè, ita ad eundem terminum poſſunt diſtinctæ actiones terminari, ſi ſint à diſtinctis agentibus, vel diſtinctis tẽporibus quomodo idem lumen nunc producitur vna actione ab vna lucerna, & poteſt deinde ab alia per actionem diſtinctam conſeruari; & idem homo per generatiooem producitur, & per reſurrectionẽ reproducitur. Dixi denique non eſſe admiſcenda miracula, quia diuina virtute non ſolum ſucceſſiuè, ſed E etiam ſimul poteſt eadem res pluribus actionibus produci, aut conſeruari, vt in 3. tom. 3. partis, latius tractaui. E contrario vero, non exiſtimo fieri poſſe vt res omnino diſtinctæ eadem actione producãtur. Ratio autem differentiæ non eſt difficilis ex dictis, quia actio eſt quidam modus rei, quæ fit; non poteſt autẽ vnus, & idẽ modus indiuiſibilis diſtinctis rebus ineſſe: vt in ſuperioribus probatum eſt, quod autem plures modi eidem rei inſint, non eſt repugnantia: quando ipſi modi inter ſe non ſunt oppoſiti; ſed videri poteſt ſuperfluum, quando, vel ſunt eiuſdẽ rationis, vel ad idem tendunt: tamen reſpectu diuinæ ſapientiæ poteſt non eſſe ſuperfluum, & nulla oſtenditur pugnantia propter quam poſſibile non ſit.

Expenditur aliud ſignum realis diſtinctionis.

XIX. TErtium ſignum adhiberi ſolet, ſcilicet quando vnum ſe habet vt producens, & aliud vt productum, eſſe ſufficiens ſignum diſtinctionis realis. Ita Fonſeca libr. 5. Metaphyſ. capit. 6. q. 6. ſect. 1. ex D. Thom. 1. p. q. 41. artic. 4. Sed hoc ſignum inprimis non eſt vniuerſale, vt per ſe conſtat. Deinde ſi ſolũ aſſignetur ad concludendam diſtinctionem ex natura rei, abſtrahendo à modali, vel propria reali, eſt generaliter verum: ſi autem intelligatur de propria diſtinctione reali, vt verum teneat, coarctandum eſt ad productionem, vel ſubſtantialem propriam, perfectam, ac primariam, vel accidentalem, quæ terminetur ad aliquid quod ipſi producenti non vnitur: B nam in his duobus caſibus ſemper requiritur diſtinctio realis; in alijs vero non ſemper. Primum patet, quia non poteſt idem ſuppoſitum ſubſtantiale ſe ipſum producere propriè ac primario, quia, vt producat, ſupponitur eſſe, & ideo ſi producit, ſuppoſitum aliud à ſe diſtinctum producit. Vnde etiam diuinæ perſonæ, quamuis vnitatem in eſſentia habeant, ob realem productionem vnius ab alia realiter diſtinguuntur. Dixi autem, *propriè ac primario*, quia per miraculum fieri fortaſſe poteſt, vt aliqua res ſe ipſam reproducat; tamen tunc neceſſe eſt, vt illa res ſupponatur prius alia actione producta; & ideo ſecunda actio non eſt primaria productio neque propria, ſed ſolum per modum conſeruationis: de qua re latius in materia de Euchariſtia. Secundum ita declara- C tur, quia, quicquid ab aliquo producitur, debet ab illo in re ipſa actu diſtingui: quia ipſamet productio debet eſſe à producente diſtincta aliquo modo, maximè cum ponatur eſſe accidentalis: ergo & terminus eius debet eſſe diſtinctus à parte rei ab ipſo producente: ergo ſi aliunde ſupponatur, quod talis terminus non producitur cum vnione & coniunctione ad ipſum producentem, neceſſe eſt, vt non ſit modus eius, ſed res diſtincta ab ipſo, vel modus rei diſtinctę ab ipſo: neceſſe eſt ergo, vt non tantum modaliter, ſed re aliud diſtinguatur, vel per ſe immediatè, vel ratione eius, in quo eſt. At vero, ſi productio ſit accidentalis, & terminetur ad aliquid, quod vnitur, & coniungitur producenti, non eſt ſignum ſufficiens diſtinctionis realis. Nam licet interdum poſſit inter D uenire talis diſtinctio, vt in viſu producente viſionẽ, & intellectu, volũtate, ac ſimilibus facultatibus, quæ producunt qualitates realiter à ſe diſtinctas, quibus ipſæ informantur: tamen hoc ſimpliciter neceſſariũ non eſt, vt patet, quandocũque id quod producitur, ſolum eſt modus ipſius producentis, ſiue per ſe & per propriam actionem producatur, vt in præſentia locali, quam in ſe efficit qui ſe mouet; ſiue per actionem tantum reſultantem, vt in emanatione ſubſiſtẽtiæ à natura, & ſimilibus. Quod ſi dicatur, non quãcunque productionem, ſed eam, quę eſt res diſtincta à producente, inferre diſtinctionem realem producentis & producti: hic erit circulus omnino inutilis: nam actionem huiuſmodi eſſe re diſtinctam à producente, nõ poteſt aliunde colligi, quam ex eo, quod E non producitur per eam modus aliquis producẽtis, ſed vera qualitas, ſeu forma ipſum afficiẽs, quod inquirebatur.

XX. Atque idem iudicium eſt de alio ſigno, quod idẽ author ibidẽ ſubiũgit de relatione cauſę & effectus. Nam hoc maximè habere poteſt locum in cauſa efficiente, de qua procedunt omnia dicta: & applicari ſuo modo poſſunt ad cauſam formalem, vel materialem: nam, licet proprijſſimè non reperiantur, niſi inter actum & potentiam realiter diſtincta: tamen aliqua etiam ratione interueniunt inter modũ afficientem, & rem affectam: in cauſa autem finali non habet locum, cum finis & effectus poſſint in eãdem A rem coincidere: imo & finis, & agens, vel finis & forma.

XXI. *Concluſio ex dictis elicita.* Vix ergo poteſt aliquod certum indicium realis diſtinctionis dari, quando res huiuſmodi ſunt, vt naturaliter ſemper ac neceſſariò ſint inter ſe realiter vnitæ, & hactenus non ſunt diuinitus ſeparatæ, non nego tamen poſſe inueniri plures res huiuſmodi realiter diſtinctas, vt exemplis ſuperius allatis conſtat, ſed ſolum aſſero, huiuſmodi diſtinctionem non poſſe aliquo generali ſigno diſcerni, ſed in ſingulis conſiderandam eſſe propriam rationem eſſentialem, & gradum perfectionis, & munus, ad quod ordinãtur, vt ex omnibus in vnum collectis poſſit iudicium de diſtinctione fieri: vt verbi gratia, inter materiã & formam cœli, facilè credimus, eſſe diſtinctionem realẽ: quia ex communibus rationibus eſſentialibus materiæ, & formæ intelligimus neutram earum eſſe modum, ſed veram entitatem: & aliunde ex varijs proprietatibus cœli intelligimus, in eo reperiri vtramq; ſecundum proprias rationes earum, ac denique ex limitata earum perfectione concludimus, ipſas eſſe ex natura rei, & conſequenter realiter diſtinctas. Simili modo inter formam ſubſtantialem & potentiam per ſe primo ordinatam ad actum accidentalem efficiendum creditur intercedere realis diſtinctio: quia ratio facultatis operatiuæ valde perfecta in ſuo genere eſt, vnde non videtur eſſe aliquis modus accidentalis, qui ſolet eſſe valde imperfectus, ſed vera entitas & forma per ſe ordinata ad talem actum: aliunde vero, conſiderata limitatione ſubſtantiæ finitę, non videtur in ſua eſſentiali ratione, prout in re exiſtit, cõprehẽdere tam diuerſas rationes, ſeu habitudines ad actus adeo diuerſos, quales ſunt actus eſſendi & operandi: vnde concludimus, eſſe inter illa duo, realem diſtinctionem, cum non ſit inter rem & modum, ſed inter eſſentias conſtituentes proprias entitates. Ad hunc ergo modum in cæteris philoſophandum eſt, conſiderando prius, an rationes illę inter quas diſtinctio quæritur, excedant rationem modi; & vtraque per ſe ſufficiat ad conſtituendam entitatem; & deinde, an tãta appareat in eis diuerſitas vt in re finita requirant aliquam diſtinctionem ex natura rei, & actualem in re ipſa: & ita fieri poterit probabilis coniectura de qualitate diſtinctionis.

Dubium occurrens de ſeparabilitate rerum diſtinctarum.

XXII. DVbium vero ſupereſt, quod in altera parte propoſitæ difficultatis tangebatur, an ſcilicet omnia quæ ſunt à parte rei realiter diſtincta, poſſint per diuinam potentiam ſeparari. Quod poteſt de duplici ſeparatione ſupra tacta intelligi. Primo, de ſola ſeparatione quoad vnionem realem conſeruato in eſſe vtroque extremo. Secundo, de ſeparatione quoad eſſe, id eſt, in qua vno deſtructo, aliud eſſe conſeruetur. Suppono autem, quæſtionem verſari circa res omnino inter ſe condiſtinctas, ita vt non ſe habeant vt totum, & pars, ſeu vt includens & incluſum: nam de his conſtat, quod aliud includit, non poſſe ſine illo conſeruari; quia ex illo intrinſecè conſtat. De rebus autem priori modo condiſtinctis variæ poſſent referri opiniones, quas omitto, quia ad particulares materias pertinent. Et ad priorem ſenſum *Realiter diſtincta mutuo ſeparari poſſunt ſi eſſe ſeruentur.* reſpondeo huiuſmodi res ſemper poſſe illo modo ſeparari de potentia abſoluta (ſic enim loquimur) neque occurrit vlla exceptio, quam in hoc facere oporteat. Et ratio eſt, quia his rebus non poteſt repugnare mutua ſeparatio vnius ab alia ex defectu ſufficientis entitatis, (ſicut in modis contingit) quia, vt ſupponimus, vtraque earum habet veram entitatem diſtinctam ab alia: ſi ergo eſt repugnantia, ſolum poteſt eſſe, vel ex dependentia vnius ab alia: vel ex naturali connexione ſeu dimanatione alterius ab altera: non

ra: non enim poteſt alia ratione excogitari. Sed, quã-uis hinc rectè inferri poſſit naturalis inſeparabilitas, non tamen in ordine ad potentiam Dei abſolutam: quia, vt ſupra tactum eſt, omnem illam dependentiã poteſt Deus ſupplere, quia vel eſt dependentia in genere cauſæ efficiẽtis, vel, ſi eſt cauſæ formalis, aut materialis, non eſt tanquam intrinſecè componentis, ſed tanquam ſuſtentantis, vel actuantis rem à ſe diſtinctam, quæ dicitur cauſalitas quodammodo extrinſeca, quam totam Deus ſupplere poteſt. Multo autem facilius poteſt impedire quamcunque naturalem dimanationem: tum quia illa fieri non poteſt ſine influxu Dei, quem ipſe poteſt non dare, tum etiã quia poteſt deſtruere quamcunque vnionem inter illas duas res, & ſua virtute ſola vtramque efficere vel conſeruare. Itaque in hoc, nec generalem repugnantiam, nec rationabilem exceptionem inuenio. Nam, quam aliqui faciunt de paſſionibus & eſſentia, vel nulla ratione nititur, vel, ſi quæ eſt apparens, illa potius probat, illas non eſſe in re diſtinctas, quam, ſuppoſita diſtinctione, ſeparari non poſſe.

XXIII. Occurritur obiectioni. Solum poſſet inſtari de relationibus vnionis, verbi gratia, materiæ & formæ, quæ realiter diſtinguũtur, ſicut ipſa materia & forma: quia in ipſis ſunt adæquatè, & tamen non poſſunt conſeruari disiunctæ, ſed tantum vnitæ. Reſpondetur primum, ſi ſit ſermo de relationibus prædicamentalibus, fortaſſe illas non eſſe aliquid reale diſtinctum in re ab huiuſmodi vnione, ſed ſolum mutuam denominationem rerum vnitarum inter ſe: vel, ſi admittamus illas relationes eſſe poſitiuos modos reales partium vnitarum, reſpõdetur, illas non eſſe inter ſe vnitas, formaliter loquendo: ſed eſſe inter partes vnitas: ideoque non poſſe cõſeruari ſine vnione earũ, quia in illa fundantur, quod non eſt contra dicta. Si autem ſit ſermo de ipſa vnione formali, quæ eſt relatiua ſecundum dici, ſeu tranſcendentaliter, illa non eſt res diſtincta à partibus vnitis, ſed modus earum; & ideo mirum non eſt, quod non poſſit talis modus cõſeruari diſſoluta ipſa vnione, cum ſint idem modus & vnio.

XXIV. Rerum diſtinctarũ vna deſtrui poteſt, manente altera in eſſe. Ad poſteriorem autem ſenſum reſpondeo, etiam illo modo poſſe res diſtinctas ſeparari per potentiã Dei, triplici adhibita exceptione, quæ ſub vno nomine eſſentialis habitudinis, vel dependentiæ comprehendi poteſt. Ratio generalis regulæ eſt ferè iam tacta, quia, ſi res realiter diſtinguuntur, diſiungi etiam realiter poſſunt: quę ſic autem diſiuncta ſunt, nõ repugnat, vel contradictionem inuoluit, vnum à Deo conſeruari ſine alio, quia regulariter ſolum poteſt eſſe inter illa dependentia effectiua, non vero eſſentialis: & illam Deus ſupplere poteſt.

XXV. Prima exceptio de Deo & creaturis. Vnde prima exceptio eſt de creaturis reſpectu Dei: ſunt enim res à Deo diſtinctæ, & poteſt Deus ſine illis eſſe, non autem illæ ſine Deo: non ſolũ quia Deus eſt per ſe ens neceſſarium, ſed propter eſſentialem dependentiam, quam habent à Deo: ratione eius, ſi per impoſſibile fingatur Deus non eſſe, non poſſent creaturę eſſe ſine illo. Quam dependentiam effectiuam ita eſſentialem non habet vna creatura ab alia, præſertim, ſi habeat veram entitatem, & realitatem, de qua nũc loquimur, nam fortaſſe id, quod intrinſecè tantum eſt modus, poteſt eſſentialiter dependere ab eo, cuius eſt modus: de quo alias, nam ad præſens non refert.

XXVI. Secunda de relatione & termino. Secunda exceptio eſt relationis & termini realiter diſtincti, non enim poteſt in rerum natura alterũ ſine altero mutuo conſeruari, quamuis non habeant inter ſe propriã realẽ vnionẽ, ſed habitudinẽ. Ratio vero eſt, quia relatio vt ſic eſsẽtialiter & quaſi formaliter pẽdet à termino, & ideo neq; cõſurgere, aut cõſeruari poteſt ſine illo: neq; abundè poteſt hæc ratio amplius probari, niſi quia huiuſmodi eſt relationis eſsẽtia, vt nũc ex cõmuni opinione ſupponitur: loquimur enim de relatione reali purè prædicamẽtali.

Tertium exemplum eſt de diuinis perſonis, quæ, licet diſtinguantur realiter, non poſſunt inter ſe ſeparari in eſſe, propter intrinſecam & neceſſariã connexionem, quam inter ſe habent. Quæ poteſt ad præcedens caput reduci: ſunt enim relatiuæ perſonæ, & ideo vna eſſe non poteſt ſine alia. XXVII. Tertia de perſonis diuinis ab inuicem. Item oritur ex vnione, quam habent in eſſentia per veram atque perfectam identitatem cum illa, ratione cuius fit inprimis, vt quælibet illarũ perſonarum ſit ens ſimpliciter neceſſarium: atque adeo, vt ei repugnet abſolutè & ſimpliciter non eſſe, & conſequenter fit, vt nulla poſſit eſſe ſine alia: quia, ſi nulla illarum perſonarum poteſt non ſemper eſſe, neque etiam poterit vna eſſe, cum alia non ſit. Sicut ob hanc etiam cauſam, quãuis creaturæ non pendeant per ſe à relationibus diuinis vt ſic, nihilominus non poſſunt prædicto modo ſeparari in eſſe ab eiſdem relationibus: quia non poſſunt creaturæ exiſtere, quin ſupponantur relationes illæ exiſtentes, ſunt enim ens ſimpliciter neceſſariũ, & licet ex parte creaturæ non ſint per ſe neceſſariæ ad eius creationem, tamen ex parte Dei ſunt neceſſariæ: quia & per ſe ſunt in Deo; & ipſæ eſſentialiter ſunt Deus. Denique formaliter ac ſufficienter id prouenit ex vnione cum eſſentia per identitatem: nã cũ quælibet relatio & eſſentia ſint inter ſe omnino idẽ in re, neque eſſentia eſſe poteſt à parte rei ſine quali bet relatione, neque relatio quælibet ſine eſſentia. Vnde fit: vt neque etiam vna relatio poſſit ſine alijs exiſtere. Dices, hoc argumentum fundari in illo principio Ariſtot. 4. Metaphyſ. text. 3. *Quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe*, quod in Trinitate locũ non habet: alioqui non ſolum inferretur, vnam relationem non poſſe eſſe ſine alia, ſed etiam eſſe aliam: Obiectio ſoluitur. reſpondetur formaliter non fundari in illo principio, ſed vel in hoc, quod ea quæ ſunt omnino idem in re, non poſſunt ita in re ſeparari, vt vnum ſine alio exiſtat, vel certè in hoc, quod eſſentia & relatio diuina, non vtcunque ſunt idem, ſed ita vt eſſentia ſit de eſſentia relationis, & relatio ſit intrinſecus terminus eſſentiæ, & ideo nec relatio poteſt eſſe ſine eſſentia ſibi eſſentiali, neque eſſentia ſine ſuo termino intrinſeco, & ſimpliciter neceſſario. Sed de his ſatis pro huius loci occaſione.

Signa diſtinctionis rationis.

XXIIX. Vltimo ex dictis facilè intelligi poteſt quomodo diſtinctio rationis poſſit dignoſci, & ab alijs diſcerni. Nam inprimis, de diſtinctione rationis ratiocinantis nulla eſt difficultas, quia, cum hęc non ſolum non ſit in re, ſed neque etiam in illa habeat fundamentum, facillimè cognoſcetur; maximè, cum neque etiam in ipſis conceptibus obiectiuis habeat formalem diuerſitatem, ſed ſolum quaſi materialem per repetitionem, vel comparationem eiuſdem conceptus, quo, cum vnus ſit, vt pluribus vtimur; ſicut Ariſtoteles dixit 5. Metaphyſ. cap. 9. text. 16. Ariſtot. Diſtinctio autem rationis ratiocinatæ inprimis requirit diuerſitatem aliquam formalem in conceptibus obiectiuis, in quo differt ab altera diſtinctione rationis ratiocinantis; conuenit autem in hoc cum diſtinctionibus in re inuentis. Vt autem talis diſtinctio iudicetur rationis, & non rei, ſatis eſt vt prę ter illam diſtinctionem conceptuum, nullum inueniatur ſignum ex omnibus poſitis ad diſtinctionem modalem, vel realem cognoſcendam: nam, cum diſtinctiones non ſint multiplicandæ ſine cauſa; & ſola diſtinctio conceptuum non ſufficiat ad inferendam diſtinctionem rei, quandocunque cum illa diſtinctione conceptuum nõ adiungitur aliud ſignum maioris diſtinctionis, iudicanda ſemper eſt diſtinctio rationis, & non rei. Ex quo infero, quandocunque certo conſtet, aliqua duo quæ in re vnita & coniuncta ſunt; ita eſſe in conceptibus obiectiuis diſtincta, vt

ᴄta, vt in re & in indiuiduo ſint prorſus inſeparabilia, tam mutuo, quam non mutuo, & tam de potentia abſoluta, quam naturaliter, & tam quoad eſſe, quam quoad realem vnionem inter ſe, tunc magnũ, & fere certum argumentum eſſe, illa non diſtingui actu in re, ſed ratione ratiocinata. Probatur ex dictis, & primo inductione: nã Petrus, homo, animal, & cætera prædicata prout in re ſunt in Petro, nõ diſtinguuntur ex natura rei. Similiter in intellectu ratio ſuperior & inferior, ſynderesis, memoria, & ſimilia attributa eius, non ſignificant aliqua in re diſtincta, ſed ratione tantum ratiocinata: quia illa potentia talis eſt, vt hæc omnia in ſua adæquata ratione comprehendat, nec ſint in illa ſeparabilia vllo modo etiã de potentia Dei abſoluta, quoad ipſam facultatem, ſeu actum primum, licet quoad vſum poſſint ſeparari. Secundo ratione inſinuata, quia, quæ huiuſmodi ſunt, non alia de cauſa videntur ita inſeparabilia, niſi quia in re vnam & indiuiſibilem habent eſſentiam, & entitatem: alioqui cur ſaltem diuina virtute ſeparari non poſſint, præſertim in creaturis? Denique, quia ibi nullum eſt ſufficiens ſignum maioris diſtinctionis: ergo debet iudicari illa diſtinctio, eſſe rationis, quamdiu maior non conſtiterit.

SECTIO III.

Quomodo idem & diuerſum tum inter ſe, tum ad ens comparentur.

I. DE eodem & diuerſo ait Ariſtot. 5. Metaphyſ. capit. 9. & multi hanc ponunt inter diſtinctas paſſiones entis, quam nos ſupra diximus ſub vnitate comprehendi: ſumiturque ex Ariſt. lib. 10. Metaph. tex. 9. c. 5. & 6. & ideo in fine harum diſputationum de vnitate & multitudine pauca dicenda ſunt de eodem & diuerſo, potius ad explicandum vſum plurium vocũ in hac ſciẽtia quam ad rem nouam addendam, quidquid enim ad rem ſpectat, in his quæ de vnitatibus & diſtinctionibus diximus, traditum eſt.

II. Primò igitur aduertendum eſt, idem duobus modis dici poſſe, ſcilicet relatiuè, & negatiuè; ſeu (prout alij loquuntur) formaliter, & fundamẽtaliter. Idem enim formaliter ſumptum relationem importare videtur, in quo maximè ab vnitate diſtinguitur; negatiuè autem dicitur idem, quod non eſt ab aliquo diuerſum, ſeu diſtinctum: quomodo fere nihil differt ab vno, niſi quod vnum dicit negationem diuiſionis in ſe: idem vero dicit negationem diuiſionis à ſe, ſeu ab eo, cum quo ens idem eſſe dicitur: propter quod dixit Ariſt. 5. Metaph. capit. 9. text. 16. *identitatem vnitatem eſſe quandam ipſius eſſe*. Et declaratur in ea identitate, qua aliquis dicitur eſſe idem ſibi; nã, ſi hoc relatiuè ſumatur, & formaliter, tantum dicit relationem rationis, vt ſumitur ex Ariſtotele ſupra, & eſt certa & communis ſententia, quia eiuſdem ad ſe ipſum non poteſt eſſe relatio realis: quia oportet veram eſſe oppoſitionem inter relationem, & terminum, quæ non poteſt eſſe eiuſdem ad ſe ipſum, tamẽ hoc modo, ſeu formaliter non dicetur aliquis idẽ ſibi, id eſt, ad ſe referri tali relatione, niſi quando per intellectum ita concipitur, ſeu comparatur. At vero ſine vlla huiuſmodi comparatione, vel fictione intellectus dicitur aliquis idem ſibi fundamentaliter ſeu negatiuè: quia non eſt à ſeipſo diuerſus, ſeu diuiſus. Atque hoc poſteriori modo poteſt identitas inter paſſiones entis numerari: quamuis illa negatio, vt ſupra dicebamus, non ſoli enti vero, ſed etiam ficto, attribui poſſit, neque ſoli enti per ſe, ſed etiam cuilibet aggregato entium, ſeu multitudini ac numero: quilibet enim numerus eſt idem ſibi, ſicut vnum, vel vnitas. Alio ſenſu diſtinxit Scotus identitatem in ab- A ſolutam & relatiuã, prout referunt Heruæus Quodlib. 4. quæſt. 2. & Soncin. 10. Metaphyſ. quæſtione 3. Iauell. quæſtione 7. Abſolutam identitatem vocat qua vna res dicitur idem ſibi, quia ibi nõ implicatur reſpectus ad aliam rem. Relatiuam verò identitatẽ vocat, qua vna res dicitur eadem alteri. Et has duas identitates vult Scotus, vt dicti authores referunt, eſſe re ipſa diſtinctas, & in hoc illum impugnant. Et quidem ſi identitas reſpectiua ſumatur inter res, tantum ratione ratiocinata diſtinctas, vt ſunt homo, & Petrus, merito improbatur illa ſententia, quia identitas Petri ad ſe ipſum, vel ad hominem, aut animal nõ differunt re, ſed vt maior, & minor, ſecundum rationem; alias oporteret extrema ipſa in re diſtingui: ſi autem identitas reſpectiua, ſumatur inter res realiter B diſtinctas, & ſic comparetur identitas, qua Petrus eſt idem ſibi vel qua eſt idem Paulo, ſic poſsũt dici idẽtitates re ipſa diuerſæ, cum altera ſit rei, altera rationis: de nominibus autem curandum non eſt, cũ res conſtet.

III. Secundò obſeruandum eſt ex Ariſtotele, ſupra, identitatem aliquando conſiderari in aliqua re in ſe ipſa: ſeu reſpectu ſui ipſius: aliquando vero in multis inter ſe collatis, ſeu in vna re cum alia comparata. Priori modo dicitur Petrus idem numero ſecũ. Poſteriori autem modo eſt idem ſpecie cum Paulo, vel idem genere cum leone. Et hoc modo dixit Ariſt. 5. Metaphyſic. c. 9. eadẽ eſse, quæ in aliquo vnũ ſunt, vel in genere, vel in ſpecie, vel in aliqua ratione analoga. Prior identitas ſi quoad negationem, vel funda- C mentum conſideretur, eſt identitas ſimpliciter, ſicut & vnitas, quia eſt identitas realis: in ratione autem reſpectiua eſt tantum ſecundum quid: quia relatio idẽtitatis ad ſe ipſum nõ eſt realis, ſed rationis. E contrario vero identitas pluriũ diſtinctarum rerũ in ratione communi (de creaturis enim loquimur, vt omittamus idẽtitate trium perſonarũ diuinarum in vna numero eſsentia) quoad fundamentũ: & quoad negationem diuiſionis, eſt tantum identitas ſecundũ quid, vel potius eſt ſimilitudo quædam: quia ſolũ eſt vnitas rationis, vt ſupra oſtẽſum eſt; quoad relationẽ vero identitatis cenſetur hæc identitas ſimpliciter, quia relatio hæc, cum ſit inter res diſtinctas, realis eſt iuxta communem cõceptum de relationibus, de quo infra videbimus. Et hæc quidem quod ad rem ſpe- D ctat, generalia ſunt: quod autem pertinet ad vſum vocum, eſt obſeruandum, conueniẽtiam hanc pluriũ rerum in ratione communi in ſubſtantijs retinuiſse nomen identitatis, ſimpliciter loquendo, ex accommodatione vſus, & quaſi per antonomaſiam: in qualitatibus vero vocari ſimilitudinẽ, in quãtitate vero vocari æqualitatẽ, quãuis hæc vox non tantũ ſignificet conuenientiã in eſsentiali ratione, ſed etiã in magnitudine: in his tamen omnibus, ſicut eſt idem modus vnitatis, ita etiã & eadem ratione formalis identitatis, & ita hæc omnia comprehenduntur ſub eodẽ & diuerſo, prout tranſcendentaliter ſumuntur, & enti attribuuntur.

IV. *Quot diſtinctionis, tot idẽtitatis genera.*

Tertiò obſeruandum eſt, cum idem dicatur per negationem diuiſionis, vel à ſe ipſo, ſi vnus dicatur E idem ſibi, vel inter aliqua duo, ſi illa dicantur eſse idem, quot ſunt modi diuiſionis ſeu diſtinctionis, tot poſse eſse modos identitatis, iuxta illud, quot modis dicitur vnum oppoſitorum, tot poteſt dici & reliquum. Vnde fit, aliqua eſse poſse idem re, & modo, & ratione ratiocinata: nam ratione ratiocinante, nihil eſt quod non poſſit à ſe ipſo diſtingui, ſi aliquo modo ad ſe cõparetur; nam ſi nullo modo vt plura concipiatur, iam nullo modo erit aliqua, ſed aliquid tantum, vnde Ariſt. citato loco ait, *identitatem eſſe vnitatem quandam aut plurium, aut cũ quis vno ex pluribus vtitur*. Aliqua verò ſunt idem re & modo, non tamen ratione: alia poſsunt eſse idem ſecundum rem, non tamen ſecundum modum: alia denique nullo

modo

modo ſunt idem ſecundum rem, ſed tantum ſecundum rationem. Atque hinc intelligitur primo, quomodo idem & diuerſum inter ſe opponantur: opponuntur enim in primis reſpectu eiuſdem, non reſpectu diuerſorum: quia opponuntur ad modum relatiuorum. Deinde opponuntur comparata ad idem genus diſtinctionis, ſeu diuiſionis. Quia negatio nõ erit oppoſita affirmationi, niſi ſit de eodem ſecundum idem: hæc autem in tantum opponuntur, in quantũ vnum includit negationem alterius; igitur eſſe idem re excludit eſſe diuerſum realiter, non tamen eſſe diuerſum modaliter vel ratione. Et è conuerſo eſſe idem ratione, non excludit eſſe realiter diſtinctũ ſeu diuerſum, quia ratio, ſicut diſtinguit conceptibus, quæ in re ſunt idem, ita è contra vnit conceptu, quæ in re ſunt diuerſa, vt patet ex dictis ſupra de vnitate vniuerſali.

V. Obiectioni reſpõdetur.

Quod ſi obijcias, quia, licet nõ omnis identitas inferat negationem omnis diuerſitatis, tamen maior identitas videtur inferre negationem maioris diuerſitatis, vt, ſi aliqua ſunt idem modaliter, nõ ſolum infertur non eſſe diuerſo modaliter, ſed etiam non eſſe diuerſa realiter, ſed idẽtitas rationis videtur eſſe maxima: ergo rectè ex illa infertur identitas modalis & realis. Reſpondetur, eſſe æquiuocationem in identitate rationis, non enim illa ſemper eſt maxima; eſt enim quædam identitas rationis, quam non facit, ſed ſolum concipit ratio: & hæc eſt maxima, quia ſupponit, non ſolum actualem negationem diſtinctionis in re: ſed etiam negationem fundamenti, ſeu virtualis diſtinctionis, alia vero eſt identitas rationis, quã conficit ratio: & hæc non eſt maxima, imo eſt tantum ſecundum quid: quia non ſupponit in re identitatẽ ſimpliciter, ſed ſolum fundamentum ſimilitudinis, vel conuenientiæ, & ideo hæc vnitas non excludit diuerſitatem ſimpliciter, ſeu ſecundum rem.

VI. Diſtingui differre, & eſſe diuerſũ quid ſit, & qualiter inter ſe comparentur.

Hic vero cauere oportet æquiuocationem horum terminorum, diſtingui, differre, & eſſe diuerſum: ait enim Ariſtotel. 5. Metaph. capit. 9. lib. 10. cap. 5. non eſſe idem, differre, & eſſe diuerſa: nam differre dicuntur, quæ in aliquo conueniunt, & in alio diſtinguuntur: eſſe autem diuerſa dicuntur etiam illa, quæ in nullo conueniunt: vnde eſſe diuerſum videtur eſſe quid ſuperius ad differre, vt idem Ariſtotel. dicit libro 4. cap. 2. Et in hac latitudine ſumitur hic eſſe diuerſum: eſſe autem diſtinctum pro eodem etiam ſumitur, quod eſſe diuerſum, quamuis in alia acceptione, & ſatis vſitata eſſe diſtinctum ſolum videtur dicere negationem identitatis realis: eſſe autem diuerſum, addere etiam videtur negationem ſimilitudinis & conuenientiæ, vt vna imago dicitur diſtincta ab alia, quantumuis inter ſe ſimiles ſint, cum tamen diuerſa dicitur, non ſolum hoc ſignificari videtur, ſed etiam quod ſit diſſimilis, vel minus perfecta. Sed hæc, vt dixi, ſolum ſpectant ad ſignificationem vocum ex accommodatione vſus: nam de re ſatis conſtat. Igitur, vt idem & diuerſum opponantur, cum proportione ſumenda ſunt, & reſpectu eiuſdem, & hoc modo immediatam includunt oppoſitionem, ſicut vnum & multa, vt Ariſtotel. dixit 4. Met. c. 2. quia vnum includit negationem alterius.

VII.

Atque hinc etiam conſtat, quomodo omne ens ſit idem, aut diuerſum, vt expreſſe ait Ariſtot. lib. 10. Metaph. cap. 5. de quo multa Sonc. ibi, quæſt. 5. & 6. Iauell. quæſt. 7. & 8. ſed eſt res facilis. Nam ſi hęc ſumantur relatiuè, non oportet conuenire omni enti, quia nec relatio rationis neceſſaria eſt, vt per ſe conſtat, nec ſemper vnum ens requirit aliud, ad quod realiter referatur relatione reali identitatis, vel diuerſitatis, vt patet in Deo, nã in creatura, quia eſsẽtialiter dependet à Deo, ſemper erit relatio realis diuerſitatis, ſeu diſtinctionis, ſi talis relatio realis eſt. Si autem loquamur (vt verè loqui oportet) de identitate fundamẽtali ſeu negatiua, ſeu reſpectu diuerſorum, A omne ens eſt idem ſibi, & eſt diuerſum à quolibet alio, vel exiſtente, vel poſſibili, vel etiam ab ente ficto, vel imaginario, quia de quolibet horum negari poteſt, iuxta quem ſenſum dicunt multi, *aliquid* eſſe paſſionẽ entis, quia ſolum ſignificat diuiſionem à quolibet alio. At vero reſpectu eiuſdem, omne ens eſt idẽ vel diuerſum ab illo, ſi proportionatè ſumantur, ſic enim includunt contradictionem: ſecus vero ſi variẽtur modi identitatis, & diuerſitatis, vt ex dictis ſatis conſtat. Dices, Homo & animal nec ſunt idem, neque diuerſa, quia neque ſunt eiuſdẽ generis, aut ſpeciei, neque diuerſæ, quia nec conueniunt in differentia vltima, & ſic non poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei, nec habent differentias vltimas oppoſitas, vt poſſint differre ſpecie. Reſpondetur, idem diuerſum reſpe- B ctu eiuſdem opponi immediatè, ſi ſumantur vt negatiuè, vel priuatiuè oppoſita, nõ vero quaſi contrariè: vt in propoſito, ſi eſſe diuerſum in ſpecie, ſumatur quaſi negatiuè tantum, genus & ſpecies, ſeu homo & animal dici poſſunt diuerſa in ſpecie vltima, quia non conſtituuntur eadem differentia vltima. Si autẽ diuerſum in ſpecie ſumatur quaſi poſitiuè & contrariè, ſic nec ſunt idem in ſpecie, nec differunt ſpecie, & ſimili proportione, nec ſunt idem genere, nec diuerſa, ſed negatiuè, nõ conueniunt immediatè in eodem genere, & ita dici poſſunt non eiuſdem generis. Cum ergo hæc dicuntur immediatè oppoſita, negatiuè ſumendum eſt alterum extremum. Hinc etiã, eſſe oppoſitum alteri exiſtimatur eſse paſſio entis, non quidem oppoſitione relatiua quæ requirat vtrũ- C que extremum, ſed oppoſitione fundamentali, quatenus omne ens habet in ſe aliquam rationem, differẽtiam, ſeu eſſentiam, quæ ab ipſo excludit omnem aliam oppoſitam, ſeu repugnantem. Sed hoc intelligẽdum eſt, vel de oppoſitione latè ſumpta, vt includit, non ſolum quatuor genera poſita ab Ariſtotele in prædicam. & 5. ac 10. lib. Metaph. ſed etiam quælibet repugnantia, vel certè intelligi poteſt de fundamento oppoſitionis, quod ſaltem ad contradictionẽ ſufficiat, reſpectu alterius cuiuſcunque, & hoc modo nihil amplius nomine oppoſitionis, quam nomine diuerſitatis explicatur. Et ita ſatis eſt declarata hęc proprietas entis.

VIII. Expoſitio pronunciati Ariſtotelici.

Vltimo poteſt ex dictis colligi, quomodo ſit intelligendum illud axioma, quod Ariſtot. poſuit 4. Me- D taph. *Quæcunque ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe*: intelligendum eſt enim cum proportione, nam ſi ſunt eadem re vni tertio, ſimili modo erunt eadem re inter ſe, poterunt autem eſſe ratione diuerſa: ſi autem re & ratione ſint vni tertio eadem, erunt eodem non eadem inter ſe. Sed hoc principium in creaturis, & in rebus finitis ſimpliciter tenet: in re autem infinita, qualis eſt diuina eſſentia, non verificatur illa maxima abſolutè loquendo, quia propter ſuam infinitatem poteſt eſſe idem relationibus oppoſitis, quæ propter oppoſitionem inter ſe idem eſſe nõ poſſunt, niſi tantum in eſſentia: de quo alias.

E

DISPVTATIO VIII.

De veritate, ſeu vero, quod eſt paſſio entis.

Ordo diſputationis.

POſt cõſiderationẽ de Vnitate ſequitur diſputatio de Veritate, quę ratione prior eſt Bonitate, & inter paſſiones entis ſecundum locum poſt Vnitatẽ obtinet, vt in ſuperioribus viſum eſt: nã, ſicut intellectus prior eſt potentia, quã voluntas, ita etiam verum ꝙ reſpectũ dicit ad intellectũ, prius ratione eſt, quã bonum, quod ad voluntatẽ pertinet. Eo vel maximè ꝙ bonitas vniuſcuiuſque rei quodam modo in veritate fundatur, nulla enim res eſſe poteſt in ſua ſpecie

bona, niſi prius in eadem vera intelligatur; non enim eſt bonum aurum, aut bona ſanitas, niſi ſit verum aurum, ac ſanitas vera: nam ficta ſanitas bona exiſtimari non poteſt, ſicut, neque ficta virtus honeſta eſt; ſed, vt honeſta ſit, veram eſſe neceſſe eſt. His igitur de cauſis hoc loco diſputationem de veritate inſtituimus, quod ad hanc ſcientiam maximè pertinere docuit Ariſtot. 2. Metaphyſ. tex. 3. vbi dicit, *hanc ſcientiam maximè eſſe veritatis contemplatricem*, quod non ſolum de veritate (vt ita dicam) in actu exercito, ſed etiam in actu ſignato intelligi poteſt. Eſt enim conſiderandum, duplicem eſſe poſſe veritatis contemplationem, prior dici poteſt quaſi materialis, ſeu in actu exercito: quæ fit cognoſcendo res: & proprietates earum, prout à parte rei inſunt: & hoc modo omnes ſcientiæ, etiam practicæ conſiderant, ſeu demonſtrant veritatem; magis autem per ſe, ac propriè ſpeculatiuæ, nam practicæ conſiderant veritatem propter opus, ſpeculatiuæ vero per ſeſe propter cognitionem veritatis, ideoque hoc maximè conuenit huic ſcientiæ (quod Ariſtot. prædicto loco præcipuè intendit) quia, & maximè ſpeculatiua eſt, & de primis entibus & maximè veris, & de primis cauſis, ac principijs veritatis diſſerit. Poſterior veritatis conſideratio eſt quaſi formalis, & (vt ſic dicam) in actu ſignato, ſcilicet inquirendo quidnam ipſa veritas in rebus ſit, & quotuplex, & quãdo ad ens comparetur. In quo eſt rurſus obſeruandum triplicem ſolere diſtingui veritatem, ſcilicet, in ſignificando, & cognoſcendo, & in eſſendo. Prima veritas propriè reperitur in vocibus, vel ſcripturis, aut etiam in conceptibus, quos non vltimatos vocant. Secunda eſt in intellectu cognoſcente res, ſeu in cognitione, & conceptione ipſarum rerum. Tertia eſt in rebus ipſis, quę ab illa denominantur veræ. Prima igitur veritatis conſideratio ad Dialecticum pertinet. Secunda ad Phyſicum, quatenus de anima, eiuſque functionibus conſiderat. Tertia vero eſt propria huius ſcientiæ, quæ tractat de ente, in quantum ens, & de paſſionibus entium. Tamen, quia omnes hæ veritates inter ſe habent conuenientiam aliquam, vel proportionẽ, ratione cuius melius intelligentur, ſi ſimul de omnibus diſputetur, &, quomodo inter ſe differant, declaretur; ideo de omnibus hoc loco dicemus, ſic enim facilius conſtabit, quid ſit veritas, quæ proprietas entis eſſe dicitur. Maximè, quia omnis alia veritas, ſi realis ſit, aliquo modo ſub veritate tranſcendentali continetur, ſi autem ſit rationis, per analogiã & proportionem ad veritatem realem declarãda eſt. Quoniam vero ratio nominis in principio omnis diſputationis neceſſaria eſt, ſupponimus ex communi omnium conſenſu, veritatem realem conſiſtere in adæquatione quadam, ſeu conformitate inter rem, & intellectum, ſiue ſit conformitas intellectus ad rem, ſiue rei ad intellectum, quod poſtea videbimus, vbi latius hanc definitionem explicabimus. Hinc vero ſumpta analogia, vel proportione, veritas rationis, ſeu ſignificationis conſiſtit in adæquatione inter propoſitionem ſignificantem, & rem ſignificatam.

SECTIO I.

Vtrum in compoſitione, & diuiſione intellectus ſit formalis veritas.

I. QVod intellectus, componendo, & diuidendo, verus, vel falſus dicatur, certum eſt ex communi omnium conſenſu. Vnde Auguſt. lib. de vera relig. cap. 36. *Cui manifeſtum eſt* (inquit) *falſitatem eſſe, qua id putatur eſſe quod non eſt, intelligit eam eſſe veritatem, quæ oſtendit id, quod eſt:* tunc autem intellectus concipit, ſeu oſtendit aliquid eſſe, vel non eſſe, quando compo- A nit, & diuidit: certum eſt ergo veritatem eſſe in intellectu media compoſitione, & diuiſione. Quid autem ſit illa veritas, & quomodo in conceptione ſit, non eſt facilè ad explicandum, & ideo variæ ſunt opiniones.

Tractatur prima ſententia.

PRima ſententia eſt, veritatem illam non eſſe in formali actu, ſeu cognitione intellectus, ſed eſſe in re cognita vt obiecta intellectui, quatenus conformis eſt ſibi ipſi vt à parte rei exiſtenti, & hoc modo exponit, veritatem eſſe conformitatem intellectus ad rem, id eſt, eſſe conformitatem conceptus obiectiui intellectus enunciantis ad rem ſecundum eſſe B reale eius. Hanc ſententiam inſinuare viſus eſt D. Thom. 1. cont. Gent. cap. 59. ſed eum locum melius expendemus ſect. ſeq. clarius hoc docuit Durand. in 1. diſtinct. 19. quæſt. 5. & ferè idem docet Heruæus quodlib. 3. quæſt. 1. artic. 2. & 3. eamque defendit vt probabilem Soncin. 6. Metaphyſ. quæſt. 16. Flandr. quæſt. 23. Iauell. quæſt. 13. Fundamentum Durandi eſt, quia veritas hæc non poteſt eſſe conformitas inter formalem actum, quo intellectus iudicat aliquid eſſe, vel non eſſe, cum re iudicata ſecundum eſſe reale talis actus, ſeu ſecundum conuenientiam realem, quam habet cum obiecto: quia hoc modo ſunt valdè diſſimilia, & actus intellectus eſt ſpiritualis, obiectum autem eſſe poteſt quid materiale: ergo ſolum poteſt eſſe conformitas in repræſentãdo: huiuſmo- C di autem conformitas ſolum attenditur ſecundũ id, quod ſe habet obiectiuè in intellectu: ergo veritas ſolum eſt obiectiuè in intellectu. Atque ita nihil aliud erit, quam conformitas rei in eſſe obiectiuo ad ſe ipſam in eſſe reali. Minor probatur, quia conformitas in repræſentando ſolum cõſiſtit in hoc, quod res cognita ita repræſentatur ſicut in ſe eſt: ſed in hoc ſolum declaratur conformitas rei in eſſe obiectiuo ad ſe ipſam in eſſe reali: quando enim dicitur res ſic repræſentari ſicut eſt in ſe, per illas duas particulas *ſic*, & *ſicut*, non comparatur actus intelligendi ad rẽ; nam ſic eſſet falſa cõparatio, & propoſitio: ſed comparatur id, quod obijcitur tali actui ſecundum eſſe cognitum, ſeu apprehenſum ad ſe ipſum ſecundum eſſe reale: ergo in conformitate inter hæc veritas D conſiſtit. Secundo poteſt hoc confirmari, quia obiectum intellectus, ſeu iudicij eius, eſt verũ vt verum; ergo veritas non eſt conformitas ipſius iudicij: ſed eſt conformitas ipſius obiecti. Patet conſequentia, quia intellectus directè iudicans de veritate, non iudicat de proprietate, ſeu conformitate ſui actus, ſed de veritate ipſius obiecti: eſt ergo conformitas in obiecto ipſo. Vnde argumentor tertio, nam, quando intellectus reflectitur ad cognoſcendum formaliter veritatem, non cõparat ſuum actum cũ obiecto, ſed cõparat obiectum in eſſe appreheſo ad ſe ipſum in eſſe reali: imo, vt cognoſcat ſuum iudicium fuiſſe verum, incipit ab ipſa re iudicata, & comparãs illam ad ſe ipſam vt eſt in re, ſi inueniat cõformitatẽ in illa tunc iudicat ſe verè iudicaſſe: ergo ſignũ eſt, verita- E tem cõſiſtere in cõformitate rei in eſſe obiectiuo ad ſe ipſam in eſſe reali, & ab illa ſolum per denominationem extrinſecam denominari iudicium verum. II.

Prima ſententia ſuadetur.

Duran. Heruæus. Soncin. Flandr. Iauell.

Quæſtionis reſolutio.

NIhilominus hæc ſententia mihi non probatur, exiſtimoque veritatem complexæ cognitionis, ſeu compoſitionis, & diuiſionis, ſeu iudicij, quo iudicamus aliquid eſſe hoc, aut illud, vel non eſſe (hæc enim omnia pro eodem ſumimus) eſſe conformitatem iudicij ad rem cognitam, prout in ſe eſt, ex qua conformitate prouenit, vt res ipſa iudicata dicatur ita eſſe in ſe, ſicut iudicata eſt. Hanc exiſtimo eſſe II.

Quid ſit veritas complexa.

ſenten-

ſententiam D.Thom.vt ſumi poteſt ex 1.p.q.17.art. 1.2.& 8.vbi id tenet Caiet.art.2. Item D.Thom.1. cont.Gent.cap.59.60. & ibi Ferr.Sonc.6.Metaph. q.17.Aegid.quodlib.4.q.7.& alij, qui D.Thom.ſequuntur. Et probatur primo ex Ariſtotel.in prædicam.cap.de ſubſt.dicente: *Ex eo, quod res eſt, vel non eſt, propoſitio vera, vel falſa eſt,* vbi (vt recte D.Tho. dict.q.16.artic.1. ad 3. ponderauit) non dicit, ex eo quod res vera eſt, *ſed ex eo quod res eſt:* ergo cognitio non denominatur vera à conformitate, ſeu veritate ipſius obiecti, ſed à veritate, vel cõformitate ipſiuſmet iudicij ad obiectum: ergo in huiuſmodi conformitate veritas eius conſiſtit. Secundo hoc poteſt declarari ex veritate in ſignificando, quæ eſt in propoſitione vocali: illa enim non conſiſtit in conformitate rei, vt ſignificatæ ad ſe ipſam, vt in ſe exiſtentem, ſed conſiſtit in immediata conformitate vocis ſignificantis ad rem ſignificatam. Imo in quacunque imagine, quæ vera denominetur, ſimile quid reperitur: nam imago Petri, v.g. tunc vera imago dicitur, quando repræſentat illum, prout in ſe eſt: vnde illius veritas non conſiſtit in cõformitate inter Petrum in aliquo eſſe repræſentato, quod ſit veluti obiectiuum reſpectu imaginis ad ſeipſum in ſe exiſtentem, ſed in conformitate immediata inter repręſentationẽ imaginis, & rem ipſam repræſentatam.

Quid veritas in ſignificando.

IV. Tertio eſt generalis ratio, quia res vt cognita, vel vt repræſentata, quando vere cognoſcitur, & repræſentatur, non habet aliud eſſe obiectiuum, præter illud quod in ſe habet; quod ſolum dicitur actu eſſe obiectum tali cognitioni per denominationẽ extrinſecam à cognitione, quæ terminatur ad ipſum ſicut res viſa in eſſe obiectiuo reſpectu viſus ſi ſumatur in aptitudine, ſeu in actu primo, nihil aliud dicit præter ipſum eſſe coloratum, aut lucidum, quo in ſe res habet. Si autem ſumatur vt actu viſa, nihil addit niſi denominationem extrinſecam à viſione: ergo nulla eſt ibi conformitas obiecti ad rem, ſed illa eſt potius omnimoda identitas. Si autem ſumatur obiectum, vt denominatum à cognitione, ſeu forma repræſentante ipſum, ſic de formali includit formam denominantem ipſum. Vnde obiectum ſic ſumptum, vt cognitum, vel repræſentatum, non poteſt alia ratione dici conforme ſibi in eſſe reali, niſi quia ipſa forma, qua cognoſcitur, vel repræſentatur habet immediatam conformitatem cum re cognita, vel repræſentata ſecundum ſe: ergo in hoc conſiſtit primo, ac per ſe veritas cognitionis.

V. Quarto tandem, quia ſæpe res nullum habet eſſe in ſe, quod ſit eſſe exiſtentiæ exercitum, præter eſſe quod habet intellectui obiectum; quomodo Deus habet veram cognitionem eorum, quæ nunquam futura ſunt, ſiue cognoſcantur vt poſſibilia tantũ, ſiue vt ea quæ futura fuiſſent, ſi hoc, vel illud accideret: in his autem obiectis non poteſt facile excogitari conformitas rei, vt obiectæ intellectui ad ſeipſam vt in ſe: quia nullũ aliud eſſe habet in ſe, præter illud quod obijcitur intellectui. Idem autem eſt de cognitione intuitiua, quæ terminatur ad rem prout in ſe exiſtit, vt eſt, v.g. viſio beatifica ipſius Dei, quæ poteſt dici vera cognitio Dei, quandoquidem per illã agnoſcitur Deus prout eſt in ſe: non poteſt autem fingi, quomodo illa veritas ſit conformitas ipſius Dei, vt niſi ad ſe ipſum vt in re exiſtit, quia immediate videtur prout in ſe exiſtit, & eſſe viſum, ſolum addit illi denominationem extrinſecam. Eſt ergo veritas talis viſionis, vel ſcientię conformitas immediata inter ipſam, & obiectum: idem ergo eſt in omni cognitione, ſeu iudicio, quo iudicatur aliquid eſſe, vel nõ eſſe.

Argumentorum ſolutio.

VI. AD argumentum autem Durandi reſpondetur, hanc conformitatem cognitionis, quam veritatem eius eſſe dicimus, non conſiſtere in ſimilitudine entitatum, vt per ſe notum eſt; neque etiam in ſimilitudine formalis imaginis, ſeu talis repræſentationis, qualis eſt in formali imagine: quia hæc non eſt ſine ſimilitudine in aliqua entitate, ſeu forma reali, quę non eſt neceſſaria ad cognitionem, vt alibi latius dicendum eſt. Conſiſtit ergo in quadam repræſentatione intentionali, qua ſcilicet fit, vt intellectus per actum, vel iudicium ita percipiat rem, ſicut in ſe eſt. Atque ita hæc conformitas eſt debita quædam proportio, & habitudo inter præceptionem intellectus, & rem perceptam. Quæ proportio recte explicatur illis verbis: quod res cognita ita repræſentatur, ſeu iudicatur, ſicut in ſe eſt: quibus non comparatur res ipſa cognita ad ſe ipſam in ſe, vt Durandus ait, ſed comparatur cognitio ipſa, ſeu iudicium intellectus ad rem cognitam in ratione repræſentantis, & repræſentati: & ideo nulla eſt falſitas in illa comparatione. Sicut quando dicimus hanc imaginem eſſe propriam, quia ita repræſentat, ſicut res eſt, non comparamus rem ipſam repræſentatam ad ſe ipſam, ſed imaginem ad rem.

Quod ſi quis dicat, comparare imaginem vt imaginem ad rem, nihil aliud eſſe, quam comparare rem in eſſe repræſentatiuo ad ſe ipſam in eſſe proprio. Reſpõdetur, ſi nomine rei in eſſe repræſentatiuo intelligatur aliud, quam imago ipſa repręſentans vt ſic falſum eſſe aſſumptum: ſi vero ipſum eſſe imaginis vt repræſentantis vocetur eſſe imperfectum, ſeu diminutum rei repræſentatæ, ſic idem illis verbis dicitur, quod nos aſſerimus. Sed hoc reuera non eſt cõparare eandem rem ad ſe ipſam, ſed imaginem à qua ipſa extrinſecè dicitur habere eſſe repræſentatiuum ad ipſam ſecundum verum eſſe; & idem eſt de cognitione, quatenus repræſentat, & imago intentionalis dicitur ſui obiecti.

Satis fit obiectioni.

VII. Ad ſecundum reſpondet D.Thom. ſupra ad tertium, & Soncin.dict.quæſt.16.ad primum; Verum non formaliter, ſed fundamentaliter eſſe obiectum iudicij, ſeu cognitionis intellectus, quia vt Ariſtoteles dixit, eſſe rei cauſat veritatem intellectu, ſeu eſt obiectum iudicij veri. Vnde, quando dicitur intellectus tantum aſſentiri vero, ſenſus eſt, ſolum aſſentiri obiecto, quatenus ita eſſe oſtenditur; & hoc modo iudicat de veritate obiecti, non formaliter (vt ſic dicam) ſed cauſaliter, ſeu fundamentaliter, id eſt, de ipſo eſſe rei, ita vt ex conformitate ad illud veritas in cognitione reſultet, ſeu exiſtat.

VIII. Ad tertium negatur aſſumptum: nam ad formaliter cognoſcendam veritatem, ſolum comparamus cognitionem noſtram ad rem, ſeu econtrario rem ad cognitionem, iuxta illud, *Ex eo quod res eſt, vel non eſt, propoſitio vera, vel falſa eſt.*

SECTIO II.

Quid ſit veritas cognitionis.

I. DEclarandum ſupereſt, quid ſit hæc cõformitas, quam dicimus eſſe veritatẽ cognitionis, an ſcilicet in ipſo actu ſit aliquid abſolutum, vel reſpectiuum, reale, vel rationis. Quidam enim exiſtimant, veritatem eſſe aliquid reale, & abſolutum in ipſomet actu cognoſcendi, ſeu iudicio intellectus. Quæ opinio ſuaderi poteſt, nam, quod hæc veritas aliquid reale ſit in ipſo actu, videtur valde probabile. Primo, quia iudicium à parte rei, & ſine vlla fictione intellectus denominatur verum: ergo illa denominatio prouenit ab aliqua forma reali, & non à forma extrinſeca: quia, vt oſtendimus, veritas formaliter eſt in ipſo actu, & nõ extrinſece. Secundo, quia veritas eſt perfectio ſimpliciter intellectus: ergo eſt aliquid reale in ipſo intellectu, & non eſt in ipſo, niſi mediante actu: agi-

Prima ſententia ſuadetur.

mus enim de veritate actuali, ergo eſt proprietas realis ipſius actus. Vnde confirmatur tertio, quia in habitu ſcientiæ eſt magna perfectio, quod verus ſit; ergo veritas habitualis (vt ſic dicam) eſt realis proprietas eius: ergo ſimiliter erit in actuali cognitione.

II. Quod autem hæc proprietas abſoluta ſit, & non reſpectiua, probari poteſt primo ex dictis, quia eſt perfectio ſimpliciter. Secundo: quia non pendet per ſe loquendo, & ex neceſſitate, ab aliquo termino reali, & exiſtente, niſi quando tale eſſe iudicatur; quod eſt per accidens, nam veritas eiuſdem rationis debet eſſe in omnibus, in hoc autem iudicio, chymera eſt ens fictum, eſt veritas realis abſque relatione reali: ergo idem eſt in omnibus, quicquid ſit, an in aliquibus conſequatur ad veritatem relatio realis: ſicut etiã in ſcientia habitudo ad obiectum ſcibile, non eſt relatio realis formaliter loquendo, quamuis interdum poſſit ad illã conſequi. Tertio ſumi poteſt argumentum ex veritate diuina: nã in Deo eſt veritas cognitionis, quæ ſine dubio eſt magna perfectio illius, & tamen non poteſt eſſe relatio realis, quia ſi comparetur ad ipſam eſſentiam Dei non diſtinguitur in re ab illa, ſi vero ad creaturas, non poteſt ad illas realiter referri: erit ergo proprietas, & perfectio abſoluta. Tandem, quia veritas, vel falſitas neceſſario comitatur iudicium intellectus, & tamen nulla relatio realis illud neceſſario comitatur: ergo non eſt aliquid relatiuum, ſed abſolutum quid. Et hanc opinionem videtur tenere Sonc. 6. Metaph. quæſt. 17. vbi, licet dicat veritatem dicere abſolutum cum reſpectu, explicans tamen hunc reſpectum in ſumma dicit, eſſe ſecũdum dici, non ſecundũ eſſe, & vtitur hoc exemplo. Sicut intellectiuum poteſt dici includere reſpectum, quia non poteſt concipi ſine habitudine ad intelligibile: conſtat autem, huiuſmodi reſpectum intellectiui eſſe tantum tranſcendentalẽ, ſeu ſecundum dici; & idẽ ſentit Capreol. in 1. diſt. 19. q. 3. concl. 3.

III. Secũda ſententia. Durand. Heruæus. Iauell. Flandr. Amon.

Alijs tamen videtur huiuſmodi veritatem ſolum in relatione conſiſtere. Quod tenent Duran. & Heruæus, Iauell. & Fland. citati in ſuperiori ſect. Amon. 1. Perih. cap. 1. & ibi alij expoſitores. Fundamentum in communi eſt, quia eſſe veritatis omnino pendet ex termino, ita vt, illo mutato mutetur veritas, & illo poſito ponatur, nulla facta mutatione ex parte cognoſcentis: nam teſte Ariſtotele eadem propoſitio mutatur de vera in falſam, & è conuerſo, mutato obiecto: ergo ſignum eſt veritatem ſolum conſiſtere in relatione, nam proprium eſt relationis, vt ſtante fundamento conſurgat poſito termino, & mutetur illo mutato. Vnde confirmatur primo, quia veritas non eſt de eſſentia actus, quandoquidem mutatur, illo manente: ergo eſt accidens eius: & tamen non eſt accidens abſolutum: non eſt enim qualitas, quia actus ſecundus, & vltimus nõ eſt ſubiectum alterius qualitatis, neque etiam eſt in aliquo alio genere accidentis abſoluti, vt videtur per ſe notum: ergo erit relatio. Confirmatur ſecundo, quia veritas nihil eſt aliud, quam conformitas quædam: conformitas autem non eſt aliud, quam conuenientia, vel ſimilitudo, aut proportio: omnia autem hæc relationem indicant: ſicut conformitas imaginis ad ſuum exemplar relatio eſt, & ſic de alijs.

IV. An vero hæc ſit relatio realis, vel rationis, controuerſum eſt, etiam inter prædictos authores: nam, argumenta, quibus prima ſententia probabat, veritatem eſſe proprietatem realem, videntur conſequenter probare hanc relationem debere eſſe realem. Argumenta verò, quibus eadem prima ſententia probabat, veritatem eſſe proprietatem abſolutam, videntur concludere, non eſſe relationem realem, ſed rationis. Vtraque vero argumenta inter ſe collata videntur probare, hanc relationem interdum eſſe realem interdum rationis: nam interdum videntur omnia concurrere, quę ad relationem realem neceſſaria ſunt, interdum verò aliquid deeſſe poteſt: ergo aliquando etiam erit relatio realis, aliquando vero minime. Antecedens declaratur, nam ad relationem realem primum requiritur terminus realis, & deinde fundamentum non ſolum reale, ſed etiam capax relationis, ſeu ordinabile ad terminum: ſæpe autem hæc duo concurrunt in hac relatione veritatis. Nam & ſæpe reſpicit terminum realem, & realiter exiſtentem; & ex parte ipſius iudicij ſæpe eſt fundamentũ ſufficiens, quia & iudicium quid creatum eſt, & ex hac parte referibile realiter ad extrinſecum terminum: & præterea tale eſt, vt comparetur ad ſuum obiectum tanquam menſuratum ad menſuram, quę relatio realis eſt ex parte menſurati, qua ratione relatio ſcientiæ ad ſcibile, realis eſſe cenſetur: huiuſmodi autem eſt hæc relatio veritatis. At verò aliquãdo deeſt in hac conformitate terminus realis, vt quãdo iudicium verum eſt de non entibus: aliquando verò deeſt fundamentum aptum ad fundandam relationem realem, vel quia non eſt ordinabile ad aliud extrinſecum, vt contingit in diuina ſcientia reſpectu creaturarum exiſtentium, vel quia nõ eſt diſtinctum à termino, vt in eadem ſciẽtia Dei reſpectu eiuſdem Dei, vel quia non cõparatur vt menſuratum ad menſuram, ſed potius vt menſura ad menſuratum, vt eadem ſcientia Dei ad omnes creaturas, & idem cenſetur de arte humana reſpectu artificij: ergo in his caſibus erit hæc relatio rationis, & non realis.

Quæſtionis reſolutio.

V. Vt rem hanc explicemus, aduertendum eſt, aliud eſſe inquirere quid addat veritas ſupra actum, qui denominatur verus; aliud verò quid includat totum id, quod nomine veritatis ſignificatur, ad eum modum, quo ſupra de vnitate dicebamus, aliud eſſe quod addit ſupra ens, aliud verò, quod nomine vnitatis ſignificatur.

VI. Veritas nihil in re diſtinctum addit cognitioni.

Primò ergo certum exiſtimo, veritatem non addere actui verò aliquam rem, vel modum abſolutum ex natura rei diſtinctum ab ipſo, ſeu ab eſſentia, & entitate eius. In hoc videntur omnes authores conuenire: neque aliquem inuenio, qui oppoſitum expreſsè docuerit. Et probatur ſatis argumentis factis in ſecunda ſententia. Item, quia neque intelligi, neque explicari poteſt quid, aut quale ſit hoc abſolutum, neque ad quid ponatur. Quod ita declaro, quia vel illud eſt aliquid ſeparabile ab actu vero, vel eſt omnino inſeparabile: ſi dicatur hoc ſecundum, ſine cauſa ponitur diſtinctum ab actu ex natura rei: ſi verò dicatur primum, illud non erit abſolutum, ſed reſpectiuum, vt argumentum factum probat: quia ſeparatur per mutationem ſolam obiecti, ſine alia abſoluta mutatione ex parte actus: nam actus ex ſe idẽ, & eodem modo repreſentat, ſolumque mutatur eius veritas: quia res non eodem modo ſe habet. Dices, veritatem addere quid abſolutum inſeparabile ab actu; non tamẽ re, ſed ratione diſtinctum ab illo. Sed contra, quia vel hoc abſolutum complet actum tanquam vltima differentia ſpecifica, vel indiuidualis eius; vel non complet, ſed ſupponit perfectè completum. Si primum dicatur; ergo tale abſolutum non additur actui conſtituto, ſed conſtituit illum: ergo non rectè dicitur veritatem addere hoc abſolutũ ſupra actum; ſecundum autem dici non poteſt, quia impoſſibile eſt intelligere actui plene cõſtituto addi aliquid reale abſolutum ſola ratione diſtinctum. Ac deinde contra hoc procedit argumentum de mutatione eiuſdem actus de vero in falſum.

VII. Non addit veritas relationẽ prędicamentalẽ.

Secundò dicendum eſt, veritatem non addere ſupra actum relationem realem propriam, & prædicamentalem actus ad obiectum. Hoc etiam ſufficienter probatur argumentis factis, nam in multis impoſſibilis eſt talis relatio: & ab eis ſumitur argumentum,

tum, nunquam eſſe neceſſariam talem relationem ad A rationem veritatis vt ſic. Tum quia conceptus & modus veritatis eiuſdem rationis, ſeu proportionis eſt in omnibus. Tum etiam, quia, licet gratis cócedamus interdum concurrere omnia neceſſaria, vt inter actũ & obiectum conſurgat relatio realis, tamen prius natura intelligitur actus verus, quam intelligatur conſurgere relatio realis. Nam hæc dicitur conſurgere poſito fundamento, & termino, actus autem formaliſſimè verus eſt hoc ipſo, quod ponitur tale fundamentum & terminus: ita vt, ſi per impoſſibile impediretur reſultantia relationis, adhuc actus eſſet verus ex vi talis actus, & obiecti in rerum natura poſitorũ: ergo in formali conceptu veritatis non intrat relatio, quicquid ſit, an inde, interdum conſequatur.

VIII. *Neque relationé rationis ſtricté ſumptam.*

Tertiò dicendum eſt, veritatem vt ſic, non addere B actui vero relationem rationis actualem propriè, & in rigore ſumptam. Hoc etiã mihi ſufficienter perſuadet argumentum illud, quod denominatio veritatis non pendet ex huiuſmodi relatione: nam hæc eo modo, quo eſſe poteſt, non eſt actu, niſi intellectu actu cogitante, vel comparante vnum ad aliud: ſed abſque huiuſmodi comparatione actus eſt ſimpliciter verus, ergo. Præterea argumentum factum de relatione reali à fortiori probat de relatione rationis: nam, ſicut illa conſurgit poſito fundamento, & termino, ita hæc fingitur per intellectum, ſuppoſito eo, quod per modum fundamenti, & termini interuenire poteſt: ſed ex vi eius, quod ſupponitur ad talem relationem, vel fictionem, actus eſt verus: ergo talis relatio non intrat formaliter conceptum veritatis: ergo nec veritas habet talem relationem ſupra ipſum actum.

IX. *Veritas addit cognitioni cõnotationé obiecti, ſicut iudicatur ſe habétia.*

Quartò dicendum eſt, veritatem cognitionis vltra ipſum actum nihil addere reale, & intrinſecum ipſi actui, ſed connotare ſolum obiectum ita ſe habens ſicut per actum repræſentatur. Hæc aſſertio ſequitur ex præcedentibus, nam actum eſſe verũ plus aliquid dicit, quam actum eſſe, non dicit aliquid reale abſolutum, vel relatiuum vltra ipſum actum, nec etiam dicit propriam, & rigoroſam relationem rationis: ergo nihil aliud addere poteſt præter dictam connotationem, ſeu denominationem conſurgẽtem ex connexione, ſeu coniunctione talis actus, & obiecti. Præterea hoc confirmat argumentum, quo poſterior opinio probat veritatem non eſſe aliquid om D nino abſolutum, ſcilicet, quia mutato obiecto, mutatur veritas cognitionis, & tamen non mutatur ibi aliquid intrinſecum actui, ſed tollitur concomitantia obiecti: ergo ſignum eſt, veritatẽ includere, vel ſaltẽ connotare prædictam concomitantiam obiecti.

X. *Eadẽ enunciatio p extrinſecã mutationem ex falſa vera fit.*

Reſpondent aliqui negando poſſe eandem mentalem propoſitionem transferri de vera in falſam ſine intrinſeca mutatione eius, loquendo de propria cognitione, ſeu iudicio ipſius rei: quia propoſitio, quæ pro aliquo tempore vera fuit, non poteſt eſſe falſa pro eodem tempore, & vt fiat falſa, neceſſe eſt, vt mens coniungat extrema pro alio tempore, quod facere non poteſt, niſi in ipſa ſit aliqua mutatio. Sed hoc ſimpliciter repugnat Ariſtot. in prædicam. cap. de ſubſtantia, & D. Thom. 1. par. q. 14. art. 15. ad 3. E Et primo ſumi poteſt argumentum à propoſitionibus vocalibus, ſeu mentalibus, quæ dicuntur eſſe in mente non vltimata: nam in eis dubitari non poteſt, quin ſit eadem omnino propoſitio, quæ antea erat vera, & nunc eſt falſa per mutationem rei ſignificatæ abſque vlla mutatione ſigni, vel ſignificationis eius; ergo veritas illa in ſignificando, quæ conuenit his propoſitionibus præter totum id, quod ſe tenet ex parte propoſitionis ſignificantis, connotat talem concomitantiam obiecti. Sic ergo intelligi poteſt in veritate ipſius iudicij, ſeu veritatis exiſtentis in mente vltimata ſaltem imperfecta, & abſtractiua. Quod idcirco addo, quia in cognitione intuitiua perfecta, qua exactè videtur res in particulari ſecundum omnes conditiones exiſtentiæ omnino determinatas, non poteſt eſſe mutatio conformitatis inter cognitionem, & obiectum manente immutata cognitione: tunc enim rectè procedit argumentum factum, quod ſemper terminatur actus ad rem prout in tali tempore, & momento exiſtentem: pro quo tempore, & momento mutari non poteſt veritas, quamuis pro alijs temporibus mutetur. Propter quam rationem diuina ſcientia ſemper eſt conformis obiectis cognitis, quantumuis hæc pro ſuis diuerſis temporibus mutentur. Et idem fortaſſe eſt in cognitione angelica, quando eſt perfectè intuitiua, quamuis differat à diuina, quod hæc ſimpliciter immutabilis eſt, illa vero mutari poteſt. Nihilominus tamen in cognitione imperfecta, & abſtractiua, qualis eſt noſtra cognitio, non repugnat idem omnino iudicium mutari de vero in falſum abſque intrinſeca mutatione: quia illa duratio, quam concipimus: & per copulam ſignificamus, non eſt indiuiſibilis, nec omnino determinata, ſed aliquo modo indifferens, & confuſa: & conſequenter latitudinem habens, ratione cuius poteſt in vna parte illius ſucceſſionis obiectum ſe habere vno modo, & diuerſo modo in alia. Et hac ratione fieri poteſt, vt eadem cognitio mutetur de vera in falſam ex mutatione obiecti, ipſa cognitione in ſe manente inuariata: ſicut cognitio, ſeu propoſitio indefinita ex parte obiecti eadem manens poteſt nunc eſſe vera ratione vnius ſingularis, poſtea ratione alterius, quamuis ipſa in ſe nõ C mutetur: quia in conceptu illo confuſo rei communis, & indefinitè conceptæ includit aliquo modo plura ſingularia, quorum ſingula ſufficiunt ad eius veritatem: & ideo, licet ipſa mutetur, veritas manere poteſt in eodem conceptu confuſo, ſi autem omnia ſingularia deeſſent, omnino periret veritas. Idem ergo eſt reſpectu temporis, ſeu durationis confuſe conceptæ: nam etiam reſpectu illius propoſitio, ſeu cognitio eſt quaſi indefinita: & ideo eadem manens, & ad diuerſa inſtantia, ſeu tempora comparari poteſt, & in eis nunc vera, nunc autem falſa reperiri, ſine mutatione ſui, per ſolam obiecti mutationem. Ergo ſignum eſt, hanc veritatem cognitionis connotare ſaltem concomitantiam obiecti in tali ſtatu, qualis per cognitionem repræſentatur.

Vltimò confirmatur à ſimili de bonitate: nam, ſicut verum dicit conformitatem, ita bonum conuenientiam: ſed bonum vt conueniens ſolum addit denominationem, ſeu concomitantiam alterius extremi habentis talem naturam, vel aptitudinem ad talem perfectionem, vt infra oſtendimus: ergo eodem modo de veritate philoſophandum eſt. XI.

Quintò ex dictis concludo, veritatem cognitionis includere talem repræſentationem cognitionis, quæ habeat coniunctam concomitantiam obiecti, ita ſe habentis, ſicut per cognitionem repræſentatur. Probatur ex dictis, quia ad veritatem nec ſola repræſentatio ſufficit, ſi obiectum non ita ſe habeat, ſicut repræſentatur: neque cõcomitantia obiecti poteſt ſufficere ad denominationem veritatis, niſi præſuppoſita prędicta repræſentatione, vel potius includendo illam: quia veritas non eſt ſola illa denominatio extrinſeca, ſed includit intrinſecam habitudinem actus terminatam ad obiectum taliter ſe habens. XII. *Veritas requirit intentionalẽ repſẽtationem obiecti ſicut eſt.*

Cenſura primæ opinionis, & ſolutiones argumentorum eius.

Atque hinc intelligitur primo, quid veritatis habeat prima opinio, & quid dicendum ſit ad rationes eius. Nam, ſi per abſolutum intelligat ſolam entitatem actus cum reali, & tranſcendentali habitudine ad obiectum, quam habet omnino inſeparabiliter, & immutabiliter: ſic falſum eſt, veritatem con- XIII.

conſiſtere in hoc ſolo abſoluto: quia alias eſſet omnino immutabilis manente eodem actu. Si autem dicat conſiſtere in abſoluto, quia nullam intrinſecam relationem addi neceſſe eſt, ſed ſolam concomitantiam obiecti, ſic fatemur veritatem eſſe aliquid abſolutum, vel potius conſiſtere in abſoluto cum reſpectu ſecundum dici: nam illa denominatio ſumpta ex concomitantia obiecti non incongruè poteſt reſpectus ſecundum dici appellari. Tamen quia rationes illius opinionis videntur in priori ſenſu procedere, & poſſunt his quæ diximus, obſtare, eis ſatisfaciendum eſt.

XIV. Ad priora ergo argumenta, quibus probatur, veritatem cognitionis eſſe realem, & intrinſecam proprietatem actus, reſpondetur, aduertendo, denominationem veri dupliciter poſſe tribui actui cognitionis. Vno modo formaliter: alio modo radicaliter; formalem veri denominationem appello eam, quā hactenus explicui: quæ conſiſtit in actuali conformitate ad obiectum: radicalem autem voco illam perfectionem actus, à qua habet huiuſmodi conformitatem cum obiecto, vt eſt in ſcientia euidentia, vel in fide certitudo ratione cuius habet, vt infallibilis ſit, & conſequenter, vt exiſtere non poſſit, quin conformitatem habeat cum materiali obiecto ſuo. Hoc ergo ſuppoſito ad primum reſpondeo, denominationem veri radicaliter ſumptam ex intrinſeca perfectione actus, vel habitus eſſe realem, & abſolutam: nos tamen nunc non loquimur de illa: quia illa non tam èſt denominatio veri, quam certi, vel euidentis aſſenſus. Vnde perfectio illa, à qua ſumitur hęc denominatio non eſt aliquid ex natura rei diſtinctum ab ipſo iudicio, ſed eſt ipſamet ſpecifica differentia, quæ ſumitur ex tali obiecto formali, ſeu ratione aſſentiendi. Denominatio autem veri formalis, & actualis, eſt quidem in re ipſa abſque fictione intellectus, vt recte probat argumentum, non tamen eſt omnino intrinſeca denominatio, ſed partim eſt à forma intrinſeca, partim connotat coexiſtentiam obiectiuam, ſeu concomitantiam obiecti ita ſe habentis ſicut per cognitionem iudicatur. Vnde, quod diximus, huiuſmodi veritatem de qua agimus, conuenire ipſi formali iudicio, ſeu cognitioni, & non tantum obiecto eius, intelligendum eſt ab hac conformitate ipſum iudicium primo, ac per ſe denominari verum, quamuis forma à qua denominatur, non ſit omnino intrinſeca, ſed concomitantiam alicuius extrinſeci includat.

Verum formale quid, quid verum radicale.

XV. Ad ſecundum eadem diſtinctione ſatisfaciendum eſt: nam veritas radicalis, quæ ſumitur ex formali ratione talis cognitionis, eſt perfectio ſimpliciter intellectus: quia pertinet ad rationem virtutis intellectualis ſimpliciter: veritas autem actualis, de qua loquimur, per ſe non eſt perfectio ſimpliciter: imo neque addit perfectionem ſupra naturam, vel ſpeciem ipſius actus cognoſcendi. Nam hæc veritas actualis, qua ex parte connotet, vel includit concomitantiam, ſeu conuenientiam extrinſeci obiecti, nihil reale addit actui, & conſequenter nec perfectionem vllam ei afferre poteſt; qua verò ex parte ſupponit, vel requirit in ipſo actu repræſentationem, ſeu habitudinem realem ad obiectum dicit realem aliquam perfectionem eius: illa autem perfectio aliquando eſſe poteſt perfectio ſimpliciter; interdum vero eſt tantum ſecundum quid. Nam interdum hæc veritas actualis eſt infallibiliter, ac neceſſario coniuncta cum eſſentiali, ac reali perfectione talis actus, & ex vi illius: & tunc perfectio, quam per ſe ſupponit in actu eſt perfectio ſimpliciter: pertinet enim ad rationem intellectualis virtutis ſimpliciter. Interdum vero non eſt hæc veritas actualis neceſſario cōiuncta cum actu, aut non ex vi rationis formalis, & eſſentialis eius: & tunc perfectio, quæ ſupponitur in actu, non eſt ſimpliciter, ſed ſecundum quid: quia non pertinet
A ad rationem virtutis intellectualis ſimpliciter: & ſemper ac intrinſece habet admixtam imperfectionem obſcuræ, vel confuſæ cognitionis, vt eſt in humana fide, & opinione, &c. Ad tertium eadem eſt reſponſio, nam in habitu ſcientiæ: quod verus ſit radicaliter, eſt perfectio eius, vltra quam actualis veritas nihil perfectionis ei addit.

XVI. Alia vero argumenta, quibus probatur, veritatem eſſe proprietatem omnino abſolutam, admitti quidem poſſunt, quatenus probant, non eſſe neceſſariam relationem realem ad huiuſmodi veritatem, quatenus verò excludere poſſunt omnem extrinſecam connotationem, non recte concludunt: vnde ad primum iam declaratum eſt, quando, & quomodo veritas ſit perfectio ſimpliciter non quidem formaliter,
B & in ſe, ſed in radice, quando illa talis eſt, vt neceſſario ſecum habeat veritatem coniunctam. Ad ſecundum concedo veritatem, vt ſic, nunquam conſiſtere formaliter in relatione reali, nego tamen inde ſequi non includere concomitantiam obiecti, cui cognitio conformetur. Nec refert, quod huiuſmodi veritas cognitionis non ſemper requirat obiectum actu exiſtens, quia non dicimus realem exiſtentiam obiecti includi in conceptu veritatis, ſed ſolum quod ita ſe habeat, ſicut per cognitionem repræſentatur, ſeu iudicatur: ſeu quod habeat tale eſſe quale cognoſcitur. Quod eſſe non ſemper eſt exiſtentiæ, ſed quale ſufficit ad veritatem enunciationis, vt tetigit Ariſtot. 5. Metaph. c. 7. & lib. 6. cap. vlt. & lib. 9. cap. vlt.

XVII. Veritas in Deo, quot modis, & an ſit perfectio ſimpliciter.

C Ad tertium idem dicendum eſt de veritate diuina, quod dictum eſt de veritate ſcientiæ, & cuiuſcunque virtutis intellectualis, quod in Deo dicit perfectionem quantum ad radicalem veritatem, quoad actualem vero conformitatem cum obiecto nullam nouam perfectionem addit, neque etiam realem relationem, vt recte argumentum probat. Quod, vt magis intelligatur, omniſque æquiuocatio tollatur, aduertendum eſt, perfectionem ſummam veritatis triplici modo tribui Deo, ſcilicet ratione eſſentiæ, ſeu eſſe: ratione intellectus: & ratione voluntatis: quibus modis dicitur Deus prima veritas in eſſendo, in intelligendo, & in dicendo. De prima ratione veritatis in eſſendo dicemus inferius, quia illa nihil aliud eſt, quam veritas tranſcendentalis, quæ
D in Deo eſt in ſummo, ac primo perfectionis gradu. Poſtrema veritatis ratio nihil etiam ad præſens refert, quia nomen veritatis ſub illa ſignificatione valde æquiuocum eſt, ſignificatque virtutem quandam moralem in voluntate exiſtentem, quæ inclinat ad verum ſemper loquendum, & dicendum iuxta mentem: quæ virtus eſt in Deo in gradu eminentiſſimo, tamque naturalis eſt illi vt nullo modo poſſit aliud, quam verum loqui: & hoc modo veritas eſt perfectio ſimpliciter, ſed moralis. Secunda ergo veritas, ſcilicet intellectualis duo ſignificare poteſt in Deo. Primum, vim intelligendi adeo perfectam, vt nunquam ab ſcopo aberret, neque aberrare poſſit: & hoc eſt magna perfectio ſimpliciter, quam ex ſe habet Deus in eminentiſſimo gradu: & hac
E ratione dicitur prima veritas in cognoſcendo. Deinde dicere poteſt actualem conformitatem inter cognitionem Dei, & rem cognitam: & hoc ſupponit quidem prædictam perfectionem, non verò addit nouam, ſed connotat tantum obiectum ita ſe habere in ſe, ſicut cognoſcitur.

Reſponſiones ad argumenta poſterioris opinionis.

XVIII. AD fundamentum contrariæ ſententiæ reſpondetur, illo argumento rectè probari, veritatem præter totam perfectionem realem, & intrinſecam cognitionis, connotare, & conſignificare concomitantiam

tantiam

tantiam obiecti, non tamen propriam relationem A conſurgentem ex coexiſtentia cognitionis, & obiecti, vt ſatis declaratum eſt. Dices, ſi hoc argumentum in præſente non eſt efficax ad inferendam relationem, nullum relinqui ſufficiens ad probandas relationes reales, præſertim, quę in vnitate fundari dicuntur, vt relationes ſimilitudinis, æqualitatis, & ſimiles: nam licet mutato alio extremo dicatur mutari ſimilitudo, dici poteſt, nō inde variari relationem aliquam, ſed ſolam denominationem ortam ex coexiſtentia vtriuſque extremi. Reſpondetur argumentum hoc pertinere ad prædicamentum *ad aliquid*, de quo poſtea dicturi ſumus; nunc duo dicenda videntur, vnum eſt, talem argumentandi modum non eſſe ſufficientem ad inferendam relationem realem, quę ſit modus ex natura rei diſtinctus à fundamento, & B termino eius, & quaſi medium quid inter illa, vt argumentū (ſententia mea) conuincit: vnde, quidquid ſit de talibus relationibus, negari non poteſt, quin prius natura quam illæ inſurgant, intelligantur ſimul exiſtentia fundamentum, & terminus, in quibus eſt fundamentalis vnitas, ſeu conuenientia. Vnde ſecundo dicitur, eſto demus inſurgere relationem aliquam inter cognitionem, & obiectum, quando in altero eſt ſufficiens fundamentum, & in altero ſufficiens ratio terminandi, tamen ad rationem veritatis formaliter non eſſe neceſſariam, ſed ſufficere id, quod in vtroque extremo antecedere intelligitur ad talem relationem; ſicut etiam ſufficit, quādocunque extrema talia ſunt, vt non poſſint fundare, nec terminare relationem realem: & ſane C probabiliſſimum eſt, hanc relationem nunquam eſſe realem, vt iam dicam.

XIX. Vnde ad primam confirmationem concedo, generatim loquendo, veritatem de qua agimus, ſecundum id totum quod includit, non eſſe de eſſentia actus cognitionis; Non tamen inde fit, eſſe aliquod accidens intrinſecum, & inhærens ipſi actui, ſed ſolum præter entitatem, & intrinſecam perfectionem actus connotare aliquid aliud extrinſecum, ſine quo veritatis ratio non ſubſiſtit; ratione cuius poteſt interdum veritas actus variari, quamuis actus ipſe in ſe intrinſece non mutetur; & tunc ſe habet veritas ad modum accidentis ſeparabilis, ſeu quinti prædicabilis ratione extrinſeci connotati variabilis. In his vero actibus, qui habent inſeparabilem, & in- D defectibilem veritatem, perfectio illa, vnde oritur huiuſmodi neceſſaria coniunctio cum veritate, quæ à nobis radicalis veritas dicta eſt, nullo modo eſt accidens, ſed eſſentialis proprietas talis actus: veritas autem formalis, ſe habet in his ad modum proprietatis inſeparabilis.

XX. Ad ſecundam confirmationem primo iam reſponſum eſt, quod, licet conformitas poſſit formaliſſimè pro relatione ſumi, tamen etiam poteſt accipi pro concomitantia illorum extremorum, inter quæ fingitur illa relatio, prout ordine naturæ antecedit talem relationem: & huiuſmodi conformitatem oſtendimus ſufficere ad rationem veritatis: Quocirca nihil ad explicandam veritatis eſſentiam refert controuerſia de illa relatione, an ſit ſemper E realis, vel ſemper rationis: vel interdum realis; interdum autem rationis: nam, quidquid de hoc ſit, veritas ipſa antecedit talem relationem. Et ſine dubio verum eſt talem relationem non ſemper eſſe realem, vt recte probat argumentum de veritate ſcientiæ diuinæ; & de veritate cognitionis circa obiecta non exiſtentia: & hoc ſatis eſt, vt intelligamus, propriam relationem non eſſe neceſſariam ad rationem veritatis: quia nec realis neceſſaria eſt, vt patet ex dictis, nec rationis, quia hæc non eſt propriè niſi dum cogitatur, ſeu fingitur. Addo autem vlterius, nunquam conſequi relationem realem in actu cognitionis præciſe ex illa conformitate, quæ ad veritatem neceſſaria eſt: quia illa conformitas non conſiſtit in vera, ac propria ſimilitudine formali, ſed ſolum in quadam proportione, & intentionali repræſentatione, ratione cuius ita res percipitur, ſicut eſt, quod magis ex ſequentibus fiet manifeſtum.

SECTIO III.

Vtrum veritas cognitionis ſit ſolum in compoſitione, & diuiſione, vel etiam in ſimplicibus conceptibus.

Communis ſententia eſſe videtur, veritatem cognitionis, proprie & in rigore loquendo, ſolum eſſe in compoſitione, & diuiſione intellectus, & nō in actibus eius ſimplicibus. Ita ſentit Caietanus 1. par. quæſt. 16. art. 2. & ibi aliqui Thomiſtæ. Heruæus, quodlib. 3. quæſt. 1. artic. 2. & 3. Durand. 1. diſtinct. 16. quęſt. 5. nu. 14. & videtur eſſe opinio D. Thom. ibi: ſic enim ſcribit: *Proprie loquendo, veritas eſt in intellectu componente, & diuidente; non autem in ſenſu, neque in intellectu cognoſcente, quod quid eſt.* Similia habet 1. cont. gent. cap. 59. & quæſt. 1. de veritate, artic. 3. Et videtur id ſumpſiſſe ex Ariſtotel. 1. de interpretat. cap. 1. & 3. vbi ait: *Verum & falſum in compoſitione, diuiſioneque conſiſtere.* Similia habet 3. de anima, cap. 6. vbi ait: *In indiuiſibili mentis conceptione falſitatem non eſſe.* Vbi autem falſitas eſſe non poteſt, nec veritas eſſe poteſt: nam oppoſita circa idem nata ſunt eſſe. Vnde concludit Ariſtot. *At in quibus & falſitas, iam & veritas ineſt, in hiſce compoſitio quædam iam eſt conceptuum intellectus*, & 9. Metaph. cap. vlt. & lib. 6. cap. 2. dicit: *Veritatem ſolum eſſe in intellectu, quia tantum in illo eſt compoſitio, & diuiſio.* I. Prima ſententia. Caietan. Heruæus. Duran. D. Thom.

II. Ratione poteſt hæc ſententia fundari: primò, quia in vocibus non eſt veritas, & falſitas in ſignificando, niſi in oratione complexa, qua ſignificamus hoc eſſe, vel non eſſe, non autem in prolatione vocum incomplexarum: ergo idem iudicandum eſt de veritate in cognoſcendo, reſpectu conceptuum mentis; quod ſcilicet non ſit in incomplexis, ac ſimplicibus conceptibus, ſed in his tantum, quibus componendo cognoſcimus, ac iudicamus, hoc eſſe, vel non eſſe. Probatur conſequentia: quia voces ſunt ſigna conceptuum, & quidquid veritatis, vel falſitatis eſt in conceptu, poteſt eſſe in voce, vt in ſigno. Quæ tota ratio ſumpta eſt ex Ariſtotel. 1. de interpret. cap. 1.

III. Secundò, quia, ſi in ſimplici conceptione eſt veritas, vel omnis conceptus ſimplex eſt verus, & nunquam falſus; vel interdum eſt verus, interdum falſus, vel ſemper eſt verus, & falſus reſpectu diuerſorum: nullum autem iſtorum poteſt dici probabiliter: ergo neque etiam poteſt veritas ſimplici conceptioni attribui. Minor declaratur, quoad ſingulas partes. Primò enim, ſi in ſimplici conceptu poteſt eſſe veritas, nulla ratio fingi poteſt, cur non poſſit in eodem eſſe falſitas: nam, vt dicebam, contraria circa idem verſantur: ergo quamuis conceptus ſimplex poſſit eſſe verus, non ideo omnis talis conceptus erit verus, quin potius ex eodem principio inferre licet, aliquando poſſe eſſe falſum. Et confirmatur, ac declaratur exemplo; nam, ſi conceptus ſimplex, ac proprius veri auri verus eſt: ergo, ſi aurichalcum, vt verum aurum ſimpliciter concipiatur, conceptus ille falſus erit. Deinde ſi hoc concedatur, ſcilicet aliquem conceptum ſimplicem poſſe eſſe falſum reſpectu alicuius, probo neceſſario debere eſſe verum reſpectu alterius: quia impoſſibile eſt, pars conceptum intellectus, qui non habeat aliquod proprium obiectum, quod repræſentet: ergo, ſi ad illud comparetur, non poteſt non eſſe verus conceptus talis obiecti; quia neceſſe eſt, vt natura-

naturaliter illud repræſentet: nō poteſt autem illud naturaliter repræſentare, niſi intentionaliter ſit illi conformis, ſi autem eſt conformis, eſt etiam verus: quia veritas nihil aliud eſt, quam conformitas intellectus ad rem. Vt in exemplo adducto, quamuis cōceptus aurichalci reſpectu auri falſus exiſtimetur, tamen reſpectu aurichalci verus conceptus illius eſt. Imo nullum poteſt eſſe obiectum ita fictum, & impoſſibile, quin conceptus illius, vt ſic verus ſit, vt cōceptus chymeræ, vel hippocentauri, etiamſi dici poſſit falſus conceptus veri, aut poſſibilis animalis, tamen reſpectu chymeræ, aut hippocentauri eſt verus conceptus eius. Denique, ſi hac de cauſa dicatur idē conceptus verus eſſe, & falſus reſpectu diuerſorum, ſequitur in omnibus conceptibus eſſe falſitatem aliquam, quod eſt ab omni veritate alienum; alioqui etiam in diuino conceptu eſſet falſitas. Item, quis dicat, imaginem Chriſti Domini, hoc ipſo, quod eſt vera imago eius eſſe falſam imaginem Antichriſti?

IV. Dices, ſicut eadem res, hoc ipſo, quod vni eſt ſimilis, eſt diſſimilis alteri: ita nullum eſt inconueniens, quod idem conceptus ſit verus, & falſus reſpectu diuerſorum. Reſpondetur, potius hoc argumento declarari, veritatem, vel falſitatem cognitionis non conſiſtere in ſimplici ſimilitudine, vel diſſimilitudine, ſed in aliqua alia comparatione, ſeu compoſitione, per quam rei attribuitur proprius conceptus eius, vel alienus, vt in adducto exemplo, in concipiēdo aurichalco non poteſt eſſe falſitas, ſed in attribuendo rei ſic conceptæ naturam veri auri. Et confirmatur, ac declaratur, quia aliud eſt, non cognoſcere rem aliquam, aliud falli in cognitione eius: qui autem concipit ſimplici, ac vero conceptu rem vnā, quamuis ex vi illius non concipiat alias res diſſimiles, tamen non fallitur in conceptione earum: quia neque illas concipit, neque aliquid alienum eis attribuit: ergo conceptus ſimplex, & proprius vnius rei non poteſt dici falſus conceptus aliarum rerum, eo quod illas non repræſentet, & eadem ratione non poterit dici verus ex ſola ſimplici repræſentatione ſui obiecti. Et confirmatur tandem, quia alias in ſola ſpecie intelligibili poſſet eſſe veritas: quia etiam illa ſimpliciter repræſentat, & in repræſentatione eius poterit intelligi conformitas quædam ad rem repræſentatam: conſequens autem eſt falſum, quia in ſola ſpecie intelligibili, vt ſic, non eſt cognitio: ergo neque veritas eſſe poteſt.

Secunda ſententia.

V. Aliorum nihilominus opinio eſt, veritatem cognitionis non tantum in compoſitione & diuiſione, ſed etiam in ſimplicibus mentis conceptibus reperiri. Quam opinionem tenet Ferrar. 1. contra gentes, cap. 59. & 60. idemque ſentit Capreol. in 1. diſt. 19. q. 3. art. 1. cōcl. 3. Sonc. 6. Metaph. c. 2. q. 17. Aegid. quodlib. 4. q. 7. Fonſeca lib. 4. Metaphyſ. c. 2. q. 6. ſect. 4. Et probari poteſt primo ex Ariſtot. 3. de anima, c. 6. in fi. vbi D. Tho. lect. 11. ait: *Quod, licet intelligibile incomplexum non ſit neque verum, neque falſum, intellectus tamen intelligendo ipſum verus eſt, in quantum adæquatur rei intellectæ.* Et ita exponit Ariſt. ibi dicentem, *intellectum, qui eſt ipſius quid ex ipſo quid erat eſſe, verum eſſe, etiamſi non aliquid de aliquo:* ſupple, enunciet, vel affirmet. Et confirmatur exemplo, quod ibidem adducit Ariſt. quia ipſemet dixerat ſecundo de anima c. 6. ſenſum in cognitione proprij ſenſibilis verum eſſe: conſtat autem, in ſenſu tantum eſſe ſimplicem actum, ſeu cognitionem: ergo multo magis in ſimplici cognitione intellectus erit veritas. Item lib. 9. Metaphyſ. c. 7. tex. 21. & 22. vbi id etiam D. Thom. notat lect. 11. dicens: *In ſimplicibus eſſe veritatem per hoc, quod cognoſcitur res ſecundum propriam quidditatem.* Ratione confirmatur

Ferrar. Capreol. Soncin. Aegid. Fonſeca.

A hæc ſententia: quia, vt per ſimplicem conceptum res cōcipiatur, neceſſe eſt, vt ſit aliqua cōformitas conceptus ad rem in repræſentando, propter quod dixit Ariſt. 3. de anima, cap. 8. animam intelligendo fieri omnia, quia per repræſentationem omnibus conformatur: ergo illa conformitas eſt quædam veritas, nam illi conuenit definitio veritatis.

VI. Secundo in intellectu diuino, & angelico eſt perfectiſſima veritas, & tamen in eis nō eſt compoſitio neque diuiſio: ergo etiam in noſtro intellectu ſimpliciter cognoſcente poteſt eſſe veritas. Dicetur fortaſſe ex D. Tho. 1. p. q. 16. art. 5. ad 1. & 1. cont. gent. c. 59. quamuis Deus ſimpliciter cognoſcat, tamē illo actu ſimplici iudicare, ita eſſe, vel non eſſe, quod nos complexe iudicamus. Sed contra hoc obijcitur ex B eod. D. Tho. eod. c. 59. lib. 1. cont. gent. nam etiā nos per ſimplicem conceptionē iudicamus aliquid de re, ita vt ſimplex aliquis conceptus virtute contineat quicquid per conceptum complexum, ſeu per cōpoſitionem iudicatur. Vt quādo concipio hominē ſub conceptu diſtincto animalis rationalis, & hāc apprehendo, vt quidditatē hominis, ibi virtute iudico hominem eſſe animal rationale, & illa ſimplex conceptio virtute continet totum id quod per hanc enunciationem ſignificatur: ergo erit etiā veritas propria in illo ſimplici conceptu. Tertio omnis res, quæ eſt conformis, & adequata ſuæ menſuræ, ſuiſq; principijs, habet propriā veritatem: ſed in cōceptu ſimplici eſt conformitas ad obiectū tanquam ad ſuā menſuram, & principiū, cui debet cōformari: eſt ergo in C eo veritas, quæ nō eſt alia, quam veritas cognitionis, quandoquidem illa eſt conformitas cognitionis.

Duo certa ex dictis opinionibus colliguntur.

VII. Fundamenta harum opinionum duo conuincere videntur. Vnum eſt, veritatem aliquam reperiri in ſimplici mentis conceptione, neque ſolum mentis, ſed etiam ſenſuum. Alterum eſt, veritatem aliqua propria, & ſpeciali ratione reperiri in compoſitione intellectus, quia in ſimplici notitia intellectus nō reperitur: Et primum quidem conſtat primo ex adductis teſtimonijs Ariſt. & D. Tho. & ex eod. D. Tho. 1. p. q. 16. art. 2. & ſeq. & 1. contra gent. c. 59. & alijs locis, quæ ibi Ferrar. adducit. Secundo ex communi D modo loquendi: recte enim dicimus, eum formare verum conceptum hominis, qui illum tanquam rationale animal apprehendit, & ſic de conceptibus aliarum rerum. Tertio, quia hi conceptus mentis ſunt res quædam, ſeu qualitates: ſi ergo in alijs rebus eſt veritas, vt infra oſtendemus, etiam in his conceptibus veritatem eſſe neceſſe eſt: vnde, ſicut dicitur verum aurum, quod propriam habet auri naturam, ita dicetur verus auri cōceptus, qui habet entitatem commenſuratam vero auro in repreſentando intentionaliter, & ſimile eſt de reliquis. Atque hinc etiam conſtat, quæ vel qualis ſit hæc veritas, quę in ſimplici mentis notitia reperitur: nihil enim aliud eſt, quam veritas ipſa tranſcendentalis, his entibus accommodata. Nam, ſi veritas, quam vocant in eſſendo, eſt E adæquata paſſio entis, vt dicemus, in vnoquoq; ente iuxta modum naturæ ſuæ reperietur: ergo & in his entibus, quæ ſunt ſimplices conceptus mentis. Vnde quia eſſe proprium horum conceptuum eſt eſſe cognitionis: & conſequenter formaliter reddere cognoſcentem eum, cui inſunt, ideo veritas talis conceptus eſt etiam veritas cognitionis.

Ariſtot. D. Thom. Ferrar.

VIII. Secundum, ſcilicet in compoſitione, & diuiſione ſpeciali modo veritatem, & falſitatem reperiri probatur. Non enim ſine cauſa Ariſtoteles in locis citatis ſpecialiter dixit, veritatem, & falſitatē in ſola mētis cōpoſitione reperiri, cum enim hoc verū eſſe nō poſſit de omni veritate, & falſitate, vt ex priori puncto cōſtat, neceſſe eſt, vt aliquo proprio, & peculiari modo

Veritas ſpeciali modo in compoſitione, & diuiſione.

modo veritas ſit in huiuſmodi compoſitione,vt doctrina etiam Ariſtotelis vera ſit. Et ita plane ſenſit D.Thom.in eiſdem locis citatis,pręſertim in prima parte. Secundo hoc conſtat ex communi modo ſentiendi, & loquendi: quia tunc aliquis cenſetur verã rei cognitionem habere; quando cognoſcit,& iudicat, ita eſſe, vel non eſſe, ſicut eſt, vel non eſt in re, quod homines non facimus niſi componendo, aut diuidendo. Vnde ſicut in loquendo veritas,vel falſitas ſingulari modo eſt in propoſitionibus: quia nõ cenſetur aliquis verum dicere,vel falſum,donec propoſitionem enunciet; ita etiam in mente erit ſpeciali modo veritas,& falſitas in compoſitione,& diuiſione. Tertio idem poteſt à contrario declarari, quia falſitas proprie non reperitur in ſimplici conceptu mentis, ſed in compoſitione, aut diuiſione, vt diſp. ſequenti latius exponam: ergo ſignum eſt,veritatem etiam, cui falſitas, & deceptio opponitur, ſpeciali modo in cognitione compoſita reperiri.

Punctus difficultatis,& varij modi expediendi illum.

IX. DIfficultas autem eſt in explicando, quiſnam ſit hic ſpecialis modus,quo veritas dicitur in compoſitione reperiri. Quidam enim contenti ſunt dicẽdo, veritatem complexam reperiri tãtum in compoſitione, incomplexam vero in ſimplici notitia. Sed hoc nihil eſt dictu, neque rem explicat: nam eadem ratione dici poſſet, veritatem ſpeciali modo reperiri in ſimplici notitia: quia in complexa tãtum in illa reperitur. Item,quia ex hoc nõ habetur,quod veritas ſit aliter in cognitione compoſita formaliter loquendo: quam in alijs rebus,ſed ſolum quaſi materialiter, quod ſit in illa modo illi accommodato: hoc autem commune eſt omnibus alijs rebus: ergo propter hanc ſolam cauſam non erat,cur veritas cognitionis ſpeciali modo ſoli compoſitioni tribueretur. Aſſumptum declaratur exemplis, nam etiam veritas aliter eſt in homine,verbi gratia,quam in angelo, nam in homine eſt veritas per compoſitionem (loquor de veritate entitatiua) in angelo autem eſt veritas ſimplex, in homine eſt materialis, in angelo vero immaterialis, & ſimile eſt in cæteris entibus: ſingula enim ſunt vera veritate ſibi accommodata, & tamen non propterea dicitur veritas ſpeciali modo eſſe in vno magis,quam in alijs: ſed abſolute dicitur communis omnibus communitate traſcendentali: ergo, ſi in compoſitione mentis nihil aliud ſingulare reperitur,niſi hoc ſolum,quod ſicut eſſe talis cognitionis compoſitum eſt, ita & veritas eius complexa eſt, non eſt cur dicatur veritas ſingulari titulo in ſola compoſitione reperiri.

X. Alij ergo reſpondent, in ſimpli notitia reperiri veritatem, non autem falſitatem, ſaltem regulariter & per ſe loquendo,in compoſitione autem, & diuiſione indifferenter reperiri veritatem,& falſitatem, & ideo ſpecialiter aſſeruiſſe Ariſtot. in ſola compoſitione & diuiſione veritatem,& falſitatem reperiri. Sed hoc neque rem ipſam, neque Ariſtotelis locutionem ſatis declarat. Nam,ſi veritas ita reperitur in ſimplici conceptu,vt in eo non reperiatur falſitas,in compoſitione autem indifferenter veritas,& falſitas reperitur, potius dicendum fuiſſet, veritatem eſſe quodammodo propriam ſimplicium conceptuum, falſitatem autem in ſola compoſitione reperiri, vel, ad ſummum, dicendum eſſet compoſitionem eſſe indifferẽtem ad veritatem & falſitatem, non autem quod ſit veluti proprium vtriuſque ſuſceptiuum. Ac denique (vt dicebam) hoc ipſum,ſcilicet,in ſimplici apprehenſione eſſe veritatem talis rationis,cui nulla opponatur falſitas in tali ſubiecto: in compoſitione autem reperiri veritatem, cui falſitas oppoſita ineſſe poteſt,indicat,veritatem eſſe ſpeciali modo in com-

A poſitione: nam illud prius commune eſt omni veritati in eſſendo, vt inferius dicam: quis autem ſit hic ſpecialis modus veritatis non declaratur per ſolam illam indifferentiam.

Aliter dici ſolet,ideo veritatem,vel falſitatem ſpecialiter attribui compoſitioni, & diuiſioni: quia ſecundum eam dicimur vere ſentire,vel falli,quod nõ proprie dicimur ratione conceptuum ſimplicium. Sed hoc quidem (vt ſupra etiam argumentabar) indicium eſt à poſteriori eſſe ſingulari modo in compoſitione, & diuiſione veritatem,& falſitatem, non tamen à priori rem declarat, in quo ſcilicet hic modus conſiſtat. Non enim ideo compoſitio vera,vel falſa eſt, quia ſecundum eam nos vere,vel falſo ſentimus, ſed potius è contrario, quia illa vera,vel fal- B ſa eſt, ideo ſecundum eam nos vere, vel falſo ſentimus: eſt enim ipſa cõpoſitio forma, quæ ſicut ſuum eſſe,ita & proprietates ſuas nobis communicat. XI.

Hac ſuper re D.Thomæ doctrina expenditur.

DIuus Thomas igitur 1.p.q.16.art.2. rem hanc declarans, dicit: Veritatem ſingulariter tribui compoſitioni,& diuiſioni,quia per hanc ſolam operationem eſt veritas in intellectu tanquam in cognoſcente veritatem ipſam. Itaque ſignificat per ſimplicem notitiam eſſe veritatem in intellectu; ſolum vt in cognoſcente rem tali notitia apprehenſam, non vero tanquam in cognoſcente veritatem ipſam: per compoſitionẽ autem eſſe veritatem in intellectu non C ſolum tanquam in cognoſcente rem, ſed etiam tanquam in cognoſcente ipſam veritatem. Nam veritas in conformitate conſiſtit, dum autem intellectus componit, comparat rem vt ſimpliciter conceptam vno modo,ad eſſe ipſius rei,& cognoſcit conformitatem, quam inter ſe habent, & ideo nõ ſolum rem, ſed etiam veritatem cognoſcit, eamque ob cauſam dicitur veritas eſſe ſingulari modo in compoſitione & diuiſione. Et hoc idem eſt,quod alij dicunt,veritatem eſſe ſubiectiue quidem non ſolum in compoſitione, ſed etiam in ſimplici notitia, obiectiue autem eſſe tantum in compoſitione & diuiſione. XII.

Sed hæc reſponſio non paruam habet difficultatem, quia vel eſt ſermo de notitijs directis, vt de reflexis. Si de directis,non eſt verum,in compoſitione D & diuiſione directa eſſe obiectiue veritatẽ, & multo minus falſitatem. Neque etiam verum eſt,intellectũ componendo,& diuidendo nõ ſolum concipere rẽ, ſed etiam veritatem ſuam. Probatur,quia quãdo intellectus componit,hominem eſſe album, & hoc directe cognoſcit, non comparat conceptum ſuum ad aliquam rem,nec rem ad conceptum, vt veritatẽ cognoſcat,ſed ſolum comparat vnam rem ad aliam,vt cognoſcat coniunctionem earum inter ſe, quod eſt componere: ergo. Vnde fallax videtur ille argumentandi modus, vt quia intellectus tunc comparat vnũ ad aliud,ideo dicatur comparare,& cognoſcere conformitatem,in qua veritas cõſiſtit, quia non cõparat cõceptum formalem ad rem,nec rem ad cõceptum, ſed comparat rem conceptam ad aliam, vel ad ſeip- E ſam. Vnde non ſit,vt per talem compoſitionem cognoſcat veritatem,ſed ſolum illud eſſe rei, quod fundat veritatem,iuxta illud Ariſt. Ex eo, quod res eſt, vel non eſt,opinio vera, & falſa eſt,quod eſſe formaliter non eſt veritas, quamuis cauſet veritatem in intellectu,vt dixit idem D.Tho.d.q.16.art.1.ad 3. Et confirmatur,nam aliud eſt, quando intellectus componendo dicit,homo eſt albus,aliud vero,quãdo dicit,hominẽ eſſe album,eſt verũ: hæc enim poſterior compoſitio eſt reflexa,& ideo in illa eſt obiectiue veritas,quia formaliter per illam cognoſcitur. At verò prior conceptio eſt tantum directa,& non habet idẽ obiectum quod poſterior:ergo per illam non cognoſcitur formaliter veritas,neque in illa eſt obiectiue. XIII.

XIV. Si autem dicatur, ſermonem eſſe de cognitione A reflexa, ſequitur primo, non eſſe in vniuerſum verũ, quod Ariſtot. ait, veritatem, & falſitatem in compoſitione, & diuiſione reperiri: conſequens autem eſt falſum, quia ſicut enunciatio omnis vocalis vera, vel falſa eſt, ita & mentalis compoſitio, vel diuiſio. Vnde per omnem illam, aut verè, aut falſo ſentimus. Secundo ſequitur: nullam eſſe differentiam; quia etiã per ſimplicem notitiam reflexam poteſt veritas formaliter ac vere concipi: ſicut enim ſimpliciter concipimus, quid eſt homo, ita etiam ſimpliciter concipere poſſumus, quid eſt veritas, & per ſimplicẽ conceptum poſſumus concipere conformitatem inter cõceptum, & rem per modum cuiuſdam relationis: tunc ergo erit etiam veritas obiectiue in ſimplici notitia: nulla ergo eſt prædicta differentia. B

XV. Reſponderi poteſt doctrinam D. Thom. intelligendam eſſe de compoſitione, & diuiſione, quæ fit per directam cognitionem, nam certum eſt in omni tali compoſitione propriam veritatem, vel falſitatẽ reperiri. Ad obiectionem autem contra hoc factam, ſi vera eſſet ſententia Durandi, quod veritas eſt conformitas rei prout eſt in eſſe obiectiuo intellectus ad ſe ipſam prout eſt in re, facilis eſſet reſponſio, dicendo, intellectum, quando componit, comparare conceptum obiectiuum vnius rei ad aliã, vel ad ſe ipſam aliter, ſeu prius conceptã, atq; ita cognoſcere conformitatẽ inter illa, & ideo dici cognoſcere veritatem. Atque hoc modo videtur declaraſſe hanc rem D. Thom. 1. contra gentes, cap. 59. in 1. ratione, dicens: *Cum veritas intellectus ſit adæquatio intellectus & rei,* C *ſecundum quod intellectus dicit eſſe quod eſt, vel nõ eſſe, quod non eſt: ad id in intellectu veritas pertinet, quod intellectus dicit, non ad operationem, qua id dicit: non enim ad veritatem intellectus exigitur, ut ipſum intelligere rei adæquetur, cum res interdum ſit materialis, intelligere uero immateriale, ſed illud, quod intellectus intelligendo dicit, & cognoſcit, oportet eſſe rei æquatum, ſcilicet, ut ita in re ſit, ſicut intellectus dicit.* Iuxta hanc ergo interpretationem facile intelligitur, per directam cognitionem, compoſitiuam cognoſci conformitatem in qua veritas conſiſtit.

XVI. Sed hæc reſponſio, ſi aliud non addatur, nobis ſatisfacere non poteſt. Primo, quia ſententia illa Durandi à nobis ſupra reiecta eſt, neq; eſt veriſimile D. Tho. in citat. verbis eum ſenſum intendiſſe, vt patet D ex ratione, quam adducit, *quod non oportet ut intelligere rei adæquetur: quia interdum res eſt materialis, & intelligere immateriale*. Vbi conſtat aperte loqui de intelligere, quãtum ad conuenientiam, quam habet cum re intellecta in eſſe entis, & conditionibus eius, & non de conuenientia, quam habet in ratione repræſentantis, & repræſentati. Et ita Ferrar. ibi diſtinguens inter intelligere, & conceptũ, ſeu verbũ mentis, & exiſtimans intelligere non eſſe repræſentatiuũ rei, conceptum autem, ſeu verbum repræſentare illã, exponit D. Tho. loqui de conceptu ipſo, ſeu verbo, & in illo conſtituere, conformitatem ſeu veritatem, & non ipſo intelligere. Ego autem exiſtimo, ſi proprie loquamur, intelligere formaliter fieri per ipſum verbum, ſeu conceptum vt informantem intellectũ, E & ideo non poſſe verbum vt verbum eſſe conforme in repræſentando rei cuius eſt verbum, quin etiam intellectus, quatenus per verbum formaliter intelligit, fiat eidem rei conformis D. Thom. ergo non potuit excludere hanc conformitatem in ratione repræſentandi, ſed tantum conformitatem in eſſendo. In eodem ergo ſenſu intelligendum eſt, quod paulo ſuperius ait: *Veritatem pertinere ad id, quod intellectus dicit, non ad operationem, qua id dicit*. Senſus enim eſt veritatem nõ pertinere ad illam operationem, quaſi materialiter ſumptam, vt eſt qualitas quædam ſpiritualis, ſed formaliter, quatenus refert intellectui, rem, quæ per illam dicitur, ſeu quatenus in eſſe repræſentatiuo continet rem cognitam.

Secundo, non recte applicatur illa ſententia ad præſentem difficultatem explicandam, quia, quando intellectus componit, vel ex parte prædicati enunciat rem vt eſt in ſe, vel vt obiectiue conceptam. Si primum dicatur, ergo per illam comparationem nõ cognoſcit conformitatem rei, vt obiectiue conceptę ad ſeipſam, vt eſt in ſe, in qua veritas conſiſtere dicebatur, & ita non cognoſcet veritatem. Si vero dicatur ſecũdum, ergo etiam ex parte ſubiecti nõ fit comparatio ad rẽ prout eſt in ſe, ſed prout obiectiue cõceptam: quia nõ eſt maior ratio de prædicato, quam de ſubiecto: vtrũque enim cõparat intellectus prout ab ipſo cõceptum eſt, ita vt compoſitio ſit quaſi collatio quædam ſimplicium cõceptuum obiectiuorũ, & cognitio coniunctionis, quam in ſe habent: ergo neque hoc modo concipitur veritas prout à Durãdo explicatur, quia nõ cognoſcitur cõformitas rei in eſſe obiectiuo, ad ſeipſã in re, ſed conformitas, vel idẽtitas, vel vnio inter vnam, & alterã rem, prout vtraq; eſt in eſſe obiectiuo. Tertio multo minus poteſt ille modus ad falſitatem applicari: nam quando per compoſitionem vnum de alio falſo affirmatur, non cognoſcitur difformitas, quæ eſt inter illa, ſed potius cognoſcitur, ſeu concipitur conformitas, quæ non eſt in re: ergo tunc falſitas non eſt obiectiue in tali cognitione, ſeu compoſitione intellectus. XVII.

Mens Diui Thomæ, & res ipſa iuxta illam explicatur.

Dicendum ergo eſt non eſſe mentem D. Thomæ XVIII. quando intellectus componit, vel diuidit, formaliter, & in actu ſignato (vt bene Caietanus ibi diſtinxit) cognoſcere veritatem, & conformitatem illam, in qua veritas formaliter conſiſtit, hoc enim ſenſu verificari id non poſſe obiectio facta conuincit. Intelligit ergo D. Thomas, quando intellectus componit, aut diuidit, in actu exercito cognoſcere id, in quo veritas conſiſtit, & conſequenter affirmare, vel negare veritatem ipſam, ſeu falſitatem. Et hac ſpeciali ratione dici veritatem eſſe proprie in compoſitione, & diuiſione. Quid autem ſit, in actu exercito veritatem cognoſcere, ſeu affirmare, ita poteſt declarari: nam intellectus noſter per vnum ſimplicem conceptum non concipit adæquate, neque exhaurit diſtincte, & clare rem conceptã, ſicut faciunt Deus, vel angeli, & ideo, poſtquam aliquo modo confuſè, & inadæquatè illam concepit, vt illam diſtinctè, & adæquatè cognoſcat, illi attribuit plura prędicata ſiue re, ſiue ratione tantum diſtincta. Sicut autem de vocibus Ariſtotel. dixit, quia res non poſſumus adducere ad ſcholas, vtimur terminis pro rebus, ideoque quando affirmamus vnam rem de alia, id exterius non facimus, niſi mediante voce ſignificante, & quatenus ſignificans eſt: ita quando mente vnum de alio affirmamus, quamuis præcipue intendamus rem de re affirmare, id tamen non facimus niſi per conceptus, quatenus naturaliter nobis repræſentat res. Atque hinc fit, vt, dum componimus vnam rem conceptam cum alia, vel cum ipſamet alio modo concepta, comparando rem ipſam, ſimul in actu exercito comparemus conceptum noſtrum vt repræſentantem illam rem. Vt, verbi gratia, quando intellectus componendo dicit, hominem eſſe album, formaliter, & directe cognoſcit identitatem, vel coniunctionem, quam album habet cum homine, ſimul tamen in exercito ipſo cognoſcit conceptum albi aliquo modo continere ſub ſe hominem, & repræſentare illum, & conſequenter eſſe illi aliquo modo conformem. Atque ita dum mens affirmat, hominem eſſe album, in actu exercito affirmat veritatem, ſeu hoc eſſe verum: quia dum affirmat, album ineſſe homini, affirmat, con-

ceptum

ceptum albi veram aliquam conformitatem habere cum homine. Et hoc ſenſu dixit D. Tho. dicto art. 2. *Intellectum cognoſcere conformitatem ſui ad rem intelligibilem, quando iudicat, rem ita ſe habere, ſicut eſt forma, quam de re apprehendit, quod facit componendo, & diuidendo.* Non quod, quando intellectus componit, iudicet ita ſe habere rem, ſicut eſt forma, quæ formaliter, ſeu inhæſiue eſt in intellectu, ſed quod iudicet, ita ſe habere, ſicut eſt forma apprehenſa per intellectum, & conſequenter in actu exercito iudicet, ita ſe habere rem, ſicut eſt forma, ſeu conceptus formaliter repræſentans in intellectu: quia conceptus formalis, vt repræſentans tanquam vnum quid cenſetur cum re repræſentata, & quia intellectus nõ comparat rem repræſentatam niſi vt à ſe conceptã. Hoc ergo modo recte intelligitur, cur veritas dicatur ſpecialiter eſſe in intellectu noſtro cognoſcente media compoſitione, & diuiſione: nam per ſimplices conceptus nullo modo cognoſcit intellectus conformitatem, vnde nec proprie affirmat, aut ſentit veritatẽ, ſicut facit, quando ſimplices conceptus componit. Vnde, licet tam compoſitio, quam ſimplex apprehẽſio rerum, ſit abſolute cognitio directa, tamen, ſi cõpoſitionem ad ſimplicem apprehenſionem comparemus, quodammodo eſt quaſi reflexiua ſupra illam veluti in ipſo exercitio: quia per compoſitionem fit collatio inter ſimplices conceptus, ratione cuius eſt veritas in illa, prædicto ſpeciali modo.

Soluuntur oppoſitæ rationes.

XIX. ET per hæc patet reſponſio ad fundamenta prædictarum opinionum, quas nõ exiſtimamus inter ſe contrarias, ſi recte intelligantur, vt expoſuimus, & ipſimet authores reuera exponunt, vt aperte conſtat ex Diuo Thoma, & Caietano, ſupra Ferrar. vero, qui Caietano opponitur, vel eum, & Diuum Thomam intelligere noluit, vel ſolum verbis diuerſis rem eandem explicat. Fundamenta igitur vtriuſque opinionis, quatenus illas in vero ſenſu confirmant, admittenda ſunt: declarandum vero ſupereſt quomodo in alio ſenſu eis non repugnent. Ad teſtimonia itaque Ariſtotelis priori loco adducta reſpondetur, ibi loqui Ariſtotelem de veritate exiſtente in intellectu noſtro vt cognoſcente aliquo modo veritatem ipſam. Vnde ad primam rationem reſpondetur, eadem proportione eſſe de vocibus loquendum, qua de conceptibus; nam in ſimplici, & incomplexa voce eſt veritas ſigni tanquã in habente illam ad modum veritatis tranſcendẽtalis, ſeu in eſſendo: nam hæc vox, *homo*, & ſignificat verum hominem, & poteſt dici verum ſignum hominis: tamẽ in voce ſimplici non eſt veritas tanquam in ſignificante veritatem, quomodo eſt in enunciatione compoſita, quæ dum ſignificat hoc eſſe illud, ſignificat conſequenter, & quaſi in actu exercito, conformitatem, & veritatem, ſicut de conceptibus explicatum eſt. Ad ſecundum, quod tangit materiam de falſitate, dicetur clarius diſput. ſeq. Nunc reſpondetur, ex tribus membris ibi enumeratis illud eſſe eligendum, quo dicitur, ſimplices conceptus ita eſſe veros vt non ſint proprie falſi, vt argumenta ibi facta ſatis probant. Neque vero neceſſe eſt, vt in omni ſubiecto vbi poteſt eſſe vnum oppoſitorum, poſſit etiam eſſe aliud. Præſertim, quia cum veritas alio modo ſit in ſimplici apprehenſione, quam in compoſitione, ea ratione fieri poteſt, vt ea veritas talis ſit, quæ non habeat falſitatem oppoſitam. Cur autem hoc ita ſit, & cur potius veritas compoſitionis poſſit habere propriam falſitatem oppoſitam, patebit ex dicendis. Quod autem in vltima confirmatione tangitur de ſpecie intelligibili, declarabitur ſtatim. Ad fundamenta ſecundæ ſententiæ nihil addere oportet, ſolum enim probant, in ſimplici cõceptione eſſe veritatem tanquam in habente, non tanquam in cognoſcente. Solum circa ſecundum oportet ex dictis notare, non eſſe eandem rationem de ſimplici cognitione Dei, aut angelorũ: illi enim ſimplici conceptu perfecte iudicant de re, & quod ita ſe habeat: ſicut cognoſcitur, ſeu quod ei inſit id, quod de ea iudicatur, & cognoſcitur. Imo illud iudicium ſimplex tale eſt (præſertim ſi ſit ſermo de diuino) vt per illud perfectiſſime etiam cognoſcatur omnis conformitas, quæ eſſe poteſt inter ipſum, & rem cognitam, & ideo non eſt ſimile de illa ſimplici cognitione.

SECTIO IV.

An veritas cognitionis, ſeu intellectus in eo non ſit, donec iudicet.

I. ANte iudicium, intelligi poſſunt in intellectu, vis ipſa intelligendi, ſpecies intelligibilis, ſub qua reliquos habitus comprehẽdo, ipſe actus cognitionis prout eſt in fieri, & apprehenſio ipſa. Dubitari ergo poteſt primo, an hæc veritas dici poſſit eſſe in ſpecie intelligibili, vel in actu, vel in cõceptu, vel in habitu, aut ipſa vi intelligendi. Nam D. Thom. 1. cont. gent. c. 59. ratione 1. in verbis ſupra citatis ſignificat tãtum eſſe in conceptu, ſeu verbo mentis, vbi Ferrar. ita illũ intelligit, & addit nõ eſſe in actu intelligendi: quia nõ eſt imago, nec repræſentat obiectum. Vnde infert, prius ordine naturæ eſſe veritatem in intellectu, quã intellectus cognoſcat rem per conceptum repræſentatam, quia prius ordine naturæ actio intellectus terminatur ad conceptum, quam cognoſcat rem in illo repræſentatam. Quo ſenſu videtur dixiſſe D. Tho. q. 1. de verit. art. 1. *Cognitionem eſſe veritatis effectum.* De ſpecie vero intelligibili ait in illa eſſe veritatem quatenus illa etiam repræſentat obiectum, & ſecundum illam repræſentationem, habet conformitatem cum illo, imperfecto tamen modo, quatenus repræſentatio ſpeciei imperfecta eſt, & quatenus habitus ad actum, vt imperfectum ad perfectum cõparatur. De ipſa autem vi intelligendi, & habitu eius iudicatiuo, & qui tenet ſe ex parte potentiæ, nihil dicit, tamen conſequenter dicturus etiam eſſet, in eis non eſſe veritatem, quia non repræſentant obiectum.

II. Sed nobis ſupponendum eſt, hic ſolum eſſe ſermonem de veritate cognitionis: Credimus autem cognitionem fieri formaliter per cõceptum, ſeu verbum mentis vt informantem ipſum intellectũ: conceptum autem, ſeu verbum mentis in re ipſa non diſtingui ab actu intelligendi, quatenus eſt aliquid factum ab intellectu, ſeu qualitas in facto eſſe, intellectionem vero, quatenus eſt actio in fieri, diſtingui modaliter à verbo ſicut diſtingui ſolet actio, vel dependẽtia à termino. Cum ergo cognitio ſimpliciter ſignificet actualem cognitionem, veritas cognitionis abſolutè, ac ſimpliciter eſt in cõceptu, ſeu verbo, aut actu intelligendi in facto eſſe: quia hæc omnia idem ſunt, & ſignificant formam, qua intellectus fit actu cognoſcens, ac ſi diceremus, veritatem calidi vt ſic in calore ineſſe. In actione autem intelligendi vt ſic non eſt quidem veritas cognitionis, quia illa actio, non eſt cognitio ſimpliciter, ſed via ad cognitionem, tamen eo modo, quo eſt, habet ſuam veritatem, ſicut calefactio, quamuis veritatem caloris non habeat, habet tamẽ veritatem calefactionis, quia eſt vera tendentia ad calorem: ſic enim actio intelligendi eſt etiam vera tendentia ad rei cognitionem. Et quamuis dicatur non repræſentare per modum formæ, repræſentat tamen per modũ viæ: quia eſt tendentia ad veram repræſentationem; veritas ergo cognitionis dici poteſt eſſe in fieri in actu intelligendi, vt actio eſt. In ſpecie autem intelligibili non eſt veritas cognitionis, niſi tanquam in principio, & actu

primo, eſt tamen in illa propria veritas entitatiua, ratione cuius vera dicitur ſpecies intelligibilis talis obiecti. Ad quod nihil refert, quod ſpecies intelligibilis repræſentet formaliter vt imago, vel tantum effectiue, & virtualiter, vt ſemen obiecti: quia quacunque ratione repræſentet, ſecundum eam habere poteſt ſuam veritatem per debitam commenſurationẽ ad tale obiectũ, ſicut ſemen hominis non habet quidem in ſe veritatem humanæ naturę, niſi virtualiter, ſeu inſtrumentaliter, habet tamen veritatem humani ſeminis ſecundum debitam proportionem, & habitudinem ad talem naturam, vel actionẽ. Quo etiã fit, vt vis intelligendi, ſeu lumen intellectus, aut habitus illud perficiens, formaliter ac proprie nõ habeat per ſe veritatem cognitionis, de qua agimus, vt per ſe conſtat: habeant tamẽ ſuam accommodatam veritatem quæ radicaliter dici poteſt veritas cognitionis, quatenus lumen intellectuale eatenus verum eſt, quatenus de ſe inclinat ad veram rei cognitionem, & idem eſt ſuo modo de habitu.

III. Ex quo tandem intelligitur, falſum eſſe, quod dicebatur, prius natura eſſe veritatẽ in conceptu mentis, vel in intellectu per cõceptum, quam intellectus actu intelligat: quia conceptus mentis, ſeu verbum non prius natura eſt, quam inſit intellectui: non fit enim, niſi per eductionem de potentia eius, & ideo non fit in aliquo ſigno naturæ, in quo nõ vniatur intellectui, vt poſſit intellectus per modum potentiæ actiuæ, & receptiuæ ad illius productionem concurrere: ergo non prius natura verbum habet veritatẽ, quam illam formaliter communicet intellectui: ergo nec prius natura eſt in eo veritas, quã intellectus ſit actu cognoſcens. Patet vltima conſequentia, quia non aliter conſtituitur intellectus actu cognoſcens, niſi per informationem verbi, ſeu conceptus. Eſt ergo veritas cognitionis primo, ac per ſe in intellectu actu cognoſcente per verbum, conceptum, ſeu actum in facto eſſe, tanquam per formam qua actu cognoſcit. Vnde, quod D. Thom. dicto loco ait, q. 1. de verit. art. 1. *Cognitionem eſſe quendam ueritatis effectum*, intelligendum eſt, aut de veritate fundamentali, quę eſt ipſum eſſe rei, à quo, vt obiecto habet cognitio vt vera ſit, vel de veritate conformitatis, quæ eſt per ſpeciem intelligibilem, vel certe de effectu formali, quem verus conceptus menti tribuit.

De notitia apprehenſiua.

IV. SEcundo dubitari poteſt, an veritas cognitionis ſit in apprehenſiua notitia, vel tantum in iudicatiua. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia ſimplex notitia tantũ eſt apprehenſiua, & tamen diximus in illa eſſe veritatem. Item in ſenſibus eſt veritas ſimplex, vt ex Ariſtotele ſupra diximus: & tamẽ in eis non eſt niſi apprehenſiua cognitio. Tandem in compoſitione apprehenſiua, etiamſi intellectus neſciat diſcernere & iudicare, ſitne in illa veritas, an falſitas: nihilominus tamen alterutrum horum in tali apprehenſione reuera ineſt: nam ſi propoſitio vocalis aut vera, aut falſa neceſſario eſt, multo magis mentalis, etiam apprehenſiua tantum. In contrarium autem eſt, quia intellectus non denominatur verus, aut falſus, niſi quando iudicat. Quamuis enim ego apprehendam hanc propoſitionem, aſtra ſunt paria, ſi dubito, & ſuſpendo iudicium, nec falſus ſum, nec verus: ergo ſignum eſt, in illa apprehenſione nec veritatem eſſe, nec falſitatem, alioqui verum, vel falſum denominaret. Vnde vbi Ariſtot. ait 6. Metaph. c. 2. veritatem eſſe in mente, Græce eſt vox, *Dianoia*, quæ ſententiam, ſeu intelligentiam ſignificat.

V. Reſpondetur, veritatem cognitionis proprie eſſe in iudicio, & quemlibet actũ intellectus tantundem huius veritatis participare, quantum de iudicio participat. Nam, ſi attente res ſpectetur, intellectus ni- A hil vere cognoſcit, donec iudicet: ergo nec poteſt eſſe verus, vel falſus in cognoſcendo, donec iudicet: ergo veritas cognitionis eſſe non poteſt, niſi in iudicio. Antecedens manifeſtum eſt in cognitione compoſitiua: quando enim intellectus apprehẽdit compoſitionẽ, & ſuſpendit aſſenſum, ideo eſt, quia ignorat, an reuera illa extrema ita coniuncta ſint in re, ſicut per compoſitionem apprehenduntur. Vt in dicto exemplo de apprehẽſione huius compoſitionis, aſtra ſunt paria, quamuis intellectus cognoſcat aliquo modo quid ſint aſtra, & quis ſit numerus par, ignorat tamen omnino, an illa duo in re coniuncta ſint, & ideo, licet compoſitionem apprehendat, non iudicat: è contrario vero fieri non poteſt, vt intellectus componat prædicatum cum ſubiecto, actu co- B gnoſcendo eorum coniunctionem, quam in re habent, vel habere exiſtimantur, quin iudicet, ita eſſe, vel non eſſe. Quia, ſi totum hoc cognoſcit, nihil eſt, quod iudicium addere poſſit. Igitur iudicium compoſitionis in cognitione illa conſiſtit, qua cognoſcitur prædicatum conuenire ſubiecto, ratione cuius diximus ſupra cum D. Thom. veritatem eſſe in intellectu componente tanquam cognitum in cognoſcente. Sic ergo veritas compoſitionis proprie ſolum eſt in notitia iudicatiua.

Notitia autem ſimplex, quæ ſimplex apprehenſio dici ſolet, in tantum eſt capax alicuius veritatis, in quantum cognitio eſt, & aliquam rationem iudicij participat. Nam, licet conceptio per ſimplices actus dici ſoleat ſimplex apprehenſio, quatenus potentia C cognoſcens format in ſe ſimilitudinem rei, & quodammodo illam ad ſe trahit, & vt diſtinguatur à proprio iudicio, quod à nobis datur, cum rem vnam cũ alia componimus, vel eas diuidimus: tamen quatenus illam et apprehenſio eſt aliqua rei cognitio, eſt etiam aliquale iudicium, quo implicite iudicatur res id eſſe, quod de illa cognoſcimus. Et hoc modo in tali apprehenſione, vel ſimpli cognitione rei includitur aliquo modo iudicium: quia, cum illa apprehenſio ſit actus potentiæ cognoſcitiuæ, neceſſario debet per illam aliquid cognoſci: quod autem cognoſcitur, ea ratione iudicatur: nam, quod iudicari non poteſt, ignoratur. VI.

Quocirca ad priores rationes dubitandi reſpõdetur in ſimplici apprehẽſione intellectus eſſe aliquale VII. D iudicium, licet imperfectum, & ſecundum illud eſſe in eo actu veritatem cognitionis. Et idem eſt dicendum proportione ſeruata de cognitione ſenſus, quãdo enim ouis concipit lupum, & fugit, quamuis ſimplicem tantum actum habeat, tamen vere cognoſcit illum vt inimicum, & ita iudicat, quamuis imperfecto modo: & viſus, dum cognoſcit album, aliquo etiam modo iudicat, hoc eſſe album. Quod ſi interdum intellectus, vel imaginatio videntur aliquid ſimpliciter apprehendere, nihil omnino iudicando, vt quando fingitur mons aureus, aut chymera, vel quid ſimile, tunc non apprehenditur aliquid vt vera res, ſed vel vt poſſibilis, ſaltem quoad illam figuram, ſub qua apprehenditur; vel vt imaginibilis, ſeu ſignificabilis per vocem: quo modo dicunt aliqui, tunc E magis apprehendi ſignificationem vocis, quam rem aliquam. Vnde tunc ſolum cognoſcitur id, quod conſurgeret, ſi hæ vel illæ partes coniungerentur, & ita hoc ipſum aliquo modo iudicatur, & eodem modo eſt aliqualis veritas ſimplex in huiuſmodi apprehenſione: quia reuera illud obiectum tale apprehenditur, vel cognoſcitur, quale conſurgeret, ſi partes illæ in re copularentur.

Vnde ad aliam partem de compoſitione apprehenſiua reſpondetur inprimis, huiuſmodi compoſitiones mentales, quæ ſunt abſque iudicio, regulariter fieri per conceptus vocum potius, quam rerum: quia cum in re ipſa non cognoſcatur coniunctio prædicati cum ſubiecto, non etiam apprehendi- VIII.

hendit ur ſecundum rem, ſed ſecundum vocem, ſeu copulam ſignificantem talem vnionem. Quod ſi ita eſt, tunc illa compoſitio apprehenſiua eſt in mente, vt vocant, non vltimata, & in ea eſt veritas, vel falſitas, non vt in cognitione, ſed vt in ſigno tantum ad placitum, ſicut eſt in voce, vel in ſcriptura. Deinde dicitur, ſi hæc apprehenſio non iudicatiua, aliquo modo eſſe dicitur in cõceptu compoſitiuo ipſarum rerum, vel id ſolum eſſe, quatenus per illum aliquid concipitur, & aliud ignoratur: vel apprehendi tantum in ordine ad ſignificationem vocis. Prior modus erit, ſi concipiam aſtra vt paria, & cognoſcam hoc eſſe poſſibile, & ignorem an ita ſit. Et tunc quoad illud, quod cognoſcitur, cognitio eſt, non tantum apprehenſiua, ſed etiam iudicatiua, & conſequenter aut vera, aut falſa, quoad aliud verò, ſicut non eſt iudicatiua cognitio, ita neque vera, neque falſa. Imo neque eſt apprehenſiua per modum compoſitionis intellectus affirmantis, vel negantis, ſed per modum cuiuſdam ſimplicis apprehenſionis illius poſſibilis enunciati, de quo dubitatur, an ita ſit nec ne. Nam ſi hoc non cognoſcitur per talẽ conceptum, ſcilicet hoc eſſe poſſibile, non video, quid ibi apprehendi poſſit per veram compoſitionem, quæ includat copulam de ineſſe: ergo tantum apprehendi poteſt per modum quæſtionis, an hoc ita ſit, vel non ſit, & tunc non eſt neceſſe vt ibi ſit aliqua veritas, vel falſitas. Poſterior modus erit ſi extrema illius compoſitionis, vel compoſitio in ſe tantum apprehendatur, quatenus eſt quid ſignificatum hac voce: verbi gratia, aſtra ſunt paria, & tunc etiam intellectus non apprehendit aliquid affirmando, vel negando, ſed quaſi ſimpliciter apprehendo hoc tanquam ſignificatum illius vocis, ſiue in re ita ſit, ſiue non ſit, & quoad illud primum inuoluitur ibi aliqua cognitio, & conſequenter aliquid veritatis ſimplicis. Sic ergo omnis veritas cognitionis eo modo quo eſt, in iudicio exiſtit.

SECTIO V.

An veritas cognitionis ſit tantum in intellectu ſpeculatiuo, vel etiam in practico.

I. Ratio dubitandi ſumi poteſt ex quadam vulgari doctrina indicata à D.Thom. 1. par. quæſt. 16. artic. 1. & alijs locis, quod veritas dicit conformitatem cognitionis ad rem cognitam tanquam menſurati ad mẽſuram, iuxta illud Ariſtot. *Ex eo quod res eſt, vel non eſt, propoſitio uera, uel falſa eſt.* Hinc ergo ſequi videtur, in ſola ſpeculatiua ſcientia, eſſe proprie veritatem, quia ſola ſcientia ſpeculatiua menſuratur ex obiecto ſuo, nam ſcientia practica potius eſt menſura ſui obiecti, ideo enim res arte facta vera eſt, quia eſt conformis arti. Rationem autem tetigit D.Thom. illo loco, quia res intellecta duplicem poteſt habere ordinem ad intellectum, per ſe ſcilicet, & per accidens, per ſe habet ordinem ad intellectum à quo non pendet, per accidens ad intellectum à quo non pendet, ſed cognoſcitur tantum. Priori modo pendent effectus artis ab arte, & res creatę à Deo, & ideo non ſunt res menſuræ cognitionis, ſeu potius è cõtrario: ergo in tali cognitione non eſt veritas, ſed potius in rebus, quatenus illi commenſurantur. Poſteriori autem modo comparantur res ad ſcientiam ſpeculatiuam, & ideo in hac cognitione erit tantum veritas, quatenus commenſuratur rei cognitæ. In contrarium autem eſt, quia etiam in cognitionibus, & iudicijs practicis eſt veritas, vel falſitas: quis enim neget, in cõpoſitione, & diuiſione, quæ fit in rebus practicis, nõ ſolum moralibus, & agibilibus, ſed etiam in factibilibus eſſe proprijſſimam veritatem, & falſitatem? aut quomodo poſſent ſciẽtiæ practicæ eſſe veræ ſciẽ-
A tiæ, ſi non eſſet in eis veritas? habent ergo non ſolum veritatem, ſed etiam ſua principia per ſe nota, & concluſiones euidenter veras. Item, ſi non de veritate complexa, ſed de incomplexa loquamur, etiã idea artificis, ſi ſit propria, & adæquata rei efficiendæ per artẽ, eſt maxime vera, tantoque magis, quantò non ſolum ipſa vera eſt, ſed etiam eſt cauſa veritatis artificij. Denique in ſcientia, quam Deus habet de creaturis, eſt perfectiſſima veritas, quamuis ſit etiam menſura creaturarum.

Dicendum itaque eſt, veritatem non ſolum eſſe in intellectu ſpeculatiuo, ſed etiam in practico, quatenus in eo eſt rerum agendarum, ſeu efficiendarum cognitio, vt poſteriora argumenta probant, & docet Ariſtot. 6. Ethicor. cap. 2. & eſt res per ſe ſatis nota. II.
B Ad rationem vero in contrarium dupliciter reſponderi poteſt: primò, negando veritatem dicere ſemper, & in rigore relationem menſurati ad menſurã, alioqui non poſſet dici Deus verus, quia menſuratus non eſt, etiam per propriam ſcientiam: videtur ergo ſufficere quælibet relatio conformitatis, ſiue illa ſit menſurati ad menſuram, ſiue è contrario menſuræ ad menſuratũ. Sed hæc reſponſio non videtur eſſe conformis communi modo ſentiendi, & loquendi de veritate: omnes enim cenſent, veritatem cognitionis eſſe in intellectu, quatenus conformatur rei intellectæ, & conſequenter eſſe relationem menſurati, aut ſe habere ad modum eius.

Reſpondetur ergo ſecundò, cognitionem practicam dupliciter poſſe comparari ad obiectum: vno III.
C modo in ratione cognitionis: alio modo in ratione cauſæ, aut efficientis, aut exemplaris, vt eſt idea artificis. Et hoc quidem poſteriori modo cognitio practica ſicut eſt cauſa, ita eſt menſura ſui obiecti, vt habet rationem effectus ipſius, & ideo vt ſic non denominatur proprie vera, ſed efficax, vel ſufficiens ad cauſandum effectum in ſuo genere: priori autem modo cognitio practica eſt vera: vnde ſub ea ratione comparatur ad obiectum ſuum, vt menſuratum ad menſuram: quia ſub ea conſideratione præciſa non eſt cauſa illius, ſed mera cognitio, quæ vt ſic, ſolum eſt repræſentatio intentionalis obiecti, & ideo veritatem habet quatenus illi commenſuratur. Quod in hunc etiam modum declarari poteſt, nam ſcientia vt ſcientia, etiamſi practica ſit, abſtrahit ab
D exiſtentia obiecti, & vera eſt, etiamſi nihil efficiat, ſeu cauſet: ſi ergo ſcientia practica ad obiectum ſecundum ſe, & vt abſtrahit ab exiſtentia comparetur, ſic non eſt menſura eius: quia non eſt cauſa illius, vt ſic: ergo talis ſcientia menſuratur potius ab obiecto ſecundum ſuam rationem, & eſſentiam conſiderando, & per conformitatem ad illud habet ſuam veritatem. Quod tam in artificialibus, quam in moralibus facile ſuaderi poteſt: nam ſcientia, ſeu ars ædificandi, ideo dictat domum eſſe in hac proportione, figura, &c. extruendam, quia perfectio domus ſecundum ſe, & quaſi natura ſua id poſtulat, conſiderato fine ad quem ordinatur, & proprietatibus, quas requirit, vt verbi gratia, quod ſit vtilis, fortis, pulchra. Et Dialectica, quatenus pra-
E cticas ſcientias imitatur, ideo dictat ſyllogiſmum eſſe in tali modo, & figura conſtruendum, quia natura ſyllogiſmi hoc poſtulat. Igitur ſecundum ſe, & abſtrahendo ab exiſtentia, non ideo res arte facta talis conſtruenda eſt, quia ſciẽtia, vel ars hoc dictat, ſed potius ideo ſcientia, vel ars hoc dictat, talemque ideam proponit talis artificij, quia ipſum ex ſe poſtulat talem perfectionem in ordine ad ſuum finem. Idem videre licet in moralibus, nam medium temperantiæ, verbi gratia, non ideo in tali re conſiſtit, quia moralis Philoſophia, vel prudentia illud dictat; ſed è contrario potius, ideo moralis ſcientia illud dictat, quia illud in ſe tale eſt, talemque proportionem requirit. Et ideo dixi in prima ſecundæ, verita-

veritatem practicam moralem non ſumi ab appetitu A recto tanquam à menſura, ſed potius è contrario ipſam eſſe menſuram appetitus recti. Ratio autẽ generalis eſt, quia etiã ſcientia practica, quatenus ſcientia eſt, nititur primis principijs per ſe notis, quæ præcipue ſumũtur ex definitione obiecti, & prima proprietate: hæc autem ſecundum ſe, & abſtrahẽdo ab exiſtentia conueniunt obiecto ex intrinſeca ſua natura ſine cauſalitate talis ſcientiæ. Igitur veritas huius ſcientiæ vt ſcientia eſt, & cognitio mẽſuratur ex obiecto ſecundum eſſe eſſentiæ conſideratur. Quia vero illud idem obiectum quoad exiſtentiam eſt effectus talis ſcientiæ ſecundum illum ſtatum menſuratur per illam ſcientiam, & hoc modo dicimus, domum recte eſſe conſtructam, quia eſt ſecundum regulas, ſeu ideam artis. B

IV. Obiectioni ſatisfit. Dices, ſicut ſcientia abſtractiua comparatur ad obiectum abſtrahens ab exiſtentia, ita ſcientia intuitiua ad obiectum exiſtens: ergo, ſicut illa menſuratur ab obiecto ſecundum ſe, ita hæc ab obiecto exiſtente: ergo ſub nulla ratione obiectum menſuratur per ſcientiam. Reſpondetur, conceſſo antecedente cum prima conſequentia, & negando ſecundam: quia ſcientia practica non eſt cauſa obiecti ſui exiſtentis, vt eſt cognitio intuitiua eius: nam hæc nec eſt proprie ſcientia, de qua agimus, ſed experientia, nec proprie, ac per ſe eſt practica, ſed mera cognitio, quia non eſt actiua obiecti, ſed ſupponit factum. Igitur eadem ſcientia propria, quæ conſiderat obiectum ſecundum ſe, & vt abſtrahit ab exiſtentia, per voluntatem applicata ad opus, eſt C cauſa eius, & ita etiam eſt menſura operis facti, & exiſtentis.

V. Sed adhuc ſupereſt difficultas de ſcientia Dei: nam ſequitur ſcientiam Dei, vt veram, menſurari ab obiecto ſuo. Reſpondetur, ſcientiam Dei poſſe cõparari, vel ad ipſum Deum, vel ad creaturas. Reſpectu ſui non poteſt ſecundum rem habere menſuram: quia non diſtinguitur à ſe, ſeu à ſuo obiecto, eſt ergo ſupra omnem menſuram, & per ſe ipſam vera, imo ipſa veritas: ſecundum rationem autem ita eſt: nam ideo Deus veram, & adæquatã de ſe ipſo ſcientiã habet, quia ita eſt in re, ſicut ſeipſum cognoſcit. Neque hoc eſt contra perfectionem, aut immenſitatem Dei: quia hoc non eſt eſſe menſurabilem proprie, aut vere, ſed eſt potius per ſe ipſum eſſe talem, D & eſſe ſibi ipſi æqualem: ſicut eſſe Deum comprehenſibilem à ſe ipſo non repugnat perfectioni eius, ſed ad maiorem perfectionẽ pertinet. Si vero ſcientia illa comparetur ad res creatas, quatenus eſt ſcientia practica, & cauſa illarum, prout exiſtentes ſunt, ſic conſtat non menſurari ab illis, ſed eſſe potius mẽſuram earum: & non habere ab eis veritatem, ſed potius illas eſſe veras, quatenus conformes ſunt diuinis ideis, vt ſtatim dicemus. Conſiderando verò diuinam ſcientiam ſolum, prout eſt ſimplex intelligentia creaturarum ſecundum eſſe eſſentiæ, ſeu poſſibile, vel quatenus eſt intuitiua viſio exiſtentiæ, ſic videtur ſine inconueniente poſſe cõcedi etiam illius ſcientiæ veritatem conſiſtere in conformitate ad illa obiecta: nam ſecundum hanc præciſam conſide- E rationem non eſt cauſa talium obiectorum, ſed mera intuitio, & quaſi ſpeculatio, & ideo ſecundũ eandem conſiderationem non ideo res eſt talis eſſentię, quia talis à Deo cognoſcitur: ſed è conuerſo ideo talis cognoſcitur, quia talis eſſentiæ eſt, neque aliter poterat verè cognoſci. Et ſimiliter dicunt Sancti, & graues Theologi, non ideo rem eſſe futuram, quia Deus illam futuram intuetur, ſed quia futura eſt, ideo Deum illam intueri. Origen. lib. 7. in epiſt. ad Rom. circa illa verba, capite octauo. *Quos uocauit, hos & iuſtificauit.* Hier. Dialog. 3. contra Pelag. Et in cap. 6. Iſaiæ 26. Hierem. 2. Ezech. Chryſoſt. homil. 60. in Matth. Bed. lib. Var. quæſt. quæſt. 13. ſignificat Auguſt. lib. 5. de Ciuit. cap. 20. plures Scolaſtici in 1. diſtinct. 38.

Vt tamen propriè & caſtè loquamur, dicere non debemus, diuinam ſcientiam etiam ſub his conſiderationibus menſurari ab his obiectis, tum quia Deus ita habet ſcientiam horum obiectorum, vt ab eis illam non accipiat, ſed ex ſe illam habeat, & ab intrinſeco, & ex vi ſuæ eſſentialis perfectionis habeat omnem rectitudinem, & infallibilitatem eius. Tum etiam, quia illa ſcientia ita attingit hæc ſecundaria obiecta, vt nullam veram relationem, ſeu habitudinem realem habeat ad illa, ſed eminentiori modo illa omnia attingit Deus per hoc, quod ſe ipſum comprehendit: quia ergo in ratione menſuræ, & menſurati contrariæ imperfectiones indicari poſſunt, ideo dici non poteſt ſcientia Dei menſurari ab his obiectis, etiamſi vera non ſit ſine conformitate cum illis.

SECTIO VI.

An in diuiſione ſit ueritas æque ac in compoſitione.

Quoniam diximus veritatem cognitionis eſſe ſpeciali modo in compoſitione & diuiſione; operæ pretium erit exponere, an ſit æque in vtraque, vel magis ſit in compoſitione, quam in diuiſione. Videtur enim hoc vltimum, quia in compoſitione, cum vnum de alio affirmetur, intellectus cognoſcit cõformitatem vnius cum alio, & ideo in ea cognitione obiectiue eſt veritas modo ſupra expoſito: at vero in diuiſione potius cognoſcit intellectus conceptum illum, quem de alia re negat, non habere coniunctionem, ſeu conformitatem cum illa: ergo per illum actum non cognoſcit veritatem, ſed potius veritatis negationem: ergo nõ ita eſt veritas obiectiue in diuiſione, ſicut eſt in compoſitione. In contrarium autem eſt, quia Ariſtot. & D. Thom. & cum eis cæteri doctores æque tribuunt veritatem diuiſioni, ac compoſitioni. Item, quia tam eſt verum, rem non eſſe quod non eſt, quã eſſe quod eſt: ergo tam eſt verus intellectus cognoſcendo, ſeu componendo illam negationem, quam componendo hanc affirmationem. I.

Dicendum itaque eſt tam verè, ac propriè reperiri veritatem in diuiſione, ſicut in compoſitione. II. Nam propoſitio vocalis negatiua tam ſimpliciter, ac proprie vera eſt, ſicut affirmatiua: ergo diuiſio, quæ in mente reſpondet, tam vera eſt, ſicut compoſitio. Vnde (Theologicè argumentando) tam eſt de fide, Deum non eſſe corporeum, ſicut eſſe æternum: vtrumque ergo iudicium æque certum eſt: ergo & æque verum, licet vnum diuidendo, aliud componendo feratur.

Ad argumentum autem reſpondetur, veritatem (vt ſupra dixi) non ita eſſe obiectiue in compoſitione & diuiſione, vt formaliter & proprie cognoſcatur per illam, ſed ſolum implicite: quia, dum vnus conceptus obiectiuus ad alium comparatur, in actu exercito quodammodo cognoſcitur cõformitas inter rem & conceptum. III. Sicut ergo in cõpoſitione cognoſcitur hæc conformitas, ita in diuiſione cognoſcitur difformitas, ſeu diſconuenientia eorum obiectiuorum conceptuum, quorum vnus de altero negatur, & conſequenter in actu exercito cognoſcitur difformitas inter formales conceptus illorum obiectorum, & virtute etiam cognoſcitur conformitas, quam vnuſquiſque eorum conceptuum habet cum ſuo obiecto. Quando enim mens concipit, hominem non eſſe leonem, implicite etiam cognoſcit, cõceptum, quẽ de homine habet, non conuenire leoni, ſed vnicuiq; proprium conceptum correſpondere. Et hoc modo etiam in diuiſione includitur cognitio veritatis, ſeu conformitatis, non quidem illorum extre-

extremorum inter ſe, quorum vnum de alio negatur: ſed vniuſcuiuſque eorum cum ſuo conceptu: nam in hoc veritas illius negationis fundatur. Vel ſecundo, ac breuius dici poteſt, ſicut cognoſcere conformitatem prout eſt, verum eſt, ita etiam cognoſcere difformitatem prout eſt, verum eſſe: & hoc ipſum per diuiſionem ſignificari, & in actu exercito cognoſci, & ideo veritatem proprijſſime eſſe in diuiſione, ſicut in compoſitione.

SECTIO VII.

Utrum veritas aliqua ſit in rebus, quæ ſit paſſio entis.

I. HAec quæſtio eſt præcipue intenta in hac diſputatione: nam ad explicandam veritatem entis reliqua præmiſimus. Videtur ergo fieri non poſſe, vt veritas aliqua ſit paſſio entis realis, primò quidem ex Ariſt. 6. Metaphy. in fine dicente, verum & falſum non eſſe in rebus, ſed in mente, & in hoc conſtituente differentiam quod bonum, & malum ſunt in rebus, non autem verum, & falſum, ſed in mente tantum. Secundò, quia verum ſupra ens, aut nihil addit, aut ſolam denominationem extrinſecam: ergo nullo modo poteſt eſſe proprietas entis. Probatur conſequentia, quia ſi nihil addit, nihil aliud eſt, quam ipſummet ens, & cõſequenter non magis eſt proprietas eius, quam ipſum ens ſit proprietas ſui. Si autem addit ſolam denominationem extrinſecam, illa non poteſt ſufficere ad rationem proprietatis entis. Tum, quia alias infinitæ proprietates huiuſmodi poſſent multiplicari, quia infinitæ poſſunt eſſe huiuſmodi denominationes. Tum etiam, quia hęc denominatio communis eſt non entibus, ſeu entibus rationis, ſicut enim aurum dicitur verum aurum, ita relatio rationis poteſt dici verum ens rationis, & (ſicut nuper dicebamus) ita negatio habet veritatem, ſicut affirmatio, non ergo poteſt veritas ratione huius denominationis eſſe proprietas entis realis de qua agimus. Tum denique, quia alias etiam falſitas poſſet dici proprietas entis realis: nam, ſicut poteſt ens vere cognoſci, ita etiam falſe: ergo, ſicut inde denominatur verum, hinc poteſt denominari falſum.

II. Primum vero antecedens huius rationis declaratur, & probatur: nam cum ens aliquod, verbi gratia, aurum, dicitur verum aurum, dupliciter poteſt eſſe, aut intelligi talis denominatio. Primò, vt ſit omnino abſoluta, & intrinſeca; & hoc modò nihil poteſt addere tali enti, ſed ſolum magis explicare entitatẽ, & realitatẽ eius: quia hoc modo eſſe verum aurum, nihil aliud eſt quam non eſſe tantum apparens, vel fictum, ſed habens propriam, & realem naturam, & eſſentiam auri. Hoc autem nihil aliud eſt, quam eſſe aurum: ergo eſſe verum aurum, quoad hanc denominationem nihil addit ſupra eſſe aurum. Et eadem ratione in vniuerſum, eſſe verum ens reale nullum alium conceptum dicit, quam eſſe ens reale, id eſt, non fictum, neque chymericum. Qua ratione ſupra dicebamus, rem nihil addere ſupra ens reale: quia nihil dicit, niſi habere ratam eſſentiam, quod nihil aliud eſt, quam habere realem eſſentiam, & idem eſt dicere veram eſſentiam. Et ſumendo hoc ſenſu denominationem veri, dixiſſe videtur Auguſt. lib. 2.
D.Auguſt. Soliloquiorum cap. 5. *Verum eſſe id, quod eſt, non autem, id quod videtur, aut quod tale eſt, quale videtur: Quia etiamſi res non videatur, neque conformitatem habeat cum aliqua cognitione, nihilominus uera eſt;* in quo ſignificat, veritatem non eſſe denominationem extrinſecam. Et in eodem ſenſu quadrat definitio Auicennæ dicentis: *Veritas vniuſcuiuſque rei eſt proprietas ſui eſſe, quod ſtabilitum eſt ei.* Cum enim ait eſſe proprietatem, non ſumit illam vocem, vt ſignificare ſolet paſſionem, ſeu facultatem aliquam, ſed ſignificat eſſe proprium, id eſt, non extraneum, nec alienum, quod nihil addit ſupra ipſum eſſe, ſed explicari poteſt ad modum relationis identitatis, ſic enim dici poteſt relatio proprietatis: nam hoc modo ſic vnaquęque res habet illud eſſe, quod ſuum eſt, ſeu quod ſtabilitum eſt ei, & hoc ipſum eſt, habere veritatem talis entis.

Alio vero modo poteſt illa denominatio ſumi, III.
non vt abſoluta, & intrinſeca, ſed vt aliunde proueniens, & hoc modo eſſe nõ poteſt niſi extrinſeca rei denominatio; ſcilicet, quod vere talis enuncietur, ſeu enunciabilis ſit. Quod ſenſiſſe videtur D. Tho. D.Thom.
1. par. quæſt. 16. artic. 1. dicens: *Verum nominare id, in quod tendit intellectus, eſſeque in intellectu ſecundum quod conformatur rei intellectæ, & ab intellectu deriuari ad rem intellectam, quæ vera dicitur ſecundũ quod habet aliquem ordinem ad intellectum.* Conſtat autem, ex conformitate intellectus ad rem ſolum reſultare in re cognita denominationem extrinſecam. Vnde artic. 6. expreſſe dicit D. Thomas: *Omnes res creatas denominari veras vna, & eadem ueritate,* ſcilicet veritate intellectus diuini, à qua tamen non poſſunt niſi extrinſece denominari. Et in ſolutione ad ſecundum, hoc confirmat ex Anſel. lib. de veritate, cap. 14. dicente: *Sicut tempus ſe habet ad temporalia, ita ueritas ad res ueras;* quod D. Thom. intelligit de vno tempore communi à quo conſtat ſolum extrinſece res temporales denominari. Ratione denique patet, quia aut res eſt vera, quia confirmatur intellectui, aut quia intellectus conformatur ad ipſam. Primum dici non poteſt, quia potius ex eo quod res eſt, vel non eſt, intellectus eſt verus: alias incideremus in errorem Philoſophorum dicentium, nihil eſſe verum niſi quod intelligitur. Si autem ſecundum dicatur, aperte ſequitur illam tantum eſſe denominationem extrinſecam, quia intellectum conformari ad rem, nihil ponit in re, niſi tantum vere cognoſci. Præter illa autem duo nihil aliud excogitari poteſt: quia ex communi omnium conſenſu, omnis veritas ſumitur ex conformitate intellectus & rei. Et confirmatur: quia falſitas in rebus eſſe non poteſt, niſi denominatio extrinſeca, ergo nec veritas: non oppoſitorum eadem eſt, ſeu proportionalis ratio. In contrarium autem eſt, quia teſte Ariſtot. lib. 2. Metaphyſ. cap. 1. *Vt vnumquodque eſt, ita & uerum eſt:* quibus verbis ſignificat, veritatem ita comitari ens, vt iuxta gradum, & rationem entitatis ſit in vnoquoque gradus veritatis, ſignum ergo eſt veritatem comitari ens, vt paſſionem eius.

Tranſcendentalis veritas an ſit.

IN hac re conſtat, veri denominationem ſolere re- IV.
bus attribui: ſic enim dicere ſolemus eſſe verum aurum, vt illud ab apparenti diſtinguamus, & verum hominem vt diſtinguamus à picto; & verum Deum, vt à falſis illum ſeparemus: & hoc modo loquuntur non ſolum ſacræ, & prophane litteræ, ſed etiam vniuerſi homines. Vnde plane fit, eandem veri appellationem, poſſe cuilibet enti reali attribui, vel vt ab ente ficto, & imaginario ſeparetur, vel vt in ſua ſpecie, & ratione propriam talis rei eſſentiam habere indicetur: nam quoad hæc duo eadem eſt huius appellationis ratio in omnibus entibus. Atque hinc rurſus manifeſtum etiam eſt, verum ſub aliqua ratione eſſe attributum entis, & cum illo conuerti. Vt autem declaretur qualis ſit hæc denominatio, oportet ante omnia exponere, quid ſit hæc veritas, quæ enti attribuitur, vt inde conſtet, quomodo poſſit eſſe proprietas eius, & cum illo conuerti. Poſſunt ergo varij modi explicandi veritatem excogitari.

Prima

Prima ſententia circa quid ſit improbatur.

V. PRimus eſt, veritatem tranſcendentalem ſignificare quandam proprietatem realem abſolutam & ratione ratiocinata diſtinctam ab ente. Ita ſentiũt quidam Thomiſtæ moderni 1.par.quæſt.16. & putant eſſe ſententiam D. Thom.quæſt.1.de verit.art. 8. Capreoli in 1.diſtin.19.quæſt.3.concl.3. Soncin. 6. Metaphyſ.quæſt.17. Iauel.tracta.de tranſcenden talibus capit.5. Probatur,quia veritas eſt realis perfectio;ergo dicit rationem realem,non relatiuam: ergo abſolutam; & non eſt nomen ſynonymum idem ſignificans,quod entitas;ergo dicit perfectionẽ ſaltem ratione diſtinctam ab entitate. Primum antecedens patet, tum quia rem eſſe veram non eſt aliquid fictum, imo hoc ipſum videtur excludi nomine veritatis: tum etiam quia res omnes ex ſe ſunt veræ,& non ex intellectus conſideratione, tum præterea quia veritas in Deo eſt magna perfectio: & illa eſt menſura veritatis creatæ: tum denique,quia cum veritas ſit proprietas entis, non poteſt non eſſe perfectio realis. Quod vero illa relatiua non ſit, facile inferius probabitur. Quod denique veritas & entitas non ſint idem tanquam ſynonyma,conſtat ex cõmuni modo concipiendi omnium,& ex diuerſis definitionibus,quibus earum conceptus obiectiui à nobis explicantur: neceſſe eſt ergo ſaltem ratiocinata diſtingui. Imo, ſecundum ſententiam Scoti ſupra tractatam cum de his paſſionibus in communi ageremus,dicendum eſſet, diſtingui formaliter ex natura rei.

VI. Sed in hac ſententia, & in omnibus ſequentibus obſeruandum eſt,aliud eſſe loqui de toto illo, quod includit veritas in eſſendo:aliud vero de eo,quod addit veritas ſupra entitatem,ſeu(quod idem eſt)verũ ſupra ens. Priori modo admittimus veritatem entiũ realiũ dicere perfectionem realem,vt argumenta facta probant, & alia quibus ſupra oſtendimus vnitatem non dicere ſolam negationem, ſed entitatẽ ſub negatione:ſic enim nunc aſſerendum eſt, veritatem non dicere ſolam rationem extrinſecam,vel intellectu fabricatam,ſed eſſe entitatem ſub aliqua alia ratione ſignificatam,vel addendo aliquid,quod nunc inquirimus. In hoc ergo ſenſu vera eſt dicta ſententia,& reuera D. Tho. Capreol. & antiquiores Thomiſtæ nihil aliud intendunt, moderni vero plus ſignificare videntur.

VII. Alio ergo modo intelligi poteſt, veritatem addere enti ſupra rationem eſſentiæ,vel entitatis proprietatem abſolutam & realem. Et hoc ſenſu exiſtimo, falſam eſſe prædictam ſententiam. Et primum ſi intelligatur de perfectione ex natura rei diſtincta ſufficienter probari poteſt, tum argumentis ſupra factis contra Scotum de paſſionibus entis in genere, tum ex ſupra dictis de diſtinctionibus ex natura rei. Nam hic non poteſt interuenire realis diſtinctio rei à re,vt omnes fatentur, quia nullum eſt fundamentum ad fingẽdam talẽ diſtinctionẽ: neq; etiã poteſt eſſe diſtinctio modalis,tum quia nullum indiciũ diſtinctionis inter talẽ modum & ens excogitari poteſt:ſunt enim omnino inſeparabilia, ita vt vix poſſint etiam intellectu præſcindi,vt ſtatim dicã. Tum etiam,quia nulla res intelligitur eſſe vera per modũ ſuperadditum, ſed per ſuã entitatẽ, quã ſi habeat etiamſi omnẽ alium modum ſepares,intelliges manere veram rem,vel in ratione entis,vel in ratione talis entis,quale aptum eſt,tali entitate conſtitui. Atque hæc ratio cum proportione applicata probant etiã, non poſſe veritatẽ addere ſupra entitatem perfectionẽ aliquã ratione ratiocinata,condiſtinctã ab entitate:nam ſi ita condiſtinguuntur,vt neutrum extremũ in præciſo conceptu alterius includatur(ſic enim loquimur)ſeparetur ratione veritas ab ente, & argumentor de vtroq; extremo. Ens ſic præciſum eſt intelligibile quãtum eſt ex ſe,tum quia directo & proprio conceptu ob intellectu concipitur, tum etiam, quia, quantum vnumquodq; habet de eſſe, tantum habet de intelligibilitate, vt alias dixit D. Th. q. 16. 1. part.art.3. ergo ens in illo præciſo conceptu includit omnem perfectionem realem,quæ requiritur ad rationem veri: quia hoc ipſo,quod ens eſt intelligibile, verum eſt; nam hoc ſenſu dicitur verum eſſe obiectum intellectus, & quia inter omne ens intelligibile, & intellectum poteſt eſſe conformitas. Ex alio vero extremo etiam ſumitur argumentum,nam aut veritas ſic præciſa intelligitur includere entitatem realem,& ſic non præſcinditur dicto modo; vel illam non includit,& ſic non dicet perfectionem realem. Et hoc totum ſignificauit D. Tho. diſt.q.16.1. part.art.3. ad 3. dicens: *Quamuis ens poſſit apprehendi non apprehenſa ratione ueri*, id eſt, includendo illam expreſſe ac formaliter;*tamen è contrario non poſſe apprehendi uerum, quin apprehendatur ratio entis: quia ens cadit in rationi ueri:neque etiam poſſe apprehẽdi ens, niſi ad eam apprehenſionem ratio ueri conſequatur*, id eſt,quin ipſum ens,quantumuis præciſe conceptum verũ ſit,& ſub ratione veri apprehẽdi poſſit,etiamſi nulla perfectio abſoluta ei addatur. Et addit exemplum dicens: *Et eſt ſimile ſi comparemus intelligibile ad ens,non enim poteſt intelligi ens,quin ens ſit intelligibile,ſed tamen poteſt intelligi ens,ita quod non intelligatur eius intelligibilitas; & ſimiliter ens intellectum eſt uerum,non tamen intelligendo ens intelligitur uerum.*

Præterea argumentor ſecundo inquirendo, quænam ſit hæc perfectio abſoluta, quam verum addit ſupra ens:non enim poteſt intelligi ita abſoluta, vt nec reſpectu tranſcendentalem aut ſecundum dici (vt vocant) includat,vt etiã prædicti authores fatentur ex communi omniũ conceptu:nam omnes concipiunt veritatem per conformitatem inter rẽ & intellectum,vel in ordine ad illam,nec facile fingi poſſet aut explicari talis ratio realis omnino abſoluta,& diſtincta à ratione entis,in qua veritas conſiſtat. Si autem dicatur hæc ratio abſoluta cum reſpectus tranſcendentali,vel explicata per modum reſpectu, ille eſſe non poteſt niſi in ordine ad aliquem intellectũ, ſed veritas vt explicata per talem reſpectũ, non poteſt eſſe aliud, quam entitas ipſa cum eodem reſpectu; neque ſupra eam addere poteſt rationem realẽ abſolutam etiam ratione diſtinctam: ergo. Maior probatur ex dicta veritatis definitione,quæ declarat veluti primam conceptionem eius. Nam veritas adęquationem quandam & conformitatem ſignificat, ſed non omnis conformitas rationem veritatis habet,æqualis enim inter duas res, & ſimilitudo,eſt cõformitas quædam,& non dicitur veritas: ergo veritas dicit ſpecialem rationem conformitatis, quæ nõ poteſt eſſe alia, niſi quæ in ordine ad intellectum ſumitur,ſeu explicatur. Vnde probatur minor, quia hæc conformitas ad intellectum duplex intelligi poteſt,ſcilicet actualis,& aptitudinalis. Actualis in hoc tantum conſiſtere poteſt,quod res talis ſit,qualis actu intelligitur:aptitudinalis vero in hoc, quod res ſit talis, vt vero ac proprio conceptu talis rei intelligi poſſit. Sed neutro ex his modis additur ſupra entitatem rei aliqua realis perfectio abſoluta,qui actu intelligi nihil addit entitati intellectæ vt ſic: ergo neq; rem eſſe talẽ qualis intelligitur,poteſt illi addere rationẽ realem abſolutam. Rurſus hoc ipſo quod ens eſt ens vel tale ens, ſi in alio ſit vis ad intelligendum aptum eſt adæquari vero conceptui: ergo nõ ſolum ſuperfluum, ſed etiam impoſſibile eſt, quod hæc actualis,vel aptitudinalis conformitas addat enti aliquam perfectionem abſolutam,etiam ratione diſtinctam. Sicut impoſſibile eſt, quod in albedine eſſe aptam aſſimilari alteri dicat perfectionem abſolutam VIII.

lutam additã rationi albedinis: & multo magis impoſſibile eſt, quod actualis ſimilitudo addat rationem abſolutam intrinſecam ipſi albedini.

Secunda opinio cum varijs interpretationibus examinatur.

IX. PRopter hæc ergo eſſe poteſt ſecunda ſententia dicens, veritatem addere enti relationem conformitatis ad intellectum: hoc enim concludi videtur ratione proximè facta contra præcedentem ſententiam. In hac autem opinione explicanda, poſſunt varij modi excogitari. Vnus eſt, vt intelligatur de relatione conformitatis actualis: nam veritas actualem conformitatem ſignificare videtur. Alius eſt, vt intelligatur de aptitudinali conformitate; & hoc modo dicunt aliqui, nihil aliud eſſe veritatem tranſcendentalem, quam intelligibilitatem entis, quæ intelligibilitas non ſolum dicit denominationem extrinſecam à facultate, quam res intellectiua habet ad intelligendum omne ens, ſed ex parte ipſius rei intelligibilis dicit aptitudinem quandam vt intelligi valeat, quæ addit relationem ad intellectum, cui, quãtum eſt ex ſe, poteſt conformari. Rurſus quidam intelligũt, hanc relationem ſumendam eſſe tantum in ordine ad diuinum intellectum: quia ab illo res omnes pendent per ſe, non vero ab alijs; imo ad illos per accidens comparantur. Alij exiſtimant, ſumendam eſſe in ordine ad quemcunque intellectum, quia res de ſe intelligibilis à quocunque, & ita eſt de ſe apta conformari omnibus, vnde ad omnes dicere poteſt prædictam relationem, ſicut color, in quantum viſibilis, dicit relationem ad omnem viſum, etiamſi ab illo nõ pendeat. Denique quidam exiſtimant hanc relationem eſſe realem, quoniam veritas reale quid eſt, & in rebus exiſtit. Alij volunt eſſe relationem rationis, quia non requirit exiſtentiam, nec diſtinctionem extremorum; quod ſentiunt Durand. Capreol. Caiet. locis citatis & citandis, & fauet D. Thom. 1. diſtin. 19. quæſt. 5. art. 1. Alij tandem putãt illã relationem interdum eſſe realem, ſæpe vero rationis iuxta capacitatem extremorum, vt Soncin. & Iauel. ſupra, Ferrar. 1. cont. Gent. cap. 60. fauetque D. Thom. quæſt. 1. de veritate articul. 2. & libro 1. de interpretat. lect. 5.

X. Sed, vt intelligamus, quid veritatis vel falſitatis eſſe poſſit in his dicendi modis, ſupponendum eſt, hanc ſententiam (vt ſit ab alijs diſtincta) intelligendam eſſe de propria relatione, quam prædicamentalem vocant, ſi ſit realis, vel ſimilem illi, ſi ſit rationis. Nam, ſi late ſumatur relatio pro omni tranſcendentali habitudine, vel pro qualibet denominatione, quæ ex conſortio plurium rerum conſurgit: ſic ſententia hæc in vno ſenſu coincidet cum præcedenti, in alio vero cum ea quam poſtea tractabimus.

XI. Primò igitur exiſtimo denominationem non eſſe ſumptam ex aliqua relatione rationis in dicta proprietate ſumpta, quia veritas nec huiuſmodi relationem dicit, nec entitatem ſub tali relatione. Probatur ratione ſæpe repetita, quia paſſio entis realis non poteſt conſiſtere in prædicta relatione, neque illam formaliter includere. Deinde, quia talis relatio non eſt, niſi dum conſideratur aut fingitur: veritas autem rerum non requirit huiuſmodi fictionem, quin potius, vt ſupra dicebam, cum ipſo veritatis nomine quandam habeat repugnantiam. Item Deus ab æterno eſt verus tranſcendentaliter ſecundum completam & exactam rationem veritatis, & tamen nec fingit relationes rationis, nec illas requirere poteſt: vt verus Deus ſit dicatur. Denique hæc relatio non eſt, niſi per reflexionem & comparationem intellectus: antequam & hoc ens eſt verum aurum, verbi gratia, & tale eſſe cognoſcitur.

Ad trãſcendentalẽ veritatem ſtricta rationis relatio non requiritur.

XII. Secundò videtur certum, loquendo in commu-
A ni de vero tranſcendentali, vt abſtrahit ab ente creato & increato, non poſſe cõſiſtere, aut requirere formaliter relationem realem ad alterum, in ordine ad quod veri denominatio ſumatur. Patet, quia in Deo non poteſt veritas tranſcendentalis huiuſmodi relationem includere, quia vel illa veritas conſideratur in Deo, vt Deus eſt, quomodo dicimus tres perſonas eſſe vnum verum Deum: vel cõſideratur in ſingulis perſonis ſecũdum proprias relationes, vt hoc Theologis demus. Priori modo Deus nullam habet relationem realem: quia neque ad aliquid extra ſe, vt cõſtat, neque ad aliquid intra ſe: quia vera diuinitas nullam in re diſtinctionem habet ab his omnibus quæ intra Deum ſunt. Item, quia illa relatio, ſi quæ eſt, debet eſſe ad intellectum, vel ergo eſt ad intellectũ vt
B cauſantem: & hæc non habet locum in vera diuinitate, quæ cauſam non habet: vel eſt ad intellectum vt intelligentem: & hæc non poteſt eſſe relatio realis ad intra, cum ſit eiuſdem ad ſe ipſum. Poſteriori etiam modo non poteſt eſſe realis relatio. Primò, quia in Deo non ſunt aliæ relationes reales, præter relationes quæ comitantur origines, in quibus nullæ aliæ fundari poſſunt. Deinde, quia in Patre verbi gratia, non poteſt illa relatio ueritatis eſſe ad intellectum vt producentem: quia perſona Patris non eſt producta, neque vt intelligentem: quia eſt relatio eiuſdem ad ſe ipſum. In Filio item, quamuis ſit perſona producta, non poteſt veritas filiationis conſiſtere in relatione conformitatis ad intellectum vt producentem, ſeu, quod idem eſt, vt habentem ideam,
C vel exemplar, quo talis res producitur: quia Verbũ diuinum non producitur per ideam: ſed eſt ipſa imago, vel exemplar à Patre naturaliter productum. Neque etiam poteſt dicere relationem realem conformitatis ad intellectum vt intelligentem: quia ſic etiã in Verbo talis relatio eſt eiuſdem ad ſe ipſum. Nam, licet Verbũ intelligatur etiã à Patre, & ipſum etiã intelligat Patrem, tamen vt ſeſe mutuo intelligunt, nõ diſtinguuntur ab intellectu, & ab actu, quo ſe intelligunt. Et eadem ratio cum proportione applicata locum habet in Spiritu ſancto. In Deo ergo nulla eſt relatio realis conformitatis, in qua veritas poſſit cõſiſtere: & conſequenter nec veritas entis, vt abſtrahit à creato, & increato, poteſt hanc relationem realem requirere.

Relatio realis ad veritatem tranſcendentalẽ non neceſſaria.

In Deo id probatur.

D Tertiò, etiamſi contractius loquamur de ente creato, eiuſque veritate tranſcendentali, vt videntur loqui, qui dicunt, veritatem huius entis conſiſtere in conformitate ad intellectum diuinum, vt in ſe continet exemplaria ſeu ideas creatorum entium: quamuis (inquam) de hoc ente loquamur, non exiſtimo, veritatem hanc conſiſtere in aliqua relatione reali propria, & prædicamentali huiuſmodi entis ad ideam diuinam. Quod aliqui probant, quia illa relatio conformitatis quæ ad veritatem requiritur, communis eſt in his entibus, ſiue exiſtant, ſiue non exiſtant: ergo non poteſt eſſe relatio realis. Sed hæc ratio non eſt magni momenti. Primò quidem, quia fortaſſe aſſumit falſum: nam, vt ſupra dicebam, creaturæ conſideratæ tantum ſecundum eſſe eſſentię, nõ
E habent veritatem eſſentiæ ex conformitate ad diuinam mentem, ſeu ideam: non enim homo eſt talis eſſentiæ, quia talis cognoſcitur à Deo, ſed potius ideo talis eſſentiæ cognoſcitur: quia talis eſt eſſentialiter. Deinde, poſita illa relatione, dicetur eſſe realis cum proportione ſumpta: nam in ente creato in potentia tantum exiſtente eſt veritas, etiam tantũ in potentia: eodem ergo modo eſſe potuit relatio realis in potentia: in eodem autem ente actu exiſtente, ſicut eſt veritas realis in actu, ita & eſſe poterit relatio realis in actu. Aliter ergo probari poteſt illam relationem non eſſe realem, quia alias daretur proceſſus in infinitum in tali relatione, nam etiam illa relatio haberet ideam cui eſſet conformis, XIII.

Probatur in creatis entibus.

& illa

& illa per aliam relationem,& ſic in infinitum: ſed hæc ratio omnibus fere relationibus communis eſt præſertim his, quæ in vnitate fundantur, vt ſunt ſimilitudo,æqualitas,& ſimiles.

XIIII. Probatur ergo aliter; quia vel eſt relatio ſimilitudinis,vel relatio effectus ad cauſam, quæ alio nomine dici ſolet menſurati ad menſuram. Non primum quia relatio ſimilitudinis proprie non eſt, niſi quæ fundatur in vnitate,vel conuenientia formali: inter creaturam autem & ideam,quam habet in Deo, nõ eſt talis conuenientia formalis, ſed ſolum intentionalis, ſeu idealis, ſicut inter ſpeciem intentionalem & obiectum viſibile non eſt propria relatio ſimilitudinis,quamuis ſit intentionalis repræſentatio. Nec ſecundum dici poteſt,quia ideo vel exemplar artificis non habet alium influxum immediatum in effectum præter eum, quem habet artifex vt cauſa perfecta efficiens eſt,neq; per aliam actionem, niſi qua efficiens eſt,quia exemplar, vt ſic, non habet aliam cauſalitatem,quam dirigere actionem agentis, ergo in effectu non reſultat alia relatio,niſi quæ conſequitur ex vi actionis,agentis,vt agens eſt: ergo non habet aliam relationem realem conformitatis; vel depẽdentiæ ad exemplar. Quod ſi dicas,effectum pendere ab exemplari quoad ſpecificationẽ, ab efficiente vero vt ſic quoad exercitium: hoc ipſum conuincit, in effectu non reſultare ſpecialem relationem ad exẽplar,ſed ſolum eam,quæ eſt ad cauſam efficientem, quia vnica eſt cauſalitas & actio,qua res fit,& in tali ſpecie fit,& illa diſtinctio quoad exercitiũ,& ſpecificationem, in præſenti ſolum eſt ſecundum rationem, & accommodationem, non ſecundum rem. Imo exemplar non comparatur ad efficiens vt cauſa diſtincta, ſed vt conſtituens illud ſuo modo in actu primo ad efficiendum: ergo neque in effectu reſultat multiplex relatio,ſed ſola illa,quæ eſt effectus ad ſuam cauſam efficientem.

XV. Dicetur fortaſſe, argumentum quidem probare has relationes non eſſe diſtinctas, nihilominus tamen verum eſſe relationem creaturæ in ſua eſſentia includere, vt ſit relatio cõformitatis ad ideam creatoris, ſicut actio ipſa creatoris in ſua eſſentia includit quod ſit ab idea. Sed quicquid ſit de tali relatione reali,& ſiue diſtincta ſit,ſiue non,probo vlterius nõ poſſe in illa conſiſtere rationem veritatis entis creati. Primo illa ratione generali ſupra dicta, quod paſſiones entis non poſſunt addere enti modum realem poſitiuum,neque abſolutum,neque reſpectiuum. Secundo,quia aliud eſt relationẽ cõſequi ex alio, aliud vero formaliter illud conſtituere: illa autem relatio, ſi eſt, ſupponit rationem veritatis in ente creato, & illam conſequitur: ergo non conſtituitur formaliter veritas tali relatione. Conſequẽtia eſt euidens: quia id quod conſtituitur formaliter per aliquam formã, non poteſt ipſi formæ ſupponi. Antecedens vero patet primo exemplo ſenſibili rerum artificialium, nã res arte facta ſecundum ideam,& regulas artis, non ideo eſt recte facta,& conformis arti, quia in ſe habet relationem aliquam prædicamentalem ad artẽ, ſed præciſe,quia habet talem figuram, proportionẽ, &c. qualem ars poſtulat,& inde poſtea ſequitur relatio,ſi vere reſultat. Vnde ſi mente præſcindamus talem relationẽ: vel,ſi fortaſſe vera eſt opinio quę negat huiuſmodi relationes reſultantes, nihilominus intelligetur res artificialis vera in genere artificij: ergo idem eſt in creatura reſpectu diuinarum idearũ, nam comparatur ad illas ſicut ad artificem. Deinde explico in hunc modum,quia prius natura eſt creatura producta à Deo,quam ad ipſum referatur relatione prædicamentali creaturæ: ergo & eſt vera creatura ſeu verum ens creatum prius natura,quam referatur prædicta relatione: & ſimiliter prius natura eſt verus homo, aut verus leo: non ergo includitur illa relatio formaliter & intrinſece in ratione veritatis.

Antecedens patet, quia prius natura eſt fundamentum,quam relatio: hæc autem relatio fundatur in entitate creaturæ exiſtentis: & ideo ſupponit illam creatam,& manantem à Deo. Prima vero conſequentia patet,quia ens creatum ex vi illius entitatis,quam à Deo habet prius natura,quam in illo reſultet relatio prædicamentalis, non ſolum eſt intelligibile vero conceptu entis, ſed etiam eſt vere conſtitutum in tali,vel tali ſpecie entis creati: ergo præciſa tali relatione præintelligi poteſt eſſe verum ens,& tale ens: non ergo addit verum vt verum prædictam relationem ſupra ens.

Quæ ratio non ſolum procedit contra eos qui dicunt,hanc relationem eſſe realem, ſed etiam contra eos,qui dicunt, illam eſſe relationem rationis, ſi de formali & actuali relatione loquatur: ſecus, ſi de fundamentali,quæ non tam eſt relatio,quam concomitantia plurium rerum,vel rationum formalium, ſeu denominatio ex tali concomitantia ſumpta,vt ſupra declaratum eſt in veritate cognitionis. Sed prædicta ratio præcipue procedit de conformitate actuali ad ideam diuinam, à fortiori tamen probat de ſimili actuali conformitate ad quamcũque aliam cognitionem: quia omnis alia relatio poſterior eſt,magiſque extrinſeca. Et applicari etiam poteſt ad relationem aptitudinalem,qua dicitur res apta intelligi vel conformari intellectui habenti proprium,ſeu verum cõceptum eius: hæc enim denominatio reuera non addit relationem realẽ in re, quæ intelligibilis dicitur: quia ſolum eſt aptitudo ad quandam extrinſecã denominationem, ad quam comparatur obiectum, vt terminus ſeu materia circa quam verſatur cognitio. Item,quia,vt argumenta facta probant,res eſt intelligibilis per ſe ipſam,& non per relationem ſuperadditam,quantum ad id quod ex parte eius requiritur: nam ex parte alterius requiritur facultas ad intelligẽdum. Item,quia ſcibile vt ſic,non dicit relationem realem ad ſcientiam,vt omnes docent: & idem eſt de viſibili reſpectu viſus. Denique etiamſi fingas nullum actu eſſe intellectum res erit intelligibilis ex ſe,& vera. Quomodocunq; ergo veritas explicetur, ſiue per actualẽ conformitatẽ,ſiue per aptitudinalẽ, nõ poteſt in formali,& propria relatione cõſiſtere. XVI.

Tertia opinio improbatur.

Tertia ſententia excogitari poteſt, quod veritas tranſcendentalis ſupra ens ſolum addat negationem aliquam. Quæ ſane opinio videri poteſt ſingularis: quia omnes authores ſupponunt,verum dicere poſitiuam denominationem, tamen, ſi conſiderentur ſupra dicta, videbitur apparens: quia oſtenſum eſt non addere veritatem ſupra ens poſitiuam rationem abſolutam, neque etiam relatiuam rei, aut rationis: ergo nihil relinquitur, quod addere poſſit præter negationem. Confirmatur ex communi modo declarandi hanc veritatem,vt enim argumentatur Aureol. apud Capreol. in 1. diſt. 13. quæſt. 3. vt concipiamus & explicemus veritatem alicuius rei, verbi gratia, hoc eſſe verum aurum, non recurrimus ad exemplaria diuina, neque ad aliquem alium intellectum, vt ex ipſo vſu concipiendi, & loquendi conſtat, ſed per negationem id declaramus: dicimus enim eſſe verum aurum, quod non eſt fictum, vel apparens tantum, ſeu quod habet propriam auri naturam, quam ex proprietatibus, & effectibus colligimus. Vnde hæc veritas magis videtur explicanda per principia intrinſeca rei, vt verus homo dicatur, quia eſſentialibus principijs hominis conſtat, hoc autem nihil addit ſupra entitatem rei, niſi negationem fictionis ſeu apparentiæ. Præterea declaratur à ſimili, nam,ſicut eſſe idem (vt ſupra dicebamus) quamuis per modum poſitiui ſignificetur,tamen in re nihil addit ſupra ens,niſi negatio- XVII. Aureol.

gationẽ:ita in vero contingere videtur,dicitur enim res aliqua vera in tali ratione entis, quia veram naturam, aut propria principia eſſentialia illius rei habet:dicitur autem habere veram naturam,quia non habet fictam,nec extraneam,& apparentem,ſed eã, quæ eſt propria talis rei; ſicque dicitur verus Deus, vt à falſis diſtinguatur, & vera diuinitas, vt indicetur non eſſe fictam, ſed quæ ex ſe talis eſt. Denique ad hunc modum alia tranſcendentia à multis explicantur:nam res,quod ſignificat eſſentiam,vt realem & ratam,dicitur importare negationem imaginariæ aut fictæ eſſentiæ;& aliquid,negationem nihili, aut negationem identitatis. Quid ergo mirum, quod verum etiam per negationem declaretur, quamuis ſpeciem habeat poſitiuæ proprietatis.

XVIII. Videtur ergo hic modus dicendi non omnino improbabilis,tamẽ quia nouus apparet,probandus nobis non eſt,nam ratio & definitio veritatis iuxta cõmunem modum concipiendi omnium,qui de veritate loquuntur,includit,vel connotat aliquo modo habitudinem ad intellectum,ſeu ad potentiam cognoſcentem,& non per modum negationis,vt per ſe cõſtat;ergo per modum conformitatis, quæ vt poſitiuum aliquid concipitur. Deinde,quia potius falſitas rei in negatione poſita eſt,vt infra dicetur,quia dicit carentiam perfectionis debitæ ad veritatem rei:ergo veritas non addit de formali negationem illius carẽtiæ perfectionis debitæ,neque negationem fictæ naturæ,ſed propriam,& poſitiuam rei perfectionem. Denique,quamuis hæc ſimplicia ſæpe explicentur à nobis per negationem (quod ſolum probant coniecturæ adductę) non tamen propterea ſignificant formaliter talem negationem.

Quarta opinio.

XIX. Caietan. EST ergo quarta ſententia, hanc veritatem ſolum eſſe denominationem extrinſecam. Ita ſentit Caiet. 1. par. quæſt. 16. art. 6. in fine. Vbi ſolum agit de rebus creatis, quas dicit eſſe veras denominatione extrinſeca,vel à veritate diuina,quatenus ſunt ſigna eius, eamque imitantur,vel à veritate creata ſpeculatiue intellecta, quatenus ſunt, vel eſſe poſſunt cauſa eius. Ratio eius eſt, quia ita ſe habet verum ad cognitionem & res: ſicut ſanum ad animal habens ſanitatem, & ad medicinam, &c. nam ſicut,ablata ſanitate quæ formaliter eſt in animali, reliqua non denominarentur ſana, ita ablata veritate cognitionis,reliqua non denominarentur vera: ergo, ſicut animal dicitur ſanum intrinſeca denominatione, reliqua vero tantum extrinſeca, ita intellectus eſt, qui formaliter & intrinſece denominatur verus; alia vero tantum extrinſeca denominatione, quatenus ſunt ſigna, vel cauſæ veritatis intellectus. Non declarat autem Caietanus quid dicendum ſit de veritate qua Deus dicitur verus, fortaſſe tamen diceret,etiam in eo ſignificare denominationem extrinſecam non ſigni, ſed cauſæ, vt ſcilicet Deus dicatur verus, qui poteſt veram ſui cognitionem cauſare, vel proprie in alienis intellectibus, vel impropriè & ſecundum rationem tantum reſpectu ſui intellectus,in quantum poteſt per modum obiecti eſſe ſuo intellectui ratio formandi de ſe ipſo verum conceptum Dei.

XX. Quod ſi obijcias, quia hæc ipſa virtus cauſandi vel eſſendi ſufficiens ratio obiectiua talis cognitionis eſt intrinſeca ipſi enti. Item,quod,cum cognitio Dei ſit ei maximè intrinſeca, non poteſt ab illa extrinſeca denominatio ſumi. Reſponderi poteſt ad priorem partem, virtutem quidem ſeu perfectionẽ illam eſſe intrinſecam, denominari tamẽ veram,ſeu veritatem ab extrinſeco:ſicut etiam in medicina virtus cauſandi ſanitatem intrinſeca eſt,tamen ratio ſanitatis in illa eſt extrinſeca. Ad alteram partem dicetur, quod,licet cognitio, quã Deus ſe cognoſcit, ſit illi maximè intrinſeca; & ideo intrinſece denominet illum cognoſcentem:tamen denominatio cogniti,vt ſic per ſe ac formaliter eſt extrinſeca; acciditq; illi,vt forma à qua ſumitur,ſit intra rem, quæ cognita denominatur.

XXI. Hæc ſententia quantum ad aliquid,clara eſt,nimirum, quod verum ſupra ens non addit niſi concomitantiã alicuius extrinſeci,vt infra oſtẽdemus;quatenus vero dicit res ſolum per denominationem extrinſecã denominari veras,videtur hæc ſentẽtia difficilis. Primò, quia Ariſt. dicto loco 2. Metaph. tex. 4. ſentit aliquam veritatem conſequi ad omnia entia, quod etiam docet D. Thom. 1. contra Gent. c. 60. ratione vltima,diſtinguens duplicem veritatem, ſcilicet intellectus,& rei,& de poſteriori exponens definitionem Auicennæ tract. 1. ſuæ Metaph. capit. 6. & tracta. 8. c. 6. *Veritas rei eſt proprietas eſſe vniuſcuiuſq; rei,quod ſtabilitum eſt ei.* Et 1. par. q. 16. art. 1. de eadẽ veritate exponit definitionem Aug. libr. de vera religione, c. 36. dicentis: *Veritas eſt ſumma ſimilitudo principij,quæ ſine vlla diſſimilitudine eſt:* & definitionẽ Anſel. dialog. de veritate, c. 12. *Veritas eſt rectitudo ſola mente perceptibilis.* In quibus omnibus ſignificatur, veritatem rei eſſe aliquam intrinſecam formã & perfectionem eius. Vnde Auguſt. ſupra. *Vera* (inquit) *in tantum uera ſunt,in quantum ſunt:in tantum autem ſunt,in quantum principalis unius ſimilia ſunt.* Vnde addit,veritatem eſſe,*formam uerorum ſicut ſimilitudo eſt forma ſimilium.* Præterea D. Thom. quæſt. de verit. art. 4. quamuis multum videatur fauere opinioni Caietani,tandem tamen dicit: *Quamuis veritas ſecundum quam omnes res dicuntur ueræ,minus proprie ueritas dicitur:tamen ab illa denominari rem veram, ſicut à forma inhærente,nihilque aliud eſſe,quam entitatẽ intellectui adæquatam.* Et idem ſentit ibidem art. 5. & 6. Eſt ergo hæc veritas aliquid intrinſecum rebus,& non tantum denominatio extrinſeca. Ratione hoc confirmari poteſt primo,quia ſola extrinſeca denominatio non poteſt proprie inter rei proprietates numerari; veritas autem dicitur ab omnibus proprietas entis;ergo non eſt tantum externa denominatio. Maior patet,quia proprietas debet ab intrinſeco cõuenire: denominatio autem extrinſeca accidentarie & ab extrinſeco conuenit. Quod maxime verum eſt de denominatione illa,quæ ſolum per analogiam ſumi dicitur ex proportione vel habitudine ad aliud: nemo enim dixerit,ſanitatem vt ſic,eſſe proprietatẽ cibi,aut vrinæ;vel riſibilitatem eſſe proprietatẽ prati florentis,quia hęc prędicata ſolum quaſi metaphorice conueniunt illis ſubiectis.

Quæ videãtur obſtare precedẽti opinioni.

Auicennæ.

Qualiter Auguſt.

Qualiter Anſelmus.

XXII. Dices, quamuis hæc prædicata quoad impoſitionem vocum ſint Metaphorica,tamen reuera ſignificant quaſdam proprietates earum rerum,quibus attribuũtur: & hoc modo ſanitas dici põt proprietas talis cibi,nõ quoad ipſam formalẽ ſanitatẽ,ſed quoad id,quod per talẽ denominationẽ ſani declarari intẽditur. Sed contra,nã hinc ſaltẽ recte colligimus,ſanitatẽ non eſſe proprietatẽ cibi diſtinctã ab illa,quæ per talem metaphoram declaratur: quod ſi illa non eſſet proprietas,ſed eſſentiam ipſius cibi, certe ſanũ nõ ſignificaret proprietatem,ſed eſſentiam cibi. Sic ergo in præſente, ſi verum tantum dicitur de rebus per analogiam, & extrinſecam denominationem à veritate intellectus,interrogo quid indicetur, vel ſignificetur in ipſo ente per hanc metaphoram,vel habitudinem. Aut enim indicatur ſola rei entitas,& ſic verum non eſt proprietas entis,ſed ſolum differt ab illo, quod verum metaphorice ſignificat id, quod ens ſignificat cum proprietate: ſicut ridere non eſt in prato alia perfectio ab ea, quæ eſt eſſe viride vel floridum, ſed eſt eadem metaphorice ſignificata. Aut per illam veri appellationem analogam indicatur in ente aliquid ab entitate diuerſum: & de hoc inqui-

inquirimus quid ſit, & an ſit ſola denominatio extrinſeca: nã, ſi ita eſt, nõ poterit eſſe proprietas entis, ſi autẽ eſt aliquid vltra denominationẽ extrinſecã, quoad id ratio veri intrinſeca erit, quidquid ſit de impoſitione vocis an ab extrinſeco deſumpta ſit.

XXIII. Et confirmatur, quia, ſi veritas eſſet ſola denominatio extrinſeca, tam poſſet conuenire entibus rationis, ſicut realibus, quia huiuſmodi denominationes ſumptę ex cognitione tam poſſunt conuenire entibus rationis, ſicut realibus, vt eſſe genera ſpecies, vere cognoſci, ſignificari, & ſimilia. Quod ſi dicatur formaliter ita eſſe, fundamenta autem harum denominationum aliter conuenire entibus realibus: contra hoc vrgeo ſemper rationẽ factam: quia hoc fundamẽtum in hac denominatione veri vel eſt aliquid præter ens, vel non: ſi eſt aliquid, quæro, quid illud ſit, an extrinſecum, vel intrinſecum: & redeunt argumenta facta, ſi non eſt aliquid, ergo verum prout eſt in rebus, non eſt proprietas entis, ſed ipſum ens. Simile argumentum fieri poteſt, quia ſequitur id, quod eſt perfectius ens, non eſſe perfectius verum ueritate rei, quod eſt apertè contra Ariſt. & D. Thom. ſupra, & contra communem ſenſum omnium: quis enim dicat non eſſe verius ens in ratione entis angelum, quam hominem; vel etiam Deum, quam angelum? Sequela vero patet, quia in denominatione illa, quæ ſumitur ex veritate intellectus, non poſſunt habere inæqualitatem: quia tam vera eſt idea, quam Deus habet de homine, ſicut idea, quam habet de angelo, tantaque eſt conformitas inter illa extrema, ſicut inter hæc, & tã vera eſt cognitio quam Deus habet de angelo, ſicut quam habet de ſe ipſo.

Quæſtionis reſolutio.

XXIV. IN hac opinionum varietate difficile eſt, verum iudicium de veritate ferre, & fortaſſe difficultas inde orta eſt; quod non ſatis in vſo harum vocũ diſtinguimus id, à quo earum impoſitio ſumpta, vel tranſlata eſt, & ad quod ſignificandum imponuntur: fieri enim potuit, & veriſimile eſt, omnem veri appellationem ex veritate cognitionis duxiſſe originem, vt Sect. ſeq. commodius dicam: nihilominus tamẽ nomine veri non ſignificari in rebus ſolam denominationem ſumptam ex veritate cognitionis, ſed aliquid aliud, ad quod ſignificandum nomen illud impoſitum eſt. Vt ergo hoc declarem, dico primo, veritatẽ tranſcendentalem intrinſece dicere entitatem realẽ ipſius rei, quæ vera denominatur, & præter illam nihil ei intrinſecum, neque abſolutum, neque relatiuũ, neque ex natura rei, nec ſola ratione diſtinctum, addere. Hæc concluſio ſatis probata eſt ex dictis in prima ſententia, & ſumitur clare ex D. Thom. cit. locis, & quęſt. 1. de verit. art. 1. ad 6. & art. 8. Capre. Caiet. Ferrar. & alijs ſupra in prima opinione citatis.

Quid intrinſece dicat veritas tráſcendentalis.

D. Thom. Caietan. Ferrar.

XXV. Dico ſecundo, veritatem tranſcendentalem ſignificare entitatem rei connotando cognitionem ſeu cõceptum intellectus, cui talis entitas conformatur, vel in quo talis res repræſentatur, vel repræſentari poteſt prout eſt. Hæc concluſio probatur etiã ex dictis à ſufficiente partium enumeratione. Et exiſtimo quamuis authores diuerſimode loquantur, omnes fere hanc eandem rem docere voluiſſe. Eamque in hunc modum explico. Exiſtimo enim, hunc veri entis conceptum eſſe virtualiter comparatiuum vnius rei, vel naturæ ad proprium conceptum eius rei, quę vera eſſe dicitur: vt verbi gratia, ad profitendum Euchariſtiæ myſterium, dicere ſolemus hoſtiam conſecratam eſſe verum corpus Chriſti Domini, vbi per *verum corpus*, nihil aliud ſignificamus, quã illud idẽ corpus, quod per proprium ac verum conceptũ corporis Chriſti repræſentatur. Et ſimiliter ad confitendum myſterium Incarnationis dicimus, Deum eſſe verum hominem, id eſt, habere illam naturam, quã

Quid connotet veritas tranſcendentalis.

A in eſſentiali ſpecie hominis vere cõcipimus. Et hinc dixit Heruæus quodlib. 3. quæſt. 1. art. 2. & 3. hanc veritatem eſſe conformitatem rei, prout eſt in ſe ad ſe ipſam vt obiectiue conceptam. Durandus vero in 1. diſt. 19. q. 5. è contrario dixit, hanc veritatem eſſe conformitatem rei ſecundum eſſe obiectiuum ad ſe ipſam ſecundum eſſe reale: vterque enim intellexit hanc veritatẽ nihil rei addere præter denominationem ortam ex coniunctione & proportione, ſeu conformitate inter intellectum & rem. Sed ipſi declarant per conceptum obiectiuum, quod nos per formalem, tamen quia conceptus obiectiuus nihil præter rem addit, niſi denominationem termini conceptus formalis, ideo non recte explicatur conformitas inter rem, & conceptum obiectiuum, ſed inter rem

B potius & conceptum formalem ſeu idem. Atq; idem exiſtimo ſenſiſſe eos, qui dicũt, verum addere ſupra ens relationem rationis conformitatis entis ad intellectum, vt ſignificat S. Th. in 1. d. 19. q. 5. artic. 1. hoc enim, vt verum ſit, non eſt intelligendum de relatione propria & actuali, ſed de illa mutua connexione rei & conceptus, & connotatione vnius vt correſpõdentis alteri, quæ quia per modum relationis à nobis concipitur, relatio rationis dici ſolet. Deniq; in hoc ſenſu facile applicatur ad hanc veritatẽ illa vulgaris ueritatis definitio, quod ſit *cõformitas inter intellectũ & rem*: illa enim cõformitas non intelligitur eſſe relatio aliqua, vt ſupra in veritate cognitionis explicatũ eſt, ſed denominatio ſumpta ex conſortio pluriũ ita ſe habentium, vt tale vnum ſit, quale ab alio repræ-

C ſentatur.

Dico tertio, hanc veritatem tranſcendentalem poſſe, & per modum aptitudinalis, & per modum actualis conformitatis explicari: & in ordine ad intellectum diuinum, & ad creatum: & in ratione cogniti & cognoſcentis; ſi vniuerſaliter de ente vero loquamur, vel in ratione cauſati, & cauſæ, vel menſurati & menſuræ, ſi de ente creato ſeu artificiali ſermo ſit. Declaro ſingula, nam inprimis, quod hæc veritas dicere poſſit conformitatẽ actualem, omnes fatentur, & ex ipſo nomine veritatis & conformitatis conſtare videtur, magis enim ſignificat actum, quam aptitudinem. Item veritas cognitionis dicit actualem conformitatem & commenſurationem: ergo idem eſt proportionaliter de veritate rei. Quod XXVI.

D ſi obijcias Auguſt. libr. 2. Soliloquiorum, capit. 5. dicentem: *Verum non recte dici eſſe id, quod ita ſe habet, vt uidetur cognitori; quia ſecundum hoc nihil eſſet verũ, ſi nullus cognoſceret;* Reſpondebimus, ſecundũ hanc denominationem non eſſe illam definitionem reijciendam abſolute & ſimpliciter, ſi intelligatur, vt intelligi debet de cognitore vere attingente rem ipſam. Vnde etiam admittimus, illam conditionalem eſſe veram, tamen ſicut antecedens eſt impoſſibile ſaltem reſpectu intellectus diuini: ita & conſequens. Vnde D. Thom. 1. part. quæſt. 16. artic. 1. ad 1. tractans hunc locum Auguſtini dicit, ſolum excludere comparationem ad intellectum creatum.

Auguſtini dictum explicatur.

Præterea, quod hæc veritas poſſit etiam per aptitudinalem conformitatem declarari, ſumitur ex illo XXVII.

E eodem loco Auguſtini, vbi poſt illa verba: *Verũ eſt, quod ita ſe habet, ut uidetur cognitori:* additur: *Si velit & poſſit cognoſcere.* Quæ verba aptitudinem ſignificant. Clarius Anſelmus dialog. de verit. c. 9. dicit: veritatem eſſe *Rectitudinem ſola mẽte perceptibilem*. Et D. Tho. dicta quæſt. 16. art. 5. dicit: *veritatem inueniri in re ſecũdũ quod habet eſſe cõformabile intellectui;* & 1. cont. Gent. c. 60. declarans definitionem Auicennæ: *Veritas rei eſt proprietas eſſe uniuſcuiuſque rei, quod ſtabilitũ eſt ei*, addit, *In quantum talis res nata eſt facere de ſe ueram æſtimationẽ*. Et probatur, quia omne ens reale natum eſt facere de ſe veram æſtimationem, quomodo omne ens intelligibile dicitur, ſiue ſit principium cognitionis, ſiue tantum terminus:

nus:hæc enim aptitudo de ſe abſtrahit ab his modis: ergo nihil impedit,quominus hæc poſſit nomine veri ſeu veritatis ſignificari. Et confirmatur:nam licet ſit impoſſibile eſſe aliquod ens,quod actu non vere concipiatur ab aliquo intellectu ſaltem diuino: nihilominus tamen , etiamſi intellectus apprehendat illam hypotheſim impoſſibilem in re poſitam,nimirū quod omnis intellectus,etiam diuinus,ceſſaret ab actuali rerum conceptione, nihilominus adhuc eſſet in rebus veritas,nam & compoſitum ex corpore & anima rationali eſſet verus homo,& aurum eſſet verum aurum,&c. vel ſecundum veritatem eſſentiæ,ſi intelligamus non manere res exiſtentes,vel etiam ſecundum exiſtentiam , ſi fingamus , ceſſante actuali cognitione adhuc conſeruari res exiſtentes à Deo operante per ſuam potentiam exequentem: ergo hæc veritas intelligi poteſt ſufficienter per illam actualē conformitatem,etiamſi actualis non ſit. *Obiectioni fit ſatis.* Dices,ſimili argumento poſſet probari conformitatem aptitudinalem non eſſe neceſſariam , nam etiamſi fingatur alia hypotheſis impoſſibilis,ſcilicet,quod res nec intelligatur,nec poſſit ab aliquo intelligi,& quod maneat in ſua eſſentia,vel exiſtentia, nihilominus vnaquæque res in ſua eſſentia vera eſſet : & tamen tunc non intelligeretur,vt apta ad faciendam veram de ſe æſtimationem, quia non eſſet apud quem poſſet illā facere:ergo etiam illa aptitudo non eſt de ratione veritatis. Reſpondetur primum,illam poſteriorem hypotheſim inuoluere magis directam & formalem repugnantiam,cum propria ratione entitatis realis ſaltem ſecundum eſſentiam,nam de ratione eius eſt,vt ſit poſſibilis, & conſequenter ac multo magis vt ſit intelligibilis . Deinde facta illa hypotheſi poſſet res dici vera fundamentaliter,ſeu non repugnanter, nō tamen poſitiuè ac formaliter: quia tunc nō eſſet poſſibilis veritas cognitionis,& conſequenter omnis veri denominatio ceſſaret.

XXIIX. *Veritas rei maxime ſpectāda in ordine ad diuinum intellectum.* Præterea ex his facile conſtat , hanc appellationē ſeu conformitatem potiſſime ac per ſe eſſe ſumendam in ordine ad intellectum diuinum,vt D.Thomas docet d.q.16.artic.1. & alijs locis.Primo,quia conformitas ad hunc intellectum eſt maxime per ſe in omnibus rebus:in creatis quidem propter dependentiam,quam ab illo habent ; in ipſo verò ente increato propter intrinſecam & eſſentialem identitatem cum ſuo intellectu,& actuali intellectione. Deinde quia in diuino intellectu eſt ſumma & infallibilis veritas, & perfectiſſima rerum omnium ratio , ſeu repræſentatio:ergo tunc res maximè dicitur vera , quando conformari poteſt conceptui , quem de tali re Deus habet.

XXIX. *Secundario in ordine ad creatum.* Quod autem etiam ſumi poſſit in ordine ad intellectum creatum quamuis ſecundario, docet expreſſe D.Thom.quæſt.1.de verit.locis cit. Et poteſt facile declarari ex dictis : quia hæc conformitas quam dicit veritas, poteſt non ſolum de actuali, ſed etiam de aptitudinali intelligi:at verò ſecundum aptitudinem, omne ens natum eſt habere veram ſui æſtimationem in omni intellectu non ſolum diuino , ſed etiam creato. Vnde,ſi velimus hanc denominationē per modū relationis concipere , intelligemus quodlibet ens habere hanc relationem intelligibilitatis , non ſolum ad intellectum diuinū,ſed etiam ad quēcunque creatum. Item, quia intellectus creatus eſt quædam participatio diuini intellectus,cui natus eſt conformari in intelligendo , ſi verè intelligit : ergo hoc ipſo , quod ens dicitur verum , quia eſt conformabile intellectui diuino,poterit etiam dici verum, quia eſt conformabile intellectui creato verè intelligenti. Tandem hoc probat argumentum illud,ꝙ nos non ſemper cognoſcimus veritatem rerum per conformitatem ad ideam diuinam,ſed per conceptionem , quam de tali re nos habemus. Atque hoc modo vti ſolemus definitione talis rei,ſeu naturę ad A probandum aliquid verè eſſe tale:definitio enim nihil aliud eſt, quam explicatio talis naturæ vt à nobis concipitur: poteſt ergo hæc veritas ſumi non ſolum ex conformitate ad intellectum diuinum, ſed etiam ad creatum .

XXX. *Cōformitas veritatis in cōmuni, eſt conformitas cognoſcētis & cogniti.* Hoc autem maximè verum habet,ſi conformitas hæc ſumatur ſolū in ratione cognoſcentis & cogniti,quomodo neceſſe eſt ſumi,de tranſcendentali veritate in tota ſua latitudine ſermo ſit. Quia in Deo non poteſt aliud genus conformitatis intelligi, cum non ſit ens dependens,neque cauſatum,vt per ſe cōſtat,neque etiam propriè dici poſſit menſuratum in ratione veri per aliquam ſcientiam, non ſolum quia propter ſummam identitatem non poteſt ibi eſſe ratio menſuræ, ſed etiā quia eo modo,quo poſſunt ra- B tione diſtingui,& cōmenſurari,potius eſſentia Dei vera eſt menſura ſuæ ſcientiæ , quam è conuerſo:nō enim Deus ideo verus Deus eſt,quia talem ſe eſſe cognoſcit,ſed potius quia eſt verus Deus, ideo verè ſe talem eſſe cognoſcit. Ergo verum tranſcendentale in tota ſua latitudine ſumptum non poteſt dicere cōformitatem ad intellectum vt ad cauſam vel ad menſuram,ſed tantum vt ad repræſentātem , ſeu cognoſcentem,vel actu, vel aptitudine. Hoc ergo modo talis conformitas præſertim aptitudinalis,in ordine ad quemcunque intellectum ſumi poteſt,ita vt Deus dicatur verus,quia in quocunque intellectu gignere poteſt verum conceptum Dei , vel quia reipſa in ſe habet illam naturam,quam in Deo concipit quilibet intellectus verè Deum concipiens. Et idem eadem ra- C tione eſt de entibus creatis: nam idem conceptus veritatis poteſt ad omnia proportionabiliter applicari; & quod in Deo ſufficit ad veritatem , ſi in alijs poteſt per participationē reperiri,vt re vera poteſt,ſufficiet etiam ad veritatē eorum per participationem.

XXXI. *Entia creata ītellectui diuino vt opifici cōformantur.* Additur verò in vltima parte concluſionis reperiri in entibus creatis cōformitatem ad intellectum diuinū vt ad cauſam & exemplar,ratione cuius poſſunt talia entia vera denominari , quia etiam illa eſt vera conformitas ad intellectum vt practicè cognoſcentem,& ſuo modo operantem. Et eadem ratione entia artificialia, quæ ab intellectu humano procedunt , reſpectu illius habent eandem conformitatē vt ad ſuum exemplar, vel ideam , & ſecundum eam vera etiam dici poſſunt. Imo ſentit D.Thom.ab hac D conformitate potiſſimum denominari vera entia creata,quia illa per ſe eis conuenit:conformitas autem ad alios intellectus ſpeculatiuè cognoſcentes , eſt magis extrinſeca & per accidens. Quod maximè habet locum in rebus exiſtentibus , & actu creatis : nam res ſecundum eſſe eſſentiæ non habēt actu cauſam exemplarem , ſicut neque efficientem : habent tamen in potentia: & ideo ſi conſiderentur vt poſſibiles ſunt, per ſe requirunt exemplaria , & ideas in primo artifice , quæ vnumquodque tale eſſe repræſentent,quale eſſe poteſt,aut natura fieri poſtulat. Et hoc modo res omnes creatæ , etiam ſecundum eſſe eſſentiæ per ſe primario poſtulant eſſe in diuino intellectu, & habere conformitatem cum illo, tanquā cum primo artifice , à quo ſolo poſſunt ad eſſe per- E duci. Deus autem cum increatum ens ſit, ad nullum intellectum poteſt habere hāc habitudinem: nihilominus tamen alia ratione poteſt dici per ſe habere conformitatem reſpectu proprij intellectus potius, quam aliorum : quia per ſe & eſſentialiter poſtulat , vt ſe ipſum actu intelligat, ſitque non ſolum intelligibilis,ſed etiam actu intellectus à ſe ipſo,& ſuamet intellectio. Atque ita probata eſt concluſio quoad omnes partes eius .

XXXII. Sed obijcies:ergo ratio veritatis tranſcendentalis non eſt vna,ſed multiplex ; quia aptitudinalis,vel actualis conformitas,& ſpeculatiua vel practica,valde diuerſæ ſunt. Secundo ſpecialiter obijci poteſt, quia veritas dicit relationem menſurari ad menſu-

ram, ſaltem fundamentaliter: ergo non poteſt veritas rerum ſumi in ordine ad intellectum creatum, cuius cognitio non eſt menſura veritatis rerum, ſed per illas potius menſuratur. Vnde argumentor tertio, nam cognitio eſt vera quia cõformatur rebus cognitis: ergo non poſſunt è conuerſo res dici verę per conformitatem ad talem cognitionem: quia inter hæc nõ eſt relatio mutuæ ſeu ſimilis comparationis, qualis eſt inter duo ſimilia, ſed diſſimilis ſeu nõ mutuæ comparationis, qualis eſt inter menſuram & mẽſuratum.

XXXIII. Ad primum aliqui non exiſtimant inconueniens totum id concedere, quod in argumento infertur: quia cum hę tantum ſint quædam denominationes, quæ ad modum relationum deſumuntur, ſeu explicantur, non eſt inconueniens ex varijs capitibus, & B diuerſis conſiderationibus multiplicari. Imo quidã etiam addunt, ſub vna ratione eſſe reſpectu reales, ſub alia verò rationis. Quod ſaltem concomitanter probabile eſt, quamuis non ſit verũ formaliter. Melius tamen fortaſſe dicetur, illos omnes reſpectus ſub vno adęquato contineri, ſeu ad vnum reuocari, nimirum ad illam aptitudinem, qua vnaquæque res nata eſt veram ſui æſtimationem conferre: nam illã habet reſpectu cuiuſcunq; intellectus, vel cognitionis, & ſupra illam nihil addit actualis conformitas, præter denominationem, ſeu coexiſtentiam cognitionis. Quod ſi inde reſultet relatio, quando illa cognitio eſt practica, & cauſa rerũ, illa ſupponit potius veritatem quam conſtituat, vt circa ſecundam opinionem oſtenſum eſt. C Ad ſecundum reſpondetur, in rigore non eſſe neceſſarium, vt ens dicatur verũ in ratione menſurati per cognitionem cui cõfirmatur: alias non poſſet Deus verum ens dici, vt ſupra argumentabar; quia in ratione entis nullam habet mẽſuram nec ſecũdum rem, nec ſecundum rationem; & ideo, vt 1. p. quæſtione 14. latius dictum eſt, diuina ſcientia non comparatur ad ſuam eſſentiam ſuũque vt practicã, ſed vt ſpeculatiua tantum. Solum ergo in veritate cognitionis ſpeculatiuæ verum habet, quod ratio veri ſumitur in ratione menſurati: nã diuina etiam ſcientia practica vt practica eſt, vera eſt, quamuis vt ſic non habeat rationem menſurati, ſed potius menſuræ. Vnde ad tertium reſpondetur, negando conſequentiam: quia ipſamet ratio veritatis non eodem modo dicitur de cognitione, & de D rebus; & ideo non eſt inconueniens, vt ſecundum diuerſas habitudines conueniat cognitioni per conformitatem ad res, in quantum illas, vt ſunt repræſentat, & rebus in ordine ad cognitionem, in quantum aptæ ſunt vt in ratione obiecti veram ſui exiſtimationem inducant.

XXXIV. *Veritas tranſcendentalis non eſt mera denominatio extrinſeca.* Dico vltimo hanc veritatem tranſcendentalem non eſſe meram denominationem extrinſecã, quãuis includat aliquo modo ſeu connotet coniunctionem alterius rei, vnde illa reſultat. In hac concluſione diſſero ab opinione Caietani, quãuis fortaſſe non tam ſit differentia, quam explicatio, ſententiæ eius. Probatur ergo ex dictis, quia veritas rei intrinſecè includit entitatem eius: ergo non eſt mera denominatio extrinſeca. E Antecedens patet ex definitionib. veritatis, quas tradunt Auguſt. Anſelm. & Auicẽna, & ex alijs ſupra adductis. Item, quia propter hãc cauſam entia fictitia non ſunt vera entia, & longe aliter ſunt intelligibilia, quam vera entia: nã hęc ex ſe nata ſunt apprehendi & cognoſci prout ſunt: illa verò minime, ſed oportet, vt artificio & vi intellectus aliqua realitatis ſpecie, ſeu vmbra induãtur. Item hac ratione, quo res magis habet de entitate, magis etiã habet de hac veritate: & quod perfectius eſt ens, id ex ſe magis intelligibile dicitur. Vnde vlterius argumentari poſſumus: quia eſſe intelligibile, non eſt mera denominatio extrinſeca: ergo neque eſſe verũ obiectiuè, ſeu realiter. Antecedens patet, tum ex di-

A ctis, quod intelligibilitas ſequitur entitatem rei, tum etiam quia obiectum eſt natura prius potentia, & ratio illius: ergo ſupponitur in obiecto aptitudo aliqua ratione cuius aptum ſit terminare actum potentiæ, vt, verbi gratia, in colore & ſono, reſpectu viſus, & auditus: ergo ſimiliter in ente quatenus intelligibile eſt, non ſolum intelligitur facultas extrinſeca, quæ vim habet intelligendi, quamuis hæc neceſſaria ſit, ſed etiam ex parte ipſius entis, ſupponitur aptitudo intrinſeca ratione, cuius poteſt actum huiuſmodi terminare. Prętera hoc confirmant quę in fauorẽ primę opinionis adducta ſunt, & alia addemus ſect. ſequenti.

Corollaria ex ſuperiori reſolutione.

XXXV. *Increatã & creata, entia quomodo vera.* Atque ex his intelligitur primò, quomodo eſſe verum conueniat omni enti reali, ſiue creato, ſiue increato: quia omne ens de ſe eſt aptum conformari intellectui: imo nullum eſt ens, quod non ſit actu conforme alicui intellectui, ſaltem diuino. Quo fit, vt hæc ratio veri primario conueniat primo enti, quod eſt Deus: quia per ſe & eſſentialiter includit cognitionem, & cum illa ſummam ac neceſſariã cõformitatem habet: & quia per ſe (vt ita dicam) eſt ratio ſuæ veritatis: & eſt origo & mẽſura omnis veritatis, quæ in creaturis reperitur.

XXXVI. *Verum qualiter paſſio entis.* Secundo intelligitur ex dictis, quomodo Verũ ſit paſſio entis. Dicitur enim paſſio, non quaſi ſit realis ꝓprietas diſtincta ex natura rei ab ente, ſed latiori modo, ſolum quia eſt quoddam attributum, quod reciprocatur cum ente, & ab eo aliquo modo diſtinguitur, ſaltem ſecundum rationem, ſeu connotationem. Primum conſtat, quia oſtenſum eſt omne ens eſſe verum. Conſtat item ex dictis, omne verum eo modo, quo à nobis explicatũ eſt, eſſe ens reale: quia licet entia rationis eo modo, quo cognoſcuntur, dici poſſint habere conformitatem cum intellectu: tamen quia ex ſe non habent intelligibilitatem, neque entitatem in qua fundetur illa conformitas, ideo neque veritatem habent, quæ eſt paſſio entis. Maximè cum oſtenſum ſit, hanc veritatem dicere entitatem ipſam vt conformẽ. Altera verò pars de diſtinctione ſatis etiam eſt ex dictis explicata. Neque contra illam procedunt, quæ circa tertiam opinionem Caietani obijciebamus, quia non aſſerimus ſolam denominationem eſſe proprietatem, ſed ipſam entitatem ſub tali ratione conceptam. Quo fit, vt per hoc veri attributum nulla noua perfectio, aut realis ratio in ipſo ente explicetur, ſed ſolum declaretur amplius ipſamet ratio entis per habitudinem ad cognitionẽ, eo modo quo à nobis explicata eſt. Et, quia hæc habitudo accidit quodammodo ipſi enti vt ſic: & eſt aliquo modo ſaltem ſecundum rationem poſterior illo (quamuis ſemper ſit cum illo coniuncta) ideo verum, quod per hanc habitudinem declarat naturam entis, attributum ſeu proprietas eius dicitur.

XXXVII. *Ariſtotelis dictum explicatur.* Tertio intelligitur ex dictis, quo ſenſu dictum ſit ab Ariſt. in fine lib. 6. Metaph. verum non eſſe in rebus ſed in mente, loquitur enim de veritate complexa, quæ eſt in compoſitione mentis, & de alio eſſe vel non eſſe, quod per huiuſmodi complexionem ſignificatur, & ad eius veritatem requiritur. Nã, quia veritas eſt ſpeciali modo in compoſitione & diuiſione intellectus, vt ſupra dixi, ideo veritas quaſi per antonomaſiam vel analogiam ſpecialiter dici ſolet de illa veritate, quæ eſt in compoſitione, & diuiſione, quæ in negationibus & affirmationibus æque reperitur, & per ſe non requirit reale eſſe, ſed quale per complexionem ſignificatur.

SECTIO VIII.

An veritas per prius dicatur de veritate cognitionis, quam de veritate rei, & quo modo.

I. Dubitandi rationes. DIximus, veritatem in rebus, & in cognitione reperiri: explicare ergo oportet, quo ordine ac modo vtriſque cōueniat, quod etiam conferet, vt amplius explicata maneat veritatis tranſcendentalis ratio. Videtur ergo prius conuenire veritatem rebus, quam cognitioni. Primo quidem quia verum eſt obiectum intellectus: ergo ante omnem actum intellectus ſupponitur veritas: ergo prius eſt veritas in rebus quam in cognitione. Secundo quia veritas rerum vniuerſalior eſt, cum ſit tranſcendens: ergo eſt prior: quia vniuerſaliora priora ſunt natura ſua. Imo cū dictum ſit, verū conuerti cum ente reali, & ipſi conceptus mentis entia realia ſint, non alia ratione videntur eſſe veri, niſi quatenus entia ſunt: ergo veritas rerum de ſe communior eſt, & prior, quam veritas cognitionis. In cōtrarium autem eſt, quia omnes authores ſentiunt, verum eſſe quid analogum, cuius principale analogatū eſt veritas cognitionis, ex Ariſt. 6. Metaph. in fine dicente veritatem eſſe tantum in intellectu formaliter & propriè: in rebus autem vt in cauſa, vt etiam dicit 9. Metaph. c. 12. In vocib. autem dicitur eſſe tanquā in ſigno, quatenus verum, vel falſum ſignificant, vt dicitur 1. Perih. c. 4.

Opiniones variæ.

II. EST igitur multorum ſententia, veritatem primò ac præcipuè reperiri in cognitione; ſecundariò vero in rebus: imo in ſola cognitione eſſe intrinſecè ac formaliter, in rebus autem cauſaliter, ſeu obiectiuè. Ita vt, ſicut ſanum eſt analogum attributionis, ꝙ de vno tantum analogato dicitur intrinſecè ac formaliter; de aliis verò per ſolam denominationē ab illo: ita verum ſit analogum attributionis eiuſdē omnino rationis, quod de cognitione dicitur formaliter, quia vera eſt, de rebus vero ſolum denominatione ſumpta à veritate cognitionis, quatenus cauſa illius ſunt. Sicut etiam dicitur de veritate locutionis, ſolum quatenus eſt ſignum illius. Ita ſentit Caietan. (Caietan.) præced. ſect. citatus. Et videtur ſumi ex D. Thom. dict. q. 16. 1. q. ar. 1. 3. & 6. & q. 1. de verit. ar. 3. & ſuper citata loca Ariſt. Et declarari amplius poteſt ex ſe ipſa veri definitione, prout his omnibus applicatur. Cognitio enim dicitur vera, quatenus eſt conformis rei, quam repræſentat, nō vt res ipſa vera eſt, ſed vt talis eſt, qualis mente cōcipitur, & affirmatur ſeu negatur, ut notauit D. Tho. dict. q. 16. ar. 1. ad 3. Res autem dicitur vera, quatenus conformis, vel conformabilis eſt vero conceptui, quem aliquis intellectus habet, aut habere poteſt de tali re. Ergo ſignum eſt, rationē veritatis per ſe reperiri in cognitione, in rebus verò non niſi per denominationē ab illa, & nullam eſſe rationem veri, vtriſque communem. Simili enim ratione concludimus, veritatem in vocibus ſolum analogicè vt in ſigno reperiri: quia non ſunt veræ, niſi quatenus veram cognitionem ſignificāt. Tādem ex modo ipſo loquendi & concipiendi omniū, videtur poſſe hoc ſatis cōfirmari: omnes enim ſimpliciter loquendo, veritatem attribuunt iudicio intellectus; rebus autem non niſi ſecundum quid: & ideo ſimpliciter dicimus intellectum eſſe verum: alias verò res non dicimus ſimpliciter veras, ſed cūm addito, verum aurum, vel quid ſimile.

III. Alij verò diſtinctione vtuntur. Nam duobus modis denominari poſſunt res veræ: vno modo, vt menſura cognitionis, alio modo vt menſuratæ per cognitionem. Priori modo dicuntur res veræ, vt obie-
A cta ſpeculatiuæ cognitionis, quatenus vel conformantur, vel aptæ ſunt cōformari veritati illius: quia obiectum eſt menſura talis cognitionis, præſertim ſi ſit obiectum primarium illius. Quod dico propter cognitionem, quam Deus habet de eſſentiis creaturarum, à quibus non menſuratur, vt ſupra dixi: quia non reſpicit illas vt primarium obiectum, ſed vt ſecundarium, in primario eminenter contentū, à quo proximè illa cognitio quaſi menſuratur. Imo addit Aegid. quodlib. 4. q. 7. neque cognitionem, quam Angelus habet de Sole, verbi gratia, & aliis rebus, quarum habet inditas ſpecies, propriè menſurari ab illarum obiectis, ſed ab ideis diuinis, à quib. illæ ſpecies profluxerunt, de quo aliis: nūc enim ſatis eſt, ꝙ huiuſmodi res dicantur veræ, quatenus adæquari
B poſſunt intellectui humano, vt menſura eius. Poſteriori autem modo dicuntur veræ omnes res, quæ ab intellectuali exemplari ſeu idea manant, illiq; cōformātur tanquā ſuæ menſurę. Dicunt ergo, veritatem æque primo dici de omni adæquatione mēſurati ad menſuram, quæ inter rem & intellectum ſeu cognitionem inuenitur, ſiue illa ſit cognitionis, ſiue rei: de adæquatione autem menſuræ ad menſuratum, ſiue ſit cognitionis, ſiue rei nō dici verè ac propriè, quod ſit veritas, ſed ad ſummū dici poſſe per prædictā analogiam attributionis. Fundamentum huius ſententiæ ſolum eſt, quia veritas, vt nomen ipſum præſefert dici relationem menſurati: nam dicit conformitatē intellectus ad rem: quod enim alteri conformari debet vt verum ſit, reſpicit illud vt menſuram.

C Iuxta quam ſententiam ſequitur primò, Deū in ra- IV.
tione entis non eſſe verum, ſed ſolū in ratione ſcientiæ ſeu ſcientis ſpeculatiuè: quia in quantum eſt ens, non habet menſuram ſuæ veritatis, & ſui eſſe, nec cōformatur alicui intellectui etiam proprio vt menſuratus ab illo, vt ſupra dictum eſt. Niſi velit q̃s negatiuè explicare, Deum eſſe verū, quia non eſt alicui mēſuræ ſeu ideæ difformis, vt in ſimili explicuit D. Th. d. q. 16. ar. 5. ad 2. Sequitur ſecundo, diuinam ſciētiā vt practicam non eſſe verā ſimpliciter loquēdo, quia vt ſic non eſt menſurata, ſed menſura rerum. Sequitur tertio, eſſentias creaturarum ſecūdum eſſe eſſentiæ conſideratas non poſſe veras dici ſimpliciter, ſed tantum per prædictam analogiam, quia non habent menſuram in ratione eſſentiæ. Sequitur quarto, ab-
D ſolutè loquendo non eſſe ordinem prioris & poſterioris inter veritatem rerū & cognitionē, ſed inter veritatē mēſuræ & mēſurati: quia hæc ſiue in rebus, ſiue in cognitione exiſtat, dicitur eſſe propria & formalis veritas: illa verò tā in rebus quā in cognitione, dicitur non eſſe veritas, ſed ſolū relatio mēſurę, quæ per analogiā interdū dicitur veritas. Et hanc opinionē videntur ſequi multi ex modernis ſcriptoribus.

Tertia opinio eſſe poteſt, aliud eſſe loqui de pri- V.
ma origine ſeu impoſitione huius vocis *verum* ſeu *ueritas*: aliud de proprio ſignificato, quod iam de facto habet. Nam priori modo eſt quidem verum, per eam vocem primo ſignificatam eſſe veritatem cognitionis, ſeu compoſitionis & diuiſionis: quia illa eſt nobis notior: nihilominus tamen iam vocem illā
E extenſam eſſe non per Metaphoricam translationē, ſed per proprietatem ad ſignificandam veritatē rerum, quæ in ratione etiam veritatis perfectior eſſe poteſt, quam veritas cognitionis. Sicut dicere ſolent Theologi nomina paternitatis, aut miſericordię, vel ſimilia, primo eſſe impoſita ad ſignificandas has proprietates in creaturis; deinde verò extenſa eſſe ad ſignificandas ſimiles proprietates Dei, non per Metaphoram, ſed per ſummam proprietatē, & analogiā in qua primum ac præcipuum analogatū eſt Deus, vt habens huiuſmodi proprietates. Fundamentum huius ſententiæ eſt, quia tam perfecta & propria eſt adęquatio rei ad intellectum, ſicut eſt adæquatio intellectus ad rem: ergo ex hac parte nihil obſtat, quo

minus ratio veritatis ęque conueniat vtrique. Rurſus, quod hæc adæquatio ſit per modũ menſuræ vel menſurati,nihil referre videtur, quominus vtroque modo poſſit & nomen & rationem veritatis obtinere : tum quia nulla ſufficiente ratione probatur, rationem veri intrinſece dicere ac poſtulare rationem menſurati,neque ex communi definitione veritatis id colligitur, ſed potius contrarium : dicitur enim *conformitas inter rem & intellectum*:vbi nihil dicitur de conformitate per modum menſuræ,vel menſurati. Imo,vt notauit D.Thom. locis ſupra citatis ex vi illius definitionis non magis dicitur veritas,conformitas intellectus ad rem , quam conformitas rei ad intellectum. Tum etiam,quia illa ratio menſuræ,& menſurati,nihil addit in vno extremo potius, quam in alio,niſi vel denominationem ſumptam ex cauſalitate aliqua eius rei,quæ menſura dicitur, ad rẽ quæ dicitur menſurata,vel ordinem aliquem tranſcendẽtalem , ſecundum quem vna res ordinatur ad alterã potius,quam è contrario , vt ſcientia ad ſcibile potius,quam ſcibile ad ſcientiam . Sed hi reſpectus nõ mutant veritatem ſeu proprietatem adæquationis ſeu conformitatis , quæ per ſe tantum ad rationem veritatis requiritur. Vt,verbi gratia,ſi res artefacta comparetur ad intellectum artificis à quo proceſſit, & ad intellectũ alterius,qui perfectè concipit rationem & ideam talis artificij, nihil influendo , neque cauſando in illud,certè artificium in re æque conforme eſt vni,& alteri intellectui:ergo æquè verum eſt reſpectu vtriuſque,etiamſi ad vnum habeat relationem effectus,& non ad aliud.

VI. Atque huc accedunt ea, quæ ex ſecunda ſententia conſequi inferebamus:quæ,quia per ſe inconuenientia videntur,ſuadent,non pertinere ad rationem veritatis differentiam hanc formaliter ac per ſe. Secluſa autem hac differentia,nihil eſt,cur non poſſit ratio veritatis in omnem adæquationem inter rem & intellectum conuenire, ſiue illa ſit inter intellectum & rem,ſiue inter rem & intellectum;& ſiue ſit inter menſuram cum menſurato , ſiue inter menſuratum cum menſura , ſiue inter ea quæ neutram rationem inter ſe habent, vt de eſſentijs creaturarum vt ſic,& de ſcientia Dei creaturarum ſpeculatiua dicebamus. Imo neque ſufficiens ratio analogię videtur poſſe aſſignari inter veritatem rei , & cognitionis:tum quia licet nomen veritatis primum ſit à nobis inuentum propter cognitionem: non tamen inde fit analogicè dici de veritate rerum,vt explicatum eſt : tum etiam propter ea,quæ in Sect.præced.circa opinionem Caietani propoſita ſunt,quibus oſtendi videtur,veritatem rerum non poſſe in ſola extrinſeca,& Metaphorica denominatione conſiſtere.

Quæſtionis reſolutio.

VII. EX his opinionibus aliquid,quod ad quęſtionem hanc explicandam conferat, ſumere poſſumus . Vt tamen reſolutio,quæ nobis verior videtur, intelligatur,aduertendum eſt , quod ſupra diximus veritatem ſpecialiori modo reperiri in compoſitione & diuiſione,quam in ſimplicibus,aut conceptibus,aut rebus. Veritas autem illa ſpecialis,quæ eſt in compoſitione & diuiſione intellectus , reuera non eſt veritas tranſcendentalis illius actus ſeu iudicij , quod in cõpoſitione & diuiſione verũ denominatur. Quod ſic patet,nam veritas tranſcendentalis cũ ſit ſuo modo propria paſſio entis , eſt immutabilis & inſeparabilis ab ente , illa autem veritas,quæ eſt in compoſitione eſt ſeparabilis ab illa , quantum eſt ex ratione ſua,quia interdum ſeparatur, quando, manente eodem iudicio res iudicata mutatur incipitq; aliter ſe habere,quam iudicetur , cum antea conformitatem cum iudicio haberet. Quod ſi interdum hæc veritas eſt immutabilis ex eo prouenit,quod res circa quam

Veritas compoſitionis & diuiſionis , nõ eſt tranſcendẽtalis.

A iudicium verſatur , immutabilis eſt vel ſimpliciter, vel prout ſub iudicium cadit.

VIII. Atque hinc intelligere licet,in hocmet iudicio ſeu actu compoſitionis & diuiſionis,duplicẽ veritatẽ reperiri:vnã tranſcendentalem,aliam ſpecialem , quã veritatem cognitionis ſeu accidentalem vocare poſſumus,alij formalem appellãt. Quod ſic declaratur & probatur,nam quando iudicium mutatur de vero in falſum , amittit aliquam veritatem, & nõ amittit omnem,ſed aliquam neceſſario retinet , ergo duplicẽ habebat. Maior per ſe nota eſt,nam falſitas,cum ſit veritati contraria , aliquam veritatem ab actu excludit,cũ de vero in falſum mutatur. Minor autẽ patet,quia verum cum ente cõuertitur,vt diximus:ſed illud iudicium,quod de vero in falſum mutatur,manet B nihilominus reale iudicium,& reale ens:ergo neceſſe eſt,vt verũ etiam maneat tranſcendentali veritate. Quæ in hoc conſiſtit,quod in ratione iudicij intellectus ille actus habet verã eſſentiam, & ſpeciem iudicij,& conformitatem cum proprio cõceptu ſeu idea intellectualis iudicij . Quod in vocali propoſitione cõmode explicari poteſt:hæc enim enunciatio omnis homo eſt albus,vel alia ſimilis, ſi in ea conſideres conformitatem ad rem,quam ſignificat,nõ habet veritatem,ſed falſitatem;hoc ſenſu non vera,ſed ſimpliciter falſa vocatur:ſi verò in ea conſideres definitionẽ ſeu eſſentiam propoſitionis,& conformitatẽ,quã habet cum regulis artis dialecticæ,ſeu cũ idea propoſitionis , intelligitur habere ſuã veritatẽ quaſi tranſcendentalẽ,ſecundum quam dici poteſt eſſe C vera propoſitio,eo modo quo aurum dicitur verum aurũ, & eo modo quo ſyllogiſmus dicetur verus ſyllogiſmus,ſi bona ſit illatio,etiamſi falſum concludat.

In compoſitione cũ veritate , aut falſitate eius ſtat ſemper tranſcẽdentalis veritas.

IX. Hac igitur diſtinctione conſtituta, cenſeo inprimis,veritatem in primæua ſignificatione dictam eſſe de veritate cognitionis,quæ in compoſitione ac diuiſione ſpecialiter reperitur . Hoc probant omnia ſupra adducta,hac enim ratione Ariſtotel.ſæpe dixit, veritatem eſſe in intellectu ſeu in compoſitione & diuiſione. Itẽ propter hanc cauſam iudicium habens hanc veritatem ſimpliciter verum dicitur . Si autem illa careat,dicitur ſimpliciter falſum,etiamſi veritatem tranſcendentalem modo à nobis declarato habeat. Denique ratio eſſe videtur, quia huiuſmodi veritas nobis eſt notior,magiſque formaliter eſt in co- D gnitione noſtra , vt in ſuperioribus explicatum eſt.

Vocis veritas primęua ſignificatio.

X. Secundo cenſeo,res cognitas poſſe ab hac veritate cognitionis per extrinſecam analogiã ac denominationẽ dici veras,non tamen ſecundum hanc rationem aut denominationẽ ſumi verum,cũ dicitur eſſe paſſio entis. Prior pars probatur ex adductis inter referendam primam ſententiam,& opinionẽ Caietani ſecunda Sect. tractatam. Declaratur etiam illo exemplo de ſano:nã ſicut ſanũ dicitur,& quod habet ſanitatem,& quod cauſat & ſignificat illã;ita in præſente uerum dici poteſt & iudicium habens hãc veritatem,& vocalis propoſitio illam ſignificans, & res ipſa quatenus cauſat,vel fundat illã. Vnde hoc etiã confirmat vſus, nõ ſolum enim dicimus eſſe verum iudicium,quo credimus,Deum eſſe trinum & vnũ , E & ſimiliter verã eſſe propoſitionem,qua id affirmamus,ſed etiã hoc ipſum, Deum eſſe trinum & vnũ , verum eſſe: quã veritatẽ ſolũ habet illa res prout eſt obiectiuè in intellectu,id eſt,quatenus complexè cognoſcitur,& verè ac ſicut eſt iudicatur: & de huiuſmodi verò,ſeu denominatione veri, dixit etiam Ariſtoteles,nõ eſſe in re,ſed in intellectu. Vnde hæc denominatio veri etiam non entibus cõuenit:ſic enim verum eſſe dicimus,& chymeram eſſe ens fictum,& hominem non eſſe equum. Atque hinc patet poſterior pars,quod hæc denominatio nõ ſit veritas, quæ eſt paſſio entis. Et hoc etiã cõfirmat illa ratio,quod verum eſt obiectum intellectus : nam licet quidam dicant , veritatem eſſe conditionem tantum obiecti

In primæua ſignificatione veritas poteſt realia & rationis entia extrinſece denominare.

intelle-

intellectus,non antecedentem, ſed conſequentẽ potius actum intellectus, vt videre licet in Toleto 3.de anim.q.20.tamen hoc modo valde impropriè diceretur verum obiectum intellectus:quia obiectũ potentiæ paſſiuæ vt ſic, ſupponitur ad actum, & ideo conditiones illæ, quæ ſunt propriæ obiecti debent ſupponi,non ſubſequi:ergo verum prout dicitur eſſe obiectum intellectus, non eſt quatenus ab ipſomet actu denominatur, ſed ſecundum aliquam aliã rationem, ſecundum quam poſſit antecedere actũ. Hoc denique confirmant ea, quibus ſupra probatũ eſt veritatem tranſcendentalem non conſiſtere in ſola hac extrinſeca denominatione.

XI. Translatio vocis veritas.

Tertiò itaque cenſeo, ab hac veritate cognitionis translatum eſſe hoc nomen veri, ad ſignificandum hanc proprietatem cuiuslibet entis realis,quæ eſt cõformitas cum intellectu actu,vel potentia concipiente rem ſub tali ratione entis realis. Hoc patet ex dictis,& à ſufficiente enumeratione. Dices hanc denominationem in nullo differre ab illa denominatione extrinſeca,qua res dicitur vera,quia fundare poteſt, vel cauſare veritatem intellectus. Reſpondetur,negando conſequentiam,quia illa denominatio præciſe ſumitur ex veritate extrinſeca,vt denominante obiectum,ſeu cauſam ſuam:hæc autem veritas rerum non ſumitur ex illa denominatione, ſed ex ipſa rei entitate,vt habente conformitatem ad alium. Itaq; ſicut cognitio,vel iudicium dicitur verum,quia conforme eſt ipſi eſſe,vel non eſſe rei,& tamen non denominatur verum à veritate ipſius rei, ſed à ſuo eſſe, connotando ſimul eſſe ipſius obiecti tale, quale per iudicium repræſentatur: ita in præſente res dicitur vera,quia habet eſſe conforme ſeu conformabile tali conceptui,quæ denominatio non ſumitur extrinſecè à veritate conceptus,ſed ab intrinſeca entitate, vt eſt ſub habitudine,vel quaſi habitudine ad aliud. Confirmatur ac declaratur primò,nam, ſicut in relatiuis hoc album, verbi gratia, dicitur ſimile alteri non per extrinſecam denominationem à ſimilitudine,quæ in alio eſt,ſed quia habet in ſe relationẽ,qua tendit in aliud; vel quia habet in ſe talem qualitatẽ, qualis in alio eſt:ita in præſenti poteſt facile intelligi, rem dici veram propter conformitatem cum intellectu,quamuis non denominetur extrinſece à ſola veritate intellectus: Tãdem,ſi mente præſcindamus veritatem cognitionis à repræſentatione ideæ vel cõceptus,adhuc res denominaretur vera per conformitatem ad ideam ſic repræſentantem:ergo hæc denominatio formaliter non ſumitur ab ipſa veritate intellectus.

XII. Veritas de veritate cognitionis, ac rei qua analogia dicatur.

Vnde vlterius colligo, verum, prout dicatur de veritate compoſitionis aut diuiſionis, & de veritate rerum ſeu tranſcendentali, non dici propriè ſecundum aliquam analogiam attributionis ſumptam ab aliqua forma, quæ intrinſece conueniat alicui analogatorum,alijs verò extrinſecè, quia, vt oſtenſum eſt, non intercedit in præſenti huiuſmodi denominatio. Videtur ergo hæc vox æquiuocè dici ſub his duabus rationibus, vel ad ſummum,ſecundum analogiam proportionalitatis. Quia hic etiam non videtur intercedere vnus conceptus obiectiuus ſecũdum vnam aliquam communem rationem:nam vt explicuimus longe alia eſt ratio veritatis in compoſitione & diuiſione,quam ſit in alijs rebus. Solum ergo relinqui poteſt quædam proportionalis analogia,quæ in hoc conſiſtit,quod ſicut veritas compoſitionis requirit illam conformitatem inter eſſe rei,& iudiciũ, ita veritas tranſcendentalis requirit talem rei entitatẽ,quæ adæquari poſſit proprio conceptui,ſeu ideæ, aut intellectuali repræſentationi talis rei. Huiuſmodi autem analogia nihil obſtat,quo minus verum trãſcendens poſſit eſſe proprietas entis:quia licet translatio nominis ex illa proportionalitate ſumpta ſit, non tamen formaliter ſignificat illam, ſed proprie-

A tatem, in qua illa conſiderari poteſt. Sicut in ſano præter analogiam attributionis ſupra declaratam intelligi poteſt alia proportionalitatis ſecundum quã pomum,in quo nihil eſt corruptum,ſanum dicitur: quia ſicut ſanitas in animali conſiſtit in debita humorum proportione,ac diſpoſitione,ita pomum dicitur ſanum,quia habet debitam omnium ſuarũ partium diſpoſitionem;& tamen ſanum ſub hac ſignificatione proprietatem aliquam,ſeu intrinſecam perfectionem pomi ſignificat,ſcilicet,integritatem, ſeu incorruptionem eius. Sic igitur verum quamuis per aliquam analogiam proportionalitatis translatum ſit ad veritatem rerum ſignificandam, nihilominus proprietatem ipſius entis ſignificare poteſt.

XIII.

B Quod autem dicimus de veritate rerum,intelligẽdum etiam eſt de veritate quæ attribuitur ſenſibus, aut ſimplicibus mentis conceptibus: imo & de veritate ipſius compoſitionis,quatenus in ea aliqua ratio entis conſideratur: nam in his omnibus veritas eſt eiuſdem modi ſeu rationis cum veritate tranſcendẽtali, & propriè conſiſtit in adæquatione talis rei ad ideam, vel relationem, quæ de illa formari poteſt, quamuis in ſenſu,vel intellectu per ordinem ad obiecta interdum explicetur:quia obiectum eſt veluti forma actus,vel conceptus, qui ab illo ſumit ſpeciem. Et ſæpe hæc veritas tranſcendentalis per intrinſeca principia,& præſertim per formam explicari ſolet, ſicut dicitur vera paternitas,quæ ad verum filium à ſe genitum terminatur: quamuis formalis ratio veritatis,etiam in paternitate ipſa,in adæquatione ad in-
C tellectum conſiſtat.

Soluuntur rationes dubitandi in principio poſitæ.

XIV.

VLtimo ex his ſatisfactum eſt rationibus dubitandi in principio poſitis: nam priores probant veritatem tranſcendentalem ſecundum ſe eſſe priorem,non tamen, quod hæc vox primo ſit impoſita ad illam ſignificandam. Et hoc item probant rationes ſecũdo loco factæ de veritate cognitionis. Quęſtio autem quæ ibi attingitur de vero, quomodo ſit obiectum intellectus,non eſt propria huius loci, ſed in materia de anima explicanda eſt, quamquam in
D re facilius ſit ex dictis expoſitio. Nam ſi ſit ſermo abſolutè de intellectu, non aliter verum dicitur obiectum eius,quam ens,ſolum enim nomine veri ſignificatur aptitudo illa,vel proportio, quæ eſt in ente, vt intelligi poſſit;quatenus enim tale eſt,vt adæquationem habere poſſit cum aliquo conceptu,eatenus terminare poteſt intellectus actum, eſſeque obiectũ illius. Vnde è contrario intellectus tunc rem intelligit,quando illum conceptum format,cui res illa adęquari poteſt, & ideo dicitur intelligere illam vt veram. Et hoc modo veritas dicitur eſſe conditio neceſſaria in obiecto intellectus, de qua re legi poteſt Caietanus prima parte, quæſtione 16. articulo tertio,ad tertium,& 22. quæſtione prima,articulo primo,& Capreolus in 1.diſtinctione ſecunda,articu- Caiet. Capreol. Aegyd.
E lo primo, Aegidius quodlibet. 4. quæſtione vigeſima. Si vero ſit ſermo de intellectu vt propriè iudicãte,ſeu vt componente & diuidente, ſic verum dicitur obiectum iudicij intellectus:quia eo modo, quo dicitur eſſe veritas in compoſitione,nunquam intellectus præbet aſſenſum ſuum,niſi cognoſcendo veritatem, ſeu conformitatem vnius rei, ſeu conceptus eius ad aliam in actu exercito, cognoſcendo,inquã, vel ſaltem exiſtimando ſe cognoſcere, & hoc modo dicitur intellectus ſemper aſſentiri ſub ratione veri, & verum eſſe proprium obiectum iudicij ſeu aſſenſus intellectus.

DISPVTATIO IX.

De falſitate, ſeu falſo.

QVamuis falſitas non attribuatur enti, vt proprietas eius; tamen, quia veritas opponitur, & oppoſitorum eadem eſt ſcientia, vnumq; eorum ex alio amplius manifeſtatur, ideo de falſitate breuiter hoc loco diſſerendum eſt, de qua eadem ferè, quæ de veritate inquiri poſſunt, tamen ſuppoſitis, quæ de veritate diximus, vna ferè, aut altera dubitatione omnia poterunt comprehendi.

SECTIO I.

Quidnam, & vbi ſit falſitas, & an ſit entis proprietas.

I. Falſitas eſt. PRincipio, quod falſitas aliquid ſit, & alicubi inueniatur, aut ſaltem, quod ad huncmodum à nobis cōcipiatur, conſtat ex cōmuni modo loquẽdi de rebus, & de ſermonibus, & iudicijs rerum: dicimus enim & iudicium, ſeu cōpoſitionem, aut diuiſionem falſa eſſe, & locutionem ſimiliter, & res etiam aliquas falſas denominamus, vt auricalcũ dicimus eſſe falſum aurum: hæ autẽ denominationes ab aliqua forma, ſeu quaſi forma deſumuntur, & de hac inueſtigamus quid ſit. Vt autem hoc commodius fiat, prius declarare oportet, an hęc falſitas verè, ac propriè attribuatur rebus, eodẽ modo quo veritas: ſimulque explicandũ eſt, an verè, ac propriè attribuatur conceptibus ſimplicibus intelle ctus, & conſequenter actibus etiam ſenſuum, vel in ſola cōpoſitione, aut diuiſione propriè inueniatur.

Variæ opiniones circa quid ſit.

II. PRima opinio aſſerit falſitatem nō minus propriè reperiri in rebus, aut conceptibus ſimplicibus, quam veritatem. Ita ſentiunt nonnulli moderni ſuper 1.p.D.Thom.q.17. Et probatur primò ex Ariſt. 2.de anima, c.7. dicente, ſenſum non falli circa proprium ſenſibile: circa commune autem poſſe decipi: ergo ſupponit eſſe poſſe falſitatem in ſenſu, ſaltem quoad aliquos actus, vel aliqua obiecta eius, cum tamen omnes actus eius ſimplices ſint, & li.3.tex.161. limitans priorem ſententiam, ait ſenſum, vel nō falli circa proprium ſenſibile, vel raro, ponit ergo in illo falſitatem, & idem ait ibi de phantaſia. Vnde D.Th. 1.p.q.17.art.2.exponit quod Ariſt.ait, ſenſum circa propria ſenſibilia non habere falſam cognitionem, intelligendum eſſe per ſe, & vt in plurimum: nã per accidens, & in paucioribus, etiam in cognitione proprij ſenſibilis poteſt in ſenſu eſſe falſitas. Atque idẽ argumẽtum ſumi poteſt ex parte intellectus in cuius ſimplici cognitione, qua apprehendit, ſeu cognoſcit quod quid eſt, negatur eſſe falſitas 3.de anima, text. 21.& 51.& 9.Metaphy.tex.22. per ſe, & vt in plurimum, tamen ex accidenti, & in paucioribus non repugnat in eo reperiri, vt D.Thom. ibi indicat; & 1. cont.gent.c.59.& 60. Secundo argumẽtor ratione, quia oppoſitorum eadem eſt ratio: ergo ſicut veritas conſiſtit in conformitate, & adęquatione, ita falſitas in difformitate: ſed ſicut conformitas reperitur, non ſolum inter cognitionem complexã, & rem, ſed etiã inter conceptus ſimplices & res, ita reperitur difformitas non ſolum in compoſitione, aut diuiſione, ſed etiam in ſimplicibus, tam rebus, quam conceptibus, ergo. Minor probatur, & primò in cognitione ſimplici: nam illa met imperfectio, quæ ſolet eſſe radix deceptionis, & difformitatis in iudicio complexo,

A inueniri poteſt in ſimplici cognitione, tã ſenſus, quã intellectus, nimirũ, quod ſpecies obiecti imperfectè imprimatur: hæc enim eſt prima radix omnis deceptionis: nã potentia de ſe ſufficiens eſſet, ſi obiectum per ſpeciẽ ſufficienter applicaretur, & vniretur: hæc autem radix communis eſt tam ſimplici operationi, quam compoſitæ. Imo tota deceptio in cōpoſitione ſolet ex eo prouenire, quod conceptus ſimplices difformes ſunt rebus ipſis: inuenitur ergo difformitas in his conceptibus, & conſequenter etiam falſitas.

III. Rurſus, quod in rebus etiam inueniatur falſitas, patet in his præcipuè, quæ arte fiunt: nam ſæpe ſunt difformes ſuæ regulæ, & ideæ; ergo ſub ea ratione habent falſitatem. Idemque reperitur in aliquibus effectibus naturalibus, qui dicũtur monſtra, ſeu pec-
B cata naturæ: nam diſcrepant ab idea, ſeu regula, quã deberent cauſæ ſecũdæ naturales imitari, & ad eam ſuos effectus conformare. Quomodo etiam actio humana, quæ deuiat à diuinis regulis, mendacium appellari ſolet: Pſal.4. *Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Sicut è contrario operatio conformis prudentiæ, ſeu regulæ diuinę, vocari ſolet veritas. Ioan.3. *Qui facit veritatem, venit ad lucem.* De qua Paul.ad Epheſ.4. *Facientes veritatem in charitate creſcamus.* Atque in hunc modum de conformitate, & difformitate rerum ad intellectum philoſophatur D.Thom.dict.quæſt.17.artic.1. ſignificans, tam eſſe propriam falſitatem rerum hanc difformitatem, ſicut eſt veritas illa conformitas.

Pſal.4.

Ioan.3. Epheſ.4.

IV. Quod ſi obijcias, nam ſequitur falſitatem eſſe po-
C nendam inter proprietates entis ſicut veritatem, negatur conſequentia: quia non omne ens eſt falſum: omne autem ens eſt verum: nam Deus nullo modo falſus appellari poteſt, neque in ratione entis, neque in ratione Dei, aut alicuius entis in particulari: imo nec res creatæ omnes poſſunt falſæ nominari: quia ea, quæ à Deo fiunt, ſi immediatè ab eo fiant, non poſſunt ab eius arte diſcrepare; ſi autem fiant ab ipſo medijs cauſis ſecundis, licet poſſint diſcrepare ab vna regula, vel idea diuina ad quam cauſæ ſecundæ conformari deberent in agendo, tamen prout ab ipſo Deo procedunt, diſcordare non poſſunt ab illa regula, & idea, per quam Deus operatur, quando in illas influit, & hoc modo habent veritatem.

V. Secunda ſententia negat, in ſimplicibus, vel con-
D ceptibus, vel rebus eſſe falſitatem, ſed ſolum in compoſitione & diuiſione, quod ſentit Alb.2.de anima, tract.3.c.5.& ibi Apollin.q.13.Aegid.quodlib.4.q. 7. Ferr.1.cont.gent.c.59. Fonſe.4.Metaph.c.2.q.6. ſect.1. Et hæc ſententia eſt magis conſentanea Ariſt. & D.Thom. citatis locis, & mihi videtur etiam verior, ſi de falſitate in eo rigore, & proprietate loquamur, qua in præced.diſp. de veritate locuti ſumus.

Albertus. Appollin. Aegid. Ferrar. Fonſeca.

Falſitas rebus attributa, quid.

VI. AD quod explicandum dico primò, in rebus extra intellectum non eſſe propriam, & rigoroſam falſitatem, ſed vocari falſas res per quandã Metaphoram, & extrinſecam denominationem. Pro-
E batur, quia ſicut veritas, ita & falſitas ſumenda eſt per habitudinem ad intellectum, quæ in rebus conſiderari poteſt, vt ſupra diximus, vel in ordine ad intellectum ſpeculatiuum, vel in ordine ad practicum. Rurſus illa habitudo eſſe poteſt, vel actualis conformitatis, ſeu difformitatis, vel aptitudinalis tantum. Ac denique conſiderari poteſt, vel in ordine ad intellectum diuinum, vel in ordine ad creatum, nullo autem ex his modis poteſt propria falſitas rebus attribui. Quod breuiter oſtendo diſcurrendo per ſingula. Et primo in ordine ad intellectum diuinum, vt ſpeculatiuè cognoſcentem omnia per ſe notum eſt, nullam rem poſſe propriè, vel impropriè falſam denominari: quia ſcientia ſpeculatiua, quam Deus habet

In ordine ad diuinũ intellectũ nulla ĩ rebus falſitas.

habet de omnibus rebus, neceſſario eſt veriſſima ac proprijſſima: ergo res cognitę in ordine ad hāc ſciētiam non habēt difformitatem vllam, ſed ſummam conformitatem. Secundò in ordine ad eundem diuinum intellectum, vt practice cognoſcentē, & operantem, non poſſunt res falſæ denominari: quia vel res ſunt factæ à Deo, vel non. Res non factæ à Deo, tantum ſunt, aut res ſummè bona, quæ eſt ipſemet Deus, qui ſupra omnem eſt menſuram, & ſupra omnem ideam, & extra omnem cauſalitatē intellectus practici, & ideo non poteſt ex hac habitudine propriam veritatem habere, nedum falſitatem: aut res ſummè mala, quæ eſt culpa vt culpa eſt (ſi tamen res appellanda eſt) hæc enim, ſicut à Deo non ſit, ita neque in eo propriā ideam habet, ſed eſt potius in Deo idea bonitatis, & honeſtatis, à qua culpa diſcordat: ex quo habet, quod vera culpa ſit, quia, ſicut eius eſſe, ita & eius veritas in priuatione, & defectu conſiſtit. Solet autē interdum culpa, falſitas, & deceptio appellari, non tam in ratione mali, aut culpæ, quam in ratione boni: omne enim peccatum habet aliquā rationem apparētis boni, ſub qua falſum quid & fucatum vocari ſolet, eam vero denominationem non habet in ordine ad Deum, ſed in ordine ad hominē, quem decipit, ſicut de alijs rebus falſis ſtatim dicemus. Aliæ vero res, quæ à Deo fiunt, nunquā diſcordant ab arte, vel idea eius, quia eſt tam potens in exequendo, quantum eſt ſapiens in cognoſcendo.

VII. *Obiectioni reſpōdetur.*

Dices, licet hoc ſit verum de his, quæ Deus per ſe ipſum operatur, non tamen de his, quę per cauſas ſecundas efficit: nam tunc accommodat ſuam potentiam exequentem actiuitati cauſarum ſecundarum, & ideo hinc fieri poteſt, vt effectus nō adæquet ideā artificis, vt videtur contingere in monſtris naturæ. Reſpondetur cum illa non conueniant caſu, & fortuito reſpectu Dei, ſed ex vera ſcientia, & voluntate eius, neceſſarium eſſe, vt etiam hæc, quatenus entia ſunt, non diſcordent à diuina ſcientia practica: quia Deus ſicut vult cum cauſis ſecūdis non impeditis influere ad effectus integros, & perfectos perficiēdos, ita vult cum eiſdem impeditis influere ad efficienda monſtra. Vnde ſicut, quando optimus pictor non ex impotētia, ſed voluntarie depingit monſtrum, illud nō dicitur diſcordare ab arte: neque eſſe aliquid falſum reſpectu talis pictoris, ita neque monſtra naturę falſitatem habēt reſpectu ſupremi artificis Dei, quia ea ſciens & videns fabricatur, quatenus entia ſunt. Quod ideo ſemper adiungo, quia ſi hæc conſiderentur, quatenus in eis eſt priuatio, ſeu carentia alicuius perfectionis, vt ſic non per ſe fiunt, ſed per accidens, neque habent propriam ideam, ad quā conformentur, vt reſpectu illius vera, aut falſa dici poſſint, ſed habent talem defectum, quatenus deficiunt ab alia perfectiori idea: hic autem defectus, vel non eſt à Deo, vt in defectibus culpæ, vel, ſi eſt ab ipſo, vt in malis pœnæ, non eſt præter ſcientiam, & intentionē, ſeu voluntatem eius, & ideo reſpectu illius non poteſt dici falſitas, an vero reſpectu cauſæ ſecundæ ita appellari poſſit, ſtatim dicam.

VIII. *Nullæ res falſæ in ordine ad intellectū creatum ſpeculatiuum.*

Tertiò, ſi res ad intellectum creatum ſpeculatiuū comparentur, non poſſunt intrinſece, ac proprie falſæ denominari. Quod ſic oſtendo, quia, vel denominarentur falſæ ex aptitudinali difformitate, vel ex actuali, neutrum dici poteſt: ergo. Minor quoad priorem partem probatur, quia omnis res, quantum eſt de ſe apta eſt cognoſci ſicut eſt, & generare proprium, & adæquatum ſui conceptum. Quod autem aliquis intellectus in eis cognoſcendis interdum decipiatur, nō prouenit ab ipſis, quatenus entia ſunt, ſed vel ex defectu vnitatis intellectus, vel ex alijs impedimentis: ergo ratione aptitudinis, quia eſt in rebus vt intelligantur, non conuenit eis falſitas, quod amplius patebit ex confirmatione alterius partis. Probatur ergo altera minoris pars primo ratione ta-

A cta præcedente diſputat. ſect. 2. quia, ſi res falſo cognitæ ab intellectu creato, haberent propriam, & intrinſecam falſitatem ex eo, quod diſcordant à tali intellectu, nulla eſſet res, quæ non poſſet falſa denominari: quia nulla eſt, quæ non poſſit falſo cognoſci: eſſet ergo etiam in Deo falſitas, quod abſurdiſſimum eſt. Item, ſi res eſt falſa reſpectu intellectus: ergo, vel reſpectu intellectus verum, & proprium conceptum formantis talis rei: & hoc non vt per ſe conſtat, quia ab illo non diſcordat, vel reſpectu intellectus vere concipientis aliam rem, vt aurichalcū videtur dici falſum aurum reſpectu intellectus concipientis verum aurum: & hoc modo etiam aurum poteſt dici falſum aurichalcum, reſpectu intellectus verum aurichalci conceptum formantis, & ſic redit B idem inconueniens ſupra illatum, quod in rebus omnibus ſit aliqua falſitas. Denique, vel res dicitur falſa in ordine ad conceptum ſimplicem, vel in ordine ad conceptum complexum. Primum dici non poteſt, tum propter rationes dictas, tum quia, vt oſtendam, in ſolo conceptu ſimplici non eſt proprie falſitas: ergo multo minus erit in re ſpeculatiue cognita in ordine ad talem conceptum: tum etiam, quia, ſi res ad proprium ſuum conceptum comparetur, reſpectu illius non erit falſa, ſed vera, ſi vero comparetur ad conceptum alterius rei, per illum non eſt falſo cognita, ſed potius ignorata: ergo nec reſpectu illius poterit denominari falſa: inter hos autem conceptus nō poteſt medium excogitari ſiſtendo in ſimplicibus conceptibus: ergo per difformitatem ad il- C los non habent res propriam falſitatem. Si autem hęc denominatio ſumatur in ordine ad compoſitionem, & diuiſionem, ſicut Ariſtot. dixit 6. Metaphy. nec veritas eſt in rebus, ſed tantum obiectiue in intellectu, multo ergo minus falſitas.

IX. *Naturalia entia per ordinē ad humanam praxim nulla falſa.*

Quartò, ſi res creatæ comparentur ad intellectum creatum practice cognoſcentem, ſic excludendæ in primis ſunt res naturales, quæ non pendent ab vllo creato intellectu, tanquā à ſuo artifice: & ita de omnibus his rebus probata relinquitur concluſio poſita, quod reſpectu nullius intellectus habent propriam falſitatē. Vnde infero, etiam naturalia monſtra non habere propriam falſitatem, ſed imperfectionem, vel defectum, ideoque non tam falſa entia, quam imperfecta, ſed mala denominari ſolent. Pro- D batur, quia non denominantur falſa reſpectu primæ cauſæ vniuerſalis, vt diximus, neque etiam reſpectu cauſarum ſecundarum, quia illæ non operantur per intellectum, falſitas autem ſumenda eſt in ordine ad aliquem intellectum. Dices, ſicut opus naturæ eſt opus intelligentiæ, ita hæc monſtra poſſe dici falſa reſpectu naturalis virtutis cauſæ, non præciſè ſumptæ, ſed quatenus ſubordinari deberet ideæ primi artificis, dirigētis illam ad perfectum effectum producendum. Reſpondetur inprimis hanc denominationem, & ſolum extrinſecam eſſe, & Metaphoricam magis, quam propriam. Sicut opus naturæ non eſt proprie & intrinſece opus intelligentiæ, ſed extrinſece & metaphoricè, vel ſicut dicitur errare manus proijcientis ſagittam, quando ſcopum non E attingit: nam error proprie nō illi tribuitur, ſed per Metaphoram tantum. Deinde dicitur, quod illa imperfectio effectus nō prouenit ex vllo defectu intellectus, & ideo non poteſt proprie falſitas appellari, ſed imperfectio, vel malitia, & ita hæc ſolent vocari mōſtra, vel peccata naturæ, quæ voces malitiam potius, quam falſitatem indicant.

X. *Res artificiales in ordine ad humanos opifice an falſæ.*

Solum ſuperſunt res artificiales, & morales, ad quas poteſt intellectus creatus practice comparari, & vt cauſa earum. Artificialia ergo nō eſt dubium, quin interdum diſcrepent ab arte. Sed hoc dupliciter contingit: vno modo, quod diſcrepent ab arte, quæ eſt in artifice, ſeu ab idea, quam re vera habet conceptam: alio modo, quod diſcrepent ab arte,

quam

quam deberet habere,quamque alius probus artifex habet. Quando hoc poſteriori modo contingit,non videtur proprie habere locum denominatio falſitatis, quia tunc res artefacta non diſcordat ab idea, à qua procedit: ad alias vero perfectiores ideas, quæ ſunt in alijs artificibus,non cõparatur talis res vt ad principium practicum,ſed vt ad cognitionem ſpeculatiuam: & ideo reſpectu illarum non habet propriã falſitatem,iuxta dicta in tertio puncto. Et cõfirmatur, nã, ſi quis ſimul habeat ideas perfecti,& imperfecti artificij, & volens faciat rem imperfectam, & conformem imperfectæ ideæ,non dicetur ille errare in operando vt artifex eſt,nec res facta in genere artificij dicetur falſa: ergo idem erit,quãdo habet imperfectam ideam ſolam,& iuxta illam operatur. Dices,hunc artificem deficere ab arte, vel quia habens ideam tãtum imperfectam vult effectum facere perfectum, & conformem ſuæ ideæ, quæ eſt manifeſta repugnantia, vel quia exiſtimat iuxta veras regulas artis,ita eſſe rem perficiendam. Reſpondetur,in eo, qui ſic operatur, interuenire errorem ſpeculatiuum potius,quam practicum,ſeu antecedentem ante conceptionem ideæ,per quam res eſt fabricãda: & ideo ab eo errore non proprie denominari rẽ falſam,ſed, ad ſummum metaphoricè & valde extrinſecè. Cuius ſignum eſt, quia, ſi talis res ex induſtria fiat illo modo propter aliquem finem, vel voluntatem artificis, non erit res vllo modo falſa, cum tamen in re eandem conformitatem, vel difformitatem habeat cum idea. Item, quia huiuſmodi regulæ artis ſæpe ſumuntur in ordine ad aliquem finem, & ſuppoſita tali materia,vel circumſtantijs: ſed hæc omnia non variant intrinſecam formam artificialẽ rei, nec conformitatem, quam habet cum idea, à qua proxime procedit, ergo quandocunque res artefacta eſt conformis ideæ,à qua proxime procedit,tunc non eſt in ea falſitas, etiamſi aliàs ſit ſimpliciter res imperfecta reſpectu aliarum idearum perfectarum,vel ſi ſit inutilis in ordine ad finem intentum.

XI. Quando vero res artefacta prodit difformis ideę, quæ eſt in artifice vt actu operante, ſeu à qua proxime procedit,tunc maxime videtur eſſe falſitas in tali re artificiali, ſed adhuc illa non poteſt proprie dici falſitas, tum quia illi defectus in effectu, non procedit ex imperfectione, aut falſitate intellectus, ſed ex imbecillitate potentiæ exequentis, vel alio ſimili occurrenti impedimento: tum etiam, quia illud artificium vt ſic,ſeu quatenus cum illa deformitate fit,nõ procedit ab idea,ſed caſu fit: ergo non cõparatur ad illam vt ad cauſam,& menſuram,vt per conformitatem, vel difformitatem ad illam falſum denominetur. Et confirmatur, nam cognitio illa,vel idea non eſt falſa per difformitatem ad illud opus,quia re vera non habebat illud pro obiecto: ergo neque è contrario opus ipſum poteſt denominari falſum in ordine ad talem cognitionẽ,cum neq; ſit obiectũ,neque effectus illius, quantum ad imperfectionẽ ſecũdum quam ab idea diſcordat. Dicetur ergo tale artificiũ incongruum,aut malum in genere artificij, non autem proprie falſum. Quomodo dicunt Dialectici, conſequentiam ſeu illationem, quæ non fit iuxta regulas artis,eſſe quidem malam, non autem falſam.

XII. *Res morales in ordine ad humanos opifices num falſæ.*

Atque idem diſcurſus fieri poteſt de operibus prudentiæ, ſeu moralibus: ea enim opera, quæ à regulis prudentiæ diſcordant, quãuis interdum dici ſoleant falſa practice, vt ſupra dicebamus ex illo Pſal.4. *Vt quid diligitis vanitatem,& quæritis mendacium?* tamẽ hoc ſolum eſt, quatenus ſequuntur ex aliquo dictamine falſo practice, quod dictamen ad iudicium intellectus per compoſitionem & diuiſionem ſpectat. Vnde ab illo ſolum extrinſece & per analogiam denominatur opus falſum. Proprie tamen non eſt in ipſo opere falſitas, ſed malitia: nam ſi cõparetur ad dictamen,à quo actu procedit,illi eſt cõforme: quia

A illud dictamen imprudens eſt, & erroneũ: ſi autem comparetur ad illud dictamen,per quod deberet vitari tali actus, vel rectitudinẽ habere quatenus actus humanus eſt,reſpectu illius,non tam falſus,quã prauus dicitur: tum quia illud debitum operandi iuxta dictamen prudentiæ, non tam ad veritatem rerum, quam ad honeſtatem morum, pertinet: tum maxime,quia opus illud,quatenus realiter fit,nõ eſt obiectum illius dictaminis,neque ab illo procedit. Vnde tandem confirmari poteſt tota hæc concluſio ex Auguſt. lib. 2. Soliloquiorum,c.8.dicente: *Si uerum eſſe id,quod eſt,dixerit,falſum non eſſe uſpiam,concludetur.* (Auguſt.) Quæ verba exponens D. Tho. 1.p. q. 17. art. 1. ad 1. inquit: *Res comparata ad intellectum ſecundũ id,quod eſt,dicitur uera,ſecundum id,quod non eſt,dicitur falſa:* B *unde uerus tragœdus eſt falſus Hector,ut dicit idem Auguſt. 2. Soliloquiorum,c.10.* Igitur entia,quatenus entia ſunt, non ſunt falſa: ſed, ſi falſitas aliquo modo eis attribuitur,ſolum eſt, & per attributionem quandam,& quatenus non entia ſunt.

XIII. *Falſitatis vox quot & quæ ſignificet.*

Exponendum vero ſupereſt,qualis ſit hæc analoga denominatio. In quo breuiter dicendum eſt cum D. Thom. dicta quæſt. 17. art. 1. varijs modis per ſe rem denominari falſam. Primus & maxime vſitatus eſt, propter ſimilitudinem ad rem veram: ratione cuius occaſionem falſitatis nobis præbet, vt ſcilicet illud exiſtimemus eſſe quod non eſt. Hoc modo aurichalcum dicitur falſum aurum, non propter ſolam diſconuenientiam, quam habet cum vera idea, vel conceptu auri: maiorem enim habet plumbum, C vel ſtannum, quæ non denominantur falſum aurũ: igitur propter ſimilitudinem, & ſpeciem auri,quam gerit,ratione cuius facile exiſtimatur eſſe aurum. Et de hoc modo dixit Ariſtot. 5. Metaph. cap. 29. *falſa dici,quæ natura ſua apta ſunt,ut uideantur eſſe,aut quæ non ſunt,aut qualia non ſunt, ueluti pictura, & inſomnia:* & Auguſt. lib. 2. Soliloquior. dixit,c.6. *Eas res falſas eſſe nominamus,quas ueriſimiles deprehendimus.* (D.Auguſt.) Secundò dicitur aliquid falſum, quia eſt obiectum falſæ enunciationis, quod tamen obiectum eſt obiectiue tantum in intellectu. Ita Ariſtoteles ſupra, (Ariſtot.) qui addit,in huiuſmodi falſis eſſe latitudinem: nam quædam ſunt etiam impoſſibilia, vt diametrum eſſe commenſurabilem coſtæ, alia vero ſunt tantum falſa,vt Petrum currere,ſi quieſcit. Et ad hũc modum D idolum dicitur falſus Deus, quia eſt obiectum falſæ opinionis, quod idolum ſit Deus. Quo ſenſu dixit Paul. ad Rom. 1. *Idolum eſſe mendacium,* & 1. ad Corinth. 8. dixit, *idolum eſſe nihil*. Tertius modus eſſe poteſt, quando res dicitur falſa, quia non eſt adæquata, vel conformis arti. Hunc poſuit D. Thom. & dicit, ſolum habere locum in rebus arte humana factis: verumtamen Ariſtot. illum modum prætermiſit, & mihi (vt dixi) valde improprius videtur, parumque communi modo loquendi vſitatus: non tamen repugnat talis Metaphorica denominatio, vt quia res dicitur vera, quando eſt arti conformis, falſa dicatur, quando non eſt conformis: quamquam hoc ipſum magis conueniat ei, quatenus habet aliquid non entis, quam vt entitatem habet.

E

De falſitate ſimplicium conceptuum.

XIV. *In ſimplici cognitione quacunque metaphoricè eſt falſitas.*

Dico ſecundò: In ſimplicibus conceptibus, ſeu actibus cognoſcendi, ſiue intellectus, ſiue ſenſus non eſt propria falſitas, ſeu deceptio, ſed per Metaphoram eis attribuitur, ſicut rebus ipſis. Hęc concluſio eſt Ariſtot. lib. 3. de anima, c. 6. & latius lib. 9. Metaph. c. 12. ſequiturque ex præcedente, quia conceptus ſimplices æquiparantur rebus in veritate, vt conſtat ex dictis diſput. præced. ergo & in falſitate: eſt enim par ratio, & totus diſcurſus factus in præcedente concluſione hic poteſt facile applicari. Secũdò poteſt idẽ probari ratione late tractata diſput. præced.

præced.ſect.2. quia ſi in conceptu ſimplici poſſet eſſe falſitas proprie propter difformitatem ad aliquas res,nullus eſſet conceptus ſimplex, qui non eſſet falſus reſpectu aliquarum rerum,quia nullus eſt conceptus, qui non habeat difformitatem cum aliquibus rebus,præſertim in creaturis,conſequens autem abſurdum eſt, vt ibidem oſtendi. Tertiò, hinc poteſt ratio à priori declarari: quia falſitas inter ea verſatur, inter quæ verſatur veritas: ſunt enim oppoſita: veritas autem verſatur inter cognitionem & rẽ, quæ eſt obiectum eius,falſitas ergo etiam verſari haberet inter cognitionem, & rem, quæ eſt obiectum eius: vnde,quamuis cognitio habeat diſcõuenientiam cũ re, quæ non eſt obiectum illius illa non poteſt denominari falſitas,ſed erit (vt ita dicam) diſparata quædam habitudo, vt in compoſitione etiam & diuiſione intellectus videre licet. Hinc ergo conficitur argumentum, nam ſimplex apprehenſio, ſeu cognitio non poteſt habere difformitatem cũ re,quæ eſt obiectum eius,eſto poſſit eſſe difformis alijs rebus: ergo non poteſt in illa eſſe falſitas. Minor declaratur in hũc modum, quia, cum habitudo huius cognitionis ad obiectum ſit ſimplex,ſeu per ſimplicem repræſentationem, non poteſt eſſe difformis rei tanquã obiecto repræſentato: quia, aut talis res repræſentatur per talem actum cognitionis,vel non. Si non repręſentatur,non eſt obiectum, & ita reſpectu illius non erit falſus talis actus. Si vero repræſentatur per illum, erit conformitas inter illa, quia neceſſe eſt repræſentans,& repræſentatum habere inter ſe conuenientiam: ergo etiam reſpectu illius obiecti nõ erit falſus talis actus: ergo reſpectu nullius obiecti poteſt huiuſmodi actus habere falſitatem.

XV. Dices,poſſe huiuſmodi actum repræſentare rem, non tamẽ ſicut eſt: & ideo poſſe reſpectu obiecti ſui eſſe falſum. Reſpondetur,in ſimplici actu, ſeu repræſentatione inuolui repugnantiam:quia in hoc modo repræſentandi non attribuitur vna res alteri, neque vnus conceptus obiectiuus alteri, ſed ſimpliciter res aliqua repræſentatur: ergo vel repræſentatur ſicut eſt,vel non eſt illa,quæ repræſentatur,& conſequenter repugnat,eſſe obiectum,& nõ repręſentari ſicut eſt. Sicut imago ſenſibilis ſimpliciter repræſentans perſonam aliquam,oportet,vt repræſentet illã, ſicut eſt,vel ſi in aliquo non repræſentat illam ſicut eſt, in illo non eſt imago eius, & ideo non poteſt dici falſa imago proprie loquendo, ſed imperfecta, aut diminuta,vel non imago. Vnde,quando appellamus aliquam falſam imaginem, falſitas re vera exiſtit in attributione, vel compoſitione noſtra,quia ſcilicet attribuimus talem imaginem ei, quem non repræſentat, exiſtimãtes eſſe imaginem eius, & ita illa falſitas ſolum eſt obiectiue in intellectũ, ſeu denominatiue ab actu intellectus, eodem ergo modo cenſendũ eſt de ſimplicibus conceptibus, ſeu actibus cognoſcendi, qui ita ſe habent,ſicut ſimplices imagines.

XVI. Et hoc plane docuit D.Thõm.d.q.17.art.2. & 3. ſi attentè legatur,& ſolutiones argumentorum cum doctrina articuli coniungantur. Quamuis enim dicat,ſenſum falli circa ſenſibile cõmune, aut per accidens, & ſimiliter intellectum per accidẽs poſſe falli in ſimplici apprehenſione quidditatis rei, quod etiã Ariſtot. citatis locis docuit,tamen non intelligit,falſitatem proprie ſumptam in ipſa ſimplici apprehenſione reperiri, ſed eſſe in his apprehenſionibus occaſionem erroris & deceptionis, & inde falſas nominari. Quomodo dixit Ariſtoteles, picturam,& inſomnia falſa dici,*quia imaginatio,quam efficiunt,entis non eſt*. Itaque non eſt dubium, quin interdum ſenſus (& idem proportionaliter eſt de intellectu) apprehendat rem exteriorem aliter,quam in re exiſtat. Quo fit,vt non tam illam quam loco illius apprehendat, & ideo dicimus non proprie falli, quia ipſe non attribuit illam ſuam apprehenſionem rei in ſe exi- A ſtenti, ſed ſimpliciter illud obiectum ſibi repræſentatum apprehendit. Vnde,ſicut imaginatio apprehendens montem aureum non fallitur,quia non cõponit,neque hoc rei attribuit,ita nec ſenſus, tamen, quia ſenſus exterior mouetur ab exteriori obiecto, & apprehendit illud per modum intuitionis, atque adeo per modum pręſentis,& exiſtentis,ideo,quando apprehendit rem, quæ re vera non eſt,vel non eo modo quo eſt, falli dicitur, quia diſcrepat ab illa re, quam pro obiecto habere videtur, quamuis re vera an illam, vel ad talem modum eius, non terminetur eius apprehenſio: & ideo non ſit in eo propria falſitas,ſed imperfectio quædam,quæ eſt occaſio falſitatis. Vnde Ariſtot.ſupra dicat: *Viſus non errat dicens eſſe colorem,ſed quid ſit id, quod eſt infectum colore, vel* B *vbi*, id eſt, errat circa ſubiectum, quod eſt affectum colore,conſtat autem viſum non habere in ſe errorẽ formaliter,ſed cauſaliter,ſeu occaſionaliter,quia nõ iudicat per ſe de ſubiecto coloris: non eſt ergo propria ac per ſe falſitas in his ſimplicibus actibus, atque ita etiam ſentiunt auctores ſupra citati.

De falſitate compoſitionis, & diuiſionis.

XVII. Falſitas proprie in compoſitione & diuiſione.

Dico tertiò: Falſitatem proprie reperiri in compoſitione & diuiſione intellectus. Hæc eſt communis, & recepta ſententia Ariſt. D.Tho. & aliorũ locis citatis. Et ſequitur à ſufficienti enumeratione ex dictis,quia falſitas non eſt in rebus, neque in ſimplicibus conceptibus: ergo oportet, vt ſaltem ſit in C cõpoſitione & diuiſione: quia, nec poteſt aliud mẽbrum excogitari, nec poteſt nullibi eſſe ſuo modo, quia cætera per Metaphoram & analogiam denominãtur falſa: ergo per habitudinem, vel imitationem alicuius, quod proprie falſum nominatur: hoc autẽ non eſt,niſi compoſitio & diuiſio intellectus. Ratio à priori ex dictis ſumitur, quia in huiuſmodi compoſitione, vel diuiſione poteſt reperiri proprie difformitas inter cognitionem & rem, quæ eſt obiectum eius: ergo & falſitas. Antecedens patet,quia quãdo intellectus componit ea, quæ in re non ſunt coniuncta, habet pro obiecto adæquato vnionem, ſeu coniunctionem vnius extremi cum alio. Vnde ipſa etiã extrema in actuali obiecto cõplectitur, vnum vt materiam ſeu ſubiectum, cum quo aliud comparat, & D iudicat habere cũ illo coniunctionẽ, & conſequẽter in actu exercito iudicat conceptũ vnius habere conformitatẽ cum alio: ergo quando inter illa extrema non eſt illa coniunctio ſeu conformitas,quam intellectus iudicat,diſcordat iudicium ab obiecto ſuo:eſt ergo in illo propria ac rigoroſa falſitas. Dices: Veritas & falſitas ſunt in compoſitione & diuiſione tanquam in cognoſcente, vt ſupra diximus cũ D.Tho. at vero quando intellectus cõponit prędicatum cum ſubiecto,quæ in re non ſunt compoſita, nullo modo cognoſcit falſitatem: imò ideo ſic componit,& iudicat,quia id eſſe verũ exiſtimat: ergo vel non eſt proprie falſitas in huiuſmodi cõpoſitione,vel falſa ſunt, quæ ſupra diximus. Reſpondetur, neutrum ſequi, quia,vt ſupra etiam declaratum eſt non ita dicuntur E veritas & falſitas eſſe per compoſitionem, & diuiſionem in intellectu tanquam in cognoſcente: quia oporteat eas directe & formaliter cognoſci compoſitione ipſa, aut diuiſione, quod ſpecialem includit repugnantiam reſpectu falſitatis: quia tunc in compoſitione, vel diuiſione eſt falſitas, quando intellectus decipitur,ideo autem decipitur,quia verum eſſe exiſtimat,quod falſum eſt:vnde neceſſe eſt,vt falſitatem ignoret,quam habet, niſi enim illam ignoraret, illam non haberet, & ideo error dici ſolet ignorantia prauæ diſpoſitionis. Dicitur ergo falſitas eſſe in compoſitione & diuiſione tanquam in cognoſcẽte, non quia falſitas ipſa vt falſitas eſt,directe cognoſcatur: ſed quia cognoſcitur vnum vt coniunctum, vel confor-

conforme alteri, quod re vera potius eſt diſiunctum ac difforme, & ideo in actu exercito cognoſcitur id, quod eſt difforme & falſum, ſcilicet hoc eſſe illud, quod in re non eſt, aut non eſſe quod eſt.

Illata quædam ex dictis.

XVIII. Atque hinc intelligitur primò differentia inter cóceptus ſimplices, & iudicium compoſitionis & diuiſionis: nam conceptus ſimplex prout directe & poſitiue tendit in obiectum per ipſum apprehenſum & cognitum, ſolum repræſentat illud, & non dicit vel repræſentat poſitiue ita eſſe in re, vel non eſſe, (loquor de humanis actibus) vnde, ſi contingat habere aliquam difformitatem cum re, prout eſt in ſe, eſt potius per modum negationis, quam per modum poſitiuæ repugnantiæ, ſcilicet, quia non repræſentat id, quod eſt, ſed aliud. Vnde etiam fit, vt nô proprie diſcordet ab obiecto, quod repræſentat, & in quod directe tendit. At vero iudiciū diſcordat poſitiue ab obiecto ſuo: quia iudicat, aut habere, quod non habet, aut non habere, quod habet, & ideo inuenitur propria falſitas in cópoſitione & diuiſione, nó autē in ſimplici conceptione. Et ideo Theologi, quamuis ſentiant, in intellectu Chriſti, aut B. Virginis, nó potuiſſe eſſe errorē, ſeu falſum aſſenſum, non tamē exiſtimant inconueniens, vt per ſenſus potuerint apprehendere res aliter, quam in ſe ſint, quia hæc non eſt propria deceptio nec falſitas, neq; indecens imperfectio: maximè cum per ſapientiā intellectus corrigere poſſent ſenſus, ne in deceptionem inducerent. Et idem probabile eſt de Adamo, & hominibus in ſtatu originalis iuſtitiç exiſtentibus, ſi ille perduraſſet.

XIX. *Falſitas ſtricte ſumpta quid.* Secundò colligitur ex dictis, quid ſit falſitas: nam ſi de ea in omni proprietate loquamur, dicit diſconuenientiam illam, ſeu inadæquationem, quæ eſt inter iudicium intellectus componentis & diuidentis, & rem ipſam prout eſt in ſe. Non tamen hęc inadæquatio ſignificat aliquam propriam relationem realem, vel rationis, vt à fortiori conſtat ex his, quæ de veritate dicta ſunt. Neque etiam ſignificare videtur ſolam denominationem extrinſecam: quia falſitas intrinſeca imperfectio intellectus eſt. Neque priuationem ſolam: tum quia falſitas in hoc diſtinguitur ab ignorantia priuationis, tum etiam, quia actus poteſt ex vero fieri falſus abſque priuatione reali alicuius perfectionis, quia fit falſus ſine mutatione reali ſui, vt ſupra dictū eſt. Igitur hæc falſitas videtur includere, & poſitiuam relationem, ſeu comparationē vnius ad alterum, quæ per cópoſitionem & diuiſionem fit, & præterea connotare obiectum aliter ſe habens. Sic enim veritas & falſitas, quæ oppoſita ſunt, oppoſitas rationes habere intelliguntur. Vnde eadē proportione explicanda eſt hæc falſitas, qua oppoſita veritas ſupra eſt à nobis declarata. At vero falſitas impropriedicta, quæ rebus, vel ſimplicibus conceptibus attribuitur, ſolum eſt denominatio extrinſeca, vel ſigni, vel cauſæ, ſeu occaſionis, vel obiecti falſi iudicij, vel certe interdum ſignificat negationē aliquam côuenientiæ inter aliquam rem, & aliquem conceptum ſimplicem, quæ potius conſiſtit in carentia perfectionis, ſeu adæquationis perfectæ & integræ, quam in directa, & oppoſita diſconuenientia, & ideo non meretur nomen propriæ falſitatis, quæ omnia ex his, quæ diximus, ſatis patent.

XX. *Auguſt.* Et iuxta hæc intelligendum eſt, quod Auguſtinus ait lib. 83. quæſt. q. 32. *Quiſquis vllam rem aliter quam ea res eſt, intelligit, fallitur.* Dupliciter enim contingit, rem intelligere, aut côcipere aliter, quam eſt, ſcilicet poſitiue & negatiue. Poſitiue appello, quando res aliter concipitur, attribuendo ei illum alienum conceptum, vel remouendo proprium, quod fit falſa compoſitione & diuiſione. Negatiue autem appello, quando, licet intellectus rem aliter concipiat, id eſt, A non ſecūdum eum modum, quem res habet, ſed ſecundum alium, non tamen ei attribuit, aut modum illum, aut vllum alienum conceptum, quod accidit in ſimplici conceptione imperfecta: conſtat autem hunc poſteriorem modū non ſufficere ad deceptionem vel falſitatē. Loquitur ergo Auguſt. priore modo, & eodem ſenſu intelligendū eſt, quod ſubdit: *Et omnes, qui fallitur, id in quo fallitur, non intelligit. Quiſquis igitur vllam rem aliter quam eſt, intelligit, non eam intelligit:* huiuſmodi enim propoſitiones veræ ſunt, quāuis non côuertantur: omnis enim error ignorantia eſt: non tamē omnis ignorātia eſt error: & ita omnis falſitas includit carentiam alicuius intelligentię, quāuis carētia intelligētiæ ad falſitatē non ſufficiat.

Tertiò colligitur ex dictis, falſitatem ſeu falſum B analogicè dici de côpoſitione & diuiſione, & de ſimplicibus conceptibus & rebus. Hoc ſatis conſtat ex dictis, quia oſtenſum eſt, proprie ſolum reperiri in compoſitione & diuiſione, in alijs vero per denominationem extrinſecam & Metaphoram. Solum eſt in hoc notanda differentia inter veritatem, & falſitatem: nam, licet de veritate etiam dixerimus, ſub quadam ratione primo dici de veritate complexa, & analogicè de ſignis, vel cauſis eius, quatenus ab illa præcisè denominantur, quod nunc eodem modo de falſitate docemus: tamen ſub alia conſideratione admiſimus propriam veritatem in rebus, & conceptibus reperiri, quod de falſitate negamus. Ratio autem huius differentiæ eſt, quia inter intellectum, & res, quç illi obijciuntur poteſt eſſe, imò & eſſe debet poſitiua C conformitas in ratione repræſentantis, & repræſentati, in qua conſiſtit ſimplex veritas, non tamē poteſt eſſe propria difformitas inter obiectum & actum, quia hoc ipſo, quod non repræſentatur, deſinit eſſe obiectum: negatio autem conuenientiæ, & conformitatis inter cognitionem & rem, quæ non eſt obiectum eius, nô habet rationem falſitatis, quamuis interdum ita nominetur, propterea quod res quādam ſimilitudinem, vel propinquitatem cum obiecto habeat, & aliter quam in ſe ſit, repræſentari videatur. XXI.

Vltimò intelligitur ex dictis, quæ ſit oppoſitio inter veritatem & falſitatem: nam D. Thom. dicta q. 17. art. 4. dicit opponi contrariè: *Quia vtrumque* (inquit) *eſt aliquid poſitiuum, & inter ſe repugnant.* Quod confirmat auctoritate Ariſt. 4. Metaph. tex. 27. dicē- D tis: *Falſum eſſe ex eo, quod iudicatur eſſe quod non eſt, uel nô eſſe quod eſt.* Ex quo intelligitur D. Tho. loqui de vero & falſo proprie dictis, prout ſunt in côpoſitione & diuiſione: nam falſum impropriū, ſeu Metaphoricum non opponitur vero, niſi vel negatiue, ſeu priuatiue, vel tanquam imperfectum perfecto, vel tanquam apparens exiſtenti iuxta varias denominationes falſi ſupra explicatas. Addendumque vlterius eſt, etiam in compoſitione intellectus, vt verum aut falſum contrariè opponantur, debere verſari circa idem & ſecundū idem: & alioqui ſi ad diuerſa comparentur, contingit, non ſolum verum & falſum nô eſſe contraria, verum etiam in idem ſaltem diuerſis temporibus conuenire, ſicut Ariſtoteles dixit, & ſupra explicatum eſt, eandem propoſitionem mutari E poſſe de vera in falſam ex mutatione ſui ſine mutatione obiecti. Et ratio eſt clara, quia veritas, vel falſitas duo includit, ſcilicet, iudicium, ſeu exiſtimationem intellectus, & talem coexiſtentiam, ſeu connotationem obiecti: & ideo ex mutatione alterius poteſt mutari veritas, vel falſitas. Et hoc ipſo, quod iudicium ad diuerſas res, aut ad eandem pro diuerſis temporibus comparatur, non eſt omnino eadem veritas, quæ in illo cernitur, & ideo mirum non eſt, quod propriam oppoſitionem abſolutam ad falſitatem non ſeruet, ſed ſolum quaſi relatiuam. Vt ergo verum & falſum contrariè opponantur, neceſſe eſt, vt ſumantur reſpectu eiuſdem omnino obiecti: tunc enim oppoſitio oritur, non ex relatione ſola, XXII. *Qualiter falſitas veritati opponatur.*

ſeu

ſeu quaſi relatione, ſed ex ipſiſmet actibus intellectus habentibus oppoſitas habitudines ad tale obiectum, quatenus vnus eſt per modum aſſenſus, alius per modum diſſenſus, & ideo tunc eſt propria contrarietas inter tales actus, quomodo dixit Ariſtotel. opiniones de contradictorijs,eſſe inter ſe cõtrarias.

XXIII. *Quæſitum.* Sed quæret hic obiter aliquis, an ſicut idẽ iudiciũ diuerſis temporibus poteſt eſſe verum & falſum, reſpectu obiecti aliter ſe habentis, ita poſſit eſſe ſimul verum & falſum reſpectu diuerſorum. Quidã enim affirmant,quia videtur eſſe ſimilis ratio in prædictis caſibus, & quia quamuis verum & falſum nõ ſint in rigore relatiua,tamen illa imitantur: in relatiuis autem contingit,ſimul eſſe idem ſimile,& diſſimile reſpectu diuerſorum, & citatur pro hac ſententia D. Tho.1.p.q.17.art.3. *Reſponſio.* Sed neque D.Tho.ibi hoc docet, nec verum eſt, vt patet ex incõmodo ſupra illato, quod omnis fere cognitio eſſet ſimul falſa & vera,ſicut eadẽ qualitas ſemper fere eſt ſimilis & diſſimilis reſpectu diuerſorum. Item alias propoſitio ſub contraria eſſet ſimul vera & falſa reſpectu diuerſorum. Ratio vero eſt,quia veritas iudicij non eſt penſanda penes vnã,vel alteram partem obiecti,ſed penes totum obiectũ adæquatum. Et ſi reſpectu illius cõformitatẽ habet,eſt ſimpliciter verũ,& nullo modo falſum, ſin autem prædicta conformitate careat, erit falſum, & nullo modo verũ: fieri autẽ non poteſt,vt reſpectu adæquati obiecti ſimul habeat cõformitatẽ & difformitatẽ:& ideo non põt ſimul veritas & falſitas in eodẽ actu reperiri reſpectu ſui obiecti.

XXIV. Dices, ergo in veritate & falſitate propoſitionum non datur magis aut minus, quia ſi omnis veritas eſt ſincera veritas,omnemque falſitatem excludit,nulla poteſt eſſe maior, non erit igitur vna enunciatio verior alia,idemque erit de falſitate. Conſequens autẽ eſt contra Ariſt.4.Metaph.c.4.in fi. & cõtra omniũ ſenſum & loquendi modum. Reſpondetur ſimpliciter negando ſequelam, quia non ſemper vnum oppoſitorum dicitur maius, aut minus propter admiſtionem contrarij maiorem & minorem. Nam vna propoſitio eſt certior alia licet neutra quippiam habeat dubitationis, aut formidinis, vt ſupra diſput.1. ſect. tactum eſt. Fateor ergo omnes propoſitiones veras, quoad carentiam falſitatis eſſe æquales, item verum eſt habere quandam æqualitatem in proportionali conformitate ad ſua obiecta, quia illa conſiſtit (vt ita dicam) in indiuiſibili, & ideo in hoc non recipit magis aut minus. Nihilominus tamẽ dicitur vna propoſitio verior alia, quia immutabilior habenſque cum ſuo obiecto magis infallibilem conformitatem. Item ratione fundamenti dici poteſt verior, quia fundatur in eſſe veriori: è contrario vero dicitur magis falſa propoſitio,quia impoſſibilior,& quia magis recedit à vero,ſic magis falſum eſſe dicitur,quod mille ſint ęqualia duobus quam quod quatuor,licet in carentia veritatis æqualia ſint.

SECTIO II.

Quæ ſit falſitatis origo.

I. SVppono inprimis, ſermonem eſſe de falſitate proprie dicta,quæ vt diximus, in compoſitione & diuiſione reperitur: nã de falſitate prout alijs rebus tribuitur, vel nulla eſt difficultas, quia vel ſolum eſt extrinſeca aut Metaphorica denominatio,quæ ſi ſit in ratione ſigni vt in verbis,oritur ex prauo eorum vſu, ſi vero ſit in ratione cauſæ,vel occaſionis falſitatis, oritur ex aliqua ſimilitudine, vel proportione, quæ diuerſis rebus, pro earum veritate & natura,diuerſa etiam erit, vt inductione facta facile conſiderari poteſt, vel certe ſi illa falſitas conſiſtat in aliqua imperfectione, cum à nobis potius cenſeatur habere rationem malitiæ quam falſitatis, A non eſt, quod hoc loco illius radicem declaremus, quanquam paucis verbis inſinuari poſſit,& ad propria loca remitti. Nam ſi illa falſitas ſit in rebus naturalibus,vt in monſtris naturæ, radix illius communiter eſt ex parte materiæ, vel ex defectu virtutis proximi agẽtis, ad quam reducitur etiam concurſus contrariorum agentium ſeſe impediẽtium, vt latius tractatur in 2.Phyſic. Si vero falſitas illa ſit in rebus artificialibus ex eiſdem cauſis,ſeruata proportione, prouenit, ſcilicet ex defectu materiæ, vel ex defectu virtutis exequentis, vel certe ex defectu ipſiuſmet artis,ſeu directionis eius,vt per ſe conſtat,& in eodem lib.2.Phyſic.tractatur. Si vero falſitas hæc attribuatur humanis actibus moralibus, proxima radix eius eſt libertas voluntatis, quæ non habet intrinſecã aut B neceſſariam conformitatem cum ſua regula, cõcurrente ſimul aliquo defectu intellectus. De quo quid ſit, & quomodo ſit neceſſarius, attingemus infra, inter diſputandum de cauſis efficientibus liberis, & latius diſputant Philoſophi morales, & Theologi. Si denique hæc falſitas attribuatur ſenſibus,vel alijs ſimplicibus cognitionibus proxime videtur prouenire ex aliquo defectu ſpeciei intentionalibus ſenſibus exterioribus impreſſæ, vt ſignificat D.Thom. 1.p.quæſt.17.art.2.& 3. Nam cum omnis interior apprehenſio ex exteriori naſcatur defectus in ſimplici apprehenſione interiori per ſe loquendo oritur ex defectu exterioris ſenſationis: cum autem facultas ipſa ſentiendi de ſe ſit eadem & indifferens, conſtituatur autem in actu ac proxime determinetur per C ſpeciem, ex imperfectione ſpeciei oritur ſenſationis defectus. Hic autem defectus ſpeciei conſiſtere poteſt, vel in aliqua imperfectione entitatis eius, vel in modo quo imprimitur, aut in permiſtione cum alijs ſpeciebus. Vnde interdum prouenit ex imperfectione,vel diſtantia obiecti, interdum ex aliqua indiſpoſitione medij, nonnunquam vero ex læſione organi, vt latius in ſecundo de anima diſputatur. Vnde hæc ſunt ſatis de hac falſitate.

Secundò ſuppono,quod ad nos attinet,ſolum habere quæſtionem hanc locum in humana cognitione:nam in diuinam certum eſt nullo modo poſſe cadere falſitatem,non ſolum,quia illa cognitio eſt ſimpliciſſima, ſed maxime, quia eſt perfectiſſima, infinita,& prorſus immutabilis ac æterna. De cognitione D autem angelica non pertinet ad nos diſputare,an poſſint intelligentię in aliquibus rebus,quas nõ perfecte cognoſcunt ex natura ſua,vt ſunt ſupernaturales,vel contingentes,componere & diuidere,& hoc modo in errorem incurrere, vel an etiam ſine compoſitione formali poſſint interdum proprie decipi circa aliqua obiecta:hæc enim diſputatio propria eſt Theologorum, & ideo ad illos etiam ſpectat,radicẽ illius falſitatis declarare, ſi forte poteſt in angelis ex natura ſua, vel nunc in malis reperiri: loquimur ergo tantum de falſitate in humana cognitione. II.

Tertiò ſuppono, poſſe huius falſitatis radicem, & Theologicè,& Philoſophicè inueſtigari. Priori enim modo dicet Theologus, radicem omnis erroris & falſitatis in hominibus eſſe originale peccatum, E nam ſi illud non interueniſſet, homines per originalem iuſtitiam ab omni errore ſeruarentur immunes. Verũtamen hanc cauſam omittamus,tũ quia ad nos nunc non ſpectat, tum etiam, quia illa non eſt cauſa proprie inducens in falſitatem, ſed remouens prohibẽs. Vt enim magis probata eſt ac fere certa Theologorum ſententia,peccatum originale non induxit in homines aliquam entitatẽ poſitiuam, quæ aut eos ad deceptionem inducat, aut tenebras eorum ſenſibus,vel intellectibus infundat. Solum ergo eos priuauit iuſtitia,quæ omnem falſitatem depelleret: Vnde hoc ipſum ſupponit eſſe in natura humana, ſi extrinſeco dono non pręueniatur,ſeu cuſtodiatur,ſufficiens principium, vel occaſionem falſitatis, & hoc III.

eſt

eſt quod philoſophicè inquiri poteſt, ſiue illud ſit aliquod internum principium in ipſo homine exiſtens, ſiue aliquod externum, quod poſſit hominem in falſitatem inducere.

IV. Quartò conſiderandum eſt, compoſitionem, & diuiſionem reperiri poſſe, aut in ſola apprehenſiua conceptione præſcindente à iudicio, aut in conceptione, quæ ſimul ſit iudicatiua: diximus autem in ſuperioribus, veritatem complexam propriè reperiri in compoſitione indicatiua: vnde fit, idem dicendum eſſe de falſitate: nam cõtraria ſunt eiuſdem generis. Vnde nemo cenſetur decipi, ſeu errare donec iudicet, quantumuis falſas compoſitiones apprehendat. Quoniam autem apprehenſio illa, quæ fit ſine iudicio, regulariter fit per conceptus vocum potius quam rerum, vt ſuprà dixi, ſicut in compoſitione vocũ eſt falſitas ſicut in ſigno, ita admitti poteſt in illa apprehenſione, quamuis in ea ſit quaſi materialiter, ideſt, non tanquam in affirmante, vel proferente falſum, ſed tanquam in ſigno, quod ſecundum ſe falſum ſignificat. Sicut eſt falſitas in hac propoſitione, *Non eſt Deus*, vel ſcripta, vel materialiter prolata ab eo, qui refert: *Dixit inſipiẽs in corde ſuo, Non eſt Deus:* & ideo de huiuſmodi falſitate eadẽ ratio eſt, quæ de falſitate quæ eſt in compoſitione vocali. vt in ſigno. Si autem apprehenſio fiat per conceptus rerum, vix poteſt intelligi, quomodo fiat propria compoſitio apprehenſiua abſq; aliquo iudicio: quia talis compoſitio includit cognitionem, non tantum extremorũ, ſed etiam coniunctionis eorum inter ſe: imò in hoc vltimo compoſitio conſummatur, quamdiu autem non eſt iudicium, nõ eſt cognitio talis cõiunctionis: ergo neque eſſe poteſt vera cõpoſitio per conceptus rerum in ſola apprehenſione ſiſtendo, ſed erit tantũ aut conceptio per modum ſimplicis apprehẽſionis, non ſolum de extremis, ſed etiam de vnione eorum, aut complexio quædam per modum quæſtionis potius quam per modum enunciationis, & ita non poterit ibi eſſe falſitas, de qua agimus, niſi admiſceatur ibi aliqua compoſitio iudicatiua, qua illa propoſitio apprehẽſa iudicatur, vel poſſibilis, vel incerta. Quomodo dicunt Theologi, dubium in fide eſſe hæreticum, quia licet non habeat compoſitionem iudicatiuam, quod aliqua propoſitio fidei falſa ſit, tamen dũ apprehendit rem vt dubiam, iudicat eſſe rem incertam, & hoc ipſum contra fidem eſt, & hæreticum. Solum ergo reſtat dicendum de falſitate iudicij.

Quæſtionis reſolutio.

V. Eſt itaque animaduertendum quintò, duplici via poſſe hominem cognitionem acquirere, ſeu de rebus iudicare, ſcilicet, inuentione, & doctrina, ſeu diſciplina, & vtraque via peruenire poteſt ad verum & falſum iudicium. Sed eſt diuerſitas, nam iudiciũ, quod ſola inuẽtione acquiritur, ſemper fundatur in rebus ipſis, prout cognoſcenti repræſentantur, iudicium autem per diſciplinã, interdum hoc modo fit, interdum vero nititur in ſola auctoritate dicẽtis, ſeu docentis, ita vt aliquando doctrina ſolum ſe habeat, vt proponens, & applicans obiecta, & media iudicandi, interdum vero ſit tota ratio iudicij. Quando ergo iudicium eſt huius poſterioris modi, ita vt nitatur ſola auctoritate dicentis, facile eſt radicem falſitatis in eo reperire, nam quoad ſpecificationem (vt ſic dicam) prouenit ex imperfectione dicentis, ſeu docentis, quia nimirum vel falli poteſt, vel mentiri, & ideo huiuſmodi origo ſemper eſt aliqua auctoritas humana, vel potius creata, vt angelicã etiã includamus, quæ ſi aliunde non ſit per veritatem increatã confirmata, etiam eſſe poteſt falſitatis cauſa. Quoad exercitium vero propria cauſa eſt voluntas ipſius hominis iudicantis, quod vniuerſale eſt in omni iudicio falſo, etiamſi per inuentionem acquiratur.

VI. Quod prouenit ex differentia notanda inter veritatem & falſitatem, nam ad veritatem poteſt intellectus neceſſitari, ad falſitatem autem non poteſt ſimpliciter & abſolute loquendo, & ideo quoad exercitium nunquam poteſt in falſum iudicium incurrere, niſi per liberam motionem voluntatis, nam ſecluſa neceſſitate, non poteſt determinari intellectus ad iudicium, niſi per voluntatem, cum ipſe liber non ſit. Ratio autẽ illius differentiæ eſt, quia intellectus non determinatur ex neceſſitate ad iudicium, niſi media euidentia rei cognitæ, vt experientia ipſa docet & ratio, quia abſque euidentia obiectum non perfectè applicatur potentiæ, vt eam ad ſe ex neceſſitate trahat ac determinet, euidentia autem non poteſt falſum iudicium parere, quia fundatur in re ipſa cognita prout eſt in ſe, vel neceſſario reſolui debet in aliqua principia per ſe nota, & manifeſta. Et hinc etiam fit, vt veritas ſit longe immutabilior, quam falſitas: iudicium enim falſum ex ſe mutabile eſt, vel potius intellectus quoties profert iudicium falſum, poteſt mutari, & verum ferre iudicium: iudicium autem verum, ſi perfectum ſit, eſt ex ſe quodammodo immutabile etiam in creaturis, nam licet ſimpliciter mutari poſſit, quia poteſt deſinere eſſe, tamen quantum eſt ex ſe non permittit mutationem in iudicium falſum ratione euidentiæ: de hoc enim iudicio loquimur: nam ſi iudicium ſit liberum, quantumuis verum ſit, poteſt intellectus ex illo in falſum iudicium mutari, quantum eſt ex vi illius, ex efficacia voluntatis.

VII. Dices, interdum poteſt intellectus neceſſitari ab extrinſeca cauſa, vt à Deo, vel ab angelo, qui, ſi malus ſit, poteſt ita proponere aliquid falſum, vt intellectus diſſentire non poſſit. Et confirmatur, nam ipſa euidentia interdũ eſt apparẽs tantum: ergo tunc poteſt circa falſum verſari, & tamen non minus neceſſitat intellectum, quam ſi eſſet vera. Reſpondetur, poſſe quidem Deum neceſſitatẽ inferre intellectui, etiam in his, quæ euidentia non ſunt: hic autem modus operandi eſt præter, vel ſupra naturam intellectus, ſecundum quam nunc tantũ loquimur. Poſito autẽ illo miraculo vera & ſana doctrina Theologorum docet, nõ poſſe Deum inducere intellectum ad falſum, quia non minus hoc eius bonitati repugnat, quam mentiri. Vnde fieri nullo modo poteſt, vt prima falſitatis origo in Deum ſpeciali modo ad illam inducentem, ſeu operantem referatur. Quod vero ad angelum ſpectat, dicendum eſt, non poſſe angelum naturali virtute immediate immutare intellectum ad iudicium, ſeu actum ſecũdum, hoc eſt enim proprium Dei, auctoris eius. Vnde multo minus poteſt angelus malus neceſſitare intellectum ad falſum aſſenſum, ſed ad ſummum poteſt ſuggeſtione, & perſuaſione inducere ad aſſenſum falſum per modum diſciplinæ, ſemper tamen poteſt homo illi diſſentire, aut ſaltem non aſſentire, ſi velit.

VIII. Ad illud denique de apparenti euidentia reſpondetur, dupliciter dici poſſe euidentiam apparentem. Primò, quia in nullo ordine vere talis eſt, ſed ex aliquo errore, aut præcipitatione intellectus exiſtimatur eſſe talis. Secundò, quia in ordine naturali eſt re vera ſufficiens euidentia, nihilominus tamen interueniente aliquo opere ſupernaturali poteſt deficere à veritate. Hoc poſteriori modo fatemur, eſſe poſſe aliquam apparentem euidentiam, præſertim quando abſtractiua eſt, vt in intellectu humano: qualis videri poteſt ethnico, quando iudicat hoſtiam conſecratam eſſe panem. Tamen hæc euidentia quantum eſt de ſe non inclinat ad falſum, ſed ad verum, & quando verſatur circa actualem exiſtentiam alicuius rei, quę non in ſe videtur, ſed ex alia colligitur, ſemper habet ſubintellectam conditionem, ſcilicet, hoc ita eſſe quantum eſt ex virtute naturę, ſeu ex naturalibus cauſis, ſeu niſi Deus aliquam ſupernaturalem

ralem mutationem in rebus faciat. Et ita non ſim- A pliciter neceſſitat intellectum, ſed ex ſuppoſitione, quod cōſtet, nullam huiuſmodi mutationem à Deo factam eſſe: quapropter hæc euidentia per ſe nunquam eſt origo falſitatis, ſed ratione alicuius defectus, quem habet adiunctum, cuiuſmodi eſt incredulitas, vel ſaltem ignorantia ſupernaturalis operis. Priori autem modo nulla eſt apparens euidentia, quæ ſimpliciter neceſſitet intellectum: quia plane repugnant illa duo inter ſe. Sed interdum ita vocatur per exaggerationem, & præcipitationem, quæ magis eſt in verbis, quam in interiori iudicio. Aliquando autem appellatur hæc euidentia ex ſuppoſitione aliqua, quæ eſt euidentia conſequentiæ, non conſequentis, & ideo non repugnat hoc modo intellectum neceſſitari ad falſum, quia illa non eſt ne- B ceſſitas ſimpliciter, ſed ex ſuppoſitione, nec falſitas oritur ex euidentia, ſed ex aliquo alio priori errore, quem oportet voluntarium ac liberum eſſe quoad exercitium in ipſo iudicio.

IX. Semper ergo falſitas actualis, ſeu exercita per actuale iudicium, habet proximam originem in humana voluntate, quamuis quoad ſpecificationem (vt ſic dicam) ſeu quoad motiuum oriatur ex auctoritate creata, ſeu ex imperfectione eius in prædicto iudicandi modo. Quod, ſi vlterius inquiratur, vnde proueniat falſitas in eo, qui illam teſtificatur. Reſpondetur, dupliciter poſſe illum teſtificari falſitatem, primò abſque proprio errore, ſed cognoſcentem eſſe falſum, quod teſtificatur, quod eſt proprium & formale mendacium, & tunc origo C eius eſt malitia, ſeu libertas voluntatis. Alio modo poteſt id prouenire ex priori errore ipſius loquentis, ſeu magiſtri docentis, cuius error prouenire vlterius potuit ex alterius doctrina, & falſa teſtificatione, ne tamen in hoc genere in infinitum procedatur, ſiſtendum neceſſario eſt in aliquo errore commiſſo, ſeu acquiſito via inuentionis ab aliquo, qui veritatem inquirens in errorem lapſus eſt, putans ſe verum inueniſſe. Et hoc fere modo magna ex parte falſæ opiniones permiſtæ ſunt veris in humanis diſciplinis.

X. Sextò tandem dicendum eſt, originem huius falſitatis, quæ in ipſarum rerum cognitione miſcetur abſque extrinſeca auctoritate, radicaliter oriri ex eo, quod homo non concipit res per proprias earum D ſpecies; & prout in ſe ſunt: hoc autem ex eo prouenit, quod non immediate, ſed per ſpecies miniſterio ſenſuum acceptas res concipit, & apprehendit: nam hinc fit, vt ſæpe ex imperfecta apprehenſione ſenſus oriatur imperfecta apprehenſio intellectus, & ex imperfecta apprehenſione falſum iudicium: hoc enim modo interdū iudicamus aliquid eſſe animal, quod non eſt. Aliquando vero exiſtente perfecta apprehenſione in ſenſu, & in intellectu, circa obiectum per ſe ſenſibile, poteſt in intellectu accidere falſitas ex inepta compoſitione cōceptum ſimplicium: quia ipſa coniunctio eorum inter ſe non ſemper per propriam ſpeciem cognoſcitur, aut ſufficienter repræſentatur: idemque contingit ex mala illatione. Ac denique tota ratio huius defectus eſt, quia homo E non aſſequitur euidentem veritatis cognitionem: nam omnis cognitio, quæ huiuſmodi non eſt, & ex rebus ipſis ſumitur, de ſe eſt expoſita falſitati. Quod autem actu ſit falſa, quaſi contingenter & per accidens prouenit ex eo, quod res aliter ſe habeat, quam iudicatur: per ſe enim nunquam hoc prouenire poteſt ex intentione aſſentientis, quia non poteſt tendere in falſum qua falſum eſt.

✠

SECTIO III.

Unde oriatur difficultas veritatem aſſequendi.

HOc dubium annexum eſt præcedenti, & ideo expediendum hoc loco eſt, tetigitq; illud Ariſtot. lib. 2. Metaph. cap. 1. & lib. 4. c. 5. & ſequentibus fusè diſputat contra eos, qui non ſolum difficile, ſed & impoſſibile putant ſynceram aſſequi veritatem. Quod ſi intelligerent collectiue, vt Theologi aiunt, & per naturales vires, non eſſent improbandi, tamen quia ſentiebāt, in nulla omnino re aſſequi poſſe hominem veritatem prout in re ſe habet, ideoque non eſſe apud homines aliquid verum, niſi quod apparet: ideo valde errabant, vt late ibi Ariſtot. demonſtrat. Igitur illo errore prætermiſſo de difficultate, quę non nobis eſt in rerum cognitione, breuiter dicendum eſt. I.

Variæ ſententiæ.

TRes ergo ſunt de hac re ſententiæ. Prima refert totam hanc difficultatem aſſequendi veritatem in imperfectionem noſtri intellectus. Hanc tenent Scotus, Maior, Ant. Andreas, & alij citato loco. Eiſque multum videtur fauere Ariſtot. cit. loco dicens: *Cum difficultas duobus modis accidat, non in rebus, ſed in nobis illius cauſa ſita eſt.* Ratio vero eſt, quia res omnes de ſe ſunt cognoſcibiles, neque in eis eſt vlla difficultas, ſi in cognoſcente ſit virtus. Et ita à Deo æquali facilitate omnia cognoſcuntur: quia ad omnia eſt ex parte illius ſufficientiſſima virtus: Angeli etiam facillimè cognoſcunt ea omnia, ad quæ perfectio intellectualis virtutis eorum extendi poteſt. Quod ſi aliqua vel non poſſunt, vel difficile intelligere poſſunt, ſolum eſt, quia virtus intellectiua eorum eſt illis rebus inferior: ergo & in nobis tota difficultas prouenit ex imperfectione noſtra. II.

Scotus. Maior. Ant. Andr.

Secunda è contrario cenſet, totam hanc difficultatem ſitam eſſe in rebus ipſis, quam ex Heraclito refert Fonſeca. Et poteſt ita declarari & ſuaderi, quia ideo intellectus noſter difficultatem patitur in veritatibus aſſequendis, quia non habet proprias ſpecies rerum, per quas illas cognoſcat: ſed quod has non habeat non ex ipſo prouenit, qui quantum eſt de ſe in potentia eſt ad omnes, ſed prouenit ex rebus ipſis, quæ non ſunt productiuæ ſpecierum propriarum in intellectu noſtro: ergo ex parte ipſarum rerum prouenit hæc difficultas. Exemplis res patet, nam ſubſtantia materialis, ideo non poteſt à nobis cognoſci, quia non poteſt ſpeciem ſui imprimere, neque in ſenſu, neque in intellectu, quod non prouenit ex parte noſtra, ſed ex parte ipſius ſubſtantiæ, & idem eſt de partibus ſubſtantiæ, & in accidentibus, quæ per ſe ſenſibilia non ſunt. Idem autem etiam eſt in ſpiritualibus ſubſtantijs, ſaltem creatis, vt Deum omittamus: non enim habent efficaciam ad immutandum intellectum noſtrum, ſuique ſpeciem illi imprimendam: ergo ex inefficacia ipſarum rerum prouenit hæc difficultas. III.

Tertia ſententia media eſt, quaſdam eſſe res perfectas & ſuperiores homine, alias vero imperfectas & inferiores, & in omnibus cognoſcendis difficultatem pati hominem, ſed diuerſa ex cauſa. Reſpectu itaque ſuperiorum (ait hæc opinio) tota difficultas oritur ex noſtra imperfectione, & nō ex rebus, nam illæ, quantum eſt ex ſe, maxime intelligibiles ſunt. Et de his videtur maxime locutus Ariſtoteles citato loco, vbi vulgatam illam rationē ſubdit: *Sicut oculus noctuæ ad lumen ſolis, ita ſe habet mens noſtra ad manifeſtiſſima naturæ.* Ex quo ortum habuit illa vulgaris diſtinctio veritatum, nam quædam ſunt per ſe notæ in ſe, quæ nobis non ſunt, ita notæ, aliæ econtrario. IV.

Reſpectu vero rerum inferiorum difficultas eas cognoſcendi oritur ex ipſis: nam in noſtro intellectu re vera eſt ſubijciens virtus, tamen quia ipſæ imperfectæ ſunt & parum intelligibiles, ideo difficile illas cognoſcimus. Exemplo res declaratur in viſu, lumen enim Solis videre non poteſt, propter imperfectionem ſuam, non ſolis, tenuiſſimam autem lucem, aut minimum aliquod obiectum videre non poteſt propter imperfectionem ipſius obiecti, quia ineſſicaciſſimum eſt ad potentiam immutandam. Et hęc eſt ſententia D.Thom. Auer. Alexand. Alberti Magni in cit. loco Metaph. quos cæteri tam Thomiſtæ, quam Auerroiſtæ ſequuntur.

V. Quod ſi inquiras, in quo ordine illarum rerum collocandæ ſint res quædam, quæ videntur eſſe mediæ, vt elementa, & res aliæ naturales. Reſpondent aliqui: in neutro illorum ordinum comprehendi, neque id eſſe neceſſarium, quia ad has res propoſita quæſtio non pertinet eo, quod in illis agnoſcendis nullam difficultatem homo patiatur, ſed facillimè illas cognoſcat. Ita ſentit Fonſeca lib.2. Metaphy. cap.1. quæſt.1. ſect.2. Putat enim quæſtionem hanc non verſari de difficultate, quæ eſt in exacta, & diſtincta cognitione rerum, nam hoc modo conſtat difficillimum eſſe etiam harum rerum ſenſibilium perfectam cognitionem aſſequi, ſed quæſtionem dicit eſſe de cõfuſa & ſimplici rerum cognitione, quæ reſpectu noſtri ordine prior eſt, quã diſtincta. Quia aliàs (inquit) dicendum eſſet, ſpecies rerum naturalium nobis eſſe cognitu difficillimas: quia, cum ſint compoſitæ, diſtincta earum cognitio pendet ex principiorum cognitione, & ita difficilior eſt. Vnde infert, motum & tempus non rectè numerari à Diuo Thoma, & alijs inter res ſecundi ordinis, quæ propter ſui imperfectionem difficile cognoſcuntur: quia quantum ad an eſt, & cognitione ſimplici, & confuſa nihil facilius cognoſcitur, quàm tempus & motus, quamuis explicare quid ſint, ſit difficillimũ, vt Auguſt. dixit 11. confeſſ. cap.14.

VI. Hæc tamen ſententia mihi nõ probatur, eſt enim contra mentem omnium auctorum huius tertię opinionis, vt conſtat ex hoc ipſo exemplo motus & temporis proxime adducto. Deinde, quia nulla ratione probatur, hic eſſe ſermonem de cognitione confuſa, & non de diſtincta, in qua præcipue inuenitur difficultas aſſequendi veritatem, & multiplex eſt errandi occaſio, cuius rei cauſam & radicem potiſſime inueſtigant Philoſophi. Præterea, quia aliàs non ex perfectione, vel imperfectione rerum eam diſtinctionẽ ſumpſiſſent, ſed ex eo, quod res ſint magis, vel minus ſenſibiles, aut magis, vel minus cum ſenſibilibus cõiunctæ, ideo enim facilius percipimus confuſa, & ſimplici cognitione colores, primas qualitates & ſimiles, quia per ſe primo ſenſibiles ſunt. Deinde magnitudinem, & alia cõmunia ſenſibilia per ſe ſecundo, inter quę cõtinetur motus, & conſequenter tempus. Poſt hæc, ſenſibilia per accidens, quæ re ipſa coniuncta ſunt cum ſenſibilibus per ſe, & ideo inter hæc facilius eſt totum cognoſcere, quam partes, quia eſt magis ſenſibile, & inter tota ipſa, ea, quæ ſunt propinquiora ſenſibus. Et ſimili proportione eo modo, quo res ſeparatæ à ſenſibili materia cognoſcibiles nobis ſunt, illæ facilius cognoſcuntur, quæ maiorem magiſq; intrinſecam cum ſenſibilibus habent coniunctionem. Et ideo facilius Deus cognoſcitur, quam angeli, illo cognitionis genere, & inter angelos, qui motores ſunt orbium, quam alij.

VII. Itaque non ſolum agimus de cognitione confuſa, ſed ſimpliciter de veritatis aſſequendæ difficultate, & errandi facilitate, ideoque res etiam materiales in ſecundo ordine comprehendi cenſentur, vt Iauell. notauit 2.lib. Metaphyſ. quæſt.2. quia non actu, ſed potentia tantum intelligibiles ſunt. Qua ratione etiã ipſæ qualitates per ſe ſenſibiles, quantum ad ſuam
A eſſentiam & naturam difficile cognoſcuntur. Imò & anima ipſa rationalis, quæ ſibi ipſi videtur eſſe maxime proportionata & adæquata, ſeipſam difficillime cognoſcit, quia eſt forma materialis corporis, in quo aliquo modo deficit à perfectione rerum actu intelligibilium. Neque contra hoc obſtat illa ratio, quod ſpecies naturales eſſent difficillimæ cognitu. Aut enim comparantur ad alias rerum ſpecies ſimplices, aut minus compoſitas, aut ad principia, quibus conſtant: priori modo neganda eſt ſequela, quia difficultas cognoſcendi, neque ſecundũ ſe, neque quoad nos oritur ex maiori compoſitione reſpectu aliarum rerum, quæ nullo modo intrant talem compoſitionem, quia ad eas res omnino per accidens comparantur. Poſteriori autem modo con-
B cedendum eſt illatum, quod nullũ eſt inconueniens, vt per ſe conſtat. Quid enim mirum eſt, vt rei cognitio ex cognitione principiorum pendeat? Vnde comparatio præſentis quæſtionis, vt recte fiat, non debet fieri inter ea, quorum vnum, alterum includit, ſed inter res condiſtinctas, & ita fere loquuntur omnes prædicti auctores.

Quarta ſentẽtia excogitari poteſt, quod prædicta difficultas ex vtroque capite proueniat, ſcilicet, ex rebus, & ex nobis, quæ, vt probabilius ſit, de rebus creatis tantum loqui debet. Nam in Deo nulla ratio ex parte eius poteſt excogitari, ob quã cognitu difficilis ſit: nulla (inquam) quæ ad defectum, vel limitationem pertineat: ita enim loquimur. Quia alioqui certum eſt, Deum ob ſuam perfectionem infini- VIII.
C tam non poſſe exacte cognoſci ab intellectu creato, nedum ab humano: imo nec prout in ſe eſt, videri naturaliter poteſt: tamẽ prout hæc impoſſibilitas ex impotẽtia prouenit, hoc modo dicimus, non refundi in Deum, ſed in defectum virtutis creaturæ. Atque in eodem ſenſu dicit hęc opinio, in omnibus alijs rebus difficultatem cognoſcẽdi partim ex rebus ipſis, partim ex nobis oriri. Nam, quod circa res immateriales, & perfectas maxima ex parte hoc proueniat ex imperfectione noſtra, prima & tertia opiniones citatæ fatentur, & per ſe notum eſt. Quod autem aliqua ex parte tribuendum etiam ſit imperfectioni ipſarum rerum, probatur ratione facta in opinione ſecunda. Quæ præterea declaratur in hunc modum: quia inter qualitates materiales, illæ, quæ nõ poſſunt
D ſui ſpeciem ſuo modo imprimere ſenſibus, dicuntur inſenſibiles, non tantum ex defectu ſenſuum, ſed ex natura ſua, & ſimul etiam ex defectu virtutis, quam habent ad ſpeciem ſui efficiendam, & (vt ita dicam) ad ſe manifeſtandum: ſed etiam res creatæ quãtumuis immateriales, ſunt ineptæ ad ſe manifeſtandum (vt ſic dicam) intellectualiter, & ad producendam ſui ſpeciem: ergo ex hac parte etiam ipſis eſt tribuẽdus defectus. Confirmatur, nam cognitio ex duobus principijs oritur, potentia nimirum & obiecto: ergo, ſi tam obiectum quam potentia, ſit inefficax cognitionis, difficultas cognoſcendi non minus prouenit ex defectu obiecti, quam ex defectu potentiæ, cum vtriuſque efficacia neceſſaria ſit, ſed in pręſenti non ſolum potẽtia noſtra eſt inefficax, ſed etiam res
E ipſæ cognoſcendæ ſunt inefficaces, vel vt communicent ſui ſpeciem, vel, vt per ſeipſas ad ſui cognitionem concurrant: ergo.

Dices, his argumentis probaretur, non ſolum in noſtro intellectu corpori coniuncto, ſed etiam ſeparato, imo & in ipſis intelligentijs, eſſe naturalẽ difficultatem, ſeu ineptitudinem, vt cognoſcantur: quia etiam in aliorum intellectibus ſeparatis non poſſunt ſpeciem ſui producere, nec ſeſe vllo modo eis manifeſtare. Reſpondetur, inprimis illud incertum eſſe: probabile namque eſt, poſſe vnam intelligẽtiam quantum ex ſe eſt, ſeſe obiectiue alijs manifeſtare, ſuique ſpeciem eis imprimere. Quod ſi nunc id non efficiunt, ideo eſt, quia omnes habẽt à principio ſpecies IX.

cies ſubſtantiarum omnium per ſe infuſas, reſpectu autem noſtri intellectus,præſertim quãdo eſt in corpore, non habent huiuſmodi efficaciam. Secundò dicitur, conceſſo illo antecedente rectè quidem ſequi,quantum eſt ex efficacia talium obiectorum etiã ipſis intelligentijs eſſe difficilem, imò & impoſſibilem aliarum intelligentiarum cognitionem : nihilominus tamen, ſimpliciter & abſolute non eſſe illis difficilem, quia,licet non poſſint ab obiectis ſumere ſpecies, habent tamen aliam naturalem viam, qua illas obtineant tanquam ſibi debitas.

* Atque hinc facile probatur, etiam circa res inferioris ordinis difficultatem aſſequendi veritatẽ oriri non tantum ex imperfectione rerum, vt ſecunda & tertia ſentẽtia aſſerebant, ſed etiam ex imperfectione noſtra, vt prima docet. Nam quod imperfectio rerum ſit cauſa, à fortiori probant rationes factæ de rebus immaterialibus, quia multo ineptiores ſunt res materiales ad ſe manifeſtandum intellectui,eũq; immutandum, quam res ſpirituales, & quo illæ res imperfectiores ſunt, minuſque habent de entitate, eo ſunt minus aptæ ad prædictum effectum. Item, quia vt poſſint intelligi, oportet vt eleuentur ad ſuperiorem ordinem, & fiant aliquo modo immateriales,ſaltẽ in eſſe repræſentatiuo, ſeu virtuali, quod habent in ſpecie intelligibili: ergo ſignum eſt, ipſas ſecundum ſe eſſe imperfectas in genere intelligibilium, & conſequenter ex parte ipſarum eſſe magnã difficultatem intelligendi illas,& inueniendi veritatem,tantoque hanc difficultatem eſſe maiorẽ, quanto hæ res in ſuo ordine minus perfectiorem habent entitatem, minuſque per propriam ſpeciem repræſentabilem. Quod vero hæc difficultas etiam oriatur ex imperfectione noſtra, præter adducta in opinione Scoti,declaratur ex proxime dictis,quia,ſi intellectus noſter eſſet perfectus,haberet aliquam naturalem viam, qua poſſet obtinere proprias ſpecies harum rerũ,etiamſi res ipſæ ineptæ ſint ad illas præſtandas: ergo, quod intellectus noſter nulla ratione aut naturali via poſſit illas obtinere,imperfectio eius eſt: ergò huic etiam tribuenda eſt illa difficultas. Et confirmatur, quia tota hæc difficultas magna ex parte oritur ex eo, quod intellectus noſter corpori coniunctus pendet in actu ſuo à phantaſmatibus,cuius ſignum eſt,quia ſeparatus à corpore plura, & facilius poterit cognoſcere,etiam de his rebus,quæ imperfectæ ſunt,minuſque intelligibiles eſſe videntur: ſed hæc eſt imperfectio noſtri intellectus: ergo illa eſt ſemper cauſa, vel (vt ita dicam) concauſa huius difficultatis. Accedit,quod Theologi docent,hominem non poſſe lumine naturæ omnes veritates inuenire,aut omnes errores euitare, etiam in rebus naturalibus,& ſpeculatiuis,cũ Dei autẽ adiutorio vtrũq; poſſe:ergo ſignum eſt,hanc difficultatem,vel potius impoſſibilitatem, oriri ex limitatione noſtri intellectus, & dependentia, quam habet à ſenſibus.

Quæſtionis reſolutio.

XI. IN hac re exiſtimo, tertiam ſententiam, quæ Diui Thomæ eſt,ſimpliciter veram eſſe, dummodo prima non omnino excludatur: ſecunda enim improbabilis eſt,quarta vero ex parte minus probabilis,licet in multis veritatem attingat. Itaque, quod hæc difficultas reſpectu omnium rerum oriatur aliquo modo ex imperfectione noſtra probant rationes adductæ in prima & quarta opinione, quæ quoad hoc conuincunt: neque exiſtimo, D. Tho. hanc cauſam excluſiſſe,ſed in quibuſdam rebus aliam adiunxiſſe. Vnde vlterius verum etiam eſt, reſpectu rerum inferiorum hanc difficultatem augeri ſeu ſimul oriri ex imperfectione illarum, quod etiam probãt rationes tertiæ & quartæ opinionis, ipſaque experientia ſatis docet: quaſdam enim res imperfectiſſimas dif- A ficillime cognoſcimus,cum tamen res aliquas perfectiores facilius cognoſcamus: ſignum ergo eſt, difficultatem hãc oriri ex rerum ipſarum imperfectione. Neque Scotus, vel alij auctores primæ opinionis hoc negare potuerũt,vel,ſi hoc negent, falſi ſunt. Non eſt vero quoad hoc eadem ratio de rebus perfectis,& immaterialibus, quod D. Thom. etiam intendit, & in eo quarta opinio deficit: quia illæ res ſunt de ſe aptiſſimæ vt intelligantur.

Obiectio autem facta de productione ſpecierum in hunc modum diſſoluenda eſt,nam inprimis,ſi teneamus,illas ſubſtantias eſſe productiuas ſpecierum ſe repræſentantium in aliorum intellectibus, conſequenter dicendum eſt, quod id non faciant circa intellectum humanum,præſertim corpori coniunctũ, B non prouenire ex inefficacia earum, ſed quia ille nõ eſt capax talium ſpecierum, præſertim pro illo ſtatu: nam ſi in ſtatu ſeparationis illas poteſt recipere, etiã illa obiecta actu intelligibilia poterunt illas imprimere iuxta paſſi capacitatem. Si autem teneamus, has ſubſtantias non poſſe imprimere ſui ſpecies, dicendum inprimis eſt, id non proprie prouenire ex imperfectione earum, ſed potius ex quadam perfectione,quamuis limitata & finita. Sicut, quod vna ſubſtantia immaterialis non poſſit producere ſibi ſimilem, non eſt proprie ex imperfectione, cum aliquæ res minus perfectæ id poſſint, ſed ex perfectione,ratione cuius habent,vt non poſſint, niſi per creationem produci: ſic ergo in præſenti, quamuis illæ ſubſtantiæ actu ſint intelligibiles, tamen quia ſub- C ſtantiæ ſunt finitæ,non poſſunt eſſe immediata principia ad efficienda accidentia in alijs ſubiectis. Vel certe, quia per ſe reſpiciunt intellectus omnino abſtractos à materia,qui natura ſua poſtulant,vt à principio ſint in actu primo, ideo tales ſubſtantiæ ex ſe quidem ſunt actu intelligibiles tanquam proportionata obiecta terminatiua intellectionis, quæ ſupponunt in intelligente actum primum, non vero illum conferunt. Vnde ſi aliquis intellectus reſpectu illarum rerum eſt in pura potentia, illius imperfectioni attribuendum eſt, quod actu primo careat, non autem imperfectioni obiecti. Vel ſecundò dici poteſt,quod ſicut his ſubſtantijs quatenus intelligentes ſunt debetur actus primus, ſeu ſpecies qua intelligere valeãt, ita eiſdem quatenus intelligibiles ſunt de- D bitum eſt, vt earum ſpecies cæteris ſubſtantijs eiuſdem ordinis communicentur. Vnde quod intellectus noſter, dum eſt corpori coniunctus, non poſſit illarum ſpecies obtinere, nõ eſt proprie ex impotentia earum: ſed eſt ex eius imperfectione, quia in eo ſtatu non poteſt talibus ſpeciebus vti. Vnde ſtatim ac ſeparatur à corpore,illas recipit ſuę capacitati accommodatas,quibus deinceps vti poteſt. XII.

Relinquitur ergo difficultatem hanc oriri ex improportione, quæ eſt inter intellectum noſtrum, & obiecta intelligibilia: improportio autem hæc in vtroque extremo, intellectu ſcilicet & obiecto, fundatur, non tamen eodem modo: nam reſpectu rerum inferiorum fundatur in imperfectione earum, iuncta imperfectione intellectus non habentis vim E ad attingendam (vt ita dicam) minimam intelligibilitatem talium rerum: in rebus autem ſuperioribus fundatur in exceſſu perfectionis, quam imperfectio noſtra ſatis capere non poteſt, atque ita fit, vt fere in rebus omnibus difficile nobis ſit veritatem inuenire. Accedit etiam, quod in ſingulis rebus & quæſtionbus veritas vna eſt, falſitas autem multiplex: quia multis modis à veritate recedi poteſt,multaque poſſunt habere apparentem ſimilitudinem alicuius rei,quæ re vera non ſunt. Et inde etiam fit,vt veritatis inuentio difficilis ſit, lapſus autem in falſitatem facilior, atque frequentior. XIII.

DISPVTATIO X.

De bono, ſeu bonitate tranſcendentali.

HAec eſt vltima proprietas ſimplex, quæ enti attribuitur, de qua imprimis ſupponimus bonitatem eſſe: id enim tam certum, & per ſe notum eſt, vt non indigeat probatione: nam & Scriptura dicit, vidiſſe Deum bonitatem in creaturis à ſe productis, Gen. 1. & Ariſtoteles dixit, bonum eſſe, quod omnia appetunt, 1. Ethicorum, cap. 1. Vnde, quam eſt certum & experimento cognitum, eſſe in rebus naturalem inclinationem, ſeu appetitum ad aliquid, tam eſt etiam notum, eſſe bonum, ſeu bonitatem in rebus. Hoc ergo poſito explicandum eſt, quidnam bonitas ſit, & quotuplex, & quænam illarum ſit paſſio entis, & quomodo ad ipſum ens comparetur.

SECTIO PRIMA.

Quid bonum, ſeu bonitas ſit.

I. CVm bonum nomen ſit connotatiuum, ſeu denominatiuum, hic nõ inquirimus, quid illud ſit, quod bonum denominatur: nam certum eſt, illud, in communi loquendo, eſſe ens, quod natura ſeu ratione bonum antecedit, vt in ſuperioribus dictum eſt, & ex ſequentibus magis conſtabit, ſed inquirimus, quænam ſit illa forma ſeu ratio, à qua res bona denominatur. In qua explicanda eadem eſt varietas opinionum, quæ in cæteris paſſionibus entis.

II. Prima opinio ait, bonitatem non dicere aliquam rationem realem, ſed ſolum relationem rationis conuenientiæ vnius ad alterum. Quæ opinio indicatur à Capreol. 2. diſt. 34. quæſt. 1. & in hunc modum explicatur. Nam bonitas, vt ex ipſa voce, & ex communi modo concipiendi conſtat, non addit enti aliquam rationem priuatiuam, quia priuatio potius dicit carentiam perfectionis ſeu bonitatis: dicit ergo poſitiuam rationem. Rurſus, non dicit formaliter ipſam rationem entitatis, tum quia hæc duo diuerſis conceptibus ac definitionibus à nobis concipiuntur & explicantur, tum etiam, quia aliàs bonitas non eſſet proprietas entis, ſed potius voces illæ eſſent ſynonymæ. Neque etiam bonitas poteſt in ſuo conceptu includere entitatem, & aliquid illi addere, quia proprietas non includit intrinſece in conceptu ſuo naturam ſeu eſſentiam ſui ſubiecti. Neceſſe eſt ergo, vt bonitas dicat aliquid ſuperadditum enti: ſed hoc nõ poteſt eſſe aliquid reale: quia, vt ſupra late oſtenſum eſt de paſſionibus entis in communi, enti reali vt ſic non poteſt addi aliqua ratio realis non ſolum ex natura rei, verum nec ratione diſtincta, quæ ſit paſſio eius. Item, quia nec talis ratio poteſt eſſe abſoluta, nec relatio realis, vt infra probabimus: ergo ſolum addere poteſt bonũ ſupra ens, aliquid rationis, quod non poteſt eſſe, niſi prædicta relatio conuenientiæ. Qui diſcurſus videtur eſſe D. Thom. quęſt. 1. de veritate, artic. 1. & quæſt. 21. art. 1. Et confirmari poteſt, quia bonum & appetibile in re idem ſunt, quãuis his nominibus non idem reſpectus ſignificetur: nam appetibile dicit formalem denominationem ab appetitu, vel reſpectum ad illum: bonum autem nõ id dicit formaliter, ſed id, quod ex parte obiecti eſt fundamentum talis denominationis, ſeu habitudinis, propter quod hæc cauſalis vera eſt, quia bonum eſt, eſt appetibile. Sed omnis res appetitur, propter conuenientiam, quam habet cum appetente: amat enim vnuſquiſque, quod conueniens eſt: ergo ratio boni in hac ratione conuenientiæ conſiſtit: hæc au-
A tem ratio conuenientiæ non eſt niſi relatio, vt ipſa vox præ ſe fert, & explicari poteſt, quia res eadem quoad omnia abſoluta huic eſt conueniens, illi diſconueniens, vt calor eſt conueniens igni, & diſconueniens aquæ: ergo conſiſtit conuenientia in relatione, & non reali, vt oſtendemus, ergo rationis.

Bonitas non eſt relatio rationis.

SEd nihilominus hæc opinio virtute improbata eſt in ſuperioribus quoad duo. Primum, quod neget, has paſſiones entis includere in conceptu ſuo formali & intrinſeco entitatem, quod tam in communi, quam in ſingulis ſupra tractatis oſtendimus eſſe falſum, & in præſenti videtur manifeſtius: nam III.
B quod entitatem non includit, nihil eſt: quis autem concipiat bonitatem eſſe nihil, cum illa trahat appetitum, & rationem cauſæ finalis habere dicatur, & ſit ipſa perfectio rei, vel integra, vel ex parte, vt explicabimus? Vnde D. Thom. 1. par. quęſt. 48. art. 5. dicit, bonum per ſe, & principaliter cõſiſtere in perfectione: perfectio autem ſine entitate, neque intelligi poteſt. Vnde Auguſt. lib. 1. de doct. Chriſtiana, cap. 32. ait, quod *in quantum ſumus, boni ſumus.* Secundum eſt, relationem rationis eſſe paſſionem entis, nã loquendo proprie de relatione rationis, prout dicit aliquid mente confictum, & quaſi additum rebus, oſtendimus id eſſe falſum, & in præſenti euidenter etiam conſtat. Primò, quia, vt Ariſtot. docet 6. Metaphyſ. in fine. Bonum eſt in rebus, & in hoc Auguſt.
C diſtinguit illud à vero, non eſt ergo formaliter ſola relatio rationis. Deinde, quia, vt ex Auguſt. lib. de natura boni, cap. 3. tract. D. Thom. 1. par. q. 5. art. 5. *Bonum conſiſtit in modo, ſpecie & ordine*, quod etiam infra exponemus: hæc autem non ſunt conficta per intellectum, ſed in rebus ipſis exiſtunt: ergo neque ratio boni. Item, quia hæc eſt differentia inter verum bonum, & apparens, quod apparens ſolo intellectu fingitur, & apprehenditur, verum autem bonum in re ipſa ſubſiſtit, & ante omnem fictionem intellectus ſupponitur: vnde de Deo dicitur, *vidit omnia quæ fecerat, & erant valde bona*, at non vidit in eis relationem rationis, non ergo conſiſtit bonitas in ficta relatione, neque hæc ad illam requiritur.

D Sunt verò, qui dicant, quamuis aliquæ relationes rationis tales ſint, quæ à fictione & cogitatione intellectus pendeant, vt relationes generis vel ſpeciei, aliàs vero eſſe, quæ ſunt in rebus ipſis abſque cogitatione intellectus, vt relatio creatoris vel Domini in Deo. Sed hi vel æquiuoce loquuntur de relationibus, vel in verbis inuoluunt repugnantiam. Quomodo enim in rebus ipſis ſunt ante opus rationis, ſi relationes rationis eſſe dicuntur? Aut in quo differunt à relationibus realibus, ſi ſunt ſubiectiue in rebus, & non tantum obiectiue in intellectu? Nec illæ denominationes creatoris aut Domini, prout intelliguntur antecedere cogitationẽ intellectus ſumuntur à relationibus rationis, de quo aliàs. Adde, qualiſcunque hæc relatio fingatur, non poſſe in ea ratio- IV.
E nem bonitatis conſiſtere, quod magis conſtabit ex his, quæ de relatione reali dicemus. Fundamentum autem huius ſententiæ ad ſummum probat, bonum præter totam intrinſecam rei entitatẽ connotare aliquid aliud extrinſecum, ſeu denominationem ſumptam ex conſortio plurium, præſertim, quando vna res dicitur bona alteri, vt infrà declarabimus.

Bonitas non eſt relatio realis.

SEcunda ſententia ponit, rationem bonitatis in aliqua relatione reali ſuperaddita enti conſiſtere. V.
Quæ opinio fundanda, ac declaranda eſt, ſumpto principio contra præcedentem ſententiam, probato boni-

bonitatem conſiſtere debere in ratione aliqua reali: nam illud non poteſt eſſe mere abſolutum, vt probat ſatis argumētum factum, quod eadem res reſpectu vnius ſit bona, & reſpectu alterius mala: erit ergo relatio realis. Quæ ſententia tribuitur Durando in 2.diſt.34.q.1. Sed cum Durandus in alijs etiam rebus neget proprias relationes reales, alia eſt in præſenti mens eius, vt infra videbimus. Cuiuſcunque autem ſit illa ſententia, manifeſte falſa eſt. Quod eiſdem argumentis, quibus de veritate id probauimus, cum proportione applicatis hic oſtendi poteſt. Primò, quia Deus ab æterno bonus eſt, bonitate tranſcendentali communi tribus perſonis, & tamen in eo nulla eſt relatio realis communis tribus perſonis. Secundò, quia calor, vbicunque exiſtat, habet totam ſuam bonitatem, etiamſi ignis non exiſtat, neque aliquod aliud ſubiectum, cui conueniēs ſit calor: ergo, & tunc non habet relationem realem conuenientię: ergo non conſiſtit bonitas in hac relatione. Tertiò, etiam quando calor exiſtit in igne, vel iuſtitia in homine, non eſt bonum eius propter relationem realē: nam hoc ipſo, quod talis forma per ſuam entitatem abſolutam informat tale ſubiectum, eſt bonū & perfectio eius, pręciſa omni inſurgente relatione, vel ſecundum realem durationem, ſi re vera nulla eſt talis relatio, vel ſecundum intellectum, & naturæ ordinem: prius enim natura ſunt talia extrema ſecūdum ſuas entitates & perfectiones abſolutas, quam inter ea inſurgat relatio. Quartò, quia, vel relatio illa realis dicit perfectionem, & entitatem realem, vel non. Si non dicit (vt multi exiſtimant) aliquam perfectionem realem, quomodo poteſt eſſe bonitas alicuius rei, cum bonitas perfectionem dicat? Si autem dicit perfectionem, ergo & bonitatem: dicet ergo realem relationem conuenientiæ, & illa relatio erit eius bonitas: & ſic procedetur in infinitum, quod argumentum vulgare eſt in relationibus. Vel ſi illa relatio eſt conueniens & bona abſque tali relatione conuenientiæ, idem facillime intelligi poterit in quacunque forma, vel re abſoluta.

Bonitas nihil abſolutum dicit in re diſtinctum ab entitate.

VI. Tertia ſententia eſt, bonitatem dicere quandam proprietatem abſolutam ac realem ſuperadditam enti, & ex natura rei ſeu formaliter diſtinctā ab illo, quæ ſententia tribuitur Scot. in 1. diſt. 3. & alijs locis, quæ ſupra tractata ſunt, & videre licet in Capreol. 2. diſt. 34. quæſt. 1. Et poteſt probari ex dictis à ſufficienti enumeratione, quia bonitas oportet, vt ſit aliquid reale, & non poteſt eſſe relatio: ergo debet eſſe abſolutum. Et vt ſit proprietas oportet, vt in re aliquo modo diſtinguatur. Sed contra hanc ſententiam procedunt omnia, quæ in communi de paſſionibus entis, & in particulari de vnitate, & veritate dicta ſunt. Et præterea, vt clarius in pręſenti falſa eſſe intelligatur, diſtinguere poſſumus, dupliciter ens aliquod dici bonum, vno modo abſolute & in ſe, ſcilicet, quia in ſe bonum eſt, quomodo dicitur Deus bonus, aut homo bonus. Alio modo dicitur aliquid bonum, quia alteri bonum eſt, quomodo virtus dicitur eſſe bona, quia bonum facit habentem, & ſic ait D. Thom. quæſt. 21. de verit. art. 1. *bonum dicere rationem perfectiui alterius.* De qua diſtinctione ſtatim plura dicemus. Res ergo, quæ dicitur bona alteri, non poteſt denominari bona ab aliquo modo reali, & abſoluto ex natura rei diſtincto ab entitate eius: quia huiuſmodi res pręciſè concepta in ſua entitate, ratione illius eſt conueniens ei, cui bona dicitur, vt ſanitas per ſeipſam & non ratione alicuius modi ſuperadditi, eſt conueniens animali, & virtus, aut ſciētia ex eo præciſè quod virtus & ſcientia eſt, eſt conueniens homini: omnino ergo fictum eſt ponere in huiuſmodi formis modos ſuperadditos, quibus bonæ ſint, præſcindamus enim per intellectum talem modum, & conſideremus in ſcientia ſolam eſſentiā eius, & inueniemus illam conuenientem, valdeque proportionatā humano intellectui. Et ſimiliter forma ex eo præciſè quod forma eſt, eſt bona & conueniens materiæ, & ſic de alijs. Adde, hic etiam habere locum argumentū illud, quod de illo modo ſuperaddito interrogari poterit, an ſit conueniens alteri, necne: nam ſi cōueniens non eſt, quomodo forma illo modo affecta ratione illius poteſt eſſe conueniens? Si autem etiam ille modus cōueniens eſt per ſeipſum (ne vlterius & in infinitum progrediamur) etiam forma ex vi ſuæ eſſentiæ, ſeu differentiæ vltimæ per ſeipſam poterit eſſe conueniens.

VII. Et hinc facile intelligitur, in re, quæ bona dicitur in ſe & abſolute, etiam eſſe cōfictum modum illum. Aut enim res dicitur bona eſſentialiter, aut accidentaliter, quomodo dicitur bonus, homo ſtudioſus. Hoc poſteriori modo eſt quidem bonitas aliquid diſtinctum ab ipſa re, quæ denominatur bona, vt ſanitas eſt diſtincta à ſano, & pulchritudo à pulchro: vnde interdū eſt modus rei ſic affectæ, vt figura, interdum vero eſt entitas addita alteri enti ad perficiendum illud, vt ſcientia additur intellectui. Non tamē eſt hæc bonitas, quam nunc conſideramus, quia talis bonitas reſpectu illius entis cui accidit, nō eſt intrinſeca paſſio entis, ſed eſt quoddam accidens eius: vnde non eſt bonitas tranſcendentalis, ſed poteſt dici bonitas formalis, vel materialis, vel obiectiua, vel alia ſimilis iuxta varios reſpectus cōuenientiæ, quos vna res poteſt ad alteram habere. Niſi forte conſideretur illa bonitas reſpectu ipſiuſmet rei vel formæ, quæ bona alteri dicitur, de qua iam dictum eſt: vel reſpectu totius conſtituti per illam, quomodo eſt intrinſeca pars entitatis eius, ſicut forma eſt intrinſeca pars compoſiti, & dici poteſt quoddam bonum, vel bonitas eius, & ſic iam pertinet ad bonitatem eſſentialem illius conſtituti vt ſic. De hac ergo etiam eſt euidens non poſſe addere modū intrinſecum & abſolutum ex natura rei diſtinctū ab entitate rei: quia bonitas totius non eſt, niſi quę conſurgit ex bonitate partium, ſed oſtenſum eſt, bonitatem formę non addere aliquid intrinſecum vltra formā, & conſequenter nec bonitatem materiæ ſupra materiam, nec bonitatem vnionis ſupra vnionem, ergo nec bonitas compoſiti addet aliquam proprietatem diſtinctam ſupra totam entitatem compoſiti vt ſic. Et declaratur applicando argumentum factum: nam præciſa illa proprietate manent in illo compoſito tota bonitas materiæ & formæ, inter ſe vnitæ: ergo & bonitas compoſiti. Quod, ſi neque in ente compoſito bonitas addit illum modum, neque etiam in ente ſimplici, quod ordinatur ad aliud componendum: euidenter infertur, etiam in ſubſtantijs ſimplicibus, bonitatem ſubſtantialem, ſeu eſſentialem, vel tranſcendentalem, nihil intrinſecum addere entitati earum, eſt enim eadem vel maior ratio: quia hæc entia ſunt & ſimpliciora & perfectiora.

VIII. Et hinc à fortiori impugnatur opinio, quam refert Sonc. 4. Metaph. quæſt. 19. quæ aſſerebat, bonitatem hanc tranſcendentalem eſſe accidens quoddam verè ac propriè pertinens ad prædicamentum qualitatis. Quod eſt euidenter falſum, tum quia prędicatum tranſcendens non poteſt ad vnum genus limitari, tum etiam, quia vnaquæque res per ſeipſam bona eſt, quod non ſolum in Deo eſt certiſſimum, ſed etiam in alijs entibus, ex diſcurſu facto. Nam anima, verbi gratia, præciſè ratione ſuæ ſubſtantiæ aliquid perfectionis habet, & bona eſt ac conueniens homini, & appetibilis ab ipſo, & idem eſt in quantitate, & in qualitatibus ipſis: nam in ſingulis ſpeciebus eſt propria bonitas ac perfectio, vnde bonitas non conſtituit proprium qualitatis genus,

vel ſpeciem, alioqui vna qualitas per aliam bona eſſet, quod eſt ridiculum: maxime cum eadem qualitas poſſit eſſe bona vni, & mala alteri.

Bonitas abſolute non conſiſtit in perfectione realientis.

IX. EST ergo quarta ſententia, bonitatem nihil aliud dicere, quam intrinſecam rei perfectionem, quę abſoluta eſt in abſolutis, & relatiua in relatiuis. Vnde fieri videtur conſequens, bonum nihil aliud eſſe, quam ipſum ens, quatenus in ſe aliquid perfectionis habet. Hęc opinio tribuitur Herueço quodlib. 3. q. 2. ibi tamen magis ſentit bonitatem dicere entitatem, quatenus eſt perfectiua alterius, ſeu quatenus ad alterius perfectionem ordinatur, quam vt in ſe habet perfectionem aliquam, de quo ſenſu infra dicam. Aliter ergo poteſt explicari hæc opinio, quod bonitas vniuſcuiuſque rei ſit illa perfectio, qua vnaquæq; res in ſua entitate perfecta eſt: vnde ſi ſit ens ſimpliciter, erit in ſe habens tantam perfectionem, ratione cuius in ſe etiam erit quoddam bonum: ſi vero ſit ens ſecundum quid, ſeu entis ens, vt pars totius, vel accidens ſubiecti, ſic erit bonum illius, cuius eſt ens, & ratione perfectionis entitatiue, quam habet, dicetur in ſe quoddam bonum: ea vero ratione, qua illa perfectio vel inſtituta eſt, vel apta ad perficiendũ aliud dicetur bonum alterius. Vnde ſicut accidens eadem entitate, eſt in ſe ens, & ens alterius, ita eadem perfectione eſt in ſe, id eſt, intrinſece quoddam bonum, & bonum alterius. Sic ergo recte intelligitur, & explicatur, bonitatem in vnaquaq; re, nihil eſſe præter vniuſcuiuſque perfectionem.

X. Probatio autem huius ſẽtẽtiæ ſic expoſitæ inprimis ſumi poteſt ex dictis à ſufficiẽte enumeratione: quia bonitas non eſt relatio rationis, nec realis, neq; abſolutum quid additum enti: nihil ergo aliud ſupereſt, quod eſſe poſſit, niſi rei perfectio. Deinde, quia bonum & perfectum idẽ ſunt, vt docet D. Tho. 1. p. q. 5. art. 1. 3. & 5. & infra declarabimus: ergo & bonitas & perfectio ſunt idem: nam bonũ & perfectum non materialiter tantum, ſed formaliter idem ſunt, quia vnumquodque in tantum bonum eſt, in quantum eſt perfectum. Denique hoc modo facile concipi, & declarari poteſt ratio bonitatis, & nulla ratio eſt, quæ cogat ad aliquid aliud addendũ, neque quid illud ſit, facile poteſt explicari, vel intelligi: ergo ſignum eſt in hoc conſiſtere rationem bonitatis.

XI. Sed licet hæc ſentẽtia videatur ꝑ ſe facilis ac perſpicua, & magna ex parte rẽ declaret, nõ tamen omnino, & ideo aliquid aliud addere oportet, propter duo. Primò, quia iuxta hanc expoſitionẽ, bonũ non eſt paſſio entis realis, ſed eſſentia eius. Vnde bonum & ens potius tanquam ſynonyma cõuertentur, quã vt ſubiectum & paſſio. Sequela patet, quia nihil eſt magis eſſentiale enti reali, quam habere aliquid perfectionis, & donec concipiatur aliquid vt ens alicuius perfectionis, non concipitur vt ens reale: vnde in hoc ſenſu aliqua eſt differentia inter hæc duo nomina, magis erit in etymologia, quam in re ſignificata: quia ens ſumptũ eſt ab actu eſſendi, bonum autem à perfectione, quam formaliter & ex neceſſitate includit actus eſſendi. Secundum eſt, argumentum ſupra propoſitũ, quod eadem res dicitur bona vni, & mala alteri, cum tamen eandem perfectionem includat.

Bonitas addit enti rationem conuenientiæ.

XII. DIcendum ergo eſt, bonum ſupra ens ſolũ poſſe addere rationẽ conuenientiæ, quæ non eſt proprie relatio, ſed ſolum connotat in alio talem naturã habentem naturalem inclinationem, capacitatẽ, vel coniunctionem cum tali perfectione: vnde bonitas dicit ipſam perfectionem rei, connotãdo prædictam

A conuenientiam, ſeu denotationem cõſurgentem ex coexiſtentia plurium. Hanc concluſionem intendit Duran. cit. loco, & probari poteſt primò à ſufficiẽte enumeratione ex omnibus dictis contra alias ſententias, & quia nihil aliud excogitari poteſt, illis excluſis. Secundò, quia, quæ adducta ſunt in fauorẽ vltimæ ſententiæ, probant ſine dubio perfectionem includi in conceptu bonitatis, & idem etiã confirmãt, quæ dicta ſunt contra primam ſententiam, quia non poteſt bonitas non includere entitatẽ, & conſequenter perfectionem. Rurſus, quæ obiecta ſunt contra vltimam ſententiam, optime ſaluantur poſita prędicta connotatione: nã illa ſufficit, vt ſit nonnulla diſtinctio rationis fundata in rebus inter bonũ & ens, vt ſic poſſit bonum attribui enti tãquam proprietas,

B & nõ eſſe ſynonymum cũ illo, quia formaliter aliud eſt eſſe ſeu habere entitatem: aliud vero ratione entitatis habere ſemper aliquam cõuenientiam, quam ratio boni declarat. Deinde hoc ſatis eſt, vt eadem res, retinens eandem perfectionem, ſit bona vni, & mala alteri: nam cum dicitur bona vni, præter perfectionem eius, quæ bona dicitur, connotatur in altera cui bona dicitur, inclinatio ſeu capacitas connaturalis alterius, in alia vero cui mala dicitur, connotatur carentia talis capacitatis, ſeu inclinationis, vel potius contraria inclinatio: ergo hoc modo ſaluãtur omnia, quæ in bonitate inueniuntur abſque alia relatione adiuncta, vt in ſimili dictum etiam eſt de veritate. Tandem hoc poteſt declarari inductione in omnibus bonis: nam bonum honeſtum ex omnium ſen

C tentia dicit bonũ, quod per ſe eſt conueniens naturæ rationali vt ſic, bonũ item delectabile nihil aliud eſt, quam bonũ habens conuenientiã cum natura ſenſibili, vt Caiet. late tractat 1. 2. q. 32. artic. 1. explicans quomodo id nõ ſit relatio, ſed ipſa res, vt accommodata tali naturæ, quod nihil aliud dicere poteſt, quã mutuam rerum connexionem, & fundamentalem proportionem, idemq; reperitur ſuo modo in bono vtili, quod ſolum dicit bonum aptum, & accommodatum ad finem intentum. Recte igitur conuenientia, quam dicit bonum, prædicto modo declaratur.

Vna tantum ſupereſt difficultas, quia hoc modo non adæquate, ſed tantum ex parte ratio boni explicatur: nam, vt ſupra dicebam, bonum dupliciter de rebus dici ſolet, ſcilicet, vel quia res in ſe bona eſt, vel XIII. Obiectio.

D quia eſt bona alteri, quæ diuiſio ſumpta eſt ex Auguſt. 8. de Trinit. cap. 3. & ex D. Thom. in 2. diſt. 27. quæſt. 1. artic. 2. ad 1. quæſt. 1. de virtut. artic. 2. ad 1. & 1. 2. quęſt. 26. art. 4. Vbi etiam addit id, quod in ſe bonum eſt, eſſe abſolute & ſimpliciter bonum: quod autem eſt bonum alteri, tantum eſt bonum ſecundũ quid. Quo ſenſu dicere ſolet idem D. Thom. accidens non eſſe bonum vt habens bonitatem, ſed quia cedit in bonitatem ſubiecti, vt videre licet in 3. par. quæſt. 11. art. 5. ad 3. Et 1. 2. q. 55. artic. 4. ad 1. dicit virtutes, nõ tam eſſe bona quædam, quam bonitates quaſdam, quod dictum eſt, nõ quia in ſe non habeãt perfectionem, ſed quia eam habẽt accommodatam ad perficiendum aliud. Sicut accidentia dicuntur eſſe entis entia potius, quam entia, quia tãtum habet vnaquæque res de bonitate, quantum habet de eſſe, Auguſt. D. Thom.

E vt idem D. Thom. ait 1. 2. quæſt. 18. art. 1. Eandem diſtinctionem boni ſecundũ ſe, ſeu reſpectu alterius habet Scotus quodlib. 18. At vero prædicta ratio boni, vt à nobis explicata eſt, ſolum conuenit rei, vt dicitur bonum alterius: ſub hac enim ratione optime explicatur, quod rem eſſe bonam dicat perfectionẽ talis rei, connotãdo in altera capacitatem, inclinationem, vel aliam ſimilem connexionem: hoc autem non poteſt conuenire illi bonitati, qua res dicitur in ſe bona, quia hæc bonitas omnino abſolute dicitur, & abſque vllo reſpectu ad aliud, etiam fundamentali ſeu ſecundum dici: ergo illo modo non explicatur adæquata, nec præcipua ratio boni.

Ad hanc

XIV. Ad hanc difficultatem reſponderi poteſt primò, A
1. Reſpōſio. nos hic deſcribere bonitatem, quæ eſt paſſio entis:
bonum autem ſolum eſſe paſſionem entis prout di-
cit conuenientiam ad alterum, ſeu prout eſt bonum
alteri: hoc enim modo diſtinguitur bonum aliquo
modo ab ente, & conuenit omni enti, etiam perfe-
ctiſſimo: Deus enim, qui ſumme bonus eſt, etiam eſt
bonum aliorum: nam Deus clare viſus eſt ſummum
bonum obiectiuum creaturæ rationalis, & Verbum
Diuinum eſt maximum humanitatis Chriſti. Bonũ
autem abſolutè ſumptum, ſcilicet, prout eſt bonum
in ſe, non videtur pertinere ad paſſionem entis, ſed
potius ad eſſentiam ſeu entitatem eius, vt ſupra argu
mentabar, quia bonũ hoc modo idem eſt, quod per
fectum, vt Diuus Tho. ſæpe dicit 1. part. quæſtio. 5.
perfectum autem includitur in eſſentiali conceptu B
entis realis, quia non poteſt concipi ens cum entita-
te, quin concipiatur cum perfectione eſſentiali. Tũ
quia ipſum eſſe eſt perfectio, tum etiam, quia perfe-
ctio eſſentialis conuenit enti per ſe primo, & in hoc
differt à perfectione accidẽtali ſiue ſit extrinſeca, ſi-
ue intrinſeca ad modũ propriæ paſſionis: Vnde per
hanc perfectionem eſſentialem vnaquęque res con-
ſtituitur in certo gradu entis, & per eandem inter ſe
diſtinguũtur & ordinantur entia. Sic enim vt (ſupra
dicebamus) primò diſtinguitur ens in infinitum &
finitum ſecundum perfectionem eſſentialem: ergo
huiuſmodi perfectio eſſentialis non addit aliquid ſu
pra ens & eſſentiam: ergo bonũ ſub hac ratione non
videtur propriè eſſe paſſio entis, ſed ipſum ens. Et
hoc modo dixit Scotus quodlib. 6. magnitudinem C
perfectionis eſſentialis non eſſe aliud ab eſsentia,
etiam in creaturis. Quod cæteri omnes docent. Et
poteſt hoc à ſimili explicari ex his, quæ ſupra dice-
bamus de veritate, ſcilicet, quod quatenus dicit abſo
lutam rationem veræ entitatis, id eſt, non fictæ, ſed
ratæ, vt ſic non dicit paſſionem entis, ſed declarat ſo
lum ipſam realis entis rationem, ideoque ſolum eſt
paſſio vt connotat aliquo modo conuenientiam, ad
intellectum: ſic ergo videtur dicendum de bono ſer
uata proportione.

XV. Quæ reſponſio fiet veriſimilior, ſi exactè intelli-
Quomodo gatur, quomodo ſe habeant ratio boni, & ratio per-
bonũ & per fecti: dicit enim Ariſt. 5. lib. Metaph. c. 16. *perfectum*
fectum cō- *dici, extra quod non eſt vllam partem accipere, ſeu cui ni*
parentur. *hil deeſt.* Quo ſenſu nō omne bonum perfectum eſt, D
vt per ſe conſtat, neque etiam omne ens eſt perfe-
ctum, licet ſit bonum: puer enim ens eſt & homo,
nondum tamen perfectus: & homo habens perfectã
quantitatem: non verò qualitates, vel habitus ſuę na
turæ conſentaneos, licet bonus aliquo modo ſit: non
tamen perfectus. Hoc ergo ſenſu perfectũ dicitur,
non quodcũque bonum, ſed illud quod omni ex par
te conſummatum eſt, quod eſt ſimpliciter bonũ. A-
lio tamẽ modo poteſt perfectum dici, quidquid ſub
aliqua ratione entis, habet perfectionem ſimpliciter
neceſſariam & eſſentialẽ, quomodo puer poteſt dici
perfectus homo quoad eſſentiam, & ſimiliter dicũt
Theologi charitatem remiſſam, licet dicatur imper-
fecta reſpectu intenſæ, tamen ſimpliciter & quoad
eſſentiam eſſe perfectam, quomodo ait Ioan. 1. Ca- E
no. c. 2. *Qui ſeruat verbũ eius verè in hoc charitas Dei*
perfecta eſt. Atque hoc modo bonum & perfectum
conuertuntur, imo ſunt omnino idem, prout bonũ
dicit id, quod in ſe bonum eſt, ſeu quod habet boni-
tatem, id eſt, perfectionem ſibi debitam: hoc autem
nihil aliud eſt, quam habere eſſentiam vel entitatem
ſibi debitam, igitur bonum ſub hac ratione nihil a-
liud eſsẽtialiter ac formaliter dicit, quam ens, eſſe e-
nim charitatem perfectam dicto modo, nihil aliud
re vera eſt, quam eſse charitatem, & ſic de alijs. Imo
etiam eſſe perfectum priori modo, ſeu bonum ſim-
pliciter, nihil aliud eſt, quam eſse ens habens totam
entitatem, quæ ad complementum eius requiritur.

Et hoc modo intelligendus eſt D. Tho. cum dice- XVI.
re ſolet (vt videre licet 1. p. q. 5. art. 1. ad 1.) aliter in-
ter ſe comparari in creaturis ens ſimpliciter & ſecũ
dum quid, quam bonum ſimpliciter & ſecundum
quid: nam res habet, quod ſit ens ſimpliciter per eſ-
ſe ſubſtantiale, ſecundum quid verò per eſſe accidẽ-
tale: habet autem quod ſit bona ſecundum quid per
per eſse ſubſtantiale, ſimpliciter autem per eſse acci
dentale. Hoc tamen vltimum intelligendum eſt nõ
præciſe de eſse accidẽtali, ſed vt coniunctio eſse ſub
ſtantiali: non eſset enim bonus homo per accidenta
les virtutes, niſi ſupponeretur homo & conſequen-
ter ſubſtãtialiter & naturaliter bonus. Vnde in illis
vocibus *ſecundum quid ſimpliciter*, videtur eſse ęqui-
uocatio: nã cũ dicuntur de ente, vidẽtur dici de ſub-
ſtantia & accidẽte præciſe cōparatis; cũ autẽ dicun-
tur de bono, dicuntur de ſubſtãtia creata aut ſolita-
riẽ ſumpta, aut vt affecta diſpoſitionibus & faculta-
tibus ſibi connaturalibus. Quo fit, vt licet in modo
loquendi ſit diuerſitas, in re tamen nulla videatur eſ
ſe differentia, quia etiam bonitas, vel perfectio, quã
confert accidens, ſi præciſe comparetur ad eã bonita
tẽ, quã confert ſubſtantia, eſt ſecundum quid. Sic e-
nim in vniuerſum verum eſt, quod ex D. Tho. ſupra
retulimus, vnumquodq; quantum habet de eſse, tan
tum habere de bonitate, & quod etiam retulimus ex
Auguſt. quod in quantum ſumus, boni ſumus.

Atq; ita tãdem fit, quod bonum abſolutè dictum XVII.
nihil aliud ſit, quam ens ipſum, quomodo dicuntur
res naturaliter bonæ, vel perfectę, ſi in ſua entitate
ſint conſummatæ, & homo dicitur moraliter bonus
ſi habeat morales virtutes ſeu perfectiones, quę non
ſunt, niſi reales quædam formæ & entitates: ſic etiã
Deus dicitur ſumme bonus & perfectus ratione ſuę
entitatis, etiãſi ad nihil aliud comparetur: & ſic de a-
lijs. Hęc igitur doctrina & reſpōſio hoc modo expo
ſita ꝓbabilis eſt, & charitatẽ ac facilitatẽ quãdã præ
ſe fert, eamq; indicauit Henric. in loco ſupra citato.

Veruntamen propter vſum vocum poteſt adhi-
beri alia reſponſio. Nã, licet prior in hoc habeat ve-
rum, quod bonum ſub ea ratione in re non differt
ab ente, nihilominus poſſunt ratione diſtingui, quod
ſatis eſt vt bonum aſſignetur vt proprietas entis, ad
modum aliorum tranſcendentium. Eſt itaque quo-
ad impoſitionem, vel ſignificationem nominis ad-
uertendum, ens ſolum dici ab eſſe aut entitate, vt ſu-
pra expoſuimus, perfectum autem clarius exprime-
re entis perfectionẽ: in quo negationem quandã in-
cludit, vel ſaltẽ ſine illa non poteſt à nobis eius ſigni
ficatum explicari, ſcilicet, quod nihil ei deſit ſecun-
dum eam rationẽ ſecundũ quam perfectũ dicitur.
Bonum verò dicere conuenientiam aliquam ratione
cuius habet res, quod appetibilis ſit; nã bonũ per or-
dinem aliquem aut appetitũ dictum eſt, vt D. Tho.
docuit 1. p. q. 5. art. 1. ex illo Ariſt. 1. Ethic. *Bonũ eſt*,
quod omnia appetunt, & ſtatim magis explicabitur.
Vnde neceſſe eſt res etiam illas, quæ abſolutè & ſe-
cundũ ſe dicuntur bonæ, ſic denominari: quia habẽt
perfectionem ſibi conuenientem & appetibilem, &
ita etiam fit, vt bonum hoc modo, de formali ſignifi
cet perfectionem exiſtentem in tali re connotando
in eadem re capacitatem, inclinationem ſeu natura-
lem connexionem cum tali perfectione. Quod cla-
rius patet, quando talis perfectio eſt diſtincta ab ip-
ſa re, quę ab illa bona denominatur; nam quãdo ho-
mo dicitur bonus ratione virtutis, de formali ſignifi
catur virtus, non vtcunq; ſed vt bonitas quædam, in
quo importatur, non tantum perfectio virtutis, ſed
etiam conuenientia, quam habet cum humana natu
ra connotando ex parte ipſius naturæ capacitatem,
vel propenſionem ad talem perfectionẽ. In his verò
rebus, in quibus non eſt diſtinctio inter perfectionẽ,
& rem, quæ perfecta dicitur, difficilius videtur expli
cari, hæc conuenientia, vel connotatio: dicendum eſt
tamen,

tamen, quamuis in re non ſit diſtinctio, à nobis tamen A concipi ac ſignificari ad modum diſtinctorum, id eſt, per modum formę denominantis, & rei denominatæ, & ideo ſignificari illā formam vt perfectionem accommodatam ei, in quo exiſtit, in quo computatur naturalis cōnexio eius cum tali forma, & ita diſtingui tale bonum ab ente, ſaltem ratione.

Bonum & appetibile quomodo comparentur.

XVIII. EX his, quæ de ratione boni dicta ſunt, intelligere licet, quomodo ſe habeant bonum & appetibile. Atqui enim exiſtimant: idem formaliter & ſinonymè his vocibus ſignificari, & cōſequenter aiunt, bonum ſupra ens addere reſpectum ad appetibile, quibus fauere videtur D. Thom. dict. q. 5. 1. p. art. 1. B dicens: *Ratio boni in hoc conſiſtit, quod aliquid ſit appetibile.* & art. 3. ad 1. dicit expreſsè: *Bonū non addit aliquid ſupra ens; ſed rationem tantū appetibilis,* & art. 4. ad 1. *Bonum* (inquit) *reſpicit appetitum.* Similia habet 1. p. q. 16. art. 1. & 3. & lib. 1. con. Gent. c. 4. rat. 3. fauet Ariſt. 1. Ethic. c. 1. definiens: *Bonum eſſe, quod omnia appetunt.* Et poteſt confirmari ſumpto proportionali argumento ex his, quæ de vero dicta ſunt: nam ita comparatur bonum ad appetitum, ſicut verū ad intellectū, ſed verum non addit ſupra ens niſi conformitatem ad intellectum: ergo bonum non addit niſi conuenientiam ad appetitum. Alij diſtinguunt inter bonum & appetibile, vt Caietan. 1. p. q. 5. ar. 5. vbi ait appetibile ſumi dupliciter, ſcilicet, fundamentaliter & formaliter. Priori modo ait eſſe idem bonū C & appetibile, & ita exponit D. Tho. ibi: nam proxima ratio ob quam res habet, vt poſſit mouere appetitum, eſt bonitas eius, quam habet reſpectu appetentis, in qua includitur non ſola entitas & perfectio rei ſecundum ſe, ſed prout habet aliquam conuenientiā cum appetente. Poſteriori autem modo dicit diſtingui bonum ab appetibili ſaltem ratione ſeu denominatione, quia appetibile vt ſic importat reſpectū ad appetitum & denominationem extrinſecam prouenientem ab illo, ſeu conſurgentem ex conuenientia & proportione inter bonum & appetitum: aliquid ergo formaliter explicat appetibile, quod non dicit bonū vt ſic, ratione cuius hęc cauſalis vera eſt, quia res eſt bona, ideo eſt appetibilis, ſicut hęc etiam cauſalis eſt vera, quia, res eſt lucida & colorata, ideo eſt D viſibilis: ita enim comparatur appetibile ad bonum, ſicut viſibile ad lucidum. Vnde D. Thom. 1. Ethic. cap. 1. declarans illam deſcriptionem Ariſt. *Bonum eſt quod omnia appetunt,* ait ſumptam eſſe à poſteriori: quia ratio appetibilis poſterior eſt, quam ratio boni. Et hæc ſententia vera eſt, quam prius docuerat Capreol. in 2. diſtinct. 2. quæſt. 3. Et poſtea Ferrar. 1. contra Gentes, cap. 3.

XIX. *Diſcrimen inter bonū & verum.* Ex quo intelligitur, aliter comparari bonum ad appetitum, quam verum ad intellectum: nam verū tranſcendens (de hoc enim loquimur) includit in ſua ratione & denominatione aliquam conformitatem ad intellectum; bonum autem formaliter in ratione & denominatione ſua non includit conformitatem ad appetitum, quamuis hæc ad rationem boni E conſequatur. Vnde ratio veri tranſcendentis non ſupponitur propriè in obiecto, vt formaliter attingatur ab intellectu, ſed eſt denominatio ſumpta ex proportione vel confirmatione inter ipſum obiectū & potentiam ſeu actum eius, & ideo dici ſolet illa veritas conditio conſequens, vel concomitans obiectum intellectus potius quam formaliter illud conſtituens; bonitas autem ſupponitur in obiecto appetitus, & eſt ratio formalis attingendi illud: appetibilitas autem dicit denominationem ſumptam ex proportione talis obiecti cum tali potentia, vnde non dicit formalem rationem obiecti, ſed conditionem concomitantem.

SECTIO II.

Quomodo ſe habeat bonum ad rationem finis.

EX his etiam conſtat, quomodo ratio finis ad bonum comparetur. *Prima diuiſio.* Ait enim D. Thom. 1. p. quæſt. 5. ar. 2. ad 1. bonum, cum habeat rationem appetibilis, importare habitudinem cauſæ finalis. Et in eodem ſenſu ait 1. con. Gentes, cap. 38. rat. 3. Bonum habere rationem finis, eo ſcilicet modo, quo habet rationem appetibilis. Etenim ſi formaliter ſumatur habitudo, ac denominatio finis, illa non eſt de ratione boni, ſed ad illam conſequi poteſt, nam finis, vt ſic dicit rationem cauſæ in ordine ad media, vel ad aliquam actionem, quæ propter finem fiat: quam habitudinem non dicit bonū, ſed ſolam rationem conuenientis. Si autem ſumatur finis fundamentaliter, ſic attribuitur bono, qua ratione bonitatis habet finis vim cauſandi finaliter. Hoc autem intelligendum eſt de bono ſimpliciter, quale eſt per ſe bonum, nam ſi ſumatur bonum in tota ſua latitudine: non tantum finem, ſed etiam media complectitur, vt ex ſequenti ſectione conſtabit.

Quotuplex ſit bonum.

I. ANtequam tractemus, quomodo bonū ſit paſſio entis, declarare oportet nonnullas diuiſiones boni, vt ſic melius conſtet, quænam ratio boni enti attribuatur. Et primò quidem diuidi ſolet bonum in bonum verum, & bonum tantum apparens. Verum bonum dicitur, quod tale eſt, quale exiſtimatur & cognoſcitur, apparens verò, quod exiſtimatur, nō tamen eſt in re. Sed hęc diuiſio eodem modo bono conuenit, quo poteſt cuilibet enti, ſeu rationi entis attribui: datur enim aurum uerum, & apparens, & ſic de alijs rebus. Peculiari autem ratione ſolet hæc partitio in bono declarari, quia, cum propria cauſalitas boni ſit, appetitum mouere & allicere, æque fere id præſtat bonum exiſtimatum, ac verum, quia, cum ad mouēdum appetitum per cognitionem applicetur, tantum mouet, quantum iudicatur ſeu exiſtimatur, quamuis reipſa tale non ſit. De bono igitur tantum apparente ſeu exiſtimato nihil eſt quod dicamus, quia eius ratio ſolum in hoc conſiſtit, quod tale exiſtimetur, quale ſolet eſſe verum bonum, quāuis re vera tale non ſit. Vnde quot ſunt verba bona, tot eſſe poſſunt exiſtimatione ficta, quia in omni bonorum genere, error & falſa exiſtimatio reperiri poteſt.

II. *Secunda diuiſio.* Secundo diuidi poteſt bonum in illud quod in ſe bonum eſt, & quod eſt alicui alteri bonum. De qua diuiſione ſatis multa dicta ſunt ſect. præced. vbi inſinuauimus, quamquam ratio boni, quæ eſt paſſio entis, poſſit accōmodari vnicuique enti, quatenus perfectionem habet ſibi conuenientem, clarius tamen reperiri in quolibet ente, quatenus alicui alteri conueniens, ac conſentaneum eſt. Accedit etiam quod hæc ratio boni alterius, ſupponit ſeu includit rationē boni in ſe, nihil enim eſt alteri bonum propriè & in rigore, niſi quod in ſe eſt bonum & perfectionē habet alteri conuenientem. Dixi, propriè & in rigore, quia interdum carentia alicuius formæ cenſetur bona alicui, quamuis formaliter nullam perfectionem ei conferat aut in ſe habeat, veruntamen priuatio nō eſt propriè bona, ſed ita interdū denominatur, quia priuat forma diſconueniente, & ſub ea ratione appetibilis eſt. Igitur bonum alteri ſupponit bonum in ſe, & ideo aliæ diuiſiones boni potiſſimè videntur de eo quod eſt alteri bonum, & in eo à nobis explicabuntur, ſimul tamen declarabimus illas, quæ ad ens pertinuerint, quatenus in ſe bonum eſt.

Exponi-

Exponitur diuiſio in bonum honeſtum, vtile, & iucundum.

III. TErtio ac præcipuè diuidi ſolet bonum in honeſtum, delectabile, & vtile. Quam diuiſionẽ tradit D. Tho. 1. p. q. 5. art. 6. & & 2. 2. q. 145. art. 3. eamque affert ex Ambroſ. lib. 1. Offic. c. 9. & 10. vbi obſcurè ſatis eam inſinuat: clarius eam docuit Ariſt. 2. Ethic. c. 3. & lib. 8. c. 2. vbi honeſtum appellat abſolute bonum à iucũdo, & vtili illud diſtinguens. Aduertit autẽ D. Th. ibi, diuiſionem hanc potiſſimum traditam eſſe de bono humano, accommodari tamẽ poſſe ad bonum in communi ſeu ſecundum ſe. Prius igitur declarabitur à nobis in bono humano, in quo propriè & abſque metaphora illæ rationes boni reperiuntur, deinde videbimus, quomodo ad bonũ vt ſic applicari poſſit. Eſt autem ſupponendum ſermonem eſſe de homine, quatenus homo eſt, id eſt quatenus ratione vtitur, tum quia ratio eſt ſuprema regula omnis boni conuenientis homini, ratio (inquam) vel naturalis, ſi philoſophicè tantum homo conſideretur, vel diuino lumine illuſtrata, ſi cõſideretur Theologicè, tum etiam, quia propriæ ac formales rationes horum bonorum, præſertim honeſti & vtilis, non poſſunt niſi per rationem diſcerni.

IV. *Quot modis quidpiã alteri conueniens.* Cum igitur bonũ idem ſit, quod conueniens, dupliciter poteſt aliquid eſſe homini conueniens: vno modo per ſeipſum, quia nimirum illa perfectio, quã in ſe habet ex ſe ipſa conſentanea eſt & conueniens homini. Quod adhuc poteſt duobus modis accidere, primo quod ſit conueniens in ordine ad delectationem, quam tale bonum ſecum affert, & hoc eſt bonum delectabile. Secundo abſque ordine ad delectationem, ſed ſolum quia per ſe decet, vel cõueniẽs eſt homini vt ſic, & hoc eſt bonum honeſtum. Alio verò modo eſt aliquid conueniens, nõ per ſe ipſum, ſed ſolum ratione alterius boni, quod per illud ſeu mediante illo obtineri poteſt, quia nimirum, licet ex ſe ſpectatum delectationẽ non afferat, neq; ex ſe deceat, aut conueniens ſit homini, tamen, vt conferre poteſt ad aliud bonũ obtinendum, conueniens cenſetur, & hoc eſt bonũ vtile. Atque ita conſtat, & illa tria mẽbra ſub ratione boni contineri, & eſſe aliquo modo inter ſe diſtincta, ſaltem ratione formali concepta ſeu habitudine; nam re ſeu ſubiecto non ſemper neceſſe eſt diſtingui: conſtat enim eandem rem, v. g. amorem aut deuotionem erga Deum, eſſe & honeſtam, & iucundam, & vtilem.

V. Denique facile ex dicta declaratione intelligitur membra illa exhaurire diuiſum, quia neq; inter bonum per ſe, aut in ordine ad aliud, reperiri poteſt mediũ, cum hæc immediatè, & quaſi per contradictionem opponantur, neque præter bonum conueniens ob delectationem, vel abſque illa, ſed ſolum propter ſe ipſum, poteſt aliud membrum excogitari, cũ hæc etiam membra, quaſi per contradictionem ſeu immediatam negationem diſtinguãtur, quia omne bonum quod per ſe eſt conueniens præciſa ratione delectationis, honeſtum reputatur. Dico autem, præciſa delectatione, quia hæc membra per abſtractionẽ præciſiuam potius, quam negatiuam, diſtinguenda ſunt, ſi ad rem, quæ bona denominatur, comparentur, quia vt res ſit honeſta, non eſt neceſſe, vt ſit iucũda, vel vtilis, ſed ſolum vt habeat aliquam rationem conuenientiæ propter quam ſit amabilis etiã ſi nec iucunda, neq; vtilis ſit, & ſic de reliquis. Vnde formaliter & quaſi conditionaliter, poſſunt hæc membra diſtingui, etiam per abſtractionem negatiuam: nam de ratione honeſti, vt honeſti, eſt, vt ad ſuam rationem & conuenientiam ſufficientem ad mouendum appetitum rectum delectationem aut vtilitatẽ non requirit, ſiue in re illas habeat coniunctas, ſiue non: nam etiam ſi illas nõ haberet, eſſet ſufficienter A bonum & conueniens & in ſuo ordine, & idem eſt proportionaliter de reliquis, Atque in hunc modum videtur ſatis expoſita prædicta diuiſio.

Variæ difficultates circa prædictam diuiſionem.

VI. *Prima difficultas circa bonum honeſtum.* SEd vt exactius declaretur, nonnullæ difficultates inſurgentes breuiter tractandæ ſunt. Prima eſt, quomodo bonum honeſtum dicatur per ſe conueniens. Aut enim dicitur per ſe conueniens, tanquam forma pęne conſentiens cum natura hominis vt rationalis eſt, ad eum modum, quo calor eſt per ſe cõueniens igni, & ſic ſequitur, ipſas potentias intellectus & voluntatis eſſe bona honeſta, quod eſt contra Auguſt. lib. 2. de lib. arb. c. 19. vbi diſtinguens omnia B bona hominis, in maxima, media, & infima, potẽtias animæ in medio ordine collocat, quia eis poſſumus male vti, cum tamen maxima bona illa eſſe videantur, quę honeſta ſunt. Deinde ſequitur, Deũ nõ eſſe bonum honeſtum hominis, quia nõ eſt ei per ſe conueniens per modum formæ. Sequitur etiam actionẽ dandi eleemoſynam, non eſſe bonum honeſtũ, quia non eſt aliqua forma per ſe conueniens homini. Vel bonum honeſtum dicitur per ſe conueniens non vt forma, ſed vt operatio dicens hominem, & ſic ſequitur inprimis idem inconueniens de Deo. Et vlterius ſequitur, virtutes pręſertim infuſas, nõ eſſe bona honeſta, quia nõ ſunt operationes hominis, ꝙ eſt plane falſum, & contra Auguſtinum citato loco. Vel dicitur bonũ honeſtũ per ſe cõueniens obiectiuè: quia C ſcilicet eſt bonũ per ſe amabile, quæ ratio vniuerſalior eſt: nam & in operationem, tã internã, quã externã, & in quamcunque formã & in Deum ipſum conuenire poteſt. Sed neque hoc modo euitãtur omnes difficultates tactæ, quia ſequitur potentias animę cõputandas eſſe inter bona honeſta: imo & ſanitatem, & alia bona corporis, quæ per ſe amabilia ſunt. Et præterea inſurgit alia difficultas, quia hæc ratio, nẽpe quod obiectum aliquod ſit per ſe amabile ſine ordine ad delectationẽ, non poteſt eſſe prima ratio boni, quæ in tali obiecto reperitur, quia ſupponit rationem boni, propter quam tale obiectũ per ſe amabile eſt. Sicut in ſect. præcedente dicebamus, rationẽ appetibilis ſupponere rationem boni & conuenientis, propterea enim res appetibilis eſt, quia bona eſt D & conueniens: idem autem eſt eſſe bonũ per ſe amabile, quod eſſe poſſe appetibile: non poteſt ergo hæc eſſe prima ratio, in qua bonum honeſtum conſiſtit.

VII. *Secũda difficultas circa bonũ delectabile.* Secunda difficultas eſt circa bonum delectabile, quo modo habeat peculiarem ac propriam rationẽ boni in ſe, ac per ſe appetibilis: aut enim per bonum delectabile intelligendum eſt obiectum, circa quod delectatio verſatur, aut delectatio, quæ ex tali obiecto naſcitur. Si primum dicatur, ſequitur, hoc bonũ non magis eſſe per ſe & in ſe bonum, quã bonũ vtile. Probatur, quia non eſt bonũ eo, ꝙ in ſe habeat delectationẽ, quæ eſt res ab illo diſtincta, ſed quia aptũ eſt ad delectationem generandã, quæ videtur eſſe vtilitas quædam cõſiſtens in habitudine ad delectationem ipſam, ratione cuius tale obiectum amabile eſt. E Sicut cibus, verbi gratia, ſi ametur, quia ſanitatẽ confert, dicitur amari vt bonũ vtile ad ſanitatem: ergo, ſi ametur quatenus delectationem affert, amabitur vt vtile ad delectationem: ergo bonum delectabile, hac ratione ſumptum, non eſt per ſe & in ſe bonum, nec formaliter differt à bono vtili, ſed tantum materialiter, ſeu tanquam particulare à communi. Si verò delectatio ipſa dicatur eſſe bonum delectabile, vt D. Thomas in citato loco 1. part. indicat, verum quidẽ eſt delectationẽ eſſe quendã actum per ſe conuenientem, & conſentaneum naturæ, vel appetitui, qui delectatur, tamen nulla apparet ratio, ob quã hęc peculiaris conuenientia talis actus ab alijs diſtinguatur, & cõſtituat ſuam peculiarẽ rationẽ boni, magis quàm

conue-

conuenientia,quam habet quilibet alius actus cũ facultate operandi,vt intellectio veritatis cum intellectu, & viſio obiecti pulchri cum viſu. Et præterea non videtur ratio boni delectabilis primario poſſe conſiſtere in delectatione ipſa;nam delectatio,circa aliquod bonum vt bonum verſatur,cũ ſit quies appetitus,qui non quieſcit,niſi in bono adepto:ergo ſupponit delectatio in obiecto rationem boni priorẽ delectationem, & quæ in ſe talis ſit, & non per ordinẽ ad delectationẽ:bonũ enim circa quod delectamur, non ideo bonum eſt, quia delectat, ſed potius ideo delectat,quia bonum eſt,ſupponit ergo delectatio in obiecto conuenientiam & bonitatem diſtinctã à delectatione ipſa. De illa ergo inquiro,an conſtituat bonum delectabile nec ne: nam,ſi conſtituit:ergo non eſt delectatio ipſa primũ delectabile bonũ:imo nec videtur habere ſimilem conuenientiam ſeu rationẽ boni,quia cum delectamur, verbi gratia, in viſione rei pulchræ,longe alterius rationis eſt conuenientia viſionis à conuenientia delectationis:cum tamen viſio ſit illius delectationis obiectum. Si autem bonitas illa ſeu conuenientia,quæ eſt in obiecto delectationis,non conſtituit bonum delectabile,erit iam aliud bonum diſtinctum à tribus enumeratis.

VIII. Tertia difficultas circa bonũ vtile. Tertia difficultas eſſe poteſt de bono vtili, quomodo negetur eſſe in ſe bonum, & in hoc à reliquis diſtinguatur:nam bonum vtile,licet ad aliud à ſe diſtinctum vtile ſit,tamen in ſe habet vtilitatem ſuam, quæ conſiſtit in aliqua virtute vel efficacia præſtandi rem illam,ad quam eſt vtile. Dicetur fortaſſe,bonitatem rei vtilis non conſiſtere in vtilitate ipſa, ſed in conuenientia & appetibilitate, quam habet talis vtilitas reſpectu hominis, & conſequenter dicetur, bonum vtile non habere hanc conuenientiam ex ſe, ſed ex fine, ad quem eſt vtile. Contra hoc tamẽ eſt, quia,licet conuenientia boni vtilis ſupponat conuenientiam illius rei,ad quam eſt vtile,& ab illa fortaſſe deriuetur, tamen illa ſuppoſita, reuera ipſum bonum vtile, quatenus habet habitudinem ad talem rem, habet in ſe propriam conuenientiam, ratione cuius bonum eſt & amabile: ergo in hoc non eſt differentia formalis inter bonum vtile & alia bona:nã etiam bonum honeſtum vel delectabile, poteſt interdum accipere rationem ſuam ex habitudine ad aliquod extrinſecum. Imo bonum honeſtum interdũ eſt tale ex conformitate ad legem extrinſecam, vel ſaltem ex conuenientia,quæ in eo reſultat,ſuppoſita tali lege. Vnde etiam fit,vt aliquod bonum vtile non habeat aliam conuenientiam vel bonitatem niſi honeſtatis,vt v.g.corporis afflictio, quatenus vtilis eſt ad ſatisfaciendum Deo, non habet bonitatem aliã, niſi honeſtam,& eadem ratione medium,quod tantum eſt vtile ad delectationem capiendam, non habet conuenientiam aliquam,vel bonitatem,niſi participationem quandam illius delectationis:ergo bonum vtile non recte ab alijs diſtinguitur.

IX. Quarta circa idem. Atq; hinc oritur quarta difficultas,cur bonum vtile non diſtinguatur in duo:nam tale eſt vtile bonũ quale eſt illud ad quod ordinatur:ergo ſicut bonum per ſe amabile,aliud eſt honeſtum, & aliud delectabile, ita bonum ex vtilitate ad aliud quoddam honeſtum,aliud verò delectabile.

X. Vltima difficultas circa ſufficientiam diuiſionis. Vltima difficultas eſt,quia prædicta diuiſio videtur inſufficiens;nam præter dictas rationes boni videtur eſſe alia,quæ ab illis diſtingui ſeu præſcindi poteſt: ſunt enim quædam bona per ſe amabilia, non quia delectant, nec quia honeſta ſunt, ſed præciſe, quia naturam perficiũt,vt ſanitas,ſcientia, corporis integritas, & ipſum eſſe,ac viuere:nam etiamſi mẽte præſcindamus omnem delectationem, hæc ſunt bona & amabilia, vt per ſe conſtat; & ſimiliter licet præſcindamus omnes rationes virtutis, hæc ſunt amabilia,vt cõnaturalia bona & propter illa poſſunt amari alia vt vtilia, præciſa honeſtate. Cuius ſignũ

A eſt,quia interdum per honeſta media,interdum per turpia inquiruntur,non ob delectationem,ſed ob ſolam naturalem conuenientiam: datur ergo aliqua ratio boni ab illis tribus diſtincta.

Expeditur prima difficultas.

Ad ſatisfaciendum primæ difficultati,& declarãdum quid propriè ſit honeſtum bonum,aduertẽdum eſt duobus modis dici vel ſumi poſſe bonum honeſtum. Vno modo in ordine ad actiones humanas & morales,prout recta & prudenti ratione regulari poſſunt:& hoc modo bonum honeſtum dicitur, quod per ſe & ex ſe decet hominem vel perſonã ratione vtentem, vt ſumitur ex D. Thoma, 2.2. quæ- XI.
B ſtione 145. articulo primo & ſequent. In qua conuenientia non conſideratur aliqua commoditas quæ per tale bonum accreſcat illi perſonę,reſpectu cuius dicitur eſſe huiuſmodi bonum,hæc enim, licet ſæpe intercedat,per ſe tamen ac formaliter non eſt ad honeſtatem neceſſaria,ſed ſufficit illa decentia, & proportio,quæ reperitur inter tale bonum & naturam, quæ operationes ſua recta ratione dirigit. Sicut dare eleemoſynam eſt honeſtum,quia eſt per ſe cõſentaneũ naturæ rationali, etiamſi per impoſſibile homo ſic operans nullam inde vtilitatem,vel commoditatẽ caperet,præter ipſum recte operari. Quomodo etiã reſpectu Dei dicitur eſſe conueniẽs & honeſtum ſeſe communicare,benefacere ac miſereri, nõ quia illi ſit commodum,ſed quia eſt per ſe decens ac
C proportionatum illius bonitati. Bonum ergo honeſtum hac ratione explicatum dicit peculiarem rationem conuenientiæ,& ex parte rei,quæ honeſta dicitur,includit perfectionem eius:cum omnibus conditionibus, vel phyſicis, vel moralibus ad prædictam conuenientiam cum natura rationali neceſſarijs.

Solet autem hoc bonum per conuenientiam ad dictamen rectæ rationis declarari:nam illud bonum eſt honeſtum,quod recta ratio dictat eſſe faciẽdum, vel amandum,&c. Tamen,ſi hoc dictum intelligatur de recta ratione,prout dicit iudicium,ſeu cognitionem eius, quod expedit facere, ſic non conſiſtit honeſtas in conformitate ad dictamen rationis, neque eſt illa prima regula, ſeu prima ratio talis honeſtatis. Non enim ideo bonum eſt honeſtum, quia re- XII.
D cta ratio iudicat eſſe tale,ſed è conuerſo,quia ipſum bonum verè & in re tale eſt,ideo recta & vera ratione iudicatur eſſe tale. Et ideo quoad nos rectum iudicium eſt regula boni honeſti, quia nobis manifeſtat illud:tamen ſecundum ſe ſupponit illud iudiciũ propriã conuenientiã,ex qua habet bonum honeſtũ quod tale ſit: hãc aũt dicimus eſſe ad naturã rationalẽ, quatenus talis eſt, & tales habet proprietates ſeu attributa. Si verò dictamen rationis non formaliter, ſed quaſi radicaliter ſumatur,ſic bene & à priori dicitur bonum honeſtum eſſe illud, quod eſt conforme rationi,id eſt, quod eſt conforme naturæ rationali, quæ propterea nata eſt iudicare,hoc ſibi eſſe faciendum,vel appetendum.

Bonum autem honeſtum hoc modo ſumptum,di- XIII.
E ſtingui poteſt in actum,habitum,& obiectum honeſti: ſunt enim actus formaliter boni & honeſti, vt ſunt actus virtutum, præſertim voluntatis, & his correſpondent habitus virtutum, qui inter maxima bona & honeſta merito computantur,quia maximè deceat hominem ratione utentem: & his actibus vel habitibus ſupponuntur obiecta honeſta; nam ab his ſumunt actus,& habitus ſuam honeſtatem,vt ſignificat D. Tho. 1.2. quæſtione 19. ar. 1. ad 3. vbi de hac re latius diſputatur,& q. 20. artic. 1. ad 2. & quæſt. 2. de malo,art. 3. in corp. & ad 8. Actus enim honeſtus vt ſic nõ verſatur niſi circa bonum honeſtum: vnde neceſſe eſt, vt in illo talem bonitatem ſupponat: nã actus voluntatis non confert obiecto ſuo bonitatẽ,

ſed potius in illa fundatur, & ideo Diuus Thomas ſupra, hanc honeſtatem, bonitatem primordialem vocat.

XIV. Atque ex his reſponſum eſt ad totam illam primã difficultatem, quatenus ſpectat ad bonum honeſtũ in hoc rigore & proprietate ſumptum. Cõcedimus enim, hoc bonum non limitari ad operationem, vel habitum, vel formam, ſed conuenire omni rei, quæ honeſtè, & ſecundum rectam rationem eſt appetibilis ab homine. Concedimus deinde, hoc bonũ non ideo tale eſſe, quia eſt per ſe cõueniens voluntati ſeu appetitui hominis in ratione obiecti appetibilis, nã, vt recte argumentũ ibi factum probat hæc ratio per ſe appetibilis, formaliter ſumpta, ſupponit conuenientiam cum natura rationali, ratione cuius tale bonum illi eſt per ſe appetibile.

XV. Alio verò modo ſumi poteſt bonum honeſtũ non in ordine ad mores, ſed in ordine ad naturam, & eſt illud, quod per ſe perficit naturam, & eſt commodũ illi, etiam ſecluſa ratione virtutis, vt eſt ſanitas, integritas, & vita ipſa, quam interdum amare vel tueri turpe eſt, etiamſi ex ſe maximè conueniens naturæ videatur. Et hoc bonum videntur antiqui Philoſophi appellaſſe *bonum naturæ*, quod diſtinguebant à bono honeſto, quod *per ſe decens* appellabant, vt colligitur ex Cic. lib. 3. & 4. de finib. Tamen, quia hoc bonũ naturæ per ſe conueniens eſt, & amabile, ideo ita cenſetur comparari appetitus naturæ ad hoc bonum, ſicut appetitus rationalis ad bonum per ſe decẽs, atque hac ratione in ordine ad naturam hoc bonum comprehenditur ſub bono honeſto. Accedit etiam, quod hæc ratio boni ſufficiẽs eſt vt ipſum honeſte appetatur, ſi aliunde impedimentũ aliquod nõ intercedat, quia cũ recta ratio ſit, qua homo regi debet aut gubernari, ad illam pertinet ea, quæ ſunt naturæ commoda & cõſentanea, proponere, niſi aliunde aliquid obſtet, vel maius aliquod incommodum ſubſequatur. Hoc igitur modo loquendi de bono honeſto, concedendum eſt potentias animæ eſſe quędam honeſta bona, non quidem eo modo, quo virtutes, quibus malè vti non poſſumus, ſicut potentijs ipſis, propter quod ab Auguſtino hæc maxima, illa verò media bona eſſe dicuntur, ſed ea ratione, qua bona pertinentia ad integritatem & complementũ naturæ per ſe conuenientia ſunt, & quantum ex ipſis eſt, rectè amabilia: Atque hoc modo ipſum eſſe & viuere, & ſapere honeſta ſunt. Neque ſolum inhęrentia bona, ſed etiam res extrinſecæ, quæ interdum ſunt per ſe conuenientes, ſaltem vt obiecta vitalium actuum, inter hæc bona honeſta computantur: & ſic etiam expedita eſt prima difficultas, quantum ad hoc bonum pertinere poteſt, de quo in ſolutione vltimæ difficultatis plura dicemus.

Tractatur ſecunda difficultas.

XVI. Circa ſecundam difficultatem duo ſunt diſtinguenda, quæ ibi attinguntur, ſcilicet delectatio, & delectationis obiectum, & de vtroque dicendum eſt eſſe bonum ex ſe cõueniens aliquo modo & per ſe appetibile. Et quidem de delectatione ipſa, id eſt per ſe manifeſtum: nam eſt actus, qui ex ſe valde inuitat & trahit appetitum, quod eſt ſignum, ex ſeſe habere cum illo magnam proportionem. De obiecto autem delectationis probatur, quia obiectum delectationis eſt bonum: ergo delectatio ſupponit in obiecto illo bonitatem, quia actus animæ non cõſtituunt obiecta ſua, ſed ſupponũt: obiectum ergo delectationis non eſt bonum & conueniens, quia eſt delectationis obiectum, ſed è contra, quia bonũ eſt & conueniens, ideo delectationis obiectum eſſe poteſt. Eſt igitur ex ſe bonum & appetibile, & nõ per ſolam denominationem vel habitudinẽ ad delectationem, quamuis fortaſſe nominis Etymologia vel A impoſitio inde ſumpta ſit. Hinc igitur conſtat, ſiue delectabile bonum ſumatur pro delectatione ipſa, ſiue pro obiecto ſeu bono illo quod delectat, ſiue (quod probabile eſt) pro vtroque per modũ vnius, ſcilicet, pro quiete in tali re, ſicut beatitudo interdũ ſumitur pro obiectiua, interdum pro formali, interdũ pro tota beatitudine, quæ per modũ vnius vtrãque cõplectitur: quocunque (inquam) ex his modis bonum delectabile ſumatur, meritò per ſe bonũ dici, & non tantum extrinſeca habitudine vel denominatione, in quo rectè à bono vtili diſtinguitur.

Rurſus facile diſtinguitur bonitas vel conueniẽtia ipſius delectationis à bonitate vel conuenientia honeſtatis, ſiue moralis, ſiue naturalis: nam conuenientia delectationis ſolum conſiſtit in ſuauitate illa, & vitali quiete (vt ſic dicam) quã appetitus habet in bono adepto, ſiue habeat conformitatem aliam cum ratione, ſeu rationali natura, ſiue nõ, hæc enim ad rationem delectationis, vt ſic accidentalia ſunt. Atque ob hanc cauſam meritò delectabile bonum, ſaltem ratione delectationis à bono honeſto, tã morali, quam naturali diſtinguitur, tum quia habet peculiarem conuenientiam, vt dixi, tum etiam quia habet peculiarem vim mouendi appetitum, ex qua fit, vt interdum moueat non ſolum contra rationẽ, ſed etiam contra commodum naturæ. XVII.

B

At verò de bonitate obiecti delectabilis, quę in eo ſupponitur, vt delectationem cauſet, non eſt facile ad iudicandum, quęnam ſit, & quomodo ab honeſtate vel morali vel naturali diſtinguatur. Et ratio C difficultatis eſt, quia delectatio eſt de bono conuenienti & conſecuto ſeu præſenti, vt ſumitur ex Ariſtot. 1. Rhetor. c. 10. & D. Tho. latè 1. 2. quæſt. 31. artic. 1. & ſeq. Bonum autem conueniens, cuius conſecutio delectationi ſupponitur, non eſt aliud niſi bonum naturæ conueniens, vel ſpirituali naturæ, ſi delectatio ſpiritualis ſit, vel corporali, ſi ſit ſenſibilis: bonum autem conueniens naturæ nõ eſt aliud, niſi bonum honeſtum: vel morale, ſi ſit ita conueniens naturæ rationali vt ſic, vt per ſe deceat, vel naturale, ſi ſolum ſit per ſe commodum naturæ, vt ad perfectionem eius ſpectans: ergo delectatio non ſupponit bonum delectabile, vt delectabile eſt: imo hæc potius videtur denominatio extrinſeca ab ipſa delectatione in potentia, ſicut viſibile à viſione, ſed D ſupponit tantum bonum conueniens appetenti, de cuius conſecutione delectatur. Et confirmatur hoc exemplis, nam, cum infirmus delectatur de conſecuta ſanitate, nullam aliam rationem boni conſiderat vt delectetur, niſi commoditatem illam, quam naturæ ſuæ affert ſanitas: ergo in ſanitate, vt eſt obiectũ delectationis, non eſt alia bonitas, pręter naturalem conuenientiam ſanitatis cum natura hominis. Simili modo viſio beata, ſeu Deus clare viſus, & poſſeſſus eſt obiectum perfecti gaudij, non alia ratione, niſi quia eſt bonum maximè proportionatum, & conueniens naturæ hominis: ergo in vniuerſum, bonum delectabile fundamẽtaliter (vt ſic dicam) & quatenus intrinſecè ſupponitur ipſi delectationi ex parte obiecti, nullum aliud eſt, niſi bonum per ſe cõ- E ueniens naturæ, atque adeo honeſtum, vel morale, vel naturale. XVIII. Ariſtot. D.Tho.

Ad hoc duobus modis reſponderi poteſt. Primò, concedendo totum diſcurſum factum & cõſequenter dicendo, bonum delectabile non diſtingui à bono per ſe conueniente naturę, niſi prout delectationem includit, quæ in tali bono conſideratur, vt propria ratio mouens ad appetitionem eius. Quæ videtur eſſe ſententia Diui Thomæ 1. par. quæſt. 5. art. 6. & 1. 2. quæſtio. 32. artic. 1. ad tertium, vbi ait, operationes eſſe delectabiles, in quantum ſunt connaturales & proportionatæ operanti, & in tota illa quæſtione idem inſinuat, & idem ſignificat Caietanus in his, quæ notat circa illum articulum primum. Ex XIX. D. Tho.

quo

quo vlterius dicendum eſt conſequenter,bonum delectabile, quatenus dicitur per ſe bonum & amabile,intrinſece includere delectationem ipſam,ſiue ſola ipſa delectatio apprehendatur,vt tale bonum per ſe conueniens propter id quod eſt,id eſt,propter ſuauitatem illam,quam formaliter confert,ſiue hoc totum, ſcilicet tale obiectum vt ſecum habet delectationem adiunctam apprehendatur per modũ vnius obiecti,quod bonum delectabile dicitur, cuius veluti forma eſt delectatio ipſa. Vnde Ariſtoteles 10. Ethic.cap.2.ait: *Voluptatem eſſe per ſe expetibilem,facereque quoduis bonum magis expetibile, ſi illi addatur.* In quibus verbis indicat, delectationem quidẽ ſupponere bonum:ipſam verò illi additam,facere illud magis appetibile,quia nimirum conſtituit illud iucũdum & delectabile:ergo tale bonum delectatione ipſa completur,& quaſi formaliter cõſtituitur. Et hoc ipſum ſignificauit Diuus Thomas 1.part.q.5.articulo 6.cum docet,bonum delectabile terminare appetitum ratione delectationis, quæ eſt quies in re deſiderata.

XX. Additque ibi in ſolutione ad ſecundum, *illa propriè dici bona delectabilia,quæ nullam aliam habent rationem appetibilitatis,cum alioqui ſint & noxia, & inhoneſta.* Quæ verba fauent dictæ ſententię,quatenus in eis dicitur,delectationẽ eſſe totã rationẽ appetẽdi bonum delectabile vt ſic:in eo verò quod in eis dicitur poſſe dari rem, in qua nulla prorſus ſit alia ratio appetibilis præter delectationem,videntur contradicere ſuperius dictis:vnde falſa videtur ob rationẽ ſupra factam,quod delectatio reſultat ex bono conſecuto,& ideo neceſſe eſt vt aliam priorem rationem boni ſupponat ratione cuius ſit appetibilis: nõ ergo poteſt dari res,quæ delectationem afferat, & tamen nullam habeat aliam rationem appetibilis præter delectationem. Dici verò poteſt D.Tho.non intẽdiſſe excludere ab huiuſmodi re omnem rationem conuenientiæ delectatione priorẽ,in qua delectatio fundetur,ſed indicare voluiſſe,interdũ contingere,hãc cõuenientiam talem eſſe,vt,ſecluſa delectatione,nõ faciat rem ſimpliciter appetibilem, quia eſt noxia vel inhoneſta. Iuxta hunc ergo dicendi modum ad ſecundam difficultatem concedendum eſt, rem illã vel operationem,quæ eſt obiectum delectationis,licet aliam priorem rationem boni habeat,tamẽ non eſſe bonum delectabile,niſi ea tantum ratione, qua habet delectationem adiunctam. Neque inde fit,cõfundi hoc bonum cum bono vtili,aut habere tãtum extrinſecam rationem boni eo modo,quo bonũ vtile,quia res comparatur ad delectationem,quæ ex illa ſequitur,vt obiectum eius,& ideo ex vtraque vnum bonum delectabile intrinſece & per ſe appetibile, conſtitui cenſetur.

XXI. Alter modus reſpondendi eſſe poteſt, in obiecto delectationis reperiri ſemper ſpecialem quandam conuenientiã,ratione cuius eſſe poteſt delectationis obiectum,& ab illa propriè & intrinſece denominari bonum delectabile,eamq; conuenientiam diſtinctam eſſe, ac ſeparari poſſe ſeu præſcindi à propria conuenientia honeſtatis,tam moralis,quã naturalis. Caietan. Nam,vt bene Caietanus tract. 1. 2.q.32.art.1.obiectum delectationis eſt res, vel operatio apprehenſa vt cõueniens:nõ eſt autẽ neceſſe,vt hæc conueniẽtia ſit aliquo modo honeſta,vel commoda naturæ, ſed ſatis eſt,vt ſit proportionata guſtui,v.g.vel alteri ſenſui,aut potentię: Videtur ergo eſſe in his obiectis delectabilibus,quidam ſpecialis modus conuenientiæ ſufficiens ad conſtituendam ſpecialem rationem boni,quæ ſub delectatione comprehendi videtur,quotieſcunque delectatio dicitur eſſe tota ratio appetibilis in bono delectabili vt ſic. Et ita fauet huic modo dicendi Diuus Thomas in verbis ſupra citatis ex 1. parte,quæſtione 5.articulo 6.ad ſecundum.

XXII. Sed (vt verum fatear) hic poſterior dicendi mo- A dus nec ſufficiẽter fundari poteſt,nec declarari,quia intelligi non poteſt,quænam ſit illa ſpecialis conuenientia , præter eam, quæ eſt in bona conſtitutione naturæ, ſeu in eſſe vel operari naturæ proportionato. Quod ſumitur ex Ariſtot.7.Ethic.c.12. & 13.& lib.10.cap.4.& 5.& 1.Rhetor.capite 10.in fine,vbi hoc ſenſu ait, *voluptatẽ eſſe affectionem totam ſimul, & ſenſibiliter in naturam proficiſcentem*,vt exponit & tractat D.Tho.1.2.q.31.art.1.& 32.ar.1.& ibi Caietanus. Ariſtot. D.Thom. Item,quia delectatio in idem bonum & conueniens tendit,in quod amor vel deſiderium:ſolum enim differt ab eis,quia tendit in illud bonũ,vt pręſens & conſecutum; ſed reſpectu amoris vel deſiderij,ſecluſa delectatione,non intelligitur alia ratio cõuenientiæ præter eam,quæ ad honeſtatẽ moralẽ vel B naturalem pertinet,vel ſaltem certiſſimum eſt,amorem & deſiderium directè ferri poſſe in huiuſmodi conuenientiam ſeu in bonum ſub tali ratione : ergo æque certum eſt, delectationem in obiecto ſuo non requirere aliam conuenientis rationem:ergo illã excogitare vel fingere,vt priorẽ delectatione ipſa,nec fundamenti habet,nec ſatis explicari poteſt. Nam, quod aliquæ delectationes oriantur ex peculiari conuenientia obiecti cum aliqua facultate,vt cum guſtu vel tactu,id non eſt,niſi vel quia qualitas illa,quæ ſenſu percipitur & delectationem parit,eſt obiectũ connaturale & per ſe conueniens tali facultati, vel quia operatio,ad quam talis delectatio conſequitur,eſt ſimiliter naturalis perfectio proportionata potentiæ. Atque ita ſemper huiuſmodi ratio boni, quæ ex parte C obiecti ad delectationem ſupponitur, ad bonum per ſe naturæ conueniens reuocatur. Prior ergo reſponſio ſolidior eſt,& per eam fit ſatis ſecundæ difficultati ſuperius poſitæ.

Tertia difficultas ſimul cum quarta expeditur.

XXIII. AD tertiam difficultatem de bono & vtili nõnulli concedunt habere bonum vtile ſuam propriã & intrinſecam bonitatem, ratione cuius eſt in ſe appetibile,licet non propter ſe. Hæc enim duo diuerſa ſunt:nam medium reuera in ſe amatur, id eſt, in ſe terminat amoris motum ; vnde neceſſe eſt, vt in ſe habeat bonitatem vtilem , diſtinctã à bonitate finis D ratione cuius poſſit terminare dilectionis ſeu electionis affectum:non tamen diligitur propter ſe,quia illa bonitas non eſt abſoluta , ſed reſpectiua ad finem ſeu propter finem, & quia finis eſt prima cauſa diligendi medium, ſeu bonum vtile. Quo fit, vt iuxta hanc ſententiam bonum vtile non diſtinguatur à reliquis: eo,quod ſolum ſit bonum bonitate extrinſeca finis, ſed, quia totam bonitatem ſuam habet in ordine ad finem. Et poteſt hæc ſententia confirmari,quia repugnat eſſe bonum,& aliena bonitate bonum eſſe;nam bonum idem eſt quod perfectum:nulla autem res perficitur ſola extrinſeca denominatione ab aliena perfectione: ſed bonũ vtile eſt verè bonum:ergo non eſt bonum per ſolam denominationem à bonitate finis, ſed in ſe habet ſuam propriam E bonitatem. Sed hæc ſententia falſa eſt,vt latius dicemus inferius de cauſa finali diſputantes. Eſtque contra ſanctum Thomam 1.parte quæſt.5.ar.6.præſertim in ſolutione ad ſecundum,vbi ſic ait:*Vtilia dicũtur,quæ nõ habent in ſe,vnde deſiderentur, ſed deſiderãtur ſolum vt ſunt ducentia in alterum,ſicut ſumptio medicinæ amaræ.*

XXIV. Recte igitur inter proponendam tertiam difficultatem reſponſum eſt,aliud eſſe loqui de vtilitate,ꝑut ſignificat vim , quæ eſt in bono vtili ad effectum ad quem vtile dicitur:aliud verò eſſe loqui de illa vtilitate in ordine ad appetentem , cui tale bonum vtile eſt. Priori modo verum eſt,vtilitatem eſſe poſſe virtutem aliquam & perfectionem intrinſecam ipſi

bono vtili, quæ quidē perfectio cōparata ad ipſummet bonum quod vtile denominatur, eſt illi conueniens, non tanquam bonum vtile, ſed tanquam bonum per ſe illi proportionatum & connaturale, vt in medicina, v.g. quæ eſt vtilis ad ſanitatem, quia habet vim expellendi aliquem humorem, clarum eſt illam vim eſſe proprietatem aliquam intrinſecam tali medicinæ, quæ reſpectu illius non eſt vtilis, ſed per ſe conueniens & appetibilis ipſi: reſpectu verò hominis illa vis dici poteſt vtilitas, quæ eſt in tali re in ordine ad talem finem. At verò tota hæc vtilitas cōparata ad hominem, & per ſe tātum conſiderata, nō inuenietur illi bona, conueniens, aut appetibilis, ſed in tantum cenſetur conueniens, in quantum ſanitas ipſa, diminutio, aut expulſio talis humoris cōueniēs eſt. Vnde, ſi homo nunc non indiget ad ſanitatem tali purgatione, illa virtus medicinæ non eſt conueniēs homini: ſi vero indiget cenſetur conueniens ſolum ob ſanitatem. Igitur tota virtus, quamuis intrinſeca medicinæ, ex ſe non eſt conueniens homini, neque appetibilis ipſi, ſed ſolum quatenus à bonitate finis quodammodo informatur & denominatur: ergo bonitas & conuenientia, quæ eſt in bono vtili formaliter ſumpto, vt vtile eſt, non eſt intrinſecè in illo completè ac formaliter, ſed eſt in illo, quaſi materialiter, vtilitas ipſa, ſeu vis actiua alterius rei, formaliter verò conuenientia & tota ratio appetibilitatis eſt bonitas finis. Cuius etiam argumentum eſt, quòd bonū vtile, vt vtile, non excitat, neque trahit, aut mouet appetitum ad ſe, alioqui medium, vt mediū haberet cauſalitatem finis, quod falſum eſt, ſed finis eſt, qui voluntatem mouet ad appetendum medium ſeu bonum vtile: vnde licet voluntas tendat in rem vtilem, tanquam in materiale obiectum, & hoc modo dicatur bonum vtile terminare in ſe motum voluntatis, tamen formaliter, etiam ille motus terminatur ad finem, quia eſt tota ratio tendendi medium, & ideo in bono vtili non requiritur intrinſeca & formalis bonitas ad determinandum talem actum.

XXIV. Ad quartam ergo difficultatem reſpondetur, negando, bonum vtile vt ſic ex ſe habere propriam cōuenientiam reſpectu appetentis, ratione cuius illi ſit bonū & appetibile; ſed eam habet ex fine, non ſolū vt ex radicali & remota cauſa, ſed vt formali & proxima, quia non ſolum habet conuenientiam ſuam & bonitatem per habitudinem ad finem, ſed habet illā ab ipſo fine tanquam ab extrinſeca forma, & ratione ob quam eſt diligibile. Et in hoc differt propriè bonum vtile ab honeſto & delectabili. Quocirca, ſi interdum eſt aliquod bonum vtile, quod ex ſe habeat propriam conuenientiam cum natura aut recta ratione, ſub ea ratione non eſt vtile, ſed honeſtum & per ſe amabile. Vnde, quod inter bona vtilia quædā eſſe poſſint honeſta, alia verò delectabilia, ſolum materialiter contingit, in quantum hæ rationes boni in eadem re coniungi poſſunt, imo & ſe inuicem denominare: nam & honeſtas, & delectatio vtilis eſſe poteſt ad ſalutem, vel animæ vel corporis, & vtilitas ipſa honeſta eſſe poteſt. Formaliter tamen hæ rationes ſunt diuerſæ, & ratio boni vtilis eadem proportione reperitur, ſiue vtilitas ſit ad delectationem, ſiue ad honeſtatem, ſiue ad aliud naturæ cōmodum, & ideo non oportuit, bonum vtile in varia membra diſtinguere.

Expeditur quinta difficultas.

XXV. QVinta difficultas ex dictis expedita eſt. Diſtinximus enim bonum honeſtum in ordine ad virtutem ſeu regulam rectæ rationis, quod idem eſt ac per ſe decens & conſentaneum rectæ rationi, & bonū in ordine ad naturam, quod per ſe illi cōueniens eſt & commodum. Si ergo priori modo ſumatur bonum honeſtum, fatemur non eſſe adæquatum membrum huius diuiſionis, non ſolum reſpectu inferiorum rerum, quæ ratione non vtuntur, ſed neque reſpectu ipſiuſmet hominis, qui (vt argumentum conuincit) poteſt diligere aliquod bonum, vt per ſe conueniens ſibi non propter honeſtatem, nec propter delectationem, ſed ſolum propter conſeruationem vel commodum ſuæ naturæ. At verò ſumptum honeſtum bonum poſteriori modo, ſic eſt adæquatum membrum illius diuiſionis, quam hoc modo declarauit D. Tho. ſupra, vbi honeſtum bonum appellari dicit: *omne illud, quod appetitur vt vltimo terminans motum appetitus, ſicut quædam res, in quam per ſe appetitus tendit.* D. Tho.

XXVI. *Bonum honeſtum naturale p̄ omniaentia diffuſum.* Atque hinc intelligitur primò, quo modo hæc diuiſio locum habeat in bono in communi, prout abſtrahit à bono humano, quomodo item mēbra eius in alijs rebus ab homine reperiantur. Nam bonū honeſtum naturale propriè reperitur in inferiorib. rebus, non ſolum ſentientibus, ſed etiam inanimatis: nam in omnibus reperitur perfectio aliqua, quæ per ſe terminat appetitum animalem, vel naturalē, vt eſt ipſum eſſe vel conſeruari, quod quælibet res appetit. Quo fit, in qualibet etiam re propriè inuenire poſſit bonum vtile per habitudinem ad hoc bonum naturæ: ſic enim hirundo congregat paleas ad nidificandum, quæ actio non alia ratione bona eſt, niſi quia eſt vtilis, & motus deorſum reſpectu lapidis comparatur vt bonum vtile, quia per ſe non pertinet ad perfectionem eius, ſed ſolum vt in proprio loco conſtituatur. Bonum autem delectabile propriè reperitur in rebus cognoſcentibus, magis quidem perfectè in ratione vtētibus, quam in ſentientibus tantum? verè tamen ac propriè in vtriſque: rebus autē cognitione carentibus, ſolum per metaphoram & analogiā quādam attribui poteſt: in quantum quietem habet vnaquæque res in proprio bono conſecuto, quia tamen illa quies non eſt per proprium actum, ſed per ſolā carentiā motus, ideo propriā & ſpecialem rationem boni habere non poteſt. Quapropter, quando hęc diuiſio datur de bono in communi non eſt ſenſus omnia hæc tria bona in ſingulis rebus reperiri, ſed ſimpliciter dari in rebus, ſeu entibus huiuſmodi rationis bonorum & è conuerſo, omnes rationes bonorū in quibuſcunque entibus inuentas ſub tribus prædictis ſufficienter comprehendi. An verò hę tres rationes boni ſolum poſſint per intellectum apprehendi & diſcerni, vel etiam poſſint per ſenſum cognoſci, & quomodo, non ſpectat ad hunc locum, ſed in ſciētia de anima tractandum eſt. Legatur D. Th. 1. p. q. 78. ar. 4. q. 81. art. 2. & Caietan. ibi. & 1. 2. q. 40. ar. 3.

Bonum vtile in omnibus rebus inuenitur.

Delectabilis boni ſola cognoſcētia propriè capacia.

XXVII. *Diuiſio boni in prædicta membra an analogicè, & qua analogia.* Secundo colligitur ex dictis, qualis ſit prędicta diuiſio: nam Diuus Thomas citato loco ad tertium abſolutè dicit, bonum non diuidi in hæc tria vt vniuocum, ſed vt analogum, quod prius dicitur de bono honeſto, deinde de delectabili, poſtremo de vtili. Sed ſi loquamur de propria & rigoroſa analogia, qua vnū dicitur tale per denominationē ab alio, ſic vera eſt analogia inter bonum vtile & reliqua, quia bonū vtile non eſt bonum, niſi per denominationē ab alio, ꝙ per ſe bonum eſt & conueniens. Et hoc ꝓbat quoddam argumentum in ſuperioribus factum, quod nulla res eſt bona per extrinſecam denominationem: eſt enim id verum de bono ſimpliciter, non tamen de bono ſecundum quid & analogicè: nihil enim vetat, huiuſmodi bonum conſtitui per denominationem ab extrinſeca bonitate. Hoc autem modo non videtur eſſe propria analogia inter bonum delectabile & honeſtum, nam bonum delectabile ex ſe & per ſe eſt ſimpliciter bonum, non per denominationem à bono honeſto, ſed ex ſua intrinſeca conformitate ac bonitate: cuius ſignum eſt, nam oblata omni honeſtate vera, aut exiſtimata ſi manet aliqua delectatio, illa eſt per ſe bona & amabilis: ergo non denominatur bona per analogiam ad honeſtum.

XXVIII. Quapropter dici poteſt primo, hanc analogiam non eſſe æqualem in vtroque bono; ſed in bono vtili eſſe propriam, in delectabili verò latius ſumi, ad indicandum, eſſe bonum imperfectum comparatione boni honeſti, non verò quod abſolutè & ſimpliciter bonum nõ ſit, cum ex ſe & ſine habitudine ad aliud habeat vnde appetatur: ſicut econtrario, dolor qui delectationi opponitur, ſimpliciter malum eſt, quãuis non ſit maximum malum, atque ita in ſcriptura malum pœnæ, ſimpliciter malum dicitur. Vel aliter dici poteſt, in vtroque bono vtili & delectabili, eſſe analogiam, non tamen eiuſdem modi, nam in bono vtili eſt analogia attributionis, ſumpta ab extrinſeca forma, qualis eſt in *ſano* prout de medicina dicitur: ſic enim dicitur medicina bona aut vtilis, ſicut dicitur ſana. In bono autem delectabili ſaluari poteſt analogia, nõ quidem per extrinſecam denominationem, vt ratio ſupra facta probat, ſed per intrinſecam habitudinem vnius ad aliud, qualis reperitur in accidente reſpectu ſubſtantiæ. Sic enim delectabile bonum intrinſece ſupponit aliud bonum per ſe conueniens, in quo appetitus quieſcat per delectationem, & ex natura ſua ad hoc tantum inſtituta eſt delectatio, vt ſit veluti quidam decor, & quaſi condimentũ quoddam alterius ſuperioris boni. Et ideo imperfectus ordo eſt appetere operationem propter delectationem in ea ſiſtendo, cum potius delectatio ſit propter operationem amanda, ſicut eſt inſtituta. Præſertim verò reſpectu hominis bonum delectabile, quod non habet honeſtatem adiunctam, non poteſt ſimpliciter bonum exiſtimari, quia & maiori priuat bono, & non conducit ad bonum ſimpliciter hominis, quod eſt viuere ſecundum rationem, vt in ſimili dixit D. Tho. Et hoc ſenſu dicunt aliquãdo Patres nihil eſſe bonum, niſi virtutem, vt patet ex Hieronymo Iſaiæ 11. & Ambroſ. 1. Officior. cap. 9.

XXIX. *Quid bonũ naturale, & quid morale.* Tertio intelligitur ex dictis, alia diuiſio boni in bonum naturale & bonum morale, quæ, licet de bono in communi intelligi poſſit, quia bonum delectabile, & vtile, etiam poteſt aut naturale eſſe, aut morale, propriè tamen dari ſolet de bono honeſto, generatim ſumpto, quod eſſe poteſt terminus vltimus appetitus tanquam per ſe conueniens. Bonum ergo morale idem eſt, quod bonum honeſtum magis ſtrictè ſumptum, pro illo, quod per ſe decet, & eſt conſentaneum naturæ rationali vt talis eſt: bonum autẽ naturale eſt illud quod per ſe eſt conueniens cuicunque naturę. Dices, iuxta hanc deſcriptionem etiam bonum morale eſſe bonum naturale, quia natura rationalis quædam natura eſt, & illi conſentaneum bonum morale per modum formæ vel operationis. Reſpondetur primò, naturam ſumi poſſe vt ſolum ſignificat eſſentiam rei, & hoc ſenſu eſt verũ omne bonum dici poſſe naturale, in quantum eſt conueniens alicui naturæ, vel in quantum habet perfectionem, quam natura ſua poſtulat, & hoc modo procedit obiectio facta. Aliter verò ſumitur natura, vt dicit non ſolum eſſentiam rei, ſed etiam modum operandi, vel appetendi ex ſolo impetu naturæ & neceſſitate quadam, & in ordine ad naturam hoc modo acceptam, ſolet naturalis operatio à libera, ſeu morali diſtingui, & in eodẽ ſenſu datur diuiſio boni in morale & naturale: nam bonitas & perfectio rei ex operatione potiſſimum dignoſcitur, vel interdum etiam per illam conſummatur, & ideo iuxta diuerſos modos operandi ſumpta eſt diuiſio boni in naturale & morale. Dicitur ergo bonum naturale, ꝙ eſt conſentaneum cuicunque naturæ, ſecundum id, quod naturaliter eſt, vel naturaliter operari poteſt, bonum autem morale eſt, quod eſt conſentaneum rei, vt liberè operatur: mos enim vnde morale dictũ eſt in libera operatione conſiſtit, vt conſtat.

XXX. Quamuis ergo bonum naturale & morale conueniant in hoc, quod vtrumque eſt per ſe conueniens alicui rei, ſeu naturæ (hæc enim ratio excludi non poteſt ab eo bono, quod per ſe & ſimpliciter tale eſt) differunt tamen, quia bonum naturale præciſe reſpicit naturam vt ſic, ſeu vt naturaliter operantem: bonum autem morale reſpicit illam, ut eleuatur ad modum operandi liberè, quod propriiſſime illi competit vt rationalis eſt, & ideo dicitur bonum morale conſentaneum naturæ rationali, vt talis eſt, tam in gradu, quam in modo operandi. Vnde fit, vt bonũ morale præcipue conſiſtat in operatione libera: conuenit autem ſuo modo etiam proprio obiecto eius, quatenus honeſtum eſt, & virtuti, quæ eſt principium eius. Quomodo dixit Ariſtoteles 2. Ethicorum c. 6. *Virtutem eſſe, quæ bonum facit habentem & opus eius bonum reddit.* Quid autẽ in his omnibus ſit bonitas moralis, quatenus moralis, vel quia addat hæc denominatio ipſi bonitati, non ad hunc locum, ſed ad Philoſophiam moralem ſpectat, & tractatur à Theologis in 1. 2. q. 18.

XXXI. Quarto poſſunt facile ex dictis declarari aliæ diuiſiones boni, quæ materiales potius ſunt ex parte rerum, quæ bonę denominantur, quam formales ex parte ipſius bonitatis ſeu cõuenientiæ. Sic diuiditur bonum in bonum tranſcendens, & bonum de genere qualitatis à Diuo Thoma, quæſtione nona, de potentia, articulo ſeptimo ad quintum. Hæc enim diuiſio non datur ſecundum diuerſas rationes formales boni, ſed ſecundum eandem magis, vel minus contractam. Nam bonum trãſcendens dicit in cõmuni perfectionem rei conuenientem, præſertim illam quam vnaquæque res habet per entitatem ſuam, vt ſequente ſectione declarabitur: Bonum autem de genere qualitatis dicit perfectionem, quam res habet per qualitatem aliquam ſuæ naturæ conuenientem, quomodo etiam poſſet diſtingui bonum de genere quantitatis: magis autem ſolet attribui qualitati, quia perfectio creaturę maxima ſolet qualitatibus conſummari.

XXXII. *Bona corporis, animæ, & fortunæ, quæ. Bonũ laudabile & honorabile quod.* Rurſus diuidi ſolet bonum, in bonum corporis & animæ, & extrinſecum, quod fortunæ bonum appellari ſolet, vt patet ex Ariſt. 1. Ethic. cap. 8. Qui rurſus cap. 12. bonum diſtinguit in laudabile & honorabile. Quę diuiſio à poſteriori ſumpta videtur ex effectu & quaſi præmio bonitatis & non videtur exhaurire omnia bona: nam bonum delectabile ex ſe neque honorabile eſt, neque laudabile, niſi in quantum vel vtile eſt, vel cum honeſtate eſt coniunctum, aut illam comitatur & ad illam iuuat. Bonum igitur honeſtum propriè honorabile eſt, quatenus propter ſe eſt expetibile: laudabile autem, vt Ariſto. ſuperius vult, dicitur bonum vt ad aliud referatur. Vnde communiter dici ſolet, vtilia bona eſſe laudabilia, quod intelligendum videtur cum præciſione quadam: nam illa vt ſic ſunt laudabilia tantum: alia vero ſunt etiam honorabilia: nam honeſtum bonum etiam dignum eſt laude, non tamen ſola: verum etiam honore: vtrunque igitur bonum laudabile eſt: alterum verò etiam honorabile, atque ita eſt intelligenda diuiſio.

XXXIII. *Bonũ quod ſimpliciter, quod vero ſecundũ quid.* Præterea diuidi ſolet bonum, in bonum ſimpliciter, & bonum ſecundum quid. Quæ diuiſio varijs modis intelligi poteſt: nam primo poteſt ad tria mẽbra ſuperius poſita applicari: ex quibus bonum honeſtum: vt diximus, eſt bonum ſimpliciter: alia verò tãtum ſecundũ quid. Secundo poteſt attribui bono tranſcendenti, quatenus abſolute dicitur de ente, vt in ſe bonum eſt. Idque duobus modis: vnus eſt, vt alia membra referantur ad totam latitudinem entis & boni vt ſic, quo ſenſu bonum ſimpliciter dicetur illud, quod totam entis bonitatem & perfectionem in ſe continet: bonum verò ſecundum quid eſt illud quod ex parte tantum bonum eſt. Atque hoc modo ſolus Deus eſt bonum ſimpliciter: omnis verò creatura eſt bonum tantum ſecundum quid. Quomodo intel-

Marci 10. intelligi poteſt illud Marci 10. *Nemo bonus, niſi ſolus Deus*, qui etiam ſolus hac ratione dicitur eſſe ſummũ bonum. Atque in hoc ſenſu coincidit hæc diuiſio cũ Dionyſ. alia, qua utuntur Theologi ex Dionyſio de diuinis Auguſt. nominibus cap. 1. & 4. & Auguſt. 8. de Trinita. c. 3. Boet. & Boetio lib. de Hebdom. c. 2. diuidentes bonũ in bonum per eſſentiam, & per participationem. Nam bonum per eſſentiam eſt bonũ ſimpliciter, eſt enim ipſa eſſentia bonitatis, *quæ in cætera omnia pro vniuſcuiuſque captu radios bonitatis emittit*, vt ait Dionyſius: vnde in ſe eſſentialiter includit quicquid ad rationem boni & perfecti pertinere poteſt, quod eſt Dei proprium: & ideo ſolus ipſe, & eſt bonum per eſſentiam, & bonum ſimpliciter ac ſummum: alia verò ſunt bona ſecundum quid & per participationẽ.

XXXIV. Alter ſenſus illius diuiſionis eſt, vt membra non referantur ad totam latitudinem entis, ſed ad determinatum genus vel ſpeciem, & hoc modo ad omnia genera, vel ſpecies entium poteſt diuiſio applicari, & bonum ſimpliciter dicetur, illud ens, quod habet omnem perfectionem ſibi debitã in ſuo ordine: bonum autem ſecundum quid erit quod aliquid perfectionis debitæ habet, & aliquid ei deeſt. Et hoc modo ſubſtantia creata non eſt bona ſimpliciter, niſi ſit debitis accidentibus affecta; neque accidens eſt bonum ſimpliciter, niſi habeat intenſionem debitã, vel aliam ſimilem perfectionem. Atque hoc modo dixit Dionyſ. ſupra: *Bonum eſt ex integra cauſa, malum autem ex quocunque defectu*.

XXXV. Quæ perfectio ſimpliciter ſimplex, quę ſecundũ quid. Tertio poteſt intelligi in ea partitione diuidi bonum, prout eſt alteri conueniens, & poteſt etiã referri, vel ad ens vt ſic, vel ad determinatũ ens. In priori ſenſu coincidit ferè illa diuiſio cum alia, quã tradũt Theologi, diuidentes perfectionem in perfectionẽ ſimpliciter ſimplicem, & perfectionem ſecundum quid cum Anſelmo in Monolog. c. 14. Bonum ergo ſeu perfectio ſimpliciter dicitur illa, *quæ in indiuiduo entis melior eſt ipſa, quam non ipſa*, id eſt, quæ in genere entis talem perfectionem dicit, vt nullam maiorem, vel æqualem excludat. Perfectio autem ſecundum quid ſeu in certo genere eſt, quæ licet bonitatẽ aliquam afferat, tamen cum alia maiori vel æquali repugnat, vel imperfectionem aliquam habet admiſtã vt ſunt perfectiones omnes creaturarum prout in eis ſunt. In poſteriori autem ſenſu eadem fere proportione applicari poterit diuiſio ad quodlibet genus entis: nam vnicuique rei illud eſt bonum ſimpliciter, quod bonitatem aliquam illi affert, & maiorẽ, vel æqualem non ſecludit, ſic eſt bonum igni eſſe calidũ, & homini eſſe temperatum, ſi verò afferat aliquam bonitatem, excludat tamen maiorem, cuius illa res eſſet capax non erit bonum ſimpliciter, ſed ſecundũ quid, ſic eſſe nigrum quamuis in ſe aliquod bonum ſit homini habenti illud, nõ eſt tamen ſimpliciter bonum, quia excludit eſſe album, quod eſt homini melius. Hoc autem ſenſu *ſimpliciter & ſecundum quid* ſolum diſtinguuntur tanquam magis & minus perfectum, quo ſenſu etiam ſenſibilia bona dicuntur ſecundum quid reſpectu ſpiritualium, & temporalia reſpectu æternorum.

SECTIO III.

Quodnam bonum ſit, quod cum ente conuertitur tanquam paſſio eius.

I. Dubitandi rationes. RAtio difficultatis eſt, quia aut bonum ſumitur pro eo, quod in ſe bonitatem ſeu perfectionem habet, aut pro eo, quod eſt conueniens alteri, neutro autem modo videtur bonum cum ente conuerti, aut paſſio eius: ergo. Minor probatur quoad priorem partem de bono abſolutè ſumpto: primo, quia relationes reales ſunt entia, & tamen ex ſententia multorum bonæ A non ſunt, quia nullam perfectionem habent. Secundo, quia res Mathematicæ veræ res ſunt, & tamẽ, teſtẽ Ariſtot. 3. Metaph. non ſunt bonæ. Tertio, quia materia prima eſt aliquo modo ens, & tamẽ bona nõ eſt, quia, ſicut actualitatẽ nõ habet, ita nec perfectionem. Quarto, eſſentiæ rerum creatarum ſunt aliquo modo entia realia, cum non ſint nihil, & tamen bonæ non ſunt, quia, ſecluſa exiſtentia perfectionẽ non habent, vnde nec ſunt appetibiles, niſi in ordine ad eſſe. Quinto addere poſſumus, multas eſſe res, quæ carent modo & ordine debito naturæ ſuæ, quæ proinde bonæ dici nõ poterunt, cum bonum cõſiſtat in modo, ſpecie, & ordine, vt ait Auguſtin. lib. de nat. Auguſt. boni, cap. 3. & 4. Altera verò pars minoris probatur primo ex omnibus adductis, quia, quod in ſe perfectionẽ B non habet, neq; alteri poterit eſſe bonum, vt relatio, v.g. ſi in ſe non dicit perfectionem, nihil conferre poterit ad bonitatem eius, cui ineſt. Secundo econtrario obijcere poſſumus, quia bonum, prout dicitur hoc modo conueniens, non tantum de entibus, ſed etiam de non entibus dici poteſt, quomodo Matt. 26. dicitur de Iuda: *Bonum erat ei, ſi natus non* Matt. 26. *fuiſſet homo ille*: ipſum ergo non eſſe, vel non naſci, quatenus conueniens eſſe poteſt ad maiora mala impedienda, bonum à Chriſto appellatur. Et in moralibus non ſolum implere præceptum, ſed etiam non agere prohibitum, bonum cenſetur, & conueniens homini: ergo bonum ſub hac ratione non poteſt eſſe paſſio entis, cum latius pateat, quam ens. Et confirmatur tãdem: nam bonitas, quæ eſt paſſio entis, ſolũ C eſt vna in vno ente; at vero conuenientia vnius entis ad aliud non eſt vna, ſed multiplex, & diuerſarum rationum: ergo non conuertitur hæc bonitas cũ ente tanquam paſſio eius.

II. Aliquorum ſententia. Supponenda eſt diſtinctio ſuperius tradita de bono, prout abſolutè dicitur de re, quatenus in ſe bona eſt, vel quatenus dicitur bona alteri, ſeu reſpectu alterius. De his enim variæ ſunt opiniones. Quidam enim exiſtimant, bonum tranſcendens prout eſt paſſio entis, ſumi poſteriori modo ſub ratione cõuenientis alteri, quod ſentiunt Heruæus, Capreolus, & Durandus ſupra, nõ tamẽ declarãt, quomodo bonũ vt ſic, cum ente conuertatur. Et ideo alij hanc ſententiã reijciunt propter argumẽta ſuperius inſinuata, qui cõſequẽter ſentiunt, bonum ſub poſteriori acceptio D ne eſſe pluſquam tranſcendens, eo quod nõ ſolũ entia, ſed etiã nõ entia tranſcẽdat. Quo fit, vt iuxta hãc ſententiã, duplex ſit bonũ: aliud ꝙ ſit proprietas entis quarto modo: aliud verò quod ſit proprietas ſecundo modo, quia conuenit omni enti, ſed non ſoli.

Quæſtionis reſolutio.

III. Bonum ſemper in ente fundatur. DIcendum tamẽ cenſeo, bonum propriè dictum ſemper ſupponere vel includere ens, ſeu fundari in ente, ideoque non poſſe bonum, ſub quacũque prædictarum rationum, latius patere, quã ens. Hæc concluſio ſumitur ex Ariſtotele 1. Ethic. cap. 6. dicẽ- Ariſtot. te: *Bonum diuidi per omnes categorias, ſicut ens*, & ex D. Thoma 1. parte, q. 5. art. 5. vbi ait: *rationem entis eſ* D. Tho. E *ſe priorem ratione boni*. Et hoc ipſum ſignificare voluit q. d. 21. de verit. art. 2. cum dixit, *bonum tranſcendens fundari in eſſe*. Et ratio eſt, quia bonum, ſiue ſignificet id, quod in ſe bonum eſt, ſiue quod eſt bonum alteri, includit intrinſecè in conceptu ſuo perfectionem, nam bonum & perfectum idem ſunt: ſed non poteſt intelligi perfectio vera ſine entitate; nam quod entitatem non habet, nihil eſt. Quod autem eſt nihil, quomodo dicere poteſt, vel includere perfectionem? Præterea de eo, quod eſt in ſe bonum, nullus dubitat propter rationem factam, quin debeat eſſe ens: hinc autem recte colligitur, etiam illud quod eſt verum bonum alteri, debere eſſe ens: ergo bonum ſub vtraq; ratione includit rationem entis,

& non poteſt alicui conuenire,quod non ſit ens. Minor declaratur primo,quia quod in ſe perfectionem non habet,non poteſt eſſe alicuius perfectio. Secundo, quia bonum vt conueniens dicit ordinem ad exiſtentiam, nihil enim cenſetur conueniens niſi vt exiſtens,vel in ordine ad exiſtendum:quod autem exiſtit,vel exiſtere poteſt,eſt ens: ergo bonum,vt conueniens includit vel ſupponit ens. Tertio , quia ea quæ reputantur conuenientia alicui,cum tamen non ſint entia,ſed potius priuationes aut negationes entiū,reuera non ſunt bona, & eo modo, quo interdū bona appellantur , quatenus appetibilia ſunt, etiam dicuntur quodam modo entia:ergo æqua eſt vtriuſque ratio. Declaratur minor quoad priorem partē, quia id,quod dicitur conueniens tanquam priuatio, reuera non eſt bonum, ſed carentia alicuius mali, ſi præciſe in priuatione ſiſtatur : carentia autem mali vt ſic non eſt bonitas,niſi aliud addatur. Sicut etiam in moralibus aliud eſt declinare à malo, aliud facere bonum,& non agere malum non eſt virtus aut bonum,niſi includat poſitiuam voluntatem,non agendi malum. Sic ergo eſt in naturalibus:carere enim calore propriè non eſt bonum aquæ,ſed eſt carētia mali,ſeu diſconuenientis,& conditio quædam neceſſaria:vt ſuam bonitatem ac perfectionem habere poſſit. Quocirca,ſi conuenientia in hac amplitudine ſumatur,non eſt idem bonitas & conuenientia,etiam prout bonitas dicitur de eo,quod eſt bonum alteri: ſed bonitas dicit entitatem ſeu perfectionem vt conuenientem alicui,& ideo,quod eſt conueniēs ſolum per modum priuationis,reuera non eſt bonum. Vel (vt probemus alteram partem minoris) ſi huiuſmodi priuationes conuenientes rebus denominari poſſunt bonæ,eodem modo vocari poſſunt entia. Nam, vt in ſuperioribus,ex doctrina Ariſt. & D. Th. notauimus,ens interdum dicitur,quod reuera habet eſſe, interdū verò quod per modum entis verè prædicari poteſt,quomodo dicitur homo eſſe cæcus, vel cæcitas eſſe in homine. Propter hanc ergo vmbram entis fit,vt tale ens,ſi ſit conueniens alicui,bonū ei appelletur : ſemper ergo bonum proportionem ſeruat ad ens, neque vniuerſalius , quam illud extenditur.

IV. *Bonū & ens mutuo ſe conuertunt. Manichæorum & Priſcillianiſtar. error. Niceph. Euſeb. Auguſt. D. Tho. Leo Pap. Brachar. I.*

Dico ſecundo: Omne verum ens in ſe bonum eſt, ſeu bonitatem aliquam habet ſibi conuenientem: atque ita fit,vt bonum abſolutè dictum cum ente conuertatur. Circa hanc concluſionem referri poteſt Manichæorum & Priſcillianiſtarum error:illi enim dixerunt,eſſe quaſdā creaturas ex ſe malas,& à quodam principio ſummè malo procreatas,vt latè referunt Nicephorus libr. 6. Hiſtor. cap. 31. & Euſeb. li. 7. capit. 28. & fuſius Auguſtinus, tomo 6. lib. de hæreſ. hæreſi. 46. & innumeris opuſculis contra Manichæos,& D. Tho. 1. parte quæſt. 48. & 49. & 3. cont. Gent. c. 7. & 8. & Leo Pap. epiſt. 93. ad Thuribium, ſpecialiter contra Priſcillianiſtas definit. Idem Concilium Brachar. I. cap. 7. & 8. Et ex diuina Scriptura facile conuinci poteſt: nam Geneſ. 1. de ſingulis diuinis operibus dicitur: *Et vidit Deus quod eſſet bonū*:, de omnibus verò ſimul ſubiungitur: *Vidit Deus cuncta quæ fecerat,& erant valde bona.* Eccleſiaſt. 3. *Cuncta fecit bona in tempore ſuo.* 1. Timoth. 4. *Omnis creatura Dei bona eſt.* Ratio concluſionis eſt,quia omne ens reale neceſſario habet aliquam perfectionē,qua in ſuo eſſe conſtituitur,quæ in re nihil aliud eſt,quā ipſamet entitas,qua perficitur : ipſa enim entitas rei vel forma materia aut natura, quibus res in ſuo eſſe conſtituitur,dicuntur perfectiones rei,quia illis perficitur in ſuo eſſe. Sicut ergo intelligi non poteſt ens reale, quod ſua entitate non conſtet ſeu conſtituatur,ita intelligi non poteſt ſine perfectione reali,qua perficitur: perfectio autem, & bonitas qua res in ſe bona dicitur,idem ſunt.

V. Poteſt autem hæc perfectio in creaturis eſſe, vel eſſentialis ſeu intrinſeca(ſub qua ipſum eſſe compre- A hendo) vel accidentalis. Prior eſt inſeparabilis ab vnoquoque ente,ſi in ſuo actuali eſſe conſeruetur: Poſterior vero ſæpe poteſt ſeparari. Denominatio igitur boni,quæ omni enti neceſſario conuenit, illa eſt, quę à perfectione intrinſeca,& eſſentiali deſumitur, prout verò ſumi poteſt à perfectione accidētali(ſub hac ratione includendo quicquid ex natura rei diſtinguitur ab eſſentia rei , & entitate actuali) ſic non eſt neceſſe,omne ens creatum,eſſe bonum,id eſt,affectum omni perfectione ſibi poſſibili aut debita. Atque ita fit, bonum priori ratione ſumptum conuerti cum ente: oſtendimus enim omne ens eſſe bonum, nihilque eſſe verè bonum,niſi quod verè eſt. Sequitur deinde, bonum ſub eadem ratione ſumptum eſſe aliquo modo paſſionem, ſeu proprietatē B entis,quia & cum illo conuertitur, & ſecundum rationem illud ſupponit,& ab eo aliquo modo diſtinguitur ſecundum formalem rationem à nobis conceptam & ſignificatam. Et ideo dixi,eſſe aliquo modo paſſionem,quia nō eſt paſſio in eo rigore,in quo paſſio requirit diſtinctionem aliquam ex natura rei à ſuo ſubiecto, ſed ſolū,vt dicitur de quolibet attributo ſecūdū rationē diſtincto ab eo cui attribuitur, vt ſuperius declaratū eſt, tractando de paſſionibus.

VI. *Omne ens alteri conueniens. Inductio in omnib. gradib. entium.*

Dico tertio: Omne ens etiam eſt bonum reſpectu alicuius,id eſt alicui conueniens,quocirca etiam bonum , ſub ratione conuenientis ſumptum,cum ente conuertitur , & eſt attributum ſeu paſſio eius. Prior pars probatur primò inductione : nam inprimis omne ens accidentale eſt bonum alicui ſubſtantię. Quia C licet interdum alicui ſubiecto non ſit conueniens,vt calor aquæ; nunquam tamen poteſt accidens non dicere habitudinem & aptitudinem ad aliquod ſubiectum,quod bene & conuenienter afficiat ſecundum aliquam rationem, vel propriam, vel communē: ſic enim calor,quāuis non ſit bonus aquæ,eſt tamen bonus igni,& quamuis nō ſit bonus aquæ,vt aqua eſt, eſt tamen bonus aquæ vt ens naturale, vel materiale eſt. Et iudicium erroneum intellectus,quamuis vt erroneum eſt,non ſit conueniens intellectui, tamen vt eſt iudicium ſeu repræſentatio quædam talis obiecti,eſt conueniens intellectui,vt eſt in potentia ad actum ſecundum , & ad intellectualem repræſentationem,& idem eſt de actibus voluntatis,quantumuis quidā eorum intrinſecè mali eſſe videantur. Rur- D ſus ſubſtantiæ creatæ compoſitæ ex materia & forma ita ſe habent,vt & materia ſit conueniens formę & forma materiæ, & vnio earum ſimiliter ſit vtriq; conueniens & conſequenter totum ipſum non ſolū ſibi ipſi conueniens ſit, ſed etiam ſingulis partibus. Vnde fit,vt quælibet pars naturaliter appetat totius conſeruationem pluſquam conſeruationē ſui ipſius, vt notauit D. Thom. 2. 2. quæſt. 26. art. 1. Atque hic modus conuenientiæ,extendi poteſt ad omnem ſubſtantiam creatam,& quatenus eſt aliquo modo cōpoſita, vel ex natura & aliquo modo ſeu termino ſubſtantiali,vel ex ipſamet & ſuis accidentibus,quibus ipſa bona eſt & conueniēns.

VII. In ſubſtantia autem ſimpliciſſima, quæ eſt Deus, non reperitur propriè intra ipſam hic modus conue- E nientiæ, qui intelligitur eſſe vnius rei ad aliam , aliquo modo in re diſtinctam , ſed per ſummam identitatem & ſimplicitatē eſt Deus conueniens ſibi ipſi & natura eius eſt conueniens ſuæ perſonæ,& perſonalitas ipſi naturæ : ſed hæc conuenientia potius eſt ſecundum eam rationē, qua redditur in ſe bona & perfecta,quam ſecūdum eam, qua dicitur eſſe alicui conueniens. Quamquam dubitare poſſet Theologus,an, ſuppoſita in Deo Trinitate perſonarum cū vnitate in eſſentia , poſſit verè vna perſona dici bonum alterius , ſeu conueniens alteri,non tantum ratione eſſentiæ , in qua ſunt ſimpliciſſimè vnum, ſed etiam ratione proprietatum, in quibus diſtinguuntur. Non enim videtur inconueniens concedere, vnam

nam perſonam eſſe rem conuenientem alteri, non vt formalem perfectionem eius, ſed vt principium principiato, vel vt terminus dici poteſt conueniens relationi, vel exiſtentia vnius relatiui poteſt dici conueniens alteri correlatiuo, & ſocietas plurium perſonarum poteſt exiſtimari ſingulis conueniens: in quibus omnibus nulla imperfectio denotatur, nec dependentia, ſed ſolum neceſſaria coexiſtentia trium perſonarum in vna eſſentia. Sed hoc Theologis relinquamus.

VIII. Reſpectu verò creaturarum Deus eſt ſummũ bonum maximè conueniens illis, non vt bonitas formalis earum. Quomodo quidam errarunt exiſtimãtes, omnes res creatas eſſe bonas bonitate diuina, ꝙ eſt manifeſte falſum, quia diuina bonitas non poteſt eſſe forma creaturis inhærens; aut cum eis in compoſitionem venire, vt eas formaliter bonas cõſtituat. Neque etiam creaturæ eſſe aut dici poſſunt bonæ, per ſolam denominationem extrinſecam à bonitate Dei, quia, ſicut in ſe habent proprium eſſe diſtinctũ ab eſſe Dei, licet ab illo participatum, ita in ſe habẽt propriam bonitatem & perfectionem diſtinctam à bonitate diuina, ab illa verò manantem, & participatam. Eſt ergo Deus bonum conueniens omnib. creaturis in genere efficientis & finis: nam ab illo bono omnis creaturæ bonitas profluit ac pendet, & in illius boni conſecutione, vel aliquali imitatione ſumma perfectio creaturę conſiſtit. Et hoc modo dixit Auguſt. 8. de Trinit. c. 3. *Deum eſſe bonum omnis boni.* At verò è contrario creaturæ non poſſunt dici conuenientes Deo eo modo, quo ipſe eſt conueniens illis, ſcilicet tanquam bonum eis commodum, & bonitatem eis communicans: ſed tamen dici poſſunt conuenientes Deo tanquam opera decentia ipſum, & conſentanea bonitati & ſapientiæ eius: ſic enim cœlos dicimus eſſe opus Deo dignum, eiq; conueniẽs, ſicut dicimus imaginem rectè depictam, eſſe opus conueniens tali artifici: Quo ſenſu poſſet exponi illud Geneſ. *Vidit Deus quod eſſet bonum*, id eſt, conuenienter diſpoſitum & fabricatum, prout talem opificem decebat.

IX. Atque ad hunc modũ intelligi facile poteſt, quod vna res vel ſubſtantia, etiam ſuppoſito diſtincta, ſit bonum alteri conueniens, quod in creaturis etiã intueri licet: eſt enim vna creatura conueniens alteri, vel quia aliquo modo confert ad eſſe, vel ad perfectionem, aut pulchritudinem eius. Vel ad communicandam bonitatem ſuam, quam à Deo habet participatam, ſuaſve actiones exercendas. Non poteſt ergo excogitari ens aliquod verũ & reale, quod non ſit aliquo modo conueniens alicui: Vnde ratio generalis reddi poteſt, quia omne ens eſt in ſe aliquo modo bonum & perfectum: omne autem bonum, non ſolum ſibi ipſi conueniens eſt, ſed etiam eſt alicui cõueniens, vel, vt ſeſe illi communicet aliquo modo, vel ſaltem, vt ab illo fiat, & ad aliorum cõmodum, vel ſaltem ad vniuerſi pulchritudinem, & aliquale complementum ordinetur. Atq; hac ratione nullum eſt ens, quod non poſſit ſub obiectum voluntatis cadere tanquam conueniens alicui, ſeu ad aliquẽ finẽ. Sic igitur conſtat, bonũ, etiã vt dicit rationẽ conuenientis, cõuerti cũ ente, quia oſtendimus, omne id ꝙ verè ac poſitiue conueniens eſt, eſſe ens, & è contrario omne verum ens eſſe aliquo modo conueniens. Atq; hinc tandẽ concluditur, bonum etiã ſub hac ratione inter paſſiones entis poſſe numerari, quatenus eſt quoddã generale attributum entis, quod non eſt omnino ſynonimũ illi, ſed aliquid vltra rei entitatẽ connotans ſeu includens, vt ſect. 1. declararum eſt.

X. Bonitas honeſta naturalis, bonũ tranſcendẽs præcipue cõſtituit.

Dico quarto: Bonum trãſcendens potiſſimè ſumptum videtur à bonitate honeſta, non in genere moris, ſed naturæ. Quamuis etiam poſſit abſtractè & generatim dici à bonitate, vt ab omnib. abſtrahit. Declaratur, nam, ſi ens dicatur bonum in ſe, ea domi-
A natio ex eo ſumitur, quod in ſe habet perfectionem ſibi conuenientem: hęc autem conuenientia pertinet ad honeſtatem naturalem, quatenus omne huiuſmodi bonum eſt per ſe appetibile, ſaltem ab eo, cuius eſt bonum & perfectio. Vnde ortum eſt illud axioma, *Amabilè bonum vnicuique autẽ propriũ.* Eſt autem ſatis veriſimile, bonũ tranſcendens primario ſumptũ eſſe ex habitudine ſeu denominatione qua vnumquodq; ens habet in ſe aliquã perfectionẽ ſibi conueniẽtem. Sic igitur bonitas aliquo modo honeſta in ordine naturæ eſt vniuerſalis proprietas entis, à qua bonum tranſcendens denominatũ eſt. Si verò ens dicatur bonũ, quatenus eſt conueniens alteri, ſic omne ens videtur eſſe per ſe cõueniẽs alicui, cũ quo habet naturalem aliquam proportionẽ, vel vt cauſa
B cum effectu, vel vt effectus cũ cauſa, vel vt pars cum toto, aut totum cũ parte, aut alio ſimili modo, & ita in omni ente reperiri poteſt aliqua conuenientia ob quam ſit per ſe appetibile, reſpectu alicuius, quæ ſub ea ratione ad honeſtatẽ naturæ reuocatur. Et ideo ab hac bonitate denominatio boni & conuenientis, quatenus communis eſt omni enti, ſumpta videtur, nã eſt maximè intrinſeca & vniuerſalis; bonitas autẽ vtilis propriè ſumpta eſt magis intrinſeca, & ſecũdũ quid tantum, bonitas verò delectabilis nõ ita cõmunis omni enti: ſed particularis eſſe videtur, ſi propriè & nõ Metaphorice de delectatione ſit ſermo. Ex his ergo ſatis conſtat prior pars concluſionis. Poſterior verò facillima eſt, quia, ſi bonum abſtractè ſumatur, cum de omni ente dicitur, nõ eſt ſenſus, om-
C nem rationem boni, ſcilicet honeſti, vtilis, & delectabilis, in quolibet ente reperiri, ſed ſimpliciter rationẽ boni, quod verum erit, ſi aliqua ſaltẽ ratio boni in vnoquoque ente inueniatur. Poteſt ergo bonum trãſcendens in ea abſtractione ſumptum vt proprietas entis aſſignari, quamuis in particulari vnicuique enti ſecundum proprium modum & determinatã rationem bonitatis & conuenientiæ tribuenda ſit.

Relatio an dicat perfectionem.

AD rationem dubitandi in principio poſitam reſpondetur, negando, bonum non conuerti cum ente; Ad probationes autem circa priorem partem de bono abſolutè dicto ſigillatim dicendum eſt. In XI.
Quorundã opinio.
D prima tangitur vulgaris difficultas de relatione reali an dicat perfectionẽ, quam ſolent diſputare Theologi occaſione myſterij Trinitatis, quoniam, ſi relatio vt ſic dicit perfectionem, etiam relationes diuinę dicent illam: ex quo fiet, vt aliqua perfectio ſit in vna perſona, quæ non eſt in alia, & plures perfectiones in multis perſonis, quam in vna, & in Trinitate, quã in eſſentia, quæ omnia repugnant ęqualitati diuinarum perſonarum. Propter hanc ergo cauſam multi negant, relationem, vt relatio eſt, dicere perfectionẽ, vel imperfectionem, ſed aiunt neutro modo ſe habere. Ita tenet Caietanus de ente & eſſent. c. 2. circa Caiet.
medium, vbi id ſupponit tanquam communiter receptum in ſchola D. Thomæ, & Scoti. Et fauet quidẽ Diuus Thomas 1. parte, quæſtione 42. artic. 4. ad
E ſecundum, vbi ſentit, perfectionem vt ſic dicere aliquid abſolutum. De Scoto dicam inferius: idem tenet Caiet. prima parte, quæſtione 28. articulo 2. circa ad tertium, Capreolus in 1. diſtinctione 1. quæſtione Capreol.
7. ad tertium. Aureol. cont. 1. concluſ. Durãdus in 3. Durand.
diſtin. 1. quæſtione 3. num. 12. & Marſil. in primo, q. Marſil.
23. articulo 3. Et omiſſa Theologica ratione, poteſt fundari hæc ſententia, quia incredibile videtur, ex eo ſolũ, quod alter fiat albus, aut niger, aut loco mutetur, me acquirere vel amittere perfectionem aliquam, quia perdo vel acquiro relationem ſimilitudinis, propinquitatis, & ſimiles. Alij verò diſtinctione vtuntur, quia relatio conſiderari poteſt quoad eſſe in ſubiecto, & vt ſic aiunt relationem dicere perfectio- Aliquorum placitum.

fectionem: vel ſecundum eſſe ad terminum, & quoad hoc negant dicere perfectionẽ, quia eſſe ad vt ad nihil ponit in ſubiecto, vnde ex ſe relationibus rationis commune eſt, & hoc ſignificauit Capreolus dicens, relationem in quantum huiuſmodi, non dicere perfectionem, quia vt ſic nihil ponit in eo cui attribuitur.

XII. Sed, quia de natura relationis inferius in proprio loco diſputandum eſt, nunc breuiter ſupponendum eſt, quæſtionem hanc procedere de relationibus veris ac realibus, quæ veræ ſint res, aut modi reales entium; non diſputãdo modo quænã relationes huiuſmodi ſint, vel quomodo ſint, quod prædicto loco fiet. Hoc ergo ſuppoſito, non video quomodo poſſit iuxta ſuperiores ſententias difficultati propoſitæ ſatisfieri, niſi limitando concluſionem ſuperius poſitam, quod nimirum bonum cõuertatur cum ente abſoluto non verò cum ente vt commune eſt abſoluto & reſpectiuo: vel certè, quod licet omne ens, vt diſtinguitur à modo rei, dicat perfectionem, tamẽ modus rei non addat ſpecialem bonitatem ſeu perfectionem. At verò hæ limitationes nec fundamentũ habere poſſunt, nec veritatem. Et prior quidem repugnat Ariſtoteli 1. Ethic. capit. 6. dicenti, *Bonum æque diuidi ac ens*, & per omnia prædicamenta vagari, & expreſſe dicit, *Bonum & in ſubſtantia dicitur, & in quali, & in eo quod eſt ad aliquid, &c.* Vbi D. Thom. ait, *bonum conuerti cum ente, quod in decem prædicamẽta diuiditur*; & hic eſt ſenſus omnium, qui bonũ tranſcendens dicunt eſſe paſſionem entis, & cum illo cõuerti, illa ergo non eſt limitatio, ſed deſtructio receptæ ſententiæ.

XIII. Præterea, quod reale ens dicat aliquam perfectionem, non tantũ ei conuenit, quia abſolutum ens eſt, ſed ſimpliciter, quia veram entitatem habet, quę tale conſtituit ens, quale eſſe debet, & in hoc conſiſtit ꝙ ſit perfectio eius, & ideo dixit Aug. libr. 83. quæſtionum, q. 24. *Omne quod eſt, in quantum eſt, bonum eſt*, & lib. tertio de lib. arb. c. 15. dixit, *Quicquid eſt ſicut eſſe debet, bonũ eſt*, & lib. 1. de doct. Chriſtiana, c. 32. cum dixiſſet, Deum eſſe *qui ſumme eſt*, ait: *At cætera, quæ ſunt, niſi ab illo eſſe non poſſunt, & in tantum bona ſunt, in quantum acceperunt vt ſint*, & Boetius lib. de Hebdom. c. 2. *Quidquid eſt* (inquit) *in eo quod eſt, bonũ eſt*: ergo bonitas non conſequitur ad hunc vel illum entitatis modum, ſed ad entitatem rei debitam: ſupponitur autem relatio habere propriam entitatem, per quam tale eſſe habet, quale habere debet: ergo & bonitatem.

Auguſt.

Boetius.

XIV. Præterea, quomodo intelligi poteſt ens reale ſine aliqua reali perfectione? nam qua ratione aliquis finxerit, poſſe hoc intelligi in entitate relatiua, quamuis non inueniatur in abſoluta, poterit aliquis idẽ fingere in qualibet entitate accidentali, vel etiam in quolibet modo reali, quod nimirum nullam dicat perfectionem, etiamſi aliquid reale ſit, quod tamen in vniuerſum concedere de omnibus accidentibus aut modis realibus omnino falſum eſt. Nec poteſt ſufficiẽs ratio differentiæ aſſignari inter relationem & alios modos, ſi ſupponamus relationem eſſe veram rem, ſeu realem modum: nam, licet relatio dicat ordinem ad terminum, tamen ſecundum totum id quod eſt, afficit ſubiectum, & ineſt illi. Vnde nihil iuuat illa diſtinctio de relatione *ſecundum eſſe in, vel ſecundum eſſe ad*; *nam*, ſi *eſſe ad* ſit verum ac reale: neceſſe eſt vt afficiat ſubiectum, quod refert ad terminum: vnde, ſicut relatio, etiam ſecundum eſſe ad, ponit in ſubiecto aliquid reale, ita etiam ponit aliquid bonitatis vel perfectionis. Neque eſt verum, relationem ſecundũ eſſe ad pręſcindere ab eſſe in, ſicut non pręſcindit ab eſſe entis vel accidentis, quia illud eſſe in eſt tranſcẽdens ad omnia accidentia, & modus eorum, ſicut ipſum eſſe ad omnia entia, & modos entium: Neque etiam eſt verum, *eſſe ad* abſtrahere à reali & rationis

A niſi voce tantum, nam relatio rationis, ſicut vera relatio non eſt, ita nec habet eſſe ad, ſed habere fingitur, ſeu ita concipitur ac ſi haberet.

XV. Relatio vera & realis vt bonitatẽ includit ac perfectionẽ. Ocham. Gabriel. Greg. Scot.

Dicẽdum ergo eſt, relationem vt relatio eſt, ſicut propriam dicit entitatem, ſeu entitatis modũ, ita etiã propriam dicere bonitatem, ſeu perfectionem, vt bene docuerunt Ocham & Gabriel in 1. diſtinctione 19. q. 1. & Gregor. quæſt. 1. articulo 1. & ſignificat Durandus in 2. diſtinct. 34. quæſtione 1. ad 3. nec diſſentit Scotus dict. quodlib. 5. nã in vltimis eius verbis rem dubiam & indeciſam relinquit, & in 1. diſt. 1. quęſtione 2. argum. 1. probat ex teſtimonio Ariſt. ex lib. 1. Eth. ſupra adducto, relationem habere propriam bonitatẽ: & in ſolutione concedit habere bonitatem in communi loquendo, non tamen bonitatẽ B perfectam, quæ conſtituat ſpecialem rationem obiecti fruibilis, de quo alias. Et ſane, ſi quis conſideret teſtimonia Scripturæ, & Sanctorum, quibus probauimus omne ens creatum eſſe bonum: & rationem ac modum, quò declarauimus, bonitatem adæquatè conuenire enti, plane intelliget æque procedere de quolibet ente, quod in ſe aliquam entitatem habeat, ita vt neceſſe ſit tantundem perfectionis in ſe habere, eſſeque in ſe aliquod bonum, quidquid ſit an alicui alteri ſit conueniens, præterquam ſibi ipſi, vel cõſtituto per ipſum quatenus tale eſt. Confirmatur ac declaratur, nam propter eaſdem generales locutiones, & rationes, excipi non poteſt entitas actus peccati: neque aliquis realis modus, aut differentia eius, quo minus, quatenus talis eſt, & à Deo fiat, & bona C ſit: ergo idem eſt de quacunque alia ratione poſitiua entis, quantumuis reſpectiua ſit.

XVI. Diuinæ relationes an ex proprio conceptu perfectionem dicant. Quorũdam ſentẽtia reijcitur.

Ad difficultatem autem Theologicam reſpondẽt aliqui, quamuis relatio creata dicat perfectionem ex proprio conceptu & ratione, nihilominus relationẽ diuinam ex proprio conceptu nullam dicere perfectionem. Quod præcipuè dicunt vt euitent illud inconueniens, quod aliqua perfectio ſit in vna perſona quæ non eſt in alia. Rationem verò differentiæ reddunt, quia relatio creata dicit perfectionem finitam; relatio autem increata nõ poteſt dicere finitam perfectionẽ, quia hoc repugnat diuinæ perfectioni: neque etiam ex propria ratione dicere poteſt infinitam perfectionem, quia hæc infinitas ſolum poteſt conuenire ratione eſſentiæ. Sed mirum eſt quod inconD ueniens cenſeant, rem aliquam diuinam dicere ex ſe finitam perfectionem, & non reputent incommodum, eandem rem diuinam nullam ex ſe dicere perfectionem: cum tamen ex ſuo genere melius ſit, aliquam perfectionem dicere, quam nullam. Addo, intelligi facile poſſe, relationem ex proprio conceptu eſſe infinitam in genere paternitatis aut filiationis, &c. non eſſe tamen infinitam in genere entis, niſi ratione eſſentiæ, quam includit.

XVII. Aliorũ placitum cõfutatur.

Alij reddũt rationẽ differentiæ, quia relatio creata diſtinguitur ex natura rei ab omni re & perfectione abſoluta: & ideo oportet, vt ſecum afferat ſuã perfectionẽ. Relatio autem diuina non diſtinguitur ex natura rei à perfectione abſoluta diuinæ naturæ, ſed cum perfecta idẽtitate & ſimplicitate illã in ſe incluE dit: & ideo neceſſe non eſt vt ſecũ afferat perfectionem: & hanc reſponſionem indicat Gregorius ſupra. Veruntamen neque illa ratio mihi ſatisfacit: quã uis enim recte cõcludat, relationẽ diuinã nõ poſſe dicere perfectionẽ ex natura rei diſtinctã ab eſſentia, non tamen, quod non dicat perfectionem ratione diſtinctam, eo ſcilicet modo quo dicit entitatem. Et quoad hoc nulla poteſt aſſignari ſufficiens ratio differentiæ, cur de ratione entitatis creatæ ſit, vt ſecundum omnem ſuam rationem poſitiuam dicat aliquam perfectionem, & non maiori ratione hoc ipſum conueniat entitati increatæ, cum hoc ex ſuo genere melius ſit, imo neceſſarium ex vi communis conceptus entis realis vt ſic. Vnde ratio facta de

conuer-

conuertibilitate inter ens & bonum, æque vrget in relationibus diuinis ac in creatis. Nam,ſi,vt Ariſtoteles dixit, bonũ æque diuiditur ac ens, ſicut in Deo ſunt,ens abſolutum,& reſpectiuum,quamuis nõ re, ſed ratione diſtincta:ita erit bonitas & perfectio abſoluta & reſpectiua,non re ſed ratione diſtinctæ: ergo etiã relatio diuina ex proprio conceptu dicet perfectionem. Et declaratur in hunc modum, nam, ſi reſpicere filiũ relatione creata, eſt formaliter aliqua perfectio, quomodo intelligi poteſt in æterno Patre nullam eſſe perfectionem reſpicere Filium? Quod ſi formaliter eſt perfectio,neceſſe eſt vt ſit relatiua,qua conſiſtit in habitudine ad terminum:ergo illa vt ſic, prouenit formaliter à relatione,& non ab eſſentia vt eſſentia,quamuis hæc in re non diſtinguantur.

XVIII. *Cũ increata relatio perfectionẽ dicat, qualiter diuinæ perſonæ æque perfectæ.*

Concedendum ergo cenſeo, omnem relationem realem dicere propriam bonitatem ſeu perfectionẽ. Neq; hinc fit perſonas diuinas eſſe inæquales in perfectione,neque abſolute loquendo,aliquã perfectionem eſſe in vna, quæ non ſit in alijs, quia in ſingulis perſonis eſt eadẽ perfectio infinita in genere entis, formaliter vel eminenter includens omnem perfectionem omnium entium tam abſolutam, quam reſpectiuam,tam perſonalem,quam eſſentialem. Sed de hoc latius prima parte,quæſt.28.& 42. Ad aliam rationem,quod incredibile videtur,hominem reddi perfectiorem,quia alter fiat albus: reſpondeo,in tantum hoc incredibile eſſe,in quantum incredibile eſt, hominem in ſe acquirere aliquid entitatis,vel aliquẽ realem modum ex natura rei diſtinctũ ab omnibus, quæ antea habebat, ex eo ſolũ quod alter fiat albus. Qui ergo hoc crediderit de entitate,cur dicet eſſe incredibile de bonitate vel perfectione? Qui autem dixerit eſſe nõnullas denominationes relatiuas, quæ præter omnia abſoluta, quæ ſunt in vno termino vel ſubiecto, nihil intrinſecum & reale illi addunt, ſed ſolum connotant coexiſtentiam alterius extremi cũ his vel illis cõditionibus abſolutis: qui ſic (inquam) opinatus fuerit, recte & conſequenter dicet, huiuſmodi relationes nullam dicere perfectionem præter abſolutas cum mutua aliqua denominatione. Nos autem non de his relationibus, ſeu denominationibus loquimur, ſed de veris entitatibus, ſeu modis reſpectiuis, qui vere & intrinſece ſunt in aliquo ſubiecto vel ſuppoſito, reſpiciendo alium terminum: & hæc de prima difficultate.

Mathematicæ res vt ſic an perfectæ.

XIX. D.Thom. SEcunda & breuior difficultas erat de rebus Mathematicis,quas Ariſtot. negat eſſe bonas. Quam diſſoluit D.Thom.1.p.quæſt.5.art.3. ad quartum, & quæſt.21.de veritate, art.2. ad quartum,aſſerens, res quidem Mathematicas in ſe bonitatem habere, per ſcientiam autem Mathematicam non conſiderari, quatenus bonæ vel conuenientes ſunt,ſed præciſè & abſtractè, quatenus magnitudinem habent, & ſecundum illam aliquas proprietates ſortiuntur. Ariſtot.ergo,qui de Mathematicis ait,non eſſe in eis bonitatem,formaliter ac præciſè loquitur de illis, vt ſunt ſub Mathematica præciſione ſeu abſtractione. Vnde perinde eſt ac ſi diceret, Mathematicum non conſiderare in quantitate rationem boni aut conuenientis, nam quantitas non habet rationem boni vel conuenientis,niſi prout exiſtit, vel exiſtere poteſt in rerum natura,vel in materia ſenſibili: & ideo etiam præſcindit à ratione boni, & à ratione finis & appetibilis,quod ibi Ariſtot.intendit. Et, quamuis Ariſt. non dicit Mathematicas res non eſſe bonas, ſed *in immobilibus, non reperiri boni naturam:* & inde concludat, in Mathematicis nihil per cauſam finalem demonſtrari: tamen per immobilia intelligit quæcunque abſtrahuntur ab omni motu & actione,qualia ſunt entia Mathematica.

A Sed obijcies, nam magnitudines etiã, vt ſunt ſub abſtractione Mathematica ſunt entia: non enim abſtrahuntur ab eſſe,aliàs Mathematici agerent de entibus rationis: ergo etiam vt ſic, oportet vt habeant bonitatem. Item,ſi ſola abſtractio à materia ſenſibili ſatis eſſet, vt res ſic abſtractæ non dicerẽtur bonæ: ergo etiam res vniuerſales abſtractæ à ſingularibus non eſſent bonæ. Patet conſequentia,quia ſicut res Mathematicæ nõ ſubſiſtunt ſic abſtractæ,ita nec cæteræ res vniuerſales, atque ita fiet, vt omnes res, quatenus ſub ſcientiam cadũt, non ſint bonæ. Item, ſi res Mathematicæ non ſunt bonæ,quia abſtrahuntur à motu,etiam res immateriales,& omnes,quæ in Metaphyſica conſiderantur,vt ſic non eſſent bonæ, quia multo magis abſtrahuntur à motu. XX. *Obiectiones aliquot proponuntur.*

B Ad primum aliqui reſpondent,res Mathematicas vt ſic,id eſt, vt in ea ſcientia conſiderantur & abſtrahuntur, non eſſe vera entia, quia vt ſic eſſe non poſſunt. Sed hoc non rectè dicitur,quia quidquid à Mathematico cõſideratur,eſt verum & abſolutũ ens,& vt tale cõſideratur. Neque oportet,vt eo modo eſſe poſſit,quo cõſideratur:alioqui neque vniuerſalia eſſent vera entia. Satis ergo eſt, vt res, quæ abſtracte cõſiderantur,vere eſſe poſſint. Præſertim,quia licet naturaliter eſſe non poſſit quantitas, niſi in materia ſenſibili,abſolute tamẽ non inuoluit contradictionẽ quod ſeparata ſit: per illam ergo abſtractionem non excluditur vera ratio entis, neque à re cõſiderata ſecundum ſe,neque vt ſub talem conſiderationẽ cadit. Secus vero eſt de ratione boni,nam,licet hęc nõ C excludatur ab ipſis rebus, pręſcinditur tamẽ à tali ſciẽtia,vel tali conſideratione ſub tali abſtractione. Recte igitur D.Tho. ſupra in forma reſpõdet, negãdo conſequentiam,quia ratio entis eſt prima omnium: ratio vero boni,eo modo quo eſt diſtincta,eſt poſterior:& ideo poſſunt ſciẽtiæ Mathematicæ, quamuis non abſtrahant ab entitate, præſcindere à bonitate. XXI. *Obiectionibus propoſitis ſatisfit.*

Ad ſecundum reſpondetur,non eſſe parem vel ſimilem rationem de abſtractione vniuerſalium: Mathematica enim non ideo dicuntur abſtrahere à bonitate,quia abſtrahũtur ab inferioribus, neque,quia ſic abſtracta eſſe non poſſunt, ſed quia præſcinduntur ab omni ordine ad motum vel actionem:& conſequenter ab omni ratione conuenientis, vel appetibilis: aliæ vero vniuerſales naturæ, quamuis D conſiderentur abſtracta à ſingularibus, nihilominus conſiderãtur cum ordine ad motum, vel actionem, quæ primam originem ſumit à fine, teſte Ariſtot. Vnde fit,vt res conſideratę in alijs ſcientijs in ſingularibus habeant omnes conditiones, quæ ad rationem boni pertinẽt,vel ad rationem finis,quæ quidem à talibus ſcientijs conſiderantur,licet non in ſingulari, ſed in vniuerſali. At vero Mathematicæ,neque in vniuerſali,neque in ſingulari conſiderant in rebus ſibi obiectis eas conditiones, ſeu habitudines, quæ ad rationem boni ſeu conuenientis ſpectant. XXII.

Ad tertium reſpõdetur primò, licet in rebus alijs ex abſtractione à motu Phyſico non recte inferatur abſtractio à bonitate, tamen in rebus Mathematicis id intuliſſe Ariſtot. quia,cum iſtæ res nõ ſint capaces E alterius motus vel actionis, dum ab hoc motu abſtrahuntur,ab omni etiam actione,& à cauſalitate finis, atque adeo à ratione boni abſtrahuntur. Vel dici poteſt, intelligentias & res alias, quæ in Metaphyſica conſiderantur,licet abſtrahãtur à motu materiali & Phyſico,non tamẽ à motione Metaphorica,qua mouet finis. Vnde inferius lib.12.c.7.dixit Ariſt. primũ mouẽs mouere cæteras intelligẽtias vt amatũ & deſideratum,quod pertinet ad rationem finis & boni. XXIII.

Materia prima an bona.

TErtia difficultas erat de materia prima, de qua qui ſentiunt, illam non habere proprium eſſe, XXIV.

nec

nec propriam entitatem actualem, fortaſſe dicerent non habere propriam bonitatem, vel ſaltem non habere illam ex ſe, ſed à forma: nam, cum bonum ſequatur eſſe, & in eo fundetur, vt ex Aug. Diuo Thoma, & Boetio ſupra diximus, ſi materia non habet eſſe niſi à forma, nec bonitatē habere poterit, ſaltem in actu, ſed, ad ſummum, in potentia: & ita loquitur Diuus Thom. prima parte, quæſtione quinta, artic. 3. ad tertium, & quæſtio. 21. de verit. articulo ſecundo, ad tertium. Dicendum vero, eſt materiam ex ſe & intrinſeca ratione ſua habere propriam bonitatē & perfectionem, vt etiam Diuus Thom. notauit 3. contra gentes, capite vigeſimo, quia ſuam habet propriam entitatem, & naturā diſtincta ab entitate formæ. Item, quia inter materias primas vna eſt perfectior alia: materia enim cœleſtiū perfectior eſt, quā horum inferiorum: eſt ergo in materia aliqua perfectio. Item, quia materia naturaliter appetit formam tanquam complementum perfectionis ſuæ, & forma etiam appetit materiam: ſed neque appetitur niſi bonum, neque appetit bonum, niſi id quod ex aliqua parte bonum eſt. Tandem, quamuis materia nō habeat exiſtentiam, niſi dependentem à forma, habet tamen propriam & inſeparabilem exiſtentiam, cum intrinſeco ordine & dependentia à forma: ſic ergo ſuam etiam habet bonitatē, vt etiam Dionyſius docuit capite 4. de diuin. nomin. Quia vero materia ex ſe in genere entis ſimpliciter imperfecta eſt, & eſſe tantum habet per modum potentiæ receptiuæ formæ: ideo comparata ad entia ſimpliciter, dicitur nō eſſe ſimpliciter bona, ſed in potentia: quod intelligēdum eſt, non de potentia ad quamcunq; bonitatem, etiam incompletam & potentialem, (vt ſic dicā) ſed de potentia ad bonitatem actualem ſeu completam, quæ eſt per formam: hæc vero potentialitas ad formam, eſt in latitudine entis aliqua actualitas, & ita eſt etiam aliqua bonitas, licet imperfecta.

Dionyſ.

Materia quo ſenſu dicatur non bona ſimpliciter.

Creatæ eſſentiæ num perfectæ.

XXV. Eſſētiæ creatæ exiſtētes, bonæ.

QVarta difficultas erat de eſſentijs creaturarum, de quibus dupliciter loqui poſſumus. Primò, prout ſunt actu in rerū natura. Secundò, prout ſunt in potentia antequam exiſtant. Priori modo certum eſt, huiuſmodi eſſentias eſſe bonas ſua intrinſeca & eſſentiali bonitate: quod præcipue clarum eſt, ſi per ſuam formalem entitatem ſunt actualia entia. Qui vero diſtinguunt in re ipſa entitatem eſſentiæ etiam actualem ab entitate exiſtentiæ, dicere conſequenter debent, etiam in entitate eſſentiæ reperiri propriam tranſcendentalem bonitatem, & perfectionē diſtinctam ab ipſo eſſe exiſtentiæ, & ſeparabilem ab illa, vt de Chriſti humanitate multi opinantur, de qua re inferius dicturi ſumus. Poſteriori autem modo loquendo de eſſentijs rerum nondum exiſtentibus, quidam dicunt, quamuis ſint entia, non tamen eſſe bona, quia bonum cōuertitur cum ente in actu, non cum ente in potentia. Quod ſignificauit D. Th. prima part. q. 5. artic. 1. dicens: *Bonum idem eſſe, quod perfectum: perfectum autem eſſe vnumquodque in quātum eſt actu, quia eſſe eſt actualitas omnis rei.* Idem habet 1. cont. gent. c. 38. Vbi Ferr. addit ſeu declarat, non ſolum ens actu exiſtens, ſed etiam habens ordinem ad exiſtentiam, eſſe bonum, ſicut etiam eſt appetibile.

XXVI. Eſſētiæ creatæ non exiſtentes vt in potentia tantū entia ſūt, ita & bonæ.

Dicendum ergo eſt, in hoc etiam æquiparari & reciprocari ens & bonum, nam eſſentiæ rerum nō exiſtentium, ſicut non ſunt actū entia, ita neque ſunt actu bona, & ſicut ſunt in potentia, quatenus poſſunt recipere eſſe, ita etiam ſunt bona in potentia, quatenus poſſunt recipere actualem perfectionem ac bonitatem. Quoad vſum autem vocum ſolet vocari ens, etiam quod non exiſtit, propter obiectiuam capacitatem eſſendi; non ſolet autem vocari ſimpliciter bonum, niſi quod actu exiſtit: & ita etiam nihil appetitur, niſi in ordine ad actualem exiſtentiam, id eſt, quatenus illam habet, vel ſaltem quatenus habiturum ſpectatur, vel aliquo modo cum illa, apprehenditur, vt ſumitur ex D. Thom. 1. par. quæſt. 82. artic. 3. & notauit Caiet. 1. part. quæſt. 5. art. 3. in fine. Vnde etiam diuina voluntas eas creaturas proprie dicitur amare, quas vult aliquando eſſe creaturas autem poſſibiles, quas decreuit nunquam procedere, non proprie amat, quia nullum bonum in actu eis communicat, illud autem eſſe in potentia, non eſt nūc in eis aliqua actualis bonitas. Quod ſi aliquo modo dicitur Deus in eis complacere, id eſt, vel ſecundū eſſe quod habent in ipſo Deo, vel ſecūdum quod ab omnipotentia Dei denominantur poſſibiles, quod potius eſt complacere in ſua omnipotentia, à qua habent, vt ſint poſſibilia, etiam ea, quæ non ſunt.

D.Tho. Caiet.

Modus, ſpecies, & ordo, an neceſſaria in vnaquaque ratione boni.

QVinta difficultas ex ſuperioribus expedita eſt: diximus enim, bonum, quatenus à propria entitate & perfectione ſumitur, conuerti cū ente: & hoc modo omne ens eſſe bonum, nō tamen prout bonū ſumitur in creaturis à perfectione accidentali ſuperaddita eſſentiæ. Sic igitur, cum bonum dicitur conſiſtere in modo, ſpecie, & ordine, ſi intelligatur de modo, pulchritudine, & cōpoſitione ſeu ordine accidētali, ſic verū eſt, non omne ens creatum habere debitum modum, ſpeciē, & ordinē: ex quo ſolū ſequitur non omne ens creatum eſſe bonū ſimpliciter, non vero quod non ſit aliquo modo bonum. Si vero illa tria ſumantur magis intrinſece & eſſentialiter, nulla eſt res, quæ non habeat modū ſibi connaturalem, vt, verbi gratia, quod ſit ſubſtantia, vel accidēs, & ſpeciē, id eſt, formā vel ſpeciem ſibi debitā, & ordinem ad proprium finē. Atque ita bonum etiam, quod hæc tria includit, cum ente conuertitur. Quocirca, ne ſit æquiuocatio in voce, qua aliquid appellatur bonum ſimpliciter, oportet aduertere, illud *ſimpliciter* ſumi poſſe, vel tanquā addens aliquid ipſi bono trāſcendenti, ita vt bonū ſimpliciter dicatur illud, cui nihil deeſt ad conſummatam perfectionem ſibi debitam: & hoc ſenſu non eſt neceſſe, omne ens creatum eſſe bonum ſimpliciter: vel aliter ſumi poteſt illa vox *ſimpliciter* ad ſignificandum id, quod abſolute & ſine addito poteſt vocari bonum: & hoc ſenſu dicimus, vnumquodque ita eſſe ſimpliciter bonum, ſicut eſt ſimpliciter ens, & eadem proportione habere modum, ſpeciem, & ordinem ſuæ naturæ debitum, vt latius declarat D. Thom. d. q. 5. art. 5.

XXVII.

DISPVTATIO XI.

De Malo.

Cōnexio doctrinæ.

QVoniam bonum & malum oppoſita ſunt, ex vocibus ipſis conſtat, & teſtatur Ariſtoteles in poſtprædicam. cap. de oppoſit. neceſſarium viſum eſt diſputationem hanc pręcedenti ſubiungere, vt vtriuſq; boni ſcilicet & mali rationibus inter ſe collatis, melius ac facilius vtrumque cognoſcatur. Diſputant autem Phyloſophi pauca de malo: plura vero Theologi, præſertim Diuus Thomas, tum in quæſtionibus diſputatis, tum 1. par. quæſtione 48. & 49. tum etiam alijs locis, ſcilicet, quid malum ſit, & quotuplex, quātum, & quomodo opponatur bono, quas cauſas habeat, vel effectus, quæ nos hic breuiter complectemur, ſimulque declarabimus, cur malum inter proprietates entis non numeretur.

SE-

SECTIO I.

Vtrum malum ſit aliquid in rebus, & quotuplex ſit.

I. In rebus eſt malum.

QVod malũ aliquo modo in rebus ſit, eaſq; malis interdum denominet, conſtat ex cõmuni omnium ſenſu & ſermone, qui ẽt in diuinis Scripturis frequens eſt, Eccleſiaſtici 11. *Bona & mala, vita & mors, paupertas & honeſtas à Deo ſunt.* & c.39. *Bona & mala in omnibus tentauit.* Iſa.5. *Væ qui dicitis malum, bonum; & bonũ, malum.* Matt.6. *Libera nos à malo.* Quod fruſtra diceremus de Deo, ſi nulla eſſent mala, vt rectè dicit Aug. lib.1. cont. Iul. c.3. Quid autem ſit hoc malum, & quomodo ſit in rebus, obſcurum eſt & in controuerſia poſitum. Eſt autem quæſtio de malo quoad formale, à quo malum denominatur, nã quoad materiale, ſeu quoad rem, quæ mala denominatur, conſtat eſſe poſſe quamcunque rem, quæ careat perfectione debita, vt videbimus.

Error vetus de malo confutatur.

II. Manichei. Priſcillian. Pythagor.

FVit ergo antiquus error, malum eſſe naturã poſitiuam quarundam rerũ, quæ cẽſebantur eſſe omnino malæ, & à quodam principio ſummè malo profectæ. Qui fuit error Manichæorum & Priſcillianiſtarũ, vt præcedente diſputatione, ſect.3. tactum eſt. Et eundem tribuit Pythagoricis D. Tho. 1.p.q.49. art.1. ad primum, & ſumitur ex Ariſt. 1. Metaphyſ. c.5. vbi refert Pythagoricos poſuiſſe bonum & malum inter prima rerũ principia. Quoniam vero Scriptura ſacra aperte docet, & vnum eſſe tãtum primũ rerum principium ſummè bonum, & omnes res ab illo effectas bonas eſſe, vt conſtat ex teſtimonijs præced. ſectione citatis: ideo apud Philoſophos Chriſtianos certũ eſt, malum nõ poſſe eſſe rem aliquã poſitiuã, quæ ex natura ſua ac ſecundũ ſe totam mala ſit, tũ quia nõ poteſt eſſe bona, & omnino mala ſimpliciter, ac ſecundum ſe: oſtenſum eſt aũt, quamlibet rem ex ſe bonã eſſe: tum etiam, quia res non põt eſſe mala ob naturalem perfectionem ſibi debitã: quidquid autem ei de tali perfectione defuerit, aut quidquid ei aduerſum habuerit, nõ poteſt ei eſſe connaturale, cum ſupponatur eſſe debitę perfectioni oppoſitum: nulla ergo res eſſe poteſt natura ſua in ſe mala.

Quid malum ſit, diffinitur.

III. EX hoc autem principio vlterius intulerunt Patres, malum pro formali, ſeu malitiam, à qua res aliqua denominatur mala, non eſſe rem aliquã, ſeu formam poſitiuam, neque ẽt eſſe meram negationẽ, ſed eſſe priuationem perfectionis debitæ ineſſe. Ratio primæ partis eſt, nam omnis res poſitiua eſt bona, vt dictum eſt. Ratio autem ſecundæ partis eſt; quia res non eſt mala eo quod non habeat excellentiorem perfectionem, ſi ei non debeatur: alioqui omnis creatura mala eſſet, eo quod non habeat pfectionem creatoris. Atque ita relinquitur tertia pars ſatis confirmata à ſufficiente partiũ enumeratione. Eaq; late confirmat Dionyſ. c.4. de diuin. nomin. vbi hoc ſenſu dicit, malum *non eſſe exiſtens, neque eſſe aliquid, ſed eſſe perfectionis bonique proprij & accõmodati priuationẽ*: rurſuſque addit, malum eſſe *imbecillitatẽ boni*, quod in idem redit, & D. Baſil. in Conſtit. Monaſt. c.3. *Vitium* (inquit) *non eſt niſi virtutis deſertio:* & homil. Quod Deus non eſt auctor malorum: *Non ſubſiſtit* (inquit) *prauitas neque eſſentiam ipſius ſubſtantẽ*, (id eſt, realem & poſitiuam) *producere poſſumus: priuatio enim boni eſt malum.* Similiter Greg. Niſſen. hom.2. in Cantica, *Non eſt* (inquit) *alia mali ſubſtan-*
Greg. Niſſ.

A *tia, quã de bono ſeparatio.* Et ſimilia habet orat. mag. catechę. c.5.6. & 7. & Damaſc. lib.2. de fide c.4. & lib.4. c.2. *Nihil* (inquit) *eſt malum, niſi boni priuatio, ſicut tenebræ luminis.* Eandem ſententiam habet Athan. orat. cont. idola. Naz. orat. 9. circa fin. & orat. 38. Epiph. hæreſ. 24. & 66. Chryſ. ho.2. in Act. circa fin. & Iuſtin. q.46. & 73. ad Gentes. *Malum*, ait, *nihil eſſe præter boni corruptionem, & deprauationem ac priuationem.* Et in priori quæſtione ex profeſſo probat non eſſe rem poſitiuam: in poſteriori autem egregie confirmat, non eſſe ſolam negationem. Inter Latinos vero Patres præcipuus auctor & confirmator huius ſententiæ eſt Aug. lib.11. de Ciuit. cap.9. *Mali nulla natura eſt, ſed amiſſio boni mali nomẽ accepit*, idẽ lib.12. à princ. & in Ench. c.11. *Res, in quantum quædam naturæ ſunt, malæ eſſe non poſſunt*, & c.24. agens B de peccato ait, *eſſe primum creaturæ rationalis malũ, id eſt, primam priuationem boni*, & lib.83. quæſtionũ, q.7. dicit, *nomen mali ſumptũ eſſe ex priuatione ſpeciei.* Idem lib.3. Confeſſ. c.7. & lib.7. à c.5. vſq; ad 16. & lib.1. contra aduerſar. leg. & Prophet. c.5. lib.1. de vera relig. c.40. & lib. de nat. boni cont. Manich. & lib.2. de Morib. Manich. & lib. de lib. arb. c. vlt. vbi in ſpecie diſputat de malo culpæ: & dicit eſſe nihil, ideoq; non eſſe à Deo: ad hoc accommodans illud Io.1. *Sine ipſo factum eſt nihil*, id eſt, *peccatum.* Ambroſ. lib. de Iſaac & anim. c.7. *Quid eſt* (inquit) *malitia, niſi boni indigentia?* Eandem ſententiam habet Hieron. Matt.27. Iſaię 18. Amos 3. Gregor. 36. Moral. c.24. aliàs 32. & lib.1. in 1. Reg. c.14. circa prin- C cipium, vbi ſpecialiter de malo culpę loquitur. Item Fulgent. de fid. ad Pet. c.21. Anſel. lib. de Concord. præſc. & lib. arb. cap.1. in fine. & lib.1. de Conceptu Virgin. c.27. & ex profeſſo lib. de Caſu diab. à c.7. Bernard. homil.6. Aduentus. Ac tandem fauet Leo Papa epiſt.93. c.6. Et hanc doctrinam amplectuntur omnes Theologi, præſertim D. Tho. dicta q.48. 1.p. & 1.2.q.54. ar.3. 71. ar.1. 72. art.1. & q.2. de malo, art.2. & 9. & alij in 2. diſt.34. & 35. ac 40.

Damaſc. Athan. Nazian. Epiphan. Chryſoſt. Iuſtin. Auguſt. Ambroſ. Hieron. Fulgent. Anſelm. Bernard. Leo Pap. D.Thom.

Difficultates circa ſuperiorem reſolutionem.

IV. An malum culpæ & pęnę in aliquo poſitiuo conſiſtant.

CIrca hanc vero receptam doctrinam nonnullæ difficultates occurrunt. Prima eſt, quia omne malum, aut eſt culpæ, aut pœnæ, ſed vtrumque eorũ D eſt aliquid poſitiuum, ẽt formaliter quoad malitiam ipſam: ergo. Minor quoad priorem partẽ probatur: tum quia in moralibus malum contrarie opponitur bono, teſte Ariſt. in c. de Oppoſit. & 2. Ethic. c.8. tũ etiam, quia in actu, v.g. intemperantiæ, ipſa poſitiua conuerſio voluntatis ad inordinatũ obiectum eſt rationi contraria, atque adeo mala: tũ denique, quia actus vitij non eſt malus ſolum ob priuationẽ virtutis oppoſitæ, aliàs eandem malitiã haberet auaritia, quã prodigalitas, quia priuant eadẽ virtute liberalitatis: eſt ergo malus ratione ſuæ poſitiuæ entitatis. Quoad alteram vero partẽ de malo pœnæ, probatur ſimilibus argumentis, nã dolor eſt malum pœnæ, & tamen eſt quid poſitiuũ. Neque dici poterit, dolorẽ eſſe malũ, quia priuat oppoſita voluptate, nam licet E priuatio voluptatis nonnullum malũ ſit, longe tamẽ maius, & alterius rationis malum eſt exiſtentia doloris, non ergo ſola illa priuatio, nec poſitiuũ tantum ratione illius priuationis malum eſt, ſed etiã ipſum poſitiuum. Vnde etiamſi fingamus, dolorem cõtrariam delectationem non excludere, nihilominus ipſe dolor eſſet aliquod malum: ſicut ergo bonũ delectabile poſitiuũ eſt, ita malum contriſtans, ſeu doloriferũ poſitiuum eſt. Item, ſi res, v.g. dulcis, eſt poſitiue conueniens guſtui, ita res amara eſt poſitiue diſcõueniens. Itẽ error in intellectu, eſt malum quoddam pœnæ, & ſine dubio eſt longe diuerſum malũ, quam ignorãtia priuationis: eſt ergo poſitiuum malum ratione poſitiuæ habitudinis ad tale obiectum.

Secunda

V. Secunda difficultas eſt, quia nulla ſufficienti ratione probari videtur, malũ pro formali in ſola priuatione conſiſtere, quia ſicut eſt multiplex bonum, ita & malum bono oppoſitum: quamuis ergo nullũ ſit ens poſitiuum, in quo aliqua ratio boni non inueniatur, quod ſolum videntur probare rationes ſuperius adductæ, nihilominus poterit aliquod ens eſſe poſitiuè malum aliquo genere malitiæ. Nam, ſicut in ſuperioribus dicebamus eandem rem poſſe eſſe bonam ſecũdum varias rationes boni, nimirum honeſtam, & delectabilem, ita fieri poterit, vt eadẽ res ſit bona vno titulo, & mala alio, quamuis vtraque ratio poſitiua ſit, vtpote ſi ſit honeſta & dolorifera, vel econtrario ſi ſit delectabilis & turpis.

VI. Propter hæc quidam diſtinguunt malum in genere naturæ, & in genere moris: & de priori aiunt conſiſtere in priuatione, de poſteriori autẽ conſiſtere in poſitiua forma ſeu differentia. Hęc fuit ſententia aliquorum Theologorũ & præcipuus eius auctor cenſetur eſſe Caiet. 1.2.q.18.art.5. q.71. art.6. & q.27. art.1. qui tamen non diſtinguit malũ naturæ & moris, ſed malum ſimpliciter, & malũ moris. Sed, quia hæc materia de malo morali, vt tale eſt, ad Theologum potius, vel Philoſophũ moralẽ, q̃ ad Mataphyſicum ſpectat, nõ eſt hoc loco ſpecialiter tractanda. Solum eſt breuiter dicendũ, diſtinctiones illas non recte, neq; conſequẽter adhiberi. Primò quidẽ, quia ſancti Patres locis citatis potiſſime loquũtur de malo culpę, ꝙ eſt malum morale, maxime D. Auguſ. & D. Tho. quẽ falſo Caiet. in ſuam ſentẽtiam adducit ex 1.par.q.48.art.1.ad ſecundum & tertiũ, & lib.3. cont.gent.c.19. cum tamen priori loco dicat, *bonum & malum ſpecificare actus morales, tamen bonũ per ſe, malum autem in quantum eſt remotio debiti finis.* Poſteriori autem loco expreſſe dicat, *malum quod eſt differentia in moralibus, non eſſe aliquid quod in ſe malum ſit, ſed in quantũ priuat ordine rationis, qui eſt hominis bonum.* Secundò, quia ratio Sanctorũ, quæ ſumitur ex eo, quod Deus eſt auctor omnis boni, nihilque poteſt ab eo eſſe, ꝙ bonum nõ ſit, maxime procedit de malo morali, ſi enim poſitiuum eſt, à Deo eſt, & conſequenter potius eſſet ſimpliciter bonum, quam malum. Tertiò, quia, quod ad priorem diſtinctionẽ attinet, eadẽ ratio eſt de malo naturali, quæ de morali: nã, ſicut in homine dantur poſitiuæ formæ, vel qualitates diſcõuenientes rationali naturę, vt ſic, & ideo contrariæ rectæ rationi quæ eſt regula eorũ, quæ hominẽ decent: ita in aqua, v. g. datur poſitiua qualitas ei diſconueniens, & contraria eius naturæ: vnde, ſi aqua eſſet capax cognitionis, recte iudicaret, illã ſibi eſſe vitandam: ſi ergo ob eam cauſam malum morale dicitur eſſe poſitiuum, etiã aliquod malum naturale poſitiuum erit: vel, ſi hoc non ſatis eſt, vt malũ naturale ſit poſitiuum, neque in morali erit ſatis.

Prior difficultatum ſolutio reijcitur.

Caietan.

Auguſt. D.Tho.

Malum morale ex Sanctorũ mẽte in priuatione ſitum.

VII. Quod vero ſpectat ad verba Caietani, vix intelligitur, quid per malum ſimpliciter intellexerit, aut quomodo membra illius partitionis opponantur. Si enim malum ſimpliciter appelletur, quod abſolute, & abſq; vllo addito malum eſt, nullũ magis eſt ſimpliciter malum, quam malum morale, imo quodammodo ſolũ illud meretur nomen mali: cætera enim comparatione eius, ſunt ſecundum quid mala. Si vero malum ſimpliciter dicatur malum in communi, vt abſtrahit ab omnibus malorum differentijs, non recte, nec ſufficienter diuiditur malũ in malum ſimpliciter, & malum morale, ſicut nõ recte diuideretur animal, in animal ſimpliciter, & rationale, quia ex vna parte diuiſum ipſum coincidit cum vno membro diuiſionis, & ex alia omittuntur alia mẽbra, quæ numerari poſſent. Et præterea non recte intelligitur, quo modo ſi malum in communi in priuatione conſiſtit, ſub illo directe cõtineatur malum poſitiuum, cum priuatio non poſſit eſſe de eſſentia poſitiui. Si vero per malum ſimpliciter intelligatur malum il-

Mali in ſimpliciter, & moris inepta diuiſio.

A lud, ꝙ pure malum eſt, nihilq; habet admiſtũ boni, hoc in primis dici non poteſt de re, quæ denominatur mala, ſeu de ſubiecto malitiæ: ſic enim nullum eſt malum ſimpliciter, ſed malũ ſemper fundatur in bono, vt D. Tho. ex Dio. & alijs Patribus docet, & infra declarabimus. Oportet ergo, vt ratione ipſius malitiæ dicatur purũ malũ in priuatione conſiſtere. Vnde ſit, vt malum morale ſolum propter hanc cauſam poſſit dici poſitiuũ, ꝙ præter malitiam aliquid boni includit: atque ita etiã id, quod in eo pertinet formaliter ad rationem mali, erit tantum priuatio, quando quidẽ, quidquid eſt poſitiuũ potius eſt admiſtio boni, q̃ conſtituens formaliter malũ. Neq; in hoc erit aliquid ſpeciale in malo morali potius, quam in naturali: nam etiam calor reſpectu aquæ non eſt malum
B ſimpliciter, id eſt, purũ, & nullam habens admiſtionem boni, eo quod poſitiua forma ſit.

Malum in ſe, & alteri malum, quidnam ſint.

Aliter ergo diſtinguere poſſums de malo, prout de eo dicitur, quod in ſe malum eſt, & quod eſt malum alteri: his enim duobus modis diximus ſupra poſſe aliquid eſſe bonum: quot modis autem dicitur vnum oppoſitorum, poteſt dici & alterum. Id ergo, quod in ſe malum dicitur, à ſola priuatione malum denominari poteſt: atque hac ratione vere dicitur, malum formaliter in ſola priuatione poſitum eſſe. Atque hoc optime conuincit ratio ſupra inſinuata, quod res non poteſt dici mala à perfectio- VIII.
C ne poſitiua ſibi debita, cum ratio boni in hoc conſiſtat, quod res habeat perfectionem ſibi debitam & conuenientem: ergo oportet, vt ex ſola priuatione talis perfectionis res in ſe mala denominetur. Et cõfirmatur, nam vnaquæq; res poſitiua, habet in ſe ſuã eſſentiam & ſuum eſſe poſitiuum: vtrumque autem eſt ſibi bonum & conueniens: & ideo nihil eſt, quod non appetat ſuum eſſe, ſuamq; eſſentiam: ergo nihil poſitiuum vt ſic, poteſt eſſe in ſe malum. Loquendo autem de eo, quod eſt malum alteri, ſic concedi poteſt malum cõſiſtere in poſitiuo, & opponi bono nõ priuatiuè, ſed contrariè, quomodo dolor opponitur voluptati, vitium virtuti, & ſic de alijs. Et ratio eſt, quia non tantum priuatio, ſed etiam forma poſitiua poteſt eſſe diſconueniens alicui ſubiecto: hæc autem
D ratio mali, eadem eſt cum ratione diſconuenientis alicui: ſicut ergo bonum ſub ratione conueniẽtis alteri nihil aliud dicit, quam perfectionem vnius rei, connotando in alia conditionem aliquam, ratione cuius ſibi debetur, aut cõgruit talis perfectio, ita malum huic bono oppoſitum formaliter ac præcisè nihil aliud dicit, præter perfectionem vnius rei, connotando in alia conditionem aliquam, ratione cuius repugnantiam vel diſconuenientiam habet cum tali forma: igitur ſicut bonum illud in poſitiuo conſiſtit, ita & hoc malum ei oppoſitum.

Iuxta hanc ergo diſtinctionem dicendum eſt Patres ſuperius citatos loqui de malo priori modo ſumpto, ſcilicet, quod in ſe malum eſt: illud enim eſt proprie & ſimpliciter malum. Quod autem ſolum de- IX.
E nominatur malum, quia eſt diſconueniens alteri, cũ in ſe ſit bonum, non eſt ſimpliciter malum, ſed tantum ſecundum quid, & quaſi per accidẽs. Rationes vero, & difficultates in contrarium obiectæ, procedunt de poſteriori malo ſeu diſconuenienti: ſic enim dolor in ſe quoddam bonum eſt, eſt autem animali diſconueniens, & ſimiliter calor eſt in ſe bonus ſimpliciter, licet ſit diſcõueniens aquæ, & in cæteris malis naturalibus, ſeu diſconuenientibus naturæ, idem reperitur: & eadem ratio eſt de malo morali: nam voluntas mentiendi, vt in ſe eſt quoddam ens, aliquod bonum eſt, eſt autem diſconueniens homini ratione vtenti, & ideo eſt mala moraliter.

Hæc quidẽ diſtinctio optima eſt, & quæ in priori X.
eius

Subſtantiæ nulla poſitiue mala dicenda.

eius membro dicuntur, ſimpliciter probanda ſunt, non vero quæ in poſteriori. Quod, vt declarem, infero primo nullam ſubſtantiam poſſe proprie ac formaliter denominari malam poſitiue, ſed priuatiuè tantum: quia ſubſtantia non eſt proprie ac formaliter mala alteri: in ſe autem ſolum poteſt denominari mala, ratione alicuius priuationis, ergo. Maior patet, quia ſubſtantia eſt per ſe, & non eſt ens alterius. Dices hoc eſſe verum de ſubſtantia integra & completa: reſpondetur etiam materiam & formam, hoc ipſo, quod vna ad alteram ordinatur, nō eſſe malum eius, ſed bonum, nam, & materia conueniens eſt formæ cui deſeruit, & quælibet forma eſt conueniens materiæ, quamuis ſit diſconueniens oppoſitæ formæ, vel eius compoſito: partes item integrales ex ſe etiā conuenientes ſunt compoſito, & reliquis partibus, quomodo autem ob improportionem poſſit interdū aliqua pars eſſe diſconueniens, infra dicemus. Dixi autem, *proprie ac formaliter*, quia per denominationem extrinſecam poteſt ſubſtantia denominari mala, quia efficit formam diſconuenientem alicui, quo modo etiam Deus, quatenus eſt auctor mali pœnæ, in eo genere poteſt denominari, vel potius apprehēdi, & exiſtimari malus, id eſt, diſconueniens: ſub qua ratione poteſt etiam odio haberi à voluntate inordinata: hæc tamen non eſt vera malitia, ſed denominatio ſumpta ab externa malitia, ſeu diſconuenientia exiſtente in alia re.

XI.

Accidēs ad ſuis, alicui ſubiecto bonum.

Secundo infero ex conceſſis in illo priori membro, omne accidens, ratione ſuæ perfectionis poſitiuæ, non ſolum in ſe quoddam bonum eſſe, ſed etiam eſſe bonum, & conueniens alicui ſubiecto. Probatur, quia nullum eſt accidens, cui non ſit connaturale eſſe in aliquo ſubiecto, cum quo vel naturalē connexionem habeat, vel ſaltem ad illud ordinetur, vt perfectio eius: erit ergo bonum aliquod reſpectu talis ſubiecti: ergo nulla eſt res poſitiua, quæ ratione ſui ſit mala vel diſconueniens omnibus.

XII.

Nullum ens in ſe malum ratione alicuius poſitiui.

Atque hinc videtur tertio concludi, nulli etiam ſubiecto poſſe eſſe malam rem aliquam ratione poſitiui præcisè ſumpti. Quod poteſt probari ex doctrina data in priori membro diſtinctionis poſitæ. Quia alioqui neceſſe eſt dari aliquod ens in ſe malū ratione alicuius poſitiuæ formæ: nam ſi forma poſitiua vt ſic, eſt mala alicui ſubiecto: ergo compoſitum ex tali ſubiecto & tali forma, erit quoddam malum ens, cum ſit compactum ex entibus diſconuenientibus, ſeu non recte cohærentibus inter ſe: ergo, vel fatendum eſt, ens aliquod eſſe in ſe malum ratione poſitiuæ formæ, vel negandum, poſitiuam formā, vt ſic, & ex vi præciſæ perfectionis ſuæ eſſe malam. Item ſubiectum tali forma affectum eſt malum, ſeu male diſpoſitum: ergo, & malitia abſolute loquendo eſt aliqua forma poſitiua, & aliqua res eſt in ſe mala, nō quia priuata eſt aliqua perfectione, ſed potius quia affecta eſt aliqua re poſitiua. Patet cōſequentia, quia malitia nihil aliud eſſe videtur, quam id, quo male afficitur aliquod ſubiectum: vnde, ſicut D. Tho. 1. par. q. 5. art. 5. ad ſecundum, & 1. 2. q. 51. art. 4. ad primū, & 3. part. q. 11. art. 5. ad tertium dicit, habitus virtutum non tam eſſe bona quædam, quā bonitates quaſdam, quibus bene afficitur voluntas, quæ illis affecta dicitur in ſe bona: ita forma illa, quæ ratione ſui poſitiui male afficit aliquod ſubiectum, dici poſſet malitia quædam, & ſubiectum illa affectum, ſeu compoſitum ex illa reſultans dicendum eſſet ens quoddā in in ſe malum ex vi ſuæ poſitiuæ affectioni, ſeu compoſitionis. Præterea eſt optima ratio, quia forma, quæ in ſe bona eſt, & perfectionem dicit, non poteſt eſſe mala alicui, ratione ſuæ bonitatis præcisè ſumptæ: ergo, vt cenſeatur mala & diſconueniens alicui, oportet aliquid aliud interuenire, quod non poteſt eſſe, niſi priuatio aliqua: nam, ſi ſit aliquid poſitiuum, illud etiam dicet bonitatem & perfectionem: vnde de illo redibit idem argumentum: ergo oportet, vt omnis malitia priuatione aliqua compleatur.

D. Thom.

XIII.

Quod tandē declaratur ratione, & exemplis ſumptis ex Dionyſio, & alijs Patribus, nam in eo, quod dicitur malum alteri, conſiderare poſſumus, aut illud ens, quod alteri dicitur malū, aut illud quod ex vtroque reſultat, vt verbi gratia, homini malum eſt habere ſex digitos in manu: ſi ergo conſideretur totum illud compoſitum, id eſt, manus ſex digitis conſtans, dici poteſt malum quoddam, tanquam mōſtrū ſeu peccatum naturæ. Ait tamen Dionyſius, dicto capite 4. de diuin. nomin. tale malum conſtitui priuatione, quam ipſe vocat *ineptam diſſimilium compoſitionem, & defectum proportionis debitæ, & conuenientis iuxta naturæ inſtitutionem.* Sic etiam Auguſt. lib. de natura bon. c. 3. & 4. ait, *malum nihil aliud eſſe, quam corruptionem modi, vel ſpeciei, vel ordinis naturalis.* Quod explicans Diuus Thomas 1. part. q. 5. artic. 5. ad quartum ait, modum, ſpeciem, & ordinem, quatenus talia ſunt, bona eſſe, vocari autē mala, quatenus, *vel minora ſunt, quam eſſe debuerunt, vel quia non his rebus accommodantur, quibus accommodanda ſunt, vel quia ſunt aliena & incongrua.* Sic igitur monſtrum illud appellatur malum, in quantum caret debita ſpecie & cōuenienti partium proportione, atq; ita non ex vi poſitiuæ perfectionis malum eſt. Idemque reperitur in quolibet ente compoſito ex partibus, quæ inter ſe non bene conueniunt, quod in vniuerſum poteſt monſtroſum appellari.

XIV. Res quæ alteri mala dicitur, ratione alicuius priuatiui talis eſt.

Atque hinc vlterius fit, ſi conſideremus eam partem talis compoſiti, quæ dicitur alteri diſconueniēs ſeu mala, vt eſt ſextus digitus reſpectu manus humanæ, vel calor reſpectu aquæ, nō habere rationem mali, niſi ratione alicuius priuationis adiunctæ. Nā inprimis, ipſamet diſcōueniētia ad priuationē pertinet, ſicut in vniuerſum *contrarietas, repugnantia, diſſimilitudo, & diſtinctio* in ſuo intrinſeco conceptu negationem includūt. Cōtrarietas enim includit incōpoſſibilitatem oppoſitarū formarum in eodem ſubiecto, incompoſſibilitas autem negationē includit: ſic ergo diſconueniētia dicit improportionem, ſeu ineptitudinem ad conuenientem vnionem ſeu compoſitionem. Deinde in eo ſubiecto, cui alia res, ſeu forma mala dicitur, connotatur carentia naturalis propēſionis, ſeu connexionis cum tali re. Ac deniq; in ipſamet re, quæ alteri mala dicitur, denotatur carētia perfectionis tali ſubiecto conuenientis, quæ, licet reſpectu ipſius formæ abſolute cōſideratæ videatur eſſe negatio quædam, tamen reſpectu ſubiecti habet rationem priuationis, quia eſt carentia perfectionis illi debitæ. Et reſpectu formæ dici poteſt priuatio nō ſimpliciter, ſed ex hypotheſi, ſeu in ordine ad talem effectum, quia licet abſolute non debeatur tali formæ talis perfectio, tamen vt poſſet conuenienter informare tale ſubiectum, indigeret illa.

XV.

Et hoc modo in moralibus, actus intemperantiæ dicitur malus homini, quatenus caret rectitudine temperantiæ: & in naturalibus calor eſt malū aquæ, quatenus caret perfectione frigoris: & ſic in vniuerſum dixit D. Tho. 1. part. q. 5. artic. 3. ad ſecundum, *nullum ens dici malum, in quantum eſt ens, ſed in quantum caret quodam eſſe,* & idem ſentit quæſtione 3. de potent. art. 6. ad duodecimum, & clare ac optime id explicat q. 1. de malo, art. 1. ad primum dicens, dupliciter dici aliquod malum, ſcilicet ſimpliciter, & ſecundum quid. *Simpliciter* (inquit) *malum eſt, quod eſt ſecundum ſe malum, hoc autem eſt, quod priuatur aliquo particulari bono, quod eſt ex debito ſuæ perfectionis, ſicut ægritudo eſt malum animalis: ſed ſecundum quid dicitur eſſe malum, quod non eſt malum ſecundum ſe, ſed alicuius, quia non priuatur aliquo bono, quod ſit de debito ſuæ perfectionis, ſed quod eſt de debito perfectionis alterius rei, ſicut in calore eſt priuatio perfectionis debitæ aquæ: & ideo nō eſt malus in ſe, ſed aquæ.* Sic igitur omne ma-

D. Thom.

ne malum priuationē includit, ſed proportionate, nā quod eſt in ſe malum, includit carentiā perfectionis ſibi debitæ, quod vero eſt malum alteri, includit carentiam perfectionis debitæ illi cui eſt malum.

XVI. Quamuis ergo diſtinctio data de duplici malo, ſcilicet, quod in ſe malum eſt, vel quod eſt malum alteri, bona ſit, de neutro tamen malo concedendum eſt, in ſola entitate poſitiua conſiſtere, ſed priuationē includere. Solum poteſt cōſtitui differentia, q̄a, quando res in ſe mala dicitur, non interuenit, niſi res, quæ denominatur mala, & priuatio à qua ſic denominatur, quæ ſola habet rationem mali formaliter, ſeu potius malitiæ: at vero, quando res dicitur mala alteri, interuenit poſitiua entitas, ſeu forma, quæ, vt ſubſtat alicui priuationi, dicitur mala alteri rei ſeu ſubiecto. Vnde, non ſola priuatio, ſed ipſa ēt forma, vt illi ſubſtat, habet rationem mali formaliter reſpectu alterius ſubiecti, quia reuera eſt forma male afficiens ipſum, nihilominus tamen in ipſamet forma, quatenus eſt mala alteri, id quod eſt poſitiuū, eſt quaſi materiale, priuatio vero eſt quaſi formale, conſtituens rationē mali reſpectu alterius, nam quod reſpectu vnius eſt forma, poteſt reſpectu alterius comparari, vt ſubiectū ſeu materia: atque ita fit vt in vniuerſum formale conſtitutiuum mali in priuatione conſiſtat, vt ſancti Patres docuerunt.

Satisfit difficultatibus ſuperius poſitis.

XVII. AD primam ergo difficultatem, & primum eius membrum de malo culpæ, reſpōdetur, malum culpę proprie eſſe malū hominis, vt rationalis eſt & libero arbitrio vtitur: & ideo non ſemper dici de ſola priuatione, ſed ēt de actu poſitiuo, non tamen ratione ſolius poſitiui, ſed quatenus debita rectitudine caret. Hoc ergo malū ratione actus, quē includit pōt contrarie opponi actui bono ſeu virtutis: & idē proportionaliter eſt de habitibus. Et eodē modo ipſemet actus dicitur contrarius rationi, quia caret debita rectitudine, vnde non tantū eſt malus, quia excludit à ſubiecto contrarium actū, vel habitum bonum (quod in argumētis ſupponi videtur) ſed, quia ipſemet eſt diſconueniens rationali naturæ: eſt autē diſconueniens non ob poſitiuā entitatem pręciſam, ſed vt ſubſtantem carētiæ rectitudinis debitæ, vt dictum eſt. Et ita poteſt in huiuſmodi malo eſſe diuerſitas ſpecifica, etiāſi fortaſſe nō excludat à ſubiecto formam, ſeu virtutem ſpecie diuerſam: quia hęc malitia, vt dixi, non conſiſtit in priuatione formæ contrariæ, quæ cauſatur in ſubiecto, ſed in priuatione debitę rectitudinis, quę in ipſomet actu intelligitur, quæ pro actuum diuerſitate diuerſa eſſe poteſt.

XVIII. Ad alterum membrum de malo pœnæ dicendū ſimiliter eſt, dolorē non eſſe in ſe malū, habet enim perfectionem ſuam, & quidquid in latitudine talis perfectionis ſibi debitū eſt: eſt ergo dolor quid malum tanquam diſconueniens homini, vel animali. Vnde concedendum eſt, non tantum eſſe malū cauſaliter, id eſt, quia excludit delectationem oppoſitā, ſed etiam, quia ipſemet eſt diſconueniens, & diſproportionatus animali, quod recte argumentum ibi factum probat. Non tamen eſt diſconueniens ratione ſolius poſitiuæ entitatis pręciſè ſumptæ, ſed quia ſecundum illam includit carentiam alicuius perfectionis neceſſariæ, vt poſſet eſſe forma conueniens, & proportionata homini. Et eodem modo reſpondendum eſt ad alia exempla, quæ in illa difficultate proponuntur.

XIX. Eadē res vt poſitiua, bona, vt priuationē includit, mala eſſe poteſt.

Ad ſecundam difficultatem reſpondetur, concedendo, non repugnare, eandem rem eſſe bonam & malam diuerſis rationibus: negamus tamen vtramque eſſe poſſe omnino poſitiuam, quia non poteſt res ſub ea ratione eſſe mala, ſub qua eſt bona: ſub omni autem ratione poſitiua præciſè conſiderata,

A bona eſt, vt oſtendimus: & ideo ſub qua ratione eſt mala, non eſt mere poſitiua. Itaque, ſi ſit ſermo de re in ſe bona, vel mala, poteſt quidē eadem res eſſe in ſe bona eſſentialiter, mala autem integraliter ſeu accidentaliter: illud tamen ei cōuenit, quatenus habet perfectionem eſſentialem tali naturæ debitam: hoc vero quatenus caret debita integritate, vel perfectione accidentali. Si vero ſit ſermo de re bona in ſe & mala alteri, illius prius habet ratione propriæ naturæ & perfectionis poſitiuæ, hoc vero poſterius habet ſolum ratione alicuius diſproportionis, vel diſconuenientiæ, quam habet cum alia re, atque adeo ratione alicuius priuationis adiunctæ: & idem fere eſt ſeruata proportione, quando eadem res vni eſt bona, & alteri mala. Quod vero in ſe ſit omnino ma-
B la, & alicui bona, contingere non poteſt, tū quia nulla res eſt in ſe omnino mala, tum quia ſupra oſtendimus, nihil poſſe eſſe alteri bonum, proprie loquendo, quod in ſe bonum ſit.

Bonum malo qualiter opponatur.

ATque ex his facile conſtat, quomodo bonū & malū opponantur, hoc enim ēt in difficultatibus poſitis petebatur. XX. Poſſunt igitur bonum & malum, vel formaliter cōparari ſecundum bonitatē & malitiam, vel tantum materialiter, quoad res ipſas, quæ bonæ & malæ denominantur. Deinde, vt bonum & malum ſint oppoſita, debent reſpectu eiuſdem cōparari, prout ratio oppoſitorum requirit: vn-
C de paulò ante dicebamus, eandem rem reſpectu diuerſorū poſſe eſſe bonam & malam, in qua neq; eſt materialis oppoſitio, cum res ſit eadem, nec proprie formalis: nam, licet illæ rationes boni & mali ſint diuerſæ, non tamen oppoſitæ, ſed diſparatæ, ſicut eſſe ſimile vni, & diſſimile alteri. Atque de bono & malo ſic conſideratis verum habet, quod Aug. dixit in Auguſt. Enchir. c. 14. in bono & malo deficere regulā Dialecticam, quod contraria eidem ineſſe non poſsūt, quia eadem res poteſt eſſe bona, & mala, cū tamen bonum & malum contraria ſint ſeu oppoſita. Loquitur enim de bono & malo ſecūdum communes rationes, ſecundum quas non habent perfectam & completam oppoſitionem, niſi in particulari, & cū omnibus conditionibus requiſitis ſumantur.

D Proprie igitur comparando bonum & malum re- XXI.
ſpectu eiuſdem, in ſuis formalibus rationibus opponuntur priuatiue, nā bonum idē eſt quod perfectū, quātum ad id, in quo bonum eſt, malum autem eſt, quod debita perfectione caret, & alicui bonum eſt, quod eſt illi conueniens, malum vero quod diſconueniens eſt. Vnde fit, vt proprietates habeant oppoſitas, nā bonum ex ſe eſt appetibile, illud enim eſt, quod omnia appetunt: & ideo finis cauſalitatem habet, vel ſaltem medij, malum autē ex ſe appetibile nō eſt, ſed potius à ſe auertit appetitū. Vnde per ſe, & vt tale eſt, nec finis, nec medij rationē habere poteſt, ſed ſolum vt quādam rationē boni induit, v.g. quatenus ad vitandum maius malum, vtile cenſeri poteſt. At vero, ſi cōparentur res, quæ bonæ, & quæ
E malæ denominantur, ſic non opponuntur propriæ quatenus in ſe bonæ vel malæ dicūtur, ſed quatenus reſpectu alterius vna eſt conueniens, diſconueniēs altera: ſic enim mutuo ſe excludunt, nō uero prout in ſe bonæ vel malæ ſunt. Atque hoc modo poſſunt in ſe habere oppoſitionem contrariam, tam in moralibus, quam in naturalibus, vt ſupra dictum eſt.

Atque ita locutus eſt Ariſt. cap. de oppoſit. de bo- XXII.
no & malo, non ratione malitiæ præciſè, ſed ratio- Ariſtot.
ne actus vel qualitatis, quæ mala alteri denominatur, ſicut verum & falſum poſſunt dici contrarie opponi ratione aſſenſuum, ſeu iudiciorum. Sic etiam Dionyſ. c.4. de diuin. nom. ait, *malum non pugnare* Dionyſ.
contra bonū, niſi ratione alicuius boni, nam ſecūdum ſe eſt

D. Thom. *eſt impotens*. Et D. Thom. 3. contra gent. cap. 9. *Malum non repugnat bono poſitiue, niſi ratione alicuius bonitatis*. Idẽ quæſt. 1. de malo, art. 1. 2. 3. & 4. & quæſt. 3. de potent. ar. 6. ad 11. & 2. d. 40. vnde non ſemper eſt neceſſaria talis oppoſitio, ſed interdum priuatiua ſufficit, ſi id quod malum denominatur, non ſit ens poſitiuum, ſed priuatiuum: quo modo cęcitas, vel ægritudo eſt quoddam malum: interdum vero ſufficit alia repugnantia inter formas poſitiuas, quamuis non ſit proprie contrarietas, ſic enim error & ſcientia opponuntur vt bonum & malum homini, quamuis non ſint proprie contraria.

SECTIO II.

Quotuplex ſit malum.

I. HAec quæſtio facile ex dictis definitur, eſt namque de malo formaliter vt malum eſt: nam materialis diuiſio ex parte rerum non cadit ſub ſcientiam. Sic igitur diuiditur malum in illud, quod in ſe malum eſt, & quod eſt malum alteri, quæ Diuus Thomas appellauit malum ſimpliciter, & ſecundum quid: alij autem vocant malum abſolute vel reſpectiue, quorum rationes ſatis ſunt ex dictis expoſitæ.

Malum in ſe, & malũ alteri.

II. Rurſus, quod eſt malum alteri, diuidi poteſt in illud quod eſt diſconueniens alteri, quatenus res naturalis eſt, & illud quod eſt diſconueniens alteri quatenus ens vel agens liberum eſt: & hoc modo diuiditur malum in naturale & morale. Naturale malum eſt omnis priuatio naturalis boni naturæ debiti, ſeu omne id, quod natura ſua eſt diſconueniens alteri naturæ. Malum vero morale eſt diſconueniens naturæ liberæ, quatenus libera eſt. Vnde naturale malũ inuenitur in omnibus rebus ratione carentibus, & ſeſe etiã extendit ad res intellectuales, quatenus propriam naturam habent, & naturalem aliquam perfectionem requirunt, qua priuari poſſunt, ſine ſuo cõſenſu vel cooperatione libera: morale autem malum ſolum in natura libera reperitur, vt libera eſt, quia, vt in ſuperioribus diximus, mores proprie conſiſtunt in liberis actionibus. Vnde, licet morale malum ſit diſconueniens naturæ rationali, vt rationalis eſt, & in hoc poſſit cõuenire cum aliquo naturali malo, eſt tamen diſconueniens tali naturæ, prout habet peculiarem operãdi modum, ſcilicet cum libertate, & in hoc differt à naturali malo.

Alteri malum ut naturali enti, & vt libero agenti.

Culpæ & pœnæ mala quid ſint.

III. ATque hinc vlterius orta videtur alia celebris diuiſio mali in malum culpæ & pœnæ, quam tradit Diuus Thomas, prima parte, quæſt. 48. articulo 5. & 6. vbi differentiã inter illa membra conſtituit, quod malum culpæ dicit defectum in actione ſeu actu ſecundo: malum autem pœnæ dicit defectum in aliqua forma, vel integritate rei, quæ ad actum primum pertineat. Quæ expoſitio habet difficultatem, quia neq; omnis defectus actionis pertinet ad malũ culpæ, vt conſtat de errore, vel de actione male ſcribendi aut pingendi, neq; econuerſo omnis culpa eſt in actu ſecundo, nã peccatum originale vel habituale eſt malũ culpæ, & nõ eſt in actione, & ſimiliter nõ omnis defectus in actu primo eſt pœna, nã cæcitas, verbi gratia, interdũ nõ eſt pœna, ſed malũ mere naturale: neque etiam omnis pęna eſt in defectu actus primi, nam error etiam eſt malum pœnæ, imo ipſa culpa poteſt eſſe pœna prioris culpæ, vt docet idem Diuus Thomas, 1. 2. quæſt. 87. ar. 2. ex illo ad Ro. 1. *Propter quod tradidit eos Deus in deſideria cordis eorũ.*

Malum culpæ, & pœnæ quo differant.

IV. Sed, quia hæc diuiſio magis pertinet ad Theologos, & Philoſophos morales, dicẽdum eſt breuiter, diuiſionem hanc proprie dari de malo creaturæ rationalis, quatenus libera eſt, ſeu libertatem ſuam exercet, nam in alijs rebus vel actionibus, nec culpa proprie eſſe poteſt, cum culpa ſignificet moralem actum, & conſequenter neque etiam poteſt eſſe pœna, quia hæc dicit reſpectum ad culpã, propter quã infligitur, vt recte dixit Auguſt. 1. Retract. capite 9. Cum ergo dicitur, malum culpæ conſiſtere in defectu actionis, intelligendum eſt de actione libera, quatenus libera eſt: ſiue hic defectus ſit carentia liberæ actionis, debitæ ſecundum legem, ſeu rectam rationem, ſiue ſit carentia honeſtatis vel rectitudinis tali actioni debitæ, id eſt, ſiue ſit omiſſio actionis debitæ, ſiue ſit actio carens rectitudine debita. Nam actualis vſus libertatis ſolum eſt in actione vel carẽtia actionis voluntaria: & ideo hoc malum culpæ per ſe primo eſt in huiuſmodi actione, quia eſt malum creaturæ rationalis vt liberæ, id eſt, vt vtentis libertate ſua. Neque obſtat, quod de culpa originali vel habituali obijciebatur, quia hæc non habent rationem culpæ, niſi per ordinem ad actualem culpam, per quam ſunt voluntaria. Vnde quaſi mediate tantum participant rationem mali culpæ, quatenus in eis moraliter permanere cenſetur defectus liberæ actionis, atq; ita fit, vt malum culpæ, quod per ſe primo & immediate tale eſt, in defectu actus ſecũdi humani ſeu liberi vt ſic conſiſtat. Malum autem pœnæ dicitur eſſe in defectu actus primi, non quia in actionibus, etiam reperiri non poſſit, ſed quia in qualibet carentia perfectionis debitæ, etiam per modũ actus primi, ſufficienter ſaluari poteſt, vel certe quia, ſicut malum culpæ radicaliter & primario eſt in actione, ita malum pœnæ radicaliter ac primario eſt in actu primo. Nam, licet contingat, actionem naturalem, id eſt, non liberam, eſſe defectuoſam, tamen ille defectus ſemper prouenit ex priori aliqua imperfectione & defectu in actu primo, ſeu in cauſa proxima. Quod ſi defectus actionis non ſit naturalis, ſed volũtarius, iam vel pertinebit ad malum culpæ, vel nullã habebit rationem mali, quia non erit defectus perfectionis debitæ. Quamuis autem vnum peccatum dicatur eſſe pœna alterius, non tamen ſecundum id, quod eſt formaliter culpa in ipſo, ſed ſecundum aliquam aliam rationem, & ita etiam illa pœna eſt primario in re aliqua, quæ ſe habet ad modum actus primi reſpectu culpæ, qualis eſt denegatio alicuius auxilij, vel permiſſio occaſionis cadendi, quæ dici poſſunt ad actum primum pertinere, quatenus ablatio impedimenti ſupponitur ad actionem, & eſt conditio in actu primo requiſita.

V. Sic igitur breuiter ac perſpicue dicere poſſumus, malũ culpæ eſſe inordinationem in actione vel omiſſione libera, seu carentiam perfectionis debitæ ſecundum liberam actionem, malum autem pœnæ eſſe quamlibet aliam carentiam boni debiti contractã, ſeu inflictam ob culpam. Quo fit, vt hæc diuiſio comprehendat omnia mala rationalis naturæ, quia poteſt facile ad contradictoria mẽbra reuocari, quia omne malum, quod eſt extra actionem liberam vt ſic pertinebit ad malum pœnæ. Et quamquã, ſecluſa diuina prouidentia, intelligi poſſet in creatura rationali aliquod naturale malum, quod non eſſet inflictum propter culpam, quod proinde non eſſet culpa neq; pœna, tamen ex diuina prouidentia credimus, nullum defectum perfectionis debitæ eſſe in creatura rationali, qui non ſit culpa, vel ex culpa originem traxerit, & ideo Auguſt. in imperf. Geneſ. ad literã, c. 1. omne malum dicit eſſe aut peccatum aut pœnã peccati. Quin potius nõ ſolum malum quod in ipſo homine formaliter eſt, ſed etiam quod eſt in rebus irrationalibus, vel inanimatis, ſi in aliquod nocumẽtum ipſius hominis cedat, ad malum pœnæ ſpectat, non reſpectu inferiorum rerum, ſed ipſius hominis, propter cuius culpam infligitur vel permittitur.

Culpæ & pęnę malę vbi ſita.

Auguſt.

VI. Atq; hinc etiam conſtat, quomodo hæc duo mala

V inter

Culpa radix moralis mali pęnæ.

Culpę an pęnæ grauius malum.

A inter ſe comparentur, nam formaliter loquendo, malum culpæ eſt origo mali pœnæ,& cauſa eius,nō phyſica,ſed moralis: nā, ſicut meritū eſt cauſa præmij, ita culpa eſt cauſa pœnæ. Quod ſi hæc duo in grauitate ſeu magnitudine mali comparentur, lōge maius eſt malum culpæ,quam pęnæ: nā culpa priuat hominem debito ordine ad Deum: vnde cedit in offenſionem & iniuriam Dei: pœna aūt ut pęna hoc non habet ex ratione ſua,ſed ſiſtit in detrimento aliquo creaturæ: offenſa autem Dei maius malum hominis eſt,quam quodlibet aliud detrimentū,& ideo quodlibet malum pęnæ potius ſuſtinendū eſt,quam malum culpæ admittendum. Et propter eandē cauſam poteſt Deus eſſe auctor mali pœnæ, non autem mali culpæ. Sed hæc Theologis relinquamus.

VII. Turpe malū honeſto bono oppoſitum.

B Tandem iuxta præcedētem diuiſionem facile eſt diuidere malum partitione oppoſita illi, qua diuiditur bonum in honeſtū,delectabile,& vtile: ſic enim malum aliud eſt turpe, quod honeſto opponitur, & in proprietate ac rigore ſumptum idē fere eſt, quod malum culpæ. Quamuis culpa in rigore dicatur de actione,vel omiſſione morali peccaminoſa,quæ hominem reddit moraliter malum: malum autem turpe prout adæquate opponitur bono honeſto,non ſolum dicitur de ipſa culpa actuali, vel habituali, ſed etiam de obiecto turpi, & de vitioſo habitu, qui eſt principiū actus mali,& proprie non eſt culpa. Imo, ſi honeſtum bonum latius ſumatur pro eo,quod eſt per ſe amabile, & naturæ conſentaneum, ac per ſe conueniēs,ſic malum illi oppoſitum,non poteſt proprie turpe appellari, niſi *turpe* dicatur quidquid deformat (vt ita dicam) naturam,ſed dicetur hoc malum per ſe euitabile,ſeu odio dignum. C Aliud vero malum eſt delectabili oppoſitum, quod in communi dici poteſt iniucundum & contriſtans,quod eadē proportione declarandum eſt,qua bonum cui opponitur. Bono autem vtili nullum videtur eſſe oppoſitum malum proprie dictum,quia inutilitas,quæ conſiderari poteſt in aliqua re in ordine ad aliam, quæ maximè videtur opponi bono vtili,non videtur oppoſita per modum priuationis,ſed puræ negationis, & ideo non habet propriam rationem mali. Quod in hunc modum declarari poteſt, nam medium ſeu res,quæ non eſt vtilis ad aliquē finem, aut ex natura ſua caret ea conditione vel proprietate, quæ neceſſaria eſt ad talem vtilitatem: & ſic eſſe rem inutilem D ad talem finem non eſt priuatio, ſed negatio tantū, atque ita non eſt malum. Vel ex natura ſua requirit talem proprietatē,& ex accidenti caret illa,& tūc carentia illa habet rationē mali,reſpectu illius rei,quæ naturali perfectione priuata eſt:illud autem malum proprie non eſt bono vtili oppoſitum, ſed naturali, & per ſe conuenienti tali rei,inutilitas vero,quæ inde naſcitur in ordine ad finem,negatio quędam eſt. Et propter hanc fortaſſe cauſam non ſolet in malo hæc trimembris diuiſio aſſignari,ſed bimembris tātum, ſcilicet,culpæ & pœnæ, turpe & iniucundum. Quod, ſi quis velit inuenire in medijs aliquā rationem mali oppoſitam bono vtili vt ſic,non improbabiliter dicere pōt, ea peculiari ratione appellari mala inutilia,quæ,cum ex natura vel inſtitutione ſua apta eſſe debeant ad finem aliquem acquirendum,ex E aliquo accidenti improportionata effecta ſunt. Et hæc de diuiſionibus mali ſufficiant.

Contriſtans oppoſitū delectabili.

SECTIO III.

Vbi,& vnde ſit malum, ſeu quas cauſas habeat.

I. Manichæorum deliriū.

MAnichæi, vt ſupra retulimus, poſuerunt quoddam ens ſummè malum ex ſe tale exiſtens,& à nullo alio habens originē, quod ſit prima radix, & cauſa malorū omnium, putarunt enim non poſſe malum ex bono oriri,ſed tantum ex malo. Vnde cum non poſſit in infinitum procedi,conſequenter cenſuerunt ſiſtendum eſſe in aliquo malo, quod ex ſe ſit. Sed hæc hæreſis præter quam quod iam impugnata eſt, quia nullum ens ex eo quod tale eſt,malum eſt, repugnat alijs principijs fidei,& naturali etiam lumine notis, nimirum, ſicut non eſt,niſi vnus Deus, ita non eſſe niſi vnum primum principium, & primam cauſam rerum,& vnum tantum eſſe ens increatum, & ex ſe neceſſarium:atque adeo omnia entia, quæ non ſunt Deus,eſſe ex Deo. Impoſſibile ergo eſt,eſſe aliquod ens ſummè malum ex ſe exiſtens & improductum, vt late confirmat Aug. contra Manichæos, præſertim lib.de fide contra eoſdem à principio, & lib. de nat.bon.contra eoſdem,c.46.& 41. D.Tho.1.par. q.49.art.3.& alibi ſæpe.

Auguſt. D.Thom.

II. Cuiuſuis mali cauſa aliqua.

Ex hoc autem fidei fundamento duæ concluſiones certæ inferuntur. Prima eſt,omne malum habere aliquam cauſam. Probatur,quia oſtenſum eſt nullum eſſe ens ex ſe malum:ergo,ſi eſt malum,oportet vt ab aliqua cauſa tale ſit. Deinde,quia res nō eſt mala,niſi in quantum recedit à perfectione ſibi debita, ſed nūquam res deficit à debita perfectione, niſi ob aliquam cauſam vel agentem, vel ſaltem impedientem:ergo. Atque hoc magis conſtabit explicando in particulari cauſas mali, vbi etiā explicabimus,quomodo dixerit Dionyſ.c.4.de diuin.nom.malum nō habere cauſam, ſcilicet per ſe, ſeu quæ directe illud intendat.

Mali cauſa bonum aliquod.

Secundo infertur ex dicto principio,aliquod bonum eſſe cauſam mali:nam omne malum habet cauſam, vt oſtenſum eſt: ergo vel cauſa illa eſt aliquod malum,vel bonum: ſi bonum, habetur intentum: ſi malum,oportet vt illud etiā cauſam habeat, de quo eadem interrogatio fieri poteſt. Cum ergo neque in infinitū procedi poſſit,nec ſiſti in aliquo malo,quod cauſam non habeat,neceſſario ſiſtendum erit in aliquo bono,quod ſit cauſa mali.

Iam vero explicandum ſupereſt,quomodo bonū ſit cauſa mali,& in quo genere poſſit malum habere cauſam vel illam requirere, finalemne, an materiaiem,formalem,vel efficientem.

Mali quis finis.

III. DIco primò: Malum formaliter vt malū eſt,non requirit cauſam finalem, illam tamen habere poteſt ex intentione extrinſeca operātis. Prior pars probatur,quia malum,cum in priuatione & defectu conſiſtat,non eſt per ſe intentum in rebus, vnde eſt illud axioma,*Nemo intendens ad malum operatur*: ergo,vt ſit,finalē cauſam non requirit, ſed cōſequi poteſt præter intentionem agentis. Poſterior vero pars conſtat,quia agens, præſertim liberum & à propoſito, poteſt directe intendere aliquod malum propter aliquem finem, nam id quod in vno genere malum eſt,poteſt eſſe vtile, ſaltem vt remouens impedimentum ad aliquem finem obtinendum. Quod vt clarius intelligatur, diſtinguamus inter malum culpæ & pœnæ:& rurſus in malo culpæ diſtinguamus permiſſionem eius ab effectione, ſeu ab ipſamet culpa. Malū ergo culpæ formaliter, & vt tale eſt (ſic enim loquimur) non ſolum finalem cauſam non requirit, verum etiam recte & ordinate illam habere non poteſt,quia non poteſt directe intendi, niſi à deprauata voluntate, quia neque poteſt intendi vt finis,cum ſub ea ratione bonitatem non habeat, neque vt medium,quia non ſunt facienda mala, vt veniant bona: inordinata autem voluntas poteſt intendere hoc malum, imo & malitiam ipſam, ſaltem vt medium, & ſub aliqua apparenti & falſa ratione boni, vt v.g.ad vindictam de alio ſumendam,vel inferendam iniuriam ei, quem odio habet, vel aliquid ſimile. Secus vero eſt de permiſſione huiuſmodi mali culpæ:

culpæ:

culpæ: hæc enim ordinate & recte intendi poteſt, & habere bonum finem, quia ex ſe mala nõ eſt, ſed poteſt eſſe bona. Atque hoc modo Deus permittit malum propter aliquod bonum, tum quia talis permiſſio ad pulchritudinem & varietatem vniuerſi ſpectat, vt Dionyſ. dixit c.4. de diuin. nomin. tũ etiam, quia nouit Deus ex malis permiſſis, ſi fiant, multa elicere bona, vt late differit. Aug. in Enchir. c.27. Malum autem pœnæ, non ſolum quoad permiſſionem, ſed etiam quoad effectionem poteſt per ſe ac recte intendi propter honeſtum finem, iuſtam ſcilicet culpæ vindictam: & hoc modo hoc malum, vt tale eſt, poteſt habere finalem cauſam, atque ita Deus intendit mala pœnæ, quorum eſt auctor. Huc etiam reuocari poteſt malũ, quod medicinale dici poteſt, quod interdum infertur ad impediendum maius malum, vt cum brachium abſcinditur ad conſeruandam vitam: illud enim malum tunc directe intenditur, non tamen vt finis, ſed vt medium, & ita habet tunc ſuã cauſam finalem ex intentione operantis. Sic igitur poteſt bonum non tantum apparens, ſed etiam verum, eſſe cauſa finalis alicuius mali.

Dionyſ.

Auguſt.

Malum medicinale electioni ordinatæ ſubiacet.

Mali cauſa ſubiectiua quæ.

IV.

DIco ſecundò: Malum quatenus malum eſt, habet materialem cauſam, quæ ſemper eſt aliquod bonum: quod alijs verbis dici ſolet, malum vt malum eſſe in bono, tanquam in ſubiecto. Sic loquitur Auguſtinus in Enchirid. cap. 13. & 14. vbi inter alia dicit, non poſſe eſſe malum niſi in bono, quia ſi eſſet purum malum, ſeipſum deſtrueret, quod etiam docet D. Tho. 1. par. quæſtio. 48. articu. 3. Et ratio eſt, quia malum pro formali, nec res pure poſitiua eſt, nec pura negatio: eſt ergo priuatio debitæ perfectionis: ergo requirit ſubiectum, cui talis perfectio debeatur: ergo illud ſubiectum neceſſario eſſe debet aliquod bonum, in quo malum ſeu malitia ineſſe intelligatur. Probatur hæc vltima conſequentia, tum quia ſubiectum illud neceſſario eſſe debet aliquod ens poſitiuum, & conſequenter aliquod bonũ, tum etiam, quia hoc ipſum, ſcilicet, quod tali ſubiecto debeatur perfectio, qua malum priuat, eſt ſufficiens ſignum & teſtimonium, quod tale ſubiectum bonum ſit, quia bonitas & perfectio non poteſt eſſe debita, niſi illi rei, quæ bona ſit. Et hoc modo Auguſtinus 1. contra Iulian. capit. 3. & in Enchirid. capite 12. ac ſæpe alibi, ex ipſo malo, quod interdum naturę, vel voluntati accidit, probat, ipſam naturam, vel voluntatem bonam eſſe: quia fit mala, dum bonitate debita priuatur, & non omnino deſtruitur, alioqui iam non mala eſſet, ſed omnino non eſſet, vt ergo mala ſit, oportet, vt natura aliqua ſit debita perfectione priuata.

Auguſt.

D. Thom.

V. Obiectiones aliquot.

Sed obijciet aliquis, nam malum pro formali non eſt ens poſitiuum & reale: ergo nõ requirit, imo nec proprie eſſe poteſt in ſubiecto reali: ens enim rationis nulli ſubiecto ineſt: ergo non poteſt eſſe in bono tanquam in ſubiecto, ſeu cauſa immateriali. Vnde Dionyſ. capite 4. de diuin. nomin. verſ. fin. abſolute dicit, *malum non eſſe in his quæ ſunt*. Secũdo, quia malum deſtruit bonum, cuius eſt malum: ergo non poteſt eſſe in illo tanquam in ſubiecto, nulla enim forma deſtruit ſubiectum ſuũ. Tertio, quia alias corruptio & mors non eſſet malum, quod eſt contra communẽ omniũ ſenſum: ſequela patet, quia corruptio nõ eſt malũ illius ſubiecti, quod ſub ipſa corruptione manet, id eſt, materiæ primæ, cum illa indifferens ſit ad formam geniti vel corrupti: ſi autẽ dicatur eſſe malum rei corruptæ: ergo iam nõ eſt in eo bono, cuius eſt malũ, ergo neceſſe non eſt, vt illud bonum maneat ſub tali malo. Et cõfirmatur, nã aliàs annihilatio rei nõ eſſet malum eius, ꝙ incredibile videtur, cum ſit maxime odio digna, & valde incommoda &

A aduerſa appetitui, quo res omnes appetunt eſſe.

VI. Diſſoluuntur.

Ad primam obiectionem reſpondetur, malũ pro formali ſeu malitiam, eſſe in ſubiecto per modũ priuationis, de qua Ariſtoteles dixit eſſe carentiam in ſubiecto apto nato, quæ carentia in re ipſa eſſe dicitur in actu exercito, vt corruptio ſeu remotio, vt Caietanus bene declarat 1. part. q.48. art.2. Vbi D. Th. ad ſecundum ait, malum, non eſſe ens vt ſignificat entitatem rei, habere tamen tale eſſe quale ſufficit ad veritatem propoſitionis, qua dicimus, cæcitatem eſſe in oculo, quod eſſe nõ ſignificat ponere aliquid in oculo, ſed potius remouere. Hoc ergo modo dicitur malum eſſe in bono tanquam in ſubiecto, nõ tanquam ponens aliquid in illo, ſed potius vt remouẽs vlteriorem perfectionem ei debitam. Cũ autẽ Dionyſius ait, malum non eſſe in rebus, intelligit non eſſe tanquam verum ens ponens aliquid in ipſis.

Caietan.

B

VII. Malũ quod uis nõ quodlibet bonũ deſtruit.

Ad ſecundam iam in ſuperioribus dictum eſt, nõ omne malum eſſe oppoſitum cuilibet bono: vnde neceſſe non eſt, vt malũ deſtruat omne bonũ, ſed illud cui formaliter opponitur: non vero illud quod in ſuo ſubiecto ſupponit, vt tenebræ deſtruunt bonitatem luminis, non tamen perfectionẽ aeris. Dices, ſæpe malum minuit bonitatem ſubiecti, quia non ſolum tollit oppoſitam perfectionẽ, ſed etiam minuit habilitatẽ ſeu aptitudinem ad talẽ perfectionẽ, vt peccatum & formaliter excludit actum bonum, & promptitudinem minuit ad ſimilem faciendum: ergo adeo poteſt malum augeri vel multiplicari, vt omnino deſtruat bonitatem ſubiecti: non igitur ſemper ſupponit illam. Reſpondetur, duplicem intelligi poſſe habilitatem ſubiecti ad bonum. Vna eſt ſuperaddita ipſi, & diſtincta ab illo, vt eſt habitus in potentia, vel conueniens qualitatum temperamentum in organo. Alia eſt habilitas omnino intrinſeca facultati vel ſubiecto, quæ in re nõ diſtinguitur ab entitate eius, ſed ratione tantum. Rurſus habilitas ad bonum dupliciter minui poteſt. Primo per ſubtractionem & realem diminutionem bonitatis, quo modo minuitur bonum aquæ, quando minuitur frigiditas eius. Alio modo per additionem impedimentorum, quomodo dici poteſt minui habilitas materiæ ad formã ignis per nimiam humiditatem. Prior ergo habilitas diſtincta à potentia poteſt per ſubtractionem ac proprie in ſe minui: vnde etiam poteſt totaliter auferri per malum contrarium, quod non eſt inconueniens, quia illa habilitas non eſt proprium ſubiectum talis mali, ſed potius eſt forma vel diſpoſitio illi oppoſita. Poſterior autem habilitas non minuitur per ſubtractionem, quia, cum non ſit res à ſubiecto diſtincta, ſicut illud in entitate ſua non minuitur, ita neque huiuſmodi habilitas, ſed ſolũ dicitur minui poſteriori modo: & proprius diceretur impediri, ideoque nunquam poteſt abſumi, ſeu penitus auferri. Et quia ſubiectum mali eſt bonum, ſecundum hanc intrinſecam habilitatem ad propriam perfectionem, ideo nunquam poteſt per malum deſtrui totum bonum, quod eſt in ſubiecto eius. Atque hac ratione, quamuis peccata dicantur minuere habilitatem voluntatis ad bene operandum, nunquam poſſunt illã penitus abſumere, etiamſi in infinitum multiplicentur, vt latius D. Thomas tradit 1.2. quæſt. 85. artic. 1. ad 2. Sicut etiam radicalis habilitas materiæ ad vnam formam non poteſt tolli, etiamſi diſpoſitiones ad oppoſitam formam infinite creſcant.

C

D

E

VIII.

Dices: Interdum forma diſconueniens omnino deſtruit ſubiectum ſuum ſi nimium creſcat, vt calor aquam: ergo & malum poterit deſtruere omnino bonitatem ſubiecti ſui. Reſpondetur negando antecedens in rigore, nam forma nunquam corrumpit proprium ſubiectum cui inhæret, licet poſſit eſſe diſpoſitio ad corruptionem ſubiecti quod denominat. Quæ reſponſio procedit iuxta ſententiã aſſerentem, calorem inhærere materiæ primæ. Iuxta oppo-

ſitam vero ſententiam dicendum eſt, calorem qui reuera aquæ inhæret, non deſtruere illam formaliter, quamuis per accidens diſponat ad illius corruptionem, non proxime, ſed remote: nam in inſtanti in quo aqua corrũpitur, nouus calor iuxta hanc ſententiam introducitur, qui iam non inhæret aquę ſed igni, & ab illo, ſeu potius à forma ignis formaliter corrumpitur aqua. Sic ergo malum nunquam deſtruit ſubiectum, cui ineſt: quod ſi interdum per accidens ad illius corruptionem diſponat, conſequenter etiam diſponit ad deſtructionem ſui ipſius, ita vt nunquam maneat ſine ſubiecto bono.

IX. Mors quomodo malũ & cui ſubiecto.

Vnde ad tertiam reſpondeo, mortem, vel corruptionem dupliciter conſiderari poſſe. Vno modo prout eſt in fieri per alterationes & diſpoſitiones, quæ antecedunt inſtans mortis, & hoc modo facile intelligitur habere rationem mali reſpectu ſubiecti, quod paulatim corrumpitur, contra quod nõ procedit argumentũ. Alio modo conſiderari poteſt mors, vt eſt in inſtanti quo res deſtruitur: & ſic concedo (quidquid alij ſentiant) mortem proprie & in rigore non eſſe malum illius rei, quæ per illã deſtruitur, propter argumentum factum. Vnde D. Tho. quæſt. 5. de potentia, artic. 3. ad 14. concedit, annihilationẽ non eſſe malum, quia non relinquit bonum in quo fundetur, quod etiã ſentit Auguſtinus in Enchirid. capite 12. & 13. vbi late probat, deſtructa omnino natura, non manere malum. Solet autem late loquẽdo, hæc corruptio vel deſtructio rei malum appellari: quia eſt totalis ablatio boni, quæ ſufficiens ratio eſt, vt odio habeatur, vel fugiatur.

Annihilatio nullius malum.

Mali an detur formalis cauſa.

X. Dico tertio: Malum non habet propriam & intrinſecam cauſam formalem, præter ſeipſum, ſeu ſuam malitiam: habere autem poteſt cauſam formalem quodammodo remotã & extrinſecam. Declaratur & probatur, quia, cum malum formaliter conſiſtat in priuatione, ipſa priuatio eſt forma eius: priuationis autem ipſius non eſt alia forma qua ipſa conſtituatur, vt per ſe conſtat. Contingit autem ſæpe, priuationem vnius formæ conſequi ad aliam formam poſitiuam, non per effectionem, ſed ex vi ſolius cauſalitatis formalis: quomodo priuatio frigoris ſequitur ad informationem caloris producti in aqua: & ita calor inhærens aquæ iuxta veram Philoſophiam non effectiue, ſed formaliter expellit frigus, atque ita ille calor recte dici poteſt cauſa formalis priuationis frigoris, quæ priuatio eſt malum aquæ. Hoc ergo modo dari poteſt cauſa formalis mali, quam voco extrinſecam & remotam, quia non eſt proprie & intrinſece conſtituens ipſum malum, ſed ſolum eſt forma, ad quam conſequitur tale malum.

Mali efficiens quod.

XI. Dico quarto: Malum ſemper habet aliquam cauſam efficientem, non tamen per ſe, ſed per accidens & præter intentionem primariam & intrinſecam agenti. Prior pars nota eſt ex his, quæ in principio ſectionis diximus: nam ratio mali non conuenit enti per ſe & ab intrinſeco: ergo ab extrinſeco, ergo per aliquam efficientiam, ſeu efficientem cauſam: nihil enim poteſt ab extrinſeco aduenire, quod non ab alio efficienter proueniat. Vt vero poſterior pars declaretur, aduertendum eſt, tribus modis poſſe malum accidere rebus. Primo modo per efficientiam perfectam cauſæ agentis, vt quando cauſa efficiens perfecta virtute introducit formam: ad eam vero conſequitur priuatio alterius formæ, quæ habet rationem mali: & hoc modo ignis eſt cauſa efficiẽs malũ in aqua, ſcilicet priuationem frigoris, & Deus

Quod malũ ad cauſalitatem perfectam agentis conſequatur.

A eſt cauſa omnis mali naturalis, aut pœnæ, quod hoc modo conſequitur ſeu fit, quia & inſtituit cauſas effectrices huius mali, & cum eis operatur. Conſtat autem, hanc efficientiam non eſſe per ſe, ſed per accidens, quia inſtitutum agentis non eſt deſtruere aliud, ſed ſuum eſſe communicare: accidit vero, vt inde ſequatur non eſſe alterius, quia eſt incompatibile cum alio. Quod ſi quis dicere velit, hoc malum, licet non ſit propter ſe intentum, tamen propter aliud aliquo modo intendi, id eſt, vt medium & diſpoſitionem neceſſariam ad aliud bonum introducendum, qui hoc (inquam) dixerit, non multum aberrabit. Et ideo dixi, hanc mali effectionem eſſe præter primariam intentionem agentis, quæ per ſe non eſt ad malum, ſed ad bonum. Addidi vero, ſermonem eſſe de B intrinſeca intentione agentis, id eſt, de illa, quam habet ex vi actionis ſuæ: nam, ſi ſit agens liberũ, poteſt directe ac per ſe intendere malum alterius, propter aliũ finem, vt ſupra dicebamus de malo pœnę, quod Deus directe intendit ſuppoſito malo culpæ: hæc vero intentio extrinſeca eſt illi actioni, per quam fit tale malum.

Secundo modo contigit malum conſequi ad actionem cauſæ efficientis ex imperfectione, vel defectu talis cauſæ. Et hoc contigit, quando ipſum malum admiſcetur ipſi actioni, vel effectui, ſeu formæ introductæ & intentæ ab ipſa cauſa efficiente: ſic claudicatio eſt quoddam malum in ratione progreſſiui motus, quod conſequitur in actione ex defectu virtutis motiuæ principalis, vel inſtrumentalis: & C tunc etiam conſtat, malum eſſe præter intentionem agentis: imo non conſequi ad illud vt agens eſt, ſed vt deficiens eſt. Dices, quamuis, comparando illam malitiam actionis ad poſitiuam virtutem & efficientiam cauſæ, ſit per accidens, tamen comparando illã ad imperfectionem cauſæ, erit per ſe ab illa, iuxta illam regulã, *Sicut affirmatio eſt cauſa per ſe affirmationis, ita negatio negationis.* Reſpõdetur, hinc ad ſummum concludi, malum vt malũ habere cauſam per ſe deficientẽ, quæ vt ſic potius eſt cauſa non efficiẽs, quam efficiens, quod in idem redit: nam illa malitia per accidens coniungitur cum efficientia, vt ſic, licet per ſe ſequatur ex defectu, & imperfectione cauſæ. Quæ conſecutio dicitur per ſe, vel in ordine ad moralem rationem, vt ſtatim explicabo, vel certe ſecun D dum quandam accommodationem & attributionẽ, ſuppoſita neceſſaria cõſecutione vnius ex alio: nam proprie ac phyſicè priuatio non influit in priuationem, nec defectus in defectum, ſed quia ex cauſa defectiua ſequitur defectuoſa actio, ideo perfectio effectus per ſe tribuitur perfectioni cauſæ, defectus autem imperfectioni.

XII. Malum aliquod oritur ex imperfectione cauſæ.

Occurritur obiectioni.

Dicet rurſus aliquis: Ergo hoc malum in actione ſeu in effectu, ſemper ſupponit malum in cauſa. Cõſequens autem videtur falſum, nam de illa malitia cauſæ inquiro, an habeat aliam cauſam, necne: ſi non habet, ergo datur malum quod nullam habeat cauſam, quod ſupra oſtendimus fieri non poſſe: ſi vero habet cauſam, vel illa habebit etiam defectum: & ita de illa redibit eadem interrogatio, & ſic in inE finitum procedetur: vel ſiſtendum erit in cauſa, quæ, cum nullam habeat malitiam, ſeu defectum, ſit cauſa defectuoſæ actionis, & effectus. Conſequens eſt contra dicta & contra rationem: cum enim quælibet cauſa agat in ſibi ſimile, vel proportionatũ, cur cauſa bona, nullamque habens malitiam, producet effectum malum & defectuoſum? Reſpondetur negando abſolute primam ſequelam, non enim oportet, vt malitia effectus ſupponat ſemper malitiam in cauſa, quia, quacunque ratione cauſa impediatur, ne agat ſecundum totam perfectionem debitam actioni, vel effectui, poterit actio eſſe defectuoſa & mala in ſuo genere. Poteſt autem cauſa ſic operari vel impediri, etiamſi nulla malitia proprie ſumpta in ea ſuppo-

XIII.

Malitia effectus non neceſſario malitiam ſupponit in cauſa.

ſupponatur. Quamquam hic modus agendi ſemper ſupponit aliquam imperfectionem, quæ non ſemper eſt propria malitia, aut priuatio perfectionis debitæ, ſed tantum negatio maioris perfectionis, naturaliter conſequens limitatam perfectionem talis cauſæ.

XIV. Effectus cauſarum neceſſario agentiũ vnde cõtrahant malitiam.

Hoc vt clarius intelligatur, diſtinguamus inter cauſas naturaliter agentes, & liberas, nam cauſa, quę naturaliter agit, ſi in ſe perfecta ſit, & non ſit impedita, aget quantum poteſt, & ideo nunquam committet defectum in actione, qui habeat rationẽ mali naturalis: & hoc recte conuincit ratio facta, quia à cauſa bona & agente quantum poteſt, & non impedita, non eſt vnde poſſit malitia in actionem reſultare. Ex duplici ergo cauſa accidere poteſt talis defectus in actione. Primò ex eo, quod cauſa ipſa in ſe eſt male affecta, vt ſi oculus, v.g. ſit praue diſpoſitus: & tunc verum eſt, malitiam actionis ſupponere malitiã in cauſa, non tamen neceſſe eſt procedere in infinitum, quia illa malitia cauſæ prouenire poteſt ex actione alterius cauſæ perfectæ in ſuo genere, quę dũ intendit effectum ſuum perfectũ producere, ex conſequenti introducit in oculo aliquam diſpoſitionem diſconuenientem illi, iuxta primum modum ſuperius poſitum: vel potuit in ipſa formatione prouenire ex aliquo naturali impedimento, vt iam dicam. Secundò igitur hoc prouenire poteſt ex aliqua extrinſeca cauſa impediente, ſiue hæc ſit materialis, ſiue efficiens, ſiue ſit in ipſo paſſo, ſiue in medio: nam ex cõcurſu huiuſmodi cauſarum ſibi reſiſtentium, & ſeſe impedientium, contingit, actionem vnius cauſæ defectuoſam, & monſtroſam prodire, etiamſi in ipſa cauſa, nullum naturale malum proprie ſumptum præcedat.

XV. Effectus malus ſemper in neceſſaria cauſa defectum ſupponit.

Neque contra hoc procedit ratio facta, quia licet à cauſa bona, qua bona eſt, non procedat niſi bonũ & perfectio, quia tamen illa cauſa impediri poteſt, ne ſecundum totam ſuam perfectionem agat, inde accidere poteſt, vt effectus non recipiat totam perfectionem ſibi debitam, vel vt illam non recipiat cum modo, ſpecie, & ordine naturæ ipſius accommodato, in qua carentia ratio mali conſiſtit. Quamuis autem tunc malitia effectus non proueniat ex malitia cauſæ, ſemper tamen ſupponit in illa imperfectionem aliquam, ſaltem negatiuam, ſcilicet, defectum virtutis ad vincendam cauſam ſe impedientem, vel materiæ indiſpoſitionem aut reſiſtentiam. Atq; ita facile intelligitur, vnde hoc malum in naturalibus effectibus euenire poſſit, ita vt neceſſe non ſit, vel in infinitũ procedere, vel ſiſtere in aliquo malo, quod nullam habeat cauſam: ſiſtendum eſt enim in naturali imperfectione vnius cauſæ, adiuncto impedimento alterius: hoc autem impedimentum prouenire poteſt ex naturali curſu & ordine ac virtute naturalium cauſarum. Imperfectio autem illa ſeu impotẽtia ad vincendum impedimentum non requirit aliquam cauſam, quia eſt mera negatio intrinſece & neceſſario cõiuncta cum tali rei natura ad talem gradum & perfectionem entis ex ſe limitata. Neque eſt inconueniens vt imperfectio, quæ in cauſa eſt mere negatiua, & nõ habet rationẽ mali, ſit radix & origo imperfectionis priuatiuæ, & habentis rationem mali in actione vel effectu, quia ratione interuenientis impedimẽti per accidens euenire poteſt, vt effectus priuetur perfectione ſibi debita, quia cauſa impeditur ne agere poſſit ſecũdum totã perfectionẽ ſuam.

XVI. Liberæ cauſæ dominiũ adæquata origo eſt malitię & defectus in ſua actione.

In cauſa vero libere agente, eſt alius proprius modus deficiendi in actione ſua, nimirum ex dominio, quod habet in ſuum actum abſque alio extrinſeco impedimento. Nam hoc ipſo quod libera eſt, non ſemper agit quantum poteſt, & debet: & ideo ex eadem radice poteſt actionem peccaminoſam efficere abſq; alio impedimẽto. Et hinc etiam fit, vt malum proueniens à cauſa libera, quod eſt proprie malum

A morale ſeu culpæ, non neceſſario ſupponat in cauſa aliud ſimile malum: alioqui non poſſemus ſiſtere in primo malo culpæ prouenientẽ à tali cauſa, quod eſt impoſſibile. Imo nec neceſſe eſt, vt hoc primum malum culpæ ſupponat in cauſa aliquod prius malum, quod non ſit culpæ, ſed alterius generis, ſcilicet naturæ: nam, vt dixi, ex ſola libertate creaturæ poteſt prouenire, libertas autem non eſt malum, ſed potius bonum. Præſertim, quia iuxta doctrinam ſuperius traditam ex Auguſtino, omne malum creaturæ rationalis eſt, aut culpæ aut pœnę: malum autem pœnæ ſecundum ſe totum, ſupponit aliquod malũ culpæ: ergo malum culpæ, ſi ſit primum, nõ poteſt ſupponere aliud malum. Supponit tamen imperfectionem aliquam intrinſecam & connaturalem creaturæ,

B quæ eſt eſſe mutabilem, & defectiuam, quam, formaliter loquendo, non habet ab alia cauſa, ſed ex ſe, eo quod ſit ex nihilo, & limitatæ ac finitæ perfectionis in ſuo ordine: ex hac enim limitatione habet, tũ quod non ſit ſibi regula ſuarum operationum, ſed ſuperiori regula indigeat: tum etiam, quod non ſit per ſe, & infallibiliter coniuncta ſuæ regulæ, ſed poſſit ab illa deficere. Hæc autem naturalis imperfectio, quamuis mala non ſit (non eſt enim priuatio, ſed mera negatio) poteſt tamẽ eſſe origo mali moralis, quia adiuncta libertate, ex vi illius abſque alio extrinſeco impedimento, poteſt voluntas mutabilis non agere totum quod poteſt & debet, vel agere, non ſicut poteſt, & debet, ſed alio imperfectiori modo.

XVII. Malũ in effectu quandoque ex ſola carẽtia influxus cauſæ.

Tertio modo contingit malum ſequi ſine vlla po-

C ſitiua efficientia ex ſola ſubtractione efficientiæ, ſeu influxus bonitatis debitæ. Cum enim malum in priuatione conſiſtat, per ſe non requirit poſitiuum influxum, vt ſuo modo ſit, nam omnis poſitiuus influxus ad poſitiuam formam ſeu rem, per ſe primo terminatur: hoc autem per ſe loquendo, neceſſarium non eſt ad priuationem: igitur, vt malum ſequatur, ſatis eſt, quod bonum alicui ſubiecto debitum non fiat, vel non conſeruetur conſeruato ſubiecto cum eadem aptitudine, ac (vt ſic dicam) iure ad tale bonum. Atque in moralibus quidem hoc poteſt accidere ex ſolo dominio potentiæ liberæ in actionẽ ſuã. Quamquam quæſtio ſit controuerſa, an poſſit dari purum malum morale ſine vlla actione, quòd appellari ſolet pura omiſſio, de qua re nobis non eſt diſſe-

D rendum: ſatis eſt enim ad rem, de qua agimus, quod hoc malum ex vi ſui eſſe non requirat actionẽ, quidquid ſit, an ob rationem voluntarij neceſſarius ſit actus. At vero in naturalibus, quia cauſa non poteſt ſuſpendere actionem ex ſe, ſed ſolum, quia vel paſſum remouetur, vel ipſa eſt diſtans, vel aliquod aliud impedimentum intercedit, quod non ſit ſine aliqua actione poſitiua, ideo, quamuis malum proueniens à cauſa naturali, per ſe ac formaliter ſæpe proueniat ex ſola carentia actionis, tamen illa ſemper conſequitur ad aliquam aliam actionem ſeu mutationẽ, vt, licet tenebræ ſequantur in aere ex ſola non illuminatione Solis, tamen hæc carentia illuminationis ſequitur ad motum illuminantis, vel alterius corporis. Ad hunc ergo modum accidere poteſt priuatio, in

E qua malum conſiſtit: & tunc idem fere iudicium eſt de hoc modo efficiendi malum, quod de primo: ſequitur enim hoc malum per accidens ex actione alterius cauſæ, nõ quia actio ipſa defectuoſa ſit, ſed quia terminus talis actionis incompoſſibilis eſt cum actione alterius cauſæ, ſeu cum aliqua conditione ad illam requiſita.

Hinc vero infertur, cum dicitur habere malum cauſam efficientem, vel intelligendum eſſe de cauſa aut poſitiua, aut priuatiua, quia priuatio ad poſitiuũ reuocatur, vt in ſimili dixit D. Thom. 1. 2. quæſt. 71. art. 6. ad 1. vel certe, ſi intelligatur de cauſa poſitiue agente, cum proportione verificandum eſt, nam in naturalibus ſemper antecedit aliqua actio natura- XVIII.

lis, ad quam conſequitur, vel cui adiungitur priuatio, quæ eſt malum: in moralibus autem, ſi moraliter loquamur, ſemper etiam intercedit actio voluntatis, quam malitia cominatur, vel ſaltem neceſſaria eſt illa actio ſeu voluntas virtualis, quamuis fortaſſe Metaphyſicè loquendo, nō repugnet eſſe tale malum ſine formali actione.

Quomodo malum ſit à prima cauſa.

XIX. Atque ex his ſatis conſtat, quæ ſit cauſa efficiēs mali proxima & particularis: quo modo autem malum ſit etiam à cauſa prima & vniuerſaliſſima, quæ eſt Deus, breuiter ſupereſt explicandum. Tribuuntur autem Deo effectus cauſarum ſecūdarum dupliciter, ſcilicet, vel mediate, quia dedit virtutem agendi cauſis ſecundis, vel immediate, quia cum eis concurrit, & in earum actiones & effectus proxime influit. Rurſus habemus ex dictis, malum dupliciter ſequi ex cauſa proxima, ſcilicet, vel ex vi actiuitatis, & poſitiuæ perfectionis eius, vel ſolum ex carentia perfectionis vel actionis. Dicendum ergo eſt, Deum prædictis duob. modis eſſe cauſam illius mali, quod ſequitur ex vi actiuitatis perfectæ alicuius cauſæ. Patet, quia Deus, & dedit illam virtutem ſeu actiuitatem, & cum ea concurrit, ad illam actionem perfectam, ad quam ſequitur alterius malum. Ita vero efficit Deus hoc malum, ſicut cauſa proxima quantū ad hoc, quod non per ſe & directe, ſed conſequenter & per accidens illud cauſat: quia ipſum malum, cum ſit priuatiuum, non eſt aliter factibile. Quod intelligendum eſt quantum ad actionem Phyſicam, nam quantum ad intentionem agentis, cum Deus ſit agēs per intellectum, poteſt directe intendere malum ipſum propter aliquod bonum. Atque hoc modo eſt Deus cauſa cuiuſcunque mali mere naturalis, iuxta illud, *Deus mortificat & viuificat*, 1. Reg. 1. Eſt item ac maxime cauſa mali pęnæ, quomodo dicitur: *Nullum eſt malum in ciuitate, quod nō fecerit Dominus*, Amos 3. Quod autem interdū dicitur, *Deus non feciſſe mortem*, Sapient. 2. intelligitur, eam non intendiſſe, nec voluiſſe ex primaria intentione ſua, ſed quodāmodo coactum hominum culpa, qua ſuppoſita vere facit mortem, eamque vult in pœnam culpæ. Quapropter non ſolum per cauſas ſecundas, ſed etiā immediate per ſeipſum, poteſt Deus hoc malum efficere, quia nullū requirit defectum in cauſa immediata ſed ex ſola efficacia perfecta prouenire poteſt.

XX. At vero malum illud, quod conſequitur ex carentia perfectionis, vel actionis cauſæ proximæ, per ſe non requirit Dei influxum; neque eſt neceſſario coniunctum cum actione Dei vt ſic, & ideo neceſſe non eſt, vt Deo tribuatur. Probatur, quia hoc malum non ſequitur ex perfectione, vel actiuitate cauſæ proximæ, ſed ex imperfectione & carentia: ergo non ſequitur ex eo, quod cauſa habet à Deo, ſed ex eo potius quod ex ſe habet, vel potius quia ex ſe caret perfectione ſibi non debita. Rurſus, cauſa ſecunda non indiget concurſu Dei in quantum non agit, ſed in quantum agit aliquid: ergo hoc malum per ſe non habet vnde tribuatur Deo, neque mediate, neque immediate. Et hac ratione malum culpę in Deum non refunditur: nam ſecundum fidem Deus auctor peccati non eſt. Imo neque vlla malitia actionis proueniens ex defectu virtutis proximæ Deo tribui poteſt, vt eſt, v.g. claudicatio, quod docet D. Th. 1. p. quæſt. 49. art. 2.

XXI. Sed in hoc eſt notanda differentia inter malum culpæ & alia, quod in malo culpæ imperfectio, quæ neceſſario ſupponitur in cauſa, ex ſe illi conuenit, & nullo modo ab extrinſeco, & ob ſpecialem conditionem & libertatem talis cauſæ poteſt eſſe origo mali culpæ abſque extrinſeco impedimento. Vnde fit, vt prima & ſufficiens radix talis mali, vt ſic ſit ipſa cauſa proxima ſine interuentu primæ. At vero in alijs malis naturalium actionum imperfectio, quæ ſupponitur in cauſa, ſi ſit mere naturalis ac negatiua, nō poteſt eſſe radix defectuoſæ actionis niſi interueniēte aliquo extrinſeco impedimento, vt ſupra dictum eſt, quod impedimētum ſemper prouenit ab aliquo motu, vel effectu poſitiuo, cuius Deus poteſt eſſe cauſa, & ex hac parte poteſt radix talis mali in Deū reuocari. Rurſus, ſi imperfectio cauſæ ſit præter naturalis illi, & conſequenter habens rationem alicuius mali in illa, talis defectus ſemper prouenit ex aliqua alia actione, vel motione naturali, quam neceſſarium eſt à Deo eſſe. Atque in hunc modum omne naturale malum in Deum tandem refundi poteſt, nō quatenus prouenit ex defectu, qui non ſit à Deo, ſed quatenus prouenit ex aliquo effectu vel actione, quæ ſit à Deo. Vt in dicto exemplo claudicationis, quamuis defectus illius motus non ſit in illa actione ex vi dimanationis, quam habet à Deo, ſed à tibia debili ſeu defectuoſa, quia tamen hic defectus tibiæ poteſt eſſe factus à Deo, vel à cauſa ſecunda perfecte operante, vel intendente ſuum effectum, ideo claudicatio ipſa poteſt tandem in primam cauſam reduci, quod in malo culpæ locum habere non poteſt.

Accedit etiam alia differentia, quod malum culpæ propter ſuam turpitudinem nō poteſt eſſe à Deo intentum ſeu volitum, ſed tantum permiſſum reliqua autem mala, vndecunque proueniant, ſi culpam non includant, poſſunt à Deo eſſe directe volita & intenta, quia non habent turpitudinem repugnantem ſummæ bonitati eius: & ideo ſolius mali culpæ non poteſt Deus eſſe cauſa, aliorum vero poteſt. Et hinc etiam eſt, vt malum proueniens ex ſola carentia actionis, ſi morale ſit, non poſſit eſſe vel à ſolo Deo, vel ab eo vt primaria cauſa & radice, ſed à libertate defectibili creaturæ. Si autem tale malum mere naturale ſit, poteſt eſſe vel à ſolo Deo ſuſpendente totam actionem, qua ſe ſolo conſeruet bonum, vel à Deo vt prima cauſa & radice, vt ſi cauſa ſecunda agere omittat, ſolum quia Deus ſuſpendat concurſum ſuum. XXII.

SECTIO IV.

Cur malum inter attributa entis non numeretur.

Ratio dubitandi eſſe poteſt, quia malum, vt ex hactenus dictis conſtat, ratione diſtinguitur ab ente, eique tribuitur, ipſumque denominat: cur ergo inter proprietates entis non numeratur? Quod enim bonum ſit etiam eius proprietas, nō obſtat, cū poſſit ens diuerſis rationibus bonum & malum eſſe. Neq; etiam obſtat, quod priuationem dicat, nā etiā vnū de formali dicit negationē, & nihilominus eſt vna ex præcipuis proprietatibus entis. Denique non obſtat, ꝙ non omne ens videatur eſſe malum, quia licet nullū ens ſit in ſe abſolute malū, id eſt, defectuoſum, tamē omne ens, etiam Deus ipſe, eſt alicui malum, id eſt, diſconueniens: ergo hoc ſatis eſt, vt malum in communi debuerit inter proprietates entis numerari. I. Ratio difficultatis.

Dicendum nihilominus eſt, merito non numerari, malum inter āttributa entis. Cuius rei rationes plures reddi poſſunt, ſed quæ inter arguendum tactæ ſunt, poſſunt ſufficere. Primum enim malum vt malum non dicit de formali aliquid pertinens ad rationem entis, ſed potius tendentiam (vt ſic dicam) ad non ens, ſeu defectum & imbecillitatem entis: ergo non poteſt huiuſmodi ratio conſtituere peculiare attributum entis vt ens eſt, ſed potius poſſet attribui alicui enti ut defectibile eſt. Vnde non eſt ſimilis ratio de vnitate, tum quia vnitas non dicit ſolam ne- II. Concluſio qua dubium expeditur.

A lam negationem, ſed entitatem ſub negatione, malitia autem in ſola priuatione ſufficienter ſaluatur, tum etiam, quia per illam negationem, quam vnum includit, circumſcribimus integritatem, quam ens in ſe habet, & conſequēter entitatē eius: per priuationem autem, quā malum dicit, non declaramus entitatem, nec circūſcribimus aliquid pertinens ad conſtitutionem ipſius entis, ſed explicamus potius defectum entitatis, qui in aliquo ente interdū eſſe poteſt.

III. Ens hinc excedit malū à quo illinc exceditur.

Secundo hinc fit, vt malum non ſit reciprocum enti, vt vel ob eam cauſam non poſſit eſſe attributū eius. Non eſt autem reciprocum, tum ex parte ipſius mali, quod latius patet, quam ens, tum ex parte ipſius entis, quod aliūde latius patet, quā malum. Primum patet, quia cum malitia non includat in ſuo conceptu entitatem, ſed efficienter ſaluetur in pri- B uatione entitatis, nō requirit reale ens ad propriam mali denominationē: ipſa enim priuatio perfectionis debitę non ſolum eſt malitia, ſed verè ac propriè dicitur malum quoddam, nam eo modo, quo concipitur per modum entis (quamuis verum ens non ſit) concipitur etiam & denominatur malum quoddam, quamuis non concipiatur vt ens in ſe malum, ſed vt malum eius cuius eſt priuatio. Quomodo etiam in moralib. pura omiſſio, ſi eſſet verè ac ꝓpriè peccatum, eſſet & malum hominis. Secundum patet, quia non omne ens eſt verè ac propriè malum, quod quidem de Deo eſt certiſſimum, nam nec ipſe in ſe habet defectum aliquem, vnde malus dici poſſit, neque alicui enti eſt verè & abſolutè diſconueniens, ſed maximè conueniens, imò ſimpliciter ne- C ceſſarium ad cuiuslibet alterius entis bonum & perfectionem. Quod ſi aliquando apprehenditur vt diſconueniens, illud vel falſo apprehenditur, vel ſolum ſecundum quid, & per quandam denominationem extrinſecam id Deo tribui poteſt ratione alicuius effectus diſconuenientis homini, quem in ipſo cauſat: hæc autem denominatio extrinſeca nec propriè malum conſtituit, nec ad proprietates entis pertinere poteſt. Neque ſolum in Deo, ſed etiam in multis entibus creatis reperiri poteſt integra bonitas ſine vlla malitia. Quanquam enim extra Deū nullum ſit ens creatum, quod non poſſit alicui malo ſubiacere: malo (inquam) vel morali, ſi ſit creatum & intellectuale ſuppoſitum, vel naturali ſaltem, aut pœnali: tamen multis entibus creatis communicare poteſt, vt nul- D lam propriè habeant malitiam, ſed totam perfectionem ſibi debitam, vt in beatis angelis cōtingit, quib. hoc peculiare eſt, vt nulli malo ſubditi vnquam fuerint, nec futuri vnquam ſint. Homines enim etiam beati, licet iam careant omni malo in perpetuum, aliquando tamen alicui malo ſubiacuerunt, ſi nō culpæ, quod rarū eſt, ſaltem pœnę, quod nullus euaſit. In reliquis autem entibus ſola cœleſtia corpora vidētur libera omni malo naturali, quatenus incorruptibilia ſunt, & à peregrinis impreſſionibus omnino libera. Eſt autem conſiderandum, hæc omnia eſſe intelligenda de malo propriè ſumpto, quatenus de formali dicit propriam priuationem bonitatis debitæ: nam, ſi generalius loquamur de malo, vt dicat negationē ſolam alicuius bonitatis, & perfectionis E ſimpliciter ſic quidem omne ens extra Deum poteſt dici aliquo modo malum: quo ſenſu poſſet illud intelligi, *Nemo bonus niſi ſolus Deus*. Veruntamen illa acceptio mali improprijſſima eſt, vt ex ſupra dictis patet; nam propter ſolam negationem perfectionis non debitæ, dici poteſt ens aut imperfectum negatiuè, aut minus perfectum, non tamen malum. Neq; Deus ſolus dicitur bonus, quia omnia alia ſint mala, ſed quia ſolus ipſe eſt bonus per eſſentiam, aut per antonomaſiam, vel analogiam. Addo præterea eo modo quo ens creatum, malum in ea proprietate, ſeu potius imperfectum dicitur, non id habere ex ratione entis, ſed quia ex nihilo eſt.

IV. Cœli naturali bono integrè prædi ti.

A Tertia ratio ex dictis ſumi poteſt, quia, proprietates entis debent per ſe & ab intrinſeco conſequi ipſum ens: malum autem nō ita comparatur ad ens, ſed omnino per accidens, & ab extrinſeco illi conuenit. Qua ratione ſuperius probabamus, malum non eſſe ſine aliqua cauſa, quia dicit defectum contra naturæ debitum, qui non contingit, abſque extrinſeca cauſa. Prouenit ergo malum illi enti cui ineſt, nō ex ſe, ſed ab extrinſeco & ex accidenti, non ergo poteſt ad entis proprietates pertinere. Et quamuis interdum contingat ex intrinſeca natura duorum entium conſequi, vt vnum ſit alteri diſconueniens, & conſequenter malum eius, quomodo in moralibus dicuntur eſſe aliqui actus intrinſece mali, tamen hoc ipſum eſt valde per accidens ad rationem entis, & B peculiare quorundam entium habentium inter ſe repugnantiam, vel improportionem aliquam. Ob has ergo cauſas non debuit malum inter rationes entis recenſeri.

Malum enti non niſi accidentario ineſt.

DISPVTATIO XII.

De cauſa entis in communi.

POſtquam dictū eſt de eſſentiali ratione, & ꝓprietatibus entis in quātū ens eſt, priuſquam ad diuiſiones eius deſcendamus, oportet de cauſis eius exactè diſputare. Nā licet Phyſicus de cauſis diſputet, id tamē eſt nimis contractè & imperfe- C ctè, quatenus ratio cauſæ in Phyſica materia, vel cū aliquo motu aut Phyſica mutatione exercetur: ratio aūt cauſæ vniuerſalior eſt & abſtractior: nā ſecundū ſe abſtrahit à materia, tā ſenſibili, quā intelligibili: ideo ꝓpria eius cōſideratio ad Metaphyſicū pertinet. Primò quidē quatenus ipſamet ratio cauſæ, ſeu cauſalitas (vt aiūt) aliquē gradum entis participat: de quo oportet declarare quid, & quo modo ſit. Secundò, quia ipſa cauſalitas eſt veluti proprietas quędā entis vt ſic: nullū eſt enim ens quod aliquā rationem cauſæ non participet. Tertiò, quia ad ſcientiam pertinet cōſiderare cauſas ſui obiecti. Quamuis autē non omne ens cōprehenſum ſub obiecto huius ſciētiæ, habeat verā ac propriā cauſam, nam Deus cau- D ſam non habet: tamen omnia alia præter ipſum, cauſam, habent: & in eius non ſolum determinatæ ſeu particulares rationes entis, ſed etiam ipſa entis ratio per ſe ac propriè cauſatur, ita vt verum ſit dicere, ens in quantum ens ſpecificatiuè, etſi nō reduplicatiuè, habere cauſam. Eò vel maximè quod eiuſdem doctrinæ eſt rationem cauſæ & effectus contemplari: nullum autem eſt ens quod non ſit vel effectus, vel cauſa. Accedit quod, licet Deus non habeat veram & realem cauſam: quædam tamen rationes eius cōcipiuntur à nobis ac ſi eſſent cauſæ aliarum, ad quas melius declarandas vtile etiam erit veras rationes cauſandi pręnoſcere. Ob has ergo rationes ad Metaphyſicū pertinet cauſarum conſideratio. De quibus pauca prius in cōmuni dicemus de ratione cauſæ & E mēbris eius: deinde fuſius de ſingulis: poſtremo eas inter ſe, & cū effectibus varijs modis conferemus.

SECTIO I.

Vtrum cauſa & principium, idem omnino ſint.

I. Cauſam eſſe eſt longe notiſſimū.

NOn inquirimus an cauſa ſit, quia nihil eſt per ſe notius: ad inueſtigandum autem quid ſit, commodè à ratione principij initium ſumimus, quoniam omnis cauſa principium eſt, & per illud tanquā per genus, vel loco generis definiri poteſt, & debet. Ratio igitur

dubitan-

dubitandi in propoſita quæſtione ex varijs dictis Ariſtotelis ſumitur, nã interdum ſignificat, cauſam & principium, idem omnino eſſe, & reciprocè dici. Nam in 4. Metaphyſic. cap. 2. ait, *ita comparari inter ſe cauſam & principium, ſicut ens, & vnum:* ens autẽ & vnum conuertuntur inter ſe, vt ſupra dictum eſt. Item 5. Metaphyſic. cap. 1. vbi varios modos principij enumerat, in fine ita concludit: *Totidem autem modis & cauſæ dicuntur, omnes enim cauſæ, principia ſunt.* Rurſus cum 1. Phyſicorum priuationem inter principia rei naturalis numeraſſet, in 12. Metaphyſic. c. 2. eã cauſam vocat: ſentit ergo cauſam & principium eſſe idem. Et huic ſententiæ fauet modus loquendi aliquorum Patrum Græcorum, qui etiam in diuinis perſonis Patrem vocant cauſam Filij, eo ꝙ ſit principium eius: & ſimiliter Patrem & Filiũ cauſam Spiritus ſancti: quod eſt indicium, apud Græcos idem eſſe *cauſam* quod *principium*. Quod ſignificauit, illos Patres exponens Concilium Florentinũ ſeſſ. vlt. Ratio verò eſſe poteſt, quia principium relationem dicit ad principiatũ, ſicut cauſa ad effectũ: principiatum autem idẽ eſſe videtur quod effectũ.

Ex modo loquendi Patrum Græcorum. Damaſ. lib. 1. de fid. c. 8. & 9. ac 11. Athanaſ. in Actis Nicenæ ſynodi. Nazian. orat. 29. de dogmate, & cõſtitutione Epiſcop. & orat. 35. quę eſt 1. de Filio & 3. de Theologia.

II. Aliquando verò ſignificare videtur Ariſtoteles cauſam latius patere quam principium: ait enim lib. 5. de Gener. animal. c. 7. de ratione principij eſſe, *vt ipſum quidem cauſa ſit multorum, ſed ipſius nulla ſit ſuperior cauſa*, non eſt autem de ratione cauſæ vt nõ habeat ſuperiorem cauſã: ergo iuxta Ariſtotelis ſententiam, principium quid contractius eſt quam cauſa. Vnde etiã 1. Phyſic. cap. 5. de ratione principiorum ait eſſe, *ut non ſint ex ſeſe, nec ex alijs, ſed alia ex ipſis*, de ratione autẽ cauſæ non eſt vt nõ ſit ex principijs & cauſis: latius ergo patet cauſa quã principiũ. Deniq; aliunde apparet manifeſtum, principium generalius quid eſſe, quam cauſam: nam omnis cauſa principium eſt vt ex Ariſtot. retulimus: non tamen omne principium poteſt dici cauſa: priuatio enim, teſte Ariſtotele, eſt principium generationis, non tamen cauſa, & aurora eſt principium diei & non cauſa. Et apud Theologos ſana & recepta doctrina eſt, in diuinis perſonis vnum eſſe principium alterius, non tamen cauſam, vt patet ex D. Thom. 1. par. q. 33. artic. 1. ad 1.

Varij principiorum modi, & illorum ordo.

III. AD explicandam hanc quæſtionem incipiendum eſt à nomine & ratione principij: quoniã verò, vt Damaſc. ait Dialog. cõtra Manich. in initio, principij vocabulum, æquiuocum, id eſt analogum, eſt, melius erit varias eius ſignificationes enumerare, quas ibi recenſet Damaſc. & prius Ariſtoteles 5. Metaphyſic. ca. 1. Vt verò aliqua certa methodo à nobis tradatur, primo diſtinguere poſſumus duplex principium, aliud rei, aliud cognitionis ſeu ſciẽtiæ, quod alio modo ſolet diſtingui in principia incomplexa, & complexa: nam principium rei incomplexum eſt, cognitionis autem complexum. Quanquam enim principia cognoſcendi frequenter deſumantur ex principijs rei, proximè tamen nõ ſunt principia ſciẽtiæ niſi prout ex eis fiunt principia complexa. Et hoc modo ait Ariſtoteles ſupra, *ſuppoſitiones demonſtrationum uocantur principia:* & 2. Elench. cap. vlt. in principijs cognoſcendis ait pręcipuè inſiſtendum eſſe, quia illis cognitis, facile eſt cognoſcere ea quæ ſequuntur. De his autem principijs complexis nihil amplius à nobis dicendum eſt, nam quæ ad hanc doctrinam neceſſaria ſunt, diſputatione 1. & 3. ſufficienter ſunt tradita: reliqua verò ad libros Poſterior. ſpectant. Denominatio autem principij quæ his tribuitur, ad aliquod genus cauſalitatis pertinet, vel ad aliquam habitudinem ex his quæ ſtatim numerabimus: nam, quia cognitio res quædam eſt principium cognitionis ſecundum aliquam habitudinem dicitur, in qua conuenit cum alijs principijs rerum.

Principium complexum ſeu cognitionis quid.

IIII. Principium igitur rei dici poteſt aut ſolum ratione ordinis, & cuiuſcunque connexionis, aut ratione alicuius intrinſecæ habitudinis. Priori modo dixiſſe videtur Ariſt. in Poetica, aliquantulum à principio: *Principium illud eſſe dicimus quod non neceſſario poſt aliud eſt; & poſt ipſum aliquid eſſe, vel fieri natum eſt.* Hæc autẽ appellatio ſub hac ratione multiplex eſt. Primo enim in omni actione aut negotio illud vnde inchoatur, principium dicitur, quod aliquando eſt arbitrarium, ſeu caſuale, aliquãdo eſt debitũ ipſi rei, vel ſaltem magis conſentaneũ, vt conuenienter fiat, vel ſpectata natura rei quæ fit, vel interdum conſiderata conditione operantis. Atque hoc modo in ordine traditæ ſciẽtiæ ait ſupra Ariſt. id quod eſt notius nobis, appellari poſſe principium doctrinæ, quia inde conuenienter inchoatur ſcientia. Secundo in ſucceſſione ſeu ordine temporis aurora dicitur principium diei quia inde incipit dies. Tertio in ordine loci qui primus ſedet, dicitur principium cæterorum, & locus etiam ille ex quo fons oritur, dici ſolet principium eius. Quarto addit Damaſc. etiam ſolere dici propter ordinem dignitatis, vt *Rex* (ait) *eſt principium eorum quibus præeſt;* quamuis hoc poſſit ad cauſalitatẽ pertinere, vt Ariſt. ſignificat. Denique quid alteri præſupponitur, poteſt dici principium eius, vt fundamentum dicitur principium domus, & vnitas principium numeri. Et in omni re quæ extenſionem habet vel latitudinem, prima pars aut primum extremum, quod alijs ſupponitur, dici poteſt principium totius, vel reliquarum partium. Vnde hæc acceptio vel denominatio principij latiſſima eſt, & varijs modis poteſt multiplicari, ita ut nõ poſſit ad certam & ſcientificam rationem reuocari, quia eſt ferè æquiuoca denominatio.

V. Alio igitur modo, & magis philoſophico, dicitur principium ratione alicuius habitudinis per ſe inter ipſum, & id cuius eſt principium, ita vt ex illo aliquo modo per ſe oriatur. Quod duobus modis accidere poteſt. Primò per poſitiuum influxum & communicationem ſui eſſe: qui modus reſpectu rerum creatarum ſemper eſt cum dependentia & cauſalitate, vt explicabimus: quare huiuſmodi principium, philoſophicè loquendo, ſemper induit rationẽ cauſæ. Solum in diuinis perſonis inuenitur principium cum vero influxu, & communicatione proprij eſſe ſine cauſalitate: cur autem hoc ita ſit, ſectione ſequẽte explicare tentabimus. Vnde hoc genus principij quatenus rationem cauſæ includit, in tot membra diuidi poteſt, quot cauſa. Sunt enim quædam principia intrinſecè conſtituentia rem: alia verò ſunt extrinſeca, quæ eſſe influunt in rem, & extra illam manent, vt finis, & efficiens, de quibus poſtea dicendum eſt.

Strictius acceptum principium quid ſignificet.

VI. Secundò poteſt aliquid ex alio per ſe oriri, vt ex principio, non per poſitiuum influxum, ſed ſolum propter neceſſariam & per ſe habitudinẽ ad aliud. Quo modo priuatio inter principia rei naturalis numeratur ab Ariſtotele, quæ mediam quandam rationẽ habere videtur inter duos modos principiorum declaratos. Nam ille prior latiſſimus eſt, & ſolum fundatur in quolibet ordine prioritatis, nec requirit habitudinẽ per ſe, ſed in quolibet genere compoſitionis, aut ſucceſſionis inueniri poteſt: priuatio autem perfectiori modo, & magis intrinſeco dicitur principium generationis naturalis. Alter verò modus principij per influxum, perfectior eſt quam vt poſſit priuationi conuenire, quia priuatio cum non ſit vera res, non poteſt habere proprium influxum in rem quæ fit, ſeu eius generationem: & multo minus poteſt intrinſecè componere rem genitam. Dicitur ergo principium propter intrinſecam habitudinem generationis ad ipſam: nam quia generatio eſſen-

Priuatio qualiter dicatur principium rei naturalis.

eſſentialiter eſt, tranſitus de nõ eſſe ad eſſe, ideo per A ſe ſupponit priuationem, & ex illa tanquam ex neceſſario termino per ſe fit: hac ergo ratione dicitur priuatio eſſe principium rei naturalis, non quidem conſtitutionis eius in facto eſſe, ſed generationis.

VII. Forma aliter generationis, aliter rei genitæ principium.

Imo (vt hoc obiter dicam) etiam forma, vt eſt principium generationis, lõge aliter eſt principium, quam vt eſt principium rei genitæ & conſtitutionis eius: ipſius enim rei eſt principium per influxum & cauſalitatem formalem, vt infra declarabimus, generationis autem non poteſt eſſe principium hoc modo, quia ipſa non poteſt eſſe cauſa propria eius generationis per quam fit, ita vt in eam verè influat, niſi fortè reducatur ad cauſam finalem: nam finis generationis eſt formæ introductio: vel etiam ad formalem extrinſecam, in quantum generatio B ſpeciem ſumit à forma ad quam tendit: quæ cauſalitates Phyſicè ſunt valde impropriæ reſpectu talis formæ, vt poſtea patebit. Et ideo hæc ratio principij qua forma dicitur principium generationis, propriè pertinet ad hunc poſtremum modum: nam generatio per ſe & intrinſecè intendit formam, vt formalem terminum ad quem tendit: quod ſatis eſt vt dicatur generationis principium. Secus verò eſt de materia: quia hæc etiam reſpectu generationis, habet aliquem influxum & cauſalitatem, licet diuerſam ab ea quam habet circa conſtitutionem rei naturalis, in hanc enim rem naturalem influit materia intrinſecè conſtituendo illam per ſe ipſam: in generationem verò non ita, ſed ſolum ſuſtentando & recipiendo illam. Et hæc ſint per occaſionem dicta de his principijs quia illis ſolet quaſi per Antonomaſiam nomen principij rei naturalis accommodari. Denique ad hanc vltimam principij denominationem poſſunt reduci aliqua exempla poſita in prima & generali denominatione, quatenus in eis reperiri poteſt ordo per ſe, & ab intrinſeco neceſſarius: ſic enim punctus dici poteſt per ſe principium lineæ, & primus gradus, totius qualitatis, & fundamentum, domus: quanquam in his talis modus principij per ſe ſemper reducitur ad aliquod genus influxus ſeu cauſalitatis.

Materia qualiter principium generationis.

Eſſe prius, omni principio qualiter commune.

VIII. Ex hac principiorum enumeratione colligi poteſt primò commune eſſe omni principio vt ſit aliquo modo prius principiato: hoc enim præ ſe fert ipſum principij nomen. Imo Ariſtoteles citato loco 5. Metaphyſicæ colligit, *commune omni principio eſſe vt ſit primum:* quod aliquid maius eſt quã eſſe prius: nam hoc ſolum dicit anteceſſionem ad principiatum: illud verò dicit negationem prioris. Sed conſiderandum eſt, principium ſimpliciter in aliquo genere, vel ſub aliqua ratione dici, quod ita eſt principium vt non ſit principiatum ſub illa ratione, nam ſi ſit principiatum ab alio in ea ſerie, non erit principium ſimpliciter in illo ordine, ſed tantum ſecundum quid reſpectu alicuius: verbi gratia, punctus E tunc eſt propriè principium lineæ, quando ante illum nullus punctus, & conſequenter nec pars lineæ anteceſſit: punctus autem continuans partes lineæ, tantum reſpectiuè poteſt dici principium ſubſequẽtium partium, cum ſit terminus præcedentium. Quod clarius in tempore conſiderare licet: abſolutè enim illud ſolum inſtans eſt principium temporis ante quod inſtans nullum tempus præceſſit, ſed immediate ſubſequitur: inſtans autem intermedium non dicetur ſimpliciter principium temporis, ſed tantum reſpectiuè vel ſub aliqua determinata ratione, ſcilicet principium diei, vel anni. Et ad hanc verborum proprietatem videntur alludere Sancti

Concil. Tolet. VI. & XI. in princ. Dionyſ. c. 1. de Cœleſt. Hierarc. & 2. de diuin. nominib.

cum dicunt, Patrem æternum, eſſe principium, fontem, & originem totius deitatis. Non enim ita loquuntur quia Pater ſit principium ipſius naturæ diuinæ: quia iuxta fidem catholicam diuina natura nõ habet principium, quia à nullo procedit, alias ab eo diſtingueretur: vnde ſicut damnatur hæc locutio, eſſentia generat: ita & hæc eſſentia generatur, vel procedit. Vocant ergo Patrem principium diuinitatis, quia in illo gradu, ſeu ordine (vt ita dicam) diuinarum perſonarum ſolus ipſe ita eſt principium aliarum perſonarum in diuinitate ſubſiſtentium, vt nullũ principium habeat: & ideo dicitur principium diuinitatis, id eſt omnis communicationis diuinitatis. Filius autem, quia principium habet, non poteſt abſolutè vocari principium diuinitatis: dicitur autẽ vere principium Spiritus ſancti, ſeu communicationis diuinitatis per modum ſpirationis, quia ſub ea ratione non habet principium. Sic igitur de ratione omnis principij eſt vt ſit prius eo cuius eſt principium, quod ſi abſolutè & ſimpliciter in aliquo ordine principium ſit, erit etiam primum in illo ordine.

Cap. Damnamus, de ſumma Trinit. & fide cathol. Nazianz. orat. 19. Athanaſ. orat. in illud dictũ, Deus de Deo. Aug. 4. de Trinit. c. 20.

Dices: Forma eſt principium generationis rei naturalis, & tamen nullo modo eſt prior generatione, cum ſit formalis terminus eius. Item obijciet Theologus in diuinis perſonis nullam propriam prioritatem inueniri, cum tamen in eis ſit proprijſſima ratio principij. Ad priorem partem reſpondetur formam eſſe priorem generatione in ratione termini per ſe, ad quem ordinatur generatio, quæ reuocatur ad prioritatem in ordine intentionis. Non deerit tamẽ C qui dicat formam etiam eſſe priorem natura in executione & in genere cauſæ formalis: ſed id nõ rectè dicetur reſpectu generationis, quia vt dixi, non eſt propria cauſa illius, ſatis ergo eſt prior habitudo generationis ad formam vt hæc ſit principium illius, quidquid ſit de propria cauſalitate reſpectu illius. Dices: Ergo actus vocari poterit principium potentiæ: quia licet ſit poſterior generatione, vel tempore quam potentia, tamen eſt terminus quem per ſe reſpicit potentia, & à quo ſpeciem ſumit: vnde natura eſt prior ordine intentionis. Reſpondetur primo cõcedendo ſequelam in eo genere principij ſpecificantis: quod enim eſt inconueniens? Deinde multo maior eſt ratio de forma reſpectu generationis, quia forma eſt ita extrinſeca generationi, vt inſeparabiliter, D & intime ac eſſentialiter habeat illam coniunctam, ita vt non poſſit intelligi actualis generatio quin ibi interueniat forma actu informans: actus vero eſt magis extrinſecus potentiæ.

IX. Forma an prior generatione.

X. Altera pars obiectionis ad Theologos magis pertinet. Inter quos diuerſitas quædam eſt fortaſſe potius in modo loquendi, quam in re. Diuus Thomas itaque in prima parte, quæſtione 42. articulo tertio, in corpore, licet concedat inter Diuinas perſonas eſſe ordinem originis, negat tamen ſimpliciter vnã eſſe priorem alia, quia in Trinitate (inquit) eſt ordo naturæ ſine prioritate. Et in ſolutione ad ſecundum declarat, ibi nec prioritatem naturę eſſe, nec intellectus, quia illæ perſonæ & relatiuæ ſunt, & in vnam et natura ſubſiſtunt: vnde nec ex parte naturæ habere poſſunt prioritatem, cum illa eadem ſit, ne ex parte relationem, cum correlatiua ſint ſimul natura, & intellectu. Quapropter idem Doctor ſanctus dicta quæſtione 33. articulo primo, ad tertium ita reſpondet defficultati, quam nunc tractamus, vt negare noſtram aſſertionem videatur. Dicit enim, quamuis nomen *principij* ſumptum ſit à prioritate, non tamen ſignificare prioritatem. Nam frequens eſt, vt in nomine aliud ſit, quod ſignificet, aliud verò illud, à quo adſignificandum imponitur. Nec ſibi eſt contrarius Diuus Thomas, cum prima parte, quæſtione quadrageſima, articulo quarto, inquit, perſonam producentem eſſe noſtro modo intelligẽdi priorem perſona producta. Nam ibi loquitur de modo

modo intelligendi noſtro imperfecto & confuſo. In altero autem loco agit de intelligentia perfecta, quæ rebus ipſis prout in ſe ſunt, debetur. Et ita intelligũt Caietanus & Thomiſtæ, & cum eis in re concordat Durandus in 1. diſtinct. 9. quæſtione 2. & diſtinc. 20. quæſtione 2. Eſtque hæc ſententia ſatis probabilis, moduſque ille loquendi cautus eſt, & ſecurus: iuxta quam opinionem aſſertio noſtra limitari poterit, vt Metaphyſicè intelligatur, nõ Theologicè, id eſt, de principio, quod lumen naturæ cognoſcit, non quod ſola fides reuelat. Nihilominus Scotus in 1. diſtinctione duodecima, quæſtione ſecunda, & diſtinctione 28. quæſtione vltima, quẽ ſequitur Gabriel in 1. diſtinctione nona, quæſtione tertia, concedit, ſicut in diuinis perſonis vna eſt principium alterius, ita eſſe priorem, non duratione, perfectione aut natura, B ſed origine tantum. Nam hæc prioritas imperfectionem non includit, & in ipſa ratione principij ꝓducentis neceſſario includitur. Vtrumq; patet, quia ſolum importat in perſona producẽte, quod habeat eſſe abſque tali origine, ſecundum quam alia perſona ab illa procedit: vt Pater habet eſſe abſque generatione, Filius verò non niſi per generationem: & vterque habet eſſe abſque ſpiratione, ſanctus vero Spiritus non niſi per illam. Quod genus prioritatis inter correlatiua non poteſt in creatis rebus inueniri, quia vnum relatiuum vt tale eſt non procedit ab alio: in Diuinis autem reperitur proceſſio vnius correlatiui ab alio, quatenus talia ſunt. Et iuxta hanc ſententiam, aſſertio noſtra vniuerſaliter verum habet: nã ſi in Diuinis perſonis vera inuenitur, multo C magis in creatis. Non eſt autem mirum, quod ſicut ratio principij in illis perſonis ſingularis eſt, ita etiã modus prioritatis ſit peculiaris, & longe alterius rationis ab omnibus, qui in creaturis inueniantur. Eſtque hic modus loquendi etiam probabilis, & in re (vt opinior) non contradicit Diuus Thomas, quia ipſe nũquam expreſſe negauit hoc prioritatis genus in Diuinis perſonis, ſed alia, quæ in creaturis inueniuntur. Tacuit tamen, nunquamque vſus eſt illa locutione, ſed ordinem originis appellauit non prioritatem. Et ſane non ſine cauſa, tum quia in rebus Diuinis modus loquendi Patrum imitãdus eſt, apud quos illa locutio nõ reperitur: tum etiam, quia prioritas originis non eſt abſolutè prioritas, prout in Diuinis perſonis reperitur: qui prioritas ſimpliciter & D ſine addito afferta, imperfectionem aliquam in re, quæ poſterior dicitur, indicare videtur. Item, quia illud dicitur abſolutè prius, quod poteſt aut eſſe, aut ſaltem exactè intelligi ſine alio, vna verò perſona diuina neutro modo ad aliam comparatur. Quod verò addunt aliqui, vnam perſonam diuinã eſſe priorem alia in ordine naturalis enumerationis, quomodo, primam, ſecundam, & tertiam perſonam numeramus: hoc (inquam) non eſt diuerſum à præcedenti, nam hic modus enumerandi non fundatur niſi in prioritate originis, vnde in re ipſa non indicat aliud prioritatis genus, declarat autem optimè ille numerandi modus hunc modum prioritatis originis, ſi congruis verbis, & ſano ſenſu declaretur, non eſſe omnino alienum à modo loquendi Eccleſiæ, & Doctorum. Vnde cum illo addito acceptari poteſt, ſufficienſq; eſt vt in vniuerſum verum ſit, omne principium eſſe aliquo modo prius eo, cuius eſt principium: quamuis hoc ſemper maneat ſingulare in Trinitate, quod cum ratio principij abſolutè, & ſimpliciter conueniat vni perſonæ reſpectu alterius, ratio autem prioris ſolum cum addito, & limitatione tribuatur, nam illud abſolutè dictum nullam imperfectionem in altero extremo, hoc vero aliquam, indicare videtur. Prioritas ergo originis dicto modo explicata, ſatis eſt vt vera ratio principij in diuinis inueniatur: vnde quod D. Thomas ait, nomẽ principij ſumptum eſſe à prioritate, non verò ſignificare

A illam, ſi per prioritatem, intelligat abſolutam & poſitiuam prioritatem, quæ imperfectionem connotet in principiato, verum eſt: ſi tamen ſit ſermo de pura anteceſſione quaſi negatiua, ſub ea ratione ſub qua principium dicitur, ſic non ſolum nomen principij ſumptum eſt à prioritate, ſed etiam illam ſignificat, & requirit cum proportione debita, vt declaratum eſt, & conſtat ex definitione Ariſtotelis, & ex omnibus adductis.

Deſcriptio principij in communi conſummatur.

XI. Secundo infertur ex dictis, ad rationem principij non ſatis eſſe vt ſit prius alio, ſed neceſſariũ eſſe vt inter illa ſit aliqua connexio, vel conſecutio vnius ab alio, quod principium denominatur. Hoc patet ex communi modo concipiendi hominum, & inductione facile declaratur. Nam homo heri natus non eſt principium eius qui hodie naſcitur, licet ſit prior illo, & in diuinis, ſi Spiritus ſanctus nõ procederet à Filio, Filius non poſſet dici principium eius, etiamſi cogitari aliquo modo poſſet ratione prior, eo ſcilicet modo quo actus intellectus dicitur prior actu volũtatis. Eſt ergo neceſſaria aliqua connexio, vel conſecutio: & ideo iuxta varios modos talis conſecutionis, varia etiam eſt denominatio principij: interdum enim oritur ex ſitu: interdum ex ſucceſſione intrinſeca: aliquando ex dimanatione, & ſic de alijs ſuperiùs enumeratis. Atque hoc totum ſignificauit Ariſtoteles dicto loco 5. Metaphyſic. cum dixit, *Principium eſſe primum, vnde aliquid eſt*, &c. nam illa dictio *unde*, prædictam connexionem vel conſecutionem indicat. Eſt autem hoc cum proportione intelligendum, nã eſſe poteſt principium in actu & in potentia, & vtroque modo requirit habitudinem ad alterum, quod ad illud conſequitur, vel actu vel potentia.

Inter principiũ & principiatum cõnexio requiſita.

Ariſt.

XII. Atque ita concluditur deſcriptio principij in cõmuni & cõfuſiſſimè ſumpti, quam ſub his terminis D. Thomas tradit 1. parte, quæſtione 33. articulo primo *Principium eſt id à quo aliquid procedit quocunq; modo:* vbi verbũ illud *procedit*, nõ eſt ſumendum ſtricte pro vera origine, ſed pro quacunque conſecutione, vel connexione, vt hactenus locuti ſumus: & ad hoc ſignificandum addidit fortaſſe Diuus Thomas illam particulam *quocunque modo*. Atque hoc ſenſu ſumpta eſt de illa definitio ex prædicto loco Ariſtotelis, dicentis principium eſſe: *Id unde aliquid eſt.* Cõſulto enim videtur abſtinuiſſe à peculiari verbo ſignificante originem, vel alium modum emanationis, vt per illam particulam *unde*, omnem modum coniunctionis ſeu conſecutionis complecteretur. Addidit verò ad maiorem explicationem principiũ eſſe, *Id unde aliquid eſt, aut fit, aut cognoſcitur*, vt ſimul cum deſcriptione generalem quandam diuiſionem principiorum explicaret: ad illa enim tria membra modo commemorata poſſunt omnia principia reuocari, præſertim ea quæ ſunt per ſe: nam quæ E ſunt per accidens, vix poſſunt ad certam methodum reuocari, niſi quatenus reducuntur ad ea quæ ſunt per ſe. Sic igitur principia omnia aut ſunt principia rei in fieri, aut principia rei in eſſe: & ad hæc duo mẽbra reducuntur omnia principia rerum, quia non poteſt intelligi in rebus alius ſtatus niſi in fieri, vel in eſſe: & non ſemper principium effectionis, eſt principium conſtitutionis rei, vt patet in priuatione. Sub principio autem eius quod fit, comprehenditur omne principium motus vel operationis, vt ſic, vel cuiuslibet rei ſucceſſiuæ: nã iſta omnia habent ſuũ eſſe in fieri: ſub principio vero eius quod, eſt, includuntur omnia principia rerum, quæ aliquo modo habent eſſe (vt aiunt) in facto eſſe. Quia verò etiam

D. Thom.

Principij generalis quædã diuiſio.

res

res ſucceſſiuæ, & actiones ipſæ aliquo modo ſunt, A ideo generalius ſumendo verbum *eſt*, dici ſolet à Theologis *Principium eſſe id unde aliquid eſt*. Atque eodẽ modo poſſet ſub his verbis comprehendi principiũ cognitionis, & re vera comprehenditur, ſi cognitiò conſideretur quatenus quædam res eſt, quæ fit vel eſt: meritò tamen Ariſtoteles tertium membrum adiunxit de principijs cognitionis, vt ſignificaret non ſemper principium cognitionis eſſe principium rei cognitæ, ſed ſæpe alia eſſe principia rei in eſſe cognito, à principijs eiuſdem rei in eſſe aut fieri. Non addidit autem in ſpeciali principium amandi, quia hoc nullum eſt niſi vel principium eſſendi, vel cognoſcendi. Atque ex his ſatis conſtat tum deſcriptio, tum etiam diuiſio ab Ariſtotele tradita: diuiſio (inquam) dicta, quæ eſt trimembris. Poſt illam B verò ſubiungit Ariſtoteles aliam bimembrem, dicens, *aliud eſſe principium intrinſecum, aliud extrinſecum*, quæ eſt ſubdiuiſio priorum membrorum, vt ipſemet ſatis clarè indicat. Atque ad illam trimembrem diuiſionem reuocat omnes acceptiones principij quas ſupra numerauerat: & omnes alias quæ ex cogitari poſſunt. Non enim ſolicitus fuit in enumerandis omnibus ſignificationibus ipſius vocis, quod prolixum eſſet & minimè neceſſarium, ſed eas quæ vel erant magis vſitatæ, vel ex quibus aliæ facile poterant cognoſci. Et ideo ſuperuacaneum cẽſeo ſcrupuloſe inquirere aliam ſufficientiam illius enumerationis. Quod ſi quis copioſam de illa re diſputatiõnem requirat, legat Fonſecam libro quinto Metaphyſic. capit. 1. per quæſtiones ſeptem, præſertim in C quarta.

Intrinſecũ principium quod, quod vero extrinſecum.

Analogia principij declaratur.

XIII. Tertio ex dictis infertur, Principium non dici merè æquiuocè de omnibus membris quæ ſub illo continentur, ſuperiuſque numerata ſunt, quandoquidem non tantum nomen, ſed etiam aliqua ratio nominis eſt illis communis. Dubitari verò ſolet an ſit vniuoca, vel analoga. Ad quod breuiter dicendum eſt nõ poſſe eſſe vniuocam. Tria enim poſſunt in principio conſiderari, vnum eſt res ipſa quæ denominatur principium: aliud propria relatio ſecundum eſſe, quę principij ad principiatum concipitur: D tertium eſt id quod intelligitur tanquam proxima ratio fundandi illam relationem, quæ eſt conſecutio illa ſeu dimanatio principiati à principio. In nullo autem ex his cõueniunt vniuocè ea omnia quæ principia dicuntur. Primum patet, quia principium denominatur non tantum ens increatum, ſed etiam creatum, nec ſolum ens reale, ſed etiam rationis: ſed hæc non conueniunt vniuoce in aliqua ratione propria & intrinſeca: ergo. Atque eadem ratio fieri poteſt de ſecundo, nam etiam relatio principij communis eſt ad creatam & increatam, quamuis hanc poſteriorem Philoſophia non agnoſcat. Item ad relationes reales & rationis. Et ex his idem concludi poteſt de tertio: primo quidem: quia tanta eſt varietas in illis rationibus ſeu connexionibus principiatorum cum principijs, vt vix inter ſe conueniant niſi E in nomine & proportionalitate aliqua. Secundo, quia quando id quod denominatur principium, eſt ens rationis tantum, ratio fundandi relationem principij non poteſt eſſe realis: in alijs verò rebus ſæpe eſt vera dimanatio & proceſſio realis. Rurſus hæc interdum eſt creata, interdum increata: eſt ergo in his eadem ratio analogiæ. Tandem, quia principia quæ ſolum ob ſucceſſionem temporis aut ordinem ſitus, vel aliam ſimilem accidentalem connexionem ſic denominantur, longe diſtant à principijs per ſe, & maximè ab illis, quæ per veram influxum & cauſalitatem talia ſunt. Neque huic analogiæ obſtat vnitas deſcriptionis datæ: nam termini quibus illa conſtat, adeo ſunt tranſcendentales, vt analogiam in ſe inuoluant. Neque etiam obſtat quod fere ſemper abſolutè & ſine addito *principium* dicatur de quocũque ſignificato ſupra poſito: nam hoc accidere poteſt vel propter proportionalitatem claram & notã, vel quia ex ſubiecta materia conſtat in qua ſignificatione ſumatur vox: vel certe propter aliquam propriam & intrinſecam rationem principij, iuxta ea quæ inferius dicemus de analogia entis.

XIV. Quæret autem fortaſſe aliquis qualis ſit hæc analogia, & quibus ſignificatis *principium* primario dicatur. De qua re multa dicunt interpretes dicto libro quinto, Metaphyſicę, capitulo primo. Ego tamen breuiter, cenſeo hanc analogiam non eſſe vnam ſed multiplicem reſpectu diuerſorum ſignificatorum: non enim repugnat idem nomen primario ſignificans rem aliquam ad quaſdam alias transferri per attributionem, ad alias verò per proportionalitatem. Vt ſanum primariò ſignificans animal, per attributionem ſignificat medicinam, per proportionalitatem verò pomum integrum & incorruptum. Sic igitur dicendum cenſeo de principij nomine reſpectu ſuorum ſignificatorum. Eſt autem conſiderandum, aliud eſſe loqui de prima impoſitione huius vocis prout ab hominibus facta eſt, aliud de re ſignificata per illam, vt in ſimili diſtinguit Diuus Thomas prima parte, quæſtione decima tertia, articulo ſexto. Priori modo exiſtimo hanc vocem impoſitam eſſe ad ſignificandum principiũ motus, vel temporis, nam quia priores Philoſophi non cognoſcebant niſi res corporales, in eis primũ diſtinxerant principium, medium, & finem: hæc autem videntur primum cognita ex motu ſeu actione aliqua: & ideo veriſimile eſt nomen principij, primũ fuiſſe impoſitum ad ſignificandum principium motus vel actionis, vel partem illam magnitudinis à qua incipit motus. Et fortaſſe hoc ſignificauit Ariſtoteles primo loco hanc acceptationem enumerãs. Hinc verò deriuata eſt hæc vox per proportionem vel proportionalitatem ad alia ſignificata.

Idem reſpectu diuerſorum & attributionis & proportionalitatis analogum.

Ordo impoſitionis vocis principiũ ad ſua ſignificata.

XV. At verò quantum ad rem ſignificatam principalius ſignificat hæc vox principia per ſe quam per accidens: & ea præſertim quæ ſunt principia per verũ & realem influxum, quia in his eſt multo verior & proprior dimanatio vnius ab alio & origo, quam nomen principij præſefert. Hæc autem ratio principij cum cauſalitate coniuncta eſt reſpectu creaturarum, & conuenit tum Deo, tum etiam creaturis. Et hac ratione poteſt de Deo, & creaturis dici ſecundum analogiam attributionis, verbi gratia eſſe principium efficiens analogicè dicitur de Deo & creaturis, non ſecundum proportionalitatem tantum, ſed propter veram & realem conuenientiam; analogam tamen & includentem attributionem, vt inferius generaliter explicabimus in analogia entis ad Deum & creaturas. Et idem dici poteſt de principio finali, vel exemplari. Quomodo verò ratio principij, communis ſit principio, efficienti, finali, & exemplari, pertinet ad diuiſionem de cauſa in hæc & alia membra, de qua infra dicemus. In ſolo autem Deo ad intra (quod Philoſophia non agnouit) reperitur vera ratio principij poſitiui ac per ſe cum vero influxu ſeu productione abſque cauſalitate, quæ eſt altior & mirabilior ratio principij.

Quid primario, ſecũdario quid ſignificet principium.

XVI. Vnde merito ſolet à Theologis inquiri an principium in communi, etiam dictum de ipſo Deo, vt eſt principium creaturarum, vel vt vna perſona diuina eſt principium alterius, ſit vniuocum, vel analogum. Quidam putant eſſe analogum, & per prius dici de Deo ſecundum emanationes ad extra, quam ad intra, quia creatura procedit à Deo, non tantum ſecundum perſonam, ſed etiam ſecundum naturam,

De Deo, vt Dei, & creaturarũ principium eſt, qualiter dicatur principium.

tam,& eſſentiam:& ideo maior ratio principij videtur eſſe in Deo reſpectu creaturarum, quã ſit in Patre æterno reſpectu Filij, cuius perſonam producit, non naturam. Et confirmatur,quia ratio principij reſpectu creaturarum eſt abſoluta & eſſentialis:alia verò relatiua & notionalis: ea verò quæ ſunt eſſentialia,ex proprijs conceptibus videtur potiora,& priora notionalibus. Confirmatur ſecundo,quia potentia ſimpliciter in Deo prius dicitur de potentia producendi ad extra, quam ad intra:vnde Deus ſimpliciter eſt omnipotens per potentiam operandi ad extra non vero ad intra,alias Spiritus ſanctus non eſſet omnipotens eo quod ad intra producere non poſſit. At vero eadẽ eſt ratio de principio quæ de potentia,cum principium ſit ratione potentiæ. Atque ita ſentit Durandus in primo diſtinctione 29. quæſtione prima. Duran.

XVII. Alijs verò placet eſſe analogum,per prius dictum de principio ad intra quam ad extra, tum quia relatio principij ad creaturas eſt rationis:inter perſonas verò diuinas eſt realis, tum etiam quia principium eſt vnde aliquid eſt:ſed creatura analogicè eſt reſpectu diuinæ perſonæ procedentis, quia hæc procedit in eſſe increato, illa in creato : ergo illa proceſſio eſt longe nobilior,etiam ſecundum analogiam:ergo etiam ratio principij quæ illi reſpondet,per prius dicitur ſecundum emanationem ad intra quam ad extra. Atque huius ſententiæ videtur eſſe D. Thom. 1. p.quæſt. 33.art.1.ad 4.& art.3. Sed illis locis non agit de nomine principij,ſed de nomine *patris*,de quo eſt longe diuerſa ratio. Sed ſub nomine principij id expreſſa affirmat in 1.d.29. q.1.art.2. vbi Capreol. Alber. Richar.& alij idem ſentiunt. D.Tho. Capreol. Richar. Alber.

XVIII. Tertia verò ſententia eſſe poteſt hoc nomen *principium* eſſe vniuocum ad illas duas rationes:nõ enim repugnat idem nomen quod eſt analogum reſpectu plurium,eſſe vniuocum reſpectu aliquorum, vt per ſe conſtat, & infra tractando de communitate entis & accidentis latius dicemus. Quod autem ita ſit in præſente quoad hanc partem de qua agimus, probatur quia hic non interuenit analogia proportionalitatis,nec attributionis. Prior pars probatur,tum quia alias ſolum per tranſlationem diceretur Deus principium creaturarum, non per proprietatem, tũ etiam quia Diuus Thomas ſupra expreſſe fatetur dari vnam rationem communem originis proceſſioni creaturarum à Deo, vel vnius perſonæ diuinæ ab alia,quæ eſt, *aliquid ab aliquo eſſe*:& ſic etiam dari vnã communem rationem principij , in analogia autem proportionalitatis,non eſt vna communis ratio. Secunda autem pars probatur,quia Deus vt dicitur primum principium creaturarum,non refertur ad ſe vt eſt principium perſonarum:ergo nulla poteſt ibi eſſe analogia attributionis. Itẽ,quia alias Spiritus ſanctus diceretur principium creaturarum per attributionem ad Patrem , vel ad Filium, quod videtur ſatis abſurdum. Item quia hic ceſſat ratio analogiæ attributionis, quæ eſſe ſolet inter Deum & creaturas,nimirum quod omne eſſe ſeu omnis perfectio creaturæ primario eſt in Deo, & ab illo pendet: hic autem vna ratio principij non cauſatur ab alia , neque ab illa pendet: imo nec emanatio creaturarum per ſe pendet ex dimanationibus diuinarum perſonarum : quia multitudo perſonarum non erat per ſe neceſſaria ad productionem ad extra: ceſſat ergo in præſenti omnis ratio analogiæ attributionis.

XIX. In hac rediſtinguenda videntur illa tria, quæ ſupra in omni principio diſtinximus, ſcilicet relatio principij, proxima ratio talis relationis,& id quod principium nominatur. Quoad primum non eſt dubium quin hic ſit analogia, quia relatio principij Dei ad creaturas eſt rationis: perſonæ autem diuinæ producentis ad productam eſt realis. Et hunc ſen- A ſum declarauit expreſſe Scotus diſtinct. 29.quæſt. 1. Imo hæc analogia, vel non eſt attributionis,ſed proportionis,tantum: vel ſaltem ſi eſt attributionis, nõ eſt ſecundum communem cõceptum : quia hic nullus eſt ad ens rationis, & reale.

Quoad ſecundum etiam exiſtimo probabilius rationem principij actualis dici analogicè, & principalius de Deo ſecundum proceſſiones ad intra,quã ad extra,propter rationes adductas. Eſt autem hæc analogia attributionis, & non ſolum proportionis, ſicut eſt analogia entis,& aliorum attributorum quę de Deo & creaturis propriè dicuntur. Nam hæc analogia principij fundatur in analogia quæ eſt inter creationem,& proceſſiones diuinarum perſonarum in ratione originis ſeu emanationis. Quia ſi produ- B ctiones non conueniunt vniuocè in communi ratione productionis,nec ratio principij poteſt eſſe vniuoca,præſertim cum eſſe hoc modo actuale principium creaturarum non conueniat Deo niſi per denominationem extrinſecam ab emanatione creaturæ ab ipſo. Quod autem ratio proceſſionis analoga ſit reſpectu creatæ, & increatæ,quodq; per prius dicatur de proceſſione increata, probatur primò ex generali regula diuinorum attributorum, quæ proprie ſemperque per prius de Deo dicuntur: vt infra probaturi ſumus. Habet autem verum non tantum in eſſentialibus ſed etiam in perſonalibus: nam perſona analogice dicitur de creata & increata: & Pater,aut Filius, dicuntur analogicè de diuinis perſonis & humanis. XX.

C Secundo,quia etiam in hac ratione eſt aliquo modo neceſſaria dependentia, & anteceſſio naturalis inter origines ad extra, & ad intra. Nam licet creatio ex parte ſua per ſe non requirat Trinitatem perſonarum, & conſequenter nec proceſſiones ad intra : ex parte tamen Dei per ſe ac neceſſario illas requirit,& ab eis ſuo modo pendet. Tum quia omnis effectio per ſe pendet à perſona agente,in Deo autẽ non poteſt eſſe perſona ſine productione,vel proceſſione ad intra . Tum etiam,quia creaturarum productio ex ſe pendet ex intelligentia & amore:nõ poteſt autem eſſe in Deo intelligentia ſine Verbo, nec amor ſine Spiritu ſancto. Et iuxta hanc conſiderationem dixit Diuus Thomas 1.parte quæſtione 45. articulo 6. *Proceſſiones perſonarum eſſe rationes produ-* D *ctionis creaturarum*,& in reſponſ.ad primum addit, quod *proceſſiones diuinarum perſonarum ſunt cauſa creationis*. Atque ita ſolutum manet fundamentum, quod referendo tertiam ſententiã attulimus contra hanc partem. Fundamentum autem Durandi nil obſtat,imo declarat proceſſiones diuinarum perſonarum,cum ſine vlla dependentia vel imperfectione eſſe adeo eminentis rationis,vt non poſſint cum creatis productionibus vniuoce conuenire. Quod ergo in perſona producta, eſſentia non producatur ſed communicetur tantum: non minuit veritatem productionis,ſed potius pertinet ad infinitam perfectionem eius. Sicut quod Pater æternus producat Filium,non tantum ſimilem in natura ſpecifica,ſed etiam eiuſdem numero naturæ,non minuit veritatẽ E generationis, ſed pertinet ad infinitam perfectionẽ eius, optimè annotauit Diuus Thomas prima parte,quæſtione quadrageſimaprima, articulo quinto, ad primum. XXI. D.Thom.

Quod verò ad tertiam attinet, id eſt, ad id quod principiũ denominatur, ſi omnino materialiter(vt ita dicam) ſumatur,clarum eſt nõ poſſe intercedere analogiam,neq; eſſe aliquid prius quam id quod primum principium creaturarum denominatur. Neq; etiam eſſe poteſt aliquid perfectius, quam id quod ex parte talis principij eſt radix & origo talis denominationis: eſt enim infinita perfectio eius. Imo etiã ſi non adeo materialiter de illo principio loquamur, ſed formaliter quatenus eſt (vt ſic dicam) principiũ in po- XXII.

in potentia, ſic etiā exiſtimo rationem principij non poſſe dici minus propriè aut per poſterius de Deo vt eſt principium creaturarum: & hoc perſuadent nōnulla argumenta facta in prima & tertia opinione. Et maxime quod hæc denominatio eſt abſoluta, æterna, & eſſentialis: ſumitur enim ex attributo omnipotentiæ, potentia autem Dei in ratione potentiæ, actiuæ, vel productiuę non eſt analogicè potentia, ſed primario ac principaliter. Ratio ergo principij prout ab illa præciſe ſumitur, non poteſt eſſe analoga.

XXIII. Satisfit obiectioni.

Dices: Ergo potentia nō dicitur analogicè de potentia creandi, & generandi, vel ſpirandi: cōſequens autem videtur falſum, nā talis eſt potentia, qualis eſt actio vel productio, ſed productio eſt analoga, ergo & potentia. Reſpondeo primum concedendo non eſſe talem analogiā, quæ poſterius dicatur de potentia creandi: quia, vt dixi, potentia effectiua Dei non poteſt eſſe analogice potentia: quia per nullam proportionem aut attributionē ita nominatur: & quia eſt prima ac perfectiſſima potentia. Vnde addo vel quoad hoc eſſe vniuocationem, vel ſi eſt aliqua analogia vt fortaſſe eſt, per prius potentiam productiuā dici de potentia creandi, &c. quàm generandi, &c. Ratio eſt, quia formalis ratio potentiæ, quæ actum primum ad producendum ſignificat, cū omni proprietate & perfectione reperitur in Deo reſpectu creaturarum: reſpectu autem internarum originū, vel diuinarum perſonarum procedentium, magis eſt ſecundum modum concipiendi noſtrum, quam ſecundum rem. Quia in re non tam eſt actus primus quàm vltimus reſpectu internarum proceſſionū, vt latius infra conſtabit tractando de ſcientia, voluntate, & potētia Dei. Ratio aūt eſt, quia potentia Dei reſpectu creaturarum eſt ad emanationem tranſeuntē reipſa diſtinctam, & non neceſſario fluentem à tali potentia: & ideo illa eſt propriiſſime potentia & actus primus reſpectu talis emanationis: at verò potētia generandi vel ſpirandi eſt ſecundum proceſſionem immanentem, quæ in re non poteſt eſſe tantum in potentia, ſed ſemper in actu, nec poteſt eſſe in re diſtincta ab eo quod à nobis concipitur per modum potentiæ, quantum ad abſolutam perfectionē eius, vt conſtat ex D. Tho. 1.p.quæſt.41.artic.5. & ideò ſecundum rem & veritatem proprius dicitur potentia de creatiua, quam de generatiua, &c.

XXIV.

Neque obſtat quod origo, vel productio ſit analoga: tum quia potentia Dei non ſumit rationem ſuā ex habitudine ad extrinſecum, ſed ex ſua eſſentiali & abſolutiſſima perfectione: tum etiam quia ad excellentiam diuinæ potentiæ abſolutè ſumptæ pertinet vt neque ex neceſſitate ſit coniuncta ſuæ actioni, nec etiam poſſit habere actionem ſibi adæquatā ſeu eiuſdem ordinis: atque ita fit vt imperfectio quam eſſentialiter includit productio ſeu dependentia creaturæ, non ſolum non diminuat perfectionē, & proprietatem potentiæ Dei ad agendum extra ſe, ſed etiam ſit manifeſtum indicium infinitæ perfectionis eius. E contrario verò excellentia internarum originum indicat ſummam & infinitam perfectionem & proprietatem actuum immanentium Dei, & conſequenter aliquo modo minuit proprietatem potentię in actu primo, vt declaratum eſt. Atque hæc ſint obiter dicta propter declarandam exactè analogiā principij.

Principium generatiuū, & ſpiratiuū an dicantur vniuoce.

Illud verò magis Theologicum eſt quod quæri ſolet ad principium dictum intra Deum de generante, & ſpirante ſit vniuocum, vel analogū: in quo ego cenſeo cum Scoto loco ſupra citato eſſe vniuocum, ſicut eſt relatio vel perſona, neq; in his quæ cū omni proprietate dicuntur de diuinis perſonis intelligo analogiam, vel attributionem, cum ibi nulla ſit dependentia, aut imperfectio, vel prioritas naturæ.

Principium de Deo creāte, & operante ex ſubiecto qualiter dicatur.

Rurſus quæri ſolet vtrum principium ad extra dictū de Deo vt creante, vel operante ex præſuppoſita materia, ſit analogum: quod aliqui ſentire videntur: ego verò cenſeo eſſe vniuocum: quia effectio vniuoce dicitur de creatione, & eductione, præſertim quæ à Deo fit vt à primo agente, ſed de his hæc ſunt ſatis.

Principalis quæſtionis reſolutio.

XXV. Principium latius patet, quā cauſa.

VLtimo ex dictis colligitur reſpōſio ad quæſtionem propoſitam, propter quam tam multa de principio diximus, ſcilicet, principiū & cauſam non eſſe omnino idem, nec reciprocè dici, ſed principiū communius eſſe quā cauſam. Ita docet expreſſe D. Thom. 1.p.q.33.art.1.ad 1. inde rationem ſumens cur in Deo vna perſona dicatur principium alterius, & non cauſa. (D.Thom.) Idem habet in 1.diſt.29.art.1.in corp. & ad 2. & de potent.q.10.art.1.ad 9. & eſt cōmunis ſententia. Quam recte probant rationes dubitandi poſitæ in principio in tertio loco, & ex omnibus dictis de principio manifeſtè conſtat. Nam *principium* dicitur etiam de eo qui propriè non influit in alium, cauſa verò minimè. Item hinc fit vt principium nō tantum entibus realibus, ſed etiam entibus rationis ſeu priuationi conueniat: cauſa verò non itē. Eſt ergo hæc concluſio manifeſta comparando cauſam ad principium in tota ſua generalitate: ſi verò comparetur ad principium verè ac per ſe influēs aliquod eſſe in eo cuius eſt principium, eſt etiam vera concluſio, tamen ita difficilis, vt non poſſit cognoſci lumine naturæ, quia in ſolo Trinitatis myſterio reperitur talis principij modus, & ideo difficile eſt diſcrimen & rationē aſſignare, de quo dicemus ſect. ſequenti.

Soluuntur argumenta.

XXVI. An principiū & cauſam idē Ariſt. reputauerit.

AD primum teſtimonium Ariſtotelis initio poſitum multi reſpondent per illam regulam dialecticam, exemplorum non requiri veritatem: in eo enim loco obiter & gratia exempli poſuit Ariſtoteles principium & cauſam. Sed hæc dura interpretatio eſt, vel modeſta potius conceſſio Ariſtotelici lapſus.

Varij Ariſtotelis loci ad id expenduntur.

Alij exponunt nomen cauſæ ibi non accipi propriè, ſed vulgari modo, prout de quacūque occaſione vel conditione neceſſaria dicitur. Sed hæc etiam expoſitio habet difficultatem infra attingendam, nam nomen cauſę etiam vulgariter ſumptum nunquā tam late patet ſicut *principium*. Dici ergo poteſt, Ariſtotelem duo ibi dicere de ente & vno. Primum eſt, eſſe idem. Secundum eſt, conuerti inter ſe: cum ergo Ariſtoteles ait, *ſicut principium & cauſa*, non cōparat ea in ſecundo, ſed in primo; intendit enim docere ens & vnum eſſe idem re, non tamen ratione: & ad hoc inducit exemplum dicens quod ſe habent ſicut principium & cauſa, non ſicut tunica & veſtis: vnde immediate poſt illa verba *principium & cauſa* ſubdit, *ſed non vt quæ vna ratione dicuntur*. Vel ſi in vtroque fiat comparatio, non oportet vniuerſaliter intelligi de principio & cauſa, ſed indefinite: quod aliquando principium & cauſa, licet mutuo conſequantur, ratione differant, v.g. principium & cauſa efficiens.

XXVII.

Ad ſecundum teſtimonium ex quinto Metaphyſicæ reſpondent aliqui, etiam ibi ſumi nomen cauſæ lato & vulgari modo. Sed hoc aperte eſt contra mētem Ariſtotelis, cum diſtinctè tractet de principio & cauſa: & vtriuſque ſignificata Philoſophice & proprie exponat. Alia expoſitio eſt, cùm Ariſtoteles ait, tot modis dici cauſam, quot principium, non eſſe intelligendum poſitiue, ſed negatiue, id eſt cauſam non dici alijs modis quam his quibus dicitur principium, licet non neceſſe ſit dici omnibus illis modis. Et quidem licet proprietas illius vocis **tot modis**, refragari huic expoſitioni videatur, tamen ratio quā Ariſtoteles ſubiungit, videtur cogere ad illam admittendam: ſubdit enim: *Quoniam omnes cauſæ principia ſunt*. Ex qua ratione ineptiſſime inferretur, cau-

ſam dici omnib. modis quibus dicitur principium: eſſet enim argumentari à ſuperiori ad inferius affirmatiuè: vt ſi quis colligeret, *Omnis ſubſtantia eſt ens: ergo quot modis dicitur ens, totidem dicitur ſubſtantia*.

XXIIX. Alenſ. Aliam verò expoſitionem indicat Alexand. Alenſ. ſcilicet tot modis dici principium quot dicitur cauſa, quia omnis cauſa eſt principium. Ita vt poſt enumeratas ſignificationes principij ſubiunxerit Ariſtoteles quaſi generalem regulam, quod principiũ etiam dicitur omnibus modis quibus dicitur cauſa, quamuis non illis ſolis. Et iuxta hunc ſenſum optime quadrat ratio Ariſtotelis; tamen vix poteſt accõmodari ad priora verba. Alia expoſitio indicatur à Diuo Thoma, ſcilicet, principij acceptiones ibi numeratas tot conuenire cauſæ, quamuis non ſub eadẽ ratione: nam ex cauſa incipit motus, & ſic de alijs. Iuxta quam expoſitionem probatio Ariſtotelis aliter eſt inducenda, ſcilicet, vt inde confirmet, illas acceptiones habere locum in principio, quia etiam habent locum in cauſa, quia omnis cauſa principiũ eſt: inde tamen non ſequitur cauſam & principium reciproce dici, quia licet acceptiones ibi numeratæ ſecũdum alias rationes poſſint cauſæ accommodari, tamen principium latius patet, quia dicitur omnibus illis modis quibus dicitur cauſa, & ſecundum propriã rationem cauſæ: & præterea dicitur alijs modis ſecũdum generalem principij rationem.

XXIX. Ad tertium teſtimonium ex 12. Metaphyſicæ, vbi Ariſtoteles priuationem vocat cauſam, communis omnium & neceſſaria expoſitio eſt ibi fuiſſe vſum nomine cauſæ vulgari modo, prout cauſa dicitur quidquid ad aliud quouis modo requiritur.

XXX. Sed dicet aliquis; Ergo ſi verè, & cum proportione loquamur, fatendum eſt, principium & cauſam reciprocè dici, nam ſi vtrumque in tota ſua amplitudine, & analogia, & vulgari vſu ſumatur, conuertũtur: ſi autem ſtrictè & cum omni proprietate cauſa ſumatur, etiam conuertitur cum principio eodem modo ſumpto. Si vero cauſa ſumatur propriè, & principium latè: & ideo dicatur principium generalius eſſe quam cauſa, impropria fit comparatio: & eadẽ ratione dici poſſet, cauſa latius patere quàm principium, quia ſi cauſa large ſumatur & principiũ propriè, latius patebit. Reſpondeo negando vtramque partem aſſumptionis: nam comparando principium proprium ac per ſe ad propriam & per ſe cauſam, cõmunis eſt principium, vt patet Theologicè in principijs diuinarum proceſſionum, & Phyſicè in priuatione. Et ſumendo vtrumque in ſua latiſſima ſignificatione, etiam exiſtimo principium eſſe quid cõmunius. Nam licet cauſa ſic ſumpta plura comprehendat quæ non ſunt propriè, verè, ac per ſe cauſæ; tamen nihil comprehendit quod ſub generali ſignificatione principij non contineatur: principium verò aliqua complectitur quæ nullo modo dicuntur cauſæ, etiam vulgari ſermone: primogenitus enim vocatur principiũ filiorum, non tamen cauſa vllo modo.

XXXI. Græci Patres cauſę nomine ꝓ principijs vſi. Ad modum loquendi Patrum Grecorum reſpondetur vſurpaſſe nomen cauſæ latius, quam in Latina proprietate poſſit aut debeat vſurpari: re tamen ipſa non attribuiſſe nomen cauſę perſonis diuinis ad intra quatenus proprie dicit relationẽ ad effectum, & in eo indicat aliquam imperfectionem: ſed ſolum vt dicit originem vnius ab alia.

XXXII. Principiatũ an aliquid in diuinis, & quod principij correlatiuum. Ad rationem, Theologi negant Principiatum eſſe correlatiuum Principium Filij, negant tamen Filium eſſe principiatum à Patre. Ita D. Thomas 1. p. quæſt. 33. artic. 1. ad ſecundum, & alij communiter. Iuxta quem loquendi modum, correlatiuum principij erit, id quod eſt ab alio. Quæ ſententia meritò approbata eſt à Theologis Latinis ob reuerentiam myſterij Trinitatis, & ad tollendam occaſionem erroris: nam principiatũ videtur ſignificare aliquid factum, vt ſupra argumentabamur, vel etiam indi- A cat idem, quod initiatum, & conſequenter indicat initium eſſendi. Omiſſo vero illo myſterio, & ablata vocis inuidia, ſi nomine principiati ſolum ſignificetur id quod eſt correlatiuum principij, ſic negatur idem eſſe principiatum quod cauſatum, vel effectũ: ſed ſignificare tantum id quod ab alio eſt, vel quod habet principium, non durationis (hæc enim æquiuocatio etiam tollenda eſt) ſed vel originis, vel cuiuſuis alterius modi. Atque in hoc ſenſu ſunt explicandi Græci, qui vt D. Thomas ſupra refert, admittunt Filium principiari à Patre.

XXXIII. Soluuntur quę probant cauſam principio latiorem. Ad argumenta ſecundo loco facta, quibus probatur cauſam latius patere quam principium, reſpõdetur Ariſtotelem in primo teſtimonio non loqui generatim de principio, ſed de primo principio in ali B quo ordine; quod habeat influentiam & cauſalitatem. De quo principio ibidem dixerat, *licet magnitudine paruum ſit, facultate eſſe magnum*. Et de hoc primo principio negat habere cauſam ſuperiorem, ſcilicet in illo ordine. Nam ſolum primum principium abſolute & in tota latitudine entis nullam habet cauſam. Et eodem ſenſu in 1. Phyſic. ponit in definitione principiorum entis naturalis quod *nõ ſint ex alijs*: eo ſcilicet modo, quo ens naturale eſt ex ipſis, quia illa ſunt prima principia in illo ordine. De quibus principijs vt principia ſunt, & eorum propria definitione in Philoſophia diſputandum eſt: vt verò aliqua eorum ſunt cauſæ, de illis dicetur inferius.

C

SECTIO II.

Verum ſit aliqua communis ratio cauſæ, & quænam, & qualis.

I. EX Ariſtotele nullam cauſæ in communi definitionem habemus: poſterioris verò Philoſophi in ea aſſignanda laborarunt, vt à communi ad proprias rationes ſingularum cauſarum explicandas melius procedatur, ſimulque declaretur, qualis ſit conuenientia cauſarum inter ſe. Supponendum autem eſt ſermonem eſſe de cauſa in actu formaliter vt cauſa eſt: ſicut enim ſupra de principio dicebamus, ita etiam in cauſa tria conſiderari poſſunt, ſcilicet res quæ cauſat; cauſatio ipſa (vt ſic dicam) & relatio quæ vel conſequitur, vel cogita D tur. De hoc tertio membro nihil in tota materia tractandum eſt: habet enim inferius ſuum proprium locum in materia de relatione. De alijs verò duobus dicturi ſumus: primo autem de cauſatione ipſa, per quam formaliter conſtituitur cauſa in actu, & ex qua nobis innoteſcit cauſa ipſa, ſeu virtus cauſandi.

II. Prima cauſę deſcriptio reprobatur. Prima igitur definitio hæc tradi ſolet. *Cauſa eſt id per quod ſatisfit interrogationi, qua inquiritur propter quid aliquid ſit, ſeu fiat.* Quæ ſumi poteſt ex Ariſtotele 2. Phyſic. c. 7. vbi ſufficientiam cauſarum probat ex eo quod per illas ſatisfit omnibus modis quibus quæri ſolet propter quid res ſit: ſignificat ergo cauſam eſſe id per quod ſatisfit quæſtioni propter quid. Vnde conſtat dictionem *propter quid* non ſumi illo ſpeciali modo quo ſolet dici de cauſa finali, ſed ge- E neralius, vt comprehendat omnes cauſas. Hęc verò definitio nihil fere rem declarat; nam æque obſcurum eſt quid ſignificet illud verbum *propter quid*: nã ſi rectè ſumatur, ſolum ſignificat habitudinem cauſæ finalis, & illam ipſam non ſatis declarat, vt poſtea videbimus. Si verò ſumatur fuſius, comprehendit varios modos qui illis vocibus ſignificantur, *Ex quo, per quid, à quo aliquid eſt*: vnde ſolum imponitur nomen commune, non tamen explicatur communis ratio. Addo illam vocem in ea generalitate etiam poſſe comprehendere principia quæ non ſunt cauſæ, ſicut Chriſtus dixit Ioan 6. *Ego viuo propter Patrem*: vbi non habitudo cauſæ, ſed principij tantum ſignificatur.

Secun-

III. *Secũda cauſæ definitio refutatur.*

Secunda definitio, & valde communis eſt, *Cauſa eſt id, ad quod aliud ſequitur.* Quæ referri ſolet ex lib. de Cauſis, vbi nõ reperitur; & potius videtur ſumpta ex definitione principij ſupra declarata ex Ariſtoteles 5. Metaphyſic. Nam quod Ariſtoteles poſuit *primum* loco generis, in illa definitione cauſę ponitur per terminum magis tranſcẽdentalem, ſcilicet *id*: reliquæ verò particulæ, ſcilicet *ad quod aliud*, manifeſte ęquiualẽt illis verbis Ariſtotelis, *vnde aliquid.* Denique quod Ariſtoteles ſub disiunctione dixit, *eſt, aut fit, aut cognoſcitur,* ſatis confuſè comprehenditur ſub vnico verbo *ſequitur*: in hoc enim verbo nõ poteſt ſignificari ſola cõſecutio per illationẽ, alioqui conueniret definitio etiã effectibus, ex quibus inferuntur cauſæ: oportet ergo, vt generatim quamcunque connexionẽ vel conſecutionem ſignificent. Atque ex hac ipſa expoſitione ſumitur potiſſimum argumentum contra ipſam definitionem: quia illa definitio non tã eſt cauſę, quam principij: vnde etiam conuenit priuationi: nam ex illa ſequitur mutatio, niſi fortè dicatur, verbum *ſequitur* intelligendũ eſſe per influxum, & dependentiam: quo ſenſu cõſtabit quidem, definitio erit tamen valde obſcura.

Quæſtionis reſolutio.

IV. *Cauſæ germana adæquataq; deſcriptio.*

Tertia definitio eſt, quam potiſſimè afferunt aliqui moderni: *Cauſa eſt id à quo aliquid per ſe pendet.* Quæ quidem, quod ad rem ſpectat, mihi probatur: libentius tamen eam ſic deſcriberem, Cauſa eſt *Principium per ſe influens eſſe in aliud.* Nam loco generis exiſtimo conuenientius poni illud nomen commune, quod propinquius, & immediatius conuenit definitio: hoc autem modo comparatur principium ad cauſam: nam ens, & illud relatiuum *id*, quod abſolutè poſitum illi æquiualet, remotiſſimum eſt. Per illam autẽ particulam *per ſe influens*, excluditur priuatio, & omnis cauſa per accidens; quæ per ſe non conferunt, aut influunt eſſe in aliud. Sumendum eſt autem verbum illud *influit*, non ſtrictè, vt attribui ſpecialiter ſolet cauſæ efficienti, ſed generalius, prout æquiualet verbo dandi, vel communicandi eſſe alteri. Obijciunt autem quidam contra hanc partem quod cauſa materialis non dat eſſe, ſed formalis; inter extrinſecas verò finalis nõ dat eſſe, ſed efficiens. Sed, licet ſpeciali modo attribuatur illis duabus cauſis dare eſſe, formæ vt complenti proprium, & ſpecificum eſſe, efficienti vero vt realiter influenti, tamen abſolutè, & ſub communi ratione, etiam materia in ſuo genere dat eſſe, quia ab illa dependet eſſe effectus: & ipſa dat ſuam entitatem, qua conſtituatur eſſe effectus: cauſa etiã finalis eo modo quo mouet, influit etiam in eſſe, vt poſtea declarabitur.

Ad declarandam verò amplius hanc partem definitionis, aduertendũ eſt ſi Philoſophice ageremus de ſolis cauſis, & principijs naturalibus, ſeu quæ naturali lumine cognoſci poſſunt, ſufficienter videri cauſam definitam illis verbis, & diſtinctã ab omnibus principijs, quæ veræ cauſæ non ſunt: quia tamen noſtra Phyſica, & Metaphyſica deſeruire debent Theologiæ, talem oportet cauſæ definitionem tradere, quæ Patri ęterno vt eſt principium Filij, vel Patri, & Filio vt ſunt vnum principium Spiritus ſancti, non conueniat, & hoc eſt quod faceſſit nobis negotium, nam perſona producens videtur principiũ per ſe influens eſſe in aliam perſonam, atque ita videtur illi conuenire tota definitio cauſæ, cum tamen cauſa non ſit, vt ex recepta ſententia Theologorum conſtat.

Difficultas ex myſterio Trinitatis ſumpta.

V. AD excludendum ergo huiuſmodi principium per ſe dans eſſe ſine cauſalitate: vſi ſunt authores A moderni verbo, *dependendi*, quia vna perſona diuina ita recipit eſſe ab alia, vt ab illa non pendeat, quia id quod ab alio pendet, oportet vt habeat eſſentiam ſaltem numero diuerſam ab eo à quo pendet. Sed in primis explicare oportet quid ſit ꝓprie vnũ pendere ab alio, aut cur ad dependendum requiratur diuerſitas eſſentiæ, & non ſufficiat diſtinctio rerum, quæ neceſſario intercedit inter rem producentem, & productam; quia non apparet ratio cur maiorem diſtinctionem requirat verbum dependendi, quam procedendi. Item vnum relatiuum proprie dicitur pendere ab alio, quia illo poſito ponitur, & ablato aufertur, & tamen non eſt de neceſſitate relatiuorum vt ſic habere diſtinctam numero eſſentiam: nam perſonæ diuinæ ſunt correlatiuæ, cum B tamen ſint eiuſdem eſſentiæ. Quod ſi dicantur eſſe eiuſdem eſſentiæ abſolutæ, diſtingui tamen in rationibus reſpectiuis, idq; ſatis eſſe ad correlatiuam dependentiam: cur non idem ſufficiet ad dependentiã producti à producente: non enim producitur quatenus eſt idem cum producente, ſed quatenus ab eo diſtinguitur: vt ſic autem habet diſtinctam entitatẽ reſpectiuam receptam ab alio: ergo ſecundum illam vere pendet ab alio. Adde quod ſecundum propriã rationem reſpectiuam habet perſona producta diſtinctum eſſe perſonale ac reſpectiuũ à perſona producẽte: & illud habere non poteſt niſi ab alio datũ: ergo in illo vere pendet ab alio. Quid eſt enim pendere ab alio in aliquo eſſe, niſi non habere illud à ſe, ſed datum, & communicatum ab alio, à quo ſemper C dari debeat vt ſemper haberi poſſit?

VI. *Quid ſit proprie ab alio pendere.*

Ad hoc ergo explicandum dixi, cauſam eſſe quæ influit eſſe in aliud: his enim verbis eadem res declaratur quæ importatur in verbo *dependendi*: ſignificatur autem per illa, ad cauſalitatem neceſſarium eſſe vt illud eſſe quod cauſa per ſe primò influit in effectum, ſit cauſatum ab ipſa cauſa; & conſequenter quod ſit eſſe diſtinctum à proprio eſſe quod cauſa in ſe habet. Vnde hoc eſt proprie pendere in ſuo eſſe ab alio, habere ſcilicet eſſe diſtinctum ab illo: & participatũ ſeu aliquo modo fluens ab eſſe illius. Hunc autem modum dependentiæ inueniri in omnibus cauſis, quas nos experimur, oſtendi breuiter poteſt in omni cauſarum genere. Nam materia, & forma influunt eſſe in compoſito, communicando quidem D ſe ipſas, & ſuas entitates: eſſe tamẽ compoſiti quod inde conſurgit, diſtinctum eſt ab eſſe, tum materiæ, tum formæ: & ideo ab illis proprie pendet, quia ad illud conſtituendum vnaquæque confert ſuum eſſe: & inde conſurgit eſſe à qualibet earum diſtinctum, quod ſine illius eſſe non poteſt. Idem cõſtat in cauſa efficiente (omiſſa pro nunc finali: quæ obſcuriorem habet influxum, de quo infra videbimus) omnis enim res, quæ influit eſſe in aliud per modum principij per ſe, & extrinſeci, extra myſteriũ Trinitatis, dat illud efficiendo ipſummet eſſe, quod communicat: & ideo ſemper dat eſſe diſtinctum ab eſſe proprio quod in ſe habet: & hoc eſt proprie cauſare, & efficere. Et ẽcõuerſo tum proprie res producta pendet in eo genere efficientis cauſæ, quando ipſum eſ- E ſe, quod ab alio habet per ſe primo receptum, manat ab eſſe alterius, & ſine tali influxu eſſe non poteſt. In proceſſionibus autem diuinarum perſonarũ, non ita contingit, quia illud eſſe quod per ſe primò per illas productiones cõmunicatur, nõ eſt aliud ab ipſo eſſe perſonæ producentis, ſed eſt ipſummet numero quod eſt in perſona producente: & hoc eſt ſingulare, & admirabile in illis diuinis proceſſionibus: & ideo ita vna perſona procedit ab alia, vt tamẽ ab illa recipiat eſſe omnino independẽs, quia recipit ipſummet eſſe numero quod eſt in perſona producente.

Diuinę perſonæ productæ qua re à producente nõ pendeãt.

VII. *Occurritur obiectioni.*

Neque obſtat quod relationes ipſę diſtinctę ſunt, & habent proprium eſſe relatiuum diſtinctum, quia non eſſe relatiuum vt ſic, ſed eſſe abſolutum, & eſſẽ

tiale, per ſe primò communicatur per illas proceſſiones. A Procedit enim Deus de Deo, & Pater, generando Filium, primario communicat ipſi ſuam naturam, relatio verò requiritur tanquam proprietas neceſſaria ad conſtituendam diſtinctam perſonam; quod eſt quaſi materiale (vt ſic dicam) in omni productione. Sicut in generatione humana quod per ſe primo ac formaliter intenditur, eſt communicatio humanæ naturæ, & humani eſſe: conſequenter verò eſt requiſita perſonalitas. Ratio ergo productionis principaliter penſanda eſt ex formali eſſe per ſe primo communicato. Vnde generatio Chriſti vt hominis fuit verè humana propter verum eſſe humanæ naturæ, etiamſi perſonalitas fuerit alterius rationis. Sic igitur, quia generatio diuina talis eſt, vt eſſe quod per ſe primo per illam communicatur, non ſit B manens ab alio eſſe, & ideo nec pendens nec cauſatum, ſed communicatum tantum à perſona producente, ideo generatio illa non eſt effectio neque cauſatio (vt ſic dicam) ſed productio longe ſuperioris rationis. Accedit quod ipſummet eſſe relatiuum illarum perſonarum tale eſt, vt eſſentialiter includat totum eſſe diuinum, quod eſſentialiter eſt independens, & ideo neque ipſum eſſe relatiuum poteſt dici dependens.

VIII. Vnum relatiuum etiã creatũ, proprie ab alio non pendet.

In relationibus vero creatis dicitur interdum vna relatio pendere ab alia, quatenus ſine illa eſſe nõ poteſt. Sed eſt impropria & lata locutio, quia vbi eſt dependentia, prout nunc propriè loquimur, eſt prioritas naturæ, relationes autem mutuæ ſunt omnino ſimiles, minuſque impropriè diceretur relatio creata C pendere à ſuo termino, ſi ſupponatur eſſe aliquid abſolutum, quia poſito fundamento & termino reſultat relatio. Ex quo fit vt in creatis multò minus dici poſſit vna relatio influxere in aliam, quoniam vna non eſt cauſa, imò nec principium alterius, ſed ſolũ habent neceſſariam ſimultatem, ſeu concomitantiã, in diuinis verò licet vnum relatiuum procedat ab alio, non tamen per dependentiam, nec per influxum diuerſi eſſe eſſentialis, quod per ſe primo per talem productionem communicetur.

IX. Ad declarandã ergo hanc proprietatem cauſæ, diximus eſſe *principium quod influit eſſe*, quia oportet vt ipſummet eſſe ſit cauſatum, & conſequenter eſſentialiter diſtinctum ab eſſe ipſius cauſæ. Ad quod etiam indicandum conſultò addidi particulam *in aliud*, D & non, in aliquem vel in alium, nam *aliud* abſolutè & propriè non dicitur niſi de eo quod eſt in eſſentia diuerſum. Quod autem cauſa includat hanc proprietatem & requirat talem modũ influxus, non aliter probari poteſt, quam ex communi notione & vſu huius vocis, maxime apud Latinos. Item ex correlatiuo, quod communiter cenſetur eſſe effectus, quæ vox apertè indicat imperfectionem & dependentiam in eo rigore quem declarauimus; quare certum eſt perſonam diuinam productam non poſſe dici effectum, alioqui diceretur etiam facta, quod eſt contra fidem, vt conſtat ex Symbolo. Tãdem, quia ex reipſa prout declarata eſt, conſtat, illum modum influxus, vel emanationis qui conuenit effectibus creatis reſpectu omnium ſuarum cauſarum, eſſe lõge diuerſæ rationis ab emanatione vnius perſonæ di- E uinæ ab alia; & habere illum modum dependentiæ quem nos declarauimus: ergo poteſt vna communi voce ſignificari, quæ comprehendat cauſas rerum creatarum, & non principia diuinarum perſonarũ: huiuſmodi autem eſt hæc vox *cauſa*, & conceptus qui illi reſpondet, quem per dictam cauſæ definitionem explicamus. Sic igitur verum eſt de ratione cauſæ eſſe vt ſit eſſentialiter diuerſa à ſuo effectu: & quod effectus proprie pendeat à cauſa: vtrunque autem in illa particula, prout à nobis declarata eſt, indicatur, & per illam excluditur principium in diuinis ratione cauſæ.

Difficultas ex myſterio Incarnationis.

X. Alia verò difficultas nobis oritur ex alio myſterio fidei, ſcilicet Incarnationis: nam Verbo diuino vt perſonaliter terminanti humanitatem, conuenit tota illa definitio cauſæ: & tamen vt ſic non eſt cauſa iuxta ſanam doctrinam: cum neque poſſit eſſe cauſa formalis, quia imperfecta eſt, neque efficiens, quia alias haberet Verbum efficientiam ad extra, nõ communem Patri, & Spiritui ſancto. Maior propoſitio probatur, quia iuxta communem modũ loquendi Theologorum, Verbum diuinum terminat dependentiam humanitatis: ergo verbum eſt id à quo pendet illa humanitas. Quod ſi dicas pendere quidem ab illo vt à termino, non vt à cauſa: primò non ſoluitur difficultas, imo potius inde concluditur non omne id à quo aliud pendet, eſſe cauſam: & deinde valde obſcurum eſt quid ſit dependere, vt à termino. Sed hoc poſterius mirum non eſt, quia res eſt valde ſupernaturalis, quam explicant Theologi, prout poſſunt. Illud verò prius conuincit plane definitionem cauſæ melius explicari per principium influens per ſe eſſe in aliud, quã per dependentiam, niſi hæc particula per priorem declaretur. Igitur Verbum ut terminans humanitatem, nõ eſt principium per ſe influens eſſe in illam, neque humanitas hoc modo pendet à Verbo, vt à principio influẽte eſſe in illam: ſed ſolum in ratione termini, qui eſt proprietas quædam neceſſaria, ſine qua humanitas illa non poteſt exiſtere. Vide dicta in 1. to. 3. p. diſput. 8. ſectio. 3.

XI. Quæ reſponſio recte ſatisfacit, quãtum ad dependentiam humanitatis à Verbo: adhuc tamen manet difficultas de dependentia Chriſti, vt eſt perſona cõpoſita. Lege quę diximus 1. to. diſp. 8. ſect. 1. Suppono enim ex vera Theologorũ doctrina, imo & Conciliorum, & Patrum, ex Verbo vt terminante humanitatẽ, & humanitate ipſa, conſurgere Chriſti, vt Dei hominis perſonam per ſe vnam, ac mirabiliter compoſitam. Illud ergo compoſitum vere pendet à Verbo, tanquam à quodam principio intrinſeco ex quo cõſtat: vnde neceſſe eſt, vt in illud influat eſſe, communicãdo illi ſuum eſſe perſonale: ex quo cum humanitate reſultat hæc perſona compoſita, quæ vt ſic aliquo modo diſtinguitur à Verbo nude ſumpto. Sed ad hoc eadẽ reſponſio applicãda eſt, nam Verbum non aliter concurrit ad conſtituẽdum illud compoſitum, quam terminandò humanitatem: vnde ſi in hoc non exercet aliquod cauſalitatis genus, neque etiam conſtituẽdo illam perſonam compoſitam habet aliquam rationem cauſæ reſpectu illius. Diuinũ Verbũ cum humanitate qualiter ad Chriſti conſtitutionem concurrat. Modi terminantes, quã reſpectu terminatorum cauſalitatẽ exerceant. Argumentum autem factum non tantum procedit in dicto myſterio, ſed accommodari poteſt ad omnia extrema componentia aliquod compoſitũ, vt eſt punctũ reſpectu lineæ, & ſubſiſtentia creata reſpectu ſuppoſiti &c. De quibus omnibus dicendũ eſt recte probare reduci quidẽ ad aliquod genus cauſæ intrinſecæ, id eſt formalis vel materialis, quomodo autem, & in quo, aliquando deficiãt à proprietate talium cauſarum, & præſertim in dicto myſterio, pendet ex his quæ de his cauſis in particulari dicenda ſunt.

Cauſalitas quid.

XII. Ex his quæ de ratione cauſæ in communi diximus, colligitur primò, quid ſit id quo cauſa in actu formaliter & proxime conſtituitur in eſſe cauſę: quod ſolet vocari *cauſatio* vel *cauſalitas* in communi, hoc autẽ nil aliud eſt quam influxus ille, ſeu concurſus, quo vnaquæque cauſa in ſuo genere actui influit eſſe in effectum: hic vero concurſus neceſſario oportet vt ſit aliquid diſtinctum in re ſeu ex natura rei à relatione ipſius cauſæ, cum poſſit res illa quæ cauſa denominatur, in re manere ſine hoc actuali influxu: quod eſt certum ſignum diſtinctionis ex natura rei, vt in ſuperioribus viſum eſt. Non poteſt autem

tem hic influxus eſſe ſola ratio prædicamentalis cauſæ ad effectum: nā hæc,qualiſcunque illa ſit,reſultat ex ipſo influxu cauſæ vt terminato ad effectū,eo ſcilicet modo quo dici ſolet,poſito fundamento, & termino,conſurgere relationem: eſt ergo ille influxus aliquid prius relatione: ſecundū illum etiā cauſa eſt prior natura ſuo effectu,cum tamen ſecūdum relationem ſint ſimul natura. Eſt igitur ille influxus aliquid mediū inter entitatem,& relationē cauſæ,quid autem illud ſit, & an ſit aliquid in ipſa cauſa vel in effectu,& an ſit aliquis modus diſtinctus ab illis, vel tantum denominatio ex vtroq; deſumpta, nō poteſt hic diſtinctius explicari,donec ad ſingula cauſarum genera declaranda veniamus. Et idem eſt de quibuſdam proprietatibus vel conditionibus, quæ communē rationem cauſæ comitari videntur, & in diuerſis cauſis diuerſimodè reperiuntur, vt eſſe prius natura,diſtingui realiter, vel eſſentialiter ab effectu, &c.

Cauſæ vnicus obiectiuus conceptus.

XIII. Secundò colligi poteſt ex dictis, nomen cauſæ nō eſſe merè æquiuocum, cum non tantum nomen, ſed etiam aliqua ratio nominis cōmunis ſit. An vero huic nomini ſecundum illam definitionem correſpondeat vnus conceptus tam formalis quam obiectiuus cauſæ in communi, in controuerſia eſt: nam quidam exiſtimant non correſpondere huiuſmodi conceptum vnum, quia modi quibus effectus pendent à cauſis in diuerſis generib. cauſarum, ita ſunt primo diuerſi,vt ab eis vna communis ratio dependentiæ abſtrahi non poſſit. Sed hoc neque ab ipſis probatur, neq; mihi videtur admodum veriſimile, nam ex omni reali cōuenientia poteſt abſtrahi conceptus communis,inter cauſas autem non ſolum eſt proportionalitas aliqua Metaphorica, alioqui nō de omnibus illis cauſa cum proprietate diceretur, ſed eſt vera, & realis conuenientia, vt ex definitione data,& expoſitione eius cōfirmari etiam poteſt; & ex his quæ de conceptu entis diximus,multa hic applicari poſſunt. Nō eſt ergo cur negetur vnus communis conceptus cauſæ. An verò ſecundum illū ſit vniuocatio vel aliqua Analogia,cōſtabit melius poſt traditam diuiſionem cauſæ, & explicata ſingula membra, ac modos cauſandi: & ideo illud omittemus, donec cauſas ipſas inter ſe conferamus.

SECTIO III.

Quotuplex ſit cauſa.

Celebris eſt illa diuiſio cauſæ in quatuor cauſarum genera,ſcilicet materialis, formalis, efficientis, & finalis: quam tradit Ariſtotel. 5. Metaphyſic. cap. 2. & lib. 2. Phyſic. cap. 3. & ſequentib. cuius diuiſionis expoſitio omnino pendet ex ſingulorum membrorum exacta intelligentia, quam in toto hoc tractatu latè proſequemur: & ideo nunc in communi ſolum proponemus ea quæ circa hanc diuiſionem dubitari poſſunt,& ea breuiter expediemus. Primum eſt,an omnia illa membra verè ac propriè ſub diuiſo contineātur. Secundum,an inter ſe diſtinguantur, & opponantur. Tertium,an ſufficienter comprehendant totum diuiſum. Quartum an proxime, & immediate cauſa in illa membra diuidatur, vel poſſit aliqua diuiſio media excogitari. Quintum, an illa diuiſio ſit infima ſeu atoma,an poſſint ſingula membra in alia diuidi. Sextum,an ſit vniuoca,vel analoga.

Ariſtotel.

Quatuor propria cauſarum genera.

II. Ad primam dubitationem dicendum eſt omnia illa verè ac propriè rationē cauſæ participare: A & ideo merito cauſam in illa quatuor membra diuidi. Hæc aſſertio præter communem omnium conſenſum poſt Ariſtotelem, ſic probatur. Nam quod illa quatuor in rebus,ſeu effectibus quos experimur, inueniantur,facile declarari poteſt, ſupponendo, aliquid nouum in rerum natura fieri: quod eſt tā euidens ex perpetua rerum viciſſitudine, alteratione, generatione, ac corruptione, vt illud argumētis probare,ſuperuacaneum ſit. Si ergo fit aliquid de nouo, neceſſaria eſt aliqua alia res à qua fiat, quia non poteſt idem facere ſeipſum: & hanc vocamus efficiētem cauſam. Quæ vel producit ſuū effectū ex nihilo; vel ex aliqua re quam ad ſuam actionē præſupponat; primum non poteſt in vniuerſum dici, nam experimento conſtat, neque artificem facere ſtatuam B niſi ex ligno aut ære, neque ignem calefacere niſi aliquid ei ſupponatur quod calorem ſuſcipiat, neque efficere ignem niſi ex ligno, ſtupa aut alia re ſimili. Imo hic modus agendi tam eſt proprius naturalium cauſarum,vt Philoſophi qui ad illas tantum attenderunt,inde ſumpſerint axioma illud, *Ex nihilo nihil fit.* Illud ergo ſubiectum quod ad actionē efficiētis cauſæ ſupponitur,materialem cauſam vocamus. Neceſſe eſt autē vt cauſa efficiens tale ſubiectum aliquā rem introducat: alias nihil nouum efficeret, contra poſitam hypotheſim. Illud ergo vocamus formam, qualiſcunque illa ſit, de quo poſtea videbimus. Tandem cum cauſæ per ſe agentes non temere, & caſu agant,vt ipſo rerum experimento conſtat: & præcipue in actionibus humanis,vt res ſit extra controuer- C ſiam,neceſſe eſt vt præter illa tria detur etiam finis, propter quem cauſa efficiens operatur. Reperiuntur ergo hæc quatuor mēbra in rebus: ſiue omnia illa in ſingulis effectibus inueniātur,ſiue nō,hoc enim poſtea erit inquirendum, nā ad præſens ſat eſt quod in rerum vniuerſitate hæc inueniantur.

Ab experimento probatur aſſertio.

III. Quod autem quælibet ex his vera ſit cauſa,de materiali quidem, formali, & efficiente, facile probari poteſt,nam quelibet ex his manifeſte influit aliquod eſſe,materia enim ab Ariſtotele definitur eſſe, *id ex quo inſito fit aliquid.* Vbi per particulam *ex* cum proprietate ſumptam diſtinguitur materia ab alijs cauſis; per particulam autē, *inſito*, ſeparatur à priuatione,& declaratur proprius influxus, quo materia, & in vniuerſum ſubiectum exhibet ſe,vt ex eo conſur- D gat eſſe totius. Similiter forma ſeipſam exhibet, vt illa tanquam actu compoſitum cōſtituatur: imò frequenter definiri ſolet forma, quod ſit *cauſa intrinſeca quæ dat eſſe rei*: materia enim eſt quaſi inchoatio quædam,vel fundamentum ipſius eſſe, forma verò illud conſummat,& complet; propter quod *ratio quidditatis* appellatur ab Ariſtotele citatis locis. Itē hæc numerantur inter principia intrinſeca rei naturalis: vel potius illa duo tantum,ſunt principia conſtituentia rem naturalem: ſunt autem principia per ſe,cum ſint maxime neceſſaria, & eſſentialia, & dāt eſſe eo modo,quo explicatum eſt,ſunt ergo propriæ cauſæ. De efficiente etiam patet,quia ſua actione efficit vt res habeat eſſe quod antea non habebat; & ad hoc per ſe ac directe tendit actio eius: ergo effi- E ciens eſt quaſi fons, & principiū per ſe influens eſſe in effectum; quod eſſe effectus diſtinctū eſt ab eſſe efficientis: ergo tota definitio cauſæ proprijſſime conuenit efficienti. De fine verò poteſt eſſe nonnulla dubitandi ratio, quia nullum eſſe reale in eo præſupponitur,quo cauſare poſſit; ſed, quia de hoc latius in propria diſputatione dicēdum eſt, nunc breuiter declaratur,quia licet finis ſit poſtremū in executione: tamen eſt primum in intentione: & ſub ea ratione veram habet rationem principij: nam eſt primum quod excitat, ſeu mouet agens ad agendū: eſt autem principium non fictum,ſed verum,& reale,quia vere excitat,& mouet. Vnde ſicut habet ſufficiēs eſſe quo poſſit talē rationē principij exercere;

Materia vere cauſa.

Forma eſt proprie cauſa.

Efficiens vere cauſa.

Finis an vera cauſa.

ita etiam rationem cauſæ: illud autem eſſe quamuis in mente ſit, non eſt extra latitudinem entis realis, & ideo ſufficiens eſſe poteſt ad talem rationem cauſæ. Rurſus huiuſmodi principium non eſt per accidẽs, ſed per ſe: imò ab illo habet cauſalitas agentis quod per ſe, & ordinate tendat in effectum: atque hoc hac ratione per ſe influit eſſe in illum, ergo etiam fini verè ac propriè conuenit definitio cauſæ.

IV. Prima obiectio. Auguſt. Plato.

Contra hanc verò ſententiam obijcere quis poteſt Auguſtinum li. 83. quæſtionum in 28. dicentem: *Omnis cauſa efficiens eſt*. Quam ſententiam videtur ſumpſiſſe ex Platone in Dialogo de pulchro, ſeu qui inſcribitur Hyppias maior, vbi ſignificat cauſam, & efficientẽ idẽ eſſe, & finem nõ poſſe dici cauſam, quod confirmat, tum quia eſt effectus, tũ quia ipſius cauſæ efficientis non poteſt eſſe cauſa. Eandẽ fuiſſe communem ſententiam Stoicorum, ſcilicet quod ſola cauſa efficiens ſit vera cauſa, refert Seneca libr. 8. epiſtol. 66. vbi etiam ipſe eam probat: *Quoniã ſi omnia* (inquit) *ſine quibus effectus fieri non poteſt ponenda ſunt in cauſarum numero, plures eſſent numerandæ, nimirum tempus, locus, motus, &c. ſine quibus nullus fit effectus, in vna ergo cauſa efficiente ſiſtendum eſt, reliqua verò ſunt veluti adiumenta huius cauſæ, aut cõditiones neceſſariæ.* Aliter obijci poſſet in alio extremo ex Socrate apud Platonẽ in Phædone, quòd ſolus finis nomẽ cauſę mereatur, nã tota cauſa rei eſt id propter quod fit: reliqua vero omnia ſolũ ſunt conditiones requiſitæ vt res fiat, vnde interrogationi propter quid res eſt, aut fit, ſola reſpõſio per finalẽ cauſam ſatisfacit.

Stoici ſolũ efficiens veram cauſam agnouere. Seneca.

Secunda obiectio.

V. Prima obiectio cũ Augu. loco difficili enodatur.

Ad priorem obiectionem locus Auguſtini difficilis eſt, negat enim ibi quærendum eſſe, quare Deus voluerit creare mundum, quia hoc eſt quærere cauſam voluntatis Dei: omnis autem cauſa efficiens eſt, quæ in diuina voluntate locum habere non poteſt: vbi videtur planè Auguſtinus confundere cauſam finalem cum efficiente: nam qui quærit, quare Deus voluerit creare mundum, non quærit cauſam efficientem, ſed finalem. Dicendum verò eſt, ſenſum Auguſtini eſſe, non eſſe quærendam cauſam cur voluerit creare mundum: ita vt ipſius voluntatis Dei propria aliqua cauſa eſſe putetur, quia ſi diuina voluntas aliquam cauſam huiuſmodi haberet, haberet cauſam efficientem: non quia finis, & efficiens formaliter ſint idem; ſed quia nihil poteſt habere propriam cauſam extrinſecam finalem, quin habeat efficientem, vel quia finis ipſe non cauſæ ſine efficientia, vt multi volunt: vel quia finis proximè mouet efficiens ad efficiendum. Cum ergo dicit Auguſtinus, omnem cauſam eſſe efficientem: loquitur de cauſalitate extrinſeca, quæ nunquam eſt ſine interuentu efficientis cauſæ: non tamen intendit Auguſt. excludere quin cum illa cauſa poſſit coniungi aliud cauſandi genus. Alij breuius reſpondent, Auguſtinum locutum eſſe ſtrictè de cauſa, prout dicit relationem ad effectum ſtrictè etiam ſumptũ, & denominatum à verbo efficiendi. Sed hoc vix poteſt accommodari diſcurſui Auguſtini: nam qui quærit quare Deus voluit, &c. non quærit cauſam ita ſtricte ſumptam.

VI. Quot Ariſtoteles, tot cauſarũ genera admiſit Plato.

Ad Platonem, certum eſt illum poſuiſſe omnia genera cauſarum, quæ Ariſtoteles poſuit: & fortaſſe plura, vt poſtea videbimus. Et in citato loco non dicit cauſam, & efficiens, idem eſſe, vt ei tribuitur: ſed ecõtrario ait: *Efficiens nihil aliud eſt quam cauſa.* Quę propoſitio non poteſt ſimpliciter conuerti, vt per ſe conſtat. Inde autem non infert: finem non eſſe cauſam, ſed infert, id quod fit ab efficiente cauſa, eſſe diſtinctũ ab ipſa, quia nõ poteſt cauſa efficere ſeipſam. De alijs verò Philoſophis exiſtimo, verbis potius quam re ab Ariſtotele diſſentire. Nam ipſi non negant neceſſitatem, & concurſum materiæ, aut formæ, vel finis: ſed in nominibus differunt, nam materiam vocant quid prærequiſitum, formam vero potius appellandam cenſent effectum quam cauſam, quia ad ipſam tota cauſalitas terminatur, vel ad ſummũ vocãt partem cauſæ; vt loquitur Seneca ſupra; finẽ verò appellant aliquo modo cauſam ſeu potius concauſam cũ efficiente, ſeu eſſe quid ſuperueniens efficienti medio propoſito, ſeu intẽtioni finis, vt cauſare poſſit. Præterea cauſa efficiens habet influentiam, & magis realẽ, & quodammodo immediatiorẽ ipſi effectui, quàm finis; & notiorẽ, & quodãmodo magis propriã, quã materia, & forma, & priorem etiã illis, & ideo cauſæ nomen interdũ per Antonomaſiam, vel etiã ratione primę impoſitionis, pro cauſa efficiẽte ſumi ſolet. Nihilominus tamẽ rem ipſam Phyſice cõſiderado, nõ eſt dubiũ quin ſingulæ ex dictis cauſis verã, & propriã rationem cauſę habeat, & in ſuo genere totalẽ, ac plane diuerſam, vt in ſecundo puncto dicemus: & ideo multò meliùs Ariſtot. hæc diſtincte numerauit ſub cõmuni notione cauſę.

Veterum Philoſophorum in hoc ſenſus.

Cauſæ nomen cur efficiens per antonomaſiã vſurpet.

VII. Locus, tempus, & ſimilia cur non cauſa.

Nec ratio ex Seneca adducta quidquam obſtat: non enim in cauſis numerantur omnia, ſine quibus effectus non fit, ſed ea tantum quę per ſe influunt in effectum. Quod non habet locus, quia eſt quid extrinſecum; vel ſi ſit ſermo de vbi intrinſeco, illud nõ præſupponitur, ſed conſequitur in effectu vt quoddam accidens eius. Et idem eſt de tempore: nã prout eſt communis menſura, extrinſecum eſt, prout vero eſſe poteſt intrinſecum, ſolum eſt duratio ipſius motus quo fit res, quando ſucceſſiue fit: ille autem motus non eſt cauſa, ſed eſt potius ipſe actualis influxus cauſæ efficiẽtis ſucceſſiue, vt infra declarabitur. At verò materia, quãuis ſit quid prærequiſitũ ad actionẽ agẽtis; tamen in ipſo inſtante, vel tẽpore quo agens agit, etiã materia per ſe influit in effectũ, imò & in ipſam actionem agentis, ſi ex illa operetur, vt poſtea videbimus. Forma verò, licet ſit effectus agẽtis, vel etiam materiæ, eſt tamen cauſa totius cõpoſiti, complens eſſentiã eius. Et, quãuis ſit pars compoſiti, eſt tamen in ſuo genere totalis cauſa eius, nec eſt cur pars cauſæ appelletur, quia neque eſt pars agentis, neque materiæ. Quod ſi appelletur pars cauſæ reſpectu totius cauſalitatis neceſſariæ in omni genere ad effectum, hoc modo etiam materia, & efficiens dici poteſt pars cauſæ, eſt tamen impropria locutio, quia omnes illæ non componunt vnam cauſam, ſed aggregatum, vel requiſitum numerum cauſarum. Atque idẽ eſt proportionaliter de fine, nam licet requiratur ex parte agentis, ut actio eius non temere fiat, ſed ex inſtituto, habet tamen influxum propriũ ac per ſe, & diuerſum ab influxu agentis, qualis verò ille ſit, & an ſemper ſit neceſſarius, infra dicemus.

VIII. Finis in moralib. cauſa præſtatior.

Vnde ad alteram partem obiectionis reſpondetur, Platonem, & Socratem illo loco moraliter potius quam Phyſice loqui. In moralibus enim finis eſt quodammodo tota cauſa actionum ſeu effectuum, non quod aliæ cauſæ excludantur, quatenus Phyſice neceſſariæ ſunt, ſed quod omnes aliæ ex fine ſumant quaſi primam rationem cauſandi. Vnde finis poteſt quodammodo dici ſola cauſa, quia ita eſt cauſa vt non habeat priorem cauſam vel rationem: omnes autem aliæ ita ſunt cauſæ vt habeant aliquam priorem cauſam, vel ſaltem priorem rationem cauſandi: quod dico propter primam efficientẽ cauſam, quæ eſt Deus, quod inferius declarabimus. Si autem vis fiat in voce *propter quid*, dicendũ eſt ſtricte ſumptam, ſolum accommodari fini: latius verò ſolere etiam ad omnes cauſas extendi. Imo Ariſtoteles ſupra inde probat prędicta cauſarum genera, quia per omnia illa ſatisfieri ſolet quæſtioni propter quid: dicimus enim hominem eſſe mortalem propter materiam, & viuere propter animam, &c.

Quatuor cauſarum mutua diſtinctio.

IX. EX his facile eſt expedire punctum ſecundum de diſtinctione harum cauſarum. Poteſt autem

eſſe ſer-

eſſe ſermo de diſtinctione formaliter ac præciſè in ratione cauſæ, vel de diſtinctione quaſi materiali ſeu reali in eſſe entis. Prior diſtinctio eſt, quæ ad præſens ſpectat, quam certum eſt inter hęc membra reperiri. Primò ex Ariſtotelis teſtimonio, quia aliàs eſſet vitioſa diuiſio. Secundò ratione, quia cauſa vt cauſa in actu, formaliter conſtituitur per actualem influxum in effectum: ſed in quatuor illis membris ſunt influxus diuerſarum rationum: ergo. Probatur minor, quia influxus cauſæ materialis & formalis eſt intrinſecus per internam compoſitionem: influxus autem cauſæ efficientis & finalis eſt extrinſecus. Rurſus influxus materiæ eſt per modum potentiæ, formæ autem per modum actus. Influxus item efficientis eſt per actionem ſeu mutationem realem: influxus autem finis eſt per mutationem intentionalem, aut Metaphoricam: ſunt ergo omnes hæ cauſalitates formaliter diſtinctæ: conſtituunt igitur cauſas in actu formaliter diſtinctas. Vnde etiam rationes ſeu virtutes cauſandi harum cauſarum diſtinctæ ſunt, nam materia cauſat, quatenus eſt paſſiua potentia: efficiẽs vero quatenus habet potentiam actiuam in aliud, forma vero quatenus vim habet actuandi per ſe ipſam: finis tamen, quatenus bonus eſt, & per bonitatem habet vim alliciendi effectum: quæ omnia in ſequentibus exponentur latius: neque hic occurrit ſpecialis difficultas circa hanc partem.

X. Eadem res diuerſarum munera cauſarũ poteſt exercere reſpectu effectuũ diuerſorum.

Circa diſtinctionem autem realem ſeu materialẽ harum cauſarum dubitari poteſt an ſemper intercedat, vel fieri poſſit, vt eadem omnino res habeat plures rationes cauſandi ex numeratis. Poteſt autẽ hoc quæri, vel in ordine ad diuerſos effectus, vel ad eundem. Priori modo dicendum eſt non eſſe neceſſariã diſtinctionem realem ſeu materialem inter dictas cauſas: quia non repugnat eandem omnino rem in ordine ad diuerſos effectus habere plures cauſalitates diuerſarum rationum. Eadem enim forma eſt finis reſpectu generationis, ſeu alterationis, per quam fit, & eſt forma reſpectu materiæ & compoſiti: & eſt principium efficiens reſpectu actionis in aliud: & poteſt eſſe materialis cauſa ſuarum proprietatũ, vt eſt anima rationalis, quatenus eſt ſubiectum intellectus, vel volũtatis. Hi namque influxus ſeu cauſalitates, quantumuis diuerſæ rationis ſint reſpectu diuerſorum effectuum, non habent inter ſe repugnantiam, neque etiam repugnat, quod ab eadem re prodeant: quia ſicut eadem res eſt capax diuerſorum reſpectuum in ordine ad diuerſa: eſt enim vni ſimilis, & alteri diſſimilis, principium vnius, & finis alterius, ita poteſt in ordine ad diuerſos effectus participare diuerſos reſpectus cauſandi. Ratio denique à priori eſt, quia eadem res creata poteſt in ſua entitate includere actum potentiæ admiſtum: & ideo poteſt ad vnam rem comparari per modum actus formalis, ad aliam vero per modum ſubiecti: actus autẽ formalis cum det eſſe rei, ſimul eſſe ſolet principium agendi aliud, quia operatio conſequitur eſſe: ac denique, quia talis actus aliquod bonum eſt, etiam poteſt eſſe principium Metaphoricæ motionis. Sic igitur non repugnat omnia hæc genera cauſarum in eandem rem conuenire reſpectu diuerſorum.

XI. Quod ſi interdum in aliqua re nõ coniunguntur, non eſt ex formali repugnantia talium cauſalitatum in ordine ad diuerſa, ſed ex peculiari conditione. Et interdum prouenit ex perfectione: interdum vero ex imperfectione, verbi gratia, Deus poteſt eſſe cauſa efficiens & finalis, non tamen materialis reſpectu alicuius, quia eſt purus actus, & nullam habet potentiam paſſiuam: neque etiam exercere poteſt cauſalitatem formalem: quia hæc requirit entitatem incõpletam & imperfectam. Et ob eandem rationem angelicæ ſubſtantiæ non poſſunt exercere cauſalitatẽ formalem: quia vero non ſunt puri actus, poſſunt aliqua ex parte exercere materialem ſaltem reſpectu A aliquorum accidentium: & quia non ſunt pura potentia, poſſunt habere rationem aliquam efficiendi, & multò magis finalizandi. E contrario vero materia prima, cum cauſalitatem materialẽ exercere poſſit, tamen quia eſt pura potentia nec cauſalitatem formalem, nec propriè effectiuam participat: tamẽ quia non eſt ita pura potentia quin aliquam entitatem & actualitatem habeat, aliquam cauſalitatem finalem habere poteſt: ratione cuius anima appetit corpus ſuum, & quælibet forma materiam. At vero forma ſubſtantialis, cum cauſalitatem formalem, efficientem, & finalem exercere poſſit, non tamen materialem ſubſtantialem (vt ſic dicam) quia non eſt potentia paſſiua in genere ſubſtantiæ. Reſpectu vero accidentium poteſt interdum exercere hanc cauſalitatẽ, B quod propriè conuenit formæ ſubſiſtenti, nam illa forma, quæ ob imperfectionem ſuam ex ſe ſubſiſtere nõ poteſt, neque etiam eſt potens per ſe ipſam ad ſuſtentanda accidentia. Et ad hunc modum facile diſcurri poteſt per entitates accidẽtales, quatenus prędictas cauſandi rationes participare poſſunt.

XII. Reſpectu eiuſdem eadem res formæ & materię munia ſubire nequit.

At vero, ſi hæ cauſæ comparentur ad vnũ & eundem effectum, nonnulla maior difficultas eſt. Et quidem in quibuſdam eſt clara repugnantia, in alijs vero è contrario eſt manifeſta poſſibilitas, in quibuſdam autem res eſt controuerſa & dubia. Itaque eandem rem in ordine ad idem ſimul eſſe cauſam materialem & formalem, plane repugnat: quia hæ cauſalitates requirunt conditiones formaliter oppoſitas, quales ſunt eſſe in potentia, & in actu formali: vnde C ſi ſit ſermo de propria forma ſubſtantiali, ſemper requirit diſtinctionem realem à ſua cauſa materiali: & idem eſt in forma accidentali, quæ ſuam propriam habeat entitatem. Quia vero ſunt aliquæ formę accidentales, quæ tantum ſunt modi ſubſtãtiæ, vt præſentia localis, vel ſi quid aliud eſt huiuſmodi: in illis, ſicut ratio formæ eſt imperfecta, ita ſufficit diſtinctio modalis. Semper tamen neceſſe eſt, vt formalis & materialis cauſa reſpectu eiuſdem compoſiti diſtinguantur realiter, vel ex natura rei. Deinde etiam conſtat formalem & efficientem cauſam non poſſe in eadem re cõiungi reſpectu eiuſdem effectus: quia forma exercet cauſalitatem formalem in eo, in quo eſt, efficientem vero reſpectu alterius formę, vel cõpoſiti: & ideo forma vt informãs, vel ſupponitur ad D actionem vt principium agendi, vel conſequitur vt effectus, ſeu terminus formalis actionis: & ideo fieri non poteſt vt cauſalitas formalis & effectiua, eidem formæ conueniant reſpectu eiuſdem: nam includũt habitudines repugnantes.

Forma & efficiens reſpectu eiuſdem in idẽ coincidere nõ poſſunt.

XIII. Forma cum fine an poſſit in eandẽ entitatẽ confluere.

Rurſus etiam eſt clarum, finalem & formalẽ cauſalitatem quodammodo cõuenire poſſe in eandem formam reſpectu eiuſdem: quodammodo autẽ non poſſe. Si enim comparentur ad idem ſubiectum, vel ſuppoſitum, optime poſſunt in eandem rem conuenire: eadem enim forma, & eſt finis materiæ, & eam informat: eademq; viſio beata eſt forma intellectus, & finis ac beatitudo eius. Et ratio eſt, quia ipſamet forma vt informans, & informatio eius eſt bonum ac perfectio ſubiecti quod informat: & ideo poteſt E ad illud comparari ſimul in ratione formæ, & finis. At vero, ſi comparatio fiat ad ipſum compoſitum, quod per formam conſtituitur, ſic nõ poteſt eadem eſſe forma & finis reſpectu eiuſdem: quia nõ eſt forma finis compoſiti, ſed potius forma eſt propter cõpoſitum vt propter finem ſuum. Quod ſi comparentur ad actionem ſeu generationem, etiam reſpectu illius eadem eſt forma & finis. Quo ſenſu videtur dixiſſe Ariſtoteles infrà citandus, finem & formam coincidere in eandem rem numero: ſub eo tamen reſpectu, licet forma propriè ſit finis generationis, nõ tamen propriè eſt cauſa formalis eius, ſed tantum principium, vt ſect. præced. dicebam.

XIV. Præterea eadem fere proportione loquendum eſt

de fine,

An coniungantur in eodem efficiēs & finis.

de fine, & efficiente: nam ſecundum quandam rationem finis conuenire poſſunt eidem rei, non vero ſecundum aliam. Duplex enim finis, vt infrà videbimus, diſtingui ſolet, ſcilicet finis cuius gratia actio fit, vel cui, ſeu in cuius gratiā & commodum fit, vt in curatione finis cuius gratia, eſt ſanitas: cui vero, eſt ipſe homo, cui ſanitas procuratur. Prior ergo finis non poteſt eſſe eadem res cum cauſa efficiente, quia eſt effectus eius: poſterior autem finis optimè poteſt eſſe eadem res cum cauſa efficiente: nam ſæpe efficiens operatur propter ſe ipſum: & hoc modo Deus eſt ſimul primum efficiens, & vltimus finis ſuorum operum. Et iuxta hæc intelligitur facile vulgare dictum Ariſtotelis 2. Phyſic. capite 7. *Finis & forma coincidunt in idem numero: finis autem & efficiens in idē non numero, ſed ſpecie*: loquitur enim de fine cuius gratia, ſeu qui per actionem formaliter intenditur, & fit: de quo iam diximus, diſtingui ab agente tanquam effectum eius: & ideo non poſſe eſſe idem numero cum illo. Quod vero ſit idem ſpecie, contingit in agentibus vniuocis, non in omnibus, vt ipſemet Ariſtoteles indicauit. Quomodo autem cauſa formalis & finalis in eandem rem numero coniungi poſſint, iam declaratum eſt. Addo vero etiam poſſe aliquam rationem finis in eandem numero rē cū cauſa materiali coniungi: nam ſubiectum accidentium & eſt cauſa materialis eorum, & finis: vt enim dicebam, finis proximus ſanitatis procurandæ eſt homo, & inter alios fines forma inducitur in materiam propter ipſam materiam conſeruandam: nam quia ratio finis fundatur in bonitate, quæ tranſcendentalis eſt, & in omni entitate ex parte reperitur, ideo coniungi poteſt aliqua ratio finis cum qualibet alia cauſa.

Ariſtot.

An materia rationem aliquam finis in ſua entitate patiatur.

XV. Efficiens an idē eſſe poſſit cum materia.

Solum ſupererat comparanda cauſa efficiens cum materiali, an poſſit vtraque ratio coniungi in eadem re reſpectu eiuſdem effectuum. Et quidem loquendo de cauſa materiali ſubſtantiarum naturalium, certum eſt non poſſe materialem & efficientem cauſam coniungi in eadem re in ordine ad talem effectum, quia materia non poteſt eſſe principium efficiens formæ ex illa educendæ, & conſequenter nec totius compoſiti. At vero loquendo de cauſa materiali accidentium, maius dubium eſt, an eadem cauſa materialis poſſit eſſe efficiens eorundem. Poteſt autem hæc efficientia intelligi duplex: vna per naturalē reſultantiam, & de hac loquendo, non eſt dubium quin poſſint illæ cauſalitates coniungi, & ita dici ſolet paſſim, animam, verbi gratia, habere triplicē cauſalitatem in ſuas naturales potentias, nempe finalē, materialem, & efficientem: & multi cenſent hoc genus actiuitatis, nec materiæ primæ repugnare in ſuā propriam paſſionem, quæ eſt quantitas. Altera efficientia eſt per ſe, & per propriam actionē, & de hac eſt maior difficultas: coincidit tamen cum illa quæſtione, an omne, quod mouetur, ab alio moueatur, ſeu (quod idem eſt) an agens & patiens ſemper diſtinguantur, ſaltem ſecundum proxima principia agendi, & recipiendi, quam poſtea tractabimus, diſputando de cauſa efficiente.

Cauſæ in quatuor genera diuiſio an adæquata.

XVI. Inſtrumenta ſub efficiente, non ſub materiali cauſa collocanda.

Circa tertium punctum, an hæc quatuor genera ſufficienter diuidant cauſam, ſolent variæ difficultates proponi de cauſis inſtrumentarijs, diſpoſitiuis & obiectiuis. Sed hæc & ſimilia difficultatem non habent, nam cauſa inſtrumentalis, quædam ſpecies eſt cauſæ efficientis, vt poſtea videbimus. Nec poteſt cum aliquo fundamento reduci ad materialē cauſam, vt falsò excogitauit Philoponus 2. Phyſic. text. 27. niſi fortaſſe loquatur de diſpoſitionibus materiæ, quæ ſolent etiam inſtrumenta appellari: ſed il-

A læ niſi efficientiam habeant, re vera non ſunt inſtrumenta: ſi vero efficientiam habent, vt ſic non ſunt diſpoſitiones, neque ad cauſam materialem vllo modo pertinent, ſed ad efficientem, quam vel adiuuāt, vel eius vicem gerunt. Diſpoſitiua autem cauſa communiter reducitur ad materialem, quia præparat materiam ad formam. Sed hæc denominatio ſolum eſſe videtur per quandam attributionem: nam ſi loquamur cum proprietate, vera diſpoſitio quædam cauſa formalis eſt: non enim diſponit niſi informando ſubiectum: calor enim qui eſt in ligno, non diſponit ad formam ignis, niſi formaliter calefaciendo lignum: loquor autem de vera ac propria diſpoſitione Phyſica, & poſitiua: nam vulgari modo ſolet diſpoſitio vocari, quæcunque remotio impedimenti, vel quæuis

B conditio neceſſaria, vt applicatio ad agendum, vel quid ſimile, & in his nulla eſt vera cauſalitas, ſed tantum per accidens.

XVII. Obiectum cuius generis circa potentiam & actum eius exerceat cauſalitatem.

Cauſam obiectiuam appello obiectum reſpectu potentiæ vel actus. In quo obiecto duplex poteſt habitudo conſiderari; vna eſt mouentis, altera terminantis. Prior reſpectu potentiæ cognoſcitiuæ eſt cauſalitas efficiens, ſiue conſideretur obiectum quatenus mouet imprimendo ſpeciem, ſiue quatenus per ſpeciem concurrit ad actum, reſpectu vero potentiæ appetitiuæ eſt cauſalitas finalis, vel propria & formalis, vt in appetito rationali, vel materialis & imperfecta, vt in ſenſitiuo, quod poſtea videbimus. Sub poſteriori autem reſpectu aliqui reducunt obiectum ad cauſam finalem, quia potentia & actus in

C illud vt in finem tendunt. Neque obſtat, quod hæc habitudo ſit eſſentialis, quia non repugnat, quod aliqua res eſſentialiter ſit ordinata ad ſuum finem. Alij ad formalem cauſam reuocant, quatenus obiectum dat ſpeciem actui: quidquid enim dat ſpeciem, habet rationem formæ, dicunt autem eſſe non intrinſecam, ſed extrinſecam formam. Ego vero libentius negarem obiectū ſub hac ratione exercere aliquod verum genus cauſalitatis, ſed puri termini ſpecificantis, non per verum aliquem influxum, qui cauſam conſtituat, ſed per ſolam habitudinem alterius ad ipſum. Neque Ariſtoteles vnquam illius cauſæ formalis extrinſecæ meminit, nec terminum motus appellauit cauſam motus, quamuis dixerit ab illo ſumere ſpeciem: & idem eſt de uno relatiuo reſpectu

D alterius, ſeu de termino relationis vt ſic. Nec D. Th. aliter loquitur, vt uidere licet 1. 2. q. 1. art. 3. Sed hæc facilia ſunt, ac fere de modo loquendi.

XVIII. Exemplar an diſtinctū cauſæ genus à numeratis, Plato.

Potiſſima difficultas eſt in hoc puncto de cauſa exemplari, quam Plato addit quatuor ab Ariſtotele numeratis, vt conſtat ex Timæo & Phædone, & refert Seneca cit. epiſt. 66. Sed de hac materia propter grauitatem eius propriam diſputationem inſtituemus. Nunc breuiter concedimus Platoni exemplar veram cauſalitatem exercere, quod Ariſtoteles non ignorauit, nam hic numerando formam, addit & exēmplar: & ideo fortaſſe non eſt neceſſe propter eam cauſam augere numerum, quod dicto loco examinabimus.

E

Diuiſio cauſæ prædicta, ſitne immediata.

XIX. Cauſæ in internā & externam diuiſio altior quam prædicta.

Circa quartum videri poteſt diuiſio illa immediata, eò quod Ariſtoteles proximè diuiſerit cauſam in quatuor illa membra. Sed nihilominus dicendum eſt illam diuiſionem non eſſe immediatam: poſſunt enim facile conuenientiæ inter quædam ex his membris excogitari, ratione quarum aliæ priores diuiſiones cauſæ, & in pauciora membra conſtituantur. Sic ergo poteſt primò cauſa diuidi in internam, & externam: interna rurſus in materiam & formam: de quibus dubitari non poteſt, quin peculiariter conueniant in modo cauſandi: dant enim

eſſe

eſſe effectui conferendo illi ſuammet numero entitatem, & interne componendo illum: efficiens autẽ & finis, longè aliter cauſant, & in hoc conueniunt, quod non componunt intrinſecè effectum: & ideo cauſæ extrinſecæ communiter appellantur. Igitur in ratione cauſæ abſtrahi poteſt ratio communis materiæ & formæ, quæ non ſit communis alijs cauſis, & è conuerſo: ergo rectè diuiditur cauſa immediatè in intrinſecam & extrinſecam, & deinde illa in materialem & formalem: hæc vero in efficientem & finalem. Alio item modo poſſet alia diuiſio cauſę immediatior excogitari: nam tres aliæ cauſæ præter finalẽ, conueniunt in hoc, quod conferunt ad eſſe effectus per realem influxum, ideoque requirunt exiſtẽtiã realem ad ſuas cauſalitates, vt poſtea videbimus: cauſa autem finalis influit intentionaliter: ideoque cauſare poteſt antequam in ſe realiter exiſtat. Rectè igitur diuidi poteſt cauſa immediatè in realem, & intentionalem, ſtrictè ſumendo in priori membro illum terminum *realem*: nam ſi ſumatur in tota ſua latitudine & tranſcendentia, etiam cauſæ finali conuenit. Et rurſus cauſa realis diuiditur in intrinſecam, quę in materiam & formam, & extrinſecam, quę eſt efficiens, & peculiari ratione, & quaſi per antonomaſiam dici poteſt extrinſeca: nam licet finalis cauſa comparata ad formalem & materialem, extrinſeca etiam ſit, comparata tamen ad efficientẽ, eſt quodammodo intrinſeca: nam habitudo ad finem eſt magis intrinſeca vnicuique rei, & in quibuſdam eſt etiam eſſentialis.

Cauſę in realem rigide, & intentionalẽ immediatiſſima diuiſio.

Quatuor cauſæ membra, an atoma.

XX. DE quinto puncto pauca hoc loco dici poſſunt, donec de ſingulis cauſis tractemus: & ideo breuiter dicendum eſt, hanc non eſſe diuiſionẽ in vltimas rationes cauſę: nam ſub quocunque illorũ membrorum dari poſſunt variæ diuiſiones. Cauſa enim materialis quædam eſt pura potentia, alia vero eſt tãtum potentia ſecundum quid. Quæ non eſt diuiſio tantum materialis (vt ita dicam) ſecundum entitatem, quæ eſt cauſa, ſed etiam eſt formalis in ratione cauſæ materialis. Nam de ratione formali illius eſt, vt ſit potentia, & ideo ſecũdum diuerſam rationem potentiæ receptiuæ, erit diuerſa ratio cauſæ materialis, quæ diuerſitas attendi etiam poteſt ex effectibus: nam illa prior eſt cauſa materialis ſubſtantiæ, poſterior vero accidentium. Vnde prior dici poteſt cauſa materialis ſimpliciter, poſterior vero ſecundũ quid, ſumendo has uoces non ex entitatibus talium cauſarum, ſed ex habitudine ad effectus: nam quoad entitatem materialis cauſa accidentium eſſe poteſt ens ſimpliciter, ſeu ſubſtantia integra: materialis autem cauſa ſubſtantiæ tantum eſſe poteſt ens ſecundum quid, tamen quoad cauſationem ſeu habitudinẽ cauſæ hæc cauſat ens ſimpliciter, illa ſecundum quid. Rurſus materialis cauſa ſubſtantiæ diuiditur in materiam corruptibilium, vel incorruptibilium ſubſtãtiarum: cauſa vero materialis accidentium diuidi poteſt, vel in corporalem & in ſpiritualem, vel in proximam, aut remotam, vel in eam, quæ in ſe ſit accidẽs, vel quæ ſit ſubſtãtia, aut partialis, aut integra: de quibus omnibus in proximis diſputationibus dicam. Atque proportionali modo diuidi poteſt forma in ſubſtantialem & accidẽtalem, & vtrumque membrum ſubdiuiditur in uarias formas, iuxta varietatem ſubſtantiarum compoſitarum, & accidentium. Cauſæ item efficientis, & finalis, quam plures ſunt diuiſiones, quæ non poſſunt hic breuiter recenſeri, ſed in proprijs diſputationibus.

XXI. Cur nec in ſumma mẽbra, nec in infima, ſit cauſa principali diuiſione partita.

Dices, ſi cauſa poteſt immediatè diuidi in pauciora membra, & remotè in plura, cur Ariſtot. potius quadrimembrem illam diuiſionem, quam alias tradidit? Reſpondetur, hoc ipſo quod illa diuiſio eſt media inter illa extrema, fuiſſe aptiorem ad doctrinalem diuiſionem tradendam. Maximè, quia membra illa habent rationes, & modos cauſandi magis diſtinctos & notiores. Adde, Ariſtotelem non omnino omiſiſſe, ſed inſinuaſſe ſatis, tam conueniẽtias harum cauſarum inter ſe, quam diuiſiones earum, vt excitatis locis conſtat.

Qualis ſit data diuiſio.

IN ſexto puncto auctores omnes, ſupponendo potius, quã probando, vel diſputando, docent, illam diuiſionem cauſæ eſſe Analogam, & propter eam cauſam dicunt non fuiſſe cauſam in cõmuni ab Ariſtotele definitam. Non tamen declarant ſatis modum, aut rationem huius Analogiæ: neque à nobis declarari poteſt, donec rationes ſingularum cauſarũ exactè tractentur. Et ideo nunc ſupponamus, ſententiam illam veram eſſe ex communis ſententiæ auctoritate: & ex hac generali ratione, quod illi modi cauſarum communes ſunt cauſis accidẽtium, & ſubſtantiarum, quæ nõ poſſunt eſſe vniuocè cauſæ, quia non dant vniuocè eſſe, vnde nec ratio effectus vniuoca eſſe poteſt in accidente & ſubſtantia: exactiorem vero huius Analogiæ declarationem in prædictum locum remitto. XXII.

DISPVTATIO XIII.

De materiali cauſa ſubſtantiæ.

PRætermitto diſputationem in communi de cauſa materiali, vt abſtrahit à cauſa ſubſtantiæ, vel accidentis: quoniam potiſſima ratio huius cauſę cernitur in materia prima: & ſi in illa declaretur, facile erit reliqua cum proportione intelligere. Neque timenda eſt aliquorum cenſura, qui exiſtimãt tractationem de materia prima nullo modo ad Metaphyſicum pertinere, ſed ad ſolum Phyſicum, iam enim in ſuperioribus, præſertim in proœmiali diſputatione, declaratum eſt, multis titulis negotium hoc ad Metaphyſicum ſpectare. Quoniã licet Phyſicus ſub propria & ſpeciali ratione agat de materia, vt eſt principiũ generationis naturalis, & vt eſt cauſa, vel pars entis naturalis: nihilominus Metaphyſicus, conſiderando communem rationem cauſæ materialis, quod illius proprium eſt, neceſſariò agit de prima cauſa illius generis, quę eſt materia prima. Itẽ agẽs de eſſentia ſubſtantiæ, neceſſariò tractat de materia, quatenus eſt pars eſſentiæ, vt infra videbimus, tractando de ſubſtantia materiali. Hoc ergo loco ſub hac conſideratione de materia tractamus. Et quia ratio cauſandi intelligi non poteſt, non intellecta entitate materiæ, inueſtigabimus prius, an ſit materia: deinde qualis ſit entitas, & eſſẽtia eius, poſtea de proprietatibus, ac tandem de cauſalitate eius.

SECTIO I.

An ſit euidens ratione naturali dari in entibus cauſam materialem ſubſtantiarum, quam materiam primam nominamus.

QVoniã materia prima duo includit, oportet ante omnia exponere ſignificationẽ vocis quoad vtramque partem. Materia ergo diuidi ſolet in materiam ex qua, in qua, & circa quam. Quæ diuiſio varijs modis explicari poteſt: primò, vt non ſit diuiſio rerum, ſeu materiarum, ſed reſpectuũ ac officiorum eiuſdem materiæ. I.

I. Variæ materię partitiones.

teriæ. Eadem enim materia dicitur *ex qua*, vel reſpe- A ctu compoſiti, quod ex illa conſtat, vel reſpectu formæ, quæ ex illa educitur. Vnde priori reſpectu corpus hominis eſt materia ex qua, non tamen poſteriori conſideratione, quia forma hominis non educitur ex potentia materiæ. Vnde reſpectu talis formę dicetur materia, in qua introducitur forma: ita vt illud *in qua*, dicat reſpectum unionis, non eductionis. Poteſt etiam illud *in qua* abſtractè ſumi, vt includat habitudinem ad formam, vt inhærentem materiæ. Reſpectu vero agentis dicitur eadem materia, circa quã agens operatur. Iuxta hanc ergo interpretationem terminorum nullum membrum ex dictis à præſenti conſideratione excluditur, agimus enim de materia ſecundum ſe, vel prout in ſuo conceptu adæquato omnes illas habitudines includit: an vero illæ perti- B neant ad varias cauſalitates, & ex natura rei diſtinctas, poſtea uidebimus. Aliter ſumi ſolet materia circa quam, prout diſtinguitur à materia ex qua, & in qua ſecundum realem vnionem & inhærentiam: & ſic propriè dicit reſpectum ad agens actione immanente, & nihil aliud eſt quam obiectum, circa quod tale agens verſatur. Quæ ſignificatio materiæ Metaphorica eſt, & nihil ad præſens refert, quia illa vt ſic non exercet cauſalitatem materialem, ſed vel efficiẽtem, vel finalem, vt ſupra tetigimus: non eſt ergo hic ſermo de materia obiectiua, ſed de ſubiectiua.

II. Rurſus ſolet materia ex qua diuidi in tranſeuntẽ & manentem. Priori modo dicetur lignum, v.g. materia ex qua fit ignis, & in ea ſignificatione illud, *ex qua* non deſignat tantum habitudinem cauſæ mate- C rialis, ſed includit etiam habitudinẽ termini à quo: & ex hac parte non pertinet illa ſignificatio ad præſentem diſputationem. Materia autem manens, eſt propria & interna cauſa materialis, quę manet in cõpoſito, ſeu in termino generationis, conferens ſuo modo ad conſtitutionem illius. Denique diuidi ſolet materia in Metaphyſicam, & Phyſicam: Metaphyſica eſt genus reſpectu differentiæ: illa vero appellatio ſolum eſt per Analogiam & proportionem ad materiam Phyſicam, quę eſt propriè & ſimpliciter materia, de qua hic agimus: de Metaphyſica vero præter ea, quæ diximus ſupra agentes de vnitate vniuerſali, addemus aliqua diſp. 15. ſect. vlt. agentes de forma Metaphyſica.

III. Prima vero dici poteſt materia, & per negationẽ D prioris, & per reſpectum ad ſecũdam: quia ergo materia dicit rationem ſubiecti, illa dicetur prima, quæ nullum prius ſubiectum ſupponit: & ita Ariſtoteles 1. Phyſicorum, c.9. definiuit materiam eſſe *primum ſubiectum ex quo fit aliquid*. Materia autem ſecunda dicetur, quæ prius ſubiectũ ſupponit. Atque ita multi vocant ſubſtantiale compoſitum materiam ſecundam reſpectu accidentium, quia ita eſt ſubiectum accidentium, vt ex priori ſubiecto conſtet: & ſimili ratione, qui plures formas ſubſtantiales in eodem ſuppoſito admittunt, compoſitum, verbi gratia, ex materia & forma corporeitatis vocant materiam ſecundam reſpectu animæ. Sæpe etiam vocatur materia ſecunda, materia diſpoſita ſeu affecta diſpoſitionibus accidentalibus, non quia compoſitum ipſum ex E materia & accidẽtibus, ſit ſubiectum, in quo recipitur forma, ſed ſolum, quia receptio talium diſpoſitionum antecedit ordine naturæ, & conſtituit materiam proximè capacẽ talis formæ, vnde propriè vocatur talis materia, proxima: Ariſtoteles vero 8. Metaphyſicorum, tex. 11. materiam propriam ſeu proximam vocauit materiam tranſeuntem accommodatam ad rei generationem, vt vinum eſt materia aceti, de qua materia ait Commentator 2. Phyſicor. comm. 31. eſſe materiam alterationis, non compoſitionis. Omnis itaque materia ſecunda ſupponit primam, & addit aliquam formam vel diſpoſitionem.

Quæſtionis reſolutio.

IV. Ex neceſſitate primi ſubiecti ĩ qualibet mutatione materia prima colligitur.

ATque hinc conſtat, ſi in cõi, & quaſi formaliter loquamur de materia prima, id eſt, de primo ſubiecto mutationũ, vel formarum abſtrahendo à quęſtione quale ſit tale ſubiectũ, qualisve forma, quæ in eo recipitur, ſic tam euidens eſſe dari materiam primã, quam eſt euidens, dari in rebus mutationes ad varias formas, quia omni mutationi aliquod ſubiectũ ſupponitur, vt ſupra probatum eſt, & experimẽto conſtat. Igitur vel illud ſubiectũ ſupponit aliud, vel non, ſi nõ ſupponit, illud eſt primum, & habetur intentum. Si vero ſupponit aliud, quæram de illo: eſt autem euidens non poſſe procedi in infinitum: ergo neceſſariò ſiſtendũ eſt in aliquo primo ſubiecto, ſeu materia prima. Minor propoſitio vltimò aſſumpta demonſtratur ab Ariſtot. de omnibus cauſis in lib. 2. eſt tamen quodammodo euidentior in cauſa materiali, quia eſt intrinſecum totius compoſiti fundamentũ, non poteſt aũt intellectu percipi compoſitum per ſe ſtans, cuius vna pars nitatur in alia, & alia rurſus in alia, quin tandem ſiſtatur in aliqua, quæ cęteris ſubſtet. Cum ergo omne naturale compoſitum ita per ſe ſit, vt ſecundum ſe totum non pendeat in genere cauſæ materialis ab aliquo ſubiecto, quod extra ipſum ſit: neceſſe eſt, vt intra ſe habeat aliquod ſubiectum, quod ſit primum reſpectu omnium aliarum entitatũ, ex quibus conſtat, & in ſubiecto ſunt. Sic igitur euidens eſt dari materiam primam, ſeu ſubiectum primum in rebus naturalibus.

V. Ex rerum cõtinuata viciſſitudine materia colligitur.

Secundò principaliter probatur, nam eſt euidens res generabiles & corruptibiles ita tranſmutari, vt aliæ ex alijs viciſſim ac mutuo generentur, ſaltẽ mediatè: ergo neceſſe eſt, vt in aliquo cõmuni ſubiecto conueniant, quod in omnibus ipſis maneat, ratione cuius ſint capaces illius mutuæ tranſmutationis: ergo illud ſubiectum eſt primum, atq; adeo prima materialis cauſa huiuſmodi rerum. Antecedens eſt euidens experientia: nã elementa mutuò inter ſe agunt, & vnum in aliud conuertitur, ſiue mediatè, ſiue immediatè, & miſta etiam ex eis generantur: & conſequenter in ea etiam reſoluitur: atque ita fit, vt omnia ſublunaria, quantum eſt ex vi ſuæ naturæ, & cõpoſitionis, mutuò ſint trãſmutabilia. Dico, *quantum eſt ex vi naturæ ſuæ*, quia fieri poteſt, vt aliquę partes elementorũ nunquam tranſmutentur, eo quod ſint in abditis, & remotiſſimis locis, ad quę actiones contrariorum agentium non perueniant.

VI. Prima conſequentia probatur primò, quia nulla tranſmutatio naturalis fieri poteſt, niſi manẽte communi ſubiecto ſub vtroque termino: tum quia aliàs res, quæ corrumpitur, omnino ſecundum ſe totam periret, & alia, quæ incipit eſſe, ſecundum ſe totam fieret: atque ita altera tranſiret in nihilum, altera ex nihilo fieret, nulla communi re ſub vtraque manente: annihilaretur ergo vna, & crearetur alia, quod naturaliter eſt impoſſibile. Tum etiam, quia aliàs tota actio agentis naturalis eſſet vel impoſſibilis, vel impertinens ad rerum generationem. Sequela declaratur, quia loqui poſſumus vel de accidentali alteratione, quam experimur: quam euidens eſt non fieri, niſi in ſubiecto, & ex ſubiecto communi, quod manet ſub vtroque termino: quia experimento conſtat, hanc actionem enim non fieri, niſi ſubiectum ſupponatur: accidens enim, quod per illam fit, non poteſt naturaliter eſſe niſi in ſubiecto, quod ſuſtentet tam actionem, quam formalem terminum eius, à quo ſubiecto expellitur forma, vel priuatio oppoſita: datur ergo commune ſubiectum in huiuſmodi actione, vel loquimur de actione illa, ſeu tranſmutatione ſubſtantiali, quæ fit in termino alterationis, in quo res quæ perit, amittit eſſe ſimpliciter, quod antea habebat, & res alia ſimpliciter incipit, vt cum

ex

ex ſtupa fit ignis. Et ibi etiam neceſſe eſt ſubiectum commune manere, alioqui tota præcedens alteratio, ſeu calefactio ſtupæ, eſſet impertinẽs ad procreationem ignis, quia nullo modo cõferret ad illam, ſi omnino periret ipſa, & totum ſubiectum eius: ſed ad ſummum poſſet deſeruire ad euacuandam locum ſeu ſpatium, in quod poſſet res procreanda introduci: ad hoc autem impertinens eſſet deſtructio rei: ſufficeret enim localis expulſio, quæ fieri poſſet per introductionem alterius rei in illud ſpatiũ, vt in motu locali fit. A

VII. Eſſet etiam impoſſibilis talis deſtructio rei per alterationem, quia accidens non poteſt, per ſe loquendo, deſtruere ſubiectum ſuum, cum ab illo ſuſtentetur, & accipiat eſſe. Vel ergo ſubiectum illud eſt ſimplex, vel compoſitum: ſi eſt ſimplex, nullo modo poteſt per actionẽ, vel per accidens, quod in ipſo fiat, deſtrui, quia illud eſſe eſt neceſſarium, vt talis actio, vel tale accidens eſſe poſſit. Si vero ſubiectũ illud eſt compoſitum ex priori ſubiecto, & alia forma, poterit quidem deſtrui ratione alterationis, & accidentis in illud introducti, non tamen per ſe, ſed per accidens rationis alterius actionis, & formæ conſecutæ ad priorem alterationem: hæc autem conſecutio intelligi non poteſt, niſi ſubſequens forma introducatur in idem ſubiectum, in quo erat prior: quia aliàs nulla eſſet cauſa cur diſſolueretur vnio inter prius ſubiectum, & formam eius: ergo tota hæc naturalis tranſmutatio neceſſariò fundari debet in aliquo communi ſubiecto, quod ſub vtroque termino maneat. B

VIII. Ex ſpecialibus aliquibus mutationibus. Poteſtque hoc ipſum declarari inductione facta in aliquibus tranſmutationibus: cum animal, verbi gratia, alitur ex cibo, vel aliquid cibi manet in fine nutritionis, & coniungitur ſubſtantiæ viuenti: vel omnino deſtruitur cibus, & totum quod in illo eſt, per actionem viuentis. Si nihil cibi manet, ſuperflua eſt tota actio viuentis, nihilque ex cibo iuuari poteſt, vt inde vel creſcat, vel confortetur, quia ex eo, quod perit in cibo, nihil confortatur, vel creſcit. Si vero aliquid cibi manet, illud eſſe non poteſt, niſi communis materia vel ſubiectum. Idem argumentum ſumi poteſt ex viſibili, & impropria nutritione ignis, non enim creſcit, niſi ſupponantur ligna, vel aliquid ſimile, nec conſeruatur, niſi nutriatur oleo, aut ſimili materia: hæc ergo materia non poteſt eſſe tranſiẽs ſecundum ſe totam, aliàs eſſet inutilis, nullaque ratio reddi poſſet, cur ſit neceſſaria ad tales effectus, neque declarari, quid ad illos conferat: eſt ergo illa materia aliquo modo manens ſub forma rei genitæ ſeu nutritæ: manet ergo ſecundum aliquod ſubiectũ commune. C D

IX. Quod tandem confirmatur, quia aliàs rerũ tranſmutatio non eſſet corruptio, & generatio, ſed tranſubſtantiatio quædam, quia tota ſubſtantia vnius rei periret, & tota alia inciperet. Imò plus eſſet, quam tranſubſtantiatio: quia non ſolum in totalibus ſubſtantijs, ſed etiam in omnibus earum accidentibus eſſet in illa ſucceſſio: quia ſi nullum ſubiectum commune maneret, multò minus manere poſſet naturaliter idem accidens, quod à ſuo ſubiecto pendet in eſſe, & conſeruari. Hoc autem genus traſmutationis alienum eſt ab omni Philoſophia, & ab omni actione naturali: & præter rationem annihilationis, & creationis, quam includit; vt ſuprà dicebam, nõ poteſt cogitari ratio, cur illa duo ſint ita connexa in rerum natura, vt ad vnius productionem neceſſaria ſit deſtructio alterius, & econuerſo: non eſt ergo tranſmutatio naturalis per totalem deſtructionem, & inceptionem, ſed per transformationem ex aliquo cõmuni ſubiecto. Et ad hoc fere tendit demonſtratio Ariſtotelis, quod hæc tranſmutatio ſemper fit econtrario in contrarium (ſub contrarijs includendo priuatiuè oppoſita) quæ ſubiectum habent commune. E

1. Phyſic. c. 6. & 8. Metaph. c. 1.

Eſt ergo euidens dari ſubiectum, ſeu materialẽ cauſam communem.

Supereſt probandi ſecunda conſequentia principalis rationis, qua inferebamus, hanc materiam eſſe primam cauſam in ſuo ordine, eoque ſenſu veriſſime appellari primam materiam: hoc autem nullo euidentiori modo oſtendi poteſt (quidquid aliqui velint) quam ſuprà tacto, ſcilicet, quia non poteſt procedi in infinitum in ſubiectis proximis, & remotis, ſeu in ſubiectis, & ſubiectatis (vt ita dicam) ſed ſiſtẽdum neceſſariò eſt in aliquo ſubiecto, quod non ſubiectetur, neque etiam componatur ex parte, quæ in ſubiecto ſit, quia omne tale compoſitum reſolui tandem poteſt in ſimplicia, in quibus aliquod eſſe oportet, quod omnino in ſubiecto non ſit. Neque ſupponit hic diſcurſus, quod in formis ſubſtantialibus eiuſdem compoſiti non ſit proceſſus in infinitum: nã, etſi hoc etiam euidens ſit, tamen ſi per impoſſibile fingerentur infinitæ formæ in eodem compoſito, ex parte potentiæ recipientis eas neceſſariò ſiſtendum erit in aliquo ſubiecto ſimplici, quod non ſit in ſubiecto, quia tota collectio talium formarum eſt in aliquo ſubiecto, ergo illud eſt ſimplex, vt magis ſtatim demonſtrabimus, hoc ergo vocamus materiam primam. Præter hoc autem poteſt etiam illa conſequẽtia probari ex communitate huius ſubiecti: cum enim omnia hæc inferiora mutuò tranſmutentur immediatè, vel ſaltem mediatè, vt dictum eſt, neceſſe eſt, vt ſubiectum illud, quod his tranſmutationibus ſupponitur, ſit primum in ratione ſubiecti ſeu materiæ: nam ſi eſſet ex alio priori ſubiecto, vel materia conſtans, vel illud eſſet etiam tranſmutabile: & ſic non eſſet commune ſubiectum omnium tranſmutationum, ſed illud, quod maneret poſt reſolutionem eius, vel non eſſet tranſmutabile: & ſic non omne corporeũ ens eſſet trãſmutabile in quodlibet aliud: cuius oppoſitum ſupponebamus, ſed de hoc latius ſectione tertia. X. Ex reſolutione ad vnum primũ ſubiectum, materia reperitur.

Ex dictis ergo omnibus generatim probatum relinquitur in omni tranſmutationum ordine dandam eſſe primam aliquam cauſam materialem: non poteſt autem ex dictis concludi dari veram materiam primam, quæ ſit cauſa materialis alicuius ſubſtantię, niſi aliquid adiungatur. Vnde diſcurſus facti formaliter ſumpti, æque probant dari in vnoquoq; corpore cœleſti aliquod primum ſubiectum earum mutationum, quæ in ipſo fiunt: imò etiam cum eadem proportione idem probant de quauis ſubſtantia ſpirituali quatenus eſt capax realis mutationis, vel localis, vel intellectualis, aut affectiuæ: nam licet illa mutatio non ſit corruptiua, ſed perfectiua, neceſſariò tamen ſupponit aliquod ſubiectum: & ideò neceſſe eſt, vt reducatur ad aliquod ſubiectum primum in ſuo ordine, quod etiam appellari poteſt prima cauſa materialis illius mutationis, quamuis non vocetur materia prima iuxta communem vſum huius vocis: propriè enim ſignificat materiale principium ſubſtantialis tranſmutationis, vel conſtitutionis. Ex quo etiam fit, vt licet res, quæ aliquo modo tranſmutantur, habeant materialem cauſam ſuæ tranſmutationis ſibi proportionatam, tamẽ ſi tranſmutatio non ſit vnius rei in aliam, ex vi tranſmutationis non poterit concludi dari aliquam primam cauſam materialem communem huiuſmodi rebus, vt licet Angeli habeant primum ſubiectum ſuarum mutationum, & res corporales ſimiliter, tamen quia neque hæ poſſunt in Angelos tranſmutari, neque econuerſo, non poteſt ex tranſmutatione concludi dari aliquod primum ſubiectum commune omnibus illis. Eademque ratio eſt de corporibus cœleſtibus, & ſublunaribus, quia neque hæc in illa tranſire poſſunt, neque econuerſo: imò idem eſt de cœlis ipſis inter ſe, quia non ſunt mutuò tranſmutabiles, ſed vnumquodque in ſe tantum poteſt accidentaliter XI. Illatum ex omnib. præmiſſis.

ter mutari. Quod ipſum à fortiori verum eſt in ſpiritualibus ſubſtantijs creatis. In his ergo omnibus ſolum concluditur, dari vnum commune ſubiectũ accidentium, inter quæ fit mutatio. In his autem in ferioribus ſubſtantijs, & corporibus, quoniam mutuò tranſmutabilia ſunt, recte concluditur aliquod commune, & primum ſubiectum. Vt autem concludatur hoc ſubiectum eſſe materialem cauſam ipſiuſmet ſubſtantiæ talium rerum, neceſſe eſt addere illam mutuam tranſmutationem earum inter ſe eſſe ſecundum ſubſtantiam, & non tantum ſecundum accidentia, quia ſi in ſolis accidentibus tranſmutarentur, ſatis eſſet in eis dari primum ſubiectum taliũ accidentium, ſiue illud eſſet ſubſtantia ſimplex, ſiue compoſita, & ſiue eſſet vnius rationis in omnibus, ſiue diuerſæ.

XII. Ad concludendum ergo dari materiam primam, qualem Ariſtoteles poſuit, reſtabat probandũ, tranſmutationem horum corporum inferiorum, quam experimur, non ſolum eſſe accidentalem, ſed etiam ſubſtantialem. Hoc autem præter experiẽtiam, quæ per ſe videtur ſatis euidens, non ſolum in elementis, & in mixtis inanimatis, ſed multò magis in viuentibus, animalibus, & in nobis ipſis cum generamur, & morimur: præter hanc (inquam) experientiam, ratione probandum eſt ex neceſſitate formarum ſubſtantialium ab accidentibus diſtinctarum: nam ſi dantur hæ formæ, neceſſe eſt dari materiam primam, quæ ſit ſubiectum earum, & cum eis componat vnam ſubſtantiam integram, quod eſt eſſe cauſam materialem ſubſtantiæ. Dari autem formas ſubſtantiales, probandum eſt infrà diſputat. 15. & ideo nunc ſupponatur: & tantum ex ea hypotheſi demonſtratum habeatur dari veram ac propriam materiam primam in his rebus, quæ generantur, & corrumpuntur: eſt enim conſecutio euidens, & omni carens difficultate: antecedẽs vero dicto loco probandum eſt.

Non accidẽtalis modo, ſed ſubſtantialis etiam in rebus trãſmutatio.

SECTIO II.

Vtrum materialis cauſa ſubſtantiarum generabilium, & corruptibilium ſit vna vel multiplex.

I. IN hac ſectione, & ſequẽti breuiter attingendæ ſunt opiniones veterum Philoſophorum, quas Ariſtoteles varijs in locis late pertractauit, atque impugnauit, præſertim 1. Metaphyſicæ, capit. 3. & ſequentibus, & 1. Phyſic. à capite 2. & 1. de Generat. c. 1. & ſequentibus, & 3. de Cœlo, c. 7. & apud Diogenem Laertium in vitis horum Philoſopho. eadem leguntur: & apud Platonem in Theeteto, & Sophiſta, & Plotinum libro 9. Aeneid. 2. & Theophraſtum in ſua Metaphyſ. c. 3. & Plutarch. libro 1. de placitis, c. 3. & ex Patribus attigit Auguſtinus libro 8. de Ciuit. à principio, & Epiphan. libro 3. contra hæreſ. in 80. & Irenæus lib. 2. cont. hæreſ. c. 19. & Clem. Rom. lib. Recognitium, & Clemens Alexandr. libr. 1. Stromat. & Euſebius 14. de præparat. Euangel. à principio, & Ambroſius libro 1. Exam. c. ſecundo. Horum itaque Philoſophorũ ſententias ad duo capita reuocamus: vnum eorum, qui poſuerunt plura materialia prima principia, de quibus hic agemus: aliud eorum, qui vnum tantum poſuerunt, ſed in eo aſſignando errarunt, de quibus dicemus ſectione ſequente.

Ariſtotel.

Sententia infinita principia materialia conſtituentium.

II. PRima igitur ſententia fuit materialem cauſam rerum omnium conflari ex corpuſculis indiuiſibilibus, ſeu atomis, quæ poſuerũt eſſe infinita Leucippus, Democritus, Epicurus, Metrodorus, & Anaxagoras. Qui ferè omnes cenſuerunt hæc corpuſcula eſſe ſimilia inter ſe, & eiuſdem rationis, ſolumq; pro varietate ſitus, figuræ, & ordinis varia entia cõponere: & rerum corruptionem nihil aliud eſſe quã diſſipationem ſeu inordinationem atomorum: generationem vero eſſe nouam compoſitionem earũ. Anaxagoras vero poſuit atomos partim ſimiles, partim diſſimiles, vt ex ſimilibus res homogeneæ fierent, ex diſſimilibus vero res diſſimiles, vt in corpore organico partes heterogeneæ, v.g. caro ex atomis carneis, os vero ex oſſeis, & ſic de alijs. Rurſus vidẽtur quidam eorum poſuiſſe has atomos omnino indiuiſibiles: & ideo vt poſſent corpus cõponere, aiebant non ſolum ex ipſis, ſed etiam ex aliquo vacuo, ſeu inani corpus coaleſcere: nam ſi illæ omnes immediatè, & ſolidè coniungerentur, nunquam moles accreſceret, vt ſumitur ex Ariſtot 1. Metaph. 4. Alij vero nõ videntur illas poſuiſſe Mathematicè indiuiſibiles, ſed Phyſicè tantum, iuxta quam interpretationẽ nõ eſt neceſſarium interponere aliquod inane inter ipſas atomos, vt ex eis corporis magnitudo excreſceret. Rurſus ex his Philoſophis quidam nullã efficientem cauſam rerum præter has atomos poſuiſſe, neque etiam finalem, ſed ex earum vario concurſu, & perpetua agitatione res quaſdam diſſolui, & aliàs caſu conſurgere: & ideo, vt Ariſtot. refert, Epicurus dixit habere hæc corpuſcula naturale pondus, quo ſemper ferrentur. Alij vero, vt Anaxagoras, poſuerunt efficientem cauſam intellectũ, & voluntate operantem, & ex his corpuſculis varia cõponentem.

Leucippus. Democrit. Epicur. Metrodor. Anaxag.

Citatis locis & 4. Metaph. c. 1.

III. Sed hæc pars ſpectat ad diſputationes de cauſis efficiente, & finali. Nunc, quod ad rem præſentem ſpectat, hi Philoſophi in primis non cognouerunt veram materialem cauſam, quæ ſit potentia Phyſicè receptiua alicuius actus: nam illæ atomi non ſunt in potentia ad recipiendam aliquam formam Phyſicam, nec poſſunt dici materia totius compoſiti, niſi eo modo, quo partes integrales dicuntur materia totius, & lapides ac ligna materia domus. Vnde vlterius fit, vt iuxta illum philoſophandi modum formę naturalium entium, quaſi artificiales tantum ſint, nimirum figuræ quædam conſurgentes ex vario ſitu, & ordine atomorum. Atque ita nulla erit vera ſubſtantialis generatio, & corruptio, ſed tantum varia coordinatio, aut deordinatio atomorum. Et quanquam Anaxagoras ponat atomos diuerſarum rationum, tamen neceſſe eſt, vt omnes ponat confuſas, & permiſtas in ſingulis rebus, vt per eductionem earũ poſſit ex vna re, alia generari. Atque ita res omnes ſolum in hoc different, quod quædam habent quaſdã atomos magis patentes ſeu in exterioribus partibus, aliàs vero magis latentes, & in partibus ſecretioribus: quæ tota diuerſitas ſolum eſt in ſitu, & coordinatione atomorum. Adde intelligi non poſſe, quomodo tam varia corpuſcula habentia repugnantes conditiones, in ſingulis rebus intimè coniungantur. Nec minus eſt inexplicabile, quomodo ex quali bet re hęc corpuſcula latentia in lucem proferantur, vt res aliæ gigni, vel potius componi videantur.

Refutatur propoſita ſẽtentia.

Abſurda ſecuta ex ſententia aſſerẽte atomos materialem cauſam.

IV. Illud etiam eſt abſurdum in his omnibus Philoſophis, quod infinitam multitudinem ponant horum corpuſculorum: nam vel intelligunt in ſingulis entibus naturalibus eſſe infinitam multitudinem harum atomorum, vel ſolum in toto vniuerſo: in ſingulis vero corporibus, aut partibus eius eſſe finitam multitudinem. Priori ſenſu eſt ſententia prorſus abſurda: non enim poſſent infinitæ atomi componere aliquod corpus, quin illud excreſceret in infinitam magnitudinem: nam ſi atomi non fingantur indiuiſibiles Mathematicè, ſed Phyſicè, habebunt ſingulæ aliquam magnitudinem, in qua vel omnes erunt æquales, quia nulla eſt inæqualitatis ratio, vel ſaltem

ſaltem aſſignari poterit minima atomus,cui aliæ ſint vel æquales,vel maiores: ergo ex huiuſmodi atomis infinitis neceſſariò componetur magnitudo actu infinita. Si vero atomi ſint indiuiſibiles Mathematicè non poſſunt magnitudinem componere, niſi interponatur ſpatium inane, quod ſpatiũ erit diuiſibile, & alicuius magnitudinis,ex quo ſimiliter concluditur infinitas atomos ſic inter ſe diſtantes neceſſariò efficere infinitum corpus, occupans ſeu includens infinitum ſpatium, partim inane, partim repletum atomis. Nec poteſt afferri inſtantia de infinitis punctis exiſtentibus in linea,nam ibi nulla ſunt puncta immediate, quia tota linea eſt continua: in atomis autem neceſſe eſſet, ſignata qualibet atomo eſſe aliquam proximè diſtãtem ab illa,per certam aliquam & definitam diſtantiam, & ſic de reliquis: neceſſarium ergo eſſet,vt infinita illa corpuſcula, infinitum ſpatium illo modo occuparent.

V. Poſteriori autem ſenſu eſt etiam illa ſententia improbabilis:& in primis contra illum procedunt omnia,quæ aduerſus infinitam mundi magnitudinem ſcripſit Ariſt. 3. Phyſic. & 1. de Cœlo. Deinde euidens eſt totã ſphæram rerũ generabiliũ,& corruptibilium eſſe finitam,cum ad phæram lunæ terminetur: attribuere autem etiam cœlis compoſitionem ex atomis,illoſque extendere in infinitum, non poteſt eſſe Philoſophicum,quia neq; experiẽtia, neque ratio nos ducit ad ita exiſtimandũ. Tandem,ſi quodlibet corpus finitæ magnitudinis conſtat tantum finitis atomis,non poteſt ſufficere hæc atomorum fictio ad generationes,& corruptiones rerum: tũ quia ex eadem re poſſunt res variæ ferè in infinitum generari: tum etiã,quia oporteret ſemper corporis magnitudinem multũ diminui in qualibet generatione,& corruptione per diſſipationẽ atomorũ, cum tamen conſtet experientia non ſemper id accidere. Niſi fortè dicatur ſemper fieri veluti quandam circuitionem atomorũ,dum interiores ad externas partes educũtur,exteriores vero ad intimas partes impellũtur:ideoque nõ minui rei magnitudinem. Sed hoc nihil poteſt eſſe abſurdius: inde enim fit,re ipſa nihil mutari niſi ſecundum locum aut apparẽtiam. Eſtq; illa inductio, & eductio atomorum contra experientiam:quando enim ex ſtupa generatur ignis, nan tantum in exterioribus partibus, ſed intimè, & in tota magnitudine fit generatio: & cum homo moritur,in omnibus partibus tam internis, quam externis fit corruptio. Eſt ergo hæc ſententia prorſus abſurda,neque habet fundamentum,cui ſatisfacere neceſſe ſit. Illud enim principium, in quo tã citati Philoſophi,quam alij fundati ſunt: *Ex nihilo nihil fit*,quẽ verum ſenſum habeat, inferius declarabimus.

Opinio ponentium plura principia materialia finita.

VI. Empedocl. Secunda ſentẽtia ponit etiam plura principia, ſeu plures primas cauſas materiales rerum generabilium, in numero tamen finito. Ita ſenſit Empedocles, qui quatuor elementa,ignem,aerem,aquam,& terram,dixit eſſe quatuor primas cauſas materiales, ex quibus miſta generantur, ipſa vero non habere priorem cauſam,aut principium materiale. Refutatur præcedẽs ſẽtentia. Veruntamen hæc ſententia falſa eſt, & euidenter refutari poteſt:nam in primis quamuis attigerit compoſitionem ſeu generationem miſti ex elementis, non tamen conſiderauit tranſmutationem elementorum inter ſeſe, cum tamen conſtet, & aerem conuerti in ignem,& aquam in terram,& econuerſo. Huiuſmodi autem tranſmutationis nõ poſſunt elementa eſſe principia materialia, ſed aliquod ſubiectũ commune omnibus illis. Quod ſi fortè exiſtimauit Empedocles elementa non trãſmutari ſubſtantialiter,ideoque non conſtare materia,& ſubſtantiali forma, ſed

A eſſe quædam entia omnino ſimplicia, accidentibus ſubiecta: contra hoc inprimis oſtendemus inferius, non minus eſſe certum dari formas ſubſtãtiales elementorum,quam aliorum entium naturaliũ,& conſequenter verè ac ſubſtantialiter inter ſe tranſmutari. Deinde licet id admitteremus,nullum eſſet fundamentum ad multiplicandas materias, ſeu prima ſubiecta ſubſtantialia, ſed dicendum potius eſſet in omnibus elemẽtis eſſe idem ſubſtantiale ſubiectũ, quod diuerſis accidentibus affectum, diſtinctum appellatur elemẽtum. Cumque illud etiam ſubiectum ſit principium materiale miſtorum,fit, vt re ipſa, & ſubſtantialiter tantum ſit vna prima cauſa materialis omnium rerum.

Quod ſi fortaſſe diceret Empedocles illam natu VII.
B ralium accidentium diuerſitatem, quæ in elementis cõſpicitur, indicare ſatis eſſentialem diſtinctionem ſubſtantialium ſubiectorum: ex hoc ipſo ſumitur efficax argumentum ad hominem, quando aer ita ab igne tranſmutatur, vt proprijs accidentibus ignis maneat affectus,non ſolum fieri mutationem in accidentibus,ſed etiam in ipſa ſubſtantia: non poteſt autẽ fieri in tota entitate ſubſtantiali propter rationes factas in ſuperiori ſectione de annihilatione, & creatione: ergo neceſſe eſt fateri, etiam in ipſis elementis eſſe aliquod ſubiectum prius ipſis: & commune illis,ratione cuius poſſint mutuò tranſmutari:ergo non ſunt illa cauſæ primæ materiales,ſed datur alia prior, quibus illa conſtant. Atque hinc etiã concluditur, non eſſe hæc elementa primas cauſas
C materiales miſtorũ, quia in ipſiſmet datur materia prior ipſis, & hæc eſt etiam cauſa materialis miſtorum,quæ in illis manet,& eorũ formis informatur: illa eſt ergo cauſa prima in illo ordine etiam miſtorum, eò vel maximè, quod iuxta veram ſententiam elementa non manent formaliter in miſto,id eſt,ſecundum proprias formas ſubſtantiales,quia nõ poteſt forma ſubſtantialis miſti cadere (vt ſic dicam) ſupra formam elementi,ſeu informare materiam vt iam informatam forma elementi:ergo elementa ſecundum proprias ſubſtantias non ſunt cauſa materialis permanens, & propria miſtorum, ſed eadem materia,quæ eſt prima cauſa materialis ipſorum elementorum, eſt etiam miſtorum.

D *Quæſtionis reſolutio.*

Dicendum ergo eſt primam materiam, ſeu mate VIII.
rialem cauſam omnium rerum ſublunariũ eſſe tantum vnam. Quæ eſt cõmunis ſententia omnium Philoſophorum,quos in ſequentibus referemus. Et ſufficienter probatur ratione nunc facta contra Empedoclem,& poſteriori diſcurſu facto ſectione præcedente. Vbi ex communi & mutua tranſmutatione rerum ſublunarium, oſtendimus dari communem materiam: illa enim ratio æquè probat primum ſubiectum, quod ſub his omnibus tranſmutationibus manet,eſſe vnum tantum. Tum quia contraria principia, ex quibus fiunt generationes & corruptiones, verſari debent circa idem. Tum etiam, quia illud ſubiectum eſt ex ſe indifferens ad quaſcunque for-
E mas rerum corruptibilium, & diſpoſitiones earum: non ergo requirit in ſe diſtinctionem ſeu multiplicationem, imò non eſt vnde illam habeat. Et econuerſo omnis forma rei generabilis cuiuſcunque ſpeciei, poteſt introduci in quamcunque partem huius materiæ, ſi commodè diſponatur: ergo ſignum eſt materiam hanc ſecundum ſe eſſe vnam, & eiuſdem rationis,& ſufficientem in ſuo genere ad cauſandos omnes effectus,qui in his rebus poſſunt materialiter cauſari, ſi aliæ cauſæ in alijs generibus neceſſariæ applicentur ſeu concurrant.

Solum poteſt obijci, quia cauſa materialis eſt in- IX.
trinſeca & eſſentialis:hæ autẽ res generabiles & cor Obiectioni
ruptibiles ſunt eſſentialiter diuerſæ:ergo non poteſt ſatisfit.

Diſput. 39. ſect. 2.

vna,& eadem materia eſſe in omnibus illis. Sed hęc A obiecto tangit quæſtionem illam, an materia ſit pars quidditatis ſubſtantiarum materialium, quam interius commodiori loco tractabimus, nunc breuiter reſpondetur eſſentias harum rerum materialium eſſe diuerſas ac ſimiles quoad formas: ſimiles vero quoad primam materiam. Neque hoc quicquam obſtat eſſentiali diuerſitati: hæc enim non excludit conuenientiam,& ſimilitudinem in aliqua parte.

SECTIO III.

Vtrum prima, & vnica cauſa materialis generabilium ſubſtantiarum, ſit aliquod corpus ſimplex, vel ſubſtantia integra.

I. ANtiqui Philoſophi (vt Ariſtoteles, & alij auctores præcedente ſectione citati referunt) qui vnum tantum materiale principium naturalium rerum poſuerunt, fere omnes putarunt eſſe aliquam ſubſtantiam integram, ſeu corpus ſimplex, quale Auerroes exiſtimat eſſe cœleſte corpus. De illo autem corpore ſeu materiali cauſa, fuit inter eos multiplex opinio.

Opiniones Philoſophorum de vno materiali principio.

Anaximen. Diogen. Ariſtot. Simplic. Hippaſus. Heraclit. Heſiodus. Pherecides.

II. PRima aſſerit hoc principium eſſe aquam, cuius auctor fuit Thales Mileſius: alij vero, vt Plutarchus, putant antiquiorem eſſe,& ab Orpheo duxiſſe originem. Secunda opinio hoc munus tribuit aeri, qua docuere Anaximenes, & Diogenes Apolloniades, vt Ariſtoteles refert 1. Phyſicæ cap. 3.& ibidem Simplicius declarat. Tertia opinio fuit, ignem eſſe huiuſmodi cauſam, quam docuere Hippaſus,& Heraclitus:& eandem ſecuti ſunt Stoici, vt eſt apud Ciceronem 2. de Natura Deorũ. Quarta ſententia potuit ad hoc officium terram eligere, eò, quod omnibus ſubſit, & ſit veluti communis omnium mater. Ariſtoteles tamen 1. Metaphyſicæ cap. 7. ait, hanc fuiſſe vulgi opinionem: nullum autem Philoſophorum in eam inclinaſſe, eò, quod terra propter nimiã denſitatem,& ſiccitatem ad recipiendas aliarum re- D rum formas, vel figuras inepta eſſe videatur. Heſiodus tamen in ſua Theogonia abſolutè vocat terram omnium rerum materiale principium: idemq; ſenſiſſe Pherecidẽ refert Theodoretus in libro de Materia, & mundo. Quinta opinio nulli ex quatuor elementis hoc munus tribuit, ſed cuidam corpori inſenſibili medio, vel inter aquam,& aerem, vt Ariſtoteles refert primo Metaphyſicæ capit. 7. vel inter aerem,& ignem, vt Anaximander, qui addidit hoc medium corpus eſſe infinitum, ne vnquam generatio deficeret: contra quam infinitatem alibi diſputat Ariſtoteles. Videtur autem inde colligi, Philoſophũ hunc non poſuiſſe hoc corpus incorruptibile, alioqui non eſſet cur timeret ſucceſſione generationum poſſe conſumi, ſi finitum eſſet, quamquam vix poſ- E ſit intelligi quomodo fecerit illud corruptibile, ſi exiſtimauit illud eſſe ſimplex, & commune ſubiectum generationis.

III. Iudiciũ fertur de prædictis ſententijs.

Prolixum eſſet ac ſuperfluum propria motiua horum omnium Philoſophorum referre, eò, quod, & incerta ſint,& nullam pręſe ferant probabilitatem, aut veriſimilitudinem, vt ex dicendis obiter conſtabit. Illud vero commune omnibus fuiſſe videtur, quod nihil de nouo ſimpliciter fieri putarunt, quoniam ex nihilo nihil fieri poteſt, ideoque nec ſubſtantiales formas agnouiſſe videntur, nec generationem, corruptionemve ſubſtantialem. Imò multi eorum indicant nullas eſſe accidentales formas, quę A vera entia ſint, quia non intelligebant aliquam verã rem poſſe de nouo fieri, ſed omnem mutationem quam experimur, putabant conſiſtere in varijs modis ſe habendi illius rei quam putabant eſſe communem materiam. Ex quo aliqui eò vlterius progreſſi ſunt, vt non dicerent cauſam materialem omnium entium eſſe vnam, ſed omnia entia eſſe vnum, non numero, ſed ſubſtantia,& eſſentia, qui licet rem falſam,& improbabilem dicerent, conſequenter tamẽ loquebantur, ſi de ſolis corporibus generalibus agebant. Nam, ſi hæc non traſmutantur ſubſtantialiter, nec differunt per ſubſtantiales formas, ſed per accidentia, aut diuerſos modos ſe habendi, re vera nulla datur materialis cauſa ſubſtantiæ, ſed datur tãtum ſubſtantia ſimplex, quæ non eſt alia, & alia eſ- B ſentialiter, ſed vna aliter, & aliter ſe habens ſub diuerſis accidentibus.

Xenophan. Parmenid. Meliſſ.

Atque hæc fuit opinio Xenophanis, Parmenidis, & Meliſſi, qui hoc ſenſu dixerunt omnia eſſe vnum ens,& quidquid eſt præter illud, eſſe non ens: nam accidentia vel modos illius entis inter entia non numerabant. Et conſequenter omnem generationem, aut mutationem ſimpliciter è medio tollebant, eò quod illud ens facerent ingenerabile,& incorruptibile,& mutationes accidentales, quia non dant eſſe ſimpliciter, non cenſebant dignas abſoluta appellatione mutationum. Sunt qui horum Philoſophorum ſententiam alijs modis interpretentur, ſcilicet, quod per vnum ens intellexerint vnum vniuerſum, quod omnia complectitur, vt innuit Ariſtoteles 1. de C Gener. capite 8.& Simplicius 1. Phyſicę, capite ſecũdo, vel per vnum ens intellexerint Deum, qui ſolus verè eſt. Refert enim Ariſtoteles 1. Metaphyſicę, capite quinto, & Cicero libro 2. Academic. quæſtionum, Xenophanem illud vnum ens, Deum appellaſſe. Atque ita multi, & graues auctores hos Philoſophos per ænigmata locutos fuiſſe,& figuratis locutionibus veritatem occultaſſe exiſtimant: Ariſtotelem vero impugnaſſe eorum ſententias quatenus in ipſa verborum ſpecie, & ſuperficie proferri videbãtur. De qua re legi poſſunt D. Tho. 3. Metaphyſic. textu 15. Philopon.& Simplicius 1. Phyſicæ, cap. 2. Eugubinus libro 3. de peren. Philoſoph. à capite 5. Mirandus libro ſexto, de examin. vanit. capite primo, & Beſſario, libris contra Calumniat. Platonis. D Noſtra parum refert quid iſti Philoſophi ſenſerint, aut quæ myſteria ſuis verbis occultauerint. Nõ eſt tamẽ dubiũ, quin ſi formas ſubſtantiales ignorarunt, vt ignoraſſe videtur, cum de eis nullã mentionẽ fecerint, facilè ſatiſq; conſequenter potuerint in eã ſententiã incidere, prout à nobis explicata eſt. Vnde ſola ſubſtantialium formarũ probatione,& confirmatione, tam hæc ſententia, quam cæteræ refutantur.

D. Thom. Philop. Simplic. Eugub. Mirand. Beſſar.

IV. Opinio aſſerẽs corporeitatis formam materiæ coæuã.

Poteſt tamen hoc loco referri alia opinio, quam multi ex modernis Philoſophis ſecuti ſunt, ponẽtes in materia prima formam corporeitatis illi coęuam, & ab illa inſeparabilem. Nam licet reſpectu talis formæ materialis, cauſa eius ſit ſimplex, id eſt, abſque eſſentiali,& Phyſica compoſitione, tamẽ illud commune ſubiectum, quod ſub omni tranſmutatione E manet,& eſt vniuerſalis cauſa materialis omnis generationis, & omnis formæ ſubſtantialis, quæ per eductionem fit, & omnis compoſiti quod generatur, illud (inquam) ſubiectum iuxta prædictam opinionem non eſt ſimplex, ſed eſſentialiter compoſitum,& corpus aliquod non miſtum, neque etiam aliquod ex elementis, neque medium inter illa per eorum participationẽ, ſed abſolutè corpus per præciſionem omnium inferiorum formarum. Quam opinionem tenuit Auicenna libro 1. Sufficient. cap. 2. Cuius fundamentum eſt, quia ſubiectum generationis debet eſſe corporeum,& extenſum,& conſequenter quantum: non poteſt autem eſſe huiuſmodi, niſi aliquam formam ſubſtantialem habeat. Et

Auicenna.

hanc

Scotus. Henric. hanc opinionem ex parte ſecuti ſunt Scotus,& Hẽricus: ille enim in 4.diſtinct.11.q.3.art.2. in omnibus,& ſolis viuentibus putat eſſe neceſſarium huiuſmodi formam corporeitatis,ſeu miſtionis(vt ipſe loquitur) hic vero quodlib.1.q.2.& 3.& quodlib.3.q.13.& 14.in ſolo homine illam admittendam cenſet propter diuiſibilitatem animæ rationalis. Vnde hi duo auctores non ponunt hanc formam inſeparabilem à materia,neque vt per ſe neceſſariam ad primã cauſalitatem materialem ſubiecti generationis, ſed propter alias ſpeciales cauſas: & ideo eorum opinio ad præſentem locum non ſpectat.

Quæſtionis reſolutio.

V. Prima cõcl. Dicendum igitur eſt primò, cauſam materialem in ſuo ordine vniuerſalem,& primam non eſſe aliquod ex ſenſibilibus corporibus, ſeu elementis, quæ contrarijs qualitatibus afficiuntur. Hæc aſſertio eſt contra quatuor opiniones, & eſt euidens ex dictis in ſectione præcedenti: nam,ſi hæc elementa, & omnia corpora ſenſibilia inuicem traſmutantur ſubſtantialiter, nullum eorum poteſt eſſe primum ſubiectum tranſmutationis: nam primum ſubiectũ, quod eſt prima cauſa materialis quam inquirimus, non tranſmutatur,nec recedit à ſua ſubſtantia: alioqui reſolueretur in aliud prius ſubiectũ,& ita ipſum non eſſet primum. Præterea cum generatio fiat inter contraria,neceſſe eſt, vt commune generationis ſubiectum,nullum habeat contrariorum ſibi naturaliter innatum,alioqui vel nunquam erit capax alterius contrarij,vel corrumpetur per abiectionẽ eius, quod ſibi eſt connaturale: ſicut deſtruitur elementũ ablata qualitate ſibi neceſſaria. Cum ergo ſingula elementa ſint affecta proprijs qualitatibus habentibus contrarium,nullum eorum eſſe poteſt aptum generationis ſubiectum: ergo neque eſſe poteſt prima cauſa materialis entium naturalium.

VI. Atque hinc conſurgit tertia ratio, quia non eſt cur hæc cauſalitas potius attribuatur vni elemento, quam alij,neque etiam eſt cur magis repugnet omnibus ſimul,quam alicui eorum: ſed oſtenſum eſt non poſſe omnibus conuenire: ergo nulli verè attribuitur. Prior pars maiores propoſitionis declaratur, quia ſingula elementa ſunt ſimplicia corpora, & vnumquodque eſt aptum,& inſtitutum ad miſtorum generationem,& nullum eorum ex alijs poteſt vllo modo conſtare: ſingula enim proprias habent qualitates repugnantes alijs: ergo in omnibus eſt æqualis ratio,vel repugnantia,ne eſſe poſſint communis materia rerum omnium generabilium. Quod enim in quibuſdam ſint quædam conditiones accommodatæ ad officium materiæ communis, vt eſt, v. g. in igne ſubtilitas, ratione cuius facile poteſt omnia penetrare: in aere quod ferè ſit communis locus rerũ omnium, & facile externas impreſſiones recipiat,in aqua humiditas cum ea denſitate coniuncta, quæ ad conſtituendum nutrimentum rerum omnium proportionata videatur: hæ (inquam) conditiones nil referunt,tum quia magis iuuant,vel ad rationem efficiendi,vel ad rationem materiæ tranſeuntis, quam ad propriam,& intrinſecam rationem cauſæ materialis: tum etiam,quia illæ conditiones ſicut ſunt accommodatæ quibuſdam rebus, ita ſunt repugnantes alijs: ſubtilitas enim ignis habet proportionem cum materia rerum ſubtilium, non vero cum materia rerum denſarum: & ſic de alijs. Prima vero materialis cauſa cum ſit communis omnibus, ex ſe debet eſſe indifferens ad omnia.

VII. Altera pars maioris propoſitionis probatur, quia omnia elementa ſimul nõ poſſunt eſſe materia communis,quia tranſmutantur ad inuicem ſubſtantialiter: imò nec miſtum componere poſſunt, niſi ſubſtantialiter tranſmutata: ſed hæc ratio æquè probat A de vnoquoque elemento per ſe ſumpto: ergo. Vnde confirmatur tandem,quia nullum elemẽtum poteſt eſſe materia aliorum elementorum,vt per ſe notum videtur,cum ſibi repugnent. Nec in ſua natura manens poteſt eſſe materia alicuius miſti, cum etiã forma miſti pugnet cum forma elementi: ergo nullum elementum eſſe poteſt communis materia rerũ omnium naturalium. Et hæ rationes à fortiori conuincunt de omnibus miſtis,maxime cum illa ex elementis conſtent:& ideo nullus hactenus hanc cauſalitatẽ alicui miſto attribuit.

Dico ſecundò: Materia prima nõ eſt aliquod corpus, ſeu ſubſtantia completa, & integra in eſſentia, & ſpecie ſubſtantiæ. Duobus modis intelligi poteſt materiam eſſe huiuſmodi ſubſtantiã. Primò, vt ipſa B ſola ſit ſubſtantia omnium rerum generabilium,ſolumque formetur diſtinctis accidentibus eorum: & in hoc ſenſu probanda eſt aſſertio ex eo,quod res naturales non tantum differunt accidentibus, ſed etiã ſubſtantia, & eſſentia, vt ſuperiori ſectione contra Epicurum,& alios argumentabamur. Item reijcienda eſt (& ferè in idem redit) ex veritate formarum ſubſtantialium,quam demonſtraturi ſumus diſputatione decimaquinta. Illa enim veritate ſuppoſita, euidenter ſequitur materiam nõ eſſe tam rerum materialium ſubſtantiam,& has res non tantum accidẽtibus, ſed eſſentia etiam, & ſubſtantia differre, nec ſecundum ſola accidentia,ſed etiam ſecundum ſubſtantiam tranſmutari. Quod etiam ipſa experientia ſatis eſt euidens: nam quando res mutatur in ſolis C accidentibus,permanet in illa aliquod veſtigiũ proprietatum,& operationum eius,vel ſaltem remotis agentibus contrarijs ad ſuum ſtatum,& naturam reducitur: videmus autem res aliquas ita mutari,& deſtrui,vt priores proprietates,& operationes prorſus amittant, neque ad illas redeant vnquam, etiam ſi omnis actio contraria ceſſet, & econuerſo res aliæ ita producuntur, & generantur, vt in illo eſſe quod acquirunt, tanquam in proprio,& connaturali conſtanter permaneãt,& ſecundum illud habeant proprias,& connaturales operationes ac diſpoſitiones, quas conſeruant, quoad poſſunt, & ſi aliquando ab aliquo contrario labefactentur,vel minuatur,ſtatim ac contraria eas recuperant ex propria,& intrinſeca natura: ſignum ergo eſt corrumpi res, & generari, D non tantum in accidentibus ſenſibilibus, ſed etiam in propria ſubſtantia. Atque his modis impugnatur tam quinta opinio ſuprà recitata,quam ea,quæ aſſerebat omnia eſſe vnum in ſenſu declarato. VIII. 2. Concluſio.

Alio ergo modo poſſet quis fingere materiã eſſe ſubſtantiam integram,& completam in aliqua ſpecie ſubſtantiæ, & nihilominus eſſe aptam ad recipiendas vlteriores formas ſubſtantiales, & componendas cum eis varias ſubſtantias, & eſſentias materialium rerum. Et hic etiam ſenſus improbabilis eſt: aut enim materia eſſet completa ſubſtantia omnino ſimplex,aut eſſet compoſita ex aliqua potentia, & actu ſubſtantiali, hoc poſterius dici non poteſt: primò, quia iam non totum illud compoſitum, ſed potentia ex qua conſtat, eſſet prima cauſa materia- E lis. Dicetur fortaſſe id eſſe verũ reſpectu illius compoſiti, quod ingenerabile fingitur, & incorruptibile: reſpectu tamen omnium entium generabilium, ſeu generationis ipſorum primam cauſam materialem eſſe totum compoſitum. Sed contra hoc obijcitur ſecundò,quia ſine vllo fundamento fingitur tale compoſitum: nullum enim eſt indicium, aut ſenſibile ſignum illius formæ interiectæ inter puram materiam, & alias formas, quæ per generationem inducuntur. Quia illa forma nullam habet ſenſibilem proprietatem, qua dignoſcatur: nam primæ qualitates per ſe conſequuntur ad formas elementorum, & temperamenta ex illis qualitatibus compoſita ad formas miſtorum: reliquæ autem qualita- IX.

tes omnes vel proprietates,quas experimur, ſupponunt ſaltem in genere cauſæ materialis, & diſpoſitiuæ priores qualitates: nullum ergo eſt ſenſibile, aut materiale indicium talis formæ. Vnde fit tertiò, vt ſit omnino ſuperflua,quia nullus eſt Phyſicus effectus,propter quem ſit neceſſaria, quia non propter efficiendum,cùm non habeat vllam qualitatem per quam efficiat: aliunde vnicuique qualitati ſufficiat propria forma, cui eſt connaturalis. Neque etiam propter recipiendum: nam ad hoc ſufficit illa potentia, quæ tali formæ ſubſtare dicitur: cur enim nō poterit etiam illa immediatè ſubijci formæ,quæ per generationem inducitur? Et propter eandem cauſam non eſt neceſſaria talis forma ad conſeruandam illam potentiam cuius actus eſſe dicitur,quia ad hoc etiam ſatis eſt forma, quæ per generationem inducitur. Igitur ſuperfluè,& ſine fundamento fingitur talis forma.

X. Quartò accedit impoſſibilitas coniungendi duas illas formas in eadem potentia ſeu materia: nam, licet in quæſtione ſit,an forma quaſi generica,& ſpecifica, poſſint ſimul actuare materiam, quod paulò inferius attingemus, tamen quod duæ formæ ſpecificæ ſimul coniungantur ad actuandam eandem potentiam ſubſtantialem,planè eſt impoſſibile naturaliter: & in hoc ferè omnes auctores conueniunt. Quia vel duæ illæ formæ immediatè actuarent materiam,vel vna eſſet actus alterius,ſeu materiæ,vt informatæ per illam. Primum dici non poteſt,præſertim iuxta illam ſententiam, quia aliàs prior forma non neceſſariò ſupponeretur ad poſteriorem,neque compoſitum ex materia,& tali forma,eſſet proxima potentia, & materialis cauſa ſubſequentis formæ. Secundum enim dici non poteſt, quia forma ſubſtantialis, conſtituens integram,& completam ſubſtantiam habet rationem actus vltimi in ratione actus ſubſtantialis,& eſſentialis, quia conſtituit vltimam quandam ſpeciem ſubſtantiæ:ergo non poteſt comparari per modum ſubſtantialis potentiæ ad vlteriorem formam. Denique ratio generalis eſt,quia non poteſt vna,& eadem ſubſtantia eſſentialiter, ac per ſe conſtitui in duabus ſpeciebus vltimis, ſed per quamcunq; formam ex illis conſtituitur in propria, & completa ſpecie ſubſtantiæ: ergo non poſſunt ſimul coniungi illæ duæ formæ in eadem materia. Aliàs quælibet ſubſtantia quantumuis completa, poſſet actuari per vlteriorem formam ſubſtantialem, quia non poteſt maior ratio reddi de vna, quam de alia. Et huc etiam ſpectat illa communis ratio,quod forma adueniens enti iam in actu conſtituto non facit vnum per ſe,ſed per accidens ex Ariſtotele 7.Metaphyſic.textu 49.& 2.de anim.textu 7.& ideo non poteſt eſſe forma ſubſtantialis,ſed accidentalis, quia forma ſubſtantialis cōſtituit per ſe vnū, non per accidens. Et ratio eſt,quia forma ſubſtantialis dat eſſe ſimpliciter,& eſſentiale, & ideo nō poteſt ſupponere rē conſtitutā in eſſe ſimpliciter,& in eſſentia completa, & conſummata. Forma vero accidentalis dat eſſe ſecundū quid,quod per accidens adiungitur eſſentiæ cōſummatæ. Igitur impoſſibile eſt ſubiectū, quod eſt cauſa materialis rerum generabilium,& generationis ſubſtantialis,eſſe ſubſtantiā cōpletam, & per formam propriam ac ſpecificam, conſtitutam.

XI. Atque hæ rationes æquè efficaciter probant, non poſſe illud ſubiectum eſſe ſimplicem ſubſtātiam integram,& completam in ratione,& ſpecie ſubſtantiæ: quia impoſſibile eſſet talem ſubſtantiā vlterius actuari,& compleri per ſubſtantialem formam. Si enim hoc repugnat ſubſtantiæ compoſitæ,multò magis ſimplici,quæ per ſeipſam ſit in actu completo,& perfecto. Illa enim repugnantia nō prouenit ex compoſitione,ſed ex actualitate completa in ratione, & eſſentia ſubſtantiæ,quæ non poteſt intra illud genus vlterius actuari ſubſtantialiter,& eſſentialiter: hæc A autem ratio repugnantiæ eadem vel maiori ratione locum habet in ſubſtantia ſimplici, ſi in genere ſubſtantiæ integra,& cōpleta eſſe ſupponatur. Atque hac ratione ſubſtātia immaterialis nō poteſt habere rationem ſubſtantialis potentiæ ad vlteriorem formam,quia eſt ſubſtantia ſimplex completa, & idem eſt de ſubſtantia cœli,ſi eſt ſimplex phyſicè,vt multi volunt:nam eſt completa in quadam ſpecie ſubſtantiæ: & ideo non poteſt vlterius ſubſtantialiter actuari: materia ergo prima,quæ actuari poteſt ſubſtātialiter,& ens per ſe vnum componere cum ſubſtantiali forma,non poteſt eſſe talis ſubſtantia ſimplex,quę ſit integra,& completa in genere ſubſtantiæ.

XII. 3. Concluſio.

Dico tertiò: Cauſa materialis rerū generabilium non eſt ſubſtantia compoſita ex ſubſtantiali poten- B tia,& aliqua forma ſubſtantiali incompleta,& quaſi generica. Hanc aſſertionem communiter approbāt ferè omnes auctores contra Auicennam,præſertim, qui negant eſſe plures formas ſubſtantiales in eodē compoſito,vt D.Thom.prima parte, quæſtione 76. articulo 3.& 4.libro 2.contra Gentes,capite 58.& libro 7. Metaphyſicæ, lectione 12. quem ſequuntur Thomiſtæ, Capreolus in 2.diſtinctione 15.quæſtione prima. Caietanus dicto loco,prima parte,& 2.de anima, capite 1. Ferrarius citato loco cōtra Gentes, Soncin.8.Metaphyſicæ,quæſtione 8. Iauell.quęſtione 4. Soto 1.Phyſic.quæſtio.7. Aſtudillo 1.de Gener.quæſt.1.& ibid. Marſil.quęſt.6.& Albert.de Saxonia,quæſt.5.& latè Aegid.tractatu de pluralitat. formar.& 2.de anim.dubio 6. Idem docuere Philo- C pon.1.de Gener.in principio. Themiſt.5. Phyſ.tex. 7.& Comment.lib.de ſubſtant. orbis, & 1.Metaph. textu 17.& 1.Phyſ.tex.65.& 69.Imò,& Auicen.1. de ani.par.1.cap.3.ſignificat in corruptione manere ſolam materiam, & lib.1. ſufficient. cap.3. dubitat,an in corruptione pereat corporeitas, vt ipſe loquitur. Ariſtot.etiam 1.de Gener.tex.12.& alijs locis ſuprà citatis apertè indicat eandem ſententiam. Rationes afferuntur variæ à Doctoribus: duæ tamē ſufficere videntur,quæ cum proportione ſumi poſſunt ex probationibus præcedentis aſſertionis.

D.Thom. Capreol. Caietan. Ferrar. Soncin. Iauel. Soto. Aſtudil. Marſil. Albert. Auicen.

XIII. Prima ratio eſt,quia in natura nullum eſt indiciū talis formæ perpetuò coæuæ, & inſeparabilis à materia,neque effectus aliquis,propter quem ſit neceſſaria: ergo ſine fundamento,vel neceſſitate fingitur D talis forma. Antecedens probatur, quia illa forma nullam habet qualitatem ſibi propriam, per quam cognoſcatur, neque ex tranſmutatione ſubſtantiali colligi poteſt,quia ex huiuſmodi tranſmutatione ſolum colligitur dari aliquod ſubſtantiale ſubiectum eius. Quod autem ſit compoſitum, neque ad rationem ſubiecti neceſſarium eſt, nec ex alio indicio inferri poteſt. Dices ad rationem ſubiecti mutationis Phyſicæ requiri,vt ſit extenſum,& diuiſum ab alijs: & ad hoc neceſſarium eſt,vt habeat aliquam formā, quia ſola materia per ſe ipſam nō eſt capax extenſionis,& diuiſionis: nam actus eſt, qui diſtinguit: hoc enim fuit fundamentum contrariæ ſententiæ. Sed hęc ratio nullius momēti eſt,quia ſiue opinemur quātitatem,& extenſionē ordine naturæ præcedere ſim- E pliciter in materia prima ad ſubſtantialē generationem,ſiue opinemur ſubſequi ad formā per generationē introductam,& afficere totū compoſitū,neutro modo eſt neceſſarium, vt ſubiectum generationis ſit compoſitum ex materia,& aliqua forma. Declaratur vtraque pars, nam ſi quantitas ſupponatur ad formam per generationē inducendā,facilè intelligi poteſt inhærens ipſi entitati materiæ: nā,vt infrà oſtendemus,verā,& ſubſtantialē entitatem habet.

XIV. Et confirmatur,nam illud compoſitū,quod fingitur ex materia, & forma corporeitatis, incompletū quid eſt,& ita potentiale,vt naturaliter appetat vlteriorem formam,ſine qua vel omnino, vel ſaltē connaturali modo eſſe non poteſt. Et nihilominus di-

citur

citur illud compoſitum eſſe ſufficiens ſubiectū quātitatis prius natura, quā recipiat vlteriorem formā: ergo multò melius & facilius attribuetur tota illa capacitas ſimplici entitati materiæ, quia nulla maior repugnantia fingi poteſt quoad hoc in entitate ſimplici, quam in illo compoſito, neque actualitas talis entitatis, qualiſcunque illa ſit, magis repugnabit cū vnione ac compoſitione per ſe vltimæ formæ ſubſtātialis, quam actualitas illius compoſiti ex materia & forma corporeitatis: ergo iuxta hāc opinandi rationem non eſt neceſſaria illa forma: Minus autem neceſſaria eſt, ſi opinemur, quantitatē conſequi formā, quæ per generationem introducitur: nam iuxta hāc ſententiam ſupponit quantitas ordine naturæ ſubſtantiam compoſitam ex materia & propria forma. Vnde dicendum conſequenter erit iuxta illam opinionem ante inſtans intrinſecum generationi, toto tempore quo fit alteratio prævia, ſupponi materiam in ſe extenſam & diuiſam ab alijs per quantitatem, & formam rei corrumpendæ: in inſtanti uero generationis conſeruari extenſam & diuiſam per formā introductam, & quantitatem comitantem illam in eodem inſtāti: nullus ergo eſt naturalis effectus, nullumve ſignum ratione cuius talis forma, vel compoſitio ex parte materiæ admittenda ſit.

XV. Secunda ratio eſt, huiuſmodi formam eſſe incōpoſſibilem, in materia cum ſubſequentibus formis. Hoc autē cōiter probari ſolet ex illa maxima, quod ex duobus entibus in actu non fit vnū per ſe: nā prima forma ſubſtantialis conſtituit ens in actu abſolutè & ſimpliciter, quia dat eſſe ſimpliciter: ergo nulla forma ſuperueniēs poteſt ens per ſe vnum ac ſimpliciter conſtituere. Ad hanc vero rationem reſponderi poteſt, ſolum procedere de forma ſubſtantiali dante eſſe ſpecificum & ultimum: nam illa, quæ dat præciſè eſſe genericum, licet habeat rationem actus reſpectu materiæ, comparatur tamen vt potentia ad inferiorem formam, & quia eſt eiuſdem generis, cōſtituere poterit vnum per ſe cum ſuo actu. Ita enim philoſophantur hi auctores in phyſicis formis, ſicut omnes ratiocinamur in Metaphyſicis differentijs, in quibus differentia ſubalterna eſt actus, ſuperius genus actuans, & propriam ſpeciē conſtituens: quæ tamen eſt potentia ad inferiorem differentiam, cum qua ens per ſe vnum Metaphyſicè componit. Sic ergo dicendum eſt iuxta prædictam ſententiam de Phyſicis formis. Vnde cum dicitur, omnem formā ſubſtantialē conſtituere ens actu ſimpliciter: reſpondebitur id eſſe verum ſeruata proportione: nam forma generica conſtituit ens actu in gradu generico: forma vero ſpecifica in gradu ſpecifico. Et ſimili proportione diſtinguetur illa maxima: *quod aduenit enti in actu, aduenit accidentaliter.*

XVI. *Nulla forma præciſū genericum gradum dare poteſt.* Quocirca, vt radicitus impugnetur illa ſententia, probandum nobis eſt nullam eſſe poſſe formā, quæ præciſè det eſſe genericum, quin det etiam aliquod eſſe ſpecificum in illo genere: nam hoc probato, optimè procedit diſcurſus factus, quia omnis forma ſubſtantialis conſtituit ens actu ſimpliciter, & in aliqua ſpecie vltima ſubſtātiæ, & ideo impoſſibile eſt, vt compoſitum conſtitutum per talem formam, ſit vlterius actuabile per ſubſtantialem formam. Illud autem aſſumptum probatur primò inductione, tum in formis accidentalibus, tum etiam in formis ſeparatis. Qualitates enim etiam concipiuntur dare eſſe ſpecificum, vt eſſe album, & genericum, vt eſſe coloratum, &c. & tamē nulla eſt accidentalis forma, quę in re præciſè det eſſe genericum, & non aliquod ſpecificum. Similiter in Angelis datur generica ratio ſpiritus, & propria differentia ſpecifica: non poteſt autem eſſe, imò nec concipi aliqua forma ſeparata, quæ ſit ſubſtantia ſpiritualis, & quod in re ipſa ſiſtat in hac præciſa & generica ratione: ergo eadē ratione in formis ſubſtantialibus, quæ ſunt quaſi mediæ,

A nō poteſt dari forma, quæ in re præciſè det gradum genericum: nulla enim aſſignari poterit diuerſitatis ratio. Vnde argumentor ſecundò ex propria ratione ipſius formæ, quia non poteſt intelligi forma in re ipſa exiſtens, quæ eſſentialiter non ſit conſtituta in aliqua vltima ſpecie formæ ſubſtantialis, ſed omnis forma communicat cōpoſito totum eſſe, totámq; eſſentiam ſuam: ergo conſtituit illud in aliqua vltima ſpecie ſubſtantiæ compoſitæ. Conſequentiæ cū minori ſunt euidentes, & declarari poſſunt optimè inductione facta in prima ratione. Maior vero etiā videtur certiſſima, quia omnis forma ſubſtantialis habet propriam entitatem diſtinctā in re ipſa à materia, vel alijs formis: ergo neceſſe eſt in illa entitate intelligere vltimam & propriam differentiam, ſeu B rationem, per quam diſtinguitur eſſentialiter ab alijs formis habentibus diuerſam eſſentiam, cum quibus conuenit in cōmuni ratione formæ ſubſtantialis: ergo omnis forma ſubſtantialis eſt neceſſariò cōſtituta ſecundum ſuam entitatem in aliqua vltima ſpecie ſubſtantialis formæ.

Dices etiam, materia prima habet ſuam propriā entitatem ſubſtantialem, & tamen ſecundum ſe nō eſt conſtituta in aliqua vltima ſpecie, ſed tantum reducitur ad genus ſubſtantiæ materialis, donec per formam determinetur ad aliquam particularem rationem: ergo idem dici poterit de forma communi coæua materiæ. Reſpondeo falſum eſſe aſſumptū: nam materia prima rerum generabiliū, de qua nunc agimus, eſſentialiter eſt conſtituta in aliqua vltima C ſpecie materiæ, quam retinet ſub omni forma, nec variare illam poteſt, ſed ad ſummum per accidentia ſuperaddita poteſt ad hanc vel illam formam accōmodari. Quia vero illa eſſentia materiæ, quamuis in ſe ſpecifica & vltima talis eſt, vt re ipſa communicari poſſit pluribus ſubſtantijs eſſentialiter diuerſis, ideo ſecundum ſe ſpectata dicitur ad ſubſtantiā materialem generabilium vt ſic, & non ad aliquam ſpeciem eius. Vnde obiter colligitur, conceptum ſubſtantiæ generabilis, vt ſic non eſſe genericum ratione materiæ, ſed ratione communis gradus, ſeu conuenientiæ in forma. XVII.

Materia prima generabilium ſtabilē atomāque ſpeciem ſibi vendicat.

Vrgebis: Materia etiāſi in eſſentia ſua habeat vltimam ſpecificationem materiæ, nihilominus eſt cōis multis ſubſtantijs eſſentialiter diuerſis: ergo pari ratione D licet forma corporeitatis in ſua entitate, & eſſentiali conceptu habeat aliquā vltimam ſpecificationem, nihilominus eſſe poterit communis multis ſubſtantijs habentibus vlteriores rationes eſſentiales diuerſas. Rñdeo eſſe diſparem rationem, nam eſſentia materiæ eſt eſſe quaſi fundamentum integrę naturæ ſubſtantialis, & compoſitæ, & ideo ſolū eſt quædam eſſentia inchoata (vt ſic dicam) per modū potentiæ: & propterea de ſe eſt indifferens, vt per varios actus compleatur: at vero forma eſt complementū naturæ & eſſentiæ ſubſtantialis, & ideo hoc ipſo, quod habet determinatam & ſpecificam rationem formæ, adiuncta materiæ complet cum illa integram ſubſtantialem naturam, & in aliqua vltima ſpecie ſubſtantiali conſtitutā: & ideo non relinquit E illam naturā indifferentem ad vlteriorem ſpeciem. Quapropter omnes, qui ponunt formam corporeitatis in omnibus, vel in aliquibus entibus naturalibus, conſequenter aiunt illam formam præciſè conſtitui in gradu ſubalterno corporeitatis abſque vlla contractione eſſētiali, quod re vera eſt intelligibile. XVIII.

Et conſequēter ēt admittent compoſitum ex materia & tali forma, ſi in re ipſa cōſeruetur abſque vlteriori forma: eſſe indiuiduum generis corporis corruptibilis, & in nulla vltima eius ſpecie conſtitui. Quod aūt poſſit ita conſeruari de potentia abſoluta videtur euidens, conſequenter loquendo, cum inferiores formæ realiter ab illo cōpoſito diſtinguātur, & à fortiori patebit ex his, quæ inferius de materia XIX.

dicemus. Scotus vero etiam naturaliter putat id eſſe poſſibile, vt v.g. in morte hominis vel alia ſimili: admittit enim ibi corruptionem ſubſtantialem ſine generatione, & cadauer nihil aliud eſſe, quam hoc indiuiduum corpus his accidentibus affectum, & in nulla inferiori ſpecie ſubſtantiali conſtitutum. Hoc autem conſequens per ſeſe mihi videtur abſurdum & incredibile: non enim magis poteſt concipi hoc indiuiduum corpus per ſe exiſtẽs ſine vlla ſpecificatione, quam hic ſpiritus extra omnem ſpeciem, vel hoc coloratum re ipſa affectum hoc colore, & nulla ſpecie coloris. Et ratio eſt ſupra tacta, quia indiuidua entitas neceſſariò differt eſsẽtialiter ab alijs, & ideo neceſſarium eſt, vt in ſe ſit cõſtituta in propria eſſentia non communi alijs. Vnde confirmatur, nam ex dicta poſitione ſequitur, rationẽ genericam & ſpecificam diſtingui realiter in vna & eadem re, quia ſumuntur ex formis realiter diſtinctis: conſequens aũt falſum eſſe conſtat ex dictis ſupra de vniuerſalibus, & declarabitur etiam in ſequentibus rationibus.

XX. Tertia ratio ſumitur ex differentia inter eſſentialem compoſitionem Phyſicam, ac Metaphyſicam, quas velle in hoc æquiparare, cauſa eſt erroris, cũ altera in rebus, altera in conceptibus exiſtat. Argumẽtor igitur, nam ſi dari poteſt forma Phyſica, quæ ſolum cõferat gradum genericum: ergo quot ſunt gradus generici & ſpecifici ſubſtãtiarum materialium, tot erunt multiplicandæ formæ ſubſtantiales realiter diſtinctæ, conſequens eſt falſum: ergo. Sequela probatur à paritate rationis: quæ enim ratio afferri poteſt, ob quam quidam gradus genericus datur per propriam formam realiter diſtinctam, & non alij? Maximè, quod iuxta ſententiam quã impugnamus, non ſolum in rebus, quæ videntur eleuari ad altiorẽ gradum corporum, vt ſunt viuentia, ſed etiam in infimis, & inanimatis corporibus diſtinguitur forma dans eſſe corporis, à forma dante eſſe ignis, aut lapidis, vel aliud ſimile: quæ contractio eſt cum minima diuerſitate, quæ eſſe poteſt inter aliquod genus, & differentiam ſubſtãtialem: ſi ergo illa ſufficit ad realem diſtinctionem formarum, quælibet ſufficiat: vnde non defuerunt Philoſophi, qui conſequens illud admitterent, eſt tamen non ſolum falſum, ſed etiam ridiculum. *Abſurda ex opinione aſſerente formam corporeitatis.* Primò, quia conſtat euidenter inductione ſuperius facta ad abſtrahendos conceptus generis differentiæ, & ſpeciei, non eſſe neceſſariam illam diſtinctionem realem formarum, vt patet in angelis, & accidentibus. Secundò, quia ſequitur multiplicandas eſſe in homine tres animas, quæ eſt ſententia omnino falſa, vt ex ſcientia de anima ſuppono. Imò plures etiam multiplicandæ erunt, nam in gradu ſentiẽdi poteſt aliqua conuenientia eſſentialis abſtrahi inter hominem, & aliqua animalia perfecta, quæ nõ ſit communis omnibus animalibus, & in ratione intelligendi poteſt abſtrahi ratio generica communis homini & angelis, quæ per propriam differentiam ad hominem contrahatur. Vnde vlterius ſequitur innumeras formas realiter diſtinctas eſſe aſſerẽdas in ſingulis compoſitis, quia differentiæ genericæ & ſpecificæ poſſunt varijs modis multiplicari, iuxta varias conuenientias & differentias, quæ facile poſſunt in rebus conſiderari, & ſecundum eas poſſunt varij cõceptus communes vel particulares abſtrahi. *Notatu dignum.* Eſt ergo magnus error ĩ Metaphyſica & Philoſophia propter modum noſtrum concipiendi confuſum vel diſtinctum, ex quo ſæpe oritur generũ & differenriarum multiplicatio, reales ac Phyſicas formas diſtinguere. Alioqui non vnam tantum, ſed duas vel tres corporeitatis formas ponere oporteret: vnam corporis in communi vt eſt genus ad corruptibile & incorruptibile, ſimplex vel miſtum: aliam corporis corruptibilis aut miſti vt ſic. Quæ omnia ridicula ſunt. Vnde non ſolum neceſſarium non eſt propter has mẽtis operationes formas ipſas multiplicare: verum

A etiam illis repugnat, quia de ratione proprij generis, & propriæ differentiæ eſt, vt eandem rei eſſentiam dicant diuerſimodè conceptam.

Quod tandem confirmatur, quia impoſſibile eſt, dari formam ſubſtantialem dantem ſpecificum gradum ſubſtantiæ, quæ non det etiam illum gradũ genericũ, & effectũ formalem, quem dare fingitur forma corporeitatis diſtincta: ergo & ſuperflua, & impoſſibilis eſt talis forma. XXI. Conſequentia eſt euidens, quia idem eſſentiale prædicatũ, idemq; effectus formalis non põt eidem rei conuenire per duas formas realiter diſtinctas. Antecedens vero probatur, quia non poteſt dari forma ſubſtantialis, quæ cõferat ſpecificum gradũ, quæ eſſentialiter non includat cõem ac genericã rationem formæ ſubſtantialis informan- B tis materiam, ſed hæc præciſa ratio ſufficit ad conſtituendam formam corporeitatis: ergo forma corporeitatis non eſt ſpecialis forma, ſed eſt quælibet forma ſubſtantialis conſiderata ſecundum cõem rationem formæ ſubſtantialis informantis. Minor probatur (reliqua enim clara ſunt) nã ex hoc pręciſè, quod aliqua ſubſtantia intelligatur cõpoſita ex materia, & forma ſubſtantiali, eſſentialiter eſt ſubſtantia corporea, ſeu corpus de prædicamento ſubſtantiæ: nã ex vi talis compoſitionis, & eſt eſſentialiter diſtincta à ſubſtantia incorporea, & eſt capax quantitatis ſeu trinæ dimenſionis, in quo conſiſtit ratio ſubſtantiæ corporeæ. Vnde forma corporeitatis vt ſic, nõ dicit, nec requirit, quod ipſa corporea ſit ſeu extenſa, ſed ſolũ, quod informet materiã: ratione cuius compoſi- C tum inde reſultans, ſit capax trinæ dimenſionis: nulla eſt ergo neceſſaria aut poſſibilis forma media, quę det eſſe genericũ corporis, ſed quælibet forma ſubſtantialis ex vi ſuæ genericæ rationis illud confert.

Relinquitur ergo ex omnibus dictis, primam cauſam materialem ſubſtantiarũ generabilium nõ eſſe aliquã ſubſtantiam integram: neq; vllum corpus aut compoſitum ex materia & forma, ac proinde ad ſubſtantiarũ generationẽ non ſupponi per modũ ſubiecti, in quo generatio recipiatur, aliquod corpus ingenerabile & incorruptibile, ſed ſolam materiam primam, ſolam (inquam) quoad ſubſtantiã: nam quoad accidentia quid dicendum ſit, poſtea videbimus. XXII. *Ex omnib. dictis infertur concluſio.*

SECTIO IV.

D

Vtrum materia prima habeat aliquã entitatem actualem ingenerabilem, & incorruptibilem.

HActenus explicuimus potius quid nõ ſit materia, quam quid ſit: nunc hoc ſecundum inquirendum eſt, quia non poſſumus cauſalitatem materiæ, & rationem cauſandi declarare, niſi prius ſciamus quid entitatis habeat ipſa materia. I.

Certa aliquot ſtabiliuntur.

VT ergo ab his, quæ certa videntur, incipiamus, II. primò indubitatum eſſe videtur materiã, quæ E actu eſt ſub forma, & cum illa componit ſubſtantiã corpoream, habere aliquid entitatis realis & ſubſtãtialis, & realiter diſtinctæ ab entitate formæ. Tota hæc aſſertio ſumitur ex Ariſtot. 8. Metaph. tex. 3. & *Ariſtot.* 12. Metaphyſicæ, tex. 14. & 2. de anima, tex. 2. & alijs locis, in quibus diuidit ſubſtantiam in materiam, formam, & compoſitum. Quia vero materia nõ eſt ſubſtantia completa, ideo 1. Phyſicæ textu 66. & 69. ait materiam eſſe ens, non vt hoc aliquid, ſed vt ſubiectum, eiuſque entitatem explicat per analogiam ad materiam artificialium, & tex. 79. & ſequentib. ait propius accedere ad rationem ſubſtantiæ, & lib. 2. Phyſ. tex. 10. materiam dicit quandam naturam. Similiter Plato in Timæo materiam ſub ente conſtituit, *Plato.*

tuit,eiuſque naturam latè & optimè declarat: interdum tamen uocat materiã non ens, in quo reprehenditur ab Ariſt. quia eſſe non ens,magis conuenit priuationi quàm materiæ. Sed eſt diſſenſio in voce tantum:appellatur enim non ens ,ſumpto ente per antonomaſiam pro ente completo, quod eſt ens ſimpliciter: conueniunt etiam in hac aſſertione omnes interpretes Ariſtot. Auerroes 1. Phyſ.tex.66.& de ſubſtantia orbis cap.1. Simplic. 1.Phyſ.tex.69.Philop. tex.60.Themiſ.text.61. & D.Tho.quæſt. de ſpirit. creatur.artic.1.ait,materiam primam eſſe in genere ſubſtãtiæ,& ex alijs locis, quæ ſtatim referam idem colligitur. Auerr. Simplic. Themiſt. D. Tho.

III. Et probantur breuiter ſingulæ partes. Prima quidem,quia materia non eſt omnino nihil;alioqui nullum verum ac reale munus exercet in natura,& dum res, quæ corrumpuntur, in materiam reſolui dicuntur,in nihilum redigerentur, & dũ ex materia producuntur,ex nihilo fierent, atq; ita nihil materia deſeruiret ad generationes & corruptiones,neq; ad euitãdam perpetuam rerum creationẽ & annihilationẽ: eſt ergo materia aliquid rei: ergo maximè id habet, cũ eſt coniuncta formæ & componit compoſitum. Vnde Aug.12. Confeſs. c.7.& 8. ait materiam eſſe creatam à Deo,non quæ ſit nihil, *ſed propè nihil*, nec nulla res,ſed *penè nulla res*. Eſtque de fide certum,& infra etiam ratione probabitur materiam eſſe creatã à Deo,vt conſtat ex 1.p.q.44.art.2.& q.46. artic. 1. ad 3.quod autem creatur,aliquid entitatis realis accipit; alioqui tam maneret in fectum ſicut antea. Auguſt.

IV. Secunda pars ex eo euidenter probatur,quod materia prima eſſentialiter cõponit ſubſtantiam.8. Metaph.tex.15.16.& 36.& li.9.in fi.& infra latius tractabitur. Subſtantia autem non componitur,niſi ex ſubſtantijs ſaltem incompletis. Item ſubſtantia cõpoſita aliquid rei addit præter formam,& illud non eſt accidens; eſt ergo aliquid ſubſtantiale. Denique materia primo eo modo, quo eſt ens, non eſt in ſubiecto: nam hoc maximè repugnat illi cum ſit primum ſubiectum. Entitas primæ materię ſubſtãtialis.

V. Vltima pars etiam eſt clara,quia materia eſt entitas realiter ſeparabilis à qualibet forma particulari determinata,quod ſatis eſt vt à forma ſit in reipſa diſtincta:non diſtinguuntur aũt ſolum modaliter: nã forma ſubſtantialis non eſt modus, ſed res vera habens propriã entitatem; vnde interdum naturaliter etiã conſeruari poteſt ſeparata à materia, vt anima rationalis,& per potentiam abſolutam quælibet forma poteſt ſeparata cõſeruari. Diſtinguitur ergo materia à forma tanquam res à re. Et confirmatur; nã compoſitio ſubſtantiæ ex materia & forma eſt realis & Phyſica,& non ex re & modo: ergo ex duab. rebus. Denique cũ materia ſit perpetua,& ante formam,euidens eſt diſtingui realiter à forma,ſupponẽdo formam non eſt tantum aliquem modum,ſed verum actum, & propriam entitatem, quod etiam eſt certum,cum ſit res perfectior,quam materia,de quo infra latius dicetur. Soncinas verò 7.Metaph. q.19. quamuis hanc partem veram eſſe concedat,addit tamen poſſe aliquem defendere,materiam non eſſe actu diſtinctam à forma, quia non habet eſſe diſtinctum. Sed quidquid ſit de eſſe exiſtentiæ,de quo ſtatim dicetur; nemo tamen negare poteſt quin ſecundũ entitatem eſſentiæ alia ſit entitas materiæ ab entitate formæ, vt rationes factæ demonſtrant.

Difficultatis punctus, & quorundam placitum.

VI. His ergo poſitis extra controuerſiam, difficultas huius quæſtionis eſt,an materia ex ſe habeat aliquam entitatem actualem. Poteſt autem illa particula *ex ſe* dicere negationem, vel cauſæ formalis,vel efficientis, & in vtroque ſenſu tractanda eſt quæſtio,

A ſed præſertim in priori. Nam de poſteriori nulla eſt controuerſia inter Philoſophos catholicos,licet nõnulli Ethnici in eo errauerint. In priori verò ſenſu multi exiſtimant materiam ex ſe nullam entitatem actualem habere,ſed omnino à forma. Quæ ſententia videtur eſſe D.Tho.1.p.q.44.art.2. ad 3. vbi ait materiam ex ſe eſſe tantum in potentia:& ideo non poſſe creari niſi ſub forma, & idem ſignificat q.45. art.4.& q.66. ar.1.vbi ex eo principio concludit materiã non poſſe eſſe ſine forma:idem q.4. de potent, artic.1.& quodlib.3.q.1.& ſæpe alias,& ita opinantur Thomiſtæ Caiet.de ente & eſſentia, c.5.q.8.& 1.par.q.76.art.1. Ferrar.2.cont.Gen.c.68. Soncin. 7.Metaph.q.17. Iauel. q.5. & idem tenet Durand. in 2.diſt.12.q.2.& in 4.diſt.44.q.1. Fundamentum D.Thom. Caietan. Ferrar. Soncin. Iauel.

B huius ſententiæ eſt quia, materia eſt pura potentia; ergo non poteſt ex ſe habere aliquem actum; ergo neque entitatem actualem. Prima conſequentia probatur,quia actus opponitur potentię,& cum dicitur pura potentia,illud additum includit negationẽ omnis actus. Secunda etiam conſequentia probatur, quia actualis entitas eſt aliquis actus; nam eſt ens actu. Antecedens verò eſt veluti commune axioma Philoſophorum omnium ſumiturque ex Ariſtot.1. Phyſico.tex.69. vbi ait ita ſe habere materiam ex ſe ad res naturales,ſicut res naturales ex ſe ad artificiales, ad quas tantum ſunt in potentia, & 7.Metaph. c.3.ait materiam per ſe neque quid,neque aliud huiuſmodi eſse. Et 1.de Gener.c.3.dicit eſsentiam materiæ conſiſtere in ipſo poſse,& 8.Metaph.tex.3.& Durand. Ariſtot.

C l.11.c.2.& 5.Phyſic.tex.8.ſentit materiam eſse non ens actu,ſed potentia tantum. Idem quoque docet Commentator eiſdem locis,& ideo lib.de ſubſtantia orbis in principio,& 2.Phyſic. com.12. ait, *materiam ſubſtantiari per poſſe*. In eadem ſententia uidetur fuiſse Plato in Timæo,idque probat ex eo,quod receptiuum debet eſse expers eorum omnium, quæ recipere poteſt. Plato.

Deinde probatur ratione idem antecedens, quia ſi materia non eſt pura potentia:ergo vel eſt compoſita ex potentia & actu,vel eſt aliquis actus. Primũ dici non poteſt,ut conſtat ex ſect.præced.& quia alias daretur alia potentia prior ipſa materia. Rurſus ſi eſt actus,vel actus informans,vel actus ſubſiſtens. Non primum,vt per ſe notum eſt,alias eſset actus al VII.

D terius ſubiecti & conſequenter daretur aliud ſubiectum prius materia,quod repugnat rationi materię. Neque etiam dici poteſt ſecundum ; primo quia actus ſubſiſtens eſt perfectior actu informante: vnde ſi ita ſit ſubſiſtens vt informare non poſſit, ſemper eſt ſubſtantia completa; hac enim ratione angelicæ ſubſtantiæ ſunt perfectæ & completæ, quia ſunt actus ſubſiſtentes, & qui ponunt ſubſtantiam cœli eſse ſimplicem, dicunt eſse cõpletam, quia eſt actus per ſe ſubſiſtens. Denique Deus ipſe,qui eſt perfectiſſimus actus,eſt actus ſubſiſtens,& nõ informãs: ergo ſignum eſt actum ſubſiſtentem ex ſua ratione eſse perfectiorem informante. At materia prima eſt imperfectiſſima,atq; adeo minus perfecta,quã quęlibet forma ſubſtantialis, quæ eſt actus informans,

E & non ſubſiſtens. Et confirmatur;nam omnis actus ſiue informans, ſiue per ſe ſubſiſtẽs, habet aliquam operationem,vt patet diſcurrendo per omnes huiuſmodi actus: materia autem prima nõ habet propriã actionem: non ergo eſt actus,ſed pura potentia.

Quæſtionis reſolutio.

VT quæſtioni reſpondeamus ſecluſa omni ambiguitate terminorũ,diſtinguamus quæſtionẽ de entitate eſſentiæ & de entitate exiſtentiæ: nã eſt valde cõtrouerſum quomodo hæc duo diſtinguãtur in creaturis,& ideo certior eſt reſolutio de vna,quã de altera. Rurſus cum inquiritur:an materia habeat ex ſe VIII.

ſe

ſe entitatẽ, & nõ à forma, dupliciter intelligi poteſt A illa negatio: vno modo quod non habeat à forma intrinſecè, ſeu vt ab actu informante, & dante eſſe materiæ per ſuam intrinſecam informationem: alio modo quod nulla ratione habeat ſuum eſſe per formã, ſeu per habitudinem ad formam, aut per dependentiam ab illa.

IX. *Materia actualẽ eſſentiam diſtinctã à forma habet, at ab illa dependẽtem.* Dico ergo primò; Materia prima ex ſe & non intrinſece à forma habet ſuam entitatem actualem eſſentiæ, quamuis non habeat illam, niſi cum intrinſeca habitudine ad formam. Loquor in hac aſſertione de actuali eſſe eſſentiæ, vt in nominibus & modo loquendi conueniam cum authoribus contrariæ opinionis: quanquam in hoc ſenſu, & quoad hanc partem non video quomodo poſſit eſſe opinionum diuerſitas: nam materia creata à Deo, & in compoſito exiſtens, habet aliquam eſſentiam realem, alioqui non eſſet ens reale, ſed eſſentia materiæ non conſtituitur intrinſecè in ſuo eſſe eſſentiæ per formam: ergo per ſe ipſam habet ſuam qualemcunque entitatẽ eſſentiæ. Minor probatur, quia forma non conſtituit intrinſece aliquam naturam in ſuo eſſe eſſentię, niſi componendo illam per modum actus: forma autem non componit eſſentiam materiæ, vt per ſe conſtat, quia materia eſſentialiter eſt entitas ſimplex, ſicut & forma & ex vtraque conſurgit compoſitum. Vnde ſumitur ſecunda ratio: nam omnis entitas ſimplex neceſſario habet per ſe ipſam intrinſece & non per aliam entitatem, ſuam eſſentiam, quia in hoc cõſiſtit ipſamet ratio entitatis ſeu eſſentię ſimplicis: ſed materia eſt eſſentia ſimplex: ergo. Tertio materia eſſentialiter eſt entitas incompleta: ergo intrinſece nõ conſtituitur per formam. Patet conſequentia, quia ſi formam includeret, nihil illi deeſſet ad rationẽ completæ eſſentiæ. Tandem ex ipſa ratione puræ potentiæ hoc ipſum colligitur: nam ſi materia haberet ſuũ eſſe eſſentiæ intrinſece per formam in ſuo eſſentiali conceptu includeret actum formæ, non vt extrinſecum terminum, ſeu additum, ſed vt intrinſecum actum formalem conſtituentem, atque ita non eſſet pura potentia.

X. Dices, hęc argumenta recte probare de eſſe eſſentiæ potentiali: non verò actuali. Reſpondetur, Si ſit ſermo de eſſe in potentia obiectiua, ſeu in virtute cauſæ, & de eſſe in actu oppoſito huic potentiæ, ſic non ſolum procedent rationes factæ de eſſe poten- D tiali, ſed maxime de actuali, quia ſiue materia exiſtat per entitatem à ſe diſtinctam, ſiue non, tamen certũ eſt, quod cum actu eſt coniuncta formæ, habet ſuam actualem eſſentiam, de qua (quidquid ſit de exiſtentia) procedunt omnia dicta, quod eſſentialiter eſt entitas ſimplex, actuabilis quidem per formã, non tamen includens in ſua eſſentia intrinſecè formam. Et ideo, conſeruata eadem numero entitate eſſentię, poteſt abijcere vnam formam & aliam acquirere: ergo per illam ſimplicem entitatem ſuam habet propriã perfectionem eſſentialem diſtinctam ab illa, quã forma confert: & ſimiliter ſecundum illam habet actuale eſſe eſſentiæ: nam omnis eſſentia includit aliquod eſſe, ſaltem eſſentiale. Si verò ſit ſermo de eſſe potẽtiali, vt dicitur à potentia receptiua, & diſtinguitur E ab actu actuante: ſic verum eſt materiam ſolum dicerè entitatem potentialem, tamẽ hoc non excludit, quin in illa qualicunque eſſentia ſeipſa ſit intrinſecè conſtituta, & non per formam.

XI. Quod vero materia non habet ſuammet entitatẽ eſſentiæ ſine tranſcendentali habitudine ad formã, probatur, quia eſſentialiter eſt potentiæ, vt infra oſtendetur, & patet ex definitione Ariſtot. dicentis materiam eſſe primum ſubiectum, &c. omnis autem potentia dicit intrinſecam habitudinem ad ſuum actum: proprius autem actus materiæ eſt forma: habet ergo materia ſuam propriam eſſentiam per ſe ipſam cum habitudine ad formam. Hæc autẽ habitudo non eſt per ſe primo ad hanc vel illam formam, ſed ad formã abſolute: & conſequenter ad quãcunque formam generabilem, ſeu quæ per generationẽ vniri poſſit: & ideo, quãuis in materia varietur formæ, nõ variatur eſſentialis ratio, vel habitudo materiæ. Quod etiã eſt clarũ argumentũ materiam nõ habere entitatem eſſentiæ ab informatione formæ.

Sed obijciunt aliqui, nam omne eſſe eſſentiæ debet eſſe cõſtitutum in aliqua certa ſpecie, ſed omnis ſpecies eſt per formam: ergo nullum eſſe eſſentiæ poteſt eſſe plene conſtitutum, niſi per formã. Vnde D. Thom. 1. p. q. 44. art. 2. dicit, materiam contrahi per formam ad determinatam ſpeciem. Ad hoc in ſuperioribus fere reſponſum eſt, materiam rerũ generabilium conſtitutam eſſe in vltima ſpecie materiæ, in B qua ſpecie non conſtituitur per eam formã, qua informatur, nam eandẽ ſemper habet ſub quacunque forma. Cum autem dicitur, formam eſſe, quæ dat ſpeciẽ, intelligitur de ſpecie completa, & perfecta. Et eodem ſenſu intelligit D. Tho. materiam contrahi per formã ad determinatam ſpeciem, vt aperte declarat ſequentibus verbis dicens: *Sicut ſubſtantia alicuius ſpeciei per accidens illi adueniens contrahitur ad determinatum modum eſſendi, vt homo contrahitur per album.* Quod exemplum ſolum adducitur ad declarandũ hanc determinationem materię per formam non eſſe, quoad intrinſecam eſſentiam ipſius materiæ, ſed quoad eſſentiam compoſiti, quæ quodãmodo accidit ipſi materiæ ſecundũ ſe, quatenus modus exiſtendi materię ſub hac, vel illa forma, nõ eſt de eſ- C ſentia materiæ ſed variabilis in ipſa. Vnde D. Tho. in illo eodem articulo apertè ſupponit, materiã ex ſe habere aliquod eſſe præter illud quod dat forma: inde enim concludit, Deum eſſe cauſam materiæ, quia eſt cauſa rerum, non ſolum ſecundũ quod ſunt tales per formas accidentales, vel ſubſtantiales, ſed etiam ſecundum omne illud, quod pertinet ad eſſe illarum quocunque modo. Et eadẽ 1. p. q. 14. art. 11. ad 3. ait: *licet materia recedat à ſimilitudine Dei ſecundũ ſuam potentialitatem, tamẽ in quantum vel ſic eſſe habet ſimilitudinem quandam habere diuini eſſe*: & q. 3. de verit. art. 5. ad 1. ait: *licet materia prima ſit informis, tamen ineſt ei imitatio primæ formæ, quantũcunq; enim debile eſſe habeat, illud tamen eſt imitatio primi entis.*

XII. *Obiectio diſſoluitur.* *D. Thom.* *D. Thom.*

Dico ſecundo: Materia prima etiam habet in ſe, XIII. & per ſe entitatem, ſeu actualitatem exiſtentiæ diſtinctam ab exiſtẽtia formæ, quãuis illã habeat depẽdenter à forma. Priorẽ partẽ tenet Henricus quodlib. 1. q. 10. & quodlib. 4. q. 16. Scotus in 2. diſt. 12. q. 1. & 2. & ibid. Gregor. q. 1. Gabriel & alij ibidem. *Scotus. Gregor. Gabriel.* Fundamentũ huius concluſionis ſuppoſita pręcedẽti, eſt, quia eſſe exiſtẽtiæ nullã rẽ vel modum realem addit ſupra entitatem eſſentiæ, vt actualem, & extra cauſas poſitã, quia hoc ipſo, quod entitas concipitur actualis extra cauſas, concipitur exiſtens. Quod principiũ infra diſputatione 34. ex profeſſo probandum eſt. Ex illo autem euidenter ſequitur materiã, ſicut habet entitatem eſſentiæ actualem, diſtinctam à forma, ita habere ſuum proprium eſſe exiſtentiæ, quod retinet ſub quacunque forma. Vnde confirmatur; nam materia eandem numero entitatem actualẽ habet ſub forma geniti, quam habet ſub forma corrupti: ergo etiam habet idem numero eſſe, quo conſtituitur in tali entitate actuali. Illud autem eſſe, eſt eſſe exiſtentiæ, vt dicto loco probatur. Confirmatur ſecundo; nã materia, vt præſupponitur formæ, & eſt ſubiectum generationis non eſt omnino nihil, alias generatio fieret ex nihilo, eſt ergo aliqua entitas creata: ergo entitas actualis & exiſtens, quia creatio nõ niſi ad actualem entitatem, & exiſtentem terminatur. Nec ſubiectum reale eſſe poteſt, niſi ſit in rerum natura exiſtens. Demum talis eſt exiſtentia rei, qualis eſſentia actualis: ſicut ergo eſſentia ſubſtãtiæ corporeæ componitur ex partialibus eſſentijs materiæ

& for-

& formæ, ita etiam integra exiſtentia eiuſdem ſubſtantiæ componitur ex partialibus exiſtentijs materiæ & formæ. Quod in citato loco latius probandũ eſt: ſequitur enim manifeſte ex dicto principio quod exiſtentia, & eſſentia actualis non re, ſed ratione diſtinguuntur: ergo materia, vt eſt actualis entitas realiter diſtincta à forma, in ſua entitate includit propriam partialem exiſtentiam, in re etiam diſtinctam ab exiſtentia partiali formæ.

XIV. Quod autem hæc exiſtentia materiæ pendeat aliquo modo à forma, & ab informatione eius videtur negare Scotus, Henricus, & Gregorius locis ſupra citatis: cõtraria verò ſententia, quam in 2. p. aſſertionis poſuimus, communiter recepta eſt, quia materia, quamuis propriam exiſtentiã habeat, illa tamẽ adeo imperfecta eſt, vt ſine formæ adminiculo, naturaliter eſſe non poſſit: & hæc vocatur in præſenti depẽdentiæ materiæ à forma. Qualis autem ſit hic modus dependentiæ, declarari commodè non poteſt, niſi prius explicemus cauſalitatem formæ, & ibidem etiam tractabimus, an ſit tanta dependentia materiæ à forma, vt ſine illa nullo modo eſſe poſſit.

XV. Dico tertio; Materia non habet ex ſe actualẽ entitatem, vel exiſtentiam ſine cauſa efficiente, ſed oportet vt ab alio, ſcilicet à Deo, hoc eſſe recipiat. Hæc aſſertio ſecundum fidem certiſſima eſt; ſecundum Philoſophiam verò non omnes admittunt eſſe demonſtrabilem. Vnde ex ſententia Platonis materia ad omnem actionem, etiam Dei ſupponitur, & ideo infecta eſſe cenſetur, vt referunt ex Patribus Iuſtinus in orat. Parænetica ad Gentes, & Ambroſ. li. 1. Hexemer. c. 1. & Athanaſ. libro de incarnat. Verbi in initio, & ex Philoſophis Plutarch. li. 1. de placitis. Philopon. 1. Phyſ. tex. 6. & Themiſt. text. 32. De ſententia verò Ariſtotelis dubia res eſt, quam tractabimus infra agentes de cauſa efficiente. Sufficienter autem demonſtratur aſſertio poſita, ex eo quod tantum eſſe poteſt vnum ens per eſſentiam, & ab intrinſeco neceſſarium, vt oſtendemus infra, demonſtrando eſſe Deum illud autem ens non poteſt eſſe materia prima, niſi incidamus in eorum errorem, qui dixerunt materiam primam eſſe Deum, quẽ meritò ſtultiſſimum appellat D. Thom. 1. p. q. 3. ar. 8. & 1. cont. Gent. cap. 17. nullum eſt enim ens ſubſtantiale magis diſtans à Deo, quam materia prima, nec quidquã magis Deo repugnat, quam illud munus, propter ꝙ ponit materia prima, quod eſt recipere & eſſe potentiam paſſiuam, actuari ac perfici: ergo materia nõ eſt ens per ſe neceſſarium, ac per eſſentiam: ergo nõ eſt ex ſe actualis entitas donec ab alio fiat & exiſtentiã recipiat. Et confirmatur; nam eſſe ens actu ex ſe, & ex vi ſolius eſſentiæ propriæ, eſt magna perfectio, quam entia finita perfectiſſima, vt ſunt cœli & Angeli, non habent: imo illa ſola eſt indicium infinitæ perfectionis: cum igitur materia imperfecta ſit, non poteſt hæc perfectio ei conuenire: ſed hæc omnia latius tractanda ſunt inferius locis citatis.

Plato. Iuſtinus. Ambroſ. Athanaſ. Vide Alcinoum, li. de doct. Plat. c. 9. Beſſar. lib. cõt. Calum. Plat. c. 5. D. Thom.

Corollaria ex ſuperiori doctrina.

XVI. Primum. Ex hac concluſione ſequitur primò, materiam factam eſſe per creationem, nec potuiſſe aliter fieri, & hoc ſenſu accipi debere, quod Ariſtoteles eã vocet ingenerabilem 1. Phyſic. c. 9. nã ſi intelligat, materiam eſſe omnino infactibilem, omnino errat, vt oſtendimus: debet ergo intelligi, quod tali modo, ſcilicet per generationem, producibilis nõ ſit. Quod eſt euidens, quia materia, cum ſit primum ſubiectũ, non poteſt ex ſubiecto produci, alias ſupponeret aliud ſubiectũ prius, ꝙ repugnat: ergo non poteſt per generationẽ fieri: illud enim per generationẽ fit, ꝙ ex præſuppoſito ſubiecto fit: relinquitur ergo vt ſolũ poſſit per creationẽ effici: quia ſolum poteſt fieri ex A nihilo. Dices hoc repugnat axiomati recepto ab omnibus Philoſophis: *Ex nihilo nihil fit*. Reſpondeo, hoc ſolum eſſe verum reſpectu agentium naturaliũ, quæ ſunt finita, & ſolum habent vim agendi per formã: non verò reſpectu Dei, qui eſt infinitæ virtutis, & ſummæ actualitatis, & primum ac per ſe ens, quod eſt cauſa prima totius entis participati, in quantum tale eſt. Recte vero inde concluditur, ſolum Deum eſſe poſſe effectorem materiæ primæ, quia propriũ eius eſt creare, vt infra oſtendetur.

XVII. Secundum. Secundò infertur ex dictis, materiæ entitatem eſſe incorruptibilem, quod poteſt ratione ſuperius facta proportionaliter demonſtrari: nam, quod poteſt corrumpi poteſt reſolui in materiam præiacentem: materia autem non poteſt reſolui in priorem mate- B riam. Vnde corrumpi, ſi propriè ſumatur, ſolũ competit compoſito ex materia & forma, quarum vnio ſit diſſolubilis. Si verò extendatur ad ea, quæ cõcorrumpuntur (vt ita dicam) ſic etiam poteſt conuenire formæ, quę à materia pendet in ſuo eſſe: quia ita deſtruitur, vt ſaltem maneat ſubiectum eius, ſi autem ſubiectum etiam primum deſtrueretur, non eſſet corruptio, ſed annihilatio. Dices hac ratione recte probari, materiam non eſſe corruptibilem in dicta proprietate: nõ vero, ꝙ ad corruptionẽ cõpoſiti non poſſit omnino deſtrui ſeu amittere eſſe: videtur autẽ hoc modo poſſe corrumpi, ſeu deſtrui: nam agẽs naturale ſæpe eſt potens ad expellendam vnam formã, & non ad introducendam aliam, ergo hoc modo eſt potens ad deſtruendam materiam, cum non poſſit C ſine forma conſeruari. Reſpondeo nunquam poſſe formam expelli à materia naturaliter, niſi per introductionem alterius, ſiue hæc introductio fiat ab agẽte proximo principaliter, ſiue inſtrumentaliter tantum, ſeu diſpoſitiuè: atque hunc modum generationis & corruptionis poſtulat ipſe naturalis ordo rerum. Quæ omnia in ſequentibus ex profeſſo declaranda ſunt. Inde vero fit, non poſſe materiam naturaliter corrumpi, aut deſtrui ſecũdum eſſe propriũ, ſed ſolum ſecundum vnionem ad hanc vel illam formam, vel ſecundum priuationem alicuius formæ, vt Ariſt. dixit loco citato: Deus autem per ſuam potentiam poſſet materiam deſtruere: non corrumpendo, ſed annihilando, ſuſpendendo influxum, quo illam conſeruat, & concurſum, quo in illa formam in- D troducit: hoc autem ſolum eſt per potentiam extrinſecam Dei: vnde non impedit, quo minus materia de ſe perpetua & incorruptibilis ſit.

SECTIO V.

Vtrum materia ſit pura potentia, & quo ſenſu id accipiendum ſit.

I. Solutio argumentorum, quæ contra noſtram ſententiam in præcedente ſectione poſita ſunt, ex reſolutione præſentis quæſtionis pendet: non eſt enim nobis negandum, quia materia ſit pura potentia, cũ in ea aſſertione Philoſophi omnes conuenire videantur: ſed verus ſenſus illius locu- E tionis explicandus.

Variæ opiniones.

II. Diſcipuli ergo D. Thomæ communiter interpretantur materiam dici puram potentiam, quin neque ex ſe, neque in ſe habet vllam exiſtentiam niſi per formam. At verò Scotus, Henricus, & alij ſupra citati, diſtinguunt duplicem actum, formalem, ſcilicet, & entitatiuum, & materiam docent ex ſe habere actum entitatiuum, non tamen formalem, & conſequenter aiunt materiam vocari puram potentiam in ordine ad actum formalem, non vero in ordine ad actum entitatiuum.

Capreol. in 1. d. 3. q. 3. artic. 2. & in 2. d. 13. art. 3. Sócin. & Iauel. 9. Metaphyſ. q. 2. & locis ſup. citatis.

Qui-

Fonſec. li. 1. Metaph. c. 7. q. 3. ſe. 7. & 8. Conimbricenſes lib. 1. Phy. c. 9. q. 3. a. 1.

Quidam autem moderni authores, cum in re ab Scoto non diſſentiant, modum tamen loquendi non probant: fatētur enim illi materiam habere propriā exiſtentiam diſtinctam ab exiſtentia formæ, & conſequenter docent materiam actu eſſe extra nihil: negant tamen dicendam eſſe actum entitatiuum: tum propter rationem ſuperius factam, quod neque eſt actus informans, nec ſubſiſtens: tū etiā, quia licet materia habet actum exiſtentiæ ſibi proprium, non tamen eſt ſua exiſtentia, quia in omni creatura, exiſtentia diſtinguitur ſaltem ex natura rei ab eſſentia.

III. Veruntamen, ſi res, quam illi authores docent, nō diſplicet, non video, cur modus loquendi diſplicere poſſit, quia neque Ariſtoteli talis loquendi modus repugnat, vt oſtendemus, neque à communi & recepto vſu terminorum diſcrepat. Nam quot modis dicitur potentia, tot poteſt dici & actus: dicitur autem res eſſe in potentia, vel paſſiua, quia poteſt recipere actum, vel actiua, quia poteſt efficere, vel obiectiua ſeu logica, quia, quamuis non ſit, illi non repugnat eſſe: ſic ergo res dici poteſt eſſe actus, ſeu in actu, vel reſpectu potentiæ receptiuæ, vel potentiæ obiectiuæ omiſſa pro nunc potentia actiua, quæ nihil ad præſens refert. Materia ergo prima, quamuis ſit pura potentia receptiua: atque ita in ſua eſſentia nullum includat actum formalem, quod ſignificatur per illam particulam, *pura*, nihilominus poſtquam creata eſt, non poteſt dici eſſe in pura potentia obiectiua: ergo hac ratione rectè dicitur eſſe vel habere actum entitatiuum.

IV. Neque quidquam ad hoc refert, quod ſit, vel non ſit ſua exiſtentia. Primò quidem, quia cum materia dicitur pura potentia, non ſolum negatur, quod ſit actus, ſed etiam quod conſtet ex actu & potentia: ſi autem materia habet propriam exiſtentiam, licet demus non eſſe ſuam exiſtentiam, negare tamen nō poſſumus, quin conſtet ex ſua eſſentia & exiſtentia: ergo includit actum; nam exiſtentia actualis actus eſt eſſentiæ ſecundum omnes, & maxime in illa opinione: ergo non poteſt materia dici pura potentia in ordine ad actum entitatiuum. Deinde iuxta illam ſententiā non diuiditur ſufficienter actus in formalē & ſubſiſtentem: nam præter eos datur actus exiſtentiæ, qui non eſt ſubſiſtens, cum in eſſentia recipiatur, nec eſt formalis proprie, cum non ſit forma, ſed dici poteſt actus terminatiuus eſſentiæ: ergo, cū materia, prout in re diſtinguitur à forma, includat hunc actū, non poteſt dici pura potentia in ordine ad actum entitatiuum. Prætereà, iuxta illam ſententiam de diſtinctione reali, vel ex natura rei exiſtentiæ ab eſſentia actuali, negari non poteſt, quin eſſentia actualis, vt condiſtinguitur ab exiſtentia, habeat aliquā actualitatem, quam non habet eſſentia concepta in ſola potentia obiectiua: ergo eſſentia ipſa actualis, eſto non ſit ſua exiſtentia, eſt aliquis actus entitatiuus, id eſt aliquid aliud præter puram potentiam obiectiuam: imo, niſi ita concipiatur eſſentia actualis, non poteſt intelligi illa opinio, quæ diſtinguit illam ab exiſtentia, tanquam rem à re, vel à modo reali.

V. Quicquid ergo opinemur de diſtinctione eſſentię & exiſtentiæ, certe materia vt eſt in re diſtincta à forma eſt aliquis actus entitatiuus, tamen diuerſo modo: nam qui non diſtinguunt exiſtentiam ab eſſentia ex natura rei, ſed tantum ratione: dicent materiam, vt eſt entitas actualis, eſſe ſuammet exiſtentiam, & actualem eſſentiam, quæ in re idem ſunt. Et quia iuxta hanc opinionē, actus entitatiuus rei nihil aliud eſt, quam exiſtentia, vel actualis entitas eius, ideo rectè concluditur materiam eſſe aliquem actum entitatiuum: Iuxta aliam verò materiam diſtinguentem ex natura rei exiſtentiam ab eſſentia actuali, & nihilominus admittentem, materiam primam habere ſuā propriam exiſtentiam, quam retinet ſub quacunque forma, dicendum eſt materiam præter actū formæ, A & eſſe ſuam eſſentiam actualem, & habere præterea proprium actum exiſtentiæ. Qui verò ita ponunt diſtinctionem realem inter eſſentiam & exiſtentiam, vt negent materiam habere propriam exiſtentiam, præter exiſtentiam, quam affert forma, conſequenter dicent materiam eſſe puram potētiam in ordine ad actum, tam formalem, quam entitatiuum, ſeu exiſtentiæ: non tamen poſſunt negare, quin ſit aliqua entitas actualis in eſſe eſſentiæ. Quāuis, quia ipſi ſentiunt actualitatē eſſentiæ omnino pendere ab exiſtētia diſtincta, ea ratione dicere poſſint materiam, etſi in re habeat entitatem eſſentia, tamen illā eſſe ita potentialem, vt non ſit capax exiſtentiæ, niſi mediante forma: atque hoc ſenſu poſſunt illam vocare puram potentiam, etiam in ordine ad actum entitatiuum.

VI. Materia in re exiſtens per ſe eſt actus entitatiuus.

B Cum igitur nos opinemur habere materiam ſuam partialem exiſtentiam, & exiſtentiam non diſtingui à parte rei ab actuali eſſentia, ſed tantum modo concipiendi noſtro, veriſſimum etiam cenſemus materiam vt in re eſt actualis entitas, eſſe etiam in re aliquem actum entitatiuum, & ſecundum rationem ſeu modo noſtro concipiendi, componi ex eſſe & eſſentia, tanquam ex actu terminante, & potētia quaſi obiectiua. Et vtrumque conſtat ſatis ex proxime dictis contra ſuperiorem ſententiam. Loquor autem ſemper de materia vt eſt actualis entitas, quia ſi concipiatur ſecundum id tantum, quod ex ſe habet ſecluſa omni efficientia, ſi nullam habet actualitatem in ſe, ſed tantum eſt in virtute cauſæ, & ex ſe ſolum habet non repugnantiam eſſendi: veruntamen C hoc non eſt proprium materiæ: nam etiam forma, imo & omnis creatura ſecundum ſe ſpectata, eſt hoc modo in pura potentia: oportet ergo loqui de materia vt eſt actualis entitas, vel quod idem eſt, quatenus ſecundum ſe habet proprium actum exiſtendi diſtinctam ab actu formæ.

VII. Vt autem ſoluantur difficultates tactæ ſuperiori ſectione, & explicetur modus loquēdi Philoſophorum, & omnis ambiguitas terminorum auferatur, aduerto nomen ***actus*** multipliciter ſumi poſſe, nam interdum abſolute, interdum reſpectiue dicitur: aliquando enim dicitur actus, quia actuat aliquid, quomodo forma eſt actus materiæ. Et hunc voco actum reſpectiuum; quia eſt actus alterius. Aliquando verò dicitur, quia in ſe eſt actuale quid, & non po- D tentiale, quamuis nihil aliud actuet, quo modo Deus dicitur actus, & hunc voco actum abſolutè dictum. Rurſus vterque iſtorum actuum ſubdiſtingui poteſt: nam actus actuans alius eſt Phyſicus & formalis, vt eſt forma Phyſica: alius verò eſt actus Metaphyſicus, qui eſt multiplex: alius enim eſt actus eſſentiæ, vt differentia, alius exiſtentiæ, vt exiſtentia, & addi etiam poteſt actus ſeu modus ſubſiſtentiæ: Actus verò abſolutè dictus, alius eſt actus ſimpliciter, alius ſecūdum quid. Prior eſt ille actus, qui in genere entis ſimpliciter, ſeu ſubſtantiæ, ita eſt completus, vt nec cōſtituatur per actum Phyſicum à ſe diſtinctum, neque per illum actuetur, aut illo indigeat ad exiſtendum. Vel aliter explicari poteſt, illud ens dici actum ſimpliciter, quod ex vi ſuæ actua E litatis ſolius includit perfectionem formalem, quā alia entia compoſita habere ſolent per ſubſtantialem actum informantem. Vnde licet huiuſmodi actus abſolutus, non ſit actus actuans, vel informās, dici tamen poteſt eſſe actus formalis eminenti modo, id eſt, per ſe habens complementum illud perfectionis quod per actum informantem cōferri ſolet his entibus, quæ per compoſitionem complentur. Actus autem ſecūdum quid dicetur ens illud, quod habet aliquam actualitatē, in quantum actu eſt extra nihil: illam tamen habet incompletam, & imperfectam, quia non eſt ita ſufficiens, quin indigeat alio actu, tum vt compleatur in ratione entis ſimpliciter, tum etiam vt exiſtat.

Quæ-

Quæſtionis reſolutio.

VIII. Materia nō excludit omnem actum.

DIcendum eſt ergo primo, materiam non vocari puram potentiam reſpectu omnis actus Metaphyſici, id eſt, quia nullum actum Metaphyſicum includat: hoc enim verum eſſe non poteſt. Primò, quia materia prima in ſuo conceptu eſſentiali poteſt intelligi ex genere & differentia compoſita, vt, verbi gratia, ſi materia cœli, & horum inferiorum diſtinguuntur ſpecie, hæc materia generabilium, de qua nunc agimus, conſtat genere materiæ in communi, & propria differentia, quæ ſumi poteſt ex ordine ad formam entis generabilis: habet ergo hæc materia ſuum actum formalem Metaphyſicum, quo in ſua eſſentia conſtituitur. Et confirmatur, nam materia natura ſua aliquam perfectionem & bonitatē tranſcēdentalem habet, vt etiam docuit Diuus Thomas 3. cont. Gent. cap. 20. (D.Thom.) Certum eſt enim, compoſitum ex materia & forma, perfectius quid eſſe, quam ſit ſola forma: ergo aliquid perfectionis habet materia, quam addit compoſito. Item ipſa materia eſt appetibilis, & conueniens, non tantum vt medium, ſed per ſe, quia ratione ſuæ perfectionis eſt conueniens huic formæ, vel compoſito: ergo habet materia ex natura ſua aliquam propriam perfectionem: ſed nō poteſt intelligi perfectio ſine actualitate aliqua, ſaltem tranſcendentali. Præterea habet materia actum exiſtentiæ proprium, vt oſtenſum eſt. Tandem habet actum ſubſiſtentiæ partialem, & proportionatū: illo enim omnino indiget, vt poſſit eſſe primum ſubiectum: primum enim ſubiectum ſubſtat omnibus: prius autem eſt in ſe ſubſiſtere, quam ſubſtare alijs. De qua re dicemus plura infra tractando de ſubſiſtentia. Igitur non poteſt materia prima ita eſſe pura potentia, vt excludat omnem actum Metaphyſicum actuantem.

IX. Quem actũ admittat materia.

Dico ſecundo: Materia non eſt ita pura potentia, quin ſit aliquis actus entitatiuus ſecundū quid. Hæc aſſertio ſatis declarata eſt, & probata ex dictis circa opinionem Scoti. Et ex ratione primi ſubiecti ſufficienter colligitur: nam in primo ſubiecto neceſſaria eſt realis potentia paſſiua, vel potius ipſummet eſſentialiter eſt potentia paſſiua, non poteſt autem intelligi potentia paſſiua realis, ſine aliqua actualitate entitatiua. Qualiter enim poteſt intelligi, quod aliquid ſit verè ac realiter receptiuum alterius, niſi in ſe aliquid ſit? Vnde rectè Commentator 3. de cœlo, comment. 29. (Commentator.) ait, omnem potentialitatem paſſiuam in aliqua actualitate fundari. Et D. Thomas 1. parte quęſtione 45. artic. 1. ad primum ait, materiam non dici ens in potentia eo modo, quo dicitur eſſe in potētia ens poſſibile: ex ſola non repugnantia terminorum: ſupponit ergo eſſe aliquod ens actu fundans realem potentiam paſſiuam, vel quod potius ſit realis potentia paſſiua in genere ſubſtantiæ.

X. Materialiter pura potentia.

Dico tertio: Materia dicitur eſſe pura potentia reſpectu actus informantis ſeu actuantis, & reſpectu actus abſolutè & ſimpliciter dicti. Declaratur; nam inprimis materia non eſt actus actuans, neque informans, vt per ſe conſtat ex ratione primi ſubiecti. Deinde in ſuo intrinſeco conceptu & eſſentiali non includit actum Phyſicum informantem: oſtendimus enim eſſe entitatem ſimplicem, quod etiam ex ratione primi ſubiecti colligitur. Præterea materia talis eſt entitas, vt per ſe ſola ſufficiens non ſit ad exiſtendum ſine ſubſtantiali actu ipſam perficiente, & actuante, vnde ex vi ſuæ præciſæ entitatis nullū formalem actum includit formaliter aut eminenter, & ideo non eſt actus abſolutè & ſimpliciter. Denique, quidquid eſt entitatis in materia prima, totum eſt ad exercendum munus potentiæ receptiuę formę ſubſtantialis: ad hoc enim eſt primario ac per ſe inſtituta; & ideo vt ſupra dicebamus, in ſua eſſentiali ra-

A tione includit tranſcendentalem habitudinē ad formam. Ex his ergo conſtat, merito dici puram potentiam in genere ſubſtantiæ, optimeque prædicto modo explicari; nam cum materia ſit entitas ſimplex, & tota ipſa ſit potentia receptiua, optime appellatur pura potentia. Sicut autem dici ſolet, dictionem excluſiuam non excludere concomitantia, ita illa dictio pura non excludit entitatem & actualitatem ſecūdum quid, neceſſariam ad rationem potentiæ realis, ſed excludit inprimis omne aliud munus præterquā potentiæ paſſiuæ, & deinde excludit rationem actus cōpleti, ſeu ſimpliciter, & abſolutè dicti, & (ꝙ in idem redit) excludit omnem actum formalem, tam propriè informantem, quam ſimpliciter conſtituentem actum perfectum & completum.

XI. Eſſe potentiam, & eſſe in potentia, in quo differant.

B Eſt autem propter vſum verborum conſiderandum, aliud in rigore ſignificari, cum dicitur materia pura potentia. Primum enim ſimpliciter verum eſt, & habet legitimum ſenſum expoſitum: ſecundū verò, vt minimum eſt ambiguum; nam eſſe in pura potentia in rigore ſignificat priuationem actualis exiſtentiæ: vnde ſolum dicitur de eo, quod actu nihil eſt, eſſe tamen poteſt, quod dici non poteſt de materia, poſtquam creata, vel concreata eſt. Nam, licet ſit prope nihil, non tamen nihil, ſed vera res, vt ſupra cum Auguſtino dicebamus. Et ſimili modo diſtinguere poſſumus has locutiones, *Eſſe in actu*, vel *eſſe actum: materiam enim eſſe in actu*, ſimpliciter verum eſt, quia hoc nihil aliud ſignificat, quam materiam eſſe in rerum natura, & exiſtere, quod verū eſt: ſicut

Differūt eſſe actum, & eſſe in actu.

C eſt verum, materiam eſſe creatam, recipere formam, & componere compoſitum, quæ omnia includunt exiſtere; *Materiam verò eſſe actum*, vt minimum eſt ambiguum; nam abſolute ſignificare videtur eſſe actum actuantem, aut certe eſſe actum ſimpliciter: & ideo abſolutè id admittendum non eſt, ſed cum aliquo addito diminuente, ſcilicet eſſe actum entitatiuum imperfectum, & ſecundum quid.

XII. Explicatio præmiſſa de potentia materię Ariſtoteli conſentanea.

Quod autem hæc explicatio materiæ in ratione puræ potentiæ, ſit conſentanea dictis Ariſtotelis, & aliorū Philoſophorum, patet. Nam primo Phyſicę text. 69. comparans materiam primam ad materiam artefactorum, dicit, ita ſe habere ad formam & eſſentiam ſimpliciter, ſicut lignum ad ſtatuam, vel formam ſtatuæ. Vnde concludit materiam eſſe quid

D informe: per hæc autem & ſimilia dicta ſolum excluditur à materia omnis actus formalis, & completus: non verò actus entitatiuus, incompletus, & quaſi inchoatus, ſine quo realis potentia receptiua eſſe non poteſt. Deinde id conſtat ex definitione materię, quam tradit 1. Phyſ. c. 9. tex. 82. dicens materiam eſſe *primum ſubiectum, ex quo per ſe fit aliquid, cum inſit.* Dicitur enim materia ineſſe rei genitæ, quia per ſuā entitatem manet in re genita, per ſe componendo illam, & ſecundum eam entitatem ait Ariſtoteles ibidem, materiam eſſe priorem re genita, & eſſe ingenerabilem & incorruptibilem. Ac tādem ait, materiam per ſe eſſe ens: per accidens autem non ens ratione priuationis: non ergo excludit à materia omnem actualitatem entitatiuam, ſed formalem, ad quā

E eſt in potentia. Denique 7. Metaphyſ. & alijs locis, cum ait, materiam non eſſe quantum, neque quale, neque hoc aliquid, ſolum excludit ab entitate materiæ compoſitionem ex actu informante, & omnem actum formalem. Neque ad munus & officium materiæ, re vera aliquid neceſſarium eſt, vt patet ex illa ratione, quam affert etiam Plato in Timęo & ex illo Ariſtoteles 3. de Cœlo, cap. 8. ſcilicet, quia hoc receptiuum eſt aliorum, oportet non habere actu ea quorum eſt ſuſceptiuum, ſed potētia tantum: materia autem eſt ſuſceptiua actus formalis, & eſſe complet: ergo reſpectu horum dicitur eſſe pura potentia, non reſpectu propriæ entitatis. Præterea in eodē ſenſu dixit Auerroes materiam ſubſtantiari per poſ-

Plato. Ariſtotel. Auerroes.

ſe,

ſe, quia talis ſubſtantia eſt, vt tota ſit ordinata ad recipiendum, & ideo eſſentialiter ſit incompleta, & potentialis. Et eodem modo declarat potentialitatẽ D. Thom. materiæ D. Thom. quæſtione de ſpiritualibus creat. art. 1. citans Auguſtinum libr. 1. Geneſis ad literam, cap. 14. & 15.

Soluuntur argumenta ex præcedente ſectione relicta.

XIII. Materia Metaphyſicè cõpoſita ex actu & potentia non Phyſicè.

PEr hæc ergo ſatis reſponſum eſt ad omnia teſtimonia, quæ in præcedente ſectione cõtra noſtrã ſententiam afferebantur. Imo & rationes etiam ferè ſolutæ ſunt, probant enim optimè materiam eſſe puram potentiam, non tamen in alio ſenſu ab eo quem nos explicuimus, quod patebit clarius, reſpondendo in forma ad rationem ibi factam. Cũ enim dicitur, materiam non eſſe compoſitam ex actu & potentia, id verum eſſe concedimus de proprio actu, & potentia Phyſicis: Metaphyſicè verò concedi debet, materiam componi ex actu & potentia ſibi proportionatis, id eſt, ex genere & differentia, eſſentia & exiſtentia, natura & ſubſiſtentia incompletis. Cum verò infertur, quod daretur potentia prior materia: reſpondetur de Phyſica potentia, id eſt, inconueniẽs, & plane repugnans, non tamen ſequi ex dictis, cum nõ dicamus materiam eſſe compoſitam ex potentia & actu Phyſico. Si verò ſit ſermo de potentia Metaphyſica, ſic verum eſt materiam in cõmuni concipi vt priorem, quã hanc ſpeciem materiæ, & eſſentiam materiæ, vt priorem ſua exiſtẽtia, non quatenus eſt ens actu, ſed abſolute, & ſimiliter naturam materiæ in aliquo genere eſſe priorem ſua ſubſiſtentia partiali. Nec tamen in rigore ſequitur dari in reipſa aliquam potentiam priorem materia, ſed in ipſa materia dari vnã rationem priorem alia: ſemper tamen in illa ratione, quæ, vt prior concipitur, includitur ipſa potentia materiæ vel in confuſo, vt in conceptu materiæ in communi, vel vt poſſibilis, vt in præciſo conceptu eſſentiæ materiæ, vel per modum partialis naturæ tantum, præciſo partiali modo ſubſiſtendi.

XIV. Ad alteram verò partem, qua probatur materiã nullo modo eſſe actum, concedimus non eſſe actum actuantem ſeu informantem, neque etiam eſſe actũ ſimpliciter in ſe cõſummatũ & perfectũ. Quod ad ſummũ oſtendunt rationes quibus ibi probatur, materiam non eſſe actum ſubſiſtentem, non tamen probatur, non eſſe actum incõpletum, & entitatiuũ. Vnde in hoc ſenſu nego, partialem entitatem, ſeu actum ſubſiſtentem eſſe perfectiorem quolibet actu informante, quia illamet partialis entitas minus participat de ratione actus, quã actus informans. Deinde nego, non poſſe dari actum ſubſiſtentẽ incompletũ, nam ipſamet eſſentia materię ſubſiſtens eſt propria ſubſiſtentia partiali, & cum illo addito poteſt appellari actus ſecundum quid, id eſt ſecundum ſuam entitatem, qua ſeparatur à nihilo, & ab ente poſſibili. Reliqua verò omnia, quæ ibi adducuntur, procedũt de actu cõpletè ſubſiſtente & includẽte actũ formalem per ſimplicem modum & excellentiorem. Et in

An omnis actus alicuius operationis principium. eodem ſenſu eſt verũ, quod in quadam confirmatione ibidem ſubditur, omnem actum eſſe principium alicuius operationis: eſt enim id verum de actu formali, ſiue informante, ſiue completè ſubſiſtente: nõ tamen oportet, vt ſit in vniuerſum verum de omni actu partiali, & entitatiuo: quia non eſt neceſſe omnem entitatem eſſe principium alicuius operationis propriè & in genere cauſæ efficientis; nam poteſt ad aliud genus cauſæ exercendum inſtitui, & ita entitas materiæ eſt ad recipiendum, non ad agendum.

Obiectiones contra ſuperiorem reſolutionem.

XV. SEd adhuc ſuperſunt ſoluendæ nonnullæ aliæ obiectiones, quę contra vltimam aſſertionẽ huius A ſectionis fieri ſolent. Prima, quia abſque eſſe nullus eſt actus, quia nihil habet actualitatem, niſi in quantum eſt: & ideo ipſum eſſe eſt actualitas omnium rerum, vt ait D. Thom. prima parte, quæſtione 4. art. 1. ad tertium, ſed materia non habet eſſe niſi per formam, vt ait Auicenna libro 2. ſuæ Metaph. cap. 2. & Boetius lib. de Vnitate & vno, ait omne eſſe in rebus creatis eſſe à forma: ergo. Secunda, quia alias ex materia & forma non fieret per ſe vnum: quia ex duobus entibus in actu non fit vnum per ſe: ideo enim ex ſubiecto & accidente non fit per ſe vnũ, quia aliud eſt eſſe ſubiecti, aliud accidentis. Tertia. Materia Phyſicè eſt omnino ſimplex: ergo, vel tota eſt actus, vel tota potentia, quia ſimplex entitas non poteſt conſtare ex actu & potentia Phyſicis. Sed non B poteſt dici, quod tota ſit actus, cum ſit eſſentialiter potentia: ergo eſt omnino potentia nihil includens actus. Quarta, quia purus actus ita eſt actus, vt nihil habeat admiſtum potentialitatis, ſeu potentiæ receptiuæ: ergo è contrariò pura potentia ita eſt potentia, vt nihil habeat actualitatis admiſtum: nam oppoſitorum eadem eſt ratio: & quia pura potentia debet ſumme diſtare à puro actu: non diſtaret autem ſummè, ſi aliquid actualitatis includeret. Quinta, quia ſi materia aliquid eſt actu: ergo vel ſubſtantia, vel accidens: non ſecundum, vt per ſe conſtat: neque etiã primum, quia eſt potentia ad ſubſtantiam: quod autem eſt potentia ad aliquid, non eſt actu illudmet, nam hæc duo repugnant. Vltima, quia alias poſſet materia cognoſci per ſe, & directè: ac propria cogni- C tione, quod videntur Philoſophi communiter negare cum Ariſt. & Platone locis citatis.

XVI. Omne eſſe qualiter ſit à forma.

Prima & ſecunda obiectio ex profeſſo tractandæ ſunt infra in diſputatione de eſſentia, & eſſe creaturarum: nunc breuiter principium illud: *Omne eſſe eſt à forma*, duobus modis exponi poteſt. Primo de eſſe ſpecifico, & completo. Secundo, quod omne eſſe eſt à forma, vel intrinſece dante, & componente illud vel ſaltem terminante aliquo modo dependentiam eius: & hoc modo ipſum eſſe materiæ poteſt dici eſſe à forma, quatenus ab illa pendet, vt dictum eſt. Aliud verò axioma: *Ex duobus entibus in actu non fit vnum per ſe*, non poteſt intelligi de quibuſcunque entitatibus actualibus: nam potius impoſſibile eſt ens per ſe ac completũ actu cõponi niſi ex entibus actua- D lib. incõpletis: nã quod nihil eſt, vt ſæpe diximus, nõ poteſt realiter cõponere, & præſertim ens per ſe vnũ. Debet ergo intelligi de entibus in actu completis in ſuis generibus: illa. n. nec per ſe ordinãtur, nec rectè cohærent ad cõponendum vnũ per ſe. Nõ dicimus aũt materiã eſſe hoc modo ens actu, ſed potius dicimus eſſe veluti quandã inchoationẽ entis, quę naturaliter inclinatur, & per ſe cõiungitur formæ vt cõplenti integrum ens; vt latius poſtea explicabimus.

Ex duobus entibus in actu vnũ per accidens fieri, qualiter intelligẽdũ.

Vide Diſp. 4. de vno per ſe.

XVII. Ad tertium reſpondetur, materiam totam eſſe potentiam, & totam eſſe actum, qualem nos explicuimus, non per compoſitionem actus cum potentia, ſed per identitatem, & (vt ita dicam) per intimam & tranſcendentalẽ incluſionẽ: non enim omnis potentia opponitur omni actui, ſed cũ proportione: poten- E tia igitur receptiua non opponitur actui entitatiuo incompleto, ſed potius illum eſſentialiter includit.

XVIII. Pura potentia quomodo æquiparetur actui puro.

Ad quartam dicitur primo, ſicut purus actus nullam includit potentiam receptiuam alterius actus: ita puram potentiam nullum includere actum actuantem aliud: & quoad hoc tenet proportio, non vero quoad actum entitatiuum. Vnde ſi de hoc ſit ſermo, negatur conſequentia, quia inuoluit repugnantiam, quod ſit potentia realis receptiua, quantumuis pura, quin intime includat actualitatem entis. E contrario vero non repugnat ita includere actualitatem entis, vt nullam potentialitatem inuoluat. Potentialitas enim dicit imperfectionem: non repugnat autem dari perfectionem ita puram, vt omnem imperfe-

perfe-

perfectionem excludat: repugnat verò dari imperfectionem realem puram ſine vlla perfectione: nam potius eſſet nihil, & pura negatio omnis perfectionis. Vnde, ſicut Theologi dicunt dari ſummum bonum, quod nihil mali includat; non tamen dari ſummum malum, quod tale ſit, vt nullam bonitatem habeat, vel in ea fundetur: ita licet detur actus purus, qui omnem excludat potentiam; non tamen poteſt dari pura potentia, quæ omnem excludat actualitatem, etiam entitatiuam & incompletam. Quod autem obijciebatur de ſumma diſtantia inter purā potentiam & purum actum, primo expediri poteſt, negādo eſſe de ratione puræ potentiæ, vt ſummè diſtet à puro actu; nam materia cœli eſt pura potentia, & tamen non ſummè diſtat à puro actu: plus enim diſtat materia horum inferiorum, cum ſit imperfectior; & incertum adhuc eſt, an poſſit fieri alia materia minus perfecta, quam hæc inferior, & conſequenter magis diſtans à perfectione Dei. Accidētia item magis diſtant à perfectione Diuina, quam materia prima. Diſtingui item poteſt duplex diſtantia: vna dici poteſt negatiua, qualis eſt inter ens & nihil: alia poſitiua ex parte vtriuſque extremi. Non eſt ergo de ratione puræ potentiæ vt diſtet à Deo priori modo, ſed poſteriori; & ideo quamuis admittamus puram potentiam ſummè diſtare à puro actu, non ſequitur debere puram potentiam, nulla includere actualitatem; quia illa diſtantia non eſt ſumma comparata ad negatiuam, ſed inter poſitiuas; & ideo requirit aliquam conuenientiam inter extrema in entitate, eſto illa conuenientia minima ſit.

XIX. Ad quintam reſpondetur, materiam eſſe ſubſtantiam, vt expreſsè docet Ariſtoteles 8. Metaphyſic. à principio, & ſæpe alias. Vnde materia non eſt potentia ad totam latitudinem ſubſtantiæ, ſed ad formā, & ad eſſe compoſiti; ad ſubſtantialem autem entitatem materiæ non eſt in potentia, ſed actu eſt talis entitas. Repugnat enim dari potentiam realem, & receptiuam reſpectu totius generis & latitudinis ſubſtantiæ, vt completam & incompletam comprehendit, quia ſubſtantia prior eſt accidente; & ideo talis potentia, cum ſit primum ſubiectum, non poteſt eſſe accidens, ſed ſubſtantia; neque etiam poteſt eſſe in potētia ad ſeipſam: ergo nec poteſt eſſe in potētia ad totam latitudinem ſubſtantiæ. In quo eſt magna differentia inter formam ſubſtantialem, & accidentalē: nā accidentalis ſupponit ens nobilioris generis, ſcilicet ſubſtantiam, & ideo fieri poteſt vt ſubiectū vel potentia ad accidens non ſit accidens vllo modo, id eſt, neque completum, neq; incompletum: forma verò ſubſtantialis non ſupponit ens nobilioris generis: & ideo potentia ad talem formam non poteſt non eſſe aliqualis ſubſtantia, ſaltem incompleta.

SECTIO VI.

Quomodo poſſit materia cognoſci.

I. *Materia ex ſe directā cognitionē terminare poteſt.*

VLtima obiectio poſtulat, vt de cognitione, ſeu cognoſcibilitate materiæ pauca dicamus. De qua multa dicuntur ab authoribus: breuiter tamen dicendum eſt, aliud eſſe loqui abſolute de cognitione materię ſecūdum ſe: aliud verò de modo quo à nobis cognoſci poteſt. Priori conſideratione concedo materiā poſſe cognoſci directa & propria cognitione: ſic enim & à Deo, & ab Angelis cognoſcitur per propriā ſpeciem, vel conceptum. Quamquam enim Theologi diſputent, an Deus habeat propriam ideā materię, & quidā negare videantur cum Platone in Timæo: tamen re vera id negare non poſſunt, niſi fortaſſe quoad modum loquendi. Plato enim negauit materiam eſſe creatam a Deo: & ideo mirum non eſt ꝙ Deo negarit ideam materiæ: quamuis veriſimile nō

D.Thom. 1.p.q.15.ar. 3.ad 3.

A ſit negaſſe Deo propriam cognitionem ſaltem ſpeculatiuam materiæ. Cum autem ſecundum veram doctrinam Deus ſit materiæ creator, non poteſt omnino carere idea materiæ, cum omnia per intellectū & voluntatem operetur. Solet autem illa idea dici non eſſe propria, id eſt adæquata ipſi materiæ, quia Deus non habet aliam ideam totius, & partium, ſed per ideam cōpoſiti repræſentat materiam, vt ait D. Tho. 1. p. q. 15. art. 3. ad tertium. Hoc tamen nō impedit quo minus exactè, directè, & prout in ſe eſt, materiam repræſentet, vnde Caiet. ibi ſpeculatiuā rationem materiæ admittit, quamuis non ideam. Albert. verò 1. d. 35. art. 10. non dubitauit etiam ideam materiæ concedere. Simili modo Angelus dici poteſt cognoſcere materiam directè & per propriam B ſpeciem, non quia illa ſpecies nihil aliud repræſentet: fortaſſe enim eadē ſpecies quæ totum cōpoſitum repræſentat, eſt principium cognoſcendi materiam, ſed quia talis ſpecies repræſentat materiam ſecundū propriam rationē eius, & directè, & abſque vlla Metaphora vel Analogia in eius cognitionem ducit.

Materia ideam Deus habet.

D.Thom. Caietan. Albert.

Dices: Materia non poteſt ſine forma cognoſci, etiam à Deo vel Angelo: ergo nunquam poteſt propria cognitione cognoſci. Aliqui reſpondent negando antecedens: cum enim materia ſuam entitatē abſolutam habeat diſtinctam à forma, ſecundum illā poteſt præciſè concipi, vel conceptu realiter diſtincto ab alijs, vt in Angelo, qui voluntarie poteſt ſolā materiam contemplari, vel ſaltem ratione diſtincto, vt in Deo, quod ſentit Scotus in Prolog. quæſt. 1. & C in 2. diſt. 12. quæſt. 1. & inclinat Themiſtius 1. Phyſicor. tex. 61. qui loquūtur abſolute de cognitione materię. Probabilius autem videtur materiam non poſſe prout in ſe eſt eſſentialiter & comprehenſiuè concipi ſine forma, ſaltem vt termino aptitudinis eſſentialis, quam materia habet ad formam, vt frequentius authores docent: & ſumitur ex Ariſtot. 2. Phyſicor. cap. 2. vbi ait materiam eſſe eorum quæ ſunt ad aliquid, habitudine ſcilicet tranſcendentali, vt ſupra declarauimus: quæ autem huiuſmodi ſunt, non poſſunt cognoſci ſine ſuis terminis. Vnde admiſſo antecedente negatur conſequentia, quia conceptus proprius eſt vnicuique rei accommodatus: & ideo ſi res ſit reſpectiua, tunc proprio conceptu intelligitur, quando concipitur per reſpectum ad aliud. Neque D inde ſequitur, quod materia non habeat in ſe & ex ſe propriam actualitatē ſuæ entitatis, ſed ſolū quod non habeat illam ſine habitudine tranſcendētali ad formam: nam etiam è conuerſo forma vt informans, ſeu vt informatiua eſt, non poteſt concipi ſine reſpectu ad materiam cuius eſt actus. II.

Scotus. Themiſt.

Materia cōprehēdi nō poteſt, non cognita forma.

Ariſtotel.

Si verò loquamur de cognitione materiæ quoad nos, in ea cognitione conſiderare poſſumus, vel modum inquirendi, & inueniendi cognitionem materiæ: vel terminum huius inquiſitionis, ſeu cōceptum vltimū, quem de materia formare poſſumus. Quoad primum, verum eſt quod Ariſtotel. ait 1. Phyſico. cap. 7. tex. *69*. & ex illo Damaſc. in ſua Phyſica, c. 3. materiam cognoſci à nobis per proportionem ſeu Analogiam ad materiam rerum artificialium, vel ad E ſubiectum mutationum accidentalium: nam nos nō peruenimus in materiæ cognitionem niſi per viā mutationis, vt ſupra declaratum eſt. Hoc autē non prouenit ex eo quod materia non habeat aliquam entitatem & actualitatem, ſed ex eo quod ſubſtantialis mutatio occultior eſt, & ſentiri per ſe non poteſt: & ideo à nobis non percipitur niſi per ordinem ad accidentales, & ſenſibiles mutationes. Imo inde etiam fit vt forma ſubſtantialis non cognoſcatur à nobis directè, ſed per indicia ſenſibilia, vt mox videbimus. Et hac ratione dixit etiam Plato in Timæo materiā cognoſci adulterina cognitione, vt notauit Simplicius 1. Phyſic. tex. *69*. III.

Plato.

Quoad ſecundum autem dicendum eſt perueni- IV.

re quidem nos in aliquem proprium cóceptum materiæ primæ, non tamen omnino diſtinctum & prout in ſe eſt: ſed negatiuũ partim, partim confuſum. Tota hæc aſſertio cõſtat ex definitione materiæ tradita ab Ariſt. ſcilicet eſſe *primum ſubiectum*, &c. nam per illam deſcriptionem aliquem conceptum obiectiuum explicamus: ille autem eſt proprius materiæ, ſicut & ipſa definitio. In ea vero definitione ſubiectũ quid confuſum eſt & commune: additur verò ꝙ ſit primum, vt ad materiam limitetur: primum autẽ negationem importat prioris ſubiecti. Perinde eſt quod communiter naturã materiæ declaramus per rationem purę potentiæ: nam ratio potentiæ confuſa eſt, & communis: at verò dictio puræ negationem dicit omnis formæ componentis vel conſtituentis ipſam materiam. Ratio verò eſt, quia nos vix cognoſcimus ſimplicia proprijs conceptibus niſi adiungẽdo aliquam negationem: quare hic eſt frequentior modus declarandi naturam materiæ per carentiam formæ, & completæ actualitatis, &c. Et ita deſcribit illam Ariſt. 7. Met. tex. 8. dicens materiam *non eſſe quãtum, neque quale*, &c. & ideo fortaſſe dixit in eodem lib. tex. 35. materiam eſſe per ſe ipſam incognitam. Interdum verò, vt notauit D. Bonauent. in 2. diſtin. 3. art. 1. quæſt. 2. videmur declarare naturam materiæ per conceptus pure poſitiuos, vt ſi dicamus eſſe ſubſtantiam incompletã receptiuam formæ ſubſtantialis: ſed quod dicitur *incompleta*, negationẽ importat. Ac denique nunquam ſatis materiæ naturam declaramus, niſi adiungamus negationem omnis actus formalis conſtituentis ipſam. Et ideo dixit Aug. lib. de Natura boni, c. 18. *materiam per nullã ſpeciem, ſed per priuationem omnis ſpeciei cogitari vix poſſe*. Et lib. 12. Confeſſ. c. 5. ait: *Conari nos materiam cognoſcere ignorando, vel ignorare noſcendo*. Sicut enim tenebræ videntur à nobis, dum non videtur lumen: ita dum intelligimus quid informę, quod eſt ignorare formã, cognoſcimus aliquo modo materiam. Et è conuerſo cum cognoſcimus aliquid formatũ, ſeu compoſitũ forma, ignoramus materiam, ſeu potius cognoſcimus illud nõ eſſe materiam, & aliquid remouemus, vt ſolam materiam concipiamus. Hoc autem non prouenit ex eo quod materia nullam habeat entitatem, ſed ex eo quod habet illam ita ſimplicem & potentialem, & latentem ſub formis ſubſtantialibus, & accidẽtalibus vt à nobis non poſſit alio modo inueſtigari aut concipi.

Quę de materia conceptum formare poſſimus. *Ariſtot.* *D. Bonau.* *Auguſt.* *Lege Aegidium 1. par. Hexam. c. 3.*

A B C D (marginal letters)

SECTIO VII.

Quid cauſet materia.

I. EXplicuimus naturam materiæ primæ, & obiter attigimus omnes cauſas eius, ſcilicet efficientẽ, quæ eſt Deus, & finalem, quæ eſt forma vel compoſitũ: & aliquo modo formalem, quæ etiam eſt forma, de qua infra plura dicturi ſumus. Materialem autem non habet præter ſe ipſam, vel partes ſuas integrantes, cum ſit ſimplex, & primum ſubiectum. Reliquum ergo eſt vt cauſalitatem eius (quod in hac ſectione præcipuè eſt intentum) declaremus. Quatuor verò in hac cauſalitate, ſicut in cęteris, deſiderari poſſunt: primum quid cauſet materia: ſecundum quo cauſet, ſeu quæ ſit ex parte illius principalis & proxima ratio cauſandi: tertiũ quæ ſit neceſſaria conditio: quartum quid ſit cauſalitas ipſa, per quam cauſa in actu conſtituitur.

Variæ opiniones.

II. CIrca primam partem, quidam aiunt propriũ & vnicum effectum materiæ eſſe ipſum compoſitum; quod poteſt ſumi ex definitione materiæ, ſcilicet, *Primum ſubiectum ex quo fit aliquid*, &c. Propriè enim ſolum compoſitum fit. Item materia eſt cauſa intrinſeca: ſolum autem ad compoſitum comparatur vt intrinſeca cauſa. Item materia non eſt cauſa formæ: ergo ſolius compoſiti: antecedens patet, quia materia non eſt principium formæ: ait enim Ariſt. 1. Phyſicorum, vnum principium non eſſe ex alio. Denique quia materia vnicam cauſalitatem habet: ergo & vnum cauſatum ſeu adæquatum effectum. ita ſentit Maior in 2. diſtinct. 12. quæſtione 2. citans Auicen. 6. ſuæ Metaphyſic. tract. 2. c. 4. item Albertus 2. Phyſicorum, tract. 2. cap. 1. Qui tamen videtur æqui uoce loqui: ait enim materiam non eſſe cauſam formæ niſi per accidens, quia forma non fit, ſed compoſitum: vnde non videtur negare formam eo modo quo fit, cauſari à materia. *Maior.* *Albert.*

III. Alij autem volunt formam etiam eſſe proprium effectum materiæ: non verò omnem, ſed illam quæ de potentia materiæ educitur. Quę ſententia videtur communis. Nullus enim, quem ego viderim, excludit compoſitum à cauſalitate materiæ. Quamquam enim Auerroes & alij dicant materiam non eſſe de eſſentia compoſiti, quod infra in proprio loco diſputabimus: non tamen negant materiã eſſe cauſam cõpoſiti, nec negare poſſunt, cum ſit euidens ex ea conſtare. Hæc ergo ſecunda opinio quoad hoc non differt à prima, ſed addit cauſalitatem materiæ in formam, quæ de eius potentia educitur. Et probatur quoad hanc partem, quia huiuſmodi forma pendet à materia: ergo eſt effectus eius. Item hæc forma educitur de potentia materię: ergo materia conducit in ſuo genere ad eductionem illius: ergo eſt cauſa illius. Ex quibus rationibus videtur è contrario cóclu di, materiã non eſſe cauſam formæ rationalis; quia hæc nec pendet à materia, nec educitur de potentia illius.

IV. Hanc vero ſententiam etiam iudicat inſufficientem Fonſeca lib. 5. Metaph. capite ſecundo, quæſt. 1. ſect. 2. quem imitantur Conimbricenſes 2. Phyſic. c. 7. quæſt. 8. art. 1. & ideo addit materiam eſse cauſam omnis formę etiam rationalis, ſcilicet vt informãtis: & hanc dicit eſse generalem cauſalitatem materiæ. Quæ ſententia hac ſola ratione conuinci videtur, ꝙ licet ſubſtantia vel exiſtentia formæ interdũ non pẽdeat à materia, informatio tamẽ formæ ſemper pendet à materia, tanquam à propria potentia & ſubiecto: ergo forma vt informans pendet à materia vt à materiali cauſa: eſt ergo effectus eius. Confirmari hoc poteſt, quia anima pẽdet à materia, vt à termino ſui eſſe, ad quem habet eſsentialem habitudinẽ, vt loquitur D. Tho. q. de Anim. art. 1. ad 12. Habet etiam rationalis anima quodammodo depẽdere à materia quoad initiũ ſui eſse, quia naturaliter nõ debetur illi eſse, niſi in tali materia, à qua pẽdet in vnione: ergo. *Fonſeca.* *Conimbric.*

V. Præter hæc verò addere poſsumus, materiam etiã eſse generationis ipſius materialem cauſam; quæ ex natura rei diſtincta eſt à forma, & à cõpoſito. Et probatur, quia materia eſt principium generationis, teſte Ariſtotele, & eſt principium per ſe, & à quo eſſentialiter pendet generatio: eſt ergo vera & propria cauſa generationis: nam in illam ſuo modo proprijſſime influit.

E (marginal letter)

VI. Ex his ergo videntur colligi quatuor effectus materiæ ex natura rei diſtincti, ſcilicet compoſitum, forma, quæ materialis eſt, vnio formæ cum materia, & generatio totius compoſiti. Quod enim hæc omnia cauſentur à materia, ſatis probatum videtur. Quod autem illa omnia ſint diſtincta, ſaltem ex natura rei, facile oſtendi poteſt. Nam forma diſtinguitur à compoſito vt pars à toto. Vnio vero diſtinguitur à forma, ſaltem vt modus ex natura rei diſtinctus, & ſeparabilis ab ipſa, vt in anima rationali patet, & idem fieri poſset in alijs formis ſaltem de potentia abſoluta, ſicut factum eſt in quantitate Euchariſtię, de quo plura infra, tractando de cauſa formali, *Quot & qui materię effectus.*

mali. Generatio verò differt ab omnibus dictis, ſicut fieri à re facta: vnde in reipſa eſt ſeparabilis ab illis: nam tranſacta generatione, & ceſſante actione agētis, manet forma vnita materiæ, & conſtituēs cōpoſitum in facto eſſe. Nec refert quod ceſſante generatione maneat loco eius conſeruatio, qua effectus ſaltem à prima cauſa conſeruatur, tū quia hoc eſt quaſi per accidens ad propriā rationem, & diſtinctionem generationis. Nam licet per impoſſibile intelligeremus rem genitam non pendere in conſeruari ab alia cauſa, ſed ſolum in fieri à generante, manerent vnio, forma, & compoſitum ceſſante generatione. Tum etiā, quia licet poſt generationem quæ eſt à cauſa proxima, ſuccedat conſeruatio quæ eſt à ſola cauſa prima, tamen, vnio formæ cum materia eadē numero perſeuerat, ſicut eſt etiam eadē numero forma, & compoſitum idem: & hoc ſatis eſt vt generatio intelligatur eſſe modus ex natura rei diſtinctus ab illis omnibus: ergo quatuor illa quæ à materia cauſari oſtendimus, ex natura rei diſtincta ſunt.

Quæſtionis reſolutio.

VII. SEd quamquam hæc in re ſint vera, nihilominus adæquatus effectus materiæ in ipſo cōpoſito continetur. Quod duplici modo cauſatur à materia, ſcilicet in fieri, & in facto eſſe: in fieri quidē quatenus materia eſt cauſa generationis: non enim cauſat illam niſi quatenus eſt via ad compoſitum, ſeu quatenus per illam pēdet compoſitum in fieri ab ipſa materia. Vnde licet generatio cauſetur à materia, tamē non tam cauſatur vt effectus, quam vt via ad effectū: & ideo licet ex natura rei diſtinguatur, nō cenſetur augere numerum effectuū: quia vbi eſt vnum propter aliud, ibi eſt vnum tantum. Sicut reſpectu efficientis cauſæ actio eſt quid diſtinctum ex natura rei à termino, vt calefactio à calore, & vtrumq; eſt ab agente: nam calefactio manat, & fit à calefaciente, nō tamen proprie, vt effectus, ſed vt via ad effectum, & ideo non cenſetur ponere in numerum cum effectu. At verò in facto eſſe materia ex cauſa cōpoſiti quatenus componit illud: non componit autem illud niſi quatenus ipſi materiæ vnitur forma, & ſuſtentando ipſam formam ſi talis ſit vt eo fundamento indigeat. Igitur in hoc effectu adæquato, qui eſt componere compoſitum, includitur cauſalitas materiæ reſpectu formæ, vel vt informantis, vel etiam vt exiſtentis iuxta exigentiam formæ. Imo adeo ſunt iſti effectus coniuncti, & quaſi ordinati ad componendum vnum adæquatum, vt cauſalitas materiæ circa illos non videatur ex natura rei diſtincta, ſed ſolum habitudine, ſeu præciſione aut inadæquata cōceptione intellectus noſtri, ratione cuius diuerſis loquendi formulis hanc cauſalitatem explicamus. Dicimus enim formam pendere à materia vt à recipiente, vel vt à comparte: compoſitum verò vt à parte componente: quibus verbis explicamus aliam eſſe habitudinem materiæ ad formam, & aliam materiæ ad cōpoſitum: cum hoc tamen ſtat vt modus cauſalitatis in quo hæ habitudines fundantur, in re ſit idē. Quod ita eſſe, paulo inferius oſtendemus: & conſequenter E etiam declarabimus, loquendo de actuali cauſalitate, magis diſtingui inter ſe cauſalitatem materiæ reſpectu compoſiti in fieri, à cauſalitate eiuſdem compoſiti in facto eſſe, quam differat cauſalitas reſpectu compoſiti, & formæ, ſumpta vtraque in fieri, vel vtraque in facto eſſe.

Generatio via potius ad effectus materiæ q̄ vnus ex illis.

Iudicium de alijs opinionibus.

VIII. EX quo tandem facile eſt opiniones omnes adductas ad veritatem reuocare. Nam prima conſiderauit adæquatum, & per ſe primo intentum effectum materiæ: & ideo dixit eſſe ipſum compoſitum.

A Non tamen negauit, aut negare potuit, vel duplicem rationem, & quaſi ſtatum eiuſdem compoſiti, ſcilicet, in fieri, & in facto eſſe: vel materiam eſſe vtroq; modo cauſam eius: vel eſſe veram cauſam generationis, & eductionis, ſicut in vniuerſum mobile eſt cauſa materialis motus. Neque etiam negat illa opinio, quin materia componēdo compoſitum, influat in ſuo genere in formam, ſaltem vt informantem. Imo dicendum videtur ordine naturæ, & quaſi via originis: hinc proxime inchoari cauſalitatem materiæ, quia materia recipiendo actum, componit compoſitum. Ordine verò intentionis primario tendere in cōpoſitum, & ad illud vltimatè terminari: & ideo illud propriè deſignari, & nominari effectum materiæ. Sicut agens dicitur propriè efficere compoſi- B tum, cum tamen cauſalitas eius proximè etiam verſetur circa formam, eam educendo, & vniendo materiæ. Qua intelligentia ſuppoſita, ſolum videtur diſſenſio de nomine, an materia ſit dicenda cauſare formam, necne, vt etiam fatetur Maior loco citato, ſignificans in re non diſſentire: non eſt tamen cur in illa locutione dubitemus, quia verbum *cauſandi* ampliſſimum eſt, quod non ſolum attribui ſolet vltimo termino generationis, vel compoſitionis, ſed etiam actioni, & cuicunque rei, quæ ab alia verè pendet.

In executione prior materiæ effectus eſt forma materialis, in intentione totum compoſitū.

IX. Neque aliud probant argumēta illius opinionis: nam duo priora ſolum probant materiam primo ac per ſe eſſe cauſam compoſiti. Ad tertium verò reſpondetur, idem eſſe dicendum de principio, quod de cauſa: nam materia etiam dici poteſt principium C formæ, vel quia ex eius potentia educitur, vel quia ei vnitur. Quod autem Ariſtoteles ait, vnum principium non eſſe ex alio, intelligendum eſt, vel quoad compoſitionem, quia vnum non componitur ex alio: vel quoad effectionem ſimpliciter, & primario intentam à natura: ſic enim non fit principium vnū ex alio, ſed quod ex eis conſtat. Argumenta vero aliarum opinionum ſoluenda non ſunt, nam rectè probant aliquam cauſalitatem materiæ in illa omnia non tamen excludunt, quin omnis illa cauſalitas in cauſalitate compoſiti includatur, & ad illā ordinetur. Solum poſſet quis ſpecialiter dubitare de vnione animæ rationalis, quomodo pendeat à materia, cū in ſe ſpiritualis ſit, ſed de hac vnione quę, & qualis ſit, inferius ex profeſſo tractabitur: nunc breuiter D dicitur, vnionem non ſolum ex materiali (vt ita dicam) entitate, ſed ex formali ratione vnionis habere talem modum eſſendi, vt eſſentialiter pendeat ab altero extremo ad quod fit vnio, & in eo genere, & modo quoad illud fit vnio. Vnde ſi fiat ad ſubiectū, pendet ab illo in genere cauſæ materialis, ſi ad formam, in genere cauſæ formalis, ſi ad ſubſiſtentiam, vt à puro termino: quo modo vnio humanitatis, quāuis creata ſit, eſſentialiter pendet à Verbo increato: ſic igitur vnio animæ rationalis, quamuis in ſe ſpiritualis ſit, pendere poteſt à materia vt à ſubiecto cui forma illa vnitur.

Materia dici poteſt formæ principium.

SECTIO VIII.

Per quid cauſet materia.

I. SIcut in cauſa efficiente creata diſtinguere ſolent principium principale agendi, & principium proximum, & cōditiones neceſſariæ ad agendum: ita exiſtimāt aliqui hæc omnia diſtingui poſſe, & debere in cauſalitate materiæ. Nam principalis ratio cauſandi materialiter (inquiūt) eſt ipſa eſſentia materiæ: illa enim eſt primum fundamentū, & baſis totius materialis cauſalitatis, & ſuſtētationis, & ex illa vt ſic, eſſentialiter conſtat compoſitum. Principium autem proximum huius cauſalitatis dicunt eſſe potentiam materiæ: per eam enim proxime recipit formam: omnis enim actus proxime

Quorūdam ſententia.

mè recipitur in potentia ſibi proportionata: eſt autem illa potentia proprietas ipſius materiæ datę illi à natura ad ſuum effectum cauſandum, vt ſentit Cōment. de ſubſtantia orbis cap. 1. & 1. Phyſicorū tex. 70. & ibi Themiſt. tex. 69. Quorū ratio eſt; quia omnis potentia fundatur in aliqua entitate, & eſſentia. Aliqui verò addunt hanc potentiam, per quam materia proximè cauſat, eſſe quātitatem eius, quia materia prima præciſè conſiderata abſque quantitate non eſt apta vt ſit ſubiectum generationis, quia non eſt extenſa, neq; habet partes: per quantitatem autē fit apta, quia fit extenſa.

Auerroes. Themiſt.

II. Quas in materia vt cauſet, cōditiones aliqui deſiderent.

Inter conditiones autem requiſitas ad hanc cauſalitatem, quidam ponunt exiſtentiam materię, quia ad cauſalitatem, & compoſitionem realem exiſtentia realis videtur neceſſaria. Alij, nec exiſtentiam requirendam putant, quia ſufficit materiæ, vt cauſet ſuum eſſe eſſentiæ: exiſtentiam verò non habet vt prærequiſitam, ſed ſolum vt conſequentē formam. Rurſus alij requirunt vt conditionem neceſſariam quātitatem propter rationem ſuperius factam: quia agens non poteſt agere niſi in ſubiectum extenſum: ergo præſupponit in ſubiecto quantitatem ſaltem vt conditionem neceſſariam. Alij vero neque hanc cōditionem neceſſariam exiſtimant, quia putant quātitatem conſequi formam, & ab ea omnino pendere. Quapropter nullam conditionem requirunt ad cauſalitatem materię præter entitatem, & potentiā eius. Poſſet etiam hic referri opinio eorū qui in materia requirunt ſigillationem, qua materia, quæ de ſe indifferens eſt ad omnem formā, ad hanc indiuiduam potius quam ad alias determinetur, quia cauſa indifferens manens indifferens, nō poteſt definitum effectū cauſare, de qua opinione ſatis multa ſuperius dicta ſunt tractando de principio indiuiduationis.

Materiæ potentia ab ipſa indiſtincta ratio eſt cauſandi ipſi.

III. Dicendum verò inprimis eſt materiam primam non habere duas rationes cauſandi: alterā principalem, alteram proximam, ſed per ſe ipſam, & per entitatē ſuam, & principaliter, & proximè cauſare effectum ſuum in ſuo genere. Hęc ſententia ſumitur ex D. Thom. 1. Phyſicorum tex. 79. vbi ait potentiā materiæ non eſſe aliquid materiæ additum, præter ſubſtantiam, & eſſentiam eius: & idem habet prima parte, quæſtione quinta, articulo tertio ad tertium, & quæſtione 77. articulo 1. ad ſecundum, & 1. cōtra Gent. ca. 43. & in 1. diſtinctione tertia, quæſtione 4. articulo primo, idemque ſentiunt cōmuniter Thomiſtæ, Heruæus de vnit. formar. q. 16. Capreol. in prima diſtinctione 42. quæſtione prima ad argumēta Aureoli cont. 4. concluſ. Soncin. 8. Metaphyſic. quæſtione ſexta, Henric. in Summ. art. 5. quæſtione octaua, & hoc ipſum ſignificauit Auerroes de ſubſtant. orbis, cū dixit, *Materiam ſubſtantiari per poſſe.* Ex hoc ergo principio probatur concluſio in hunc modum. Materia primo ac principaliter cauſat per eſſentiam ſuam, proximè verò, & immediatè per ſuā potentiam: ſed potentia materiæ non eſt aliud ab eius eſſentia, neque realiter, neque ex natura rei; ergo in materia nō eſt aliud proxima ratio cauſandi à ratione principali, ſed ſunt omnino idem. Conſequentia eſt euidens: & maior etiam eſt extra controuerſiā, nam, quod attinet ad priorem partem eius, nihil prius vel principalius excogitari poteſt in materia, quod ſit prima radix, & quaſi origo cauſalitatis eius, quam ipſius eſſentia. Quoad ſecūdam verò partem, cum cauſalitas materiæ ſit cauſalitas ſubiecti, & recipientis, etiam conſtat, potentiam receptiuam ſeu capacitatem materiæ eſſe proximam rationem cauſandi. Item, quia materia cauſat recipiendo actum, actus autem proximè recipitur in potentia: ergo materia per potentiam ſuam proximè reſpicit actum, ſuumque effectum cauſat.

D.Thom.

Heruæus. Capreol. Soncin. Henric. Auerroes.

VI. Minor verò aſſeritur à dictis authoribus. Et ratione probatur primo, quia materia eſſentialiter ordinatur ad formam, vt ſupra dictum eſt cum Ariſtot. 2. Phyſic. text. 26. ſed non ordinatur niſi vt potentia receptiua: ergo materia eſſentialiter eſt huiuſmodi potentia. Secundo, forma per eſſentiam ſuam eſt actus materiæ; vnde anima definitur quod ſit actus corporis phyſici, &c. ergo econuerſo materia eſſentialiter eſt potentia ad formam; habent enim inter ſe proportionalem correlationem, & ita ſunt eſſentialiter inſtitutæ, vt per ſuas eſſentiales entitates immediate coniungantur: & inde eſt quod vnam eſſentiam per ſe, & eſſentialiter componant: componunt autē vt actus, & potentia inter ſe vnita: eſt ergo materia eſſentialiter potentia, ſicut forma eſt eſſentialiter actus. Tertio ad hoc confirmandum adduci poſſunt omnia quibus probauimus materiam eſſe purā potentiā; non enim tantū dicunt Philoſophi materiā habere potentiam, ſed totā ipſam nihil aliud eſſe quā potentiam: & hoc ipſum eſt quod Ariſtoteles dixit, materiam eſſe primū ſubiectum. Auguſt. etiā lib. de natura boni contra Manichæos, c. 18. materiā ait Græce appellari *ſilnā*, quod operantibus apta ſit, nō vt aliquid ipſa faciat, ſed vnde aliquid fiat. Damaſcenus etiam in ſua Phyſ. c. 3. ait materiam, quantum ad id quod potentia eſt, ſubſtantia præditam eſſe.

Ariſtot. Auguſt. Damaſc.

V. Vltimò declaratur in hunc modum, nam vel potentia materiæ eſt ipſamet ſubſtantia, & eſſentia materiæ, vel eſt aliquod accidens realiter ab illa diſtinctum, vel modus aliquis ſaltem ex natura rei diuerſus: præter hæc enim nihil aliud excogitari poteſt: ſed non poteſt ſecundum, aut tertium dici: ergo primum verum eſt. Minor quoad priorem partē probatur primò, quia potentia eſt proportionata actui, ergo ad actum ſubſtantialem, potentia eſſe debet ſubſtantialis. Secūdo, quia alias forma vniretur materiæ mediante aliquo accidente: & ita non componeret cum illa vnum per ſe, quia earum vnio non eſſet ſubſtantialis, ſed accidentalis. Vnde Ariſtoteles 8. Metaphyſicæ, tex. 15. docet materiam, & formam ſubſtantiales, per ſe immediatè vniri, vt vnum per ſe componant. Tertio, quia ſi eſſet aliquod accidens, maximè quantitas: ſed hoc non: ergo. Maior patet, quia nullum eſt accidens materiæ propinquius, quā quantitas. Minor vero probatur, quia quantitas nō ordinatur per ſe ad recipiendam formam ſubſtantialem, ſed potius eſt vel proprietas conſequens illā, vel ad ſummum eſt diſpoſitio præparans ſubiectum ad receptionem eius. Et cōfirmatur, nam alias ſicut albedo verbi gratia, recipitur in quantitate, ita etiā forma ſubſtantialis reciperetur in illa, & communicaret illi ſuum eſſe ſubſtantiale: & conſequenter ſicut ablata ſubſtantia, & conſeruata per ſe quātitate ſine nouo miraculo permanet illa quantitas alba, ita ablata materia, & conſeruata quantitate ſine nouo miraculo maneret informata forma ſubſtātiali: quæ omnia ſunt abſurda. Tandem, quodcunque ſit illud accidens quod per modum potentiæ interponitur inter ſubſtantiam materiæ, & formam, neceſſe eſt illud recipi in materia, quia recipi debet in aliquo ſubiecto, & ibi non eſt aliud, cum talis potentia ſupponatur formæ, & conſequenter etiam compoſito: ergo eſt in materia potentia ad recipiendū in ſe tale accidens, cū ſubiectetur in materia: inquiro ergo an illa potentia materię ſit ipſamet ſubſtātia materię, vel aliud accidēs: hoc poſterius dici nō poteſt, alias procederetur in infinitū: ſi verò dicatur illud prius: ergo aliqua potētia receptiua materię eſt ipſa ſubſtātia eius: ergo hæc potius eſt ad actū ſubſtantialē, quām ad accidentalem: vel ſaltē primario ad illū actū ordinatur: eſt ergo per ſe, & immediatè receptiua illius.

Atque

VI. Atque hinc facile probatur altera pars minoris, A ſcilicet, hanc potentiam non eſſe modum ex natura rei diſtinctum à ſubſtantia materiæ. Primò quidem, quia nulla eſt neceſſitas, nec veſtigium talis diſtinctionis. Nam talis potentia cõnaturalis eſt materiæ, & ab illa omnino inſeparabilis, etiam per potentiã Dei abſolutam, imo etiam per intellectũ concipi nõ põt materia cõpleta in eſſentia materiæ, quin concipiatur capax formæ: ergo illa capacitas non eſt modus in re diſtinctus à materia, ſed eſt veluti differẽtia eſſentialis eius; nam materia eſſentialiter eſt entitas ſubſtantialis, non completa ſed partialis, nõ per modum actus, ſed per modum potentiæ: eſt ergo ipſa materia per eſſentiam ſuam, & principalis, & proxima ratio recipiendi formã, & cauſandi materialiter.

VII. Dico ſecundo: Exiſtentia materiæ etiã eſt neceſ- B ſaria ad cauſalitatem materiæ, non tamen propriè vt conditio tantum, quæ ſit extra rationẽ principij per ſe in genere cauſæ materialis, ſed vt in illo intimè, & formaliter incluſa. Prior pars probatur, quia materia non poteſt eſſe reale ſubiectum, vel actu exercere munus eius, prout eſt in ſola potẽtia obiectiua vel in virtute primæ cauſæ: quia ſecundum priorem cõſiderationẽ nihil eſt, ſed ſolum cõcipitur vt non repugnãs eſſe: ſecundũ poſteriorẽ verò non eſt aliud, quã ipſa creatrix eſſentia, ergo vt actu exerceat munus realis ſubiecti, neceſſe eſt vt in ſe ſit actu extra cauſam ſuam, & extra potentiã obiectiuã: ſed hoc ipſum eſt exiſtere: ergo vt materia materialiter cauſet, neceſſe eſt quod actu exiſtat. Et confirmatur, nã ideo res naturales non creantur quia fiunt ex mate- C ria, ſed non ideo non creantur quia fiunt ex materia poſſibili: ergo quia fiunt ex materia actu exiſtente: & conſequenter ipſa materia nõ cauſat materialiter niſi quatenus actu exiſtens. Minor probatur, nam ipſa materia dum fit à Deo, fit ex materia poſſibili, & nihilominus creatur, quia fieri ex materia poſſibili, eſt fieri ex nihilo: eo quod materia poſſibilis vt ſic, nihil ſit. Vnde dictio *ex* in illa locutione non dicit habitudinẽ cauſæ materialis, ſed termini à quo. Quãdo ergo dicit habitudinem cauſæ materialis, neceſſe eſt vt deſignet rem quæ non tantũ poſſibilis ſit, ſed etiam actu, & extra cauſas. Tandem materia nõ poteſt materialiter cauſare niſi ſit creata à Deo, ſed creatio terminatur ad rem exiſtentem: ergo materia non poteſt materialiter cauſare niſi exiſtens. Quæ D rationes formaliter, & immediatè probant materiã non cauſare materialiter niſi vt eſt extra cauſas ſuas tanquam actualis entitas in ſuo eſſe eſſentiæ: conſequenter verò probant de eſſe exiſtentiæ, quia omnis actualis entitas extra cauſas formaliter conſtituitur per exiſtentiam, vt infra ſuo loco probabimus.

Exiſtẽtiam eſſentialiter requirit materia vt cauſet.

VIII. Atque hinc etiam probatur facile poſterior aſſertionis pars: nam quod materia ſit entitas actualis nõ eſt quaſi extrinſeca cõditio neceſſaria ad cauſandũ, ſed eſt intrinſeca, & propria ratio cauſandi: nam materia per ſuam entitatem actualem recipit formam: ſed per exiſtentiam conſtituitur in eſſe entitatis actualis: ergo exiſtentia materię non vtcunque eſt cõditio neceſſaria, ſed vt per ſe ac formaliter pertinens ad principium cauſandi. Quæ res conſtabit latius ex E dicendis infra de exiſtẽtia. Solum poteſt obijci, quia materia pendet in ſua exiſtentia à forma, ergo non poteſt prius etiam ordine naturæ exiſtere, quam formam recipiat, ergo exiſtentia non poteſt illi eſſe neceſſaria ad cauſandum. Patet conſequentia, quia cõditio neceſſaria ad cauſandum ſupponitur ad effectum. Nec intelligi poteſt quod cauſa in ſuo eſſe neceſſario ad cauſandũ pendeat à ſuo effectu. Reſpondetur exactam huius obiectionis reſponſionem dari non poſſe donec explicemus cauſalitatem formæ erga materiam, & illam propoſitionem Ariſtotel. *Cauſæ ſunt ſibi inuicem cauſæ*: ideo breuiter dicitur, probabile eſſe materiam non dependere propriè à forma vt à cauſa ſua, quæ poteſt dici dependentia antecedens, ſed ſolum, vt à connaturali actu, & quaſi diſpoſitione, & conditione neceſſaria, quæ poteſt dici dependentia conſequens, ſecundum quam nõ eſt inconueniens cauſam materialem pendere à ſuo effectu. An verò dici poſſit pendere etiam à priori materiam à forma, infra videbimus.

Materia qualiter à forma dependeat.

Dico tertiò: Conditio neceſſaria ad cauſandũ in materia eſt propinquitas intima, ſeu indiſtãtia à forma. Itaq; ſicut in cauſa efficiente applicatio ad paſſum dicitur cõditio neceſſaria ad agendũ, ita in materiali cauſa applicatio ad formam: nam reſpectu illius, vel cum illa exercet cauſalitatem ſuam. Hęc aũt applicatio eſt per intimam propinquitatẽ, & indiſtãtiam: quia non poſſunt materia, & forma vniri niſi ſint indiſtantes, & quaſi penetratæ intimè per entitates ſuas. Dices hanc non eſſe conditionem neceſſariam, ſed ipſammet cõiunctionẽ materię, & formæ. Reſpondetur non ita eſſe, quia intima præſentia aliquid diſtinctum eſt ex natura rei ab vnione: cũ enim anima creatur in corpore, non vnitur corpori ex vi creationis in tali loco, ſed per aliã actionem, & tamẽ creatur intime indiſtans à corpore. Vnde etiam re ipſa eſt ſeparabilis illa intima præſentia ab vnione. Sicut enim Angelus poteſt eſſe intime præſens materiæ, & non informans illã, ita etiam poteſt eſſe anima rationalis, imo, & quælibet alia forma, ſaltẽ per potentiã Dei abſolutã: eſt ergo illa intima præſentia quid diſtinctum ab vnione, & cõditio neceſſaria ad illã, & ad materiæ cauſalitatem. Hæc autẽ conditio in hominis generatione manifeſte eſt prior natura, quia ibi ſupponitur forma creata abſque cauſalitate materiæ circa illã: in alijs verò formis non tã videtur conditio prior natura, quam concomitans, quia aliæ formæ abſolutè, & ſimpliciter, & ſecundum ordinẽ cauſalitatis, non prius natura ſunt, aut fiunt, quam vniãtur, vt poſtea videbimus. Intercedit autẽ ibi alia naturæ prioritas quæ dicitur in ſubſiſtendi conſequẽtia: nam intima præſentia talis eſt, vt poſſit ſaltẽ per diuinam potentiã conſeruari ſine vnione, & conſequenter ſine cauſalitate materiali: econtrario vero nullo modo poteſt materialis cauſalitas actu conſeruari ſine intima propinquitate, vt per ſe conſtat. IX.

Proximitatem cum forma ad ſuam cauſalitatẽ requiris materia.

Dico quarto præter hanc conditionem nullam aliam eſſe ſimpliciter neceſſariam ad cauſalitatẽ materiæ, quantũ eſt ex parte eius. Explicatur breuiter, nam quod attinet ad quantitatem ſatis controuerſa res eſt, an illa ſit in materia, vel in cõpoſito, & quomodo. Et quamuis ſit probabile eſſe in materia, & naturaliter non ſeparari ab illa: id tamen non ideo eſt, quia quantitas eſt conditio neceſſaria ad cauſalitatem materialem, formaliter loquendo, ſed quia materia eſt talis entitas, quæ natura ſua talem proprietatem poſtulat; ita vt quãtitas potius ſit proprietas conſequens talem cauſam materialem, quam cõditio antecedenter neceſſaria ad cauſalitatem eius. Vnde fit vt vel forma, ſi materialis etiam ſit, vel ſaltem ſuo modo informatio formæ, participent effectum ſeu modum quantitatis, non quia per ſe ſit neceſſarius ille modus ad vnionem cum materia, ſed quia forma ſeſe accõmodat materiæ, quatenus omne quod recipitur, ad modum recipientis recipitur. Et ſimili modo materiale agens indiget extenſione quantitatis in paſſo, vt in illud agere poſſit, id tamen prouenit ex eo, quod ipſum agens ratione talis proprietatis cõſequentis materiã, habet modũ exiſtẽdi, & agendi illi accõmodatum ſecundũ omnes facultates, quæ à materia pendent. Itaq; (quidquid ſit de illa quæſtione, de qua modo nihil definimus) nunc ſolum dicimus quantitatem per ſe ac formaliter nõ eſſe neceſſariam propter cauſalitatẽ materialẽ. Vnde ſi per potentiã Dei conſeruetur materia ſine quãtitate, quantum eſt ex parte ſua poterit exercere ſuũ munus ſuſtentandi formam vel informationẽ eius. X.

Quantitatẽ non requirit materia vt neceſſariam cõditionem ad cauſandum.

XI. Rurſus ſigillatio materiæ, quæ ſit aliquid diſtinctum à quantitate, & qualitatibus diſponētibus materiam, prorſus eſt quid fictum, & commentitium, vt loco ſupra citato monſtratum eſt. Qualitates autem ſi fortaſſe non manent eædem in genito, & corrupto: non aliter ſigillant materiam, niſi quia hę qualitates quæ præcedunt inſtans generationis, denudant materiam, & relinquunt illam liberam, & expeditam vt agens in eam introducat ſuam formam: qualitates vero quę in eo inſtante introducuntur, ſolum conſequuntur formam, & quaſi fouent, ac eam retinent in materia. Si autem eædem numero diſpoſitiones, quæ fuerunt inchoatæ in corrupto, manent conſummatæ in genito, ſic facilius dici poſſunt determinare materiam ad talem formam: illud tamen non eſt, quia materia ex ſe illis indigeat ad ſuam cauſalitatem, ſed vel ob naturalem modum, & ordinem agendi medijs accidentibus, neceſſario ita præmittuntur, vel quia forma ipſa tales poſtulat diſpoſitiones. Materia autem quamuis ex ſe ſit indifferens ad plures effectus ſeu formas, non eſt ex ſe inſufficiens, aut incompleta ad ſingulos effectus ſuos, ſed potius in ſuo genere eſt quaſi vniuerſalis cauſa, ſufficiens ad ſingulos effectus; cauſa autem ſic indifferens, bene poteſt determinatum effectū cauſare, ſi aliunde concurrant aliæ cauſæ, ad eam determinationē neceſſariæ, vt ſunt in propoſito agēs, vel diſpoſitiones. Igitur per ſe, & intrinſece ex vi cauſalitatis materialis, nulla ſigillatio ad illā requiritur vt neceſſaria cōditio. Præter has autem conditiones nullæ aliæ hactenus excogitatæ ſunt, neq; fingi facile poſſunt, cū nulla appareat ratio vel fundamentum talis neceſſitatis. Omitto enim conditionem generalem, & quaſi tranſcendētalem reſpectu omnis cauſæ creatæ, ſcilicet quod conſeruetur à Deo, nam hoc, & cōmune eſt, & ſub exiſtentia comprehenditur. Omitto etiā neceſſariam habitudinem ſeu relationē ad formam: & (vt ita dicam) concauſalitatem formæ, nam hoc potius eſt quid neceſſario conſequens, quam requiſita conditio ad cauſandū. Nihil ergo aliud ad cauſalitatem materiæ ex parte illius neceſſariū eſt. Et hæc ſatis ſint de hoc puncto, nam fundamenta aliarum opinionū, quæ inter illas referendas inſinuata ſunt, ex dictis ſufficienter ſoluta, & expedita ſunt.

SECTIO IX.

Quid ſit cauſalitas materiæ.

I. Variæ ſunt hac de re opiniones. Dicunt enim aliqui cauſalitatem materiæ nihil aliud eſſe quam ipſammet materiam, quæ ſe ipſam exhibet compoſito, & per ſe ipſam ſuſtentat formam, quia eius cauſalitas non conſiſtit in productione alicuius rei à ſe diſtinctæ, ſicut cauſalitas efficientis, ſed in hoc ſolum quod ſe ipſam præbet ſuo effectui.

Cauſalitas materię non eſt ipſa entitas materiæ.

Sed hæc ſententia vera eſſe non poteſt: nam licet verum ſit materiam non aliter cauſare quam ſuſtentando, aut componendo id quod cauſat: nihilominus hoc quod eſt ſuſtentare aut componere, aliquid eſt in re ipſa diſtinctum ab ipſa materia, nam poteſt materia eſſe in rerum natura, & non cauſare hanc formam, vel hoc compoſitum: & ſucceſſiuè variare cauſalitatem ſuam circa varios effectus, manente inuariata entitate eius: ergo cauſatio ipſa aliud eſt ab eius entitate. Imo de potentia abſoluta poteſt conſeruari materia ſine vlla forma, vt infra oſtendemus, & tunc nihil actu cauſaret, ſed ſolum ex ſe eſſet potens ad cauſandum: ergo aliud eſt id quo conſtituitur actu cauſans ab eo quo conſtituitur potens ad cauſandum: hac enim ſola ratione probamus in cauſa agente aliud eſſe actionem à potentia agentis. Quod ſi quis fortè dicat,
A materiam cauſare non addere aliquid ipſi materiæ, ſed connotare exiſtentiam formæ in illa, non ſatisfaciet. Nam, quidquid ſit de illo addito, quod poſtea videbimus; formam exiſtere in materia, formaliter ac præciſe loquendo, non eſt materiam cauſare, ſed potius cauſari, vel informari: oportet autem aliquid deſignare à quo formaliter ſumatur illa denominatio cauſandi; & declarare an illud ſit intrinſecum, vel extrinſecum materiæ.

Secundo dicunt alij cauſalitatem actualem nihil addere materiæ præter relationem cauſę ad effectū. II.

Cauſalitas materię nequit eſſe prędicamētalis relatio.

Sed ſi ſit ſermo de propria relatione prædicamentali, non poteſt hæc ſentētia vera eſſe, quia hæc relatio conſequitur cauſato iam effectu, & poſitis fundamēto, & termino: ergo ſupponit cauſalitatem vt rationem
B proximā ad quam conſequitur: ergo nō poteſt cauſalitas in hac ratione conſiſtere. Quod, & ſupra de cauſa in cōmuni dictum eſt, & pro omnibus cauſis dictum intelligatur, ne id amplius repetere neceſſe ſit. Si verò ſit ſermo de aliqua relatione trāſcendētali, coincidit hæc opinio cū quarta ſtatim referēda.

Poteſt ergo tertia ſententia eſſe aſſerens hanc cauſalitatem materiæ eſſe ipſummet effectum eius; diuerſo modo ſignificatum, & conceptum: quia hoc ſufficit ad explicādam hanc cauſalitatem, & vix poteſt alia inueniri, aut cogitari. III.

Cauſalitas materiæ nō eſt idem cū omni effectu ipſius.

Sed licet de aliquo effectu hoc fortaſſe verum ſit, vt de generatione, & vnione ſtatim declarabo (nam hæc ita ſe habent ſicut actio ad cauſam agentē, quæ etiā dici poteſt effectus, eius) non tamen poteſt id eſſe in vniuerſum verum,
C tum quia cauſalitas in omnib. cauſis eſt aliquid mediū inter cauſam, & effectū, tū etiā, quia forma materialis eſt effectus materię, & non poteſt eſſe cauſalitas eius. Nam anima equi, v.g. quæ nunc cauſatur materialiter à ſua materia, poteſt in re conſeruari ſine tali cauſalitate: ergo illa cauſalitas aliud eſt in re ab illa anima, & ab entitate eius. Sicut quantitas Euchariſtiæ quæ antea conſeruabatur media cauſalitate materiali ſubſtantiæ panis, poſtea conſeruatur ceſſante illa cauſalitate, quod eſt ſignum cauſalitatem illam eſſe quid diuerſum à realitate quātitatis. Quod ſi forma ſecundum ſuam abſolutam entitatem non eſt cauſalitas materiæ, nec totum compoſitum eſſe poteſt: maxime quia in compoſito includitur ipſa materia, quæ à ſeipſa non cauſatur: & in aliquo cō-
D poſito, nempe homine, includitur etiam forma, quæ à materia non cauſatur: quo modo ergo totum cōpoſitum eſſe poterit cauſalitas materiæ?

Quarta opinio eſſe poteſt, cauſalitatem materiæ eſſe modum quendam ipſius materiæ realem, & ex natura rei diſtinctum. IV.

Quorundā opinio.

Nam cōſiderata abſoluta entitate materiæ, hic modus ſolum in potentia ab ea cōtinetur: oblata autem occaſione agentis inducentis formam, materia etiam actu exhibet hunc modum, quo in ſe recipit, & fouet formam: & conſequenter componit compoſitum. Si autem talis forma recedat, adueniente alia forma, materia etiam admittit priorem modum, & alium exhibet circa aduenientem formam. Ita ſentiunt Conimbricenſes 2. Phyſ. q. 6. & 8.

Conimbric.

Fundamentum ſumitur tum à ſufficienti
E partium enumeratione, tum etiam quia talis modus neceſſarius eſt, cum oſtenſum ſit hanc cauſalitatem eſſe aliquid, & nō ſit neceſſe, vt ſit entitas diſtincta, cū materia per ſe ipſam immediatè vniatur formæ: ergo oportet vt ſit aliquis modus realiter quidem identificatus materiæ, modaliter autem, & ex natura rei diſtinctus, cum ſit ſeparabilis ab ipſa.

Quæſtionis reſolutio.

Veruntamen hæc ſententia partim falſa videtur, partim dubia. V.

Quod vt declarem, & meam ſententiam aperiam, diſtinguo illā quatuor, quæ ſupra dixi cauſari ex materia, generationem, vnionē formæ,

mæ,entitatem formæ,& compoſitum ipſum. Quoad generationem ergo exiſtimo per ſe ipſam cauſari à materia nulla alia re vel modo addito materiæ prę ter ipſam generationem illi inhærentem: atq; adeo cauſalitatē ipſius generationis à materia nihil aliud eſſe,quam ipſammet generationem,vt eſt eductio ex materia. Sicut enim actio eſt ab agente,nō per aliam actionem,ſed per ſe ipſam,& habet rationem actionis, vt eſt ipſa emanatio à cauſa agente, & vt ſic eſt ipſa cauſa litas agentis,vt infrà dicam:ita eductio,ſeu paſſiua generatio, quatenus eſſentialiter pendet à ſubiecto, & per ſe ipſam neceſſariò illi coniūgitur, ab illo cauſatur materialiter non per aliam cauſalitatem,ſed per ſe ipſam. Hoc inprimis probatur ex ipſamet rei declaratione:nam hoc modo optimè intelligitur cauſalitas materiæ circa generationē, & nihil aliud eſt neceſſarium: ergo ſuperfluum eſt aliquid aliud fingere. Secundò id declaratur ex accidentalibus mutationibus & vnionibus: quando enim lignum calefit,calefactio fit in tali ſubiecto, & ex ſubiecto:non fiunt autem tunc duæ mutationes in illo ſubiecto,vna,quæ ſit ipſa calefactio paſſiua,alia,quæ ſit modus aliquis, quo tale ſubiectum cauſat materialiter calefactionem, illive vnitur: ſuperfluum enim eſt has multiplicare mutationes, nam hoc ipſo quod calefactio talis eſt,vt intrinſecè dicat habitudinem actualis vnionis, & dependentiæ à tali ſubiecto in genere cauſæ materialis, & ipſa cauſatur à ſubiecto,& ſubiectum cauſat ipſam, & ipſa vnitur ſubiecto,& ſubiectum manet illi vnitum: ſuperfluum ergo eſt aliam mutationem in ſubiecto addere: idem ergo eſt in cauſalitate materiali ſubſtantialis generationis. Vnde confirmatur tertiò, quia per idem, ſeu per eundem modum quo effectus cauſatur, cauſa cauſat,quia cauſatio ipſa vt ſic,duplicem illam habitudinem eſſentialiter includit,ad cauſam vt ad principium,& ad effectū vt ad terminum:& ideo vtrumque denominat,alterum cauſans,alterum cauſatum, ſed generatio hoc ipſo, quod intrinſecè & eſſentialiter eſt pendens à materia,per ſe ipſam cauſatur ab illa: ergo ab eadē,vt eſt ex materia,denominatur materia cauſans illam:ergo nulla alia res,aut modus neceſſarius eſt, vt materia denominetur actu cauſans generationem. Imò neque intelligi poteſt quomodo materia per alium modum cauſet generationem. Quod quartò declaratur,nam materiam cauſare generationem,nihil aliud eſt quam ſuſtentare illam vt ſubiectum:ſuſtentat autem illam immediatè in entitate,& per entitatem ſuam hoc ipſo,quod generatio in ipſa fit:ergo omnis alius modus eſt impertinēs ad hanc cauſalitatem,nec conferre quidquam poteſt ad hanc ſuſtentationem.

Cauſalitas materiæ reſpectu generationis, eſt ipſamet generatio.

VI. Vltimò argumentor,quia ſi præter generationem ipſam, cauſalitas materiæ eſſet modus realis diſtinctus, oporteret fieri ab aliquo agente: omnis enim modus realis nouus à noua cauſa fieri debet,ſed nullum eſt agens à quo fiat talis modus: ergo. Probatur minor, quia agēs ſicut ſolum agit per ſuam formam ſubſtantialem, vel accidentalem, ita non concurrit effectiuè,niſi ad eductionem formæ, quæ eſt calefactio,verbi gratia,vel generatio:ergo præter illam nō facit aliquem alium modum. Dices: Quamuis per ſe primò ille alius modus non fiat,reſultat tamen,nam hoc ipſo,quod hæc res vnitur illi, reſultat vnio illius ad hanc. Sed contra primò, quia oſtenſum eſt nullā eſſe neceſſitatem talis reſultantiæ ad cauſalitatem, neque videtur etiam neceſſaria ad vnionem: quia poteſt alia res denominari vnita per vnionem alterius ad ipſam,ſine nouo modo vnionis in ipſa, vt in myſterio Incarnationis dicunt Theologi,& in naturalibus cum homo ſedet, verbi gratia,ſeſſio vnita eſt homini, & homo ſeſſioni: quis autem fingat hominem denominari vnitum ſeſſioni per nouum modū diſtinctū à ſeſſione, & non potius per ipſam ſeſſio-

Obiectioni reſpōdetur.

A nem,quæ per ſe ipſam vnitur ſubiecto? alioqui procedendum eſſet in infinitum. Sic ergo materia denominatur vnita generationi,quia generatio in ea fit, neque eſt neceſſarius alius modus,qui in materia reſultet. Deinde inquiram qualis ſit,& à quo illa reſultantia: duobus enim modis intelligi poteſt, primò, quod poſita in materia actione agentis educentis formam,reſultet à materia ille modus:atque ita materia effectiuè faceret ſuam cauſalitatem materialē,quod dici non poteſt etiam, ſi dicatur eſſe illa efficientia per reſultantiā naturalē. Secundò poteſt excogitari illa reſultantia,quod fiat ab agente extrinſeco media forma quam inducit in materiam:& ſic forma inducta efficeret cauſalitatem materialem,per quam ipſa cauſatur, & prius natura eſſet in materia, quam ille B modus reſultaret: ex quo facile conuincitur talem modum eſſe impertinentem ad materiæ cauſalitatē.

VII. Ex his ergo (vt exiſtimo) ſatis conſtat in materiali cauſalitate generationis non diſtingui huiuſmodi cauſalitatem ab ipſa generatione,prout eſt in materia,à qua denominatur materia actu cauſans,quatenus ab illa eſt, ſicut ab eadem denominatur generās actu agens,quatenus ab illo eſt. Vnde ſicut denominatio agentis non eſt ab aliquo modo,qui ſit in ipſo agente, ſed extrinſecus ab actione: ita denominatio cauſantis actu in ipſa materia non eſt ab aliquo modo,qui ſit illi ita intrinſecus, vt ſit in re idem cum ipſa,ſed ab ipſamet generatione,quatenus eſt ex ipſa: & hac ratione poterit dici talis denominatio extrinſeca,quāuis,quia generatio eſt in ipſa materia,ea ra- C tione poſſit dici intrinſeca,in quo differt à denominatione agentis. Dices,poſſe Deum eandem numero generationem conſeruare ſeparatam à materia: tunc autem non cauſaretur à materia,& conſequenter non denominaret illam actu cauſantem:ergo nō denominatur actu cauſans præcisè à generatione vt ſic:oportet ergo adiungere aliquem alium modum. Reſpondetur inprimis falſam eſſe aſsumptionem, nam implicat eſse, aut conſeruari actionem generationis extra ſubiectum, & abſque cauſalitate materiæ: tum quia generatio eſsentialiter eſt mutatio,mutatio autem nec intelligi poteſt ſine ſubiecto. Tum etiam, quia generatio in omnibus alijs extra hominem eſsentialiter eſt eductio de potentia materiæ:in homine vero eſt vnitio formæ cum materia:vtroque D autem modo repugnat intelligi ſine concurſu materiæ. Tum denique, quia actio ſine concurſu ſubiecti eſt creatio,vel productiua, ſi ſit noua, vel conſeruatiua,ſi ſit circa rem præexiſtentem: ergo hoc ipſo, ꝙ forma,quæ erat in ſubiecto,& à ſubiecto pendebat, extra ſubiectum conſeruatur, neceſsariò variatur actio. Vnde concluditur,mutationem illam,quæ eſt generatio,eſsentialiter includere vnionem ad materiā,& cauſalitatē materię:& ideo ab illa pręcisè ſumpta,denominari materiam cauſantē. Adde,quod licet gratis daremus id,quod aſsumitur, non inde inferretur, ad illam denominationem eſse neceſſariū in ipſa materia ſpecialē modum, ſed ipſa generatione diſtingui entitatem, & formalitatem generationis ab vnione eius cū materia,ſicut inferius dicemus E de ipſa forma:ſed quia in mutatione,quæ eſt generatio,id verū non eſt,in hoc nunc non immorabimur.

Generatio nequit etiā ſupernaturaliter extra ſubiectum cōſeruari.

VIII. Ex his vlterius concluditur, cauſalitatem materiæ,quatenus eſt cauſa in fieri, vel formæ, vel compoſiti, non eſse aliud quā ipſammet generationem vt eſsentialiter pendentem à materia:nam,mediante illa,concurrit materia ad eductionem formæ, vel compoſitionem compoſiti: cauſalitas autem cauſæ nihil aliud eſt,quam concurſus eius. Item,quia cauſare aliquam rem in fieri, nihil aliud eſt, quam quod fieri talis rei ſit à tali cauſa: ergo per eandem cauſalitatem cauſatur res in fieri,per quam cauſatur ipſummet fieri rei. Quod patet à ſimili ex cauſa agente: nam ipſamet actio, quæ eſt per ſe ipſam ab agente,

Materia in formam, & compoſitum generatione vt cauſalitate influit.

eſt

eſt cauſalitas actiua eius reſpectu termini, ſeu rei in fieri: eadem ergo proportio ſeruanda eſt in cauſalitate materiali. Tandem applicari ad hoc poſſunt multa ex argumentis factis, præſertim illud, quod hæc ratio cauſandi ſufficit ad eam denominationem, qua materia dicitur cauſare rem, quæ generatur, & poſita illa ratione cauſandi, & præciſo per intellectū quocunque alio modo, ſequitur neceſſariò illa denominatio: ergo, quidquid aliud fingatur, eſt ſuperuacaneum, & ſine fundamento. Solū videtur notanda differentia in hac cauſalitate reſpectu formæ, & reſpectu compoſiti, quod reſpectu formę materia quodāmodo extrinſecus manet, quatenus ſuſtentat formam in ſe velut informantem, non vero intrinſecè componit illam, & ideo manifeſtiſſimū videtur cauſalitatem materiæ reſpectu formæ in fieri nihil aliud B eſſe quam eductionem, vel vnitionem eius, prout eſt à materia, quam oſtendimus in re non eſſe aliud præter ipſam generationem. At vero reſpectu compoſiti, materia comparatur magis intrinſecè, quia per ſe ipſam illud cōponit: & ideo reſpectu cōpoſiti neceſſarium videtur, vt ipſamet materia intrinſecus includatur. Sed hoc eſt quidē verū quoad incluſionem in effectu cauſato, nō tamē quoad viā, ſeu fieri quo tēditur ad talem effectum in hoc genere cauſæ materialis: nā materia non ita eſt cauſa in fieri rei genitæ, vt ipſa etiam fiat: nā illa ſemper præſupponitur facta, & ſolū ſe communicat cōpoſito, ꝙ generatur in ſuo genere cauſæ, & quatenus hæc communicatio eſt in fieri, & materia eſt cauſa eius, dicitur eſſe cauſa rei genitæ in fieri: non eſt autem hæc communicatio in C fieri, niſi media eductione vel generatione: & ideo tota hæc cauſalitas, quatenus intelligitur eſſe quid mediū inter materiā & effectū, ſeu cōpoſitū, in re, non eſt aliud ab ipſa generatione, vt eſt ex materia.

Quæ materiæ cauſalitas poſt motum perſeuerans.

IX. Vnio formę ad materiā per ſe ipſā à materia cauſatur, & pendet.

SVpereſt dicēdum de cauſalitate materiæ in facto eſſe, ad quam explicandam incipiendū eſt à cauſalitate vnionis formę cum materia: nam etiam hanc diximus cauſari à materia: nunc vero addimus non cauſari per aliquam cauſalitatem diſtinctam à tali vnione, ſed per ipſammet. Quod facile demōſtrari poteſt ex dictis de ipſa generatione: eſt enim eadē D proportionalis ratio. Quod ſic oſtendo: nam etiam hæc vnio formæ cum materia, per ſe ipſam eſt coniuncta materiæ eo modo, quo eſſe poteſt: ergo per ſe ipſam eſt pendens à materia eo modo, quo pendere poteſt: ergo per ſe ipſam cauſatur, eatenus enim cauſatur, quatenus pēdet: ergo è conuerſo, materia cauſat illā vnionem per ipſammet: nam, vt dixi, eadem eſt cauſalitas, à qua & effectus denominatur cauſari, & cauſa cauſare. Omnes conſequentiæ probatæ ſunt in ſuperioribus: antecedens vero patet primò à poſteriori, quia impoſſibile eſt, illam vnionem conſeruari ſine concurſu materiæ, ſeu quin ſit in materia eo modo, quo eſſe poteſt: ergo ſignum eſt per ſe ipſam immediatè ac eſſentialiter pendere à materia: nam, ſi pēderet mediante aliquo modo ex natura rei diſtincto, E poſſet Deus, auferendo modum illum, conſeruare vnionem illam ſine materia: hac enim ratione poteſt conſeruare formam, vt infrà dicam. Antecedens patet, quia non poteſt vnio manere, quin actu vniat, nō poteſt autem actu vnire, quin coniungat extrema, & vtrumque attingat eo modo, quo poteſt, & debet. Et hæc eſt ratio à priori, propter quā illa vnio per ſe ipſam pēdet eſſentialiter, tum à forma, tum à materia, à ſingulis in ſuo genere, quia eſt veluti actuale vinculum illarum, & non indiget alio interiecto vinculo, aut modo, quo ipſas attingat, ſeu illis coniungatur, ne procedatur in infinitum. Tandem confirmatur ratione ſuprà facta, quia hoc ſufficit ad hanc cauſalitatem, & ſine illo poni non poteſt: ac, illo poſito, & præciſo omni alio modo, ſufficienter intelligitur talis cauſalitas materiæ: ergo omne aliud eſt fictum, & ſine fundamēto, neque in hoc eſt vlla difficultas præter ſtatim attingendam.

X. Permanens cauſalitas materię in formam materialem eſt vnio.

Hinc vlterius addo, cauſalitatem materiæ in ipſam formam (quando forma talis eſt, vt à materia cauſetur, & pendeat) non eſſe aliud à propria vnione talis formæ cum materia, quatenus ipſamet vnio materialiter cauſatur à materia, & mediante illa forma ipſa pendet etiam à materia. Dixi, nō eſſe aliud à propria vnione talis formæ, quia non quælibet vnio ſufficit ad hanc cauſalitatem: anima enim rationalis habet propriam vnionem cum materia, quæ vnio etiā cauſatur materialiter à materia, & tamē ipſa anima nō cauſatur: nō ergo quælibet vnio eſt cauſalitas ipſiuſmet formæ, ſed illa, quæ eſt per eductionē formæ. Ex quo obiter intelligimus vnionem animæ rationalis cum materia eſſe ſingularem, & diuerſæ rationis eſſentialis ab omni vnione materialis formæ, quam ſubſtantialem inhæſionem appellare poſſumus: & hanc dicimus eſſe cauſalitatem, per quā materia cauſat talem formam.

Qualis ſit rationalis animæ cum materia nexus.

XI. Obiectioni occurritur.

Dices: Cur non poſſumus in forma materiali diſtinguere duos modos, quorum vnus ſit mera vnio formæ cum materia, qualis eſt in anima rationali: & per illum non pendeat illa forma à materia, ſed ſolū vniatur ad componendum cōpoſitū: alius vero modus ſit dependentia talis formæ à materia? Reſpondeo, quia vel plane impoſſibile, vel omnino ſuperfluū eſt tales modos diſtinguere & multiplicare. Primò, quia in accidēte nō diſtinguimus duos modos, quorum vnus ſit vnio, alius inhærentia, ſeu depēdentia accidentis à ſubiecto, ſed eadem inhærentia vnitur & pendet: ergo & ſimiliter, &c. Secundò, quia propria dependentia à cauſa materiali intrinſecè & eſſentialiter includit vnionem, ita vt neq; fieri, neq; intelligi poſſit, quin illam intimè includat: ergo inhęſio, quæ idem eſt, quod dependentia materialis, non eſt modus ex natura rei diſtinctus ab vnione formæ inhærentis, ſed eſt veluti ſpecies vnionis in communi: nam alia eſt inhæſiua, alia vero non, ſicut ergo genus & ſpecies non ſunt modi ex natura rei diuerſi in eodem indiuiduo, ita vnio & inhæſio, ſeu dependentia materialis, nō ſunt modi diſtincti in eadē forma. Ex his ergo facile probata relinquitur aſſertio poſita, quia hæc forma per ſuā vnionē pēdet à materia: ergo mediante illa cauſatur à materia in ſuo genere: ergo etiam materia cauſat formam mediante illa, iuxta principium ſupra poſitum, quod cauſari & cauſare dicunt eādem cauſationem ſub diuerſo reſpectu: ergo hęc ipſa vnio eſt cauſalitas materiæ circa talem formam. Secundò, quia cauſalitas cauſæ mediat quodammodo inter ipſam, & effectum: ſed inter materiam, & formam nō mediat, niſi hæc vnio, & quaſi inhæſio: ergo illa eſt cauſalitas materiæ in formam. Tertiò, quia hæc ſufficit ad hoc genus cauſalitatis, præciſo quocunque alio etiam per intellectum.

XII. Dices, neq; hoc videri neceſſariū, quia forma & materia immediatè vniuntur, vt ſuprà dictū eſt. Reſpondetur immediatā vnionē nō excludere modum vnionis realiter, vel ex natura rei diſtinctū ab extremis: ſed excludere formam mediā, quæ intercedat tāquā cōmunis terminus, in quo coniungantur extrema: modus autē vnionis excludi nō poteſt, quādo extrema talia ſunt, quæ poſſint eſſe ſeparata: quia, niſi vel vtrumq; vel alterū illorū aliter ſe habeat, quā cū ſunt ſeiuncta, nō poterunt eſſe realiter vnita, & ideo etiam in myſterio Incarnationis ponunt Theologi hunc modum vnionis ex parte humanitatis.

Quotuplex vnio in materiali compoſito.

XIII. SEd hinc oritur alia difficultas, quæ ſola videtur eſſe alicuius momēti in hac ſententia, & propter quam

quam diximus quartam opinionem ex parte eſſe dubiam, nimirum, quia ſi forma vnitur materiæ per proprium modum vnionis: ergo etiã materia vnitur formæ per proprium modum vnionis: ergo materia non tantum cauſat per vnionem, vel inhæſionẽ formæ, ſed multò magis per propriam vnionẽ, qua ipſa coniungitur formæ: atque ita cauſalitas materiæ erit potius proprius modus ipſius materiæ, quã formæ. Ad hanc difficultatem fateor, rem eſſe dubiã, an in compoſitione materiæ & formæ habeat materia proprium vnionis modum, diſtinctum ab vnione formæ. Dico tamen duo. Vnum eſt, eſſe valde probabilem partem negantem, quia ad vnionem duorum extremorum, quæ inter ſe immediatè vniuntur, ſufficit vnus ſimplex modus vnionis, & aſſignari poteſt ſpecialis ratio, ob quam talis modus magis ad formam pertineat, & cum illa realiter idem ſit, quã cum materia: ergo non oportet plures modos huiuſmodi multiplicare. Maior probatur, quia omnis modus vnionis eſt vinculum duorum extremorum, vnde ad vtrumque dicit habitudinem, ſine qua eſſe nõ poteſt: ergo quilibet modus vnionis vnit duo extrema, quorum eſt vnio: ergo vnus ſufficit ad huiuſmodi extrema coniungenda. Et ideo ſupra diceoamus, vnionẽ formæ ad materiam non poſſe eſſe, aut intelligi in rerum natura ſine coniunctione, & dependentia, non ſolum à forma, ſed etiam à materia: & ideò, ſi per intellectum præſcindamus omnem alium modũ identificatum materiæ, per ſolam vnionem formæ ad materiam, intelligemus materiam & formam eſſe perfectè vnitas inter ſe, & materiam exercere in formã totam cauſalitatem quam habet: ergo non eſt neceſſarius duplex modus vnionis, ſed vnus ſufficit. Minor autem, ſcilicet, hunc modum potius pertinere ad formam, quam ad materiam, probatur, quia tota efficientia agentis naturalis terminatur formaliter & proximè ad formam, educendo illam, vel vniẽdo materiæ: ergo, quidquid de nouo facit, eſt in forma tanquam in formali termino actionis, in materia autem ſolum vt in ſubiecto, & ideo non vnit materiam formæ, directè efficiendo in materia ſpecialem modũ, ſed ſolum vniendo formam ipſi materiæ, & efficiendo in ea informationem, & vnionẽ, vel inhærẽtiam. Eſtque hoc conſentaneum modo ſe habendi & concurrendi materiæ & formæ: nam materia ſubſtat actioni agentis, & aduentui ac receſſui formarũ. Vnde, quantum ad ſuam entitatem, omnemque ſuum intrinſecum modum inuariata manet, ſolumque variatur, vel mutatur ratione priuationis, aut formæ recedentis, aut denuo aduenientis. Quod his verbis dixiſſe videtur Damaſcenus in ſua Phyſica, cap. 3. vbi de materia ait: *Vt quæ ſubiecti rationem obtineat, & quantum ad id, quod potentia eſt, attinet, ſubſtantia præditam eſſe, & cum priuatione eſſe, ac forma actu præſente, manere atque illud ſuum*, hoc eſt, potentia, *ab omni mutatione liberum cõſeruare, hincq; fieri: ut nec ab hoc, quod potentia eſt, in actum migret, uerum in ſuo ſtatu manens formã ſuſcipiat, ac forma recedente, rurſus priorem ſtatum retineat.* At vero forma eſt, quæ aduenit materiæ, & ab illa recedit: & ideo omnis mutatio, quæ fit in materia, eſt ratione formæ, & ſimiliter omnis vnio eſt per coniunctionẽ formæ ad illam. Quod præterea materiali exemplo declarari poteſt: nam baſis, quæ ſupponitur columnæ, in ſe non variatur, nec mutat locum, aut aliquem alium modum, ex hoc, ꝙ columna ei ſuperponatur, vel auferatur, aut varietur, ſed tota mutatio fit in columna, quæ ſuperponitur, à qua prouenit omnis denominatio in baſim, quę dicitur ſuſtentare columnam. Et ſimiliter in accidẽtalibus mutationibus, quãdo lignum, v.g. calefit, nõ fit duplex mutatio in ligno. Vna in adhæſione caloris, altera in vnione ligni ad calorem, ſed vna tantũ, quæ conſiſtit in introductione caloris.

Damaſc.

XIV. Addo ſecundò, quamuis gratis admitteremus eſſe in materia proprium modum vnionis, diſtinctum ab vnione formæ, nihilominus non poſſe illi tribui, quod ſit cauſalitas, per quam materia cauſat formã, quia nec materia per talem modum ſuſtentat formam, neque forma per illum modum pendet à materia. Prior pars conſtat, quia materia non per modum, ſed per ſuam entitatem ſuſtentat formam. Poſterior probatur, quia forma per ſuam inhæſionem pendet à materia, vnde, ſi in materia eſt talis modus vnionis, potius erit, vt effectus conſequens ex informatione, &, quantum eſt ex ſe, eiuſdem rationis erit, ſiue forma pendeat à materia, ſiue non. De qua vnione materiæ iterum occurret ſermo, tractando de cauſa formali.

XV. Materia qua cauſalitate compoſitum conſtituat.

Ex his vlterius concluditur, cauſalitatem materię circa compoſitum, nihil omnino addere ipſi materiæ præter vnionem formæ, atque ita non eſſe aliam cauſalitatem compoſiti, niſi ipſammet cauſalitatem formæ, vel vnionis, ſolumq; addere reſpectu compoſiti, quod materia, media vnione, ſe ipſam exhibet ad componendum intrinſecè compoſitum: vnde ipſa entitas materiæ magis intimè ingreditur cauſalitatem compoſiti, quam formæ vel vnionis, in re tamen nihil aliud interuenit, niſi entitas materiæ, & vnio ſeu cauſalitas formæ.

XVI. Duplici diſtincta cauſalitate fungitur materia.

Vltimò intelligitur ex dictis, quod ſuprà etiam inſinuatum eſt, duas tantũ eſſe cauſalitates materiæ ex natura rei diſtinctas, licet ratione poſſint plures diſtingui. Cauſalitas enim materialis reſpectu rei in fieri, vel in facto eſſe, ex natura rei diſtinctæ ſunt, ſicut generatio ex natura rei diſtinguitur à forma, ſeu à re genita, & vnitio in fieri ab vnione vt facta: oſtendimus autem, cauſalitatem rei in fieri non diſtingui in re ab ipſa generatione, vel vnitione, cauſalitatem vero rei in facto eſſe ſimiliter non diſtingui ab vnione vt facta, & formaliter terminante vnitionem: ergo neceſſe eſt huiuſmodi cauſalitates inter ſe eſſe diſtinctas ex natura rei. Dices, poſſe has duas cauſalitates ad vnam reuocari, quia res in facto eſſe non cauſatur, niſi mediante actione: ergo cauſalitas tota conſiſtit in actione, & generatione ipſa, prout eſt à materia, reliqua enim omnia potius ſunt quid cauſatum, quã cauſalitates, ſicut reſpectu agẽtis tota cauſalitas cõſiſtit in actione vel vnitione, & vnio in facto eſſe nõ eſt cauſalitas agentis, ſed quid cauſatũ. Reſpondetur, nõ eſſe parẽ rationẽ, quia cauſa materialis per ſe eſt cauſa rei in facto eſſe, etiãſi ceſſet omnis actio, ita vt ſi per impoſſibile compoſitũ materiale nõ penderet ab aliquo agente in fieri, vel in cõſeruari, nihilominus haberet materia ſuam cauſalitatem circa tale cõpoſitũ, vel circa formam eius: eſt igitur in materia propria quædam cauſalitas, quæ non verſatur circa actionẽ vel mutationem, neque per illã fit, ſed immediatè eſt circa ipſum eſſe totius compoſiti, quatenus includit vnionẽ materiæ cũ forma: & ex ſectione ſequenti cõſtabit, interdũ eſſe materiam cauſam rei, & non productionis rei: ſunt ergo hæ cauſalitates ex natura rei diſtinctæ. Vnaquæque verò earũ poteſt comparari, & præciſè concipi in ordine ad res diuerſas, & ſecundum varias habitudines explicari, in ordine ad formam, vel compoſitum: tota tamen illa diſtinctio eſt per rationẽ, ſeu per conceptus noſtros inadæquatos, vt ex ſuperioribus conſtat.

Obiectioni ſatisfit.

SECTIO X.

Vtrum materialis cauſa ſubſtantialis in corporibus incorruptibilibus inueniatur.

HActenus ſolum explicuimus materialem cauſam in ſubſtantijs generabilibus & corruptilibus, in quibus notior eſt ob cõtinuam tranſmutationem: nunc videndum ſupereſt, an ſit etiam hoc genus cauſæ in corporibus I.

poribus

poribus incorruptibilibus. In qua re multæ continẽtur quæſtiones. Prima, vtrum in cœlis (hos enim nomine corporum incorruptibilium intelligimus) ſit materia. Secunda, qualis ſit, & quo cum materia generabilium conueniat, aut differat. Tertia, quomodo materialem cauſalitatem cum illis corporibus exerceat: &, quamuis duæ primæ quæſtiones Phyſicæ ſint, & in libris de Cœlo tractari ſoleant, tamẽ ad explicandam tertiam, quæ propria eſt huius loci, aliȩ neceſſariò præmittendæ ſunt.

Prima Commentatoris opinio.

II. Circa propoſitam ergo quæſtionem fuit opinio Commentatoris negantis, eſſe in cœlo compoſitionem materiæ & formȩ. Ita habet 8. Met. comm. 12. & libro 12. comm. 20. & 1. de Cęlo, comm. 20. & libro de ſubſtant. orbis, cap. 1. & 2. Eumque ſequuntur omnes ſectatores eius, Iandun. de ſubſtant. orb. quæſtione prima, Zimara, theorem. 107. Caietan. de Thienis, 1. Phyſic. quæſtio. 21. & ex Scholaſticis Durand. & Gabr. & alij in 2. diſtinctio. 12. vbi etiã D. Thom. in eandem ſententiam inclinauit quæſt. 1. artic. 1. & in quæſt. diſputat. de ſpiritualibus creatur. artic. 6. ad 2. & 8. Metaphyſ. c. 14. Fundatur præcipuè hæc ſententia in varijs Ariſtotelis teſtimonijs, propter quæ Scotus in 2. diſtin. 14. quæſtione prima, fatetur eſſe ſententiam Ariſtotelis, licet eam non approbet. Primum eſt 8. Metaphyſic. textu 14. vbi ait: *Neque omniũ materia eſt, ſed quorumcunq; generatio & transmutatio inuicem ſunt: quæcunque vero, abſque eo quod transmutentur, ſunt, aut non, horum materia nõ eſt*: & tex. 4. eiuſdem libri ait: *Non eſt neceſſe, ſi quid materiam habet localem, etiam habere materiã generabilem, & corruptibilem*, id eſt, quæ ſit fundamentum generationis & corruptionis, quæ apud ipſum idem eſſe videtur, quod materia componens ſubſtantiam, vt ſtatim oſtendã. Et eodẽ ſenſu ſubdere videtur tex. 12. ſubſtantias perpetuas aut non habere materiam, aut non talem, ſed ſolũ quæ ſecundũ locum mobilis eſt, & libro 9. text. 17. ait, in rebus perpetuis nõ eſſe potẽtiã ad eſſe ſimpliciter, ſed tantũ ad vbi: *Alioqui* (inquit) *etiam eſſet potentia ad non eſſe. nam omnis potentia eſt potentia contradictionis*. Demũ 12. Metaph. text. 10. eandẽ ſententiã repetens, ait: *Quæcunq; mutantur, materiã habent, ſed diuerſam, nam & ipſorum ſempiternorum quæcunque non ſunt generabilia, ſed latione mobilia, attamen non generabilem, ſed vnde quò*.

Iandun. Zimara. Thienenſ. Durand. Gabriel. D.Thom. Scotus.

III. Ratio huius ſententiæ eſt, quia Philoſophi non peruenerunt in cognitionem materiæ, niſi per viam transmutationis, ſumpta proportione à transmutatione artificiali, vel accidentali ad ſubſtantialem: ergo in his ſubſtantijs, vbi nullum eſt veſtigium transmutationis ſubſtantialis, non eſt neceſſaria materia: nec poteſt eſſe vllum fundamentum ad eam aſſerendam. Secundò declaratur amplius hæc ratio: quia *natura nihil facit fruſtra*, ſed in cęlis non eſt ad vllum finem neceſſaria hæc compoſitio ex materia: in his enim rebus inferioribus, quia futuræ erant continuæ generationes & corruptiones ob earum contrarietatem, neceſſaria erat materia, quæ eſſet primum ſubiectum & fundamentum earum: at vero cum cœli inſtituerentur, vt eſſent perpetui, ſicut conditi ſunt ſine contrarietate, ita etiam ſine illa compoſitione, quæ eſt propria earum rerum, quæ ſicut componuntur, ita diſſolui poſſunt: aptior enim eſt ſimplex entitas ad perpetuitatem, quam cõpoſita. Tertiò, quia ſi aliquod eſſet ſignũ materiæ in cœlo, maximè, quia quantitatem habet, at hoc non eſt ſufficiens ſignum, quia non repugnat fieri integram ſubſtantiam phyſicè ſimplicem & capacam quãtitatis: ergo quantitas non eſt ſufficiens ſignum materialis compoſitionis. Nam ſi illa ſubſtantia eſt poſſibilis, faciat illam Deus: ergo tunc extenſio quantitatis nõ A eſſet ſufficiens indicium materialis compoſitionis in tali ſubſtantia: ergo neque nunc eſt in cœlo. Cur enim non dicemus talem eſſe ſubſtantiam cęli? Etenim, ſi huiuſmodi ſubſtantia quanta poſſibilis eſt, melior eſt & perfectior, ſi ſit ſimplex, quam ſi compoſita, cæteris paribus. Rurſus ad decorem & perfectionem vniuerſi pertinebit talis ſubſtantia, ſunt enim in vniuerſo quædam ſubſtantiæ ſimplices non quantæ, & aliæ ſubſtantiæ compoſitæ & corporeæ: ergo vt in vniuerſo ſit omnium rerum vel graduum varietas, optimè quadrat, vt ſit aliqua ſubſtantia ſimplex quoad compoſitionem phyſicam & eſſentialẽ, quanta vero & compoſita ex partibus integrãtibus: ergo huiuſmodi ſunt illa corpora æterna, quæ ex hac parte propinquius videntur accedere ad modũ exi- B ſtendi ſubſtantiarum ſimplicium.

IV Quod vero non repugnet id, quod in hac ratione aſſumitur, ſcilicet, dari ſubſtantiam non compoſitam ex actu & potẽtia phyſicis & ſubſtantialibus, & capacem quantitatis, probatur: quia nulla repugnantia inuoluitur in his terminis, vel conditionibus, neque fieri poteſt vlla ratio, ob quam tale ens nõ cõprehendatur ſub latitudine entis creabilis. Dices, omnem ſubſtantiam eſſe aut formam, aut materiã, aut compoſitũ: ſubſtantia ergo, quæ neque eſt cõpoſita, neque capax materiæ, erit forma ſubſiſtens: ergo intellectualis: ergo incorporea: ergo repugnat eſſe ſubſtantiam ſimplicem & corpoream: vnde perinde eſt dicere ſubſtantiam immaterialem & corpoream, ac dicere ſubſtãtiam immaterialem & materialem. Et C confirmatur (ac ferè in idẽ redit) nam omnis ſubſtãtia vel eſt potentia, vel actus, vel compoſita ex potentia & actu: ſed illa ſubſtantia non eſſet potentia ſubſtantialis ac receptiua, alioqui eſſet materia: neque etiam eſſet compoſita ex actu & potentia: ergo eſſet actus ſubſiſtens, ſed huiuſmodi actus non eſt capax quantitatis, alioqui occluditur via ad probandũ Angelicas ſubſtantias non eſſe capaces quãtitatis. Sed hæ rationes non ſatis videntur oſtendere repugnantiam, nam prior diuiſio ſubſtantiæ in materiam, formam, & compoſitum, non eſt adæquata ſubſtantiæ in communi, nam Ariſtot. cum eam diuiſionem tradit in 2. de Anima, in princ. & 7. Metaph. tex. 7. plane loquitur de forma informante: ſic autem Angelica ſubſtantia nec eſt forma, nec materia, nec compo- D ſitum: diuiditur ergo ibi ſubſtantia inferior, ſeu aliquo modo generationi, & corruptioni obnoxia. Alioqui, vt diuiſio ſit adæquata omni ſubſtantiæ, loco illius membri, ſcilicet, ſubſtantiæ compoſitæ, ponenda eſſet completa, omnis enim ſubſtantia aut eſt completa, aut incompleta per modum potentiæ, vt materia: aut per modum actus, vt forma. Subſtantia verò completa rurſus diuidenda eſt in compoſitam ex materia & forma, & ſimplicem ſecundum negationem talis compoſitionis: hęc vero vlterius poteſt ſubdiuidi in incorpoream, quæ eſt ita ſimplex, vt cõpoſitionem etiam partium integrantium excludat: & corpoream, quæ habeat cõpoſitionem ex his partibus ſine compoſitione ex principijs eſſentialibus materiæ & formæ: nulla enim affertur ratio, ob quã E repugnet, eandem ſubſtantiam completam habere vnam compoſitionem ſine alia.

V. Quapropter repugnantia illa, quod talis ſubſtantia eſſet materialis & immaterialis, ſolũ in vocibus cõſiſtere videtur. Vnde diſtingui poteſt illa vox *materialis*: propriè enim ſignificat rem compoſitam ex materia, quæ ſit pura potẽtia & forma: & in hoc ſenſu illa ſubſtantia ſimplex nõ eſſet materialis, ſed potius immaterialis, ſumpta hac priuatiua voce in contraria & proportionata ſignificatione: ſic autem nõ conuertentur immateriale & incorporeum, iuxta prædictã ſententiam. Quia vero partes integrantes ad materialẽ cauſam reducũtur ab Ariſtotele, ideo latius poteſt ſumi illa vox, & omnis ſubſtantia, quæ

partes

partes habet integrãtes,appellari poteſt,& materia- A
lis,& cõpoſita aliquo modo ex materia. Et hoc ſen-
ſu illa ſubſtantia,de qua agimus, nõ diceretur imma
terialis, ſed materialis: nã immateriale ſumptum in
proportionata ſignificatione reciprocè dicetur cum
incorporeo. Nec ſunt inuſitatæ hæ ſignificationes,
nã forma ligni dicitur materialis, quãuis materia nõ
conſtet,quia eſt extenſa:forma vero hominis cõtra-
ria ratione immaterialis eſt. Altera vero diuiſio a-
ctus,& potentiæ etiã patitur æquiuocationẽ, nam, ſi
nomine actus ſubſiſtentis intelligatur ſubſtantia in-
tegra,quæ non indiget alio actu ſubſtãtiali,& intrin
ſeco,vt actu ſit,ſic cõcedimus illã ſubſtantiã ſimpli-
cem,de qua agimus, fore actũ ſubſiſtentẽ: negamus
tamen,huiuſmodi actum ſubſiſtentem non poſſe eſ-
ſe capacem quantitatis: neque propterea occluditur B
via ad probandũ ſubſtantias Angelicas eſſe incapa-
ces quantitatis, id enim nõ eſt probandũ ex cõmuni
ratione actus ſubſiſtenti in ea ſignificatione, ſed aliũ
de,ſcilicet,quia ſunt actus perfectiores,& indiuiſibi
les,& intelligentes. Vnde, ſi nomine actus ſubſiſten
tis intelligatur ſubſtãtia ita perfecta,vt omnino rece
dat à conditionibus materię,& à cõpoſitione ex par
tibus integrantibus,ſic negamus diuiſionẽ illam eſſe
adæquatã,aut illam ſubſtantiã ſimplicem, & corpo-
ream eſſe actum ſubſiſtentem. Atq; hæc eſt tota pro
babilitas huius ſententiæ, iuxta quam negandum eſt
propriam cauſam materialem, & ſubſtantialem, de
qua agimus,reperiri in cœleſtibus vel incorruptibi-
libus corporibus,ſed ſolum reductiuè, quatenus par
tes integrantes,vt dixi,ad materialem cauſam redu- C
cuntur. Negari enim non poteſt,quia ſubſtantia cor
porea neceſſariò habeat hanc compoſitionem, con-
trarium enim claram repugnantiam inuoluit.

Secunda D. Thomæ ſententia.

VI. SEcunda ſententia principalis eſt,omnia corpora,
etiã inccorruptibilia,componi ex vera,& propria
materia, quæ ſit ſubſtantialis potẽtia phyſica ad for
D.Thom. mam. Hæc eſt opinio D. Thomæ,& diſcipulorum
eius 1.par.quæſt.66.art.2.& 1.de Cœlo,lect.6.& 8.
Capreol. Phyſ.lect.20. Capreol.in 2.diſ.12.q.1. Sonc.12.Me
Soncin. taph.q.7. Iauel.li.8.q.12. Soto Phyſ.q.1. Tenet etiã
Iauel. Scotus loco cit.& Aegid. in 2.diſt.2. & 1.part. He-
Soto. xamer.c.4.& ſequentib. Ocham in 2.q.22. D. Bona
Scot. uent.in 2.diſt.12.art.2.q.1. Tenuit etiã Auicenna li.
Ocham. 1. Sufficiet c.6. Paulus Venet. in ſumma de Cœlo,
D.Bonau. c.2.vbi refert Themiſtiũ,Theophraſtũ,& alios. Et
Auicenna. pro hac etiam parte afferuntur varia Ariſtotelis teſti
Paul.Ven. monia,ita vt,quæ fuerit eius in hac parte ſententia,
ſatis obſcurum eſſe videatur. Nam 1.de Cœlo,ca.9.
tex.93.94.& 95.expreſsè dicit,cœlum ex materia cõ
ſtare,& inde probat, non poſſe eſſe aliud cœlũ, quia
ex vniuerſa materia cõſtat. Præterea 12. Metaphyſ.
tex.22.ait, omnium ſenſibilium corporum eadẽ eſſe
principia,materiam,ſcilicet,& formam,& 2.de ge-
nerat.c.9.tex.51.ait, duo principia materiã, ſcilicet,
& formam,etiam rebus æternis, primasq; tenentib.
tribui: in his verò inferioribus addi tertium,nempe
priuationem ad generationem conſtituendam. De-
niq; 8. Metaph. tex.10.ait,omnem ſubſtãtiam ſenſi
bilem materia conſtare. Ratione fundatur hæc ſen
tentia,duobus principijs ſuperiori oppoſitis. Vnum
eſt, ad incorruptibilitatem cœlorum ſeu corporum
non eſſe neceſſariam carentiam materiæ: quod prin
cipium declarabitur fuſius in puncto ſequente. Nũc
breuiter probatur, quia quamuis res cõſtet materia,
& forma,poteſt vnio earum eſſe indiſſolubilis,quod
ſatis eſt ad incorruptibilitatem. Alterum principiũ
eſt,quantitatem molis, quam habent omnia corpo-
ra etiam incorruptibilia,eſſe neceſſariò coniunctam
cum materia, ita vt ſit proprietas tam propria mate-
riæ,ſeu rei compoſitæ ex materia,vt ſit certum indi-
cium illius. Quod his verbis ſcripſit Plotinus Aenea-
de 2.li.4.c.6. *Quidquid habet molem,habet materiam.*

Collatio ſuperiorum opinionum.

EX his ſententijs neutra poteſt euidenter proba- VII.
ri, quia nullus eſt effectus, qui euidenter nobis
oſtendat eſſe,vel nõ eſſe materiã in huiuſmodi cor-
poribns,quod ſatis declaratum eſt, referendo ipſas
ſententias. Nam prior ex incorruptibilitate infert
carentiam materiæ,quam illationem poſterior ſen-
tentia euidenter oſtendit non eſſe bonam:nam,licet
res immaterialis neceſſario ſit incorruptibilis, non
tamen conuertitur: atq; ita,licet in re incorruptibili,
vt ſic non ſit neceſſaria compoſitio ex materia:ad in
B corruptibilitatem tamen poteſt eſſe neceſſaria pro-
pter alias cauſas,non impediente incorruptibilitate.
Quia,licet hæc ſæpè oriatur ex ſimplicitate rei,inter
dum tamen poteſt oriri ex indiſſolubili nexu formæ
& materiæ,vt poſterior opinio rectè dicebat. Neq;
enim rationabiliter dici poteſt, repugnare vnioni
materiæ,& formæ,quod ſit indiſſolubilis: quæ eſt e-
nim hæc repugnantia? Non enim omnis compoſi-
tio poſtulat,vt diſſolui poſſit etiã in naturalibus, vt
patet in compoſitione ex accidente, & ſubiecto. Si
ergo datur forma accidentalis inſeparabilis à ſubie-
cto, cur non poterit etiam dari forma ſubſtantialis
inſeparabilis à materia? Item cõpoſitio ex partibus
integrantibus poteſt eſſe naturaliter indiuiſibilis, vt
eſt in cœlo: ergo etiam alia compoſitio ex materia,
C & forma poterit eſſe naturaliter indiſſolubilis: inef-
ficax ergo eſt illatio, quę fit ex incorruptibilitate ad
carentiam materiæ.

Poſterior vero ſententia ex quantitate molis in- VIII.
fert compoſitionem ex materia, quæ conſecutio e-
tiam videtur incerta,ob argumentum vltimum prio
ris ſententiæ. Propter quod non eſt mihi euidens,
implicare contradictionem, fieri ſubſtantiam ſim-
plicem,& completam quantitatis capacem: quod ſi
hoc non implicat, eneruatur omnino illa conſecu-
tio,cum non ſit formalis, neque abſolutè neceſſaria.
Nihilominus tamen, quantũ ex ſignis, & effectibus Celũ ex ma
nos iudicare poſſumus, veriſimilis eſt, cœlum eſſe teria,& for-
compoſitum ex materia,& forma. Primò quidem, ma compoſi
quia in illo ſunt omnia accidentia,quæ materiam tum.
D conſequuntur,excepta corruptibilitate,vt ſunt quan
titas, quæ eiuſdem rationis eſt in omnibus corpori-
bus. Deinde eſt in cœlis rarum,& denſum, quæ per
materiam definiuntur: eſt enim denſum, quod ſub
parua quantitate multum habet materię, vt conſtat
ex 2. de generatione. Ad hæc in cœlis ſunt quædam
accidentia, quæ videntur ordinata tantum ad reci-
piendum,vt quantitas, ſecundum quam ſunt phyſi-
cè mobiles, alia vero ad agendum, vt lumen, & ſi
quæ ſunt aliæ facultates,per quas influunt: ergo, ſi-
cut hæc indicant formam, ita illa indicant materiã.
Denique omnia corpora phyſicè mobilia, ſunt entia
naturalia: ideo enim ſub obiecto Philoſophiæ com-
prehenduntur: vnde Ariſtotel. 1. de Cœlo, c.2.cœle Ariſtot.
ſtia corpora ponit inter naturalia entia, quæ natura
E conſtant: ſed iuxta eiuſdem doctrinã 2. Phyſ. c.1.&
2.natura non eſt, niſi vel materia, vel forma, neque
nos aliã Phyſicam naturã cognoſcimus: ergo omnia
corpora etiã incorruptibilia huiuſmodi natura con-
ſtant. Quæ ratio ſaltem probat, eſſe hanc ſententiã
magis conſentaneam doctrinæ Ariſtotelis. Quid ve
ro ad priora teſtimonia reſpondendum ſit, videbi-
mus ſequente ſect. Atque hæc reſolutio magis ex ſe-
quentibus reſponſionibus perſuadebitur.

Argumentorum ſolutiones.

AD primam ergo rationem prioris opinionis re- IX.
ſpondetur,quod, licet prima cognitio materiæ
primæ

A primæ inuenta fuerit per viam motus, & tranſmutationis,tamen, ſemel cognita hac compoſitione ex materia in inferioribus corporibus, inde ratiocinatum eſt ad ſuperiora, & ex alijs ſimilitudinibus, & accidentibus talium corporum intellectum eſt,hanc compoſitionem communem eſſe omnibus corporibus. Vnde ad ſecundam reſpondetur,non oportere,vt compoſitio ex materia, & forma ſit propter alium finem extrinſecum,ſed propter ipſam ſubſtantiam componendam,quæ ex eis conſtat: &, quia natura talis ſubſtantiæ huiuſmodi compoſitionem poſtulat, vt habeat omnia, quæ ſibi connaturalia ſunt, ſcilicet, materiam, vt poſſit ſubſiſtere, occupare locum,moueri,& ſimilia: formam vero, vt ſit in actu, & vt agere poſſit. Quocirca falsò videtur in eo argumento ſupponi, B materiam in his rebus inferioribus ſolum eſſe propter generationes, & corruptiones: eſt enim hæc vna ex propritatibus huius materiæ,nõ tamen adæquata ratio materiæ vt ſic.

X. Ad tertiam reſpondetur primò, probabile eſſe, quantitatem,& materiam ex natura ſua ita eſſe adæquatè connexas,vt repugnet quantitatem eſſe connaturalem alicui enti, quod materiam non habeat, hoc enim magis indicant ea, quæ de corporibus experimur,& nullum eſt prorſus fundamentum ſufficiens ad fingendum aliud genus naturalium entium poſſibiliũ. Neq; hoc repugnat infinitati Diuinę potentiæ,vt per ſe ſatis patet,quia potentiæ Diuinæ infinitas,non immutat rerum naturas: &,quamuis poſſit ſupra illas operari,non tamen facit,vt ſit connaturale, quod ordini naturæ congruum vel conſentaneum C non eſt. Vnde inferius oſtendimus, è conuerſo fieri non poſſe,vt ſit ſubſtantia ex materia,& forma compoſita,cui naturale non ſit habere quantitatem: quid ergo mirum videri debet, vt econuerſo etiam repugnet dari ſubſtantiam omnino completam,& quantam,quæ non ſit compoſita ex materia, & forma tanquam ex ſuis partibus? Concipiendi ergo ſunt duo ordines ſubſtantiarum à Deo creabiliũ, ſcilicet,compoſitarum ex materia,& forma,& ſimplicium. Prioribus omnibus communis eſt hæc imperfectio,quod ſunt capaces quantitatis,poſteriores vero omnes ſubſtantiæ adeo perfectæ ſunt (agimus de ſubſtantijs completis) vt eis quantitas repugnet, & ideo tales ſubſtantiæ dicuntur ab Ariſtot. ſeparatæ, & actus ſimplices ac intellectuales. Repugnat D autem naturis rerum,vt hi duo ordines inter ſe confundantur, ideoque non poteſt vna, & eadem res habere imperfectionem vnius ordinis coniunctam cũ perfectione alterius.

XI. Addo deinde quamuis hoc admitteremus, ſcilicet, poſſe dari ſubſtantiam ſimplicem, & integram, ac ſubiectam quantitati molis,non poſſe conuenienter attribui cœlo talem ſubſtantiæ modum, quia eſſet valde imperfecta: quia non eſſet actus perfectiſſimus, vt per ſe conſtat, quia eſſet imperfectior ſubſtantijs intellectualibus, imò, & multis ſubſtantijs compoſitis ex materia,& forma,præſertim homine, & aliunde etiam careret actu ſubſtantiali, qui eſt maximè perfectus inter actus informantes. Sicut ergo ſubſtantia creata carens omni pulchritudine formæ E accidentalis,eſſet valde imperfecta, ita ſubſtantia corporea, carens pulchritudine formæ ſubſtantialis,eſſet valde imperfecta, & quaſi monſtroſa. Et fortaſſe hinc ſumitur non leue argumentum proportionale, nec parui (vt ita dicam) ponderis, ſicut non poteſt dari ſubſtantia creata incapax accidẽtis, ita non poſſe dari ſubſtãtiam corpoream incapacem ſubſtantialis formæ,ſeu non conſtitutam per actualitatem illius, ſi integra, & cõpleta ſit: ſi vero ſit ſimplex, & ſub quantitate ſubſiſtens, nõ eſſe integram, ſed potentialem partem indigentem actualitate formæ. Et confirmatur,nam talis ſubſtantia non poſſet eſſe ſecundum ſe totam actiua vllo actionis genere: non enim actione immanente, cum eſſet res inanimis, nec vero tranſeunte, quia hoc excedit limites naturalium agentium, qualia ſunt corpora cœleſtia: & ita potius eſſet nullius actiuitatis, aut efficacię. Sicut ergo corpora cęleſtia non agunt,niſi inducendo formam in materiam,ita etiam non ſunt,niſi per exiſtentiam propriæ formæ in propria materia. Quocirca quamuis ſimplicitas, cæteris paribus, ſit indicium,& argumentum perfectionis, tamen illa ſimplicitas in ſubſtantia corporea non eſſet indiciũ perfectionis, ſed potius imperfectionis: nec enim ſemper entia, quò ſimpliciora, eò perfectiora ſunt.

SECTIO XI.

An materia incorruptibilium corporum ſit eiuſdem rationis cum elementari.

IN hac re fuit ſententia Auicennæ, eandem ſecundum ſpeciem eſſe materiam omnium corporum, tam cęleſtium, quam terreſtrium, tam corruptibilium, quam incorruptibilium,quam opinionem multi ex Theologis ſecuti ſunt, præſertim Aegidius locis citatis,& in eandem inclinat Scotus,& alij. Poteſt autem hæc ſententia duobus modis defendi. Primò,aſſerendo cœlũ eſſe corpus corruptibile,& elementalis naturæ,& hoc modo eã docuit Plato,vt etiam D. Thomas infrà citãdus meminit: & Nemeſius lib.de natura hominis, c.5. refert, Platonem poſuiſſe cęlum ex igne,& terra. Secundò poteſt illa ſententia defendi ſimul cum cœli incorruptibilitate, & vtroque modo à nobis tractabitur, quamuis in præſenti nos potius ſupponamus incorruptibilitatem aliquorum ſuperiorum corporum, & ea incorruptibilitate ſuppoſita, materialem cauſam eorũ inquiramus. Fundari autem poteſt prædicta opinio partim in naturali ratione, partim Theologica. I. Opinio Auicennę. Aegid.

Prima ratio Metaphyſica eſt,quia impoſſibilis videtur diſtinctio ſpecifica inter materias, quia teſte Ariſtot.7.Metaphyſicæ,textu 49. *actus eſt,qui diſtinguit*, præſertim ſpecificè,& eſſentialiter: ſed quælibet materia eſt pura potẽtia: ergo non poteſt in ea reperiri diſtinctio ſpecifica. Et confirmatur,quia materia prima eſt infimum ens ſubſtantiale, quod eſſe poteſt, & ideo ab Auguſtino dicitur eſſe prope nihil: ergo intra latitudinẽ materiæ nõ poteſt dari ſpecifica diſtinctio: aliàs, cum duæ res ſpecie diuerſæ neceſſariò ſint inæqualis perfectionis, eſſet vna materia eſſentialiler perfectior alia,atque ita aliqua materia non eſſet infimum ens, nec ſummè diſtans à Deo, quod repugnat imperfectiori materiæ. Nam pura potentia extremè opponitur puro actui,videnturque eſſe quaſi duo extrema totius latitudinis ſubſtantiarum,vnde ſicut in puro actu non poteſt eſſe ſpecifica diſtinctio,ita nec videtur poſſibilis in pura potentia. II.

Secunda prædictæ opinionis ratio ſit, quia talis diſtinctio neceſſaria non eſt. Si quid enim cogeret ad illam introducendam, maximè incorruptio cœlorum, ſed hoc non. Primò quidem, quia licet cœli nunquam actu corrumpantur,non inde fit ab intrinſeco eſſe incorruptibiles, fieri enim poteſt, vt licet ex vi ſuæ compoſitionis ſubſtantialis cœlum corruptibile ſit, de facto tamen nunquam corrumpatur, quia in ſuo loco naturali exiſtens, & diſtans ab omnibus agentibus contrarijs, eſt ita diſpoſitum vt omnibus reſiſtere poſſit. Vel ſecundò, quia licet cœlum conſtet ex hac materia, poteſt eſſe naturaliter incorruptibile ab intrinſeco. Quia ſola materia prima non eſt ſufficiens principium corruptibilitatis, niſi etiam forma talis ſit, vt vnio eius ſit ſeparabilis à materia, quod duplici ex capite prouenire III.

ſolet:

ſolet: ſcilicet, vel quia forma talis eſt, vt non repleat totam capacitatem materiæ: vel quia vnitur materię, medijs diſpoſitionibus habentibus contrarium: quæ duæ rationes inueniuntur in formis rerum generabilium, non autem in formis cœlorum, nã forma cœli propter ſuam eminentem perfectionem virtute continet inferiora, & ita per ſeſe replet totã materiæ capacitatem, & propterea vnitur materiæ per diſpoſitiones non habentes contrarium, vnde Ariſtoteles inde ſolum probauit, cœlum eſſe incorruptibile, quia non habet contrarium. Sic ergo conficitur ratio, nam vt cœlum ſit incorruptibile, ſatis eſt, ꝙ vnio eius cum materia ſit naturaliter indiſſolubilis, ſed hoc eſſe poteſt abſque diuerſitate materiæ propter modum informationis & diſpoſitionum: ergo propter hanc cauſam non oportet illam materiarum diſtinctionem introducere. Quod poteſt declarari exemplo Theologico, nam vnio humanitatis Chriſti ad Verbum indiſſolubilis eſt, quanquam illa humanitas ex ſe ſit capax propriæ ſubſiſtentiæ, & illa careat, quia ſubſiſtentia Verbi talis eſt, vt repleat capacitatem humanitatis, & contrarium non habeat: ſic ergo in præſenti intelligi poteſt de informatione formæ cœli, etiãſi ſit in materia rerum generabiliũ. Et confirmatur, quia alias, ſi propter incorruptibilitatem cœlorum oporteret materiam eorum diſtingui à materia inferiori; eadem ratione diſtinguenda eſſet materia vniuſcuiuſque cœli à materia aliorum, quod videtur valde abſurdum: ſequela autem patet à paritate rationis.

IIII. Theologico argumento roboratur præcedẽs opinio. Geneſ. 1.

Tertiò addunt Theologi fundamentum ſumptũ ex prima rerum creatione, quod hic prætermittere non poſſumus, vt declaremus Metaphyſicam non repugnare Theologiæ. Aiunt ergo ex hiſtoria Geneſis conſtare, Deum ex eadem materia cœlos & elementa condidiſſe, ideoque nulla eſſe corpora, quæ ex diſtinctis materijs conſtent. Antecedens probatur ex illis verbis Geneſ. 1. *In principio creauit Deus cœlum & terram, terra autem erat inanis & uacua, & tenebræ erant ſuper faciem Abyſſi.* Vbi Auguſtinus 12. Confeſſ. c. 7. intelligit, per cœlum ſignificari naturã angelicam, nomine autem terræ materiam primam, ex qua omnia corpora formata ſunt. Alij vero, quia illa interpretatio illius vocis cœlum, nimis videtur Metaphorica, nomine cœli ſignificari dicunt cœlum Empyreum, quod eſt ſedes Beatorum, de quo multa in antiquis Patribus leguntur, vt videre licet apud Damaſcen. lib. 2. fidei, cap. 6. & Theodoretum Quæſtionum ſuper Geneſ. quæſt. 11. & 14. & Baſiliũ, homil. 2. & 3. in Geneſim, & Bedam in ſuo Hexamer. in principio, & Chryſoſtomum exponentem verba illa ad Hebræos 8. *Sanctorum miniſter & tabernaculi Dei, quod fixit Deus & non homo*, & Hilarium in illa verba Pſalmi 122. *Ad te leuaui oculos meos qui habitas in cœlis*; & Diodorum apud Lippomanum in Catena ſuper Geneſim. Nomine autem terræ ſignificari dicunt materiam primam, ſeu corpulentã maſſam ex qua Deus omnia corpora formauit, in quo cum Auguſtino conueniunt. Quam opinionem ſequitur Abulenſis in Geneſim, & tribui ſolet Bedæ, Straboni & Hugoni Victori, & eandem inſinuat Theophil. Antiochenus lib. 2. ad Autolicum, aliquantulũ à principio: & Philaſtro libro de hæreſibus inter ignorantias quorundam hæreticorum refert, quod duplicem terræ acceptionem ignorauerint. Vna, qua ſignificat hoc elementum, quod inhabitamus. Altera, qua ſignificat Hyle, id eſt, materiã inuiſibilem & incompoſitam, quæ veluti matrix eſt omnium rerum. Quæ ſententia confirmari poteſt difficili loco Sapiẽtiæ 11. *Omnipotens manus tua creauit orbem terrarum ex materia inuiſa*: hæc ergo materia nomine terræ ſignificata eſt, & ex illa, tanquã ex materia, conſtat totus terrarum orbis.

Damaſc. Theodoret. Baſilius. Beda. Chryſoſt.

V. Alij vero, quoniam hæc etiam interpretatio nominis terre valde Metaphorica eſt, & aliena ab hiſtorica narratione, proprie intelligunt ea voce ſignificari elementum terræ, quod Deus primo die ſimul cũ cœlo Empyreo creauit. Addunt tamen ſimul cũ eis creatam fuiſſe aquam, quæ totum illud ſpatium replebat, quod inter terram & cœlum Empyreum interiectum eſt, ex qua poſtea Deus omnes cœlos & elementum ignis & aeris creauit: atque ita concludunt, hæc omnia corpora ex eadem materia conſtare. Aſſumptum vero probant ex illis verbis proximè ſequentibus: *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*: abyſſus enim eſt copioſa aqua, ad cuius fundum non facile penetrari poteſt, vt Baſilius declarat ſuper Geneſim, & Auguſtinus in Pſalmo 14. Vnde ſtatim ſubditur; *Et Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*. Fuerunt ergo aquæ ſimul cum terra & cœlo, & inter terram & cœlum procreatæ: & cum veriſimile non ſit aliquod ſpacium interpoſitum inter cœlum & terrã manſiſſe vacuum, conſtat totum repletum fuiſſe aquis, quia Scriptura non facit mentionem alterius corporis tunc procreati, quo repleri poſſet. Atque ita concluditur, cœlum productum eſſe ex aqua. Cui ſententiæ fauent verba illa Petri 2. Epiſt. capit. vlt. *Latet hoc volentes, quod cœli erant prius, & terra de aqua & per aquam conſiſtens verbo Dei.* Idemque dixiſſe eundem Petrum cum Simone Mago diſputãtem refertur in libr. 1. Recognition. Clemẽtis circa principium. Denique vox etiam Hebræa, qua cœli Samaim appellantur, huic ſententiæ fauet, nam (vt ait Hieron. Epiſt. 83. ad Oceanum) illud nomen ex aquis ſumptum eſt. Aliqui vero addunt, corpus illud quo ſpacium inter terram & cœlum replebatur, non fuiſſe proprium elementum aquæ, ſed aqueam materiam, quaſi vaporem quendam aut nebulam, iuxta illud Eccleſiaſtici 24. *Sicut nebula, texi omnem terram*: & illud Iob. 38. *Quis concluſit oſtijs mare, quãdo erumpebat quaſi de vulua procedens, cum ponerem nubem veſtimentum eius, & caligine illud, quaſi pannis infantiæ, obuoluerem?* Et ex hac materia nebuloſa aiunt creatos eſſe cœlos omnes præter Empyreum; atque ita fit, vt eadem materia conſtent.

Et confirmatur hæc opinio, alia duplici ſententia Scripturæ. VI.
Vna eſt, quod ſunt veræ aquæ ſuper firmamentum, id eſt, ſuper octauam & ſtellatam ſphæram, vt conſtat ex eodem Geneſ. 1. *Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas, ab aquis, & fecit Deus firmamentum, diuiſitque aquas, quæ erãt ſub firmamento ab ijs, quæ erãt ſuper firmamentum*: & in alijs Scripturæ locis ſæpe fit mẽtio aquarum ſupra cœlos exiſtẽtium, vt Pſalm. 103. & 148. & apud Danielem in Cantico trium puerorum. Ex hac ergo Scripturæ ſententia colligitur, cœlum non eſſe alterius materiæ, quam elementum aquæ, fuiſſeque ex aqua formatum, partemque aquarũ ſuper ipſum fuiſſe relictam. Altera ſententia Scripturæ eſt, cœlos aliquando fore corrumpendos, & igne comburendos, & in meliorem ſubſtantiam transformandos, vt videtur expreſſe prædicere Iſaias c. 51. & 65. & clarius D. Petrus 2. Canonic. c. vlt. & indicatur multis alijs locis. Hinc ergo recte colligitur, conſtare cœlum materia capaci ſubſtantialis mutationis, & conſequenter habere materiam eiuſdem rationis cũ materia horum inferiorum.

Poſterior ſententia priori contraria.

Secunda ſententia docet, materiam cœli eſſe diuerſę rationis à materia horum inferiorum, vel, VII.
vt vniuerſalius, magiſque Metaphyſice loquamur, materiam corporum incorruptibilium neceſſario eſſe diuerſæ rationis à materia corruptibilium corporum. Ita docet D. Thom. 1. par. q. 66. art. 2. & 1. 2. D.Thom.
q. 49. art. 4. & 2. cont. Gent. cap. 16. & eam ſequuntur authores citati in ſuperiori ſectione. Imo etiam

Comment.8. Metaph.com.12.licet abſolute neget, cœlum habere materiam, ſub conditione tamen ait, ſi illam habet, eam eſſe diuerſæ rationis. Atque hæc eſt ſine dubio ſententia Ariſtotelis locis citatis pro opinione Commentatoris in ſuperiori puncto: nam in eis plane negat, cœlum habere talem materiã qualem habent hæc inferiora: vnde cum alijs locis dixerit habere materiam, neceſſe eſt, vt illam aſſerat eſſe diuerſæ rationis. Id quod diſertis fere verbis affirmat 12. Metaph. tex.11. & in hoc ſenſu communiter exponitur, quod lib.10. Metaphyſic.c.5.ait, corruptibile & incorruptibile differre genere, non eſt enim hoc verum de genere logico, cum corpora corruptibilia & incorruptibilia in genere ſubſtantiæ & corporis conueniant, oportet ergo intelligi de genere phyſico, quod omnes materiam eſſe intelligunt, quę ita appellatur, quia eam proportionem ſeruat ad formam, quam genus ad differentiam. Vnde 1. de generat. cap. 6. apertius dicit, ea quæ non poſſunt mutuo agere & pati, non habere eandem materiam. Eſt ergo hæc ſententia magis conſentanea Philoſophicæ doctrinæ: vt vero ſimpliciter veriorem eſſe oſtendamus, paulatim procedendum eſt, iuxta tria fundamenta prioris ſententiæ.

Materiarum ſpecifica diuerſitas non repugnat.

VIII. DIco primò, nihil repugnare naturis rerum quod in ſubſtantialibus potentijs & materijs detur ſpecifica & eſſentialis diuerſitas. Probatur primo oſtenſiue ex ijs, quæ in ſuperioribus dicta ſunt de natura materiæ primæ. Oſtendimus enim habere verã eſſentiam, realem, & ſubſtantialem, & in genere entis habere ſuam actualitatem entitatiuam, quamuis incompletam, & cum habitudine ad formam: ergo in illo gradu & modo eſſentiæ partialis poteſt eſſe diuerſitas, & maior & minor eſſentialis perfectio. Patet conſequentia, quia nec ex parte Dei eſt impotentia, nec ex parte rei eſt repugnantia. Sicut enim potentia paſſiua, & accidentalis poteſt eſſe diuerſa ſpecie, quia ad actum ſpecie & genere diuerſum ordinatur: eodem modo poſſunt diſtingui potẽtię ſubſtantiales. Quod declaratur amplius, nam formæ ſubſtantiales quædam ſunt, quæ vniuntur materiæ per generationem totius, quę lato modo dici poſſunt formæ generabiles: aliæ vero ſunt formæ, quæ non poſſunt fieri aut vniri per generationẽ, ſed per creationem vel concreationem tantum: ergo ſi inſtituatur materia apta ad recipiendas ſolas formas prioris generis, & incapax aliarum, erit plane diuerſæ naturæ à materia capaci ingenerabilium formarum: non autem repugnat, vt huiuſmodi materia cum tali natura & capacitate inſtituatur: ergo non repugnat fieri materies diuerſarum naturarum & eſſentiarum.

IX. Secundò poteſt hoc probari, ſoluendo fundamentum primæ ſententię, & omnes rationes quibus probare conantur eius defenſores hoc eſſe impoſſibile. Cum enim ex Ariſtotele adducitur illud principium; *Actus eſt qui diſtinguit*, ſi nomine actus in tota ſua latitudine vtamur, facile reſpõdebimus, materiam vnam diſtingui ſpecie ab alia per intrinſecã differentiam eſſentialem, quæ ad genus materiæ comparatur vt actus Metaphyſicus: iam enim ſupra oſtendimus, non repugnare puræ potentialitati materiæ in genere Phyſico, conſtitui ex potentia & actu Metaphyſicis. Neque enim neceſſe eſt recurrere ad Analogiam materia in communi reſpectu materiarum diuerſarum rationum, quam conſtituit Caieta. 1.p.q.66.artic.2. Talis enim Analogia nulla probabili ratione fundatur, cum eſſentialis ratio potentiæ ſubſtantialis proprijſſime conueniat cuilibet materiæ, & ſine vlla habitudine vnius ad aliam. Itaq; ſi de actu Metaphyſico loquamur, quælibet materia

Actũ diſtinguere, qualiter intelligẽdum.

A in ſe habet intrinſecum actum, quo ab alia diſtinguatur, quod manifeſte conuincitur ex diſtinctione eſſentiali materiæ à forma, nam ſi actus eſt qui diſtinguit, neceſſe eſt vt materia in ſe habeat actum, quo à forma diſtinguatur. Eo vel maximè, quod valde probabile eſt, dari conceptum communem vniuocum & genericum ad materiã & formam, eo ſcilicet modo, quo in partibus poteſt genus reperiri, iuxta ſupra dicta de vniuerſalibus: huiuſmodi namque eſſe videtur conceptus naturæ, aut principij vel cauſæ intrinſecæ & eſſentialis: hoc ergo genus per differentias oppoſitas diuiditur tanquam per actus: ita ergo poteſt communis ratio materiæ per varias differentias diſtingui. Quod ſi ſit ſermo de actu Phyſico ſeu reali, adhuc diſtinguere poſſumus de actu B entitatiuo vel formali, & priori modo non oportet, vt quælibet ſimplex entitas diſtinguatur ab alia diſſimilis naturæ per alium actum, præter ipſiuſmet rei entitatem. Quia entitas ſimplex non poteſt in re diſtingui ab alia, niſi ſe ipſa: nam eodem diſtinguitur, quo eſt. Loquendo autem de poſteriori actu, ſcilicet formali, ſic etiam illi attribui poteſt omnis diſtinctio, quatenus vel per ipſum, vel per habitudinem ad ipſum fit: ſic enim compoſitum diſtinguitur per formam, vt per actum conſtituentem: vna vero materia diſtinguitur ab alia per habitudinem ad diuerſam formam generabilem vel ingenerabilem, vt declarauimus.

Et declaratur amplius concluſio, quia materiæ primæ non repugnat vnitas ſpecifica cum diſtinctio- X.
C ne numerica: ergo nec repugnabit diſtinctio ſpecifica cum vnitate numerica. Conſequentia inde probatur, quia ſicut actus eſt qui diſtinguit, ita etiam actus eſt qui dat vnitatem, & qui conſtituit ſpecificã naturam: prius enim ſecundum rationem eſt conſtituere, quam diſtinguere. Item, quia ſicut genus comparatur vt potentia ad differentiam ſpecificam, ita ſpecies ad differentiam indiuidualem. Ac denique quia etiam numerica diſtinctio, cum ſit actualis & realis, debet fieri per actum, ut conſtat ex ſuperius dictis de principio indiuiduationis. Primum vero antecedens quoad vtramque partem manifeſtum eſt. Nam quoad priorem, omnes fatentur materias omnes rerum generabilium eſſe eiuſdem ſpeciei. Primo quidẽ, quia ſunt omnino ſimiles in eſſentia, vn- D de & eandem habent definitionem. Secundo, quia quælibet portio materiæ eſt capax omnium formarum, quarum eſt alia, nam quælibet eſt commune ſubiectum harum tranſmutationum, & ideo recte dixit Ariſtoteles, eas res vnam habere materiam, quæ ſunt inuicem tranſmutabiles, quod de vnitate ſpecifica neceſſario intelligendum eſt. Denique ſupra late probauimus, primam cauſam materialem rerum generabilium non poſſe eſſe niſi vnam, vtique ſecundum ſpeciem, id quod docet Ariſtoteles toto primo lib. Phyſicorum, præſertim tex.69. & Comment. ibi, & 12. Metaph. Comment.14. & D.Tho. 1.par. quæſt.66. artic. 2. Nec probandus eſt modus loquendi quorundam dicentium, materiam generabilium eſſe vnam ſpecie negatiue, non poſitiue, E volunt enim vnitatem ſpecificam poſitiuam eſſe per formam. Eſt tamen inepta diſtinctio, nam ſi loquantur de vnitate pro formali, omnis vnitas negatiua eſt, ſi autem pro fundamento vnitatis, hoc tam poſitiuum in multis materijs, ſicut in multis formis vel compoſitis, nam vere habet poſitiuam eſſentiam, & poſitiuam ſimilitudinem, ſeu conueniẽtiam in tota ſua eſſentiali natura. Quoad alteram etiam partem de diſtinctione numerica, res eſt clariſſima: corpora enim duorum hominum numero differunt: ergo & materiæ eorum, quam diſtinctionem retinent, etiamſi priuentur ſuis formis. Quin etiam materiæ, quæ ſunt ſub formis ſpecie diuerſis, quamuis quoad diſpoſitiones proximas dicantur

Materia generabilium eſt vna poſitiue.

cantur differre aliquo modo ſpecie, vt ſumitur ex A Ariſtotele 8. Metaph. tex. 11. tamen materiæ primæ quoad entitates ſuas ſolum ſunt numero diuerſæ, cũ qua diſtinctione conſeruare poſſent abſque vlla forma actu informãte. Nec refert, quod tota hæc materia generabilium poſſet ſub forma eiuſdem rationis conſtitui, & ſub eadem quantitate continua, & ita eſſe vno numero, nam hæc vnitas vel diſtinctio in materia talis eſt, qualis eſſe ſolet in rebus homogeneis, quarum partes integrantes, ſi ſint actu diuiſæ, ſunt etiam plura indiuidua ſimpliciter, & actu diſtincta numero, ſi vero non ſint diſiunctæ, ſed continuę, actu ſunt numero: & plura in potentia. Sic igitur cõſtat, vnitatem vel diſtinctionem, tam ſpecificã, quã genericam, vel numericam non repugnare cum natura vel eſſentia materiæ.

B XI. Materiane omnium entium imperfectiſſima. Ad confirmationem, quæ fundabatur in imperfectione materiæ, reſpõdetur primò, probabile eſſe materiã vt ſic ſecundum ſuum commune genus tam eſſe imperfectum ens, vt nullum poſſit eſſe in genere ſubſtantiæ magis infimum & imperfectum, non ſolum comparando genus ad genus, ꝙ clariſſimũ eſt, ſed etiam comparando omnia & ſingula contenta ſub genere materiæ ad alia omnia, quæ ſub alijs generibus, vel rationis ſubſtantiæ continentur. Declaratur hoc, nam materia vt ſic diſtinguitur intra latitudinem ſubſtantiæ, tum à forma, tum à ſubſtantia completa, ſiue cõpoſita, ſiue ſimplici, atque hoc modo clarum eſt, genus materię, vt ſic minus perfectũ eſſe, quam genus formæ, & à fortiori quam ſubſtantiam compoſita vel completam. Poſſumus tamen vlterius comparare quamlibet formam cum qualibet materia, & ſic non eſt tam euidens, omnem materiã eſſe inferiorem qualibet forma. Quod enim, ſi quis dicat, materiam cœli Empyrei eſſe perfectius ens, quam ſit forma terræ? qua enim euidenti ratione demonſtrabitur, id eſſe falſum? Nam quod forma illa plus habeat de ratione actus actuantis, non videtur ſatis conuincere, quia etiam accidentia habent plus de ratione actus actuantis, quam materia, & nihilo minus in ſua entitate actuali ſimpliciter ſunt minus perfecta, quia abſolute minorem perfectionem conferũt in genere entis. Sic ergo dicere quis poſſet, meliorem eſſe materiam, quæ veluti inchoat perfectiſſimum corpus, quale eſt cœlum Empyreum, quam ſit forma, quæ veluti cõſummat & complet corpus im D perfectiſſimum, quod eſt terra. Nec etiam obſtat, ꝙ illa materia ſub genere minus perfecto contineatur, nam ſæpe accidit, perfectam ſpeciem ſub genere minus perfecto eſſe ſimpliciter nobiliorem, quam ſit aliqua ſpecies infima ſub meliori genere, ſicut volũtas eſt abſolute perfectior potentia, quam viſus, licet hic contineatur ſub genere potentiæ cognoſcentis, quod nobilius eſt. Nobilitas enim generis non eſt ſumenda ex comparatione omnium & ſingularũ ſpecierum, ſed vel ſecundum ſe & comparando præciſas rationes, vel certe conferendo ſupremam ſpeciẽ vnius generis ad ſupremam alterius. Quanquam vero hoc ita diſputari poſſit, nihilominus tãquam probabilius admittimus, quamlibet materiam eſſe inferiorem qualibet forma, quia eſt pura potentia in ge- E nere ſubſtantiæ, ſub quo genere parum perfectionis participare poteſt. Item, quia alias facile poſſet quis dicere, aliquam materiam eſſe perfectiorem aliqua ſubſtantia completa & integra, quia cum ponatur eſſe perfectior quam forma, & alioqui includat totam materiæ perfectionem, facile fieri poteſt, vt, ſaltem intenſiue, excedat in perfectione aliquam ſubſtantiã integram, & compoſitam, quod veriſimile non eſt. Hoc igitur modo optime explicatur materiam primam eſſe infimum ens, non ſolum ratione huius inferioris materiæ rerum generabilium, de qua potiſſimum locutus eſt Auguſtinus, cum dixit, *materiam eſſe prope nihil*: ſed etiam ratione totius generis, ſeu totius latitudinis materiæ, nã tota pertinet ad infimum gradum ſubſtantialis entis.

Non vero ſpectat ad hanc infimam materiæ perfectionem, vt in eius latitudine non poſſit eſſe gradus, vel maior & minor eſſentialis perfectio, quia nõ oportet, vt illa perfectio materiæ ſit omnino indiuiſibilis eſſentialiter: nam, vt declaraui, per varias differentias diuidi ac contrahi poteſt. Neque quoad hoc comparanda eſt pura potentia cum puro actu, cuius ſignum manifeſtum eſt, quia purus actus eſſentialiter eſt vnus numero & ſingularis, non autem pura potentia. Ratio autem eſt, quia purus actus in ſe conſtituitur per infinitam perfectionem ſimpliciter, in ſe includentem omnem aliam perfectionem, cui infinitati & continentiæ repugnat multiplicatio tam eſſentialis, quam numerica, vt poſtea videbimus. Pura autem potentia non conſtituitur per infinitam perfectionem, vt per ſe conſtat, cum ſit infimæ perfectionis: neque etiam conſtituetur per carẽtiam omnis perfectionis, nec per incluſionem (vt ſic dicam) omnis imperfectionis, nec denique de ratione materiæ vt ſic, eſt quod habeat infimam & indiuiſibilem perfectionem Phyſicam, nam ratio puræ potentiæ hoc non poſtulat, & aliunde id non habet. Sed hic ſtatim occurrebat quærendum, quænam harum materiarum ſit minus perfecta, non enim ſunt æquales, vt iam conceſſimus, & ratio ſpecificæ diſtinctionis poſtulare videtur. Rurſus quæri poteſt, an poſſit fieri alia materia minus perfecta eſſentialiter, quam ſit quælibet materia creata, & cõ C ſequenter an in eis materijs poſſit procedi in infinitum. Sed hæc declarabuntur commodius ſectione ſequente. XII.

Aſſertio ſecunda.

Dico ſecundò, ſi ſolam rationem ſpectemus, probabilius eſt, materiam cœlorum eſſe diuerſæ rationis à materia rerum generabilium. Ad probandam hanc concluſionem, ſupponimus cœlum eſſe ingenerabile & incorruptibile. Quanquam, vt dixi, nos hoc loco non agimus de cęlo, quaſi materialiter (vt ſic dicam) ſed formaliter de corpore incorruptibili. Eſt autem certum, non repugnare dari aliquod corpus incorruptibile, de quo procedit quæſtio propoſita, ſiue illud de facto detur, ſiue nõ. Rurſus de aliquo corpore cœleſti, ſaltem de Empyreo cœlo, Theologi pro comperto habent, eſſe corpus incorruptibile, vt ex authoribus ſuperius citatis cõſtat. Denique, quanquam de inferioribus orbibus multi exiſtiment eos eſſe corruptibiles, & nonnulli ex antiquis Patribus id interdum ſignificent, & moderni etiam Aſtrologi ex quibuſdã apparitionibus cometarum, id ſe demonſtrare exiſtiment, nobis tamen veriſimilior eſt Ariſtotelis ſententia, illa omnia corpora vſque ad cœlum Lunæ eſſe natura ſua incorruptibilia: tum propter experientiam, videmus enim corruptibilia corpora, vel ſecundum ſe tota, vel ſecundum partes, aut corrumpi, aut alterari, peregrinas impreſſiones recipiendo, aut à naturali ſtatu interdum cadere: at vero vetuſtiſſimo experimento conſtat, cœlos, tam ſecundum ſe totos, quam ſecundum omnes partes ſuas, integros à creatione mundi permanſiſſe, & inuariabili vniformitate eodem modo moueri, nec alterari, aut deijci à ſtatu connaturali, ex qua experientia ortus eſt communis omnium gentium conſenſus, exiſtimantium cœlum ex ſe perpetuum eſſe, vt Ariſtoteles lib. de Mundo ad Alexandrum, & ſecundo de cœlo c. 1. adnotauit. Tum etiam quia hoc eſt magis conſentaneum fini, propter quem corpora illa creata ſunt, nimirum vt ſint quædam cauſæ vniuerſales, quæ ſuo motu & influxu vniformiter variabili adiuuent hæc omnia inferiora, vt per continuã ſucceſſionem XIII. Cœleſtes orbes omnes ĩcorruptibiles.

& generationem cõſeruentur:ad hunc autem finem
neceſſarium fuit, vt cœli eſſent perpetui, & eodem
modo inuariabili mouerentur. Tum denique, quia
non repugnat cœlos eſſe creatos naturæ incorrupti-
bilis, vt ex dictis conſtat,& magis patet ex dicendis:
ergo veriſimilius eſt, tales creatos eſſe: nam,vt dixi,
hoc eſt magis conſentaneũ fini eorum,& magis etiã
pertinet ad perfectionẽ & pulchritudinem vniuer-
ſi,neq; in Scriptura diuina eſt aliquid,ꝙ huic Philo-
ſophicæ rationi repugnet, vt ſequenti aſſertione o-
ſtendã. Imo ſunt multæ locutiones,quæ illi fauent,
vt quod cœli firmiſſimi 2.Paralipomenon 6.& ſoli-
diſſimi,Iob 37.& æterni,ſcilicet in poſterum, Pſal.
148.& 2.ad Corinth.5.dicuntur.

XIIII. Probatio cõcluſionis.

Hoc ergo ſuppoſito, probatur concluſio poſita,
quia,ſi cęlum eſſet compoſitum ex materia elemen-
torum, tam eſſet ex ſe corruptibile, quã ſunt ipſa ele
menta. Probatur ſequela,quia materia cœli eſſet ca-
pax aliarum formarum, v.g. elementorum,& care-
ret illis: ergo eſſet ſubiecta propriæ priuationi taliũ
formarum,& conſequenter, quantum eſt ex ſe, illas
appeteret,ſed hæc eſt tota radix corruptibilitatis ele
mentorum,ergo. Reſpondent aliqui,negãdo Maio-
rem,quia materia dum eſt ſub vna forma,non eſt ca
pax alterius,quia nõ poteſt habere vtramque ſimul,
& ideo non habet proprie priuationem,neque appe
titum alterius,quia ea forma, quam habet contenta
eſt. Sed hoc friuolum eſt, nam capacitas ad plures
formas non eſt in ſenſu compoſito(vt aiunt) ſed di-
uiſim declaranda, eſt enim idem ſubiectum capax
contrariarũ formarũ, non quia poſſit ſimul vtrãque
recipere,ſed quia de ſe indifferens eſt,vt vnam vel a-
liam ſuſcipiat,atq; hoc ſatis eſt,vt quãdo vnã habet,
vere ſit altera priuatum,quia vere caret forma,cuius
eſt capax. Alias neq; materia generabilium rerum eſ
ſet ſubiecta priuationi, neque in aliquo ſubiecto, in
quo eſt forma,vel qualitas poſitiua, eſſet vnquã pri-
uatio formæ oppoſitæ,ꝙ eſt contra communem om
nium ſenſum,& loquendi modum. Deniq; materia
generabilium non alia ratione eſt principium corru
ptionis,niſi quia hoc modo eſt capax aliarum forma
rum,quibus caret,& ea ratione dicitur eas appetere,
ſecundum Metaphoram, nam hic appetitus nõ eſt
aliud à naturali capacitate, vt in prima diſputatione
prooeminali declaratum eſt.

Quorũdam reſponſio refutatur.

XV. Alij reſpondent, formam cœli explere capacita-
tem materiæ propter ſuam eminentiã & virtualem
continentiam,& ob hanc peculiarem rationem,ma-
teriam exiſtentem ſub tali forma nõ appetere alias,
nec proprie eſſe capacem illarũ. Sed hoc etiã eſt fal-
ſum,nam forma cœli non cõtinet eminenter ac vir-
tute omnes alias formas,non enim continet animam
rationalem, neque alias formas perfectorum viuen-
tium,neque forma vnius cœli eminenter aut virtute
continet formas aliorum cœlorum, ſuppoſito quod
ſpecie differant. Vnde, cum dicitur forma cœli ex-
plere capacitatem materię,intelligi poteſt intenſiue,
& hoc neq; eſt verum,nec ſatis eſt,nam anima ratio
nalis perfectius actuat materiam,& cum illa ſit per-
fectiſſima, illa ſola dici poteſt explere intenſiue ca-
pacitatem materiæ, & nihilominus relinquit illam
ita capacem aliarum,vt ſit ſufficiens principium cor
ruptionis. Reſponderi poteſt animã rationalẽ exce-
dere formam cœli in gradu formæ, excedi tamen in
modo informandi. Nos vero dicimus,ex hoc exceſ-
ſu & informãdi modo colligi ſufficienter diuerſita-
tem materiæ,& alias explicari nõ poſſe,qualis ſit ille
exceſſus,vt ex ſequentibus magis cõſtabit. Vel ergo
intelligitur forma cœli explere capacitatem materiæ
extẽſiue,& hoc eſt impoſſibile,ſi illa materia eſt eiuſ
dem omnino rationis & capacitatis cum hac noſtra
materia, quia de ſe eſt plane indifferens ad omnes
formas quarum perfectiones nec formaliter conti-
net forma cœli,nec eminenter. Quapropter fieri nõ

A poteſt vt per ſe ſola & per ſuum informandi modũ
repleat capacitatem talis materiæ.

Alia reſponſio eſt, capacitatem materiæ duplici- XVI.
ter poſſe conſiderari:vno modo ſecundũ ſe & quaſi
remote, alio modo proximè, & vt eſt reducibilis ad
actum. Priori modo concedunt materiam cœli eſſe
capacem aliarum formarum, vt argumentũ factum
probat,& ſimiliter habere priuationem,& quaſi ra-
dicalem appetitum: proximè vero negant habere ca
pacitatem,quia iam illa materia ita eſt affecta, diſpo
ſita & actuata,vt non ſit reducibilis ad aliũ actũ,eo
ꝙ non ſit ſeparabilis ab illo quem nunc habet. Hoc
autem prouenit partim ex diſpoſitionibus,quæ non
habent cõtrarium, partim ex ipſamet informatione
ſeu modo informandi,qui talis eſt,vt inſeparabiliter
B coniungat talem formam huic materiæ. Materia au
tem eſt principium corruptibilitatis,non prout con-
ſideratur ſecundum remotam capacitatem, ſed ꝑut
eſt proximè diſpoſita & affecta. Hæc quidem reſpõ
ſio eſt probabilis,non tamen ita ſatiſfacit, quin con-
traria opinio probabilior relinquatur. Primo quidẽ,
quia vt agens poſſit alterare paſſum, non oportet vt
ſupponat in illo diſpoſitionem poſitiue contrariam,
ſed ſatis eſt vt ſupponat capacitatem cum priuatio-
ne,nam hæc, adiuncta forma,quam agens introdu-
cit,ſunt ſufficientia principia naturalis mutationis:
ergo licet in cœlo nõ ſint diſpoſitiones directe & po
ſitiue contrariæ qualitatibus elementorum,ſi tamen
in eo eſt materia capax talium qualitatum,& carens
illis,hoc ſatis eſt vt poſſit cęlum ab elementis altera-
C ri,& peregrinas impreſſiones recipere. Dices,habe-
re cœlum nobiles aliquas qualitates formaliter repu
gnantes,& reſiſtentes omnibus his inferioribus qua
litatibus. Sed hoc in primis dicitur voluntarie & ſi-
ne probatione,ac deinde ex illa reſponſione ad ſum
mum habetur,cœlos non poſſe corrumpi, quia non
eſt inferiori agente, virtus quæ poſſit vincere reſi-
ſtentiam paſſi, ſi ergo virtus actiua augeretur, aut
fortior redderetur, poſſet cœlum alterare & ad cor-
ruptionem diſponere.

Ac denique licet daremus eſse poſſibilẽ illum in- XVII.
corruptionis modum, tamen negari nõ poteſt quin
facilior & nobilior modus ſit,ſi cœlum non per reſi-
ſtentiam qualitatum,ſed per intrinſecam & ſubſtan
tialem compoſitionem ſit incapax peregrinarũ im-
D preſſionũ & formarum. Cum ergo cœlũ factum ſit,
vt ab his omnibus impreſſionibus & alterationibus
ſit abſtractum,& vt materia eius nunquã mutet for-
mam, veriſimilius eſt factã eſſe de ſe incapacem om
nium harum formarum & qualitatum, atque adeo
non ſolum quoad formam, ſed etiam quoad mate-
riam eſse cœlum alterius rationis & ordinis ab om-
nibus inferioribus corporibus. Quod ſi quis dicat,
hanc incapacitatem peregrinarum impreſſionum
corrumpentium non eſse tribuendam aut incapaci-
tati matetiæ, aut qualitatibus reſiſtentibus,ſed modi
informandi formæ: Contra hoc eſt,quia, ſi mate-
ria habet eandem capacitatem, vix poteſt intelligi,
quo modo per ſolum modum informationis redda-
tur ipſum compoſitum incapax inferiorum qualita-
E tum. Maximè cum paſſiua potentia ad recipiendas
has qualitates conueniat corporibus ratione mate-
riæ. Et propter hanc cauſam Ariſtoteles locis ſupra
citatis merito exiſtimauit,ſicut ea quæ mutuo tranſ-
mutantur,communem habent materiam, ita etiam
è conuerſo,quæ tranſmutari non poſsunt,non habe
re materiam communẽ, quia ſola diuerſitas in for-
ma nõ poteſt ad id ſufficere. Accedit,quod licet for-
ma cœli habeat talem informandi modum,vt natu-
ra ſua poſtulet inſeparabilitatem à ſubiecto quod in
format:tamen per hoc ipſum ſufficienter indicatur,
materiam illi formæ ſubiectam debere eſse diuerſæ
rationis. Quia potentiæ diſtinguuntur per actus,ſed
forma illo modo informans,eſt actus longe diuerſæ
ratio-

rationis à forma generabili, & poſtulat in ſubiecto conditiones longe diuerſas, nempe inſeparabilitatem & plenam ſatietatem, & (vt ita dicã) perpetuam quietem ſub tali actu: ergo potentiæ ſeu materiæ ordinatæ ad huiuſmodi actus diſtinctæ ſunt.

XVIII. *Cęleſtes orbes omnes ingenerabiles.* Vltimo poſſunt rationes non minus efficaces ſumi ex eo quod cœlum eſt ingenerabile naturali generatione, hactenus enim ſolum incorruptibilitatẽ eius põderauimus. Si ergo materia aeris & Solis, verbi gratia, eſſent eiuſdem rationis, eſſet nunc materia aeris capax formæ Solis, & carens illa, & appetens illam, non enim eſt minor ratio de illa, quam de alijs formis quarum eſt actus. Ergo quantum eſt ex parte cauſæ materialis, cœlum re vera eſt generabile ex aere, ergo ſimpliciter eſt generabile. *Ex oppoſito quot oriantur abſurda.* Patet conſequẽtia, tum quia hæc denominatio maximè ſumitur ex parte materiæ, tum etiam, quia potentiæ paſſiuæ naturali correſpondet potentia actiua naturalis, alias ſuperflua eſſet & otioſa talis potentia in rerũ natura. Vel certe quamuis de facto nõ daretur talis vis actiua, non tamen repugnaret dari intra ordinem agentium naturalium. Atque ita quantum eſt de ſe cęlum eſſet naturaliter generabile. Quin potius nulla ratio reddi poſſet: cur cęlum ipſum aut Sol non poſſit ex materia ſibi applicata generare ſibi ſimile, quia datur in natura ſubiectum continens in potentia illam formã & carens illa: ergo illa forma factibilis eſt per eductionem de potentia talis ſubiecti: ergo & in ſuo eſſe & gradu finita eſt, & in modo quo fieri poteſt: ergo per virtutem finitam agentis naturalis educi poteſt: cur ergo nõ eſt in cęlo aut in Sole talis virtus ad generandum ſibi ſimile? certe non poteſt vlla ratio Philoſophica aſſignari. Cum ergo cęlum ſit ingenerabile, forma eius talis eſt, vt nec poſſit educi de potentia materię, neque illi vniri per generationem: ergo non continetur in potentia illius materiæ quæ eſt ſubiectum generationis, neque illam reſpicit, aut actuare poteſt: ergo è contrario materia, quæ ſubijcitur tali formæ, natura ſua eſt ſubiectũ incapax generationis, & conſequenter eſt diuerſæ naturæ ab alia materia, quæ eſt generationis ſubiectum. Atq; hæ rationes, quãuis exẽpli cauſa de materia cęli factę ſint, tamen vniuerſe & formaliter procedunt de corpore ab intrinſeco incorruptibili, quæ magis confirmabuntur ſoluendo ſecundum fundamentum prioris ſententiæ.

XIX. Fundamentum ergo ſecundum prioris ſententiæ ex confirmatione præcedentis aſſertionis ſolutum eſt, iam enim ſatis oſtẽdimus, quomodo ex corporis incorruptibilitate, ſi omnino naturalis & intrinſeca ſit, inferatur diuerſitas materiæ: & omnia, quæ in diſcurſu illius fundamenti attinguntur, ſigillatim ſunt à nobis tractata & expedita. Exemplum autẽ quod ibi adducitur de indiſſolubili vnione humanitatis Chriſti, nihil ad rem præſentem refert: non enim negamus aliquam vnionem poſſe eſſe indiſſolubilẽ natura ſua, ſed dicimus, huiuſmodi vnionẽ formę cũ materia eſſe indiciũ diuerſitatis nõ ſolum in forma, ſed etiam in materia: tum quia potentia proportionatur actui, tum etiam, quia talis vnio poſtulat materiã incapacem peregrinarum impreſſionum.

Comparantur materiæ cœlorum inter ſe.

XX. IN confirmatione vero illius fundamenti petitur ſpecialis difficultas de materijs cœlorum, an inter ſe etiam differant ſpecie, in qua loqui poſſumus, vel ſupponendo cœleſtia corpora eſſe eiuſdem ſpeciei, vel ex hypotheſi, quod differant ſpecie: &, vt ſępe dixi, nihil ad præſentem quæſtionem refert, quid de facto in hoc verius ſit, nam ſatis eſt loqui de poſſibili, in quo non eſt dubium, quin poſſint dari corpora incorruptibilia & eiuſdem & diuerſæ ſpeciei. Si ergo loquamur de corporibus habentibus formas eiuſdẽ A rationis, nulla ſupereſt quæſtio, quin materiæ debeant etiã eſſe eiuſdem rationis eſſentialis, quia nõ habent vnde diſtinguantur. Neque talis cõuenientia in materia poteſt obſtare incorruptibilitati taliũ corporum, quia ſimile non patitur à ſimili, vnde inter talia corpora nõ poteſt eſſe naturalis actio & trãſmutatio, nec materia vnius appetit formã alterius, cum ſint eiuſdem ſpeciei. Et quoad hoc eadem eſt ratio de diuerſis corporibus, quæ de diuerſis partibus homogeneis eiuſdem corporis: partes autẽ eiuſdem corporis homogenei diſtinctas habent portiones materiæ, eiuſdem tamen rationis, ſicut ſunt formæ. Non eſt autem improbabile, hanc ſingularẽ materiam talis ſpeciei eſſe naturaliter coaptatam & proportionatam huic ſingulari formæ, & cum ea habe- B re peculiare vinculum, & propriam indiuidualẽ habitudinem, quanquam id incertum ſit, parumque ad rem præſentem referat.

Difficultas ergo in prædicta confirmatione tacta procedit ſupponendo diſtinctionem ſpecificam inter huiuſmodi corpora, ſiue illa intercedat inter corpora integra, qualia ſunt, verbi gratia, cęlum Empyreum & cęlum Lunæ, quæ ſpecie differre lõge veriſimilius eſt, ſiue ſe habeant vt partes eiuſdem corporis, vt ſunt aſtra reſpectu aliarũ partium corporũ cęleſtium. De his ergo omnibus eſt difficultas, quia ſi ratio facta eſt efficax, æquæ probat, materias omniũ corporũ incorruptibiliũ ſpecie differentiũ eſſe etiã ſpecie differentes, quod videtur incredibile. XXI.

In hac re diuiſi ſunt diſcipuli D. Thomę, nam Ca- C preolus quem Soncinas & alij ſequuntur, nõ exiſtimat eſſe admittendũ illud conſequẽs, quia vt materię ſint ſpecie diuerſę, non ſatis eſt formas eſſe ſpecie diſtinctas, cum conſtet in his rebus inferioribus eandem materiam recipere varias formas: oportet ergo vt ſit diuerſitas in modo informandi, omnes autẽ formæ cęlorum conueniunt in eodem modo informandi inſeparabiliter, & explendo appetitum materiæ: ergo, quamuis in gradu eſſentiali illæ formę differãt, nihilominus materia omnium eſt vna, quia reſpicit omnes veluti ſub vna ratione formali, quæ ſumitur ex modo informandi, ſicut materia inferiorum corporum eſt vna, quia reſpicit plures formas, quatenus conueniunt in alio modo informandi, ſcilicet ſeparabiliter. Vnde Ariſtoteles quamuis dixerit corruptibi- D le & incorruptibile differre genere, nunquam tamẽ dixit incorruptibilia inter ſe differre etiam genere phyſico: non ergo differunt in materia. Tandem illa omnia corpora, ſicut ſunt incapacia alterationũ corrumpentium, ita ſunt capacia earum mutationum, quæ corruptionem non afferunt, vt motus localis, & paſſiuæ illuminationis: ergo ſignum eſt habere materiam eiuſdem rationis. XXII. *Quorũdam in hoc ſententia. Capreol. Soncin.*

At vero Caietanus concedit ſequelam argumenti, & docet omnia corpora incorruptibilia ſpecie diuerſa habere non ſolum formas, ſed etiam materias ſpecie diuerſas. Et in ea ſententia magis conſequẽter loquitur, quia rationes factæ eandem efficacitatem in præſenti habent. Nam ſi materia cęli cryſtallini, verbi gratia, eſt eiuſdem rationis cum materia E cęli Empyrei: ergo eſt naturaliter capax formę eius, & diſpoſitionum omnium, quæ ad illam requiruntur: ergo forma cęli Empyrei, quantum eſt ex ſe, & ex parte talis ſubiecti, educi poteſt de potentia eius: ergo cęlum Empyreum naturaliter eſt generabile, & è contrario cryſtallinum cœlum erit naturaliter corruptibile & tranſmutabile in aliud. Patet conſequentia, quia materia dicitur eſſe de ſe indifferens ad omnes illas formas, & per proprias vniuſcuiuſq; diſpoſitiones determinari ad illas: ergo erit tanta repugnantia inter diſpoſitiones, ſicut inter formas: ergo per illas diſpoſitiones poterit materia illa præparari ad abijciendam vnam formã, & recipiendam aliam. Neq; ad hanc tranſmutationẽ videtur neceſſa- XXIII. *Materiæ cœleſtium orbium inter ſe ſpecie diuerſæ. Caietan.*

ria cōtrarietas poſitiua & perfecta, ſed ſufficiet pro pria oppoſitio priuatiua cum naturali repugnantia & incōpoſſibilitate formarum, & propriarū qualitatum, vel diſpoſitionum. Quod ſi ex parte potentiæ paſſiuæ naturalis, hoc totum verum eſt, nulla ratio afferri poteſt, cur potentia actiua naturali illi potentiæ paſſiuæ correſpondens ſit impoſſibilis: imo nec reddi poteſt ratio, cur de facto non reperiatur in cęlis. Igitur, quod talia corpora ſint ad inuicem impaſſibilia tali paſſione, quæ ad corruptionem vel generationē diſponat, prouenit ex eo, quod vnum quodque habet propriam materiam ita accommodatam & commenſuratam propriæ formæ, & diſpoſitionibus illius, vt ſit prorſus incapax aliarum, vnde neceſſario fit, tam eſſe diuerſas ſpecie materias horum corporum, quam formas eorundem.

XXIV. Quocirca quamuis verum ſit, omnes materias cœlorum in hoc conuenire, quod ordinentur ad formā inſeparabiliter informantem, tamen hæc conuenientia non poteſt eſſe in eis ſpecifica, ſed generica, & ex illa infertur diuerſitas ſpecifica. Nam vt vnaquæque materia inſeparabiliter coniungatur propriæ formę, neceſſe eſt, vt ex vi ſuæ entitatis & eſſentiæ cum ſola illa poſſit naturale vinculum contrahere: nam ſi eſſet indifferens, hoc ipſo poſſet ſuam formam dimittere, & alteri repugnanti cohærere. Igitur reſpicere formam inſeparabiliter informātem, nihil aliud eſt, quam determinate reſpicere propriam & vnicā formam, & è contrario, quod forma inſeparabiliter informet, ideo eſt, quia talem reſpicit potentiam quæ illo actu contenta eſt, neque alium appetit, quia alterius nōn eſt capax. Neque alia ratione intelligi poteſt, quod vnaquæque forma cœli ſentiet appetitum propriæ materiæ. Eſt ergo in hoc magna diſſimilitudo inter materiam rerum corruptibilium & incorruptibilium, nam illa ideo reſpicit formam ſeparabilē, quia ex ſe indifferenter reſpicit plures formas inter ſe repugnantes, vnde ipſamet ſeparabilitas formarū requirit vnitatem in materia, & talem capacitatem, quæ non omnino expleatur vna vel alia forma. At vero materia vniuſcuiuſque cœli ideo reſpicit formam inſeparabilem, quia non reſpicit aliam, niſi ſuam, & ideo illa ſatiatur, quia non eſt capax aliarum, neque indifferens, ſed ex vi ſuæ eſſentiæ eſt determinata ad talem formam. Neque Ariſtoteles huic ſententiæ repugnare poteſt, cū ille generatim dixerit, illa differre materia, quæ non ſunt inuicem tranſmutabilia. Quod vero 10. Metaphyſ. dixerit corruptibile & incorruptibile differre genere, non impedit, quo minus ipſa etiam incorruptibilia poſſint dici inter ſe genere Phyſico differre, ſi hoc nihil aliud ſit, quam differre materia: ſi vero illa locutione plus indicetur, ſic ſpeciali ratione dicentur differre genere corruptibilia corpora ab incorruptibilibus, potius quā incorruptibilia inter ſe, quia nimirū illa ſunt diuerſorū ordinum, hæc vero vnum gradum conſtituit. Item materiæ cœlorum, & elementorū differunt quodammodo genere Phyſico, quia vna materia eſt ſubiectum generationis, tota vero alia materia eſt incapax generationis, & ita eſt etiam maior ſimilitudo ſpecifica & ſubalterna inter materias cœlorum inter ſe, quam cum materia horum inferiorum. Et illa conuenientia ſatis eſt, vt in aliquibus mutationibus localibus aut perfectiuis conuenire poſſint, vt per ſe conſtat. Atque ita ſufficienter ſatisfactum eſt fundamentis aliorum, & noſtra ſententia confirmata.

Tertia aſſertio, qua Diuinæ Scripturæ teſtimonijs ſatisfit.

XXV. Dico tertiò: Ex diuinis ſcripturis colligi non poteſt cœlos eſſe factos ex materia elementorum, & conſequenter nihil eſt in Scriptura ſacra, quod

A propoſitæ Philoſophicæ veritati repugnet. Hæc aſſertio excedit quidem limites Metaphyſicæ, nō poſſumus tamen eam prætermittere, tum vt ſatisfaciamus fundamentis oppoſitæ ſententiæ, tum etiam vt breuiter attingamus materialem cauſam totius vniuerſi corporei, & conditionis eius, in quo non ſolum Theologi, ſed etiam Philoſophi à principio laborarunt. Primum ergo, quod attinet ad cœlum Empyreum, concluſio eſt extra controuerſiam: nam Theologi, qui cœlum illud admittunt, in primo momento creationis rerum docent fuiſſe creatum ſimul cum terra: illudque aut ſignificari, aut ſaltem comprenendi in verbis illis: *In principio creauit Deus cœlum.* Vnde, ſaltem quantum ad hoc corpus, ſine vlla difficultate Theologica procedunt omnia dicta de materia cœli. Propter quod etiam Theologi docent, illud cęlum in fine mundi, neque eſſe igne comburendum, neque innouandum, quia ſemper eſt puriſſimum, & clariſſimum, prout ſedem Beatorum decet. Philoſophi vero nihil de illius cœli exiſtentia cognoſcere potuerunt; quia nec motum habet, nec illuminationē, aut manifeſtam influentiam, qua poſſit à mortalibus humano diſcurſu inueſtigari.

Cœlum Empyreum longe incorruptibile.

B

XXVI. Inferiores orbes cœleſtes ſimul cum Empyreo ex nihilo creati.

De alijs autem cœlis probatur cōcluſio, quia nulla ratio cogit, vt nomine cœli in citatis verbis vnum tantum corpus cœleſte, illudque ſupremū & Empyreum intelligatur, nā frequens & vſitatus modus loquendi habet, vt nomine cœli ſimpliciter dicti totus ordo cœleſtium corporum comprehendatur. Quinimos etiam eſt frequens in Scriptura: eo vel maximè, C quod illud ſingulare in Hebræo plurale eſt, eo quod vox Samaim ſingulari careat, & in alio loco in plurali trenſfertur, Pſal. 101. *Initio tu, Domine, terrā fundaſti, & opera manuum tuarū ſunt cœli:* vbi ſignificatur, omnes cœlos ſimul cū terra fuiſſe conditos. Nec vero obſtat, quod paulo poſt in eodem capite primo Geneſ. dicitur Firmamētum factum fuiſſe ſecundo die, & appellatum *cœlum*, & Solem, Lunam ac ſtellas, quarta die fuiſſe creatas: hoc (inquam) nō obſtat, tum quia probabilius eſt hæc non fuiſſe creata ſecundo & quarto die quantum ad ſubſtantiam, ſed ſolū quoad quædam accidentalia munera, vt paulo poſt indicabimus: tum etiam, quia illud firmamentum, de quo ſecundo die fit mentio, nō eſt aliquod ex corporibus incorruptibilibus de quibus loquimur, vt D mox declarabimus. Veriſimilius ergo eſt nomine cęli comprehendiſſe Moyſem omnes orbes cœleſtes, & maximè locutum fuiſſe de cœlo hoc viſibili, quod humanis oculis conſpicitur: hoc enim præcipuè egit in eo opere, vt Deum oſtenderet creatorem omniū viſibiliū, ſicut annotauit Hieronymus epiſtola 139. ad Cyprianum. Non eſt ergo credendum incepiſſe Moyſem narrationem ſuam à creatione ſolius cęli inuiſibilis: comprehendit ergo ſub illa voce omnes cœlos viſibiles, vt interpretatur etiam Baſilius homil. 2. Hexameron. Imo probabile ſatis eſt nomine cœli comprehendiſſe omnia corpora vſque ad aerē incluſiue: eſt enim frequens in Scriptura, vt nomine cœli cōprehendatur aer. Pſal. 103. *Extendens cœlum, ſicut pellem, qui tegis aquis ſuperiora eius.* Et frequēter E in Scriptura fit mentio auium, ſeu *volucrum cœli*, id eſt aeris: & in eodem loco Geneſis dicitur: *Vocauitque Deus firmamentum, cœlum*: quod firmamentum, vel aeris pars quædam eſt: vel aerem includit. Sicut ergo paulo inferius dicitur: *Et vocauit aridam terram*, & nihilominus eodem nomine (quaſi per anticipationem) illam in principio appellauit: ita etiam de nomine cœli commode intelligi poteſt.

Pſal. 101.

Geneſ. 1.

Hieronym.

Baſilius.

Pſal. 103.

XXVII. Atque hinc vlterius colligitur, nullum eſſe argumentum, cęlum fuiſſe creatum ex aqua, aut totum ſpacium à ſuperficie terræ vſque ad cęlum Empyreum plenum fuiſſe aquis, eo quod in illa prima narratione tantum cęli, terræ, & aquarum Moyſes mentionem fecerit. Hoc (inquam) argumentum efficax

non

non eſt. Primo, quia declaratū iam eſt, nomine cœli A comprehendiſſe omnia corpora ſuperiora vſque ad aerem. Secundo etiam, quia probabilis eſt expoſitio multorum Patrum qui nomine *ſpiritus* intelligunt aerem ſignificari, cum ibidem dicitur: *Et ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, vt uidere licet in Theodoreto, quæſt. 8. ſuper Geneſ. & alijs, quos in catena Geneſis refert Lippomanus. Tertio, quia valde etiā probabilis eſt multorum expoſitio, qui putant nomine terræ complexum eſſe Moyſem quatuor elementa ſuis ſitibus naturalibus, & proprio ordine diſpoſita. Quæ eſt ſententia Baſilij, & Bedæ in Examer. & Damaſcen. libr. 2. de fid. capit. 5. & communior Theologorum; nam ſicut nomine cęli totum ſuperiorem orbem, ita terræ nomine totum inferiorem mundum comprehendere potuit, ex extremis me- B dia ſubintelligendo. Præſertim, quia (vt Philoſophi aiūt) poſito vno contrariorum in rerum natura, neceſſe eſt aliud etiam exiſtere: vnde facta mentione creationis terræ, ignis etiam illi extremè contrarius in ſitu, & leuitate, creatus ſubintelligitur: & in eis cōprehenduntur media, vel certe ſub terra, & aqua cōprehenduntur aer, & ignis, quæ in qualitatibus primis extreme illis opponuntur. Addo denique, ſi ex eo, quod in verbis illis: *In principio creauit Deus cœlum, & terram*, ſolū elementū terræ expreſsè nominatum eſt, recte colligitur aerem, & ignem non fuiſſe tūc creatos; pari ratione colligi poſſe neque aquā tunc fuiſſe creatam, quia neque hoc de illa narratur, ſed ſtatim ſubditur; *Terra autem erat inanis, & uacua, & tenebrę erant ſuper faciem abyſſi, &c.* Vnde ali C qui hæretici ſumpſerunt occaſionē dicendi Deum non creaſſe abyſſum illā, de qua ibi fit mentio, neq; terram illam inuiſam, & incompoſitam, quia de his non dicitur, quod creata ſunt, ſed quod erant: vtique antequam creatio rerum fieret. Aiebantque illis verbis ſignificari illud antiquum chaos, quod Philoſophi, vel Poetæ excogitarunt; vel materiam primam, quam Plato increatam exiſtimauit, ex qua dicebant Deum creaſſe cœlum, & terram elementarem. Quæ expoſitio hæretica eſt. Neceſſe eſt ergo, vt ſub cœlo & terra aquam etiam intelligamus: vnde ſicut proxime ſequentia verba: *Terra autem erat inanis, & uacua* nō intelliguntur de alia terra, quam de illa, quæ creata eſt in principio: ita abyſſus aquarū, de qua in eiſdē verbis fit mentio, in eodem principio ſimul cū D terra creata intelligitur: ergo neceſſe eſt ſub illis verbis: *In principio creauit Deus cœlum, & terram*, aliquid aliud comprehendere, præter id quod expreſſe verba ſignificant: ergo qua ratione comprehenditur aqua, comprehendentur etiam alia elementa.

XXIIX. Et quidem ſi nomine cœli ſignificari intelligamus totum corpus cœleſte vſque ad cœlum aereū, optime nomine terræ ſignificantur terra, & aqua, quæ ita ſunt coniuncta, vt vnum corpus, & inferiorem mundum quodammodo componat. Nec refert, quod in eo principio, in quo creata ſunt, non erant ita diſpoſita, nec habebant omnino eum ſitum, quem nunc habent; nam ſatis eſt, quod quādo Moyſes ſcripſit iam ita eſſent conſtituta, vt de eis per modum vnius loqueretur. E Si vero nomine cœli ſolum intelliguntur proprij orbes cœleſtes; ſub terræ nomine comprehendentur reliqua elementa ratione iam dicta. Itaque vtroque modo concluditur, nomine cœli, & terræ ibi comprehendi totum vniuerſum ex ſimplicibus corporibus quoad eorum ſubſtantiā conſtans, ſine ornatu tamen, & diſpoſitione, quam nunc habet. Et hæc eſt magis recepta expoſitio Græcorum, & Latinorum ſuper Geneſim: nec diſplicet Auguſtino 11. de Ciuit. c. 33. & li. 2. con. Maximin. cap. 3. lib. & aliquid amplius interdum addat, quod ad præſentem diſputationem non ſpectat.

Græcorū, & Latinorū recepta expoſitio. Auguſt.

XXIX. Ex his conſtat, nullum poſſe argumentum colligi ex hiſtoria creationis mundi, quo ſuadeatur cœlos, & elementa ex eadē materia fuiſſe cōdita: quod ſi inde non habetur, ex nullo alio Scripturæ teſtimonio id colligi pōt: vtrumque autē manifeſtius fiet, reſpondēdo ad tertiū fundamentū prioris ſententiæ. Expoſitio igitur illa, quę nomine terræ materiā primā intelligit, & ex ea omnia corpora, præter cœlum Empyreū, formata dicit, quoad priorē quidē partē eſt Auguſtini, nō vero quoad poſteriorē. Quamuis enim nomine terræ intelligat materiā primam, non inde fit intellexiſſe vnā eſſe, & eandē materiā, ex qua formata ſunt corpora cœleſtia, & terreſtria, ſed ſolū quod vtraque ex aliqua materia informi creata ſunt. Eo vel maxime, quod idē Auguſt. lib. de Geneſ. cōt. Manich. c. 7. arbitratur nomine cœli, & terræ ſignificari materiā informē, ex qua cęlū, & terra formata ſunt, quā dicit ſic appellari, non quia iā hoc erat, ſed quia eſſe poterat: ergo eadē ratione intelligi poteſt, ſenſiſſe Auguſtinum aliquā diuerſitatem in ipſa materia informi præceſſiſſe, ob quam diſtinctis illis nominibus appellata eſt. Sed (quod ad rem ſpectat) tota illa expoſitio Auguſtini eſt valde Metaphorica, & aliena à ſenſu hiſtorico, qui eſſe debet proprius, & non diuertere ad Metaphoras, præſertim obſcuras, & inuſitatas. Vnde aliud eſt dicere nomine cęli cōprehendi angelos, non excludendo proprium ſenſum vocis, ſed addendo contentum comprehendi in continenti, ſeu locatum in loco; aliud vero eſt dicere nomine cęli ſignificari ſolam naturam angelicā, quod eſt incredibile, quia illa Metaphora eſt valde obſcura, & inuſitata, maxime cū eodem capite ſępe ſignificet viſibile corpus: multo vero incredibilius eſt nomine cœli ſignificari materiam informem. Atque idem fere eſt de nomine terræ, quod in toto illo capite elemētum terræ ſignificat, & hæc ſola eſt propria ſignificatio eius, quæ excludi nō debet, quāuis ſub illa aqua etiam vel alia elementa comprehendantur, vt explicuimus. Et hic eſt, vt dixi, cōmunis ſenſus Patrum: imo Tertullianus lib. cōtra Hermogen. cap. 21. vehemēter in illum inuehitur, eo quod nomine terræ materiam informem interpretaretur. Item alias etiam nomen abyſſi, & nomen aquarum ſignificaret materiam informem, quod valde repugnat certitudini, & veritati hiſtoriæ.

Tertullian.

XXX. Locus Sapientiæ 11. exponitur.

Ad locum autem Sapientiæ 11. *Manus tua creauit orbem terrarum ex materia inuiſa*, duobus modis reſponderi poteſt; primo, vt verba illa, *ex materia inuiſa*, non ſignificent materialem cauſam ordine temporis præexiſtentē creationi orbis terrarū, ſed tantū ordine naturæ, ita vt non proprie ſignificent materialem cauſam ipſius creationis, ſed rerum creatarū, vt ſenſus ſit; Manus tua creauit orbem terrarum cōſtantem ex informi materia, quam eadem manus tua condidit, vt ex ea totum orbem formaret. Quæ expoſitio eſt conſentanea doctrinæ Auguſtini, qui alijs locis ait informitatem materiæ non tempore, ſed natura, corporum creationem præceſſiſſe, vt infra videbimus. Iuxta hanc vero interpretationem, non oportet vt verbum illud *ex materia inuiſa*, ſeu *informi* (vt ad literam habent Græca) ſignificet aliquā ſpeciem vltimā materiæ, ſed abſolute materiā, ſiue ſit vnius generis, ſiue ſpeciei. Secundo, & magis ad literam, reſpondetur non loqui ibi Sapientē de prima rerum creatione, quæ non ex materia, ſed ex nihilo facta eſt, ſed de ornatu, diſpoſitione, ac rerum diſtinctione, qua hic mundus conditus eſt, & in eo ſtatu, & pulchritudine, quam nunc habet, conſtitutus. Quamuis enim Vulgata Latina vertat *creauit*, non tamen ſumit verbum illud in eo rigore, quo ſignificat productionem ex nihilo, ſed prout ſignificare etiam ſolet quamcumque effectionem; atque ita verbum Græcum Κτίζω quod ibi reſpondet, fabricare, & condere generatim ſignificat. Vnde per materiam inuiſam non intelligitur ibi materia prima (de qua nunquam expreſſam mentionem fecit

cit diuina Scriptura) ſed ſignificantur omnia corpo A ra ſimplicia, ex quibus Deus hũc mundũ conſtituit, & ornauit, eo modo quo lapides, & ligna dici ſolent materia domus, & in vniuerſum res quę ſupponitur ad actionem vel fabricationem, dici ſolet materia actionis. Dicitur autem illa materia informis, non informitate ſubſtãtiali abſolute, & ſimpliciter, ſed vel accidẽtali propter carentiam lucis, motus, &c. vel aliqua etiam informitate ſubſtãtiali, quia formæ miſtorum nondum erant in materiam introductæ: & peculiari ratione dici potuit materia inuiſa propter tenebras, quæ erant ſuper faciem abyſſi. Poteſt autẽ hæc expoſitio declarari ex Paulo, qui ad prędicta verba ſapiẽtis videtur alluſiſſe, cũ ſcripſit ad Hæbr. 11. *Fide intelligimus aptata eſſe ſecula verbo Dei*, vbi recte Caietanus aduertit, Paulum loqui de opere diſtin- B ctionis, & ornatus, & ideo non dicere creata eſſe omnia, ſed *aptata eſſe ſecula*, quia ſex diebus Deus aptauit, & diſpoſuit hunc mũdum, *vt ex inuiſibilibus*, id eſt, ex latẽtibus, & inornatis corporibus, tũ propter tenebras, tũ q̃a terra ſub aquis deliteſcebat, *viſibilia fierent*, id eſt in eo ſtatu conſtituerentur, in quo videri poſſent; & tã ſimplicia corpora, quã miſta, & præſertim animantia, poſſent hoc viſibili mundo frui.

Hebr. 11.

XXX. Illatio notanda.

Præterea ex dictis etiam conſtat, non colligi ex hiſtoria Geneſis, totum illud ſpatium, quod inter cœlum Empyreum, & terrã iacet, prius fuiſſe aquis plenum, vt ex eis cœli procrearentur. Abyſſus enim ſufficienter dicitur de toto elemento aquæ, quod tunc circundabat terram, & tenebris erat circunfuſum: ſuper illud autem erat aer, & alia corpora cęle C ſtia. Verba autẽ illa D. Petri, *Cęli erant prius, & terra de aqua, & per aquam conſiſtens*, nihil ad rem faciunt; tum quia ibi non eſt ſermo de cœlo æthereo, ſed aereo; tum etiam quia non cœlum, ſed terra dicitur cõſiſtere Dei verbo de aqua, & per aquam, non qui idẽ quoad ſubſtantiam ſuam, ſed quoad ſtatum quem nũc habet, vt habitabilis ſit, & fructifera eſſe poſſit, vt latius expoſui in 2. tom. 3. p. diſp. 57. ſect. 2. Quod denique Hebraicum nomen, quod cœli nominantur ex aquis ſumptum ſit, non ideo eſt, quia cœlum conditum ſit ex aqua, ſed quia cœlum interpoſitum eſt inter aquas, vt diuideret aquas ab aquis.

XXXI. Vapor aqueus non fuit materia ex qua corporũ inter empyreum, & terram ſitorũ.

Nec probabilior eſt alia ſententia, quæ omnia, præter cœlum Empyreum, & terram, facta eſſe dicit ex aqueo vapore; nam ſi ille vapor aqueus diſtinctũ D quid eſt ab aqua, repugnat id Scripturæ, quæ aquam dicit fuiſſe creatam ſuper terram, non aqueum vaporem. Repugnat etiam rationi, quia ille vapor non poteſt eſſe niſi aliquod miſtum imperfectum: eſt autem contra rationem, dicere quod miſta fuerint facta ante corpora ſimplicia. Vnde etiã repugnat omnibus antiquis expoſitoribus, quia nullam mentionem fecerunt illius vaporis aquei in primo inſtante cum cœlo, & terra creati. Neque teſtimonia Scripturæ, quę ad id confirmandum afferuntur, quidquã efficiunt; nam quod Eccleſiaſtici 24. Sapiẽtia de ſe dicit, *Sicut nebula texi omnem terram*; duobus modis ad literã exponitur. Primo, vt nõ ſignificetur aliquod opus peculiare diuinæ ſapientiæ, ſed eius præ- E ſentia, & maieſtas, qua replet omnem terrã: quæ per ſimilitudinem, & Metaphoram nebulæ declaratur: quemadmodum re ipſa interdum Deus exhibebat præſentiam ſuam in ſpecie nebulę in tabernacula: & iuxta hunc ſenſum *nebula* in dicto teſtimonio nõ eſt ablatiui caſus, ſed nominatiui. Alter ſenſus, eſt vt nõ formaliter (vt ita dicam) ſed effectiue dicatur ſapiẽtia obtexiſſe terram nebula; & ſic referri poteſt ad primam creationem mundi, quando tenebræ erant ſuper faciem abyſſi; vel referri poteſt ad continuam ſucceſſionem tenebrarum, & noctis poſt illuminationem Solis, quod indicare videntur proxime antecedentia verba: *Ego feci in cœlis vt oriretur lumen indeficiens, & ſicut nebula texi omnem terram*.

Eccleſiaſtici locus exponitur.

XXXII. Iob locus elucidatur.

Alia autẽ verba Iob 38. *Quis concluſit oſtijs mare?* &c. ſolum commendant diuinam omnipotentiam, qua in tertio die creationis mundi congregauit aquã in locũ vnum, quæ primo die quaſi erũpebat, vt vniuerſam terrã circundaret. Cum vero ſubditur: *Cum ponerem nubem veſtimentum eius, & caligine obuoluerem*, nihil aliud ſignificatur niſi quod Geneſ. 1. dicitur: *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*. Poteſt autem aliquis ex eo loco anſam ſumere opinandi, fuiſſe tũc aquã circundatam denſiſſima aliqua nube, quæ erat cauſa illarũ tenebrarum: & ideo dici, fuiſſe nubem quaſi veſtimentum aquæ, &c. Quæ opinio licet vera eſſe admittatur, non oportet fingere nubẽ illã repleuiſſe omnia ſuperiora loca vſq; ad cęlum empyreũ, ſed tantũ fuiſſe iuxta aquã in denſitate, & magnitudine, quæ ſufficeret vt aquam caligine obuolueret. Quod ſi ita fortaſſe factum eſt, facile ratio redditur tenebrarũ, quæ tunc erant ſuper faciem abyſſi, nõ tamen facile redditur ratio, cur Deus voluerit in primo inſtanti illam nubẽ creare, & aquam illa tegere. Nec verba illa cogunt, vt nubem proprie intelligamus: nam aer caliginoſus, & tenebroſus qui aquã circundabat, potuit per Metaphoram nubes appellari. Quod ſi hoc ita eſt, cauſa tenebrarũ eſſe potuit, vel quia Deus non indidit lucẽ Soli in primo inſtanti, vel quia non concurrit cũ illo ad illuminandũ. Vtcũque tamen id ſit (hoc enim ad rẽ præſentem non ſpectat) nulla põt aſſignari materia, neq; vllũ corpus, ex quo corpora cœleſtia, & elementa condita fuerint.

XXXIII. Veræne aquæ ſupra firmamentum.

Ad aliam confirmationem de aquis ſupra firmamentum, omiſſis multis quæ de illa quæſtione diſputari poſſunt, & erudite tractantur à Benedicto Pererio lib. 1. in Geneſ. in opere ſecundi diei, ea mihi ſententia placuit ſemper quæ negat eſſe ſupra cœlos æthereos veras, & elementares aquas, quia oppoſitũ non habet in Scriptura ſufficiens fundamentũ, quo ſublato conſtat, ſententiam illam eſſe ab omni ratione Philoſophica alienam. Maior nunc ſolum oſtenditur, declarando locum Geneſis: conſtat enim ex omni interpretum ſententia, & ex proprietate vocabuli *rakia* firmamentum non ſignificare vnum tantum corpus, ſed totam hanc expanſionem cœli tam aerei quam æetherei, de quo toto dictũ eſt, *Extendens cęlum ſicut pellem*. Quoniam vero in illa expanſione variæ ſunt partes, aliquid interdum ei tribuitur ſecũdum partem ſupremam, vt cum dicitur Deus poſuiſſe ſtellas in firmamento cœli, interdum vero ſecundum partem infimam: & ſic dicitur Deus poſuiſſe firmamentum, id eſt hanc infimam regionem aeris, in medio aquarum, ſcilicet pluuialium, & terreſtriũ. Et eodem modo additur in citato loco: *Qui tegis aquis ſuperiora eius*: ſuperiora enim vocat reſpectu noſtri, non reſpectu ſupremorum corporum: & de his aquis ac cœlo aereo, facilimo negotio exponi poſſunt omnia Scripturæ loca in quibus fit mẽtio aquarum ſupra cœlos exiſtentium. Atq; hanc interpretationem ſatis indicat Hieremias cap. 10. dicens: *Qui facit terram in fortitudine ſua, pręparat orbem in ſapientia ſua, & prudentia ſua extendit cœlos: Ad vocẽ ſuã dat multitudinem aquarum in cœlo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terræ*, & c. 51. *Dante eo vocẽ, multiplicantur aquę in cœlo qui leuat nubes ab extremo terrę*. Obijciunt aliqui quod cap. 2. Geneſ. condito iam paradiſo dicitur, *Nondum pluerat Dominus ſuper terrã*: vnde colligunt pluuiales aquas non potuiſſe eleuari, & diuidi ab inferioribus ſecunda die. Propter quod aliqui concedunt nõ fuiſſe ſecunda die ſublatos vapores, & nubes vſque ad mediam regionẽ aeris, ſed ſolum fuiſſe deſignatum aerem vt diuideret aquas ab aquis. Sed non placet, tũ quia Scriptura dicit eo die factam eſſe diuiſionem aquarum: tum etiã quia ſecluſa hac diuiſione, & ſubleuatione aquarum, illa deſignatio aeris nihil eſt niſi fortaſſe aliqua denominatio extrinſeca. Nec video vim collectionis illius argu-

argumenti,non enim ſtatim ac vapores aquei aſcendunt ad mediam regionem aeris, ita diſponuntur vt ſubito pluat; maxime cum Iob 26. ſcriptum ſit, *Qui ligat aquas in nubibus ſuis, vt non erumpant pariter deorſum.*

XXXIV. *Qualis ī die iudicij rerū omniū immutatio.* Vltima confirmatio illius ſententiæ ſumebatur ex innouatione mundi futura in die iudicij, in qua cœlum comburendum eſt iuxta Scripturam,de qua re diſputaui late in 2.tom.3.diſput.58. ſect.2. vbi oſtendi,in die iudicij non eſſe cœleſtia corpora ſecundum ſubſtantias immutanda, ſed ſolum ſecundum aliqua accidentia pertinētia ad perfectionem ſtatus gloriæ ignemque conflagrationis non aſcenſurum ſupra cęlum aereum: vbi,& locum Petri,& alia Scripturæ teſtimonia fusè expoſuimus; quæ hic repetere non eſt neceſſe.

SECTIO XII.

Vtra materia, cœleſtisne an elementaris perfectior ſit.

I. CVm ex dictis conſtet nihil in Scripturis reperiri quod cœlum incorruptibilitati, & creationi ex nihilo repugnet: conſequēs fit eam ſententiam quæ affirmat cœlum habere materiam diuerſæ rationis à materia generabilium,Philoſophicæ doctrinæ magis eſſe conſentaneam,& Catholicæ nihil repugnare. Quæri vero ſubinde poteſt,quænam iſtarum materiarum perfectior ſit: non enim ſunt æque perfectæ, cum ſpecie differant, vt in ſuperioribus dictum eſt.

II. Et quidem, comparando materias cęlorum inter ſe,certum eſt illam eſſe perfectiorem materiam,quę natura ſua deſtinatur ad nobiliorem formam recipiendam. Probatur, quia illa eſt potentia nobilior quæ ad nobiliorem actum natura ſua ordinatur: ſed quælibet materia cęli ordinatur ad ſuam formam vt ad actum ſibi adæquatum: ergo illa eſt nobilior quæ eſt ad nobiliorem formam. Neq; in hoc occurrit aliqua probabilis ratio dubitandi.

III. Difficultas vero eſt comparando materia rerum generabilium ad materiam incorruptibilium vt ſic, quænam illarum minus perfecta ſit. Et ratio dubitandi eſt, quia ſe habent vt excedens & exceſſum,nā materia cœli eſt determinata ad formam quandam perfectiſſimam; materia verò inferiorum corporū eſt indifferens ad formas etiā imperfectiſſimas. Itē materia cœli eſt ſemper ac neceſſario coniuncta ſuo actui: quo fit vt tam ſecundum entitatem ſuam, quā ſecundum vnionem ad ſuum actum ſit omnino incorruptibilis: alia vero materia licet ſecundum entitatem ſit incorruptibilis, tamen ſecundum vnionē mutatur. Tertio, prior materia non eſt ſubiecta priuationi: vnde nec ſecundum eam rationem corrūpi poteſt: poſterior vero ſemper eſt ſubiecta alicui priuationi,imo infinitis priuationibus, ſecundum quas corrumpi poteſt, vt Ariſtoteles dixit 1. Phyſic. Quarto, prior materia ſemper eſt plene ſatiata, quia ſemper eſt plene actuata: vnde aliam formam non appetit, præter eam quam habet: quare non habet appetitum per modum deſiderij, ſed ſolum per modum amoris,& quietis: altera vero appetit, & quaſi deſiderat alias formas quas non habet: & ideo, & turpis, & malefica ab Ariſtotele primo Phyſicor. text. 81. appellatur, & principium corruptionis dicitur 7. Metaphyſicæ, text. 22.

IV. At vero materia rerum corruptibilium cœleſtem ſuperat in hoc,quod ſimpliciter eſt capax nobilioris formę quam illa: imo videtur eſſe capax nobiliſſimę formæ omnium quæ eſſe poſſunt, ſcilicet animæ rationalis: ſola autem hæc excellentia videtur maioris momenti,magiſq; pertinere ad abſolutam perfectionem materiæ, quam omnes aliæ enumeratæ. Nam perfectio potentiæ non ex quocunque, ſed ex nobiliſſimo actu penſanda eſt: ergo quamuis materia generabilium ſit capax plurium formarum, inter quas quædam ſunt ignobiliores formis cœleſtibus,tamen quia in toto illo ordine formarum ſunt aliæ, vel ſaltem aliqua nobilior omnibus cœleſtibus formis,hoc ſatis eſt vt hæc materia abſolute nobilior iudicetur. Et confirmatur, quia etiam materia generabiliū excedit in amplitudine,& capacitate ſuæ potentiæ,quę etiam per ſe confert ad perfectionem potentię paſſiuæ, vt intellectus,quia in genere potentiæ cognoſcitiuæ potentia perfectiſſima eſt,plures poteſt recipere formas: ergo ſi aliunde adiungatur quod illa amplitudo materiæ ſub ſe complectitur nobiliſſimam formam,erit abſolute talis materia nobilior.

Nihilominus omnes authores qui diſtinguūt has materias,cenſent cœleſtem eſſe nobiliorem,imo cōmuniter materia hæc generabilium reputatur infima rerum omnium,quæ eſſe poſſunt,etiam per potētiam Dei abſolutam,intra genus ſubſtantiæ. Quod ſentit Richard. quodlib.2. quæſtio.5. & Aegidius quodlib.3.quæſtione 5. Durand.in 2.diſtinct.12.q. 1.& ibidem Richard.q.2.& inclinat Scotus q.2.ad argumenta,quamuis dubius ſit:idem tenet Thomas de Argentina in 1.diſtinct.44.quæſt.1.artic.2. Abulenſ. in c.22. Matthæi, quæſt.222. Et ratio eſt, quia in genere loquendo,maxima imperfectio eſt potentiæ paſſiuæ,ſi cum perfectione actus eiuſdem generis conferatur: ergo inter potentias paſſiuas ſubſtantiales illa eſt imperfectiſſima, quæ de ſe eſt maxime paſſiua,atque adeo maxime indifferens ad recipiendum quemlibet actum, ſiue perfectum, ſiue imperfectum. Et confirmatur, ac declaratur in hunc modum;nam materia generabilium ſub minima forma conſeruari poteſt: ergo ſignum eſt, illam eſſe minime perfectionis, & entitatis. Tandem, materia cœleſtium corporum eſt incapax omnis alterationis, & peregrinę impreſſionis: ergo ſignum eſt eſſe in altiori ordine conſtitutā. Vnde licet in potentijs actiuis perfectio attendatur penes actum perfectiſſimum; non autem in paſſiuis,niſi cętera paria ſint; ſed conſiderandus eſt proprius, & adæquatus actus earum, & præcipue modus actuandi. In quo etiam excedit materia cœleſtis,quia reſpicit actum inſeparabiliter informantem: materia autem corruptibilium reſpicit formam informantem ſeparabiliter:& ideo quælibet materia cœleſtis perfectior eſt materia elementari. V. *Cęleſtis materia longe præſtantior inferiori.*

Quod verò de potentia abſoluta nulla poſſit creari materia inferior hac,non eſt adeo conſtans,& certum; nam ſi concipiamus materiam capacem formę lapidis, v. g. & ad illam ita determinatam, vt ſit incapax omnium perfectionum, illa ſine dubio eſſet minus perfecta, quam materia generabilium, quæ nunc eſt. Nihilominus probabilior videtur communis ſententia, quia, vt dixi, hæc materia videtur eſſe ſummę potentialitatis,& prope nihil,vt Auguſtinus dixit. Nec videtur poſſibilis materia capax vnius formæ corruptibilis, quæ ex ſe non ſit etiam capax aliarum: tum quia omnes formæ corruptibiles conueniunt in hac ratione ſeparabiliter informādi, quę eſt ſufficiens ad conſtituendam vltimam quandam ſpeciem materiæ,ſub qua non poteſt eſſentialis diuiſio intelligi: tum etiam quia hoc ipſo quod materia coniungitur formæ corruptibili, eſt ſubiecta priuationi,& conſequenter capax diuerſarum formarū, & contrariarum diſpoſitionum: & ideo non poteſt talis materia eſſe determinata ad formam,neque eſſe capax vnius, quin ſit etiam omnium repugnantium, quæ illam ex ſe pellere poſſunt ab eodem ſubiecto. Et ideo materia corruptibilium non ſolum minus perfecta eſt,quam cœleſtium, ſed etiam infima omnium quæ eſſe poſſunt. VI. *Num infima hac materia alia queat eſse inferior.*

SE-

SECTIO XIII.

Qualis cauſalitas materiæ incorruptibilium corporum.

I. Materia cœleſtis ſuam circa cõpoſitum & formam exercet cauſalitatem.

SVpereſt dicendũ de cauſalitate materiali, quã exercet materia corporis incorruptibilis. Duas autem cauſalitates materiæ circa ſubſtantiam ſupra diſtinximus: vnam quoad conſtitutionem: alteram quoad effectionem. De priori eſt certum exerceri à materia cœleſti circa ſuum compoſitum,& conſequenter etiam circa formam eius. Nã illud compoſitum tale eſt, vt eſſentialiter conſtet ex ſua materia & forma: ergo ab illa eſſentialiter pendet,tanquam ab intrinſeco & eſſentiali principio,& materiali cauſa componente. Forma item cœli talis eſt,vt extra ſuam materiam conſeruari non poſſit: pendet ergo ab illa eſſe tanquam à ſubiecto, in quo ſuſtentatur,exercet ergo illa materia circa talem formam cauſalitatem ſuam. Ex quo etiam fit,materiã illam exercere hanc cauſalitatem media vnione formæ cœli cum illa materia, nam illa etiam vnio pendet eſſentialiter à tali materia, & mediante illa forma,& totum compoſitum ab eadem materia neque præter illam eſt neceſſarius alius modus,qui ſit cauſalitas talis materiæ, vt ex ſuperioribus facile probari poteſt; nam quoad hoc eadem ratio corporis incorruptibilis, & corruptibilis.

II. An in cœli effectione materia aliqualiter cõcurrerit.

De altera vero cauſalitate quoad effectionem poteſt eſſe difficultas,an in aliquo vero ſenſu dici poſſit,materiam cœli in ſuo genere materialis cauſæ cõcurrere ad effectionem cœli. Et ratio difficultatis eſt,quia cœlum, & in vniuerſum corpus incorruptibile, fit tantum per creationem: ergo effectio illius eſt ex nihilo, ergo nulla poteſt dari maierialis cauſa illius effectionis,repugnant enim illa duo. Et confirmatur,nam effectio cœli eſt (vt ita dicam) totalis effectio ſubſtantiæ cœli, etiam quoad materiam, ſed non poteſt materia eſſe cauſa materialis effectionis ſui ipſius, hoc enim repugnat in omni genere cauſæ, excepta finali, quia in alijs, cauſare ſupponit eſſe,ergo non poteſt materia eſſe cauſa effectionis cęli. In contrarium vero eſt,quia cum cœlum fit,forma eius fit dependenter à materia, nam in eſſe pendet ab illa: ergo & in fieri, ergo effectio totius cœli pendet à materia. Probatur hæc vltima conſequentia: nam ab eadem materiali cauſa pendet effectio totius compoſiti, à qua pendet effectio formæ: maxime quando talis eſt forma,vt non fiat niſi vnita materiæ, ſed effectio formæ cœli pendet in genere cauſæ materialis à materia: ergo & effectio totius compoſiti. Minor patet ex dictis, nam ſi forma pendet in fieri à materia: ergo effectio eius pendet à materia. Item,quia talis eſt illa forma, vt naturaliter fieri non poſſit niſi vnita ſubiecto. Vnde per eandem actionem fit, qua vnitur ſubiecto, & per eandem actionem vnitur,qua fit: ſed actio vnitiua eſſentialiter pendet à ſubiecto,ad quod fit vnio: ergo. Maior autem videtur etiam clara, quia compoſitum non fit niſi per vnionem formæ cum materia: ergo ſi illa actio pẽdet à ſubiecto, etiam effectio compoſiti pendet à ſubiecto. Item, non alia ratione compoſitũ corruptibile fit per actionem dependentem à materia,niſi quia forma eius fit vel vnitur materiæ per actionem pendentem ab illa: ſed oſtenſum eſt idem contingere in corpore incorruptibili: ſuppono enim formam talis corporis non eſſe ſubſiſtentem, ſed materialem & pendentem à materia: quæ forma proprie non fit,ſed comproducitur cum compoſito: & ideo eadem actione qua illa fit & vnitur, fit etiam compoſitum.

III. Hæc difficultas non procedit de creatione cœli, quatenus ad materiam eius terminatur,ſic enim cõ- A ſtat nõ eſſe materialem cauſam eius,ſed terminum. Procedit de illa cœli productione, quatenus formaliter terminatur ad formam eius, & ad vnionem formæ cum materia,& ad compoſitum, quatenus ex illa reſultat, an, videlicet,illa actio quantum ad illam partem (vt ſic loquar) habeat propriam materialem cauſam: argumenta enim poſteriori loco facta videntur affirmantem partem conuincere. Vnde poſſet quis excogitare, ſicut corpus incorruptibile eſt compoſitum ex duabus partibus, ita effectionẽ eius eſſe compoſitam ex duabus partibus ſeu dependentijs partialibus, quarum altera ad materiam abſolute, altera vero ad formam, vt informantem materiam, atque adeo ad compoſitum vt ſic, terminetur. Actio enim proportionata eſt termino cum quo B identificatur: ergo ſicut terminus compoſitus, eſt ita & actio ſeu dependentia. Illa ergo actio ratione eius partis quæ ad materiam terminatur, non habet cauſam materialem,vt dictum eſt:quoad alteram vero partem videtur habere illam, idque ſatis probari argumentis factis. Sed in hac ſententia difficile eſt ad explicandum,an illæ ſint duæ actiones, vel vna: nam ſi ſunt duæ, altera erit creatio materiæ; altera verò generatio,vel eductio formæ de potentia materiæ: ſi vero eſt vna, erit veluti miſta & compoſita ex creatione & eductione, & non apparet, quomodo duo illæ partiales actiones vniantur ad componendam vnam.

IV. Quapropter dici aliter poteſt,actionem illam eſſe vnam & indiuiſibilem,qua primo & per ſe produci- C tur totum corpus incorruptibile, & comproducuntur partes: quæ actio non poteſt habere cauſam materialem, eo quod ſit omnino ex nihilo. Atque ita fit, vt materia horum corporum nullo modo concurrat materialiter ad productionem eorum. Sed in hac ſententia etiam eſt creditu difficile, quod actio terminata ad rem compoſitam ſit in ſe indiuiſibilis. Nam ratio ſupra facta videtur probare oppoſitum, quia actio identificatur cum termino producto: ergo ſicut terminus coaleſcit ex partib. ita neceſſe eſt integram actionem productiuam ipſius termini cõſurgere ex partialibus actionibus productiuis, ſeu comproductiuis partium ipſius termini.

V. Quot poſſit modis actio indiuiſibilis eſſe.

Eſt igitur aduertendum, dupliciter poſſe actionem aliquam dici indiuiſibilem: vno modo, quia nõ D eſt compoſita ex partibus,ſicut eſt indiuiſibilis creatio angeli;& hoc modo non poteſt dici indiuiſibilis productio cœli,vt recte probat ratio facta. Alio modo dici poteſt actio natura ſua indiuiſibilis, quia licet conſtet ex partibus, non tamen poteſt niſi indiuiſibiliter ſeu inſeparabiliter fieri,neque vna pars fieri aut manere poteſt ſine alia, nec per ſe ſola, ſed ſimul cum tota actione. Atque hoc modo exiſtimo eſſe vnam & indiuiſibilẽ actionem qua creatur cœlum,& concreatur materia & forma eius. Quidquid enim ſit de potentia abſoluta, quod infra videbimus,tamen ex natura rei ita pendet creatio materiæ cœli ab actuali informatione ſeu vnitione formæ, vt non poſſit naturaliter eſſe illa effectio materiæ ſine conſortio alterius partialis actionis,qua in illam in- E troducitur forma; neque è conuerſo illa inductio formę poſſit per ſe fieri per modum totalis actionis, ſed ſolum per modum partis componentis vnam totalem actionem ſimul cum productione materiæ. In quo differt effectio incorruptibilis corporis à productione corporis corruptibilis,nam in corpore corruptibili actio qua creatur materia,poteſt eadem manere,variata actione qua inducitur forma,vel ſecundum numerum,vel etiam ſecundum ſpeciem;quamuis oporteat vt aliqua maneat vel ſuccedat:& è contrario,actio inductiua formæ poteſt per ſe fieri per modum totalis actionis, ſicut fit generatio, vt infra latius declarabimus, tractando de eductione formæ.

Hoc

VI. Soluitur propoſita difficultas. Hoc ergo ſuppoſito, ad difficultatē propoſitam dicendum eſt, actionem illam integram & indiuiſibilem abſolutè & ſimpliciter non pēdere à materia in genere cauſæ materialis, quia illi actioni, vt ſic nullum ſubiectum ſupponitur, nihilominus tamen fatendum eſt illam actionem, quantum ad eam partē qua eſt comproductiua formæ, pendere à materia vt à ſubiecto, & cauſa materiali: hoc enim recte probat diſcurſus ſupra factus. Nec uero inde fit, illam actionem quoad aliquam partem eſſe generationem aut propriam eductionem formæ de potentia ſubiecti, nam hæc ratio ſolum conuenit illi actioni quæ per ſe ac ſeparatim, & per modum totalis actionis fieri poteſt: illa autem partialis actio concreatio dicenda eſt, quia natura ſua eſt pars unius totalis actionis quæ eſt vera creatio. Nec repugnat concreationi vt ſic, pendere à ſubiecto & materiali cauſa, quantum ad eam rationem ſeu partem, ſecundum quam dicitur concreatio; ſicut etiam quatenus eſt partialis concreatio materiæ, pendet ſuo modo à forma, & vnione eius. Quod nihil aliud eſt dicere, quam dari quandam creationem totalem, quæ conſtat ex partibus materiali & formali proportionatis partibus, quibus cōſtat terminus eius; quod veriſſimum eſt. Atque ita ſatisfactum eſt omnibus rationib. dubitandi, intelligenturq́; melius hæc omnia ex dicendis infra de creatione, & de eductione formæ ſubſtantialis, vbi plura de hac difficultate dicam.

SECTIO XIV.

Vtrum in rebus incorporeis dari poſſit cauſa materialis ſubſtantialis, & quomodo quantitas ad hanc materialem cauſam comparetur.

I. SVpponit hæc quæſtio, eſſe inter ſubſtantias creatas quaſdam incorporeas, id eſt carentes hac quantitate molis, quam habent corpora: quod infra nobis probandum eſt, tractando de ſubſtantijs ſeparatis. Hoc ergo ſuppoſito, ad explicandam in uniuerſum cauſalitatem materialem circa ſubſtantiam, vel aſſignandos ei terminos quibus clauditur, vel deſignandam certam proprietatē qua dignoſci poſſit, neceſſaria uiſa eſt hæc queſtio.

Variæ ſententiæ.

II. IN qua nonnulli errarunt, dicentes cauſalitatem materialem non limitari ad res corporeas, ſed in incorporeis etiam reperiri. Quæ ſententia duobus modis intelligi poteſt. Prior eſt, vt intelligatur de materia eiuſdem rationis cum materia rerum corruptibilium. Quo ſenſu tenuit eam opinionem Auicembron. in lib. Fontis vitæ, vt refert & declarat Diuus Tho. 1. p. q. 50. art. 2. Sed hic ſenſus facile reijcitur ex dictis præter aliqua quæ mox ſubijciemus. Quia oſtendimus, corpora cœleſtia propter ſuam incorruptibilitatem non poſſe conſtare hac materia; ſed ſubſtantiæ incorporeæ ſunt incorruptibiles, magiſque abſtractę ab huiuſmodi peregrinis alterationibus, quam cœleſtia corpora: ergo.

Auicēbron.

III. Alio ergo ſenſu poteſt illa ſentētia intelligi de materia alterius rationis ſpecificæ ab hac noſtra materia, eiuſdem tamen rationis genericæ cum materia rerum corporalium: ita vt de ſe illa materia, quæ de facto eſſe dicitur in rebus incorporeis, capax ſit corporeæ molis, & quantitatis, ſi forma illam admittat. Et hoc ſenſu dicitur illa materia eſſe eiuſdem rationis communis cum materia rerum corporearū, quāuis in ſtatu differat, & actu careat mole corporea ratione formæ. Quod etiam aſſeruit Auicembrō citato loco. Eſt autem etiam hic ſenſus improbabilis, quia materiæ corporali connaturale eſt eſſe ſub quantitate, & ſub illa, vel per illam diuidi in partes ergo impoſſibile eſt, vt aliqua ſubſtantia natura ſua:

A conſtet huiuſmodi materia carente mole corporea. Patet conſequentia, tum quia non poteſt talis materia eſſe ſine quantitate, ſaltem connaturali modo: non poteſt autem aliqua ſubſtantia naturaliter conſtare ex materia, & non habere illam in ſtatu connaturali, ſed prodigioſo, & miraculoſo: tum etiā, quia talis ſubſtantia incorporea cōſtaret ex portione ſeu parte materiæ diſtincta, vel à tota materia ſubſtantiarum corporalium, vt argumentatur Diuus Thomas loco citato: vel etiam à materijs aliarum ſubſtantiarum incorporearum, vt ibidem Caietanus addit. Repugnat autem huic materiæ ſecundum communem rationem ſuam diuidi in partes, niſi media quantitate. D.Thom. Caietan.

IV. B Sed dicere poteſt aliquis, non eſſe de ratione huius materiæ in communi ſumptæ habere qnantitatem, neque poſitiue (vt ita dicam) poſtulare illam vt proprietatem ſibi neceſſariam, ſed ſolum indifferenter ſe habere vt illam habeat, vel non habeat iuxta exigentiam formę. Sed hoc inprimis eſt alienum ab omni ratione Philoſophica, quia nos nunquam experti ſumus huiuſmodi materiam, niſi ſub quantitate: ergo non ſolum hæc materia eſt capax quantitatis natura ſua, vel poteſt admittere illā, ſi forma non repugnet, ſed etiam natura ſua poſtulat eſſe ſub quātitate, imo vix poteſt intelligi ſine ila. Et confirmatur hoc, nam ſi in materia eſt capacitas ad quantitatem, non poteſt naturaliter illa carere propter formam: nam maxime id accideret, quando forma eſſet ſpiritualis: vt videmus in homine formam eſſe C ſpiritualem, & non propterea priuari materiam ſua quantitate. Sed præterea argumentor à priori in hunc modum, nam vel illa materia ſubſtantiarum incorporearum eſſet in ſua entitate indiuiſibilis, & carens partibus entitatiuis integrantibus ipſam: vel haberet partes entitatiuas, ſeſe tamen penetrantes propter carentiam quantitatis. Si primum dicatur, plane ſequitur talem materiam non ſolum non habere actu quantitatem, ſeu etiam eſſe omnino incapacem illius, quia rei indiuiſibili repugnat per quantitatem extēdi, vt per ſe notum eſt ex ipſis terminis: talis ergo materia non conueniet cum materia ſubſtantiarum corporalium, etiam in hoc communi genere materiæ corporeæ, ſeu capacis quantitatis. Si vero dicatur ſecundum, repugnat (ſaltem naturaliD ter) illam materiam eſſe à quātitate ſeparatam; tum quia materia corporalium non alia ratione poſtulat quantitatem, niſi quia diuiſibilis eſt in partes: tum etiam quia neq; eſt in natura indicium aliquod, aut ueſtigium talis materiæ, neque facile, vt dicebam, concipi poteſt illo modo exiſtens, præſertim natura ſua.

V. Poſſet ergo aliter excogitari (& ſit tertius dicendi modus) in re incorporea compoſitio ex materia prorſus ſpirituali, & indiuiſibili, ita vt, ſicut datur ſubſtantia cōpoſita ex materia, & forma corporeis & ſubſtantia compoſita ex materia corporea & forma incorporea, ita etiam dari poſſit ſubſtantia compoſita ex materia & forma incorporeis. Quid enim repūgnat, quin detur huiuſmodi compoſitio in ſubE ſtantia ſpirituali? Atque hanc ſententiam probabilē reputat Alexander Alenſ. 2. par. quæſt. 20. memb. 2. in fi. & q. 44. memb. 2. vbi diſtinguit triplicem materiam, ſcilicet elementarem, cęleſtem & ſpiritualem, & Bonauent. in 2. diſt. 3. art. 1. q. 1. & ſeq. & re vera loquitur de propria materia, vt eſt eſſentia is pars diſtincta realiter à forma: & idem tenet Richard. eadem diſt. art. 1. q. 2. & in eandem ſententiam refertur Aureolus ibi: & idem docuit Plot. lib. 4. Aeneadis 2. c. 5. vbi ait, *profundum uniuſcuiuſque rei eſſe materiam, etiam in mundo intelligibili.* Idem tenuit Proclus in elementario propoſit. 210. Citatur pro hac ſententia ex Philoſophis Ariſtoteles 2. Metaphyſ. tex. 12. vbi ait omne quod mouetur, habere materiam. Alenſ. Bonau. Richar. Aureol. Plotinus. Ariſtotel. Comment.

riam. Et Commentator 12. Metaph. tex. 20. dicens materiam eſſe cauſam potētiæ in rebus, in quibus eſt potentia, ſcilicet paſſiua, ſignificans omnia quę ſunt aliquo modo in potentia, habere materiam; quod ēt habet 8. Phyſic. tex. 15. Idemque habet Auic. 2. Metaph. c. 2. Vnde lib. 4. c. 2. ait omne quod habet eſſe poſt non eſſe, habere materiam. Ex patribus vero Auguſt. lib. 1. de Mirab. ſacræ Scripturæ cap. 1. ait, Deum ex informi materia, quam prius ex nihilo condidit, cunctarum viſibilium, & inuiſibilium rerum, hoc eſt ſenſibilium, & inſenſibilium, intellectualiū, & intellectu carentium, ſpecies multiformes diuiſiſſe: & 12. Confeſſ. c. 20. & 21. inter alias expoſitiones illorum verborum: *In principio creauit Deus cœlum, & terram*, hanc ponit, id eſt, *fecit Deus informem materiam creaturæ ſpiritualis & corporalis.* Damaſcenus etiam lib. 2. de fide, c. 3. ait, *licet quædam creaturæ reſpectu noſtri, materia vacare dicantur, tamen quidquid eſt aliud à Deo, craſſum eſſe, & materia conſtare.* Et Boetius lib. de Vnitate, & Vno ait, Angelum eſſe vnum coniunctione materiæ, & formæ: & lib. 1. de Trinit. c. 3. ait, formam quæ eſt ſine materia, nō poſſe eſſe ſubiectum accidentium.

Auicenna. Auguſt. Boetius.

VI. Ex quibus omnibus colligit hæc opinio non poſſe dari ſubſtantiam creatam, quæ ſit pura forma ſubſiſtens, quia nulla eſt ſubſtantia creata, quæ licet actu ſit ratione formæ, non ſit in potentia vt poſſit eſſe, & non eſſe, quod conuenit illi ratione materiæ. Item, nulla eſt ſubſtantia creata, quæ non poſſit agere, & pati, aut moueri: ſed primum conuenit ratione formę, ergo ſecundū conuenit ratione materię, quia non poteſt eadem potentia ſecundum eandem rationem ſimplicem eſſe actiua, & paſſiua, quia nō poteſt ſecundum idem eſſe in actu, & in potentia. Denique nulla ſubſtātia creata poteſt eſſe purus actus: ergo nec pura forma, ergo eſſe debet cōſtans ex materia & forma. Nec vero repugnat hæc compoſitio rei ſpirituali, quia non repugnat intelligere entitatē ſubſtantialem indiuiſibilem, ac incorpoream, quæ in ſuo genere ſit pura potentia, & pendeat ab aliquo actu ſubſtantiali informante. Nam ſicut ſubſtantia ſpiritualis integra eſt, in potentia ad formas accidentales proportionatas ita dari poteſt ſubſtantia ſpiritualis partialis, quæ ſit in potentia ad ſubſtantialem formam proportionatam. Denique ſicut in formis ſunt gradus, cur non etiam poſſunt eſſe in materijs vſque ad gradum ſpiritualem?

VII. Hæc ſententia eſt ſine dubio falſa: tamē duas habet partes. Vna eſt, cauſalitatē materiæ eſſe neceſſariam in omni ſubſtantia creata, quantumuis incorporea. Alia eſt, hanc cauſalitatem ſaltem non repugnare illi. Quia ergo prior pars facilius impugnatur, quam poſterior, de ipſa eſt ſigillatim dicendum.

Quæſtionis reſolutio.

VIII. Dico ergo primo: Non eſt de ratione ſubſtantiæ creatæ & completæ ut habeat cauſam materialem intrinſecam, ex qua componatur. Hanc concluſionem ſupponunt omnes authores qui docent dari facto ſubſtantias creatas nō compoſitas ex materia, nimirum angelos. Ita ſentiunt fere omnes Scholaſtici in 2. diſt. 3. & D. Thom. 1. p. q. 50. art. 2. & 2. cont. Gent. c. 50. & 51. & quæſtion. de ſpiritualibus creatur. art. 2. Marſil. in 2. q. 2. Henric. quodlib. 4. q. 16. Heruæus quodlib. 11. q. 3. & eſt expreſſa ſententia Dionyſij c. 4. de cœleſti Hierarch. & de diuin. nominibus, & ſine dubio idem ſentit Damaſcen. lib. 2. c. 3. Ariſtot. etiam 12. Metaphyſ. c. 6. clare docet intelligentias eſſe abſtractas à materia, quāuis in hoc excedere videatur, faciens illas puros actus; de quare dicemus infra ſuo loco. Nunc probatur ratione aſſertio poſita, quia neque ex ratione ſubſtantię creatæ ut ſic, neque ex proprietatibus, vel effectionibus

D. Thom. Marſil. Henric. Heruæus. Dionyſ. Damaſc. Ariſtotel.

A talis ſubſtantiæ poteſt colligi neceſſitas huius compoſitionis ſeu cauſalitatis materialis: ergo nulla eſt talis neceſſitas. Antecedens quoad priorem partem patet, quia de ratione ſubſtantiæ vt ſic ſolū eſt, quod ſit ens per ſe ſubſiſtens ſeu natura ſua aptum ad ſubſiſtendum. Quod verò talis ſubſtantia creata ſit, addit ſolum dependentiam ab alio: & conſequenter, quod talis ſubſtantia ſit finita, & non ſit ex ſe ens neceſſarium, neque omnino ſimplex: ſed tota hæc ratio ſubſtantiæ creatæ optime ſaluatur & intelligitur abſque compoſitione ex materia & forma, ſeu ex actu & potentia ſubſtantialibus, ac realiter diſtinctis: ergo. Probatur aſſumptum, quia vt ſubſtantia nō ſit omnino ſimplex, ſufficit compoſitio Metaphyſica, vel ex natura & ſuppoſito, vel ex eſſe & eſſentia, de B quibus infra dicemus: præter quas etiam eſt compoſitio ex genere & differentia: quæ ſufficit etiam, vt talis ſubſtantia finita eſſe intelligatur: neque talis cō poſitio indicat veram compoſitionem ex materia & forma, quia non oportet genus & differētiam ſumi ex partibus ſubſtantiæ realiter diſtinctis, vt in ſuperioribus dictum eſt. Denique, vt talis ſubſtantia dependeat, ſatis eſt quod ex ſe, & ex ſua intrinſeca eſſentia non ſit ens actu, ſed per efficientiam alterius: hoc autē conuenire poteſt ſubſtantiæ hoc ipſo quod aliquam compoſitionē habet ex eſſe & eſſentia, vel ex modo dependentiæ, & re quæ dependet: ergo ad rationem ſubſtantiæ creatæ non eſt neceſſaria propria compoſitio ex materia & forma.

IX. Altera vero pars antecedentis probatur, quia non C repugnat eandem rem eſſe in actu in genere ſubſtātiæ, & eſſe in potentia ad accidentia, vt ſequenti diſputatione latius dicturi ſumus. Et patet breuiter, quia reſpectu diuerſorum non repugnant actus & potentia. Imo hoc ipſo, quod ſubſtantia creata non habet per ſeipſum omnem perfectionem, ſequitur vt poſt perfectionem ſubſtantialem, ſit perfectibilis per accidentia: & hoc eſt eſſe in potētia ad illa. Deinde, ſi talis ſubſtantia ſit viuens & maxime intellectualis, per eādem realem facultatem habere poteſt vim agendi & recipiendi, vt per eandem uoluntatē poteſt elicere & recipere actum volendi: & eodem modo poteſt ſe mouere, non ratione materiæ, ſed ratione ſuæ propriæ ſubſtantiæ: ergo hęc non ſunt ſufficientia indicia compoſitionis propriæ ex materia D & forma, quia non neceſſario illam requirunt; ſed præter hæc nulla alia ſunt indicia talis compoſitionis, quæ in omni ſubſtantia creata neceſſario inueniantur: ergo nulla eſt neceſſitas attribuendi hanc compoſitionem omni ſubſtantiæ creatæ.

X. Anima rationalis nullā materiam includit.

Et confirmatur, ac declaratur hic diſcurſus ex anima rationali ſeparata materia: illa enim eſt ſubſtātia creata dependens, & non omnino ſimplex, & potens ad intelligendum, volendum, & ſe mouendū: & horum omnium capax eſt ſine compoſitione ex materia & forma. Vnde authores contrariæ ſententiæ coacti hoc exemplo, indicant etiam in anima reperiri hanc compoſitionem, veruntamen id eſt valde alienum non ſolum à principijs naturalibus, ſed etiam fidei. Nam vel intelligunt, animam etiam E dum eſt in corpore, eſſe compoſitam ex materia & forma ſpiritualibus; at inde ſequitur, animam non eſſe veram formam corporis; tum quia anima per ſe erit ſubſtantia completa & integra, vtpote ex propria materia ſubſtantiali, & propria forma compoſita; tum etiam, quia non poterit informare corpus per ſuam materiam, quia materia non eſt actus actuans, ſed primum ſubiectum formæ: neque etiam per ſuam formam, quia non poteſt eadem forma ſimul informare duas materias, neque habere connaturalem, & intrinſecam habitudinem tranſcendentalem ad illas. Vel intelligunt, animam rationalem ſtatim ac ſeparatur à corpore, recipere aliquam ſpiritualem materiam cui vnitur, & in qua

con-

conſeruetur:& hoc æque falſum eſt, & erroneum. A Nam inde fit primo, animam rationalem vere non conſeruari ſeparatam. Secundo ſequitur, neceſſariam eſſe creationē nouæ materiæ, vt anima poſſit extra corpus manere, quia illa materia nō poterat antea præeſſe, alias oportuiſſet vel eſſe ſine forma vel aliquid aliud corrumpi, vt anima rationalis extra corpus manere poſſet. Quæ oīa ſunt abſurda. Imo præterea ſequitur, non oportere vt talis anima aliquando redeat ad corpus: nam ſi jam habet propriam, & perfectiorem materiā quā informet, cur debet illa priuari, vt corpus redeat? Maximè, quia compoſitum illud ex tali materia, & anima, natura ſua incorruptibile eſſet. Igitur nullo modo dici poteſt rationalem animā cōſtare materia, & forma. B

IX. Occurritur obiectionis. Sed dicet aliquis non eſſe eandem rōnem de anima rationali, & de ſubſtātijs completis, de quibus nunc agimus: nam illa cū ſit incompleta, & natura ſua inſtituta ad informādam materiam, non eſt mirum, quod tota ſit forma, & nō conſtet ex materia: ſecus vero eſſe poteſt in ſubſtātijs cōpletis, quæ ita per ſe ſubſiſtunt, vt materiam informare non poſſint. Sed hæc differentia nil obſtat, quin potius ex eo, quod anima rōnalis, quamuis ſit incōpleta ſubſtātia, quia incorporea eſt, pōt eſſe per ſe ſubſiſtens ſine materia, & in ſeſe operari, ac ſe mouere: ex hoc (inquam) inferimus non repugnare, quod dentur completæ ſubſtātiæ incorporeæ, quæ materia non conſtent, & in ſe operari poſſint, ac ſe mouere. Et ratio huius conſequentiæ eſt, quia ſicut in anima C eadem res poteſt eſſe principium efficiendi, & recipiendi motum, & actum accidentalē, ita in illis ſubſtantijs cōpletis. Et ſicut anima ſeperata nō indiget materia ad ſuos actus, & motus, ita nec ſubſtantia completa, & incorporea indigebit illa. Et aliunde nō eſt materia neceſſaria ad rationem ſubſtātiæ incompletæ vt ſic, nam Deus eſt completa ſubſtantia ſine materia: neq; ex eo præciſe, quod ſubſtantia ſit creata, poſtulat vt complementum eius ſit ex compoſitione materiæ, vt demonſtratum eſt: ergo.

XII. Et hinc inſurgunt duæ aliæ rationes egregie confirmantes cōcluſionem. Vna ratio eſt Diui Thomæ loco citato, quia non repugnat dari ſubſtantiam creatam completam, habentem operationem ſimplicem independentem à materia: ergo non repu- D gnat dari ſubſtātiam habētem eſſe completū abſq; materia. Conſequentia probatur, quia eſſe eſt propter operari; vnde eſt proportionatū operationi, & operatio ipſi eſſe: ſi ergo ſubſtātia nullo modo indiget materia ad operationem, neq; ad ſuum eſſe cōpletum illa indigebit: Eò vel maximè, quod talis materia nihil conferre poſſet ad eſſe, vel ſubſiſtere formæ: quia forma, vt ſupponitur, eſſet incorporea ergo independens in eſſe à quolibet ſubiecto, & per ſe ſubſiſtens, ſicut eſt noſtra anima: igitur talis forma, neque quoad eſſe, neque quoad operari, indigebit materia: ergo nō pōt natura ſua eſſe actus materiæ, ſed actus per ſe ſubſiſtens, tanquam ſubſtātia completa. Antecedens vero probatur, quia non repugnat dari ſubſtantiam creatam pure intellectua E le: operatio autē intellectualis per ſe, & natura ſua independens eſt ab omni materia, vt late probatur in 3. de Anima, & patet breuiter tū ex obiecto eius, nam ſub ſe complectitur omne ens, quantumuis abſtractū à materia; tum ex modo eius, quia ex ſe abſtrahit à tempore, & loco, & ab omni cōpoſitione: tum deniq; ex primaria ſubſtantia intellectuali quæ eſt Deus, in quo nullū eſt genus materiæ, & ex infima, quæ eſt homo, vel anima rationalis. Nam, licet hæc anima ſit actus corporis, cuius miniſterio vt aliquo modo poteſt ad ſuas mentis operationes, tamen per ſe ac formaliter, non indiget anima rōnalis aliqua materia ad intellectuales operationes: vnde ſeparata illas exercet ſine vlla materia: ſi ergo nō repugnat dari ſubſtantiam creatā totaliter intellectualem, non repugnabit dari ſubſtantiam creatam carentem compoſitione ex materia.

Altera ratio ſumitur ex ſimilitudine effectus ad caufam, ſaltatē ſecundum communem, & analogā rationem: cum ergo Deus ſit ſubſtantia completa ſimplex, non repugnabit dari ſubſtantiam ſimilem Deo in hac perfectione, ſaltem quantū ad carentiā cōpoſitionis ex partibus realiter diſtinctis: omnis enim ſimilitudo ad Deum, quæ non pugnat cū ratione effectus equiuoci, & dependentis, vel quæ aliunde non pugnat cum ratione entis vt ſic, cōmunicari pōt à Deo alicui creaturæ. de quo diſcurſu dicemus plura infrà, tractādo de intelligētijs creatis. XIII.

Incorporea ſubſtātia repugnat materialis cauſa. Dico ſecundò: Omnino repugnat fieri incorpoream creaturam habentem verā materialē cauſam ſubſtantialem. Hanc cōcluſionem non inuenio ita expreſſam in authoribus: ſolum enim dicunt angelos carere omni materia: tamen quatenus hoc colligunt ex eo, quod incorporei ſunt, plane ſupponūt, repugnare ſubſtantiæ incorporeæ vt ſic cōpoſitionem ex materia, qualiſcunque illa eſſe fingatur. Poteſt autem probari aſſertio primo ab effectu, vel potius ex fine: quia cōpoſitio ex materia non poteſt conuenire alicui ſubſtantiæ niſi quatenus eſt connaturalis: natura autem non poſtulat compoſitionem ex materia, niſi ob aliquem vſum, vel finē conſentaneum, & cōpoſito, & formæ, nam materia eſt propter formam, ſed materia incorporea nulli vſui eſſe poteſt formæ incorporeæ: ergo. Minor probata ſatis eſt in præcedente aſſertione, nam forma incorporea nō indiget materia abſolute vt ſit, neque etiam ut operetur intellectualiter, vt ibi probatū eſt: neq; vt moueatur localiter, vt probat ēt exemplum noſtræ animæ ſeparatæ. Et ratio eſt, quia motus localis recipi poteſt in quacunque re ſubſiſtente habente finitum, & limitatum locū, ſiue illa res ſit cōpoſita, ſiue ſimplex. Nec fingi poteſt aliud genus operationis, ad quā talis materia deſeruiat, quia in materia incorporea nō poſſunt eſſe ſenſus, neq; aliquis modus cognitionis, qui per ſolam formam nō melius exerceatur: neque etiā eſſe poſſet actus vitæ vegetatiuæ, cum ſubſtantia incorporea ſit incorruptibilis, eſt ergo talis materiæ modus ineptiſſimus ad omnem vſum naturæ: ergo non poteſt eſſe connaturalis alicui ſubſtantiæ: ergo ſimpliciter impoſſibilis eſt: nā materia vel eſt pars natura, vel non eſt materia. Item, ſi poſſibilis eſt aliqua materia, poſſibilis etiam eſt forma, quæ ſit naturalis actus eius: ergo cōpoſito ex vtraq; connaturalis erit talis cauſa materialis, ſi ergo nulli formæ, vel compoſito eſſe pōt cōnaturalis huiuſmodi materia, neq; abſolute eſſe pōt. Ratio autē à priori ſumenda videtur ex nobilitate gradus, & ordinis ſubſtātiæ incorporeæ, nā ille ordo rerum eſt actualior, quā ſit omnis ſubſtātia corporea, & extēſa: & ideo repugnat dari in illo ordine entitatē ſubſtātialem per modum puræ potentiæ indigentis forma ſubſtantiali, ac realiter diſtincta, vt eſſe poſſit.

Materia, & quantitas mutuo ſeſe inferunt.

XV. Ex his infero materiā, & quantitatē ſe habere inſeparabiliter ac reciproce, ita vt omne cōpoſitum ex materia, neceſſario ſit quantum: & omne etiā corpus quantum neceſſario ſit compoſitum ex materia: hæc enim poſterior pars in ſuperiori ſectione probata eſt: prior vero ex proximè dictis cōſtat. Vnde fit conſequens, quantitatem comparari ad materiam vt proprietatem eius, nam cum inſeparabiliter ſeſe comitentur, neceſſe eſt vt inter ſe habeāt aliquam naturalem connexionem, cum autem materia ſit ſubſtātia, quantitas, & accidens non poſſunt aliter connecti, niſi vt proprietas, & eſſentia, radix, ſeu fundamentum. Imo, ſi de pro-

prietate reali, & phyſica loquamur, nullam aliam in materia inueniemus: nam ſi quid aliud aſſignari ſolet, vel non eſt proprietas ſed eſſentia; vt eſſe *potentiam ad formam*: vel non eſt proprietas poſitiua, ſed quæ per negationem declarat eandem eſſentiã, vt eſſe *ingenerabilem & incorruptibilem*, eſſe *de ſe informẽ, & aliquo modo incognoſcibilem, carere vi actiua*, & ſimiles. Vel deniq; ſolum per Metaphoram explicat eadem eſſentialem capacitatẽ materię, vt *habere appetitum ad formam*. At vero quantitas eſt vera, & realis proprietas, propriam habens entitatem (de qua infra ſuo loco dicemus) naturaliter ac neceſſario coniunctam cum entitate materiæ. Eſtque illi valde proportionata, nam eſt aptiſſima ad recipiendum, & patiendum, & ex ſe non eſt ordinata ad aliquid agendum. Statim vero ſe ſe offerunt hoc loco quæſtiones graues, ſcilicet, an quantitas ita ſit proprietas materiæ, vt ſit illi coæua, & an quantitas ita ſit proprietas materię, vt ſit illi coæua, & an ab illa dimanet, vel mediante forma: & an in illa immediate ſubijciatur, vel in toto compoſito; ſed hæ quæſtiones non ſunt neceſſariæ ad præſentem diſputationẽ, & in ſequẽti habebunt commodiorẽ locũ.

XVI. Dubiolum. Solum poteſt in hac aſſertione dubitari, ſi quantitas, & materia ſeſe cõſequuntur, quomodo, variata ratione materiæ, non variatur ratio quãtitatis: diximus enim materiam incorruptibilium corporũ eſſe diſtinctam à materia corruptibilium: nemo autem dicet quantitates eſſe diuerſarum rationum. Quod ſi dicatur, quantitatem conſequi materiam vt ſic ſecũdum genericam rationem ſuam: reſtabit inquirendũ, quæ proprietas conſequatur hãc, quæ vero illã materiã, quatenus talis eſt, vel quomodo ad rationem genericam materiæ ſequatur ſpecifica proprietas; & tamen ad ſpecificas rationes materiæ nulla proprietas conſequatur. Reſponſio. Ad hoc vero dicẽdũ eſt breuiter, nullum eſſe inconueniens quod duæ naturæ ſeu materiæ ſpecie diſtinctæ, quatenus inter ſe ſunt aliquo modo ſimiles, habeant proprietatẽ communem: id enim frequens eſt etiam in formis, & ſubſtantijs completis. Nam ſicut duæ cauſæ ſpecie diſtinctę poſſunt habere effectum eiuſdẽ rationis, quia poſſunt habere virtutem communem, vel formalem, vel eminentẽ: ita duæ materiæ poſsũt habere proprietatem cõmunem propter conuenientiã in aliqua conditione naturæ, quamuis non cõueniat ſimpliciter in tota eſſentia. Omnes enim materiæ habent integraliũ partium extenſionem, & cõpoſitionem, & in ea ſunt omnino ſimiles, & ſecũdũ eam rationem conuenit illis proprietas: habent vero vlterius, quod ſint potentiæ ad formam, & ſecũdum hanc rationem differunt per diuerſam habitudinem ad formam. Et ſecundum hanc ſpecificam rationem, & diſtinctionem, verum eſt non habere vnam materiam aliquam peculiarem proprietatẽ accidẽtalem, diſtinctam à quãtitate, vel à proprietatibus alterius materiæ. Neque hoc eſt inconueniens, quia materia, cum ſit pura potentia, non indiget alijs proprietatibus vel facultatibus.

Argumentorum ſolutiones.

XVII. AD Argumenta alterius ſententiæ reſpõdetur, Ariſtotelem, cum ait omnia quæ mouetur, habere materiam, loqui de motu phyſico in quo vna pars mobilis prius per tranſit ſpacium, quã alia. Commentator autem, & Auicenna procedũt in eo errore, quod intelligẽtiæ omnes ſunt entia neceſſaria, & æterna. Locus Aug. exponitur. Ad Aug. In primis opus illud de mirabilib. ſacræ Scripturę incerti eſt authoris: deinde D. Thom. q. vnica de ſpiritualib. creat. artic. 1. ad quartum, explicat Auguſtinum nõ loqui de materia proprie, vt eſt pars eſſentiæ, nec de informitate ſubſtãtiali, ſed de materia, vt dicit quamcũq; ſubſtãtiam, vel ſubiectũ accidentaliter informe. Vnde per materiam informẽ in intellectuali natura nihil aliud intelligit, quã ipſam naturam intellectualem nondũ illuminatam à verbo. Vel fortaſſe author illius libri exiſtimauit Angelos eſſe corporeos. Atque hoc modo reſpondet Capreolus in 2. d. 3. q. 1. ad aliũ locum Auguſtini ex libris confeſſionum, eam expoſitionem eſſe iuxta opinionem Platonis exiſtimantis Angelos eſſe corporeos: præſertim qui Auguſtinus non approbat, ſed refert tantum illam expoſitionẽ. Damaſc. explicatur. Damaſcenus aũt aperte ſentit Angelos eſſe immateriales, quamuis comparatione Dei eos appellet craſſos ac materiales, nõ quia materia cõſtent, ſed quia aliquo modo ſunt cõpoſiti, & potentiales. Ita fere Diuus Thomas q. 50. artic. 2. ad primum. Boetius exponitur. Boetius autem in priori loco, vel exiſtimauit Angelos eſſe materiales, vel loquitur late de materia, & forma, put interdum dicuntur de quacũque potentia, & actu, ſiue ſint genus, & differentia, ſiue eſſentia, & eſſe. In poſteriori autem loco vel loquitur de forma pura, quæ ſit purus actus, vt exponit Capreolus, vel loquitur ſecũdum præciſionem formalem, quod forma vt forma non recipit accidentia, ſed quatenus aliud participat de conditionibus materiæ, ſeu de potentialitate.

XVIII. Et ex his vltimis verbis fere reſponſum eſt ad rationem illius ſententiæ: negatur enim eſſe impoſſibilem ſubſtantiam creatã non compoſitam ex vera materia. Ad primam probationem reſpondetur, falſum eſſe omnem ſubſtantia creatam poſſe non eſſe per intrinſecam potentiam paſſiuam, quę conuenit rebus ratione materiæ, ſubiectæ priuationi: ſi vero ſit ſermo de potẽtia ad nõ eſſe per ſolam denominationem extrinſecam à cauſa efficiente, illa non requirit materiam. Ad aliam probationem reſpondetur, eãdem rem viuentem poſſe ſe ipſam mouere accidentaliter, vel in actum reducere, quia ad hoc eſſe poteſt per ſuam ſubſtãtiã in actu eminenti ſeu virtuali, & in potentia formali, vt ſupra, cõfirmando veritatem, declaratum eſt, & tractando de cauſa efficienti latius dicemus.

XIX. Ad vltimam probationem iam declaratum eſt, vnde repugnet dari ſubſtantiã incorpoream, & puram potentiam in genere ſubſtantiæ, ſcilicet ex eminentia illius gradus, & ordinis, & ideo nõ eſt ſimile de potentia ad formas accidentales, quia ſubſtãtia quæ ſit ſimpliciter in actu, poteſt eſse in potentia ad accidentia: quæ non eſt potentia ad eſse ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Eſt denique diuerſa ratio formæ, & materiæ, nam forma, cũ ſit actus, merito reperiri poteſt in gradu incorporeo, itemque gradus corporeus poteſt participare actualitatem formæ ſubſtantialis, quia non eſt ille ordo adeo imperfectus, quin intra illum reperiatur ens ſimpliciter in actu per formam conſtitutum: è contrario vero materia propter ſuam imperfectionem non poteſt eleuari ad gradum incorporeum.

DISPVTATIO XIIII.

De cauſa materiali accidentium.

EXplicata cauſalitate materiali in prima radice, & cauſa illius generis, facile eſt eam applicare ad omnia ſubiecta, quæ huiuſmodi genus cauſalitatis exercent circa accidentia: nam circa ſubſtãtiam ſola materia prima veram ac propriam cauſalitatem materialem habet: quia licet partes integrantes vel diſpoſitiones, ſoleant ad hoc genus cauſæ reuocari, id ſolum eſt per quandam reductionem, non per proprietatem. Igitur de materiali cauſa accidentiũ primum videbimus an ſit, & qualis, & reſpectu quorum accidentium. Deinde, quibus rebus conueniat.

SE-

SECTIO I.

Vtrum detur vera cauſa materialis accidentium.

DVpliciter de accidentibus loqui poſſumus: vno modo in abſtracto, ſeu de ſola forma accidentali: alio modo in concreto, ſeu de compoſito ex tali forma, & ſubiecto. Et iuxta hanc duplicem conſiderationem dupliciter poteſt quæri cauſa materialis accidentis. ſ. vel componens ipſum, vel ſuſtentans ipſum, aut vnionem ipſius.

Materialis accidentium cauſa datur.

I. PRimo ergo in genere certum eſt dari cauſam materialem accidentium. Hoc patet primo ex Ariſt. 12. Metaph. text. 13. vbi reſoluens quæſtionẽ quam lib. 3. tex. 15. propoſuerat, dicit oĩum generum eadem eſſe principia ſecundum proportionẽ; nam (vt Commentator exponit) licet alia ſit potẽtia ad eſſe ſubſtantiale, & alia ad eſſe accidentale, tamen proportionaliter conueniũt in ratione cauſæ materialis. Vnde hæc cauſalitas eadem via, & proportione demonſtratur, quæ cauſalitas materiæ primæ: imo tanquam nobis notior, prius cognita eſt, & per proportionem ad illam, vẽtum eſt in cognitionem materiæ primæ, vt ſuprà vidimus. Experimur. n. in eodem ſubiecto mutationem fieri ab vno accidente in aliud, vt à calido in frigidũ: ex quo intelligimus dari ſubiectum, quod vtrique accidenti ſubeſt, & illud appellamus cauſam materialem accidentis. Nam re vera eſt cauſa, quandoquidem ab illo dependet accidens: & quatenus ſubiectũ eſt, non participat aliud cauſalitatis genus, vt per ſe conſtat & magis patebit ex dicendis. Deinde, quia non in oĩbus accidentibus fit hæc tranſmutatio, addenda eſt ratio vniuerſalis, quæ ex natura entitatis accidentalis ſumenda eſt: entitas. n. accidentalis, in ſe ſubſiſtere non poteſt, ſed indiget ſubiecto, in quo ſuſtentetur: & ideo indiget cauſa materiali tanquam neceſſaria ex natura rei, vt eſſe poſſit. Quæ ratio probat, non ſolum dari poſſe cauſam materialem accidẽtium, ſed ẽt omnia accidentia natura ſua neceſſario poſtulare hanc cauſam; quia *accidentis eſſe eſt ineſſe*, vt poſtea ſuo loco declarabimus: in ipſa autem ratione inhærendi includitur ſubiectũ, & conſequenter materialis cauſa.

Ariſtotel.

II. Ex quo colligitur differentia inter ſubſtantiam & accidens, quod ſubſtãtia ẽt creata, non requirit in vniuerſum materialem cauſam, vt ſupra oſtenſum eſt; accidens vero omne illam requirit. Et ratio eſt, quia ratio ſubſtantiæ, aut formæ creatæ ex hac præciſa, & cõi ratione non requirit materiam, cum ex vi illarum rationũ non repugnet eſſe rem ſubſiſtentem, & ſimplicem, ſed requiritur ex peculiari ratione talis ſubſtantiæ, nimirum corporeæ, vel talis formæ. ſ. materialis. At vero accidens ex præciſa, & cõmuni ratione accidentis poſtulat materialem cauſam, quia dicit entitatem ita diminutam, vt natura ſua ſit inepta ad ſubſiſtendum, ac proinde indigentem aliquo ſubiecto ſuſtentante. Quo fit, vt hæc cauſalitas materialis, etiam ad incorporalia ſe extendat, nam etiam ſpiritualia accidentia indigent materiali cauſa, extenſo nomine *materialis* vltra id à quo ſumptũ eſt. Materia enim propriè, & in rigore appellata eſt materia corporea, & ab ea denominatio *materialis* ſumpta eſt: inde tamen extenditur ad omnem cauſam, quæ rationem cauſandi eandem ſeu proportionalem habet, ẽt ſi ſecundum entitatem ſuam ſpiritualis ſit, & incorporea: atq; hoc modo accidentia ſpiritualia, licet in ſe ſint indiuiſibilia, & incapacia extenſionis quantitatiuæ, nihilominus cauſam materialem habent. Quin potius iuxta principia diuinæ Theologiæ, etiam ſupernaturalia accidentia indi-

Notandũ inter ſubſtantiam, & accidẽs diſcrimen.

A gent materiali cauſa, nam quantumuis ſint entia perfectiſſimi ordinis, tñ hoc ipſo quod accidentia ſunt, indigent ſubiecto, quo fulciantur. Aduertendum eſt tamen vltimò, in hac concluſione ſermonem eſſe de propria entitate accidentali, nam modus accidentalis, qui ex ſe non habet propriã entitatem, ſed intrinſecè identificatur alicui accidentali entitati, cuius eſt modus, nõ ſemper habet propriam materialem cauſam, ſed illi ſufficit ipſa entitas quam proximè modificat, ſiue illi coniungatur vt ſubiecto, ſiue alio modo, q̃ in particulari declarari non poteſt, niſi explicando varia genera horũ modorum accidentalium, quod in diſcurſu huius materiæ prꝯſtabimus. Et ideò omitto ſpeciales difficultates, quæ hic occurrebant de relatione vt relatio eſt, & de actione tranſeunte vt ſic, & de loco, B vel alijs formis extrinſecè denominantibus nam in proprijs locis commodius tractabuntur.

Accidens in concreto componitur ex materia, non in abſtracto.

DIco ſecundo: Entitas accidentalis in abſtracto ſumpta, non habet cauſam materialẽ, ex qua intrinſecè componatur, ſed hoc modo datur cauſa materialis accidentis in cõcreto, ſeu compoſiti accidentalis. Hanc concluſionem, præſertim quoad priorem partem, ponunt Soncinas 12. Metaphyſ. q. 26. & Iauell. q. 8. & ſignificant, aliquos ſenſiſſe oppoſitum propter Ariſt. ibi text. 26. dicentem, in omni genere dari propriam potentiam, & C actum. Concluſio tamen eſt certiſſima, loquendo de propria & reali materia, quia tota entitas accidentalis eſt quædam forma: non ergo indiget cõpoſitione intrinſeca & reali ex propria materia, & forma. Antecedens declaratur, qui tota entitas accidentalis eſt in ſubiecto tã quam forma: vnde qui in accidente fingunt dictam compoſitionem ex materia, neceſſe eſt fateantur, illam partem, quam materiam appellant alterius partis formalis, reſpectu ſubiecti eſſe actum, & formam ſaltem partialem. Hinc vero probatur prima cõſequentia, quia forma, vt forma, non poſtulat compoſitionem ex potẽtia & actu realiter diſtinctis, vt in ſubſtantialibus conſtat, & in ſpeciali de anima rationali ſuperius probatum eſt. Neque in accidentali forma D excogitari poteſt propria ratio, ob quam illã compoſitionem requirat: nam licet talis forma cõſtet genere, & differentia, quæ per modum materiæ & formæ Metaphyſicè comparantur, tamen neq; in re diſtinguuntur, nec per ſe requirunt principia ſeu fundamenta realiter diſtincta, vt in ſuperioribus probatum eſt. Nec verò hæ formæ accidentales propter ſuam imperfectionem poſtulant illam compoſitionem ex potentia, & actu realiter diſtinctis, quia res imperfecta, ſi ſit partialis & incõpleta, aut forma alterius, poteſt eſſe realiter ſimplex, imo & indiuiſibilis, vt punctus, nã ſimplicitas non ſemper importat, aut requirit magnam perfectionem, ſed tunc ſolum eſt ſignum maioris perfectionis, quando cætera ſunt paria: ergo nulla probabilis ratio excogitari poteſt ad tribuendum acciden- E tibus hanc compoſitionem. III.

Iãdun. 8. Metaph. q. 8.

IIII. Adde prætereà, intelligi non poſſe qualis ſit illa materia ex qua intrinſecè componatur forma accidentalis: nã vel eſt talis, vt eadem numero ſucceſſiue ſit ſub diuerſis formis accidentalibus: vel ſemper trãſmutatur ſeu perit cum ipſa forma. Primum dici non poteſt, alias non ſolum ex calido fieret frigidum, ſed ẽt ex calore frigus, & ex amore odium, & ſic de alijs, quod eſt apertè falſum. Item, quia calor actiuus eſt ſecũdum totam entitatem ſuam: ergo introducit in ſubiecto calorem ſecũdum totam entitatem eius, quantum ad illum gradum, quem introducit: ergo expellit oppoſitũ gradum

frigoris ſimiliter quoad totam entitatem eius: nō A ergo expellit tantum partē formalem à materiali, vt in hanc introducat aliā partem formalē oppoſitam, ſed ſimpliciter expellit totam formā, vel totū gradum cōtrariū, vt ſuum introducat. Sicut in mutatione purè priuatiua, vt v.g. in deſitione luminis, non perit pars formalis luminis, & manet potentialis, ſed abſolutè totum lumen. Si aūt trāſmutatio accidentis ſemper fit in tota entitate formæ: ergo illa materia, ex qua finguntur accidentia conſtare, nihil deſeruit ad tranſmutationes accidentium, neq; etiam deſeruit vt informent ſubſtantiā, nam ratio materiæ ex ſe potius impedit informationem, quia materia vt ſic nō eſt actus actuans, vt ſupra diximus. Item non deſeruit ad actionē, quin B potius impedire poteſt, ne forma ſecundum ſe totam ſit actiua, nam materia ſecundum ſe nō eſt actiua: cū ergo multæ formæ accidentales ſint actiuæ ſecundum totam ſuam entitatem, nō conſtant intrinſece materia & forma. Tandem ſi accidens ita conſtat materia & forma, ēt forma ipſius accidentis conſtabit materia & forma. Atq; ita procedetur in infinitum: ſi ergo in aliqua ſiſtendum eſt, vt re vera eſt, ſiſtamus in prima, quæ ſit ipſum accidens, quod eſt tantum forma, cuius materia eſt ſubiectum quod informat. Prima ſequela patet, quia non eſt maior ratio de vna forma, quam de alia, quia vtraq; eſt entitas imperfecta, & incompleta, & forma alterius, & in vtraque concipi poteſt ra- C tio generica & ſpecifica: eſt ergo eadem ratio.

V. Et ex his facile patet altera pars concluſionis, quia compoſitum accidentale intrinſece cōſtat ex ſubiecto, & accidente, & in ea compoſitione accidēs habet rationem formæ: ergo ſubiectum habet rationem materialis cauſæ. Vnde fit, cauſalitatem hāc reſpectu compoſiti eadem proportione explicandam eſſe in his cōpoſitis accidentalibus, qua in ſubſtantialibus illam declarauimus. Ipſum.n.compoſitum eſt effectus talis cauſæ, cum ex illa cōſtet, & ab illa pendeat. Ratio vero ſeu principium cauſandi eſt prima potentia, vel entitas, per quam ſubiectū recipit accidens, de qua potētia, & entitate in ſequentibus ſectionibus ex profeſſo dicemus. D Cauſalitas vero in re non eſt aliud, quam vnio accidentalis formæ ad ſubiectū, nam ea mediāte fit, vt ex ſubiecto & accidente vnum compoſitum coaleſcat. Loquimur.n.de compoſito, & cauſalitate eius in facto eſſe: nam de cauſalitate in fieri, ſtatim dicetur. Neq; oportet in ſubiecto accidentis fingere diſtinctum modum vnionis præter ipſum accidens vt vnitum ſubiecto, quia cum accidens ſit in ſubiecto, non fiunt in ipſo ſubiecto duę mutationes: vna per informationem accidentis, alia per peculiarē modum vnionis identificatum ipſi ſubiecto, & propter alias rationes ſupra factas, quæ hic eandem, vel maiorem vim habent. Atq; ita patet tota hæc cauſalitas reſpectu accidentalis compoſiti.

VI. Occurritur obiectioni. Dices, Hoc compoſitum accidentale eſt vnum E per accidens: ergo reſpectu illius non poteſt intercedere vera cauſalitas materialis. Alias omne compoſitū per accidens cōſurgeret ex huiuſmodi cauſalitate; qđ patet eſſe falſum in aceruo lapidum, vt ēt in domo quatenus conſtat fundamento, parietibus, & tecto. Reſpondetur ex ſupra dictis de vnitate, in entibus quæ ſunt vnum per accidens, eſſe latitudinem, & quædam habere maiorem vnitatem, quā alia. Compoſitum ergo ex ſubiecto & accidente, eſt vnum per accidens, quia conſtat ex rebus diuerſorū Prędicamentorum, & ex actu & potentia, nō per ſe ordinatis, ſed accidētaliter. Nihilominus tñ illa vnitas quam habet, non eſt tantū Metaphorica, aut apparens, ſed vera & Phyſica, quia eſt per veram vnionem & realem vnius ad aliud, & ideo tale cōpoſitum vere conſurgit per realem cauſalitatem componentium, tum inter ſe, tum reſpectu compoſiti. Aceruus aūt lapidum ita eſt vnum per accidens, vt non habeat verā & phyſicam vnitatē, ſed ſolum Metaphoricam, vel apparentē (vt ſic dicam) & ideo, ſicut non conſurgit ex vera vnione partiū componentium, ita nō oportet vt vera cauſalitas materialis ibi intercedat, ſed tm̄ ſecundum proportionē, quatenus in ſitu & ordine vna pars coniungitur alteri. In compoſitione aūt artificiali ſolet intercedere q̄dam maior coniunctio, & ſubordinatio partium: nō tñ vera & Phyſica vnio, atque ita neq; vera cauſalitas materialis: quod intelligitur, cōparando partes integrantes artificiū inter ſe, nam ſi comparetur totum artificium ad propriam formam artificialem, quæ eſt figura, reſpectu illius eſt magis propria cauſalitas materialis, quatenus figura comparatur ad ſuum ſubiectum tanquam verum accidens illi realiter vnitum.

Accidens in abſtracto educitur, & ſuſtentatur à materia.

VII. Dico tertio: Accidens quoad ſuam entitatem accidentalem præciſe & abſtracte ſumptam, habet materialem cauſam, non ex qua componatur, ſed à qua ſuſtentetur in ſuo eſſe: vnde illa non tantum eſt materialis cauſa accidētis quoad vnionem, ſed ēt quoad entitatem eius, quam in ſuo genere cauſat, mediante vnione: neq; etiam eſt cauſa ſolum in facto eſſe, ſed etiam in fieri. Tota hæc aſſertio ſequitur ex præcedentibus à ſufficiente diuiſione, nam ex prima aſſertione conſtat accidentia indigere cauſa materiali ob diminutā entitatem quam habent; & in ſecunda probatum eſt entitatem accidentalem non indigere hac cauſa, vt ex ea intrinſece componatur: ergo vt ab ea ſuſtentetur. Imo ēt qui fingunt cauſam materialem intrinſece componentem accidentia, non excludunt cauſam materialem ſuſtentantem totum ipſum accidens cōpoſitum ex intrinſeca materia, & forma: quod eſt nouum argumentum, falſo confingi illā intrinſecam compoſitionem accidentis ex materia, & forma. Rurſus ex eadem diminuta, & imperfecta entitate accidentis, cōſtat pendere à ſua cauſa materiali nō ſolum in vnione, ſed in entitate ſua, quia in ſe ſubſiſtere nullo modo poteſt naturaliter. Item quia non minus pendet accidens à ſua cauſa materiali, quam forma ſubſtantialis materialis à materia; ſed hæc pendet non tantum in vnione, ſed etiā in entitate: ergo. Deniq; hinc etiam concluditur pendere non tantum in facto eſſe, ſed etiam in fieri, tum quia fieri eſt proportionatum ipſi eſſe, tum etiam quia actio per quam accidens naturaliter fit, eſt etiam quoddam accidens pendens neceſſario à ſubiecto, in quo vel ex quo fit. Diſcrimē inter accidentia quo ad fieri. Eſt tamen hoc cum proportione intelligendum, nam quædam accidentia fiunt per propriam actionem, alia vero ſolum per reſultantiam, vel conſecutionem ad effectionem aliarum rerum: vnumquodq; ergo accidens eo modo quo fit, pendet ab aliquo ſubiecto in fieri, atq; ita habet materialem cauſam ſuæ effectionis eo modo quo naturaliter fieri poteſt. Quid autem ſit hæc cauſalitas, non oportet iterum declarare, nam eadem omnino eſt, quæ in ſubſtantiali cauſalitate, ſeruata proportione.

VIII. Qnaliter materialis cauſa de ſubſtātiali, & accidētali dicatur. Quærere vero aliquis pōt, an materialis cauſa vniuoce dicatur de illa quæ eſt ſubſtātiæ, & de cauſa materialis accidentis. Et ratio dubij eſſe poteſt, quia cauſa materialis accidentis in ſe, vel eſt perfectior, vel eſt æque perfecta cauſa materiali ſubſtantiæ, nam vel eſt integra ſubſtātia, vel forma, vel ad minimum ipſa materia: ergo etiā in ratione cauſæ materialis eſt vel perfectior, vel ſaltem æque perfecta, quia in hac cauſalitate cauſa præbet ſe ipsā, & ſuum eſſe; ergo ſi in ſe eſt æque perfecta, etiam erit

in ra-

in ratione cauſæ. In contrarium verò eſt, quia eſſe quod reſultat ex hac cauſalitate, nõ eſt eſſe ſimpliciter, ſed ſecundum quid nimirum eſſe accidentale. Item productio, vel generatio accidentis, ſolum eſt productio, & generatio ſecundum quid. Vnio item formæ accidentalis cum ſubiecto, eſt tantum ſecundum quid, vtpote accidentalis: ſed actualis cauſalitas materialis conſiſtit in ipſa actuali vnione, vel vnitione, quatenus à ſubiecto pendet, ergo cauſalitas hæc reſpectu accidentis eſt tantum ſecũdum quid. Atq; ita dicendum eſt, cauſam materialem formaliter in ratione cauſæ Analogicè de his cauſis dici, & principalius de cauſa ſubſtantiæ, materialiter verò rem, quę cauſat accidentia, poſſe eſſe vel æquè, vel magis perfectam. Id vero non ſatis eſt, vt in ratione cauſæ ſit perfectior, etiamſi per ſe ipſam intret compoſitionem totius compoſiti accidentalis, quia nõ eſt inde ratio cauſæ ſumenda, ſed ex actuali cauſalitate quam exhibet, & ex formali eſſe, quod inde conſurgit.

SECTIO II.

An ſubſtantia vt ſic eſſe poſſit immediata cauſa materialis accidentium.

I. DE hac cauſalitate formaliter ſumpta, nihil aliud nobis dicendum ſupereſt: de fundamento verò talis cauſalitatis, & de potẽtia per quam cauſat, nonnulla dicere neceſſe eſt. Cum enim materialis cauſalitas conſiſtat in receptione, duo ex parte cauſæ requiruntur; ſcilicet res quæ recipit, & potentia per quam recipit, quæ poſſunt vel re, vel ratione diſtingui. Supponimus autem vt per ſe notum ex dictis, ſubſtantiam eſſe quaſi primum fundamentum, vel primam rem quæ cauſat materialiter accidentia, quia totus ordo accidentiũ imperfectus eſt, & inſufficiẽs, vt in ſe ſubſiſtat: & ideo primum fundamentum, in quo accidentia nitantur, non poteſt eſſe aliquod accidens, ſed debet eſſe ſubſtantia. Inquirimus ergo per quam potentiam ſubſtantia cauſet materialiter accidẽtia, an per potentiam accidentalem realiter, aut ex natura rei diſtinctam ab ipſa; an verò per ſe ipſam, ſeu per potentiam ratione tantum diſtinctam.

Tractatur prior opinio.

II. QVidam enim authores ſentiunt nullum accidens recipi in ſubſtãtia, niſi media potentia accidentali pertinente ad idem Prædicamentum. (Soncin. Iauell.) Ita ſentiunt Soncinas 12. Metaph. q. 26. & Iauel. q. 8. qui dicunt eſſe in ſubſtantia potentiã receptiuam quantitatis, quæ reducitur ad Prædicamentum quãtitatis, & aliam receptiuam qualitatis, ad Prædicamentum qualitatis pertinẽtem, vel potius in ſuperficie ipſa, ait Soncinas, eſſe aliquid potentiale de genere coloris, ad recipiendum colorem, quidquid illud ſit (inquit) putã Diaphaneitas, vel aliquid huiuſmodi. Fundamentum eorum eſt dictum (Ariſtotel.) quoddã Ariſtotelis 12. Metaph. tex. 26. *eadem eſſe principia omnium generum*. Quod Commentator exponit de identitate ſecundum Analogiam, nam quælibet res alicuius Prædicamenti, habet illa tria principia, materiam, formam & priuationẽ, non tamen in omnibus prædicamentis ſunt eadẽ, ſed proportionalia. Hinc ergo colligunt, quod ſicut in vnoquoq; Prędicamento eſt propria forma, & propria priuatio, ſic etiam ſit propria potentia, conſtituens proximum materiale principiũ illius generis. Vnde rectè concluditur, ſubſtantiam vt ſic non poſſe eſſe principium proximum materiale alicuius accidentis.

III. Atq; hinc ſumptũ eſt illud axioma; *Potentia & actus ſunt in eodẽ genere*, quod à multis, vt primũ in

A Metaphyſica principium, recipitur, ob dictũ teſtimonium Ariſtotelis, cui addunt aliud Commentatoris (Cōment.) 5. Phyſ. comm. 9. *Potentiam ad vnũquodq; Prædicamentum eſſe in illo genere Prædicamenti, in quo eſt actus:* & 1. ad Anim. Comm. 6. *Potentiam & actũ eſſe differentias, quæ contingunt omnibus Prædicamentis;* & loquitur de potẽtia receptiua, nã tractat de anima quatenus eſt actus, & de potẽtia quæ illi reſpondet. Eodem principio vtitur D. Thomas (D.Tho.) ſæpè, ſignatim 1. part. quæſt. 77. artic. 1. vbi inquit: *Cum potẽtia & actus diuidãt ens, & quodlibet genus entis oportet, quod ad idem genus referantur potẽtia, & actus: & ideo ſi actus non eſt in genere ſubſtantiæ, potẽtia quæ dicitur ad illum actum, non poteſt eſſe in* B *genere ſubſtantiæ*. In quibus verbis & principium illud, & cõcluſio intenta, & ratio concluſionis contineri videntur. Eſt aũt ratio, quia potentię ſpecificantur per actus: ergo potentia ad recipiendã formam accidentalem ſumit ſpeciem ſuã ab actu ad quem ordinatur: ergo illa potentia non poteſt eſſe ſubſtantia. Simili.n. ratione probauimus ſupra potentiam materiæ non eſſe accidens, ſed ſubſtantiã: & proportionali diſcurſu concludi poteſt, potentiam ad recipiendã qualitatem eſſe in genere qualitatis. Ex qua ratione aliqui extendunt illud principium ad potentiam actiuam, & receptiuam: vnde generatim inferunt, potentiam ad actum accidentalem eſſe accidens, & referri ad idem genus.

C *Subſtantia ſe ipſa immediata cauſa materialis accidentium.*

IIII. HÆc vero ſententia, quantum ad rem præſentem attinet, defendi non poteſt, niſi fortaſſe in ſenſu verborũ æquiuocatio ſit. Dico ergo ſubſtantiam per ſe ipſam abſq; additione alicuius rei realiter diſtinctæ, vel alicuius modi ex natura rei diuerſi, poſſe eſſe cauſam materialem immediatè in ſe recipiẽtem aliquod accidens. Probatur prior pars, quia ſi ſubſtãtia recipit quantitatem, v.g. mediante aliqua re diſtincta, quæ ſit potentia ad recipiendam quantitatem, interrogo, an illa res ſit ſubſtantia, vel accidens. Subſtantia eſſe nõ poteſt, tum quia alias non eſſet res vltra totam ſubſtantiã rei: D tum etiam, quia iam poneretur ſubſtãtia per ſe ipſam receptiua accidentis. Si eſt accidens, ergo eſt in aliquo ſubiecto proximo; quæro ergo, an illud ſit potentia accidentalis realiter diſtincta, vel ipſamet ſubſtantia: ſi hoc poſterius dicatur, habemus intentum. Si vero dicatur prius, de illo accidente iterum redibit quæſtio, & ita in infinitum procedemus, niſi in ipſa ſubſtantia tandem ſiſtamus. Et ita eſt re vera neceſſarium, nam licet ſubſtantia poſſit vniri alicui accidenti, medio alio, vt poſtea dicemus, tamen comparando ſubſtantiam ad totã collectionem accidentiũ, non poteſt illi vniri, media aliqua re, quæ non ſit aut ſubſtantia, aut accidens: ergo neceſſe eſt, vt aliqua ſubſtãtia, & aliquod accidens immediate vniantur. i. nulla mediante re di- E ſtincta ab extremis vnitis. Ratio deniq; à priori ex eo ſumi poteſt, quod accidens adijcitur ſubſtantię creatæ ad perficiendam illam, & ſupplendum id, quod talis ſubſtantia per ſe ipſam habere non poteſt: ergo neceſſe eſt, vt in entitate talis ſubſtantiæ intime includatur capacitas ad recipiẽda accidẽtia: ergo hæc capacitas ſubſtantiæ, quæ eſt receptiua accidentium, vt ſic, non poteſt eſſe res diſtincta ab ipſa ſubſtantia: vnde qnoad hanc partem concluſio poſita euidens videtur.

In altera vero parte, de modo ex natura rei diſtincto, imprimis non agimus de modo vnionis actualis, de quo ſupra dictũ eſt, ſed de modo (vt ita dicam) potentiali, ſeu de potentia aliqua ex natura rei diſtincta à ſubſtantia, tanquã modo, & non tan

A quam re omnio diuerſa. Et ſic applicari fere poteſt diſcurſus factus nam etiam illa potentia modaliter diſtincta erit uerum accidens, nam ſi eſſet ſubſtantia, falſo diceretur diſtincta ex natura rei à tota rei ſubſtantia: ergo per ſe ipſam ineſt ſuo modo ſubſtātiæ, & ab ea pendet in genere cauſæ materialis: ergo ab illa recipitur immediate per propriam entitatem ſubſtantialē. Deinde ficta eſt in præſenti hęc diſtinctio ex natura rei, ſecluſa diſtinctione reali, nam hęc capacitas recipiendi primum accidens, (vt ſic dicam) ita eſt intima ſubſtātiæ creatæ, vt inſeparabilis ab illa ſit, etiam per potentiam abſolutam Dei, nā hoc ipſo quod ſubſtantia angeli, verbi gratia, talis eſt eſſentialiter, per ſe ipſam capax eſt B intellectiuæ potentiæ: & quāuis demus poſſe Deū ſeparare intellectum Angeli a ſubſtantia eius, neceſſario intelligimus ſemper manere illam ſubſtantiam capacem intellectus, & quantumuis nudam Deus conſeruet illam ſubſtantiam, impoſſibile eſt, quin maneat capax ſuæ naturalis facultatis intellectiuæ: & eodem modo intelligimus comparari ſubſtantiam compoſitam ex materia, & forma ad quantitatem, nam per ſe ipſam eſt capax eius, nec poteſt hac capacitate priuati, etiamſi à tali ſubſtantia ſeparetur omnis res, aut modus, qui ab illa ſeparabilis eſt: ergo falſo cōfingitur diſtinctio ex natura rei inter talem capacitatem, & ſubſtantiam.

VI. *Caietanꝰ reſtringit noſtrę oppoſitam ſententiā.*

Vnde Caietanus 1. part. q. 54. artic. 3. cū ex parte C adhæreat priori ſententię citatæ, eam limitat ad ea accidentia quæ media aliqua actione, & paſſione acquiruntur, nam ea quæ ſunt congenita ſubſtantiæ, non indigent potentia media, ſed ſubſtātia ipſa per ſe ipſam eſt capax illorum: atque hoc modo euitat proceſſum in infinitum. Ratio autem huius diſtinctionis & limitationis, quę ex eo colligitur in eadem 1. part. quæſtio. 77. artic. 1. eſt, quia potentia congenita ſubſtantiæ eſt eſſentialiter potentia, ad hoc principaliter ordinata, vt actum recipiat: quod verò ſit actus ſubſtantiæ, ſolum habet ex communi ratione accidentis, & ideo non requirit aliā potentiam qua mediante inhæreat ſubſtantiæ: alia verò accidentia primo ac per ſe ſunt actus, & ideo proprias requirūt potentias, quibus mediantibus inhæ D reant ſubſtantiæ. Veruntamen ex hac doctrina imprimis colligo, ex vi cauſalitatis materialis accidētis, ut ſic per ſe non requiri potētiam mediam, ſed ſubſtantiam per ſe ipſam eſſe ſufficientē ad hanc cauſalitatem. Hoc patet, quia ad recipiēda illa accidētia quæ ſunt eſſentialiter potentiæ receptiuæ, nō requiritur alia potentia: quia hæ potentiæ non actuant ſubſtantiā, ſecundum aliquam ſpecialem rationem actus, ſed ob communem rationem accidentis: ergo ex ui cauſalitatis accidentis, ut ſic nō requiritur talis potentia, ſed ſi in aliquibus requiritur, erit propter aliquas ſpeciales rationes. Deinde falſo hoc limitatur ad ea accidentia: quæ per ſe primo inſtituta ſunt ut ſint potētiæ receptiuæ: nā quantitas non requirit in ſubſtantia potentiā mediam, per quam recipiatur, ut probatum eſt, quia ſubſtantia per ſe ipſam eſt capax quantitatis, & ſuperfluum eſt ac planè abſurdum aliā fingere potentiam mediam, ex natura rei diſtinctam: & tn̄ quantitas non eſt per ſe primò inſtituta, ut ſit potentia receptiua, ut ipſi etiā fatentur, aliàs quātitas eſſentialiter eſſet qualitas. Vnde quantitas per ſe primo inſtituta eſt ad extendendas partes ſubſtantiæ, ita ut naturaliter non poſſint ſeſe loco penetrare. Inde uero conſequenter habet, ut ſit medium ad recipiēda quædam alia accidentia: ergo non ſolum illa accidētia, quæ ſunt per ſe primò inſtituta, ut ſint potentiæ receptiuæ; ſed etiam alia, quæ ob quamcūque rationem habent immediatam habitudinē ad ſubſtantiam, non requirunt potētiam mediam, ut ab ea recipiantur, ſeu materialiter cauſentur.

Improbatur Caietani limitatio.

VII. Imo vero addo, nullam fortaſſe reperiri potentiam accidentalem purè receptiuam re ipſa diſtinctam à ſubſtantia: vt poteſt breuiter inductione oſtendi. Nam in ſubſtantijs corporeis inanimatis, nulla eſt potētia receptiua accidentium pręter quātitatem, vt partim oſtenſum eſt, partim ex ſequentibus magis conſtabit: quātitas autem, vt dixi, non eſt per ſe primo potentia receptiua, ſed eſt forma dans ſubſtantiæ materiali hanc corpoream molem, & extenſionem, ratione cuius apta eſt locum occupare. In rebus autē viuentibus vt ſic, non agnoſcimus potentias aliquas purè paſſiuas, nam omnes, quæ conueniunt viuentibus, vt viuentia ſunt, ſunt aliquo modo actiuæ: quod etiam in ſubſtantijs Angelicis conſiderare licet: ergo preciſe ob recipiēda accidentia, non oportet fingere in ſubſtantia potentias diſtinctas, niſi aliunde neceſſitas oriatur.

VIII. Ex quo vlterius cōcluditur, illam limitationem ſeu diſtinctionem de accidentibus congenitis, ſeu tranſmutabilibus nō eſſe formalem, neq; in vniuerſum veram. Primum patet, quia ſi ſubſtantia per ſe ipſam poteſt eſſe capax accidentis vt ſic, etiā poterit eſſe capax mutationis ad tale accidens, ſi fortaſſe illud ſeparabile ſit. Quod ſi ſit inſeparabile, illud eſt per accidens, & materiale quid reſpectu cauſalitatis ſubſtantiæ. Secundū patet, quia quātitas, iuxta cōmunem ſententiā, eſt accidens quod tranſmutatur, & per propriū motum acquiritur: & nihilominus nō requirit in ſubſtantia potentiā ab illa diſtinctam. Item, præſentia localis ſeu vbi eſt modus accidentalis, qui interdū afficit immediate ipſam ſubſtantiā, vel clarius patet in ſubſtantia ſpirituali: & eſt ſuo modo verū in materiali, vt infrà ſuo loco dicemus: & tn̄ illud accidens poteſt per propriā mutationem acquiri, & perdi. Item, ſi verum eſt relationē ſimilitudinis, vel identitatis ſpecifice eſſe aliquid ex natura rei diſtinctum à ſubiecto, & fundamento, tale accidens non requirit in ſubſtātia ſpecialem potentiā, & tn̄ non eſt cōgenitum, ſed amitti poteſt, vel de nouo reſultare. Reſtat ergo vt abſolutè dicamus, ad cauſalitatem materialē ſubſtātiæ circa accidens, ſiue in ea ſit per modum potentiæ paſſiuæ, aut actiuæ, ſiue per modū ſimplicis formæ, vel diſpoſitionis, ſeu quantitatis, aut alterius modi accidentis, ſiue congeniti, ſiue aduentitij, per ſe, & ex vi harum generaliū rationum preciſe ſumptarū, non eſſe neceſſariam ex parte ſubſtantiæ ſpecialem potentiam ex natura rei ab illa diſtinctam.

Improbatur prior ſententia.

IX. *Inductio probans nō correſpondere cuiꝰ actui potētiam eiuſdē categoriæ.*

Atque hinc infero, accidens non ſemper requirere in ſubſtantia potentiam receptiuam proprie pertinentem ad ſuū Prædicamentum, imo raro id accidere niſi in aliquibus accidentibus propter peculiares rationes. Hoc planè infertur ex E præcedenti aſſertione. Et declaratur amplius inductione, nam in ſubſtantia ſpirituali tantum ſunt accidentia pertinentia ad intellectum & volūtatem, & quæ locum reſpiciunt. Loquor naturaliter, vt omittam ea quæ per diuinam gratiam ſeu virtutem fieri poſſunt. Quanquam, ſi aliquod donum gratiæ poteſt poni in ſubſtantia ſpirituali, quod non ſit in intellectu, nec in voluntate, vt re vera poteſt, illud non ſupponit in ſubſtantia potētiam eiuſdem generis, nam illud donum eſt qualitas: capacitas autem obedientialis non eſt qualitas, ſed ipſamet ſubſtantia animæ, vt ex Theologia conſtat. Accidentia ergo quæ pertinēt ad motū, vel præſentiam localem, non ſupponunt in ſubſtantia potentiam pertinentem ad Prædicamentum Vbi, vel Actionis, aut paſſionis: qualiter enim concipi, aut quo fundamento fingi poteſt talis potentia? cum ratio potentiæ, ſi propria ſit, pertineat ad qualitatem: ſi verò

verò ſumatur latè, ſit quaſi tranſcendens, & ratio quædam intime incluſa in varijs rebus diuerſorũ prædicamentorũ, & ita ſit in propoſito, nã ſubſtantia ſpiritualis per ſe ipſam eſt capax talis præſentiæ. Intellectus aũt & voluntas abſq; vlla dubitatione non ſupponunt in ſubſtantia potentiam aliã de genere qualitatis, vt probatum eſt. Actus vero harum potentiarum inſunt ſubſtãtiæ medijs ipſis potentijs, quãuis de modo ſit controuerſia infra tractanda ſect. 4. tamen id prouenit ex propria ratione inuenta in talibus actibus, vt vbidem dicemus. Et adhuc eſt ſub iudice lis, an tales actus ſint eiuſdem prædicamẽti cum ipſis potentijs: aliqui enim eos collocant tantum in genere actionis. Et licet verum ſit eſſe qualitates, & ſupponere potentiam quæ ſit qualitas, tamen id non prouenit ex illa generali ratione, ſed ex peculiari cauſa, & natura.

De accidentibus vero ſubſtantiæ corporeæ omnes fatentur inter accidentia habentia propriam entitatem rei ipſa diſtinctam à ſubſtantia, primum accidens talis ſubſtantiæ eſſe quantitatem, quæ nõ ſupponit in ſubſtantia aliquam potentiam, quæ ad prædicamentum quãtitatis pertineat, vt à fortiori probant oĩa quæ hactenus diximus. Ipſa vero quãtitas eſt medium ſeu potentia, per quam hæc potẽtia recipit qualitates corporeas, & ſimilia accidentia: at quantitas non eſt potẽtia pertinens ad prædicamentum qualitatis, vt per ſe notum eſt. Nec vero inter ſuperficiem, v.g. & albedinem fingi poteſt mediare aut intercedere potẽtiam aliquam de genere qualitatis, per quam ſuperficies recipiat albedinem: quod etiam probant argumenta hactenus facta, quia talis potentia, ſi in re non eſt diſtincta à ſuperficie, non poteſt eſſe vera qualitas: fingere autem illam eſſe diſtinctã, vel vt rem, vel vt modum ex natura rei diuerſum, & ſuperfluũ eſt, ac ſine fundamento; & vel procedendũ erit in infinitum, vel ſi ſiſtendum eſt in intrinſeca capacitate ſuperficiei qua per ſe ipſam eſt receptiua illis potentiæ, verius dicetur ſiſtendum eſſe in eadem intrinſeca capacitate ſuperficiei, qua per ſe ipſam eſt immediate receptiua albedinis, & tolletur de media illa in intelligibilis, & minime neceſſaria potentia. Sic igitur conſtat, potentiã per quam ſubſtantia recipit accidens, non ſemper pertinere ad idem prædicamentum cum accidente recepto. Et ratio à priore eſt, quia ex accidente, & ſubiecto nõ oportet fieri vnũ per ſe, ſed per accidens: & ideo nõ requiritur, quod talis potentia; & actus pertineant ad idem genus: vnde nec neceſſe eſt, vt talis potentia ſit per ſe inſtituta, & ordinata ad talem actum.

XI. *Qualiter aliqui effugiant vim præcedentiũ rationũ.*

Dices, his argumentis rectè probare potentiam receptiuam accidentis, non eſſe ſemper proprie ac directe in eo prædicamento, in quo eſt accidens receptum, nõ vero probari non collocari in illo ſaltem reductiue, quod ſolum aſſerunt authores prioris ſententiæ; nam cum accidens dicat intrinſecum ordinẽ ad ſubiectũ, quatenus eſt capax ipſius accidentis, neceſſe eſt, vt ſubiectum ſecundum eam capacitatem reducatur ad prædicamentũ accidentis. Propter hanc euaſionem inſinuaui ſuperius poſſe in hac quæſtione eſſe æquiuocationẽ in verbis, nã ſi ſolum ſit ſenſus, ſubſtantiam vel quantitatẽ conceptam à nobis ſub formalitate capacitatis talis accidentis reduci quodãmodo ad prædicamẽtum illius accidentis tanquam quoddam additum, per quod definitur tale accidens, ſic cõtrouerſia eſt de modo loquendi, aut cõcipiendi noſtro: nam ſecundum rem nulla vera potentia additur media inter ſubſtantiam & quantitatem, vel inter quantitatem & qualitatem, ſed ſolum quædã denominatio, vel conceptio reſpectiua, Nos autem loquimur de reali & vera potentia, de qua loquitur D. Tom. cum ait, potentiã & actum reuocari ad idẽ genus: alias A non bene inde concluderet, potentias animæ eſſe res diſtinctas ab anima, quod illis locis intendit: & eodẽ ſenſu loquitur Caietanus, qui propterea adhibuit limitationes, & diſtinctiones ſupra citatas: Commẽtator item in eodem ſenſu loqui videtur, cum dicit, potentiam & actum eſſe differentias oppoſitas diuidentes ſingula prædicamenta.

Declaratur axioma: *Actus & potentia ſunt in eodem genere*.

QVomodo ergo intelligendum eſt illud axioma: *Actus & potentia ſunt in eodem genere*? reijciendumne omnino eſt, ne ſententiæ à nobis poſitæ, & reſolutioni datæ obſtare videatur? Reſpon- B detur imprimis, axioma illud non recte fundari in Ariſtotele 12. Metaph. nã ibi ſolum aſſerit res omnium prædicamentorũ habere eadem principia ſecundum proportionẽ ſeu Analogiam: nunquã vero ait oĩa illa principia in eodẽ prædicamento collocari, imo ponens exẽpla ait, in coloribus album eſſe principiũ vt formam, nigrum vt priuationem, ſuperficiem vt materiam; & in illuminatione lumen eſſe formã, tenebras priuationẽ, aerem ſubiectum: & in ſanatione ſanitatem eſſe formam, morbum priuationem, corpus materiã, in quibus exẽplis nunquam aſſignat potentiam, quæ debeat eſſe eiuſdem prædicamenti cum forma: non ergo dixit Ariſtoteles materiam & formam pertinere ſemper ad idem genus, quamuis dixerit res oĩum generũ C poſſe habere aliquo modo principium formale, & materiale. Vnde ibidem ait, res omnium generum habere cauſam efficientem ſeu mouentem, non tamen dicit aut ſentit, illam cauſam pertinere ad idẽ genus cum re effecta. Neq; obſtat Soncinatis replica, quod cauſa efficiens eſt extrinſeca, & ideo non oportet eſſe eiuſdem generis: materiale autẽ principium eſt intrinſecum, quod debet eſſe eiuſdem generis. Reſpondeo. n. materiale principium accidentis, ſi ad totum compoſitum comparetur, eſſe intrinſecum illi, non tamen eſſe illud compoſitum vt ſic propriè in vno genere, cum ſit vnum per accidens, & conſtat ex rebus diuerſorum generum: ſi vero comparetur ad formam accidentalem, nõ eſſe principium intrinſecum eius, id eſt, illam intrinſe- D ce componens, ſed ſolum per modum additi ſeu ſubiecti, cui forma accidentalis vnitur. Hoc autem principium non eſt neceſſario eiuſdem generis cum forma, in accidentali compoſitione.

XII. *Qualiter Scotus explicet dictũ pronũciatum.*

Hinc Scotus in 2. diſtin. 16. q. 1. reſpondet axioma illud intellectum de potentia recepiua, & actu eius, eſſe falſum, & affert contra illud inſtantias à nobis inſinuatas de ſubſtantia & accidente, de ſuperficie & colore, &c. Et ſimiliter docet, eſſe falſum intellectum de potentia actiua & actu eius, nã etiã habet claras inſtantias, præſertim in potẽtijs, quæ agunt actione tranſeunte, ſiue comparẽtur ad actionem, vt actio eſt, quia manifeſte pertinent ad diuerſa prædicamenta: ſiue ad rem ſeu formam factam, nam potentia ſecundum locum motiua eſt E qualitas: efficit autem vbi, ſeu præſentiã localem, & potentia augmentatiua eſt qualitas, agit autem quantitatem aut ſubſtantiam. Dicit ergo axioma illud eſſe intelligendum de potentia obiectiua. Quam interpretationem multi reijciunt impugnando acriter hanc potentiam obiectiuam. Sed quoad hoc exiſtimo de nomine, & æquiuoce hos cum Scoto diſputare: nam ille non intelligit per potẽtiam obiectiuam aliquam veram rem, quæ ſit actu in rerum natura, quo ſenſu ſola potentia actiua vel paſſiua eſt potentia realis, vt infra dicam latius, tractando de eſſentia creaturæ, & declarando ſpeciem qualitatis quæ eſt potentia: ſed per potentiam obiectiuã intelligit Scotus, rem in ſtatu poſſibili

Quid obiectiua potentia apud Scotum.

ſibili antequam actu ſit, quomodo dicimus rē eſſe A in potentia antequā ſit:& quia res, vt eſt poſſibilis, eſt obiectū potentiæ actiuæ, ideo dicitur ab Scoto eſſe in potentia obiectiua. Atq; ita dicit hanc potētiam & actum eſſe eiuſdē generis, quia res poſſibilis,& res in actu eiuſdem generis ſunt: imò dicere etiā poſſet, eſſe eandē rem negatiuè (vt aiunt) quia non ſunt duæ res, ſed eadē, in diuerſis ſtatibus concepta. Quocirca res quam Scotus in ea interpretatione intendit, vera eſt, non tamen rectè accōmodatur illa interpretatione authoribus qui ante Scotū illud axioma docuerunt: Ariſtoteles.n. vt ex dictis patet, nunquam in eo ſenſu locutus eſt, nec Auerroes, qui loco citato ait potentiā & actum eſſe differentias oppoſitas, & cum 9. Metaphyſ. in princi- B pio varias numeret potentiæ acceptiones, nunquā fecit mentionem illius potentiæ obiectiuæ.

XIII. Dicendum ergo eſt axioma illud communiter intelligi de propria potentia receptiua, vel actiua. Vt autē verum ſit, intelligendum imprimis eſt de potentia per ſe primo inſtituta,& ordinata ad talē actum: non vero de potentia vel capacitate intrinſecè incluſa & quaſi concomitāte aliquam entitatem abſolutam. Declaratur hoc, nam duobus modis intelligi poteſt, quod aliqua virtus tam actiua, quam receptiua, cōparetur ad actum. Vno modo, quia ex primaria ratione, & eſſentia ſua ordinata eſt ad talem actū: ſic materia eſt potentia ad formam, vt ſupra declaratum eſt, ſic grauitas eſt virtus actiua ad efficiendū motum deorſum, vel per- C manentiam in ipſomet loco deorſum: ſic denique intellectus eſt virtus actiua, & receptiua intellectionis. Huiuſmodi ergo potentia dicitur per ſe primo inſtituta propter actum, & ideo ab illo ſumit ſpeciem:& de illa ad ſummū poteſt axioma illud verificari modo ſtatim declarando. Alio vero modo poteſt aliqua entitas habere vim vel capacitatem ad aliquam actionem vel actum, non quia propter illum primario ſit inſtituta, ſed quia vel ob eminentiam naturæ ſuæ, vel ob naturalem conditionem, aut modum eſſendi quem habet, quaſi cōcomitanter, vel potius connaturaliter habet per ſe ipſam talem vim, vel aptitudinem. Sic Deus habet omnipotentiam agendi: ſic etiam creatura intellectualis habet & capacitatem,& vim actiuam obe- D dientialem ſupernaturalium actuū, vel donorum: ſic denique ſubſtantia materialis eſt capax quantitatis:& quantitas ipſa eſt capax qualitatum. Et in hoc poſteriori genere potentiæ vel capacitatis non eſt neceſſe potentiā ſeu capacitatem & actum eſſe in eodem genere: quia cum talis potētia non ſit ordinata per ſe primo ad actū, nec ſumat ab illo ſpeciem ſuam, nec componat cum ipſo actu vnū per ſe, nō eſt cur talis potentia & actus in eodem genere collocanda ſint. Nec D.Thom. vnquam de hoc poſteriori genere potētię, ſed de priori locutus eſt: & de eodē exponendus eſt Auerroes, ſi eius dicta defendere neceſſe ſit: Nec ratio in contrarium facta plus probat: vnde per hæc ſufficienter reſponſum eſt fundamentis contrariæ ſententiæ. E

XIIII. Vt vero principiū illud exactè maneat declaratum, addere oportet duobus modis intelligi poſſe, potentiā prioris ordinis & actum eſſe eiuſdem generis. Primo, vt gen⁹ latè ſumatur pro generalibus rationibus ſubſtantiæ,& accidentis, ita vt potentia per ſe ordinata ad actum ſubſtātialem, ſit ſubſtantialis, ad accidentalem accidentalis: nō vero quod in rigore neceſſe ſit potētiam & actum eſſe eiuſdē prædicamenti accidentis, quamuis in ſubſtantia id verum ſit, eo quod ſubſtantiæ tantum eſt vnicum prædicamentum. Et hæc expoſitio multis placet, quia euitat difficultates. Alij vero etiam in accidentibus volunt potentiam huiuſmodi, & actum eius ad idem prædicamentum in rigore pertinere, quia alias non eſt in rigore verum, potentiam & actum eſſe eiuſdē generis. Sed hoc in vniuerſum defendere difficile eſt, præſertim in potentijs actiuis. Quapropter probabiliter dici pōt potentiam paſſiuam accidentalem (nā de ſubſtantiali iam ſatis dictum eſt) quādo ex primaria inſtitutione vi ſuæ eſſentiæ ordinata eſt ad actum, ſub eodē genere & prædicamento cū ſuo actu contineri. Et de hac potentia videtur loqui D.Thom. & Commentator citatis locis: ſub potentijs aūt paſſiuis potentias animæ cōprehendimus, quæ licet actiuę ēt ſint, ſimul tn̄ ſunt paſſiuæ, & in paſſione ac receptione ſeu informatione habēt conſummatā perfectionem ſuam. Hoc autem modo explicata hæc aſſertio probari poteſt inductione in oībus his potentijs, nam habitus, & actus earum in eodem genere in rigore collocantur: licet.n. actio vt actio pertineat ad prædicamentum actionis, tamen vt actus vitalis habens eſſe cōſummatum & perfectum in ſuo genere, collocatur in prædicamento qualitatis: quando autem potentia comparatur ad actum, & ad idem genus pertinere dicitur, nō eſt comparanda ad actum in fieri, ſed ad actum perfectum & conſummatum: ad illū enim per ſe primo ordinatur,& ab illa ſpeciem recipit. Et ita nullum inuenio exemplum, in quo hæc regula deficiat. Ratio aūt reddi poteſt, quia quando potentia receptiua per ſe eſt ordinata ad actū, & comparatur ad illum vt imperfectum ad perfectum in ſuo genere, & quodammodo per ſe vnum videtur in illo ordine conſtituere cum ſuo actu, vt potentia intellectiua cum actu intelligendi per ſe coniungitur,& ſic de alijs: & ideo oportet vt talis potentia & actus ſub eodem genere collocētur, vt ita etiam inter ſe maiorem proportionem ſeruent.

D.Tho. & Commēt. qualiter intelligant Axioma.

XV. At vero in Potentijs actiuis, etiāſi ſint per ſe primo ordinatæ ad agendum, non videtur neceſſariū quod potentia & actus ſub eodem genere in rigore contineantur. Nam ſi per actum huius potentiæ intelligamus actionem vt actio eſt, conſtat potentiam & actionem ad diuerſa prædicamenta pertinere. Neq; vllius momenti eſt quod quidam aiunt, potentiam & actionem, directè quidē & per ſe, ad diuerſa prædicamenta pertinere, tamen per reductionem,& potētiam collocari in genere actionis, & actionem in genere potentiæ: quia habent inter ſe mutuam habitudinem trāſcendentalem: terminus aūt habitudinis reducitur ad prædicamentum relati. Hoc (inquam) nil refert, quia hæc reductio ſolum eſt ſecundū extrinſecam denominationem, quā includit terminus vt terminus eſt: nos autem loquimur de collocatione ſub vno genere ſecundum propriam naturam & eſſentiam eius. Hoc enim ſenſu neceſſe eſt loquantur authores, cum dicunt potentiam & actum eſſe ſub eodem genere: alias nō rectè inde cōclnderent materiam, v.g. eſſe intrinſece ſubſtātiam, quia eſt potentia ad ſubſtantiam:& intellectum eſſe qualitatem, quia eſt potentia ad actum accidētalem & vitalem, &c. Potentia ergo actiua comparata ad actionem ſuam, vt actio eſt: non conſtituitur ſub eodem genere, ſi autem per actum huius potentiæ intelligamus terminum formalem actionis eius, nō eſt neceſſe collocari in eodem prædicamento, vt probat exemplum ſupra adductū de grauitate, quod in vniuerſum adduci poteſt de potētia ſecundum locum motiua, ſiue ſit progreſſiua, ſiue attractiua, ſiue expulſiua, aut impulſiua, vel impulſus ipſe, quem multi exiſtimāt eſſe qualitatem, & tamē non ordinatur ad faciendā qualitatem, ſed motum, vel vbi. Et ratio reddi poteſt, quia potentia actiua vt ſic non ordinatur ad actum, vt imperfectū ad perfectum, neq; vt cum illo cōponat aliquid per ſe vnum, ſed vt cauſa extrinſeca ad effectum: fieri autē poteſt, vt cauſa actiua non ſit eiuſdem rationis aut generis cū effectu,

ſed

ſed eminentioris : & ideo non eſt neceſſe vt in eodem prædicamento cum ſuo actu collocetur. Quã quam neceſſarium videatur, ſi actus maxime proprius talis potentiæ ſit accidentalis, etiam potentiam ipſam eſſe accidentalem, quia ſubſtantia vt ſic non ordinatur per ſe primo ad accidentalem actum: erit ergo talis potentia accidens, quamuis ſub nobiliori genere accidentis collocetur.

XVI. Obiectio diſſoluitur. Dices, interdum potenriam accidentalem ordinari per ſe primo ad producendam ſubſtantiã, vt potentia nutritiua & generatiua. Reſpõdeo primo nondum eſſe exploratum, neq; à nobis tractatum, quomodo accidentia attigant productionem ſubſtantiæ: nam ſi ſolum attigunt diſponendo materiam, ceſſat difficultas: ſi vero immediatè etiam efficiunt, & introducunt formam ſnbſtantialem, dicẽdum eſt non attingere ſubſtantiam niſi inſtrumentaliter. Non attingunt autem inſtrumentalem actionem niſi præuia alia actione cõnaturali, & maximè propria, quæ ſemper eſt accidentalis, & reſpectu illius verificãdum eſt talem potentiã & actum eſſe eiuſdem generis, nam altera actio inſtrumentalis, licet fortaſſe ſit à natura principalius intẽta, reſpectu tñ talis potentiæ non eſt ita propria & accommodata vt ei cõmenſuretur natura talis potentiæ ſeu qualitatis. Notabile. Imo hinc obiter colligere licet extra potentias loco motiuas omnẽ aliã potentiã per ſe primo ordinatam ad agendum, collocari in eodem prædicamento cum ſuo actu proprio ſeu termino actionis ſuæ: nam talis potẽtia ſemper eſt qualitas, nihilque efficit niſi præuia aliqua propria actione tendente ad qualitatem, nam, vt dixi, licet efficiat inſtrumentaliter ſubſtantiam, vel etiã quãtitatem, ſemper id efficit præuia aliqua actione propria tendente ad qualitatem: ad alia autẽ prædicamenta præter vbi, non eſt per ſe actio, ſed ſemper reſultant ex termino alterius actionis. Atq; ita fit vt omnis potentia actiua accidẽtalis præter motiuam ordinetur ad qualitatem aliquam efficiẽdam, per actionem maximè propriam, licet fortaſſe mediante illa poſſit ad res aliorum prædicamẽtorum ordinari, ſaltem ut inſtrumentũ. Atque hæc dicta ſint in explicationem illius axiomatis; *Potentia & actus ſunt ſub eodem genere.*

SECTIO III.

Quænam ſubſtantia poſſit eſſe cauſa materialis accidentium.

I. CVm dictum ſit primariam cauſam materialem accidẽtis eſſe ſubſtantiam, ad perfectã huius cauſæ expoſitionem, neceſſarium eſt declarare, quænam ſubſtantia poſſit hanc cauſalitatem exercere. Suppono autem hic non eſſe quæſtionem de ſubſtantia increata, quam conſtat non eſſe capacem accidẽtis, & diſcurrendum breuiter erit per omnes creatas. Inter quas quædã ſunt ſimplices, aliæ compoſitæ: de quibus, & de partibus componentibus ipſas, eſſe poteſt controuerſia. Vt ergo quæ dubitationem habent tractemus, ea quæ certa ſunt breuiter præmittamus.

II. Subſtantiæ ſimplices ſubſiſtentes ſe ipſis materiales cauſæ. Primo ergo certum eſt ſubſtantias ſimplices per ſe ſubſiſtentes eſſe ſufficiẽtes ad recipienda ſeu materialiter cauſanda accidentia ſibi proportionata. Hoc conſtat in oĩbus ſubſtãtijs ſpiritualibus creatis: de his .n. eſt ſermo. Omnis enim ſubſtantia creata, quia potentialis eſt, & imperfecta, capax eſt accidentium. & ad ea ſuſtentãda ſufficit ei, habere per ſe ſubſiſtentiam, ſi alioqui ſit capacitas. Cum autẽ dicimus has ſubſtãtias eſſe p ſe ſufficiẽtes ad hoc, non excludimus, quin poſſint cauſare materialiter vnum accidens mediãte alio, vt ſequente ſectione dicemus, ſed reſpectu collectionis omnium ſuorũ A accidentium dicimus per ſe ſufficere, & non indigere alio adminiculo præter ſuam ſubſtantiam, & ſubſiſtentitam propriam.

Hic ſecundo eſt etiam certum formam ſubſiſtẽtem, etiam ſi ſit incompleta ſubſtantia, & actus corporis, eſſe ſufficientem cauſam materialem aliquorum accidentium, quæ illi proportionata ſũt. Hoc conſtat in anima rationali nõ ſolum à corpore ſeparata, ſed etiam coniuncta: & ratio eſt eadẽ fere quæ de ſubſtantijs angelicis. Nam quod ſubſtantia animæ incompleta ſit, non impedit quo minus ſuſtẽtare poſſit aliqua accidentia, cum per ſe eſſe poſſit, & à ſubiecto ipſa non pendeat. Ex quo à contrario ſumpto argumẽto conſtat, & eſt ẽt certum, formas ſubſtantiales quæ naturaliter ſubſiſtere non B poſſunt, ineptas eſſe ad cauſanda materialiter accidentia per ſe ſolas: quia qđ in ſe non ſubſiſtit, non poteſt aliud ſuſtentare: formæ autem hæ non ſunt capaces propriæ ſubſiſtentiæ, etiam partialis, vt poſtea dicemus. An vero ſimul cum materia ſubſtent accidentibus, paulo poſt videbimns. Solum poſſet quis dubitare de nõnullis relationibus, verbi gratia, vnionis, aut ſimilitudinis, &c. quæ videntur ſubiectari in his formis. Veruntamen probabilius eſt has relationes non addere rem diſtinctam à ſubſtãtia, vel modis ſubſtantialibus formæ. Item probabile eſt entitatem talis formę, vt ſuſtentatam ſuo modo in materia, eſſe capacem alicuius formæ aut modi accidentalis, eo modo quo de ipſis accidentibus in ſeq. ſect. explicabimus. III. Subſtãtialis forma ſubſiſtẽs ſufficiens materia accidentium.

C Hinc etiam obiter conſtat, quid dicẽdum ſit de partibus integralibus ſubſtantiæ: non eſt enim dubiũ quin eo modo quo ſunt, & ſubſiſtunt, poſſint materialiter concurrere ad eſſe accidentium; nam poſſunt illa in ſe recipere & ſuſtentare, vt inductione conſtat. Et quidem ſi partes iſtæ ſint actu diuiſæ à toto, & ſolum dicantur partes propter habitudinem ad illud, conſtat in re eſſe veras ſubſtantias ſubſiſtentes, ideoq; poſſe accidentia ſuſtentare, vt de ſãguine fere omnes cẽſent. Si vero ſint proprie continuatæ alijs partibus, proprie non dicũtur ſubſiſtere in ſe, ſed in toto: & hac ratione ab accidentibus quæ in eis inſunt, ſolet interdum denominari totum, vt homo dicitur criſpus, nihilominus tamẽ tota cauſalitas materialis quæ ibi interuenit, exercetur per eam partem in qua accidens inhæret; & D eadem durabit, ſi talis pars ſecundum totam ſuam ſubſtantium ſeparata conſeruetur. IIII. Partes integrales, accidentium ſufficientia receptiua.

Quantitas an inſit materiæ.

SOlum ergo ſupereſt quæſtio de materia prima, & de integra ſubſtantia compoſita ex materia & forma: nam de materia quæſtio eſt, an per ſe ipſam poſſit materialiter & immediate cauſa aliquã formã accidentalem: quę fere coincidit cum cõmuni quæſtione, an & quomodo poſſit materia eſſe ſubiectum accidẽtium. Quæ vt breuius & diſtinctius tractetur, tota eſt reuocanda ad quantitatem, nam nunc non agimus de relationibus vel modis accidentalib. de quibus poſtea obiter dicemus, quia ni E hil fere habent dubitationis, ſed agimus de proprijs formis accidentibus realiter diſtinctis à ſubſtantia: inter quas primum locum obtinet quantitas, & aliæ inſunt mediante illa, vt dicemus ſect. ſequenti. Vnde in quo ſubiecto fuerit quantitas, erunt reliquæ corporeæ qualitates. V.

Sententia negans quantitatem ineſſe materiæ.

SVnt ergo in hac re duæ oppoſitæ ſententiæ valde cões Prima eſt dicentium, materiam per ſe non habere entitatem ſufficientem ad cauſandum materialiter aliqđ accidens, ſed indigere prius coniunctione ad formam ſubſtantialem, vt ex vtraque VI.

reſultet

reſultet compoſitum, quod poſſit accidētia recipe A re. Hæc eſt opinio D. Thom. 1. p. quæſt. 76. art. 6. & q. vnic. de ſpirit. creatur. art. 3. ad 18. & Alberti in ſumma de homine, 2. p. q. an nutritio fiat ex ſimili, art. 1. Durand. 1. diſtinct. 8. 2. p. quæſt. 4. Capreol. in 2. diſtinct. 13. quæſt. 1. concluſ. 2. & 3. & diſtin. 18. q. 1. concluſ. 6. Caiet. de ente & eſſent. cap. 7. q. 16. Soncin. 8. Metaph. q. 7. & 15. 17. & 18. Ferr. 4. Cōtra Gētes c. 81. q. 2. & 3. Soto 1. Phyſic. q. 7. Aſtudill. 1. de gener. Tribuiturque Ariſtoteli; quia 1. de generat. text. 23. dixit, generationē fieri ex materia, nullo ſenſibili manente: ex quo loco, & ex his, quę Ariſtoteles ſubdit text. 24. ſumunt omnes huius ſententiæ authores, in tranſmutatione ſubſtantiali nullū accidēs manere in materia prima. Quod ita ſit, ob id vtique euenit quod materia non ſufficiat ſuſtentare accidentia, ſed ſolum compoſitū: & ideo pereunt corrupto compoſito: quod nulla ratione fieri poſſet ſi materiæ primæ inhærerent. Secundo hoc confirmat, quod Ariſt. 1. Phy. text. 81. & 82. ait, materiam primā reſpicere per ſe primo ſubſtātialem formam. Tertio, lib. 5. text. 8. & lib. 1. de ge. text. 24. differentiam conſtituit inter generationem, & alterationem, vel augmētationem, quod ſubiectum generationis eſt ſola materia, quam dicit eſſe materiā ſimpliciter, alterationis vero & augmētationis ſubiectum dicit eſſe ſubſtantiam integram, quā vocat materiam ſecundum quid. Quarto, 7. Met. tex. 8. ait materiam non eſſe quid, neque quantum, neq; quale, neque aliquid huiuſmodi. Quinto 7. Metap. tex 4. & 12. Metap. tex. 43. ait ſubſtantiam eſſe priorem natura accidente. Sexto in Prædicam. c. de ſubſtantia, dicit, deſtructis primi ſubſtantijs, impoſſibile eſſe aliquid remanere: primæ autem ſubſtantiæ ſunt ſubſtantiæ integræ ſimplices, aut compoſitæ.

Marginalia: D. Tho. Albet. Capreol. Heruæus quodlib. 2. 4. 10. Iauel. 8. Metaph. Caiet. Soncin. Soto. Aſtudill. Teſtimonia Ariſtotelis pro relata ſententia.

VII. Rationes pro hac ſententia adducuntur plures. Prima, quia materia eſt pura potentia, ita vt neque eſſe habeat, niſi illud mendicet à forma: ergo ex ſe eſt impotens ad ſuſtentanda accidentia, niſi prius, ſaltē natura coniungatur formæ, & ab illa eſſe reciapiat. Probatur conſequentia, tū quia eſſe ſecundū quid, qđ dat accidens, ſupponit eſſe ſimpliciter, tū etiā, quia nihil pōt aliud ſuſtentare, niſi prius in ſe ſubſiſtat: nihil aūt ſuſiſtit in ſe, niſi quod habet eſſe actuale, & ſimpliciter. Secūda ratio, qua D. Tho. D vtitur, quia materia eſt potentia ad oēs actus ordine quodam: ergo reſpicit ſubſtantialem formam, vt primum actum ſuum, ad quem per ſe primo ordinatur. accidentia vero vt actus ſecundarios conſequentes primum. Probatur antecedens, quia non pōt materia æque primo reſpicere actus adeo diuerſos: alias diuerſas etiam ſpecies ab eis ſumeret, eſſetq; ſimul potentia ſubſtātialis, & accidentalis. Conſequentia aūt probatur, tum quia potētia ſubſtantialis primario debet reſpicere ſubſtantialem actum, cum ad illum per ſe primo ordinetur, & ab illo ſpeciem ſumat: ergo illum etiam debet prius recipere: tum ēt, quia forma accidentalis comparatur ad ſubſtantialē, vt actus ſecundus ad primū: actus autem ſecundus ſemper ſupponit primum. E

VIII. Tertia ratio eſt, nā ſi quod accidens eſſet in materia prima, maxime quantitas: ſed hæc non: ergo. Maior recepta eſt ab omnibus, & conſtat ex dictis in principio. Minor probatur, quia quantitas eſt proprietas ſubſtantiæ corporeæ neceſſario concomitans illam: non poteſt autem eſſe proprietas conſequens materiam vt ſic, ſed formam: ergo non poteſt recipi in materia ſecūdū ſe, ſed vt informata forma, ſeu in compoſito. Probatur Minor, quia proprietas manat actiuè ab eſſentia, cuius eſt proprietas: non poteſt autem quantitas manare ab eſſentia materię vt ſic: quia hæc dimanatio eſt aliqua efficientia: materia autem ſecundum ſe, nullam efficientiam habet, vt conſtat ex Ariſtot. 1. de Gen. text. 55. & libro ſecundo, text. 53. non ergo manat quantitas à materia, ſed à ſubſtantia corporea, ratione formæ ſubſtantialis, vt eſt forma corporeitatis. Quod habet etiam optimam proportionem, tū quia forma accidentalis, cū ſit actum informās, eſſe debet participatio formę ſubſtantialis, potius quam materiæ: tum ēt, quia forma ſubſtantialis, vt eſt forma corporeitatis, nullā aliam proprietatem habet, quæ ad illā conſequatur, præter quantitatē. Et confirmatur, quia ſi quantitas prius materiæ ineſſet, quam ſubſtantialis forma, reciperetur forma ſubſtantialis in materia, media quantitate: propterea. n. qualitates corporeæ inſunt ſubſtantię, media quantitate. quia ſupponūt illā in ſubſtantia. Conſequens aūt eſt falſum, tum quia alias intimior, B magiſque proprius actus materiæ eſſet quantitas, quā forma ſubſtantialis. Tū etiam, quia non poſſet fieri vnum per ſe ex materia & forma ſubſtātiali: vnirentur. n. medio accidente: vnde potius ex materia & quantitate deberet fieri per ſe vnum: nam potētia potius facit vnum per ſe cū ſuo primo & immediato actu, quam cum ſecundario, quem mediatè recipit: nec pōt intelligi, qđ cōpoſitio entis per ſe fundetur in ente per accidens. Tum denique, quia alias non ſolum materia, ſed etiam quantitas eſſet principium materiale generationis ſubſtātialis. Secundo confirmatur eadem ratio, quia ſi quantitas eſſet in ſola materia, eſſet ingenerabilis & incorruptibilis, ſicut ipſa eſt, qđ repugnat Ariſtoteli ponē- C ti motū per ſe ad quantitatē. Sequela vero patet, quia nō poſſet quātitas corrūpi ad corruptionem ſubiecti, quia materia eſt incorruptibilis: neq; ēt poſſet corrūpi à contrario, quia illud vere non habet, vt conſtat ex Ariſtotele in Prædicamentis, neque ēt pendet ab alia cauſa, per cuius abſentiā poſſit naturaliter deſinere eſſe: ergo nullo modo poſſet quātitas corrūpi, & conſequēter neq; generari.

Quarta ratio ſit, quia non repugnat quātitatem IX. & accidentia omnia corporalia recipi in toto cōpoſito, mediante forma: & hoc eſt magis conſentaneum naturis rerum: ergo. Maior declaratur, quia non repugnat vnū accidens recipi in ſubſtātia mediāte alio, vt cōſtat qualitate corporea, & de quantitate, & inter qualitates ipſas reperitˀ interdū hic ordo, vt patebit ſect. ſequenti: ergo multo magis reperiri poteſt inter ſubſtantialem actum, & accidentalem. Minor vero probatur, quia potentia ad recipiendum accidens eſt tantum ſecundum quid: potentia autem materiæ ad recipiendam formā ſubſtantialem eſt potentia ſimpliciter: ergo eſt maximè conſentaneum naturis rerum, vt hæc potentia materiæ prius reducatur in actum ſimpliciter, qui ſolum relinquat potentiam ſecundum quid: & illo mediante recipiat accidentia, quibus compoſitum actuetur quo ad potentiam ſecundum quid, quæ in illo manet. Sic ergo videtur ſufficienter probari, ſolam materiam non poſſe eſſe cauſam materialem alicuius entitatis accidentalis.

Sententia affirmans quantitatem in eſſe materia.

X. SEcunda ſententia eſt, materiam primam ex vi ſuæ entitatis eſſe ſufficientem cauſam materialem formarum accidentalium ſibi proportionata rum: primo quidem & immediate quātitatis, &, ea mediante, cæterarum, Hanc ſententiam docuit Auerroes in libro, de ſubſtantia orbis, & 1. Phyſicor. comment. 63. & in epitome Metap. tract. 2. cap. vltimo, qui dicit eſſe in materia dimēſiones interminatas illi coæuas, & in re ipſa ingenerabiles & icorruptibiles, ſolū quæ accidentaliter mutabiles. Per dimenſiones aūt interminatas nil aliud intelligit, quam ipſam quantitatem, quæ, quantū eſt ex parte materiæ,

Marginalia: Auerroes.

materiæ,nec certam aliquam denſitatem,nec raritatem,nec definitum terminum magnitudinis, vel paruitatis,nec peculiarem aliquam figuram poſtulat & ideo ſicut materia de ſe informis dicitur , ita quantitas vt illi coæua, dicitur interminata, quanquam reipſa ſemper habeat aliquem terminum,iuxta exigentiam formæ,vel actionem agentis; & iuxta hanc varietatem terminorum, figurarū, vel diſpoſitionum accidentaliter mutatur, quamuis in entitate ſua eadem ſemper perſeueret.Hanc etiam

Simplicius. ſententiam, quantum ad inhærentiam quantitatis in materia,tenuit Simplicius in 1. Phyſicor.tex.69.

Philopō. tribuitque Ariſtoteli,& Platoni;tenet etiam Philoponus 1.libro de generat. text. 33.40.vbi ait materiam mēſionibus affectam, eſſe generationis ſubiectum.

Ammon. D.Tho. Et Ammonius in Prædicamen.cap.de quantitate , dicit materiam prius accipere molem per quantitatem ; Diuus Thomas in 4. diſtinct .12. quæſt. 1.articulo 2. quæſtiunc.4. refert & ſequitur opinionem Commentatoris, prout à nobis relata eſt;in opuſculo autem 32.quod eſt de natura materiæ,& de menſionibus interminatis, cap.4.licet eodem modo referat opinionem Commentatoris, reprehendit tamē illam.Omnes denique, authores, qui tenent eadem numero accidentia corporalia manere in genito & corrupto,tenēt etiam quātitatem,& diſpoſitiones materiales ſubiectari in materia prima,

Gregor. Aureol. Marſil. Venetus. Aegidius Zimara. vt Gregor. in 2. diſtinct.12.q.2. artic.2. & Aureol.apud Capreol.in 2.diſt.13.quæſt. 1. arg. cōtra.3.concl. Marſil.1. de Generat q.7. Paul. Venet.ſum. de gener.c.54.Aegid.7. Metaph.quęſt. 4. Niphus 8.Metaph.diſp.4. Zimara Theoremate.46.

XI. Et huic ſentētię fauet Ariſt. multis in locis,nā 7. Met.text.8.ſignificat quātitatem primo ineſſe materię,& in 3. Phyſ. ſentit quātitatē eſſe proprietatē ipſius materię. & li.2.de gen.tex.6.ſētit,diſpoſitiones ad formas ſubſtātiales, & alteratione , quę ad

Loci Ariſtot. pro proxime præcedēte opinione. eas fit,proxime verſari circa materiā;& li. 1.de generat.& 2.tex.27.ait accidētia,in quibus res genita cōuenit cū corrupta manere eadē.Poteſt etiā in hanc ſententiā Plato adduci , qui in Timæo materiā, *magnum & paruum* appellauit,qđ ex ſe quantitatem habeat,indifferentem tamen ad magnitudinem,vel paruitatem. Rōnes pro hac ſentētia partim Metaphyſicæ ſunt, partim Phyſicæ;ex vtriuſq; tamē integer diſcurſus cōflari debet,nam rationes Metaphyſicę probare videntur non repugnare ex parte materiæ , ſeu eſſe in ea ſufficiens fundamentum entitatis,vt ſuſtentet materialiter accidentia; Phyſicæ autē rationes oſtendunt id eſſe magis conſentaneum tā fini ſeu numeri ad quod materia inſtituta eſt,quā ſēſibilibus effectibus,quos experimur.

XII. Primo igitur probatur, hanc cauſalitatem poſſe conuenire materiæ ; quia materia habet propriam entitatem actualem cum ſua propria exiſtentia,vt ſupra dictum eſt,& propriam etiam ſubſiſtentiam partialem,vt infra oſtēdetur; ergo ex hac parte habet ſufficientem entitatem,vt ſuſtētet aliquod accidens.Patet conſequentia,quia quod in ſe ſubſiſtit, licet alioqui partialis entitas ſit, pōt ſuſtentare accidētia ſibi proportionata,vt paulo antea de anima rationali dicebamus.Dicetur fortaſſe materiam depēdere in ſuo eſſe à forma;& ex hac parte eſſe inferioris conditionis,quam ſit anima rationalis comparata ad materiam.Sed hoc non obſtat,etiamſi illam dependentiā admittamus, quam nonnulli negat,quia illa dependentia materiæ à forma nō eſt, vt à vera& propria cauſa ipſius materiæ,ſed vt à cōditione quadam naturaliter neceſſaria, vt materia conſeruetur in eſſe:huiuſmodi autem genus dependentiæ,quod eſt extrinſecum entitati materiæ, id eſt,ſuperueniens illi,& non intrinſece componens illam,nihil obſtare poteſt,quo minus entitas materiæ ſecundum ſe ſit ſufficiens ad ſuſtentāda accidē-

A tia ī genere cauſę materialis; depēdentia .n. vnius cauſæ ab alia extrinſeca in ſuo eſſe,nihil impedit quo minus ipſa in ſuo genere ſit ſufficiens ad cauſādumq; effectū proportionatū. Eſtque ad hominem optimū & valde accommodatū exemplū,nam ſubſtātiale cōpoſitum pendet à ſuis naturalibus diſpoſitionibus, nam illis ablatis,diſſoluitur ; & tamen hoc non obſtat, quin ipſum compoſitum ſecundū ſe ſit materialis cauſa aliorū accidentiū.Imo,quod magis eſt, etiam ipſarū diſpoſitionū eſt materialis cauſa ipſū cōpoſitū,licet alias ab eis pendeat;quid ergo mirū , quod materia quamuis pendeat à forma,poſſit eſſe materialis cauſa accidentiū?Accedit quod,licet materia pendeat à forma,pōt eſſe cauſa materialis eiuſdem formæ; ergo quamuis pendeat

B à forma , poterit eſſe cauſa materialis quantitatis. Patet cōſequentia,quia maior videtur eſſe repugnātia inter illas duas habitudines depēdentiæ & cauſalitatis reſpectu eiuſdē,quam reſpectu diuerſorū.

Ex quo tandem roboratur ratio facta,nam materia prima habet in ſe ſufficientem entitatem exiſtentem & ſubſiſtentem,qua in ſe ſuſtineat formas ſubſtātiales materiales: ergo etiam vt ſuſtēret,ſeu materialiter cauſet quātitatem.Probatur cōſequentia,tū quia non minus, imo plus eſſe videtur ſuſtētare formam ſubſtātialem:neq; ad id eſt minus neceſſaria ſubſiſtētia,& exiſtētia,vel actualis entitas: tum etiam, quia ſicut materia dicitur pēdere à forma,ita poteſt dici pendere à quantitate: ergo ſicut hoc non obſtat,quo minus materia ſuſtētet formā, XIII.

C ita etiam non obſtabit,quo minus ſuſtenret quantitatem.Conſequentia tenet à paritate rationis: antecedens probatur,quia ſicut nō poteſt materia cōſeruari ſine forma, ita nec ſine quantitate, adeo vt etiā in ordine ad potentiam Dei abſolutā facilius intelligi veleat materia ſine forma , quam ſine quantitate,vt inferius oſtendam.

XIV. Diluitur obiectio. Dices , materiam non poſſe ſimul eſſe materialē cauſam formæ ſubſtantialis,& quātitatis,imo hoc ipſo quod eſt ſubſtātialis potentia ad formam,eſſe improportionatam,vt ſimul ſit de potētia, ſeu materialis cauſa quātitatis. Sed hoc nullā ingerit difficultatem:quia ſæpe accidit, vt vna cauſa plures habeat effectus, quorū vnus ſit nobilior alio, vt eadē forma eſt principium diſpoſitionum,vel proprieta-

D tum,quæ ab ea manent:& ſimul eſt principium generādi ſibi ſimile:& in genere cauſæ formalis ſimul eſt cauſa ſui cōpoſiti.Sic igitur nō repugnabit materiam ſimul eſſe cauſam quātitatis vt proprietatis ſibi connaturalis,& formæ vt principalis actus,ad quem natura ſua ordinatur.Atque hoc facilius cōtingit, quando huiuſmodi effectus ſunt inter ſe ordinati , vt in præſenti ſunt quantitas & forma : eſt enim quantitas veluti diſpoſitio quędam materię, per quam ſit aptū ſubiectum alterationis,& diſpoſitionum, quibus accommodatur ad recipiendam formam ſubſtantialem . Vnde omnes authores, etiam qui priorem ſententiam defendunt,fatentur materiam eſſe cauſam materialem formæ,& quātitatis,quāuis quidā dicant reſpectu formę eſſe cau-

E ſam totalem in ſuo genere;reſpectu verò quantitatis ſolum partialem,quia totum cōpoſitū eſt cauſa totalis. Alij vero etiam iuxta priorē ſententiā concedunt materiam eſſe cauſam totalē in ſuo genere tam quātitatis,quam formæ:hoc tamen ordine,vt prius natura ſit cauſa formæ,quam quantitatis,nō ego eſt inconueniens, vt eadem materia ſit cauſa materialis vtriuſque.Et,quod ad ordinem attinet, magis cōſentaneum videtur,vt licet ſecūndum ordinem perfectionis,& finis materia prius reſpiciat formam,quam quantitatem, tamen ordine executionis & generationis,prius recipiat quātitatē,quā formam.Solet enim ordo executionis eſſe oppoſitus ordini intentionis.Quod etiam in præſenti neceſſarium

ceſſariū eſt cū materia per quātitatem præparetur, A
& coaptetur ad formam.Et ideo etiam nō impedit
quod materia ſit potentia ſubſtātialis;nā ſicut ſub
ſtātia poteſt eſſe capax accidentis;nō per potentiā
accidētalē,ſed per ſe ipsā,quia cōcomitāter habet
illam capacitatē ex vi ſuæ entitatis:ita potētia ſub
ſtantialis,quæ talis eſt,quia per ſe primo eſt inſtitu
ta ad recipiendū actū ſubſtātialem, poteſt cōcomi
tanter per ſe ipſam habere capacitatem ad reci-
piendam proprietatem , vel diſpoſitionem ac-
cidentalem naturæ ſuæ conſentaneam , & fini , ad
quam inſtituta eſt,accommodatam.

XV. Ex his ergo ſatis demonſtratum eſſe videtur ex
parte materiæ nō eſſe repugnātiā,neq; impropor-
tionē vllā,quin poſſit eſſe ſufficiens cauſa materia B
lis quantitatis.Quod verò ita ſit,in primis videtur
conuincere exemplū de humano corpore , in quo
ſuppono nō eſſe aliā ſubſtātialē formā , præter ra-
tionalē animā, quod in ſequente diſputatione ge-
neraliter oſtendā, & in præcedenti ex parte proba
lū eſt.Suppono deinde , animā hominis eſſe ſpiri-
tualē,& omnino indiuiſibilē.Hinc ergo concludi-
tur ratio,nam quantitatis humani corporis nō po-
teſt eſſe in eo,ratione totius cōpoſiti ex materia &
forma;ergo eſt in ſola materia:nā cōſtat nō eſſe in
ſola forma . Antecedens probatur , quia accidens
quod eſt in toto cōpoſito, attingit ſimul ſua vnio-
ne formā & materiā per modū vnius;at vero quan
titas non poteſt vllo modo attingere rationalem C
animā, cum hæc ſpiritualis ſit:ergo non poteſt eſ-
ſe in toto compoſito humano,ſed in ſola materia.

XVI. Dicetur fortaſſe,non repugnare vt accidens ma
teriale attingat ſua vnione immaterialem formā
vt informantem materiam,nam forma immateria
lis attingit ſua vnione ipſam materiā:cur ergo non
poterit materiale accidēs attingere huiuſmodi for
mam?Item in vnione Verbi incarnati videmus cor
pus craſſum & materiale habere vnionem termina
tam ad ſupremum ſpirituale ſuppoſitum,quale eſt
Verbum Dei:quid ergo mirū, quod quantitas ter-
minet vnionem ſuam ad infimum ſpiritum vt cor
pori vnitum?Sed nihilominus hoc dici non poteſt,
Quātitas in nullo ſpiritu recipi poteſt. quia quātitas vnitur ſubiecto ſuo vt forma & actus D
eius:& ideo illi tātū rei vniri poteſt,quę eſt capax
effectus formalis eius;anima autē rationalis nullo
modo eſt capax effectus formalis quantitatis,quia
non eſt capax extenſionis quantitatiuę , etiam dū
informat corpus, non ergo poteſt vllo modo in ſe
ſuſcipere nec totaliter,neque partialiter quātitatē;
neque etiam poteſt vnio quantitatis ad illā termi-
nari,quia illa vnio nō eſt niſi informatio; informa
tio autem terminari nō poteſt niſi ad rem capacem
effectus formalis . Vnde nulla eſt proportio in
exemplis adductis, vt ex dictis conſtat.

XVII. Aliter reſponderi poteſt,hoc quidem argumēto
conuinci, quantitatem hominis recipi inhæſiue in
ſola materia,non tamē probari,quod in tali mate-
ria nō ſupponatur informatio humanæ formæ dā E
tis eſſe materiæ,& conſtituētis compoſitum, quod
dicatur recipere & cauſare quātitatē,quamuis nō
per ſe primo,& ſecundum ſe totum illam recipiat
ſed ratione alterius partis.Sed in primis ex hac re-
ſponſione ſumo , ſolam materiam eſſe ſubiectum ,
cui quantitatis hominis inhæret,& conſequēter il
lam ſolam eſſe cauſam materialem quātitatis;illa
enim eſt cauſa materialis,ad quā terminatur vnio
ſeu inhæſio formæ,quæ materialiter cauſatur; ſed
vnio,& inhæſio quantitatis corporis humani ad ſo
lam materiam terminatur, vt argumentū factum
probat,& in reſponſione conceditur:ergo materia
per ſuam entitatem eſt ſufficiens ad cauſandā ma-
terialiter quantitatē:vnde conſequenter fit,in qua
libet re habere eandē ſufficientiā,& vim,quantum
eſt ex ſe.Et confirmari hoc,ac declarari poteſt am-
plius, nam cū in homine ſint materia & anima,in-
ter materiā & animā eſt immediata vnio ſubſtātia
lis:& inter quātitatē & materiā eſt etiam immedia
ta vnio,licet accidentalis:inter quantitatē verò &
animā nulla eſt immediata vnio, qua inter ſe vniā
tur,ſed ſolū p accidēs vniūtur in vno tertio,ſcilicet
materia:ergo ſola materia eſt, quæ exercet munus
cauſæ materialis reſpectu quātitatis;quia hęc exer
cet p mediatā vnionē ipſarū,vt ſupra declaratū eſt.

Quamuis autē hoc ſatis eſſe videatur ad id quod XVIII.
nunc intendimus, hinc tamen vlterius cōcludi po
teſt,ſine cauſa vel fundamento dici vnionem mate
rię ad animam eſſe priorem natura vnione eiuſdē
materiæ ad quantitatem : ptiorem (inquā) ordine
generationis,nā de ordine perfectionis & finis, ve
riſſimum id eſt, nil tamen ad rem præſentē refert.
Quod autē altera prioritas nulla ſit,probatur,quia
in primis anima nō dat materiæ intrinſecū & pro-
prium eſſe illius,ſed ſupponit illud,vt materiæ vni
ri poſſit, vt ſæpe dictum eſt: ergo ex hac parte non
ſupponitur neceſſario ordine naturæ vnio materiæ
ad animā.Rurſus neque ſub aliqua alia ratione v-
nio ad animam,eſt cauſa vnionis ad quantitatem:
ergo nullo modo eſt prior naturæ. Antecedens pa
tet,quia non eſt cauſa in genere cauſæ materialis :
oſtenſum eſt enim materia per ſolam entitatem
ſuā cauſare materialiter, ſeu recipere quantitatē.
Neque etiā eſt cauſa in genere cauſę efficiētis,quia
neque altera vnio fit ab altera,vt per ſe notū vide-
tur;neque etiam ipſa anima quæ vnitur,eſt princi-
pium efficiens quātitatem ſui corporis,quia nullū
eſt indiciū,nec ſufficiens ratio huius efficientiæ,vt
infra generalius oſtendā : & ſpecialiter forma in-
corporea videtur valde improportionata,vt per ſe
ſit principium effectiuum corporeæ molis,& quā-
titatis.Nullo ergo modo antecedit vnio materiæ
ad animā,vnionē materiæ ad quātitatem.Imo hæc
videtur ordine naturæ ſupponi in genere cauſæ
materialis, ſaltem tanquam conditio ex parte ma
teriæ neceſſaria,vt poſſit materia eſſe ſubiectū ap-
tū,tū ad actionem,qua anima vnitur materiæ,tum
etiam vt ipſa anima poſſit informare,& ſubire vi-
cē formæ corporeitatis,extenſo quodam modo in
formās materiam,cum ipſa in ſe maneat in extēſa,

Atque hinc vlterius fit:vnionē materiæ ad quā- XIX.
titatem ēt eſſe priorem natura , prout dicitur, in-
ſubſiſtendi conſequentia:nam in primis extra con
trouerſiam eſt, vnionem materiæ ad animam non
poſſe naturaliter eſſe,aut cōſeruari ſine vnione ad
quantitatem,non ſolum,quia non poteſt naturali
ter eſſe anima in materia carente omni quantitate,
quod eſt euidentiſſimum:ſed etiam,quia perſeue-
rante hac vnione huius materiæ ad hanc animam
nō poteſt variari hæc quātitatis in hac materia.nā
quātitas non poteſt expelli directe ab alia quātita
te,quia omnes ſunt ſimiles,neque vna quātitas ha
bet aliam contrariam,vel ita repugnantem, vt ex-
pellat eam ab eodē ſubiecto:ergo , manente eadē
materia, & eodē cōpoſito totali vel partiali per v-
nionem ad eandem animam,non poteſt quantitas
variari.E cōuerſo autem,etiamſi anima recedat,&
alia forma adueniat, poteſt eadem quātitas in ma
teria perſeuerare:ergo vnio ad quātitatem eſt ſim
pliciter prior in ſubſiſtēdi cōſequētia,atq;ita ſola
materia erit propria cauſa materialiter quātitatis,
Conſequentia eſt clara ex dictis,nec de illa eſt vlla
controuerſia:Antecedens vero à priori probari po
teſt ex dictis, quia vnio ad quātitatem in nullo ge
nere cauſæ pendet ab anima, vel ab informatione
eius;& aliūde poteſt anima directe expelli à mate
ria p introductionē alterius formæ repugnātis & p
mutationem aliarum diſpoſitionum,quas neceſſa
rio poſtulat talis forma in materia quā informat:
ergo nulla ratio reddi poteſt,cur recedēte anima à
mate-

materia, recedat quãtitas, aut diſſoluatur vnio eius cum materia: ſolum enim corrumpitur vna res ad deſitionem alterius, quando ab illa pendet. Et quã uis dici poſſit quantitas mediate pẽdere ab anima, quatenus materia pendet ab illa, hæc tamen dependentia ſufficienter ſuppletur per ſubſequentem formam, quæ informando, & ſuo proprio eſſe actuando eandem numero materiam, ſufficienter terminat dependentiã eius a forma: ergo nulla cauſa eſt, ob quam, recedente anima, recedat quantitas humani corporis. Quæ ratio eodem modo probat de omnibus accidentibus, quæ inſunt corpori, media quantitate, & ab anima effectiue non pendent.

XX. A poſteriori vero idem probari poteſt, nam experimur in cadauere hominis ſtatim poſt mortẽ eius manere eadem accidentia corporalia, quæ erant in homine viuo, exceptis illis facultatibus quæ ſunt propriæ viuẽtium, ac propterea effectiue ab anima pendent. Ad quam experientiam communiter reſponderi ſolet illa accidentia videri eadem, non tamẽ eſſe, ſed ſimilia in ſpecie, gradu & modo, numero tamen diuerſa. Quæ reſponſio admitti quidem poſſet, ſi & intercederet ratio, quæ nos efficaciter cogeret ad ſenſum corrigendum, & reddi ẽt poſſet ſufficiens cauſa taliũ accidentiũ: neutrũ aũt hic interuenit. Primum oſtenſum ſatis eſt in ratione Metaphyſica, qua tacite euertimus fundamẽtã cõtrariæ ſententiæ, quibus diſtinctius inferius ſatisfaciemus. Secundũ aũt probatur, quia ſi accidentia, quæ inſunt cadaueri in inſtanti mortis, ſunt numero diſtincta ab ijs quæ erant in homine, neceſſaria erit aliqua cauſa efficiens, quæ illa de nouo producat in illo inſtante: hæc autem ſæpe nulla interuenit. ergo. Minor inprimis probatur ab aliquibus de quantitate ipſa, quia non poteſt fieri ab alia quantitate, cũ quantitas non ſit actiua: neq; ẽt a qualitate, quia quãtitas eſt prior qualitate corporea: vnde nõ põt ab illa fieri, neq; ẽt à forma ſubſtantiali, tum quia hæc nõ eſt immediatè actiua, tum ẽt quia nulla eſt forma ſubſtantialis communis omnibus rebus corporeis, cum tamen quãtitas omnibus ſit cõmunis. Accedit, quod ſi quantitas de nouo fieret in materia cadaueris, fieret in illa, ut prius natura eſt non quãta, & indiuiſibilis: quod inuoluit repugnantiã. Verum hæ rationes non ſunt efficaces, nam reſponderi põt quantitatem produci, vel comproduci potius ab agente extrinſeco inducente formam: proximè verò eſſe ab ipſa forma introducta, per naturalem reſultantiam, hoc enim modo non eſt inconueniẽs, formã immediate efficere aliquod accidẽs, vt a forma aquæ emanat intenſio frigoris, cũ ſe reducit ad priſtinam frigiditatẽ. Neq; ad hoc eſſet neceſſarium, vt omnia corpora haberent aliquam formã ſubſtantialem communem, ſed ſufficere poſſet conuenientia omnium formarum in ratione communi formæ ſubſtantialis. Neq; ẽt eſt inconueniẽs, quod quantitas comproducatur in materia, & ex materia prius natura nõ quanta, nam in omni opinione neceſſe eſt fateri quantitatem aliquãdo fuiſſe productam, vel comproductam; & quacunq; ratione facta ſit modo conſentaneo ſuæ naturæ, neceſſe eſt factam eſſe in materia, & ex materia; ergo facta eſt ex materia vt prius natura de ſe non quãta actu, quanta aũt in potentia; & de ſe actu indiuiſibili quantitatiue, diuiſibili aũt in potentia. Hoc ergo non includit repugnantiam, quia illa indiuiſibilitas quantitatiua non intelligitur actu, & quaſi poſitiue præcedere in materia, ſed ſolum quaſi negatiue, ſcilicet quia materia de ſe non habet actu illam diuiſibilitatem, niſi per quantitatem conferatur; habet autem aptitudinem, quia habet entitatẽ aptam ad talem formã recipiendã, ad quod neceſſe ẽ vt ipſa materia ex ſe habeat quãdã diuiſibilitatẽ entitatiuã, quam infra explicabo, tractãdo de quãtitate. Ad eundem ergo modum poſſet quantitas reſultare ex forma cadaueris, & fieri ex materia ſine repugnantia. De quantitate igitur non poteſt, vt exiſtimo, efficaciter probari aſſumpta propoſitio, niſi aliunde ſupponatur, agẽtia naturalia nihil poſſe agere niſi in ſubiecto quantitatiuè extenſo, & diuiſibili; de qua ratione dicemus paulo inferius.

Igitur minor propoſitio ſuperius aſſumpta præcipue probatur de qualitatibus, quæ ſæpe non habẽt cauſam efficientem à qua fiãt, ſi eædẽ numero non manent; non. n. fiunt per naturalem reſultantiam à forma cadaueris, qui non ſunt connaturales, illi, imo ſunt peregrinæ & extraneæ; vnde fit, vt breui tempore, paulatim amittantur, vt patet de calore, & ſimilibus. Neque etiam fiunt ab extrinſeco agente, quia interdum nullum eſt circumſtans aut proximum agens, quod poſſit inducere tantum calorem, aut tale temperamentum, quale manet aliquo tempore in cadauere hominis, maxime quãdo mors eſt violenta per ſuffocationem, iugulationẽ, &c. in quo genere mortis vix inuenitur cauſa particularis quę poſſit formam cadaueris inducere; & ad vniuerſales interdum confugimus, quæ illã efficiant ob rationem vniuerſalem, ſcilicet, ne materia maneat ſine forma; de qualitatibus aũt ſimilibus, cũ per ſe neceſſarię non ſint ad introductionẽ talis formæ, cui non ſunt connaturales, non eſt cur à cauſis vniuerſalibus per ſe, & ꝓpria actione fiãt; propriæ aũt & particulares cauſæ ſæpe nullæ ſunt, vt inductione, & experientia conſtat. Nec denique dici põt, huiuſmodi calorem, & alias qualitates fieri in eo inſtante ab ſpiritibus vitalibus, qui aliquo tempore manent, aut ab humoribus, præſertim ſanguine; quia in primis ẽt de ſanguine & ſpiritibus dubium eſt, an eadem anima informentur; vel ſaltem, an eorum formæ, quæ ſunt quaſi partiales, pẽdeant ex coniunctione ad animam, ita vt ſtatim pereant, illa recedente, vnde multi exiſtimant, ſanguinem ſtatim ac effluit à venis, & ſeparatur à reliquo ſanguine, qui manet in corpore, mutare formam ſubſtantialem: etiamſi retineat aliquo tempore calorem & ſimilia accidẽtia. Deinde, tempus quo durare poſſunt huiuſmodi ſpiritus, aut humores, eſt breuiſſimũ, accidentia vero ſimilia diutius permanẽt. Ac deniq; non ſolũ in hĩe aut alijs animalibus, ſed ẽt in alijs rebus, manent ſimilia accidentia, vt ſupra ex Ariſtotele referebamus, ẽtſi non ſint intrinſeca & connaturalia rei genitę, vt poſſint à forma eius dimanare, vt, v.g. ſi ex vapore humido, & non ſumme frigido, ſed habente aliqualem calorẽ per conpenſationẽ fiat aqua, nõ ſemper fit ſummè frigida & pura, ſed retinet eundem calorem, nõ tñ eſt noua cauſa extrinſeca à qua fiat, ſed ꝑmanet idẽ calor, quia nõ põt tã cito expelli à forma aquæ. XXI.

Et hinc ſumitur ẽt optimum ac generale argumentum, quia hæ qualitates intenſibiles, & remiſſibiles, & habentes contrarium, ſi non manant ab intrinſeca forma, ſed per extrinſecam alterationem fiunt, nõ fiunt ſubito in gradu intẽſo, ſed paulatim, quia & intrinſeca forma & alia corpora circumſtãtia reſiſtunt: ſed videmus has qualitates manere in inſtanti mortis in magna intenſione: ergo non eſt veriſimile tunc ſubito per ſe fieri per actionem extrinſeci agentis; cum ergo non fiant per intrinſecã dimanationem à forma cadaueris, ſignum eſt non tunc fieri, ſed eaſdem numero manere. Dicunt aliqui nõ eſſe neceſſariam aliquam cauſam efficientẽ harum qualitatum, quia naturali ſequela ſuccedũt pereũtibus ſimilibus qualitatibus. Sed in his verbis inuoluitur repugnantia: quid enim ſignificatur nomine naturalis ſequelæ? Aut enim ſucceſſio neceſſaria vnius poſt aliud, aut naturalis dimanatio vnius ab alio. Si hoc poſterius ſignificetur, illa met dimanatio eſt quædã efficientia, & ideo repugnantia inuolui- XXII.

voluitur; & præterea oſtenſum eſt, nullum eſſe principium vel formam, à qua ſit talis dimanatio. Si vero dicatur prius, oportet in primis reddere rationem illius neceſſarię ſucceſſionis; nã quod prę- ceſſerit ſimilis qualitas, non eſt ratio ſufficiens vt neceſſario ſimilis ſuccedat, ſi ſubiectum omnino mutatur, & quod ſuccedit priori ſubiecto, non petit ſimilem qualitatem. Et præterea omnis neceſſaria ſucceſſio requirit cauſam efficientem: nam qđ ſuccedit alteri, fit de nouo: ergo ab aliquo fit: ergo vel per intrinſecam reſultantiam, vel extrinſecam efficientiam, nec poteſt aliter intelligi naturalis ſequela. Cum ergo interdum ac ſæpe non intercedat talis cauſa intrinſeca, vel extrinſeca, ſignum eſt nõ eſſe ibi naturalem ſequelam, ſed durationem eiuſdem numero diſpoſitionis ſeu qualitatis. Quod ſi B eadem qualitas manet: ergo & quãtitas, nam cum talis qualitas in ſit, media quantitate, non poſſet eadem qualitas manere, ſi quantitas mutaretur.

XXIII. Præter hæc argumenta Phyſica, quæ ex corpore humano peculiariter ſumpta ſunt, quamuis nonnulla poſſint ad alias res extendi, ſunt alia communia omnibus rebus generalibus, quę ex modo & ordine generationis naturalis deſumuntur. Primũ .n. materia de ſe eſt ſufficiens ſubiectum generationis naturalis, quatenus eſſe põt per actionem agentis corporei, & naturalis: & aliunde eſt de ſe indifferẽs ad quamcunque formam, quæ per generationem induci poſſit: ex vtraque aũt conditione intelligi põt, materiam habere ex ſe quãtitatem coęuã, & non mutare, vel aliquo modo acquirere illã per C generationem. Ex priori quidem, quia vt materia ſi aptum ſubiectum reſpectu agẽtis corporei & extenſi, neceſſe eſt vt ipſa præintelligatur corporata & extenſa, quia agens corporeum pręrequirit paſſum, extenſum & corporeum, & localem ac quantitatiuam applicationem eius; imo & contactum, vt Philoſophi communiter dicunt. Nec ſatis, quod in toto tempore alterationis præuia ad generationem, alteratio fiat circa ſubiectum quantũ, ſed neceſſe ẽt eſt vt idem contingat in inſtante intrinſeco generationis, in quo eſt noua actio procedens etiam ab agente corporeo, & quanto: ergo ſubiectum quod ſupponitur illi actioni, etiam ſupponitur corporeum & quantum; non ergo fit quantum per illam actionem, nec immediate, nec mediate: D nam conditio neceſſaria ex parte ſubiecti vt poſſit officium ſubiecti exercere, non poteſt fieri ab agente ſupponente neceſſario ſubiectum iam aptum vt agere poſſit.

XXIV. Reſponderi põt, ad actionem corporei agentis ſatis eſſe, quod toto tẽpore alterationis præcedentis ſupponat ſubiectum quantum, & in inſtante generationis ipſummet agens inducat formam talẽ, ad quam conſequatur ſubiecti quãtitas. Iuxta quã reſponſionem negandum eſt, extenſionem aut contactum quantitatum eſſe in rigore conditionem præuiam, aut neceſſario prærequiſitam ad omnem actionem agentis naturalis: ſed vel pręrequiſitam, vel concomitantem: ad actionem enim accidentalem, & alterationem eſt prærequiſita, quia per alterationem non fit talis forma, ad quam conſequatur E quantitas, ſed quæ potius quãtitatem ſupponat: ad actionem aũt ſubſtantialem negabitur eſſe conditionem prærequiſitam in illomet inſtante, ſed conſequentem ordine naturę, quia per illam actionem talis inducitur forma, quæ poſſit ſecum adducere quantitatem, & corporationem materiæ. Atque hoc modo ſolui põt argumentum Commentatoris, nimirum, materiam habere ex ſe quantitatem, quia in diuerſas partes diuidatur, quia ordinata eſt vt ſit ſubiectũ diuerſarum formarum, quas nõ põt niſi in diuerſis partibus recipere, quã partiũ diuerſitatem non habẽt niſi media qunatitate. Vt enim omittam reſpõderi poſſe, ad hoc ſatis eſſe entitatiuam partium diſtinctionem, quam materia ex ſe habet, & non formaliter quãtitatem: ẽt dici poteſt, materiam à principio diuiſam eſſe in varias partes, quia ſub diuerſis formis, & conſequenter ſub diuerſis partibus quantitatis condita eſt. Poſtea vero in ſingulis generationibus, & corruptionibus hanc materiam conſeruari diſtinctam ab alijs toto tempore præcedentis alterationis, per quantitatem quam habet ſub forma rei quę corrumpitur: in inſtanti vero generationis per quantitatem, quam in eodem inſtante obtinet, mediante forma geniri.

Sed licet hæc reſponſio apparens ſit; tamen magis Philoſophicum, magiſque conſentaneum corporalibus agentibus videtur, quod in omni actione ſua ſupponat ſubiectum quantum & diuiſibile, & diſtinctum ab alijs, non ſolum entitatiue, ſed etiam quantitatiue, ſibique propinquum ſeu applicatum propria & locali applicatione, quæ non fit niſi media quantitate. Et hoc maxime confirmatur ex altera conditione materiæ, quæ eſt indifferẽtia ad plures formas: cum enim ex ſe talis ſit, vt determinatam formam recipiat, oportet vt ab agente prius accommodetur & proxime diſponatur ad talem formam: hæc autem accommodatio, & diſpoſitio non fit niſi prœuijs diſpoſitionibus accidentalibus, quas neceſſe eſt in materia recipi, tum quia antecedunt formam ad quam diſponunt: tum etiam quia Phyſica & naturalis diſpoſitio proxime & immediate eſſe debet in eo ſubiecto, quod diſponit ac præparat: hæ autem diſpoſitiones inſunt ſubiecto, media quantitate; ergo & quantitas ineſt eidem materiæ. XXV.

Forma ſubſtantialis & diſpoſitiones ad illam quem ordinem in materia ſeruent.

AD hanc rationem variæ dãtur reſponſiones, quas neceſſe eſt proponere & examinare, vt ſimul hęc ſententia confirmetur, &, ſi quæ eſt probabilis via, defendendi priorem ſententiam, innoteſcat. Prima ergo reſponſio eſt, materiam ſufficienter aptari & accommodari ad formam per diſpoſitiones, quæ tempore, vel momento præcedunt introductionem ſubſtantialis fornæ; nam licet in eo inſtanti in quo forma introducitur, omnes pręcedẽtes diſpoſitiones deſinant eſſe, ita vt in eo momento iam nõ ſint, nihilominus relinquunt materiam accommodatam, & ſigillatam (vt aiunt) vt ſit proxime capax talis formæ in ſpecie & indiuiduo, potius quam alterius. Hæc tamen reſponſio ſupra, tractando de principio indiuiduationis, reiecta eſt, eo quod illa ſigillatio materiæ nihil eſſe poſſit in materia, ſi materia prorſus manet denudata priori quantitate, & qualitatibus omnibus Quod autem immediate antea tales qualitates in materia præceſſerint, eſt ſola denominatio extrinſeca, quia in materia nullã rẽ nec realem modum relinquunt, iuxta hanc ſententiam: non poteſt autem intelligi, quod materia, quę erat ex ſe indifferens, maneat diſpoſita per ſolam extrinſecam denominationem. XXVI. Prima reſpõſio reijcitur.

Secunda reſponſio eſt, in eodem inſtanti generationis diſponi materiã per vltimas diſpoſitiones, & per eas pæeparari, & accommodari ad formã, & nihilominus non eſſe ſubiectiue in materia, neque introduci in illam, niſi vt iam informatam ſubſtantiali forma, imo & cõſequi ex forma ipſa per naturalem dimanationem. Modus autem, quo hoc intelligi, aut fieri poteſt, declaratur ex illo principio Ariſtotelis: *Cauſæ ſunt ſibi inuicẽ cauſæ in diuerſo genere.* Vnde fit, vt forma & vltima diſpoſitio poſſint ſibi inuicem eſſe cauſæ; nam calor vt octo, verbi gratia, eſt cauſa formæ ignis in genere diſpoſitionis, XXVII. Secũda reſpõſio improbatur.

nis, quæ ad materialē cauſam reducitur; forma vero ignis eſt cauſa caloris vt octo in genere principij actiui, vel formalis. Quo fit, vt calor ī ſuo genere ſit prior natura, quam forma, & vt ſic intelligitur præcedere, deſponēdo, & coaptando materiam ad formam, quamuis in alio genere ſit natura poſterior, & vt ſic, intelligatur ſubſequi formam, & ſubiectari in toto compoſito.

XXVIII. Contra hanc vero reſponſionem multa occurrunt, quibus (vt exiſtimo) ſatisfacere difficile eſt. Primum intelligo, quomodo aliqua qualitas ſit vere præparans, & adaptans ſubiectum ad formam, & quod effectiue conſequatur ipſam formam. Dico aūt, *vero præparans, & adaptans*, nam, eſſet tantū diſpoſitio ornans, & perficiens, facile intelligi poſ- B ſet conſequens formam, & neceſſaria etiam ad naturalem cōſeruationem formæ: hic tamen agimus de diſpoſitione præparāte, quæ determinat, & quaſi proxime limitat capacitatem ſubiecti: & conſequenter etiam determinat agēs ad talem formam introducendam: ergo fieri non poteſt, vt talis forma effectiue ſequatur ex forma introducta. Probatur conſequentia, quia ſi diſpoſitio fluit à forma immediate, & forma ab agente: ergo agens ſimpliciter inchoat actionē ſuam ab introductione formæ, & nō attingit actiue diſpoſitionem niſi p formam: ergo talis diſpoſitio nullo modo determinatur agens ad talē introductionē formæ ſed potius, mediante forma, determinatur agēs ad talem vltimā diſpoſitionē efficiendā. Itē, diſpoſitio illa nul- C lam cauſalitatem realem habere pōt, niſi quatenus facta eſt: fit aūt mediante forma: ergo non pōt intelligi vt habens cauſalitatem realem circa ipſammet actionē, qua fit forma. Præterea, cauſa diſpoſitiua non diſponit, niſi informando, vt ſupra declaraui: vnde licet reſpectu termini, ad quē diſponit, dicatur reduci ad cauſam materialem, tñ reſpectu ſubiecti quod diſponit, re vera eſt cauſa formalis: ſi ergo hæc accidentia nō informāt materiam, quomodo diſponunt illam? Item, ſi in genere cauſæ materialis diſpoſitio illa eſt prior; ergo in eodē genere ineſt prius, tum quia eius eſſe eſt ineſſe; tum etiā, quia non diſponit, niſi inhærendo, & informādo: D ſi autem prius natura ineſt, cui, quæſo, ineſt? Non materiæ, quia ſi in reali duratione non ineſt materiæ, nullū genus cauſalitatis exercere poteſt, mediā te tali inhærentia: ergo ſecūdum nullam prioritatē naturæ vel cauſalitatis poteſt vere cōcipi vt ſic inhærens, Neque etiam poteſt inhærere compoſito. prout exercet talem cauſalitatem, quia præparat. ad compoſitum, & quia non diſponit compoſitum ſed materiam, quia illud diſponit, cui inhæret.

XXIX. Præterea, ſi diſpoſitio inhæret cōpoſito, neceſſe eſt formam ſubſtātialem antecedere in genere cauſæ materialis, & in genere preparationis, & diſpoſitionis ad ipſam formam accidentalem: ergo impoſſibile eſt, vt in eodē genere forma accidentalis an- E tecedeat. Conſequentia patet, quia non pōt circulus committi inter cauſas in eodem genere cauſalitatis. Et antecedēs probatur, quia vel accidēs inhæret toti compoſito per ſe primo: & ſic partialiter inhæret formæ ſubſtātiali; ergo antecedit forma ſubſtātialis in genere cauſę materialis; vel accidēs inhæret materiæ vt prius informatæ forma ſubſtātiali, & ſic forma ſubſtantialis ſaltem eſt mediū, quo materia recipit quantitatē, & ſubſequentes diſpoſitiones; ergo multo magis dici pōt forma ſubſtantialis diſpoſitio materiæ ad recipiendam quantitatem, & cæteras diſpoſitiones, quam econtrario.

Ad hoc reſpōderi ſolet, in forma ſubſtantiali eſſe gradus, & prout forma confert ſuperiorē, & genericum gradum, complere ſubiectū diſpoſitionū ſubſequentis gradus: & ita non committi circulū in eodem genere cauſæ inter eadem, ſecundū eandem rationē: vt, verbi gratia, anima vt dat eſſe corporeum, cōplet ſubiectum receptiuum quātitatis, in quo ſubinde recipi poſſunt diſpoſitiones ad gradū viuentis: & ſic de ſubſequentibus. Sed hæc reſponſio mihi nunquam placere, aut ſatisfacere potuit: tum quia illa diſtinctio formæ ſcdm diuerſos gradus eſt diſtinctio rōnis per noſtros conceptus præciſos aut cōfuſos; ergo nihil referre pōt ad realē cauſalitatem & inhæſionem accidentiū in materia, vel compoſito; tū ēt, quia etiamſi loquamur de forma ſecundū primū gradū formæ ſubſtantialis dantis eſſe corporeum, introducitur in materiam determinata forma & diſtincta à reliquis: non .n. introducitur forma in cōmuni: ergo antecedit diſpoſitio præparans materiam: tum præterea, quia forma quæ corrumpitur, non prius expellitur ſub gradu generico, quam ſpecifico, nam eſt impoſſibile intelligere gradū ſpecificū ſine generico, quia hoc eſt quaſi fundamentū illius: vnde ſi aliquis ordo deberet intercedere, inchoandū eſſet ab inferioribus gradibus ergo nec forma oppoſita introducitur prius ſecundū gradū genericū, &c. Deniq; falſum eſt agens prius diſponere materiam ad gradū genericū: nam ignis v.g. nō diſponit ad formā elemēti, niſi diſponēdo ad formā ignis; & ſic de alijs.

Vltimo ſolet fieri argumentum de ratione cauſę efficientis, nam diſpoſitio vltima effectiue attingit eductionem ſeu introductionem formæ, nam accidens in virtute ſubſtantię attingit affectionem eius: ergo nō poteſt eadem diſpoſitio effectiue manare à forma, quam efficit. Reſpondent aliqui non diſpoſitionem vltimam, quę manet cum forma in inſtanti generationis, ſed quę immediate ante pceſſit, attingere effectiue introductionem formæ, vt inſtrumentum eius. Sed hoc improbabile eſt, quia quod non eſt, non poteſt eſſe inſtrumentum agendi; illa autem diſpoſitio in illo inſtanti iam non eſt, iuxta hanc ſententiam. Quod vero proximę præceſſerit, non ſatis eſt, quia ſolū eſt extrinſeca denominatio: Et licet ſit naturalis ſequela inter illā diſpoſitionē & formam, neceſſe eſt vt illamet ſequela ſit ex vi alterius cauſæ efficientis: nā illa ſequela nō eſt dimanatio formæ à diſpoſitione, cū res non dimanet ab eo, quod iam non eſt, ſed eſt ſolum neceſſaria, & immediata ſucceſſio poſt talem diſpoſitionē, quæ ſucceſſio fundari neceſſario debet in efficiētia alicuius cauſæ, quæ vnum efficit immediate poſt aliud. Melior reſponſio eſt nullam diſpoſitionē receptam in paſſo, attingere effectiue introductionē formæ: quādo autem dicitur accidens in virtute ſubſtantiæ attingere effectiue ſubſtantiam, non eſſe intelligēdū de accidēte quod recipitur in paſſo, vel effectu, ſed de facultate accidentali, quæ eſt in ipſo agēte, vt v. g. de calore qui eſt in igne, vel de virtute ſeminali, quæ eſt in ſemine. Sed licet hoc admittamus, inde ſumitur non leue argumentum, nam inſtrumētum naturale non attingit ſuperiorem actionem principalis agentis, niſi præuia ꝓpria, & cōnaturali actione iuxta doctrinam D. Th. 1. parte; quæſt. 45. art. 5. infra tractādam: ergo ſi ignis per calorem quem in ſe habet, attingit formam ſubſtantialem in inſtāti generationis, calor eiuſdem ignis in eodem inſtāti agit pręuia calefactione: ergo calor qui recipitur in paſſo tanquā vltima diſpoſitio ad formam ignis nō manat effectiue ab ipſa forma geniti, ſed per ꝓpriam actionem fit à calore qui eſt in igne generante: alias potius actio qua educitur ſubſtantialis forma, eſſet præuia ad emanationem caloris qui eſt vltima diſpoſitio, quam è cōuerſo. Nec vero dici poteſt quod illa vltima diſpoſitio ſimul fiat duobus modis, ſcilicet directe, & immediate à calore ignis per actionem præuiā in genere cauſæ materialis, & rurſus à forma ignis geniti per dimnationem naturalē, quia non poteſt naturaliter idem effectus ſimul

XXX. Corrupta diſpoſitio nō pot eſt inſtrumētaliter Phyſice inducere formam.

Cc 2 mul

m ul fieri à pluribus cauſis,& actionibus totalibus ac per ſe ſufficientibus: & quia ſecundum alteram actionem præuiam deberet diſpoſitio illa fieri in materia,licet per aliam dimanationem dicatur fieri in compoſito.

XXXI. De tertia reſponſione fertur iudicium

Tertia reſponſio ad principalem rationem, & probabilior eſt, in materia nullam per ſe, requiri diſpoſitionem præuiam: ſed ſolum per accidens ad expellendam formam,& diſpoſitiones contrarias. Vnde tota alteratio quæ antecedit inſtans generationis ſolum ad hoc ordinatur vt in inſtante generationis materia maneat ſine vlla repugnantia ad recipiendam actionem agentis perfectam,in materia autem ſic relicta agens ſtatim introducit ſuam formam ſubſtantialem abſque diſpoſitione præuia cum omnib. diſpoſitionibus concomitantibus ipſam.Nec enim quia materia ex ſe eſt indifferens, neceſſaria illi eſt vltima diſpoſitio præuia, quæ determinetur ad tale formam,quia eſt indifferens per vniuerſalitatem ſeu integram capacitatem cuiuſcũque formæ: agens vero ex ſua forma determinatur ad introducendã hãc formam in ſpecie potius quã aliam:& ex circumſtãtijs,vel concurſu primæ cauſæ determinatur ad introducendam hanc numero formam. Quod à ſimili declaratur ex accidentali actione,nam lignum de ſe indifferens eſt ad calorẽ & frigus: ſi vero applicetur ignis, recipit calorem potius quam frigus,non propter præuiam diſpoſitionem,ſed propter determinationem,& naturam agentis.

XXXII. Hæc reſponſio eſt quidem apparens:ſed videtur parum conſentanea communi doctrinæ Philoſophorum,apud quos receptiſſima eſt diſtinctio materiæ in primã,& proximam,id eſt,præparatam,& vltimo diſpoſitam ad determinatam formam: & ecõtrario dicere ſolent ijdem, formam vnamquãque ſecundũ propriã ſpeciem,non reſpicere tantũ materiam nudam,ſed præparatam,& ſibi accõmodatam per connaturales diſpoſitiones,Vnde,& anima definitur,*quod ſit actus corporis Phyſici,organici,&c.* Deinde non poſſunt oẽs Phyſici effectus illo modo cõmode ſaluari.Primo,quia iuxta illam ſententiam ſi agẽs perfectum ſemper efficeret ex qua cũque materia effectum ſibi perfecte ſimilem in omnibus qualitatibus ſibi connaturalibus, quia ſi prius omnino denudat materiam: & relinquit illã ſine vlla repugnãtia,& ĩ illa primo introducit ſuã formam perfecte ſibi ſimilem in natura ſpecifica, neceſſe eſt vt ad illam formam neceſſario cõſequãtur oẽs qualitates, & diſpoſitiones ei connaturales,quia nihil eſt qđ reſiſtat formaliter in ipſa materia; vidimus autem non ita accidere in naturalibus generationibus,ſed multa ſubſtantialiter generari cum admiſtione peregrinarum qualitatum ob diſpoſitionem vel impuritatem materiæ ex qua generatur.Secundo in agentibus æquiuocis non poteſt reddi ſufficiens ratio ob quam determinatur ad introducendam vnam formam ſubſtantialẽ potius quam aliam,vt,verbi gratia,quando Sol generat aurum,ſi in inſtanti quo introducit formã auri reperit materiam nudam,& de ſe prorſus indifferẽtem,non põt ab illa determinari,nec vero ex ſe eſt determinatus,alias ſemper introducere talẽ formã in materiam indefferentem. Et in generatione hominis optime etiam declaratur hæc difficultas, nã ſi in inſtanti inquo anima rationalis inducitur in corpus,tota materia corporis præintelligitur nuda omnibus diſpoſitionibus, æque indifferens eſt ſecũdum oẽs partes ſuas,vt anima eas informet hoc vel illo modo,& vt ex illa ſequantur hæ vel illæ diſpoſitiones in hac vel illa parte materiæ; vnde ergo determinatur vt in hac parte potius vniatur hoc modo,quam alio?

XXXIII. Solum video poſſe reſponderi,eſſe hanc naturalem ſucceſſionem rerum, vt poſt talem alterationẽ præcedentem ſequatur talis forma,vel vnio formæ etiamſi materia de ſe ſit indifferẽs, & virtus agẽtis eminentior. Ratio autem huius ſucceſſionis neceſſariæ:ſolum reddi poteſt, vel quia agens natura ſua eſt determinatum ad agendum tali modo, vel quia res ipſæ ſunt ita ex ſe coordinatæ.Veruntamẽ hæc reſpõſio ſolum eſt apta ad fugiendam difficultatem,non vero ad rem declarandam,& rationem eius reddendam. Maxime, quia tota alteratio quæ precedit,iuxta hanc ſentẽtiam per accidens eſt ad tollenda ſolum impedimẽta,quæ ſunt ex parte paſſi:ergo ordo,& ſucceſſio inter illam alterationem, & ſequentem actionem non poteſt eſſe per ſe:neq; inde ſumi poteſt ſufficiens ratio determinationis. Tertio vrget ratio ſuperius facta, ſaltem ad hominem,quia ignis vel Sol introducit formam medio calore,aut lumine,vt inſtrumẽto:ergo agit præuia calefactione,&c. Reſpõderi verò ſimiliter poteſt, agere præuia calefactione non in eodem inſtanti, ſed præuia calefactione,quæ præcedit toto tempore ante inſtans generationis.Quæ reſponſio eadem ratione nõ ſatisfacit,quia illa calefactio duratione anterior,ſolum per accidens eſt præuia iuxta hanc ſententiam,propter expellendam formã repugnantem.Vnde ſi fingeremus non eſſe neceſſariam calefactionem ad corrũpendum prius ſubiectum, ſed alia via poſſe corrumpi,nihilominus in inſtãti generationis,ignis generaret ignẽ medio calore ſuo:ordo autem inſtrumenti in agendo præuia actione propria eſt,per ſe,& non per accidens:ergo non debet eſſe ſolum in actione quę antecedit duratione, ſed etiam in ipſomet inſtanti generationis.

In quatuor membra præſens quæſtio diuiditur.

XXXIV. FVndamenta poſterioris ſententiæ videntur ſane valde vrgentia, & aliquid cõuincere, quod ad præſentem quæſtionem maxime pertinet, aliquid vero ſatis probabiliter perſuadere:quę vt declarem,& ſentẽtiam meam aperiam,diſtinguo varias quæſtiones quæ hic inuoluuntur. Prima & in preſenti præcipue intenta eſt, an ratione proprij ſubiecti,& cauſę materialis ſola materia poſſit terminare dependentiam formæ accidentalis, ita vt proxime & adæquate accidens inhæreat ſoli materiæ,etiamſi alias debeat eſſe informata forma ſubſtantiali, tanquam neceſſaria ad eſſe materiæ non tamen vt concurrente ſimul in ratione ſubiecti, vel cauſæ materialis ad eſſe formæ accidentalis. Secũda quæſtio eſt, ſi quantitas & alia accidentia quæ illi inſunt,inhærent materiæ prædicto modo, an inde ſequatur quantitatem eſſe coæuam materiæ, & manere eandem numero cum alijs accidentibus in genito & corrupto. Tertia quæſtio eſt, an in aliquo genere cauſæ dici poſſit formam prius vniri materię,quam accidentia:& quomodo in varijs opinionibus loquendum ſit. Quarta quæſtio eſſe poteſt,eſto,inhærere poſſit quantitas ſoli materiæ, an quando ſubſtantialis forma materialis eſt & extenſa ſicut materia,tunc quantitas immediate etiam inhęreat toti compoſito per ſe primo, ita vt vtraq; eius partẽ eſſẽtialẽ proxime attingat.

Quantitas interdum ſoli materiæ inhæret.

DIco ergo primò rationibus poſteriori loco factis ſufficienter cõuinci,materiam eſſe poſſe, & de facto aliquando eſſe propriũ ſubiectum,cui ſoli quantitas inhæret,quãuis non extra compoſitum ſubſtantiale : quod ab alijs dici ſolet materiã eſſe ſubiectũ inhæſionis, quamuis totum compoſitum ſit ſubiectum denominationis:vel aliter,com poſitũ eſſe quod recipit quantitatem,rationẽ vero reci-

recipiendi eſſe ſolam materiam: ſicut totus homo denominatur intellectualis,& habere ſeu recipere intellectum,quamuis ratio recipiendi,ſeu ſubiectũ inhæſionis ſit ſola anima.Et hęc cõcluſio eſt authorum ſecundæ ſententię,& non eſt contraria authoribus primæ.

Durand. Vnum excipio Durandum,qui diſertè declarat contrarium ſenſum:ſolùm propter illã rationem quod materia eſt potentia pura,& ideò nõ põt recipere actũ accidentalẽ ſine ſubſtãtiali.Quæ ratio ſolùm probat,actum ſubſtantialem exigi,vel ad ſummum pręexigi ante actũ accidentalẽ: nõ verò quod ipſemet actus ſubſtantialis neceſſariò debeat cõcurrere materialiter ad recipiendũ accidẽs. Nec ideo quomodo Durandus ſe expediat ab argumento facto de quantitate corporis humani: cõcedit.n.etiam animam rationalem concurrere proxime & immediate cum materia ad recipiendã quantitatem:negat tamen inde ſequi animã participare effectum formalem quantitatis: quia põt(inquit) forma recipi per ſe primo in compoſito ratione vtriuſque partis immediate recipientis partialiter formam accidẽtalem; & nihilominus non cõferre ſuũ effectũ formalem niſi alteri parti cõpoſiti.Quę ſane eſt clara repugnãtia,& implicatio in adiecto, vt varijs modis ſuperius declaratũ,& probatũ eſt; nam recipere materialiter accidens,idem eſt quod informari accidẽte:ergo ſi partialiter recipit, partialiter informatur: implicat autẽ informari,& nõ recipere informationem, iuxta modũ informationis,ſcilicet vel totalis,vel partialis.Et confirmatur ac declaratur,nam reliquæ formę ſubſtãtiales hoc ipſo,quod informãtur partialiter quantitate,recipiunt formalem effectum eius:ergo ſi rationalis anima etiã informatur partialiter, participabit eũdem effectum.Quod ſi dicatur alias formas participare illum effectum,quia ſunt capaces eius:noſtrã vero animam eſſe incapacẽ: hæc ipſa reſponſio cõuincit humanam animam non eſſe capacem proxime, & immediate receptionis partialis quantitatis,ſicut ſunt aliæ formæ ſubſtantiales.Hęc ergo ratio videtur conuincere aſſertionem poſitam.

XXXVI. Cui proximo ſubiecto actus inhęreant immanentes.

Solũ poteſt obiici de actibus immanentibus ſentiendi & amandi ſenſibiliter:qui ſunt extenſi,& cõſequenter immediate in quantitate recepti: & tñ neceſſe eſt vt immediate informent, ſaltem partialiter,ipſam animam,alias quomodo conſtituerent animam videntem? nam homo certè non videt p corpus,ſed per animam. Sed hæc obiectio longiorem poſtulat diſputationem,pertinẽtem ad libros de Anima: nã multi propter eam cauſam putant, potentias etiam ſenſitiuas non diſtingui realiter ab anima, & actus ipſos ſentiendi eſſe ſpirituales, & recipi immediate in ſola anima, quibus difficile eſt,vel colligere immortalitatẽ animæ ex operatione,vel euitare quo minus idem ſequatur in animabus brutorũ. Alij dicunt, cognoſcere & amare præcipue conſiſtere in efficiendo actus illos:& ideo ſatis eſſe, qđ anima actualiter immediate in illos influat,quamuis eis proxime nõ informetur.Alij deniq; aiunt neceſſariam quidem eſſe efficientiam & receptionem,ſatis vero eſſe,quod actus recipiãtur in potẽtia & corpore, cui anima intime ac formaliter coniuncta ſit. Et ideo non tam proprie dicitur anima videre,ſicut intelligere:ſed homo totus eſt, qui per ſe primo videt, principaliter quidem per animã, inſtrumentaliter aũt per corpus. Quid aũt horum verius ſit, in proprio loco tractandum eſt.

Quæ accidentia corrupti eadem numero maneant ingentio.

XXXVII Quot mo- dis poſſit accidens, perire.

DIco ſecundo: Quamuis probabile ſit naturaliter non manere eadẽ accidẽtia numero in re

A genita,quæ erant incorrupta, probabilius tñ videtur oppoſitum quoad quantitatem, & diſpoſitiones quæ vel ordinãtur ad formã geniti,vel illi non repugnant præſertim quando in ſola materia prius inhærebant. Cur addã hanc limitationem, conſtabit ex reſolutione quartæ quæſtionis propoſitæ. Hanc concluſionem (vt exiſtimo) ſatis probat multa ex argumentis factis in ſecunda opinione. Et declaratur breuiter,ſupponendo,quod Caietanus notauit de ente & eſſent.cap.7.quæſt.17.quatuor tantum modis poſſe deſinire accidens, ſcilicet vel ad corruptionem ſubiecti,vel per introductionem cõtrarij,vel per deſitionem termini, vel per abſentiã alterius cauſæ conſeruãtis.In pręſenti ergo talia accidẽtia nõ poſſunt deſinere ex defectu proprij ſub-

B iecti cui inhærent: nam ſupponimus eſſe inhæſiuè in ſola materia,quæ non perit. Itẽ,ſecũdus modus corruptionis hic non habet locum,quia quantitas non habet contrariũ,& licet qualitas illud habeat, ſupponimus tñ in caſu,& de quo loquimur,non introduci. De tertio ẽt modo conſtat,non eſſe ad rẽ, quia eſt proprius relatiuorum. Supereſt ergo dicẽdum de quarto: nam ſi per abſentiam formæ ſubſtantialis pereunt oĩa accidentia compoſiti,& non ex defectu cauſæ materialis,quia ſupponimus,formam per ſe non immediatè concurrere,ẽt partialiter, ad recipiendam quantitam, neceſſe eſt vt forma habeat reſpectu accidentium aliquod aliud genus cauſalitatis,ratione cuius ex abſentia talis cauſæ ſequatur corruptio talium accidentium.Nam ſi

C accidentia non pendent à forma in aliquo genere cauſæ,non eſt cur pereant,recedente forma. Duobus autem modis intelligi poſſunt pendere, ſcilicet in genere cauſæ formalis,vel efficientis.

XXXVIII. Accidentia in genere cauſæ formalis quomodo a forma ſubſtãtiali pendeant.

Prior dependentia non põt eſſe immediata, ſed mediata: forma enim ſubſtantialis non informat quantitatem vel alia accidentia,neq; intelligi poteſt, quo alio modò immediate circa illa exerceat munus cauſæ formalis:ergo non poſſunt accidẽtia pẽdere à forma immediate in eo genere cauſę. Mediata vero dependentia vera eſt,& facile intelligitur,nam,quia accidentia proxime pendent à materia vt à ſubiecto,& materia pẽdet à forma in genere cauſæ formalis,fit,vt ſaltem mediate quãtitas pẽdeat à forma in genere cauſæ formalis. Hęc autem

D dependentia non ſatis eſt,vt,recedente forma, pereat quantitas, quia formæ quæ recedit, ſuccedit alia,quæ idem numero ſubiectum conſeruat. Etenim ſub hac ratione quãtitas non alia de cauſa pẽdet à forma,niſi quia materia pendet:ergo ſi circa materiam illa dependentia ſatis ſuppletur per ſubſequentem formam, multò magis circa quantitatẽ. Et declaratur à ſimili,nam ſi materia effectiue conſeruaretur ab vno agente, & poſtea deſineret conſeruari ab illo,& conſeruaretur ab alio,nihilominus haberet eadem formam ſubſtantialem, & eadem accidentia in eo manerẽt, quia formę & accidentibus impertinens eſt,quod materia cõſeruetur ab hoc,vel illo agente,aut hac vel illa actione, ſed per ſolũ eſt neceſſarium,vt eadem numero cõ-

E ſeruetur:idẽ ergo eſt in præſenti. Imo, ſi Deus per abſolutam potentiam conſeruaret materiam ſine forma, ſupplendo effectiue formalem concurſum formæ(quod infra oſtendemus fieri poſſe) quantũ eſt ex vi huius dependentię manerent in materia omnia accidẽtia quę in illa inhærẽt,quia ad illa ſolum requiritur, quod materia cõſeruetur:quod verò hac via,id eſt,mediante forma, vel per ſolã efficientiam ſuperioris cauſæ,parum intereſt.Sicut in myſterio Euchariſtiæ dicunt Theologi,conſeruata quantitate abſq; ſubſtãtia,ſine nouo miraculo, in ea cõſeruari accidentia quæ illi inhærent:quia ſupponendo,quod illi inhæreant, ſolum pendẽt à ſubſtantia mediate, vt à ſuſtentante quãtitatem: vnde

A hoc ipſo quod Deus ſupplet effectiue ſuſtentationem illam materialem, poſſunt eadem accidentia in quantitate inhęrere & conſeruari. Propter hãc ergo ſolam mediatam dependentiam non deſtruẽtur accidentia, recedente forma.

XXXIX. Accidentia in genere efficientis an a ſubſtantiali formæ pendeant.

Alius modus dependẽtiæ eſſe põt in genere cauſæ efficientis. qui eſt probabilis: omnino tamen incertus, nec vlla ſufficienti ratione hactenus probatus, vt ſuprà oſtendi, & ex ſolutionibus argumẽtorum ampliùs patebit. Nũc verò addo, etiam admiſſa illa dependentia effectiua immediata, nõ ſequi, recedente forma ſubſtantiali, perire quantitatem, propter cauſam paulo anteà inſinuatã, videlicet, quia illi cauſę quię recedit, alia ſimilis ſuccedit, ſufficiens ad conſeruandũ eundem numero effectum abſque interruptione: quãdo aũt cauſæ efficienten B ita ſibi ſuccedunt, non mutatur effectus, ſed idem numero conſeruatur. Hęc poſterior propoſitio ſupponitur ex dicendis infra de cauſa efficienti. Prior aũt propoſitio probatur, quia licet forma ſubſtantialis, quæ ſuccedit alteri, ſit ſpecie diuerſa, tamen in ratione cauſandi effectiue quantitatem, in qualiber eſt ſufficiens vis. Vnde etiam qui dicunt mutari quãtitatem, fatentur ex forma ſuccedente, quantũuis imperfecta, manere quãtitatem oĩno ſimilem priori, & ęque perfectam: ergo multo maiori ratione habebit illa forma vim ad influendam in pręexiſtentem quantitatem & conſeruandam illam, nec poteſt reddi ſufficiens ratio, cur in hoc effectu hoc magis repugnet, quam in alijs. Nam licet poſſet aliquis dicere, eam efficientiam quæ eſt per naturalẽ C reſultantiam, eſſe adeo intrinſecam, vt non poſſit per ſucceſſionem ſimilis aut æqualis cauſę cõtinuari (vt ita dicam) circa eandem proprietatem vel effectum: id tñ dicetur mere gratis ad effugiendam vim rationis; tum quia illa dimanatio quãtumuis intrinſeea dicatur, non tranſcendit cauſalitatem effectiuam; tum etiam quia qualiſcũque ſit illa efficientia, alia ſimilis ſuccedit, & ibi non adiũgitur alia connexio formalis, aut materialis, neq; indiuiduatio quantitatis eſt per hanc formam: nihil ergo obſtare põt, quo minus per influxum ſimilis formæ eadem quantitas conſeruatur; ergo ſiue quantitas effectiue dependeat à forma ſubſtantiali, vt eſt forma corporeitatis, ſiue non, hinc inferri nõ poteſt, mutari accidẽtia in alia ſimilia numero diſtincta, D mutata forma. Quod ſi nulla cauſa ſufficieus corruptionis aſſignatur, ſuperflue multiplicantur res, & introducitur tanta mutatio, vbi ẽt ſenſus ipſi repugnare videntur. Omitto, hunc dicendi modũ fauorabiliorẽ (vt ſic loquar) eſſe ad res aliquas Theologicas explicandas vt eſt myſteriũ Euchariſtiæ, & effectus, qui ex illo conſequuntur, & veneratio reliquiarum, nam cum cõtingamus quantitatem, & extrinſeca accidentia, maior deuotio cõciliatur circa corpora Sanctorum, ſi intelligamus, hanc eãdem quantitatem, quam nos contingimus, fuſſe in corpore viuo eiuſdem Sancti.

Explicatur mutua dependentia, & prioritas inter quantitatem, & formam ſubſtantialem. E

XL. DIco tertio: In aliquo genere cauſæ verum eſt compoſitum ſubſtãtiale, ac vnionem formæ cum materia eſſe prius natura quãtitate, & alijs accidentibus: licet in alio genere ſint poſterius. Hæc aſſertio in primis põt probari hac generali ratione quod forma ſubſtantialis quantitatem requirit in materia: & ecõtrario, accidentia habent aliquam dependentiam à compoſito, & à forma: ſed omnis dependentia ſecum affert aliquam prioritatem naturę: ergo. Maior patet ex dictis, nam ſaltem oportet eſſe dependentiam mediatam, quatenus materia A pendet à compoſito à forma, Modus aũt in particulari declarãdi, & defendendi hoc genus cauſalitatis varius eſſe põt, iuxta varios modos attribuẽdi formæ cauſalitatem in quantitatem. Ex quibus ille facilior eſt & clarior, & in rigore ſufficiens, iuxta quẽ forma dicitur ſupponere quãtitatem vt pręparationem materię: eiuſq; prioritatem reduci ad genus cauſæ materialis: quãtitatem vero pendere à forma ſolum mediate in genere cauſę formalis. Vnde, ſicut materia & forma ad inuicem pendent, & ſunt prius, & poſterius in ſuis generibus ſine repugnantia, ita ſimiliter ſe habere poſſunt quãtitas & forma ſubſtantialis: & eadem ratione, ſicut materia licet pendeat à forma, & ſub ea ratione dicatur poſterior illa nihilominus põt manere ſub forma B diſtincta: ita idem ꝓportionaliter eſt in quãtitate,

XLI. Res aliqua prior natura eſſe poteſt quam ea, quæ ẽ poſterior duratione.

Ex quo etiam obiter intelligitur non repugnare eandem rem eſſe priorem duratione quam aliã, & poſteriorem natura in aliquo genere cauſæ: loquor de eadem re materialiter (vt ita dicã) & non formaliter, quatenus effectus eſt alterius: ſic. n. materia huius ligni, v. g. abſolute prior duratione eſt, quã forma ligni, fuit. n. creata à principio mũdi, & ex tũc habet eſſe; nunc aũt quatenus pẽdet ab hac forma, eſt natura poſterior illa. Similiter, ſi vnum lumen prius productum à præcedente luminoſo, cõſeruetur ab alio poſtea creato, tale lumẽ eſt priꝰ tempore ſua cauſa cõſeruandæ; quam diu vero ab ea cõſeruatur, ſub hac ratione eſt natura poſterius: & vt tẽpore anteceſſit: non fuit effectus talis cauſę: C & ideo illa tẽporalis anteceſſio per accidens ſe habet ad cauſalitatem vel ordinẽ naturæ poſtea ſubſecutum: & propterea non repugnat eandem rem quæ nũc eſt natura poſterior, tempore anteceſſiſſe: nam per ſe ſolum neceſſariũ eſt vt effectus natura poſterior, ex quo cœpit eſſe effectus ſeu quatenus effectus eſt, non ſit tẽpore prior ſua cauſa à qua pẽdet per influxum realem: quod addo, vt finalẽ cauſam excludã. Ad hunc ergo modũ Philoſophãdum eſt de quantitate, & forma ſubſtantiali: poteſt. n. quãtitas dici poſterior natura ſubſtantiali forma, quatenus ab ea pendet modo ſupra dicto, & nihilominus eſſe tempore anterior hac vel illa forma. Quapp nullã vim habet illa ratiocinatio: cõpoſitum ſubſtãtiale eſt prius natura quam accidẽtale, D & forma ſubſtantialis, quã quãtitas: ergo quãtitas non inhæret materiæ: ergo recedẽte hac forma, perit hęc quantitas. Negatur. n. vtraq; illatio, quia cũ poſteriotitate naturæ põt eſſe prioritas tẽporis: & quia qđ vna ratione eſt prius, põt alia eſſe poſteriꝰ.

XLII. Atque hic modus eſt facilis, vt dixi, & in rigore ſufficiens: poteſt aũt alius excogitari ad explicandum hunc mutuum ordinem inter quantitatem & formam, vt nimirum altera reſpectu alterius ſit cõditio neceſſaria vt materia illas poſſiit recipere: nã materia non põt recipere naturaliter formam niſi ſit extenſa, neque quantitatem niſi ſit terminata per formã: atque hac de cauſa poſſunt ad inuicem dependere quãtitas & forma ſub diuerſis rationib. materialibus. Nam licet forma reſpectu materię ſit E cauſa formalis, reſpectu tamen quãtitatis reducit ad materialem, iuxta hunc dicendi modũ, quia eſt veluti diſpoſitio materiæ, vt poſſit quantitatem ſuſtentare: Nec eſt inconueniens quod diſpoſitiones diuerſarum rationum habeant inter ſe hãc mutuã dependentiã, tum quia ordinantur ad diuerſos effectus formales, qui ex diuerſis capitibus sũt neceſſarij ſubiecto, tum pręcipue, quia non habẽt illum mutuũ ordinẽ inter ſe immediate, ſed reſpectu ſubiecti, ad cuius eſſe ſunt neceſſarię. Exemplũ eſſe põt in calore, & ſiccitate ignis: vtraque. n. qualitas eſt neceſſaria diſpoſitio ad cõſeruationẽ ignis: vnde & calor dicit põt neceſſaria diſpoſitio ad ſiccitatẽ, & ſiccitas ad calorẽ ignis; quia illa neceſſitas nõ orit

ex

ex ipſis qualitatibus ſecũdum ſe,ſed quatenus vtra
que neceſſaria eſt ad cõſeruationem talis ſubiecti.
Hæc tamen mutua dependentia quantitatis & for-
mæ,non impedit quo minus quãtitas & poſſit inhę
rere materiæ,& poſſit manere mutata forma: quia
per ſe non requirit hanc vel illam formam, ſed ab-
ſolute ſubſtãtialem formam. Addo ẽt,in huiuſmo-
di mutua dependentia prioritatem ipſam naturæ,
eſſe diuerſę rationis in vtroq; extremo: nam in quã
titate eſt via originis & executionis, ac præparatio
nis materiæ,in forma vero eſt via perfectionis,intẽ
tionis,& vltimæ terminationis materiæ. Et hac ẽt
rõne facilius intelligitur poſſe mutari formam,ma
nente eadem quantitate in materia. Atq; ita poſſet
ẽt hæc mutua prioritas explicari per habitudinem
cauſę finalis & materialis,vt ex dictis facile cõſtat.
Deniq; a multis explicatur per habitudinem cauſę
materialis & efficientis,quia quãtitas materialiter
comparatur ad formã per modũ diſpoſitionis: for-
ma vero ad quantitatem efficienter. Hic vero mo-
dus in ſe eſt difficilior propter ea quæ dixi inter ar
guẽdũ pre ſecunda ſententia: erit tñ intelligibilior,
ſi quantitas non ponatur vt diſpoſitio præparans,
ſed tantũ vt conſeruãs & fouens. Et,hoc ẽt poſito,
non obſtat,quo minus quantitas inhæreat materiæ
& in ea manere poſſit,mutata forma, quia põt quã
titas manare a forma in materiam,& per varias for
mas eadem conſeruari,vt ſupra explicatum eſt. Mi
hi tamen priores modi probabiliores videntur, &
omnibus difficultatibus ſufficienter ſatisfacere.

Probabilius eſt quantitatem ſemper inhærere ſoli materiæ.

XLIII. DIco quartò: In compoſitis ſubſtantialibus ex
materia & forma extenſa,probabile eſt habe
re quantitatem peculiarem vnionem cum forma,
ſeu in illa immediate recipi partialiter ſimul cum
materia: probabilius tamen eſt oppoſitum, id eſt,
eodem modo Philoſophandum eſſe de omnibus
ſubſtantijs materialibus. Eſt in his formis ſpecialis
ratio dubitandi, quia hæ formæ extenſæ participãt
effectum formalem quantitatis: nam coextendun-
tur illi,& partes earum non poſſunt naturaliter ſe
ſe loco penetrare propter quantitatem: ergo neceſ
ſarium videtur, vt quantitas longe aliter eis vnia-
tur,quam animæ rationali: ergo vnitur eis proxi-
mè & immediate: vnitur autem per modum acci-
dentalis formę,& dando ſuum effectum formalem
iuxta capacitatem paſſi: ergo inhæret illis, & reci-
pitur in illis partialiter. Et confirmatur,nam ex ne
gatione formalis effectus quantitatis in anima ra-
tionali, inferebamus negationem proximæ vnio-
nis,& partialis inhærentiæ, ergo ex oppoſita affir-
matione contraria etiam affirmatio recte colligi-
tur: ideo enim ad negationẽ ſequitur negatio,quia
ad affirmationem requiritur affirmatio. Tandem
confirmatur,quia duobus tantum modis poteſt ali
quas res participare effectum quantitatis, ſcilicet,
vel quia recipit quantitatem, vel quia recipitur in
quantitate,vt calor vel color, ſed forma ſubſtantia
lis non participat effectum quantitatis hoc poſte-
riori modo, quia non poteſt ipſa recipi in quanti-
tate: ergo oportet vt fiat priori modo. Maior patet,
quia niſi altero ex illis duobus modis cõiungantur
quantitas & res quę quantificatur (vt ſic dicam) nõ
vnientur per ſe immediate,ſed tantũ per accidens,
quatenus vniuntur eidem ſubiecto; hoc autem nõ
ſatis eſt, vt vna participet effectũ alterius, vt patet
in anima rationali,& in accidentibus: nam licet al
bedo,& dulcedo in eodem ſubiecto vniantur,albe
do non fit dulcis,nec dulcedo alba. Propter has er-
go rationes videtur probabile eſſe,ſingulare in ho-
mine,quod quantitas in ſola materia inhæreat, qđ

A licet verum eſſet,non repugnaret his quæ hactenus
diximus de cauſalitate materiæ reſpectu accidẽtiũ:
ſolum enim dictum eſt materiã ex ſe poſſe per ſuã
entitatem ſolam exercere hanc cauſalitatem ſine
adminiculo formæ (vt ſic dicam) conrecipientis ac
cidens: nunc vero probabiliter addimus,compoſi-
tum poſſe per ſe primo & adæquate exercere hanc
cauſalitatem immediate circa quantitatem,& me
diate circa accidentia,quæ inſunt quantitati: vnde
concluditur,materiam interdum per ſe ſolam, in-
terdum ſimul cum forma exercere hãc cauſalitatẽ.

Ad perſuadẽdam autem alteram aſſertionis par-
tem,qua dicimus oppoſitum eſſe probabilius,inter XLIV.
rogandum occurrit iuxta dictam ſentẽtiam, ſi quã
titas ineſt immediate alicui cõpoſito materiali, ita
B vt proximè vniatur formæ & materiæ partialiter,
an in quantitate ſit vna indiuiſibilis vnio ad mate
riã & formam, an uero ſit una cõpoſita ex duabus
partialibus. Nam,quod ſit indiuiſibilis, uidetur ex
eo probari,quod res quæ unitur, indiuiſibilis eſt:
non.n.nunc conſideramus in quantitate diuiſibili-
tatẽ partiũ integrantiũ,ſed indiuiſibilitatem quam
habet in ratione formæ: nam comparãdo totã quã
titatem,& ſingulas partes eius ad ſubiectum, eadẽ
entitas quantitatis quæ unitur materiæ,unitur for-
mæ,& è contrario: & hoc ſenſu dicimus illã eſſe in
diuiſibilẽ in rõne formę: ergo unio eſt indiuiſibilis,
licet res ad quam terminatur unio, compoſita ſit.
Patet conſequentia,tũ quia unio,cũ ſit modus for-
mæ quæ unitur,debet eſſe illi proportionata,& ac
C cõmodata, tũ ẽt quia per eam unionem indiuiſibi
liter unitur quantitas cõpoſito,& utriq; parti eius.
Et confirmatur,nam in cauſalitate effectiua,quãdo
effectus procedit a duabus cauſis per ſe, uel partia
libus in uno ordine,uel totalibus diuerſis,unica in
diuiſibili actione manat effectus ab utraq; cauſa:
ergo ĩ genere cauſę materialis quãtitas quę eſt adę
quate in toto cõpoſito, & partialiter in materia &
forma,eadẽ indiuiſibili unione ab utraque pendet.

Incontrarium uero eſt, quia illa unio quãtitatis XLV.
ad materiam põt conſeruari, ẽtſi diſſoluatur unio
ad hanc formam: ergo non eſt una & indiuiſibilis
unio: nam quod indiuiſibili eſt,nõ põt ex parte ma
nere,& ex parte corrumpi: pugnat.n.hoc cum indi
uiſibilitate. Vnde, quando effectus per eandem ac-
D tionem indiuiſibilem pendet a duabus cauſis, non
poteſt illa actio conſeruari reſpectu vnius cauſę,&
ceſſare reſpectu alterius: quomodo.n.diuidetur,qđ
indiuiſibile eſt. Primum uero antecedens proba-
tur, quia materia de ſe ſufficiens eſt ad ſuſtinendã
quantitatem,ut ſupra eſt oſtenſũ: ergo de ſe eſt ſuf
ficiens terminus vnionis quãtitatis ad ipſam: ergo
quamuis diſſoluatur vnio ad formam,ſi materia in
rerum natura manet,conſeruabitur vnio ad ipſam
vt,verbi gratia,ſi Deus,ablata forma, conſeruaret
materiam,ſupplendo effectiue concurſum formæ,
ſine nouo miraculo conſeruaretur vnio quãtitatis
ad materiam,propter dictam rationem,& tñ,abla-
ta forma,neceſſe eſt auferri vnionem ad ipſam; er-
go neceſſe eſt illas vniones eſſe ſaltem partialiter di
E ſtinctas. Item,de facto in homine conſeruatur vnio
quãtitatis ad materiã ſine immediata vnione eiuſ-
dem quantitatis ad formã: ergo pari ratione in quo
libet alio corpore põt manere eadem vnio quãtita
tis ad materiam,diſſoluta vel mutata vnione ad for
mam. Neque.n. veriſimile eſt, vnionem quantita-
tis ad materiam eſſe maiorem, vel alterius rationis
in homine,quam in alijs ſubſtantijs: quia nõ habet
maiorem, vel diuerſum effectum formalem in cor
pore hominis,quam in alijs corporibus; ergo non
magis inhæret illi,aut diuerſo modo. Denique alias
neceſſe eſſet,mutata forma, maturi totam vnionem
quantitatis ad ſubiectum ſuum, quia ſi eſt indiuiſi
bilis,non poteſt minui aut augeri, aut in vna parte
mutari,

mutari,& in alia manere: ſed aut tota manere debet,aut tota mutari:non põt aũt tota manere, ſi eſt indiuiſibilis, & peculiari modo, ac immediate ad formam materialẽ terminatur, quia ſi forma quæ recedit,eſt materialis,iam tollitur vnio ad ipſam:ſi vero forma quæ recedit,eſt immaterialis, neceſſe ẽ vt illi ſuccedat materialis forma,cui quãtitas peculiariter vnietur,quod non poſſet fieri per augmẽtũ vnionis,ſi vnio eſt indiuiſibilis:ergo erit per mutationẽ totius vnionis:ergo quoties forma mutatur, neceſſario mutãda eſt tota vnio quãtitatis: ergo & quantitas ipſa, quia nõ põt quantitas mutari de ſubiecto in ſubiectum,nec cõſeruari eadem, mutata inhæſione:oſtendimus aũt probabilius eſſe,non neceſſario mutari quantitatem,mutata forma: ergo. B

Quãtitas materię & formæ non ſimplici vnione nectitur.

XLVI. Propter hæc ergo probabilius videtur,non vniri quantitatem materiæ & formæ vna & indiuiſibili vnione.Neq;enim veriſimile eſt,vnionem quantitati ad materiam eſſe diuerſę rationis in homine,ac in alijs rebus:quia de vnione non poſſumus iudicare,niſi ex termino & effectu ipſius:hic aũt eſt eiuſdem rationis in materia hominis,& aliarum rerũ: ſi ergo illa vnio in homine non dicit habitudinem eſſentialiter & indiuiſibiliter ad duas res,neq; etiã in alijs rebus illam includet. Quapropter ſi in alijs rebus quantitas peculiari modo vnitur formis, id fit per augmentum vnionis,addendo ſcilicet peculiarem ſeu partialem vnionem ad formam.

Forma ſubſtantialis cũ quãtitate non immediate vnitur.

XLVII. Ex hoc vero vlterius infero probationem poſterioris partis concluſionis, ſcilicet probabilius eſſe C ẽt in rebus omnino materialibus non intercedere ſpecialem vnionem partialem inter formã,& quãtitatẽ.Probatur primò,quia in omnibus rebus quãtitas vnitur materiæ vt cauſæ totali,& ſufficienti in genere cauſæ materialis:ergo non vnitur alteri rei in eodem genere cauſæ.Antecedens probatur,quia in homine vnitur quantitas materiæ vt cauſæ totali in illo genere:ſed illa vnio eſt eiuſdẽ rõnis,& perfectionis in alijs rebus:ergo. Item,quia materia de ſe eſt ſufficiẽs vt ſit totalis cauſa, & in ſuo genere neceſſario & naturaliter cauſat,quantum põt:ergo in qualibet re ita cauſat,& vnitur quãtitati per modum ſufficientis,& totalis cauſæ.Tãdẽ,quia quando materia tranſmutatur a forma hominis ad formam cadaueris, non eſt veriſimile diminui in illa D cauſalitatem circa quantitatem:&,vt dicebam,nõ poſſet ſatis intelligi illa diminutio ſine tranſmutatione ipſiuſmet quantitatis.Prima vero conſequẽtia probatur, quia vnius effectus tantum põt dari vna cauſa totalis in quolibet genere & ordine.ſi ergo materia eſt ſufficiens,& totalis cauſa per modũ ſubiecti inhæſionis quantitatis,ſuperfluum eſt fingere,quod aliquid aliud concurrat proximè in eodem genere cauſæ. Item,quia vnio quantitatis ad materiã eſt in ſua ſpecie integra & totalis,vt patet in homine:ergo nõ põt cõiungi cũ alia vnione partiali ad componendam unam integram unionem. Tandem, quia quantitas eſt proprietas intrinſeca ſubſtantiæ corporeæ;ergo natura ſua dicit definitã habitudinem ad aliquod ſubiectum inhæſionis ſi- E bi connaturale & proportionatum: ergo vel illud ſemper eſt materia,uel ſemper compoſitum: neq; enim intelligi poteſt, quod indifferenter, & quaſi ſub diſtinctione reſpiciat vtrumque,cum habitudo eius ſit ſimplex & vnius rationis, & determinet ſubiectum ſeu terminum ſibi proportionatum.Si ergo hoc ſubiectum ſit totum compoſitum,erit quãtitas in homine præternaturali modo,& quaſi inadæquato:ſi uero habitudo tranſcendentalis quantitatis eſt ad materiam, vt ad proprium & adæquatum ſubiectum inhæſionis,ſemper & ubique quantitas eſt in ſola materia,ut in tali ſubiecto.

XLVIII. Et confirmatur, ſoluendo rationem in oppoſitum;quia,vt forma materialis ſit ſuo modo extenſa,& quanta, non eſt neceſſe ut quantitati ſubijciatur,ſed ſatis,eſt quod rei quantæ inhæreat,non inhærendo ipſi quantitati, ſed rei per ſe primo quantificatæ per quantitatem ſe illi coaptando,& coextendendo: quod eſt manifeſtum in aliquibus formis,aut modis accidentalibus,vt ſect.ſequen.tractabimus.Et à priori declaratur breuiter,ſupponendo,quod diſtinctio partium quoad entitatem, neque in materia,neq;in forma, prouenit formaliter a quantitate; ſed ſupponitur potius in unaquaque entitate ex ſua intrinſeca natura, & gradu perfectionis,& in materia eſt ueluti primum fundamentum,& aptitudo ad quantitatem.Formæ igitur materiales natura ſua hẽnt cõſtare ex partibus entitatiuis (in quo differunt ab anima rationali) quod non hẽnt a quantitate,ſed ex ſua ſpecifica & eſſentiali rõne, quia non tranſcendunt talem gradũ perfectionis,& quia ſunt educibiles de potentia materiæ,a qua in eſſe & fieri pendent.Ex hac uero natura in eis conſequitur,ut quãdo uniuntur materiæ, coextendantur illi extenſione entitatiua(ut ita dicam)id eſt,qđ uniãtur uni parti materiæ per unam partem ſuam,& alteri per aliam,&c.quã extenſionẽ non hẽnt formaliter per quantitatem, ſed per entitatem ſuam.Vnde,ſi Deus conſeruaret ſubſtantiam materialem ſine quantitate, manerent forma & materia unitæ cum prædicta extenſione, ſeu entitatiua partium diſtinctione. Ex hoc autẽ ulterius prouenit,quod cum materia eſt effecta quantitate, & ratione illius,partes eius ſunt impenetrabiles in ordine ad locum,materialis forma,quæ tali materiæ coextenditur, hoc ipſo participet illam conditionem quantitatis,non ratione ſui,ſed ratione ſubiecti;nam,quia partes formę inſeparabiliter adhęrent partibus materiæ quantæ,neceſſe eſt,ut ſint impenetrabiles inter ſe,uel cum alia ſimili forma, ſicut ſunt partes ipſius materiæ: ergo propter hunc modum eſſendi talium formarum non eſt neceſſe quantitatem immediate inhærere tali formæ, ut partiali ſubiecto. Vnde ad argumentum in forma reſpondetur, eſſe quantum per accidens, non eſſe effectum formalem quãtitatis, ſed ſolum eſſe quãtũ per ſe primò,nã ẽt motus & tempus ſunt quanta per accidens,ratione ſubiecti,uel ſpatij,idq; magis patebit ex ſolutione ſecundæ confirmationis.

Forma inhærentes ſubiecto quanto, qualiter extendantur.

XLIX. Ad primam ergo reſpondetur,ſi fit ſermo de proprio & rigoroſo effectu formali quantitatis,neque in formis materialibus,neq; in accidentalibus habere quantitatem hunc effectum: ſi vero latius dicatur effectus quantitatis quælibet extenſio corporalis,ſic negatur conſequentia. Nam licet ex eo, quod anima rationalis non habet extẽſionem per ſe,uel per accidens, rectè inferatur non uniri immediate quantitati per modum ſubiecti, tamen illa negatio non eſt adæquata ratio,& ideo ex oppoſita affirmatione, quantum ad extenſionem per accidens,non recte infertur, formas materiales habere prædictam unionem ad quantitatem.

L. Vt ad ſecundam confirmationem reſpondeam, inprimis ex ea ſumo,quãtificationẽ(ut ita loquar) formarum,uel qualitatum corporalium non pertinere ad effectum formalem quantitatis, nam interdum reſultat hic effectus, ſeu conditio ex quãtitate,non ut ex forma,ſed ut ex ſubiecto: quãtitas aũtem non dat ſuum effectum formalem,ut exerceat munus ſubiecti,ſed ut eſt forma inhærens:nã priori ratione potius ipſa recipit formalem effectũ, dũ ſit alba,&c.Igitur,quod albedo quãtitati inhærẽs, ſuo modo quantificetur, non eſt per informationem ſeu cauſalitatem formalem quantitatis, ſed eſt conditio & denominatio,quam participat a ſubiecto ſuo,in quo inhærendo,ei coextenditur: nã inde fit,ut partes formæ ita inter ſe diſtent, uel impenetrabiles ſint,ſicut partes ſubiecti. Hinc ergo

ulterius

vlterius dicitur,illis duobus membris in argumento poſitis addendum eſſe tertium, vel potius ſecundum ſubdiuidendum eſſe,nam poteſt forma extẽdi ad extenſionem ſubiecti, vel quia recipitur in quantitate,vel quia recipitur in re extenſa per quãtitatem, vt declaratum eſt, & magis conſtabit ex dicendis ſectione ſequenti.

Soluuntur argumenta prioris ſententiæ.

LI. Quid Ariſtoteles de hoc ſenſerit.

SVpereſt reſpondeamus argumentis prioris ſententiæ:& primum ad Ariſtotelem,reſpondetur generaliter,quamuis ſæpe dixerit ſubſtantiam ſeu ens actu eſſe ſubiectum accidentium,nunquam tamen explicuiſſe, quod per ſe primo ſit ſubiectum ratione totius compoſiti.Poteſt autem ſimpliciter tribui compoſito quod recipiat accidentia,quamuis non per ſe ipſum, ſed per partem illa recipiat. Neq; etiã vnquam dixit aperte, perire oĩa accidentia corrupta ſubſtãtia, quin potius ſæpe ſignificat, aliquando manere eandem affectionem in re genita, quæ fuit in corrupta; quamuis (vt verũ fatear) etiam non dixit expreſſe eſſe eandem numero, & poteſt exponi de eadem in ſpecie,ipſe vero abſolute de identitate loquitur, vt patet primo de Generat. tex. 24. & certe in qualitatibus non dicitur eadem,quæ eſt numero diuerſa, ſed ſimilis. Deinde reſpondetur ad ſingula teſtimonia.

LII. Ariſtotelis teſtimonia in oppoſitũ inducta explicantur.

Primum erat ex 1. de Generat. vbi conſtituens differentiam inter generationem & alterationem, ait in generatione non manere ſubiectum ſenſibile: & inferius ait tunc eſſe generationem ſubſtantialem,qñ nullum ſenſibile manet vt ſubiectũ. Reſpondetur tamen per *ſubiectum ſenſibile* intelligere Ariſtotelem ſubſtantiale compoſitum,quod ſolet communiter appellari ſubſtantia ſenſibilis.Vnde idem eſt dicere *ſubiectum ſenſibile*, quod ſuppoſitum ſenſibile:illud.n. eſt in quo principaliter ſũt accidentia, & de quo prædicantur: quando ergo in tranſmutatione manet huiuſmodi ſubiectum ſecundum idem nomen,& eandem rationem,ſolum facta eſt alteratio: quando vero tale ſubiectũ non manet,fit ſubſtantialis corruptio,& generatio. Male ergo quidam exponunt, *nullo ſenſibili manente*, id eſt,nulla qualitate,vel accidẽte ſenſibili manente,cum idem Ariſtoteles expreſſe addiderit, *Nullo ſenſibili manente vt ſubiecto*, ſcilicet integro,& cõpleto. In text. autem 24. non dicit Ariſtot. in ſubſtantiali corruptione mutari oĩa accidẽtia:ſed potius ait; quando in genito & corrupto manet integra eadem affectio,vt eadem frigiditas,vel perſpicuitas in aqua,& aere ex illa generato,non eſſe exiſtimandum frigidum,aut perſpicuum eſſe aliquod commune ſubiectum, cuius affectiones ſint eſſe aquam,aut eſſe aerem,alioqui (inquit) ſolum facta eſſet alteratio: fit.n. alteratio, quotieſcunq; quod tranſmutatur, eſt paſſio eius quod permanet. Atque ita exponit illum locum D. Thomas. Ex qua expoſitione potius habetur poſſe fieri tranſmutationem ſubſtantialem in ſubiecto, quamuis maneat eadem affectio.

LIII. Secundum teſtimonium ex 1.Phyſic. nil obſtat, fatemur.n. materiam reſpicere per ſe primo ſubſtantialem formam,quia hoc nõ impedit, quo minus quantitatem & accidentia recipiat, quatenus ad illam diſponunt. Ad tertium ex 5. Phyſicorum reſpondetur, differentiam inter ſubſtantialem generationem,& alios motus accidẽtales eſſe, quod materia vt eſt ſubiectum generationis, non ſupponitur informata aliqua forma ſubſtantiali: vnde tam adæquatum, quam proprium & principale ſubiectum generationis eſt ipſa materia,vt eſt in potentia ad eſſe ſimpliciter: at vero ad mutationem accidentalem ſemper ſupponitur conſtitutum ens A ſimpliciter,ſeu ſubſtantiale ſuppoſitum, quod abſolute denominatur ſubiectum quod,ſeu principale talis mutationis: & eodem ſenſu dicitur, ſubiectum mutationis accidentalis eſſe ens actu,& ſimpliciter: non eſt tamen neceſſe vt ſecundum ſe totum,ac per ſe primo recipiat talem mutationem, ſed poteſt ipſam recipere per partem. Dices: In inſtanti,quo fit generatio ſubſtãtialis, alteratio præcedit in ſola materia. Reſpondetur,ſi ſit ſermo de motu alterationis, non præcedere in ſola materia ſecundum ſenſum prædictum,ſed præcedere in ligno, v.g. aut aqua (ſi ex ea fiat generatio) tanquã in ſuppoſito ſeu ſubiecto principali, quod ſolum eſt de ratione motus proprie dicti, quamuis ſit in materia,vt in proprio ſubiecto inhæſionis, quod B non repugnat rationi motus. Si vero ſit ſermo de alteratione quoad vltimum & momentaneum terminum eius, ſic verum eſt ordine naturæ fieri in materia priuſquam intelligatur ſubſtantialiter informata,ſed tamen illa terminatio non eſt motus proprie dictus, ſed mutatio quædam inſtantanea, vel potius quoddam mutatum eſſe extrinſece terminans motum. Addo etiam,ex accidente contingere,vt illa mutatio fiat in materia prima,quia cõiungitur generationi ſubſtantiali, & corruptioni prioris ſubiecti,quod toto tempore præcedente illo motu mouebatur.

LIIII. Quartum teſtimonium ex 7.Metaph.non habet difficultatem:ita.n.dicitur materia ex ſe neq; qualis,neq; quanta,ſicut dicitur informis: dicitur aũt C informis,non quia non formetur,ſed quia ex ſe,& in entitate ſua nullam includit formam: ſic igitur dicitur non eſſe qualis, non quia nulla qualitate afficiatur,ſed quia ex ſe nullam habet qualitatem, nec in entitate ſua illam includit.Dices: Saltem dicetur quanta, quia ex natura ſua habet quantitatem. Reſpondeo primum dici poſſe ex ſe nõ quantam,quia in entitate ſua non includit quãtitatem, quamuis illam poſtulet: ſed hoc modo etiam ſubſtantia corporea integra poſſet dici non quanta. Aliter ergo poteſt dici materia non quanta de ſe, quia nullum certum terminum quantitatis poſtulat: & ideo de ſe neque eſt magna, nec parua, &c. Item quia licet ſit ſubiectum cui inhæret quãtitas, quia tamen ſolum ſuppoſitum eſt,id quod ſimpliciter eſt,ideo illi ſoli huiuſmodi denominationes D ſimpliciter tribuuntur.Si tamen rem ipſam ſolum ſpectemus, non eſt dubium quin ſicut materia dicitur corporea,ita etiam poſſit dici quanta.

LV. Ad quintum teſtimonium ex 7.& 12.Metaphyſ. reſpondetur, ſubſtantiam eſſe priorem natura accidente abſolute & ſimpliciter, ſi ea etiam abſolute & ſimpliciter comparentur: ſi vero vnaquæque ſubſtantia ad ſua accidentia comparetur,eſt etiam prior ſimpliciter & in omni genere,aut ſecundum totum, aut ſecundum partem: comparando vero ſubſtantiam compoſitam ad eius quantitatem,eſt quidem prior perfectione, & prior natura in ratione finis,& ſuo modo ẽt in genere cauſæ formalis: tñ in aliquo genere cauſæ,ſ. materialis, non repu- E gnat aliquod accidẽs eſſe prius natura aliqua ſubſtantia, quod in omni ſententia fere oẽs authores concedunt: & ita nos dicimus via generationis, prius natura quantitatem ineſſe materiæ, quã formam. Ad ſextum teſtimonium ex capit. de ſubſtantia,reſpondetur non dicere Ariſtotelem deſtructa hac vel illa ſubſtantia, deſtrui omnia accidentia, quæ ſunt in ipſa, ſed deſtructis primis ſubſtantijs, quod eſt veriſſimum, quia niſi ſubſtantiæ corruptæ ſuccederet alia, non manerent accidentia. Deinde etiam ſi de particulari ſubſtantia loquamur, intelligendum eſt deſtructa ſubſtantia omnino,id eſt, ſecundum totum, & ſecundum partem, non poſſe quod in ipſa eſt manere: nam ſi

tota

tota ſubſtantia deſtruatur,& pars maneat, non repugnabit aliquid in illa manete: ſic enim deſtructo homine manet intellectus in anima: quæ manet: cum ergo materia permaneat, poterit in illa quantitas conſeruari.

LVI.
Rationes primæ ſẽtẽtiæ ſoluuntur.
Prima.

Rationes illius ſententiæ expeditæ fere ſunt ex probationibus ſecũdæ. Ad primam.n.iam ſæpe dictum eſt materiã habere ſuum eſſe propriũ, quod, licet in genere ſubſtãtiæ ſit incompletum, tñ comparatione accidentis eſt eſſe ſimpliciter, ac per ſe ſubſiſtens partialiter: & licet pendeat à forma in aliquo genere, & ideo in illo dici poſſit materia prius natura coniungi formæ ſubſtantiali quã accidentali: hoc tñ non obſtat quo minus materia, & per ſuam entitatem ſit capax ſuſtentandi accidentia,& ſub alia ratione,& in alio genere cauſæ prius natura coniungatur illis.

Secunda.

Ad ſecundam cõcedimus materiam primario reſpicere ſubſtantialem formam,& ideo ordine intentionis ſeu finis prius illi coniungi, nõ tamen ordine executionis: nã potius ſub hac ratione prius natura coniungitur accidentali formæ, vt medio ſeu diſpoſitioni ad formam ſubſtantialem. Sæpe.n.potentia quæ primario ordinatur ad aliquem actum, in executione prius recipit alium quo ad alterum diſponitur, vt viſus primario ordinatur ad viſionem, prius tñ reſpicit lumen, ſpeciem,&c. & in vniuerſum eſt hic ordo naturæ conſentaneus, vt priora intentione ſint poſteriora executione,& è cõuerſo, vt quæ imperfectiora ſunt, via originis antecedant. Quod aũt ibi dicitur, formam accidentalem comparari ad ſubſtantialem, vt actum ſecundum ad primum, non eſt in vniuerſum neceſſarium: nã quantitas non videtur hoc modo comparari, ſed tantũ vt connaturalis diſpoſitio ſubſtantiæ rõne materiæ. Et ſimiliter accidentia extrinſeca, quæ non manant à forma, neq; in illa recipiuntur, non comparantur ad illam, vt actus ſecundi ad primũ. Addo vero deinde, etiamſi gratis demus totum quod in illo argumento ſumitur, nihil inferri contra noſtram ſententiam: oſtendimus.n. quod, licet admittamus formam eſſe primum actum materiæ, ordine perfectionis, intẽtionis,& primæ originis, atq; etiã ordine cauſalitatis effectiuæ, nihilominus optime conſiſtit, & eſt veriſſimum quantitatem in ſola materia recipi, vt in proprio ſubiecto inhæſionis, & materiali cauſa; quod à nobis hoc loco præcipue intenditur. Quod vero, nõ obſtante ea prioritate formæ, poſſit quantitas manere in materia,& eſſe prior tẽpore in illa, quã quælibet determinata forma præter primam, quæ cũ materia cõcreta eſt, ſatis ꝓbabiliter (vt exiſtimo) eſt à nobis declaratum in ſecũda aſſertione.

LVII.
Tertia.

Hinc facile reſpondetur ad tertiam rõnem, primo gratis concedendo quantitatẽ conſequi actiue formã ſubſtantialem, vt eſt forma corporeitatis,& negando cõſequentiam, quia (vt ſæpe dixi) poteſt manare à forma in materiam, & per ſucceſſionem formarum in ea conſeruari. Secundo veriſimilium eſt quantitatem eſſe proprietatem conſequentem materiã, ſeu (quod idem eſt) debitam cõpoſito ratione materiæ. Primum.n.commune fere axioma eſt quantitatem ſequi materiam, & qualitatẽ formam: hac.n.ratione diſtribuunt Doctores prædicamenta abſoluta,& eorum ſufficientiã aſſignant. Deinde per ſe conſentaneum eſt rationi, vt cũ materia habeat veram ac realem eſſentiam propriã, licet partialem, ratione illius habeat aliquam proprietatem: nec neceſſe eſt, vt forma ex cõi ratione formæ ſubſtantialis habeat certam aliquã proprietatem ſpecificam: ſed ſatis eſt quod illi reſpõdeat aliqua cõis ſeu generica ratio qualitatis. Sicut ex communi ratione ſubſtantiæ immaterialis non ſequitur aliqua forma accidentalis ſpecifica, ſed ſequuntur intellectus,& voluntas vt ſic. Præterea cũ homo conſtet ex materia & forma omnino ſpirituali, & nihilominus ſibi vendicet eandem quantitatem, quã aliæ res materiales, ſignũ eſt poſtulare illam rõne materiæ, non ratione formæ. Denique ipſa proportio inter quãtitatem & materiam ſatis indicat, quantitatem conſequi materiã: nam quantitas per ſe non eſt actiua, ſicut nec materia. Item, eſt apta ad recipiendũ, vel vt potentia proxima, vel vt ratio & conditio bene diſponens ad patiendũ, & recipiendũ: eſt ergo ſatis veriſimile quãtitatem eſſe debitã materiæ, ſeu ratione materiæ. Quod ẽt confirmari põt ex eo quod ſupra probauimus, nẽpe, oẽm rem habentem materiam, habere ẽt quantitatem, & è conuerſo. Duobus aũt modis põt intelligi hæc naturalis cõiunctio inter materiam, & quantitatem.

Quot titulis inter quantitatẽ,& materiã connexio interueniat.

Primò ſolum ratione potentiæ paſſiuæ intrinſece natura ſua poſtulantis talem affectionem. Neque.n.neceſſe eſt, vt oĩs innata proprietas ſit debita ratione principij actiui: ſed interdũ ſufficit paſſiuum; quo modo multi exiſtimant motum eſſe naturalem cœlo,& eſſe in centro, eſſe naturale terræ,& intellectui angelico eſſe naturales ſpecies intelligibiles ſecundũ potentiam receptiuam, non actiuam. Secundo modo poteſt intelligi per intrinſecam dimanationẽ actiuam. Et licet prior modus ſufficiat, hic poſterior nullum habet incõueniens: quia licet materia ſit potentia ad formam ſubſtantialem, in ſe tamen habet veram eſſentiã actualem & entitatiuam: quid ergo mirum quod ab illa manet aliqua proprietas ipſi proportionata? Quod enim materia nõ ſit actiua per propriam actionẽ, ideo eſt, quia cum ſit pura potentia, nec poteſt agere rem ſibi ſimilem, quia deberet creare illam, nec poteſt agere in ſimilem potentiam, quia nõ habet ex ſe actum proportionatum, niſi in potentia tantum receptiua. Sæpe autem contingit, vt res quæ non poteſt agere propria actione in aliud, habeat intrinſecam dimanationem in ſe, vt ſubſtantia angeli non habet vim actiuam ſimilis ſubſtantiæ: habet tamen vim à qua in ipſa dimanent potẽtiæ ſibi proportionatæ: & forma ſubſtantialis iuxta receptam doctrinam, non eſt immediate actiua formæ accidentalis, & tamen per intrinſecam dimanationem manant intellectus ab anima, & intenſio frigoris à forma aquæ, cum ſe reducit ad priſtinã frigiditatem. Deniq; probabile valde eſt alios modos ex natura rei diſtinctos manare actiue ab eſſentia materiæ, vt ſubſiſtentiam partialem, & intrinſecã præſentiam localem, & relationes, ſi ſunt aliquid ex natura rei diſtinctum à fundamento.

LVIII.
An dicenda materia recipere formã ſubſtãtialem media quantitate.

Ad primam confirmationẽ negatur ſequela, abſolute loquendo, quamuis poſſit diſtingui, dupliciter intelligi poſſe materiã recipere formam ſubſtantialem media quantitate. Primò ſolum, vt diſpoſitione ſeu cõditione neceſſaria, & ſic conceditur: neq; contra hunc ſenſum procedunt rationes, & incõmoda quæ ibi proponuntur. Secundò tanquam potẽtia proxime receptiua formæ ſubſtantialis, & hoc ſenſu recte improbatur hoc conſequens in illa cõfirmatione: negamus tamen id ſequi, quia nullam habet neceſſariam connexionem cum doctrina tradita. Quid vero de qualitatibus corporeis dicendum ſit, videbimus ſectione ſequẽti. Ad ſecundam confirmationem cõcedo ſequelam, nimirum quantitatem eſſe incorruptibilem, quoad ſuam entitatẽ, licet quoad varios terminos poſſit incipere & deſinere eſſe, per diuiſionem, & coniunctionem quantitatis. Quo modo autem ad quantitatem ſit per ſe modus, nõ poteſt hic pro rei difficultate examinari: breuiter tamẽ dico ad productionem quantitatis non eſſe per ſe motum, ſed ad accretionem: eamque non fieri, eo quod noua quantitas, aut noua pars quãtitatis ſimpliciter incipiat eſſe in rerum natura, ſed quia vna quantitas adiun-

adiungitur alteri, & quæ erat aliena, fit propria per A ſpecialem quandam actionem, ad hoc per ſe tendentem.

LIX. Ad quartum primò dicitur (applicando diſtinctionem datam) ſi materiam recipere quãtitatem mediante forma, intelligatur ſolum vt conditione neceſſaria, & principali termino ſuæ exiſtentiæ, ſic concedi poſſe totam rationem, & nihil inferri contra doctrinam datam, vt facile intuenti patebit: ſi vero intelligatur mediante forma, vt partiali ſubiecto, & propria cauſa materiali, ſic dicendum eſt, interdum manifeſte hoc repugnare, vt in homine: inde que ſatis probabiliter colligi: non eſſe id conſentaneum naturis rerum, & cauſalitati materiæ ac formæ iu omnibus rebus naturalibus.

LX. Rationes poſterioris ſententiæ, quatenus probant materiam eſſe proprium ſubiectum inhærentiæ, & ſufficientem cauſam materialem quãtitatis, & accidentium, quæ per illam inhærent, non habent, vt exiſtimo, probabilem ſolutionem. Vnde etiam Thomiſtæ & ſpecialiter Aſtudillo 1. de Generat. q. 2. hoc concedunt etiam in doctrina D. Tho. dummodo non negetur, & formam ſubſtantialem ſimpliciter prius natura præcedere in materia, & quantitatem & accidentia omnino ab illa pendere. Quatenus autem rationes illæ procedunt contra hanc poſteriorem partem, & probant eadem accidentia manere in genito, quæ erat in corrupto, poſſent fortaſſe probabiliter ſolui, ſed quia nobis videntur probabilius ſaltem id perſuadere, in eis diſſoluendis immorari non libet. B

SECTIO IIII.

Vtrum vnum accidens poſſet eſſe proxima cauſa materialis alterius.

I. Supernaturaliter vnum accidens alij inhæret, vt ſubiecto quod.

Loquimur iuxta naturas rerum: nam ſuppoſito aliquo miraculo, non eſt dubium, quin poſſit aliquod accidens concurrere per modum ſubiecti, & materialis cauſæ ad eſſe alicuius accidentis, & ad effectionem eius, vt de quantitate in Euchariſtia conſecrata docent probatiores Theologi. Secundum naturas autem rerum duo ſunt certa: primum eſt nullum accidens eſſe poſſe primum, & (vt ita dicam) fundamentale ſubiectum alterius accidentis, quod ab aliquibus vocatur ſubiectum quod. Hoc patet, quia nullum accidens poteſt ſuſtentare aliud, quin vtrumque in altero ſuſtentetur, & in hoc progreſſu, non poteſt procedi in infinitum: alias nihil eſſet in quo tota illa cauſalitas materialiter fundaretur. Et eadem ratione non poteſt ſiſti in aliquo accidente, alias tota collectio accidentium non eſſet in alio ſed in ſe, quod repugnat naturæ accidentis: neceſſario ergo ſiſtendum eſt in ſubiecto ſeu materia ſubſtantiali. Et ad hunc ſenſum dici ſolet accidens, non poſſe eſſe primam cauſam materialem accidentis, ſed ad ſummum proximam. Hocque ex profeſſo docet Ariſt. libr. 4. Metaph. in loco ſtatim tractando.

Secus naturaliter.

II. Vnum accidens ratione alterius in ſubſtantia recipitur.

Secundo eſt certum quædam accidentia ineſſe ſubſtantiæ medijs alijs accidentibus: hoc patet inductione, nam actus intellectus inſunt ſubſtantiæ ſpirituali medio intellectu: & actus voluntatis media voluntate, & ſic proportionaliter de reliquis actibus, vel habitibus potentiarum ſenſitiuarum, & qualitates corporeæ ex omnium ſententia inſunt media quantitate. Et ratio generalior reddi poteſt, quia licet omnia accidentia ordinentur ab ſubſtantiam, non tamen ſine ordine inter ſe, & ideo poteſt unum reſpicere ſubſtantiam mediante alio.

Punctus quæſtionis.

III. Difficultas ergo eſt, quomodo vnum accidens inſit ſubſtantiæ mediante alio, an ſolũ vt quo, vel etiam vt quod, his enim terminis vtuntur Philoſophi. In quibus eſt cauenda æquiuocatio, vt punctus controuerſiæ attingatur, nã uno ſenſu poteſt negari accidens eſſe ſubiectum quod, ſolum quia non eſt primum fundamentum, & veluti baſis totius cauſalitatis quia ſuſtentatur aliud accidens: dicetur autem iuxta hunc ſenſum aliquod accidens eſſe ſubiectum quo, quia eſt id quo mediante ſubſtantia recipit aliud accidens, ſiue priori accidenti, poſterius vere ac proprie inhæreat, ſiue non. Et hic ſenſus non poteſt in dubitationem cadere, nec de illo eſt controuerſia. Alio ſenſu dici poteſt accidẽs eſſe tantum ſubiectum quo, & non quod alterius accidentis, quia non poteſt vnũ accidẽs eſſe ſubiectum etiam proximum in quo aliud accidens vere inhæreat, quamuis poſſit eſſe ratio inhærendi, id eſt neceſſaria conditio, vel diſpoſitio prærequiſita in ſubſtantia, vt aliud accidens ei inhærere poſſit, quo modo multi putant diaphaneitatem comparari ad lumen. Et iuxta hunc ſenſum vere ac proprie vnũ accidens non eſt cauſa materialis alterius, niſi eo fortaſſe ſenſu, quo cauſa diſpoſitiua ad materialẽ reuocatur: quomodo etiam poteſt accidens eſſe cauſa materialis ſubſtantiæ: nos autem agimus de propria cauſa materiali, in qua proximè inſit, & recipiatur accidentalis forma. Vnde è contrario dice- C tur accidens *ſubiectum quod* alterius accidentis, ſi vere illud in ſe recipiat, & in ſe proximè terminet vnionem & inhæſionem illius, etiamſi non ſit primum (ut ita dicam) ſuſtentaculum utriuſque: & in hoc ſenſu tractatur quæſtio præſens.

Variæ ſententiæ.

IIII. Gregor.

Prima ſententia eſt, nullum accidens eſſe uerũ ſubiectum & materiam cauſam alterius accidentis. Ita tenet Gregorius in 2. & 12. q. 2. articu. 2. Tribuitque Ariſtoteli 4. Metaph. tex. 13. & 14. vbi probat, accidens non accidere accidenti, niſi quia ambo eidem accidunt: & ſubdit cauſam, quia non eſt maior ratio, cur unum accidens alteri accidat, D quam è conuerſo. Idem ſupponere uidentur Nominales, qui negant qualitates panis inhærere quantitati, et poſt conſecrationem panis: quos citaui tertio Tomo 3. par. diſp. 56 ſect. 3. In eandem ſententiam referri poteſt Capreolus in 1. diſt. 3. q. 3. art. 2. ad 2. Scoti cont. 1. concluſionem, ubi non ſatis explicat, quo ſenſu loquatur de *ſubiecto quo & quod:* nec ex locis D. Th. quæ affert, ſatis id conſtare põt, vt uidebimus, Gregorius vero clarius locutus eſt, qui non profert rationes magni ponderis: ſumma enim omnium eſt, quoniam forma non poteſt eſſe principium patiendi aut recipiendi, alias confunditur munus formæ cum officio materiæ, ſed omne accidens eſt vera forma accidentalis: ergo non poteſt eſſe principium receptiuum accidentis.

Nominales. Capreol.

E Secunda ſententia eſt, vnum accidens eſſe poſſe proximum ſubiectum, in quo aliud recipiatur, & cõſequenter poſſe exercere propriam cauſalitatẽ materialẽ circa illud. Hanc tenet, & bene declarat Durandus in 1. d. 8. 2. p. q. 4. nu. 15. eamque ſupponunt D. Tom, & alij authores, qui (ut prædicto loco allegaui) dicunt in Euchariſtia poſt conſecrationem panis qualitates inhærere quantitati ſeparatæ, non per inhærentiam nouam, quæ per conſecrationem illis conferatur, ſed per antiquam, quam habebant in quantitate, quæ antea inhærebat in materia vt in ſubiecto, quo ſublato, remanẽt alia accidentia fundata ſuper ipſam quantitatẽ, ut expreſſe docet Diuus Thomas 3. par. quæſt. 77. art. 2. ratio-

Durand. D. Tho.

2.ratione 2. Et in ſolutione ad ſecundum declarat, *vnum accidens per ſe nō poſſe eſſe ſubiectum alterius. quia per ſe non eſt: quatenus vero eſt in alio, poſſe eſſe ſubiectum, quia poteſt vnum accidens, mediante alio, recipi in ſubiecto*: & ſic ait, *ſuperficiem eſſe ſubiectum coloris*, quod non eſſet abſolute verum, ſi accidens tātum eſſet medium, quo in priori ſenſu ſupra declarato. Et 1.2. quæſt.7. artic.1. ad 3. & quæſt. 56. art.1. ad 3. vbi eandem doctrinam repetit, ait, *vnum accidens inhærere alteri*, quod non poteſt vere dici de pura diſpoſitione. Similia fere habet in 3. diſtinct. 33. quæſt. 2. artic. 4. quæſtiuncul. 1. & optime in quæſt. de ſpiritual. creat, art. 11. ad 13. & ſæpe alias. Atque hanc ſententiam cenſeo eſſe veram.

Quæſtionis reſolutio.

VI. Vt vero illam probemus, & declaremus amplius: Dico primò, quamuis non poſſit oē accidens in alio accidente proximè inhærere, aliquibus tamen accidentibus id poteſt conuenire. Prior pars nota eſt, quia cum tota collectio accidentium debeat neceſſario inhærere ſubſtantiæ, neceſſe eſt, vt aliquod accidens immediate ſubſtantiæ inhæreat; non enim poteſt inter ſubſtantiā, & accidens medium inueniri: quamuis inter ſubſtantiam, & aliquod accidēs poſſit aliud accidens intercedere, quia ſicut generalis diuiſio entis in ſubſtantiam, & accidens adæquata eſt, ita vt inter membra diuidētia nullum poſſit cadere medium: ita inter primum accidentis ſubiectum, quod eſt ſubſtantia, & totā collectionem accidentium, ſeu inter ſubſtantiam, & primum accidens eius, non poſſit medium inueniri. Quod recte notauit D. Thomas 1. part. quæſt. 77. art. 1. & 5.

VII. Poſterior pars probatur primò, inductione in accidentibus corporeis: nam omnia inſunt ſubſtantiæ, media quantitate, vt omnes Philoſophi docēt: & videtur probari experientia, nam albedo in ſuperficie extenditur, & calor ſimiliter, cum diffunditur per corpus, in quantitate eius extenditur. Reſponderi poteſt, hinc ſolam colligi, quantitatem eſſe diſpoſitionem neceſſariam in ſubiecto, vt alia accidentia corporea in ipſo poſſint eſſe connaturali modo, non tamen ipſam quantitatē eſſe proximū ſubiectum, cui talia accidentia vere inhæreāt. Sicut de ſubſtātiali forma ſupra probabiliter dicebamus non ingredi in materiam, niſi extenſam per quantitatem, ſuppoſita vero ea diſpoſitione, immediate cōiungi entitati ipſius materię, & coextēdi illi: cur ergo non poſſet idem dici de albedine, & de calore, &c. Reſpōdetur, rationem eſſe valde diuerſam, nam forma ſubſtātialis, cum ſit ſuperioris ordinis, eſt improportionata, vt accidenti proximè inhæreat. Item, non vnitur per modum accidentalē, ſed ſubſtantialem, & ideo immediate debet ſubſtantiæ vniri, qualitas vero corporea, eſt accidēs, & p modum accidentalem vnitur, & ideo ex ſe proportionata eſt, vt poſſit accidēti proximè inhærere: ergo, quando talis eſt qualitas, vt per ſe, & neceſſario in ſubſtantia ſupponat quātitatem, ad hoc vt mediante illa recipiatur, veriſimilis eſt, in illa immediate recipi. Et cōfirmatur ex myſterio Euchariſtiæ, nam in quantitate ſeparata accidentia inhærent, vt ex Theologia ſuppono: ergo ex natura ſua apta ſunt informare quantitem, quia forma nō poteſt ſuum effectum formalem exercere extra ſubiectum ſibi proportionatum: ergo ante conſecrationem illæ qualitates inhærebant quantitati, quia qualitas naturaliter informat ſubiectum ſibi proportionatum, ſi illi coniunctum ſit. Item, quia ſuperflue fingitur noua inhæſio, de nouo, & miraculoſe facta in illis qualitatibus, ſi iuxta rei naturam intelligi poteſt, & præceſſiſſe, & ſēper permanſiſſe. Euidentiorque eſt hęc inductio in quibuſdā accidētibus, quæ non ſunt res omnino diſtinctæ ab accidentibus, in quibus fundantur, ſed modi eorum, vt eſt figura reſpectu quantitatis, & motus, & vbi ſeu præſentia localis reſpectu eiuſdē, & relatio (ſi eſt modus diſtinctus) reſpectu ſui fundamenti. Præterea, in ſpiritualibus accidentibus (& eadem ratio eſt de materialibus, quæ illis proportionantur) hoc videtur certiſſimum, nam inprimis neceſſe eſt habitus operatiuos immediate inhærere in potentijs, ad quas iuuandas ordinantur: quia hi habitus præbent inclinationem & facilitatē his potentijs: ſed nō præbent hanc facilitatem, niſi formaliter per ſe ipſos; ergo informant has potentias, ergo in eis proximè recipiuntur. Atq; hac ratione ſcientia recipitur in intellectu, & ſpecies impreſſæ in potentia cognoſcente ipſis proportionata, & ſic ēt dicunt Theologi fidem eſſe in intellectu, & charitatem in volūtate. Atq; eadem vel maior ratio eſt de actibus vitalibus, qui eſſentialiter ſunt actus immanentes: vnde neceſſe eſt recipi immediate in proximo principio, à quo procedunt. Ratio vero à priori huius partis ſumenda eſt ex ſubordinatione naturali talium accidentium quam ex ipſis effectibus, & naturalibus indicijs inueſtigamus, & non eſt, vnde repugnet naturæ accidentis vt ſic.

Accidētis ſpiritualia alijs accidentibus vere inhęrens.

VIII. Concluſ. Dico ſecundò: Vnum accidens vere pōt exercere cauſalitatem materialem, reſpectu alterius ſibi proportionati. Hæc aſſertio ſequitur ex priori, nā ſubiectū recipiens in ſe formam, propriā cauſalitatem materialem exercet erga illam: ſed vnum accidens eſt proximum ſubiectum recipiēs in ſe aliud accidens: ergo. Secundò, quia accidēs quod in alio recipitur, pendet ab eo in eſſe & fieri, & non, vt ab efficiente, formaliter ac præciſe loquendo ex vi receptionis, quæ interdum pōt re ipſa ſeparari ab effectione, vt patet in quantitate, quæ nō facit albedinem, quā in ſe recipit, vnde albedo non pendet ab illa, media actione, ſed media vnione & inhęſione: pertinet ergo illa dependentia ad materialem cauſalitatem. Tertiò, accidens quod alteri inhęret, eſt forma eius, vnde actus vitales dñr actus ſecūdi potentiarū, quia illas vltimo actuant, & informāt, & albedo denominat ſuperficiem albam, vt informans illam: ergo ē conuerſo accidens recipiens aliud, exercet materialem cauſalitatem circa illud.

IX. Quæſtiūcula tractatur, & reſoluitur. Sed quæret aliquis, cum vnum accidens cauſat aliud materialiter, an ſolum illud proximè cōcurrat in eo genere, vel etiam ipſum ſubiectum, aut aliquod aliud accidens. Reſpondent aliqui, quædam eſſe accidētia ſimplicia .i. nec formaliter, nec identice compoſita ex varijs entitatibus, vt eſt albedo, viſio, &c. alia vero compoſita ex varijs entitatibus, quæ compoſitio nunquā reperietur in accidentibus, quæ propriam habent entitatem: nam licet in eis eſſe poſſit compoſitio intēſionis vel extenſionis, hæc tn̄ in ordine ad ſubiectum comparatur per modum ſimplicis entitatis: in accidentibus autem, quæ ſunt modi rerum, interdum reperitur illa compoſitio, v.g. præſentia localis panis nō tantum eſt in quātitate, ſed etiam in ſubſtantia panis, vnde integra illa præſentia cōpoſita eſt ex præſentia ſubſtantiæ, & præſentia quantitatis. De prioribus ergo accidentibus, quando vnum ineſt ſubſtātiæ, medio alio, aiunt materialem cauſalitatem per ſolum accidens proximè exerceri, & ē conuerſo vnionem ſeu inhærentiam accidentis per ſe, & immediate terminari ad ſolum accidens, ad ſubiectū vero alterius accidentis, non niſi remote, & quaſi per accidens; nam cum tale accidens, ſit ſimplex modus, aut ſimplex entitas, non poteſt immediate vniri pluribus rebus: ſic Ocham 4. quæſt.4. ait accidens ſimplex non poſſe eſſe, niſi in ſubiecto æque ſimplici.

X. At vero, quando accidens eſt cōpoſitum modo expli-

explicatio adæquate eſt in ſubiecto compoſito, & A ideo licet ſecundum vnam partem ſit in altero accidente, ſecundum aliam eſſe pôt immediate in ſubſtantia: atque ad hunc modum dici ſoler, quantitatem diſcretam eſſe in multis ſubiectis partialiter, de quo ſuo loco. Atque in hac poſteriori parte non eſt in re difficultas, quamuis eſſe poſſit quæſtio de nomine, an illud ſit dicendum vnum accidens, vel potius duo, cum in re ſint ita diſtincta, vt poſſit vnũ ſine alio manere: ſicut de facto deſtructa fuit præſentia ſubſtantiæ panis, & manſit præſentia quantitatis, & potuiſſet etiam contrario modo fieri. Vnde non eſt dubium, quin illæ pręſentiæ ſint in re diſtinctæ, & diuerſarum rationum. An vero propter aliqualem vnionem dicendæ ſint componere vnam, nil intereſt ad rem præſentem, & videtur quæſtio B de modo loquendi.

XI. De priori aũt parte maior dubitatio eſt, nam illud principium, quod accidens ſimplex in entitate ſua, non poſſit immediate & adæquate recipi in ſubiecto compoſito, neque eſt certum, neque videtur neceſſariũ. Nam in primis multi ita cẽſent de omnibus accidentibus corporalibus, quod ſint per ſe primo in compoſito ſubſtantiali, ſaltem quando ex vtraq; parte eſt materiale (quæ opinio ex hoc præciſe, quod ſubiectum ſit compoſitum, & forma accidentalis ſit ſimplex, non inuoluit repugnantiam) ergo eadem ratione eſſe poterit in compoſito accidentali. Item, interdũ vnum & idem accidens, vel accidentalis modus reſpicit duas res diſtinctas, vt modus vnionis, & reſpicit, vel afficit rem quã vnit, C & rem cui vnit: ergo ſimiliter vna entitas accidẽtalis pôt, per ſe primo reſpicere duas res, vt componẽtes vnum adæquatum ſubiectum, verbi gratia, materiam & quantitatem, vt componunt hoc ſubiectũ quantum. Denique in hoc nulla apparet intrinſeca repugnantia. Exiſtimo ergo ex hoc principio non poſſe generaliter definiri, quando vnum accidens ineſt ſubſtantię, mediante alio, an ſubſtantia ibi concurrat ſolum remote, vel etiam proximè, nec inuenio aliud generale principium, ex quo id poſſit vniuerſaliter expediri.

XII. Quapropter reſpiciendum cenſeo ad naturam vniuſcuiuſq; accidentis, & ad effectum formalem eius: nam ſi effectus formalis accidentis ob ſpecialem naturam ſuam non poſtulat immediatum con D curſum materialem ſubſtantię, veriſimilius eſt ſubſtantiam tantum concurrere remote, & immediate ſolum inhærere vnum accidens in alio, atq; ita abſolute affirmat Durandus loco ſupra citato. Et ratio eſt, quia ſi illa cauſa proxima eſt ſufficiens, ſuperfluũ erit aliã addere. Atq; hoc modo exiſtimo albedinem & ſimiles qualitates inhærere quantitati, ita vt modus inhærentiæ earum in ſola quantitate proxime terminetur. Cuius ſignum optimũ eſt, quia ſublata materia, & manente quantitate, conſeruatur eadem inhærentia. Neq; eſt aliquod aliud ſignum vel indicium, quod ad effectum formalem, horum accidentium amplius requiri oſtendat.

XIII. At vero, ſi eſt aliquod accidens, quod ex ſuo ſpeciali modo informandi requirat immediatã inhæ- E rentiam non ſolum ad aliquam facultatem, ſed ẽt ad ipſam ſubſtantiam rei, non repugnabit ita fieri. Hoc ſpecialiter aduerto propter actus vitales, verbi gratia, intellectus, aut voluntatis, quos aliqui putant ita eſſe in facultatibus, vt ipſam etiam animæ vel angeli ſubſtantiam immediate attingant propter intrinſecum modum afficiendi vitalis actus, & quia ita eſſentialiter eſt actus immanens, vt immediate afficiat totum principium intrinſecum, immediate in illum influens, hoc autem principium, vt hi authores conſequenter opinantur, non eſt ſola potentia, ſed ipſa etiam ſubſtantia angeli, vel animæ. Quæ ſententia ex vi cauſalitatis materialis nõ repugnat: eius tamen veritas alibi examinanda eſt, Atque eodem modo eſt probabile, quod in Theologia aliqui cenſent, habitus per ſe infuſos, ſicut ſimul concurrunt actiue cũ potentijs ad eliciendos actus ſupernaturales, ita etiam concurrere materialiter ad recipiendos illos: hoc enim (ſi aliunde probetur neceſſarium, aut magis connaturale talibus actibus) non repugnat, ex eo quod potentia, & habitus ſunt res diſtinctæ, quia ſatis eſt, quod vniatur & cõcurrant per modum vnius integræ facultatis.

Reſponſio ad argumenta.

FVndamentum Gregorij non habet difficultatem: Propoſitio enim Ariſtotelis, quod *accidẽs non accidit accidenti*, intelligenda eſt, vt *ſubiecto quod*, id priore ſenſu ſupra declarato. Quem ſenſũ Diuus Thomas ibi indicat. Dici etiam poſſet, Ariſtotelem ibi non ſolum agere accidentali inhærentia, ſed etiam de accidẽtali prædicatione, qua vnũ accidens omnino per accidẽs dicitur de alio, vt cũ muſicus dicitur eſſet albus: huiuſmodi.n. prædicatio non oritur ex eo, quod vnum accidat alteri, ſed quod ambo in uno tertio coniungantur. At vero interdum poteſt accidens predicari de accidente, nõ omnino per accidẽs, vt in hac propoſitione: *Quantum eſt in loco*, aut *intellectuale intelligit*, *Appetitiuum amat*: & in his non repugnat accidens ineſſe accidenti, modo ſuperius expoſito, & in eodem ſenſu non repugnabit accidens accipere accidẽti, non mere per accidens, ſed propter aliquem ordinem per ſe, quem inter ſe habeant, quo etiam modo ſuperficies dicitur alba, & ſic de alijs. Ad rationem reſpondetur non repugnare, quod res, quæ eſt forma reſpectu vnius, ſit potentia receptiua reſpectu alterius: quod patet in anima rationali, & in qualibet potentia paſſiua accidentali, & ex dictis in ſectione prima ſatis clarum eſt, neque hic occurrit noua difficultas. XIIII. Accidens an accidat accidenti.

DISPVTATIO XV.

De cauſa formali ſubſtantiali.

QVoniam cauſa materialis & formalis mutuam habitudinem inter ſe dicunt ideo eadem methodo, qua de materia diſſeruimus, dicemus prius de forma ſubſtantiali, & poſtea de accidentali, nam quæ de forma in cõmuni deſiderari poterant, vel tacta ſunt in Diſputatione de cauſis in communi, vel explicabũtur diſtinctius in ſingulis mẽbris, quæ in illa ratione communi ſolũ analogice cõueniunt. Tractãdo aũt de ſubſtantiali forma, complebimus ea quæ de materia prima in hunc locũ remiſimus, propter intrinſecam connexionem inter ipſam & formam. Supponendum eſt autem hic non eſſe ſermonem de forma extrinſeca, quã exemplarem vocant, de qua infra dicemus, quia ut ſic magis habet rationem efficientis, quam formæ. Neq; ẽt de forma ſeparata, vt ſolet natura Angelica, aut immaterialis nominari, non propter cauſalitatem, ſed propter actualitatem ſeu pulchritudinem: ſed agimus de ſola forma informãte ſeu recepta in materia, quia illa eſt quæ propriam, & ſpecialẽ habet rationem cauſæ. Rurſus uero diuidi ſolet forma in Phyſicam, & Metaphyſicam: prior eſt, quæ uerã & realem cauſalitatem formæ exercet, & ideo de illa principalius dicendum eſt. Quamuis enim phyſica forma dicatur, uel quia naturã rei principaliter cõſtituit, uel quia per motum phyſicum principalius inueſtigatur, priuſq; in ſcientia Phyſica conſideratur, non tamẽ eſt extra Metaphyſicam cõſiderationem, tum quia ratio formæ communis eſt & abſtracta, tum etiam quia forma conſtituit eſſentiam, tũ

 deni-

denique, quia eſt vna ex præcipuis cauſis. Quid autem per Metaphyſicam formã ſignificetur, & quomodo hanc rationem cauſæ participet, in fine huius diſputationis ſubijciemus.

SECTIO I.

An dentur in rebus materialibus ſubſtantiales formæ.

I. Dubij rationes. RAtio dubitandi eſt primò, quia formæ ſubſtantiales nullo experimento cognoſci poſſunt, nec ſunt neceſſariæ ad omnes actiones & differentias rerum quas experimur: ergo nõ ſunt ſine cauſa introducendæ. Antecedens patet, quia ignis v.g. ſufficienter intelligitur in ſuo eſſe conſtitutus, ſi concipiamus quandam ſubſtantiam habentem perfectum, & ſummum calorem cum ſiccitate coniunctum, etiam ſi ſubſtantia his accidẽtibus ſubiecta, ſit ſimplex: & hoc etiam ſatis eſt ad omnem actionem ignis, quam experimur, & ad diſtinctionẽ inter ignẽ & aquã, & ad tranſmutationẽ vnius in aliud, quæ in hoc videtur conſiſtere, quod illa ſubſtantia a ſummo frigore tranſit in ſummum calorem, & è conuerſo. Hoc ergo ſatis eſt ad conſtitutionem, diſtinctionem, & actionem elementorum, idem ergo proportionaliter ſufficiet ad miſtorum compoſitionem: hæc enim ex elementorum miſtione procreantur.

II. Secundò inuolui videtur repugnantia cum dicitur forma informans, & ſubſtantialis: nam vel eſt res ſubſiſtens, & nullo indigens ſubiecto ſuſtentante, vel illo indiget: ſi primum habeat, non poteſt eſſe forma informans, quia repugnat id quod ſubſiſtens eſt, in alio recipi. Si ſecundum habeat, eſt forma inhærens: ergo accidentalis, non datur ergo ſubſtantialis forma.

III. Tertiò, quia poſitis ſubſtantialibus formis, non poteſt intelligi, quomodo fiant rerum tranſmutationes, & generationes, niſi aliquid ex nihilo fiat, quod eſſe non poteſt iuxta naturalia principia. Sequela patet, quia vel forma ſubſtantialis præexiſtit generationi, aut aliquid eius, vel nihil. Primum dici non põt, alias infinitæ formę pręexiſterent in materia, & re ipſa nihil de nouo fieret, ſed appareret. Neque etiã poteſt dici ſecundum, tum quia in eadem parte materiæ non poteſt eſſe aliquid formę, quin ſit tota forma, cum indiuiſibilis ſit: tum etiã, quia etiã ſi pars formæ præſit, & pars inducẽda ſit, hæc pars fiet ex nihilo: non enim poteſt ex priori parte fieri: reſtat ergo, vt dicatur tertium, quod tamen repugnat, & excedit vim naturalium agentiũ.

IIII. Veteres philoſophi formas ſubſtãtiales neſciuere. In hac quæſtione antiqui Philoſophi fere omnes ignorarunt formas ſubſtantiales, ut conſtat ex his, quæ ſupra retulimus de eorum opinionibus circa meteriam primam, uel primum ſubiectum tranſmutationum naturalium: cum enim exiſtimauerint illud ſubiectum eſſe completum ens actu, nõ potuerunt ſubſtantialem formam agnoſcere: nam forma ſubſtãtialis, & materia prima, quæ ſit pura potẽtia, quaſi correlatiua ſunt. Nonnulli ẽt è poſterioribus Philoſophis, ſaltem in elementis, negarunt ſubſtãtiales formas. Ita ſignificat Alexãder Aphrodiſæus (Aphrod.) 12. Metaph. commẽto 12. quãquam ibi ſolum exẽpli cauſa, & ſecundũ proportionem loqui videatur: & Philoponus (Philopõ.) 2. de Gener. cõ. 7. & prius tenuit eandem ſententiam Galenus (Galenus.) libr. 1. de Element. & antea idem ſenſit Empedocles, qui miſtorum formas non negauit, ſed elementorum, vt ſignificat Ariſtoteles 1. Phyſic. tex. 51. & 2. Phyſic. text. 22.

Quæſtionis reſolutio.

DIcendum vero eſt, omnes res naturales, ſeu corporeas conſtare forma ſubſtantiali (pręter A materiam) tanquam principio intrinſeco, & cauſa formali. Hæc eſt ſententia Ariſtotelis innumeris in locis, qui ſæpe reprehendit veteres Philoſophos, quod, ferè pretermiſſa ſubſtantiali forma, omnem inquiſitionem circa materiam adhibuerint, vt conſtat ex toto lib. 1. Phiſic. & ex lib. 2. ca. 1. vbi formã perfectiorem naturam dicit eſſe, quam materiam. Idem habet lib. 1. de partibus animalium, cap. 1. & 7. Metaph. ca. 4. & lib. 12. c. 2. vbi vocat formam *hoc aliquid:* quia complet ſubſtantiam, quæ eſt hoc aliquid: & ibidem, præſertim lib. 7. Metaphyſ. vocat formam *quod quid eſt:* & rationem reddit, quia ipſa eſt quæ cõſtituit, & diſtinguit rerũ eſſentias. Præterea lib. 2. & de Anima, cap. 1. diſtinguit ſubſtantiã in materiã, formam, & compoſitũ, & formã vocat B ἐντελέχειαν, de quo nomine multa erudite ſcribit Fonſeca lib. 1. Metaphyſ. in fine: communiter tamẽ docent ſcriptores vocem entelechiæ generaliorem eſſe, & plura cõprehendere quã ſubſtantialem formã, ſignificat enim proprie perfectionẽ, ſeu actum perficientẽ rem. Per antonomaſiam vero attribui ſolet formæ ſubſtantiali, quod ſit præcipuus actus, & maxima perfectio rei ſubſtantialis. Alijs ẽt nominibus ſolet ab Ariſtotele forma ſubſtantialis nominari, quæ inferius, explicando eius cauſalitatem, ad notabimus. Non tñ fuit Ariſtoteles huius veritatis inuentor, nã ante eũ ſubſtãtialẽ formã agnouit Plato, (Plato.) vt conſtat ex Timęo, vbi formas appellat vere *exiſtentiũ ſimulachra,* id eſt, idearũ participationes, cum tñ ipſe non ponat ideas niſi ſubſtantiarum. Et C ante Platonem nonnulli è Philoſophis creduntur ſubſtantiales formas attigiſſe, vt conſtat ex Ariſtotele 1. de partib. animal. ca. 1. & alijs locis ſupra citatis. Iam vero eſt hoc dogma ita receptum in Philoſophia, vt ſine magna ignorãtia id negari nõ poſſit: eſtq; ita conſentaneũ veritati fidei Chriſtianæ, vt eius certitudo non parũ inde augeatur: quare placet huius veritatis probationẽ a quodã principio fide certo, & lumine naturali euidẽte inchoare.

Ex rationali cæteræ ſubſtantiales formæ colliguntur.

PRima igitur ratio ſit, nam homo conſtat forma ſubſtantiali vt intrinſeca cauſa: ergo & res oẽs naturales. VI. D Antecedens probatur, nam anima rationalis ſubſtantia eſt, & non accidens, ut patet, quia per ſe manet ſeparata a corpore, cum ſit immortalis: eſt ergo per ſe ſubſiſtens, & indepedens a ſubiecto, non eſt ergo accidens, ſed ſubſtantia. Rurſus illa anima eſt vera forma corporis, ut docet fides, & eſt etiam euidens lumine naturali: non enim poteſt eſſe ſubſtantia aſſiſtens, aut extrinſece mouens corpus: alias non uiuificaret illud, neq; ex præſentia, & cõiunctione eius eſſentialiter pẽderẽt opera uitę: nec denique eſſet ipſe homo qui intelligeret, ſed quædam alia ſubſtantia illi aſſiſtens. Conſtat ergo homo corpore ut materia, & anima rationali vt forma: eſt ergo hæc anima ſubſtantialis forma: nam vt infra declarabimus, nomine ſubſtantialis formę E nihil aliud ſignificatur, quam ſubſtantia quædam partialis quæ ita poteſt uniri materiæ, vt cum illa componat ſubſtantiam integram ac per ſe vnam, qualis eſt homo.

Prima vero conſequentia probatur, ſupponẽdo ſermonẽ eſſe de rebus naturalibus generabilibus, & corruptibilibus, nam hæ ſunt quoad hanc partẽ eiuſdem ordinis cũ homine, & inter eas põt eſſe trãſmutatio & viciſſitudo: inde tamen facile concludetur a fortiori idẽ eſſe dicendum de incorruptibilibus corporibus, ſuppoſita ſententia quam ſupra tractauimus de materia eorum. Hominis ergo cõpoſitio ex materia & forma ſubſtãtiali oſtẽdit eſſe VII.

in re-

in rebus naturalibus quoddam ſubiectum ſubſtantiale natura ſua aptum vt informetur actu aliquo ſubſtantiali; ergo tale ſubiectum imperfectum, & incompletum eſt in genere ſubſtantiæ: petit ergo ſemper eſſe ſub aliquo actu ſubſtantiali, Hoc autẽ ſubiectum nõ eſt propriũ hominis, ſed in alijs ẽt rebus naturalibus reperitur, vt per ſe notum eſt: vnde & ad generationẽ hominis ſupponitur, & ad nutritionem, & poſt eius corruptionem manet: ergo res omnes naturales, quę illo ſubiecto ſeu materia conſtant, conſtant ẽt ſubſtantiali forma actuante, & perficiente ſubiectum illud. Præterea, ex eadem hominis compoſitione colligitur, aggregationem plurium facultatum, vel formarum accidentalium in ſimplici ſubiecto ſubſtantiali non ſatis eſſe ad conſtitutionem rei naturalis: nam in homine ſunt illæ facultates, & formæ accidentales, plures fortaſſe ac perfectiores, quam in alijs naturalibus rebus, & tamen nõ ſufficiunt ad conſtitutionem alicuius naturalis entis completi, ſed præterea requiritur forma, quæ veluti præſit omnibus illis facultatibus, & accidentibus, & ſit fons omnium actionũ, & naturaliũ motuum talis entis, & in qua tota illa varietas accidentium, & potentiarum radicem, & quandam vnitatem habeat: ergo eadem ratione in aliquis entibus naturalibus neceſſaria eſt aliqua forma ſubſtantialis diſtincta ab accidentibus, & intimior ac perfectior illis. Tertio, eodem exemplo conſtat generationem, & corruptionẽ hominis ſubſtantialem non conſiſtere in acquiſitione, vel amiſſione aliquorum accidentium, ſed in vnione vel diſiunctione animæ rationalis ſubſtantialiter informantis corpus humanum, ad quam præparant accidentia quædam, quibus ſublatis, anima recedit, & homo corrumpitur; ergo eodem modo intelligẽdum eſt fieri corruptionem, & in generationem aliarum entiũ naturaliũ. Nam, quantum experientia colligi poteſt, idem modus eſt generationis, & corruptionis in alijs rebus, qui eſt in homine, excepta differẽtia in perfectione & ſubſiſtentia formæ humanæ, quam ex modo generationis, & corruptionis non colligeremus, niſi aliunde nobis nota eſſet, Et propterea dicitur Eccleſiaſt. 3. *Vnus interitus eſt hominis, & iumẽtorũ, et æqua vtriuſq; cõditio, ſicut moritur homo, ita, & illa moriuntur*, &c. Deniq; omnia indicia, & ſigna ſubſtantialis cõpoſitionis, quæ in homine cogitari poſſunt, ſunt in alijs entibus naturalibus, & præſertim in animantibus, vt ex ſequente ratione conſtabit.

Subſtbantialis formæ indicia varia.

VIII. Reductio alterata paſſi in priſtinum ſtatum.

SEcunda ergo ratio principalis ſumitur ex varijs indicijs, ortis ex accidentibus, & operationibus entium naturalium, quæ indicant latere ſub illis formam ſubſtantialem. Primum cernitur etiam in elementis: nam ſi aqua verbi gratia, calefiat, & poſtea remoueatur agens, ab intrinſeco reducitur ad priſtinam frigiditatem, vt experimento conſtat: ergo ſignũ eſt, eſſe in aqua aliquod intimius principium, à quo iterum manat intenſio frigoris, ſublatis extrinſecis impedimentis: illud autem principium nõ poteſt eſſe niſi forma ſubſtantialis: ergo. Anima conſequentia probatur, quia nullum poteſt eſſe extrinſecum principium illius reductionis, tum quia, ſi illa reductio eſſet ab extrinſeco, non eſſet per ſe ac neceſſario, ſed ex accidente, prout extrinſecum agens caſu occurreret: tum etiam quia, diſcurrendo per omnia principia extrinſeca quæ communiter occurrunt, nullum eſt à quo poſſit illa actio prouenire, quia proximè ſolum occurrere ſolet circunſtans, qui vel naturaliter non eſt tam frigidus, ſicut aqua, vel ex accidente relinqui ſolet æque calidus ac ipſa aqua, vnde ipſe etiam ſe reducit ad priſtinum ſtatum, quantum poteſt, remote vero ſolum interueniuntur cauſæ cœleſtes, & vniuerſales, quæ ex ſe non ſunt determinatæ ad huiuſmodi actionem, vt notum eſt.

IX. Variæ talis reductionis cauſæ refelluntur.

Secundum vero antecedens, ſcilicet nullam aliã cauſam extrinſecè illius actionis excogitari poſſe, præter ipſam aquæ formam, probatur, nam quæ nã erit illa? Dicunt aliqui in quibuſdam partibus aquæ ſemper manere intenſum frigus, & ab illis partibus alias, quæ calefactæ fuerunt, frigefieri, quod probabile cenſet Caietanus 1. part. quæſt. 54. articu. 3. & tribuitur Auerroi 2. de Anima, comm. 1. Sed hoc friuolum eſt, & contra experientiam, ſenſu enim percipimus totam aquam infuſam vaſi alicui, eſſe valde calidam, quacunque ex parte attingatur: ſi autem eſſent aliquæ partes adeo frigidæ, vel perciperentur ſenſu, vel ſaltẽ temperarent in aliqua parte aquæ caloris ſenſum: neutrum autem fit. Eſt etiam contra rationem Phyſicam, nam tota aqua ſecundum omnes ſuas partes eſt vniformiter difformiter applicata igni naturaliter agenti: ergo ſecundum omnes partes eodem modo patitur vniformiter: quid enim eſt quod poſſet, vel actionem illam impedire, vel ita interrumpere, vt in quibuſdam partibus fieret, & non in alijs? Item, vel illæ partes, quæ frigus retinere dicuntur, poſſunt calefieri, vel non: ſi non, ergo neque corrumpi poterunt; ſi vero poſſunt calefieri; ergo ſi tota aqua eſt ſufficienter applicata igni, etiam illæ calefient, vel certe dari poteſt ſtatus, in quo illa potentia reducatur in actum, & illo poſito, adhuc illa aqua reducetur ad priſtinã frigiditatem remoto agente contrario, dummodo ad corruptionem aquæ peruentum non ſit.

X. Alij reſpondent, illam actionem non prouenire ab aliquo principio diſtincto à frigiditate, ſemper enim maneat frigiditas in aliquo gradu, & ipſamet ſtatim ac non impeditur, ſed reuocat in priſtinum ſtatum. Poſſunt .n. in ipſamet frigiditate duo diſtingui, ſcilicet eſſentia & modus intenſionis: & eſſentia ſemper manet integra, etiam ſi intenſio minuatur, ideoque poteſt ab eadem eſſentia modus intenſionis manare. Sed hæc reſponſio etiam eſt falſa. Primò, quia non poteſt à qualitate remiſſa intenſior gradus procedere, alioqui etiam aer ſeſe efficeret ſumme calidum, & ſic de omnibus alijs rebus. Secundò, quia ſæpe contingit, plures gradus caloris eſſe in aqua quam frigoris: ergo, etiam remoto extrinſeco agente, non poſſet frigiditas vincere calorem intenſum: quia nullo modo à ſubiecto iuuaretur; cum ſola materia de ſe indifferens ſit ad vtrumque accidens. Tertiò, quia alias nunquam frigus, & calor in gradibus remiſſis poſſent quieta manere in eodem ſubiecto, ſed ſemper altera qualitas alteram expelleret, ſe perficiendo vſque ad vltimam intentionem: quia ex parte ſubiecti (ſi ſolum eſſet materia prima) nullum eſſet impedimẽtum, & ſupponimus omnia alia extrinſeca eſſe ſublata.

XI. Iauel. 8. Metaph. q. 9.

Alij tandem reſpondetur, neceſſarium quidem eſſe aliud principium internum prius frigiditate, quod integrum maneat, etiam ſi frigiditas remittatur, à quo illa reductio deriuatur: negant tamen illud principium eſſe formam ſubſtantialem, nam ab illa non poſſet immediate prouenire alteratio, ſed dicunt eſſe qualitatem quodam ſuperioris rationis, virtute continentem primas qualitates ſenſibiles. Veruntamen hæc ſententia duobus modis intelligi poteſt: primo, non negando formam ſubſtantialem, ſed ponendo illam qualitatem virtualem, mediam inter formam ſubſtantialem, & primas qualitates ſenſibiles: & in hoc ſenſu non repugnat veritati quam probare intendimus: eneruat tamen rationem quam proſequimur, & præterea reijcienda eſt tanquam ſuperuacanea, & gratis conficta, multiplicat enim qualitates ſine fundamẽto, vel experientia vlla, nam emanatio accidentis ab intrinſeca forma non indiget alio accidente intermedio, alias

In elemẽtis nullæ qualitates virtualiter primas cõtinẽtes.

procederetur in infinitum, Item, quia repugnat dari elementis aliquas qualitates priores primis: ſũt autem teſte Ariſtotele primæ qualitates elementorũ formalis calor, frigiditas, &c. Vnde licet fortaſſe in miſtis interdũ detur qualitas virtute continẽs calorem, aut frigus, illa tamen & eſt poſterior temperamento primarum qualitatum connaturali miſto, & nõ eſt ad intrinſecam dimanationem primarum qualitatum in eodem ſubiecto, ſed ad efficiendum propria actione in extrinſeca ſubiecta. Aliter poteſt intelligi illa reſpõſio ita vt intẽdat è medio auferre formã ſubſtantialem, & loco illius ponere qualitatem. In hoc autem ſenſu intellecta, facile refutatur, quia illa qualitas immediate & per ſe non ſentitur, ſed ex hoc effectu naturalis dimanationis B dignoſcitur: quo ergo fundamento dicitur, illud internum principium eſſe qualitatem accidentalem, & non formam ſubſtãtialem? Item illud principium eſt primus actus materiæ, complens cũ illa hoc ens naturale, qđ aquam appellamus: ergo eſt actus ſubſtantialis, & non accidentalis. Item, illa forma nõ ſolum eſt radix frigoris, ſed etiam humiditatis, denſitatis, & aliarum proprietatum, quas elementum aquæ requirit, nam de illis poteſt fieri idem argumẽtum, quod ſi per actionem contrariã ab illo naturali ſtatu, quem aqua poſtulat, immutentur, ſtatim ac contrarium recedit, ad naturalem ſtatum reuertuntur; ergo habẽt aliam priorem formam à qua deriuãtur, quæ immutata maneat: ergo vel ſingulis reſpõdent ſingulæ formæ radicales (vt C ita dicam) aut virtuales, qđ natura abhorret, & eſt omnino ſuperfluum, vel eſt vna forma in qua oẽs illæ proprietates radicantur & quaſi colligantur, quod eſt veriſſimum: ergo illa forma non eſt accidentalis, ſed ſuperioris ordinis. Eſt ergo forma ſubſtãtialis à qua talis reductio prouenit, vt cõmunis hẽt ſentẽtia, Auicen. lib. 1. ſuffic. c. 5. Sõcin. 9. Metaph. quæſt. 8. Soto 2. Phyſic. quæſt. 1. & aliorum.

XII. Atque hinc ſumi poteſt aliud indicium quod eſt confirmatio præcedentis, nam fere euidenti experimento conſtat etiam in his rebus inanimatis, aut elementis, corruptionem ſubſtantialem eſſe diſtinctã ab alteratione, loquor in ſpecie de inanimatis, vt à fortiori ſit inductio vniuerſalis: qm̃ in rebus animatis eſt res euidentior, vt patebit. Experimur D itaque alterationem, vt verbi gratia, calefactionẽ aquæ, aut ferri, interdum eſſe adeo vehementem, vt intenſiſſimus calor in eis ſentiatur, & nihilominus ſi actio contrarij agentis ceſſet, res illę manent vel integræ, vel fere integræ in ſubſtantia ſua, & facile etiam ad accidentalem ſtatum reuertuntur: interdũ vero adeo procedit alteratio, vt omnimoda tranſmutatio rei fiat, ita vt quamuis remoueatur agens, nunquam poſſit paſſum illud ad priſtinum ſtatũ redire, neque priores actiones, aut ſimilia accidentia recuperare; interdum etiam in viliorẽ ſubſtãtiam ſenſibilem, vt cineres, ſcòriã, &c. mutatur, nonnunquam vero omnino cõſumitur inſenſibiliter, quia in aliud corpus ſubtilius et inſenſibile trãſformatur, ergo ſignum euidens eſt alterationem in E terdum eſſe puram, & manere intra latitudinẽ mutationis accidentalis, interdum vero habere coniunctam maiorem rei mutationem. Hæc autem nõ poteſt eſſe alia niſi quia ipſum ſubſtantialem cõpoſitum diſſoluitur, recedente forma ſubſtãtiali, dantur ergo ſubſtantiales formæ. Probatur vltima ſubſumptio, quia ſi tota ſubſtantia rei ſemper maneret æque integra, quantumcunq; procederet alteratio, ipſa de ſe ſemper haberet eandem habitudinem ad accidentia, ergo vel ſemper poſt quamcunque alterationem maneret quieta ſub quibuſcunq; accidẽtibus, quantum eſſet ex ſe, & remoto contrario agente, vel certe remotis eiſdem agentibus ſemper rediret ad eadem accidentia.

A Et confirmatur hæc ratio, nam videmus quędam accidentia eſſe ita inſeparabilia ab aliquibus ſubiectis, vt ſi illa auferantur, vel nimium diminuãtur, omnimoda trãſmutatio fiat in ſubiectis, ita vt non poſſint per intrinſecã vim ad priſtinũ ſtatum redire: ergo illa inſeparabilitas prouenit ex cõnexione taliũ accidentium cũ aliquo principio interno talium rerum. Quod non poteſt eſſe materia prima, ſed illud primum ſubiectum qđ manet ſub omni trãſmutatione, quia reſpectu illius nullum eſt accidens inſeparabile, ex his quæ poſſunt per alterationem acquiri vel amitti. Neque etiam illud principium põt eſſe aliquod accidẽs, ſi ſit ſermo de primo & radicali principio, nam licet vnum accidens B ſit inſeparabile reſpectu alterius, vt raritas reſpectu caloris, vel albedo reſpectu talis temperamenti primarum qualitatum: illud tamen temperamentũ eſt inſeparabile ab alia priori forma naturæ ſuæ relicta: ſiſtendum ergo neceſſario eſt in aliqua forma, quæ ſit prima reſpectu accidentiũ inſeparabiliũ: illa ergo eſt forma ſubſtãtialis & non accidẽtalis, cũ cõſtituat propriã eſſentiam, cui proprietates accidẽtales cõnaturaliter, & inſeparabiliter inſũt. XIII.

Tãdem formari poteſt ex hoc indicio alia ratio, quia in vno ente naturali multæ proprietates coniungũtur, quę interdum ita ſunt inter ſe ſubordinatæ, vt vna ab altera oriatur, vt voluntas ab intellectu: interdum vero inter ſe non habent ſubordinationẽ, vt calor & humiditas in aere, albedo & dulcedo in lacte, vel plures ſenſus in animali: ergo hęc C multitudo, & varietas proprietatum, præſertim quando poſteriori modo ſe habent, requirit vnam formã in qua omnes vniantur: alioqui eſſent mere accidentaliter congregatæ in eodẽ ſubiecto, & vna omnino ſublata, non propterea recederet alia: ad oppoſitum conſtat experientia: ergo ſignũ eſt, talia accidentia in tali numero, pondere, & menſura in tali ſubiecto, & ente requiſita non habere illam connexionem reſpectu ſolius primi ſubiecti, ſeu materiæ primæ, ſed reſpectu alicuius compoſiti, qđ ratione formæ illum accidentium inter ſe ordinẽ requirit. Soletque hæc ratio ſpecialiter confirmari in corporibus miſtis, in quibus videmus accidentia contraria ad certos gradus redacta in eodem D miſto conſeruari: id autem non poteſt prouenire ex ipſis qualitatibus, vt per ſe ſatis conſtat, cum potius natura ſua pugnent. Neque etiam prouenit à cauſa extrinſeca, neque à materia, vt facile patet; ergo oportet vt proueniat à forma. Veruntamen hæc confirmatio, vel nullam omnino habet vim, vel non eſt diſtincta ratio à præcedentibus, nam quatuor qualitates primæ ad eam temperiem redactæ, in qua poſſint ſimul eſſe in eodem ſubiecto, vt in eo perpetuo conſeruentur in eodem ſtatu, non indigent alia interna cauſa, vel principio, ſed ſola remotione extrinſeci agentis corrumpentis, quia illæ qualitates in eo gradu conſtitutæ, nec ſunt proprie contrariæ, neque poſſunt inter ſe habere actionem: imo ſi eam habere poſſent, non poſ E ſet forma ſubſtantialis eam impedire, aut conciliare. Quot ſit, vt in viuentibus, etiam in homine, vbi forma eſt maximè vna, non poſſit impedire actionem inter partes heterogeneas, quia licet in ſingulis partibus qualitates ſint ita temperatæ, vt inter ſe conſentiant reſpectu ſui proprij ſubiecti, non vero ſunt ita temperatæ reſpectu qualitatem alterius partis diſſimilis. Ex hac ergo conſeruatione temperamenti, ex contrarijs qualitatibus conſtante, præciſe ſumpta, non infertur forma ſubſtantialis. Inferetur tamen optime ex eo, quod in huiuſmodi temperamento non ſolum permittuntur (vt ita dicam) qualitates manere in eo gradu, ſed etiam in eo ita connectuntur, & ita illum requirũt, vt ſi altera earum extrinſecus vel augeatur, vel mi-

XIIII. Subordinatio proprietatũ inter ſe indiciũ formæ ſubſtantialis.

uantur,

nuatur, remoto extrinſeco agente, ſtatim ad priorem proportionem temperamentum redeat: quod maximè cernitur in animalibus: hoc ergo eſt ſignũ euidens eſſe tale temperamentum alicuius formæ, in qua illæ qualitates connectuntur. Hoc autem ſignum coincidit cum illo de reductione rei ad naturalem ſtatum.

XV. Quod res vnum inténſe agẽs, in aliorũ actione remittatur, ſignũ ſubſtantialis formæ.

Vltimo confirmatur hæc ratio alio indicio, ſumpto ex actione quarundã rerũ naturalium: experimur enim rem aliquam habentem plures operãdi facultates, dum intenſe per vnam operatur, impediri, ne per aliam operari poſſit, aut ne cum tanto conatu: ergo eſt ſignum, illas facultates eſſe ſubordinatas eidẽ formæ, quæ per eas principaliter operatur: nam ſi nullam ſubordinationem inter ſe haberent, neq; cum aliquo communi principio, quælibet earum haberet ſuam operationem independenter ab alia, neque eſſet vlla ratio, cur conatus vnius impediret conatum alterius, magis quam ſi eſſet in diuerſis ſubiectis: at vero ex ſubordinatione ad eandem formam redditur optima ratio, quia cum illa ſit finitæ uirtutis, dum intenſe applicatur ad vnam operationem, diſtrahitur ab altera, & tanto conatu poteſt uni incumbere, vt ibi exhauriatur eius virtus. Antecedens declaratur ab aliquibus, in rebus, ſeu agentibus naturalibus; quæ dum intenſe agunt ad vincendũ contrarium, ſeſe non poſſunt omnino tueri, quin aliqua ex parte vincantur, vel patiantur à contrario. Veruntamen hæc experientia de repaſſione agentium naturalium non prouenit ex ſubordinatione piuriũ facultatũ ad unã formam, ſed ex eo quod res non eſt ſem pre æque potens ad reſiſtendum, ac eſt ad agendum. Vnde etiã ferrum calidiſſimum, dum calefacit aquam, ab ea repatitur, quamuis forma ferri nihil prorſus ad illam actionem cõferat: imo ibi non intercedũt operationes diuerſarum facultatum, ſed actio vnius qualitatis, ſ. caloris, & paſſio eidem aliqua ex parte contraria, quæ ex eo prouenit, quod calor non eſt tam potens ad reſiſtendum, ſicut ad agẽdum. Quocirca in rebus inanimatis vix credo poſſe inueniri experimentũ aliquod, quo illud antecedens probetur, quia in actionibus accidẽtalibus quę a vita nõ procedunt, non videtur proximè intercedere aliquis concurſus formæ ſubſtãtialis, ratione cuius remittatur actio vnius facultatis ex conatu alterius. In viuentibus autem, & præſertim in nobis, experimur manifeſte huiuſmodi effectum: interdũ enim interior cogitatio attenta, impedit, ne res ẽt præſentes videamus, imo & actionem nutritiuæ partis impedire ſolet diuturna meditatio. Neq; refert, ſi quis dicat hoc prouenire ex concurſu ſpirituũ vitalium, qui neceſſarij ſunt ad operationes harum facultatum, & dum ad vnam confluunt, aliam deſtituunt: tum quia ipſemet concurſus ſpirituum vitalium ad vnam facultatem potius, quam ad aliã, & ſignum vnius formæ vtentis ipſis ſpiritibus, & facultatibus ad duas actiones, alias nulla eſſet ratio, cur ſpiritus magis ad vnam facultatem confluerent, quam ad aliam; tum etiam quia intellectualis operatio non fit medijs ſpiritibus, & tamen conatus & attẽtio ad illam impedit inferiores actiones. Nec põt hoc tribui cooperationi phantaſiæ, quæ requirit ſpirituum concurſum, nam intellectualis attentio, præſertim ſi ſit vehemens, & circa res ſuperioris ordinis, ẽt ipſam phantaſiæ actionẽ valde minuit: ergo nõ prouenit ex ſpiritibus, ſed ex occupatione eiuſdem animæ circa aliquam operationem.

XVI. Subſtãtialẽ formã eſſe nõ repugnat.

Formæ ſubſtantialis cauſæ ipſam clare oſtendunt.

Tertia ratio principalis reddi poteſt a priori ex proprijs cauſis formæ ſubſtãtialis, quæ sũt A finalis, efficiens, & materialis, nam formalem non habet, cũ ſit ipſamet forma: vnde ex ipſa nulla poteſt ſumi poſitiua ratio. Poſſumus tamen ſupponere, ex parte eius nullam eſſe repugnãtiam, quod tale genus entis, vel ſubſtantiæ incompletæ detur in rerum natura: quæ enim repugnantia in hoc fingi, aut excogitari poteſt? Item, quia non repugnat dari in rerum natura actus ſubſtantiales ſupremi ordinis, qui ſint ſubſiſtentes, & non informantes, vt angeli, & actum ſubſtantialem ordinis, qui ſimul ſit ſubſiſtens & actuans ſeu informans, vt de anima rationali dictum eſt: ergo non repugnabit dari actus ſubſtantiales infimi ordinis, id eſt, qui ſint actus actuantes, & non integre ſubſiſtentes, & hos vocauimus formas ſubſtantiales. Item, vel repugnaret B talis actus, quia actus eſt, vel quia ſubſtantiali eſt, vel quia hæc duo in eadem re coniungi repugnat: nihil horum poteſt cum probabilitate dici: ergo nec repugnat dari ſubſtantialem formam quantũ eſt ex parte eius. Quod ſi ex parte eius non repugnat, ſtatim facile probabitur, ex alijs cauſis vel nõ repugnare, vel etiam eſſe neceſſariam. Duæ primæ partes primi antecedentis per ſe notæ videntur. Prima quidem, quia per ſe notum eſt dari in rebus entitates, quæ ſunt actus, & perfectiones aliarum, ſic enim candor eſt actus albi, & intellectio intelligentis. Secunda vero, quia etiam eſt per ſe notum dari in rebus entitates ſubſtantiales, cum hæ ſint aliarum omnium fundamentum. Probanda ergo ſupereſt tertia pars, quod nimirum has duas pro- C prietates, ſeu rationes in eadem entitate coniungi non repugnet: hoc autem patet, tum quia nihil in altera illarum rationum aſſignari poteſt, quod cum altera intriuſece repugnet: tum etiam quia ratio actus ex ſe perfectionem dicit, ergo ſi illi non repugnat coniungi cum eſſe accidentali, cur repugnat cum ſubſtantiali copulari? tum denique, qui cum ratio ſubſtantialis entitatis ad perfectionem ſimpliciter ſpectet, magis videtur repugnare cum ratione potentialitatis, quam cum ratione actualitatis: ſed primum non repugnat, vt in materia prima conſtat, ergo nec ſecundum repugnabit. Atq; hinc noua ratio conſurgit, nam potentia & actus in omni genere ſibi cum proportione reſpõdent, ſed nõ repugnat dari in rebus naturalibus ſubſtantialem D potentiam, quæ in genere ſubſtantiæ ſit incompletum, & imperfectum ens, ut ſupra eſt oſtenſum, & ex hominis compoſitione eſt manifeſtum: ergo nõ repugnabit dari actum proportionatum huic potẽtiæ, quo poſſit in qualibet re naturali actuari, & modo ſibi connaturali exiſtere & conſeruari.

Atque hinc concluditur facile ratio ex materiali cauſa deſumpta, nã cũ materia ſit ſubſtantialis potentia, continet in ſuo genere, & in potentia receptiua omnem actũ ſibi proportionatum: ergo eſt potens ad cauſandũ illum in ſuo genere, ſi aliunde non repugnat: ergo ex hac parte habet ſubſtantialis forma materialis ſufficientẽ cauſam vt eſſe poſſit. Rurſus concluditur ratio ex cauſa efficienti, nã ſi ſit ſermo de prima cauſa, nõ põt illi deeſſe virtus E qua efficere potuerit in uniuerſo formas ſubſtãtiales actuantes materiam, vel dependenter, uel independenter ab illa, iuxta uarios gradus & perfectiones talium formarum, ſuppoſita non repugnantia earum; ergo cum tales formæ ſint neceſſariæ in rerum natura, effectæ ſunt ab huiuſmodi cauſa. Si autem ſit ſermo de cauſa proxima, poſtea uidendum eſt, quænã intercedere poſſit reſpectu vniuſcuiuſque formæ. Nunc ſufficiat dicere non poſſe talem cauſam deeſſe, ſi talis effectus ad rerum naturaliũ conſtitutionem eſt neceſſarius: vnde ſi cauſis creatis interdum hæc uirtus deficiat, ad cauſalitatem primæ cauſæ ſpectat, ut munus etiã cauſæ proximę [illegible] quod, per ſe loquendo, ſolum facit in ani-

XVII. Ex materiali cauſa & efficiente demonſtratur.

ma rationali quantum ad effectionem eius: alijs enim formis ex modo quo fiunt, nō repugnat fieri ab agentibus creatis, cum fiant cum cōcurſu materiæ, vt ſtatim explicabimus. An vero in talibus agētibus ſit ſufficiens virtus, dicemus tractando de cauſa efficiente.

XVIII. Præcipuus index formæ finis ipſius eſt. Igitur præcipua ratio ſumenda eſt ex fine formæ ſubſtantialis, qui eſt conſtituere, & complere eſſentiam entis naturalis, qui finis ſeu effectus eſt abſolute neceſſarius in rerū natura: alioqui nihil eſſe in rebus corporeis in ſua ſubſtātiali natura cōpletum, & perfectum: neque eſſet multitudo, & varietas ſpecierum ſubſtantialium, in qua maximè conſiſtit huius vniuerſi corporei mirabilis diſpoſitio, & pulchritudo. Ad hūc ergo finem eſt omnino neceſſaria ſubſtātialis forma, quia cū materia ſit valde imperfectū ens, non poteſt in illa ſola conſiſtere integra vniuſcuiuſq; rei eſsētia. Deinde, quia materia quatenus eſt primū ſubiectum, eſt vna, & eadē in omnibus rebus naturalibus: ergo non poteſt in ſola illa cōſiſtere earum eſſentia, alioqui omnia eſſent vnius eſſentiæ, ſolumque accidentaliter differrent: quod repugnat amplitudini, & pulchritudini totius vniuerſi, quæ ex ſpecierum varietate maximè conſurgit. Quod ſignificari videtur Geneſ. 1. in illis verbis: *Facientem ſemen iuxta genus ſuum*, vel, *ſecundum ſpeciem ſuā*. Et ſæpe fit illa repetitio *iuxta ſpecies ſuas*, & *in genere ſuo*, & tandem concluditur: *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*; quia nimirum totius vniuerſi completa bonitas ex illa varietate conſurgit. Quam etiam variæ rerum virtutes, & operationes, & mutuæ generationes, & corruptiones ſatis oſtendunt, vt declaratum eſt. Aliquid ergo præter materiam eſt ipſi addēdum, quo eſſentia vniuſcuiuſq; rei compleatur: cū autem materia ſit potentia, id quod ei additur ad complendam eſſentiam erit actus, quia potentia dicit eſſentialem ordinem ad actum.

Non poteſt autem ille actus qui ad complendā rei eſſentiam adiūgitur materię, eſſe actus accidentalis. Primò quidem quia ex actu & potentia diuerſorum ordinum nō completur eſſentia vere ac per ſe vna: eſſentia autem rei naturalis, & ſubſtātialis eſſe debet vere ac per ſe vna: alias nō eſſet vna ſubſtantia. Secundò quia cum materia ſit ſubſtantialis potentia, non expletur per actum accidentalem: ergo cum illo nō poteſt complere veram eſſentiā rei naturalis. Tertiò quia ſi talis actus eſt accidētalis, interrogo cuinā accidat. Aut enim accidit cōpoſito ex illo actu, & potētia, vt tale eſt: & hoc repugnat, quia cū compoſitum illud intrinſece cōſtet ex tali forma, non poteſt ei accidere: quomodo etiam albedo non eſt accidens albi, vt albū eſt, ſed ſubiecti albi. Aut accidit materiæ ſeu ſubiecto ſubſtantiali; & ſic interrogo rurſus cur dicatur ei accidere? Vel .n. quia poteſt materia eſſe cum tali actu, & etiam ſine vllo, Et hoc nō eſt ſatis, alias ēt anima rationalis eſſet accidens corporis: hoc ergo commune eſſe poteſt tam ſubſtantiali actui, quam accidentali. Vel eſt, quia talis forma pēdet à materia in ſuo eſſe: & hoc etiam nō eſt ſatis, quia etiā partes ſubſtātiæ poſſunt pēdere ab alijs partibus: & materia ipſa pendet ſuo modo à forma: ſunt itaque varij modi dependentiæ, & non repugnat incompletæ alicui ſubſtātiæ qđ pendeat à ſubiecto eiuſdem ordinis. Vel denique dicitur accidēs, quia in ſuo eſſe habet entitatem ita imperfectam, & diminutā, vt ſit inferioris ordinis quam tota latitudo ſubſtātiæ. Et hoc in primis eſt gratis, & ſine fundamento dictū: vnde enim conſtat illum actum materiæ, ad quem ipſa per ſe primo ordinatur, quiq; cū ipſa complet eſſentiam rei naturalis, eſſe tam diminutam, & incompletam entitatem? Deinde repugnat ſinitalis formæ, quia, vt dixi, non poteſt ex ſubiecto ſubſtantiali, & forma accidentali, cōponi vna eſſentia ſubſtantialis, maximè cum forma ſit quæ dat vltimū gradum, & complemētum eſſentiæ. Propter quod merito dixit Ariſtoteles 1. Phyſicorum c. 6. *ſubſtantiam non componi ex non ſubſtantijs*: conſtat autem res naturales, earumq; eſſentias ſubſtantiales eſſe, ac per ſe vnas: eſt ergo certiſſimum dogma philoſophicum de ſubſtantialibus formis.

Soluuntur argumenta.

Ex rationibus dubitādi in principio poſitis, duę primæ ex dictis ſolutæ relinquuntur. Ad primam enim negatur deeſſe in rebus naturalibus ſufficientia indicia, & effectus, per quos ſufficiēter deueniri poſſit in cognitionem formarum ſubſtantialium, negaturque ſubinde aut actiones omnes, aut transmutationes ſaluari poſſe ſine formis ſubſtantialibus. Ad ſecūdam negatur repugnare, quod aliqua forma ſit ſubſiſtens, & informās, vel in diuerſis ſtatibus, vel etiam in eodem, vt latius declarabimus infra tractando de ſubſiſtentia. Negatur etiam repugnare eſſe formam dependentem à ſubiecto, & eſſe ſubſtantialem, vt paulo ante dictum eſt: quo modo autem differat hæc dependentia ab inhærentia accidentis, dicemus diſputat. ſequenti. In tertio vero argumento petitur ſpecialis difficultas, quam oportet ſequenti ſectione tractare. XX.

SECTIO II.

Quomodo poſſit forma ſubſtantialis fieri in materia, & ex materia.

Ratio dubitādi tacta eſt in præcedenti ſectio ne: nam forma ſubſtantialis eſt res diſtincta à materia; vel ergo illa res eſt aliquid ante generationē, vel nihil: ſi eſt aliquid, ergo eſt forma ſubſtantialis antequam fiat, nā illa res eſt indiuiſibilis, & eſſentialiter eſt forma ſubſtātialis: nō ergo pōt illa res eſſe aliquid ante generationem, quin ſit ſubſtātialis forma; hoc autem eſt impoſſibile, tum quia alias nulla eſſet ſubſtantialis generatio, tū ēt quia alias eſſent ſimul in materia, formæ repugnātes. Si vero eligatur altera pars, nimirum formam ante generationem nihil eſſe, ſequitur formam ex nihilo fieri: quod repugnat Philoſophorum axiomati, *Ex nihilo, nihil fit*. Nec ſatisfaciet qui reſpōderit, formā nō fieri, ſed compoſitum; compoſitū autem fieri ex materia, & ideo nihil eſſe quod ex nihilo fiat: hoc (inquam) non ſatisfacit, quia magis conſiſtit in verbis, & modo loquendi, quam in re: nam forma re vera antea non erat, & poſtea eſt: ergo facta eſt. Itē, quia cōpoſitum non fit niſi quatenus ex materia, & forma componitur, non autem componitur niſi ex entibus factis. Item, quia cum totū corrumpitur, forma vere deſinit eſſe, tranſitq; in nihilum, nam quę antea erat aliquid, poſtea eſt nihil, ergo cum totum incipit eſſe, forma etiam fit. I. Difficultatis ratio.

II. Reiicitur placitum antiquorum philoſophorum. Propter hanc difficultatem antiqui Philoſophi negarunt formas ſubſtantiales: & oīa fieri per ſolam accidentium mutationem exiſtimarūt. Quorum ſententia improbata iā eſt ex demonſtratione ſubſtantialis formæ, & generationis ac corruptionis; nūc vero addimus eos nō ſoluiſſe difficultatē, negando ſubſtantiales formas, niſi ēt accidentales negēt, quæ vere, & realiter de nouo fiant, & cōſequenter dicant nullam eſſe in rebus mutationem niſi fortaſſe localem, ſed videri res trāſmutari, quia quæ apparebāt, occultantur, & quæ occultæ erant, apparent; quod quam ſit abſurdū, perſpicuum eſt. Aſſumptum patet, quia de forma accidētali poteſt eadem difficultas obijci, nam etiam illa forma cū eſt, habet ſuam realitatem, & entitatē. Aut ergo illa antequā fiat, erat aliquid, vel nihil: Si aliquid, ergo non

go non fit: ſi nihil, ergo fit ex nihilo. Vnde Anaxa- A goras, vt ſupra vidimus, omnes formas rerum concedebat actu eſſe in atomis, ex quarum concurſu vario omnia componebat: ſed illud placitum ſatis eſt in ſuperioribus refutatum.

Prima opinio proponitur, & varijs modis explicatur.

III. OMiſſis ergo antiquis Philoſophis, inter poſteriores ſunt de hac re variæ ſententiæ. Prima eſt omnes formas actu eſſe in materia, nō quidem integras & perfectas, quia vident hoc è medio tollere veram rerum generationem & corruptionē, & inuoluere manifeſtam repugnantiam, cum formæ ipſæ inter ſe pugnantes ſint, & cum eadem ratio ſit de accidentalibus, quæ interdum ſunt proprie contrariæ. Sed dicunt eſſe formas actu in materia ſecūdum quaſdam inchoationes earū. Hanc opinionem Soto 1. Phyſic. q. 7. tribuit Alberto ibidem tract. 3. cap. 3. Soncinas vero 7. Metaph. q. 28. negat Albertum eſſe huius ſententiæ. Et reuera Albertus ſolum ait in materia quæ eſt ſubiectum formarum, eſſe habitum confuſum earundem formarum: hunc aūt habitum declarat nil eſſe aliud quā potentiam habitualem, qua materia claudit in ſe formas: ſignificat aūt illum habitum confuſum eſſe aliquid diſtinctum à natura materiæ, ratione cuius forma dicitur præexiſtere in materia. *Nec intendo* (inquit) *dicere, quod forma pars ſit ab intus, & pars ab extra, ſed tota eſt ab intus, & tota eſt ab extra*. Quod declarans ſignificat formam eſſe ab intus. i. præexiſtere in materia ſecundum eſſe eſſentiæ, & ideo ait, *agens non agere ad producendam eſſentiam formæ ſed ad eſſe formæ*, & hoc ſenſu dixerat *formam totam eſſe ab extra*, id eſt fieri ab efficiēti quantum ad eſſe exiſtentiæ. Quæ oīa licet obſcuriſſime dicta ſint, poſſunt ad rectum ſenſum trahi, ſi per eſſe eſſentiæ ſolum intelligamus eſſe in potentia, quod non fit ab agente naturali, ſed ſupponitur in materia. Vnde idem Albertus 5. Metaphyſ. tract. 2. cap. 12. ait totā formam eſſe ab intra, ſecundum eſſe potētiale, & ab extra, ſecūdum eſſe actuale: in 8. etiam Phyſic. cap. 4. potentiam ad formam vocat inchoationem formæ. Recte igitur per illū habitum confuſum intelligemus ipſam potentialitatem materiæ, quā ipſemet Albertus vocat habitualem poteſtatem. Solum videtur diſtinguere potentiā materiæ à materia, quod ad aliam quæſtionem ſupra tractatam ſpectat: & poſſet ſatis probabiliter exponi de diſtinctione rationis, & non rei, nam ibidem eodē modo diſtinguit in genere naturam generis à poteſtate qua differentias continet.

Albertus Magnus ab hac ſententia eruitur.

IV. Alia ſententia refertur à Durando in 2. diſt. 18. q. 2. quæ ponebat in materia quaſdā poſſibilitates formarum, quæ non manent qn̄ producuntur formæ, ſed in eas conuertuntur: atq; ita ſaluabat non fieri formas ex nihilo, ſed ex illis poſſibilitatibus. Non refert autem Durandus aliquem authorē huius ſententiæ, & ideo non poſſumus ſenſum illius certo affirmare, vix tamen credi poteſt illos authores per eam poſſibilitatem intellexiſſe rem aliquā veram diſtinctam à materia & à forma, ſed ſolam eſſentiam formæ poſſibilem, quam alij vocant, in potentia obiectiua: quanquam ſi hoc tantum voluit hæc opinio, nihil peculiare attulit quo explicaret formam non creari: nam etiā res quæ creantur, fiunt ex huiuſmodi poſſibilitate. Refert tandem Soto aliam opinionem Aureoli in 2. diſt. 18. quod forma præeſt in materia ſecundum partem ex qua perficitur per actionem agentis, & ideo nō fit ex nihilo: eam vero opinionem nec Capreolus refert ex Aureolo, neq; apud alium authorem inuenire potui.

Quocunque igitur ſenſu aſſeratur, præcedere in materia rem aliquam diſtinctam ab ipſa materia, vt ex illa producatur forma, eſt improbabilis, nihilq; deſeruit ad enodandam difficultatem in qua verſamur. Primum patet, quia intelligi non poteſt quæ ſit, vel qualis illa entitas: quia vel eſt ſubſtātia, vel accidens: hoc poſterius non dicitur ab illis authoribus, nec dici pōt, tum quia accidens non eſt intrinſeca inchoatio formæ ſubſtātialis, ſed ad ſummum eſſe poteſt diſpoſitio: tum ēt quia propter accidens præexiſtens non vitatur, quin toto realitas formæ fiat ex nihilo ipſius, quia accidens non eſt aliquid ipſius formæ. Si vero dicatur ſecundum, inquiretur rurſus an illa ſubſtantia ſit materia, vel forma, vel compoſitum; non poteſt eſſe compoſitum, vt per ſe notum eſt: non materia, quia ſuppo- B nitur eſſe res diſtincta ab illa; nec forma, quia hæc incipit eſſe per generationem. Dicetur fortaſſe eſſe forma in eſſe imperfecto. Sed contra hoc vrgetur vlterius, ſupponendo eſſe ſermonem de eſſe actuali, quo res eſt vera entitas actualis extra cauſas ſuas: nam eſſet valde friuolum loqui de eſſe poſſibili tantum: quia ſecundum illud eſſe non ponitur in materia aliqua vera res diſtincta ab illa, quæ ſit extra nihil, & ſit forma in eſſe imperfecto.

Loquendo igitur de huiuſmodi re habente ve- VI. rum eſſe actuale licet imperfectū, inquiro quomodo ex illa re fiat forma in eſſe perfecto, an per intēſionem, an per tranſmutationē vnius in aliud. Nec præter hos modos pōt alius excogitari, nā in priori modo manet prior entitas, quæ erat imperfecta C remota imperfectione per aliquid quod ei ſuperadditur: in poſteriori autem modo tollitur illa imperfecta entitas, & ei ſuccedit perfecta, ſiue per conuerſionem vnius in aliam, ſiue quacunq; alia ratione: includunt ergo illi duo modi immediatā contradictionem: vnde nō poteſt excogitari alius qui ad alterum eorum non reducatur. Primus autem modus nullam habet veriſimilitudinem. Primo quia forma ſubſtantialis non eſt intenſibilis, & remiſſibilis, vt infra oſtendam. Secundo, quia alias præexiſterent actu in materia oēs formæ ſubſtantiales, quæ ex illa educi poſſunt, in gradu quidem remiſſo, tñ ſecundum aliquam veram & actualem entitatem, & ita eſſent ſimul in materia infinitæ entitates actuales: nam formæ in infinitum multi- D plicari poſſunt. Hoc aūt eſt plane abſurdum, tum propter infinitatem entitatum, tum etiā quia materia ex ſe non habet congenitas huiuſmodi formas quaſi dimanantes à propria entitate; neq; eſt aliquod agens à quo factæ ſint: neq; ſunt ipſi materiæ debitæ, vt fingamus Deum illas infudiſſe, aut concreauiſſe. Tertio, quia ēt poſitis illis imperfectis entitatibus reſtat eadem difficultas, quo modo fiat ille gradus, vel pars entitatis quæ additur præcedenti, quia oīno incipit eſſe, cū antea nihil eſſet: nam in formis quæ intenduntur, ſecundus gradus non fit proprie ex primo, niſi fortaſſe vt ex termino à quo: quō potius fit poſterior gradus ex remiſſione, vel limitatione prioris quæ eſt priuatio vlterioris gradus, quā ex ipſamet entitate poſitiua prio- E ris gradus: ergo quod vnus gradus ſupponatur, nō tollit quin ſecūdus antea ſit nihil, donec per actionem agentis recipiat eſſe: ergo de illo gradu reſtat eadem difficultas quomodo non fiat ex nihilo. Tandem iuxta illam ſententiam tollitur vera generatio, & corruptio ſubſtantialis, quia ſolum erit quædam intenſio vel remiſſio formarum.

Nec deſunt rōnes æque efficaces cōtra poſterio- VII. rem modum; primo. n. ex illo ſequitur ſupponi in materia infinitas entitates; nec. n. poteſt fingi vna & eadem quæ ſit inchoatio omnium formarum: nam ſi quando fit vna forma, tollitur & deſtruitur inchoatio eius manētibus alijs, & ita in omnibus viciſſim & mutuo fieri poteſt, neceſſe eſt omnes

illas

illas entitates eſſe inter ſe diſtinctas. Secundo, quia ſi forma perfecta fit ex inchoata per tranſmutatio nem, vel conuerſionem: ergo tãtum fit vna ex alia tãquam ex termino à quo: ergo fit tota entitas formæ, quæ antea nihil erat actu: nam propter præexiſtentem inchoationem non poteſt dici actu præfuiſſe, cum ſint res diſtinctæ, quarum vna perit, quãdo alia incipit, ergo impertinẽs eſt illa entitas imperfecta vt forma non fiat ex nihilo, nam etiam illa inchoatio non eſt aliud, id eſt aliqua pars, vel aliquis gradus eius formæ quę fit. Quod ſi habitudo ad terminum à quo poſitiuum, eſt neceſſaria, vel ſufficit vt res non fiat ex nihilo, etiam ad hoc non eſt neceſſaria illa inchoatio, quia ſufficit forma cõtraria ſeu repugnans, quæ ſemper expellitur, quando alia introducitur, quia generatio vnius eſt corruptio alterius. Tertio inquiri põt, an illa entitas imperfecta quæ abiicitur, & forma perfecta quæ introducitur, ſint eiuſdem ſpeciei eſſentialis, vel diſtinctæ. Nã ſi ſunt diſtinctæ, ergo vnaquæque eſt perfecta in ſua ſpecie, & ſi vna abijcit aliam, erũt inter ſe repugnãtes, ergo ponere illas inchoationes, nihil aliud eſt quã multiplicare formas in materia ſine vtilitate, nã vt vna forma fiat ex termino repugnãte, ſufficit vna forma cõtraria, vel incõpoſſibilis, quæ ſemper ſupponitur. Si vero illę entitates ſũt eiuſdẽ ſpeciei, nulla põt reddi ratio cur vna abijciat aliam, aut cur vna fiat in ſubiecto, in quo actu pręexiſtebat alia. B

VIII. Sed obiicies Ariſtotelem 7. Metaphyſ. text. 29. dicentem in materia eſſe aliquam partem rei faciendæ: & conſtituentem in hoc differentiam inter artificialia, & naturalia, quod in artificialib. ſolum ſupponitur materia apta obedire artifici: in naturalibus vero eſt in materia aliquid formę intoducẽdæ. Et confirmatur, quia alias nõ magis eſſet naturalis generatio ſubſtantiæ completæ quam effectio rei artificialis in ſua materia. Reſpondetur, Ariſtotelẽ ipſam aptitudinem materiæ ad formam, vocare partem rei efficiendæ. Ita exponunt Diuus Thomas, & Alexander Alenſis, & poſſet intelligi de parte non ipſius formæ, ſed totius compoſiti. Proprius vero ſenſus eſt, Ariſtotelem non vocare partem, ipſam materiam, ſed virtutem aliquã actiuam quę interdũ eſt cõiuncta materiæ, & cooperatur ad rei generationem, uel effectionem. Dubitat. n. ibi Ariſtoteles, cur ea quæ ab arte fiunt, interdum fiant etiam caſu, & abſque arte vt ſanitas, interdum vero non contingat fieri ſine arte, vt domus: & reſpondet rationem eſſe, quia interdum in materia ex qua vel circa quam ars operatur, præcedit aliqua pars, quæ poteſt eſſe principium mouendi ſeu operandi circa illam materiã, vt in ſanitate præcedit calor animalis, quem contingit aliunde excitari aut iuuari præter artem: atque ita ſine illa & caſu quodam efficere ſanitatem. Aliquãdo vero in materia artis nulla eſt pars actiua, vt in lapidibus, & lignis, & ideo non poteſt ex eis effici domus ſine arte. Nõ loquitur ergo Ariſtoteles de inchoatione formarum, vt recte notarunt Diuus Thomas, & Scotus, ſed de virtute quæ interdũ eſt in materia ad inchoandũ actionẽ. Et hanc etiam expoſitionem tradiderunt Commẽtator, & Alexander Aphrod. Vnde falſum eſt, & omnino præter literam Ariſtotelis, quod ibi conſtituatur differentia inter artificialia, & naturalia: tãtum enim conſtituitur inter artificialia inter ſe, & potius ibi text. 31. ſignificat Ariſtoteles, idẽ contingere in naturalibus, vt Diuus Thomas notauit: nã interdum paſſum ex quo generatur res naturalis, eſt in ſola potentia paſſiua, & tunc non poteſt ex illo generari aliquid niſi ab extrinſeco agẽte naturali; interdum vero habet adiunctam virtutem ſeminalem actiuam, quæ eſt quaſi pars eius, vt patet in ſemine, aut in grano tritici, & tunc contingit fieri effectũ abſque alio extrinſeco agente. Ad confir- C D E

D. Tho. Alenſ.

Cõment. Aphrod. Ariſtot. quã differentiã inter artefactorũ diuerſorum materias poſuerint

mationem reſpondetur, generationem eſſe naturalem ex parte potentię paſſiuę naturalis, & conſequenter etiam ex parte potentiæ actiuæ naturalis quæ paſſiuę reſpondet: ad artificialia vero vt ſic nõ tam eſſe potentiam paſſiuam naturalem, quam obedientalem, cui non reſpondet potentia actiua naturalis, ſeu rationalis ſeu idealis, quod paulo inferius declarabimus.

Non omnes formæ ſubſtantiales creantur.

Secunda ſententia fuit aliorum, qui ſuperati difficultate tacta, dixerunt omnes formas ſubſtantiales fieri per creationẽ. Quam opinionem refert Albertus in 2 d. 18. articulo 12. & aliqui eam tribuunt Platoni in Phædone, eo qđ dixerit formas induci in materiam ab ideis ſeparatis, & Auicennæ 1. ſufficient. capit. 10. & 9. ſuæ Metaph. c. 4. qui dixit eaſdem formas induci ab intelligentia ſeparata, quam decimam poſt nouem quæ præſunt nouem corporibus cœleſtibus, eſſe dicebat, & præeſſe mundo ſublunari. Sed hi duo Philoſophi, licet fortaſſe errauerint circa principium effectiuũ ſubſtantialium formarum (de quo poſtea circa efficiẽtem cauſam dicturi ſumus) tamen quod errauerint circa modum efficiendi has formas, non conſtat, neque Ariſtoteles hoc titulo Platonem impugnat, ſed quod ſeparatas ideas ſine cauſa introduxerit, cum huiuſmodi res poſſint à ſibi ſimilibus generari. Quæ ratio magis vrget contra Auicẽnam, nam Plato fortaſſe non poſuit ideas extra mentem diuinam, & ab illis dixit introduci formas vt ab vniuerſali principio, quod agentia proxima nõ excludit: Auicenna vero errauit quidem tribuens intelligentijs ſuperioribus creationem inferiorum, & infimæ introductionem formarum ſubſtantialium: non tamen cõſtat ipſum dixiſſe omnes inferiores formas fieri per creationem. Vnde Soncin. 7. Metaphyſ. q. 29. arbitratur eius opinionem probabiliter poſſe defendi: de quo dicemus loco citato de cauſa efficiente, & iterum inferius tractando de intelligentijs creatis. Cuiuſcunque vero fuerit illa opinio, vniuerſaliter intellecta improbabilis eſt: de anima namq; rationali, vera eſt catholica: de alijs vero eſt falſa, quia alias omnes formæ ſubſtantiales eſſent ſubſiſtentes, & independentes à materia in fieri, & conſequenter etiam in eſſe, quod eſt abſurdiſſimũ: alias omnes animæ brutorum eſſent immortales. Sequela patet, quia creatio eſt rerum ſubſiſtentiũ, & non pendet à materiali cauſa, vt infra dicemus. Secundo vrget contra hanc opinionem ratio ſuprà inſinuata, quia ſi formæ ſubſtantiales creantur propter dictam cauſam, etiam accidentales creari neceſſe eſt; quia etiam forma accidentalis fit ex nihilo ſui, & non præexiſtit actu in ſubiecto, neque ſecundum ſe totam, neque ſecundum partẽ. Quod ſi hoc concedatur, ſequitur vlterius, quod ſicut introductio formarum ſubſtantialium ob eam cauſam non eſt ab agentibus naturalibus, ita neque effectio accidentalium. Atque ita tandem ſequitur, agentia naturalia nihil omnino agere: quod abſurdiſſimum eſſe infra oſtendemus.

Plato, & Auice. ab errore vẽdicantur

Reſolutionis quæſtionis.

Vera igitur, & Peripatetica ſententia eſt inter formas ſubſtantiales quaſdã eſſe ſpirituales, & ſubſtãtiales, & independentes à materia, quãuis eã vere informẽt, alias vero eſſe materiales, itaque materiæ inhærẽtes, vt ab ea in eſſe & fieri pendeãt. Priorís ordinis ſunt ſolæ animæ humanæ (agimus enim tantum de formis informantibus) & de illis concedendum eſt conſequens illatum in difficultate tacta, nimirum fieri ex nihilo per veram creationem, quod in proprio loco latius eſt oſtendẽdum, nunc ſatis ſit dicere id neceſſario conſequi ex principio X.

Prior aſſertio de anima rationali.

cipio poſito, ſuppoſito quod hæ animæ nõ præexiſtunt A antequam corporibus vniãtur, quod certum eſt ex fide, & ex illo principio quod ſunt verę formæ corporis. Imo, licet præexſiſterent, non poſſent niſi per creationem exiſtere, quia non ſunt entia neceſſaria ex ſe, & ex ſua quidditate habentia eſſe, vt vniuerſe demõſtrabimus infra, partim in diſputat. de cauſa efficienti, partim demonſtrando vnum tantum eſſe ens increatum. Si autem rationalis anima non habet eſſe, niſi per efficientiam alterius, & fingitur eſſe ante corpus, quodammodo clarius, & euidentius eſt, habere eſſe per creationẽ, quia facta eſt ex nihilo, & abſque cõcurſu ſubiecti, vel cauſæ materialis. Dico autẽ eſſe quodammodo clarius, quia nunc, dum expectatur diſpoſitio corporis, vt B anima fiat, videri põt nõ eſſe tam propria creatio, quia fit cum aliquali concurſu materiæ. Nihilominus tamen eſt vera creatio, quia ex parte corporis nõ eſt concurſus per ſe, & in genere cauſæ materialis, in ipſum eſſe, vel fieri animæ rationalis, ſed eſt veluti quædam occaſio exigens creationẽ illius animæ, ſine qua occaſione nec ipſi animę debetur vt fiat, nec cauſa eius ad illius effectionem determinaretur. Quod autem corpus, ſeu materia non influat per ſe in fieri, vel eſſe animæ, cõſtat ex eo, quod anima rationalis ſeparata à corpore, retinet ſuum eſſe: ergo nõ pendet à ſubiecto ſuſtẽtante in ſuo eſſe: ergo neque in fieri, quia tale eſt fieri rei, quale eſt eſſe: ergo, & è conuerſo ſubiectũ ipſum ſeu materia C non habet per ſe influxum in eſſe aut fieri talis animæ; nam hęc duo correlatiua ſunt, vel potius idem, dependentia effectus, & influxus cauſæ.

XI. Ex nihilo nihil fit, axioma limitandũ.

Quocirca principium illud: *Ex nihilo nihil fit:* vniuerſe intellectũ de omni cauſa, & de omni effectu falſum eſt, & contra rationem naturalem, vt hoc ipſo exemplo animæ rationalis oſtenditur, & exemplo etiam materiæ primæ, vt ſupra tactũ eſt, & plura in ſequentibus afferemus. Intellectum autem de virtute agentis finiti, & naturalis, verum eſt. Vnde quoad hanc formam, concedendum eſt nõ eſſe in proximis agentibus naturalibus virtutem ad efficiendam illam, ſed proximum agens diſponere materiam: intelligentiam vero ſeparatam efficere D formam, non quidem intelligentiam creatam, vt putauit Auicenna, nec ideam ſeparatam, & extra Deum exſiſtentem, ſed Deum ipſum; quem ſolum eſſe effectorem rerum omnium, quę per creationem fiũt, infra oſtendimus.

XII. Dices, hinc fieri materiam primam non eſſe in potentia naturali ad animam rationalem, quod videtur inconueniens. Sequela patet, quia omni potentiæ paſſiuæ naturali correſpondet potentia actiua naturalis; ſed nulla eſt potentia actiua naturalis, quæ poſſit formam hanc in materia efficere: ergo neque in materia eſt potentia paſſiua naturalis ad illam. Aliqui concedunt ſequelam, tum propter rationem factam, tum etiam quia ſi materia eſſet in potentia ad animam rationalem, cum fit hæc E anima, diceretur educi de potentia materiæ. Sed non placet hæc ſententia, nam ſi materia non eſſet in potentia naturali ad animam rationalem, generatio hominis non eſſet naturalis, quia neque ex principio actiuo, neque ex paſſiuo eſſet naturalis. Item quia materia naturaliter diſponitur vltimate ad recipiendam formam rationalem: & illi ſic diſpoſitæ iuxta naturæ ordinem debetur talis forma: eſt ergo in potentia naturalis ad illam. Ad difficultatem ergo reſpondetur, negando ſequelam. Ad primam vero rationem reſpondetur naturalem potentiam primo, & per ſe eſſe attendendam in ordine ad actum connaturalem, & proportionatum: anima autem rationalis eſt actus naturalis, & proportionatus materiæ, & ideo etiam materia eſt potentia naturalis ad illum actũ, vnde ex vtraque fit quodam ens naturale per ſe vnum, & materia ipſa connaturaliter conſeruatur ſub tali actu. Quod vero attinet ad potentiam actiuam, inprimis dari poteſt potentia actiua naturalis ad vniendum talem actũ tali potentiæ, & hoc modo iam reſpondet potentia actiua naturalis, potentię naturali paſſiuæ. Deinde, quamuis hæc forma à ſolo Deo fieri poſſit; tamen Deus in ea actione operatur iuxta modum, & ordinem naturis rerum debitum: & hoc ſatis eſt, vt dicatur operari per modum cauſæ naturalis, & vt potentiæ paſſiuæ ſufficiens virtus actiua reſpondeat. Ad alteram rationem reſpondetur, aliud eſſe materiam continere formam in potentia, & aliud, eſſe in potentia ad formam, nam primum indicat vim cauſandi formam, nam cauſa continet effectum in ſuo genere: ſecundum vero indicat ſolum capacitatem ad recipiendam formam. Materia ergo eſt in potentia naturali ad rationalem animam recipiendam, non tamen illam in potentia ſua continet, cum non poſſit cauſare illam, ideoq; anima rationalis non educitur ex potentia materiæ, quia nihil educitur niſi vnde continetur: & quia eductio indicat cauſalitatem materiæ in forma, vt iam dicemus.

Materia prima, naturalis potentia eſt ad rationalem animam.

XIII. Formæ ſubſtãtiales oẽs, rationali exceptæ ex ſubiecto præiacente fiũt.

Secundo de oĩbus alijs formis ſubſtãtialibus dicendum eſt non fieri proprie ex nihilo, ſed ex potentia præiacẽtis materię educi: ideoq; in effectione harum formarum nihil fieri contra illud axioma, *Ex nihilo nihil fit*, ſi recte intelligatur. Hæc aſſertio ſumitur ex Ariſt. 1. Phyſicorum per totum, & lib. 7. Metaphyſ. & ex alijs authoribus, quos ſtatim referam. Et declaratur breuiter, nam fieri ex nihilo duo dicit, vnum eſt fieri abſolute & ſimpliciter aliud eſt quod talis effectio fit ex nihilo. Primum proprie dicitur de re ſubſiſtente, quia eius eſt fieri, cuius eſt eſſe: id autem proprie eſt, quod ſubſiſtit, & habet eſſe; nam quod alteri adiacet, potius eſt quo aliud eſt. Ex hac ergo parte, formæ ſubſtantiales materiales non fiunt ex nihilo, quia proprie non fiunt. Atq; hanc rationem reddit D. Thom. 1. parte, q. 45. artic. 8. & quæſt. 90. artic. 2. & ex dicendis magis explicabitur. Sumendo ergo ipſum *fieri* in hac proprietate & rigore, ſic fieri ex nihilo eſt fieri ſecundum ſe totum. i. nulla ſui parte præſuppoſita, ex qua fiat. Et hac ratione res naturales dum de nouo fiunt, non fiunt ex nihilo, quia fiunt ex præſuppoſita materia, ex qua componuntur, & ita non fiunt, ſecundum ſe totæ, ſed ſecundum aliquid ſui. Formæ autem harum rerum, quamuis re vera totam ſuam entitatem de nouo accipiãt, quã antea non habebant, quia vero ipſæ non fiunt, vt dictum eſt, ideo neque ex nihilo fiunt. Attamen, quia latiori modo ſumendo verbum illud *fieri*, negari non poteſt: quin forma facta ſit, eo modo quo nunc eſt, & antea non erat, vt etiam probat ratio dubitandi poſita in principio ſectionis; ideo addendum eſt, ſumpto *fieri* in hac amplitudine, fieri ex nihilo non tantum negare habitudinem materialis cauſæ intrinſece componẽtis id quod fit, ſed etiã habitudinem cauſæ materialis per ſe cauſantis, & ſuſtentantis formam quæ fit, ſeu confit. Diximus enim in ſuperioribus materiam & eſſe cauſam compoſiti, & formæ dependentis ab illa; vt res ergo dicatur ex nihilo fieri vterq; modus cauſalitatis negari debet; & eodem ſenſu accipiẽdum eſt illud axioma, vt ſit verum: *Ex nihilo nihil fit*, ſcilicet virtute agentis naturalis, & finiti nihil fieri, niſi ex præſuppoſito ſubiecto per ſe concurrente, & ad compoſitum, & ad formam, ſi vtrumque ſuo modo ab eodem agente fiat. Ex his ergo recte concluditur, formas ſubſtantiales materiales non fieri ex nihilo, quia fiunt ex materia, quæ in ſuo genere per ſe concurrit, & influit ad eſſe, & fieri talium formarum; quia, ſicut eſſe non poſſunt niſi affixæ mate-

mate-

materiæ, à qua ſuſtentetur in eſſe:ita nec fieri poſ- A
ſunt,niſi earum effectio,& generatio in eadem ma
teria ſuſtentetur. Et hæc eſt propria,& per ſe diffe-
rentia inter effectionem ex nihilo, & ex aliquo,
propter quam,vt infra oſtendemus, prior modus
efficiendi ſuperat vim finitam naturalium agen-
tium non vero poſterior.

XIV. Quid ſit reduci de potentia materiæ varijs modis explicatur. Primo. D. Tho.

Ex his etiam conſtat, proprie de his formis dici
nō creari,ſed educi de potentia materię,& quid ſit
educi de potentia materiæ; in quo explicando multi
laborant,tum in 1.Phyſic.tum in 7.Metaphyſ. Sed
vtrumq; breuiter declarauit D.Thom. 1.par.q.90.
art.2. ad ſecūdum. Nam cum illæ formæ non fiant
ex nihilo,non creantur: quia creari eſt fieri ex ni-
hilo. Cum autem illæ formæ in potentia materiæ
contineantur, & per actionem agentis quaſi extra B
illam potentiam fiant, non quod extra materiam
exiſtant,eiuſq; potentiam non actuent, & illi ad-
hæreant,ſed quod,cum antea tantum contineren-
tur in potentia,& in cauſa poſtea ſunt actu, & ex-
tra cauſam:& ita ex eſſe potentiali materiæ,in qua
continebantur, in actum educuntur virtute agen-
tis,concurrente eadem materia. Dices: Ergo eadē
ratione dicentur res educi de potētia agentis, quia
ēt in ea continebantur virtute, & poteſtate: & ex
hoc eſſe in potentia educuntur in actum per actio-
nem ipſius agentis. Reſpondetur: abſolute negan-
do ſequelam quia illa verba in oī proprietate ſigni
ficant habitudinem cauſæ materialis, & non effi-
cientis. Itaq; tam efficiens quam materia poteſt di
ci continere effectum, diuerſo tamen modo: nam C
agens continet eminenter ſeu virtualiter, materia
vero ſolum in potentia receptiua ſeu paſſiua: cum
ergo dicitur forma educi de potentia materiæ,pe-
culiariter denotatur hæc habitudo materialis cau
ſæ:agens vero, propriè dicitur per virtutem ſuam
educere effectum de potentia in actum.

XV. Secundo.

Aliter etiam explicari ſolet, quid ſit educi for-
mam de potentia materiæ, nimirum, quod ſit fieri
in materia cum dependentia ab illa in eſſe,& fieri:
quod conuenit omnibus formis ſubſtātialibus,ex-
cepta rationali. Quæ explicatio ſolis verbis differt
à præcedenti, nam (vt ſupra dicebam) materiam
continere in potentia ſua cauſalitatē,ſeu vim cau-
ſandi importat ex parte materiæ in ſuo genere: for
mam ergo trahi, aut fieri extra potentiā materiæ: D
in qua continetur, nihil aliud eſt, quam fieri actu
in materia,concurrente materia ipſa in ſuo genere
per potentiam ſuam ad fieri,& eſſe talis formæ: ſed
hoc ipſum eſt fieri formam cum dependentia ma-
teriæ in fieri,& in eſſe:ſolumq; eſt diuerſus modus
explicandi per habitudinē effectus ad cauſam, vel
è contrario per habitudinem cauſæ ad effectum.
Alia item explicatio occurrit,quæ licet rem diuer-
ſam à præcedentibus non contineat, tamen eam
magis declarat,& apta eſt ad nonnullas difficulta-
tes inſurgentes explicandas. Formam ergo educi
de potentia materiæ, eſt fieri eadem actione, qua
fit compoſitum ex materia præcedente,quæ per il-
lam actionem non fit. Quam expoſitionem vide-
tur intendiſſe D.Tho.cum dixit: formam non crea- E
ri,ſed educi, quia non eſt ipſa quæ per ſe produci-
tur, ſed compoſitum, forma vero comproducitur
ex præiacente materia. Et inductione conſtat ita
fieri in omnibus formis quæ educuntur ex poten-
tia materiæ. Ratio verò reddi poteſt, quia eductio
in hoc conſiſtit, quod ſit actio vel mutatio per ſe,
& eſſentialiter pendens à materia: per hanc autem
actionem ſimul forma fit,& vnitur materiæ: ideo-
que per eandem fit per ſe primo compoſitum, &
comproducitur talis forma, fitque actu extra po-
tentiam materiæ: ergo eductio formæ de potentia
materiæ optime per illam actionem declaratur.

Corollaria ex præcedenti reſolutione.

Atque hinc primo intelligitur amplius, quod XVI. Rationalis anima nō educitur de potentia materiæ.
ſupra dicebamus, formam rationalem non
educi de potentia materiæ, quia nec continetur in
potentia illius, vt extra ipſam educatur, neque fit,
aut exſiſtit dependenter à materia, neq; fit eadem
actione, qua fit compoſitum, ſeu qua ipſa vnitur
materiæ: prius.n. ſaltem natura, in ſe fit, & accipit
eſſe ſuū independens à materia,& poſtea alia actio
ne vnitur,qua totum compoſitum generatur.

Secundo expeditur ex dictis alia difficultas,quæ XVII. Formæne cœleſtes educātur de potentia materiæ.
hic occurrebat de formis cœleſtibus,an.ſ.dici poſ-
ſint eductæ de potentia materiæ; nam iuxta prio-
res interpretationes videbatur ita eſſe affirmandū,
nam illæ formæ pendent in fieri,& eſſe à ſua mate-
ria: ergo educuntur de potentia illius, nam ſi pen-
dent in fieri, & in eſſe: ergo cauſantur à materia:
ergo continentur in potentia eius: ergo, cum actu
fiunt,educuntur ex potentia eius. Nec ſatis eſt re-
ſpondere, illas formas non fieri, ſed confiteri cum
compoſitis, quia etiā formæ rerum generabilium
non fiunt, ſed confiunt, & nihilominus dicuntur
educi propter dictam dependentiam,& continen-
tiam. Dicendum vero eſt cum communi ſenten-
tia, illas formas vere non educi, quia vbi non eſt
totius compoſiti generatio, nec poteſt eſſe formæ
eductio. Ratio autem à priori eſt,quia,vt ſupra ta-
ctum eſt, vnica eſt actio, qua cœlum ſecundum ſe
totum producitur,& non ſolum forma, ſed etiam
materia fit, quæ actio eſt integra,& perfecta crea-
tio totius,& concreatio materiæ & formæ;& ideo
ibi non eſt eductio de potentia materiæ.Cum ergo
dicitur forma educi, quæ pendet in fieri & eſſe à
materia intelligitur,quando ad ipſam formam,vel
ad formale eſſe quod per illam communicatur,tē-
dit proprium fieri & propria actio, quæ ita mate-
riam præſupponit,vt per eam materia non fiat. Et
ſimiliter,cum dicitur educi forma de potentia ma
teriæ,quia in potentia eius continebatur, ſupponi-
tur materia prius exiſtens in potentia ad formam,
quam illam actu habeat: materia autem cœli,licet
ſit potentia ad ſuam formam, poſtulat ex natura
ſua vt non ſit in potentia ad illam,quia hoc eſſe in
potentia includit priuationem.

SECTIO III.

*An in eductione ſubſtantialis formæ oporteat mate-
ria tempore antecedat.*

Hæc difficultas naſcitur ex præcedenti reſo I.
lutione, eiuſque cognitio eſt neceſſaria ad
comprehendendā amplius huiuſmodi for-
mæ originem,ſeu eductionem. Explicaturque opti
me difficultas in formis elementorum,ſub quibus
hęc materia generabilium creata eſt,cum primum
fuit producta,de quibus quæritur, an fuerint edu-
ctæ de potentia materiæ. Quibuſdam enim vide-
tur, idem eſſe iudicium de his formis,& de formis
cœleſtibus, quia etiam elementa tunc non fuere
genita, ſed creata: ergo formæ eorum non fuere
eductæ, ſed concreatæ. Item, quia materia nun-
quam fuit in potentia ad illas formas, quia ſem-
per fuit actu ſub illis, ergo non fuerunt eductæ,
quia, vt dicebamus, eductio ex proprietate verbi
dicit habitudinem ad ſubiectum quod prius erat
in potentia. Item, in illo initio per eandem actio-
nem,qua fuit creata terra, fuerunt ſimul concrea-
tæ materia & forma eius: ergo ibi non eſt eductio.
Tertio,cum creatur angelus, vel anima, non edu-
cuntur potentiæ eius ex capacitate ſubiecti, quia
concreantur: ergo multo minus dicentur educi
formæ ſubſtantiales, quæ concreantur cum qua-
libet materia. Quarto, cum creatur angelus, non
edu-

educitur ſubſiſtentia aut perſonalitas de potentia naturæ, licet concreetur; ergo ſimiliter, &c. Atque ita his rationibus videtur cõcludi, ad eductionem neceſſarium non eſſe, vt materia tempore antecedat formam.

II. Aliunde autem videtur eſſe valde diſpar ratio de formis elementorum ac corporum cœleſtiũ: nam hæ tales ſunt, vt natura ſua poſtulent fieri eadẽ actione qua fit materia, illę vero minime, ſed potius ſupponunt materiam creatam per propriam & diſtinctam actionem, & per aliam in eam inducũtur etiam in prima ipſorum conditione: ergo illa actio qua inducitur forma, non poteſt eſſe niſi vera eductio. Antecedens probatur, nam actio illa, qua creata fuit materia elementaris, talis eſt, vt vſque nunc eadem perſeueret, cõſeruãdo ipſam materiã: actio vero terminata ad formam, vel compoſitum, ceſſauit, quãdo illud compoſitum corruptum fuit, ergo ſignũ eſt, illas actiones eſſe ex natura rei diuerſas. Nec dici poteſt, illas fuiſſe actiones partiales cõponentes vnam: alias dicendum eſſet, etiam nunc cõponi vnam actionem ex conſeruatione materiæ, & eductione formæ, ſeu generatione. Nam ſi fuit vna actio compoſita, qua fuit creata hæc pars terræ, & poſtea hæc terra corrumpitur, & cõuertitur in herbam, ceſſat actio quantum ad illam partem, per quam cõſeruabatur forma terræ in illa materia, & loco illius ſuccedit alia, qua inducitur forma herbæ in eãdẽ materiam; actio vero terminate ad entitatẽ materiæ ſemper manet eadem: ergo ſi illa de ſe eſt partialis, & componit vnam actionem completam cum actione inductiua, vel cõſeruatiua primæ formæ; eadem ratione componit vnam actionem cum illa, per quam inducitur ſecunda forma, quæ priori ſuccedit. Probatur conſequentia, quia eſt oĩno eadem ratio, proportio, coniũctio, & aptitudo inter has actiones, ſicut inter illas: tum etiam, quia alias actio illa cõſeruatiua materiæ eſſet de ſe partialis & apta ad componendum vnam totalem actionem, & tñ nunc perpetuo maneret incompleta, & ſine debita compoſitione. Conſequens ẽt videtur plane falſum, quia actio qua fit materia, eſt vera creatio, & eadem perſeuerans eſt qua conſeruatur: ex creatione autem generatione non componitur vna actio: ſunt ergo illæ duę actiones, & non duæ partes eiuſdem actionis: ergo etiam in prima rerum conditione interuenerũt hę actiones diſtinctæ inter ſe, quamuis tempore coniunctę. Iuxta hũc ergo diſcurſum plane concluditur, ad veram eductionem neceſſarium non eſſe, vt materia tempore antecedat; nam ex illis duabus actionibus, illa quæ poſterior natura eſt, habet veram rationẽ eductionis, nam pendet eſſentialiter à materia, quę per illã non fit, ſed creata ſupponitur. Et confirmatur, nã ſi fingamus, Deũ produxiſſe illam materiam prius informẽ, & poſt aliquod tempus in eã induxiſſe formam, nemo negaret eam fuiſſe verã eductionẽ: ſed, licet hæc poſterior actio in eodẽ inſtanti coniungatur priori, eſt eiuſdẽ rationis: ergo eſt vera eductio.

III. Dices, Simili argumento probaretur, formã cœli educi de potentia materiæ; quia ſi Deus prius tempore creaſſet illam materiam ſine forma, & poſtea in eam induceret formam, iam tunc educeret illam de potentia materiæ. Reſpondetur negando ſequelam, & ad probationem negatur aſſumptum, quia etiam tunc non poſſet dici cœlum factum per generationem, & conſequẽter nec forma eius facta per eductionem, quia actio illa ex natura ſua nõ ſupponit materiam factam: qđ vero in illo caſu miraculoſo illam ſupponat, eſt per accidens, & non mutat naturã actionis. Et fortaſſe illa actio qua fieret, vel conſeruaretur materia ſiue forma, vel ſub alia forma diſtincta, non eſſet eiuſdem rationis cũ ea, qua fit ſub propria forma. Et ideo in prædicto caſu, quando induceretur forma cœli in materiam præexiſtentem, ceſſaret prior actio, qua conſeruabatur nuda, & inciperet noua actio, qua ex tunc totum cœlum acciperet eſſe, quæ in re eſſet vera & totalis creatio, quamuis forte non ſic denominaretur pp præexiſtentem materiam. Quod ſi quis contendat (quod eſt probabile) Deum conſeruare illã materiam per eandem actionem, qua antea eam conſeruabat, & inducere formam cœli per aliam totalem actionẽ omnino diſtinctam; in eo caſu (ſi poſſibilis eſt) fatebimur illam poſteriorem actionem eſſe eductionem formæ cœli, & conſequenter cœlũ eſſe generabile miraculoſo ac extraordinario modo: negamus tamen formam cęli ex natura ſua per B talem actionem fieri, ſicut fit forma elementi: cœlum autem nunc factum eſt modo ſuæ naturę proportionato, & ideo non eſt ſimilis conſecutio. Illã vero differentiam inter cœlum & elementum colligimus ex incorruptibilitate vnius, & corruptibilitate alterius; nam quãdo materia & forma ſunt inſeparabiles natura ſua, poſtulant fieri per vnã actionem ex ſe indiuiſibilem, vel omnino, vel ſaltẽ ex natura rei. Quando vera materia ex ſe eſt ſeparabilis à qualibet forma diuiſiue, ſub eadẽ materia poſſunt variari actiones inductiuę formarum, & ideo actio, per quam talis materia fit, & conſeruatur, diſtincta eſt, & natura ſua præſupponitur ad quamcunque actionem inductiuam formæ.

IV. Inſtantię ſatisfit. Sed dicet rurſus aliquis, eſto hęc vera ſint, nihilo C minus primam formam concreatam huic inferiori materiæ, non poſſe dici eductam de potentia materiæ, quia non anteceſſit tempore materia illa vt exiſtens in potentia ad talem formam: neque .n. ſatis eſt, quod ordine naturæ antecedat; nam etiam materia cœli ordine naturę antecedit ſuam formã in genere cauſæ materialis. Imo addunt aliqui ad eductionem formæ neceſſarium eſſe, vt diſpoſitiones etiam in materia antecedant, quod in creatione elementorum dici non põt. Sed hoc diſpoſitionibus videtur impertinens: nam diſpoſitiones remotæ ſolent tẽpore antecedere quaſi per accidens propter inefficaciam agentis: at ſi Deus in vno inſtanti trãſmutat aquam in vinum, illæ diſpoſitiones nõ præcedũt tempore, & nihilominus illa vera generatio D eſt, & vera eductio. Diſpoſitio autem vltima nunquam antecedit tempore introductionem formæ: eo autem modo, quo in generatione naturali antecedit ordine naturæ, anteceſſit etiam in prima elementorum creatione. Nam re vera illa vnio formæ ad materiam, quæ tunc facta eſt, fuit facta cum eadem dependentia ab vltima diſpoſitione, quã nũc habet in quocunque elemento: ergo & cum eadem cauſalitate ex parte diſpoſitionis: ergo cum eodem ordine naturæ, nam hic ex cauſalitate ſumitur. De ipſa vero materia prima, hoc eſt quod contẽdimus nimirum, vt forma educatur de potentia eius, non videri neceſſarium, materiam antecedere ordine temporis ſub priuatione, ſed ſatis eſſe, quod antecedat ordine naturæ: quomodo conſtat fuiſſe prio E rem creationem materiæ elementorum inductione formæ: nam illæ fuerunt duæ actiones, vt declarauimus, ita ſubordinatæ, vt inductio formæ eſſentialiter ſupponat creationem materiæ, à qua pendet vt à cauſa omnino neceſſaria.

V. Quod autem hęc anteceſſio ſufficiat, poteſt multis modis confirmari. Primo à priori ex dictis: nam illa ſatis eſt, vt ea inductio formæ ſit actio eiuſdem rationis cum ea, quæ poſterior eſſet duratione, ſi Deus prius materiam ſine forma crearet, & poſtea eã informaret. Nã ſola temporis interruptio non ſufficit variare actiones eſſentialiter: ergo eadem anteceſſio naturę ſufficit ad eductionem formæ. Secundo à ſimili, quia ſi eodem inſtanti, quo aer creatur, illuminetur à Sole, lumen illud educitur de po

tentia aeris, ſuppono enim alias illuminationes fieri per eductionem, quod infra oſtendam: ſed aer tunc ſolum ordine naturę antecederet introductionem luminis vt conſtat: ergo. Maior patet, quia illa illuminatio eſt propria & per ſe actio diſtincta a creatione. Tertio ex differentia inter materiam cœli, & materiam elementi quoad anteceſſionem ad formam: eſt enim duplex differentia notanda, & quæ maxime ad rem pertinet. Prior eſt, quod materia cœli etiam ordine naturæ non antecedit ſimpliciter introductionem propriæ formæ, quia habet cum illa neceſſariam connexionem, ita vt ſine illa modo connaturali creari non poſſit: materia autē ignis ſimpliciter antecedit ordine naturæ, quia non habet intrinſecā connexionem cū forma ignis, ſed poſſet ſub alijs creari. Poſterior differētia, quæ præcedentē declarat, eſt qđ materia ignis ita eſt prior, vt ex vi actionis, per quam creatur, poſſet eſſe ſub priuatione formæ ignis. Et hoc modo non ſolū materia, ſed materia vt in potentia, dicitur eſſe prior natura, nō quia in re prius habeat priuationem annexam, ſed quia ex vi actionis, per quam creatur, nō caret priuatione, ſed neceſſaria eſt alia actio qua informetur: quæ poteſt habere veram rationem eductionis: materia aūt cœli, eadem actione qua creatur, informatur: &, licet ſecundum propriam rationem cauſandi dicatur prior natura, tñ vt exiſtens in potentia, & aliquo modo ſub priuatione, nullo modo dicitur natura prior: & ideo non habet eam prioritatem naturæ, quæ ad eductionē formę neceſſaria exiſtit. Quamobrem probabiliſſimū exiſtimo, eſſe longe diſparem rationem de prima informatione materiæ rerum generabilium, & cęleſtium.

Diſcrimē inter materiā cęli, & elemētarē quoad cōcurſum ad effectionē ſuarū formarum.

Reſolutio quæſtionis.

VI. IN hac re verum in primis cenſeo, in creatione rei corruptibilis, ſiue elementi, ſiue alterius cuiuſuis, interuenire duas illas actiones ſupra declaratas. Quod indicauit Henricus quodlib. 1. qu. 10. citans Auguſtinum 13. Confeſſ. cap. 33. dicentem, materiam de omnino nihilo, mundi autem ſpeciē de informi materia factam eſſe. Quanquam ibi Auguſtinus indifferenter loquatur de cœlis & elemētis. Neq; eſt cur hoc mirum videatur, quando quidem in conſeruatione ignis, vel alterius rei ſimilis duæ actiones interueniunt, vt ſatis declarat illa ratio, quod vna ceſſante, alia perſeuerat. Sed iuxta doctrinam D. Thom. conſeruatio, per ſe loquendo, eſt eadem actio cum productione, ergo. Imo in cōſeruatione hominis tres interueniunt actiones, ſcilicet conſeruatio materiæ, & conſeruatio animæ, & conſeruatio vnionis, ſeu totius, quas eſſe diſtinctas, inde rectè colligitur, quod hac ceſſante aliæ duæ manent: & inde etiam rectè fit argumentum eaſdem tres actiones in productione hominis interuenire: ergo idem eſt proportionaliter in alijs.

VII. Deinde verum etiam cenſeo actionem illā per quam materia generabilium informatur in primo inſtante ſuæ creationis, eſſe eiuſdem rationis cum actione qua informaretur ab eodem agente Deo, etiamſi creatio materiæ tempore præceſſiſſet. Hoc perſuadet illa ratio quod temporis interſtitiū, vel concomitantia nihil refert ad variandas eſſentialiter actiones. Item, quia illæ actiones conueniunt in formali termino vel totali, & in principijs uel cauſis a quibus pendent: ergo nulla eſt ratio diſtinguendi illas eſſentialiter. Ex quo ulterius concluditur, illam actionem qua informatur hæc materia, etiam in primo inſtanti quo creatur, non eſſe creationem in rigore loquendo, & præciſe illam actionem conſiderando. Probatur, quia ſi illa actio poſteriori tēpore fieret, non eſſet creatio ex omnium ſententia: ergo neq; tunc facta, quia eſt eiuſdem rationis. Et ratio a priori eſt, quia illa actio eſt ex materia ordine naturæ præſuppoſita. Neque obſtat quod terra abſolute dicatur in principio creata, tum quia etiā virgulta, & animalia dicuntur creata quamuis certum ſit formas harum rerum non eſſe introductas per rigoroſam creationem, tum etiam, quia terra dicitur creata, non propter illam vnionem præciſe ſumptam, ſed vt coniunctam actioni qua creata eſt materia terræ, nam quia illæ duæ actiones factæ ſunt ſimul ac per modum unius, ab eis dicitur creata terra. Vnde quamuis eodem uerbo dicatur, *Creauit Deus cœlum & terram*, non oportet ut modus creationis ſeu actionis, quæ in utriuſque productione interuenit, ſit idem, niſi quantum ad id quod vtrique commune eſt, nimirum fieri ex nihilo, quoad reliqua verò vnumquodque creatur iuxta modum & capacitatem naturæ ſuæ.

Atque hinc vltimo elicio ſolum de nomine manere quæſtionem, an eductio formæ ex materia locum habeat, etiamſi materia duratione non antecedat, ſed natura tantum; ſeu (quod idem eſt) an illa prima effectio formæ terræ dicenda ſit eductio de potentia materiæ, nā ſi nomine eductionis ſolū ſignificetur poſitiua ratio illius actionis, per quam ſit forma dependenter in fieri & eſſe a materia, quæ per illā actionē nō creatur, ſed creata ſupponitur, re vera illa eſt eductio, vt diſcurſus factus oſtendit. Si vero nomine eductionis, pręter dictā rationē poſitiuā & realē cōnotętur negatio, vel extrinſeca denominatio, nimirū quod cū illa actione non producatur ſimul ipſum ſubiectū, etiamſi per aliā actionem creetur, ſic non poterit illa uocari eductio, vt per ſe conſtat, ſed dicitur cōcreatio in ſenſu ſtatim declarādo. Et videtur ſane nomē *eductionis* frequētius ſumi in hac poſteriori ſignificatione: & ideo ita loquendum eſt cum multis, quamuis oporteat rem ipſam intelligere & explicare cum paucis. Et iuxta hanc loquendi formam conciliantur facile, & conceduntur rationes factæ pro priori ſentētia, tamen, ne videantur procedere contra rem a nobis declaratam, oportebit earum ſolutiones attingere. VIII.

Argumentum ſolutiones.

IX. ET prima quidem, quæ ſumitur ex formis cęleſtibus, iam expedita eſt, & conſtituta differentia inter corpora incorruptibilia, & corruptibilia. Secunda verò, quæ ſumitur ex proprietate verbi *educere*, ēt a nobis admittitur, ſi tantū ad modum loquendi, & ad extrinſecam connotationem reſpiciat: ſi vero ad rē actionem poſitiuā, ſic negamus, de ratione eductionis eſſe, vt ſubiectum prius tempore antecedat, ſufficit enim proritas naturæ, vt à nobis declarata eſt. Tertia ratio nitebatur in nomine *concreationis*, in quo eſt obſeruandum, duobus modis dici aliquid cōcreari alteri: vno modo quia eadem actione, qua aliquid creatur, ipſum fit: quomodo materia & forma cęli concreantur cum cęlo, & quando forma ſic concreatur, non educitur, vt in forma cęli declaratum eſt. Alio modo dicitur concreari, quod ſimul fit cum re quæ creatur quamuis non eadem actione fiat, ut dicitur gratia concreata cum Angelis, & ſic etiam dicitur forma terræ concreata materiæ: & quod ſic concreatur, poteſt fieri per actionem, quæ in re ſit eiuſdem rationis cum eductione, quamuis propter concomitantiam creationis ſubiecti eo nomine non appelletur. Et hinc etiam patet ſolutio ad quartam rationem, quæ ſumebatur ex concreatione, potentiarū in ſubſtantia animæ vel Angeli. Petitur verò in illa vltima ratione ſpecialis difficultas, quas hic poterat quarto loco tractari de eductione formæ accidētalis de potentia ſubiecti, tñ quia de forma accidentali ſequentem diſputationem inſtituturi ſumus

mus

mus, ibi commodius difficultatem hanc explica- A bimus.

X. Quinta vero ratio petit difficultatem aliam de modis ſubſtantialibus, an ſcilicet dicẽdi ſint educi de potentia ſubiecti, vt verbi gratia, ſubſiſtentia de potentia ſeu capacitate naturæ, quam terminat, & idem eſt de modo vnionis formæ reſpectu potẽt iæ ipſius formæ, vel ſubiecti, imo, & de generatione ipſa ſubſtantiali quæri poteſt, an educatur de potentia materiæ. De quibus omnibus breuiter dicendũ eſt in illis eſſe quendam modum, vel participationem eductionis, non tamen ita proprie illis conuenire, ſicut formæ ſubſtantiali: ſubſiſtentia enim non fit per propriam actionem: & preterea non proprie informat, & conſequenter non comparatur ad naturam, vt ad ſubiectum, & propriam materialẽ cauſam, quare ex hac parte non dicitur proprie educi. B In hoc autem imitatur eductionem, quod in ſuo eſſe, & fieri, qualecunque illud ſit, omnino pendet à natura, quã per ſe terminat, & ſuo modo actuat, vt latius declarauimus infra, tractando ſubſiſtentia. Generatio item ſubſtantialis non tam fit, quam eſt via, per quam fit ſubſtantia; vnde non tam educitur quam eſt ipſa eductio: eo tamen modo, quo ipſa generatio fit, dum per eam fit terminus ẽt ipſa educitur de potentia materiæ, à qua materialiter cauſatur, vt ſupra dictum eſt, & ab ipſa eſſentialiter pendet in fieri, & in eſſe, quæ duo in generatione idem ſunt. Deniq; idem iudicium eſt de vnione formę ad materiam, quæ tamen non per ſe educitur, ſed educitur forma vt vnita materiæ, & ſic etiam (vt ita dicam) coeducitur ipſa vnio. Quod quidem recte dici videtur in materialibus formis. C

Subſtantiales modi an educatur ex potentia materia.

XI. In anima vero rationali habet peculiarem difficultatem, quia ex vna parte videtur educi illa vnio, quia fit per ſe, per propriam actionem, diſtinctam ab ea, qua fit forma: dico autem vnionem per ſe fieri, vt formalem terminum, nam adæquatus eſt homo: id autem ſatis eſt ad propriam eductionẽ, quia, vt ſtatim dicemus forma nunquam eſt per ſe terminus actionis, niſi formalis, & vt quo: illa ergo vnio animæ ad corpus proprie, ac per ſe educitur. Item, eſſentialiter pendet in fieri, & in eſſe à corpore, vt à materiali cauſa: ergo proprie educitur, in contrarium vero eſt, quia illa vnio eſt modus quidam ſpiritualis: ergo non poteſt aduci de potentia materię, D magis quam ipſa anima. Patet conſequentia, quia repugnat rem ſpiritualem contineri in potentia materiæ. Antecedens vero patet, quia ille modus proxime afficit animam ipſam, quam vnit materiæ: eſt ergo illi proportionatus, & conſequenter ſpiritualis, ſicut ipſa eſt. Et confirmatur, quia ſi forma non continetur in potentia materiæ: neque vnio contineri poteſt, quia vnio non eſt, niſi modus formæ: ergo, ſi forma non educitur, neque vnio educi poteſt. Ad hoc dicendum eſt, hunc modum vnionis eſſe veluti modum quoddam, ſeu vinculum inter formam, & meteriam, & ideo vtramque attingere, & aliqualiter afficere: & ideo ab vtraque pẽdere in fieri, & in eſſe. Quo fit, vt hic modus animæ rationalis, licet in E ſua entitate ſpiritualis ſit, conditiones tamen participet rei materialis, quia, & à materia omnino pendet, & illi ſuo modo coextenditur, quamuis ex parte animæ extenſionem nõ habeat. Propter hanc ergo cauſam poteſt ille modus educi de potentia materiæ, quamuis non adæquate, neque primario ex ſola illa nam educitur etiam de potentia ipſiusmet animæ, quam per ſe primo afficit, & vnit materiæ.

Vnio rationalis animæ an educatur de potentia materia, an ipſius anima.

SECTIO IV.

An forma, dum ex materia educitur, per ſe fiat.

I. HÆc difficultas oritur ex ſuperioribus, & ad eas magis explicandas cõferet. Nam cum dictum ſit, eductionem eſſe actionẽ, qua ita fit forma in materia dependenter ab illa, vt eam actionem non fiat ipſa materia: inde ſequi videtur per talem actionem ſolam formã, per ſe primo fieri, quod repugnat Ariſt. 7. Metaph. tex. 26. & 27. & lib. 6. tex. 4. Sequela patet, quia per illã actionem ſola forma ſecundũ ſe totam educitur de nõ eſſe ad eſſe: totum autem nõ fit, niſi quatenus coaleſcit ex partib. iam factis: ergo forma eſt quæ fit, & prius, & proprius, Prius quidem, quia, vt totum ex partibus componatur, oportet, vt partes ſupponãtur habẽtes eſſe. Proprius vero, quia id, quod ſecundum ſuam entitatem educitur de nõ eſſe ad eſſe, proprius fit, quam quod ſolum componitur ex iam exiſteſtibus.

II. In hac re prior ſententia admittit, quod ratio facta probare videtur, formam proprie ac per ſe fieri: ita ſumitur ex Alberto 2. de anim. tract. 1. capit. 1. & 3. vbi ait, quod inter hæc tria, materiam, formam, & compoſitum forma proprie, & primo eſt ens, quod etiam late defendit Zimara Theorem. 20. Alij diſtinguunt duas actiones, etiam in effectione formarum materialium. Vnam, qua fit forma, aliam, qua vnitur: & de priori concedunt per ſe primo terminari ad formam, licet poſterior terminetur primario ad compoſitum. Hæc opinio ſumitur ex Durando 2. diſtinct. 1. quæſt. 4. ad vltimum.

Albert. *Zimara.* *Durand.*

Quæſtionis reſolutio.

III. VTraque tamen ſentẽtia falſa eſt. Et de hac quidem poſteriori dicemus late infra, explicando varios modos cauſandi efficientis cauſæ: Nunc ſufficiat contra illam ratio, quæ ex hactenus dictis facile colligi poteſt, nam formæ materiales (de his enim tantum eſt ſermo) non fiunt etiam quoad entitatẽ ſuam ſine concurſu materiali ſubiecti, ſed ſubiectũ non influi in formam, niſi quatenus ſibi vnitur, vt conſtat ex dictis ſupra de materiali cauſa: ergo non poteſt tali forma fieri per aliquam actionem, quæ non ſit vnitiua formæ ad ſubiectum, nõ poſſunt ergo ibi duæ actiones ſecundum rem diſtingui, ſed ſolum ſecundum rationem, vel inadæquatos conceptus, vel ad ſummum ſecundum partes, quæ eſſentialiter inter ſe coniunctæ ſint, vt dicto loco declarabimus.

IV. Prior vero ſententia repugnat re vera Ariſtoteli citatis locis, quem ſequuntur Commentator eiſdem locis. & 12. Metaph. commento 12. & 18. & D. Th. ibidẽ, & 1. part. quæſt. 45. artic. 4. & 8. vbi ſolutione ad primum addit, formas non fieri per ſe, ſed per accidens tantum, quod eſt ſano modo intelligẽdum, late vtendo verbo *per accidens*, prout idem eſt, quod cum alio: proprius vero dicitur forma hæc congenerari, vt idem D. Th. ſignificat in illo artic. 4. q. 65. artic. 4. Idem tenet expreſſe Scot. 7. Metaph. q. 10. Anton. Andr. q. 8. Zimar. Theorem. 100. Soncin. 7. Metaph. q. 23. Ratio aũt eſt, quia eius eſt per ſe primo fieri, cuius eſt eſſe, cum fieri tendat ad eſſe, ſed id proprie eſt, quod ſubſiſtit: ergo id proprie fit, ſed hæ formæ non ſubſiſtunt, ſed compoſita ex ipſis: ergo ad compoſita proprie, & principaliter terminatur actio. Confirmatur, nam actio eſt vna, vt ſupponimus: ergo, & terminus adæquatus eſt vnus, ſed hic non poteſt eſſe forma, quia compoſitum re vera fit, & nõ eſt forma: ergo. Maioris autẽ claritatis gratia diſtinguũ ſolet duplex terminus, ſcilicet, vt quod, & vt

Ariſtot. *Commẽt.* *D.Thom.* *Scot.* *Anton. Andr.* *Zimara.* *Soncin.*

Duplex actionis terminus

& vt quo,ſeu,qui abſolute fit, vel quo aliud fit: Cópoſitũ ergo eſt *terminus qui*, ſeu *vt quod*; quia illud per ſe primo fit, nam illud maxime intenditur per generationem,& in id vltimatè terminatur generatio:& à ſimili patet in artificialibus,nam domus eſt, quæ per ſe primo ædificatur,&c. *Terminus* autẽ *quo*, eſt forma, quia fit,vt per eam compoſitum cõſtituatur. Vnde, quia verbum *educi* proprie tantum indicat habitudinem ad hunc terminum quo, ideo proprie ac ſimpliciter dicitur forma educi de potentia materiæ,non autem compoſitum: verbum autem *generari* aut *fieri*, dicit habitudinem principalem ad id,quod eſt,vel quod fit: & ideo ſimpliciter dicitur de forma,& non de materia.

V. Ad argumentum in contrarium reſpondetur, negando ſequelam,quia loquendo de ordine temporis,non prius fit forma, quam compoſitum, neque econuerſo. Loquendo autem de ordine naturæ,cõpoſitum non ſolum prius fit, ſed etiam abſolute illud ſolum fit per hanc actionem: forma vero ſolum confit. Et quamuis demus, in aliquo genere cauſæ formam prius natura educi,quaſi ordine executionis,abſolute tamen nõ intelligitur terminata actio, nec factum id,quod per ſe primo intenditur,donec ſit totum compoſitum. Nec refert,quod aliqua pars compoſiti ſupponatur,& non formæ: oportet enim quatuor genera actionum diſtinguere: quædã enim eſt actio productiua tantum, & non vnitiua,& hæc ſemper terminatur ad rem ſimplicem:& ideo ex ſe terminari poteſt ad entitatem partialem, ſi nata ſit hoc modo produci,& talis eſt creatio animæ rationalis, atq; idem eſt de creatione materiæ primæ, vt opinor. Alia eſt actio vnitiua tantum,& non productiua componentium,vt eſt generatio hominis, & hæc ſine controuerſia terminatur tantum ad compoſitum vt quod,& ad vnionem vt quo. Rurſus,eſt alia actio ita productiua alicuius cõpoſiti,vt ſimul ſit vnitiua,& comproductiua omnium componentium:& huiuſmodi eſt creatio cœli, quam conſtat per ſe primo terminari ad compoſitum, concomitanter vero ad materiam, & formam. Alia deniq; eſt actio ſimul vnitiua, & comproductiua alterius partis componentis ex præſuppoſitione alterius,& huiuſmodi eſt actio eductiua,de qua nunc agimus, & ideo non eſt de eius ratione, vt ipſius adæquatus terminus ita fiat de nouo,vt nulla eius pars præſupponatur eſſe.

VI. Atq; hinc obiter colligitur,hanc ſententiam non ſolum in ſubſtantialibus formis, ſed etiam in accidẽtalibus veram eſſe, etiamſi Scotus ſupra,Anton. Andr.& alij oppoſitum ſignificent,eo quod ex accidente,& ſubiecto fiat vnum per accidens,quod nõ videtur poſſe fieri per actionem, & cauſalitatẽ per ſe. Sed ſententia propoſita vera eſt,nam Ariſtot. vniuerſaliter loquitur,& maxime adhibet exempla in accidentibus. Ac tandem in tex. 32. expreſſe, & in particulari hoc docet de formis accidentalibus. Nã (vt ibidem ait) ratio eadẽ,eſt,quia multo magis accidentia non per ſe fiunt, ſed vt vnita ſubiectis, & ex illis. Nec refert,quod ſint entia per accidẽs,nam realem,& veram,ac Phyſicam compoſitionem habent, quam per ſe includit illa actio, & ideo per illam fit per ſe primo compoſitum accidentale: nam, & actio ipſa accidentalis eſt.

SECTIO V.

Quæ ſit propria ratio formæ ſubſtantialis, propriaq; cauſalitas eius in ſuo genere.

I. Deſcriptio forma in genere.

EX dictis de exiſtentia formæ ſubſtãtialis, & de modo quo fit,facile intelligi poteſt, quid ipſa ſit,& quem modũ cauſandi habeat: vtrumq; autem hac breui deſcriptione comprehendere poſ-

A ſumus. Forma eſt ſubſtãtia quædam ſimplex, & incompleta,quæ vt actus materiæ cũ ea cõſtituit eſſentiam ſubſtantiæ cõpoſitæ. In qua deſcriptione ſubſtantia ponitur loco generis eo modo, quo à Philoſopho diſtinguitur in materiam,formam, & compoſitum. Et per eam particulã diſtinguitur hæc forma ab accidentalibus, quæ ſubſtantiæ non ſunt, diſtingui etiam poteſt à modis ſubſtantialibus: nam licet hi ad prædicamentum ſubſtantiæ reuocẽtur,non tamen ſunt ſubſtantiæ in ea proprietate,vnde neq; ab Ariſt. in ea partitione enumerãtur, quia nõ ſunt propriæ entitates ſubſtãtiales,vt eſt forma, quæ hac ratione ſubſtantia dicitur. Additur vero *ſimplex,& incompleta*,vt p priorẽ particulã à compoſita ſubſtantia ſeparetur: per poſteriorem vero à

B ſubſtantijs ſeparatis,quæ interdum vocari ſolẽt formæ aſſiſtentes, vt illæ, quæ mouent corpora cœleſtia,quæ re vera non exercent munus cauſæ formalis,ſed efficientiam aliquam: quare non ſunt formę ſubſtantiales,prout nunc de illis loquimur.

Reliqua pars definitionis diſtinguit formã à materia,quæ etiam eſt ſubſtantia ſimplex,& incompleta,tamen vt potẽtia: forma vero vt primarius actus illius potentiæ. Et ideo Ariſtot. 2. de anima definiuit,animã eſſe *Actum corporis phyſici*,&c. Quæ definitio põt facile ad formã in communi accommodari,ſi nomine actus ſubſtantiale actũ intelligamus, vt intelligi debet,& ſolum dicamus formã eſſe actũ corporis Phyſici, reliquam partem auferendo, II.

C quæ animam ſecernit à formis inanimatorum. Poſſumus autem per corpus Phyſicum intelligere, vel materiam ipſam,quatenus eſt altera pars compoſiti naturalis,quæ vt forma informetur, ſemper ſupponitur,ordine naturæ in ſuo genere cauſæ,quantitate,& aliquibus proximis diſpoſitionibus affecta: & ea ratione corpus Phyſicum appellari põt. Vel etiã poſſumus per corpus Phyſicum ens ipſum naturale intelligere,quod ex materia,& forma cõſtat: cuius actus dicitur forma; tanquam cõſtituens illud: quo modo etiã Ariſtot. definiuit eſſe *Actum viuentis*,ſeu *quo viuimus*. Vtramque igitur habitudinem in dicta parte noſtræ deſcriptionis explicuimus: nam forma ſubſtantialis,ita eſt ſubſtantia incõpleta,vt ſit actus materiæ: actus (inquam) vel actu informans, vel na-

Forma quomodo dicatur actus corporis phyſici.

D tura ſua inſtitutus ad informandam materiam, nã verba (vt aiunt) in definitionibus dicũt aptitudinẽ; & ita comprehenditur anima rationalis, etiamſi à corpore ſeparata ſit. Et hinc conſequenter habet, vt cum materia componat eſſentiam entis naturalis, quod eſt ſubſtãtia compoſita: & ideo Ariſt. 2. Phyſ. c. 3. ait, *formam eſſe eſſentiæ ſeu quidditatis rationẽ*, id eſt,quæ compoſiti naturalis eſſentiam cõplet,& ab alijs eſſentialiter ac quidditatiue eam diſtinguit.

III. Atq; hinc explicata ẽt eſt cauſalitas formæ; nam quia forma eſſentialiter eſt actus, ideo includit intrinſece habitudinem tranſcendẽtalem ad id cuius eſt actus,& ad actuationem,quam in illud exercet: ideoq; vix poteſt ratio formæ, niſi per habitudinẽ ad eius cauſalitatẽ, declarari. In qua poſſumus qua-

E tuor illa conſiderare,quæ in omni cauſa ſpectamus ſcilicet formale principium cauſandi, cõditionem neceſſariam ad cauſandum,cauſationem ipſam, & effectum qui cauſatur,quæ omnis ſigillatim explicãda ſũt,ſicut in materia fecimus,licet ſuppoſitis quæ ibi diximus,breuius hic expediri poſſint.

SECTIO VI.

Quæ ſit ratio cauſandi formæ.

TRia ſub hoc titulto complecti poſſumus,ſcilicet principiũ cauſandi,quod ſit veluti actus primus,conditiones neceſſarias ad ſic cauſandum,& cauſalitatem illam in actu ſecundo. I.

Quoad

II. Quoad primum dicendum eſt, principium cauſandi non eſſe aliud, quam entitatem, & naturam ipſius formę, quę per ſeipſam, & entitatem ſuam cauſat, exhibendo (ut ita dicam) ſeſe totã materię, ſeu compoſito. Ad quod non indiget alia facultate vel potentia diſtincta a ſeipſa, ſed per ſeipſam eſt eſſentialiter apta ad hanc cauſalitatem exercendam. Vnde, ſicut ſupra dicebamus in materia non diſtingui principale & proximũ principium cauſãdi, quia potentia receptiua per quam cauſat, nõ eſt proprietas eius, ſed ipſamet eſſentialiter, ita in forma conſiderari poteſt, quaſi potentia quędam, vel aptitudo ad cauſandũ formaliter, quę manet, verbi gratia, in anima ſeparata, etiamſi actu non informet: & illa aptitudo eſt proximũ principiũ cauſandi formaliter. Nõ eſt tñ diſtinctũ à principali, quia B illa aptitudo non eſt proprietas ſuperaddita entitati formę, ſed eſt eſsẽtialis ratio, & (ſpecificatio eius: nã forma eſſentialiter eſt actu actuans), de eſſentia aũt huiuſmodi actus eſt aptitudo ad actuandum. Item, quia ex materia & forma ideo fit per ſe unũ, quia non interuentu alicuius proprietatis, uel accidentis vniuntur, ſed immediate per ſeipſas, propter proportionem & mutuam aptitudinem, quã ad ſe habent per ſuaſmet entitates incompletas, ad idem genus pertinentes, ut ſumitur ex Ariſtotele 8. Metaphyſ. cap. 6. & 2. de anima, cap. 1. ubi id adnotat Commentator commento 7. & alij Scriptores 8. Metaphyſ. D. Thom. 2. cõtra Gentes, cap. 70. & 1. part. quęſt. 76. artic. 7. & alij Theologi in 2. diſt. 12. pręſertim Scotus quęſtione 1. & Durand. quęſt. 2. C ergo ſicut in materia non eſt fingenda potentia diſtincta, quæ mediet inter ipſam & formam: ita neque in forma cogitanda eſt aptitudo, quæ ſit aliquid diſtinctum ab ipſamet forma. Dies, quomodo poteſt forma, quæ tantum diſtat in ſua natura a materia, illi per ſeipſam immediate vniri? quod maxime videri põt difficile in anima rationali, quæ ſpiritualis eſt. Reſpondeo, imprimis, non eſſe tantam diſtantiam, quin in eodem genere cõueniat. Deinde, diſtantiam nihil obſtare, ſi ſit debita proportio: vt enim dixit Plato in Timæo, mutua proportio eſt quaſi vinculum inter res, quæ proxime ac per ſe vniuntur: proportio aũt hæc conſiſtit in ratione actus, & potentiæ, & in naturali & eſſentiali aptitudine, & mutua habitudine, quam inter ſe habent. D

Ariſtot. Cõment. D. Tho. Sõc. q. 28 Iau. q. 7. Scot. q. 4. Anto. And. q. 7.

Conditiones neceſſariæ vt forma cauſet.

III. Qvoad ſecundum de conditionibus neceſſarijs ad hanc cauſalitatem exercendam, tres videntur poſſe conditiones aſſignari. Prima eſt actualis exiſtentia ipſius formæ, de qua diuerſimode ſentendum eſt, iuxta diuerſas ſententias de exiſtentia creaturæ, & diſtinctione eius ab eſſentia. Quamquam in nulla opinione videatur exiſtẽtia proprie dici conditio neceſſaria ad cauſalitatem formæ: nã ſi exiſtentia eſt res diſtincta ab eſſentia, non poteſt dici conditio formæ ad cauſandum, ſed potius effectus, vel in genere cauſæ formalis, prout dicitur forma dare eſſe: vel in genere cauſæ efficiẽtis, prout E dicunt aliqui, exiſtentiam manare ab eſſentia, vel, vt alij volunt, in genere cauſæ materialis, quatenus forma complet eſſentiam, quæ eſt proximum receptaculum exiſtentiæ. At vero, ſi exiſtentia in re non diſtinguitur ab eſſentia actuali, exiſtentia formæ, non poteſt proprie dici conditio neceſſaria ad cauſandum: conditio enim requiſita, ſi proprie loquamur, diſtinguitur ab ipſa ratione cauſandi: exiſtentia autem non poteſt ſic diſtingui iuxta illam opinionem, quia forma cauſat per ſuam entitatem actualem, quia non poteſt intelligi actu cauſare, niſi vt habens entitatem ſuam actualem, & extra cauſas: ergo vt habens exiſtentiam. Atque hæc opinio

Actualis exiſtẽtia.

magis probanda eſt, quia ſicut actualitas formæ, nõ eſt conditio diſtincta a ratione cauſandi, ſeu actuãdi, ita neq; exiſtentia, quæ intimè includitur in ipſa actualitate. An verò neceſſe ſit, exiſtentiam formæ eſſe præuiam ad cauſalitatem eius, dicendum eſt, non eſſe neceſſarium, vt ſit præuia ordine durationis, quia talis anteceſſio eſt impertinens, imo naturaliter non eſt poſſibilis, quia formæ non debetur eſſe, donec illam poſtulet ſubiectum proxime aptũ, quo poſito, forma ſimul ac eſt, naturaliter illud informat. Rurſus, neque neceſſe eſt exiſtentiam formæ, ita eſſe præuiam ordine naturæ, ut intelligatur aliquod ſignum vel momentum in quo exiſtat, & non informet, quia neque hoc eſt neceſſarium ad proprietatem naturæ, neque in formis, quæ à materia pendent, intelligi poteſt, ut ex dictis ſectione præcedente conſtat. Anteceſſio autem naturæ, ſecũdum aliquod genus cauſalitatis interuenire poteſt, & neceſſaria eſt, nam cauſalitas formæ ab eius entitate & exiſtentia pendet: vnde neceſſe eſt, ut inter exiſtentiam & cauſalitatem formę ſit ordo naturę, ex quo ſumitur *prioritas* (vt aiunt) *à quo*, nõ *in quo*. De quibus prioritatibus plura in ſequentibus.

Altera conditio neceſſaria aſſignari poteſt præſentia ſeu intima propinquitas entitatis formæ cũ entitate materiæ, quæ conditio eſt veriſſime aſſignata, adeoq; neceſſaria, vt ſine illa, etiam de potẽtia Dei abſoluta, non poſſit forma ſuum effectum formalem præſtare. Quis enim intelligat formam ſubſtantialem loco diſtantem a corpore componere ſubſtantiam per ſe vnam? Hæc ergo compoſitio per intimam unionem fit, quæ non eſt quidem localis præſentia, ſed aliquid diſtinctum ab illa: neceſſario tamen illam requirit. Quod ex dictis ſupra in ſimili de materia, declarari amplius ac perſuaderi poteſt, nam quoad hoc eadem eſt ratio de forma IV. Intima propinquitas formæ ad materiã.

Tertia conditio aſſignari poteſt, diſpoſitio accõmodata ex parte materiæ, quam neceſſario forma requirit, vt ſuum effectum formalem conferre poſſit. Quam diſpoſitionem aliqui exiſtimant, adeo eſſe neceſſariam, ut etiam per potentiam abſolutam non poſſit forma informare materiam omni carentem diſpoſitione, præſertim quantitate. Ita Henric. quodlib. 7. quæſt. 17. Veruntamen quidquid ſit, an ex parte materiæ, vel quantitatis repugnet illam ab hac ſeparari, quod tractare non poſſumus vſq; ad diſputationem de quantitate, nihilominus ſi ſemel ſupponatur, materiam poſſe conſeruari à Deo ſine quantitate, quod uerius exiſtimamus, non repugnabit conſeruari etiam à Deo, talem materiam in eo ſtatu informatam ſubſtantiali forma, quia nulla eſt tam eſſentialis connexio inter formam, ut exercentem ſuum intrinſecum effectum formalem, & hæc accidentia, ut non poſſit a Deo ſine illis conſeruari. Nõ intercedit igitur tam abſoluta neceſſitas: quod vero hæc conditio modo naturali & Phyſico neceſsaria ſit, experiẽtia ipſa docet. Hinc enim prouenit naturalis rei corruptio, per quam forma a materia ſeparatur, quæ incipit per abiectionem ſeu corruptionem diſpoſitionum: ergo ſignum eſt eſse huiuſmodi diſpoſitiones ſaltem conditiones neceſſarias ex natura rei, vt forma informet materiam. An vero ſint conditiones præuiæ, uel conſequentes formam ordine naturę, petendum eſt ex dictis diſputatione pręcedenti. V. Diſpoſitiones cõnaturales formę.

Cauſalitas formæ explicatur.

Qvoad tertiũ de cauſalitate actuali ipſius formę, quidnam ſit, non eſt facile ad explicandum, tamen ex his, quę dicta ſunt de materia, procedere proportionatè poſsumus ad id declarandũ. Et inprimis certum videtur, huiuſmodi cauſalitatem aliquid eſse in rerum natura diſtinctum ex na- IV.

tura rei ab entitate formæ. Probatur, quia ſicut agere, aliquid eſt in rerũ natura, ita & informare, quia vere eſt, realiter, ac phyſice cauſare. Rurſus illud, quidquid eſt, eſt in re ipſa ſeparabile à forma: nã in anima rationali de facto ſeparatur, & in qualibet forma ſubſtãtiali ſeparari poſſet per potẽtiã Dei abſolutam, nam poteſt extra materiam conſeruari, ſicut conſeruata eſt quantitas: eſt enim eadem vel maior ratio: ergo diſtinguitur ex natura rei ab illa.

VII. Vnio formæ cum materia eſt formæ cauſalitas. Deinde, dicendum eſt hanc cauſalitatem nihil aliud eſſe poſſe, præter actualem vnionem formæ ad materiam. Probatur primo a ſufficienti enumeratione, quia neq; eſt materia, neq; forma, neq; cõpoſitũ: ergo eſt dicta vnio, nam præter hæc nihil aliud excogitari poteſt: & antecedens quoad omnes partes eſt per ſe euidens. Nã de forma iã probatum eſt, & eadẽ ratio a fortiori probat de materia, compoſitum aũt eſt vltimus effectus huius cauſalitatis, vt ſtatim dicetur: non eſt ergo cauſatio ipſa. Itẽ, compoſitum includit entitatem materiæ & formæ: cauſalitas aũt formæ præciſè ſumpta non põt hæc omnia includere. Præterea, poſita vnione, & præciſo quocunq; alio, præter ea, quæ dicta ſunt, forma neceſſario exercet ſuam cauſalitatem: poſitis aũt omnibus alijs, & ablata vnione, impoſſibile eſt formam exercere ſuam cauſalitatem: ergo ſignũ eſt, in vnione conſiſtere talem cauſalitatem. Maior patet, quia ſi forma vnitur materiæ, neceſſario cõmunicat illi ſeipſam per ſeipſam, idest, non efficiẽdo aliam ſimilem, ſed ſuammet perfectionẽ & entitatẽ illi cõmunicando, & hoc modo illã actuãdo. Et inde ẽt neceſſario conſurgit ſubſtantialis natura cõpoſita per ſe vna, ſed in hoc conſiſtit tota cauſalitas formæ, totusq; effectus eius, qui ablata vnione, permanere nõ poteſt, vt per ſe notum eſt: ergo.

Notandũ inter cauſalitatem efficientis & formæ diſcrimẽ. Vnde in hoc eſt notanda differentia inter vnionẽ, quam diximus eſſe cauſalitatẽ formæ & actionẽ, quam poſtea dicimus eſſe cauſalitatem efficientis, quod actio ita eſt cauſalitas agentis, vt agens quatenus agens eſt, omnino maneat extra effectum, quia licet per actionem communicet ſe, non tamẽ ſeipſum per ſeipſum dãdo effectui, ſed ſimilem aliquã entitatẽ ei conferendo, vnio vero ita eſt cauſalitas formæ, vt, ea mediante, ſeipſam præbeat vel materiæ, vel compoſito: eſt enim cauſa intrinſeca per ſeipſam cauſans. Quo ſenſu dici ẽt poſſet, cauſalitatẽ formæ complecti in ſe entitatem formæ, ſeu hanc cauſalitatem eſſe ipſam formam, non abſolute ſũptam, ſed vnitam. Sed in hoc loquendi modo confunditur cauſa cum cauſalitate, & ratio cauſandi quaſi in actu primo, cum cauſatione, quæ eſt quaſi actus ſecundus, & ideo formalius, & magis præciſè dicitur hæc cauſalitas, in ipſa vnione conſiſtere.

VIII. Dubiolũ. Sed occurrit difficultas, nam hæc vnio duplici modo contingit in diuerſis formis ſubſtantialibus. In quibuſdam enim eſt pura vnio, id eſt, ſine inhæſione vel dependentia formæ, vt in animabus rationalibus: in alijs vero eſt vnio, quæ ſimul eſt dependentia, & quaſi inhæſio formæ in materia. Prior ergo vnio non põt eſſe cauſalitas formalis rationalis animæ, quia eſt ab ea effectiue: cauſalitas aũt effectiua longe diuerſa eſt a formali. Antecedẽs patet, quia hoc ipſo, quod anima creatur a Deo in corpore diſpoſito, ſtatim ipſa quaſi naturali impetu ſeſe vnit materiæ, efficiendo vnionẽ: nam cum anima naturaliter ſit propenſa ad illam vnionem, & habeat applicatum proprium ſubiectum perfectibile ab ipſa, non eſt cur nõ poſſit ipſa quaſi naturali põdere ſeſe corpori copulare, vt ſenſit Henric. quodlib. 11. q. 14. & Aureol. apud Capreol. in 4. d. 43. q. 2. & probabile exiſtimat ibi Richard. art. 3. q. 2. Poſterior item vnio nõ poteſt eſſe cauſalitas formalis reſpectu aliarum formarũ, quia illæ formæ per ipſam vnionem cauſantur à materia, & ab ea pendent in

Henric. Aureol. Richard.

A ſuo eſſe: ergo non poſſunt eædem formæ eſſe cauſę eiuſdem vnionis: ergo non põt vnio eſſe cauſalitas huiuſmodi formæ: cauſalitas enim eſt ab ea cauſa, cuius eſt cauſalitas, ſicut actio eſt ab agẽte, & ideo ſupponit eſſe talis cauſæ. Nec põt intelligi, quod eadẽ res ſeu modus ſit ratio, ſeu quaſi uia, vt cauſetur forma, & per quã cauſet forma. Et confirmatur, nã ſupra diſp. 12. ſectione 1. dicebamus, formam non poſſe eſſe cauſam formalem generationis, quia per generationem ſit, & educitur de non eſſe ad eſſe, ergo eadẽ ratione non põt eſſe cauſa unionis, & cõſequenter neq; unio poteſt eſſe cauſalitas eius. Patet cõſequentia, tũ à paritate rationis, tũ ẽt, quia ipſa generatio uidetur eſſe idem quod vnio, cum dictum ſit, has formas eadem actione fieri & vniri.

B Ad priorem partem reſpondetur, ſententiam Henrici, quæ ibi commemoratur, ſatis incertam eſſe, vt videre licet in Scoto in 4. d. 43. q. 3. art. 3. & Capreolo ibi, q. 2. art. 3. Nam fortaſſe unio animæ rationalis, & corporis ſit, vel virtute ſeminis, & diſpoſitionum ab ipſo generante, vel ſi ab hoc tantũ ſit diſpoſitiue, fiet effectiue à ſolo Deo, à quo anima creatur. Quod vero ab ipſamet anima fiat, nulla ſufficienti ratione oſtẽditur, nam licet forma natura ſua ſit apta uniri, ideoque ſit naturaliter propenſa ad unionem, non inde ſequitur eſſe potentẽ ad ſeſe vniendum: ſunt enim hæ diuerſæ aptitudines ſeu poteſtates, quarum una non neceſſario infertur ex altera: ſicut etiam materia eſt apta uniri, & eſt in ſuo genere propenſa ad unionem, & tamẽ C non eſt potens ſe unire. Quemadmodum enim potentia receptiua, & appetitus in illa fundatus, eſt diuerſæ rationis a potentia actiua, & propenſione eius, ita potentia (ut ſi dicam) ſeu aptitudo formalis, & propenſio in illa fundata, eſt diſtinctæ rationis ab actiua, nec eſt ulla ſufficiens ratio, cur ex illa inferatur, maxime cum in omnibus alijs formis probabilius uideatur, unionem non eſſe effectiue a forma. Secũdo, etiamſi illa ſententia admittatur, neganda eſt conſecutio, nam etiamſi unio ad corpus ſufficienter diſpoſitum effectiue manet ab anima rationali, nihilominus eſſe poteſt formale uinculum, quo anima coniungitur materiæ, ut actus potentiæ. Nihilque repugnat, quod eadem unio D ſit ab anima in duplici genere cauſæ, effectiuæ ſcilicet, & formalis, uel quod ſit effectus animæ, ut efficientis & quod ſit ratio cauſandi formaliter totum compoſitum: nulla enim repugnantia in his diuerſis habitudinibus inuoluitur. IX.

Rationalis anima corpori diſpoſito intimus nõ ſeſe vnitet.

Dubioli ſolutio.

X. Vnio quę eſt cauſalitas formæ, ab hac & a materia cauſatur.

Ad poſteriorem partem, reſpondetur eandem vnionem cauſari, & a forma, & à materia, & ab efficiente, ab vnoquoq; in ſuo genere cauſæ, quia ab omnibus illis pendet: ideoq; non repugnare ut eadem unio, quatenus eſt à forma, ſit quaſi via ſeu ratio, qua mediante forma cauſat totum compoſitũ, & quatenus eſt a materia, ſit ratio, qua mediãte forma materialis in ſuo eſſe à materia pẽdet. Eſt enim illa vnio nexus utriuſque, ſcilicet materiæ & formæ, & ideo quando talis eſt unio, ut ẽt ſit inhærentia, ſimul eſſe poteſt, & via (ut ita dicam) materiæ E ad formã, & formæ ad materiã. Nec refert, quod cauſalitas formæ debet eſſe à forma, & ideo ſupponere debet eam eſſe ordine naturæ, nam, ut ſupra attigimus hæc prioritas non eſt in quo, ſed à quo: non repugnat aũt quod eadem vnio, & ſit a forma vt informante materiã, & ſit talis nexus formæ cũ materia, ut illo mediante forma ſuſtentetur a materia. Atq; ita eadem met unio quatenus eſt a forma, eſt medium ſeu ratio, qua mediante forma actuat materiam, & componit compoſitum, & hoc modo dicitur eſſe cauſalitas formæ: quatenus uero per illã forma materiæ adhęret, & ſuſtentatur ab illa, eſt dependẽtia eiuſdẽ formę à materia. Eſt enim tam intrinſeca cõnexio inter huiuſmodi formam, & vnionem,

monem, vt diuerſis rationibus mutuo inter ſe pendeant. Ad confirmationem reſpondetur vnionem, interdum accipi pro actione, quæ ad tollẽdam æquiuocationem ſolet dici vnitio, interdum vero ac magis proprie ſumi pro ipſo modo vnionis vel inhærẽtiæ permanentis in facto eſſe inter materiam, & formam, & aliquando ſumi etiam pro relatione conſequente, vt latius annotatur in 3.p.q.2.art.8. Cum ergo dicimus vnionem eſſe cauſalitatem formæ, non eſt ſermo de relatione, vt per ſe notum eſt, nam hæc ſi ſumatur, vt aliquid diſtinctũ ab alijs, vel nihil eſt, vel quid poſterius eſt. Neq; ẽt eſt ſermo de actione, de qua procedit dicta cõfirmatio fatemur .n. formam, præſertim illam, quæ educitur de potẽtia materiæ, nõ eſſe proprie cauſam formalem illius actionis, per quam educitur, vt citato loco oſtendimus, quia eſt terminus eius, vnde illa actio aliquo modo actiue comparatur ad ipſam formam, & ideo non poteſt vere ac proprie cauſari ab ipſa forma. Loquimur ergo de modo vnionis, de quo eſt longe diuerſa ratio, quia non comparatur actiue ad formam, ſed eſt quaſi formalis nexus inter ipſam, & materiã & ideo poteſt habere dependentiam ab vtraque, vt declaratum eſt.

Vnionis variæ acceptiones

Hic vero occurrebat ſtatim difficultas, cur hic modus vnionis magis attribuatur formæ, quam materiæ. Sed huic ſatisfactum eſt diſp.13. ſect.6. Neq; hic aliquid addendum occurrit.

SECTIO VII.

Quis ſit effectus cauſæ formalis.

I. DVo tantum effectus ſunt, qui formæ attribui poſſunt, ſcilicet, cõpoſitum, & materia, nam de generatione vel vnitione iam dictum eſt, non poſſe proprie effectum eius. De vnione vero ipſa in facto eſſe conſtat ex dictis, non poſſe dici proprie effectum, niſi fortaſſe eo modo, quo actio dicitur effectus agentis, quatenus ab illo eſt, quamuis proprius dicatur via ad effectum.

Explicatur prior effectus formæ.

II. QVoad compoſitum ergo ſatis clarum eſt ex dictis, illud eſſe proprium ac primarum effectũ formæ, nam ex illa intrinſece, & eſſentialiter conſtat, & ab illa habet ſpeciem, & (vt ita dicam) pulchritudinem ſuam: nam ipſa complet eſſentialẽ naturam, & rationẽ eius, vt ex Ariſtotelis definitione ſupra tradita conſtat. Item materia eſt cauſa compoſiti, vt ſupra oſtenſum eſt: ergo multo magis forma: quia magis confert ad eſſe compoſiti: ergo, & econuerſo ipſum compoſitum eſt effectus formæ, nam in ſuo eſſe ab illa maxime pendet.

Primarius effectus formæ cõpoſitum eſt.

III. Sed obijciunt aliqui, nam ſi compoſitum eſt prius, & primarius effectus formę: ergo propria cauſalitas formæ erit conſtituere compoſitum: hoc autem verum eſſe nõ poteſt, quia forma prius natura actuat materiam, quam compoſitum: nam cum eſſentialiter ſit actus materiæ, prius reſpicit materiã, & per illam compoſitum: ergo compoſitum nõ eſt primarius effectus formę, ſed materia vt actuata, ſeu vt informata: ex quo effectu conſequitur compoſitum vt poſterior effectus. Reſpondeo his vocibus nõ explicari duas cauſalitates, aut duos effectus formæ, ſed vnum duntaxat ſub diuerſis habitudinibus. Vnica eſt enim vnio formæ ad materiam, & illa poſita, & præciſa omni alia re, vel modo reali, materia manet informata per formã, & cõpoſitũ ex vtraq; reſultat: quamuis in ipſa forma poſſint diuerſæ relationes conſiderari reſpectu materiæ vel compoſiti. Rurſus materiam eſſe actuatam forma, non eſt effectus ex natura rei diſtinctus à compoſito: quia per materiam vt informatam non intelligimus ſolam

Vide Fonſecam 5. Metaph. ca.2.q.1. ſect.3. & q.2.ſect.2

Vnica vnione, & materiã, & compoſitum cauſat forma

A materiam cum aliqua denominatione quaſi extrinſeca, nam hic conceptus, vel nullus eſt, vel non eſt conceptus alicuius effectus realis, ſed denominationis quam intellectus confingere poteſt ex concomitantia, vel habitudine ad formam vt præſentem; ſed per materiam informatam intelligimus materiam, vt intrinſece affectã forma: includit ergo materia vt informata, & materiam ipſam, & formam, & vnionem. Sed compoſitum hæc tria includit, & nihil aliud: ergo hæc nõ ſunt in re diſtincta, ergo nõ ſunt duo effectus, ſed vnus diuerſi mode à nobis conceptus, & declaratus.

Et confirmatur ac explicatur à ſimili, nam in forma accidentali, non eſt aliud informare ſubiectum, IV.
B & componere cum illo compoſitum accidentale, vt in albedine dealbare niuem, & conſtituere hoc album vt ſic, idem ſunt; ergo idem eſt proportionaliter in forma ſubſtantiali. Reſpondent eſſe diſparem rationem, quia ex ſubiecto, & albedine fit vnũ per accidens, quod non eſt aliquid diſtinctum ab extremis ſimul ſumptis, & vnitis: ex materia autẽ, & forma fit vnum per ſe, quod oportet eſſe aliquid præter illa tria, etiam ſimul ſumpta, vt poſſit eſſe magis vnum. Sed hæc reſponſio falſam doctrinam ſupponit: impoſſibile eſt enim ſubſtantiam compoſitam in re aliquid includere, præter illa tria ſimul ſumpta. Quod infra oſtendam, diſputando de eſſentia ſubſtantiæ materialis. Neque in eo conſiſtere poteſt differentia inter ens per ſe, & per accidens: ſed
C in hoc quod ipſamet vnio, & extrema vnionis omnia ſunt eiuſdem ordinis in ente per ſe vno, non vero in ente per accidẽs. Vnde etiam fit, vt in ente per ſe vno, vnio ſit intimior, & orta ex maiori proportione vnibilium inter ſe. Quod vero in hoc ſolum, & non in alio ſita ſit differentia demonſtrari poteſt, quia tam ens per ſe vnum, prout nunc de illo agimus, quam ens vnum per accidens, non eſt vnum vnitate ſimplicitatis, ſed vnitate compoſitionis ſeu vnionis: ergo maior vnitas entis per ſe compoſiti conſiſtit in nobiliori vnione, & maiori proportione vnibilium, & nõ in additione tertiæ entitatis intelligibilis, quæ ſi ſit ſimplex, & ipſa ſola præciſè ſumpta dicatur eſſe per ſe vna, non erit vna compoſitione, & ita non erit compoſitum illud, quod per formam conſtituitur.
D Si vero illud tertium ſit vnum, intrinſece includens materiam, & formam, & vnionem earum, nihil his adiungere oportet, vt illud ſit per ſe vnum, imo inde potius minueretur hæc vnitas, nam plura aggregarentur in eo compoſito, ſine vlla neceſſitate. Retinet ergo ratio facta ſuam, quod ſi in accidentali forma actuari ſubiectum, & conſtitui accidentale compoſitum, verbi gratia, album, idem ſunt in re, etiam in ſubſtantiali forma actuari materiam, & compoſitum conſtitui, idem ſunt. Neque vnitas per ſe hoc impedit, ſed maiori ratione idpoſtulat.

Ad rationem ergo in contrarium, cõcedenda eſt ſequela, nimirum eſſentiam ſubſtantialem compoſitam, eſſe primarium effectum formæ in ſuo genere, V.
E & conſequenter præcipuam cauſalitatem formæ eſſe conſtituere idem compoſitum, non vtcunque, nam hoc abſolute dictum commune eſt materiæ, ſed vt perficientis, & complentis eſſentiam: materia enim inchoat illam, forma vero complet. Cum vero additur, formam primus natura actuare materiam, quam cõſtituere compoſitum, negatur aſſumptum, quia illa non ſunt duo, ſed vnum in re, vnde non eſt inter ea cauſalitas, & conſequẽter nec ordo naturæ, ſed ad ſummum, poteſt eſſe ordo rationis, ſecundum conceptus inadæquatos. Neque obſtat; quod forma eſſentialiter ſit actus materiæ, nam æque eſſentialiter eſt pars cõpoſiti, imo, ſi inter hæc facienda eſſet comparatio, eſſentialius eſt pars cõpoſiti quam actus materię, quia forma non eſt pro-

pter materiam, ſed propter compoſitum; re tamen vera hæc non ſunt duo in ipſa forma, ſed vnum fundans duas relationes. Ex quo potius retorquetur argumentum, nam ſicut forma, vna, & eadem aptitudine eſt pars compoſiti, & actus materiæ, ita eadem exhibitione ſe totam dat materiæ, & cōpoſito, huic vt toti, illi vt comparti: ergo etiam in effectu idem eſt, & omnino ſimul, quod materia ſit informata forma, & compoſitum conſtitutum: eſt ergo compoſitum proprius, & primarius effectus formæ ſubſtantialis, & fortaſſe vnicus in genere cauſæ formalis: ſed de hoc poſtremo puncto dicendum eſt in ſectione ſequenti.

An forma ſit perfectior compoſito.

VI. Prius vero ſoluēda eſt occurrens obiectio, nam cauſa eſſe debet nobilior effectu, teſte Cōmentatore 2. Phyſic. comm. 4. ſed forma nō eſt nobilior compoſito: ergo non poteſt compoſitum eſſe proprius effectus formæ. Ad hanc obiectionem reſpondent aliquid negando minorem, nam Ariſt. 7. Metaphyſ. textu 7. & 8. præfert formam compoſito, dicens eſſe magis ens, & prius illo. Atque ita ſentit ibi Comment. & abſolute defendit Zimara theorem. 10. qui etiam refert Lyncolienſem. Et probat, quia quidquid perfectionis eſt in compoſito, eſt in ſola forma, & materia nullam addit perfectionem, & aliunde tota illa perfectio eſt in forma, tanquam in cauſa, & illa eſt, quæ ſecum affert eſſe, quod non cōuenit compoſitio niſi ratione illius: ergo illa eſt ſimpliciter perfectior. Sed hæc reſpōſio falſo fundamento nititur, nam ſine dubio compoſitum eſt perfectus ſua forma. Quæ eſt aperta ſententia Ariſtotelis, nam in 2. de anima in principio, & vbicunque diſtinguit ſubſtāriam in materiam, formam, & compoſitum præfert compoſitum formæ, & formam materiæ: imo infra agentes de ſubſtantia oſtendemus, analogicè de illis dici, & ita explicuit Commentator 2. de anima commen. 3. & ideo dixit Ariſtoteles in prædicamento ſubſtantiæ, primam ſubſtantiam eſſe maxime ſubſtantiam, vbi licet comparet primam ad ſecundam, tamen, etiam præfert primam, & completam ſubſtantiam partibus, & incompletis ſubſtantijs. Vnde etiam Commentator 12. Metaphyſic. com. 15. dicit compoſitum eſſe maioris nobilitatis, quam ſit materia, vel forma, & refert Alexander in eandem ſententiam. Quam etiam tenet Simplicius in 1. Phyſic. textu 70. & 2. Phyſic. taxtu 4.

Zimara.

Cō men.

Simplic.

VII. Ratio vero eſt, quia compoſitum includit quidquid eſt pefectionis in forma, & addit aliquid; ergo eſt perfectius. Antecedens probatur ab aliquibus, quia compoſitum includit eſſe, quod non includit forma. Sed hæc ratio nullius momenti eſt: nam vel exiſtentia diſtinguitr in re ab eſſentia actuali, vel non: ſi non diſtinguitur, ſicut eſſentia compoſita includit ſuum adæquatum eſſe, ita forma ſuum proprium eſſe; ſi vero diſtinguitur, primū ratio illa non habet locum in homine, quia eſſe prius cōuenit animæ, quam homini. Deinde, vt recte fiat comparatio, debet fieri inter eſſentiam formæ, & eſſentiam compoſiti præcisè, & ſic non procedit illa ratio, vel ſi fiat comparatio formæ ad cōpoſitum, vt includit eſſe, etiam forma ſumi debet, vt includēs ſuo modo eſſe, nam illi per ſe primo debetur vt primæ radici ipſius eſſe, quæ p illud ēt exiſtit, quamuis, denominatio exiſtendi ſimpliciter tribuatur cōpoſito propter modum ſubſiſtēdi. Probatur ergo antecedens, quia compoſitum includit perfectionem formæ, & præterea includit perfectionem materiæ. Reſpōdet Zimara à materia nullam ſumi perfectionem, ſed oēm potius imperfectionem. Fallitur tamen, quia, vt ſupra oſtenſum eſt, materia habet veram realitatem, & eſſentiam partialē: vnde neceſſe eſt, vt habeat aliquam perfectionē in latitudine entis, & maiorē, quam accidētia. Item ſubſiſtātia, perfectio eſt: hanc autem habet ſubſtantia materialis maxime ratione materiæ. Item materia ſecū affert ſuum partiale eſſe, quæ omnia conſtabunt infra, latius tractando de ſubſiſtētia, & exiſtētia. Et hoc ſenſu applicata prior ratio eſt efficax, nam compoſitum habet eſſe completum; eſſe autem formæ eſt incompletū, Deniq; vnio formæ ad materiam aliqua perfectio eſt: alioqui cur forma illa naturaliter appetet: hanc autem perfectionem includit compoſitum, non vero forma. Reſpondet aliter dictus auctor, quamuis compoſitum formaliter includat aliquam perfectionē præter formam, nō ſequi eſſe perfectius forma, quia omnis illa perfectio eſt à forma, & virtute in illa cōtinetur. Sicut (inquit) Deus, & mundus non eſt quid perfectus, quam Deus ſolus. Sed in primis, vt minimum, falſum erit quod aſſerit, formam eſſe perfectiorem compoſito: ſicut Deus ſolus non eſt perfectior Deo, & mundo ſimul. Deinde falſum eſt formam continere eminenter aut virtute tota perfectionem compoſiti: non enim habeat in virtute perfectionem materiæ, nec cauſalitatem eius vllo modo ſupplere poteſt, maxime cum ipſa pendeat à materia. Tandem forma eſt propter compoſitum, tanquam propter finem proprium ac præcipuum: huiuſmodi autem finis perfectius quid eſt eo, quod ad finem ordinatur, 2. Phyſ. tex. 31.

Exponitur Ariſtotelis locus ex 7. Metaphyſ.

VIII. Prima expoſitio. Ad Ariſtotelem in 7. Metaphiſ. reſpōdetur varie locum illum exponi. Prima expoſitio eſt Ariſtotelem in eo text. 7. nō loqui de prioritate perfectionis, ſed de prioritate cauſalitatis: ſic .n. virtute colligit Philoſophus. Forma eſt prior materia, & materia prior cōpoſito: ergo forma eſt prior cōpoſito. At ſi loqueretur de prioritate perfectionis, minor eſſet falſa, loquitur ergo de prioritate cauſalitatis. Ita Albertus Magnus, & Scotus, & indicat D. Th. Sed nō placet expoſitio Primo, quia ratio illa argumentandi non eſt formalis, cum mutetur genus cauſæ. Deinde, quia melius, & breuius concluderet, formam eſſe priorem compoſito, quia eſt cauſa eius. Tertio probatur quia Ariſtoteles non tantum dicit eſſe priorem, ſed etiā eſſe magis ens. Verum eſt, Ariſtotelem in illatione nō repetere, quod ſit magis ens, ſed ſolum, quod ſit prior: & ideo Iauellus ibi quæſtione 4 dicit comparationem inter formā, & materiam fieri in prioritate, & perfectione: inter formam autem, & compoſitum in prioritate tantum. Sed hoc eſt præter expoſitionem omniū: nam ex modo colligendi, & arguendi, quo vtitur Philoſophus, conſtat aut breuitatis cauſa fuiſſe in conſequente omiſſam illā particulam, quæ ex virtute antecedentis intelligebatur, vel certe ſub prioritate comprehenſam eſſe prioritatem perfectionis. Secunda expoſitio eſt formam eſſe priorem, & perfectiorem nō ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ita vt Philoſophus virtute ſic colligat. Forma eſt prior, & perfectior materia, quia illa eſt actus, hæc potentia: ergo forma eſt etiam perfectior, & prior, quam cōpoſitum, ſaltem ſecundum aliquid, ſcilicet, quia forma eſt actus ſimplex, non includens potentialitatem: compoſitum autem includit potētialitatem materiæ, Ita Diuus Thom. & Alenſis ibi, & Soncin. 7. Metaphyſicæ, quęſtione 28. Dico verba obſtant huic expoſitioni, vnum eſt, quod propter exceſſum ſecundum quid, non debuiſſet Ariſtoteles ſimpliciter id affirmare, & colligere, præſertim cū in antecedente abſoluta ſit comparatio, quia forma ſimpliciter eſt perfectior materia. Aliud eſt, quod etiam ſecundum quid non videtur compoſitum minus perfectum quam forma: nam includere potentialitatem materiæ, non eſt imperfectio in compoſita

Soncin. 7 Metaph. q. 28.

compa-

comparatione formæ informantis,ſed ſolum comparatione ſubſtantiæ completæ immaterialis. Sicut rem eſſe ſimpliciorem non eſt ſemper maior perfectio, etiam ſecundum quid, quando talis res ordinatur ad componendum vnum aliquid ſimpliciter perfectiuis.

IX. Quocirca exiſtimo Ariſtotelem nullo modo ibi præferre formam compoſito, ſed vel nullam inter ea facere comparationem, vel potius præferre cõpoſitum formæ,quod notauit Simplicius citato loco,& conſtat ex verſione Argyropoli, quæ ſic hẽt: *Si forma prior materia eſt,& magis ens,illud quoq;, quod eſt ambobus eſt,prius erit ob, eandem rationem.* Vnde antiqua verſio decepit expoſitores, quia loco nominatiui *ipſum*, habet ablatiuũ *ipſo*. Et,quod ad contextum attinet, hæc etiam lectio eſt magis conſentanea intentioni Ariſtotelis; nam præcipuè intendit contra antiquos oſtendere, materiam nõ eſſe maximè ſubſtantiam, ſed eſſe minus perfectã cæteris. Vnde poſtea in tex. 8. refert,antiquos dicẽtes,materiam eſſe maximè ſubſtantiam: ipſe verò docet eſſe impoſſibile, & concludit; *Propter quod forma, & quod ex ambobus, ſubſtantia videtur eſſe magis quam materia.* Vnde in priori comparatione cum concludit compoſitum eſſe prius ob eandem rationem, formaliter quidem, & immediatè, ſolum videtur compara compoſitum ad materiã, virtute tñ etiam illud præfert formæ,dum ſic colligit: Forma eſt prior materia,ergo etiam compoſitum,eadem (inquam) ratione,ſcilicet, quia includit ipſam formam,& conſequenter eſt etiam prius perfectione,& nobilitate ipſa forma,cum ad illam vt totum ad partem comparetur.

X. Non oĩs cauſa nobilior effectu.

Ad obiectionem autem in principio poſitam reſpondetur negando ſimpliciter maiorem,nõ enim eſt neceſſe, omnem cauſam eſſe nobiliorem effectu,ſed ſolũ in aliqua cauſa efficiente & finali: non verò in materiali vt omnes fatentur, neq; etiam in formali,fere propter eandem cauſam, quia, nimirum,hæ cauſæ intrinſecæ ita ſunt cauſæ,vt ſint etiã partes,& neutra per ſe dat effectui totam entitatẽ aut perfectionem eius,ſed conſtituit illum, dando ipſi id quod habet entitatis; ille verò quia conſurgit ex multis, euadit perfectior ſingulis. Vnde addi etiam poteſt effectum ſuperare cauſam ſecundum id, quod ab ea recipit: poſſe autem ſuperare ſecundum id,quod habet ab alia cauſa. De quo latius infra,diſput.26.ſect.1.

SECTIO VIII.

Vtrum forma ſubſtantialis ſit vera cauſa materiæ, & materia effectus eius.

I. Rationes vtrinque difficultatem inducentes.

HIc iam non agimus de materia vt informata: de hoc.n.dictum eſt ſectione præcedenti,ſed de materia quantum ad entitatẽ, ſeu quantum ad eſſe eius. Et ratio dubitandi eſt, quia tota entitas materiæ ſupponitur ad eductionẽ vel introductionem formæ: ergo non poteſt illa entitas cauſari à forma:maximè cum materia recipiat eſſe per creationem,ad quã non poteſt forma cooperari concauſando.In contrarium autem eſt,quia non repugnat formam eſſe cauſam materiæ, cum cauſæ ſint ſibi inuicem cauſæ,ſecũdo Phyſ. tex. 30. & 5.Metaphyſ.tex.2. Item, quia ſi forma non eſſet cauſa materiæ, materia poſſet naturaliter eſſe ſine forma,quia ſi non eſt cauſalitas,non eſt cur ſit dependentia.

Referuntur opiniones.

II. CIrca hanc quæſtionem variæ ſunt ſententiæ, iuxta diuerſum modum ſentiendi de eſſe materiæ. Qui enim exiſtimant materiã ex ſe nullum habere eſſe exiſtentiæ, dicunt formam propriè eſſe cauſam materiæ,quia illud eſt cauſa rei, quod dat illi eſſe. Hæc opinio eſſe videtur D. Tho. 1. parte, q.66.art.1.& de potentia q.4.art.1. quã tenent omnes Thomiſtæ,Capreolus in 2.diſtin. q.1. Caiet.de ente & eſſentia,cap. 5. ſub quæſt.9.Ferrar. in lib.3. contra Gentes cap.4.Soncin. & Iauell.8. Metaph. q.1. Idem ſecutus eſt Durandus in 2.diſt.12.q. 2. & Argentin. q.1. Modus aũt explicandi hanc cauſalitatem formalem iuxta opinionem diſtinguẽtem realiter exiſtentiam ab eſſentia actuali creaturæ, hic eſſe debet, quod entitas partialis eſſentiæ materiæ de ſe eſt incapax exiſtentiæ, donec informetur forma ſubſtantiali: ipſa verò forma ſecundum ſuam entitatem eſſentiæ per ſe primo vnitur materiæ,& cum illa componit vnã eſſentiam integram: atq; hic eſt primarius effectus formalis formæ. Ex quo vlterius ſequitur, quod forma cõmunicet eſſe exiſtentiæ quod ſecum affert,per ſe primo compoſito,& per participationem materiæ,ſiue illud eſſe manet actiuè à forma, ſeu per reſultantiam,ſiue ſolum formaliter, quod in hoc ſolo cõſiſtere poteſt, quod tali formæ, vel rei informatæ per illam naturali neceſſitate debeatur tale eſſe, etiãſi à ſola cauſa extrinſeca conferatur, à qua fit forma. Et hanc explicationem indicauit Caietanus dicto loco,nec videtur poſſe cõuenientius exponi in principijs illius ſentẽtiæ:nam,ſi exiſtentia eſt entitas diſtincta à forma,non põt ipſum eſſe exiſtentiæ eſſe primus effectus formæ,ſed eſſe eſſentię,quod diſtinctũ eſt; nam primus effectus formæ eſt eſſentialis rei, qua forma vt forma eſt de eſſentia rei; at verò exiſtentia eſt extra eſſentiam iuxta hanc opinionem: non ergo pertinet ad primum effectum formalem.

D. Tho. Capreol. Caiet. Ferrar. Soncin. Iauell. Durand. Argent.

Vnde iuxta principia huius ſententiæ anima rationalis in Chriſto homine habet proprium,& primarium effectum formalem: illo.n. priuari non poteſt ſi actu informat; & tamen iuxta hanc opinionem non habet propriam exiſtentiam creatam,ergo ſolum poteſt forma dare formaliter exiſtentiã ſecundario, quia videlicet ipſa eſt vel conſtituit proprium ſuſceptiuum exiſtentiæ ſubſtãtialis, vel (quod in idem fere redit) quia eſſentiæ completæ per formam intrinſecè debetur eſſe ſubſtantiale,& non alteri. Sic autem declarata hæc ſententia probatur primo,quia materia eſt pura potentia: ergo ex ſe non habet actum,ſed à forma: ergo cum exiſtentia ſit actus quidam, non poteſt materiæ conuenire niſi per formam. Secundo, quia exiſtentia eſt poſterior actus,ſi comparetur ad eſſentiam: ergo ſupponit eſsẽtialem actum; hic autem actus eſt forma. Tertiò,quia eſſe ſubſtantiale eſt eſſe completum ac perfectum: ergo per ſe non debetur niſi naturæ completæ, & formali: ergo tantum debetur formæ,vel ratione formæ. III.

Addit verò Durandus, etiamſi dicatur exiſtẽtia non diſtingui in re ab eſſentia,nihilominus aſſerendum eſſe, formam eſſe cauſam formalem exiſtentiæ actualis materiæ: nam licet eſſentia ſit ſua exiſtentia id tamen intelligi debet cum proportione, nam eſſentia in potentia erit exiſtentia in potẽtia, & eſſentia actualis erit exiſtentia actualis: ergo ſola forma erit actualis exiſtentia, qua formaliter ſit in materia. Atq; ex hac opinione vtrouis modo explicata ſequitur, materiam naturaliter pendere à forma in tota ſua entitate, ita vt non poſſit ſine illa manere,quia non põt manere ſine exiſtentia: ſed non habet exiſtentiã, niſi à forma, & per formam, à qua ipſa exiſtentia pendet: ergo. Quo etiã fit, vt mutata forma mutet materia exiſtentiam, quãuis ſub diuerſis formis & exiſtentijs, eadem eſſentia materiæ conſeruetur. An verò tanta ſit hæc dependentia,vt à Deo ſuppleri non poſſit ſine forma, dicemus ſectione ſequenti. IV.

Secun-

V. Henric. Auicen. Scot. Secunda opinio omnino contraria eſt, formam non dare eſſe materiæ, neq; eſſe propriam cauſam eius. Ita tenet Henricus quodlibeto 1.q.11.& in eā ſententiā citatur Auicen.lib.6.Metaph. & eandem tenet Scotus in 2.diſt.12.q.2.in fine,& Gregor. ibi q.1.art.2.ad 1.Aureoli,& q.2.art.3.Fundamentum eſt,quia materia habet ſuum proprium eſſe, quod formaliter à nulla cauſa recipit, cum ſit eſſe ſimplex, & partiale, ac condiſtinctum ab eſſe, quod dat forma,ſed habet illud effectiuè à ſolo Deo, & ſecundum illud eſſe ſupponitur materia formę abſolutè & ſimpliciter ordine naturæ:ergo nullo modo illud eſſe cauſatur à forma, ſed completur vel actuatur per formam.

VI. Qui afferāt & quo modo materiā ſine forma eſſe poſſe naturaliter. Quod ſi contra hanc ſententiam inferas, materiam naturaliter poſſe eſſe ſine forma, quandoquidem forma non eſt cauſa eius, quidam rńdent concedendo ſequelam,quod videtur ſenſiſſe Marſil.in 2.quæſt.9.art.2. dum aſſeuerat in principio creaſſe Deum materiam rerum generabiliū ſine vlla forma ſubſtantiali,& poſt aliquod tempus illam formaſſe.Quod etiā placet Gabrieli, in 2.diſt.12.q.1. & 2. & videtur aliquando placuiſſe Auguſt. lib.1. de Geneſ. contra Manichæos cap.5.& 7.& lib.12. confeſſ.cap.8. Si autem id Deus fecit in creatione mundi, exiſtimandum eſt, non eſſe præter naturas rerum,quia,vt Auguſt. annotat in principio expoſitionis Geneſis, Deus tunc non eſt operatus vt miraculorum opifex, ſed vt author naturæ. Neq; ab hac opinione videtur diſſentire Henricus ſupra,dū ait materiam ſecundum communem curſum naturæ,non poſſe explicari omni forma, quia non fuit vnius rei corruptio, quin ſequatur generatio alterius. Si ergo fieri poſſet corruptio naturaliter ſine generatione alterius, quantum eſt ex parte materiæ, naturaliter maneret ſine forma. Marſil. Henric. Quod de facto ita accidiſſe in morte Chriſti tenet Marſil.in 3. q.3.art.1.& q.13.art.1. & probabile exiſtimat Henricus quodlib. 1. q.4. imo & verum, quantum ad hoc, quod ibi facta eſt ſeparatio vnius formæ ſine introductione alterius:quod tamen fuiſſe in Chriſto ſingulare, & præternaturale ſentit in quodl. 2. q.2.ad 4. At vero Scotus naturale eſſe putat in qualibet morte hominis, præſertim violenta, imo & aliorum animantium,vt patet in 4.diſt.11. q.3. Hi tń non dicūt in eo caſu manere materiam ſine forma abſolutè, ſed ſine forma ſpecifica, & cum forma corporeitatis,quam ipſi ponunt. Alij verò diſtinctione vtuntur:dicitur.n.naturale, vel ſecundū particularem, vel ſecūdum vniuerſalem naturam: aquæ.n.ſecundum priuatam conditionem non eſt naturale aſcendere, tń ad replendum vacuum, eſt hoc illi naturale ſecundum propenſionem vniuerſalis naturæ.Sic (inquiunt) materiæ ſecundum priuatam naturam non repugnat conſeruari ſine forma,ſi illa priuetur:at verò ex debito ordine naturę vniuerſalis id fieri nō pōt,quia ſi repugnat dari vacuum in locali ſpatio, multo magis in capacitate, & potentia materiæ. Alij tandem dicunt ēt ſecundum particularem conditionem ſuæ naturæ non poſſe materiam eſſe ſine forma, licet forma non ſit propria cauſa eius, niſi omnis conditio neceſſaria ad exiſtendum,cauſa dicatur. Et hic modus dicendi propinquius videtur ad veritatem accedere.

Quæſtionis reſolutio.

VII. Dico ergo primo: Forma non eſt propria cauſa materiæ, dans illi formaliter propriū eſſe quo materia exiſtit. Probatur, quia forma non dat materiæ illam partialem entitatem eſſentialē, quā in ſe habet, vt ſupra oſtenſum eſt, quamq; retinet ſub omnibus formis: ſed illa entitas includit ſuam particularem exiſtentiam diſtinctam ab omni exiſtentia proueniēte formaliter à forma:ergo.Maior patet, tum quia illa entitas materiæ quoad proprium eſſe eſſentiæ partiale, eſt ſimplex & condiſtincta à forma: tum ēt quia ſupponitur ad formā, & inuariata,manet,quoad illud eſſe ſub quacunq; forma; vnde etiam authores primæ ſentētiæ aiunt, formam conſtituere cum materia vnam eſſentiam completam:non vero dare illi ſuum proprium eſſe eſſentiale materiæ, quod potius ſupponit: ergo non poteſt forma eſſe formalis cauſa propria,& intrinſeca illius eſſe materiæ.Dico aūt propria & intrinſeca, quia extrinſece per modum termini dici poteſt, hoc eſſe materiæ ſumi à forma, quia eſſentia materiæ conſiſtit in aptitudine ad formam, ſed hic reſpectus non eſt ad formam vt actu informantem,ſed aptitudine. Vnde eadem ſpecificatio maneret in materia,etiamſi eſſet ſine forma.Minor autem probatur,quia eſſe reale eſſentiæ,ſi actuale ſit, id eſt,extra cauſam ſuam efficientē, intrinſece eſt eſſe exiſtentiæ, vt latè infra probabitur, tractando de eſſe & eſsētia; ſed materia vt ſupponitur formæ ſecundum proprium eſſe eſſentiæ partialis, habet eſſe actuale prout diſtinguitur ab eſſe potentiali obiectiuo,quia ſine huiuſmodi eſſe non poſſet eſſe verum ac reale ſubiectum tranſmutationis & formæ,ergo. Et confirmatur ac declaratur,nam Deus eadē actione, qua creauit ac conſeruauit materiā ſub prima forma, conſeruat illam ſub oībus formis,quæ poſtea ſuccedunt: ergo illa actio Dei terminatur ad aliquod eſſe materiæ, quod manet idē ſub oībus formis:nam creatio,& cōſeruatio illi reſpondens,terminatur ad aliquod eſſe, & nō poteſt actio permanere eadem,niſi terminus ſit idem, ergo illud eſſe non datur formaliter à forma nā eſſe quod dat forma,variatur,variata forma: illud autem eſſe eſt eſſe exiſtentiæ,quia eſt eſſe temporale, & actuale extra cauſam efficientem:ergo.

VIII. Quocirca Durandus non loquitur cōſequenter, dum,ait etiamſi eſſe non diſtinguatur ab eſſentia, materiam habere eſse à forma informāte.In æquiuoco autem laborat,cum ait, materiam tm̄ habere eſsentiam in potentia,& ideo ex ſe ſolum habere eſse in potentia: nam materia ſecūdum ſe habet in potentia eſsentiā formæ,vel compoſiti:eſsentiā autem materiæ non habet in potentia, ſed in actu, hoc ipſo quod creata eſt:aliud eſt.n.materiam eſse eſsentialiter potentiam, aliud eſse tantum eſsentiam in potentia.Primum namq; eſt in vniuerſum verum,ēt de materia, actu exiſtente, quia in eo nihil aliud ſignificatur, quā materiam eſse eſsentialiter ſubiectum,vel potentiam receptiuam. Secundum verò falſum eſt de materia actu creata,etiam prout præintelligitur formæ: nā licet eſsentia materiæ ex ſe.i.remota efficientia,ſolum ſit in potentia, quod cōe eſt omni eſsentiæ creatæ, tamen per ſuam creationem fit eſſentia in actu, licet partialis, & potentialis ſubiectiuè: ergo vt ſic habet ſuū eſſe exiſtentiæ proportionatum:illud ergo nō manat formaliter à forma. Sed de hoc puncto, id eſt, de exiſtentia materiæ,plura inferius.

IX. Materia pendet à forma, nec pōt ſine illa eſſe naturaliter. Dico ſecundo: Nihilominus materia pendet in ſuo eſſe aliquo modo à forma, quatenus naturaliter eſſe non poteſt ſine illa, non ſolum ex ordine vniuerſalis naturæ,ſed etiam ex debito,& indigentia propriæ & peculiaris naturæ ipſius materiæ. Prior pars recepta eſt frequentius à Philoſophis, & Theologis,qui hac ratione dicunt eſſe mutuam connexionem ac neceſſariam inter materiā & formam materialem,vt videre licet in authoribus citatis,& Auicenna 2.Metaph.c.2.& 3.Comment. 1. Phyſ. comment.56.& lib. 2.cōmen.13.Themiſtio. 1.Phyſic. digreſſ. vlt.Plotino Aenead.3.lib.6.c.14. Sonc.5.Metaph.q.1. Et probatur ratione,quia entitas materiæ eſſet otioſa in rerū natura,ſi maneret ſine forma:nullam enim operationē exercere poſſet: (Auicen. Themiſt. Plotin. Soncin.)

ſet:hoc autem abhorret à natura:ergo eſt contra ordinem naturæ vt materia ſit ſine forma. Hac ratione vtũtur multi:non tamen videtur efficax,quia,licet fruſtra ſit in natura quod non eſt aptum ad aliquod munus naturæ,non eſt tamen fruſtra,nec ſimpliciter otioſum,quod ex ſe aptum eſt ad exercendũ aliquod munus, ad quod à natura eſt inſtitutũ, quãuis interdũ illud nõ exequatur:Sic ergo,quamuis materia maneret aliquando ſine forma,nõ eſſet otioſa in natura,quia de ſe eſſet apta ad recipiendã illam,ſi adeſſet agẽs qui illam introduceret, & per accidens contingeret quod illa careret,quia fortaſſe agẽs qui diſponebat ad illam introducendã,pri⁹ abſtulit diſpoſitionem neceſſaria ad alteris conſeruationem,quam potuerit alteram introducere. Sicut Scotus fieri putat in morte hominis, vel alterius animalis, nec propterea manet otioſum cadauer,aut manere materia,præſertim,quia paulatim iterum diſponi poterit, vt aliam formam recipiat.

X. Vnde non videtur etiam efficax ratio,quæ reddi ſolet ex continua ſucceſſione generationis & corruptionis,tum,quia non eſt certum ad omnem corruptionem immediatè,& in eodem inſtanti ſequi generationem,vt ex dicta opinione Scoti patet:nã licet natura per ſe non intẽdat corruptionem,ſed generationem:fieri tamen poteſt,vt res corrumpatur prius quã altera generari poſſit.Quare quod Ariſt. dixit, neque: *Generatio vnius eſt corruptio alterius.* fortaſſe non cõuertitur,vel intelligendum,erit per ſe loquendo,licet ex accidenti poſſit deficere.

XI. Alia ratio fieri ſolet,quia,quod non eſt aptũ per ſe operari ſine alio,neque ẽt eſt aptum per ſe eſſe ſine illo: materia autem natura ſua nihil operari poteſt ſine forma: ergo natura ſua indiget forma vt exiſtat,nec põt eſſe ſine illa.Sed interrogo,an ſit ſermo de operatione propriè ſumpta, quę dicit habitudinẽ ad principium efficiens:& hoc modo nõ eſt ad rem:nam materia nec ſub forma,nec abſque forma, põt habere aliquam operationem. Vel operatio ſumitur latè pro quacunque cauſalitate: & ſic falſa eſt aſſumptio: ſæpe enim indiget vna res conſortio alterius ad cauſandum,& non ad exiſtendũ, vt intellectus agens indiget conſortio phantaſiæ ad abſtrahendas ſpecies, & tamen manet ſine phantaſia, & non cenſetur eſſe otioſus, etiam ſi tunc pro eo ſtatu nõ exerceat ſuam operationem. Anima.n. rationalis indiget cõſortio corporis ad exercendã cauſalitatem formalem:non verò ad exiſtendũ, & ſic de alijs:ſic ergo materia poterit indigere cõſortio formæ ad exhibendam cauſalitatem materialẽ, etiamſi ad exiſtendum eam non requirat. Et ratio eſt,quia cauſalitas dicit relationem vel habitudinẽ tranſcendentalem, & ideo poſtulare poteſt conſortium alterius:res autem à qua eſt cauſalitas, poteſt eſſe magis abſoluta,& non actu,ſed aptitudine tantum ſocietatem alterius poſtulare.

XII. Ex quo etiam infirma videtur alia communis ratio,quæ maximè à priori eſſe cenſetur,nimirũ, qđ materia eſt pura potentia,& ideo ab actu formæ natura ſua pẽdere debet. Quod enim dicitur pura potentia, non excludit actualem entitatem ipſius materiæ, ſed dicit ſolum talem eſſe illam entitatem, vt eſſentialiter ſit potentia,& ad munus recipiendi & ſuſtentandi formam omnino inſtituta:non eſt autẽ de ratione potentiæ, generatim loquendo, vt ſemper ſit ſub actu ſuo: vnde ergo oſtenditur hoc eſſe de ratione huius potentiæ? nam ex eo quod ſit potentia ſubſtantialis,id colligi non poteſt: cum inde potius habeatur eſſe potentiam ſubſiſtentem, quãuis partialiter & incompletè, & ideo poſſe per ſe exiſtere, etiamſi cauſalitatem ſuam actu non exerceat,ſicut manet rationalis anima, quia ſubſiſtens eſt,licet actu non informet.

XIII. Difficile ergo videtur rationem reddere, quæ cõuincat hãc naturalem depẽdentiã in materia à forma, propter quod hoc tempore multis, præſertim in Italia,placet,materiam quidẽ nunquã ſeparari à forma propter neceſſarium ordinem agentium naturalium,tum inferiorum,tum cœleſtium,quę ſẽper introducunt vnam formam recedente alia, nõ verò propter intrinſecam dependentiam materiæ, quam dicunt nõ fore in nihilum redigendam,ſi ablata vna forma,altera in illa non ſuccederet,ſed naturaliter cum ſua entitate & exiſtẽtia fuiſſe permãſuram. Nihilominus recedendũ nõ eſt ab antiqua & cõmuni ſententia, quam his modis explicare & confirmare poſſumus.Primo non eſt veriſimile materiam hanc inferiorem eſſe magis independentem à forma rei generabilis indefinitè ſumpta, quã ſit vnaquæque materia cœli à propria forma, cum ſit illa minus perfecta, ſed vnaquæque materia cœli pendet naturaliter à ſua forma:ergo.Secundo non eſt veriſimile materiam hanc magis pendere à formis accidentalibus,quam à ſubſtantiali,cum per ſe primo ac principaliter illam reſpiciat, ſed ita pendet materia hæc ab accidentali forma, vt naturaliter eſſe non poſſit ſine omni illa, vt eſt euidens ſaltem de quantitate.

Ratio ꝓbãs materiã naturaliter ſine forma eſſe non poſſe.

XIIII. Tertiò,phyſica coniectura optima eſt,quod hæc materia ad hoc eſt inſtituta,vt ſemper ſit ſub aliqua ſubſtantiali forma,& ab eis nunquam ſeparetur:ergo ſignum eſt,talem etiam eſſe factam,vt ex natura ſua poſtulet conſortium formæ,vt eſſe poſſit.Antecedẽs patet inductione,quia materia à principio in ſua creatione ſub formis condita fuit.Neque ſentẽtia contraria veriſimilis eſt:nam Scriptura nõ dicit Deum in principio creaſſe materiam. ſed *cœlum & terram*:quas voces non poſſe de materia exponi ſupra oſtẽſum eſt. Et quamuis Auguſtinus interdum videatur in hoc dubitaſſe, tamen 12. Confeſſ.c.17. & 29.priorem opinionem reprobat, & concludit, materiam non tempore,ſed natura tantum anteceſſiſſe formationem ſuam: vnde 13. Confeſſ.c.33.ita concludit:*Cũ aliud ſit cœli & terræ materies, aliud ſpecies:materiẽ quidẽ de omnino nihilo:mundi aũt ſpeciem de informi materie:ſimul tamẽ vtrũq; feciſti,vt materiã forma,nulla mora intercapedine ſequeretur.* Item habet libro 1.de Gen.ad liter. capite 19.& libro 4.capite 22.& ſequentibus,& 1.de Ciuitate capite 7.Poſt illam verò primam creationem nunquã materia caruit omni forma: atq; ita ſunt ab authore naturæ diſpoſitæ cauſæ naturales,vt nunquã poſſit vna forma materiã deſerere, quin introducatur alia.Illud enim axioma Ariſtotel.1.de Gen.tex.17. *Generatio vnius eſt corruptio alterius*, in vniuerſum verum eſt,nec poteſt de generatione verum eſſe,ꝙ ſemper ad eam ſequatur corruptio,niſi ẽt ad corruptionẽ vnius ſẽper ſequatur generatio:nã ſi aliquid corrumperetur,& nulla fieret generatio, poſtea ex eadẽ materia poſſet aliquid generari ſine noua corruptione.Cũq; verũ ſit in materia nullã eſſe formã corporeitatis,vel genericã, vt in ſuperioribus oſtenſũ eſt,& inferius etiam oſtendemus, neceſſariũ eſt vt ſẽper formæ forma ſuccedat in materia, niſi dicere velimus de facto ſæpe manere materiam ſine forma vlla ſubſtãtiali cũ ſolis accidẽtalibus. Quod abſurdum & paradoxum eſſet in Philoſophia.

Augu.tãdẽ aſſẽruit materiã nulla ratione reali informem præceſſiſſe.

XV. Eſt ergo facta hæc materia, vt perpetuo ſit ſub forma:ergo veriſimile eſt,talẽ eſſe factã, vt forma indigeat ad exiſtendũ.Probatur cõſequentia, quia non repugnat intelligere materiam primam talem eſſe,vt hãc habeat indigentiam, quod recte probat illa ratio,quia,ſcilicet,eſt pura potẽtia,id eſt,imperfecta in entitate ſua, & incompleta ac potentialis: cum his enim imperfectionibus non pugnat, imo optimè quadrat illa indigentia & dependẽtia. Nec refert,quod partialiter ſit ſubſiſtens:nam ſubſiſtentia excludit dependentiam à ſubiecto,non verò ab

actu,

actu,ſeu forma.Neque in hoc eſt comparanda materia cum anima ſubſiſtente,quia hæc longe eſt perfectior & actualior,& ſimpliciter immaterialis.Igitur hic modus dependentiæ non ſolum non repugnat,uerum etiam eſt maxime conſentaneus entitati materię & imperfectioni,ac muneri eius:ergo veriſimilius eſt talem eſſe naturam materiæ.Denique in rebus Phyſicis quod ſemper eodẽ modo euenit, & non aliter,veriſimile eſt eſſe naturaliter neceſſarium,ſed materiam eſſe ſub aliqua forma, naturaliter ſemper ita euenit:ergo eſt ex neceſſitate naturę, & non ex neceſſitate formæ, quia quando vna forma perit ex defectu diſpoſitionũ, nulla erat neceſſitas ex parte alterius introducẽdi nouam formam. Neque item tribui poteſt neceſſitas ſoli extrinſeco agenti proximo, quia ſæpe ẽt nullum eſt priuatum agens à quo ſit talis forma:ergo illa neceſſitas fundatur in indigentia intrinſeca ipſius materiæ. Nec ſatis eſt dicere,hunc effectum eſſe naturalẽ ex ordine vniuerſi,ſeu ex vniuerſali natura,aut neceſſitatẽ illã oriri ex cauſis agentibus vniuerſalib.quæ ſemper ſunt paratæ ad introducendam aliquã formam quando particulares deficiunt: nam hæc inſtitutio naturæ in propria indigentia materiæ fundata eſt: nã quia ad vniuerſale bonum pertinebat, vt nulla materiæ portio vnquam deficeret, aut in nihilũ redigeretur,ideo natura prouidit,vt nunquam poſſet priuari omni forma,ſed recedente vna,ſemper ſuccederet alia,quia hoc neceſſarium erat, vt materia poſſet perpetuo naturaliter cõſeruari. Alioqui cur natura fuiſſet,tam prouida in huiuſmodi formarũ ſucceſſione? præſertim quando forma,quæ ſuccedit,per ſe non erat neceſſaria ad expellendam aliã, quæ ob defectum diſpoſitionis,vel organizationis neceſſariæ recedit.

XV. Neq;eſt ſimile quod afferebatur de aſcenſu aquę ad replendum vacuum:nam vniuerſalis natura euitat vacuum propter perfectam vnitatem, & ingritatem vniuerſi,& propter neceſſitatem actionis,& influentiæ,& non propter commodum alicuius priuati entis.Quod verò materia eſſet quaſi vacua omni forma, ſi nihilominus conſeruari poſſet, & pati ac diſponi ad generationem,& in ſuo genere ad illam concurrere,nullum eſſet incommodum naturæ vniuerſali:Igitur vniuerſalis ratio nulla eſt alia, niſi materię conſeruatio. Fateor totum hũc diſcurſum ſupponere de facto nũquam manere, materiã ſine ſubſtantiali forma,& inde colligere hoc prouenire ex indigentia materiæ,quam collectionem exiſtimò ſatis eſſe probatum:antecedens autem dubito an ſatis demonſtratum ſit: nam ſubſtantialẽ formam non experimur,niſi ex effectibus,vel accidentibus:ſæpe autem nullus eſt effectus,qui euidenter oſtendat introductionẽ nouæ formæ poſt receſſum prioris, vt in morte hominis, & ideo Scotus & alij negãt,ibi introduci nouam formam, quamquã ne fateãtur manere materiam ſine forma,ponant formam corporeitatis vel miſtionis, qua ſecluſa nos non alia ratione conuincimus, in omni morte vel corruptione introduci nouam formam, niſi quia alias materia maneret ſine forma, & ita videmur in his probationibus circulum cõmittere.Sed licet verũ ſit, ex effectibus id non euidenter demonſtrari,nihilominus adeo eſt illud axioma conſentaneũ naturis rerum,& fini,& vſui, ac imperfectioni materię,vt vnanimi omnium fere antiquorum & recẽtiorum Philoſophorum cõſenſu, tanquam certum & indubitatum ſit receptum, quod ſatis eſt ad philoſophicam rationem fundandam.

Qualis ſit dependentia formæ à materia.

XVI. Duplex depẽdentia modus.

SEd explicandum ſupereſt, qualis ſit hæc dependentia,duobus enim modis poteſt intelligi, ſcilicet,vel tanquam à propria cauſa,vel tanquã à conditione ita neceſſaria vt abſque illa nõ debeatur eſſe tali rei,quos duos modos dependentiæ explicui latè in 1.tomo.3.p.diſp.8.ſect,1. & illos videtur ſignificare Fonſeca 5.Metaphyſ.cap.2.q.3.ſect.1. dũ ait intelligi poſſe materiam pendere à forma,vel tã quam à vera cauſa,vel tanquam à quodam cõcomitante, & ſect.3. videtur de eiuſdem facere mentionẽ,dum ait accidentia conſeruare ſubſtantiam nõ à priori,ſed à poſteriori.Dubitari ergo põt, quo ex his modis pẽdeat materia à forma. Et quidem qđ ſit tantũ dependentia à poſteriori, & à conditione neceſſaria,videtur probabiliter perſuaderi. Primo quia hic modus dependentiæ poſſibilis eſt: nã forma ſubſtantialis,vel eius vnio ad materiam, atque adeo totum compoſitum pendet hoc modo ab aliquibus formis accidentalibus, tanquam à diſpoſitionibus neceſſarijs via conſeruationis,vt aiũt, nõ quia ſint propriæ & directæ cauſæ talis cõſeruationis,ſed,quia ſunt diſpoſitiones ita connaturales,vt ſint etiam neceſſariæ: ergo maiori ratione põt materia habere talem dependentiam à forma tãquam à neceſſaria diſpoſitione,& primaria.Item hoc modo pendet materia à quantitate: ergo & põt pendere à forma. Deinde hic modus eſt ſufficiens ad ſaluandum omnia,quæ dicuntur de dependentia materiæ à forma, & omnes rationes factæ nõ amplius probant.Eſt etiam modus facilis & clarus:nã iuxta illum facile conciliãtur duæ concluſiones poſitæ. Recte ẽt intelligitur, quo modo viciſſim pendeat forma à materia,& materia à forma:vna.n.dicetur pendere à priori,& altera à poſteriori: vna tanquã à vera cauſa,& alia vt à conditione concomitante.

Augmentæ probãtia materiã a formæ ſolũ vt conditione dependere.

XVII. At verò iuxta alium modũ difficile intelligitur hæc mutua dependentia: nam cum materia ſimpliciter ſupponatur formę, vt hæc ex illius potentia educi poſſit, vix intelligitur quomodo à priori poſſit materia à forma dependere. Et explicatur amplius,augeturq; difficultas ex eo,qđ materia ſit per verã creationem & per eandem actionem permanentẽ conſeruatur: ergo non pendet in ſuo fieri à forma vt à vera cauſa, quia ad creationẽ nulla cauſa creata concurrere põt naturaliter. Reſpondent aliqui hoc eſſe verum de cauſa efficiẽte;nõ verò de alijs generibus cauſarum:nam creatura non poteſt eſſe cauſa efficiens creationis:põt tamen eſſe cauſa finalis,vt per ſe conſtat, & eadem rationem poteſt eſſe cauſa formalis,imo & materialis: nam cũ creatur totum,partes concurrũt ad eſſe & fieri illius in genere cauſæ materialis. Sed omiſſa cauſa finali, cuius cauſalitas habet peculiarem rationem, ꝓpea quod non eſt per realem,ac propriã motionem diſtinctam ab actione cauſę efficientis,& ideo nõ prę requirit reale eſſe in re, quæ talem cauſalitatẽ exercet: de cauſa materiali videtur concurſus eius directè repugnare cum creatione vt eſt propria & vera creatio:quod facile patet ex dictis ſupra de eductione formæ de potentia materiæ,& latius oſtendetur infra in propria diſputatione de creatione.Loquor autem de creatione,ut propriè creatio eſt:nam ſub ratione concreationis poteſt habere dependentiã à cauſa materiali, ut ſupra declaratum eſt tractando de materia cœli, quia concreatio, ut ſic ordine naturæ ſupponit creationem, & ideo poteſt habere aliquam dependentiã. Eadem ergo ratione creatio vt ſic non poteſt habere dependentiam à cauſa formali,quia cauſa formalis ſupponit materialem, licet concreatio poſſit habere dependentiam à forma,ut ſupra loco citato declaratum eſt.At verò materia rerum generabilium uerè ac propriè creatur, & non concreatur propriè, id eſt, non producitur per vnam & eandem actionem qua creatur totum: ergo ad creationem eius non poteſt forma concurrere, ut uera cauſa,

Quod in hunc modũ declaratur & confirmatur ex di- XVIII.

ex dictis: nam creatio huius materiæ rerum generabilium, & inductio formæ, ſunt actiones diſtinctæ, tam nunc in materiæ conſeruatione, & rerum generatione, quã in prima rerum ſublunariũ productione: ſed actio inductiua formæ nõ poteſt eſſe vera cauſa actionis creatiuæ materiæ: ergo multo minus forma, quæ per illam actionem inducitur, põt eſſe vera cauſa creationis materiæ. Minor patet, tum quia inductio formæ ſupponit oĩno creationem materiæ, ſeu materiam creatam, nec intelligi poteſt quod formæ inductio aut vnio ſupponatur in aliquo genere cauſæ ad creationem materiæ, quia inductio formæ vt ſic, dicit habitudinem tranſcẽdentalem ad materiam iam creatam: vnde ſicut relatio non põt præſupponi ad terminum in aliquo genere cauſæ, ita neque inductio formæ ad creationem materiæ. Tum etiam, quia alias penderet per ſe creatio, vel conſeruatio materiæ ab eductione formæ: ergo & ab agente educente formã, atque ita agentia naturalia vt veræ cauſæ effectiuæ conſeruarent materiam. Vnde ẽt fieret, vt quoties forma mutatur in materia, mutaretur actio qua materia conſeruatur à Deo, quia mutata dependẽtia actionis, mutatur actio, eo, quod ipſa ſit eſſentialiter dependentia, vt infra declarabimus. Conſequens aũt eſt falſum, quia materia vt eſt primum ſubiectum generationis, eſt quid ingenerabile, & incorruptibile, quia ſupponitur generationi & corruptioni: ergo eadem ratione eſt quid immutabile quoad actionem per quam fit, & cõſeruatur, quia ſupponitur facta & conſeruata: alioqui per quamcunque generationem entis naturalis concrearetur materia, vel ita ſe haberet ac ſi concrearetur, quia per nouam actionem terminatam ad totũ ipſa conciperet conſeruari: quod plane repugnat actioni agentis naturalis: alias eadem rõne dici poſſet per talem actionẽ comproduci ſemper nouam materiam. Igitur creatio vel conſeruatio materiæ: non pendet ab eductione formæ tanquam à propria cauſa, vel actione per ſe: ergo multo minus poteſt pendere à forma, tanquam à vera cauſa cum forma ſit in omni genere cauſæ poſterior actione, per quam educitur de potentia materiæ: ergo de primo ad vltimum, nec materia ipſa poteſt pendere à forma vt à cauſa per ſe, ſed ſolum vt à cauſa vel conditione concomitante, & bene diſponente ac actuante ipſam materiam.

XIX. **Ratiõe ſuadẽtes materiã à forma pẽdere vt à propria cauſa.** Non deſunt tñ argumenta quibus ſuaderi videatur materiã poſſe dependere à forma vt à propria cauſa, quæ per informationem ſuam continet illã in eſſe. Et præſertim, quia forma ſubſtantialis materialis pendet à materia vt à propria, & per ſe cauſa in ſuo genere, ergo & è contrario materia pẽdet à forma, tanquam à vera cauſa, quia licet non ſuſtentet illam vt ſubiectum, põt vt actus continere illam. Nam ſicut actus effectiuus tenet effectum in eſſe per ſuam cauſalitatem, ita actus informatiuus poteſt modo ſibi proportionato cõtinere ſuũ ſubiectum in eſſe: ergo ita comparatur forma ſubſtantialis ad materiam. Probatur conſequentia primo, quia forma materialis, eſt perfectior & actualior, quam materia: ergo magis per ſe pendet materia à forma, quam forma à materia. Secundo quia non repugnat huiuſmodi mutuus nexus inter materiã & formam tanquam inter cauſas, quæ mutuo & viciſſim ſunt ſibi per ſe cauſæ. Quod patet tum illa generali ratione, quod in diuerſis generibus cauſarum non repugnat mutua prioritas: tum ẽt quia in cœlo videtur eſſe hæc mutua connexio inter materiam & formã: nam & in fieri, & in eſſe mutuo, & per ſe pendent, vt ſupra dictũ eſt, ita vt concreatio vnius per ſe pendeat à concreatione alterius, & è conuerſo. Ex quo exemplo põt ſumi tertia ratio, quia materia cœli pẽdet à ſua determinata forma, vt à cauſa per ſe: ergo & materia horum inferiorũ pendebit eodẽ modo à forma generabili, licet indefinitè. Patet cõſequentia, quia perfectior eſt materia cœli: ergo ſi illa ita pendet, multo magis alia.

Sunt quidem hæ rationes probabiles, & ita poteſt vtraq; pars ex dictis ꝓbabiliter ſuſtineri, mihi tamen (vt verum fatear) prior videtur intelligibilior & facilior, & ſi attentè ponderentur rationes factæ, facilius poſſunt poſteriores diſſolui. Quod munus lectori relinquo, quia res facilis videtur, & quia infra explicando quomodo cauſæ ſint ſibi inuicem cauſæ radicitus declarandum eſt, quænam prioritas mutua poſſit inter aliqua duo intercedere & quæ non poſſit, ex cuius intelligentia maxime pendet præſens reſolutio. XX. **Iudiciũ de quæſtione & de rõnib. vtrinque ꝓpoſitis.**

SECTIO IX.

Vtrum tanta ſit dependentia materiæ à forma, vt ſine illa nec per diuinam potentiam conſeruari poſſit: & è conuerſo.

Qvoad dependentiam formæ à materia, ſolum poteſt dubitari de materiali forma: nã de immateriali conſtat, non ſolum virtute diuina, ſed ẽt naturaliter poſſe manere ſine materia. De reliquis aũt formis Ariſtoteles, & Philoſophi fortaſſe negarẽt poſſe vllo modo ſubſiſtere ſeparatas à materia, quia exiſtimarent dependentiã, & inhærentiã actualem in materia eſſe illis eſſẽtialem. Catholici aũt, qui credimus Deum cõſeruare accidens ſine ſubiecto, dubitare non poſſumus (licet moderni quidam dubitent) quin poſſit ẽt Deus ſubſtantialem formã materialem, ſine materia cõſeruare, quia maior eſt dependentia accidentis à ſubiecto, quatenus accidens minus habet entitatis & actualitatis, quam forma ſubſtantialis. Vnde oẽs doctores ſtatim citandi in hoc conueniunt de forma ſubſtantiali, quamuis de materia diſſentiant. I. **Rationalis forma naturaliter cæteræ ſupnaturaliter ſeparatæ poſſunt cõſeruari**

Tractatur prior opinio de materia.

De materia igitur eſt prima ſententia negans, poſſe Deum conſeruare materiam ſine forma ſubſtantiali. Tenet D. Thom. locis citatis ſectione præcedente cum alijs ſectatoribus eius ibi citatis, & præterea quodlibeto 3. art. 1. indicatq; eam Magiſter in 2. diſt. 12. cap. 5. vbi ſolum dicit, materiam in principio creationis non fuiſſe prius carentem omni forma, quia tale aliquid corporeum exiſtere non poteſt, quod nullam habeat formam: nõ tamen declarat, an loquatur de potentia abſoluta, vel iuxta naturas rerum. Et eodem modo videtur loqui Hugo Victorinus 1. de ſacramen. par. 1. c. 4. Apertius loquitur Bonauen. dicta diſt. 12. art. 1. q. 1. Heruæus quodl. 6. q. 1. Aegid. in principio ſui Hexameron, cap. 1. & 2. Iandun. 1. Phyſ. q. 26. Zimar. theorem. 15. Fundamentum præcipuũ huius ſententiæ eſt, quod materia formaliter ex ſe nullã habet exiſtentiam, ſed eã recipit formaliter à forma: Deus aũt non poteſt dare effectum formalem ſine cauſa formali, neq; etiam poteſt conſeruare materiam ſine exiſtentia: ergo non poteſt conſeruare materiã ſine forma. Nec refert, quod eſſe exiſtẽtiæ iuxta hanc ſñiam non ſit primarius effectus formalis formæ, tum quia, licet ob hãc cauſam poſſit per diuinam potentiam manere effectus primarius ſine hoc ſecundario: tamen è conuerſo non poteſt ſecundarius dari ſine primario: nam ab eo eſſentialiter pendet, tum etiam quia ad primarium effectũ formæ pertinet eſſe vel conſtituere proximum ſuſceptiuum exiſtentiæ, qui effectus nunquam ſeparatur ab ipſa: nam etiam in Chriſti humanitate illum habet: non poteſt aũt Deus conſtituere actum extra II. **D. Tho. Magiſter Hugo. D. Bon. Heruęus. Aegid. Iandun. Zimar.**

extra proprium ſuſceptiuum. Secundo ex Cómentatore, quia materia eſt pura potentia: quidquid autem exiſtit, eſt in actu: ergo repugnat materiam exiſtere ſine actu, quia alias ſimul eſſet in actu, & ſine actu: actus autem materiæ eſt forma: ergo repugnat eſſe ſine forma. Tertio, etiamſi materia habeat aliqualem exiſtentiam partialem, habet illam pendentem à forma in genere cauſæ formalis: ſed nõ poteſt Deus per ſe ſupplere effectum cauſæ formalis: ergo. Quarto fieri ſolet hæc ratio, quia ſi materia ſeruaretur ſine forma, eſſet in rerum natura aliquod indiuiduum ſub genere ſubſtantiæ, & non ſub aliqua ſpecie: nam materia eſſet in genere corporis, v.g. & non pertineret ad aliquã eius ſpeciem. Quinto omne eſſe accidẽtale eſt à forma accidentali, & ideo nihil habere põt tale eſſe ſine illa: ergo omne eſſe ſubſtantiale eſt à forma ſubſtantiali, & non poteſt ſine illa: materia autem hẽt aliquod ſubſtantiale eſſe: ergo illud non poteſt eſſe ſine ſubſtantiali forma. Aliæ rationes ſolent multiplicari, ſed non ingerunt nouam difficultatem, & ideo inutile cenſeo in eis immorari.

Poſterior ſententia tractatur, & priori præfertur.

III. Henric. Scot. Baſſol. Lychet. Mairon. Marſil. Soto.

Contraria ſententia eſt ſatis communis. Eam tenet Henricus quodlib. 1. q. 10. Scotus in 2. diſt. 12. q. 2. & ibi Lichetus, Maironis, Baſſolis, & alij Scotiſtæ, Richar. q. 4. Gregor. q. 1. Gabriel q. 1. Marſil. in 2. q. 8. & in eam inclinat Soto Phyſic. 1. q. 6. & mihi videtur hæc ſnĩa omnino vera, quia nõ C ſolum non inuenio claram implicationem cõtradictionis, verum ẽt nec rationẽ ſatis veriſimilem, quæ eam perſuadeat. Et inprimis, quamuis teneremus exiſtentiam eſſe rem diſtinctã ab eſſentia, nulla reddi poſſet ſufficiens ratio, cur non poſſet Deus illum actum ponere in ſola materia. quia licet ſecũdum connaturalem ordinem ille actus recipiẽdus eſſet in tota natura vel integro ſuppoſito, tñ per diuinam potentiam poſſet conſtitui in vna parte, ſicut exiſtentia accidentalis naturaliter recipi nõ poteſt niſi in compoſito accidentali, ſeu in ſuppoſito ſubſtantiali, media accidentali forma: & tñ Deus facere poteſt vt maneat in ſolo accidẽte ſeparato, & maior ratione poſſet conſeruare eſſe ſubſtantiale in ſola forma materiali ſubſtantiali: ergo ẽt poſ- D ſet in ſola eſſentia materiæ ponere actum exiſtentiæ, quia licet materia ſit potentia ad formã, tamen re vera eſt quædam partialis eſſentia ſubſtantialis: quatenus ergo aliqua eſſentia eſt, poterit per exiſtentiam actuari: nam exiſtentia eſt actus eſſentiæ. Neq; eſt vlla ratio quæ probet illum ordinem inter formam ſubſtantialem & actum exiſtentiæ, aut dependentiam illius exiſtentiæ à forma eſſe adeo eſſentialẽ, vt à Deo immutari aut ſuppleri nõ poſſit: nam forma non eſt ita cauſa exiſtentiæ vt intrinſece componat illam, cum ſupponantur eſſe entitates ſimplices condiſtinctæ: cauſalitas autem formæ, quæ non eſt per intrinſecam compoſitionem, ſed vel per dimanationẽ aut aliam ſimilem rationem, poteſt à Deo ſuppleri: vt ſtatim oſtendam. E

IV. Nec verò dici poteſt, materiam exiſtentem per actum exiſtentiæ realiter diſtinctũ iam habere formam, quia oĩs actus eſt forma. Hoc.n. axioma falſum eſt iuxta illam ſententiam, etiã de actu actuante: authores.n. illius ſententiæ ponunt in vno ſuppoſito ſubſtantiali formam ſubſtantialem, & actũ exiſtentiæ realiter diſtinctũ, & non admittunt duas formas ſubſtantiales: ergo exiſtentia ſubſtantialis non eſt forma ſubſtantialis. Et ideo etiam dicunt, exiſtentiam creatæ humanitatis, poſſe ſuppleri per increatam exiſtentiam Verbi, quia exiſtentia non eſt forma: ergo ſi materia conſeruaretur cum actu exiſtentiæ realiter diſtincto à ſua eſſentia abſque A alia forma, verè cõſeruaretur ſine forma, & ita eſſet in actu ſine actu informante: nõ verò ſine actu terminãte. Adde nonnullos ex authoribus, qui ponunt exiſtentiã realiter diſtinctam ab eſſentia, concedere, poſſe Deum cõſeruare eſſentiam in rerum natura, & extra cauſas ſine exiſtentia. In quo licet apertam dicant contradictionem, tñ ſuppoſito falſo principio conſequẽter loqui videntur. Cur ergo non admittent ẽt eſſentiã materiæ conſeruari poſſe in rerum natura & extra cauſas ſine actu exiſtentiæ diſtincto? nam vt res ſit in rerum natura & extra cauſas, ſufficit ſecundũ ipſos eſſe eſſentiæ: materia aũt ex ſe, & per ſe ipſam formaliter aliquod eſſe eſſentiæ habet, quamuis partiale ac diminutum.

V. Germana à prioriq; concluſionis probatio.

Sed hæc veluti ad hominem ex alienis principijs B procedũt: ex proprijs aũt ratio à priori huius ſentẽtiæ eſt, quia materia ſicut habet ſuam partialẽ entitatem eſſentiæ, ita & exiſtentiæ: exiſtentia.n. ſubſtantiæ ita compoſita eſt, ſicut eſſentia ſubſtantiæ, & ideo ſine vlla implicatione vel repugnantia, poteſt Deus ſicut formam ſine materia, ita & materiã ſine forma conſeruare: Quia, licet proprium ſuſceptiuum (vt ita loquamur) completæ & integræ exiſtentiæ ſit completa natura vel ſubſtantiale ſuppoſitum, tamen pars naturæ, ſeu natura partialis capax eſt partialis exiſtentiæ ſibi proportionatæ, in qua poteſt per diuinam potentiam partialiter ſola ſubſiſtere, ſicut quantitas in ſua proportionata exiſtentia per diuinam potentiã ſeparata exiſtit. Nulla enim maior repugnantia afferri poteſt in exiſtẽ- C tia partiali materiæ, quàm in partiali exiſtentia formæ, vel accidentali exiſtentia quantitatis. Namq; hæc exiſtentia partialis materiæ, non manat intrinſecè à forma, ſed ſolum naturaliter pendet ab illa, vel tanquam à conditione ſeu actuali diſpoſitione naturaliter debita, vel ad ſummũ vt à cauſa informante, & per informationem ſuam per ſe concurrente & iuuãte ad eſſe materiæ: hic aũt modus dependentiæ facile poteſt à Deo ſuppleri ſine repugnantia. Et de priori quidẽ, qui nobis probabilior viſus eſt, res eſt clara, quia ille modus dependẽtiæ eſt valde extrinſecus, & à poſteriori, & ſolum conſiſtit in hoc, quod rei in tali ſtatu conſtitutæ, vel carenti tali diſpoſitione vel actu, non debetur naturaliter eſſe. Poteſt aũt Deus conferre eſſe, etiã præ- D ter naturalẽ debitum, ſeu præter ordinem naturalem, & ita poteſt conſeruare formam in materia ſine naturali diſpoſitione, & animam in corpore ſine naturali organizatione.

VI. De poſteriori aũt modo dependentiæ idem probatur, quia licet ſecundum illum modũ forma concurrat aliquo modo vt cauſa ad eſſe materiæ, non tamen vt cauſa intrinſecè cõponens illud eſſe, aut proprium ſubiectum eius, ſed vt cauſa tantũ informans vel actuans, & vt extrinſeca in hoc ſenſu qđ eſt condiſtincta oĩno ipſi effectui: huiuſmodi autẽ cauſam Deus ſupplere põt efficiendo, etiamſi ipſa cauſet informando. Quod à cõtrario probatur cauſa materiali, quæ eſt intrinſeca ſicut formalis, & ideo non põt Deus illam ſupplere reſpectu illius E effectus quẽ intrinſece cõponit. Poteſt tamen ſupplere cauſalitatem eius, reſpectu alterius componentis ſeu formæ etiamſi materia in ſuo genere influat per ſe, & vt vera cauſa in eſſe ipſius formæ. Et hoc modo ſupplet Deus dependẽtiam accidentis à ſubiecto, etiãſi ſit in genere cauſæ materialis: & eodem modo poteſt ſupplere dependentiam ſubſtantialis formæ corporeæ à materia, quia licet verè ſit cauſalitas per ſe & materialis, tamen non eſt oĩno intrinſeca.i. talis, vt ipſa materia ſit intrinſeca, pars talis effectus, ſed eſt circa rem omnino condiſtinctam ſuſtẽtando illam. Hanc autem cauſalitatem, quã materia præbet ſuſtentando, poteſt Deus ſupplere efficiendo: ergo eadem ratione poterit ſupplere

plere cauſalitatem formæ, non in compoſitum, ſed iu materiam, neque informando, ſed efficiendo. Patet conſequentia, quia æquè ceſſat tota ratio, repugnantiæ, quæ in hoc conſiſtit quod Deus non pôt vniri per modum formæ ad materiam, quod neceſſarium eſſet ad conſeruandum vel componendum compoſitum: non verò ad conſeruandam vnã partem cõpoſiti ſine alia. In quo par eſt ratio de materia ac de forma, quia non eſt de ratione partis eſſentialis actu exiſtentis quod ſit forma, vel habeat formam, quia neque eſſentia talis partis hoc poſtulat, cũ ſolum conſiſtat in aptitudine ad formam: nõ verò in actuali vnione, neque etiam exiſtentia, cum ſolũ extrinſece pendeat à forma modo iam explicato. Et tunc materia eſſet quidem in actu entitatiuo, ſeu exiſtentiæ, & in potentia ad actum formalẽ, in quo nulla eſt repugnantia aut difficultas, cũ potẽtia receptiua neceſſario includat aliquam entitatẽ & actualitatem entitatiuam, vt ſupra declaratum eſt.

VII. Atque hinc obiter intelligitur, per quam actionem poſſit Deus materiam ſine forma conſeruare, aut quid noui oporteat ipſum exhibere, vt ita illam conſeruet. Diuerſimodè enim loquendum eſt iuxta diuerſos modos dependentiæ materiæ à forma ſupra tactos. Si .n. materia ſolum pendet à forma vt ab actu ſeu diſpoſitione conſequente, nulla noua actio neceſſaria eſt ex parte Dei ad cõſeruandã materiã ſine forma, ſed ſi à principio crearet materiã ſolam ſine forma, actio eadem omnino eſſet cum illa, qua Deus actu creauit materiam ſub formis, ſolũque cõſtitiſſet miraculum, vel preternaturale opus in hoc, quod Deus faceret illam actionem ſine concomitantia alterius per quam induceret formam in talem materiam. Sicut ſi Deus crearet ſubſtantiam animæ ſine potentia intellectiua, per eandem actionem illam crearet, & miraculum ſolum eſſet impedire naturalem dimanationem facultatis ab eſſentia: imò de facto anima Chriſti, eadem actione creata eſt ſine propria ſubſiſtentia, ac aliæ creãtur, ſolũque in illa impendita fuit actio vel dimanatio propriæ ſubſiſtẽtiæ. Et proportionali modo loquendũ eſt, ſi Deus velit conſeruare ſine forma materiam, quæ iam eſt ſub illa: nam expellendo vnam formã, & non concurrendo ad introductionem alterius, ſolum eſſet neceſſarium, Deum continuare illãmet actionem, qua nunc conſeruat materiam, quia per illã ſufficienter conſeruaret entitatem materiæ in rerum natura & extra cauſas: miraculumq; ſolum in eo eſſet poſitum, quod Deus continuaret actionẽ conſeruatiuã materiæ in eo ſtatu, in quo illi nõ deberetur eſſe, & ſine illis conditionibus, quæ ad naturalem modum exiſtendi neceſſariæ ſunt.

Deus ſine forma materiã conſeruatur, quid noui debeat pſtare.

VIII. At verò ſi materia pendet à forma, vt à propria cauſa per ſe influente ad eſſe illius, ſic neceſſarium erit Deũ alio genere efficientię & actionis ſupplere illã cauſalitatem formę, quia, ſi illa cauſalitas formæ per ſe neceſſaria eſt præter communem influxum, quo Deus nunc conſeruat materiam, non poterit cum hoc ſolo communi influxu Dei materia conſeruari ſine cauſalitate formę, niſi huius neceſſitas alio genere cauſalitatis ſuppleatur. Sicut, quãdo Deus conſeruat quantitatem ſine materiali coucurſu ſubiecti, neceſſarium eſt, vt ſpeciali efficiẽtia ſuppleat concurſum illum ſubiecti, ſine quo quantitas naturaliter eſſe non poſſet, & ideo dicimus lõge diuerſa ratione conſeruare Deum quantitatem ſine ſubiecto, ab ea, qua illam in ſubiecto cõſeruabat, vt latè tractaui tertio tomo, tertia parte. Sic igitur neceſſariũ eſſet in præſẽti ſeruata proportione. Quęnam vero eſſet illa noua actio quam Deus abhiberet ad materiam conſeruandam ſine forma, nõ eſt facile ad explicandum: dicimus autem illam fore actionem per modum abſolutę, & omnino indepẽdentis creationis, diſtinguique ab actione, qua nũc conſeruatur materia, quia hæc eſt per modum conſeruationis, quod quidem in materia cœleſti ſi conſeruanda eſſet ſine forma, facile intelligi poteſt; in hac verò materia generabilium, difficilius, id eſt, nam actio per quam fit, re vera eſt abſoluta creatio, vt in ſuperioribus eſt declaratum, & ideo prior dicẽdi modus quoad hanc materiam ſemper uidetur veriſimilior.

Satisfit rationibus prioris ſententiæ.

Rationes contrariæ ſententiæ omnes ferè ſolutæ ſunt ex dictis: Ad primam enim iam reſpõſum, & falſum ſumere, nempe omnem exiſtentiam eſſe à forma, vt ab intrinſeca, & quaſi eſſentiali cauſa (eſt enim id verum de exiſtentia completa ſubſtantiali, non verò de quacunque partiali) & illationem non eſse neceſſariam, quia eſto intercederet ille naturalis ordo inter formam & exiſtentiã, non inde fieret eſſe immutabilem per omnipotentiam Dei. Ad ſecundum reſpondent Scotus, & alij committi æquiuocationem in nomine potentiæ, & actus: nam materia dicitur pura potentia ſubiectiua, quæ, ſi in ſua puritate ſit, carebit actu informante: cum verò dicitur omnem rem exiſtentem eſſe in actu, intelligitur de actu entitatiuo, quod non opponitur potentiæ ſubiectiuæ, ſed obiectiuæ tantum. Quam reſponſionem Iauellus & alij putant ſatis excludi impugnando potentiam obiectiuam, ſed non eſt, quod hæreamus in uoce potentiæ obiectiuæ: de qua fortaſſe eſt controuerſia de nomine, vt etiam Iauellus fatetur, & inferius tractandum eſt: ſed attendere debemus ad rem ſignificatam, quæ eſt res in eſſe poſſibili, ſiue dicatur poſſibilis à potentia obiectiua, ſiue à potentia actiua agentis: nunc enim nil refert. Rei autem poſſibili ſic ſumptæ opponitur res in actu, & hoc ſenſu eſt verum, rem exiſtentem debere eſſe in actu: hoc autem eſſe in actu, nõ opponitur puræ potentiæ ſubiectiuæ. Quod ſi in hoc ſenſu materia iam creata dicatur pura potentia, falſa eſt aſſumptio. Ad tertiũ ſatis iam declaratum eſt, quomodo poſſit Deus ſupplere dependentiã naturalem, qua habet materia in ſua exiſtentia partiali a forma. IX.

Ad quartum reſpondetur non magis procedere argumentum illud in materia ſine forma, quam in materia formata. Materia enim non habet aliam ſpeciem ſubſtantialem, & eſſentialem ſibi, propterea quod ſit ſub forma, uel ſub hac, uel illa forma. Dico aũt ſubſtantialem & eſsentialẽ, quia agimus de materia prima, non de materia proxima, quæ includit formas ſeu diſpoſitiones accidentales, ratione quarum dicitur interdum ſpecie differre, ſed illa re vera non eſt diuerſitas in ſubſtantiali differẽtia materiæ, ſed in accidẽtib. Forma igitur non dat differentiam ſpecificam materiæ, ſed compoſito. Vnde ſicut eadẽ materia numero, manet ſub diuerſis formis, ita & eadem ſpecie: ſi ergo materia ſine forma exiſtens eſſet indiuiduum generis ſub nulla ſpecie contentum, etiam nunc eſt: uel certe, ſi nunc nõ eſt tale indiuiduum (vt re vera non eſt) neque etiã tũc eſset. Vnde ſimpliciter negãda eſt ſequela, quia ad rationẽ materiæ non ſpectat ut ſit in ſpecie hominis, uel equi, ſed in ſpecie materiæ: illa autẽ materia eſset in aliqua ſpecie ultima materiæ, vel cęleſtis, vel elementaris. Quare aliud eſt dicere in eo caſu dari materiam, quæ in ſua latitudine eſsentiæ incompletæ ſub nulla ſpecie ultima ſibi proportionata cõtineretur, & falsũ eſt hoc ſequi: aliud verò eſt dicere, dari materiã ex qua nullum indiuiduum completum ſub aliqua ſpecie ultima ſubſtantiæ cõpletæ contentum actu componeretur: & hoc fatemur ſequi: nullum autem eſt inconueniens, ſed eſt X.

Materia ſubſtãtialẽ, ꝓpriã ſtabileq; ſpeciẽ ſibi aſcribit.

Ff ipſa-

ipſamet aſſertio noſtra; quia non eſt de eſſentia materię quod actu componat tale indiuiduũ, ſed quod apta ſit illud componere. Ad quintum reſpondetur eſſe diſcrimen inter ſubſtantiam & accidens, quod accidens & forma accidentalis in tota ſua latitudine ſumpta conuertuntur, quia omne accidens aliquo modo inhæret, & ideo repugnat dari eſſe accidentale ſine forma accidentali: ſubſtantia verò & forma ſubſtantialis non conuertuntur: datur enim ſubiectum ſubſtantiale quod nullo modo eſt forma, & ideo diuiditur ſubſtantia in materiam, formam & compoſitum. Quapropter non eſt neceſſe vt omne eſſe ſubſtantiale ſit intrinſecè & formaliter à forma; nam in latitudine ſubſtantialis eſſe, datur eſſe ſimpliciter & completum: & hoc eſt à forma propriè ac per ſe in ſuo genere, datur etiam eſſe partiale, quod non ſemper eſt à forma, niſi latè loquendo, quatenus ab illa aliquo modo pĕdet, quã dependentiã Deus ſupplere poteſt, vt oſtĕſum eſt.

SECTIO X.

Vtrum vnius ſubſtantiæ vna tantum detur cauſa formalis.

I. Explicata cauſalitate formæ, neceſſarium eſt eius veritatem, vel multitudinem in eodem effectu vel compoſito exponere, vt hinc ſimul conſtet, an intra hoc genus cauſæ, ſit aliqua ſubordinatio, vel dependentia cauſarum reſpectu eiuſdem effectus. Duobus autem modis intelligi poteſt in vnâ ſubſtantia eſſe plures formas, ſ. vel in diuerſis partib. materiæ, vel in eadem materia. De priori modo hic non diſputamus: quia etſi in diuerſis partibus materiæ dentur diuerſæ formæ, tamen vnaquęq; earum vnum tantum habet effectum proprium in ſua materia. Quod ſi ex omnibus illis ſubſtantijs vna componitur tanquam ex partibus integrantibus ipſam, neceſſe eſt vt formæ illæ non ſint totales, ſed partiales, vnam totalem formam integrantes. Atq; ita ea multitudo partium non impediet quo minus vnius effectus totalis vna detur adęquata cauſa formalis. Et quidem ſi huiuſmodi partiales formæ ſint eiuſdem rationis, non eſt dubium quin poſſit in materialibus formis pro diuerſitate partium materię multiplicari & uniri ad componẽdam vnam ſubſtantiam. An verò formæ diuerſarũ rationum poſſint eſſe partiales, & inter ſe vniri ad componendam vnam ſubſtantiam, & quanta poſſit eſſe illa vnio, an ſ. per veram continuationem Mathematicam, vel per minorem aliquam coniunctionem Phyſicam: hæc omnia non pertinĕt ad pręſentem materiam, ſed ad ſcientiam, de anima: nam illa omnia potiſſimũ quæri ſolent propter partes heterogeneas viuentium, & maximè propter ſanguinem & alios humores exiſtentes in animali, de quibus nonnulla attigi primo tomo, tertia parte, diſputatione 13. ſectione quinta, ſexta & ſeptima.

Plures partiales formę homogenea in eodẽ cõpoſito uniũtur.

II. Quæſtio ergo præſens verſatur de cauſa formali reſpectu eiuſdem omnino materiæ, an ſcilicet in vna materia tantum eſſe poſſit vna forma ſubſtantialis, in qua quæſtione plures inuoluuntur pro varietate opinionum, quæ breuiter attingendæ ſunt.

III. Tribus autem modis excogitari poſſunt plures formæ in eadem materia: vno modo cum ſubordinatione per ſe & eſſentiali, per modum formę ſuperioris & inferioris, quarum prior, licet reſpectu materiæ ſit actus, reſpectu tamen vlterioris formæ cõparetur per modum potentiæ. Secundo cum ſubordinatione, non quidem eſſentiali, ſed per modum diſpoſitionis ad formam principaliter intentã. Tertio merè per accidens & ſine vllo ordine inter ſe. Et ad hæc tria capita reuocantur omnes opiniones,

A quæ in hac materia ſunt vel eſſe poſſunt, & in ſingulis eſt ſententiarum varietas.

IV. Nam ad primum caput ſpectat opinio ſupra tractata diſputatione 13. de forma corporeitatis per ſe neceſſaria ad introductionem vltimarum formarum, quam hic iterum referre & impugnare non oportebit.

Reijcitur opinio de multiplicatione formarum iuxta prædicata eſſentialia.

V. Ibidem eſt etiam tractata & curſim impugnata opinio, quæ affirmat, formas ſubſtantiales realiter multiplicari in compoſito iuxta multitudinem

B prædicatorum eſſentialium, quæ refertur ex Auicebron. in libr. fontis vitæ, eamque tenuit Ioannes de Gandauo. 2. Metaphyſ. quæſt. 10. & 1. de anima qu. 8. & Paulus Venet. 7. Metaph. Veruntamen hæc ſententia antiquata iam eſt, & vt omnino improbabilis reiecta: nam præter rationes generales, quas inferius efficiemus pro vnitate formæ, hæc ratio conuincit falſitatis illam opinionem, quod multiplicet formas ſine fundamento & neceſſitate: nam in ſuperioribus oſtenſum eſt, vniuerſalia non diſtingui realiter à particularibus, nec genera ab ſpeciebus: ergo cum hæc prædicata multiplicentur ſolum per abſtractionem & præciſionem noſtri intellectus, vanum eſt exiſtimare illis correſpondere in re formas realiter diſtinctas. Alioqui etiam in ſubſtantijs

C ſeparatis, & in formis accidentalibus, multiplicandæ eſſent formæ realiter diſtinctæ, & inter ſe ſubordinatæ iuxta multitudinem prædicatorum eſſentialiũ, quæ in his etiam rebus noſtra ratio diſtinguit. Imo etiam materias oporteret realiter diſtingui & multiplicari in ſubſtantijs materialibus, quia ab illis ſumi poſſunt prædicata diuerſa eſſentialia, ut eſſe rem materialem, quod commune eſt cœleſtibus & inferioribus corporibus, & eſſe rem generabilem, aut aliquid ſimile. Denique hæc prædicata quam plurima abſtrahi poſſunt, iuxta varias rerum conuenientias: ergo impoſſibile eſt iuxta numerum earum multiplicari realiter formas. Omitto alias rationes, quas ſupra diſpur. 13. ſectione tertia fecimus.

Auicembron. Ioan. Gandau. Paul. Ve.

VI. Sed obijcies Ariſtotelem 7. Metap. cap. 10. dicentem partibus definitionis correſpõdere partes rei

D partes autem definitionis ſunt genus & differẽtia: ergo his partibus correſpondent in definito partes realiter diuerſæ, quæ non ſunt ſola materia & forma: nam animal, verbi gratia, nõ ſignificat ſolã materiã, ſed cõpoſitum ex materia & anima ſenſitiua. Item idem Ariſt. 2. Metaphyſ. cap. 2. probat non dari proceſſum in infinitũ in cauſis formalibus quia non datur in prædicatis quidditatiuis. Item, quia proprietates, quæ ſecundum hæc prædicata conueniunt, ſunt diſtinctæ in re ipſa, vt, verbi gratia, ſentire, intelligere, moueri, &c. ergo & formæ à quib. ea prædicata ſumuntur. Ad primum teſtimonium Ariſtotelis reſpondetur, vel non loqui generaliter

E de omni definitione, ſed de illa, quæ datur modo Phyſico, & per partes Phyſicas, ut cũ dicitur homo eſſe ens compoſitũ ex anima & corpore, vel, ſi vniuerſaliter loquatur, non oportere intelligi de partibus in re diſtinctis, ſed re uel ratione, ut ſumitur ex D. Thom. ibi, & clarius ex Alexand. Alenſi, qui vocat partes reales aut rationis. Ad aliud verò teſtimonium reſpondetur ex negatione plurium, vel infinitorum prædicatorum eſſentialium rectè colligi negationem plurium, vel infinitarum formarũ quia à qualibet forma, ut minimum ſumi poteſt unum prædicatum quidditatiuum: ſi ergo non ſunt infinita prædicata quidditatiua, nec infinitæ formæ eſſe poterunt. E contrario verò ex multitudine prædica-

Partibus definitionis vt reſpondeăt partes rei

D. Tho. Alenſ.

Prædicata eſſẽtialia & formæ ſubſtantiales quẽ ordinẽ illatio nis ſeruẽt

dicatorum quidditatiuorum, nō poteſt colligi mul- A titudo formarū, quia ab eadē forma poſſunt plura prædicata ſumi iuxta varias conuenientias ac differentias, quas habet cum illis formis. Quare non eſt ſimile, quod eſt Ariſtotele adducitur.

VII. Hinc autem optimè infertur, quod ſicut ex vnitate formæ non colligitur prædicata quidditatiua non eſſe plura, ſed vnum tantum, ita etiam non colligitur illa nō eſſe finita, aut nō poſſe eſſe in eis proceſſum in infinitum, quia ſtante vnitate formæ poſſunt hæc prædicata multiplicari: an verò aliūde ſit terminus in his prędicatis, & quomodo id probauerit Ariſtot. dicemus ſect. ſequent. Ad Vltimum reſpondetur negando conſequentiam, nam, ſicut ab eadem cauſa plures effectus, ita ab eadem forma di- B uerſæ facultates oriri poſſunt, vt experientia notū eſt: nam interdum conueniunt plures facultates eidem rei, non ſolum ſecūdum eandem formam phyſicam, ſed etiam ſecundum eandem differentiā ſpecificam, vt homini intellectus, voluntas, riſibilitas: aliquando verò oriuntur hæ facultates ab eadē forma ſecūdum varios gradus eius, quià nobis ſępe diſtinguuntur per ordinem ad ipſas difficultates vel actiones, quamuis in re, gradus ipſi nō ſint diſtincti in ſubſtantialibus formis, de qua re ſatis dictum eſt, tractando de vniuerſalibus.

Opinio Scoti de forma corporeitatis reÿcitur.

VIII. Tertio ad hoc caput ſpectat opinio Scoti, & Hērici ſupra tacta diſput. 13. qui ponunt etiā formam corporeitatis aut miſti, vt per ſe neceſſariā inter materiam, & formas quaſdam ſubſtātiales, quāuis non eodem modo: Scotus enim putat intercedere inter materiam, & omnem animam, non verò inter materiam, & formas inanimatorū: Hēricus verò ſolum in homine illam formam requirit. Fundamētum Scoti ſi à priori explicetur, fuiſſe videtur, quia anima eſt forma, tranſcendēs communem gradum corporis, & requirit in materia diſpoſitionē, & varietatem quandam organorū, quam aliæ formæ nō requirunt: ergo anima vt ſic, non dat eſſe corporis, ſed pręſupponit illud per aliā formā ratione cuius ſupponitur materia capax organizationis, & diſpoſitionis neceſſariæ ad animam: in reb. autem inanimatis ceſſat hæc neceſſitas. Et confirmari hoc poteſt D ex communi modo loquendi, dicimus enim viuens conſtare corpore, & anima, non tñ dicimus aquam vel aerem conſtare ex corpore, & tali forma, ſed ex materia, & tali forma: ergo ſignum eſt corpus quod in viuentibus dicitur eſſe altera pars cōpoſiti, præter materiam includere quandam ſubſtantialem formam intermediam inter materiam, & animam. De quo corpore optimè intelligitur definitio illa animæ, eſt actus corporis Phyſici, organici, potētia vitam habentis. Nam cum illud corpus, quod condiſtinguitur ab anima, ſit pars Phyſica, nō includit animam ipſam, etiam vt dantem ſuperiorē gradū, quia alias non eſſet ex eis cōpoſitio Phyſica, ſed Metaphyſica, nec etiam dicit ſolam materiā, aut nudā, quia hoc modo communis eſt omnibus rebus natu- E ralibus; aut cum accidentibus, quia hæc non pertinent ad eſſentiam ſubſtantiæ: ergo includit ſpecialē formam ſubſtantialem diſtinctam ab anima. Secundo ac principaliter motus eſt Scotus argumēto à poſteriori, quia in morte animalis recedit anima, & nō ſtatim introducitur noua forma: nō eſt autem dicendum manere materiam ſine forma: ergo dicendum eſt manere ſub forma corporeitatis, quæ præerat in animali. Maior probatur, quia, ſi introduceretur forma, illa eſſet diuerſa pro diuerſitate diſpoſitionum: videmus autem non ita eſſe, ſed in morte hominis idem cadauer manere, ſiue ex redundātia caloris: ſiue frigoris moriatur. Accedit etiam, ſæpe nullum eſſe agens, à quo talis forma educatur. Tertio vtitur Scotus argumento Theologico, quod maxime mouit Henricū: nā dici non pōt corpus nominis mortui ſemp eſſe ſpecie, aut numero dinſtinctū à corpore viuētis: ergo neceſſe eſt fateri manere eādē numero formā corporis ſine noua forma, quia variata forma, variatur indiuiduū, imo, & ſpecies. Antecedēs patet, quia alias non iacuiſſet in ſepulchro idem numero corpus qđ fuit in Chriſto viuente. Et ſi hoſtia fuiſſet ante Chriſti mortem conſecrata, & ſeruata in triduo, nō māſiſſet in ea idē corpus numero, quæ videntur eſſe contra dicta Sanctorū.

Hæc verò opinio etiam multiplicat formas ſine ſufficiente fundamento, & impugnari poteſt eiſdē IX. rationibus quibus dicta diſp. 13. cōtr. Auicen. vſi ſumus. Et ꝑterea ſupponit Scotus in ſua ſentētia duo: quæ Ariſtoteli repugnat. Vnum eſt interdum fieri corruptionem ſubſtantialem ſine ſubſequente generatione, contra Ariſt. 1. de Genet. c. 3. Secundū eſt fieri corrūptionem ſubſtantialem manente completa ſubſtantia ſenſibili cōpoſita ex materia, & forma contra eundem Philoſophum 1. de Gener. c. 4. Ad quæ reſpondent Scotiſtæ Ariſtotelē loqui, quando fit integra corruptio, quando autem moritur animal, non fit integra corruptio, donec tanta fiat trāſmutatio in materia, vt etiā forma corporeitatis abijciatur. Sed hæc eadem diſtinctio integræ, vel dimidiatæ corruptionis ſubſtātialis, eſt aliena à doctrina Ariſt. qui generationem, & corruptionem ſubſtantialem ſemper difinit eſſe inceptionē: & deſitionem ſimpliciter totius ſubſtantiæ. Et præterea ſequitur tertiò manere de facto in rerum natura indiuiduū generis de prædicamento ſubſtantiæ ſub nulla ſpecie corporis conſtitutum, quod non eſt minus impoſſibile, quam intelligere aliquod animal in rerū natura nullius ſpeciei animalium.

Roborantur duo Ariſtotelis principia quæ deſtruuntur poſita forma corporeitatis.

Reſponderi poteſt ex Scoto illud cōpoſitum ex materia, & illa forma corporeitatis non eſſe indiui- X. duū contentū ſub genere corporis de prædicamento ſubſtātiæ, vt putauit Auicenna: nam illud indiuiduū eſſe debet ſubſtātia completa re ipſa includens aliquam ſpecificam formam, quam confuſe dicit corpus de prędicamento ſubſtantiæ, & ideo in recto prædicatur de inferioribus: illud autem corpus conſtās ex materia, & ſola forma corporeitatis, eſt tantum incompleta ſubſtantia & partialis: nam eſt pars cuiuſdam compoſiti ſubſtantialis. Vnde ſicut materia, quia eſt pars, poteſt eſſe reductiuè ſub genere corporis, & non ſub aliqua ſpecie, ita corpus illud, quod eſt pars compoſiti.

Sed hæc reſponſio non ſatiſfacit, primo, quia vt XI. aliquod indiuiduum cōtineatur directè ſub aliqua ſpecie, ſatis eſt, quod contineat actu totam eſſentiā actualem illius ſpeciei, nec opus eſt, quod cōtineat actu quidquid ſpeciès cōtinet in potentia, vt per ſe notum, eſt: corpus autem de prædicamento ſubſtātiæ, eſt ſpecies ſubalterna contenta ſub genere ſubſtantiæ, de cuius actuali ratione ſolum eſt vt ſit ſubſtantia compoſita ex materia & forma ſubſtātiali, vel vt ſit ſubſtantia per ſe exiſtens, & capax quantitatis, ſed tota hæc ratio actualis cōuenit illi indiuiduo ergo. Secundo, quia licet pars ſubſtantiæ reductiuè poſſit eſſe ſub genere, & nō ſub ſpecie, tñ ſi directè & proportionate illi aſſignentur genera, & ſpecies, impoſſibile eſt eſſe ſub genere, quin ſit in aliqua ſpecie eius, ſicut ſupra dicebamus materiā, ét conſeruatam de potentia Dei abſoluta ſine forma, nō poſſe nō eſſe in aliqua vltima ſpecie materiæ. Ita ergo forma illa quæ cōſtituit illud corpus ſeu cadauer, nō poteſt eſſe ſub communi genere formæ ſubſtantialis, quin ſit in aliqua vltima ſpecie ſubſtātialis formæ, ergo compoſitum ex tali forma, & materia erit etiam in aliqua vltima ſpecie ſubſtantiæ cōpoſitæ: ergo non tantum reductiuè in genere corporis. Et hæc ratio vt ſupra dicebam, conuincit etiam

illud compoſitum non eſſe amplius actuabile per vlteriorē differentiam ſubſtantialem, neq; per formam à qua talis differentia ſumatur, & ideo non eſſe partem, nec potentiam per ſe ordinatam ad vlteriorem actum ſubſtantialem, ſed eſſe completam ſubſtantiam in actu vltimo: conſtitutam nullam enim ſubſtātia eſt ita completa, & in actu, niſi quia habet aliquam formam ſubſtantialem conſtitutam aliqua ſpecie vltima talis formæ.

XII. Tertio eſt argumentum ad hominem contra Scotum, quia, ſi non exiſtimat inconueniens manere hoc corpus, quod dicit eſſe partem ſubſtantiæ, ſine vlteriori forma, nō eſt cur inconueniens iudicet materiam manere ſine forma, ergo ad vitandum hoc inconueniens non debuit introducere hanc corporeitatis formam. Antecedens patet, quia, ſicut materia eſt potētia per ſe ordinata ad formā, ita corpus illud eſt potentia per ſe ordinata ad animā. Et ſicut materia ſub illa forma corporeitatis habet aliquam actualitatem, ita per ſe ſola habet propriā actualitatem entitatiuam, quæ ſufficit ad exiſtēdum; ergo nō eſt cur magis pēdeat entitas materiæ ab illa forma corporeitatis, quam ipſa forma corporeitatis ab vlteriori forma, ideſt, anima: ſi ergo forma corporeitatis poteſt manere ſine anima, etiam materia poterit manere ſine forma corporeitatis. Eſt ergo impertinens illa forma. Quarto ſequitur ex opinione Scoti in generatione ſubſtantiali ſępe introduci duas formas realiter diſtinctas: cum ergo mutationes multiplicētur ex terminis, erunt duę generationes ſubſtantiales ad vnum compoſitum ſubſtantiale conſtituendum.

XIII. Quinto accidere poteſt, quod idem numero corpus, ex eiſdem numero materia, & forma conſtans, nūc viuat vita hominis, poſtea vita bruti: nam quādo ex cadauere generatur vermis, nō eſt cur mutetur forma corporeitatis: nam ſi illa manet in cadauere ſine diſpoſitionibus hominis, poterit melius manere ſub forma cuiuſcunque vinculis. Imo inde videtur vlterius ſequi ſine cauſa limitari hanc formam ad ſola viuentia, ſed vt minimum extendi debere ad omnia miſta, etiam inanimata: nam, vt ipſe etiam Scotus loquitur, illa eſt forma miſtionis conſurgens ex miſtione elementorum: ergo vbicunq; fuerit hæc miſtio, erit in materia diſpoſitio ſufficiens ad hanc formam: erit ergo in omnibus miſtis inanimatis: alioqui oportet vt Scotus declaret, quęnam tranſmutatio facta in materia cadaueris ſufficiat ad expellendam hanc formam. Nulla certè poterit rationabiliter aſſignari, niſi fortaſſe reſolutio in prima ſimplicia elementa: nam ad omnes alias diſpoſitiones, quæ conſurgunt ex miſtione elementorum, videtur eſſe indifferens talis forma, cum dicatur manere in ligno, oſſe, & carne, &c. Quod ſi hoc conſequens admittatur, vix poterit aſſignari rationabilis differentia, cur talis forma non ſit in materia cū forma auri, vel alterius miſti homogenei, &c. Vnde; ſi ponenda eſſet forma corporeitatis, magis conſequenter loqueretur, qui eam poneret in omnibus entibus naturalibus cum Auicenna, quā in quibuſdam, vt alij faciunt. Atque hæ rationes ſufficiunt etiam contra opinionem Henrici: nam quæ dicta ſunt de viuentibus in communi, applicari facile poſſunt ad ſolum hominem.

XIV. Eneruātur argumenta pro corporeitatis formæ inducta. Accedit, rōnes quibus hi authores moti ſunt ad introducendam illam formam, valde debiles eſſe. Ad primam enim reſpondetur, quamuis anima ſit ſuperior forma, quam formæ inanimatorum, & requirat in materia organizationem mēbrorum: nō propterea eſſe neceſſariam corporeitatis formam: nam anima per ſe ſufficit ad actuandā immediatè materiam, & conſeruandā illam in eſſe; ſeu terminandam dependentiam illius, & conſequēter ſatis etiam eſt vt cōpoſitum ex tali materia & forma, ſit A capax trinæ dimēſionis, qđ eſt eſſe corpus de prædicamento ſubſtantiæ: ſufficit denique, vt talis forma requirat in diuerſi partibus materiæ diuerſas diſpoſitiones accidētales, per quas diuerſa organa cōpleātur, ſiue quia anima ipſa ſi diuiſibilis ſit, varias hēt partes diuerſarū rōnum partialium quib. illæ diſpoſitiones, reſpondent, ſiue quia ſi anima ſit indiuiſibilis, in ſua eminenti & perfecta entitate totā illā varietatē virtute cōtinet. An verò diſpoſitiones illę accidentales pręcedant in materia ordine naturæ, vel oīno cōſequantur animā, quoad gradū proximum & vltimum, eadem ratio eſt de diſpoſitionibus heterogeneis, quæ de homogeneis: & ideo neceſſe non eſt propter hanc cauſam particularē formam introducerē in viuentib. B ſed philoſophandū in hoc eſt iuxta dicta ſuperiori diſp. de quantitate & accidentibus exiſtentibus in materia prima.

XV. Viuēs quo ſenſu dicatur corpore, & animа conſtitui Ariſt. Ad confirmationem, quod ad rem attinet, cum dicitur viuens conſtare corpore & anima, ſi per corpus pars phyſica intelligenda eſt, nihil eſſentialiter includere præter materiam, quia ſecluſa forma corporeitatis nihil aliud eſſentiale poteſt manere in corpore, vt eſt pars Phyſica, vt rectè probat argumentum ibi factum. Vnde Ariſtoteles 7. Metaphyſ. tex. 39. *Manifeſtum* (inquit) *eſt quod anima quidem ſubſtantia prima, corpus vero materia: homo vero, vel animal quod ex ambobus.* Et quamuis in tali materia requiruntur diſpoſitiones organicæ vt diſpoſitiones vltimæ, conditioneſq; neceſſariæ: tamen C non pertinent ad compoſitionem ſubſtantialem: & conſequenter nec eſſentialiter includuntur in parte Phyſica eſſentiali. Nihil tamen eſt qđ nos cogat vt nomine corporis intelligamus puram partem Phyſicam, quæ eſt materia, ſed vt ſtat ſub quodam gradu Metaphyſico formæ ſeu (quod idem eſt) dicit compoſitum ex materia & anima, verbi gratia, non quatenus anima eſt, ſed quatenus dat gradum corporeitatis: ad declarandam enim propriam rationem animæ, & ſingularem gradum perfectionis quem addit vltra communē gradum corporis diſtinguimus peculiariter in viuentibus animam a corpore, & ſignificamus corpus per modū partis Phyſicæ, nō quia forma in eo incluſa ſit pars Phyſica comparata ad animam, ſed quia ita conci- D pitur ac præſcinditur ac ſi eſſet forma diſtincta. De qua re plura dici poſſēt, quę omitto, quia ea ſcripſi in tertio tomo, tertia parte, diſputatio. 51. ſect. 4.

XVI. In cuiuſuis viuētis morte formę cadaueris intro ducitur in materiam Ad ſecundum reſpōdetur eſſe falſum aſſumptū: nam in morte hominis, & cuiuſcunq; animalis forma cadaueris introducitur, ne materia maneat ſine forma. De qua forma, & de vnitate aut diſtinctione eius & de cauſa efficienti ipſius, non eſt hic dicēdi locus, & parum refert ad rē de qua agimus. Probabile ergo eſt in viuentib. ſpecie diuerſis formā cadaueris, quæ loco animæ introducitur, eſſe ſpecie diſtinctā, vt conſtat de plantis, atq; ēt de animalib. Vtrum aūt reſpectu eiuſdem viuentis ſuccedat forma eiuſdem ſpeciei, vtrumq; pōt probabiliter dicit, vt Caietanus diſputat contra Scotum 1. p. q 76. E art. 4. Quoad cauſam verò efficientem dicendum eſt, produci ab aliquo temperamento proximo cū concurſu alicuius cauſæ vniuerſalis, ſicut generaliter dicendum eſt de his, quæ per accidens generantur ex putrefactione. Cuius ſit ſpeciei, & a quo agēte fiat. Ad tertium dicendum eſt corpus mortuum eſſe ſpecie diuerſum, & conſequenter quoad ſubſtantialem formā etiam eſſe numero diſtinctum. Neq; refert quod de corpore Chriſti affertur, nam illud dicitur eſſe, vel ſenſibiliter idē numero mortuum & viuum propter identitatem materiæ, quantitatis, & ſenſibilium accidentium, vel ſuppoſitaliter idem propter identitatem ſuppoſiti. De qua re dixi in tertio tomo loco citato, & totius in 2. tom. diſp. 38. ſect. 3. vbi ēt declaraui an forma cadaueris, quæ fuit in triduo in corpore Chriſti,

fuerit

fuerit hypoſtaticè verbo vnita. Quod etiam Henricus loco ſupra citato attigit. Non eſt ergo neceſſe A propter locutiones Theologicas, quæ commodum ſenſum habere poſſunt, fingere in homine nouam formam ſine fundamento Philoſophico: imo contra veram rationem ſubſtantialis & eſſentialis cõpoſitionis, vt partim oſtenſum eſt, & in ſequẽtibus amplius oſtendemus. Specialis autem ratio phyſica, quę in homine ſumi poteſt ex eo, quod anima eius ſpiritualis eſt, in ſequenti puncto tractabitur.

Tractatur ſententia de multiplicatione formarum iuxta gradus rerum.

XVII. VLtimus modus dicẽdi in hoc primo capite eſſe põt in vnaquaque re tot multiplicari formas ſubſtãtiales per ſe ſubordinatas, quot ſunt gradus rerũ naturalium, & iuxta numerum gradũ, qui B ab vna & eadem ſubſtantia participantur. Sunt aũt quatuor gradus ſubſtantiarum materialium, ſ. inanimatorum corporum vegetabilium, ſenſibiliũ, & rationabiliũ. Rurſus entia naturalia quædam participant unum ſolum gradũ & in eis tantum eſt vna forma, & hæc ſunt opera inanimata, vegetantia vero duos participant gradus, vnde duabus formis conſtituuntur, animalia tribus, homines quatuor. Quam ſententiam hoc modo integre declaratã nõ inuenio, tamen authores, qui docuerunt, eſſe in homine tres animas realiter diſtinctas, ſi conſequẽter loquantur, neceſſe eſt, vt totum diſcurſum factum amplectantur: nam qua ratione in homine diſtinguunt tres, oportet in brutis duas ẽt diſtinguere & C qua ratione ipſas animas inter ſe ſeparant, oportet qđ gradũ ẽt animæ à cõmuni gradu formæ corporalis diſtinguant: nã his omnibus eadem eſt proportio. Neque alia ratio diſtinctionis dari põt niſi graduũ ſubordinatio & diſtinctio. Tenent aũt eã opinionem de trium animarum diſtinctione Philop. 1. de anima, textu 91. quem ſequitur Iãdun. capite de anima, q. 12. & Paulus Venetus in Sum. de anima capite 5. Quorum fundamenta hoc loco non referam, quia ferè coincidunt cum his, quæ in referendis aliorum opinionibus tacta ſunt. Philop. Iandun. Paul.Ve.

XVIII. Solum in homine videtur inueniri peculiaris neceſſitas plurium animarum, ſaltem duarũ ob duas pręcipuas cauſas hominis proprias. Vna eſt, quia rationalis anima eſt perfecte ſpiritualis, & indiuiſibilis, maximeque diſtans ab imperfectione materiæ: D & ideo extrema tam diſtantia non videntur poſſe immediatè coniungi: eſt ergo neceſſaria aliqua forma, qua mediante vniantur. Atque hæc ratio peculiariter fauet opinioni Henrici ſupra tractatę, nam anima rationalis cum ſit incorporea, non põt dare eſſe corporeum: ergo nec põt eſſe forma corporeitatis. Et eadem ratione non poteſt eſſe forma vegetatiua, aut ſenſitiua formaliter, nã huiuſmodi formę ſunt materiales, & corruptibiles: ergo præter hæc requiritur in homine aliqua forma materialis præter animam, ſiue illa ſit vna, ſiue multiplex.

XIX. Altera cauſa eſt, quia in homine ſũt operationes contrariæ, nam *caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ, & ſpiritus aduerſus carnem.* non poſſunt aũt contrariæ E operationes ab eodem principio prodire, ſed à contrarijs. Quo argumento vtitur Ochã, qui hanc ſententiam docet quodlib. 2. q. 10. & in. 11. addit etiã diſtingui has animas à forma corporeitatis: & in brutis ẽt diſtinctam facit talem formã ab anima ſẽſitiua eorum. De anima verò ſenſitiua & vegetatiua negat eſſe diſtinctas. In quo certe non conſequẽter loquitur; neq; etiã declarat an in plantis diſtinguatur anima à forma corporeitatis. Manichæi ẽt duas in homine aſſerebant eſſe animas, vnam ſpiritualem à bono Deo inditam, aliam verò animalem ei contrariã, & à contrario principio, malo. ſ. Deo, quem illi fingebant, prefectam: vt retulit Aug. lib. de duab. animab. contra Manichæos & 10. Gen. ad liter. c. 13. & lib. de vera religione, ca. 9. & plures doctores Catholicos ſecutos eſſe hanc ſententiam de duab. animab. in homine, (ſpirituali, & ſẽſuali, teſtatur Hiero. ep. 150. ad Hed. q. 12. tractans locũ quo illi mouebantur, 1. ad Theſſal. 5. *Deus pacis ſanctificet vos, vt integer ſpiritus veſter & anima, & corpus, ſine querela in aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur.* Cui teſtimonio coniũgebant illud Daniel 3. *Benedicite ſpiritus & animæ iuſtorũ Domino.* Idem tenuit Philo. in lib. qđ deterius potiori inſidietur. Duas animas ponebant. Auguſt. Hieron.

Hæc verò ſententia non ſolũ in Philoſophica ratione improbabilis eſt, ſed etiã in noſtra fide parũ tuta, quantum ad eam partem quia ponit in homine plures animas. Et quidem quantum ad illã rationẽ generalem diſtinguendi plures formas ſubſtantiales ex gradibus rerũ, à poſteriori ex eo recte improbatur qđ ex illo principio ſequitur neceſſarias eſſe in homine animas realiter diſtinctas, qđ eſt à ſana doctrina alienũ. Deinde omnes rationes quibus probauimus non diſtingui in viuentib. animã à forma corporis, à fortiori probant additionẽ noui gradus nõ ſufficere ad formas realiter diſtinguendas. XX. Improbatur adducta ſentẽtia cum ſuis explicationib.

XXI. Imo rationes factæ contra primam ſententiam, quibus oſtenſum eſt non diſtingui realiter formas propter diuerſa prędicata quidditatiua inter ſe ſubordinata, idem probant etiam ſi vnum prædicatũ addat alteri nouum gradum, nam quando illi duo gradus in vna, & eadem re coniunguntur, vnus cõparatur ad aliũ vt differentia ſpecifica ad genericã, & ita ex utroque una ſubſtantialis ſpecies cõſtituitur tanquam ex uniuerſali, & particulari: ergo in re non diſtinguuntur illi gradus ſeu differentię, ut cõiunctæ in tali ſpecie: ergo nec formæ quæ ſunt principia talium graduum uel differentiarũ, realiter diſtinguuntur in tali ſubſtantia. Quod tandem declaratur applicãdo cũ proportione rationem ſupra factam, nam ſi in equo. v. g. eſt anima vegetatiua, neceſſe eſt ut per aliquam ſpecificam differentiam ſit contracta, nam anima uegetatiua ut ſic ſolũ dicit rationem genericam, quæ diſtinguitur per uarias ſpecies, ut in arboribus & plãtis eſt euidentiſſimũ, non poteſt aũt eſſe in equo indiuidua & realis anima conſtituta ſub genere animæ uegetatiuæ, & nõ ſub aliqua ſpecie illius generis: ergo neceſſe eſt ut per aliquã ſpecificã differentiã ſit contracta & conſtituta. Aut ergo illa differentia cõtinetur intra gradum ipſum uegetatiuum, ſicut differentia ſpecifica cuiuſdã arboris, v. g. piri, manet intra latitudinem gradus uegetatiui: uel eſt ipſamet differentia eleuãs animã ad gradũ ſenſitiuũ. Primũ dici non põt, quia alias illa anima ut ſic conſtitueret vltimã quãdam & infimam ſpeciem rei uegetabilis, quæ non eſſet capax ulterioris differentiæ, & conſequenter neque ulterioris animæ: neque cõparetur ille gradus ad ſubſequentem, ut genus ad ſpeciem, ſed opponerentur tanquam duę ſpecies ultimę condiſtinctę: ergo neceſſe eſt dicere ſecundum, nimirum animam uegetatiuam ſecundum ſuam rationem genericam contrahi in anima equi per ipſummet gradum ſpecificum. Ex quo aperte concluditur, animã uegetatiuam in equo non eſſe re diſtinctam à ſenſitiua, quia nulla res poteſt diſtingui realiter à differentia, per quam eſſentialiter conſtituitur.

Atque hæc ratio eadem uim habet in anima rationali, & eodem modo applicari poteſt; nã, ſi anima ſenſitiua. v. g. eſſet in homine re diſtincta à rationali, illa eſſet ſpecificè contracta intra gradũ ſenſitiuum: vnde eſſet anima quædam irrationalis, & belluina, quæ ſecluſa rationali, aut per intellectũ, aut reipſa ſaltem per potentiam Dei, verè cõſtitueret quoddam brutum tam integrum & completũ in ſpecie animalis, ſicut eſt equus: quo modo rectè ait Auguſtinus lib. 83. qu. q. 8. Appollinarem, dũ fa- XXII. Auguſt.

ſeruit Verbum aſſumpſiſſe animam ſenſitiuam ſine rationali, re ipſa dixiſſe aſſumpſiſſe quandam belluam. Quomodo ergo poſſet compoſitum tali anima cõſtitutum vlterius informari anima rationali?

XXIII. Præterea eſt optima ratio cõmunis quidem omnibus, ſed quæ euidentius in homine conſpicitur, ſumiturq; ex ſubordinatione & dependentia omnium humanarum virium ac facultatum: nam ex attentione nimia ad actionẽ vnius facultatis v.g. intellectiuæ impeditur operatio ſẽſus, imo & ipſa nutritio, & ex operatione vnius potentiæ v.g. operatione phantaſiæ, mouetur cor, & excitantur aliæ facultates naturales. Ex qua experientia ſupra probauimus dari formam ſubſtantialem diſtinctam à facultatib. accidentalibus, vt ſit vnum principium, in quo omnes facultates radicentur, & à quo proueniat illa ſympathia actionum.

XXIV. Geneſ. 2. Poſſent præterea hic adiungi argumenta Theologica, vt eſt illud, quod ſumitur ex illis verbis Geneſ. 2. *Formauit Deus hominẽ de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculũ vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem:* ille .n. ſpiritus, quẽ Deus ſpirauit, anima rationalis fuit, & per eãdem factus eſt homo viuens, & conſequenter etiam ſentiens. Aliud

Conſtantinop. 4. eſt ex VIII. Synodo generali, quæ eſt Cõſtantinopolitana IV. can. 11. qui ſic hẽt. *Apparet quoſdam in tantum impietatis veniſſe, vt homines duas animas habere dogmatizent: tales igitur impietatis inuentores, & ſimiles ſapientes, cũ vetus, & nouum teſtamentum, omneſq́ Eccleſiæ Patres vnam animã rationalẽ hominẽ habere aſſeuerent, Sãcta & vniuerſalis Synodus anathematizat.* Vnde in li. de Eccleſiaſticis dogmatib. c. 15. hoc etiã traditur vt dogma certum: quia verò Ocham dicit ibi eſſe ſermonem de duabus animabus rationalibus, vt cõſtet id eſſe falſum, referã verba: *Neque duas animas eſſe dicimus in vno homine; ſicut Iacobus & alij Syrorum ſcribunt: vnam animalẽ, qua animetur corpus, & immiſta ſit ſanguini, & alteram ſpiritualem, quæ rationem miniſtret: ſed dicimus vnam eſſe eandemq́ animã in homine, quæ & corpus ſua ſocietate viuificet, & ſemetipſam ſua ratione diſponat.* Similia habet Auguſtinus de ſpir. & anim. c. 9. Dam. li. 2. de fide, c. 12. Accedit, quod alias mortuo homine aliqua anima deſineret eſſe: & Chriſtus moriens aliquã ſubſtantiã Verbo vnitam ſimpliciter dimiſiſſet. Vnde Ocham, vt hoc incommodum euitet, dicit animam ſenſitiuam Chriſti conſeruatã eſſe in Chriſto, vel cum rationali, vel cũ corpore. Sed ſi intelligat manſiſſe vnitã corpori, eſt hæreſis, alias corpus illud non manſiſſet mortuum, ſed ſentiret. Si vero intelligat manſiſſe ſeparatam, dicit miraculum inauditum, ꝙ forma materialis conſeruata ſit ſine materia. Item inauditum eſt in Eccleſia duas animas Chriſti eſſe ſeparatas in triduo. Quare temerarium eſſet, ne dicam erroneum, id aſſerere.

XXV. Quocirca cum ſpiritus & anima hominis diſtinctè nominantur in Scriptura, nõ diſtinguuntur ſubſtantia, ſed munere & officio, vt Hieronymus ſupra indicat, & latè declarauimus in 1. Tom. 3. p. q. 6. in Comment. art. 2. & diſput. 17. ſect. 4. Sæpe verò ipſa anima, prout abſolutè viuificat corpus, nomine ſpiritus appellatur, vt Eccleſiaſtici 12. *Et ſpiritus redit ad Dominum*, &c. qui ſpiritus, immortalis alibi anima

Mat. 10. & 27. vocatur: nẽpe Matthæi 10. *Nolite timere eos, qui occidũt corpus, animã aũt non poſſunt occidere.* Et de Chriſto Dño dicitur Matthæi 27. qđ emiſit ſpiritũ: id eſt animam. Vnde Clemen. vnic. de Sum. Trinitate, dicitur Chriſtus aſſumpſiſſe partes naturæ noſtro vnitas, corpus ſcilicet, & animam rationalem.

XXVI. Ratio talis animæ licet inextenſa materiæ forma eſt. Nec rationes in contrarium factæ difficilem habent ſolutionẽ. Ad primam .n. negatur minor, nam licet anima ſit indiuiſibilis & ſpiritualis, poteſt immediatè vniri materiæ, quia eſſentialiter eſt actus eius. Non .n. refert, qđ in perfectione entis multum inter ſe diſtent materia & anima rationalis, nã ad vnionem non eſt attendenda diſtantia vel propinquitas in perfectione entitatis, ſed in ꝓportione & conuenientia in mutuo reſpectu actus & potentiæ, quæ proportio ſufficiens reperitur inter materiã & animam, imo fortaſſe maior & perfectior, quam inter materiam, & quamcunq; aliam formã. Alioqui etiamſi fingatur materia iam informata quacũque forma vel anima extenſa & materiali, adhuc erit anima improportionata vt vniatur illi: quia qđ ad extenſionẽ attinet, tam extenſa eſt illa forma, ſicut materia: ergo ſi inde oriebatur improportio, nõ tollitur, imo augetur aliunde. Primo, quia cum illa anima ſenſitiua, ſit actus ſubſtantialis & ſpecificus, vt ꝓbatũ eſt, magis diſtat ab anima rationali, quoad ꝓportionẽ requiſitam ad vnionem, quã anima & materia, & ita potius impedit, quam iuuat ad vnionem. Secũdo, quia ſi intercederet anima ſenſitiua, intellectiua eſſet purum principiũ intelligẽdi: purũ aũt intelligendi principium non eſt aptũ ad informandũ corpus, vt latius oſtẽdemus infra, tractãdo, de intelligẽtijs ſeparatis. Vt ergo rationalis anima ſit vera forma corporis, oportet vt ipſamet ſit principiũ nõ tantum intellectionum, ſed ẽt operationũ quæ exercentur per corpus: ergo maximè operationum ſenſitiuarũ, quæ sũt actionib. intelligendi propinquiores. Quod adeo neceſſariũ eſt, vt dubitauerint nõnulli, an ipſamet anima quatenus intellectiua informet corpus. Non verò eſt, ꝙ dubitauerunt, nam rationalis anima eſſentialiter eſt forma corporis ſecundũ ſe totã, & ſecundũ omnes gradus, qui licet à nobis ratione præſcindantur, in re tamẽ idem in anima sũt. Vnde licet ex eſſentia huius animę nõ dimanent potentiæ intellectiuæ, quæ in corpore recipiantur, tamen eædẽmet potentiæ ſenſitiuæ, imo & vegetatiuæ manãt cũ ſingulari quadã perfectione ꝓpria rationalis animę, & proportionata ad miniſtrandũ actionib. mentis. Et hoc ẽt eſt argumẽtũ, eadẽ eſſe animã ſenſitiua cum rationali in homine.

Ex quo ẽt intelligitur, quomodo anima rationalis, licet ſit incorporea, poſſit eſſe forma corporeitatis: nam eſſe actum, aut formam corporeitatis, non eſt eſſe ipſam corpoream ſeu extenſam, ſed eſſe formam conſtituentem cum materia vnam ſubſtantiã compoſitam capacem quantitatis. Vnde, ut ſupra diſputat. 13. dicebam, idem omnino eſt eſſe formã corporeitatis, quod eſſe formam ſubſtantialem materiæ, quia ex hoc præciſe, quod ſit actus ſubſtantialis materiæ, conſtituitur ex vtraque ſubſtantia integra, materialis & corporea. Cũ ergo rationalis anima, etiamſi ſit indiuiſibilis, vera forma ſit ſubſtãtialis corporis, habet quidquid neceſſarium eſt, vt ſit forma corporeitatis. Ex quo etiam concludi poteſt cõtinere etiam ſufficienter gradus intermedios, vegetatiuum ſcilicet, & ſenſitiuum, ita vt eos formaliter conferre poſſit compoſito, quia non poteſt continere extremos gradus ſine his medijs. Dici autem ſolet frequenter, rationalẽ animã virtute & eminẽter continere hos gradus. Quod tamẽ alijs uidetur non ſufficere ad formalem cauſam, licet ad efficientem ſatis ſit. Atque ita ſine dubio dicẽdum eſt, ſicut de ratione formæ corporeitatis nõ eſt ut ſit corporea formaliter, ita de ratione animæ uegetatiuæ & ſenſitiuæ nõ eſſe, ꝙ ſint materiales & extẽſæ, ſed qđ ſint principiũ formale vegetandi & ſentiendi, & ꝙ conſtituant formaliter viuens ſecundum hos gradus, uitæ, qđ uerè ac formaliter habet anima rationalis: dicitur tñ eminenter continere, cõparatione facta ad formas illorũ graduũ, quæ ꝑfectionẽ eorũ non tranſcendunt: quia altiori modo continet perfectiones earum. Vnde generatim loquendo negandum eſt eſſe de ratione formæ uegetatiuę aut ſẽſitiuæ ꝙ ſit corruptibilis, aut educta de potentia materiæ, ſed addẽdũ eſſet, illud eſſe de ratione animę vegeta-

XXVII. Anima rationalis qualiter forma corporeitatis.

Cóc. Viennen. in Clement. vnica de ſum. Trinit. & fid. Cathol.

Cóc. Lat. ſub Leone x. ſeſ. 8 decreto, qđ ícipit, Apoſtolici regiminis ſolicitudo.

getatiuæ tantum,aut ſenſitiuæ tantum: in homine A autem nulla eſt forma, quæ ſit aut vegetatiua, aut ſenſitiua tantum. Quare nulla eſt in homine forma educta de potentia materiæ. Neque hoc obſtat, vt alij obijciũt,naturali generationi hominis, quia ad hanc non eſt neceſſe, vt forma fiat per eductionem;aliàs, etiamſi in homine eſſet anima ſenſitiua educta de potentia materiæ, non generaretur homo, ſed illud animal irrationale conſtitutum per talem animam. Ad generationem ergo naturalem ſatis eſt,quod vnio animæ ad corpus,naturali modo fiat per naturalem diſpoſitionem, & actionem.

XXVIII. In homine an cõtrariæ operationes. Ad vltimam rationem Ochami reſpondetur inprimis diuerſitatem vel oppoſitionem operationũ indicare diuerſitatem facultatum proximarũ, non vero formarum,vt ſupra dictũ eſt. Deinde dicitur, B dupliciter intelligi poſſe eſſe in homine operationes cõtrarias,ſcilicet vel ſimul,vel diuerſis temporibus. Hoc poſterius non ſolum in eadẽ anima,ſed ẽt in eadem potentia accidere poteſt,vt per ſe conſtat:illud aũt prius non eſt verum,intellectũ de propria contrarietate;nam quando voluntas & appetitus ſimul mouentur affectibus contrarijs, tendunt in obiecta ſub diuerſis rationibus,& diuerſo ẽt modo:nam ſi affectus vnius eſt efficax,alterius eſt inefficax,ex quo potius colligitur, hos appetitus in eadem anima radicati: nã motus vnius retardat motum alterius,ſi ſit aliquo modo repugnans: ſi autẽ inter ſe conſentiant vterq; facilius & promptius fit, Atque hæc de primo capite,& modo fingendi plures formas ſubſtantiales in eadem materia. C

De partibus heterogeneis,& earum formis.

XXIX. SEcundus modus opinandi de pluralitate formarum eſſe poteſt,contingere duas formas ſubſtãtiales manere in eadem materia,vel in eadem parte illius,quando vna eſt imperfecta,& comparatur ad aliam vt diſpoſitio præparans materiam,& non vt forma generica,& ſpecifica:in quo eſt magna differentia inter hunc modum,& præcedentem,quod in illo vtraq; forma eſt eſſentialis compoſito, & prædicata à ſingulis formis deſumpta, quidditatiue & eſſentialiter inter ſe prædicantur, vt hominẽ eſſe animal,&c. quod plane repugnaret, ſi formæ eſſent diſtinctæ. At vero iuxta hanc ſecundam viã, forma,quæ eſt diſpoſitio ad aliam, non eſt de eſſentia ſubſtantiæ compoſitæ ex materia & alia forma, D ſicut tales diſpoſitiones accidentales non ſunt de eſſentia,ſed cauſæ aliquo modo extrinſecæ.

XXX. Duas aũt opiniones inuenio, quæ ad hoc ſecundum caput pertinere videntur. Vna eſt,quæ in ſolis viuentibus ponit in ſingulis partibus diſſimilaribus ſingulas formas partiales ſpecie diſtinctas, diſponentes ad integrã formam,quæ eſt vna realiter

Ant.And. Paul.Ve. Niphus. diſtincta ab oĩbus illis partialibus. Ita tenet Antonius Andr.7.Metaph.qu. 17. & Paulus Venetus in Sum.de anim.c.5.Niphus 1.de Gener.text.78.& ſolet tribui Commentatori,eo quod 6.Phyſ.com.59. dicit cor,caput, & huiuſmodi partes ſpecie differre,& 2.Metaphyſic.tex.17.vbi dicit animal,& partes eius conuenire in forma totius, & differre in E formis proprijs. Et de his partibus intelligunt aliqui,quod Ariſtot. ait ſecundo de generat. animal. cap.3.hominem prius viuere vita plantæ, poſt animalis, tandem vita hominis. Rationes præcipuæ ſunt,quia in his partibus ſunt diſpoſitiones,nõ ſolum diuerſę,ſed ẽt contrarię,& ab eiſdem ſunt operationes diuerſarum rationum: ergo habent etiam formas partiales diuerſarum rationum. Item,quia pars heterogenea abſciſſa retinet eandem naturã carnis, aut oſſis, & tamen in ea non manet forma totius:ergo manet forma partialis. Tertio,quia hæ partes differunt ſpecie,ideo enim partes heterogeneæ ſeu diſſimilares dicuntur: ſed non differunt in forma totius:ergo differunt in formis partialibus.

Hæc vero ſentẽtia merito reijcitur ab omnibus, XXXI. qui negant pluralitatem formarum,quos infra referã,& ſpecialiter agit contra illam Iauellus.7.Metaph.q.16. Et præter rõnes generales, quæ probant vnitatem formæ ſubſtantialis,impugnatur in hunc modũ. Aut loquimur de uiuentibus habentib.indiuiſibilem animã,aut diuiſibilẽ, & coextenſam materiæ. Si de poſterioribus ſit ſermo, facile concedi põt,in diuerſis partibus heterogeneis eſſe diuerſas partes formæ heterogeneas:nam re vera in arbore non eſt eiuſdẽ rõnis illa pars formæ, quæ eſt in frõde,& quæ eſt in fructu,&c.ſunt tñ partiales illæ formæ,& aptæ,ut inter ſe vniantur, & continuentur; & ideo componunt unã integrã formã totius. Quapropter falſum eſt fingere aliã formã totalẽ ſuperadditam his formis partialibus,& oẽs illas partes iterum informantẽ: ad quid .n. eſt huiuſmodi forma,aut quo indicio probabili oſtẽditur? quidquid enim eſt in toto, & in ſingulis partibus, quantum ad accidentia & operationes, ſaluatur ſufficienter cũ ſolis illis formis partib.inter ſe vnitis,ſeu(quod idem eſt)cũ ſola forma integra cõpoſita ex illis partibus. Præterea inquiro,an illa forma totalis indiuiſibilis ſit,vel extenſa. Primũ dici non poteſt de his formis materialibus,&, ſi de aliquibus dicatur, id pertinet ad ſecundũ membrum ſupra propoſitum. Erit ergo forma illa extenſa, & cõpoſita ex partibus;de qua rurſus interrogo,an partes eius,quę correſpõdent diuerſis partibus heterogeneis corporis, ſint omnino ſimiles,& eiuſdẽ rõnis inter ſe,uel aliquo modo diuerſæ, & diſſimilares. Primũ dici non põt,præſertim loquendo conſequenter in illa ſententia,nam contra illud procedunt argumẽta,quibus ipſa nititur, quomodo .ſ. forma, quæ in ſe eſt eiuſdẽ rõnis,requirat in diuerſis partibus diuerſas, & contrarias diſpoſitiones,maxime cũ non ſit tota in ſingulis partibus,ſed ſecundum diuerſas partes, quæ inter ſe ſunt omnino ſimiles. Item,quomodo habeat illa forma in diuerſis partibus diuerſas actiones:nã ſi hoc tribuatur diuerſis diſpoſitionibus: ergo ſufficiẽt diuerſæ diſpoſitiones accidẽtales ad eã diuerſitatẽ actionũ,cũ actiones ipſæ accidẽtales ẽt ſint:ergo ſuperfluũ eſt fingere in ſingulis partib. duplicẽ formã ſubſtantialem,partialem ſcilicet,& totalem,quarum vna ſit diſpoſitio ad aliã. Et præterea contra hunc modũ multiplicandi formas,procedẽt a fortiori,quæ in ſequenti membro dicemus.

In his ergo viuentibus, quæ habent indiuiſibiles XXXII. formas,videri poteſt nonnulla maior dubitãdi ratio, quæ re vera ſolum habet locum in compoſitione hominis:quamuis enim de animabus perfectorũ animaliũ ſit nonnulla controuerſia, ſuppono tamen eſſe probabilius,nullã formam materialem eſſe vere ac proprie indiuiſibilem. Duobus enim mo- Brutorũ omnium formę diuiſibiles. dis poteſt dici forma indiuiſibilis;vno modo, quia licet conſtet ex partibus tñ vel ſeparari naturaliter non poſſunt, vt in formis cœleſtibus, vel non poſſunt ita ſeparari,vt ſeparatæ conſeruentur, ſed ſtatim ac diuidũtur,corrũpuntur. Et hoc fortaſſe modo ſunt indiuiſibiles animę perfectorum animaliũ: hæc tamen indiuiſibilitas nihil refert ad rẽ, de qua agimus,quia ſatis eſt,quod ipſamet anima conſtet ex partibus heterogeneis,& ex earum inſeparabili vnione tota conſurgat, vt ſuperuacaneum ſit alias partiales formas in ſingulis partibus confingere,vt ratio ſuperius facta probat, nã æque procedit, ſiue illa forma diuiſibilis ſit, ſiue indiuiſibilis in dicto ſenſu,ut per ſe notũ eſt. Alio ergo modo dicitur forma indiuiſibilis ꝓprie & in rigore,quia nullis partibus conſtat,quã neceſſe eſt totam eſſe in toto, & totam in qualibet parte:& hoc modo ſolam animã rationalem exiſtimamus eſſe indiuiſibilem:quamquam rationes, quæ de illa fient, poſſint applicari ad quam-

ad quamcunq; aliam, ſi quis exiſtimauerit eſſe indiuiſibilem.

XXXIII. *In partibus humani corporis heterogeneis vnica forma.*

Quod ergo talis forma non requirat in partibus ſui corporis organici diuerſas partiales formas, probatur primo ex eminentia & perfectione talis formæ, quæ, cũ in ſe ſit indiuiſibilis actus, per ſe primo reſpicit, vt adæquatum ſuſceptiuũ, totum illud conſtans ex omnibus illis partibus diuerſimode diſpoſitis partialiter, vt ex eis conſurgat integra diſpoſitio, conſentanea perfectioni talis formæ: ergo ẽt in tali compoſito ſunt ſuperfluæ tales formæ partiales. Patet conſequentia, tum quia ipſa indiuiſibilis forma eſt ſufficiens ad actuandã plene & perfecte quãlibet partẽ illius materiæ, ẽtſi varie diſpoſita ſit. Tum ẽt, quia illæ formæ partiales nõ tollunt, quin ipſa indiuiſibilis forma reſpiciat omnes illas B partes varie diſpoſitas vt componentes ſuum adæquatum ſuſceptiuum: neq; tollunt, quin illa eadem forma ſit principium radicale, & principale omniũ actionum, quæ per illa varia membra exercentur: in quo genere illam etiam eſt ſufficiens principium earum: ergo ſuperfluæ ſunt illæ formæ partiales.

XXXIV.

Secundo, quia repugnat vnã formã ſubſtantialẽ eſſe diſpoſitionẽ proximã & permanentẽ ad aliam ſubſtantialẽ formam. Põt quidem vna forma eſſe diſpoſitio remota, & tranſiens (vt ſic dicã) ſic.n. forma ſanguinis eſt diſpoſitio, & quaſi via ad formam carnis, remota tñ & tranſiens, quia non manent ſimul, ſed ex ſãguine ſit caro, vt ex trãſeũte materia. Similiter forma embrionis eſt diſpoſitio ad formã hominis, & eodẽ ſenſu accipiendũ eſt, quod ex Ariſtot. C ſupra referebamus, nempe hominem prius viuere vita plantæ, poſt vita animalis, &c. in hoc.n. ſignificauit proceſſum generationis ab imperfecto ad perfectũ per varias diſpoſitiones, donec ad introductionẽ vltimæ formæ perueniatur: ſemper tñ imperfectior forma recedit, adueniente perfectiori. Quod vero vna forma ſubſtantilis ſit diſpoſitio vltima ad aliã, ſimul permanens cũ illa, fieri nullo modo põt: quia vnaquæque forma ſubſtantialis dat eſſe ſimpliciter, & conſtituit eſſentiã cõpletam in genere ſubſtantiæ: ergo nõ põt vna forma eſſe talis diſpoſitio ad aliã. Nec refert, ſi quis dicat, hoc eſſe verũ de formis totalibus, non aũt de partialibus, nã ſi in oib. partib. corporis humani præter animã ſunt huiuſmodi formæ, ex omnibus illis formis partialibus D cõſurget vna integra forma diſtincta ab anima rationali: nã, ſicut oẽs partes materiæ ſunt inter ſe vnitæ, ſicut partes materiæ quas informãt: component ergo vnam integrã formã in ſuo proprio genere & ſpecie conſtitutam: ergo non põt eſſe diſpoſitio ad aliam formam totalem eiuſdem materiæ.

XXXV.

Ex quo argumentor tertio, nam vel illa forma cõpoſita ex partialibus, eſt anima vegetatiua, aut ſenſitiua, vel eſt forma inanimati. Hoc poſterius dici nõ põt conſequenter, alias non deſeruirent hæ formę partiales ad propria munera vitalia ſingulorũ mẽbrorum, cum tamen propter hanc potiſſimum cauſam poni dicantur. Et præterea contra huiuſmodi formam procedunt omnia, quæ ſupra dicta ſunt de forma miſtionis aut corporeitatis. Et ſimili modo, E ſi talis forma dicatur eſſe anima, contra eã poſitionem procedunt omnia ſupra adducta in eos, qui ponũt in homine duas, vel tres animas. Neq; refert, ſi quis contendat ex illis formis partialibus non componi vnam, nam tunc de vnaquaque forma partiali per ſe ſumpta, vt carnis aut oſſis, eadẽ ratio procedet: quia re vera in hac conſideratione vnaquæque forma illarum ſolo nomine dicitur partialis, cum non ſit vera pars alicuius totalis formæ: in ſe ergo erit quædam forma integra, de qua interrogari poterit, an ſit anima, necne, & procedet ratio facta.

XXXVI.

Et ſimiliter poterit inquiri: an hæ formæ partiales, ſeu integra ex illis cõpoſita maneat in corpore, A recedente anima rationali, vel pereat. Si primũ dicatur, ſequitur primo ſatis cõſequẽter, manere corpus illud viuum, recedente rationali anima: nã (vt dixi) formæ illæ, aut quæ ex illis conſurgit, anima eſſe debet: aliàs nihil deſeruiret ad operationes vitæ. Item, ſequitur partem abſciſſam, & coniunctam corpori humano, eſſe vniuoce carnem, aut os, &c. quod eſt cõtra Ariſt. 7. Meta. tex. 56. & clarius 1. de Gener. animal. c. 19. & 1. de ani. c. 1. Si vero tales formæ partiales oẽs recedunt, recedente anima, primũ abſq; vllo indicio vel neceſſitate finguntur. Et deinde ſequuntur inconuenientia Theologica, quę ſupra inferebamus, ſcilicet in Chriſti morte aliquẽ ſubſtantialem formam dimiſſam eſſe à Verbo, vel manere ſeparatam ſimul cum anima rationali.

XXXVII. *Ariſtot. Plato quo modo plures formas in homine poſuerit, refutaturq;*

Adde Ariſt. 1. de anima, tex. 91. & ſequentibus ex profeſſo impugnare opinionem Platonis, ponentis plures animas in diuerſis partibus corporis. Eſt aũt eadem ratio de multis formis partialibus. Verũ eſt ſolum poſuiſſe Platonẽ diuerſas animas quaſi partiales in diuerſis partibus, nõ vero deinde vnã integrã in toto: ſed hic modus ponendi plures formas partiales non pertinet ad præſentem diſputationẽ, quia re vera iuxta illũ non ponuntur plures formæ in eadem parte materiæ. Conſtat uero eſſe omnino falſum, quia ex illo ſequitur, animã rationalem nõ informare corpus humanũ, ſed aliquã partem eius & conſequenter ſequitur nõ eſſe principiũ omniũ actuũ vitaliũ hominis: quod repugnat ſanæ doctrinæ, quæ definit animã rationalem eſſe uerã formã corporis. Et etiã eſt oſtenſum ex connexione harũ operationum colligi radicationem illarum in uno principio. Deniq; ratio Ariſt. eſt, quæ ad rem maxime ſpectat: ſic enim colligit: Aut illæ animæ informantes diuerſas partes vniuntur in vna anima, vel non. Si non vniuntur, ergo non componunt per ſe vnum. Si autem vniuntur in vna anima, vel per vnam, quaſi communem omnibus, continentur in vno compoſito, illa vna ſufficit, & alię plures falſo, & ſuperfluè multiplicantur: hæc vero ratio æque procedit de quibuſcunq; partialibus formis.

XXXVIII.

Ad rationes contrarię ſententię patet ſolutio ex dictis. Ad primam reſpondetur, illas varias diſpoſitiones partium organicarum complere unam integram diſpoſitionem unius formę totalis, vel diuiſibilis, vel indiuiſibilis, vt explicatum eſt. Quod vero ad operationes harum partium attinet, ſi ſit ſermo de actionibus mere naturalibus & trãſeuntibus vt calefacere, frigefacere, &c. hę proxime proueniũt à primis qualitatibus, quib. hę partes diuerſimode diſponuntur, & afficiũtur. Si vero ſit ſermo de operationibus vitalibus, vt ſunt attrhaere, expellere, tangere, videre, &c. hę proueniunt proxime a diuerſis facultatibus vitalibus, quę interdũ in eadem, interdum in diuerſis partibus corporis exiſtunt: omnium vero radicale principium eſt una, & eadem forma, quia eſt vniuerſale principium, hęc omnia virtute continẽs. Et ideo propter has diſpoſitiones vel operationes non eſt neceſſe multiplicari partiales formas: præſertim cum illis poſitis, neceſſe ſit fateri ſuperiorem & totalem formã partes illas informare, & requirere in illis illas uarias diſpoſitiones, & poſſe per illas exercere illas varias operationes.

XXXIX. *Abſciſſa pars ſi iterũ vniatur, an ſubſtantialiter id fiat*

Ad ſecundum reſpondetur, negando antecedẽs, nam in parte heterogenea abſciſſa nõ manet eadẽ forma, quæ antea erat, & ideo manus abſciſſa eſt æquiuoce manus, ut Ariſt. dixit. Sed ſolet cõtra hoc inſtari, quia huiuſmodi pars abſciſſa, ſi intra breue tempus iterum coniungatur toti ſecundum eandẽ partem unde abſciſſa eſt, vere ac ſubſtantialiter vnitur, & uiuit, ſicut antea: ergo retinuit eandẽ formã, alioqui non poſſet iterũ ab ea informari, quia a priuatione ad habitum nõ eſt regreſſus. Sed hæc replica eandem difficultatem habet in omni ſententia: quia

A quia negari non poteſt, quin pars illa per diuiſionẽ amiſerit informationem formæ totalis v.g. animę rationalis: ſi ergo poſtea iterũ vnitur, & informatur ab illa, fit regreſſus à priuatione ad habitum. Si aũt negetur iterum informari rationali anima, eadem ratione negabimus nos iterũ vere vniri. Vnde Soncin. 8. Metaph. q. 10. ad 7. probabilius putat nunquam iterũ fieri perfectam vnionem phyſicam talis partis. Ad experientiam vero, quę eſſe dicitur, quod talis pars iterum viuit, & ſentit, reſpondebitur iuxta hanc ſententiam, negando eſſe ſenſum in ipſamet parte, ſed in ꝓpinquis: ſicut in oſſibus aut dentibus videtur eſſe doloris ſenſus ex propinquitate aliarum partium. Quod vero attinet ad nutrimentum, & conſeruationem temperamẽti, dicetur B fieri per iuxta poſitionem. Sed quia hæc ſunt creditu difficilia, probabilius fortaſſe eſt illam partẽ iterum informari anima rationali: nec eſt inconueniens ex partiali illa priuatione, & quaſi momentanea redire ad habitum, quia forma in ſe integra manſit, & diſpoſitiones, quæ in tali parte erant ad illam numero formam, eædem permanſerunt, & in ea parua mora parum etiam diminutæ fuerunt, & ideo non eſt inconueniens, quod eadem forma ad illam partem materiæ ſtatim reuertatur.

XL. *An partes heterogeneæ differant ſubſtantiali ſpecie.* Ad tertium reſponderi poteſt, negando aſſumptum. ſ. heterogeneas partes differre ſpecie ſubſtãtiali, ſed ſatis eſt, quod accidentali differant: vnde C diſſimilares dicuntur propter diuerſitatem diſpoſitionum. Nihilominus in viuentibus habentibus animas extẽſas, probabilius cenſeo inter ipſas partes animæ, quæ diuerſas partes organicas informant, eſſe aliquam maiorem diuerſitatem, quam ſit inter partes formæ homogeneæ, ideoq; in ipſamet ſubſtantia eſſe aliquam diuerſitatem inter has partes, quæ recte appellabitur ſpecifica partialitas. In forma aũt humana habet ſpecialem difficultatem, quomodo informet has partes, & pro ratione diſpoſitionum diuerſimode vniatur illis. Sed hæc res pertinet ad ſcientiam de anima.

De formis elementorum, an maneant in miſto.

XLI. *Auicen. Commẽt.* D Secunda ſententia pertinens etiam ad hoc ſecũdum caput, eſt Auicennæ, Commentatoris, & aliorum, qui dicũt in oĩbus miſtis manere formas elementorum: non.n. videtur credi poſſe, quod in alium vſum maneant, quam vt ſint diſpoſitiones ad formam miſti. Hoc autem tenet Auicen. 1. ſufficient. c. 10. & Comment. 1. de Generat. c. de miſtione, & 3. de Cœlo, text. 67. Qui differunt, nam ille ponit formas ſubſtantiales elementorum indiuiſibiles, & ideo affirmat manere in miſto integras, & perfectas ſubſtantialiter: hic vero putat illas formas eſſe intenſibiles & remiſſibiles, & ideo ait manere in miſto remiſſas, iuxta proportionem ſuarũ qualitatum. Putat.n. has formas elementorũ adeo eſſe imperfectas, vt ſint veluti mediæ inter qualitates E & ſubſtãtiales formas perfectas: propter quod fortaſſe à Platone in Timæo qualitates vocantur, ideoq; imitantur qualitates in graduali latitudine, ſecũdum quã poſſunt intendi, & remitti. Quam opinionem ſic expoſitam ſequuntur *Niphus* Niphus 1. de Gener. tex. 118. & 8. Metaph. diſp. 4. & 11. Metaph. diſput. vlt. *Zimara.* Zimara Theorem. 48. Multi ẽt ex medicis eandem ſententiam ſecuti ſunt, vt videre licet apud Thomam de Garuo in Summ. medicin. lib. 1. tract. 1. q. 1. & præſertim Galen. in 2. Methodi, c. 2. & lib. de ſubſtantia naturali ad finem, & ex Theologis idem ſecutus eſt Aureolus in 2. diſt. 15. vt ibi referunt Capreolus & Gregorius.

XLII. *Varijs modis explicatur ſententia.* Varijs autem modis intelligi poteſt hæc opinio. Primo, quod formæ elementorum maneant in diuerſis particulis materiæ minutiſſimis. Et hoc modo poſuit Auicenna manere in miſto huiuſmodi formas, & fortaſſe voluit formam miſti informare oẽs illas particulas, eaſq; inter ſe vnire, alioqui nõ poſſet ſaluare ſubſtantialẽ miſtionem, ſed ſolũ per iuxta poſitionem, vt per ſe notum apparet. Singulę .n. ex illis particulis ſicut materia, & forma diſtinguerentur, ita & quantitate: ergo & loco, nõ enim poſſent loco penetrari, ergo ſolũ per iuxta poſitionem dicerentur miſceri, ſicut aqua & vinum, dum in ſuis ſubſtantijs integra manent, non tamen ſingulæ particulæ eſſent miſtæ, & cõſequenter nec totum eſſet ſubſtantialiter miſtum, neq; eſſet per ſe vnum, quia partes nõ eſſent per ſe cõnexæ: vnde facile diſſiparetur per mutuã actionem, vel localem motionem. Neceſſaria ergo eſt alia forma propria miſti, diuerſa à formis elementorũ vt iterum infra cõtra Aureolum oſtendemus. At hoc ẽt eſt impoſſibile. Primo, quia forma miſti, & forma elementi diuerſas requirunt diſpoſitiones, & incompoſſibiles, vt omittam rõnes generales contra pluralitatẽ formarum. Secundo, quia cũ oẽs partes miſti, præſertim in rebus homogeneis, habeant idem temperamentum primarum qualitatum, nulla põt ratio reddi, ob quam in vna parte materiæ miſti ſit forma ignis, in alia aquę, &c. Quæ ratio ẽt procedit in rebus heterogeneis, nam quælibet pars heterogenea ex homogeneis cõſtat, & miſta eſt. Tertio, quia ſi in partibus eodẽ modo diſpoſitis manent diuerſæ formæ elementorum, ſignum eſt illam formam in tali parte non eſſe diſpoſitionem ad formam miſti: quandoquidẽ in ſimili parte eſſe põt cum contraria forma ſubſtantiali miſti: ergo æque bene, aut melius eſſe poterit, etiãſi in tali parte materiæ nulla forma elementi exiſtat, dummodo ibi ſit tẽperamẽtum proportionatũ primarum qualitatũ, quod ẽt pendere non poteſt à forma talis elementi, cum in alia parte ſimili dicatur eſſe cũ forma contraria. Ex quo ẽt concluditur talem formam eſſe impertinentem ad omnem actionem & conſeruationem illius partis miſti, in qua eſſe dicitur: atque adeo ex nullo effectu, aut ſigno naturali colligi poſſe formas elementorum manere hoc modo in miſto.

Alio modo poteſt intelligi illa ſententia, quod XLIII. .ſ. omnes formæ elementorũ ſimul informẽt quãlibet partem materiæ miſti, & deinde ſuperueniat forma miſti, informans ẽt totam illam materiam. Et hic modus tot continet abſurda, vt ea de cauſa à nemine aſſertus videatur: nam primo ſequitur, formas formaliter repugnantes ſimul eſſe in eadẽ parte materiæ in ſuo eſſe integro, & perfecto: formæ.n. elementorum formaliter inter ſe pugnant: nam, ſi diſpoſitiones eorum ſunt formaliter repugnantes, quomodo ipſæ formæ non erunt? Alioqui, qualiter vnum elementũ generabitur ex alio? aut cur generatio vnius erit corruptio alterius, ſi formæ eorum nõ ſunt repugnantes in materia? Secundo, ſi huiuſmodi formæ non habent proprias diſpoſitiones in gradu ſibi proprio, & conſeqnẽter nec proprias actiones, nihil cõferre poſſunt ad formam miſti: ergo non ſunt diſpoſitiones ad illam. Imo impoſſibile eſt, quod eadẽ forma poſtulet in eadem parte materiæ diſpoſitiones omnino repugnantes, & in eſſe perfecto earũ, vt ſummum calorem, & ſummum frigus: at vero non minus repugnãt inter ſe ſubſtãtiales formæ aquæ & ignis, pręſertim in ſuo eſſe perfecto. Tertio faciunt maxime contra hanc ſnĩam argumenta generalia fieri ſolita contra pluralitatem formarum, quia ponit in eadem parte materiæ plures formas ſpecificas, per ſe ſufficientes ad conſtituendum ſuppoſitum habens ſuum proprium eſſe ſimpliciter, & requirentes diſpoſitiones valde repugnantes, forma.n. terræ poſtulat maximam denſitatem: at forma ignis raritatem maximam, hęc intenſum calorem, forma vero aquæ, intẽſum frigus: qui ergo fieri poteſt, vt tales

formæ

formæ integræ, & perfectæ eandem partem materiæ ſimul informent? A

XLIV. Tertio modo intelligi poteſt hæc ſentẽtia, prout Commentator eam expoſuit, nempe quod omnes formæ elementorũ ſint in tota materia miſti, & in oĩbus partibus eius, refractæ tamen (vt inquit) & in gradu remiſſo: & deinde tota materia ſic affecta & diſpoſita illis formis, informetur forma miſti. In qua ſententia primo impugnari ſolet, quod Cõmentator ſupponit, formas.ſ. elementorum nõ eſſe perfecte ſubſtãtiales, ſed medias inter accidentales & ſubſtantiales. Contra quod argumẽtatur D.Th. 1. de Generat. tex. 84. quia impoſſibile eſt dari medium inter ſubſtãtiam & accidens: tum quia inter contradictoria non datur medium: ſubſtantia aũt & accidens diſtinguuntur per immediatã contra- B dictionem: tum etiam, quia mediũ eſt inter extrema eiuſdem generis: ſubſtãtia aũt & accidens ſunt diuerſorũ generum. Deinde addere poſſumus formam ſubſtantialem ignis, & cuiuſcunq; elementi eſſe per ſe ſufficientem ad actuandam materiam, ita vt illam in eſſe conſtituat ſeu conſeruet, & ad conſtituendum cũ illa vnum ſuppoſitum, quod ſit proprie & vniuoce ſubſtantia: ergo talis forma tã proprie & vniuoce ſubſtantialis eſt, ſicut quæcunque alia. Et hoc ipſum confirmatum eſt ſupra, cum oſtenderemus dari formas ſubſtantiales.

Elementorũ formæ perfectiſſime ſubſtãtiales.

XLV. Quod ſi fortaſſe Commentator hoc non neget, ſed eas appellet medias, ſolũ quia inter ſubſtantiales formas habent minimam perfectionẽ: vnde fit, vt in aliquibus proprietatibus ſimilitudinẽ habere C poſſint cum formis accidentalibus: contra hoc, omiſſa cõtrouerſia de modo loquendi, oſtendo ſecundo, falſo eis attribuere ſimilitudinẽ cũ formis accidẽtalibus in hac cõditione intẽſionis, & remiſſionis: quia hæc cõditio ita eſt propria accidentiũ ſeu qualitatũ, vt directe repugnet formæ ſubſtãtiali, quatenus talis eſt: ſi ergo formæ elementorũ sũt vere ac ꝓprie ſubſtãtiales, vt oſtenſum eſt, nõ poſſunt eſſe ſimiles accidẽtibus in hac cõditione. Antecedẽs probatur primo ex Philoſ. in Prædicamen. cap. de Subſtant. dicente, ſubſtantiam nõ recipere magis, & minus: ſi aũt forma ſubſtãtialis aquę intẽderetur & remitteretur, re vera ſicut aqua eſt magis, vel minꝰ frigida, ita eſſet magis vel minꝰ aqua.

Formis ſubſtãtialibus repugnat intenſio.

XLVI. Secundo argumentatur D.Tho. 1. p. q. 76. art. 4. D ad 4. quia eſſe ſubſtantiale cuiuſcunq; rei in indiuiſibili cõſiſtit, & oĩs additio vel ſubſtractio variat ſpeciẽ, ſicut in numeris, vt dicitur 8. Metaph. text. 10. Hæc vero ratio calumniã pati põt, quia ſimili rõne probaretur qualitatem non poſſe intendi, & remitti, qm̃ etiam in accidentalibus formis verũ eſt, quod eſſentiæ earũ conſiſtunt in indiuiſibili, & quod ſpecies earũ ſunt ſicut numeri, & conſequenter, qđ quælibet ſubſtractio, & additio variat ſpeciem: intelligendũ vero eſt de additione eſſentiali & formali, nõ de intenſiua: idem ergo rñderi poterit de ſubſtantialibus formis. Reſpondetur tñ eſſe diuerſam rõnem de forma ſubſtantiali, & accidentali: nam illa eſt, quæ primo conſtituit eſſentiã rei ſimpliciter: & ideo oportet, vt ſit oĩno indiuiſibi- E lis, & inuariabilis, quamdiu manet in eadem materia. Quod declaratur à poſteriori ex illo effectu, ex quo ſupra collegimus dari formas ſubſtantiales, nimirum ex reductione aquæ ad priſtinã frigiditatẽ, nã ſi forma ſubſtantialis aquæ remiſſibilis eſſet, certe remitteretur, remiſſa frigiditate, quia ſicut forma pendet ex diſpoſitione, ita intẽſio formæ ex intenſione diſpoſitionis: ergo impoſſibile eſſet aquã poſtea ex intrinſeca virtute ſe reducere ad priſtinũ ſtatũ, quia forma remiſſa non põt ſeipsã intendere: neq; ẽt habet aliud principiũ prius, à quo illa intẽſio dimanet. Vt ergo aqua, quantumuis calefacta, poſſit, remotis extrinſecis agentibus, ab intrinſeco ſe reſtituere in cõnaturalem ſtatũ, neceſſe eſt, vt in rõne aquæ integra & perfecta maneat, & conſequenter vt ipſum formale principiũ cõſtitutiuum aquæ intactũ maneat (vt ſic dicam) quamdiu non oĩno corrũpitur. Et hoc ſenſu dicimus de rõne formæ ſubſtãtialis eſſe, vt ſit inuariabilis, & immutabilis in ſua entitate, qñ eſſentialiter manet eadem, & in eadẽ materia, quia eſt radicale principiũ oĩum proprietatum, & primam rei eſſentiam conſtituit.

Et confirmatur, quia ob hãc cauſam, teſte Philo- XLVII. ſopho 5 Phyſ. & 1. de Gener. ſubſtãtialis corruptio Ariſtot. aut generatio elemẽtorum non fit ſucceſſiue cum ipſa alteratione, ſed in momento in fine alterationis, cum completur diſpoſitio ſufficiens: quia.ſ. forma ſubſtãtialis non remittitur, nec tollitur per partes, ſed tota ſimul: at ſi eſſet intẽſibilis, & remiſſibilis, certe introduceretur ſucceſſiue, & ſimiliter expelleretur, imo, quoties aqua calefit ab igne, tot gradus formæ ignis introducerentur in aquã, quot caloris, quod eſt incredibile. Adde, quod ſi formæ elementorum ita poſſunt intendi & remitti, cur ẽt formæ miſtorum non intendentur, & remittentur ad intenſionem, & remiſſionem formarum ſimplicium? maxime cum hę dicantur ad illas requiri, vt diſpoſitiones neceſſariæ. v.g. ſi forma auri requirit in ſua materia ſex gradus formæ ignis, & duos aquæ, vt ſit in connaturali ſtatu: ſi per contrariam actionẽ illi gradus formę ignis remittãtur amplius in auro, & intendatur forma aquæ, cur nõ recedet ẽt forma auri à ſua naturali perfectione, & in ſuamet entitate minuetur? Certe nulla ratio ſufficiẽs reddi põt, nã quod ſit perfectior, nõ ſatis eſt: ſolum .n. inde ſequitur, quod gradus latitudinis eius erũt perfectiores. Dicendum ergo eſt, de ratione formæ ſubſtantialis eſſe, vt habeat vel conſtituat eſſentiam indiuiſibilem intenſiue, & ideo hoc ęque conuenit formis elementorum ac cæteris.

Tertio principaliter impugnãda eſt hæc ſñia ex XLVIII. re, quã nunc tractamus: quia impoſſibile eſt tot formas ſubſtantiales ſimul eſſe in eadem materia. Nã licet dicantur eſſe remiſſæ, nihilominus vnaquæq; ſi ſubſtantialis eſt, dat eſſe ſimpliciter, & conſtituit verã ſubſtantiam ac ſubſtantiale ſuppoſitum: nõn põt autem intelligi, quod vnum ſuppoſitum ſimul ſit in quatuor aut quinq; ſpeciebus diſtinctis, & qđ ſint multa indiuidua diuerſarum ſpecierum ſubſtãtialium ex eadem materia conſtantium. Quam rationem infra declarabimus latius. Accedit præterea contra Auerroem, quod, ſi formæ elementorum in gradibus remiſſis implentibus latitudinem manent ſimul in eadem materia: ergo & potentia materiæ eſt per illas ſufficienter actuata, & miſtio etiam ex illis ſolis eſt ſufficienter peracta: ergo & ſuperfluum eſt, & impoſſibile, quod noua forma miſti addatur illis omnibus formis.

Elementorum omnium formæ nullo modo eſſe queunt in eadem materia.

Vnde Aureolus (vt Greg. ſupra refert) dixit for- XLIX. mam miſti non eſſe aliquã formã ſimplicem, ſed ſolam illã cõmiſtionem, ſeu aggregationẽ ex formis elementorum in eſſe remiſſo. Quam vero ſit abſurda hæc ſñia, per ſe notum eſt, nam ex ea ſequitur ſubſtantias miſtas non eſſe veras ſubſtantias per ſe vnas. Deinde ſequitur, animalia, ẽt hoĩem ipſum, non habere vnã formam ſimplicem. Deniq; ſequitur, miſta oĩa non differre ſubſtantialiter & eſſentialiter, ſed tantũ ſecundum magis & minus. Neq; habere proprietates, vel actiones perfectioris rationis, quam ſint qualitates & actiones elemẽtorum. Ipſæ ergo proprietates, & facultates miſtorum euidenter indicant proprias ſubſtantiales formas nobilioris rationis, quam ſint formæ elementorum.

Miſti formæ ab elemẽtorum diſtincta.

Et hinc, retorquendo argumentum, cõcluditur, L. formas illas elementorum ſimul cõiunctas in eadẽ materia, & quaſi ſuppoſitas formę miſti, ſuperfluas eſſe, ẽt ſi per impoſſibile alioqui nõ repugnarent, quia

quia & ad eſſe materiæ,& ad eſſe ſubſtantiale compoſiti,& ad omnem actione phyſicam, quæ de tali compoſito experimento cognoſci põt, ſufficit forma miſti cum facultatibus,quæ ab ea manant,& tẽperamento primarum qualitatum,quo materia diſponitur. Quod quidem temperamentum licet nõ ſit aliqua qualitas ſimplex virtute continens primas,vt putauit Auicenna,ſed formaliter componatur ex primis in eſſe remiſſo,vt habet vera & cõmunis ſententia,quæ late tractatur in 1.de Generat. nihilominus non requirit ſubſtantiales formas elemẽtorum formaliter ibi exiſtentes, ſed ſufficit forma miſti,cui connaturale eſt tale temperamentum, & vim habet, & efficaciam conſeruandi aut recuperandi illud, ſi extrinſeca impedimenta tollantur. A

LI. Et quoad hoc recte dicuntur elementa manere, quoad formas ſubſtãtiales virtualiter in forma ſubſtãtiali miſti,quoad accidẽtales vero formaliter,licet nõ maneant integræ,ſed remiſſæ.Quod bene declarauit Scot.in 2.diſt.15.quem ſequũtur.Gabr. ac Gregor.ibi. AEgid.2.de Generat.& alij:& immerito impugnatur a Caiet. 1.part. q.76. art.4.in fine: non.n.repugnat doctrinæ D.Thomæ nullibi.n.id negauit:quin potius id indicat in ſenſu à nobis expoſito opuſc.33.Neq; in eo eſt vlla difficultas,quia non dicitur forma miſti cõtinere formas elementorum in genere cauſæ formalis, aut ſecundum totã perfectionem eminenter cõtentam,vt videtur Caietanus exiſtimaſſe,ſed ſolum ſecundum quandã participationem,& conuenientiam,vt declaratũ eſt. B

LII. Ex his ergo ſatis concluditur,nõ ſequi ex miſtione elementorum, quod ſint in miſto plures formæ ſubſtantiales: quia formæ elementorum nõ manẽt in miſto formaliter,ſed virtute tantum: quæ eſt ſententia Ariſtotelis,vt infra oſtendã,& cõmuniter recepta,vt patet ex Alexandro,Philopono,D.Thoma in 1.de Gen.& eodem D. Thom. 1. p. q.76.ar.4.ad 4.& q.5.de potent.ar.7. & alijs Scholaſticis in 2.diſtinct.12.præſertim Capreolo,& Gregor. locis citatis:& Scoto q.1.Heruæo tract. de pluralit. formar. q.15.Ægid.quodlib.4.q 11. Sonc.10. Metaphyſic. q.27.& lib.12.q.68. Eſt aũt ſermo de formis ſubſtantialibus elementorum, nam accidentales formaliter manẽt:ſed id nihil refert ad pręſentẽ quęſt. Vnde Philoſophi, qui negarunt in elementis formas ſubſtantiales,conſequenter dixerunt elementa manere formaliter in miſto:& hoc modo proceſſit Galenus,nam,vt vidimus ſect.1.huius diſputationis,ille non agnoſcit in elementis formas ſubſtantiales,ſed tantum primas qualitates.Vnde,quod ad rem præſentem attinet,nobis non contradicit, ſed potius fauet.Vide illũ,lib.1.Methodi,c.2.& libello de ſubſtant.natural.facult. aliquantulum à principio,& lib.8.de Placit.Hippocratis. C

LIII. Obiect. Sed obijciunt nobis Ariſtotelem, qui primo de Generatione,c.10.definit miſtionẽ,quod ſit *miſcibilium alteratorum vnio:* cum ergo elementa miſcẽtur,non corrumpuntur,ſed alterãtur tantum: atq; ita in toto illo capite ſæpe repetit Ariſtot. miſcibilia non corrumpi:quod ſi alterũ interierit,non poſſe miſceri,nam quæ non ſunt(inquit)in admiſtionẽ non recipiuntur.Secundo idem Ariſtoteles 5. Metaph.c.3.definit elementum eſſe, *ex quo aliquid ſit, ita vt inſit,& in quod vltimo fit reſolutio*; ergo ſi elemẽta non manent in miſto,non ſunt elementa:neque ẽt miſtũ poterit in illa reſolui, quod eſt falsũ, & contra experientiam:nam,quando lignum comburitur,experimur, & fumum, & aqueum humorem,& cineres,& ignem ex illo prodire. Nec ſatis eſt dicere illa omnia contineri in ligno,virtute,aut potentia,alioqui etiam a cua diceretur miſta, ſaltẽ ex aere & aqua,tum quia in ſe habet qualitatẽ quãdam aeris,tum etiam,quia quando aqua calefit,exhalatur ex illa aereus vapor.Et confirmatur, nã ex continentia virtuali ſolum ſequitur poſſe ex miſto elementa generari:at hoc non ſatis eſt, nam etiam poteſt miſtum ex quolibet elemento generari, & vnum elementum ex alio.Vnde Ariſtot.3.de Cœlo c.3.ait in ligno & carne elemẽta contineri,quia ab illis manifeſte ſegregantur: e contra vero carnem & lignum non contineri in igne, quia ab eo ſegregari non poſſunt.Aliud eſt ergo ſegregari, aliud generari:ergo ſegregatio requirit formalem continẽtiam.Tertio ait Ariſtoteles 1.de Cœlo,c.7. moueri miſtum motu elementi prædominantis: ergo manet in illo.Quarto libro 3.de Cœlo,text.67.& 2. de partib.anim.c.1.& 4.Meteoro.c.12.ait elementa eſſe materiam miſti.

LIV. Ariſt. ſententia tantum virtute manẽt elementa in miſto.

Reſpondetur Ariſtotelem 3.de Cœlo,c.3.ſub diſiunctione aſſerere,elementum in eſſe potentia,aut actu in miſto:hoc.n.inquit, vtro modo ſe habeat, adhuc ambigitur:qõnẽ aũt, quam illo loco indeciſam reliquit,reſoluit 1.de Generat.c.10.dũ expreſſe ait,ea,quæ in miſtionem recipiuntur,quodãmodo eſſe,& quodammodo nõ eſſe,nam actu(inquit) non ſunt:virtute aũt,ſeu poteſtate remanent: & in eo conſtituit differentiam inter miſtionem,& alias mutationes:& 2.de partibus animalium c.1.primã compoſitionem corporum dicit eam eſſe, *quæ ex primordijs conficitur ijs,quæ nonnulli elementa appellãt:terram dico,aquam,aerem,& ignẽ,ſed melius fortaſſe dici poteſt ex virtutibus confici elementorum;humiditas enim & ſiccitas caliditas,& frigiditas,materia ſunt corporum compoſitorũ.* Igitur de ſententia Ariſt.ſatis conſtat. Cũ ergo Ariſt. ait, miſtionẽ eſſe miſcibiliũ alteratorum vnionem *alteratorum* dicit, potius quam *corruptorum*, vt denotaret non omnino perire,ſed virtute & ſecundum qualitates manere.Neq, Ariſt.in eo capite negauit, in vera miſtione miſcibilia corrũpi:nec id negare potuit,nam cũ per miſtionem introducatur noua forma ſubſtãtialis miſti,neceſſe eſt fieri corruptionem ſubſtantialẽ miſcibiliũ,quia generatio unius ſemper eſt corruptio alterius.Dixit tamen non omnino perire,quia virtute manent.

Elucidatur definitio miſtionis.

LV. Elementi deſcriptio explicatur.

Ad ſecundum reſponderi poteſt primo,definitionem illã elementi non conuenire his ſimplicibus corporibus, quæ communiter elementa dicuntur, ſed primis principijs, ex quibus res naturalis cõponitur. D Cui ſententiæ fauet Auerroes 5.Metaph. cõ. 4.dicens materiam primam eſſe proprie elementũ: corpora vero ſimplicia non niſi hominum opinione:nam quia antiqui Philoſophi non cognouerunt aliam materiam,niſi hæc ſimplicia corpora,ideo illa appellarunt elementa. Atque ita Ariſt.2.lib. de partib.animal. cap.1. non vocat abſolute elementa,ſed *quæ nonnulli elementa appellant*: & eodẽ modo loquitur 2.de Generat.c.1.& alijs locis. Et põt hoc confirmari ex illa particula definitionis elemẽti,ſ.eſſe *id, ex quo primo aliquid componitur*. At hæc corpora non ſunt,ex quibus primo aliquid componitur,cũ ipſa ſint ex alijs prioribus compoſita. Itẽ Ariſtoteles ibidem ait elementum debere eſſe quid indiuiſibile: hæc autem corpora non ſunt indiuiſibilia,vt conſtat. E Et iuxta hanc ſententiam facile reſpondetur ad argumentum non eſſe inconueniens, illam particulam definitionis elemẽti,ſcilicet *quod inſit*, non proprie conuenire his corporibus, quia non ſunt proprie elementa. Secundo ne in voce tãtum hærere videamur, admittimus his corporibus proprie conuenire nomen & definitionem elementi:imo Diuus Thomas 5.Metaphyſ. lect.4. vult illa proprius eſſe elemẽta quam materiam vel formã. Nam vult de ratione elementi eſſe vt ſit directe, & proprie in aliqua ſpecie.Quod tamen nõ video cur ad proprietatem illius vocis pertineat, & non ſufficiat elementum eſſe in ſuã ſpecie partiale,vel incõpletum quid.Itaque elementum latinè idem videtur

tur eſſe quod principiũ alicuius rei, quod in ſuo ordine eſt primum in compoſitione, & vltimũ in reſolutione: & ideo ẽt de ratione elementi eſt, quod ſit indiuiſibile, non ſimpliciter, & omni modo, ſed in ſuo ordine & latitudine. Et ſimiliter de ratione elementi eſt vt inſit, non ſemper formaliter, nec ſẽper virtute tantum, ſed modo accommodato ſuæ compoſitioni. Sic igitur quatuor elemẽta vere participant rationem elementi, quia in eo genere compoſitionis quo vnum corpus poteſt ex multis corporibus conflari, illa ſunt prima, quia non conſtãt ex alijs corporibus, & ex illis conſtant reliqua. Et ſimiliter ſunt ſimplicia, & indiuiſibilia, quia non ſunt in plura corpora reſolubilia. Deniq; etiam ſũt eo modo, qui neceſſarius eſt ad illud genus compoſitionis, quę fit per miſtionem. Et ita Ariſt. 3. de Cœlo, c. 3. expreſſe ponit ſub diſiunctione in deſcriptione elementi, *quod inſit potentia aut actu*.

LVI. Elementi nomen ꝓprie conuenit materia prima.

Vnde non obſtat, quod materia prima ſit prior his corporibus, & formaliter inſit ſeu maneat ĩ ſuo cõpoſito: nã inde ſolũ fit, materiam etiam vere ac proprie dici poſſe elemẽtum, alia tamen ratione & fortaſſe priori; quatenus materia eſt prior in compoſitione, & ſimplicior, vt notauit D. Tho. 3. de Cœlo, lect. 8. vbi retractare videtur ſententiam, quã in 5. Metaph. tenuerat: vt notauit Soncin. 5. Met. poſt q. 9. circa tex. 4. Ariſt. qui etiam lib. 12. q. 27, ad 1. addit formam poſſe dici elementum: & ita eã nominat Ariſt. lib. 12. Met. c. 4 & D. Tho. citato loco. Nã licet nomẽ elementi præcipue videatur tribui principio materiali, vt patet ex communi vſu, & ex proprietate illius particulæ definitionis, *Ex quo ſit aliquid*, tamen latius loquendo, ad quamcunq; partem extenditur: ſicut etiam dicitur totum compoſiti ex ſuis partibus, tam formali, quam materiali. Imo hac ratione partes quælibet, ſi abſolute ſub communi ratione partium conſiderentur, dicũtur habere rationem materiæ reſpectu totius. Hac ergo ratione quęlibet pars, ſi in ſuo ordine ſit prima & indiuiſibilis, elementum dici poteſt.

Nõnũquã formæ tribuitum.

LVII. Ex quo ſequitur, vt ad aliam partem argumenti reſpondeamus non eſſe de ratione elementi, vt cõpoſitum ſeu miſtum in illud ita reſolui poſſit, vt re ipſa elementum ſit conſeruabile ſeparatum ab elementato: hoc enim modo non poteſt omne cõpoſitum naturale reſolui in materiam, & formam. Et pari ratione non eſt neceſſe, quod miſtum ſit reſolubile in eadem numero elemẽta, ex quibus fortaſſe miſtũ fuit, ſed ſatis eſt, qđ in ſimilia reſoluatur, quod interdum accidet, ſi cauſæ efficientes ſint accommodatæ & propinquæ ad eam reſolutionem faciendam: ſæpe vero nõ ita fit, ſed miſtum totum conuertitur in aliquod elementum, præſertim in terram. Quocirca, licet vera eſſet experientia, quæ in argumento affertur, nihil concluderet, quia non eſt neceſſe ea, quæ videntur ex ligno fieri, cum comburitur, in eo formaliter præceſſiſſe, ſed virtute ſecundum aliquam minus remotam diſpoſitionẽ, ratione cuius illa omnia de nouo generantur: re tamen vera illa non ſunt elementa, ſed miſta imperfecta, quia nec fumus eſt aer, nec cinis, terra.

LVIII. In miſtis corporib. imbibita interdum minora corpuſcula.

Adde etiam, in his corporibus miſtis ſæpe eſſe plures ſubſtantias accidentaliter permiſtas, per poros vel per diuiſionem & interpoſitionem partiũ, quæ ſubſtãtiæ poſtea per actionẽ alicuius agentis non tã generantur de nouo, quã ſecernuntur, vt fit in cõcoctione vini, & in corruptione ſanguinis extra venas: & fortaſſe ita etiã accidit in illa actione ignis in lignũ, quamuis accidere etiam poſſit, vt nõ eædem ſubſtantiæ, quæ ibi erant, ſecernantur, ſed aliæ quæ ex illis facile generãtur iuxta diuerſas earũ diſpoſitiones. Hæc aũt ſubſtantiarum permiſtio nõ refert ad rem, de qua agimus: quia licet ibi ſint plures formæ, ſunt tamen in diuerſis materijs, & diuerſa cõpoſita conficiunt, quãuis localiter cõiũcta.

LIX. Nec denique hinc ſequitur, quod in eo argumẽto inferebatur, vnum elementum reſolui in aliud, aut conſtare ex alio: nam licet aqua cõueniat cum aere in humiditate, non tamen habet illam participatam ab aere, ſed ex ſe, & ex ſua ſimplici natura. Cũ vero per calefactionem vapor humidus exhalatur ab aqua, non reſoluitur aqua in aerem, nam ille vapor non eſt aer, ſed quoddam miſtũ imperfectum, quando vero contingit aquam trãſmutari in aerem, non eſt reſolutio in miſcibilia, ſed quædam generatio & corruptio. Vnde longe aliter ſunt elementa in miſto, quam vnum elementum in alio: nã hoc eſt uerum ſolum in potentia paſſiua: illud vero nõ tantũ hoc modo, ſed ẽt virtute, & participatione quadam potentiæ actiuæ: hoc. n. modo intelligẽdus eſt Ariſt. cum ait elementa eſſe in miſto actu, vel potentia. Et hinc ẽt patet ſolutio ad tertium teſtimonium. Nam, vt miſtum moueatur motu elementi prædominatis, ſatis eſt, quod in virtute illud cõtineant, pluſque de qualitatibus eius participet, quam alterius. Denique elementa dicũtur materia miſti tranſiens formaliter, virtute autem manens. Vnde idem Ariſt. 2. de generat. c. 5. negat elementa eſſe materiam rerum naturalium: *nam ſi aer* (inquit) *remaneret, non generatio, ſed alteratio foret.* Conſtat igitur, propter diſpoſitionem vnius formę ad aliam non contingere unquam plures ſubſtantiales formas in eadem materia coniungi.

Qualiter miſtũ moueatur ab elemento prædominante.

An duæ formæ non ſubordinatæ poſſint ſimul eandem materiam informare.

LX. SVpererat dicendũ de tertio modo fingẽdi duas formas ſubſtantiales in eadem materia ſine vlla habitudine inter ſe, aut reſpectu alicuius tertiæ formæ, ad quam diſponat, ſed per ſolam concomitantiam accidentalem, ut ſe habent albedo & dulcedo in eodem ſubiecto. Sed in hoc modo impugnando immorari non eſt neceſſe: primo, quia nullam inuenio in hac re opinionem: nullus. n. Philoſophus (quod ego ſciam) hactenus dixit poſſe hoc modo, & naturaliter duas formas ſubſtãtiales ſimul informare eandem materiam. Dico autem *naturaliter*, quia de potentia abſoluta non exiſtimo implicare contradictionem, ſiue illa materia in diuerſis locis cum diuerſis formis ponatur, quod fieri poſſe, alibi oſtendi, ſiue in eodem loco vtramque formam habeat: vnitas. n. loci non addit ſpecialem repugnantiam. Secundo, quia ex illis formis ſimul exiſtentibus in eadem materia, re uera non componeretur una eſſentia, neque una ſubſtantia, quia neque una forma eſſet de eſſentia compoſiti ex materia, & alia forma, neque e conuerſo. Vnde, ſi fingamus unam eſſe formam auri, & aliam ligni, neque lignũ eſſet aurum, neq; aurum lignũ: quia formæ eſſentialiter diuerſæ non prædicantur de ſe inuicem, ẽt in cõcreto, niſi ratione eiuſdẽ ſuppoſiti, in quo conueniãt: illæ autem formæ non conuenirent in eodem ſuppoſito, ſed tantum in eadem materia, cum qua ſicut diuerſas naturas, ita & diuerſa compoſita conficerẽt, ſecludo alia miracula. Vnde licet materia poſſet dici informata forma ligni & auri, tñ lignũ non eſſet aurum: quia lignum nõ eſt materia, neq; aurũ eſt materia. Atque ita, ẽt admiſſo illo caſu, non darentur duæ cauſæ formales vnius effectus, qđ nos nũc inquirimus, ſed una quæq; cõſtitueret ſuũ effectum, qui tantum haberet unam cauſam formalẽ.

Põt diuinitus materia informari duab. formis. 3. to. 3. p. diſp. 48. ſect. 3.

LXI. Hinc tamen intelligitur naturalis repugnantia, ab quam tales formæ non poſſunt ſimul informare talem materiam: quod enim una, & eadem materia ſucceſſiue cõponat eſſentias etiã ſpecie diſtinctas cum multis formis, non eſt incõueniens, imo naturaliter accidit, quia ipſa eſt indifferens ad quamcũque formam, & per quamcunq; actuari põt. Quod

uero

Cur naturaliter nō poſſit eadem materia plurib. ſubſtā tialibus formis actuari ſimul.

vero eandem portio materiæ ſimul cōponat diuerſas eſſentias cū diuerſis formis, multis de cauſis repugnat naturis rerū. Primò, quia potentia materiæ ſufficienter eſt actuata per vnam formam, & dependentia eius ſufficienter eſt terminata. Secundò, quia formæ diuerſæ requirunt diſpoſitiones naturaliter incompatibiles, quod eſt ſignum, etiam effectus naturales earum, eſſe naturaliter incompatibiles. Tertiò, quia materia deſeruit formæ ad ſuos naturales motus, & actiones, non poteſt autem eadē materia ſimul miniſtrare formis diſtinctis, quæ naturales habēt inclinationes diuerſas. Quartò, quia alias, ſi materia hoc modo poſſet eſſe ſub diſtinctis formis, eadem ratione poſſet eſſe ſub quacūque moltitudine earum in infinitum: quia quæ ſunt per accidens, in infinitum multiplicari poſſunt: nec poteſt maior repugnātia in tribus, quam in duobus aſſignari, & ſic de quocunq; numero. Hoc autem, & per ſe eſt valde abſurdū, & repugnat fini, & inſtitutioni materiæ: ſic enim eſſet inepta ad rerum generationes, & corruptiones. Vnde hoc ipſum, quod generatio vnius naturaliter eſt corruptio alterius, ſatis declarat, materiam eſſe naturaliter incapacem pluriū formatū.

Vera ſententia, & totius quæſtionis concluſio.

LXVII. Relinquitur ergo, veriſſimam eſſe ſententiā aſſerentem vnius ſubſtantiæ compoſitæ tātum eſſe vnicam cauſam formalem, & in vno cōpoſito naturali: vnicam tātum eſſe formam ſubſtātialem. Quam tenet D.Thom.1.part.q.76.art.4.& ibi Caietanus, & omnes Thomiſtæ. lauſſimè Capreol. in 2. diſt.15.& Ferrar.2.contra Gentes.c.58. Soncinas 8. Metaph.q.7. Idem habet Gregorius in 2.diſt.37. q.2. Aegid.2.de Anim.q.6. & tract. de pluralitate formarum, Hæruę. etiam latè tract. de pluralit. formar. Maſil.1.gener. q.6. Ex Ariſtot. autem nihil de hac re expreſsè habemus: at vero ex principijs eius clarè colligitur hæc ſententia: nunquam enim tribuit naturali compoſito niſi vnam formam: & hoc ſenſu aſſignat tria principia rei naturalis: materiā ſcilicet, priuationem, & formam: hac enim ratione ait, quoties generatur vnum, corrumpi aliud, & ecōtrariò: ait præterea formam ſubſtantialem eſſe proprium, per ſe, ac immediatū actum materiæ: ideoq; ex illis maximè fieri per ſe vnū, vt ſumitur ex 2. de Anim. tex.7.& 7.Met.tex.49.

D.Tho. Caiet. Capreol. Ferrar. Soncin. Ægid. Gregor. Heruæ.

LXVIII. Rationes autem facile ſumi poſſunt ex dictis in impugnatione aliarum opinionum. Prima ſumitur ex ſufficienti partiū enumeratione, quia in materia non poſſunt eſſe plures formæ eſſentialiter ſubordinatæ, vt actus, & potentia, neq; ordinatæ, vt diſpoſitio, & forma, neque etiam omnino per concomitantiam ſine vllo ordine inter ſe: ſed præter hos modos non poteſt excogitari alius: ergo nullo modo poſſunt plures cauſæ formales ſubſtantiales ad eundē effectum concurrere.

LXVI. Secunda ratio ſumitur ex ſufficiētia cuiuſnis formæ ſubſtātialis: nam quælibet forma ſubſtantialis neceſſariò talis eſt, vt per ſe ſola ſufficiat ad cōſtituendum vnum ſubſtantiale ſuppoſitum, completum in aliqua vltima ſpecie ſubſtantiæ: ergo nō ſolum non requirit aliam formam concauſantem illū effectum, verum etiam neque illam admittere poteſt. Antecedens cōſtat ex dictis, nam probatum eſt omnem formam ſubſtantialem, neceſſariò debere eſſe conſtitutam in aliqua ſpecie vltima ſubſtātialis formæ: & conſequenter eſſe de ratione eius, quod det eſſe ſimpliciter, & completum vſq; ad rationem vltimam in genere ſubſtantiæ. Conſequentia verò probatur, quia vel ſecunda forma adueniret cōpoſito vt conſtituto priori forma, immediatè illud actuando, aut adueniret ſimul, & quaſi concomitanter ipſi materiæ. Primum repugnat rationi formæ ſubſtantialis, quæ per ſe reſpicit potentiam ſubſtantialem: ſubſtantia autem cōpleta non eſt iam in potentia ſubſtantiali, ſed accidentali tantū: nam de illa maximè verum eſt, quod Ariſtot. ſuprà dixit, ſcilicet id, quod aduenit enti in actu, nō aduenire per ſe, ſed per accidens. Secūdum autem repugnat tā ipſis formis ſubſtantialibus, quam capacitati materiæ: illæ.n. ſecundum ſuas differentias ſpecificas inter ſe repugnant: nam hoc ipſo, quod vnaquæq; ſubſtantialis forma conſtituit ſubſtantialem naturam completam, ita determinat ſibi materiam, quam informet, & quaſi trahit illam ad ſuum eſſe, vt nō admittat in illa formam aliam ſubſtantialem, ſeu eiuſdem ordinis. Materia item habet limitatam capacitatē, & quaſi vim cauſandi, vt ſimul non poſſit niſi vnam ſubſtantialem formam ſuſtinere: nec concurrere, niſi ad vnam eſſentiam componendam: quod etiam in materia cœleſti videre licet: eſtq; id nō minus neceſſarium in hac inferiori materia, quæ principium eſt corruptionis, quatenus ita ſubiacet vni formę, vt eam neceſſariò deſerat, ſi aliam recipiat.

Tertia ratio principalis confici poteſt his, quæ ſuprà diximus ad probandum, dari in rebus naturalibus ſubſtantiales formas: potiſſimæ enim rationes quibus oſtenditur ſubſtātialis forma, in hoc nituntur, quod ad perfectam conſtitutionem naturalis entis neceſſarium eſt facultates omnes, & operationes eiuſdē entis in vno eſſentiali principio radicari: quā connexionem, & radicationem oſtendūt etiam ipſi naturales effectus, vt ibi deduximus: ergo pluralitas formarum eſt omnino aliena à conſtitutione naturæ. LXV. Neq; eſt in tota natura aliquod indicium ad eā aſſerendam: nam ſubordinatio prædicatorum eſſentialium nullum eſt indicium, vt diximus: ideoq; dixit Ariſtot.2.de Anim.text.31. poſteriorem formā cōtinere priores, quia quę dat differentiam vltimā, dat etiam ſuperiores. Multitudo etiam actionem, facultatum, aut organorum non ſolum non eſt indicium, verum potius requirit maximè formæ vnitatē. Viciſſitudo deniq; ſeu ſucceſſio generationis, & corruptionis eandem vnitatem indicat, & requirit; ergo nihil eſt quod dubitemus vnā cauſam formalem ad vnumquemq; effectum naturalem ſufficere. Neq; contra hanc veritatem nouæ obiectionis occurrunt, quibus ſatisfacere neceſſe ſit.

Non dari proceſſum in infinitum in cauſis formalibus, ex dictis concluditur.

LXVI. Atque ex his obiter reſoluitur illa quęſtio, quę de cauſa formali moueri ſolet, an ſcil. in huiuſmodi genere cauſæ poſſit dari proceſſus in infinitū. Nam, loquendo de propria cauſa formali Phyſica, cōſtat ex dictis nullum dari locum huic quæſtioni: id enim ſolum poteſt quæri, quādo plures cauſæ ad eundem effectum concurrere poſſunt: nam vbi eſt vnica cauſa, quis proceſſus eſſe poteſt? Oſtenſum autem eſt cauſam formalem nō poſſe eſſe niſi vnicam: ergo in hac cauſa non habet locum quæſtio de proceſſu in infinitum. Deinde, hic proceſſus eſſe ſolet, aut inter cauſas per ſe, & eſſentialiter ſubordinatas, aut inter ſubordinatas per accidens: oſtēſum autem eſt, nullas ſubſtātiales formas eſſe per ſe ſubordinatas. Vnde, qui illas diſtinguunt iuxta ordinem prædicatorū eſſentialium, nonnihil difficultatis in hoc pati poſſunt: nam fortaſſe in his prædicatis non repugnat dari proceſſum in infinitum, vt attingemus ſectione ſequēti: iuxta noſtram vero ſententiam id nihil refert, quia exiſtimamus hęc prædicata, in quocunque numero multiplicentur, non ſolum non requirere formas diſtinctas per ſe ſubordinatas: verum etiam non poſſe talia prædicata reſpectu eiuſdem compoſiti ſumi niſi ab vna, & eadem forma, ita vt non ſolum ex natura rei, ſed etiam de potentia abſoluta, non poſſint dari cauſæ formales hoc mo-

do per ſe ſubordinatæ: quia non poteſt dari ſubſtantialis forma, quæ nõ ſit in aliqua vltima ſpecie talis formæ conſtituita, & conſequẽter quæ non eſſentialiter includat omnes ſuperiores gradus talium formarum. Neque refert, quod Ariſtot. 2. Met. cap. 2. ex eo probet nõ dari proceſſum in infinitum in his formis, quod non detur proceſſus in infinitum in prædicatis quidditatiuis: quia licet ex illa negatione optimè inferatur hæc negatio, nõ tamẽ ex oppoſita affirmatione oppoſita affirmatio, vt ſuprà dictũ eſt. Rurſus, neq; in hoc genere dãtur cauſæ per accidẽs ſubordinatę, quia etiam eſt oſtenſum, non poſſe plures formas ſimul concurrere etiam omnino per accidens ad informandam eandem materiam. Quod ſi quis dicat poſſe dari proceſſum in infinitũ in formis ſub eodem genere, vel ſpecie cõtentis, & eas docet cauſas formales per accidens ſubordinatas, aduertat neceſſe eſt illas nõ eſſe cauſas vnius, & eiuſdẽ effectus, ſed vnamquamq; ſuum habere diſtinctum effectum: cum autem inueſtigatur ſubordinatio cauſarum, reſpectu vnius, & eiuſdẽ effectus intelligenda eſt, alioqui non eſt ſubordinatio, ſed multiplicatio rerum, ſeu effectuum. Vnde etiamſi per potentiam Dei abſolutam in eadẽ materia multiplicarẽtur per accidens formæ, non eſſet ibi ſubordinatio cauſarum: quia, vt ſuprà dixi, nõ conſtituerent vnũ & eundem effectum, ſed diuerſos, & præterea nullum haberent inter ſe ordinem, ſed omnino per accidens multiplicarentur. In hoc ergo genere cauſæ nullus eſt proceſſus cauſarum, neq; in infinitum, neque in aliquo numero finito.

Proceſſus in infinitum à materiali cauſa excluditur.

LXVII. Ex quo tãdẽ intelligitur multò minus eſſe poſſe proceſſum in infinitũ in materia, quia ſi eſſet, ſolum ex infinitate formarum oriri poſſet: nam, vt ſuprà demonſtratum eſt, neceſſariò danda eſt vna prima materia, quæ non ſit in alio ſubiecto: hæc autem prima materia in vnoquoq; compoſito nõ poteſt eſſe niſi vna, quia non poteſt vna materia recipi in alia, cũ hoc ſit contra rationem materiæ primæ, neque etiam poſſunt plures materiæ cõiungi in eodem cõpoſito, & informari eadem forma, niſi vna earum alteri vniatur, ita vt ex vtraq; fiat vna potentia: quod intelligi nullo modo põt: ergo in ſubſtantialibus materijs non ſolum non poteſt eſſe proceſſus in infinitũ, ſed nec omnino vllus proceſſus aut pluralitas vlla eſſe poteſt.

LXVIII. Quod ſi non ſit ſermo de materia prima, ſed de proxima, aut intelligitur proxima ſubſtãtialiter, & tanquam potẽtia immediatè ac per ſe recipiens formam; aut intelligitur proxima accidentaliter, ideſt, vt affecta diſpoſitionib. accõmodatis ad formam. Priori modo re vera ſolum materia prima per ſuã ſimplicem entitatem eſt etiam materia proxima ad quamcunq; formam, & ita nullus eſt proceſſus; ſolumq; fingi poſſet, ſi inter primam materiam, & vltimã ſubſtantialem formam interuenirent aliquæ formæ ſubſtantiales, quorum vna compararetur ad aliam, vt potẽtia proxima ad ſuum actum: hæ autẽ formæ non dantur, vt oſtenſum eſt, & quamuis darentur, nõ eſſet intelligibilis in eis infinitus progreſſus: tum quia infinita multitudo formarum non minus repugnat, quam infinita multitudo in actu quorumuis entium: tum etiam, quia, neceſſe eſt dari aliquam formam primam, ideſt, primo informantem materiam: nam cum materia ex ſe ſit immediata potentia, neceſſe eſt, vt immediatè informetur per aliquam determinatam formam, alias nunquam inciperet informatio. Rurſus ex parte alterius extremi neceſſarium eſt etiam dari vltimam formam: alias nunquam finiretur informatio, neq; res eſſet conſtituta in certa aliqua, & determinata ſpecie: ergo inter illa duo extrema nõ poſſet intercedere infinita multitudo formarũ, quia vnicuiq; neceſſario debet eſſe aliqua immediata, quæ cõparetur vt proxima potẽtia, & actus. Omitto alias rationes, quas Ariſtoteles facit citato loco, quia res eſt clarior, quam vt probatione indigeat.

LXIX. Quod ſi loquamur de materia proxima ratione diſpoſitionũ accidẽtaliũ, eædem rationes probant in illis diſpoſitionibus, nõ poſſe procedi in infinitũ, quia ſi inter ſe non ſint ſubordinatæ, ſed cocomitãter ſe habentes, vt quatuor primæ qualitates, in eis non poteſt dari talis proceſſus ſolum, quia non poſſunt ſimul eſſe qualitates actu infinitæ in multitudine: & multo minus poteſt finita forma illas poſtulare: ſi vero diſpoſitiones ſunt inter ſe ſubordinatæ: vt actus, & potentia proxima, ſicut quantitas, & qualitas, procedit ratio facta de formis ſubſtantialibus, quod in eis neceſſe eſt dari primam, & vltimã, alias neque inchoaretur, neq; conſummaretur diſpoſitio: inter illa autem extrema non poteſt eſſe multitudo infinita. Neque eſt ſimile, quod afferri poteſt de infinitis pũctis contentis inter duo extrema: quia puncta ſolum ſunt infinita in potentia, id eſt, conſtituentia cum partibus vnam finitã quantitatem continuam: formarum autem multitudo eſſet actu infinita. Item, quia vnum punctum, non eſt immediatum alteri, & ita non poſſunt numerari omnia puncta media inter duo extrema: vna autem forma, ſiue ſubſtãtialis, ſiue accidentalis, ſi comparatur ad aliã vt potentia ad actum, neceſſariò debet eam proximè reſpicere: nullo ergo modo eſſe poteſt proceſſus in infinitum inter materiam, & formam. Iauellus 2. Meph. q.6.

LXX. Procedunt autem rationes factæ de materia permanente, ex qua fit res, ita vt inſit illi: Ariſtoteles autem dicto loco ſecũdi Metaphyſicæ etiam de cauſa maretiali tranſeunte loquitur, cum negat dari proceſsũ in infinitũ in cauſis materialibus, & quia ſi ex aqua generatur terra, & ex terra herba, & ex herba quippiam aliud, non proceditur in infinitũ, ſed fit circulus. Veruntamen; ſiue hic proceſſus detur, ſiue non, nihil refert ad cauſalitatem, quia ille proceſſus eſt merè per accidens, & ideo cauſalitati nihil obſtaret, quod in infinitum tenderet. Quod ſi non tendit, ſolum eſt, quia non dantur infinitæ ſpecies rerũ generabilium, neque proceſſus in infinitũ in generationibus talium ſpecierum, ſed ſemper fit circulus, & reditus ad eandem ſpeciem. Quod aliqui putant neceſſariò cõſequi ex eo, quod quælibet ex his ſpeciebus dicit limitatam perfectionẽ. Sed hoc nullum argumentum eſt, quia, ſaltem diuina virtute, nõ repugnat ſpecies miſtorum in infinitum multiplicari, etiamſi quælibet ſpecies finita ſit, & de facto ſemper detur ſumma, & infima ſpecies ſub illo genere contenta, licet de poſſibili fieri poſſit altera, vel perfectior omnibus factis, vel imperfectior omnib. Alij dicunt, experientia cõſtare non procedi in infinitũ in generatione vnius ſpeciei ex alia, ſed ſemper fieri reditum ad eandem ſpeciem: de qua experiẽtia valde dubito, an ſit nobis euidens, nam multa virtute cœlorum, & concurſu elementorũ generantur fortaſſe de nouo. quæ nos latent. Adde, D. Thomam. 3. part. q. 10. artic. 3. dicere in potentia creaturæ contineri infinita. Et loquitur de rebus ſubſtãtialibus, nam de his dixerat non videre animam Chriſti infinita in actu. Vnde explicãdo ibi illum locum, diximus poſſe inteligi tam de infinitis ſpeciebus quam de infinitis indiuiduis, Si ergo in potentia creaturæ continentur infinitæ ſpecies miſtorum, non repugnabit in infinitum procedi in generationib. earũ. Et fortaſſe Ariſtoteles dicto loco non repugnat: ſolum enim probat hunc proceſſum non eſſe neceſſarium ad rerum cauſalitatem, quia generatio vnius eſt corruptio alterius: & in hoc facile fit reflexio ſecundum ſpeciẽ, licet non ſiat ſecũdum indiuiduũ.

Nihilo

Nihilominus tamen probabilius videtur, naturaliter loquendo, eſſe ſtatum in generationibus rerum ſecundum ſpeciem, quia virtutes cauſarum naturalium finitæ ſunt, & modi ſeu aſpectus & cōcurſus, quibus applicantur, determinati ſunt & finiti, & ideo licet in abſoluta potentia creaturæ contineantur infinita, ſi in rebus & cauſis creatis fiant omnes conditiones & miſtiones, quæ abſolutè fieri poſſunt, tñ de facto ſecundum ordinem vniuerſi tantum fieri poſſunt finitis modis: & ideo etiam veriſimilius eſt in hoc proceſſu dari ſtatū ac terminū.

SECTIO XI.

Quid ſit forma Metaphyſica, & quæ materia illi reſpondeat, quamque cauſalitatem habeat.

I. Voniam diſtinctio formę in Phyſicam & Metaphyſicam valde cōmunis eſt, & quæ hactenus diximus omnia in Phyſicam formam conueniunt: videtur Metaphyſici negotij eſſe nonnulla etiam de Metaphyſ. forma dicere, quibus ſuppoſitis, quæ diximus, breuiter poterunt expediri, quia hæc ſolum per Analogiam, & quaſi Metaphoram quandam, forma nominatur. Eſt igitur aduertendum ex dictis in ſuperioribus, preter compoſitionem Phyſicam ex materia & forma eſſe aliam, quæ illam imitatur: ex ſe tamen abſtrahit a vera materia, & ideo Metaphyſica nominatur. Eſt aūt hæc duplex, quantum ad præſens ſpectat: altera ex natura & ſuppoſito, altera ex genere & differētia: omitto eā, quę eſt ex eſſe & eſſentia, quia obſcurior eſt: & quantum ad præſens attinet, non interuenit in ea ſpecialis aliqua ratio formæ, vt ex dicendis conſtabit. Deinde eſt conſiderandum in omni compoſitione, vt ex multis vnū conſurgere intelligatur, aliquid ſemper conſiderari vt materiam, & aliquid vt formam, tum quia compoſitio ex materia & forma eſt prima compoſitio realis, & maximè propria ac per ſe, & ideo per quandam analogiam ad illā omnis alia compoſitio declaratur: tum etiam, quia materia eſt quid informe, & imperfectum, & inchoatio quædam, & quaſi fundamentum naturæ: forma vero eſt quaſi pulchritudo, & perfectio ac conſummatio naturæ: in omni autem compoſitione eſt aliquid quaſi potentiale, & quod eſt fundamentum, & inchoatio rei, & aliquid quod eſt terminus vel conſummatio rei: & ideo ſemper aliquid conſideratur vt materia, & aliquid vt forma. Quod adeo verum eſt, vt etiam in compoſitione ex partibus integrantibus, quæ maxime materialis eſſe videtur, ſēper vna pars conſideretur vt materia, & altera vt forma: quod clarius apparebit in rebus heterogeneis, vt in homine, caput eſt veluti forma aliarum partium: & in artificialibus tectū, v.g. eſt quaſi forma ædificij: iuxta quam analogiam diſtinguunt ēt Theologi materias & formas Sacramentorum. Et in rebus homogeneis, vbi inter partes non poteſt diſtingui illa diuerſa habitudo propter earum ſimilitudem, & vniformitatem, omnes partes dicuntur eſſe materia totius, compoſitum autem comparari vt forma ad ſingulas partes. In quibus omnibus nō intercedit ſpecialis cauſalitas, ſed ſola vnio cū Analogia, & proportione ad materiam & formam.

In quauis cōpoſitione aliqd vt materia, & aliquid vt forma.

II. Ex his ergo intelligitur formam Metaphyſicam in genere vocari, quæ in compoſitione Metaphyſica conſtituit eſſentialiter rem ipſam, uel complet aut actuat eſſentiam rei: nec pōt aliter deſcribi hæc forma, ſic in communi ſumpta. Eſt aūt diſcrimen inter duas compoſitiones Metaphyſicas ſuprà dictas, quod prior, ſ. ex natura & ſuppoſito, eſt compoſitio rei (in creaturis loquimur) id eſt, ex ijs, quæ in re ipſa aliquo modo actu diſtinguuntur, ut ſunt natura, & ſubſiſtentia, de quibus diffusè infrà tra- A ctabimus: poſterior uero eſt compoſitio rationis, quia eius extrema in re nō diſtinguūtur actu, ſed ratione tantum, vt in ſuperioribus viſum eſt. Eſt etiā alia differentia, quod in priori compoſitione vnū extremum eſt tota eſſentia rei: aliud vero non ſpectat intrinſecè ad eſſentiā, ſed eſt terminus aut modus eſſentiæ: in alia vero cōpoſitione vtrumq; extremum eſt eſſentiale, & neutrum dicit totam eſſentiam rei explicitè ſeu actualiter, licet confuſè totā illam includere poſſit. Vnde fit, vt prior dici etiam ſoleat forma totalis, realis ac proprijſſimè Metaphyſica: poſterior vero magis eſt forma ſecundum rationem, & ideo non tantum Metaphyſica, ſed etiam Logica appellari poteſt.

B *Forma Metaphyſicæ eſſentia oſtenditur.*

Dicendum eſt ergo primò formam propriè Metaphyſicam, quæ eſt forma totius, nihil aliud eſſe, quam totam rei ſubſtantialis eſſentiam, quam etiam integram naturam rei appellamus, quæ non dicitur forma eo quod ſpecialiter exerceat propriā cauſalitatem formæ, ſed quia rem eſſentialiter conſtituit per ſeipſam. Declaro & probo ſingula: nā in homine, v.g. hæc forma totius dicitur eſſe humanitas, quæ cum ex materia & forma hominis conſtet, totam eſſentiā hominis dicit: id enim quod homo addit humanitati, nō eſt de eſſentia hominis, ut infrà dicemus tractando de ſubſiſtentia, & in myſterio Incarnationis breuiter patet, nam in Chriſto eſt C tota eſſentia hominis, quamuis non ſit humana ſubſiſtentia creata. Præterea hæc forma totius non tantum in rebus materialibus, ſed etiā in ſpiritualibus reperitur: imò non ſolum in rebus creatis, ſed etiā in Deo ipſo à nobis conſideratur: cōcipimus enim Deitatem, ut formam eſſentialiter conſtituentem Deum, & quodlibet ſuppoſitū diuinum quatenus hic Deus eſt: quamquam illi ſit proprium in re ipſa non diſtingui ab eo, de cuius eſſentia eſt: in quo deficit ab ea ratione formæ, quam eſſentia habet in rebus creatis: quia illa non pertinet ad perfectionem ſimpliciter, ſed imperfectionem includit: ergo hæc forma in rebus immaterialibus nihil aliud eſſe poteſt quam earum eſſentia. In materialibus autē differt hæc forma totius à forma Phyſica & partiali, D vt conſtat ex communi vſu harum uocum, & ex ipſa diſtinctione formæ Phyſicæ à Metaphyſica. non differt autem niſi quia forma totius dicit totā naturam compoſitam ex materia & forma: forma autem Phyſica ſolum dicit partem formalē: ergo hæc forma Metaphyſica etiā in his rebus dicit totam eſſentiam earum. Quia, ut infrà oſtendemus in diſputatione de ſubſtantia materiali, etiam materia eſt de eſſentia huius ſubſtantiæ, & ita natura cōpoſita ex materia & forma eſt tota eſſentia eius: atque ita patet prima pars concluſionis.

III. Forma Metaphyſica eſt tota rei eſſentia.

Quod uero hæc forma Metaphyſica ſoleat naturæ nomine proprijſſimè appellari, cōſtat primò ex vſu: ſic. n. tribuimus etiam Deo naturam diuinam, intelligentijs angelicam, hominibus humanam, & E ſic de cæteris rebus. Deinde hoc modo diſtinguimus naturā à ſuppoſito, uel ex natura rei, ut in ſubſtantijs creatis, vel ratione tātum, ut in diuinis atq; hoc modo dicimus naturam in Deo non generare, ſed ſuppoſitum, & Verbum diuinū aſſumpſiſſe naturam, non perſonam humanam. Item, unaquæq; res per ſuam naturam habet, quod talis ſit, & quod eſſentialiter diſtinguatur ab alijs: ergo natura rei ſubſtātialis adæquatè (vt ita dicam) eſt ipſa totalis forma, qua talis eſt eſſentialiter. Deniq, natura, ut communiter cēſetur, dicit ordinem ad operationē, in quo ſolum differt ab eſſentia, quod eſſentiæ nomen ſumptum eſt ex ordine ad eſſe: nomen autem naturæ ſumptū eſt ex ordine ad operationem: na-

IV. Forma Metaphyſica naturæ nomine ſignificatur.

Vide Damaſ. lib. 3 de fid. c. 13. 14. & 15.

tura enim dicta eſt quaſi aliquid naſci faciat: vnde dicitur natura non eſſe otioſa,& eſſe rerum opifex, & nihil facere fruſtra, &c. Vnde etiā Theologi dicunt facultates,& operationes multiplicari multiplicatis naturis. Primum aūt & adæquatum principium principale operationum in vnaquaq; re eſt eſſentia eius,quod in rebus immaterialibus manifeſtū eſt:in rebus aūt materialib. videtur eſſe forma principiū operandi , quod eſt principiū formale & actiuum,tamen,quia materia in ſuo genere aliquo etiam modo concurrit,præſertim ad naturales , & intrinſecos motus,vel actus,ideo dixi, adæquatum principium primum & radicale eſſe vniuſcuiuſq; rei eſſentiam:ergo ipſamet eſſentia & forma totius idem eſt quod vniuſcuiuſque rei natura.

V. Scio Ariſtotelem 5.Metap.c.4.varias aſſignare ſignificationes huius nominis natura, & inter eas vltimo loco ponere eam,qua ſignificat rei ſubſtantiā vel eſſentiam , quam dicit eſſe per tranſlationē ab alia ſignificatione,qua natura ſignificat formā,quę eſt terminus generationis.Et in 2.Phyſ.c.1.rationē naturæ ad ſolum primum principium intrinſecum motus coarctat : & inde ſolet ens naturale de ſolis ſubſtantijs materialibus dici. Exiſtimo tamen hæc eſſe intelligenda de hac voce *natura* quantum ad eius impoſitionem, non vero quātum ad rem ſignificatam:hæc.n. valde diſtincta eſſe ſolent in his nominibus Analogis, vt recte notauit D. Thom. 1.pa. q.13.ar.6.Quantum ergo ad vocis impoſitionem , veriſimile eſt hanc vocē prius ſignificaſſe alia,quæ Ariſtoteles ibi numerat:vt, verbi gratia, generationem naturalem,& præſertim ortum ſeu natiuitatē viuentiū:dicitur .n. *natura* quaſi *naſcitura*: & inde deriuari potuit vox ad ſignificāda intrinſeca principia rei genitæ,ſcilicet materiā & formam.Vel, vt D.Thom ait 1.part.q.29.ar.1.ad quartum,quia natiuitas viuentiū eſt à principio intrinſeco,ideo deriuata eſt hæc vox ad ſignificandum primum principium intrinſecum motus , quod eſt materia & forma.Et quia per formā completur eſſentia rei,tandē deriuata eſt illa vox ad ſignificandam rei eſſentiā. Et quia antiqui Philoſophi,qui diſputabant de natura,non cognoſcebant alias ſubſtantias niſi materiales,ideo illis ſolis tribuebant naturā,& inde peculiariter obtinuerut nomen entium naturalium.

Etymologia nominis naturæ, & varia ſignificata illius D. Tho.

VI. At vero,ſi rem ſignificatam ſpectemus,& de hac voce Metaphyſicè potius,quā phyſicè, loquamur , hæc vox abſolutè & principaliter ſignificat eſſentiā:ſimpliciter & integram uniuſcuiuſque rei,prout per modū formæ totalis ſignificatur . Et in rebus immaterialibus ſimplex eſt:in materialibus aūt eſt compoſita ex materia & forma, quia nec materia, nec forma eſt integra rei natura, ſed partialis:integra vero rei natura eſt compoſita ex vtraq;:& ideo merito forma totalis metaphyſicè dicitur.Accidentia uero,ſicut non habent eſſentiam ſimpliciter,ita nec naturam niſi cum addito,.ſ.naturam accidentalem,& proprius dicūtur eſſe ſecundum naturam , vel contra,aut præter naturam.Quapropter in accidentibus,vt infrà videbitur, non habet propriè locum hæc ratio formæ totalis, de qua nunc agimus (loquor ſecūdum rem,quidquid ſit de poſſibili modo concipiendi noſtro)& ratio eſt,quia accidēs eſt forma quaſi partialis & Phyſica,vnde in ſe eſt natura incompleta,& adeo imperfecta,vt nō faciat vnū per ſe,ſed per accidens cū ſuo ſubiecto, & inde fit , vt ex vtroq; non reſultet una integra natura & forma totius,ſicut ex materia & forma ſubſtantiali.

VII. *An forma Metaphi. aliquam cauſalitatem exerceat.*

Vltima denique pars concluſionis facile pōt ex omnibus dictis probari,nam imprimis,cū hęc forma totius in rebus materialibus includat ipsā materiam primam,non poteſt propriam cauſalitatem formalem exercere, quæ conſiſtit in actuando aliquo ſubiecto . Item in rebus immaterialibus , cum tota eſſentia ſit ſimplex,& abſtrahens ab oī receptiuo , non poteſt dici forma propter propriam cauſalitatem formalem.Et, ſi ex Theologia argumentari licet,humanitas Chriſti eſt forma Metaphyſica huius hominis Chriſti,& tamē nō eſt uera forma. Verbi diuini,habens ueram cauſalitatem in illum , ratione cuius dicatur formaliter conſtituere hunc hominem. Et extendi poteſt argumentum ad quālibet naturam reſpectu proprij ſuppoſiti , nam uel comparatur natura ad ſubſiſtentiam ipſam, uel ad compoſitum ex natura & ſubſiſtētia:Reſpectu ſubſiſtentiæ,natura non habet cauſalitatem formalē, ſed potius quaſi materialem(omitto actiuā,de qua poſtea) quia ſubſiſtentia propria non comparatur ad naturā ut ſubiectū eius , ſed ut terminus ipſius. Vnde potius ſubſiſtentia eſt aliquo modo actus naturæ,quam econuerſo . Item , quia ſubſiſtentia eſt modus naturæ,vnde afficit,& aliqualiter actuat illā,ſecundū hanc ergo comparationem nō exercet natura cauſalitatem formę. Vnde in dicto exemplo de myſterio Incarnationis dicūt Theologi humanitatem non ſolum comparari ad Verbum ut formā eius,ſed potius Verbum ſe habere ut formā,quatenus aliquo modo pficit & actuat humanitatē,quāuis nulla propria ac uera cauſalitas ibi intercedat.

VIII. Atq; hinc ulterius fit ēt reſpectu totius compoſiti ſeu ſuppoſiti,naturam integram non uocari formam totalem , propter ueram ac propriam cauſalitatem formæ:quia nunquam eſt hæc cauſalitas reſpectu compoſiti,niſi primò & immediatè exerceatur circa aliquod ſubiectum, ex quo & forma compoſitum reſultat . Si ergo natura totalis nō exercet cauſalitatem formalem circa aliud extremū huius compoſitionis , nec circa totum compoſitum pōt illā exercere.Reſtat igitur, ut natura integra dicatur forma,ſolum quia eſt tota quidditas,ratio , ſeu eſſentia intrinſecè conſtituens ſuppoſitū in tali genere uel ſpecie.Quæ conſtitutio non eſt per cauſalitatem ab ipſamet natura aliquo modo diſtinctā , ſed eſt per intrinſecam actualitatem, & entitatem ipſius naturæ totalis. Et propter hoc etiam dicitur hæc forma Metaphyſica & non Phyſica.

IX. Vnde etiam obiter intelligitur huic formæ nullā propriā materiam reſpondere , quia , ut dictum eſt,non appellatur forma eo , q̄d informet aliquod ſubiectum,ſed,ſi generatim loquamur, ſolum ſuppoſitum correſpondet huic naturæ tanquam eſſētialiter conſtitutum per i ſam . In rebus uero materialibus poteſt natura integra comparari ut forma totalis ad partiales naturas , ex quibus cōponitur: nam licet altera earum ſit forma, tamen quatenus tam materia,quam forma eſt quædam pars incompleta,& ex ſe imperfecta, poteſt comparari ut materia ad totam naturam compoſitam : & hæc tanquam quid totum & completum comparatum ad partes tanquam forma:totum enim ſe habet ut forma reſpectu partium, teſte Ariſtot.2.Phyſ. text.31. quamuis ibi de toto integrali reſpectu ſuarum partium potiſſimum loquatur.

X. *Metaphyſicæ formæ in ſingulis cōpoſitis ſingulæ.*

Tandem intelligitur ex dictis hanc formam tantum eſſe poſſe unā reſpectu eiuſdem:patet, quia dicit totam rei naturam:hæc aūt in una re non poteſt eſſe niſi vna. Nec refert,quod ſecundum rationē diſtingui poſſint in eodem , forma totius ſpecifica & generica,ut humanitas,animalitas,&c.nam ſi hæc ſumantur reſpectu eiuſdē, nō ſunt in re plures formæ,ſed una & eadē diuerſimodè concepta:& quatenus illa cōcipitur ut plures ſecundū rationem,nō ſumitur reſpectu unius,ſed plurium , ēt ſecundum rationem : animalitas.n. non eſt forma totalis hominis,ſed animalis ut ſic:atq;ita,ſeruata proportione, forma totius una tantum eſt reſpectu eiuſdem.

XI. *Occurritur dubitationi.*

Solum poteſt dubitare aliquis circa concluſionem poſitam,nā forma totalis, ſi eſt forma ſuppo-

ſiti

ſiti,non tantum includit eſſentialia principia,ſed ẽt principia indiuiduãtia,quæ non ſunt de eſſentia rei. quia forma totalis, & natura integra Petri non eſt tantum humanitas,ſed hęc humanitas:ergo falſum eſt hanc formam ſolum includere totam rei eſſentiam. Deinde ſequitur, non includi exiſtentiam in
VII. hac forma,quia hæc etiam nõ eſt de eſſentia.Conſequens autem falſum apparet: nam ſi non includit exiſtentiam, quomodo realiter conſtituit? Ad hæc vero dicendũ eſt,hanc formam ſumendam eſſe cũ proportione reſpectu illius, quod per illam conſtituitur:& ſic ſemper dicit integram,& ſolam naturã & eſſentiam eius. Nam ſi comparetur ad ſpeciem communem præciſè ſumptam,includit tãtum principia eſſentialia ſpecifica,& humanitas dicit formã totalem hominis. Si vero ad determinatum indiuiduum comparetur,ſic includit principia eſſentialia indiuidualia,& particularia, quæ licet nõ ſint de eſſentia rei,abſolutè loquẽdo, quia in hac voce includitur quædam præciſio mentis:ſunt tamen de eſſentia indiuidui vt indiuiduum eſt, ſuprà declaratum eſt,tractando de principio indiuiduationis.Similiter dicendũ eſt de exiſtentia:nã licet hæc nõ ſit abſolutè de eſſentia rei creatæ ſeu creabilis,eſt tamen de eſſentia eius,vt exiſtentis, ſeu vt conſtitutæ in ratione entitatis actualis:& ideo licet hæc forma non includat,niſi rei eſſentiam,tamen vt eam actualiter conſtituat,includit exiſtentiam,non tantum vt neceſſariam conditionem extrinſecam,aut concomitantem,ſed etiam vt intrinſecè cõſtituentem actualem entitatem ipſius naturę,per quã formaliter cõſtituit talem ſubſtantiã,vel ſubſtantiale indiuiduũ.

Quid ſit forma Logica.

XII. Dico ſecundò:Forma Metaphyſica ſecundũ rationem(quæ Logica etiam appellatur)præcipuè dici ſolet de differentia eſſentiali:tamen ſecundum aliquem reſpectum attribuitur etiam generi, atque etiam definitioni: vnde hæc forma non habet propriam cauſalitatem realem,ſed rationis tantum, & proportionalis materia illi correſpondet. Tota hæc aſſertio eſt clariſſima,& conſtat ex communi vſu loquendi,ſuppoſitis,quæ de re ipſa dicta ſunt ſuprà,tractando de vniuerſalibus, vbi declarauimus,quomodo genus & differentia inter ſe comparentur,& vnde ſumantur:vbi inter alia diximus cum Ariſt.7.Metaph.tex.42.& 43.ex genere & differentia conſurgere vnum per ſe,quia proximè inter ſe comparantur,vt potentia & actus eiuſdẽ generis,& per ſe ordinata inter ſeſe,vbi D.Th.lec.12. part.5. declarat non comparari genus & differentiam,vt potentiam & actũ re diſtincta, ſed quia dicunt eandem eſſentiam vt determinabilem, vel p modũ determinationis eius.Ex quo intelligitur differentia imitari formam in rõne actuandi,terminãdi,ac diſtinguendi:& ideo illam eſſe,cui primò cõuenit hæc ratio formæ Metaphyſicæ:genus aũt cõparatione eius habere rõnem materiæ, quia eſt potentiale quid,& actuabile,& indifferens ad multa, donec per differentiam intelligatur cõtrahi ac determinari:vnde etiam fit, vt differentia ex ſe perfectior ſit quam genus,quia id,quod intra idẽ genus ſe habet vt actus,perfectus eſt,quam quod ſe habet vt potentia.Vnde etiam loco ſuprà citato diximus, differentiam ex nobiliori principio ſumi: in hoc ergo ẽt eſt proportio inter formam & differentiam, quod ſicut forma eſt perfectior materia,ita differẽtia genere. Rurſus, ſicut materia & forma re ipſa diſtinguuntur,ita vt neq; vna ſit alia, neq; intrinſecè aliam includat,ſic etiam genus & differentia ſeparantur conceptibus, ſecundũ quos ita diſtinguũtur,vt neq; in cõceptu generis includatur actu differentia,neq;in cõceptu differentiæ,genus:alioqui nõ eſſe propria compoſitio Metaphyſica,neq;com- A parantur vt pprius actus, & potẽtia, quia de horũ ratione eſt,vt nõ ſe includant:atq;hoc docuit Ariſt. 7. Metaph. vbi ſuprà, & lib.3.tex.10.& 6.Top.c.3.

Quo etiam fit,vt ſicut materiæ p ſe ac neceſſariò non conuenit.vt ſit ſub hac vel illa determinata for- XIII.
ma,ita genus per ac neceſſariò non requirat determinatè aliquam ex differẽtijs,quamuis aliquam in confuſo neceſſariò requirat, ſicut materia requirit formam.In hoc autem eſt aduertenda differentia inter materiam, & formam ex vna parte, & genus, & differentiam ex alia,quod,licet materia naturaliter eſſe non poſſit ſine aliqua forma,abſolutè tamẽ nõ implicat contradictionẽ ita conſeruari:& ſimiliter forma interdum poteſt non pendere à materia etiã B naturaliter,& quę ita pendet,poteſt nihilominus ſupernaturaliter ſine materia conſeruari: at vero genus,& differentia ita per ſe coniungũtur,vt omnino repugnet,aut genus ſine omnibus differẽtijs,aut differentiam extra genus,quod actuat,ſubſiſtere.Et ratio eſt clara,quia genus,& differentia in re nõ diſtinguuntur,ſed dicunt eandem eſſentiam vt determinabilem, & determinantem,& ideo mirum non eſt,quod non poſſint in re dicto modo ſeparari.Itẽ, quia in re non poteſt eſſe aliquid,quod non habeat determinatam eſſentiam,& conſequenter in aliqua propria,& vltima ſpecie cõſtitutam,in qua neceſſe eſt,& communia ſeu generica prędicata,& propria includi:non poſſunt ergo hæc ita præciſè,& abſtractè ſubſiſtere, ſicut concipiuntur.

C Ex quo vlterius intelligitur aliud diſcrimen, nimirum inter genus, & differentiam nõ interuenire vnionem mediam diſtinctam ab ipſis,etiam ſecundum veram rationem concipiendi,ſicut inter materiam, & formam ſuprà dicebamus intercedere modũ vnionis in re diſtinctũ ab eis, quia actualis vnio inter eas nõ eſt de intrinſeca ratione earum,imò eſt ſeparabilis ab ipſis: & ideo neceſſe eſt, vt inter eas mediet,& ab eis diſtinguatur.At verò genus,& differentia ita per ſe vniuntur (vel potius ſunt vnũ in re,licet diſtinguantur ratione) vt prorſus ſint inſeparabilia ſecundum rem,& quodammodo ſecundum rationem:nam,licet conceptu præciſiuo poſſit differentia intelligi ſine genere,tamen non poteſt concipi negatiuè,vt exiſtens ſine genere,ſeu non actuã D do genus.Et ideo ſicut in modis realibus,qui ſolum modaliter diſtinguuntur à rebus, quas modificant, dicimus nõ vniri ipſis rebus per vnionem diſtinctã, ſed ſeipſis:ita multò maiori ratione differentia concipiẽda eſt tãquam modus eſſentialis ſpeciei,& per ſe ipſam contrahens, & actuans genus abſque alia vnione media.

XIV. Qualiter genus, & differentia vniri intelligantur.

Vltimò ex his intelligitur,differentiam,quatenus forma dicitur, non habere propriam cauſalitatem realem: quia cauſalitas realis non eſt, niſi inter ea, quæ in re ipſa diſtinguuntur: vel ſaltem neceſſe eſt, vt intercedat aliquis realis influxus,& cauſalitas diſtincta ex natura rei ab ipſa cauſa vel effectu:hic autem nihil horum interuenit quia nec differentia eſt in re diſtincta ab ſpecie,nec à genere,prout per illã E cõtrahitur.Neque etiam interuenit ibi aliqua cauſalitas ab ipſa differentia diſtincta.Eſt igitur hæc ſolum conſtitutio quædam ſecundum rationẽ ad modum cõcipiendi noſtrum, quæ ſolũ per Analogiam & proportionem ad realem cauſam,forma vel formalis cauſalitas appellatur.Idemq; de genere intelligendum eſt,quatenus ei ratio vel cauſalitas materiæ attribuitur.Nec refert,quod res ex his conſtituta,ſæpe ſit vera realis eſſentia, vt homo,aut equus: nam licet realis eſſentia in ſe realis ſit,tñ vt ſic compoſita,non eſt ens rei,ſed rationis,cum compoſitio ipſa,rationis tantum ſit.

XV. Differentia non cauſat realiter.

Sed obijciet aliquis,nam ſi differentia comparatur ad genus vt forma, & genus ad differentiam vt materia: ergo vtraque comparatur ad ſpeciem ſeu defi-

XVI. Qualiter genus de tota ſpecie prædicetur.

definitum,vt pars ad totum:ergo neutra poterit abſolutè,& in recto prædicari de ſpecie: quia pars licet poſſit in obliquo, aut denominatiuè prædicari de toto,non tamen abſolutè,& in recto: non enim dicimus: *Homo eſt materia,ſed habet materiam*, vel *eſt materialis*:erunt ergo falſę hę locutiones:*Homo eſt animal*,& ſimiles.Hæc obiectio ſolum propoſita eſt ad declarandam alteram partem concluſionis,qua dicebamus & genus reſpectu ſpecierum,& definitionē reſpectu definiti, ſoluere formã Metaphyſicam appellari. Cōmunis itaque diſtinctio eſt, genus(& idem eſt proportionaliter de differentia) dupliciter poſſe conſiderari,aut præciſè,vt dicit talem gradum & in eo quaſi ſiſtit ex ſe: atque hoc ſenſu eſſe partē,& vt ſic ēt non prædicari de toto, quæ redderet hunc ſenſum,hominē,verbi gratia,eſſe animal præciſè,& ſolitariè, & abſtractè ſumptū, ſeu nō plus eſſe,quã animal:qui ſenſus eſt planè falſus.Et genus ſub hac conſideratione comparatur vt materia ad differentiam, & econuerſo differentia vt forma ad genus. Et ſic procedunt, quæ hactenus dicta ſunt.Atq; in eodem ſenſu ad obiectionē conceditur totū,quod in ea infertur,nimirum genus & differentiam eſſe partes,& vt ſic non prædicari:nec ſolum partes,ſed etiam elementa ab Ariſtotele appellantur,præſertim differentiæ,& genera ſumma, propter ſimplicitatem eorū, & quia in ea fit vltima reſolutio in Metaphyſica,vt patet ex 2.Poſter.c. 14. [8.Met.l.3 & lib. 5. c. 3.] Alio vero modo conſideratur genus vt totum,quod potentiale appellant,ſeu confuſum,quia cōfuſè dicit totam quidditatē ſpeciei: & hoc modo optimè prædicatur de ſpecie ſeu definito, quia iam nō prædicatur vt pars, ſed vt totum: & hic eſt communis ſenſus huius locutionis,cum enim dicitur,*homo eſt animal*,nihil ab homine excluditur,ſed affirmatur, idem ſuppoſitū quod eſt homo,eſſe etiam animal; ſeu hominem eadem forma,& eſſentia qua eſt homo,eſſe etiam animal; vtrumq; autem horum verū eſt.Genus ergo quatenus prædicari pōt de ſpecie vt quid ſuperius ad ipsã,& quaſi cōtinens ipsã,dicitur aliquo modo habere rationem formæ reſpectu eius & ecōuerſo inferiora,quatenus ſuperioribus ſubijciūtur,& ea quodãmodo in ſe ſuſtinēt,habēt quãdã rōnem materiæ.Et ſimili vel maiori rōne cōparatur ſpecies vt forma ad indiuidua:hęc vero vt materia.

XVII. Atque hoc ſenſu intelligo Ariſtotelem 5.Metph. c. 2. cum vtramque partem difinitionis reuocat ad cauſam formalem:nam quantum ad genus ſpectat, id intelligendum puto,nō formaliter vt pars eſt,ſed vt totum quoddam eſt,vt explicui. At vero tota definitio,quia totam eſſentiam declarat,& propria ratio eſt ipſius definiti,& de illo proprijſſimè prędicatur,ideo forma etiam Metaphyſica dici poteſt,quãuis non ſit compoſita.Atq; ita facile eſt omnes ſimiles locutiones explicare,quæ ſolū in Analogia quadam,& tranſlatione conſiſtunt.

XVIII. [Diſcrimē inter Metaphyſicam formam & Phyſicã.] Solum ſupereſt breue dubium expediendū,quod oritur ex notanda differētia inter hanc formam Metaphyſicam,& Phyſicam,quod forma Phyſica ſubſtantialis nō multiplicatur in eodem compoſito,vt ſupra diximus; hæc autem forma multiplicari poteſt;nã,& genera eiuſdem rei poſſunt eſſe plura,& differētiæ ſimiliter: imò, & definitio quamuis totã rei eſſentiã cōtinere,& explicare videatur, nihilominus multiplex eſſe poteſt, vt conſtat ex 1.Poſt.c 7.& li.2.c.8.& 12.& 2.de Anim.c.7.Ratio autē differentiæ facilis eſt, quia formæ Phyſicæ realiter diſtinctæ ita comparantur,vt quælibet conſtituat perfectam,& conſummatam ſpeciem ſubſtantiæ,& earum compoſitio eſſe deberet realis, & Phyſica: & ideo repugnat in eadē ſubſtantia propriè ac per ſe vna. At vero hæc forma Metaphyſica,nempe differentia,nec facit realem compoſitionem, nec diſtinguitur ab alia differentia,niſi per mētis præciſionē & abſtractionem:poteſt autem mens noſtra eãdem rem varijs modis præſcindere,& abſtrahere,& ideo poteſt in eadem,plura prædicata generis,& differētiæ concipere: quare multitudo differentiarum eſſentialium non obſtat vnitati,& compoſitioni per ſe ex genere,& differentia.

Deturne proceſſus in infinitum in prædicatis eſſentialibus.

XIX. EX hoc vero diſcrimine oritur ſtatim difficultas,nã ſequitur dari poſſe proceſſum in infinitū in his cauſis formalibus ac materialibus Metaphyſicis,hoc eſt,in prædicatis quidditatiuis.Conſequens autem eſt contra Ariſtot.2.Metaph.c.1. vbi notius [Ariſtot.] exiſtimauit non poſſe dari proceſſum in infinitū in partibus definitionis,quæ ſunt genus,& differentia quam in formis ipſis:& ideo ex negatione infinitorum prædicatorum probat negationem infinitarū formarum.Sequela autem probatur, quia non magis repugnat dari duas differentias in vna re,quam tres,vel quatuor,& ita de quolibet numero;ergo poteſt in hoc numero in infinitū procedi.Præſertim, quia hic numerus prædicatorum non conſurgit ex rebus aut modis diſtinctis,qui ſit à parte rei in vna & eadem ſubſtantia, ſed ex conceptibus noſtris cū aliquo fundamēto in re:ſed nos poſſumus infinitis modis præſcindere, & abſtrahere: & in rebus eſt fundamentum,vt id à nobis fiat propter varias conueniētias,& diſſimilitudines,quas vna res habet cū alijs,in quibus conuenientijs hæ abſtractiones fundantur:Ex maxime vrget difficultas, ſi vna ſpecies non tantum comparetur ad alias ſpecies factas,ſed ad omnes poſſibiles,quæ in infinitū,& infinitis modis multiplicari poſſunt.

XX. [Aliquot rationes quæ pro concluſione afferri ſolent,inefficaciã redarguũtur.] Nihilominus abſolutè dicendum eſt cum Ariſtotele etiam in his cauſis formalibus non dari proceſſum in infinitum.Ita docent omnes interpretes,qui varias afferunt rationes.Prima eſt,quia aliàs res cōſtituta,eſſet infinitè perfecta,quia quodlibet prædicatum addit aliquam perfectionem.Sed fortè negabitur conſequentia,quia vna finita perfectio poteſt eſſe fundamentum infinitorum conceptuum,qui licet dicant perfectiones ratione diſtinctas,nō augēt in re perfectionem.Secūda ratio eſt, quia ſi hæ differentiæ ſunt infinitæ,etiam proprietates,quæ ad illas conſequuntur,erunt infinitæ.Sed reſpōdebitur, ex differentia generica,& ſpecifica non ſemper conſequi proprietates re diſtinctas,vt patet in his prędicatis *ſubſtantia,ſpiritualis,Gabrielis,&c.*ſed ſatis eſſe,vt ipſæ etiam proprietates ſecūdum vniuerſales, vel ſpeciales rationes proportionatè correſpōdeãt vt in ſuperioribus etiam tactum eſt.

XXI. [Vera ratio cōcluſionis.] Tertia rō,& maximè probabilis eſt, quia,neceſſe eſt dari ſupremū genus,quod ſit quaſi prima materia huius cōpoſitionis,& differentia ſpecifica, & infima, quæ ſit quaſi vltima forma;ergo etiam formæ intermediæ neceſſariò ſunt in numero finito,& determinato.Maior probatur ab Ariſtotele,quia in his prædicatis quidditatiuis ſemper vnum eſt prius alio,ideſt, vniuerſalius,& ad plura ſe extēdens:ſed non eſt prius,niſi quia magis accedit ad id,quod eſt primū:ergo neceſſe eſt dari etiã ſupremum aliquod genus.Deinde id patet experiētia, diſcurrendo per omnia prędicamēta,& pręcipuè in ſubſtãtia,quę,vt immediatè ſignificat ſubſtantiã completã,eſt ſupremum genus nullum enim poteſt vniuerſalius reſpectu ſubſtantiarum cogitari:ſuppono autem ens nō eſſe genus,quamquam licet eſſet genus,nihil obſtaret,nam illud eſſet ſupremū: & ita habemus, quod intendimus.Atq; ita etiam nil impediet,ſi quis contendat hanc reſolutionem debere fieri vſq; ad prædicata tranſcendētia,quia,quamuis id eſſet verum, ſiſteretur in aliquo vltimo.Et ratio eſt:quia in omnibus rebus vel ſubſtantij datur aliqua prima ſeu minima

nima conuenientia eſſentialis, ſecundum quã abſtrahi põt vel prædicatum tranſcendens vel ſupremum genus. Minor aũt probatur ex ipſa cõſtitutione ſpeciei vltimæ, quia non põt eſſe vlla res, quę nõ ſit in aliqua vltima ſpecie conſtituta: alias non haberet determinatã eſſentiam, nec diuerſam ab alijs determinatis ſpeciebus: vltima aũt ſpecies per aliquam differentiã vltimam conſtitui debet. Nec diſputo nunc, an hæc differentia vltima ſit ſimplex, an coaleſcens ex multis, quarũ ſingulæ cões ſint, vt ſignificaſſe videtur Porphyrius in c. de differentia; & non parum fauet Ariſt. 1. Topicorum c. 3. & lib. 6. Topic. c. 3. & 4. & lib. 2. Poſter. cap. 14. hoc enim ad præſens nil refert, quia ſiſtendum neceſſario eſt in differentijs quæ per alias nõ actuantur: licet fortaſſe duæ, vel tres ex his ad conſtituendam vltimã ſpeciem conueniant: nunc. n. ſolum de differentijs ſubordinatis procedit ratio facta. Prima aũt conſequẽtia videtur ꝑ ſe nota, quia inter extrema, primũ & vltimũ, nõ poſsũt dari infinita media, ſicut ſupra de formis diximus: rõ. n. ibi facta, æque hic ꝓcedit.

Porphyr. Ariſtot.

XXII. Obiectiones cõtra prædictã rationem

Sed hæc ratio duobus modis eneruari põt: primo dicẽdo quod licet prædicata per ſe ſubordinata in vna linea per modũ actus & potentiæ, finita ſint, nihilominus nõ ſubordinata ſeu in diuerſis lineis poſſunt in infinitum multiplicari, vt ſi quis diceret dari plura genera ſuprema; vel ad cõſtitutionem vltimæ ſpeciei conuenire plures differentias inter ſe nõ ſubordinatas, & has poſſe in infinitum multiplicari: vel vnum & idem genus, ſiue proximum ſiue remotum, poſſe ſimul contrahi pluribus differentijs quæ non oĩno inter ſe repugnent, nec ſint inter ſe ſubordinatæ: vt v.g. animal iuxta antiquos Philoſophos cõtrahitur per rationale, & per mortale, quæ in hoĩe conueniunt, in alijs ſeparantur, & ſubſtantia poſſet immediate diuidi per viuens, & per corporeum, quæ in aliquibus ſubſtantijs conueniunt: in alijs ſeparantur. Ex quo ẽt cõſequi videtur vt inter ipſas differentias ſit quidã circulus, & viciſſim & mutuo comparentur vt potentia, & actus: nã ſi ſubſtantia immediate diuidatur in viuentem & non viuentem; ruſus ſubſtantia viuens diuidi poterit in incorpoream & corpoream, ſi aũt ẽ contrario ſubſtãtia diuidatur in corporeã, & in incorpoream; corporea diuidetur in viuentem, & non viuentem. Quod ſi hoc non eſt inconueniens, quia ſunt reflexiones intellectus, propter eandẽ cauſam non erit abſurda multiplicatio illa ꝓdicatorum in infinitum. Altera euaſio eſſe poteſt, quia licet detur ſupremũ genus & infima differentia, nõ repugnat inter ea poſſe per intellectum pręſcindi aut diſtingui plura prædicata inter media in infinitum, ſicut inter extrema puncta lineæ dantur infinitæ partes, vel puncta: nam ſicut hæc ſunt infinita in potentia, ita illa prædicata, prout in re ſunt, dici poſſunt eſſe plura tm̃ in potentia, quia in re nõ ſunt actu multa, niſi per intellectum diſtinguãtur: & ideo licet intellectus poſſit plura & plura in infinitum diſtinguere, non ſequitur in re eſſe infinita niſi in potentia. Ex quo ẽt fit vt ea prædicata quæ nos actu diſtinguimus, ſemper ſint infinita, tũ quia nos non poſſumus niſi finitos conceptus de rebus formare, tum etiam quia omnes conuenientiæ, & differentiæ cuiuslibet ſpeciei ad alias q̃ factæ ſunt, in certo ac determinato ſunt numero, etiamſi reſpectu rerum poſſibilium poſſint fortaſſe in infinitum multiplicari. Atq; ita poſſet quis interpretari Ariſtot. de differentijs ſeu prædicatis eſſentialibus quæ de facto abſtrahũtur, ſeu abſtrahi poſſunt per diſcurſum vel cognitionem humanam.

XXIII. Soluũtur.

Sed nihilominus exiſtimo rõnem factã eſſe efficacem, & ſimpliciter fieri non poſſe vt ꝓdicata in infinitum multiplicentur. Et inprimis ſumo reſpectu cuiuſlibet rei dari tantum vnum genus vel prędicatum ſupremũ, & vnã differentiam vltimam. Et prior quidem pars ſatis probata eſt & ratione, & vſu, ſeu experiẽtia: de poſteriori verò ab aliquibus dubitatum eſt. mihi tñ æquè certa videtur. Primò quidẽ, quia differentia ſumitur à forma: oĩs aũt forma ſpecie diuerſa ab alia, habet aliquem gradũ eſſentialem ſibi proprium, & non cõem alijs? ergo ab illo ſumi põt differentia oĩno propria, & nulli alteri communis. Secundo, quia non poteſt ſpecies vltima conſtitui ſola coniunctione duarum differentiarum cõium, quia quælibet earum differentiarum conſtituit ſpeciem ſubalternam & genericã: ſpecies autem vltima non eſt aggregatum duarum ſpecierum ſubalternatarum: alioqui neq; eſſet vna propria & ſpecialis eſſentia, neq; eſſet vnum compoſitum Metaphyſicum, ex proprio actu, & ꝓpria potentia conſtitutum. Vt v.g. in illo exemplo de hoĩe, ſi rationale & mortale ſumerentur vt differentiæ ſubalternæ & communes, nunquam ex aggregatione illarum conſtitueretur homo: ſed ſumẽdum eſt rationale vt eſt proprium hominis. i. vt includit diſcurſum, ſeu aptitudinem ad illum: hoc autem modo rationale erit ſimplex differentia propria hoĩs: mortale verò eſt de ſe differentia ſubalterna, & communis, non quidem alijs ratione vtentibus: nullum eſt. n. rationale aut intellectuale mortale præter hominem, ſed alijs ſentientibus aut viuentibus. Sic ergo in omnibus ſpeciebus rerum cõtingit. Et hoc eſt quod Ariſt. dixit 7. Metaphyſ. tex. 43. procedendum eſſe in diuiſione differentiarum communium, *donec ad indifferentia deueniatur*: id eſt ad vltimas & omnino proprias differentias, vt D.Th. & omnes exponunt: *& tunc* (inquit Ariſt.) *tot erunt ſpecies, quot differentiæ. Quælibet enim indiuidualis differentia* (addit D. Thomas) *conſtituet vnam ſpeciem ſpecialiſſimam.*

Ariſtotelis dictũ explicatur.

XXIV. Intermediæ differẽtiæ finito numero clauduntur.

Hoc autẽ principio poſito, quod differentiæ intermediæ tantum eſſe poſſint in numero finito, declaratur in hunc modum. Et primo ſi differentiales gradus eſſent in re ipſa diſtincti, euidẽs eſt nõ poſſe eſſe niſi finitos, quia eſſent actu plures: ergo finiti, vel infiniti: in re aũt finita non poſſunt eſſe infiniti gradus perfectionum diſtinctarum: erunt ergo finiti. Eò vel maxime quod illi gradus non intelliguntur eſſe inter ſe cõicantes ſicut partes proportionales, ſed oĩno condiſtincti, & indiuiſibiles, neque ẽt ita comparantur ad rem ſicut puncta ad lineam, quæ ita ſunt indiuiſibilia, vt non augeãt quãtitatem lineæ, ſed vnaquæq; differentia addit certum gradum ac quaſi determinatã partẽ perfectionis, ex quarum partium coniunctione conſurgit integra perfectio ſpeciei, quæ cum finita ſit, non põt niſi ex finitis quaſi partibus cõſurgere. Vnde ſicut in latitudine intẽſiua qualitatis finitæ, non poſsũt diſtingui niſi finiti gradus inter ſe non cõicantes, ex quorũ coniunctione conſurgat tota qualitatis intenſio finita, ad eundẽ modũ eſt in gradibus differentialibus proportionate philoſophandũ. Quamuis aũt hi gradus iuxta veriorem ſnĩam in re non diſtinguantur actu; tamen diſcurſus factus eãdem vim habet in ordine ad diſtinctionẽ & conceptionem mentis noſtræ; quia etiam vt ratione diſtincti, concipiuntur vt inter ſe non communicantes, ſi gradus ipſi præcisè ac formaliter ſumantur, vt ſumi debent. Nam vna differentia ſubalterna non includit aliam, quia neq; inferior eſt de conceptu ſuperioris, neq; ẽ conuerſo: ſunt ergo differentiales gradus intermedij oĩno condiſtincti, & non communicantes inter ſe: ergo ex hac parte diſtinctio illorum, etiamſi ſit ſecundum rationem, non poteſt procedere in infinitum, nec comparari poteſt cum diuiſionẽ partium continui. Aliunde vero quilibet illorum graduum indiuiſibilis eſt ſecundum conceptum: nã quælibet differentia, ſiue generica, ſiue

ſpeci-

A ſpecifica,indiuiſibilis eſt,eſtq; taliter indiuiſibilis, vt augeat eſſentialiter rei perfectionem in ordine ad conceptum mentis: ergo etiã in ordine ad mentis conceptum non poteſt eſſentia finita diuidi vel conſtitui per huiuſmodi differentias niſi numero finitas, quæ cum indiuiſibiles ſint, non poterit in earum diuiſione procedi in infinitum.

XXV. Et ita manet efficax conſequentia facta in tertia rõne,& ceſſat obiectio inſinuata in ſecunda euaſione,quia in re finita non poſſunt contineri,ẽt in potentia, infinita inter ſe cõicantia,& augentia perfectionem ſeu quantitatem rei. Quare,ſi ſemel concipiantur, & rõne diſtinguantur omnes differentiæ, quæ in eſſentia rei fundari poſſunt, earũ numerus augeri nõ poterit,ſiue reſpectu rerũ exiſtentiũ,ſiue B poſſibilium:per illas.n.conuenit,aut differt ab omnibus,tam quæ ſunt,quam quæ eſſe poſſunt.

XXVI. Et inde ẽt facile excluditur prior obiectio, nam quacunq; rõne multiplicentur differentiæ, & ſiue ſubordinatę ſint inter ſe,ſiue non,non poſſunt eſſe niſi in numero finito propter dictã cauſam, quia, ſ.finita perfectio nõ poteſt ẽt mente diuidi in plures quaſi partes inter ſe non communicantes, niſi ſolum in numero finito. Probabilius autẽ eſt differentias oẽs,quæ ad vnius eſſentiæ cõſtitutionem conueniunt, eſſe aliquo modo inter ſe ſubordinatas vt potentiam & actum:alias non poſſent vnum per ſe conſtituere. Neque etiam veriſimile in hoc committi circulum, cum habitudines actus & potentiæ adeo ſint inter ſe oppoſitæ.

XXVII. C Quocirca quãuis idem genus varijs modis à nobis diuidatur,non tñ ſemper diuiditur per ꝓprias, & immediatas differentias, quibus proxime contrahitur & actuatur:& ideo fieri aliqñ põt, vt duæ differentiæ inter ſe comparentur vt actus & potentia. Vt in exemplo poſito licet ſubſtãtia diuidi poſſit per *corpoream & incorpoream, viuentem & non viuentem*, ſemper prior diuiſio eſt immediata, & proxima:cuius ſignum eſt,quod illa ſumitur quaſi ex intrinſecis principijs, & abſoluta entitate rei: hæc verò ſumitur in ordine ad operationẽ: & ideo differentia viuentis, prout eſt in rebus corporeis, ſemper comparatur vt actus,& non vt potentia ad gradum corporeum. Et quamuis illa differentia reperiatur etiã in rebus incorporeis,tamen reperitur D longe diuerſo modo,quia ſubſtãtia incorporea eſt (vt ita dicam) totaliter viuẽs.i. viuit ratione totius ſubſtantiæ ſuæ, corporea verò ratione partis: quo ſpeciali modo ſumi videtur, cum ponitur differentia corporis. Et quamuis demus poſſe dari communem differentiam viuentis abſtrahentem ab illis duobus modis,inde ad ſummum fit,aliqua genera non ſubalternatim poſita habere differentiam cõmunem; quod fortaſſe non eſt inconueniens: ita enim cenſuit Ariſt.6.lib.Topic.de quo alias.

XXVIII Sic igitur ſatis declarata,& cõfirmata manet tertia ratio;& prima ẽt ex prædicto diſcurſu robur accipit. Secunda verò, ſi non de proprietatibus in rigore,vt dicunt facultates operandi,aut aliquã aliã rem à ſubſtantia diſtinctam,ſed de quolibet modo E eſſendi vel operandi intelligatur,defendi põt,quia hæc genera & differentiæ maximè diſtinguuntur à nobis per ordinẽ ad aliquã proprietatem huiuſmodi. Vltimo addit Ariſt. aliã rationem, nempe, quia ſi in his differentijs eſſet proceſſus in infinitum,nunquam poſſet res à nobis ſatis diſtinctè cognoſci aut definiri,quia cognitio ſeu definitio omnino diſtincta incipit à ſupremo genere,& ꝑ adiectionẽ oĩum differẽtiarũ peruenit vſq; ad vltimã; quod fieri non poſſet,ſi illæ eſſent infinitæ. Quod maxime hẽt locũ in cognitione humana,quæ paulatim procedit ab vna ad aliam, quomodo impoſſibile eſt in infinitũ pertranſiri,ſucceſſiue numerãdo,vt conſtat ex 3.Phyſ.c.7. & ſatis eſt per ſe notũ.

Alia pro cõcluſione ratio Ariſtot.

DISPVTATIO XVI.

De formali cauſa accidentali.

MVLTA, quæ de ſubſtantialibus formis dicta ſunt, accidentalibus applicari poſſunt: conueniunt enim aliquo modo in ea communi ratione, & ſecundum eam multa habent cõmunia,quæ hic repetere non oportebit. Tandem ergo explicabimus,quomodo hæc cauſalitas accidentibus conueniat, & an ſecundum eam rationem aliquid habeant ſingulare.

SECTIO I.

Vtrum omnia accidentia veram exerceant cauſalitatem formalem, & circa quem effectum.

RAtio dubitandi eſt,quia accidens neque eſt cauſa formalis ſui ſubiecti, nec compoſiti: ergo nullum effectum habet: ergo neq; veram,ac per ſe cauſalitatem. Hæc vltima conſequẽtia eſt euidens, quia cauſa & effectus correlatiua ſunt:prima verò conſtat à ſufficienti partium enumeratione. Antecedens autem quòad priorem partem probatur,quia ſubiectum accidentis eſt ſubſtãtia:non poteſt autem accidens eſſe cauſa formalis ſubſtantialis. Quoad poſteriorem verò partem probatur,quia ſi accidens eſſet formalis cauſa compoſiti,tale compoſitum eſſet per ſe vnum,quia ex cauſa propria & per ſe conſurgit proprius ac per ſe effectus: ſed compoſitum ex accidente,& ſubiecto non eſt per ſe vnum: ergo. I.

Circa hanc quæſtionem referri poteſt opinio Aureoli apud Capreolum in 2. diſt.18. q.1. dicentis nullum accidens habere propriam entitatẽ formæ,per quam formaliter afficiat ſubiectũ, ſed eſſe ipſam actuationem. Quod vix intelligitur, quid ſignificet, niſi fortaſſe intellexit, nullum accidens eſſe rem diſtinctam realiter ab entitate ſubſtantiæ, ſed modum tantum,quod multis modis repugnat, & diſſonat veritatibus fidei. Quis enim intelligat, accidentia in Euchariſtia ſeparari, & manere ſine entitate ſubſtantiæ, & quod non habeant propriã aliquam entitatem, diſtinctam realiter ab entitate ſubſtantiæ? Item, quomodo poteſt rectè intelligi tota doctrina, quam fides docet de qualitatibus infuſis,ſi illæ non habent proprias entitates diſtinctas ab entitate naturali ſubſtantiæ? Eſt præterea illa ſententia contra experientiam, quantum res phyſica eſſe poteſt:quis.n. videns aerem illuminari nunc,& poſtea amittere lumen, non fere videat oculis lumen eſſe entitatem quandam diſtinctam à ſubſtantia aeris? Omitto alia,quæ de quantitate,qualitate,&c. ſuis locis dicemus. Præterea,illa ſententia in eo ſenſu nulla ratione probabili nititur,cur enim repugnat rationi accidentis,quod habeat entitatem propriam diſtinctam à ſubſtantia, & naturaliter pendentem ab illa? Fortaſſe tamen non fuit hic ſenſus illius authoris, ſed quod accidens,ſiue ſit res diſtincta à ſubiecto ſiue non, in re non diſtinguatur ab actuatione ſeu inhærentia in ſubiecto: omnia.n. argumenta quæ ibi refert Capreolus,ad hoc tendere videntur. Iuxta quem ſenſum non excludit,quin accidens eſſe poſſit verè ac propriè forma,male tamen explicat formalẽ cauſalitatem eius. Eſtq; etiam in hoc ſenſu periculoſa ſententia,vt ibi notat Capreolus: nam ſi informatio, vel (quod idem eſt) inhærentia accidentis, nõ eſt in re diſtincta ab illo, intelligi non poteſt, quomodo accidens ſine ſua actuali inhærentia cõſeruetur,

II. Aureoli opinio reijcitur.

uetur, quod tamen in Euchariſtia fieri, docet fides. A Præterea, ſi argumenta, quæ ibi refert Capreolus, eſſent alicuius momenti, idem probarent in forma ſubſtantiali, & informatione eius: omnia enim in hoc potiſſime inſiſtunt, vt inquirant, quid ſit illa informatio, ſi eſt aliquid diſtinctum ab accidente, an ſit reſpectiuum, uel abſolutum, & alia huiuſmodi, quæ in ſubſtantiali informatione, & in qualibet vnione vulgaria ſunt.

III. Multiplex accidētiū diuiſio. Vt ergo quæſtionem propoſitam expediamus, diſtinguenda ſunt uaria genera accidentium. Quædā enim ſunt, quæ propriè & intrinſecè afficiūt rē, cui accidere dicuntur: alia, quæ ſolū extrinſecè denominant, ut actio reſpectu agentis, & habitus ſeu veſtimentū reſpectu hominis veſtiti. Priora rurſus accidentia, quędam ſunt habentia propriam entitatem, & realitatem diſtinctam, tam à ſubſtātia, quā ab alijs entitatibus accidentalibus. Alia verò ſunt tantum quidam modi affixi alijs entitatibus, qui interdum realiter ſunt idem cum ſubſtantia, vt v.g. præſentia localis: interdum vero ſunt idem cū alijs accidentibus, vt figura cum quantitate, & relatio ſimilitudinis (ſi eſt modus diſtinctus) cum albedine.

Accidentales entitates verè cauſant formaliter.

IV. Dico ergo primo: Accidentia, quæ propriam habent entitatem diſtinctam à ſubſtātia: propriam ac veram exercent cauſalitatem formalem. Non aſſero hanc rationem eis vniuoce conuenire: in hoc enim eadem ratio erit, quę de ratione entis, aut de ipſo eſſe; nam, cum forma ſit, quæ dat eſſe, ſi eſſe, quod dat talis forma, non eſt vniuoce eſſe, talis forma non erit vniuoce cauſa formalis. Tamen ſicut accidens, quamuis analogicè ſit ens, nihilominus verè ac propriè eſt ens, & non metaphoricè, verumq; ac proprium eſſe reale habet ita accidens, quod dat tale eſſe, eſt verè ac propriè cauſa formalis, etſi non ſit vniuoce talis. Præterea, ſubſtantia vere eſt in potentia paſſiua & receptiua talium accidentium: ergo è conuerſo accidentia ipſa ſunt proprij actus actuantes, & quaſi replentes illam capacitatem receptiuam, eique inhærent & ab ea ſuſtētantur: ergo ſunt propriè formæ, propriamque cauſalitatem formalem exercent. Atq; ita ſentiunt omnes Philoſophi & Theologi, qui hæc accidētia cauſas formales vocant. Fauetque diuina Theologia, dum iuſtitiam inhærentem vocat cauſam formalē noſtræ iuſtificationis. Denique hæc accidentia ſūt cauſæ ſuorum propriorum effectuum, & non extrinſecæ, ſed intrinſecæ, quia per ſe ipſa intrinſecè conſtituunt ſuos effectus. Vnde fieri non poteſt per diuinam potentiam, vt tales effectus fiant ſine talibus cauſis, vt album, v.g. ſine albedine. Cum ergo conſtet, hæc accidentia non eſſe cauſas materiales, neceſſe eſt vt ſint cauſæ formales: nullum enim eſt aliud genus cauſæ intrinſecæ præter hæc duo.

Cōc. Tri. ſeſ. 6. c. 7.

V. Hinc colligere licet, quatuor illa, quæ in cauſa formali ſubſtantiali ſupra declarata ſunt, eadem proportione reperiri in hac formali cauſa accidentali: nimirum formale principium ac proximū cauſandi, conditionem neceſſariā, cauſalitatem, & effectum. Principium tam principale, quam proximū in hoc genere, eſt ipſa entitas talis formæ, natura ſua apta ad ſic informandum: quæ aptitudo nō eſt aliquid in re diſtinctum ab entitate talis formæ, ſed eſt intrinſeca, & eſſentialis differentia eius, nam ad hoc eſt per ſe primo ex natura ſua inſtituta, ſicut de forma ſubſtantiali dictum eſt. Idem, quia illa aptitudo omnino eſt inſeparabilis à tali entitate, etiā per diuinam potentiam, quod eſt ſignum non eſſe modū ex natura rei diſtinctum. Præterea quia ſi aptitudo ad informandum eſſet quaſi potentia quædam ex natura rei diſtincta à forma accidentali, illa eſſet quoddā accidens: de quo rurſus interrogandū eſt, an per ſe afficiat: quod negari non poterit, niſi velimus in infinitum procedere: nec poterit reddi alia ratio, cur illa aptitudo proxime afficiat, uel ſit proxima ratio afficiēdi, niſi quia ad hoc eſt intrinſecè ex natura ſua inſtituta: ſed hoc ipſum uerisſimè dicitur de ipſa entitate accidentali: ergo in illa ſiſtendū eſt, & dicendū ipſam, per ſe ipſam eſſe aptam ad hanc cauſalitatē præſtandā. De cōditione itē neceſſaria ad cauſandū nihil peculiare hic dicendū occurrit præter ea, quæ dicta ſunt de forma ſubſtātiali: ſola enim propinquitas & indiſtantia requiri pōt vt conditio neceſſaria: exiſtentia enim propriè nō eſt conditio, vt ibidem declaratum eſt.

B

Explicatur dicta cauſalitas.

De cauſalitate item eodem modo philoſophādum eſt; negari enim non poteſt, quin ſit aliquid ex natura rei diſtinctum à forma, & à ſubiecto, quandoquidem pōt Deus conſeruare totam entitatem formæ accidentalis, & ſubiecti, abſque eo quod accidens exerceat ſuam cauſalitatē formalem circa ſubiectū; quod intelligi nullo modo pōt niſi actualis cauſalitas ſit aliquid diſtinctum a forma cauſante, & ſubiecto recipiente: nam ſeparatio in re eſt ſignum euidens diſtinctionis in re, vt ſupra oſtenſum eſt. Addo verò vlterius huiuſmodi cauſalitatem non eſſe aliud ab actuali vnione uel inhærentia accidētis in ſubiecto, ſicut dictum eſt de forma ſubſtantiali: eſt n. eadem ratio proportionalis. VI.

C

Oportet tamen hic breuiter ſatisfacere argumētis Aureoli. Primum eſt, quia uel illa informatio eſt quid abſolutum, vel reſpectiuum: ſi abſolutum: ergo ſeparabile à forma per potentiam Dei abſolutam, ita ut tale abſolutum maneat in ſubiecto ſine forma, quia Deus poteſt ſeparare quodcunque abſolutum ab alio. Si verò relatiuum: ergo eſſe informatū (vt verbi gratia, eſſe album, eſt relatiuum. Secundo, nā ſi eſt quid diſtinctum a forma, cuiuſnam prædicamenti eſt, maxime enim erit de prædicamēto Actionis: hoc autem dici non poteſt, quia alias cauſalitas formæ non eſſet formalis, ſed efficiens. Tertiò, quia ſi actuatio formæ eſt quid diſtinctum, cum ipſamet maxime actuet ſubiectū, inquiro an actuet per ſe ipsā vel per aliquid aliud, ſi per aliud, procedetur in infinitū: ſi per ſe ipſam; ergo ſatius fuerit ſtare in ipſa forma. Et ad hæc argumenta reducuntur omnia, quæ ibi latiſſime Capreolus refert, præter ea quæ pertinent ad diſtinctionem quātitatis à ſubſtantia, quæ ſuo loco tractabimus. VII. Aureoli argumenta enodātur.

D

Ad hæc autem reſpondet Capreolus, ſupponendo diſtinctionem realem inter eſſe & eſſentiam, & dicendo actuationem formæ eſſe aliquid diſtinctū à forma: illud autem non eſſe aliud accidens, ſed eſſe ipſius formæ, quod reducitur ad ſpeciem formæ, à qua fluit. Sed id, quod ſupponit, non eſſe neceſſariū in præſenti, neq; ſatisfacere pōt in eius ſentētia ſi conſequenter loquatur: nā implicat contradictionem, ſeparari actuationem illam à forma informāte: at verò iuxta illius ſententiam Deus ſeparat eſſe à forma informante in Chriſti humanitate, & eadē ratione poſſet idē facere in forma accidentali. Nec ſatisfacit reſponſio, quam ibi inſinuat, ſcilicet, Deū non poſſe ſeparare eſse propriū a forma, niſi illud, ſuppleat per aliquod eſſe alienū: Eſto enim hoc ita ſit, nihilominus illud eſſe alienum, per quod Deus ſupplet eſse proprium, nō eſt effectus formalis formæ. Item, ſeparato, & impedito eſse proprio, manet informatio propria: ergo eſt aliquid diſtinctum ab eſse. Et ita eſset ſine dubio dicendū conſequenter in illa ſentētia, actuationē illā nō pertinere ad eſse exiſtētiæ, ſed ad eſse eſsētiæ totius cōpoſiti, eſseq; aliquid VIII.

E

aliquid prius ipſo eſse exiſtentiæ, ut patet in Chtiſti humanitate, in qua iuxta illam ſententiam, ſolū fuit eſſe eſſentiæ prium, & tamen in illa fuit propria actuatio animæ, quia priuata fuit anima ī Christi morte, cum tamen non fuerit priuata denuo aliquo eſſe exiſtentiæ. Et quātitas in Euchariſtia priuatur ſua actione, & non ſua exiſtentia. Illa ergo argumenta ſoluenda ſunt abſtrahendo ab illa quæſtione diſtinctione eſſentiæ & exiſtentiæ.

IX. Ad primum ergo dicendum eſt, hāc informationem vel actuationem eſſe quid abſolutū, includens eſſentialiter tranſcendentalem reſpectū. Eſt autem quid abſolutum non vt entitas realiter diſtincta ab entitate formæ, ſed ut modus ex natura rei diſtinctus: & ex hac parte implicat contradictionem cōſeruari talem modum ſine ipſa forma, licet nō è cōuerſo. Includit præterea modus ille tranſcendentalē reſpectū actualis vnionis ad ſubiectum, & ex hac parte implicat contradictionē manere in rerum natura modū illum, quin ſubiectum maneat affectū, & informatum tali accidente. Neque eſt nouū aut ſingulare, modū abſolutum includere eſſentialiter tranſcendentalem reſpectum, ſed eſt valde frequēs & commune multis entitatibus, præſertim imperfectis & incompletis. Neque inde etiam ſequitur denominationes ſumptas à formis abſolutis eſſe reſpectiuas, vt album, aut eſſe album, & ſimiles: nā hę denominationes non ſumūtur ab vnionibus (vt ſic dicā) ſed à formis vnitis: formæ autē abſolutæ ſūt: Ad ſecundum recte dicitur hunc modū informationis reduci ad prędicamentum formæ accidentalis: quia eſt modus complens quodammodo eſſe eius, ſicut ſubſiſtentia ſuo modo complet eſſe ſubſtantię. Si quis verò diceret has cauſalitates reuocari ad prædicamēta actionis vel paſſionis: nō vt actiones, ſed vt cauſalitates ſpecie diſtinctas, fortaſſe non admodū erraret: id verò examinabimus tractando de ſufficientia Prædicamentorū. Ad tertium reſpōdeo actuationē propriè non actuare ſubiectum, ſed vnire formā ſubiecto, per quā formam ſubiectū actuatur: ſicut actio proprię non agit, ſed coniungit cauſam agentem effectui in ſuo genere. Vnde ſicut actio eo modo quo eſt ab agente, nō eſt per aliā actionem, ſed per ſe ipſam, ita illa actuatio eo modo quo actuat vel attingit ſubiectū, nō per aliquid, ſed per ſe ipſam attingit. Neque quoad hoc eſt eadē ratio de ipſa forma, quia forma in ſua præciſa entitate nō includit eſſentialiter tranſcendentalē reſpectū actualis vnionis, quem tamē includit illa actuatio.

Declaratur effectus huius formæ

X. DE quarto, ſcilicet de effectu dicendū eſt, proprium effectum huius formæ eſſe ſolum compoſitum accidentale, nam illud eſt quod primo & immediatè conſurgit ex accidente informante ſubiectū, & illud ſolū eſt quod intrinſecè & ſuo modo eſſentialiter pēdet à tali forma: ergo hic eſt proprius & vnicus effectus talis formæ. Deinde, effectus huius formæ non poteſt eſſe ſubiectum ipſum, cū ſit ſubſtantia, quæ ex ſe eſt prior accidente: ergo oportet vt ſit compoſitū, quia nihil eſt aliud quod eſſe poſſit. Dicertur fortaſse inter hæc dari mediū, ſcilicet ſubiectum eſſe affectum accidentali forma, vt verbi gratia, effectum albedinis eſse, ſubiectum albere vt ſic dicam, ſeu eſſe album, quod idem eſt: hoc autem quid diſtinctum eſt à toto compoſito ex ſubiecto & albedine: nam dicit tantum effectū relictum ab albedine in ſubiecto: hic ergo eſt effectus formalis formæ accidentalis, & non totum compoſitum. Reſpondeo, albedinem reddere ſubiectum album, & cum illo conſtituere tale compoſitum accidentale, idem omnino eſſe, ſolumque in modo ſignificādi differre, vt conſtat ex ipſis terminis, & ex ſuperius dictis de forma ſubſtantiali. Solum eſt aduertendum accidentale compoſitum licet in genere cauſæ formalis ſit effectus ſolius formæ accidentalis abſolutè tñ non conſurgere ex ſola forma, ſed ſimul & maxime ex ipſo ſubiecto. Quo fit vt ille effectus ſignificari poſſit uel præciſè vt cauſatur à forma, & ſic dicimus effectū albedinis eſse reddere albū ſubiectū, vel abſolutè, vt ex tali ſubiecto & forma cōſurgit hoc albū: & hoc modo dicitur cōpoſitū accidētale eſſe effectus formę accidentalis.

XI. Soluitur ratio dubitandi. Nec ratio dubitandi in principio poſita aliquid obſtat: eſt enim æquiuocatio in termino illo *per ſe*, dum ad effectum vt eſt effectus, vel vt eſt vnum cōpoſitum, applicatur: ipſum enim accidentale compoſitum licet in ratione entis non ſit per ſe vnum, ſed per accidens, in ratione effectus eſt per ſe effectus formæ accidentalis: ſunt enim hæ diuerſæ habitudines, & rationes formale, & ideo nil vetat illud compoſitum quod nō eſt per ſe unum, ſed per accidens. quatenus tale eſt, eſſe effectum per ſe accidentalis formæ: nam illud compoſitum, qualecūque ſit, per ſe & eſſentialiter requirit illam formā, quatenus tale compoſitum eſt, vnde ab illa per ſe cauſatur in ſuo genere.

Ex accidente & ſubiecto cur non fiat vnum per ſe.

XII. Ratio aliquorū improbatur. SEd, vt hoc radicitus explicetur, quæri poteſt: cur ex forma accidentali & ſubiecto non cōſurgat ens per ſe vnum, quādoquidem talis forma per ſe ipſam verè ac realiter vnitur tali ſubiecto. Multi exiſtimant rōnem eſſe, quia forma accidentalis ſupponit in ſubiecto aliquod eſſe exiſtentiæ. & præterea ipſa cōfert ſuū propriū ac peculiare eſſe exiſtentiæ: ex duplici aūt eſse exiſtentiæ non pōt vnū per ſe componi, ſed tm̄ per accidens. Ita Sonc. 7. Metaph. q. 5. & indicat Hēric. quodlib. 10. q. 8. vbi ait, qđ ſi accidens non haberet ſuum propriū eſse in ſubiecto, ſed ſolum eſset ſubiecti, nullo modo componeret vnū ens per accidens, ſed per ſe. (Soncin. Henric.) Vnde, ut ibidē referr, nonnulli ēt ex his qui ponebāt plures formas ſubſtantiales per ſe ordinatas in eodem cōpoſito, vt ſaluarent, ex illis conſurgere unum per ſe, dicebant priores formas non dare eſse, quādo actu ſunt coniunctæ ultimæ formæ. Imo ēt Capreol. in d. 17. q. 1. concluſ. 2. exiſtimat probabile, fieri aliquādo poſse naturaliter, vt forma ſubſtantialis det eſſe eſsentiæ, & non det eſse exiſtentię, propter quoddam teſtimonium D. Thom. in opuſculo de Natura materiæ, cap. 8. cum tamen probabilius ſit, illud opuſculum non eſse D. Thom. Adde, non defuiſse Thomiſtas, qui probabile putauerint accidētia nō habere proprium eſse diſtinctum ab eſse ſubſtantiæ, iuxta quorum ſententiam (ſi verum eſt principium poſitum) ſequitur ex accidente & ſubſtantia fieri vnum per ſe, nam quæ habent idem eſse omnino ac per ſe vnum, merito dicentur habere vnitatē per ſe, cū vnum ſequatur ens, & ens ab eſse dicatur. Veruntamen hæc omnia fundantur, & ſupponunt diſtinctionem realem inter eſse & eſsentiam, quam nos exiſtimamus non eſse poſſibilē, loquendo de eſsentia actuali: & quāuis eſset poſſibile, aut uera, non eſt tamen neceſsaria ad præſentem quæſtionem definiendam. Nam, qualis eſt eſsentia, tale eſt etiam eſse: vnde ſicut eſsentia pōt eſse una, uel per entitatem ſimplicem, vel per compoſitionem, ita etiam ipſum eſse. Si ergo dicantur illa tantū cōſtituere vnum per ſe, quæ hēnt unum eſse ſimplex, & non compoſitum, falſum eſt illud principium, & ſine fundamēto ſumptum. Si verò ſermo ſit de vno eſse per compoſitionem, ſic quāuis verū ſit formā accidentalē dare ſuū propriū eſse, eadem quæſtio manet, cur ex tali eſse & eſse ſubiecti non cōponatur vnum eſse, quod verè ac propriè ſit per ſe vnū.

Aliter

XIII. *Ratio efficax concluſionis.* Aliter ergo reſponderi pōt, formā accidentalem ſupponere completum ac perfectū eſſe ſubſtantiale,& ideo ex eſſe talis formæ & ſubiecti non cōponi vnum eſſe per ſe. Quæ ratio eſt optima, quantū ad accidentia quæ ſubiectantur in ſubſtantia completa. Tamen, quia opinamur quantitatem inhærere in materia prima,cū qua non facit vnum per ſe,ſed per accidens:ideo addendū eſt, formam accidentalem hoc ipſo quod natura ſua reſpicit ſubiectū habens eſſe alterius ordinis,& prædicamenti, & non ordinatur ad conſtituendū vel complendum illud eſſe in illo ordine & Prædicamento,non conſtituere cum illo vnū per ſe,ſed per accidens, quia quod eſt per ſe vnum, dēt eſſe vnius ordinis & Prædicamenti. Atq; hac ratione ex materia & quantitate non fit vnū per ſe,quia licet materia habeat incompletū eſſe ſubſtātiale,non tñ ordinatur ad quātitatem vt ad actum,quo illud eſſe complēdum eſt. Et ſimiliter ex aīa & potentijs ſuis non reſultat vnum per ſe,ſed per accidens,quia licet aīa habeat ēt eſſe incōpletum, non tñ ordinatur ad complendum vnū eſſe cum proprietatib. ſuis,quę ſunt inferioris ordinis,ſed per ſe primo ordinatur ad materiā, vt ad potentiā eiuſdē ordinis.Itaq; ſicut ſupra dicebamus, rationē ob quā ex materia & forma fit per ſe vnū,non eſſe aliā niſi mutuam proportionē & habitudinem,quā intra idem genus habent, ita è contrario ratio ob quā ex accidente & ſubſtantia non fit per ſe vnū,non eſt alia niſi quia non habent illā proportionem, ſed aliam longe diuerſam quia licet ſubſtantia ſit capax accidentis, non tamen eſt per ſe ordinata ad talem actnm,vt ſupra ēt declaratum eſt:& è conuerſo, accidens ipſū eſt talis actus, vt non ordinetur ad cōplendam ſubſtātiam in ſuo genere,ſed ad perficiendam illam in alio genere.

XIV. Ex quo ēt intelligitur hanc vnitatem & rationē eius,non ſolum ineſſe exiſtentiæ, ſed etiam in eſſe eſſentiæ (qualitercunq; hæc diſtinguantur) conſiderandam eſſe; imo per prius in eſſentia vt ſic, & ratione eius in exiſtentia reperiri. Ex materia.n.& forma ſubſtantiali verè fit vna eſſentia propter dictam cauſā:& ideo eſſe illius eſt vere ac per ſe vnū: ex forma autē accidentali & ſubſtantiali ſubiecto non fit vna eſſentia, & ideo neq; vnū eſſe per ſe ex illis reſultat.Quamquā verò forma accidentalis dicatur cōponere vnum tātum per accidens, nihilominus per veram ac phyſicam vnionem illud componit:agimus.n.de accidentali forma propria,quę intrinſece ſuo ſubiecto inhæret: & ideo, vt ſupra, diſputando de vnitate,dicebamus,hæc vnitas licet cōparatione vnitatis per ſe,analogicè ſit vnitas,nō tñ eſt vnitas ſolum per metaphoram,ſed quia verè & intrinſecè participat aliquam rationem vnitatis,in quo multum excedit entia per accidens,quę per ſolam aggregationem,aut coordinationem talia dicuntur:non.n. omne cōpoſitum per accidens æque vnum eſt,vt ibidem diximus. Atq; ita omnino ſatisfactum eſt rationi dubitandi propoſitæ: nā licet hæc forma conſtituat vnum per accidens, tamen quia illud tale eſt, vt aliquam vnitatem phyſicam & realem includat, ideo poteſt illud componere per cauſalitatem formalem propriam ac per ſe, tali compoſito proportionatam.

Examinantur alij effectus huius formæ accidentalis.

XV. SEd ſupereſt altera obiectio contra excluſiuam partē concluſionis,quia non ſolū compoſitum, ſed ēt ipſum ſubiectum accidentis, videtur eſſe effectus accidentis informantis ipſum,& conſequēter ēt hunc effectum prouenire ex cauſalitate formali formæ accidentalis. Aſſumptum probatur, quia ſubiectum accidentis pendet in eſſe ab ipſomet accidente,& non niſi in genere cauſæ formalis: ergo. Maior patet in compoſito, quod pendet A ab vltima diſpoſitione; & clarius in materia, quæ non poteſt eſſe ſine ſua quātitate:& in anima,quæ eſſe non poteſt ſine ſuis potentijs. Præterea, vltra hos effectus poſitiuos habere poteſt hæc forma effectum formalem priuatiuum,qui conſiſtit in abiectione formæ contrariæ:calor.n.formaliter expellit frigus,& ſic de alijs. Deinde,vnum accidens videtur poſſe eſſe cauſa formalis alterius accidentis, vt quantitas dicitur eſſe ratio eſſendi in loco, cum tamen eſſe in loco,ſit accidens diſtinctum ab ipſa quantitate: & ſimiliter obiectum vel per ſe ipſum, vel per ſpeciem, dicitur eſſe cauſa formalis actus viſionis, v.g. imo ipſa potentia viſiua dicitur aliquo modo eſſe cauſa formalis ſuæ viſionis: ideo B .n. non poteſt Deus facere viſiōnem aut videntem ſine potentia viſiua,aut ſine concurſu talis potentiæ,quia interuenit ibi cauſalitas formalis, quam Deus ſupplere non poteſt.

XVI. Ad principalem obiectionem reſpondetur, non eſſe in vniuerſum,ac per ſe loquendo neceſſarium, vt ſubiectum ab huiuſmodi forma accidentali pēdeat,vt conſtat in lumine reſpectu aeris, & ſimilibus,quæ ab extrinſeco veniunt. Quapropter etiāſi reſpectu aliquarum formarum interueniat aliqua dependentia ſubiecti ab ipſis, nihilominus, per ſe loquendo, forma accidentalis vt ſic in ſua cauſalitate non includit dependentiam ſubiecti ab ipſa. Addo deinde,ſubiectum nunquam pendere ab ac- C cidente vt à propria cauſa formali: in quo omnes authores conuenire videntur: nam ſi compoſitum ſubſtantiale dependet à proprijs accidentibus, fere omnes reuocant illam dependentiam ad genus cauſæ materialis quam vocant cauſalitatem diſpoſitiuam: & maxime hoc habet locum in diſpoſitione præparāte, & aptante ſubiectum. Nam illa,quæ eſt concomitans quaſi conſeruans ſubiectum, non poteſt habere rationem cauſæ diſpoſitiuæ, nedum formalis,cum abſolute ſupponat eſſe ſubiecti, & ab ipſo manet,vel ratione illius debeatur: & ideo hæc accidentia meritò dicuntur conſeruare eſſe ſubiecti, nō à priori vt cauſæ,ſed à poſteriori,vt proprietates concomitantes tale ſubiectum: quod de D intrinſecis omnibus accidentibus vere dici poteſt. Eſt.n.fere eadem ratio in omnibus illis, ſolumque poteſt eſſe differentia in hoc,quod quædam ſimpliciter conſequuntur, alia ordine naturæ ſupponuntur,non quia ſpecialem cauſalitatem habeant pręter ſuam informationem, ſed quia ex parte materiæ requiruntur, & ideo ſecundum eam rationem dicuntur ad materialem cauſam reuocari.

XVII. *Accidens quomodo à ſubiecto expellat accidens.* Ad primam confirmationem quidam opinantur accidens effectiue expellere à ſubiecto ſuū contrarium,& non formaliter. Sed licet hoc ſit verum de forma accidentali, quæ eſt in agente, reſpectu expulſionis formæ contrariæ quæ erat in paſſo, tamē de forma quæ recipitur in paſſo, & in vniuerſum de formis contrarijs,quatenus reſpectu eiuſdē ſu- E biecti vnam per ſe ipſam repugnat alteri,& expellit illā,illud non pōt eſſe verū,quia nulla forma expellit effectiue aliā, directe & per ſe efficiendo expulſionem, quia (vt aiunt) nullū agens intendens ad malum operatur:neq; eſt vlla actio, quæ per ſe tendat ad corruptionē,ſed per ſe facit aliquid poſitiuum, ex quo ſequitur priuatio alterius. At verò forma accidentalis quæ eſt in paſſo, non cauſat effectiue ſe ipſam, neq; aliquā aliam formā, per quā ſuum contrariū expellat,nullam ergo efficientiam exercet ad illam expulſionē,ſed ſolum informādo ſubiectum, expellit contrariā formam, eo qđ inter ſe habent formalem repugnantiā naturalem, reſpectu eiuſdem ſubiecti. Ad argumentum ergo concedo, expulſionē formæ contrariæ pertinere ad effectum formalem formæ accidentalis, nō omnis,ſed eius quæ habet contrarium. Neque hoc repugnat conclu-

concluſioni poſitæ, tum quia illa intelligenda eſt de effectu poſitiuo & proprio, qui per ſe primo cauſatur à forma: tum etiam quia dictio excluſiua nõ excludit concomitantia: hæc autem expulſio formæ contrariæ, ita comitatur poſitiuum effectũ talis formæ, vt naturali neceſſitate conſequatur ex vi eiuſdem cauſalitatis formalis, qua forma afficit ſubiectum, & componit compoſitum.

XVIII. *Accidens nullum aliud accidẽs à ſe diſtinctũ cauſat formaliter.*

Ad alteram confirmationem rñdetur nullã formam accidentalẽ proprie cauſare formaliter aliud accidens diſtinctũ à ſe, & à ſua vnione cũ ſubiecto, quia vna forma non cauſat formaliter aliam formam. Vnde ſi vnũ accidens eſt intrinſece connexũ alteri, erit aut propter naturalẽ reſultãtiam vnius ab alio, quæ ad efficientiam pertinet, aut propter ſubordinationẽ neceſſariam, qua vnum eſt ratio recipiendi aliud, quod pertinet ad genus cauſæ materialis. Sic ergo quantitas dicitur eſſe rõ eſſendi in loco circumſcriptiuè, vtroq; ex dictis modis: nã & eſt ratio per quã ſubſtantia corporea, eſt capax talis modi eſſendi in loco, & ad illam naturaliter cõſequitur eſſe alicubi dicto modo. Obiectum aũt ſi cõparetur ad potentiam, quatenus in eã influit ſpeciem, vel quatenus mediante ſpecie concurrit ad actũ, non habet rõnem cauſæ formalis, ſed effectiuæ, vt per ſe conſtat: ſi verò conſideretur vt terminat & ſpecificat actum, ſic nullã propriã cauſalitatem exercet, ſed putam rõnem termini, quã aliqui reuocant ad cauſam formalem, & extrinſecã eam vocant, de quo iam ſupra diximus: nunc verò ſolũ agimus de propria cauſa informante. Deniq; potẽtia vitalis nullo modo eſt cauſa formalis ſui actus, ſed actiua & receptiua: ad conſtituendum autem ſubiectum in ratione actualiter viuentis.i. cognoſcentis vel amantis aut quid ſimile, dici poteſt concurrere aliqua ex parte formaliter, quia licet huiuſmodi actualis vita cõſummetur formaliter per actum ſecundũ, tamen ẽt includit primum, quem ſecundus per ſe ac eſſentialiter ſupponit: & fortaſſe hac ratione non poteſt fieri, vt videat quis ſine potentia viſiua & vſa eius, de quo alias.

XIX. *Vnius accidentis vnicus tãtum effectus formalis.*

Ex quibus oĩbus tandẽ infertur, effectũ formalem huiuſmodi accidentalis formæ, vnicum tantũ eſſe, atq; ẽt è conuerſò ad huiuſmodi effectum formalem vnicã formalem cauſam poſſe concurrere. In quo eſt ſimilitudo aliqua inter formam accidẽtalem & ſubſtantialem, & aliqua differentia, aut diſſimilitudo. Differunt.n. quia ſubſtantiales formæ, nec per ſe, nec per accidens coniungi poſſunt naturaliter in eodẽ ſubiecto: plures verò formæ accidentales vtroq; modo poſſunt ſimul eſſe in eodẽ ſubiecto: quia cum non conſtituant per ſe vnũ, nec dent eſſe ſimpliciter, ſed ſecundum quid, non repugnat huiuſmodi eſſe multiplicari in eodem ſubiecto, vel oĩno per accidens.i. ſine vlla habitudine inter ſe, vt cum album ſit muſicum; vel aliquo modo per ſe, quia vnum ſubordinatur alteri, vt potentia ad actum, vel actus primus ad ſecundum, qũo quãtum eſt coloratũ, & oculus videns. Quo fit, vt priori modo poſſint accidentia ſaltem ſpecie aut genere differentia in eodem ſubiecto multiplicari in quouis numero ſine vllo certo termino; quamuis .n. infinita eſſe non poſſint ex generali ratione qđ repugnat infinitum in actu dari: & licet fortaſſe ẽt ex defectu agentium naturalium non poſſint hæ formæ vltra certum aliquem terminum multiplicari, tam in eodem, quam in diuerſis ſubiectis, tamen, quantum eſt ex parte ſubiecti, & ex parte ipſarum formarum accidentalium, nullus poteſt in hoc aſſignari terminus, neq; eſt maior repugnãtia in maiori multitudine harum formarum, quam in minori, quia in his quæ per accidens ſe habent, nihil hoc refert ad repugnantiam eorum, niſi aliunde ſpecialis contrarietas, aut oppoſitio intercedat.

Cur plures accidentales formæ poſſint eſſe in eodẽ ſubiecto, nõ autem plures ſubſtãtiales.

Secus vero eſt in his quæ per ſe ordinata ſunt, nam hoc ipſo qđ habẽt inter ſe ordinẽ per ſe, neceſſe eſt dari in eis primũ & vltimũ, & cõſequẽter ſi q̃ ſunt media, neceſſe eſt, vt ſint ĩ certo numero, eadẽ rõne qua id ſupra ꝓbatũ eſt de prædicatis eſſẽtialibus.

Similitudo aũt inter accidentalem & ſubſtantialem formam conſiſtit in hoc, quod ſicut ſubſtãtiale compoſitum vnica forma conſtituitur, ita etiam accidentale compoſitum, quatenus ſuò modo vnũ eſt, & vnius ſpeciei, per vnicam tantum formam accidentalem cõſtituitur, quia per ſubordinationem generis & differentiæ non fit multiplicatio formarum, etiam in accidentalibus: ex multis autem formis accidentalibus diuerſarum ſpecierum non fit vnum propriè ac immediatè, ſed tãtum rõne vnius ſubiecti, quod cũ varijs formis multiplicem facit compoſitionem. Dices: Interdum vna forma conſurgit ex coniunctione & proportione plurium, vt temperamentum, ſanitas, pulchritudo, & fortaſſe vnus habitus. Reſpondeo, has vnitates vel non eſſe proprias, vel conſurgere ex aliqua vnione talium formarũ inter ſe, & qualis fuerit hæc vnio, talis erit illa vnitas: & ſub ea rõne illa forma tm̃ eſt vnius ſpeciei totalis, etiamſi ex pluribus partialibus coaleſcat. Inquiri ẽt hic poſſet, an ad eundem effectum formalem poſſint conuenire ſimul duæ formæ accidentales eiuſdem ſpeciei; ſed hæc quæſtio diſputata eſt ſupra in communi tractando de principio indiuiduationis. Et deinde addimus, quod licet tales formæ coniungerentur in eodem ſubiecto, non concurrerent ad eundem effectum formalem, ſed vnaquæque conferret ſuum integrum effectum diſtinctum ab alia, vt ex dictis facile conſtat. XX.

Accidentales modi an, & qualiter cauſent.

SEcundo dicendum ẽſt accidentia, quæ non habent propriã entitatem diſtinctã àb alijs, exercere quidem cauſalitatem formalem, diuerſo tamen modo, quam aliæ formæ accidentales. Prior pars probatur primo inductione, nam figura forma eſt rei figuratæ, & ita Ariſtoteles quartam ſpeciem qualitatis ſub diſtinctione nominat formam ſeu figuram: & tamen figura nõ eſt res, ſed modus tantum diſtinctus. Item, ſitus & vbi, ſeu præſentia localis, formaliter afficiunt ſubiectum, vnde hominem v.g. denominant ſedentem, aut ſtantem, vel præſentem, tamen ſunt etiam modi, & non entitates diſtinctæ. Idem dici poteſt de paſſiua rei mutatione. Deinde reddi poteſt ratio, quia hæc accidentia per ſeſe afficiunt verè & in re ipſa, ſubiecta in quibus ſunt, & cum eis componunt vnum accidentale compoſitum; quod quatenus tale eſt, intrinſece pendet ab eis, vt à proprio actu cõſtituente: ipſaque accidentia pendet à ſuis ſubiectis, vt à materialibus cauſis: ergo ipſa exercent cauſalitatem formalem circa ſua ſubiecta. XXI.

Secunda pars aſſertionis declaratur, nã hæc accidentia, cũ non ſint res diſtinctæ, ſed modi tantum, nõ afficiunt ſubiecta mediante aliquo modo vnionis ab ipſis diſtincto ex natura rei, per quem eis vniãtur, ſed ſe ipſis immediatè cõiunguntur iuxta doctrinam ſupra traditam de diſtinctione modali, & de natura modi. Vnde fit, in his formis modalibus cauſam ipſam formalẽ nõ diſtingui à ſua cauſalitate actuali, quia cauſalitas formæ, vt ſæpe dixi, nõ eſt aliud ab vnione actuali formæ ad ſubiectũ: ergo vbi nõ diſtinguitur vnio à forma, nec cauſalitas diſtingui poterit. Cuius ẽt ſignum eſt, quia huiuſmodi formæ modales nõ poſſunt manere in rerum natura, niſi actu cauſantes ſuos effectus etiam per potentiam Dei abſolutam, non.n. poteſt manere ſeſſio niſi conſtituat ſedentem, &c. quod in vniuerſum de modis eſt in ſuperioribus demonſtratum, XXII.

tum,

tum,ſcilicet,conſeruari non poſſe ſeparatos à rebus quas modificant:non poſſunt autem eis eſſe coniũcti, quin eas afficiant formaliter: non poſſunt ergo actu eſſe quin actu cauſent: ſignum eſt igitur actualem cauſalitatem eorum non eſſe diſtinctam ab ipſis,ſed intrinſece & eſſentialiter in eorum rationibus includi. In hoc ergo eſt differentia inter hos modos, & alias proprias formas, in reliquis vero omnibus proportionaliter conueniunt.

XXIII. Obiectio cõtra ſupradicta. Solum poteſt circa hos modo dubitari, quia ex prædicta aſſertione ſequitur modum vnius,ſeu inhærentiæ entitatis accidentalis eſſe formam ex natura rei diſtinctam à forma inhærente, v.g.ab albedine:hoc autem videtur abſurdum:alias quotieſcũque forma eſt res diſtincta à materia: erit neceſſarium, vt duæ formæ interueniant & coniungãtur, vt effectus formalis poſſit conſurgere. Deinde ſequitur generationem eſſe formam materiæ ex natura rei diſtinctam a forma quæ per generationem introducitur:& idem erit de alteratione & quauis mutatione,ſeruata proportione. Diſſoluitur. Reſpõdetur inprimis,quamuis hæc omnia concedantur, in re nihil eſſe abſurdi,ſi vocum æquiuocatio tollatur: nã hæ formæ & ſunt diuerſarum rationum, & ad diuerſos effectus ordinantur: quare nihil eſt abſurdi qđ in eadem re multiplicentur, & quod idem modus qui eſt via ad terminum, ſit forma imperfecta reſpectu ſubiecti,vel quod idem modus informationis,qui vt eſt a forma, eſt cauſalitas eius, vt illam vnit,& afficit,ſit aliqualis forma eius. Addo verò deinde,vt melius & proprius loquamur,quoſdam eſſe modos, qui in latitudine entis non conſtituũt ſuas proprias ſpecies, ſed reducũtur ad ſpecies vel Prædicamenta aliarum rerum vel formarum, quia ſolum ſunt tanquam cõditiones requiſitæ, vel cauſalitates earum intrinſecæ & hi modi non habent propriam rationem formæ, ſed retinent propriam rationem modorum ſubſtantialium, & accidentalium. Et hac ratione neque vnio animæ rationalis verbi gratia,dici poteſt forma,quia nec ſubſtantialis,neq; accidentalis dici poſſet.Item neq; vnio humanitatis ad Verbum,nec propria ſubſiſtentia verè dici põt forma,vt infra oſtendemus. Sic ergo neq; inhærentia accidentalis formæ dici põt forma, neque accidens diſtinctum,ſi propriè loquamur, ſed modus accidentis.Concluſio ergo poſita, intelligẽda eſt de prioribus accidentibus:illa enim tantum, propriè & abſolutè loquendo,accidentia, ſeu formæ accidentales dicenda ſunt. Deniq; dici poteſt argumento illo recte oſtendi hos modos, in vniuerſum loquendo,imperfectam cauſalitatem formalẽ participare, habereq; alium peculiarem afficiendi modum,ad cauſam formalem pertinentem.

Extrinſecus adiacentes formæ, aut denominantes, nil cauſant.

XXIV. DIco tertio: Accidentia impropria,quæ ſolum extrinſecus denominant aut adiacent, non exercent veram cauſalitatem formalem,ſed ſolam ſecundũ quandam proportionem,denominationẽ eius participant.Probatur inductione, nã actio nõ eſt forma agentis,quia non afficit illud,nec dat illi aliquod eſſe, neq; cum illo componit aliquid verè vnum.Idem eſt de viſione,verbi gratia,reſpectu obiecti,quod viſum denominat:quis enim dicat viſionem eſſe formam rei viſæ? Idem eſt de indumento reſpectu hominis veſtiti, & de ſuperficie circundãte ac continente reſpectu rei contentæ,& de omnibus ſimilibus.Quorum omnium ratio eſt,quia hęc omnia nullum eſſe reale conferunt illis rebus quas extrinſecè denominant:ergo non ſunt veræ formę reales, cum forma ſit quæ dat eſſe. Item quia hæc omnia non habent verã & realem vnionem ad res

A quas denominant:forma autem non cauſat niſi media vnione:ſiue ſit diſtincta à forma, ſiue non: ſecluſa enim vnione Phyſica non eſt compoſitum verè vnum:vbi autem non eſt propria compoſitio ex qua reſultet compoſitum quod ſit vnum aliqua Phyſica vnitate, nõ poteſt intercedere vera & Phyſica cauſalitas formalis.Tandem cauſalitas formalis & materialis ſunt quaſi correlatiuæ,nam ſibi inuicem correſpondent:ſed in his rebus quæ extrinſecè denominantur ab alijs, nõ intercedit vera cauſalitas materialis:neq; enim agens dici poteſt cauſa materialis actionis,& ſic de alijs: ergo neque res ſic denominantes extrinſece, ſunt veræ formæ.Cuius etiam ſignũ eſt quod Deus denominatur agẽs B vel creator,ab actione vel relatione quæ eſt in creatura,& tamen nemo dixerit talem actionem comparari ad Deum vt veram formam eius.Secluſa autem ab his rebus cauſalitate formali uera ac Phyſica, nihil in eis relinqui poteſt ob quod vocentur aliquo modo extrinſecæ formæ, niſi proportio aliqua:quæ in hoc conſiſtit, quod huiuſmodi res dicunt aliquas habitudines ad alias res quas denominant,in quibus ſe gerunt ad modũ vltimi termini, vel actus, & ideo denominare videntur ad modũ formarum.Atq;ita explicata manet & confirmata concluſio quoad vtramq; partem.Quomodo autẽ hæc verè dicantur conſtituere aliqua prædicamenta accidentium,vel aliquas ſpecies eorum,declarãdum erit infra,cum de ſingulis rationibus prædica C mentalibus diſſeremus:quomodo item in his denominationibus ſoleant quædam entia rationis fundari,in propria diſp. dicemus: & ideo nulla ſupereſt circa hoc difficultas hoc loco tractanda.

SECTIO II.

Vtrum omnis forma accidentalis educatur de potentia ſubiecti.

EX omnibus quæſtionibus quas de forma ſubſtantiali tractauimus,ſola hæc ſupereſt circa accidentalem formam quę peculiarem declarationem requirat: nam ſi attentè conſiderẽtur quæ in ſuperiori ſectione dicta ſunt, ibi comprehẽ D dimus omnia quæ ad rationem Phyſicæ formæ ſpectant,quę verò pertinent ad rationem formæ Metaphyſicæ ex ſect. vlt. precedentis diſputationis ſumi poſſunt. Nam in vltima eius parte oſtendimus genera,& differentias eadem ratione & proportione in accidentibus reperiri. II.

Senſus quæſtionis explicatur, certa ab incertis ſeparando.

IGitur vt in præſenti dubitatione ſeparemus certa ab incertis, ſupponẽda eſt trimembris illa diuiſio præcedenti ſectione propoſita de entitate propria formæ accidentalis,de modo accidẽtali,& de accidente ſolum extrinſecus denominante. Et de E hoc quidem tertio membro nihil dicere oportet, nã certum eſt hæc oĩa prædicata quæ extrinſecus alia denominant, non educi de potentia earũ rerũ quæ ab eis denominantur extrinſecus, cum in illis non ſint vt in ſubiecto,& ab eis vel ſimpliciter non pendeant,vt indumentũ ab homine, & ſuperficies continens à re contenta; vel ſi pendent, non eſt in genere cauſæ materialis,ſed vel efficientis,vt actio ab agente:vel obiectiuæ,vt viſio ab obiecto.Eſt igitur aduertendum ſemper eam rẽ quæ extrinſecus aliã denominat,eſſe intrinſecè in aliqua alia re, nã vel eſt ſubſtãtia aliqua,& illa eſt in ſe,vel eſt entitas aut modus accidentalis,& ſic neceſſe eſt eſſe intrinſece in aliquo ſubiecto,a quo ſuſtẽtetur.Vnde quãdo de nouo ſit quęlibet res quæ aliã extrinſecè de- Denominationes extrinſecæ nõ educuntur de potentia ſubiecti.

nominat,modus productionis aut eductionis eius A non eſt conſiderandus reſpectu rei extrinſecus denominatæ,ſed reſpectu illius rei vel ſubiecti a quo eſt denominatio. Vnde ſi illa res ſit ſubſtantia,in ea erit productio totius,& eductio formę ſicut in alijs ſubſtātijs: ſi aūt fuerit forma aut modus accidentalis,erit eadē ratio de his, quæ de cęteris accidētib.

III. Varij modi quibus fiunt accidentales formæ.

Rurſus diſtinguere oportet duplicem modum quo accidentia fieri ſolent, ſcilicet aut per ſe per propriam actionem, aut per reſultantiam. Item inter formas accidentales, quædam ſunt naturalis ordinis,quædam verò ſunt ordinis ſupernaturalis, vt gratia,lumen gloriæ,& ſimiles. Et eadem diſtinctio adhiberi pōteſt de modis accidentalibus:nam quidam ſunt naturales,vt figura terræ,vel vbi: alij ſunt ſupernaturales, vt modus exiſtendi corporis B Chriſti in Euchariſtia.Et addere hic poſſumus tertium membrum, nam quidam modi dicuntur eſſe non naturales,nec ſupernaturales, ſed artificiales, quod membrum non habet locum in proprijs formis ſeu entitatibus accidentalibus, quia nulla eſt quæ per artem propriè fiat, niſi fortaſſe vel quatenus ars adiuuat naturam, ut in ſanitate,vel quatenus per artem applicantur actiua paſſiuis, vt ſi aurum fit per artem alchimiæ,& hoc modo fiunt alia miſta vt liquores,&c.Quæ formæ omnes non ſunt artificiales propriè, niſi fortaſſe per quandam denominationem extrinſecam, intrinſecè enim ſunt formæ phyſicę ac naturales, non ſolum accidentales, ſed interdum etiam ſubſtantiales eſſe poſſunt, & eiuſdē rationis cum ijs quæ naturaliter fiunt. Vn C de quod applicatio agentium & potentium per artem fiat,nil obſtat quominus per veram eductionē fiant. Propriæ ergo artificiales formæ tantum ſunt quidam modi, omnes enim in figura aliqua conſiſtunt: quia virtus effectiua humana quæ arte regi aut dirigi poteſt,non poteſt amplius extendi,cuius rationē infra videbimus; figura aūt quælibet ſolū eſt modus quidam rei quantæ, vt per ſe conſtat.

IV. Accidentia naturalia,quæ p trāſmutationē fiūt ex ſubiecti potentia educūtur.

Ex his ergo omnibus vnum tantum certum, nimirum accidentales formas naturalis ordinis quæ per propriam actionem,propriamq; ſubiecti tranſmutationem fiunt,educi de potentia ſubiecti, nam in his manifeſtè concurrunt omnia,quæ ad eductionem de potentia materiæ neceſſaria eſſe poſſunt, quod à fortiori ex dicendis conſtabit. Alia vero D multa dubia ſunt & incerta, quæ ſigillatim attingemus,& breuiter expediemus.

Dubium de qualitatibus intentionalibus.

V. Sententia aliquorū.

PRimum dubium eſt,an qualitates quædā,quæ naturales ſunt, prout naturale à ſupernaturali diſtinguitur (vocantur autem intentionales, & ea ratione à qualitatibus omnino naturalibus & phyſicis diſtingui ſolent, vt ſunt ſpecies intentionales & ſimiles) dubium (inquam) eſt,an huiuſmodi qualitates educantur de potentia ſubiecti.Aliqui enim hoc negant,vt Soncin.7. Metaphyſicæ, quæſtio. 8. quam opinionem ſequuntur in 2. ſentent. Aegid. d.13.q.2.Thomas de Argent.art.3.Carthu.q.1.qui E hoc extendit ad lumen, quod in aere, vel alio corpore diaphano ab extrinſeco producitur: quod ēt docuit Alenſ.7.Metaph.tex.13. Fundamentum eorum eſt,quia hæ formæ fiunt in inſtanti,& ſine reſiſtentia & abiectione contrarij, & conſequenter ſine tranſmutatione materiæ, & ideo appellātur formæ ſine materia: ergo non educuntur de potentia materiæ. Et confirmatur, quia hæ qualitates non ſolum fiunt in corporibus elementaribus, ſed etiā in cœleſtibus, at verò nulla forma educi poteſt de potentia cœli, alias cœlum eſſet alterabile, & reciperet peregrinas impreſſiones.

Soncin. Aegid. Alenſ. Argētin. Carthuſ.

VI. Sed hæc ſententia nulla firma ratione nititur:& ideo dicendum eſt, huiuſmodi accidentia omnia educi de potentia ſubiectorum,in quibus recipiuntur.Ita tenet Richar.in 2.d.13.ar.2.q.1.& Herueus d.18.q.1.ar.2.& quodlib.7.q.20.Et probatur,quia hæ qualitates fiunt ab agentibus naturalibus: ergo non fiunt ex nihilo:ergo fiunt ex præſuppoſito ſubiecto concurrente per ſuam naturalem vim in genere cauſæ materialis ad eſſe & fieri talium formarum:ergo verè educuntur de potētia ſubiecti. Omnes enim aliæ conditiones,quæ ad eductionem requiruntur,ſunt voluntariè confictæ abſque vlla ratione. Nam, quod forma accidentalis in inſtante fiat,quid impedit eductionem?nam etiam ſubſtantialis forma in inſtante fit: ſolum ergo inde ſequitur dari poſſe eductionem inſtantaneam & ſucceſſiuam,ſicut & mutationē. Nec refert,quod ad eductionem ſubſtantialis formæ præcedat ſucceſſiua alteratio præuia,nā,vt ſupra oſtendi, ratio eductionis non conſiſtit in habitudine ad præcedentem alterationem, ſed in intrinſeco modo & cauſalitate talis actionis. Vnde quoad hoc per accidens eſt, quod præuia alteratio præcedat propter abijciendā formā contrariā. Deinde gratis etiam dicitur, eſſe neceſſarium ad eductionem, quod forma habeat contrarium, cum hoc neceſſarium non ſit ad realem actionem,& mutationem ex præſuppoſito ſubiecto, quæ in genere cauſæ materialis concurrat ad eſſe & fieri ipſius qualitatis. Et declaratur præterea in lumine, quod contrarium non habet, nā illuminatio talis eſt actio, vt per eam, non per ſe primò fiat forma luminis,ſed illuminatum: vnde illa eſt quædā accidentalis generatio,nā ibi cōcurrunt tria generationis principia,quæ in omnib. Prædicamentis eadem ſunt,proportione ſeruata,teſte Ariſt. 12. Metaphyſ. Oīs aūt generatio,per quā fit ſeu cōproducitur forma, eſt eductio eiuſdē formæ, alioqui nulla certa ratio eductionis aſſignati poterit: ergo lumen verè educitur de potētia ſubiecti, & eadē ratio de alijs qualitatibus intētionalib.

Dubij enodatio. Richard. Heruæus.

VII. Tandem,cum dicuntur hæ qualitates fieri in ſubiecto ſine tranſmutatione ſubiecti,duobus modis id intelligi poteſt.Primo abſolutè & ſimpliciter ſine vlla mutatione reali,& hic ſenſus:nam cum realiter aliquid recipiant, & de potentia in actum reducantur,neceſſe eſt aliquo modo mutari realiter, id eſt, tranſire ex carentia alicuius eſſe ad habendū illud. Alio modo intelligi poteſt de tranſmutatione corruptiua,ſeu amiſſiua alicuius propriæ & cōnaturalis perfectionis,vel diſpoſitionis:& hoc modo verè dicuntur hæ formæ fieri in ſubiecto ſine tranſmutatione eius: ſed talis traſmutatio eſt impertinens ad eductionem: cuius ratio non conſiſtit in abiectione alterius formæ, niſi quando & quantum neceſſaria eſt ad inductionem alterius. Si autem poſſit fieri inductio formæ ſine corruptione vel abiectione alterius, non erit neceſſaria talis tranſmutatio ad eductionem,ſed ſufficiet mutatio perfectiua.Quod declaratur in hunc modum,nam ibi eſt vera inductio formæ in ſubiectum, & non eſt inductio formæ aduenientis de foris (vt Ariſtotelis verbis vtar) id eſt, non eſt mera vnio præexiſtentis formæ.ergo eſt vera eductio formę, quę in naturali potentia ſubiecti continebatur, & aliter fieri non poterat.

VIII. Quæ mutatio cęlo repugnet, qua non.

Atq; ex his reſponſum eſt ad fundamentum cōtrariæ ſententię. Ad confirmationem autem negatur non poſſe has formas educi de potentia cœli, nam in potentia eius continentur,tam ipſæ, quam mutationes: per quas naturaliter fiunt. Nec cœlo repugnat omnis mutatio perfectiua,aut productiua, ſed illa tantum,quæ aliquo modo diſponit ad corruptionem,ſeu quæ extrahit rem à connaturali ſtatu ſibi debito. Quod ſi nomen alterationis ad inſtantaneam & perfectiuam mutationem extendatur,

datur ſic nõ repugnat cœlum alterari: vſitato tamẽ more loquendi alteratio non dicitur, niſi ſucceſſiua mutatio, quæ ad vnam qualitatem tendit ex contraria: & hoc modo dicitur cœlum inalterabile: ſic autem ſumpto alterationis nomine, latius patet eductio qualitatis, quã alteratio. Quin potius addo; nõ ſolũ has qualitates corporales, ſed etiam ſpirituales, quæ per propriam actionem fiũt modo naturali, educi de potentia ſubiecti, in quo, & ex quo fiũt, Sic .n. intellectus agens non creat ſpecies intelligibiles, ſed educit eas de potentia intellectus poſſibilis, in cuius naturali potentia continentur, & ab ea pendent in fieri, & in eſſe; vnde ex ea educuntur in actum per virtutem intellectus agentis. Et eadem ratione actus vitales tam intellectus, quã volũtatis, & in hominibus, & in angelis, fiunt per eductionem: nam antea continebantur in potentia non tãtum actiua, ſed etiam receptiua ſuarum potentiarũ à quibus naturaliter pendent in fieri, & in eſſe: hæc autem ſolũ ſunt de ratione eductionis, vt amplius in ſequenti dubitatione confirmabimus.

Dubium de qualitatibus ſupernaturalibus.

IX. Fonſeca lib. 5. Metap. c. 2. q. 4. Conimbr. cenſ. li. 1. Phyſic. 1. 9. q. 12. Aliquorũ placitum, & eorum fundamẽtum.

SEcundo dubitari poteſt, an formæ etiam ſupernaturales, quæ à Theologis dicuntur per ſe infuſæ, educantur de potentia ſubiecti, in quo fiũt. Quidam abſolutè negant, quia ad has formas nõ eſt in ſubiecto naturalis potentia: ergo non poſſunt inde educi. Et confirmatur, nam nihil educitur, niſi vnde continetur: anima autem, exempli cauſa, nullo modo continet gratiam in ſua ſubſtantia: ergo non poteſt inde educi. Et eadem ratio eſt de omnibus qualitatibus ſimilibus. Tandẽ, hanc ratione aliqui Theologi dicunt gratiam, & ſimiles formas creari alij concreari: omnes verò dicũt ſaltem infundi, vt extrinſecus aduenire, non vero educi ſignificent. Sed quamuis verum ſit productionem harum qualitatum, non eſſe naturalem eductionem, vt argumenta facta probant, non tñ cenſeo eſſe extra latitudinem eductionis formæ de potẽtia ſubiecti, ſed potius ſicut qualitas quædam eſt naturalis ordinis alia ſupernaturalis: vtraq; tamẽ eſt vera qualitas: ita illa eductio formæ accidentalis, alia eſt naturalis ordinis, alia ſupernaturalis: vtraque tamen eſt vera eductio.

X. Dubij explicatio.

Quapropter ſimpliciter dicẽdum erit, has qualitates fieri per eductionem de potẽtia ſubiecti, atq; ita communiter loquũtur Theologi, præſertim recentiores, tractantes de gratia, & de effectione ſacramentorum; vt notaui in 1. & 3. Tom. 3. p. Et probatur omnibus rationibus factis in priori dubitatione, nam omnes conditiones ad eductionem requiſitæ, & omnis dependentia, cauſalitas, ac modus effectionis in his formis reperitur. Solũ eſt diſcrimẽ, quia ad has formas non concurrit ſubiectũ per naturalem potentiam, quam cõditionem dicti authores requirũt in ſubiecto. vt forma dicatur de illius potentia educi: quod tamen non probant: vnde ſolum videtur illa cõditio adiecta ad has formas excludendas, quomodo poteſt vnuſquiſq; aliam cõditionem excogitare, & adiungere, vt alias formas excludat, et ita nihil erit firmũ, niſi aliqua ratio eductionis, ex generali aliqua, & firma rõne ſtabiliatur. Illa ergo cõditio, quamuis ſit neceſſaria ad eductionem naturalem, non vero ad eductionem ſimpliciter, ſub qua eductio ſupernaturalis cõtinetur, ad quam non requiritur ex parte ſubiecti potentia naturalis receptiua, ſed obediẽtialis ſufficit, Cur enim, ſicut datur qualitas naturalis, & ſupernaturalis, & intellectio naturalis, & ſupernaturalis, & effectio naturalis, & ſupernaturalis, ex p̃ſuppoſito ſubiecto, non dabitur ẽt eductio ſupernaturalis diſtincta à naturalis, tam ex parte principij actiui, quã paſſiui, licet in generali modo eductionis cõueniant? Et declaratur tandẽ hac ratione, nã eductio formæ immediatẽ, & adæquate condiſtinguitur à creatione formæ in his quæ per propriam actionẽ fiunt: inde namque Philoſophi in cognitionẽ eductionis formæ peruenerunt, quia intellexerunt, formas non fieri per creationem, ergo ſupponunt omnem formam, quæ per propriam actionem fit, & non creatur, educi de potentia ſubiecti. Et quidem merito, nam quod creatur, fit ex nihilo, ideſt, ex nullo ſubiecto, & abſq; concurſu cauſę materialis; educi autem nihil aliud eſt, quam fieri ex ſubiecto, cum prædicto concurſu, & dependẽtia in fieri, & in eſſe. XI.

Sed reſpondere poſſunt, craationem requirere, vt ſit ex nullo ſubiecto, vel ſaltem ex nulla potẽtia naturalis ſubiecti, non verò eſſe contra rationem creationis, vt ſic producto, aut effectio formæ ex ſubiecto ſecundum potentiam tantum obedientialem. Sed hoc repugnat rationi creationis, prout ab omnibus Doctoribus concipitur, & exponitur, nimirũ quod ſit productio entis ex nihilo: nam forma quæ fit ex præſuppoſito ſubiecto quacũque ratione, non poteſt verè dici fieri ex nihilo. Vnde Diuus Thomas, & omnes colligitur creationem propriam ſemper terminari ad rem ſubſiſtentiam, quia forma inhærens, cũ ex ſubiecto pendeat, in fieri, & in eſſe, non poteſt terminare creationem. Præterea actio per quam fit talis forma (ſiue educatur ex potentia naturali, ſiue obedientiali ſubiecti) non terminatur per ſe primo ad ipſam formã in ſe, ſed ad compoſitum ſeu informatũ tali forma vt ſic: ergo ſicut quod per ſe primo fit per actionem, qua fit calor, non eſt ipſe calor, ſed calidum: calor autem cõfit, ſeu cõproducitur: ita quod per ſe primo fit per actionem, qua fit gratia, non eſt gratia, ſed gratum: illa autem actio prout terminatur ad gratum, non põt eſſe creatio, quia creatio eſt productio totius entitatis, quę eſt in termino primario talis actionis per illam autem actionem non fit tota entitas cõpoſiti grati, ſed ſolum completur in eſſe grati: ergo neque illa actio, prout per illam cõproducitur gratia, poteſt habere rationem creationis; hac enim de cauſa nulla forma pendẽs à ſubiecto in fieri, creatur, quia non per ſe primò fit, ſed cõfit per actionẽ qua producitur cõpoſitum abſq; creatione. Quod tandem à contrario declaratur, quia quando talis forma deſinit, non annihilatur, quia ſolum cõdeſinit (vt ita dicam) deſitionem compoſiti, quod non annihilatur.

Ex his ergo ſatis (vt opinor) conuincitur, non creari has qualitates ſupernaturales, dũ fiunt dependenter à ſubiecto, etiamſi ſit per potentiam receptiuam obedientialem: & inde apertius concluditur, non poſſe dici concreari, per ſe loquendo, & ex vi talis actionis. Nam licet interdum fiant ſimul cum creatione ſubiecti, & tunc concreari dicantur, tamen ideſt per accidens, & ſolum per extrinſecã denominationẽ, loquendo tñ per ſe, & ex vi propriæ actionis per quã fiunt in ſubiecto, nõ poſſunt concreari: quia tunc forma creari dicitur, quando per actionem, qua ipſa cõproducitur, creãtur totũ compoſitum, quod ex tali forma conſtat: ſed compoſitum, quod ex huiuſmodi forma conſtat, nõ creatur per illam actionẽ, quia non fit abſolutè, & ſimpliciter in quantum ens, ſed ſolum in quantũ tale compoſitum: unde non fit ex nihilo, ſed ex præſuppoſito ſubiecto, ergo neque huiſmodi qualitates poſſunt dici cõcreari, niſi latè ſumatur nomẽ *creationis* pro quacunque effectione, ſeu temporali productione. Si ergo hæc accidentia nec creãtur, nec concreantur, reſtat vt educantur: nam (vt dixi) eductio proxime opponitur creationi formæ, & adæquate cõtra illam diuiditur. Nec refert, quod pro-

XII. Accidentia ſupernaturalia non creantur, nec cõcreantur.

ductio horum qualitatum vocetur infuſio, ſolū .n. ita vocata eſt ad ſignificādum prouenire ab extrinſeca, & ſuperiori cauſa, & non acquiri per intrinſecam virtutem, & actionem, ſicut ſolent acquiſiti habitus comparari. Non fit autem illo infuſio ſine dependentia à ſubiecto in fieri, & in eſſe: neque enim cogitanda eſt, ſicut infuſio aquæ in vas, ſed ſicut infuſio luminis in aerem: & ideo talis infuſio non eſt extra latitudinem eductionis. Atque ita ſatisfactum eſt motiuis cōtrariæ ſententiæ, & explicatus modus loquendi Theologorum. Nec eſt inconueniens cōcedere gratiam cōtineri in potentia obedietiali animæ, nam contineri in obedientiali potentia, nihil aliud eſt, quam quod Auguſtinus dixit: *Poſſe habere fidem naturæ eſt hominum.* Et ideo optime etiam dicitur gratia ex potētia obedietiali animę educi, quia non eſt nata per ſe fieri, ſed dependenter ab anima, vel alia natura habente ſimilem capacitatem.

Auguſtini dictū exponitur.

A

Corollaria è ſuperiori doctrina.

XIII. EX dictis intelligitur primò, formam accidentalem ſupernaturaliter factā in ſubiecto, quoad modum tantum, & non quoad terminum, multo magis fieri per eductionem, & nō per creationem. Exempla ſunt de potentia viſiua, quæ cœco diuinitus reſtituitur, & de ſanitate, quę miraculoſè fit abſq; ordine, vel diſpoſitione naturaliū cauſarū. In his enim licet modus agendi ſit ſupernaturalis, tñ forma, quæ fit, naturalis eſt, & in ſubiecto recipitur ſecundum potentiam, & capacitatem naturalem, & ab illo pendet in eſſe, & fieri, etiam prout tali modo fit: nā illa actio etiamſi quoad alia ſit miraculoſa; quoad dependentiam vero à ſubiecto ſit modo connaturali, & ideo vera eſt eductio. Vnde hoc extendi poteſt ad eductionem formæ ſubſtantialis, quando ex parte agentis contingit fieri miraculoſo modo per ſubitam, & extraordinariam trāſformationem, vt cum Chriſtus conuertit aquam in vinum: nam ille modus miraculoſus non excluſit veram rationem eductionis propter cauſam dictā. Idemque eſſet de actione, qua Deus excitaret, & viuificaret cadauer equi, aut leonis, nā illa actio etiā fieret per eductionem, vt eadem ratio probat.

XIV. Secundo colligitur ex dictis, omnem propriam formam accidentalem, ſi propriam actionem fiat, & modo connaturali quoad terminum, educi ſemper de potentia ſubiecti. Hoc patet ex dictis. Primò inductione, quia tam ſupernaturalis, quam naturalis forma ita fit: ergo quęlibet. Secūdo ratione, quia omnis forma accidentalis natura ſua pēdet in fieri & in eſſe à ſubiecto, vt à materiali cauſa: & hoc tātum requiritur ad eductionem, vt oſtenſum eſt. Et ideo dixi, *ſi connaturali modo fiat quoad terminū:* nā ſi Deus produceret accidens extra omne ſubiectū (æque .n. id poteſt facere, ſicut conſeruare illud) tale accidens non fieret per eductionem, ſed per creationem: fieret enim ad modum rei ſubſiſtentis, ſine dependentia à materiali cauſa; atque ita ex nihilo: tamen ille modus productionis non poteſt eſſe cōnaturalis formæ accidentali, ſicut non pōt illi eſſe connaturale, eſſe extra ſubiectum.

XV. Dixi etiam, *Si per propriam actionem fiat*, vt excluderem formas accidentales, quæ concreantur, vel congenerātur cū ſuis ſubiectis, de quibus, vel quoad rem ipſam, vel ſaltem quoad modum loquendi, peculiaris eſt ratio. Duobus enim modis contingit accidētalem formam comproduci per ſubiecti productionem. Prius eſt per ſolam concomitantiam in duratione, tamen per propriam actionem omnino diuerſam ab actione, qua producitur ſubiectū, abſque naturali reſultātia vnius ab alia, quo modo dicitur concreta gratia angelis, vel lumen aeri ſi in eodem inſtante, in quo creatur, illuminetur, & tunc actio productiua formæ accidentalis quoad rem ipſam vera eſt eductio omnino eiuſdē rationis cū illa, quæ fit poſterius tpe, vt à fortiori conſtat ex dictis ſupra de eductione formæ ſubſtātialis. Quoad modum autem loquendi accipit aliam denominationem extrinſecam, propter concomitantiam actionum, vt declaratum eſt. Secūdus modus comproductionis formæ accidentalis ſubiecto eſt propter naturalem reſultātiam, qualis eſt inter proprietatem intrinſecam, & ſubſtātialem formam ſeu eſſentiam. Et tunc proprius dicitur forma accidentalis cōproduci ad productionē ſui ſubiecti: ſicut autem illa comproductio non fit ſine aliquali actiuitate eſſentiæ in proprietatem ſuam, ita non fit ſine aliquali eductione eiuſdem proprietatis à potentia ſubiecti in quo recipitur, quia illa actiuitas præciſe conſiderata vt condiſtincta à productione ipſius ſubſtantiæ, eſſentialiter pēdet à ſubiecto in genere cauſæ materialis. At vero ſicut illa actiuitas nō cenſetur propria, & per ſe actio, quia natura ſua conſequitur, et reſultat à termino alterius actionis, & hic eſt modus proprius, & cōnaturalis talis actiuitatis: ita illa non cenſetur propria eductio; quia per eductionem abſolutè dictam intelligimus actionem, quæ per ſe primò tendit agendum aliquid ex præſuppoſito ſubiecto, quæ etiam differentia magis ad modum loquēdi, quam ad rem ſpectat, vt apertius conſtabit ex infra dicendis de cauſa efficiente.

B

Tertio colligitur ex dictis omnem modum accidentalem ſiue naturalem ſiue ſupernaturalē, ſicut participat rationē formæ, ita fieri per eductionē, maximè ſi per propriam actionem fiat. Hoc patet in genere loquendo, quia talis modus eſſentialiter pendet in fieri, & in eſſe à ſubiecto, adeo vt nec per potentiam Dei abſolutam poſſit extra ſubiectū fieri, in quo excedit accidentalem entitatem, vt ſupra oſtenſum eſt, quo fit, vt nūquam poſſit fieri per propriam creationem; quare ſi per ſe fit, per modū eductionis fieri neceſſe eſt. Et hoc maximè patet in prædicamento vbi, quod conſiſtit in modo quodam accidentali, & ad illud eſt per ſe motus localis, vt cōſtat ex communi doctrina in 1. Phyſicorum: illa autem motio cum ab gente naturali fiat, per modum eductionis fit, nam ex præſuppoſito ſubiecto, & cū intrinſeca depēdentia ab illo efficitur. Diximus autem ſupra hos modos imperfectè participare rationem formę, & ideo imperfecte etiā participant rationem eductionis, nō quidem ex parte dependentiæ materiæ, quę potius eſt maxima, ſed ex parte rei eductæ, quæ eſt imperfecta forma. Et quo licet colligere illos modos, qui non induūt propriam rationem formarum, non niſi impropriijſſime dici poſſe educi, vt vel bi gratia, motus localis non tam propriè dicetur educi de potentia ſubiecti ſicut terminus eius, quia motus non eſt propria forma ſubiecti, ſed via ad formam. Et ideo nō propriè educitur, ſed eſt ipſa eductio. At verò ſicut actio non propriè fit, ita neq; eductio educitur, niſi lato modo loquēdo dicatur ſe ipſa educi, ſicut actio dicitur ſe ipſa fieri. Atque idē fere iudicium eſt de modis accidentalibus, qui non per ſe fiunt, ſed reſultant poſitis alijs: quales ſunt relationes reſultantes poſitis fundamento, & termino, ſi ſupponamus huiuſmodi relationes eſſe modos ex natura rei diſtinctos à ſuo fundmento, nam eo modo quo fiunt, dependenter à ſubiecto fiunt, atq; ita educuntur de potentia eius; tamen quia non per propriam actionem fiunt, ſed ſolum reſultant, ideo non eſt illa propriè eductio, ſed proprio nomine appellatur reſultantia.

XVI. Quiuis modus accidentalis cuiuſuis cōditionis educitur de potentia ſubiecti.

C

D

E

Expeditur dubium de formis artificialibus.

XVI. DEnique hinc expeditur frequens dubium de formis artificialibus, an educantur de potentia

tia ſubiecti. Quidam .n, abſolute negat, quia ſubie- A ctum harum formarum, non eſt in potentia naturali ad illas, ſed obedientiali reſpectu artis humanæ. Hæc tamen ratio parum obſtat, quia iam oſtenſum eſt verè educi formam de potentia obedientiali. Secundò, quia illa potentia obedientialis nõ eſt extra latitudinẽ potentiæ naturalis, id eſt, quę ab agente ordinis naturalis reduci poteſt in actum, ſiue talis actus ſit naturaliter debitus tali potentiæ, ſiue nõ. Vnde quando homo efficit talem formam, re vera efficit illam per virtutem motiuam naturalem, quãuis eã moueat per voluntatem, & dirigat per artẽ. Quare interdum contingit ſimilem formam vel figuram ab agente naturali fieri caſu ſeu ex concurſu plurium cauſarum. Tertio, quia alias in motu lapidis ſurſum proiecti ab homine, vbi ad quod ter- B minatur, non educeretur de potentia ſubiecti, quia etiam lapis dici poteſt eſſe tantum in potentia obedientali reſpectu talis motus: imo quodãmodo eſt minor illa potentia quia motus ille violentus eſt: conſequẽs aũt eſt falſum, quia frigefactio aquæ, ẽt ſi ſit violenta, fit per eductionem: quamuis .n. repugnet formæ, ex parte materiæ eſt naturalis capacitas, ſic autem eſt in lapide reſpectu motus ſurſum. Quod autem ille motus imprimatur ab agente libero vel naturali, nil refert ad eductionem.

Quapropter alij abſolutè docent formas artificiales educi de potentia ſubiecti propter rationes dictas. Ego verò cenſeo idem eſſe iudicium de his formis, quod de alijs modis, qui per reſultantiam fiunt: nam hæ formæ artificiales ſolum ſunt modi C quidam accidentales vt ſupra dictum eſt, & ad illas non eſt per ſe actio Phyſica: quamuis enim intẽtio artificis ad illas per ſe tendat, & ideo tali modo dirigat per artem actionem ſuam, vt formam intentam inducat, tamen actio ipſa per quam exequitur intentionem ſuam, non terminatur per ſe & immediatè ad talem formã, ſed ad aliquem aliũ modũ, ex quo talis forma reſultat. Semper .n. hæ formæ fiunt per motionẽ localem, quæ proxime terminatur ad vbi, & inde reſultant variæ figuræ artefactorum, vel per inciſionem & diuiſionem partium, vel per compoſitionem, & ordinatum ſitum earum, & ideo in effectione harum formarum non eſt propria eductio, ſed qualis in naturali reſultantia eſſe põt. Hinc verò colligo, hoc non eſſe proprium ha- D rum formarum, eo quod per artem fiant, ſed commune eſt omnibus figuris, etſi per actionem mere naturalem efficiantur: ſemper enim fiunt per ſolã reſultantiam, vel ad productionem, vel ad rarefactionem, denſationẽ, aut ſituationem quantitatis.

DISPVTATIO XVII.

De cauſa efficienti in communi.

POST conſiderationem materialis & formalis cauſæ, quæ intrinſece ſunt, dicendum ſequitur de cauſis extrinſecis, quæ ſunt finalis & efficiens: inter quas licet finalis cẽſeatur prior & nobilior: tñ efficientis cauſalitas eſt nobis notior, & E ideo de illa dicendum prius eſt. Non eſt aũt neceſſarium quærere, an hæc cauſa ſit, tum quia hoc ſatis probatum eſt ſupra, tractando de numero cauſarum, tum ẽt, quia nihil eſt euidentius & notius experientia: nam tranſmutationes & generationes quas experimur, fieri non poſſunt niſi ab aliquo efficiente, quod ſit cauſa & tranſmutationis, & effectus: nihil enim poteſt ſe ipſum de non eſſe ad eſſe transferre. Suppoſito igitur in rerũ natura hoc genere cauſæ, videndũ eſt quid ſit, & in quo conſiſtat cauſalitas eius, & quid requirat, vt cauſare valeat. Quia vero in hoc genere multæ sũt cauſarũ ſpecies ac modi, ideo prius in cõmuni declarabimus, quid ſit hæc cauſæ, & quot membra ſub ſe contineat: quidque omnibus illis commune ſit. Poſtea verò de ſingulis cauſarum efficientium ſpeciebus, & varijs earum cauſandi modis ſigillatim diſſeremus, quantum pro huius materiæ complemento exſpedire cenſebimus.

SECTIO I.

Quid cauſa efficiens ſit.

ARiſtoteles 5. Metaph. cap. 2. & 2. Phyſicor. cap. 3. cauſam efficientem in communi definit, dicens eſſe id, *vnde primum principiũ eſt mutationis aut quietis*. Quæ definitio multa interpretatione & additione indiget, vt ad verum ſẽſum reducatur, ita vt omnem cauſam efficientem comprehendat, & eius propriam cauſalitatem declaret. Nam inprimis nihil in ea eſſe videtur, quod loco generis conſtituatur, nam illa particula *vnde*, quam ſolam Ariſtoteles ponit, & impropriè ponitur loco generis, & valde æquiuoca eſt: nam & tempus, & locus dici poteſt eſſe id, vnde incipit motus. Quare ſubintelligẽdum videtur loco generis, *Principium per ſe*: ne autem videatur cõmitti nugatio, dicendo cauſam efficientem eſſe principium per ſe, vnde eſt primum principium motus: dicendum erit, cauſam efficientem eſſe principium per ſe, à quo primo eſt, aut fit mutatio: atque ita fit, vt deſcriptio Ariſtotelis virtute contineat hoc genus, per quod poteſt cauſa efficiens definiri.

I. Definitio Ariſtotel.

quod in ea genus.

Sed tunc oritur ſecunda difficultas, quia definitio ſic expoſita etiam conuenit alijs cauſis, nã materia in ſuo genere eſt principium per ſe mutationis & quietis. Nec ſatis eſt, ſi dicatur excludi per illam particulam *primò* quia licet per illam particulam poſſit excludi cauſa formalis (nam re vera illa non eſt primum principiũ mutationis, ſed potius eſt terminus eius, propter quod dicebamus in ſuperioribus formam, non eſſe propriè cauſam generationis ſed rei genitæ) tamen cauſa materialis non excluditur per illam particulã, quia in ſuo genere æque primo concurrit ad mutationem cũ cauſa efficienti, & ideo ẽt illa eſt principium per ſe, vnde primo incipit mutatio. Dicet fortaſſe aliquis, quamuis reſpectu alicuius effectionis materia ſimul cauſet mutationem cũ efficienti, tamen abſolutè cõparando cauſam materialem & efficientẽ, hanc eſſe priorem, quia oportet vt ipſa materia prius fiat, quã cauſet. Sed hoc nihil ad præſens refert, quia illa anteceſſio eſt remota, & reſpectu alterius actionis, cuius Ariſtoteles non meminit: nec ſatis cõſtat, an illã cognouerit. Vnde eſt quaſi per accidens reſpectu cõcurſus materiæ & efficientis ad naturalẽ mutationẽ. Non ergo id ſatis eſt ad excludẽdã cauſalitatẽ materiæ, alias ẽt cauſa ſecunda efficiens excluderetur, quia non eſt prima ſimpliciter reſpectu effectionis, cum neceſſe ſit illã prius effici. Duo ergo dici poſſunt: vnum eſt, quod licet ſecundum rẽ naturalis mutatio ſimul ſit à cauſa efficienti, & materiali, tñ ſecundum rationem prior eſt influxus cauſæ efficientis, quam materialis. Vnde, ſecundũ præciſas rationes formales loquendo, paſſio eſt ab actione, & non è conuerſo, ideoque vera eſt ac propria hæc cauſalis locutio; *quia agens agit, materia recipit*. E contrario verò non propriè dicitur agẽs agere, quia materia recipit. Sic igitur dicitur efficiens eſſe primum in ratione cauſandi comparatione materiæ. Deinde dicitur, materiam excludi per illam particulam *vnde*. Nam in rigore ſignificat habitudinem ad principium extrinſecum: materia enim eſt cauſa mutationis, quia illã in ſe intrinſece

II. qualiter ad ſolũ definitũ adaptetur.

recipit,& in ſe ſuſtentat;agens vero eſt principium actionis ſeu mutationis,ſolum quia ab illo manat, & ad illud dicit eſsentialem habitudinem, vt ad principium extrinſecum,à quo pendet, & hæc propria ratio & habitudo declaratur per illam particulam *vnde*, quæ æquiualet particulæ *à quo*, quæ proprie tribuitur efficienti: nam materiale principium potius eſt *ex quo*. Vnde maioris claritatis gratia, dici poſset cauſa efficiens eſse principium per ſe, extrinſecum, à quo primo eſt mutatio.

III. Quomodo ab illa finis excludatur.

Sed tunc occurrit tertia difficultas, quia definitio ſic declarata potius conuenit cauſæ finali, quã efficienti; eſt enim finis principium per ſe & extrinſecum,& eſt prius in cauſando, quam efficiens; nã efficiens non agit,niſi motum à fine, & ideo cauſa finalis ſolet dici prima inter omnes cauſas. Sed quia influxus cauſæ finalis,valde obſcurus eſt,maximè reſpectu phyſicæ, & realis mutationis, ideo breuiter dicitur, etſi ordine intentionis cauſa finalis prior ſit, tamen in executione efficientem cauſam eſse primam; imo illam ſolam eſse, quæ per ſe & extrinſecè realiter influit,ſeu mouet. Et hoc modo intelligenda eſt prædicta definitio, quod illa particula *vnde*, vel *à quo*, ſatis declarat. Eſt enim finis principium,uel cauſa, propter quam fit, vel in quam tendit mutatio, non tamen propriè dicitur principium à quo,vel vnde primo manat actio: ſed hoc propriiſſime dicitur de cauſa efficienti.

IV. Primæ cauſæ & ſecundis an illa definitio cõueniat.

At verò occurrit ſtatim quarta difficultas, quia illa definitio non complectitur omnem cauſam efficientem. Hinc enim videtur conuenire ſoli cauſæ primæ,quia ſola illa eſt, vnde primo incipit omnis mutatio,vel ad ſummum conuenit cauſæ principali,non vero inſtrumentali,vel facultati,quę eſt proximum principium agendi,nam inſtrumentum nõ agit niſi motum; ſeu in virtute prioris agentis, & ideo non poteſt dici inſtrumentum eſſe id, vnde primò eſt motus. Aliunde autem videtur illa definitio non conuenire primæ cauſæ efficienti ſecundum primam ac potiſſimam efficientiam eius,quæ eſt per creationem: quia creatio non eſt mutatio. Ad priorem partem dicendum eſt,illam particulã, *vnde primo incipit motus*,non eſſe intelligendam de primo principio ſimpliciter, id eſt omnino indepẽdente, & quod nullam habeat priorem cauſam, alioqui,vt argumentum concludit, tantum primo motori ſeu efficienti definitio conueniret: ſed intelligendam eſſe de primo principio in tali ordine,aut genere cauſandi. Vnde cauſa ſecunda dicitur primum principium,vnde eſt motus,quia in genere cauſæ proximæ ab illa primo oritur motus: & ita Ariſtoteles ponit exemplum in patre reſpectu filij. Aliqui verò exiſtimant cum Alexandro Aphrodiſæo, per illam particulam excludit cauſas inſtrumentales,quia non ſunt propriè cauſæ. Sed cum Ariſtoteles ponat exemplum in cauſa conſiliante, quæ videtur magis impropria,& vniuerſaliter concludat,omni efficienti vel tranſmutanti conuenire definitionem,potius dicendum videtur omnes modos cauſarum efficientium comprehendiſſe, vt Scotus notauit: & vnamquamque cauſam in ſuo ordine habere rationem principij, à quo primum eſt actio, vel vt à principali principio,vel vt ab inſtrumentali, vel vt a perficiente, & exequente, vel vt à conſulente,aut adiuuãte. Illa ergo particula *primo* ſolum addita eſt, vel ad excludendas cauſas omnino per accidens,quę nullo modo propriè influunt in actionem: vel ad denotandum proprium modũ cauſandi efficientis cauſæ,& diſtinguendam illam à materiali & formali,quæ non ita ſunt primæ, ſicut efficiens,vt ſupra declaratum eſt. Ad poſteriorem partem,ſi Ariſtotelis mentem inſpiciamus, videtur quidem ſolum definiuiſſe cauſam efficientẽ naturalem,quæ ſemper agit per motum, vel mutationem: in ſecundo enim Phyſicorum tantum de cauſis naturalibus Ariſtoteles diſputabat, & tamẽ in 5. Metaph. nihil omnino addidit aut definitioni, aut doctrinæ de cauſa efficienti. Vtroque tamen loco inſinuauit,ſeruata proportione, poſſe definitionem extendi ad omnem efficientem cauſam. Vnde ponens exempla, dixit: *Vt is qui conſulit, & pater filij, & vno nomine id quod efficit, eius quod fit, & quod immutat, eius quod immutatur.* Si ergo loco illius vocis *mutationis* uel *quietis* ponamus vocem *actionis*, cõprehendet definitio omnẽ efficientem cauſam, etiam primam vt creantem, quia, vt infra videbimus, etiam creatio actio eſt,quamuis non ſit mutatio.

Scotus.

V. Qualiter in illa nõ ſit incluſum definitum.

Naſcitur verò inde alia difficultas, quia videtur hoc modo definitum poni quodammodo in definitione: erit enim cauſa efficiens,iuxta expoſitionem datam, principium per ſe, à quo primo eſt actio: æque autem obſcurum eſt, quid ſit actio: imò fere eſt idem,& eadem expoſitione indiget, nam actio, & effectio idem ſunt: vnde efficiens vel agens,ab actione dicitur,definire ergo efficiens per actionem, eſt idem per idem,vel obſcurum per obſcurius declarare. Adde, cauſam per effectum definiendam eſſe,cum ſint correlatiua: actionem autem non eſſe effectum cauſæ efficientis, ſed rationem cauſandi: vt infra dicam. Dicendum tamen eſt, cum actio comparetur ad agens per modum formæ, non male rationem agentis per ordinem ad actionem declarari; at Ariſtoteles vſus eſt nomine *mutationis*, quia nobis eſt notior,vt per illam intelligamus, in vnaquaque re emanationem ſeu dependentiam ab illo principio, a quo eſſe recipit. Vnde,quamuis propria ratio actionis, & diſtinctio eius ab agente & ab effectu,obſcurior ſit,ut poſtea uidebimus,in præſenti tamen ſatis eſt per actionem intelligere emanationem ac dependentiam effectus a ſua cauſa extrinſeca,à qua eſſe recipit: nam hoc modo,cõfusè & generatim loquendo, notiſſimum eſt dari in effectu dependentiam, ſeu emanationem a ſuo principio, quidquid illa dependentia, vel emanatio ſit.

VI.

Quocirca quamuis actio non ſit effectus agentis, tamen quia eſt via ad effetum, ſeu dependentia effectus ab agente, ſatis in ipſa actione comprehenditur,uel indicatur effectus. Perinde etiam eſt dicere efficientem cauſam eſſe primum principium,unde eſt actio,ac dicere, unde eſt effectus, media actione,ſeu eſse principium,à quo effectus profluit ſeu pendet per actionem. In quo recte etiã ſignificatur differentia inter hanc cauſam & alias, nam materia & forma, per ſe loquendo, non cauſant,media actione,ſed per formalem & intrinſecã vnionem; finis vero ſolum cauſat per Metaphoricam motionem,quatenus finis eſt: at efficiens cauſat per propriam actionem ab illo dimanantem. Et in hoc etiam includitur,hanc cauſam non dare effectui ſuum ac proprium formale eſſe,ſed aliud ab eo manans,media actione,in quo differt hæc cauſa à formali & materiali,quod hæ cauſant ſuum effectum dando illi ſuam propriam entitatem, & ideo cauſæ intrinſecæ appellantur: cauſa verò efficiens eſt extrinſeca,id eſt, nõ communicans effectui ſuũ proprium, & (vt ita dicam) indiuiduum eſſe, ſed aliud realiter profluens & manans à tali cauſa,media actione. Ex his ergo ſatis conſtat tùm definitio Ariſtotelis, tum res ipſa, quid videlicet cauſa efficiens ſit; & in quo ab alijs generibus cauſarum diſtinguatur: quę omnia exactius intelligentur,declarando ſingula, quæ ad hanc cauſalitatem concurrunt, ac neceſſaria ſunt.

SECTIO II.

Quotuplex ſit cauſa efficiens.

I. QVoniam hoc nomen *cauſæ efficientis* latiſſimè patet,& impropriiſſimè, ac per imperfectam quandam analogiam multis rebus tribuitur, alijs vero licet tribuatur propriè, tamen ſecundum varios cauſandi modos: ideo priuſquam vlterius procedamus, neceſſe eſt varias huius cauſæ diuiſiones præmittere, ad quas intelligendas opus eſt præ oculis habere definitionem datam: nam iuxta diuerſum modum participandi illam, erit differentia in cauſis.

Cauſa per ſe efficiens,& per accidens.

II. PRima ergo diuiſio cauſæ efficientis cõſtitui poteſt in per ſe,& per accidens: quam tradidit Ariſtoteles in citatis locis. Cauſa per ſe eſt illa, à qua directe pendet effectus ſecũdum illud proprium eſſe quod habet, in quantum effectus eſt: quomodo (ait Ariſtoteles) ſtatuarius eſt cauſa ſtatuæ, & quia hæc ſola eſt propriè & ſimpliciter cauſa, fere de ſola illa futura eſt tota diſputatio ſequens. Cauſa aũt per accidens, cum non ſit vera cauſa, ſed per quandam habitudinem vel ſimilitudinem, aut coniunctionem cum cauſa ſic appelletur, non poteſt commodè vna communi deſcriptione definiri, ſed varijs modis dicitur. Aliquando enim dicitur cauſa per acciens ex parte cauſæ, aliquando vero ex parte effectus. Et parte cauſæ id dicitur per accidens cauſare, qđ per accidens coniunctum eſt principio per ſe cauſãdi, quod interdum eſt ipſum ſubiectum formæ, quę eſt principium agendi, & hoc modo aqua dicitur calefacere per accidens, quia accidit aquæ quod ſit calida, & conſequenter, quod calefaciat, *Et hoc modo* (ait Ariſtoteles) *Polycletus eſt cauſa ſtatuæ*. Interdũ vero eſt alia forma per accidens alteri coniuncta in eodem ſubiecto, per accidens (inquam) quod attinet ad vim efficiendi, quidquid ſit, an alia ratione neceſſariò coniungantur. Et hoc modo muſicus per accidens ſcribit, & album calefacit, &c. Addit vero Ariſtoteles hunc poſteriorem modũ eſſe magis improprium ſeu magis remotum, quã priorem: quia forma concomitans nihil omnino confert ad effectum alterius: ſubiectum aũt formæ, cum ſaltem ipſam formam in ſe ſuſtineat, aliquid conferre videtur. Addit præterea, poſſe has cauſas per accidens tam in particulari, quam in communi, id eſt, in ſpecie ſeu genere, aſſignari: vt *hoc album* aut *album calefacit*. Item, poſſe ſimpliciter vel compoſitè explicari, vt *muſicus ædificat*, vel *Polycletus muſicus ædificat*. Sed hæc magis pertinet ad modum prædicandi, quam cauſandi: & cum ſint per accidens, in infinitum poſſunt multiplicari iuxta varios modos cõcipiendi & loquendi.

Varij modi cauſarũ per accidens.

III. Dubio reſatisfit. Solum poteſt quis dubitare, cum actiones per ſe ſint ſuppoſitorum, cur dicat Ariſtoteles actionem per accidens tribui ſuppoſito formæ. Reſpondeo primum actionem per ſe eſſe à ſuppoſito, quatenus affectum eſt tali forma, non vero neceſſariò ſecundum ſe: & ita calidum per ſe calefacit, non vero aqua. Addo uero deinde, tunc actionẽ per accidens tribui ſuppoſito, quando vis agendi per accidens ẽt illi in eſt, vt in exemplo dicto, quia tunc in ipſo ſuppoſito nudè ſumpto, nullo modo cõtinetur vis agendi, & ita omnino per accidens illi coniũgitur actio: at vero ſi uis agendi per ſe inſit ſuppoſito, ẽt ſi ſuppoſitum ipſum nudè proferatur, non dicetur cauſa per accidens, ſed per ſe actionis, & ita cenſeo has eſſe per ſe: *Sol illuminat: ignis calefacit*, iuxta quartum modum dicendi per ſe ex 1. Poſterior. c. 4.

A quia ignis radicaliter, & virtute includit propriam rationem calefaciendi. Dices, ergo hæc eſt per ſe: *homo facit ſtatuam*, quod eſt cõtra Ariſtotelem. Reſpondẽt aliquid illam propoſitionem non eſſe per ſe, quia non eſt neceſſaria, ſed contingens. Et hoc nihil refert ad cauſalitatẽ per ſe, ſeu (quod idẽ eſt) ad quartum modum dicendi per ſe: nam ẽt hæ propoſitiones non ſunt neceſſariæ: *Muſicus canit; calidum calefacit*: & tñ ſunt per ſe quarto modo. Vnde, quod ad cauſalitatem attinet, ego cenſeo has eſſe per ſe: *Animal ſe mouet, homo ratiocinatur, loquitur, &c.* vero *Homo facit ſtatuam*, magis eſt per accidens, quia etſi ars illa non poſſit eſſe, niſi in homine (intelligentias omitto) tamen ſimpliciter accidit homini, vnde homo ſimpliciter dictus nõ includit

B artem illam, niſi in potentia valde remota.

Solet etiã interdum aſſignari cauſa per accidens ex parte effectus, id eſt, reſpectu eius, quod accidit effectui per ſe, atq; hoc modo ipſamet cauſa per ſe alicuius effectus, eſt cauſa per accidens eius, qđ cõiungitur effectui per ſe, quomodo motus eſt cauſa caloris, aut calidum cauſa nigri. Hoc etiam modo ea, quæ caſu, uel fortuitò eueniunt, dicuntur habere cauſã per accidens, vt qđ fodiens quis inueniat theſaurum. Eſt aũt in hoc genere cauſarum per accidens aduertendum primò, interdum effectum appellari per accidens reſpectu concurſus aliquarum cauſarum, quamuis, ſuppoſito illo concurſu talis effectus per ſe manet à tali cauſa, vt v.g. quod cadẽte lapide contingat Petrum illac incedere, accidentarium eſt: tamen, ſuppoſito illo concurſu, qđ lapis ſua ui percutiat, & tale vulnus efficiat, effectus eſt per ſe prouenieñs à tali ui actiua lapidis: & ideo tũc non dicetur lapis cauſa per accidens illius effectus, niſi reſpectu illius concurſus, uel ẽt reſpectu intentionis mouentis. Sed de his effectibus hoc modo ꝑ accidens dicemus inferius plura, tractando de caſu & fortuna. Rurſus eſt aduertendũ, quãdo effectus dicitur per accidens, eo quod coniungitur effectui per ſe, dupliciter dici poſſe per accidẽs. Vno modo reſpectu ſolius intentionis agentis: alio modo etiã reſpectu ipſius actionis, & connexionis vnius effectus cum alio. Contingit.n. vnum effectum, non ſolum eſſe præter intentionem agentis, ſed etiam nullo modo eſſe connexum cũ actione eius, ut quod fodiens terram, inueniat theſaurum. Et tunc eſt propriiſſimè cauſa & effectus per accidens. Interdum uero unius effectus ex natura rei eſt connexus cum alio, quamuis ſit præter intentionẽ agentis, ut. v.g. corruptio unius ex natura rei neceſſariò coniũcta eſt cum generatione alterius, eſt tñ præter intentionem agentis naturalis: & hac ratione ſolet etiam dici effectus per accidens, non tñ ita proprie & ſimpliciter, ſicut prior: nã, quatenus eſt neceſſariò connexus, eſt aliquo modo per ſe. Cuius ſignum eſt, qđ de illo eſſe põt ſcientia & demonſtratio. Imò, quatenus in genere diſpoſitionis priuatio formæ contrariæ, eſt quaſi medium neceſſarium ad introducẽdam aliam formam, dici põt ille effectus non eſſe omnino præter intentionem agentis: quia licet nõ ſit propter ſe intentus, eſt tñ aliquo modo intentus propter principalem finẽ, & ideo, quod ad pręſens attinet, non computamus huiuſmodi effectus inter eos, qui ſunt à cauſa per accidens. Vnde omnes, qui huiuſmodi ſunt, vel conſiſtunt magis in figura prædicationis, quam in cauſalitate, ut dicitur: *Medicus ſanat medicum*: cuiuſmodi fere ſunt omnia exẽpla poſita in priori membro; uel certe reducuntur ad caſum & fortunam, de quibus infrà.

IV. Cauſa ꝑ accidens ex parte effectus, quæ.

C D E

Præter hos duos modos ſolent etiam inter cauſas per accidens numerari conditiones quædam neceſſariæ ad agendum, quæ per ſe non influũt in effectum vel actionẽ: ut eſt propinquitas agentis ad paſſum, ablatio alicuis impedimenti, & quælibet alia

V. Conditiones requiſitæ ad agẽdũ, an ſint cauſæ per accidens.

alia ſimilis, quæ vocari ſolet conditio ſine qua nõ. Verũtamẽ hæc licet ſit per accidens reſpectu propriæ & directæ cauſalitatis, tamen quoad Phyſicã neceſſitatem,& quatenus ſub ſcientiam cadere poteſt, eſt quodammodo per ſe, & ideo de his conditionibus neceſſariò requiſitis peculiariter inferius dicendum erit, Solum aduerto, quoniã huiuſmodi cõditio ſine qua nõ cũ principio per ſe actionis in eo cõuenit, quod eſt ex neceſſitate requiſita, interdum nõ eſſe facile ad diſcernendum, vtro modo aliqua diſpoſitio ſeu proprietas rei cõcurrat ad actionem, an .ſ. vt principium per ſe, an ſolum vt conditio ſine qua non. Et ideo aliquando id cognoſci poteſt ex generali ratione, aut modo talis proprietatis, vt facile intelligimus, propinquitatem eſſe tantũ conditionem, quia ſolum eſt aut relatio aut modus præſentiæ, quæ ex ſuo genere non ſunt actiua:& eodẽ modo ratiocinamur, figurã aut denſitatem non eſſe principia per ſe actionum, ſed ad ſummũ eſſe cõditiones requiſitas ad aliquas actiones, vel ad velocitatem & modum earum. Aliquando vero, id eſt, obſcurius, & ex ſpeciali aliqua ratione eius rei, de qua eſt queſtio, id uenandũ eſt, vt accidit in illa vulgari quæſtione, an cognitio obiecti ſit ſolũ cõditio neceſſaria, vt appetitus efficiat ſuũ motum, vel ſit etiam principium per ſe coefficiẽs: vix.n. poteſt certa ratione alterutra pars definiri, & ideo peculiaribus cõiecturis ex propria materia ſumptis vtendum eſt. Duo tamen hic generatim aduertenda occurrunt. Vnum eſt, quandocunque experimento conſtat, aliquam proprietatem eſſe neceſſariam ad actionem, & aliunde non poteſt ſufficiens ratio illius neceſſitatis reddi, niſi ex propria & per ſe cauſalitate, tunc non eſſe confugiendum ad conditionem ſine qua non, ſed illud eſſe ſufficiẽs ſignũ alicuius efficientiæ per ſe: cuius optimũ exemplum eſt in neceſſitate ſpeciei impreſſæ ad videndum, quæ nulla ſufficiẽs intelligi poteſt, niſi poſita efficientia per ſe: & ideo non rectè dicetur illa eſſe conditio ſine qua non. At vero, quando ſine efficientia per ſe, reddi poteſt ſufficiens ratio neceſſitatis talis conditionis, facile intelligi poterit, illam tantum eſſe conditionem ſine qua non, maximè, ſi aliunde eſt in cauſa alia virtus ſatis proportionata, vt intelligatur eſſe ſufficiens ad influendã actionẽ: & fortaſſe ita contingit in dicto exemplo de cognitione ad appetitum elicitũ requiſita, de quo aliàs: & hactenus de prima diuiſione,

Cauſa Phyſica & moralis.

VI. Quid hic nomine cauſę phyſicæ.

VI. SEcũdò diuidi poteſt cauſa efficientis in Phyſicã & moralem. Cauſa Phyſica hoc loco non ſumitur pro cauſa corporali ſeu naturali, agente per motũ corporeũ & materialẽ, ſed vniuerſalius ſumitur pro cauſa vere ac realiter influente in effectũ: nam ſicut dicebamus ſuperius naturam interdum ſignificare quamcũque eſſentiam, ita influxus Phyſicus aliquando vocatur ille, qui fit per verã cauſalitatẽ realem, propriã ac per ſe:& hoc modo & Deus eſt cauſa Phyſica, dum creat:& angelus, dũ efficit motum, vel in cœlo, vel etiam in ſeipſo:& intellectus, dum efficit intellectionem, & voluntas volitionem & ſic de cæteris. Cauſa vero moraliter efficiens dupliciter dici poteſt. Aliquando etiam dicitur cauſa moralis, ſolũ quia liberè efficit:& hoc modo cauſa moralis, non omnino condiſtinguitur à Phyſica generatim ſumpta, vt à nobis explicata eſt, ſed diſtinguetur à Phyſica naturaliter ac neceſſariò agente: ſic.n. voluntas dũ liberè amat, vera & Phyſica cauſa eſt ſui amoris, quẽ tñ moraliter ſeu liberè efficit. Alio uero modo, ſumitur cauſa moralis, ut diſtinguitur omnino à Phyſica, & dicitur de illa cauſa, quæ per ſe non verè efficit, moraliter tamen ita ſe gerit, vt ei imputetũr effectus: quomodo cauſa cõ

Cauſa moralis quæ in propoſito.

A ſulens aut rogans, aut non impediẽs cum poſſit ac debeat, dicitur cauſa moralis. Atque hoc poſteriori modo nunc ſumimus moralẽ cauſam, ita ut cauſa Phyſica dicatur, quæ verè efficit: moralis, quę tã tũ imputatiuẽ. Quo fit, vt Phyſicè, ſeu Metaphyſicè hæc conſiderãdo, diuiſio hæc reuocetur ad priorem de cauſa per ſe, & per accidens: nã cauſa vere efficiens Phyſicè, ſolũ dicitur de cauſa per ſe: cauſa aũt, quę moraliter tantũ ſeu imputatiuè cauſat, phyſicè conſiderata, tantum eſt cauſa per accidens, cũ per ſe ac vere non influat. Vnde ſemper eſt aut cauſa non impediens, cũ poſſit, ac debeat, aut cauſa applicans cauſam per ſe, uel inducens illam, ſiue per cõſiliũ, ſiue per preces, ſiue per modum meriti, ſiue interdum etiã per localem motum, ut cũ quis B applicat ignem domui: nam licet ſit cauſa per ſe Phyſica illius motus, cõbuſtionis tamẽ ſolũ eſt cauſa per accidens. Hæc vero cauſalitas, quæ phyſicè eſt per accideus, moraliter & imputatiuè reputatur per ſe. De cauſa ergo morali hoc modo ſũpta, nihil amplius à nobis dicendum eſt, quia quatenus eſt per accidens phyſicè, non cadit ſub ſcientiam, quatenus uero eſt per ſe in genere moris, ad ſcientiam moralẽ ſpectat eius conſideratio, nõ ad Metaphyſicam. Cauſa aũt Phyſica ac vera duplicem põt habere agendi modum:.ſ. vel naturaliter, vel liberè, ſeu neceſſariò, vel contingẽter:& de his duobus modis agendi dicemus inferius, quia maximè pertinent ad explicandas tum perfectiones & naturas diuerſarum cauſarum, tum etiam ſeriem & conne- C xionem effectuum uniuerſi, & modum influendi, ſeu concurrendi primæ cauſę cum ſecundis: de moralitate aũt quæ actibus liberis cõuenit, quatenus liberi ſunt, non ſpectat conſideratio ad præſentem ſcientiam, ſed ad moralem Philoſophiam, vel potius ad diuinam Theologiam.

Duplex modus agendi cauſæ Phyſicæ.

De cauſa principali & inſtrumentali prima expoſitio.

TErtiò diuiditur cauſa efficiẽs vera ac propria in principalem & inſtrumentalẽ: quorũ verborum vſus ſolet eſſe ualde ambiguus & æquiuocus: quare diligenter explicanda eſt eorum ſignificatio. Cauſa principalis dici ſolet ea, cui propriè & ſimpliciter attribuitur actio. Verũ hæc deſcriptio D non ſatis rem declarat: primò quidem, quia forma rei vt anima, v.g. eſt aliquo modo cauſa, & non inſtrumentalis, ut conſtat: ergo, ſi diuiſio illa eſt adæquata, cõtinetur ſub cauſa principali: & tñ illi propriè nõ tribuitur actio, q̃a anima, ut Ariſt. dixit propriè nõ net: ergo illa deſcriptio nõ conuenit omni cauſæ principali. Hæc.n. cauſa principalis, ut ratio facta declarat, alia eſt, quæ operatur: alia, quæ eſt principiũ principale operãdi, quę ſolent dici *cauſa principalis ut quod, & ut quo*: deſcriptio aũt data cõuenit ad ſummũ priori cauſæ, non vero poſteriori. Imò vlterius objici poteſt, quod non omni cauſæ quod, conueniat illa deſcriptio, ſed ſoli cauſæ proximæ, & particulari, non vero uniuerſali & primæ. Vt enim inferius conſtabit, cauſa efficiens princi- E palis in primã & ſecundã, ſeu proximã & uniuerſalem diuiditur, & utraque eſt cauſa principalis, imò principalior eſt prima quam ſecunda, & tamen ſimpliciter & propriè non attribuitur effectus primæ, ſed ſecundæ: cum.n. homo ambulat, videt, aut intelligit, non dicitur Deus ambulare, uidere, aut intelligere, quamuis principalius efficiat motus illos quã homo. Sed hæc obiectio non multũ urget, nam re uera poſſunt effectus cauſarum ſecundarũ propriè & uerè attribui primæ, quia *neq; qui plãtat eſt aliquid, neque qui rigat ſed qui incrementum dat Deus.* Vnde licet terra germinet herbã virentem, Deo tñ tribuitur, quod *producat fœnũ iumentis, & herbam ſeruituti hominũ:*& quod formet fœtum in vtero, VII.

vtero, ac deniq; quod oĩa opera noſtra operetur, A vt inferius latius dicemus. Quod ergo illæ denominationes videndi,&c. non tribuantur Deo, ideo eſt, quia non ſunt deſumptæ ex pura efficientia, ſed magis ex informatione, & receptione motus aut actus effecti. Non.n.dicitur videre, qui vtcunq; facit viſionẽ, ſed qui ita facit, vt ea informetur, imò ab hac poſteriori habitudine pcipuè ſumitur illa denominatio, adeo vt ſi illa manere poſſet ſine efficientia, vel ſaltẽ ſine efficientia principali, ad illam denominationẽ ſufficeret. Igitur nõ eſt dubiũ, quin effectus quoad purã efficientiã oĩ principali cauſæ operanti vt quod, verè ac propriè attribui poſſit.

VIII. *Agentis abſoluta denominatio an inſtrumẽto tribuatur.*

Maiorem difficultatem ingerit, quia nõ videtur hoc proprium cauſæ principalis, nam interdũ attri- B buitur inſtrumentali, vt patet exemplis Theologicis, homo.n.dicitur cõſecrare, abſoluere, &c. quãuis ſolum inſtrumentaliter hoc faciat: & in phyſicis ſemen dicitur propriè diſponere materiam, & mediante illa diſpoſitione generationem efficere. Et ratio eſſe videtur, quia illa denoĩatio propriè tribuitur ſuppoſito operanti: & ideo, ſi contingat inſtrumentum eſſe ſuppoſitũ aliquo modo per ſe operans, illi ẽt poteſt attribui actio. Etenim ſi aqua propriè & ſimpliciter dicitur calefacere, etiãſi tantum ſit cauſa per accidens, ſolum quia eſt ſuppoſitum ſuſtentans principium calefaciendi, quid mirum, quod homini vel alteri ſuppoſito tribuatur actio, etiamſi ſolã vim inſtrumentalẽ operandi ha- C beat? Sed ad hoc dici põt, hanc denominationem nunquam attribui cauſæ, niſi rõne alicuius principalitatis (vt ſic dicam) quã in tali operatione hẽt, vt homini attribuitur, quod conſecret, vel abſoluat, &c. quia in exercẽdis actionibus externis, per quas illi effectus fiunt, operatur vt cauſa principalis, & quia illa eadẽ operatur, vt dñs ſuarum actionum. Semen autem non dicitur propriè generare, nec etiam propriè organizare, aut diſponere materiam, niſi in quantũ propria virtute poteſt aliquid præuium efficere, in quo ſe gerit vt agens principale. Deniq; aqua nõ dicitur per ſe calefacere, ſed per accidens, & ideo non eſt ad rem, quia hic agimus de attributione per ſe. Et illa eadem denomi- D natio per accidens, fundamentum hẽt in eo, quod aqua in rõne ſubſiſtentis, & ſuſtentantis principiũ calefaciendi ſe gerit vt principale operans. Sic igitur, ſimpliciter loquendo, proprium eſt principalis cauſæ, quod ei tribuantur actio & effectus. Et poſſet hoc cũ proportione accõmodari agenti, quod & principio agendi quo, illi vt operanti, huic vt principali rationi operandi. Et addi etiam poteſt, cauſam principalem abſolutè dici de cauſa operante vt quod, de principio aũt nõ niſi reductiuè, & ſecundum quid: ideoq; ſatis eſſe, vt illi eodẽ modo accommodetur deſcriptio. In hunc ergo modũ ſuſtineri põt illa definitio, quamuis in ea nõ explicetur propria ratio ob quam cauſæ principali ſim- E pliciter tribuitur effectus, cum tamen in eo conſiſtere videatur propria ratio cauſæ principalis.

Secundus modus.

IX. Aliter ergo dici ſolet cauſa principalis illa, quæ propria virtute influit in effectũ: vel aliter, quæ ſufficiente virtute influit, ſeu quæ cũ concurſu ſibi debito ſufficiens eſt ad producendũ effectum. Nullo tñ ex his modis videtur ſufficiẽter declarari propria & adæquata ratio huius cauſæ. Nã propria virtute influere in effectũ non ſolum principali cauſæ conuenit, ſed ẽt inſtrumentali, præſertim in naturalibus inſtrumentis quidquid ſit de alijs. Calor.n. naturalis, qui eſt inſtrumentum ad conuertendum alimentum in ſubſtantiam aliti, naturalem & innatam vim habet ad illã actionem: & ſimiliter calor ignis, ſi eſt naturale inſtrumentum ad introducendam formam ſubſtantialem ignis, propriam & inſitam virtutem habet ad illam actionem inſtrumentariam. Neque.n. ſine virtute proportionata agere poteſt, neq; illam habet extrinſecam aut aduentitiam: ergo innatam & propriam. Quod ſi dicatur habere quidem virtutem, eſſe tamen inſtrumentariam, hoc eſt quod inquirimus, nempe quid illi deſit ad rationem principalis principij, cũ oſtenſum ſit propria virtute operari. Neq; .n. neceſſarium videtur, quod ſecundo loco adijciebatur de virtute ſufficiente. Primò quidẽ, quia ſicut ſolus calor nõ ſufficit ad introducendam formam ignis, ita neque ſola forma ſine calore: ergo eadem ratione forma non erit principium ſufficiens. Deinde, quia cauſa principalis diuidenda eſt vlterius in totalem & partialem, & vtraque diſtinguitur ab inſtrumentali: cauſa aũt partialis nõ operatur virtute ſufficienti: ergo non rectè in hoc ſeparatur ab inſtrumentali. Præterea cum virtus cauſæ principalis dicitur debere eſſe ſufficiens, aut intelligitur de ſufficiẽtia in omni genere aut ordine cauſæ efficientis: & hoc eſt falſum, aliàs nulla cauſa ſecunda eſſet principalis, quia nulla eſt abſolutè ſufficiens. Imò nec cauſa prima, quando concurreret cum ſecunda, ageret vt cauſa principalis, quia tũc non operatur, vt per ſe ſola ſufficiens. Si vero intelligatur de ſufficientia in ſuo genere, ẽt cauſa inſtrumentalis eſt in ſuo ordine ſufficiens: ergo per hoc non ſatis declaratur propria ratio cauſæ principalis. Deniq; , quod additur de concurſu debito, nihil amplius rem declarat, tum quia neceſſitas concurſus non conuenit omni cauſæ principali, ſed tãtum ſecundæ, tum etiam, quia concurſus non tantum debetur cauſæ principali, ſed etiam inſtrumẽtariæ, calori.n. debetur concurſus, & ad calefaciendum, & ad producendũ ignẽ, ſi ſit ſufficiens calor: nullo ergo ex his modis videtur ſatis declarari ratio cauſę principalis, & ab inſtrumẽtaria diſtingui.

Tertius modus.

Propter hæc poteſt eſſe alius dicẽdi modus, cauſam principalem eam eſſe, quæ proximè & per X. propriũ influxum influit in effectum, ſeu in formã conſtituentem effectum. Quæ ſñia melius declaratur, adiungendo ſimul rationẽ inſtrumentalis cauſæ, & vtriuſq; differentiam. Cauſa.n. inſtrumentalis erit illa, quæ ſua actione non attingit immediatè effectum ſeu formam, ſed aliquid præuium, ex quo talis forma reſultat, quam proxime & in ſe inſtrumentum non attingit. Vnde fit, vt oĩs cauſa inſtrumentalis ſit principalis reſpectu alicuius effectus, illius nimirum, quem proxime & per ſe attingit: inſtrumẽtalis vero ſit reſpectu alterius, qui inde reſultat. Exemplis declaratur primò in artificialibus, nam ferra, v.g. eſt inſtrumentum ad tale artificium faciendum, quod inſtrumentũ proximè ſolum efficit inciſionem, impellendo, & loco mouendo partes intermedias, & ad hunc effectum potius comparatur vt cauſa principalis: inde vero reſultat forma artificialis, ad quam comparatur vt inſtrumentalis cauſa, quia illam non attingit immediatè propria actione, ſed ſolum reſultat ex priori effectu. Deinde in naturalibus calor ignis eſt inſtrumẽtum ad formam ignis, quia immediatè attingit calorem reſpectu cuius ſe habet vt cauſa principalis, inde vero reſultat forma ſubſtantialis, quam immediatè non attingit, iuxta probabilem ſententiam Scoti, & aliorum. Deniq; in ſupernaturalibus, iuxta Paludani, Capreoli, & aliorum opinionẽ, ſacramenta dicũtur inſtrumenta gratię, quia non ipſam ſed aliquid præuium ad ipſam attingunt. Vnde nõ immeritò hic modus dicendi tribui põt his auctoribus in ſecũdo & tertio exemplo citatis, quibus nõ parum fauere videtur D.Th. 1.p.q.45.art.5. dicens,

quod

quod cauſa ſecunda inſtrumentalis nõ participat actionem cauſæ ſuperioris, niſi in quãtum per aliquid ſibi proprium diſpoſitiuè operatur ad effectũ principalis agentis. Et ratio reddi poteſt, quia concurſus inſtrumenti ſemper eſt imperfectus, & ideo nõ pertinet ad ipſum, vt immediatè attingat inductionem eius formæ, ad quã eſt inſtrumentum, ſed ſolũ vt ad ipſam efficiendo præparet. Vnde è conuerſo omnis cauſa, quæ immediatè attingit formam, erit principalis & non inſtrumentalis.

XI. Hæc vero ſententia probari non poteſt, quia in primis falſum eſt cauſam inſtrumentalem vt inſtrumentalem, nunquam attingere immediatè, & in ſe formam intentam à principali agente: quod patet primò contraria inductione. Nam in ſupernaturalibus ſacramenta ſunt inſtrumenta ad efficiendam gratiã, ipſam in ſe attingendo: & ſimiliter Chriſtus per actiones ſuæ humanitatis attingebat immediatè opera ſupernaturalia, de quibus dictum eſt latè in 1. & 3. tom. 3. partis. Rurſus in naturalibus probabilius eſt, accidentia vt inſtrumenta ſubſtãtiarũ attingere immediatè eductionẽ formæ ſubſtãntialis. Eſt ẽt probabilis opinio phantaſma inſtrumentaliter attingere productionẽ ſpeciei intelligibilis, & tñ non attingit aliquid p̃uium, ſed immediatè ipſam ſpeciẽ in ſe. Deniq; in inſtrumentis artis aliquando videtur per formã inſtrumenti ꝓximè attingi forma effectus, vt cũ ſigillo imprimitur ceræ, aut monetæ ſimilis figura, quamuis tunc ẽt re vera non per ſe fiat figura, ſed vbi, quidquid Scotus infrà citandus ſignificet. Igitur generalius dicitur, verum quidẽ eſſe, hæc inſtrumenta per ſe nõ attingere figurã ſeu formã artificialem, tñ id non eſt, quia inſtrumentaliter cõcurrunt, ſed quia illa forma nõ eſt aliter per ſe ꝓducibilis. Vnde neq; ipſum agẽs principale illã aliter inducit: nã per ſe ſolum facit terminum localem motionis, qui eſt aliquod vbi, & quia illã motionem efficit certo modo & ordine, inde reſultat talis figura: ergo in ea actione non poſſunt agens principale & inſtrumẽtale diſtingui ſn attingendo mediatè vel immediatè. Imò, ſi conſideremus terminũ per ſe ꝓductũ, qui eſt vbi, immediatius videtur inſtrumentũ illum attingere, quia pictor nõ mouet colorẽ, niſi medio penicillo, & ſic de alijs. Vltima vero forma, ſeu figura nõ alia actione per ſe attingitur, ſed ex priori termino reſultat.

Inſtrumẽta attingunt formã intentã ab agẽte principali.

XII. Præterea declaratur rõne, quia tribus modis intelligi põt inſtrumentũ concurrere ad effectũ principalis agentis. ſ. vel tm̃ remotè, attingendo. ſ. aliquid præuium, vel tantum proximè, nempe attingendo immediatè formam intentam à principali agente, vel ſimul vtroq; modo: ſed ratio inſtrumenti non limitatur ad priorem modũ, eſto interdũ ita poſſit concurrere: ergo non rectè in eo modo attingendi, diſtinguitur inſtrumentale agens à principali. Minor ſatis declarata eſt exẽplis adductis. Et ratio reddi põt, quia etſi inſtrumentalis concurſus ſit inferioris rõnis, tamen quia inſtrumentũ nõ attingit per ſe ſolum, ſed vt adiutũ & confortatum à principali agente, ideo nulla eſt repugnãtia, quod inſtrumentũ immediatè attingat effectũ principalis agentis. Vnde D. Tho. 3. p. q. 77. art. 3. ad 3. & q. 79. art. 2. ad 3. dicit: *Nihil prohibet cauſam inſtrumẽtalem producere potiorem effectũ, & vltra ſuam ſpeciem*. Ex qua rõne ſolutum manet fundamentum contrariæ ſñiæ: neq; D. Tho. in alio loco nobis repugnat, ſed potius huic ſententiæ fauet: non. n. ait inſtrumentum tm̃ diſpoſitiuè concurrere ad effectum principalis agentis, ſed non participare actionem principalis agentis, niſi media actione propria. Vnde Thomiſtæ colligũt, omne inſtrumentũ duas habere actiones: vnã, qua agit aliquid ꝓpriũ, in qua non completè exercet officium inſtrumenti, aliã propriè inſtrumẽtalem, quia immediatè in-

A fluit in effectum principalis agentis. Quas actiones ſemper eſſe realiter diſtinctas contendit Ferrar. 2. cont. Gent. c. 21. Caieta. vero 1. p. q. 45. art. 5. rectius dicit hoc non eſſe neceſſariũ, nã interdum eſt vnica tm̃ actio, in qua ſecundum rõnem vel accõmodationem diſtinguimus aliquid, quod inſtrumentum ex proprijs põt attingere, & aliquid quod attingit vt inſtrumẽtũ. Ambo aũt conueniunt in hoc, quod ad rem præſentem ſpectat, nempe inſtrumentum vt tale eſt, & per actionem quã vt inſtrumentũ exercet, attingere immediatè & per ſe effectũ principalis agentis, quantum attingibilis eſt, ſeu per ſe producibilis. Et re vera vix aliter ſaluatur ratio inſtrumenti naturalis, niſi impropriè & per denominationem extrinſecam, vt inferius declarabo. Et in B hãc ſententiam inclinat etiam Scot. in 4. d. 1. q. 1.

Ferrar. Caiet.

Quarta expoſitio cauſæ principalis, & inſtrumentalis.

XIII. QVartus modus dicendi eſſe põt, inſtrumentalem cauſam eã eſſe, quæ ſolum agit vt mota ab alio: è contrario vero principalem cauſam eſſe, quæ per ſe & ſine motione alterius vim hẽt operãdi. Quæ explicatio ſumpta videtur ex his, quæ in inſtrumentis artis experimur: illa. n. nobis notiora ſunt, & in eis non alius eſt operandi modus. Vnde D. Th. 2. cont. Gent. c. 21. ratione quarta ait, inſtrumentum nunquã adhiberi ad cauſandum aliquid niſi per viam motus, nam de rõne inſtrumenti eſt, qđ ſit mouens motum: & rõne quinta ait, inſtrumẽ C tum eſſe mediũ inter cauſam principalem, & effectum, ita vt efficacia principalis agentis perueniat ad effectũ, media motione inſtrumenti. Ex quo inferunt aliqui extremè diſſidentes à tertio modo ſuprà tractato, qñ ſimul concurrunt cauſa principalis & inſtrumentalis, immediatius attingi effectum ab inſtrumentali, quam à principali, immediatius (inquam) immediatione (vt aiunt) ſuppoſiti, quia principale agens nõ agit, niſi per inſtrumẽtum: immediatione autẽ virtutis dicitur agens principale immediatius agere, quia inſtrumentũ non agit niſi in virtute eius. Atq; hinc confirmatur ratione hæc ſñia, nã inſtrumentum vt ſic, non agit niſi in virtute principalis agentis: ſed non põt inſtrumentum niti in operãdo virtuti principalis agẽtis, niſi quia D ab illa mouetur: ergo ratio inſtrumentalis cauſę rectè explicatur per hoc, quod eſt agere vt motã ab alio: & conſequenter cauſa principalis erit, quæ ad agendum non indiget motione alterius.

XIV. Sed neq; hæc ſñia plene rem declarat, aut ſatisfacit. Cum. n. dicitur inſtrumentum agere vt motũ ab alio, duobus modis intelligi põt. Vno modo de motu vel mutatione reali recepta in ipſo inſtrumẽto, & præuia ad actionem eius: & hoc modo intelligit illã propoſitionem Ferrar. 2. cont. Gent. c. 21. Non tñ poteſt in eo ſenſu propoſitio eſſe vniuerſaliter vera, imò vix inuenitur vera, niſi in inſtrumentis artis, quæ per motũ localem applicantur ad operandum: in inſtrumentis aũt naturæ, minimè: nam ſi phantaſma eſt inſtrumentum, quã actionem in E ſe prius recipit vt agat? Nunquid recipit in ſe aliquod ſpirituale lumen? At id fictitium eſt, & ſubiecto materiali plane repugnans. Item, calor ignis eſt inſtrumentum eius ad generãdum ignem, & calor vitalis, vel potentia nutritiua ad producendã carnem, in quibus nulla vera motio antecedens excogitari poteſt. Item, ſemen dicitur inſtrumentũ generantis, quod poſtquam deciſum eſt, nullam nouam motionẽ à principali agente recipit. Omitto ſupernaturalia inſtrumenta, de quibus late dixi in 3. p. q. 13. & 62. Addo deinde, non o͞ia, quę mouent mota, agere vt inſtrumẽta, proprie & in rigore, ſed vt agentia principalia, ſaltem partialia. Nã quædã nõ alterant niſi alterata, vt piper non calefacit, niſi cale-

An quam motionẽ vendicet ſibi inſtrumentũ à principali cauſa.

calefactum: & tamen nō calefacit ſolum per virtu A
tem receptam, ſed etiam per propriam & innatā,
quæ eſt uirtus eminens ad calefaciendum: vnde in
eo ſe gerit vt principale agens. Item, non mouet ho
mo baculum, niſi mouendo manum. Quamuis au
tem hac ratione ſoleat dici manus inſtrumentū, vel
potius inſtrumentum inſtrumentorum, ſeu inſtru-
mentum ante inſtrumenta, vt Ariſt. dixit 4. de par-
tib. anim. c. 10. tñ re vera eſt partiale mouens prin-
cipale, nam in ſe habet partialem virtutem trahēdi
aut impellendi aut ſubleuādi. Vnde in his ſępe mo
tio vnius rei ſolum eſt conditio neceſſaria ad trahē
dum vel impellendum aliam, quod non ſatis eſt ad
tollendam rationem principalis agentis, & inducē
dam propriam rationem inſtrumenti. Imò & cœlū
(vt multi volunt) nō mouet niſi motum, & tñ non B
mouet vt inſtrumentum, de quo inferius. Itaq; ex
ratione vel cōditione mouentis moti per realē mu
tationem in ſe receptam, non recte diſtinguitur in-
ſtrumentalis cauſa à principali, quia neque omnia
inſtrumēta ita mouentur agendū, & fere eo modo,
quo contingit aliqua inſtrumenta moueri, contin-
git ēt moueri aliquas cauſas principales. Cuius ſi-
gnū eſt, qđ inſtrumenta artis ēt ad id agendum, qđ
ex propria virtute poſſunt, indignet aliquo motu,
& per artem ſolum fit, vt ille motus ordinatè fiat.

XV. Alio ergo ſenſu pōt dici inſtrumentum agere vt
motum ab alio, id eſt, vt ſubordinatum alteri, vel
vt habens vicem illius, vel etiam vt adiutum à prin
cipali agente, iuxta varia genera inſtrumentorū in
ferius declarāda. Et in hoc ſenſu eſt quidem verū, C
omne inſtrumentum agere ut motum ab alio (ſi ta
men ita loqui licet) tamen hoc non eſt proprium in
ſtrumenti ſtricte ſumpti, prout nūc de illo agimus,
& à principali cauſa illud diſtinguimus, quin po-
tius cōmune eſt oī inferiori principio agendi, om-
niq; cauſæ præter primam. Nam inprimis, oēs cauſę
ſecundæ agunt motę à prima, id eſt, cum concurſu
& auxilio primæ, vt infrà declarabimus: & tamen
non ſunt proprie inſtrumenta, ſed cauſæ principa-
les in ſuo genere. Scio nonnullos ex antiquis aucto
ribus vocare aliquando cauſas ſecunda inſtrumēta
primæ, vt patet apud D. Th. q. 3. de potent. ar. 7. vbi
ita concludit: *Sic ergo Deus eſt cauſa omnis actionis,
prout quodlibet agens eſt inſtrumentū diuinæ virtutis
operātis.* Idem ſumitur ex 1. p. q. 105. ar. 5. Et eodem D
modo loquitur Damaſc. in ſua Phyſica, c. 9. vbi ait
illud eſſe dogma Platonis, quem in hoc cenſet præ
ferendum eſſe Ariſtoteli. Idem Simplicius 1. Phyſ.
tex. 29. Vnde Scot. in 4. d. 1. q. 1. §. *Ad quæſtionē ergo,*
ait dupliciter dici poſſe cauſam principaliter ope-
rari. Primò principaliter, id eſt, independēter, & ſic
cauſas ſecundas nō eſſe principales, ſed inſtrumēta
les. Secundò principaliter, id eſt, per formā propriā
& intrinſecā: & hoc modo ait cauſas ſecundas eſſe
principales. In quo licet non ſatis explicet rationē
cauſæ principalis, uere tñ dicit cauſas ſecundas eſ-
ſe principales, & in doctrina Ariſtotelis certum eſt
ita eſſe apellandas: vt ex 2. Phyſ. & 5. Metaph. in lo-
cis citatis ſumitur. Et ex ipſa uocis proprietate con
ſtat nō eſſe idē principaliter & indepēdēter opera E
ri: ut ergo cauſa ſit principalis, nō oportet ut ſit om
nino independēs. Et e conuerſo, qđ cauſa ſit depen
dens & indigens auxilio alterius ſuperioris, non ſa
tis eſt, vt ſit cauſa inſtrumentalis. Præterea, intelle-
ctus non cenſetur cōmūniter inſtrumentū, ſed prin
cipale principium ſuorū actuū naturalium, neq; vo
lūtas, & aliæ ſimiles facultates, quamuis in agendo
ſint ſubordinatæ ſuis formis. Verum eſt, has oēs fa
cultates, imò & accidentia oīa, vocari ab aliquibus
inſtrumenta, & recte quidem, ſi nomine inſtrumē-
tī intelligant omne principium quo operandi, qđ
non eſt propter ſe, ſed vt aliquod ſuppoſitū eo vta-
tur: non uero ſi rigoroſè loquamur de inſtrumēta-

Creaturę ne dicēdę Dei īſtrumenta.

D. Tho.

Damaſc.
Plato.
Simplic.
Scot.

A li cauſa & actione: ſic enim calor non eſt proprie
inſtrumentum ad calorem producendum, cū non
excedat effectus perfectionem principij, ſeu cauſę.

Vera ratio inſtrumentalis & principalis cauſæ, quæ.

QVoniam ergo huius rei difficultas magna ex XVI.
parte pendere uidetur ex uſu terminorū, ideo,
ne in equiuoco laboremus, oportet ſignificationes
horū diſtinguere. Et incipiendo ab inſtrumento, ſeu
cauſa inſtrumentali, uno modo diſtingui pōt à cau
ſa principali per Antonomaſiā, ſeu omnino indepē
denter operante, vt Scotus dixit: & ſic facilis eſt ho
rum membrorū in cōmmuni diſtinctio: ſed nō ita
nunc loquor, quia exiſtimo improprium eſſe ſermo
B nem. Secundo dici pōt cauſa inſtrumentalis omnis
cauſa, vel uirtus, quæ alicui datur, ut per eam opere
tur, quomodo ēt forma poteſt dici inſtrumentum
ſuppoſiti, quamuis id non ſit in vſu, quia forma cō
ſtituit eſſentialiter ipſum ſuppoſitū: dicitur tamen
de omni alia virtute ſuperaddita ſuppoſito: imò in
terdum ēt de partibus integrantibus, præſertim or
ganicis, vt de manu & brachio: quomodo Theolo
gi vocant humanitatem Chriſti coniunctum Ver-
bi inſtrumentum, quod proprius dicitur in ordine
ad actiones miraculoſas & ſupernaturales, quā in
ordine ad actiones connaturales humanitati. Atq;
hoc ſecundo modo ſumptum inſtrumentū dicitur
quælibet uirtus, aut principium agendi, data ſuppo
ſito operanti, ut per eam operetur, ētſi talis virtus
C ſit ſufficiens, & æque perfecta, vel ēt nobilior, quā
effectus. Cauſa uero principalis diuiſa cōtra inſtru-
mentalem hoc modo ſumptam, erit ipſummet ſup
poſitum operans, quatenus per ſeipſum, uel per ſuā
ſubſtantiam, aut per ſuam formā, uim habet ope-
randi. Alio item modo dicitur inſtrumentum, id qđ
loco alterius ſubſtituitur, ut actionem exequatur,
ētſi cōtingat tale inſtrumentum eſſe nobilius actio
ne uel effectu, ad quē deſtinatur, quo modo graui-
tas dici ſolet inſtrumentum generantis, & impetus
inſtrumentum proijcientis, & ſic cauſa principalis
reſpectiuè oppoſita huic inſtrumēto, erit illa, cuius
vicē inſtrumentum gerit. Et in moralibus eſt fre-
quentius vſitatum hoc genus cauſæ inſtrumenta-
lis, ſeu miniſterialis.

Inſtrumēti acceptiones variæ.

D Vltimo ac proprijſſimo modo dicitur cauſa in- XVII.
ſtrumētalis illa, quæ concurrit ſeu eleuatur ad effi
ciendū effectum nobiliorem ſe, ſeu vltra menſurā
propriæ perfectionis & actionis, ut calor quatenus
concurrit ad producendā carnem, & in uniuerſum
accidens quatenus concurrit ad producendam ſub
ſtantiam. Et de hoc genere inſtrumentorum multi
dubitant non ſolum in naturalibus, ſed etiam in ſu
pernaturalibus, loquendo, vt loquimur, de inſtru-
mētis uere efficientibus, ac phyſicè attingētibus ip
ſos ſuperiores effectus: vt videre licet apud Scotū,
& alios in 4. d. 1. & latius attingemus diſput. ſequē
ti, tractādo de cauſa efficienti ſubſtantiarum. Nos
aūt ſupponimus in omni ordine rerum dari poſſe
huiuſmodi inſtrumenta, ut de naturalibus oſtende
E mus citato loco, & de ſupernaturalibus diximus in
3. p. & de artificialibus oēs admittunt: quamuis in
illis, ut dixi, forma præcipuè intenta ab artifice nō
attingatur per ſe & immediate ab inſtrumento, ſed
reſultet: quocunq; tñ modo fiat, excedit aliquo mo
do uim inſtrumenti ſecundum ſe conſiderati, & fit
ab illo, prout ab arte dirigitur & mouetur. Hoc igi-
tur proprio & rigoroſo modo inſtrumentum ſumi
mus, cum illud à cauſa principali diſtinguimus.

XVIII. Atque ita cauſa principalis erit illa, quæ per uir-
tutē principalem, id eſt, uel nobiliorem, uel ſaltem
æque nobilem cum effectu, influit in actionem, per
quā talis effectus producitur. Quomodo non ſolū
cauſa prima, ſed etiam ſecunda, tam vniuoca, quā
æqui-

æquiuoca,ſub nomine & ratione cauſę principalis comprehenditur. Nec ſolum cauſæ totali, ſed etiã partiali conuenit illa rõ, ſi virtute ſimili operetur, quia partialis cauſa proprie dicta dicit habitudinẽ ad compartialem eiuſdem rationis & ordinis, ita vt neutra alteri ſubordinetur, ſed ex vtraque coaleſcat vna cauſa totalis principalis eiuſdem ordinis, quæ partialiter eſt ex talibus cauſis; & ideo vtraq; eſt principalis,licet partialis. Et huiuſmodi cauſa principalis recte dicitur operari propria virtute, non ſolum quia habet intrinſecam & innatam illam virtutem agendi, ſed etiam quia habet illam per ſe proportionatam effectui,& non indigentem aliqua eleuatione: & licet interdum indigeat concurſu ſuperioris cauſæ ob generalem rationem entis participati, non tamen ob ſpecialem improportionem cum effectu: ideoque ſolum indiget concurſu ſibi ratione ſuæ perfectionis debito.

XIX. *Inſtrumẽtũ vt dicatur operari in virtute principalis agẽtis.*

Cauſa vero inſtrumẽtalis cõdiuiſa principali ſic ſumptæ,erit illa, quæ influit in effectũ per virtutẽ inferioris rationis ſeu perfectionis, vt ratione & exẽplis ſuprà declaratũ eſt. Et hæc dicitur operari in virtute principalis agẽtis, non quia nõ indigeat aliqua virtute intrinſeca, id eſt,in ea exiſtente, ad ſuam actionẽ inſtrumentalẽ, ſiue illa virtus ſit innata, ſiue ſuperaddita rei, & ſiue ſit permanens & durabilis ceſſante actione,ſiue ſit fluens(vt aiũt)& in motu conſiſtens:in varijs.n. inſtrumentis vario modo reperiri põt,aliqua tamẽ vis inſtrumentaria neceſſaria eſt, alias non poſſet à tali re vlla actio prodire,vt recte ſuprà Scotus notauit,& latè declaraui in 1.tom.3.p.diſput.31. ſect.6.Dicuntur ergo hæc inſtrumenta operari in virtute principalis agẽtis,quia illa vis,quæ in eis eſt,improportionata eſt, & inſufficiens,& ſolũ habet vim operãdi iuxta menſuram virtutis & eleuationis principalis agẽtis.Vnde neq; ei proprie vel propter ſe talis cõcurſus aut eleuatio debetur, ſed ſolũ debetur principali agenti,aut ratione illius. Et iuxta hanc interpretationẽ ceſſant oẽs difficultates tactæ in alijs modis, imò multa, quæ in eis dicuntur, excepto tertio modo, ad congruum ſenſum reducuntur.

Cauſa prima & ſecunda.

XX. ATque ex his facile intelliguntur aliæ diuiſiones cauſarũ efficientiũ, quæ ſunt ſubdiuiſiones dictorũ mẽbrorũ. Quarto .n. diuiditur cauſa efficiens in primam & ſecundam, ubi, ſi latè loquamur, diuidi põt cauſa efficiens in communi, quia omnis cauſa ab alia pendens,ſiue ſit principalis, ſiue inſtrumentalis,põt dici ſecunda, ſtrictius tamẽ loquendo.ſubdiuiditur ibi cauſa principalis: nam quædam eſt omnino independens in operando, & hæc dicitur prima, alia vero eſt dependens, etiã ſi per virtutem principalem & proportionatam operetur:& hæc vocatur cauſa ſecunda. Quod autem vtrumq; genus cauſæ in rerum natura detur,euidentiſſimum eſt. Aut enim datur in rebus aliqua cauſa principalis dependens ab alia in operando: & ex hoc membro neceſſario infertur alterũ,quia nõ poteſt in infinitum procedi in cauſis dependentibus, & ideo in aliqua independẽte ſiſtendũ eſt,quod latius proſequemur infrà,demonſtrando Deum eſſe. Admiſſa aũt cauſa independente, neceſſariò etiam infertur alterũ membrũ, quia non poſſunt omnes cauſæ eſſe independentes,imò talis cauſa nõ poteſt eſſe niſi unica,vt latius demonſtrabimus infrà,tractãdo de actionibus primæ cauſæ:& inferius diſputando de vnitate Dei. Et ideo de hac diuiſione nihil amplius dicemus,quia circa hæc duo mẽbra futura ẽ ferè tota noſtra diſputatio de cauſa efficiẽte.

Cauſa vniuoca,& æquiuoca.

XXI. *Inſtrumẽtalis non æquiuocè cauſa.*

QVinto diuiditur cauſa in vniuocã & æquiuocam,in qua partitione diuidi ẽt poteſt cauſa A in communi,ſi cauſam inſtrumentalem,æquiuocã appellemus. Quod tñ impropriè dicitur & præter communem vſum, vt notauit D. Tho.in 4.d.1.q.1. ar.4.q.1.ad 4.ex Alexãdro,& Commentat. 11.Metaphyſ.comm.24. Diuiditur ergo ibi cauſa principalis:& quidem diuidi põt in communi,quia cauſa prima ẽt eſt æquiuoca. Sed quia cauſa prima non ſolum æquiuoca, ſed etiam omnino alterius ordinis eſſe ſupponitur: ideo magis accommodatè illa diuiſio datur de cauſa principali proxima. Quædã .n.eſt quæ,efficit effectum eiuſdem rationis:& hęc dicitur vniuoca,ut ignis dum generat ignẽ: & vniuerſaliter cauſa, quæ operando per uirtutem ſuæ formæ, ſimilem reddit effectum,eſt cauſa vniuoca, & in ſuo ordine principalis,vt recte notat D. Tho. D. Tho.
B 3.p.q.62.ar.1. Alia uero eſt cauſa producẽs effectũ alterius rationis,quam oportet eſſe nobiliorem effectu,alioqui principalis non eſſet,ſed inſtrumentalis, & hæc appellatur cauſa æquiuoca: quia non conuenit formaliter cum effectu in eadem forma, ſed eminenter illam cõtinet. Rurſus diuidi poteſt cauſa etiam principalis in eam, quæ ex neceſſitate naturæ,vel cũ libertate.Itẽ,in eã,quæ agit per motum vel mutationem ex præſuppoſito ſubiecto, & eam,quæ agit ſine motu & mutatione,& abſq; ſubiecto. Sed hæ diuiſiones in ſuperioribus continẽtur, ſolũque declarant determinatas actiones, aut modos operandi dictarum cauſarũ,de quibus omnibus in particulari eſt inferius diſputandum.

C *Inſtrumentum coniunctum,& ſeparatum.*

XXII. SExtò annotãda eſt diuiſio cauſæ inſtrumentalis,ſeu inſtrumenti,in coniunctũ & ſeparatum: in quibus terminis ſolet eſſe magna æquiuocatio, & ideo diligenter aduertendum eſt,duobus modis intelligi poſſe inſtrumentum eſſe coniunctũ principali agenti(reſpectu.n.illius dicitur coniunctum inſtrumentum,aut ſeparatum)ſcilicet aut ſecundum eſſe, aut ſecundum cauſalitatem. Coniunctum ſecundum eſſe appello,quod eſt unitum aliquo modo,vel per contactum,vel per aliquam præſentiã, uel per aliquam vnionem realem agenti principali: quo calamus eſt inſtrumentum coniunctũ, &c. ſeparatum autem huic oppoſitũ erit, quod nullo modo coniungitur agenti principali, vt eſt ſemen
D iã deciſum. Ex iuxta varios modos coniunctionis & ſeparationis põt eſſe latitudo, & uarietas in his terminis.Secundum cauſalitatem coniunctum appello illud inſtrumentum,quod ad cauſandum indiges actuali & proprio influxu,& cauſalitate principalis agentis, quomodo etiam calamus eſt inſtrumentum coniunctum. Vnde econtrario ſeparatũ inſtrumentũ erit,quod in ſua actione non requirit ſpecialem influxũ, & cauſalitatem principalis agẽtis.Et hoc modo,ſi calor vocetur inſtrumentũ ignis ad calefaciendũ, licet ſit coniunctus ſecundũ eſſe, põt dici ſeparatus ſecundũ cauſalitatem,quia non indiget alio influxu ad calefaciendum præter propriam uirtutem ſuam.Vnde fit, aliquando poſſe inſtrumentum eſſe coniunctum vno modo, & ſepa-
E tũ alio,vt patet in dicto exemplo.Et e conuerſo ſacramenta dicũtur inſtrumenta ſeparata humanitatis Chriſti exiſtentis in cœlo, nimirũ ſecundũ eſſe, & tamen ſecundum cauſalitatẽ fortaſſe ſunt coniuncta,quia nihil poſsũt efficere,niſi actu influente cum ipſis Chriſto per humanitatem ſuã. Aliquãdo poteſt eſſe inſtrumentum utroq; modo cõiunctũ, vt uiſus,vel ſpecies impreſſa: aliquãdo utroq; modo ſepatatũ, ut grauitas geniti reſpectu generãtis. Quæ oĩa clara ſunt,ſi termini intelligantur.Vnũ ſolum manet in re difficile,quo modo poſſit dari inſtrumentum ſeparatum ſecundũ cauſalitatem,propriè & in rigore loquendo de inſtrumento iuxta vltimum modum ſuprà declaratum, nam ſi latius ſumatur

matur pro virtute per ſe ſufficiente ad effectum, quę vicem ſupplet illius cauſæ, quæ illam impreſſit, ſic res eſt clara, vt in impetu proiectorum, grauitate, &c. Tamen in inſtrumento proprio, quod eleuari debet ad agendum ſuperiorem effectum, vt eſt ſemen, v. g. illud eſt intellectu difficillimum. Sed huius rei expoſitio multa prius explicanda poſtulat, quæ in ſequentibus diſput. tradentur.

DISPVTATIO XVIII.

De cauſa proxima efficiente, eiuſq; cauſalitate, & omnibus, quæ ad cauſandum requirit.

IN ſuperiori diſputatione fere tantum declarauimus, quid nominis cauſæ efficientis, & plurium ſpecierũ ac modorum eius: nunc oportet diſtinctè tractare omnia, quæ ad hanc cauſam pertinẽt, per ea capita, ſeu mẽbra, quæ in alijs cauſis attingimus, ſcilicet, quæ res cauſet, quid cauſet, per quid, ſeu quo principio cauſet, quas conditiones ad cauſandum requirat, ac deniq; in quo actualis cauſalitas huius cauſæ conſiſtat. Quæ omnia poſſent quidem de cauſa efficiente in communi tractari, tamen, maioris claritatis gratia, viſum eſt, hæc omnia prius in cauſis creatis, quæ nobis notiores ſunt, inquirere, poſtea vero diſſerere de cauſa prima, & increata, ac tandẽ de dependentia cæterarum ab ipſa. Non diſtinguimus autem tractationẽ de cauſa efficiente ſubſtantiarum, & accidentium, quoniam, vt videbimus, hæc ita coniuncta ſunt, vt ſubſtantiarum productio non niſi medijs accidentibus fiat. Et eadem ratione non ſeparamus diſputationem de cauſa principali & inſtrumentali, quoniam tractando de cauſa proxima efficiente, cui per ſe, & proprie actio tribuitur, ſimul videndum eſt, quibus principijs, quibuſve inſtrumentis ad efficiendum vtatur.

SECTIO I.

Vtrum res creatæ aliquid verè efficiant.

I. Variæ opiniones. IN hac re fuit verus ſententia aſſerens res creatas nihil operari, ſed Deum ad præſentiam earum omnia efficere: tribui aũt actionem igni, aquæ, &c. propter apparentiam, & quia Deus veluti pepigit non efficere tales effectus, niſi ad talium rerum præſentiam: Hanc openionem referunt Auerroes 9. Metaph. com. 7. & lib. 12. comm. 18. & Albertus 2. Phyſi. tract. 2. c. 3. & D. Thom. 3. cont. Gent. c. 69. & 1. p. q. 105. art. 5. & in 2. d. 1. q. 1. art. 4. nullum tamen certum auctorem pro ea referunt: in eam vero inclinare videtur Philo lib. 2. Allegoriar. dum ait, *Deum eſse vnicam cauſam efficientem*, & lib. de Cherub, & flam. glad. dũ ait, *proprium eſse Dei efficere, creaturæ autem pati*. Sed hæc facile poſſent per Antonomaſiã intelligi, ſicut, & aliæ Philoſophorum locutiones, quas poſtea referemus, agentes de actione Dei. Solet etiam hæc opinio tribui Petro Aliacenſ. in 4. d. 1. art. 1. in fine: ibi tamen apertè fatetur, cauſas ſecundas vere ac proprie agere virtute propria, & ex natura rei, ac non ſola voluntate Dei; addit tamen ſimul verum eſſe, creaturam nihil facere, niſi ex volũtate Dei, & ipſo etiam faciente, imò, & faciente, vt ipſa facias: & conſequenter plus etiam Deo faciẽte, quã ſi ſolus faceret: quæ pertinent ad neceſſitatem diuini concurſus, & poſſunt verum, & falſum ſenſũ habere, vt poſtea in propria diſp. videbimus: magis autem fauet huic opinioni Gabr. in 4. d. 1. q. 1. art. 3. dub. 3. vbi hanc ſententiam reputat probabilem, & in fauorẽ eius affert illa verba 1. ad Corint. 13. *Deus operatur omnia in omnibus*, & 2. ad Cor. 3. *Non quod ſimus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* Ipſe tamen non audiet illam ſententiam aſſerere.

Auerr. Albert. D. Tho. Philo. Alia cenſis à præcedente ſententia alienus. Gabr.

II. Rationes præcedentis ſententiæ. Fundamentum pro hac ſententia nullum video, quod ſit alicuius momenti: pręcipuum tamen fuiſſe videtur, quia quantum efficientiæ tribuitur creaturæ, tantum adimitur diuinæ potentiæ creatoris, nam vel Deus operatur omnia, vel non, hoc poſterius derogat diuinæ efficaciæ: vnde infrà oſtendemus eſſe omnino falſum, & erroneũ, quia implicat aliquid eſſe, & non pendere à Deo. Si autem Deus omnia efficit, interrogo rurſus an immediatè, & ſufficienti virtute, an mediatè tantum, & inſufficienti virtute. Hoc poſterius derogat diuinæ perfectioni. Si autem primum verum eſt, ſuperflua eſt omnis alia efficientia, qua vna cauſa ſufficiens, & efficax, ſatis eſt ad effectum. Vnde: cum *natura nihil faciat fruſtra*, nullam virtutem operandi contulit rebus creatis. Et confirmo, nam quidquid ponatur Deus facere cum cauſa ſecunda, poterit facere ſe ſolo, nã hoc ſaltem ſpectat ad infinitam virtutem eius, vt infrà patebit: ergo de facto ita facit. Patet conſequentia, tum quia hoc magis decet diuinam virtutem, & efficaciam, tum maximè, quia hoc videtur neceſſarium vt creatura fiat. Quod ita probo, nam creatura à ſolo Deo habet eſſentialem dependentiam, cum ſine illo fieri nõ poſſit, & ſine quocunq; alio fieri poſſit: ergo nõ poteſt eſſe creatura ſine hac eſſentiali dependentia, quam a ſolo Deo habet, quia non poteſt eſſe ſine his, quæ eſſentialia ſunt, ergo omnis creatura eſt per dependentiam à ſolo Deo; ergo eſt per efficientiam ſolius Dei, nam efficientia, & dependentia vel ſunt idem, vel ſunt correlatiua: ergo nulla creatura habet efficientiam in aliam, & conſequenter nulla eſt cauſa ſecunda, quæ aliquid efficiat.

III. Secunda ſententia, Auicẽbr. Secũda ſentẽtia negat creaturas corporales poſſe quicquam efficere, ſed de ſpiritualibus id concedit. Hanc refert D. Thom. citatis locis ex Auicembron. in lib. Fontis vitæ, qui dicebat nullum corpus eſſe actiuum, quandam virtutem ſpiritualis ſubſtãtiæ intimè exiſtentem in corporibus efficere omnes actiones, quæ per corpora fieri videntur. Fundamentum eius fuiſſe videtur, quia agens eſſe debet intimè præſens paſſo: corpora autem non poſſunt ita ſibi eſſe præſentia, nam quantitas impedit illum intimum illapſum vnius rei in aliam, quem actio requirit. Vnde aiebat quantitatem non ſolum non eſſe actiuam, verum etiam actionem impedire. Et confirmatur, quia ſubſtantia corporea eſt infima omnium, & diſſimillima primo agenti, & ideo nec inferiorem habet ſubſtantiam ſibi ſubiectã, in quã poſſit agere, nec ſimilitudinem poteſt habere ad Deum in agendo. Quare Auguſtinus 5. de Ciuitat. c. 9. expreſsè dicit, *corporales cauſas non eſse inter cauſas efficientes numerandas.* Aug.

IV. Tertia ſententia Auicenn. Tertia ſententia fuit, res corporeas poſſe efficere accidentia, nõn tamen ſubſtantias, ſpirituales autẽ ſubſtantias creatas, poſſe efficere aliquas inferiores ſubſtantias. Hac refert ibidem D. Th. ex Auicenna lib. 1. ſufficient. c. 10. & lib. 9. ſuæ Metaph. c. 4. & 5. Qui in ea re videtur duos errores habuiſſe. Vnus eſt, quod vna ſubſtanria creata ſpiritualis poteſt creare aliam, nam prima cauſa increata ſolam vnam intelligentiam, eamq; perfectiſſimam immediatè efficit, illa vero creat ſecundam, & ſecunda tertiam, & ſic vſque ad infimam. Alter error aſſerit hanc infimam ſubſtantiam ſpiritualem infundere ſubſtantiales formas in materiam diſpoſitã à proximis agẽtibus corporalibus, quę ſubſtantiales formas efficere non ſufficiunt. Fundamentum eius quoad priorem partem fuit, quia ab vno non eſt niſi vnum proximè, & immediatè. Quoad poſteriorem vero, quæ ad rem præſentem magis ſpectat, quia hæc agentia corporalia nihil agũt, niſi medijs accidentibus, quæ ſunt inſuf-

ficientia principia ad efficiendas formas ſubſtātiales.Et confirmat hoc,quia experimēto cōſtat multas ſubſtantias generari,quæ nō habent proximas cauſas ſufficientes ad introducendas tales formas, vt cū ganeratur animalia ex putrefactione, ob diſpoſitiones accidentales,quæ caſu ſeu fortuito cōcurrunt:ergo ſignum eſt eſſe quaſi paratam aliquā ſpiritualem virtutē ſuperiorē ad introducēdas formas ſubſtantiales,quoties diſpoſitiones accidentales ſufficienter cōcurrunt: ergo ab illa virtute fiūt omnes generationes ſubſtantiales.

Prima aſſertia de efficientia cauſarum creatarum.

V.

DIcendum tamen eſt primò,agētia creata verè ac propriè efficere effectus ſibi connaturales, & proportionatos.Quam veritatem nō tantum ſenſu, & ratione exiſtimo eſſe euidentiſſimam, ſed ēt iuxta doctrinam Catholicam,certiſſimam. Vnde,ſicut ob priorem cauſam oppoſitam ſententiā Diui Tho.ſtultā appellauit,ob poſteriorem,vocare poſſumus temerariā,& erroneam:ideoq; meritò reijcitur ab omnibus Philoſophis,& Theologis:Ariſt. .n.quamuis nūquam oppoſitam ſententiam expreſsè retulerit aut refutauerit,tamen vbiq; vt euidentiſſimum ſupponit naturales cauſas aliquid facere. Imò omnes antiqui Philoſophi, quorū opiniones ipſe refert 1.Phyſ.& 1.Metaphyſ. & alibi ſæpe ſupponunt cauſas naturales aliquid efficere,& ideo laborarunt in explicando,quid,& ex quo facere poſſint,cum ex nihilo nihil fiat.Plato etiā, quem ſuperiori diſputatione ex Damaſceno citaui,hoc ſenſu vocat cauſas naturales inſtrumenta primæ cauſæ quia virtutem habēt agendi ab illa deriuatā,& dependentem.Quo ſenſu dixit ēt Triſmegiſtus mundum eſſe inſtrumentum Dei,& ab eo ſemina accepiſſe,vt omnia producat. Et eodē modo Philo lib. de congreſſ.quærēdæ eruditionis cauſa, dixit Deū huic infimo generi rerum permiſiſſe ſeminare,atq; gignere.Quos Philoſophos ſecuti ſunt Commētator,& alij poſteriores.Ex Patribus vero Auguſt. li. 3.de Trinit.cap.7.8.& 9. videtur in modo loquēdi dictos Philoſophos imitatus,dū ait,*indidiſſe Deum elemēti,& alijs cauſis creatis ſeminales rerū rationes.* Quæ nihil aliud ſunt,quā principia actiua,& paſſiua generationum,& motuū naturalium,quæ Deus poſuit in rebus creatis,vt elegāter expoſuit D. Th. 1.p.q.115.art.2.& in 2.d.18.q.1.ar.2.vbi Durādus, Heruæus,Ægid.& alij:& Capteol.in 1.d.42.art.3. Rurſus idē Auguſtinus 7. de Ciuit.c.30.de Deo loquens ait: *Sic omnia,quæ creauit,adminiſtrat,vt ēt ipſe proprios exercere,& agere motus ſinat.* Quā ſententiā cōfirmāt,& celebrāt Scholaſtici omnes,vbicunq; vel de cauſarum efficientis,vel de hominis libertate diſputāt, qui videri poſſunt citatis locis,& in 2.d.1.vbi præſertim Durand.q.5.

Plato. Triſmeg. in dial.9. & in Pimand. c. 16.in fin. philo Commē. Auguſt. D.Thom. Durand. Heruæ. Ægid. Capreol.

Experimēto probatur aſſertio.

Et probatur primò experiētia, quid .n.ſenſu notius,quā quod Sol illuminet,ignis calefaciat, aqua refrigeret? Quod ſi dicant experiri quidem nos fieri hos effectus præſentibus his rebus,non tñ fieri ab illis, plane deſtruunt oēm vim Philoſophicæ argumētationis, quia nos non poſſumus aliter experiri dimanationem effectuum ex cauſis, aut ex effectibus cauſas colligere.Et huic experientiæ atteſtatur communis cod ſenſus,& vox omnium,qui ita de rebus his ſentiunt. Secundò argumentor ab incommodis,nam iuxta illam ſententiam non poſſunt viuentia à non viuentibus diſtingui,quia non magis haberent res quædam principium ſuarum actionum,quam aliæ.Deinde fruſtra natura dediſſet diuerſis rebus varias qualitates,& virtutes,quas in eis experimur.Imò neq; ex actione poſſemus huiuſmodi qualitatem varietatem in elementis colligere,& conſequenter neq; in alijs rebus,Nam ſi ignis nō calefacit,ſed Deus ad præſentiā ignis,æquè naturaliter poſſet calefacere ad præſentiā aquæ:ergo ex illa actione nō poſſumus magis colligere ignem eſſe calidū,quam aquam.Si .n. Deus æquè cōſentaneè ad rerū naturas potuit paciſci de calefaciendo ad præſentiā aquæ,ponamus id feciſſe,tūc non liceret ex calefactione colligere aquā eſſe calidā:ergo nec nūc poſſumus inferre eſſe frigidā,aut ignē calidū.

Abſurda ex oppoſito concluſionis.

Dicere pōt aliquis pactum illud non fuiſſe omnino arbitrarium,ſed fundatū aliquo modo in naturis rerum, non quia illæ actiuæ ſint, ſed quia habēt qualitates ſimiles producēdis:& ita colligimus ignem eſſe calidum,eo quod Deus calefacit ad præſentiam eius, quia hoc pactum fundatū fuit in tali qualitate ignis.Sed hoc nō pōt Philoſophicè dici, tum quia eadem ratione iuxta naturas rerum debuiſſet Deus producere albedinem ad præſentiam albedinis, quia ſi ex ſe nō eſt magis actiua qualitas calor,quā albedo,ergo ex natura rei non eſt magis debitum pactum illud calori quam albedini.Et idē argumentū fieri poteſt de quacunq; alia qualitate, imò,& de quantitate,& de ſubſtātia,& de quacūq; re. Tum ēt, quia illud non habet locum in cauſis æquiuocis,in quibus nō eſt ſimilis forma vel qualitas,neq; eſt neceſſariò eminentior, ſi illæ nihil ſūt acturæ.Præterea,iuxta illam ſententiam ſuperfluæ ſunt terræ diſpoſitiones pluuiæ,arationes,cœlorū motus,&c. ſi hæc oīa nihil agunt, ſed ſufficeret ad eſſe triticum, vt Deus ad præſentiam eius triticum generaret,& ſic de rebus alijs.Præterea ſit ſimile argumentū ex varijs organis,& inſtrumentis,quibus Deus compoſuit corpora,præſertim viuentia,nam ſicut quædā ex ipſa diſpoſitione apparent apta ad recipiendum,ita etiam alia ſunt ad agendum, quæ omnia eſſent ſuperflua,ſi hæ res nihil agerēt.Denique hac de cauſa optimè dixit Ariſt.2.de cœlo,c.3. & 1.Ethicorum c.7.*Omnia eſſe propter ſuam operationem*,quare nihil magis repugnat inſtitutioni rerum,& fini earū,quam omni efficientia carere.Præterea,ſi res creatæ nihil agerent inter ſe, ex natura rei omnes eſſent æquè incorruptibiles,quia ab agente creato nihil pati poſſent: fruſtra ergo Deus tot motus cœlorum, tantamque cauſarum multitudinem ordinaſſet,vt hæ rerum inferiorum ſpecies per generationum,& corruptionum ſucceſſionem diu conſeruarentur:facilius .n.permanerent perpetuò eædem res à principio creatæ,ſi Deus ipſe nihil corrumperet,quia res ipſæ inter ſe non ſecum pugnarēt,nec ſe corrumperent. Similia multa incommoda poſſunt facile excogitari, ex quibus intelligitur,totum naturæ ordinem contra illam ſententiam pugnare. VI.

VII. Ratio a priori cōcluſionis.

Tertiò eſt ratio à priori, quia habere vim agendi non repugnat rebus creatis,ſed potius eſt maximè cōſentaneum perfectioni earum:ergo cū Deus condiderit vnamquamque rem in natura ſua perfectam,negandum non eſt tales creaſſe res,quæ habeant connaturalem virtutem agendi:Antecedens probatur, quia non omnis virtus agendi requirit perfectionem infinitam: ergo ſufficit virtus finita creaturæ, vt efficacitatem aliquam habere poſſit. Antecedens patet,quia nulla probabilis ratio perſuadet neceſſitatem infinitæ perfectionis ad omnem actionē.Quin potius, vt infra videbimus,multum laborarunt Theologi,vt rationem inuenirent, quæ probet ad creandum requiri infinitam virtutem:ad alias ergo actiones,& mutatione non requiritur talis virtus, præſertim in his agentibus, quæ non agunt abſq; dependentia à ſuperiori.

VIII. Occurritur obiectioni.

Dices,in hoc ipſo reperiri repugnantiā,ſcilicet, quod ſit agens,& dependens in agendo à ſuperiori agente:& ideo requiri infinitam virtutem in omni agēte,quia ſi agit, ſola ſua virtute agit,& abſq; dependentia ab alio.Quæ obiectio tangit fundamentum contrariæ ſententiæ,de quo dicendum eſt latè infrà,

infrà, tractando de neceſſitate diuini cócurſus: nũc A reſpondetur breuiter, negando aſſumptum: ſicut enim non repugnat eſſe, & dependenter ab alio eſſe, ita non repugnat agere, & dependenter ab alio agere. Cur enim? An quia repugnat eandem actionem ſimul eſſe à pluribus cauſis totalibus? At hoc falſum eſt, ſi illæ cauſæ ſint diuerſorum ordinum, & eſſentialiter ſubordinatæ. Quo circa tantum ab eſt, vt hæc efficientia cauſarum ſecundarum derogget diuinæ efficacitati, vel auctoritati, vt potius illã
D.Tho. maximè cómendet & declaret. Nã, vt D.Th. ſuprà argumentatur, ita cómunicauit Deus ſuã creatis rebus bonitatem, vt eis ẽt dederit inclinationem &, vim ad communicandum alijs id, quod de bonitate ipſius Dei participant, vnicuique impertiendo
Plato. iuxta capacitatem ſuam. Quia, vt ad hoc propoſitũ B dixit Plato in dialog. de Natur. *Bonus eſt Deus, & liuore non tangitur, neque vlli inuidet;* & ideo omnia fecit bona, ſibique ſimilia in appetitũ ſe cómunicandi, iuxta captum ſuum. Vnde quædam ſe materialiter cómunicant, alia formaliter: non ergo repugnat, quod etiam efficienter communicent.

IX. An Deus plus agat efficiens cũ cauſis ſecundis, quã ſi ſolus.

Igitur, quod Aliacus ſupra dicebat, plus ſcilicet agere Deum efficiendo cum cauſis ſecundis, quã ſi ſe ſolo omnia efficeret, præſuppoſitiuè (vt ita dicã) verum eſt, formaliter aũt falſum, id eſt, ſi cauſa ſecunda aliquid efficit, ſupponitur Deus & effeciſſe ipſam cauſam ſecundam, & communicaſſe illi perfectionem actiuam, in quo ſuam potentiam magis oſtendit, & deinde agit cum cauſa ſecunda, quidquid ipſa agit: & ita præſuppoſitiuè plus agit. At C vero per ipſammet actionem, qua cũ ipſa cauſa ſecunda agit, non plus, neq; æqualiter agit, quam ſi ſe ſolo ageret, quia non applicat totam efficaciam neceſſariam, vt ſolus agat. Vnde in tali modo agendi quãuis agat ſufficienti virtute in ratione cauſæ primæ, non tamen ſufficienti in omni genere. Neque hoc eſt imperfectionis in Deo, quia non eſt ex indigentia, aut impotentia eius, ſed ex voluntaria & prudentiſſima applicatione virtutis ſuæ. Quo ſenſu verum eſt etiam, quod Aliacus aiebat, nempe cauſas ſecundas nihil agere, niſi ex voluntate Dei: requirunt enim, vt infrà dicemus, concurſum Dei, quẽ Deus non neceſſitate, ſed voluntate præbet: illa tñ voluntas non eſt omnino abſoluta (ſeclusis miraculis) ſed eſt accómodata naturis rerũ, & qua D ſi ex quodã debito iuſtæ diſtributionis: & ideo hoc voluntariũ non impedit, quo minus huiuſmodi efficientia ſit ſimpliciter naturalis rebus creatis. Sicut ẽt ex uoluntate Dei habent ipſam virtutem agẽdi, non tñ ex voluntate omnino ſuperaddita, & quaſi mere gratis adiuncta illi voluntati, qua vult tales creaturas eſſe, ſed ſunt connexæ hæ voluntates iuxta naturale debitum & connexionem ipſarum rerũ. Vnde quod voluerit Deus ignem calefacere, & aquã frigefacere, nõ eſt mere volũtariũ, ſed ſuo modo debitũ, ex ſuppoſitione quod voluerit tales res creare. Loquimur aũt de vi agendi cónaturali, nam de ſupernaturali & infuſa, alia eſt ratio, quę ad nos non ſpectat. Atque ita ſimul probata eſt concluſio poſita, & ſolutũ fundamentum prioris ſententiæ. E

X. Quod vero in confirmatione tangitur de eſſentiali dependentia, infrà in diſputatione de creatione ex profeſſo tractandũ eſt: nũc ſolũ dico cómitti æquiuocationẽ in illa propoſitione: *Creatura eſſentialiter pendet a ſolo Deo:* põt enim intelligi illa propoſitio poſitiuè, & negatiuè: poſitiuè intellecta reddit hunc ſenſum: *Creatura eſſentialiter poſtulat pendere à ſolo Deo:* & hoc non eſt verũ, in vniuerſum loquendo, licet fortaſſe de aliqua actione, vel de aliqua re ob ſpecialem conditionẽ id poſſit verificari: quod ſpectat ad ſpeciales quęſtiones de creatione, vel de gratia, &c. Negatiuè aũt intellecta, ſenſus illius eſt, quod ratio creaturæ vt ſic non poſtulat eſſentialiter dependentiam, niſi à Deo. Et hoc eſt verum, quia ex huius non excluditur, quin de facto, vel ſecundum aliquem modum productionis poſſit habere dependentiam à Deo, & ab aliqua creatura, vt per ſe conſtat.

Ex principijs ſupernaturalibus eadem aſſertio tractatur.

HActenus tractata eſt philoſophicè concluſio poſita, quia vero diximus ẽt habere certitudinem iuxta fidei doctrinã, pauca de hac parte adiungere neceſſe eſt. Colligitur ergo hæc certitudo primò ex modo loquendi diuinæ Scripturæ, Geneſ. 1. *Germinet terra herba virentẽ, &c. Producat terra animam viuentem:* vbi Baſil. hom. 9 adnotat ex vi horum & ſimilium verborũ accepiſſe res naturales efficaciã continuò efficiendi rerum generationes & corruptiones, quod latius proſequitur Ambroſ. lib. 3. Exam. à c. 8. & li. 5. & 6. fere per totos. Vnde Marci 4. ait Chriſtus: *Aliud cecidit in terrã bonã, & dabat fructum,* &c. & infrà; *Vltrò terra fructificat, primũ herbã deinde ſpicã, deinde plenũ frumentũ,* & Lucæ 21. *Arbores cũ producunt iã ex ſe fructũ, &c.* & Sap. 16. miraculo tribuitur, quod ignis ſuæ virtutis oblitus, iuſtos & indumenta eorũ non conſumpſerit: & ibi tribuitur aquæ, quod omnia extinguat, & draconibus, quod venenatos habent dentes ad occidẽdum, & diuinæ poteſtati tribuitur, ſi interdum ab his actionibus impediuntur. Præterea ſunt aliæ veritates fidei, quæ ſine hoc principio ſubſiſtere nõ poſſunt. Prima ac præcipua eſt veritas liberi arbitrij, quod non niſi in vi & modo agendi conſiſtere põt, vt infrà oſtendemus. Vnde Concil. Trid. ſeſſ. 6. can. 4. damnat dicentes, liberum arbitrium creatũ *nihil omnino agere, mereq́; paſſiue ſe habere.* Qua definitione plane damnat primam ſententiã ſuprà relatã, & noſtrã concluſionem definit. Et (quod à fortiori rem conuincit) non ſolum in naturalibus operationibus, ſed ẽt in ſupernaturalibus: ſeu gratiæ operibus liberis, vult Concilium habere efficientiã humanam voluntatem. Ex quo obiter intelligũtur illa teſtimonia, quæ Gabriel in contrarium afferebat, in quibus ſpecialiter ſermo eſt de operib. gratiæ, quæ ita tribuuntur Deo vt primariæ cauſæ, vt non excludatur cooperatio noſtra. Nã in eodẽ loco ait Paulus, & nos non eſſe ſufficientes ex nobis, & ſufficientiam noſtram ex Deo eſſe. Et qui in vno loco ait Deum operari in nobis, in alijs ait cooperari nobiſcum, & nos eſſe cooperatores gratiæ Dei. XI. Geneſ. Baſil. Ambroſ. Marc. 4. Luc. 21. Sap. 16. Trident.

Nec minorẽ efficaciã habet ratio, quæ ex efficiẽtia actus peccati deſumitur: nam ſi cauſa ſecunda non efficit, ſed Deus ad prẹſentiam eius nos non facimus volitiones malas, ſed Deus ſolus eas nobis infundit ad præſentiã obiectorum: quod eſt blaſphemum & erroneum, non ſolum quia tunc non liberè peccaremus, ſed ẽt, quia tunc non nobis, ſed à Deo peccaremus. Præterea ſumitur optima ratio Theologica ex definitionibus Conciliorum circa Incarnationis myſteriũ, quibus docent eſſe in Chriſto duas operationes, duoq; operandi principia, ſeu operatrices virtutes, de quibus legi poteſt Damaſc. 3. lib. de Fid. c. 15. Quæ omnia & ſimilia vera eſſe non poſſunt, ſi in natura creata nulla vis eſt agẽdi. Tandem ex creatione animę rationalis naſcitur optimum argumentum: quia iuxta contrariã opinionem non minus verum eſt, hominem generantem creare animam rationalem, quam ignem generare ignem: quia ſicut Deus ad præſentiam ignis facit ignem, & actio tribuitur igni, ſolum quia eſt conditio ſine qua non, & qua poſita Deus infallibiliter facit: ita Deus ad præſentiam humani ſeminis creat animam infallibiliter, & non ſine illa conditione. Conſequens autem eſt error in fide. XII. Damaſc.

Secunda aſſertio.

XIII. Dico ſecundò: Non ſolu ſubſtātiæ incorporeæ, ſed ēt corporeæ habere poſſunt Phyſicā & veram efficientiā. Hæc ſequitur ex præcedente, eadē fere demonſtratione & certitudine: nā experiētiæ, rationes, & teſtimonia adducta tā de cauſis naturalibus & materialibus, quam de immaterialibus procedunt. Imò, ſi de efficientia per actionem tranſeuntem ſermo ſit, notius & euidentius nobis eſt corpora agere, quā incorporeas ſubſtantias. Quare nihil in huius concluſionis confirmationem addere oportet. Neq; fundamentū contrariæ ſententiæ vllius eſt momenti, quia vt vnum corpus agat in aliud, non eſt neceſſe, vt penetratiuè ſit ſimul cū illo in eodem loco, ſed ſatis eſt, quod ſint ſufficienter propinqua, vt ipſa experientia oſtendit, & inferius latius declarandū eſt. Quocirca, quāuis quantitas non ſit actiua, non tñ omnino impedit actionē. Sicut materia ēt non eſt actiua, non tñ impedit actionem formæ. Ita.n. videtur quantitas ad qualitates cōparari, ſicut materia ad formā. Vnde neutra impedit, ſed potius confert ſuo modo ad actionē, ſi non agendo, ſaltem ſuſtentando, & connaturali modo applicando principium agendi. Ad confirmationem aūt reſpondetur, ſubſtantiam corporeā ſecundum ſe totam non eſſe in infimo ordine, neq; ſummè diſtare à Deo, ſed ſolum ſecundum materiam primam, & ideo de illa fatemur nullam habere propriam vim agendi: at vero ſecundum formā habent corpora maiorem perfectionem, & ſimilitudinem ad Deum: & ideo ſecundum illam habere poſſunt vim efficiendi. Auguſtin. autem in citatis verbis loquitur de cauſis efficientibus, quæ ſe aliquo modo agunt, id eſt, quæ dominium habent ſuarum actionum, & ſeſe poſſunt applicare ad agēdū. Sic enim ait: *Corporales cauſæ, quæ magis fiunt quam faciūt, non ſunt inter cauſas efficientes numerādæ, quoniā hoc poſſunt, quod ex ipſis faciūt ſpirituū volūtates.*

Auguſt. quam efficiētiā neget corporibus.

Tertia aſſertio.

XIV. Dico tertiò: Quamuis cauſæ creatæ non poſſint efficere ſubſtantiam ſecūdum ſe totam, ſeu ſe primò, poſſunt tamen ex ſubſtantiali materia præſuppoſita, ſubſtantiam generare, educendo ſubſtantialem formam. Hæc autem efficacitas corporalibus potius cauſis, quam ſpiritibus creatis tribuenda eſt. Prima pars huius aſſertionis eſt certiſſima, quia cauſæ creatæ non poſſunt aliquid creare, vt agentes de creatione oſtendemus: ſubſtantia autem per ſe primò, ac ſecundum ſe totam, non pōt fieri niſi per creationem, non enim poteſt fieri ex præſuppoſito ſubiecto, quia toti ſubſtantiæ nullū ſubiectum ſupponitur, cum ſit ens per ſe completum: ergo neceſſariò fieri debet ex nihilo, atq; adeo per creationem. Et hinc eſt, quod ſubſtantia ſpiritualis creata non poteſt aliam ſibi ſimilem, vel in ſpecie, vel in gradu procreare, quia talis ſubſtantia cum ſit ſimplex in eſſentia, non poteſt niſi per creationem fieri. Et eadem ratione materialis ſubſtantia quoad materiam non poteſt effici a cauſa creata, ſiue incorporea ſiue corporea: & hoc ſenſu dicimus ſubſtantiam ſecundum ſe totam ac per ſe primò, id eſt, quoad totā entitatem, & nihil ſubſtantiæ ſupponendo, non poſſe effici à cauſa creata, ſed de hac re plura in ſequentibus dicenda ſunt.

XV Formæ ſubſtātiales a corporeis ſuppoſitis fiunt. Secunda verò pars concluſionis de eductione formæ ſubſtantialis per propria efficientiam cauſarū ſecundarum non eſt tam euidēs & certa, ſicut ſunt ſuperiores de efficientia abſolutè, quia effectio huius formę minus ſenſibilis eſt, ideoq; minus nota nobis, quam efficientia accidentium, & quia in hac efficientia explicanda, non parua eſt difficultas, vt ſect. ſeq. videbimus. Nihilominus eſt hęc pars probabilior, præſertim abſolutè ſumpta, & non deſcendendo ad particulares modos explicandi hanc efficientiam. Et probatur primò, quia ſicut videmus ignem calefacere, ita & generare ignem, & Solem producere mineralia, & terram actione ēt Solis germinare herbam, &c. Secundò, quia cum hæ res non fiant per creationem, ſed per generationem, neq; ex parte rei factæ, neq; ex modo quo fit, requiritur virtus infinita ad earum effectionem: ergo talis virtus non excedit capacitatem cauſarum creatarum: ergo eſt illis communicata à prima cauſa, eſtq; illis connaturalis. Sed de hac parte plura in ſect. ſeq. non .n. poteſt exactè probari & defendi, niſi prius modus huius efficientiæ declaretur.

XVI. Spirituales ſubſtātię formas ſubſtātiales efficere nequeunt. Tertia vero pas concluſionis, nimirū quod hæc efficientia non ſit ſpiritibus creatis tribuenda, ex eo patet, quod ſunt improportionati ad huiuſmodi actionem: cauſæ aūt corporales ſunt magis proportionatæ, & accōmodatæ. Inter reſ aūt creatas non ſatis eſt, quod aliqua ſit magis perfecta, vt poſſit efficere minus perfectam, niſi aliunde conſtet eā eminenter continere: ſpiritus aūt creati, licet ſint perfectiores quā corpora, tñ cū ſint limitati ad propriū gradum, & ſinguli ad proprias ſignificandas perfectiones, non continent eminenter res corporeas, & cū non ſint formæ in materia, ſed omnino abſtractæ, improportionatæ ſunt ad formas in materiam inducendas: de qua item re dicemus plura infra, tractando de intelligentijs creatis, vbi oſtendemus eas nec ſubſtantiales formas, nec qualitates poſſe in corporibus efficere: neq; enim poſſunt ad nutum ſuæ uoluntatis corpora alterare. Quod ſi hoc non poſſunt, multò minus poterunt in materiā, formā ſubſtantialem inducere, nam qui virtutem nō habet diſponēdi materiam, multò minus habere pōt vim eam informandi. Agentia vero corpora cū poſſint materiam alterare ac diſponere, magis proportionata ſunt, vt eam introducendo ſubſtantialē formam, iuxta formæ capacitatem, & qualitatem.

XVII. Ad fundamentum ergo Auicennæ quoad priorē negamus à prima cauſa ſolam unam intelligentiā, vel vnum effectum potuiſſe prodire, quia prima cauſa non agit naturæ neceſſitate, vt ad vnum effectum ſit determinata, ſed eſt intellectuale agens, habens in ſe infinitarum rerum exemplaria, quarum effectionem ſua uoluntate & arbitrio definit. Fundamentum autem ſecundi erroris poſtulat difficultatem ad ſequentem ſect. pertinentem.

SECTIO II.

Quodnam ſit principium quo ſubſtantia creata efficit aliam.

Simul quærimus de principio principali, & proximo, ſeu inſtrumentali, quia vnū ſine altero ſatis explicari nō pōt. Conſtat aūt primò ex dictis ſermonē tm̄ eſſe de corporali cauſa, quia creati ſpiritus nullam ſubſtantiam efficere poſſunt, vt dictum eſt. Rurſus cum in ſubſtantia creata ſint materia, forma, & accidentia, conſtat ſecundò apud omnes materiam non eſſe principium huius effectionis: principium (inquam) quo, ſeu formale, nā principium quod ſuppoſitum eſt, ſicut in cæteris actionibus: ſuppoſitum aūt materiale licet conſtet materia, & forma, & ſubſiſtentia, ac præterea habeat accidentia, tñ vim agendi nō habet a materia, quæ actiua non eſt, vt ſæpe diximus. Subſiſtentiæ autem mentionem nō facimus, quia illa ſolum eſt modus quidam & terminus naturæ, præcedens quidem naturaliter omnem actionem, non tamen per ſe conferens vim ad agendum, vt latius infrà tractando de ſubſiſtentia dicemus. Tota ergo controuerſia

Materia nullius actionis principiū quo.

uerſia ad formam ſubſtantialem,& eius accidentia ſeu naturales proprietas reuocatur.

II. Nullum accidens principalis cauſa ſubſtãtiæ. De quibus conſtat tertiò formam accidentalem non poſſe eſſe principiũ principale producẽdi ſubſtantiam,in quo omnes fere conueniunt. Solet .n. in contrarium citari Maior in 4.diſt.12.ſed nõ contradicit,neq; vllus alius quem ego viderim.Nec poteſt eſſe vlla dubitandi ratio,quia cauſa principalis vt oſtẽdimus,eſſe debet,vel nobilior,vel certe non ignobilior effectu:cum enim nemo det quod nõ habet,quo modo poteſt forma imperfecta habere in ſe,vel communicare ſuo ſuppoſito principalẽ vim efficiendi perfectiorem formam,quam nec formaliter,neq; eminenter continere poteſt? Eſt aũt accidentalis forma imperfectior ſubſtantiali: ergo non põt eſſe principium principale educẽdi illam. Atque hoc euidentius conſtabit ex dicendis,tum per tractando primam ſententiam,tum etiam vltimam noſtram aſſertionem confirmando.

III. Forma ſubſtãtialis eſt principium principale quo efficiens agit. Ex hoc vlterius fit, ſi in materiali ſubſtantia eſt aliquod principiũ quo principale ad efficiẽdã ſubſtantiam, illud eſſe non poſſe niſi ſubſtantialem formã:facta .n.enumeratione nihil aliud ſupereſt. Atq; hoc communi etiam omnium conſenſu videtur eſſe receptum: quia cum forma ſit principalis actus ſuppoſiti,& quę illi principaliter dat eſſe,illa ẽt eſſe debet principale principium operãdi, cum operatio ſequatur eſſe.Deniq; quia forma ſubſtantialis non põt eſſe principium inſtrumentale;ergo erit principiũ principale.Patet conſequentia,quia neq; datur medium,neq; põt forma omnino excludi à ratione principij,cum ſit fons totius eſſe, omniumq; proprietatum. Antecedens autem patet, quia forma ſubſtãtialis non ſupponit aliam,cuius poſſit ipſa eſſe inſtrumentum, cum ipſa ſit omniũ prima ac præcipua: loquor aũt intra idem ſuppoſitum, nam ſi vna forma inferior ad ſuperiorem, comparetur, poterit dici inſtrumentũ illius, vt in ſuperioribus factũ eſt,& in ſequentib.attingemus. Atq; hinc etiam omnes fere habent pro comperto accidentia eſſe inſtrumenta formæ ſubſtantialis ad producendam ſubſtantiã,quia forma ſubſtantialis non ſe ſola,& immediatè producit ſubſtantiã ſimilem,ſed accidentibus vtens,vt experimẽto videtur conſtare, & probat argumentum pro Auicenna factum ſuperiori ſectione.

IV. His ergo poſitis duo explicãda ſuperſunt:primũ quomodo accidens ſit inſtrumentum producendam ſubſtantiam.Secundum quomodo forma ſubſtantialis ſit principium principale ad educendã ſimilem formam.Vnde duæ ſunt difficultates præcipuæ:prima eſt,an accidens ita ſit inſtrumentum,vt immediatè attingat eductionẽ ipſius formæ ſubſtantialis: an vero dicatur inſtrumentum ſolum, quia diſpoſitiuè operatur ad inductionẽ formę ſubſtantialis,qui eſt effectus præcipuè intẽtus à principali agente. Secunda eſt,ſuppoſito,quod accidens immediatè attingat,an cum illo proximè etiam influat ſubſtantialis forma,vel tantũ remotè,& quaſi radicaliter.

Prima ſententia circa efficientiam accidentium in ſubſtantiam.

V. Circa primum eſt prima ſententia,accidẽtia ſolum eſſe inſtrumenta hoc poſteriori modo,id eſt,tantum diſpoſitiuè concurrendo: quod poteſt intelligi vel de accidentibus,quæ recipiũtur in paſſo,& sũt ipſæ formales diſpoſitiones materiæ:quo modo id videtur intellexiſſe Philoponus 2. Phyſ. tex.27.& ideo hæc inſtrumẽta reuocat ad materialẽ cauſam:In quo.& cõtra Ariſtotelem loquitur,& cõtra rationem. Ariſtoteles enim ſemen, & ſimilia inſtrumẽta ad efficientem cauſam reducit,& meritò:quia inſtrumentum non dicitur, niſi quod per aliquam actionem influit in effectũ:& ideo nullius cauſæ propriè inſtrumenta dicuntur,niſi efficiẽtis. Aliter ergo intelligendum eſt de accidẽtibus,quæ ſunt in ipſo agẽte,& ſunt facultates,per quas proxime operatur, & effectiuè inducit diſpoſitiones in paſsũ,per quas paulatim præparat materiã, donec proxime fiat capax formę ſubſtãtialis: & hoc modo ſunt inſtrumẽta ad inducendã formẽ ſubſtãtialem,nõ quia ipſam immediatè attingãt aut efficiãt: ſiſtit.n.ac terminatur eorum actio in effectione accidentiũ ſibi perfecte ſimiliũ, ſed quia vt ſubordinata ſunt propriæ formæ,eorũ actio tendit ad productionem ſimilis formæ ſubſtantialis.Hãc opinionẽ tenuit Scotus in 1.d. 37.& in 2.d.17.& latius in 4. d.12.q.3.quã ſequitur Ocham in 2.q.23.Fũdamentũ præcipuũ eſt,quia nõ põt accidens, cũ ſit ens imperfectius forma ſubſtãtiali:efficere vllo modo illã. Scotus. Ocham.

Reſpõdent aliqui, licet accidẽs ſit imperfectius in rõne entis, nihilominus in rõne principij actiui eſſe poſſe aptius, atq; eo sẽſu dici poſſe perfectius in agẽdo.Sed hoc nõ recte dicitur,quia vis agẽdi,pręſertim in accidente,non eſt aliud ab entitate eius, vel ſi aliquo modo,ſaltem ratione,diſtinguatur,cõſequitur illam,& cõmenſuratur illi: ergo poteſt accidens,nobilius eſſe in agendo,quam ſit in eſſendo Aliàs ſub eadem diſtinctione poſſet quis dicere accidens eſſe principale principium producendi ſubſtantiã,quia licet nõ ſit nobilius in eſſe,põt eſſe nobilius in actione:quod eſt abſurdum.Præterea,nũquam ex nobilitate actionis poſſemus colligere nobilitatem efficientis cauſæ quoad eius eſſe.Et(vt argumentatur Scotus)de Deo ipſo poſſet quis dicere eſſe nobiliorem in actione quamis non ſit in eſſe.

Frequentior ergo reſponſio eſt, accidens etſi ſit ignobilius,& ideo virtute propria non poſſit attingere productionem ſubſtãtiæ,tamen in virtute ſuæ formæ ſubſtantialis, cuius eſt proprietas, & virtus agẽdi,poſſe illius eductionẽ immediatè attingere. Sed inſtat Scotus,inquirendo quid ſit illa virtus,in cuius vi, & efficacitate dicitur accidens attingere. Aut.n.eſt aliquid ab accidente diſtinctũ, vel nõ. Si non diſtinguitur, ergo non magis põt in virtute illius fieri ſubſtantia,quã in virtute accidentis.Si vero diſtinguitur,vel eſt accidens,vel ſubſtantia,ſi accidens,idem procedit argumentum,ſiue illud dicatur eſſe abſolutum, ſiue reſpectiuũ,imò multo minus actiuum erit, ſi ſit reſpectiuum,quam ſi abſolutum. Si vero ſit ſubſtantia, non erit alia,niſi forma ſubſtãtialis:atque ita potius forma ipſa erit virtus agendi,& principiũ quo accidens attingit eductionem formæ ſubſtantialis,quam econuerſo.Reſpõdent cõmuniter Thomiſtæ ex Caietano 1. p. q.53. art.3.& q.77.art. 1.cum dicitur accidens in virtute ſubſtantiæ facere ſubſtantiam,illud *in virtute*,non eſſe tranſitiuẽ ſumendum,ſed in tranſitiuẽ,quia nõ eſt ſenſus aliquã virtutem addi accidenti, qua producat ſubſtantiam,ſed accidens per entitatem ſuã, eo quod ipſa eſt quędam virtus ſubſtantiæ,poſſe attingere ſubſtãtiam.Sed hæc reſponſio non videtur eneruare vim argumenti,quia cũ calor natura ſua ſit virtus,& facultas ſubſtantiæ,cũ dicitur agere in virtute ſubſtantiæ, nihil aliud dicitur, quam quod calor natura ſua habet talem actiuitatem: hoc aũt videtur naturaliter repugnare,nã forma ignobilis non poteſt eſſe naturalis virtus ſufficiens ad producendam formam meliorem. VI. Frequentior Thomiſtarum reſponſio examinatur.

VII. Et, ne videamur in vocibus ſiſtere, vt explicetur difficultas,quæ in re ipſa eſt,inquiro an actio illa, qua educitur forma ſubſtãtialis de potẽtia materię immediatè prodeat à ſolo calore, v.g. a forma vero ſubſtãtiali non niſi remotè,& radicaliter,quatenus ab illa manat calor: vel ſit actio immediatè ab vtraq; forma:ab vna vt à principali,& ab altera vt inſtrumẽtali. Si hic poſterior sẽſus aſſeratur,ceſſat quidem

quidem difficultas in argumento tacta, nã hoc modo nullum eſt inconueniens formam imperfectiorem inſtrumentariè concurrere ad effectum perfectiorem; & tunc optimè exponitur illud *in virtute*, ſignificat.n. id eſt, adiutum à ſuperiori virtute actu influente. Sed tunc inſurgunt aliæ difficultates nõ minus graues. Prima, quia experientiæ, quæ probare videntur accidentia attingere effectionem ſubſtantiæ, probant accidentia ſola id efficere, quia vel ſubſtantia non eſt, vt cum accidentia vini cõſecrati generant vinum: & idem argumentum, licet minus efficax, fieri ſolet de ferro candẽte generante ignẽ. Vel certè, quia ſubſtantia nõ eſt applicata, vt in Sole inducente formas ſubſtantiales rerum mineralium in viſceribus terræ, à quibus lõgiſſime diſtat. Secũda, quia iuxta illam interpretationem iam ponitur forma ſubſtantialis principium immediatum alicuius actionis, quod ſuperat perfectionẽ eius. Nã, quia ad hoc eſt improportionata, ideo recepit à natura formas accidentales, per quas agat. Vnde oritur tertium argumẽtum, quod Scotus, & Ochã indicarunt, nam ſi hic influxus immediatus neceſſariò concedendus eſt formę ſubſtantiali, ſuperfluus eſt immediatus influxus formæ accidentalis. Nã ſi generatio eſt vniuoca, forma ſubſtantialis, quę ſupponitur immediatè influere, habet perfectionẽ, & proportionem requiſitã, vt ſit principiũ proximũ ſufficiens ad formam ſibi ſimilem producendã: cũ .n. calor ſit hoc modo ſufficiens ad efficiendum ſimilem calorem, cur non erit forma ſubſtantialis ad ſimilem formam, cum iam ſupponatur, influxũ immediatum ei non repugnare? Quod ſi generatio ſit æquiuoca, cum forma generationis ſit eminẽtior, maiori ratione erit ad ſimilem actionem ſufficiẽs.

VIII. Quod ſi propter has difficultates prius membrũ eligatur, prout videtur etiam frequentius receptũ, manet in primis in ſua vi difficultas tacta, nã intelligi non põt, quomodo inſtrumentum ignobilius ſe ſolo, & per vim ſibi connaturalẽ abſq; conſortio nobilioris agentis, efficiat effectum nobiliorẽ. Nã quod illud inſtrumentũ ſit virtus alterius, quid refert? Quia inde ſolum habet, vel qđ ſit deciſum ab alio, ſicut ſemẽ ab animali, & inde non creſcit virtus, quæ tãta eſt, quãta eſt pfectio quã in ſe recipit, non quanta eſt perfectio eius, à quo illã recipit, vel certè habet, qđ loco alterius ſubſtituatur ad agendũ, vt grauitas loco generantis: & hoc eſt quod mirabile, & repugnans apparet, ſcilicet, quod natura ſubſtituat virtutem imperfectam, vt ſe ſola, & ſine actuali iuuamine ſuperioris virtutis, efficiat vice principalis agentis nobiliorem effectũ. Et præterea ſunt aliæ difficultates contra illum dicendi modũ. Præcipua eſt, quia ſequitur formas ſubſtãtiales nullam habere actiuitatem propriam, ſed ſolum, quaſi per accidens concurrere ad omnem actionem. Nã ſi Deus, v.g. ſolum produceret, & conſeruaret calorem, & poſtea non immediatè influeret in actionẽ progredientem à calore, non eſſet cauſa per ſe, ſed per accidens illius actionis: ergo ſimiliter ſi forma ſubſtãtialis ita comparatur ad omnem actionẽ caloris, non poteſt vere dici principium per ſe efficiẽs actionis, vel ad ſummum dicetur principium principale remotum, & per denominationem extrinſecam, ſcilicet, quia principium proximũ agendi vicem illius habet, vel (vt verius dicam) impotentiã eius ſupplet, nam reuera forma ipſa per ſeſe nullã actiuitatem habet. Hoc aũt videtur abſurdũ, alioqui ſubſtantia nunquam eſſe per ſe actiua, aut generatiua ſui ſimilis, neq; eſſet vlla actio à ſuppoſito ſubſtantiali creato, niſi ratione accidentiũ; hoc autem repugnat perfectioni ſubſtantiæ. Nam. vt argumẽtatur Scotus in 5. diſt. 16. ſi aliqua forma accidẽtalis eſt immediatè productiua ſui ſimilis, cur non erit ẽt aliqua ſubſtantialis? Videtur etiam contra Ariſto. 2. Phyſ. c. 7. ibi enim triplicem cauſalitatem formæ tribuit, formalem, finalem, & efficientem: ergo ſicut prima, & ſecunda propriè ac per ſe conuenit formæ, ita & tertia. Ariſtot.

Secunda ſententia oppoſita circa actiuitatem accidentium in ſubſtantiam.

IX. SEcunda ſententia affirmat accidentia ita eſſe inſtrumẽta ſubſtantiæ ad ſubſtantiam producẽdam, vt proximè, & per ſe attingant productionẽ ſubſtantialis formæ in virtute aliarum formarum, quarum ſunt inſtrumenta. Hæc eſt ſententia Diui Thomæ 1. part. q. 45. artic. 8. ad ſecundum, & tertium, & q. 77. art. 1. ad tertium, & quartũ, & q. 115. artic. 1. ad quintum, & 3. part. q. 77. art. 3. Caieta. ſuprà. Ferrar. 4. cont. Gent. capit. 66. & Capreoli in 1. diſt. 3. q. 3. artic. 2. & in 4. diſt. 12. quæſt. 1. articu. 3. Ægid. quod li. 3. q. 1. ad ſecund. & in Examer. part. 2. cap. 11. Henric. quodlib. 14. q. 1. Heruæi quodlib. 3. q. 12. Et videtur hæc eſſe cõmunis Peripateticorum ſententia. Ariſtoteles. n. vbiq; ſignificat naturalem actionem, & generationem fieri medijs accidentibus, vnde 1. de Generat. capite 7. ait actionem, vtiq; corruptiuam, inter contraria tantũ eſſe: contrarietas autem propriè ſolum eſt inter qualitates: & li. de ſenſu, & ſenſibili inquit nihil agere, aut pati quatenus ignis, aut aqua, aut quippiã ſimile eſt *ſed quatenus contrarietatem ſubit*, id eſt, quatenus cõtrarijs qualitatibus afficitur. Vbi Alexand. aduertit iuxta Peripateticam ſentẽtiam, ignem non edere actionem quatenus ignis, ſed quatenus calidus eſt, id eſt non per formã ignis, ſed per calorem. Item 2. de Anima, tex. 10. & 7 Metaph. textu 31. & lib. 3. de Generat. animal. docet Ariſtoteles ſemẽ eſſe inſtrumentũ, quo vnum animal effectiuè generat aliud Commẽtator etiam li. 7. Metaph. comm. 22. & 31. & 12. Metaph. comm. 18. inquit, eiuſdem virtutis eſſe materiam præparare, & formam inducere: cũ igitur conſtet ſubſtantiam vti accidentibus ad prę parandam materiam, dicendum eſt per eandem inducere formam.

D.Th. Caietan. Ferrar. Capreol. Ægid. Henric. Heruæi. Ariſtot. Alexand. Commentator.

X. Rationes, quibus hæc ſententia confirmatur, hæ ſunt præcipuè: prima, quia forma ſubſtantialis nõ eſt per ſe immediatè actiua, ſed per potẽtiam, quæ ſit qualitas ab ea diſtincta: ergo nec formã ſubſtãtialem inducit, niſi media potẽtia accidentali: Antecedens patet primò inductione, nã videmus vnã quamq; ſubſtantiam ad omnes alias actiones vti accidentibus: quod nõ ſolum de materialibus, ſed etiam de ſpiritualibus ſubſtantijs creatis verũ eſt: ergo ſignũ eſt excedere perfectionem, & limitationem ſubſtantiæ creatæ eſſe ſimul principale, & proximum principium ſuarũ actionum: Item, quia forma ſubſtãtialis per ſe ipſam ſolũ determinatur ad dandum formaliter eſſe, ad actiones vero eſt in determinatum principiũ, quia fere ſemper poteſt plures actiones efficere, ad quas per accidẽtia determinatur: & ideo non eſt proximum principium actionis per ſe ipſam, ſed per accidentia: ergo idem dicẽdum eſt de actione qua producit ſubſtantiam.

Rationes ſecundæ ſentẽtiæ.

XI. Secunda ratio, quæ confirmat vltimam illationem præcedẽtis eſt, quia actio per quam educitur forma ſubſtantialis, non eſt propriè actio cõdiſtincta à motu alterationis, qui ad illã ordinatur ac tẽdit, ſed eſt quaſi terminus eius: & ideo non computantur quaſi duæ actiones, ſed quaſi vna, & eadem: ſed tota alteratio, quæ ad generationem tendit, fit medijs accidentibus, vt per ſe conſtat: ergo & ipſa generatio ſubſtãtialis fit medijs accidentibus. Maior patet, quia forma ſubſtantialis, quæ educitur de potentia materiæ mediante motu, reſultat in materia ex vi ipſius motus: ergo eadem actione, Phyſicè loquendo, & mediante eodem inſtrumento fit: Et cõfirmatur, nam accidentia ſunt inſtrumẽta ad expellen-

pellendam formam ſubſtantialem corrupti: ergo & ad efficiendam formam geniti.

Tertia ratio, quia actio ꝓpria ſolũ fit inter cõtraria: ergo ſolũ illud eſt principiũ propriũ talis actionis, quod propriè habet cõtrarium: huiuſmodi autem eſt qualitas, & non ſubſtantialis forma: ergo.

XII. Quarta, ac præcipue fundatur hæc ſententia in experientijs, nam ſæpe generantur ſubſtantiæ medijs accidentibus, quando nulla eſt forma ſubſtantialis à qua poſſit eſſe actio: quia vel longe abeſt, vel omnino nõ eſt. Reſpondet Scotus, quod forma interdum diſtet, non obſtare quo minus in formæ eductionem influat, quia poteſt vi & efficacia ſua attingere loca diſtantia. Et hoc modo exiſtimat formas rerũ mineralium immediatè educi à forma Solis. Quando verò nulla inuenitur forma proportionata, vel applicata intra ſphæram ſuæ actiuitatis, tũc ait, formæ eductionẽ immediatè fieri à prima cauſa, ad quam ſpectat ſupplere defectus inferiorum agentium. Et hoc modo ait frequentius generari animalia, nõ ſolum ea quæ ex putrefactione fiunt, ſed etiã quæ fiunt ex ſemine, in quo imperfecta eſt virtus & inſufficiens ad educendam aĩam ex potẽtia materiæ. Sed prior pars huius reſponſionis repugnat principio Ariſtotelico, agens & patiens debere eſſe ſimul, de quo paulo inferius. Poſterior vero pars ſapit opinionẽ Platonis, qui dicit formas ſubſtantiales induci ab ideis ſeparatis: nam ſi verũ eſt Platonem non poſuiſſe ideas niſi in mente diuina, perinde fuit ac dicere formas ſubſtantiales effici à prima cauſa. Quod ẽt docuit Philoponus 1. Phyſ. in fine, vbi ait, formas ſubſtantiales prouenire ab vniuerſali naturæ artifice: Themiſt. vero lib. ſuo 1. de Anima, c. 24. & lib. 3. c. 52. dicit prouenire ab aĩa mundi. Auicenna vero, vt ſupra citauimus, dicit prouenire ab infima intelligentia. A quibus differt Scotus quod non oẽs formas, ſed plures & perfectiores etiã materiales dicit fieri ab agente ſeparato, quod ẽt videtur maius incõueniens, nã cum hæ oẽs formæ educantur de potentia materiæ, non requiritur virtus infinita ad earũ effectionẽ: cur ergo quædã ex formis habent vim ad efficiendas ſibi ſimiles, & non aliæ, & ꝓſertim illæ quæ perfectiores ſunt? Quapropter hæc experientia eſt quæ maxime videtur hanc ſñiam confirmare, nam rationes certe non ſunt adeò efficaces, vt mox videbimus.

Variæ experientiæ pro ſecunda ſententia.

XIII. Prius verò quam hunc punctum definiamus, neceſſe eſt proponere ſecundum, quem attigimus in ratione ſuperius facta in fauorem prioris ſñiæ, & multum refert ad intelligendam, recteq; defendendam poſteriorem ſñiam, quanquam ab eius authoribus fere oĩno prætermiſſus eſſe videatur. ſ. ſuppoſito quod accidentia ſint inſtrumenta immediatè, & per ſe attingentia eductionem formæ ſubſtãtialis, an ſint inſtrumẽta ſeparata ab ipſis formis quoad cauſalitatem, an vero coniuncta. Et conſequenter an forma ſubſtantialis dicatur principium principale huius actionis ſolum remote & radicaliter; an verò etiam proxime & per ſe actu influens. Et quidem authores omnes poſterioris ſententiæ videntur cenſere accidentia eſſe inſtrumenta ſeparata, nam rõnes adductæ & experientiæ, ſi quid probant, hoc maxime ſuadent, nam videntur accidentia generare ſubſtantiam, etiam quando nulla eſt ſubſtantia, quæ cum illis concurrat. Et ita ſentiunt præter citatos authores Palud. in 4. diſt. 12. q 4. art. 1. concl. 3. & ibi Rich. art. 3. q. 2. & Tho. de Argent. q. 1. Maior. q. 1. Hiſpal. q. 1. artic. 3. notab. 3. Albert, art. 16. Qui omnes loquuntur de ſpeciebus ſacramentalibus, quæ ſine ſubſtantia manent; & illis tribuunt quod eandem efficientiam habeant in virtute ſubſtantiæ, quã habere poſſunt quando illi coniunctæ ſunt, quod latè declarat ẽt Aegidius Theoremate 48. de Euchariſtia, Zimara etiã Theor. 114. fuſè tractans propoſitionem illam Auerrois, *idem eſſe agens diſponens materiã, & introducens formam*; ſentit totam actionem eſſe immediatè a qualitatibus, à forma autem non niſi in quantum virtutem ſuam agendi cõmunicat qualitati. Idem latè Caiet. 1. par. q. 53. art. 3. Nihilominus tamen hæc ſententia habet difficultates ſupra tactas inter confirmãdum opinionem Scoti in ſuperiori puncto, quia non apparet quo modo poſſit forma ſubſtantialis transfundere (vt ita dicam) totam ſuam vim agendi in accidentalem formam, ita vt pereunte etiam (ſi opus ſit) ſubſtantiali forma, & conſeruata ſola accidentali, poſſit hæc ſola efficere ſubſtantialem formam perfectiorem ſe, cum actu non habeat eſſe tam perfectum, neque actu iuuetur à ſuperiori forma.

Palud. Richard. Argent. Maior. Hiſpal. Albertus. Zimara. Caiet.

Prima aſſertio ad reſolutionem quæſtionis.

XIV. Propter has difficultates difficile cenſeo iudicium ferre inter has ſententias: breuiter tamen quod ſentio proponam. Dico ergo primò, negandum non eſſe, quin accidentia ita ſint inſtrumenta ad producendam ſubſtantiam, vt proximè & per ſe attingant eductionem formæ ſubſtantialis. Probatur primo ex cõmuni ſententia tot Philoſophorum, quæ non eſt facile reijcienda, vbi euidens ratio in contrarium non occurrit. Secundò, quia experiẽtia, cui Philoſophia maximè nititur, hoc multum confirmat, & nihil eſt quod repugnet, vt patebit ſoluendo obiectiones in contrarium. Tertiò, quia alioqui ſæpe erit neceſſarium, totam efficientiam ſubſtantiæ tribuere cauſis vniuerſalibus, vel etiam primæ, quod in Philoſophia vitandum eſt, quoad fieri poſſit: quia recta diſpoſitio vniuerſi poſtulat, vt per cauſas ſecũdas fiat quidquid commodè, & connaturaliter fieri poteſt. Quarto denique, quia hic modus efficientiæ conſentaneus eſt naturæ accidentalis formæ, quæ ſubſtantiæ datur nõ ſolum ad ornamentum, & pulchritudinem, ſed etiam ad exercendas actiones ſuas, vt de alijs actionibus inductione conſtat.

XV. Dices, eſſe diſparem rõnem de hac actione & de alijs, nã aliæ actiones ſunt accidentales, vt intellectio, viſio calefactio, &c. Hæc aũt actio eſt ſubſtantialis, i. per ſe primo terminata ad ſubſtantiã ẽ terminum: & ideo licet ad alias actiones accidentia ſint apta ad inſtrumenta, non verò ad hanc, quia principium proximum agendi debet eſſe proportionatum actioni, & ideo ſi actio ſit ſuperioris ordinis, etiam principium eſſe debet. Vt v.g. quia intellectio, eſt ſpiritualis actio, non dediſſet natura aptum principium ad illam, ſi potẽtiam ſeu inſtrumentum materiale contuliſſet, etiamſi anima, quæ eſt principale principium, ſit ſpiritualis: ſic ergo ad ſubſtantialem actionem non erit accidens accõmodatum inſtrumentum, etiamſi forma ſit ſubſtantialis. Ad hoc reſponderi poteſt ex Caiet. 1. par. q. 54. art. 3. generationem ſubſtantialem non eſſe propriam operationem vel actionem, ſed eſſe terminum præcedẽtis motus ſeu alterationis, & ideo principium alterationis eſſe aptiſſimum inſtrumẽtum aut principium generationis. Quam reſponſionem aliqui moderni ita amplectuntur, vt in ea fere fundent totam probabilitatem ſententiæ Diui Thomæ de hac efficientia accidentium; & exiſtimant ante Scotum neminem poſuiſſe hanc actionem ab alteratione diſtinctam. Miror tamen, quod potuerunt in hanc ſententiam induci, quæ mihi videtur & doctrinæ Ariſtotelis, & eorundem principijs, & euidenti rationi contraria. Ariſt. n. toto primo lib. Phyſ. & 1. de Generat. hoc præcipue agit, vt generationem ſubſtantialem ab alteratione diſtinguat; & in 5. Phyſic. cum ad tria prædicamenta dicat eſſe per ſe motum propriè dictũ, ait ad ſubſtantiam

Ariſt.

ſtantiam non eſſe motum, ſed mutationem, quia non eſt ex ſubiecto in ſubiectum,ſed ex ente in potentia in ens ſimpliciter. Vnde eiſdem locis diſtinguit principia generationis à principijs aliorũ motuum,quæ ſunt propria materia vt eſt pura potentia,& ſubſtantialis forma,& priuatio.

XVI. *Generatio an,& qualiter terminus alterationis.*

Deinde illi authores æquiuocè vtũtur vocibus, cum aiunt generationẽ eſſe terminum motus ſeu alterationis, nam poteſt dici terminus intrinſecè & propriè,& ſic eſt plane falſum, nam talis terminus alterationis non eſt niſi qualitas, quæ per eam fit:imo in vniuerſum impoſſibile eſt actionem eſſe terminum alicuius motus, quia de intrinſeca ratione actionis eſt vt ſit via,& quod non per aliã actionem fiat, ſed per ſe ipſam. Alio modo dici poteſt terminus ſucceſſiui motus tanquã mutatio inſtantanea extrinſecè terminans motum. Quod duobus modis poteſt intelligi: Primò, quod illa ſit quædã indiuiſibilis mutatio,ſeu quoddam mutatum eſſe, quod reductiue pertinet ad eundem motum, & in re eſt eiuſdem rationis cum mutatis eſſe continuãtibus motum. Et hoc dici non poteſt de generatione reſpectu alterationis præcedentis,quia neq; eſt eiuſdem ordinis cum alteratione, neq; ad illã vllo modo reducitur. Et præterea,quia mutatio terminans motum intra rationem ſeu latitudinem eius, confert aliquid ad conſummandum terminũ motus intra propriam rationem & entitatem, vt mutatum eſſe in quo primo non eſt motus localis,cõſummat illud vbi,quod per talem motum fit,& in eo inſtante incipit eſſe,cum antea non dum eſſet:& idem eſt proportionaliter in alteratione: quia in eo inſtãte fit aliquis terminus qualitatis, qui antea non erat. Per generationem aũt non fit aliquis terminus qualitatis,intrinſece & intra proprium genus pertinens ad cõſummationem eius,ſed fit noua forma altioris rationis. Ergo non põt generatio hoc modo dici terminus motus ſeu alterationis. Alio igitur modo dici poteſt terminus extrinſecus tantum propter immediatam conſecutionem, vel concomitantiam. Et hic ſenſus eſt verus, tamẽ hoc non impedit, quo minus generatio ſit actio diſtincta: ſic.n. illuminatio eſt terminus motus, & eſt propria actio. Et creatio animæ rationalis põt hoc modo dici terminus generationis quoad alterationem præcedentem, quam nemo negabit eſſe actionem diſtinctam, & à fortiori idem eſt de vnione illius animæ ad corpus, cũ hæc ſit poſterior actio, quam creatio animæ. Si ergo generatio hominis eſt actio diſtincta ab alteratione, licet ſit terminus illo modo: idẽ à fortiori erit in reliquis. Atq; hoc maxime neceſſarium eſt, ſi ſupponamus (vt dicti authores ſupponunt) in inſtanti generationis totã præcedentem alterationem, & intrinſecũ terminũ eius deſinere eſſe: ſic.n. generatio non poteſt dici terminus,niſi quia immediate ſuccedit poſt illam alterationem: ergo illa non poteſt non eſſe noua actio,quia immediata conſecutio vnius poſt aliud non tollit nouitatem & diſtinctionem actionis.

XVII. Vnde tandẽ argumẽtor à priori, quia generatio eſt realiter,eſſentialiterq; diſtincta à tota alteratione ꝑcedenti: ergo eſt per ſe propria & noua actio. Antecedẽs patet, quia eſt eductio nouæ formæ,realiter diſtinctæ à præcedenti,& fit in ſubiecto diſtincto.ſ. in materia prima immediate; alteratio verò fit vel in toto cõpoſito,vel ſaltem in materia, media quantitate. Deniq; quia tota alteratio duratione præcedit, & iuxta probabilem opinionem etiã eius intrinſecus terminus non manet. Conſequentia verò probatur, quia illa actio eſt eductio nouæ formæ,quæ per ſe primo tendit ad nouũ compoſitum,per ſe vnũ: ergo eſt per ſe noua actio. Dicent fortaſſe non eſſe propriam actionem, ſed reſultantiam quandã ex priori alteratione. Sed hoc dici nõ A poteſt, præſertim ſi ſupponamus, accidentia quæ præceſſerunt in corrupto,nõ manere in genito: nã aliqua forma non dicitur reſultare ex aliqua actione,niſi quaten⁹ reſultat ex termino eius: quia vnaquæque actio proxime ſiſtit in ſuo termino. Vnde nihil reſultat ex illa mediate, niſi quatenus reſultat ex termino eius: ſi ergo in inſtãte generationis, neq; alteratio,nec terminus eius manet,quõ ex illa reſultare põt ſubſtantialis forma? Dicent fortaſſe, quia naturaliter ſuccedit illi. At hoc non eſt reſultare,nam reſultantia dicit aliquem modum efficiẽtiæ per naturalem dimanationem,quæ eſſe non poteſt inter res,quæ proxime ſibi ſuccedunt, quando vni pereunti ſuccedit altera, alias etiam ex forma corrupti dici poſſet reſultare forma geniti. Qua- B propter hęc ſucceſſio non tollit neceſſitatem nouæ actionis, ſed illam maxime requirit, vt ex vi eius poſſit forma introduci, qua expellatur altera, & conſequenter accidentia,ſi ab illa pendebant.

XVIII. Vnde minus ẽt conſequenter loquuntur qui cũ alias opinentur,accidentia quæ fuerunt in genito, non manere in corrupto,dicunt formam ſubſtantialem reſultare in materia, virtute inſtrumentali accidentium quæ introducuntur per motum,cum primum ad certum terminum perueniunt: nam ſi illa iam non ſunt, quõ eſſe poſſunt inſtrumentaria virtus? Item,illa quæ perueniunt ad certum terminum intrinſecum,non ſunt eadem,quæ antea erãt, & ſecundum illum terminum conſequuntur formam iuxta illam ſñiam; non ergo poſſunt eſſe in- C ſtrumenta ad illam. Et præterea,vt ſupra, diſputando de materia accidentium,tetigimus, etiamſi eadem accidentia maneant, non poſſunt eſſe inſtrumenta ad ſubſtantialem formam:quia nullã habẽt propriã actionem præuiam,qua mediante eleuentur ad effectũ principalis agentis. Quapropter hæc inſtrumentaria efficientia non accidentibus, quæ in paſſo fiunt,& materiam diſponunt, ſed accidentibus, quæ ſunt in agente, à quibus illa alia procedunt,tribuenda eſt. Ex quo ẽt fit, vt non poſſit vere dici forma ſubſtantialis reſultare ab accidentibus diſponentibus materiam. Denique quidquid ſit de noĩe reſultãtiæ, & quidquid ſit an accidentia paſſi habeant etiam efficientiã in eductione formæ, negari non põt,quin illa eductio ſit noua actio,& ma- D xime per ſe intenta,quia illa eſt propria actio,quæ fit in virtute ſubſtantię,nam alteratio eſt actio propria ipſius accidentis ſecundum ſe,& eſt quaſi medium ordinatũ ad generationem quæ eſt actio per ſe primo intenta. Sicut etiam nutritio eſt proprie ac per ſe actio; & augmentatio,teſte Ariſtotele, eſt per ſe motus,quamuis neutra fiat,niſi præuia alteratione, & medijs diſpoſitionibus, cum quibus poſſit partialis ſubſtantia aggenerari.

XIX. Aliter ergo reſpondendum eſt propoſitæ obiectioni, concedendo actionem qua educitur forma ſubſtantialis eſſe,eſſe ſubſtantialem ex parte termini & eſſe nobiliorẽ omni actione, vel alteratione, quã accidens poteſt virtute ſua præſtare, quod nõ ſolus Scotus inuenit, ſed ante eũ docuerunt Ariſt. E lib.2.Phyſ.tex.14.& lib.8.tex.62. Auer.4.lib.Phyſ. Comm.129.Simplic.lib.5.Phyſic.tex.8.Idemq; ſecuti ſunt poſt Scotum multi ex Thomiſtis,vt videre eſt in Capreol. 1.diſt.13.art.3.ad argum. cont.1. concluſ.Soncin.7.Metaphyſ.q.22.Ferrar.2.contra Gent.cap.17.Et nihilominus dicunt,& recte,hi authores, accidens proportionatum formæ ſubſtantiali poſſe eſſe ex natura ſua inſtrumentum accõmodatum ad talem actionem, quia licet in ratione entis ſit inferioris ordinis forma accidentalis comparata ad ſubſtantialem, tamen in modo eſſendi habent proportionem, ſi vtraque ſit pendens à materia; & ſimiliter commenſurantur in ratione diſpoſitionis & formæ, & eadem ratione poſſunt propor-

proportionari in ratione inſtrumentariæ virtutis & actionis,ſeu termini : nam ſicut eſt connaturale ſubſtantiæ operari per accidentia ſibi proportionata, ita eſt connaturale illi fieri per accidentales diſpoſitiones ſibi proportionatas, tanquã per inſtrumentum accommodatum. Quapropter non eſt ſimile, quod obijciebatur de potentia materiali reſpectu intellectionis ſpiritualis,quia ibi nulla eſſet proportio,nec in ratione ſubiecti,nec in ratione diſpoſitionis,aut in alio genere: & ideo non eſſet accommodatum principium. Eo vel maxime, quod intellectus non eſt tantũ inſtrumentũ, ſed ſuo etiã modo principale principium intellectionis ſibi cõnaturalis,vt ſequente ſectione dicam.

XX. Angeuerationem hominis accidentia attingant effectiue.

Sed poteſt quis inſtare, quod, ſaltem in generatione hominis, non ſint accidentia apta inſtrumenta,vt poſſint immediatè attingere actionẽ,qua generatur homo : quia illa actio eſt vnitio animæ rationalis ad materiam, per quã proximè fit modus vnionis eiuſdem animæ, qui modus immaterialis eſt,cum realiter idem ſit cum ipſa anima:ergo & illa actio vnitiua ſpiritualis, nã eſt idẽ cum ſuo proximo ac formali termino: ergo non poteſt accidẽs materiale eſſe inſtrumentum ad talem actionem. Reſpondetur primò, concedendo totum, nam in concluſione non diximus accidentia eſſe inſtrumẽta ad vniendam quamcũque formam ſubſtantialẽ cum materia, ſed ad educendam formam: vtique educibilem: ad vniendam autem rationalẽ formã ſatis eſt,quod accidentia ſeminis cõcurrant effectiuè ad diſponendum & organizandum corpus : diſpoſitiones autem ipſæ materialiter tantum cauſẽt, & exigant illam vnionem;quod ſatis eſt, vt homo dicatur generare hominẽ,quamuis ſolus Deus,qui creat animam, effectiuè etiam illã vniat, ut tenuit Scotus in 4.diſtinct.43.q.3.articulo 3.& idem cenſet probabile ibi Richardus Articulo 3.q.2.Idem etiam ſupponit Henric.Quodlib.11.q.14.dum ait, animam rationalem,creatam à ſolo Deo in corpore diſpoſito ab agente naturali,ſe ipſam vnire abſque efficientia noua extrinſeci agentis, ſed quaſi per naturalem reſultãtiam vnionis ab ipſa anima : nam ex illa ſentẽtia etiam ſequitur proximũ agẽs in generatione humana, non attingere immediatè ſua efficientia vnionem animæ ad corpus, ſed ſolũ remotè ratione diſpoſitionum;quã opinionem tenent etiam Conimbricenſes libro 1.Phyſicorum q.11.articulo 3.Secundo,ſi quis defendere velit,accidentia attingere inſtrumentaliter hanc vnionem, qđ tenet Capreolus in 2.diſtin.15.quæſt.vnic.ar.3. & clarius in 4.diſt.43.articulo.3.ad argument. Henrici & Aureoli contra 2.concluſ.reſpondere põt,illam unionem, tametſi in ſe immaterialis ſit,participare tñ aliquas proprietates rei materialis,præſertim qđ à materia pendet in fieri & eſſe propter eſſentialem & actualem habitudinem ad illam: vnde etiam habet quãdam extenſionem ex parte illius; & propter hanc cauſam fieri poſſe, vt accidentia materialia eleuentur vt inſtrumenta ad illam vnionem faciendam: quod non videbitur difficile ijs, qui credunt materiale phantaſma eſſe inſtrumentum ad efficiendam ſpeciem ſpiritualem.

Scotus. Richard. Henric. Conimb. Capreol.

Secunda aſſertio.

XXI. Dico ſecundo:Negandum non eſt, quin forma ſubſtantialis ſuã habet propriam & principalem efficientiam circa eductionem ſimilis formæ de potentia materiæ,immediatè per ſe ipſam ſimul influendo cum accidentali,& inſtrumentali principio,ſi in re coniuncta illi ſit,& ſufficienter approximata:quo fit,vt accidens in hac efficientia ſe gerat, vt inſtrumentum coniunctum formæ,& non vt omnino ſeparatum quoad cauſalitatem. Tota hæc cõ-

A cluſio & intentio ac ſenſus eius,ſatis,vt opinor, declarata ſunt in ſuperioribus. Et amplius manifeſtãtur,nam quando ignis,verbi gratia,generationem ex ſtupa ſibi propinqua, dicimus ignem generantem non ſolum per calorem ſuum inſtrumentaliter,ſed etiam per ſuam formam ſubſtantialem principaliter influere in actionem,quæ ad eductionem formæ ſubſtantialis intrinſece terminatur:non tantum mediatè & remotè,quatenus dat ſuo calori illud eſſe,& illam uirtutem per quam cauſat, ſed ẽt quia proximè in ſuo genere ſimul influit cum ſuo calore. Et hoc ipſum ſeruari dicimus in omni eductione formæ ſubſtantialis,ſi aliunde ex parte agẽtis non ſit impedimentum, vel ob carentiam exſiſtentiæ,vel ob diſtantiam loci. Fundamentum etiã B huius aſſertionis ſic expoſitæ,ib ſuperioribus inſinuatum eſt:conſiſtitque in duobus principijs. Vnũ eſt formam inſtrumentariam per ſe ſolam,& quaſi deſtitutam ab actuali influxu principalis agentis,non poſſe eſſe ſufficientem in ratione cauſæ proximæ ad efficiẽdam formam ſe nobiliorem. Quod principium videtur mihi ferè ex terminis notum, quia ſi illa forma tunc nõ iuuatur actu à ſuperiori, tantum influit per id,quod in ſe actu habet : cũ ergo illud ſit quid imperfectum non poteſt per ſe ſolum efficere aliquid perfectius.Item repugnat calorem efficere formam ſubſtantialem ſola propria virtute:ſed quãdo ſe ſolo operatur ſine influxu ſuperioris formæ, tantum operatur propria virtute : quia nullam aliam habet niſi illam,quæ connatura- C lis eſt entitati,ſeu quã habet ex vi ſui proprij eſſe. Quod autem habeat hoc eſſe à forma ignis,aut qđ natura ſua ſit facultas eius,aut quod uice illius ſubſtituatur,ut quaſi nomine eius agat: hæc (inquam) omnia cum ſolũ addant calori relationes quaſdã vel denominationes,ſatis eſſe non poſſunt,ut ſolus calor deſtitutus (vt ſic dicam) omni ſuperiori auxilio,ſit ſufficiens principium proximum, & immediatum talis actionis. Item quia alias calor eodem modo eſſet virtus producendi ſubſtantiã, ſicut eſt virtus producendi calorem : quod ex ipſo exceſſu ſubſtantiæ conſtat eſſe ſatis abſurdum. Sequela patet, quia utrumque habet calor, ut eſt quædam virtus ſubſtantiæ, & ab illa ſuum eſſe participat. Denique cum virtus agendi caloris ſub quacunq; D ratione nihil aliud ſit quam entitas & perfectio eius,& hæc longè ſit minor quam in forma ſubſtãtiali, intelligi ſatis non poteſt, quomodo tota virtus, quæ per ſola ſufficiens ſit ad eductionem ſubſtantialis formæ in calorem transfundatur:non igitur poteſt ſolus calor loco totius principalis principij ſubſtitui.

Inſtrumẽtalis forma nõ eſt ſufficiens ratio agẽdi nõ adiuncta forma quæ ſit ratio principalis.

XXII. Alterum principium in quo nititur aſſertio poſita,eſt,hunc actiuitatis modum per ſe loquendo poſſe conuenire formæ ſubſtantiali materiali,ſi aliunde non deſint generales conditiones ad agendum requiſitæ.Hoc autem principium videtur ſatis probatum in rationibus ultimo loco factis in fauorem opinionis Scoti,quas non parum confirmat Ariſtoteles 2.de generatione tex.54.& 55.vbi reprehen- E dens eos qui efficientiam formarum negabant,inquis: *Huc accedit quod facultates per quas res gignũtur,variè inſtrumentarias corporibus attribuũt,atq; inter eã cauſam,quæ ad formam pertinet auferũt* Nec ſatis eſt dicere formis attribui efficiẽtiam, quia ab illis manant qualitates,per quas ſolas exercent oẽs actiones ſuas,quia ut ſupra dicebamus, hæc nõ eſt propria & per ſe efficientia, ſed tantum remota & radicalis , nam actio quæ immediatè oritur à ſola forma accidẽtali,à ſola ẽt illa per ſe & eſſentialiter pendet tanquam à principio proximo,vt omittam concurſum cauſæ vniuerſalis. Cuius ſignum eſt, quia ſi Deus conſeruet calorem,verbi gratia, conſeruari etiam poteſt omnis actio, quæ ab illo ſolo pro-

Subſtãtialis forma materialis conſtituit ſuppoſitũ potens efficere.

proxime procedit, vt etiam authores contrariæ ſententiæ fatentur: ergo ſignum eſt, formam ſubſtantialem non eſſe principium per ſe talis actionis: ergo ſi forma nunquam poteſt actu influere cũ facultate accidentali, nunquam habet veram ac propriã efficientiam; quod Ariſtoteles ſupra reprehendit, non parum derogat perfectioni ſubſtantialis formæ. Præterea nulla oſtendi pòt repugnantia in hoc efficiendi modo: ergo non eſt cur negetur: ſimili.n. conſecutione ſupra probauimus habere cauſas ſecũdas vim efficiendi: quia ad perfectionem creaturarum, & ad efficaciam creatoris ſpectat, quod habeant virtutem ſe cõmunicandi, quantũ naturis earum conſentaneum eſt: ergo idem erit dicendũ de formis ſubſtantialibus, quantũ ad hanc efficientiã, ſi aliunde eis non repugnat: non poteſt aũt oſtendi vlla repugnantia, per ſe loquendo, neque ex parte formæ, quæ educitur, neque ex parte formæ educẽtis. Primum patet, quia illa forma & eſt finita, & ſit (vt ita dicã) modo finito, id eſt per eductionẽ ſine vlla admiſtione creationis. Secundũ patet, quia illa forma nõ eſt minus perfecta, neq; eſt improportionata, cũ ſit eiuſdem ordinis: eſt.n. actus materiæ nobilior vel æque nobilis, & natura ſua inſtituta, & maxime propenſa ad generandum ſibi ſimile.

XXIII. Secundæ ſententiæ rationib. ſatisfit. Prima. Denique rationes ſecundæ ſententiæ, vel non militant, vel non admodum vrgent contra hãc actiuitatem. Prima.n. ratio ad ſummum probat non eſſe excludendã inſtrumentalem actiuitatem accidentium, non verò probat hanc influentiam formæ eſſe impoſſibilem, aut non eſſe neceſſariam. Duobus itaq; modis intelligi poteſt formam ſubſtantialem eſſe proximum principium alicuius actionis: vno modo eclusiuè (vt ita dicam) id eſt abſque conſortio alterius principij proximi & inſtrumentalis. Et hoc modo non ſequitur ſubſtantialem formã eſſe principium proximũ alicuius propriæ actionis. Et hoc ad ſummũ probant rationes factæ in illo argumento. Alio modo intelligi poteſt, quod forma ſubſtãtialis ſit principium proximum, id eſt immediatè influens per ſuam ſubſtantiam in actionem ſeu effectum: non tamen ſola, ſed eleuans ſeu adiuuãs inſtrumentariam virtutem, & ut determinata per il lam ad talem actionem. Et hoc modo negamus excedere perfectionem formæ ſubſtantialis eſſe proximum principium principale agendi alicuius actionis: quod non ſolum in generatione ſubſtantiali, de qua nunc agimus, ſed etiam in aliquibus operationibus accidentalibus verum eſſe oſtendemus ſectione ſequenti. Neque rationes tactæ in illo argumento contra hoc procedunt: quia his modus efficiendi non excludit accidentalem facultatem ſeu inſtrumentum.

XXIV. Secunda. Tertia. Secunda uerò ratio ex falſo fundamento procedit, vt ex dictis conſtat, nimirũ quod generatio nõ ſit propriè actio ab alteratione diſtincta. Tertia verò parui eſt momenti, tũ quia ad efficientiã in rigore ſufficit cõtrarietas ſeu oppoſitio priuatiua, maximè vbi effectio non eſt per proprium motum ſucceſſiuum, ſed per mutationem inſtãtaneam, qualis eſt generatio ſubſtantialis: tum etiam quia licet formalis contrarietas ſit inter qualitatès, tamẽ radicalis (vt ſic dicã) eſt in formis ſubſtantialibus: & ideo nõ ſemper qualitas ſola eſt principiũ actionis, ſed interdum etiam forma, maximè quando per actionem, non ſolum qualitas contraria, ſed ẽt forma repugnans alteri formæ introducenda eſt. Denique, licet actio corruptiua, non ſit niſi inter contraria, nihilominus qualitates ipſę non ſolum efficiunt qualitates formaliter contrarias, ſed etiam formas, in quibus eſt radix contrarietas & repugnãtiæ. Signũ ergo eſt, quod, licet actio incipiat à propria contrarietate, non tamen in ea ſiſtit ſed extenditur vſque ad radicem eius: quid ergo mirum, quod ipſa etiã

A forma poſſit in ſuo genere eſſe principium talis efficientiæ, ſaltem prout attingit ſubſtantialem formam & radicem contrarietatis? Experientiæ verò, quæ vltimo loco afferebantur, non procedunt contra hanc concluſionem, quę ſolum ex hypotheſi poſita eſt, ſcilicet ſi forma ſufficienter adſit: quid verò de illis dicendum ſit, conſtabit ex aſſertionibus ſequentibus.

Solum poteſt contra has duas concluſiones afferri obiectio Scoti, nam videtur hæc ſecunda priori repugnare, quia ſi forma ſubſtantialis per ſe ipſam proximè influit ad efficiendam ſimilem formam, ſuperflua eſt immediata actiuitas accidentium: ſi enim calor ſe ſolo ſufficit in ratione principij proximi efficiendum ſimilem calorẽ, cur forma ignis ſola non ſufficiet ad educendam ſimilem formam, cum iam ſupponamus poſſe immediatè influere in illam? Quod illa ſufficit, ſuperuacaneũ eſt aliud principium. Reſpondetur, primum neceſſarium fuiſſe, ut accidentia habeant inſtrumentariam actiuitatem: quia, vt ſtatim dicemus, non ſolum data ſunt ad agendum in præſentia formæ: ſed etiam in abſentia illius, nam hoc ſæpe neceſſarium eſt ad naturales generationes. Deinde hinc elicimus virtutem propriam diſponendi & præparandi materiã, & virtutem inſtrumẽtariam educendi formã quando illa educibilis eſt, ex natura rei eſſe coniunctas, & ideo quamuis daremus ex parte formæ, quando illa ſufficienter adeſt, non eſſe abſolutè neceſſariã aliam vim actiuã, tamẽ quia hæc alias eſt per ſe neceſſaria & connaturalis, ideo tunc etiam concurrit, & multũ iuuat ad actionem. Tandem addi poteſt, fortaſſe etiam tunc eſſe neceſſariam illam virtutem, quia forma ſubſtantialis, per ſe ſola nunquã eſt ſufficiens principium actionis, eo quod ex ſe ſit indifferens, & quaſi generale principium actionis: & quia ſicut forma ſubſtantialis ex parte materiæ requirit diſpoſitiones accidentales, licet forma accidentalis illas non requirat, ita ex parte principij requirit conſortium accidentalis inſtrumenti, vt de potentia materiæ educatur. XXV. Primã cõcluſionẽ ſecundæ nõ obſtare, oſtenditur.

Tertia aſſertio.

D Dico tertio: Accidentia non ita ſunt inſtrumenta coniuncta ſubſtantiæ ad formam ſubſtantialem educendam, quin poſſint totam ſuam actiuitatem circa ſubſtantiam exercere, etiamſi à ſubſtantiali forma diſtincta ſeu diſtantia ſint. Hæc eſt clara Diui Thomæ ſententia, quam ſequuntur omnes authores ſupra citati tam in ſecunda ſententia prioris puncti, quam in puncto ſecundo. Eamque probant naturales experientiæ ſupra adductæ, & illa quę, ſuppoſito Euchariſtiæ myſterio, ſumitur ex actione ſpecierum viui. Ratio autem à priori eſt, quia in his accidentibus, quacunque ratione eorum entitas conſeruetur diſiuncta à propria ſubſtantiali forma, manet tota virtus agendi eis connaturalis, quia hęc in re non diſtinguitur ab eorum entitate: ergo ſi conuenienti modo applicentur alicui paſſo, habebunt circa illud connaturalem actionem, qua diſponunt materiam eius ad formam ipſis proportionatam: ſed cum hac actione, ſi ad terminum requiſitum perueniat, ex natura rei coniuncta, eſt actio inſtrumentaria, qua educitur ſubſtantialis forma, quia hæc poteſt naturaliter ſeparari ab vltima diſpoſitione: ergo hanc etiam actionem poſſunt habere huiuſmodi accidentia, etiam ſi à propria forma diſtent, dummodo habeant totam intrinſecam perfectionem, vel intenſionem neceſſariam ad agendum, & ad ſufficienter diſponendam materiam. XXVI. D. Tho.

Quarta

Quarta aſſertio.

XXVII. DIco quarto: Quando accidentia à ſua forma disiuncta ita efficiunt ſubſtantialem formã, vt non poſſint à propria forma iuuari, neceſſe eſt, vt influxus propriæ formæ, qui ibi deeſt, per cõcurſum alicuius ſuperioris cauſæ ſuppleatur: quæ cauſa eſſe nõ poteſt aliqua intelligentia creata, ſed eſſe debet aliqua cauſa corporea, vt Sol, vel alia ſimilis, vel ſi hæc ẽt deſit, aut inſufficiens inueniatur, per concurſum primæ cauſæ totus ille defectus ſupplẽdus eſt. Hæc concluſio quoad priorem partem, neceſſaria conſecutione ſequitur ex præcedentibus, nã forma accidentalis ſola, & deſtituta ope formæ B ſubſtantialis, non eſt ſufficiens principium, in rõne cauſæ proximæ ſubſtantialis formæ, vt in ſecunda aſſertione probatum eſt: ergo, q̃n deeſt illi influxus formæ ſubſtantialis, non põt conſummare effectũ principalis agẽtis niſi influxus ille aliunde ſuppleatur, quia nunquã põt fieri effectus ſine ſufficiente cauſa. Contingit aũt ſæpe accidentia ſine influxu propriæ formę pertingere actione ſua vſq; ad ſubſtantialem effectũ: ergo tũc ſuppletur ille influxus per concurſum alicuius cauſę ſuperioris, quia non eſt aliud principiũ, in quod talis actio referri poſſit, quia inferior cauſa non ſufficit propter eandem rõnem ſæpe repetitam, & ęqualis nulla interuenit. Declaratur deinde hæc aſſertio ex quadam communi ſentẽtia oĩum Philoſophorum: omnes.n. ſentiunt aliquos effectus ſubſtantiales tribuendos eſſe alicui cauſæ ſuperiori, vel cœleſti, vt proximæ cauſæ principali, ob defectum cauſæ particularis, ſeu vniuocæ: ſic aiunt animalia, quę ex putrefactione generantur, fieri virtute cœleſti: idem de mineralibus, & de forma cadaueris idẽ multi ſentiunt. At verò ſi ſola accidentia ſufficerent ad efficiendã formã ſubſtantialem ſine iuuamine ſuperioris cauſæ, nunquã oporteret recurrere in his effectibus ad cauſam ſuperiorem; ſed dicendũ ſemper eſſet vnũquodq; fieri à ſuo ſimili, vel formaliter vel virtute exiſtente in ſuis accidẽtibus, abſq; alio influxu cœli, vel alterius cauſæ vniuerſalis, præter eum quem habet cum cæteris cauſis. Vt v.g. ſi verum eſſet, in ferro candente nullum eſſe formalem ignem, ſed ſolũ intenſum calorem, ſufficientem ad diſponendam materiã ſtupæ ad formã ſubſtantialem ignis, tunc licet tale ferrum generaret ignem, nec cœlũ, nec Deus concurreret maiori concurſu, quam ſi ignis generaret ignem, & cõſequenter illa generatio ignis non magis tribueretur cauſæ vniuerſali, quã ſi ignis generaret: ergo pari ratione, q̃n aurum generatur in viſceribus terræ, non cõcurrit ibi Sol ſpeciali aliquo influxu ad formam ſubſtantialem auri, ſed accidentia quæ diſponunt ſufficienter materiam ad formã auri (hæc.n. ſemper ſunt neceſſaria in eductione cuiuſcunq; formæ) in virtute formæ auri inducent ſimilem formã: ergo non generatur aurum à cœlo, ſed ab auro, & cadauer à cadauere, & ſic de oĩbus alijs, hoc aũt alienum eſt à ſenſu Philoſophorum oĩum dicentium, in illis euentibus cauſam vniuerſalem ſupplere defectũ particularis: ergo idem dicendum eſt, quoties ſimilis defectus interuenit. Atque hoc magis declarabitur, diſcurrendo per nonnullos effectus in particulari.

XXVIII. *Varij modi quibus accidẽtia poſsũt eſſe à cõnaturalibus ſubſtãtijs ſeu principalibus ſeparata.*

Varijs enim modis cõtingere poteſt accidentia eſſe ſeparata à ſua forma ſubſtãtiali. Primo modo, quia diuina virtute extra oẽm ſubſtantiam conſeruantur, vt in myſterio Euchariſtiæ cõtingit. Et tunc accidentia ſeparata, v.g. ſpecies vini, propria quidem virtute, & generali concurſu Dei diſponunt guttam aquæ, v.g. eis ad miſtam, vt eam in vinum conuertant, cum tamen perueniũt ad inſtans ſubſtantialis tranſmutationis, adhibent quidẽ eadem A accidentia totam inſtrumentariam efficientiam, quam ex natura ſua poſſunt adhibere ad eductionem formæ; tñ quia deeſt influxus ſubſtantialis formæ, neceſſe eſt vt præter concurſum generalem, Deus adhibeat maiorem efficaciam, qua ſuppleat influxum illius formæ. De qua re dixi 3. Tomo. 3. parte, diſput. 57. ſect. 1. vbi authores retuli, qui ita philoſophantur, & nihilominus vocant illã actionem naturalem, quia totus ille concurſus debitus eſt, ſuppoſito priori miraculo: in reliquis autem omnibus actio ſit virtute & modo naturali.

XXIX. Alio modo contingit accidens eſſe ſeparatum à propria forma ſubſtantiali, quia eſt in extraneo ſubiecto, ſicut eſt intenſus calor in aqua, aut ferro, B vel ſicut eſt lumen in aere: vocamus enim ſubiectum extraneum, non ſolũ quod eſt repugnans, ſed etiam quod ex vi ſuæ formæ non habet tale accidens, niſi illud ab extrinſeco agente recipiat. Accidens autem ſic exiſtens in extraneo ſubiecto, ſi ſit eiuſdem ſpeciei cum diſpoſitionibus requiſitis ad formam introducendam, raro eſt potens ad efficiendam ſufficientem diſpoſitionem ad formam illi connaturalem: vnde vel habere debet coniunctam formam in ratione principij actiui, vel omnino per accidens ſequetur generatio ex materiæ diſpoſitione, & tunc neceſſaria magis erit virtus cauſæ ſuperioris. Et ratio eſt, quia calor, v.g. ſeparatus ab igne, vel ab animali, per ſe loquendo non ſufficit C ad diſponendam materiam ſufficienter ad formam ignis, quia exiſtens in extraneo ſubiecto nunquam habet intenſionem neceſſariam ad formam ignis; neque etiam ſufficit ad generandam carnẽ, vel introducendam animam, quia in extraneo ſubiecto non eſt ita temperatus, ſicut diſpoſitio animæ requirit. Quæ ratio generaliter procedit de quocunq; ſimili accidente, nam in extraneo ſubiecto, vel non pertingit ad gradum, quem alia forma requirit, vel non habet coniunctas alias qualitates requiſitas ad temperamẽtum talis formæ: & ideo, per ſe loquendo, non poteſt ſufficienter diſponere ad illam formam, & conſequenter nec illam inſtrumentaliter in materiam primam introducere. D Vnde in exemplo illo vulgari de ferro ignito, calor qui inhæret ferro, re vera non ſufficit ad generandum ignem, habet tamen coniunctum aliquem verum ignem intime illapſum in poris ferri à quo generatur ignis, calor vero ferri iuuat ad velocitatem, & vehementiam actionis.

Ferrũ cãdens an vere ignitũ in aliqua parte.

Accidit etiam interdum ex diſpoſitione paſſi, vt licet proximum agens non introducat niſi calorem in aliquo gradu, per accidens reſultet diſpoſitio ad formam valde diuerſam, vt ſi materia ſit humida, & ab igne caleſiat, facile reſultat temperamentum calidi, & humidi, & forma aliqua miſti requirens illam diſpoſitionem. Et hoc modo generantur plurima miſta, præſertim imperfecta fortaſſe etiã mineralia ſæpe etiam fiunt hoc modo. Aliquando.n. probabile eſt E fieri per ſe, per actionem ſui ſimilis, quaſi per accretionem, & augmentum, non quidem vitale, ſed per iuxta poſitionem. Animalia item, quæ ex putrefactione, aut ex pluuia cadente in terram calidã generantur, hoc modo per accidens fieri videntur. Et in huiuſmodi generationibus per accidens non eſt creditu difficile requiri virtutem ſuperioris agentis, à quo tales formæ introducantur: quia proximum agens, non ſolum non habet ſubſtantialem formam ſimilem vel æqualem, verum etiam neq; qualitatem, aut temperamentum per ſe ſufficiens ad diſponendam ac præparandam materiam, & conſequenter, neq; ad inſtrumentariam actionem ſufficientem. Diſpoſitiones autem quæ recipiuntur in paſſo, vt ſæpe dixi, non concurrunt actiue, etiam inſtrumentaliter, ad introducendam ſuam formam, quia vel iam in illo inſtante non ſunt, ſed

aliæ

aliæ reſultantes ex forma, vel ſi ſint eædem, nō habent ibi vllam actionem propriā, & ideo neq; inſtrumentariam habere poſſunt: ergo in his oībus generationibus, quæ veluti per accidens fiunt, meritò exigitur ſuperior aliqua cauſa, quæ formā introducat. Et eadem fere ratio eſt de introductione formæ cadaueris, quæ quaſi per accidēs fit, ne materia maneat ſine forma, & non tam fit iuxta actionem agentis interficientis animal, v. g. quæ ſæpe tantum eſt diuiſio continui, ſed fit iuxta diſpoſitionem materialem, quæ in paſſo manet, aut præerat. Idem eſt, quando ex vehementi motu colliſionis, aut percuſſionis corporum excitatur ignis, medio vehementi calore, quem motus ille cauſat in aliqua particula materiæ, ad illum bene diſpoſita. Ac denique eadem ratio eſt de omnibus generationibus, quas per accidens fieri contingit.

XXX. At verò ſi accidens exiſtens in extraneo ſubiecto, non eſt eiuſdem, ſed ſuperioris rationis reſpectu diſpoſitionum, quibus inferior materia præparatur ad formam rei generandæ, fieri poteſt: vt medio illo accidente fiat alicuius inferioris ſubſtātiæ generatio, non ſolum per accidens, ratione diſpoſitionum materiæ, ſed ēt per ſe ex intentione ſuperioris agentis. Quod tunc accidit, quando principale agens, eo qđ loco diſtat, mediatione (vt aiūt) ſuppoſiti diffundit virtutem aliquam per mediū, vt per eam coniungatur paſſo immediatione virtutis, quomodo cœlum agit in hæc inferiora per lumen, aut alias influentias quæ ſunt qualitates ſuperioris ordinis, & rationis à qualitatibus elementaribus, quibus proximè materia diſponitur. Et de hoc actionis genere dici poteſt, quamuis principale agens videatur loco diſtare, non tamen ceſſare ab actuali influxu: quia eſt intra ſphæram actiuitatis, & media virtute diffuſa cōtingit paſſum. Et ita poſſet intelligi, actionem non eſſe à ſolo accidente, vt ab inſtrumento omnino ſeparato, ſed vt coniuncto in ratione cauſandi ſuo principali agenti. Verum hoc pendet ex difficultate infra tractanda de propinquitate neceſſaria inter agens, & paſſum, & ideo vſque ad illum locum differatur.

XXXI. Vltimo potens accidens, quāuis non ſit in extraneo ſubiecto, eſſe ſeparatum à principali generante, quia tam ipſum accidens, quam ſubiectū eius, eſt à generante deciſum, & conſtitutum, vt in agēdo obtineat vices ſuas. Et hoc maxime contingit in generatione animalium, medio ſemine, qđ propriſſime eſt inſtrumentum ſeparatum, non ſolum ſubiecto, ſed etiam loco, & interdum etiam tempore: contingit.n. ſemen efficere generationem, quando generans iam non exiſtit. Ex quo etiam clarè conſtat, tale inſtrumentum eſſe ſeparatum in cauſalitate ab animali, à quo deciſum eſt, & ideo in hoc inſtrumento clarior apparet neceſſitas alicuius influxus ſuperioris cauſæ, alioqui cum ſemen ſit res valde imperfecta, nō apparet quomodo poſſit ſe ſolo efficere rem longè perfectiorem tanquā cauſa proxima ſufficiēs. Nam quod ſit virtus à perfectiori re deciſa, & vice ſui relicta, licet ſufficiat ad aliquam inſtrumentariam actionē, vt ſentit etiā Ariſt. 2. de Generatione animalium, cap. 1. tamen non pōt eſſe ſatis, vt abſolute ſit totale agens proximum. Neq; etiam ſatis eſt, ſi quis dicat ſemen nō tantum eſſe inſtrumentum ratione accidentium, ſed etiam ratione formæ ſubſtantialis, quæ eſt in ſpiritu incluſo in craſſiore parte ſeminis, in quo eſt ſeminalis, & inſtrumentaria virtus. Quamuis .n. hoc ſit probabile, non tamen ſufficit, quia tota illa ſubſtantia, & eius forma eſt multo minus perfecta, quam anima quæ per eius actionem introducitur: indiget ergo maiori concurſu, & iuuamine ſuperioris cauſæ, maxime in generatione animalium, & viuentium perfectorum.

Lege Ariſt. 2. de Generat. animal. c. 1. & 3. & D. Th. 1. p. q. 118. art. 1.

XXXII. Imo addunt aliqui, præſertim Scotus in ſecūdo, diſt. 18. etiam ad diſpoſitionem accidentalem organici corporis, non eſſe ſufficientem illam virtutē ſeminis, quia eſt tam varia, & multiplex illa actio, vt nullo modo appareat, qua ratione poſſit à ſimplici, & imperfecta virtute, & merè naturaliter agēte perfici. Vnde Commentator, quem ēt Scotus citat ſecundo de cœlo, Commen. 69. & ſequentibus, ait ſemen agere & organizare virtute diuina. Et 7. Metaphyſ. tex. 31. ait virtutem ſeminis eſſe diuinā, artificioſam, & intellectuali virtuti ſimilē, *& ideo,* (inquit) *dubitat Galenus, an illa virtus ſit creator, aut non.* Quod tractat Galenus lib. *de Fœtus formatione,* vbi ſe, etſi multum hac in re laboraſſet, nihil tamen inueniſſe, quod ſibi ſatisfaceret, ingenue & libenter confitetur: concludit tamen, mirabilē operationem ſeminis non eſſe abſq; aliquo rōnis, & intellectus cōpote. Et vere eſt ita mirabilis illa actio, vt vix aut ne vix quidem poſſit intelligi. Si ergo ipſamet actio organizandi corpus vix poteſt intelligi in ſemine ſine aliquo peculiari concurſu, & iuuamine ſuperioris cauſæ, quid mirum eſt, quod ad ipſam ſubſtantialem formam ex materia ſubiecta educendam maiori ope & auxilio indigeat? Nam ſine dubio eſt inter hæc magna differentia, & latū diſcrimen: cum.n. organizatio corporis non ſubſtātialis ſit, ſed accidentalis, rectè poteſt intelligi, ad totam illam eſſe quaſi eminentem, & vniuerſalem virtutem in ſemine, ſiue ratione formæ ſubſtantialis, ſiue rōne alicuius facultatis accidētalis: vtraq; .n. intelligi poteſt eſſe inſtrumentum animæ, ſufficiens ad efficiendum temperamētum primarum qualitatum proportionatum, & connaturale membris organici corporis. ſolum videtur requiri aliqua diuerſa applicatio, vt eadē virtus ſeminis poſſit tam diuerſo modo varia membra diſponere, & in ordinem mirabilem, qui in membrorum diſpoſitione debita apparet, vi ſua redigere. Et ad hoc fortaſſe iuuatur ab aliqua naturali facultate materni vteri, vel ab aliquo influxu cœleſti: vel certè (ſi opus ſit) ab aliqua motione vel directione authoris naturæ. Eo vel maxime, quod ſemen nō perficit à principio, ſua ſola virtute, totam organizationem corporis, ſed alicuius partis principalis, in quā ſenſitiua anima introducatur, quæ poſtea paulatim perficit ſui corporis organizationem, vt latè declarat D. Thom. 1. parte, quæſt. 118. artic. 1. ad quartum. At verò, quantum ad productionem ipſius animæ ſenſitiuæ attinet, non ſolum deeſt in ſemine virtus, quantum ad modum actionis ſed etiā quoad ſubſtantiam actionis (vt ſic dicam) & ideo multo magis indiget, quoad hanc actionem actuali ope, influxu, & concurſu ſuperioris cauſæ, vt rem hanc apud ſe diligenter perpendenti, facile conſtabit.

Organizatio fœtus aquo fiat.

D. Tho.

XXVIII Obiectio cōtra ſupra dicta. Solum poteſt obſtare, quia videtur eſſe, & cōtra debitum naturæ ordinem, & contra perfectionem horum agentiū, vt ſemper in eorum generationibus cauſa ſuperior, vel prima ſupplere debeat defectum cauſæ proximæ. Quando.n. ex fortuito cōcurſu cauſarum, & per accidens cōtingit, vt aliqua generatio fiat ſine ſufficiēte cauſa proxima magis ex neceſſitate materiæ, quā ex intentione alicuius agentis naturalis, tunc mirum non eſt, quod in formā introducēda vniuerſalis cauſa ſupplere debeat defectum particularis. At verò, quod in ipſo modo generationis per ſe inſtituto à natura, cauſa proxima ſemper ſit adeo imperfecta, vel tā imperfecto modo applicet virtutem ſuam, vt nunquam inueniatur ſufficiens ad effectum, videtur eſſe & inordinata naturę inſtitutio, & magna imperfectio cauſarum particularium hoc modo generantium. Et cōfirmatur, nam agentia corporea inanimata habent, per ſe loquendo, ſufficientem virtutem ad pro-

producendum ſibi ſimilia: ergo animantia, cũ ſint longe perfectiora rebus inanimitis, debent illã habere. Confirmatur ſecundo, quia alias eadũ facilitate dici poſſet, huiuſmodi cauſam ſecũdã, nihil agere in eductione formæ ſubſtantialis, ſed totũ fieri à prima cauſa ſupplente defectũ cauſæ particularis. Quod ſi hoc videtur inconueniens, quia non eſt cõſentaneũ naturis rerum, etiam illud videri debet.

XXXIV. Pro ſolutione obiectionis quæſtiuncula. Antequam huic obiectioni plene ſatiſfaciam, explicare oportet, quæ ſit cauſa vniuerſalis, quæ hũc defectum particularis ſupplet, ſeu inſtrumentum eius adiuuat, quod in poſteriori parte ſuperioris aſſertionis propoſuimus. In qua primum diximus, hanc efficientiã non poſſe tribui intelligentijs creatis, quia exiſtimamus eas nullam habere vim ad efficiendum aliquid in corpora præter motum localẽ, vt inferius dicemus, de illis ex profeſſo tractãtes. Vnde actiones naturalium agentium per ſe non pẽdent ex concurſu creatarum intelligentiarũ, ſicut neq; in eſſe ab eis pendent, & ideo, quando indigẽt maiori ope & concurſu, non ab eis illum concurſũ aut iuuamen expectãt, ſed ab aliqua alia cauſa, cui per ſe ſubordinentur. Non deſunt tamen, qui dicãt intelligentias, licet per ſe ipſas non poſſint hoc modo in corpora influere, tamen per cœlos, vt per inſtrumenta ſua, poſſe. Sed quam ſit hoc intellectu & creditu difficile, ſtatim dicã. Supereſt ergo, vt huiuſmodi cauſa vniuerſalis ſit vel cœlum, vel ipſemet author naturæ Deus: nam præter has non poteſt alia cauſa ſuperior excogitari. Et cœlum quidẽ ex ſe videtur agens proportionatum, quia cum ſit corporeum, & aliunde ſit cuiuſdem ſuperioris ordinis ac perfectionis, eminentiorem virtutem habet alterandi corpora inferiora, vt ipſa ẽt experientia, per ſe ſatis nos docet. Et ideo mirum non eſt, quod virtutem habeat etiã ſubſtãtias generandi: ergo & iuuandi accidentia ad ſubſtantiarum generationem.

XXXV. Duo tamen, eaque non contemnenda, interueniunt impedimenta, quæ hanc cœlorum influentiam in ſubſtantiales formas rerum generandarum videtur difficilem reddere. Primum impedimẽtum eſt, vniuerſale reſpectu omnium, quæ in terra, vel alijs elementis generantur, ſiue viuentia ſint, ſiue inanimata, quia ſcilicet, vel cœlum agit ad eductionem formarum ſubſtantialiũ per ſola ſua accidẽtia, vel etiam per ſuam formam ſubſtãtialem immediatè. Si dicatur primũ, inſurgit eadem difficultas, in qua verſamur, quomodo illa accidentia ſine actuali influxu ſuæ, vel alterius formę ſubſtãtialis, per ſe ſufficiant ad ſubſtantialem formam educendam. Niſi forte quis reſpõdeat accidentia cœleſtia eſſe perfectiora entia quam ſint formæ materiales rerum generabilium, præſertim inanimatarum. Sed hoc abſolute falſum eſt; nam vt infra oſtẽdam, forma ſubſtantialis non ſolũ ex genere, ſed etiam vniuersè & in ſingulis eſt perfectius ens quolibet accidente. Et in aliquibus eſt per ſe incredibile, vt de forma auri, argenti, & gemmarum, &c. Eo vel maxime, quod corpora cœleſtia proximè efficiũt hos effectus, medijs qualitatibus quas aeri, & alijs corporibus intermedijs imprimunt, vt ſunt lumen: & ſi forte ſunt aliæ qualitates inſenſibiles, quę non ſunt perfectiores ipſa forma aeris, nedũ alijs omnibus. Si ergo ob hanc cauſã neceſſaria eſt propria & actualis efficiẽtia ipſius formæ Solis, vel aliorum aſtrorum, obſtare videtur, nimia diſtantia localis, quo modo enim poteſt forma Solis immediatè per ſeipſam efficere formam auri in viſceribus terræ à ſe tam longè diſtantib. & remotis? Propter quã difficultatẽ Scotus dixit poſſe aliquam formam immediate agere in diſtans, quod vix poſſunt audire, aut ferre cæteri Philoſophi: pugnat enim hoc Scoti dictum cum Ariſtotelico dogmate ab omnibus Philoſophis recepto, Nec huic difficultati ſatiſfaciet qui dixerit, qđ A efficientia accidentium Solis penetrat vſque ad intima terræ, ita ẽt efficientia formę Solis. Non eſt. n. vtrobique ſimilis ratio; nam accidentia diffundũt virtutem ſuam, medijs alijs accidentibus à ſe productis: forma autem ſubſtantialis non poteſt ſuam virtutem diffundere, medijs formis ſubſtãtialibus, vt per ſe facile conſtat, quia neque corrumpit corpora intermedia, nec poteſt formas ſubſtãtiales formis addere ſicut accidentia. Quod ſi formas Solis ſolũ medijs accidentibus diffundit virtutem ſuã, deuoluimur in priorem difficultatem, quia iam nõ immediatè influit ipſa forma Solis in eductionem alterius formæ, ſed per accidentia tantum.

XXXVI. Ad hanc difficultatem duobus modis reſponderi B põt. Primus eſt, cęlulum aut Solem per ſuam formam ſubſtantialem ſimul cum accidentali virtute influere immediatè in hæc inferiora, immediatione virtutis, etiamſi non ſit illis immediatè coniunctus immediatione ſuppoſiti. Hic aũt modus dicendi, & difficultatem non paruã habet, & modus probabilis defendendi illum, explicari non põt vſque ad ſectionem quartam, in qua declarabimus, quõ agens debeat eſſe paſſo coniũctum, vt in illud agere poſſit, & ideo vſque ad illum locum differatur. Secundus modus eſt has formas ſubſtantiales non effici ſola virtute principali cœleſtis influxus, ſed neceſſarium eſſe, vt author naturæ maiorem cõcurſum adhibeat, quo effectũ cauſæ proximæ ſuppleat; cęlo aũt attribui hos effectus, vel generali ratione, C ſecundum quam dicitur Sol, & homo generare hominem, quam inferius declarabimus, tractando de cauſis eſſentialiter ſubordinatis, vel interdum ſpecialiori titulo, ſcilicet, quia cœlum gerit vicem cauſæ proximæ, & adhibet totã efficientiã, quam vel ad diſponendam materiam, vel ad educendam formam per inſtrumentariam actionem qualitatũ adhibere ſolent cauſæ particulares per inſtrumẽtarias virtutes, etiamſi per proprias formas immediatè influere non poſſint. Et fortaſſe hoc modo efficit Sol aurum, vel alia mineralia.

XXXVII. Viuentia an poſſint cęlum efficere. Secundum impedimentum minus generale eſt de formis viuentium; nam cum cœlum non ſit animatum, etiamſi diſtantia localis nõ impediat, quo minus per formam ſuam influere poſſit nihilomi- D nus imperfectior gradus videtur obſtare, ne in has formas viuentiũ poſſit influere. Reſpõdent aliqui quamuis cęlum non viuat, nihilominus eius formã ratione ſuæ differẽtiæ ſpecificæ eſſe ſimpliciter perfectiorem his viuentibus, quæ à cęlo generantur. **D.Tho.** Quæ reſponſio ſumi poteſt ex D.Th. 1.p.q. 115.ar. 3.ad 3. vbi ait, corpora cęleſtia ſua vniuerſali virtute cõtinere in ſe quidquid inferioribus generatur. & q. 105.ar. 1.ad 1. ait, effectum aſſimilari agenti, vel ſecundum ſpeciem, vel ſecundũ virtualem continentiam: *Et ſic (inquit) animalia ex putrefactione generata & plantæ & corpora mineralia aſſimilãtur Soli & ſtellis, quorũ virtute generãtur.* Sed inprimis licet reſpectu imperfectorũ viuentiũ ſeu animaliũ E probabile ſit, quod in ea reſponſione aſſumitur, tñ reſpectu animalium perfectorum non videtur veriſimile, quia & in operationibus, & in modo operandi videntur multum excedere perfectionem cœli. Deinde, cum gradus vitæ vt ſic, perfectior ſit gradu non viuentium, impoſſibile videtur formam, quæ non eſt anima, eminenter continere aliquam animam, ut poſſit eſſe principium principale cauſandi illam; nam forma quæ eminenter cõtinet aĩam, continet etiam gradum vitæ, nõ quidem ſecũdum totam potentialitatem eius; ſed ſecundum actualẽ ac præciſam perfectionem eius, non poteſt autem intelligi, quod forma ſub inferiori gradu contenta, eminenter cõtineat perfectionẽ ſuperioris gradus.

XXXVIII. Eſt igitur alia reſponſio, cœlum propria virtute non poſſe efficere formas viuentium: tamen quia

A

non agit, niſi vt motum ab Intelligentia, ideo in virtute Intelligentiæ, cuius eſt inſtrumentum, poſſe efficere huiuſmodi formas. Ita reſpondet Diuus Thomas prima parte, q. 70. articu. 3. ad tertium; vnde in prioribus locis videtur loqui de cœlo vt coniuncto Intelligentiæ, ſeu illam includit. Sed hæc etiam reſponſio mihi eſt ad intelligẽdum difficilis, quia nõ exiſtimo Intelligentiam imprimere cœlo aliquid præter localem motum, qui non deſeruit ad augmentum virtutis actiuæ, ſed ſolum ad variam eius applicationem, vt ſatis ſignificauit Ariſtoteles libro 2. de Generatione, c. 9. textu 55. *Nam impulſus propterea continuam parit generationem, quod Solem procreandarum rerum authorem admoueat, & remoueat*. Et ratione patet; nam quid eſt quod angelus imprimit cœlo præter motum, cum qualitates vllas ei imprimere non poſſit? nam materia corporalis ſolum quoad motum localem obedit angelis, vt idem Diuus Thomas tradit prima parte, quæſtione 110. articulo 2. & 3. Quod ſi nihil præter motũ Intelligentia cœlo imprimit, quomodo poteſt virtutem eius augere ad agẽdum aliquid vltra propriã perfectionem; nã motus localis per ſe non eſt actiuus, neque dat virtutem agendi. Neque in hoc sũt comparanda agentia phyſica, quales ſunt cęli, cum inſtrumentis artis, in quibus motus deſeruit ad formam artis, quia hęc nihil aliud eſt, quam modus reſultans ex vario ſitu, aut loco alicuius corporis, & partium eius: quæ variantur per motum: at vero agẽtia phyſica inducunt proprias & perfectas formas, quæ per ſe non reſultant ex motu, ſed tantum per accidens, quatenus per motũ applicatur virtus agendi. Præterea cęlũ natura ſua non eſt inſtrumẽtũ Intelligentiæ, quia nec habet naturalẽ habitudinẽ ad illã, neque aliqua Intelligentia ex natura ſua eſt coniuncta cœlo, aut deſtinata ad motũ eius, ſed tantum ex arbitrio, ac beneplacito authoris naturæ. Neque ẽt ratione ſolius motus localis fit inſtrumentũ alias quiſquis applicat ignem aut aliã causã agentem, vteretur illa vt inſtrumento phyſico, & ob eam cauſam poſſet ignis applicatus aliquid amplius agere in virtute applicantis, qđ eſt plane falſum. Sequela patet, quia nihil amplius habet cœlũ ab Intelligentia, quam applicationem, neq; aliquid magis vel minus habet cęlum, eo, quod ab Intelligẽtia magis vel minus perfecta moueatur, velã quacunque alia re, dummodo æqualem motum recipiat. Denique cum dicitur cœlum efficere viuentia in virtute Intelligentiæ viuentis, interrogo an Intelligentia ſimul cum cœlo actu per ſe ipſam & immediate influat, & efficiat animas viuentium, vel ſolum per cœlũ, ita vt actio Intelligentiæ ſiſtat in motione cęli, à quo immediatè reliqua efficientia oriatur. Primum eſt falſum, & contra doctrinã D. Tho. vt ſępe diximus & magna ex parte coincidit cũ opinione Auicennæ. Si aũt ſecundũ dicatur, nõ expeditur difficultas, quomodo inſtrumentum nõ habens in ſe ſufficientem formam, poſſit efficere effectum abſq; actuali adiutorio ſuperioris & principalioris cauſæ. Verius ergo & melius dicetur cęlũ propria quidem virtute non poſſe efficere animas, vt in dicta ſecunda reſponſione ſupponitur, tamen efficere illas in virtute Dei, vt authoris, & generalis prouiſoris naturę, qui ſuo maiori concurſu ſupplet quidquid virtutis deeſt in proximis cauſis.

Cœlũ cũ intelligẽtia viuẽs generare nequit.

B

C

D

E

XXXIX. Quæſtiũculæ ſolutio.

Dicendum eſt ergo, quotieſcunque iu his rebus inferioribus deeſt influxus formæ ſubſtantialis ad ſimilem educẽdam, illam ſuppleri virtute cauſarũ cæleſtium in his effectibus, qui non excedunt perfectionem & virtutem earum; in his verò, qui illas ſuperant, ſuppleri per efficientiã primę cauſę, ad quã ſpectat generalem concurſum neceſſariũ præbere cauſis inferioribus, iuxta naturalem capacitatẽ & indigentiam earum. Vnde non ſolum in euentibus ſeu effectibus, qui per accidens contingunt, ſed ẽt in his, qui veluti per ſe comitantur naturas aliquarũ rerũ, & conſequuntur ex naturali modo agendi earum, pertinet ad authorem & prouiſorẽ naturæ Deum, vt hoc modo cũ cauſis ſecundis ad agendũ cõcurrat. Quapropter interdum eſt debitus hic cõcurſus Dei ex generali ratione naturæ vniueſalis, ne peruertatur ordo vniuerſi, aut materia ſine forma maneat, vel in nihilum tranſeat, ſicut aquã mo ueri ſurſũ ad replendum vacuum, eſt ſolũ ex cauſa naturæ vniuerſalis; & ideo creditur fieri ex ſolo imperio, & impulſu authoris eius, niſi fortaſſe id muneris ſit à Deo commiſſum alicui Intelligẽtię, quia motus localis non excedit actiuitatem, & miniſterium eius, de quo alias. Aliquando vero debetur talis concurſus ex propria natura & cõditione alicuius agentis particularis, quod non eſt aptũ alio modo communicare, vel propagare naturam ſuam, vt in generatione animalium perfectorum accidere credimus, & in hominis generatione ẽ certiſſimũ: longe tamen altiori & nobiliori ratione. Nam quia hominis anima non ſolum perfectior, ſed etiam altioris & ſuperioris ordinis eſt, quam reliquę oẽs, ideo ad hominis generationem non ſolum maior concurſus authoris naturæ, ſed altior etiã modus efficiendi animam neceſſarius eſt, ſ. per creationẽ. Quo fit, vt humanum ſemen, neque inſtrumentaliter poſſit ad illam efficiendam operari: ſed tantum ad organizandum corpus. In aliorum verò animalium etiam perfectorum generatione, quia animæ materiales ſunt, educuntur de potentia materię, & ideo poteſt ſemen inſtrumentaliter ſaltem concurrere ad earum effectionem, non tamen ſine ope ſuperioris cauſæ, quæ ſuppleat aſſiſtentiam (vt ſic dicam) & actualem influxum principalis formæ.

Deus in quos effectus vt cauſa particularis influat.

XL. Obiectio ni præmiſſę ſatisfit.

Neque in hoc eſt aliqua imperfectio vel inordinatio naturæ, vt ſupra obijciebatur, ſed eſt naturalis conditio ſeu indigentia, quam ſecum affert modus generationis, & propagationis, quem talis ſpecies natura ſua poſtulat. Sicut quod ad hominis generationẽ requiratur infuſio animę per creationẽ, non eſt imperfectio nec inordinatio naturę, ſed cõditio naturaliter conſequens ad talem hominis naturã, & ideo non eſt extraordinaria illa actio, ſed debita ex communi lege, ſuppoſita inſtitutione talis naturæ: ſic ergo in præſenti dicendũ eſt, nõ omnino eadẽ, ſed proportionali ratione. Quocirca ſicut in homine non eſt ex imperfectione, quod vnus homo, neque principaliter, neque inſtrumentaliter, poſſit efficere animam ſuæ ſimilem, ita in alijs animalibus non eſt ex imperfectione, quod non poſſint totã virtutem principalem ad eductionẽ ſuarum formarũ neceſſariam adhibere, ſed ſolũ inſtrumentariam. Nam veluti medium quẽdã locũ obtinent, & quia cõparatione animæ rationalis minus perfectas animas, vtpote materiales, habent, ideo aliqualẽ efficientiã, ſaltem inſtrumentalẽ adhibere poſſunt ad illa efficiendas, quod non põt homo: quia verò cõparatione inanimatorũ lõge perfectiores sũt formæ viuẽtiũ, ideo plura requirũtur ad earũ effectionẽ, & exquiſitus ac peculiaris modus generationis, & inde prouenit, vt cauſæ particulares nõ poſſint adhibere totã virtutẽ principalẽ, ſed tãtũ inſtrumẽtalẽ ad illas efficiendas. Nec verò, quia principalis virtus nõ inuenitur in eis ſufficiẽs, ideo negãda eſt eis ẽt inſtrumẽtaria actio, quia ad hanc inueniũtur ſufficienter ꝓportionatæ, & nõ ad illã: natura aũt dedit vnicuiq; ſpeciei corruptibili, virtutẽ & actionẽ ad propagandã naturam ſuã, quantũ dare potuit iuxta capacitatẽ & modũ operãdi eius; & ideo dedit hoĩ, vt ſaltem diſponẽdo ageret, alijs vt inſtrumentaliter: alijs verò etiã vt principaliter. Quocirca locutio illa, qua D. Th. & alij, vt ſupra vidimus, vocãt cauſas ſecũdas inſtrumenta primæ, ſecundum

D. Tho. 1. p. q. 105 art. 5.

cundum quedam maiorem proprietatem verificatur in viuentibus, præſertim perfectis.

XLI. Scio poſſe excogitari alios dicendi modos: nam quia in perfectioribus animalibus ſemen non perficit generationem, niſi vt coniunctum fœminæ, ideo aliqui putarũt animam ipſius fœminæ habere peculiarem influxum principalem in ſubſtantiali formatione fœtus. De alijs vero imperfectis viuentibus, præſertim plantis, dicũt aliqui, formam geniti ſubſtantialiter nõ excedere formam ipſius ſeminis, vt apparet in tritico, & alijs eiuſmodi. Sed hęc, & ſimilia plures habẽt difficultates, quas hoc loco perſequi nõ licet, quia pendent multũ ex ſcientia de anima, & ideo omnium probabilior videtur ſententia, quam expoſuimus, & ipſamet experiẽtia docet hęc viuentia eſſe per ſe minus ſufficientia maioribuſque auxilijs indigere, non ſolum ad ſubſtantialem formam inducendam, ſed etiam ad materiam diſponendam, & organizandam, vt in plãtis conſtat. Imo & inter inanimata, ſimplicia corpora facilius generantur, quam miſta; nullum ergo eſt inconueniens fateri indigere viuentia concurſu ſuperiori ad ſibi ſimilia generanda, quamuis ipſa non creant aliqua virtute, & actione ſibi proportionata, & connaturali. Atque hoc modo abunde ſatisfactum eſſe putamus fundamentis prioris ſententiæ: probant enim ſecundam, & quartam aſſertionem noſtram, nihil tamen vrgent contra primam, & tertiam vt in diſcurſu illarum ſatis declarauimus. Secundam autem ſententiam non exiſtimamus eſſe contrariã doctrinę à nobis traditæ, nec fundamenta eius aliquid obſtare poſſunt, vt oſtenſum eſt.

SECTIO III.

Quodnam ſit principium, quo ſubſtantiæ creatæ efficiunt accidentia.

I. Quæ vtrinq; dubitationis cauſa.

RAtio dubitandi eſt, quia vel ſubſtantia efficit accidens, medio accidẽte, vel ſe ſola, & per ſe ipſam. Si primum dicatur, ſequitur proceſſus in infinitũ: nã ſi vnum accidẽs fit, mediante alio, peto de illo alio quo principio fiat, ſi medio alio accidẽte, de illo redit eadem quæſtio: ſi verò ſiſtimus in aliquo, quod proxime fit à ſubſtantia, id debuiſſet dici de primo, quia non eſt maior ratio de vno, quã de alio. Si autem ob hanc rationem dicatur ſubſtantiam efficere accidens per ſe ipſam, ſequitur primò, nullam accidens eſſe principium efficiẽdi aliud. Sequitur ſecundo, potẽtias, & facultates ad operandũ in ſubſtantijs creatis nõ eſſe aliud ab earum formis. Vel certe, ſi ad euitanda hæc incommoda, dicantur quædam accidẽtia fieri immediatè à ſubſtantia per ſe iſpam: alia verò, medijs accidentibus, oportebit huius diſtinctionis, & diſcriminis aliquã rationem reddere, & quænam accidentia vno vel alio modo fiant, aperire. Ac rurſus exponere oportebit, quando vnum accidens eſt *principium quo* efficiẽdi aliud, an ſit principale, vel inſtrumẽtale. Hinc enim apparet, accidens ad ſummum poſſe agere vt inſtrumentum ſubſtantiæ, quia ſolum eſt entis ens (vt loquuntur Piloſophi) & à ſubſtãtia, & propter ſubſtantiã, tanquam propter finem habet totũ ſuũ eſſe. Aliunde tamen videtur debere eſſe principium principale, cum effectus non excedat perfectionem eius.

II. Ad hanc rem explicandam, ſuppono duobus modis poſſe fieri accidentia. Vno modo per propriam actionem, vt cum fit lumen per illuminationem, aut vbi per proprium motum localem. Secundo per reſultantiam naturalem vt relatio reſultat ex fundamento poſito termino (ſi eſt modus à fundamento diſtinctus) vel ſicut reſultat figura ex diuiſione, aut ex moto, vel termino motus localis, & propriæ paſſiones rerum cenſentur etiam hoc modo fieri. Ter-

A tio autem modo poſſet intelligi fieri accidens concomitanter cum ſubſtantia abſque reſultãtia ex illa vt quantitas, verbi gratia, cũ materia prima, quem modum nunc omittimus, quia ſi verus eſt, ad alterutrum ex præcedentibus reuocari poteſt, vt explicabimus, & quia in eo productionis modo, quod fuerit principium efficiendi ſubſtantiam, erit principiũ efficiendi accidens quod cum illa fit.

Prima aſſertio de naturali dimanatione.

III. DIco ergo primò; Quando accidens fit per naturalem dimanationem, principium proximum illius ſecundum talem efficientiæ modum, quicunque ille ſit, poteſt eſſe ſubſtantia, ſi tale accidens ſit immediate connexum cum illa: interdum verò poteſt reſultare, medio accidente, ſi cum illo habeat B ptopinquiorem connexionem. Tota hæc concluſio communiter recepta eſt, & poteſt primo inductione declarari: nam intellectus, verbi gratia, proxime manat à ſubſtantia animæ, & quantitas à materia vel forma. Vnde reſpectu harum proprietatum non poteſt aſſignari aliquod principium intrinſecum accidentale: eſt ergo ſubſtantiale. At verò figura, verbi gratia, aut vbi reſultat, media quantitate: & albedo reſultat ex tali miſtione primarum qualitatum. Hãc etiam concluſionem probat ratio dubitandi in principio poſita, quia ſi accidens conuenit ſubſtantiæ ab intrinſeco, non poteſt ſemper conuenire, medio accidente, vt intrinſeco principio eius, ſed aliquod accidens, & ſubſtãtia debent eſſe neceſſario immediatè connexa: non eſt tamen neceſſe, vt omnia intrin- C ſeca accidẽtia ſint eiuſmodi. Et ratio diuerſitatis inter ea eſt facilis, quia quædam eorum habent immediatiorem ordinem ad ſubſtantiam, quam alia.

IV. Video reſponderi poſſe, licet aliquod accidens ſit intimè, & immediatè connexum cum ſubſtantia, nõ eſſe tamen neceſſe vt connectatur per dimanationẽ effectiuam accidentis à ſubſtantia, ſed ſolum propter natutalem aptitudinem, & inſeparabilitatem, ſicut ſuperius dicebamus probabiliter opinari nos poſſe de materia, & quantitate. Et iuxta hoc nõ erit neceſſarium, aliquod accidens dimanare immediatè à ſubſtantia, ſed recipi immediatè in ſubſtãtia ab eodem agente à quo ſubſtantia producitur. Nihilominus tamen ſupponit concluſio poſita contrariam ſententiam, vt probabiliorem, nimirum proprieta- D tes accidentales, præſertim illas, quæ conſequuntur aut debentur rei ratione formæ, cauſari à ſubſtãtia, non ſolum materialiter, & finaliter, ſed etiam effectiue per naturalem reſultantiam, vel immediatè, ſi ſit prima proprietas, vel mediatè, ſi ſit ſecunda. Quod tenet Diuus Thomas prima parte q. 77. art. 6. vbi loquitur de potentijs animæ: eſt autem eadem ratio de quacunque forma, & proprietatibus conſequentibus illam, ſeu debitis ratione illius. Eſtque hoc valde veriſimile, quia cum forma ſubſtantialis ſit vt actus primus, accidentalis vero vt ſecundus, probabile eſt habere formam ſubſtantialem aliquã vim, vt ab ea manent accidentia ſibi propria. Item quia hoc modo melius intelligitur naturalis connexio inter formam, & proprietates, & ordo per ſe inter il- E las. Et hoc valde confirmat ſenſibile exemplum aquæ reducẽtis ſe ad priſtinã frigiditatem: illa enim reductio fieri non poteſt, niſi per naturalem reſultantiam à forma, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt: ergo eadem ratione idem ſentiendum eſt de quacũq; proprietate naturaliter cõnexa cũ forma, pręſertim ſi aliunde nulla ſit repugnantia, aut depẽdentia ab aliquo extrinſeco. Et in illo exemplo aquæ manifeſte cõſtat, verã eſſe concluſionẽ poſitam, ſcilicet aliquod accidens poſſe immediatè reſultare effectiuè à ſubſtantiali principio. Nam illa intenſio frigoris nullum habere poteſt propinquius principium vnde reſultet, quàm ſit forma ſubſtantialis aquæ.

III. Naturalis reſultātiæ quidditas declaratur.

Sed antequam vlterius procedamus, declarare ſemel oportet, quidnam ſit hæc naturalis reſultantia, an ſcilicet ſit vera efficiētia, & cauſalitas actiua, necne. Quia, ſi eſt vera efficientia, interueniet ibi propria actio accidentalis; nam cauſalitas effectiua in actione conſiſtit, vt infra videbimus: atq; ita forma ſubſtantialis erit principium immediatũ, & vnicũ alicuius actionis accidentalis: & multiplicabuntur actionis in productione formę, & proprietatũ eius, eritque per ſe actio ad hæc omnia, quæ comproducuntur, vel concreantur cum alijs, quæ omnia vidẽtur aliena à communi Philoſophorum doctrina. Si autem illa non eſt vera efficientia: ergo neque efficientia dici poteſt, quia quod nõ eſt verum aurum, abſolutè non eſt aurum, neque tale dici poteſt, niſi propter aliquam analogiam, & proportionem, quæ B in præſenti nulla apparet, imo neque intelligi põt, quid ſit hæc reſultantia, ſi non eſt efficientia. Circa hoc Caietanus prima par. q. 54. articulo 3. indicat, hanc dimanationem eſſe naturalem ſequelam abſque operatione media; nõ tamen declarat, quid ſit illa naturalis ſequela, aut quõ fiat ſine actione vel operatione media. Et q. 77. articulo primo ad ſecundum, & tertium, expreſsè ait hanc reſultantiam eſſe per efficientiam ſine actione media, & putat eſſe ſententiam Diui Thomæ ibi ad tertium, vbi tamen non ait dimanationem accidentium à ſubiecto eſſe ſine actione, ſed *non eſſe per aliquam tranſmutationem, ſed per naturalem reſultationem.*

Caietani opinio.

D.Tho.

IV. Quocirca, ſi in rigore loquamur, verius exiſtimo hanc reſultantiam, non eſſe ſine vera actione, quam C quam non ſemper reputetur actio, per ſe diſtincta, neq; vt propria mutatio. Hoc, vt exiſtimo, ſatis probat in communi ratio facta, quia, aut hæc eſt vera efficientia, vel nulla, non poteſt enim dari mediũ: Si ergo eſt vera efficientia, interuenit actio. Si non eſt efficientia, neque etiam eſt reſultantia, aut naturalis ſequela cauſalis, ſed illatiua tantum, quia, poſito vno, ponitur aliud propter naturale debitum. Sicut inter materiã, & formam cœli, eſt naturalis illatio, non tamen dimanatio vnius ab alia. Aliqui videtur inter hæc aſſignare medium, dicentes, hanc non eſſe efficientiam, ſed quaſi efficientiam, quæ in hoc ſolum conſiſtit, quod cauſa efficiens ſubſtantiam, ratione illius determinatur, vt ei der proprietates illi proportionatas. Sed inprimis hæc re vera nulla ef D ficientia eſt, ſed ſolum connatulitas, quæ inter potentiam paſſiuam naturalem, & actum etiam intercedit. Deinde, exemplum de reductione aquæ cogit, vt maiorem ac veriorem efficientiam fateamur. Denique, etiam illo poſito, neceſſe eſt dicere, quod ad rem ſpectat, cauſam efficientem ſubſtantiam, cõcomitãter efficere proprietatẽ diſtinctam, non tamen ſine actione concomitante, quia repugnat rem diſtinctam fieri ſine diſtincta actione, quando ex illa re non componitur ipſe primarius terminus alterius actionis, quia actio ſolum eſt quidam modus ipſius termini formalis ac per ſe, vt infra dicam, quã rationem ſtatim amplius declarabo.

V. Duplex dimanationis naturalis modus

Præterea argumentor in hunc modum; nam hæc naturalis reſultantia interdum per ſe ſola fit, & ſepa E ratim à ꝓductione illius rei à qua reſultat: interdũ vero ita eſt coniuncta cum illa, vt nunquam ſit poſterior, ſed omnino ſimul cum illa, vt, verbi gratia, quando aqua ſe reducit ad priſtinam frigiditatem, illa eſt naturalis dimanatio, vt Caieta. fatetur dicta quæſtione 54. articulo 3. in fine, vbi etiam idem ait de motu grauis geniti in ſuperiori loco, qui ablato impedimẽto, naturaliter reſultat ex grauitate. Quotieſcunq; autem reſultantia fit hoc modo, euidentiſſimum eſt non fieri ſine efficiẽtia, & vera ratione ac mutatione, vt in dictis exemplis manifeſtè patet & ratio eſt, quia ibi incipit eſſe aliquid in ſubiecto, quod antea non erat. Et per ſe incipit abſque noua productione alterius rei: ergo incipit per aliquã efficiẽtem cauſam, & per propriam actionem ac mutationẽ: vnde illa eſt propria frigefactio, & motio localis. Atque eadem ratio eſt, quotieſcũq; aliquod accidens de nouo aduenit alicui ſubiecto prę exiſtẽti, per ſe ſolum, ſeu abſque alio priori accidente; nã ſi plura ſimul inter ſe cõnexa adueniant illud, quod eſt primum, & radix aliorũ cenſetur per ſe aduenire, reliqua concomitanter. Dices. Ergo quando relatio aduenit fundamẽto ex poſitione termini, interuenit ibi noua actio per ſe, quia ſolum illud accidẽs relatiuũ tunc de nouo aduenit tali ſubiecto. Reſpõdent aliqui, concẽdendo ſequelam: alij negãt: quia ſatis eſt, quod reſultet expoſitione termini. Alij exiſtimant nullam internenire actionem, quia huiuſmodi relatio non eſt res, aut modus ex natura rei diſtinctus à fundamento, de quo ſuo loco videbimus.

VI. Ex hac verò reſultantia, quæ tempore ſeparatur à productione, ferendum eſt iudicium de quacunq; alia, etiamſi ſit in eodem inſtante, coniũcta; nam ſimultas in duratione nõ tollit diſtinctionem. Eò vel maximè, quod licet hæc naturaliter ſint ſimul, poſſent ſupernaturaliter ſeparari, quod eſt ſufficiens argumentum diſtinctionis. Aſſumptum declaratur; nam dum creat Deus ſubſtantiam animæ poſſet ſuſpendere emanationem potẽtiarum ab illa, & poſt aliquod tempus permittere illam, ſeu dare cõcursũ ad talem dimanationem, & tũc illa poſterior dimanatio eſſet propria efficientia ac vera actio, eadem ratione quã dictum eſt de frigefactione aquæ reducentis ſe ad naturalem ſtatum: ergo etiam quando ſimul tempore fit, eſt propria, & diſtincta actio. Præterea ſupra tacta eſt ratio à priori, quia huiuſmodi accidẽtales formæ, ſeu proprietates, ſunt res diſtinctæ à ſubſtantia: ergo licet fiant cum ipſa ſubſtãtia, vel ab ipſa reſulultẽt, neceſſe eſt, vt fiant per actionẽ diſtinctam, licet concomitantem vel conſequẽtem aliam. Patet conſequentia, quia illa duo, ſcilicet, ſubſtantia, & proprietas, non fiunt æquè primò tanquã duæ partes vnius compoſiti termini, ſed abſolute fit prius natura ſubſtantia, & deinde reſultat vel additur ei accidens proprium. Vt cum creatur anima actio creaturæ per ſe terminatur ad ſolam ſubſtantiam: illa enim tantum ex nihilo fit, & per ſe terminat illam actionem: ergo vt ei addatur aliqua res diſtincta, neceſſaria eſt alia efficientia, & conſequẽtes noua actio, licet ex naturali connexione neceſſario comitetur aliam. Adde, principium proximum talis efficientiæ iuxta noſtram ſententiam, etiam eſſe diſtinctum: nam eſt ipſamet intrinſeca ſubſtantia, quę eſt terminus prioris actionis. Item principium materiale ſæpe eſt diuerſum, vt in dicto exemplo creationis animæ, nullum eſt materiale principium, ipſa vero ſubſtantia animæ eſt materiale principiũ ſuarum potẽtiarum. Terminus etiam proprius eſt in re diſtinctus, vt ſupponimus; ergo interuenit ibi actio in re diſtincta, quamuis Phyſicè, & in commuui modo loquendi tanquam vna cõputentur, quia habent intrinſecam connexionem, & dimanationem.

VII. Diſcrimẽ notãdum inter prædictos modos naturalis dimanationis.

In quo eſt notanda differentia inter duos modos reſultantiæ naturalis, quos ſupra diſtinximus. Quã do enim dimanatio talis eſt, vt nunquam poſſit per ſe, & ſeparatim fieri, ſed ſolum vt connexa priori actioni, & termino eius, tũc illa non cenſetur propria, & p ſe actio, & multo minus mutatio, ſed quaſi complementum accidentale prioris actionis. Et ideo ad hiuſmodi accidentia vel proprietates dicitur non eſſe per ſe actio, aut motus. At vero quando talis reſultantia per ſe, & ſeparatim fit, vt in reductione aquæ, tunc cenſetur per ſe actio, & propria mutatio tendens per ſe ad talem accidentalem terminum. Quæ differentia non eſt tam in re, quam in denominatione ſumpta ex ſeparatione, vel ex concomitantia actionum.

Corol-

Corollaria ſuperioris doctrinæ.

VIII. Atque ex rantionibus factis colligitur primò: nunc ſolũ hanc reſultantiam eſſe cum vera efficientia & actione, quando id, quod reſultat eſt à parte rei diſtinctũ ab eo, à quo reſultat. Nam, ſi ſolũ ſit ratione diſtinctum, licet Metaphyſicæ vnum dicatur conſequi ex alio, non poteſt ibi vera efficiẽtia interuenire, nec dimanatio Phyſica, ſed ſolum metaphyſica conſecutio. Vt ſi dicamus, ex eo quod eſt formale principium eſſendi, reſultare qđ ſit etiam principale principium agendi, & idẽ eſt de omnibus ſimilibus attributis, quæ iuxta noſtrũ concipiendi modum, attribuuntur rei vt proprietates eius, licet ab hac non diſtinguantur actualiter in re ipſa. In his enim omnibus non poteſt interuenire efficientia realis, quia hæc non eſt in conceptibus, ſed in ipſis rebus. Vnde neceſſario requirit diſtinctionem in re inter principium & terminum.

IX. Secundo infertur ex iiſdem principijs, hanc reſultãtiam naturalem à principio ſubſtantiali ſolũ interuenire inter ea accidentia, quæ ita ſunt connaturalia, vt ſimpliciter ſupponant ipſam ſubſtantiã, cuius ſunt proprietates. Quod ideo aduerto, quia iuxta probabilẽ opinionem, aſſerentem diſpoſitiones tempore præcedentes ad formam inſtanti generationis intrinſece terminari in tali gradu, quem talis forma requirit, & eaſdem numero manere: iuxta illam (inquam) opinionem, hęc accidẽtia in inſtanti generationis non manant à forma, ẽtſi ſint proprietates maximè connaturales illi, vt eſt calor reſpectu formæ ignis, vel frigus aquæ, non quia talis forma non eſſet ſufficiens ad illã effectionẽ per modũ reſultantiæ, ſed quia ſupponitur qualitas iã per ſe producta ab agente per totam mutationem tempore præcedentem, & terminatam in inſtãti generationis, prius natura, quã introducatur forma.

Quę accidentia reſultent à ſubſtãtiali principio.

X. Quæſtiũculæ reſpõdetur.

Sed quæres, eſto non interueniat hæc reſultãtia in inſtanti generationis, an immediate poſt intercedat per modum conſeruationis. Reſpondeo hãc quæſtionẽ non eſſe peculiarem de his qualitatibus quæ ordine naturæ antecedũt, ſed de omnibus proprietatibus, quæ à principio reſultãt ex formis quęri ſimiliter poſſe, an illa reſultantia ſit tantum per modum productionis in primo inſtante vel tempore, quo res producitur vel comproducitur, an verò perſeueret per modum conſeruationis toto tempore, quo durat ipſa ꝓprietas, ita vt ſicut in illuminatione non tantum perſeuerat lumen, ſed etiã actio illuminandi, ita in anima habente intellectum, nõ tantum perſeueret intellectus, ſed etiam emanatio intellectus ab anima, & ſimiliter igne vel aqua nõ ſolum perſeueret calor aut frigus, ſed etiã actualis emanatio à ſua forma. In qua dubitatione nihil video poſſe certa ratione definiri, ſed vtrũque poſſe coniectutis fieri probabile: nam poſtquam illa proprietas ſemel effecta eſt per naturalem dimanationẽ, non eſt cur indigeat continua conſeruatione, cũ iã habeat eſſe perfectum, & ſit in ſuo ſubiecto connaturali. Aliunde vero apparet probabile illam actualem dimanationem non ceſſare, quia principium eius eſt præſentiſſimum & coniunctiſſimũ, & ſemper habet eandem vim ad continuandam illã. Item, neceſſe eſt, vt illa proprietas actu cõſeruetur à Deo: ergo, cum ſit ibi principium intrinſecum & proximum, quo mediante poſſit conſeruari, magis naturale eſt, vt illo mediante conſeruetur. Itẽ, hoc modo melius explicatur maior reſiſtentia, quę, cæteri paribus, eſſe poteſt in expellenda proprietate à proprio ſubiecto, quam ab alieno. Vnde hæc pars videtur veriſimilior, qua ſuppoſita, conſequenter dicendum eſt, licet in primo Inſtanti generationis aquæ, verbi gratia, frigiditas non manet à forma

A eius, quia iã inuenit aqua frigiditatem productam à generante: deinde verò, ceſſante iam actione generantis, conſeruari ab intrinſeca forma per naturalem dimanationem eodem modo, ac ſi à primo inſtanti ab illa manaſſet.

XI. Vnitas & diſtinctio naturalis reſultãtia

Tertiò infertur ex dictis, hanc emanationem ſeu reſultantiã naturalem eſſe aliquid in re diſtinctũ & à forma reſultante, & ab illa, à qua reſultat, & ab actuali ẽt informatione, nam hæc omnia interueni re poſſunt abſque naturali reſultantia: ergo eſt, aliquid diſtinctum ab illis. Antecedens patet; nam frigus eſt in aere actu informans illum, eſtque accidentaliter coniunctum formæ eius, & tamen non manat ab eius forma: calor verò eſt etiam coniun- B ctus & informat, & præterea dimanat à forma: ergo aliquid addit dimanatio. Dices, licet hoc ita videatur, cõparando accidens proprium ad extrinſecum, tñ in ipſo accidẽte proprio non videtur reſultantia hæc aut dimanatio eſſe aliquid diſtinctũ ab ipſo vt actu informante. Sed contra hoc eſt primò, quia illud eſt informare, aliud dimanare: illud pertinet ad rationem cauſæ: hoc ad rationem effectus. Secũdo in exemplo ſupra poſito de diſpoſitione vltima, quæ in primo inſtanti non manat à forma, inuenitur accidens proprium actu informans, & coniunctum propriæ formæ, & ab illa non reſultans, quæ tamen in remooto ſubſequente reſultat ſeu cõſeruatur: ergo hæc reſultantia eſt aliquid diſtinctũ ab accidente proprio, actu informante. Tertio de- C claratur in hunc modum; nam hæc reſultantia, cũ ſit quoddam efficientiæ genus, non fit ſine cõcurſu primæ cauſæ: poteſt ergo Deus ſuſpendere hũc cõcurſum, & impedire ne intellectus, ut verbi gratia, manet ab anima, & deinde per ſolam ſuam efficaciã ponere intellectum in anima, quia nihil repugnat, quod ſe ſola faciat, quod mediante anima fieri poteſt præciſè cõſiderata ratione efficiendi: ibi ergo manet ſubſtantia animæ & entitas, atq; actualis inhæſio intellectus abſque actuali dimanatione intellectus ab anima, ſed à ſolo Deo: ergo ſignũ eſt illam dimanationem eſſe aliquid diſtinctum, quid quid.n. eſt in re ſeparabile, diſtinctum ẽt eſſe neceſſe eſt. Atq; hinc confirmatur, quod ſupra diximus, nempè hanc naturalem reſultantiam non eſſe ſine D aliqua actione: nã id, qđ addit reſultãtia ſupra entitatem formæ accidẽtalis inhærentis, ſolũ eſt quidã modus dependentiæ intrinſecæ proprietatis à ſua forma, vt à principio actiuo, depẽdentia aũt a principio agente, & actio idem ſũt, vt infra videbimus.

XII. Occurritur obiectioni.

Sed obijcies; Ergo omnis actio, quæ naturaliter & ſine libertate fit, eſt naturalis quędã reſultantia, quia ſicut poſita aquæ forma, reſultat per veram actionẽ & dependẽtiam talis proprietas, & ab vna proprietate interdum etiam reſultat alia, vt docet Diuus Thomas prima parte, quæſtione ſeptuageſimaſeptima, articulo ſeptimo, ita, poſito Sole, verbi gratia, reſultat naturaliter lumẽ in aere, media illuminatione. Reſpondeo quoad hoc eſſe aliquã ſimilitudinem: differentiam tamen eſſe, quia reſul- E tantia naturalis eſt omnino intrinſeca, & quodam modo pertinet ad conſummatam rei productionẽ, quia ſolum tendit ad conſtituendam rem in connaturali ſtatu per ſe ſibi debito ex vi generationis actio verò propriè dicta, & quæ à naturali reſultãtia diſtingui ſolet, eſt magis extrinſeca, & ſupponit, per ſe loquendo, rẽ iam conſtitutã in ſuo perfecto, & naturali ſtatu. Vnde etiam cõmuniter dici ſolet naturalem reſultantiam tribui generanti, & nõ eſſe à forma vel proprietate intrinſeca, niſi quatenus vicem obtinet generantis, & eſt quaſi inſtrumẽtũ eius. Vnde eſt illud axioma: *Qui dat formam, dat cõſequentia ad formam*, quia ad generãtem ſpectat cõſtituere gentium cum debitis proprietatibus: in reliquis vero actionibus proprijs iã operatur res pro

pria virtute, & illi vt principali agenti in ſuo gene A re tribuitur actio. Et hinc oritur alia differentia, quam ſtatim attingemus; ſatis enim de naturali reſultantia dictum eſſe exiſtimamus.

Secunda aſſertio de propria efficientia accidentali.

XIII. DIco ſecundo: Quando accidēs fit per propriā actionem a naturali reſultātia diſtinctā, principium proximum efficiendi illud, ſemper eſt aliquod accidens. Hæc aſſertio tangit quæſtionem cōmunem de diſtinctione potentię actiuæ à ſubſtātia in rebus creatis, quæ ſolet tractari tam de ſubſtātia angeli & potentijs eius, quam de anima, & eius potētijs, de alijs ēt formis & earū virtutibus actiuis. B Et concluſio poſita eſt conſentanea doctrinæ Diui Thomæ, vbique conſtituentis diſtinctionem in omnibus creaturis inter proximam facultatem agendi & ſubſtātialem formam, vt videre licet in 1. parte q. 54. ar. 3. & quæſt. 77. artic. 1. quibus locis Caietanus eam defendit, & Capreolus in 1. diſt. 3. qu. 4. Soto in Logica cap. de propr. quæſt. 2. Aegidius qd lib. 3. qu. 10. Heruæus quodlib. 1. q. 9. & probatur primò inductione facta in omnibus effectibus quos experimur. Nam imprimis videmus elementa nullam efficientiam accidentalem exercere, niſi medijs qualitatibus primis, quas eſſe vere ac propria accidentia manifeſtum eſt. Deinde ipſum etiam localem motum naturalem non habent niſi medijs qualitatibus: quamquam enim ille motus ad naturalem reſultantiam pertineat, poteſt tamen inde argumentum à fortiori deſumi. Pręterea cœlum, quātū nos experiri poſſumus, agit per qualitates à ſua ſubſtantia diſtinctas, nempe per lucem ſeu lumen, & inde ſumimus argumentum alias influentias occultiores proximè fieri per qualitates accidētales; nam ſi illa, quæ videtur omnium maxima & perfectiſſima ita fit, multo magis aliæ. Rurſus miſta inanimata, vt metalla, gemmæ, & alia huiuſmodi, ſi quas actiones habent, videntur manifeſte illas exercere per virtutes accidentales; cuius ſignum inter alia ēſt, quod illæ virtutes poſſunt intendi, remitti, ac deſtrui, in quo pendent à temperamento primarum qualitatum. Quod argumentū fieri etiam pōt in herbis & plantis, quę virtutes habeant ad varias D admirabiles actiones attrahendi aut expellendi, & quædam habent virtualem calorem, aliæ frigus, &c. quæ virtutes in eis temporis decurſu, vel mutatione ſui temperamenti remittuntur, cum tñ ſubſtantia maneat eadem: ſignū eſt ergo, has virtutes eſſe accidentia. Myſteriū etiam Euchariſtię hoc nobis cōfirmauit; nā videmus, ſecluſa ſubſtantia, conſeruatā eſſe totā vim agendi, quæ erat in accidētib.

D. Tho.
Caietan. Capreol. Soto.
In actionibus corporū probatur cōcluſio.

XIV. In actionib. ēt ſpirituum.

Hinc vlterius aſcendendo ad actiones animę in quolibet gradu eius, quātum ex ſenſu cōijcere poſſumus, principia accidentaliū operationū accidentia etiā ſunt vt patet de calore vitali ſeu nutrimentali, & de uirtute attrahendi aut expellendi excrementum & ſimilia; nam imprimis ipſa diuerſitas actionum videtur eſſe ſufficiens argumentū diſtinctionis inter virtutes. E Et præterea hic ēt habet locū argumentum factum quod hę virtutes intendūtur, & remittuntur. Deinde in operationibus ſenſuū videtur hoc manifeſtum; nam præter diuerſitatē operationum ipſa diuerſitas organorum, indicat ſatis virtutes proximas illarum actionum eſſe per ſe diſtinctas, atque adeo eſſe accidentales. Et in homine certè neceſſario debēt eſſe ab anima diſtinctę: alioqui eſſent ſpirituales entitates, qd veriſimile nō eſt, vt ſuo loco latius eſt probādū. Iā verò de ipſis ſpiritualibus actionibus & principijs earū, nō poſſumus nos tā clarā experientiā habere, tñ quia de illis nō poſſumus, niſi ex his, quę experimur obſeruata, proportionali ratione, philoſophari, merito colligimus, de illis idem eſſe ferendum iudicium.

XV. Potentia actiua oīs realiter à ſubſtātia diſtincta.

Ex hac igitur inductione ſatis probabiliter colligit Diuus Thomas in omni ſuppoſito creato proximam virtutem agendi & operandi eſſe diſtinctam à ſubſtantia eius, & conſequenter eſſe accidens. Addendum verò eſt, omnem efficientiam ſubſtantiæ præter generationē ſubſtantialem, eſſe efficiētiam alicuius accidentis, quia ſubſtantia non poteſt efficere ſubſtātiam, niſi per generationē, & ideo quidquid præter generationem ſubſtantialem efficit totum illud eſt accidens: ergo principium proximum efficiendi accidens, ſemper eſt aliud accidens. Vnde confirmatur; nā principiū proximum efficiendi ipſam generationem ſubſtātialem eſt accidēs, idq; dupliciter. Primò parando viam ad generationem ſubſtantialem, præuia aliqua accidentali actione. Secundo cooperando inſtrumentaliter ipſi ſubſtātiæ in eductione formę ſubſtantialis, vt ſuperiori ſectione vidimus. Ergo multo magis erit principium proximū efficiendi omnē accidentalem actionem, ſiue principale, ſiue inſtrumentale, quod ſtatim videbimus. Patet cōſequentia, quia magis improportionata eſt ſubſtātia ad accidentalē actionē, quā ad ſubſtantialem generationē: & ē cōuerſo magis proportionatum principiū eſt accidens ad accidentalē actionem, quam ad ſubſtantialem generationem.

XVI. Rationes prædictæ illationis

Ratio aūt à priori difficile redditur, quamquam Diuus Thomas plures probabiles afferat citatis locis, quas Scotus & alij multis argumentis impugnāt. Caietanus verò poſt Capreolum fuſè & copioſè ſatis eas defendit, ſed id & operoſū & inutile eſſe exiſtimo, quia re vera illæ non ſunt demonſtrationes, neque eſt, cur à prudenti Philoſopho in re tam abdita expetantur. Niſi enim probetur, excedere perfectionem ſubſtantiæ creatæ eſſe proximum & vnicum principium accidentalis actionis, non poteſt à nobis reddi ratio à priori, cur hæ creaturæ, quæ nunc ſunt & operantur, ſemper indigeant accidentali principio ad huiuſmodi operationes, quia nos non cognoſcimus proprias rationes harum creaturarum, vt ex eis peculiares cauſas huius indigētiæ ſeu neceſſitatis ſumamus: ergo ſi à propri procedamus, neceſſario ſiſtendū eſt in cōmuni ratione creaturæ, vt ſic, vt ſapienter Diuus Thomas obſeruauit. D. Tho. At ſi ex generali ratione creatæ ſubſtantiæ fundamentum ſumitur, conſequenter dicere neceſſe eſt, eſſe impoſſibile creare Deum ſubſtantiam, quæ per ſe ipſam ſolam immediatè operetur. Quod tamen difficile ſuaderi aut probari poteſt, quia ille modus operandi non videtur exigere infinitam perfectionem in genere entis aut ſubſtantiæ: omnis autem perfectio, quæ hanc illimitationem non requirit, videtur communicabilis creaturę: ſi autem communicabilis eſt, vnde conſtat, non eſſe communicatam? aut quomodo ex generali ratione creaturæ oſtendi poteſt dicta neceſſitas?

XVII. Nihilominus dicendum eſt, licet hoc demonſtrari non poſſit, ex inductione facta probabiliter ſatis colligi, ſubſtantiam creatam ex limitatione ſua habere, vt per ſeſe non poſſit eſſe principium totale ac proximum accidentalis actionis ſeu formæ. Cuius ratio eſſe videtur improportio & diſtantia, quæ eſt inter tale principium & talem actionem, ne poſſint coniungi, niſi per aliquod proportionatum medium, qualis eſt facultas ſeu potentia accidentalis. Et ideo ſola ſubſtātia infinita, quæ omnē proportionem excedit, omnemque vincere poteſt improportionem, ſufficiens eſt per ſe ipſam ad omnem huiuſmodi effectum vel actionem. Poſſumuſque hoc ita confirmare, quia omnis operatio ſubſtantiæ, præter ſubſtantialem generationem, aut tendit ad ſubſtantialem generationem efficiendā, aut non. Actio quæ eſt prioris generis, merito requirit

Inductio in actionib. ad generationē ſubſtātialē ordinatis.

quirit

quirit principium proximum accidentale, quia eſt accidentalis diſpoſitio ad ſubſtantiam. Nã, ſi ſubſtãtia, quæ generatur, talis eſt, vt ſine diſpoſitionibus accidentalibus præuijs fieri non poſſit, quid mirũ, quod ſubſtantia, quæ illam generat accidentales ẽt diſpoſitiones requirat, quæ ſimul ſint virtutes agẽdi & diſponendi ad ſimilis ſubſtantiæ generationem? Dices, hanc rationem recte procedere de agẽte vniuoco, & eiuſdem rationis: non vero de æquiuoco, in quo poteſt eſſe virtus altioris rationis. Reſpondetur, ſi agens æquiuocum ſit finitum, vt de illo nunc agimus, proportionaliter iudicandum eſſe de illo, ac de vniuoco agente: nam ſi eminenter continet formam ſubſtantialem rei generandæ per formam ſubſtantialem ſuam: diſpoſitiones etiam accidentales ad illam formam continebit eminenter per nobiliorem diſpoſitionem ſeu proprietatẽ accidentalem ſuam: nam cum forma ſubſtantialis ſit in ſuo genere limitata & finita, non põt per ſe ſolam eminenter continere perfectiones diuerſorũ generum, neq; eſſe per ſe apta ad vtramq; actionem. Quod ẽt ſatis declarat modus agendi omniũ corporum tam inferiorum, quam cœleſtium, vt inductione ſupra facta expoſitũ eſt. Sicut enim nulla eſt forma ſubſtantiales, cuiuſcunque ordinis, aut perfectionis ſit, quæ non habeat in ſua materia diſpoſitiones, ſeu proprietates ſibi proportionatas, ita nulla eſt forma, quæ ad diſponendam aliam materiam ad aliquam formam ſubſtantialem, ſiue æqualem, ſiue inferiorem, non vtatur proprijs diſpoſitionibus vel proprietatibus accidentalibus, vt proprijs agendi principijs.

XVII. *In operationibus non ordinatis ad ſubſtãtialem generationem* Operationes aũt, quæ non ordinãtur ad ſubſtantialem generationem, quantum ex rerum experientia coniectare poſſumus, ſolum ſunt aut operationes vitæ ſenſitiuæ, & intellectiuæ, aut varij ac diuerſi motus locales. Omitto illuminationem, & intentionales actiones ſpecierum ſenſibilium: nam de his ſatis conſtat ab accidentibus ſenſibilibus fieri. Neq; ẽt numero operationes vitę vegetatiuæ, quia oẽs per ſe tẽdunt ad aliquam aggenerationem ſubſtantialem. De qua eadem eſt ratio, quæ de prima generatione: nam ẽt fit, præuia alteratione & diſpoſitione accidentali, interuenientibus ẽt aliquib. localib. motibus, attractionis. ſ. & expulſionis. Aliæ vero actiones & operationes tranſeuntes, ẽtſi fiant per eminentes virtutes, ſemper fiunt aut alteratione per ſe primò terminata ad aliquam ex primis qualitatibus, de quibus iam oſtenſum eſt principia proxima earũ eſſe aliqua accidentia, aut ſolum cõſiſtunt in motu locali attrahendi, aut impellendi, &c. Quod igitur ad operationes cognoſcendi & amandi in gradu ſenſitiuo requirantur facultates accidentales, ratio inprimis ſumi põt ex ipſa uarietate operationum, & ex varia diſpoſitione, quã in ſuis organis requirunt. Item ex eo, quod tales actiones immanentes ſunt in ipſis principijs proximis, à quibus eliciũtur. Vnde ſi illæ potentiæ nihil aliud eſſent, quam ipſemet formæ ſubſtantiales, oẽs illæ operationes manerent in ſolis ſubſtantialibus formis. Ex quo vlterius fieret, quod tales operationes in homine eſſent ſpirituales, ſicut eſt ipſa forma. Imò ẽt fieret, vt ſemper, & in omnibus deberent eſſe ſpirituales: nam omnis forma habens operationem propriam & independentem à materia vt a ſubiecto, debet eſſe per ſe ſubſiſtens, & independẽs ẽt in ſuo eſſe à materia, vt à ſubiecto: nam independentia in operatione indicat, qualis ſit independẽtia in eſſe. Et hoc eſt potiſſimum principium, vnde colligimus humanæ animæ ſubſiſtentiã & immaterialitatem. ſ. quia operatio eius intellectualis non dependet à corpore vt à ſubiecto, quãuis pendeat vt à miniſtrante ſpecies. Si ergo operatio ſenſitiua eodem modo eſſet independens à materia, omnis ẽt anima ſenſitiua eſſet independens, & ita vtraq; eſſet immaterialis, & ſpiritualis. Igitur ex modo talis operationis materialis optimè colligitur, formã ſubſtantialem non eſſe per ſe aptam ad exercendã talem operationem abſque facultate media, quæ etiam debet eſſe materialis, & adueniens materiæ, vt iam informatæ tali ſubſtantiali forma.

XIX. *In operationibus intellectualibus.* In operatione aũt intellectuali nõ procedit hæc ratio ſumpta ex materialitate actionis: procedit autem alia de diuerſitate operationum, & in anima rationali eſt alia peculiaris ratio, quia per ſuã entitatem ſubſtantialem informat corpus, nõ aũt informat per intellectum aut voluntatem, quia hæ potẽtiæ ideo non ſunt organicæ, quia materiam non informant. Quæ ratio non comprehendit angelos, & ideo in eis eſt hæc res magis dubia, vt Durand. voluit, & infrà ſuo loco videbimus. Nihilominus tñ generalis illa ratio, ẽt in eis eſt ſatis efficax, quæ ſumitur ex diuerſitate operationum: nam vbicunque operatio intellectualis accidentalis eſt, eſt magna diuerſitas in operationibus illius gradus, pręſertim in operibus intellectus & affectus: ergo cum ſubſtãtia creata ſit de ſe indifferens ad huiuſmodi operationes eliciendas & recipiendas, veriſimilius eſt ad illas determinari, & quaſi accommodari per proprias facultates & potentias. Item, oĩs ſubſtantia intellectualis, hoc ipſo, quod creata eſt, neceſſariò habet operationem intellectualem accidenatlem, vt de homine conſtat, & de angelis infrà ſuo loco oſtendemus. Indiget ẽt alijs principijs accidentalibus, vt ſpeciebus intẽtionalibus & habitibus: quid ergo mirũ, qđ indigeat virtute accidentali proportionata operationi? Eo vel maximè, quod oĩs natura intellectualis debet in ſe habere virtutem per ſe primò ordinatã ad operationẽ intelligẽdi vel amãdi, quia cũ inſtituatur propter hanc operationem, non debet inſtitui abſq; virtute per ſe primò ordinata ad illam. Virtus autem per ſe primò ordinata ad operationem accidentalem, cum ab illa ſumat ſpeciẽ, accidentalis ẽt eſt. E huc tendere videtur rõ D. Th. quod eſſentia ſubſtantiæ creatæ vt ſic tantũ ordinatur ad ſuũ eſſe: virtus vero ordinatur ad operationem accidentalem: & ideo diſtinguuntur ad eũ modũ, quo diſtingui ſolent potentiæ per varios actus. Quamuis. n. hæc ratio videatur ſuppo nere eſſentiam creatam diſtingui ab eſſe, & comparari ad illud, tanquam potentiam receptiuam, vel actiuam ad actum, tamen abſtrahendo ab hac quæſtione, poteſt dicto modo accommodari ratio.

XX. *Virtutes loco motiua à ſubſtãtia realiter diſtinctæ.* Atq; hinc tandem facile ſuaderi poteſt, virtutes quæ ſunt in rebus creatis ad varios locales motus efficiendos, eſſe accidentales. Primò quidem, quia, ſi præcipuæ operationes, & magis intimæ, ac vitales requirũt huiuſmodi facultates: ergo multò magis motus locales. Secundò, quia in rebus naturalibus experimur motum localem, ẽt maximè naturalem, fieri media facultate accidentali, ut grauitate, aut leuitate: ergo multò magis, cũ magnes trahit ad ſe ferrũ, aut rhabarbarum pellit bilem, id faciunt facultatibus accidentalibus: idem ergo erit in omnibus ſimilibus. Tertiò, quia motus localis, quãuis in hoc ſit perfectior cæteris, quod minus tranſmutat ſubſtantiam aut ſubiectum, tamen in hoc maximè à ſubſtantia diſtare uidetur, quod neq; ad illam per ſe ordinatur, neq; cum illa ferè habet conuenientiam, aut ſimilitudinem, & ideo mirum non eſt, qđ forma ſubſtantialis per ſe ipſam nõ ſit apta ad hũc motum efficiendum abſque facultate accidentali. Conſtat igitur in vniuerſum agentia creata efficere accidentia per principia proxima accidentalia.

XXI. *Qui auctores prædicta illationis aſſeruerint, & eorum fundamẽta. Gregor.* Non defuere Philoſophi & Theologi, qui ſaltẽ ex parte huic concluſioni contradixerint, vel tractandum de potentiis animæ, vel de potentijs angelorum, ut patet ex Gregorio in ſecundũ, diſtinctione de-

Scot. Durand. Marſil.

ne decimaſexta, quæſtione tertia: Scoto quæſtione vnica, & in quartum, diſtinctione quadrageſimaquinta, quæſtione tertia. Durando in primum, diſtinctione ſecunda, quæſtione ſecunda, & in ſecundum, diſtinctione tertia, quęſtione quinta, Marſilio in primum, quæſtione ſeptima, articulo ſeptimo, & in ſecundum, quæſtio, decimaſeptima, articulo ſecundo, & alijs Philoſophis in ſecundum de Anima, cum quibus ibi agendum eſt, & de angelis infrà nō nihil dicemus. Solum nunc aduerto, eſſe differentiam inter Scotum, ac Gregoriū, & ſequaces, quod Gregorius nullam omnino ponit diſtinctionem in re inter formas & facultates earum. Vnde fit, vt cōcedat animam per idem principium proximum intelligere, velle, videre, audire, &c. quod ſatis abſurdum eſt. Scotus autem ad hoc vitandum ponit diſtinctionem formalem inter potentias & formas. Sed ſi per diſtinctionem formalem intelligat Scotus diſtinctionem, quæ in re non ſit actu, ſed ſummū virtute, & fundamentaliter, ac mente perficiatur, ſolum in modo loquendi differt à Gregorio & alijs: ſi vero intelligat verā diſtinctionem actualē, quæ in re ſit, ſaltem modalem, primum non contradicit concluſioni poſitæ, quia modus ille accidens quoddam erit, quod ſatis eſt ad veritatem dictæ aſſertionis. Deinde immerito negat proprijſſimam diſtinctionem realem, nam, vt ſtatim dicam, proxima difficultas operandi non eſt modus aliquis, ſed aliqua propria entitas ac vera forma. & ideo ſi in re diſtinguitur à forma ſubſtantiali, non diſtinguitur vt modus, ſed vt res, atque adeo proprie realiter. Præſertim, quia ſi aliquæ rationes ſunt, quæ probēt diſtinctionem in re, non minus probant diſtinctionem realem, quam modalem, & econtrario, ſi rationes, quæ ab ipſo & alijs fiunt contra ſententiam D.Thom. eſſent alicuius momenti, æquè procederent contra diſtinctionem modalem.

XXII. Non tamen cenſeo expedire nunc illa argumenta ſigillatim proponere, tum quia mihi non videntur difficilia, tum ēt, quia Caiet. & alij ſufficienter ſoluuntur, tum deniq;, quia omnia fere eo tendūt, vt probent, ſine neceſſitate nō debere res multiplicari: hic aūt non interuenire ſufficientem neceſſitatem probant, vel ſoluendo rationes D.Thomæ, vel quia ſubſtantia, cum ſit nobilior, ſufficere poterit ad id, propter quod efficiendum accidens adiungitur. Et peculiariter vrgere pōt contra nos ratio ſumpta ex priori aſſertione: nam ſi potentiæ fluunt ex eſſentia per veram efficientiam: ergo continet eminenter ipſas potentias: ergo ſufficiens erit per ſe ipſā efficere quidquid ꝑ potētias pōt. Reſpondetur tñ ſufficientem neceſſitatem eſſe, vt ſubſtantia creata habeat principia accommodata accidentalibus actionibus, quæ neceſſitas ſufficienter probatur inductionibus & rationibus ſuprà factis, neque enim de omnibus rebus demonſtratio fieri pōt. Nec refert, quod ſubſtantia ſit perfectior, tum quia non ſemper quod perfectius eſt, pōt efficere quidquid pōt res minus perfecta, tū ēt, quia inde ad ſummū habetur, ſubſtantiam eſſe principale, ſeu radicale principium, non vero ēt proximum: plus aūt eſt eſſe vtroq; modo principium, quam altero tātum. Quo ſenſu dicere ēt poſſumus, quid perfectius eſſe ſubſtantiam cum ſua potentia, quam ſolam. Deniq; ēt manus eſt perfectior, quā calamus, & tñ nō pōt ſcribere ſine calamo. Ad vltimā obiectionem primum occurrere poſſumus ſenſibili exemplo, nā aqua per ſuā formā eſt ſufficiēs vt ab illa reſultet frigiditas, & tñ ſine frigiditate non eſt ſufficiens ad frigefaciēdum alios. Negāda eſt ergo conſequentia, & ratio reddi pōt primò, quia virtus formæ, aut principij poteſt eſſe limitata, tū ad perfectionē proprij ſuppoſiti, tum ad talem modū actionis ſeu dimanationis, ſicut grauitas per ſe mouet ipſum graue, in quo

A exiſtit, non aliud. Secundò, quia interdum formalis potentia ſeu facultas eſt ita accommodata actioni, vt non quælibet virtualis ſufficiat, vt intellectus agens, aut ſolus, aut cum phantaſmate virtualiter continent ſpeciem intelligibilem, & tamen non poſſunt per ſe concurrere ad intellectionem, ſed per ſpeciem quā efficiunt. Tertiò & maximè, quia non cenſeo eſſentiam continere eminenter paſſiones, ſed tantum inſtrumentaliter: nam ideo, vt dixi, ille effectus tribuitur generanti: fieri autem poteſt, vt aliquid ſit aptum inſtrumentum ad efficiendum aliud, ſeu aliam facultatem, & non ad efficiendum immediatè actionem illius facultatis, vt in inſtrumentis artis manifeſtè conſpicitur.

B

SECTIO IV.

Quæ accidentia poſſint eſſe principia agendi.

I. Difficultatis ratio

Circa doctrinam ſuperioribus ſectionibus traditam, nonnulla breuiora dubita explicanda ſuperſunt. Primum eſt, quod in titulo huius ſectionis propoſitum eſt, quod poteſt vniuerſè intelligi, tam de actiuitate accidentium in ſubſtantiam, quam in alia accidentia, tamen quia accidēs non efficit ſubſtantiam, niſi præuia actione alicuius accidentis, vt dictum eſt, ideo tota quæſtio reuocari poteſt ad propriam efficientiam, quam accidentia habent in alia accidentia. Et hinc naſcitur ratio dubitandi, quia accidens dicitur eſſe proxi- C mum principium producendi accidens, vt ſit illi proportionatum: ergo tale oportebit eſſe accidens, quod eſt principium actionis, qualis eſt terminus actionis: erit ergo quantitas principium proximū efficiendi quantitatem, & vnum vbi, alterius vbi, &c. In contrarium autem eſt, quia ex communi Philoſophorum ſententia ſola qualitas eſt principium proximum actionis, & non omnes qualitates, ſed aliquæ, cuius etiam ratio inueſtiganda eſt.

II. In hoc præmittenda eſt diſtinctio ſuprà poſita de actiuitate per naturalem reſultantiam, vel per propriam actionem, & ſupponendum, ſermonem eſſe tantum de hac poſteriori, quod pro tota diſputatione ſemel dictum ſit, quia illa reſultantia per modum vnius cum rei productione computatur, D quod ſi aliquid ſingulare interdum circa illam notari potuerit, nō omittemus. In præſenti ergo, ſicut ſuprà diximus à ſubſtantia poſſe reſultare accidēs, ita à quolibet accidente poterit reſultare aliud, vel realiter: vel ſaltem moraliter diſtinctum, ſi capax ſit talis proprietatis: ſic enim à quantitate reſultat figura, vel relatio æqualitatis, ſi eſt modus diſtinctus, & ab vna relatione, ut multi aiunt, poteſt reſultare alia, vt à paternitate ſimilitudo, &c. Et ratio eſt, quia vnaquæque eſſentia, qualiſcunq; ſit, poteſt eſſe principium ſuæ proprietatis intrinſecæ per naturalem reſultantiam eius.

Accidēs ab accidēte naturaliter emanare pōt.

III. Sola qualitas inter accidentia vera effectionis principiū

De propria ergo efficientia accidentali dicendū eſt primò, ſolam qualitatem eſſe poſſe principium proximum eius. Hæc aſſertio primum probari poteſt experientia: nam actiones omnes, quæ tendunt E ad ſubſtantiam, fieri ſolent medijs qualitatibus, vel primis, vel quæ eminenter cōtineant primas: actiones etiā vitales medijs qualitatibus fiunt: facultas etiā mouendi localiter, ſemper eſt aliqua potentia de prędicamento qualitatis, adeo ut etiam ad motum proiectorum cenſeant Philoſophi neceſſariū eſſe impetū impreſſum, qui ſit qualitas motiua. Secundò pōt probari facto breui diſcurſu per cætera prædicamenta: quantitas enim nō eſt productiua alterius quantitatis, vt experientia probat. Et ratio eſt primò, quia quātitas conſequitur materiam, & ideo imitatur naturam eius, eſtq; ad recipiendum & non ad agendū. Secundò, quia quantitas re vera

Inductione probatur in q̄titate.

non

non eſt per ſe producibilis de nouo, imo (iuxta noſtram ſententiam) neq; concomitanter, ita vt, quæ antea nõ erat, nunc eſſe incipiat per actiones naturalium agentiũ, quia exiſtimamus quãtitatem eſſe coęuam materiæ. Sed ſolũ fit, vt quãtitas, quę prius erat vnius rei ſimul cum materia incipiat eſſe alterius, vnde, ſi addatur rei præexiſtenti, fit augmentatio, vel propria vel impropria iuxta diuerſos modos illius mutationis. Semper tamen fit illa mutatio, vel additio, præuia alteratione, & generatione, vel aggeneratione, cuius principium proximũ eſt qualitas, & ideo quantitas non habet actionem, cuius poſſit eſſe principium: termini.n. quãtitatis, qui interdum reſultant facta diuiſione continui, &c. magis fiunt per naturalem reſultantiam, quam per propriam efficientiam, de qua agimus.

IV. In relatione. Rurſus relatio ex oĩum ſñia nõ eſt actiua: & frequenter ratio reddi ſolet, quia relatio eſt minimæ entitatis: & à fortiori id confirmatur ex relationibus diuinis, quæ ſecundum propria non ſunt actiuę, vt Theologi tradunt, ex illo certo principio, qđ actiones Trinitatis ad extra ſũt indiuiſę. Sed omiſſis relationibus diuinis, (de quibus propriã rõnem eſſe exiſtimo, quia ſolum ſunt ad ſubſiſtendum, & ſubſiſtentia vt ſic, non eſt principium agendi, ſed tm̃ terminus naturæ, quæ eſt principium operãdi, vt latius differitur in materia de Incarnatione, & Trinitate) de relationibus creatis ratio reddi põt iuxta probabilem opinionẽ, quia nullam rem addunt ſuo fundamento: vnde non ſunt actiuæ, niſi rõne illius, quod ſi illud non ſit actiuum, nõ eſt vnde habeant efficientiam: illud aũt nunquam inuenietur actiuum, niſi quãdo eſt aliqua qualitas. Accedit, quod relatio, vt relatio, non põt eſſe principium efficiendi rem abſolutam, cũ ſint diuerſi ordinis, & ſit ordo præpoſterus, vt res abſoluta conſequatur relatiuam. Neq; etiam poteſt relatio facere relationem, quia relatio propria non per ſe fit, ſed quatenus reſultat poſito fundamento & termino.

V. In actione. Vlterius actio non eſt verè ac propriè principiũ agẽdi: nam, vt infrà oſtendemus, eſt ipſa cauſalitas agentis, & in hoc cõſiſtit eius ratio: cauſalitas autẽ nõ eſt principiũ agendi, ſed eſt à principio, qđ ſupponit. Item, ſi cõparetur actio ad ſuũ terminum, nõ eſt principium agẽdi illud, ſed via ad illud, ſeu dependentia illius à ſuo principio: ſi vero cõparetur ad res alias, non põt per ſe ipſam eſſe principiũ alicuius, quia nec põt eſſe principium alterius actionis: non.n. naturaliter loquendo, ex actione ſequitur actio immediatè, ſed ad ſummum rõne termini: neq; ẽt poteſt eſſe principium alterius termini, quia nullum principium pertingit terminum, niſi media actione. Et nulla actio põt excedere ſuũ intrinſecum terminũ, ſeu per ſe ipſam alium attingere, quia cum illo identificatur, & ſolum eſt quidã modus illius. Sed inſtabit aliquis de actionibus im- manentibus, quæ interdũ ſunt principia efficiendi aliquid: multi.n. dicunt intellectionem efficere verbum realiter diſtinctum: alij putant cognitionem efficienter cauſare amorem, vel delectationem, & veriora exempla ſunt, quod actus immanentes eſſe ctiuè cauſant habitus, & interdum vnus actus cauſat alium eiuſdẽ potentiæ, vt aſſenſus principiorũ aſſenſum concluſionis, & intentio finis electionẽ medij. Hallucinantur aũt, qui putant in hac efficiẽtia actum immanentẽ nõ ſe gerere, vt principium producẽdi aliquid aliud, ſed eſſe ipſam productionem eius: repugnat.n. actualem productionẽ eſſe rem diſtinctã à re producta: habitus aũt eſt res diſtincta ab actu, quo producitur. Item, quia ſi actus cõparetur ad actũ, ille, qui procedit ab alio, intrinſecè eſt actio immanens: ergo intrinſecè ac per ſeſe eſt ꝓductio quædã: ergo alius nõ eſt productio illius. Alij ꝓpter hoc argumentũ limitãt aſſertionẽ,

Actiones immanẽtes an vera efficiẽtia principia.

A vt verum habeat extra actiones immanentes. Sed neq; eſt neceſſaria limitatio, neq; aliqua illius ratio probabilis afferri põt: cur.n. illuminatio ẽt non erit actiua, aut effectus, qui à lumine ꝓueniunt, nõ tribuẽtur ipſi illuminationi vt principio agẽdi. Verius ergo dicitur, ſicut illuminatio hẽt ſuũ propriũ terminũ intrinſecum, ad quẽ ipſa terminatur, hic aũt eſt principiũ oĩs vlterioris actionis, ſi quæ eſt, quæ ad rem illuminatã cõſequatur: ita actiones immanentes, vt actiones ſunt, habere ſuos intrinſecos terminos, qui ſunt qualitates, & has eſſe principia proxima vlterioris actionis, qñ contingit ſubſequi: hoc aũt ita eſſe, inferius probandũ eſt latius diſputando de actione: nunc aũt ſolo argumento B facto ſatis confirmatur: quomodo.n. actus immanẽs eſſet principiũ producendi habitũ, qui eſt vera qualitas, niſi ipſe eſſet qualitas, aut cur in ipſo habitu diſtinguimus rõnem qualitatis ab intrinſeca productione, ſeu dependentia, q̃ fit ab ipſo actu, & in eodem actu nõ diſtinguemus rõnem qualitatis ab intrinſeca depẽdentia vel actione, quæ fit à ſua potẽtia, cũ habitus, & actus ꝓportionaliter cõparetur?

VI. In paſſione. De prædicamento paſſionis nihil ferè addere oportet, quia, vt infrà oſtendam, actio & paſſio in re non diſtinguuntur actu, ſed tm̃ fundamentaliter, vbi actio paſſionem habet adiunctã: vnde, ſi actio non eſt principium agendi, multò minus paſſio, & rationes factæ, æque applicari poſſunt. Solum põt C obijci de motu locali, qui eſt mutatio quædam & conſequenter paſſio: nam paſſio, & mutatio latè ſumpta, idem ſunt: motus autem cauſat calorem, vnde videtur eſſe principium eius. Reſpondetur tamen, motum localem per ſe nihil efficere, ſed eſſe tantum viam ad vbi, deſeruit tamen ad actiones, vt conditio neceſſaria, vel vtilis, aut ad applicandum principium agendi, aut ad remouenda impedimenta. Et hoc modo interdum per accidens cauſat calorem, interdum etiam frigus, de quo aliàs.

VII. Preterea de loco ſeu vbi vt ſic, cõſtat nõ eſſe principium agendi: nã ſi locus ſumatur pro ſuperficie continente, eadem rõne non eſt principium agendi, qua neq; quantitas, quia talis locus nõ eſt aliud D in re ipſa à ſuperficie, ſed addit aliquem reſpectũ, vel denoĩationem ad rem extrinſecã, quæ oĩa nihil pertinent ad rõnem agendi. Dixi aũt ſermonẽ eſſe de loco vt ſic, ſeu quatenus locus eſt, quia quatenus eſt locus, vel naturalis, vel violentus, poteſt habere aliquã actionem in locatum, ſed illã non habet, niſi rõne aliquarum qualitatum, vt ex Philoſophia conſtat. Si vero loquamur de ubi, prout eſt intrinſeca præſentia, ſeu modus locati, ſic iã manifeſtum eſt, non eſſe principium alicuius actionis: eſt quidem interdum conditio agendi propter propinquitatem, vt poſtea dicemus, non tñ eſt ratio, ſeu principium agendi, vt experientia ipſa ſatis cõſtat. Ratio aũt non videtur eſſe alia, niſi quia ille tm̃ eſt quidam modus rei præſentis, & per ſe non affert E propriam entitatem, & ideo neq; actiuitatem per ſe confert. Item, quia non poteſt intelligi, quid per ſe agat, non.n. poteſt aliud vbi producere in alio corpore: nam vbi non fit per ſe niſi per motum localem: vna autem res non mouet aliã localiter per ſuum vbi: ſed vel impellendo, vel attrahendo, aut alio ſimili modo. Ex quo à fortiori conſtat, neq; ſitum, neq; tempus ſeu durationem, aut quando, neque habitum ſeu eſſe veſtitum, eſſe principia agendi ſecundum eas rationes præciſas, ſecundum quas prædicamenta conſtituunt, quia ſitus in re non diſtinguitur ab vbi, niſi aliqua denominatione, relatione, aut figura: habitus vero ſolum addit denominationem quandam extrinſecam: tempus autem, & in vniuerſum duratio, vel non eſt aliquid in re diſtinctum à re, quæ durat, vel ad ſummum eſt modus, & ideo omnia iſta formaliter, & vt ſic non ſunt

In ſitu, duratione, & habitu.

ſunt actiua, ſed res, cum quibus identificātur, poſſunt eſſe actiuæ, vt ſi res, quæ durat, eſt qualitas, aut veſtimentum poteſt eſſe actiuum ratione aliquarũ qualitatum. Relinquitur ergo, vt inter accidentia ſola qualitas ſit per ſe principium agendi. Et ratio reddi poteſt, quia inprimis ſola qualitas præter quantitate habet entitatem propriam re diſtinctā à ſubſtantia, & ideo eſt proprijſſimè forma accidentalis, & proprius motus, quod neceſſarium eſt ad rationem principij agendi, & vt propriam actiuitatem habeat. Deinde eſt talis entitas, quæ conſequitur formam, & ideo imitatur naturam eius, eique tribuitur, vt ei ſit inſtrumentum aut virtus proxima agendi, præſertim cum ſubſtantialis forma per ſe ſola, non ſit ſufficiens principium proximum huiuſmodi actionum.

Vnde qualitas hanc actiuitatē pręcæteris hauriat.

VIII. Dices: Si hæc ratio valida eſt, probat oẽm qualitatem eſſe principium alicuius actionis, quia omnis qualitas conſequitur formam, & conſequenter imitari debet naturam eius. Præſertim, quia ſicut forma ſubſtantialis eſt quidam actus, ita & qualitas: omnis vero actus ſicut dat eſſe, ita & operari. Et confirmari poteſt, quia vnumquodque eſt propter ſuam operationem: alioqui fruſtra eſſet, vt dicitur ſecundo, de Cœlo, cap. 3. & 1. Ethic. c. 7. Nihilominus dicendum eſt, neq; omnes ſpecies qualitatis ab Ariſtotele numeratas, neq; omnes qualitates ſub ſingulis ſpeciebus cōtentas eſſe actiuas, ſed ſolum tres primas ſpecies quoad aliquas qualitates ſub eis contentas. Declaro ſingula: nam inprimis ab vltima incipiẽdo, figura per ſe non eſt principium alicuius actionis, vt affirmat cōmunis ſententia, quæ ſumitur ex D. Tho. 2. 2. q. 96. artic. 2. ad ſecundum, & lib. 2. contra Gentes, c. 76. & 3. cont. Gentes, cap. 105. & his locis Caiet. & Ferrar. idem habet Scotus in 4. diſt. 1. q. 5. & Caieta. Thien. 4. de Cœl. cap. vltimo, & ſumitur ex Ariſt. 12. Metaph. c. 3. tex. 14. & 6. Ethic. c. 4. & 2. Phyſ. tex. 2. quibus locis ait, arte facta, vt ſic non habere principiũ motus vel actionis. Huius ratio alia non eſt, niſi quia forma, quæ fit per artem, ſolum eſt figura, quæ non eſt principium agendi. Hinc etiam D. Aug. 10. lib. de Ciuitate, cap. 9. & 11. eorum confutat errorem, qui figuris ſeu imaginibus aſtronomicis vim aliquam agendi ineſſe putabant, inde demonſtrans omnia illa fieri pacto, & virtute dæmonum. Ratio autem eſt, quia figura, vt ſumitur etiam ex Ariſtot. lib. 1. Phyſ. c. 5. tex. 46. nihil rei addit, niſi quandam compoſitionem, aut ordinem partium, ex quo conſurgit modus quidam quantitatis, qui eſt figura, & ideo non poteſt eſſe principium per ſe agẽdi, tum, quia tantum eſt quidam modus, tum etiam, quia eſt modus quantitatis, & proprietas cōſequens illam. Vnde, cum quantitas per ſe actiua non ſit, neque figura eſſe poteſt. Et cōfirmatur tandem, quia nihil eſt, quod figura per ſe faciat, quia vna figura non poteſt aliam ſimilem efficere: neque enim ſtatua faciet ſtatuam, neque qualitatem aliquam, vel quidpiam ſimile facere poteſt.

Quot, & quæ qualitatis ſpecies actiuæ ſint. Non figura. D. Tho. Caietan. Ferrar. Scot. D. Aug.

IX. Dices: Figura ſaltem ad motum localem multũ deſeruit acuta inciſioni, circularis circulari motui, propter quod Albert. 4. de Cœlo, in fine ſignificat, figuram acutam eſſe vim agendi motũ, vel ſaltem illam cum alijs conditionibus. ſ. grauitate, & duritie componere illam potentiam, & idem ſentit Durandus in 1. diſt. 45. q. 2. num. 8. vbi etiam addit, figuram ſigilli eſſe per ſe principium ſimilis figuræ impreſſæ in cera. Reſpondetur tamen huiuſmodi figuras ſolum eſſe diſpoſitiones ex parte inſtrumẽti, aut corporis, vt facilius tali modo moueatur, vel moueat, vel quia ipſum minus reſiſtit, dum ab artifice mouetur, vt in motu ſphæræ, vel, quia ei minus reſiſtitur, vt in motu inciſionis: nam quò inſtrumẽtum eſt acutius, eò pauciores partes contingit, & ideo minorem reſiſtentiam inuenit. Et è contrario, quando inciſio fit ſine motu corporis ſcindentis per motum alterius, vt in flumine, ideo acuta figura eſt diſpoſitio ad illam ſciſſionem, quia deſeruit, vt facilius reſiſtat aquæ fluenti, eò quod per pauciores partes rectè attingit rem acutam, & ita minorem impetum imprimit. Et ita etiam in figura ſigilli, quia quædam partes ſunt acutiores alijs, & quædam prominentes, aliæ quaſi concauæ, ideo facilius ſcindunt aut deprimunt quaſdam partes ceræ, quam alias, & inde conſurgit figura, non quia vna ſit per ſe principium alterius, ſed quia motis ſecundum locum quibuſdam partibus, conſurgit talis figura. Cuius etiam ſignum eſt, quia veluti contrario modo conſurgit figura in cera, quam erat in ſigillo. Partes enim, quæ eminebant in ſigillo, ſunt quaſi concauæ in ſigillato, & è conuerſo.

Obiectio Albert. Durand. Soluitur.

In cæteris autem tribus ſpeciebus qualitatis reperiuntur qualitates actiuæ. Nam habitus potentiarum ſunt principia eliciendi actus, & è conuerſo actus (qui in prima etiam ſpecie collocantur, & diſpoſitiones ſunt) habitus interdum efficiunt. Potentia vero eſt actiua, & actuum & habituum. Paſſibiles etiam qualitates, actiuæ ſunt, vt de calore conſtat. In omnibus autem his ſpeciebus reperiuntur aliquæ qualitates, quæ non ſunt principia agendi, vt in ſpecie habitus, ille qui proximè ordinatur ad aliquod eſſe, & non ad operari, in quo ordine ſolet ſanitas numerari, quæ ſatis impropriè dicitur habitus. Vnde in naturalibus fortaſſe nullum eſt exemplum quod immeritò aliqui adhibent de ſpeciebus intelligibilibus: nam illæ re vera ſunt principia agendi. In ſupernaturalibus vero commune exemplum eſt de gratia, quæ eſt in eſſentia animæ: ſed certius eſt de charactere, de quo aliàs. In ſpecie item diſpoſitionis ſunt multi actus, qui nihil agũt, quando. ſ. potentia, vel non indiget habitu, vt in viſione, vel non tali, qui poſſit per actus effici, vt in actibus ſupernaturalibus. Multi etiā actus non ſunt actiui aliorum actuum, neq; habituum, vt patet in oĩbus ſenſibus, & in fruitione Dei, & ſimilibus. Potentia item diſtingui ſolet in actiuam, & paſſiuam, inter quas paſſiua vt ſic non eſt principium agendi, quamquā incertũ eſt, an detur aliqua qualitas, quæ ſit pura potentia paſſiua, vt ſuo loco videbimus, vbi etiā tractabimus, an potentia reſiſtendi ſit potentia actiua, an paſſiua. Inter paſſibiles ẽt qualitates multæ ſunt non actiuæ ſuarũ ſimilium, vt albedo & colores alij, quamuis efficiant intentionales ſpecies. Aliæ vero vtrumq; efficiunt, vt lux vel calor, &c. Difficile aũt eſt reddere rationem huius varietatis. Generalis eſſe videtur, quia ſubſtantia ad ſuam cōſummatam perfectionem indiget tota hac varietate, & ideo diuerſas qualitates à natura recepit, quæ pro ſua diuerſitate ad diuerſos effectus ordinarentur: vnde quædam inſtitutæ ſunt ad agendũ, aliæ ad informandam vel ornandam ſubſtantiam, & quaſi vltimo expellendā capacitatem illius. Quæ oĩa pertinent ad munus formæ, & ideo qualitates, quæ non ſunt actiuæ, neq; ſunt otioſæ, neq; carent aliqua participatione vel cōuenientia cum forma. Et ita ſoluta eſt dubitandi ratio. In particulari vero exponere, quæ qualitates ſint huius vel illius rationis, ad hunc locum non ſpectat.

X. In primis qualitatis ſpeciebus aliquæ actiuæ, aliquæ non.

SECTIO V.

Vtrum ſola accidentia ſine concurſu formarum ſubſtantialium efficiant alia accidentia.

Communis modus loquendi in hac materia eſt, accidentalem formā eſſe principiũ proximum: ſubſtãtialem vero eſſe principale principium oĩum actionum ſuppoſiti, etiam accidẽtalium. I.

lium.In quo autem conſiſtat hæc ratio principalis
principij,vel quis ſit influxus eius,aut doctores id
non declarant,vel ſi aliquid obiter dicũt, inſinuãt
in hoc ſolum conſiſtere, quod forma eſt radix &
principium facultatis accidentalis,quę illi data eſt
à natura, vt ei ſit proximum principium ad eliciẽ-
dam actionem.In ipſo autem exercitio actionis ac
cidentalis non creditur ſubſtantialis forma habere
influxum proximum & actualem. Et ratio reddi
poteſt,tum ex illo principio,quod ſubſtantia crea-
ta non poteſt eſſe principium proximum acciden-
tis,tum etiam,quia ad efficiendum accidens,ſuffi-
ciens principium eſt aliud accidens.

II. Ad vitales functiones nõ accidens ſolũ, ſed ſubſtãtia ẽt proxime ĩfluit.

Nihilominus cenſeo diſtinctione eſſe vtendum,
nam inter has actiones quædam ſunt vitales, aliæ
vero minimè.De prioribus dicendum videtur non
ſolã facultatem accidentalem, ſed ẽt ipſam animã
per ſubſtantiam ſuã in illas proximè in ſuo ordine
influere. Hanc concluſionem videtur ſuadere ex-
perientia: nã hæ actiones vitales tam intimo mo-
do fiunt,vt ab ipſo primo principio vitæ, quod eſt
anima actualiter procedere videantur:vnde fit, vt
licet oculus præſentem habeat imaginem,& ab il-
la recipiat ſpeciem,ſi anima nõ attẽdat,nõ videat.
Nec refert,ſi quis dicat id prouenire ex diſtractio
ne imaginationis,aut ſenſus cõmunis, tũ quia idẽ
argumentũ faciã de ſenſu cõmuni & imaginatio-
ne. Quod ſi dicatur,tunc ſpeciem ſenſibilem non
tranſcendere ſenſum externum,inde ſumemus ar-
gumentũ contra priorem euaſionem.Nã,ſi ſpecies
obiecti ſenſibilis præſentis,& immutantis ſenſũ ex
ternũ,non peruenit ad ſenſum internũ,quando ani
ma non attendit,ideo eſt,quia ſpecies exterioris ſẽ
ſus non cõmunicatur interiori ſenſui, niſi medio
actu ſenſus exterioris.Ex quo fit,vt exterior ſenſus
prius natura ſentiat,quã interior cooperetur: nam
hæc cooperatio videtur ſubſequi operationem ſẽ
ſus exterioris: ergo ratio cur in prædicto caſu ſen-
ſus exterior non ſentit, non prouenit ex interiori
ſenſu ſed potius ideo interior ſenſus non tangitur
ſpecie illius obiecti,quia ſenſus exterior non perci
pit illud. Alia ergo cauſa quærenda eſt cur tunc ſẽ
ſus exterior non efficiat ſuum actũ,quæ non vide-
tur eſſe alia,niſi, quia tunc anima non influit, nec
cooperatur illi.Dices,rõnem eſſe quia non coope-
ratur,nõ quidẽ per ſuã ſubſtãtiã,ſed p ſpiritus ani-
males,qui neceſſarij ſũt ad ſenſũ & motũ.Sed licet
verũ ſit,hos ſpiritus eſſe neceſſarios, tñ hoc ipſum
confirmat argumentũ & experientiã adductã. Nã
ad hos actus vitales requiritur non ſolũ proxima
facultas,ſed concurſus ẽt ſpirituũ,qui non caſu il-
luc confluunt, ſed virtute alicuius facultatis mini-
ſtrantis illos ſpiritus ad illũ actũ:ergo neceſſe,vt ſit
aliquod commune principiũ actu vtens illis dua-
bus facultatib. & ex naturali inclinatione, vel ſym
pathia ordinans actionem vnius ad actũ alterius.

III.

Præterea hoc confirmat alia experientia,qua ſu
prà probabamus eſſe in homine vnam tantum ani
mam, quia nimirum ex nimia attentione ad opus
vnius facultatis impeditur in opere alterius,vt ſi ni
mis attentè aliquid homo inſpiciat,non audiet lo-
quẽtem,& ne id tribuatur defectui ſpirituũ,ẽt attẽ
tio intellectus impedit operationem ſenſus,& quo
eſt altior & perfectior,eò plus minuit ẽt phantaſiæ
motũ,aut repræſentationẽ,& (qđ magis eſt) ẽt ope
ra nutritiuæ partis impedit,vel ſuſpẽdit.Si aũt vna
quæq; facultas ſola per ſe ipſam haberet ſuam ope
rationem,nulla eſſet ratio, cur vnius operatio im-
pediret operationem alterius, nam multiplicatis
virtutibus,ſi vna ab altera non pendet,neq; ambæ
ab vno tertio,cuius uirtus,dum utriq; applicatur,
minuatur in ſingulis,nihil eſt cur earum operatio-
nes non poſſint ſimul multiplicari, & exerceri æq;
perfectè.Præterea ſumitur à contrario optimum ar

A argumentũ ex connexione operationum: nã dum
intellectus intelligit, uoluntas excitatur ad aman-
dum,&c.hoc autem ideo eſt, quia eadem anima p
vtramq; potentiam actu operatur:nam ſola ueluti
habitualis radicatio, ſeu remota dimanatio ab ea-
dem anima,non eſſet ſatis ad hanc actualem cauſa
litatem ſeu motionem,& excitationem, ſi vnaquæ
que operatio a ſua ſola potentia actualiter prodi-
ret ſine connexione in aliquo communi principio.
Et inde ẽt oritur dependentia inter appetitum vitę
& cognitionem, nihil poſſit eſſe amatum, niſi ſit
præcognitum.Ratio autem à priori ſumi poteſt ex
proprio modo operationis uitalis,quæ requirit hãc
intimã connexionem cum ſuo principali principio
formali,ut modo conſentaneo ad naturã ſuam fie-
B ri poſſit,& vt ſuum principium, vel ſuppoſitum ui
tali modo afficere valeat: quantum .n. experientia
aſſequi poſſumus, in hoc conſiſtit actualis uita, &
primaria differentia uiuentium a non viuentibus.
Et cõfirmatur: nam ob hanc cauſam cẽſent omnes
viſum ſeparatum, non poſſe videre, ſeu viſionem
elicere,neq; intellectum intelligere. Contra hanc
autem ſententiã poſſunt nonnulla obijci,quæ pru-
dens omitto,quia vel difficilia non ſunt, uel multa
neceſſariò attingunt,quæ ad ſcientiã de Anima ſpe
ctãt.Quod uero aliquis interrogare poteſt,ad quid
nimirum ſint neceſſariæ facultates accidentales,&
vitales,ſi forma iſta etiam actu influit,ex dictis in
ſect.præced. habet ſufficiens reſponſum. Forma.n.
eſt ueluti vniuerſale principium,potentia, verò ne
C ceſſaria eſt, ut particulare magiſque accommoda-
tũ,ac proprium, vt ibi latius declaratum eſt. Statim
etiam alias leuiores obiectiones diſſoluemus.

IV. Accidens nõ vitale, nõ neceſſario fit p xime à ſubſtantia.

De actionibus autem accidẽtalibus, quæ uitales
non ſunt,dicendum eſt,poſſe fieri à ſolis accidenti
bus.Hoc patet in calore,qui exiſtens in aqua,& in
quolibet alio ſubiecto,abſque forma ignis calefa-
cit.Similiter albedo ad efficiendam ſui ſpeciem in
tentionalem,non indiget ſuperiori concurſu.Item
hinc oritur, vt ſi res habeat duas qualitates acti-
uas,æquè poſſit utriuſq; ſimul,ac alterius tm̃ actio
nẽ exercere, ut aqua ſimul frigefacit & humectat,
quantum põt,&c. Deniq; hoc probat ratio dubitã
di ſuperius propoſita,quia ſi perfectio effectus cõ-
ſideretur,ad illã communicandã ſufficit uirtus, &
D perfectio ſimilis uel eminentioris formæ acciden-
talis:ex modo aũt actionis non requiritur illa tam
intrinſeca dependentia,& ideo non eſt, cur neceſ-
ſaria ſit. Vnde obiter ſoluitur illa ratio,quatenus
contra priorem aſſertionem fieri põt. Quãquã .n.
dubitari poſſint, an operatio uitæ ſit perfectior in
ſua entitate,quã facultas, à qua procedit;nunc aũt,
ſupponendo potentiam eſſe perfectiorem,dicimus
propter ſpecialem modũ talis operationis neceſſa
riũ eſſe actualem influxum immediatum principij
principalis. Neque repugnat hoc modo formã ſub
ſtantialem influere in actionẽ, ſi habeat principiũ
accidentale, quo proximè determinetur ad illam
actionem:non .n. ſemper forma accidentalis dici-
tur principium proximũ, quia ſola illa immediatè
E influat, ſed quia eſt principiũ determinans formã
ſubſtantialem ad talem actionem.Sicut cauſa par-
ticularis dicitur proxima reſpectu primę,non quia
prima non immediatè influat, ſed quia particula-
ris eſt in ſuo genere determinans actionem.

V. Ad nullius accidentis nõ vitalis p ductionẽ concurrit immediate ſubſtantia.

Sed quæret aliquis circa poſteriorem partem,
eſto nõ ſit neceſſarius influxus formæ ad has actio
nes,an ſit poſſibilis,& utilis,id eſt, an calor exiſtẽs
in igne iuuetur a forma ad calefaciendũ: & conſe-
quenter,an, cæteris paribus, uehementius calefa-
ciat,quam exiſtens in alio ſubiecto. Contra priorẽ
etiam partem obijci poteſt,nam interdum uidetur
actio uitalis exerceri ab aliqua potẽtia ſeparata ab
anima,ut in ſemine. Ad priorem partẽ reſpondeo
nullum

nullum inueniri ſufficiens ſignum illius influxus, & ideo non eſſe leuiter & ſine fundamento aſſerẽdũ. Quod ẽt confirmat Euchariſtiæ myſterium, vbi accidentia vini æquè agunt ſine influxu ſuæ formę. Video dici poſſe Deum ſupplere illam efficientiã ob fidem myſterij: tamen vbi nulla neceſſitas cogit, nõ oportet recurrere ad diuinam cauſalitatem. Ad poſteriorem partem probabile eſt, ſemẽ quoad ſpiritum in eo ſupplantatum, viuere vita vegetatiua, ad quam ſpectat modus ille uitalis, qui videtur eſſe in generatione viuentis: atq; ita videtur ſentire de ſemine Ariſt. 2. de Generatione animal. cap. 1. quia habet virtutem organizandi corpus, & generandi, quod videtur opus animæ vegetatiuæ. Neq; ab illa ſententia diſcrepare uidetur D. Th. 1. p. q. 118. art. 1. ad 1. Secundò, quidquid de hoc ſit, reſpondetur, actiones animæ vegetatiuę quoad ſubſtantiam eiuſdem eſſe rationis cum his, quæ ab extrinſeco principio fiunt: oẽs enim ſunt aut motus locales, aut alterationes, uel eductio formæ ſubſtantialis, vnde ſolum habent rationem actionis uitalis ex peculiari habitudine ad animam, ut ad principium coniunctũ in eodem ſuppoſito ſe mouente. Sicut locutio hominis eſt actio uitalis, locutio aũt angeli in corpore aſſumpto non eſt uitalis, licet ſint ſimiles in exteriori ſpecie. Sic ergo actio ſeminis ut eſt ab illo, nõ eſt vitalis, ſed merè naturalis actio: quod autem in artificio (vt ſic dicam) ſeu in ratione agendi ſeruet modum uitæ, referendum eſt in aliud ſuperius principium, vt tactum eſt ſuprà.

Organizatio an actio vitalis.

Ariſtot.

D. Tho.

Vide Valleſium li. cõtrouer. medical. cap. 8.

SECTIO VI.

Vtrum accidens ſit inſtrumentum tantum in productions alterius accidentis.

I. QVidam contendũt accidens dicendum eſſe principium tantum inſtrumentale. Et communiter hæc opinio D. Tho. tribuitur, qui illam inſinuat in 1. diſt. 3. q. 4. art. 3. ad 2. ideoque ſectatores eius frequentius illam ſequũtur, hiſq; rationibus confirmant. Prima, quia accidens eſt eſſentialiter ſubordinatum ſubſtantiæ in eſſe, & conſequenter ẽt in actione. Secundò, quia accidens accipit a ſubſtãtia totam uirtutem agendi. Neq; obſtat, quod cauſa principalis proxima ẽt accipit uirtutẽ agendi à prima, nã cauſa ſecunda & prima ſunt diuerſi ordinis, & non repugnat cauſam principalem inferiorem accipere virtutẽ à cauſa ſuperioris ordinis: accidens vero eſt in agendo eiuſdem ordinis cũ ſua ſubſtantia, & cũ ea conſtituit unum proximum agens integrum, & ab ea recipit virtutem agendi: hoc aũt modo accipere virtutem ab alio eiuſdem ordinis, conſtituendo cum illo vnum proximum agens, eſt proprium cauſæ inſtrumentalis. Tertiò, quia tale eſt agere, quale eſt eſſe: ſed accidentis eſſe eſt ſubſtantiæ, eſt .n. accidens entis ens: ergo agere accidentis principaliter eſt ſubſtantiæ: ergo accidentis ſolum eſt inſtrumentaliter. Et hoc confirmat modus loquẽdi Philoſophorũ oĩum, qui attribuũt oẽs has actiones ſubſtãtijs vt primis agentib.

II. Contrariam ſententiam tenent frequentius alij Doctores, vt videre licet in Soto in 4. d. 12. q. 3. Paludano q. 4, concl. 1. Maiore q. 1. Aegidio quodlib. 3. qu. 1. & Theoremate 43. Ad declarandum autem fundamentum huius ſententiæ ſupponendum eſt non eſſe hic quæſtionem de cauſa principali vt qđ, ſeu quæ operatur, ſed de principio principali quo. Conſtat enim priori modo ſuppoſitum eſſe quod operatur: ſi autem ſumatur formaliter, vt eſt per ſe cauſa accidentalis actionis, accipi debet vt ſubſtat formæ accidentali, quæ eſt principium talis actionis: ſic enim dixit Ariſtoteles, Polycletum per accidens efficere ſtatuam, artificem autem per ſe. Hoc ergo modo dicitur accidens cauſa principalis, *vt*

Scot. Palud. Maior. Ægid.

A *principium quo*, ſuppoſitum vero vt ſubſtans accidenti *vt principium quod*. Et ſic probatur hæc opinio, quia forma accidentalis propria virtute efficit aliud accidens: ſed cauſa principalis eſt, quæ propria virtute operatur. ergo. Maior patet, quando calor efficit calorem, & in uniuerſum vnum accidẽs aliud ſimile: vel quando nobilius accidens efficit ignobilius, vt lux calorem: tunc enim perfectio effectus non excedit perfectionem accidentis, quod eſt principium agendi: ergo nec uirtutem eius excedit: ergo tunc accidens propria uirtute eſt principium talis actionis. Iuxta quam rationem intelligẽda eſt hæc ſententia de accidente, quando hoc modo operatur: nam ſi eleuetur inferius accidens ad efficiendum aliud ſuperioris rationis, non negabi-
B tur eſſe inſtrumentum. Secunda ratio ſit, quia illud eſt principale principium agendi, cui aſſimilatur effectus: ſed per calefactionem ut ſic, effectus ſit ſimilis cauſæ in calore: ergo calor eſt principale principium illius actionis. Tertia, quia calor per ſe ſeparatus à ſubſtantia eadem ui, & efficacia exercet actionem ſuam, ita ut non indigeat influxu ſubſtantiæ, neq; alterius cauſæ, quæ illum ſuppleat, ut de accidentibus Euchariſtiæ, quantum ad actiones accidentales, omnes fatentur. Quarta, quia albedo, v. g. non efficit intentionales ſpecies ut inſtrumentũ ſubſtantiæ, cum ad illam actionem omnino per accidens ſubſtantia ſe habere uideatur.

Hæc controuerſia, ſuppoſitis, quæ dicta ſunt in ſecundo dubio, ſolum, videtur eſſe poſſe de modo III.
C loquendi, nam ad rem ſolum ſpectat, quem influxũ requirat accidens a ſubſtantia, ut ſuam propriam actionem perficiat. Hoc autem conſtituto & declarato, ſolum de ſignificatione nominis controuerti poteſt, cum quæritur, an dicendum ſit inſtrumentum, uel principale principium. Itaq; potentiæ animæ ad actiones uitales, meritò dici poſſunt inſtrumenta coniuncta animæ, quatenus illi ſubordinantur, ſicut principali formæ, ut ſine actuali influxu, & quaſi motione illius, ſuas operationes efficere non poſſint. Quamuis alia ratione poſſint dici principia principalia, ſaltem partialia, quia. ſ. uirtusquã in ſe habent, & qua cooperantur ad effectum, eſt ex ſe proportionata & commenſurata tali effectui, quia non excedit perfectionem ipſius facultatis, lo-
D quor enim de actibus connaturalibus. Vnde etiam poſſunt potentia & forma comparari ut principiũ vniuerſale & proximum: utrumq; uero principale, & ſufficiens ac totale in ſuo ordine: tamen quia inter illa duo principalius eſt forma, cui ſubordinatur potentia, ideo hæc ſubordinatio & dependentia nomine inſtrumenti ſignificari poteſt.

At vero in alijs accidentibus, quæ non ita pendent in ſua actione à ſubſtantiali forma, multo minor ratio inſtrumenti reperitur reſpectu talium actionum. Vnde, quod ad rem attinet, veriſſimè exiſtimantur principia principalia talium actionum, vt argumenta poſteriori loco facta cõuincũt, quia ex vi illius perfectionis ſolius, quam habet ex ſua ſpecie vel entitate, eliciũt tales actiones. Item, quia ſola talis forma per ſe ſufficit ad dandũ ſuppoſito IV.
E eſſe per ſe ac formaliter requiſitum ad talem actionem, ut in aqua calida eſſe per ſe requiſitũ ad calefaciendum, tantum eſt eſſe calidũ. Sicut ergo calor eſt forma per ſe, ac ex propria ratione duas eſſe calidũ, ita re ipſa eſt principiũ principale calefaciendi. Neq; ad hoc refert aut obſtat, quod accidens ſit in ſubſtantia, & propter ſubſtantiam, & à ſubſtantia, quia non agimus unde, uel à quibus cauſis hẽt accidens uirtutem agendi: fatemur .n. habere illã materialiter a ſubſtantia, & ſimiliter propter illã, & fortaſſe etiam efficienter mediatè uel immediatè per dimanationem naturalem: ſed agimus, an formaliter habeat in ſe totã uirtutem ſufficiẽtem,

& ne-

& neceſſarium ad illam actionem. Et ſic dicimus habere illam, & hoc ſolum contendimus ſignificari, cum dicitur principalis cauſa, nō *vt quo* ſed *vt quo*. Cui principio nulla ratione obſtat, quod accidens ſit entis, ideſt, ſubſtantiæ ens, & quod totum ſuum eſſe ſit alterius: quin potius illa particula *vt quo*, hæc omnia innuere, & ſignificare videtur. Vnde etiam ipſa forma ſubſtantialis quatenus eſt principium quo reſpectu ſui ſuppoſiti, eſt ſuo etiam modo entis ens. Ne vero de nomine ſit contentio, illud etiā dabimus priori ſententiæ, quod ſi nomine inſtrumenti ſeu cauſæ inſtrumentariæ ſolum ſignificetur (vt re vera interdum ſignificatur) illa habitudo, quam habet accidens ad ſubſtantiam, quatenus illa datum eſt vt ſubſtātia per illud tanquam per inſtrumentum ſuum operetur, & ad hoc accipit virtutem ab ipſa ſubſtantia, & ab eadem in ſuo eſſe ſuſtentatur, & pendet, ſic vocari poteſt inſtrumentum proprius tamen appellatur virtus aut potentia ſubſtantiæ.

SECTIO VII.

Vtrum cauſa efficiens eſſe debeat in re diſtincta à recipiente, vt agere poſſit.

I. EXplicuimus principia per ſe agendi cauſarum creatarum, ſupereſt vt dicamus de conditionibus requiſitis ad agendum, quæ licet variæ numerari ſoleant, tres tñ videntur grauiores, & difficiliores: & ad eas omnes aliæ reuocantur. Supponendum autem eſt omne agens creatum indigere paſſo ad actionem, quia, vt ſupra dictum eſt, & infrà etiā oſtendetur, non agit creando, ſed ex præſuppoſita materia. Conditiones ergo requiſitæ ad agendum, exigēdæ nō ſunt inter cauſam, & effectum: ſic enim non erunt requiſitæ ad agendum, ſe conſequentes actionem. Sunt ergo prærequiſitę inter agens, & paſſum, ſeu inter cauſam efficientem, & materialem. Prima igitur conditio eſt diſtinctio neceſſaria inter agens, & paſſum. Secunda, propinquitas neceſſaria, ſuppoſita diſtinctione. Tertia, diſſimilitudo, & proportio, quanquam hæc tertia quodammodo ad rationem agendi pertinere videantur vt poſtea videmus.

Quę conditionis inter agens, & paſſum requiſitæ ad actionem.

II. Omitto conditionem exiſtendi, quia, vt ſæpe dixi, hanc non reputo conditionem condiſtinctam in re ab agente ſeu principio agēdi: vnde merito dixit Ariſt. 4. Metaphyſic. cap. 4. text. 16. *Ea quæ non ſunt, quoniā pacto aut loquētur, aut ambulabūt?* Præterea, quia hæc conditio includitur in omnibus alijs: nam ſi neceſſe eſt agens, & paſſum eſſe propinqua, multo magis neceſſarium erit vt ſit: quomodo enim erūt loca propinqua, quæ in rerum natura non ſunt? Itē ſupra oſtendimus ad agendum etiam per reſultantiam, non ſatis eſſe immediatè antea fuiſſe, multo ergo euidentius eſt, ad propriam efficientiam neceſſariam eſſe exiſtētiam. Quod in naturali efficientia nemo negabit: id autem præſenti inſtituto ſufficit, intelligendum autem eſt cum proportione, ſcilicet, vt quod per ſe ipſum agit, in ſe exiſtat: quod verò tantum per inſtrumentum ſeparatum agit, virtualiter tantum in inſtrumento exiſtat, quia ſolum per denominationem extrinſecam ab illo, agere dicitur illa autem virtualis exiſtentia nihil eſt aliud, quam quod inſtrumentū ipſum exiſtat. Quam exiſtentiam etiam in diuinis inſtrumentis neceſſariam eſſe alibi oſtendimus.

III. Omitto præterea aliam conditionem, quæ in agēte materiali ſolet requiri, ſcilicet, quod ſit extēſum, & quantitatiuo modo exiſtens. Hæc enim conditio in tantum neceſſaria eſt his rebus ad agendum, in quātum intrinſece pertinet ad naturalem modū eſſendi earum: an vero, ſeparato diuinitus illo modo exiſtendi, poſſint agere naturaliter, non tam eſt Metaphyſica quæſtio, quam Thelogica, quam ſatis attigimus in tomo 3. tertiæ partis. d. 49. ſect. 1.

Difficultas præſentis quæſtionis, & variæ ſententiæ proponuntur.

IV. HIs ſuppoſitis, in hac ſectione tractanda eſt prima conditio. In qua difficultas oritur primo ex multis exemplis, in quibus oſtendi videtur nō eſſe neceſſariam diſtinctionem in re inter agens, & paſſum, primo ob naturales emanationes, nā ab eadē anima manat intellectus, & in eadem recipitur. Secundo in actionibus immanētibus cognoſcendi, & præſertim amandi, nam eadem anima per eandē voluntatem elicit amorem, & recipit. Tertio in motibus Phyſicis, nam grauia, & leuia ſe mouent, & viuētia proprius, & aqua ſe frigefacit, &c. Vltimo obſtat ratio, quia licet illa conditio ſæpe intercedat in his quæ agunt actione tranſeūte, quia illis naturale eſt agere in alia, tamē nulla eſt ratio quæ neceſſariò exiget conditionem illam. Si enim aliqua eſſet, maxime illa vulgaris, quia non pōt idem ſimul eſſe in potentia ad recipiendum, & in actu ad agendū: hæc autem non videtur vrgens, quia, vt Scotus argumētatur, poteſt eſſe in actu virtuali ſeu eminenti, & in potentia formali, ideſt, habere vim eminentem ad efficiendam talem formam, & capacitatem ad recipiendam formaliter illam: in hoc enim nulla inuoluitur repugnantia. In cōtrarium vero eſt axioma illud ab Ariſt. traditum 7. & 8. Phyſic. *Omne quod mouetur, ab alio mouetur:* quod adeo receptum eſt, vt tanquam fundamētum, & principium habeatur demonſtrationis, qua oſtenditur Deum eſſe.

V. In hac re quidam exiſtimant hanc conditionem non eſſe neceſſariam in omnibus agentibus, licet in multis interueniat. Ita opinatur Scotus in 1. d. 3. q. 7. & in 2. d. 2. q. 10. & 9. Metaphyſ. q. 14. & ibi Antonius And. q. 1. Greg. in 2. d 6. q. 1. artic. 3. Iandun. 8. Phyſi. qu. 12. qui nituntur argumentis factis. Quibus fauet Commen. 3. de Cęlo com. 28. dicens idem poſſe à ſe ipſo pati actione æquiuoca. Alij frequentius indiſtinctè acceptant axioma Ariſtotelis: & hanc conditionem vt omnino neceſſariam in omni agente requirunt, non ſolum quoad tranſeuntes, ſed etiam quoad immanentes actiones. Quod diſerte declararūt Capreol. in 1. diſt. 3. q. 3. & Ægid. quodlib. 3. quæſt. 16. & quodlib. 5. quæſt. 15. Ferrar. 1. contra Gentes, 23. Vbi tamen excipit efficientiam per naturalem reſultantiam: quod fortaſſe (ſi conſequenter loqueretur) non eſſet neceſſarium. Alij vero diſtinctionibus varijs vtuntur, in progreſſu explicabimus.

Aliquorū opinio. Scotus. Ant. Andreas. Comm. Capreol. Ægid. Ferr.

Nonnullæ ſuppoſitiones ad quæſtionis reſolutionem.

VI. PRimo ergo ſtatuendum eſt non eſſe neceſſariū, agēs diſtingui ſuppoſito à paſſo recipiente. Hoc ſatis patet inductione facta: idque expreſſe docet Ariſtoteles 7. Phyſicorum in principio, & 8. Phyſicor. ca 4. Vnde infert, idem poſſe mouere ſe ipſum ſi diſtinguitur in partem per ſe mouentem, & partem per ſe motam, quomodo ait animalia mouere ſe ipſa motu locali, & fere eodem modo mouent ſe viuentia motu augmentationis: agunt enim directe in alimentum, quod in ſe conuertunt, & ſibi vniunt, & ita augentur. Sic etiam non eſt incōueniens, idē mouere ſe per accidens, ſicut mouetur anima, moto corpore.

Agens nō neceſſario à patiente diſtinctum ſuppoſito.

VII. Secundo ſupponendum eſt in eodem ſuppoſito agēte in ſe ipſum varijs modis poſſe diſtingui agēs à patiēte. Primo ſecundū diuerſitas partes integrātes: ſecūdo iuxta diuerſas partes ſubſtātiales, & eſ-

In eodem ſuppoſito varie agēs

a patiente diſtinctum a. ſentialer: vt ſi per formam agat, & per materiam recipiat, qui duo modi habere poſſunt locum in corporibus, non tamē vniuerſe in omnibus agentibus prout nunc loquimur, nā ēt res ſpirituales agūt in ſe. Tertio poſſunt diſtingui, vt ſaltē alia ſit facultas agēdi, & alia recipiendi. Quæ diſtinctio pōt eſſe aut omnimoda, & realis, aut ſaltem vt includens abincluſo; quorum omnium exempla poſteà afferemus.

VIII. Variæ actiones, de quibus eſt quæſtio. Tertio diſtinguere oportet varias actiones, & per ſingulas diſcurrere, vt ex omnibus generalē aliquā regulam colligere poſſimus. Inter actiones ergo primum numerari poteſt naturalis dimanatio ſeū reſultantia: deinde motus Phyſici ac materiales, qui ex genere ſuo actione tranſeunte perficiūntur, qui, claritatis gratia diſtingui poſſunt in ſuas ſpecies, alterationis, augmentationis, & motus localis, omitto generationem ſubſtantialem, nam per ſe notum eſt, idem non poſſe generare ſe ipſum. His adiungi poteſt motus localis ſpiritualium rerum ſeipſas mouentium: is enim partim ſimilis eſt motibus corporum, quia ſe habet tanquam actio tranſiens, partim eſt diſſimilis, quia non eſt motus Phyſicus, ideſt extenſus ex parte ſubiecti. Denique præter has omnes eſt, efficientia per actiones immanentes ſenſus, aut appetitus, intellectus, aut voluntatis.

Prima aſſertio de reſultantia in naturali.

IX. Dico ergo primo: In reſultantia naturali, quamuis contingat proximum efficiens non eſſe diſtinctum à recipiente, tamen ſimpliciter ille effectus reducitur in efficientem cauſam diſtinctam à paſſo. Prior pars patet argumento ſuperius facto de potētijs animæ ab eadem fluentibus, nam licet in anima diſtingui poſſit ratio agendi & recipiendi illas potētias, vt Ferrar. ſupra aduertit, tamen cum illa diſtinctio, rationis tantum ſit, nihil ad præſens refert, maxime quoad primā proprietatem quæ immediate à ſola ſubſtantia reſultat, nam ſecunda forte emanat mediante prima, licet proxime in ſubſtantia ſola recipiatur, vt ſentit D.Th. 1.p.q.77.art.8. Atque idem eſt de ſubſtantia, & potentijs angelorum. In rebus autem materialibus ſemper fere poteſt in re diſtingui principium efficiens (ſaltem *vt quo*) huius emanationis à ratione recipiendi proprietatem dimanātem: manat enim à forma, non tamen recipitur in illa, cum non ſit forma ſubſiſtens, ſed recipitur in materia, vel in compoſito ratione materiæ. Solū poteſt inſtari de quantitate, ſi fortaſſe manat ab entitate materiæ, & in ea recipitur, quod incertum eſt.

X. Poſterior pars concluſionis conſtat ex ſuperiori ſectione, diximus enim proprietatem non manere à ſubſtantia vel eſſentia à principali agente, ſed vt ab inſtrumento generātis; ergo ille effectus generāti tribuendus eſt vt principaliori cauſæ. At verò generans diſtinctum eſt à genito, & à potētijs eius. Dices, reductionem huius effectus in generantem ſolum eſſe tanquam in cauſam remotam, & per accidens, quæ dedit formam, à qua facultates aliæ manant: hic autem, vt ſupra dixi, non inquirimus reductionem per accidens, ſed per ſe, & in cauſam proximam: alias facile diceremus oē quod fit, ab alio fieri etiam diſtincto ſecundum ſuppoſitum ab alio (inquam) vel qui proxime agat, vel qui remote dederit virtutem operandi. Reſpondetur nō eſſe hāc reductionem in cauſam per accidens, ſed in cauſam principalē per ſe primo quidē, ex intentione, & ordinatione naturæ, nam virtus illa data eſt operetur tanquā inſtrumentū alterius, cuius vicem quodammodo gerit. Vt proiecta non per accidens, ſed per ſe dicūtur moueri à proijciēte, qui impreſſit, impetū, nō ſolum quia dedit virtutem agendi, ſed quia illam dedit cum hac habitudine, vt eſſet inſtrumentum ꝙ vice ſui operaretur. Deinde, quando eſſentia nō continet eminenter has facultates, ſed tantū inſtrumentarie, probabile eſt requiri maiorem influxum generantis, ſeu authoris naturæ, quā ſi illa cauſa eſſet ꝓpria, & principalis, cui omnino eſſet tribuendus effectus: quia hoc ipſo, quod principium proximum nō continet formaliter, neque eminenter effectum, nō poteſt eſſe propria, & adæquata cauſa eius, etiam ratione cauſæ proximæ, & principalis. Quare, ſi in tota aliqua ſpecie non inuenitur illa eminēs virtus reſpectū proprietatum naturaliter conſequentium ipſam, neceſſe eſt proprietatē quæ eſt in genito, fieri à ſimili proprietate, quæ eſt in generante aut manare à forma cum aliqua reductione ad authorem totius ſpeciei vt principaliter efficientem.

Secunda aſſertio de motu, & actione Phyſicis.

XI. Dico ſecundo: Omnis cauſa efficiens per motū Phyſicū, & actionem tranſeūtem, diſtinguitur in re aliquo modo à materiali cauſa recipiente effectum. Hæc concluſio eſt conſentanea menti Ariſtotelis qui forte nil aliud intēdit in cit. loc. nam agit de motu Phyſico rerum corporalium, in ſolis Phyſicis motibus inductionem facit ſemperque in rationibus ſuis ſupponit talem motum habere partes, ex parte mobilis. Et quoniam in motu alterationis, & augmentationis minor eſt difficultas, in illis prius explicatur breuiter concluſio. Nam inductione facta, nulla inuenitur alteratio propria quæ ab aliquo agente in ſeipſum per ſe primo fiat, id eſt, ſecundum eandem partem contingit quidem, idem per vnam partem alterare ſe ipſum in alia, ſi ſint diſſimiliter affectæ: tamen ſecundum eandem non contingit, vt inductione in omnibus cōſtat. Solum eſt vulgaris inſtātia de reductione aquæ ad priſtinam frigiditatem, & idem eſt de quacūque ſimili reductione, in ſuperioribus enim oſtendimus illam actionē non fieri ab agente extrinſeco, ſed ab intrinſeco. Reſpondetur tamen illam actionem pertinere ad naturalem reſultantiam, de qua in prima concluſione locuti ſumus: & ideo ſolet illa actio tribui generanti, notarunt Capreol. in 2.d.6.q.1.a.3. Ægid. quodli. 2. q.16. Henric. quodlib. 11.q.6. Capreol. Ægid. Henr.

XIII. Et hinc facile conſtat, in motu etiam augmētationis non agere idem in ſe ipſum per ſe, nam ille motus non fit niſi præuia alteratione: ſed alteratio non fit ab eodem in ſe ipſum ſecundum eādem partem: ergo neque augmētatio. Ratio autem à priori huius partis nulla alia eſſe videtur præter eam quæ Ariſt. tetigit, ſcilicet quia non poteſt eſſe idem ſecundum idem ſimul in actu, & in potentia. Cui rationi valde obſtat obiectio ſupra facta. Quia procedit hæc ratio ad ſummum de alteratione vniuoca, ideſt procedēte à qualitate eiuſdem rationis, nō vero de alteratione æquiuoca, quæ procedit à qualitate virtuali ſeu ſuperioris rationis: nam tūc nulla eſſet cōtradictio, quod eadem pars haberet qualitatem virtualem, & careret formali, & ideo ageret in ſe. Propter quod Scotus, & alij ſupra citati exiſtimant rationem Ariſtotelis non eſſe vniuerſalem, quod eſt reuera dicere non eſſe efficacem. Præſertim quia, vt infra videbimus, ipſe vtitur ea ratione etiam in motu locali, in quo actio ſemper eſt æquiuoca: virtus enim motiua ſemper eſt alterius rationis à forma, ſeu termino motus localis.

XIII. Per partem per ſe mouētem, & partem perſe motam, non intelligit Ariſt. formam, & materiā. Alij hac ratione vtuntur; Alteratio materialis, quæ fit à ſubſtantia materiali, procedit actiue à forma, nam materia non eſt principium agendi: recipitur autem in compoſito ratione materiæ, quæ eſt principium patiendi, atque ita, etiamſi cōtingat idē ſecundum eandem partem integralem agere in ſe ipſum, nihilominus diſtinguitur agens à patiente quoad principia agendi, & patiendi. Sed hæc ratio plane

A plane eſt contra mentem Ariſtotelis, qui non agit de principio formali quo: ſatis.n.erat conſtans, materiam & formam habere diuerſa munera in rebus corporalibus: ſed agit de principio quod, vel integro, vel ſaltem partiali, vt recte notauit D.Tho.q. 22.de veritate ar.3.& conſtat ex 8.Phyſicorum,c.4. Alioqui cum agit de motu grauium & leuium, nõ oportuiſſet recurrere ad generans, ſed ad formam efficientem,& ad materiam recipientem motũ. Neque in animalibus oportuiſſet diſtinguere partem per ſe mouentem à parte per ſe mota, quod de partibus integrantibus aperte intelligit Ariſt.ibid.tex. 28.Nec denique aſcendendo ad motum cœli, oporteret ſeparatum motorem eius aſſignare, ſed intrinſecam formam, quæ eſſet principium actiuum B motus,& materiam, quæ eſſet receptiuum.

D.Tho.

XIV. Mẽs Ariſt. in hoc explicatur.

Iuxta mentem ergo Ariſtotelis dicendũ eſt, idẽ compoſitum materiale non poſſe alterare ſe ipſum per ſe, ſeu ſecundum eandem partem integralem. Ratio autem huius ita reddi põt, quaſi declarando ſeu conſummando primam rationem Ariſtotelis. Quia, ſi ſubſtãtia habeat in aliqua parte qualitatẽ formalem,& non virtualem, vel neutram habeat, non poteſt ad illã eandem qualitatem ſe mouere, vt optime probat ratio facta. Si verò habeat in illa parte qualitatem virtualem, aut qualitas etiam formalis, eſt connaturalis eidem parti, vel eſt violẽta, vel neutra. Si eſt naturalis, ſẽper habebit illã, quia proprietas connaturalis ab intrinſeco ſemper conuenit. Quod ſi talis fortaſſe ſit, vt violenter tolli aut C minui poſſit, tunc ablato impedimento, reducet ſe illa res ad ſtatũ connaturalem, tamen illud erit per modum reſultãtiæ naturalis, & actio principaliter reducetur in extrinſecum principium, quod eſt generans. Si aũt illa qualitas ſit violenta, impoſſibile eſt, vt eadem res per qualitatem virtualem caloris, ſe ipſam formaliter calefaciat calefactione violenta & præternaturali. Exemplum eſſe peter piper, quod vim habet calefaciẽdi linguam aut ventrem, & tamen non põt calefacere ſeipſum, quia talis calefactio eſſet ſibi violenta. Huius autem ratio non facile redditur, Quod enim quidam aiũt naturæ lege cautum eſſe, ne quid ſibi interitum aut incommodum paret, non videtur ſatisfacere, nam idem viuens dum ab inrtinſeco corrumpitur, ſibi interi- D tum parat: parum autem videtur referre, quod hoc ſit ſecundum diuerſas partes, per vnam alterando aliam, vel per eandem ſecundum diuerſas qualitates. Et ratione patet, nam illa qualitas virtualis eſt ſufficiẽs ad efficiendã formalẽ in ſubiecto capaci, & naturaliter ac neceſſario agit: ergo ſi ſubiectũ, in quo eſt virtualis qualitas, ẽ capax formalis,& caret illa, ex neceſſitate naturæ efficiet illã in ſe, neq; ob ilam naturæ legem põt continere actionẽ ſuã niſi aliunde impediatur, quia non eſt agẽs liberũ.

Conimb. 7.Phyſ.c. 1.q.1.a.2.

XV. Adde, nonnullos ſentire, calidum naturale in viuentibus exiccare ſe ipſum,& conſumere narurale humidum, non ſolum ſecũdum diuerſas partes, ſed etiam ſecundum eandem, vt videre licet in Ægid. E quodlib. 2.quæſt. 17. Vbi tamen ait illam conſumptionem humiditatis fieri per reſultantiam naturalem nimiæ ſiccitatis ex calore natiuo. Sed id cẽſeo impoſſibile, nam cum illa actio ſit violenta, nõ põt reſultare naturaliter ab intrinſeco, quia eſt implicatio in adiecto, quia *violentum eſt, quod eſt ab extrinſeco, paſſo non conferente vim*. Vnde cẽſeo id qđ ſupponit Aegidius, eſſe falſum,& impoſſibile, nimirum quod eadem pars animalis homogenea, id eſt ſecundum ſe totam eodem modo diſpoſita, modo ſibi connaturali, per calorem ſibi natiuum, ſiue formalem, ſiue virtualem, minuat humiditatẽ ſibi connaturalem, ſeipſam violenter exiccando: quia impoſſibile eſt, quod eadem forma in eadem parte materiæ requirat diſpoſitiones, aut formaliter, aut

A eminenter repugnantes: alias in ſeipſa & in ſua inclinatione inuolueret repugnantiam.

Si ergo aliqua ſubſtãtia, vel tota, vel ĩ aliqua parte, habet calorem verbi gratia, virtualem in tãta intenſione, puta vt quatuor, vel ſimul neceſſario habebit tantundem calorem formalem ſibi connaturalem: vel certe tale habebit temperamentũ, talẽque diſpoſitionem naturalem, vt reſiſtat & impediat, ne illa qualitas virtualis ſuã formalem actionẽ in eadem parte exerceat: & hac ratione nihil põt ſe ipſum ſecundum eandem partem ab intrinſeco alterare violenta alteratione. Quod maxime declaratur in his miſtis, quæ habent virtuales qualitates actiuas primarũ, nam illę ſupponunt temperamen- B tum accommodatum primarũ qualitatum,& aliarum diſpoſitionum quæ ad illas cõſequuntur: ergo fieri non põt vt in eadem parte diſſoluatur tale tẽperamentum per intrinſecã actionem illius facultatis virtualis. Et hoc cõfirmat exemplum illud de pipere, ita .n. eſt diſpoſitum & affectum alijs qualitatibus,& diſpoſitionibus, vt eius calor virtualis, nõ habeat vim calefaciendi ipſum vltra connaturalem gradum caloris, quẽ requirit, quatenus tale miſtũ eſt. Alij exiſtimant nõ oportere aliã rationẽ reddere, niſi quia qualitas non eſt actiua in ſubiecto in quo eſt, etiamſi nulla alia cõditio deſit: Sed hoc mihi nõ probatur, quia eſt manifeſta petitio principij huius enim cauſam & rationem inueſtigabimus.

XVI. Ratio ob quam uirtualis qualitas ſuũ ſubiectũ non alteret.

Ad idem probãdũ alia ratio.

XVII. Alia verò ratio reddi poteſt, cur piper nõ calefa- C ciat ſe, nimirum quia fortaſſe non habet vim totalem ſeu integram calefaciendi, niſi aliũde iuuetur. Conſtat enim experentia applicatum manui non calefacere, ſed indigere aliqua excitatione vel alteratione,& aliqua commiſtione cum intrinſeco calore animalis,& idem dici poteſt de vino & ſimilibus. Vnde quamuis nulla ex his rebus per ſe ſola ſe ipſum alterare poſſit ſua qualitate virtuali, tñ poſtquam incipit ab extrinſeco alterari, & cũ extrinſeco agente coniungi, nullum eſt incõueniens, quod conſequenter adiuuet ad ſui alterationẽ, aut corruptionẽ: iam.n. integrum alterans ſatis diſtinctũ eſt à patiente. Sic igitur alteratio violenta nunquã põt eſſe eiuſdem in ſeipſum per qualitatem virtualẽ.

XVIII. Alteratio indifferẽs ſẽper eſt ab extrinſeco.

Alteratio autem indifferens, id eſt, nec violenta, D nec naturalis, eſſe non põt in eo, qui habeat qualitatem virtualem ad talem alterationem faciendã, quia illa qualitas naturaliter ac neceſſario agit quãtum poteſt: ergo vel inuenit in ſubiecto ſuo diſpoſitionem naturalem repugnantem ſuæ actioni; & ſic eius actio eſſet violenta: vel nullam inuenit repugnantem diſpoſitionem, ſic dimanatio erit naturalis, quia eſt ab interna & natiua qualitate, & ex intrinſeca naturæ neceſſitate. Vnde, ſi quæ datur alteratio vel actio ad qualitatem indifferens, vt eſt illuminatio in aere, ſẽper ac neceſſario eſt ab extrinſeco agente. Et ratio eſt clara, quia ſi ſit ab intrinſeca forma immediatè, vel mediante aliqua qualitate connaturali eidem formæ, iam non erit indifferẽs, ſed connaturalis illa qualitas.

XIX. Ratio adequata pro concluſione.

E Ex his ergo omnibus ita concluditur ratio. Omnis qualitas vel eſt violenta, vel naturalis, vel indifferens. Si ſit violenta & indifferens, euidenter eſt ab extrinſeco agẽte. Si vero ſit naturalis, eſt à generãte; vel ſi dicatur eſſe ab intrinſeco, eſt per naturalem dimanationem, de qua non eſt ſermo in hac cõcluſione. Accommodando autem hunc diſcurſum ad rationem Ariſtotelis, dicendum eſt, illud principium; *Nõ poteſt eſse idẽ ſimul in potentia & in actu*, eſſe verum, etiam de actu virtuali, adhibita duplici limitatione. Vna eſt, vt ſit ſermo de actu qui eſt prĩcipiũ motus Phyſici & mere naturalis, vt excludamus actiones immateriales,& vitales, de quib⁹ nũc non eſt ſermo. Alia eſt, vt intelligatur de re exiſtente in ſuo naturali ſtatu, nam in præternaturali ſtatu

Idẽ in potẽtia & in actu etiã virtuali eſſe nõ poſſe, qualiter verũ.

A contingit quidem eſſe in actu virtuali, & potentia formali, vt eſt in acqua calida, quæ virtute eſt frigida, tamen actio illius virtutis ſolum eſt naturalis reſultantia, & tribuitur extrinſeco agenti, vt dictũ eſt. Vnde ſi quis velit, non vocare hanc continentiam virtualem, ſed inſtrumentalem, prior moderatio ſatis erit.

XX. Ex his facile eſt concluſionem probare in motu locali, applicando diſcurſum factũ & inductionẽ, quæ ex Ariſtotele citatis locis in hunc modum fieri poteſt: Aut corpus mouetur naturaliter, aut violenter, aut motu indifferenti. Secundo & tertio modo ſemper motus prouenit à cauſa extrinſeca: ſub his enim duobus membris comprehendimus oẽs motus, quos Ariſt. præter naturam appellauit, ſiue ſint contra naturam, quos violentos vocamus, ſiue ſint B omnino extra debitũ, ſeu extra principium intrinſecum propriæ naturæ, vt eſt motus circularis ignis in propria ſphæra, & ſi quis eſt alius ſimilis. Motus autem naturalis aut eſt animalium ſe mouentium, aut rerum inanimatarum in propria loca tendentium. In vtriſque aũt diſtinguitur efficiens à patiente, nam corpora inanimata à generante mouentur ad ſua loca naturalia, in animalibus vero diſtinguitur pars per ſe mouens à parte per ſe mota, & ita non ſe mouet totum niſi quaſi per accidens.

Difficultas de motu grauium & leuium.

XXI. CIrca quam inductionem tres præcipuè difficultates occurrunt. Prima eſt illa vulgaris de motu grauiũ & leuiũ; ſed quia illa purè Phyſica eſt, C & licet magna contentione tractetur inter diuerſimode opinantes, vix pôt eſſe in ea diſſenſio niſi in modo loquendi: ideo, omiſſis multis argumẽtis, annotabo breuiter punctũ difficultatis, & quomodo in ea ſentiendum & loquendum cenſeam. Multi ergo abſolute dicunt grauia & leuia à ſeipſis moueri in ſua loca. Scotus in 2. diſt 2. queſt. 10. Gregorius diſtinct. 6. quæſt. 1. artic. 3. Mairon. diſt. 14. qu. 6. Abulenſis Matth. 22. quæſt. 224. Buridan. Iandunus Niphus, Saxon. 8. Phyſic. Alij exiſtimant hæc corpora mere paſſiuè ſe habere ad hos motus: moueri autẽ vel à cœlo, vel attracta à ſuis locis naturalibus, vel à medio, ſeu à loco contrario expellente. Hæc & alia referunt Richardus in 2. diſtinct. 14. ar. 2. qu. 4. D Zimara 2. de anima, tex. 54. Gregorius ſupra; quæ vt improbabilia, omitto. Communis ergo ſentẽtia eſt moueri principaliter à generante. Sumitur ex Ariſtotele citatis locis, præſertim 8. Phy. à tex. 29. & 4. de Cælo, capite tertio, & idẽ ſentit Commẽtator his locis, quamuis interdum varius eſſe videatur. Idem tenet D. Tho. eiſdem locis, & prima parte, qu. 18. articulo primo, & 1. Contra Gentes, capit. 97. Caietanus, & Ferrarienſis his locis, & Capreolus in 2. diſtinctione 6. articul. 3. Ægidius, quodlib. 5. q. 16. Albertus 8. Phyſic. tractatu 2. capitulo 4. Et frequentius expoſitores 8. Phyſicorum. Et hæc ſententia rectè explicata vera eſt multi tamen etiam Thomiſtæ in ea explicanda valde errant.

Opinio Scoti. Gregor. Mairon. Abulenſ. Burid. Iandun. Niphus.

Opi. Cõ. D. Tho. Caiet. Ferrar. Capreol. Ægid. Albert.

XXII. Varij modi explicãdi cõmunẽ & verã opinionem. Soto 2. Phy. q. 1. l. 8. q. 3. Iauel. q. 9.

E Quidam enim ita exiſtimant hanc motionẽ eſſe à generãte, vt in ipſo mobili nulla ſit intrinſeca virtus actiua motus, ſed ſolum naturalis potentia paſſiua, ratione cuius illis debetur talis motus. Contra quam ſententiam ſunt euidentes rationes Scoti, & aliorum, quia eſt euidens, generans non poſſe immediate imprimere hunc motum per formam aut qualitates quas in ſe habet, abſq; qualitate indita ipſi mobili, à quo effectiuè manet ille motus, quia contingit non eſſe generans, vel ita eſſe diſtans, vt nõ poſſit immediatè mouere. Alij vero diſtinctione vtuntur: nam quando graue (inquiunt) immediatè poſtquam genitum eſt, incipit moueri deorſũ, tunc immediate mouetur à generante, ipſo paſſiuè tãtũ ſe habente, quia tunc potuit generans per ſe imprimere motum. At vero, quando graue mouetur aliquo tempore tranſacto poſt generationẽ, tunc aiũt non moueri à generante, ſed à ſe actiue. Ita Soncinas 9. Metaphyſicæ, q. 8. & tribuit Commentatori, & idem ſequuntur Caietanus Thiennenſis 8. Phyſicorum, & Paulus Venetus in ſumm. de Cęlo, cap. vigeſimo quarto. Sed apud me eſt diſtinctio improbabilis, tum quia hic motus ſemper eſt eiuſdem rationis, & ab eodem principio naturali fit; tum etiam quia, & ſi graue incipiat moueri immediate poſt inſtans ſuæ generationis, nondum mouetur intrinſece à generante, quia nondum eſt motus; immediatè autem poſt illud inſtans, & fieri pôt vt generans iam non ſit, vel ſaltem paulo poſt, adhuc durante motu; & quamuis ſit, tamen immediate poſt inſtãs generationis iam diſtat à re genita: ſuppono enim generans in ſuo loco manere: ergo non poteſt per ſe immediate efficere motum in genito. Ego ſolum dicitur mouere, quia in inſtante generationis impreſſit illi impetum, quo immediatè poſt mouetur: ille autem impetus non eſt niſi grauitas: quidquid enim aliud fingatur, vanum eſt. Quia generans per ſe non imprimit: niſi quod per ſe conſequitur generationem: generationem autem rei grauis per ſe nõ conſequitur niſi grauitas, quantum ad præſens attinet: ergò à grauitate intrinſeca ipſius grauis, fit tunc ille motus, eodem modo, quo fit poſt quodlibet tempus. Eſtque id maximè conſentaneum rationi, cum grauitas ſemper ſit eadem, & eandem habeat virtutem, & diſtantia temporis.

Soncin. Thiẽneſ. Pau. ven.

XXIII. Reſoluitur difficultas.

Dicendum eſt ergo, quotieſcunque res inanimata tẽdit in ſuum locum naturalem, intrinſecam grauitatem, vel leuitatem eſſe principium efficiẽs proximum, non verò principale, illius motus. Hoc ferè eſt euidens experientia, & rationibus factis contra priores modos explicandi communem ſententiã. Item, quia cum illi motus per ſe ac neceſſario cõueniant his corporibus, neceſſe eſt aſſignare aliquod principium actiuum illius motus, per ſe etiam ac neceſſario illis conueniens: nullũ aũt eſt aliud pręter intrinſecam formam & grauitatem, nam generans, vt dicebamus, contingit omnino non eſſe, vel valde diſtare, & reliquæ omnes cauſæ vel nullę ſũt, vel ſaltem ſunt mere contingentes. Et hæc eſt ſine dubio ſententia Ariſtotelis, nam lib. 8. Phyſicor. c. 4. tex. 32. cum diſtinxiſſet duplicem potentiam, remotam, ſcilicet, & proximam, ſubdit: *Frigidum poteſtate calidum eſt, cum autem mutatum eſt, ignis eſt: comburit vero, niſi quicquã prohibeat & obſtet* & addit: *Nõ ſecus ſe res hẽt in graui, & leui nãq; ex graui fit leue, vt ex aqua aer, hoc. n. poteſtate erat primũ, & iam eſt leue: protinuſque aget, niſi aliquid impediat.* Et infra: *Sed ſi id quod impedit, amotum fuerit, aget*. Et quarto libro de Cęlo, capite primo textu ſecundo, ait, grauia & leuia habere in ſe *fomenta* ſeu *incitamenta motus*: & clarius capite tertio, tex. 25. comparat graue & leue ad corpus ſanabile, dicens, ſicut hoc ad ſanitatẽ, ita illa ad ſua loca proficiſci. Subdit vero diſcrimen, dicens; *Excipitur tamen hoc: hæc .n. graue* (inquit) *ac leue, in ſe ipſis mutationis principiũ habere videntur, illa vero non in ſe ipſis, ſed foris, vt ſanabile & accreſcibile*: vbi neceſſe eſt loqui de principio actiuo: paſſiuũ. n. etiam eſt in ſubiecto ſanabili. Vnde de illo, & de accreſcibili ſubdit; *Quãquam & hæc interdum ex ſe ipſis mutantur, & paruo facto in externis motu, alterum in ſanitatem, alterũ in incrementum accedũt.* Item 4. Phy. c. 9. tex. 85. ait; *Denſum & rarũ quatenus grauitate & leuitate prædita ſunt, lationis eſſe efficientia*: Quatenus uerò ſũt durum, & molle, non habere principium mouendi, ſed vel reſiſtendi, vel patiendi alterationem.

Ariſt. grauiũ, & leuiũ motũ attribuit leuitati ant grauitati vt ꝓximo principio.

XXIV. Ariſt. teſtimonia in contrariũ inducuntur & explicãtur.

Neque obſtat, quod idem Ariſtotel. 2. de Generat. capite ſecundo, tex. 8. dicit grauitatem & leuitatem

teſtimonia in cōtrariū inducuntur & explicantur.

tatem non eſſe principia agendi,nam ibidem etiam ait neque eſſe principia patiendi: loquitur enim de principio agendi vel tranſmutandi aliud,vel patiendi vel ab alio,actione vel paſſione, quæ ad generationem vel corruptionem tendat,de qua ibi loquebatur.Item dicere poſſumus loqui de proprio principio,& principali,cui ſimpliciter tribuatur actio, & coſequēter de propria efficiētia, & actione.Hęc enim,quæ grauitati,aut leuitati conuenit:potius eſt reſultantia quędam naturalis,eo modo quo eſt efficientia,nō eſt dubium quin grauitas ſit principium eius. Quæ etiam eſt ſententia Diui Thomæ in 1. 2. q.36.arti.2.& in tertio contra Gentes,cap.23.ratione quarta,& alijs locis quæ notat Capreolus ſuprà, & Bergomenſis in Cōcordant.dub.690.& 691.Qui etiam illa loca cōciliant cum alijs,in quibus Diuus Thomas negare videtur, hæc corpora habere in ſe principium actiuum motus,ſcilicet,quod ibi intelligat de principio principali, hic de inſtrumentali, ſeu ibi de *principio quod*, hic de *principio quo*.

D. Tho. Capreol. Bergom.

XXV. Formane grauis aut leuis in eius motum naturalem influit.

Sed quæres,an hoc principium internum ſit ſola grauitas,an etiam ſubſtātialis forma: variè enim loquuntur authores. Reſpondetur, ſi loquamur de principio per ſe proxime,& actu influēte,illud eſſe ſolam grauitatem,quia in illa eſt ſufficiēs vis ad efficiendum illam motum,& terminum eius non minus quam ſit in calore ad calefaciendum.Quod declaratur ex myſterio Euchareſtię,nam æqualem grauitatem habent ſpecies panis,& æquali motu mouebuntur deorſum ſine forma,ac ſi adeſſet ibi ſubſtantia panis.Si verò ſit ſermo de principio intrinſeco remoto,ſic forma ſubſtantialis eſt principium,quia ab illa manat atq; reſultat naturaliter grauitas, ſicut aliæ proprietates naturales.

XXVI. Talis motus generanti principaliter tribuendus.

Nihilominus tamen addendum eſt vltimo,hunc motum naturalem principaliter eſſe tribuendum generanti,qui formam,& mediante illa,grauitatem indidit,à qua motus reſultat; ſicut proijcienti,& imprimenti impetum tribuitur motus qui ab illo manat. Quia vt impetus impreſſus, licet ſit vera virtus motiua,& in ſe habeat ſufficientem vim ad illū motum,nihilominus non mouet,niſi vt inſtrumentum proijcientis,& vice eius;ita grauitas non mouet niſi vt inſtrumentum generationis,& vice eius.Hæc eſt mens Diui Thomæ,& aliorum authorum,quos citaui in vltima ſententia;& Ariſtotelis in citatis locis, qui in hoc ſenſu ſæpe alibi dicit,inanimata non habere in ſe principium vnde eſt motus,& hoc diſcrimē ſemper aſſignari inter ea,& animātia,vt videre licet 2.de Cœlo,cap.2.textu 9.&1.de Anim.cap.2. tex.19.& li.2.ca.2.tex.13. Et hoc diſcrimē viuentiū à non viuentibus communi omnium cōſenſu receptum eſt,vt notat Diuus Thomas 1.contra Gentes cap.97. Ratio autem huius attributionis eſt, quia perfectio horum inanimatorum nō coſiſtit in motu ad ſua loca,ſed in eſſe, ſeu permanere in ſuis locis: qui ſtatus ſeu perfectio, per ſe loquendo conuenire poteſt his rebus in eodem momento,quo eſſe incipiunt ex vi ſuę generationis:& ideo ſicut aliæ proprietates,& naturales diſpoſitiones,quæ per ſe conueniūt rei genitæ ex vi generationis, à generante dati cēſentur,ita etiam,& naturalis locus. Atq; hinc vlterius fit,vt quacūque ratione naturalis locus vel impediatur,vel auferatur,via ſeu regreſſus ad illū, eidem generanti ſemper tribuatur,quia ſemper eodem principio, & eadem dominatione naturali fit: & quia eiuſdem eſt terminum,& viam ſeu motum ad illum conferre. Atque hoc modo explicauit hanc rem D. Tho. 3.contra Gentes,capit.23.dicens; *Forma eſt principium motus localis,in quantum alicui corpori ſecundum ſuam formam debetur aliquis locus, in quam mouetur ex vi ſuæ formæ tendentis in locū illum quem quia dat generans dicitur eſſe motor*. Sic etiam ſupra dicebamus reductionem aquæ tribui generanti,qui naturalis ac perfecta frigiditas,per ſe loquendo, debita eſt aquæ ex vi ſuæ generationis, & formæ. Solum eſt differentia, quod motus ille reductionis aquæ ad frigiditatē eſt immediatè à forma ſubſtantiali:hic autem reductio ad naturalem locum eſt,media virtute motiua. Huius autem ratio non eſt,niſi quia frigiditas eſt prima paſſio, eſſe autem in tali loco, non eſt prima ſeu immediata paſſio, ſed mediatè conueniens ratione alterius, puta grauitatis aut leuitatis:hoc autem nil impedit,quo minus vtraque ſit dimanatio naturalis ex vi generatione.

XXVII. Quæ inanimatorū actiones tribuantur generanti quæ non.

Et ex hac ratione colligitur diſcrimen, ob quod actiones inanimatorum in exteram materiā nō tribuuntur generanti,vt dum ignis calefacit,&c.licet, cōſequantur naturaliter formam,& facultatem datam à generante. Item,cur motus augmentationis, per quem genitum ad perfectam quantitatem tendit,non generanti,ſed ipſi genito tribuatur. Ratio enim eſt, quia hæ non ſunt proprietates naturales aut perfectiones debitæ rei genitæ in inſtāti quo generatur,ex vi ſuæ generationis: Dices,cum aqua calida calefacit,non ſolus ignis: dicitur calefacere,ſed etiam ipſa aqua, & lapis, ſi deſcendendo impellat aliquid aliud,vere dicitur illud mouere; ergo vere etiam dicetur efficere ſuum motum; atque adeo mouere ſe tanquam ſuppoſitum in ſe ſuſtētans principium proprium illius actionis. Hęc enim ſola ratione aquæ calide actio calefaciendi tribuitur. Reſpondetur,in aliquo ſenſu non eſſe inconueniēs admittere illam locutionem, vt notauit Ferrarien. primo cont.Gentes,c.97.& ſignificauit Capreolus ſuprà, ſcilicet quatenus denominat quaſi materialiter ſuppoſitum habens in ſe proximum principiū talis motus. Quia tamen illud principium gerit vicem alterius,cuius eſt inſtrumentum,ideo,ſimpliciter,& abſolutè loquendo,in illud refunditur actio,ſicut clare conſtat in exemplo de proiectis.

XXVIII. Obiectioni ſatisfit.

Dices tandem: Quamuis hæc congruentia data ſatis declaret modum illum loquendi philoſophicum eſſe habere in re aliquod fundamētum: quid tamen refert ad efficientiam realem,& conditiones ad illam neceſſarias declarādas? Nam ex dictis talis concluditur potentiam vere actiuam,vt in aliquod ſubiectum efficiat, non neceſſario debere eſſe in ſubiecto diſtincto, neque in diſtincta parte illius ſubiecti. Reſpōdetur, merito ac ſapienter hoc fuiſſe à Philoſophis conſideratum ac declaratum, vt ſignificarent,res vita carentes non accepiſſe à natura virtutem ad perficiendum ſe,per ſe loquendo, ſed harū rerum naturam ſolum poſtulare, vt in ſua naturali perfectione generentur. Et hinc conſtituerunt differentiam inter viuentia,& non viuentia: quā etiam Plato in Phædro, & dialogo decimo,de legibus aſſecutus eſt, quod viuentia talia inſtituta ſunt à natura,vt poſſent ſe ipſa perficere,ſeu actuare (de creatis proprie loquimus) nō viuentia autem per ſe non habent niſi quietem in ea perfectione, quam à generante recipiunt,niſi aliunde impediantur. Quia tamen optime inſtituta ſunt,eam imperfectionem accipiunt cum debita connexione ſuæ eſſentiæ,& proprietatum inter ſe,quæ tota authori talium rerum, ſeu generanti merito tribuitur. Et ideò quotieſcunque huiuſmodi res ex accidente impediuntur ab ſtatu naturali,& poſtea,ablato impedimento,ad illum redeunt,talis reditus nō cenſetur eſſe per propriam actionem,ſed per naturalem reſultantiam, & ideo non tam ipſis,quam generati tribuitur.

Difficultas de animantibus ſe loco mouentibus.

XXIX. SEcunda difficultas circa eadem inductionem Ariſtotelis eſt de motu animalium ſe mouen-

tiũ, nam in eis non videtur diſtingui agens à patiente. Quam difficultatem Ariſtoteles diſſoluit, dicẽs, *animal nõ ſe mouere per ſe primo*, ideſt, ita vt vnaquęque pars ſeipſam moueat, ſed per vnam partem .ſ. integralem, & organicam, mouere aliam, vt experiẽtia ipſa videtur oſtendi; & ita diſtingui ibi agent à patiente, ſaltem ſecundum partes. Sed vrgetur difficultas, nam hic proceſſus inter partem mouentem, & motam, non procedit in infinitum, non eſt enim inter partes ꝓportionales, ſed æquales, ſeu alicuius certæ magnitudinis, neque ille proceſſus in cauſis per ſe ordinatis locum habet: ſiſtendum eſt ergo in aliqua prima parte mouente: illa autem non poteſt mouere niſi mota, id enim de omnibus motoribus corporeis docet ipſe Ariſtoteles ſeptimo Phyſicorũ capitulo primo, textu tertio, & maxime verum habet in corpore mouẽte aliud quaſi impellendo, quo modo pars vna animalis videtur aliam mouere. Sumo ergo primam partem mouentem in animali, & inquiro, à qua illa moueatur: non ab alia, cum illa ſit primo mouens in illo ordine, ergo à ſe. Neque enim eſt aliud principium, in quod reducatur; nam ille motus tribui non poteſt generanti, cum vitalis ſit, & non ſit per naturalem dimanationem, ſed ex appetitu animalis. Nec ſatisfaciet, qui reſpondeat, motum illius partis eſſe ab anima vt informante partem illam, recipi autem in eadem parte ratione materiæ, quia vt ſupra obijciebam, hoc modo dici poſſet quodlibet corpus mouere ſe ipſum ratione formæ, & moueri ratione materiæ.

XXX. Eadem difficultas eſt de motu cordis, qui perpetuus eſt, dum animalis vita durat eſtque inter duos terminos, & ex pulſu tractuque componitur. Vnde licet eo modo ſemper duret, non tamen eſt perfecte continuus, nam inter dilatationem, & contradictionem aliqua quies neceſſario intercedit. Huius ergo motus nulla eſt alia cauſa efficiẽs, præter cor ipſum quod cũ homogeneum ſit, non poteſt diſtingui in partem per ſe mouentem, & per ſe motam, ſed totũ per ſe primo ſe mouet. Nec poteſt motus ille attribui generãti propter eaſdem rationes nuper tactas, ſcilicet, quia eſt motus vitalis, & in eo conſiſtit perfectio viuentis, alias motus augmentationis deberet etiam tribui generanti.

XXXI. *Quæ ſit potentia loco motiua animalis.*

Ad priorem difficultatem, ſi verum eſſet, vt nonnulli exiſtimant, virtutem actiuam motus animalis non eſſe aliam ab appetitu, qui immediate actu ſuo excitat neruum, qui eſt prima pars, quę mouet alias, ſic facilis eſſet reſponſio; nam appetitus, ſi eſt ſenſitiuus, eſt in corde, ſi rationalis, in anima ipſa: & per actũ ſuum formaliter immanentem, & virtualiter tranſeuntem, mouet primam partẽ animalis: & ita diſtinguitur ibi agens à patiente, quia vel appetitus eſt in diſtincta parte animalis: vel certe ſe habet vt motor quidam ſeparatus. Veruntamen hæc reſponſio ſupponit falſam ſententiam, nam reuera virtus motiua animalis, prout actiua eſt, diſtincta eſt ab appetitu, vt probatur latius in ſcientia de Anima. Sũt verè, qui exiſtiment hanc potentiam motiuam vel eſſe animam ipſam ſecundum ſubſtãtiam ſuam, vel certe eſſe in ſola illa: qui conſequenter aiũt ſolam animam vt informãtem neruum, mouere illum per ſe ipſam, ſeu per potẽtiam, quæ eſt in ipſa, & per neruum vt per inſtrumentum mouere proximam partem, &c. Et ad obiectionem ſuperius factam reſponderi poterit, iuxta hanc ſententiam, concedendo in illa prima parte motus animalis, ſeu in neruo, nõ diſtingui partem integrantem per ſe mouentẽ, & per ſe motam; ſed ſolum partem eſſentialem. Neque id eſſe inconueniens, quia ibi anima, eo quod in ſe habeat totam mouẽdi virtutem, ſe gerit ac ſi eſſet mouens quod, & ſeparatum. Et ita hoc nõ repugnat intentioni Ariſtotelis. Imo dici poſſit ſatis eſſe, quod nullum mobile corporeum integrũ, & totale ſe ipſum per ſe primo moueat, quamuis ſecundũ aliquã partem inchoantem motum illam moueat ſine alio inſtrumento, ſed ſolum ratione ſuæ formæ, ſicut infra dicemus de motu cordis. Quo ſenſu poſſet probabiliter defendi hæc reſponſio, etiamſi potentia motiua quæ eſt in neruo, non ſit in ſola anima ſed in ipſa parte vt cõpoſita ex corpore, & anima: q̃d videtur probabilius, præſertim in brutis animalibus.

Toletus lib. 2. de Anim. c. 4. q. 9.

XXXII. *Galenus.*

Vlterius vero addere poſſemus, primum inſtrumentum motus animalis eſſe muſculos, qui ex neruis, & quibuſdam ligamẽtis, & carne cõpacti ſunt, vt Galenus latius explicat 12. de vſu partium, ca. 3. Hoc autem inſtrumẽtum non ita mouetur à ſe quin alia concurrant ad eius motum, ratione quorum dici poſſit ab alio moueri. Nam in primis non poteſt ipſum inchoare motum, quin alia pars animalis immota maneat, cui ipſum innitatur: in omni .n. animalis motu experientia ipſe conſtat, non poſſe fieri motum vnius partis, niſi quieſcẽte alia: illa ergo pars quieſcens etiam pertinet ad inſtrumentum motus, & dicitur mouens per ſe immotum; & ita ratione illius diſtinguitur mouẽs à prima parte animalis mota ſimul, & mouente. quod notauit Albertus lib. 3. de anim. tract. 4. cap. 8. Addere item poſſumus ex Diuo Thoma, Commentatore, & alijs 3. de Anim. cap. 10. etiam cor eſſe aliquo modo fundamentum huius motus, tum quia nerui ab ipſo fluunt, tum maxime, quia concurrit medijs ſpiritibus animalibus, ad mouendum muſculum, nam conſtat etiam experientia hanc virtutẽ motiuam ſine ſpiritibus exerceri nõ poſſe: quos ſpiritus cor aut cerebrum (iuxta varias Philoſophorum ſententias) mittit ad eã partem, qua inchoandus eſt motus: ergo veriſimile eſt illos ſpiritus deſeruire etiam aliquo modo vt inſtrumenta motus: ipſi autẽ ſpiritus mouentur impulſi ſeu agitari ex efficacia alicuius virtutis exiſtentis in corde, vel cerebro, quæ ipſa immota manens impellit ſpiritus, intercedẽte appetitu. Sicut virtus expulſiua excrementorum naturaliter expellit immota manens. Nec neceſſe eſt, vt omne corpus moueat actu motum, ſed ſatis eſt, quod alias ſit mobile, vel certè, quod moueatur per accidens ad motum totius; ſed de illo axiomate iterum infra dicetur.

XXXIII. *Vide Zimaram Theore. 94. & Themiſtium. 1. de Anima in Paraphraſi cap. 17. Qualis ſit motus cordis, explicatur.*

Ad poſteriorem partem difficultatis, quia motus cordis, cum naturalis ſit, ex contrarijs componi videtur (nam conſiſtit in continuo acceſſu, & receſſu inter eoſdem terminos, non in modum circulationis, ſed per dilationem, & conſtrictionem) ideſt Philoſophis omnibus admirabilis ille motus viſus eſt. Vnde quidam dixerunt non eſſe à natura particulari, & intrinſeca, ſed ab vniuerſali natura, & extrinſeco motore. Quam ſententiam ridiculam appellat D. Tho. opuſculo 15. Et merito, quia finis illius motus non eſt aliquid pertinens ad vniuerſalem naturam, ſed ad particularem ipſius animalis, nimirum refrigeratio, & moderatio caloris vitalis ipſius cordis, medio aere per reſpirationem attracto: & ideo eſt abſolutè neceſſarius ad vitæ conſeruationem, non eſt ergo ex natura vniuerſali, ſed ex particulari ipſius animalis: ergo oportet vt in ipſa natura animalis ſit proprium principium illius motus, quia ea quę ſunt ab intrinſeco neceſſaria, & perpetua, in ipſamet natura debent habere internum principium.

XXXIV. Ait igitur Diuus Thomas in citato opuſculo, illũ motũ effectiue prouenire ab ipſa anima, quatenus eſt naturalis forma corporis. Quia vero ſtatim occurrebat obiectio ſupra tacta, quod hoc nõ ſatis eſt, vt diſtinguatur in partem mouentem, & motam ad ſenſum Ariſtotelis: ex quo ſequitur, totũ cor ſe per ſe primo mouere; addit D. Tho. motum illum tribuendum eſſe generanti; quia ad modum propriæ paſſionis ex ipſa forma naturaliter reſultat, quã ſententiam Capreolus, & Ferrarienſis ſupra ſequuntur. Quod ſane difficultatem nõ paruam habet pri-

mo

mo in explicando, quo modo ab vna, & eadem facultate naturaliter agente poſſit tam varius motus reſultare, quia virtus naturaliter agens eſt determinata ad vnũ; dilatatio aũt & cõtractio, ſeu acceſſus, & receſſus ab eodem termino, ſunt cõtrarij motus. Neque.n.eſt ſimile de motibus animaliũ, qui ẽt naturales dici poſſunt, quatenus quadam naturæ neceſſitate fiunt: illi.n. proficiſcuntur ab appetitu, qui cognitionem ſequitur, & variari põt iuxta varias apprehenſiones, quæ ẽt variãtur iuxta varias applicationes obiectorum: motus aũt cordis non procedit ab appetitu, ſed ex mera proprietate naturali. Neque etiam videtur ſimile, quod D.Tho. adducit de motu circulari cœli, in quo includitur acceſſus, & receſſus ſecundum diuerſas partes ad aliquẽ par- B tialem terminũ; tum quia in motu circulari illud reperitur ſine vlla contrarietate motuum, & cum vera continuitate partium motus: hic aũt videtur eſſe vera contrarietas inter partes huius motus, vnde vera quies inter eas intercedit. Tum ẽt, quia ille motus circularis non eſt ab interno principio actiuo, ſed ab extrinſeco motore. Hæc vero difficultas æquè procedit, ſiue dicamus illum motum fieri à generante per reſultantiam naturalem, ſiue ab ipſo animali per propriã actionem, nam ſemper fit à facultate naturaliter agente. Et ideo nihil aliud dicendũ occurrit, niſi ſenſitiuã animam, eo quod nobilior forma ſit, habere poſſe facultates naturales quæ in modo operãdi ſuperent inferiores formas: C huiuſmodi aũt eſt hæc facultas motiua, quæ eſt in corde: & ideo non oĩno determinatur ad vnũ, niſi intra ſuam quaſi ſphæram, id eſt, intra illos terminos, ad quos per dilatationem accedit, recedit autem per contractionem. Ex quibus partibus componitur integer modus qui phyſicè vnus eſt, quamuis non ſit mathematicè continuus.

XXXV. Hoc tamen ſuppoſito, difficile eſt motum illum tribuere generanti. Primo, quia eſt actus vitalis: actus aũt vitæ eſt à principio intrinſeco, vnde non debet reduci in extrinſecum. Fortaſſe nõ deſit, qui neget motum illum eſſe vitalem, quia non fit per appetitum, & cognitionem. Hoc tamen improbabile eſt, & contra omnes Philoſophos: licet.n. dubi- D tent, an ille motus ſit ab anima vt vegetatiua, vel ſenſitiua, vt latè Zimara Theorem. 12. tamen omnes conueniunt eſſe ab anima vt anima eſt, cum ſit quaſi fundamentum vitæ. Quinto, abſurdum videtur, meam reſpirationem tribuere generanti, & dicere, quod ego non reſpiro; at reſpiratio etiam eſt actio naturalis, quæ fit ſine interuentu appetitus, imo ex ipſo motu cordis, & pulmonis fit. Tertio, vix poteſt reddi ratio, cur. etiam nutritio non tribuatur generanti, nam ẽt eſt merè naturalis, & incipit extrinſecè tm̃ ab inſtanti generationis, & perpetuo durat ex ſe, & vt nutritio eſt (ſecus vt augmentatio) non tendit in aliquam perfectionem debitam ex vi generationis, ſed ad conſeruandam vitam, reparando quod perditur. Sic ergo motus ille E cordis incipit extrinſecè ab inſtanti generationis, & ſemper durat de ſe, & non tendit ad aliquem locum debitũ animali, ſeu cordi ex vi generationis, ſed fit ab ipſo viuente ad conſeruationem vitę, cui motus ille deſeruit, ſaltem vt cauſa per accidens, vel ad remouendum, & expellendũ aliqua corrumpentia, vel ad attrahendum aliquid refrigerans. Et ideo non exiſtimo incõueniens hunc modum attribuere ipſi animali, & aſſerere, ſecundum eãdem partem integralem mouere, & moueri: ſatisq́; eſſe, quod rationes agendi & recipiendi ſint diuerſæ: Ariſtoteles.n. ſolum de motu totius animalis dixit, fieri per motionem vnius partis in aliam. Iuxta quam reſponſionem conſequenter fatendum eſt, non oportere *agens & patiens vt quod* diſtingui in hoc motu phyſico, eo quod vitalis, & tantum par-

A tialis ſit quod nullum eſt inconueniens, vt magis ex tertia aſſertione patebit inferius: & videtur eſſe ſatis conſentaneum menti Ariſtotelis lib. de communi animalium motu, in fine.

Difficultas de motore cœli.

Tertia difficultas eſt, quia Ariſtoteles ſolũ facit inductionem in ſublunaribus corporibus: XXXVI omittit aũt cœleſtia, vel potius ex illis ad hæc argumentum facit: non videtur autem efficax, ſaltẽ ad inferendum cęlũ moueri ab alio motore, vt quod, ſed ad ſummum ab alio vt quo, id eſt, à propria forma. Quid enim, ſi quis dicat formã cœli eſſe quoddam ſpeciale genus animæ, ad quam talis motus naturali neceſſitate conſequitur, non per vnã partem integrãtem in aliam, ſed in qualibet parte per ſe ipſam, mediante ſola forma, & facultate naturali, ſicut paulo antea dicebamus de motu cordis? Reſpondetur, verum eſſe, Ariſtotelem non aſſumpſiſſe in ſua inductione corpora cęleſtia, ſed ex inferioribus, quæ nobis ſunt nota, argumentari ad ſuperiota, quæ minus nota ſunt. Erit autem efficaciſſimum argumẽtum, ſi ſupponamus motum illum non eſſe ita naturalem illis corporibus ſecundum proprias & particulares naturas, ſicut eſt motus cordis, aut grauium & leuium: quia ille motus neque ordinatur ad conſeruationem vel perfectionẽ aliquam illorum corporum, neq; ad aliquem locũ naturaliter eis debitũ. Quo diſcurſu vtitur D.Tho. 3. contra Gentes, cap. 23. ratio 4. vt probet, motum cœli non eſſe ab intrinſeca forma. Tunc.n. motus à forma naturaliter manat, cum locus comparatus per talem motum debetur mobili, ratione ſuæ formæ, vt patet in omnibus corporibus naturalibus, locus autem. quem cœlum acquirit per motũ circularem, non eſt ei debitus ratione formæ, quia nihil ad perfectionem vel inclinationem formę eius refert habere potius hoc vbi, quam aliud. ſ. in ordine ad diuerſas partes ſuas: v. g. habere Solem in in hoc hemiſphærio potius, quam ab alio. Accedit dici non poſſe, cœli formam ob ſolum motum localem eſſe animam, vt in ſuperioribus tactum eſt, & inferius etiam dicetur, tractando de Intelligentijs creatis. Vnde, etiam ſi quis contendat illũ motum ita eſſe naturalem cœlo, ſicut ſunt alij motus corporum naturalium, nihilominus debet illum motum reducere in authorem cœli, tanquam in eum qui impetum impreſſit ad illum motum; ſicut grauia & leuia dicuntur moueri à generãte. Quod ſi quis negaret, cœlum habere authorem, ſed ex ſe eſſe, & habere inclinationem & facultatem naturalem ad illum motum, talis error confutandus eſſet alijs Metaphyſicæ principijs, nam ex ſolo motu phyſico id fieri non poteſt, vt infra latius dicemus: quamquam per ſe incredibile ſit, rem quæ indiget motu, vel ad ſuam perfectionem, vel etiam ad ſuã actionem, habere ex ſe eſſe abſque alterius communicatione, ſeu productione.

Reſolutio.

Ex his ergo ſatis videtur inductione conſtare, oẽm motum localem corporalem ac phyſicum requirere motorem ſeu efficientem cauſam diſtinctã à moto. Ratio aũt huius neceſſitatis primo reddi poteſt in illo principio Ariſtotelis, quod *nihil poteſt ſimul eſſe in potentia, & in actu.* Quod tñ limitandum eſt, & accommodandum eo modo quo diximus de motu alterationis. Quamquam re vera adhuc minorẽ vim habere poſſit in motu locali eo qđ localis motus, aut terminus eius, per ſe loquendo, non ſit principium, ſeu virtus, aut actus à quo procedit ſimilis motus, ſed facultas aliqua motiua ſuperioris rationis ab ipſo motu. Eſſet autem efficax illud principium in corporibus, ſi verum eſſet aliud axioma ſatis receptum, & Ariſtoteli tributum, quod *corpus non mouet localiter, niſi motum etiam*

XXXVII. Ex difficultatib⁹ præmiſſis cõcluſio elicitur, & ratione probatur.

etiam localiter: nam ſiue ille motus requiratur, vt ratio mouẽdi, ſiue vt cõditio, iam ſupponitur, corpus debere eſſe actu motum, vt mouere poſſit. Et inde optimè infertur nõ poſſe eſſe mobile à ſe, quia non põt ſimul eſſe in actu & in potentia. Veruntamen illud axioma non eſt receptũ ab oĩbus, & videtur nonnullas inſtantias pati: nam magnes immotus manens attrahit ferrum, &c. Sed dicendum eſt dupliciter poſſe vnum corpus mouere aliud. Primo, per ſe & immediatè, nihil aliud imprimendo præter motum: & tunc re vera nunquã mouet niſi motum localiter. Secundo contingit moueri localiter, præuia alteratione, & hoc modo magnes attrahit ferrum: & tunc quidẽ contingit vnũ corpus manens immotum, mouere aliud. Tunc vero ſaltem ob eã rationem, quod ille motus fit media alteratione, neceſſarium erit motorem à mobili diſtingui: & ita ratio facta erit efficax in motu locali, vel immediatè ratione ſui (vt ſic dicam) vel mediatè, ratione alterationis, ſi mediante illa fit.

Vide Zimaram Theore. p.4.

XXXVIII. Aliam vero rationẽ adduxit Ariſt. 7. Phyſ. tex. 2. vt probet, corpus non poſſe à ſe per ſe primo localiter moueri: quæ in ſumma hæc eſt. *Omne quod mouetur, eſt diuiſibile in partes: ergo non poteſt ſe per ſe primo mouere.* Probatur conſequentia, quia quod mouet ſe per ſe primo, non quieſcit, ex eo qđ aliud quieſcat, aut mouere deſinat, nam cum ſe moueat, non pendet ab alio in ſuo motu. At vero, cum mobile habet partes, quieſcente parte eius, vel quieſcit totum, & ſic non mouebatur per ſe primo, ſed ab ea parte, qua quieſcente, moueri deſinit: vel adhuc mouetur: & ſic etiam ſequitur non ſe mouere per ſe primo, ſed ab ea parte à qua moueri dicitur, quieſcente alia. De qua rõne multa ſcripta ſunt ab expoſitoribus, multiq; illam exiſtimãt eſſe demõſtrationem, vt Alex. Simplic. Auer. D. Tho. qui differunt. Nam Auerroes putat eſſe demonſtrationẽ à poſteriori tantum: D. Tho. autem vult eſſe à priori, ſignificans diuiſibilitatem mobilis eſſe cauſam ob quam non poſſit moueri per ſe primo. Alijs autem videtur ſophiſtica ratio & inefficax.

Alia Ariſtotelis ratio examinatur.

Alexan. Simplic. Cõment. D. Tho.

XXXIX. Et ſanè videtur eſſe æquiuocatio in termino illo *per ſe primo.* Duobus enim modis intelligi põt aliquid moueri per ſe primo. Vnus eſt, quod motus totius mobilis ita conueniat toti, vt à nullo alio pendeat, ẽt à partibus. Et hoc ſenſu rectè probat ratio non poſſe corpus mouere ſe per ſe primo. Sed hoc nil refert ad concludendum, neceſſariam eſſe diſtinctionẽ inter motorẽ, & mobile: quia illa dependentia totius à partibus põt eſſe tm̃ materialis, & non effectiua, niſi fortè reſpectiuè, id eſt, in quantum vnaquæq; pars mouet ſe ipſam, vt ſtatim declarabitur. Alio ergo modo dici põt aliquid mouere ſe per ſe primo, quia ſecundum oẽm ſuam partẽ mouet, & mouetur, ita vt nulla pars moueat aliã, neq; totum vt ſic, ſed vnaquæq; moueat ſe ipſam, & ita partialiter cõcurrat ad motum totius qui ex motibus & motionibus oĩum partium conſurgat. Et quidẽ, ſi aliquid ſe moueat hoc modo, propriiſſimè dicetur ita ſe mouere per ſe primo, vt in eo nõ diſtinguatur mouens à mobili. Quod autem non poſſit aliquod corpus ita ſe mouere, nõ poteſt efficaciter concludi prædicta ratione, etiamſi vtrumq; illius membrum concedatur. Primo. n. fieri poteſt, vt, quieſcente parte, totum omnino quieſcat ſecundum omnem ſuam partem: non quia totum à ſola vna parte moueretur, ſed quia dum vna pars deſinit ſe mouere & quieſcere, reſiſtit alteri, & impedit illam ne ſe moueat: quod non ſolum in diuerſis partibus, ſed etiam in diuerſis mobilibus videre licet: nam ſi duo lapides deorſum moueantur, vnus poſt alium, ſi prior detineatur, impediet ẽt alium, ne deſcendat, non quia illum ante moueret, ſed quia reſiſtit motioni, quia ipſe ſe mouebat. Deinde fieri poteſt, vt quieſcente parte, non quieſcat totum ſecundum omnem ſuam partem, ſed tantum ſecundum illam, quæ quieſcere dicitur, ſecundum alias vero adhuc moueatur, vt cum, quieſcente radice arboris: reliquæ partes agitantur. Et ex hoc etiam non ſequitur, quod totum prius moueretur à ſola illa parte, quæ adhuc ſe mouet, ſed ſolum ſequitur, illam concurriſſe ad integrum motum totius ſimul cum alijs partibus.

Vnde illud axioma; *Quod mouet ſe per ſe primo, non quieſcit ad quietem alterius*: duplici diſtinctione limitandum eſt. Per ſe enim verum eſt nõ quieſcere vnum mobile quieſcente alio à quo non mouebatur: per accidens autem, & quia ponitur impedimentum fieri poteſt vt quieſcat. Rurſus, ſi illud aliud quod quieſcit, non ſit oĩno extrinſecum, ſed pars mouentis & mobilis, rectè fieri poteſt, vt, quieſcente illo, deſinat moueri totum per ſe primo, id eſt, non ſecundum omnem ſuam partem, non quia totum non ſe moueret per ſe primo, ſed quia mouebatur partialiter ab illa parte: hæc. n. duo inter ſe non pugnant, vt per ſe manifeſtum eſt. Quod ergo totum vt totum à partibus pendeat, nõ obſtat, quo minus motus totius per ſe primo proueniat ab eodem toto. Et declaratur apertè, nam alias eodẽ modo probaretur non poſſe corpus per ſe primo moueri ab alio, quod eſt apertè falſum: nam cœlũ per ſe primo mouetur ab Intelligentia, & terra per ſe primo mouetur, cum fertur deorſum, licet à generante. Et ſequela patet, nam in his ẽt verum habet, quod ſi pars cœli quieſceret, totum quieſceret, vel ſaltẽ non per ſe primo moueretur ſicut antea: quia motus per ſe primo totus pendet à motu partis materialiter, vt à parte integrante. Sicut è cõtrario tota terra per ſe primo quieſcit in centro, & tñ ſi pars deſineret quieſcere, totũ iam nõ per ſe primo quieſceret, non quia totum quieſceret effectiuè à parte, ſed quia quies totius conſurgebat quaſi materialiter ex quiete partis. Et dum tota aqua eſt frigida, per ſe primo dici põt tota frigeſcere, & tamen ſi pars incipiat calefieri, iam non tota eſt per ſe primo frigida; ſicut antea, non quia totũ actiuè frigeſceret à parte, ſed quia frigiditas vt cõueniens per ſe primo toti, cõſurgebat quaſi materialiter ex frigiditate partiũ. Ex dependentia ergo motus totius vt per ſe primo moti, vel mouentis à motu vel motione ſingularum partium, non põt concludi totũ moueri à parte niſi partialiter, & (vt ſic dicam) reſpectiuè, id eſt, quatenus vnaquæque pars ſe ipſam mouet: quæ dependentia non tollit quo minus idẽ ſe ipſum moueat. Vnde non video, quomodo illo diſcurſu dictum axioma demonſtretur. Aliæ ergo probationes adductæ probabiliores ſunt. XL.

Explicatur Ariſtotelicũ axioma.

Tertia aſſertio de motu ſpiritualium rerum.

DIco tertio: Cauſa efficiens per motũ vel actionem aliquo modo tranſeuntem, in re ſpirituali nõ ſemper diſtinguitur in re à cauſa materiali ſeu recipiente motũ, niſi ad ſummum, quantum ad rõnem agendi & recipiendi. Hæc cõcluſio præcipuè ponitur propter motũ localem Angelorum, quẽ voco aliquo modo tranſeuntem, quia, quantũ eſt ex ratione talis motus, fieri põt ab vno agẽte in aliud ſuppoſitũ: & quia re vera per ſe non eſt actus immanens in potentia, per quã proximè efficitur. Hoc ergo motu certũ eſt Angelum, Intelligentiã, vel animã ſeparatã poſſe ſe ipſam mouere, efficiendo in ſe motum: nã, vt infra ſuo loco attingemus, motus quo ſubſtãtia ſpiritualis mouetur, nõ eſt in alia re diſtincta, ſed in ipſamet ſubſtãtia quę mouetur. Et eſt ferè ex terminis euidens; quia res nõ dicitur moueri per denominationem extrinſecã, ſed per veram mutationem realem, quæ aliquam efficientem XLI.

Spiritus ſeipſum põt loco mouere.

cientem cauſam neceſſario habere debet, & nõ aliã niſi ipſammet ſubſtantiã ſpiritualem motã, quãdo ipſa ſe mouet. Tunc ergo non põt cauſa efficiens à recipiente diſtingui ſuppoſito, quia ſupponimus, idem ſuppoſitũ ſe mouere: neq; ẽt poteſt diſtingui in partem per ſe mouentem & motã, quia non habet partes: ergo ad ſummũ diſtingui põt ratio efficiendi à ratione recipiendi motũ, vel terminũ eius. In quo ẽt variæ ſunt opiniones: ſuppono tñ vt probabilius, motum illum immediatè recipi in ſubſtãtia Angeli, nã ſicut corpus per quantitatem eſt præſens loco, ita Angelus immediatè per ſubſtantiam ſuã: non .n. habet quantitatẽ, neq; in eo fingi põt aliud accidens, quo mediante ſit capax præſentiæ localis. Loquor aũt de proximo, & immediato ſubiecto illius præſentiæ, quidquid ſit, an ad illam actionem requiratur aliqua actio uel contactus virtutis reſpectu corporis: id enim ad præſens non refert, nam id quod ſit in Angelo per modum localem, non eſt actio in corpus, ſed eſt realis præſentia eius: hæc autem immediatè afficit ſubſtantiam Angeli: eadem ergo ſubſtantia eſt ratio recipiendi talem motum, quia in eodem proximo ſubiecto ſunt motus & formalis terminus eius.

XLII. *Quod ſit principiũ proximũ motus localis in ſpiritib.*

De ratione aũt efficiendi illum motũ variæ ſunt opiniones, nam quidam ponunt fieri immediatè per voluntatẽ: vnde ſupponendo, ut nos ſupponimus, voluntatem eſſe rem diſtinctã à ſubſtantia, fit, rationem proximã efficiẽdi illũ motum eſſe diſtinctã in re à ratione recipiendi. Qui aũt negant potẽtiã uoluntatis diſtingui in re à ſubſtantia, fortaſſe dicerent actualem volitionem ſe mouendi, eſſe proximã rõnem efficiẽdi illum motum, & illam eſſe à ſubſtantia diſtinctam. Alij aũt non exſtimant volũtatem aut volitionem eſſe principium proximum ac per ſe efficiendi motum illum, ſed eſſe peculiarem virtutem motiuam, volitionem aũt eſſe applicationẽ ſeu imperium illius virtutis motiuę, quę, ſicut in nobis, & alijs animalibus diſtinguitur ab appetitu, ita in Angelis à voluntate. Illam aũt virtutem aliqui exiſtimant non eſſe in re diſtinctam à ſubſtantia. Iuxta quorum opinionem ẽt ratio agendi, & recipiendi hunc motum non diſtinguũtur in re, ſed ratione tantum. Nos aũt probabilius exſtimamus virtutem illam motiuam, ẽt ſi credatur in re diſtincta à voluntate, eſſe ẽt in re diſtinctam à ſubſtantia Angeli, ex generali principio ſupra poſito, quod proxima facultas ad actionem accidentalem in creatura, eſt accidens a ſubſtantia diſtinctũ: & ita concludimus, proximum principium quo efficiendum motum illum, eſſe in re diſtinctum a ſubiecto in quo recipitur. Et ratio eſt, quia hoc principiũ eſt potentia merè actiua, quæ non agit niſi in præſuppoſito ſubiecto: ergo requirit in illo potentiã paſſiuã à ſe diſtinctam. Et hoc confirmat diffinitio illa Ariſt. 9. Metaphyſ. dicentis, *Potentiam actiuam eſſe principium tranſmutandi aliud in quantum aliud.* de qua paulo inferius plura dicemus.

XLIII. Neq; contra hanc concluſionem obſtat principium illud Ariſtotelis: *Omne quod mouetur, ab alio mouetur:* nec rationes quibus ab ipſo confirmatur, nã, vt ſupra notaui, Ariſtoteles locutus eſt de motu Phyſico & materiali, hic autem motus Intelligentiarum non eſt huiuſmodi, & ſatis dubia res eſt, an Ariſtoteles illũ motum cognouerit, uel potius exiſtimauerit Intelligentias eſſe omnino immobiles. Vnde inductio eius Intelligentias non comprehendit, vt per ſe conſtat. Neq; etiam illa ratio, quæ ſupponit mobile eſſe diuiſibile in partes. Ratio autem alia, quod non poſſit res ſimul eſſe in potentia & in actu, optimè hic diſſoluitur per diſtinctionem de actu virtuali & potentia formali: & ad ſummũ probat diſtinctionem principij quo agendi a ſubiecto recipiente. Angelus .n. exiſtens in cœlo eſt in potẽ-

A tia formali vt ſit in terra: actu tñ habet virtutẽ qua poſſit ſe mouere, & facere præſentem terræ. Neque hic habent locum limitationes ſupra poſitæ, cum quibus diximus illud principiũ eſſe verum ẽt de actu virtuali: nam una limitatio erat vt intelligeretur reſpectu motus Phyſici: hic autem motus de quo agimus, non eſt Phyſicus. Alia vero, ſcilicet quod oporteat rem eſſe in præternaturali ſtatu, hic non eſt neceſſaria, quia in hoc ſuperant res viuentes eas quæ non viuunt, quod poſſunt ſe mouere etiam quando in ſuo naturali ſtatu exiſtunt: & ideo in eodem poſſunt habere actum uirtualem ſimul cum potentia formali ad aliquem motum.

XLIV. *Rerũ ab intrinſeco localiter ſe mouẽtiũ tres ordines.*

Vnde ex diſcurſu hactenus facto licet colligere tres ordines rerum ſe mouentium localiter aliquo
B modo à principio intrinſeco. Primus eſt earum quę ſolum ita mouentur quando ſunt in præternaturali ſtatu: & in his licet principiũ motus in eis ſit, nõ tamen vt earum proprium, ſed ut inſtrumentum ſeu virtus alterius: & huiuſmodi ſunt res inanimatæ. Aliæ verò ſunt res quæ propriè ſe mouent à principio intrinſeco vt ſibi proprio, non tamen perfectè, & per ſe primo, ſed per unam partem mouẽdo aliam, & ita quaſi per accidens mouendo totum; & ad ſummum poſſunt unam ſui partem per ſe primo mouere, illam ſcilicet quæ eſt veluti fundamentum motus aliarum. Et huiuſmodi ſunt viuentia corporea. In tertio vero, & ſuperiori ordine ſunt res quæ non ſolum ſe mouent per intrinſecum principium vt proprium, ſed etiam ſe per ſe primo mo-
C uent ſecundum ſe totas quia non habent partes, & ideo in eis principia agendi & recipiendi vt quod; diſtingui non poſſunt, ſed ad ſummum principia quibus. Eſtque hoc conſentaneum perfectioni harum rerum, quia inter creaturas uiuentes perfectiſſimum gradum poſſident.

Quarta aſſertio de actionibus immanentibus.

XLV. Dico quarto: In cauſa efficiente actum immanentem non ſolum non diſtinguuntur ſemper principia vt quod agendi, & recipiendi, verum potius non ſemper neceſſe eſt in re diſtingui principia vt quo, licet ſæpè ita accidat. Prima pars huius aſſertionis eſt manifeſta, ſequiturq; ex ipſa ra-
D tione actionis immanentis: recipitur enim in ipſo operante, & ideo neceſſe non eſt vt ſuppoſitum agens diſtinctum ſit à recipiente, neque etiam vt ſecundum diuerſas partes agat & recipiat. Tum quia ſæpè non habet partes: tum etiam quia hæc actio in eadem potentia recipitur a qua elicitur, & ideo etiam in ſuppoſito habente partes ſit, & recipitur in eadem parte. Atque hinc reddi poteſt ratio in generali ſecundæ partis concluſione, nam cum actio immanens non ſolum in eodem ſuppoſito, ſed etiam in eadem potentia eliciente maneat: nil netat, quo minus etiam in proximo principio quo, agente & recipiente illam, non inueniatur in re diſtinctio.

XLVI. Vt autem hæc pars & tota concluſio declaretur
E amplius, & probetur, oportebit magis in particulari has actiones immanentes diſtinguere, & quõo in ſingulis aſſertio locum habet, declarare. Omnes igitur hæ actiones aut ad cognitionem pertinent aut ad appetitũ: & eſſe poſſunt vel in parte rationali, vel in ſenſitiua. Rurſus in omnibus illis conſiderari poteſt vel principium quo principale ſeu ſubſtantiale, vel proximum ſeu accidentale. In his ergo actionibus quatenus ſunt in parte ſenſitiua facilè diſtingui põt principiũ quo principale agendi & recipiẽdi: nam illud eſt anima, ut ex definitione animæ manifeſtum eſt: hoc uero eſt corpus. Nam iuxta ueram doctrinã, hæ operationes ſenſitiuæ, cum materiales ſint, recipiuntur in corpore, uel in

toto

toto cõpoſito ratione materiæ. prout vero hæ ope rationes reperiuntur in parte intellectuali, non diſtinguitur in his principale principium agẽdi & recipiendi, niſi tantum ratione, nam vtrumq; munus exercet eadem ſubſtantia ſimplex Angeli vel animæ. Quod enim quidam aiunt, in ipſamet ſubſtãtia diſtingui illa duo, quia agit per eſſe tanquam per actũ, & recipit per eſſentiam tanquam per potentiam: & falſo ſupponit diſtinctionem in re inter eſſe & eſſentiam actualem; &, illa ẽt admiſſa, non cõſequenter dicitur; nam ſuppoſita illa opinione, eſſe non eſt ratio agendi, ſed eſt conditio ſine qua eſſentia non ageret: ſimiliter aũt eſt conditio, ſine qua eſſentia nõ reciperet operationem: ipſa aũt eſſentia exiſtens ſeu habens talem conditionem, eſt principium agendi, & recipiendi talẽ operationẽ. Vnde B in anima Chriſti, etiamſi, iuxta illam ſententiam, non habet eſſe exiſtentiæ creatum, nihilominus principium principale eliciendi intellectionẽ creatam, non eſt ipſum eſſe increatum, ſed ſubſtantia ipſius animæ ſecundum proprium eſſe eſſentiæ.

XLVII. In cognoſcitiuis operationibus an rõ agendi a recipiẽdi diſtincta.

At uero in principio proximo, & accidentali alia ratio eſſe uidetur de actionibus cognoſcendi, quã de actionibus appetendi tã in rationali parte, quã in ſenſitiua. Nã in actionibus cognoſcẽdi, ſemper aut ferè ſemper diſtinguitur proximum principium agendi, à principio proximo recipiendi. Ratio eſt, quia ad efficiendã hanc actionem præter facultatem vitalem requiritur ſpecies ſupplens vicẽ obiecti, & loco illius concurrẽs ad actũ. Et ita principium agendi eſt potẽtia vt informata ſpecie, principiũ aũt recipiendi eſt ſola potentia, quia obiectũ ſeu ſpecies eius non iuuat ad recipiendum, ſed ſolum ad agendum, quare diſtinguitur aliquo modo principium proximum agendi & recipiendi. Dico aũt *aliquo modo*, quia non diſtinguuntur niſi ut includens, & incluſum: eſt .n. improbabilis opinio eorum, qui exiſtimant, totum rationẽ agendi eſſe ſpeciem, & potentiam eſſe ſolum rationem recipiendi, quam merito impugnat Scotus in ſecundo diſt. 3. q. 8. immerito tamen eam tribuit D. Thom. qui nullibi eam inſinuauit: eſtque valde improbabilis, quia actus vitæ neceſſario eſſe debet actiuè ab intrinſeca facultate uitali. Certum ergo eſt, eandem cognoſcitiuam potentiam, in qua proximè recipitur actus cognoſcendi, eſſe ſimul principium, proximum efficiendi eundem actum: differt tamen, quia recipiendi eſt adæquatum principium, proximum, non tamen agendi, ſed ſimul cum ſpecie iuxta probabiliorem doctrinam, de qua uideri poteſt Capreolus in 2. diſt. 3. quæſt. 2. & Scot. in. 1. d. 3. q. 7. Ægid. & Ferrar. locis ſtatim citandis.

Intellectionẽ ſola ſpecies, ſed intellectus ẽt efficit.

Scotus. Capreol.

XLVIII. In intellectione qua ſe Angelus intelligit, quę diſtincta ratio agendi à recipiẽdi

Solum afferri poteſt inſtantia de actu illo, quo Angelus ſe uidet abſque iuuamine ſpeciei per ſuã ſubſtantiam, iuxta ueriorem ſententiam, licet alij aliter ſentiant, ut infra uidebimus tractando de Intelligentijs: intellectio ergo illa idem hẽt adhæquatũ principiũ agendi & recipiendi, nimirũ ſubſtantiã & intellectum Angeli. Fortaſse quis reſpondeat illũ actum tribui generenti ſeu authori naturæ, eo quod merè naturalis ſit, & ad conuenientem naturæ ſtatũ à primo inſtanti creationis ab intrinſeco neceſsarius. Sed hæc attributio in proprijs actibus vitalibus non videtur adeo extendenda, præſertim loquẽdo in rigore phyſico, nã moraliter facilius poteſt vſurpari, vt paulo poſt dicã. Itaq; nõ cenſeo incõueniens, illud admittere in his actibus ſi neceſse ſit, vt in aſsertione ſignificaui, & ſtatim magis declarabitur. In illo tñ actu non eſt tã abſoluta neceſſitas, ſed aliqua diſtinctio in re intelligi põt inter principiũ proximũ efficiendi, & recipiendi illum actum, nã cũ ſubſtantia Angeli ad alias intellectiones vno tantũ modo concurrat, ſ. vt principiũ principale, ad illam concurrit duplici modo ſeu titulo, A ſcilicet ut principale principium, & vt obiectum, ac veluti vltima forma ſui intellectus in eſſe intelligibili. Atq; ita principium proximũ illius actus, non eſt ſola potentia intellectiua, ſed vt conſtituta ſuo modo in actu primo, per ſuam ſubſtantiam ſibi coniunctã in ratione obiecti intelligibilis actu. Potentia vero proximè receptiua, ac tota ratio recipiendi illum actum, eſt ſolus intellectus: neq; ſub hac ratione hẽt ſubſtãtia maiorẽ cõcurſum ad illũ actum, quã ad alios. Ita ergo fit, ut etiam in eo actu adæquatũ principium proximum agẽdi & recipiẽdi diſtinguantur, vt includens & incluſum.

XLIX. Obiecti cognitio an effectiuè influat in volitionem.

De actionibus vero appetitus & voluntatis ſpecialis eſt difficultas, quia hæ potẽtię nõ indigẽt ſpeciebus, & ita uidentur per ſuas ſolas entitates eſſe principia agẽdi & recipiendi ſuos actus. Propterea dicũt aliqui ad actus appetitus cõcurrere effectiuè cognitionem obiecti. Ita Soncinas 9. Metaph. q. 10. 11. & 13. quod ẽt multi Theologi tenent, ut latius traditur in 1. 2. Hæc tñ ſententia mihi non probatur: exiſtimo .n. notitiam obiecti ſolum concurrere ad actum appetitionis vt conditionem neceſſariam per modum applicationis obiecti: quia uolũtas non mouetur niſi à bonitate obiecti. Quapropter, ſi motio illa vt eſt ab obiecto, non eſt effectiua, ut re vera nõ eſt, ſed finalis & metaphorica, qđ ẽt Soncinas fatetur ſupra q. 12. & alij, vt eſt a cognitione non eſt cur ſit effectiua: quia præſentato obiecto bono non indiget appetitus extrinſeco agente vt feratur in illud, ſed ex naturali inclinatione ferri C poteſt, ſeu potius anima, vt viuens per illam.

L. Finis appetitio an generãti tribuẽda.

Alij dicunt appetitionẽ finis, quamuis à ſola uoluntate fiat, eſſe tñ tribuendam generãti ſeu authori naturæ, appetitionem aũt mediorum non fieri à voluntate ſola, ſed mediante appetitione finis, recipi autem in ſola voluntate. Atq; hac ratione diſtingui in hoc actu principium agendi & recipiendi. Nam vel ipſa principia interna diſtincta ſunt in re aliquo modo, vel certè ſi in ipſo agente proximo non diſtinguuntur, actio tribuitur extrinſeco agenti. Ita ſentiunt de intentione finis Thomiſtę, Caiet. 1. 2. q. 9. ar. 4. Ferrar. 3. contra Gent. c. 89. vbi D. Th. id ſignificat, & Caprol. in 2. d. 25. & ibidem Ægid. qu. 5. Sed licet hæc attributio ſecundum quandam moralem cõſiderationem ſuſtineri poſſit, eo quod D homo non ita ſe mouet moraliter in intentione finis vt ſic, ſicut in conſultatione & electione mediorum, de quo alias, tñ quoad realem efficientiam nõ videtur probanda, neq; negandum, quin homo ipſe ſit qui propria virtute, & non vt inſtrumentum alterius efficit intentionẽ finis: maximè in actibus contentis intra ordinem naturæ, quos voluntas propria virtute elicit cum ſolo concurſu generali: non ergo poteſt hæc actio magis tribui Deo quam calefactio ignis. Præſertim quia non ſolum eſt actio uitalis, ſed etiam ſæpè eſt libera, unde nullo modo fit per naturalem reſultantiam, neque eſt debita ſecundum illum connaturalem ſtatum quem res poſtulat in inſtanti ſuæ generationis.

Caietan. Ferrar. Soncin. Capreol.

LI. Scotus. Henric.

Quapropter merito Scotus in 2. diſtinctio. 25. & E Henricus quodlib. 9. q. 5. & alij negant illum actũ eſſe tribuendum generanti. Idemque dicendum eſt de multis alijs ſimplicibus actibus, quos voluntas elicit ex ſe ſine alio priori actu, ut eſt deſiderium, aut complacentia, vel ſimplex amor alicuius boni cogniti. Accedit quod diſcurſus ille non habet locum in appetitu ſenſitiuo, qui non operatur propter finẽ formaliter: unde in eo non eſt electio propriè, quæ ex intentione finis, ut ex proxima ratione agendi, procedat, ſed oẽs actus appetendi proximè procedũt ex ipſa naturali inclinatione talis appetitus: ergo vel dicendum eſt omnes actus huius appetitus tribui generanti, quod eſt ridiculum, vel certè fatendum eſt eandem omnino potẽtiam per

ſe

ſe ipſam eſſe principium proximum agendi & recipiendi talem actum. Atq; ita concedunt Scotus, Henricus & alij ſupra citati,& latè Anton. Andr. 9. Metaph. q. 1. Nec video quid incommodi inde ſequatur, vt propter illud vitandum, Soncinas, Iauellus, & alij tam ſcrupoloſè inquirant in omni potētia agente & recipiente aliquod comprincipium agendi,& non recipiendi, ideoq; confugiāt ad efficientiā notitiæ reſpectu amoris: quæ ſi alijs rationibus non oſtenditur neceſſaria, ob hāc cauſam immerito aſſeritur. Nullum.n.aliud incommodū ipſi afferunt, niſi quod idem ſecundū idem, eſſet agens & patiens, & conſequenter ſecūdum idem eſſet in potentia & in actu, quæ eſt implicatio cōtradictionis. Hoc vero inconueniens, ſi ſuperius dicta conſiderentur,& termini intelligantur, nullum eſt: nā eandem facultatem eſſe in actu primo,& in potentia ad actum ſecundū immanentem, nulla eſt repugnantia, quia actus primus nō includit formaliter ſecundum, ſed virtutem ad eliciendum illum, quā poteſt habere eadem facultas quę eſt potentia receptiua eiuſdem actus: eſtq; hoc conſentaneum naturæ talis actus, cum ſit immanens: & hoc eſt quod alij dicunt, eandem.ſ.facultatem eſſe poſſe ſimul in actu virtuali,& in potentia formali. Vnde ſicut eodem actu ſecundū rem conſtituitur res actu agens & recipiens: & ſicut eadem res eſt actio, & paſſio ſecundum diuerſas habitudines, ita eadem facultate ſecundum rem poteſt ſuppoſitum conſtitui in rōne agentis & patientis in potentia: quare in hoc ſenſu non eſt inconueniens quod idem ſecundum idem conſtituatur agens & patiens, ſi cum proportione ſumatur, id eſt, vtrumq; in potētia, vel vtrūque in actu,& illud *ſecundum idem*, tantum reduplicet vel deſignet eandem rem, non vero eandem habitudinem, ſeu eandem rationem formalem conceptam, ac præciſam mentis operatione.

Corollaria ſuperioris doctrinæ, & formalis quæſtionis reſolutio.

LII. EX his quæ hactenus diximus, vt quæſtioni propoſitæ formaliter & vniuerſè rñdeamus, ſequitur primo nō eſſe de rōne aut neceſſitate cauſæ agentis vt ſic, quod diſtinguatur ſuppoſito à patiente. Hoc iam in principio ſuppoſitū eſt & probatum,& ex toto diſcurſu facto euidentius cōſtat. Vnde, ſi in aliquibus neceſſaria eſt talis diſtinctio, id non prouenit ex generali rōne cauſæ efficientis, ſed ex ſpeciali ratione talis cauſæ. Vt, v. g. in efficientia per ſubſtātialem generationē neceſſaria eſt ſuppoſitalis diſtinctio (vt ita dicam) inter agēs & patiens, quia neceſſe eſt vt differant in eſſe ſimpliciter,& in ſubſtantialibus formis: eademq; diſtinctio neceſſaria eſt inter quodcunq; generans & genitū, quia idem ſuppoſitum non pōt generare ſe ipſum, eo quod ad generandum neceſſario ſupponatur. At vero ad nutritionem ſeu ad ſubſtantialē aggenerationē, ſi conſideretur patiens in initio actionis ſeu alterationis, ēt eſſe debet ſuppoſitum diſtinctum, quia neceſſe eſt vt ſit ſubſtantia diſſimilis: in ipſo aūt inſtanti aggenerationis non eſt iam ſuppoſitum diſtinctum, ſed noua pars eiuſdem ſuppoſiti: quia per illam actionem conuertitur,& vnitur præexiſtenti ſuppoſito. Cauſa vero efficiens per accidentalem actionem vel motionem, in rebus inanimatis ſolet eſſe ſuppoſito diſtincta, maximè quādo patiens mouetur per ſe primo, id eſt, ſecundum oēm ſuam partem, tñ id non prouenit ex neceſſitate cauſę efficientis vt ſic, ſed ex imperfectione,& propria conditione rerū inanimatarum, vt declaratum eſt. Similiter obſeruare oportet, hoc eſſe intelligendum de cauſa particulari & per ſe, nam ſi ſit ſermo de cauſa prima & vniuerſali, clarū eſt debere eſſe ſuppoſito diſtinctā ab effectu, & à ſubiecto

A patiente, ſi per mutationem agat, quia non poteſt agere in ſe ipſam, eo quod purus actus ſit. Et ſimiliter ſi cauſa ſit per accidens, & remota .i. quæ produxit proximam cauſam, eiq; dedit virtutē agendi, ſic ēt erit ſuppoſitum diſtinctum, quia ſupponitur, ſubſtantialiter produxiſſe cauſam proximam. Vnde axioma illud Ariſtotelis; *Omne quod mouetur, ab alio mouetur*, quamuis intellectum de proximo mouente & per ſe, nō ſemper verificetur de alio ſuppoſito tñ indifferenter intellectum de aliquo mouente, ſiue proximo, ſiue remoto, particulari aut vniuerſali, ſemper inuenietur quodlibet mobile moueri ab aliquo ſuppoſito diſtincto, vel (vt terminis Metaphyſicis vtamur) quodlibet B patiens pati ab aliquo efficiente ſuppoſitaliter diſtincto. Hoc tñ demonſtrari non pōt per mediū purè Phyſicum, ſed per Metaphyſicum.ſ. quia nulla cauſa agens particularis habet à ſe virtutē agendi, ſed ab alio ſuppoſito, neq; etiam poteſt per ſe agere ſine concurſu ſuperioris cauſæ, vt infra conſtabit ex his, quæ de Deo & prima cauſa dicemus.

Secundo ſequitur ex dictis, non eſſe de ratione aut neceſſitate cauſæ efficientis vt ſic, quod diſtinguatur à patiente ſecundū diuerſas partes ſubſtantiales, ſiue eſſentiales, ſiue integrales, ſed in agentibus, in quibus hæc neceſſitas reperitur, id prouenire ex peculiari aliqua ratione, non ex vi efficientiæ vt ſic. LIII. Ex dictis illatio. Hæc oīa conſtant ex dictis, nam prior pars C in tertia & quarta concluſione demonſtrata eſt, reliquæ in ſuperioribus. Quod.n. in viuentibus materialibus requiratur diſtinctio partium integrantium ad ſe mouendum prima actione vitali, quæ eſt per nutritionem, prouenit primo ex rōne alterationis materialis, quæ ibi interuenit, ſecundū quā non poteſt idem agere in ſe ipſum, nec ſimile in ſimile, vt dicitur primo de generatione, tex. 48. eiuſque ratio in prima & ſecunda aſſertione declarata eſt: prouenit ſecundo ex aggeneratione ſubſtantiali, non.n. poteſt eadem pars ſe ipſam ſubſtantialiter formare, vt per ſe conſtat. Tertio prouenit ex eo quod ad verum augmentum neceſſe eſt nouam quantitatem addi præexiſtenti, quia non poteſt eaD dem pars per ſuam ſolam quantitatem augere ſe ipſam. Vnde eo modo, quo in rebus inanimatis poteſt inueniri augmentum imperfectū per iuxta poſitionem, neceſſe eſt, vt ſecundum diuerſas partes fiat actio. Idemq; eſt de alteratione, ſi cōtingat rem inanimatam alterare ſe ipſam, ita vt ei tribuatur actio: ſolum.n. accidere poteſt ſecundum diuerſas partes, ſi contingat eſſe inæqualiter affectas, quod eſt per accidens in huiuſmodi rebus. Rurſus, quod in animalibus ſe mouentibus localiter id fiat per diſtinctionē partis integrantis mouentis & motæ, non prouenit ex rōne efficientis aut mouentis vt ſic, ſed ex eo qd tale efficiens, & tale viuens eſt imperfectum: & ideo non participat intrinſecā & naturalem vim ad mouendū ſe totum per ſe primo; E qd fortaſſe ēt prouenit ex materialitate ipſius corporis, quod non pōt ita moueri ab anima, ſed per partes,& diuerſa organa ſeu inſtrumenta. Hinc tamen fit probabile, nō repugnare huic viuēti, quod aliquā ſui corporis partē integrantem poſſit per ſe primo mouere, id eſt, nō per aliā priorem partem integrantem, ſed per ſe ipſam. Tamen in illamet parte,& in vniuerſum, in omni agente materiali diſtinguentur eſſentialia principia agendi & patiendi, quod non prouenit ex præciſa ratione efficiētis cauſæ particularis vt ſic, ſed ex particulari imperfectione ſubſtantiæ materialis, quæ non eſt actiua ſecundum ſe totam, ſed tantum ratione formæ.

Tertio ſequitur ex dictis, non eſſe de rōne cauſę efficientis vt ſic, vt ratio agendi & patiendi ſint in re diſtinctæ, vel ſubiecto, vel entitate integra, aut partiali, ſed quotieſcunque id reperitur (quod eſt LIIII.

frequens)

frequens) prouenit ex aliqua particulari ratione. A Hoc ẽt totũ patet ex dictis: nã hæc conditio interdum deeſt, ergo non eſt per ſe, & vniuerſaliter neceſſaria ex vi efficientiæ. Igitur, quod ratio agendi, & patiendi ſubiecto diſtinguãtur, ibi ſolũ neceſſarium eſt, vbi actio, vel à ſuppoſito diſtincto, vel per partes realiter diſtinctas exercẽda eſt, & inde prouenit illa neceſſitas. Quæ quidem neceſſitas vniuerſalis eſt in actione vniuoca, ex illo principio, quod *idem non poſſit ſimul eſſe in actu & potentia.* In actione aũt æquiuoca non ita vniuerſaliter vrget illud principiũ, neq; aliud quod vniuerſale ſit, & ideo in diuerſis cauſis ex diuerſis principijs oritur, vt explicatum eſt. Rurſus, quod illa principia agendi & patiendi debeant eſſe re diſtincta in tota ſua entitate, etiamſi cõtingat eſſe in eodẽ ſubiecto, & in eadem B parte integrali eius, vel ex eo prouenit, quod principia illa ſunt ſubſtantialia, & propria rerum materialium, nimirũ materia, & forma, vel certè, ſi ſint accidentalia principia, pręſertim illud, quod eſt ratio agendi, id prouenit ex eo, quod actio nõ eſt immanens, ſed ex ſuo genere eſt tranſiens, vt patet in motu grauis, quatenus grauitas cõſideratur vt principiũ actiuum eius. Et idem à fortiori eſt in motu cordis, & clarius in motu angeli ſe mouentis. Præterea quod principiũ proximum agendi & patiendi, cum nec ſubiecto, nec entitate integra diſtinguuntur, ſaltem differant in re aliqua, quã includit principiũ agendi, & non patiendi vt ſic, inuenitur in quibuſdam agentibus actione immanenti, non tñ prouenit ex cõi ratione agentis vt ſic, vt ex di- C ctis conſtat, neq; etiam ex communi ratione actionis immanentis vt ſic, quia nulla eſt ratio, cur actio immanens vt ſic illam diſtinctionem poſtulet, imo quodammodo magis erit immanens, ſi in eodem oĩno principio maneat, à quo ꝓximè elicitur. Prouenit ergo ex eo quod talis actio ſit per quandam aſſimilationem, & ideo requirit vltra intrinſecam facultatem, principiũ propriũ talis aſſimilationis. Atq; ita relinquitur, vt in actione immanente quæ illã aſſimilationem non requirit, neq; ex alia particulari conditione ſua poſtulat aliquod principiũ coadiuuans per modũ efficientis, ſed ſolũ concurrens in genere finis aut formæ extrinſecæ: reſpectu (inquam) talis actionis non oporteat principium agendi eſſe in partiali ẽt entitate diſtinctum à prin D cipio recipiendi. Et eſt ſanè hic modus agendi ſatis cõſentaneus voluntati, tum ob libertatem eius, tum ob communem rõnem appetitus, ad quẽ ſpectat vt ex ſola ſua inclinatione & efficacitate ferri poſſit in obiectum ſibi propoſitum. Poſſet aũt hic conſiderari nonnulla diuerſitas in principio agendi & recipiendi actum appetitus, nã, vt ſupra dixi, ad actum vitæ concurrunt effectiuè & immediatè in ſuo ordine, non tm̃ potentia, ſed etiam ſubſtantialis forma; at vero ad recipiendum actum proximè & immediatè videtur concurrere ſola potẽtia. Sed hæc differentia & eſt incerta, nam fortaſſe accidens, & maximè actus vitalis, nõ ſolum attingit, inhærendo, potentiam accidentalem, ſed ẽt ipſam ſubſtantiam. Et quidquid in hoc aſſeratur propter E alias rõnes, propter præſentem cauſam non eſt neceſſariũ, quia re vera nullũ eſt inconueniens, quod eadẽ facultas, quę eſt proximũ principiũ ſuſcipiendi actum immanentem, ſit per ſe ipſam ſufficienter conſtituta in actu primo, tanquam ſufficiens principium proximum effectiuum eiuſdem actus.

LV. Contra prædicta obiectio prima.

Non deſunt tamen nonnullæ obiectiones cõtra vltimam partem huius reſolutionis. Prima ac præcipua ſumitur ex Ariſt. 9. Metaph. text. 2. vbi dicit, *Potentiam actiuam eſſe principium tranſmutationis in alio, vt aliud eſt:* ergo repugnat potentiam actiuam adæquatè eſſe principium trãſmutandi ſe ipſam. Vnde ſtatim ſubdit, *Potentiã patiendi eſſe principium mutationis paſſiuæ ab alio, in quantũ aliud eſt.* Et 5. Metaph. c. 11. tex. 17. eodem modo definit potentiam agentem & patientem: ergo ex præciſa ratione agentis & patientis requiritur diſtinctio inter ea, ſaltem quoad principia agendi & patiendi. Vnde Ariſt. 1. de Generat. c. 7. magnum abſurdum exiſtimant, quod idem à ſe ipſo patiatur. Et 1. Metaphyſ. c. 3. hoc ponit principium: *Neque id quod ſubijcitur, ſuam ipſius mutationem efficit:* & hoc dicit fuiſſe initium inueniendi cauſam efficientẽ diſtinctam à materiali. Secũda obiectio, & vulgaris, eſt, quia idem non põt referri realiter ad ſe ipſum, ſed cauſa efficiens refertur realiter ad effectũ: ergo non poteſt idem ſecundum rem agere in ſe ipſum. Et confirmatur, nam ſi ſecundum eandem rem eſt ſimul in potentia actiua & receptiua, cur non ſemper ſe immutat? Confirmatur ſecundo, quia agens debet approximari paſſo: idem autem non poteſt ſibi ipſi ſecundum idem approximari.

Ariſtot.

Secunda.

LVI. Potentiæ actiuæ, & paſſiuæ ab Ariſt. tradita definitiones explicantur.

Ad loca Ariſtotelis reſponderi poteſt primo, in illis definitionibus loqui de potentia purè actiua, & purè paſſiua, præter eas vero dari quaſdam potentias ſimul actiuas & paſſiuas: de quibus procedit doctrina data, quãdo ſunt completè actiuè ſuorum actuum. Vnde ſecundo dicitur, Ariſtot. lib. 5. Metaph. idem magis declaraſſe, cum dixit, *Potentiam actiuam eſſe mutationis principium in alio, aut quatenus aliud eſt.* Et hoc modo dici poteſt voluntas, quatenus efficit ſuum actum, eſſe principium agendi in ſe, non quatenus actiua eſt, ſed quatenus eſt in potentia. Verius tamen exiſtimo, Ariſtot. eſſe locutum de tranſmutationibus phyſicis, quæ per actionem tranſeuntem fiunt, vt latius infra oſtendam, tractando de potentia, prout eſt ſpecies qualitatis. Et de eadem mutatione loquitur Ariſt. in 1. de Generatione, diſputat. n. ibi de illa mutatione, quæ ad generationem & corruptionem tendit. Similiter loquitur in 1. Metaph. vbi in vniuerſali loquitur, quomodo eſt euidens materiam & efficiẽs in generationibus & mutationibus Phyſicis non concurrere in eandem cauſam. Ad primam rõnem reſpondetur, relationẽ realem non eſſe inter agẽs & paſſum, ſed inter agens & effectum: & hoc modo, etiamſi aliqua potentia agat in ſe ipſam: agit tamen effectum diſtinctum à ſe: inter quem & ipſam poteſt eſſe relatio realis. Ad primam confirmationem reſpondetur, ſi potentia naturaliter agat, ideo non ſemper agere, quia non ſemper habet obiectũ applicatum, quo indiget non vt coefficiente, ſed in alio genere cauſæ finalis, vel formalis extrinſecæ: ſicut ignis non poteſt agere ſine combuſtibili, non quia illo indigeat vt coefficiente, ſed vt materia. Si autem cauſa ſit libera, etiãſi reliqua omnia ſint applicata, poteſt non agere, ſolum ex naturali perfectione ſua. Ad ſecundam cõfirmationem reſpondetur, identitatem eſſe ſummam, vel eminentiorem propinquitatem, ſi alioqui non deſit virtus ad agendum, & capacitas ad recipiendum.

Relatio fundata in actione, inter effectũ & cauſã intercedit.

Potentiæ actiuæ cur ab actuali operatione ceſsẽt aliquando.

SECTIO VIII.

Vtrum cauſa efficiens debeat eſſe ſimul coniuncta, vel propinqua paſſo vt agere poſſit.

HÆc quæſtio tractatur ex profeſſo ab Ariſtotele de motibus Phyſicis in 7. Phyſi. c. 2: tamen quæſtio vniuerſalior eſt, ac propriè Metaphyſica, complectitur enim omnem efficientem cauſam. Vnde à Theologis tractari ſolet tam de Deo 1. part. q. 8. & in 1. diſt. 37. quam de angelis 1. part. q. 52. & 1. diſt. 37. & in 2. diſtin. 2. nos autem hic agimus de cauſis finitis, nam de Deo poſtea dicemus. Tractatur autem quæſtio de actione tranſeunte, qua vna res agit in aliam, nam in immanente,

nente, & quandocunque res agit in ſe pſam per ſe primo, id eſt, ſecundum eandem partem, clarũ eſt non poſſe agens à patiente diſtare: quãdo vero agit vnum ſuppoſitum in aliud, vel idem ſuppoſitũ per vnam partem in aliam, poſſunt eſſe uel immediate propinqua, vel inter ea interponi corpus aliquod, aut pars corporis, uel ſpacium aliquod. Et nõ eſt dubium inter Philoſophos, quin poſſit cauſa efficiens agere in rem diſtantem per propinquã, ſed difficultas eſt, quod proximè & immediate agit cauſa per virtutẽ quam in ſe habet, & non per aliam, quã diffundit, an oporteat immediate contingere ſua quãtitate vel præſentia, eam rem in quam agit, uel poſſit immediate in eam agere, etiamſi ſpacio diſtet. Cum qua difficultate coniuncta eſt alia, nimirum, quando cauſa agit per rem propinquã in diſtantẽ, quo modo per propinquam attingat diſtantem.

Prior ſententia refertur, & fundatur.

II. SVnt ergo in hac re duæ celebres ſententiæ. Prima eſt poſſe efficientem cauſam agere in paſſũ diſtans: atque ita non requiri immediatam propinquitatem, ſed ſolum intra certam ſpæram actiuitatis: non eſt enim dubium, quin virtutis finita certũ terminum habeat in ſpacio vel diſtantiam quã poteſt attingere, quia, vt experientia conſtat, fortius agit res in propinquum, quam in diſtans. Maior ergo virtus requiritur ad agendum in rem diſtantẽ: cum ergo virtus finita ſit, habet etiam in hoc limitatam ſphæram, in quo omnes conueniunt; tamen intra illam ait hæc ſententia poſſe agens immediate efficere in paſſum diſtãs. Ita tenet Auicẽna in ſuo lib. de Anim. ſect. 4. c. 4. in eandem ſententiam citãs Hippocratem. Item Alexãder Aphrodiſeus 1. Met. comm. 18. Scotus in 1. d. 37. & ibid. Ochm. & Gabr. Baſſol. Maironis, & alij Schotiſtæ. Quamquã Scot. de cauſis Phyſicis fatetur, nunquam agere in diſtãs per vnam formam, vel qualitatem, quin per aliam aliquid agant in propinquum, quamuis neceſſe nõ ſit, vt per eandem attingant propinquum, & remotum, qđ an ſit cõſequenter dictũ, poſtea videbimus.

Auicẽna. Aphrodi. Scotus. Ocham. Gabr. Baſſol. Mairon.

III. Probatur autem hæc ſententia, facta inductione, per omnia genera actionum: Primò in generatione ſubſtantiali, Sol generat in terra varia miſta, vt mineralia, vel etiam animalia, quæ ex putrefactione generantur, illa autem actio immediate manare debet à forma ſubſtantiali Solis, nam accidentia per medium diffuſa, vel ſubſtantialem generationem non attingunt, vel ad illam non ſufficiunt.

Varijs experientijs fundatur præcedẽs ſententia.

IV. Secundò in motu alterationis videntur quædã eſſe quæ alterant rem diſtantem, non alterãdo propinquam. Primum exemplum adduci ſolet de imaginatione, quæ efficaciam habere dicitur ad inducendam nouam qualitatem, alterando membrum diſtans, vel rem aliam, vt Auicenna ſupra ex Hippocrate tradit. Secundum exemplum eſt de faſcinatione oculi, nocet enim interdum oculus, alterando rem diſtantem, vtde aliquarum fœminarum oculis teſtis eſt experientia, vt Ariſto. etiam notat ſect. 20. Problem. 34. Alexand. libr. 2. Problema. in 50. Albert. libr. 22. de Animal. cap. 5. Marſil. Fiſcin. lib. 13. de immortalit. animæ, cap. 4. & de Baſiliſco affirmat Iſidorus libr. 12. Etymolog. cap. 4. olfactu ſuo necare ſerpentes, homine aſpectu interimere, & aues volantes, quãmuis procul diſtent, lędere. Similia fere refert Plinius libr. 8. hiſtor. cap. 31. vbi eandẽ vim tribuit Catoblepæ, quod necet hominem oculos eius videntem, & capit. 22. ſimiliter ait, luporũ viſum eſſe noxium, vocemque homini adimere ad præſens. Tertium exemplum eſſe poteſt de Torpedine piſce, qui piſcatorũ manus à longe ſtupefacit, & Ariſt. libr. 9. hiſtor. cap. 37. ait: *Torpedo piſces quos appetit, afficit facultate torpendi, quam in ſe habet, & ita illos capit, & veſcitur, & ad hoc abdit ſe in arena & limo.* Quod eſt ſignum, non agere per medium: & ibidẽ alias ſimiles experientias refert. Idẽ refert Plinius. 3.2. cap. 1. vbi expeſſe ait *Torpedinem id efficere procul & è longinquo, etiam ſi haſta, aut virga nõ attingatur.* Tum exemplum ſit de quadã herba nomine *Aproxis*, cuius radix è lõginquo cõcipit ignẽ, vt refert Plinius libro 24. capite decimo ſeptimo; vbi idem refert de Naphta quodam genere bituminis, de quo idem Plinius libro ſecundo, c. 108. Quinto, ſæpe contingit, vt res diſtans uehemẽtius alteretur, quã propinqua: ergo ſignum eſt agens ſua vi immediate agere in diſtans, nam per qualitatem, quæ remiſſa eſt in medio, non poſſet intenſiorem qualitatem efficere in extremo. Antecedens patet multis experientijs, nam ignis vehemẽtius calefacit aquã exiſtentem in lebete, quã fundũ lebetis, & oleum ſuperpoſitũ in charta papyracea feruere facit multo vehementius quam papyrum; & ſtupam aliquantulũ diſtantem ita calefacit intẽſius, quam aerem mediũ, vt interdũ illã inflãmet; & Sol vehemẽtius calefacit ſpeculum aut terram, quã aerem mediũ. Neque eſt mirandum, quod agens interdum plus agat in diſtans, quam in propinquum, ſi paſſi diſpoſitio inæqualis ſit. Et confirmatur hoc ipſum alijs exemplis, nã Sol clarius illuminat partes aeris, quas per feneſtrã attingit aut reſpicit per lineam rectã, quã eas quæ ſint ad latus, ſeu ad lineam obliquam: ergo ſignum eſt non illuminare illas; quę ſunt è regione tantum per partes aeris intermedij, ſed immediate per ſe ipſum. Patet conſequentia, quia reſpectu partium aeris intermedij ęque propinquæ ſunt, & æq; applicatæ aliæ partes aeris, quæ vel è regione Solis ſunt, vel tantum ad latus: ſi ergo illuminatio partium remotarum tantum ſit, mediãte parte proxima æque illuminabuntur partes remotæ, quæ æque vicinę sũt propinquiori, etiamſi reſpectu Solis diuerſum habeant aſpectum, nam illa pars, quantum eſt de ſe, æqualiter agit verſus omnem partem ſibi propinquam. Similis experientia eſt de manu, vel alia re obiecta igni aut Soli p feneſtrã fornacis, v. g., qđ vehementiorem calorẽ ſentit directe obiecta igni, quã ad latus poſita, etſi reſpectu aeris medij ęq; ſit propinqua: ergo ſignum eſt, ignẽ immediate attingere manũ diſtantẽ, ſi directe oppoſita ſit per mediũ non impeditũ. Cuius ẽt ſignũ eſt: quia ſi interponatur aliquid, ſeu claudatur feneſtra fornacis, ſubito ceſſat vehemens ſenſus caloris, qui proueniebat ex actione ignis & tñ mediũ adhuc retinet totũ calorẽ quẽ conceperat: ergo ſignum eſt, quod actio proueniebat immediate ab igne, & non tantum à medio.

Ariſt. Alex. Albert. Fiſcin. Plin.

Tertiò principaliter afferũtur experientię de motu locali, qui varijs modis fit à mouente corporeo (nã de incorporeo infra dicã) ſcilicet impulſu, tractu, vectione, & volutatione. Et de impulſu quidẽ afferri ſolent experientiæ proiectorum, & grauium & leuium, quorum motus ad pulſionẽ reducũtur, vt notat Diuus Thomas 7. Phyſicorum, capite ſecũdo. Sed non ſunt alicuius momenti, nam proximũ principium inſtrumentale illius motus non ſolum eſt propinquum, ſed etiã inexiſtens mobili: ille aũt impulſus vel generatione cõmunicatur, de qua, an requirat propinquitatem, iam propoſitum eſt; vel imprimitur per aliquem contactum quantitatiuũ: mouẽs enim corporeum non poteſt à ſe immediate pellere mobile, niſi illud contingendo: quid autem imprimatur per illum contactum, ſeu quid ſit impulſus, non eſt hoc loco declarandũ: tractatur vero ab Ariſtotele, libr. 4. Phyſicor. cap. 8. & 8. Phyſicor. cap. vltim. & 3. de Cœlo, capite ſecundo. Et Hinc ẽt conſtat, volutationem, cum pulſionem includat, eandem propinquitatem requirere, quam pulſio requirit. De vectione autem per ſe notum eſt requirere contactum, cum id quod vehitur, quaſi per V.

accidens moueatur ad modum vehentis. Solũ ergo in tractatione afferuntur exempla in fauorẽ dictę ſententiæ. Primũ eſt de magnete trahente ad ſe ferrum diſtans. Secundum eſſe põt de ſuccino eleuãte paleas. Tertium fere eiuſdem rationis eſt, quod cõmuniter afferri de piſce *Remora* alias *Echeneide*, qui prætereuntem nauim detinet, vt refert Ariſtot. lib. 2. hiſtor. c. 14. Plin. lib. 9. hiſtor. c. 25.

VI. Quartò fit inductio in actionibus potentiarũ animę, nam phantaſia exiſtẽs in cerebro mouet immediate appetitum, qui eſt in corde, & appetitus mouet immediate manus aut pedes. Similiter ſenſus externus ſuo actu videtur imprimere ſpeciem imaginationi. Neq; enim eſt veriſimile, aliquid agere per totum medium, vt v.g. ſi pes calefit, ſpeciem caloris cõtinue aſcendere vſque ad caput, vbi eſt phãtaſia, vel ſenſus communis.

VII. Quintò fit eadem inductio in actionibus Intelligentiarũ, quæ tantum põt eſſe duplex, ſcilicet vel localis motio, ſiue corporis, ſiue alterius ſpiritus, vel locutio: quæ tantum eſt ad rẽ aliam intellectualem. Hæc igitur poſterior actio ex ſententia omnium, poteſt fieri ad rem diſtantem, vt conſtat ex Diuo Thoma 1. part. quæſt. 89. articul. 7. & 8. & qu. 108. ar. 4. & quæſtione de anim. art. 18. ad 13. & nõ fit ſine aliqua efficientia, quia per illam angelus, ad quem alter loquitur, accipit facultatem intelligẽdi quod antea non poterat, nempe cogitationem liberam alterius, non videtur autem poſſe nouam facultatem accipere, quin aliquid noui in eo fiat. Eo vel maximè, qđ non ſolum facultatem accipit, ſed etiã excitatur ad audiendũ, non poteſt autem excitari, niſi aliquid ei imprimatur. Vnde D. Th. 1. p. q. 107. art. 1. ad 3. ſic inquit; *Sicut ſenſus mouetur à ſenſibili, ita intellectus ab intellibili: ſicut ergo per ſignum ſenſibile excitatur ſenſus, ita per aliquã virtutem intelligibilem põt excitari mens angeli ad attendendum.* Sicut ergo ſignum ſenſibile non excitat ſenſum, niſi imprimendo ei aliquid: ita locutio angelica non excitat audiẽtẽ, niſi imprimẽdo ei aliquid, v.g. aliquã ſpeciẽ intelligibilem. Vnde eidem D. Tho. q. de Anima, art. 20. ad 11. agens de ſimili actione, qua Intelligentiæ efficiunt ſpecies in anima ſeparata, inquit; *Cũ huiuſmodi actio non ſit ſitualis, nõ oportet hic quærere mediũ deferẽs ſitualiter ſed idẽ hic operatur ordo naturæ,* indicans hãc actionem non requirere propinquitatẽ, ſed ſubordinationem. Similibus. n. verbis, ſimiliq; ratione dixit in 1. p. locutionem angeli nõ impediri pp diſtantiã. De altera vero actione Intelligentiæ, quæ eſt motio localis, q; etiã fieri poſſit ad rem diſtantem, docent Durãdus, Gabriel, Ocham, Scotus, & Heru. in. 1. d. 37. Et videtur veriſimile ex eodem fundamento, qđ angelus ex ſe non habet ſitũ; neq; agit ad modũ rei corporalis, ſed p intellectũ & voluntatem: ergo eius efficacia non requirit ſitualẽ propinquitatem, ſed virtutem voluntatis. Cum .n. tantum volendo moueat, quid neceſſe eſt, qđ ibi ſubſtantialiter adſit, vbi mouere vult.

VIII. Ratio p ſententia prçcedente.

Sextò poteſt formari ratio in hũc modum, quia virtus actiua creaturæ aliquam habet (vt ita dicã) quantitatem perfectionis: ergo nõ eſt veriſimile eſſe ita limitatam, vt nõ poſſit per ſe ipſam immediate agere niſi in puncto aut ſuperficie indiuiſibili: ergo poteſt agere immediate intra aliquam diſtantiã quantam, vel quantificabilem: ergo poteſt immediate attingere etiam partes diſtantes illius ſphæræ, ſeu ſpatij. Declaratur & confirmatur primo hęc ratio, nam cum ignis calefacit aquam, medio aere ſolum habet ſibi immediate propinquam vltimam ſuperficiem aeris ſibi vicini: ergo iuxta oppoſitam ſententiam, in illam ſolam immediate per ſe ipſũ aget, imo & in illam aget immediate per ſolũ calorem quẽ habet in vltima ſuperficie ſua: & per ſuperficiem aget in partem immediatam, & per propin- A quiorem partem in remotiorem, quaſi diuidendo actionem per omnes partes proportionales propinquas & remotas: hic aũt modus agendi videtur per ſe incredibilis, & nõ parua habere incommoda. Primũ ob rationẽ factã, quia irrationabile videtur omnẽ agendi virtutẽ quantũuis magnã coarctare ad ipſũmet ſpaciũ, in quo eſt agens, vel ad ſummũ ad vltimam ſuperficiem ſibi cõtiguam: nã virtus agẽdi poteſt eſſe maior & minor, & eius efficacia non ſolũ conſiſtit in effectu, ſed etiã in modo agendi, & in maiori ſphæra actiuitatis. Item ſumo ſuperficiẽ aeris proximã igni, & inquiro in quid agat immediate. Dicetur agere immediate in partem ſibi propinquã: vnde cum nulla ſit adęquate propinqua ſecundum ſe totam, conſequenter fatendum eſt non ha- B bere immediatum ſubiectum, vel indiuiſibile, vel definitę magnitudinis, in quod totum immediate agat, ſed tantum agere immediate in propinquum quaſi confuſe ſumptum: hoc autem videtur incomueniens, quod ſcilicet actio determinata, quia in inſtanti, verbi gratia, fit à calore, vel lumine, quod eſt in hac ſuperficie, non habeat determinatum ſubiectum, in quo per ſe & immediate fiat. Item, ille modus agendi, quaſi enumerando omnes partes proportionales, per has in illas agendo, cum illæ infinitæ ſint, vix apparet intelligibilis, præſertim in actione, quæ non ſucceſſiue extenditur per ſubiectum, ſed per modum vnius tota ſimul, & in inſtante fit.

Tandem confirmatur ſecundo, quia ex illo principio ſequitur, per ſe loquendo, non habere agẽtia IX. C naturalia ſphæram actiuitatis, nec terminum in illa. Patet ſequela, nam ſi conſideretur id in quod immediate ac per ſe poſſunt agere, nullã habent ſphæram, ſed ſolam ſuperficiem ſibi proximam. Si vero conſideretur id totum, in quod poſſunt agere mediate, per propinquum attingendo remotum, nulla eſt certa ſphæra, neque vllus terminus illius actionis; nam quocunque termino ſignato ad quem intrinſece perueniat actio, per illum poterit vlterius progredi, quia in eo termino eſt aliqua virtus agendi: ergo illa virtus aliquid aget in ſibi propinquũ. Dico autem, per ſe loquẽdo, nam ex reſiſtentia paſſi fieri põt, vt ad illum terminum tam debilis perueniat virtus, vt proximæ partis reſiſtentiam vincere non poſſit, nec per ſe, nec in virtute agentis diſtan- D tiſſimi: ſed hoc eſt accidentarium ob reſiſtentiam. Quamquam etiam illud difficillimum ſit ad explicandum, ſ. quomodo qualitas recepta in medio poſſit vincere in virtute agentis remoti reſiſtẽtiam partis ſibi proximæ, quam ipſa per ſe, & ſua virtute vincere non poſſit, ſi agens remotũ per ſe immediate nihil agit in partem remotam reſiſtentem, ſed ſolũ per virtutem receptã in parte propinquiori. Sed de hoc poſtea, nunc aũt argumentum vrget, per ſe loquendo, & ablata reſiſtentia à medio. Atq; ita fit, vt Sol poſſit in inſtante illuminare aerem in infinitum: quod eſt plane falsũ, quia nũc magis illuminat partem propinquã, quam remotam aeris, vt in lucerna eſt euidens: ergo ſi nimium extendatur actio, finietur tãdem. Adde, qđ neque huius effectus E ratio reddi poterit: cur. n. lucerna minus illuminat partem remotam, quam propinquam, ſi non illam, ſicut hãc per ſe immediate illuminat? Ex hoc autẽ capite optime redditur ratio, nam cum potentia ſit finita, non æque ſuperat rem ſibi vicinã, ac diſtantem, & ideo maior propinquitas cõfert ad maiorẽ perfectionem actionis: at vero ſi tantum agit in remotum per propinquum, communicabit parti remotę totam intenſionem qualitatis, quam communicat propinquæ: quia illa qualitas eſt actiua ſuæ ſimilis, & pars remota eſt capax illius, & eſt immediate propinqua parti proximæ: ſignum ergo eſt non fieri illo modo actionem, ſed agens per ſe ipſum immediate attingere totam ſphæram.

Secun-

Secunda ſententia refertur, & declaratur.

X. SEcunda ſententia principalis eſt, in omni efficiẽte cauſa eſſe conditionem neceſſariam ad agendũ, vt ſit propinqua, & indiſtans ab illa re, in quam primo, & immediate agit, ita vt ſi vtramque agens ſcilicet, & paſſum, quantũ ſit, ſint contigua, & actio incipiat ab vltima ſuperficie in qua ſe rãgunt: atque ita contactus virtutis ſupponat ſemper contactum quãtitatiuum, ſi vero agens ſit ſpirituale, proportionali modo ſit propinquum ſecundum præſentiam ſubſtantialem. Hæc eſt ſententia Ariſtotelis 7. Phyſicor. capit. 2. & 1. de Generat. 6. quam vbique D. Thom. defendit, præſertim 1. part. quæſt. 8. ar. 1. & 3. cont. Gent. capit. 68. Quibus locis Caietan. Ferrarienſis, & alij Thomiſtæ. Capreolus in 1. diſtinct. 37. & ibi Durand. quæſtione prima. Et idem ſignificat Richardus art. 2. quæſt. 1. Albertus, & alij idem ſupponũt, cum ex operatione Dei inferant præſentiam eius. Idem Albert. 7. Phyſicor. tractat. 1. cap. 4. vbi Commentator, Aphrodiſæus, & alij communiter. Fauent etiam huic ſententiæ ſancti Patres, imo, & Scriptura ſacra, dum ſignificant, in ipſo etiam Deo colligi recte immediatã præſentiam ex immediata operatione. De quo argumento dicemus late, poſteà, agentes de immenſitate Dei. Hæc verò ſententia ab Ariſtotele non probatur ratione aliqua, ſed ſola inductione, & experientia, quæ ſatis eſt ſenſibus nota, quantum ex frequentibus effectibus ſenſibilibus eſſe poteſt. Erit autem inductio perfecta, ſi oſtenderimus nunquam accidere vt naturalis actio aliter fiat, vel ſaltem nullo experimento id ſuaderi poſſe: hoc autem ſolutione obiectionum conſtabit. Atque ita concluditur argumentum, nam modus agendi communis omnibus agentibus naturalibus in aliqua intrinſeca, & naturali neceſſitate fundatur: ſed hic modus per immediatum contactum, & propinquitatẽ: ergo ſignum eſt hanc eſſe neceſſariã conditionem omni agenti naturali, vt agere poſſit.

Ariſtot. D. Tho. Caiet. Ferrar. Capreol. Durand. Albert. Aphrod. Auerro.

XI. Variæ rationes neceſſitatis præſentiæ agẽtis ad paſſum.

XI. Ratio autem huius neceſſitatis à quibuſdam redditur, quia ſicut res non poteſt tranſire de loco ad locum, niſi per medium, ita actio agentis nõ poteſt immediate tranſmitti ad rem diſtãtem, niſi prius attingat mediũ, & per illud quaſi continue perueniat ad diſtãs. Hęc vero ratio apud me inefficax eſt, quia actio nõ tranſit eadẽ numero ad rem diſtantem per mediũ, ſicut idem numero corpus tranſit ad extremum locum per medium: vnde non recte dicitur actio tranſire ad extremũ, ſed virtute agentis educi de potentia ſubiecti diſtantis: in quo, ex vi illius rationis aut ſimilitudinis, nulla apparet repugnantia.

XII. Alij rationem ſumũt ex limitatione agẽtis finiti, quod ob defectũ ſuæ virtutis indiget præſentia paſſi ad agendum. Et poteſt hæc ratio confirmari, quia ſi agens poſſet agere in diſtans, eadem ratio agere poſſet in quacunque diſtantia, nam ſi non indiget actione in mediũ, quid refert, qđ paſſum magis vel minus diſtet? Sed inprimis authores huius ſentẽtiæ & præſertim D. Thom. non limitat illam ad agẽtia finita, ſed etiam in Deo hanc conditionem requirit: ergo non oritur ex limitatione virtutis. Deinde ex limitatione virtutis ad ſummum videtur oriri limitata ſphera. Cur autem ex quacunq; limitatione virtutis inferri debet tanta limitatio ad proximum, & immediatum paſſum, ſi ratio efficientis vt ſic eam conditionem non requirit? Maximè, quia non omnis virtutis eſt æque limitata, vt ſuperius argumentabamur. Eeadem ratione non apparet efficax illatio, quæ in confirmatione ſit: qui enim negant illam ſummam propinquitatem eſſe neceſſariam ſimpliciter ad actionem, non negant eſſe vtilem, vt agens optimo modo agat, imo, & aſſerunt eſſe neceſſariã, vt agat tota virtute, & quantum poteſt: & hinc pu-

D. Tho.

A tant oriri, vt, cæteris paribus, naturalia agentia agãt vniformiter difformiter per ſpacia: atque ita nihil ſequitur eorum, quæ illa confirmatione inferuntur. Nam ſine dubio ex ipſis terminis conſtat, maioris virtutis eſſe vincere rem diſtantem, quam propinquam, & eadem proportione maioris virtutis erit vincere rem magis, quam minus diſtantem, ſicut maioris eſt virtutis ad diſtantiorem locum iacere lapidem. Vnde Capreolus ad octauum argumentum ait, rationem huius non eſſe ſumendam ex aliqua imperfectione aut ordine potentiæ agentis, & recipientis, ſed ex eo quod agens eſt quodam modo actus ipſius paſſi, & paſſum eſt quodammodo in potentia ad agens: actus autem, & potentia ex ſua ratione poſtulant eſſe indiſtantes, vt nimirũ inter ſe rationem actus, & potentiæ exercere poſ- B ſit. Quæ ratio, licet ad conuincendum intellectum proteruum non ſufficiat, tamen, ſuppoſita ſufficiente rei experientia, mihi vedetur propinquius attingere, magiſque indicare propriam cauſam huius neceſſitatis. Vt autem hanc rem amplius declaremus, & ſententiam Ariſtotelis defendemus, explicare oportet modos propinquitatis, & diſtãtiæ, & varios modos agendi per propinquum in diſtans. Capreol.

Quæſtionis reſolutio.

XIII. Varij modi diſtantiæ, & indiſtantiæ agẽtis ad paſſum.

EST ergo aduertendum, paſſum poſſe diſtare ab agente, quia inter illa mediat ſpatium omnino vacuum, quod licet naturaliter non contingat, poſſent tñ ita intelligi, & oportet de illis dicere, quali- C ter tunc in actione ſe haberent, quia non parum cõferet ad rem explicandam. Secundò, poteſt paſſum diſtare ab agente, interpoſito aliquo ſpacio medio non vacuo, ſed pleno tali corpore, vt in illud nihil agere poſſet. Tertiò intelligi poteſt, quod agens aliquid agat in medium, non tamen per eandem virtutem, vt ſi in aerem agat per lucem, in terram vero per formam ſubſtantialem. Quartò denique intelligi poteſt, quod paſſum diſtans coniungatur agẽti per medium, in quod agens etiam operatur, & per eandem virtutem. Hoc autem ipſum intelligi poteſt varijs modis euenire. Primò quod agens remotum immediate ſolum inferat actionem in paſſum ſibi propinquum, per qualitatem in illud impreſſam, fiat actio in paſſum remotum, ita vt habi- D tudo per ſe, & immediata illius actionis, vt eſt in paſſo remoto, tantum ſit ad virtutem ſeu qualitatem impreſſam in partem proximam; ad ipſum vero agens non niſi remote, in quantum dat vel conſeruat illam virtutẽ. Secundò intelligi poteſt, quod agens agat in remotum, media virtute collata parti proximæ, ſimul, & actualiter influendo cum illa in partem remotam: ita vt nec ſine illa, ac per illam poſſit attingere remotum, neque etiam ſola illa, licet ibi conſeruata, ſufficiat ad actionem, quæ ſit in parte remota, ſine actuali influxu ipſius agentis. Tertiò intelligi poteſt, actionẽ agentis deffundi ex neceſſitate ad remotum per proximum, nõ neceſſi- E tate cauſalitatis proximæ partis paſſi in partem remotam, ſed ſolum neceſſitate ordinis (vt ita dicam) quæ neceſſitas oriri poteſt, vel ex parte agẽtis, quod natura ſua determinat ſibi hunc modũ agẽdi quaſi per lineam nõ interruptam; vel ex parte paſſi, quod applicatum naturali agenti, prius neceſſario patitur in parte propinqua quam in remota.

Prima aſſertio.

XIV. Vacuo interiacẽte nulla in diſtãs actio.

PRimò igitur dicendum eſt, cauſam efficientem nihil poſſe agere in paſſum diſtans, ſi ſpatium vacuum interpoſitum ſit. Hæc aſſertio communiter recepta eſt, ita vt neque authores primæ ſententiæ illam negare videantur; nam Scotus etiamſi admittat ali-

tat aliquam actionem generatiuam ex materia diſtante, dicit tamen aliquam aliam actionem debere per medium diffundi, quamuis hoc ſolum de agentibus naturalibus fateatur. Non poteſt autem hæc aſſertio poſitiua (vt ita dicam) experientia probari, quia nunquam datum eſt huiuſmodi vacuum inter corpora, poteſt tamen probari experientia (vt ita dicam) negatiua, & prouidētia vniuerſalis naturæ, ſeu potius authoris eius, qui ita res condidit, & talē propenſionem ſeu motionem eis indidit, vt vacuū omnino vitent, etiam ſi neceſſe ſit propria loca deſerere. Huius autē ratio potiſſima fuiſſe videtur, vt quædā corpora per alia poſſent ſuas actiones exercere, & diſtātia corpora per intermedia aliorum, & præſertim cœleſtium corporum influxum participarent. Quod non obſcure ſignificauit Ariſt. text. 1. Meteor. dicens: *Neceſſe eſt illum* (id eſt, inferiorem modum) *ſummis cœli cōuerſionibus quodāmodo* (id eſt per intermediā elemēta) *proximum eſſe, vt omnis eius facultas inde conſtituatur, atque regatur.* Nec ſatisfaciet, qui dixerit naturam non horruiſſe vacuū, & tam ſolicite cōtiguitatem corporum procuraſſe ob neceſſitatem ſimpliciter, ſed ſolum ob maiorem cōmoditatem, & vtilitatē. Tū quia tāta naturæ ſolicitudo maiorē indicat neceſſitatē, tū ēt quia ſi verum eſſet naturalia agentia poſſet attingere diſtans abſque medio, ſæpe eſſet vtilius ad actionem nullū habere interpoſitum reale mediū, quā magis eſſet expedita ſphæra, minuſque circa illam occuparetur virtus agentis, iuxta ea quæ ſtatim dicentur.

Quare cūcta corpora abhorreant vacuum. Ariſtot.

XV. Secūdò probari poteſt alia experientia, quæ licet ex re omnino oppoſita ſumatur, eandem tamen radicem habere videtur, nimirum quod ſi ſpacium interpoſitum inter agens, & patiens, aliquo corpore repleatur quod interrumpat actionem agentis, omnino impeditur actio in paſſum diſtās, etiamſi alioqui cōſtitutum ſit intra ſphæram actiuitatis agentis: ergo eadem ratione ſi medium eſſet omnino vacuū, non poſſet actio agentis tranſire in paſſum diſtans, quia nō minus interrumperetur actio per vacuum, quam per illud plenum. Reſponderi poteſt, corpus illud interpoſitum non ideo impedire actionem in vlteriora corpora, quia interrumpit actionem agentis, ſed quia tota virtus agentis circa corpus illud occupatur (vt ita dicā) vnde fit vt ſphæra eius ibi terminetur. Dicunt enim, ſphærā non ſemper eſſe eandem ſeu eiuſdem magnitudinis aut diſtantiæ, ſed iuxta capacitatem aut reſiſtentiam medij. Fieri enim poteſt, vt corpus pedale propter ſuam denſitatem plus reſiſtat, quam magnum corpus rarum, & ideo in ſe finiat ac terminet ſphæram agentis. Sed quāuis hæc reſponſio habere poſſit aliquam ſpeciem veritatis, quando corpus interpoſitum vere habet rationē paſſi, in quo ſuperādo, & (vt ita dicam) penetrando, occupatur virtus agentis, tamen, quando corpus interpoſitū eſt omnino incapax talis actionis, ita vt ad illud nullo modo applicetur virtus agentis ſecundum illam actionem, quomodo poteſt detinere illā, aut agenti reſiſtere ne in vlteriora corpora efficiat? Exemplum eſt in Sole illuminante, cuius actio impeditur interpoſito in feneſtra corpore opaco quod eſt incapax lucis, & nō reſiſtit illuminationi ſui poſitiue, ſed negatiue per incapacitatem, quomodo etiam vacuum dici poteſt reſiſtere, quamuis ex diuerſis principijs: ergo virtus illuminatiua Solis non occupatur quaſi conando, & agendo circa illud corpus, ſed ſolum non agit in illud, ſicut etiam non agit in vacuum: ergo illud corpus non alter impedit tranſitum (vt ita dicam) illius actionis, quā interrūpendo continuationē, & quaſi lineam ſeu radium eius: ergo æquale impedimētum orietur ex vacuo interpoſito. Atq; hæc experientia videtur mihi valde efficax ad probandam cōcluſionem poſitā, de ratione vero eius inferius dicemus.

Secunda aſſertio.

Hinc dicitur ſecundò: Quando paſſum diſtat ab agente per interpoſitum reale medium, nihil poteſt agens efficere in diſtans paſſum, ſi non pōt etiam agere in totū medium. Patet manifeſte ex dictis. Primò, quia ſi medium interpoſitum non eſſet neceſſarium ad ſuſtinendam, & quaſi deferendam actionem agentis, omnino per accidens ſe haberet illud medium ad actionem; eſſet ergo impertinens, quod illud medium eſſet reale, vel vacuum. Secundò hoc probat experientia de corpore denſo interpoſito, quod ſolum impedit vlteriorem actionis trāſitum, quia eſt incapax actionis agentis. Tertio, quia ratio quam ex vacuo colligebamus, ſolū erat, quia in eo interrumpitur actio agentis: & hoc erat ſufficiens impedimentum actionis: ſed hæc eadem interruptio interuenit, quando medium proximum agēti nō eſt capax actionis ſeu influētiæ eius: ergo. Atq; ita videmus Solem non illuminare terram, niſi illuminādo omnia intermedia corpora: quod ſi aliquādo interponitur Luna, quā Sol ſuo lumine penetrare non poteſt, actio illuminādi, terram nō attingit. XVI. Quod in medium plenū efficere nō poteſt nō efficiet, in diſtās paſſum.

Tertia aſſertio.

Dico tertiò, Vt agens efficiat in paſſum diſtans, non ſatis eſt, vt per aliam virtutem ſeu actionē omnino diſtinctam agat in medium, ſed neceſſe eſt, vt per eandem ſeu ſubordinatam virtutem, qua agit in diſtans, incipiat agere in medium ſibi propinquum, & per totum illum diffundat actionem ſeu influentiam vſque ad paſſum diſtans. Hæc aſſertio eſt directe contra Scotū, & alios: probatur tamē ex dictis, quia, vt agens agat in diſtans, neceſſe eſt vt prius tempore vel natura agat in propinquum, & continue in totum medium: ergo neceſſe eſt, vt illa cōtinuata actio profluat aliquo modo ab vna, & eadem virtute agentis. Patet cōſequentia, quia ſi ſunt duæ virtutes, & ab eis dimanant duæ actiones; formaliter ſunt ibi duo agentia, quamuis materialiter ſit vnum ratione vnius ſuppoſiti, vel ſubiecti: ergo non ſatis eſt, quod per vnam virtutem agat in proximum, vt per aliam poſſit agere in diſtans. Probatur conſequentia, quia illæ actiones tantum concomitanter ſe habent, & vna non poteſt dici per aliā continuari, & ſine interruptione fieri. Vt verbi gratia, quamuis poſſit ignis agere per calorē, & ſiccitatem, vt per calorem agat in paſſum diſtans, nō ſatis eſt, quod per ſiccitatem agat in medium propinquum, quia eſt per accidens ad actionem caloris vt ſic; neceſſe eſt ergo vt per calorem agat in propinquum, quia illud eſt per ſe neceſſarium ad cōtinuationem actionis. Imo, licet poſſit contingere, quod actio vnius virtutis ſit neceſſaria ex parte paſſi, vt actio alterius virtutis poſſit ad illud pertingere, vt v. g. ſi neceſſaria eſſet actio, & diſpoſitio ſiccitatis ad actionem caloris, non ſatis eſſet, quod vna virtus præageret diſponendo, vt altera immediate ageret in diſtans, nihil agendo in propinquum, quia illa diſpoſitio eſt mere materialis, & eſt impertinens quod proueniat ab alia virtute cōcomitante in eodem ſubiecto, quia per hoc nō fit actio alterius virtutis cōtinue per totum medium: quod tamen eſſe neceſſarium ad actionem, oſtenſum eſt duabus concluſionibus præcedentibus. XVII. Quæ virtute quid agit debet etiam in mediū agere.

XVIII. Notabile. Sunt tamen duo obſeruanda. Vnum eſt, quando dicimus actionē debere eſſe ab vna virtute, non eſſe ſenſum, illā virtutem debere eſſe vnam formā, vel vnam entitatem, ſed debere eſſe adæquatū principiū vnius actionis, etiamſi coaleſcat ex pluribus formis, ſiue æqualiter agentibus, ſiue ſubordinatis. Aliud obſeruandum eſt, cum dicimus actionem in propinquum, & remotum debere eſſe quaſi continuatione

nuatione vnam, nõ debere intelligi de rigoroſa & A
Phyſica continuatione, qualis eſt in illuminatione
ſi mediũ ſit continuum, ſed ſatis eſſe, ſi ſit continua
tio ſecundum quandam ſub ordinationem, & cau-
ſalitatem. Non enim eſt neceſſe, cum agens opera-
tur vſque ad aliquam diſtantiam, quod in tota illa
producat qualitatem eiuſdem rationis: poteſt.n. in
corpore ſibi propinquo quandam qualitatem effi-
cere, in remotiori vero diuiſam, vt Sol, v.g. in cor-
poribus cœleſtibus quæ ſub ſe habet, producit ſolũ
lumen, in aere vero vſque ad terram producit cũ
lumine calorem: in terra autem ſecundum profun-
ditatem eius non producit lumen, ſed calorem tan
tum, & medio calore efficit alias formas. Idem cõſi
derare licet in alijs aſtris, quæ proprias habent in- B
fluentias, quas vſq; ad penetralia terræ diffundunt,
non tamen idem agunt in omnibus corporibus in
termedijs, ſed in vnoquoq; operantur, iuxta capaci
tatẽ eius; id quod proportionatum eſt ipſius diſpoſi
tioni. Tũ ergo, cũ qualitates ſeu termini producti in
diuerſis corporibus ſint diſtincti, nõ põt efficientia
diffundi per modũ vnius cõtinuæ actionis: neceſſe
eſt tamen, vt per qualitatẽ in vicino corpore pro-
ductã, producat aliã in remoto, & per illã ſimiliter
in remotiori, & hoc modo dicitur continuari actio
per ſubordinationẽ & cãlitatẽ. Cum .n. neceſſe ſit
actionẽ continue fieri per modum vnius, vt in aſſer
tionibus oſtenſũ eſt, & non ſit neceſſaria continua-
tio in eandem ſpecie actionis vel qualitatis, neceſſe
eſt vt ſit per dimanationem vnius ab alia; alioqui C
nullã connexionem habebit actio quæ fit in diſtãs,
cũ actione quę fit in propinquum, ſed omnino per
accidens ſe ambæ hæ actiones habebunt; quod fie-
ri non poſſe probat ratio facta in tertia aſſertione.

Quartã aſſertio.

XIX. Agẽs aliquod in extẽſum ſpaciũ & oẽs partes eius põt agere immediate.

DIco quartò: Quamuis neceſſe ſit, vt cauſa effi-
ciens ſit propinqua & in diſtãs à paſſo, in qđ
primum agit, non eſt tamen certum, quod ſemper
agat per propinquum in diſtans, tanquam per in-
ſtrumentum ſeu virtutem agendi, ſed probabile eſt
interdum agere in totũ aliquod paſſum immediate
per ſuã propriã virtutẽ: & ſimiliter, quãdo agit per
propinquum vt per inſtrumentum in diſtans, non
eſt neceſſe, vt agat per illud tanquam per inſtrumẽ D
tum ſeparatũ in cauſando, ſed tanquam per coniũ
ctũ, ita vt ſimul cum virtute per medium diffuſa, in
fluat immediate ipsũ agens vnica & eadẽ actione.
Prima pars eſt ipſa concluſio Ariſtotelis, & commu
nis ſentẽtia, quam defendimus: & pręter eius indu
ctionem probatur manifeſte ex præcedẽtibus aſſer
tionibus & probationibus eorum, quibus oſtenſũ
eſt non poſſe agẽs diffundere actionẽ ſuam vſq; ad
rem diſtantem, niſi per modũ vnius actionis non in
terruptę: ergo neceſſe eſt vt inchoetur actio à paſſo
omnino vicino, & indiſtante, alioqui à principio in
choaretur interrupta. Atq; hoc nõ parũ confirmant
aliquæ experientiæ, quibus videmus agẽs per ſe tan
tũ intendere actionẽ in remotũ, & nihilominus nõ
exercere illã niſi per mediũ, quamuis illa actio, pro E
ut fit in medio, ſit prorſus inutilis, niſi ad hoc ſaltẽ
deſeruiat, vt per illã deferatur actio in paſſum di-
ſtãs, in quo agens habeat effectum per ſe intentũ,
v.g. obiectũ viſibile nõ diffundit ſpecies ad oculum
niſi per mediũ. Cuius rei nonnulla ſunt euidentia ſi
gna: vnũ eſt de ſpeculo, in quo fit reflexio ſpecierũ,
quæ ẽt fit in aqua: non poſſet aũt fieri, niſi vſq; ad il
la corpora multiplicarentur ſpecies. Aliud eſt quæ
iuxta diſpoſitionẽ medij, vel perturbantur, vel cõ-
mode deferũtur ſpecies. Item, eſt illud ſupra tactũ,
quod quacunque ratione aliqua pars medij ſit in-
capax ſpecierum, impeditur actio, ne ad oculũ per-
ueniat. Hæc aũt actio ſpecierum per ſe & ex inten
tione naturæ tota ordinatur ad oculũ, quia in illo

A ſolo poſſunt ſpecies habere effectũ, ad quem inſti-
tutę ſunt: eſſet ergo inutilis talis actio ſpecierũ in
medio, niſi eſſet neceſſaria, vt per illam poſſet actio
peruenire ad oculũ diſtantem: ergò ſignum eſt pro
pter hanc neceſſitatem, talem fieri actionem. Idem
que iudicium ferendũ eſt de omni ſimili actione.
etiamſi tam certis experimentis non innoteſcat.

Ex his ergo omnibus colligo, naturalem modũ XX. Illatio ex omnibus dictis.
agendi cauſæ efficientis eſſe quaſi per continuatã li
neam ſuæ actionis à proximo in diſtans. Atq; hæc
deberet eſſe ratio ſufficiens concluſionis, ſuppoſi-
tis experientijs adductis, etiamſi alia ratio deeſſet,
quia nimirum hæc cauſa determinat ſibi ex natura
ſua talẽ agendi modũ. Sæpe.n. ita iudicamus de na
B turis rerum ex his quæ experimur, etiamſi vlteriorẽ
rationem illius naturalis conditionis reddere non
valeamus. Vt v.g. obiectũ viſus ſolũ multiplicat ſpe
cies per lineam rectã: obiectũ autem auditus etiã
per obliquam, & per quoſcunq; poros ingreditur,
vt experientia conſtat, ex qua recte colligimus hũc
eſſe naturalem modum agendi talium obiectorũ:
cuius ſufficiẽs ratio eſt, quia talis proprietas conſe
quitur naturam vtriuſque ſenſus. Conamur tamen
huius naturæ aliquam rationem inueſtigare, dũ di-
cimus ſonũ eſſe qualitatẽ quandã conſequentẽ mo
tum, & imitantẽ naturã eius: & ideo per quaſcunq;
vias ingredi poſſe: calorẽ vero magis quieto & ſub
tiliori modo agere, & ideo ſolũ via recta ſpecies dif
fundere. Si ergo in præſenti, ſi velimus rationẽ ali
C quam vel coniecturam illius naturalis conditionis
agentium inueſtigare, certè non eſt contemnẽda il
la quæ à Capreolo tacta eſt: nã omnis actus requi-
rit coniunctionem cum potentia vt ſuam cauſalita
tẽ in illã exerceat: ſicut ergo in actu formali requi-
ritur intima vnio, ita actus efficiens requirit ſaltem
indiſtantiam non ob imperfectionẽ, ſed potius ob
perfectionem quam includit ratio actus, ſeu actua
tio. Vel ſi hoc referendũ eſt in aliquã imperfectio-
nẽ, illa ſumenda eſt ex parte effectus, qui, cum ſit de
pendens à ſua cauſa, poſtulat coniunctionẽ & indi
ſtantiã ab illa, vt ab ea manare poſſit, ſicut riuulus
requirit coniunctionẽ cũ fonte vt ab eo manet. In
quo ẽt põt latitudo quædam conſiderari iuxta va-
rias cauſarũ perfectiones: nã cauſæ & effectus cor-
D porales, nõ poſſunt ſecũdũ ſe tota eſſe ſibi immedia
te præſentia, vel indiſtantia, & ideo appropinquan
tur ſaltem ſecundũ extrema. Res vero ſpirituales
creatæ ſecũdũ ſe totę coniunguntur, ſeu præſentes
ſũt effectui aut paſſo, quãuis non ſemper neceſſe ſit
eſſe intime præſentes toti paſſo, omnibus partibus
eius, poſſunt.n. adeſſe vni parti, & per illã agere in
totũ: quomodo Intelligentia mouens cęlũ, exiſtima
tur eſſe in Oriente: At uero Deus vbicunq; agit, to-
tus & in toto adeſt, nõ ſolũ ex immenſitate, ſed etiã
ex perfectione agẽdi, vt infra ſuo loco videbimus.
Dixi aũt hunc modũ agendi, inchoando actionẽ à
paſſo indiſtante, eſſe connaturalem efficienti, quia
nũc non diſputamus, an Deus ſupernaturaliter poſ
ſit hunc modum agendi immutare. Credimus autẽ
E id non repugnare diuinis inſtrumentis, etiamſi nul
li agenti creato poſſit eſſe connaturale: de qua re di
xi in 1. tom. 3. part. diſput. 31. ſect. 7.

Atque hinc vlterius intelligi poteſt, ex neceſſa- XXI.
ria propinquitate inter paſſum & agens, non ſta-
tim inferri neceſſarium etiam eſſe, vt agens per pro
pinquam partem medij agat in remotam tanquam
per inſtrumentum, ſatis enim erit, ſi agat per illam
vt per medium neceſſarium ad continuationem
actionis, ſeu vt actio ſine interruptione fiat, quia
neq; experientiæ, neque rationes hactenus addu-
ctæ plus probant. Quocirca quando actio per me-
dium variatur in proximo paſſo & remoto ſecun-
dum varias qualitates & terminos actionis, tunc
certe neceſſariũ videtur, vt virtus diffuſa in medio

 propin-

propinquo, ſit inſtrumentum ad agendum in remotum, vt nuper dicebamus, quia alias nulla eſſet cõtinuatio nec ſubordinatio per ſe inter illas actiones. At vero quando actio eſt tota eiuſdem rationis in parte proxima & remota medij, nõ videtur per ſe neceſſarium, ſaltem ex vi propinquitatis neceſſariæ inter paſſum & agens, quod pars propinqua ſit inſtrumentum ad agendum in remota: quia illa actio per ſe habet ſuam continuitatem & integritatem, quæ ex naturali modo operandi talis cauſæ neceſſaria eſt, vt oſtendimus. Dixi, *quantum eſt ex vi propinquitatis neceſſariæ*, nam ſi qualitas diffuſa per medium ſit actiua ſui ſimilis, ex natura rei ſequitur vt exiſtẽs in parte ꝓpinqua, poſſit iuuare ad agendum in remotam: ſiue per modum inſtrumenti, ſiue per modum partialis agentis: hoc tamen poteſt eſſe quaſi per accidens, & ſolum concomitans ad actionem primi agentis.

XXII. Quapropter ſi contingeret qualitatem diffuſam per medium non eſſe actiuam ſui ſimilis, tunc non oporteret partem proximã eſſe inſtrumentũ, ſed tãtum medium ad actionẽ. An vero ita aliquãdo eueniat, mihi non eſt certũ, non video tamen repugnãtiam ex vi eius conditionis neceſſariæ ad agendum quam nunc tractamus, ſcilicet, propinquitatis. Poſſetq́; eſſe exemplum in obiecto viſus, nam videtur ita multiplicare ſpecies per medium uſq; ad ſenſũ, vt ſpecies recepta in medio diaphano non ſit effectiua ſui ſimilis, quod inde probari videtur, quia vltra certam diſtantiam obiectum nõ põt ſpeciẽ ſui efficere: ꝙ nõ accideret ſi ſpecies in medio recepta efficeret ſibi ſimilem. Quod argumentum in fundamentis primæ ſententiæ tactum eſt, & in reſpõſionibus videbimus, quam ſit efficax. Aliud exemplũ eſſe poteſt de impetu qui imprimitur lapidi proiecto, nam contactus proijciẽtis tantũ eſt in una parte lapidis, & tamen impetus non recipitur in ſola illa parte, ſed in toto corpore proiecto: neq; ẽt pars impetus impreſſa illi parti efficit aliã ſimilẽ in parte vicina, tum quia impulſus non eſt effectiuus alterius impulſus, ſed motus localis tantum, ſicut grauitas non eſt effectiua grauitatis, ſed localis motus, tũ etiam quia impulſus non imprimitur niſi per contactum fortem; vna aũt pars non poteſt hoc modo contingere aliam ſibi continuam: videtur ergo veriſimile impetum imprimi toti mobili, & omnibus partibus eius immediate à proijciente medio cõtactu in ſola vna parte ius. Quidquid vero ſit de ſpecialibus exemplis, tamen, in communi loquẽdo, ad ſaluandum illud axioma de neceſſaria propinquitate inter agens & prrimum paſſum, non cogimur dicere eſſe neceſſariam efficientiã vnius partis paſſi in aliam. An vero aliquæ experientię vel rationes ſatis oſtendant eam efficientiam non ſemper intercedere, aut non eſſe per ſe neceſſariam, videbimus, tractando argumenta primæ ſententiæ.

XXIII. *Medij partes propinquiores agẽti non agũt in remotas ſine illius ope.*

Deniq; hinc etiam ex parte pendet ultima pars aſſertionis, nam etiã ſi partes medij proximæ agant in remotas, videtur experimẽto probari non agere ſola virtute in ſe recepta, neque omnino deſtitui actuali influxu primi agentis, alioqui non tã eſſet vehemens actio eiuſdem medij in quibuſdam partibus, & tam remiſſa in alijs æque ſibi propinquis, inæqualiter vero applicatis reſpectu primi agẽtis, quod in ſolutionibus argumentorum preſſius examinandũ eſt. Nunc vero ſolũ dicimus ex hac propinquitate & conditione neceſſaria ad agendum quam nunc tractamus, non ſequi agens tantũ agere in partem diſtantem per virtutem receptã in parte proxima, vt per inſtrumentum quaſi ſeparatũ in cauſando, id eſt, per ſe ſolũ agens abſque actuali influxu principalis agentis, tũ quia neq; id eſt neceſſariũ, vt paſſum ſit abſolute propinquũ agẽti, à quo emanet actio continuę & ſine interruptione: tũ ẽt, quia tunc ex ipſo agente & virtute recepta in medio quaſi componitur vnum integrum agẽs, quod contingit alterã partem, & ideo põt in illam agere per totam ſuam virtutem. Quod declaro hoc ſimili, nã quando ignis calefacit aerem ſibi propinquũ, non agit in illum per ſolum calorem quem habet in vltima ſuperficie qua cõtingit aerem, nec per ſolam aliquam vicinam partem, ẽtſi fingatur in quacũq; quãtitate, quæ nõ niſi mere gratis determinari poteſt: agit ergo immediate per totum calorem, quem in ſe habet, & in omnibus ſuis partibus, (ſuppono, n, omnes eſſe intra ſphæram actiuitatis) & tamen non omnes partes ignis agentis ſunt immediate propinquæ aeri patienti: at vero quia in oĩbus coaleſcit vnũ agens, ꝙ per ſuũ terminum contiguũ eſt aeri patiẽti, id ſatis eſt vt omnes illæ partes per modũ vnius integri agẽtis immediate influãt in paſſum. Idemq́; eſſet ſi duo ignes inter ſe diſcontinui, eidem parti paſſi applicati eſſent, ita vt ab vtroq; ſimul per modũ vnius integri agentis vna actio manet: ergo ſimiliter intelligi põt ꝙ agens coniunctũ primæ parti paſſi iam affectæ ſua qualitate per modũ vnius agat, & influat in vlterius paſſum, ſiue cõcurrant vt duo agentia partialia, ſiue vt principale & inſtrumẽtale agens. Sed hæc omnia in reſponſionibus ad primam ſententiam magis elucidabũtur.

Argumentorum ſolutiones.

XXIIII. AD primam ergo experientiam de ſubſtantiali generatione cõmunis reſponſio eſt, accidẽtia quę proximè adſunt, efficere ſubſtãtialẽ generationem in virtute formæ ſubſtantialis, quamuis illa diſtet. Quæ reſponſio habet difficultatẽ tactã, ſect. 3. quia licet accidentia poſſint eſſe inſtrumenta ad efficiendã ſubſtãtiam, non tñ poſſunt eſſe ſufficiẽtia principia, ſi ſint ſeparata quoad cauſalitatẽ. Et iõ ſi forma ſubſtantialis longe diſtans nullo modo poteſt cũ accidentali virtute actu influere ad generationẽ ſubſtantialẽ, non põt per ſola accidentia eſſe ſufficiens principiũ talis generationis.

Quid ſit agẽs præſens generationi ſubſtantiali.

Quapropter probabiliter dici põt illã virtutem inſtrumẽtalem diffuſam à cœlo vſq; ad locũ terrę in quo fit generatio ſubſtãtialis, nõ agere vt virtutẽ ſeparatã, ſed vt coniunctã in cauſalitate: & formã cœli actu influere cum illa, ſi alioqui effectus non ſuperat in perfectione ipſam formam cœli. Nec inde fit cœlum agere immediate in diſtans, quia non agit niſi vt coniunctum virtuti ſuæ per medium diffuſæ uſque ad paſſum diſtans. Dices: Forma cœli & uirtus accidẽtalis eiuſdem cœli ſunt diuerſæ uirtutes agendi: ſed tota alteratio præcedens fiebat à cœlo media virtute accidentali tantum: ergo illa non ſufficit ut forma cœli poſſit poſtea influere media ſua forma ſubſtantiali ad generationem ſubſtantialem alterius. Reſpondeo, formam & virtutem accidentalem ipſius cœli non eſſe duas virtutes ſolum concomitanter, & quaſi per accidens coniunctas, ſed eſſe ſubordinatas ut principale & inſtrumentale principium: & ideo, quamuis forma ſubſtantialis attingat generationem, quæ fit in diſtanti loco, non agit formaliter ac proprie in diſtans, quia media uirtute ſua illi coniũgitur. Eritque hoc facilius & clarius, ſi quis teneat formam ſubſtantialem cœli non ſolum concurrere per ſe ut principium principale ad eductionem formæ ſubſtantialis, ſed etiam ad præuiam alterationem, quod ſupra diximus eſſe probabile. Quod ſi fortaſſe alicui hoc non placet, neceſſario dicendum eſt cœlum ſolum concurrere inſtrumentaliter ad has generationes per virtutem accidentalem diffuſam per medium; iuuari autem ad has generationes perficiendas ab aliquo ſuperiori agente.

De alteratione corporis per imaginationem.

XXV AD ſecundum de alteratione negatur aſſum-
ptum, nimirum aliquã cauſam alterare rem
diſtantem, non alterando propinquam. Et ad pri-
mum exemplum de imaginatione reſpõdetur, aut
eſſe ſermonem de corpore ipſius animalis, cuius
eſt phantaſia, vel alterius: loquendo de alieno cor-
pore, nego alterius phantaſiam habere vim alterã-
di illud: neque hactenus vllum probabile experi-
mentum allatum eſt, quod id oſtendat: neq; ex vi
rationis eſt veriſimile, quia actus imaginationis eſt
immanens, & non eſt vnde habeat virtutẽ ad natu
raliter alterãdũ alienũ corpus. Si vero ſit ſermo de
B proprio corpore ipſius animalis, quod imaginatio
ne operatur, dicendum eſt imaginationem nõ mo-
uere corpus, niſi mediante appetitu ſenſitiuo, ad
cuius motum exitantur humores, & ſpiritus vita-
les, quibus mediantibus alteratur corpus: motio
autem appetitus per imaginationem non eſt alte-
ratio, ſed vitalis quædam affectio, de qua inferius
dicam. Appetitus aũt, cum ſit in corde, quod eſt
principium motus animalis, & ſpirituum vitaliũ,
facile poterit huiuſmodi motum vel alterationem
excitare, nihil agendo immediate in diſtans, ſed
mediantibus partibus propinquis: quamuis etiam
in illa motione intercedat ſpecialis ratio, eo quod
fiat per naturalem ſympathiam potentiarum in ea
dem anima radicatarum, vt infra dicetur, & latius
C traditur in libris de anima, & in 1. 2. q. 22. & attigit
D. Tho. q. 26. de verit. artic. 6. ad 11.

De faſcinatione.

XXVI. AD ſecundum exemplum, ſunt qui negent il-
lam vim faſcinationis. Sed non eſt cur expe-
rientiam à Philoſophis, & Medicis comprobatam
& fere communi ſenſu receptam negemus. Fate-
mur ergo faſcinationem naturaliter accidere: mo-
dum autem eius declarat D. Tho. 1. par. q. 117. ar. 3.
ad 2. & 3. contra Gentil. ca. 103. Et in primis dicen-
dum eſt faſcinationem non fieri ipſo actu videndi
tanquam principio quo fit alteratio in aliud, quia
actus immanens, vt ſupra dicebamus de actu imagi
D nationis, non eſt per ſe actiuus in aliquem. Deinde
dicendum eſt alteratiõẽ illam fieri ab aliqua qua
litate venenifera exiſtente in oculo, aut in interna
corporis diſpoſitione, complexione, aut humori-
bus, quæ communicatur ſpiritibus vitalibus, qui
imaginatione, & attentione animi commouentur,
& ad oculos perueniunt. Rurſus hinc fit, ut medijs
illis ſpiritibus aer proximus inficiatur, & vſque ad
certam diſtãtiam alteratio perueniat, & ſic noceat
alteri, quamuis aliquantulum diſtet. Et fortaſſe in-
terdum ſit, vt ipſimet ſpiritus infecti vſq; ad illam
perſonam in quam intuitus directe figitur, emittã
tur: & ita facilius & vehementius noceant: & Ari-
ſtoteles ſupra ſignificat interdum fieri faſcinatio-
nem ipſo flatu corrupto, & vſque ad aliam perſo-
E nam tranſmiſſo. His ergo modis poteſt naturaliter
fieri faſcinatio abſque immediata actione in di-
ſtans. Omitto (quod D. Th. ſupra aduertit) interdũ
accidere huiuſmodi nocumentum ex malitia dæ-
monum, qui ex pacto occulto cooperantur ad hu-
iuſmodi damnum inferendum. Aduertit etiam D.
D. Tho. Tho. hanc alterationem facilius accidere in infan-
tibus & pueris, quia ob tenerum corpus quamlibet
Plinius. externam impreſſionem facilius patiuntur. Plura
Richard. de huiuſmodi actione legi poſſunt in Plinio lib. 7.
c. 2. & li. 33. c. 10. Abulenſ. paradox. 4. c. 16. Richar.
quodlib. 3. q. 12. Idem ſeruata proportione dicen-
dum eſt de quocunq; nocumento quod à venena-
tis animalibus infertur, vel aſpectu, vel olfactu. Et
A idem eſt de tertio exemplo Torpedinis, de qua ex-
preſſe Plinius ait, *quod odore, et quodam aura ſui cor
poris afficit membra*: non ergo immediate agit in di
ſtans, ſed vel alterando medium, vel etiam noxium
aliquem vaporem ſpirando. Nec refert quod ſub
arena aut limo ſe abſcondere dicatur, quia non eſt
neceſſe vt intelligamus omnino deliteſcere ſub ter
ra, ita vt vel caput, vel os non relinquat apertum
ad nocendum.

*Poſſitne agens intenſius agere in diſtans quam in
propinquum.*

IN quarto & quinto exemplo declarandum eſt, XXVII.
an & qua ratione contingat agens uehementius
B agere in rem diſtantem, quam in medium propin-
quum, & an tunc illa vehementior alteratio fiat im
mediate in diſtans ſine cooperatione medij. Et qui
dem Ariſt. ſect. 24. Probl. q. 5. & 8. aduertit, cũ aqua
in vaſe calefit in initio calefactionis: dum aqua ad
huc eſt frigida, fundum vaſis ſentiri calidius: poſtea
verò iam aqua ferueſcente ita ut manum vrat, fun
dum vaſis eſſe magis temperatum, ita ut manu ſu-
ſtineri poſſit. Rationem vero aſſignat, quia in prin-
cipio actionis, dum aqua frigida eſt, totus calor cõ
cluditur in fundo vaſis, neq; aſcendere permittitur,
at uero quãdo aqua iam eſt calidior, quaſi permit-
titur reſpirare calor & aſcendere, & inde fit ut fun
dum lebetis temperetur. Ob quam cauſam dicit ibi
dem, balneas calidiores eſſe hyeme quam æſtate.
C Atq; inde conſequenter fit, ut actione procedente
& aqua nimiũ calefacta, & calefactione rarefacta,
calidiores partes ſurſum aſcendant, & craſſiores,
ac frigidiores deſcendãt deorſum, & inhæreãt fun
do uaſis, & illud temperent, & ideo minus calidũ
cenſeatur. Hic autem nomine caloris non eſt intel
ligenda ſola qualitas aut accidens caloris: hic. n. ne
que aſcendere aut deſcendere põt, neq; detineri ne
aſcendat, niſi rõne ſubiecti: ſed intelligendæ ſunt
exhalationes ſeu vapores calidi, qui actione ignis
excitantur. Neq; enim põt ille aſcenſus vel deſcen
ſus metaphorice tñ declarari, id eſt, quod dicatur
calor impediri ne aſcendat, ſolum quia paſſum re-
ſiſtit ne calefactio vlterius progrediatur verſus ſu-
periorem partẽ. Nã hoc ſenſu, nullius momenti eſ
D ſet ratio, nimirũ fundũ lebetis in principio eſſe ca-
lidius, quia tunc calor impeditur ne ultra aſcẽdat,
nã quod actio vltra progrediatur, per ſe nil impe-
dit, quo minus illa pars inferior æque calida ma-
neat, vt per ſe notũ eſt. Oportet ergo intelligi pro-
prie de aliquibus exhalationibus calidis, quę dum
detinentur ratione proximi corporis nimium frigi
di, & denſi, faciunt vt calor illius partis, & maior
ſit, & vehementius ſentiatur, dum vero, calefacto
proximo corpore, & conſequenter rarefacto, aſcen
dere permittuntur, minor calor in illa infima par-
te ſentitur: maxime quod in poris, ubi illæ exhala-
tiones erãt, loco illarũ ſuccedũt frigidiores partes
aquæ, q̃, vt ſũt grauiores, ita naturaliter magis de-
ſcẽdũt: & ex eo cap. magis ẽt tẽperatur ille calor.
E Ex hac vero ratione Philoſophi ſic expoſita, faci XXVIII.
le intelligitur, ex hac experientia non haberi agẽs
intenſius agere in propinquum, quam in diſtans,
niſi tranſmittendo aliquod agens proportionatũ,
quod illam intenſionem proxime efficiat. Nam in
dicto exemplo, dum in principio actionis fundum
uaſis nimium caleſcit, id prouenit ex igne uicino,
& ex ignitis vel calidis exhalationibus in ipſiſmet
poris fundi incluſis: dum vero, procedente actio-
ne, ſuperiores partes aquæ calidiores uidentur, id
prouenit non ſolum ab igne remoto, quamuis eius
actio multum iuuet, ſed etiam ex uaporibus ca-
lidioribus aſcendentibus, & penetrantibus aquã
ipſam, & ob hanc cauſam vehementius illam
cale-

Fundũ lebetis cur frigidius quã feruẽti aqua ſuperpoſita

calefacientibus. Accedit etiam, quod aqua ipſa, dũ incipit prope fundum vaſis magis calefieri, ſtatim aſcendit leuior effecta: deſcendit autem, quæ ſuperius erat grauior & frigidior: & ita fit, vt pars diſtãtior aquę ſit calidior, non quia ita diſtans, magis ſit calefacta, ſed quia prius propinqua, & ibi magis calefacta. Nunquam vero illa pars aquæ, quæ proxime inſidet fundo uaſis, vehementius calefit, quam ipſummet vas, ſeu fundũ eius, per quod actio trãſmittitur, niſi fortaſſe in fine actionis, quãdo iã omnino ſuperatur aqua, ita ut contingat etiam exhalari & corrumpi. Quod inde prouenit, quod rõne ſuæ humiditatis facilius in aerẽ, vel in aliquod miſtũ imperfectũ cõmutatur. Itẽ, quia cũ ſit minus dẽſa, quam vas, facilius eam penetrant vapores ſeu exhalationes calidæ aſcendentes. Iuuat etiam, ſi quis eſt aer circumfuſus. Atque ita ſemper tota actio & intenſio eius fit per aliquod medium.

XXIX. *Papyrus cur minus calida quã oleũ ſuperimpoſitum.* Ad eundem modum dicendum eſt ad ſimiles experientias ſupra adductas, nimirum de oleo, quod vehemẽtius videtur calere, quam papyrus, qua mediante calefit. Nam oleum ſtatim ac incipit calefieri, facile etiam rareſcit, & penetratur a vaporibus aſcendentibus, & ipſum etiam ſubtilius & leuius effectum ſtatim aſcendit craſſiores aũt & humidiores partes deſcendunt: atque ita idem accidit in hoc exemplo, quod in ſuperiori. *Stupa cur inflammetur, aere inter ipſã & ignẽ iacẽte nõ inflãmato.* De ſtupa autem, quod inflammetur per interpoſitum aerem, ipſo aere nõ inflammata, non ita eſt manifeſtum experiẽtia: fortaſſe enim aer inflammatur prius, licet non ita ſenſu percipiatur, ſicut in ſtupa, propter huius denſitatem. Atque idem dici poteſt ad exemplum de radice herbę *Aproxis* & de bitumine *Napthæ*.

XXX. Poſſet vero aliter reſponderi, admittendo, quod in argumento aſſumitur, inflãmari aliquando materiam remotam, non inflammata proxima: & dicendo id prouenire ex diſpoſitione materiæ abſq; intenſiori actione ignis in remotum, quam in propinquum. Quod declarabitur facile, ſi ſupponamus non eſſe neceſſarium ut in aliqua materia ſummus calor antecedat ut flammetur, ſed ſufficere vt antecedat calor intenſus in eo gradu, cum quo & forma ſtupæ verbi gratia, & conſeruari non poſſit, & ſi illi ſit adiuncta ſufficiens ſiccitas, ſatis diſponat ad introductionem formæ ignis. Sic ergo fieri poteſt, vt aer medius ſit calidus vt ſeptem, & non inflãmetur ex defectu ſiccitatis, ſtupa vero ſtatim ac peruenit ad illum gradum, inflammetur: atque ita actio ignis calefacientis nunquam fuit intenſior in materia remota, quam in propinqua, ſed habuit aliũ effectum propter aliam paſſi diſpoſitionem. *Obiectioni reſpondetur.* Dices, in illo inſtanti, in quo inflammatur illa materia, iam eſt calida vt octo. Reſpondeo, Si ita eſt (non eſt.n. certum de primo inſtante) tñ id non prouenit ex ſola actione ignis diſtantis, ſed eſt per naturalem reſultantiam à forma iam cõcepta. Quæ reſultantia, ſi non ſupereſt aliqua reſiſtentia in materia, in momento fit: atque ita fieri dicendum eſt, ſi ponamus, omnia accidentia in corruptione perire. Si tamen manere poteſt aliquis gradus contrariæ qualitatis, interueniet aliqua ſucceſſio, breuiſſima tamen & imperceptibilis, quia reſiſtentia eſt minima, & actiuitas magna. Sed quid de actione ipſius formæ ſubſtantialis, quæ fit in diſtanti materia, & non in medio? Cõmuniter dicitur fieri per naturalem reſultãtiã, ſuppoſita ſufficienti diſpoſitione: vel fieri a diſpoſitionibus accidentalibus, ibi exiſtentibus, in uirtute ſubſtantiæ. Nobis aũt reſpondedũ eſt iuxta primam aſſertionem, uel formã ignis ſimul cũ uirtute ſua poſſe illuc attingere, & ſimul influere ad eductionem illius formæ: vel certe, ſi hanc vim nõ habet ſubſtantialis forma, neceſſariũ eſſe ut per aliquã ſuperiorẽ cauſam ille concurſus ſuppleatur, ſicut quando contingit rẽ aliquã per motũ ita cale-A fieri vt inflammetur, introductio illius formæ alicui cauſæ uniuerſali tribuitur.

XXXI. *Alius modus explicãdi adducta experimenta.* Alius modus reſpondendi ad has experientias eſſe põt, admittendo, poſſe agens intenſius facere aliquam qualitatem in paſſum diſtans, quã in propinquum, non tamen immediate agendo in diſtans, ſed per medium. Hic tamen modus actionis dupliciter concipi poteſt. Primo, vt medium non deſeruiat tanquam coefficiens inſtrumentale, aut partiale ad agendum in remotum, ſaltem quoad illum gradum maioris intenſionis, qui ſit in parte remota. Hic tamen dicendi modus non eſt ſatis conſequens ad opinionem, quam defendimus: nam plane ſequitur, illam actionem quatenus eſt intenſio in tali gradu, fieri ab agente remoto immediate in B paſſum diſtans, abſque ulla actione circa medium vel per medium: quia actio remiſſa, quæ fit in medio propinquo, per ſe non confert, nec continuatur cum actione in diſtans, niſi ad ſummum, vſq; ad ſimilem gradum: ergo illa intenſio maior quæ fit in diſtans, eſt actio immediata in illud ſine medio. Sicut, ſi totum medium & paſſum diſtans, prius eſſent calida ut quatuor abſque actione ignis: & deinde ignis applicatus, & immediate intenderet illũ calorem in diſtante paſſo. & non in medio, ſine dubio illa actio eſſet immediate in diſtans: ergo idem erit: etiamſi calor vt quatuor factus ſit ab eodem igne. Alio ergo modo intelligi poteſt, quod agens per uirtutem impreſſam in medio efficiat intenſiorem qualitatem in paſſo remoto, quam in ipſo me C dio, propter maiorem capacitatem ſeu diſpoſitionem, & minorem reſiſtentiam. Hæc autem uirtus eſſe poteſt aliquando qualitas diuerſæ rationis ab alia quæ intenditur, & tunc non eſt res difficilis, ut in exemplo ſupra poſito de ſpeculo, & aere calefactis à Sole, quia illa calefactio fit medio lumine, accidere poteſt ut mediante lumine aeris, ut uirtute agendi, vehementius Sol calefaciat ſpeculum diſtans, vel aliam rem ſimilem, quam aerem propinquum, ob maiorem paſſi capacitatem & diſpoſitionem: & in hoc non video repugnantiam. Sicut .n. poteſt cauſa agens per virtutem diffuſam aliquem effectum habere in remotum, quem non habet in propinquum, ut oẽs concedunt, & ſignatim D.Th. in ſecunda diſt. 15. quæſt. 1. art. 2. & ad 6. & Comm. D 9. Phyſic. & lib. 2. de cœlo, com. 34. ita maiori ratione poteſt intenſius alterare partem remotam, quã propinquam. Alio denique modo intelligi poteſt, hoc fieri per qualitatem eiuſdem rationis, ut v. g. quod Sol per aerem remiſſe illuminatum, intẽſius illuminet ſpeculum diſtans, ita ut lumen aeris medij, etiamſi ſit in ſe remiſſius ut coniunctum primo agenti concurrat ſiue inſtrumentaliter, ſiue partialiter, ad lumen in ſpeculo efficiendum, etiã quoad maiorem gradum intenſionis. Et hic modus eſt difficilior creditu, quia ſupponit qualitatem remiſſã, ſaltem ut coniunctam priori agenti, poſſe concurrere ad intenſionem qualitatis eiuſdem ſpeciei, in eo gradu, in quo illi eſt diſſimilis, & ab illa exceditur: quod an poſſit accidere, examinabimus ſect. E ſeq. vbi plura dicemus de illo exemplo ſpeculi, de eiuſque actione reflexa.

Cur agens per lineam rectam efficacius operetur.

XXXII. AD experientias alias, quæ in confirmationem illius ſecundi argumenti afferuntur, reſpondeo, ſatis probabiliter perſuadere ſecundam partẽ vltimę aſſertionis. Nec mihi occurrit aliqua alia ꝓbabilis reſponſio aut euaſio: non.n. video, cur pręſentia Solis per lineã rectam reſpectu huius partis aeris remoti conducat ad maiorem illuminationẽ eius, niſi quia ipſe Sol cum aere ſibi propinquiori ſimul in illam influit, in aliam vero partem aeris nõ ita

ita è-regione propoſitã,ſed ad latus v.g. feneſtræ, non poteſt ita influere,etiamſi reſpectu ipſius medij illa pars ſit æque propinqua. Dicet fortaſſe aliquis,lumen receptũ in medio agere in virtute Solis,in alterã partem aeris per lineam rectam obiectam Soli, in aliam vero cadentem ad latus ſolum agere virtute propria: & ideo magis illuminare illam partem,quam hanc.Sed hoc & merè gratis,ac voluntarie dictum eſt, & intelligi non poteſt, quæ res ſubſit illis vocibus, neq; in quo conſiſtat illud diſcrimen, ſi Sol ipſe in neutram illarum partem per ſeſe actualiter influit. Nã, hoc ſuppoſito, quid eſt agere in virtute alterius, niſi agere vt virtutem diffuſam ab illo,& vicem eius habentem? ſed illa B virtus recepta in medio eſt vna & eadem: ergo reſpectu cuiuſcunq; partis medij agit vt virtus diffuſa à Sole,& vice illius:ergo æque agit in virtute Solis. Neque explicari poteſt, quid conferat illa ſitualis poſitio (vt ita dicam) vel præſentia Solis, vt ob eam cauſam dicatur agere in virtute Solis in vnam partem,& non in aliam,ſi ratione illius applicationis Sol ipſe per ſe non magis influit.

XXXIII Quod tandem ſic confirmo ac declaro, nã quando accidens agit in virtute alterius abſque actuali influxu eius,ſi tale accidens cõſeruetur ſine alio in cuius virtute agere dicitur, eandem poteſt habere actionem. Hoc patet in grauitate, vel impetu mouente in virtute generantis vel imprimentis; & idem eſt de calore aquæ, ſi calor dicatur calefacere C in virtute ignis: imo & qui aiunt calorem ſummũ efficere dicto modo formã ignis in virtute ignis ſine alio actuali influxu eius, conſequenter aiunt calorem ſeparatũ æquè ac coniunctum igni, poſſe in virtute ignis efficere formã alterius ignis. Itaq; in præſenti,ſi lumen receptum in parte aeris viciniori Soli,efficit dicto modo lumen in alia parte in virtute Solis:ergo ſi illud lumen cõſeruaretur in vna parte,ablato Sole de medio, eodẽ modo illuminaret eandem partem,quam nunc illuminat. Conſequens aũt eſt plane falſum, tum quia alias ẽt nunc æque illuminaret partem aeris ſibi vicinam non obiectam Soli:quia non magis,neq; ita abeſt nunc Sol ab illa parte,quam abeſſet ab alia,ſi oĩno tolleD retur:tum etiam,quia in igne & calore experimento conſtat oppoſitum,vt in eadem confirmatione, quam tractamus,propoſitum eſt. Igitur neceſſario dicendum videtur. Solem actu influere cum parte proxima medij ad illuminandam aliam directe ſibi obiectam, non vero æque poſſe influere in aliã partem à latere exiſtentem,etiam ſi ipſi aeri medio æque propinqua ſit:& inde prouenite, vt illæ partes non æque illuminentur vel calefiant.

De actione magnetis, & ſimilibus.

XXXIV IN tertio argumento de motu locali prima ac præcipua experientia eſt de magnete: de quo, ſicut de multis alijs experimentis quæ hic tractamus, multa erudite congerunt Conimbricenſes lib.7. Phyſic. cap.2. q.1. Breuiter tamen, quantum ad rem præſentem ſpectat, admittimus tractationem illam fieri effectiuè à magnete. Alexand.enim lib.2.quæſt. naturalium,cap.3. exiſtimauit,ferrum non trahi à magnete niſi vt à fine, ipſumq; interna & innata virtute quaſi naturali pondere, ſe mouere ad magnetem.Hoc tamen reijciunt Albertus 2.Metaphyſ.tract.3.cap.6.D.Tho. 7.Phyſic. lect.3. tex. 10. & Galenus lib.3. de facultatibus naturalibus,cap. vltimo. Primo,quia motus naturalis à virtute intrinſeca,ex quacunq; diſtantia fit, vt in terra & igne patet: ferrum autem non tendit ad magnetem ex quacunq; diſtantia,ſed ex certa ac definita:non ergo ipſum tendit,ſed trahitur.Secundo, quia ferrum non mouetur ad magnetem, niſi in debita proportione quãtitatis exiſtant,moles.n.ferri

Conimb.

D.Tho.
Galen.
Alber.

A non trahetur à paruo magnete:ergo id eſt propter actionem,quæ non ſequitur à proportione minoris inæqualitatis. Tertio, quia dicitur experientia conſtare,ſi magnes perungatur ſanguine hirci, aut ſucco alij,aut cepe,non poſſe attrahere ferrũ: ergo id eſt,quia virtus eius attractiua inde debilitatur.

Addendum ſubinde eſt, magnetem imprimere ferro aliquam qualitatem motiuam, qua illud ad ſe trahat.Ita docent oẽs authores,nam ſicut proiectio fit per qualitatem impreſſam,ita & tractio:eſt tamen differentia, quia impulſus imprimitur per immediatum contactum quantitatiuum,non vero hæc qualitas attractiua:& ratio eſt, quia inſtitutæ ſunt à natura ad contrarios effectus. Nam per impulſum ſeparatur mobile à mouente, quod illud tangit:per tractionem vero trahitur mobile verſus motorem, vel ẽt donec contingat illum. Præterea, talis eſt hæc attractio magnetis, vt non ſolum per ſe ferrum ad ſe trahat,ſed ẽt ipſi ferro participationem eius virtutis communicet, nam ferrum attractũ, aliud ferrũ ad ſe trahit, & illud attrahit aliud, vt quaſi catena ex eis conficiatur: quemadmodum Auguſtinus refert 21. de ciuit. cap.4. & nos etiam aliquãdo experti ſumus:hoc ergo eſt ſignum apertum,imprimere magnetem ferro qualitatem, quæ & vim habet mouendi ipſum ferrum,& efficiendi aliam ſimilem, qua ferrum ad ſe trahat. XXXV

Auguſt.

Vltimo addendum eſt, vt argumento propoſito rñdeamus, magnetem non imprimere eam qualitatem ferro niſi per mediũ, alterando.ſ. illud vſq; ad ferrum:quamuis.n.hec alteratio medij ſenſibili experimento non percipiatur, tamen, cum facile fieri poſſit,ex alijs experimentis,& rationibus colligimus, in illa etiã alteratione ſeruari naturalem modum agendi efficientis cauſæ. Nec e.n.obſtat, quod medium ipſum non trahatur ad magnetem: quia neceſſe non eſt, vt qualitas diffuſa per mediũ eundem effectum habeat in medio, quem habet in diſtanti paſſo: ſicut in ſuperioribus dictum eſt,ob diuerſam paſſi diſpoſitionẽ accidere, vt virtus diffuſa per medium efficiat in diſtans corpus nouam qualitatem,aut qualitatis intenſionem, quam non facit in ipſum medium.Sic ergo accidere poteſt in præſenti, vel vt qualitas diffuſa per medium nõ ſit eiuſdem rationis cum ea quæ imprimitur ipſi ferro,vel certe quod licet ſit in ſe eiuſdem ſpeciei, nõ habeat eundem effectum trahendi, in medio, quẽ habet in ferro propter peculiarem proportionem, aut diſpoſitionem ferri. XXXVI.

Solum põt obſtare alia experientia, qua conſtat magnetem immutare ferrum,etiã interpoſito medio denſo,vt experimento etiam percipitur, & Auguſtinus ſupra refert,dicens,poſito ferro ſuper argentum, & magnete ſubtus, moueri ferrũ ad motum magnetis,*concitatiſſimo curſu ac recurſu prout magnes ab aliquo agitatur, argẽto* (inquit) *medio nihil patiente.* Neque.n. videtur veriſimile poſſe magnetem tam denſum mediũ totum alterare & penettare.Sed nihilominus,cum Auguſt. ait, *argento nihil patiente*, plane intelligit de paſſione illa ſenſibili,qualis erat motio & concitatio ferri:de alteratione aũt inuiſibili,Auguſt. ibi nihil diſputat.Neq; eſt adeo difficile creditu, qđ magnes penetret corpus illud intermediũ ſua alteratione, vel quia poroſum eſt,vt eſt lignum;vel quia paruã hẽt profunditatem quale fortaſſe erat argentum illud cuius meminit Auguſtinus: ſicut ẽt influẽtiæ cęleſtes penetrant corpora ẽt denſiſſima & in magna diſtantia propter magnã vim agendi. Hæc enim vis magnetis exiſtimatur eſſe quædam participatio cœleſtis proprietatis, vt dicit D.Thomas quæſt.5.de verit. artic. 10. ad 5. quæſt. vnica de anima, artic.1. Forte etiam contingere poteſt, vt illa actio licet non penetret totum corpus denſum, interuentu circum- XXXVII.

E

circumfuſi aeris, cōtinue perueniat vſq; ad ferrū, A Atq; ad eundem modum iudicandum eſt de ſuccino eleuante paleas,& idem eſt de argento viuo trahente particulas auri,& de quacunq; alia re ſimili, vel medicinali radice aut herba, quæ vim habet trahendi aliquid, aut etiam expellendi.

XXXVIII. Remora qui nauē retardet. Quod vero ſpectat ad retentionem Echeneidis, quāuis alioqui ille ſit mirabilis naturæ effectus: & difficillimum explicatu,qua virtute poſſit tam paruum animal,tam vehementē molem retardare: tñ in præſenti nihil infert difficultatis, nā Plinius expreſſe ait, *id facere nullo ſuo labore,non retinendo, aut alio modo,quam adhærendo*: non ergo quidquā agit in diſtans: Quid vero imprimat naui ad detinendā illam, tractat late Scaliger contra Cardanū exercit. 218. & contra eū Conimbric. ſupra art. 5. B Ego vero cenſeo rē eſſe occultiſſimam, quæ neceſſario reducenda eſt in aliquā virtutem ſuperioris rōnis,quæ vim habeat talem ac tantam ad reſiſtendum illi impulſui nauis,vt ab eo debilitari nō poſſit. An vero id fiat ab hoc animali imprimendo aliquam qualitatē naui debilitantem vim illius impetus:vel ſolū adhærendo per virtutem ſibi innatam, ſicut homo detinet lapidē proportionatum ne cadat:vel denique,an hic piſcis vim talē habeat ſiſtēdi ſe ipſum, & quaſi adhærendi loco ſuo, vt ēt ab impellēte nauim rapi aut dimoueri nō poſſit, mihi incertum eſt. Quocunq; tñ horum modo eueniat, non dubium eſt,quin ex virtute mirabili & occulta proueniat,adiuuante fortaſſe ſpeciali aliqua, & connaturali influentia cœleſti.Imo addit Ambroſ. C lib. 5.Hexamer.c.10.ad finem,imitatus Baſiliū homil.7. Hexameron, *ex manere & potentia creatoris tam paruum animal tantam accepiſſe virtutem.*

Scaliger. Conimb. Ambroſ.

De actione phantaſiæ, & ſimilibus.

XXXIX. IN quarta difficultate ſoluenda laborāt,qui exiſtimant notitiā exiſtentem in phantaſia effectiue concurrere proprio influxo Phyſico ad actum appetitus.Vnde quidam vtramq; potentiam vel in cerebro,vel in corde collocant, vt vicinæ ſint & inter ſe agere poſſint, cum tamen verior doctrina habeat,phantaſiam in cerebro, & appetitum in corde eſſe,vt alibi latius oſtendendum eſt. Alij neſcio quas qualitates dicunt diffundi à cerebro, medio actu phantaſiæ vſq; ad cor, vt immutent appetitū. D Sed hoc figmēto ſimile eſt:quia illæ qualitates nec ſunt ſpecies obiecti,aut ipſiuſmet actus phantaſiæ: eſſent.n.inutiles,cum appetitus non poſſit ſpeciebus vti:nec poſſūt eſſe qualitates aliquæ,quaſi deferentes ad potentiam appetitiuam notitiam obiecti quæ eſt in phantaſia: quia potentia ipſa appetitiua nunquam percipit illam notitiam: neq; notitia vnius potentiæ pōt alteri manifeſtari, aut formaliter aut obiectiue,niſi mediante alia ſpecie,aut notitia ſui. Alij deniq; conuicti argumento fatentur notitiam exiſtentē in cerebro immediata actione influere per propriam efficientiam in appetitū. Neq; putant id eſſe incōueniens,eo quod illæ duæ facultates in eadem anima coniungantur, quæ eſt principium principale illius actionis: nam ſicut E virtus principalis poteſt cooperari ſuæ virtuti inſtrumentali, etiamſi vſq; ad locum diſtantem diffuſa ſit, ita è contrario virtus aliqua inſtrumentalis poterit cooperari virtuti principali, etiā in loco diſtanti,ſi vſque ad illum virtus ipſa principalis diffuſa ſit, dummodo in illa etiam parte, vbi fit actio,ſit aliud inſtrumentum magis propriū & proportionatum tali actioni. Quæ reſponſio,ſuppoſito illo primo fundamēto, eſt inter reliquas minus improbabilis,& de inſtrumentis diuinis adhiberi ſolet,quod attingere poſſint immediate ad diſtās, quia virtus principalis ibi adeſt. Abſolute tamen (quidquid ſit de miraculoſis actionibus) nō ſatiſfacit,quia iā admittitur efficiētia ab aliqua forma, aut qualitate ſeu actu, quæ trāſilit ad diſtans quaſi per ſaltum abſq; continua actione per medium.

Et ideo nos facilius has anguſtias euademus, negando notitiam concurrere actiue ad actum appetitus,ſed tantum vt conditionem repræſentantem obiectum,qua poſita,appetitus efficit ſuum actum per naturalem ſympathiam harum potentiarum. Et ad hoc optime confert radicatio illarum facultatum in eadem anima:illa.n. ſeu ſuppoſitum per illam eſt,quod principaliter operatur,& vtitur his facultatibus:& ideo,dum per vnam percipit obiectum ſibi conueniens,per aliam illud appetit: non quidem quia per vnam efficiat in aliam, ſed quia ex obiecto per vnam apprehenſo excitatur ad operandum per aliam, quæ excitatio nō eſt per immutationem realem & effectiuam, ſed per Metaphoricam ſeu finalem,& ideo non requirit localem propinquitatem:ſed animalem,vt ſic dicam. Atq; idē proportionaliter dicendum eſt de appetitu, & potentia motiua: quanquam.n. dici poſſet, omnem motionem inchoari ex corde, & medijs ſpiritibus ac neruis procedere vſq; ad partem,in qua exercetur,vel apparet motus,tamen,quod ad præſens attinet,applicatio potentiæ motiuæ per appetitū nō eſt per actionem propriam & phyſicam vnius potentiæ in aliam,ſed per ſubordinationem potētiarum in eadem anima: quo modo ēt intellectus, & ſenſus applicatur ad operandum per voluntatem & appetitum, de quo latius Philoſophi in lib. de anima & Theologi in 1.2. De efficientia vero ſpecierum ſenſibiliū in ſenſibus internis,medijs externis,alia eſt ratio,& lōge diuerſa,nā hic reuera propria efficientia interuenit, quæ per mediū fieri debet, vt ab oculo dicuntur ſpecies viſibiles tendere vſq; ad ſenſum communem per neruum opticum: hæc.n.actio talium ſpecierum non eſt proprie vitalis,aut immanens,ſed eſt proueniēs ab extrinſeco: medijs illis inſtrumentis, & ideo per medium proprie diffunditur,ſicut aliæ actiones naturales. XL.

De actione rei ſpiritualis in corpus.

HActenus dictum eſt de agentibus & patientibus corporalibus inter ſe; in quinto vero argumento agitur de actione rerum ſpiritualium in corpora,& inter ſe. Et quoad priorem partem de actione ſpirituum in corpora,conſequenter loquēdo,dicendum eſt,neceſſariam eſſe immediatā propinquitatem intelligentiæ ad corpus,vt illud poſſit mouere localiter:ſuppono ſpiritum creatū nullam aliā actionem poſſe in corpus exercere, quod infra oſtendam, de intelligentijs diſputando. Vnde,ſi angelus ad mouendum corpus poteſt imprimere impetum, medio alio corpore, quod non localiter moueat, ſic quidem ad mouendum localiter aliquod corpus,ſufficiet illi adeſſe immediatione virtutis:neceſſarium tamen erit,vt immediatione ſuppoſiti ſit præſens illi corpori, in quo primo incepit illam virtutem imprimere.Si tamen (quod probabilius cenſeo) non poteſt angelus illam virtutem imprimere per intermedia corpora nō mota, neceſſarium erit, vt angelus mouens proxime adſit immediatione ſuppoſiti ei corpori, quod immediate mouet. Et hoc modo aiunt Philoſophi vnamquamque intelligentiam mouentem cælum, adeſſe ei orbi quem mouet. Sic etiam Theologi dicunt angelos ſuppoſitaliter adeſſe illis corporibus,quæ aſſumunt,& in quibus apparent.Et quoties Scriptura dicit angelum mouere, vel deferre aliquem hominem,ſignificat ibi angelum ſubſtantialiter adeſſe, aut cum re,quam mouet, moueri. Quod non eſſet neceſſarium, niſi oporteret angelum adeſſe,vbi mouet. Atque hoc plane ſupponit XLI.

D.Thom.

D Tho. D.Thom.1.p.q.52.& 53.& 55.ar.2.ad 3.& q.113. art.6.ad.3.& clarius in locis infra citandis.

XLII. Neq; obſtat,quod res ſpiritualis non habeat ſitũ: habet enim ſubſtantialem & realem præſentiam definitam, ſecundum quam neceſſe eſt paſſo coniũgi,quando agit in illud. Nec modo diſputo,an operatio ſit ratio illius præſentiæ , quod Theologi aliqui aſſerere videntur; vel è cõuerſo,an præſentia illa ſecundum ſe ſit prior, vel ẽt independens ab operatione,quod plures affirmãt , & mihi probabilius videtur:ſed aſſero , ad operationẽ neceſſariam eſſe præſentiam ſubſtantialem, quam fortaſſe vocauit *tactum ſpiritualem ad corpus*,D.Tho.q.6.de potentia,art.7.ad 12.Et apertius q.16.de malo,artic.1.ad 15. dicit, quod angelus non agit immediate in aliquod corpus à ſe diſtans,& affert Damaſcenum dicentem:*Angelus vbi eſt,ibi operatur.* Qui videndus eſt lib.1. de Fide, cap.16.& 17.libr.3.cap.2.

Damaſc.

XLIII. Neq; etiam obſtat, quod angelus moueat per intellectum & uoluntatem,quia, vt inferius ſuo loco dicam,non mouet per has potentias vt proxime efficientes motum,ſed dirigendo & applicando potentiam exequentem, quam oportet eſſe coniunctam paſſo . Quam reſponſionem inſinuat D.Tho.loco nuper citato de potentia:cum enim obieciſſet in argumento 12. *mouens & motum debere eſſe ſimul;* angelum autem non eſſe ſimul cum corpore,ex eo quod velit illud moueri,reſpondet:*Imperium angeli requirit executionem virtutis:vnde oportet quod ſit quidam tactus ſpiritualis ad corpus , quod mouet*: & quodlib.6.ar.2. ad 2. quod erat ſimile, reſpondet, actionem angeli radicari in eſſentia eius,a qua procedit virtus & operatio; & ideo neceſſariũ eſſe ſubſtantiam eius aliqualiter coniungi rebus quas mouet,quia mouens & motum debent eſſe ſimul . Et declaratur præterea quia ſi efficaciam mouendo penſanda eſſet ex modo,quo voluntas attingit ſuũ obiectum,ſicut voluntas angeli indifferenter velle poteſt propinquum & diſtans quantumuis: ita eadem efficacitate poſſet,mouere corpus propinquũ, & diſtans quacunque diſtantia:conſequens autem eſt plane abſurdum,quia,cum uirtutem habeat finitam , non eſt veriſimile poſſe æque operari in rem quantumcunq;diſtantem,ſed habere terminum in ſphæra actiuitatis ſuæ.Sicut ergo alter comparatur potentia motiua ad ſubiectum, quam uoluntas ad obiectum, ita ẽt in abſoluta conditione propinquitatis & diſtantiæ: potentia enim mouens agit realiter & tranſeũter in ſubiectum quod mouet,& ideo oportet vt ſit realiter indiſtans ab illo: ſecus vero eſt de voluntate vt verſatur circa obiectum , in quod realiter non agit neque ipſum immutat .

De actione ſpirituum inter ſe.

XLIV. Altera pars illius argumenti erat de actione vnius angeli in alium,vel in animam ſeparatam , quæ actio etiam eſſe poteſt aut locutio , aut motio localis. De hac eadem eſt ratio quæ de motione corporis:nec video rationem differentiæ quę aſſignari poſſit.Vnde D. Tho. in loco proxime citato generaliter ait, ſubſtantiam angeli debere coniungi rebus quas mouet: nõ enim dixit *corporibus*, ſed *rebus* , vt indicaret doctrinam eſſe generalem . Suppono autem ſermonem eſſe,quando vnus angelus mouet alium verè ac phyſice efficiendo in illo motum , nam ſi tantum moueat moraliter per imperium, illam tantum requirit præſentiam quæ ad imperium ſufficit , de quo eadem eſt ratio quæ de locutione, nam imperium locutione fit .

D. Tho.

XLV. Qualiter angeli mutuo colloquantur. De locutione autem vnius angeli ad alium non poſſumus hic ex profeſſo dicere,nam eſt res Theologica,& ad explicandum difficilis:in genere tamẽ loquendo , altero è duobus modis in illa procedi

A poteſt.Vnus eſt,angelum loquentem nihil agere in eum cui loquitur : & ſic facilis eſt in præſenti reſponſio,quia is angelus cui alius loquitur, non cõparatur ad illum,vt ſubiectum vel paſſum ad agẽs, ſed tantum vt obiectum ad actum immanentem , & ideo mirum non eſt , quod locutio poſſit eſſe immediate ad angelum quantumcunque diſtantem . Iuxta hunc autem dicendi modum ad argumentũ factum reſpondendum eſt , locutionem vnius , & excitationem alterius non fieri per actionem tranſeuntem ab uno in alium , ſed quaſi per quandam ſympathiam naturalem ; quia dum unus angelus vult vt alius percipiat ſuum actum, vel cõceptum , ſtatim alter vtitur,ſpecie,quam habeat illius actus vel conceptus,vt attendat loquẽti. Nec video,quo B alio modo poſſit illa ſententia explicari:ſtatim vero inde apparet quanta in ea ſit difficultas,quod nimirum facultates radicatæ in diuerſis eſſentijs vel ſubſtantijs habeant inter ſe naturalem ſympathiã & connexionem , ac concomitantiam in agendo , non caſualem,ſed infallibilem,ac per ſe,ſine actione vnius in aliam.Cui difficultati accedit alia,ſi angelus habet innatas ſpecies actuum alterius,cur nõ poſſit illos intueri ſtatim ac ſunt ſi velit , etiamſi alius ipſum non excitet & quaſi applicet per ordinationem ſeu volũtatem ſuam.Rurſus accedit difficultas de illuminatione qua unus angelus non ſolum loquitur,ſed ẽt docet alium:ad quã,ẽtſi ſi illa ſympathia admittatur,non videatur ſufficere. Tandem , quidquid ſit de locutione in rigore ſumpta , C extendi poteſt difficultas ad omnem actionem ſpeciei intelligibilis: eſt .n. probabile vnum angelum quatenus eſt obiectum actu intelligibile,poſſe quãtum eſt de ſe imprimere ſpeciem ſui vel ſuorum actuum in alium angelũ,ſi tali ſpecie careat.Et quidquid ſit de angelis inter ſe,reſpectu animę quę ſeparatur à corpore,id eſt magis receptum:poſita ergo tali actione manet integra difficultas,ſi illa non impeditur per diſtantiam .

Alter ergo dicendi modus eſſe poteſt,admittendo aliquam actionem intellectualẽ vnius ſpiritus in alium per realem effectionem alicuius ſpeciei intelligibilis,vel alicuius intẽſionis, aut modificationis eius. Qua ſuppoſita,poteſt adhuc dupliciter reſponderi ad difficultatem tactam.Primo excipiendo hanc actionem a generali regula tradita.Quem D modum inſinuat D.Tho.in citata quæſt.de anima, & in quodlib.6.artic. 10. Et rationem utroq; loco ſignificat , quia idem eſt in angelis ordo , quod in corporibus ſitus : & ideo actio pure intellectualis non pendet ex ſitu aut medio , ſed ex ordine naturæ.Et in 1.p.q.107.artic.4.addit,operationem intellectus abſtrahere à loco & tempore:& ideo locutionem quę per illam fit,non impediri ob diſtantiam. Et poteſt hoc confirmari , nam incredibile videtur non poſſe vnum angelum loqui ad alium , niſi ſint diſtantes ſuppoſito & ſubſtantia , nam per mediũ non poteſt deferri illa actio. Hæc vero ſententia revera videtur parum conſequens ad omnia dicta , quia valde eneruat principium poſitum , totamq; E rationẽ eius.Item quamuis in angelis non ſit ſitus, eſt tamen præſentia ſubſtantialis: ergo differentia aſſignata nulla eſt ad excludendam neceſſitatem huius præſentiæ ad dictam actionem : alias neque eſſet neceſſaria indiſtantia inter angelos , ut vnus localiter moueret , vel detineret alium. Item iuxta illam rationem , Deus ex vi actionis qua creat vel illuminat angelum, non eſſet intime præſens in illo per eſſentiam , ſed ſolum ratione immenſitatis : quod eſt contra Diuum Thomam , & veriorem doctrinam , vt infra videbimus . Sequela patet , quia etiam Deus agit in angelum,vt ſpiritus in ſpiritum:ergo eſt eadem ratio de illo . Erit ergo propter hæc probabilis ultimus dicendi modus. quod

ad

ad hanc etiam actionem, & ad locutionem angelicam, ſi illam actionem requirit, neceſſaria ſit indiſtantia. A Inter quas ſententias alijs relinquo iudiciū quæ ſimpliciter probabilior ſit: ſolum aſſero hanc tertiam eſſe magis conſequentem ad rem quā nunc tractamus, niſi eligatur prima, cuius difficultatibus ſatisfacere difficillimum eſt.

De ſphæra actiuitatis.

XLVII. VLtima difficultas propoſita in ſexto argumento facillime ſoluitur ex ſecūda & tertia parte vltimæ aſſertionis, quas probabiliter ſuadet, & contra ſuperiores aſſertiones nihil probat. Quamuis.n. demus habere vnumquodq; agens naturalē ſphærā actiuitatis certæ magnitudinis, in quā poſſit per ſe B & propria uirtute, actioneque agere, non ſequitur poſſe immediate agere in partem remotam illius ſphæræ, non agendo in propinquam, quia non poteſt agere, niſi continuata actione, inchoādo illam à paſſo ſibi propinquo, & indiſtante, & continue diffundendo illam per totam ſphæram: hunc enim modum agendi determinat ſibi quæcunque cauſa efficiens. Neque eſt inconueniens quod cauſæ omnes, etiamſi ſint virtute inæquales, ęque determinent ſibi hanc paſſi propinquitatem, quia hoc non prouenit ſolum ex limitatione vel imperfectione virtutis, ſed ex natura huius cauſalitatis: limitatio autem ſpærę prouenit ex limitatione virtutis, & ita iuxta inæqualitatem virtutis erit etiam inæqualis ſphæra, ſi cętera paria ſint. Recte autē videtur pro- C bare argumentum illud, non limitari agentia naturalia ad agentum per ſe, & per ſuam propriam virtutem in ſolam ſuperficiem ultimam corporis ſibi contigui, ſed intra aliquod certum ſpatium, quod poſſunt ſua virtute attingere, etiamſi per poſſibile vel impoſſibile vna pars medij non agat in aliam: quod in vltima concluſione aſſeruimus.

XLVIII. Non probat autem argumentum illud (quamuis ad hoc etiam tendere videatur) eſſe impoſſibilem illum modum agendi per partem propinquam in remotam per totum ſpatium, ita vt quantumuis per partes proportionales diuidamus partem remotā à propinqua, imo & ſuperficiem proximam à reliqua magnitudine, ſemper poſſit effectus actiue procedere ad remotum per propinquum, quia in hoc D modo agendi nulla inuoluitur repugnantia: quia qualitas recepta in medio, aut in qualibet parte medij vel in ſuperficie, poteſt eſſe actiua, & paſſum eſt etiam aptum ad recipiendam talem qualitatē, & pars remota eſt in debita proportione reſpectu propinquioris, vt ab illa pati poſſit; quia actio procedit vniformiter difformiter à principio ſphæræ vſque ad finem: ergo concurrere poſſunt omnia neceſſaria, vt actio ſemper fiat per propinquum in remotum. Neque enim obſtare poteſt infinitas partium proportionalium, quia ſimilis infinitas eſt in ſucceſſione actionis. Non ergo aſſerimus hunc modum eſſe impoſſibilem, ſed aſſerimus in primis non eſſe neceſſarium, ut omne agens requirat propinquitatem & indiſtantiam paſſi in quod primo agit. E Neque etiam ſufficere ad definiendam ſphæram actiuitatis agentis, per ſe, & ex ui quantitatis ac limitationis virtutis eius. Aſſerimus deinde, etiam quādo actio illo modo procedit per partem propinquā in remotam, non ita fieri ab una parte in aliā, quin agens ſimul & actualiter cum omnibus agat intra ſphæram ſuæ actiuitatis: & ideo efficacior ſit actio in partem remotam per propinquam, quam ſi ſola pars propinqua per uirtutem in ſe receptam ageret in remotam. Et vtrumque horum aſſertum eſt in ultima concluſione, & videtur ſufficienter probari ex omnibus dictis & contentis in illa ultima difficultate.

SECTIO IX.

Vtrum cauſa efficiens ad agendum requirat paſſam ſibi diſſimile & in qua proportione.

RAtio difficultatis primo ſumi poteſt ex dictis ſectione quarta, vbi oſtenſum eſt interdum agens agere in ſe ipſum etiam ſecundum eandem partem; non poteſt autem idem ſibi eſſe diſsimile ſecundum eandem partem: ergo nō eſt neceſſe ut ſemper paſſum ſit agenti diſſimile. Dicetur fortaſſe, quando aliquid in ſe agit, ſemper operari per virtutem alterius rationis à forma quā in ſe agit, & ita in principio actionis eſſe ſibi diſſimile, quatenus non habet formaliter illam formā, ſed tantum virtualiter. I. Dubitandi difficiles rōnes. Prima.

II. Secunda. Sed contra hoc argumento ſecundo, nam interdum aliquid agit in ſeipſam etiam per eandē qualitatem formaliter: calor enim uel frigus alicuius corporis, quando circumdatur ab agente cōtrario ſolet ſeipſum intendere, & quaſi fortificare ad reſiſtendum, vel debellandum aliud, vt patet in calore ventriculi, qui hac ratione tempore hyemis fortior eſt, vt experientia oſtendit, & teſtatur Hippocrates aphoriſmo 15. (Hippocr.) Idem patet in aere exiſtente in cauernis vel locis infimis, qui tempore hyemis calidior eſt. Nec poteſt hoc tribui extrinſeco agenti, cum illud contrarium ſit, & non poſſit qualitatem ſibi oppoſitam intendere. Neque etiam poteſt tribui dimanationi naturali ab intrinſeca forma, tum quia hæc ex ſe ſemper eſt maxima quæ eſſe poteſt, cum ſit mere naturalis; neque eſt cur augeatur propter circumſtans contrarium imo inde potius deberet impediri: tum etiam quia non ſolum in naturali, ſed etiam in præternaturali ſubiecto inuenitur ille modus actionis, nam etiam aqua in puteis calidior ſit tempore hyemis.

III. Tertia. Tertio eſt ſimile argumentum, quia interdum una res agit in aliam ſibi ſimilem in qualitate & in tenſione, etiamſi actio per eandem qualitatem fiat. Aſſumptum patet communi exemplo de ferro, qđ licet in ſe non habeat ſummum calorem, ſed vt ſex, v.g. intendit ſimilem calorem in palea uel ſtupa, ita vt illam comburat. Et ad eundē modum calor, & lumen medij intendi ſolet per reflexionem a calore vel lumine corporis extreme diſtantis, etiamſi illud in ſe calidius vel lucidius non ſit intenſiue, ut cum Sol directe calefacit aerem & terram, calor aeris intenditur ex reflexione terræ, & ſimiliter intenditur lumen aeris ex reflexione ſpeculi, &c. cū tamen nec calor in terra, nec lumen in ſpeculo potuerit eſſe intenſius, quam in aere ex actione Solis, cum magis diſtent à Sole quam aer.

IV. Quarta. Quarto ſi ob aliquā cauſam eſſet neceſſaria hæc diſſimilitudo, maxime vt agens ſuperet in uirtute agendi paſſum: ſed ob hanc cauſam non eſt neceſſaria, tum quia fieri poteſt vt aliunde proueniat illa ſuperior virtus, nimirum ex maiori denſitate, aut ex alijs conditionibus ſubiecti: tum maxime, quia non ſemper videtur neceſſarius ille exceſſus ex parte agentis, alioqui nunquam paſſum poſſet reagere in ſuum agens. Quia vel ſuperatur ab illo in virtute, vel non: ſi non ſuperatur, & nihilominus ab illo patitur, iam in agente non requiritur exceſſus virtutis, ſi vero ſuperatur & nihilominus in illud reagit: ergo ad reagendum non requiritur exceſſus virtutis: at vero reactio, vera ac propria actio eſt, & cauſalitas effectiua: ergo ad hāc non ſemper eſt neceſſarius in ceſſus uirtutis: ergo nec diſſimilitudo in forma ſeu ratione agendi. Tandē fieri poteſt vt actio ſit coæua agenti, vt illuminatio Soli: tunc autem nunquam intercedit diſſimilitudo inter agens & patiens, quia ſemper fuerunt ſimilia.

Notatio-

Notationes ad reſolutionem quæſtionis.

V. Diſſimilitudo inter agens, & paſsũ p.o initio actionis attendenda. ADuertendum eſt, cum inquirimus, an efficiẽs requirat paſſum ſibi diſſimile, non eſſe ſermonem de fine actionis, ſed de initio, ſeu de diſpoſitione, & proportione, quę antecedere debet inter agẽs & paſſum ad actionem, quia hic inquirimus conditiones requiſitas ad agendum, non eas quæ conſequuntur actionem. Et pręterea, quæ in fine actionis non tam comparabitur paſſum ad agens, quam effectus ad cauſam. Quo fit, vt diſſimilitudo in termino actionis non poſſit eſſe de ratione cauſæ efficientis, cum potius intentio agentis ſit reddere paſſum ſibi ſimile. Quod ſi id interdum perfecte non aſſequitur, prouenit ex imperfectione effectus, & hæc aliquando oritur ex debili virtute agentis, quod nõ poteſt vincere reſiſtentiam paſſi; aliquando ex incapacitate paſſi, & nobiliori virtute agentis, quod vniuerſale eſt, ſeu cauſa æquiuoca agens per formam ſuperioris ordinis, quam effectus non poteſt ſecundum eandem rationem recipere: & ideo fit ſimilis ſecundum aliquam analogiam, vel rationem communem non vero perfectam.

VI. Rei quæ agit, actio poteſt eſſe coæua. Rurſus obſeruandum eſt, cum inquirimus diſſimilitudinẽ, quæ antecedere debet inter paſſum, & agens, non eſſe ſermonem de anteceſſione in tempore aut duratione, ſed ordine naturæ, & cauſalitatis: illa enim prior, licet ſæpe intercedat, per ſe neceſſaria non eſt, vt recte conuincit vltimum argumentum in principio factum. Neque enim dubitandum eſt, quin poſſit actio eſſe coæua agenti, quãdo illa ſucceſſionem non requirit, & abſque reſiſt ẽtia ſit. Vnde, ſi illa ſit actio naturalis, & ex ſua ſpecie talis ſit, poſſit reddere paſſum perfecte ſimile agenti, à principio perficiet illam ſimilitudinem; nam agẽs naturale, ſtatim ac eſt, agit quantũ poteſt, & ideo ſi agit ſine reſiſtentia, à principio producit effectum perfectum: ergo ſecundum realem durationem in ea actione paſſum nunquam eſt diſſimile agẽti. Nihilominus tñ ordine naturæ intelligi poteſt diſſimile, quia tale paſſum ex ſe, & ſecluſa actione agẽtis, non haberet ſimilitudinem cũ illo. Et ita actio illa non ſit circa paſſum, vt iam ſimile, ſed potius reddit illud ſimile: atque ita formaliter ſit ex diſſimili.

Reſolutio quæſtionis.

VII. Agit quidque in diſſimile in forma, at in materia ſimile Ariſt. SIc igitur explicatio quæſtionis ſenſu, facile eſt eius reſolutio: dicendum eſt enim cauſam agentem efficere non poſſe in paſſum, niſi quatenus eſt ſibi diſſimile in forma, ſeu termino actionis. Hoc eſt veluti primum principium in Philoſophia: tradit illud Ariſt. 1. de Generat. cap. 7. tex. 46. vbi ait maximam partem veterum ſumma animi conſenſione affirmaſſe, rem nullam ſimilem à ſimili quicquam pati: *quod alterum nihil magis agens, aut patibile altero ſit.* Et text. 48. idem confirmat, quia alias eadem ratione idem à ſeipſo afficeretur. Quod in ſequentibus declarat, dicens hanc diſſimilitudinem neceſſariam eſſe ſecundum formam ſeu ſpeciem, nam in materia, ſeu genere ſubiecto, potius requiritur ſimilitudo inter agens, & patiens, quod paulo inferius declarabimus. Idem principiũ ſupponit Ariſt. eodem primo lib. de Gener. ca. 9. dum ait *agens agere, quatenus eſt actu, pati vero paſſum vt eſt in potentia.* Quod etiam docet toto lib. 1. Phyſicor. & lib. 3. in principio, & libr. 7. à tex. 35. & lib. 8. à principio. Et expoſitores his locis generatim ita ſentiunt, quamuis nonnulli in aliquibus particularibus actionibus non recte id declarent, vt reſpondendo ad difficultate videbimus.

VIII. Concluſionis rō. Ratio autem tacta, eſt, quia agens agit quatenus eſt in actu, & ad agendum requirit paſſum, quod ſit in potentia; ſed id quod in potentia vt ſic, eſt diſſimile ei quod eſt in actu vt ſic: ergo. Maior quoad priorem partem conſtat; quia agere eſt communicare, ſeu dare eſſe, & ideo neceſſe eſt, vt tale eſſe ſupponatur actualiter in cauſa, vel formaliter, vel eminenter iuxta modum, & dignitatem agentis nemo enim dare poteſt, quod in ſe aliquo modo non habet. Et eadem fere ratione probatur altera pars eiuſdem propoſitionis, quia dum agens communicat ſuum eſſe paſſo, reducit illud de potẽtia in actũ ergo paſſum vt tali actioni ſubſternitur, ſupponitur in potentia. Et ideo in primo Phyſicorum priuatio ponitur inter principia ad generationem neceſſaria ex parte materię, quæ principia in omni mutatione. vel actione quæ ſit ex ſubiecto, proportionaliter neceſſaria ſunt. Ab incommodis etiam optime confirmauit concluſionem Ariſtoteles, quia alias nulla eſſet ratio cur ex duobus ſimilibus vnum potius in aliud ageret, quam e conuerſo. Item, quia idem poſſet ſe ipſum intendere. Item, nullus eſſet finis actionum, ſed poſt perfectam pugnam inter contraria, & comparata victoria, & aſſimilato paſſo, tunc denuo inchoaretur actio. Ac denique, vt Ariſtoteles ait, *hoc modo nihil vindicari poterit, neque ab occaſu, neq; à motu.* Abſurda ex oppoſito concluſionis.

Corollaria ex præcedenti reſolutione.

ATque ex his rationibus ſequitur primo, diſſimilitudinem per ſe neceſſariam inter cauſam agetem, & patientem, ſolum eſſe eam, quæ eſt inter habitũ, & priuationem, ſeu inter rem conſtitutam in actu, vel exiſtentem in potentia: nam ſi in paſſo ſupponatur capacitas ad recipiendam formam, & agens habeat virtutem ad producendam illã, nullã aliã diſſimilitudinem ex parte paſſi requirit, niſi ꝙ careat tali forma: quia neque ex ratione motus aut actionis, neque ex alio generali principio, alia põt in vniuerſum requiri. Vnde, quod in rebus generabilib. & corruptibilib. inueniatur non ſolũ hæc diſſimilitudo, ſed etiam poſitiua oppoſitio, & cõtrarietas, non eſt ex ratione cauſæ efficientis vt ſic, ſed ex eo, quod tales res ita ſunt inſtitutæ, vt mutuã inter ſe pugnam, & actionem habere poſſint, & ex ſe inuicem generari, & corrumpi ſecundum ſpeciem. Eſt autem animaduertendum, inter cauſas efficientes quaſdam eſſe vniuocas, alias vero æquiuocas: quas voces iam ſupra explicuimus: agimus aũt de cauſis principalibus, nam ex illis facile eſt doctrinam ad inſtrumentales accommodare. In cauſis ergo vniuocis dicta conditio propriiſſime, & formaliter intercedit: nam, cum agens introducat in paſſum formam eiuſdem rationis cum illa, per quam agit, ſupponit in paſſo carentiam eius, & conſequenter ſupponit formalem diſſimilitudinem cum illo. IX.

At verò cauſa æquiuoca non inducit in paſſum formam eiuſdem rationis atq; adeo formaliter ſimilem ſuæ formæ per quam agit, & ideo proprie non ſupponit in paſſo formalem diſſimilitudinem, id eſt carentiam illius formæ ſecundum ſpeciẽ quã in ſe habet: ſed ſupponit diſſimilitudinem inter paſſum, vt actioni ſupponitur, & vt per actionem perficitur, & conſequenter etiam ſupponit in paſſo carentiam illius ſimilitudinis, quæ inter formam aliquam formaliter ſumptam, & aliam quæ eminenter continet illam, intercedere poteſt. Et ratio eſt clara: Primo, cauſa æquiuoca nõ facit formalem ſimilitudinem, ſed eminentialem tantum (vt ita dicam) ergo proportionalem tantum diſſimilitudinem prærequirit, nam ſola priuatio formæ, quæ terminat actionem agentis, ad actionẽ neceſſario ſupponitur. Etenim ad actionem non requiritur, quod paſſum careat forma, quæ eſt formaliter in agente, ſi illam non eſt, formaliter, ſeu eiuſdem rationis re- X.

Nn ceptu-

ceptiuum; ſed ſolum oportet, vt careat illa forma, quæ in ipſo eſt introducenda, & futura eſt terminus actionis, etiamſi in agente ſolum ſit virtualiter ſeu eminenter, quia priuatio ad actionem requiſita, nõ opponitur formaliter illi formæ, quæ eſt principiũ actionis, ſed illi, quæ futura eſt terminus ad quem actionis, cum talis priuatio habeat rationem termini à quo. Sic igitur diſſimilitudo neceſſaria inter huiuſmodi agens, & paſsũ nõ oportet vt ſit formalis, ſed ſufficit eminentialis, vt declaratum eſt. Et hac ratione vnum graue poteſt mouere aliud deorſum, etiãſi ſint in grauitate ſimilia vel etiamſi ſimul deorſum moueantur, & in hoc etiam ſint ſimilia: quia formalis terminus illius motus non eſt grauitas, ſed vbi inferius, quod quodammodo continetur virtute in grauitate, & ideo illius priuatio, non vero priuatio grauitatis, neceſſaria eſt ad illũ motũ. Et idẽ eſt de omnibus ſimilibus, præſertim in actibus immanẽtibus, in quibus ſemper actio potẽtiæ æquiuoca eſt, de qua communiter dici ſolet, non tam tendere ad producendum ſimile, quam ad producendum proportionale, id eſt actum ſecundum conſentaneum primo, & qui ſit perfectio eius, in quo non formaliter, ſed virtute, & eminẽter cõtinetur. Ideoque in illa etiam actione inter principium actiuũ & paſſiuum quatenus talia ſunt, ſupponitur tantũ dicta eminentialis diſſimilitudo, nimirum quod in altero contineatur eminenter actus, quem alterũ nõ habeat formaliter, donec illum recipiat à principio actiuo, quæ diſſimilitudo ſemper reperitur, ſiue illa principia in re diſtinguantur, ſiue tantum ratione, vt in ſolutione ad primum magis conſtabit.

XI. Secundo ſequitur ex dictis ad efficientiam, per ſe requiri, vt cauſa agens habeat vim in paſſum, & circa capacitatẽ eius: quia alias impoſſibile eſſet ſequi actionem: Hoc ſequitur ex dictis, nam ob hãc cauſam neceſſaria eſt prædicta diſſimilitudo inter agẽs & paſſum, vt in agente, quatenus eſt in actu, poſſit eſſe vis ad ſubijciendum ſibi paſſum, quod eſt tantũ in potentia. Et confirmatur, nam, ſicut impoſſibile eſt formam informare materiã niſi habeat vim informatiuam proportionatam materiæ, ita neque agẽs poteſt in ſuo genere actuare ſubiectũ, niſi habeat vim in illud: quia in vniuersũ actus ſecũdus requirit actum primum proportionatum. Vt tamen hoc amplius declaretur, aduertendũ eſt, ex quatuor capitibus oriri poſſe vt inter aliqua duo non ſequatur actio, loquor de naturalibus agentibus. Primo, ſi in illis non ſit virtus actiua. Secundo, ſi in altero ſit virtus, in altero vero non ſit capacitas illius formæ, quam aliud agere põt, ob quam cauſam ignis non poteſt calefacere cœlũ: & ideo Ariſtoteles non poſuit negationem principium generationis ſeu mutationis, ſed priuationẽ, quia debet eſſe in ſubiecto capaci. Ideo etiam dixit in 1. de Generat. requiri inter agẽs, & paſſum diſſimilitudinem in forma, & ſimilitudinem in materia, ratione cuius paſſum ſit capax formæ agentis. Quod tamen non eſt eodem modo in omnibus agentibus verum; nam cœlum agit in hæc inferiora, quamuis cum illis in materia nõ conueniat, & intelligentia moueat corpus, cum quo non conuenit in materia In agentibus ergo, quæ agunt actiones vniuoca, & corruptiua, eſt ſimpliciter vera illa propoſitio, & de illis proprie locutus eſt Ariſtoteles, nam ibidem dixit, agens quod cõuenit cum paſſo in materia, patiẽtiam ab illo: ſecus vero eſſe de agente ſuperiori, quod in materia non communicat. In agentibus ergo actione æquiuoca ſolum requiritur illa conuenientia ſecũdum communem aliquam rationem: loquimur enim de agentibus creatis, in quibus nullum poteſt alterare vel generare aliud, niſi aliquo modo conueniant in materia, ſaltem in communi, quia oportet vt vtrumque ſit materiale. In motu etiam locali id reperitur, A quod mouens, & motum, ſemper cõueniunt aliquo modo in capacitate recipiendi motum ſibi proportionatum: nihil. n. creatum mouere poteſt localiter niſi ipſum etiã ſit mobile, vt de corporibus cõſtat, & de intelligentijs etiam infra dicemus. Sed hoc quodammodo extrinſecum eſt ad rationem agentis: intrinſecum autem eſt, quod in paſſo ſit capacitas illius formæ, cuius actiua vis eſt in agente.

Ex quibus capitibus inter duo non ſit actio. Primum. Secundũ.

XII. Tertium. Tertio impeditur actio, ſi illa capacitas iam ſit in actum reducta, quia tunc etiam ceſſat vis agentis in paſſum, eo quod iam factum ſit, quidquid ab illo fieri poterat: quod coincidit cum his quæ hactenus diximus, nempe nihil poſſe agere in ſibi ſimile, quatenus tale eſt: quod tam eſt verum in agentibus vniuocis, quam in æquiuocis, loquendo de proportionata B ſimilitudine, quæ inter ea, & effectus eorum eſſe poteſt, vt ex ſuperioribus conſtat. Ratio enim proportionalis ex hac eadem radice oritur, ſcilicet, quia iam tota vis talis cauſæ expleta eſt in tali paſſo & ideo nihil ei ſupereſt agendum. Dices, etiamſi paſſum ſit in actu per vnam formam vel qualitatẽ adhuc manere poſſe in agente vim ad introducendam aliam ſimilem, aliqui tota hæc quæſtio reducetur ad illam, an, ſcilicet, duo accidentia ſolo numero differentia poſſint eſſe in eodem ſubiecto. Reſpondeo, non poſſe, quia poſtquam ſubiecti capacitas vno actu completa eſt, iam non manet in potentia ad alium ſimilem actum, & quoad hoc verũ eſt eſſe valde coniunctam hanc quæſtionem cũ illa de pluribus accidentibus ſolo numero differentibus in C eodem ſubiecto. Nam ſi in eadem materia poſſent eſſe plures formæ ſubſtantiales, vel ſpecie, vel numero differentes, poſſet naturale agens inducere alteram formam in materiam, quæ tantum vnam haberet: ergo ſimiliter, ſi ſubiectum poſſet habere duo accidentia omnino ſimilia, quamuis haberet vnum, poſſet aliud recipere à ſimili agente, vel etiam à ſe ipſo, & ideo diximus ſupra diſp. 5. ſect. 9. non poſſe accidentia ſolo numero diuerſa, & omnino ſimilia ſimul recipi in eodem ſubiecto.

XIII. Quartũ. Quarto tandem, ſuppoſita virtute ex parte agentis, & capacitate in paſſo, cum diſſimilitudine, & priuatione, adhuc poteſt impediri actio ob reſiſtentiã paſſi. In quo eſt obſeruandum, ad actionem vt ſic per ſe non requiri reſiſtentiam in paſſo, ſicut etiam D diximus non eſſe neceſſariam contrarietatem, vel oppoſitionem poſitiuam, nam priuatio vt ſic, non reſiſtit ſed potius parat viam ad actionem: quidquid ergo reſiſtit, reducitur ad poſitiuam cõtrarietatem vel repugnantiam, & ideo per ſe non requiritur ad actionem, quin potius ex ſe impedit, vel retardat actionem. Vnde, quod actio ſit ſucceſſiua, & non inſtantanea, ex reſiſtentia paſſi prouenit, niſi interueniat motus localis, cui eſt intrinſeca talis ſucceſſio, vt ex Philoſophia conſtat, & inferius in tractatu de actione, & paſſione attingemus. Hinc ergo fit, vt, quando vltra diſſimilitudinem paſſi interuenit etiã reſiſtentia, ſi tanta ſit, vt vel ſuperet, vel æquet virtutem agentis, impediatur actio: ideo eſt commune Philoſophorum axioma, & quaſi primum principium, ad efficiendum neceſſariam eſſe proportionem E maioris inæqualitatis, id eſt, in qua maior ſit virtus in agente, quam reſiſtentia in paſſo. Quod ſumptum eſt ex Ariſtotele citatis locis, & patet facile, quia agens vt agens vincit paſſum, ſaltem quantum ad id quod agit: ergo neceſſe eſt vt ſecundum eam rationem viribus illud ſuperet, alias quo modo vincere poſſet? Atque hoc in ſolutione quarti argumenti amplius declarabitur.

Argumentorum ſolutiones.

SVpereſt igitur, vt argumentis ſatiſfaciamus, & ad primum quidem recte ibi reſponſum eſt, &

ex

ex omnibus quæ diximus, declarata eſt reſponſio, A
&poteſt amplius declarari. Nam idem poteſt ſimul
& ſecundum eandem partem eſſe in actu primo, &
in potentia ad actum ſecundum, quod alij dicunt
in actu virtuali, & potentia formali, & ita ſecundũ
eas duas rationes, ſiue re, ſiue ratione tantum & ha
bitudine diſtinguantur, habet ad ſe quandam diſſi-
militudinem, non proprium & formalem, ſed emi-
nentialem & virtualem, quæ ſatis eſt ad actionem,
vt diximus.

De Antiperiſtaſi.

XIV. Quorundã opin. IN ſecũdo argumẽto petitur vulgaris difficultas
de Antiperiſtaſi, quæ purè Phyſica eſt, & in 1. de
Generat. capit. 7. ſolet ex profeſſo tractari, & ideo B
pauca attingam huic loco neceſſaria. Dicunt ergo
quidam ad rationem illam, quamuis eadem quali-
tas non poſſit ſe ipſam intendere directa actione, ta
men reflexa poſſe, quam aiunt eo caſu interuenire
in hũc modum: Quod res calida verbi gratia, à ſuo
contrario obſeſſa, quaſdã ſpecies in illud immittit,
quæ ſunt veluti inſtrumenta ad agendum in illud:
cum autem ipſum contrarium illis ſpeciebus reſi-
ſtat, illæ in ſuum agens reflectuntur, atque ita illud
Marſil. intendunt. Ita docent Marſilius 1. de Generat. q. 17
Saxon & 18. Albertus de Saxonia, quæſtio. 15. Venetus in
Venet. ſumm. de Generat. cap. 23. & in ſumm. Meteoror.
Reiicitur cap. 3. & alij. Sed hæc ſententia dicit incredibilia, &
non ſoluit difficultatem. Primo enim fingit ſpecies C
intentionales ſine fundamento. Deinde facit illas
inſtrumentum alterationis materialis, quod inau-
ditum eſt. Rurſus facit illas euntes, & redeuntes, cũ
tamen ſint accidentia, niſi fortaſſe dicat eſſe aliqua
corpuſcula, quod incredibilius eſt; vel niſi dicat
illũ reditum eſſe Metaphoricum, per reactionem;
quod verum eſſe non poſſe, iam patebit, probando
alterum membrum, ſcilicet non ſolui difficultatẽ.
Quod patet primo, quia illæ ſpecies, quidquid il-
læ ſint, ſunt inſtrumenta agentis, à quo manant:
agunt ergo in virtute illius: ergo non poſſunt exce-
dere in agendo virtutem eius: quomodo ergo poſ
ſunt illud intendere, etiamſi ad illud reuertantur?
Secũdo, hæc actio ſæpe fit abſque diffuſione aliqua
ſeu actione per medium, vt quando agentia contra D
ria sũt proxime vicina, & alterius virtus roboratur
in ſe: tunc. n. nullæ ſunt ſpecies, quæ redire ad ipsũ
poſſint, quia nec recipiuntur in contrario, vt ſuppo
nitur, nã propter reſiſtentiam eius dicuntur redire
ad ſuũ principium; neque etiam in medio, quia nul
lum eſt. Deniq;, interdum hæc actio fit circa ſubie-
ctum, cui talis qualitas repugnat vt in aqua putea-
li, non ergo poteſt eſſe per actionem reflexam eius.
XV. Aliorum ſentẽtia. Vide Tolet. 1. de Gener. q. 14. Impugnatur. Alij ergo dicunt vnum contrarium à fortiori cir
cumdatũ ex naturali appetitu ſuæ conſeruationis
ſeſe colligere & vnire, ſuamque actionem in ſe cõ-
uertere, ut ſe tueatur. Additq; Niphus 1. de Gener.
tex. ſuo 195. in recognit. dub. 2. vnum contrarium
per ſe habere vim ad agendum per aliquam ſphæ-
ram, & quia à contrario obſiſtẽte impeditur ne dif E
fundat illam extra ſe; eam in ſe conuertere, & ita ſe
intendere. Sed hæc etiam opinio & falſa eſt, & diffi
cultatem non ſoluit. Probatur, quia iam admittit
non ſolum ſimile agere in ſimile, ſed etiam idem in
ſe ipſum ſecundum eandem formalem qualitatẽ.
Nec refert, ſi dicatur, hoc accidere ob circunſtans
contrarium, & quaſi ex metu illius; nam vel ad il-
lam actionem eſt in ipſa qualitate intrinſeca virtus
naturalis, vel non: ſi eſt, ergo à principio ac ſemper
efficiet in ſe illam actionem & intenſionem abſque
occaſione contrarij, quia naturalis virtus naturali-
ter exequitur totã vim ſuam abſq; alia occaſione,
dummodo non ſit impedita. Si vero non eſt in re
virtus ſufficiens ad illam actionem, non efficiet il-

A lam, etiamſi contrarium non vrgeat. Simile argu-
mentorũ fiet, inquirendo an illa maior intenſo ſit
naturalis tali rei & qualitati, vel non. Nam ſi eſt na
turalis, habebit illam ſemper ab intrinſeca natura
dimanantem, neq; expectabit neceſſitatem tuendi
ſe à cõtrario vt illam faciat. Si vero eſt præter natu
ralis, non poteſt ab intrinſeco ex ipſamet qualitate
prouenire.
Rurſuſq; inquiram, an illa maior intenſio occa- XVI.
ſione inſtantis contrarij ab intrinſeco acquiſita, ab
lato contrario antequam dimanat, perſeueret in
re, an non, Nam ſi perſeuerat ſignum eſt eſſe natura
lem, & à principio ac per ſe ſemper fuiſſe futuram
abſque occaſione contrarij agentis, ſi nullũ fuiſſet
impedimentum. Si vero non perſeuerat, ergo nun-
B quam potuit ab intrinſeco fieri, nam perfectio, quę
ab intrinſeco manat, non tollitur abſq; extrinſeco
agente. Denique vix intelligi poteſt, quid ſignificẽt
illa verba, quod agẽs ſe ſe colligit, & magis vnit, aut
quod ad ſe actionem conuertit. Aut enim ſignifi-
cant, quod ſe ſe condenſat, & omnes partes ſuas in
minorem locum redigit: & hoc facile improbatur
argumentis factis, applicãdo illa proportionaliter,
quia vel ille motus aut cõdenſatio eſt naturalis, vel
non: ſi eſt naturalis, ſemper inerit, per ſe loquendo:
ſi non eſt naturalis, nõ fiet ab intrinſeco propter in
ſtans contrarium. Id quod etiam confirmat experi-
entia, non. n. experimur in oĩbus rebus quæ à ſuis
contrarijs patiuntur, huiuſmodi motus: oporteret
C aũt in omnibus fieri, ſi id naturaliter proueniret ex
vi appetitus ſe tuendi à contrario. Quod autem ad
debatur, nempe conuertere agens actionem in ſe,
quia impeditur, ne illam diffundat, nullam habet
veriſimilitudinem, quia ex eo, quod ceſſet agens ab
actione in aliud nõ fit capax actionis ĩ ſe, nec maio
ris intenſionis. Alias, res exiſtens in vacuo, hoc ipſo
ſe intenderet, quod non poteſt agere in aliud. Itẽ,
quia effectio maioris intenſionis excedit propriam
virtutem: ergo licet agens impediatur, ne in actio-
nem ſibi proportionatam prodeat, nõ ideo põt effi
cere in ſe actionem quæ propriã ſuperet virtutem.
Alij ergo non inuenientes viam ad declarandã XVII.
hãc actionem, negãt eſſe in reb. talem actionem, &
ad experientias reſpondet eſſe apparentes, non ve-
D ras: & huiuſmodi apparentię variæ excogitantur
cauſæ, quæ fictæ ſunt, & ſenſui repugnat: quanquã
Galenus libr. 3. de ſimplicium medicam. ſi facult. 3.
in hanc ſententiam propenſus ſit.
Dicendum eſt ergo, duobus tantum modis intẽ- XXIII. Duplex modus declarandi actionẽ per antiperiſtaſim.
di qualitatem aliquam occaſione circundantis cõ-
trarij, ſcilicet vel ab extrinſeco agente, quod ea oc
caſione ibi includitur ac detinetur, vel è conuerſo,
quia per eam occaſionem recedit extrinſecum cor
rumpens, & ſtatim res ab intrinſeco ſe reducit ad
naturalem ſtatũ, qui illam maiorem intenſionẽ po
ſtulat: & ita ſit, vt nunquam qualitas intendat ſe ip
ſã. Priorem modum tetigimus ſectione præcedẽte,
vbi ex Ariſtotele diximus balneas in hyeme eſſe ca Balneæ & animalis ventriculus cur hyeme calidiores.
lidiores, quia à medio frigidiori calor in eis inclu-
E ditur atq; impeditur ne foras erumpat: quod de ca
lidis exhalationibus declarauimus. Sic etiam vẽter
animalis calidior eſt in hyeme, quia animales ſpiri
tus intus retinentur, eo quod frigidas aeris cutem
& poros ſtringit, vt Galenus notauit declarans cita Galenus.
tum aphoriſmum Hippocratis, & eleganter Ariſt. Ariſtot.
ſect. 2. Problem. q. 29. vbi alia exempla adducit. Et Idẽ de aquæ puteali.
ex eadem cauſa (opinor) prouenit, quod in hyeme
aqua putei ſit calidior, quia, nimirum, aliquę exha-
lationes calidæ in cauernis terræ generatæ impe-
diuntur, ne aſcendant, exiſtente medio denſiori &
craſſiori propter maiorem frigiditatem.
In qua tamen experiẽtia duo ſunt difficilia. Vnũ, XIX.
vnde ſint ibi tales exhalationes. Aliud, quomodo
poſſint, cum ſint tenuiſſimæ, agere in aquam, quæ

frigidiſſima eſt. Ad primum verò dicendum eſt, virtute Solis, & aliarum influentiarum cœleſtium generari huiuſmodi exhalationes ex terra, quæ ob dẽſitatem ſuam & ſiccitatem, quam per ſe loquendo, maiorẽ habet in inferioribus partibus, apta materia eſt vt ab ea huiuſmodi exhalationes excitentur. Et fortaſſe plurimæ ex his æſtiuo tempore ibi generatę, poſtea diutius ibi detinentur ob cauſam ſupra dictam. Illę autem, cum ſint ſubtiliores aqua, illi facile miſcentur, dum aſcendere conantur, & ita facile potuerunt eius frigiditatem tẽperare, ſaltem continuè in illam reagẽdo. Fortaſſe etiam aer incluſus in cauernis vel poris terræ, cum natura ſua calidus ſit ob eandem cauſam calidior eſt, & ad illam actionem iuuat. Alter modus huius actionis declaratur alijs exemplis: primum eſt de aqua puteali, quæ tẽpore æſtatis eſt frigidior, nã exhalationes calidæ, à quibus calefieri poſſet, ibi non conſiſtunt, ſed celerius aſcendunt: tum quia medium eo quòd ſit calidius & rarius, non impedit, tum etiam quia eo tempore illæ exhalationes ſubtiliores ſunt propter vehementiorem Solis influentiam. Atq; ita remoto agente contrario, aqua ab intrinſeco frigidior fit; non quam natura eius poſtulet, ſed quam antea eſſet dum à contrarijs ſuis plus pateretur. Hoc etiam modo euenit, vt aqua frigida Soli in ęſtate aliquantulum obiecta, frigidior fiat, nã calor extrinſecus efficit in medio, vel in externa ſuperficię aquæ, aut in vaſe quod illam continet, aliquam raritatem, & tunc ſi quid vaporis calidi aquam circundabat, vel ei permiſtum erat, euaporatur facilius, & inde fit vt aqua ad naturalem ſtatum magis ſe reducat; & fortaſſe etiam condenſatur amplius non ſolum ob dictam cauſam ſed etiam occaſione vitandi vacuũ: atque ex hoc etiam capite frigus creſcit. Legatur Ariſtoteles ſect. 24. Problem. quæſt. 13. & 1. Meteor. c. 12. Altero ergo ex his duobus modis poſſunt omnes experientiæ ſimiles declarari, vt nunquam neceſſe ſit admittere idem intendere ſeipſum ſecundum eandem qualitatem: nam quando illa intenſio eſt ab intrinſeco per naturalem dimanationem, tribuitur generanti.

An multitudo agentium, ſeu denſitas materiæ vnius conferat ad intenſionem actionis.

XX. Quorundã ſentẽtia affirmans.

IN tertio argumento duæ petuntur difficultates: vna eſt an qualitas exiſtens in denſiori ſubiecto poſſit in alio rariori intẽdere ſibi ſimilem vltra ſuũ gradum; ſeu, quod idem eſt, an plura agentia partialia vel plures partes eiuſdem agentis propter maiorem applicationem ad idẽ paſſum ſibi ſimile in qualitate, & æquale in gradu, poſſint intendere qualitatẽ eius. Multi enim ita affirmant, vt Marſilius 1. de Gener. quæſt. 19. & Soto 2. Phyſic. quæſt. ſecunda, & Niphus 1. de Generatione ſuo text. 195. dub. 2. q. 2. Ratio eorum eſt, quia virtus agentis non ſolum creſcit ex intenſione formæ, ſed etiam ex multitudine, dicente Ariſtotele 8. Phyſic. textu 80. in maiori magnitudine maiorem virtutem exiſtere: ergo ſi tota illa virtus magis applicetur eidem paſſo, vt fit, quando agens eſt denſius, maiorem etiam effectum faciet. Et confirmatur communi exemplo ſupra poſito de ferro candenti, & de duobus luminoſis æqualibus, & æquè applicatis eidem parti aeris. Item de actibus æqualibus multiplicatis, qui intendunt habitum: & de guttis æqualibus æque cadentibus, quæ tandem cauant lapidem. Et confirmatur ſecundo, nam aer in hyeme congelat aquam, quia nimirum, intendit frigiditatẽ eius vltra eum gradũ frigiditatis, quem in ſe habet, nam ſi ipſe eſſet tam frigidus, etiam condenſaretur, & fieret aqua.

Marſilius. Soto.

XXI. Neque exiſtimant hi authores hanc ſuam ſententiam eſſe contrariam doctrinæ traditæ de diſſimilitudine requiſita inter cauſam efficientem & paſſũ: ſed aiunt, ſicut ſimile agit in ſimile ſecundum formam; ſi ſit diſſimile in gradu, ita etiã poſſe id quod eſt ſimile in forma & gradu, agere in aliud ſimile, ſi ſit diſſimile in virtute & potentia: ita verò in præſẽti accidere: nam calidum vt quatuor valde denſũ, licet non excedat in gradu aerem, neque manum æque calidam, excedit in virtute & poteſtate. Quia hæc non commenſuratur ſoli intenſioni, vt dictum eſt. Et declaratur præterea, quia illud calidum denſum habet vim producendi in aliam totam formã, quam in ſe habet; quia ergo in paſſo rariori non poteſt illam multiplicare ob incapacitatem eius, auget illam intenſiue.

XXII. Reijcitur ſententia relata.

Hanc ſententiam exiſtimo falſam, & contrariam principio poſito: quod hoc ſenſu accipiendum eſt, ſcilicet, nullam rem poſſe quippiam agere in aliam ſibi ſimilem ſecundum eam formam, in qua ſimiles ſunt, neq; ei poſſe addere perfectionem ſeu intenſionem, ſi ſupponantur eſſe perfectè ſimiles, id eſt non tantum in ſpecie, ſed etiam in gradu intenſionis, quod Ariſtot. citato loco de Generatione dicit, *ſi ſint omninò ſimiles*. Quocirca ad argumentum factum dicendum eſt, multitudinem formæ cũ æquali intenſione, ſiue in vno agente valde denſo, ſiue in multis quantũcunq; applicatis, non ſufficere vt intendat in alio ſimilem formam vltra illum gradũ, quem talis forma habet in agente. Hæc eſt communior ſententia, quam tenet Paulus Venetus in ſumm. de Generat. cap. 23. Albertus de Saxonia 1. de generatione, quæſtione 15. & Aſtudillo quæſtione 21. & optime Victoria in relectione de augumẽto charitatis.

Reſolutio qõnis. Venetus. Saxon. Aſtudil. Victoria.

XXIII. Ratio à priori eſt iã tacta, quia agens actione ſua intendit aſſimilare ſibi paſſum, quo fine cõſecuto, ceſſat eius actio, ſed ſi paſſum factum eſt ſimile in forma & gradu, iam eſt perfectè ſimile: igitur non vltra progreditur actio. Nec dici poteſt nondum eſſe perfectam ſimilitudinem factam, quia paſſum non eſt aſſecutum tantam formæ multitudinem, quanta eſt in agente: tum quia multitudo vel paucitas formæ non pertinet ad rationem ipſius formæ ſeu qualitatis, ſed prouenit ex ſubiecto ſeu quantitate: & ideo illa non eſt diſſimilitudo in forma, ſed inæqualitas in quantitate. vnum. n. album non dicetur diſſimile duobus albis, quia non eſt plura, ſicut illa, ſed dicetur inæquale: per actionem autem non intenditur talis æqualitas, ſed ſimilitudo in forma. Tum etiam, quia talis ſimilitudo, vel potius æqualitas eſt impoſſibilis, ſuppoſita capacitate ſubiecti rari aut denſi, ſeu, quod idem eſt, ſuppoſito quod paſſum ſit vnum & agentia plura. Neque etiam eſt verum eam inęqualitatem compenſari poſſe maiori intenſione, tum quia ſunt quantitates ſeu perfectiones diuerſarum rationum; tum etiam quia potius per illam maiorem intenſionem fieret noua diſſimilitudo in gradu, manente eadem inæqualitate in multitudine formæ.

XXIV. Secunda ratio eſt, quia in forma remiſſa, quantumuis multiplicata in multis ad differentibus ſubiectis, aut in multis partibus eiuſdem ſubiecti, non eſt virtus ſufficiens ad efficiendam maiorem intenſionem in ſimili forma: ergo. Patet antecedens, quia in primis non eſt ibi formaliter talis virtus, cum non ſit formaliter talis intenſio in ea forma. Suppono enim intenſionem non eſſe aggregationem plurium ſimilium graduum in eadem parte ſubiecti, ſed proprium & per ſe augmẽtum eiuſdem qualitatis in eadem parte ſubiecti: quod augmentum verbi gratia, vt octo non eſſet, etiamſi duo calores vt quatuor in eadem parte ſubiecti ponerentur, de quo inferius ſuo loco dicam, hæc ergo perfectio multo minus eſſe poteſt formaliter in multitudine formę remiſſæ exiſtẽte in multis ſubiectis, vel parti-

parti-

partibus ſubiecti. Neque etiam eſt ibi eminenter, cū illa forma ſecundum ſpeciem ſit eiuſdem rationis, ſecundum gradum autem ſit inferioris rationis in ſingulis partibus ſubiecti, & conſequenter in omnibus etiam ſimul ſumptis. Nam in multis rebus eiuſdem rationis non eſt eminentior virtus, quam in ſingulis, cum eminentia virtutis poſtulet formam ſeu naturam ſuperioris rationis. Neque etiā poteſt dici eſſe virtualiter illa intenſio in illa forma ob multitudinem eius, quia continentia virtualis vt ab eminentiali diſtinguitur, ſolum tribuitur virtuti inſtrnmentariæ: non poteſt autem hoc modo attribui illa intenſio multitudini formæ inferioris intenſionis, & eiuſdem rationis, tum quia talis forma, dum agit ſibi ſimilem, non tamen ſe gerit vt inſtrumentum, quā vt proprium principium agendi vt ſupra dictum eſt, tum etiam quia non poteſt ſignari principale agens, in cuius virtute dicatur efficere illum effectum: imo illa multitudo formæ per ſe non eſt inſtituta vt ſit inſtrumentum alicuius actionis, ſed eſt quaſi aggregatio quædam inſtrumentorum eiuſdem rationis.

XXV. Abſurda ex oppoſita ſententia.

Tertio argumentor ab incommodis, quia ex oppoſita ſententia ſequitur primo, tres res calides, vt quatuor poſſe ſe efficere ad inuicē ſumme calidas, ſi duæ ſimul iunctę intendant calorē tertiæ vſque ad quintum gradum, & illa rurſus alias reddat ſibi ſimiles, & ita procedant vſque ad ſummum. Secūdo ſimiliter ſequitur, aquam calidam vt quatuor ſecūdum omnem partem poſſe ſe reddere calidiore in quocunque gradu, nam duæ partes extremæ v.g. efficient in intermedia, & intendent eius valorem, & illa rurſus efficiet in partes extremas, & ſic procedet acto vſque ad ſummum. Hæc tamen, & ſimilia, ſunt plane falſa, & contra experientiam. Tertio ſequitur per actus remiſſos intendi habitum, ita vt ad intenſiorem actum inclinet, quod etiam eſt falſum, vt ſuppono.

Vt reſpondeamus fundamēto contrariæ ſententiæ, aduertendū eſt primo, aliud eſſe virtutem agendi creſcere ex multitudine formæ, aliud creſcere quoad vim producendi effectum perfectiorem intenſiue illud enim generalius eſt, & ex illo nō recte colligunt hoc poſterius authores illius ſententiæ.

Augetur ergo illo modo virtus agendi non intenſiue, ſed extenſiue, & ideo nō augetur vt poſſit intēſiorem effectum producere, quam ſit ipſa forma, quę eſt ratio agēdi: ſed vt ſuum adęquatum effectū facilius, velocius, fortius, & ad maiorē diſtantiam cæteris paribus, poſſit efficere. Vnde dici poteſt augeri quoad modum faciendi, non quoad rem, quam poteſt facere. Et ſimiliter, quādo multitudini formę adiungitur dēſitas partium ſubiecti, multum iuuat ad hunc modum actionis, quia tota illa multitudo formæ melius applicatur paſſo, & ideo conducit ad promptiorem actionem, non tamen poteſt ſe ſola conducere ad meliorē effectum, quam in virtute formæ contineatur, quia illa applicatio ſolum eſt conditio, quę per ſe non conducit ad agendum, niſi ſuppoſita virtute.

XXVI. Secundo eſt obſeruandum, ſermonem eſſe de multitudine formæ, quæ omnino æqualis eſt in eſſentia, & gradu formæ paſſi, nam ſi contingat qualitatem agentis eſſe quoad eſſentiam, & ſpeciē alterius rationis ab ea quæ ſit in paſſo, & eminenter cōtinere illam, quamuis in ſuo ordine eſſet remiſſa, poſſet eſſe principium efficiendi inferiorem qualitatem in ſuis gradibus intenſam, vt in ſuperioribus tactum eſt: nam illa ſuperior qualitas in quocūque gradu ratione ſuæ eſſentiæ poſſet eminenter continere totā latitudinem inferioris qualitatis. Neque tunc ſimile ageret in ſimile, etiamſi qualitas verbi gratia, vt vnū, qualitatem vt vnum intenderet, quia eſſent diuerſarū rationum, & illa potius eſſet quæ-

A dam proportio, quam propria ſimilitudo. Deinde contingere etiam poteſt, vt multitudo formæ conducat ad intenſiorem effectum, quando effectus nō adæquat intenſionem formæ agentis, vt v.g. quando vna lucerna illuminat aerem, non producit in illo tam intenſum lumen, quam in ſe habet, & ideo recte fieri poteſt, vt duę lucernæ ſimul ſumptę & inter æqualis intenſionis, lumē intenſius in aere producant, quam quælibet per ſe poſſet: tūc enim ceſſant rationes factæ, quia paſſum nunquam eſt factum perfecte ſimile agenti: cum ergo in agente nō ſolum ſit maior multitudo formæ, ſed etiam intenſior forma, poteſt in eo eſſe virtus ad intēdendum effectum. Vnde in quolibet illorum agentium per ſe erit forma productiua totius illius intenſionis: quod autem vnum agens per ſe ſolum totam illam B non produceret, prouenire poterat, vel ex indiſpoſitione paſſi, vel ex diſtantia, vel ex alia ſimili cauſa. Et tunc multitudo formæ intenſæ optime conferre poteſt ad intenſiorem effectum producendum, qui tamen non excedat intenſionem cauſæ.

Maior difficultas eſt, ſi concurrerent ſimul duo agentia inæqualiter intenſa, an poſſent ſe iuuare ad producendum intenſiorem effectum, qui licet non excedat abſolute totam intenſionem cauſæ, excedat tamen intenſionem alterius partialis agentis habētis formam minus intenſam, ita vt licet qualitas remiſſa, quantacunque in multitudine ſit, per ſe non poſſit qualitatem ſibi ſimilem in gradu intendere, tamen cū conſortio intenſioris qualitatis poſſit ad intenſionem iuuare, & cooperari. Tunc enim vidē C tur etiam ceſſare rōnes factæ, nam in tali agente totali, eſt abſolute intēſior forma, & virtus ſufficiens ad illum effectū: & inferiores gradus, qualitatis cōiuncti ſuperioribus poſſunt concurrere ad quoſcunque gradus alterius qualitatis ſimilis, vt v.g. quādo calidum vt octo intendit calorem vt quatuor, non tātum concurrit ad quintum gradum v.g. per quintum ſui caloris, vel per ſuperiores, ſed per totū ſuū calorem; ſicut è contrario, quando facit primū gradum non id efficit per primum, ſed per totum ſuū calorem. Cuius ſignum eſt, quia ad efficiēdū primū vel quintum gradum maiorem vim habet calidum vt octo, quā calidum vt quinque, vel vt vnum, cęteris paribus, nam & maiorem reſiſtentiam vincet, & velocius aget: ergo ſignum eſt non agere ſolum D per gradum ſimilē, & cęteros ſe habere cōcomitanter, & quaſi per accidens ad illā actionē, ſed reuera ad illam concurrere. Et ratio eſt, quia, vt omnes iuuent, & concurrant, ſatis eſt quod in omnibus, & ſingulis ſit eſſentia caloris, quamuis non ſit in ſingulis gradibus illa peculiaris ſimilitudo, quæ eſt inter gradus eiuſdem omnino rationis, ſatis .n. eſt, quod illa ſimilitudo ſit in tota forma, quæ eſt principium agendi. Sic igitur etiam plures formæ remiſſæ, coniunctæ intenſiori, poterunt concurrere cum illa ad intenſiorem effectum producendum. Eſt ergo hoc probabile, nec rationes factæ ita contra illud militant, vt facile ex dictis patet, & poteſt conferre ad ſaluandas aliquas experientias, vt in ſuperioribus tactum eſt, & ſtatim etiam videbimus.

XXVII. Duo ſimilia, ſed inæqualia agētia an ſe mutuo iuuent in actionē.

E Non tamē omni difficultate caret, nam ſi forma remiſſa, coniuncta intēſiori agit ad intenſionem ſibi ſimilis, cur non potius aget ad intenſionem ſui ipſius? Item, quia alias calidum vt octo æque vicinum duobus calidis vt quatuor, cum vno, & per illud ageret ad intenſionem alterius, & è conuerſo. Poſſet tamen reſponderi, ex peculiari diſpoſitione paſſi, aut partialis agentis prouenire, vt vnum partiale agens remiſſum magis cooperetur intenſiori agenti ad intendendam ſimilem formam in alia ſubiecto, quam in ſe, vel quam aliud ſimile, vt ex dicendis facilius conſtabit. Eſt ergo hoc probabile, de quo plura inferius. XXVIII

XXIX. Ferrũ cadens qualiter ignẽ generet.

Ex his ergo ſatis eſt expeditum fundamentum contrariæ ſententię. Ad primam verò experientiam à nobis allatam de ferro cãdenti cõmunis omnium philoſophorum conſenſus, & reſponſio eſt in eo eſſe aliquem ignem inclnſum in poris, quamuis nos lateat; à quo igne in cãdentis ferri prioris incluſo prouenit illa maior intẽſio, quã ſenſibus facile experimur. quamuis vehemẽtia, & celeritas actionis proueniat ex conſortio ferri, & denſitate illius. Signum autem, quod ibi ſit aliquis ignis incluſus, & contentus (vt modo diximus) in poris ferri, ſumi poteſt ex fulgore, qui ab igne ſemper prouenit, vt dixit Plato in Timæo. Item hoc ipſum oſtendi poteſt ratione neutiquam cõtemnenda, quia ferrum non eſt ſine poris, in quibus ſolet eſſe aer: ergo cum calefactio vehemens interceſſerit, verſus erit in ignem. B vi, & efficacia calefactionis tam intenſæ ac vehemẽtis. Ac denique nunquam fit tam vehemens calefactio in aliqua materia, aut ſubiecto talis calefactionis capaci, quin aliquæ exhalationes ab ea ſecernãtur, & inflammentur, ſeu in ignem vertãtur. Alij reſpondent longe alia ratione, eſſe nimirum in ferro ſummum calorem qui eſſe poteſt, & hoc ſine forma ignis propter alias diſpoſitiones repugnantes igni, & conſeruantes ibi formam ferri. Sed difficile creditu eſt illas diſpoſitiones, quæ in ferro, tanquam in ſubiecto ſibi proportionato, & connaturali connaturaliter exiſtunt, non impedire etiam tantam intenſionem caloris, cum illi etiam repugnent ex natura rei. Aliam reſponſionem ſupra ego inſinuaui, quod in materia ſicca, & diſpoſita poteſt generari ignis abſque præuia calefactione ſumma; C quod poteſt facile defendi, & eo poſito non ſequitur eſſe in ferro ſummum calorem. Prima vero reſponſio ſufficiens eſt.

XXX. Actus remiſſi an augeãt habitum.

Ad experientiam de actibus remiſſis adductam reſpondetur potius probare oppoſitum, quia iuxta communem ſententiam non intendunt aut augent habitum: quamuis hoc lõgiorem expoſitionem requirat, quam ſuo loco magis ex profeſſo trademus. Ad aliam de guttis cadentibus reſpõdetur ſingulas aliquid agere, quia paulatim diſponũt ſubiectum, quod reddunt aliquantulum mollius, alias ſi ſubiectum maneret æquæ indiſpoſitum, nihil plus agere poſſet ſecunda, quam prima, nec centeſima, quam tertia: quælibet tamẽ agit in paſſum diſſimile, nam D ex ſe v.g. erat ſiccum, & in principio humectari incipit iuxta proportionem, & virtutem guttæ cadentis: quia vero poſteriores inueniunt paſſum magis diſpoſitum, plus agunt, nulla tamen agit vltra propriam intẽſionem, & virtutem. Ad tertiam de gelu, negatur in primis aerem plus frigefacere aquã, quã ipſe ſit frigidus, ſed, ad ſummum, poteſt impebire omnino, ne ab extrinſeco agente calefiat: & tunc ipſa aqua ſe reducit ad ſummam frigiditatem, quam natura ſua poteſt habere. Quod ſi illa frigiditas ſufficit ad congelationem, iam non prouenit ab aere: ſi vero non ſufficit (vt renera videtur non ſufficere, alias aqua in ſuo naturali ſtatu exiſtẽs ſemper eſſet congelata) etiam tũc quærẽda erit alias cauſa illius congelationis præter aerem, qui aer, ſolum dicebatur infrigidare. Exiſtimo autem congelationem prouenire ex diminutione humiditatis aquæ, atque adeo ex aliqua influentia cœleſti exiccante, nam illa ſiccitas ne affecta, & attemperata cum tali denſitate, & frigiditate materiæ, congelationem perficit, nulla ergo qualitas ibi interuenit, quæ à remiſſiori qualitate eiuſdem rationis intendatur.

De actione reflexa.

XXXI. Altera dubitatio in eodẽ argumento petita eſt de actione reflexa, in qua fatẽtur aliqui formã remiſſam poſſe intendere ſe ipſam, nedum ſibi ſimi A lem. Quam ſententiam ita abſolute, & vniuerſaliter ſumptam ſupra reiecimus, & iterum ſtatim aliquid contra illam addemus. Alij dicũt per reflexionem multiplicari radios Solares, verbi gratia, circa eandẽ partem medij, nam quia ex ſe poſſent (inquiũt) vlterius pertranſire, maiorem ſphæram obtinentes ideo cum corpori occurrunt, quod eorum diffuſionem impedit, ad idem paſſum à quo reuerberantur, redeunt, & ita fit reflexio. Sed niſi hęc dicantur per Metaphoram, plane ſunt falſa, & rationi aperte contraria, nam fingnntur eſſe radij corpuſcula quædam, quæ à Sole oriãtur; quod de omni agente fuit placitũ Democriti; ab Ariſtotele, & omnibus Philoſophis reiectum, vt generatim notauit D. Tho. 1. p. q. 115. art. 1. & ſpecialiter de lumine q. 67. art. 2. D. Tho.

XXXII. Explicandæ quæſtionis. primus modus improbatur.

Duobus ergo modis intelligi poteſt, actionem in medium eſſe intenſiorem propter reflexionem. Primo, quia dum agens principale in minori ſphæra operatur, intenſius agit in partibus eius, quã ſi actio eius ad maiorẽ ſphæram diffunderetur, quod principium per ſe quidem apparet probabile, nã virtus finita ad plura applicata, minor eſt in ſingulis: ergo è cõuerſo collecta ad pauciora, fortius aget in ſingulis: ergo etiam aget intenſius, intra latitudinem tamen ſuę virtutis, & intenſionis. Sic igitur ignis calefaciens hanc aulã, cum poſſet multo maiorem ſphæram ſimul calefacere, quia tamen actio eius intra cãcellos aulæ detinetur, intenſiorem calorem facit in hoc aere, quam alias faceret, & idem proportionaliter eſt de Sole illuminante. Quamuis autem tunc di C citur intenſio eſſe maior propter reflexionem, tamen renera illa refluxio ſic expoſita, ex parte corporis in quo fit, ſolum eſt impedimentum, ne actio vlterius progrediatur. Ex parte autem principalis agentis eſt efficacior actio, maiorque ſuæ virtutis applicatio.

XXXIII.

Sed hic modus explicandi reflexionem, & actionem per illam, quãuis in eo quod affirmat, probabilis ſit, non tamen ſolus ſufficit, vt videtur, ad ſaluandum omne id, quod experlentia oſtendit in huiuſmodi reflexione. Primo quidem, quia ſi corpus, in quo fit reflexio, ſolum deſeruiret vt diffuſionis impedimentum, ratione cuius virtus primi agẽtis qua ſi vnita ad minorem ſphæram, fortius in illam agit, quodlibet corpus obiectum in eodem puncto, & D æque impediens extenſionem ſphæræ, æqualem faceret reflexionem: nam æqualem omnino occaſionem præberet primo agenti, vt fortius intenderet actionem ſuam, & vires ſuas (vt ita dicam) duplicaret; conſequens autem eſt aperte contra experientiã nam res nigra v.g. cæteris paribus, non facit æqualem reflexionem lucis, ac res alba; nec res alba facit æqualem, ac ſpeculũ. Secundo, quia ſi reflexio illa tantum modo fieret, æqua proportione id debe ret fieri per totam ſphæram, nam illa fortior actio, vel applicatio virtutis, æqua proportione ad totam illam fit. Conſequens autem eſt contra manifeſtam experientiam, nam fortior reflexio fit in partibus propinquioribus corpori, à quo fit reflexio vt per ſe ſatis conſtat.

XXXIV. Corpus quod reflectit actionẽ, vere agit in illud contra quod reflectit.

E Quocirca dicẽdum neceſſario videtur, in hac dicta reflexione interuenire propriam efficientiam illius corporis, in quo reflexio: illud enim recipit à primo agente formam ſeu qualitatem actiuam, & illa affectum iterum agit in paſſum ſibi proximum, quod eſt ipſum medium, per quod prima actio agẽtis vſq; ad illud corpus deuenit. Et ideo illa prima actio agentis vocatur directa, altera vero vocatur reflexa. Hic autem modus non aliter probatur, quam ex ſufficiẽti enumeratione, & quia per ſe eſt probabilis, & nullã inuoluit repugnantiam, quia ſæpe accidit vt vna res per formam extrinſecus recepta iterum agat, ſicut aliqua calida per calorem. Nõ tamẽ caret ſuis difficultatib. nã inprimis interrogari poteſt,

teſt, cùm mediũ eandem qualitatẽ recipit à primo agente, cur nõ ipſum potius agat in aliud à quo dicitur fieri reflexio, quam ab illo patiatur. Reſpõdetur id prouenire ex peculiari diſpoſitione, vel cõditione talis corporis, & qualitatis, nã lumen v. g. nõ videtur per ſe actiuum, niſi in corpore denſo ac terſo recipiatur, vel ſaltẽ nõ eſt æque actiuũ, vt experientia docet, ideo.n. luna illuminata à Sole plus illuminat, quã aliæ partes cœli, quia ita eſt lucida vt ſit ẽt denſa. Quoniam ergo reflexio luminis ſemper fit in corpore denſo ad mediũ rarum, ideo potius eſt illa actio à tali corpore, quã ab alio. Simile quid reperitur in reflexione caloris: cõiter.n. fit à corpore denſiori, quod fortius agit, vt ſupra dictum eſt, propter multitudinem materiæ.

XXXV. Dubio ſatisfit. Sed tunc oritur ſecunda difficultas, quia hinc ſequitur, vel primum agens intenſius calefacere aut illuminare rem diſtantem, quam propinquã, propter diſpoſitionem eius, aut rem illã diſtantem in qua fit reflexio, intendere ſimilem qualitatem in medio ſolum ob maiorem multitudinem materiæ: cum tñ in illo ſit vel minus intenſa, vel ad ſummũ æqualiter: vtrumq; aũt repugnat dictis in ſuperioribus. Hoc eſt argumentũ, quo mouentur maximè illi, qui dicũt in actione reflexa ſimile in gradu intendi à ſimili, vel idem à ſe ipſo. Sed hoc partim impugnatum eſt ſupra, & præterea põt facile refutari, quia actio reflexa, vera actio eſt, & non poteſt fieri ſine ſufficiente virtute, nihilq; habet ſpeciale niſi denominationem, quia flectitur verſus agens à quo directe recipitur forma, à qua eſt actio reflexa. Et ideo poſſet quis rñdere hanc reflexionem nunquam fieri niſi vel per qualitatem diuerſæ rationis, vel adiuuante aliqua ſimili qualitate, vt v.g. cũ ſpeculum per lumen calefacit actione reflexa, tunc dicitur reflexio fieri per qualitatẽ diuerſæ rationis, & ceſſat facile difficultas tacta, vt ſupra dictum eſt, quia licet lumen nõ ſit intenſius in ſpeculo, quam in aere, põt intenſius calefacere, quia eſt qualitas ſuperioris rõnis, & aliunde iuuatur ex dẽſitate ſubiecti, & multitudine formæ magis applicatæ. At vero cũ fit reflexio inter ipſamet lumina, non habet locum dicta reſponſio, & ideo tũc non deerit qui neget, eſſe in re talem actionem reflexã, qua lumen medij maius reddatur: ſed ita apparere quia corpus illud terſum, aut album, vehementius mouet viſum. Sed hoc non apparet credibile, quia experimur ipſum aerem clarius lucere, cum fit reflexio, & obiecta in eo poſita melius videri. Dici ẽt poſſet non intendi lumen in medio, ſed nouum fieri à corpore per reflexionem: neq; eſſe inconueniens duo lumina eſſe ſimul in eadem parte aeris. Sicut quando fit reflexio in ſpeculo, probabile eſt nouam ſpeciem viſibilem eiuſdem obiecti cauſari in medio per reflexionem. Sed hæc multiplicatio luminum, licet perſpectiuis placeat, à Philoſophis non eſt recepta, neq; eſt conſentanea ijs quæ ſupra dicta ſunt de indiuiduatione accidentium. Et ideo dici aliter poteſt lumen receptum in corpore denſo eſſe diuerſæ rationis ab illo, quod recipitur in aere: quod difficile creditu eſt. Aut etiã dici poſſet iuuari ab aliqua qualitate ſubiecti: ſed hæc omnia & alia quæ facile excogitari poſſunt, ſine fundamẽto affirmarentur, ad fugiendam potius difficultatem quam expediendam illam.

XXXVI Quocirca neceſſario videtur admittendum aliquod ex dictis conſequentibus dummodo nõ intelligatur qualitas remiſſa, aut ſe ſola intendere ſibi ſimilem, ſed in virtute & cũ conſortio principalis agentis: hoc.n. eſſe probabile in ſuperioribus declaratum eſt. Si ergo dicamus Solem, v.g. ob maiorem ſubiecti capacitatem, intenſius illuminare ſpeculum diſtans quã aerem medium coadiuuãte ipſo medio vt inſtrumento, vel partiali agente: tunc facile eſt intelligere ſpeculum ſic illuminatum iterum agere in aerem ſibi vicinum, & intendere lumen: neque.n. eſt inconueniens vt in eadem qualitate quidam gradus fiant ab vno agente, & alij ab alio, quando agunt diuerſis actionibus & nõ æque primo, ſed cũ aliquo ordine vt hic contingit. Si vero dicamus in actione directa non illuminari intẽſius ſpeculum remotum, quã aerem medium, ſic dicendum eſt, eo quod ſpeculum eſt aptius ad agendum per lumen receptũ quam aer, ſtatim ac illuminatur, coniungi virtualiter primo agenti, & iuuare illud, ac iuuari ab illo, ad intendendũ lumen aeris. Atq; ita poſſunt hi duo modi dicendi probabiliter defendi, quamuis omnibus penſatis inter hos duos modos prior videatur facilior, meliuſq; declarare actionem reflexam, & difficultates vitare.

De reactione.

XXXVII. IN quarto argumento petitur difficultas de reactione, & quomodo in illa ſaluetur maior proportio neceſſaria ad cauſalitatem effectiuam. Sed hęc difficultas latiſſime tractatur in 1. lib. de Generat. & pendet maximè ex intelligentia differentiæ quæ eſt inter potentiam agendi & reſiſtendi, quam nos infra trademus, tractando de potentia. Nunc ergo breuiter dicitur, reſiſtere alicui, formaliter nõ eſſe agere in illud: poteſt.n. res interdum reſiſtere, etiamſi nihil agat in aliud. Ex quo fit, vt ad agendum nõ ſit neceſſarium, vim agendi vnius eſſe maiorem vi agendi alterius, ſed per ſe ſolum requiri, vt actio vnius ſuperet reſiſtentiam alterius. Hinc ergo fieri vt paſſum reagat in ſuum agens, etiamſi ab illo vehementius patiatur: quia licet ſuperetur in actiuitate, nihilominus poteſt actiuitate ſua aliquantulum ſuperare reſiſtentiam alterius, & ita nõ agit, in illud quatenus maius vel æquale eſt ipſi, ſed quatenus aliquo modo eſt inferius. Sed hęc intelligentur melius, explicatis rationibus potentiæ actiuæ & reſiſtitiuæ, & proportionibus earũ: quod infra præſtabimus. Vltimum argumentum ſuperius ſolutum eſt.

SECTIO X.

Vtrum actio ſit propria ratio cauſandi efficientis cauſæ, ſeu cauſalitas eius.

I. DEclarauimus principia, & conditiones neceſſarias cauſæ efficienti vt ſit proximè apta ad cauſandum, ſupereſt vt explicemus quid ſit illud quo formaliter conſtituitur actu cauſans, illud.n. nos vocamus proximam rationem cauſandi, ſeu cauſalitatem vniuſcuiuſq; cauſæ. Et, vt ſæpe dixi, non eſt ſermo de relatione cauſæ, quæ reſultare dicitur effectu iam producto, quia manifeſtum eſt illam non eſſe cauſalitatem, cum potius ſupponat cauſalitatem tanquam rationem in qua fundatur. Eſt ergo ſermo de cauſalitate, prout noſtro modo intelligendi dicit proximam rationem fundandi relationem, illa enim ratio eſt quæ conſtituit, & denominat cauſam in actu, prout dicitur eſſe prior natura ſuo effectu.

Aliquorum opiniones.

II. Prima. DIfficultas vero eſt, an hæc cauſalitas ſit ipſamet actio qua agens agit, an vero ſit aliquid aliud præter actionem: nonnulli.n. Thomiſtæ negant cauſalitatem agentis eſſe actionem ipſam, vt Sonc. 5. Metaph. q. 4. & Iauell. q. etiam 4. qui refert Heruæum quodlib. 2. q. 1. & quodlib. 4. q. 8. Fundamentum eſſe poteſt, quia cauſalitas agentis aliud eſſe debet ab effectu agentis: nam cauſalitas non cauſatur, ſed per illam cauſatur effectus: actio autem eſt effectus agentis: ergo nõ eſt cauſalitas eius. (Soncin. Iauell.)

Pro-

Probatur minor, tū quia actio nihil aliud in re eſt, A
quam effectus vt manat ab agēte, tum ēt, quia ipſa actio, etiā formaliter ſumpta, oritur ab agente, & à virtute eius: ergo ipſa ēt eſt effectus agentis, & indiget cauſalitate qua cauſetur. Secūdò, quia tranſacta actione adhuc manet vera cauſa efficiens: nam Sol poſtquam produxit aurum, eſt vera cauſa efficiens eius, & verum eſt dicere aurum pendere à Sole vt ab efficiente, & tamen actio non durat.

III. Quod ſi interroges ab his authoribus quæ ſit ratio cauſandi huius cauſæ, nil aliud rñdent, niſi cauſalitatem efficientis eſſe, dare eſſe effectui. Quia vero hæc verba communia ēt ſunt alijs cauſis, præſertim formæ, addunt explicationem. ſ. quod ſit dare efficiendo, ſeu qđ ſit efficere ſeu producere. In quo dupliciter deficere videntur: primò, quia idem per B
idem dicunt: ſecundò quia vel inuiti recedunt in opinionem quā reprobant: quid. n. eſt efficere niſi agere? à quo aūt res denoīatur agere niſi ab actione? ergo perinde eſt dicere cauſalitatem efficiētis cauſæ conſiſtere in ipſo agere, ac cōſiſtere in actione, niſi quod his poſterioribus verbis formalius declaratur, non ſolum per ipſum concretum, ſeu per denominationem agentis, quæ eadem eſt cum denominatione cauſæ efficientis in actu, ſed per abſtractum & per formam denominantem.

IIII. Secunda. Alij ergo, vt à prædicta ſnīa omnino recedant, dicunt cauſalitatem agentis non poſſe eſſe aliquid extra agens, ſed debere eſſe modum intrinſecū ipſi agenti: nam in alijs cauſis cauſalitas vniuſcuiuſque eſt modus eius intrinſece illā afficiens: ergo idem C
erit in cauſa efficiente: actio aūt proprie dicta, vt talis eſt, non eſt modus agentis, ſed aliquid extra ipſum agens. Et confirmatur, nam huiuſmodi actio, quæ fit in effectu, non interuenit in omni cauſalitate effectiua, vt patet in creatione, & tamē ibi eſt vera ſua efficiens: ergo cauſalitas efficientis vt ſic non conſiſtit in actione, ſed in aliquo intrinſeco ipſi agenti, quidquid illud ſit. Confirmatur ſecundò, quia vna cauſa efficiens reſpectu vnius effectus adæquati vnam habet cauſalitatem, & tamen ſæpe nō habet vnā, ſed plures actiones, vt ignis vna cauſalitate generat ignem ſibi ſimilem, & tamen ibi interuenit actio qua trāſmutat materiam, & alia qua facit formam, & alia qua vnit illā, & alia qua producit totum compoſitum: hæ namq; actiones omnes in generatione hominis diſtingui poſſunt, & D
videtur eadem eſſe ratio de reliquis, nam ipſamet diſtinctio habitudinum & relationum indicat diſtinctionem actionum.

Reſolutio quæſtionis.

V. Dicendum nihilominus eſt cauſalitatem efficientis cauſę in nullo alio poſſe cōſiſtere quā in actione. Hanc ſnīam docent his temporibus moderni ſcriptores doctiſſimi: & ſignificatur à D. Th. 5. Metaph. c. 2. in illis verbis, *Efficiens eſt cauſa finis quantum ad eſſe: quia mouendo perducit ad hoc quod ſit finis*: & inferius: *Efficiens eſt cauſa in quantum agit*. Idem ſentit Albert. 2. Phyſ. tract. 2. c. 6. Et probatur, nam id eſt cauſalitas cauſæ agentis, quod illam conſtituit, vel potius denominat, actu agentē: ſed hoc eſt actio, nihilq; aliud eſſe pōt: ergo. Maior conſtat ex ipſa quæſtionis expoſitione ſupra tradita, & ex ipſis terminis: quia cauſa in rōne cauſę cauſalitate conſtituitur; idem aūt eſt eſſe cauſam efficientem in actu quod eſſe agens. Minor ex terminis videtur ēt clara, quia per illud conſtituitur cauſa actu agens, quod immediate intelligitur adiūgi vltra potentiam agendi, nam cauſa dum intelligitur habere tantum potentiam agendi, non intelligitur actu agens: ergo debet eſſe aliquid vltra hanc potētiam per ſe ac neceſſario requiſitum intra la- E

Efficiētis cauſalitas ipſa actio. D. Tho. Albert.

titudinem huius cauſæ: hoc autem nō eſt niſi actio ipſa, qua ſublata intelligi non poteſt potentia vt actu agens, & illa poſita, neceſſario eſt actu agens: propter quod dixit Ariſtoteles relationem agentis proximè fundari in actione, 5. Metaph. c. 14. ergo illa eſt propria cauſalitas agentis. Ariſtot.

VI. Secundò, quia cauſalitas vniuſcuiuſq; cauſæ eſt id quo proximè per ſe ac intrinſece attingit effectum, & quo è conuerſo effectus pendet à tali cauſa: eſt. n. cauſalitas quaſi via ſeu tendentia ad effectum. Vnde inter cauſam & effectum quaſi inter duos terminos verſatur: quia per cauſalitatē cauſa influit in effectum, & effectus procedit à cauſa: ſed actio eſt id quo cauſa efficiens actualiter attingit ſuum effectum, & quo effectus pendet à ſua cauſa, nam ex ipſamet dependentia effectus facti à cauſa faciente, vt ſtatim ſignificabimus, & latius tractabimus infra diſputando de actione: ergo.

VII. Tertiò à ſufficiente ennumeratione, quia ad hanc cauſalitatem neceſſaria eſt actio, & præter illam nihil aliud neceſſariū eſt: imo nec probabiliter excogitari poteſt: ergo. Maiorem ſuppono vt certā, maximè in præſenti materia vbi de cauſis creatis agimus; ſolum. n. de creatione dubitari poſſet, ſed nūc de illa non agimus, quamquam ēt in illa verum habeat, vt infra oſtendemus. Minor conſtabit clare ex ſolutionibus argumentorum oppoſitæ ſententiæ, nunc breuiter declaratur hoc modo: quia, ſi aliquid aliud mediat inter potētiam agendi & actionem quod ſit cauſalitas agentis, vel illud eſt pręuiū ad actionem, & aliquo modo radix eius, vel ſubſequens ad actionem & ex illa reſultans, vel aliquid concomitanter ſe habens: nihil horum probabiliter dici poteſt. Probatur primum membrum, nam, quidquid eſt præuium ad actionem, non pertinet ad actualem cauſalitatem efficientis, ſed vel ad rationem cauſandi per modum principij quo, aut quod, vel ad cōditionem requiſitam ad agendum: cuius ſignū eſt, quia ſi ſiſtatur in toto illo præuio, & ad illud non ſequatur actio, nōdum intelligitur cauſa actualiter cauſare, ſiue id fiat per præciſionē intellectus, ſiue quia in re ſuſpendatur actio poſitis oībus alijs prærequiſitis, ſiue id ſupernaturaliter fiat, ſiue ex libertate cauſæ: ſtatim vero ac intelligitur actio in re poni, impoſſibile eſt quin cauſa actu cauſet. Secundum membrum contrario modo facile ſuadetur, nam quidquid conſequitur ad actionem, eſt vel terminus eius, vel aliquid poſterius termino: ergo multo minus pertinere poteſt ad cauſalitatem primæ cauſæ quam ipſa actio, nā ille eſt proprie effectus vel primarius, vel ſecundarius talis cauſæ. Tertium item membrū facile probatur, quia ſi ſolum concomitanter ſe habet: ergo eſt per accidens ad actionem: ergo illo ſecluſo manere poteſt actio: ergo illo etiam ſecluſo manebit cauſalitas agentis: ergo non poteſt in illo conſiſtere hæc cauſalitas. Eo vel maximè, quod intelligi aut declarari non poteſt quid ſit illud diſtinctum ab actione & à principijs eius, & omnibus cōditionibus præuijs ad illam, quod nihilominus ſit neceſſarium ad illam. Neq; huius neceſſitatis poteſt aliqua probabilis ratio reddi. Relinquitur ergo vt ſola actio eſſe poſſit cauſalitas agentis.

Soluuntur argumenta obiecta in contrarium.

VIII. Ad fundamentum ergo prioris ſententiæ reſpondetur, actionē proprie ac formaliter nō eſſe ipſum effectum productum ab agente, ſed eſſe modū talis effectus ex natura rei ab illo diſtinctū: cuius argumentum ſufficiens eſt quod poteſt manere effectus ſine tali modo, aut variata dependentia, quod idem eſt. Eſt. n. ille modus emanatio ſeu dependentia effectus à cauſa agente: poteſt autem

effectus

A effectus nunc dependere ab hac cauſa, & poſtea ab alia, & ita poteſt variari in illo dependentia circa eundem effectum, & tunc nihil aliud variatur quã cauſalitas agentis, de qua diſtinctione actionis à termino nonnulla in ſuperioribus tetigimus, & dicemus plura in ſequentibus, partim tractando de creatione, partim inferius tractando de actione & paſſione.

Actio an appellari queat effectus agẽtis.

Quod ſi nomine effectus comprehendamus non ſolum rem productam, ſed quidquid à virtute agentis manat, ſic concedimus actionem eſſe aliquo modo effectum agentis, cum ſit dependens vel potius ipſamet dependentia ab illo: eſſe autem effectum hoc lato modo non repugnat cauſalitati: quin potius in omnibus cauſis quas hactenus tractauimus, cauſalitas eſt effectus cauſæ, vnio .n. eſt effectus formæ, atq; ẽt materiæ in ſuo genere; & B eſt cauſalitas vtriuſque ſecundum diuerſas habitudines. Et ratio generalis eſt, quia cauſalitas ſemper prouenit a cauſa, & ideo licet non propter ſe cauſetur, concau ſatur tamen, ideoq; late loquendo ſub effectu comprehenditur.

Actio nõ fit p aliã actionẽ.

Nec vero propterea neceſſe eſt, vt cauſalitas alia cauſalitate cauſetur, aut actio alia actione fiat, quia de ratione cauſalitatis eſt vt habeat immediatam habitudinem ad cauſam, & ſit quaſi medium aut vinculum inter cauſam & effectum. Atq; ita comparatur actio ad ſuum terminum & ad principium ſeu cauſam efficiẽtem a qua manat: ipſa vero actio non manat media alia actione, alias procederetur in infinitum, ſed actio eſt ipſamet emanatio: ſicut terminus motus fit per motum, ipſe aũt motus non fit per aliũ motum, quia C eſt ipſamet via ad terminum. Ex quo fit (vt ad ſecũdum argumentum reſpondeamus) impoſſibile eſſe vt ceſſante vel tranſacta actione duret cauſa in actu: poteſt quidem durare res quę fuit cauſa in actu, non tamen durabit in ratione actu cauſantis, cum actu nõ influat in effectum: vnde nec talis effectus poteſt vere dici iam actu pendere à tali cauſa, ſed dependiſſe aliquando in ſuo fieri: quam dependentiam non habuit niſi ratione actionis, quæ tunc etiam fuit, quando à ſua cauſa manauit.

Agens in actu conſtituitur per actionẽ in actu

IX.

Cauſalitas agentis nõ eſt modus agenti intrinſecus

Ad argumenta poſteriori loco poſita negamus cauſalitatem agentis debere aut poſſe eſſe modum intrinſecum ipſius agentis, diſtinctum ab actione, quæ ab agente manat, & eſt in termino ipſo, vel in D paſſo. Quod in naturalibus agentibus quę agũt ſola actione tranſeunte, videtur manifeſtum: quia illa non mutantur, neq; aliquid acquirunt ex eo quod agant. Neq; eſt vlla neceſſitas fingendi talem modum, cum actio ſit ſufficiẽs vt effectus manet a ſuo agẽte. In his vero quæ agunt actione immanente, ſi nihil aliud agant quã ipſummet actũ immanentẽ, ẽt eſt manifeſtum, in facultate agente non eſſe aliũ intrinſecum modum diſtinctum ab ipſo actu, vel actione immanente, qui ſit cauſalitas talis actus: nam ipſamet actio immanens immediate manat à ſuo principio: & quidquid aliud addatur tanquam medium inter potentiam in actu primo ſufficienter conſtitutam & actionem, erit gratis confictum, & ſine neceſſitate; & præter omnem communẽ doctrinam quæ in his potentijs nõ cognoſcit niſi aut E actus ipſos, ſeu actiones & principia earum, quæ ſunt vel ſpecies, vel habitus. Et in uoluntate nihil eſt actuale in quo primo exerceatur libertas uoluntatis, niſi actio elicita ab ipſa uoluntate: illa ergo eſt cauſalitas effectiua talis potentiæ. Quia tñ res quæ fit per talem actionem, manet in ipſa potẽtia, ideo talis actio eſt modus efficiens cauſam agentẽ, non quia hoc ſit de ratione cauſalitatis agentis vt ſic. In ijs deniq; quæ per actum immanentem aliquid extra ſe agunt, videri poteſt, cauſalitatem qua talis cauſa extra ſe agit, eſſe actum vel modum in illa manentem, tñ reuera non eſt, quia ille actus qui manet in tali cauſa, non eſt formalis cauſalitas quę conſtituit rem actu cauſantem extra ſe; ſed eſt aut proximum principium agendi, aut applicatio principij proximi à quo oritur cauſalitas. Quod videre licet in Deo ipſo, qui maximè agit ad extra per actum in ſe manentem: nam cum hic actus in Deo ſit æternus & immutabilis, actualis tamen eius cauſalitas in tempore ponitur: quia Deus non actu cauſat, donec effectus fiat: & ideo talis cauſalitas non poteſt eſſe aliquid in ipſo Deo, qui mutari non poteſt, ſed in creatura, quæ fit aut mutatur. Nunquam ergo cauſalitas agentis eſt modus intrinſece afficiens iſpum agens ut ſic.

Nec vere neceſſe eſt vt in hoc ſit omnimoda ſimilitudo inter omnes cauſas: quia non eſt oĩum eadẽ ratio, cauſę enim materiales & formales ſunt intrinſecæ: cauſa vero efficiens ex ſuo genere ẽſt extrinſeca. Et comparando inter ſe materiam & formam, hæc eſt quodãmodo magis intrinſeca, quatenus eſt magis propria, & determinans materiam afficiendo illam. Et ideo inter cauſalitates harum cauſarũ eſt quædã proportionalis diſſimilitudo. Nam cauſalitas formæ eſt modus intrinſecus, & in re idem cũ forma, cauſalitas aũt materiæ põt dici intrinſeca, quatenus eſt intime in ipſa materia: non eſt aũt modus ita identificatus illi ſicut formæ: cauſalitas aũt agẽtis per ſe eſt extrinſeca: & tam diſtincta ab agente, quam ipſe effectus: quod ſi interdum in agente manet, aut ab eo non realiter ſed tantũ modaliter diſtinguitur, id eſt accidentarium ad rationem agentis vt ſic: prouenitq; vel ex eo quod agẽs ſimul eſt patiens, vel ex eo quod res quę fit, non eſt omnino diſtincta ab agente, ſed modus eius. X.

Ad primam confirmationem negatur aſſumptũ, nam etiam in creatione cauſalitas conſiſtit in actione, vt argumentum paulo antea factum oſtendit, nam cum illa cauſalitas temporalis ſit, non poteſt conſiſtere in modo intrinſeco agenti; ergo debet conſiſtere in actione extrinſeca: qualis autem ſit illa actio, & in quo ſubiecto, dicemus poſtea. XI.

Ad ſecundam confirmationem reſpondetur argumentum illud retorqueri poſſe in contrarium: nam ubicunque eſt una cauſa formaliter, id eſt vna cauſatio, ibi eſt vna actio, & è contrario vbi multiplicantur actiones, multiplicãtur etiã cauſalitates: ſignum ergo eſt hanc cauſalitatem in actione cõſiſtere. Quocirca, ſi generatio ignis ſumatur vt includit alterationem præcedentem & generationẽ ſubſtãtialem: fatemur quidem illas eſſe duas actiones, tamen eodem modo ſunt duæ cauſalitates: ſi vero ſit ſermo de ſola cauſalitate ſubſtantiæ, negamus ibi eſſe plures actiones, ſed eſt vna & eadem, qua & ſit totum compoſitum, & educitur forma de potentia materiæ, & vnitur illi, nam in his omnibus ſolum denotantur plures habitudines, quas eadem actio habet ad ſuum ſubiectum, vel ad terminum formalem aut totalem. In generatione autem hominis peculiari ratione diſtinguitur actio productiua formæ ab vnitiua (quidquid aliqui dicãt) quia illa forma non pendet à materia vt à propria cauſa ſuæ productionis, pendet tamen in vnione: actio autem qua forma vnitur & compoſitum ſit, non eſt diſtincta; quia compoſitum non poteſt aliter fieri, quam vniendo formam materiæ. XII.

Lege Scotũ 7. Met. qu. 10. & Ant. And. q. 4. Son. q. 23. Zimar. theorem. 100. Dur. in 2. d. 1. q. 4. ad vltim.

SECTIO XI.

Vtrum cauſa efficiens aliud efficiendo corrumpat aut deſtruat, & quomodo.

SI nomen ipſum cauſæ efficientis attente conſideretur, non videtur ſignificare cauſam quæ tollit eſſe, ſed quę dat eſſe: & ideo in omnibus quæ hactenus de hac cauſa diximus, ſolum explicamus cauſalitatem huius cauſæ quatenus dat ſeu I.

influit

influit eſſe: quia vero Philoſophi ita communiter loquuntur de cauſa efficiente, vt non ſolum cenſeant efficere rerum generationes, ſed etiam corruptiones, quod non eſt dare eſſe ſed potius tollere, ideo ad complementum huius diſputationis neceſſe eſt vt de hac etiam re pauca dicamus, & explicemus an hæc etiam vera efficientia ſit, & qua cauſalitate, ac virtute fiat.

II. Varij modi res destruendi.

Auertendum eſt ergo dupliciter poſſe rem aliquam corrumpi, ſeu deſinere eſſe: prima, quia non eſſe vnius rei conſequitur ex eſſe alterius. Secũdò, quia res abſolute priuatur ſuo eſſe quaſi immediate & abſq; conſecutione ex alio eſſe. Priori modo corrumpitur lignum, quando ex illo generatur ignis, quia eſſe ligni non poteſt ſimul eſſe in eodem cum eſſe ignis. Poſteriori autem modo corrumpitur lumen in aere per abſentiam Solis: nullum n. eſſe introducitur in aere repugnans cum eſſe lucidi, ſed ſimpliciter perit illa forma recedente cauſa conſeruante. Quanquam etiam ipſum eſſe Solis in alio hemiſphærio dici poteſt naturaliter incompoſſibile cum eſſe luminis in aere huius hemiſphærij: ſed illud eſt valde remote, extrinſece, & per accidens: propter defectum conditionis neceſſariæ ad agendum, & non propter repugnantiam, quæ intrinſece, & per ſe ſit inter lumen & vbi.

Reſolutio quæſtionis.

III. Actione poſitiua nunquã directe deſtruitur.

Hoc ſuppoſito, duo principia videntur certa: primũ eſt corruptionem aut deſitionem rei nunquam fieri per efficientiam poſitiuam & propriam, niſi quatenus carentia alicuius eſſe cõſequitur ad effectionem ſeu poſitionẽ alterius eſſe. Probatur, quia poſitiua efficientia ſolum fit per poſitiuam actionem: actio autem poſitiua immediate ac per ſe non tendit ad non eſſe: ergo non poteſt per illam poſitiue effici corruptio, aut deſtructio alicuius rei, niſi quatenus per illam fit eſſe alicuius rei, cum quo neceſſario coniunctum eſt non eſſe alterius. Maior probata eſt ſectione præcedente, & ex ipſis terminis idem conſtat, nam efficiẽtia & actio idem ſunt, ſicut efficiens & agens. Minor probatur. tum quia actio realis ſeu poſitiua (idem enim ſunt) neceſſario tẽdit ad terminum realem, ut infra ſuo loco oſtendetur, & in tranſeũtibus à nemine negatur: terminus aũt realis aliquod reale eſſe recipit per actionem: ideo n. eſt terminus eius. Vnde etiã qui negant realem terminum in actionibus immanentibus, negare non poſſunt quin ipſamet actio quatenus poſitiue fit, aliquod eſſe reale accipiat à ſua cauſa efficiente. Quod ſi per illam actionem aliquid immediate corrumpitur (id eſt, abſq; alterius termini, vel rei productione) ſolũ eſt in quantum eſſe illius actionis, quodcunq; illud ſit, incõpoſſibile eſt cũ alio eſſe quod deſtruitur. Eſt ergo in vniuerſum verũ, per efficientiam poſitiuã nihil immediate deſtrui, ſed ſolum conſequenter ad aliud eſſe, quod per actionem fit: quæ conſecutio ſemper fundatur in aliqua repugnantia talium rerum. Et confirmatur ex illo vulgari axiomate, quod nullũ agẽs intendens ad malum, operatur; ipſum aũt non eſſe vt ſic habet rationem mali: nunquam ergo poſitiua efficientia per ſe tendit ad non eſſe, ſed ad aliquod eſſe, ex quo aliud non eſſe conſequitur.

IV. Obiectio diſſoluitur.

Dices, quamuis hoc ſit verum in agẽtibus naturalibus, non tñ in voluntarijs: poteſt n. Deus velle aliquid non eſſe non vt aliud ſit, ſed ſolum vt illud non ſit: & vnus homo ſæpe hoc modo intendit alterius mortem: vnde in artificialibus per ſe primo tẽdit ſępe actio ad deſtructionem. Reſpondetur, licet agens voluntariũ per ſe poſſit intendere deſtructionẽ rei: non tamen poſſe illam exequi & efficere per actionem: quæ ex ſe primario tẽdat ad nõ eſſe,

A propter rationẽ ſuperius tactam. Vnde ẽt Deus ipſe, dum aliquam rem vult deſtruere, aut id obtinebit per ſolam ſuſpenſionem influxus abſque poſitiua actione, vel ſi poſitiua actione uti velit, neceſſario facturus eſt aliquid, ex quo talis corruptio ſequatur. Homo aũt, qui non poteſt rem deſtruere p ſolam ſuſpenſionem influxus, eo quod res ab ipſo non pendent in ſuo eſſe, utitur ſemper actionibus, quæ communiter non ſunt niſi mutationes locales corporum, quæ ad ſuos proprios terminos directe ac per ſe tendunt: & inde per accidens ſequitur corruptio vel deſtructio, quæ licet ſit per ſe intenta quoad extrinſecam intentionem agentis, per accidens tamen ſuo cõſequenter, fit per talem actionẽ.

V. Deſtructio rei directe intẽta, fit p carentiã efficientiæ.

Secundum principium eſt: Quando alicuius rei B deſitio non conſequitur ad poſitiuam effectionem alterius, ſed per ſe ſola fit, non fit per efficientiam propriã, ſed per carentiã efficientiæ. Hoc principiũ ſequitur ex præcedente, quia actio poſitiua non eſt niſi ad aliquod eſſe poſitiuum: ergo, dũ nullum eſſe communicatur, non poteſt actio poſitiua interuenire, in hoc aũt genere deſitionis & corruptionis nullum eſſe communicatur, ſed ſolum aufertur: ergo non põt fieri per veram actionem: ergo neceſſario fieri debet per carentiam actionis, quia non poteſt interuenire alius modus cauſalitatis, qui ad efficientem cauſam pertineat. Dices, hoc genus cauſæ tantum videri per accidens: qualis eſt illa quę remouet cauſam per ſe: at vero huiuſmodi cauſa corruptionis non tñ eſt per accidens, ſed per ſe: ergo C non tantũ eſt per abſentiã cauſæ, ſed per propriam efficientiam. Minor patet tum ex Ariſt. dicente, qđ ſicut præſentia naturæ eſt cauſa conſeruationis nauis, ita abſentiam eſſe cauſam ſubmerſionis eius: tum ẽt, quia non põt ille effectus in cauſam magis propriam ac per ſe reuocari. Et in hoc fundari videtur illud communem axioma, *ſi affirmatio eſt cauſa affirmationis, negatio erit cauſa negationis*, quod in cauſis proprijs per ſe & adæquatis maximè notum eſt. Reſpondetur, ex hoc ipſo axiomate colligi cauſam per ſe corruptionis (ſi tñ aliquam habere põt) non eſſe quærendam poſitiue agentem, ſed nõ agẽtem potius, cum cauſa debeat eſſe proportionata effectui. Vnde in illo ẽt exemplo Ariſt. abſentia nautæ non eſt cauſa agens, ſed potius non agens. Quare, ſi ad ſubmerſionem nauis comparetur quatenus D quidam effectus poſitiuus eſt, ſolum eſt cauſa per accidens eius, vere ac phyſice rem conſiderando, licet moraliter & imputatiue cenſeatur per ſe, ſi tenebatur adeſſe: ſi vero comparetur ſolum ad carẽtiam auxilij, ſeu defenſionis nauis, huius negationis poterit altera negatio dici cauſa per ſe: habent enim inter ſe proportionem, & intrinſecam ac immediatam conſecutionem. Ad hunc ergo modum, ſi cauſa per ſe influebat eſſe, & influxum auferat, dicetur cauſa per ſe deſitionis talis eſſe, non quia poſitiua actione efficiat deſitionem, ſed quia proportionato modo eſt propriũ principium & origo talis deſitionis. Vnde ſicut priuatio dicitur eſſe non per poſitiuum eſſe, ſed per carentiam eſſe, ita dici- E tur fieri non per poſitiuam actionem, ſed per carẽtiam actionis. Et eadem proportione cauſa efficiẽs per ſe eius non dicitur talis, quia poſitiue illam efficiat, ſed quia tollit influxum, quo per ſe cauſabat illud eſſe, quod talem corruptionem deſtituitur. Quin potius omnis cauſa, quæ poſitiue efficiendo, deſtruit aliud, vt ſic, ſed quatenus efficiẽs eſt, nõ eſt cauſa per ſe, ſed per accidẽs deſtructionis alterius.

Explicatur axioma Ariſtotelicũ.

Corollaria ſuperioris doctrinæ.

VI. Ex his principijs poſſumus nonnulla notatu digna inferre circa rerum mutationes vel corruptiones. Primo enim ſequitur, in omni corruptione

ſeu

In quauis re de ſtructione mutatio reperitur, nō in quauis actione.

ſeu amiſſione alicuius eſſe realis interuenire aliquam mutationem, non vero ſemper neceſſario interuenire aliquā actionem. Patet ex ſecundo principio poſito, adiuncta definitione mutationis. Nā teſte Ariſtotele mutatur res, qn̄ ſe res aliter habet quā prius: quando ergo aer ex illuminato fit tenebroſus, mutatur: fit igitur in eo aliqua mutatio: & tn̄ illa non fit per actionem, vt conſtat ex ſecundo principio poſito, eſt ergo ibi mutatio ſine actione, & idem eſt in oībus ſimilibus. Ratio aūt eſt, quia illa mutatio eſt pure priuatiua, & non poſitiua. Quo fit, vt hoc rm̄ contingat in mutationibus accidentalibus ſi proprie & ſecūdum cōem curſum naturæ de mutatione loquamur: quia ſubiectum accidentis pōt interdum amittere illud, etiamſi aliud non acquirat: ſubiectum autem ſubſtātialis formæ non pōt ſubſtantialiter mutari amittendo vnā formam quin acquirat aliam. Et ideo dixi, *proprie & ſecundum communem curſum naturæ de mutatione loquendo:* nam Deus poſſet ſuſpendere influxum formæ ſubſtantialis conſeruando materiam; vel ſi mutationis nomen ad annihilationem extēdatur, poſſet oīno rem mutare ab eſſe ad non eſſe abſque vlla actione. In quo eſt ēt notanda differentia inter cauſas liberas, & naturales, quod cauſæ liberę poſſunt ſuſpendere ſuum influxum ex intrinſeco dominio ac poteſtate abſque vlla priori actione vel mutatione in ſe vel in alio: & ita ēt poſſunt cauſare hanc mutationem priuatiuā, vel in ſe ipſis, ſi mutabiles ipſæ ſint vt cauſæ creatæ, vel in alijs, vt Deus: cauſæ aūt naturaliter agentes non poſſunt ſuſpendere ſuum influxum, niſi aliquid aliud prius mutetur, quod erat neceſſarium ad agendum: & ideo licet interdum mutent aliquod ſubiectum prędicto modo ſine actione circa illud, ſemper tamē interuenit aliqua alia actio, vel circa idem ſubiectū, vel circa aliud, vt Sol non deſtruit lumen in aere per abſtractionem influxus, niſi antecedat actio, qua vel Sol ipſe mouetur, vt feneſtra clauditur, &c.

VII. Actio ſecundario tendens in deſtructionē ſēper eſt depēdens à ſubiecto.

Secundo ſequitur ex dictis, quoties corruptio vel deſitio rei fit per actionem poſitiuā, quæ ex ſe habeat conſequenter cauſare talem corruptionē, neceſſarium eſſe vt talis actio fiat ex præſuppoſito ſubiecto. Ratio eſt, quia corruptio aut deſitio non fit ex vi actionis phyſicæ (ſic.n. loquimur) niſi quia illud eſſe quod fit per talem actionem, habet naturalem repugnantiam cū eſſe quod deſtruitur: hæc autem repugnantia naturalis eſſe non poteſt, niſi in ordine ad idem commune ſubiectum, quod maneat ſub vtroq; termino, quia inter res per ſe ſubſiſtentes, & nullum habentes ordinem ad ſubiectū, non poteſt eſſe naturalis repugnantia, ob quam in rerum natura ſimul eſſe non poſſint: ergo neceſſe eſt vt talis actio ſit ex præſuppoſito. Et hinc eſt vt propria annihilatio fieri non poſſit à Deo per poſitiuam actionem, quia annihilatio nihil rei relinquit quod poſſit eſſe ſubiectum actionis.

Annihilatio neq; eſſe ex ſubiecto.

Item, quia vel actio fit in ſubiecto, & ſic non deſtruit illud, & conſequenter non efficit annihilationem; vel fit ſine ſubiecto, & ſic nihil per illam fieri poteſt quod repugnet toti eſſe alterius rei: nihil ergo per talem actionem poteſt annihilari. Quod ſi quis obijciat actionem qua fit anima rationalis, non eſſe ex ſubiecto: & tamen ad eam ſequi corruptionem alterius, nempe embrionis: Reſpondetur negando minorem, ſed proprie illa corruptio ſequitur vel ex actione qua ſufficienter diſponitur materia ad introductionē animæ rationalis, vel ex actione, qua ipſa anima vnitur corpori, vel ex vtraq; in ſuo genere, vt infra explicabitur: vtraq; autē ex his actionibus eſt ex præſuppoſito ſubiecto, creatio vero ſolum eſt ordine naturæ præſuppoſita ad actionem vnitiuam: conſequens autem naturaliter ad actionem diſpoſitiuam. Difficilius poſſet quis inſtare A de illa actione qua panis conuertitur in corpus Chriſti, quæ non eſt actio ex præſuppoſito ſubiecto, & tamen ex vi illius deſinit eſſe ſubſtantia panis. Sed hæc difficultas altior eſt quam vt hoc loco tractari poſſit: & ideo ad illam excludendam dixi ſermonem eſſe de actione & deſitione naturali: illud aūt myſterium totum ſupernaturale eſt. In eo tamen nihilominus verū exiſtimo, aut ibi nō conſequi deſitionem panis ex vi ſolius actionis phyſicæ, & naturalis connexionis rerum, vel ſi aliqua talis actio ibi interueniat, illam verſari aliquo modo circa ſubiectum: & quantitatem panis ſine ſubſtātia conſeruatam, vicem talis ſubiecti ſubire, vt latius in proprio loco diſputaui.

VIII. Illatum tertium. Ariſtot.

B Tertio infero, quotieſcunq; corruptio aut deſitio fit per poſitiuam actionem, interuenire ibi vnā ſimplicem actionem, duas autem partiales mutationes, poſitiuam vnam, alteram priuatiuam. Tribus.n. modis contingit aliquid mutari, vt Ariſtoteles proponit in 5. Phyſic. Primo ex aliqua forma in carentiam eius: & tunc fit mutatio, nulla vero interuenit actio, per ſe loquendo, vt dictum eſt, ſed carentia actionis conſeruatiuæ. Secundo fit mutatio ex pura priuatione in formam, vt ex tenebroſo in lucidum, tunc ſicut vna interuenit actio, ita etiā vna ſimplex mutatio poſitiua. Tertiò contingit aliquid mutari ex vna forma in aliam, vt cum ex calido fit frigidum, & ex ligno ignis. Et tūc vna ſimplex interuenit actio, qua educitur, vel vnitur forma, quæ de nouo introducitur in tali ſubiecto: nam ad expellendam aliam nulla alia actio neceſſaria eſt, vt diximus: mutatio vero duplex fit: nam ſubiectum illud duplici titulo aliter ſe habet. ſ. & carendo forma quam antea habebat, & eam habendo quam antea non habebat. Quæ duæ mutationes adeo diſtinctæ ſunt, vt re ipſa interdum ſeparētur, vt in primis duobus membris declaratum eſt. Item vna eſt generatio, altera eſt corruptio ſubſtantialis vel accidentalis, vel interdum vna eſt intenſio, & altera remiſſio. Deniq; vna eſt poſitiua, altera priuatiua. Vnde, quantum inter ſe differunt vnius formæ informatio, & alterius priuatio, tantum inter ſe differunt illæ mutationes. Poſſunt autē illæ mutationes partiales dici, quia phyſico modo componunt vnum integrum tranſitum ab vno termino poſitiuo in alium, qui in Philoſophia appellatur conuerſio vnius rei in aliam. Dices, ſicut interuenit ibi mutatio poſitiua & priuatiua, ita interuenit actio poſitiua, & carētia actionis qua oppoſita forma conſeruabatur, vel à cauſis naturalibus, vel ſaltem à Deo: alterum.n. horum ſemper neceſſarium eſt: ergo eſt eadem ratio de actione & mutatione. Reſpondetur, ſolum eſſe diſcrimen quod ratio mutationis ſaluatur in noua priuatione quatenus eſt in fieri: ratio vero actionis minime, ſed requirit poſitiuum influxum: quod ex earum definitionibus, & eſſentialibus rationibus conſtat.

IX. Quartum illatum.

E Quarto infertur, corruptionem, quæ per aliquā efficientiam fit, per eadem principia, ſiue principalia, ſiue inſtrumentalia, & cum eiſdem conditionibus fieri, quibus fit generatio vel productio, ad quā talis corruptio ſequitur. Probatur ex dictis, quia non eſt alia efficientia neque alia actio, ad corruptionem, quam ad productionem: ergo eadē principia quibus fit vnum eſſe, tollitur aliud. Nec poteſt aliquod principium poſitiue cōcurrere ad tollendum eſſe, niſi quatenus concurrit ad dandum aliud eſſe. Ex quo in ſuperioribus dicebamus contra nonnullos modernos, formam in paſſo introductam ab agente, non concurrere effectiue ad expellendam oppoſitam formam, vt calorem ad expellendam frigiditatem, & ſic de alijs, quia forma introducta in paſſo non eſt principiū efficiens ſuæ generationis: ergo nec corruptionis oppoſitæ formæ.

mæ. Item, quia ſi illa efficientia eſt poſitiua, aliquid poſitiuum per eam fit: ſed forma introducta in paſſo poſitiue nil efficit, quo expellat aliam formam, ſed immediate ſequitur expulſio alterius formæ: ergo.

X. Vnde non eſt ſimile, quod adduci ſolet de vno corpore expellente aliud ab eodem loco: quod effectiue videtur illud expellere: quanquam enim Scotus in 4. diſt. 12. q. 3. hoc etiam negare videatur, re tamen vera non eſt ſimilis cauſa. Nam duo corpora ſeſe cõtingunt, & vnum pellit aliud: & quod expellitur, non amittit locum per meram deſitionem, ſed per realem mutationem, & tendẽtiam in alium locum, ad quem effectiue mouetur ab expellente corpore: & ideo non ſolum ibi interuenit incompoſſibilitas formalis illorum corporum in eodem ſpatio, ſed etiam ſpecialis actio poſitiua, qua corpus ab vno loco pulſum, in alium transfertur, quæ diſtincta eſt ab ea qua aliud corpus in locum alterius introducitur. Secus vero eſt, quando forma introducta in vno ſubiecto expellit aliam, nam illa quæ expellitur, non mutatur poſitiue, ſed mere priuatiue deſinit eſſe: & ideo non poteſt ibi ſpecialis efficientia interuenire. Eſt ergo ibi ſola expulſio formalis, & in vniuerſum quælibet cauſa in ſuo genere ita concurrit ad non eſſe vnius termini, ſicut concurrit ad eſſe alterius: quia ergo calor introductus in ſubiecto, nõ calefacit illud actiue, ſed formaliter tantum, ideo non expellit frigus actiue, ſed formaliter tantum. Secus vero eſt de calore, qui eſt in generante: ille.n. eſt principium efficiens alium calorem, & cõſequenter expellens oppoſitum frigus. Atque eadem proportione calor productus in ligno (& idem eſt de omni ſimili diſpoſitione) licet accidentalem formam directe oppoſitam excludat tantum formaliter, ſubſtantiam vero ipſam corrumpit diſpoſitiue: quia hoc modo cauſat introductionem oppoſitæ formæ: &, vt dictum eſt, in eo genere cauſæ vna forma concurrit ad non eſſe vnius termini, in quo concurrit ad eſſe oppoſiti termini. Vnde, quia accidens ex propria ratione & virtute ſua habet diſponere ad formam ſubſtantialem ſibi connaturalem, & formaliter expellere contrariam diſpoſitionem: ideo dici poteſt in hoc genere propria vi corrumpere ſubſtantiam. Quod ſi accidentia illa, & diſpoſitiones paſſi effectiue etiam concurrunt ad eductionem ſuæ formæ, eodem efficientiæ genere cõcurrunt ad corruptionem alterius: vel ſi ad illud prius non habent efficientiam, neque etiam ad hoc poſterius. Atque ita in vniuerſum verum eſt, illa tantum eſſe principia efficientia corruptionem, quæ efficiunt generationem, quando corruptio per efficientiam fit, nam quando accidit per ſolam carentiam efficientiæ, non indiget proprio principio agendi, ſed ſolũ neceſſe eſt, vt illud, quod erat principium agendi vel conſeruandi rem, ab agendo ceſſet.

Soto 2. phyſ. q. 4.

Vnũ corpus qualiter aliud loco pellat.

DISPVTATIO XIX.

De cauſis neceſſario, & libere ſeu contingenter agentibus: vbi etiam de Fato, Fortuna, & Caſu.

PRÆTER omnia, quæ de cauſis efficientibus creatis in ſuperiori diſputatione dicta ſunt, ſupereſt diſputandum de modo agendi talium cauſarum: quod in hanc diſputationem reſeruauimus, quia peculiarem habet difficultatem, & quia ex eo pendet celebris illa diſtinctio de effectibus neceſſarijs, & contingentibus, & plurium cauſarum cognitio. Dicemus ergo in primis de A cauſis neceſſario agentibus, deinde de liberis; ac tandem de contingentibus: ex quibus conſtabit, quid ſint in naturalibus cauſis, *Fatum, Fortuna, & Caſus*.

SECTIO I.

Vtrum in cauſis efficientibus creatis ſint aliqua neceſſario agentes, & qualis ſit illa neceſſitas.

HÆC quæſtio eſt facilis, & ideo breuiter dicendum eſt primo, dari in cauſis creatis plures, quæ neceſſario operantur, ſi omnia, quibus ad operandum indigent, adhibeantur. Hoc conſtat experientia, & inductione facili; nam Sol B neceſſario illuminat, ignis calefacit, & ſic de alijs. Ratio autem ſumenda eſt ex intrinſeca cõditione, & determinatione naturæ, vt in ſequente aſſertione declarabimus. Additur vero illa conditio, *ſi omnia neceſſaria adſint*, quia ſupponẽda eſt cauſa ſufficiens, & proximè apta, & cum omnibus conditionibus ad agendum requiſitis. Nam, ſi aliquid horum deſit, non ſequetur actio, non quidem ex indifferentia vel indeterminatione cauſæ, ſed ex defectu alicuius concauſæ, vel ex defectu virtutis, aut conditionis neceſſariæ ad operandum. Inter hæc aũt neceſſaria ad agendum nõ debet numerari ipſa actio, vt per ſe notum eſt, quia alias nihil ſpeciale de his agentibus diceretur, ſed id quod cõe eſt omnibus, non ſolum agentibus, ſed etiam rebus, nimirum, C ſi habeant formam, quia in tali eſſe ſeu ratione conſtituuntur, neceſſario fieri cõſequens, vt ſint tales. Sicut enim, ſi albedinem quis habet, neceſſario eſt albus, ita ſi actionem exercet, neceſſario efficit, quæ eſt tantũ neceſſitas cõſequentiæ (vt aiunt) ſeu conditionata, non conſequentis, ſeu abſoluta, quæ eſt impertinens ad propoſitum, quia in eo nõ poſſunt cauſæ diſtingui. Vt ergo ſit ſermo de vera ac propria neceſſitate, non eſt includenda ipſa actio, cum dicitur cauſa neceſſario agere, ſi omnia requiſita adhibeantur. Ex quo à fortiori ſequitur non debere etiam in his annumerari, quidquid eſt poſterius actione, & ad illam conſequens, vt per ſe clarum eſt; imo, proprie loquendo, quod eſt huiuſmodi, non poteſt dici neceſſarium ad actionem, D ſed potius neceſſarium ex actione.

I. Dantur cauſæ neceſſario agentes ſi requiſita ad agendum adſint.

Quæ ſint iſta requiſita.

II. Igitur ſub ea conditione includi debent omnia, & ſola illa, quæ ſunt præuia ad actionem. Hæc autem plura numerantur ab authoribus, vt videre licet apud Scotum in 9. Metaph. q. 14. ad ſecundum, Antonium Andr. q. 1. ad 2. Zimaram theorem. 112. qui ſex ponunt conditiones. Prima eſt, vt cauſa habeat integram ac ſufficientem virtutem agendi: quæ eſt per ſe nota, quia actio ſupponere debet potentiam ſufficientem, & vt neceſſario agat, ſupponi debet ſimpliciter, & abſolute potens: at non eſt abſolute potens ſine potentia ſufficiente. Secunda, vt habeat paſſum capax, & ſufficienter approximatum, quia agẽtia creata nihil poſſunt agere niſi ex præſuppoſito ſubiecto, & quia ſunt finita, E requirunt illud intra proportionatam ſphæram, extra quam non habent vim agendi. Tertia, quę hinc ſequitur, eſt, vt medium, ſi quod interiectum eſt inter agens & paſſum, ſit expeditum, & capax actionis agentis, ſupponimus enim agentia nihil poſſe efficere in diſtans niſi per medium. Quarta, vt nihil ſit impediens actionem æqualis virtutis ad reſiſtendum: quia nihil poteſt vincere agendo, niſi in virtute actiua excedat, & ideo ſupra oſtenſum eſt ad actionem neceſſariã eſſe proportionem maioris inæqualitatis. Quinta vt paſſum non ſit iam in termino, ſeu habeat totam formam quam agens poteſt efficere. Propter hanc enim ſolam cauſam grauitas non mouet terram exiſtentem in centro:

Scot. Ant. And. Zimara. Primum, & ſecũdũ requiſitũ ad agendum.

Tertium.

Quartũ.

Quintũ.

& con-

& continetur hæc conditio in ſecunda, nam paſſũ A requiritur ad actionem in eo ſtatu in quo ſit capax actionis: poſtquam autem eſt in termino, iam non eſt capax actionis. Denique hæc conditio coincidit cum illa ſupra tractata, quod agens, & paſſum debent in principio eſſe aliquo modo diſſimilia.

III. Sextum. Sexta conditio adhibetur, vt ſi aliqua actio naturaliter prærequiritur, illa iam præſupponatur, vt appetitus bruti licet naturaliter operetur, nõ ſemper agit, quia neceſſario prærequirit conditionem quæ non ſemper adeſt. Et ſimiliter viſus non agit niſi præcedat actio obiecti in ipſum. Et hæc conditio in præcendentibus virtute continetur, nam quando vna actio ad aliam prærequiritur, vel id eſt, quia per illam completur vis agendi, Vt in exemplo de viſu, qui prius debet pati ab obiecto, quia ſine ſpecie nõ habet virtutem agendi completam. Et idem cen- B ſent multi de notitia obiecti neceſſaria ad appetitum, quod nimirum complet vim agendi illius. Rectius vero dicitur quod applicat illi obiectũ ſufficienti, & proportionato modo. Quod enim in ſecũda conditione diximus neceſſariũ eſſe paſſum ſufficienter propinquum, quoad actus immanentes extendendum eſt ad obiectum, quod ſe habet vt materia circa quã tales actus verſantur. Et in vniuerſum quotieſcunque aliqua cauſa efficiens indiget alijs concauſis, etiam diuerſorum generũ ad efficiendũ, non poterit inchoare actionem, niſi omnes concauſæ neceſſariæ ſint ita diſpoſitæ, vt poſſint in ſuo genere cõcurrere: ideo enim neceſſarium eſt paſſum, quia actio agentis creati fieri non poteſt ſine cauſa materiali. Sic igitur, quia obiectum cognitum, vel cognitio obiecti eſt concauſa neceſſaria ad appetitionem vitalem, ſiue concurrat per modum efficientis, ſiue per modum finis, ſiue per modum formæ extrinſecæ, ſiue per modum materiæ circa quã (de his enim omnibus poſſunt eſſe opiniones quæ ad præſens nil referunt) notitia obiecti eſt actio ex neceſſite præuia ad efficientiam appetitus.

IIII. Septimũ. Septima conditio additur, vt cauſa libera non ſit: ſed hæc conditio non eſt nobis neceſſaria, quia hoc eſt quod in aſſertione aſſerimus: nimirum aliquas cauſas non eſſe in operãdo liberas, ſed poſitis requi-

Octauũ. ſitis ex neceſſitate agere. Octaua item cõditio addi poteſt vt cauſa habeat neceſſarium concurſum primæ cauſæ. Sed de hoc concurſu inferius ex profeſſo agendum eſt. Quod vero ad præſens ſpectat, hæc D conditio aut non ex prærequiſitis, aut in ſuperioribus, prout à nobis explicatæ ſunt, continetur. Nam ſi ſit ſermo de actuali cõcurſu, hic non diſtinguitur ab ipſa actione: & ideo ſicut actio non comprehenditur in conditionibus prærequiſitis ad agendum, ita neque actualis concurſus. Si vero ſit ſermo de aptitudinali concurſu (vt ita dicam) ſeu de ſufficiẽte applicatione, & cõiunctione primæ cauſæ ad concurrendum, ſic quidem neceſſaria eſt illa conditio; continetur tamen in eo quod diximus neceſſarium eſſe cauſam habẽtem integram virtutem, & omnem concauſam, nam virtutus cauſæ ſecũdæ ſine virtute primæ, vel non eſt integra, vel ſi dicatur integra, & totalis in ſuo genere, indiget coniunctione omnis alterius cauſæ neceſſariæ in quocunque genere vel E ratioue cauſandi. Quocirca ſub ea conditione comprehenditur omnis concurſus ſuperioris cauſæ, cui inferiori ſit eſſẽtialiter ſubordinata; ſiue hęc ſubordinatio in efficientibus ſolum ſit inter creatas cauſas, & increatam, ſiue etiam inter creatas cauſas inter ſe; quod infra videbimus.

V. An ſint aliqua naturalia agẽtia ad plures in- Nona conditio addi poteſt, vt cauſa naturalis nõ ſit æqnæ indifferens inrer plures effectus, nam tunc hoc ipſo quod cauſa non eſt libera, ſed naturali, nõ faciet ex neceſſitate alterum, & conſequenter neutrum faciet: quia nõ eſt maior ratio de vno quã de alio: & quia libera non eſt, non poterit ad vnum determinari magis quam ad alium, niſi aliũde indifferentia tollatur. Exempla ſolent adhiberi multa, afferemus tamen ea quæ ſufficiãt ad radicem huius indifferentiæ explicandam. Primum eſt de igne exiſtẽte in cẽtro terræ in figura circulari, quia ſecundum omnem ſuam partem æque diſtet à ſupremo loco: ille enim non moueretur in vnam partem potius quam in aliam, quia nulla eſt ratio vel cauſa determinans. Neq; etiam moueretur verſus omnem partem, quia alias diuideretur in omnem ſuam partẽ. differentia effectus Secundum eſt de vitro perfecte plano ſuperpoſito lapidi perfecte plano, ſupra quod cadat aliud ſaxũ perfecte planum, non enim franget illud, quia vel diuidet in omnem ſuam partem quod impoſſibile eſt, vel non eſt maior ratio cur quaſdã partes potius quam alias diuidat. Tertiũ vulgare eſt de bruto habent ſimul duo obiecta æquo amabilia, quod ad neutrum moueretur. Quartum de cauſis ſuperioribus valentibus efficere contraria, quæ ex ſe non poſſunt ad alterum determinari, ſi cum ea indifferẽtia ad agendũ applicentur. Quintum, & difficilius eſt de omni cauſa naturali, quæ licet definita ſit ad formam efficiendam in vna ſpecie, eſt tamen indifferens an varia indiuidua illius ſpeciei.

VI. Sed nihilominus dicendum videtur, hanc conditionem reducẽdam potius eſſe ad aliquam ex ſuperius poſitis, ſed ad defectum alicuius. Nam hæc cõditio differentiæ per ſe conſiderata, eſt quodammodo repugnans cum propria determinatione naturalium agentium, nam illis proprium eſt eſſe determinata ad vnũ: quomodo ergo poſſunt ex ſe habere indifferentiam? Neque enim ſatis eſt ſi dicatur eſſe determinata ad vnum ſecundum communem aliquã raationem: hoc enim modo etiam agẽs liberum eſt determinatum ad vnum, ſcilicet ad bonum in communi. Si vero dicatur agens naturale eſſe determinatũ ad vnum in ſpecie, non tamen in indiuiduo: primo hinc ſit ad ſummũ reperiri in his agẽtibus indifferẽtiam in vltimo exẽplo indicatã, nõ vero quæ in alijs ſignificãtur. Et adhuc cõtra illã obijci poteſt, quia hoc ipſum videtur præter conueniẽs inſtitutum naturæ, nimirum quod hæc agentia condita ſint cum aliqua indifferentia, & quod ipſa nõ poſſit ſeſe determinare: nam hoc modo eſſent ex ſe ineptiſſima ad agendum. Prætereà in primis quatuor exemplis, quatenus veritatem aliquam cõtinent, non videtur carentia actionis oriri ex indifferentia, ſed ex aliquo impedimẽto, vel defectu alicuius conditionis neceſſariæ ex ſupra poſitis. Verbi gratia. In primo exemplo valde probabile mihi eſt ignem in eo caſu nõ fore ab intrinſeco mouẽdum. Ratio autem oritur ex æquali actiuitate, & reſiſtentia omnium partium: inter conditiones autem requiſitas ad agẽdum ex neceſſitate, vna erat virtus æqualis non reſiſtat actioni, in illo autem caſu omnes partes ignis æque inclinant ad motum ſurſum per lineam rectam reſpectu vniuſcuiuſque, & ita inter ſe æqualem habent actiuitatem, & reſiſtentiam, & inde fit vt nulla moueatur. Nec vero per illas quaſi contrarias propenſiones omnino diuiduntur inter ſe. Primo quidẽ, quia magis inclinantur ad ſuam conſeruationem quam ad ſuum locum. Secundo, quia ipſa diuiſio deberet fieri per motum localem, vnde hoc ipſo, quod moueri non poſſunt, nec diuidi poſſunt.

Ignis orbicularis in centro terra exiſtẽs quorſum tenderet.

VII. Vitrũ perfecte planũ, plane planũ ſaxum concutiẽs quã cõfringẽdum. Secundum exemplum in primis non poteſt naturaliter accidere, quia non poteſt naturaliter perfecte planum æque primo cadere ſuper planum, ſicut non poteſt planum æque primo ſeparari à plano quia oporteret vel dari vacuum, vel aerem in inſtãte replere totum illum locum. Sic enim è contrario ſequitur, ſi planum æque cadat ſuper planum, aut aliquam partem aeris inſtanti ſimul egredi, ita vt tam cito pertranſeat remotum ſpatium, ſicut pro-

pinquū, aut manere ibi penetratiue, aut certe, ſi aer manet medius, illa duo plana nō ſe contingere. Neceſſe eſt ergo vt planum cadens prius ſecundū vnā partem contingat, quam ſecundū aliam: quāquam circa hoc ipſum poſſit eadē difficultas ſuboriri, cur .ſ. prius ſecundum vnam partem cadat, & cōtingat quam ſecundum aliam, ſi planū eſt æquale, & æqualis ponderis ſecundum omnem partem. Propter quod vel aliqua extrinſeca cauſa huius inæqualitatis quærenda eſt, poſitis talibus corporibus, & tali motu, ſcilicet quod mecum non eſt æque diuiſibile ſecundum omnem partem, vel aliquid huiuſmodi. Aut certe ſi nihil horum intercedat, dicendum eſt illud planum quo æque cadit, non poſſe excludere omnem aerem intermediū, atque hanc cauſam non contingere vitrum, nec confringere illud. Ratio vero eſt, quia vel minima particula aeris, dum nō poteſt penetrari, nec ſimul pertranſire aliquod ſpatiū, reſiſtit cuicunq; graui cadenti ne illuc expellatur: ſicut ē cōtrario nulla vis quantumuis magna poteſt ſimul ſecundum omnem partem ſeparare duo plana: quia nō poteſt ſimul ingredi aer ad replendum vacuum. Itaque in eo caſu non ſequitur effectus, quia datur medium ſufficiens ad impediendum.

VIII. Quod ſi vrgendo difficultatem demus aut aerem ſimul egredi, aut caſum illum fieri per vacuū, duo dici poſſunt veriſimilia: Primum eſt, quod ſaxū naturaliter ageret, quantum poſſet, & ita non diuideret vitrum, ſed ita comprimeret vt corrumperet, & in aliam naturam commutaret, ſicut videmus accidere in tritico mola cōtrito: illud aūt corpus quod inde conſurgeret, poſſet eſſe continuū: nam ſi eſſet in particulas diuiſum ſicut eſt farina, vix poſſet reddi naturalis ratio, cur quædam partes potius quam aliæ diuiderunt, niſi reducendo illam varietatem vel inæqualitatem in effectu, ad aliquam inæqualitatem in contactu, & alteratione inde conſurgente propter poros ipſorum corporum, vel propter aliquas alias cauſas ibi concurrentes. Vel certe ſi contactus ille non eſſet ſatis vt inde reſultaret alteratio ſufficiens ad corrumpendum vitrum, non eſt incōueniens, ſed neceſſarium dicere non fore confringendum. Ratio eſt, quia dum vnum corpus ſuper aliud cadit, non frangit illud niſi propter aliquem motum localem inæqualiter factū in partibus corporis cōfracti: nam dum vna pars eius prius deprimitur quam alia, quæ nec reſiſtere poteſt propter defectum virtutis, nec cedere, aut flecti propter duritiem, fit confractio: in dicto autem caſu, non poſſet vitrum moueri localiter, quia, & ſecundum omnem partem æque contingitur, & impellitur, & à corpore ſuppoſito etiam ſimul & æque reſiſtitur ſecundum omnem partem. Vnde ſi illud non eſſet æque planum vel æque ſolidum, & ſecundū aliquā partem facilius cederet, ſecundum illam confringeretur vitrum. Atque ita in illo exemplo nunquam ceſſat actio ob indifferentiam, ſed ob impedimentum æqualiter reſiſtens.

IX. *Ad quod duobus æqualibus æque propoſitis obiectis mouendū brutum.*

In tertio exemplo negari etiam facile poteſt, illā æqualitatē poſſe naturaliter accidere in omnibus, quia non poſſunt illa obiecta ſimul æque cōſiderari & obijci: vel etiāſi demus ſimul repræſentari æque, amabilia, dicemus ſimul etiam amari, prius tamen ad vnum quam ad alterum aſſequendum moueri, eo quod motus verſus illam partem ob aliquam circumſtantiam, vt facilior apprehenditur. Denique, ſi admittamus æqualem apprehenſionem in omnibus circumſtātijs, tam reſpectu appetitionis, quam executionis, concedendum videtur non eſſe in appetitu bruti facultatem vt ſe determinet ad vnum potius quam aliud ob carentiam libertatis. Vnde illa indeterminatio non prouenit ex indifferentia, ſed potius ex naturali neceſſitate ac determinatione in modo operandi, & defectu conditionis neceſ-

A ſariæ ad ſic operādum, qui defectus ex cauſis in ſuo genere æqualibus, & inuicem ſibi reſiſtentibus prouenit. Nam, vt diximus, non poteſt appetitus ſenſitiuus operari, niſi cum ſufficiente propoſitione, & motione obiecti: hæc autem deeſt in illo caſu, quia neutrum illorum obiectorum apprehenditur abſolute vt amandum, & proſequendum, prout neceſſarium eſt, vt effectus appetitus neceſſario ſequatur. Ratio autem ob quam illa apprehenſio ſeu iudiciū in eo caſu non habetur, eſt, quia illa obiecta mutuo ſe impediunt, dum in ſuo modo cauſandi, æqualiter mouent ac reſiſtunt. Atque ita etiam in eo caſu deſunt conditiones ſupra enumeratæ.

X. *Æquiuocū agens naturale, cur hunc potius quam illū effectum efficiat.*

In quarto exemplo negare poſſumus inprimis eſſe aliquam naturalem cauſam, quæ per ſe ſit æque B indifferens ad efficiendos effectus contrarios: quin potius Ariſtoteles, vt infra videmus, in hoc conſtituit differentiam inter potentias liberas, & naturales, quod illæ ſunt potentiæ ad oppoſita vel contraria: hæ autem minime, ſed ad alterum tantum oppoſitorum. Quod intellegendum eſt per ſe, & cæteris omnibus eodem modo ſe habentibus, nam per accidens contingit ex effectu eiuſdem naturalis agentis ſequi effectus contrarios, vt ſupra in Antiperiſtaſi declarauimus. Ex diuerſa itē diſpoſitione materiæ contingit, vt idem Sol molliorem reddat ceram, & lutum obduret: & ex vario cauſarum concurſu contingit etiam vt Sol ad varios, vel repugnātes effectus concurrat: ſemper tamen agit cum naturali neceſſitate ac determinatione, ſuppoſitis omnibus cauſis ſimul concurrentibus. Imo ſemper, C quantū eſt ex ſe, eodem modo inchoat actionē illuminando, & calefaciendo: ac deinde iuxta paſſi diſpoſitionem, vel concurſum aliarum cauſarum eadem neceſſitate proportionatus ſequitur effectus. Et hoc ſenſu dixit Ariſt. 2. de Gener. tex. 18. naturale agens idem eodem modo ſe habens (nimirum in ſe, & reſpectu aliorum) natum eſſe ſemper facere idem: Igitur ob virtutem agendi contraria, nulla etiam eſt indifferentia in cauſis naturalibus; quia nunquam poſſunt per ſe ſola efficere contraria, ſed adiunctis alijs; quibus poſitis ex neceſſitate faciunt vnum vel alterum effectum.

XI. *Quoduis efficiēs vnde hūc potius ſingularem effectum quā illū in eadē ſpecie efficiat.*

In quinto exemplo nonnulla maior eſt ambiguitas circa indifferentiam, vel determinationem cuD iuſcunq; cauſæ naturalis ad indiuiduos, vel ſingulares effectus. In quo eſt opinio non improbabilis, quod licet virtus cauſæ naturalis abſolute conſiderata ſit indifferens ad multa indiuidua per modum cauſæ ſuperioris, & ſufficientis ad omnia illa; tamen in particulari applicata ad hoc paſſum cū his circunſtantijs, eſt naturaliter determinata ad talem formam in indiuiduo efficiendam: cum autem dicimus cauſam neceſſario agere adhibitis omnibus requiſitis, ſermo eſt de omnibus in particulari quæ ad actionem requiruntur. Probabilius vero eſt, vt ſupra attigi, hanc determinationem ad indiuiduū effectū prouenire ex concurſu, & diffinitione primæ cauſæ: quo poſito dicendum eſt, hanc conditionē etiam contineri in prærequiſitis ad agēdum, iuxta ea quæ à nobis explicata ſunt. Indiget .n. cauſa E ſecunda concurſu primæ determinato ad particularē effectū, quo concurſu exhibito in actu, primo, & alijs omnibus requiſitis adiunctis, talis cauſa neceſſario determinatur ad talem effectum in particulari. Et ita etiā hoc modo nulla hic interuenit indifferentia, quæ repugnet naturali neceſſitati agendi. Neq; hæc vltima indifferentia, vt obijciebatur, eſt contra debitam naturæ inſtitutionem quod naturalia agentia non poſſint ſeſe determinare ad indiuiduos effectus, niſi determinatio incipiat à prima cauſa. Sed hæc eſt naturalis imperfectio, & indigentia taliū agentium, & quædā ſubordinatio quā ad primā cauſam habent, propter quā veluti inſtrumēta quæ-

ta quædam eius cenſentur: & ideo ſicut ab ea pendent in operari, ita & in determinatione ad operãdum hoc indiuiduum potius quam aliud. Imo ex hoc effectu rectè intelligimus opus naturæ eſſe opus intelligẽtiæ: & effectum quantumuis neceſſarium reſpectu cauſæ particularis, eſſe liberum reſpectu vniuerſalis. Conſtat igitur ex his omnibus in naturalibus cauſis nullam eſſe propriam indifferentiam quæ neceſſitati agendi repugnet, quominus talis cauſa poſitis omnibus alijs concauſis, & conditionibus requiſitis ad operandum, ex neceſſitate abſque omni prorſus indifferentia operetur.

Quæ ſint cauſæ neceſſario agentes.

XII. Ariſtot.

Secundo dicendum eſt, omnes cauſas, quæ operantur abſque uſu rationis, quatenus tale ſunt, operari cum prædicta neceſſitate. Hoc ſumitur ex Ariſtot. lib. 9. Metaph. capit. 2. vbi hoc diſcrimen conſtituit inter potentias rationales & irrationales, quod potentiæ irrationales ſunt determinatæ ad vnum: rationales vero ſunt indifferentes ad oppoſita. Quid vero intelligat per potentias rationales, & an omnibus conueniat ille operandi modus, infra videbimus: nunc ſolum aſſerimus facultates omnes quæ rationis vſu omnino carent, naturali neceſſitate ſuas operationes exercere. Quod etiam inductione confirmari poteſt: ita enim experimento conſtat in omnibus rerum gradibus, vſque ad bruta animalia.

XIII. Appetitus ſenſitiuus hominis, liberene an neceſſario agat.

Solum poſſet de appetitu ſenſitiuo hominis dubitari: cui aliqui tribuunt neſcio quod libertatis veſtigium. Imo ſunt qui id extendant ad appetitum brutorum, vt inferius iterum attingemus. Sed in ea re, quæ in Theologia latius diſputatur, veritas eſt, ſi quod eſt participium libertatis in appetitu ſenſitiuo hominis, in tantum eſſe, in quantum eſt participium rationis in cogitatiua hominis. Quod ſi in hac non eſt vera ratiocinatio, vt reuera non eſt, neque in illo per ſe ſumpto eſt vera libertas, quæ excludat neceſſitatem operandi poſitis omnibus requiſitis. Et ita hoc exemplo potius confirmatur & quaſi conſummatur inductio facta. Ratio autem eius eſt: quia adæquata radix libertatis eſt vſus rationis, vt infra videbimus, & ideo carentia vſus rationis, eſt etiam adæquata cauſa carentiæ libertatis, & conſequenter neceſſitatis in operando. Quod ſi intrinſecam, & quaſi poſitiuam radicem huiuſmodi operandi inquiramus, nulla eſt alia, niſi ipſa natura talium rerum, vel facultatum, quæ ex natura ſua habent hanc determinationem in modo operandi, eo quod non ſint adeo perfectæ vt participare poſſint dominium ſuarum operationum. Item, quia indifferentia in operando intrinſece & adæquate oritur ex amplitudine rationalis facultatis, vt infra declarabimus, ſicut autem affirmatio eſt cauſa affirmationis, ita negationis.

XIV. Ex quo tandem inferre licet huiuſmodi neceſſitatem tantam eſſe, vt non ſolum per intrinſecam virtutem ipſius facultatis, verum etiam per quaſcũque alias naturales cauſas auferri non poſſit, aut impediri quo minus in actum prodeat. Poſſunt quidem, vt diximus, naturales cauſæ ſe impedire per reſiſtentiam vel contrariam actionem: atque ita poſſunt etiam auferre omnia ad operãdum requiſita, tamen his poſitis, continere actionem neceſſarij agentis non poſſunt, quia rerum naturas immutare non valent, nec proprietates omnino intrinſecas auferre. Solus Deus videtur habere hanc poteſtatem, per illam enim effecit ut ignis non combureret tres pueros, & ſimilia, tamen, ſi res attente põderetur, etiam Deus ipſe non videtur poſſe facere, vt in ſenſu (vt vocant) compoſito, cauſa quæ natura ſua neceſſario agit, ab agendo ceſſet, poſitis omnibus requiſitis ad actionem, ſed ſolum poteſt auferre aliquod ex requiſitis, & ita ſimpliciter ſeu in ſenſu diuiſo, poteſt facere vt talis cauſa non operetur. Vt in dicto exemplo Deus impediuit actionem ignis, negando igni concurſum ſuum, id eſt non applicando virtutem ſuam ad operandum cum igne: hoc autem eſt vnum ex prærequiſitis vt ignis agere poſſit. Non ergo fecit Deus vt ignis non ageret poſitis omnibus requiſitis, ſed aliquod ex eis abſtulit. Nam ſi Deus ſtatuiſſet dare concurſum quantum eſt ex ſe, & alias conditiones requiſitas integras relinquere, non poſſet illam actionem impedire: quia implicat tollere id quod naturale eſt abſq; vlla cõtraria efficientia, vel ſaltem abſq; denegatione auxilij ſeu efficientiæ neceſſariæ ex parte Dei. Quomodo enim poteſt naturalis actio impediri nullo poſito impedimento? Aut quod aliud impedimentum intelligi poteſt, ſi nullum ex prædictis interuenit? Itaq; dicta ſuppoſitione facta, vt declarata eſt, tanta neceſsitate ſuboritur actio, vt impediri non poſsit niſi tollendo aliqua ex parte ſuppoſitionem. Differentia autem inter Deum & alia agentia creata in hoc eſt, quod poſitis omnibus quæ extra Deũ requiruntur ad actiones naturalium agentium, poteſt ipſe ſola ſua voluntate impedire actionem, negando id quod ex parte ſua neceſſarium eſt: aliæ uero res creatæ hoc non poſſunt, ſed ſolum per actionem vel reſiſtentiam oppoſitam, aut certe, quia per aliquam motionem localem poſſunt aliquod impedimentum ponere, vel materiam aut aliam conditionem neceſſariam auferre. Atque ita ſatis conſtat qualis & quanta ſic hæc neceſsitas.

SECTIO II.

Vtrum inter efficientes cauſas ſint aliqua abſque neceſſitate, & cum libertate operantes.

I. Hæc quæſtio eſt grauiſsima, & latiſsima, & magna ex parte pendet ex difficultatibus Theologicis, quæ oriuntur ex ſupernaturalibus myſterijs gratiæ, & prædeſtinationis diuinæ: hoc vero loco ſolum eſt tractanda, quantum ex naturalibus principijs definiri poteſt. Si ergo naturalem rationem ſpectemus, uidetur multis rationibus probari nullam eſſe poſſe cauſam efficientem abſque intrinſeca neceſsitate agendi. Primò quidẽ quia prima cauſa à qua omnes aliæ manãt, ex neceſſitate naturæ operatur: neque aliud poteſt ratione naturali intelligi: ergo multo magis omnes cauſæ quę ſub illa operantur. Antecedẽs ſupponitur communiter ex ſententia Ariſtotelis, & aliorum Philoſophorum: & patet ratione, quia niſi Deus ex neceſsitate naturæ operaretur, non eſſet immutabilis nam poſſet nunc aliter ſe habere quam prius. Prima vero conſequentia probatur, quia ſecunda cauſa non agit niſi mota à prima: ergo ſi prima neceſſario mouet ſecundam ad operandum, ſecunda neceſſario mouetur: ergo & neceſſario operatur: quia nec ſtare poteſt motio actiua ſine paſsiua, neque actualis motio ad operandum ſine actuali operatione, tum quia non poteſt eſſe motio ſine ſuo termino, tum etiam quia non poteſt fruſtrari diuina motio.

Partis negatiua argumenta. Primum.

II. Secundũ.

Atq; hinc fit ſecunda ratio, quę procedit etiam ſi non ſupponamus primam cauſam agere ex neceſſitate, ſed libere, quia licet hinc recte ſequatur reſpectu primæ cauſæ effectus non eſſe neceſſarios, tamen eadem efficacia uidetur inferri ſub prima cauſa nullam eſſe aliam, quæ non ex neceſsitate operetur, quia nulla eſt quæ operetur non mota ab illa: omnis enim cauſa ſecũda indiget moueri à prima, ſed omnis cauſa mouens mota, ex neceſsitate ope-

ratur, quia quod moueatur, non eſt in poteſtate eius, ſed mouētis, cuius motionem nec ipſa ponere poteſt, nec impedire, quod autem mota operetur, neceſſariā habet conſecutionem, vt prius argumentabamur.

III. Tertium. Tertia ratio ſit, quia ſuperiori ſectione oſtenſū eſt omnem cauſam operantem abſq; ratione, ex neceſſitate agere: ſi ergo aliqua cauſa quidpiam efficit abſque neceſſitate, erit aut homo, aut intelligētia creata (vt iam primam cauſam omittam, quia hic de creatis potiſſime ſermo eſt) ſed de neutra cauſa ex his dici id poteſt ſequendo rationem, naturalem. Quod primo de intelligentijs probatur quia ratione naturali ſolum cognoſcuntur, vt motrices orbium cœleſtium; ſed in ea actione non poſſunt exiſtimari cauſæ libere agentes, alias motus illi non eſſent neceſſarij neq; ineuitabiles, poſſentq; intelligentiæ creatæ ſuo arbitrio inuertere ordinē vniuerſi. Vnde propter hanc cauſam poſitæ ſunt à Philoſophis intelligentiæ ſecundæ æque immutabiles ac prima; ergo cū eadem ſit ratio de hoc effectu & de alijs, cenſendæ ſunt intelligentiæ cauſæ in oībus neceſſario agentes, quantū rōne naturali cognoſci poſſunt. Et hinc à fortiori probatur altera pars de homine: primo quidē, quia vel agere abſq; neceſſitate pertinet ad perfectionem, vel ad imperfectionem: ſi ad perfectionem, cum intelligentiæ illam non participent, quomodo eam tribuemus hominibus? Si ad imperfectionem, cur potius illā tribuemus hominibus quam brutis? Secundo, quia homo ſubiectus eſt influentijs cœleſtibus ſicut alię res inferiores: ſed inferiores cauſę habent ex influētia cęleſti neceſſitatem quandam in effectibus ſuis: ergo ex eadem participant neceſſitatem humanæ actiones & mores: quod experientia ipſa & Aſtrologorum prædictionis ſatis perſuadere videntur.

IV. Quartū. Quarta ratio ſit, nam ſi aliqua cauſa abſq; neceſſitate operatur, neceſſe eſt habere aliquam facultatem ſeu potentiam, quæ vim habet continendi ſuā operationem, ēt poſitis oībus requiſitis ad operandum: ſed nulla eſt in rebus creatis talis potentia: ergo nec libertas ſeu carentia neceſſitatis in agendo. Maior conſtat à contrario ex dictis ſectione præcedenti: nam cauſa ſecunda nihil operatur, niſi per aliquam facultatem ſuam: illa aūt facultas eſt principium neceſſariæ operationis, quæ illam neceſſario exercet, poſitis oībus requiſitis: ergo ut aliqua actio ſit neceſſaria, oportet vt aliqua potentia habeat oppoſitum operandi modum. Probatur aūt minor, nam ſi quæ eſſet huiuſmodi potentia, eſſet aut intellectus, aut voluntas, nam in inferioribus omnibus diximus nullam eſſe huiuſmodi: ſed intellectui nō pōt hoc attribui, quia ex neceſsitate præbet aſſenſum, cognita ſufficienter veritate, vt experientia notum eſt: eſt ergo intellectus de ſe potentia terminata ad vnū. Quod ſi interdum nō ſatis determinatur, id ſolum eſt ex inſufficienti applicatione obiecti, vel ob rationes propoſitas inter ſe pugnantes, & quaſi reſiſtentes ſibi inuicem: quod non ſatis eſt ad indifferentiam in operando, vt in inferioribus potētijs proportione ſeruata ſupra declarauimus.

V. Neque etiam voluntas videtur habere illum operandi modum, nam intellectus eſt perfectior potentia quam voluntas: ergo ſi ille non participat hunc modum operandi, neque etiam voluntas. Deinde, quia voluntas non operatur niſi mota, & determinata efficaciter ab intellectu: nam voluntas eſt potentia cæca, quæ non poteſt exire in actum niſi ducatur ab intellectu, nec poteſt ei reſiſtere, ſi efficaciter moueat & imperet, alias poterit eſſe defectus in voluntate, etiamſi intellectus, quantum in ſe eſt, faciat ad diligendam illam, quod Philoſophi morales non admittunt.

VI. Et confirmatur primo hæc ratio, nam voluntas (& idem eſt de intellectu) in potiſsimis actibus ſuis ex neceſſitate operatur, vt in dilectione boni vt ſic, & in intentione vltimi finis: ergo in omnibus. Patet conſequentia, tum quia vnius facultatis vnus eſt operandi modus: tam etiam, quia uel operari ex neceſsitate melius eſt, quam operari ſine illa, vel non, Si eſt melius: ergo ſi voluntas aſſequitur illum modum operandi in perfectiſsimis actibus, aſſequetur in omnibus. Si non eſt melius: ergo qua ratione non habet voluntas perfectiorem operandi modum in omnibus actibus ſuis, & maximè ſibi proprijs, non habebit in reliquis.

VII. Confirmatur ſecundo, quia ſi voluntas eſt libera in aliqua operatione ſua, vel eam libertatem habet in inſtanti quo operatur, vel priuſquam operetur, non in eodem inſtante, quia iam tunc neceſſario operatur: quia ſicut res quando eſt, neceſſario eſt, ita quando operatur, neceſſario operatur. Neque etiam prius quam operetur, quia tunc nullam exercet actionem non neceſſariam. Et præterea, quia etiam tunc ex neceſsitate non operatur.

Notationes quibus ſenſus quæſtionis exponitur.

VIII. Quamuis hęc quæſtio generalis ſit de omnibus cauſis creatis, imo extendi etiam poſsit ad increatam: ſpecialiter tamen illam tractabimus de humanis actionibus, tum quia & nobis notiores ſunt, & de illis frequentius diſputatur: tum etiam quia de omnibus inferioribus agentibus ſupponimus, non habere in eis locum alium modum agendi niſi ex neceſsitate, vt ſectione præcedenti tactū eſt: de ſuperioribus vero non poſſumus nos philoſophari niſi ſecundum quandam proportionem ad res noſtras, quatenus cum eis in intellectu & volūtate conuenimus.

Liberū & neceſſariū multipliciter ſumuntur.

Vt autem de vocibus conſtet, aduertendum eſt has voces neceſsitatis, & libertatis, & liberi ac neceſſarij varijs modis accipi poſſe. Proprie .n. & dialectico more loquendo, neceſſariū opponitur tam impoſsibili, quam poſsibili non eſſe, quomodo neceſſaria actio dicetur quæ non pōt nō eſſe aut fieri, ſubintelligendo ſemper illam Hypotheſim, ſcilicet poſitis omnibus requiſitis ad agendum, & de hac neceſsitate actionis diximus ſect. præcedenti. Alio vero modo ſumi ſolet neceſſariū prout opponitur voluntario, quo modo vt actio neceſſaria dicatur, non ſatis eſt ut non poſsit non exerceri, ſed etiam oportet vt voluntaria non ſit. Quod poteſt dupliciter accidere, ſcilicet vel negatiue, vel contrarie: priori modo dicuntur neceſſarię omnes actiones rerum carentium cognitione, etiamſi maximè naturales ſint: nam licet Metaphorice dici poſsint ſpontaneæ, quatenus ſunt conformes appetitui naturali & Metaphorico, tamen proprie non ſunt voluntariæ, cum non ſint ex cognitione, ſine qua uoluntarium eſſe non poteſt, vt conſtat ex 3. Ethic. capit. 1. & tractat D. Thom. 1. 2. q. 6. artic. 1. & 2. D. Tho. Poſteriori modo dicitur neceſſariū, quod eſt uiolentum & coactum, quia eſt contra proprium appetitum elicitum vel perfectum, vt eſt rationalis, vel imperfectum, ut eſt ſenſitiuus. Et hoc modo actio bruti, ſi ex mero appetitu procedat, quamuis ſit neceſſaria primo modo, non tamen his poſterioribus modis: quia non eſt uiolenta, nec mere naturalis, ſed ſpontanea: erit autem hoc modo neceſſaria actio ſi brutum contra proprium appetitum aliquid agere cogatur, & quoad hoc idem eſt de humana actione. Quo modo dicitur 2. ad Corin. 9. *Non ex triſtitia, aut ex neceſſitate*, &c. Quamquam humanæ actiones alijs etiā modis dici poſsint neceſſariæ, etiamſi voluntariæ, imo quamuis liberæ ſint, nimirum, quia ex neceſsitate præ-

præcepti fiunt,de qua dicitur 1.ad Corinth.7.*Non habens neceſſitatem,poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis.* A V el quia fiunt ex ſubiectione quadam ſeruili,quomodo dicuntur neceſſariȩ actiones ſui,prȩſertim ſi eas faciat ex timore.

IX. Cum autem liberum neceſſario opponatur, tot fere modis dicitur,quot neceſſariũ ipſum. Si enim *liberum* dictũ credatur à verbo *libero*, ita vt actio libera dicatur quæ ab omni neceſſitate libera eſt, illa actio erit omnibus modis libera, quæ nullam habet ex prædictis neceſſitatibus, quod vix reperietur niſi in diuina actione: quanquam etiam in aliquibus humanis ſuo modo inueniatur,in eis maximè quæ honeſtȩ ſunt,& tantum ex conſilio,& appetitu rectitudinis ac iuſtitiæ fiunt.Atque ita ſumitur interdum *liberum*,vt excludit nõ tantum neceſſitatem propriam,ſed etiam ſeruitutem, quo modo in B Scriptura,ſanctificati per gratiã vel gloriam,dicuntur peculiariter liberi;utiq; à ſeruitute peccati.Aliter dicitur actio libera quæ coacta nõ eſt,ſed voluntaria:quæ libertas nõ excludit neceſſitatẽ primam, quæ conſiſtit in determinatione ad vnum cum impotentia ſuſpendendi actionem,ſed excludit tantũ violentiam,& coactionem: quo modo euidentiſſimum eſt dari actiones non neceſſarias, non ſolum in hominibus;ſed etiam in brutis,quamuis eo perfectiores ſint in hominibus illæ actiones,quo ratio voluntarij in eis perfectior inuenitur.Ex quo aliqui præſertim hæretici,ſumpſerunt occaſionem dicendi, hominis actiones non alia ratione eſſe liberas, niſi quia ſunt perfecte voluntariæ,ita vt *liberum*,non à verbo *libero*, ſed à verbo *libet*,dictum ſit. C Vltimo tamen ac propriiſſimo modo dicitur actio libera, quæ vere libera eſt ab ea neceſſitate quam in agendo habent res naturales,& irrationales,vt ſuperiori ſectione declaratũ eſt. Et de hac libertate ſeu nõ neceſſitate diſputamus proprie in præſenti quæſtione:& in hoc ſenſu diſputata fuit ſemper etiam ab antiquis Philoſophis,nullus enim vnquam dubitauit,vel dubitare potuit an operentur homines in multis actionibus ſuis ſpontanee,& propria voluntate ſeſe mouentes, & applicantes ad opus prævia cognitione,ſed an in hoc ipſo voluntario miſceatur neceſſitas,& determinatio ad vnum, hoc eſt, quod in controuerſiam vocatum eſt.

Ad Rom. 6. & 8. 2.ad Cor. 2.

Primus error libertatem negans. D

X. IN hac ergo re fuit antiquus quorundam Philoſophorum error,qui dixerũt omnes effectus, & actiones cauſarum vniuerſi,etiam humanarum voluntatum, neceſſitate quadam fatali prouenire,orta ex connexione cauſarum omnium, & cœlorum ac ſtellarum influxu. Ita refert Auguſtinus 4. libr. Confeſſ.cap.3.& lib.5.de Ciuitat.cap.1.vbi Ludouicus Viues ſignat Democritum, Empedoclem, & Heraclitum pro hac ſententia,quæ ſolet etiam cõmuniter Stoicis tribui,ſed immerito,vt inferius dicam. Hunc errorem poſtea ſecuti ſunt multi hæretici,vt Simon Magus,Bardeſanes,Priſcillianus,Manichæus,& alij,vt conſtat ex Auguſtino,& alijs antiquis ſcriptoribus.Eundemq; errorem excitarunt his temporibus hæretici, vt late referunt moderni E Doctores, qui contra illos ſapientiſſime diſputarunt: Veruntamen non eodem modo nec ſub eiſdem principijs,vt exiſtimo,hunc errorem docuere, nam quidam aſtrorum influẽtiæ neceſſitatem hanc tribuerunt, alij diuino concurſui ſeu motioni, vel efficaciæ diuinæ voluntatis,vel gratiæ.Rurſus quidam omnino,& in omnibus actibus tam internis, quam externis,tam bonis, quam malis: alij vero ſolum in moralibus ſeu honeſtis actionibus,non vero in ciuilibus, ſeu indifferentibus libertatem negarunt.

Aug. li. de hær. c.31. 46. & 70. Clemens. li. 3.Rec. Roffen.artic. 36. Rica. a.7. Bellarm. late lib. 3. de grat.& li. arbitrio & ſequentib.

Nullus autem fere ex prædictis Philoſophis aut hæreticis declarauit ſatis an hæc neceſſitas, quam humanis actionibus attribuunt, oriatur ex intrinſeca hominis natura,an vero ſolum ex actione alicuius intrinſecȩ cauſæ:hoc enim tantum poſteriori modo hanc neceſſitatem declarant:Veruntamen ſi conſequenter locuti ſunt, neceſſe eſt vt ſenſerint, neceſſitatem hanc fundari etiam in intrinſeco hominis natura,quia nimirum nulla eſt in eo facultas natura ſua indifferens in actionibus ſuis.Quia ſi res non violenter,ſed iuxta naturæ ſuæ debitũ moueantur,ita vnaquæque res mouetur,ſicut ex ſe apta nata eſt moueri:cum ergo influxus cœlorum,ac concurſus Dei non ſit violentus,ſed naturalis,ſi ex huiuſmodi cauſis homo ſemper neceſſario operatur, ſignum eſt natura ſua poſtulare huiuſmodi operandi modum. Omitto eorum ſententias qui hanc neceſſitatem tribuerunt aut diuinæ gratiæ, aut peccato originali,quæ non ſunt cauſæ naturales,ſed mere extrinſecæ,& præter vel ſupra naturam:nam locum errorum pertractatio ac confutatio non ad Metaphyſicum, ſed ad Theologum pertinet, quoniam cõſideratio de peccato originali,& gratia,& alijs ſimilibus cauſis,naturalem rationem excedit. Contra hos ergo errores duo à nobis oſtendenda ſunt.Primum eſſe in homine facultatem aliquam actiuam,quæ ex ſe,& ex ſua intrinſeca ac particulari natura nõ eſt determinata ad vnum tantum, ſed indifferens ex ſe ad hoc vel illud operandum, & ad operandum,& non operandum poſitis omnibus requiſitis ad agendum.Deinde oſtendendum eſt nullam extrinſecam cauſam impedire ſemper hunc operãdi modum. Ita enim oſtenſum erit dari inter cauſas agentes creatas, nonnullas,quæ non ex neceſſitate naturæ,ſed ex libertate operari poſſit, & ſæpe de facto ita operentur. XI.

Hominem ſæpe operari libere demonſtratur.

DIco ergo primo euidens eſſe naturali ratione, & ipſo rerum experimento,hominem in multis actibus ſuis non ferri ex neceſſitate:ſed ex volũtate ſua,& libertate.Hæc cõcluſio probatur primo ex communi cõſenſu Philoſophorum.Ita enim de libertate hominis ſẽſit Ariſtoteles,& Peripatetici, vt conſtat ex Ariſtotele lib. 9. Metaph.cap. 1.& ſequentib.vbi diſtinguit potentias rationales ab irrationalibus,& prioribus tantum concedit intrinſecam vim per ſe operandi contraria, nimirum ex interna libertate;& 3.Ethicorum à principio libertatem hanc ſtatuit vt totius moralis doctrinæ fundamentum.Eandem Agnouit Plato,vt conſtat ex Gorgia,& ex li. vltimo de Republica,Stoici etiam à neceſſitate fati quam in alijs rebus aſſerebant,voluntates humanas excipiebant,vt teſtis eſt Auguſt. lib. 5.de Ciuit.cap. 10. Vbi Viues ex Plutarcho lib.1.de Placitis refert Stoicos de libertate humana idem cum Platone ſenſiſſe. Cicero etiam in libro de Diuinatione, & de natur. Deor. vt hominis libertatem defenderet, diuinam præſcientiam negauit, quod putaret hanc pugnare cũ libertate humana, quam vel ipſo rerum experimento credidit eſſe euidentem. Atque ita, vt Auguſtinus ſupra dicit, *vt homines faceret liberos fecit ſacrilegos*. Signum ergo eſt veritatem hanc ſatis eſſe lumine naturali perſpicuam,cum à ſapiẽtioribus Philoſophis,eorumque Scholis communi conſenſu recepta ſit.Partes etiam Eccleſiæ,& Scholaſtici omnes,& Philoſophi Catholici veritatem hanc conſtantiſſime defendunt, quos omnes nunc referre non eſt neceſſe ſed eos tantum qui ex Philoſophis, & Philoſophiæ principijs hanc veritatem tractarunt, vt Euſeb. lib. 6. de Præparat.Euangelic.per totum.Greg. Niſſen. in XII.

Ariſtot. Plato. Cicero. Euſebius. Niſſen.

in quatuor vltimis libris de Philoſoph. qui ei attribuũtur,& reperiuntur apud Nemeſ. lib. de natura hominis,vt à cap. 32. vſq; ad 42. de hac re diſputat, & Damaſc. 2. de fid. cap. 25. & Auguſt. tom. 1. tribus libris de libero arbitr. in Tomo autem ſeptimo diſputans contra Pelagium,& liberum arbitrium defendens,ac cum gratia concilians,ex Theologiciſque principijs procedẽs, hanc naturalem veritatem vt certam ſupponit,& oſtendit gratiam nõ deſtruere naturam,ſed perficere. Atque eodem fere modo procedunt Proſper, Anſel. Bernard, & alij Patres, qui de concordia liberi arbitrij cum gratia,& præſcientia ſcripſerunt. Vnde obiter cõſtat hos,& alios antiquos authores, cum liberum arbitrium defendunt, non agere de libertate prout ſolum opponitur coactioni,ſed etiam vt excludit neceſſitatem in operando: alias non laboraſſent in concilianda gratia, prouidentia,aut prædeſtinatione cum libertate, cum ſit euidentiſſimum,nos quæ voluntate agimus non coacte, ſed ſpontanee agere. Difficultas vero ſolum eſſe poterat de indifferentia in operando: in hac igitur defendenda,& cum diuina gratia,& motione componenda, laborant.

Damaſc. Auguſt.

Proſper. Anſel. Bernard.

XIIII. Experimẽto probatur aſſertio.

Secundo argumentari poſſumus ab experientia: experimur enim euidenter, ſitum eſſe in noſtra poteſtate aliquid agere vel omittere,& ad hoc vtimur ratione,& diſcurſu ac cõſultatione,vt in vnam partem potius quam in aliam inclinemur: eſt ergo electio poſita in noſtro arbitrio: alioqui,vt recte dixit Damaſcenus ſupra,fuiſſet nobis data ſuperflue hæc deliberandi,& cõſultandi vis. Huc accidit vſitatus modus operandi,& gubernandi humanas actiones per conſilia,per leges,& præcepta,per exhortationes ac reprehenſiones, per promiſſiones præmiorum, & comminationes pœnarum, quæ omnia ſuperuacanea eſſent, ſi homo neceſſitate naturæ,& non libertate ſua operaretur.

XV. Obiectio experimẽtum eneruans.

Dicet aliquis,his omnibus indicijs,& experientijs ſolum probari euidenter hominem ratione duci,& moueri in ſuis operationibus,non vero eas libere exercere. Nam ea omnia quæ in argumento proponuntur,nimirum pœnæ,& præmia, exhortationes, conſulationes, &c. ſolum ad hoc conferre videntur vt actiones ipſæ,vel obiecta earum,vt appetibilia vel vt fugienda apprehendantur, ac iudicentur, non vero vt libere eligantur. Vnde conſequenter dicet,qui in contraria ſententia fuerit pertinax, poſita apprehenſione,quæ ex oĩbus illis cauſis, & circumſtantijs enaſcitur, hominem neceſſario determinari ad hoc vel illud operandum: apprehenſionem autem ipſam,vel iudicium neceſſaria eſſe applicatis talibus cauſis: talium autem cauſarũ applicatio ſæpe eſt ab extrinſeco,& tunc etiam nõ poteſt eſſe libera,ſed neceſſaria ipſi homini: aliquãdo vero eſt à propria voluntate,vt cum homo voluntarie conſultat, aut inquirit vt eligat: & tunc de illamet volũtate dicetur ab alia apprenẽſione vel iudicio neceſſario oriri; atq; ita ſiſtendum ſemper eſſe in aliqua prima apprehenſione, vel iudicio ab externis cauſis profecto. Et confirmari poteſt hæc euaſio, nam etiam in aliquibus brutis experimur per inflictas pœnas coerceri ne aliquid faciant, adeo vt memoria præcedentis pœnæ ad hoc ſæpe ſufficiat. Et ſimiliter inducuntur beneficijs,& aliquibus ſignis aut verbis per modum exhortationis aut excitationis, quæ omnia,& ſimilia,nõ ideo circa bruta fiunt, quia in poteſtate eorum ſit agere vel non agere,ſed quia iuxta diuerſas apprehẽſiones, diuerſo modo mouentur, ſpontanee quidem,ex neceſſitate tamen,iuxta exigẽtiam apprehenſionis: ergo ad hunc modum contẽdere quis poteſt moueri hominẽ ad operandũ per exhortationes,conſilia,&c. cum maiori quidem perfectione, quantum ad diſcurſum mentis, & perceptionem rationum om-

A nium,quæ determinare poſſunt appetitum aut voluntatem,non tamen quantum ad indifferentiam, vel neceſſitatis carentiam. Confirmari ſecundo poteſt, nam ſi ponamus Deum aliquando neceſſitate voluntatem hominis vtentis ratione (ſupponimus enim Deum id facere poſſe) in eo caſu videretur homini ita operari proprio arbitrio, & volũtate ſicut nunc operatur,quia ratione,& volũtate ſua ſe moueri experiretur,& nullum haberet principium ad cognoſcendam neceſſitatem extrinſecus à Deo illatam: ergo non poteſt ex ſola experientia ſatis colligi,eſſe in hominibus liberas operationes.

XVI. Diſſoluitur obiectio.

Reſpondeo,hæc argumenta concludere,experimentum hoc non eſſe ita perſpicuum ac per ſe notum, quin homini proteruo relinquatur aliquis
B tergiuerſandi locus: alioqui nulla potuiſſet eſſe de hac re inter ipſos homines opinionum, aut errorum diuerſitas. Veruntamen ſi modum noſtrum operandi plene conſiderare velimus, facile prædictis obiectionibus occurremus. Itaque non ſolum experimur mutata cognitione, vel apprehenſione obiecti,ſed etiã ſtante eadem ſitum eſſe in voluntate noſtra, ſedere aut ſtare, hac vel illa via incedere, & ſimilia. Signum ergo eſt hunc varium operandi modum formaliter ſeu proximè non conſiſtere in diſcurſu,& apprehenſione rationis,ſed in libertate vel indifferentia. Præterea experimur etiam poſt cognitam comminationem pœnæ aut promiſſionem præmij ſitum eſſe in poteſtate noſtra ea ratione moueri aut non moueri: idemque eſt de præci-
C bus, exhortationibus,& ſimilibus excitationibus. Denique poſt conſultationem mediorum ſæpe eligimus vnum præ alio, ſolum quia volumus. Atque ita etiam conſtat non eſſe ſimile illud,quod de brutis afferebatur. Ad confirmationem vero de diuina poteſtate inferendi neceſſitatem, in primis dicimus hanc naturalem euidentiam excludere miracula,aut extraordinarias actiones Dei. Vnde ſatis eſt ſi ex effectibus oſtendamus eſſe in intrinſeca facultate noſtra hunc operandi modum; & conſequenter non eſſe illi connaturale, aut rerum naturis conſentaneum, quod extrinſecus à Deo aliter moueatur: neque id affirmari poſſe de aliquo opere noſtro, nedum de omnibus, niſi ex reuelatione conſtet.

XVII.

D Deinde addere poſſumus, experimentum ſumptum actionibus humanis moraliter prauis, quæ tribui non poſſunt diuinæ motioni inferenti neceſſitatem,abſque manifeſta impietate ipſi lumini naturæ contraria; prodeunt ergo malæ actiones ex libera determinatione noſtra. Eo vel maximè quod Deus non ſolum prohibet, ſed etiam grauiſſime punit has actiones: at hoc iniuſtiſſimum eſſet, ſi ad eaſdem neceſſitatem inferret. Vnde etiam conſtat pœnam,& præmium non conferri homini ſolum propter ſubſequẽtes actiones,ſcilicet vt ad illas vel alliciatur,vel ab eis retrahatur,ſed etiam præciſe ac per ſe propter bonum vel malum, quod in eis operatus eſt. Et propter eandem cauſam cenſetur homo dignus laude, & honore ob actiones ſuas, quæ
E omnia ſine libertate intelligi non poſſunt. Et hinc etiam confirmatur, hunc eſſe communem modum ſentiendi omnium hominum de humanis actionibus. Omnes .n. iudicant eſſe dignos pœna eos qui male operantur,eo quod ſic operari in eorum voluntate,& poteſtate poſitum ſit,& ideo indigne ferunt iniuriam illatam ab homine ratione vtente, non vero illatam ab amente, aut non aduertente, imo damnum ab his illatum inter iniurias nõ reputant. Vnde, vt recte ſupra aduertit Euſebius, ipſi etiam qui liberum arbitrium negant,dum grauiter ferũt iniurias ſibi ab alijs hominibus illatas,& eas vindicare conantur, velint, nolint, eas libere illatas confitentur: quia ſi non fuiſſet in aliorum pote-

poteſtate talia nocumenta nō inferre, nulla ibi eſ- A
ſet ratio iniuriæ, aut iuſtæ iræ vel vindictæ. Et hinc
Damaſc. etiam Damaſcenus lib. 2. de fid. cap. 7. dicit, neque virtutem, neq; vitium eſſe in eo quod à neceſſitate
Dionyſ. fit; quod etiam grauiter docuit Dionyſ. cap. 4. de diuin. nominib. & Aug. lib. de vera relig. cap. 14. & epiſt. 46. dicens ablato libero arbitrio auferri iudicium, & iuſtam pœnam, vel etiam obiurgationem,
Chryſoſt. & Chryſoſt. homil. 60. in Matth. & in orationibus
Clemēs. de prouidentia: & Clemens Alexand. lib. 1. Stromaton, & plerique alij.

XVIII. Vltimo poſſumus argumentari ratione à priori, quæ ſumenda eſt ex eo modo & perfectione cognoſcendi naturæ intellectus: quia libertas ex intelligentia naſcitur; nam appetitus vitalis ſequitur cognitionem, & ideo perfectiorem cognitionē comitatur perfectior appetitus: ergo & cognitionē vniuerſalem & ſuo modo indifferentem ſequitur etiā appetitus vniuerſalis, & indifferens: cognitio autē intellectualis ita eſt vniuerſalis & perfecta, vt propriam rationem finis & mediorum percipiat; & in vnoquoq; expendere poſſit quid habeat bonitatis vel malitiæ, vtilitatis aut incommodi: item quod medium ſit neceſſarium ad finem, quod vero indifferens, eo quod alia adhiberi poſſint: ergo appetitus qui hanc cognitionem ſequitur, habet hāc indifferentiam ſeu perfectam poteſtatem in appetendo, vt non omne bonum, aut omne medium neceſſario appetat, ſed vnumquodq; iuxta rationem boni in eo iudicatam: ergo illud bonum quod non iudicatur neceſſarium ſed indifferens, non amatur neceſſario, ſed libere: atq; hac ratione, vt ſupra dicebam, ad rationalem conſultationem ſequitur electio libera. Et confirmatur, nam Deus eſt agens liberum, quia libere vult bona ſibi non neceſſaria: ergo & creaturæ quæ participant intellectualē gradum, & in eo aliquo modo cum Deo conueniunt, participant etiam liberum operandi modum. Antecedens infra probabitur inter diſputandum de perfectionibus Dei. Conſequentia verò probatur, tum quia perfectiſſima libertas cōſequitur noſtro modo intelligendi perfectiſſimam intellectualitatem: ergo iuxta participationem intellectualitatis, erit etiam participatio libertatis; tum etiam quia intercedit eadem proportionalis ratio nimirum quod creatura intellectualis poteſt recipere bonū aliquod neceſſarium, vel vt indifferens, ſeu vt bonum ſimpliciter, aut tm̄ ſecundum quid, ſeu habēs adiunctum aliquid mali, incommodi, aut difficultatis: igitur creatura quæ participat intellectualem gradum, participat etiam libertatem.

Dari in homine aliquam facultatem liberam, demonſtratur.

XIX. Ex hac prima concluſione ſequitur ſecunda, quæ non eſt minus euidens. ſ. eſſe in homine aliquam potentiam actiuam ex ſua vi, & intrinſeca natura liberam, id eſt, habentem tale dominium ſuæ actionis, vt in eius poteſtate ſit eam exercere, & non exercere, & conſequenter vnam vel aliam ſeu oppoſitam actionem elicere. Omnes partes huius aſſertionis ſunt ita connexæ, vt vna ad alteram conſequatur. Itaq; in præcedente aſſertione probauimus vſum libertatis, quem in nobis experimur: ex hoc autem vſu euidenter colligitur facultas aliqua libera, ſicut ex actu infertur potētia. Addimus vero hanc facultatem quatenus libera eſt, nō poſſe eſſe niſi actiuam, ſeu è conuerſo facultatem non poſſe eſſe liberam, niſi ſit actiua, & quatenus actiua eſt. Quæ pars eſt valde notanda ad recte explicandam, & tuendam arbitrij libertatem. Probatur autem ſic, nam paſſio vt paſſio non poteſt eſſe libera patienti, vt ſic, ſed ſolum quatenus actio à qua talis paſſio prouenit, illi eſt libera: ergo libertas formaliter ac præcisè non eſt in potentia patiente vt ſic, ſed in potentia agente. Conſequentia eſt manifeſta, quia potentiæ paſſiuæ vt ſic ſolum reſpondet paſſio, ſicut actiuæ actio: ergo, ſi paſſio non eſt libera niſi per denominationem ab actione libera, facultas ſeu dominium libertatis nō pōt eſſe in potentia paſſiua vt ſic, ſed in actiua. Antecedens autē probatur, quia actio ſi ſit ex ſubiecto, vt nunc de illa loquimur, neceſſario infert paſſionem, & è conuerſo paſſio neq; eſſe pōt niſi quatenus per actionem infertur, neq; eſſe non poteſt ſi actio ab agēte manet: igitur tota libertas & indifferentia eſt circa actionē vt actio eſt, nō verò circa paſſionē niſi quatenus ex actione infertur: ergo potentia libera eſſe debet potentia actiua vt actiua, & non vt paſſiua. B

Dices, Potentia paſſiua vt paſſiua poteſt eſſe ex ſe indifferens ad varios actus, vel modos cōtrarios, vt patet in materia prima, & in ſuperficie ex ſe indifferente ad albedinem & nigredinem: ergo eadē ratione pōt potentia paſſiua vt ſic eſſe facultas libera. Reſpondetur negando conſequentiam, nam ad libertatē non ſufficit indifferentia ad varios actus, & carentiam eorum, ſed neceſſaria eſt interna vis, qua talis facultas poſſit eam indifferentiam ad alterutram partem determinare: hæc autem vis non poteſt eſſe in facultate paſſiua vt ſic, ſed in actiua. Ratio eſt, quia ſi facultas ſit indifferens ſine interna vi ſe determinandi, quantum eſt ex ſe ſemper ac neceſſario manebit in eadē diſpoſitione, & indifferentia, ſeu carentia omnis actus, donec ab alia determinetur. Quod poterit quidem eſſe liberum alteri cauſæ efficienti determinationem, non vero recipienti. Vt ſi ponamus cœlum eſſe merè paſſiue indifferens ad motum & quietem, intelligi non poteſt, quod motus vel quies ſint libera ipſi cęlo, quia ipſum non habet vim alterutrum horum definiendi ſed reſpectu alterius agentis poterit ille motus denominari liber, ſi à voluntate libera proficiſcatur. Et idē eſt in vniuerſum de omni potentia paſſiua, quatenus paſſiua eſt: quia potentia paſſiua vt ſic non poteſt ſuam naturalem diſpoſitionem immutare: ideo. n. vltra materialem cauſam requiritur efficiens, quia paſſum vt ſic non poteſt ſe ipſum tranſmutare: ergo neq; etiam poteſt potentia paſſiua, quatenus paſſiua eſt, habere vim inchoandi ſuam determinationem, quia determinatio non fit ſine aliqua immutatione, & conſequenter neque ſine aliqua effectione. XX. Paſſiua potētia vt ſic nō eſt libera.

Dices, Potentia paſſiua vt ſic pōt reſiſtere actioni, vel non reſiſtere: ergo hac ratione intelligi poterit libertas in potentia paſſiua vt ſic, nimirum ſi fingamus in poteſtate eius ſitum eſſe reſiſtere agenti, vel non reſiſtere. Vt qui dicunt amorem non elici à voluntate, ſed illi imprimi ab obiecto cognito, vel à cognitione ipſa, dicent nihilominus, quāuis obiectum vel cognitio, quantum eſt ex ſe neceſſario efficiant, nihilominus amorem eſſe liberū voluntati, quia in poteſtate eius eſt reſiſtere vel non reſiſtere tali effectioni ſeu impreſſioni amoris. Reſpondetur primo, cum voluntas nudè ſumpta ex ſe ſit indifferens ad recipiendum, vel non recipiendum amorem, intelligi non poſſe, quod per ſe ipſam, ſuamq; puram entitatem & potentiam paſſiuam reſiſtat impreſſioni amoris; nā reſiſtentia formaliter ſolum eſſe poteſt ab aliquo contrario vel repugnante, nō ab ipſo ſubiecto capaci vt ſic. Deinde hinc ſit, vt talis reſiſtentia nō poſſit eſſe indifferens & libera, quia ſolum oritur ex formali repugnantia vel oppoſitione entitatum, & ideo ſi volūtas, v. g. per ſuammet entitatem formaliter, reſiſtit interdum impreſſioni amoris, ſemper ac neceſſario reſiſtet, quia ſemper habebit eandem formalē repugnantiam, quod ſi hanc non habet, nunquam reſiſtet, niſi aliquid aliud adiungatur, quo repugnet, XXI. Obiectio diſſoluitur.

gnet, & reſiſtat, & tunc in eo efficiendo vel non efficiendo, poterit cerni libertas. Vt in exemplo poſito ſi admittamus in obiecto vel cognitione eſſe vim actiuã amoris, ſolum poterit voluntas illi actiuitati reſiſtere alterutro è duobus modis. ſ. vel remouendo obiectum ſeu conſiderationẽ eius, quod non poteſt præſtare, niſi aliquid agendo ſeu volendo, vel non cooperando ipſi obiecto vel cognitioni, quod ſupponit voluntatem ipſam eſſe cauſam efficientem ſaltem partialem ipſius amoris, atque ita ſemper indifferentia libertatis reducitur ad facultatem aliquid agendi, quatenus talis eſt.

XXII. Libertas diuina qualis. Dices tandem, in Deo eſſe perfectiſſimam libertatem, cum tamen illa formaliter non conſiſtat in facultate agẽdi. Quod probatur, tum quia facultas agendi in Deo ſolum eſt reſpectu actionum ad extra, libertas aũt formaliter & per ſe primo eſt in ipſo actu amoris, qui eſt immanens in Deo, vt noſtro more loquamur, tum ẽt quia, vt infra dicemus, potentia actiua in Deo, eſt ratione diſtincta à voluntate; ſola autem voluntas eſt potẽtia formaliter libera, vt paulo poſt dicemus. Reſpõdetur nos loqui de libertate creata quæ proxime ac primario exercetur circa actus ipſiuſmet facultatis liberæ. Vt. n. recte notauit Scotus in 1. d. 39. §. *Quãtum ad primum dico quod voluntas*, libertas intelligi poteſt aut in ordine ad diuerſos actus immanentes in ipſa potẽtia, aut in ordine ad diuerſa obiecta, aut in ordine ad diuerſos effectus extrinſecos. Hæc vltima habitudo, ſeu indifferẽtia eſt poſterior, & quaſi cõſequens libertatem, quatenus potentia libere volens, eſt etiã efficax eorum, quæ vult, ſeu applicare poteſt potentiam, quæ illa efficiat. Secũdus autem reſpectus eſt formaliter requiſitus, & per ſe ſufficiens ad libertatem ſi in eo ſit indifferẽtia; tamẽ habere hãc indifferẽtiam in ipſomet actu immediate reſpectu obiectorum ſine additione vel immutatione vlla eſt proprium ſolius Dei, vt infra oſtendemus de ipſo diſputantes, & ideo libertas diuinæ voluntatis nõ eſt formaliter in facultate agendi, neque etiam eſt in facultate recipiendi, ſed in ſola eminentia quadam ipſius puriſſimi actus. At vero libertas creatu-

Libertas creata in quo ſita. ræ non poteſt determinari ad obiecta, niſi intercedentibus aliquibus actibus ſecundis, qui addantur ipſi facultati liberæ, reſpectu quorum ſit indifferẽs per modum actus primi. Et reſpectu eorundem dicimus libertatem ineſſe huiuſmodi facultati, quatenus eſt actiua talium actuum, & non formaliter quatenus receptiua eſt, vel ipſorum actuum, vel alterius rei, quæ ad ipſos ordinetur.

XXIII. Secũdum Philoſophorũ ſẽtentiam. Atq; ita Philoſophi omnes præſertim Ariſtoteles, noſtram libertatem declarant per poteſtatem agendi & nõ agendi, vel oppoſitũ agendi, vt lib. 1. Magnor. Moral. cap. 9. ait, *in noſtro arbitrio eſſe bona malaq; facere*, quod late proſequitur 3. Ethicor. præſertim cap. 5. bona aũt & mala moralia, de quibus ibi eſt ſermo, formaliter ac proprie conſiſtunt in actualibus ipſius voluntatis. Vnde etiã huic veritati cõſonant ſimiles Scripturæ locutiones; *Qui potuit tranſgredi & non eſt tranſgreſſus facere mala, & non fecit*, Eccleſiaſtici 31. & illa; *Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum, aut facite arborem malam & fructum eius malum.* Matth. 12. Quæ

Eccl. 31.

Auguſt. verba tractans Auguſt. lib. cõtra Adimant. Manich. cap. 26. *In voluntatis poteſtate (inquit) poſitum eſt ita mutari, vt bonum poſſit operari.* Et Methodius, lib.

Method. de liber. arbitr. per hoc libertatem declarat, *quod homini data eſt poteſtas faciendi quæ velit*, & ſimilia

Baſil. leguntur apud Baſilium homil. quod Deus non ſit

Nazian. author malorum, Nazian. orat. 1. & alios infra re-

Trident. ferendos. Ac denique Concil. Trident. Seſſ. 6. c. 4. & Can. 4. & 5. vt noſtræ voluntatis libertatem tueatur, docet, eam in ſuis actibus non mere paſſiue ſe habere, ſed actiue illos operari, inſinuans vſum libertatis conſiſtere in actione, facultatem autem libertatis in potentia aliqua quatenus actiua eſt. Atque ita ſatis probatum relinquitur inter cauſas efficientes creatas aliquas eſſe libere agentes, quod in præſenti diſputatione principaliter intendimus.

Iam vero occurrebat declarandum, quænam ſit hæc facultas ſic libera in agendo. Item qualis ſit indifferentia eius, & in quo poſita ſit. Sed hæc inter ſoluenda argumẽta tractabuntur: ſingula enim ex argumentis propoſitis graues poſtulent difficultates.

SECTIO III.

Vtrum in cauſis efficientibus poſſit eſſe aliqua libere agens, ſi prima cauſa ex neceſſitate operetur: & in vniuerſum an libertas actionis requirat libertatem in omnibus cauſis in illam influentibus, vel in vna ſufficiat.

PRimum igitur argumentum petit in primis, an prima cauſa libere operetur vel ex neceſſitate naturæ; ſed hoc tractandum eſt infra in propria diſputatione de diuinis perfectionibus, ſic ſupponimus non neceſſario, ſed libere efficere quidquid propria extra ſe efficit, quod non ſolum fide certum eſt, ſed etiam naturali ratione ſufficienter probari poſſe credimus, vt dicto loco oſtendemus. Atque ita ſolutum manet illud primum argumentum, negando antecedens. I.

Adhuc tamen manet circa idem argumentum hypothetica quæſtio, vtrum licet Deus ageret ex neceſſitate naturæ adhuc intelligi poſſet cauſa creata libere efficiens: hæc enim quæſtio cõtrouerſa eſt inter Scotum, & præcipuos ſectatores D. Tho. Ille ſ. n. abſolute negat fieri poſſe vt cauſa ſecunda libere efficiat, ſi prima agit ex neceſſitate naturæ: putatq; Ariſtotelem, vel quemcunque alium Philoſophum, qui illa duo ſimul docuit. ſ. Deum neceſſario, & hominem libere operari contradictoria docuiſſe. Fundamentum Scoti eſt ſupra tactum in primo argumento. ſ. quia cauſa ſecunda non agit, niſi mota à prima; vnde ſi prima neceſſario agit & mouet, ſecundam eadem neceſſitate moueri, & agere, neceſſe eſt. Ita habet Scotus in 1. diſt. 1. q. 1. diſt. 4. q. 4. diſt. 38. ad 1. diſt. 39. §. Quantum ad primum, & in 1. diſt. 1. q. 3. & idem ſentiunt ſectatores Scoti, vt videre licet apud Cordub. in 1. lib. q. 55. dubio. 4. & eandem ſententiam ſequuntur nonnulli ex modernis Commentatoribus D. Tho. 1. par. q. 19. art. 8. II.

Scoti ſententia & fundamẽtum.

Cordub.

Alij vero antiquiores exiſtimant ex illa hypotheſi, quod Deus ex neceſſitate naturæ operetur, non ſequi omnem cauſam ſecundam ex neceſſitate operari, ſed poſſe eſſe effectum contingentem ratione cauſæ proximę, quamuis prima naturali neceſſitate influat. Fundamentum eſt, quia quando effectus pendet à pluribus cauſis, poteſt habere peculiarem cõditionem, aut defectum ratione vnius cauſæ, & non ratione alterius. Sic enim ex duobus aſſenſibus præmiſſarum, altero certo, & altero incerto efficitur aſſenſus concluſionis incertus, & ex cauſa prima perfecta, & ſecunda defectuoſa, ſequitur effectus imperfectus, quia vt dicitur, bonum ex integra cauſa, & malum ex quocunq; defectu. Sic igitur, vt effectus ſit liber aut contingens, ſufficere poteſt libertas cauſæ ſecundæ, quãuis cauſa prima neceſſario operetur. Nam, cum effectus pendeat ab vtraque cauſa, vtriuſque influxus requiritur, vt ſequatur effectus: vt autem non ſequatur, ſatis eſt quod altera cauſa deſit, & pari ratione vt effectus neceſſario ſequatur, neceſſe eſt vtramque cauſam ex neceſſitate influere: vt autem ſit liber vel cõtingens, ſatis eſt, vt altera poſſit III.

non

Caiet. Ferrar. Capreol.

non influere. Ita fere Caietanus 1. part. q. 14. art. 13. circa ad 1. & quæſt. 19. art. 8. & Ferrar. 2. cont. Gentes, c. 67. circa rationem 5. & Capreol. in 1. diſt. 38. qui hanc ſententiam tribuunt D. Tho. eo quod præ dictis locis dicat, quamuis ſcientia Dei ſit cauſa neceſſaria ab ea prodire effectus contingentes, quia influxus eius modificatur in cauſa ſecunda, & ſimilia habet idem Diuus Thomas quæſt. 2. de veritate ar. 14. ad 5. & quæſt. 5. ar. 9. ad 10. Eandem opinionem tenet Gabriel, in 1. diſt. 38. quæſt. vnica, ar. 1. part. 2. illiud, & Palacior diſput. 2.

D. Tho. Gabriel. Palac.

IV. Vtraq; ex his ſententijs aliquid verum continet, neutra tamen exactè rem declarauit aut confirmauit: illa. n. cõditionalis ſeu hypothetica quæſtio plures põt habere ſenſus, quos oportet diſtinguere; nã iuxta illos diuerſis modis quæſtio definienda eſt.

Primus quæſtionis ſenſus eiuſque reſolutio.

V. PRimus igitur ſenſus eſt, ſi in prima cauſa nõ eſſet libertas in agẽdo, an poſſet eſſe in aliqua cauſa ſecunda. Et in hoc ſenſu negandum omnino eſt, poſſe vllam cauſam ſecũdam eſſe liberam, ſi prima non ſit. Quo ſenſu verum eſt, quod Scotus ait, hallucinatos fuiſſe Philoſophos dicentes, Deum agere ex neceſſitate naturæ, homines vero libere, quamquam nec Scotus hunc ſenſum intendat, nec ratio eius illum probet, vt videbimus. Ratio ergo prima eſt, quia ſi Deus non habet libertatem, non eſt vnde creaturam illam participet. Dices: eodem modo argumentari quis poſſet, quia Deus non habet ſenſũ, non eſſe vnde creatura illum participet. Reſpõdeo non eſſe ſimile, quia libertas vt ſic pertinet ad perfectionem ſimpliciter, quæ ſi in Deo non ſit formaliter, neque in creatura eſſe poteſt. Vnde ſimilius argumentũ eſt, quod ſi in Deo non eſſet cognitio, etiã in creatura eſſe non poſſet, & conſequenter neque intellectus, neq; ſenſus. Secũda ratio eſt, quia ſi aliqua cauſa ſecunda eſt capax libertatis, maxime intellectualis creatura: ſed ſi in Deo non eſt libertas in agendo, neque in creatura intellectuali eſſe poteſt. ergo. Probatur minor; nã Deus eſt intellectualis per eſſentiam, creatura per participationem: ergo quidquid perfectionis in gradu intellectuali excogitari poteſt vnde oriatur libertas excellentiori modo eſt in Deo. Vt, verbi gratia, perfectio intelligẽdi, vniuerſalis cognitio bonorũ omnium, immaterialitas potentiarum, non neceſſaria connexio cũ extrinſeci bonis ſeu independentia ab externis rebus, vel ſi quid aliud eiuſmodi eſt quod vel ex parte obiecti, vel ex parte ſubiecti, ſeu propriæ naturæ eſſe poſſit ratio libertatis, quidquid (inquam) huiuſmodi eſt, excellentiori modo in Deo inuenitur. Si ergo hæc omnia in Deo ſatis eſſe non poſſunt vt ſit in agendo liber, neque in creatura ſatis erunt.

VI. Libertas cuius generis perfectio

Obijcies; Libertas requirit perfectionem admiſtam alicui imperfectioni, nimirum potentialitati, vel mutabilitati, & ex hoc capite poteſt nõ eſſe ruidẽs illa cõſecutio. Vnde nos etiam fatemur in creatura eſſe libertatem cũ indifferẽtia ad varios actus, non tamen in Deo. Reſpondetur negando aſſumptum; nam libertas præciſe & abſolute ſumpta, nullam includit imperfectionem, quia ſaluari põt cũ indifferentia ad obiecta, vel effectus, abſque vlla cõpoſitione vel potentialitate reſpectu diuerſorum actuum, ſolumque dicit dominium quoddam & independentiam, reſpectu talium rerum ſeu obiectorum. Atq; hoc modo eſt libertas in Deo, quia eſt libertas per eſſentiam; in creatura vero eſt tantũ per participationẽ, & ideo habet illam imperfectionẽ adiunctam, quã includit indifferentia ad diuerſos actus, in quã quidquid eſt potentialitatis & compoſitionis, imperfectionis eſt; ſuppoſita vero hac imperfectione, ipſa indifferentia & dominatus in pro-

A prium actum, perfectionis eſt, quæ perfectio non poſſet participari à creatura, niſi in Deo eſſet ipſa pfectio libertatis pura & ſine imperfectionibus. Neque cõtra hunc ſenſũ procedit ratio ſecundæ ſentẽtiæ; nã illa ſupponit quidem, ſtante neceſſitate Dei in agendo, eſſe cauſas ſecundas liberas, cuius oppoſitum oſtendimus ſequi ex prædicta hypotheſi.

Secundus quæſtionis ſenſus, eiuſque reſolutio.

VII. SEcũdus ſenſus quæſtionis eſt, ſi per impoſſibile contingeret, Deũ agere ex neceſſitate naturæ; creaturam autem habere facultatem agendi ex natura ſuam liberam, an Deus propter ſuum naturalẽ modum agendi, impediret in creatura vſum libertatis, B ita quod de facto non haberet actionẽ liberã, etiamſi haberet potentiam liberam. Et quidẽ pars negatiua videtur manifeſte ſequi ex quorũdã Thomiſtarum opinione, qui exiſtimant ad liberã actionem creaturæ ſatis eſſe, quod per facultatem ex ſe liberã operetur, & quod ab obiecto nõ neceſſario trahatur, ſeu ad vnum determinetur. Hæc aũt duo non auferret Deus, etiamſi ex neceſſitate natura tota ſua poteſtate in voluntate, & cum volũtate creata ageret: ergo non obſtante illo modo agendi Dei, adhuc creatura libere ageret.

VIII. Hoc vero fundamentum falſum eſt, & magnam præbet occaſionẽ errandi in hac materia. In primis enim non ſatis diſtinguit inter hæc duo, ſcilicet, habere facultatem liberam, & habere expeditũ libe- C rum vſum talis facultatis, cum tamen valde diſtincta ſint; nam alliud prius ad ſolam potentiam ſeu actum primũ pertinet: hoc vero poſterius ad actum ſecundum. Quamuis autem actus liber eſſe nõ poſſit abſq; facultate libera, quia actus ſecundus & vitalis eſſentialiter ſupponit primũ: at vero facultas libera poteſt eſſe abſque vſu libertatis: non ſolum quando nõ operatur, ſed etiamſi dum operatur, impeditur, ne illud dominium habeat ſuum actum, quod ex natura ſua habere poſſet. Conſiſtit enim hoc dominium in poteſtate non agẽdi id, quod quis agit, vel aliud agendi. Fieri autem poteſt agens alioqui ex ſe indifferẽs, ita feratur, vel determinetur ad agẽdum, ab alio ſuperiori agẽte, vt reſpectu talis actionis, ſeu modi agendi non habeat poteſtatem non D agendi, & ſic retinendo innatam facultatem liberã, poteſt priuari vſu libertatis. Confirmatur: nam omnes Theologi docent poſſe Deum inferre neceſſitatem voluntati noſtræ; tunc autem non auferret facultatem liberam, quia hæc non diſtinguitur à volũtate ipſa, ſed impediret liberum vſum eius, & in neceſſarium commutaret. Sunt ergo illa duo diſtinguenda: poteſtque facere Deus vt facultas ex ſe libera, & manẽs libera in actu primo circa aliquod obiectum, non libere feratur in illud, ſed ex neceſſaria aliqua motione, quæ vſũ libertatis impediat. In quo videntur conuenire Theologi in 2. diſt. 15. idque ſupponit D. Tho. 1. 2. q. 6. ar. 4. & tenet Scot. in 4. diſt. 49. quæſt. 6. §. Duo ergo.

IX. Ex quo vlterius ſequitur falſum eſſe quod illa ſẽ- E tentia ſupponit ad vſum & actum liberũ ſatis eſſe facultatem ex ſe liberam, & obiectum ex ſe indifferens, ſeu quod per ſe non ſufficiat ad inferendã neceſsitatẽ facultati. Nã hæc ſententia ſupponit nullã aliam cauſam poſſe inferre neceſsitatẽ volũtati, niſi obiectum vel mediante obiecto, quod falsũ eſt; nam etiam Deus poteſt inferre neceſsitatẽ volũtati, non vt obiectum, ſed vt agens infinitæ potentiæ, Imo ſi voluntas ſolum ab obiecto neceſsitatẽ pati poſſet, nunquam poſſet extrahi à ſuo connaturali operãdi modo, aut neceſſario moueri, niſi quando ipſa ex natura ſua, & intrinſeco impetu neceſſario fertur. Nam obiectum vt obiectum, non mouet voluntatẽ præternaturali modo, ſed maxime cõnatu-

rali

A rali & intrinſeco, & ideò obiectũ in ſuo genere nó mouet neceſſariò potentiá alioqui liberã, niſi quãdo ipſa, reſpectu talis obiecti non eſt libera: ergo ſi voluntas ſolùm poteſt neceſſitari medio obiecto, reuera nó neceſſitatur circa id ad qđ de ſe erat libera, vt in patria voluntas neceſſitatur à Deo, vt obiecto clare viſo, quia ipſa de ſe reſpectu talis actus non eſt libera.

X. Atque ita fit, vt iuxta illam ſententiam Deus nũquam poſſit neceſſitare voluntatem ad actum, ad quem ipſa ex ſe eſt libera; nam vel Deus proponit obiectum ex ſe ſufficiens ad mouendum neceſſario voluntatem, & tũc reuera voluntas non eſt ex ſe libera ad talem actum, & ita nullam patitur extrinſecam neceſſitatem, vel proponit obiectum quod in ſuo genere eſt potẽs neceſſario mouere voluntatẽ, B & ex vi talis obiecti nunquam voluntas neceſſario mouebatur, niſi aliunde Deus inferat neceſſitatem Dices; Poteſt proponi obiectum de ſe inſufficiẽs ad neceſſario mouendum, eo tamẽ modo, vel ſub tali iudicio, vt neceſſitatem inferat voluntati. Reſpondeo primum id fieri nó poſſe abſque iudicio falſo, nimirum iudicando eſſe ſummum bonum, vel bonum neceſſarium quod tale nó eſt, quod iudicium Deus immittere nó poteſt. Deinde etiã illo poſito voluntas tũc non moueretur, vt potentia ex ſe libera, ſed vt potentia determinata ad vnum, quia ſicut natura ſua fertur non tantum in verum bonum, ſed etiam in bonum apparẽs, ita natura ſua nata eſt neceſſaria fieri in bonum apperens neceſſarium, Atq; ita nunquam ſaluatur quod voluntas poſſit neceſſi- C tari à Deo ad actũ, quem ex ſe libere eliceret. Quod ſane falſum eſt, & contra communem ſententiam, derogatque omnipotentiæ Dei. Nam cum ipſe ſit voluntatis author & dominus, poteſt quomodo voluerit ipſã mouere ac impellere vt neceſſario agat, vel impedire, vt omnino non agat. Et confirmatur; nam poteſtas quam voluntas creata habet ad volẽdum vel nolendum, non eſt infinitæ efficaciæ cum ſit commenſurata finitæ virtuti talis potentiæ: ergo in vtraque põt vinci & ſuperari ab extrinſeco agente infinitæ virtutis, vt eſt Deus: põt ergo a Deo ita moueri creata voluntas ad volendũ obiectum alio- qui de ſe indifferens vt volũtas ſic mota impotens omnino ſit ad reſiſtendum, vel vtẽdum poteſtate, quã habet ad nolendũ tale obiectum. Imo hoc pertine- D re ad diuinam omnipotentiam, aliquando docere videtur Auguſtinus; & nó immerito, cũ in illo effe-

Auguſt. in Ench.

ctu vel motione nulla inuoluatur repugnãtia. Tũc igitur quamuis voluntas ex ſe libera ſit, & ab obiecto nó moueatur ex neceſsitate, nihilominus vſus ipſe & actus nó eſt liber ipſi volũtati, quia non permittitur à ſuperiori agente vti ſua libera facultate: neq; ipſa habet poteſtatẽ reſpectu ſuperioris agentis ad reſiſtendum illi ſua abſoluta poteſtate vtẽti.

XI. Igitur ad actum ſeu vſum liberum voluntatis nó ſatis eſt facultas ex ſe libera cum indifferẽtia obiecti ſeu iudicij, niſi etiam ſuperior cauſa nullã vim ſeu præternaturalem efficaciam inferat, ſed voluntatem ipſam ſinat ſuo connaturali modo operari, vt Patres etiam Eccleſiæ loquuntur, quos ſtatim in- E dicabo. Non eſt ergo ſolidum illius ſententiæ fundamentum. Quapropter videndum nunc ſupereſt, an poſita illa hypotheſi, quod Deus ageret ex neceſſitate naturæ, & ꝙ in homine eſſet facultas ex ſe libera, nihilominus recte ſequatur nullum fore tunc in voluntate creata vſum ſeu actum liberum.

XII.
Si Deus ageret ex neceſſitate naturę, nullũ in cauſis eſſet libertatis exercitium.

Et in hoc ſenſu dicendum videtur, data illa hypotheſi nullum relinqui vſum libertatis in agẽte creato. Atque in hoc etiam ſẽſu vere dicitur ab Scoto, erraſſe Philoſophos ponente Deũ agere ex neceſsitate naturæ, & admittentes effectus liberos & contingentes a cauſis ſecundis. Ratio vero Scoti nec procedit in hoc ſẽſu, nec mihi probatur, vt infra dicam. Propria ergo ratio ſumenda eſt ex paulo antea dictis, quia Deus poteſt per infinitam ſuam potentiam ita mouere voluntatem vt neceſsitatem illi inferat, vt probatum eſt, idemque poſſet etiã ſi ex neceſsitate naturæ ageret, quia tunc non ponitur eſſe minoris potentiæ, ſed ſolum minoris indifferẽtiæ ſeu libertatis: ſed ſi Deus ageret ex neceſsitate naturæ, dum in voluntatem ageret creatam, ageret quãta efficacia poſſet: ergo ſemper ageret neceſsitatem illi inferendo, atque ita nunquã eſſet in agẽte creato libertatis vſus. Minor patet, quia hæc eſt códitio naturalis agentis, vt agat quantum poteſt, quia nó habet facultatem temperandi ſuam actionem, ſeu magis vel minus illam applicandi, quia hoc non fit, niſi per potentiam liberam.

XIII.
Obiectio niſatisfit.

B Sed dicerent fortaſſe Philoſophi, Deum agendo ex neceſsitate naturæ, non ſemper agere quantum abſolute poſſet, ſed quantum natura cauſarũ ſecundarum exigit à quibus determinatur vt magis vel minus vt hoc vel illo modo agat. Sed in primis nos non loquimur, niſi ex hypotheſi, quod diuina potẽtia habeat abſolutam neceſsitatem in agendo. Deinde addimus, quacunque ratione dicatur Deus agere ex neceſsitate naturæ, & non ex libertate, non poſſe determinationem actionis ſuę habere ex capacitate naturali cauſæ ſecundæ; nã potẽtia Dei nó reſpicit adequate illam capacitatem, ſed ampliorẽ: ergo non poteſt ab illa determinari. Cur enim ab ea ita limitaretur, ut nunquam poſſet plus agere: cum maiorem habeat potentiam? Fateor quidem ex illa C hypotheſi, & ex infinitate potẽtiæ Dei ſequi multa impoſsibilia; nihilominus tamen illa poſita, per locũ intrinſecum ſequitur Deũ per potentiam ſuam ſemper ita mouere voluntatem creatam, ut ei neceſſitatem inferat. Ideoque Sancti Patres diuinæ ſapientiæ, & liberæ prouidentiæ tribuũt, vt in agẽdo & mouendo voluntatem creatam ita ſeſe accommodet, vt ei vim non inferat, ſed eam ſuo modo ſe mouere ſinat. Vt videre licet apud Auguſtinum de prędeſtinatione & gratia capite 15. Proſperum ad obiect. Gallor. capite 1. & 11. Cyrillum libro 4. In Ioann. cap. 7. Damaſcen. lib. 2. de fide, cap. 30.

XIV. Neque contra hãc deciſionem queſtionis in hoc ſenſu procedit fundamentum ſecundæ ſententiæ: quia ad libertatem actus, vel contingentiá effectus nó ſatis eſt, quod cauſa ſecunda ſit ſecundũ ſe libe- D ra ſeu contingẽs, ſed oportet ut quatenus talis eſt, ſuã actionem exercere ſinatur, quia alias ſolũ materialiter (vt ita dicam) eſt libera: non verò agitur libera: actio aũt non ſumit ſuã rationẽ & denominationem à cauſa materialiter ſũpta, ſed prout actu influente. Illa aũt ratio non probat, neceſſitatẽ Dei in agendo nó impedire liberũ vſum facultatis creatæ. Neque etiam Diuus Thom. ibi citatus, & in hoc uel in priori ſenſu contradicit, quia non agit de abſoluta Dei neceſſitate in agendo, ſed de neceſſitate immutabilis, quæ nó excludit abſoluta libertatem, ut infra declarabimus in diſputatione de Deo.

Tertius quæſtionis ſenſus, eiuſque reſolutio.

XV.
Si hunc, quẽ nunc præbet Deus cócurſũ cauſis liberis, neceſſario daret, ipſe liberę manerent.

E TErtius quæſtionis ſenſus eſt, ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, & non plus ageret, neque alium concurſum aut motionem præberet uoluntati libere creatæ, quã modo præbet, an nunc tolleret contingentiam actionis, & impediret uſum libertatis. Qui ſenſus eſt ualde diuerſus à præcedentibus, & ex pluribus ſuppoſitionibus procedit ut ſatis cóſtat. Vnde in proxima aſſertione pręcedẽte diximus ex neceſsitate actionis Dei fore impedimentũ uſus libertatis, quia motio eſſet maior, quã nũc ſit, Deo liberè concurrente: nunc autem inquirimus, ſi ſupponamus motionem non eſſe maiorem, neque diuerſam in magnitudine (ut ſic dicã) ſed ſolũ in mo-

do

do dandi illam, quia nimirum eadem, quæ nunc libere datur, tunc ex neceſſitate naturæ daretur an ex hoc præciſè ſequatur impediri vſum libertatis, & tolli contingentiam rerum. Et in hoc ſenſu videtur procedere ſententia & ratio Scoti.

XVI. Dicendum vero cenſeo, etiãſi prima cauſa ageret ex neceſſitate naturæ illo modo, non impedituram vſum libertatis, neq; ablaturam oẽm contingentiã effectum cauſarum ſecundarum. Et quoad hoc approbo ſecundam ſnĩam ſupra adductã, quia licet plures cauſæ concurrant ad vnũ actum, vt ille ſit liber, ſatis eſt quod cauſa proxima libera ſit, & quod per cooperationem alterius cauſæ nõ extrahatur à ſuo naturali operandi modo: ita vero contingeret in eo caſu: ergo. Maior ſufficienter probatur fundamento ſecundæ ſnĩæ; nã licet plures cauſæ concurrant, & oẽs præter vnam, quantum eſt ex ſe neceſſario operentur, ſi vna põt ex ſola ſua libertate non elicere actum, id ſatis eſt, vt effectus ſit liber ſeu contingens: quia ſimpliciter põt non eſſe; neq; neceſſarius modus agendi cæterarum cauſarũ impedit vſum huius poteſtatis in altera cauſa, vt ſupponitur ex dicta hypotheſi. Et declaratur facile probando minorẽ, quia Deus in eo caſu nõ moueret fortius aut vehementius voluntatem creatã, quã nunc mouet, ſed nunc motio Dei non extrahit voluntatẽ à ſuo connaturali operandi modo: ergo neq; tunc immutaret; nam, ꝙ illa motio vel cõcurſus ex parte Dei libere aut neceſſario detur, nihil refert ad effectum quem ad extra producit, ſi ipſe concurſus, vel motio in ſe non eſt maior.

XVII. Vnde argumentor ſecundo, quia alias ſequeretur actum voluntatis noſtræ nunc non eſſe liberũ, quia Deus ad illum libere concurrit: conſequens aũt eſt falſum, tum quia formaliter, & immediate ego non habeo dominium in meum actum ob libertatem Dei, ſed ob libertatem meam; tum etiam, quia alias appetitio equi vel leonis eſſet libera, quia Deus ad illã liberè concurrit: eſt ergo actus liber reſpectu alicuius cauſæ, qui ita ſit ab illa, vt ſit in ea potentia & facultas ad non efficiendum illũ, non obſtantibus alijs cauſis ad eundem actum cõcurrentibus, ſiue illæ quantũ eſt ex ſe naturaliter, ſiue libere concurrant ita veró ſe gereret voluntas creata in prædicto caſu, vt oſtenſum eſt: ergo.

XVIII. Tertio probari idem poteſt non ſolum ſatisfaciendo fundamento Scoti, ſed ẽt retorquendo illud; nam, ſi eſſet alicuius momenti, probaret etiam nunc tolli contingentiam effectuum, & vſum libertatis ab omni actu cauſæ ſecundæ, quatenus ab illa eſt, nihilq́; eſſe liberum niſi per reſpectum ad libertatem primæ cauſæ. Conſequens aũt non ſolum eſt contra rõnem naturalem, ſed etiam contra fidem, quia alias non poſſent actus liberi nobis imputari. Sequela vero probatur, quia etiam nunc cauſa ſecunda non agit, niſi mota à prima, ſeu cõcurrente prima: & nunc etiam cauſa prima prius naturæ influit ſeu mouet eadem prioritate, qua moueret, ſi ex neceſſitate naturæ ageret. Eſt etiam hæc motio Dei nunc æque efficax vt ſupponitur, & probari ẽt poteſt ipſo argumento Scoti, quia non ſtat, Deũ mouere, & creaturam non moueri: ergo poſita Dei motione neceſſario mouetur voluntas creata: ergo ſi talis motio data à Deo ex neceſſitate naturæ, tolleret libertatem in actu voluntatis humanæ, etiã nunc tollit, quia æque antecedit. Vel certe ſi nunc non tollit, quia licet aliqua ratione antecedat, tamen abſolute datur dependenter ab ipſa voluntate creata, vt mox explicabimus, eadem ratione in prædicto caſu non tolleret, quia licet daretur neceſſario ex parte Dei, nihilominus daretur etiam dependenter à libero arbitrio creato.

XIX. Nec ſatisfacit reſponſio Scoti. ſ. quod ſi Deus ageret ex neceſsitate naturæ, motio eius eſſet ſim-
A pliciter neceſſaria, & ita tolleret omnẽ contingentiam effectus; nunc aũt eſt libera, & ideo non tollit illam: Hoc (inquam) non ſatisfacit, tũ quia ad ſummum declarat ſaluari nunc contingentiã vel libertatem effectus reſpectu diuinæ voluntatis, nõ vero reſpectu cauſarum ſecundarum: tum ẽt quia ſi intelligat, data illa hypotheſi, motionem Dei fore abſolute neceſſariam. i. neceſſario ponendam in re, falſum ſumit: ſolũ. n. eſſet neceſſaria, quantũ eſſet ex parte Dei: quia tñ ſimul penderet à voluntate creata, nec poſſet in reponi ſine illa, ideo non eſſet abſolute neceſſaria. Itaq; diceretur tunc Deus agere ex neceſſitate naturæ, quia eſſet ab intrinſeca natura, & ex ſe determinatus ad concurrendum cum
B voluntate, tñ quia ille concurſus nõ ponitur in re, niſi cooperante ſimul ipſa voluntate, ideo non poneretur in re cum abſoluta neceſſitate, ſed iuxta exigentiam cooperationis liberæ voluntatis.

Atque hinc colligitur generalis regula, quæ ſententiam propoſitam confirmat. ſ. nihil obſtare libertati vel contingentiæ actus ſeu effectus, quod aliqua cauſa naturali neceſſitate ad illũ concurrat dummodo aliqua cum indifferentia efficiat, reſpectu cuius effectus denominetur liber. Ratio huius ſatis declarata eſt explicando fundamentum ſecũdæ ſnĩæ: amplius verò illuſtrari põt nonnullis exẽplis. Vnum eſt iuxta probabilem ſnĩam, quod cognitio ſeu obiectum cognitum concurrit effectiue
C ad actum voluntatis; nam ille concurſus, vt eſt à cognitione, naturalis eſt, & ſine libertate, & nihilominus actus eſt ſimpliciter liber propter indifferentiam volũtatis. Vnde, licet cognitio quantũ eſt ex ſe ex neceſſitate naturæ influat, tamẽ quia eius influxus actualis in re non ponitur ſine actuali influxu voluntatis, ideo abſolute nõ eſt neceſſarius. Simile quid dici poteſt de influxu habitus cõcurrentis cum potentia libera: habitus. n. ex ſe non habet indifferentiam aut propriam libertatem, ſed ex neceſſitate naturæ operatur operante ſua potentia. Aliud exemplum eſt de effectibus agentium naturalium, prout ſunt ab ipſis, & à Deo; illa. n. actio, quamuis à proximo agente ſit ex neceſſitate natu-
D ræ reſpectu primæ cauſæ eſt libera, quia iuxta veram doctrinã Deus liberè præbet concurſum ſuũ. Vnde ex poteſtate Dei abſolutè poteſt illa actio eſſe, & non eſſe, quãuis hæc poteſtas non ſit in proximo agente. De facto tamen illa actio denominatur ſimpliciter naturalis, tum quia ſicut ab agente proximo accipit ſuam determinationem & ſpecificationem, ita & has denominationes; tum etiã quia ex generali quadam lege & definita voluntate, iam Deus concurrit ad has actiones iuxta exigentiam naturæ ſeu cauſæ ſecundæ. Quo ſenſu accipiẽdum eſt, quod dici ſolet, influxum cauſæ primæ modificare in ſecunda vel ex ſecunda. Sic igitur data hypotheſi in qua verſamur, actio eſſet libera ex habitudine ad cauſam ſecundam, quamuis prima ex
E neceſſitate naturæ præberet concurſum ſuum. XX.

XXI. Vna & eadẽ actio an poſſit alteri eſſe libera; alteri vero neceſſaria.

Quocirca quod Scotus ſupra ſumit, nõ poſſe eãdem actionem eſſe neceſſariã reſpectu vnius cauſæ, & liberã reſpectu alterius, quia neceſſarium, & cõtingens contradictoriè opponuntur, vel non eſt verum vel in quo ſenſu verum eſſe poteſt, non eſt ad rem. Quod. n. duæ cauſæ poſſint in eũdem actũ influere, altera libere, & altera ex naturali impetu naturæ, demonſtratum eſt: in hoc ergo ſenſu non repugnat, eundem effectum eſſe contingentem & neceſſarium reſpectu diuerſorum: nam ob eandem cauſam non eſt contradictio, cum contradictoria ſumi debeant reſpectu eiuſdem. Si autem neceſſarium ſumatur non tm̃ reſpectiuè, ſeu abſolute pro eo quod ſimpliciter non poteſt non eſſe: ſic verum eſt repugnare, effectum eſſe neceſſarium, & habere contingentiam ab aliqua cauſa: tamen in hoc

ſenſu

ſenſu non eſt verum eſſe neceſſarium illum effectum, ad quem concurrit aliqua cauſa neceſſario agens: quia ſatis eſt quod reſpectiue & quantum ex vi illius cauſæ neceſſario fiat, cum quo ſtat, vt ex alio capite, ſeu reſpectu alterius, habere poſſit contingentiam, ſeu libertatem.

SECTIO IV.

Quomodo ſtet libertas vel contingentia in actione cauſæ ſecundæ, non obſtante concurſu primæ, & conſequenter quo ſenſu verum ſit cauſam liberam eſſe, quæ poſitis omnibus requiſitis ad agendum poteſt agere, & non agere.

I. HÆC difficultas petitur in ſecundo argumento poſito in principio ſectionis ſecundæ, illamq; etiam attingit Scotus illo argumento, quod cauſa ſecunda, ſeu volũtas creata nõ poteſt quicquam agere, niſi mota à prima, ſed dum mouetur à Deo, neceſſario ipſa ſe mouet: ergo motus illius reſpectu eiuſdem nunquam eſt liber, & cõtingens. Maior in terminis eſt D. Tho. 1. p. q. 105. artic. 1. ad 3. & art. 4. & 5. & probabitur infra, dum agemus de dependentia ſecundarum cauſarũ à prima. Minor autem eſt eiuſdẽ D. Tho. 1. 2. q. 10. art. 4. ad 3. vbi dicit; *Impoſſibile eſt, Deum mouere voluntatem, & voluntatem non moueri.* Et facile ſuaderi poteſt tum ex efficacia & perfectione diuinæ motionis, tum ex mutua relatione inter mouere, & moueri. Alio modo proponitur eadem difficultas; nam cauſa libera eſt, quę poſitis oĩbus requiſitis ad agendum põt agere & non agere: ſed vnum ex requiſitis vt cauſa ſecunda agat eſt motio Dei, qua poſita non poteſt agere, & non agere, ſed neceſſario agit, ſicut illa non poſita, neceſſario non agit: ergo repugnat illa definitio omni cauſæ ſecundæ, atque ita reſpectu illius nulla eſt contingentia vel libertas, ſed tantum reſpectu primæ.

Prior dicendi modus proponitur.

II. HÆc difficultas eſt vna ex præcipuis huius materiæ, & occaſionẽ præbet amplius declarandi quid ſit cauſa libera, ſeu quas conditiones requirat, vbi ſimul exponetur communis ac recepta definitio cauſæ liberæ. Authores ergo quos ſupra retuli, ponentes totam rationem libertatis in indifferẽtia obiectiua (vt ſic dicam) facile expedient præſentem difficultatem, dicentes liberam potentiam eſſe illam, quæ poſitis omnibus requiſitis ex parte ipſius adhuc manet indifferens ſeu non determinata ad vnũ, ex vi obiecti, & ideo nihil obſtare vſui libertatis, quod poſita motione primæ cauſæ iam voluntas manet ad vnum determinata, ita vt non poſſit non exercere actum ad quem mouetur. Atq; in hoc ſenſu ad ſoluendam priorem difficultatem applicatur communis illa diſtinctio de neceſſitate in ſenſu compoſito, & in ſenſu diuiſo; nam quod voluntas mota à Deo neceſſario operetur, ſolũ eſt neceſſitas in ſenſu compoſito, & ideo nõ repugnat libertati actus ſic neceſſarij. Ad poſteriorem autem difficultatem reſpondebunt limitando maiorem, & communem definitionẽ liberæ facultatis, quod .ſ. ſit illa, quæ poteſt agere & non agere poſitis omnibus requiſitis nimirum ex parte intellectus, & ipſius voluntatis non vero ex parte Dei. Quam modificationem ante hos modernos authores indicauerat Almainus in ſuis moralibus, quam tamen nõ approbat, licet non ſatis eam impugnet.

III. Vnde prædicti noui Theologi aliam commenti ſunt definitionem actus liberi. ſ. eſſe motum voluntatis factum ex tali iudicio rationis, quod per ſe, vel per obiectum quod proponit ſufficiens non ſit A ad determinandam voluntatem ad vnum. Quam confirmant primo, quia tota libertas voluntatis oritur ex iudicio rationis: ergo optime & ſufficienter definitur actus liber per ordinem ad tale iudicium, ſeu, quod idem eſt, per ordinem ad omnia requiſita ex parte intellectus & voluntatis. Secundo, quia ad libertatem ſufficit indifferentia obiecti, & non requiritur indifferentia potentiæ, vt patet in voluntate diuina, quæ de ſe ſemper eſt determinata ad vnum, tamen, quia obiecta creata ſunt illi indifferentia, id ſatis eſt vt libere ea velit: idem ergo ſatis erit ad liberum actum voluntatis.

Refutatur dicta ſententia.

B IV. TOta hæc doctrina procedit ex falſo fundamẽto, vt in proxima ſect. præce. probaui, & occaſio errandi fuiſſe videtur, quia nõ diſtinguitur ſatis inter radicem libertatis, & formalem libertatẽ potentiæ & actus. Indifferentia. n. iudicij eſt radix libertatis, vt ſupra tactum eſt, & eſt cõis Theologorum ſnĩa; non eſt tamẽ ipſa formalis libertas, quia ipſum iudicium non eſt liberum in ſe, neq; eſt proxime à potentia formaliter libera, vt dicam infra, ſed dicitur indifferens obiectiue, ſeu ex parte obiecti, quia proponit obiectum ita indifferens, vt non trahat ex neceſſitate voluntatem. Atq; hinc fit vt iudicium indifferens ſufficienter iudicet in tali natura, quæ ſic iudicare poteſt, facultatem aliquã formaliter liberam, & conſequenter ẽt vſum ſeu actũ C liberum, ſi talis facultas modo ſibi proprio operari ſinatur, nullamq; extrinſecam vim patiatur qua cogatur, vel proprius loquendo neceſſitetur, vt in obiectum tendat alioqui de ſe indifferens. Hoc enim eſſe impoſſibile, ſupra probatum eſt, ex quo merito intulimus, abſolute & abſq; prædicta limitatione non ſatis eſſe ad vſum liberum iudicium indifferens, & facultatem ex ſe ſe liberam.

V. Prima illatio. Ex quo vlterius colligimus, non recte limitari receptam deſcriptionem facultatis liberæ, ſcilicet; *Quæ poſitis omnibus requiſitis ad agendum poteſt agere, & non agere*, non recte (inquam) limitari ad requiſita ex parte iudicij, & ipſius voluntatis, quia concurrentibus oĩbus requiſitis ex parte iudicij, & exiſtente ipſa facultate de ſe libera, põt in ipſo vſu D non eſſe libera, ſeu, quod idem eſt, poteſt actus nõ eſſe liber: ergo vt illa definitio comprehendat non ſolum facultatem liberam in ſe ipſa (vt ſic dicam) ſeu in actu primo, ſed etiam vſum ſeu actum liberum, non ſufficiunt illa requiſita. Vnde huius temporis hæretici, cum videant nos operari ex iudicio & aduertentia rationis, & ab ipſis obiectis nõ ferri aut determinari ex neceſſitate, nihilominus aiunt nos nõ libere operari, eo, quod ab ipſo Deo neceſſitatem patiamur. In quo quidem errant aſſerentes ita Deum de facto in nobis ſemper operari, quod repugnat fidei, & diuinis Scripturis, ac rectę rationi, non errant tamen in illatione, nimirum, quod ſi Deus infert extrinſecam neceſſitatem actui, non eſt de facto liber, nec etiam errarent ſi ſolum dicE erent, vel hunc modum operandi Dei eſſe poſſibilem, vel illo poſito, non ſufficere ad vſum liberum indifferentiam iudicij.

VI. Secunda illatio. Vel vlterius infertur, non ſatisfieri difficultatibus poſitis per rñſiones illius ſententiæ. Nã diſtinctio illa ſenſus cõpoſiti & diuiſi, qua prior expeditur difficultas, licet recte explicata ſatisfaciat, vt infra videbimus, tñ ita generatim ſumpta ſatis eſſe non poteſt; nam oſtendemus neceſſitatem aliquam etiã in ſenſu compoſito, repugnare vſui libertatis, eumq; deſtruere. Et patet facile ex dictis; nã Deus aliqua motione & actiuitate ſua põt inferre neceſſitatẽ voluntati, & tunc actus non eſſet neceſſarius in ſenſu diuiſo, quia voluntas de ſe, & ſecluſa illa motione

A motione poſſet non exercere illum actum: eſſet autem neceſſarius in ſenſu compoſito, quia poſita illa motione non poteſt non exerceri, & tamen illa neceſſitas in ſenſu compoſito tolleret uſum liberum, quia ſupponimus Deum tunc neceſſitare volũtatẽ quãtum poteſt: aliquid ergo addere oportet, vt illa diſtinctio ſatisfaciat. Rurſus limitatio illa communis definitionis libertatis, qua ſoluitur poſterior difficultas, improbata iam eſt præterquam, quod eſt voluntaria, & occaſionẽ præbet introducendi quẽcunque ſimilem pro libito in hac materia. Nã pari ratione poſſet quis dicere, poſita quadam influẽtia cœli, vel adhibita ſpeciali dæmonis motione, non poſſe voluntatem noſtram non operari ſequendo illã, & nihilominus tunc liberè operaturã, quia poſitis oĩbus requiſitis ex parte iudicij & intrinſecæ B facultatis, non neceſſariò ſequitur illa operatio, ẽt ſi ex alia ſuppoſitione neceſſariò ſequatur.

VII. Tertia illatio. Tandem conſtat ex dictis falſo excogitatam eſſe nouam illam definitionem actus liberi, nimirum eſſe illum, qui fit à voluntate ex iudicio rationis non neceſſitante, quia poteſt actus aliunde eſſe neceſſarius, neceſſitate impediẽte liberum vſum, vt declaratũ eſt: ergo illa definitio poteſt conuenire alicui actui abſolutè neceſſario. Ratio autem prima, qua fundatur illa definitio, ſolum probat iudicium indifferens eſſe radicem libertatis: non tamẽ inde fit definitionem actus liberi cõpleri ex hoc, quod procedat à tali iudicio, ſed addendum eſt, quod proce- C dat à facultate conſentanea iudicio nõ impedita, nec extrinſecam neceſſitatem patiente, quod communis definitio illis verbis explicuit, vt *poſitis oĩbus requiſitis poſſit agere & non agere*. In ſecunda vero probatione falſum aſſumitur, cũ dicitur ad actũ liberum ita ſufficere indifferentiam obiecti, vt non ſit neceſſaria indifferentia potentiæ: quomodo.n. erit liber actus, ſi potentia nõ ſit indifferẽs ab exercendum illum? aut cur obiectum in ratione obiecti dicitur indifferens, niſi quia non infert neceſſitatẽ potentiæ, ſed eam indifferẽtem relinquit? Exẽplum autem de voluntate diuina, aut falſum ſumit, aut non eſt ad rem, quia affertur in eo, qđ non eſt ſimile. Voluntas enim diuina, quamuis altiori & perfectiori modo, verè tamen eſt indifferens de D ſe ad volendum creata obiecta: nõ eſt enim ad hoc naturaliter determinata, aliàs quomodo eſſet libera? & licet ab æterno ſe determinauerit, & in ea determinatione neceſſariò ſemper perſeueret, tamen illamet determinatio (quicquid ipſa ſit) eſt ex libertate: eiuſque neceſſitas non eſt naturæ, ſed immutabilitatis, quæ non tollit propriam indifferentiam, quam ex ſe habet res libera. Tamen, quia in voluntate Dei non eſt efficientia proprij actus, neq; compoſitio ex potentia & actu, ideo illa indifferentia non eſt in potentia reſpectu actus, ſed in puro actu reſpectu obiectorum: & ideo in hoc non eſt comparanda indifferentia libertatis creatæ cum diuina.

Definitio libertatis explicatur.

E

VIII. Vt ergo difficultatibus propoſitis ſatisfaciamus, retinenda imprimis & explicãda eſt illa deſcriptio facultatis liberæ, in qua duo poſtulantur. Vnum eſt, quod illa ſit potẽtia actiua, ex ſua interna facultate habens vim ad exercendam & ſuſpendendã actionem ſuã. Aliud eſt, quod illa facultas dũ exercet actũ, ita ſit diſpoſita, & proximè (vt ita dicam) præparata ad opus, vt poſitis omnibus requiſitis ad agendum poſſit agere & non agere. In prima huius ſententiæ parte non eſt difficultas, nec ferè eſt neceſſaria noua explicatio, ſuppoſitis, quæ in ſectione 2. dicta ſunt, vbi oſtendimus libertatem conſiſtere in facultate actiua vt ſic: ex hoc.n. manifeſtè ſequitur, libertatem requirere facultatẽ actiuam indifferentem ad agendum & non agendum. Vnde, claritatis gratia, poſſumus in potentia libera duas potentias præſcindere, ſeu quaſi duas partes vnius potentiæ. Vna eſt ad volendum, ſeu exercendũ actũ: alia ad nolendũ, ſeu ſuſpendendã actionem. Hæc.n. poſterior pars huius poteſtatis licet in ſe poſitiua quædã perfectio ſit, tñ in vſu per ſolam negationem, ſeu carentiã actus talis facultatis exerceri põt, ſi de abſoluta eius poteſtate loquamur, vt ſumitur ex ſancto Thoma 12.q.6.a.3. & alijs Theologis ibi, quia non velle ut ſic poteſt eſſe liberũ: nõ velle autem præciſè ſumptum, non includit actũ, ſed carentiam actus, quæ ſi ſit cum perfecta aduertẽtia rationis, & plena poteſtate volẽdi, libera erit. Dico aũt, ſi de abſoluta poteſtate loquamur, quia moraliter ſeu ordinariè huiuſmodi carentia appetitionis non exercetur abſq; poſitiuo actu qui ſit, vel nolitio, qua refutatur obiectũ propoſitum, aut alius actus circa illud, verbi gratia, amor, vel intentio eius, vel ſit cõuerſio ad aliud obiectũ repugnãs, aut diuerſum: vt experientia ſatis conſtat, quia difficillium eſſet exiſtente perfecta, & practica aduertẽtia rationis omnem actum voluntatis ſuſpendere.

Ex quo obiter intelligitur hanc indifferentiã facultatis liberę primò ac præciſè ſatis ſaluari per habitudinem ad actum vel carentiam actus, quæ ſolet dici libertas quoad exercitium, quia per eam, ipſũ exercitium actus indifferens eſt. Cum tamen hæc facultas libera vitalis ſit, atque ita perfecta & ſpiritualis, vt in ſe ipſam, & in ſuos motus reflectere poſſit, quotieſcunque poteſt non exercere liberè aliquem actum, poteſt etiam per alium poſitiuum actũ velle illam carẽtiam, ſeu nolle exercere talem actum. Atque iſto modo nunquam eſt libertas quoad exercitium ſine aliqua libertate quoad ſpecificationẽ: nam quotieſcunq; poteſt voluntas liberè non amare, poteſt etiam elicere aliquem actum, ſecundum ſuam rationem & ſpeciem repugnantem amori, & ita eſt ibi aliqua indifferentia quoad ſpecificationem actus. Præter quã põt aliam intercedere in ordine ad contrarios actus reſpectu eiuſdem obiecti, quatenus poteſt vel liberè amari, vel etiam odie haberi. Quam duplicem poteſtatem includit etiã facultas libera ſecundum ſe & abſolutè ſumptã, quãuis neceſſe non ſit, ut illã habeat circa omnia & ſingula obiecta, quia nõ oportet, vt ſit æquè libera circa illa omnia, vt inferius attingemus. Et hæc de priori parte huius ſententiæ. IX.

In ſecunda parte ſentẽtiæ propoſitæ declaratur, non ſolum ratio facultatis liberæ, ſed etiã id, quod neceſſarium eſt ad vſum libertatis, ſeu actus liberi: hoc enim totum comprehendit prædicta definitio libertatis, & meritò, quia tota difficultas libertatis, & vtilitas eius in ipſo vſu, & exercitio libertatis poſita eſt. Eſt autem conſiderandum, dupliciter poſſe dici aliquid requiri ad actum: vno modo tanquam prærequiſitũ ad actionẽ, alio modo tanquã intrinſecẽ, vel eſſentialiter incluſum in ipſa actione. Illud prius dici ſolet prærequiſitum antecedenter, vel ex parte actus primi, ſiue illud ſit proprium principiũ actionis, ſiue conditio prærequiſita ad illam quocũque modo, vel in quouis genere cauſæ. Hoc autem poſterius dici poteſt requiſitum concomitãter, ſeu in ipſo actu ſecundo, quia non diſtinguitur ab ipſa actione libera, quæ eſt actus ſecundus facultatis liberæ. Cũ ergo dicitur liberũ eſſe, quod poſitis omnibus requiſitis ad agẽdum põt agere & nõ agere, intelligendum eſt de prærequiſitis antecedenter & in actu primo, non de alijs. Et hoc ipſum inſinuatur in prædicta ſententia, cũ dicitur, debere facultatem liberam ita eſſe diſpoſitam, & proximè præparatã ad opus, vt cum ea diſpoſitione poſſit agere & non agere: in illa enim præparatione includuntur omnia illa prærequiſita in actu primo ad operandum. X.

XI. Et quidem quod ad vſum liberum ſit neceſſariū cum illis omnibus dictam indifferentiam, & quaſi duplicem poteſtatem integram manere, facile oſtēdi pōt. Primò, quia aliàs ceſſatio, v.g. ab opere, non eſſet ex intrinſeca vi & facultate, ſed ex defectu alicuius conditionis requiſitæ: hoc autem nil confert ad libertatem; nulla eſt enim naturalis potentia tā neceſſariò agens, quæ non poſſit interdum non agere ex defectu conditionis requiſitæ, vt approximationis paſſi, vel alterius ſimilis. Imò, ſi quis recte perpendat, illud non eſt poſſe non agere, ſed eſt potius impotentia agendi, ſeu non poſſe agere cum tali defectu; libertatis autem indifferentia nō fundatur in impotentia agendi, ſed in potentia non agendi. Vnde, quando ipſamet voluntas caret aliquo actu propter naturalem inaduertentiam rationis, illa carentia actus nō eſt ex potentia nō agendi, ſed ex impotentia ſic operandi ſeu volendi, & ideo talis carētia non poteſt eſſe libera. Vt ergo facultas liberū vſum habeat, neceſſe eſt, vt poſitis omnibus conditionibus prærequiſitis antecedenter, ſeu in actu primo, ex interna vi & facultate ſua poſſit agere non agere. Cum aūt dicimus ex interna vi & facultate (vt obiectionibus occurramus) nō excludimus diuinū concurſū, vel maius auxilium neceſſarium pro actum qualitate; ſed id Theologis relinquimus.

XII. Quod autem dicta definitio intelligenda non ſit de requiſitis concomitanter, probatur, quia hæc, vt diximus, includuntur in ipſa actione: nā, ſicut actio eſt requiſita ad agendum, ita quicquid in actione includitur, poteſt dici requiſitum. Eſt autem actio requiſita, vt id, quo formaliter determinatur potentia, & conſtituitur actu agens, & ideo non pōt includi in his conditionibus, cum quibus potentia debet eſſe indifferens ad agendum & non agendum, quia inuoluitur manifeſta repugnantia: ergo neq; etiā includi debet in illis requiſitis totum id quod eſt de intrinſeca ratione actionis, ſeu in illa eſſentialiter includitur; nam eadem eſt de illis omnibus ratio, quę de ipſa actione. Atq; hæc interpretatio illius definitionis colligitur ex communi ſententia Theologorum in 1. diſt. 38. & 39. & in 2. diſtin. 24. & ex doctrina Anſelmi, quam ſtatim explicabimus.

Expeditur prior difficultas.

XIII. Duplex motio noſtræ volūtatis per diuinam.

ATque ex hac interpretatione facile expediuntur duæ difficultates in principio tactæ. Ad primam, n. reſpondetur, duplicē intelligi poſſe motionē Dei reſpectu volūtatis noſtræ. Vna eſt antecedens actualem concurſum ad actū voluntatis; alia conſiſtens in ipſo actuali concurſu. Prior parū nota eſt Metaphyſica, ſeu ex ſolis principijs naturæ, tamen in Theologia eſt certa, & quæcunq; illa ſit, cōtinetur ſub conditionibus requiſitis ad actū antecedēter, ſeu per modū principij aut actus primi. Nam, licet hæc motio fiat per actū vitalem, qui eſt actus ſecundus, reſpectu potentiæ, in qua ineſt; tn̄ reſpectu alterius actus, propter quem datur illa motio comparatur per modum principij, & ea ratione dicitur eſſe per modum actus primi, vt iudicium de bono agendo eſt principium actus voluntatis, quo tale bonum amatur: vnde licet in intellectus ſit actus ſecundus, tamen reſpectu voluntatis comparatur vt primus, & idem eſt de alijs ſimilibus. Poſterior motio eſt magis nota lumine naturali, quia phyſicè eſt magis intrinſecè neceſſaria ad actionē creaturæ, computatur autem illa motio inter requiſita ad actum concomitanter, quia concurſus Dei eſſentialiter includitur in actione creaturæ.

XIV. De priori igitur motione dicendum eſt, quod, illa poſita, adhuc pōt voluntas non operari illum actū, propter quem datur talis motio, quia, cū illa motio ſit ex conditionibus prærequiſitis ad actum liberum, niſi relinqueret illam poteſtatem expeditam, tolleret vſum liberum: nam determinaret potentiam ad vnum. Quæ autem eſſet libertas aut electio, vbi vna tantum pars fuiſſet cōceſſa? vt recte dixit Euodius ad Conſtātium, apud Turrianum li. 4. pro epiſtolis Pontificijs c. 2. Et ideo Conc. Trid. ſeſ. 6. c. 4. de huiuſmodi motione pręuia etiā in operib. gratiæ definit, illa poſita adhuc eſſe in poteſtate voluntatis non conſentire. Neq; hoc eſt contra efficaciam diuinæ motionis, tum quia id nō prouenit ex impotentia, ſed ex ſapientia, prouidentia, & voluntate ipſius primi motoris: tum etiam, quia quando ipſe vult, etiam facit efficaciter, vt volūtas infallibiliter cōſentiat, quamuis poſſit non cōſentire. At vero per ſe & abſolute nō repugnat, ſtante hac motione non moueri volūtatē illo actu ſeu motu libero, propter quē talis motio datur, nec quoad hoc ſunt correlatiua mouere & moueri, quando vna motio comparatur ad aliū actum vt principiū eius, & nō tantū vt via ad terminum. Quō aliàs dixit Aug. eū, qui ſic mouetur, non poſſe non ſentire motionem: poſſe aūt non cōſentire, ſed hæc res habet in Theologia grauem & prolixā diſputationem, à qua nos conſulto abſtinemus, & ab omnib. opinionibus abſtrahentes ea reſponſione cōtenti ſumus, quam oēs ſub prædictis verbis amplectuntur, licet in eorū ſēſu ſit diſſenſio, de quo nunc iudicium nō ferimus.

XV. De altera vero motione procedit ꝓprie difficultas, quam tractamus: nam illa eſt, qua per ſe & eſſētialiter pendet actio cauſæ ſecūdæ à prima, & vt dixi, non eſt aliud quam ipſe concurſus Dei, de quo cur motio dicatur, dicemus inferius, & tractādo de depēdentia cauſæ ſecūdæ à prima in operādo. De hac ergo motione verum eſt illa poſita, nō poſſe voluntatem non moueri: negamus tamen id repugnare vſui libertatis, quia illa motio non eſt ex cōditionibus pręrequiſitis ad actum, ſed eſſentialiter includitur in ipſamet actione voluntatis. Qualis autē ſit hic concurſus ſeu motio Dei, & quomodo ſit ſimul cum influxu ipſimet voluntatis creatæ, & an poſſit dici aliquo modo prior abſque læſione libertatis, ac deniq; quomodo ſit in poteſtate hominis habere vel non habere hanc Dei motionem (hoc enim etiam verum eſt, & ad libertatem neceſſarium) dicemus in loco paulò antea citato.

Reſpondetur ad poſteriorem difficultatem.

XVI. DEnique ſecunda difficultas iam ex dictis expedita eſt: omiſſa enim priori motione, quę neq; ad nos ſpectat, nec de illa in argumento eſt ſermo, de poſteriori ſeu concurſu Dei negatur eſſe ex prærequiſitis antecedenter, de quibus loquitur definitio libertatis, vt explicuimus, & ideo fatemur illa poſita non poſſe voluntatē non moueri, quia iam ſupponitur conſtituta ſub actione ſua, nō tamē ſine determinatione ſua libera. Atque in hoc ſenſu optimè etiam reſpondetur per diſtinctionem illā de ſenſu compoſito, & diuiſo: poſita enim hac motione in ſenſu compoſito, non poteſt voluntas non operari, quia iam ſupponitur operans: vnde id non repugnat libertati, quia in ipſamet ſuppoſitione includitur iam, & ſupponitur vſus libertatis, de quō, ſicut de qualibet alia re vere dicitur, quando eſt neceſſariò eſſe, licet ſimpliciter & abſolutè (quod dicitur in ſenſu diuiſo) poſſet non eſſe. Et hoc ipsū eſt, quod dixit Anſelm. lib. de Concordia pæſc. à principio, & lib. 2. Cur Deus homo c. 17. & 18. neceſſitatē ex ſuppoſitione antecedente tollere libertatem, nō vero ex ſuppoſitione cōſequente. Suppoſitionē enim antecedentem vocat omne id, quod nos diximus eſſe prærequiſitum antecedenter, ſeu ex parte actus primi ad actum liberum: vnde hanc ſuppoſitionem antecedētē ipſe vocat cauſam rei, & ideo ſi ex tali ſuppoſitione neceſſariò ſequitur actus, tollitur li- Anſelm.

tur li-

tur liberatas, de cuius ratione eſt cum omnibus illis præ requiſitis maneat potentia integra ad agendum,& non agendum,etiam in ſenſu compoſito reſpectu talium cōditionum antecedentiū,vt declaratum eſt. Suppoſitionem autem conſequentem vocat omnem illam, quæ includit ipſammet actionē creaturæ, quia iam illa ſupponit vſum liberum, vt declaratum eſt. Vnde neceſſitas ex illa nō poteſt ipſum liberum vſum auferre, quia non eſt neceſſitas rei,ſed illationis tantum,vt D.Thom. dixit q.24.de verit.art.1.ad 13. Qui hāc doctrinam confirmat lib. 2.Phyſ.lect.15.in principio: fauet etiam D.Auguſt. 5.de Ciuit.cap.10. *D. Tho. D. Aug.*

SECTIO V.

Quænam ſit facultas, in qua formaliter reſidet libertas cauſæ creatæ.

I. Omne,& ſolum rationale agens eſt libertatis capax.

IN tertia, & quarta ratione dubitandi ſectione ſecunda propoſitis petitur, vt diſtinctius declaremus,quænam ſint cauſæ creatæ,quæ in agendo non ſubduntur neceſſitati,& per quam facultatem hoc dominium habeant. Et quidem de cauſis principalibus,ſeu operantibus vt quod,facilis eſt reſolutio ex dictis: oſtendimus enim res omnes ratione carentes,carere etiā libertate ob imperfectionē ſuam. Quo fit,vt econtrario omnia agentia rationalia ſeu intellectualia,ſint etiam agentia libera; nam illa negatio vſus rationis eſt ſufficiens,& adæquata ratio carētię libertatis: ergo oppoſita affirmatio,eſt etiam adæquata ratio oppoſitæ affirmationis. Et cōfirmatur: nam oſtenſum eſt in particulari hominē eſſe agens liberum,licet in gradu intellectuali ſit infimum omnium: argo à fortiori dicendū eſt omnia agentia creata, quæ intellectum habent, haberé ēt libertatem. Quod iterum de intelligentijs creatis in particulari dicemus infrà de eis diſputātes. Neque cōtra hoc obſtat argumentum ſumptū ex motibus aut influentijs cœlorum. Nam quod attinet ad intelligētias motrices cœlorum,etſi in alijs rebus liberæ ſint, poſſunt in mouendis cœlis neceſſitate aliqua duci,vel ex motione, & imperio ſuperioris agētis, vel ex fine præconcepto,quem immutabiliter diligunt atq; intendunt. Quod vero ad influentiam cœlorum attinet,dicendum eſt illam non extendi directe ac per ſe ad res ſpirituales,& immateriales,tum quia ſolum influunt per Phyſicum motum,cuius res ſpiritualis incapax eſt,tum etiā,quia res ſpiritualis eſt ordinis ſuperioris, & ideo in eam directe agere non poteſt res materialis. Animi autem hominum in ſe immateriales ſunt,& libertatem habent,quatenus immateriales ſunt,& per immaterialem potentiam operantur,& ideo influentia cœlorum non poteſt libertatis vſum hominibus impedire,etiāſi indirecte medio corpore, & affectibus eius poſſit illas in alterutram partem magis aut minus inclinare, quam inclinationem poteſt homo ſua libertate ſuperare,& aſtris dominari.

II. Spiritualis ſubſtātiæ libera actionis radicale principium.

Ex quo vlterius conſtat, principium principale quo liberæ actionis,ſemper eſſe ſubſtātiam aliquā, ſeu ſubſtantialem formam ſpiritualem. Probatur, quia huiſmodi principium,vel eſt anima rationalis vel aliqua ſuperior ſubſtantia,ſed anima rationalis eſt immaterialis, & multò magis omnis ſuperior ſubſtantia: ergo. Et confirmatur: nam omnis forma materialis,quatenus talis eſt,operatur abſque intelligentia,& ratione,& ideo operatur modo mere naturali; ergo forma,quæ eſt principium liberæ actionis eſſe debet ſpiritualis.

III. Proximū principiū liberæ actionis ſē per eſt potentia ſpiritualis.

Tertiò hinc etiam conſtat, principium proximū actionis liberæ eſſe potentiā aliquam ſubſtātiæ ſpiritualis,quatenus ſpiritualis, ſeu intellectualis eſt. Quod addo propter animam humanam, quæ licet (A) plures habeat facultates, multæ tamen earum materiales ſunt,quia non conueniunt illi, quatenus intellectualis eſt,& ideo non ſunt principium proximū liberæ actionis. Ratio huius aſſertionis eſt,quia principium proximum debet eſſe accommodatum principali. Item, quia res nō habet dominium ſui actus,niſi quatenus intellectualis eſt: ergo nō habet hoc dominium,niſi per facultatem pertinentem ad gradum intellectualem: hic autem gradus immaterialis eſt ſecundum ſe, & ſecundum omnes potentias ſibi proximas: ergo. Solum eſt animaduertendum,dupliciter actionem aliquam denominari liberam: ſcilicet, vt actum elicitum, ſeu proximè in ordine ad potentiam efficienrem actionem, quō ipſum velle liberum eſt,uel actum imperatum,ſeu remotè in ordine ad potentiam, mouentem, ſeu (B) applicantem inferiorem facultatem ad agendum,quo modo ambulare eſt liberum. Cum ergo agimus de proximo principio actionis liberæ, intelligendum eſt de actione propriè libera in ordine ad ſuum immediatum principium: & hoc modo dicimus,principium proximum actionis liberæ eſſe facultatē ſpiritualem; nam principium proximū actionis, quæ ſolum imperatiuè libera eſt,interdum eſſe poteſt facultas materialis,vt eſt potentia motiua ſecundum locum reſidens in membris corporis, quia illa eſſe poteſt ſubordinata ſuperiori ſententiæ ſpirituali,in qua eſt propria vis denominatiua in ſuum actū, & mediante illo in inferiorem potentiam,& actionē eius. Vnde etiam dici poteſt,quod licet actio imperatiuè libera Phyſicè,& ſecundum ſuam entitatem proximè fiat alia potētia, (C) denominationem autem libertatis non habet niſi à ſuperiori potentia medio actu eius: illa ergo potentia,quæ principiū proximum eſt actus per ſe ac immediatè liberi, ſpiritualis eſſe debet,ac per ſe ſpectans ad intellectualem gradum,quatenus talis eſt. *Liber actus, vel elicitus, vel imperatus.*

Liberum arbitrium non in actu, vel habitu, ſed in potentia aliqua conſiſtere.

IV.

ATque hinc quartò concludimus liberum arbitrium creatum directe,& formaliter cōſiſtere in huiuſmodi potentia,quæ prædictam vim,& dominium habet in ſuum proprium actū. Neq; oportet immorari in refutandis eorum opinionibus,qui (D) dixerunt liberū arbitrium conſiſtere in aliquo actu, uel in habitu, vel in potentia,prout aliquo habitu affecta. Ex quibus opinionibus primā tenuit Herueus quodlib. 1.q.1.ſecundā Bonau.in 2.diſt.25.ar. 1.q.4.tertiam Alber. in 2. diſt. 24.art.5. Verum hæ opiniones aut probabiles nō ſunt,aut aliter vocib. vtuntur. Homo enim liberum arbitrium habet,etiā quādo nihil operaretur,aliàs amitteret liberū arbitrium per ſolam ceſſationem ab actu, quod abſurdum eſt,non ergo poteſt liberum arbitrium in actu conſiſtere. Item homo eſt liberi arbitrij, quia poteſt operari, & non operari poſitis omnibus requiſitis ad agendum: eſt autem potens proximè ad operandum per aliquam potētiam: ergo libertatem habet proximè per aliquam potentiā animæ: talis ergo potentia erit liberum arbitrium. Deinde,ſi libertas arbitrij conſiſtit in aliquo actu, inquiro, an ille actus ſit elicitus à potētia liberà nec ne. Si primum (E) dicatur,iam libertas antecedit illum actum: eſt ergo in ipſa potentia ante actum. Si vero dicatur ſecundum; ille actus neceſſarius eſt: quomodo ergo in illo poteſt conſiſtere arbitrij libertas. *Herueus. D. Bona. Albert.*

V. Obiectio ni reſpondetur.

Dicetur fortaſſe illum actum, etſi neceſſarius ſit poſſe eſſe principiū liberæ electionis aut deliberationis: ita enim viſus eſt philoſophari Herueus. Exiſtimat enim potentiam nō eſſe aptam ad eliciēdum actum liberum,niſi præcedat actus neceſſarius,qui ſit principium eius: nam liberum actum (inquit)

præcedit deliberatio, & deliberationem præcedit A voluntas deliberandi. Sed hoc intelligi poteſt de actu intellectus, vel de actu volũtatis. Verum ergo eſt ante primum actum libere elicitum, debere neceſſariò præcedere actum intellectus, non liberum nec propriè voluntarium, ſed naturalem: quia cum nihil poſſit eſſe volitum quin ſit præcognitum, ante omnem volitionem antecedere debet iudicium aliquod: illud ergo iudicium, quod antecedit primam volitionem, non poteſt eſſe ex volũtate profectum, & conſequenter neque liberum. Impropriiſſimè autem ac falſo dicetur, illud iudicium eſſe ipſum liberum arbitriũ, eo quod in ſuo genere poſſit eſſe fundamentum, & origo liberi vſus, quia ſolum eſt conditio requiſita, & applicatio obiecti, vt potentia libera poſſit ſua facultate vti. Et quamuis daremus iu B dicium illud concurrere actiuè ad actum liberè elicitum à voluntate, nihilominus non in illo conſiſteret libertas: nam potius ipſum de ſe naturaliter influit, expectat tamẽ (vt ſic dicam) cõſenſionem ſeu influxum voluntatis, in cuius poteſtate eſt illum tribuere aut ſuſpendere: non ergo rectè tribuitur libertas illi iudicio ſeu actui intellectus, vt principio in quo proximè reſidet.

VI. Si vero id intelligatur de actu voluntatis, non eſt in vniuerſum verum ante omnem actum liberum voluntatis, præcedere aliquem actum naturalem, qui ſit principiũ actus liberi: quis .n. eſt talis actus, aut quæ neceſſitas cur antecedere debeat. Reſpõdebitur, illum eſſe volũtatem deliberandi. Sed cõtra: nam in primis in Deo eſt perfecta libertas ſine tali C voluntate, præexiſtente in intellectu (modo noſtro intelligendi) perfecta rerum ſcientia merè naturali ac neceſſaria. Angelus etiam in primo inſtante habuit actum liberum voluntatis abſq; præuia voluntate deliberandi per intellectũ, ſed ſuppoſita tãtum aliqua actuali cognitione intellectus, quam habuit concreatam, & receptam potius quam propria volũtate acquiſitã. Et ſimiliter homo ſi in intellectu hẽt ſufficientem propoſitionem, & conſiderationem obiecti, etiamſi illam non habeat ex applicatione voluntatis, ſed ex obiecti oblati excitatione, vel ex locutione aut infuſione alterius, poteſt immediatè liberè velle aut nõ velle tale obiectum. At deinde, licet in homine ſæpe antecedat illa voluntas deliberandi, ſeu aliquid amplius inquirendi, vel cõſiderã D di de tali obiecto, etiam illa voluntas deliberãdi nõ eſt naturalis, ſed libera, quia nihil eſt, quod neceſſitet ad illam habendam: ergo neque illa voluntas deliberandi ſemper antecedit alium actum liberum circa omne obiectum, neque cum antecedit ſemper eſt naturalis ac neceſſaria. Et ratio eſt, quia, vt volũtas velit obiectum, nõ eſt neceſſe, vt prius voluerit conſiderationem obiecti, ſed ſatis eſt, quod talem conſideratiõẽ habeat, ſiue illam conſiderationem habeat à natura, ſiue à voluntate, ſiue aliunde. De neceſſitate enim obiecti volendi ſolum eſt, quod ſit præcognitum: quod vero illa cognitio hinc vel inde proueniat, accidentarium eſt. Et eadem ratione, etiamſi ſæpe accidat conſultationem, & inquiſitionem intellectus eſſe directè voluntariam, non E oportet, ut ſit ab aliqua volitione naturali ſeu neceſſaria, ſed poteſt eſſe à volitione libera, imò moraliter ita accidit, & ideo ſæpe conſideratio eſt culpabilis, quia conſideratio poterat per liberam voluntatẽ haberi. Ex hoc ergo capite nõ eſt neceſſe, vt aliquis actus naturalis voluntatis præcedat liberum.

VII. *An omnis intẽtio finis neceſſaria.*

Aliter obijci põt, quia intẽtio finis ſemper præcedit electionem mediorum: intentio autem finis neceſſaria eſt: nam libera, vt Ariſt. & D.Tho. ſentiunt, ſolum eſt in electione mediorum: ergo ex hoc capite ante actum liberũ antecedit ſemper aliquis actus neceſſarius; qui eſt principium proximum, & ratio electionis liberæ: ergo in eo ponenda eſt primò libertas arbitrij. Reſpondeo; & falſum aſſumi, & malè colligi. Non enim omnis intentio finis neceſſaria eſt, ſunt enim multi fines particulares, quos non ſolum quoad exercitium, ſed etiam quoad ſpecificationem, liberè volumus, ſolumque finem vltimum aut ſummum neceſſariò amamus, idque quoad ſpecificationem tantum, non quoad exercitium, ſaltẽ pro ſtatu huius vitæ, vt paulò inferius attingemus, & ibi declarabimus, quomodo libertas dicatur verſari circa electionem. Deinde etiam, quãdo intentio finis antecedit, libertas quæ eſt in electione mediorum non eſt ei attribuenda, vt proprio principio, ſed facultati, à qua eſt ipſa intẽtio, & electio, tũ quia adhuc incertũ eſt, an intentio ſit proprium ac per ſe principium efficiendi electionem, vel tantum diſpoſitio præuia, ſeu conditio neceſſaria ad illam: tum maximè, quia etſi intẽtio concurrat actiuè cũ potentia ad electionem: tamen determinatio ad eligendum hoc medium præ alijs, non eſt ab intentione, ſed ex virtute ipſius volũtatis, ex cuius influxu eſt intrinſecè voluntaria ipſa electio, & conſequenter determinata ad hoc medium potius, quam ad aliud. Nulla ergo ratione intelligi poteſt, quod facultas libertatis propriè reſideat in aliquo actu, ſed in potentia, à qua proximè eſt actus liber.

VIII. Et ſimilibus argumẽtis facile oſtendi poteſt liberum arbitrium non eſſe aliquem habitum. Primò quidem, quia vel talis habitus eſſet naturalis, & cõgenitus cũ potentia, vel acquiſitus per actus (omitto habitus infuſos, quia nũc de naturali libertate, & de actibus ordinis naturalis loquimur.) Primũ dici non poteſt, quia iuxta veram doctrinam nullus eſt naturalis habitus, naturaliter inditus voluntati, ſi propriè loquamur de habitu, prout eſt qualitas diſtincta à potentia, addẽs illi facilitatem vel inclinationem, hanc enim non dat natura, ſed vſus. Neque aliud docet experientia, vel ratio: nã inclinatio aut virtus, quam natura indidit potentiæ, non eſt aliud ab ipſa potentia. Vnde ſi fortaſſe Diuus Bonauentura, aut Albertus nomine habitus intelligunt habilitatem, ſeu vim connaturalem talis potentiæ, ſolum in nomine à nobis differunt. Secundum etiam dici non poteſt, quia habitus facultatis liberæ per actus liberos acquirũtur; antecedit ergo vſus liberi arbitrij huiuſmodi habitum: ergo non poteſt ipſum liberum arbitrium conſiſtere in tali habitu. Præterea eſt generalis ratio, quia habitus in tantũ poteſt eſſe principium actus liberi, in quantum poſſumus eo vti cum volumus: non ergo dat ipſe habitus libertatem, ſed potius (vt ita dicam) illam accipit à potentia, in qua reſidet, quatenus potẽtia eſt, quæ habitu vtitur, & in eius facultate poſitũ eſt illo vti, vel non vti. Tertia ratio ſit, quia habitus non dat poſſe operari, ſed dat facilitatem in operando: vnde nullum actum naturalis ordinis poteſt voluntas efficere affecta habitu, quem abſolutè nõ poſſit abſq; habitu: liberum autem arbitriũ nõ neceſſariò requirit hãc facilitatem in operando, ſed abſolutam poteſtatem agendi, & nõ agendi, poſitis omnibus requiſitis: vnde homo ratione vtẽs à principio liber eſt antequã illam facilitatem acquirat: non ergo conſiſtit libertas in aliquo habitu, neque in potentia ſimul cũ habitu, cum ipſa per ſe habeat abſolutam poteſtatem. Solum in habitibus per ſe infuſis id videri poteſt probabile, quatenus hi habitus non tantum dant facilitatem, ſed ipſum etiam poſſe. Vnde concedi poteſt hos habitus complere ex hac parte intrinſecam libertatem reſpectu ſupernaturalium actuũ. Quamuis etiam ſine illis poſſit potentia, ſi aliàs habent auxilium proportionatum, dici ſimpliciter libera ad tales actus, quia ad nõ eliciẽdos illos per ſe ſufficit: ad eliciendos autẽ nõ tantũ per habitus, ſed etiam per auxilia compleri poteſt. Neque in hac doctrina occurrit difficultas, nec Diuus Bonauẽtura, aut

ant Albertus argumẽtum aliquod obijciunt, quod noſtra reſponſione indigeat.

Liberum arbitrium non eſſe potentiam, ab intellectu & voluntate diſtinctam.

IX. Sẽtentia Alẽſis improbatur. SVppoſito ergo facultatem liberam proximè poſitam eſſe in aliqua potentia animæ, ſeu ſubſtãtiæ intellectualis, inquirendum ſupereſt, quænam potentia illa ſit. Et inprimis non defuerunt, qui dicerent, eſſe potentiam diſtinctam ab intellectu, & voluntate. Ita tenet Alex. Alenſ. 2. p. q. 72. memb. 2. art. 1. §. 3. vbi ait, liberum arbitrium propriè & ſpecialiter ſumptum, eſſe potentiam quandam motricem diſtinctam ab intellectu & voluntate. Veruntamen hæc ſententia neq; probari, neq; intelligi poteſt. Aut enim eſt ſermo de potentia motrice ſecundum locum, aut de potentia motrice aliarum potẽtiarum ad actus ſuos. De priori probabile eſt eſſe in anima, vel ẽt in intelligentijs diſtinctam ab intellectu & voluntate, ſiue ad mouendum ſe, ſiue ad mouendas res alias, vt ſuprà tactum eſt, & dicetur etiã infra tractando de intelligentijs creatis. Veruntamen non poteſt libertas in hac potentia formaliter conſtitui. Primò, quia illa potentia propriè nõ elicit actum immanentem, ſed actionem transeuntem, & ideo imperfectior eſt quam oportet, vt ſit capax formalis libertatis. Secundo, quia illa potentia non exit in actum, niſi applicata per uoluntatẽ, mouet enim angelus vel homo ſe aut alia, quando vult: imò in vniuerſum principium motus in viuẽtibus perfectioribus eſt appetitus: ergo illa potẽtia non eſt libera actiuè, vt ſic dicam, ſeu elicitiuè, ſed paſsiuè, ſeu imperatiuè: non eſt ergo in ſe potentia libera, ſed ſubijcitur potentiæ liberæ. Vnde eius actus ſolum eſt voluntarius per denominationem ab actu alterius potentię, non intrinſecè per ſe ipſam, quod neceſſarium eſt ad potentiam formaliter liberam, & paulò infrà exponam. Si aũt ſermo ſit de potentia motrice aliarum potentiarum, talis potentia in creatura intellectuali non eſt alia à uoluntate & intellectu: nam loquendo de motione obiectiua, ſi intellectus mouet volũtatem: ſi aũt de motione effectiua, ſeu applicatiua ad opus, ſic voluntas eſt, quæ mouet & ſe, & alias potentias: non enim applicamur ad operandum liberè, niſi quia volumus: fingere ergo aliã potentiam & ſuperuacaneũ eſt, & intelligibile, quia non niſi appetendo & volendo inclinamur & applicamur ad operandum.

X. Quod ſi fortaſſe Alẽſis non re, ſed ratione diſtinguit potentiam hanc motricem potentiarum à voluntate, & hoc ſenſu vocat liberum arbitrium diſtinctam potentiam à voluntate, primum ſolum in verbis à nobis differet. Deinde non ſatis declarat munus liberi arbitrij: non enim adęquatè conſiſtit in motione aliarum potentiarum, ſed etiam in uolẽdo quouis obiecto, cum poteſtate non volendi illud. Sit ergo conſtans & certum facultatem hanc, in qua proximè eſt formalis libertas, non eſſe aliã ab intellectu & voluntate. Quæ autem harum potentiarum ſit, explicandum ſupereſt.

Libertatem formalem non eſſe in intellectu, ſed in ſola voluntate.

XI. Libertas nõ coaleſcit formaliter ex ratione & volũtate. Durand. IN qua re tres modi dicendi eſſe poſſunt. Primus eſt intellectum & voluntatem ſimul ac formaliter complere libertatem arbitrij, ita vt vtraq; ex his potentijs formaliter libera ſit in ſuis actibus, & ex vtriuſq; libertate conſiſtat perfecta libertas hominis cũ ſuis humanis actibus. Hunc tenuit Durand. in 2. d. 24. q. 3. Vbi primum ait intellectum ſimul cũ voluntate eſſe potentiam formaliter liberã: putatque eſſe ſententiam Ariſt. 9. Metaph. c. 3. vbi indi- A ſtinctè ait, potentias naturales eſſe liberas. Deinde ſubiungit Durandus, intellectum eſſe prius & perfectius liberum, quia cũ propriũ ſit potentiæ rõnalis eſſe liberam, quæ perfectius fuerit rõnalis, erit perfectius libera: intellectus aũt eſt perfectior rõnalis potentia: imò ille ſolus eſt propriè & quaſi eſſentialiter rõnalis: voluntas aũt ſolum participatione ſeu ſubordinatione quadam, quatenus apta eſt ratione dirigi: ergo intellectus eſt ẽt primariò liber. Et confirmatur: nã intellectus non ſolum eſt liber, ſed etiam eſt radix libertatis uoluntatis: nam ex indifferentia iudicij, quod ad intellectum ſpectat, oritur indifferentia electionis, quæ pertinet ad voluntatem: ergo libertas prior & perfectior eſt in intellectu: nam propter quod unumquodq; tale & illud B magis. Tandem hinc tacitè concludere videtur Durandus liberum arbitrium formaliter quaſi coaleſcere ex intellectu & uolũtate. Vnde & à Magiſtro ibi & à D.Th. 1. 2. q. 1. ar. 1. definitur liberũ arbitriũ eſſe facultatem voluntatis & rationis: illa enim particula *&* non copulatiuè, ſed collectiuè ſumenda eſt. Vnde munus liberi arbitrij non in ſolo iudicio, vel ſola electione, ſed in utroque ſimul conſiſtet.

XII. Libertas nõ eſt in ſolo intellectu formaliter. Secundus modus dicendi eſſe poteſt libertatem eſſe formaliter in ſolo intellectu, & non in uoluntate. Hunc non inuenio apud aliquem auctorem: uidetur autẽ poſſe ſatis probabiliter fundari in quadam ſententia à multis recepta, nimirũ uolũtatem omnino determinari ad electionem a iudicio intel- C lectus: ita vt nec ſine illo poſſit determinari ad aliquid eligendũ, neq; illo poſito poſſit ab illo diſcrepare, ſeu non conformari illi. Nã ex hoc principio apertè ſequitur primò, potentiam uoluntatis nõ eſſe formaliter liberam. Primò, quia nunquam eſt in poteſtate eius agere, & non agere, poſitis omnibus requiſitis antecedenter, vt ſuperius declaratũ eſt: vnum enim ex his requiſitis eſt iudicium rationis, quo poſito non eſt in poteſtate uoluntatis, aut non agere, ſi iudicatum eſt eſſe agendum, aut agere, ſi iudicatum eſt non eſſe agendum. Secundò, quia voluntas in ſua determinatione magis paſſiuè, quam actiuè ſe gerit, cum neceſſitate quadam ſequatur motionem alterius facultatis: at formalis libertas non poteſt eſſe in potentia vt mota, ſed vt ſe mo- D uens, ſicut oſtenſum eſt. Tertiò declaratur exemplo potentiæ executiuæ, ſeu motiuæ ſecundum locum: illa enim & mouere poteſt, & ceſſare a motu, & huuc motum efficere vel contrarium, & tñ non eſt formaliter libera, quia id non poteſt quaſi ſe mouens ſeu determinans, ſed tanquam mota, & neceſſariò ſequens motionem voluntatis: ergo idem dicendum erit de voluntate, cum pari neceſsitate obſequatur iudicio intellectus. Ex hac aũt parte ſic probata, neceſſariò concluditur altera, nimirum libertatem formaliter eſſe in intellectu quantum ad poteſtatem ferendi & non ferendi iudicium, quia aliàs nullibi relinquetur formalis libertas. Et põt etiam hæc pars confirmari argumentis Durandi.

XIII. Libertas in ſola volũtate formaliter reſidet. D. Tho. Caietan. Capreol. Richard. Scot. Henric. Tertius modus dicendi eſt libertatem eſſe for- E maliter in voluntate, & non in intellectu. Hæc eſt D.Tho. 1. p. q. 83. art. 3. & 1. 2. q. art. 13. art. 1. adincto 6. & in 2. d. 24. q. 1. quibus locis idem tenent Caietan. Capreol. Conrad. & alij Thomiſtæ: conſentiunt etiam Richard. dicta diſt. 24. & Scotus d. 25. & Henric. quodlib. 1. q. 16. Et hanc ſantentiam cenſeo eſſe veriſſimam, quæ ſatis probata erit contra præcedentes, ſi oſtenderimus non eſſe in intellectu formalem libertatem, quia nulla potentia præter voluntatem relinquitur, in qua eſſe poſſit. Id autem in hunc modum demonſtrari poteſt, quia intellectus ſecundum ſe neque eſt liber quoad ſpecificationem ſui actus, neque quoad exercitum: ergo nullo modo eſt liber: neque enim alius modus libertatis excogitari poteſt.

XIV. Prior pars probatur, quia intellectus ex natura ſua determinatus eſt, vt aſſentiat vero, & diſſentiat falſo: qđ ſi natura harũ rõnum in obiecto ſit, aut eã ipſe non percipiat, neutrũ actũ eliere põt, quia nõ põt abſq; obiecto operari. Dices inter hęc membra dari poſſe mediũ, nimirum quod in obiecto intellectus nõ clare videat veritatem aut falſitatem: appareat tamen aliquo modo rationibus probabilibus, vel teſtimonio alicuius. Tunc ergo poterit intellectus eſſe liber quoad ſpecificationem actus. Reſpondetur in primis non poſſe intellectum ex ſe determinari ad ſpeciem actus, niſi ẽt poſſit ſe determinare ad exercitium, quia potentia non ſe determinat ad talem actum, niſi exercendo illum, & quia, vt ſuprà diximus, libertas primò & per ſe cernitur in exercitio actus: ſi ergo oſtenderimus, intellectum non eſſe ex ſe liberum quoad exercitium actus, conſtabit etiam circa talia obiecta non habere formalem libertatem quoad ſpecificationem.

XV. Præterea poteſt a priori declarari & probari, q̃a intellectus circa talia obiecta ſic propoſita, nõ ideo manet ex ſe quaſi ſuſpẽſus, & indeterminatus, quia habet intrinſecã vim & dominiũ ſui actus, ſed ſolũ quia obiectũ non eſt ſatis applicatũ, vt naturali impetu, quo inclinatur ad verum, ex neceſſitate in illud feratur. In quo cernitur magna differentia inter voluntatẽ & intellectũ: nã intellectus non põt eſſe aliquo modo indeterminatus circa ſuum actũ, niſi ob imperfectam propoſitionẽ obiecti. At vero voluntas ẽt circa obiectum exacte propoſitum põt eſſe indifferens iuxta capacitatem obiecti. Et hac ratione in intellectu diuino nulla eſt proprie indifferentia quoad iudicium, quia ſemper eſt actus ſciẽtiæ euidens, & cum perfecta manifeſtatione obiecti: in voluntate autem eſt indifferentia, reſpectu obiectorum, etiamſi perfectiſſime proponantur.

XVI. Et ratio magis à priori ſumi poteſt ex diuerſitate obiectorum intellectus & voluntatis: nã formale obiectum intellectus eſt veritas: in eodem autẽ obiecto non poſſunt eſſe veritas & falſitas, quia ueritas conſiſtit in indiuiſibili, ut ſuprà tractatum eſt, & ideo per ſe, & quantum eſt ex meritis obiecti intellectus ſemper eſt determinatus ad vnum quoad ſpeciẽ actus: vnde ſi interdum non ſatis determinatur, ſolum eſt, quia obiectum non ſatis proponitur ſeu apparet: non vero ex interna vi, & dominio ipſius intellectus ſupra actum ſuum. Voluntatis autẽ obiectum eſt bonum: poteſt autem idem obiectum eſſe ſimul bonum & malum, ſeu conueniens uel diſconueniens in ordine ad diuerſa, ſeu ſub diuerſis rationibus, & ideo ſtante perfecta obiecti propoſitione, ſeu cognitione, poteſt eſſe potentia appetitiua indifferens quoad ſpecificationem ad proſequẽdum, vel refutandum tale obiectum: indifferentia ergo quoad ſpecificationem per ſe ac formaliter non reperitur in intellectu, ſed in uoluntate.

XVII. Altera pars de neceſſitate quoad exercitium probatur, quia nulla potentia cuius actus non ſit intrinſece uolũtarius, poteſt eſſe formaliter libera quoad exercitium: ſed actus intellectus non eſt intrinſece voluntarius: ergo intellectus non eſt potentia formaliter libera. Vt intelligatur antecedẽs ſuppono, duobus modis poſſe actum eſſe uoluntarium; primò extrinſece per dominationem ab actu alterius potentiæ mouentis ſeu applicantis aliam potẽtiã ad opus: quomodo deambulatio eſt voluntaria; quando quis ſponte ſua ſe mouet. Secundo modo eſt aliquis actus voluntarius intrinſece & per ſeipſum, vt actus amoris voluntarius eſt, quid enim magis ſpontaneum quam amare? & tñ per ſe loquendo, non eſt voluntarius per denominationẽ ab alio actu, ſed per ſeipſum. Non enim eſt neceſſe, vt qui amat priori & diſtincto actu velit amare, & quamuis interdum aliquis pro libertate ſua id facere poſ-

A ſit, tamen eſt accidentarium ad uoluntarium amorem: immediate enim & abſq; priori actu poteſt quis amorem elicere: & ipſummet amare, intrinſece eſt velle amorem. Sed eſt differẽtia, quod in priori modo voluntarij, actus qui denominatur voluntarius ab alio, eſt obiectum, & effectus eius: obiectum quidem, quia in ipſum tendit prior actus: effectus autem, quia tàlis actus non ſolum eſt uolitus vt obiectum, ſed ẽt cauſatus, ſaltem mediate, quatenus ex vi actus uoluntatis vel appetitus applicatur inferior potentia ad operandum. At vero actus qui per ſeipſum eſt intrinſece voluntarius, non cõparatur ut proprium obiectum; vel effectus ad illũ actum, quo eſt voluntarius, quia eſt voluntarius ſeipſo, & non eſt proprie obiectum vel effectus ſui ipſius: B habet ergo aliud obiectum, in quod directe tẽdat, & eſt effectus potentiæ, à qua elicitur, & ſolum per quandam virtualem reflexionem quam in ſe includit, eſt uoluntarius: unde dici ſolet uolitus per modum actus, non per modum obiectis.

Ex quo intelligitur, nullum actum poſſe eſſe intrinſecè & per ſeipſum voluntarium, niſi ille, qui eſt elicitus à potẽtia appetitiua. Probatur, quia propriũ voluntariũ, vt diſtinguitur a connaturali, formaliter prouenit ab aliquo actu elicito ab appetitu vitali: & ita in priori modo uoluntarij actus ille, qui extrinſece dicitur volũtarius, eã denominationẽ recipit ab aliquo actu elicito ab aliquo appetitu vitali, à quo imperatur: ergo actus, qui per ſeipſum eſt voluntarius, cũ non recipiat hanc denominationem ab alio actu elicito ab appetitu, neceſſario debet eſſe elicitus ab appetitu vitali. Et ex ipſa rõne & modo talis actus põt ẽt reddi ratio: nam actus elicitus à uoluntate eſt per modum intrinſecæ, & ſpontaneæ tendẽtiæ, & inclinationis in obiectũ: & ideo talis tendentia ſeipſa ẽt eſt ſpontanea: hic autem modus tendentiæ eſt proprius appetitiuæ potentiæ: ergo eſt ẽt illius proprium, quod actus eius ſit per ſeipſum intrinſece voluntarius; cũ ergo intellectus non ſit potentia appetens, conſtat actũ eius non eſſe per ſeipſum intrinſece voluntarium, quæ erat poſterior pars antecedentis aſſumpti. XVIII. Actus in ſe voluntarius ſemper eſt elicitus ab appetitu.

Prior vero pars, ſcilicet ſolam illam potentiã eſſe poſſe liberam quoad exercitium, cuius actus eſt intrinſecè voluntarius, declaratur in hunc modũ; D quia exercitium actus, ſeu (quod idem eſt) determinatio potentiæ ad operandum, eſſe debet aut naturalis ex ſolo impetu naturæ, aut voluntaria ex inclinatione elicita operantis. Neq; .n. intelligi poteſt alia ratio, ob quam cauſa aliqua exeat in aliquod opus, niſi vel quia eſt talis naturæ ex ſe determinatæ ad illud opus, vel quia vult & appetit talem operationẽ. Sed potentia libera quoad exercitium non determinatur ad opus ex ſolo impetu naturæ: ergo eſt determinanda uoluntariè: ergo aut extrinſecè per uoluntarium elicitum ab alia potentia: & ſic non erit potẽtia formaliter libera, ſed imperatiuè: quia ipſa non ſe mouet quoad exercitium, ſed mouetur, & determinatur ab alio; Vel per uoluntariũ intrinſecũ: & ſic neceſſe eſt, vt talis potentia ſit appetitiua: E ergo vt potẽtia aliqua ſit formaliter libera quoad exercitiũ, id eſt, potens ſe ipſam determinare ad exercendum actum liberũ, neceſſe eſt, vt ſit potentia intrinſecè uoluntariè operans per ſuum actum: cum ergo intellectus non ſit talis potentia, vt per ſe conſtat, recte concluditur ipſum non eſſe potentiam formaliter liberã in exercitio ſui actus. XIX.

Quod quidem confirmari poteſt primò ex communi modo ſentiendi, & loquendi omnium hominum: cum enim poſſit homo de hac re uel illa conſiderare, ſi quis interrogetur cur potius in huius rei conſideratione quàm alterius occupetur, reſpondebit id facere quia vult: imò & qui credit ea, quæ nõ manifeſtè uidet, credit quia vult, uoluntate ratione regu- XX.

regu-

regulata,ſi prudenter colit: & ideo dicunt Theologi credere eſſe meritoriũ,& pendere ex pia affectione voluntatis:ergo ſignum eſt intellectum nunquã liberè determinari ad alterutrã partem niſi per voluntatem:ergo non eſt ipſe in ſe formaliter liber.Et confirmatum tandem, nam quando actus ſeu exercitiũ actus intellectus,nõ habetur ex neceſſitate naturæ non poteſt ab homine aſſumi, ſeu præferri carentiæ talis actus ſeu exercitij niſi per quãdam electionem, qua hoc præfertur alteri: ſed electio eſt actus volũtatis:ergo determinatio potẽtię ad exercitium actus ſemper eſt per imperium ſeu motionem voluntatis eligentis:atq; ita tota libertas talis actus eſt formaliter ex voluntate,& non eſt intellectu.Idẽque maiori ratione concluditur,quando electio nõ ſolum eſt de exercitio actus intellectus, ſed ẽt de ſpecie eius,vt cum quis eligit credere firmiter potius quã diſcredere,vel dubitare:illud.n.neceſſe eſt fieri per voluntatẽ determinãtem intellectum, vt recte dixit D.Thom. 2.2.q.2.artic.1.ad tertium.

XXI. Ex probatione igitur huius partis relinquitur in primis ſatis improbata opinio Durandi: nam ſi intellectus non eſt formaliter liber,non poteſt liberũ arbitrium formaliter conſiſtere in collectione ſeu aggregato vtriuſque potentiæ intellectus & voluntatis.Dico autem *formaliter*,nam radicaliter pertinet intellectus ſeu ratio ad liberum arbitrium.Quo ſenſu dictũ eſt,liberũ arbitrium eſſe facultatem voluntatis,& rationis.Eſt enim volũtatis formaliter, rationis autem pręſuppoſitiuè ſeu radicaliter.Neq; oportet cum Scoto,Henrico,& alijs diſputare, qui negant rationem eſſe dicendam radicem libertatis, ſed ſolum cõditionem neceſſariam ad libertatem: nam hi authores vidẽtur de modo loquendi magis quam de re contendere.Nam,quia cognitio ſolum eſt neceſſaria conditio,præuia ad volitionem,ideo modum cognitionis ſolum appellare volunt conditionem neceſſariã ad modum volitionis, qui in libertate conſiſtit.Optimè tamen dici poteſt, radicẽ libertatis eſſe rationis ſeu intelligentię vſum:nam, ſi de potentijs ipſis loquamur,potentiæ appetitiuę ſequuntur cognoſcitiuas, ita vt licet radix earũ ſit anima,immediatè tamen eſt radix potentię cognoſcitiuæ,& mediãte illa appetitiuæ:& ita perfectior appetitus radicatur proximè in perfectiori potẽtia cognoſcente:ergo etiam hæc perfectio formalis libertatis oritur ex perfectione intelligẽdi ſeu ratiocinandi.Sicut ergo vna paſſio eſt radix alterius, ita libertas voluntatis dicetur radicari in intelligentia rationis.Et eadem eſt proportio inter actus,quia ſicut eſt ordo p ſe inter potẽtias,ita inter actus earũ; & quia moraliter illa eſt cauſalitas per ſe,fundamẽtum autem totius eſſe moralis eſt libertas;igitur ẽt indifferentia in actibus voluntatis prouenit ex indicio rationis, vt recte docet D. Th. 1.p.q.83.ar.1. & alijs locis ſupra citatis,quem Thomiſtæ eiſdem locis ſequuntur:& Son.Iauell.& alij 9.Metaph.

Rationis vſus radix eſt libertatis.

XXII. Solum oportet obſeruare dictos authores ſæpe dicere indifferentiam actus volũtatis oriri ex indifferentia iudicij rationis: in qua locutione cauenda eſt ęquiuocatio vocis *indifferentiæ*, nam attributa voluntati in ipſa potentia ſignificat formalẽ libertatem,ſeu potentiã ad vtrumlibet:in actu vero eius ſignificat immediatam habitudinem ad potentiam elicientem actum,cum proxima poteſtate ad oppoſitum.Vnde ſi in eodem ſenſu dicatur indifferentia actus voluntatis oriri ex indifferentia iudicij,nõ eſt vera ſententia:quia in iudicio,vt antecedit voluntatem,non poteſt eſſe hęc formalis indifferentia,vt demonſtratum eſt.Aliter ergo ſumenda eſt indifferentia attributa iudicio vt radici libertatis, & põt dici indifferẽtia nõ formalis ſed obiectiua, nã quia iudicium rationis propter ſuam perfectionẽ & amplitudinem proponit in obiecto varias rationes cõuenientiæ,vel diſcõuenientiæ, & ſimiliter proponit medium non ſemper vt neceſſarium, ſed vt indifferens,quia & diſcernit gradum vtilitatis & difficultatis eius,& ſimul inuenit,vel proponit alia media: ideo fundamentũ eſt liberæ electionis voluntatis. Quod autẽ in iudicio non ſit alia indifferentia, vel libertas neceſſaria, ſatis conſtat ex dictis ſupra contrã opinionẽ Hernæi.Et patet facile in libertatẽ diuina,nã præſuppoſita ſola naturali ſcientia obiectorum omnium poſſibiliũ,voluntas diuina liberè vult hoc vel illud extra ſe,propter ſolam indifferentiam vel non neceſſitatem obiectorum,quam per naturalem ſcientiam clariſſime & neceſſario intelligit.

XXIII. Atque ita ſatisfactum eſt omnibus fundamentis Durandi:nam eſſe potentiam formaliter liberã nõ eſt idem quod eſſe potentiam rationalẽ,nec neceſſariò illud concomitans:ſed ſolũ comitatur potentiã appetitiuam rationalẽ:ad potentiã aũt rationalem vt ſic ſolũ conſequitur quod ſit libera formaliter aut radicaliter. Et hoc modo intelligendus eſt Ariſt.9.Metaph.vbi indiſtincte loquitur de potẽtijs rationalibus per modũ vnius,ſolũque intẽdit docere in parte rationali quam mentẽ appellamus, eſſe indifferentiam in operando:qũo autem ad hanc indifferentiã concurrant ſingulæ potẽtię illius partis ſuperioris,ipſe nõ tractat,à nobis aũt declaratũ eſt.

XXIV. Secundò ex probatione eiuſdem partis improbatã relinquitur ſecunda ſententia,quæ formalem libertatem in voluntate negabat:nam ſi formalis libertas non eſt in intellectu,vt oſtenſum eſt,neceſſe eſt vt ſit in voluntate,alias nullibi eſſet. Deinde eſt per ſe ſe valde improbabilis illa ſententia,& aliena ab omni hominum ſenſu: omnes .n. cenſent hominem eſſe liberũ, quia,ſi vult,operatur,& ſi vult,ceſſat. Vnde etiam Scriptura ſacra hanc poteſtatẽ indifferentem maximè attribuit volũtati 1.ad Corin. 7.*Non habẽs neceſſitatem,ſed poteſtatẽ habens ſuæ voluntatis*,& ideo etiam omnis bonitas & malitia omniſque ratio præmij aut pęnæ in voluntate eſſe cenſetur,vt latius Theologi tradunt. Ac diſertè Conc. Triden.ſeſſ.6.c.5.cum docuiſſet eſſe in poteſtate hominis liberè cooperari vel reſiſtere gratiæ,expreſsè declarat id facere hominẽ *libera ſua voluntate*, vel ſola,ſi reſiſtat,vel adiuta Dei gratia, ſi cooperetur. Ac denique antiqui Patres hac ratione liberum ipſum arbitrium ſæpe nominãt *liberam voluntatem*, vt videre eſt in Auguſt.lib.3.de lib.arb.c.& ſeq. & in Damaſ.lib.2.de fide,c.25.interdum vero vocant liberum voluntatis arbitrium, vt patet apud Aug. lib.5.de Ciuit.c.9.& Ambr.lib.2.de fide,c.3.

1. Cor. 7.

Trident.

Auguſt.

Damaſ.

Ambroſ.

XXV. Atque ex hac parte, quod voluntas ſit formaliter libera;poteſt confirmari altera,quod ſcilicet intellectus non ſit formaliter liber; quia non ſunt ponẽdi in homine actus eliciti à duabus potentijs per ſe liberi ex ſolis habitudinib⁹ ad ſuas potentias, alias duplex inordinatio moralis eſſet ĩ huiuſmodi actibus intellectus & voluntatis. Itaque ſtatim ac intellectus indicaret hoc obiectum prauum eſſe eligibile in hoc actu præciſè ſumpto, & ante aliũ conſenſũ voluntatis eſſet malitia:quia de ſe eſt rationi diſſonus,& alioqui eſt formaliter liber.Rurſus in electione talis obiecti eſſet noua malitia, quia ille eſt nou⁹ actus liber quẽ homo vitare poſſet,& de obiecto rationi cõtrario.Quod ſi ſtante illo indicio adhuc volũtas nõ conſentiret,nihilominus homo dignus eſſet reprehẽſione ratione talis iudicij,non ratione alicuius volũtatis prioris,formalis aut virtualis,ſed præciſè ob libertatẽ intellectus. Eadẽque ratione incõſideratio aut error poſſet eſſe culpabilis ratione ſolius intellectus abſq; interuentu volũtatis:quæ oĩa ſunt abſurda, cũ nihil magis repugnet quã eſſe peccatũ abſq; voluntario.Sicut ergo nõ eſt in hoĩe alia formalis bonitas vel malitia moralis, niſi quę à uolũtate prouenit:ita neq; eſt alia potẽtia

forma-

formaliter libera præter voluntatem. Neq; hoc eſt contra perfectionē intellectus, quia ſimpliciter maior perfectio eſt eſſe regulam voluntatis, cui perfectioni repugnat libertas formaliter in eadem potē tia, tum quia regula debet eſſe certa, & de ſe immutabilis, tum etiam quia illa operatio quæ eſt regula, non eſt per inclinationem & tendentiam in rem regulatam, ſed per quandam commenſurationem ad illam, quæ commenſuratio non eſt indifferens, ſed certa & determinata: voluntas autem, quia eſt quaſi cæca, indiget regula, aut directione intellectus: quia verò tendit in ſuum obiectum per voluntariam inclinationem perfectam, capax eſt libertatis: & in hoc poteſt ſecundum quid excedere intellectū, quāuis ſimpliciter ſit imperfectione inferior.

SECTIO VI.

Quomodo cauſa libera determinetur à iudicio rationis.

I. Prima ſententia. SVpereſt tamen reſpondeamus ad difficultatem in fauorem ſecundæ ſententiæ propoſitā, quæ aliam quæſtionem poſtulat: quomodo. ſ. volūtas, dum liberè vult, à ratione determinetur. In qua diſcipuli D. Thom. ſupra citati, & alij recentiores omnino contendunt non poſſe volūtatem determinari, ad liberum actum, niſi præcedat in intellectu definitum iudiciū practicum, vel, vt alij loquūtur, imperium quo hic & nunc pēſatis omnibus, definitā ſententiam proferat, hoc eſſe homini eligendū: vel impulſum qui hac voce explicatur, *fac hoc*, efficiat. Ratio eſſe poteſt, quia voluntas non pōt ferri, niſi in obiectum cognitum, & per rationem propoſitum, cum ſit appetitus rationalis 3. Ethic. c. 2. ergo donec ratio determinatè iudicet quid eligendū ſit, non poteſt voluntas eligere: alias tenderet in obiectum incognitum: quia cognitio vera nō eſt ſine iudicio, per purā. n. apprehenſionē nondū cognoſcitur an res ſit talis, vel nō ſit: ergo & è conuerſo ſtāte illo definito iudicio, hoc eſt eligendum, non pōt volūtas non eligere: quia alias ēt tunc ſine ratione duceretur: & formaliter, vel virtualiter ſaltē ferretur in incognitū: quia non eligēdo, vel formali, vel virtuali actu refutat illud obiectum, vel vult nō amplecti tale mediū ſine vlla ratione vel iudicio: repugnat ergo volūtatē ſic operari. Propter qđ fortaſſe dixit Bernar. li. de grat. & libero arb. habere ſēper voluntatē cognatā rationem quia licet nō ſemper ex ratione, nunquā tamen abſq; ratione mouetur.

II. Secunda ſentētia. Henric. Scotus. Andr. Hæc vero ſententia non placet Henrico, neq; ēt Scoto & diſcipulis eius, vt patet ex locis citatis, & ex Antonio And. 9. Metaphyſic. q. 2. Et ſane ratio inſinuata in ſuperiori ſectione referendo ſecundam ſententiam apud me eſt irrefragabilis: nam ſi illud iudicium rationis eſt ita prærequiſitum ad operandū ut in ſuo genere ſit cauſa neceſſaria ad actum liberū voluntatis: & illo iudicio poſito voluntas nō pōt non conſentire illi: ergo voluntas non eſt talis potētia, quæ poſitis omnibus abſolutè prærequiſitis ad operandū, poſſit velle & non velle: ergo nō eſt potentia libera. Tota collectio videtur euidens iuxta principia ſuperius demōſtrata. Et declaratur amplius, nā poſito iudicio, volūtas neceſſitate vult in ſenſu (vt aiunt) compoſito: quod facile concedēt authores illius ſententiæ: adeo vt Medin. 1. 2. qu. 9. art. 1. dub. 2. poſt ſecundam concl. dicat ſtante imperio efficaci ex parte intellectus nullam reſtare libertatem in voluntate ad contradicendum. Et ſubdit, non habere imperium hanc efficaciam ab iſta voluntate per ſe loquendo, quia cum non ſit abitio in infinitum, neceſſario deueniendum eſt ad vnum imperium intellectus anteuertens omnem actionē voluntatis, quod ſecum efficaciter rapiat volūtatē (Medin.)

A Et Bellarminus, qui illam tenet ſententiam libr. 2. de grat. & libero arbit. c. 8. dicit, quod ſicut voluntas Beatorum eſt determinata ad amandū Deū poſita viſione Dei, ita in quacūque re particulari eligenda voluntas eſt determinata ad vnū quoad ſpecificationem, & quoad exercitiū, & reipſa neceſſario eliget: quando aderit præſens iudicium practicū particulare diſtans hic & nunc abſolutè omnibus conſideratis hoc eſſe eligendum: Bellarm.

Sed tunc interrogo rurſus an illud iudicium ſit abſolutè & ſimpliciter neceſſariū, ita vt feratur ab intellectu ex vi ſolius obiecti, & medij euidētis, aut alterius cauſæ neceſſitantis intellectum ad tale iudicium: an vero ſit actus ſimpliciter liber. Si primum dicatur, euidenter deſtruitur vſus libertatis, quia ta- III.
B lis vſus neque cernitur in ferēdo ipſo iudicio, neq; in actu volūtatis qui ad illud neceſſario cōſequitur. Neque hec iuuat quidquā ſenſus compoſitus, quia illa ſuppoſitio cū qua actus neceſſario cōponitur, eſt in ſe ſimpliciter neceſſaria & nō libera, & eſt antecedens tanquā cauſa neceſſitans ad ſubſequentē actum: qui modus compoſitionis in amore beatifico reperitur, nec pōt actus voluntatis alio modo eſſe neceſſarius. Si vero dicatur iudicium illud eſſe liberū (ut tandem poſt inutiles & obſcuras diſtinctiones concedit Iauellus 9. Metaph. q. 4.) interrogo rurſus, an illud iudicium ſit liberum elicitiuè ex vi intellectus, uel imperatiuè à uoluntate. Primū dici nō poteſt in ſententia cum quia conuenimus, qui de hoc puncto diſputamus, quod intellectus non eſt
C potētia formaliter libera. Si uerò dicatur ſecundū, uel proceditur in infinitum, vel omnino deſtruitur illa ſententia, nam de illo actu uoluntatis qui determinat intellectum ad tale iudicium, inquiro an determinetur ex alio iudicio intellectus, & de illo redibit idem argumentum, & ſic procedetur in infinitum. Si uero ille actus liber uoluntatis nō eſt ex determinatione ſimilis iudicij prioris inferūtur duo, illi ſententiæ contraria. Primum eſt uoluntatē non determinari in oībus ſuis actibus liberis à iudicio intellectus: ſecundū eſt nūquā ſic determinari, niſi in uirtute alicuius prioris uolitionis liberæ, ī ui cuius cætera cōſequūtur, & ab ea participāt libertatē.

Dicet fortaſſe aliquis ſtante illo iudicio impoſſibile eſſe uoluntatem non conſentire: poſſe tamen IV.
D uoluntatē tollere iudicium illud: & propterea actū eius eſſe liberum & nō neceſſarium, ſed hæc reſponſio non ſatisfacit argumēto propoſito, ſed tacitè & implicite admittit illud iudicium eſſe liberū: aliàs non poſſet uoluntas auferre illud: nōn declarat aūt per quam uolūtatem ſit à principio liberum. Neq; n. ſatis eſt ſi dicatur eſſe liberum indirecte, quia uoluntas nō impediuit illum, tum quia ſaltem potuit uoluntas haqere uolitionem liberam qua impediret illud iudicium, de qua redit idem argumentū, tum etiam quia licet ad negationem actus fortaſſe poſſit ſufficere uoluntarium indirectum, tamen ad exercitium poſitiuū actus liberi & imperati nō ſufficit, ſed neceſſarius eſt actus formaliter liber imperans & determinans potentiam. Alia præterea eua-
E ſio, quæ ex Iauellō ſupra ſumi poteſt, non eneruat uim argumenti: ait enim, iudicium illud eſſe liberū radicaliter, quod habet ab intellectu, & nō à uolūtate, ſed hoc non eſt reſpondere ad dilemma factū, ſed illud eludere, quia eſſe liberum radicaliter non eſt aliud quam eſſe radicem libertatis, quæ eſt in uoluntate, de quo non inquiritur, ſed de libertate formali: nā ille met actus intellectus qui eſt radix actus uolūtatis, eſt uerè ac formaliter elicitus à ſua potētia, & de illo inquiritur, an ex neceſſitate, uel cum indifferentia elicitus ſit à potentia. Alij reſpondent diſtinguentes de iudicio ſpeculatiuo, uel practico, quia non ſpeculatiuum, ſed practicum determinat uoluntatem. Et hoc aiunt eſſe liberum, etiamſi cōtingat

tingat ſpeculatiuũ eſſe naturale. Sed hoc non eneruat difficultatem propoſitã, nam ſi poſito toto iudicio ſpeculatiuo de obiecti conuenientia, vtilitate, honeſtate aut turpitudine, & alijs rõnibus aut circumſtantijs, iudicium practicum de tali re amãda ſeu eligenda liberũ eſt, de illo redit totũ argumentum factũ, à quo nimirũ determinetur intellectus ad tale iudiciũ. Si ab intellectu: ergo intellectus eſt liber, ſi à voluntate, quid determinat illã? Atq; ita concluditur, primam determinationem liberã voluntatis fieri ſine tali iudicio: nullumque eſſe iudicium omnino determinans volũtatem ad aliquem actum; niſi in virtute prioris volitionis liberæ.

V. Tertia opinio. Dicunt tandem aliqui illud iudiciũ practicum eſſe liberũ ex vi voluntatis amantis illud obiectũ: & voluntatẽ ipſam amare illud obiectum ex vi talis iudicij: atq; illos duos actus eſſe ſibi inuicẽ cauſas in diuerſis generibus cauſarũ, quia & voluntas determinat intellectũ vt ita practicè iudicet, & intellectus determinat voluntatẽ, vt velit talem rem. Neq; repugnat (inquiunt) illa duo mutuo ſe antecedere & ſubſequi, quia id fit in diuerſis generibus cauſarum. Voluntas.n. determinat intellectũ efficienter, intellectus aũt voluntatem finaliter: Sed hæc doctrina mihi non probatur: primum.n. nulla ratione fundatur, neque aliquid eſt neceſſaria: & aliunde vix põt mẽte concipi illa mutua prioritas & motio inter illos duos actus. Et præterea oſtendo eſſe impoſſibilem, nam in omni actu vitali ſufficiens applicatio obiecti neceſſarij ad actum ſimpliciter, & in oĩ genere cauſæ antecedit talẽ actũ. Nec fieri põt vt ipſamet obiecti applicatio, effectiuè proueniat ab actu ad quẽ ordinatur: ſed iudiciũ rõnis requiritur ad actũ volũtatis vt applicãs obiectum: ergo impoſſibile eſt vt iudicium rationis neceſſariũ ad actum voluntatis effectiuè proueniat ab eodem actu. Maior inductione oſtendi poteſt in oĩbus alijs actibus vitalibus extra illũ de quo agimus. Et ex naturalibus põt ſumi argumentum proportionale, quia impoſſibile eſt vt agens, qđ paſſo indiget vt agat non ſupponat abſolutè & in omni genere cauſæ applicationẽ paſſi ad talem actionẽ, aut qđ per ipſammet actionẽ ſibi applicet paſſum. Et ratio reddi põt, quia agens eſt impotens ad agẽdum, niſi circa materiã applicatam: ergo impoſſibile eſt quod per illã actione ipſammet applicationẽ efficiat, ſed oĩno debet ſupponere illam. Item quia alias talis actio vt applicatiua paſſi, non verſaretur circa illud vt applicatum, ſed vt diſtans: quod ſtatim declarabitur magis in re de qua agimus.

VI. Minor aũt primi ſyllogiſmi certa eſt ex illo principio, quod nihil eſt volitum quin præcognitum. Quod ſi quis contendat iudiciũ rõnis non tm̃ eſſe conditionem, & applicationem obiecti, ſed ẽt principium efficiens cũ voluntate actum eius, nõ eneruat, ſed auget vim argumenti, nã ex eo magis repugnabit illud iudicium eſſe effectiuè ex motione actus voluntatis, quod ipſummet iudiciũ dicitur eſſe principiũ efficiens talem actũ voluntatis. Et confirmatur præterea primò, quia voluntas nõ applicat aliquã potentiã ad actum ſuũ, niſi volendo illũ actum: ergo ſi voluntas directè applicat intellectũ ad illud iudicium, id faciet per actum quo vult vt intellectus id iudicet: quid ergo mouet voluntatẽ vt hoc velit? Nam aliud prius iudicium, an ipſum quod eſt volendum? ſi aliud: ergo non determinatur voluntas ad illum actum à iudicio quod vult, ſed quod præcedit. Si illud idem: ergo illud iudiciũ per modũ obiecti mouet voluntatem, priuſquã de illo ſit iudicatum vllo modo. Et confirmatur ſecundo, nam alias primus actus intellectus poſſet eſſe à voluntate ipſa, quod eſt contra omnium ſententiã fundatam in illo principio; *Nihil volitum, quin præcognitum.* Et ſequela probatur, quia etiam de A primo actu intellectus dici poſſet eſſe liberum, & voluntarium ex motione voluntatis, & nihilominus in ſuo genere eſſe cauſam eiuſdem actus voluntatis quo ipſe eſt voluntarius. Quod ſi in primo actu hoc eſt impoſſibile, vt re vera eſt, non eſt quia eſt ſimpliciter primus, ſed quia tali modo eſt cauſa actus voluntatis, vt ad illum ſimpliciter, & in omni genere cauſæ præſupponatur: hæc autem ratio procedit in omni alio actu: nunquam ergo fieri poteſt, vt iudicium intellectus ſit liberum per actum voluntatis ſubſequentis ipſum. Vel aliter fieri non poteſt, vt voluntas determinetur ad actum liberũ per iudicium quod ex eodem actu libero naſcitur. Atq; ita fit vt vel determinetur per iudicium omni B no neceſſarium, quod repugnat liberati, vel quod determinatio libera non oriatur ex tali iudicio, quod eſt intentum.

Quæstionis reſolutio.

Propter has ergo difficultates exiſtimo ad liberam determinationem voluntatis non eſſe neceſſarium tale iudicium practicum omnino determinans ipſam. Quod præter diſcurſum factum (qui videtur eſſe à poſteriori, & ab inconuenienti) poteſt à priori & ex re ipſa declarari, quia iudicium intellectus nõ mouet voluntatem, niſi medio obiecto quod proponit: ſed obiectum propoſitum non ſemper infert neceſſitatem voluntati, aut determi- C nat illam ad vnum, neq; hoc eſt neceſſarium vt voluntas poſſit in obiectum tendere: ergo nec eſt neceſſaria ex parte iudicij, imo nec poſſibilis talis determinatio. Maior probatur, quia vel iudicium mouet tantum ratione obiecti, vel ipſummet ratione ſui habet peculiarem efficaciam ad determinandã voluntatem. Hoc poſterius dici non poteſt, tum quia talis efficacia repugnaret libertati voluntatis, vt dictum eſt, tum etiam quia talis mouendi modus eſt alienus à munere intellectus, qui eſt illuminare & dirigere ac regulare voluntatis operationes: tum deniq; quia ille mouendi modus eſt proprius voluntatis, quæ in hunc finem peculiariter data eſt, vt alias potentias efficienter moueat quoad exercitium: ergo non poteſt fieri vt intellectus, D qui à voluntate efficienter mouetur, viciſſim eodem modo illam moueat. Atq; hoc docet expreſsè D. Thomas 1.2.q.9. artic.1. & 3. VII.

Sed obijciunt aliqui, quia intellectus per imperium practicum efficaciter mouet voluntatem ad opus. Reſpondetur, imperium practicum intellectus, quo quis intelligitur ſibi ipſi, vel ſuæ volũtati imperare, non eſſe aliud à iudicio perfectè practico, & oĩno definito cum oĩbus circumſtantijs. Neque intelligi põt in intellectu actus impulſiuus voluntatis, niſi per modum iudicij: ſicut reſpectu aliorum nõ intelligitur imperium niſi per modum locutionis intimantis quid agendum ſit, & quidquid aliud in intellectu fingitur, & gratis aſſeritur, & ex- E plicari non poteſt quid ſit, & eſt extra rõnem intellectus, qui eſſentialiter & adæquatè eſt potẽtia cognoſcitiua, & iudicatiua, & ideo nõ poteſt habere actum niſi per modum apprehenſionis vel iudicij. Cũ ergo hoc imperiũ de quo agimus, non ſit mere apprehenſio, vt per ſe conſtat, non põt eſſe niſi iudicium practicũ. Neq; Ariſt. aut D. Tho. imperiũ rationaliter vnquam declarant quã per modum iudicij omnino practici, vt latius in 1.2.q.17. tractatur. Hoc igitur iudiciũ ex ſe ſolũ mouet ex parte obiecti, vt declaratum eſt. Quod ſi interdũ videtur efficaciter impellere, ſolũ eſt in virtute alicuius actus efficacis eiuſdem voluntatis qui præceſſit: nã ſi voluntas efficaciter propoſuit, vel intendit conſequi hũc finẽ, aut elegit adhibere tale mediũ, intellectus nacta occaſione hic & nunc iudicat oĩno eſſe hoc faciendũ ſuppoſita priori volũtate. Et tunc voluntas om- VIII.

tas om-

tas omnino determinatur, nō tam à iudicio, quam à ſe. Cuius ſignum eſt, quia non abſolutè, ſed quaſi conditionatè determinatur. ſ. ſi velit in intentione ſeu electione facta perſiſtere. Vnde ſi à priori voluntate velit retrocedere, poteſt, & impedire huiuſmodi imperium. Quando aūt talis voluntas efficax non præcedit, impoſſibile eſt, vt imperium intellectus habeat illam vim impulſiuam efficacem, alias deſtrueret voluntatis libertatem, & laus aut reprehenſio nō eſſet voluntati ſed intellectui attribuenda. Atq; hoc tandem fatetur Medina, propter D. Thom. authoritatem 1.2.q.17.art.5.

IX. Super eſt probanda altera pars. ſ. quod voluntas ab obiecto propoſito nō ſemper determinetur ad vnum, quæ certa eſt & recepta ab oībus eāmq; ex profeſſo probat D.Tho. 1.2.q.10.art.2. Nam perinde eſt dicere voluntatem nō neceſſitari ab alio, qđ non determinari ad vnum ab illo, vt probant argumenta ſuperius facta, ſed eſt certum nō neceſſitari ab oībus obiectis, ergo nec determinari ad vnū: igitur quoad exercitium ſolum in patria ab infinita bonitate Dei clarè viſi determinatur ad vnū, iuxta receptam doctrinam. Quoad ſpecificationem vero à bono in communi aut alijs ſimilibus obiectis, vt infra attingemus. Non verò ab oībus, quia non in omnibus apparet aliqua neceſſaria ratio boni: Vel non apparet talis bonitas quæ non habeat admiſtam vel malitiam, vel incommodum aliquod, aut defectum. Quamuis autem obiectum non ſic determinet voluntatem, poteſt eſſe ita ſufficiens ad excogitandam & alliciendam illam, vt ipſa ſua libertate determinetur aut feratur in illud, quia ſi in obiecto repræſentatur aliqua ratio boni, illa eſt de ſe ſufficiens ad mouendā voluntatem, ergo illa determinatio neceſſaria non eſt vt voluntas moueatur.

Reſponſio ad contraria fundamenta.

X. EX quo non ſolum probata eſt noſtra ſentētia, ſed ēt reſponſum eſt ad fundamentum oppoſitę ſententiæ. Ex eo.n. quod voluntas non pōt ferri in incognitum, ſolum habetur, neceſſariū eſſe iudicium intellectus, vt voluntas poſſit eligere, non vero ſequitur oportere vt illud iudicium determinet voluntatē ad vnum. Quod eleganter dixit Bernar. lib. de Grat. & lib. arb. his verbis, *Eſt ratio data voluntati vt inſtruat illam non vt deſtruat: deſtrueret autem ſi neceſſitatē vllam imponeret, quo minus pro arbitrio ſuo ſeſe volueret.* Vnde cum in argumento ſumitur, neceſſariū eſſe vt intellectus prius iudicet quid eligēdum ſit, ambigua eſſe poteſt propoſitio: nā ſi ſit ſenſus prius iudicare quid bonitatis, vtilitatis, aut conuenientiæ habeat medium eligendum, & ipſa electio, vera eſt propoſitio: ſi verò ſit ſenſus prius eſſe iudicandū abſolutè & oīno hoc eſſe eligendum, falſa eſt propoſitio. Nam reddit hunc ſenſum, quod penſatis & conſideratis oībus iam hīc, & nunc eſt ſub aliqua rōne neceſſarium hoc eligere, & ideo eſſe oīno eligendum: nulla eſt aūt ratio ob quā tale iudicium ſit neceſſarium ante omnem electionem: imo repugnat hoc libertati electionis, vt oſtenſum eſt. Sufficit ergo illud iudiciū quo medium hoc iudicatur vtile, & penſatis oībus aptum vt eligi poſſit: & idem eſt de quolibet obiecto bono, quod. ſ. iudicetur ſufficienter bonum vt amari poſſit. Nam ſicut, vt viſus ferri poſſit in obiectum, non eſt neceſſe, quod applicetur vt viſum, vel vt videndum, ſed vt viſibile, ita vt voluntas moueatur ab obiecto ſatis eſt quòd proponatur vt diligibile, quamuis non iudicetur omnino eligendum.

XI. Quod declaratur primo in diuina volūtate & in intellectu: nā vt Deus in æternitate ſua aliquid extra ſe determinatè ac liberè velit, non oportet vt ante oēm determinationem liberā præcedat noſtro modo intelligendi in intellectu diuino hoc iudicium.

A Hoc mihi oīno amandum eſt, aut eligendum: eſſet .n. tale iudicium temerariū ac ſine fundamento & in rigore falſum: nā includit qđ tale obiectū extra Deum ſit ipſi aliquo modo neceſſarium: ſolum ergo antecedit iudicium quod tale obiectum ſit conueniens aut eligibile: ergo idē intelligendū eſt in voluntate creata. Secundo cōfirmatur ac declaratur, nā vt voluntas eligat vnum medium, nō eſt neceſſe qđ ita de illo iudicet intellectus, vt de nullo alio iudiciū habeat, quia voluntas ſolū eget cognitione eiꝰ obiecti in quod fertur, ignoratio vero vel incōſideratio alterius obiecti eſt illi impertinens, per ſe loquēdo, ergo ſi iudicet intellectus hoc mediū eſſe vtile, vel eligibile, etiāſi ſimul iudicet aliud eſſe vtile, poteſt voluntas vnum eligere, neq; eſt ne-

B ceſſe vt intellectus prius de altero determinatè iudicet eſſe eligendum, imò neq; eſſe eligibilius alio.

Dices, ſi iudicium intellectus eſt indeterminatū quō voluntatis electio eſſe pōt determinata? Rñdetur, non poſſe dici iudiciū indeterminatum qñ per illud iudicatur quale ſit obiectum, & quā conuenientiā vel amabilitatem habeat: ſed dici poteſt vel multiplex iudicium, qñ de pluribus obiectis iudicatur qualia ſint, vel pōt dici determinatum iudicium de obiecto indifferenti. i. non habente neceſſariā coniunctionem cum voluntate, licet aliquam bonitatem vel conuenientiā habeat, & talis determinatio iudicij licet non ſufficiat imponere neceſſitatē voluntati, ſufficit tamē vt ipſa pro libertate ſua poſſit ſe determinare & ſequi illud iudicium. XII. Obiectioni reſpondetur.

C Sed vrgebis, nā ſi vnum tm̄ adeſt iudicium, illud oīno ſequetur voluntas, quia non habet aliud ad quod ſe vertat. Si verò adſunt plura, neceſſario ſequetur illud quod eſt de vtiliori medio, aut meliori obiecto, atq; ita ſemper determinabitur à iudicio. Reſpondetur inprimis, poſſe eſſe iudicia de medijs æqualibus: & tunc voluntas nec poterit determinari à iudicio, nec neceſſario erit ſuſpenſa; ſed hæc eſt eius libertas, vt vnū poſſit eligere, & aliud omittere. Quod ſi hoc non pōt, nō video quō poſſit dici libera, ſed re vera id pōt, quia ad hoc eſt libera, vt poſſit velle quod bonum eſt, & non velle quod neceſſarium non eſt. Eſtq; illuſtre exemplar huius libertatis voluntas diuina, quæ inter hāc materiam, & aliam oīno æqualem & ſimilē, & inter hos cœ- XIII.

D los, & alios oīno æquales (& ſic de alijs rebus) hos elegit creare præ alijs; quod non poteſt referri in iudicium inæquale, quia neq; ex parte ipſorū, nec ex parte Dei eſt aliqua ratio qua poſſit fundari tale iudicium, quod verum ſit: eſt ergo illa prælectio ſolum ex determinatione libera diuinę voluntatis. Rurſus ēt qñ obiecta vel media iudicantur inæqualia, cenſeo probabilius (licet minus certum) non determinari voluntatem neceſſario ad id quod eſt melius ex vi iudicij. Probatur, quia hoc ipſo quod neutrum proponitur vt neceſſarium pōt voluntas vtrumq; nō amare: ergo etiam poteſt indifferenter amare quodlibet illorum, prætermiſſo alio. Et in diuina voluntate multis videtur hoc neceſſarium, quia potuit meliora facere quā fecit, & tñ noluit.

E Vnde omnes Theologi docent Dei Incarnationem fuiſſe optimum medium ad redimendos homines, idq; neceſſario iudicaſſe Deum prius rōne quam illud vellet, & nihilominus ſtante illo iudicio potuiſſe Deum id non velle, ſed aliud. Iudicium itaq; de meliori, vel vtiliori medio non determinat voluntatem ad illud volendum. Dixi autem ex vi iudicij, quia ex vi prioris actus aut intentionis voluntatis fieri pōt, vt omnino determinetur ad eligendum vtilius medium, ſi illa maior vtilitas neceſſaria ſit ad conſequendum finem prout fuerat intentus: nam tunc iam non eſt tantum vtilius, ſed neceſſarium ad talem intentionem explendam. At ſi illa maior vtilitas non ſit neceſſaria ad intentionem

nem

nem finis, iudicium de illa non determinabit volũ
tatem vt omnino tale velit medium.

XIV. Ex quo tandem conſtat quid dicendum ſit,quã-
do vnum tantum adeſt iudicium: nam etſi intelle-
ctus de vno tantum obiecto cogitet, & illud iudi-
cet eſſe conueniens & dignũ vt appetatur, & quã-
tũ pôt practicè inuitet voluntatem vt illud appe-
tat:adhuc pôt voluntas pro ſua libertate illud nõ
amare,quia ad non exercendũ actũ præcisè non in
diget alio iudicio,ſed ſatis eſt,vt per illud,quod ho
mo nunc habet, non iudicet hoc bonũ hic & nunc
eſſe ſibi neceſſario diligendũ. Vnde pôt tunc volũ-
tas vel ſuſpendere actum, vel diuertere intellectũ,
ne de illo obiecto cogitet, vel applicare illum vt
de tali obiecto diligentius inquirat quanta ſit eius
bonitas, & an habeat coniunctam aliquam mali-
tiã,vel diſconuenientiã, ob quã poſſit non ſolũ nõ
amare illud,ſed ẽt odiſſe.Nunquam ergo iudicium
vt ſic determinat omnino voluntatem,niſi alioqui
obiectum ob excellentiam bonitatis eam vim ha-
beat,quod inferius attingemus. In hunc ergo mo-
dum optime ſoluitur tota difficaltas propoſita, no
ſtraq; libertas egregiè defenditur;& dilucide intel
ligitur quõ in voluntate formaliter ſit, & quo mo-
do ad illam, & ad vſum eius operetur intellectus.

SECTIO VII.

Quæ ſit radix,& origo defectus cauſæ liberæ.

I. SEd adhuc ſuperſunt ſoluendæ tres difficulta-
tes tactæ in quarta ratione propoſita in ſectio
ne ſecunda,& confirmationibus eius. Prima
eſt ſi voluntas pro libito poſſit velle aliquid con-
tra iudicium rationis,quomodo verum ſit dogma
illud Philoſophorum, & Theologorum plurium,
non poſſe eſſe defectum in voluntate niſi præcedat
in iudicio,vt quod erroneum ſit,vel ſaltem impru
dens,& incõſideratum. Quod principium tradidit
Ariſt. Ariſtoteles libro tertio,Ethicor.capite primo 3. &
5.& libro 6.cap.12.& 13.& lib.7.capite 3. & libro
3.de Anima.tex.58. ex quibus locis ſumptum eſt il
lud axioma:*Omnis peccans eſt ignorans*.Quod etiã
Prou.14. Sapiens docuiſſe videtur Prouerb.14.dicẽs *Errant
qui operantur malum.*Et cõfirmari poteſt,nam alias
contingere poſſet hominem ſemper prudenter iu-
dicare per intellectum, & tamen eſſe vitioſum in
voluntate:quod eſt contra omnem moralem Philo
ſophiam & experientiam.

II. Prima o-pinio. In hac difficultate Scotus & alij authores non
reputant inconueniens concedere,poſſe eſſe mora
lem defectum in voluntate, nullo præexiſtente de-
fectu in intellectu, quia ad deficiendum moraliter
ſufficit libertas uoluntatis creatæ quidquid intelle
Scotus. ctus operetur, vt patet ex Scoto in locis ſupra cita-
Gabr. tis,cui conſentiunt Gabriel & Nominales commu-
Almain. niter in 3. diſtinctione 36.& Almain.tractatu 3.Mo
ralium cap.de Prudent.

III. Adrian. Et hanc fere ſententiam ſequitur Adrian. quod.
lib.4.eam vero limitat,vel exponit, dicens,eũ,qui
male operatur, ſemper habere iudicium practicũ,
quo ſimpliciter iudicat conſentaneè ad ſuum affe-
ctum,hoc ſibi eſſe faciendum,ſeu hoc oportere a ſe
fieri,ſuppoſito tali affectu,licet alias nihil ignoret,
neque erret circa iudicium de omni honeſtate &
malitia obiecti ſeu operis.

IV. Veruntamen hæc limitatio nec videtur cõſequẽ
ter addita,nec plene ſatisfacere,quia non eſt neceſ
ſe vt omnis paruus affectus uoluntatis procedat ex
illo iudicio practico, quo aliquid ſimpliciter iudi-
catur faciendum,conſequenter ad priorem affectũ.
Aut enim ille affectus ſeu appetitus,qui præcedit ta
le iudicium practicum,eſt elicitus à uoluntate; aut
ſignificat tantum propenſionem naturalem, aut
etiam habitualem voluntatis. Neutro autem mo-
A do neceſſarium eſt quod præcedat talis affectus,
vel iudicium practicum illi conforme. Sumo enim
primam uoluntatem prauam, quæ eſt in homine
vel angelo prius bene affecto, & diſpoſito etiam
in naturali, vel habituali inclinatione, in eo non
præcedit iudicium practicum ex aliqua priori affe-
ctione vel mala, vel ad malum inclinante,

Reſponderi poteſt, etiam tunc præcedere ali- V.
quam inclinationem naturalem,vel elicitam, quæ
licet in ſe mala non ſit, tamen quia homo ex illa
ita ſe duci ſinit,vt non prudenter ſed inconſideratè
iudicet aliquid ſibi eſſe faciendum vel amandum,
poteſt eſſe occaſio peccandi. Vt verbi gratia in exẽ
plo quo Adrian.vtitur,ſi quis habet affectum libe-
randi hominem à morte, & deinde intelligat non
B poſſe illum liberare niſi mentiendo, etiamſi ille
prior affectus actualis & elicitus,non ſit malus, po
teſt homo iudicare abſolutè,conſentaneè ad illum
effectum ſibi eſſe mentiendum.Similiter ex natura
li amore ſui non malo,vel etiam non elicito, iudi-
cat aliquis hoc bonum delectabile ſibi eſſe proſe-
quendum. Atque in hunc modum ante omnem ac
tum malum moraliter, & ante primum affectum
paruum præcedit ſemper illud iudicium practicũ,
quo aliquod obiectum minus bonum, ſimpliciter
proponitur ut amandum,eligendum,aut præferen
dum etiam alteri maiori bono: quòd iudicium di-
citur practicè falſum,quia non eſt conforme appe-
titui recto.

Sed adhuc ſupereſt difficultas, quia nunquam ſa VI.
C tis probatur,eſſe neceſſarium hoc iudicium ita ab-
ſolutum,vt uoluntas moueatur: quod ſupra dice-
bam,non eſſe neceſſarium iudicium de obiecto a-
mando,ſed de amabili, nec de eligendo ſed de eli-
gibili,nec ſemper eſſe neceſſarium iudicium com-
paratiuum (vt ſic dicam)ſcil. hoc eſſe eligibile præ
alijs,ſed ſufficere abſolutum,ſcilicet,hoc eſſe eligi
bile aut vtile. Vel ſi ſit comparatiuum, poteſt eſſe
cum æqualitate, uel cum exceſſu non ſimpliciter,
ſed in tali ratione boni, puta delectabilis, &c. v. g.
ſi ex intenſione ſanitatis conſequendæ quis conſu-
lat de duobus medijs, & iudicet utrumq; eſſe aptũ
& vtile. hoc vero eſſe honeſtius,illud autem dele-
ctabilius,ſimulq; actu iudicet ſecundum rationem
aut legem virtutis illud eſſe præferendum;iuxta in
D clinationem autem corporis aut ſenſus hoc eſſe an
teponendum:nullum aliud iudicium practicum re
quiri uidetur vt voluntas ſuo arbitrio eligat aliqđ
illorum, nulla enim neceſſitas alterius iudicij ex
plicari poteſt:nam per illa quæ diximus iam eſt ſuf
ficienter propoſitum obiectum, & iudicium: ſolũ
requiritur vt proponat obiectum, vt ſupra dictum
eſt ex ſententia D.Th.quam etiam habet 1.2.q.82. D.Tho.
ar.4.& optimè q.22.de verit.ar.11.ad 5.& ar.12.

Et poteſt hoc amplius declarari, nã hoc iudiciũ VII.
abſolutum, hoc eſt faciendum (vt aduertit Adria-
nus ſupra,& eſt valde notandũ ad intelligenda oĩa
quæ diximus)tres pôt habere ſenſus. Primus eſt vt
ſolũ dicat futuritionem actus,ut cum dicimus Pe-
trum eſſe eligendum ad Epiſcopatum:& hic ſenſus
E eſt impertinens ad actiones morales,vt per ſe con-
ſtat,Secundus eſt,vt ſignificet debitũ legis,& hone
ſtatis,Et hic ſenſus ẽt eſt impertinens in præſenti,
quia clarum eſt nõ eſſe neceſſe vt omnis qui libere
operatur, ſic iudicet, alias oporteret ad operandũ
malũ habere iudicium hæreticũ, quale eſſet iudica
re de tali actu, eſſe faciẽdũ in illo ſenſu. Tertius eſt
vt ſignificet neceſſariã cõſecutionẽ unius ex alio,
ſeu neceſſariã connexionem ſubſequentis operis
cum priori propoſito,vel intentione. Quo modo,
qui decreuit vindictam ſumere de inimico, oblata
occaſione ſtatim iudicat eſſe occidẽdũ.Et hic ſen-
ſus magis ad rem ſpectat,tamẽ etiã uidetur euidẽs,
tale iudicium non ſemper eſſe neceſſariũ ad operã
dum,

dum, vel bonum, vel malum: quia non ſemper intercedit illa neceſſaria connexio inter opus quod faciendum iudicatur, & aliquem antecedentem affectum, vt argumenta facta ſatis probant.

VIII. Addere vlterius poſſumus quartum ſenſū, nimirum vt ſignificet abſolutam (vt ita dicam) hominis reſolutionem de tali opere exequendo, aut obiecto volendo. Et hic actus, ſi attente res cōſideretur, nō poteſt antecedere decretum liberum volūtatis, ſed ſubſequi, tum quia illud iudicium in eo ſenſu ex vi conſultationis non poteſt inferri ex aliquibus præmiſsi, quæ ſolum oſtendunt ex parte obiecti bonitatem, aut vtilitatem, non hominis reſolutionem. Tum ēt, quia illa reſolutio eſt libera, & in re nō eſt aliud, quam electio vel executio libera: nullum .n. aliud obiectū illius iudicij in eo ſenſu intelligi poteſt: non poſſet autem homo verè iudicare de tali reſolutione libera, niſi iam illam haberet. Tum deniq; quia cum illud iudicium abſolutè liberum ſit, oportet vt ex aliqua uoluntate libera oriatur: non eſt autem alia voluntas libera vnde oriri poſſit, niſi illa qua homo decernit facere id quod ſic iudicat ſibi eſſe faciendū: ergo in nullo ſenſu verum eſt, iudiciū illud practicè falſum neceſſario antecedere quamcunque prauam deliberationem uoluntatis.

Quæſtionis reſolutio.

IX. QVocirca in propoſita difficultate dicendum cenſeo, poſſe nos loqui de iudicio, diſpoſitione, aut defectu intellectus, qui antecedit deliberationem liberam voluntatis, vel qui ſubſequitur ſaltem ordine naturæ. Item ſermonem eſſe poſſe aut de neceſſitate Phyſica, & abſoluta, vt voluntas operari poſſit, vel de neceſſitate morali ſecundum ea quæ moraliter loquendo ſemper accidunt.

X. Primò ergo non exiſtimo abſolute neceſſarium ad operandum malum per uoluntatem, vt præcedat defectus erroris in iudicio intellectus, vel ſpeculatiuo, vel practico. Quod mihi ſatis probant argumenta facta; & hoc fatemur ſequi ex illo principio, quod nullum iudicium intellectus per ſe ſufficit ad determinandā uoluntatem. Neq; oppoſitum fundari poteſt in verbis Ariſt. cū ipe non de errore ſed de ignorantia loquatur. Neq; in verbis Sapientis, tum quia non loquitur de errore antecedente voluntatem, ſed poteſt intelligi de ſubſequente, ut iam dicam: tum etiam quia Adrian. illa uerba exponit, & non male, de errore morum, non intelligentiæ, ſicut errare dicitur qui diſcedit a recta uia, etiamſi in intellectu non habeat iudicium falſum.

XI. *Aliquis defectus intellectus moraliter præcedit defectū volūtatis.* Secundò aſſero, moraliter loquendo, nunquam voluntatē labi, quin præcedat in intellectu aliquis defectus, ſaltem inconſideratio aliqua plurium rationum vel motiuorum, quæ poſſunt uoluntatem continere ab eo effectu in quo peccat. Hoc ſatis probat experientia, & de hac inconſideratione intelligi poteſt Philoſophus: nā hæc inconſideratio dicitur quædam ignorantia practica. Imo de illa interpretatur D.Th. verba Sapientis. 1.2.q 78.ar.1.ad 1. Quia iudicium de agendis uel appetendis abſolute prolatum cum tali inconſideratione quidam error practicus eſt: nam eſt actus imprudens, & de ſe difformis appetitui recto. Non intelligo autem eſſe neceſſarium ēt moraliter, & ſecundum id quod regulariter accidit, vt iudicium hoc ſit vel formaliter comparatiuum, ſcilicet hoc eſſe eligendū præ alio; vel vt formaliter ſit de obiecto ut omnino diligendo vel faciendo in aliquo ſenſu ex ſupra poſitis: cōtra hoc enim ſufficienter procedunt argumenta ſuperius facta, ſed intelligo moraliter ac regulariter interuenire iudicium quo abſolutè iudicatur hoc obiectum, uel hoc opus hic & nunc eſſe conueniēs ob delectationem uel honorem, vel aliam ſimilem

A rationem, & dignum vel ſufficiens vt hic & nunc expetatur. Hoc enim iudicium ſufficit vt voluntas moueri poſſit, vt latè probatum eſt, & infra dicam in diſputatione de cauſa finali. Frequenter autem habetur tale iudicium illo modo abſolutò & ſimplici: nam regulariter non habentur ſimul plura iudicia, nec comparantur uaria obiecta inter ſe: nec plures rationes boni & mali eiuſdem obiecti: imo licet hæc collatio aliquando antecedat, in eo momento quo homo libere vult obiectum paruum, regulariter auertit oculos mentis ab alijs rationibus, & ad illam attendit, quæ moueat voluntatem ad talem actum, & ita concipit prædictum iudicium. Et hoc ſatis eſt, ut illud cenſatur practicè erroneum: nam uirtute includit comparationem, & prælationem illius obiecti ad alia, & conſequenter includit B difformitatem ad appetitum rectum.

XII. *Iudiciū practicū actū liberū voluntatis ſequitur.* Addo vero tertiò probabile eſſe ex conſenſu libero uoluntatis circa res agendas, ex neceſſitate ſequi in intellectu iudicium illud practicum de eiſdem rebus, quo ſimpliciter iudicatur hoc eſſe agendum, in tertio & quarto ſenſu ſupra declarato. Quod ſi hoc verum eſt, ratione talis iudicij merito dici poſſunt errare ſemper, etiam ſecundum intellectum, qui operantur malum, non errore ſpeculatiuo, ſed practico, neq; errore qui liberum conſenſum antecedat, ſed qui ex illo ſequatur. Dices, Si tale iudicium nullo modo antecedit conſenſum liberum: ergo non ponitur ut repræſentet voluntati obiectum, neq; vt inducat illam ad conſenſum: ad C quid ergo eſt neceſſarius talis actus? Reſpondetur, videri neceſſarium primo ex naturali ſympathia & cōnſenſione harum potentiarū, quæ neceſſaria fuit vt homo poſſit melius exequi quod faciendum decernit. Deinde, quia prius tempore uel natura quā homo conſentiat, non ſcit ſe conſenſurum: & ideo neceſſarium eſt, ut ſtatim ac conſentit, ſciat, & (vt ita dicam) ſibimet notificet ſeu promulget ſuum conſenſum: hoc autem fit per illud iudicium.

XIII. Et hinc fit vlterius, vt ſi ille liber conſenſus ſit de aliqua re agenda, & ideo per aliquam actionem ſit executioni mandandus, ſtatim intellectus omnino practicè iudicet id eſſe agendum: & hoc eſt imperiū, quod D.Tho. ponit in intellectu poſt efficacem electionem voluntatis. Si autem conſenſus voluntatis ſit per ſimplicem amorem vel delectationem D ſine ordine ad aliam actionem exequendam, tunc in intellectu non ſequitur iudicium de aliqua re agenda, quod ſit quaſi impulſiuum ad opus: ſequitur tamen iudicium de tali conſenſu ut iam exhibito, & dici poteſt quaſi quædam ſcientia approbationis, qua homo ex ui praui conſenſus liberi, quaſi approbando illum conſenſum, practicè iudicat id ſibi eſſe diligendum. Illud tamen non poteſt dici imperium reſpectu talis conſenſus volūtatis, quia imperium ut ſic, reſpicit actum ſubſequentem: nō enim imperatur quod iam factum eſt, ſed quod faciēdum eſt, ut recte notat D. Thom. 1.2.q.17.ar.3. Atque hæc uidentur ſatis de illa prima difficultate pro huius loci opportunitate. *Vide D. Th.1.cōt. Gen.c.48 & ibi Ferrar. circa rationem tertiam.*

E

SECTIO VIII.

Ad quos actus ſit indifferentia in cauſa libera.

I SEcunda difficultas ſuperius tacta erat, quomodo uoluntas dicatur potentia formaliter libera, cum præcipuis actibus ſuis inueniatur non libera. In qua difficultate, duæ quæſtiones inſinuantur. Vna eſt, an uoluntas poſſit quoſdam actus libere, alios uerò ex neceſſitate elicere. Alia eſt, ſi vtrumque poteſt, quoſnam actus liberè, quoſue neceſſario exerceat.

Prior

Prior punctus de duplici modo operandi voluntatis.

II. Circa priorem partem referri poteſt hic opinio Scoti in 1. diſtinctione 2. quæſt 7. & diſtinct. 10 quæſtione prima, & in quodlib. quæſtion. 16. quibus locis aſſerit vnius potentiæ tantum eſſe poſſe vnum operandi modum, & ideo, cũ voluntas natura ſua libera ſit in operando, non poſſe aliũ operandi modum in ſuis actibus habere: atq; ita cõcludit voluntatem liberè exercere omnes actus ſuos: adeo vt aſſerat, Deum etiam ſe ipſum liberè diligere, & Patrem ac Filium (eadem ratione) liberè producere Spiritum ſanctum. Sed in hac non poteſt eſſe cõtrouerſia inter Catholicos, ſi nõ ſit æquiuocatio in voce libertatis. Scotus ergo in citato loco nõ ſumit liberum prout opponitur neceſſario, ſed prout opponitur coacto, ſeu non voluntario. Expreſſe enim ibi fatetur (neq; id potuiſſet ſine hæreſi negare) proceſſionem Spiritus ſancti eſſe omnino neceſſariã, ita vt implicet contradictionem illam non eſſe, aut Deum non ſe amare, contendit tamen neceſſitatem non repugnare libertati, ſed potius firmare ac perficere illã: & è conuerſo modũ operãdi naturaliter repugnare volũtati, quia liberũ & naturale, ſũt modi operandi non tantum diuerſi, ſed etiã oppoſiti.

III. Veruntamen totus diſcurſus Scoti fundatus eſt in nominum æquiuocatione: nam liberũ clare ſumit pro voluntario perfecto, quod ſequitur ad intellectualem cognitionem, & abſque controuerſia interdum admittit neceſſitatem: & nos gratis concedimus Scoto hanc acceptionem vocis *liberum*, non eſſe prorſus inuſitatam: nam illa etiam Diuus Thomas interdum vtitur, vt patet ex quæſtion. 10. de potent. articulo 2. ad quintum, dum dicit, Deum liberè ſe amare. Nos verò, vt in ſectione 2. annotauimus, non ſumimus liberum hoc modo, ſed vt aliquid addit ſupra voluntarium: ab illo enim diſtinguitur à Philoſopho 3. Ethicorum, cap. 4. & 5. non diſtinguitur autem reſpectu voluntatis humanæ, niſi liberum excludit neceſſitatem in operando, vt cæteri Theologi docuerunt in ſecunda diſtinctione 24. & 25. & Alenſ. 2. q. quæſtione 72. membr. 3. art. 5. & Diuus Thomas quæſtione 6. de malo, & ſatis conſtat ex ijs, quibus ſupra probauimus nos eſſe liberos à neceſſitate agendi. (Alenſ. D. Tho.)

IV. Hoc ergo uero ſenſu ſuppoſito, dicẽdum in propoſito eſt, nõ repugnare eandem voluntatem quaſdam res liberè amare, alias verò non liberè, ſed neceſſario. Patet inductione, quia voluntas diuina neceſſario diligit ipſum Deum, alia vero non neceſſario, ſed liberè, & idem inuenitur ſeruata proportione in voluntate creata. Ratio uerò à priori eſt, quæ ſimul diſſoluit fundamẽtum Scoti ſi contra hoc applicetur, nam illa duo non includunt oppoſitionẽ, quia non ſunt reſpectu eiuſdem. Quod enim idem actus ſimul & ſecundum idem ſit liber & neceſſarius, plane inuoluit contradictionem, tamen quod actus diuerſi, & circa diuerſa obiecta, uel per diuerſa media, vnus procedat liberè, & alter neceſſario ab eadem potentia, nulla eſt repugnantia. Neq; neceſſe eſt vt alter modus operandi ſit adæquatus tali potentiæ, nam poteſt eſſe potẽtia ſuperior & vniuerſalior: itẽ poteſt circa vnũ actũ habere duplicẽ poteſtatem, agẽdi ſcilicet, & non agendi, circa aliũ verò alteram tantum, ſcilicet agendi. Denique in obiectis ipſis poteſt hæc differentia fundari, & inde ſumitur ratio à priori, vt ſtatim in alia parte propoſita huius ſectionis declarabitur. (Liberè quædã, alia neceſſario amare põt eadẽ voluntas.)

V. Ex quibus intelligitur quod dicendum ſit de hac eadem re ſub illis terminis *liberè naturaliter*: nam etiam in hac poſteriori voce eſt æquiuocatio apud Scotum ſupra. Interdum enim dicitur naturaliter

A operari quod non ſolum ex naturæ impetu, ſed etiã abſque præuia cognitione, & conſequenter abſque appetitu elicito operatur: atque hoc naturale excludit non ſolum liberum, ſed etiam voluntariũ: quomodo dicemus terram naturaliter moueri, ignẽ calefacere, &c. Et in hoc ſenſu verũ eſt, quod Scotus ait, non poſſe voluntatem liberè & naturaliter operari, etiã in diuerſis actibus: quia neceſſe eſt, ut præuia cognitione, & uoluntariè operetur. Alio tamen modo non minus vſitato dicitur operatio naturalis, quæ ex inclinatione naturæ vt omnino determinatæ ad vnum, etiamſi ſimul ſit ex cognitione præuia, & ex appetitu vitali, ac denique volũtariè: quo modo dicũtur bruta naturaliter ſe mouere, aut aliquid appetere: & hoc modo dicit optimè D. Tho. 1. p. q. 41. ar. 2. & q. 8. a. 1. & 2. non repugnare eandẽ (D. Tho.)

B potentiam voluntatis, quæ plures actus liberè exercet, aliquos naturaliter elicere. quia ipſa voluntas ſuam propriam habet naturam, à qua poteſt determinari ad aliquem actum, quamuis non determinetur ad omnes propter differentiam obiectorum, vt mox videbimus.

VI. Sed quæret aliquis cum voluntas & voluntariè, & liberè operetur, cur repugnet ei habere aliũ modũ operandi quam uoluntarium: non repugnet aũt habere alium modum operandi quam liberum. Reſpondetur, id contingere quia prior modus eſt adæquatus voluntati, non autem poſterior, nam voluntas adæquatè eſt voluntas: nõ eſt autem adæquatè liberum arbitrium, nam hoc eſt quaſi inferius, ſeu magis limitatum, nam liberum arbitriũ neceſſario (Cur volũtas nõ niſi volũtarie moueri poſſit.)

C includit uoluntatem ſeu principiũ uolũtarij actus, ut ſupra declaratum eſt, & addit libertatem, id eſt, indifferentiam ſeu poteſtatẽ non operãdi. Deinde ex obiectis poteſt magis explicari hæc ratio: nã adæquatum obiectum voluntatis eſt bonum, quod neceſſariò ſupponi debet cognitum, quia voluntas eſſentialiter eſt appetitus elicitiuus: & ideo neceſſario operatur præuia cognitione, & per modum appetitionis: & hoc eſt operari uoluntariè. Sub hoc autem obiecto adæquato poſſunt eſſe uaria obiecta multũ in bonitate differentia: & ideo etiam diuerſi modè amabilia quoad libertatem, uel neceſſitatẽ. Deniq; actum elicitum ab appetitu, eſſe uoluntarium, conſiſtit in poſitiuo modo talis actus, ita intrinſeco ut ab actu non diſtinguatur, & ideo eſt ab

D eo inſeparabile: liberum aũt in actu ſolum ſuperaddit denominationem à potentia, quatenus potens eſt ad non eliciendum ſeu ſuſpendendum illum, quæ denominatio poteſt non conuenire actui, ſi uoluntas non habeat talem poteſtatem in actum.

Poſterior punctus, ad quæ obiecta neceſſitetur voluntas.

VII. Circa poſteriorem partem uariæ quæſtiones tractari poſſent de actibus neceſſarijs uolũtatis, uel in præſenti uita, uel etiã in futura. Sed illę quæſtiones propria habent loca, vel in ſcientia de Anima, uel in Theologia: hic uerò ſolum attinguntur, quatenus neceſſariæ ſũt ad explicandũ in generali

E uarios modos efficientium cauſarum, & neceſſitatẽ uel contingentiam effectuum uniuerſi, & ad ſoluẽdas difficultates circa hoc occurrentes: huc. n. tota hæc diſputatio tendit. Pręcipuè uerò eſt tractãda quædam ſententia multorum dicentium uolũtatẽ ſolum eſſe liberam in electione mediorum, non uero in amore uel intentione finis. Quæ ſententia poteſt habere fundamentum in Ariſtot. 3. Ethicorum, capitulo 2. & 3. ubi dicit conſultationem nõ eſſe de fine, ſed tantum de medijs. Ex quo poteſt confici argumentum: nam omne liberum poteſt in conſultationem cadere: ſed nõn poteſt cadere in conſultationem niſi electio: ergo non eſt libera niſi electio. Maior patet, nam in omni libero eſt aliqua indifferentia, (Ariſt.)

ientia, & ratio tendendi aut non tendendi: ergo poteſt cadere in conſultationem an tale obiectũ, vel talis actus expediat, nec ne. Et confirmatur primò, nã ita cõparatur voluntas ad liberum arbitriũ, ſicut intellectus ad rationem: ſed intellectus vt eſt ratio non verſatur circa principia, ſed circa ea quæ colligit ex principijs: ergo voluntas vt liberum arbitriũ non verſatur circa finem, ſed circa ea quæ eligit propter finem; nam vt Ariſtoteles dixit, lib. 6. Ethicorum, c. 2. *Sicut principia ſe habent ad ſpeculabilia, ita fines ad operabilia*. Confirmatur ſecundo, quia neceſſe eſt omne variabile & mobile fundari in aliquo inuariabili & immobili: ſed electio libera eſt de ſe variabilis: ergo debet fundari in aliquo inuariabili: fundatur autem in intentione finis: ergo hæc debet eſſe inuariabilis, & non libera.

VIII. Quomodo intentio finis neceſſaria ſit.

Sed hæc ſententia moderatione indiget & declaratione. Supponamus ergo inprimis vulgare diſtinctionẽ duplicis neceſſitatis & libertatis, .ſ. quo ad exercitium actus, vel quoad ſpecificationem: quorum terminorum expoſitio ſatis ex ſuperioribus cõſtat. Rurſus ſupponatur diſtinctio duplicis finis, ſcilicet proximi ſeu particularis, & vltimi ſeu vniuerſalis: de qua partitione ex profeſſo dicendum eſt infra in diſputatione de cauſa finali: nunc breuiter, particularis finis dicitur quodlibet priuatũ bonũ, quod propter ſe amatur, vt ſanitas, vel ſcientia. Vltimus verò dicitur ipſa felicitas hominis, ſiue hæc cõſtituatur in aliqua re determinata, ſiue in communi ſumatur; vel ſub formali ratione beatitudinis abſolute, vel ſub vniuerſaliori ratione boni in cõmuni. Præterea, omittamus nunc ſtatũ vitæ futurę, & pręſertim ſupernaturalis felicitatis iam obtẽtę, de quo non pertinet ad Metaphyſicum conſiderare, Theologi verò fusè diſputant, an in eo ſtatu voluntas ex neceſſitate determinetur etiam quoad exercitium ad dilectionem Dei, nam Scotus in 1. diſtinctione 1. q. 4. etiam in eo ſtatu negat habere locum hanc neceſſitatem in aliquo actu uoluntatis: contrariam vero ſententiam docet Diuus Thomas 1. p. q. 82. ar 2. Capreol. in 1. diſtinct. 1. quæſtione. 3. Caietan. d. articul. 2. Ferrar. 3. contra Gentes, cap. 62. & alij cõmuniter: quam ſententiam nos vt veriorem ſupponimus: hic tamen ſolum agimus de uoluntate ſecundum naturam ſuam operante, & præſertim pro ſtatu huius vitæ.

Scot. D. Tho. Capreol. Caietan. Ferrar.

IX. Atque in hoc ſenſu dicimus primo, voluntatem nullum habere actum ſimpliciter neceſſarium quoad exercitium ſiue circa finem, ſiue circa media. Ita Diuus Thomas dicto loco 1. par. & 1. 2. quæſt. 10. articul. 2. & Thomiſtæ communiter. Probatur autẽ à Diuo Thoma, quia voluntas in hac vita põt auertere ſemper cogitationem cuiuſcunq; boni ſibi propoſiti. Quæ ratio nõ videtur uniuerſalis ſeu in uniuerſum vera; atque ita neque ſatis probare aſſertionem, nam prima cogitatio hominis eſt metè naturalis, quam homo auertere non poteſt: ergo non ſemper eſt in voluntate hominis cogitationẽ auertere. Quam difficultatem attigit Caietanus in eo articulo, & concedit primã cogitationem nõ eſſe in poteſtate voluntatis; & ſimiliter concedit primum amorem ſeu primum voluntatis actũ eſſe neceſſarium quoad exercitium, ſicut docuit 1. 2. quæſtione 9. articulo 4. Neque putat hoc eſſe contra D. Thom. in priori loco, quia Diuus Thomas (ait) non ſimpliciter negat habere voluntatem aliquem actum neceſſarium quoad exercitium, ſed negat pati uoluntatem, illã neceſſitatem ab obiecto: quod verum eſt, quia prouenit ſolum à naturali conditione & propenſione ipſius uoluntatis. Et ſimiliter ait, uoluntatem, quantũ eſt ex ui obiecti, poſſe auertere omnẽ cogitationem, & hoc ſolum aſſerere. D. Tho. cui nõ repugnat, quod interdum ex tali diſpoſitione aut alia cauſa non poſſit auertere talem cogitationem.

Ego uerò in primis exiſtimo interpretationẽ iſtam eſſe contrariam D. Thomæ, & ueritati. Primũ patet, nam Diuus Tho. 1. part. quæſt. 82. ar. 2. abſolutè negat neceſſitatem quoad exercitiũ in noſtra voluntate extra viſionem beatam, & non loquitur tantum ex parte obiecti, ſed abſolute de ipſa uolũtate. Secundum patet, quia ſicut uoluntas nullum actum habet niſi concurrente obiecto in ſuo genere, ita nullã neceſſitatẽ patitur in ſuo actu (loquor de intrinſeca, & connaturali neceſſitate) quæ non cauſetur ab obiecto in ſuo genere, .ſ. in ratione cauſæ finalis allicientis, & mouentis Metaphoricè. Vnde ẽt in ſtatu beatitudinis Deus clare uiſus ita mouet voluntatem, vt in ratione obiecti & vltimi finis illam ex neceſsitate determinet ad vnum, nam etiã illa neceſsitas eſt intrinſeca, & connaturalis uoluntatis ut charitate informatæ. Quod non repugnat D. Tho. in alio loco 1. quæſt. 10. art. 2. quia ibi loquitur de uoluntate viatoris tendentis in beatitudinem: quin potius hæc doctrina ſumitur ex eodem D. Thom. 1. part. quæſt. 82. art. 2. argument. 2. cum ſolutione; erat. n. argumentum. obiectum comparari ad uoluntatem ut mouens ad mobile: motum autem neceſſario cõſequi in mobili ex mouente. Reſpondet autem *quod mouens tunc ex neceſſitate cauſa motum in mobili, quando poteſtas mouẽtis excedit mobile; ita quod tota eius poſſibilitas mouẽti ſubdatur: cum autem poſſibilitas voluntatis ſit reſpectu boni vniuerſalis & perfecti, non ſubijcitur eius poſſibilitas tota alicui particulari bono: & ideo non ex neceſſitate mouetur ab illo.* Ergo clarè ſentit D. Th. totam poſsibilitatem uoluntatis ſubijci bono uniuerſali & perfecto: & ideo ex neceſsitate moueri ab illo. Vnde quoties rationem reddit D. Tho. alicuius actus uoluntatis neceſſarij ab intrinſeco, ſemper illam aſsignat ex parte obiecti, ut in citatis locis uidere licet. X.

XI. Primus actus voluntatis in vtente rõne, nõ eſt quoad exercitiũ neceſſarius.

Et hinc ulterius exiſtimo, falſum eſſe quod Caietanus ait, nempe primum actum uolũtatis in homine iam utente ratione eſſe neceſſarium quoad exercitium: quamuis alij Thomiſtæ idem circa hoc ſentiant, vt Ferrarienſis libro primo, contra Gentes, capitulo 23. & clarius libro tertio capite 89. & Capreolus, in ſecundum diſtinctione 24. q. prima, ad ſeptimum, qui etiam addit illum actum non eſſe actiuè à uoluntate, ſed paſsiuè tantum, quod improbabile eſt, vt ſupra attingimus diſputãdo de cauſa efficiente. Et ſimiliter falſum eſt quod ſit ſimpliciter neceſſarius, ut rectè docuerunt Scotus in quodlib. q. 21. & Henricus quodlibet. 12. quæſtione 26. & idem ſentit Conrad. 1. 2. quæſtione nona, articulo quarto, & alij expoſitores ibi. Et ꝓbatur, quia uoluntas nũquam mouetur neceſſario quoad exercitium, niſi obiectum ipſum in ſuo genere ſufficienter concurrat ad illam neceſsitatem, & omnino ſibi ſubijciat voluntatẽ: ſed obiectum quod per primam cogitationem proponitur nõ eſt huiuſmodi, quia ſæpe eſt quodam particulare bonum ac deficiens: ergo. Item alias prima uolitio Angeli fuiſſet neceſſaria quoad exercitium & cõſequenter nullũ in ea fuiſſet meritũ, quod eſt alienũ à communi doctrina Theologorum, præſertim in Schola D. Tho. Itẽ ſi fundamentũ Caietani, aut Ferrar. ſolidũ eſſet, non ſolum primus actus uoluntatis totius uitę eſſet neceſſarius quoad exercitium, ſed etiam primus in ſingulis diebus, uel quoties homo incipit per intellectum aduertere, & per uoluntatem conſentire. Conſequens autem eſt plane falſum, & cõtra experientiam. Sequela uerò patet, quia etiam prima cogitatio in ſingulis dieb. eſt naturalis, & primus actus uoluntatis eſt à ſola illa, ſua efficacia tendente in obiectũ. Neutra uerò ratio eſt ullius momenti, quia licet cogitatio ſit naturalis, põt applicare obiectũ non neceſsitans: & licet uoluntas ſola efficiat illũ actum, poteſt liberè efficere, quia per ſuammet

enti-

entitatem habet eminentem quandam vim ad faciẽdum illum actum, & naturalem inclinationem in illum, & ſimul etiam habet poteſtatem, qua poſſit cohibere, & ſuſpendere illum.

XII. *Primus volũtatis actus hominis primo vtẽtis rõne, non neceſſarius quoad ſpecificationẽ.*

Ex quo præterea addo illum primum actum nõ ſolum non eſſe neceſſarium quoad exercitium, verum ẽt nec quoad ſpecificationẽ. Probatur proportionali ratione, quia fieri poteſt vt obiectum applicatum per primam cogitationem, non ſit ſufficiens ad inferendam neceſſitatem etiam quoad ſpecificationem: nã poteſt accidere vt nõ ſit beatitudo, nec bonum & in cõmuni, ſed aliquod bonũ particulare ſenſibus propinquius: vt ſanitas, aut voluptas aliqua. Vnde infra tractando de cauſa finali oſtendemus, non eſſe neceſſarium vt primus actus voluntatis humanæ ſit circa finem vltimum ſimpliciter. Et confirmatur, nam hic primus actus in humana volũtate põt eſſe & bonus, & malus moraliter, nã primũ obiectum propoſitum, põt eſſe prauũ: qđ poteſt voluntas vel refutare, vel amplecti, atque ita benè, vel malè operari. An verò idem quo ad hoc ſit in angelica voluntate, alterius eſt conſiderationis.

XIII. Ad obiectionem ergo factam contra rationem D.Thomæ, reſpõdetur quod licet prima cogitatio hominis ſit naturalis, & ideo nõ ſit in poteſtate hominis non habere illam pro eo inſtanti, in quo illã naturaliter recipit, eſt tñ in eius poteſtate, ſtatim ac ſufficienter aduertit, illam tollere: & hoc eſt ſufficiens vt voluntas nõ neceſſitetur quoad exercitiũ, cum liberum illi ſit vel conſentire, vel non conſentire, ſed diuertere cogitationem. Deinde etiãſi prima cogitatio ſit naturalis, iudicium tamen de obiecto diligendo, vel non diligendo, poteſt non eſſe oĩno naturale: quia ſtante illa naturali cogitatione, poteſt volũtas applicare intellectum, vt ad iudiciũ ferendum magis rem conſideret, & inquirat. Quod ſi intellectus nondũ ita ſufficiẽter aduertit, vt hoc ſit in poteſtate voluntatis, nondum eſt ſufficiens rationis vſus actualis: & ideo etiam non eſt plena libertas: indeque ſequuntur motus, quos Theologi vocant inde liberatos.

XIV. Denique addo quod licet cogitatio plena & perfecta eſſet omnino naturalis, ſi non proponeret obiectum ut bonum omnino neceſſarium, imo non ſolum obiectum, ſed ipſum actum, non ideo moueretur voluntas ex neceſſitate. Et hanc exiſtimo eſſe rationem à priori concluſionis poſitę. Nam voluntas quãdo fertur in obiectum, non ſolum vult obiectũ ſed etiam virtute vult exercitium ſui actus; quia eſt intrinſecè voluntarius, ut ſupra declaratum eſt: & ideo vt voluntas neceſſitetur quoad exercitium, neceſſarium eſt ut homo apprehendat & iudicet tale exercitium hic & nũc, vt bonum ſimpliciter neceſſarium, ita ut carentia talis actus ſub nulla ratione boni apprehendi poſſit: hoc aũt in hac vita nunquã accidit circa aliquem actum uoluntatis, vt experiẽtia notum eſt, & quia nulla eſt ratio vel occaſio talis neceſſitatis. Quod ſi quis fingat aliquem ex errore habere hic & nunc tale iudicium de aliquo obiecto, & exercitatio actus circa illud, concedam facile ex hypotheſi talem hominem neceſſario operatũ: dico tamen, ſuppoſitionem humano modo eſſe impoſſibilem in homine non ſtupido, aut qui non careat ſufficienter rationis vſu.

XV. *Secunda aſſertio.*

Secundo dicendum eſt, licet circa finem ſub vniuerſalis boni ratione propoſitum voluntas feratur neceſſario quoad ſpecificationem, tamen dũ amat uel intendit alios fines particulares, liberè ferri ẽt quoad ſpecificationem. Hãc aſſertionem exiſtimo eſſe conſentaneam doctrinæ D.Tho. in citatis locis & quoad priorem partẽ declaratur & probatur primo, nam propoſito bono in communi, licet non cogatur uoluntas illud actu amare, non tamen poteſt illud odiſſe, quia nullam rationem mali in eo inue- A nit: & ideo ſi actũ exercere vult, oportet ut ſit amoris, & non odij. Et hæc eſt neceſſitas quoad ſpecificationem. Idem eſt de fœlicitate in communi, nam vt Auguſtin. ſæpe ait, ſi homo interrogatur an velit eſſe beatus, nullus eſt qui reſpondeat, aut reſpõdere poſſit ſe id nolle, ſed aut tacebit, aut reſpondebit ſe id maximè uelle: hæc aũt eſt neceſſitas quoad ſpecificationem. Ratio autem eſt, quia in his & ſimilib. obiectis nullam apparet ratio mali: ſupponimus autem nihil poſſe odio haberi niſi ſub ratione mali, ſicut nec amari niſi ſub ratione boni.

Aug. 13. de Trin. c. 4. & in li. de lib. arbit. ſæpe.

XVI. Quoad alteram partem conſtat etiam facile concluſio inductione, & ratione, nam qui intendit conſequi ſcientiã, ſanitatem aut ſimilia bona, nõ ita ea diligit quin poſſit etiã odio habere, uel refutare; nã B in his particularibus bonis interdum inuenitur aliquis defectus, ael aliqua incommoditas aut difficultas, ratione cuius diſplicere poſſunt uoluntati. Quin potius ſub hac ratione ẽt ipſius Dei amor liber ẽſt, non ſolum quoad exercitium, ſed etiam quoad ſpecificationem: quia licet Deus ſecũdum ſe ſit uniuerſale bonum, apprehendi tamen poteſt per modum cuiuſdam particularis boni, & in eo apprehendi poteſt aliqua ratio mali ſeu incommodi, ſaltem in ordine ad effectus eius: multoq; magis poteſt inueniri hęc incommoditas uel difficultas in intentione uel amore ipſius Dei: & ideo faciles poteſt à voluntate refutari, & interdum etiam Deus ipſe odio haberi.

XVII. *Obiectio ex D. Th. deſũpta.*

Sed obijciet aliquis D.Th. 1.2.q.10.a.1. dicẽtem, hominẽ naturaliter per voluntatẽ appetere quædã C particularia bona, ut cognitionẽ ueri eſſe, & uiuere, & ſimilia: naturalis aũt appetitio includit neceſſitatẽ ſaltẽ quoad ſpecificationem. Vnde idem ad primũ, declarat in huiuſmodi appetitione uolũtatem operari per modum naturæ: quando aũt uoluntas ut natura operatur, tendit cũ aliqua determinatione ad unum, nam hic eſt modus operãdi naturę.

XVIII. *Solutio & explicatio D.Th.*

Reſpondetur primò Diuum Thomam ibi non loqui de neceſſitate ulla etiam quoad ſpecificationẽ, ſed de modo operandi naturaliter, ut ex titulo articuli conſtat: illa aũt uox *naturaliter* non ſignificat ibidem quod *neceſſario*, nam aperte diſtinguit D. Thomas has duas uoces in illo articulo, & in ſecundo. Significat ergo ibi *naturaliter moueri*, idẽ quod moueri ex propenſione naturæ, intendit enim ibi D docere Diuus Thomas uoluntatem non tãtum habere naturalem propenſionem ad priuata commoda, ſed etiam ad bona propria aliarum potentiarũ, uel partium totius hominis. Et hoc modo ait naturaliter appetere ſcientiam, vitam &c. Cum hac tamen naturali propẽſione ſtat libertas quoad ſpecificationẽ in appetitu elicito horum bonorũ; quia, ut ſupra dicebam, uolũtas habet uim, uel ſuſpendẽdi actum ad quem inclinatur, uel ẽt eliciendi contrarium, quãdo in obiecto eſſe poteſt aliqua alia ratio in qua huiuſmodi actus fundari poſsit. Et hanc eſſe mentem D.Thomę conſtat ex ſolutione ad tertium: ubi, non obſtante illa naturali motione, uel propenſione, addit, uoluntatem ad nullum particulare bonum determinari, ſed ſolũ ad bonum in cõmuni. Vbi loquitur de determinatione quoad ſpeci- E ficationem: nã, vt ſtatim declarat a.2. etiam ad bonum in communi non determinatur voluntas quoad exercitium, ſed tantum quoad ſpecificationem. Sed poteſt vlterius addi, reſpectu horum bonorum admitti poſſe aliquam neceſsitatem quoad ſpecificationem, ſcil. vel per ſe loquendo, & ſecluſis extrinſecis rationib. ſunt.n. quædã ex his bonis ita cõſentanea naturæ, ut uix aut nullo modo poſsint odio haberi, niſi ualde per accidens & ob rationes valde extrinſecas. Imo ẽt propter has rariſsimè hæc bona in ſe ipſis odio habentur, ſed eorũ inquiſitio, & procuratio diſplicet propter ſuã difficultatẽ, uel quia impedit alia ſenſibilia commoda. Vel etiam poſsũt

hæc neceſſatio amari, ſi apprehendātur vt ſimpliciter neceſſaria ad fœlicitatem: quamuis tunc non tā vt fines, quam vt media, vel partes neceſſarij, & vniuerſalis finis amentur.

XIX. Tertiò dicendum eſt, libertatem voluntatis euidentius & perfectius exerceri in electione mediorū, adeo vt oīs actus liber, quatenus talis eſt, participet aliquo modo rationē electionis, & ſub ea ratione poſſit ſub cōſultationē cadere. Hanc cōcluſionē ſuadent rationes in principio huius dubitationis factæ. Et declaratur breuiter, quia ad intentionem finis fertur volūtas ex ſola aliqua inclinatione naturali, quāuis liberè feratur: ad electionē verò mediorū fertur ex vi appetitionis finis; quā ipſa voluntas vltra inclinationē naturalē ſibi adiūxit: & ideo ſpecialiori modo, magiſq; ex proprijs dicitur volūtas mouere ſe in electione mediorū, quām in intentione finis: tunc aūt perfectius operatur liberè, quādo perfectius ſeſe mouet: ergo. Præterea declaratur altera pars, quia libertas cuiuslibet actus prouenit; ex varijs rationib, quæ ſunt in obiecto, vel in ipſomet actu, & ex formali, vel ſaltē virtuali collatione earū. Nā ſi ſit libertas quoad ſpecificationē, oportet ꝙ in obiecto ſit aliqua ratio boni propter quam diligi poſſit, & aliquis defectus, vel aliqua ratio mali propter quā poſſit odio haberi: ſi verò ſit libertas tātū quoad exercitiū, oportet vt vel in ſubiecto vel ſaltem in ipſomet actu ſit aliquis defectus, vel carētia bonitatis, ob quā poſsit apprehēdi vt hic & nūc diſconueniens, vel ſaltem non neceſſarius: atq; ita quoties actus, & eius omiſſio eſt libera, fit inter has rationes quædā collatio explicita, aut implicita, & ita etiam fit quædam electio vnius actus præ alio, vel vnius actus præ omiſſione eius, aut è contrario.

XX. In hac verò electione vnius præ alio neceſſe eſt vt cōparatio fiat in ordine ad aliquod tertiū, vel ad aliquam rationem communem, ad quam ſit voluntas aliquo modo affecta formaliter aut virtute, vt poſſit habere aliquod principium vel fundamentū electionis faciendæ, vt in argumentis in principio, propoſitum eſt, & ex re ipſa declaratur. Nā qui eligit inter bonū, honeſtū & delectabile, certè ſupponitur affectus ad bonum ut ſic, alias nō ſtatim eligeret inter ſpecialia bona, ſed prius ſecū ſtatueret an bonum eſſet ſibi proſequendū: & idem eſt in omnibus ſimilibus. Sic igitur, licet tendentia in finē particularem, quatenus eſt motus in aliquod obiectū propter bonitatem ſuam, & in alia propter ipsū, ſit amor vel intentio finis; tamen quatenus eſt actus liber, quo hoc bonum præfertur alijs, & virtualis electio huius boni, vt ſit medium, vel certè pars fęlicitatis quam voluntas intēdit in ſuis actibus. Et ipſemet actus intentionis vel dilectionis etiam vltimæ fęlicitatis, quatenus hic & nunc exercetur liberè, & pręfertur eius carētię, vel otio, eſt virtualis electio, qua talis actus hic & nūc eligitur vt medium ad inchoandam vel obtinēdam fœlicitatem. Atque hac ratione dici ſolet, omnem intentionem finis particularis eſſe virtualē electionem fœlicitatis, ad quā non ſemper eſt neceſſe vt præcedat intentio elicita ipſius fœlicitatis, ſed ſufficit naturalis ac neceſſaria propenſio. Sic igitur omnis cōſultatio verſatur modo proportionato circa electionem, & omnis actio libera participat aliquam rationem electionis: & ideo ipſa formalis ac propria electio, quæ procedit à propria & elicita intentione finis, cenſetur actio maximè libera: atq; hac ratione liberum arbitrium dicitur quaſi per Antonomaſiam verſari circa electionē, quamuis plures alios actus liberos habeat, vt declaratum eſt.

XXI. Et per hæc ſatis reſpōſum eſt ad rationes poſitas in principio huius dubitationis. Ad difficultatē verò ex ſecunda ſectione huc remiſſam, cuius occaſione hanc ſectionē fecimus, iam declaratum eſt quo

A modo eadem uoluntas ſit capax utriuſque modi operandi, libere & neceſſario. Cum autē quæritur ſi modus operandi libere eſt perfectior, quam modus operandi neceſſariò, cur uolūtas illum aſſequitur in quibuſdam actibus, & non in omnibus & in minus perfectis, & non in perfectioribus; dicendū eſt, operari libere non ſemper, & in omnib. eſſe melius quam operari neceſſario: ſed regula perfectionis eſt, quod obiectum ametur pro dignitate & capacitate eius: ita ut ſi obiectum ſit bonum ſummū ac ſumme neceſſarium, tota neceſſitate ametur, ſi uerò ſit obiectum minus bonum, aut non neceſſarium, actus etiam circa illud ſit ſub dominio diligentis. Et hac ratione Deus diligit ſe neceſſario, & alia libere, cum tamen actus eius ſub omni ratione B perfectiſſimus ſit: idem ergo dicendum eſt ſeruata proportione in uoluntate creata. Libere ne à neceſſario operari perfectius.

SECTIO IX.

An libertas cauſæ ſit dum actu operatur.

I. VLtima difficultas reſultans ex ſecūda ſectione, eſt, an cauſa libera actualem libertatem habeat cum operatur, uel priusquam operetur, quia ſi iam operatur, neceſſario operatur, ita vt impoſsibile ſit pro tunc non operari: & idem argumentum fieri poteſt de carentia operationis: ſi uerò libertas ſemper reſpicit futurum, nullus actus in re exiſtens erit liber, quia actus futurus ut ſic, non eſt exiſtens, & ita de facto nullus erit effectus liber: C pręterquam quod repugnat futurū vt futurum eſse liberum, & poſtea in pręſentia non exerceri libere, cum futurum nō alia ratione ſit futurum, niſi quia aliquando erit præſens.

II. In hac difficultate Ocham, Gabriel, & alij Nominales in prima diſt. 38. docent uoluntatem non eſſe liberam reſpectu actus quē iam exercet, pro illomet inſtante, quo illū exercet, niſi uel quatenus procedit ex indifferentia, & libertate quā uoluntas immediate ante illud inſtans habuit; uel quatenus in eo inſtanti habet uoluntas poteſtatem, ut in tēpore immediate ſequente illum omittat, etiamſi omnes aliæ conditiones uel cauſæ ad illum concurrentes aſsiſtant, in quo aiūt cauſam liberam à naturali differre. Quam ſententiam uidetur amplecti Magiſter D in 2. d. 25. ca. 2. ubi dicit, liberū arbitriū ad præſens, & ad præteritum nō referri, ſed ad futurum. Et fundamētum eius eſt ſupra tactū, quia in præſenti iam uoluntas eſt determinata ad unum: & quia id quod eſt, quādo eſt, neceſſe eſt eſſe, ut ait Philoſophus 1. de Interp. c. ult. Vnde Boet. 1. de conſolat. proſ. ult. ait, *ortum Solis & greſſum hominis in hoc conuenire, quod, dū fiunt, non poſſunt non fieri: differre verò, quia ortus ſolis etiam prius quam fiat, neceſſario erat futurus; greſſus autem hominis non ita.* Opinio Ocham. Gabr. Magiſter. Boetius.

III. Hæc uero ſentētia falſa eſt, & mihi plane improbabilis. Quapropter dicendum eſt uoluntatis libertatem proprie exerceri in eomet inſtante, & circa eūdem actum, quem præſentem elicit, ſeu exercet. Ita docuit Scotus in 1. diſtinct. 39. & Heruæus qd lib. 1. q. 1. dubio 6. Ca. in 2. d. 25. Greg. in 1. d. 39. qui E tn̄ aliquid falſum addidit, ut ſtatim oſtendā. Probatur hæc ſentētia primo ratione inſinuata, quę apud me eſt demonſtratio, nam ſi uolūtas in inſtāti quo elicit actum, non libere procedit in actū, nunquam antea fuit libera in ordine ad illum actū, quia tantū fuit libera per reſpectum ad illud inſtans in quo erat libere effectura talem actū. Item quia ſi illo inſtante non libere, ſed neceſſario habet actū: ergo pari rōne toto tēpore præcedēti quo actu caruit, nō libere, ſed neceſſario caruit: & eadē ratio erit de tempore futuro: ergo re uera nūquā eſt vſus libertatis. Voluntas propriiſſime libertatē exercet in inſtanti quo operatur. Scot. Heruæus. Capreol. Gregor.

IV. Secundo declaratur à priori, quia authores prioris ſentētię in eo errāt quod nō diſtinguūt prioritatem

tem temporis,& natura,& verum ſenſum compoſitum à diuiſo, Volũtas ergo in eodem inſtãte in quo actum liberum elicit, prius natura quã illum eliciat intelligitur habere poteſtatem ad eliciendum illũ, & deinde ex poteſtate intelligitur illũ elicere: ergo in eodem priori naturæ intelligenda eſt potens ad eliciendum,& nõ eliciendum talem actum; alioqui re vera non intelligitur libera ad eliciendum illum actum. Et confirmatur ac declaratur, nam in tempore immediato ante illud inſtans ſupponitur voluntas habens illam poteſtatem ad eliciendum,& non eliciendum actum. Et in illo inſtante prius natura quam illa potentia ſe determinet ad actum nihil eſt quod ei poteſtatem abſtulerit ad illum eliciendum: ergo retinet voluntas vtramque poteſtatem in illo inſtante,& ex illa elicit vel non elicit actum pro ipſomet inſtante. Quocirca ſi voluntas ſimpliciter, & abſolutè in eo inſtante ſumatur cum omnibus præ-requiſitis ad agendum, re vera poteſt in illo non elicere talem actũ, quæ eſt poteſtas in ſenſu diuiſo, aut in prioritate naturæ, quæ neceſſaria,& ſufficientiſſima eſt ad libertatem. Si verò conſideretur iam in illo poſteriori naturæ, in quo iam elicitur actum, iam non poteſt pro illo eodem inſtanti retrocedere; ſed hæc ſolum eſt neceſſitas compoſitionis ex ſuppoſitionis conſequente determinationem, ſeu actionem ipſius voluntatis.

V. Et confirmatur nam Deus ex æternitate liberè dilexit creaturas,& tamen pro nullo inſtanti vel reali duratione caruit illa determinatione libera, quæ ita comparatur ad diuinam voluntatem ſicut actus liber ad noſtram: ergo libertas voluntatis nõ eſt tantũ reſpectu actus poſterioris duratione reali, ſed ẽt reſpectu actus exiſtens in eodem inſtante, poſterioris quidem natura, ſi talis actus ſit verè elicitus, & cauſatus à potentia; vel ſolum ſecundum rationem aut intellectum, ſi ſolũ ſit determinatio libera eiuſdem actus. Alias non poſſet intelligi in Deo dilectio libera, quia neq; ex æternitate liberè dilexiſſet, quia ſemper perpetuo dilexit, neque poſt inſtans æternitatis: quia multo minus poteſt aut incipere diligere quod nũquam dilexit, aut deſinere quod dilexit, & prout ex æternitate dilexit. Idem argumentum ſumi poteſt ex actione libera angelorum, quã in primo inſtanti ſuæ creationis habuerũt, cum in illo habuerit meritum iuxta veriorem ſententiam. Neq; eſt vllius momenti quod Ocham ſignificat, actum illum fuiſſe meritorium, quia fuit in poteſtate angeli in illo durare vel nõ durare tempore immediate ſequenti: hæc enim poteſtas poterat conferre, vt cõtinuatio illius actus eſſet meritoria,& ceſſatio eſſet carẽtia talis medij, tamen ad meritum in primo inſtanti nihil id conferebat, tũ quia illa poteſtas nõ exercebatur in primo inſtante: nos autẽ non meremur formaliter per poteſtatem liberam, ſed per vſum eius: tum etiam quia ceſſatio ab illo actu non poteſt conferre ad meritum,& tamen angeli mali, qui immediatè poſt primum inſtans ceſſauerunt ab illo actu, nihilominus in primo inſtanti meruerunt: ergo pro illo inſtanti fuit ille actus liber, ſaltẽ quoad exercitium. Atq; idem argumentum fieri poteſt de merito Chriſti, de quo certius eſt incepiſſe à primo inſtante conceptionis ſuæ.

VI. Tandem poſſunt fieri proportionalia argumenta in hominibus, nam vt ſupra dicebam, homo poteſt in primo inſtãti vſui rationis habere actum liberũ, tum bonũ, tum etiam malum. Item quoties homo peccat, non demeretur vel amittit gratiam in tempore immediato ante inſtans, in quo exercet actum peccaminoſum, vt eſt per ſe euidẽs: nemo enim peccat aut demeretur in eo quod facturus eſt, ſed in eo D.Aug. quod facit, vt latè Auguſtinus epiſtola 107. Ergo neceſſe eſt, vt in eodẽ inſtãti in quo actus peccati exercetur, ſit liber; quia nemo verè peccat niſi tunc,

A quando poteſt vitare quod facit, vel facere quod omittit. Item, eſt ſimile argumentum, quando peccator conteritur: ille enim nõ conſequitur gratiam ante nec poſt inſtans cõtritionis, ſed in ipſomet momento in quo contritionem elicit,& in eodem tantum ſe diſponit ſufficienter, cum tamen diſpoſitio debeat eſſe libera, & in eodem meretur gloriam: ergo in eodem, & pro eodem exercet actum liberum.

VII. Ratio contraria ſententia deſtruitur.

Fundamentum prioris ſententiæ iam ſolutũ eſt, Ariſtoteles enim clare loquitur de neceſſitate cõditionata,& ex hypotheſi conſequente, & de eadem intelligendus eſt Boetius: nam quod ait, ortũ Solis prius fuiſſe neceſſarium, non ſolum eſt intelligendum de prioritate temporis, ſed etiam de prioritate naturæ, ſeu cauſæ. Imo ideo in priori tempore verũ B fuit dicere effectum illum ex neceſſitate futurum, quia in ſua cauſa habent neceſſitatem. Quod verò aiunt, nõ poſſe eandem potentiam ſimul efficere,& non efficere, ſophiſma eſt cõſiſtens in vocum æquiuocatione: vtraque enim poteſtas ſimul eſt in eodem inſtante, non tamen ad exercendum vtrumq; actum coniunctim, ſed diuiſim, id eſt vel vnum, vel alium pro ſuo arbitrio. Vnde, licet alteram partem poteſtatis exerceat, verbi gratia, eliciendo actum, poteſtatem tamen retinet ad oppoſitum, quam poſſet in eodem inſtanti exercere, non quidem ſimul cum alio actu, nec faciendo compoſitionem cum illo, ſed abſolutè.

VIII. Actus voluntatis nõ neceſſario per aliqđ tẽpus durat.

Addit tamen Gregorius ſupra, facta ſuppoſitione quod voluntas elicuit actum, non ſolum non poſſe C pro eodem inſtante illum deſerere, verum etiam neque in tempore immediatè ſequente, quia exiſtimat repugnare actum deſinere in eodem inſtãte in quo incipit eſſe. Sed neque in Theologia, neque in Philoſophia habet hæc ſententia fundamẽtum. Nõ enim repugnat rem quæ fit, pro vnico tantum inſtante durare; nam poteſt idem inſtãs eſſe primum,& vltimũ eſſe rei: quæ eſt enim in hoc repugnantia? Reſpondet, repugnare qđ res ſimul incipiat,& deſinet. Sed ſi inceptio ſit per inſtans intrinſecum, deſitio verò per inſtans extrinſecum ipſi deſitioni ſeu intrinſecũ ipſi exiſtentiæ; nulla eſt repugnantia: quia non ſequitur quod res ſit ſimul,& non ſit, ſed ſolum ſequitur quod ita ſit, vt neque immediatè antea fuerit, neque immediatè poſt futura ſit: quomodo ipſum inſtans D habet eſſe,& in eo poſſet Deus create angelũ, & nõ conſeruare amplius: ergo ex hac parte nulla eſt neceſſitas continuandi actum liberum. Nec verò ex alia, nam angeli mali, vt eſt probabile, per vnum tantum inſtans durarũt in bonis actibus:& qui peccat, nulla neceſſitate cogitur perſeuerare peccãdo: alias poſſet homo in hac vita pro aliquo tempore ex neceſſitate peccare,& non deſiſtere à peccando: quod abſurdiſſimum eſt. Et è contrario qui cœpit mereri, liberè perſeuerat in merito: alias nihil in ea perſeuerantia boni operis meretur; ſed hæc res latius à Theologis diſputatur.

SECTIO X.

E *An ex libertate cauſarum efficientium oriatur contingentia in effectibus vniuerſi, vel ſine illa eſſe poſſit.*

I. Dupliciter aliquis actus dicitur contingens.

VT non ſit ambiguitas in voce contingentiæ, oportet aduertere dupliciter poſſe dici effectũ contingẽtem: vno modo quia caſu,& præter intentionẽ agentis fit: quo ſenſu valde ſtrictè,& rigoroſè ſummitur vox contingentiæ: nunc aũt non ita loquimur, nam de effectu cauſali dicemus ſect. vltim. huius diſputationis. Aliô ergo modo ſumitur contingens, vt dicit quoddam medium inter neceſſarium,& impoſſibile: quomodo à Dialecticis di-

citur contingens complecti ſimul poſſibile eſſe, & poſſibile nõ eſſe: & in hac ſignificatione ſumitur in præſenti, & ſic ẽt ſumptum videtur ab Ariſt. 1. de Interpret. c. vlt. vbi de futuris contingentibus diſput.

II. Secundo eſt obſeruandum, effectum aliquem cõparari poſſe, vel ad ſuam cauſam proximum tantũ ſecundum virtutem intrinſecam eius, vel ad eandẽ vt coniunctam concurſui, vel oppoſitioni aliarum cauſarum, quæ in toto ordine vniuerſi illi occurrere, vel cum illa concurrere poſſunt: in quibus poſſumus vel primam cauſam comprehendere, vel tantũ ſeriem, & ordinem cauſarum ſecũdarum. Atq; hoc poſteriori modo nunc loquimur, ſupponimus enim in ordine ad primam cauſam nullum effectum vniuerſi ex abſoluta neceſſitate euenire, quia oẽs pendent ex concurſu eius, quem ipſa pro ſua libertate negare poteſt: & ideo in ordine ad illã nulla eſt res tam neceſſaria, nullusve effectus habẽs cauſam tam neceſſario agentem, qui non poſſit eſſe, & non eſſe & in hoc ſenſu ſit contingens. Nunc aũt, etſi Deus agat liberè, ſupponimus eſſe paratum ad concurrendum cum cauſis ſecundis, & definita lege præbere ſuum concurſum: & ideo contingentiam vel neceſſitatem effectuum naturalium ita conſideramus in ordine ad cauſas ſecundas, ac ſi à prima non penderent, vel ac prima non poſſet ſuum concurſum negare, aut actiones harum cauſarũ impedire, aut immutare. Nam miracula quæ in hoc Deus facere poteſt, Philoſophia nõ conſiderat: neque etiam negat ſi vera ſit, ſed dicit eſſe exceptiones à generali regula, quæ ad ipſam non pertinent.

Quæſtionis reſolutio.

III. His poſitis facillima eſt præſentis quæſtionis reſolutio: & ideo dicendum eſt primo, in ordine ad cauſam proximam operantem ex neceſſitate naturæ nullum eſſe effectum contingentem per intrinſecam virtutem talis cauſæ: eſſe tamen poſſe contingentẽ ex imperfectione vel defectu talis cauſæ, quæ impediri poteſt ex cõcurſu vel oppoſitione alterius cauſæ. Prior pars huius aſſertionis clara eſt, nam ſi cauſa eſt natura ſua determinata ad vnum: ergo ita eſt potens ad agendum vt ex intrinſeca ſua virtute non poſſit non agere: ergo effectus ex hac parte nõ habet contingentiam, ſed neceſſitatem. Vnde ſi quis reſpicit ad ſolam virtutem intrinſecam cauſæ, & ad naturalem modum agendi eius, nõ poterit inde colligere aut effectum non eſſe futurum, aut poſſe non eſſe, ſed potius habere neceſſitatem eſſendi, quantum eſt ex eo capite: ergo effectus nõ poteſt habere contingentiam ex hac habitudine ad huiuſmodi cauſam. Nihilominus altera etiam pars concluſionis æquè vera eſt, & facilis: nam licet cauſa proxima neceſſario agat, impotens eſt ad reſiſtendum omni cõtrariæ cauſæ ſibi occurenti, vel ad vincendam, & ſuperandã oẽm reſiſtentiã, quæ ab alia cauſa fieri poteſt: ergo ex hoc capite contingere poteſt, vt non eueniat effectus, qui aliũde neceſſario eueniret quãtum eſt ex virtute, & modo agendi proximæ cauſæ: ergo talis effectus eſt contingens, nõ ex virtute, ſed potius ex defectu virtutis ſuæ cauſæ, adiuncto poſſibili concurſu, vel oppoſitione aliarum cauſarũ, ſub quibus cõprehendimus non ſolũ efficientes cauſas, ſed etiam materiales, & quouis modo reſiſtẽtes, ſeu impedientes naturalem actionem cauſæ. Atq; hoc modo recte admittunt Philoſophi contingentiam in effectibus cauſarum naturalium: quia contingens effectus eſt, qui à ſua cauſa poteſt fieri, & non fieri: ſed hic effectus abſolutè poteſt fieri, & non fieri à cauſa ſua: ſiue id ꝓueniat ex virtute, ſiue ex defectu virtute, & ex impedimentis poſſibilibus: ergo.

IIII. Hinc tamen maioris claritatis gratia recte diſtinguitur duplex effectus contingens, ſcilicet vel intrin-
A ſecè, vel tantum extrinſecè. Priori modo dicitur effectus ab intrinſeco cõtingens, quia manat à cauſa, quæ ex intrinſeca vi, & poteſtate põt dare contingentiam effectui. Non quod hæc contingentia aliquando ſit modus intrinſecus inhærens ipſi effectui nihil enim eſt aliud, quam denominatio ſumpta ex poteſtate, & modo agendi ſuæ cauſæ: ſed quod talis denominatio à ſola intrinſeca virtute, & perfectione propriæ cauſæ proueniat. Et hæc contingentia tantũ eſt in ordine ad cauſam liberã. Poſteriori aũt modo, ſeu extrinſecè dicitur effectus cõtingẽs, quãdo carentia neceſſitatis quæ in illo eſt, ſolum eſt ab extrinſecis impedimẽtis. Ex quo etiam intelligitur huiuſmodi contingentiam non pendere ex libertate alicuius cauſæ, etiam primæ, quia ſolum conſiſtit
B in habitudine ad cauſam proximam quæ impediri poteſt: quæ habitudo eadem eſt, ſiue liberæ cauſæ interueniant, ſiue non, imo etiamſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, dummodo eaſdẽ naturales cauſas produxiſſet quæ nunc ſunt.

Cõtingẽs effectus & intrinſece, & extrinſece.

V. Dico ſecundo: Effectus qui eſt contingens reſpectu cauſæ proximæ naturaliter operantis, ſi comparetur ad totum ordinem ac ſeriem cauſarũ vniuerſi, & in his cauſis nulla intercedat liberè agens, ſaltẽ vt applicans alias cauſas, vel remouens impedimenta, non habet contingentiam ſed neceſſitatem. Hæc ſumitur ex D. Tho. 1. cont. Gent. c. 67. ratione 3. vbi ait, *ſicut ex cauſa neceſſaria ſequitur effectus certitudinaliter, ita ex cauſa contingente completa ſi non impediatur*: Vbi recte Ferr. aduertit, intelligendũ id eſſe
C de effectibus cauſarum naturalium. Sumitur etiam ex Durando in 1. d. 38. & Scoto in 1. d. 1. q. 1. d. 8. q. 2. & d. 39. ſed clarius eam propoſuit Gabriel. in 1. d. 38. q. vnic. artic. 1. Et probatur; quia ſi omnes cauſæ quæ in omni genere ad effectum concurrunt, & illius productionẽ vel promouere, vel impedire poſſunt, agunt ex neceſſitate: ergo eadem neceſſitate talis ſequetur effectus, qualis ex oĩbus illis cauſis ſic diſpoſitis, & applicatis ſequi põt. ſit declaratur nam ſicut naturalis cauſa proxima nõ impedita, & habẽs materiam aptam ſufficienter applicatam, neceſſario producit proportionatum effectũ, ita ſi eadem cauſa ſit omnino impedita, eadem neceſſitate nihil operabitur, vel ſi nõ omnino, ſed ex parte impedita ſit, eadem neceſſitate faciet imperfectũ, vel
D monſtroſum effectum: ergo ſi cauſæ omnes tam agentes quã impedientes ex ſolo naturali ac neceſſario curſu ita conueniunt: & ſingulæ etiam cum neceſſitate operantur ſuo modo, id eſt, quæ impedit, neceſſario impedit, & quę materiã applicat, neceſſario, & ſic de alijs: ergo talis effectus conſideratur in ordine ad totã ſeriem, & collectionem taliũ cauſarum, non habet contingentiam, ſed neceſſitatem.

Secluſis cauſis liberis in tota ſerie, & collectione aliarum, nullus eſt effectus cõtingẽs. D. Tho. Ferrar. Durand. Scotus. Gabr.

VI. Neque in hac concluſione inuenio rationem dubitandi, nam tota hæc neceſſitas intelligitur ſubordinata voluntati diuinæ, vt in principio ſuppoſuimus, & reſpectu illius habet quilibet ex his effectibus contingentiam, id eſt, poſſibilitatem vt nõ eueniat; tamen in hoc ipſo intercedit etiam libertas diuina. Et ita ſimpliciter, & abſq; dubitatione verum
E eſt reſpectu totius ordinis ſeu collectionis cauſarũ agentium, nullam poſſe eſſe contingentiam in effectibus, niſi in illa collectione cauſarum aliqua cauſa libera interueniat.

VII. Atque ex his duabus aſſertionibus obiter intelligitur, quam ſit difficile cum ceritudine præcognoſcere hos effectus cõtingentes futuros, etiam merè naturales, qui reſpectu vnius vel alterius, vel etiam plurium cauſarum habent contingentiam, & ſolũ habent infallibilitatẽ ac neceſſitatem reſpectu omnium ſimul. Et enim difficillimum ſaltem hominibus, vt angelos prætermittamus, omnes huiuſmodi cauſas cognoſcere, tum quia quędam ſunt à ſenſibus remotiſſimæ, & valde occultæ, vt sũt aſtra ſeu

virtu-

virtutes eorum:tum ẽt, quod in magna ſint multitudine,& earum concurſus,& oppoſitiones, variæ ſint & multiplices:tum denıq;,quod hæ cauſæ non agunt abſq; materia,cuius diſpoſitio ẽt eſt varia,& ſæpe ignota:& ideo valde operoſum eſt hęc oĩa ita inter ſe cõferre & obſeruare,vt ex eis poſſit aliquid futurum in particulari præcognoſci ſatis probabili cõiectura,nedum infallibili certitudine.Legatur de hac re Benedict.Pererius lib.2.in Gen.c.2 & 3.

Pererius.

VIII. Quouis modo cauſa libera intercedat in naturalium cauſarum ſerie effectum eſſe põt contingens.

Dico tertiò: Si ad effectum quemlibet,ẽt naturalium cauſarum cauſa libera concurrat,ſiue vt cauſa per ſe,ſiue vt cauſa per accidens,applicans agẽs, vel materiã,aut remouẽs prohibens, id ſatis eſt, vt effectus ſit ſimpliciter contingens, etiamſi ad totã collectionem, & ſeriem cauſarũ comparetur. Probatur,nã effectus contingens eſt, qui põt eſſe & nõ eſſe ex vi ſuæ cauſæ:ſed huiuſmodi effectus cõparatus ad totam collectionem ſuarum cauſarũ, poteſt ſimpliciter eſſe & non eſſe, vel ex eo ſolum, qđ inter illas cauſas aliqua libera interuenit,ex cuius arbitrio accidere põt, vt vel materia nõ ſit diſpoſita ad talem effectum,vel cauſa proxima & per ſe abſit,aut aliud ſimile impedimentum interueniat,qđ ſatis eſt,vt effectus non ſequatur. Vt ſi agricola nõ aret terram,quod illi liberum eſt,impedietur naturalis fructus, etiamſi ſint pluuiæ congruentes, & omnes aliæ cauſæ concurrant: eademque ratio eſt de quocunque alio effectu poſtulante aliquem concurſum cauſæ liberæ,ſine quo eſſe non poſſit.

IX. Diſcrimẽ inter naturales effectus & contingẽtes non liberos.

Atq; hinc colligere licet differentiam inter hos effectus contingentes, quos lato quodã modo liberos appellare poſſumus,& priores naturales:quod hi tm̃ ſecundum quid ſunt contingentes reſpectu vnius, vel plurium cauſarum, non tamen reſpectu oĩum collectiuè ſumptarum:illi vero.ſ. liberi,ſunt ſimpliciter contingentes, ſiue ad ſingulas, ſiue ad omnes cauſas ſuas ſimul ſumptas cõparentur. Ex quo etiã fit, vt hi effectus liberi multò minus poſſint præcognoſci in cauſis,quam illi. Nam effectus naturalis,licet formaliter vt cõtingens eſt, nõ poſſit in cauſa cognoſci vt certò futurus,id eſt, in ſola cauſa proxima in ſe conſiderata, tamen in collectione,& collatione cauſarum oĩum cognoſci poteſt,quia iam non vt contingens,ſed vt neceſſarius cognoſcitur:at vero effectus ſimpliciter cõtingens, neq; in vna,neq; in oĩbus cauſis ſimul certò præcognoſci põt vt futurus,quia vtroq; reſpectu eſt ſimpliciter contingens, atq; adeo ex vi cauſarũ indeterminatus,& indifferens ad eſſe & nõ eſſe: & ideo niſi aliunde cognoſcatur libera determinatio cauſæ ſufficiens ad determinandũ effectum,nullo modo poteſt ex vi cauſarum certò præcognoſci.

X. Hic vero ſtatim offerebat ſeſe occaſio diſputãdi de præſcientia & prædictione horũ effectuum contingentium quatenus futuri ſunt: nam ſi antequã fiant,nõ habent in cauſis ſuis determinationem ad eſſe,vel ad non eſſe: ergo nulla poteſt eſſe determinata veritas in propoſitionibus, quibus alterũ horum futurũ denunciatur:quod planè videtur conſequenter conceſſiſſe Ariſt.imò & ex profeſſo probaſſe lib.1.de Interp.c.8. Ex hoc autem vlterius ſequitur neutrã partem, affirmantem, vel negantem huiuſmodi effectum eſſe futurum,poſſe præſciri vt determinatè veram,etiam à Deo:nam quod nõ eſt verum,non eſt ſcibile: ergo quod non eſt determinatè verum, non poteſt etiam ſciri vt determinatè verum. Atque ita id conceſſit Cicero lib. de Fato, & Diuinat. vt Auguſt. retulit 5.de Ciuit.c.9.

Cicero.

XI. Futurorũ contingẽtium veritas determinata.

Sed hæc difficultas altiorem,& fuſiorem diſputationem poſtulat,de qua Theologi in 1.diſt.38.& 1.par.q.14.art.13. Nunc breuiter reſpondetur,determinationem veritatis in propoſitione de futuro contingente, non eſſe ſumendam ex eo, quod cauſa, à qua prouenturus eſt talis effectus, ſit iam A determinata ad illum in ſua virtute & facultate,ab eo tempore vel inſtante, ex quo verum eſt dicere illum effectum eſſe futurum,ſed ex eo ſolum,quod aliquando talis cauſa in actione ſua determinanda ſit ad liberum effectum: nam hoc ſolum enunciatur per illam propoſitionem,& non quod cauſa ex ſe, & ex ſua virtute ſit iam determinata ad talem effectum. Quapropter cum abſoluta contingentia horum effectuum ſtare põt determinata veritas vel falſitas earum propoſitionum, in quibus illi futuri eſſe enunciantur, quia hæc veritas determinata nõ repugnat contingentiæ,magis quam in propoſitione de præſenti.Quia licet effectus poſſit fieri,& nõ fieri,ex quo habet,quod ſit contingens, tamen de B facto alterum determinate accidet, & inde habet, quod ſit futurũ contingens determinatè. Et in hoc putamus Ariſtotelem deceptũ fuiſſe,& contra principia noſtræ fidei locutum:quamuis nõ deſint Catholici,qui illum interpretari ac defendere conentur. Hinc vero vlterius fit, non omnino repugnare,vt hi effectus liberi, antequam fiant, certò præſciri poſſint,ea ſaltem ſcientia, quæ propter ſuã infinitatem omnem veritatem,omneq; obiectum ſcibile comprehendit ac intuetur eo modo, quo eſt: in quo turpius errauit Cicero negans Deo præſciẽtiam omniũ futurorum.Neque.n.illa ſcientia hanc contingentiam deſtruit: tum quia non immutat ſeu alterat (vt ita dicam) ſuum obiectum, aliàs ſe C ipſam redderet falſam, ſi ſciendo effectum fore contingentem,faceret neceſſarium: tum etiã, quia hæc ſcientia futurorum vt ſic, nõ ẽſt cauſa eorum, ſed pura intuitio: ſed de his aliàs.

Aliæ duæ difficultates ſupererant circa vltimam concluſionem.Prima eſt,an ſola libertas cauſæ ſecundæ ſufficiat ad dictam contingentiam, etiamſi per impoſſibile nõ eſſet libertas in cauſa prima: & hæc ſuprà tractata eſt:idem.n.eſt quærere, an cum illa hypotheſi poſſit conſurgere contingentia ſimpliciter in effectibus naturalibus,& quærere,an cũ illa eſſe poſſit libertas, & vſus libertatis in creatura. Nam ſi fuerit vſus libertatis,erit ẽt contingentia ſimpliciter:ſine illo autem non erit: & ideo re- D ſponſio ſuperius tradita hic applicanda eſt. Altera difficultas eſt, an è contrario ſola libertas primæ cauſæ ſufficiat ad contingentiam effectus, etiamſi nulla cauſa ſecunda eſſet libera:ſed hæc facilem ex dictis habet rñſionem, nam eo modo,quo ille effectus eſt liber,poteſt dici contingens,prout nunc loquimur. An vero ita ſimpliciter loquendum ſit, vt effectus, quatenus reſpectu Dei liberè fiunt, dici poſſint contingentes, attingemus inferius diſputando de Deo,eiusq; libera voluntate. XII.

XIII. In quo agẽte libero ſit radix libertatis.

Atq; hinc etiam expedita manet altera difficultas, quæ hic tractari ſolet, in qua nimirum cauſa poſita ſit radix contingentiæ,an.ſ. in libertate primæ cauſæ,vel in libertate ſecundæ, vel vtriuſq; ſimul: dicendum eſt.n. ſi ſit ſermo de contingentia E tantum extrinſeca, & ſecũdum quid, radicem eius non eſſe poſitam in libertate aliqua, nec ſecundæ, nec primæ cauſæ,ſed proximè in tali natura,& cõditione cauſæ ſecundæ, quæ impediri poteſt, adiuncto tali ordine & ſerie aliarum rerum,& cauſarum naturalium, ex quo ſoleat tale impedimẽtum occurrere. Prima autem cauſa, ſiue Deus, ſolum dici poteſt prima radix huius contingentiæ, ſicut eſt prima cauſa oĩum effectuum vniuerſi:quia nimirum tales cauſæ ſecundæ ab ipſa fuerunt & creatæ,& ita diſpoſitæ & ordinatæ,vt ab eis huiuſmodi effectus contingentes prouenirent. Ad hoc autem, formaliter loquendo. nil refert,quod prima cauſa liberè hæc omnia produxerit: eadem enim contingentia ſequeretur etiã ſi ex neceſſitate creaſſet hęc omnia, dummodo eodem modo illa ordinaſſet,& poſtea cum illis concurreret.At vero loquendo de contin-

contingentia ſimpliciter, immediata illius ratio poſita eſt in libertate cauſæ proximæ, & aliquo vſu eius, vt declaratum eſt: primordialis autem radix eius eſt libertas cauſæ primæ eo modo, quo ſuperius ſect. 5. declaratum eſt.

SECTIO XI.

Vtrum aliqua vera ratione poſſit fatum inter cauſas efficientes vniuerſi numerari.

Varij errores.

I. FVit vetus ſententia aliquorum Philoſophorum, qui effectus omnes vniuerſi fato tribuebant. Conſtituebant autem fatum in quadam connexione, & ordine cauſarum vniuerſi, à quibus aiebāt oīa ex neceſſitate prouenire, vt de Stoicis refert Cice. lib. 1. de Diuinat. ſub fin. & Diogen. Laert. lib. 7. in vita Zenonis. Illam aūt vim præcipuè tribuebant aſtris & ſitibus ac diſpoſitionibus eorum, adiunctis cœlorum motibus: hinc. n. ineuitabili neceſſitate proueniunt varij aſpectus & concurſus cauſarum vniuerſi, ex quibus aiebant eadē neceſſitate effectus oēs in hoc inferiori mūdo euenire. Vnde definiebant fatum eſſe, *Cauſarum colligantiam, ex aſtrorum motibus; ac vi, efficaciam trahentem*, vt refert Albert. lib. 2. Phyſ. tract. 2. c. 19. ex Apuleio, & alijs. Hoc aūt multi eorum non ſolum de naturalibus effectibus, ſed ēt de actionibus humanis tam ſtudioſis, quam prauis aſſerebant. Putabant. n. cœleſtia corpora eadem vi, & directa actione influere in humanas volūtates, ac in ceteras res, vt refert Aug. 4. lib. Confeſſ. c. 3. & lib. 5. de Ciuit. cap. 1. Vbi etiā notat (quod etiam Plotinus refert Aenead. 3.) quoſdam ex his adeo fuiſſe ſtolidos, vt negarint hanc diſpoſitionē cauſarum vniuerſi, cui fatalem neceſſitatem aſcribebant, à diuinâ ſapientia aut voluntate profectam eſſe, ſed ex ſe habere intrinſecam neceſſitatem prorſus ineuitabilem.

II. Alij vero quamuis non negarent hunc cauſarū ſecundarum ordinē à diuina volūtate proceſſiſſe, nihilominus ei tribuebant neceſſitatem oīno ineuitabilem, ēt reſpectu Dei: quia fortè credebant Deū agere ex neceſſitate naturæ. Quod ex hæreticis ſenſiſſe Petrum Abailardum, refert Caſtro cont. hæreſ. verb. Libertas, & verb. Futurum cōtingens: idemq; de Vvicleph o refert, quod dixerit oīa euenire tam ineuitabili neceſſitate, vt nec Deus ipſe potuerit aliter res condidiſſe quam condidit, nec aliter gubernare quā gubernat: & ex eis ſic conditis & gubernatis non poſſe alias actiones prodire quā prodeant. Plures ēt alij heretici hanc ſententiā de fato ſecuti ſunt, prout à dictis Philoſophis aſſerta eſt. (Abailar. Caſtro.)

III. Alij vero fati neceſſitatem nō in aſtris, ſed in diuina volūtate poſuerunt, ſic Seneca lib. 2. natural. q. cap. 35. *Quemadmodum* (ait) *rapidorū aqua torrentium in ſe non recurrit, nec moratur quidem, quia priorem ſuperueniens præcipitat: ſic ordinem fati æterna ſeries regit, cuius hæc prima lex ſtare decreto.* Et ſtatim c. 36 definiens fatum ait, eſſe *neceſſitatem rerum omnium, actionumq́, quam nulla vis rumpat.* Idem optimè lib. 4. de Veneficijs, c. 7. Eiuſdemque ſnīæ videtur fuiſſe Plato Dialogo vlti. de Repub. Quidam ēt noui hæretici (quod Caluino & ſequacibus tribuere poſſumus) hoc genus fati introduxerunt: licet fortaſſe non ſub eo nomine, docent .n. oīa ex neceſſitate euenire, non ex ſolo influxu cœlorum, ſed ex ſuperiori influxu Dei ita mouētis, & applicantis omnes cauſas ſecundas ad agendū, vt ex neceſſitate illud agant ad quod impelluntur, & nihil aliud. Hanc vero neceſſitatem ſubijciunt diuinæ voluntati, & reſpectu illius dicunt eſſe ſimpliciter variabilem: quamuis ſuppoſita æterna Dei diſpoſitione iam immutabili, qua ſtatuit vniuerſas res ita condere, gubernare, & impellere, vt omnia ex neceſſitate eueniant, quæ reſpectu creaturarum eſt neceſſitas ſimpliciter, reſpectu vero Dei eſt neceſſitas immutabilitatis.

Reſolutio.

IV. IN hac doctrina de fato ſic explicata multi cōtinentur errores, non ſolum contra Catholicam fidem, ſed ēt contra rōnem naturalem, vt facilè ex hactenus tractatis conſtare poteſt. Propter quod & res ipſa ab Eccleſia eſt damnata in nonnullis Concilijs, & à ſanctis Patribus diligentiſſimè eſt impugnata, & nomen ipſum fati Catholicis oībus odioſum eſt, quamuis nonnulli adiuncta ſana interpretatione non putent eſſe omnino reijciendum.

Notantur & refelluntur dicti errores.

V. Primus. PRimò igitur tribuere cauſis ſecundis fatalem neceſſitatem independētem à Deo, plane ſtultum eſt, & contra rationem naturalem. Hoc non aliter probandum eſt, quam demonſtrando omnia pendere à Deo in fieri, eſſe, & operari: quod tribus diſputationibus ſeq. præſtabimus.

VI. Secundus. Secundò conſtituere neceſſitatē fati ſub Dei cauſalitate & influxu, ineuitabili etiam ipſi Deo, repugnat rationi naturali. Probatur, quia vel duos errores, vel alterum tantum includit ea ſententia. ſ. aut Deum nō eſſe omnipotentem, aut ſaltem minimè operari liberè quidquid extra ſe operatur: nam ſi Deus has duas perfectiones habet, quæ poteſt eſſe diſpoſitio, influentia, aut neceſſitas cauſarum ſecūdarum, quam ipſe non poſſit ſua omnipotenti & libera voluntate immutare, aut impedire? Quod aūt in Deo ſint omnipotentia, & libera volūtas, demōſtrabimus infrà, de Deo & attributis eius diſputantes. Eſt autem cōcluſio intelligenda de ineuitabili neceſſitate ſimpliciter: nam ſi ſit ſermo de ineuitabilitate tantum ſecundum quid, proueniente. ſ. ex immutabilitate Dei, ex hac parte non erit error, ſi aliunde non miſceatur, vt dicemus.

VII. Tertius. Tertiò conſtituere talem fati neceſſitatem, quæ ex aſtrorum & aliarum naturalium cauſarum influxu ad omnes inferiores cauſas dimanet, ſub illis etiam voluntates humanas comprehendendo, eſt error etiam naturali rationi repugnans. Intelligitur autem hæc concluſio, etiamſi hæc neceſſitas ponatur pendens à diuina voluntate, & per illā mutabilis. Probatur, quia huiuſmodi fatalis neceſſitas deſtruit arbitrij libertatem. Quo titulo dānata eſt illa ſententia in Conc. Brachar. 1. c. 9. & à Leo. I. epiſt. 91. c. 11. & 13. & contra illam multa congerit Euſeb. lib. 6. de Præpar. Euang. c. 5. & ſeq. & latè etiā ſcribit Chryſ. in orationibus de Prouid. & Auguſt. dict. lib. 5. de Ciuit. fere per totū: & Greg. Niſſ. ſeu Nemeſ. lib. 6. ſuæ Philoſ. Et Boet. lib. 6. de Cōſolat. & alij frequenter. Quin etiam Philoſophi hoc genus fati oppugnarunt, vt ſumitur ex Ariſtot. lib. 1. Ethic. c. 1. & lib. 1. de Interp. c. vl. & Ammon. alijſq; interpretibus ibi, & lib. 2. Phyſ. c. 6. vbi Simpl. Themiſt. & alij, & Alex. Aphrodiſ. lib. de Fato, Plutar. lib. de Fortuna: vide alia in Iulio Sirenno lib. de Fato. Fundamentum etiam illius ſententiæ alium includit errorem, nimirum, cœlorum influxum directè & per ſe cadere in humanas animas & voluntates: quod eſt contra animæ immaterialitatem, & conſequenter contra eius immortalitatem. (Brachar. Leo Pap. Euſeb. Chryſoſt.)

VIII. Quartò cōſtituere fatum, illud attribuendo efficientiæ & influxui primæ cauſæ neceſſitantis oēs cauſas ſecundas, ēt rationales voluntates ad ſingulos effectus, error eſt tum contra fidem, tum etiam contra rōnem naturalem. Probatur ex dictis, quia etiā hoc modo deſtruitur liberum arbitrium. Vnde in

de in hoc etiam ſenſu damnat eſt hæc neceſſitas fatatis,quamuis non ſub fati nomine,in Conc.Trid. ſeſ.6.Et rõne Philoſophica declaratur, nã vel inter cauſas ſecundas ſunt aliquæ, quæ natura ſua non indigent ad agendum illa Dei motic ne neceſſitante, vel nullæ ſunt huiuſmodi, ſi dicatur hoc ſecundum:ergo nulla eſt ex ſe cauſa libera,& indifferẽs. Si vero dicatur primum,ergo vel prima cauſa ſemper extrahit ſecundam a ſuo naturali modo operãdi, quod eſt alienum ab omni recta ratione, quia cauſa prima iuxta ordinarium prouidentiæ modũ, ſolum cooperatur ſecundæ quantum illa indiget, vt inferius dicemus,vel certe non ſemper cauſa ſecunda illo modo neceſſitatur ad agendum à prima,quod intendimus:ergo hinc fit,falſam omnino eſſe poſitionem fati in prædicto ſenſu.

Quo vero ſenſu poſſit Fatum quoad rem ipſam admitti.

IX. QVinto,conſtituere fatum in eo ſenſu, vt ſolũ ſe extendat ad effectus naturalium cauſarũ, ad quos neque angelica, neque humana creatura ſua libertate vllo modo concurrit:& in ijs effectibus ponere fatalem neceſſitatem, prouenientem ex ſerie & ordine cauſarum vniuerſi, ineuitabilem per cauſas ſecundas, & per primam ſecundum ordinariam potentiam,& ſecundum modum operandi & concurrendi huiuſmodi cauſis connaturaliter debitum, aut ẽt ex immutabilitate alicuius decreti,vel præfinitionis ipſius Dei, non tñ ex abſoluta potentia & voluntate eius:hoc (inquam) modo, conſtitutio fati non continet errorem ullum, ſed verã doctrinã,quãquam in vſu verborum moderatio tenenda ſit vt infrà dicemus. Hæc aſſertio tota conſtat ex dictis præced. ſectione, neq; aliam probationem, aut declarationem adiungere oportet. Hoc aũt ſenſu poſuiſſe fatum Stoicos. & Platonem ex Plutarcho & alijs refert Ludouic.Viues in 5. de Ciuit. Dei,c.1.& 10.nam illi à fati neceſſitate volũtates humanas & liberas actiones excipiebant. Vnde ẽt Damaſc.lib.2.de Fide,cap.25.tacito nomine refert,Philoſophos non poſuiſſe fatum circa humanas actiones,quæ contingentes ſunt,ſed circa neceſſarias.Et ſimiliter Tertullianus lib.de Anima,c.20. inquit,etiam Philoſophos diſtinxiſſe fatum,& arbitrij libertatem:& ſubiungit ex propria ſententia: *Et nos ſecundũ fidem differẽda ſuo iã nouimus titulo.*

X. Sed quæres, an fatum reſpectu talium effectuũ ſit cauſa efficiens, vel quid ſit:nam quidam cẽſent fatum formaliter ſignificare relationem quandã, eo quod Boetius de Conſolat.proſ.4. definiat,Fatũ eſſe, *ordinem cauſarum ſecũdarũ diuinã prouidentiã exequentium:* ordo autem relationem importat.Ita ſumitur ex D.Th. 1.p.q.116. art.2.ad tertium. Sed dicendum eſt, huiuſmodi fatum neque eſſe ſolam relationem: hæc enim nil ad efficiendum confert: nec eſſe vnam aliquam cauſam efficientem: nulla enim per ſe ſola ſufficit ad eam neceſſitatem inducendam,quam fatum indicat,ſed eſſe collectionem cauſarum ita diſpoſitarum ex diuina prouidentia, ſicut neceſſe eſt,vt talis effectus ſequatur. Hoc conſtat ex ipſa explicatione fati, quam tradidimus, & ex aſſertione poſita. Illa vero cauſarum diſpoſitio, quam alij ordinem aut ſeriem vocant, non eſt relatio,ſed dicit in ſingulis,& in omnibus cauſis applicationem accommodatam, vt talis effectus ſequi poſſit:quæ quidem applicatio non eſt relatio, licet fortaſſe ſit fundamentum relationis, vel per modũ relationis à nobis declaretur.Atq; ita poteſt exponi D. Th. ſuprà, de relatione pro fundamento: ex eodem D.Th.Opuſc.de Fato,quod eſt 28.ca.5.vbi ſentit fatum dicere conditionem cauſæ.Et idem volunt,qui fatum numerãt inter efficientes cauſas.Vide Alexandrum dicto opuſc. de Fato, c.2.Ex dictis

A autem intelligere licet ſub hac collectione cauſarũ non tantum comprehendi efficientes,ſed etiam materiales:nam ex his magna ex parte pendet neceſſaria cõſecutio talis effectus: magis autem reducitur fatum ad efficientem cauſam,quia hæc eſt,quę per ſe inducit effectum ſuppoſita tali materia, & alijs conditionibus ad agendum requiſitis.Rurſus colligitur ex dictis, Fatum iuxta hanc interpretationẽ non ſemper eſſe cauſam per ſe omnium effectuum, aliqui enim ſunt effectus per accidens,qui ſunt caſuales reſpectu particularium cauſarum, vt infrà dicemus,qui non habent cauſam per ſe, vt ibi probabitur. Vnde reſpectu collectionis omnium cauſarũ naturaliũ neceſſariò eueniunt,non tamen poſſunt attribui alicui cauſæ per ſe & naturali,quæ Fa-
B tũ appelletur,ita ergo eſt dicta concluſio limitãda.

Quid de Fati nomine ſentiendum.

SExtò conſtituere Fatum in diſpoſitione cauſarũ naturaliũ,quatenus diuinę prouidentię ſubſũt,& iuxta illius præordinationẽ,vel permiſsionẽ ac præſentiã infallibiliter operantur, in re ipſa nõ continet errorem,ſed potius Catholicam doctrinã rationi ẽt naturali conſentaneum: modum autem loquendi corrigere, vel ſatis explicare neceſſe eſt. Hæc tota concluſio ſumitur ex D.Th.1.p.q.116.ar. 1.& ex Auguſt. quem ipſe citat 5.de Ciuit.c.1.dicẽte: *Si quis Dei voluntatem vel poteſtatem fati nomine appellat, ſententiam teneat,& linguam corrigat.* Et priorem partem huius aſſertionis intendit Boetius XI.
C loco ſuprà citato,dum nomen fati ad congruentem & veram ſignificationem reducere conatur. Et ad eandem putant multi reduci poſſe ſententiam Platonis,& Senecæ ſuprà relatam: non enim intenderunt negare noſtri arbitrij libertatem.Quod ſentire videtur etiam Plutarch.lib.1.de Placitis,cap.27. & Ariſt. lib. de Mundo ad Alexand. ſub finem,vbi optimè de hac re loquitur.Quin & Stoicos non aliter ſenſiſſe de fato, nec libertatẽ arbitrij abſtuliſſe docet Auguſt.5. de Ciuitat. ca.10. ut ſuprà tactum eſt.Ac tandem declaratur,quia per fatum ſic expoſitum nihil aliud ſignificatur, niſi quod cauſæ ſecũdæ ſubordinatæ ſunt diuinæ prouidentiæ: quatenus omnes iſtæ cauſæ ordinatæ ſunt a Deo ad hos effectus producendos,quod certiſſimum eſt.Deinde
D ſignificatur, quod iſtæ cauſæ ſecundæ nihil operantur,quod non ſit a Deo,& præuiſum,& præconceptum ſeu præfatum (nomen enim fati à fando dictum cenſetur) & aliquo etiam modo præordinatum,vel permiſſum, ac generalius loquendo, prouiſum:quod etiam certiſsimum eſt,& rationi naturali conſentaneum,vt infrà oſtendemus diſputãdo de attributis Dei.Atq; hinc fit,vt in ordine ad diuinam prouidentiam ſit quædam infallibilitas, vel, vt Boetius loquitur, immobilitas in effectibus cauſarum ſecundarum: quia nunquam poſſunt omnino ſubterfugere ordinem prouidentiæ Dei. Et hæc immobilitas nomine fati declaratur. Quæ non excludit contingentiam nec libertatem aliquarũ cauſarum,quia non cõſiſtit in abſoluta neceſsitate,ſed
E in infallibilitate præſcientiæ & prouidentiæ diuinę, eiuſque immutabilitate: cui correſpondet ſimilis neceſsitas in effectibus cauſarum ſecundarum,quę dicitur neceſsitas ex ſuppoſitione ſeu cõſequentię: quia fieri nõ poteſt, vt aliter eueniãt quam fuerint præſciti,vt ſuperius D. Tho. explicat articul.3.Aduertendum eſt autem, etiam admiſſa hac ſignificatione non rectè attribui Deo, vt ibidem notat D. Tho.ex Boet.ſuprà.Nam fatum eſt diſpoſitio cauſarũ,vt eſt ſub Deo,non vero eſt propriè ipſe Deus, vel volũtas Dei, niſi cauſaliter, vt loquitur interdũ Aug.li.5.de Ciuit.c.1.& Seneca,& Ariſt.ſuprà.Cõſona,q; ipſum nomen Fati,quod à fando dictũ eſt, vnde ſignificat id,quod effatum eſt,non ipſum,qui

effatus

effatus eſt. Adde neq; etiam tribui Fatum propriè in dicta ſignificatione actibus liberis voluntatis creatæ, quia liberum arbitrium Deo ſubijcitur immediatè,& nō alijs cauſis,vel diſpoſitioni earum, niſi per accidens,ac remotè:& ideo vel nullo modo,vel non niſi improprijſſimè proprij actus liberi arbitrij poſſunt fato attribui,ſi ipſammet Dei prouidentiam,& immediatum influxum eius fatum appellando.

XII. Atq; hinc tandem conſtat vltima pars aſſertionis, quæ ſolum eſt de vſu huius vocis fatum: cuius vſum ait D.Th.recuſaſſe ſāctos Patres propter eos, qui fatum in influxu ſiderum ponebāt.Quod verū eſſe conſtat ex ſuperius citatis,& ex Aug. lib. 5. de Ciuit.c.9.& tract.37.in Ioannem,& Gregor. hom. 10.in Euang.& Greg. Niſſen.lib.6.Philoſ. ca.2.vel aliàs Nemeſ.li. de Anim.eiusq; facultatib.c. 35.& 36.Et ratio eſt,quia *fatum* ex primæua impoſitione inſtitutū eſt ad ſignificandam radicē fatalis neceſſitatis, quā abſolutam neceſſitatem eſſe ſentiebāt, qui nomen fati inuenerūt:& ideo in propria ſignificatione non poteſt attribui omnibus cauſis ſecūdis,ēt vt diuinæ prouidentiæ ſubſunt.Ex quo etiā fit, vt neq; effectus naturales, qui in hoc inferiori mundo eueniunt, dicendi ſint fato euenire in illa proprietate,quia regulariter nunquam eueniunt ſine interuentu alicuius cauſæ liberæ, vel angelicæ, vel humanæ:ita vt neq; pluuiæ,venti,& ſimiles effectus,qui videntur maxime naturales, dicēdi ſint fatali neceſſitate prouenire:nam permittente Deo, vel ordinante ſæpe impediuntur,vel excitantur media aliqua actione bonorū,aut malorum ſpirituū. Hac ergo ratione nomen fati non eſt à nobis abſolutè vſurpandum:ſi quis aūt corrigendo ſignificationem eo vti velit, nō eſt cum illo contendendū: declaratio aūt ſeu correctio eſt,ut nomen fati ſolū ſignificet ſeriem cauſarum diuinæ prouidentiæ ſubiectam, quæ illis neceſſitatem non imponit, ſed vnamquaq; modo ſibi proportionato agere ſinit, Addit Alexand.Aphrodiſ. li.de Fato,c.3. Fatum interdum ſignificare cuiuſq; rei naturam,habetq; illa ſignificatio fundamentum in Ariſt.li.5.Phyſ.c.6 tex.57.vbi naturalem generationem,vel corruptionem fatalem uocant.Iuxta quam ſignificationem, nec fatum habet maiorem neceſſitatem quam natura,nec maiorem vniuerſalitatem. Vnde ſicut non oīa naturali ordine,vel neceſſitate eueniūt,ſed quędam liberè,alia caſu,ita non omnia fiunt fato. Veruntamen hæc ſignificatio illius vocis, nec videtur eſſe in communi vſu, nec habere fundamentū in illius vocis Etymologia,qua fatū à fando dicitur,vt ex Aug. notauimus quare ut fatum aliquid ſit, diuina præſcientia,& prouidētia excludenda nō eſt.

SECTIO II.

Vtrum caſus & fortuna inter cauſas efficientes numerari debeant.

I. DIſputatio de caſu & fortuna coniuncta eſt cum diſputatione de fato, quia ſublata neceſſitate fatali, videtur fieri conſequens, vt multi effectus caſu & fortuito in vniuerſo eueniāt. Cumque nihil poſſit fieri, quod non habeat efficiētem cauſam,fieri ēt videtur,vt huiuſmodi effectus caſuales, vel fortuiti aliquā efficientē cauſam habere debeant, quæ caſus, aut fortuna noīetur. De hac ergo cauſa inquirimus,an ſit,& qualis ſit. Videtur.n. non eſſe aliquam ex his, quæ neceſſariò aut liberè agunt,& ita nullam eſſe poſſe. Aſſumptum patet, quia cauſa neceſſariò operās vel ſemper, vel frequentius cōſequitur ſuum effectum: effectus autem caſuales dicuntur eſſe ex ijs, qui rarò eueniūt: ergo nō eueniunt à cauſa neceſſariò operāte. Rurſus cauſa libera ſemper operatur à ꝓpoſito, & ex A intentione finis:caſus aūt dicitur eſſe cū præter intentionē aliquid accidit: nō eſt ergo caſus cauſa libera:ergo caſus nō pōt eſſe aliqua cauſa efficiens.

De effectu caſuali.

II. QVamuis hæc nomina *caſus,& fortuna*, pro eodem ſæpe vſurpentur,tñ in rigore habent diuerſam ſignificationem: & ideo dicemus prius de caſu, deinde de fortuna. Nomen igitur *caſus* proprie ſignificat potius effectum quam cauſam: diciturq; de quolibet effectu inopinato, quod notauit Boet.lib.1.de Conſolat.proſ.1.vbi non vult caſum ſignificare cauſam,ſed effectum:tamen iā vſus obtinuit,vt de cauſa ēt dicatur:non poteſt.n.ille effectus carere aliqua cauſa:& ita egit de caſu Ariſt.2. B Phyſ.& cum eo cæteri Philoſophi: tamen explicato effectu intelligetur melius cauſa. Dicitur ergo effectus caſualis,is,qui per accidens,& præter opinionem, vel intentionem coniungitur effectui per ſe alicuius cauſæ,vt quod fodiens terram, inueniat theſaurum. Hoc conſtat ex communi ſignificatione illius vocis:nam idem eſt effectus caſualis,quod contingens rarò,& præter intentionem.Duo itaq; videtur eſſe de illius ratione.Vnum eſt, vt rarò eueniat,vt ſentit Ariſt.2.Phyſ.7.& ibi Auerroes, Alex. Sanctus Thom. Albertus,& alij. Quamuis Auicenna hoc limitare voluerit ſine cauſa,vt ſtatim dicā. Cū aūt dicitur ille effectus rarò euenire,intelligendū eſt in ſenſu (vt ita dicam) compoſito, ſeu facta C ſuppoſitione talis cauſæ: ſæpè enim eſt rarus effectus quia rarò ponitur cauſa, quamquam illa poſita ſemper aut regulariter ſequatur effectus: & tūc non eſt caſualis,ſed poteſt eſſe per ſe,niſi poſitio ēt talis cauſæ,vel cōcurſus plurium cauſarum caſualis ſit. Alio ergo modo ſequitur rarò effectus ēt poſita cauſa: & hoc modo dicitur effectus caſualis rarò euenire. Quia vero talis effectus ſemper prouenit ex concurſu plurium cauſarum, oportet vt ille concurſus non habeat certam & definitam cauſā in vniuerſo: ex quo etiam fit, vt rarò eueniat: & ideo Eclypſis non eſt effectus caſualis, neq; omnis alius, qui regulariter cōiungitur cū effectu per ſe.

III. Secundò eſt de ratione talis effectus,vt præter intentionem agentis cauſæ eueniat, ut quod præter- D eūte Petro lapis cadat, dicitur eſſe caſus fortuitus, quia fuit præter intentionem tum hominis tranſeūtis,tum lapidis cadentis, vel generantis, quod illū in centrum mouebat.Quod ſi ille concurſus fuiſſet ab aliquo intentus, reſpectu illius non diceretur effectus caſualis,ſed per ſe in ſuo genere:eſt ergo de ratione caſus,quod ſit effectus præter intentionem agentis:quia eſt effectus per accidens.

IV. Atque ex hac explicatione intelligitur,nō eſſe in vniuerſo effectus caſuales reſpectu Dei, ſed tantū reſpectu cauſarum ſecundarum, ſeu particulariū: & ratio eſt,quia nihil euenire poteſt pręter intētionem Dei,eo quod nihil poſſit ſubterfugere præſciētiam eius. Dices: Interdum aliquid fit in rebus præter intentionē Dei,vt in humanis actibus peccata. E Et fortaſſe etiā in effectibus naturalibus aliqui poſſunt contingere,qui licet ſint præſciti à Deo,nō tamen ſint intenti. Reſpōdetur in primis,reſpectu cauſæ operantis per intellectum & voluntatem nō ſolū requiritur ad hoc,quod effectus ſit caſualis ſeu fortuitus,vt ſit præter voluntatem,ſed etiam,ut ſit pręter ſcientiam vel opinionem operantis. Nam ſi ex actione mea aliquid ſequatur,quod ego futurū eſſe pręuidi,non poteſt dici,eſſe mihi caſuale vel fortuitum,etiam ſi eſſe poſſit vel non uoluntariū,ſed permiſſum tantum, vel etiam aliquo modo inuoluntarium.Vnde Ariſt.lib.2.Magnor Moral.c.8.dicit,*ibi minus eſſe fortunæ,vbi plus ē intellectus*.Vt ergo Deo nihil caſu accidat,ſatis eſt, qđ nihil pręter eius ſciētiam & præſcientiam eueniat. Addimus vero præ-

terea

terea aliud eſſe loqui de effectu,qui eſt in peccato, qui ſemper eſt res aliqua,aliud de defectu,qui ſolũ eſt carentia debitæ perfectionis moralis: nã loquẽdo de effectu,ille nõ põt eſſe caſualis reſpectu Dei, non ſolũ quia eſt præſcitus,ſed ẽt quia non tantum per accidens,ſed per ſe cauſatur ab ipſo Deo,& ita poteſt dici aliquo modo intentus,ſaltem quantum ad voluntatem quam Deus habuit concurrendi ad illum effectum , concurrente ẽt cauſa ſecunda. Et ob hanc rationem nullus effectus naturalis põt dici caſualis reſpectu Dei,non tantũ propter præſciẽtiam,ſed etiam propter efficientiã per ſe, & aliquã intentionem talis effectus quam Deus habuit, hoc ipſo,quod voluit tales cauſas naturales procreare aptas ad talem effectum, & cum illis concurrere. Vnde aliqui etiã effectus,qui reſpectu cauſarũ particularium cenſentur caſuales, reſpectu cauſarum vniuerſalium,vt cœlorũ (ſi per ſe concurrant ad talem effectum) non ſunt caſuales,vt monſtra,& quędam alia,quæ per accidens generari dicuntur. At vero defectus,qui coniungitur effectui in peccato, vt non ſit caſualis, non oportet quod ſit per ſe intẽtus,quia hoc eſt præter rationem eius , cum nemo intendens ad malum operetur:ſatis,ergo eſt, vt ſit præuiſus,& permiſſus;maxime quod a Deo ſemper eſt ordinatus ad pœnam,vel vt ſit occaſio alicuius maioris boni:ordinatus(inquam) non præordinatione,quæ ſecundum rationem antecedat præſciẽtiam,ſed quæ ſequatur. Atq; ſimpliciter loquendo nũquam poteſt caſualis ,vel fortuitus effectus talis eſſe reſpectu Dei,vt recte tradit D. Thom. 1. p. q. 103. art. 7.ad 2. & q.116.art.1.ad 2. & Auguſt.lib. 83.quæſtio.24.Boet.1.de Conſol.proſ.1.

De caſu, vt cauſam ſignificat.

V. Caſus eſt cauſa per accidens.

EX his,quæ de effectu caſuali diximus,facile eſt declararo quid ſit caſus, vt hac voce ſignificatur ipſa cauſa effectus caſualis. Dicendum eſt .n. non eſſe peculiarem aliquam cauſam per ſe inſtitutã ad talẽ effectũ,ſed eſſe poſſe quãlibet cauſam efficientem creatam , quatenus ex accidente,& præter intentionem coniungitur cum effectu per ſe illius,alius effectus rarus,& omnino accidentarius. Hæc eſt ſententia Ariſt. & aliorum Philoſophorũ in locis citatis:eamq; declarat D.Th.1.p.q.16.art. 1.quia hic effectus dicto modo contingens, vt ſic nõ eſt abſolute ens neq; vnum , ſed ſecundũ quid , ſcilicet vnum per accidens:ergo non oportet,vt habeat cauſam ſimpliciter,& per ſe, ſaltem naturalẽ, ſed ſolum per accidens: ergo caſus non eſt determinata cauſa per ſe,ſed ſolum cauſa per accidens. Antecedens patet, nã effectus contingens eſt,verbi gratia,quod fodiens ſepulchrum, inueniat theſaurũ:hoc aũt non eſt vnum quid:& ideo(ait D.Tho.) *nulla põt eſſe cauſa in natura,quæ per ſe inclinet ad illũ effectũ,quia ſemper cauſa naturalis tẽdit ad aliquid proprie vnũ.* Meritò aũt loquimur de cauſa naturali,quia cauſa intellectualis põt per ſe intendere,vt vnum id,quod eſt per accidens, vt concurſum illũ cauſatum vel effectuum:& ideo inter cauſas intellectuales põt dari cauſa per ſe huius effectus , ſicut paulò ante de Deo dicebamus:tunc aũt reſpectu illius cauſæ, effectus non erit contingens , quia non erit præter intentionem eius . Vnde poteſt in hunc modum cõcludi ratio, nam ſi caſus eſſet cauſa per ſe,aut eſſet intellectualis,aut naturalis:non primũ, quia cauſa intellectualis tunc eſt per ſe,quando ex ſciẽtia,& intentione operatur: effectus autẽ caſualis eſt præter intentionem: non ẽt ſecundum , quia natura non inclinat ad vnum per accidens illo modo, ergo caſus nõ eſt cauſa per ſe alicuius effectus,

D. Tho.

VI. Deus quõ ſit cauſa effectus caſualis.

Dices:Ergo nec Deus eſt cauſa per ſe effectus caſualis ut talis eſt:conſequens eſt falſum, nã eſſe caſualem,eſt aliquid in effectu : nihil autẽ eſt in effectu,quod non ſit per ſe à Deo?Reſpondetur,eſſe caſualẽ nihil rei addere effectui , ſed denominationẽ ſumptam ex coniunctione vel habitudine ad talẽ cauſam medio per ſe effectu eius. Deinde dicitur, Deũ per ſe cauſare contingentiam effectuum,quia ipſe voluit,vt tales effectus caſu fierent,non tamẽ, quod in ratione caſualium effectuum conſtituerẽtur per ordinem ad Deũ: id enim repugnabat, ſed per reſpectũ ad cauſam creatam:quem reſpectũ ẽt Deus ipſe cauſat,eo modo quo eſſe aut fieri poteſt.

VII.

Rurſus dices:Quiſnam effectus eſt, qui in huiuſmodi euentibus fit omnino per acceidẽs,& ſine cauſa per ſe,cũ oẽ id,qđ eſt per accidens,reducendũ ſit in cauſam per ſe. Reſpondetur,nõ oportere vt oĩs effectus qualiſcunq; ſit, habeat cauſam per ſe, ſed ſatis eſt,vt coniungatur effectui per ſe alicuius cauſæ,& hoc ſenſu intelligendũ eſt, cũ dicitur , reduci in cauſam per ſe.Et ita ſit in præſenti,v.g.in exemplo de inuentione theſauri,quod ibi aurũ fuerit genitum , per ſe fuit ab aliqua cauſa: ipſa item terræ foſſio,per ſe & ex intẽtione ſit ab homine. At vero cõiunctio illa eſt ita per accidens,vt nullam habeat creatã cauſam per ſe,& ideo inuentio theſauri,quę ex illa ꝓuenit, dicitur effectus fortuitus,cuius cauſa per accidẽs partim eſt homo fodiẽs terrã,partim is, qui poſuit aurũ in illo loco:& idẽ eſt in ſimilib.

VIII.

Vlterius vero eſt aduertendũ,hos effectus per accidens & cõtingentes, non ſolũ euenire ex concurſu cauſarũ efficientiũ , ſed ẽt ex concurſu fortuito efficientis cauſæ cũ materiali,ſic.n.generãtur monſtra , quæ tarò eueniunt ob diſpoſitionẽ materiæ: tunc aũt effectus nõ eſt caſualis reſpectu materialis cauſæ,ſed reſpectu alicuius efficientis.Quod nõ ſatis aduertit Auicen. lib. 1.ſufficient.c.13.& ideo dixit,effectus caſuales nõ ſolũ eſſe,qui raro eueniũt , ſed ẽt,qui ad vtrũlibet eueniunt,ideſt,qui ęquè poſſunt euenire,& non euenire alicui ſubiecto: vt reſpectu ſuperficiei,quod fiat alba,vel nigra.Sed hoc nõ recte dicitur, nã caſus non ſignificat materialẽ cauſam,ſed efficientẽ:reſpectu cuius nullus eſt effectus ad vtrũlibet contingens, niſi in cauſis liberis. Nã naturales ſunt determinatæ ad vnũ , in liberis aũt talis effectus non eſt caſualis ex eo capite, ſed liber:erit aũt caſualis,ſi ſit præter intentionem,qđ non inuenitur proprie niſi in ijs,quæ raro coniunguntur effectibus per ſe intentis.Indifferentia autẽ potentiæ materialis nihil refert,vt effectus dicatur caſualis, tũ quia non ſequitur effectus ex vi illius , tum etiam , quia ex parte eius non eſt effectus per accidens,aut pręter intentionem:nam hoc proprie pertinet ad cauſam efficientem,vt per ſe conſtat.

Auicen.

IX. Quidnã ſit fortunę.

Vltimò ex his facile conſtat , quid dicendum ſit de fortuna, de qua multa fabulati ſunt Gentiles , qui ignorantes cauſam multorũ caſualiũ effectuũ , qui hominibus eueniunt, Deã quandam finxerũt , quam fortunã appellarunt , quæ eſſet horum effectuum cauſa . Sed huiuſmodi commentum impugnarũt inter alios D.Auguſt. lib.4.de Ciuitat.c.18. & Lactant.lib.3. de ver. ſapient. c.28.& 29.& legi poteſt Albert.2.Phyſic.tract.2.cap.10. & Scotus in quodlibet. q. 21.Dicendum eſt ergo effectum fortuitum formaliter eiuſdem rationis eſſe cũ caſuali , ſolumq; differre , quia fortuitus dicitur ſpecialiter in humanis rebus , ſeu reſpectu agentis à propoſito ex ratione & intentione propria & elicita. Vnde fortuna cauſa eſt ẽt per accidens eiuſdem rationis cum caſu , ſolumq; determinate dicit, vt ſis cauſa agens à propoſito,quæ ſit per accidens reſpectu effectus pręter intentionem ſubſecuti. Vnde fieri põt,vt idem effectus ſit fortuitus & caſualis, ſeu à fortuna & caſu reſpectu diuerſorum , vt inuentio theſauri eſt fortuna reſpectu hominis fodientis terram, caſus vero reſpectu cauſæ naturalis generãtis aurum. Quod ſi non fuit ibi genitũ,ſed ab alio ho-

D. Aug. Lactant. Albert.

mine repoſitum, etiam ille eſt cauſa vt fortuna: tamen reſpectu illius dicetur mala fortuna, reſpectu alterius bona: hæc enim nomina non ſignificant diuerſas cauſas per ſe, aut diuinas, ſed denominationes ſumpta ex effectibus proſperis vel aduerſis. Atque ita explicuit rationem fortunæ Ariſt. 2. Phyſ. cap. 5. & lib. de bona fortuna. *Ariſtot.*

X. *Fortuna effectus diuina ſubiacent voluntati.* Solum ſunt duo aduertenda. Vnum eſt fortunā ita eſſe ſumptam ab aliquibus Philoſophis, ac ſi effectus eius nulli omnino prouidentiæ ſubeſſent, & à nulla cauſa etiam ſuprema eſſent intenti, præuiſi, aut ordinati. Et hac ratione reprehendit ſe ipſum aliquando D. Aug. vt. 1. retract. c. 1. quod vſus fuerit nomine fortunæ: nos vero omnem fortunam ſubijcimus diuinę prouidentiæ, quia nihil nobis caſu accidit, quod à Deo non ſit vel ordinatum, vel permiſsū, vt ſuprà declaratū eſt: & eleganter dictū eſt Aug. li. 3. de Trin. c. 4. his verbis: *Nihil fit viſibiliter & ſenſibiliter, quod nō de interiori inuiſibili, atq; intelligibili aula ſummi Imperatoris aut iubeatur, aut permittatur, ſecundum ineffabilem iuſtitiam præmiorum, atque pœnarum, gratiarum, & retributionum in iſta totius creaturæ ampliſſima quadam immenſaq; republica.* Idemq; attigit lib. 83. quæ. in 24. Alterum obſeruandum eſt quoſdam effectus in nobis fieri quos putamus fortuitos, eò quod illorum cauſam ignoremus, cum tamen non ſint effectus, qui per accidens à nobis eueniant, ſed per ſe in nobis fiant ab aliqua ſuperiori cauſa, vt quod aliquis nihil tale intendens aut præcogitans, aliquem bonum motum animi in ſe ſentiat, vel quod aliquis inceſſurus per hanc viam, quaſi rapiatur deſiderio & voluntate incedēdi alia via, & ita effugiat hoſtiū inſidias, appellatur ab hominibus fortuna: habet tamen ille effectus cauſam per ſe intendentem illum, nempe Angelum aliquem, vel Deum ipſum. Et ideo dixit Aug. 1. retract. c. 1. & lib. 1. contr. Academicos vulgò appellare fortunam, quę occulto ordine regitur, & rationem & cauſam ſecretam habet. Quod etiam attigit Philoſoph. lib. de bon. fortuna, c. 2. Atq; hactenus de fortuna & de efficiētibus cauſis creatis.

D. Aug. *Auguſt.* *Auguſt.*

DISPVTATIO XX.

De prima cauſa efficiente, primaq; eius actione, quæ eſt creatio.

DE Deo glorioſo duplex eſt in Metaphyſica cōſideratio: ſcilicet quatenus eſt prima cauſa, & quatenus eſt primū ens: & quamquam hæc poſterior ratio ſecundum ſe ſit prior, altera tamen quoad nos, & iuxta doctrinæ ordine quē proſequimur, venit conſideranda prius, tum quia per effectus venimus in cognitionem Dei, tum etiam, quia ad integram conſiderationem cauſarum entis vt ſic, neceſſaria eſt præſens diſputatio. Igitur de prima cauſa ſecundum ſe, & ſecundum eas perfectiones, quæ ipſi inſunt, nihil nunc dicemus, imò neq; de exiſtentia eius: ſed ſupponimus nunc eſſe Deū, quod infrà demonſtrabimus. Supponimus item ipſum non habere cauſam, quia neceſſe eſt ſiſtere in aliquo ente non facto, cum non poſſit in infinitum procedi. Dicemus ergo de efficientia huius primi entis in alia, & de dependentia aliorum ab ipſo. Quæ triplex eſſe aut conſiderari poteſt, ſcilicet in fieri, in conſeruari, & in operari: & de his tribus dicemus in hac & duab. diſputationibus ſequentib. Dependentia aūt in fieri potiſſimum in creatione conſiſtit, tum quia hæc eſt propria dependentia entis in quantū ens, quā hic inquirimus, tum ēt, quia in hac actione conſiſtit primum fieri (vt ita dicā) entium factibiliū: & ideo de hac actione dicemus in hac diſputatione: nam alij modi quibus prima

A cauſa poteſt res producere, & difficultatem non habent, & attingentur ſatis in diſput. ſequentibus.

SECTIO I.

An poſſit ratione naturali cognoſci, creationem aliquorum entium eſſe poſſibilem, an etiam neceſſariam: vel (quod idem eſt) an vnum ens in quantum ens, poſſit eſſentialiter dependere effectiuè ab alio ente.

SVpponendum inprimis eſt, quid ſignificet nomen creationis: nam quid res ipſa ſit, poſtea declarabitur. Significat ergo creatio effectionem alicuius rei ex nihilo, vt Theologi definiunt. I. *D.Th.1.p. q.45.ar.1*
B Illa autem particula *ex nihilo*, vt diſtinguat hanc actionem ab alijs, excludit omnem concurſum cauſę materialis, & dependentiam rei, quæ creatur, ab aliquo ſubiecto, vt rectè exponit Anſel. in Monolog. c. 8. ita vt idem ſit dictum *ex nihilo*, quod *ex nullo ſubiecto*; atq; ita diſtinguitur hæc actio ab alia, quæ eſt per eductionem de potentia ſubiecti. Hæ namque duæ actiones adæquatè diuidunt oēm efficientiam: & ideo ſicut per illam particulam ſufficienter diſtinguitur creatio ab eductione, ita ſufficienter ēt per illam explicatur ratio creationis. Vnde inferunt Theologi, quidquid creatur, debere eſſe ſubſiſtens, aut fieri per modū ſubſiſtētis, quia oportet, vt fiat extra ſubiectum ſeu ſine dependentia a ſubiecto. *D.Th. ſuprà art.4.*
C Quod autem exiſtit ſine dependentia a ſubiecto, ſubſiſtit, vel habet ſe ad modum ſubſiſtētis: quod dico propter accidens, ſi fieret à Deo ſeparatum à ſubiecto, quod verè crearetur, quia haberet modum eſſendi ſubſiſtentiæ ſimilem. Anima uero rationalis etiamſi in corpore fiat, verè tamen fit ex nihilo, quia non fit ex ipſo corpore: non enim ex eius potentia educitur, neque ab eo pendet in ſuo eſſe: & ideo verè etiam ſubſiſtit, dum in corpore ſit, vt infrà dicemus, tractando de ſubſiſtentia.

Rationes dubitandi.

II. *Prima.* SIc explicata voce creationis videtur non poſſe cognoſci, rōne naturali creationem eſſe poſſibilem:
D primò, quia quod Ariſtot. Plato, & alij graues Philoſophi non cognouerunt, veriſimile eſt cognoſci nō poſſe naturali lumine: ſed illi Philoſophi ita ignorarunt creationem, vt tanquam primum principium ac per ſe notum haberent ex nihilo nihil fieri, vt conſtat ex Ariſtot. in 1. Phyſicorum: ergo.

III. *Secunda.* Secundò de nullo ente poteſt demonſtrari eſſe creatum: ergo nec pōt demonſtrari creationē eſſe poſſibilem. Antecedens patet, quia oē ens aut eſt ſubſtantia vel accidens: accidens aūt, ſi ſit in ſubiecto nec creatur, nec creari pōt, etiamſi maximè ſupernaturale ſit, vt ſuprà oſtenſum eſt: accidens aūt eſſe & fieri ſeparatum à ſubiecto non poteſt inueniri naturali ratione. Subſtantia deinde aut ſpiritualis eſt, aut materialis:
E illa prior uix pōt per rationē naturalem inueſtigari an ſit, nedum demonſtrari qualis vel vnde ſit: ergo non pōt cognoſci euidenter, quod ſit aliqua ſubſtantia ſpiritualis facta ab alio: & conſequenter nec demonſtrari poterit creationem eſſe neceſſariam, vel poſſibilem propter has ſubſtantias. Subſtantia aūt materialis ſemper fit ex materia: quod aūt materia ipſa ſit facta, aut efficiētia alterius indigens vt eſſe poſſit, non pōt demonſtrari: vnde Plato & multi Philoſophi poſuerūt illā æternam & improductam: neque apparet naturale medium, quo oppoſitum demonſtrari poſſit. Nam ſi quod eſſet, maximè imperfectio, & potentialitas materiæ. Sed cur dici non poteſt materiam ex ſe habere hanc ſuam entitatem, quamuis minimam & imperfectam? Neq; enim eſt per ſe motum hanc imper-

imperfectionem potentialitatis paſſiuæ habere ne- A
ceſſariam cõnexionem cum alia imperfectione potentialitatis obiectiuę, quam includit res effectione vel creatione indigens.

IV. Tertio, ad creandũ requiritur virtus infinita, ſed non poteſt demonſtrari eſſe poſſibilem virtutem actiuam infinitã: ergo neq; eſſe poſſibilem creationem. Maior declaratur à poſteriori, quia aliàs creatura poſſet habere virtutem creandi, quia ſi non repugnat ob infinitatem virtutis, nõ eſt cur repugnet: conſequens autem per ſe ſatis abſurdum eſt. Minor vero probatur, quia nullum eſt naturale mediũ demonſtrandi virtutem infinitam in agendo: Ariſtot. enim ex motu conatus eſt id demonſtrare, nõ eſt tamen aſſecutus, vt infra oſtandam: eſt autem eadem ratio de quacũque alia naturali ratione. Vnde multi ex creatione conantur demonſtrare eſſe aliquam B
virtutem infinitam in agẽdo: ſed hic eſt circulus vel petitio principij in hac re, de qua diſputamus.

V. Quartò, repugnat ens in quantum ens fieri: ergo repugnat aliquid creari: conſequentia conſtat ex definitione creationis: quia ſi aliquid fit ex nihilo, fit per ſe primo ſecundum totam rationem entis, ergo fit per ſe primo, in quantum ens. Antecedens probatur primo, quia ſi ens in quantum ens, eſſet factibile, omne ens eſſet factibile: quia quod conuenit alicui rationi per ſe primo, & ſecundum quod ipſa, conuenit oĩ ei in quo talis ratio inuenitur, hoc aũt eſt plane falſum, quia neceſſe eſt dari aliquod ens, quod fieri non poſſit: aliàs procederetur in infinitũ in producentibus, & productis, quod eſt impoſſibile. Secundo probatur idem antecedens, quia ens in C
quantum ens abſtrahit ab entitate ſecundum eſſe exiſtentiæ, & ſecundum eſſe eſſentiæ: impoſſibile autem eſt fieri aliquod ens ſecundum totum hoc eſſe: ergo impoſſibile eſt fieri in quantum ens. Vnde etiam fit, eſſe impoſſibile fieri ex nihilo, quia impoſſibile eſt fieri ſecundum eſſe exiſtentiæ quin ſupponatur ſecundum eſſe eſſentiæ: quod eſſe non eſt omnino nihil: nam per illud diſtinguuntur res veræ à fictitijs, & chimericis: ergo.

Opiniones variæ.

VI. IN hac re fuit multorum Theologorũ opinio nõ poſſe demõſtrari rem aliquã eſſe factam, vel fieri poſſe per creationẽ. Ita tenet Gregor. in 2. diſt. 1. D
Greg. q. 2. verſus finem, & inclinat ibid. Gabriel. q. 1. art. 2.
Gabr. Tenet Baſſolis in 1. d. 1. q. 1. ar. 3. Qui auctores à fortiori
Baſſol. ſupponũt nõ poſſe demõſtrari oẽ ens diſtinctũ à Deo, eſſe factum ab ipſo, aut non poſſe eſſe plura entia realia improducta. Quamuis. n. admiſſa creatione aliquorum entium, non ſtatim euidenter inferatur eſſe impoſſibile dari duas naturas increatas, vel omne ens diſtinctum à Deo eſſe ab ipſo factum, ſed hoc propria demonſtratione indigeat: tamen ſi creatio nõ eſſet poſſibilis, impoſſibile omnino eſſet omnia entia diſtincta à Deo, facta eſſe ab illo, quia euidens eſt multa eſſe entia, quæ non poſſunt fieri, niſi per creationem, ſi fieri debeant. Vt res omnes ſpirituales, quæ cum materiam non habeant, nõ poſſunt fieri ex præſuppoſito ſubiecto: item cœli, ſi ſupponamus eos non poſſe fieri per generationem, E
ſicut natura, operatio, motus, & quidquid de illis experimur, ſatis videntur oſtendere: item materia prima, quæ ex priori materia fieri non poteſt.

VII. Secunda ſententia eſt, hanc veritatem poſſe demonſtrari ratione naturali. Hæc eſt communior ſen-
D.Tho. tentia Theologorum, quam tenet D. Tho. in 2. d. q. 1. ar. 2. idẽq; ſupponit in 1. p. q. 44. ar. 1. & q. 45. ar. 2. tenet etiã Alenſ. 2. p. q. 6. ar. 6. Scot. in 1. d. 8. q. 1. Ar-
Scot. gẽtin. in 2. d. 1. q. 1 Heruæus quodlib. 2. q. 1. Henric.
Henric. quodlib. 8. q. 6. Eſtq; hæc ſententia conformior diuinis Scripturis: illæ enim docent ex hoc mundo viſibili poſſe oſtendi Deum eſſe, quia ipſæ creaturæ clamant habere ſe alium auctorem, vel factorem: quæ loca expendemus inferius, cum demõſtrauerimus Deum eſſe. Sancti etiam Patres eodẽ modo loquuntur, quos infra eodem loco referam. Eſtq; ſine dubio hæc vera ſententia, quæ non poteſt melius probari, quam afferendo media quibus hæc veritas demonſtrari poteſt.

Quæſtionis reſolutio.

DVo igitur probare poſſumus: vnum eſt creationem eſſe poſſibilem: aliud eſt creationẽ actu eſſe, vel factam eſſe, vel exerceri in vniuerſo ab aliqua cauſa efficiente. Ex quibus eliciemus tertium, nimirum dari in vniuerſo, eſſeque neceſsariam vnam primam cauſam, ad quam omnia alia entia, quæ habent eſſe reducantur per creationem, tanquam ad primam originem ſui eſſe. VIII.

Eſſe poſſibilem creationem, oſtenditur.

PRimo ergo creationem eſſe poſſibilem probare poſſumus à priori, ſi aliunde ſupponamus probatum Deum eſſe, & ſummè perfectum eſſe, quantum in latitudine entis eſſe aut intelligi poteſt. Nã, vt infra citato loco dicã, quamuis abſolute nos nõ poſſimus cognoſcere Deum vel perfectiones eius à priori, tamen ſuppoſito aliquo principio, vel attributo à poſteriori demonſtrato, ex illo poſſumus colligere à priori aliud, vt immortalitatem ex immaterialitate. Sic igitur in præſenti ſupponimus demonſtratum dari vnum ſupremum ens perfectiſsimum: imo etiam potentiſsimũ, vt infra probabimus, non ex creatione, ne petamus principiũ, ſed ex alijs medijs. Iam igitur argumentor in hunc modum, nam effectio per creationem non eſt ita impoſſibilis, vt in ſe inuoluat repugnãtiam aut contradictionem: ergo nec potentia ad agendum hoc modo eſt in ſe impoſsibilis, aut repugnantiam, aut imperfectionẽ inuoluens: ergo talis potentia eſt de facto in aliquo ente, ſaltem in primo: ergo ex vi illius eſt poſſibilis creatio. Hæc vltima conſequẽtia clara eſt, diſtinguere autem oportet illam vocem ſeu denominationẽ poſſibilis: vno enim modo negatiue ſumitur, prout idem eſt quod non repugnans: alio modo poſitiue pro eo, quod poteſt eſse aut fieri: quo ſenſu dicit denominationem ab aliqua potẽtia vel actiua, vel paſſiua. In antecedẽti ergo ſumitur poſſibile priori modo, in cõſequenti vero poſteriori. nam vt creatio ſit poſſibilis duo neceſsaria ſunt, & ſufficiunt, vnum, vt in ſe non repugnet, aliud, vt per aliquam potentiam ſit poſsibilis: & ita ſuppoſito antecedenti conſecutio eſt euidens. IX.

X. Primum autem antecedẽs probatur primo, quia nulla oſtendi poteſt repugnãtia, in eo quod aliquid ex nihilo fiat, in vero ſenſu à nobis declarato. Non enim fingendum eſt, vt quidam putarunt, ipſum nihil futurum materiam, ex qua tale ens fiat, quod plane repugnat: nã illa particula *ex* nõ dicit ibi habitudinem materialis cauſæ, ſed termini à quo: ſic autem nulla eſt repugnantia, vt id, quod ex ſe nihil erat, incipiat eſſe aliquid per effectionem alterius. Quod ſi velimus illam particulam *ex* iuxta habitudinẽ materialis cauſæ interpretari, nõ poſitiue, ſed negatiue exponenda eſt, vt id dicatur fieri ex nihilo, quod non ex aliqua materiali cauſa fit: in quo etiã nulla poteſt repugnantia oſtendi: cur enim, ſicut ſit aliquid in actu, quod prius erat poſſibile per potentiam actiuam, & paſſiuam ſimul, nõ poterit etiã fieri in actu aliquid, quod ſit poſſibile per ſolam potẽtiam agentis, eminentiorem, magisq; efficacem?

Dicet: Sicut repugnat aliquid fieri in actu, quod prius eſſet poſsibile per ſolam potentiam paſsiuam ſiue actiua, ita econuerſo repugnat fieri in actu aliquid, quod tantum ſit poſsibile potentiã actiuam XI. Obiectioni ſatisfit.

ſine paſſiua: cur.n. non poteſt eſſe effectus à potẽtia patiente ſine agente, ſi eſſe põt ab agẽte ſine recipiẽte? Reſpondetur ſatis perſpicuam eſſe rationem diuerſitatis: nam actio vt actio, dicit eſſentialem ordinem ad efficiens, & ideo implicat contradictionem eſſe actionem ſine agẽte: actio vero vt actio nõ dicit eſſentialem ordinem ad paſſum, neque ad paſſionẽ loquendo de actione in tota ſua latitudine, ſed dicit habitudinem ad effectũ, qui per illam fit, & dependet ab agente cauſa. Et ſimiliter potẽtia paſſiua dicit adæquatam habitudinem ad actiuam, quia nõ poteſt recipere aliquid, niſi ab aliquo illud recipiat: potentia vero actiua nõ dicit adæquatam habitudinem ad paſſiuam, vt infra ſuo loco latius dicemus, quia non eſt de rõne potẽtiæ actiuæ, vt poſſit agere in aliquo, ſed vt poſſit agere aliquid: & ideo põt aliquid eſſe poſſibile ſimpliciter per ſolã potentiã actiuam, nõ vero per ſolã potẽtiã paſſiuã. Præterea paſſiua eſt imperfecta: & ſola non ſimpliciter potẽs ad effectum, niſi perficiatur per actiuam: actiua vero eſt ex ſuo genere perfecta: & ideo ex ſe nullã inuoluit repugnãtiam, vt aliqua potẽtia actiua ſit in ſuo ordine adeo perfecta, vt ſe ſola, & ſine dependentia à paſſiua, in ſeſe virtute cõtineat, & effectũ, & actionẽ. Et ita ſimul probata eſt prima conſequẽtia, quæ ẽt eſt euidẽtiſſima ſuppoſito antecedente. Quæ.n. maior repugnantia excogitari põt in huiuſmodi potẽtia; quã in dicto modo efficiẽdi? aut quęnã imperfectio, & non potius maxima perfectio?

XII. Et vtrumq; cõfirmari poteſt, ſi per illud *ex nihilo* intelligamus ſignificari, vt tota res, quæ p ſe primo fit vt adæquatus terminus actionis, qui vocatur vt quod, omnino, & ſecundum ſuam totam entitatem fiat, nulla eius parte, aut re præſuppoſita: omnes .n. hi ſenſus veri ſunt, & eodem deuoluũtur. Sed in hoc etiam indicatur magna perfectio ex parte virtutis actiuæ, & nulla eſt repugnãtia ex parte effectus, vel effectionis eius. Nã qd res tota, quæ non erat ſecundum ſe totam accipiat eſſe, quænam implicatio eſt? Certe ex terminis nulla apparet maior, quam in eo, quod res', quæ tantum erat inchoata ſecũdum vnã partem, perficiatur per adiectionẽ alterius partis, quæ prius nõ erat, niſi quod illud prius requirit maiorem vim in agẽdo. Non eſt ergo in huiuſmodi potentia vel effectione aliqua repugnantia, ſed tantũ maior perfectio. Solũ poſſet quis hęſitare qualis poſſit eſſe hæc actio ſine ſubiecto, aut quomodo id non repugnet. Sed hoc explicabimus facile in ſequentibus, ſatis enim nunc eſt, quod in eo nulla oſtẽditur repugnantia. Eo vel maximè, quod aliqui intelligũt creationem abſq; tranſeunte actione.

XIII. Supereſt probanda ſecunda conſequentia, in qua eſt vis illius rationis, nimirum hanc potentiam ponẽdam eſſe in rerum natura ſaltem in primo ente', ſi in ſe non inuoluit repugnantiam vel imperfectionem. Hoc autem probari poteſt primo ex illo generali principio, qd in primo ente eſt formaliter omnis perfectio ſimpliciter ſimplex, quod demõſtrabimus infra tractãdo de perfectione primi entis. Nã huiuſmodi potentia ex proprio obiectiuo cõceptu dicit perfectionem ſimpliciter ſimplicẽ, dicit enim perfectionem ex ſe nõ repugnantem, neq; inuoluẽtem imperfectionem. Ex quo plane fit, vt in latitudine entis melius ſit habere illam, quã non illam, in quo conſiſtit ratio perfectionis ſimpliciter; ergo talis potentia neceſſario tribuenda eſt primo enti. Idẽ fere argumentũ eſt, quod hæc potentia neceſſario includitur in omnipotentia, quia omnipotentia ſe extendit ad omne poſſibile, id eſt, ad omne eſt ſe nõ repugnans: ſed de ratione primi entis eſt, vt habeat omnipotentiam: ergo, & quod habeat hanc potentiam. Totum antecedens demonſtrandum eſt infra tractando de attributis primi entis.

XIV. His accedunt rationes aliæ per ſe valde probabiles: nam hic modus agendi ſine dependentia ab alia cauſa extra ſe ſine efficiẽte, ſiue materiali, eſt valde conſentaneus eſſentiali perfectioni primi entis. Primo quidem, quia modus agendi eſt proportionatus modo eſſendi: ſed modus eſſendi primi entis eſt cũ omni indipendentia: ergo modus etiam agẽti proprius eius erit indepẽdens ab omni cauſa etiam materiali. Secundo, quia virtus actiua definita ad agendũ in ſubiecto, & ex ſubiecto eſt, valde cõtracta, & limitata: ergo non eſt attribuenda primo enti, quia nõ eſt vnde poſſit in illo habere talem limitationẽ: nam virtus agendi eſt proportionata eſſentiæ: ſicut ergo eſsẽtia primi entis eo quod purus actus ſit, nõ eſt vnde habeat limitationem, ita neq; virtus eius'. Tertio, quia rationi conſentaneum eſt, vt in Deo ſit potentia altioris rationis, quam in omni alio agẽte naturali ſeu creato, ſed alia omnia indigẽt ſubiecto ad agendum: ergo diuina potentia nõ debet eſſe ita indigens; ſed quo perfectior eſt, eo liberior debet eſſe ad agendum: maxime cum ille exceſſus ſit in gradu, & in omni perfectione poſſibili.

Creationem eſſe de facto oſtenditur.

XV. SEcundo addendum eſt (quo euidentius cõfirmabitur præcedens concluſio) creationem neceſſariam eſſe in entibus, quæ nunc ſunt, ita vt ſine illa eſſe non potuerint. Probatur primo inductione incipiendo à rebus materialibus. Et inprimis inquiro de corporibus cœleſtibus an facta ſint, an infecta. Hoc poſterius dici non poteſt primo propter rationem communem omnibus rebus finitis, de qua ſtatim: deinde, quia res multo nobiliores cœlis nõ ſũt abſque efficientia, vt patet maxime de homine. Itẽ, quia cœli adeo ſunt imperfecti, vt indigeat motu ad complementum ſuarum actionum, & præterea extrinſeco motore qui illos moueat: eo qd ex ſe motum illum habere nõ poſſit: ergo multo minus veriſimile eſt ex ſe habere eſſe. Item videmus cœlos in omnibus ſuis virtutibus, ſitibus, aſpectibus, & motibus, ita eſſe conſtitutos, ſicut expediebat ad cõſeruationem inferiorum rerum, & earũ generationes & corruptiones: ergo eſt euidens argumentum non eſſe à ſe, ſed condita fuiſſe à communi omnium auctore. Quam rationẽ latius proſequemur, infra demonſtrando Deum eſſe. Si autem cœli facti ſunt, interrogo rurſus, an conſtent ex materia elementorũ, & ideo ex illa ſint facti: & ſic eadem rõ erit de illis, quæ de rebus generabilibus, an vero cõſtent ex materia altioris rõnis, vel ſint ſimplicia entia; & ſic concluditur non niſi per creationem factos eſſe, quia ſi ſunt ſimplicia, nullo modo potuerunt aliter fieri, vt per ſe manifeſtum eſt. Si vero conſtãt ſuperiori materia, ideo eſt, quia ſunt ingenerabiles. ideoque per ſolam creationem fieri potuerunt. Adde, quod rationes, quibus ſtatim probabimus materiam rerum generabilium non poſſe eſſe infectam, æque probãt de materia cæleſtium corporum.

In cęleſtibus corporibus probatur concluſio.

XVI. Venio ergo ad inferiorem mũdum, quatenus elementa & miſta complectitur: & interrogo, an hæc moles facta ſit necne, non poteſt dici nõ facta, quia omnes ſpecies rerum, quæ illa ſunt, in ſuis indiuiduis fiunt: ergo in nulla ſpecie illarũ rerum poteſt eſſe aliquod indiuiduum non factum, ſed ex ſe habens eſſe: nam hæc eſſet magna differentia, & maxime eſſentialis inter tale indiuiduum, & alia, & conſequẽter non eſſent eiuſdẽ ſpeciei. Vnde ſicut Ariſt. ſæpe contra Platonem argumentatur, non dari hominem ſeparatum ab indiuiduis, quia ille eſſet incorruptibilis, hęc vero corruptibilia, & ita nõ eſſent eiuſdem ſpeciei, ita nos dicimus, non dari hominẽ ſingularem, qui ex ſe habeat eſſe ſine efficientia alicuius cauſæ, aliàs non eſſet eiuſdem ſpeciei cũ alijs hominibus: & idem argumentũ eſt de reliquis ſpeciebus, atq; adeo de tota hac mole corporea elemẽtarium

Probatur concluſio inferioribus corporibus.

tariū rerum. Nā licet elementa dici ſoleant à Phi- A loſophis incorruptibilia ſecūdum ſe tota, & corruptibilia ſecundum partes, nō eſt id intelligendum de incorruptibilitate intrinſeca per coſtitutionem naturæ, nam hoc modo eadem eſt naturæ totius & partium, præſertim homogenearum: ſed de incorruptibilitate ex virtute & modo agendi naturalium cauſarum, quia ſic nūquam poſſunt elementa ſecūdum ſe tota corrumpi: abſolute tamen generabilia ſunt, & ita non potuerūt ex ſe habere eſſe ſine effectione: non eſt ergo non facta hæc corporū moles.

XVII. Rurſus ergo interrogo, an facta ſit ex nihilo, vel ex materia: ſi primum, habetur intētum, ſi ſecundū (quod omnes fere Philoſophi exiſtimarunt) interrogo rurſus, an materia ipſa facta ſit, nec ne. Et qui- B dē Philoſophi fere oēs materiam negarunt eſſe factam, ſed aſſeruerunt eſſe coæternam Deo, & ex ſe ac oīno neceſſario habentē eſſe. In quo errore fuiſſe Stoicos, & Pythagoreos, & Platonem ipſum, & Hermete Triſmegiſtum refert Tertullianus lib. contra Hermogenem c.1.& 8. & libro contra Val. c.15.& 16.& ſignificat Irenæus lib.2.cap.19. Epip. vero hæreſ.7. etiam Peripateticos adiungit: & Lactantius lib.2.de origine erroris dicit, & Poetas & Philoſophos idem ſenſiſſe, & ſpecialiter deſignat Academicos, & maxime Ciceronē libro de natura Deum. Quos Philoſophos hæretici multi imitati ſunt, vt Hermogenes, Manichæus, & alij, vt conſtat ex Tertulliano ſupra, & Auguſtino libro de hær. in 46.& 59.& Grego. Niſſen. lib. de opificio hominis, c.23.& Euſeb. lib.7. de præparat. Euang. c.8. & 9. vbi etiam Sabellio hunc tribuit errorem.

Materiā nō factā, ſed Deo coæternā qui aſſeruerint.
Plato.
Triſmeg.
Pythag.
Tertul.
Irenæ.
Epiphai
Lactant.
Cicero.
Auguſt.
Gre. Niſ.
Euſeb.

XVIII. impugnatur præcedēs aſſertum.

Veruntamen hoc eſſe alienum ab omni ratione naturali, præter dicta in priori aſſertione, & præter ea, quæ communia ſunt omnibus entibus creatis, oſtendi pōt primo ex imperfectione materiæ primæ, nam cum illa ſit infima omnium ſubſtantiarū etiam corruptibilium, incredibile eſt illam habere hanc perfectionem ſummā, quæ eſt ex ſe habere eſſe, cuius perfectionis aliq́ſpecies oēs rerum generabilium, & formæ illarum non ſunt capaces. Vnde ſumi poteſt ſecūda ratio, nam ſi materia eſt coęterna Deo, & ex ſe habens eſſe, vel vt ſic fuit carens oī forma ſubſtantiali, vel ex ſe habuit aliquam. Primū dici non poteſt, quia repugnat naturæ materię, nā licet non implicet contradictionem, tñ eſt alienum à naturali ordine rerum, & ideo veriſimile non eſt materiam ex ſe habere ſuam entitatem, & tamē habere illam in ſtatu præternaturali, & abſq; vlla formali perfectione, & conſequenter abſq; vſu vel vtilitate. Si aūt habuit formam aliquam ex ſe: ergo iā non ſola materia, ſed quædā ſubſtantia integra eſt ex ſe habēs eſſe. Ex quo vlterius fit, totā illā ſubſtātiā eſſe ſimpliciter neceſſari, & tā non poſſe non eſſe, quam ipſam materiam primam, quia qđ eſt independens ab alio in ſuo eſſe, non pōt illud amittere. Vnde ēt illē materiam non poſſe deſeruire ad alias generationes, quia ſemper manebit ſub illa forma.

XIX. Dicet forte aliquis, materiam ex ſe habere ſuam entitatem perpetuam, & formam etiā habuiſſe perpetuam, non tamen ex ſe, ſed à Deo. Sed hoc etiam dici non poteſt, tūm quia repugnantiam inuoluit, quod ex ſe habeat eſſe, & non quidquid neceſſariū eſt ad eſſe: tū etiam, quia alias illa forma ex neceſſitate naturę maneret à Deo: nam ſi fieret libere, vnde cōſtaret eſſe æternam? eſt autem contra rationē naturalem dicere, Deum agere extra ſe ex neceſſitate naturę. Et præterea ſequitur, qua neceſſitate agit Deus illam formam, eadem conſeruare illam: & cōſequenter materiam ex neceſſitate ſemper eſſe ſub illa forma, ideoq; minime poſſe ad rerum generationes vel corruptiones deſeruire.

XX. Relinquitur ergo, materiam, cum ex ſe non ſit indiguiſſe aliquo principio efficiente à quo facta ſit: potuit autem niſi per creationem fieri, quia nō potuit fieri ex priori materia: ergo neceſſaria eſt omnino creatio alicuius rei, vt hæ res materiales poſſint exiſtere. Dices: Nō potuit effectio materiæ eſſe creatio, quia creatio eſt rei ſubſiſtentis vt diximus, materia aūt non eſt res ſubſiſtens, quia non eſt id quod eſt. Reſpondēt aliqui, materiam, licet nō proprie creatur propter dictā rationem, creari tñ ſaltē improprie ſeu largo modo. Dico autē duobus modis poſſe intelligi materiam fieri: primo per ſe ſolā ac ſeparatam à forma: & tunc ſine dubio crearetur propriiſſime: nam & eſſet ſubſiſtēs, & fieret per modum totius, quamuis ipſa de ſe ſit pars, anima.n. rationalis etiam eſt pars, & tamen propriiſſime creatur. Imo, ſi quantitas fieret ſeparata, proprie crearetur ex omnium ſententia. Alio vero modo fieri poteſt materia (& ita credimus eſſe factam) exiſtens ſub aliqua forma: & tunc, proprie loquēdo, totum compoſitum ex materia & tali forma dicitur creari, quia illud proprie eſt: fieri autem ei proprie tribuitur, cui & eſſe: tunc autem materia dicitur concreari, quod ſatis eſt ad demonſtrationem quam intendimus: nam illi actioni quatenus per eam fit totum, & nihil ei præſupponitur, conuenit ratio productionis ex nihilo. Si autem accurate velimus diſtinguere illam actionem compoſitā in plures partiales quibus conſtat, inueniemus totam rationem creationis, quæ ī illa eſt, prouenire ex ea parte, quæ eſt effectio materiæ ex nihilo, vt ſupra tactū eſt ex- C plicādo eductionē formæ ex potentia materiæ. Atque ita Patres & Doctores Eccleſiæ abſolute & ſine vllo addito docēt ac demonſtrāt materiā eſſe creatam à Deo, vt videre licet in Tertulliano. Irenæ, Lactantio, Euſeb. Epiphan. Gregor. Niſſ. & Aug. locis paulò ante citatis. Et Auguſtino ēt lib.1. Gen. ad lit. c.14.& 12. Confeſ. c.4.& Ambr. lib.1. Hex. c.1. & Athan. lib. de Incarn. Ver. in princip. & alijs paſſim.

Lactant.
Auguſt.
Athanaſ.

Supererat dicendum ad complendam hāc inductionem de intelligētijs, ſeu rebus immaterialibus. Veruntamen de illis nullum fieri poteſt ſpeciale ar- XXI. gumentū, præter illud vniuerſale ſumptum ex hoc principio, quod repugnat dari plura entia improducta, & quod ens improductum ſeu à ſe, eſt infinitè perfectum in genere entis: quia neq; ſpeciales ratio- D nes, neq; differentiæ, neque aliqui effectus proprij intelligentiarum nobis innoteſcunt, ex quibus demonſtremus illas habere eſſe ab alio, & nō à ſe. Loquor autem de demonſtratione ſimpliciter, quia nōnulla coniectura ſumi poteſt ex motu cœli, vt infra oſtendam, demonſtrando Deum eſſe. Vbi etiam illud principium ex profeſſo demonſtrandum eſt: nunc autem ſupponatur. Ex eo autem, quod intelligentiæ habent cauſam efficientem, euidenter infertur neceſſariam eſſe creationē vt illæ ſint; quia cum non habeant cauſam materialem, vt ſupra tactum eſt, nō poſſunt per alium modum productionis fieri. Quod optimè confirmat productio animę rationalis, quæ eſſe non poteſt niſi creatio: quia nō eſt eductio de potentia materiæ, vt ſupra etiam pro- E batū eſt. Quæ ratio probat neceſſariā eſſe creationem vt homines generentur, quia ſemper admiſcetus (vt ita dicam) eorum generationi. Vnde tam frequens eſt creationis vſus, quā humanæ generationis. Niſi quis ita deſipiat, vt dicat animas rationales præexiſtere ante corpora, quod eſſet error nō ſolū in fide, ſed etiā contra rationem naturalē, ut ſuo loco oſtendendū eſt, quia ad præſens nō refert. Nā etiamſi animæ eſſent ante corpora, non tamē eſſet à ſe, & ſine efficiente: quia, præter alias rationes tactas, cum anima ſit naturalis forma corporis, ſi ex ſe neceſſario eſſet, ex æternitate exiſtere informādo corpus: nā res, quæ ex ſe habet eſſe, non pōt habere illud in præternaturali ſtatu, & quaſi violēto, qualis eſt ſtatus animæ extra corpus. Igitur ſine ani-

ma incipiat cum corpore, ſiue ante illud, neceſſarium eſt habere cauſam efficientem, & conſequenter fieri per creationem.

Demonſtratur prima cauſa creans.

XXII. Tertio dicendum eſt (& colligitur ex dictis) neceſſariam eſſe in vniuerſo vnam primam cauſam efficientem, quæ per creationem res alias effecerit. Hoc ſatis patet ex diſcurſu facto in præcedẽte aſſertione. Et neceſſitas huius primæ cauſæ efficientis reſpectu cæterorum omniũ entium demonſtranda eſt latius in citato loco. Quod autem, hac neceſſitate ſuppoſita, nõ potuerit illa prima cauſa abſq; creatione originem dare cæteris rebus, cõſtat ex definitione creationis ſupra datæ: quia non potuit prima cauſa ex aliqua materia res producere, quia nõ omnes res productæ habẽt materiam: & in his quę illam habent, ipſa etiam materia debuit produci. Solum eſt aduertendum, ſpecies rerum generabiliũ potuiſſe fieri in ſuis primis indiuiduis ex materia prius tẽpore exiſtente: & tunc non fierent per creationem in toto rigore: quatenus tamen neceſſario ſupponunt creationem materię, eatenus dicimus eſſe neceſſariam creationem ad earum productionẽ. Et hac ratione nomen creationis, præſertim in vſu ſanctorum Patrum, extendi ſæpe ſolet ad nouã productionem ex præiacente materia creata, vt patet ex Aug. lib. 1. con. adu. leg. & Proph. c. 24.

Soluuntur argumenta, & quid Philoſophi de creatione ſenſerint.

XXIII. Ad argumenta reſpondendo, in primo eorũ petitur, vt explicemus quid in hac veritate Philoſophi ſenſerint: & præſertim Ariſt. De qua re multa diſputauit Eugubinus lib. 7. Peren. Philoſop. c. 3. & ſequentibus. Sed quod ad alios Philoſophos attinet, docent quidem illi ſæpe mundum hunc creatũ fuiſſe ab aliquo primo auctore, tamen ſi recte expẽdãtur, non illi attribuunt verã creationem, ſed formationem ex præiacente materia, quam etiã *chaos* appellarunt, vt conſtat ex ijs, quæ referunt Tertullianus, & alij auctores ſupra citati, & Lactan. lib. 7. c. 3. Et hoc quidem illi explicarunt de effectione huius mundi ſenſibilis. De mundo autem ſuperiori & intelligibili, id eſt, de angelis obſcuriſſime locuti ſunt: nec mirum, nam cum non potuerint illos ex chao formare, non apparet quo modo potuerint illos à Deo productos conſtituere: niſi fortaſſe illos etiam materiales fecerint, quamuis corpore ſubtiliores: nã illi pro comperto habebant, Deum nihil poſſe producere, niſi vt artificem, qui ex præiacente materia operatur. Et hoc ſignificauit Anaxagoras, quẽ Ariſt. 1. Met. c. 6. tex. 18. laudat, eo quod dixerit in omnia eſſe permiſta præter mentem: eamque ſolã eſſe puram, & omni permiſtione liberam. Vnde & Gal. lib. de vſu p. c. 10. reprehẽdit Moyſẽ, quod dixerit, Deum imperio ſuo oĩa produxiſſe.

Eugub.

Vide Au. lib. 11. de Ciuit. c. 4 & lib. 12. c 17.

Lactant.

XXIV. Ariſt. qd ſenſerit. Gregor. Henric. Iandun. Marſil. Beſſari. Plato. Comm. Simplic

Alijs vero prætermiſſis, de Ariſt. multi cenſent, illum non agnouiſſe creationem, vt Greg. in 2. diſt. 1. quæſt. 1. & Henric. quodlib. 8. quæſt. 9. & Iãdun. 2 Metaph. qu. 5. Marſil. in 2. q. 1. ar. 2. & Beſſario lib. 2. cont. calumniat. Platon. c. 6. & idem videtur ſentire Comment. 8. Phyſic. comm. 4. & ibid. Simplicius Et habet hæc opinio nõ parua indicia in principijs Ariſtotelis. Prima, quia vbique admittit, & ſupponit illud principium, *Ex nihilo nihil fit.* Secũdo, quia omnes actiones definit per ordinem ad potentiam paſſiuam: & omnem actionẽ ſentit habere coniunctam paſſionem, & motum vel mutationem, vt conſtat ex 3. Phyſic. à principio. Quod ſi dicatur, Ariſtotelem illis locis loqui tantum de actione & efficientia naturalium cauſarũ: adhuc obſtat, quia nũquã, etiam in Metaphyſica, ad alium actionis modum

A doctrinam ſuam extendit. Quin potius 5. Met. c. 12 definit potentiam actiuam per ordinem ad paſſiuam, dicens eſſe potentiam tranſmutandi aliud in quantum aliud: & c. 2. eodem modo definit cauſã efficientem per ordinem ad motũ: non ergo agnouit alium efficiẽdi modum: Quod etiam cõfirmat, quia res incorruptibiles poſuit æternas, ſentiẽs eſſe per ſe neceſſarias: & ideo 2. Metaph. c. 1. in plurali ait, *Principia ſempiternorum non habere cauſas.* per ſempiterna aũt intelligere videtur motus cœlorũ, & perpetuam ſeriem generationum & corruptionum: quorum principia ſunt cœli & intelligentiæ.

XXV. Ariſtot.

Alij vero exiſtimant, Ariſtotelem cognouiſſe creationem, & Deum eſſe creatorem omnium. Ita ſentit Auerroes 2. Metaph. com. 4. & 12. Metaph. com.
B 44. & lib. de ſubſtan. orbis, c. 2. & Ale. Aphrodiſ. his locis, & D. Th. ibid. & 1. p. q. 44. & 2. cont. Gent. ca. 15. & q. 3. de potentia, ar. 6. & 8. Phyſic. lect. 2. Scot. in quodlib. q. 7. & in 2. d. 1. q. 3. Tho. de Argen. qu. 4. Heruæus tractat. de æternit. mundi, qu. 4. & alij. Et probatur, nam 2. Metaph. c. 1. dicit dari aliquod ens veriſſimum & perfectiſſimum omniũ, quod ſit cauſa cæterorum. Et loquitur plane de cauſa efficiẽte, vt ibi etiam Comment. exponit, dicens, ſolũ primum ens eſſe per ſe ens & verum: cætera vero acquirere ab illo eſſe & veritatem. Vnde per illud plurale *principia ſempiternorum.* ſolum Deum intelligere videtur Ariſt. vel propter eminentiã eius, vel propter plures cauſandi rationes. Præterea in 1. de Cœlo, c. 9. text. 100. ponit quãdam naturam immorta-
C lem ac diuinam, *vnde cæteris, alijs exactius, alijs offuſcatius ipſum eſſe, viuereque dependet,* & c. de Gener. c. 10. tex. 59. ait non omnibus conuenire vt ſemper ſint, quoniam quædam longe ab ipſo principio abſunt: *& idcirco* (ait) *Deus modo deficiẽti conſulẽs, vniuerſum cõpleuit, cũ generationẽ inſtituiſſet continuã.* lib. ẽt 8. Phyſic. & 12. Metaph. concludit eſſe vnum primũ ens, & principem omnium: nõ eſſet aũt princeps niſi eſſet principium omnium. Vnde Ariſt. 12. Met. tex. 38. ait Cœlum & naturam pendere à Deo Clariſſime ẽt docet eiſdem locis dari vnum finem omniũ: ex quo plane fit dari ẽt vnum efficiens, quia, vt infra trademus, nõ põt eſſe finalis cauſalitas abſque efficiente, non poteſt aũt dari vna cauſa efficiẽs omniũ niſi interueniente creatione, vt ſupra proba-
D tũ eſt. Præterea 2. Met. ca. 2. probat illud principiũ, per quod maxime in cognitionẽ primæ cauſæ deuenimus, ſ., non poſſe dari proceſſum in infinitum in cauſis efficientibus. Denique in lib. de Mundo ad Alex. id clariſſime docere videtur, *Quaſi flagitium* (inquit) *eſſet in diſputatione rerum mundi præterire id, quod ſummum in mundo habetur. Itaque vetus fama eſt, & quidem hæreditaria mortaliũ omnium, vniuerſa à Deo, & per Deũ nobis eſſe cõſtituta. Nec vero vlla natura per ſe ſufficit, orbata ſalute quã ille ferat.*

XXVI. Alij diſtinctione vtuntur, dicentes Ariſtotelem, non cognouiſſe creationem cum nouitate eſſendi: cognouiſſe autem creationem per modum dimanationis naturalis, & æternæ à primo ente, & hoc modo poſuiſſe res incorruptibiles manaſſe à Deo
E ex æternitate. Sed licet hoc de cæteris rebus poſſit ſuſtineri, tñ de anima rationali nõ poteſt: nam ipſe 2. de Generat. animal. cap. 3. ait, animam rationalẽ venire de foris, id eſt, nõ educi de potẽtia materiæ, & conſequenter fieri per creationem. Poteſt autem de illa reddi ſpecialis ratio, quia non fit niſi oblata creatione corporis, & propter compoſitum. Neque enim veriſimile eſt Ariſtot. poſuiſſe animam nõ factam, ſi reliqua omnia extra Deũ cognouit eſſe facta. Neque etiam dici poteſt ipſum ſenſiſſe omnes animas fuiſſe æternas, & poſtea in tẽpore vniri corporibus: nam idem Ariſt. 12. Metap. c. 3. tex. 16. generatim ait formam non præexiſtere prius quam vniatur materiæ, & aperte comprehendit rationalẽ animam:

animam:

animam: nam ſubdit in illa eſſe ſingulare, quod maneat poſterius, ideſt, poſt diſſolutum compoſitum, in inceptione autem, eo quod ſimul cũ compoſito incipiat, nullum admittit exceptionem. Hæc igitur pars veriſimilior eſt, quamquam negari non poſſit Ariſtot. exiguam de hac cognitionẽ habuiſſe, ideoque perpauca de hac efficientia tractaſſe, quamuis 9. Metaph. c. 1. ſatis inſinuauerit agnouiſſe ſe potentiam actiuam, quæ non indiget motu, vel mutatione ad agendum.

XXVII. Ad ſecundum argumentum ſatis probatum eſt contraria inductione, quomodo demonſtretur aliqua eſſe entia, quę nõ niſi per creationem fieri poſſunt, quod nobis præſertim cõſtat de materialibus rebus. De immaterialibus vero ſolum ex hypotheſi probamus, ſi quæ ſunt extra Deum, niſi per creationem fieri poſſe, neque etiam eſſe poſſe, ſi non B fiat. An vero probetur rõne natururali dari huiuſmodi ſubſtantias præter Deum, de animabus quidem rationalibus id ſupponimus ex ſcientia de anima, de alijs vero infra videbimus, nam ad præſens non refert.

XXVIII Ad tertium de maior propoſitione, ſcilicet, quod ad creandum requiratur virtus infinita, dicturi ſumus ſect. ſequenti, nunc ſolum dicimus, ex alijs medijs ſufficienter probari, & creationem eſſe, & dari in rebus potentiam, quæ ſit ſufficiens principium illius, ſiue illa infinita eſſe debeat, ſiue finita ſufficiat. Vnde, ſi aliunde ſatis probetur requiri ad creandũ potentiam infinitam, ex neceſſitate creationis ſufficienter concludetur dari in rebus potentiam infinitam. Neque erit petitio principij, aut vitioſus circulus, C quia vel non probamus creationem eſſe poſſibilem ex infinitate illius potentiæ, ſed quia aliunde colligimus neceſſitatem eius, & non repugnantiam tum illius, tum etiam potentiæ, quæ ſit principium eius, abſtrahendo ab eo quod finita, vel infinita ſit, vel ſi ex infinitate potentiæ cõcludamus creationẽ eſſe poſſibilem, ſummus ipſam potentiæ infinitatem, vt demonſtratam ex infinitate eſſentiæ, & perfectionis diuinæ, quã ex alijs principijs colligimus, vt infra videmus.

Qualiter per creationẽ fiat ens inquã tum ens.

XXIX. Vide Caiet. 1. p. q. 44. art. 2.

Ad quartum reſpondeo, propoſitionem illam *per creationem fit ens in quantum ens*, multiplicẽ ſenſum habere poſſe: vnus eſt, ſi illud *in quantum* reduplicatiue ſumatur, & cadat in rationem entis abſtractiſſimam, & communem Deo ac creaturis. Et hic ſenſus eſt falſus: nam ſignificatur per illũ, ens ex vi illius præciſæ rationis eſſe terminũ creationis, quod falſum eſt. Et hunc ſenſum ſupponit quartum illud argumentum, eumq; ſufficienter impugnat: nihil tamen obſtat veritati creationis, quia illa propoſitio in eo ſenſu nõ ſequitur ex definitione creationis, vt patet. Nam ſi fiat ens reduplicando tantum rationẽ entis finiti ſeu factibilis, id ſatis erit ad rationẽ creationis, nam ſufficit, vt res fiat omnino ex nihilo. Atque hic eſſe poteſt alter ſenſus illius locutionis, qui verus eſt, & eo ex ſolum ſequitur, omne ens finitũ eſſe creabile, quod etiam eſt verũ. Vltimus autem & proprius ſenſus eſt, vt illud *in quantum*, ſpecificatiue tantum ſumatur. Et hoc modo eſt veriſſima propoſitio, quia per creationem per ſe primo fit res E ſecundum totam rationem entis, eo quod creatio nullam rationem entis in ea ſupponat. Nam iuxta doctrinam Ariſtotel. illud dicitur per ſe primo fieri quod nullo modo ſupponitur in re quæ fit: fieri ergo ens in quantũ ens, nihil aliud eſt, quã quod ipſamet ratio entis per ſe primo fiat in tali effectu per talem rationem. Et hoc autem ſenſu non ſequitur omne ens ſecũdum rationem entis, quam in ſe habet, poſſe terminare creationem: quia, vt ex Dialectica conſtat, particula *in quantum*, ſpecificatiue ſumpta non infert vniuerſalem ſenſum ſeu diſtributiuum, quia non denotat adæquatam rationem, ſeu cauſam A prædicati, ſed ſolum deſignat partem vel rationem ſecundum quam conuenit. Recte tamen infertur ex illo ſenſu, ipſam rationem entis vt ſic non reperiri vniuoce in entibus, quæ terminare poſſunt creationem, & in ente increato, vt dicemus infra hanc diuiſionem declarando.

Ad vltimam probationem ſumptam ex eo, quod eſſe eſſentiæ rerum ſupponatur creationi earũ, qui exiſtimant eſſe eſſentiæ ſecũdũ ſe eſſe aliquid æternum, dicerent fortaſſe creationem eſſe ex nihilo exiſtentiæ, non vero eſſentiæ. At vero VVicleph dixit creationem nõ eſſe productionem ex nihilo ſimpliciter, ſed ex eſſe intelligibili ad eſſe extra Deum, vt refert VValdenſis, tom. 1. lib. 1. cap. 17. Scotus item in 2. d. 1. quæſtione 2. ait creationem eſſe productionem ex nihilo, id eſt, non de aliquo ſecundum eſſe exiſtentiæ, nec ſecundum eſſe eſſentiæ, non tamen ex nihilo, id eſt, de nullo modo ente, nec ſimpliciter nec ſecundum quid: ſupponit vero res habere eſſe cognitum prius quam fiant. Veritas autem eſt, eſſe eſſentiæ creaturæ, aut eſſe cognitum ſeu intelligibile, antequam creaturæ fiant, nihil reale eſſe extra Deum, vt dicemus latè infra, in diſputat. de eſſentia & exiſtentia creaturæ. Quapropter illud eſſe nihil obſtat, quo minus per creationem fiat creatura ex nihilo, & in quantum ens. X X X.

Scot.

SECTIO II.

Vtrum ad creandum requiratur infinita vis agendi, & ideo ita ſit Dei propria, vt creaturæ communicari non poſſit.

NOn defuerunt Philoſophi, qui non ſolum de poſſibili, ſed etiam de facto dicerent potentiam creandi communicatam eſſe creaturis, & angelum ſuperiorem creaſſe inferiorem ſibi proximũ, & infimũ creaſſe res corporeas. Quod opinatus eſt Auicenna, cuius opinionẽ ſupra tetigimus tractando de eductione formarum: & iterum occurret infra tractando de virtute actiua intelligẽtiarum creatarum. Vera tamen ac certa doctrina docet de facto nullam creaturam aliquid creaſſe, ſolum enim Deum omniũ creatorem vera fides agnoſcit, & Sancti omnes docent, præſertim D. Auguſt. D 12. de Ciuit. c. 24. Tertull. lib. de præſcript. hæretic. Damaſcen. lib. 2. c. 3. & Cyrill. Alex. lib. 2. contra Iulian. ſub finem. Ac tandem definitum eſt in c. Firmiter, de ſum. Trinit. & fide Cathol. I.

Creaturæ nihil vnquã creauit. D. Augu. Tertul. Damaſc. Cyril. Alexan.

II. Ex hoc autem certo principio eadem fere certitudine colligitur nullam creaturam, de facto habere poteſtatem creandi, quia non eſt veriſimile dediſſe Deum alicui creaturæ hanc poteſtatem, & non concedere ſeu permittere illi vſum eius: nã ad Dei prouidẽtiam ſpectat, vt ſinat creaturas prioris motus ſeu actiones operari; & quia aliàs fruſtra, eſſet talis potentia in rerum natura. Item, quia quod à nulla naturali cauſa vnquam factum eſt, merito cenſetur impoſſibile per naturales cauſas. Atque ita & Patres, & Thelogi omnes eodem modo, & ſub eadem certitudine negant creaturam habere naturalem vim creandi, qua negant vnam creaturam creaſſe aliam.

III. Quamuis autem hæc ſint nobis certa ex reuelatione, inquirimus (quod præſentis muneris eſt proprium) an poſſint ratione naturali perſuaderi, & cõuinci, quod omnino pendere cenſemus ex queſtione propoſita, nam ſi probauerimus potẽtiam creandi ob infinitam perfectionem quã requirit, eſſe incommunicabilem creaturæ, demonſtratum relinquetur id, quod de facto fides docet. Si autẽ potentia creandi non includit eſſentialiter illam infinitatem, & ideo non repugnat communicari creaturæ,

non poterit ratione probari non eſſe de facto com A
municatam,tam potentiam quam actum eius:pen-
debit enim ex libera Dei volũtate, cuius decretum
ſi ex effectibus non manifeſtatur,per ſolam reuela
tionem poteſt nobis innoteſcere.

Ratio dubitandi ponitur, & ſenſus quæſtionis aperitur.

IIII. RAtio ergo difficultatis in præſenti quęſtione
eſt,quia nulla eſt hactenus inuẽta ſufficiẽs rõ,
nedum demonſtratio, quæ perſuadeat requiri ad
creandum virtutem ſimpliciter infinitam. Loquor
autem de virtute principali, quæ ſua vi poteſt effe-
ctum producere:nam de virtute inſtrumentali no-
lumus ex pfeſſo diſputare,eo quod res mere Theo B
logica ſit. Virtus autem principalis creandi, varijs
modis intelligi põt:primo,vt ſit in illo ordine vni-
uerſalis ſeu adæquata obiecto creabili:& de hac eui
dentiſſimum eſt,non poſſe communicari creaturæ.
Neque hoc eſt(quod ego ſciam) ab vllo auctore in
dubium reuocatum.Et ratio eſt clara,quia talis po
tentia habet obiectum infinite perfectum Syncate-
gorematicè;nam in illa latitudine obiectĩ,nullũ po
teſt ſignari tantæ perfectionis, quin aliud maioris
perfectionis creari poſſit, & ita in infinitũ; ergo in
potentia,quæ ſua virtute continet totum illud obie
ctum requiritur virtus,& perfectio ſimpliciter infi-
nita:quia neque actu finita ſufficere põt,alias poſ-
ſet æquari,& ſuperari ab aliqua parte obiecti ſui,ne
que põt virtus illa eſſe infinita Syncategorematicè, C
quia ſimul,& actu habet exiſtentem totam ſuã vir-
tutem,& perfectionem.Neque etiã ſatis erit,quod
ſit infinita ſecundum quid,ſeu in aliquo ordine en
tium,nam in primis huiuſmodi infinitum, eſt ſim-
pliciter, & actu finitũ, & præterea latitudo obiecti
non clauditur ſub aliquo genere vel ordine rerum,
ſed abſolute complectitur totã latitudinem entis
creabilis:ergo potẽtia qua totum illud continet, &
ſuperat,non poteſt eſſe ſecundum quid tantum in-
finita,ſed ſimpliciter,& in tota entis latitudine.

V. Secunda ratio adhiberi poteſt, quia impoſſibile
eſt potentiam aliquam productiuam ſeipſam clau-
dere ſub obiecto ſuo adæquato:quia impoſſibile eſt
aliquid poſſe creare ſeipſum: ſed omnis creatura
continetur ſub ente creabili,vt per ſe notum eſt:er-
go non poteſt habere pro obiecto adæquato ſuæ po D
tẽtiæ ens creabile vt ſic:aliàs ſeipſam clauderet ſub
obiecto ſuo. Et hac ratione nulla res generalis põt
habere talem potentiam generandi, quæ pro obie-
cto adæquato habeat ens ganerabile.Neq; aliquod
indiuiduum poteſt habere potentiam, cuius adæ-
quatum obiectum ſit ipſa ſpecies.His ergo rationi
bus ſatis demonſtratur potentiam creandi hoc mo
do eſſe infinitam,& Dei propriam,ac incommuni-
cabilem creaturis.

Alio item modo poteſt intelligi potentia crean-
VI. di,quæ vim habeat ſe ſola,& abſque dependẽtia vel
cõcurſu alterius aliquid ex nihilo producere.Et hoc
etiam modo exiſtimo ſatis probari poſſe,talem po
tentiam non modo,vt ſe extẽdit ad omne creabile, E
ſed etiam vt determinata ad creandum quodlibet
ens, eſſe infinitam, & incommunicabilem creatu-
ræ,de qua acturi ſumus infra diſp.22. Nam quo-
ad hoc eodem ratio eſt de potẽtia creãdi, & de qua
cunq; facultate creata ad agendũ ex præſuppoſito
ſubiecto:quia nulla eſſe poteſt independens in agẽ
do à prima cauſa,taliſq; independentia infinitã re-
quirit perfectionem,vt ibi videbimus.

VII. Tertio igitur modo intelligi põt virtus creandi
ſolum per modum cauſæ principalis proximæ, de-
pendentis in agendo à prima cauſa, & limitatæ ad
certum ordinem vel ſpeciem reru m creandarũ, vt
ad creanda corpora,vel has ſpecies Angelorum,vel
aliquid ſimile.Et de hac potentia nõ apparet ratio
ſufficiens,cur requirat perfectionem ſimpliciter in
finitam,aut cur non poſſit communicari creaturæ,
quia neque ex parte obiecti habet infinitatem,cum
ponatur limitata ad obiectum finitæ perfectionis,
etiam neque ex modo agendi,cum ponatur depen
dens à concurſu alterius. VIII.

Nec ſatisfacit,quod multi aiunt,ex modo agendi
colligi infinitatem,non ob independentiã actionis
à ſuperiori cauſa agente, ſed ob independentiam
actionis à cauſa materiali.Nimirum,quia reducere
aliquid de potentia in actum requirit aliquam vir-
tutem: & quo illa potentia magis eſt elongata ab
actu,eo maior virtus requiritur in agente:ergo qđ
ita eſt elongatum ab actu,vt in nulla potentia paſſi
ua contineatur,requirit infinitã potentiam in agẽ-
te,vt fieri poſſit.Hæc(inquam tertio non ſatisfacit,
primo quidem,quia independentia actionis à ſu-
biecto non videtur eſſe tanti momenti,nec tantam
indicare perfectionem,vt requirat in agente virtu-
tem infinitam ſimpliciter,cur etenim?Nam concur
ſus materiæ quid finitum eſt: cur ergo ſuppleri non
poterit per virtutẽ agẽtis ſuperioris ordinis,& per-
fectioris,eſto infinita nõ ſit?Deinde quia illa grada
tio, vel proportionalis ſupputatio non eſt forma-
lis,tum quia ad ſummum infert vim agendi ſuperio
ris ordinis,quam ſit omnis potẽtia definita ad agẽ
dum ex potentia paſſiua,ſiue propinqua,ſiue remo
ta,ſeu magis aut minus elongata ab actu:tum etiã:
quia ille progreſſus intelligi debet reſpectu eiuſdẽ,
& cæteris paribus,nam fieri poteſt,vt ad producen
dam formam perfectiorem ex propinqua potentia
requiratur maior perfectio,quam ad producendam
infimam formam ex remota potentia. Sic igitur
ad creandam rem infimam, v. g. materiam primã,
ſufficere poterit finita potentia,diſtincta tamen in
ſpecie ab omni potentia generatiua. IX.

Et augitur difficultas:nam virtus principalis ad
agendum dupliciter poteſt creaturæ tribui.Primo,
vt connaturalis, & debita, vel manans à principijs
naturæ,vt eſt calor in igne;vel vt ſuperaddita,vel in
dita naturæ,ſicut eſt lumen gloriæ in beato.Quam-
uis ergo gratis demus virtutem connaturalem agẽ-
tibus creatis non poſſe extendi ad creationem,pro
pter dictam improportionem,tamen de virtute ſu
peraddita naturæ nihil probat illa ratio, quia illa
virtus eſſe poteſt ſupernaturalis, atq; ita ſuperioris
ordinis,ac proinde ſufficiens ad vincendam illã im
proportionem.Ita enim reſpõdent Theologi, cum
ſimile ſit argumentum,ſcilicet,ad videndum obie-
ctum intelligibile miſtum ex actu,& potẽtia,requi
ritur lumen intellectuale alicuius perfectionis, &
quo plus tale obiectum habet de actu, & minus de
potentia,eo perfectius requiritur lumen ad viden-
dum illud:ergo ſi obiectum eſt purus actus nullam
habens potentiam,requiritur infinitum lumen.Re
ſpondent(inquam)Theologi negando conſequen
tiam,& aſſerendo ſatis eſſe lumen ſuperioris ordi-
nis. Cur ergo non puſſumus eodem modo reſpon-
dere de potentia creandi?

Variæ ſententiæ.

PRopter has ergo,& ſimiles cauſas nõnulli Theo X.
logi dicunt nulla ſufficiente ratione oſtendi re
pugnare ſimpliciter creaturæ potentiam creandi:
Ita ſentit plane Gabriel in 2.diſtinctione 1.quæſtio.
4.articul.3.Nam licet ſimpliciter doceat creaturam
non poſſe creare, quærens tamen huius rei ratio-
nem, reſpondet non poſſe reddi aliam, niſi quia
hæc eſt conditio creaturæ quã à Deo recepit,cuius
ordinem tranſgredi non poteſt. Quod vero creatu
ræ hanc conditionem operandi receperint,dicit ſo
lum conſtare experientia. Sed inprimis hæc expe-

rientia

tientia ad ſummum habetur in agentibus, effectibuſq; materialibus, quō verò expertus eſt Gabriel Angelos nihil agere, nec egiſſe vnquã niſi ex paſſo? Quomodo item expertus eſt vnũ hoīem, dum alium generat, non attingere efficiendo animam ipſam? Deinde ſolum videtur fundari in cōditione & ordine quē de facto creatura recepit à Deo, vel ergo ſentit potuiſſe Deum aliã cōditionem vel non ſatis quęſtioni reſpondet. Eandem ſententiam
Durand. clarius tenet Duran. in 2.d.1.q.4. qui negat ad creãdum requiri virtutem infinitam, ac ſubinde negat repugnare creaturæ efficere aliquid abſque mutatione ex ſubiecto, & ſoluit rationes omnes, quæ ſolent ad id probandum adduci.

XI. Poſterior. Magiſter. D. Tho. Scotus. Ocham. Aegid. Henric. Nihilominus contraria ſnĩa eſt cōis Scholaſticorum. Eam tenet Magiſt. in 4.d.5.& D.Th.1.p.q.45. ar.5.& ſępe alibi, & oēs eius ſectatores, & Scot. quē ſui ēt ſequuntur in 4.d.1.q.1. Ocham in 2.q.7. quãuis ſentiat nō poſſe ſatis demōſtrari. Idē Quodlib. 2.q.9. Henric. quodl.4.q.37.& Aegid. quodl.5.q.1.

Reſolutio quæſtionis.

XII. ET mihi quidem poſterior ſententia vera, & certa eſſe videtur, difficillimum tamen cenſeo cogentem demonſtrationem ad illam confirmandam afferre. Cuius ſignum eſt, quia authores qui in concluſione conſentiunt, in ratione reddenda ſummè diſſentiūt: & ſingulæ aliorum rationes impugnant. Quocirca apud me illa eſt efficaciſſima ratio, quę ex principio fidei ſumitur: & ideo potius dixi mihi eſſe certam aſſertionem, quam euidentē: nam ſicut ex eo quod creatura nihil vnquam creauit, rectè ratiocinamur, nullam creaturam factã habere potentiam creandi: ita ex eo quod nulla creatura facta habet potentiam creandi, rectè exiſtimo colligi nullam creaturam factibilem eſſe capacem huius facultatis. Hanc conſequentiam probo primo, quia ſi talis creatura eſſet poſſibilis, conſtitueret ſane alium ordinem & gradum crearuræ pręter eos qui nunc ſunt, quia haberet diſtinctum & altiorem operandi modum: ergo pertinuiſſet ad perfectionem vniuerſi vt in eo eſſet talis creaturarum ordo ſeu gradus: ergo è conuerſo, cum Deus condiderit vniuerſum ſine tali creatura, ſignum eſt illam non contineri in ordine creaturarũ, neq; eſſe poſſibilem: ideoq; ad complementum vniuerſi nō pertinere. Quam rationem inferius locupletabimus, diſp.38. cum ſimili diſcurſu oſtendemus eſſe in vniuerſo intelligentias creatas.

XIII. Secundo explicatur amplius eadem ratio, quia inter ſubſtantias creabiles nullus eſſe poteſt altior gradus, quam ſit Angelorum, ſeu intellectualium rerum: inter accidentia verò, ſi vt Philoſophi loquamur, nulla ſunt meliora quam ea quæ his ſupremis ſubſtantijs cōnaturalia ſunt. Si vero loquamur vt Theologi, nulla poſſunt eſſe meliora quam ea, quæ pertinent ad ordinē gratiæ & viſionis beatæ: ſi ergo in his ſupremis ordinibus rerum nō inuenitur potentia creandi, in nulla creatura poſſibilis eſt. Nam quod in gradu Angelorum poſſint fieri alij perfectiores in ſpecie, quam ſint omnes facti, non eſt ſatis vt habeant modum operandi tam diuerſi ordinis & rationis. Et ideo Auguſt.3.de Trinitate c.8. pro comperto habet, ſi Angeli tam boni quam mali creare non poſſunt, nullam creaturam poſſe.

Ratio Scoti expenditur.

XIV. TErtio conatus eſt Scotus huius inductionis ſeu experientiæ quã ſupponimus, rōnem aliquam reddere, & ex illa cauſam colligere ob quã nulla creatura factibilis creatrix eſſe poſſit, cuius diſcurſum ſic proponere poſſumus, & amplificare, Nam oīs creatura, vel eſt materialis, vel ſpiritua-

A lis: neutra aūt ex his creare poteſt: ergo nulla. Patet cōſequentia, quia illa duo membra quæ includunt immediatã, & contradictoriam oppoſitionē, complectuntur oēs creaturas poſſibiles. Minor verò quoad priorem partem de creaturis materialibus probatur, quia vel ſubſtãtia materialis crearet per materiam, aut per formam, aut per accidentia. Non per materiam, quia hæc non eſt actiua, neque eſſe poteſt: repugnat.n. intrinſece entitati & imperfectioni eius, quia eſſentialiter eſt pura potentia paſſiua. Vnde cum hæc ratio cōis ſit omni materiæ creabili, fieri nō poteſt materia prima quæ ſit principium creandi. Et hoc ſane per ſeſe, & ex terminis videtur notum, nam tanta perfectio quãta creatio
B indicat, plane repugnat cum tanta imperfectione quantam materia prima præ ſe fert.

Neq; etiam materialis forma (de hac.n. nunc agimus) poteſt eſſe creationis principium. XV. Primo quidem quia talis eſt modus agendi, qualis eſt modus eſſendi: ſed hæc forma habet in ſuo eſſe connaturalem dependētiam à ſubiecto: ergo & in omni actione cuius ipſa eſt proprium & connaturale principium. Secundo, quia talis forma non eſt connaturali modo producibilis per creationem propriam, ſed vel per eductionem, vel per concreationem cũ toto compoſito: ergo neque ipſa poteſt eſſe principium creandi. Patet conſequentia, quia ad ſummũ eſſe poteſt principium producendi formam ſibi ſi-
C milem, & modo etiam ſibi proportionato, & connaturali ipſi formæ producendæ. Quod tertio ita declaro, nam talis forma aut eſſe principium creãdi materiam, aut formam, aut compoſitum: nō materiam, quia talis forma eſt poſterior materia, & ordine naturæ ſupponit illam vt eſſe poſſit, & ideo ēt illam ſupponit vt agere poſſit. Maxime quod forma adeo imperfecta non poteſt continere eminenter ipſam materiam, & ideo non poteſt rem adeo ſibi diſſimilem procreare. Neque etiam poteſt creare formam, quia non poteſt producere formam ſpiritualem cum ſuum ordinem excedere non poſſit: neque formam materialem producere poteſt, niſi modo connaturali ipſi formæ producendæ: nō po-
D teſt enim immutare ordinem rebus ipſis connaturalem: talis autem forma quando non concreatur materiæ, non eſt factibilis per creationem, ſed per ſolam eductionem, quia non eſt capax proprij eſſe ſine dependentia à materia.

Vnde etiam relinquitur, talem formam nō poſſe eſſe principiũ creandi totam ſubſtantiam materialem, quia hæc creari nō poteſt niſi ab eo qui poteſt creare materiã. XVI. Quod vero multo minus poſſit ſpiritualem ſubſtantiam creare, tanquam euidens ſupponitur, quia non poteſt tranſcendere ſuũ ordinem in agendo. Et eodem diſcurſu facile concluditur nō poſſe materialem ſubſtantiam ſecundum ſe totam, aut per ſe primo eſſe principium creandi, tum quia, vt dictum eſt, materia non pōt eſſe prin-
E cipium agendi nedum creandi, tum etiam quia totum compoſitum non poteſt habere vim agendi, niſi ab his partibus ex quibus eſſentialiter conſtat: ſi ergo neque in materia, neque in forma poteſt eſſe illa vis creandi, aut proportio ad talem actionem, neque in toto compoſito eſſe poteſt.

Reſtabat dicendum de accidentibus huius ſubſtantiæ, XVII. quod erat tertium membrum in illa priori parte propoſitum: ſed de accidentibus generatim ſtatim dicemus plura, nunc hoc membrũ ſumimus vt ſatis probatũ ex dictis de ſubſtantiali forma: nã ſi hæc non pōt eſſe principium creandi, propter naturalem dependentiã, quã habet à materia, multo minus eſſe poterit accidens materiale, quod & magis dependens eſt, & minus perfectum: præſertim cum tractemus nunc de cauſa principali. Atque hic diſcurſus de rebus materialibus, mihi quidem vide-

videtur efficax, & æquè & procedere de ſubſtãtijs A
factis & poſſibilibus, nã fundatur in ꝓpria natura & imperfectione ſubſtantiæ materialis vt ſic: & in cõnaturali proportione inter agere & eſſe, quæ im mutati nõ põt. Nã licet Deus poſſit agere in creatura, vel ꝑ creaturã aliud, quã ſit illi cõnaturale alicui creaturæ, id qđ eſt improportionatũ naturæ eius.

XVIII. Venio ad alterã partem in principali argumento propoſitã de ſubſtantia ſpirituali. Quam Scotus nõ aliter probat, niſi quia ſubſtãtiã ſpiritualis creata nihil põt efficere niſi medio accidente, ſed medio accidente non põt quicquã creare: ergo nullus Angelus põt habere vim creandi. Maiorem ex eo probat quod Angelus nihil põt efficere niſi medijs actibus intellectus, & voluntatis: hi aũt actus ſunt accidentia, nec fieri poteſt Angelus in quo tales a- B
ctus ſint ſubſtantia, & non accidens vt ibi fusè probat, & nos nũc admittimus, quidquid ſit de efficacia rõnum eius quoad hanc partem, de qua dicemus infra diſputando de intelligentijs creatis. Minor aũt probatur ab Scoto, quia accidens ſolũ poſſed requiri ad creandũ vel tanquam actio ipſa, quę terminatur ad rem creatam: & hoc dici non põt in pręſenti, quia huiuſmodi actio eſt in ipſo termino, vt infra videbimus: vnde talis actio non poteſt eſſe intellectio, vel volitio Angeli. Vel poſſet requiri accidens vt principium talis actionis: hoc autem eſſe non poſſe ſolum probat ex generali principio, quod accidens non poteſt eſſe principium ad producendam ſubſtantiam. Quod quidem de principio principali omnes admittunt, & in hoc ſenſu vi C
detur ſufficiens præſenti intentioni: nam, vt diximus, ſolum agimus de principio principali.

XIX. Veruntamen ipſe Scotus extendit illam propoſitionem ẽt ad principium inſtrumentale, quo ſenſu non eſt in vniuerſum vera, vt ſupra vidimus: an verò peculiari ratione vera ſit de inſtrumento creationis, infra dicã. Supponit aũt hic diſcurſus Scoti quoad hanc vltimã partem, quod ſi creatura poſſet creare, deberet creare ſubſtantiã, quod meritò ſupponit: quia, vt ſupra diximus, non poteſt creari, niſi aut res ſubſiſtens, aut per modum ſubſiſtentis, creatura autem nõ poteſt creare accidens per modum ſubſiſtẽs, ſeu ſeparatum à ſubiecto: quia talis modus eſſendi non põt eſſe connaturalis accidenti, non poteſt aũt creatura habere vim ſubſiſtentis D
ad producendam rem modo præternaturali, aut ſine alijs cauſis, à quibus natura ſua neceſſario pendet. Adde, quod accidens inhærens ſubſtantiæ, & impotens natura ſua ad exiſtendum aliter, non poteſt natura ſua eſſe principiũ creandi accidens per ſe ſeparatum, quia talis modus agendi ſuperat modum eſſendi connaturalem tali accidenti.

XX. In quo deficiat diſcurſus Scoti. Vnum ergo tñ eſt in quo diminutus videtur hic diſcurſus Scoti, nempe illud Dilemma, quod accidens tñ poſſet requiri ad creandum, vel tanquam actio, vel tanquã principium actionis: nam præter hæc poſſet eſſe tertium membrum. ſ. quod actus accidentalis prærequiratur ad applicandam vel dirigendam proximam virtutem agendi, nã hoc modo requiruntur etiam intellectio & volitio ad opera E
artis, & ad mouendum localiter. Poſſet ergo quiſpiam dicere vnum Angelum poſſe creare aliũ proximè & immediate per ſubſtantiam ſuam tãquam per principium agendi, tñ vt illud principiũ agat modo libero & intellectuale, requiri actum voluntatis, vt applicantem illud principium, ſeu potentiam exequentem ad operandũ, & actum intellectus vt dirigentem, atq; hoc modo non eſſe inconueniens, ad creationem ſubſtantię requiri actũ accidentalem. Sic. n. in animalibus potentia generandi applicatur ad operandum per appetitum, & in homine per voluntatem, & intellectus, licet ſit perfectior potentia quã voluntas, ſubordinatur illi quoad exercitium ſeu applicationem ad actum. Sic igitur virtus creandi, etſi ſubſtantialis eſſet & perfectior, poſſet ſubordinari voluntati, & per actũ eius accidentalem ad ſuam actionem applicari.

XXI. Quid addendum Scoti diſcurſui. Propter hanc ergo cauſam non cenſeo hãc probationem oĩno efficacem quoad creaturas ſpirituales & intellectuales. Poſſunt tñ hic applicari coniecturæ, quibus infra probabimus nõ poſſe Angelos ad nutum ſuæ voluntatis tranſmutare materiã ad formam: nam ſi id verum eſt, multo maiori ratione nõ poterunt aliquid ex nihilo facere: de illis autem rõnibus dicemus infra. Præterea certũ eſt nullam intelligentiam finitam poſſe creare aliã perfectiorem ſe, nam hoc eſt ſupra virtutem cauſæ principalis. Neq; etiam eſt cur poſſit creare materiales ſubſtantias, quia illas non continet eminenter, cum ſit ad definitam ſpeciem limitata, & cum proportionem nullam habeat cum corporalibus: ad alias verò ſpirituales ſubſtantias ita comparetur vt intra eundem gradũ condiſtinguantur tãquam ſpecies perfectæ, ſicut diſtinguũtur ſpecies ſeu genera animalis. Vnde ſicut per ſe loquendo, non põt vnũ animal generare aliud diuerſæ ſpeciei, ẽt minus perfectæ, ita neq; vnus Angelus poſſet creare inferiorẽ, ſolum ergo reſtat probandum quod nec ſibi ſimilẽ in ſpecie creare poſſit. Cuius rei facile redderetur ratio, ſi verum eſſet non poſſe intelligentias multiplicari numero intra eandem ſpeciem. Sed quia illa opinio vera non eſt, ideo dici poteſt, ſaltem multiplicationem indiuiduorũ non eſſe per ſe intentã à natura, ſed ſolum propter conſeruandam ſpeciẽ, ideo q; non eſſe connaturale indiuiduis incorruptibilibus habere propriam virtutem producendi ſibi ſimilia in ſpecie. Deniq; accommodando diſcurſum Scoti, poteſt addi coniectura, quia ſubſtantiæ intellectuales creatæ in operationibus ſibi maxime proprijs, quales ſunt intellectus & voluntatis, non poſſunt quicquam efficere niſi ex præſuppoſito ſubiecto, ergo veriſimile eſt non poſſe habere vim naturalem ad efficiendam actionem omnino ſubſtantialem, & independentem à ſubiecto.

Ratio qua Ochamus vtitur, perpenditur.

XXII. ALiam rationẽ adducit Ocham dicta q. 7. ſcilicet, quia omnis creatura aut naturaliter agit, aut liberè, ſed neutro modo poteſt habere virtutem creandi: ergo. Minor quoad priorem partem probatur, quia talis cauſa naturaliter agens ſimul crearet quidquid poſſet, quia non penderet ex diſpoſitione vel capacitate paſſi: crearet ergo infinita, vel in ſpecie, vel in indiuiduo, quia nullus poteſt ſignari numerus finitus quem cauſare poſſit. Altera pars de cauſa libera probatur, quia licet non neceſſario crearet illa omnia, tamen ſaltẽ poſſet velle, & conſequenter poſſet creare ſimul illa omnia, quod eſt incõueniens. Sed hæc ratio minus eſt efficax, quam præcedens: neutrum. n. membrũ ſatis impugnatur, nam licet talis cauſa naturaliter ageret, penderet tamen in agendo à diuino cõcurſu, & ab eodem poſſet determinari ad agendũ finita, & hæc potius quam illa. Sicut nunc agens naturale applicatum paſſo ex ſe indifferens eſt ad producendum hanc vel illam indiuiduam formam ex infinitis, determinatur autem per concurſum Dei. Sed inquit Ocham, inconueniens eſſe vt talis creatura ſuſpendatur ab actione ſua, ſi poteſt producere infinita. At hoc idem argumentum ſi fieti poteſt de diuina potentia, nullum ergo eſt illud inconueniens, quia infinita non ſunt producibilia actũ ſimul omnia. Et eadem ratione impugnatur probatio alterius partis, quia ad voluntatem etiam diuinam applicari poteſt: non ergo poſſet talis creatura velle creare ſimul infinita, quia obiectum

eſſet impoſſibile, vel ſi id vellet, inaniter & ineffica citer vellet: ſolum ergo poſſet pro ſuo arbitrio hæc vel illa ex infinitis creare. Recte tamen concludit argumentum, quod talis creatura poſſet intra eandem ſpeciem, vel idem genus creare Syncategorematicè infinita, ideſt, non tot quin plura, ſaltem ſucceſſiuè: quod etiam Ocham cenſet inconueniens, ſed nullum eſt, nam Sol etiam poteſt ſic in infinitū plura generare ſucceſſiuè, quamuis ea quæ ſimul poteſt facere vel conſeruare in quolibet inſtante, non ſolum ſint finita, ſed etiam in determinato aliquo numero & quantitate, quia virtus finita ſaltem requirit huiuſmodi terminum. Veruntamen hoc idem dici poſſet de virtute creaturæ ad creandum, ſi ſemel poneretur.

Expenditur prima ratio D. Thomæ, cur ad creandum virtus infinita requiratur.

XXIII. OMiſſis ergo rationibus, quæ vel in particulari procedunt de hac aut illa creatura, vel per media valde extrinſeca, D. Tho. ex proprio obiecto & modo creationis conatus eſt duas generales rōnes afferre, ob quas in vniuerſum oīs creatio omni creaturæ poſſibili repugnat. Priorem habet 1. p. q. 45. art. 5. in corpore. Quæ ſic formari poteſt. Effectus ſeu terminus creationis eſt proprius cauſæ vniuerſaliſſimæ ita vt non poſſit alteri conuenire: ergo & creatio, & potentia creandi eſt ita propria primæ cauſæ, vt non poſſit alteri communicari. Conſequētia eſt clara, quia illius tantum poteſt eſſe actio & potentia, cuius poteſt eſſe effectus. Antecedens autem probatur, quia eſſe vt ſic eſt proprius effectus vniuerſaliſſimæ cauſæ, ſed proprius etiam terminus ſeu effectus creationis eſt ipſum eſſe vt ſic: ergo proprius terminus creationis, ſolius primæ cauſæ poteſt eſſe effectus. Maior patet, quia effectus vniuerſaliores in vniuerſaliores cauſas reuocandi ſunt: ergo & vniuerſaliſſimus effectus in vniuerſaliſſimam cauſam: ſed eſſe eſt vniuerſaliſſimus effectus: ergo. Minor autem probatur, quia per creationem producitur ens in quantū ens: ergo per illam communicatur eſſe, vt ſic ſecundum abſolutam rationem ſuam, ſecundum quam eſt vniuerſaliſſimus effectus, & proprius primæ cauſæ. Hanc rationem impugnat Scotus citato loco, & alij Scotiſtæ in 2. d. 1. & eam late defendunt Caiet. 1. part. loco citato, & Ferrar. 2. cont. Gent. c. 21. & Capreol. in 2. d. 1. q. 3. Et quidem nonnullę ex obiectionibus Scoti veram & facilem habent ſolutionem.

Caiet. Ferrar. Capreol.

XXIV. *Eſſe qualiter dicatur ꝓprius Dei effectus.* Impugnat enim primo illam propoſitionē Diui Thom. quod eſſe eſt proprius effectus Dei, ac ſi ſenſus eſſet ſolum Deū efficere ipſum eſſe in qualibet creatura, & cauſas ſecūdas non concurrere actiuè ad efficiendū eſſe exiſtentiæ. Sed hic ſenſus eſt ſine dubio falſus, vt infra oſtendam, diſputando de exiſtentia creaturæ, & non eſt intentus à D. Tho., ſed ſolum vocat eſſe proprium effectum Dei formaliter ac per ſe primo, vel quia ſolus Deus facere pōt eſſe ex omnino non eſſe, vel quia ſolus poteſt facere in qualibet re omnia quæ ad illius eſſe requiruntur. Et hi ſenſus ſunt veri, non tamen deſeruiunt ad rem præſentem, quia peteretur principium, cū hoc ipſum ſit probandum. Alius ergo ſenſus erit, quod ſolus Deus reſpicit eſſe factibile, vt ſic tanquam adæquatum obiectum ſuæ potentiæ, & hoc etiam ſenſu eſt vera propoſitio, vt per ſe conſtat, & ex dictis in principio huius ſectionis: & argumenta Scoti non procedunt contra illam. Quomodo verò deſeruiat præſenti rationi, patebit ex dicendis.

XXV. *Vniuerſalior effectus in vniuerſaliorē cauſā reducendus.* Ex quo facile etiam conſtat quem ſenſu reddat alia propoſitio quod vniuerſalior effectus in vniuerſaliorem cauſam reducitur: quam ēt impugnat Scotus, quia vel eſt ſermo de vniuerſalitate perfe-

A ctionis tam cauſæ quam effectus: & ſic licet generalis propoſitio eſſet vera, falſum tamen eſt, quod ens aut eſſe ſit vniuerſaliſſimus effectus, qui non eſt perfectiſſimus, ſed potius imperfectiſſimus omnium, cum ſit communiſsimus. Vel eſt ſermo de vniuerſalitate prædicationis: & ſic nec propoſitio eſſet ad rem, neq; ſubſumptio uera, quia Deus non eſt hoc modo cauſa vniuerſaliſſima. Sed hoc facilem habet reſponſionem, quia ſermo eſt de vniuerſalitate proportionata effectui & cauſæ. Vnde ex parte cauſæ eſt ſermo de vniuerſalitate in cauſando: ex parte vero effectus, eſt ſermo de effectu vniuerſali in multitudine; & conſequenter de ratione obiectiua adæquata uniuerſaliori in prædicando. Et hoc modo veriſſimum eſt, vniuerſaliorem vel com

B muniorem effectum, ideſt, rationem entis, vel talis entis quo vniuerſalior eſt, eò reſpici a cauſa uniuerſaliori, tanquam rationem obiectiuam per ſe primo, & adæquatam ſuæ potentiæ. Et ratio eſt clara, quia licet cauſa uniuerſalis in ſe ſit ſimplex, tñ dicitur vniuerſalis per ordinem ad multa quæ eminenter continet, & poteſt efficere: ergo quo fuerit uniuerſalior, eo continebit, & poterit efficere plura: ergo eo habebit rationem obiectiuam vniuerſaliorē in prædicando, ideſt, plura ſub ſe continentem: ergo; & è conuerſo quo effectus fuerit hoc modo vniuerſalior, eo in cauſam vniuerſaliorem reducēdus eſt, ſi adæquatè ac per ſe primo illi correſpondere dicitur. Neque cōtra hoc obſtat, quod rationes vniuerſaliores in prædicando ſunt minus perfectæ: nā

C licet hoc ſit verum conſiderando illas rationes ſecundum mentis præciſionem, non tamen prout includunt omnia inferiora: hoc autem modo dicitur ens & alia ſimilis ratio adæquata alicui potentiæ actiuæ: nō enim attingit illam rationem præciſam, ſed totum quod ſub illa continetur. Et hoc modo ens creabile dicitur eſſe adęquatū obiectum diuinę potentiæ, quæ oīa ſunt ſatis manifeſta. Alij reſpondent, eſſe vt ſic, ēt in communi ſumptū pro eſſe exiſtentiæ, eſſe maximā perfectionem omnium. Sed de ſenſu huius locutionis dicemus inferius in prædicta diſputatione, nunc enim neceſſaria non eſt.

XXVI. *In quo ſit ta difficultas rōnis. D. Tho.* Maior ſane difficultas eſt in applicatione horum generalium principiorum ad concludendam propoſitionem intentam: quia ex illis ad ſummum vi-

D dētur poſſe inferri duo, quæ ſupra diximus eſſe certa. Vnum eſt quod creatura non poſſit creare independenter à prima cauſa. Quod verò id non poſſit cum concurſu primæ cauſæ, minimè uidetur inferri. Nā dare eſſe non eſt propriū primæ cauſæ, niſi cū prædicta independentia. Vnde in libro de Cauſis dicitur (quod D. Tho. etiam adducit) *ſecunda cauſa non dat eſſe, niſi in virtute primæ, & in quantum participat operationem primæ*: quod non alia ratione verum eſt, niſi quia cauſa ſecunda tantum agere pōt per virtutem acceptam à prima, & dependens in actione ſua ab actuali operatione Dei: ergo hoc modo poteſt creatura cōmunicare eſſe, etiam per creationem, quantum eſt ex vi illius principij. Rurſus ex illis principijs optime concluditur non eſſe communicabilem creaturæ potentiam creandi,

Propoſitio ex li. de Cauſis adducta explicatur.

E quæ habeat pro obiecto adæquato ens creabile, ſeu ipſum eſſe vt includit totam latitudinem eſſe participabilis. Hinc verò non poteſt concludi omnem participationem illius potentiæ creatiuæ vniuerſalis, limitatam ac determinatam ad aliquod genus, vel ſpeciem, vel certè ad aliqua indiuidua rerum creabilium, eſſe incommunicabilem creaturæ: neque enim huiuſmodi potentia ſic determinata in ipſis terminis inuoluit repugnantiam, neque ex illis principijs oſtendi poteſt impoſſibilis. Primum patet, quia creatio leonis verbi gratia, eſt ſpecie diſtincta à creatione hominis: ergo ex terminis non repugnat dari potentiam creatam com-

commenſuratam creationi talis ſpeciei,& nõ creationi ſecundum totã ſuã latitudinem. Sicut eſt manifeſtũ in potentia genetatiua ſeu eductiua de potentia materiæ, quæ prout ſe extendit ad omne generabile poſſibile, eſt propria ſolius Dei, maximè cum independentia: limitata verò ad certam ſpeciẽ generationis põt cõmunicari creaturæ cum dependentia à prima cauſa. Secundũ patet, quia talis potentia creata, etiamſi ſit ad creandum, non habebit pro obiecto vniuerſaliſſimo effectum, ſed determinatum, & particularẽ. Vnde quod D.Tho. ſubſumit .ſ. per creationem produci eſſe abſolutè, non quatenus hoc vel tale, eſt quidem verum de creatione in genere, non verò de hac creatione in ſpecie: nã per hanc re vera producitur eſſe quatenus eſt tale.ſ.hominis, aut Angeli: & ideo nõ eſt neceſſe vt potentia quæ nõ reſpicit adæquatè creationem vt ſic, ſed talem creationem, ſit vniuerſaliſſima potentia: ergo non oportet vt ſit propria primę cauſę.

XXVII. Prima enodatio difficultatis.

Ad hanc difficultatem primo reſponderi põt cõcedendo non amplius probari illo diſcurſu, idq; nõ eſſe contra D.Tho. authoritatem, quia ille non videtur amplius concludere voluiſſe tali diſcurſu. Quod patet, nam ſtatim poſt illã rõnem refert opinionem dicentium, poſſe creaturam creare per virtutem acceptam à Deo, & licet D. Thom. ibi vocet hoc, creare inſtrumentaliter, tamen re vera videtur ſolum ſumere illud *inſtrumentaliter* latè, prout ẽt cauſæ ſecundæ principales dicuntur eſſe inſtrumẽta primę cauſæ. Quod probari põt, nam hoc modo refert ſtatim opinionem Auicennæ dicentis vnam intelligentiam creaſſe aliã: Auicenna verò non poſuit intelligentiam creare, vt inſtrumentũ in rigore ſumptum, ſed vt cauſam ſecundã principalem. In hac verò reſponſione duo incommoda relinquuntur, vnum quod ratio non defenditur, nec manet probata concluſio. Aliud ſpectans ad mentẽ D.Th. quod rõ qua ſtatim probat creaturam non poſſe eſſe inſtrumentum creationis, procedat ẽt de cauſa ſecunda principali, quod tamen difficile eſt, vt inferius declarabimus attingendo rationem illam.

XXVIII. Secunda.

Secundo ergo reſpondere poſſumus efficaciam illius rationis in eo cõſiſtere, vt ex formali obiecto & modo creationis eliciat non poſſe dari potentiã creandi, quæ ex ſe non reſpiciat, vt adæquatũ obiectum eſſe ſecundum totam latitudinem entis participabilis (huiuſmodi enim ens intelligẽdũ eſt quoties in hac materia dicitur ens in quantum ens, niſi illud *in quãtum* ſpecificatiuè ſumatur vt dixi.) Vim autem illius illationis videtur D.Th. ponere in illa propoſitione: *Producere eſſe abſolute non in quantũ eſt hoc vel tale pertinet ad rationem creationis*. Poteſtq; ita formari deductio, nam per oẽm creationem fit per ſe primo eſſe, non ſolum in quantũ eſt tale eſſe, ſed etiam in quantum eſt eſſe: ergo omnis potentia à qua eſt talis actio, reſpicit vt formale & adequatum obiectum ipſum eſſe, non ſolum in quãtum eſt tale eſſe, ſed abſolutè in quantum eſt eſſe: ergo talis potentia neceſſario debet eſſe vniuerſalis, & complectens omne ens participabile. Conſequentia eſt clara, quia omnis potentia complectitur omnia quæ ſub ſuo obiecto adæquato & formali comprehenduntur. Maior ẽt conſtat ex doctrina Philoſophi in 1.Phyſicor. ſupra tacta, quam ẽt bene declarat Caiet. 1.p q.44.art 2. Nam effectus dicitur fieri per ſe primò ſecundum eam rõnem quæ non præceſſit ex parte effectus: nam ſi præceſſit, iã non per ſe, ſed per accidens fieri dicetur, nam cum ignis generatur ex aere, non fit per ſe corpus, neq; elementum, ſit autem per ſe ignis. Sic igitur in omni creatione fit per ſe ens ſeu eſſe, non ſolum vt tale, ſed ſimpliciter vt eſſe: quia nulla ratio entis aut eſſe ſupponitur ad creationem, cum ſit ex nihilo.

Caiet.

Minor vero probatur, quia illa ratio ſecundum quam per ſe primo attingit potentia ſuum effectũ, videtur eſſe formalis ratio obiectiua ſub qua talis potentia attingit eundem effectum. Vnde fit, vt in cauſando tam vniuerſalis & abſtracta ſit potentia, quam eſt in ordine ſuo illa ratio formalis obiectiua quam per ſe primo attingit.

XIXX. Diſcurſus alius D.Tho. explicãs priorem declaratur.

Addere præterea poſſumus ad confirmandam eandem deductionem alium diſcurſum eiuſdem D.Tho. in eodem articulo in ſolutione ad 1. Quia quidquid creat aliquid, creat abſolutè ens, & non tantum applicando eſſe ſeu naturam entis ad hoc ens: ergo quantum eſt ex ſe põt creare quodlibet ens creabile. Explicatur antecedens, nam fieri non poteſt vt qui participat aliquam naturam producat abſolutè illam, ſed applicando illam ad aliquid vt Petrus non põt eſſe cauſa naturæ humanæ abſolutè, alias poſſet eſſe cauſa ſui ipſius: vnde ſolum põt eſse cauſa vt natura humana ſit in Paulo vel Franciſco. Sicut aũt hic homo participat naturam hominis, ita quodlibet ens creatum participat naturam entis, non ergo põt producere abſolutè naturã entis, ſed applicando illam ad hoc ens. Ergo ſicut homo non põt per actionem vel productionẽ ſuã applicare naturam hominis ad hoc, niſi præſupponendo aliquid quo illa determinatio naturæ communis ad hoc indiuiduum fiat, ita in vniuerſum nõ poteſt ens per participationem communicare naturã entis niſi præſupponendo aliquid quo determinetur natura entis ad hoc: quod repugnat creationi. Ergo è conuerſo omnis potentia quæ poteſt producere abſolutè ens nihil præſupponendo, producit abſolutè naturam entis, & non tantum applicando illam ad hoc: ergo omnis potentia quæ poteſt ſic producere, eſt vniuerſalis potẽtia: vnde non poteſt eſſe ens participatũ, ſed ens per eſsentiam.

XXX. Obiectiones aliquot contra utrunque allatum D.Tho. diſcurſum.

Sed adhuc non quieſcit animus, ſed in vtroq; diſcurſu plures difficultates inuenit. Nã in priori illa ꝓpoſitio ſubſumpta, in qua eſt tota vis argumenti, ſcilicet, *omnis potentia per ſe attingens in aliquo effectu rationem aliquã entis, eſt de ſe vniuerſalis ad oĩa quæ ſub tali ratione cõprehenduntur*, non videtur in vniuerſum vera: nam cũ generatur triticũ v.g. non ſolum per ſe generatur triticum, ſed ẽt viuẽs, quia nõ præſupponitur ratio viuentis: generatur.n. triticum aut herba ex terra non viuente, & tamen qui habet potentiã ad generandũ triticũ, non ꝓpterea habet potentiam ad generandum oẽ viuens. Idem eſt cũ equus generat equum, non ſolũ ex nõ equo, ſed ẽt ex nõ animali, nempe ex ſemine: tunc.n. per ſe generatur & equus & animal, & tamen illa potentia generatiua non reſpicit rõnem animalis vt adæquatam, nec poteſt efficere generationes oĩum animalium. Præterea, alias ſequitur etiam Deum poſſe creare ſeipſum, quia quãdo creatur aliquod ens, non tantum in illo fit per ſe ratio entis creabilis, ſed etiam ratio entis abſtractiſſimi, quia nulla ratio entis præſupponitur ex parte effectus: ergo ſi dicta conſecutio vniuerſalis eſt, adæquatum obiectum potentiæ creatiuæ non erit tantum ens creabile, ſed abſolutè & præciſe ens: ergo comprehendet ſub ſe abſolutè omne ens, etiam ipſum Deum. Nec dici poteſt, ens vt ſic abſtractum per ſe nõ creari, quia ratio entis ſupponitur ſaltem in creatore: hoc enim non impedit productionem per ſe: nam ignis per ſe generat ignem: licet ratio ignis in generante ſupponatur: & ideo ſupra dixi, rationem, quę per ſe ſit, non habere ſupponi ex parte effectus, quia ex parte agentis non obſtat.

XXXI.

Quod ſi reſpondeatur id non ſequi, quia potentia creandi non attingit illã abſtractiſſimam rationem entis, ratione vt ſic præciſè ſumptam, ſed quatenus includitur in ratione entis creabilis: quod ſupra dialecticis terminis diximus, non attingere illã reduplicatiuè, ſed ſpecificatiuè: eſt quidem reſpõ-

ſio

A ſio optima, tamen per eandem infringitur tota vis rationis & diſcurſus D.Tho. Nam eodem modo dicetur per potentiā creandi cōicatam creaturæ, non fieri per ſe rōnem entis creabilis vt ſic, niſi quatenus includitur in ratione talis entis, atq; ita etiam huiuſmodi potentiā non attingere ens in quātum ens duplicatiuè, ſed ſpecificatiuè: & ideo nō rectè colligi, talem potentiā debere eſſe vniuerſaliſſimā, & comprehendere ens omne creabile. Vnde claritatis gratia diſtinguere poſſumus inter fieri per ſe, & fieri per ſe primo, aſſerereq; ad illud primum ſufficere vt res ſecūdum eam rōnem qua per ſe fieri dicitur, non ſupponatur ex parte effectus: hoc verò poſterius addere, quod res ſecundū talem rationem B fiat vt ꝓprius, & quaſi formalis terminus potentiæ agentis, & non tm̄ vt incluſus in formali termino. Per creationem ergo fit per ſe ens in quantū ens creabile, non tamen ex rōne creationis probari pōt eſſe neceſſarium vt fiat per ſe primò ſecundū illam tranſcendentalem rationem: nam poteſt creari ab aliqua potentia per ſe primo quatenus tale ens. Licet autem illa propoſitio, quæ eſt fundamentum illius diſcurſus admittatur de effectu per ſe primo, non tamen admitti poteſt de omni effectu per ſe, vt argumenta facta concludunt, non eſt ergo ſufficiens ad concludendum intentum.

XXXII. Nec minor eſt difficultas, ſed fortaſſe maior in poſteriori diſcurſu, illa.n. propoſitio: *Qui participat aliquam naturam non poteſt abſolute illam producere, C ſed applicando illam ad aliquid*, ſeu *ad hoc*: in hoc ſenſu eſt vera, quod non poteſt producere illā abſolutè, id eſt in oībus rebus in quibus exiſtit, videlicet ſi illa natura ſit ſpecifica, non pōt producere illam in oībus indiuiduis in quibus apta eſt exiſtere: ſi verò ſit natura generica aut ratio tranſcendentalis, non poterit eā producere in oībus inferioribus ſeruata proportione. Et hunc ſenſum probat optimè illa ratio, quia alias talis res poſſet efficere ſe ipſam. Iuxta hunc aūt ſenſum, vel non eſt verum, vel ſaltē ſine ꝓbatione aſſumitur, quidquid creat, creare abſolutè ens: cur.n. non poterit creare quædam entia & non alia, vt hactenus argumentati ſumus? D Alium vero ſenſum pōt illa propoſitio reddere, qui videtur magis intentus in illo diſcurſu, nimirum, qui participat aliquam naturā, nō poſſe producere illam naturam abſolutè.i. ſecundum ſe totam, & ſecundum oēm partem eius, ſed tantū præſupponendo aliquā partem eius, eiq; aliā applicando: quo ſenſu veriſſimè dicitur, quidquid creat, creare abſolutè ens, tñ illa propoſitio in eo ſenſu, ſiue vera, ſiue falſa ſit, non ꝓbatur in prædicto diſcurſu: nā licet aliquis produceret naturā ſibi ſimilem abſolutè in dicto ſenſu, non ſequitur qđ poſſet eſſe cauſa ſui ipſius: nā poſſet producere talem naturam ſecundū ſe totam in vno vel alio indiuiduo, non tamen in oībus, aut in vna ſpecie (ſi natura ſit generica) & non in oībus. Et pari ratione poſſet E creare aliquod ens abſolutè in dicto ſenſu, id eſt ſecundum totam entitatem, non tamen omne ens.

XXXIII Vnde vlterius in bono ſenſu verū eſt, quod qui participat aliquam naturam, non facit illam abſolute exiſtere, ſed eſt cauſa quod ſit in hoc indiuiduo, aut in hoc ente: nō rectè tamen inde infertur, præſupponi ad actionem, per quam fit tale indiuiduum vel tale ens, aliquod principiū indiuiduans, nam pōt tota res cū toto ſuo principio indiuiduante per illam actionem fieri. Cum.n. natura ſpecifica dicitur fieri in indiuiduo, vel applicari ad indiuiduum, non eſt fingendum quod vna res quæ fit, applicetur præexiſtenti, ſed ſolum dicitur applicari, quia in vno indiuiduo fit, & non in ſua abſtractione. Vnde etiam quādo Deus creauit Adamum, nō creauit totam ſpeciem humanā abſolutè, id eſt abſtractum, ſed creauit illam applicando eam (iuxta illum modum loquendi) ad hoc indiuiduum, non quidem præſupponendo in illo ex parte eius principium indiuiduationis, ſed illud ſimul creando. Sic igitur, quāuis vnus angelus crearet ſibi ſimilem in natura, applicando ſuā ſpecificam naturam ad tale indiuiduū, non oporteret, vt ad ſuā actionem ſupponeret principiū aliquod indiuiduans alium angelum, ſed quod illud ſimul produceret. Maximè cū hoc principium indiuiduans in ſingulis naturis nihil aliud ſit quā ipſamet entitas naturæ, ſi ſit ſimplex: vel principia quibus intrinſece conſtituitur, ſi ſit cōpoſita. Et confirmatur, quia alias eodem diſcurſu probaretur, ſuppoſito vno angelo nō poſſe Deum creare aliū illi ſimilem, quia vel per illam actionem crearet talem naturā ſpecificam abſolutè: & hoc non, quia per illā actionem nō creat priorem angelum, vel producit applicando ſpecificam naturam ad hoc indiuiduum: & ſic oporteret ad talem actionem ſupponi principiū indiuiduās. Quod ſi tunc dicatur, vt verè dicendum eſt, applicari illam naturā ad hoc indiuiduum, producendo abſolutè totam eius entitatem ex nihilo, idē oīno diceretur, etiamſi vnus angelus crearet alium ſibi ſimilem, vel in ſpecie, vel in genere: nam quod in ipſo agente ſupponatur ſimilis natura, nihil obſtat creationi, vt iam ſupra dictum eſt.

XXXIV Iudicium de prædictis obiectionibus. Fateor neſcire me omnibus his difficultatibus ſatisfacere, nam contra poſteriorem diſcurſum poſitiuè (vt ita dicam) videntur mihi concludere nō eſſe aptam ratiocinationem illam: contra priorem vero ſaltem oſtendunt non conuincere, quia non omnia principia quæ in eo ſumuntur, ſufficienter probantur, quamuis non conſtet eſſe falſa. Et omnia reducuntur ad illud, quod oīs potentia creandi talis neceſſario eſſe debeat vt ſe extendat ad omne creabile. Hoc autem non videtur ſatis conuinci ex his quæ hactenus diximus, & præciſe conſiderando terminum ad quem tendit creatio. Videndum autem ſupereſt an coniungendo terminum à quo, & ſpecialem habitudinem horum terminorum & modum agendi proportionatum illis id poſſit efficacius inferri.

XXXV. Vltima ratio qua D.Tho. ꝓbat aſſertionē. Eſt igitur vltima ratio eiuſdem D.Tho. dict. art. 5. ad 2. nam potentia creandi eſſe debet neceſſario infinita: ergo non pōt eſſe creata: & eodē modo inferri poteſt neceſſario extendi ad omne creabile, nam potentia ſimpliciter infinita, eſt ēt vniuerſaliſſima, & obiectum eius eſſe debet infinitum quantum eſſe pōt in ratione obiecti factibilis. Antecedens probatur à D.Tho. quia virtus potentiæ non tantū attenditur ex re facta, ſed ēt ex modo: ſed modus producendi ex nihilo indicat infinitam vim in agendo: nam ad producendum aliquid ex potētia remota, requiritur magna virtus, & ex remotiori maior: ergo ad producendū ex nulla potentia, ſeu ex nihilo requiritur infinita virtus. Eandem rationem habet Albertus in 2. diſt. 1. art. 7. & alij. Albert.

XXXVI Henric. quodlib. 4. q. vlt. Rich. in 2. d. 1. ar. 4. q. 4. Nonnulli fundant rationem hanc in eo, quod inter ens & nihil eſt infinita diſtantia. Sed non rectè, vt Scotus ſupra reſpondet, quia nullum ens diſtat à nihilo niſi ſecundum eos gradus entitatis quos in ſe habet. Vnde etiam D.Tho. in 4. diſt. 5. q. 1. ar. 3. ad 5. ait, non eſſe diſtantiam infinitam inter ens & non ens ex parte ipſius entis, niſi qñ ens eſt infinitum: quia vnū oppoſitorum tantū diſtat ab alio, quantū de reliquo participat. Et ideo materia quia eſt imperfectiſſima, dicitur ab Auguſt. prope nihil, angelus autem dicitur eſſe prope Deum, & vnumquodq; ens quo eſt perfectius, eo magis accedit ad Deum, & magis recedit à nihilo. Ipſum autē nihil poteſt quodāmodo dici infinitè, vel potius indefinitè ſeu indeterminatè diſtare ab ente, quia nihil poteſt magis diſtare ab ente quam ipſum nihil vel quia non habet vnam determinatam diſtantiam,

ſed

ſed poteſt habere maiorem & maiorem ſecundum A varios gradus entis. Sed hoc nō refert ad præſens, quia per creationem non tranſcenditur (vt ita dicam) tota hæc diſtantia ipſius nihil ſecundum totam latitudinem ſuā, ſed ſolum ſecundum eos gradus entitatis, quos recipit ens, quod creatur.

XXXVII. Alij ergo cōiter fundant illam conſecutionē in maxima improportione, quæ eſt inter ens & nihil. Nam ad agendum ex potentia magis elongata ab actu, requiritur maior virtus: ergo qua proportione effectus fiet ex remotiori potentia, eadē requiretur maior virtus: ergo vbi elongatio actus à potentia eſt ſine vlla ꝓportione, ibi maior ſine vlla proportione virtus requiretur, hæc aūt non eſt niſi infinita: nam oīs virtus finita ſeruat aliquam proportionem ad alterā finitam. Qui argumentandi modus B frequens eſt apud Ariſtot. vt conſtat ex 4. & 8. Phyſ. Ex quo ſimili propoſitione argumētatur Caietanus, nā ſi ad producendum aliquid ex nihilo ſufficeret virtus finita, ſequeretur, æqualem virtutem requiri ad producendum aliquid ex aliqua materia, & ex nihilo: ſit.n. virtus creatrix finita vt quatuor: virtus autem producens ex materia remota ſit vt duo: ergo virtus neceſſaria ad producendum ex materia duplo remotiori erit ſaltem vt tria: ergo ad producendum ex vlteriori materia duplo ēt remotiori, erit neceſſaria virtus vt quatuor: ergo tanta virtus requiritur ad producendum aliquid ex aliqua materia, quanta ad creandum.

XXXIIX. Obiectiones cōtra prædictā rationē. Contra hanc rōnem multa obijciunt Scot. & Durand. ſupra. Sed oīa eo tendunt, vt probent C inter ens & nihil vel non eſſe diſtantiā, vel non infinitam: quod non refert ad rationem factam, iam .n. oſtendimus non eſſe neceſſarium fingere illā infinitam diſtantiam propriam & poſitiuam, neque inde ſumi argumentū, ſed ex improportione quæ indicat talem modum operandi, qui ſummam efficaciam in agente requirat. Veruntamen illa obiectio quā ſupra propoſuimus, videtur valde eneruare hanc rōnem: optime.n. probat argumentum, virtutem creatiuam eſſe ex hoc capite improportionabilem virtuti eductiuæ de potentia materiæ: hinc tamen non recte infertur fore neceſſariā infinitam ſimpliciter, nā ſatis erit ſit alterius ordinis, quæ ſolet ēt dici infinita ſecundum quid, quam admittere nullum eſt inconueniens. Et hoc ſatis eſt vt illa D potentia non ſeruet proportionem reſpectu cuiuſuis potentiæ, quę ſolū poſſit operari per eductionē formæ de potentia materiæ: quia proportio ſolum ſeruatur inter ea quæ ſunt eiuſdem rōnis, ſeu quantitatis. Et declaratur hoc amplius ex ipſomet diſcurſu: nam cum dicitur, ad producendum aliquid ex potentia magis remota requiri maiorem virtutem, ſermo eſt de potentia paſſiua, & de maiori vel minori elongatione ab actu ex defectu diſpoſitionū, vel propter repugnantes diſpoſitiones, & conſequenter fit ēt comparatio inter virtutes actiuas ſolum per eductionem de potentia paſſiua. At verò cū infertur ad producendum aliquid ex nihilo maiorem requiri virtutem, illud *ex nihilo* nō deſignat aliquam potentiam paſſiuam remotiſſimā ab actu, E ſeu valde indiſpoſitam, ſed deſignat potius carentiam oīs potentiæ paſſiuæ: ergo non pōt concludi quod potentia productiua ex nihilo ſit maior vel infinita per augmentū (vt ita dicam) potentiæ eductiuæ, ſed ſolum quod potentia ſic actiua.ſ. ex nihilo, eſt alterius & ſuperioris ordinis ab impotentia tantum eductiua: etiamſi potens ſit ad educendam formam ex quacunq; potentia reali, quæ remotiſſima ſit. Atq; ita non ſequitur illud inconueniens, quod potētia creatiua & eductiua ſint æquales, quia ſunt improportionatæ. Adde, quod ſi non eſſent cætera paria, ſed ad diuerſos effectus inæqualiter perfectos cōpararentur, nō eſſet illud magnum inconueniens, vt etiam ſupra argumentando in principio propoſuimus.

Propter has ergo difficultates dixi ſuperius, veritatem hanc certiorem nobis fieri ex his, quæ facta ſunt, quā ex rōne, quę efficaciter demonſtret atque conuincat, non poſſe aliud fieri. Atq; eodem modo cenſeo ex rebus factis probabiliſſimè oſtendi ad cuiuſuis rei creationem requiri potentiā ſimpliciter infinitam: nam cum factæ ſint à Deo plures ſubſtātiæ adeo perfectæ, nulla earū accepit virtutem ad creandum vel minimā rem, & quæ eſt prope nihil: ergo ſignum eſt id ſolum prouenire ex limitatione oīum harum creaturarū quantūuis perfectarum: alias nulla ratio reddi poſſet cur maxima perfectio quæ in angelis, aut Seraphim inuenitur, ad hoc nō ſufficiat. Atq; hinc vlterius ſit coniectura, illū ſuperiorē ordinem, cuius neceſſario eſſe debet potētia creatiua, nō eſſe aliū niſi ipſius eſſe per eſſentiam: nā inter eſſe participata nō poteſt nouus ordo, ſeu nouus gradus reperiri præter eos, qui facti ſunt: cū ergo ſupputando concluditur potentiā creatiuam debere eſſe alterius ordinis, concluditur eſſe infinitam: nā ille ordo non eſt alius niſi in quo eſt ipſum eſſe per eſſentiam. Et hoc ſignificauit Athan. ſer. 3. contra Arianos, cum dixit, *Adminiſtrare, creaturarum ac ſeruorū eſt condere autem atque creare ſolius Dei, & Verbi eius ac ſapientiæ.* Præterea declarari amplius hōc pōt, nā ipſe modus efficiētiæ per creationem indicat ſummā quandā efficaciam, & independentiam in creatore, quia, cū ad agendū nullā ſupponat potentiā realem extra ſe, tm̄ requirit potentiam obiectiuam, ſeu poſſibile per non repugnātiam: hoc autem indicat ſummam vim in potentia actiua, & ideo fortaſſe dixit Cyrill. lib. 2. cont. Iulianum, *efficaciter poſſe operari vt creatorem, & producere res quæ aliquando non erant, eſſe vnum ex ijs quæ propria ſunt ſolius & omnium ſummæ ſubſtantiæ.*

XXXIX. Dictorū oīum ſūma, & ꝓbatio aſſertionis.

Sanctorū authoritate concluſio roboratur. Athanaſ.

Cyrillus.

Deinde creatio eſt prima omniū actionum per quam communicari poteſt eſſe participatum; & hoc ſenſu per ſe primo tendit ad producendū ens totum in quantum ens: hinc ergo ſatis ſit veriſimile, hanc actionem talem eſſe vt natura ſua eſſentialiter poſtulet manare ab ipſo eſſe per eſſentiā: ideoque non poſſe dari entitatem participatam quæ vim habeat ad talem actionem.

XL. Et ex eodē principio ſatis probabiliter intelligitur, illā gradationem ſuperius factā, quod ad producendū ex maiori potentia requiritur maior perfectio, intelligendā eſſe non ſolū intra aliquod genus entis, ſed abſolutè in latitudine entis: ideoque ad creandū requiri virtutem non qualiſcunq; ordinis ſuperioris, ſed ſupremi qui in tota latitudine entis ſeu potētiæ actiuæ intelligi pōt. Atq; hinc vlterius ſit valde probabile illud principiū qđ potentia creandi neceſſario ſe extendit ad oē creabile: quia non expectat (vt ita dicā) ex parte obiecti niſi nō repugnantiā, vt effectus ſit aut fiat. Et quia principiū primæ emanationis, & participationis eſt ab ipſo eſſe per eſſentiā, & ideo talis potentia nihil eſſe pōt niſi virtus qua ſit ipſum eſſe per eſſentiā, quę eſt virtus vniuerſaliſſima, & de ſe potens in omne eſſe participatum. Et ob hanc fortaſſe cauſam dixit Aug. lib. 9. de Geneſ. ad litteram cap. 15. *Angelum tam non poſſe quamuis rem creare, quā neq; ſeipſum.* Auguſt.

His ergo modis intelligimus quamuis ſuperiores rationes non ſint demonſtrationes omnino cogentes, plurimum tamen conferre ad indicandam altitudinem potentiæ creatiuæ, & rationem ob quam repugnat eſſe creatam.

XLI. Aegid. qđ lib. 1. q. 1. & quodl. 5. q. 1. Tandem mihi non oīno diſplicet (quāuis Scotus eam contemnat) alia coniectura Aegidij, nimirum quod cum oīs creatura ſit mutabilis, & aliquo modo conſtans ex actu & potentia, veriſimile eſt non eſſe capacem natura ſua potentiæ agendi niſi

per

A per motum vel mutationem, & inducendo actum in potentiam. Patet cõſequentia ex illo principio, quia modus agendi imitatur modum eſſendi. Ex quo fit è contrario, vt Deo conueniat poſſe creare quatenus eſt actus purus & ipſum eſſe per eſſentiã, ac denique quatenus virtutem habet infinitam.

Satisfit rationi in principio poſitæ.

XLI. Prima reſponſio. Ex his ſatis reſponſum eſt principali rationi dubitandi in principio poſitæ. Quod verò in augmentum difficultatis addebatur de virtute principali, non innata, ſed ſuperaddita, duobus modis poteſt etiam ex dictis facile expediri. Prior ſumitur ex his, quæ de facto credimus, quia de facto nulla talis virtus principalis ad creandum cõmunicata eſt ſub B ſtantijs creatis, & tamen illis additæ ſunt virtutes & qualitates perfectiſſimi ordinis: ergo ſignum eſt nullã virtutem naturis rerũ ſuperaddi poſſe, quæ ſit principalis virtus creandi. Vnde iudicio meo nõ rectè nec ſatis conſentaneè loquuntur, qui dicunt omnes ſupernaturales qualitates quæ nobis infunduntur, creari, alias etiam ſupernaturales actus, vt viſio beata, crearentur, nam ſunt veræ qualitates, & tam ſupernaturales ſicut ipſi habitus. Ex quo fieret vt lumen gloriæ v.g. quod eſt principale principium ad faciendam viſionem, eſſet etiam principalis virtus ad creandum: quod abſurdum eſt.

XLII. Secunda reſponſio. Poſterior reſponſio eſt, rationes prius factas non probare tantum de virtute connaturali, ſed ſimpli C citer de virtute creata, eo .n. tendunt vt oſtendant nullam virtutem creandi eſſe poſſe creatã aut limitatam, quod æque procedit de virtute indita naturę ab extrinſeco, & de illa quæ ab intrinſeco naſcitur: nam virtus quæ extrinſecus additur, creata eſſe debet. Vnde etiam oritur alia ratio, quia virtus addita ſupra naturam rei, neceſſario eſſe debet accidẽtalis, nam ſubſtantia non poteſt ſibi ipſi addi, vel eſſe ſupernaturalis ſibi; & ideo virtus ſuperaddita neceſſariò eſt accidentalis: virtus autem accidentalis non poteſt eſſe principalis virtus creandi. Quod ex modo eſſendi eius ſatis colligi poteſt, iuxta ea quæ ſuperius diximus explicando primum diſcurſum Scoti: nam omne accidens ſit natura ſua pendens in eſſe à ſubiecto, fieri non poteſt vt habeat connatu D ralem modum agendi extra ſubiectum ſeu indepẽdentem à ſubiecto, qualis eſt modus creationis: ergo non poteſt eſſe principalis virtus creandi. Eſt .n. attentè conſiderandum, quod, licet forma aliqua quæ eſt principalis virtus ad aliquem actum, ſit ſupernaturalis ſubiecto, & ideo ille modus agendi ſit etiam tali ſubiecto ſupernaturalis, tamen illa forma habet ſuam propriam eſſentiam & naturam ſibi connaturalem: & ideo ille modus agendi ipſi formæ eſt connaturalis. Cum ergo modus agendi ſine ſubiecto non poſſit eſſe connaturalis accidenti, neque virtus creandi eſſe poterit connaturalis aut ſubiecto, aut ipſi formæ accidentali: & ideo talis forma non poteſt eſſe principalis virtus.

SECTIO III.

An poſſit dari inſtrumentum creationis.

I. Naturale creationis inſtrumentum nullum. Non eſt in animo hanc rem ex profeſſo ac Theologicè tractare, ſed tantũ breuiter attingere, quantũ ex diſcurſibus factis cõcludi poteſt. Ex dictis .n. videtur efficaciter concludi, non poſſe eſſe creaturam inſtrumentale principiũ creãdi, tale (inquam) inſtrumentũ quod natura ſua ſit inſtitutum & ordinatum ad talem actionem, quæ habeat naturalem potentiam inſtrumentariã ad illam, conſtat enim ex ſuperius dictis de cauſa agente creata inter virtutes actiuas connaturales tibus creatis eſſe quaſdam inſtrumentarias, & non principales, qualis eſt virtus ſeminis. Hoc ergo ſenſu dicimus, rectè probari ex dictis, non poſſe dari virtutem creatam, quæ ex ſe & natura ſua ſit inſtrumentaria virtus creandi. Probatur, quia virtus inſtrumentaria creaturæ ad phyſicas & reales actiones ſemper eſt accidentalis: virtuti aũt accidentali non põt eſſe connaturalis modus agendi per creationem, ẽt inſtrumentariè. Maior conſtat inductione in omnibus proprijs inſtrumentis, quę non ſolũ propter habitudinem vel denominationem ad aliquod prius agens, ſed propriè propter intrinſecum modum agendi, & inſufficientiam virtutis ad effectum, vocantur inſtrumenta. Et prętereà ſpecialiter probatur in præſenti, quia ſi tale inſtrumentũ non eſſet accidens, eſſet aliqua ſubſtantia. Cuius ergo eſſet inſtrumentum in creatione? Non ſui ipſius, vt conſtat? nec etiam alterius ſubſtantiæ creatæ, quia nulla eſt, quæ ſit principale agens ad creandum; & inſtrumentũ dicitur ex parte agẽtis principalis: nec deniq; Dei, quia ex parte Dei non eſt neceſſariũ ad vllam creationem inſtrumentum, vt per ſe conſtat: nec verò ex parte ipſius ſubſtantiæ poteſt aliqua cogitari quæ natura ſua poſtulet ad hunc finem inſtitui, vt ſit creationis inſtrumentum, cum ille finis ſit valde extrinſecus, & valde accidentarius ad rerum creationes. Imo cum ſubſtantia ſit ens per ſe, nunquam finis alicuius ſubſtantię ipſi connaturalis eſt, (De ſubſtã tia quauis creata probatur.) quod ſit inſtrumentum ad aliquam actionem, niſi talis ſubſtantia ſit aliquo modo partialis, & compararetur ad eam cuius eſt inſtrumentum vt pars ad totum: & tunc etiam potius ſe habet vt deferens virtutem inſtrumentariam, quam vt inſtrumentum per propriam ſubſtantiam.

II. De quolibet accidente. Quod autem virtus accidentalis non poſſit eſſe naturale inſtrumentũ creationis, eadem fere ratione probari poteſt, quæ de principali virtute facta eſt. Nã modus connaturalis agendi, eſſe debet proportionatus modo eſſendi formæ, ſiue agat vt virtus principalis, ſiue vt inſtrumentaria, quia vtroq; modo actio cõſequitur ipſum eſſe naturale formę: ſed modus eſſendi cũ independentia à ſubiecto nõ poteſt eſſe connaturalis accidenti: ergo nec modus agendi ex nullo ſubiecto põt eſſe illi connaturalis: ergo non poteſt accidens eſſe virtus natura ſua inſtituta ad ſic operandum ẽt per modũ inſtrumẽti. Atque hoc bene confirmat ratio qua D.Tho.1.p.q.45.ar.5. probat creaturam non poſſe eſſe inſtrumẽtum creationis, ſcilicet quia creatura non poteſt eſſe inſtrumentum, niſi per aliquid ſibi proprium diſpoſitiuè operetur ad effectum principalis agentis.

III. Quo circa ſi D.Tho. in illo articulo in hoc tantũ ſenſu loqueretur, ſcilicet, de inſtrumento natura ſua ad hanc actione inſtituto, & habente connaturalem virtutem inſtrumentariam ad creandũ, nulla eſſet aut in concluſione, aut in ratione eius difficultas. Nam quod obijci poteſt contra illam rationem, ſæpe actionem inſtrumenti non eſſe aliam ab actione principalis agentis, & tunc inſtrumentum E nõ operari diſpoſitiuè ad effectum principalis agẽtis, ſed immediatè illum efficere, vt multi cẽſent de phãtaſmate reſpectu ſpeciei intelligibilis: hoc (inquam) cõmodã habet ſolutionẽ, & illius principij interpretationem. Nã ſemper inſtrumentũ naturale ſecundum aliquid ſibi proprium, quod in effectu proportionatè ei correſpondet, operatur ad effectũ principalis agentis, diſpoſitiuè autem operari dicitur, non ſemper cum omni rigore & proprietate, id eſt inducẽdo diſpoſitionem præuiam re ipſa diſtinctam ab effectu principalis agentis, ſed vel hoc modo, vel quia inſtrumentum ſecũdum id quod eſt ſibi proprium, determinat actionem principalis agẽtis; quæ determinatio reduci poteſt ad genus cauſę materialis ſeu diſpoſitiuæ: quo modo phantaſma

determinat actionem intellectus agentis ad talem ſpeciem producēdam. Neutro autem ex his modis poteſt creatura naturali virtute concurrere ad creationem vt inſtrumentum. Non quidem introducendo diſpoſitionem præuiam, quia huiuſmodi actio ſemper ſupponit ſubiectum quod diſponendū ſit; quod repugnat creationi. Neque ēt determinando per aliquod ſibi proprium actionē principalis agētis: quia omnis forma creata ſecundum proprium & connaturalem modum agendi, non habet proportionem cum actione ex nihilo, & ideo non pōt ſecūdum aliquid ſibi proprium determinare huiuſmodi actionem, ad illam concurrendo.

IV. Quę ratio ſic expoſita poteſt accommodari etiā ad cauſas ſecundas principales, quę in eo ſenſu dici poſſunt operari diſpoſitiue ad effectus primę cauſę, quatenus per proprias virtutes determinant actionem eius. Tamen in eis ratio hæc per ſe ſola nō ſufficiet, niſi ſupponatur aliunde probatum virtutes cauſarum ſecundarum nō poſſe eſſe natura ſua ſufficientes, ſeu proportionatas in ſuo genere ad effectū ex nihilo producendum: quia hinc ſolū probari pōt non poſſe illas determinare concurſū primæ cauſæ ad talem actionem. Quin potius ratio illa applicata ad propria inſtrumenta, & dicto modo intellecta, ſupponit probatum, quod virtus creata nō poſſit eſſe principale principium creandi. Nam in hoc maximè fundatur, quod inſtrumentum, quantum ad id quod diſpoſitiuè vel (vt ita dicam) determinatiuè operatur per id, quod eſt ſibi proprium, ita ſe gerit ac ſi eſſet virtus principalis, quantum ad hoc quod eſt operari ſecundum modum connaturalem & proportionatum tali naturæ.

V. Adde præterea, ſi ſolum diſcurſum Diui Thomæ in illo articulo ſpectemus, non videtur poſſe procedere in alio ſenſu niſi de inſtrumento connaturali. Nam illud principium, *inſtrumentum per aliquid ſibi proprium diſpoſitiuè operatur ad effectum principalis agentis*, non eſt in alio ſenſu neceſſarium, aut verū, ſuppoſita cōmuniori doctrina de diuinis inſtrumentis ſupernaturaliter eleuatis ad opera iuſtificationis, tranſubſtantiationis & ſimilia; illa.n. inſtrumenta nihil operantur per propriam virtutem ad effectū principalis agentis, vt in primo & tertio tomo 3.p. latè tractatū eſt. Et hunc ſenſum ſatis confirmat probatio illius principij quam ſtatim D.Th. ſubiūgit, dicens, *Si igitur nihil ibi ageret* (ſupple inſtrumentū) *ſecundū id quod eſt ſibi proprium fruſtra adhiberetur ad agendum. Nec oporteret eſſe determinata inſtrumenta determinatarum actionum.* Hæc.n. ratio optima eſt in inſtrumentis naturæ, quæ per ſe ordinata, determinata, & neceſſaria ſunt ad ſuos effectus. In inſtrumentis autem diuinis nullam vim habet illa probatio, quia veriſſimum eſt inſtrumenta diuina non eſſe determinata, ſed indifferentia & quaſi vniuerſalia per potentiam obedientialem: determinātur autem ad determinatas actiones per diuinam voluntatem & eleuationem, ſeu ſpecialiſſimum concurſum. Quare talia inſtrumenta non ſunt quidem neceſſaria, nam ſine illis æque poteſt Deus eoſdem effectus facere, non tamen propterea dicentur eſſe fruſtra, quia & quando eleuātur & aſſumuntur verè agunt, & non ſine fine, & cauſa rationabili eleuantur vt agant.

VI. Sed quanquam ratio & diſcurſus non videatur amplius concludere: omnes tamen diſcipuli. & interpretes Diui Thomæ intelligunt generalius eius ſententiam, nimirum creaturam, etiam vt inſtrumentum eleuatum diuina virtute non poſſe concurrere ad creationem. Et certè D.Tho. cum ibi ſententiam Magiſtri impugnat, id ſatis ſignificat. Nā Magiſter non dixerat creaturam poſſe eſſe naturale inſtrumentum creationis, ſed per diuinum miniſterium, agebat.n. de ſacramentis quatenus ſunt diui-

Sententiarū Magiſter nō aſſtruit naturale creationis inſtrumētū.

A na inſtrumenta, vt patet in 4. diſtin. 5. Vnde idem D.Thomas 3.q.q.13.art.2. diſtinguens expreſſe inter virtutem naturæ & inſtrumentum gratiæ, negat creaturam poſſe eſſe inſtrumentum creationis, vel annihilationis; idem in 2.cont. Gent. cap.21. & in eadem ſententia ſunt omnes Theologi qui ſententiam Magiſtri impugnāt, vt Albertus, Scotus, Henricus, & Aegid. locis citatis ſectione pręced. Veruntamen controuerſia hæc quatenus attinet ad ſupernaturale inſtrumentum, in Theologia examinanda eſt: exiſtimo enim ex proprijs principijs creationis non poſſe definiri.

Nam ſi verū eſſet, creaturā aut nullo modo poſſe eleuari diuina virtute ad agendum aliquid vera actione phyſica quod ſuam naturalem potentiā & VII.
B virtutem excedat, aut non niſi per virtutem aliquā in ipſa receptam, quæ cōnaturalem vim habeat ad talem effectum, quod multi Theologi opinātur, & non improbabiliter; Si hoc (inquam) eſt verum, ſatis conſequenter & optimè dicitur non poſſe creaturam eleuari vt ſit inſtrumentum creationis. Si autem Deus pōt eleuare creaturam vt per ſuāmet entitatē abſq; alia ſuperaddita efficiat effectum excedentem virtutem ſuam naturalem, quod ego longè probabilius iudico (ſic .n. exiſtimo eleuare aquam ad efficiendā gratiam, & ignem ad torquendos ſpiritus & verba ad tranſubſtātiandū.) Si hoc (inquā) eſt verum, non video qua ratione conſequentia negari valeat poſſe Deum vti vna creatura vt inſtrumento ad creandum aliam. Quia neque ſufficiens
C ratio differentia aſſignatur; neque affertur ſpecialis aliqua ratio qua hoc probetur impoſſibile.

VIII. Prior pars patet, nam vnica differentia eſſe videtur, quod creatio non eſt actio ex ſubiecto ſicut ſūt aliæ actiones. Sed hæc differentia inprimis non eſt vniuerſalis, nam etiam tranſubſtantiatio non eſt actio ex ſubiecto, vt docet D. Tho. 3.par.q.75.art.8. Quod aūt in tranſubſtantiatione ſupponatur aliquid vt materia remota, & vt terminus à quo, vel ſub alia ſimili habitudine, nihil ſane refert vt minus repugnet inſtrumentum creatū concurrere ad illam actionem, quā ad creationem. Deinde ex illa differentia non probatur, ſed ſumitur quod probādum eſt. Ex hoc.n. quod creatio eſt actio ſine ſubiecto, optimè infertur nō poſſe eſſe cōnaturalē crea-
D turæ, neq; vt principali virtuti, neq; vt inſtrumēto, tamen hoc non obſtante ex proportionali ratione ad alia inſtrumenta diuina contendimus, hanc actionē poſſe cōmunicari inſtrumento creato per eleuationē. Nam ēt actio cōuerſiua totius ſubſtantiæ in totam ſubſtantiā non pōt eſſe connaturalis creaturæ neque vt principali cauſæ, neq; vt inſtrumento: actio ſimiliter in ſpiritum, præſertim qua in illo fit ſupernaturalis qualitas, nō pōt eſſe cōnaturalis corpori, & tñ vtraq; communicatur diuina virtute per eleuationem: ergo idem eſt de altera actione.

Hæc eſt ſētētia Magiſtri in 4. d.5. quā ſecutus ē D. Th. ibi.q. 1.a.3.q.3. ad 4. & eā dē defendit in 2.d. 1.q.1.a.3. Gab. in 4 d.1.q.1.a. 3.dub.2.

IX. Altera verò pars conſtabit facile applicando rationes factas de virtute principali, & de inſtrumento connaturali, & conſiderando non procedere in inſtrumento per eleuationem. Quod enim quidā
E aiunt ſequi, tale ſcilicet inſtrumentum habere infinitam virtutem & perfectionem, minimè ſequitur, nam actio huius inſtrumenti non attenditur ex perfectione eius, ſed ex perfectione primi agētis & potentia obedientiali inſtrumenti. Vnde in hoc ordine inſtrumentorum nō eſt neceſſaria res perfectior ad perfectiorem effectum vel actionem. Neque hic poteſt fieri illa gradatio, quod ad producendū rem de maiori potentia maior virtus requiritur: nā eodem inſtrumento poteſt Deus educere formam ex ſubiecto quātumuis reſiſtente. Deniq; eadem ratio fieri poſſet de inſtrumento tranſubſtantiationis, nā etiam ad tranſubſtantiandum virtute propria vel connaturali, requiritur infinita perfectio.

Inconuenientia ab aliquibus illata contra creationis inſtrumentū retunduntur.

Rurſus

XI. Rurſus non vrget quod alij aiunt ſequi, poſſe ali- A quid aſſumi vt inſtrumentum ad creãdum ſeipſum. Primũ enim negamus id ſequi in rigore, & proprietate, nam vt aliquid ſit inſtrumentum Phyſicum, neceſſario debet ſupponi exiſtens; & ideo ſupponitur creatio eius, ad quam ipſum non potuit eſſe inſtrumentum. Haberet autem illa ratio nonnullam vim contra eos, qui dicunt rem non exiſtentem poſſe eſſe Phyſicum inſtrumentum: illam tamen ſententiã improbabilem cenſemus. Quare licet ex vi creationis non repugnet quamcunque creaturam fieri per inſtrumentum creatum, tamen ex conditione præſuppoſita, & prærequiſita ad agendũ repugnat rem eandem eſſe inſtrumentum ſuæ primæ creationis. Quod eſt euidens argumentando in ſimili forma de inſtrumento generationis ſeu eductionis nemo enim negabit poſſe Deum vti gratia exiſtẽte in B Petro ad producendam gratiam in Paulo; negabit tamen poſſe illa rei ad ſe ipſam producendũ, nõ ob repugnantiam talis inſtrumentalis actionis per ſe ſumptæ, ſed ob prædictam præſuppoſitionẽ exiſtentiæ ad agendũ. Quocirca, ſi verũ eſt poſſe eandem rem bis ſeu duabus totalibus actionib. produci, verè ac propriè terminatis ad eius eſſe, nullũ eſt inconueniens concedere eandem rem iam creatam poſſe concurrere effectiuè ad ſui recreationem, ſicut humanitas Chriſti concurrit effectiuè ad tranſubſtantiationem panis in ipſam: de quo alias.

Denique eodem modo producendo per rationes ſuperius factas, facile conſtabit non habere locum in hoc genere concurſus vel effectionis per potentiam obedientialem. C

XII. An ſit actio aliqua ita Dei propria, vt nulli poſſit creaturæ communicari.

Aliqui verò magnum inconueniens ducũt, quod nullo ſit actio ad extra, quam Deus nõ poſſit cõmunicare creaturis, rem ſi quæ eſſet, eſſet maximè creatio. Sed ego nec conſequentiam cenſeo neceſſariã, nec conſequens rectè intellectum eſſe inconueniẽs. Poſſet. n. aliquis dicere, actionem illam qua fit vnio hypoſtatica eſſe altiorem, magiſq; incommunicabilem creaturæ; itemq; in Theſauris diuinæ potentiæ eſſe alios modos actionum, quæ alijs titulis ſuperãt creationem: nam licet creatio ſit omnium prima, & quaſi fundamentũ aliarum, non eſt tamen omniũ maxima. Rurſus aliud eſt loqui de actionibus, aliud de rebus qnæ per actiones fiunt: loquendo ergo de rebus factis, nullũ eſt inconueniens qđ poſſit Deus per creaturam vt per inſtrumẽtum agere quicquid D ſola ſua virtute facere poteſt; quin potius hoc ſpectat ad efficacitatem diuinæ virtutis, ſicut è contrario etiam ad eandem efficaciam pertinet, vt nullam rem poſſit Deus facere per creaturam, quam nõ poſſit facere ſe ſolo. Loquendo autem de actionibus, multæ ſunt ita Dei propriæ vt non poſſint eſſe à creatura, ſicut eſt ipſamet actio creandi ſola virtute principali. Hoc verò non eſt proprium Dei, nam etiam actio creaturæ vt talis, non poteſt fieri ſine illa, nec per aliam creaturam. Cuius rei rationem explicabimus ſect. ſequenti, vbi etiam attingemus rationem aliam ob quam alij dicunt eſſe impoſſibile inſtrumentum creationis, & inefficacem eſſe oſtendemus.

SECTIO V. E

An creatio ſit aliquid in creatura diſtinctum ex natura rei ab ipſa.

I. HActenus fere ſolum diximus de potentia creandi, ſimulque declarauimus effectum eius, quatenus eſt obiectum ſeu terminus ad quem illa potentia dici habitudinem ſaltem noſtro modo concipiendi: ſupereſt vt dicamus de actione ipſa ſeu creatione quid ſit.

Variæ ſententiæ.

IN qua re tres inuenio eſſe poſſe dicendi modos. II. Prima. Primus eſt creationẽ in rõne actionis nõ eſſe aliquid in creatura, ſed in ipſo creatore eſſe ipſummet actũ diuinæ voluntatis aut diuini imperii, quo res ad extra producit. Dico autem *in ratione actionis*, nã in rõne relationis: quæ ſupponit actionem iam terminatã, & reſultat ex termino eius, creatio aliquid eſſe dicitur in creatura .ſ. relatio quædam talis ad creatorẽ. Hęc cẽſetur eſſe ſententia D. Th. 1. p. q 45. ar. 3. quem ita exponit Caietanus, & alij Thomiſtæ. Rõ D. Th. eſt, quia creatio nõ eſt mutatio, ergo nihil D.Tho. Caietan. põt in creatura, niſi relatio. Antecedens patet, quia mutatio eſt circa aliquod ſubiectũ, vt ex difinitione B motus conſtat: creatio aũt non eſt circa ſubiectũ, vt ẽt cõſtat ex definitione eius ſupra tacta. Primã verò conſequentiam probat D. Tho. 1. p. q. 45. art. 2. quia actio, & paſſio conueniunt in ſubſtãtia motus, & differunt ſecundum habitudines diuerſas ad agens vel paſſum, ex 3. Phyſicorũ textu 20. Ergo ablato motu à creatione nihil põt remanere niſi relatio, vel creaturæ ad creatorem, vel creatoris ad creaturam.

Secundo quia creatio non poteſt eſſe actio tranſiens formaliter: ergo eſt formaliter immanens in creante: & dici poteſt virtualiter ſeu eminenter trãſiens, quia vim habet ponendi effectum ad extra, quod quadrat optimè in actum diuinæ voluntatis vel imperij. Conſequentia eſt clara, quia inter illa duo membra nullum eſt medium. Antecedens verò C probatur, quia actio tranſiens eſt accidens, & conſequenter ex neceſſitate requirit ſubiectũ, ſed creatio non requirit ſubiectum, ergo non poteſt eſſe accidens: ergo non poteſt eſſe actio tranſiens. III.

Vnde argumentor tertio, nam omnis actio eſt IV. prior natura ſuo termino: ergo creatio etiam eſt natura prior re creata: ergo non poteſt eſſe in re creata, ſed in creatore. Patet hæc vltima conſequentia, quia impoſſibile eſt intelligere creationem vt actionem extra Deum, & priorem quam rem creatam, quia in illo priori non intelligitur in quo aut quomodo ſit, & non poteſt concipi actio vt actio in ſe ſola, & quaſi per ſe ſubſiſtens.

Quartò argumentantur Thomiſtæ, quia non ſo- V. lum creatio, verum neque vlla actio diuinæ poten- D tiæ reſpectu illius poteſt eſſe tranſiens, neque vnquam poteſt dari actio media inter potentiam Dei, & effectum eius, quæ ſit diſtincta à potentia Dei: ergo multo minus hoc dari poterit in creatione. Antecedens verò probatur primò, quia diuina virtus eſt intimè præſens in omni effectu ſuo: ergo immediatè, & per ſe producit omnem ſuum effectum, & nõ media aliqua actione. Secundo, quia alias potẽtia Dei non ſolum eſſe principium ſui effectus, ſed etiã ſuæ actionis, quod tamen negat D. Tho. 1. p. q. 25. ar. 1. ad 3. Tertiò, quia actio trãſiens eſt complementum potentiæ actiuæ: ſed non poteſt Deus habere complementum potentiæ ſuæ in creatura, alias penderet ab illa: ergo.

Secunda ſententia eſt creationem eſſe aliquid ex- VI. Secunda. tra Deum, tamen in re non eſſe aliquid diſtinctũ à E creatura quæ creatur, & ita propriè non eſſe in illa niſi ſecundum rationem, realiter tamen, & eſſentialiter eſſe ipſammet creaturã, videlicet creationem hominis eſſe ipſam eſſentiam hominis, & creationẽ angeli eſſentiam angeli, & ſic de alijs. Hæc ſentẽtia vt ponat creationem in re creata, fundatur in hoc, quod actio vt actio, neceſſario debet eſſe in ſuo termino, vel per idẽtitatem, vel aliquo alio modo, quia actio non eſt niſi dependentia, & emanatio effectus à cauſa: dependentia autem neceſſario eſſe debet in re quæ pendet. Quod principium inferius late probabimus: eſt enim veriſſimum. Vt aũt affirmet hæc

opinio creationem non diſtingui vllo modo niſi ſecũdum rationem à re creata, primũ fundari poteſt in generali propoſitione, quod nulla actio diſtinguitur in re à ſuo termino, ſed ratione tantũ. Et hoc modo poteſt hæc ſentẽtia tribui Nominalibus, qui non ponunt actionem mediam ſecundum rem inter effectum, & cauſam, vt videre eſt in Ochamo in 2. quæſt. 9. & Greg. in 2. diſt. 1. q. 4. & 5. qui in q. 6. ſubdit creationem eſſe in creatura, ſeu potius eſſe ipſam creaturam. Ocham. Gregor.

VII. Guellel. pe Rabiõ in 2. d. 1. q. 1. Secundo poteſt hæc opinio fundari in ſpeciali ratione creationis, ſcilicet, quod ſit actio ex nihilo, & ideo non poſſit eſſe accidens ſed ſubſtantia, ſeu per modum ſubſtantiæ, ſi fortaſſe accidens ſeparatum creetur. Et ad hoc confirmandum iuuari poteſt hæc ſententia argumentis prioris opinionis, præſertim tertio. Et confirmari poteſt, quia ſi creatio eſſet, aliquid in creatura diſtinctum ab ipſa, & quaſi medias inter ipſam, & Deum, illud quidquid eſſet, creatum quid eſſet, & factum, nam eſſet diſtinctum à Deo, & profluens ab ipſo: ergo oporteret in illo creationẽ eius ab ipſo diſtinguere, & ſic procederetur in infinitum, vel ſi in aliquo ſiſtẽdum eſt, ſiſtatur in prima creatura. Et ad hoc confirmandum valere poſſunt argumenta quib. Scotus in 2. diſt. 1. q. 5. conatur probare, creationem paſſiuã (loquitur de relatione) nõ eſſe rem diſtinctam à creatura: quæ refert, & ſoluit Capreol. ibi quæſt. 2.

VIII. Tertio poteſt hæc ſententia fundari in eſſentiali ratione creaturæ vt ſic: nam de eſſentia creaturæ eſt vt pendeat à primo ente: ergo dependentia qua pẽdet, & eſt in ipſa creatura, & non eſt aliud ab eius eſſentia. Hæc autem prima, & eſſentialis dependentia entis participati ab ente per eſſẽtiam, eſt creatio: ergo creatio, & eſt in ipſa creatura, & nõ eſt aliud quã eius eſſentia. Vnde non magis põt ab illa diſtingui quam eſſentia vniuſcuiuſque rei ab ipſa. Primũ antecedens euidens eſt, quia ſicut de eſſentia primi entis eſt eſſe per eſſentiam, & cõſequenter eſſe à ſe, & non ab alio, ita de eſſentia omnis alterius entis eſt, eſſe ens per participationem, & cõſequenter eſſe dependens ab alio. Prima verò cõſequentia probatur, quia dependere eſt aliquid intrinſecum creaturæ: ergo conuenit illi per aliquid intrinſecum, conuenit aũt per dependentiã. Rurſus ſi effectus formalis eſt eſſentialis, etiam forma; ſed depẽdere eſt quaſi effectus formalis dependẽtiæ. ergo ſi creatura eſſentialiter eſt dependens, dependentia ipſa eſt de eſſentia eius. Ergo hoc maxime verũ eſt de prima, & maximè immutabili depẽdẽtia: huiuſmodi aũt eſt creatio; quia, vt ſupra dicebamus, hæc eſt prima emanatio entis participabilis ab ente per eſſentiam, & per hanc poteſt eſſe quælibet creatura à ſolo Deo.

IX. Ex hoc autem fundamento infertur (conſequẽter loquendo iuxta hanc ſententiã) in omni re creata includi aliquã dependentiam à Deo, omnino immutabilem, & inſeparabilem ab ipſa re creata, tum quia id quod eſt eſſentiale eſt immutabile; tum ẽt quia quod in re non eſt diſtinctum, nõ eſt ſeparabile manẽte illa re (ita enim loquimur.) Vnde fit ſecundo, hãc dependentiam eſſe à ſolo Deo: nam omnis dependentia vnius creaturæ ab alia, eſt ſeparabilis à creatura, præſertim loquendo de rebus creatis, non de modis rerum: nam hoc modo verum eſt, poſſe Deum facere ſe ſolo quidquid facit per creaturam, vel cum illa, vel in illa, vel ex illa. Atq; ita omnis dependentia à creatura in quouis genere cauſæ, eſt accidentalis, & mutabilis: dependentia autem à ſolo Deo eſt eſſentialis, & immutabilis. Tertiò infertur hanc dependentiam à ſolo Deo eſſe propriiſſimam creationem, cum ad cauſam materialem nullum ordinem includat. Quartò hinc videtur optima ratio reddi, ob quam non poſſit creatura ad creationem concurrere, etiam per modum inſtrumẽti, quia hoc

A ipſo quod penderet ab alia creatura, non eſſet eſſentialis alteri creaturæ, & ita iam non eſſet creatio.

Tertia ſententia eſt creationem eſſe aliquid in re creata; nõ quidem realiter ab illa diſtinctum tanquã habẽs propriam entitatem, ſed ex natura rei tanquã modũ eius. Hæc opinio, quantũ ad eam partem de exiſtentia creationis in creatura, ſatis cõmunis eſt. Tenet eã Gabr. citato loco, Aureol. citatus à Capr. in 2. d. 1. q. 2. in argum. cont. 1. concl. Ochã in 1. di. 43. q. 1. Th. de Argent. in 2. d. 19. q. 1. art. 1. Aegid. in 2. d. 1. p. 1. q. 3. a. 2. & de eſſe, & eſſent. q. 7. qui omnes authores ſatis etiam explicant, & declarant, creationem non eſſe rem omnino diſtinctam à re creata: interdum etiam vocant illam creationem paſſiuam, & dependentiam creaturæ à Deo: vocant etiam creationem actiuam ſeu actionem tranſeuntem. Diſtin- X. Tertia. Gabr. Aureol. Ccham. Argẽtin.

B ctionem autem modalem non ſatis explicant, imò Aegidius, & nõnulli alij negare videntur. Poſſet in fauorem huius ſententiæ citari D. Th. in 1. d. 40. q. 1. ar. 1. ad 1. vbi creationem vocat actionem trãſeũtem, & æquiparat illam calefactioni: tamen D. Th. ibi valde ambiguè loquitur, nam in omni actione tranſeunte videtur ponere actionem formaliter in agente, in paſſo vero ſolum effectiuè ſeu per modũ paſſionis, & ita illũ interpretatur Deza in 1. d. 27. q. 1. notab. 1. Vnde etiam Caiet. 1. p. q. 25. ar. 1. ait, ſi in Deo potẽtia executiua eſt ratione diſtincta ab intellectu, & voluntate negari, non poſſe quin creatio ſit actio trãſiens, & nihilominus ait illã actionem nõ eſſe quod diſtinctum ab eſſentia Dei: quia vniuerſaliter tenet actionem tranſeuntem formaliter eſſe in D. Tho. Deza. Caiet.

C agente. Quaproter cauenda eſt hæc ambiguitas locutionum.

Quæſtionis reſolutio.

INter has ſentẽtias hæc vltima vt propoſita eſt, vera mihi videtur, vt aũt rem declaremus, & ab ijs quæ certiora videntur, incipiamus, dicendum inprimis eſt, dependentiam creaturæ à Deo eſſe aliquid realiter, & intrinſece exiſtens in creatura. Hæc aſſertio ſufficienter videtur probata in tertia ſentẽtia, & neminem legi, qui ſub his terminis eam neget, & in æquiualentibus omnes eam cõcedũt. Omnes enim fatentur creationem paſſiuam eſſe in creatura, non tantum vt ſignificat relationem reſultantem (illud XI.

D enim nihil eſt) ſed vt dicit emanationem paſſiuam, ſeu fieri creaturæ à Deo, ſiue hæc re, ſiue ratione diſtinguantur, nunc enim hoc non agimus: dependentia autem nihil aliud eſt quã paſſiua emanatio, ſeu creatio, loquendo prima dependentia à ſolo Deo, de qua nunc agimus. Ratio autem eſt, qua creaturã dependere non eſt denominatio extrinſeca in creatura, ſe potius in Deo eſt extrinſeca denominatio, quod ab ipſo creatura dependeat: ſed creatura dicitur dependens à dependentia: ergo dependentia eſt aliquid in ipſa, & non tantum in Deo. Item quia dependentia quam lumen habet à Sole, aliquid eſt in ipſomet lumine, & idem eſt in quolibet effectu reſpectu cauſæ creatæ, iuxta modũ depẽdentiæ quem ab illa habet, vel in fieri tantũ, vel etiam in conſer-

E uari. Atq; eadem ratione ſi Deus ſolus illuminaret aerem, dependentia illius luminis à Deo eſſet aliquid in ipſo lumine: nam eſt eadem ratio, quæ de dependentia a Sole, vel fortaſſe maior: ergo ẽt illa dependentia qua creatura ſecũdum ſe totam pendet à Deo, eſt aliquid in ipſa creatura. Patet conſequentia, quia ſi in alijs effectibus dependentia eſt aliquid in ipſis, ideo eſt, quia dependentia dicit modum, vel conditionem effectus non cauſæ: hæc autem ratio æquè vel magis procedit in dependentia totali.

XII. Dependẽtia creaturæ à Deo in re ab ipſa diſtincta. Dico ſecũdo: Hæc depẽdentia creaturæ à creatore, non eſt omnino idem quod creatura, quæ eſt terminus illus dependentiæ ſeu creationis, ſed eſt aliquid

quid in ipſa, à parte rei diſtinctũ ab ipſa. Probatur primò à paritate rationis, inductione facta in omnibus alijs dependentijs effectuũ à ſuis cauſis efficiẽtibus, nam in omnibus actio & conſequenter etiã dependentia, diſtinguitur ex natura rei à ſuo termino, vt ſupra tactum eſt, & infra in proprio prædicamento ex profeſſo tractabitur: ergo & depẽdẽtia creationis erit in re diſtincta à termino, ſolum. n. differt ab alijs, quia eſt dependentia ab efficiente ſine concurſu materiæ vel ſubiecti: hoc autem diſcrimen nihil refert ad tollendam diſtinctionem, vt ex dicendis conſtabit. Secundò probatur, quia hæc dependẽtia eſt mutabilis & variabilis in creatura, manente eadem re quæ fit: ergo diſtinguuntur à parte rei. Cõſequentia fundatur in principio ſupr. tractaru diſp. 7. ſect. 2. vbi oſtendimus hoc eſſe certum ſignum diſtinctionis, vel realis, vel ſaltem modalis, ſi ex duobus extremis realibus vnum ſine altero à parte rei eſſe poſſit. Et hoc eſt præcipuum indiciũ quo in alijs actionibus probamus actionem diſtingui à parte rei à termino. Antecedens aũt probatur, quia dependentia illa qua nunc Deus conſeruat quantitatem ſine ſubiecto in ſacramẽto, diſtincta eſt ab illa qua conſeruabat eandem quantitatem in ſubſtãtia panis, nam illa prior pendebat à materia: altera verò minimè, ſed eſt per modum creationis: ergo ſi Deus crearet à principio quantitatem extra ſubiectum, & poſtea illã vniret ſubiecto conſeruaret dependẽter ab illo, maneret eadẽ quantitas ſine priori dependẽtia creationis; quod .n. ibi ſimul maneãt duæ dependentiæ totales, improbabile eſt, vt infra oſtendam: ergo dependentia creationis ſeparabilis eſt à termino creato. Quod ergo in hoc exemplo apparet, in oĩ creatione intelligendum eſt, tũ quia eſt eadem ratio: tum etiam quia ſi quid difficultatis in hoc eſſe videtur, in omni creatione interuenit: quod ſi in aliqua re ceſſat, etiam in omnibus ceſſat.

XIII. Exemplis probatur concluſio

Non poſſumus autem in ordinario modo creationis ſubſtantiarum afferre exempla, quia huiuſmodi creatio à ſolo Deo fit ſemper & ex natura rei, & quicquid à Deo propriè creatur ex nihilo, perpetuò conſequatur eadem actione, vt infra dicetur: quia hoc poſtulat natura rei. Tamen hinc non põt ſumi argumentũ omnimodæ identitatis, & inſeparabilitatis, nam ſatis eſt, quod interueniẽte miraculo, ſeu opere ſupernaturali variari poſſit dependentia circa eandem creaturã; quia hoc ipſum fieri nõ poſſet ſine aliqua diſtinctione in re. Quod autem id fieri poſſit per miraculum, declarari poteſt (præter argumentum factum) iuxta probabilem opinionẽ, quod creatura poſſit eſſe inſtrumentum creationis, nam tunc poteſt Deus creare eãdem rem, vel ſe ſolo, vel per inſtrumentum, & tunc dependentiæ ſunt diuerſæ circa eandem rem: nam quando creat per inſtrumentum, longe diuerſa eſt dependentia quam ſi eſſet à ſolo Deo, nam per illam pendet effectus ſimul à Deo, & à creato inſtrumento, quod intelligi non poteſt ſine noua & diſtincta dependentia. Neque enim quãdo effectus fit à Deo per cauſam ſecundã principalem, vel inſtrumentalem, ſunt ibi duę depẽdentiæ, vna à ſolo Deo, quæ ſemper maneat, altera à creatura, quæ mutetur, vt in diſcurſu huius ſectionis oſtẽdemus, & ſæpius repetemus in duab. diſputationibus ſequentibus: ergo neceſſe eſt totam dependentiã variari circa eandem rem. Quocirca cũ probabile ſit, quando generantur vermes, vel caro ex ſpeciebus conſecratis, iterum creari ſub illis eandem numero materiam primam, quæ antea fuerat in pane, & ſit etiam probabile creari media humanitate Chriſtiani vt inſtrumento, tunc licet materia prima quæ creatur, ſit eadem quæ antea fuit, in depẽdentia eius eſt diuerſa propter cauſam dictã. Ac denique ſi Deus annihilaret vnum Angelũ, & poſt ea illum iterum crearet, nõ oporteret dependentiã

A eſſe eandem numero, quæ antea fuerat, nam licet Deus id facere poſſit, non eſt cur dicamus eſſe neceſſarium: quia ſi idem lumen ſucceſſiuè pendet à diuerſis agentibus per diuerſas dependentias, cur non põt facere Deus vt idem Angelus ab ipſo ſucceſſiuè pendeat diuerſis dependẽtijs? Hęc igitur omnia ſatis oſtendunt eſſe aliquam diſtinctionem in re inter dependentiam creaturæ & terminum eius.

XIV. Ratio à priori cõcluſionis.

Tertio eſt ratio à priori, quia hæc dependentia nõ eſt de eſſentia ſubſtantiæ, qualitatis, aut quantitatis depẽdentis, ſed eſt via quædam ad ipsã. Quod patet ex ipſa ratione ſubſtãtiæ, & idem eſt de alijs: nã ſubſtantia, licet creata ſit, in eſſentia ſua eſt quid ab ſolutum, ſolumque includit eſsẽtialiter eſſe per ſe, & in ſpeciebus ſubſtantiæ intelligitur eſſentialis
B ratio completi per ſimiles differentias abſolutas, abſq; illa habitudine tranſcendentali quam eſſentialiter includit actualis dependentia. Poſſetq; hoc cõfirmari, quia de eſſentia creaturæ non eſt actu eſſe, ergo neq; actu dependere: quę illatio habet vim iuxta ſententiam quæ diſtinguit exiſtentiam ab eſſentia vt actu creata: iuxta noſtram vero ſententiã minorem habet efficaciam. Quod autem hæc dependentia actualis non ſit eſſentialis, latius & efficacius probabitur inferius contra ſecundam ſẽtentiam, ab incommodis quæ ex illa ſequuntur, eo qđ non recte declaret eſſentialem dependentiam quã habet creatura à creatore.

XV. Dependẽtia creatura à Deo modus eſt ex natura rei diſtinctus ab ipſa.

Dico tertiò: Hæc dependentia quæ eſt in creatu-
C ra, nõ eſt res oĩno diſtincta realiter à termino creationis, neq; eſt ſola relatio reſultãs ex termino creationis, ſed eſt modus quidã ex natura rei diſtinctus ab ipſo termino. In his omnibus æquiparamus creationem omnib. alijs dependentijs, in quibus omnia illa ferè ſunt certa, & ab eis ſumitur argumentum ſatis efficax per inductionem & ſimilitudinẽ, quia differentia quod actio ſit ex ſubiecto, vel nõ ex ſubiecto, nihil ad hæc omnia refert, vt facile ex dictis patet, & magis conſtabit ex ſolutionibus argumentorũ. Et præterea probo breuiter ſingula. Et in prima quidẽ parte nulla eſt cõtrouerſia, tũ quia ſuperfluum eſt, fingere illam entitatem, cum ad oĩa quæ diximus, ſatis ſit modus diſtinctus; tum ẽt quia ſecundũ fundamentum ſecundæ ſentẽtiæ efficaciter
D procedit contra huiuſmodi entitatem: tũ denique, quia illa entitas non põt eſſe ſubſtãtia per ſe diſtincta: quis. n. illam intelligat, aut fingat? vel quis dicat non poſſe Deum creare vnam ſolam ſubſtantiã? & ſimilia incommoda facile poſſunt ex illa poſitione inferri. Neq; ẽt eſt propria entitas, quæ ſit forma accidentalis, cum in ſubiecto non ſit, neque poſſit accidens intrinſecè terminari ad dãdũ eſſe ſubſtantiale: ſupereſt ergo vt ſit modus, quod intendimus.

XVI.

Secunda pars de relatione reſultante, ſiue illa ſit res, ſiue modus ex natura rei diſtinctus à creatura, ſiue non, eo modo quo dicitur eſſe reſultans, nõ poteſt eſſe dependentia de qua nunc agimus, quia fundatur in ipſa dependentia: nullum enim aliud fundamentum, vel rationem fundandi habere poteſt,
E ex his quæ Ariſtoteles numerauit 5. Metaph. c. 15. tex. 20. Et patet, quia ideo creatura refertur ad Deũ, quia ab illo pendet. Item, quia relatio eſt natura poſterior quàm res creata, in ea que ſubiectatur tãquã in proprio ſubiecto: dependentia autem eſt ordine naturæ prior non ſolum quam relatio, ſed ẽt quam res creata, ſaltem ſub aliqua ratione, ſcilicet, quia via eſt prior quam terminus, & fieri, quam factum eſſe. Tertiò tandem, quia hæc relatio dicitur reſultare poſito fundamento & termino: depẽdentia aũt non reſultat ex termino, ſed potius eſt via ad illũ, ſeu emanatio eius à Deo. Relinquitur ergo vt ſolũ ſit quidam modus modaliter diſtinctus à creatura quę pendet. Quod tandem optime confirmat ſignũ illud diſtinctionis ex natura rei, qđ ſupra adduximus

mus.Nam,licet creatura & dependentia eius ita cōparentur,vt poſſit hæc eadem creatura permanere, variata dependentia ſeu creatione,tamen è conuerſo non poteſt hæc creatio ſeu dependentia manere quin ſuū intrinſecum terminum ſecum ferat: quia eſsētialiter ē fieri vel cōſeruari talis termini: ſignū ergo eſt ſolā diſtinctionē modalē hic interuenire.

XVII. Dico quartò:Hæc dependētia non habet veram rationem mutationis:habet tamen veram rationē viæ ſeu fieri creaturæ, & ſic appellatur creatio paſſiua: habet etiā verā rationem emanationis à Deo, & quatenus ab ipſo eſt, verè ac propriè dici poteſt actio ipſius Dei, formaliter trāſiens, qua producit creaturam. Vt intelligatur tota concluſio,ſuppono in actione quæ fit ex ſubiecto,coniūgi hæc tria,quę habitudine & denominatione diſtinguuntur à nobis,non tamen re ipſa,ēt diſtinctione modali, ſcil. fieri termini,actionē agentis,& paſſionem ſeu mutationem ſubiecti:idem.n.dependentiæ modus reſpectu formæ quam inducit,dicitur fieri ſeu via ad illā,reſpectu agentis dicitur actio eius, & reſpectu paſſi dicitur mutatio ſeu paſſio. Ex his ergo tribus hoc vltimum non habet locū in creatione. Et hæc eſt prima pars aſſertionis; quā recte docuit D. Th. negans negationem eſſe mutationem:& eandē probat latè Gregor.ſupra cōcluſ. 2. In qua ob hāc cauſā meritò dicit,quamuis omnis paſſio ſit actio, vel habeat actionem coniunctam: non tamen è cōuerſo omnem actionē inferre paſſionē: quia non ſemper actio verſatur circa ſubiectū ſeu paſſum:paſſio autem intelligi non poteſt ſine patiente,nec mutatio ſine mobili. Cum ergo creationis dependentia non ſupponat aliquod ſubiectum ex quo fiat, non pōt verā rationē paſſionis aut mutationis habere.

XVIII. Dices:Creatura ipſa mutatur,cum creatur,nam aliter ſe habet:quam prius: vnde nouā relatione refertur ad Deum:nō quidem per mutationem Dei, ſed ipſius creaturæ: iuxta doctrinam Aug. 5.de Trinit.c.vlt. Reſpondetur facile,mutationem interdū propriè dici,& ſic ſolum dici de ſubiecto, quod duratione(vel ſecundum aliquos ordine naturæ)præexiſtit, & per actionem aliter ſe habet quam prius ſe haberet. Et hoc ſenſu negamus creationē eſſe mutationē,& clarius diceretur non eſſe paſſionē.Interdū verò latius mutatio dicitur de oī actione aut effectione,quæ aliquā nouitatē ponit effectu, & ſic dicetur ꝑ generationē mutari nō ſolū materia, ſed res genita:& hoc ſenſu dici pōt creatio mutatio,minus tñ propriè, q̃a res quę creatur,nō dicitur ꝓpriè ſe habere aliter quā antea,quia antea nihil erat,ſed dicēda ē habere eſſe ſimpliciter,qđ antea nō hēbat.

XIX. Ex hac autē ratione & reſponſione intelligitur, habere locum in creatione illam habitudinem viæ ad terminum,quę fieri paſſiuum appellari ſolet. Primū enim huiuſmodi via ſeu fieri ex ſua ratione formali non dicit habitudinem ad ſubiectum,ſed ſolū ad terminum: ergo ex præciſa ratione ſua non repugnat creationi. Deinde huiuſmodi fieri in alijs effectionib. nihil aliud eſt quam dependentia effectus à cauſa quatenus eſt tendentia quædam ad effectū. Sed hoc totum reperitur in hac dependentia creationis. Præterea, quia in omni eo quod mutatū eſt, interuenit mutari,ergo in omni eo quod factū eſt, interuenit fieri. Maximè quia hoc ipſum,nempe de nouo factum eſſe, eſt aliquo modo eſſe mutatum, ſaltem late loquendo,vt diximus.

XX. *Dependētia creaturę à Deo vęre conuenit rõ actiuę creationis.*

Tandem hinc facile oſtenditur vltima pars aſſertionis,nimirum huic dependentiæ creaturæ,quatenus dicit habitudinem ad diuinam potentiā à qua fluit,conuenire propriā rationem actionis ſeu creationis actiuæ.In qua parte videtur præcipuè poſita diſſenſio inter authores circa præſentem quæſtionem.Cauendum tñ eſt ne ſolum de nomine contēdatur.Pendet.n. hæc quæſtio ex illa Philoſophica, A an actio trāſiens ſit formaliter in agente vel in paſſo,quam infra in proprio prædicamento tractaturi ſumus.Nunc ſolū aduerto, inter eos qui ponunt actionem tranſeuntem in agente,quoſdam eam ponere vt modum quendam abſolutum includentem tranſcendentalem reſpectum aduenientē de nouo potentiæ actiuæ cum actu agit,& actuātem illā. Et qui ita ſentiunt de actione tranſeūte, ſatis cōſequēter loquuntur,negādo in Deo huiuſmodi actionē, nam eſſet in illo magna imperfectio.Veruntamen modus ille explicandi tranſeūtem actionem eſt nō ſolum cōtra Ariſtotelem & grauiores Philoſphos, ſed ēt plane improbabilis, vtpote ſine fundamento aut ratione confictus, cum vix poſſit intelligi. Alij ergo ponentes actionem tranſeuntem in agente,di-B cunt nihil in eo eſſe niſi relationem realem in eo reſultantem ex productione effectus.Et hi conſequēter etiam negant Deo actionem tranſeuntem;quia in Deo non reſultant relationes reales ex effectibus eius. Hi tñ fortaſſe dicerent cōſequenter actionē in Deo eſſe relationem rationis; quod quam ſit improbabile,per ſe ſatis conſtat.Et ſimpliciter nititur illa ſententia fundamento parum probabili: nā relatio illa ſi reſultat in agente creato, ſupponit iā effectum productū:quō ergo erit actio? Si verò non reſultat,ſed quaſi per ſe ac primo fieri dicitur ab ipſa potentia agente,vt quidā Scotiſtæ imaginantur, eſt mera fictio & ſine fundamento. Alij deniq; ponentes ēt actionem tranſeūtem in agente, dicūt nō eſſe aliquid nouum abſolutum vel reſpectiuū in re C diſtinctū à potentia,eiq; additū, ſed eſſe ipſammet potentiam agentem vt coniunctā actu ſuo effectui, ſeu connotando quod ab illa actu pēdeat effectus. Et hi non grauabuntur cōcedere actionem tranſeūtem ēt in ipſo Deo,imo cōſequenter loquentur. Verum hi ſolo nomine ponunt actionem tranſeūtem in agente:& ideo cum eis nunc non diſputamus.

Supponimus ergo cū Ariſt. 9. Met. tex. 16. actiones,quæ hēnt terminū factum extra cauſam agētē, eſſe in ipſo paſſo ſeu termino,& non in agēte. Et iuxta hanc ſententiam dicimus,dependētiam creaturæ,vt eſt quidam fluxus à Deo,habere veram rationem actionis tranſeūtis. Et probatur primò,quia in calefactione ignis & omnib. ſimilib. dependentia qua fit calor in paſſo,non alia ratione eſt actio calo-D ris exſiſtentis in igne,niſi quia eſt fluxus quidā caloris ab illo manās, ſed dependentia qua fit creatura à Deo,eſt fluxus quidam manans ab ipſo Deo:ergo habet veram actionem actionis. Dicunt aliqui,non ſufficere ad rationem actionis,quod ſit fluxus à potentia actiua,ſed oportere quod ſit actualitas & cōplementū eius. Sed hæc reſponſio tātū videtur conſiſtere in verbis,quia nulla potentia actiua vt ſic,recipit cōplementū ſeu actualitatem ex actione, ſed ſolū exercet ſuā actualitatem: hoc aūt exercere nō eſt ſe actuare,ſed aliud in actum reducere, qđ Deo etiā conuenit. Nā in qualibet potentia merè actiua ſolū eſt extrinſeca denominatio,potentiæ.n.actiuæ actione immanente ſe ipſas actuant, non tñ vt actiuæ tantum ſunt,ſed quatenus ſunt etiam paſſiuæ. XXI. *Obiectioni ſatisfit*

E Vnde argumentor ſecūdo,nam quid obſtat quominus hic fluxus creationis vt à Deo, habeat verā rationem actionis? Aut.n. obſtat carentia ſubiecti eo quod actio debet ordine naturæ antecedere rem factam. Et hoc nō,quia quoad hoc eadem ratio eſt de illa dependentia vt eſt fieri paſſiuum; vnde ſicut ſecundum habitudinem dependentiæ ſeu viæ pōt in ſuo genere antecedere,etiamſi nō inſit ſubiecto, etiam poterit in ratione actionis. Et vtrumque magis conſtabit ex ſolutionibus argumentorum. Vel obſtat perfectio diuinæ potentiæ:& hoc non, quia actio tranſiens non perficit potentiam à qua fluit, ſed potius quidquid ipſa perfectionis habet, à potentia recipit: non ergo magis derogat perfectioni diui- XXII.

diuinę potentię,quod actio tranſiēs profluat ab ipſa,quam quod profluant ipſimet effectus.Quod vero inter effectum & potentiam mediet actio,nō magis derogat perfectioni potentiæ Dei,quā quod mediet dependentia:& vtrumque prouenit ex limitatione & potentialitate ipſorum effectuum.Deniq; etſi gratis demus,reſpectu alicuius potentiæ creatæ actionem tranſeuntem dici poſſe extrinſecū complementum, aut perfectionem eius, eo quod talis potentia ſit natura ſua ordinata & inſtituta propter talem actionem,tamen neceſſe non eſt hoc attribuere actioni emananti à potentia Dei:quia hęc potentia talis eſt,vt non ſit ex ſe ordinata ad actionem,ſed ſolum ex plenitudine perfectionis ſuæ illam habere poſſit.Quod per quandam participationem cōuenit etiam aliquibus principijs agēdi creatis,vt ſuprà tactum eſt, & infrà diſputando de potentijs,latius dicetur. Non eſt ergo de ratione actionis tranſeuntis vt ſic,quod ſit perfectio potentię actiuæ,etiam illo extrinſeco & improprio modo.

XXIII. Tertio argumentor,quia potentia actiua Dei ad extra formaliter loquendo non eſt intellectus neq; voluntas,ſed potentia executiua ratione ab eis diſtincta,vt infrà oſtendemus diſputando de attributis Dei:ergo actio talis potētiæ non poteſt eſſe formaliter immanens, quia tantum intellectus & voluntas in re immateriali agunt immanenter:potentia autem executiua eſt immediatè actiua ad extra. Actus ergo voluntatis Dei non eſt ipſa actio, qua ad extra agit,cum ſolum ſit applicatio potētiæ executiuæ ad agendum. Quin potius,etiamſi quis teneat voluntatem Dei eſſe proximam potentiā agēdi ad extra, non recte dicet volitionē Dei ſecundū id,quod realiter eſt in ipſa,eſſe actionē, qua ad extra producit:nā potius eſt ipſum principium agendi ad extra: quia eſt ipſa formalis perfectio uoluntatis Dei,quæ in ipſo potius eſt per modum actus, quam per modum potentiæ receptiuæ ſui actus: principium autem agendi ad extra, nūquam intrat (vt ſic dicā) actionē ipſam, cū à tali principio talis actio fluat.Reſpectus autem rationis, qui intelligitur addi libero actui voluntatis Dei, vt volentis rē quā ad extra producit,non pōt habere rōnem actionis realis,cū ille nil ſit:hæc aūt ſit vera ac realis productio ſeu actio, à qua Deus denominatur factor cęli & terræ.Et eadē rō applicari pōt ad intellectū, ētſi in eo ponatur executiua potentia. Vnde recte Scotus in 4.d.1.q.1.§.Iſta ergo generaliter probat, actū intellectus vel volūtatis non poſſe eſſe productiuum termini vt actionem, ſed ſolum vt principiū,quia actio productiua,& id,quod producitur, ſunt in eodem.In quo fauet aperte huic ſententiæ, licet in 2.d.1.q.5.& alij locis aliter sētire videatur.

Aliarum opinionum fundamenta ſoluuntur.

XXIV. *Actio an includat motū & relationē*

AD primā rationem primæ opinionis reſpōdetur, cōcedendo antecedēs,ſcilicet creationē non eſſe mutationem,negando tamen conſequentia m.ſ.non eſſe actionem:eſt.n.ab inferiori ad ſuperius negatiuè:actio enim latius patet quā mutatio. Cum vero dicitur actionem includere ſubſtantiam motus & relationem,ſi intelligatur de ratione præciſa actionis (vt argumentum exigere videtur) falſa eſt aſſumptio, nam ſolum includit ſubſtantiam fluxus, ſeu dependentiæ cū tranſcendentali habitudine ad principium,a quo fluit.Si autem intelligatur illa propoſitio de actione cum motu,ſeu præſuppoſito ſubiecto, ſic quoad vtramq; partem pōt bene vel male intelligi:nā ſi loquamur realiter,ſeu identicè,verum eſt, talem actionem eſſe ipſam ſubſtantiam motus,tamen id nō habet ex eo,quod eſt actio,ſed ex eo,quod eſt talis actio,ſcilicet,quia eſt ex ſubiecto: ſecundum præciſionem autem ac for-

A males conceptus non eſt verum, quia motus vt ſic dicit actum mobilis,quod non dicit actio ut actio: & ideo quamuis auferatur ratio motus ſeu mutationis,pōt manere ſubſtantia fluxus ſeu depēdētię, quæ ſufficiat ad rōnem actionis.Similiter cum dicitur, relationem coniunctam ſubſtantiæ motus eſſe de ratione actionis, id pōt intelligi vel de relatione prædicamentali reſultante, vel in cauſa agente, vel in effectu facto,& ſic falſa eſt propoſitio, quia actio nō eſt aggregatū ex relatione prædicamentali,& ex motu.Item,quia actio eſt prior tanquam rō fundandi huiuſmodi relationem. Vel pōt intelligi de relatione tranſcendentali ipſiuſmet emanationis ſeu dependentiæ ad ſuū principiū,& ſic vera eſt propoſitio aſſumpta:non tñ recte inde infertur,ab

B lata mutatione non manere,niſi relationem prædicamentalem, aut effectus ad cauſam, aut cauſæ ad effectum:nam adhuc pōt manere tranſcendentalis habitudo ipſiuſmet dependentiæ à ſuo principio, quāuis ſit depēdētia ſine ſubiecto,& ſine propria mutatione. Quæ oīa tam videntur per ſe clara, vt vix ſit credibile D.Tho. vſum fuiſſe illa ratione ad concludendum,creationem tantum eſſe relationē prædicamentalem reſultantem in creatura facta. Et ideo aliqui conantur exponere de relatione trāſcendentali ita vt per eam intellexerit illam dependentiam,quam nos diximus eſſe in creatura à creatore. Non enim eſt inuſitatus hic loquendi modus apud D.Tho.nam 3.p.q.2.ſæpius vocat unionem relationem, & nunquam diſtinguit inter relationem

C prædicamentalem,& modum vnionis, cum tamen negari non poſſit,quin detur ille modus includens tranſcendentalem habitudinem ad vnibilia.Eſt ergo probabilis hac expoſitio, non tamen poteſt ad omnes D.Tho. locutiones accommodari, vt patet ex ſolutionibus argumentorum,art.3.q.44. 1.p.

Ad ſecundum negatur antecedens,eſt enim creatio actio formaliter trāſiens, non quod ab vno ſubiecto tranſeat in aliud, vt Deza ſuprà impugnare videtur,ſed quod effectiuè exit ab agente,& eſt in termino,ideoq. ad illum tranſire dicitur.Petitur vero in illo argumēto, an hæc actio creatiua ſit accidēs. XXV. *Creatio actio eſt tranſiens formaliter.* In quo Aegidius,& alij affirmant,nam eſt vniuocè actio, & conſequenter eſt de prædicamento actionis,quod eſt unum ex prædicamentis accidētium.

D Nec repugnat accidens eſſe viam ad ſubſtantiam, quia generatio ſubſtantialis ēt hoc habet:& hoc ipſo,quod dicitur via, dicitur quid imperfectum,& entis ens.Cum aūt quæritur huius accidentis ſubiectum,reſpondent eſſe ipſummet terminum:nam licet in uno genere.ſ.termini,ſit poſterior, tamen in genere cauſæ ſubiectiuæ poteſt eſſe natura prior. Sed hoc vltimum difficile creditu mihi eſt, primò, quia non exiſtimo creationem habere cauſam materialem, ergo neque habere poteſt cauſam ſubiectiuam,ſunt enim idem. Antecedēs patet,quia hæc eſt potiſſima differentia actionis creatiuæ ab omnibus alijs, quod ſit ex ſola ui agentis ſine concurſu materiæ vel ſubiecti. Secundò,quia non intelligo, quod terminus viæ poſſit eſſe prior ipſa via ſub ali

E qua ratione includente realem exiſtentiam. Quod addo propter rationem finis, ſub qua terminus eſt prior natura,quia cauſa finalis vt ſic non prærequirit exiſtentiam realem: at vero cauſa ſubiectiua intrinſece prærequirit exiſtentiam realem: ergo terminus non poteſt ſub ea ratione præintelligi ordine naturæ ſuæ viæ, qui nullum habet eſſe reale, quod non per illam viam ad illum peruenerit.

Quapropter facilius uidetur poſſe reſponderi actionem ut actionem non requirere ſubiectum inhæſionis,ſed principium à quo fluat, quia actio ut actio nō dicit habitudinem ad id in quo, ſed ad id à quo:nā inde prouenit, quod actio ut actio nullā denominationem formalem conferat paſſo, ſed ſolum XXVI. *Creatio an ſit accidēs, & cuius ſubiecti.*

lum agenti. Veruntamen hæc reſponſio licet de actione, vt actio eſt, ſatisfacere poſſit, tamen de creatione paſſiua, ſeu dependentia vt ſic, adhuc reſtat difficultas, quia fieri vt ſic non dicit habitudinem ad principium, ſed ad rem, quæ pendet ſeu fit, & ideo de illa vt ſic explicare oportet, in quo ſubiecto ſit. Vnde iterũ vrgeri poteſt difficultas de actione, nam licet actio, vt actio non reſpiciat ſubiectum inhæſionis, tamen in re ipſa ſemper habere debet aliquod ſubiectum inhæſionis. A

XXVII. Multi ergo negant hanc dependentiam, quæ eſt creatio, eſſe accidens, aſſerentes eſſe modũ ſubſtantialem rei, quæ creatur, qui reductiuè pertinet ad prædicamentũ ſubſtantiæ: quia nihil aliud eſt, quã ipſamet ſubſtantia ſecundũ quod eſt in fieri, & quaſi in ſtatu imperfecto. Idq; confirmari põt, nã motus propter hanc cauſam nõ collocatur ab Ariſt. in aliquo prædicamento, ſed reducitur ad prædicamentum ſui termini: quod intelligendũ eſt de motu præciſè, vt eſt via ad terminum: quia, vt eſt actio vel paſſio, in ſuis prædicamentis collocatur: quia, vt ſic comparatur per modũ formæ ad agens vel patiens, tñ vt via non proprie comparatur ad terminũ vt forma, ſed ſolum vt imperfectũ ad perfectum. Sic ergo creatio paſſiua quatenus eſt via ad terminũ ſubſtantialem, reducitur ad prædicamentũ ſubſtantiæ: non hẽt autem rõnem paſſionis, quia non eſt in ſubiecto. Vnde quatenus illud fieri concipitur, vt prius natura ſuo termino, concedendum eſt non eſſe in ſubiecto, ſed concipi quaſi in ſe: qđ non eſt inconueniens: imò potius hæc eſt ſingularis excellentia, & modus dependentiæ creaturæ. In eodem vero inſtanti temporis, in quo fit, eſt per intimã coniunctionem, & quandã identitatem in ipſo termino, non tanquã in ſubiecto, ſed ſecundũ ſpecialem & propriã habitudinem, qua via reſpicit terminum: in qua non requiritur prioritas naturæ ex parte termini, quia non requirit verã cauſalitatem, ſed merã terminationem. Sicut calefactio & eſt in re, quæ calefit, & in calore quæ fit, in illa ut in ſubiecto inhæſionis quod ſupponit, in hoc vero vt in termino formali, ad quem tendit, & ideo illum nõ ſupponit, ſed ſecum affert, eique identificatur. Sic ergo in dependentia creaturæ, ablato ordine ad ſubiectum, quod non habet, relinquitur habitudo ad terminũ, in quo non eſt tanquã in ſubiecto, ſed alia ſpeciali & propria rõne, vt quidã modus eius. Hoc enim commune eſt multis alijs modis, vt habeant propriam rõnem afficiendi, vt cõſtat de modo vnionis, & de modo ſubſiſtentiæ, vt infrà uidebimus.

In quo p̃dicamẽto ſita creatio.

XXVIII. Vnde conſequenter dici põt, illã dependentiam creatiuã, vt habet rõnem actionis, non eſſe actionẽ accidentalem, cuiuſmodi eſt illa, quæ indiget ſubiecto, ſed eſſe actionem ſubſtantialem; ideoq; nõ collocari in prædicamento actionis, ſed reduci ad prædicamentũ ſubſtantiæ. Vel addi ẽt põt, in prædicamentis accidentium non tñ collocari ea, quæ ſunt vera ac propria accidentia, habentia verã inhæſionem in ſubiecto, ſed ẽt multa, quæ imitantur modũ accidentium in denominatione, & quaſi informatione extrinſeca, vel intrinſeca, vt habitus, locus cõtinens, & ſimilia, & fortaſſe actio vt actio in vniuerſum ita ſe habet: ſic ergo in propoſito dici põt, qđ licet dependentia creationis in ſe ſit modus quidã ſubſtantialis, tamen per reſpectum ad agens induit modum accidentis, idque ſatis eſt, vt in prædicamẽto actionis collocetur. Quæ reſponſio eſt probabilis, ſed prior verior videtur, vt dixi in 3. tom. 3. par. diſp. 50. ſect. 5. Ex quibus reſponſum etiam eſt ad tertium argumentum eiuſdem primæ ſententiæ.

XXIX. Ad quartum reſpondetur falſum eſſe antecedẽs, ſ. nullam eſſe actionem tranſeuntem reſpectu Dei: quin potius omnis actio tranſiens, eſt actio ipſius Dei: nam ſi ſit à creatura, eſt à Deo per generalem concurſum, ita vt vna indiuiſibilis actio eadem ſit creaturæ, & Dei. Quo fit, vt non ſolum omnis actio trãſiens agentis creati, ſit etiam tranſiens reſpectu increati, qui extra utrumq; fluit, ſed etiam omnis actio immanens agentis creati, ſit tranſiens reſpectu Dei: quia, vt eſt à Deo, fuit extra ipſum. Nec dici poteſt, has actiones non comparari ad Deum vt actiones, ſed vt effecta, tũ quia gratis hoc dicitur, cum habitudo ad vtrumque agens ſit eiuſdem modi, tum etiam, quia illa actio tendit in ulteriorem terminum, vnde ab utroq; agente eſt, ut fluxus quidam ad terminum, & hoc eſt eſſe actionem. Denique, quia ad actionem non eſt actio. Et eiſdem rationibus à fortiori concluditur, cũ Deus agit ſe ſolo ex præſuppoſito ſubiecto, ibi interuenire actionem tranſeuntem Dei: quis. n. credat calefactionẽ, vel illuminationẽ factã ab igne uel Sole eſſe actionem, non uero factam a ſolo Deo? aut aliquid minus in re habere hanc quam illam? aut ſi nihil minus in re habet, non eſſe æque veram actionem.

Actio oĩs tranſiens eſt Dei.

XXX. Ad primam ergo probationem illius antecedentis reſpondetur ex intima Dei præſentia ſolum cõcludi Deum agere in omnibus immediatione uirtutis & ſuppoſiti, non uero ſine actione media: hæc enim non intercedit propter diſtantiã agentis, ſed quia eſt formalis cauſalitas eius, quæ ſemper eſſe debet in effectu. Ad ſecundum reſpondetur concedẽdo ſequelam: nam potentia executiua Dei uere eſt principium ſui effectus & ſuæ actionis: eſt enim de rõne actionis tranſeuntis, ut realiter fluat a ſua potentia: D. Th. aũt citato loco, uel loquitur iuxta primam ſententiam, uel loquitur de potentia Dei reſpectu actus immanentis, qui etiam eſt cauſa effectum ad extra. Ad tertium iam dictum eſt, quomodo actio vt ſic, non ſit verum complementum potẽtiæ actiuæ; uel ſi hoc aliquibus largo modo tribuatur, non tamen eſſe de ratione actionis ut ſic.

Deus cũ agit, ſemper media actione agit.

XXXI. Ad fundamenta ſecundę ſentẽtiæ, quatenus ſuadent dependentiã non diſtingui ex natura rei à termino, dicendũ inprimis eſt, hoc vniuerſè ſumptum de omni actione & termino eius eſſe falſum, ut ſuprà tactum eſt explicando cauſalitatem efficientis cauſæ, & infra ẽt dicetur tractando de prædicamẽto actionis. Deinde negatur quoad hoc eſſe ſpecialem rõnem in creatione, & minus in ea diſtingui dependentiã à termino, quã in alijs actionibus, ut ſatis in ſuperioribus probatũ eſt, & declaratũ, quõ huic diſtinctioni non obſtet, quod creatio ſit productio ex nihilo. Nec ſequitur proceſſus in infinitum, idem enim inferri poſſet in qualibet actione, nam quælibet actio ſuo modo eſt effectus agentis, à quo fluit, non tamen fit, aut fluit per aliam actionem, quia non fluit ut effectus, ſed ut fluxus & dependẽtia ipſa. Ita ergo creatio lato modo dici põt creatura, quatenus ipſa etiã ex nihilo fit à Deo, tñ non eſt creatura ſimpliciter ut res facta, & terminus effectionis Dei, ſed ut ipſa dependentia & effectio; & ideo ad eã non eſt neceſſaria alia creatio, quia eius eſſentialis ratio eſt quod ſit dependentia, & ideo ad illã non eſt neceſſaria alia dependentia. Quæ reſponſio ſumitur etiã ex D. Th. 1. p. q. 45. art. 3. ad ſecundum. Et hinc eſt, quod licet creatura poſſit mutare dependentiam ab hoc uel illo agente, tamen in ipſa dependentia non poſſit mutari habitudo ad hoc uel illud agens, niſi mutata dependentia, quia per ſe ipſam, & non per aliam dependentiam dicit habitudinem intrinſecam ad tale agens.

XXXII. Vnde ad tertiam partem illorum argumẽtorum reſpondetur, duob. modis intelligi poſſe creaturã eſſe ens eſſentialiter pendens à Deo: vno modo, qđ ipſa actualis dependẽtia ſit de eſſentia creaturę, & ſic non eſt verum, niſi de ſola ipſa dependentia actuali, quam conſtat eſſe ſuammet eſſentiam modalẽ. Ipſa vero non eſt de eſſentia eius creaturæ, cuius

eſt mo-

A eſt modus & depēdentia, cū oſtenſum ſit eſſe quid ſeparabile ab ipſa: & in hoc ſenſu procedit totum illud argumentum, quod proinde nihil concludit. Alio ergo modo intelligendum eſt creaturam eſſe ens eſſentialiter pendens à Deo, quia nimirum eſt ens talis naturæ & eſſentiæ, vt ſine aliqua dependētia à Deo exiſtere non poſſit. Et hic ſenſus eſt veriſſimus, probaturq́; optimè ex natura entis participati. Inde vero non fit, actualem ipſam dependentiam eſſe de eſſentia, ſed ſolum conditionē ſeu imperfectionem illam, ob quā talis natura eget depēdentia, eſſe eſſentialem. Quod patet, quia licet ſit de eſſentia creaturæ, vt pendeat à Deo, non tamen vt pendeat à ſolo Deo, aut (quod idem eſt) vt pendeat per dependentiam dicētem habitudinē ad ſolum Deum, B quamuis etiam poſſit per talem dependentiam ſufficienter pendere: ergo nō determinat ſibi eſſentialiter certam dependentiam, ſed ſolum conditionem, aut indigentiam dependentiæ.

XXXIII
Secundæ ſententiæ aliqua illata reprobátur

Atq; hinc conſtat primò, falſum eſſe primum illatum illius ſententiæ, nam res, quæ proprie creatur, non determinat ſibi aliquam determinatā dependentiam oīno immutabilem ac inſeparabilem, vt probauimus. Secundò conſtat, falſum etiam eſſe ſecundum & tertium illatum illius opinionis, quia etiam dependentia à ſolo Deo non eſt eſſentialis, aut prorſus immutabilis in omni re creata. Aliàs res omnes, & formæ, & accidētia penderent à Deo nunc & ſemper per aliquam dependentiam eſſentialem ac immutabilem C reſpicientem ſolū Deum: quia ex ſe aptæ ſunt ſic dependere, & hoc ſatis eſſe poſſet ad earum exiſtentiam, ac denique, quia ſunt veræ creaturæ producibiles ex nihilo. Ex quo vlterius ſequitur primò, in omni formarum productione admiſceri veram creationem contra ea, quæ ſuprà probata ſunt, & quæ docet D. Tho. 1. par. q. 45. artic. 8. Sequitur ſecundò agentia creata, vel nihil agere, vel actum agere: vel ſaltem nōn attingere efficiendo ipſas formas, vel ſubſtantiales, vel accidētales, ſed ad ſummum modos vel vniones earum: ſolumq; Deum creare omnes formas. Vnde vlterius ſequitur tertiò, nullam eſſe naturalem rationem, ob quam potius aliæ formæ deſinant eſſe per D ſeparationem à ſubiecto, quam anima rationalis: quæ omnia ſunt contra veram Philoſophiam, & ſanam doctrinam, vt latius tractaui in 3. Tom. 3. part. diſp. 9. ſect. 1. verſus finem.

XXXIV. Et ex hic & ibi dictis ſatis conſtat falſum etiam eſſe quartum illatum illius ſententiæ: nam illa ratio, quæ ex dependentia eſſentiali & immutabili infert, non poſſe dari inſtrumentum creationis, nititur falſò fundamento: imò apertè petit principium, nam ſupponit de ratione creationis eſſe, vt ſit dependentia à ſolo Deo, quod probandum erat. Adde, quod auctores illius opinionis coguntur ponere in rebus generalibus ſimul duas dependentias, vnam eſſentiam à ſolo Deo, & aliam quaſi accidentalem (connaturalem tamen) à cauſis crea- E tis: ergo licet res ingenerabiles habeant eſſentialem dependentiam à Deo, & non habeant connaturalem ab agēte creato: nihilominus poſſet Deus ſupernaturaliter facere, vt fierent ab agente creato per dependentiam quaſi accidentariam & præternaturalem. Sic enim gratia, licet habeat dictam dependentiam eſſentialem, iuxta illam ſentētiam, & non habeat aliam dependentiam cōnaturalem, nihilominus fit ſupernaturaliter per ſacramenta: ergo ita dici poſſet de angelo, quantum eſt ex vi illius rationis: illa autem ſecunda dependentia eſſet vera creatio, quia eſſet actio, niſi dicatur talis angelus fieri ex ſe ipſo, quod improbabile eſt: illa ergo ratio multis modis eſt inefficax, falſumq́; habet fundamentum.

SECTIO VI.

Vtrum de ratione creationis ſit nouitas eſsendi.

I. DE æternitate mundi duplex eſt conſideratio, vna quoad ſubſtātiam eius, altera quoad motum. Hæc poſterior eſt propriè Phyſica, & ideo prætermittenda eſt in hac ſciētia, quāquam non poterimus illam, non attingere inferius demonſtrando Deum eſſe, & nō poſſe dari proceſſum in infinitum in cauſis efficientibus, tam per ſe, quam per accidens ſubordinatis. Prior vero conſideratio eſt propriè Metaphyſica, nam pertinet ad cauſalitatem entium quatenus entia ſunt: eſtq́; neceſſaria ad declarandam rationem creationis, & ideo in hunc locum optimè cadit.

Argumenta ad partem affirmatiuam quæſtionis.

II. DIximus enim creationem eſſe productionem ex nihilo: ergo neceſſe eſt, vt res, quæ creatur, prius fuerit nihil: ergo de ratione creationis eſt, vt ante illam præcedat, non eſſe ſimpliciter, & omnino eius rei, quæ creatur: ergo de ratione creationis eſt nouitas eſſendi. Patet hæc vltima conſequētia, quia omne id, quod habet eſſe poſt nō eſſe, habuit aliquando initium eſſendi, & hoc eſt habere nouitatem eſſendi. Secundò, quia de ratione creationis eſt, vt à conſeruatione diſtinguatur, ſaltem ratione & denominatione, iuxta ea, quę tractāda ſunt diſp. ſequenti: ſed nō in alio diſtinguitur, niſi quia creatio dicit nouitatem eſſendi, quam non dicit conſeruatio: ideo. n. Angelus, qui nunc cōſeruatur à Deo eadem actione, qua creatus fuit, nō creatur nunc, quia in præſenti nunc non habet nouitatem eſſendi: ergo. Maior patet, quia ſi in aliquo effectu non diſtingueretur creatio à conſeruatione, talis effectus nunquam eſſet creatus, ſed conſeruatus ſemper, quod planè videtur inuoluere repugnantiam. Quomodo. n. conſeruabitur, quod factum ſeu creatum non eſt? Tertiò, de ratione creaturæ eſt, vt nō ſit æterna: ergo de ratione creationis eſt, vt non ſit æterna: ergo de ratione creationis eſt nouitas eſſendi. Conſequentiæ ſunt claræ: antecedens vero poteſt primò Theologicè probari, quia ſancti Patres colligunt Verbum eſſe verum Deum, quia ab æterno productum eſt. Et inde putant ſufficienter probari illā productionem, non eſſe creationem, quia æterna eſt: ergo ſupponunt repugnare creationi æternitatem. Conſequentia eſt clara, & antecedens probatur ex Athan. orat. 2. cont. Arian. & Nazian. orat. 32. cū Scholio Nicet. num. 58. Baſil. lib. 4. cont. Eunom. §. *Quod Filius non ſit creatura.* & Cyrill. Alex. Dialog. 4. de Trinit. Damaſc. li. 1. de fide, c. 8. & 9. Ambr. lib. 1. Hexam. c. 3. & alijs, quos infrà referemus. Secundò probatur idem antecedens ratione Philoſophica, quia, quod ęternū eſt, eſt immutabile: repugnat aūt creaturæ immutabilitas. Antecedens patet, quia, quod eſt æternū, neceſſe eſt ita infinita duratione permanere, ſicut ex æternitate fuit, aliàs eſſet aliquid æternum finita tm̄ duratione permanens, quæ eſt manifeſta implicatio cōtradictionis. Quod aūt ex neceſſitate permanet eodē modo, & in eadē diſpoſitione per infinitā durationem, immutabile eſt. Vnde cōfirmatur, nā ſi creatura eſſet æterna, cogeretur Deus infinito tp̄e, vel duratione eā conſeruare. Et eadem ratione ac neceſſitate eam ſemper perpetuò conſeruaret, quia non eſt maior ratio de vna duratione, quam de aliá.

Athanaſ.
Nazian.
Baſil.
Cyril.
Ambroſ.

Contrariæ opiniones referuntur.

III. Prima. PRopter hæc & ſimilia argumenta, aliqui Theologi aſſeruerunt, de rōne creationis eſſe, quod per

per eam communicetur eſſe poſt non eſſe, ita vt reali ſucceſſione ſeu duratione eſſe ſequatur poſt non eſſe. Ita ſentit Albertus Magnus in 2.d.1. art.6. & 10.& 8.Phyſ.c.1.Bonau.in 2.diſt.1.ar.1.q.2.Richard.ibid.art.3.q.4. Marſil.ibi q.1. art.2. Henric. quodl.1.q.7.& quodlib.9.q.17. Qui omnes ex hoc fundamento docent impoſſibile fuiſſe res etiã ſubſtantiales & incorruptibiles creatas eſſe ab æterno: idemq; ſenſerunt nonnulli Philoſophi, vt Philoponus in libro, quo reſpondet ad argumenta Procli pro æternitate mundi, c.3. Et in huius ſententiæ fauorem plura congerit argumenta Toletus 8. Phyſ. c.2.q.2. qui eam etiam amplectitur.

Albert. Bonauen. Richar. Marſil. Henric. Philop. Tolet.

IV. Secunda. D.Tho. Caiet. Ferrar.

Contraria ſententia ſupponitur ab Ariſt. 8.Phyſ. (ſi verum eſt ipſum cognouiſſe creationem) Eam vero præcipue defendit D.Th.1.p.q.46.art.2.quem ſequuntur eius diſcipuli, Caiet.ibi.Ferrar.8. Phyſic. q.3. Heruæus tract.de æternit.mundi.q.2.Et in 2.d. 1. vbi etiam Capr. & Deza. atque etiam Aegidius, Ocham, Gabriel, Argentina, & præcipue Gregor. q.3.& Durand. q.2.qui hoc limitat ad creationem rerum incorruptibilium. Scotus vero quæſt.3. problema eſſe exiſtimat.

Quæſtionis reſolutio.

V. Mihi opinio D.Tho. vera eſſe videtur quoad hanc partem. Ad rem vero declarandam, & confirmandam aduerto, duobus modis poſſe rem aliquam vel productionem eſſe æternam. Vno modo ex intrinſeca neceſſitate ſua: quomodo diuini Verbi generatio æterna eſt. Alio modo abſque neceſſitate ſimpliciter ex libertate cauſæ volentis ex æternitate eam efficere.

VI. Creatio nõ neceſſario æterna.

Dico ergo primò: Repugnat creationi, quod ſit ab intrinſeco æterna. Vnde dici põt nouitas eſſendi, eſſe de rõne creationis, vel actu, vel ſaltem aptitudine. Hæc aſſertio inprimis ſequitur ex fide, tum quia de fide eſt nullam creationem actu fuiſſe ęternam: ergò multo magis, nullam ex neceſſitate eſſe æternam: tum etiam, quia de fide eſt Deum nihil extra ſe agere ex neceſſitate naturæ. Vnde concluditur ratio, quia oĩs creatura (ſub qua etiã ipſa creatio comprehendi poteſt, vt ſuprà vidimus) non habet ex ſe eſſe, & conſequenter nec neceſſitatem eſſendi: ergo nec creatio ex ſe poteſt habere hanc neceſſitatem, ſed neq; ab extrinſeca cauſa illã habet: ergo non poteſt eſſe æterna in prædicto ſenſu. Atq; hinc ſequitur poſterior concluſionis pars, nimirũ de ratione creationis eſſe nouitatem eſſendi ſaltẽ aptitudine. Quia illi ex ratione ſua non repugnat hæc nouitas: neque etiam repugnat ex parte Dei, quia, vt infrà oſtendemus, nihil extra ſe agit Deus ex neceſſitate naturæ: ergo.

VII. Nulla ratio naturalis probat mundũ eſſe ab æterno.

Atq; ex hac cõcluſione obiter conſtat, non poſſe ratione naturali demonſtrari mundũ eſſe ab æterno: ſuppono.n. ratione naturali conſtare mundum habuiſſe eſſe per creationẽ, vt ſuprà probatum eſt. Vnde ſic concluditur ratio, nam demonſtratio tantum eſt de neceſſarijs: ſed creationem mundi ſemper eſſe non eſt neceſſarium, neq; ex intrinſeca neceſſitate eius, neque ex extrinſeca neceſſitate agentis: ergo nõ eſt demonſtrabile. Non immorabor autem in ſoluendis rationibus Ariſt. in quo alij Scriptores ſatis eruditè laborarũt, tum ob hoc ipſum, tum etiam, quia rationes Philoſophicæ, vel nullius momenti ſunt, vel eo potiſſimum tendunt, vt probent mundum non incepiſſe per naturalem generationem: quod veriſſimum eſt, quicquid ſit de rationum efficacia. Ratio autem Metaphyſica, ſeu Theologica, quæ poteſt eſſe alicuius difficultatis vel momenti, ſtatim attingetur.

VIII. Dubium diſſoluitur.

Dubitare.n. poteſt aliquis circa probationẽ huius aſſertionis, nam videmur fundare rem certã in principio incerto & opinabili, nimirũ quod creatio ſit aliquid creatum, & extra Deum: quod incertum eſt, vt patet ex ſectione præcedente. Rñdetur, ad rationem factam ſatis eſſe, quod creatio paſſiua, ſeu fieri creaturæ (ſiue re, ſiue ratione tantum à creatura diſtinguatur) ſit extra Deũ, & conſequẽter extra omnem neceſſitatem eſſendi. Dices: Ergo ſi ſupponamus creationem actiuam eſſe in Deo, & nõ in creatura, illa habebit neceſſitatem eſſendi, eritque ab intrinſeco æterna: ergo ex neceſſitate inferet creationem paſſiuam æternam. Reſpondetur cõiter diſtinguendo antecedens.ſ. quod erit æterna illa actio quantum ad rem, quam ponit in Deo, non vero quantum ad relationem rationis quã cõnotat ad creaturam: hæc.n. non intelligitur eſſe donec creatura exiſtat. Quod ſi inſtes, quia illa actio non eſt actio ſecundum id, quod relatio rõnis illi adiungit, id.n. nihil eſt, ſed ſecundum id, quod eſt entitatis & realitatis in ipſa. Reſpõdendum eſt, in actione illa duo poſſe conſiderari, vnum eſt eſſe illius: aliud eſt actualis efficacia eius, ſeu quod paſſionem inferat actualiter: quoad primũ æterna eſt, quoad ſecundum vero minime, quia illa actio tantæ eſt nobilitatis & perfectionis, vt non inferat ſeu ponat terminum ſuum, niſi quãdo vult operans. Et quia actio vt actio non tantum dicit entitatẽ illius actionis ſecũdum ſe, ſed connotat etiam actualem coniunctionem, ſeu emanationem paſſiuam termini, ideo ſimpliciter illa actio non eſt ex neceſſitate æterna, ſed poteſt eſſe temporalis.

IX. Atque hæc quidem doctrina vera eſt, ſi quis tamen illam attentè cõſideret, intelliget, illud quidquid eſt per modum actus, quod intelligitur æternum in Deo, non eſſe veram actionem, prout actio ſignificat actualem viam & fluxum manantem ab agente, & tendentem in terminum, nam huiuſmodi actio non eſt re ſeparabilis à termino, cum conſiſtat in actuali fluxu eius. Ergo quidquid intelligitur æternum in Deo, eſt per modum actus, qui ſit principium agendi, ſiue ſit principium tanquã ipſamet potentia vel forma, à qua in tempore manat actio, ſiue ſit per modum actus immanentis applicantis potentiam exequentem, vt tali tẽpore actionem inferat. Quomodo eſt ab æterno in Deo actus voluntatis, quo vult creare, non tamen pro ipſa æternitate, ſed pro tempore vel momento, quod ipſe definire voluit.

X. Ex quo facile ſoluitur argumentũ, quod maximè potuit Philoſophos mouere, nã ſi creatio eſt in tempore, oportuiſſet Deum mutari, ſaltem ratione volũtatis creandi, nam ſi in tempore creat, in tempore vult creare: ergo mutatur. Diſtinguendum eſt .n. primum conſequens, in tempore vult ex parte actus, vel ex parte obiecti, primum eſt verũ, ſecundum falſum, id eſt, ſi ſit ſenſus, in tempore incipit habere actum, quo vult creare, vel liberã eius determinationem, ſic negatur conſequentia, nam per actum æternum velle potuit ex æternitate creationem, quam facit in tempore: ſi vero ſit ſenſus, in tempore vult creare obiectiuè, id eſt, quod creare in tempore fuit obiectum diuinæ voluntatis, ſic eſt verum conſequens. Ad quod explicandũ dici communiter ſolet, verius ac proprius dici voluiſſe Deũ in tempore creare, quam quod in tempore voluerit creare: quia in priori locutione illud *in tempore*, coniungitur cum verbo *creare*: in poſteriori autẽ videtur coniungi cum ipſo velle. Ex hoc autem vero ſenſu non ſequitur vlla mutatio, cum voluntas illius temporalis obiecti ſit æterna. Quid autem ſit illa voluntas æterna, quidve illi addat in ipſa æternitate libera determinatio ad temporale obiectũ, dicendum eſt infrà tractando de attributis Dei: nã ad præſens non refert, eadem enim eſt difficultas, etiamſi intelligamus illam liberam determinationem Dei, eſſe ad creationem æternam.

Dico

XI. Nõ repugnat creationi ab æterno exerceri.

A Dico ſecundò: Non eſt de ratione creationis nouitas eſſendi actualis, ſeu quod non fiat ex æternitate. Probatur, quia neq; in definitione creationis recte intellecta hoc includitur, neq; ex aliquo alio capite ideſt neceſſarium, aut oppoſitum repugnat. Prior pars probatur, nã cũ creatio dicitur eſſe productio ex nihilo, illud *ex* non ſignificat ſucceſſionẽ vnius poſt aliud, vt cum dicimus veſpertinum tempus fieri ex matutino; nam præterquam, quod illa locutio eſt valde impropria & inepta ad definitionem, denotat ẽt ordinem per accidens, niſi in ſucceſſiuis quatenus ſucceſſiua ſunt: creatio aũt nõ eſt ex ſe ſucceſſiua emanatio, ſed momentanea ſeu tota ſimul.

Particula ex nihilo, ĩ definitione creationis qualiter intelligenda.

Illud ergo *ex nihilo*, vel negatiuè ſumptũ ſignificat carentiã cauſæ materialis, & ex hac parte nulla eſt neceſſitas nouitatis eſſendi, quia creatio etiamſi eſſet æterna, potuit eſſe indepedens à materiali cauſa. Vel denotat habitudinem ad terminũ à quo, qui debet eſſe ſimpliciter non ens, & ſic denotat tantum ordinem naturæ, non durationis, vt ẽt Auicenna notauit 6. ſuæ Metaph. c. 2. Hic autem naturæ ordo in hoc tantum conſiſtit, quod creatura de ſe nullum omnino eſſe habet, niſi ab alio communicetur per creationem, & ita ex ſe eſt nihil negatiuè, ideſt, non habet ex ſe eſſe. Atq; hac rõne ẽtſi ab æterno crearetur, ex nihilo crearetur, quia ex nõ habẽte eſſe ex ſe, fit habens eſſe ab alio, ita vt ipſummet eſſe (quod ſi nõ fieret, nihil eſſet) per creationem fiat. Et tunc licet in nulla duratione reali verum ſit dicere *creatura non eſt*, aut *nihil eſt*, nihilominus verum eſt dicere, prius natura eſſe nihil quã aliud, quia illud prius natura non excludit ita eſſe in aliqua duratione reali, ſed explicandũ eſt negatiuè .ſ. quod ſine cauſalitate, quę eſt per creationem res nihil eſſet. Quod recte notauit Scotus in 2. d. 1. q. 2. diſtinguẽs duplicem prioritatem, naturæ, poſitiuam ſcilicet & priuatiuam. Sicut in eodem inſtanti, in quo forma ingreditur materiã, dicitur expelli priuatio, quæ dicitur in materia eſſe prius natura, quam introducatur forma, non formaliter ſeu poſitiuè, ſed cauſaliter ſeu negatiuè, quia niſi introduceretur forma, ibi eſſet priuatio; ſic ergo in præſenti intelligendum eſt.

XII. Poſterior pars.

Poſterior pars probatur, quia ex nullo alio capite põt oſtendi repugnantia, quod facillimè conſtabit, ſoluendo difficultates in principio poſitas. Nũc aũt declaratur breuiter, quia id non repugnat ex parte Dei, vt conſtat, cũ ſit omnipotens, nec repugnat ex parte ipſius eſſe creati vt ſic, quia licet ab æterno fiat, erit vere creatum & pendens: non eſt enim de ratione talis eſſe creati, quod a parte ante aliquando non fuerit, ſicut nõ eſt de ratione eius, quod à parte poſt aliquando futurũ non ſit: ſolum ergo eſt de eius ratione, ut non ſit à ſe, & quod nõ habeat abſolutam neceſſitatem eſſendi: utrumque autem haberet, etiamſi ex æternitate fieret, quia & ab alio effectiuè manaret, & ex libera eius determinatione penderet Neq; etiam æternitas effectus repugnat libertati cauſæ: quia ſicut determinatio diuinæ voluntatis æterna eſt, & nihilominus eſt libera, quia prius ratione quam illa uoluntas intelligatur determinata in ſua æternitate, intelligitur indifferens ad hoc uel illud obiectum extra ſe uolendũ: ita licet ab æterno, & pro ipſa æternitate crearet, eſſet indifferens prius ſecundum rationem ad creandum, vel non creandum. Rurſus neque ex modo, quo fit creatio, repugnat eam eſſe æternam, quia non fit ſucceſſiuè, ſed tota ſimul, & indiuiſibiliter, & ideo quamuis æternitas ipſa intelligatur indiuiſibilis, poteſt illi coexiſtere creatio.

XIII. Obiectioni ſatisfit.

Dicunt aliqui, quamuis creatio vt ſic tota ſimul fiat, tamen conſeruationem fieri ſucceſſiuè: creatio autem æterna, neceſſariò habet adiunctam conſeruationem & infinitam durationem ſucceſſiuam: cũ ergo repugnet ſucceſſioem eſſe æternam, vt ſupponimus, repugnabit etiam creationem eſſe æternam ſaltem ob adiunctam conſeruationem. Quæ obiectio haberet quidem locum in opinione Bonauenturæ & aliorum, qui putant in eſſe rerum incorruptibilium, aut earum duratione ſeu æuo eſſe realẽ ſucceſſionem: illa tamen ſententia falſa eſt, ut infrà oſtendemus, diſputando de durationibus. Quocirca falſum etiam eſt, in conſeruatione perpetua harum rerum, eſſe neceſſariam aliquam realem ſucceſſionem, nam in eodem eſſe permanente, & in eadem duratione indiuiſibili conſeruantur, & eadẽ indiuiſibili actione, ut diſp. ſequenti dicam. Solum noſtro concipiendi modo illa conſeruatio, vel duratio apprehenditur per modum ſucceſſionis: quia B non poſſumus aliter menſurare aut concipere illã durationem, niſi quaſi per coexiſtentiam an infinitam ſucceſſionem imaginariam.

XIV. Res ab æterno creata non infinita perfecta.

Atq; ita facilè ẽt intelligitur, ex æterna creatione non ſequi ullam realem infinitatẽ in re creata: nam licet duratio æterna dicatur infinita quatenus caret principio: illa tñ ſolũ eſt vel quædam extrinſeca denominatio coexiſtentiæ ad æternitatem Dei, quatenus principio caret, vel (qđ verius videtur) negatio quædam initij in exiſtẽdo: in re tñ nulla ꝑfectio infinita adiũgitur creaturæ, ſed eadẽ ſemper exiſtens. Sicut Angelũ eoexiſtere uel durare mille annis cœleſtis motus nõ eſt in illo maior perfectio Phyſica, quã exiſtere uno momento, ſed eſt eadem ſecundum ſe totam ſine intermiſſione durans: ergo C ex nullo capite repugnat creationi eſſe æternam.

XV. Res corruptibiles ꝑmanẽtes ab æterno creari potuerunt.

Et hinc ulterius colligo, non eſſe neceſſariam limitationem quam adiungit Durãdus de rebus incorruptibilib. nã ẽt creatio rerum permanentium corruptibilium, ſi tota ſimul abſq; ſucceſſione fiat, vt ex ſe poſtulat rerum permanentium conditio, non requirit ex intrinſeca ratione ſua nouitatem eſſendi, neque habet unde intrinſecè illi repugnet æternitas eſſendi: nam totus diſcurſus factus eodẽ modo poteſt ad huiuſmodi res applicari.

Obiectio Durandi.

Sed inquit Durandus, rei corruptibili repugnare infinitã durationem etiam in ſenſu declarato: quia non poteſt res corruptibilis infinito tempore durare: res autem ab æterno facta, neceſſe eſt, ut infinito tempore duret.

Cõmunis reſponſio.

Reſponſio communis eſt, argumentũ D probare rem corruptibilem, non poſſe ab æterno creari, & naturæ ſuę relinqui: quia hinc ſequitur illa contradictio, ſcilicet, quod duret res, & non duret tempore infinito: non tamen probare abſolutè repugnare huiuſmodi res creari ab æterno, quia potuit Deus non illas relinquere ſuæ naturę, ſed in finito tempore eas conſeruare.

XVI. Verior reſponſio.

Aliter vero reſpondendum cenſeo, res corruptibiles etiam poſſe infinito tempore durare ſuę naturę relictas, ſi abſit contrariũ agens, vel ita ſit affectũ ſeu diſpoſitũ, ut in eas agere non poſſit, quia nulla res ſeipsã interimit, per ſe loquẽdo. Si aũt res corruptibiles ab ęterno crearentur, nihil poſſent ex ęternitate pati à contrarijs agentibus, quia nihil poſſent pati, niſi per motum ſucceſſiuum, quem repu- E gnat eſſe ex ęternitate. Dico aũt à contrarijs agentibus, quia agimus de actione corruptiua: actio .n. perfectiua, ut illuminatio, uiſio, intellectio, optimè poteſt eſſe ęterna, quia tota ſimul ſine reſiſtẽtia fieri põt, & ſemel facta, põt ex ſe infinito tempore durare. Quomodo dixit Auguſtinus ſexto de Trinitate, cap. 1. quod ſplendor ignis aut Solis coęternus illi eſſet, ſi ignis, aut Sol eſſet ęternus. At vero actio corruptiua, quę fit cum reſiſtentia cõtrarij motum & ſucceſſionem requirit, & ideo eſſe non poteſt ex ęternitate, vt Durandus ipſe docet, & nos ſupponimus. Atque ita fit, vt res corruptibiles ab ęterno creatę, & ſuę naturę relictę, ideſt, nulla adhibita ſpeciali protectione Dei pręter generalem influ

influ

influxum,infinito tempore poſſint durare ex defectu actionis contrarij agentis. Ita vt licet ignis & ſtupa ex æternitate creata eſſent propinqua,nõ poſſet ignis in æternitate agere in ſtupam,& per conſequens, neque per infinitum tempus imaginarium. Probatur,quia ſi ignis ageret in ſtupam, vel ſimul & indiuiſibili actione illam corrumperet, & in ſe commutaret,vel ſucceſſiuè alteraret. Primum dici non poteſt,tum quia excedit efficacitatem ignis,tũ etiam, quia repugnat poſitioni, nam ſi ignis æternus indiuiſibili actione ſtatim generaret aliũ ignẽ, tam æternus eſſet genitus ſicut generans: vt autem generetur ex ſtupa, neceſſe eſt ſtupam aliquãdo extitiſſe: erunt ergo ſimul in æternitate ſtupa,& ignis genitus ex ſtupa: quod planè repugnat. Secundum etiam dici non poteſt,quia(ut ſupponitur)ſucceſſiua alteratio æterna eſſe non poteſt. Idq; facilè intelligi poteſt explicando argumentum factum: nã alteratio ſucceſſiua eſt ex contrario,& per eam remouetur contrarium à diſpoſitione præexiſtente in ipſo: ergo ſi ſucceſſiua alteratio eſt æterna,etiam paſſum exiſtens cum diſpoſitione contraria,illi alterationi eſt æternum: ergo in ipſa æternitate ſimul habuit illam diſpoſitionem,& fuit illa priuatum per contrariam alterationem, quæ eſt aperta repugnantia. Et ratio à priori eſt,quia res,quæ ab æterno creatur, in aliqua reali diſpoſitione creatur,& ideo neceſſe eſt, vt in ea duret per infinitum tempus, ergo in toto illo non poteſt fieri alteratio contraria,neceſſe eſt ergo, vt in tempore incipiat. Et ob eandem rationem,ſi homo aliquis ab æterno crearetur,etiam in pura natura,non poſſet per infinitum tempus pati aliquam alterationem ab intrinſeco,quia eadem eſt ratio de alteratione vnius partis in aliam,vel caloris naturalis in humores aut nutrimentum,quæ eſt quorumcunque aliorũ agentium,vel patientium,& ideo talis homo non indigeret cibis per infinitum tempus,& pro eodem nõ ſolum non moreretur,ſed neque mori poſſet.

XVII. Dices: Hæc omnia ſunt præternaturalia reb. corruptibilibus,& agentibus ac patientibus cõtrarijs: iam ergo non relinquuntur huiuſmodi res ſuæ naturæ,vt ſupponebatur. Reſpondetur,his & ſimilibus argumentis & illationibus declarari ſaltem à poſteriori,creationem æternam non eſſe conſentaneã naturis harũ rerum, quia vnaquæq; res natura ſua poſtulat exiſtere,atq; ẽt fieri in ea menſura, & in eo ſtatu,in quo poſſit actiones ſuas exercere modo naturæ ſuæ accommodato. Res aũt corruptibiles in æternitate factæ pro ipſa æternitate, nihil accommodatũ ſibi agere poſſent. Vnde neque ẽt poſtea ex ſe poſſent inchoare actionem & paſſionẽ: nam illud tempus imaginarium infinitũ, pro quo neceſſariò durarent in diſpoſitione, in qua creatæ eſſent,non haberet certum terminum à parte poſt, ſed ante quodlibet. inſtans ſignatum poſſet finiri, & ita etiã ante quodlibet inſtans poſſet actio creaturæ inchoari: ergo non poſſent ex ſe inchoare actionem determinãdo inſtans, pro quo eſſet inchoãdo,ſed hoc ad Deum pertineret, quod etiam præternaturale eſt. Nihilominus tamen ſuppoſita creatione æterna,dicimus hæc omnia naturali neceſſitate ſequi,& ex illa ſuppoſitione ęternę creationis dicimus,quod licet in reliquis relinquantur huiuſmodi res ſuis naturis, infinito tempore durabunt.

XVIII. Incorruptibiles ſubſtãtiæ non oĩno cõnaturaliter exiſterẽt ab æterno creatæ.

Addo vero vlterius hanc improportionem, ſiue (vt ſic dicam) præternaturalitatem,licet non omnino æqualem,penè eandẽ reperiri in creatione æterna rerum incorruptibilium,quia neceſſarium eſt rẽ quamcunque ab æterno creatam omnino immutatam manere per infinitum tempus, tam in ſubſtantia, quam in accidentibus omnibus, cum quibus creata eſt,quia omnia illa ſunt æterna, ideoque ex ea parte infinita in duratione, ſecundum totam realitatem, vel modum realem, in quo ab æterno creata ſunt: ergo neceſſe eſt, vt pro infinita duratione immutata maneant. Omnis autem creatura, quamtumuis incorruptibilis, mutabilis eſt ſecundum locum,aut alias operationes, & ideo etiam illi præternaturale eſt in eo ſtatu fieri, in quo nõ poſſit ſuos motus aut operationes naturales exercere, vel variare per infinitum tempus. Nihilominus tamen hoc non eſt ſimpliciter impoſsibile aut repugnans,quod nos intendimus.

Argumentorum ſolutiones.

XIX. PRimũ argumentũ in principio factum,iam eſt ſufficienter ſolutum ex dictis: oſtendimus .n. non eſſe de ratione creationis,vt ipſam nihil antecedat reali duratione,ſed ſolũ ordine rõnis & cauſalitatis. Neq; obſtat,quod Anſelmus in Monolog. c.8.ẽt approbat illam expoſitionem,vt quod creatur,ex nihilo fieri dicatur,eo quod prius erat nihil, & per creationẽ fit aliquid. Nã prius ibi docet verã interpretationem ſuperius traditã,quod .ſ. per illã particulam negetur oẽ ſubiectum,& omnis materia,ex qua creatio fiat: poſtea vero adhibet illã aliã interpretationem,non vt neceſſariam, neque vt cõuenientem creationi ex eo præciſè, quod creatio eſt,ſed vt declarantem creationem, prout facta eſt. D. Anſel.

XX. Ad ſecundum reſpondetur primò, nullũ eſſe inconueniens concedere rem creari actione,qua conſeruatur,vt mox dicemus. Deinde dicitur,etiam in creatione æterna poſſe ratione diſtingui creationẽ à conſeruatione. Vt enim illa creatio dicitur eſſe abſolutè in ipſa æternitate,vt ſimplex participatio eſſe creati,habet rationem creationis,vt vero in illam concipimus quandam ſucceſſionem imaginariam,ſic pro quolibet inſtante ſignato talis ſucceſſionis habet rationem conſeruationis. Quod fere eodem modo apprehendimus in æterna Verbi generatione. Vt enim eſt in ſua æternitate,eſt vera productio & generatio, vt vero intelligitur coexiſtens inſtantibus noſtri temporis aut imaginarijs,eſt (vt ita dicam) permanentia quædam in eadem generatione: nomen enim conſeruationis,quod imperfectionem denotat,illi tribuendum non eſt. Vide D. Thom.q.3.de poten.art.14.ad 10.

XXI. Qualiter ſancti ex æterna exiſtentia Verbi probent eius diuinitatem. Auguſt.

Ad tertium negatur antecedens,nempe æternitatem repugnare rationi creaturæ. Ad Patres autem primò dici poteſt loqui ex ſuppoſitione fidei, quæ docet nullam creaturam eſſe ab æterno creatam: ex quo rectè colligunt,ſi Verbum æternum eſt,creaturam non eſſe. Quia vero interdum ſignificãt creaturæ repugnare coæternitatem ad Deum, intelligẽdum id eſt iuxta priorem concluſionem. Quomodo dixit Auguſtinus 12. de Ciuit. cap. 15. licet angeli eſſent ab æterno creati, nihilominus non fuiſſe futuros coæternos creatori ſuo, *ille enim ſemper fuit æternitate immutabili, iſti autem facti ſunt.* Ad rationem reſpondetur, quod eſt ab intrinſeco æternum,eſſe ab intrinſeco immutabile: quod vero eſt ab extrinſeco factum in æternitate, non oportere, vt ab intrinſeco ſit immutabile, ſed ſatis eſſe,ſi pro ipſa æternitate,vel pro duratione infinita,quę in illa cogitatur,immutatum maneat.

XXII. Vnde ad confirmationem concedo, hoc ipſo, quod Deus creat aliquid ab æterno, ex neceſſitate debere illud conſeruare infinito tempore imaginario,in ſenſu declarato. Neque hoc eſt inconueniẽs, quia hæc non eſt neceſſitas abſoluta,ſed ex ſuppoſitione, quæ proportionaliter habet locum in qualibet actione Dei. Nam ſi vult producere rem in tempore,ſaltem pro illo tempore neceſſe eſt, vt eã conſeruet: ergo vult producere in æternitate, quid mirum, quod pro æternitate illam neceſſariò conſeruet? Hæc vero neceſſitas tantum eſt à parte antè,

quia

quia aſcendendo verſus initium, nunquam reperitur terminus in illa duratione; nõ vero à parte poſt quia in quocunque inſtanti ſignato in illa æternitate poſſet Deus ceſſare ab illius rei conſeruatione, & ante quodlibet ſignatam in quolibet etiam ſignabili poſſet ceſſare pro ſuo arbitrio. Cætera de hac materia in 8. Phyſic. remittimus.

DISPVTATIO XXI.

De prima cauſa efficiente, & altera eius actione quæ eſt conſeruatio.

EXplicata prima emanatione omnium rerum à prima cauſa, dicendum ſequitur de dependentia, quaſi continua, ſeu perpetua, quam in ſuo eſſe, & operatione habent ab eadem prima cauſa, ſeu è conuerſo de influxu, vel gubernatioue quam eadem prima cauſa habet circa ſuos effectus quos creauit, vt ſubſiſtere poſſint, & operari: ad hæc enim duo capita, conſeruationis, & cooperationis ſeu concurſus, tota diuina gubernatio, quæ effectus eſt diuinæ prouidentiæ, reuocatur. In hac ergo diſputatione de priori capite, in ſequenti de poſteriori dicemus. Circa conſeruationem autem, duo præcipuè videnda ſunt, nimirum quę ſit neceſſitas eius, & quomodo à creatione ſeu productione diſtinguatur.

SECTIO I.

An poſſit ratione naturali demonſtrari, entia creata in ſuo eſse ſemper pendere ab actuali influxu primæ cauſæ.

I. Rationes dubitãdi. PRimum quidem videri poteſt non ita pendere, quia antequam res accipiat eſſe, mirum nõ eſt ſi ab alio pendeat in fieri: quia cum ex ſe non habeat eſſe, non poteſt illud habere donec ab alio recipiat, quod eſt rem fieri: at verò poſtquam res ſemel accepit eſse, iam non eſt cur ab actuali influxu eſt quaſi continua quædam, ſeu potius repetita collatio ipſius eſſe: hæc autem non ſolum nõ videtur neceſſaria, verum etiam ſuperflua: nã quælibet res retinebit eſſe ſemel ſibi datum, etiamſi amplius non detur, dummodo non auferatur. Nulla enim res ſe ipſam priuat ſuo eſſe: ergo ſi ſemel detur illud, quantum eſt ex ſe perpetuo retinebit, etiamſi amplius actualiter non conferatur, dummodo poſitiue ſeu per aliquam actionem contrariam non auferatur. Et confirmatur hoc maxime in entibus incorruptibilibus, quæ ſunt entia neceſſaria & de ſe, eiſque per ſe conuenit eſſe: ergo nõ indigent actuali conſeruatione vt ſint, quia licet conſeruatio ceſſet, nulla cauſa ſaltem extra Deum poteſt exercere actionem circa illa, qua ipſa priuet ſuo eſſe: neque ipſa priuabunt, cum hoc propriæ naturæ repugnet. Atq; eadem ratio procedit de entibus corruptibilibus, ſaltem quando à contrarijs agentibus non corrumpuntur.

II. Secundo videri ſaltem poteſt, non poſſe aliud probari ratione naturali, quia nec ex potentia Dei, neque ex indigentia creaturæ id ſatis oſtendi poteſt. Prior. pars probatur, nam potius videtur pertinere ad potentiam Dei vt poſſit tales effectus facere, qui poſt quam facti ſint, in ſuo eſſe permaneant, etiamſi agentis operatio ceſſet: ſicut ſpectat ad induſtriam, & potentam humani artificis vt tam firmum faciat ædificium, quod perpetuo permanere poſſit poſt finitam actionem artificis: non ergo repugnat hoc omnipotentiæ Dei neque ex illa poteſt oppoſitum colligi. Altera pars vero probata A eſt ex priori argumento: indigentia enim creaturæ in hoc ſolum videtur conſiſtere vt non poſſit habere eſſe niſi ab alio datum: non vero in hoc, vt non poſſit retinere illud, niſi continuo detur. Et confirmatur, nam ſi quæ eſſet vniuerſalis imperfectio creaturæ, ob quam indigeret hac conſeruatione, maxime quia non participat eſſe à Deo cum æqualitate, vel cum eadem perfectione, qua eſt in Deo: at hæc ratio nullius momenti eſt, tum quia etiamſi eſſe creaturæ hoc modo eſſet independens, non propterea eſſet æquale, nam adhuc eſset alijs infinitis titulis inferius: tum etiã quia neque è contrario ſequitur, ſi eſſe effectus perfectione ſit inferius eſſe cauſæ, debere etiam eſſe actu pendens: nam in cauſis ſecundis oppoſitum accidere videmus: aurum enim fit à ſole cum quodam eſſe minus B perfecto, in quo tamen non pendet in conſeruari ab ipſo ſole. Et calor conſeruatur ceſsante actione ignis, etiamſi non perueniat ad perfectionem caloris ignis. Et domus ad extra eſt longe diuerſæ, & inferioris rationis ab idea domus, quam artifex habet; & nihilominus permaneat ceſsante influxu artificis: cur ergo non poterit idem dici de effectibus primæ cauſæ? aut quæ ſingularis ratio in illis poterit aſſignari?

De hac quæſtione inter Theologos nulla eſt de hac re opinionum varietas. Quamuis qui negant Deum immediate operari in qualibet actione creaturæ, cogentur ſine dubio negare rem omnem creatam, ſeu omne ens per participationem, pendere immediate ab actuali influxu Dei, quia quod nõ pen- C det in fieri, neq; in eſse pendebit Sed de falſo illius opinionis fundamento, diſput. ſequenti dicendum eſt. Nunc ergo licet potiſſimum agamus de effectibus qui à Deo immediate creantur, & fiunt, tamen vt vniuerſalis ſit diſputatio, quoniam eſt omnium ratio eadem, ſupponimus omnia à Deo immediatè fieri, etiamſi non ſemper ab illo ſolo fiant. Rurſus qui negant creationem rerum poſse probari ratione naturali, multo magis negabunt poſse probari neceſſitatem conſeruationis. Sed illud fundamentum iam eſt à nobis improbatum. Tamen adhuc ſuppoſita demonſtratione neceſſitatis creationis, non eſt facilis ad probandum neceſſitas conſeruationis. III.

D *Reſolutio quæſtionis.*

DIcendum tñ eſt, oĩa entia extra pendere in ſuo eſſe ex diuina conſeruatione. Hęc aſsertio ſub his terminis certiſſima eſt, & de fide. Traditurque frequenter ab Eccleſiæ Patribus; præſertim Ab Auguſtino lib. 4. Geneſ. ad liter. cap. 12. vbi tractans illa verba Geneſ. 2. *Et requieuit Deus die ſeptimo ab vniuerſo opere quod patrarat*, ait, intelligenda eſse de requie à nouis operibus ex nihilo condendis, non vero à conditis gubernandis, & conſeruandis. *Alioqui* (inquit) *cõtinuo deliberetur: Creatoris nãque potẽtia & oĩpotentis, atq; omnitenentis virtus, cauſa ſubſiſtendi eſt oĩ creaturæ. Quæ virtus ab eis quæ creata ſunt regendis ſi aliquando ceſsaret, ſimul, & illorũ ceſſaret ſpecies, oĩſque natura concideret. Neque .n ſicut* E *ſtructurã ædium cum fabricauerit quis abſcedit, atque illo ceſsãte atq; abſcedente ſtat opus eius: ita vel in ictu oculi mundus ſtare poterit, ſi Deus ei regimen ſui ſubtraxerit* Quod tñ ratione non probat, ſed ſcripturæ teſtimonijs confirmat. Actor. 17. *In ipſo viuimus, mouemur & ſumus*, Sapien. 7. *Omnibus mobilibus mobilior eſt ſapientia: attingit autem ubique*: Et c. 8. *Attingit à fine vſq; ad finẽ fortiter, & diſponit omnia ſuauiter.* Ioã. 5. *Pater meus vſq; modo operatur.* Quæ verba exponens idem Augu. lib. 5 Geneſ. ca. 20. *Sic* (inquit) *credamus, vel ſi poſſumus, etiã intelligamus, vſque nunc operari Deũ, vt ſi cõditis ab eo rebus operatio*

IV. Auguſt. Actor 17 Sapiẽt. 7. Ioann. 5.

eius ſubtrahatur, intereant. Et lib. 9. c. 15. idē repetit. A
V. Nazianz. Eadem veritatē docet Gregor. Nazianz. orat. 2. de Theolog. q. 36. vbi ſoluens ſextam obiectionem, exponit ſupra citata verba Ioan. 5. dicta eſſe ratione gubernationis & cōſeruationis reū: & Damaſc. Damaſc. lib. 1. cap. 3. *Ipſe* (inquit) *rerum cōditarum compages, & conſeruatio atque gubernatio Deum eſſe qui vniuerſam hanc rerum molem coagmentauit, eamq́ tueatur, & conſeruet, eiq́ perpetuo proſpiciat, nos docet.* Et Greg. Magn. Gregor. 16. Moral. c. 18. *Aliud* (inquit) *eſt eſſe, aliud principaliter eſſe, aliud mutabiliter, atq; aliud immutabiliter eſſe Sunt enim hæc oīa, ſed principaliter non ſunt, quia in ſemet ipſis minime ſubſiſtūt. Et niſi gubernātis manu teneantur, eſſe nequaquam poſſunt.* Et infra: *Cūcta quippe ex nihilo facta ſūt, eorūque eſſētia rurſū ad nihilum tenderet, niſi eā author oīum regiminis manu teneret.* B Et in hunc modum videtur intelligere illa Iob. 23. verba Iob. 23. *Deus ſolus eſt*, ſcilicet principaliter, & abſq; depēdētia ab alio. Quo ſenſu putat eſſe dictū Exodi 3. *Ego ſum qui ſum*: Vnde homil. 17. in Ezech. *Deus* (inquit) *incomprehenſibiliter regit quæ incōprehenſibiliter creauit.* Et infra; *Ipſe eſt interior, & exterior, ipſe inferior, & ſuperior regēdo ſuperior, portādo inferior, replendo interior, circūdando exterior, ſic circūdat vt penetret: ita præſidet vt portet, ſicq́ eſt intus vt portet: ita portat vt præſideat.* In quibus verbis alludere Heb. 1. videtur ad illa Hebr. 1. *Portās oīa verbo virtutis ſuæ:* nam illud *portare*, idem videtur eſſe qđ cōſeruare. Sapient. Quod apertius dicitur Sap. 11. *Quomodo poſſet aliquid permanere niſi tu voluiſſes? aut quod à te vocatū nō eſſet conſeruaretur?* Deniq; Anſelm. Monolog. C c. 12. *Dubium* (inquit) *non niſi irrationabili menti eſſe pōt quod cuncta, quæ facta ſunt, eodem ipſo ſuſtinente vigent, & perſeuerant eſſe quādiu ſunt: quo faciēte de nihilo habent eſſe quod ſunt.* Et infra: *Sicut nihil factū eſt niſi per creatricem præſentem eſſentiā, ita nihil vigeat, niſi per eius ſeruatricē potētiam:* quod proſequitur in c. 13. & tacite ita exponit id ad Rom. 11. *Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia.* & ad Coloſſ. 1. *Omnia in ipſo conſtant.* His. n. & ſimilibus Scripturæ locutionibus rerum conſeruationem in Deo, id eſt in diuina virtute, & efficientia niti ſignificatur.

VI. Rōne naturali demonſtrari poteſt cō cluſio. Ex his ergo ſatis conſtat veritatem hac certam eſſe infallibilem; addendūm vero eſt poſſe ſufficienti ratione probari, vel etiam demonſtrari; quod ex dictis Patribus Damaſcenus, & Anſelm. apertius D docuerunt, ſentiūtque, qua ratione probatur Deū eſſe creatorem omnium, probari etiam eſſe conſeruatorem; quæ tamen conſecutio nec terminis videtur euidens, nec omnino facilis. Eam vero tacite probat D. Thom. 1. p. q. 1. art. 8. & latius q. 104. art. 1. vbi longum, & valde Metaphyſicum habet diſcurſum, qui plures patitur difficultates, quas ibi Caietanus diligenter tractat. Summa totius diſcurſus eſt quia Deus eſt cauſas creaturarū non tantum quoad fieri, ſed etiam quoad eſſe directe, & per ſe primo: quando autem effectus pendet à cauſa ſua, quoad eſſe directe, & per ſe primo, pendet non ſolum in fieri, ſed etiam in conſeruari, ita ergo pendent omnes à Deo.

VII. Vt vero ſenſus totius antecedentia intelligatur, E obijci ſtatim pōt, quia in maiori videtur peti principium, & aſſumi quod probandum eſt: quid enim aliud eſſe poteſt pendere effectū in eſſe à cauſa, niſi pendere in conſeruari? Idem ergo eſt dicere Deum eſſe cauſam fieri, & eſſe, quā dicere Deum eſſe cauſam in fieri, & conſeruari: ergo ſumitur quod probandum eſt. Alias vana eſt diuiſio cauſarum, quod quædam ſunt cauſæ fieri ſuorum effectuum, quædam vero ſunt cauſæ ipſius. Nulla enim eſt cauſa, quæ propriè per ſe directe faciat ipſum fieri, quæ non ſit per ſe, & directè cauſa ipſius eſſe: nā ad illud per ſe terminatur ipſum fieri: imo non poteſt aliter ipſū eſſe primo cauſari niſi per fieri. Deus ergo in primo inſtanti quo rem creat, eſt cauſa eſſe illius, quia eſt cauſa fieri eius, & ſimiliter ignis in inſtāti, quo generat ignem, cauſando generationē, dat eſſe igni genito, vnde eſt cauſa eſſe illius. Ergo vt diſtingui poſſit cauſa in fieri, à cauſa ipſius eſſe, oportet per eſſe intelligere permanentiam in eſſe, & ſub fieri comprehendi ipſum eſſe prout ſimul cum fieri exiſtit: hoc autem modo eſſe cauſam in conſeruari, ſumitur ergo quod probandum eſt.

Reſpondetur diſtinctionem illam non eſſe eo ſenſu intelligendam vt argumentum probat, & ipſe D. Tho. & Caietanus declarant, quamuis ſubobſcure. Ita vero rem intelligendam puto, vt ille effectus dicatur eſſe à cauſa in fieri, qui non poſtulat talem cauſam ſimpliciter, & abſolute vt ſit, ſed ſolum vt ſit per talem actionem vel effectionem: Ille autem dicatur eſſe à cauſa directe ſecundum eſſe, qui vt ſit abſolute, & ſimpliciter poſtulat talē cauſam. Vt v. g. Adam dicetur eſſe à Deo ſecundum fieri, & eſſe, quia neceſſario poſtulat talem cauſam vt ſit, Abel autem dicetur eſſe ab Adam ſecundum fieri, quia abſolute nō indiget illa cauſa vt ſit, potuiſſet enim eſſe à ſolo Deo, ſed ſolum vt tali modo fiat, ſcilicet per generationem naturalem. Dices: Eadem ratione dicetur Adam eſſe à Deo ſolum quoad fieri, quia potuiſſet eſſe ab alio parente per naturalem generationem. Reſpondetur negando ſequelam, quia nō potuiſſet eſſe ab alio quin eſſet à Deo. Et hoc ſenſu recte ibi D. Tho. dicit, nullum effectum, qui ab agente recipit formam, & eſſe ſecundum eandem rationem qua eſt in cauſa, eſſe; & dependere à tali cauſa ſecundum ſuum eſſe, ſed tantum ſecundum fieri, quia alias ille effectus ratione ſuæ formæ eſſentialiter poſtularet talem cauſam: hoc autem eſſe non poteſt, quia alias cum forma agentis ſupponatur eſſe eiuſdem ſpeciei, eandem cauſam eſſentialiter poſtularet: ergo petaret cauſari à ſe, quæ eſt repugnantia. Recte ergo hinc cōcluditur, ſolū illud agens quod eſt ſuperioris rationis, quodque non cōmunicat effectui formam ſeu naturam, aut eſſe eiuſdem rationis, ſed quandam inferiorem eius participationem eſſe poſſe cauſam ſuorum effectuum, non ſolū quoad fieri, ſed etiam quoad eſſe. VIII.

Iuxta hanc ergo interpretationem facilis eſt ſenſus maioris propoſitionis aſſumptæ, & notiſſima eſt eius veritas, quia Deus ita eſt cauſa ſuorū effectuū, vt illi ex intrinſeca natura, & intrinſeca neceſſitate talem cauſam poſtulent vt ſint, quia vt ſupra dicebamus, ab illa eſſētialiter pēdent. Et ratio à priori eſt, quia ſola prima cauſa eſt ipſum eſſe per eſſentiam: omne autem aliud eſſe eſt participatio illius eſſe, & ideo ex intrinſeca neceſſitate poſtulat influxum ipſius eſſe per eſſentiam vt ſit. Quæ ratio non ſolum videtur probare, Deū eſſe cauſam ſuorum effectuū directe ſecundum eſſe eorum, ſed etiam ſolum Deū eſſe hoc modo cauſam cæterorum entium, quia nullum ens ita ſit ab alia cauſa creata, vt abſolutè, ſimpliciter illa indigeat vt eſſe recipiat: nā poſſet eſſe ex influxu ſolius Dei ſine alia cauſa, quamuis non è conuerſo. IX.

Et hoc quidem verum eſt, ſimpliciter loquendo & de abſoluta neceſſitate, tamen ſecundum quandam participationem, & iuxta quendam naturæ ordinem dicūtur quædam cauſæ ęquiuocæ cauſæ per ſe effectuum directe ſecūdum eſſe eorum, quia forma talis effectus ſecundum totam latitudinem ſuā pendet per ſe primo à tali cauſa, & ab ea poteſt ſecundum totam ſuam ſpeciem fieri, & iuxta naturæ ordinem ita fieri poſtulat. Et hoc modo ſol eſt cauſa luminis, ſub ſole comprehendēdo quidquid naturam eius participat quātum ad proprietatem lucis; ſic enim dixit Ariſtoteles ſecundo de Anima, ignem illuminare vt participat naturam cœli. Et è cōuerſo lumen vt ſic poſtulat natura ſua talē cauſam X.

ſam vt ſit,iuxta naturalem cauſarum ordinē, quanuis abſolute poſſit à Deo fieri. Deus ergo vel ſolus, vel maxime eſt cauſa ſuorū effectuū, non ſolū quoad fieri, ſed ēt quoad eſſe directe ac per ſe primo.

XI. Rurſus hinc facile etiam conſtat ſenſus minoris propoſitionis aſſumptæ, ſcilicet, cauſā effectus non tantum ſecundum fieri, ſed etiam ſecundū eſſe, eſſe cauſam eius etiam quoad conſeruari: ſenſus.n. eſt, quandocunque effectus ita procedit à cauſa, vt ſimpliciter, & abſoluta neceſſitate illā poſtulet vt ſit, non ſolum pendere ex actuali influxu eius vt primo recipiat eſſe, ſed etiam vt in illo duret ac perſeueret, quod eſt pendere in conſeruari. Huius autē propoſitionis ita declaratæ dnas probationes elicio ex D.Th.ſupra; Prima eſt, quia quando aliquid eſt cauſa effectus in fieri, non poteſt manere ipſum fieri ceſsāte actione talis cauſę: ergo quādo aliquid eſt cauſa effectus directe ac per ſe primo ſecundū eſſe illius, non poteſt ipſū manere eſſe talis effectus ceſſante actione cauſæ, quod eſt pēdere in cōſeruaab illa. Quę conſequentia ſolum nititur in quadam paritate & proportione, & ideo non eſt tam euidēs Poſſet enim quis dicere, maiorem vel immediatiorem eſſe depēdentiam ipſius fieri ab actione cauſę, quam ipſius eſſe: quia ſemper eſſe pendet media actione: fieri autem immediate per ſe ipſum, quia nō diſtinguitur ab actione. Sed nihilominus conſequētia eſt optima, parum enim referr, quod dependentia ſit æque immediata in dicto ſenſu, id eſt, pes aliā actionem, vel per ſe ipſum, dummodo ſi æque eſſentialis. Tam eſſentialiter autem pendet eſſe participatum ab eſſe per eſſentiam, quam pendet quodlibet fieri à ſuo agente: ideoque manere non poteſt ſine actuali dependentia ſeu actione.

XII. Et confirmarur ac declaratur; nam ſi tale eſſe ratione ſui ſolius, poſtulat influxum primi agētis vt ſit aliquando in rerum natura: ergo quando cunq; eſt, eundem influxum poſtulat, quia ſemper eſt idē, & quod per ſe primo ei conuenit, ſemper conuenit Tandem confirmo, vel permanentia in eſſe, eſt aliquid ſupra ipſum eſſe, vt quidam volunt, vel nihil eſt præter ipſum eſſe eodem modo ſe habēs. Primū, licet falſum ſit; tamen ex eo neceſſario ſequirur illā permanentiā debere eſſe à Deo, quia nihil quoquo modo ſit, poteſt eſſe ſine illo. At vero, ſi ſecundum, quod verum eſt, ſupponarur, procedit alia ratio facta, quod quidquid illud eſſe ab intrinſeco, & ab ſoluta neceſſitate poſtulat, vt primò ſit, poſtulat vt permaneat in eſſe, quamdiu eſt, quia ſemper eſt idē & eodem modo ſe habens.

XIII. Altera ꝓbatio aſſertionis ex D.Th. Altera probatio ex D.Thom. eſt à poſteriori quidem & à ſigno, ſed vt opinior, euideutiſſima intellectui bene diſpoſito; nam videmus pendere à ſole in fieri & in conſeruari, quia ſol eſt cauſa ſuperioris rationis, & ſecundū quandā participationē eſt cauſa luminis non ſolum ſecundum fieri, ſed etiam ſecundum eſſe, vt declaratum eſt: Sed multo eſſentialius pendet quodlibet ens creatum à Deo, quam lumen à ſole, multoque inferior participatio eſt diuini eſſe, quam lumen ſit lucis ſolis: ergo multo magis pendet in conſerruari ab illo.

XIV. Vltima cōcluſionis probatio. Vltimam rationem poſſumus in hunc modū cōficere: nam duobus modis poſſumus intelligere res omnes, vt permaneāt in eſſe pendere à Deo, primo permiſſiue (vt ita dicam) quia nimirum tamdiu manet in eſſe, quamdiu à Deo permittuntur manere, id eſt, non priuantur ſuo eſſe ab illo à quo priuari poſsent: ſecundo poſitiuè, id eſt per actualem influxū in ipſas. Iā igitur argumētor: Euidens eſt res omnes pendere ſeu cōſeruari à Deo ſaltem primo modo, ſed non poſſunt illo modo pendere, niſi pendeāt etiam poſteriori modo: ergo. Maior probatur, quia ad omnipotētiam Dei pertinet vt res quas cōdidit, poſſit in nihilum redigere ſi velit: ergo vt conſeruentur in eſſe, ſaltem neceſſaria eſt eius permiſſio, quæ in hoc ſolum conſiſtere poteſt, vt non velit eas in nihilum redigere, cum poſſit. Conſequentia eſt clara, & antecedens patet ex ipſis terminis: quia non eſſet Deus perfectus dominus omnium rerū, ſi non poſset de eis diſponere prout vellet. Minor aūt probatur, tum quia multæ sūt res, quæ non poſſunt priuari eſse per cōtrariam actionem, angelus, & aliæ res ſimplices, tum etiam, quia omnis poſitiua actio neceſsario tendit ad aliquod eſse: vnde, ſi Deus ſemper indigeret actione ad deſtruendas res, non poſset eas annihilare: ergo vt hoc poſſit neceſſe eſt, vt per ſolam abſtractionis, vel influxus poſſit eas annihilare. Hoc autem fieri non poteſt, niſi quatenus illæ in ſuo eſse & conſeruari à tali ilfluxu & actione pendent: ergo.

XV. Veteres Philoſophi depēdētiā creaturarū à Deo in conſeruatione cognouerūt Plato. Ariſt. Eſt ergo hęc veritas ſatis nota naturæ lumine, quam proinde Philoſophos etiam agnouiſse ſignificat Iuſtin. Mart. in orat. Parenetica ad Gent. latiuſque confirmat Eugubin. lib. 1. de peren. Philoſop. à c. 26. & lib. 3. fere per totum, ſumiturque ex Platone in Timæo, & ex Ariſtotele, vel ſub nomine eius, in libro de mundo ad Alexandrum, & lib. 12. de diuin. ſapien. ſecundum Aegyptios, capite 19. vbi dicitur: *Ab illo ſunt perpetuitas, locus & tēpus, eiuſdemq́ beneficio permanēt, & ſicut cētrum circuli in ipſo eſt: lineæ autem ab eo ductæ ad ambitum ipſeque ambitus cū punctis in eodem centro exiſtunt; ſic quoque naturæ oēs, tam quæ ad intellectum, quā quæ ad ſenſum pertinent, in agente primo conſiſtnut & confirmantur.* Infra vero inquirens quo modo res omnes dicantur permanere in primo opifice, cū forma permaneāt in materia, & materia in forma, & affectio in ſubiecto: reſpōdet præter hos modos eſse alium, quo res dicitur permanere in alio *vt in agente, verbi gratia, lux in lucēte, & radius in eo, à quo emanat, & deniq; qualibet eſsentia ſimplex in efficiente:* Triſmegiſtus ēt in Aſclepio, Deū vocat: *Mentē conſeruatricem rerū omnium, in qua omnia omnia viuunt atq; ſubſiſtunt.* Seneca eriam libro de Conſolat. ad Polybium, Deū vocat: *Cauſarum cauſam cuſtodientem & regentem omnia:* qui multa etiā ab hac rem habet in libro de Prouidentia. Deniq; Theologi ita ſentiūt de hac veritate naturali, eamq; alijs rationibus ſuadent, & exēplis declarant, vt uidere licet in Bonauētura in 1. d. 37. articulo primo, quęſtione prima. Gregorius in 2. diſt. 3. quæſt. 1. art. 3. Alenſ. 1. part. quæſt. 10. mēbr. 2. & 3. Heruæo in tractatu de æternitate mundi, quæſt. 6. & alijs, quos ſect. ſequent. referam.

Triſmeg. — Seneca. — D. Bon. Alenſ. Gregor. Heruęus.

Soluuntur rationes dubitandi.

XVI. Prima. AD primam rationem dubitādi, patet reſpōſio ex dictis: nam eadē indigentia, quæ eſt in eſse creaturæ in primo inſtanti quo fit, vt ſine alterius actione eſse non poſſit, eſt in illa quamdiu permanet in eſse. Quia cū ratione ſui eſse præciſè, & quatenus tale eſt, indigeat creatura diuino influxu vt ſit, quādiu eſt eodem influxu indiget. Neq; illa conſeruatio dici proprie poteſt iterata collatio euiſdē eſse, ſed ſicut ipſum eſse non eſt iterarum eſse, ſed eſt vnum eſse quod idem permanet: ſic ēt influxus quo res conſeruatur eſt ideo ſeu eadem collatio eiuſdē eſse, vt ſequente ſectione amplius explicabimus. Nec vero eſt ſuperfluus, quia ſine illo nō ſibi ſufficerēt res creatæ ut ſuſtentarētur in eſse. Quapropter deficiente hoc influxu, ſtatim in nihilum redigerētur, non quia ipſæmer res creaturæ ſe ipſas priuarent ſuo eſse: id enim repugnans eſt, ſed quia ab authore ſui eſse illo priuarentur, nō per actionē contrariam, ſed per ſuſpenſionem actionis neceſsarię vt eſse poſsenr. Et quoad hoc, eadē eſt ratio de entibus incorruptibilibus: illa enim licet ſecundū potentiam inttinſecam, & in ordine ad naturalia agentia, dicātur entia neceſsaria, non tamen in or-

dine ad extrinſecam potentiā Dei, à qua ſemper ac continuè pendent in ſuo eſſe. Vnde licet dicantur per ſe eſſe in ordine ad intrinſecam cauſam, quia non per formam diſtinctam, ſed per ſe habent eſſe in quo ſubſiſtāt, quod maxime verum eſt de immaterialibus ſubſtantijs, tamen in ordine ad cauſam extrinſecam non conuenit illis per ſe eſſe, ſed per ſuperiorem cauſam, & dependenter ab illa.

XVII. Secunda. Ad ſecūdum reſpondetur, ex vtroque capite ibi propoſito ſufficienter colligi hanc veritatem. Primum enim ad amplitudinem diuinæ potentiæ ſpectat vt nihil ſit, neque alio momento eſſe poſſit abſque influxu eius. Ad eādem item pertinet plenum dominium omnium rerum creatarum, & intrinſeca poteſtas annihilandi eas, ſuſpenſionem ſui influxus. Quocirca in humano artifice vel etiam in naturalibus agentibus vniuocis, quod poſſint efficere effectus, qui ceſſante actione ſua in eſſe permaneant, non eſt perfectio ſimpliciter, ſed ſuppoſita aliqua imperfectione; nimirum in artifice qđ non poſſit efficere rem aliquam ſecundum proprium eſſe, & entitatem eius, ſed ſolum ſecundum quandā formam & figuram conſurgentem ex ſitu & ordine talium rerum, qua imperfectione ſuppoſita, pertinet ad induſtriam artificis, res componere ex talibus rebus, tali ordine ac diſpoſitione, vt firmiter cohæreant, & ſtabiles ſint. In agente autem naturali ſupponitur, verbi gratia, quod de ſe agens vniuocum, quod non pertinet ad perfectionem ſimpliciter: nam cæteris paribus multo excellentius eſt agens, quod ex ſe eſt eminentioris ordinis, quam effectus, illumque eminenter continet. Tamen, ſuppoſita illa imperfectione, quod cauſa eſt eiuſdē rationis & ordinis cum effectu, pertinebit ad perfectionem non ſimpliciter, ſed illius ordinis, vt poſſit effectum æque perfectum ac permanentem efficere. Rurſus etiam colligitur neceſſitas conſeruationis ſufficienter ex imperfectione creati eſſe; nam ſi ex ſe tale eſſet vt poſſet vel per momentum permanere ſine actuali influxu primæ cauſæ, ēt in primo momento, vel in ipſa æternitate eſſe poſſet ſine tali influxu, neque ex intrinſeca ratione ſua poſtularet dependentiam ab alio, quod eſt proprium eſſe infinitè perfecti.

Ad exempla vero, quæ ibi afferuntur, primum re-
XVIII. ſpondetur, quod licet non quælibet inęqualitas effectus ad cauſam ſufficiat, vt effectus pendeat in cōſeruari; tamen hæc inæqualitas quæ eſt inter eſſe per eſſentiam & per participationem, ſeu inter eſſe indepēdens, & illud qđ eſt eſſentialiter dependens, ſufficit, vt hoc non poſſit ſine illius influxu conſeruari. Petitur autem in illis exemplis, vt explicemus quādo effectus pendeat in conſeruari à cauſa creata. Sed hoc declarabimus commodius in ſect. 3.

SECTIO II.

Quænam actio ſit conſeruatio, & quomodo à creatione differat.

I. Henric. Aureol. Gregor. IN hac re eſt prima ſententia Henrici quodlibeto 1. q. 7. aſſerenti in omni rerum productione, & conſeruatione intercedere duas actiones. Vnam qua res acquirit eſſe, aliam quam conſeruatur in eſſe, ex quibus illa præcedit, hęc ſubſequitur. Idem quodlibeto 9. quæſtione 1. Aureol. & Gregor. infra citandi. Fundamentum eſſe videtur, quia actio qua rei confertur eſſe eſt ſubita, & indiuiſibilis, & carens duratione ſeu permanētia, & ideo ſtatim præterit, eiq; ſuccedit actio qua res conſeruatur in eſſe: nā conſeruatio eſt actio permanens. Et confirmatur primo, quia ſi res eadem actione conſeruaretur qua fit, ſemper quamdiu eſt, eſſet in quodā continuo fieri, quia primū fieri continuo duraret. Con-

A ſequens aūt videtur valde abſurdū: nēpe ꝙ res ſubſtantialis & permanens, ſit in continuo fluxu. Confirmatur ſecundo, quia ſæpe videmus rem ab vna cauſa produci, & alia conſeruari: ergo tunc neceſſe eſt, diſtingui conſeruationem à productione: ergo & ſemper diſtinguūtur. Vltimo id confirmat ex Auguſtino libro de Anim. immor. c. 8. vbi de Deo ſic ſcribit; *Hæc vis & natura incorporea effectrix corporis vniuerſi, præsēte potentia tenet vniuerſū; non .n. fecit, atque diſceſſit, effectumque deſeruit*, & infra; *illa effectoria vis vacare non pōt, quid id, quod ab ea factum eſt, tueatur, & ſpecie carere non ſinat, quæ eſt in quantumcunque eſt; quod .n. per ſe nō eſt, ſi deſeratur ab eo per quod eſt, profecto non erit*, & cętera. Alia argumenta pro hac ſentētia refert ex Aureolo Capr.
B in 2. diſt. 1. q. 2. ar. 2. in arg. cont. 3. concl. Alia etiam affert Gregor. in 2. diſt. 1. quæſt. 6. concluſ. 4. Sed ea omitto, quia non habent ſpecialem difficultatem.

Secunda ſententia eſt, conſeruationem non eſſe aliam actionem à creatione ſecundum rem aut modum realem, ſed ſolum connotatione quandā aut negatione incluſa, ſeu ratione diſtingui; nā creatio dicit effectionem rei connotando, quod antea non fuerit; conſeruatio autem dicit eandem effectionē connotando quod res antea iam fuerit. Hæc eſt ſententia Diui Thomæ prima parte, q. 104. artic. 1. ad quartum, & de potent. q. 5. ar. 3. ad 6. & quæſt. 5. ar. 1. ad 2. & hanc ſequuntur communiter Thomiſtæ, Heruæus tract. de æternit. mundi q. 1. Aegid. de ent. & eſſent. q. 7. Ferrar. 3. contra Gentes cap. 65. Capr.
C ſupra qui refert ſpecialiter contra Henricum Bernardum de Ganaco, quodlib. 1. quæſt. 7. Et hæc ſententia, per ſe loquendo, vera eſt, vt tamen amplius explicetur, diſtinctio quædam adhibenda eſt. II. D. Tho. Heruæus. Ægidius. Ferrar. Capriol.

Quæſtionis reſolutio.

CONtingit enim interdum rem ab eadem omnino cauſa conſeruari, à qua fit; interdum verò à diuerſis, vel quia effectio fit ab vna cū adminiculo, vel concurſu alterius; conſeruatio vero fit à ſola vna cauſa, vel è cōuerſo, quia productio fit ab vna, ad conſeruationem autem multæ concurrunt. III.

Dico ergo primo; Quando conſeruatio eſt ab eodem omnino agente, & cum eodem cōcurſu cauſæ IV. Prima aſſertio.
D materialis, vel etiam cū eadē independentia à materiali cauſa: tūc cōſeruatio non eſt alia actio à productione vel creatione, niſi ratione tantū vel connotatione & habitudine. Quo fit, vt formaliter ac per ſe loquendo, actio & conſeruatio non ſint in re duæ actiones. Hæc eſt mens Diui Thomæ. Et probatur, quia nullum eſt principium ſufficiens ad diſtinguendas illas actiones: ergo ſine cauſa aſſerētur diſtinctæ. Quis enim credat ſolem, vel lucernam alia actione illuminare hūc aerem, cum primo applicatur, & deinceps? Quid .n. fuiſſet in cauſa, vt prior actio interrūperetur, vel ceſſaret, ut alia deinde inchoaretur? Rurſus deberet prima actio tantū per inſtās noſtri tēporis durare, quia qua ratione amplius duraret, sēper durare poſſet: ſubſequēs actio ergo
E vel duraret per aliud ſimile inſtans tātum, & ſic eſſent duo inſtantia immediata: vel duraret per totū ſubſequens tempus, quo res conſeruatur, & tūc eadem, vel maiori ratione idem dici poterit de priori actione, & uitabitur illa ſuperflua multiplicatio actionū. Adde quod illa ſecunda actio inchoanda eſſet per ultimum non eſſe, quod eſt præter naturā talium actionum. Itē in uiſione beata, uerbi gratia, alia eſſet actio qua beatus primo uidet Deū, & qua deinde perſeuerat in viſione Dei. Et ita prima actio non eſſet beatitudo, neque de ſe perpetua, quod eſt abſurdum. Imo hoc admittere in quacunque corporali uiſione, uel in oī intellectione & uolitione eſt præter omnem rationem, & pręter experientiā,

quan-

quantũ in hac re interuenire põt. Imò vix eſt homini poſſibile, perſeuerare tantũ per inſtãs in actione vitali, quam exercet. Mirũ etiã eſſet quòd in agente naturali, v.g. viſu variaretur actio, non mutato principio, neq; obiecto, neque paſſo, neq; effectu. Et ſimiliter quod in agente libero multiplicaretur actio abſq; vſu nouo libertatis. Tãdem actio habet vnitatem ex termino, & principio, vel etiam ex paſſo, ſi verſetur circa illud, ſed productio, & conſeruatio habent eundem omnino terminum: ergo ſi principium ſit idem, vt ſupponimus, actio, de qua agimus erit eadem, quia creatio nullum habet ſubiectum: idem aũt eſt ſeruata proportione in actione, & conſeruatione, quæ fit ex ſubiecto, ſi paſſum ſit idem.

V. Obiectio ni ſit ſatis

Dices: Etiam ex temporis diuerſitate ſolere actiones diſtingui, ideo enim Ariſtoteles ad motus vnitatem requirit vnitatem temporis: creatio autem, & conſeruatio fiunt diuerſis temporibus, vel ſaltem illa fit in primo inſtãti; hæc viro in toto tempore ſubſequendi. Reſpondeo ex ſententia Ariſtotelis, idem tempus cõtinuũ ſatis eſſe, vt motus ſit idẽ, & conſequenter vt actio ſit eadem: at in præſenti inſtans quo fit creatio, continue coniungitur tempori ſubſequenti quo durat conſeruatio: continẽ (inquam) eo modo, quo poteſt indiuiſibilis terminus rei diuiſibili immediatè copulari: hoc ergo ſatis eſſet vt illa actio eſſet vna, & ideò ſæpè dicit D. Tho. conſeruationem eſſe quaſi continuatam creationem. Quod non eſt intelligendum de continuatione propria, ſed noſtro modo intelligẽdi, ſeu per coexiſtentiam ad veram ſucceſſionem continuam Cõtinuatio enim proprie dicta, ſolum eſt in re diuiſibili: creatio autem, & conſeruatio ſunt vna actio indiuiſibilis: vnde eius vnitas maior eſt, eiuſque duratio non eſt per ſucceſſionem, nec per veram continuationem, ſed per eiuſdem indiuiſibilis actionis permanentiam, Nam quando non eſt ſucceſſio in termino, vel acquiſitione termini, neque in actione eſſe poteſt: hic autem non eſt ſucceſſio in termino quia eſt eſſe ſubſtãtiale indiuiſibile, neque in acquiſitione eius, quia ſimul totum acquiritur, & ſimul totum conſeruatur. Quo fit, vt cum dicitur, productio ac conſeruatio durare vno tempore continuo, intelligendum id fit de tempore extrinſeco; cui illa actio coexiſtit; nã ſi ſit ſermo de intrinſeca duratione, potius eſt vnum inſtans aut æuum indiuiſibile, quod totum ſimul incipit in primo inſtanti, totumque perſeuerat toto tempore ſequente, & in ſingulis partibus ac inſtantibus eius.

VI. Atque hinc confirmatur ratio ſuperius tacta, nã conſeruatio eſt vna actio, prout durat toto tempore poſt primum inſtans, & in omnibus inſtantibus cõtinuatiuis talis temporis: ergo etiam eſt vna actio cum ipſa productione vel creatione, quæ fit in primo inſtante. Patet conſequentia, quia non eſt maior ratio diſtinctionis inter primum inſtans, & tempus immediatè ſuſequens, quam inter quodlibet inſtans continuatiuo, & partem temporis, quæ poſt illud ſuccedit. Niſi quis fortaſſe fingat in ipſa cõſeruatione realem, & intrinſecam ſucceſſionem, quod & falſum eſt, & mihi improbabile, & ad huc relinquitur idem argumentum, quod eo modo, quo conſeruatio in ſe dicitur vna actio. ſ. continuatione, debeat etiam dici vna cum creatione, quia non minus coniungitur pars vltimo termino, quam continuationis, vt in linea pũctus terminatiuus vere illi vnitur, & ſuo modo conſtituit cum partibus vnum integrum, ſicut punctus continuatiuus.

VII. Obiectio diſſoluitur.

Vnde obiter ſoluitur argumentũ, ſi quis ita objiciat: Si Deus annihilaret angelum, & poſtea eundem crearet, actio creandi eſſet diuerſa, ſolum quia diuerſo tempore fit: ergo creatio, & conſeruatio, quæ diuerſis fiunt temporibus, erunt actiones diuerſæ. Reſpondetur enim idem argumentum fieri poſ- A ſe de conſeruatione, quæ priori, & poſteriori tẽpori vel inſtãti correſpõdet, qđ ſcilicet nõ ſit eadẽ actio, ſed infinitæ multiplicẽtur in ſucceſſione omniũ inſtantium, vel partium temporis. Negari ergo poteſt conſequentia, quia in illo caſu actiones eſſent interruptę, & diſcretę; hic vero eſt vna continua. Melius tamen dicitur antecedens nõ eſſe neceſſarium, nam poſſet Deus reproducere angelum eadem numero actione, qua illum creauerat: nõ enim illi difficilius eſt eandem numero actionem iterum efficere, quã eundem numero effectũ, vt alibi latius dixi. Tamen etiam poſſet ſi vellet diuerſa actione vti ad reproducendum eũdem numero effectũ, vt in ſuperioribus notaui. Et ideo nõ dixi antecedens eſſe falſũ, ſed incertum, quia pendet ex libera Dei voluntate. Vnde etiã nõ nego, quin poſſit Deus, ſi velit, variare actio- B nem in rei creatione, & conſeruatione, imò, & in ipſa conſeruatione prout fit in diuerſis partibus noſtri temporis: dico tamen id eſſe ſuperfluum, & non connaturale ſuppoſita identitate termini, & principij, maximè, quando non interrumpitur actio.

VIII. Qualis, et quanta creationis à conſeruatione diſtinctio.

Hinc præterea facile intelligitur diſtinctio rationis inter creationem, & conſeruationem; nã quod hęc ſaltem intercedat, ipſe diuerſus modus loquẽdi oſtendit: quia res non dicitur cõſeruari in primo inſtanti quo creatur: neque creari poſt primum inſtãs reliquo tempore quo conſeruatur: interuenit ergo aliquo diſcrimẽ ſaltem rationis inter illa duo: quod non eſt aliud niſi ſupra tactum, quod creatio ſub hac voce connotat negationem eſſe prius habiti: cõſeruatio vero è contrario connotat poſſeſſionẽ eiuſ- C dem eſſe prius habiti. Quod vero hæc ſit tantum diuerſitas rationis per ſe notum videtur. Et facile patet à ſimili ex ipſo termino, nã ipſe effectus creatus vt exiſtens in primo inſtanti, vel vt exiſtens in toto tempore ſequenti ſolum ratione poteſt diſtingui: ergo idem eſt in actione indiuiſibili, & ita ſunt impoſita diuerſa noĩa, quibus ſignificetur actio ſub illis diuerſis reſpectibus ac connotationibus. Interdum verò concipitur vel ſignificatur actio ſine illis reſpectibus, ſed indifferenter, & tunc indifferenter etiam dicitur de productione, & de conſeruatione: quomodo dicitur ſol illuminare aerem, & in primo inſtante, & toto tempore quo lumen, durat. Quo ſenſu etiam dicitur Deus *vſque modo operari*, Ioan. 5. vt Aug. exponit 4. Geneſ. ad liter. c. 12. & Auguſt. D alij patres ſupra citati. Ex his ergo ſatis patet tota concluſio. Cur vero vltimam partem eius addiderim, conſtabit ex ſequenti concluſione.

IX. Secũda aſſertio.

Dico ſecũdo; Interdum conſeruatio eſt diſtincta actio à productione ob diuerſitatem efficientis vel materialis cauſæ: tunc aũt eſt materialis potius diſtinctio, quam formalis inter productionem, & cõſeruationẽ. Prima pars declaratur & probatur, nam quantitas, v.g. in myſterio euchariſtiæ conſeruatur eadẽ numero, & in materia panis & ſeparata a pane. Et ideo alia actione fuit producta ex materia panis, alia conſeruatur ſeparata. Et rõ eſt, quia prior actio fuit eductio de potẽtia materiæ, vel concreatio cũ materia, aut comproductio cum pane, iuxta varias opiniones. Poſterior vero actio eſt ex nullo ſubiecto, & in re eſt idem qđ creatio, ſolũ non ita appella- E tur, quia res illa iam præexiſtebat. Vnde obiter intelligitur, hunc modum diſtinctionis inter productionem, & conſeruationem, ſcilicet vt altera ſit per modum eductionis, altera per modum creationis, vel è conuerſo, nõ poſſe naturaliter interuenire, niſi per miraculum aut ſupernaturale opus; nam forma quæ fit per actionem dependentem à ſubiecto, non poteſt naturaliter fieri aut conſeruari depẽdenter à ſubiecto. Et eadem ratione ſi accidens productum in vno ſubiecto, transmutaretur in aliud, & in eo conſeruaretur: actio illa qua cõſeruaretur in alio ſubiecto, eſſet diſtincta ab illa qua fuit productũ in

priori: quia eſſet quaſi noua eductio, nouaque dependentia diſtincta cauſa, tamen illa diuerſitas non poteſt eſſe naturalis, quia non poteſt accidens migrare naturaliter de ſubiecto in ſubiectum. A

X. Diſtinctio creationis à conſeruatione ab variatione efficiētis.

Alio modo poteſt diſtingui conſeruatio à productione ex parte principij, vt cũ ignis producitur ab igne, & poſtea conſeruatur à ſolo Deo. Vel cũ aqua calefit à ſole, vt ab igne, & remoto ſole aut igne retinet calorem; tunc enim neceſſe eſt conſeruationẽ eſſe nouam actionẽ diſtinctam. Quod facile patet, quia ceſſauit prior actio, & dependentia, iam.n. ignis non agit in aquam, v.g. aut in alium ignem genitum, & conſequenter ceſſauit etiam prior actio vt erat à Deo: nam in re erat omnino eadem cũ actione ignis, vt ſequente quæſtione declarabitur: ergo eſt noua actio, qua Deus ſe ſolo illum effectum conſeruat. B Imo contingit priorem actionem eſſe ſucceſſiuam; conſeruationem verò eſſe indiuiſibilem, & permanentem, quia per hanc nihil nouum acquiritur per partes, ſed quod acquiſitum eſt paulatim, ſimul, & indiuiſibiliter conſeruatur: loquor enim de pura conſeruatione quæ fit ſine augmẽto. Denique ratio eſt, quia actio, cũ per ſeipſam pendeat ab agẽte, non poteſt variare dependentiam, vel habitudinem ad agens, quin varietur actio. Et ideo ſi lumen producatur, ab vna lucerna, & conſeruetur ab alia, conſeruatio eſt actio diſtincta à productione? & in vniuerſum idem eſt quandocunque eſt diſtinctum conſeruans à producente.

XI. Ex quo obiter intelligitur, hunc modum diſtinctionis nõ habere locum naturaliter in creatione, C & conſeruatione illi correſpondente, quia naturaliter non poteſt res creari, neque creata conſeruari niſi à ſolo Deo: ſecus vero eſt ſupernaturaliter: nam ſi Deus crearet rem per inſtrumentum creatum, & poſtea conſeruaret ſe ſolo, vel è conuerſo, tunc etiam actio eſſet diſtincta propter eandem rationem. Dixi autē eſſe collactionem faciendam inter conſeruationem correſpondentem creationi; quia ita eſt formaliter ac per facienda comparatio, quoties inquiritur de diſtinctione inter productionem, & conſeruationem. Nam ſi quis comparet conſeruationem ignis, in materia cum creatione quacunque, clarum eſt eſſe actiones diuerſas, Item ſiſtendũ eſt in actione, & cauſalitate cauſæ efficientis: nam ſi quis compararet creationem materiæ, v.g. ad conſeruationem, D prout ſuo modo eſt à forma actuante illam, ſic alia eſt cauſalitas formæ ab actione agentis: tamen id non eſt formaliter comparare conſeruationem actiuam cum productione.

XII. Vnde tãdem intelligitur cur in hac aſſertione dixerim diſtinctionem hanc inter conſeruationem, & productionem eſſe per accidens ac materialem: in ſuperiori vero dixerim idẽtitatem eſſe per ſe ac formalem. Quia nimirum diſtinctio quã explicuimus, non eſt inter conſeruationem, & productionem, ex eo quod vna eſt cõſeruatio, & altera productio: ſed ex eo quod vna eſt ab vna cauſa, & altera ab alia. Quæ diſtinctio erit eadẽ inter duas productiones, vel etiam inter duas conſeruationes, ſi eandem diuerſitas principiorũ intercedat: ergo productio, & E conſeruatio per ſe non habeant hanc diuerſitatem, ſed potius identitatem, ſi formaliter ac præciſè comparentur.

Satisfit argumentis.

XIII. Argumenta prioris ſententiæ ferè nõ indigent ſolutione. Negatur .n. creationem ex neceſſitate dare tantum per inſtans noſtri temporis ſecundum rem loquendo; durat enim quamdiu conſeruatio permanet: ſecundum nomen autem ſeu cõnotationem dicitur, ſolum durare per inſtans, quia tãtum pro illo inſtante connotat negationem prioris exiſtentiæ. Loquimur autem ſemper de creatione, quæ eſt cũm nouitate eſſendi; nam illa quæ eſſet ab æterno, non duraret per inſtans noſtri temporis, ſed eſſet nũc æternitatis, in eaque diſtinguerentur creatio, & conſeruatio, modo proportionali, vt diſputatione præcedente declarauimus. Ad primam confirmationem reſpondetur, cum res permanens dicitur eſſe in quodam cõtinuo fieri, æquiuocam eſſe locutionem: nam eſſe ſemper in fieri ex rigore verborum ſignificat eſſe in quodam continuo tranſitus & ſucceſſione; in hoc autem ſenſu falſa eſt propoſitio, non tamen ſequitur ex prædicta ſententia, vt per ſe notum eſt. Alius vero ſenſus eſſe poteſt, quod creatura quamdiu eſt, actu pendet a prima cauſa, à qua ſemper recipit eſſe per eundem actualem influxum, quo creata eſt. Et hoc ſenſu eſt vera propoſitio, tamen eſt impropria, quia fieri in rigore cõnotat quandã nouitatem eſſendi. Secunda confirmatio probat ſecundam concluſionem à nobis poſitam. Verba autem D. Auguſtini, vel nihil ad rem faciunt, vel ad ſummum confirmant eandem concluſionem.

SECTIO III.

Vtrum res omnes à ſolo Deo pendeant in conſeruari.

Diximus pertinere ad efficacitatem primę cauſæ, vt res omnes in eſſe conſeruet: ſequitur vt declaremus, an hoc ſit proprium eius, & conſequenter explicamus communem diuiſionem cauſarum in eas à quibus effectus pendent tantum in fieri vel etiam in conſeruari. Et inueſtigabimus radicem huius diuerſitatis, an ſcilicet ſufficiens ſit, quod cauſa ſit vniuoca, vel æquiuoca, vel ſi hæc non eſt ſatis, quænam illa ſit. I.

Senſus quæſtionis exponitur.

II. Varijs titulis vna res ab alia in ſui conſeruatione dependere poteſt.

Primum aũt omniũ aduertendum eſt ex D. Th. 1.p.q.104.ar.1.& 2. varijs modis intelligi poſſe vnam rem conſeruari ab alia ſcilicet illa ſe, vel per accidens. Per accidens dicũtur cõſeruare conſeruare rem ea, quæ illum protegunt à contrarijs, vel eis reſiſtendo vel ea remouendo. Et hoc modo certum eſt Deum conſeruare vnã creatutam mediante aliã. Angelus enim poteſt facile conſeruare hominem auertendo lapidem, ignem, &c. de quo non eſt quæſtio, quia hæc nõ tam eſt cõſeruatio, quam alia mutatio localis, vel alterationis, ad quam ex accidente ſequitur, vt res, quæ iam erat, non corrumpatur, & ita conſeruetur. Conſeruatio autem per ſe poteſt ſubdiſtingui, nã vna eſt directa, & immediata, quæ cõſiſtit in perſeuerãte influxu ipſiuſmet eſſe quod per productionem communicatum fuit. Alia verò eſt conſeruatio ſolum mediata aut remota, quæ cõſiſtit in influxu aliquarum diſpoſitionum vel formarum, quæ neceſſariæ ſunt, vt res conſeruetur in eſſe. Et priorem videtur D. Thom. ſupra ad 1. vocare conſeruationem principalem: poſteriorem verò ſecundariam. De hoc igitur poſteriori modo conſeruationis nulla eſt quæſtio, quia certũ eſt hoc modo quaſdam creaturas conſeruari per aliãs: ſic enim dicit Ariſt. 12. Metaph. tex. 34. cęlum, & ſolem diuino motu ſuo cõſeruare hæc inferiora, Et ratio eſt, quia hic modus conſeruationis ſolum conſiſtit in productione aliquarum qualitatum, vel formarum. Vnde ſicut vna creatura agit in aliam, ita etiam poteſt agere in qualitates conſentaneas naturæ eius, quibus commode conſeruetur.

III. Vbi duo ſunt conſideranda, vnum eſt, conſeruationem proprie dici de illa, quę eſt per efficientiam, quomodo nunc de illa loquimur; extendi tamen ad alia

alia genera cauſarũ, præſertim materialis & forma- A
lis. Quomodo forma conſeruatur per materiam, & materia ſuo modo per formam, & cõpoſitum per diſpoſitiones materiales. Hac ergo rõne dici poteſt materia conſeruari medijs cauſis ſecundis, quia licet mediate non influant eſſe in illam, tamen inducunt in eam formas, quibus mediantibus conſeruatur. Et ſimili rõne qui producit connaturales diſpoſitiones, dicetur conſeruare ſubiectum: quo modo ſol conſeruat viuentia, fouendo naturalem calorẽ eorum. Alterum obſeruandũ eſt, conſeruationem interdum tribui indiuiduo, interdum vero ſpeciei, quo dicitur conſeruari ſpecies per continuam generationem indiuiduorum quæ eſt etiam impropria cõſeruatio; nam potius eſt generationum ſuc- B
ceſſio. Vnde neq; de hac eſt ſermo, quia conſtat, generationes has fieri medijs cauſis ſecundis. Eſt ergo ſermo de propriiſſima conſeruatione, per directum & immediatum influxum continuum ipſius eſſe in eadem ſingulari re.

Quæſtionis reſolutio.

IV. DIco igitur primo, Nulla ſubſtãtia creata pendet in conſeruari quoad ſuũ eſſe ſubſtantiale à cauſa creata. Notauit hoc Capre. in 2. diſt. 1. q. 2. art. 3. ad 4. contra tertiam concluſionem, ex D.Th. q. 5. de potent. artic. 1. ad 7. Poteſtq; inductione, & ratione ita oſtẽdi; nam in rebus incorruptibilibus, quæ per creationem fiunt, res eſt clariſſima, vt no- C
tauit D.Tho. 3. par. q. 13. art. 2. quia conſeruatio harum rerum fit per eandem actionem perſeuerantẽ, qua creantur. Item, quia illa actio qua cõſeruatur, non eſt ex materia, quia vel res, quæ per illam conſeruantur, non habent materiam, ſed ſunt ſimplices, vel ſi habent, talis influxus ſimul terminatur immediate ad eſſe ipſius materiæ, & ideo qua rõne creatio harum rerum eſt propria ipſius Dei, eadem etiam conſeruatio. Quod ẽt eſt verum de materia prima rerum generabilium: nam de cõſeruatione, quæ eſt per formam, iam diximus eſſe mediatã & impropriam. Maximẽ ſi verum eſt, formam non concurrere proprie & à priori ad conſeruationem materiæ, ſed tantum à poſteriori, & quaſi diſpoſi- D
tiue, vt in ſuperioribus tactum eſt.

V. Præterea ſubſtantiæ corruptibiles inprimis non pendent in conſeruari à ſubſtantijs creatis immaterialibus; nam hæ non poſſunt per ſe efficere eductionem formarum de potentia materiæ: ergo nec conſeruationem: eſt.n. eadem ratio de conſeruatione. Item non pendent in conſeruari à generãtibus vniuocis, vt experientia conſtat. Et ratio eſt, quia recipiunt perfecte eorum formas ſecundum ſpeciem. Item: quia alias vnum indiuiduum vnius ſpeciei ſecundum ſuũ eſſe diceret eſſentialem, vel ſaltem connaturalem habitudinẽ dependentiæ in ipſo eſſe ab alio indiuiduo eiuſdem ſpeciei, & ſic vel procedendum eſſet in infinitum, vel neceſſario ſiſtendum eſſet in aliquo, vel aliquibus, quæ nõ con- E
naturali modo conſeruarentur: vtrumq; aũt eſt plane falſum vt conſtat. Rurſus neq; à generãte æquiuoco, ſi illud ẽt ſit ſubſtantia genita, vt etiam conſtat experientia: nam, licet equus generet mulum, genitum non pendet in cõſeruari à generãte. Et in his & ſimilibus fortaſſe ratio eſt, quia hæ generationes ſunt aliquo modo per accidens, & ideo effectus ratione ſui eſſe non dicit intrinſecam dependentiam à tali cauſa, ſed ſolum ratione talis fieri. Aliam generalem rationem ſtatim tractabimus.

VI. Tandem poſſunt hæ ſubſtantiæ generabiles cõparari ad cœleſtes & incorruptibiles ſubſtãtias cõpoſitas. Et ſic aliqui exiſtimant ſubſtantias inferiores pendere in conſeruari à cœlo, quod ſine probatione veriſimile indicat Fonſeca cap. 2. q. 9. ſect. 2. lib. 5. Metaph. Sed id negat D.Tho. ſupra. Reddit

Ratio D. Tho. pro cõcluſione explicatur.

autem rationẽ ſatis obſcurã his verbis: *Actio agentis corporalis non ſe extendit vltra motum: & ideo eſt inſtrumentum primi agentis in eductione formarum de potentia in actum, quæ eſt per motum: nõ autem in conſeruatione earũ, niſi quatenus ex aliquo motu diſpoſitiones in materia retinentur, quibus materia ſit propria formæ. Sic enim per motum corporum cœleſtium inferiora cõſeruantur in eſſe.* Quæ ratio duobus modis explicari põt: primo, quod agẽtia corporalia nõ attingunt eductionem formarũ immediate, ſed tm̃ diſpoſitiue, & ideo non poſſint eſſe propria cauſa conſeruationis. Sed hic ſenſus eſt contra principia D.Tho. & contra mentem eius in illo loco. Nam, iuxta illum ſenſum eodẽ modo penderet forma in conſeruatione ſicut in eductione à corpore cœleſti, quod tñ D.Tho. negat. Tunc aũt difficile relinquitur, cur eo inſtrumentali modo quo agens corporale mediante motu, eſt cauſa eductionis formę ſubſtantialis, non poſſit ẽt eſſe cauſa cõſeruationis eius. Secundus ergo ſenſus eſſe videtur, quod cœlum, quia non agit in inferiora niſi medijs accidentibus, ſolum inſtrumentaliter attingit effectionem formæ ſubſtantialis, & ideo ſolũ habet hanc efficiẽtiam quãdiu durat alteratio præuia, quia inſtrumẽtum ſolũ agit ad effectũ principalis agentis præuia ꝓpria actione: ceſſante ergo motu alterationis ceſſat actio cœli circa ipſam ſubſtantiã. Conſeruãtur aũt huiuſmodi res ceſſante alteratione, quãuis non generentur, niſi mediante illa, & ideo nõ pendent in conſeruari à cœlo, ſicut pendent in fieri.

Eſtq; in hoc ſenſu ratio hæc probabilis, quæ po- VII.
teſt ita declarari amplius & cõfirmari, quia ſubſtãtia creata non efficit aliam, niſi medijs accidẽtibus vt inſtrumentis, ſed nulla ſubſtantia ex natura ſua pẽdet in ſuo eſſe & cõſeruari ab efficientia accidentiũ, imo in vniuerſum nullus effectus nobilior inſtrumento videtur per ſe pendere in conſeruari ab actione inſtrumenti, eſto interdũ pendeat in fieri, quia tale agens non eſt aptũ ad efficiendũ talẽ effectum, niſi medio inſtrumento, vt licet ſpecies intelligibilis fiat medio phantaſmate vt inſtrumẽto, nõ pendet ab illo in conſeruari, & ſic de alijs. Et ratio eſſe videtur, quia habitudo ad inſtrumentum ignobilius non põt fundari in intrinſeca natura & indigentia ipſius effectus, ſed ad ſummũ in natura, vel volũtate agentis, quia vel non eſt ſufficiens, vel nõ vult agere ſine tali inſtrumento. Vnde hic optime quadrat diſtinctio D.Th. prout à nobis ſupra explicata eſt de cauſa ſolius fieri, vel ẽt ipſius eſſe. Nam qñcunq; cauſa medio inſtrumẽto imperfecto agit perfectũ effectũ, eſt cauſa ipſius fieri, nõ vero ipſius eſſe, quia nõ eſt veriſimile, talem effectum ex vi ſui eſſe abſolute cõſiderati poſtulare talem cauſam vt ſit, ſed ad ſummũ vt fiat tali genere ꝓductionis. Et ideo talis effectus nunquam pendet à tali cauſa in conſeruari. Quia ergo cœlũ nullam ſubſtantiã inferiorem efficit, niſi hoc modo. ſ. per accidentia, quæ ſunt ignobiliora inſtrumenta, quã effectus ſubſtantiales; ideo licet hæ ſubſtantiæ interdum à cœlis fiant, non tamen ab ijs in conſeruari pendent.

Quod põt tertiò in hunc modũ oſtendi, quia ele- VIII.
menta ſecundũ ſuas ſubſtantias nõ pendent in conſeruari à cęlis: ergo nec mixta pẽdere poſſunt: ergo nullæ ſubſtantiæ corruptibiles ita pendent à cœlo, quia hæ nõ ſunt, niſi aut ſimplices aut mixtæ. Antecedens probatur, tũ experientia; nã ignis aut aqua per ſe loquendo æque conſeruatur in abſentia vel præſentia Solis, & quomodocũq; mutetur influentia cœli: tũ ab origine, quia cœli & elementa æque primo creata ſunt: vnde elementa per ſe & natura ſua nõ pendent in fieri à cœlo: ſed vel primo fiunt per creationem, vel poſtea vnũ aptum eſt generare ſibi ſimile: ergo neq; in conſeruari pendent. Prima vero conſequentia probatur à paritate rationis,

nis, vel etiam à fortiori, quia formæ miſtorum ſunt A perfectiores, & ex ſe æque permanentes. Quod etiã experientia confirmat, quia licet aurum generetur à Sole, conſeruatur ſine præſentia vel actuali influentia Solis, & ſic de alijs. Nulla ergo ſubſtantia reperitur, quæ immediate & directe pendeat in ſuo eſſe ab alia ſubſtantia creata. Neq; inuenio rationem quæ vel probabiliter oppoſitum ſuadeat, cui reſpondere neceſſe ſit.

IX. Quæ accidentia pẽdeant in cõſeruari a ſuis cauſis, quæ non.

Dico ſecundo: Accidentia non ſemper pendent in conſeruari à ſuis cauſis etiam æquiuocis. In cauſis.n. vniuocis eſt res manifeſta, & experientia, & rõne ſupra facta, quæ in vniuerſum probat, effectũ nunquam pendere à cauſa vniuoca ſeu eiuſdem rationis in eſſe, ſed in fieri tantum. De effectu autem facto à cauſa æquiuoca, patet in calore facto à Sole: B permanet.n. ceſſante influxu eius, & idem eſt de alijs primis qualitatibus, quæ à luna & alijs aſtris fiunt. Rationem vero ſtatim inquiremus.

X. Dico tertio: Aliqua accidentia pendent in fieri, & conſeruari à cauſis æquiuocis creatis. Hęc etiam concluſio conſtat experientia; ſic.n. pendet lumen à Sole, vel alio lucido; ſpecies intentionales ſenſuũ externorum ab obiectis: actus vitales à potẽtijs, & in vniuerſum motus ab aliquo actualiter mouente. Atq; ita fit, vt tantũ hi effectus non dependeant à ſolo Deo in conſeruari. Dico autem *à ſolo*, quia etiam ab ipſo pendent immediate in conſeruari; nam, eo modo quo omnis operatio creaturæ eſt etiam immediate à Deo, vt infra dicemus, hæc etiã conſeruatio, quæ per creaturam fit, eſt etiam imme C diate à Deo: eſt enim eadem ratio, cum hæc conſeruatio ſit quædam operatio, ſeu efficientia. Et ita in hoc nulla eſt difficultas.

XI. Sed magna eſt in reddenda rõne huius dependẽtiæ: non.n. ſufficienter redditur ex eo, qđ cauſa eſt æquiuoca, & effectus imperfecte participat virtutẽ cauſæ: nã conſtat ex præcedente aſſertione, hãc rationem non ſufficere in alijs effectibus æquiuocis. Vnde ẽt difficile eſt rationem aſſignate, ob quam quidã effectus æquiuoci cauſatũ creatarũ non pendeant ab illis in conſeruari: alij vero pendeãt. Quã difficultatem attigit D.Th. 1.p.q.84.ar.1. vbi tacite quærit, cur aqua calefacta retineat calorem ceſsãte actione ignis: aer vero non retineat lumen, ceſſante actione Solis. Et ſolum reſpondet; *Quia materia* D *aquæ eſt ſuſceptiua caloris ignis ſecundũ eandẽ rationem, qua eſt in igne; aer vero non eſt ſuſceptiuus luminis ſecundum eandẽ rationẽ qua eſt in Sole:* Hæc vero ratio non videtur ſufficiens, quia poteſt argumẽtum cõmutari; nã lumen cauſatum ab igne in aere non conſeruatur, ceſſante actione ignis, calor vero cauſatus à Sole conſeruatur: & tamen aer eſt ſuſceptiuus luminis ſecundum eandem rationẽ, qua eſt in igne, & non eſt ſuſceptiuus caloris ſecundũ eandem rõnem qua eſt in Sole. Deinde inquiro, quid ſit qualitatem aliquã recipi in paſſo ſecundum eandem rationem qua eſt in agente, quos.n. poteſt habere ſenſus. Prior eſt vt idem ſit recipi ſecundũ eãdem rationem, quod eſſe eiuſdem ſpeciei, & ſic nõ concludit ratio, tum quia calor factus à Sole nõ eſt E eiuſdem ſpeciei, tum etiã quia probabile eſt, aerem eſſe ſuſceptiuum luminis ſecundũ eandem rationẽ qua eſt in Sole. Maximè ſecundum eundẽ D.Tho. qui 1.par.q.67.art.3. ex eo probat lucem Solis non eſſe formã ſubſtantialem, quia in aere eſt accidens. Quæ ratio non eſſet efficax niſi ſupponeret lumen aeris & lucem Solis eſſe eiuſdem rationis.

XII. Alter ſenſus eſt, vt qualitatem recipi ſecundum eandem rationem idem ſit, quod produci coniunctam in paſſo eidem radicali principio. i. eidem formæ ſubſtãtiali prout erat in agente, quem ſenſum magis D.Tho. indicat, dum ait; *Aer natus non eſt recipere lumen ſecundum eandem rationem, ſecundũ quam eſt in Sole*, & exponit: *Vt.ſ. recipiat formã Solis, quæ eſt principiũ luminis:* Vnde cõcludit: *Et ideo quia non habet radicem in aere, ſtatim ceſsat lumen, ceſsante actione Solis.* Et eundẽ ſenſum magis explicat dicta q.67.ar.3. ad primũ, vbi ait, qualitatem ſequi formã ſubſtantialem, & ideo ſicut ſe habet ſubiectũ ad receptionem formæ ſubſtantialis, ita ſe habere ad receptionem & retentionem qualitatis. Vnde concludit, ſi cum qualitate recipiatur forma ſubſtantialis, tunc firmiter recipi, & ſine dependẽtia in conſeruari ab agente creato: ſi vero recipiatur imperfecte. i. diſponendo, & præparando materiam ad talem formam, tunc etiam conſeruari aliquãdiu ceſſante actione agentis, facile tamen abijci: ſi aũt qualitas nec recipiatur cum forma, nec diſponat ad formã, oĩno non manere ceſſante actione extrinſeci agentis. Ex hoc ergo ſenſu talis concluditur ratio: nã quia calor ſiue ab igne, ſiue à Sole productus, ſemper diſponit ad formã ignis, ideo non omnino pendet in conſeruati à tali agente, lumen vero aeris formaliter ac per ſeſe non diſponit ad aliquam formam ſubſtãtialem, ſiue fiat à Sole, ſiue fiat ab igne: aer enim illuminatus à quocunque, ſi non calefieret, non diſponeretur ad formam ignis, & ideo omnino pendet in conſeruari.

Sed neq; hoc modo explicatus ille diſcurſus videtur efficax. Primo, quia non eſt vniuerſalis: actus XIII .n. ſcientiæ pendet in fieri, & conſeruari ab agente: habitus aũt non ita pendet: neuter aũt diſponit ad formã ſubſtantialem. Deinde ſpecies intelligibiles factæ ab intellectu agente non pendent in cõſeruari ab illo, & tñ non diſponunt ad formã ſubſtantialem. Præterea figura, color, & aliæ qualitates ſimiles nõ diſponunt ad formã ſubſtãtialẽ & ſunt qualitates permanentes, quæ non depẽdent ab aliqua cauſa conſeruante effectiue. Deniq;, quod qualitas diſponat ad formam, vel non diſponat, videtur impertinens, vt in conſeruati pendeat à ſuo agente.

Alij ergo putant rationem eſſe reddendam ſolũ XIV. ex intrinſeca natura talium qualitatũ vel effectuũ, quia nimirũ tales ſunt vt eſſentialiter vel connaturaliter includant dependentiã à tali cauſa. Quæ ratio explicatione indiget, ne videatur tota res ad occultam rei naturã reuocari: qđ non tã eſt rõnem reddere, quã eius ignorantiã fateri. Verũ eſt.n. hãc dependentiam fundari in aliqua ſpeciali conditione vel natura talium effectuum: exiſtimoq; non in oĩbus prouenire ex eadem radice, ſed iuxta vniuſcuiuſq; effectus naturã quærendam eſſe in illo rationem talis dependentiæ. Itaq; in motu facile redditur ratio cur ſemper pendeat ab actuali agente, quia nimirum eius eſſe non tam eſt eſſe, quã fieri: quia ergo fieri non poteſt eſſe ſine agere, ideo nec motus ſine mouente. Et hæc ratio probat de omni dependentia quatenus talis eſt; nam illa vel eſt quoddam fieri, vel eſt ipſa conſeruatio. Et ideo per ſeipſam eſſentialiter vel intrinſece pendet ab agente, & talis dependentia à tali agente.

Mot⁹ quare ab agẽte in conſeruari pẽdeat.

Atque hinc etiam facile redditur ratio de actibus immanẽtibus, ſi, vt multi volunt, ſunt tm̃ actiones & non qualitates; nam oĩs actio per ſe ipſam eſt eſſentialis dependentia ab agente. Sed, quia oĩs actio habet ſuum terminum, & omnis dependentia, eſt alicuius dependentia, ideo vt verius ſupponimus hos actus eſſe quaſdam qualitates dependẽtes à ſuis potentijs. Et ratio optima redditur ex natura talium qualitatum: ſunt.n. eſſentialiter actus vitales, qui ad informandum poſtulant facultatem influentem in ipſos, vnde, quia naturaliter eſſe non poſſunt, niſi actu informando ſuum proximum, & intrinſecum principium, ideo etiam naturaliter eſſe nõ poſſunt, niſi actualiter ſint ab ipſo. Quæ ratio ceſſat in habitibus, & alioqui habitus imitãtur potentias: ſunt enim cũ illis principia agendi, & dan-

XV. Quare actus immanẽtes.

& dantur ad diſponendas & iuuandas ipſas poten
tias: & ideo natura ſua ſunt permanentes & indepẽ
dentes ab actuali efficientia ipſarum potentiarum.

XVI. Species ĩtẽtionales quę pẽdeant in cõſeruari ab agentib. quæ non.

De ſpeciebus aũt intentionalibus non põt rõ red
di ex generali natura earũ, cũ videamus quaſdam
pendere in conſeruari à ſuis proximis agentib. alias
verò minimè. Et ideo reddi poteſt ratio, vel in fina
li cauſa, quia quædam inſtitutæ ſunt ad cognoſcen
dum tantum in præſentia obiectorum: aliæ vero vt
retineantur in memoria: vel vlterius ex his diuerſis
finibus intelligi põt, ſpecies ſenſuum externorũ eſ-
ſe valde imperfectas, & eſſe quaſi inſtrumenta con
iuncta ſuorum obiectorum, ideoq; natura ſua pen-
dere ex actione eorum in eſſe & conſeruari: alias
vero ſpecies vel ſenſibiles, vel intelligibiles eſſe per
fectioris rõnis, & ideo magis eſſe independentes.

XVII. De qualitatib. phyſicis eadẽ quæſtio tractatur.

De alijs vero qualitatibus phyſicis, de quibus ſo
lis videtur D. Th. locutus citatis locis, probabiles
ſunt eius rõnes: nam hæ qualitates, vel diſponunt
ad formã, vel conſequuntur illam. Quæ diſponũt,
quia ex natura ſua antecedunt formã, ideo poſſunt
ſaltem in eſſe remiſſo præcedere talem formã, & cõ
ſequenter ẽt poſſunt manere ſine illa, quæ vero for
mã conſequuntur, non poſſunt eſſe niſi vel intrin-
ſece ab illa manent, vel ab agente habente talẽ for
mã actualiter pendeãt. Addere præterea poſſumus
aliam rõnem generalem, quod qualitates vnius ſpe
ciei nunquam pendent in conſeruari a qualitatibus
eiuſdem ſpeciei, propter rõnem ſuperius factã de
cauſis vniuocis. Et ideo valde probabile eſt lumen
& lucem Solis ſpecie differre. Qualitas autem quæ
aliquando fit ab alia ſuperiori & ſpecie diſtincta,
talis interdum eſt, vt, per ſe loquẽdo, fieri poſſit ab
alia eiuſdem ſpeciei. Et tunc licet interdum fiat a
ſuperiori qualitate, nõ pendet ab illa in cõſeruari.
Quia cum ex natura ſua non petat dimanationem
ab illa ſuperiori cauſa vt fit, non eſt cur ab illa pen-
deat in conſeruari, licet ab illa fiat, iuxta doctrinã
datã in ſect. 1. explicando rõnem dubitãdi. Et hinc
eſt quod calor, licet fiat per actionem Solis, conſer
uetur ſine actione eius, quia natus eſt fieri ab alio
calore. Quando vero qualitas talis eſt, vt in extra-
neo ſubiecto nunquã poſſit naturaliter fieri, niſi à
ſuperiori qualitate connaturali modo exiſtente in
ſuperiori agente, tunc ſignum eſt, pendere ab agen
te in conſeruari, quia ſicut abſolute indiget illa
emanatione vt fit, ita ſimilem influxum requirit vt
in eſſe permaneat: & ideo lumen in aere non con-
ſeruatur ſine præſentia Solis, vel alterius, quod in
natura lucis cum Sole conueniat. Et hanc rationẽ,
licet ſub alijs verbis, indicauit Caietanus defen-
D. Tho. dens rõnem D. Th. prima parte, q. 104. art. 1. dubio
vltimo, & applicari poteſt ad omnes effectus tam
ſubſtantiales, quam accidentales.

Dubium primum incidens.

XVIII. SEd adhuc ſuperſunt duæ difficultates. Prior eſt,
quia oĩs qualitas pendet ab aliquo agente pro
ximo in fieri & conſeruari: vnde ẽt in calore ceſſan
te actione ignis, adhibet Deus aliam actionem qua
ſe ſolo conſeruat talem calorem, vt ſupra diximus,
quæ actio talis eſt, vt æquiualeat actioni, quam ha-
bebat ignis cũ communi concurſu Dei: vnde per
ſe eſſet ſufficiens illa actio ad producendum illum
calorem, ſi non eſſet productus, quia per illam ſolã
dat Deus eſſe tali calori, tanquam ſufficiens cauſa il
lius eſſe. Quotieſcunq; ergo ceſſat actio proximæ
cauſæ, effectus conſeruari non poteſt, niſi ſupplen-
te Deo actiuitatem talis cauſæ: ergo vel oĩs effectus
pendet in conſeruari à ſua cauſa proxima, vel nul-
lus, quia ſi in omni cauſa proxima Deus velit ſup-
plere abſentiam eius, nunquam effectus pendebit
in conſeruari à tali cauſa. Vel denique reddẽda eſt

A ratio, cur Deus in quibuſdam effectibus ita ſe ha-
beat vt ceſſantibus cauſis proximis ipſe continet
(vt ita dicam) conſeruationem eorum; in alijs ve-
ro non item. Vel cur hoc poſtulet natura rei, ut
vnus effectus pendere dicatur à ſua cauſa proxima
in conſeruari, & non alius.

Ad hanc difficultatem reſponderi poteſt negan-
do, ad conſeruandũ ſine igne calorem productum XIX. Enodatur
ab igne, tantam efficacitatem adhibere Deum, quã
ta ſufficeret ad producendum calorem ſine igne, ſi
à principio adhiberetur, ſed eã ſolũ vim quã Deus
adhibet concurrendum cũ igne, ſufficere poſtea ad
conſeruandũ calorem per ignem productũ. Et quia
ſimilis efficacia non ſufficeret ad conſeruandũ ſine
Sole lumen productum à Sole, ideo optima ratio
B redditur cur remoto igne Deus continuet (vt ſic di
cam) concurſum conſeruatiuum caloris; remoto
autem ſole non continuet concurſum conſeruati-
uum luminis. Nã, ſi remoto proximo agente neceſ-
ſarium ſemper eſſet Deũ maiorem vim adhibere,
non poſſet ratio reddi, cur illa maior actiuitas de-
bita ſit effectui, vel certe cur potius magis vni quã
alteri debeatur. Sicut recte intelligimus cur anima
rõnalis conſeruetur à Deo ſeparata à corpore: non
autem anima equi, quia nimirum eadem actiuitas
Dei, quæ ſufficit ad conſeruandam animam ratio-
nalem vnitam corpori, ſufficit ad conſeruandam ſe
paratam: quod non ita eſt in anima equi. At vero, ſi
ad conſeruandum animam rationalẽ extra corpus,
neceſſarium eſſet Deum adhibere maiorem cõcur
C ſum quo ſuppleret carentiam coniuncti corporis,
non poſſet ratio reddi cur talis maior concurſus de
bitus eſſet animæ rationali, vel cur non ẽt eſſet de
bitus animæ equi: nam ẽt illam poſſet Deus cõſer-
uare extra corpus adhibendo maiorem concurſũ.

Hæc vero reſponſio nec ſumit verum fundamen XX.
tũ, neque ẽt ex illo ſatisfacit. Primũ. n. impoſſibile
videtur, quod Deus ſola ſua virtute conſeruet for-
mã in materia, ſiue illa ſit calor, ſiue quæcunq; alia
materialis, & tñ quod ibi non intercedat dependẽ
tia ſeu actio totalis per ſe ſufficiens ad dandũ eſſe
tali formæ, ſi à principio, & cæteris partibus eſſet in
talem materiam inducenda. Nam vt oſtenſum eſt
actio cõſeruatiua non eſt per ſe diſtincta à produ-
ctiua, ſed illa actio in rõne conſeruationis eſt tota-
D lis, & integra: & à virtute ſufficiente: ergo eſt per ſe
ſufficiens ad productionẽ illius formæ, ſi nõ ſuppo-
neretur producta. Itẽ, quia calor, v.g. non põt habe-
re vel retinere eſſe, niſi datũ ab intrinſeca cauſa ſuf
ficiente ad dandũ tale eſſe, & vt ſic operãte. Et quo
ad hoc eadem eſt rõ de primo inſtãte in quo recipi
tur eſſe, & de quocunq; alio in quo conſeruatur, vt
patet ex diſcurſu facto ſect. 1. Sed quamdiu forma
conſeruatur, retinet totũ ſuũ eſſe: ergo recipit illud
ab aliqua cauſa vt per ſufficiẽte ad dandũ tale eſſe:
recipit aũt illud pro eo inſtante à ſolo Deo in rõne
efficientis; nã ſupponimus a ſolo illo effectiue cõ-
ſeruari: ergo agit tunc Deus vt cauſa per ſe ſufficiẽs
& totalis, nõ iam ſolũ in genere cauſæ primæ, ſicut
quãdo concurrebat cum igne calefaciẽte, ſed ſim-
E pliciter in genere cauſæ efficiẽtis ẽt proximę: ergo
maiorẽ efficacitatẽ adhibet ad talẽ cõſeruationẽ;
quam ad productionem, quę fiebat medio igne.

Adde quod prior conſenſus & actio, ſaltẽ in pro XIX.
ductione totius caloris fiebat ſucceſſiue; cõſeruatio
aũt tota ſimul perſeuerat per modum indiuiſibilis
actionis, fit ergo alio modo, & ex maiori efficacita
te. Deniq; ſi in calore admitteremus conſeruari à
Deo ſolo ſine maiori concurſu, quã adhibebat cũ
igne, cur non poſſet lumen eodem modo conſerua
ri in abſentia ſolis per ęqualem cõcurſum? vel ſi po
teſt, cur non eſt hoc ei debitũ, ſicut calori? eadem
ergo reſtat difficultas ẽt admiſſo altero principio.
Et ratio quę in ea ſententia reddita fuerit, habebit
locum,

locum,etiam ſi ſupponamus(quod verum eſt)Deū conſeruare vnamquamq; rem per integram & totalem actiuitatem eius, ſenſu expoſito,quando illam ſe ſolo conſeruat.

XXII. Ratio ergo differentiæ,quę in illa difficultate poſtulatur, ſumenda eſt ex principio poſito ſect. 1. qđ interdū effectus manat à ſua cauſa ratione ſui eſſe abſolute ac præciſe conſiderati; aliquando vero ſolum ratione talis fieri,quod tamen fieri non eſt adęquatum tali eſſe,vel ſimpliciter, vel ſecundum ordinem connaturalem. Quando ergo effectus manat cauſa ſecunda priori modo, tunc non poſtulat conſeruari à Deo in abſentia ſuæ cauſæ. Quando vero manat poſteriori modo,debetur illi cōſeruatio ratione ipſius eſſe iam recepti:quia cum tale eſſe per ſe non dicat ordinem ad aliam cauſam, cōnaturaliter poſtulat conſeruari à quacunque,etiā a prima; ad quam ſpectat conſeruare quidquid factum eſt iuxta modum connaturalem. Secus vero eſt quando ordo ad cauſam proximā eſt omnino per ſe ex vi talis eſſe:nam tunc immutare illum ordinem non eſſet connaturale,nec poſſet eſſe debitū rei habenti tali eſſe. Vnde calor (& idem eſt de quauis ſimili forma) nō poſtulat fieri & recipere eſſe ab alio calore aut alio ſimili agēte proximo,ratione ſui eſſe pręciſe cōſiderati:quia nulla forma,quę per ſe fieri poteſt ab agente vniuoco, dicit per ſe dependentiā ab alio ex vi ſui eſſe,vt ſupra etiam probatum eſt: ſed ſolum quoad fieri intercedit hæc depēdentia ex ordine naturalium cauſarum, qui non extenditur ad omnium rerum cōſeruationem. Et ideo calor de ſe indifferens eſt vt conſeruetur à quocunque agente vniuerſali: eſtque hoc ei debitum ex vi ſui eſſe, poſtquam illud ſemel recepit. Lumen aūt talis eſt forma, quæ ex vi ſui eſſe poſtulat dimanationē à luce vt ſibi cōnaturali, vnde non poteſt ab vniuoco agēte produci: & ideo abſque vlla dimanatione nō eſt ei debitum naturaliter,vt à ſoli ſuperiori cauſa conſeruetur. Et in omni alia ſimili qualitate dependente in conſeruari ab agente proximo,inuenietur aliqua naturalis proprietas,ex qua coniectare licet,talem formam ex vi ſui eſſe poſtulare dimanationē à tali cauſa proxima,vt ſupra declaratum eſt,& maximè patet in actibus vitalibus. Et in omni forma materiali (vt per hoc reſpondeamus ad quoddam exemplū in contrariū ſupra poſitū) talis modus entitatis inuenitur,vt ex natura ſua poſtulet efficientē cauſam vt operantem ex præſuppoſito ſubiecto, & ideo nō poſtulat cōſeruari à Deo extra ſubiectū. Quod ſecus accidit in anima rōnali,quę ad recipiēdū eſſe nō poſtulat actionē ex ſubiecto:& ideo ſeparatio à corpore non obſtat quo minus naturaliter poſtulet cōſeruari:nō eſt ergo illud exēplū ſimile, & ita videtur ſatisfactū toti difficultati propoſitæ.

Aliud dubium notandum.

XXIII. SEcunda difficultas eſt, an inter dependentiā effectus in fieri tantū,vel in conſeruari ſimpliciter detur dependentia quædā media, ſecundū quā forma manet quidem aliquandiu ceſſante actione agentis,paulatim tñ deficit, ac tandem omnino perit ſi actio agentis non iteretur. Nam D. Tho citatis locis ita videtur ſentire de formis accidentalib. quæ diſponunt ad formas ſubſtantiales,& antequā perueniant ad gradū perfectū,in quo ſuis formis cōiunguntur,actio agentis deſiſtit: *Nam tunc* (ait D. Thom) *manet qualitas aliquandiu, ſed non ſemper, ſicut patet in aqua calefacta,quæ redit ad ſuā naturā.* Et rationem reddit iuxta principia ſupra declarata,quia huiuſmodi forma accidentalis conſeruatur ratione formæ ſubſtantialis:ſi ergo actio perueniat vſque ad formæ ſubſtantialis productionem diſpoſitio conſeruabitur, ſimpliciter ac ſemper: ſi vero

A maneat actio inchoata tantum, conſeruari poterit diſpoſitio aliquādiu,non tamen ſemper. Secūdum exemplum eſſe poteſt de habitibus,qui non ita pēdent in conſeruari ab actibus,vt ſtatim pereant ceſſante actu:iuxta aliquorum vero opinionem ita pēdent, vt per ſolam ceſſationem ab actibus paulatim minuantur,& ſi magna ſit, omnino corrumpātur. Tertium & mihi difficilius exemplū eſt de impetu impreſſo lapidi ſurſum proiecto,non enim ſtatim ac ceſſat actiuitas proijcientis eſſe deſinit, vt per ſe conſtat:nam ad hoc imprimitur, vt maneat aliquandiu poſt contactum impellentis: & tamen poſtea paulatim per ſeſe deſinit eſſe abſque vlla actione contrarij agentis,ac tandem conſumitur.

Nihilominus hic modus dependentiæ mihi eſt XXIV. Explicat.
B ad intelligendū difficillimus:quia ceſſante actione agentis ceſſat dependentia effectus ab ipſo,quia actio & dependentia idē ſunt,ſolūq; differūt in reſpectibus cōnotatis,vt ſæpe dictū eſt:ergo ſi ablata dependentia adhuc res facta manet in ſuo eſſe,vel per vnū inſtans, quantū eſt ex vi carētiæ talis dependētiæ,perpetuo manebit,ſi aliunde nō deſtruatur. Patet conſequentia, quia non eſt maior rō de uno inſtante,quā de quolibet tempore. Quod ſecūdo ita declaro: nā ſi ceſſante actione agentis forma facta aliquandiu conſeruatur:ergo pro illo tēpore iā illa forma nō recipit eſse ab illo agente à quo facta fuerat: ergo neceſse eſt vt conſeruetur illo tēpore per aliā actionē ſuperioris agentis per ſe ſufficientē ad
C influendū illud eſſe iuxta nuper dicta in proxima difficultate:ergo ex vi illius actionis,per ſe loquendo,quocunq; tēpore conſeruabitur, nec pōt reddi rō cur illa actio ſuperioris agentis, per ſeſe ceſsare debeat. Tertio,etſi quis fingat illā aliā actionē conſeruatiuā,per ſe loquendo,ceſsare debuiſse, nulla rō reddi pōt cur debeat ceſsare per partes,ſeu paulatim:quia hoc nihil aliud eſt quā formā illā ſucceſſiue corrūpi:huius aūt ſucceſſionis nulla cauſa naturalis reddi pōt. Nā ſicut forma non fit ſucceſſiue quoad intenſionem, niſi quādo fit ab vno cōtrario cū reſiſtentia alterius, ita nō deſinit ſucceſſiue, niſi quādo corrūpitur p actionē cōtrarij agētis ipſa reſiſtente:quādo vero corrūpitur per ceſsationē cauſæ agentis,deſinit pro rōne talis ceſsationis:ſi ergo
D agens oīno ceſsauit à ſua actione circa totā formā, & oēs gradus eius,qui pōt ſucceſſiue deſinere? aut cur vnus gradus prius deſinet, quā alius, cū actio agentis æque in oībus ceſsauerit? Quod ſi aliqua ſucceſſio eſt futura,deberent prius deſinere priores gradus,quia prius deſierat actio agentis circa illos, ſi ſucceſſiue eos produxerat: id autem fieri non poteſt cum priores ſint fundamentum poſteriorum.

Hæ igitur rationes videntur conuincere nō eſse XXV.
medium inter cauſam in fieri tantum, vel omnino in eſse: nā ſi cauſa eſt talis vt ceſsante illius actione effectus non poſſit nec per momentum ſubſiſtere, illa eſt propria cauſa effectus in eſse & conſeruari:ſi autem cauſa eſt talis ut ceſsante actione effectus poſſit per momentum ſubſiſtere,poteſt & ſē
E per,quantum eſt ex ui talis cauſæ: & ideo illa ſolū eſt cauſa ipſius fieri. Atque ita diſtinguuntur illa duo membra per immediatam oppoſitionem contradictoriam,in qua non poteſt medium inueniri.

Ex exemplis aūt in contrarium adductis duo prima faciliima ſunt. Calor .n. in aqua ceſsante actione ignis,corrūpitur per actionem poſitiuam à ſuo contrario ipſo renitente,& ideo paulatim perit. Si aūt fingeremus uel in aqua impediri naturalē dimanationē frigoris à forma eius,vel calorē vt ſex v.g. produci in ſubiecto neutro,à quo nulla eſset actio cōtraria,ceſsante actione ignis, tūc ille calor ſēper maneret in eodem ſubiecto,neq; ex ſe deſineret eſſe:nā licet ſit diſpoſitio imperfecta ad formā ignis, tñ quia ſimpliciter nō pendet ab ea in conſeruari, XXVI. Calor relictus in aqua poſt ignis actionem a quo corrūpatur.

poſset

Habitus an minuatur p ceſſationem actus. D. Tho.

poſſet ita ſemper manere, ſi aliunde non corrumpe- A retur. Secundum etiam exemplum aſſumit falſum; nam per ſolam ceſſationem actus per ſe non corrũpitur, nec diminuitur habitus, ſed ſolum à cauſis contrarijs, quæ ea occaſione interueniũt, vt D.Th. declarauit, 1.2. q.54. art.3. vbi in ſolutione ad primum declarat, nõ aliter deſinere calorem per ceſſationem calefacientis, & tacite exponit, quod ex prima parte citauimus.

XXVII. Quæ ſit cauſa diminutionis impetus in proiectis.

Tertium exemplum eſt ſane difficile: nam experientia ipſa videtur docere impulſum illum paulatim minui, quia inde prouenit vt motus proiecti, paulatim etiam remittatur & langueat. Aliunde vero non apparet actio agentis cõtrarij, à quo corrumpatur. Aut enim illud eſſet intrinſeca forma B aut grauitas proiecti, & hoc non, quia nec grauitas eſt actiua alterius qualitatis, neq; ipſa intenditur per emanationem, ſicut frigus in aqua, quia grauitas non fuerat remiſſa per impreſſionem impetus. Vel remitteretur à medio reſiſtente, & in contrariũ impellente: & hoc etiam dici non poteſt, tum, quia prius quam proiectum incipiat in contrarium impelli, incipit impetus remitti; tum etiam, quia ſi vnus impetus non corrũperetur, niſi à contrario, non poſſet lapis à ſe abijcere omnem impetum: neceſſe eſt ergo, vt per puram priuationem auferatur. Quare multi negant, quod hæc difficultas ſupponit, ſ. impetum eſſe qualitatem impreſſam proiecto, ſed ſolum contactum proijcientis, quaſi conti- C nuatum per partes medij, prout Ariſtoteles docuiſſe videtur in fine Phyſicorum. Nec deſunt alij, qui putent ipſammet proiecti grauitatem eſſe inſtrumentum, quo proijciens vtitur medio contactu ad impellendum, quo vult. Sed mihi hæc etiam incerta ſunt, quia vix intelligo motum illum ſine impreſſa qualitate, prout iam docent frequentius Philoſophi. De modo autem corruptionis illius qualitatis ipſimet Philoſophi, qui illam ponunt, nihil dicunt, neque ego inuenio quod mihi ſatiſfaciat. Solum dicere poſſumus, quamuis impetus non corrumpatur per propriam actionem cõtrarij; tamen deſinere ad modum earum qualitatum quæ ſic corrumpuntur, quia deſinit reſiſtente ſeu renitente D contrario. Itaque quia illa qualitas eſt in ſubiecto contrario & reſiſtente actiuitati eius, propter quã ſolam illa qualitas imprimitur per modum inſtrumenti, ideo non poſtulat ſemper ibi conſeruari, & quia alias ſubiectum ſemper illi reſiſtit, & actioni eius, natura talis rei poſtulat, vt paulatim ab eius conſeruatione ceſſetur. Tamen hoc non eſt propter dependentiam mediam à ſuo agente, ſed propter peculiarem naturam, & inſtitutum talis qualitatis.

DISPVTATIO XXII.

De prima cauſa, & alia eius actione, quæ eſt cooperatio, ſeu concurſus cum cauſis ſecundis. E

DE concurſu primæ cauſæ cum ſecundis ad actiones earum, pauca inueniũtur ab Ariſtotele alijſve Philoſophis dicta, à Theologis vero res hæc copioſe diſputatur. Et quantum poteſt ratione naturali cognoſci propria eſt huius loci. In qua re primo videndum eſt, quæ ſit neceſſitas huius concurſus: deinde quid ſit, poſtea quomodo ad actionem cauſæ ſecundæ comparetur, ac tandem videbimus, an cauſæ ſecundæ vel creatæ habeant inter huiuſmodi ſubordinationem, vel ad ſolum Deum.

SECTIO I.

An poſſit ſufficienter probari ratione naturali, Deum per ſe ac immediate operari in actionibus omnium creaturarum.

DIxi in titulo *per ſe & immediate*, quia ex dictis diſput. præced. conſtans eſt & certum, I. ſaltem remote & per accidens diuinum influxum neceſſarium eſſe ad actionẽ cuiuſlibet cauſæ creatæ, quia ſaltem neceſſe eſt, vt Deus conſeruet in eſſe creaturam, quæ aliquid operatur; qui autem dat eſſe, dat etiam operationem, ſaltem remote & per accidens.

Prima ſententia negans proponitur, & ſuadetur.

NOn defuerunt ergo Theologi, qui negauerint, Deum per ſe & immediate concurrere II. ad actiones ſecundarum cauſarum. Cuius erroris præcipuus defenſor cenſetur Durand. in 2. diſt. 1. q.5. & diſt. 37. q.1. quamquam illa ſententia antiquior fuerit: illa.n. referunt Albert. Henric. & alij. Imo D.Aug. 5.Geneſ. ad liter. c.20. his verbis: *Sunt qui arbitrantur tantummodo mundum ipſum factum à Deo, cætera iam fieri ab ipſo mundo, ſicut ille ordinauit & iuſſit, Deum autem ipſum nihil operari.* Fundamentum eſt, quia nulla ſufficiente ratione fundari poteſt neceſſitas huius cooperationis, & ideo aſſerenda non eſt, quia Deus non adhibet ſuperuacaneum ac minimè neceſſarium concurſum. Antecedens probatur primo, quia cauſæ ſecundę non ſunt inſtrumenta, ſed principales cauſæ: nam virtute propria, & non per extrinſecam aliquam motionem operantur, vnde interdum vniuocæ ſunt, & effectus faciunt ſibi ſimiles; quãdo vero ſunt æquiuocæ, ſunt perfectiores & nobiliores cauſæ: ergo operantur ſufficiente virtute: ergo non indigent auxilio ſuperioris cauſæ. Patet conſequentia, quia ad effectum producendum ſufficit virtus æqualis illi, aut certe nobilior.

Durand. Auguſt. Rationes prædictæ ſentẽtiæ. Prima.

Secundo potuit Deus efficere creaturã operantẽ III. effectũ ſibi proportionatum ſine ope alterius: cur Secunda. .n. hoc repugnat? Nulla ſane apparet repugnantia aut contradictio: neq; eſt contra diuinã perfectionem aut potentiam, ſed potius indicat magis potẽtiam Dei. Nam, ſicut diuinæ potentiæ fuit nõ ſolũ efficere creaturas, ſed etiã illis cõicare ſimilem efficiendi vim, ita magis oſtenderetur eadẽ potẽtia Dei, ſi ſuis creaturis poſſit hanc virtutem agendi cõpletam, & oĩno integram cõicare: huiuſmodi autem erit, ſi alterius ope ad agendũ non indigeat. Quod ſi hoc Deus põt facere, vnde conſtat non iã feciſſe? Aut ſi faceret, quo alio modo faceret, quam dando creaturæ virtutẽ æqualem vel maiorem, quam ad effectum neceſſaria ſit? hoc autem iam fecit.

Tertio fieri non põt, vt duo agentia immediate IV. concurrant ad eandem actionẽ, niſi vtrumq; eorũ Tertia. imperfectũ ſit, & tm̃ partiale, quod de Deo non eſt dicendum: ergo non concurrit cũ creatura immediate ad actionem eius. Maior patet, quia vel vna ex illis cauſis agit per aliã, vel neutra. Si primũ ſequitur eã, quæ per aliam agit, non agere immediate, ſed ſolum mediante alia, cumq; non poſſit dici creatura agere per Deum, aget Deus per creaturã, & ita frequenter loqui ſolemus Deum. ſ. operari per cauſas ſecundas, ſeu medijs cauſis ſecundis. Cuius locutionis optimus ſenſus eſt Deum dediſſe cauſis ſecundis virtutẽ operandi, & conſeruare illas, eaſq; veluti conſtituiſſe, vt vice ſui operentur. Si aũt dicatur ſecundũ, nempe neutrã ex his cauſis. ſ. nec primam, nec ſecundam, per alteram operari, plane ſequitur vtramque eſſe imperfectam: tum

tum quia vtraque ſolum ageret vt cauſa partialis, tum etiam, quia ſine ſubordinatione, & quaſi fortuito conuenient ad agendum.

V. Quarta. Quarto, quia de aliquibus rebus creatis neceſſe eſt fateri non eſſe à Deo immediate: ergo pari ratione idem dicendum eſſet de omnibus, quæ à cauſis ſecundis principali virtute operantibus procedunt. Conſequentia tenet à paritate rationis, & antecedens probatur, primo in omni actione creaturæ, quatenus actio eſt, vt eſt, v. g. calefactio ignis: nam licet demus calorem vt calorē, eſſe immediate à Deo, tamen de calefactione ignis vt ſic id dici non poteſt, quia apertam inuoluit repugnantiam. Nam actio, vel talis actio vt ſic, nempe calefactio ignis, dicit eſſentialem habitudinem ad hoc agens, nempe ignem: ergo impoſſibile eſt illam actionem quatenus talis eſt, eſſe à Deo immediate: & tamen illa actio eſt aliquid in rerum natura diſtinctum à calore: ergo. Secundo, hoc ſpeciali ratione dicendũ videtur de actionibus liberis, quia, ſi illæ eſſent immediate à cauſa prima, non poſſent eſſe liberæ ipſi cauſæ ſecundæ, quia & cauſa prima, cum ſit potentior, ſecum ferret ſecundam, quo vellet, & ſecunda non haberet in manu & poteſtate ſua influxũ cauſæ primæ, vt poſſet operari cum vellet. Tertio, eſt ſpecialiſſima ratio de actionibus liberis peccaminoſis: nam indecorum eſt illas attribuere primæ cauſæ vt per ſe & immediate operanti. Quartum exemplum afferre poſſumus de effectibus ſeu cauſalitatibus aliarum cauſarum: illæ enim non ſunt à Deo immediate, vt à prima cauſa, vt conſtat, quia illi cauſandi modi præſertim formalis, & materialis non poſſunt à prima cauſa exerceri: ſi ergo materia & forma in ſuo genere ſufficientes ſunt ad ſuam propriam cauſalitatem, cur non erit in ſuo quælibet cauſa efficiens?

Vera ſententia.

VI. Secunda ſententia eſt, Deum per ſe & immediate agere in oī actione creaturæ, atq; hunc influxum eius ſimpliciter neceſſarium, vt creatura aliquid efficiat. Et hæc eſt vera ſententia, quæ fuſius eſt à nobis explicanda & confirmanda.

VII. Primum itaq; dicimus tā eſſe certum, Deum influere immediate ac per ſe in oēm actionem creaturæ, vt id negare erroneum ſit in fide. Probatur primo ex cōi conſenſu Scholaſticorum, qui ita ſentiunt de hac veritate, vt de Catholico dogmate, vt patet ex D. Th. 1. p. q. 105. ar. 5. & in 1. 2. q. 109. & 3. contra Gentes, c. 70. Caiet. & Ferrar. ibi Capr. in 2. diſt. 1. q. 2. art. 3. ad argumenta contra ſecundā concluſionem, Alex. 1. p. q. 9. memb. 2. ad 2. Albert. in 2. d. 35. art. 7. vbi ſic inquit, *Alia opinio fere ceſſit ab aula, & à multis modernorum reputatur hæretica.* Item Greg. ibi q. 1. ar. 3. Scot. 2. diſt. 1. & 37. q. vnica, Bonau. diſt. 37. art. 1. q. 1. vbi ait hanc ſententiam abſq; omni ambiguitate eſſe tenendam, idem in 1. diſt. 45. art. 2. q. 2. Heru. tractat. de æternitate mũdi quæſt. 1. Secundo idem probari poteſt ex cōi conſenſu Sanctorum, qui hanc veritatem docent vt in diuinis Scripturis contentam, quos, quia hoc non eſt noſtri muneris, breuiter indicabo. Auguſt. ergo cum contrarium opinantes retuliſſet loco ſupra citato, ſubdit; *Contra quos profertur illa ſententia Domini, Pater meus vſq; modo operatur.* Et infra: *Deinde quia non ſolum magna & præcipua, verum ẽt iſta terrenea & extrema ipſe operatur, ita dicit Apoſtolus: Tu nudum granum ſeminas, Deus aũt dat illi corpus ſicut vult, & vnicuiq; ſemini propriũ corpus.* Idē ſæpe probat idē Aug. in epiſt. 146. ad Conſentiũ vbi alia teſtimonia Scripturæ adducit, vt illud: *Priuſquā te formarē in vtero, noui te.* Iere. 1. & illud: *Si fœnũ agri, qđ hodie eſt, & cras in clibanũ mittitur, Deus ſic veſtit.* Lucæ 12. Idem Aug. lib. 4. Geneſ. ad lit. c. 12. vbi adducit illud Actor. 17. *In ipſo viuimus, mouemur* & lib. 9. cap. 15. adducit illud 1. Corint. *Neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incremētum dat Deus.* Proſper. ſenten. 281. Idem Greg. 16. lib. Moral. c. 18. *Omnia* (inquit) *quæ creata ſunt, per ſe nec ſubſiſtere præualent, nec moueri ſed in tantum ſubſiſtunt, in quantum vt eſſe debeant acceperunt, in tantā mouentur, in quantum occulto inſtinctu diſponũtur.* Et reliqui Patres vbicũq; tractāt de diuina prouidentia hanc veritatem vt certiſſimā ſupponunt.

D. Tho. Capreol. Alexand. Gregor. Bonauēt. Heruęus. Ioā. 5. vbi lege eūdē Aug. trac. 1. in Cyrill. & Chryſ. & Nazian. quos ibi refert Tolet. Similia teſtimonia ſunt Iob. 10. 2. Machabæ. 1. Pſal. 144. & 146. Gregor.

VIII. Secundo dicendũ eſt veritatem hanc ſufficienter probari poſſe naturali ratione. Et primo videtur euidenter inferri ex dictis de conſeruatione, vt hac etiam ratione fere tam certũ in fide habeatur, Deũ immediate efficere oīa, ſicut & conſeruare. Prima illatio probatur primo, quia ſi nō omnia à Deo immediate fiunt: ergo neq; conſeruantur immediate, quia ita res ſe habet ad eſſe, ſicut ad fieri. Neque .n. eſſe rei magis pōt pendere à cauſa adæquata, poſtquam factum eſt, quam cum fiebat. Item, quia ſi cauſa pēdet à Deo in eſſe: ergo & effectus, quia vtrũq; eſt ens per participationem: ergo ſicut cauſa pēdet in inſtanti quo agit, ita effectus in inſtāte in quo fit, quia etiam in eo inſtante vtrumq; eſt ens per participationem: ergo oīs effectus cauſę ſecundę pendet à Deo in fieri, & conſequēter cauſa ſecũda nihil poteſt facere ſine concurſu Dei. Tandem quia alias ſequitur, quod interdum neq; mediate res pēdeat in conſeruari à Deo: nam ſi calor ab igne productus, à Deo ſolum pendet mediāte igne producente, ceſſante ignis actione iā nullo modo pendebit. Reſpōdebit fortaſſe Durand. effectus cauſarũ ſecundarũ, quamdiu ab eis fiunt vel conſeruantur, tantũ fieri vel cōſeruari mediate à Deo: ceſſante vero actione cauſæ ſecundæ tunc Deum ſolum immediate conſeruare effectũ, ẽtſi à ſola cauſa ſecũda immediate productus ſit, quia nulla res creata poteſt vel habere vel retinere eſſe ſine aliqua efficiente cauſa: & ideo quamdiu cauſa ſecũda immediate efficit, illa ſufficit, ceſſante vero illa, vt res permaneat in eſſe, neceſſarium eſt vt Deus efficiat conſeruando, ſicut nos etiam dicimus ceſſant cauſa ſecunda primam adhibere maiorem vim, & efficacitatem.

IX. Sed in primis, iuxta hāc reſponſionem veritas ſupra demonſtrata de cōſeruatione Dei limitatur ad conſeruationē immediatā, vel ad mediatam: quod eſt alienum ab omni ſana doctrina. Alias cũ Deus dicitur creator omniũ, limitari poſſet quod ſit mediate vel immediate. Deinde ſuppoſita illa ſentētia nō dicitur cōſequenter ceſſante actione ignis, Deũ incipere conſeruare calorem: tum quia ſi calor nō pēdet in operari à Deo, cur debet depēdere in eſſe? tum etiam, quia color productus nō pendet in ſuo eſſe à calore producente ratione ipſius eſſe, ſed ratione talis fieri, vt ſupra declaratum & probatũ eſt: ergo quamuis ceſſet actio ignis calefacientis, nō eſt cur ſit neceſſaria actio ſuperioris cauſę vt cōſeruetur illud eſſe. Maximè, quia iuxta illā ſentētiā calor vt ſit abſolute & ſimpliciter nō pēdet eſſentialiter à Deo, ſed ad ſummum remote & per accidens: neceſſitas aũt actionis conſeruatiuæ oritur ex intrinſeca & abſoluta dependentia, quam res habet a tali cauſa, vt habeat eſſe, ſicut ſupra explicatum eſt.

X. Atque hinc probatur ſecũdo prima illatio, quia ſi Deus nō influit immediate in oēm actionē creaturæ: ergo ipſa actio creata vt ſit, nō poſtulat per ſe & eſſentialiter influxum Dei: cum tamen ipſa etiā ſit aliqua participatio entis: ergo nulla eſt ratio, cur forma, quæ per talem actionem ſit, poſtulet ad ſui conſeruationem actualem influxum primæ cauſæ, quia neque hoc poſtulat ratione ſui fieri iuxta illā ſententiā, cũ ipſum fieri non ſit immediatè a Deo: nec ratione ſui eſſe, quia maximè ex eo, qđ eſt eſſe participatum; ſed hæc ratio non cenſetur ſufficiēs

in ipſa

in ipſa actione iuxta illam ſententiam: ergo neque in forma ſeu termino actionis erit ſufficiens.

Tertio poteſt eadē deductio ita fieri, quia entia creata non minus pendet à Deo in quantum agentia, quam in quantum entia, quia non minus ſunt ſubordinata Deo vna ratione, quā alia, & ſicut ſūt entia per participationem, ita etiam ſunt agentia, ſed quatenus entia ſunt, ſunt omnino dependentia à Deo intrinſece & eſſentialiter: ergo ſimiliter pendent quatenus ſunt agentia: ergo dum agunt, non ſolum pendent, quia in eſſe cōſeruantur à Deo, ſed etiam quia in ipſomet agere per ſe & immediate requirunt influxum Dei. Et hoc eſt quod Ariſt. aliquando ait, in agentibus per ſe ſubordinatis inferius non poſſe agere ſine influxu ſuperioris, lib. 2. Metaphyſ. cap. 2. 7. Phyſ. cap. & lib. 8. cap. 5. Ariſtot.

XII. Quarto poteſt eadem argumentatio à conſeruatione ad cooperationem confirmari proportionali ratione: nam ſicut Deus poteſt rem creatā ſuo eſſe priuare per ſolam negationem actionis, ita pōt rē creatam ſua naturali actione priuare per ſolam negationem concurſus: ergo ſicut ex priori poteſtate euidenter colligitur immediata dependentia in eſſe, ita ex poſteriori colligitur immediata dependētia in ipſa actione. Antecedens (vt verum fatear) nō eſt euidens aliquo naturali experimento. Ex ſuper naturalibus autem effectibus ſatis eſt euidens: priuauit enim Deus ignem Babylonicum ſua actione nullo extrinſecus obiecto impedimento: ergo id fecit per ſubtractionem concurſus: quo. n. alio modo fieri potuiſſet? Et hoc ſignificatur Sapien. 11. cū dicitur, ignem oblitum fuiſſe virtutis ſuæ: quia nimirū eam ſine Deo exercere nō poterat. Eſtq; hoc per ſe valde conſentaneū diuinæ potentiæ, vt in manu ſua habeat actiones oīum, ſicut habet omniū eſſe.

XIII. Quinta ratio valde probabilis eſt, quia cauſa ſecunda non pōt ſeſe determinare ad effectū in indiuiduo & in particulari, quia eius facultas ſēper eſt indifferens ad plura indiuidua, & à ſubiecto & circūſtantijs non ſatis determinatur: ergo neceſſaria eſt cooperatur primæ cauſæ, quæ uolūtate ſua pōt eā determinare ad ſingularē effectū. De cuius rationis fundamēto videri poſſūt ſuperioris dicta diſp. 5. dum de principio indiuiduationis ageretur.

XIV. Vltimo eſt optima ratio, quia hic modus agendi in oībus, & cū omnibus agentibus pertinet ad amplitudinem diuinæ potentiæ, & ex parte Dei ſupponit perfectionem ſine imperfectione ex parte vero creaturæ, ſiue cauſam ſecūdam, ſiue actionem, ſiue effectum eius conſideremus, quamuis imperfectionem dicat, tamen illa eſt imbibita in ipſo conceptu creaturę ſeu entis participati, quatenus tale eſt, vt rōnes factę declarant. Et alioqui hoc modo intercedit perfecta, & eſſentialis ſubordinatio inter cauſā primam & ſecundam, nihilq; eſt quod repugnet, vt patebit facile ex ſolutionibus argumētorum; ergo non eſt neganda Deo hæc generalis influentia. Vnde neq; à Philoſophis videtur fuiſſe omnino ignorata, vt de Ariſtotelis mente in 3. rat. attingimus, & in lib. de Cauſis, qui vel Ariſtotelis, vel Procli eſſe cēſetur, variæ ſunt propoſitiones quibus hæc veritas ſignificatur, quas in ſequentibus tractabimus. Plato ēt ob hanc rationem cauſas ſecundas inſtrumenta primæ appellauit, qđ ab eis cōcurſu in agendo pendeāt, vt ſumitur ex Damaſc. in ſuo Philoſ. c. 9. & Simpli. 2. Phy. tex. 29. & alijs. Refertur etiam Triſmegiſtus in Dialog. Crater. dicens; *Deum vbiq; præſentem ſemper agere omnia*; & alia ſimilia. Et Philo Alexand. in libr. Quod mundus ſit incorrup. dicēs: ***Deum oībus partibus mundi aſſiſtere cooperando.*** Triſmeg.

Soluuntur fundamenta primæ ſententiæ.

XV. AD primum argumentum negatur antecedēs, rationes enim factæ ſufficienter declarant neceſſitatem huius concurſus. Neque propterea negamus agentia creata eſſe principalia in ſuo ordine, vt ſuperius in diuiſionibus cauſæ efficientis declaratum eſt. Non vero ſequitur, ſi cauſæ principales ſint, eſſe etiā in agendo independentes, quia multo maior perfectio requiritur ad hoc poſterius, quāad illud prius, vt per ſe conſtat. Cum ergo dicitur ad agendū ſufficere virtutē æqualē effectui: primū reſpondere poſſumus ſufficere in rōtione cauſæ proximæ; non vero ſimpliciter. Deinde dicimus, ſufficere cū debita proportione, nā, ſicut virtus ipſa eſt dependens, ita ſufficit ad talem actionem, non tñ independenter, & ideo præter eam neceſſe eſt, vt influat prima cauſa à qua oīa eſſentialiter pendent. Sed inferet aliquis: Ergo quotieſcūq; aliqua forma pendet à ſua cauſa in conſeruari, pendet ēt in operari. Reſpondetur, de hoc dicendū eſſe in vltima ſectione huius diſputationis, nūc negatur conſequētia, quia à cauſa creata non eſt dependentia tā eſſētialis & quaſi tranſcendentialis, ſicut ab increata. XVI.

Ab ſecundum reſpondetur inuoluere repugnantiam quod creatura ſit potens ad agendum indepēdenter à creatore, tam ex parte ipſius cauſæ createę quæ neceſſario habet vim agendi commēſuratam & proportionatam ſuo eſſe, quam ex parte effectus vel actionis ab illa manantis; nam, cum illa ſint entia per participationem, eſſentialiter pendent à primo ente. Quapropter ſicut nō ſpectat ad diuinā potentiā producere ens à ſe independens in eſſe, ita nec producere agens à ſe independens in agendo: imo vtrumq; æque repugnat diuinę perfectioni, & imperfectioni creaturæ, vt ſatis declaratum eſt.

Quomodo Deus immediate concurrat.

XVII. TErtium argumentum totum eſt de loquendi modo potius, quam de re. Et inprimis in eo inquiritur, an dicendus ſit Deus immediate agere ad actionem cauſæ ſecūdæ. Et quidem ex dictis plane conſtat neceſſario fatendum eſſe Deum aliquo modo immediate influere, atque mediate etiā aliquo modo. Agit enim mediate, quatenus cauſę ſecundę proxime agenti dat & conſeruat virtutem agendi. Et hoc modo eſt verum agere per illam, & ad hoc illam creaſſe, vt munus agendi cū ea communicaret. Immediate autem agit, quia etiam ipſa prima cauſa per ſeſe & virtutem ſuam influit in taleāctionē ſeu effectum. Quia vero mediatus & immediatus influxus videntur quandam repugnantiā inter ſe inuoluere, ideo quidam Theologi diſtinguūt de actione immediata immediatione virtutis vel immediatione ſuppoſiti: & affirmāt Deū agere immediatione virtutis in omnibus actionibus creaturarū, non tñ immediatione ſuppoſiti. Ita ſentit Ferrar. 3. cōt. Gētes c. 70. quem modum loquendi aliqui moderni Thomiſtæ imitantur. Et videtur fauere D. Thomas in illo cap. 70. nam reſpondens ad primam rationē in contrarium ait, non eſt inconueniens vnam actionem procedere ab inferiori agente & à Deo, & ab vtroq; immediate, quia illud eſt *alio & alio modo*. Ratio autem eſt, quia repugnat duo operari immediate immediatione ſuppoſiti, ſed cauſa ſecunda agit immediate immediatione ſuppoſiti: ergo prima in illa actione non agit immediate. Maior patet, quia agere immediate immediatione ſuppoſiti eſt quod inter ſuppoſitum agens & effectū non intercedat aliquid ſuppoſitum. Ferrar.

XVIII. Veruntamen hæc diſtinctio non eſt in præſenti materia neceſſaria, & modus ille loquendi probandus non eſt, quia rem nō declarat, & ita eſt æquiuocus, vt erroneum ſenſum poſſit inducere. Nam in rebus creatis illa dicuntur agere immediatione virtutis, & non ſuppoſiti, quæ per virtutem à ſe diffuſam contingunt paſſum vel effectum, non tamē per ſup-

Nota maxe. Suarez hic sibi refragari, dixe ...

poſitum ſuum, quod Deo attribuere nefas eſt. Simpliciter ergo dicẽdum eſt, Deum agere cum omnibus agentibus creatis immediatione virtutis & ſuppoſiti. Et quoniam in priori parte conuenimus; circa poſteriorem eſt aduertendum, ſuppoſitum poſſe dici immediatum, vel in agendo, vel in exiſtendo, ſeu in diſtantia locali. Vt verbi gratia, ſi vera eſſet opinio Scoti, ſolem generare immediate aurum in terra, per ſuam formam ſubſtantialem ageret quidem immediatione ſuppoſiti ſeu immediatione actionis, vt ſic dicam, quia ab illo ſuppoſito immediate prodiret actio; non tamen ageret immediatione ſuppoſiti in agendo, ſeu loco, quia longe diſtaret à ſuo effectu.

XIX. Deus ergo neceſſario agit, vbicunq; agit, immediatione ſuppoſiti locali ſeu in eſſe, tũ quia per immenſitatem ſuam neceſſario eſt vbiq; præſens, tum ẽt quia actio procedit per ſe & immediate nõ tantũ à virtute creata, quæ dici põt quaſi virtus diffuſa à Deo; ſed etiã à virtute increata, quæ eſt in ipſomet Deo; agens aũt quod ſic operatur per virtutem ſuã neceſſario ibi eſt præſens, vbi operatur. Vnde hac ratione dicitur Deus eſſe in oĩbus per eſſentiam & per potentiã, & ideo ẽt ex actione Dei optime colligitur ſuppoſitalis præſentia, vt ſupra dictum eſt.

XX. Rurſus ſi ſit ſermo de immediatione ſuppoſiti in agendo, ẽt Deus eſt ſuppoſitum immediate agẽs in actione creaturæ. Quod probo primo ex ratione nunc facta; nam illa actio non procedit immediate tantum à virtute diffuſa à Deo, quæ eſt creata: nam hoc eſſet incidere in opinionem Durãdi: procedit ergo immediate à virtute increata inexiſtente ipſi Deo: ergo agit etiã immediatione ſuppoſiti. Patet conſequentia, tum quia tunc ſuppoſitum dicitur immediate agere, vt principium quod: quando per virtutem ſibi inhærentiã ita agit, ut ab illa virtute immediate prodeat actio tãquam à principio quo, tum etiã quia diuinum ſuppoſitum eſt ſuamet virtus: non ergo poteſt actio immediate prodire à virtute, quin immediate prodeat à ſuppoſito, vt colligit D.Tho. in 1.diſt.37.quæſt.1.articul.1.ad 4. Secundo inter Deum & actionem vt eſt ab ipſo non mediat aliud ſuppoſitum: ergo eſt illa actio à Deo immediatione ſuppoſiti. Dices inter cauſam primã & effectum mediare ſecundam. Reſpondetur formaliter ac proprie loquendo, falſum eſſe antecedens, quia aliud eſt cauſam ſecũdam cooperari primę, aliud eſt mediare inter primum & effectũ. Primum eſt verum, ſecundum autem falſum, conſiderando cauſam primam ſecundum hanc habitudinem, ſecundum quam per ſe influit in effectum, quia vt ſic illa actio tam immediate ac per ſe dicit habitudinem ſeu dependentiam ad cauſam primam, ſicut ad ſecundam.

XXI. Quocirca agere immediate immediatione ſuppoſiti nõ excludit conſortiũ alterius ſuppoſiti agẽtis, alias ſi duę lucernę idem lumen producant, neutra aget immediatione ſuppoſiti; imo nec cauſa ſecunda ita agit, quia non agit ſine conſortio diuini ſuppoſiti. Quod ſi dicas Deum agere vt ſuperiorẽ & vniuerſalem cauſam; creaturam vero vt inferiorẽ & particularem, & per illam immediationẽ ſuppoſiti non excludi conſortium cuiuslibet ſuppoſiti, ſed illius quod ſit inferius & ſubordinatum in agendo, quod videtur Ferrarienſis intendere. Hoc eſt in rigore falſum (quamuis forte in ęquiuoco laboremus) quia eſſe immediatũ ſuppoſitũ in agendo, non excludit ſubordinationẽ & ſubiectionem alterius, ſed mediationẽ tantũ in agendo. Imo hæc immediatio ſuppoſiti in agẽdo ſub vna ratione nõ excludit quin ſub alia poſſit mediate agere duobus modis ad actionẽ concurrendo, vt de hoc ipſo concurſu declarauit D.Tho. 1.p.q.105.art.1. Neq; contra hoc quicquã obſtãt uerba citata ex 3.cont.

A Gent. nam cum ait D. Tho. *Alio & alio modo*, non intelligit immediationem ſuppoſiti vel virtutis, ſed actionem vt à cauſa ſecunda & dependenter, vel vt à prima, & independenter factam.

XXII. Vnde etiam conſtat, quod licet Deus quatenus dat virtutem agendi cauſæ ſecundæ & conſeruat illam, eamque ad agendum inſtituit, poſſit dici agere per illam, tamen quatenus immediate cooperatur creaturæ, non agit proprie per illã, ſed per ſeipſum & per ſuam potentiam ac virtutem. Neque inde ſequitur aliqua imperfectio earũ, quæ in illo argumẽto inferuntur ex eo, quod vtraq; cauſa, prima & ſecũda per ſeipſam immediate concurrat ad effectũ. Primum enim inconueniens generale erat, quod talia agentia eſſent imperfecta, Negatur tamen ſe- B quela: ſed illud ſolum imperfectum erit, quod ex intrinſeca conditione & natura, alterius ope indiget, quod proinde ab alio proprie in agendo pendet: aliud vero non erit imperfectum; nam vt recte dixit D.Thomas 3.cont.Gent.cap.70. non ex inſufficientia virtutis, ſed ex immenſitate bonitatis ipſius prouenit, quod creaturæ communicauerit vim agendi, & ideo non per ſe ſolum, ſed cum illa velit tales effectus producere.

XXIII. Aliud inconueniens erat, quod talia agentia eſſent partialia. Sed ſi intelligatur ex parte effectus, non ſequitur, quia non ſit pars effectus ab vna cauſa, & pars ab alia, ſed totus effectus à ſingulis ſuis generibus, ut D. Thomas ſupra notat. Si uero intelligatur ex parte cauſæ, poteſt eſſe diuerſitas quædã C in modo loquendi: nã quidã concedũt ſequelam, quia cõſiderando abſolute integrã cauſalitatẽ effectiuam neceſſariã ad illũ effectũ, neutra illarũ cauſarum totã illã adhibet, ſed ex utriuſque concurſu conſurgit integra cauſalitas; & ideo dicuntur partialiter concurrere ex parte cauſæ, quod non eſt imperfectio Deo, quia ut diximus, id nõ eſt inſufficiẽtia, ſed ex ipſius bonitate. Alij uerò putãt negandã ſequelam, quia cum illæ duæ cauſæ ſint diuerſorũ ordinum, non proprie dicuntur componere unam cauſam totalem. ſed unaquæque eſt cauſa integra in ſuo ordine. Qui modus loquendi, quia & communior eſt & aptior ad indicandam inæqualitatẽ, & ſubordinationem harum cauſarum, magis probandus uidetur.

XXIV. D Tertium inconueniens erat, quod tales cauſę ſine ſubordinatione & quaſi fortuito conuenirent ad agendum. Non tamen in ſequitur; nam cũ vna ſit pendens ab alia, non deeſt ſubordinatio. Imo interdum ſolet eſſe ſubordinatio cum aliquali mutua dependentia; pendet enim in agendo inſtrumentũ præſertim coniunctum, à principali agente, ut calamus ab ſcriptore, tamen etiam ipſe ſcriptor aliquo modo pendet à calamo, quatenus ſine illo ſcribere non poteſt. Et poteſt illa dependẽtia uocari à priori quia eſt à principio mouente; hæc uero à poſteriori contraria ratione: ſemper autem id quod pendet ab alio à priori, eſt ſubordinatum illi. In præſenti ergo cauſa ſecunda pendet à prima à priori & eſſentialiter, quia inſufficiẽs per ſe eſt ad aliquid agẽ- E dũ ſine illius ope: cauſa uero prima proprie nõ pendet à ſecunda, neq; à priori, neque à poſteriori, quia licet ſecundum eum modum agendi quo ſe accommodat ad concurrendum cum cauſa prima, nõ poſſit ſola efficere talem effectũ, tamen ſimpliciter eſt omnino independens & potens ad efficiendum ſe ſola omnem entitatem quam efficit per cauſam ſecundam. Eſt ergo inter has cauſas non ſolum ſubordinatio, ſed etiam maximè eſſentialis & perfectiſſima. Cum autem prima cauſa ſemper agat ex certa ſcientia & uoluntate ſua, & iuxta ordinem à ſe inſtitutum, non poteſt dici fortuito conuenire cum cauſa ſecunda ad agendũ, ſed ſumma prouidentia.

Quomo-

Quomodo Deus concurrat cum materiali, formali, ac finali cauſa.

XXV. ADquartam rationem, negatur, quidquam eſſe in rebus, quod ſit verum ac reale ens, quod nõ ſit immediate à Deo. Ad tria autem prima exẽpla, negandum eſt vllam actionem ſiue naturalem, ſiue liberam, bonam, aut malã, quatenus realis actio eſt, eſſe ſine prima immediate concurrente: de quibus late dicendum eſt in ſequentibus. At vero de quarto exemplo prolixam texit diſputationem Fõſeca 5. Metaph. q. 12. contendens Deum eſſe primã cauſam in oĩ genere, immediate concurrentem cum ſecũda ad affectũ, vel cauſalitatem eius. Sed vnum in hac re mihi videtur clariſſimum, & nulla fere indigens diſcuſſione: aliud autem omnino non capio, quod Fonſeca in tota illa quæſtione intendiſſe videtur.

Fonſeca opinio.

XXVI. Primum illud eſt: Deũ efficiendo immediate concurrere cũ omnibus cauſis ad cauſalitates earum, Quo ſenſu non ſolum efficientes cauſæ ſecundæ, ſed etiã materialis, & formalis, ſubordinãtur Deo, & ab eo pendent nõ tantum in eſſendo, ſed etiã in cauſando. Quod nihil aliud eſt, quam quod cũ materia cauſat, Deus non tantum concurrit conſeruando materiam, ſed etiam efficiendo ipſam cauſalitatem materiæ, quidquid illa ſit, & efficiendo etiam effectum materiæ, dando effectiue illud eſſe quod materia dat materialiter: & idem eſt proportionaliter de forma, imo, & de fine, quatenus eius cauſalitas aliquid reale eſſe poteſt, vt infra videbimus. Et ratio per ſe conſtat ex dictis, quia quidquid reale eſt, neceſſe eſt, eſſe immediate ex efficientia Dei: ergo, & cauſalitates, & effecta omnium cauſarũ neceſſario ſunt immediate ex efficientia Dei. Quo ſenſu recte intelligi poteſt de omni cauſa ſecunda quod dicitur in lib. de Cauſ. in princ. *Cauſa prima adiuuat ſecundam ſuper operationem ſuam.*

XXVII. Aliud vero eſt quod Deus nõ ſolum vt cauſa prima efficiens, ſed ẽt vt cauſa prima materialis, & vt cauſa prima formalis concurrat cum materia, & forma ad omnes cauſalitates earũ: ita vt illæ cauſalitates etiam vt ſunt à Deo, ſint formaliter diuerſæ ab effectiua. Omitto cauſalitatem formalem, & exemplarem: nam in eis eſt hoc probabilẽ, vt infra ſuis locis exponam. In dicto ergo ſenſu loquitur dictus author, qui hoc exponi: de materia, & forma, non quatenus cõponunt compoſitum; nam hoc modo tam clara eſt imperfectio quam includunt, vt euidens ſit illum cauſandi modũ non poſſe Deo formaliter tribui ſed de cauſalitatibus, quas materia, & forma inter ſe mutuo exercent, dum materia ſuſtinet in eſſe formam à ſe dependentem, vel ſubiectum accidentia, & è conuerſo forma continet materiam in eſſe; nam hæ cauſalitates per ſe, & abſolute ſumpta non includunt imperfectionem, propter quam non poſſint Deo formaliter conuenire.

Quod alijs rationibus confirmat, ſed oẽs, pręter vltimam, probãt ſolum noſtrum primum aſſertum.

XXVIII Vltima vero eſt, quia Deus ſupplet ſe ſolo has cauſalitates materiæ, & formæ, vt patet in quantitate Euchariſtiæ, & nos diximus poſſe Deũ cõſeruare materiam ſine forma; non poteſt autem per ſolam cauſalitatem effectiuam ſupplere cauſalitates taliũ cauſarum: ergo dum ſupplet cauſalitatẽ materiæ in cõſeruatione quantitatis, retinet idem genus cauſalitatis: ergo etiã poteſt intra illud genus concurrere cũ materia ad talem cauſalitatẽ. Minorẽ, in qua eſt vis argumẽti, probat quia cauſalitas vnius generis nec formaliter, nec virtualiter cõtinetur in alio genere. Et Deus ipſe quamuis eminenter contineat omnes cauſalitates: non tamen poteſt in quantũ habet rationem vnius cauſę, genus ſeu rõnem alterius exercere. Item, quia vna cauſa non poteſt ſupplere vicẽ alterius niſi exercẽdo officium quod illa exercebat.

A Vlterius, quia ſi Deus ſuſtineret accidẽtia ſine materia, & nõ ſuppleret officiũ eius, deretur in rerũ natura effectus in actu ſine cauſa in actu. Deinde, quia ſi Deus cõſeruaret, v.g. formã cęli ſine materia ſolo concurſu efficienti, aut ille eſſet idem qui prior erat, & hoc eſſe non poteſt, tum quia per eundem concurſum non poteſt niſi idem fieri, tum etiam, quia iam cauſalitas materiæ circa illam formam per nullam cauſalitatem ſuppleretur, aut eſt per nouũ cõcurſum effectiuum, & hoc eſſe nõ poteſt, quia circa eundem effectum non poteſt noua efficientia addi antiquæ, aut concurſus creatiuus creatiuo.

XXIX. Si quis tñ conſideret quæ ſupra de cauſalitate materię, & formę diximus, ſtatim intelliget huius ſententiæ difficultatẽ, atq; ab ea diſſentiet, nõ ſolũ quod noua ſit, & præter recepta de Deo dogmata, ſed etiã

improbatur præmiſſa opinio.

B quod falſa ſit, & debilibus nixa fundamẽtis. Primũ n. nullus Theologorum, vel Philoſophorũ Deo tribuit ſecundũ proprietatem aliud cauſalitatis genus niſi efficiẽtis, finalis aut exẽplaris, vt patet ex ijs quę D. Thom. tradit 1. parte, q. 44. & quæ ibi tractantur. Dico autem *ſecundam proprietatem* nam ſecundum metaphoram tribuitur interdum Deo, quod ſit quaſi forma omnium, & quod omnia viuificet, vel etiã quod ſuſtineat, & ſit fundamentum omnium quomodo interdum videtur loqui Dionyſius qui fruſtra ad alium ſenſum detorquetur. Quod adeo verum eſt, vt Theologi propter hanc cauſam negent, Verbum diuinum exercere propriam aliquam cauſalitatem terminando humanitatem, quia, cum non poſſit eſſe effectiua, eo quod non ſit communis omnibus perſonis, euidenter exiſtimarunt ſequi nullã

Dionyſ. 11. 1. & 10. de diuinis nominibus.

C eſſe: nam quod non ſit finalis, neq; exemplaris, per ſe notum erat. Simile argumentum eſt quod præter bonitatẽ, qua in Deus habet vim cauſandi finaliter, & ideas, per quas habet vim cauſandi exemplariter, non agnoſcimus Deo aliam vim cauſandi ad extra, niſi omnipotentiam, quæ ſolum eſt potentia effectiua: ſiue illa potentia executiua ratione diſtincta à voluntate, & intellectu, ſiue altera illarum, ſiue omnes ſimul. Addere ergo Deo aliam vim cauſandi ad extra, ſuſtinendo, v.g. formam præter efficientiam, inauditum eſt. Quod tamen in illa ſententia conſequenter loquendo neceſſario admittitur.

XXX. Præterea argumentor ratione, quia omnis cauſalitas materiæ (& idem eſt de formæ cauſalitate) for-

D maliter includit imperfectionem. Et ratio eſt, quia neq; in compoſito, neq; in forma cauſat materia aliquid, niſi media vnione intrinſeca ac formali vnius ad aliam non tanquam per conditionem ſolum requiſitam, ſed tanquam per ipſam formalem cauſalitatem, vt ſupra probatum eſt: non poteſt aũt Deus per formalẽ vnionem ita cauſare, vt per ſe eſt notũ: ergo nec poteſt concurrere per propriam, & formalem cauſalitatem illius generis: hoc aũt ipſo quod cauſalitas non ſit per vnionẽ, non eſt materialis, nec formalis, & ideo nulla ratione fieri poteſt, vt ſupra etiã diximus, ꝙ materia cauſet formã ſibi nõ vnitã. Tandẽ vix põt concipi ille modus cauſandi Dei ad extra abſq; efficiẽtia, quia neq; in effectu eſt aliquid reſpectu Dei præter entitatẽ eius; & actionem, neq;

E pendet à Deo niſi media actione, neq; actio vt actio dicit habitudinem, niſi ad efficiens, quamuis vt ordinata ad talem terminũ, vel talem formam, poſſit reſpicere cauſam finalem vel exemplarẽ: quid ergo eſt illa alia cauſalitas quæ dicitur ſuſtentatio? Plane eſt quid fictum, & minime neceſſarium. Nã diuina cauſalitas in illis tribus modis ampliſſime continetur. Neque propterea quod oĩs cauſa det eſſe, oporteret Deo formaliter tribuere modum cuiuslibet cauſæ alas, quia etiam materia, & forma dant eſſe compoſito, oporteret Deum dare illi eſſe intra idem genus cauſæ materialis, & formalis, quod abſurdiſſimũ eſt. Ex hoc ergo quod omnis cauſa det eſſe, ſolum

lum poteſt inferri Deum immediate dare illud eſſe, A vel illo vel altiori modo. Item ex eo, quod oĩs cauſa ſecunda pendet à Deo non ſolum in eſſe, ſed etiam in cauſare non ſequitur qđ pendeat in eodem genere cauſæ, ſed vel in illo, vel nobiliori; ſeu effectiuo.

XXXI. *Fũdamẽtum prædicta opinionis eruitur.* Ad vltimam ergo rationem in contrarium negatur minor: poteſt .n. Deus efficiendo ſupplere circa formam, ſuſtentationem materiæ ſeu ſubiecti. Ad primam probationem reſpondetur, Deum per vim agendi continere eminenter effectus aliarum cauſarum, & poſſe ſuo modo perfecto cauſare id, quod aliæ cauſant ſuis imperfectis modis abſque illis, vbi non interuenit dependentia omniuo eſſentialis, vt eſt inter cõpoſitum: & materiam, vel formam. Nec propterea dicimus Deum per eminentialem continentiã materiæ exercere cauſalitatem materiæ, ſed B ſupplere aliquid efficiendo, quod materia cauſaret ſe ſubijciendo. Vnde ad ſecundam probationem reſpondetur, quod licet vna cauſa creata non poſſit ſupplere munus alterius, niſi intra idẽ genus, Deus tamen poteſt in alio, vbi non interuenit ſpecialis repugnãtia. Nec propterea datur effectus in actu ſine cauſa in actu, ſed mutuo genere cauſæ. Ad vltimam probationem reſpondetur, cum accidens conſeruatur ſine ſubiecto, id fieri per nouam efficientiam, non addendo illam antiquæ, ſed commutando vnam in alteram. Vnde ſi forma cœli conſeruaretur ſine materia, id quidem fieret per influxũ ex ſuo genere creatiuum: prior autem non maneret, quia non erat propriè creatiuus, ſed concreatiuus formę, & aliquam conuenientiam habens cum edu C ctiuo. An vero eodem modo philoſophandum ſit de materia conſeruata ſine forma, in ſuperioribus late tractatum eſt.

SECTIO II.

Vtrum concurſus cauſæ primæ cum ſecunda ſit aliquid per modum principij vel actionis.

I. CVm oſtenſum ſit, concurſum hunc de quo agimus eſſe à prima cauſa, vel conuenire illi, quatenus efficiens eſt, conſtat non poſſe aliud eſſe quam actionẽ, vel principiũ actionis ſub principio actionis comprehendendo tam principium per ſe quã cõditionẽ oẽm ad agendũ prærequiſitã: nã præ D ter hæc nihil reperitur in cauſa efficiente, vt efficiẽs eſt, quod rationem concurſus habere poſſit. Supponimus .n. neq; ipſum ſuppoſitum agens, vt ſic eſſe concurſum, neq; etiam effectum vt ſic. Nam ſuppoſitum eſt, quaſi primum principium agens: effectus vero eſt vltimus terminus effectionis, concurſus autem dicit aliquid per modum influxus vel tendentiæ à ſuppoſito agente ad terminum.

Prima ſententia proponitur.

II. TRes igitur dicendi modi circa quæſtionẽ hãc eſſe poſſunt. Primus eſt huiuſmodi cõcurſum eſſe aliquid per modum principij per ſe: Quod dupliciter poteſt intelligi: vno modo, quod tali princi E pium ſit in ipſo Deo. Et hoc recte explicatum, poteſt habere ſenſum verũ: nos tamen nunc in eo non loquimur: Deus enim per voluntatem ſuã cõcurrit cum creatura ad actionem eius. Vnde ipſamet Dei volitio poteſt in ſuo ordine dici concurſus Dei cum creatura, qui ab aliquibus vocatur concurſus ad intra: actus autem voluntatis Dei eſt ſuo modo principium per ſe omnis actionis ad extra, principium (inquam) per ſe vel ratione ſui, vel ratione potẽtiæ executiuæ, quam applicat ad agendum, vel ſecundum rem, vel etiam ſecũdum rationem, iuxta varios modos ſentiendi de potẽtia de executiua Dei. Sic igitur cõcurſus Dei ad intra, erit aliquid per modum principij actionis non in creatura, ſed in ipſo Deo. Nũc autem non loquimur in hoc ſenſu de concurſu, ſed prout eſt aliquid manãs à Deo, & receptum in creatura, & concurſus in rigore nõ ſignificat aliquid ad intra, ſed ad extra. Alio ergo modo intelligitur hæc opinio, quod concurſus ſit res quædam manans à prima cauſa, & recepta in ſecunda complens illam vltimate ac determinans ad talem effectum efficiendum. Et hac ratione dicitur hic concurſus eſſe per modum principij, quia eſt virtus agendi cauſæ ſecũdæ, vel ſaltem formaliter complet illam. Et propter hanc virtutem dicuntur omnes cauſæ ſecundæ agere in virtute primæ, vt ſæpe dicitur in lib. de Cauſis, & è conuerſo ratione eiuſdem virtutis prima cauſa dicitur agere immediate immediatione virtutis, quia hæc virtus influxa cauſæ ſecũdæ, eſt virtus cauſæ primæ, & ab illa immediate ꝓcedit actio. Et hoc videtur eſſe totum huius ſententiæ fundamentum. Nullum tamen inuenio aſſertiorem huius ſententiæ qui expreſſe eam docuerit, quãuis illi quos ſtatim pro ſecunda citabimus, huic videantur interdum fauere, & ſatis indiſtincte loqui.

Refellitur dicta ſententia.

III. HÆc vero opinio falſa eſt, & in vno ſenſu eſt ęque erronea ac ſententia Durandi negantis actualẽ concurſum Dei actiones cauſarũ ſecundarum, in alio vero eſt ſolum improbabilis. Duobus itaque modis intelligi poteſt, concurſum primæ cauſæ eſſe virtutem inditam ſecundæ tanquam principium per ſe agendi. Vno modo quod; concurſus primæ cauſæ ad actionem creaturæ ſiſtat in influxu illius virtutis, & nõ cõcurrat immediatius ad actionem ipſius cauſę ſecundæ. Et in hoc ſenſu dico hanc opinionem re ipſa incidere in opinionem Durandi, & eſſe æque falſam, quatenus negat immediatum concurſum primæ cauſæ ad actionem creaturæ: quatenus vero ponit aliquid ſuperfluum, & ſine fundamento, erit magis improbabilis, vt in alio mẽbro oſtendã. Probatur ergo dicta cẽſura, quia ex illa opinione ſequitur ſolam virtutem creatã eſſe principiũ per ſe actionis, & effectus cauſæ ſecundæ: Deũ aũt ſolum eſſe principium remotũ, & per accidens, Hęc autem eſt opinio quę in Durando reprobatur. Sequela patet, quia cauſa, quæ ſolũ dat alteri virtutem ad agendum, ſi nõ aliter concurrat ad actionẽ eius, reuera ſolũ concurrit remote, & per accidens, ſicut ignis qui calefecit aquam, non aliter concurrit ad ſecundã calefactionem ab aqua calida profectã, & intellectus agens qui produxit ſpeciem intelligibilem non dicetur per ſe concurrere ad actum intelligendi. Deniq; illo modo etiam Durãd. dicit Deũ cõcurrere ad oẽs actiones creaturarum, dando illis, & conſeruãdo totam virtutẽ agendi vſq; ad vltimũ eius complementum, quidquid illud ſit. Nam quod illud principium agendi ſit prius tempore datũ, antequam creatura agat, vel in eodem inſtãti aut tempore, quo agit, nil refert. Alias quia ſol illuminat in eodem inſtanti, in quo creatur, & accipit virtutem illuminandi, nõ indigeret alio concurſu præter infuſionem lucis: Similiter quod illa virtus ſit connaturalis ac permanẽs, vel ꝙ ſit extrinſecus à Deo data, & quaſi tranſiens (vt quidã loquũtur, & nihil aliud eſt quam eſſe pendens à Deo in fieri, & conſeruari) parum refert, vt Deus, ſi per illam tãtum virtutem agit, ꝑ ſe ac immediate influat vt prima cauſa. Quapropter ſi qui fortaſſe authores in hoc ſenſu dixerunt, Deum agere immediatione vrtutis, & nõ ſuppoſiti, valde errarunt, vt ex dictis patet, & magis ſtatim declarabitur.

IV. Alio modo intelligi poteſt concurſum primæ cauſæ eſſe per modum principij, & virtutis inditæ, quia in collatione huius virtutis quaſi inchoatur, non

non tamen in ea ſiſtit, ſed vlterius progreditur vſq; ad actionem ipſiuſmet creaturæ, ita vt in illam influat immediate non tm̄ virtus communicata cauſæ ſecundæ, ſed etiam ipſamet virtus diuina & increata. Et iuxta hunc ſenſum dicendum nō eſſet cōcurſum eſſe tm̄ aliquid per modum principij, ſed ēt aliquid per modū actualis influxus ſeu actionis. Deinde eſt improbabilis illa multiplicatio rerū in huiuſmodi concurſu, loquimur enim per ſe ac præciſe de concurſu neceſſario ex vi dependentiæ oīs effectus & actionis à cauſa prima. Vnde ſupponimus cauſam ſecūdā habentē cōpletā virtutē agēdi in ſuo ordine: nā ſi ipſa cauſa ſecunda incōpleta ſit & imperfecta, indigebit quidem cōplemento virtutis, tn̄ ea indigentia nō oritur ex dependentia quā cauſa ſecunda habet à prima, ſed ex imperfectione in latitudine cauſæ ſecūdæ. Atq; hoc modo verū eſt interdū Deū, ſeltem ſupernaturaliter, ſupplere imperfectionem cauſæ ſecundæ, addendo illi virtutē agendi quod maximè nobiſcū facit cū ſupernaturales habitus infundit, tn̄ hoc extra propoſitū noſtrū eſt, quia illa virtutis infuſio non pertinet ad cōcurſum primæ cauſæ, ſed ad eleuationē vel perfectionem cauſæ ſecundæ per actionem primæ. Loquēdo igitur de cauſa ſecunda perfecte conſtituta in actu primo in ſuo ordine, impertinens eſt aliud principiū agendi illi adiungere in ea receptū. quia hoc ipſo qđ eſt aliquid creatū in ipſa, pertinet ad ordinē cauſatū ſecundarū, & ita multiplicantur principia agēdi in eodē ordine ſine cauſa, vel neceſſitate. Et cōtra hūc cōcurſum hoc modo explicatū, rectè procedūt argumēta Durandi ſuperiori ſectione facta.

V. Euaſio cōfutatur. Dicent fortaſſe, hanc virtutem quam primæ cauſa dat ſecūdæ vt cum illa concurrat, non pertinere ad cauſalitatem cauſæ ſecundæ vt ſic, ſed ad cauſalitatem cauſæ primæ, quia eſt quaſi propriū inſtrumentum eius ad concurrendum cum ſecunda, & ideo licet illa virtus recipiatur in cauſa ſecunda, nō agere cauſam ſecundam per illam, ſed Deum, ſicut quamuis impetus recipiatur in lapide iacto, non lapis ſe mouet per illum, ſed qui proiecit. Vnde, ſicut proijciens dicitur mouere immediate per impulſum, ita & Deus dicetur immediate concurrere per hanc virtutem, quæ immediatio, per ſe loquendo, eſt virtutis, non ſuppoſiti. Et ſimiliter, licet cauſæ ſecundæ virtus dicatur compleri per hanc virtutē impreſſam à prima, non tamen complemento pertinente ad ordinem cauſæ ſecundæ, ſed addente illi virtutem neceſſariam ex parte cauſæ primæ.

VI. Veruntamen hæc reſponſio vel redit ad priorem ſenſum omnino reprobatum, vel dicit aliquid per ſe improbabile & impertinens, nā ſi illa virtus ita dicitur eſſe inſtrumentū Dei vt actio Dei ſiſtat in effectione eius: poſtea vera illa ſola concurrat cum cauſa ſecunda ad actionem illius: ſicut in exemplo quod adducitur, actio proijcientis ſiſtit in impreſſione impetus. Deinde vero motio eſt ad impetū: ſi hoc (inquam) dicatur, redimus ad priorem ſenſum: atque ita fit vt actio creaturæ nullam dicat immediatam habitudine ad ipſammet virtutem Dei increatā vt ad principium per ſe illius, quod reprobatum eſt ſectione præcedenti, contra Durandum. Si vero præter influxum illius virtutis inſtrumentariæ, dicitur ēt Deus virtute ſua propria & increata immediate influere in actionem cauſę ſecundę, ſtatim per ſe apparet quam ſit impertinens illa uirtus inſtrumentaria quæ ſe teneat ex parte Dei, nam ibi adeſt intime præſens diuina virtus per ſe ipſam: eſtque propter eminentiam ſuam ſufficiens & proportionata vt per ſeſe influat in actionem, imo ita debet neceſſario influere vt actio quęlibet fieri a creatura poſſit: ergo ex parte Dei non eſt neceſſaria illa inſtrumentaria virtus: nihil ergo refert ad concurſum cauſæ primæ, qui per ſe neceſſarius eſt, ac per

A tinet ad eſſentialem ſubordinationem cauſæ ſecundæ reſpectu primæ.

Secunda ſententia proponitur.

Secunda ſententia eſt concurſum primæ cauſæ eſſe aliquid per modum principij in ipſa cauſa ſecūda, ordinatum ad actionem eius, nō tn̄ vt principium per ſe illius, ſed ſolum vt conditionem neceſſariam ad agendum. Ita videntur ſentire oēs qui ponunt concurſum Dei verſari circa cauſam ſecundā antecedenter ad actionem eius, applicando illā, vel determinando ad actionem. Soletque hæc opinio tribui D.Th. locis infra tractandis: ſed immerito, vt oſtendam; citari ēt ſolet Capreol. in 2.d.1.q. VII. D. Tho. Capreol. Ferrar.

B 2. ſed æque irrationabiliter. Ferrar. autem 2. cont. Gent. c. 70. in principio diſtinguit in agētibus creatis duplicem vim agendi; vnam firmam & permanentem quę eſt propria & naturalis aliam uocat intentionem diuinæ virtutis habentem eſſe incōpletum: & hanc ait non conuenire rebus niſi quādo actualiter operantur tanquam diuinæ uirtutis inſtrumenta. Et in fine §. Ad ſecundum dubium dicit, Deum immediate agere in omnibus cauſis inferioribus quandā ſui participationem cum qua ſimul immediate ipſarum effectus attingit: quia ipſa uirtus in Deo exiſtens & eius intentio in cauſis inferioribus producta, accipitur tanquā una virtus: ſicut ars (inquit) quæ eſt in mente artificis, & eius intentio in inſtrumento recepta pro una virtute accipiuntur. Et per hāc uirtutem ait applicare Deū cau-

C ſas ſecundas ad operandum, ſicut artifex inſtrumēta. In quibus uerbis partim uidetur ad priorē ſententiā alludere, partim ad hanc poſteriorem. Ad ponēdā autem hanc virtutem intentionalem nulla ratione mouetur, ſed ſolum quodam teſtimonio D.Th. q.3. de pot. art.7. & nonnulli poſteriores Thomiſtæ hanc ſententiam ſecuti ſunt. Et illam fundāt in quibuſdam receptis locutionibus antiquorū Philoſophorum. Prima eſt quod agentia ſecunda non agūt niſi mota à primo: & in hoc conſtituunt ſubordinationem per ſe inter has cauſas: indeque concludūt perueniendū eſſe ad unum primum agens, non indigens motione alterius. In videtur proceſſiſſe Ariſtotel. 7. Phyſ. c.1. & lib.8. c.5. & 2. Metaph. c. 2. quē ſemper imitatur D.Tho. tum exponens Ariſtotelē, VIII. Primū fūdamentū relata ſententiæ. Ariſtot. Auguſt. D. Tho.

D tum in alijs locis ſtatim citandis: & ex parte Aug. lib.8. Geneſ. ad liter. c.20. & 5. de Ciuit. ca.9. Imo & Scriptura ſacra videtur Deo tribuere hanc præmotionem cauſatum inferiorum, vt Iob 12. *Qui immutat cor principum*: & Prou. 21. *Cor Regis in manu Dei eſt, & quocunque voluerit vertet illud*. Hier. 10. *Non eſt in homine via eius: & a Domino greſſus hominis dirigentur*. Agunt ergo cauſæ ſecundæ motæ à prima: hæc aūt motio non pōt conſiſtere in ipſa actione cauſæ ſecundæ, tum quia motio eſt in re quæ mouetur: actio vero trāſiens nō eſt in agente à quo fit, tum etiam quia hæc motio antecedit actionem ſaltem cauſalitate, quia ad hoc mouētur agentia ſecunda, vt agant: eo qđ non poſſunt agere niſi mota.

Secundum principium eſt, quod cauſa ſecunda IX. Secundū.

E applicatur à prima ad agendū. Quod ſumptum exiſtimatur ex lib. de Cauſ. propoſit. 16. vbi dicitur, *virtutem diuinam eſſe virtutem oīum cauſarū*: quia videlicet virtus diuina applicat reliquas vitutes ad ſuas operationes, vt expoſuit Aegid. quodlib. 5. quę. 1. & ſignificat D. Thomas, 1. p. q. 105. ar. 5. in corpore, & ad tertium. Nam in corpore ait, primum agens mouere ſecūdum ad agendū: *& ſecundum hoc* (inquit) *oīa agunt in virtute ipſius Dei*. In ſolutione vero ad tertium declarat hoc ideo eſſe, quia Deus non ſolū dat & conſeruat virtutes agendi, ſed etiā applicat eas ad agendum. Neceſſitas autem huius applicationis inter alias vna eſt, quia ad virtutem quæ re-

 ſpicit

ſpicit finẽ vniuerſalem pertinet applicare inferiores in ordine ad ſuum finem; Deus autem eſt ſupremum agens reſpiciens vniuerſalem finem: ergo applicat inferiora vt agant accommodate ad illum finem. Hæc ergo applicatio non eſt actio creaturæ. nam eſt à ſolo Deo, & antecedit actionem cauſæ ſecundæ; comparatur ergo ad actionem cauſæ ſecundæ vt principium eius.

X. Tertium. Tertium principium eſt, cauſam primã excitare ſecundam ad opus; qui modus loquendi nõ eſt tam frequens apud authores antiquos, ſicut nomẽ motionis vel applicationis. Videtur tamen habere eandem vim. Et poteſt in hũc modum declarari, ea virtus creata dum agit, aliquo modo in ſe perficitur, quia melius eſt agere, quam omnino carere actione: hæc autem perfectio non conſiſtit in ipſa actione, præſertim in tranſeunte, cum in ipſo agente nõ ſit: conſiſtet ergo in hac excitatione, qua talis virtus veluti vltimate actuatur ad agendum. Hæc autem excitatio non poteſt eſſe ab ipſamet virtute creata. Tum quia ſæpe non eſt actiua in ſe ipſam, tum etiam quia ad illam efficientiam indigeret etiam excitatione: eſt ergo à prima cauſa.

XI. Quartũ. Quartum ac præcipuum principiũ eſt, quod cauſa ſecunda determinatur à prima & per ſe ac neceſſario indiget tali determinatione. Ita ſentit D. Th. 1. p. q. 105. ad tertium dicens: *Hoc ipſum quod cauſæ ſecundæ determinantur ad determinatos effectus, eſt illis à Deo.* Duplex autem ratio huius neceſſitatis afferri poteſt: vna eſt vniuerſalis ad omnes cauſas ſecundas, quia nimirum virtutes earum ſunt indifferentes ad producenda varia indiuidua; nec poſſunt ſeſe determinare ad hoc indiuiduum potius quam ad illud: nec cogitari poteſt aliud ſufficiens determinans præter primam cauſam. Hæc aũt determinatio non fit niſi addendo aliquid ipſi virtuti actiuæ. Alia rõ eſt propria liberæ voluntatis, quæ de ſe eſt indeterminata non ſolum ad indiuidua, ſed ẽt ad ſpecies, & ad actus contrarios, & ideo indiget prædeterminãte: quia ab agẽte indeterminato nõ põt determinatus effectus exire. Põtq; hæc rõ extẽdi ad naturalia agentia vniuerſalia, quæ ẽt ſunt indifferentia ad plures effectus ſpecie diuerſos, vnde non poſſunt ad alterum eorum ſe determinare.

XII. Quintũ. Quintum principium eſt, quod cauſæ ſecundæ eſſentialiter ſubordinantur cauſæ primæ, vt inſtrumenta artifici, vt frequenter loquuntur graues authores & ſignatim D. Th. 1. 2. q. 6. ar. 1. ad 3. & 2. cõ, Gent. c. 21. art. 4. & indicat in lib. 3. ca. 70. Hæc autẽ ſubordinatio intelligi non põt niſi cauſa prima præmoueat ſecundam, & actio ſecundæ pendeat ex motione primæ. Alias non eſſet ſubordinatio, ſed concomitantia quædam duorum agentium. Neque eſſet actio primæ cauſæ prior actione cauſæ ſecundæ: quod plane repugnat dignitati primæ cauſæ, & dependentiæ cauſæ ſecundæ.

XIII. Sextum. Sexto argumentari poſſumus, quia hic modus concurrendi primæ cauſæ, vtendo cauſa ſecũda per motionem ſuam, & ita perfecte illã ſibi ſubijciẽdo, præ ſe fert maiorem quandã perfectionem in modo agendi primæ cauſæ cum ſecundis, & nullam includit repugnãtiã: ergo eſt primę cauſæ tribuẽdus. Maior declaratur varijs modis: primo quia hac ratione maior eſt dependentia cauſæ ſecundæ, à prima, quia non ſolũ in effectu & actione ſua, ſed ẽt ipſamet pendet in cauſando à prima; vel, vt alij aiũt, non ſolũ effectus vel actio incõplexe ſumpta, ſed ẽt hoc cõplexum, *cauſam ſecundã agere*, erit à prima. Vel aliter cauſa prima non ſolũ faciet effectum vel actionem cauſæ ſecundæ, ſed ẽt faciet vt cauſa ſecũda faciat; quod ẽt in ſcriptura ſacra ſępe Deo tribuitur, & ſine illa præmotione intelligi non põt. Rurſus è cõuerſo pertinet ad perfectionem primæ cauſæ vt vtatur ſecundis ad ſuos fines, & iuxta volun-

A tatem ſuam tanquam habens ſupremum dominiũ earum: nam perfectus actus dominij eſt plenus vſus rei, quæ ſub dominium cadit. Hæ ſunt potiſſimæ rationes quæ pro hac ſententia afferri poſſunt. Ex quib. duæ primæ videtur maximè fauere huic ſecundæ ſententiæ: tertia uero & quarta magis videntur iuxta priorem opinionem procedere: quinta autem & ſexta indifferentes ſunt.

Refutatur præcedens opinio.

XIV. HAec vero ſententia non magis probanda eſt quam præcedens; neque exiſtimo fuiſſe opinionem D. Tho. aut Scoti, vel antiquorũ Theologorum. Quod vt probem, aduerto ẽt hanc poſteriorem ſententiam habere locum ad ſuos ſenſus ſupra B declaratos. Primus eſt quod cõcurſus cauſæ primę cenſeatur oĩno ac præciſe conſiſtere in agendo circa ipſam cauſam illam præuiam conditionem neceſſariam, ſiue nomine motionis, ſiue applicationis, aut quocunque alio appelletur, ita vt præter illam nullã aliam efficientiã habeat cauſa prima circa effectum, vel actionem cauſæ ſecundæ. Et neque Ferrara, neque moderni authores uidentur hunc ſẽſum intendiſſe, vt ex ultimis verbis Ferraræ ſupra citatis colligi põt. Et reuera eſſet in hoc ſenſu talis opinio non minus falſa, quam opinio Durãdi, quia iuxta hanc explicationem Deus non concurret per ſe ad actionem cauſæ ſecundæ, ſed ſolũ remote & per accidens, nimirum conſeruando cauſam ſecundam, & efficiendo in illa quandam cõditionẽ neceſ- C ſariam ad agendũ: hic aũt cõcurſus eſt per accidẽs reſpectu effectus cauſæ ſecũdæ, vt patet in applicãte ignem ad comburendum. Nam ſi dans & conſeruans principium per ſe agendi, & non vltra cõcurrens, ſolum remote, & per accidens cauſat effectũ ab illo principio manantẽ, multo magis qui dat cõditionem requiſitam ad agendum, vnde qui vtrũque facit, duplici modo concurret per accidens, nullo tamen modo per ſe. De hoc igitur ſenſu non oportet plura diſputare. Quin potius ex eo elicio, etiamſi demus efficere Deũ illam applicationem, vel conditionem præuiam, non cõſiſtere in illa per ſe ac formaliter concurſum cauſæ primæ; nam cauſa prima per concurſum ſuum eſt cauſa per ſe, immediata, & totalis in ſuo genere, effectus & actio- D nis cauſæ ſecundæ, vt ſect. 1. demõſtratum eſt: ſed per efficientiam huius neceſſariæ conditionis non eſt Deus cauſa per ſe & immediata, nedũ totalis actionis uel effectus creaturæ: ergo formaliter non conſiſtit in hac efficientia concurſus Dei.

XV. Supereſt ergo vt alium ſenſum examinemus, nimirum concurſum primæ cauſæ inchoari (ut ita dicam) ab hac motione vel applicatione cauſæ ſecundę: cõſummari vero in effectione immediata & per ſe ipſiuſmet effectus ſeu actionis ipſius cauſæ ſecundæ. In quo ſenſu dicimus illam ſentẽtiam extreme quidem diſcrepare à Durandi opinione: aliquid vero addere veritati, quod nec neceſſarium eſt, nec ſatis intelligi poteſt, & occaſionem poteſt præbere incidendi in aliquem errorem, præſertim circa vſũ E humanæ libertatis. Vt autem hæc omnia diſtincte probemus, paulatim procedendum eſt, tertiam, ac veram declarando, ac probando ſententiam.

Quæſtionis reſolutio.

XVI. Prima cõcluſio. DIco ergo primo: Diuinus cõcurſus, quatenus eſt aliquid ad extra, per ſe & eſſentialiter eſt aliquid per modũ actionis, vel ſaltẽ per modũ cuiuſdã fieri immediate manãtis à Deo. Declaro ſingules particulas; dico .n. *quatenus eſt aliquid ad extra* vt omittã diſputationẽ de ipſomet actu voluntatis Dei, an dicendus ſit cõcurſus, nec ne, & an dicẽdus ſit influere per modũ actionis, vel p modũ principij; nam quoad hunc ſenſum ſufficiũt ſupra dicta de crea-

de creatione. Et fere ob eandem cauſam dixi *vel ſaltē per modū eiuſdem fieri*, vt. ſ. abſtineam ab illa quæſtione, an actio recepta in creatura comparetur ad Deū per modum actionis, vel ſolum per modū effectus: quanquam .n. verius ſit comparari per modū actionis, vt etiā ſectione ſequenti attingam, tamen ad præſens non refert. Atque ita explicata cōcluſio eſt receptiſſima, & mihi certiſſima: ſatiſq; probata ex dictis ſuperiori ſect. contra Durand. & in hac cōtra relatas ſententias in primo ſenſu explicatas.

XVII. Sumiturq; ex D. Tho. 1. p. q. 105. art. 5. & 3. cont. Gent. c. 70. quatenus dicit, primā cauſam per ſuum generalem concurſum per ſe & immediatè influere non tantū in effectum, ſed ēt in actionem cauſæ ſecundæ: quia non ſolum effectus, ſed etiam actio cauſæ ſecundæ habet aliquid entitatis participatę, & ea ratione neceſſe eſt vt immediate & per ſe manet à primo ente per eſſentiā. Ex quo principio ita concluditur ratio. Concurſus Dei intime ac per ſe includitur in ipſa actione creaturæ, & per ſe etiam ac immediatè tendit ad eundem terminum ad quē tendit actio creaturæ: ergo per ſe & eſſentialiter eſt aliquid per modum actionis, vel fieri ipſiuſmet actionis, vel effectus creaturæ. Et confirmatur, nam, hic concurſus non poteſt conſiſtere in omni eo, vel in ſolo eo, ꝙ datur cauſæ ſecundæ per modum principij vt operari poſſit: ergo conſiſtit eſſentialiter in aliquo quod ſit per modum actualis fieri.

XVIII. Antecedens probatum eſt contra ſuperioris ſententias & iterum ſic declaratur. Poſita quacunq; entitate, quæ ſolum concurrit per modū principij, nō implicat contradictionē vt non ſequatur actio, vel effectus; nam Deus poteſt omne principium agēdi creatum, quantumuis applicatum ad agendum cū omnibus conditionibus prærequiſitis ſuſpendere ab actuali actione, & impedire ne effectus fiat. At vero poſito actuali cōcurſu ad extra explicat cōtradictionem, actionem non ſequi, ſeu effectum nō fieri: ergo ſignum euidens eſt actualem concurſū nō cōſiſtere per ſe & eſſentialiter in ijs, quę ſūt per modum principij, ſed in aliquo quod ſit per modum actionis. Maior videtur p ſe nota ex terminis, quia in eis nulla inuoluitur repugnantia aut implicatio contradictionis. Certūq; de fide eſt, id feciſſe Deum in multis virtutib. neceſſitate naturali operantibus, neq; eſt maior ratio repugnantiæ in quibuſdā, quā in alijs. Niſi fortaſſe aliquis dicat hoc ſpecialiter repugnare illi intētionali virtuti, quam aiūt imprimi à Deo, & eſſe quaſi tranſeūtem ſeu influentem, qđ inde prouenit, quia habet eſſe inſeparabile ab actuali operatione, ſicut virtus artis, impreſſa inſtrumento inſeparabilis eſt ab operatione artis: huic. n. aſſimilat Ferrarienſ. ſupra, illā virtutē. Sed certe, ſi talis virtus inſeparabilis eſt ab actuali actione cauſę ſecūdæ, ēt per potentiā Dei abſolutā, hoc ſatis declarat, nō eſſe rem ab illa diſtinctā, & conſequenter nō eſſe principiū eius, ſed actualem emanationem ipſius à prima cauſa. Vel è conuerſo, ſi illa virtus ſupponitur res diſtincta ab actione cauſæ ſecūdę, & verū principium eius, ſine probabilitate negatur poſſe Deū efficere vt illa ſit & ab ea non manet actio, quia virtus non pendet eſſentialiter ab actione quę ab illa manat, ſed è cōuerſo, & eſt in re diſtincta ab actione & prior illa: quid ergo repugnat quod conſeruetur ſine illa? Item poſita illa virtute adhuc eſt neceſſarius immediatus īfluxus Dei vt ſequatur actio, qđ ſępe probatū eſt. ergo poteſt Deus ſuſpendere illum influxum, & ita impedire actionem.

XIX. Neq; exemplum de virtute artis impreſſa inſtrumento quicquam iuuat, nam illa virtus eſſe non poteſt, niſi vel impetus impreſſus inſtrumento ad localiter illud mouendum, vel ipſemet motus. At verò impetus impediri poteſt ne efficiat motum, vt rationes factæ probant; nec video quid in cōtrariū obſtet. Motus autem ipſe impediri nō poteſt ab actuali motione inſtrumenti, quia reſpectu illius non cōparatur vt virtus, ſed vt ipſa actio vel fieri. Quod ſi ex inſtrumēto ſic modo nata eſt ſequi aliqua alia actio diſtincta à motu & termino eius, ad quā motus inſtrumenti comparetur per modum principij aut virtutis, oīs illa actio ſeparabilis eſt à tali motu virtute diuina, propter eandē cauſam. Quod autē poſito actuali concurſu ad extra non ſit ſeparabilis actio cauſæ ſecundæ, communis cōſenſio & euidens eſt, quia ille concurſus non eſt ſeparabilis ab aliquo termino & effectu primæ cauſę: nam ſi eſt cōcurſus ad extra, aliquid extra Deum fit; id autem neceſſe eſt fieri à cauſa ſecunda: alias ille non eſſet cōcurſus cum cauſa ſecunda, ſed actio ſolius Dei. Vnde ipſummet nomen *concurſus* ſatis declarat inſeparabilitatem ab actione cauſæ ſecundæ. Ergo concurſus eſſentialiter eſt aliquid per modum actionis vel fieri, vt eſt à prima cauſa.

Dico ſecundo: Concurſus primæ cauſæ pręter id quod eſt per modū actionis, non includit ex intrinſeca neceſſitate aliquid de nouo inditum ipſi cauſæ ſecundæ, quod ſit principium actionis eius, vel conditio ad illā neceſſaria. Dico, *De nouo inditum*, quia certum eſt concurſum cauſæ ſecūdæ ſupponere in illa virtutem agēdi datam & conſeruatam à prima cauſa, quod hic ſupponimus, & inquirimus quid vltra illā neceſſariū ſit adiūgi ex parte primę cauſę. XX. Secunda concluſio

Hæc ergo concluſio ſumi poteſt ex D. Thom. 1. 2 quæſt. 109. artic. 1. 2. & 3. vbi ad actiones cauſarum ſecundarum duo tantum dicit requiri, nimirum intrinſecam virtutem connaturalem (loquitur. n. de naturalibus actionibus, de quibus ſolis nobis ſermo eſt in tota hac diſput.) & concurſū Dei, quē ibi vocat motionem ſeu auxilium Dei mouentis: cur autem ita illum appellet infra videbimus. Quod autem ea uoce nil aliud intellexerit, patet, tum quia alias pretermiſiſſet id quod per ſe ac maxime neceſſarium eſt; tum etiam quia iam non tantū duo, ſed tria eſſent neceſſaria ad actionem creaturæ, ſcilicet virtus eius, motio, & cōcurſus. Atque ita intellexiſſe uidetur Caietanus ibi, dicens illud auxilium Dei mouentis eſſe cooperationem eius. Qui eādem ſententiam docet 1. part. quæſt. 14. artic. 13. & quęſt. 19 artic. 8. ubi exponens illud axioma, *cauſa ſecūda nō agit, niſi mota à prima*, dicit, intelligendum eſſe, nō de motione pręuia, ſed de motione intrinſecè cooperante ipſi actioni. Et ſubdit: *Talis eſt autē cooperatio primæ cauſæ de qua ſcriptū eſt: quod attingit a fine vſq; ad finē fortiter: diſponitque oīa ſuauiter, iuxta modum cuiuſque cooperās vnicuique.* Eadem eſt ſentētia Scoti uarijs locis, ſed præſertim in 4. diſt. 1. q. 1. ad ultimam, ubi ait, cauſam ſecundā non dici agere in uirtute primæ, quia tūc aliquid recipiat ab illa, ſed quia habet ordinem inferioris ad illā: & ſubdit: *Ex his patet quod cauſa prima in cauſā ſecūdā proprie dictā nō eſt influentia noua quæ ſit creatio alicuius inhærentis cauſæ ſecūdæ, ſed influētia ibi eſt determinatus ordo iſtarū cauſarū in agēdo effectum communē.* Idem ſentit Almain. tract. 1. Moral. capite primo, & Gregorius in ſecundū d. 28. quęſtione prima, articulo 3. ad 12. ubi declarat concurſum Dei conſiſtere ſolum in partiali coefficientia Dei quantum eſt ex eſſentiali ſubordinatione cauſæ ſecundæ ad primam; qđ aduerto, quia ex alio capite ad actus bonos requirit ſpecialē Dei præmotionem, de quo alias: idē in 2. diſt. 34. ad 8. Capreolus ēt in ſecundo diſt. 28. q. 1. articulo 3. ad 12. cont. 2. concl. ubi referēs ſententiā Gregorij illam approbat, & dicit: *Concordat S. Tho. 1. 2. q. 190. fere ſingulis articulis.* Gab. etiā in 2. diſt. 37. a. 3. dub. 2. Greg. imitatur. Alios referā ſect. ſeq. XXI. D. Tho. Caiet. Scotus. Almain. Gregor. Capreol. Gabriel.

Ratione probatur primo, quia per hunc concurſum actualem Dei per modū actionis: prout explicatus eſt, ſaluatur omnis dependentia eſſentialis, tū XXII. Ratio ſecūdę concluſion s.

cauſæ

cauſæ ſecundæ à prima in cauſando, tum actionis eius in fieri, tum etiã effectus in omni eſse ſuo. Itẽ ratione huius concurſus verum eſt, primam cauſã immediate ac per ſe efficere omnia, & quicquid aliud de illa vt cauſante omnia, vel authoritate creditur, vel ratione probari poteſt: ergo ſuperuacaneũ eſt quippiam aliud fingere. Antecedens ex dictis in priori aſſertione patet: & clarius in ſolutionibus argumentorum. Conſequentia vero probatur, tum quia natura abhorret quidquid ſuperfluũ eſt, teſte etiam Ariſtot. 1. de Cœlo, capite quarto, & alijs locis: tum etiam quia rationes præcedẽte ſectione factæ pro ſententia Durandi, probant, ſolam illa efficientiam primæ cauſæ eſſe coniungendam cauſæ ſecundę ad actionem eius, quæ per ſe fuerit neceſſaria ad eſſentialem dependentiam omnis entitatis vel modi realis à primo ente: tum deniq; quia alias nullus eſſet ſtatus, ſed quacunque re poſita poſſet quis aliam adiungere: & ſicut præter actualem concurſum requirunt alij motionem, alij complementum virtutis, poſſet aliquis illa tria poſtulare: & alius pro ſuo arbitratu poſſet quartum quippiam adiungere, vt per ſe ſatis conſtat.

Ariſt.

XXIII. Secũda ratio eſt, quia nihil poteſt requiri vt principium per ſe, nec etiam vt cõditio neceſſaria principij per ſe: ergo nullo modo: ergo cõcurſus primæ cauſæ vt ſic nihil requirit per modum principij, ſed ſolum per modum actionis. Conſequentię ſunt claræ ex ſufficienti enumeratione: Maior ſatis probata eſt refutando priorem ſententiã. Minor vero eodem ſeu proportionali diſcurſu demonſtranda eſt. Nam ſicut cauſa ſecunda in ſuo ordine poteſt eſſe completa in virtute agẽdi, ita requirit certas & determinatas conditiones neceſſarias in eodem ordine ad agendum, quas omnes habere ſupponimus, quando de neceſſitate concurſus primæ cauſæ præciſe diſputamus. Nã ſi quę illarum deſit, neceſſariũ quidem erit, ſi cauſa illa operatura eſt, vt conditio illa prius adiũgatur per efficientiã primæ cauſę, vel ſolam, vel cum alia cauſa ſecunda: illa tamen neceſſitas non eſt ex vi concurſus aut dependentiæ à prima cauſa, ſed ex peculiari defectu. Sicut ergo cauſa completa in virtute non indiget alio complemẽto virtutis, ita cauſa completa in conditionibus prærequiſitis ad agendum in ſuo ordine nullam nouã cõditionem prærequirit. Dicere aũt pręter eas conditiones nobis notas, quas cauſæ ſecũdæ poſſunt per ſe, vel per alias ſecundas cauſas comparare, requirere quandam aliam occultã conditionẽ, quã ex ſolo influxu cauſæ primæ habere poſſũt; ſicut gratis dictũ eſt, ita facile cõtẽnitur, quod nulla authoritate, vel ratione alicuius ponderis vel momẽti nitatur.

XXIV. An & qualiter cauſæ ſecũdę & prima applicentur ad agẽdum.

Sed vlterius poſitiue oſtendere poſſumus, nullã talem conditionem excogitari poſſe, diſcurrendo per illa quatuor, quæ in argumentis ſupra factis tacta ſunt. Primo enim appellabatur hæc conditio *applicatio cauſæ ſecundæ ad agendum.* At nos ſupponimus applicationem omnem nobis notam iã factã: conſiſtit autem hæc applicatio, vel in aliqua motione locali, vel in actione vitali, ſeu animali, vt quãdo cauſa finalis applicatur per cognitionem, vel potentia motiua per appetitum. Quo fit vt, ſicut hæc applicatio conſiſtit in aliqua reali actione, ita eſſe nõ poſſit ſine efficientia cauſæ primę ordinariè quidẽ per cauſas ſecundas, extraordinariè aũt per ſe ipſam. At vero præter has, quænam alia eſſe poſſit applicatio? Nam ſi eſt realis efficientia, erit realis motus vel mutatio cauſæ ſecundæ. Quem ergo terminum habet? Nõ localem, nec alterius generis extra qualitatem, vt per ſe notum videtur. Neque etiam eſſe poteſt qualitas aliqua: nam, ſi illa qualitas datur ut virtus agendi, iam non eſt conditio tantũ, ſed principium per ſe actionis, & redeunt rationes ſuperius factæ. Si vero datur vt nihil agat, impertinẽs A eſt ad agendum: nec reddi poteſt ratio cur dicatur conditio neceſſaria. Dices, eſſe neceſſariam, vt coniungat ſecundum agens primo, vt inſtrumentum principali cauſæ. Sed hæc & ſimilia, quæ verbis dici poſſunt, in re explicari non poſſunt, quia illa coniũctio, neque eſt aliqua realis vnio, neq; intimior pręſentia, ſed ſolum nouus quidem effectus, cuius officium & neceſſitatem ad actionem cauſæ ſecundæ inquirimus.

Obiectio diſſoluit.

XXV. Nec vero dici poteſt, terminum illius mutationis, quæ applicatio dicitur, eſſe ipſammet actionem cauſæ ſecundæ, tum quia una actio non eſt terminus alterius, vt ſequent. ſect. latius dicam: tum etiã quia illa applicatio eſt mutatio in ipſa cauſa ſecunda: actio vero eius ſępe eſt in paſſo: tũ deniq;, quia 3 illa applicatio dicitur eſſe cõditio præuia ad actionẽ: ergo & terminus eius eſt ẽt præuius: ſicut ergo in cauſa ſecũda nihil eſt reale, quod talem mutationem terminare poſſit, ita neq; eſt talis applicatio, quæ ſit aliquid reale in ipſa præuium ad actionem.

XXVI. Qualiter prima cauſa moueat ſecũdã.

Alio modo appellabatur illa conditio *motus quo cauſa prima mouet ſecundã ad agendũ.* Et de hoc motu eodem diſcurſu inquiri poteſt quem terminum habeat, & conſequenter ad quam ſpeciẽ motus vel mutationis pertineat, quia neceſſe eſt omnem motum realem ad aliquid tendere, & in aliqua ſpecie eſſe: talis autem motus non eſt localis: quia uon eſt neceſſe cauſas ſecundas localiter mutari quandocunq; agũt; de motu verò ad quantitatẽ certior res C eſt: de mutatione autem ad qualitatem procedit eodem modo ratio facta de applicatione: præter hæc tamen nihil eſt quod per illum motum fieri poſſit, ut facile patebit diſcurrendo per omnia genera entium. Nec uero põt ille motus per ſe terminari ad ipsãmet actionem cauſæ ſecundæ, tum propter rationes factas de applicatione, tum ẽt, quia alias iã ille motus non eſſet conditio ad illam actionẽ præ requiſita, ſed eſſet intrinſeca uia ad ilam actionem: quando quidem illa actio dicitur eſſe proprius & immediatus terminus illius motus. Ex quo ulterius fiet, ut ſicut ille motus dicitur eſſe à ſola prima cauſa, ita & terminus eius, nã ab eadẽ cauſa eſt terminus à qua eſt uia: ergo ſi actio cauſæ ſecundę eſt intrinſecus terminus illius motus, erit à ſola cauſa D prima, quod inuoluit apertam repugnantiam: quo modo enim eſt actio cauſæ ſecundæ, ſi eſt à ſola prima? Quod ſi dicatur, actionem cauſæ ſecundæ non eſſe intrinſecum terminum illius motus, ſed potius extrinſecum ſeu remotum, neceſſario aſſignandus erit alius termtnus intrinſecus & proprius: nullum autem aſſignari poſſe, diſcurſus à nobis factus, ſufficienter oſtendit.

XXVII. Virtus ſecũdæ cauſæ à prima quõ excitetur.

Tertio uocabatur illa cõditio *Excitatio virtutis.* Quæ ſi ponatur fieri per ueram & realem actionẽ cauſæ primæ in ſecundam uel in uirtutem eius, fiet per illam actionem aliqua mutatio in cauſa, de qua procedet tota argumentatio proxime facta. Quod ſi non ſit illa excitatio per uerã & realem actionẽ in cauſam ſecundam, iam nihil agitur in cauſa ſecũ E da, quod ſe habeat per modum principij, quod intẽdimus. Et præterea explicandum ſupereſt illius authoribus ſupra à nobis citatis, qui talem excitationem requirunt, quomodo excitatio uirtutis fiat ſine actione, aut per denominationem, ut uocant, extrinſecam, & quæ ſit neceſſitas talis excitationis proueniens à ſola cauſa prima, præter omnem illam, quæ eſſe poteſt proueniens à cauſa ſecunda. Et, ut hoc amplius intelligatur, aduerto excitationem potentiæ ad operandum, proprijſſimè inueniri in potentijs animæ: extendi tamen aliquo modo ad nonnullas uirtutes naturales, quæ non agunt niſi prius alterentur earum ſubiecta, ut piper non calefacit, niſi conteratur, & res odorifera ſæpe non mittit onorem, niſi prius calefiat.

Hæc

XXVIII. Hæc ergo alteratio præuia ſolet dici excitatio virtutis per metaphoram: re tñ vera eſt aut cōplementū virtutis per qualitatē additam, aut applicatio vel diſpoſitio agētis, vt ex ſe emittere poſſit vaporem, vel exhalationem aliquā, qua mediāte agit, vt dum res odorifera per calefactionē rareſit, facilius pōt exhalare odorem, & ſic de alis. Excitatio aūt cauſæ primæ non pōt eſſe ſimilis huic naturali per alterationem præuiā, quia nec cōplementū virtutis eſt ſemper neceſſariū in cauſa ſecunda, vt oſtēſum eſt, neq; ēt diſpoſitio aliqua materialis; nā in multis cauſis ſecundis neceſſaria non eſt, vt eſt eui dens in igne calefaciente, Sole illuminante, & Angelo mouente cęlum: & vbi eſt neceſſaria per alias cauſas ſecundas fieri ſolet, nec pertinet ad ſubordinationem cauſæ ſecundæ, reſpectu primæ.

XXIX. Excitatio aūt potentiarum animæ duobus modis fit. Vno ab obiecto, vel in genere efficientis, vt in potentijs cognoſcitiuis, vel in genere finis, vt in appetitiuis. Et hoc genere excitationis ēt eſt per ſe notum, primam cauſam non excitare ſecundam ex vi generalis concurſus, quia multæ cauſæ ſecundæ non ſunt capaces obiectiuæ excitationis: quæ verò capaces ſunt, non ſemper mouentur à cauſa prima vt ab obiecto. Neq; ēt cauſa proxima ex ſuo generali munere habet applicare obiecta excitātia niſi concurrendo cum cauſis ſecundis. Ad opera verò gratiæ excitat quidē Deus hoīes peculiari modo, veruntamen illa excitatio non pertinet ad concurſum cauſæ primæ, ſed ad ſupplendā, vel iuuandam imperfectionē alicuius cauſæ ſecūdæ: de quo genere diuinæ excitationis peculiariter diſputāt Theologi in materia de gratia. Alio modo fit excitatio circa potentias animæ per quandā efficientiā quaſi moralem, per naturalem ſympathiam quā habent ex eo, quod in eadē eſſentiæ animæ radicantur, cū ſubordinatione inter ſe, quæ etiā dici ſolet motio, vel applicatio vnius potētiæ per aliam: quo modo potentia motiua exiſtens in muſculis excitatur vel applicatur per appetitum, & voluntas dicitur hoc modo mouere omnes animæ potentias. Sed neque hoc genus excitationis habet locū in cauſa ſecunda reſpectu primæ, tū quia intrinſecè includit vitalem modum operandi, tum etiam, quia requirit cōiunctionem facultatis mouentis, & motæ in eodē radicali principio. Atq; ita videntur excluſi omnes modi excitationis, quos poſſumus nos explicare aut aſſequi: fingere autem aliquem alium ineffabilem, eiuſq; fidem petere, cum nec Chriſtiana fides illum doceat, nec ratio aut neceſſitas illius reddatur, ab omni ratione alienum eſt.

XXX. Obijcitur quidā modus, quo Deus applicare dicitur cauſas ſecundas.

Dicere vero quis pōt, reperiri inter cauſam primam & ſecundam, quandā ſympathiam ortam nō ex radicatione potentiarum in eadem eſſentia, ſed ex eſſentiali ſubiectione cauſæ ſecundæ ad primā, & ſupremo dominio primæ in ſecundam. Conſiſtere autem pōt huiuſmodi ſympathia in hoc, quod volente Deo vt cauſa ſecunda operetur, ſtatim neceſſaria conſecutione cauſa ſecunda agit, non quia in ſe aliquid recipiat ex vi illius volūtatis, ſed quia ſtatim illi obedit agendo, ſicut potētia motiua obedit appetitui. Per hanc ergo volūtatem dici poteſt Deus applicare, mouere, vel excitare cauſam ſecundam ad agendum. Et quia illud velle Dei interuenit ſemper in concurſu cum cauſa ſecūda, ideo prima cauſa dicitur concurrere excitando cauſam ſecundam. Veruntamen hic dicendi modus, ſiue ſit verus, ſiue falſus, non pertinet ad præſentem quæſtionem: hic.n. ſolum agimus de concurſu externo, & tranſeunte: illa aūt excitatio tali modo explicata ſolum fit per velle internum. Item ex vi illius voluntatis nihil in ſe recipit cauſa ſecunda per modum principij, vel conditionis neceſſariæ ad agendum, de quo nunc agimus. Ergo eo modo quo nūc diſputamus, nulla excitatio fit in cauſa ſecunda ex vi ſolius concurſus cauſæ primæ. An vero ille modus excitationis verus ſit, quia punctus eſt difficilis, & neceſſarius ad complementum huius materiæ, in ſectione quarta explicabitur.

Quarto dicebatur illa cōditio neceſſaria, *Determinatio cauſæ ſecundæ per effectionem primæ*. Hæc autem non eſt probabilior, quā reliquæ, & generatim argumentando, ſi hæc determinatio dicitur fieri per verā actionem primæ cauſæ in ſecundam, redeunt argumenta ſupra facta, quod illa actio inferat mutationē in cauſam ſecundam, cuius mutationis nullus terminus aſſignari poteſt. Specialiter vero, hæc neceſſitas talis prædeterminationis nulla eſt in cauſis ſecundis naturaliter agentibus, quia illæ natura ſua ſunt determinatæ ad vnum: quā quidem determinationē acceperunt à Deo nō per cōcurſum ſed per influxum & conſeruationē talis naturæ. Quo ſenſu loquitur D.Tho. 1.p.q.105. art.1. ad 3. Formaliter vero hanc determinationē habēt tales cauſæ ab intrinſeca natura. Vnde ſub hac conſideratione dici ſolet, cauſam ſecundā determinare concurſum primæ ad ſpeciem actionis, potius, quā determinari ab illa, vt videtur loqui D.Thom. in 2.diſt.1.q.1.ar.4. in corpore, & ad tertium, & 1. contra Gentes, cap.66. ratione 5. vbi dicit; *Secunda agētia ſunt quaſi particulantes, & determinātes actionem primi agentis.* Et ſumitur ex Dionyſ. c.4. de diuinis noībus, dicente, Dei actionē ex ſe eſſe indifferentem; variari aūt ex diuerſitate ſubiectorum & cauſarum. Dicuntur aūt cauſæ particulares determinare concurſum, non quia ad hoc efficiant aliquid præuium: quid.n. poſſunt? Neq; quia Deus voluntate ſua illum determinet, quod declarabimus ſect.4. ſed, quia hæc cauſa natura ſua poſtulat hūc concurſum potius quam alium. Deus autem ſeſe accommodat naturæ vniuſcuiuſque: & ideo etiam dici ſolet hæc determinatio, vt eſt à cauſa ſecunda, eſſe in genere cauſæ materialis. In his ergo cauſis naturaliter agentibus non eſt neceſſaria illa conditio præuia, quæ prædeterminatio dicebatur. Quod ſi interdū hæc naturalia agentia propter vim agendi vniuerſalem habent indifferentiam aliquam in facultate agēdi res ſpecies diuerſas, naturaliter ac phyſice loquendo, ſemper determinantur ad vnum effectum in ſpecie vel ex ſe, vel ex concurſu aliarū cauſarum, aut materialis aut coefficientium, vt ſupra diſput.18. ſect.1. declaratum eſt.

D. Tho.

D. Dionyſ.

XXXI. Quomodo ſecunda cauſa ad indiuiduū effectū à prima determinetur.

Denique etiamſi demus (quod probabile eſt) quoad ſingularitatem actionis vel effectus determinari cauſam ſecundā à prima, vt Nominales affirmant, & in ſuperioribus nobis probabile viſum eſt: non oportet fingere, illam determinationem fieri per aliquam actionem cauſæ primæ in ſecundam, addendo nimirū aliquid virtuti eius. Imo vix pōt hoc modo intelligi, quia ēt illud additū de ſe erit indifferens ad plura indiuidua ſimilia facienda: nulla.n. res, quæ in aliqua ſpecie vim habet actiuam, determinatur ex ſe ad vnum tm̄ indiuiduum efficiendum, vt patet diſcurrendo per omnes virtutes naturales. Si quis autem velit peculiariter excipere hanc entitatem, vel virtutem quam cauſa prima addit ſecundæ, gratis id aſſeret, & ſine cauſa multis implicabitur difficultatibus. Oportebit .n. fateri, quoties variatur actio agentis naturalis diuerſis temporibus, vel circa diuerſa ſubiecta, variari etiam illas entitates prædeterminatiuas, quas in ſe recipit cauſa ſecunda à prima. Et ſimiliter ſi ignis ſucceſſiue calefacit, continuè etiā aliquid debet in ſe recipere & pati, quo determinetur ad illā ſucceſſiuam actionem. Denique vel ſuperfluus eſt ille modus determinationis, vel fatendum erit, facultatem naturalem eſſe ſufficientem de ſe ad ſpecificam rationem effectus; non vero ad ſingula-

gularitatem eius: illud vero additũ dare vim ad ſingularitatẽ, qđ eſt intelligibile, cũ in effectu ꝓut in re ſit, ſpecifica & ſingularis ratio nõ diſtinguantur.

XXXII. Dicendum eſt ergo, illã determinationem ſufficienter fieri per voluntariam præfioitionem diuini concurſus. Itaq; ignis, v.g. indifferens eſt ad hunc vel illum calorem faciendum, non quidem negatiue ſeu priuatiue. i. quia ad neutrum habeat cõpletam virtutem in ſuo genere, ſed poſitiue, quia ad vtrumq; eſt ſatis potens in rõne cauſæ proximæ, & ad neutrum determinatus: Deus aũt ſua voluntate ſtatuit cum illo concurrere ad hunc potius quam ad alium; & hoc ſatis eſt vt ab igne procedat hic effectus numero potius quam alius. Non eſt ergo neceſſaria talis conditio prædeterminans, quæ ſit res aliqua recepta in ipſa cauſa ſecunda.

XXXIII. Ex his autem quæ de naturalibus agentibus diximus, colligitur, huiuſmodi conditionem multo minus eſſe neceſſariam in cauſis ſecundis liberis, ex vi ſubordinationis & depẽdentiæ eſſentialis cauſæ ſecundæ à prima. Nam eiuſdẽ rationis eſt quoad hoc dependentia cauſæ liberæ ac neceſſariæ à prima cauſa. Vnde ſi in cauſa naturaliter agente ſufficienter ſaluatur illa dependentia per concurſum, qui in actione conſiſtit, etiã ſaluabitur in cauſa libera. Nec verò ob peculiarem modum agendi cauſæ liberæ, eſt in ea talis cõditio neceſſaria, quia licet voluntas, v.g. quæ eſt potentia libera, ſit ex ſe indifferens, poſitis omnibus requiſitis, ad agẽdum & non agendum, tamen reuera eſt tam potens ad agendum ac ſi non haberet alteram facultatem: & è conuerſo tam potens eſt ad non agendum, ac ſi nihil aliud poſſet. Itaq; ad vtrumqne & ad ſingula habet plenam poteſtatem: ergo ſicut alia agentia per poteſtatem quam habent ad vnum, poſſunt illud exequi cum communi concurſu abſq; illa præuia conditione prædeterminante: ita agens liberũ, per poteſtatem quam habet ad plura, poteſt cum communi concurſu aliquod eorum exercere (loquimur de actibus intra ordinẽ naturæ contentis) abſque illa conditione. Tantumq; abeſt vt peculiaris conditio & indifferentia libertatis ad hoc obſtet, vt potius in hoc ſit poſita eius excellentia, & dominium in ſuam actionem.

XXXIV. Vnde, cum dicitur, facultatem indeterminatam nõ poſſe determinatum actum vel effectum efficere, ad ſummũ habet locum in potentia ita indifferente ad plura, vt ſit per ſe incõpleta & inſufficiens ad ſingula, quæ vt ſic magis eſt indifferẽtia paſſiua & imperfecta, quã actiua & perfecta: propter quod talis indifferentia dici ſolet negatiua. At vero, quãdo potentia eſt indifferens per completam vim ad vtrumq; oppoſitorum, & per dominium in ſuum actum, optime põt, quãuis in actu primo ſit indeterminata & indifferens, determinatum effectum ſeu actum ſecundum efficere, ſeſe ad illum determinando. Hæc eſt.n. propria vis & poteſtas eius, à qua habet quod libera ſit. Sicut etiam diuina voluntas eſt indifferẽs ad plura obiecta vel effectus creatos, & ipſa determinat ad aliquod eorum: huius.n. efficaciæ & dominij participationem accepit volũtas creata, quamuis longe imparem in perfectione & modo. Nam increata voluntas eſt indifferens ad plura obiecta extra ſe, non vero ad plures actus volendi, vel nolendi: voluntas aũt creata, etiã ad plures actus eſt indifferens. Deinde increata voluntas determinatur ſine nouo actu illi addito; creata vero per nouum actum. Ac denique voluntas increata non pendet ab alio in ſua determinatione: creata vero pendet ſaltem à concurſu primæ cauſæ: cũ eo tamen, ſicut poteſt velle ea quæ ſibi proportionata ſunt, ita & ad ea ſe determinare.

XXXV. Vnde vlterius addo, illã conditionem, quæ prædeterminatio dicitur non ſolum non eſſe neceſſariam cauſæ liberæ ob peculiarem modum agendi eius, verum ẽt illi ob eam cauſam repugnare, ſi liberè quoad exercitiũ & ſpecificationem operatura eſt: nã vſus libertatis quoad vtramq; partem per talem prædeterminationem impediretur. Quod primo declaratur in indifferentia quoad ſpecificationem actus, nam cũ ſola prima cauſa dicatur efficere hanc prædeterminationem, voluntas tm̃ eſt in potentia paſſiua ad illam: vnde reſpectu illius non eſt libera, ſed eſt paſſiue, ſeu negatiue indifferens, ſicut materia ad alias formas: nã in potentia paſſiua vt ſic, nõ eſt libertas, vt ſupra oſtendimus. Nõ eſt ergo in poteſtate actiua & libera voluntatis vt hãc vel illã determinationem recipiat: cũ ergo ad vnũ tantũ actum determinetur, illum põt efficere & nõ alium, quia nec põt illum efficere niſi ad illum determinetur, neq; ẽt poteſt efficere vt ad alium determinetur: ſed hoc eſt in ſola voluntate extrinſeci agentis. Ergo nũquam eſt proxime & actiuè indifferens ad plures actus, ſeu quoad ſpecificationem actus. Patet hæc vltima conſequentia, quia voluntas ante receptã hanc prædeterminationẽ ad neutrum actũ eſt perfecte & actiue indifferens, quia ſi illa prędeterminatio eſt neceſſaria, ſine illa non eſt completa vis agẽdi cum omnibus prærequiſitis ad agendum, ſicut ad libertatem neceſſarium eſt.

Prædeterminatio phyſicæ cauſam liberam neceſſitaret, & quoad exercitiũ, & quoad ſpecificationem.

Neq; etiam eſt in manu voluntatis habere hanc determinationem, vel vnã potius quã aliam: quid .n. ad hoc faciet, cum facere nihil poſſit niſi prædeterminata? Vel ſi recipit determinationem ad volendũ malum obiectum, cur ei imputabitur, quod non recipiat determinationẽ ad nolendum illud? Neque.n. illi poteſt imputari propter aliquem priorem actum, tum quia fieri poteſt vt nullus præceſſerit; tum etiam quia ille fieri non potuit ſine alia prædeterminatione, de qua eadẽ redit difficulras. Neq; etiam poteſt imputari propter priuationem alicuius actus, tum quia nec prædeterminatio ad illum actum eſt in poteſtate eius, & conſequenter nec carentia actus põt illi imputari, quia in vniuerſum prima radix non operandi in voluntate, etiam poſitis alijs prærequiſitis, eſt, quia non accipit hanc prædeterminationem: nam ſi illam reciperet, operaretur. Tum ẽt, quia non ſemper ad actum malum poſitiuum antecedit carentia prioris actus debiti, ſed ſimul dum vnus eligitur, alius omittitur. Ac denique in eo progreſſu non eſt procedendum in infinitum, ſed ſiſtendum in aliquibus actibus primis, quorum vnum voluntas voluntarie efficit, alium omittit. Et in illis explicari non poteſt, quo modo prædeterminatio paſſiua ad vnum potius quam ad alium ſit in poteſtate voluntatis. Si ergo talis prædeterminatio neceſſaria eſſet, tolleretur indifferentia quoad ſpecificationem actus. XXXVI.

XXXVII. Atq; inde vlterius concluditur, tolli etiam quoad exercitium actus. Nam, vt declaratum eſt, ſi prędeterminatio illa eſt neceſſaria, ante illam receptã nõ eſt in poteſtate actiua & libera volũtatis talem actum exercere; quia nondum eſt potentia proxima, id eſt completa, & cum oĩbus prærequiſitis ad agendum, etiam eſt poteſtas actiua remota (vt ita dicam) quia non eſt in poteſtate volũtatis aliquid facere, quo illa conditio, ſeu prædeterminatio adhibeatur, ſed ſolũ eſt in potentia paſſiua ad illam, quæ non ſufficit ad libertatem: quæ oĩa ſatis declarata & probata ſunt. Ruiſus poſita in voluntate illa conditione, quæ prædeterminatio dicitur, fieri non põt quin ipſa exerceat actum; nec poteſt reſiſtere determinationi, ſeu motioni eius: ergo nunquã habet poteſtatem exercendi, & non exercendi actũ: ergo tollitur indifferentia quoad exercitium, quæ in hac poteſtate conſiſtit. Antecedens certum eſt in ea opinione quã impugnamus: nam hæc prędeterminatio dicitur pertinere ad actualẽ concur-

ſum

A ſum Dei. Vnde ſicut impoſſibile eſt Deum concurrere eum voluntate, & ipſam non operari, ita impoſſibile eſt voluntatem recipere illam prædeterminationem & non prodire in opus. Et ex ipſo nomine prędeterminationis id conſtat: nam ſi poſt te ceptam prædeterminationem poteſt voluntas non operari: ponamus non operari; ergo tunc adhuc manet indifferens ad operandum & non operandum: ergo indiget prędeterminatione vt operetur, & falſum erat accepiſſe prædeterminationem.

XXXVII. Reſpõſio aliquorũ ad noſtras rõnes refutatur.

Fortaſſe quis dicet, poſt acceptam prædeterminationem poſſe quidem voluntatem non operari, nolet tamen admittere, de facto non operaturam, quia licet poſſit, nunquam ita ſe gerit. Sed hoc friuolum eſt, & non conſequenter dictum. Primo quidem, quia ſi poteſt vera poteſtate quæ ad libertatẽ ſufficiat, vnde affirmari poteſt illam poteſtatem nũquã exerceri? B Secundo, quia tam eſt neceſſaria connexio inter illam prædeterminationem & operationem, vt naturaliter impoſſibile ſit hanc ſeparari ab illa, imo & ipſi aiunt implicare contradictionẽ, ſicut eſſe ſimul determinatum & indeterminatum reſpectu eiuſdem, vel agens mouere & paſſum nõ moueri: ergo non eſt in voluntate poteſtas ad reſiſtẽdum actiuitate huius prædeterminationis, quia non eſt in ea poteſtas ad impoſſibile; ergo falſum eſt, poſita prædeterminatione poſſe non operari. Tandem, quia ſi voluntas poteſt non velle id, ad qđ prædeterminatur, vel ideſt, quia poteſt habere actũ oppoſitum. Et hoc nõ, vt patet ex probatione prioris partis, quia iam id ſpectat aliquo modo ad indifferentiam quoad ſpecificationem. C Vel ideſt, quia poteſt ſuſpẽdere actum: & hoc etiam nõ, quia non poteſt voluntas reſiſtere efficacitati illius prædeterminationis. Neque illa ſubditur vſui libertatis, ſed illam potius ſibi ſubdit: ergo neutro modo eſt in uoluntate illa poteſtas, & conſequenter neç libertas quoad exercitium.

XXXIX. Quod etiam confirmatur ex definitione potentiæ liberæ ſupra tradita, ſcilicet, de ratione illius eſſe ut poſitis omnibus prærequiſitis ad agendum, poſſit agere & non agere: nam in præſenti vna conditio neceſſaria eſſe dicitur prædeterminatio facta à prima cauſa, qua poſita non poteſt uoluntas agere & non agere, ſed agere tantum: ergo ſine libertate quoad exercitium: & ex neceſſitate agit. D Nec refert quod illa neceſſitas ſit ex ſuppoſitione, nam illa ſuppoſitio eſt antecedens omnem vſum libertatis, & ab extrinſeco proueniens, vt ſatis declaratũ eſt: talis autem ſuppoſitio ſi neceſſitatem inferat, inducit neceſſitatem ſimpliciter & tollit libertatẽ; iuxta doctrinam Anſelmi & aliorum in ſuperioribus declaratam. Ideoque merito dixit Scotus in 4. diſt. 49. quæſt. 6. §. Duo ergo, libertatem uoluntatis tolli, ſi ab aliquo habitu inhærente prædetermine tur ad vnum: nomine autem habitus intelligendũ eſt quidquid per modum principij, ſeu actus primi antecedit actum ſecundum, nam de quolibet huiuſmodi eadem eſt ratio.

XL. Vnde tandem poteſt utraque pars ita confirmari, E quia voluntatem de ſe indifferentem ad plura phyſicè & intrinſecè determinari ad vnum eorum, nihil aliud eſt quam velle illud: ergo nec poteſt talis prædeterminatio eſſe prærequiſita ad volendũ, nec poteſt omnino ab extrinſeco prouenire à ſola cauſa prima: quia velle non eſt in nobis ſine nobis: & licet daremus de potentia abſoluta id fieri poſſe, ſaltem non poſſet fieri vt illud velle eſſet liberum, ad quod voluntas mere paſsiue ſe haberet. Antecedens probatur, quia in voluntate nihil eſt niſi aut actus ſecundus aut primus, neque inter hæc poteſt excogitari medium: neque ab Ariſtotele, aut alio philoſopho inuentum eſt: ergo vel illa prædeterminatio eſt actus ſecundus: & illum apellamus velle, A ſub quo & nolle, & ſimiles actus comprehẽdimus. Vel eſt actus primus, & ſic aut ſubditur vſui voluntatis, & ita non prædermināt illam, vt verum eſt de omnibus habitibus in uoluntate exiſtentibus, aut ſubdit illam ſibi, ſuæque neceſſariæ efficacitati, & ita impedit vſum libertatis eius. Adde inauditum eſſe in voluntate actum primum, qui non ſit habitus eius: nullàque ratione declarari poſſe ad quid talis actus primus neceſſarius ſit, præſertim in ordine naturalium actuum, vt nunc loquimur.

Video offerri hoc loco occaſionem tractandi quamplures difficultates ad libertatem arbitrij pertinentes, præſertim illas quæ apud Theologos de diuina preſcientia, prædefinitione, prædeſtinatione, & gratia, & de illa maxime quæ in efficaci auxilio conſiſtit, diſputantur. XLI. B Sed iam præmiſimus, hoc loco nihil nos agere de actionibus ſupernaturalibus, nec de efficacia gratiæ, ſed ſolum de generali concurſu primæ cauſæ cum ſecundis: ad quem negamus illam prædeterminationem eſſe neceſſariã, aut in cauſis liberis poſſe in concordiã redigi cum vſu libertatis earum. Nihilominus tamen uerum eſt Deum habere æternam præſcientiam omnium quæ in tempore fiunt; quia non fiunt ſine ipſo agẽte, & ipſe non agit niſi quæ cognoſcit, quia per intellectum operatur: non cognoſcit autem quicquã ex tempore, ſed ex æternitate: ea autem cognitio non requirit Phyſicam prędeterminationem cauſarum, ſed æternam præſentiam omnium quæ in tẽpore ſunt. Similiter verum eſt, Deum poſſe ſua voluntate æterna prædefinire effectus ſuæ prouidentiæ C conſentaneos: poſſe item voluntates hominum mouere quo vult: & quando & quomodo vult: atq; ita poſſe etiam & ſæpe conferre hominibus auxilia efficacia gratiæ iuxta menſuram uoluntatis ſuæ: ſed hæc non pertinent ad concurſum generalem. Quomodo autem fiant, ad ſupernaturalia Theologiæ myſteria pertinet. Id vnum credimus ad ea omnia non eſſe neceſſariam prędeterminationem phyſicam liberi arbitrij, neque aliquid ſimile quod arbitrij lædat libertatem: ſed de his alias.

XLII. Num ſine prædeterminatione Phyſica ſtet ſubordinatio cauſæ ſecundæ ad primã.

Quinto dicebatur illa conditio neceſſaria propter ſubordinationem cauſæ ſecundæ ad primam, quaſi non poſsit uera ſubordinatio intelligi ſine aliqua impreſsione (vt ſic dicam) cauſæ primæ in ſecũdam, quæ ſit quaſi vſus eius. D Verum tamen argumẽta facta ſub nomine motionis, applicationis, &c. procedunt de quacunque reali impreſsione, aut quauis alia voce ſignificet. Deinde qđ ad ſubordinationem nihil hoc deſeruiat, ita oſtendo: Nam ſubordinatio inter cauſam ſecundam & primam duplex intelligi poteſt. Vna eſt radicalis, ſeu aptitudinalis: quæ in hoc tantum conſiſtit, quod cauſa ſecũda non eſt apta ad agendum niſi depẽdenter à cauſa prima. Radix autem huius ſubordinationis ex parte ipſius cauſæ ſecundæ eſt dependentia eſſentialis quam habet à Deo in ſuo eſſe. Ex parte vero cuiuſcunque effectus vel actionis quæ poteſt manare à cauſa ſecunda, radix eſt eſſe ens per participationem. quod non poteſt eſſe niſi ab ente per eſſentiam. E Ad hanc igitur ſubordinationem, eſt quidem neceſſaria illa actio cauſæ primæ in ſecunda, qua dat & conſeruat illi eſſe & virtutem agendi: illa vero ſufficit, neque eſt alia per ſe neceſſaria: quia ex vi huius poſita eſt tota radix & cauſa illius ſubordinationis in actu primo.

XLIII. Alia vero eſt ſubordinatio in actu ſecũdo. Quod autem hæc etiam non requirat nouam actionem, qua cauſa prima conferat ſecundæ aliquid per modum principij actualis, vt vocant, duobus modis oſtendo. Prior eſt, quia hæc actualis ſubordinatio non eſt denominatio intrinſeca in cauſa ſecunda, per ſe loquendo. Quod patet, quia ſolum in hoc cõſiſtit, quod cauſa ſecunda pendeat à prima in agendo; ſi

do: ſi ergo ipſum agere vt ſic non eſt denominatio intrinſeca in cauſa agente, dependentia in ipſo agere vt ſic nō erit denominatio intrinſeca, ſed extrinſeca, in hoc conſiſtens quod ipſamet actio cauſæ ſecundæ pendet eſſentialiter à prima cauſa tanquam à primo ac præcipuo fonte ſui eſſe: ergo vt ſecunda cauſa quatenus actu agens eſt, eſſentialiter ſubordinetur primæ, non eſt neceſſe vt aliquid nouum per modum principij in ſe recipiat, quia ſecundum hanc rationem non ſubordinatur vt recipiens, ſed vt agens: ergo ſubordinatio hæc poſita eſt in ipſa actione, quatenus eſſētialiter pēdet a prima cauſa.

XLIV. Secundo idem declaratur, nam licet admittamus cauſam primam aliquid efficere in ſecundam per modum principij, adhuc cauſa ſecunda, ut affecta toto illo principio præciſe concepto, eſt ſubordinata cauſæ primæ ſolum in actu primo: ergo in actione oportet vt actualiter ſubordinetur per nouam dependentiam in agendo, vt in ſuperioribus probatum eſt: ergo ſubordinatio actualis agentis vt agens eſt, non cōſiſtit in illa præuia actione, quæ tantum ad conſtituendum vel complendum actum primum pertinet, ergo quamuis ſupponatur conſtitutum ſine illa actione, per ſolam effectionem & conſeruationem cauſæ ac uirtutis eius, adhuc manebit integra ſubordinatio actualis in agendo.

XLV. Tertio declaratur hoc ipſum exemplis: nam calor, verbi gratia, ſubordinatur formæ ignis in agendo ignem, non quia aliquid in ſe recipit à forma dum agit, præter ſuam entitatem, ſed propter dependentiam actionis ab illis duobus principijs ita inter ſe conſtitutis vt vnum ſit ſub altero, ideſt, vt ſit inferius illo, & poſterius illo, & pendens ab illo. Similiter in ſupernaturalibus ſacramentum, verbi gratia, Batiſmi eſt ſubordinatum Chriſto in agendo, non quia in actuali actione aliquid in ſe recipiat, iuxta probabiliorem opinionem. Et ſimilia exempla multa facile poſſent inueniri. Igitur neq; ex vi ſubordinationis neceſſe eſt, aut fieri poteſt, vt concurſus primæ cauſæ conſiſtat in aliquo, quod per modum actus primi detur cauſæ ſecundæ in ipſa actuali actione.

Satisfit aliarum opinionum fundamentis.

XLVI. EX ijs quæ diximus, probando noſtram ſententiam virtute reſponſum eſt ad fundamenta cōtrariæ ſententiæ: vt tamen delaremus quo ſenſu intelligendæ ſint grauium authorum locutiones, & quomodo cum ſolo concurſu conſiſtente in actione ſaluentur locutiones illæ ac denominationes, neceſſarium erit ad ſingula ſigillatim reſpondere.

Exponitur axioma illud, Cauſa ſecunda non agit, niſi mota à prima.

XLVII. AD primum ergo dicitur primo, axioma illud, *Cauſa ſecunda non agit, niſi mota a prima*, intellectum in ea proprietate, quod cauſa, præter ſuū eſſe, & omnem virtutem agendi connaturalem quā habet, indigeat nouo motu vero ac reali in ipſa recepto vt agat, falſum eſſe, vt probatum eſt. Neque inuenitur in eo ſenſu ab Ariſtotele alicubi traditū. Vnde etiam eſt falſum, in illo principio ſic intellecto fundari, vel reductionem omnium motuum ad primum motorem, vel omnium entium ad primū ens. Nam illa argumentatio fundatur, vel in phyſica experientia & ordine ſenſibilium motuum, vel in propotionali dependentia omnium effectuū à ſuis cauſis, non vero in illa occultiſſima præmotione, nulla ratione fundata. Itaque diſcurſus Phyſicus Ariſtotelis fuit, omne quod mouetur ab alio moueri; omneſque motus inferiorum A corporum aliquo modo reduci ad motum cœli: cœlum autem ipſum moueri ab alio: atque ita cum non procedatur in infinitum, ſiſtendum eſſe in aliquo primo motore. Diſcurſus autem metaphyſicus proportionalis erit omne ens quod non eſt à ſe amare ab alio: & illud aliud, ſi non ſit à ſe, rurſus eſſe ab alio, cumque non poſſit procedi in infinitum ſiſtendum eſſe in ente à ſe. Et proportionali modo poterit diſcurſus fieri inter agentia vt ſic, ex vi eſſentialis dependentiæ à nobis explicatæ: nam quod non eſt agens à ſe, reducendum eſt in aliud in quo nitatur in agendo, donec ſiſtatur in aliquo quod à ſe ſit agens, & in nullo alio nitatur. Denique fieri poteſt diſcurſus naturalis ex ſenſibilibus motibus corporum vniuerſi, per quos res iſtæ B corporeæ ita applicantur ad agendum vel patiendum, ſicut neceſſe eſt ad conſeruationem vniuerſi: nam hoc eſt ſignum, hæc omnia ab vno ſupremo principe gubernari: illa ergo propoſitio in dicto ſenſu nec vera eſt, neque ad prædictas reductione neceſſaria.

XLVIII. *Vnde ducat originem locutio de motione ſecūdarum cauſarū à prima. Fonſeca.*

Continet igitur illa propoſitio Metaphoram & Analogiam quandam ſumptam ex artificialibus inſtrumentis, vt probe notauit Fonſeca libro quinto, Metaphyſicor. capite ſecundo, quæſtione nona, ſectione ſecunda. Nam quia videmus hæc ſenſibilia inſtrumenta, quæ à nobis in agendo pendent, & nobis ſubordinantur, non agere niſi mota à nobis, ideo ad explicandam ſubordinationem & C eſſentialem dependentiam in agendo cauſarum ſecundarum à prima, dicuntur cauſæ ſecundæ non agere niſi motæ à prima. Proprius autem ſenſus eſt, illas non agere niſi adiutas à prima, vel (quod idem eſt) vt cooperantes primæ. Adde præter ea neceſſarium eſſe, vt cauſa ſecunda habeat eſſe datum & conſeruatum à prima. Et hic continuus influxus ipſius eſſe, vel virtutis actiuæ poteſt dici quaſi continua quædam motio ipſius cauſæ ſecundæ à prima. Rurſus, ſi cauſa ſecunda indigeat aliqua noua applicatione locali, aut excitatione vitali ad agendum, illam etiam habet à cauſa prima, vel per cauſas ſecundas operante, vel interdum ab ea ſola: ſæpe enim ita operatur, non ex vi generalis concurſus, ſed ex aliqua peculiari prouidentia. Quo D ſenſu loquimur Scriptura in teſtimonijs ibi citatis, quæ proinde non ſunt ad rem. Atque hoc etiam ſenſu verificari aliquo modo poteſt cauſam ſecundam non agere niſi motam: nam ſi eſt ſpiritualis, agit præuia actione immanente quam in ſe recipit, & ita mutatur: ſi vero ſit corporalis, indiget propinquitate locali, quam recipit per aliquem motum, vel qui tunc ſit, vel qui anteà præceſſerit. Vnde aliqui ex authoribus citatis, præſertim Auguſtinus, non dicunt cauſas ſecundas moueri dum agunt, vel moueri ad agendum, ſed omnem cauſam ſecundam ita eſſe actiuam, vt etiam paſſiua ſit, & mobilis aliquo motu: in quo non explicant aliquam conditionem, quam tales cauſæ requirant ad agendum, ſed imperfectionem & E potentialitatem quam natura ſua habent. Quod etiam eſt ſatis vt intelligamus, deueniendum eſſe ad aliquam cauſam, quæ ita agat vt nihil pati poſſit.

Exponitur hæc locutio, Cauſa ſecunda applicatur à prima ad agendum.

XLIX. AD ſecundū, ita eſt explicanda illa propoſitio: *Cauſa ſecūda applicatur à prima*, ſicut illa *Mouetur ad agendum*. Et quidem D. Thomas qui maxime videtur illa locutione vſus 1. part. quæſt. 105. a. 5. inprimis ipſam vocem corrigit, quia non ſimpliciter appellat cauſam primam *applicantem*, ſed *quaſi applicantem* ſecūdam. Deinde ibi non meminit alterius concurſus vel motionis, ſed tantum illius ap

plica-

plicationis.Vnde quod in 1. 2. vocauit auxiliũ Dei A mouentis,in prima parte appellauit applicationem primæ cauſæ.Et vtrumque nihil aliud eſt quam ipſe actualis concurſus, ne dicamus Diuum Thomam hũc aut ignoraſſe,aut tacuiſſe,quod & per ſe eſt abſurdum,& repugnat eidem Diuo Thomæ,dicto articulo quinto ad ſecundum,vbi ex illa applicatione concludit vnam,& eandem eſſe actionem primæ, & ſecundæ cauſæ:quod ſolum eſt verum propter concurſum per modum actionis, vt ſequenti ſectione declarabitur.

L. Ipſe ergo actualis, & immediatus cõcurſus actionis,ſicut per translationem dicitur motio,ita etiam dicitur applicatio, vt ſignificetur dari à prima cauſa vt à ſuperiori, & ab ea dirigi,& ordinari ad fines à ſe intẽtos,quod eſt quoddam applicationis genus. Et hoc probat ratio tacta in illo ſecũdo argumẽto, B & nihil aliud.Magiſque intelligetur ratio illius vocis ſeu applicationis,ſi diſtinxerimus duplicem applicationem,aliam præuiam vt conditionem requiſitam,de qua non poteſt illud intelligi,vt oſtenſum eſt:aliam vocare poſſumus actualem ſeu formalẽ, intime incluſam in ipſa actione:ſic enim,qui actionem inchoat,dicitur tunc ſe applicare ad actionem quæ applicatio non eſt aliud,quam exhibitio illius actionis:hoc ergo modo vocatur applicatio ipſe cõcurſus primæ cauſæ:tamen illa applicatio non eſt à ſola prima cauſa,ſed etiam à ſecũda,adiuuante prima, & ſub hac ratione etiam applicante. Sub hac enim ratione applicationis ſignificatur actio ſecundum primam emanationẽ à ſuo agente: & ideo, vt ſignificetur, Deum concurrere ad illam ſecundum C omnem rationem eius, dicitur Deus applicare cauſam ſecundam ad agendum. Et hęc ſatis ſunt ad illam locutionem.

Quid ſit, cauſam ſecundam agere in virtute prima.

LI. ALia vero locutio in eodem argumento poſita, ſcilicet *quod cauſa ſecunda agit in virtute primæ*, ſeu *quod virtus diuina eſt virtus omnis cauſæ agentis*:& aliæ ſimiles quæ habentur libro de Cauſis,exponuntur verbis D.Tho.3. contra Gentes, cap. 70. vbi ſic ait.*Virtus inferioris agentis pẽdet ex virtute ſuperioris, in quantum ſuperior dat inferiori virtutem agẽdi,vel conſeruat eam.* Et infra:*Oportet igitur quod* D *actio inferioris agentis non ſolum ſit ab eo per virtutẽ propriam, ſed per virtutem omnium ſuperiorum agentium:Agit enim in virtute omnium.* Agere.n.in virtute nihil aliud eſt,quã agere per virtutem participatã à ſuperiori virtute,& dependenter in ſua actione ab actuali influxu eius.Et eodẽ modo dicitur virtus diuina virtus omnium cauſarum, quia omnes conſeruatã,& omnes actu adiuuat.Hæc ergo duo ſufficiunt,& per ſe requiruntur ad veritatem ſimilium locutionum.

D.Thom.

LII. Verum eſt:D.Tho.q.3.de potentia,art.7. addere tertium,nimirum,virtutem inſtrumentalem fluentem,quam recipit cauſa ſecũda a prima,vt agat tanquam inſtrumentum eius:differre enim hanc numerat tanquam diſtinctam ab applicatione, & ab efficientia ſeu conſeruatione ipſius cauſæ ſecundæ,& E virtutis eius.Exiſtimo tamen D.Thom. tacite retractaſſe illam doctrinam in 1.p. vbi exquiſitè tractans omnem modum quo cauſa prima operatur cum ſecunda, illam virtutem omiſit, quod facere non potuiſſet in proprio ac præcipuo loco,ſi exiſtimaſſet eſſe per ſe neceſſariam ad concurſum primę cauſæ:& ſimiliter 2.cont.Gent.c.70.illius non meminit.Nec diſcurſus quem facit in dicto art.7. de potentiæ efficax.Fundetur enim in eo, quod cauſa ſecũda non poteſt efficere eſſe exiſtentiæ niſi per modum inſtrumenti: quod,propriè, & in rigore loquendo de inſtrumento, verum non eſt, vt in ſolutione ad quintum attingam,& latius infra diſputando de eſſentia creaturæ.

LIII. Ad tertium reſpondetur,illam excitationem commentitiam eſſe niſi Metaphorice ipſamet naturalis inclinatio ad agendũ dicatur excitatio: illa autem inclinatio non eſt per actionem diſtinctam ab illis, quibus cauſa ſecunda, & virtus eius conſeruantur, & adiuuantur.Ad rationem vero ibi propoſitam reſpondetur, agentia creata dum agunt, non perfici perfectione diſtincta ab ipſa actione:neque vllus vnquam Philoſophorum aliquam priorem perfectionem excogitauit.Actio vero ipſa ab ipſo Deo eſt immediate,nõ tamen ab illo ſolo,ſed cũ ipſa cauſa ſecunda.Quod ſi talis actio ſit immanens in agente, erit perfectio eius intrinſeca:tale enim in agens habet vim ſe ipſum perficiendi,cum debito,& accommodato concurſu primæ cauſæ.Si vero actio ſit tranſiens. quæſtio eſt an ſecundũ, aliquid ſui maneat in agente; vel an,licet omnino tranſeat in paſſum,etiã ibi ſi dicenda perfectio agentis.de quibus ſuo loco dicemus,nam ad præſens nil referunt:quicquid .n. horum dicatur,ſufficit ad hanc perfectionem concurſus primæ cauſæ per modum actionis.

Agẽtium quę actione pficiantur.

LIV. Quarta,& quinta ratio,cum omnib.quæ in eis tãguntur,tractata ſunt,& expedita inter probandam ſecundam aſſertionem, præter duo puncta, quæ in quinta ratione inſinuantur.Vnum eſt cauſas ſecundas nõ agere vt inſtrumenta primæ,quod eſt facile, nam licet interdum ita appellentur, ad indicandã dependentiam,quam in operando habent à prima cauſa: tamen non ſunt proprie & rigoroſè inſtrumenta, ſed cauſæ principales in ſuo ordine: nam per proprias virtutes,& in ſuo ordine ſufficientes, agunt,& effectus ſibi ſimiles producunt,vt notauit D. Tho. quæſt. 24.de veritat. art. 1.ad quartum & quintum, & Scotus in 4. d. q. 1. ad vlt.& ſuperius explicando diuiſiones cauſæ efficientis idem declarauimus.Omitto,etiã in rigoroſis inſtrumentis non eſſe neceſſarium,vt,priuſquã agant,in ſe recipiant à cauſa principali aliquid per modum principij,à ſua entitate diſtinctum, de quo alias. Aliud punctum erat de ordine prioris,& poſterioris natura,qui inter actiones cauſæ primæ,& ſecundæ intercedit,de quo dicam ſect.ſeq.

Nota

Cauſa ſecũdæ cur dicantur inſtrumẽta prima.

LV. Ad ſextum fundamentum, ſimpliciter negatur aſſumptum,nimirum perfectius concurſurũ Deum, ſi concurrat influendo aliquid actuale per modum principij:non enim cõſiſtit maior perfectio in multiplicatione entitatum,principiorum,aut influxuũ alioqui eſſent hæc infinitè multiplicanda.Sed conſiſtit maior perfectio in hoc,quod ſingula fiant in debito pendere,numero,& mẽſura.Duo ergo ſpectat ad ſummam perfectionem cauſæ primæ vt operantis,& cooperantis in cauſis,& cum cauſis ſecundis: vnum eſt vt nihil virtutis vel actus primi,vel conditionis requiſitæ quæ vere ſit aliquid, reperiatur in cauſa ſecunda,quod non ſit datum,& conſeruatum à prima:aliud,vt actio creaturæ fieri non poſſit ſine actuali immediato influxu cauſæ primæ.Multiplicatio autem principiorum agendi, vel conditionũ neceſſarium,per ſe non pertinet ad perfectionem,generatim loquendo,ſed ibi tantum addenda ſunt talia principia,vbi ſpecialis aliqua ac vera cauſa, & neceſſitas,vel ſaltem vtilitas intercesserit.

In quo ſita pfectio prima cõcurrentis cũ ſecundis.

LVI. Ad primam itaq; probationem reſpondetur idẽ eſſe,cauſam ſecundã pendere a prima in cauſando, & pendere in actione ſua,ſeu(quod idẽ eſt)in cauſalitate ſua:nã ſi pendet in ſuo eſſe,& in tota virtute ſua, & vlterius in actione, & cauſalitate ſua, in quo alio pendere debet aut põt? Nã quod ibi additur de hoc cõplexo,*cauſam ſecundam agere*,nihil nouum eſt,nam creaturam agere,nihil eſt aliud, quã actionẽ ab illa prodire,Vnde prima cauſa efficiendo

Cauſã ſecundã agere,quomodo à Deo.

do hanc actionem, efficit illam vt prodeuntem a tali cauſa. Nam licet habitudo actionis ad cauſam ſecundam præciſè concepta non reſpiciat Deũ vt terminũ illius habitudinis, tamen vt eſt aliquid in re, ab ipſo Deo fit, ſicut etiã paſſio vt paſſio non reſpicit Deum, fit tamen à Deo: hoc igitur modo creaturam agere, eſt etiam à Deo.

LVII. Atq; idem eſt de illa locutione, *Prima cauſa facit vt ſecunda faciat*: ſi particula vt, nihil aliud denotet, quã collationẽ virtutis, & Phyſici concurſus neceſſarij ad operandum. Si vero denotet peculiarẽ habitudinem finis, ita vt ſignificetur, primam cauſam peculiariter intẽdere omnem actionem cauſæ ſecundæ in particulari, eſt quidem id ſæpe verum, non tamen eſt ſemper neceſſarium, aliquas n. actiones non intendit, ſed permittit: & tunc non propriè in eo ſenſu facit Deus vt creatura faciat, ſed permittit vt faciat, eique facienti cooperatur. Vnde non pertinet ad perfectionem primæ cauſæ, vt in vniuerſum, & ad omnia concurrat illo modo, ſed potius eſt præter ſapientiam, & bonitatem eius. Atque ita poteſt argumentum in contrarium retorqueri, nam ex oppoſita ſententia ſequitur, Deum in vniuerſum facere vt faciant, etiam ij qui male faciunt: qui per propriam actionem ſuam à ſola ſua voluntate prodeuntem eos determinat vt ita faciant: de qua ratione dicemus plura in ſection. 4. Alio tandem ac morali modo dicitur Deus facere vt homines faciant, illuſtrationibus, & inſpirationibus: quomodo in Scriptura reperitur illa locutio, non tamen pertinet ad concurſum primæ cauſæ, ſed ad ordinem gratiæ vel ſpecialis prouidentiæ diuinæ, cui nos conſideratio non eſt huius loci.

LVIII. *Qualiter Deus vtatur cauſis neceſſarijs.* Quod tandem in eo argumento dicitur, ad perfectum dominium primæ cauſæ pertinere ſit vtatur cauſis ſecundis ad ſuos ipſius fines, veriſſimum eſt; falſo tamen, & ſine fundamẽto, fingitur hunc vſum conſiſtere in hoc, quod ſemper agit circa creaturã aliquid diſtinctũ ab ipſa, & à naturali virtute eius. Poteſt quidem Deus interdum hoc modo augere virtutem agendi, ſi velit, vel ſupplere quidquid creaturæ defuerit, tamen quod hoc ſemper ſit neceſſarium: non pertinet ad dominium, vel conueniẽtem vſum creaturarum, ſed facilius vtetur Deus creaturis ſuis, ſi intelligamus dediſſe illis completas virtutes in ſuo genere, & conditiones omnes requiſitas cum quibus, ſi ipſe concurſum adiungere voluerit, facient illæ quod ipſe decreuerit: quod eſt vti illis ad agendum.

LIX. *Qualiter liberis.* Quamquam hic modus vtendi cauſa ſecunda peculiare aliquid requirat in cauſa libera, nam illa, poſitis omnibus prærequiſitis ad agendum, & præparato etiam concurſu Dei eo modo quo explicabimus ſectione quarta, non ſtatim operatur vnum determinate, & ideo, ſi Deus vti illa vult ad aliquem determinatum effectum, habet peculiarem modũ, moralem potius quam Phyſicum, quod id facit. Interdum propriè agendo ac mouendo vt in bonis, interdum ſinẽdo ac permittẽdo, vt in malis. Quod ſpectat ad illam infinitam Dei ſapientiam, qua prænoſcit quid cauſa libera in quacunque occaſione; & cum quibuſcunque circumſtantijs operatura ſit; quod amplius exponere non eſt huius loci. Illud ſolum aduerto, cum Deus concurrit cum voluntate creata ad actum malum, non proprie vti voluntate ad illum actum (abſit enim, quod Deus illum actum intendat) ſed vtitur voluntate ſic male agente, ad aliquod bonum, quod pertinet, & ad perfectum dominium, & ad infinitam Dei bonitatem, & ſapientiam.

LX. *Creaturæ actio qualiter ad dominium Dei pertineat.* Ex quo tandem intelligitur, non ſemper actionẽ creaturæ pertinere ad vſum poſitiuũ dominij Dei, ſed partitione vtendum eſſe: nã quatenus illa actio eſt à Deo, pertinet proprie ad vſum dominij eius, A quia ex eius poteſtate, & libertate pẽdet: quatenus vero eſt à voluntate creata, ſi ſit bona, & conformis voluntati Dei, erit etiam ex poſitiuo vſu dominij XIII. eius, quatenus illam imperat, vel ad illam mouet. Si verò ſit mala; erit tantum ex vſu negatiuo, quia nimirum illam non impedit cum poſſit.

SECTIO II.

Quomodo comparetur concurſus Dei ad actionem cauſæ ſecundæ, & ad ſubiectum eius.

I. *Dubitãdi vtrinque ratio.* MVlta in hoc titulo comprehenduntur, quæ neceſſaria ſunt ad declarãdum exactiuus, quid ſit hic concurſus Dei; poſſuntq; ex B dictis in ſect. præcedenti abſque opinionum, & argumẽtorum multitudine, breuiter expediri. Primũ eſt, an concurſus Dei, & creaturæ, ſint vna actio, vel plures. Nã quod ſint plures, indicat tum multitudo principiorum, tum ordo naturæ, quo cẽſetur prior Dei concurſus quam creaturæ. Quod vero ſit vna, videtur conuincere, tum immediatus influxus Dei in actionem ipſam creaturæ, tum quod ad actionẽ non eſt actio.

Actionem cauſæ primæ, & ſecundæ vnam eſſe.

II. *D. Thom.* ATque hæc poſterior pars eſt ſine dubio vera: eamque expreſſe docet D. Thom. 1. part. q. C 105. art. 5. ad ſecundũ, vbi ſimul reſpondet ad primam rationem dubitandi à nobis poſitam dicens: *Vna actio non procedit duobus à agentibus* (ſupple *totalibus*) *vnius ordinis: ſed nihil prohibet qđ vna, & eadem actio procedat à primo, & ſecundo agente.* Adde: Imo neceſſarium eſt: quia ab vtroq; eſſentialiter, & immediate in ſuo genere pendet. Idẽ habet D. Tho. 3. cont. Gent. ca. 70. m Ægid. in 2. diſt. 1. q. 2. art. 6. & ibi Capreol. q. 2. art. 3. ad argum. Durand. cont. 6. concl. Deinque ab hac ſententia nullus qui rectè ſentiat de diuino concurſu, in re diſſentit, tamẽ vt intelligatur diuerſitas quæ eſſe poteſt in modo explicandi, aduerto de actione Dei tranſeunte duplicem eſſe opinionem. *Capreol. Ægid. Durand.*

III. *Actioquẽ Deus concurrit, nũ immanẽs an trãſiẽs.* Quidam aſſerunt actionem Dei nunquam eſſe D formaliter tranſeuntem, ſed ſolam Dei voluntatem eſſe actionem eius, eam vero actionem quæ in extrinſecam materiam tranſit, nõ comparari ad Deũ vt actionem, ſed vt effectum actionis eius: iuxta quem loquendi modum diſtinguuntur maxime actio Dei, & actio creaturæ, tanquam res increata, & creata. Nihilominus tamẽ verum eſt, etiam iuxta hanc ſententiam, actionem creaturæ per ſe ipſã immediate manare non ſolum à cauſa ſecunda, ſed etiam à virtute, vel actione interna Dei, ſiue illa actio creaturæ comparatione Dei dicenda ſit actio, ſiue effectus eius, quod ad nomen pertinere poteſt. Vnde ad tollendam æquiuocationem dici poteſt in ea opinione, cõcurſum interdum Dei diſtingui ab actione creaturæ; concurſum autem externum ſeu E tranſeuntem eſſe idem cum actione cauſæ ſecundę, ſiue in illa ſit per modum actionis, ſiue per modum primi effectus. Alia opinio, & verior eſt, quam ſupra defendimus, actionem tranſeuntem, & manantem à Deo eſſe verè actionem Dei, voluntatem autem eius, potius concurrere per modum principij: atque ita tum in re, tum in modo loquendi, eſt euidens vnam, & eandem eſſe actionem cauſæ primæ, & ſecundæ.

IV. Quod ita vlterius demonſtro, quia ſi in illo effectu sũt duæ actiones, vna ſolius Dei, & altera cauſæ ſecundæ terminatæ ad vnum, & eundem effectum, interrogo an actio cauſæ ſecũdæ ſit à ſola illa, & nõ à Deo per ſe, & immediate. Et hoc dici nullo modo poteſt:

poteſt alias ſequitur, effectum ſolum cauſæ ſecundæ fieri à prima, non tamen actionem ipſam: A conſequens eſt omnino falſum, & incidens in opinionem Durandi ſupra tractatam. Et ideo D. Tho. & alij Theologi non ſolum docent, eſſe Deum cauſã per ſe immediatam in ſuo ordine omniũ effectuũ creaturarum, ſed etiam omnium actionum, & ita etiam loquitur Scriptura, cum Deo tribuit omnes operationes & motus creaturarum: & Ioannis 1. dicitur, *Sine ipſo factum eſt nihil*: actio autem creaturæ vt ſic aliquid eſt, non ergo fit ſine actuali influxu Dei. Et ratione patet, quia vel actio creaturæ in re non eſt aliquid diſtinctum ab effectu eius: & ſic neceſſe eſt vt ab eiſdem cauſis manent, quia ſunt idem. Vel eſt modus ex natura rei diſtinctus ab effectu. Et ſic habet aliquam rationem realem, B quam neceſſe eſt immediate pendere à Deo, eadem vel maiori ratione, qua cætera entia per participationem: quia illud eſſe, quod habet ſecundum modum ſuum, eſt eſſe diminutum & participatum, ac proinde per ſe pendens à primo ente. Si vero dicatur, actionem cauſæ ſecundæ non eſſe à ſola illa, ſed ſimul eſſe per ſe & immediate à prima cauſa: ergo eſt vna & eadẽ actio vtriuſq; cauſæ, quod intẽdimus: & ſupeſflua eſt alia diſtincta actio quæ ſit à ſola cauſa prima ad eundẽ effectũ, quia per priorẽ actionẽ ſufficienter influit in illũ in ſuo ordine.

D. Tho. Deus eſt cauſa omniũ effectuũ & actionum creaturæ

V. Dicetur fortaſſe actionem cauſæ ſecundæ eſſe ẽt à prima, tamen diuerſo modo: nam à ſecunda eſt immediate per ſeipſam: à prima vero eſt per aliã actionem propriam ſolius Dei, tranſeuntem etiam & extra Deum exiſtentem: ita enim loquimur nũc. Sed hæc multiplicatio actionum impertinens eſt, & contra omnem rationem Philoſophicam: nam ad actionem tranſeuntem non eſt alia actio, præſertim etiam tranſiens: alioqui in infinitum procedemus. Petam enim de illa priori actione quæ dicitur eſſe à ſolo Deo, an ſit per aliam actionem etiã tranſeuntem, vel per ſe ipſam. Si per aliam, procedemus vlterius, & ſic in infinitum: ſi per ſe ipſam, idem dicetur melius de prima actione quæ ſicut per ſe fluit à cauſa ſecunda, ita per ſe etiam fluat à prima: quia nulla eſt repugnantia quod per ſe fluat ab vtraque cum ſint diuerſi ordinis, vt D. Th. ſupra dixit. Nec maior aſſignari poteſt in hoc, quod per ſe ipſam procedat à prima cauſa, quam in eo quod procedat per aliam actionem: imo hoc poſterius multo magis repugnat, nam eſt contra rationem actionis vt ſic eſſe terminum alterius actionis. Relinquitur ergo vt concurſus Dei ad extra nihil aliud ſit quam ipſamet actio cauſæ ſecundæ, vt per ſe & immediate fluens à prima.

Actio cauſę ſecũdę per ſe ipſã à Deo pendet.

Sitne actio cauſæ ſecundæ ab actione primæ.

VI. Atque hinc facile expeditur aliud punctum ad hanc ſectionem pertinens, ſcilicet an actio cauſæ ſecundæ dici poſſit fieri, manare, aut eſſe à concurſu vel actione cauſæ primæ, vel è cõuerſo actionem cauſæ primæ cauſare actionem cauſæ ſecundæ. Videtur enim omnes authores ita loqui, idque videtur pertinere ad vniuerſalem influentiam cauſæ primæ. Item actio creaturæ eſt à Deo: ergo pendet ex actione Dei. Denique hac ratione diuina actio eſt prior natura quam actio creaturæ.

VII. Capreol. Dicendum vero eſt cum Capreolo in 2. d. 1. q. 2. art. 3. ad 7. Aureoli contra ſextam concluſionem, actionem Dei poſſe ſumi pro actu immanente, ſeu volitione ipſius Dei, vel pro actione exteriori. Priori modo procedunt recte argumenta facta. Quo ſenſu non ſolum actio cauſæ ſecundæ, ſed etiam actio tranſiens cauſæ primæ, & quando operatur cũ creatura, & quando ſola operatur, procedit, & pendet ab actione interna ipſius Dei. Et eodem ſenſu videtur ſumendum quod D. Th. ait in 3. d. 23. q. 3. ar. 1. actiones omnium ſecundorum agentium fundari ſuper actione primi agentis: quia omnes fundantur aliquo modo in diuina voluntate. Tamen iã in ſuperiorib. diximus, hunc actum internum voluntatis Dei non habere propriam rõnem actionis, quæ dicit fluxum & tendentiam ad terminum: ſed habere potius rationem principij, quia vel eſt ipſa omnipotentia Dei, vel ſi rõne diſtinguantur, habet ſe vt applicans omnipotentiam Dei ad agendum. D. Tho.

VIII. Poſteriori aũt modo, exterior actio Dei & creaturæ vna & eadem eſt, vt diximus. Et ideo ſecundũ eam rõnem non põt actio creaturæ manare, aut pẽdere proprie ab actione Dei, neq; è conuerſo actio Dei poteſt proprie cauſare actionẽ creaturæ, quia idem non cauſat ſe ipſum, nec pendet à ſe ipſo. Itẽ quia actio vt actio ſolum eſt cauſa ſui termini & nõ eſt cauſa per modum viæ: actio autem Dei non eſt via ad actionem creaturæ, ſed ad effectum, neque actio eſt terminus actionis. Ad vniuerſalem igitur influxum primæ cauſæ ſolum ſpectat, vt oĩs actio cauſæ ſecundæ procedat à voluntate & potentia ipſius primæ cauſæ, non vero quod procedat per aliam actionem externam, ſed poteſt procedere ꝑ ſe ipſam immediatè à voluntate ſeu virtute Dei. Vnde quando actio creaturæ dicitur pendere ex influxu vel concurſu Dei, vel ſumitur concurſus pro immanente & interno actu, quatenus influit in actionem externã, vel locutio non debet ſumi tranſitiuè (vt ſic dicam) niſi ſecundũ rationem. Proprius C enim dicetur actionem creaturæ eſſe etiam a Deo, & vt ſic eſſe ipſum cõcurſum Dei ad actionem cauſæ ſecundæ, à qua non eſt aliud ſecundum rem ſed tantum ſecundum rationem vel reſpectum.

Sitne ordo naturæ inter actionem cauſæ primæ, & ſecundæ.

IX. Hinc rurſus diſſoluitur facile tertium punctũ ſæpius tactũ, de prioritate naturæ inter actionem Dei, & actionem creaturæ. Eſt enim diſtinguẽdum primo de actione interna & externa, vt loquamur cum multis, in ſenſu dicto. Secundo de prioritate naturæ: nam quædam eſt quæ conſiſtit in propria cauſalitate, & dependentia vnius ab alio: alia, D quæ ſolũ conſiſtit in maiori quadam dignitate, vel vniuerſalitate, indepẽdentia, aut alia proprietate ſimili. Comparando ergo actionem creaturæ ad internam Dei actionem, clarũ eſt actionem Dei eſſe priorem natura vtroq; modo, ſcilicet, & dignitate, & cauſalitate: nam hoc modo actio creaturæ verè pendet ab actu Dei. In hoc autem ſenſu non ſolum actio creaturę ut ſic, ſed etiam ipſamet actio Dei exterior, eſt poſterior natura, quã interior actio Dei, nam uerè cauſatur ab illa. Et hoc ſenſu ferè loquũtur authores, cum dicũt, actionem cauſæ primæ, eſſe priorem natura actione cauſę ſecundę ſecũdum cauſalitatem, vt patet ex Capreolo ſupra. Neq; obſtat, quod actio Dei hoc modo non ſolum natura, ſed etiam tempore & æternitate eſt prior actione creaturę, quia in his locutionibus non cõſideratur E actio Dei interna ſecundum ſolam entitatem abſolutam eius, ſed ut connotat actualem influxum in creaturam. Quomodo dicunt multi, creationem actiuam eſſe ex tempore, etiamſi realiter ſit immanens: quia actualis influxus quem connotat, eſt tẽporalis; & ſub ea etiã ratione dicitur eſſe prior natura, etiamſi ſit ſimul tempore cum effectu.

X. At uero loquendo de actione externa tam Dei, quam creaturæ, ſic nõ poteſt vna dici prior natura quam alia prioritate cauſalitatis, quia, vt oſtenſum eſt, cum ſint vna & eadem actio, nõ poteſt inter eas intercedere vera cauſalitas. Nihilominus tamen, diſtinguendo ſecũdum rationem illam actionem, vt

eſt à cauſa prima, vel vt eſt à ſecunda, dici poteſt A per prius ac principalius eſſe à prima, quam à ſecũda: & ſimili modo dicetur cauſa prima prius natura influere in illam actionem, quam ſecunda. Primo, quia cauſa prima altior eſt, & nobiliori, magiſque independenti modo influit in effectum. Secũdo, quia cauſa prima reſpicit per ſe primo actionẽ illam ſub quadam vniuerſaliori ratione; nam cauſa prima influit in quemlibet effectum vel actionẽ ex eo præciſè quod aliquid entitatis participat: cauſa autem ſecunda ſemper influit ſub aliqua poſteriori, magiſque determinata ratione entis. Vnde fit tertio vt influxus cauſæ primæ ex ſe & ex ſuo genere dicatur etiam prior ſubſiſtendi conſequentia, quam inter prioritates naturæ Ariſtoteles poſuit: nam influxus cauſæ primæ abſolute non pendet à B cauſa ſecunda, ſed quantum eſt ex ſuo genere poteſt eſſe ſine illa, non vero è conuerſo. Atque ad hunc modum explicuit hanc prioritatem ſeu ſubordinationem Caiet. 1.p. qu.14.art.13.& inſinuat Scotus in 1.diſt.39.& in 2.diſtinct.37.

Caiet, Scotus.

XI. Explicat quædam propoſitio ex lib. de Cauſ. excerpta.

Atque eiſdem modis exponitur illa locutio lib. de Cauſ. propoſit. 1. quæ talis eſt, *Cauſa prima prius agit in cauſatum, & vehementius ingreditur ipſum.* vbi D. Thom. etiam in Commentario eandem interpretationem adhibet, adiungens ex Proclo, *Cauſam primam prius influere, quia cauſa ſecunda non agit niſi virtute eius.*

In quo ſubiecto ſit concurſus cauſæ primæ.

XII. QVartum punctum huc ſpectans, eſt, an concurſus cauſæ primæ recipiatur in ſecunda, vel in effectu eius. Quæ interrogatio ſolum habet locum in concurſu tranſeunte: nam immanens nõ recipitur in ſubiecto, ſed eſt ipſa volitio Dei ſubſiſtens. Vt ergo abſtrahamus ab opinionibus, formaliter reſpondendum eſt iuxta dicta, concurſum Dei in eo ſubiecto eſſe, in quo eſt actio cauſæ ſecundæ. Patet, quia in re non diſtinguuntur: ergo nec ſubiecto diſtingui poſſunt. Quocirca ſi omnis actio cauſæ ſecundæ eſt in ipſa, vt quidam volunt, in eadem erit concurſus cauſæ primæ, & per illam tranſiet ad effectum vel ad paſſionem ſeu fieri effectus, eo modo, quo (iuxta illam ſententiam) agens media actione quam in ſe recipit, influit paſſionẽ in aliud. D Iuxta veriorem autem doctrinam, quæ docet actionem tranſeuntem eſſe in paſſo, & in agente immanentem, dicendum eſt, concurſum Dei in actionẽ tranſeuntem non eſſe aliquid in cauſa ſecunda receptum, ſed in paſſo: concurſum vero ad actionem immanentem recipi in ipſo agente, quatenus in eo recipitur actio eius. Et vtraque pars conſtat ſatis ex dictis, neque nouam continet difficultatem.

SECTIO IV.

Quomodo Deus præbeat concurſum ſuum cauſis ſecundis.

I. DEclarauimus hactenus an ſit, & quid ſit concurſus Dei cum cauſis ſecundis, nunc ſupereſt vt exponamus quo modo Deus tribuat vel offerat hũc concurſum cauſis ſecundis. Simulque declarabitur quomodo cauſa prima & ſecunda conueniant & coniungantur ad eundem effectum & eandem actionem efficiendam. Neque eſt difficultas in coniunctione quaſi locali ſeu per indiſtantiam aut præſentiam entitatum: ſic enim facile intelligitur Deus ratione ſuæ immenſitatis cõiungi poſſe omnibus cauſis ſecundis ad operandum cum illis, quia eſt intime præſens per eſſentiã in omnibus illis, & in omnibus effectibus & actionibus earum.

Quæſtionis difficultas aperitur.

SEd difficultas eſt de coniunctione ad cauſandũ vnum & eundem effectum, eandemque actionem: nam quando duæ cauſæ conueniunt ad eandem actionem efficiendam, vel caſu & contingenter concurrunt, vel ex inſtituto ac per ſe. Prior autẽ ex his modis non poteſt attribui concurſui cauſæ primæ cum ſecunda, tum quia hoc repugnat perfectioni diuinę prouidentiæ & operationis, tum etiã quia alias non eſſet ſubordinatio per ſe in cauſa ſecunda ad primam, vel omnis operatio cauſæ ſecundæ caſu & per accidẽs eueniret. Poſterior item modus habet difficultatem, quia ſi duæ cauſæ ex inſtituto conueniunt ad eandem operationem, vel id eſt quia ambæ ſubordinantur alicui ſuperiori, quæ illas ſimul applicat; quod hic locum non habet, vt per ſe conſtat. Vel quia ambæ ſunt natura ſua determinatæ ad ita operandum hic & nunc, quod hic etiam dici non poteſt, quia nec cauſa ſecunda, ſaltem ad indiuiduum effectum, vel actionem. Vel quia vna ex peculiari intentione ſua determinat effectum & actionem efficiendam, & conſequenter determinat etiam aliam cauſam ad cooperandum eidem actioni. Et hic modus non videtur poſſe hic habere locum, quia nec cauſa ſecunda poteſt ita determinare primam, vt per ſe notum videtur, neque è conuerſo poteſt ille modus agendi tribui cauſæ primæ reſpectu ſecundæ: tum quia alias cauſa prima moueret & applicaret ſecundam ad agendum, C quod negauimus: tum etiam quia alias determinatio actionis nullo modo eſſet à cauſa ſecũda, quod omnes negant: tum denique quia alias cauſa ſecunda nihil aliud agere poſſet, niſi id quod agit, quia ad nihil aliud habet concurſum Dei, ſine quo nihil agere poteſt. II.

Reſoluitur quæſtio quoad cauſas naturales.

HAEc difficultas reſpectu cauſarum ſecundarum naturaliter agentium facillime expediri poteſt aduertendo, abſolute & ſimpliciter loquendo Deum voluntate ſua præbere hunc concurſum cauſis ſecundis: nam agit vt intellectualis cauſa, quæ à nullo poteſt abſolute cogi, aut neceſſitari ad agendum; nihilominus tamen ſecundum quid dici, concurrere ad modum naturæ. Idque duplici ratione, primo, quia, in concurrendo ſeſe accommodat naturis rerum, & vnicuique præbet concurſum virtuti eius accommodatum: ſecundo, quia poſtquam decreuit cauſas ſecundas efficere & conſeruare, infallibili lege cum eis concurrit ad earũ operationem, quæ lex ſi abſolutè ſumatur, nullam ſupponendo particularem & definitam Dei uoluntatem, non inducit neceſſitatem, ſed ſolum eſt quaſi debitum quoddam connaturalitatis. Vnde interdum Deus diſpenſat in ea lege negando huiuſmodi concurſum. At vero ſuppoſita efficaci uoluntate Dei concurrendi cum hac cauſa ad hanc actionem hic & nunc, iam ex neceſſitate prodit actio tali tempore & loco, tam à cauſa ſecunda, quam à prima: E ſed reſpectu ſecundæ eſt neceſſitas naturalis: reſpectu autem primæ eſt tantum neceſſitas ex ſuppoſitione ſuę immulabilitatis. III.

Quare dicat Deus cũ cauſis neceſſario agentib. cõcurrere p modũ naturę

Hoc ergo ſuppoſito, facile explicatur modus quo prima cauſa præbet concurſum ſuum his cauſis ſecundis: nam Deus ex æternitate ſua, ſicut decreuit has res producere & non alias, & hoc tẽpore, & cũ hoc ordine, & cum his moribus &c. & non alio modo; ita etiam decreuit cum eiſdem rebus concurrere ad earũ actiones iuxta capacitatem earũ. Et quia ſicut ſciẽtia Dei eſt diſtinctiſſima & in particulari de omnibus, ita & volũtas diſtinctè & in particulari oĩa decernit, & ad ſingula deſcẽdit iuxta vniuſ- IV.

cuiuſq;

cuiuſque capacitatem, indigentiam, ideo in præbendo hoc cócurſu ex ęternitate etiam decreuit in particulari concurrere cum hac cauſa tali tempore tali loco,& circa tali ſubiectum,ad talem actionem & effectũ in indiuiduo,& iu tali tempore ad aliã,& ſic de omnibus. Dico aũt ſemper *ad talem actionem*, quia non ſatis eſſet determinatio ad vnum numero effectum, eo quod poſſit idem effectus fieri per diuerſas numero actiones, vel fortaſſe etiã ſpecie: determinando autem actionem,conſequens eſt, vt neceſſario determinetur effectus, quia non poteſt eadem actio numero tendere.ad alium terminum,niſi ad illum,cum quo identificatur.

V.
Vt non caſu concurrat cauſa prima cũ cauſis neceſſario agẽtibus.

Atq; hinc fit primo,cauſam primam, & ſecundã conuenire non caſu,ſed per ſe,& ex inſtituto ad eãdem actionem efficiendam,quod maxime prouenit ex modo operandi primæ cauſæ,ſeu ex ſcientia eius B & prouidentia Neq; ad hoc eſt neceſſaria alia motio cauſæ ſecundæ,ſed ſola hæc voluntas Dei quaſi præparantis,& offerentis cócurſum iuxta leges ſuæ diuinæ ſapientiæ,& prouidentiæ. Addendum eſt tamen,hãc determinationem concurſus quantum ad duo,habere fundamentũ in natura cauſæ ſecundæ. Primo etenim, quia eſt talis virtutis, ideo decreuit Deus dare illi cócursũ talis ſpeciei, & quoad hoc, vt ſupra notaui,dicitur determinare cócurſum Dei quoad ſpecificam rationem,nó quia abſolute determinet voluntamen Dei ad dãdum talem concursũ in ſpecie: ſic enim ſolus Deus ſe voluntarie determinat,ſed quia eſt obiectiua ratio poſtulans talem cócurſum. Secundo ad eũdum modum,quia talis cauſa eſt naturaliter agens,ideo etiã Deus abſolute, & C definitè vult cum illa concurrere. Et quoad hoc dici poteſt eodem ſenſu cauſa ſecunda determinare cócursũ primæ quoad exercitiũ, quia natura ſua hic, & nũc determinate poſtulat exercitium talis actionis. At vero determinatio quoad hanc indiuiduam actioné,& effectũ nó uidetur poſſe fundari vllo modo in cauſa ſecunda,nam eadẽ numero hic, & nũc in hoc ſubiecto potẽs eſt ad plures effectus numero diſtinctos producendos,nec magis poſtulat concurſum ad vnum,quam ad alium:& ideo determinatio concurſus,& actionis quoad hanc partem ſoli primæ cauſæ tribuitur,vt probabiliter docuit Gregor. in 1.diſt. 17.q.4 art.2.ad 7. Et ſuprà dictum eſt.

Greg.

VI.
Cauſa naturales dũ hoc agunt et in ſẽſu diuiſo nil aliud facere poſsũt.

Secũdo ſequitur ex dictis has cauſas naturaliter D agentes in eo inſtantes vel tempore quo agũt, ſimpliciter,& penſatis omnibus,nihil facere poſſe niſi illam rem in ſpecie,& indiuiduo,quam faciunt. Et de ſpecie quidem eſt res clara, quia hẽnt virtutem determinatam ad talem effectum in ſpecie: determinatam (inquam) vel ſimpliciter, vt in cauſis particularibus,& vniuocis,vel ſaltem hic, & nũc circa hãc materiam ſic diſpoſitam,vel cum alijs cauſis ſimul concurrentibus. De indiuiduo vero id probatur ratione ſuperius facta,quia licet naturale agẽs habeat potentiam actiuam plurium effectuum in indiuiduo,tamen illa potẽtia per ſe ſola eſt inſufficiens ſine concurſu Dei:& ideo,ſi illum non habet,non cóſtituet rem in potentia proxima,ſed remota ad agẽdum ſic.n. ignis priuatus concurſu Dei,non dicetur ſimpliciter potens,imo abſolutè dicetur impotens ad ſic calefaciendum. Sic igitur,quia huiuſmodi cau E ſæ tantum habent paratum concurſum Dei ad vnũ numero effectũ,ſolum illum poſſunt abſolutè facere potentia nimirum proxima: quæ includit, non tãtum nudam facultatem agendi,ſed etiam omnia prærequiſita ad operandum.

VII.
Qui concurſus diuinus ad poſſe qui ad agere requiratur

Dices concurſus eſt ipſa actio, actio autem non requiritur ad poſſe,ſed ad agere,ergo concurſus nó requiritur ad poſſe. Reſpondeo, aliud eſſe loqui de concurſu ipſo in ſe,& in actu ſecũdo,de quo procedit obiectio,& quantũ ad id recte concludit; aliud verò eſſe loqui de cócurſu in actu primo,& in A proxima applicatione; quo modo dicimus requiri ad poſſe ſimpliciter: qui cócurſus nó conſiſtit in actione, ſed in diuina virtute ſeu voluntate, vt proxime applicata,& quaſi coniuncta in tali tempore cum cauſa ſecunda ex vi ſui æterni decreti ad concurreudũ cum illa, quam alij etiam vocant pręparationem ſeu oblationem concurſus.

VIII.
Cócurſus Dei multiplex pro cauſarum ſecũdarũ varietate.

Tertio] infertur obiter ex dictis,concurſum Dei non eſſe vnum,& eundem cum omnibus cauſis ſecundis,ſed variari iuxta diuerſitatem cauſarum ſecũdarum: quia Deus ita cum illis cócurrit, vt ſeſe accómodet vnicuiq; iuxta eius indigẽtiã. Et ideo ſicut ad effectus numero diuerſos tribuit concurſus numero diſtinctos,ita ad actionẽs ſpecie diuerſãs concurſus tribuit ſpecie diſtinctos. Et confirmatur aperte ex ſupra dictis,nã concurſus Dei ad extra non eſt B aliud, quam ipſa actio, & ad eundem intrinſecum terminum tendit: ergo pro varietate actionum erit etiam varius concurſus. Non poteſt ergo vere dici eſſe eundem concurſum Dei ad omnes actiones cauſarum ſecundarum, niſi ſit ſermo, vel de concurſu interno ſeu voluntate qua Deus concurrit, vel de identitate ſolum proportionali, quoad modum, & generalem rationem ob quam omnes cauſæ ſecundæ indigent concurſu, ſcilicet, quia ſunt entia, & agentia per participationem.

IX.
Deus ſe ſolo aliter ac cũ cauſa ſecũda in effectum influit.

Imo hinc etiam licet obiter inferre, aliter Deum influere reſpectu eiuſdem effectus, ſi ſe ſolo illũ efficiat,aliter cũ cauſa ſecunda: quia cum ſe ſolo agit, adhibet influxum per ſe ſufficientem ad effectum: cum verò concurrit cum cauſa ſecunda,accommo C dat talem actiuitatem,quę per ſe ſola non ſufficeret ſine cauſa ſecunda: quod eſt manifeſtum ex dictis, quia non vult agere niſi ea actione quæ ſit communis cauſæ ſecundæ. Quamuis aũt ille idem effectus poſſet eſſe à ſolo Deo,& ideo influxus Dei ad talem effectum abſolute,& ſecũdum ſe poſſit eſſe ſine cauſa ſecunda,tamen talis actio,quæ eſt à cauſa ſecunda,non poteſt eſſe ſine illa,& ideo neque concurſus quem Deus præbet ad talem actionem,eſt ſolus abſolute ſufficiens ad effectum,ſed tantum in ſuo genere. Cuius oppoſitũ videtur opinari Cordu.q. 55. dub.4. tamen,ſi attente legatur,in re non diſcrepat. Satis ergo ex his conſtat, quomodo Deus præbeat concurſum ſuum naturalibus agentibus.

Corduba.

D

Tractatur,& explicatur difficultas in agentibus liberis.

X.

HAbent aũt quæ diximus,ſummã difficultatem in agentibus liberis: quia ſi prima cauſa eodẽ modo determinat illis concurſum,quo cæteris agentibus,non magis erunt indifferentia in vſu ſuarum actionum in particulari, & in poteſtate proxima quæ includit omnia prærequiſita ad operandum quam cætera agentia, & ita nunquam habebũt vſũ & exercitium libertatis. Antecedẽs declaratur quo ad vtramque partem,nam Deus vt cauſa prima per voluntatem ſuam coniungitur cauſæ ſecundæ ad cooperandum illi,quæ voluntas eſt æterna,& præueniens cauſam ſecũdam: eſt autem abſoluta,& efficax,nempe qua Deus vult talem effectũ eſſe, quia Deus per ſolam hãc voluntatem ad extra operatur: E ſed hæc voluntas ſecum trahit ad operandũ cauſam ſecundã,ita vt nó poſſit,illi reſiſtere: ergo ex hac parte determinatur ad vnum quoad exercitiũ à cauſa prima,cauſa ſecũda,etiamſi libera ſit. Et cóſirmatur hoc,nam vt duæ cauſæ liberæ per ſe ac certa lege cócurrant ad vnũ opus, non ſatis eſt vnius propoſitũ & voluntas præueniens,niſi efficaciam habeat in alteram trahendi illam quo vult: ergo ſi in præſenti concurſu ſolum præcedit voluntas Dei,qua efficaciter vult cócurrere cũ cauſa ſecũda ad talẽ effectũ, vt effectus per ſe ſequatur,neceſſe eſt volũtatem il-

lam Dei habere efficacitatem in cauſam ſecundam liberam,vt illam ſecum trahat ad operãdum: & ita tollitur indifferentia in exercitio actionis.Rurſus, cum Deus per illam volũtatẽ,& definit concurſum dandum,ad vnam tantum rem illum definit, quia non vult plures effectus, ſed vnum tantum:ergo ex hac parte tollitur etiam indifferentia quoad ſpecificationem ſeu varietatem actionũ.Et cõfirmatur, nam dictum eſt primam cauſam definire concurſũ ſuum ad indiuiduum,& ſingularem effectum; quæ neceſſitas etiam habet locum reſpectu cauſæ ſecundæ liberæ,quia non poteſt ipſa eligere vnum indiuiduum actum præ alijs eiuſdem ſpeciei.

XI. Variæ Doctorũ ſententiæ.

In hac difficultate explicãda multa ſcribũt Scholaſtici Doctores. Et quidã eorum admittere plane videntur totum id quod in difficultate tacta ſupponitur de modo quo Deus per voluntatem ſuam præbet hunc cõcurſum cauſis ſecundis.Quod maximè videtur ſentire Scotus in 1. d.39.§.Viſo de cõtingẽtia,& d.41.§.Primũ iſtorũ, & §.Sed cõtra,& d. 47.in fine,& quodl. 14.liter.S.& ſequũtur Scotiſtæ,præſertim Baſſol.in 1.diſt.38.art.2. & diſtinct.39. art.2.& Maironis diſt.38.q.1.art.4.& q.3.Richard.etiam d. 38.art.1.q.5.idem ſupponere videtur,dum ait,Deũ in ſua volũtate ſufficienter cognoſcere omnia futura.Quod etiam aſſeruit ibi Durãd.q.3.etiamſi alias non requirat concurſum Dei ad actiones cauſarum ſecundarum Multique Thomiſtæ moderni hanc opinionem ſequuntur,& D.Thom. attribuunt.Sed apud eũ nulla eius mentio fit in tota doctrina ſua: neque aliquid afferre poſſunt præter ea quæ ſect.2. tractauimus,& expoſuimus:& quæ de motione humanæ voluntatis à Deo tractat idem D. Tho. 1.par. q.82.ar.2.q.104.art.3.& 4.& q.105.ar.4.& 1.2.q.9. & 10.præſertim art.4.ad 5.& q.109.inprimis articulis,præſertim artic.6.ad 3.Sed in his omnibus locis nunquam explicuit illum modum dãdi generalem concurſum, ſed ad ſummum vocat illum motionẽ voluntatis humanæ, & ſæpe non loquitur de illo, ſed de alijs modis quibus Deus poteſt moraliter mouere voluntatem,præſertim per auxilia gratiæ, quæ ad præſens non ſpectant.

Scotus. Baſſol. Mairon. Richard. Durand. D. Tho.

XII. Qualiter ſatisfaciant prædicti authores difficultati propoſitæ.

Suppoſita autem hac ſententia,duobus modis reſpondent authores eius ad propoſitam difficultatem. Prior eſt,illam voluntatem Dei, qua determinat concurſum ad actionẽ cauſæ ſecundæ,eſſe ex libertate eiuſdem volũtatis .& ideo nõ impedire,ſed conſeruare ſimilem libertatẽ in cauſa ſecũda,ſi alio qui illã habeat. Hæc reſponſio hẽat fundamentũ in doctrina Scoti,qui,vt ſupra vidimus,ob hanc cauſam aſſeruit,ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ,ablaturum concurſu ſeu motione,qua mouet cauſam ſecundam,libertatem eius,nunc autem non auferre,quia liberè agit. Veruntamen hæc reſponſio nõ ſatisfacit;libertas enim Dei cõferre poteſt,ut tribuat concurſum accommodatum cauſæ ſæcundæ, & libertati eius.Si aũt concurſus vel motio talis eſt, vt ſi à Deo tribueretur ex neceſſitate naturæ, neceſſitaret verũtamen creatam,etiamſi libere à Deo detur neceſſitabit illã, vt ſupra probaui,quia ſi motio eſt eadem, eundem effectum habeat in cauſa ſecũda : reſpectus autem liber ad cauſam primam faciet,vt actio ſit libera cauſæ primæ,nõ vero cauſæ ſecũdæ. Sic igitur in præſenti patũ refert,q̃ Deus libere præbeat concurſum modo ſupra explicato,nã inde ſolum habetur actionem eſſe liberã Deo,nõ verò ipſi cauſæ ſecundæ, quia difficultas propoſita videtur oſtendere illum modũ concurrendi tollere indifferentiam eius. Et confirmatur,nam Deus poteſt neceſſitatem inferre voluntati creatæ,& nihilominus libere eam inferet:& tunc actio erit libera Deo,voluntati autem creatæ neceſſaria:ergo reſpectu libertatis ad cauſam primam non ſatis eſt,vt actio ſi libera cauſæ ſecundæ,niſi modus mouendi illã,& concurrendi cũ illa talis ſit, vt ſit accommodatus ad cõſeruandum vſum libertatis eius:ergo ex ſola libertate diuina,non ſatis ſoluitur prædicta difficultas.

XIII. Alia enodatio difficultatis.

Alia reſponſio eſt,Deum,licet agentibus naturalibus,& liberis definitum cõcurſum tribuat per ſuã voluntatem,tamen diuerſo modo tribuere:nã agentibus neceſſarijs vult dare concurſum quo neceſſario agant, liberis quo liberè agant: & ita non ſolum vult Deus actionem, ſed etiam modum actionis:& quia ad vtrumque eſt efficax diuina volũtas, ideo vtrumq; ſimul præſtat.Et propterea de diuina prouidentia dicitur,quod *attingit à fine vſq; ad finẽ fortiter & diſponit omnia ſuauiter.* Quæ reſponſio habet fundamentum in D.Thom. 1.p.q.19.art.8.ad 2. & alijs locis,vbi docet ad efficaciam diuinæ voluntatis pertinere, vt quod vult, fiat, & eo modo quo vult. Quæ doctrina ita generatim ſumpta, certiſſima eſt, tamen etiam eſt certum, cum Deus vult aliquid fieri certo quodammodo,pertinere ad ſapiẽtiam,& efficaciam eius,applicare cauſas accõmodatas ad illum modum operandi;repugnaret enim ſibi ipſi ſi vellet aliquid fieri tali modo,& alioqui impediret vel tolleret cauſas ad illũ operãdi modum. Hoc ergo eſt,quod in præſenti inquirimus,quomodo cum Deus velit cauſam ſecundam libere,& cum indifferentia agere,poſſit illi concurſum ſuum definire,quin in hoc inuoluatur repugnantia. Vnde nõ ſatis eſt dicere,ad efficacitatẽ,& ſuauitatem diuinæ prouidentiæ illa duo cõiungere: ſed vel explicare oportet quo modo in illis nõ ſit repugnantia, quod per eam reſponſionem non fit, vel quærendus eſt alius modus,quo efficaciter,& ſuauiter poſſit Deus mouere creaturam, vt faciat,& libere faciat.

D.Thom.

XIV. Authoris reſponſio ad præcedentẽ difficultatem.

Propter difficultatem ergo propoſitã cenſeo cũ alijs multis Theologis taliter eſſe explicandum modum, quo Deus ſuum concurſum præbet, vel offert cauſis liberis.Qui modus in duobus differt ab illo, quem in agentibus naturalibus explicuimus.Primo in determinatione quoad exercitium,qui nimirum Deus ex vi illius voluntatis,quã ſtatuit præbere concurſum cauſæ liberæ, non omnino abſolute ſtatuit vt cauſa libera illum actum exerceat,neque ſimpliciter vult illum actum eſſe, ſed quaſi ſubintellecta conditione vult illum actum eſſe,quãtum eſt ex ſe, & ex parte ſui concurſus,quẽ præbere ſtatuit,& ad illum ex vi talis volũtatis applicat potẽtiam ſuam, ſi tamen cauſa ſecunda ſeu voluntas creata, ad illũ etiam ſe determinet,& in illũ influat:ſemper enim poteſt non influere pro ſua libertate.

XV. Prima ratio.

Fundaturque hæc differentia, primo in diuerſis modis operandi connaturalibus his agẽtibus.Agentia.n.naturalia,natura ſua ſunt determinata ad exercitiũ ſuarũ actionũ:& ideo, vt ſupra dicebã, prima cauſa ſe illis accommodans,abſolute definit illis cõcurſum:agentia aũt libera non ſunt ita determinata natura ſua ad exercitium ſuarũ actionũ : cum ergo Deus vnicuiq; det concurſum modo accommodato naturæ eius,his etiã agentibus offert concurſum ſine omnimoda determinatione ad exercitium.

XVI. Secunda.

Secũdo hoc videtur cõuincere ratio facta:nam ſi Deus offerret concurſum abſoluta, & efficaci voluntate phyſice determinatiua, & effectiua talis actus,neceſſario ſecum traheret cauſam ſecundam quæ neceſſitas eſſet abſoluta reſpectu talis cauſæ, quia licet eſſet ex aliqua ſuppoſitione,illa tamen eſſet omnino antecedẽs,& ita efficax,vt inferior cauſa nullo modo poſſet ei reſiſtere.

XVII. Tertia.

Tertio,quia licet actualis concurſus nõ ſit ex præ requiſitis ad agendũ,ſed incluſus in actione,tamen cõcurſus in actu primo,ſeu(quod idem eſt) habere ita oblatum & præparatum cõcurſum,vt ſit in poteſtate hominis habere illum ſi velit,eſt vnũ ex neceſſario prærequiſitis ad agendũ, vt ſupra probatũ eſt. Quia re vera nõ intelligitur alia ratione quomodo

ſit

ſit in proxima poteſtate hoīs, inchoare ſuam actio- A nem. Ergo dēt hic concurſus ita offerri, & per talē voluntatem cauſæ primæ, vt eo ſic poſito, adhuc ſit in poteſtate cauſæ ſecundæ libere cū eo operari, vel non operari: quia alias non ſaluatur hæc indifferentia cū oībus prærequiſitis ad agendū; quod eſt de ratione liberæ actionis. Ergo neceſſe eſt vt intelligatur offerri per voluntatem includentem cognitionē, prout à nobis declarata eſt. Nam, ſi eſſet oīno abſoluta, non poſſet illa oblatio concurſus non tranſire ad exercitium ſeu actum ſecundum.

XVIII. Quarta. Quarto hoc eſt maximè neceſſariū propter actus malos voluntatis creatæ. Dici.n.non poteſt, Deum ex ſe, abſoluta voluntate ſua, ſtatuere vt hi actus oīno fiant à cauſa ſecunda: alias non tantum illos B permitteret, ſed ēt vellet: quod alienum eſt à ſana doctrina. Præterea, quia alioqui prima radix & origo mali noſtræ voluntatis in Deum reduceretur, nam cū voluntas Dei ſimpliciter ſit prior, illa ſemper determinabit voluntatem creatā vt velit; ſemper voluntas creata vult, quia Deus vult illā velle: ergo ēt cum vult malum, ideo vult, quia Deus vult eam velle. Prima ergo radix omnis malæ voluntatis in diuinam refunderetur, quod impium eſt.

XIX. Nec ſatisfaciet qui rñderi hæc oīa eſſe vera, & admittenda de voluntate mala pro materiali, non vero pro formali.i.quatenus mala eſt. Nam in præſenti vnū ex altero ſequitur: quia actus liber voluntatis creatæ circa hoc obiectū, & cum his circūſtan- C tijs haberi non poteſt, quin habeat concomitātem malitiam; qui ergo vult voluntate abſoluta illum actum elici ex voluntate creata circa hoc obiectū, & cum his circumſtantijs: & præſertim ſi ita vult, vt ſecum trahat voluntatem creatā ad illum actū exercendum, plane vult moraliter, ſeu virtualiter malitiam neceſſario coniunctam illi actui, & eſt radix & cauſa eius. Secus vero eſt ſi Deus offerat cōcurſum per voluntatem illā includentem cōditionem, vt à nobis explicata eſt: nam tunc ſimpliciter non vult actum malum, nec determinat aut trahit voluntatē creatā ad exercitiū eius, ſed ſolū offert illi concurſum, quo influit in actū voluntatis creatæ, dū ipſa elicit illum. Et hæc eſt potiſſima differē- D tia ob quā Deus iuſte vult permittere actū peccati, vt eſt à voluntate creata, quem tñ vt ſic velle non poteſt, vt latius explicant Theologi ſtatim citandi.

XX. Quinta. Quintam rationem adhibere poſſumus, quia Deus pōt neceſſitare voluntatem creatam, ēt cum ab obiecto, intellectu, aut aliqua intrinſeca diſpoſitione neceſſitatem non pateretur, vt in ſuperioribus viſum eſt: nō apparet aūt modus quo poſſit efficacius Deus inferre neceſſitatem quoad exercitium voluntati creatæ, quā abſoluta voluntate ſua efficaci, & operatiua ad extra trahendo creatā voluntatem, vt id velit, quod ipſe vult eā velle. Ergo è conuerſo, cum Deus vult ita concurrere cum voluntate creata, vt illam ad exercitium non neceſſitet, non dat concurſum per voluntatem ita abſolu- E tam, & efficacem: ergo præbet per voluntatem accommodatam libertati humanæ voluntatis, atque adeo includentem ex parte illius virtualem conditionem, qualem explicuimus. Atq; in hunc modū explicarunt fere omnes antiqui Theologi modum concurrendi Dei cum cauſa libera, quos ſtatim referam, declarata prius ſecunda differentia ſupra propoſita.

XXI. Secundū diſcrimē in modo cōcurſus diuini cū cauſis liberis, ac cū neceſſarijs. Eſt ergo aliud diſcrimen inter modum quo diuina voluntas offert concurſum naturalibus, & liberis agentibus, quia illis ſolum ad vnum actum præbet concurſum: his aūt ad plures actus offert ſufficientem concurſum, quantū eſt de ſe, qđ recte probat difficultas ſuperius poſita. Et præterea probari poteſt, applicando cū proportione fere omnes rationes factas in præcedenti. Primo, quia Deus præbet vnicuiq; cauſæ ſecundæ concurſum modo accommodato naturæ eius: Sed hæc eſt natura cauſæ liberæ, vt poſitis cæteris oībus conditionibus prærequiſitis ſit indifferens ad plures actus: ergo debet ēt recipere in actu primo concurſu modo indifferente: ergo debet quantū eſt ex parte Dei illi offerri concurſus nō tm̄ ad vnum actum, ſed ad plures. Secundo, quia alias voluntas creata nunquā eſſet proximè potens ad plures actus efficiendos: ergo nūquam eſſet libera quoad ſpecificationem actus. Patet ſecunda cōſequētia ex dictis ſupra de cauſa libera. Prima vero ſequela patet, quia non eſt cauſa ſecunda proximè potens ad aliquem effectum, niſi habeat paratum concurſum primæ cauſæ ad illum. Et ideo paulo antea dicebamus naturalē cauſam ſemper eſſe proximè potentem ad vnum tantum ſingularem effectum, quia ad illum ſolum habet præparatum Dei concurſum.

Tertio eſt euidens argumentum, quia voluntas creata nihil pōt velle ſine Dei concurſu: ergo niſi aliquo modo habeat in ſua poteſtate Dei concurſum ad plures actus, nunquā pōt ſimpliciter & proximè elicere quemlibet illorum actuum: nunquam aūt poteſt habere Dei concurſus in manu & poteſtate ſua, niſi prius & antecedenter habeat illū oblatum, quantum eſt ex voluntate Dei, quia non datur, nec dari poteſt niſi per Dei voluntatem. Neq; ēt voluntas creata, pōt quaſi præuenire voluntatē diuinā, vel aliquid efficere quo illā trahat ad dandum generalem concurſum: quia nihil pōt volūtas creata efficere ſine ipſo concurſu. Voluntas ergo dandi concurſum, ſemper debet antecedere, nec reſpectu illius, ſaltem in prima volitione, pōt voluntas creata aliquo modo præuenire diuinam. Si ergo illa voluntas diuina definitur ad vnum tantum actum, ſeu cōcurſum eius, volūtas creata illum ſolum efficere poteſt potentia proxima, neque habet concurſum ad alium in poteſtate ſua, & cōſequenter idem eſt de cæteris, quæ vel ad illū cōſequuntur vel per ſe fiunt eodē genere concurſus. XXII.

Quarto hic etiam applicatur efficaciſſime ratio ſumpta ex actibus malis: nā incredibile eſt Deum velle concurrere cum voluntate hoīs hic & nūc ad actum malum, & ad illum bonū, etiam quantū eſt de ſe. Neque.n.id refundi pōt in voluntatem ipſius peccatoris, quia voluntas cōcurrendi Dei oīno antecedit voluntatem peccatoris, & omnem vſum libertatis eius. Conſidero.n.hominem actu cogitantem de obiecto prauo cum oībus circūſtantijs prærequiſitis, vt voluntas poſſit ei aſſentiri, vel diſſentiri: neutrum aūt poteſt facere per poſitiuum actū ſine concurſu Dei, & antequam alterutrum faciat, non poteſt ei imputari, quod Deus hoc vel illud velit circa concurſum illi dandum: ergo ſi Deus propoſuiſſet concurrere cum illo ad conſenſum malum, & non ad alium actum, hoc eſſet ex ſola voluntate Dei, nec voluntati hominis poſſet imputari: quam vero hoc ſi alienum à diuina bonitate, omnibus conſiderandum relinquo. XXIII.

XXIV. Authores qui præmiſſū modū amplectuntur. D.Tho. Hinc graues Theologi in hunc modū declarant concurſum Dei cū cauſa libera, tūc maximè cū de concurſu ad actū peccati loquuntur. Et ſumi poteſt ex D.Tho.in 1.diſt.47.q.1.art.2.vbi ait, *aliquid fieri præter voluntatem Dei beneplaciti conſequentē, quamuis nihil fiat contra eam*, quod dicit propter actum malum: dicitur autem voluntas cōſequens Dei, voluntas abſoluta & efficax. Et ideo 1.2.q.89. art.1.ad 3.dicit, voluntatem Dei eſſe principiū vniuerſale interioris motu humani: determinationem aūt ad talem actum malum, directe eſſe ex voluntate humana. Ac ſi diceret, Deum ex ſe offerre concurſum indifferentem, determinari autem quaſi materialiter ex cooperatione voluntatis liberæ. Et generaliter talem ſignificat eſſe motionem vel concur-

concurſum Dei cum cauſa libera 1.2.q.9. art.6. ad 3.& q.10.art.4.& 3.contra Gent.c.73.& 90.& q.3. de poten. art.7.ad 13.& q.5.de verit.art.5.ad 1. Idẽ
Capreol. ſentit Capreol. locis ſupra citatis ſect.2. & præſer-
Conrad. tim in 2.diſt.28.q.1.art.3.ad 12. contra 2. concluſ.
Scoto. Conradus expreſſe ac late 1.2.q.79.art.& Scoto 1. de Natur.& grat. c.16. qui expreſſius quam cæteri Thomiſtæ, & generalius, ait Deum non concurrere cum voluntate libera per voluntatem beneplaciti, cui non poteſt reſiſti, ſed voluntate alia, cui reſiſti poteſt: verba eius ſunt: *Quidquid Deus vult voluntate abſoluta,& quæ dicitur beneplaciti, fit iuxta illud, Voluntati eius quis reſiſtet: quando autem cum libero homine concurrit, non vult illud fieri niſi ſalua humana natura,& libera voluntate quæ idcirco reſiſtere Deo poteſt.*

XXV. Scotus. Scotus etiam licet locis ſupra citatis aliter ſentire videatur, tamen in 2.diſt.37. *Ad ſolutionem iſtorum*, vt declaret concurſum ad actũ peccati, dicit, *Cauſam ſecundam habere in poteſtate ſua concauſare & non concauſare prima:& ſi non concauſat, vt tenetur, inde fieri vt non ſit rectitudo in effectu communi ambabus.* Vbi Lychetus expreſſe ita declarat diuinum concurſum,& voluntatem Dei, per quã da-
Mairon. tur,& ſignificat et Maironis in 2.diſt.43.q.4. Vnde
Vega. Vega lib.6. in Trident. c.7. ob hanc cauſam dicit, concurſum Dei generalem eſſe immediate in poteſtate noſtra, etiam quando non operamur: idq; exiſtimat eſſe neceſſarium ad noſtrã libertatem. Idem
Cordub. tenet Corduba q.55.dubio 8.& 10.quamuis de ordine naturæ inter cauſalitatem primæ & ſecundæ cauſæ minus proprie loquatur.

XXVI. Alij etiam authores fere omnes ita declarant di-
Gregor. uinum concurſum, præſertim Gregor.in 2.diſt.28.
Gabriel. q.1.art.3.ad 12.Gabriel in 2.diſt.1.q.2.ar.2.cõcluſ.
Marſil. 4.& art.3.dubio 1.& d.87.art.3. dubio 2.Marſil. in
Adam. 1.q.40.art.2.p.1. concluſ.4.in fine.Adamus in 3.d.
Almain. 14.q.3.dubio 2.Almain.tractat.1.Moral.c.1. Fauet
Alenſ. etiam plurimum Alex.Alenſ.1.p.q.24.memb.5. &
D. Bon. q.26.memb.4. art.3.& q.40.memb.4. ad 3.Bonau. in 2.diſt.37.ar.1.queſt.1. vt vltimum & alij plures, quos breuitatis cauſa omitto.

Obiectiones contra ſuperiorem doctrinam.

XXVII. Qvæ autem contra hunc modum explicandi diuinũ concurſum cum cauſis liberis obijci poſſunt, ſoluẽtur facile ex his, quæ in ſuperioribus tractata ſunt. Primum eſſe põt; quia ſequitur actũ liberum fieri abſq; abſoluta & efficaci Dei voluntate, quod videtur repugnans: cum omnes res pendeant ex hac voluntate Dei. Secũdò, quia ſequitur actum liberũ quaſi per accidens, vel contingenter fieri, reſpectu Dei, quia Deus ex ſe non præſcribit quid ex ſuo concurſu euenturum ſit,& quaſi in incertum tendit in id, quod voluntas creata fecerit. Tertiò hinc videtur ſequi Deum applicare ſuũ concurſum ad hos actus tantum generali & confuſo modo,ſ.ad id, quod voluntas creata effecerit: hæc aũt videtur eſſe magna imperfectio. Quartò ſequitur, non habere Deum perfectam prouidentiam in particulari de his actibus liberis: quandoquidem non diſponit de illis in particulari vt ſint, vel non ſint, ſed ſolum in confuſo, relinquens determinationem in particulari cauſæ ſecũdæ. Vnde vlterius fit quinto, vt determinatio talis actus, tam quoad exercitium, quam quoad ſpecificationem omnino tribuenda ſit cauſæ ſecundæ. Sexto, videtur hoc repugnare cum ijs quæ ſupra diximus, determinationem effectus in indiuiduo peculiari modo procedere ex præfinitione primæ cauſæ: hoc.n.nõ minus neceſſarium eſt in actibus liberis, quam in alijs, quia cum voluntas amat, non eſt in eius poteſtate eligere hunc actũ amoris in indiuiduo potius quã

A alium quem facere poſſet. Septimò, quia ſequitur ex dictis poſita voluntate Dei concurrendi cum voluntate creata ad actũ eius, accidere poſſe vt actus non ſequatur, etiamſi ex parte voluntatis ſit virtus ſufficiens & oĩa alia requiſita: eademq; rõne fiet vt Deus & diuina volũtas ex parte ſua eodẽ modo ſe habeat ad hoĩem cum quo non concurrit actu, & ad eũ cum quo concurrit, quod eſt abſurdum, cum aliquid operetur in vno quod nõ operatur in alio. XXVIII

Octauo, poteſt directe oſtendi illũ modum non eſſe neceſſarium; nã Deus in ſua æternitate præſcit quid voluntas creata volitura ſit in quacunq; occaſione circa quoduis obiectum,& cũ quibuſcunque circumſtantijs: ergo poteſt Deus abſoluta voluntate velle dare cõcurſum ad illũ ſolum actum,
B quem præuidet operaturam. Neque oportet vt ad alios actus, quos certe ſcit nunquam futuros, concurſum offerat. Et eadem ratione neceſſe non eſt vt aliquam conditionem tacite vel expreſſe apponat illi voluntati, quãdoquidem iam præuidet conditionem illam, quæ ibi interuenire poſſet, futurã eſſe, nimirum quod voluntas creata cooperetur. Et ob eandem cauſam per hunc modum concurſus non tollitur indifferentia libertatis, quia & illa voluntas Dei ponitur cum aliquo reſpectu ad futuram cooperationem voluntatis, & Deus paratus eſſet ad dandum alium concurſum, ſi voluntas aliud eſſet operatura.

Obiectionibus ſatisfit.

C Ad primum reſpondetur, aliud eſſe actum liberum fieri ſine abſoluta Dei voluntate, qua XXIX.
velit, vt talis actus ſit; aliud vero quod Deus non concurrat ad talem actũ ex illa abſoluta voluntate. Ex noſtra ergo ſnĩa ſolum ſequitur hoc poſterius, quod nos admittimus tanquam veriſſimum, quia vt Deus concurrat, ſufficit voluntas cõcurrendi, quæ quantum ad id, quod ſe tenet ex parte Dei, eſt abſoluta & efficax, quia ex vi illius, Deus applicat ſuam potentiam ad concurrendum,& re ipſa in tempore concurrit iuxta propoſitum eiuſdem voluntatis. Tamen quia in obiecto illius voluntatis, vt ex ipſo verbo concurrendi conſtat, comprehenditur concomitantia vel cooperatio alterius, ideo ex parte alterius ſubintelligitur conditio, ſine qua
D illa Dei voluntas non habebit effectum ad extra, & ideo ex hac parte dici põt cõditionata. Cum enim actio tranſiens qua Deus concurrit cum voluntate creata, pendeat tum à voluntate diuina, tũ à creata, vt Deus ad illã concurrat, non eſt neceſſe, vt abſolute velit illam actionem, quatenus eſt ab vtroq; principio, ſed ſolum quatenus eſt ab ipſo, ſinendo aut concedendo alteri voluntati, vt etiam ipſa influat, & conſequenter ſubintelligendo conditionẽ cooperationis alterius voluntatis. Sic enim ſe gerit Deus circa malas voluntates. Propter quod dixit
August. 5.de Ciuit.cap.8.9.& ſæpe alias, à Deo eſſe August.
omnes poteſtates, non tamen omnes voluntates.
Et Conc.Trident.ſeſſ.6. can.6. propter eandẽ cauſam definit; *Deum operari hos actus permiſſiue ſolũ.* Trident.
E Atq; hinc aperte colligimus, ex vi generalis concurſus & ſubordinationis neceſſariæ inter cauſam primam & ſecundam, dictam voluntatem concurrendi ex parte Dei ſufficere, quidquid ſit, an circa actus bonos ob ſpeciales rationes habeat Deus aliũ modum abſolutæ voluntatis.

Vnde altera propoſitio.ſ.actum liberum fieri ſi- XXX.
ne abſoluta Dei voluntate, non ſequitur ex noſtra ſententia, quia, quamuis illa voluntas nõ ſit neceſſaria ad concurſum, põt Deus alia ratione illã habere, Et in bonis quidem actibus habet illã Deus, ſiue illa ſit præcedens ſcientiam per modum præfinitionis, ſiue ſubſequens per modum approbationis, hoc enim ad præſens nihil ſpectat. Circa ma-

ca malos autem actus non habet Deus illam voluntatem abſolutam, quia Deus non vult ſimpliciter & abſolute hæc mala fieri, neque in eis, quæ futura præuidet, complacet ſimpliciter: repugnat. n. bonitati eius. quamuis etiam non velit abſolute hos actus non fieri, ſed velit eos permittere, vt recte dixit D. Thom. 1. parte, quæſtione decimanona, articulo nono ad tertium. Et poſtquam præuidet eſt futura, complacet in eis, quatenus ab ipſo ſunt, quod ſolū eſt complacere de concurſu, quem ad ea præbet.

XXXI. Ad ſecundum reſpondetur negando ſequelam, quia Deus ex certa ſcientia & voluntate ſua cōcurrit cum voluntate creata ad quemlibet actum eius: & ideo non caſu aut contingenter cum voluntate creata concurrit, ſed ex ſapientiſſima prouidentia. Et quamuis non ſemper abſoluta voluntate præfiniat, quid voluntas creata operatura ſit, non tamē propterea tendit in incertum, quia vel præfinit, vel ſaltem permittit quidquid talis cauſa ſecunda actura eſt, & videt etiam clariſſime & certiſſime quid ſit actura; & ad illud ſua voluntate concurrit.

XXXII. Vnde etiam ſoluitur tertium inconueniens, negando ſequelam. Non. n. confuſe, ſed diſtincte & in particulari applicat Deus voluntarie concurſum ſuum ad hunc vel illum actum; ſemper tamen ſubintellecta cōditione liberę cooperationis ipſius voluntatis creatæ. Hæc. n. conditio non minus habet locum in voluntate concurrendi diſtincte & in particulari ad talem vel talem actum, quā in confuſa voluntate concurrendi, quā neceſſe non eſt Deo tribuere, niſi quatenus in voluntate concurrendi in particulari ad hunc vel illum actum includitur.

XXXIII. Quare minime etiam ſequitur, quod quarto loco inferebatur de imperfectione aut cōfuſione (vt ſic dicam) diuinę prouidentiæ; de omnibus enim in particulari prouidet Deus, ſed non de omnibus eodem modo. Vnde de actibus bonis qui futuri ſunt, ſimpliciter & abſolute diſponit vt ſint; de malis autem, quamuis etiam in particulari diſponat, non tamē ſimpliciter & abſolute vt ſint, ſed vt eſſe permittantur: & de illis quatenus iam futuri pręuidentur, diſponit Deus quomodo, vel curentur, vel puniantur. Sic ergo habet Deus de omnibus & ſingulis in particulari perfectam prouidentiam, unicuique tamen accommodatam. Atq; ob hanc cauſam authores quidam graues antiqui, præſertim Græci, negāt hos actus malos eſſe ex prouidentia: quia per illam vocem peculiariter intelligunt illam abſolutā diſpoſitionem qua Deus non ſolum permittit, ſed abſolute uult vt aliquid fit. Vel, vt ille particula *ex prouidentia* ſatis indicat, ſolū intendunt radicem & originem horum actuum malorum non eſſe ex diuina prouidentia, neque illi eſſe tribuendos tales actus vt propriæ cauſæ. Verum eſt, interdum extendere illum loquendi modum ad actus bonos: ſed tunc ſtrictius vtuntur ea voce, pro efficaci prædeterminatione Dei neceſſitatem inferente voluntati creatæ, vt expoſuit D. Thom. 1. part. quæſtione 23. articulo 1. ad primum.

Orig. lib. 2. Periar. c. 12. Iuſt. q. 8. ad orthodoxos Cryſoſ. hom. 12. parte morali. Theod. li. 5. diui. decr. c. de prouidentia. Greg. Niſ. li. 7. Ph. c. 1. & li. 8. c. 4. ſeu. Nemeſ. li. de nat. hom. ca. 39. & ſeq. Dam. 2. de fide c. 29. et 30

XXXIV. Ad quintum de determinatione voluntatis creatæ iam in ſuperioribus dictum eſt, quo modo hæc determinatio poſſit aliquo modo tribui cauſæ ſecūdæ; idem enim modus proportionaliter habet locū in cauſa libera. Et maiori quadam ac peculiari rōne dicitur illa ſe determinare ad ſuā actionem. Nō quia ſe determinet ſine concurſu Dei (illius enim determinatio non eſt aliud id quā eius uolitio, quā conſtat fieri non poſſe ſine concurſu Dei) ſed quia voluntas & potentia Dei vt ſic applicata ad cōcurrendum, eſt quaſi indifferens & expectans, vt iuxta vſum liberum voluntatis ita illi cooperetur: quod non eſt ex imperfectione, ſed ex ſapientiſſima prouidentia Dei ſeſe accommodantis cauſæ ſecundæ. Vnde licet ſimpliciter concurſus Dei ſit prior na-

A tura, modo ſuperius explicato, tamen ſecundum quid, & in ſuo genere poteſt hæc determinatio peculiari modo attribui cauſæ ſecundæ. Loquimur autem generatim ex vi concurſus, nam alijs modis, vel per alia auxilia ſæpe eſt Deus principalis cauſa omnis bonæ determinationis voluntatis, & præſertim in ijs quæ per gratiam fiunt, de quo alias.

Ad ſextum, concedimus determinationem actus vel effectus quoad indiuiduum, pręſertim oriri ex determinatione diuini concurſus. Neque hoc repugnat cum ijs quæ dicta ſunt de concurſu ad actus liberos: nam illamet determinatio concurſus ad ſingularem, & indiuiduum actum poteſt eſſe ex volūtate non omnino abſoluta ex omni parte, ſed includente conditionem ex parte cooperationis liberæ B humani arbitrij. Rurſus ille concurſus offerri pōt non ſolum ad vnum indiuiduum actum vnius ſpeciei, ſed etiā ad plures diuerſarum ſpecierum, vt ad hunc actum amoris, & ad hunc actum odij: atq; ita in ſingulis ſpeciebus determinatur voluntas ad talē actum in indiuiduo, & nihilominus manet indifferens, vel ad vtendum concurſu, aut non vtendū, vel ad vtendum illo in hac vel illa ſpecie. XXXV.

Ad ſeptimū, concedimus priorem illationis partē, nempe poſt oblatum ſufficienter concurſum ex parte Dei, poſſe voluntatem non operari etiam in ſenſu compoſito. Neq; hoc eſt maius incōueniēs, quam quod poſita Dei permiſſione adhuc volūtas poſſit non peccare, quod verum & neceſſarium eſt, quia promiſſio reſpicit potentiam cauſæ ad vtrumq; oppoſitorum ſe habentem, vt dixit D. Tho. in 1. d. 47. q. 1. a. 2. Denique, ſicut poſitis omnibus prærequiſitis poteſt voluntas operari & non operari, ita ēt ſufficienter oblato ac præparato Dei concurſu poteſt non operari cum illo, quia illud eſt vnū ex prærequiſitis: Dico autem *oblato cōcurſu tranſeūte, non autem in re poſito*, quia tunc iam impoſſibile eſt in ſenſu compoſito, quin operetur voluntas, quia talis concurſus non diſtinguitur in re ab actione eius. Quo ſenſu dixit Diuus Thomas 1. 2. quęſt. 10. articul. 4 ad tertium. *Si Deus mouet voluntatem, impoſſibile eſſe quin voluntas moueatur.* Hic enim concurſus non eſt ex prærequiſitis ad actionem, ſed intrinſece incluſus in ipſa actione. XXXVI.

Vnde ad alterā partem illationis negatur ſequela, nam in eum hominem, qui actu operatur, Deus etiam actu influit, non vero in eum qui non operatur. Et ita non ęque ſe habet Deus ad vtrumq; quoad actionem externam reſpectu ipſius Dei. Si autē eſſet ſermo de ſola voluntate Dei ad intra, qua offert cōcurſum: fieri pōt ut illa ex parte ſua ſit æqualis, & quod in vno habeat effectum, & non in alio, ex libertate eorū, quod nullum eſt inconueniens, quia in ipſa voluntate Dei incluſa fuit illa conditio, vt explicatū eſt. An vero in alia volūtate electiua aut pręfinitiua, uel in aliquo auxilio ab ea manāte ſit ſemper inæqualitas, non eſt noſtrū diſputare. XXXVII.

Ad octuum reſpōdetur, præſcientiam conditionatam, quæ in eo ſupponitur, quamque nos libenter admittimus, non impedire modum cōcurrendi à nobis explicatum, aut alteri locum date. Nam, cū Deus præſcit quid uoluntas creata factura ſit, ſi cū talibus circūſtantijs applicetur, inter alias conditiones ponenda hæc eſt, ſcilicet, ſi Deus offerat ſufficientem concurſum, quia ſine eo nihil poteſt operari. Hic autē ſufficiens concurſus, ut in hac conditionali incluſus, talis eſſe debet vt ſit indifferens tū ad exercitium, tum ad ſpeciem actus: & ideo nō debet eſſe abſolute definitus ad unum tantum actū & exercitium eius. Quāuis ergo Deus præuideat quid uoluntas operatura ſit hic & nunc, ſi ipſe præbeat concurſum, neceſſe eſt vt eo modo præbeat quem natura ipſius uoluntatis poſtulat, quique in prædicta hypotheſi intelligebatur incluſus. Quia ſi Deus XXXVIII.

muta-

mutaret modum concurſus, iam non eodem modo ſequerentur effectus. (A) Igitur voluntas illa qua Deus offert concurſum, ex ſe manet ſemper conditionata in virtute. quãuis ex preſentia æquiualeat abſolutæ, quia præuidet Deus habituram effectum concurrente ſimul altera voluntate.

XXXIX. Et eadem ratione non obſtante illa præſcientia, Deus quantũ eſt ex ſe, offert concurſum ad alios actus, quamuis illos nõ ſit effectura voluntas creata, vt ſimpliciter poſſit illos efficere, nec per Deũ ſtet quo minus illos efficiat. Sicut etiam Deus vult, dare auxilia ſufficientia ijs, quos prẹſcit non bene vſuros talibus auxilijs, vt ſimpliciter poſſint ita operari; quia alias non poſſet eis de facto imputari quod non operarentur, ſi ob ſolam dictam præſcientiam talibus auxilijs priuarentur. Imo hoc ipſum ſuppo (B) nitur in illo argumento, cum in eo dicitur, Deum eſſe paratum ad concurrendum ad alios actus, ſi voluntas creata eos eſſet factura, nam Deus non eſt ſic paratus niſi per ſuam voluntatem, & liberam determinationem, non quam in eo euentu eſſet habiturus; quis enim de illa iudicare poteſt? ſed quã nunc iam habet. Offert ergo Deus cauſis liberis ſuũ concurſum ſufficientem, non ſolum ad eos actus quos faciunt, ſeu facturæ ſunt, ſed etiam ad eos quos facere poſſent, ſi vellent.

SECTIO V.

Verum cauſæ ſecundæ pendeant eſſentialiter in operari à ſola cauſa prima aut etiam ab alijs.

I. Vltimo loco videndum ſupereſt in hac diſputatione, an ſit proprium primæ cauſæ concurrere dicto modo cum cauſis ſecundis ad operationes earum, & quod ab illa cæteræ dependeant; an vero inter cauſas creatas ſit etiam hæc dependentia, & hic concurrendi modus. Vt etiam occurrit occaſio declarandi cõmunem diſtinctionem cauſarum efficientiũ in eas, quæ ſunt per ſe & eſſentialiter ſubordinatæ & quæ ſunt tantũ per accidẽs.

Ratio dubitandi.

II. Nam ex hac diuiſione ſumitur prima ratio dubitandi in propoſita quæſtione, quia non ſolum cauſæ ſecundæ reſpectu primæ ſunt eſſentialiter ſubordinatæ, ſed etiam inter ipſas cauſas ſecundas cauſæ particulares ſunt ſubordinatæ vniuerſalibus: ſed hæc ſubordinatio eſſentialis conſiſtit in prędicta dependentia operationis vnius ab influxu alterius: ergo ille modus dependentiæ non eſt tantũ reſpectu primæ cauſę. Maior videtur ſumi ex Ariſt. (Ariſt.) 2. Metaph. vbi probans non eſſe proceſſum in infinitum in cauſis efficientibus per ſe ordinatis, ſupponit non tantum inter duas, ſcilicet primam & ſecũdam, ſed inter plures eſſe aliquam ſubordinationem. Atque hinc 2. Phyſic. text. 26. ait, *Sol & homo generant hominem*. Et 2. de Gener. text. 55. hac ratione vocat Solem *procreandarum rerum authorem*: & ſect. 26. Problemat. q. 35. eum vocat *authorem & parentẽ motuum*. Et ſect. 11. q. 5. ait, *Solẽ eſſe quia oĩa mouet*. Ac denique 2. de generat. tex. 56. & 12. Metaphyſic. text. 34. motum cęlorũ dicit eſſe cauſam oĩum generationum & corruptionum, & 1. Meteor. c. 9. hoc peculiariter attribuit motui Solis. Similiter D. (D. Tho.) Tho. 3. cont. Gent. ca. 67. ait corpora inferiora agere in virtute corporũ cœleſtiũ. Et lib. c. vlt. ait generationẽ & corruptionem inferiorũ corporũ ex motu cęli cauſari. Deniq; oẽs Philoſophi ita videntur ſentire de cęlorum cauſalitate, & ideo eos appellãt cauſas vniuerſales reſpectu inferiorum omnium.

Varij quæſtionis ſenſus.

Vt quæſtionem hanc ad certa capita reducamus, aduertendum eſt, poſſe fieri comparationem, aut inter cauſas ſuppoſitaliter diſtinctas, quæ vocantur cauſæ vt quod; vel inter virtutes eiuſdem cauſæ, ſeu eiuſdem ſuppoſiti. Quæſtio ergo hęc præcipue tractatur in priori ſenſu: & ideo de illo primum dicemus; aliquid vero addemus de poſteriori, vt plena habeatur reſolutio. Deinde eſt obſeruandum, aliud eſſe loqui de cauſis partialiter cõcurrentibus ad eandem actionem in eodẽ ordine, aliud vero de cauſis eſſentialiter ſubordinatis, cum intrinſeca dependentia vnius ab alia in operando. Priori modo certum eſt ſæpe concurrere plures cauſas creatas ad eandẽ actionem vel effectum; quod poteſt aliquando eſſe per accidens ex fortuito cõcurſu cauſarum, alioqui per ſe ſufficientium: aliquãdo vero poteſt eſſe per ſe, & ex inſtitutione naturę. Et hoc modo ſæpe concurrunt plura aſtra ad vnũ effectũ, quia ſingula per ſe nõ ſufficerent. De hoc igitur modo partialis concurſus nulla eſt difficultas, imo fortaſſe cęlorum concurſus magna ex parte ita intelligendus eſt, vt inferius dicam. III.

In priori ergo ſenſu tractatur præſens quæſtio. In qua tota difficultas eſt de dependentia inferiorum corporum à corporibus cęleſtibus. Nam de ſubſtantijs immaterialibus eſt res certa non pendere per ſe (C) in operando ab aliquo agente creato: quia ab illo nõ pendent in eſſe, neq; in facultate ſeu virtute operandi: ergo neque illi ſubordinantur in agendo. Rurſus de ipſis corporibus cęleſtibus eadem rõne certũ eſt, non pendere per ſe in actionibus ſuis ab alijs agentibus creatis, quia ab illis non pendent in eſſe: operatio aũt ſequitur eſſe & imitatur illud. Item quia cęli non pẽdent per ſe in actionibus ſuis ab intelligentijs creatis, quia neq; ab illis pendẽt in eſſe aut in virtutibus ſuis, neq; illæ poſſunt per ſe efficere in corpora aliquid præter motũ localẽ. Dices. Saltẽ mediante motu põt actio cęli pendere ab intelligentia. Reſpondeo, iuxta veriorẽ ſententiam illum motũ ſolum deſeruire ad actionem cęli per modum applicationis ad diuerſa corpora: illa aũt dependen (D) tia non eſt per ſe, ſed per accidens, vt conſtat. Quod ſi verum eſt cęlũ eſſe inſtrumentũ intelligentiæ mouentis ad aliquas actiones, quoad illas erit dependẽtia eſſentialis: tñ re vera nullę ſunt huiuſmodi actiones, ut ſupra tetigimus: quia neque in intelligentia eſt uirtus principalis ad huiuſmodi effectus corporales efficiendos, neque ſolus motus localis poteſt per ſe deſeruire ad communicandam hac virtutẽ. IV. (Vide Sóc. 12. Meta. q. 13.)

Et eadem fere ratione unum cęlum non pendet ab alio per ſe in actione ſua, quia neque eſſe, neque uirtutem agendi habet vnum ab alio. Dices, cęli nõ agunt niſi per aſtra: hæc uero non agunt niſi per lumen, quod non habent niſi à ſole: ergo omnia pendent à ſole in virtute agendi, & conſequenter in actione. Reſpondetur primo negando minorem, ſed (E) unumquodq; aſtrum habet propriam uirtutẽ innatam & cõnaturalẽ per quam influit, nã ſicut habẽt formas proprias ſpecie diuerſas, ita ad illas conſequuntur propriæ virtutes & facultates ſpecie diuerſæ. Neque eſt ueriſimile, aut omnia aſtra habere virtutem agendi per accidens extrinſecum, & accidentario illis aduenientem, aut eandem luminis qualitatem, ex eo ſolum quod in diuerſis ſubiectis recipiatur, habere tam varios & diuerſos effectus, quã habent aſtra diuerſa: ſed hoc alias. Et præterea, quicquid de hoc ſit, non pendebit à ſole actio lunæ, v.g. illuminatæ, niſi prout pendet ab igne actio aquæ calefactæ: quæ non eſt dependentia immediate ex ſubordinatione eſſentiali, ſed dependentia tantum remota, qualis eſt in omni effectu reſpectu cauſæ V. (Vide Fer. 3.cõ.Gẽt. cap. 84.)

remo-

remotæ, quæ dedit virturem operandi cauſæ proximæ.

VI. Præterea nulla relinquitur quæſtio de dependentia inferiorum agentium corporaliũ ab intelligentijs; quia ex dictis à fortiori conſtat per ſe ab illis non pendere, ſed ad ſummũ per accidens vt ab applicantibus actiua paſſiuis: & hoc ẽt modo nõ ſemper, neq; regulariter, niſi quantum ad motum cœli. Denique de corporibus inferioribus inter ſe etiam eſt res clara non habere prædictam dependentiam in operando: quia nullum eorum comparatur ad aliud vt cauſa vniuerſalis ad particularem, aut habet rationem vllam talis dependentiæ.

Diuerſæ opiniones circa quæſtionis difficultatem.

VII. Tota ergo quæſtio reducitur ad ſubordinationem inferiorum corporum reſpectu cæleſtiũ. Sunt.n. qui opinentur interuenire huiuſmodi eſſẽtialem dependentiam inter hęc agentia, ita vt cœlum actu influat in omnes actiones inferiorum corporum. Ita opinatur Iauell. 12. Metaph. q. 13. & Soto 2. Phyſ. q. 4. concluſ. 1. & in 4. diſt. 48. q. 2. artic. 2. Vbi ex hoc principio ait, ceſſante motu cœli, ſubito ceſſaturam omnem actionem inferiorum agentiũ naturalium, omniaq; viuentia illico animas expiratura, eo quod non poſſint ſine aliquo motu viuere. Significat etiam Ferrar. 4. cont. Gent. cap. 97. §. *Aduertendum tertia*, ait enim, in generatione hominis creationem animæ eſſe à Deo, diſpoſitiones vero corporis eſſe à generante & à motu cœli per ſe, & immediatæ.

Iauellus. Soto. Ferrar.

VIII. Iauellus ad hoc probandum hanc adducit rationem (alij.n. authores nullã afferunt) Omnis actio generabilium corporũ neceſſario reducitur ad aliquam cauſam ingenerabilem, ſed hæc non eſt niſi corpus cœleſte: ergo. Maior patet, quia ſicut neceſſe eſt oẽm motum reduci ad aliquod principium immobile, ita omnem generationẽ ad aliquod principium ingenerabile. Minor vero probatur, quia illud agens ingenerabile, nõ eſt intelligentia creata, quia illa non poteſt immediate tranſmutare materiam ad formam. Neq; etiam eſt ipſum principiũ, quia illud non agit per ſeipſum immediate in hæc inferiora, ſed per cauſas medias: hic autem agimus de cauſa immediate concurrente ad omnes actiones inferiorum generantium: ergo eſt cœlum. Et confirmatur ex Ariſtot. 8. Phyſ. tex. 1. dicente, quod motus primus eſt vita, id eſt, fons, & principium vniuerſale rerum in natura exiſtentium, & ita comparatur ad vniuerſum, ſicut motus cordis ad animal, quo ceſſante ceſſat omnis actio. Vnde Comment. 1. de Cœlo com. 63. ait, principiũ vitæ, quod eſt in orbe, eſſe cauſam oĩs vitæ: idemq; fere habet 12. Metaph. com. 18. Confirmatur ſecundo, quia alias tollitur ordo eſſentialis inter partes vniuerſi, quod eſt contra debitam eius conſtitutionem, vt ex Ariſt. ſumitur 12. Metaph. text. vlt.

IX. Contraria ſententia ſumitur ex Scoto in 2. diſt. 14. q. 3. in fine, & ex Rich. ibi art. 2. q. 6. & Durand. ibidem 2. par. diſt. q. 3. Henric. quodlib. 11. q. 15. & quodl. 14. q. 1 Quãuis.n. in hoc poſteriori loco videatur ex parte repugnare, tamen ſi recte intelligatur, non repugnat, vt videbimus. Et hæc ſententia mihi videtur veriſſima: eget vero nonnulla explicatione.

Scotus. Richard. Durand. Henric.

Integra quæſtionis reſolutio.

X. Prima aſſertio. Dico ergo primo: Nulla cauſa ſecunda per ſe, & intrinſece pendet in agendo ab alio agente creato, ſed ſolum à cauſa prima, nimirum vt ab agente vniuerſali, immediate in ſuo ordine influẽte in actionem inferioris cauſæ. Explicatur prius concluſio; agimus.n. de cauſa ſecunda habente in

A ratione cauſæ proximæ ſufficientem virtutẽ ad aliquam actionem vel effectum. Hoc.n. ante omnia ſupponendum eſt vt intelligatur ſubordinatio eſſentialis, nam ſi particularis cauſa ſit in ſuo ordine inſufficiens, & quoad id, quod illi deeſt, iunetur ab alia ſuperiori, nõ erit propterea eſſentialis ſubordinatio in agendo, ſed erit concurſus cauſarum partialium. Hoc ergo ſuppoſito probatur primo concluſio, quia cauſa ſecunda nõ pendet in ſuo eſſe ab alia cauſa creata: ſuprà.n. probauimus elemẽta & mixta non pendere in conſeruari à cœlo. Et eadem rõne non pendent ab illo virtutes intrinſecæ & connaturales his rebus: ergo pari rõne neque actiones earũ pendent ex intrinſeca ſua ratione à B cœlo; & conſequenter neq; ab alia cauſa creata, nã cæteras iam excluſimus. Patet vltima conſequentia, quia operatio eſt proportionata ipſi eſſe.

XI. Dices; Interdum forma pendet in conſeruari ab agente, vt lumen à ſole: ergo tunc ſaltem dependebit etiam in actione ſua ab immediato influxu ſolis. Reſpondetur, ẽt ſi concedatur totum, nihil referre, quia non eſt inconueniens vt aliqua qualitas pendeat à ſuo agente dicto modo in operari. Secũdo vero dicitur ex vi antecedentis non ſequi conſequens: nam ſpecies viſibiles pendent in cõſeruari ab obiecto, & tñ non habent nouam dependentiã immediatam in operando. Ex negatione igitur dependentiæ in eſſe credimus optime inferri independentiam in operari: non vero ẽ contrario, ex qua- C cunque dependentia in eſſe, inferri nouam & immediatam dependentiam in operari. Quia hæc ſæpe non eſt poſſibilis reſpectu agentis creati; reſpectu vero agentis increati eſt optima illa conſequẽtia, propter dependentiam eſſentialem omnis entitatis participatæ à primo ente.

XII. Secunda ratio ſimilis præcedenti eſt, quia effectus horum agentium naturalium nõ pendent per ſe, & eſſentialiter in eſſe à cœlo, vt ſupra ẽt probatum eſt, quia quoad hoc eadem eſt ratio de cauſis vniuocis, & effectibus earum: ergo neq; actio taliũ cauſarum per ſe & intrinſece pendet à cœlo. Patet conſequentia, quia tale eſt fieri, quale eſt eſſe. Et D vtraq; ratio ſumit fundamentũ ex eo, quod ſect. 1. dictum eſt, dependentiam cauſæ ſecundæ à prima in ſua operatione, fundari in eo, quod tam cauſa ſecũda quam actio & effectus eius, ſunt entia per participationem, & ideo per ſe & immediate pendent ab ente per eſſentiam. Hæc aũt ratio nõ habet locum reſpectu alterius cauſæ creatæ, & ſecluſa illa nulla relinquitur ſufficiens ad illud genus depẽdentiæ introducendum; non eſt autem exigenda multitudo cauſarum ad aliquem effectum ſine ratione, & neceſſitate. Vnde ad hoc ẽt valere poſſunt rationes quibus Durand. ſupra citatus conabatur tollere hanc dependentiam à prima cauſa.

XIII. Tertia ratio eſſe poteſt; quia ſi cœlum influit per ſe & vt cauſa vniuerſalis in actiones omnium infe- E riorum, vel intelligitur id facere immediate immediatione ſuppoſiti, vel tantum virtutis: non priori modo, quia, vt ſupponimus, nulla cauſa agit immediate immediatione ſuppoſiti in rem loco diſtantem: cœlum autem longe diſtat ab inferioribus agentibus, & actionibus eorum. Si autem agit poſteriori modo, neceſſe eſt vt id faciat per virtutem diffuſam, nam virtus cœlo, ipſi inhærens, etiam longe diſtat ab inferioribus cauſis & effectibus earũ, vnde non poteſt intelligi immediate influere, niſi quatenus aliquam ſui participationem per intermedia corpora diffundit vſque ad cauſam particularem proximè agentem; & à virtute quatenus illuc attingit, immediate manabit actio. At vero influxus huius virtutis non poteſt vniuerſe & generaliter affirmari cum fundamento: quis enim credat indigere ignem virtute ſuperaddita à cœlo, vt

calefa-

calefaciat vel illuminet? Et ſicubi interuenit, non A ſpectat ad dependentiam cauſę particularis ab vniuerſali, ſed ad ſupplendam inſufficientiam cauſæ particularis, vt ſtatim declarabo.

XV. Et ratio eſt clara, quia poſt impreſſam illam virtutem à cœlo in corpus vel agens inferius, illud cõpoſitum ex virtute innata & virtute infuſa à cœlo, eſt proxima cauſa ſufficiens ad talem actionem, in qua iam non pendet per ſe à cœlo, ſed tm̃ remote quatenus ab illo accipit virtutem agẽdi, ſicut aqua calefacta pendet in calefaciendo ab igne. Signum ergo eſt illam non eſſe dependentiã per ſe in agendo vnius cauſæ ab alia. Ac deinde eſt etiam ſignũ, quod, ſi cauſa particularis in ſuo ordine habeat cõpletam, & ſufficientem virtutem, non indigebit (per ſe loquendo) alia virtute influxa à cœlo, eſt B enim ſuperflua illa multiplicatio virtutum. Et hoc eſt quod in hac aſſertione directe intendimus.

XVI. Secunda aſſertio. Dico ſecundo: Sæpe contingit virtutem alicuius cauſæ ſecundæ inferioris eſſe per ſe mutilam & imperfectam in ſuo ordine & inſufficientem ad effectum, & ea ratione indigere auxilio alterius cauſæ creatæ, quæ cõpleat vel ſuppleat virturem agendi. Atq; hoc modo indigent influxu cœlorũ inferiora corpora ad plures actiones ſuas, præſertim ad generationes miſtorum, & maxime viuentium. Hanc concluſionem probant argumenta prioris ſententiæ: non.n. poteſt negari quin ſit aliquis ordo per ſe inter cauſas ſublunares & cœleſtes: ſecluſa autẽ priori dependentia intrinſeca & eſſentiali, non poteſt intelligi alius modus ſubordinationis per ſe in C ter huiuſmodi cauſas. Poteſt etiam facile inductione declarari: nam elemẽta per ſe ſola, & per ſuam mutuam actionem & reactionem non poſſunt ſufficere ad ſubſtantialem miſtionem, ita vt ex eis & ab eis verum ſubſtantiale miſtum generetur; tum quia neque in aliquo illorum neq; in oĩbus ſimul eſt forma miſti formaliter aut eminenter: tum etiã quia cum elementa ſint materia tranſiens reſpectu miſtorum, non poteſt in ſolis illis eſſe tota vis actiua & materialis generationis miſti: neceſſaria eſt ergo virtus cœleſtis quæ iuuet ad miſtionem perficiendam. Rurſus miſta inanimata, generatim loquendo, valde debilia ſunt ad generandum ſibi ſimilia, vt experientia conſtat. Et ratio eſſe videtur, quia & parum actiua ſunt, eo quod habeãt primas D qualitates refractas & remiſſas: & à circũſtantibus corporibus, & à contrarijs qualitatibus patientiũ corporum in ſua actione valde impediuntur. Ob hanc ergo cauſam neceſſaria ẽt fuit virtus cęleſtis, quæ vel hæc agentia iuuaret, vel certe harum rerũ generationem omnino efficeret, vt in auri & metallorum efficientia contingere videtur.

XVII. Rurſus de rebus vegetabilibus perſpicuum eſt quantum ad ſui generationem vel incrementum à cœlis pendeant: quod nõ aliter fit, niſi quia per influentiam cœleſtem aut in ſe recipiunt qualitates ſuis qualitatibus conſimiles in virtute agendi, aut recipiunt incrementum vel intenſionem ſuarum qualitatum: aut quia materia ex qua hæc viuentia generantur, aut aluntur, per virtutem cœleſtem diſponitur, vt facilius poſſit eorum actione commutari. Rurſus hoc ẽt modo generationes animalium multum pendent ex influentia cęleſti, ſicque optime intelligitur quomodo ſol & homo generẽt hominem: quia nimirum humanum ſemen imperfectam vim habet niſi calore ſolis foueatur & iuuetur ad eam actionem perficiendam. Et hoc modo ait Henricus ſupra, neceſſariam eſſe virtutem cęleſtem influxam his ſeminibus qua determinẽtur ad ſuas varias actiones, nam cum ſemen in corporis organizatione tam variam & multiplicem habeat actionem, non videtur ad id ſufficere virtus particularis & intrinſeca: & ideo neceſſaria cẽſetur virtus cęleſtis. Quod eſt probabile, quãuis non minus obſcurũ ſit quo modo virtus influxa à cęlo ſi in ſe ſimplex ſit, & naturaliter agens, ad illam varietatẽ ſufficiat. Quidquid vero de hoc ſit (quod ſuperius eſt tactum) conſtat, neceſſitatẽ huius influxus cęleſtis ſemper prouenire ex inſufficientia virtutis particularis, vel ad vincendam reſiſtentiam materiæ, vel ad ſe tuendum à contrarijs, vel ad complendã totam diſpoſitionem prout eſt neceſſarium ad generationem perficiendam.

Et confirmatur à contrario, nam vbi virtus agentis particularis inuenitur ſufficiens ad ſuam actionem, vel minor, vel nulla influentia cęleſtis eſt ad illam neceſſaria, quantum ex ratione aut experientia poteſt colligi. Inde enim eſt quod ignis eodem modo generet ignem ex materia eadem, ſeu cæteris paribus, in quocunq; aſpectu ſeu diſpoſitione cęleſtium aſtrorum. Et eodem modo calor efficit ſpecies viſibiles, & viſus elicit actum viſionis, & idem eſt de alijs actionibus vitalibus, dummodo organorum diſpoſitio eadem conſeruetur, & cætera paria ſint. Et hoc modo dixit D. Tho. opuſc. 10. art. 8. *Si corpus hominis viuum & cum eadem diſpoſitione membrorũ conſeruetur ceſſante motu cœli, poſſe hominem eodem modo mouere manũ aut linguam:* & q. 5. de potent. art. 10. ad 8. dicit, in eo caſu duraturum motum cordis in homine. XVIII. D. Tho.

Quomodo inter cauſas creatas aliquæ vniuerſales dicantur.

EX his ergo conſtat quo ſenſu admitti poſſint aliquæ cauſæ vniuerſales præter primam, & aliqua ſubordinatio per ſe inter aliquas cauſas ſecundas inter ſe; & quid in hoc ſit proprium cauſæ primæ: quæue ſit differentia inter ipſam & alias. Eſt.n. ei proprium, vt oĩs operatio ab ipſa pendeat per ſe immediate, & eſſentialiter, ita vt quãtacũq; ſit virtus inferior, ſine illo influxu agere nõ poſſit, neq; ẽt poſſit ab alio agente ſuppleri, nec per virtutem aliquã creatam ẽt à Deo ipſo inditam. Hoc aũt modo non pendet operatio vnius creaturæ ab alia vt declaratum eſt: ideoq; proprium eſt ſolius Dei eſſe hoc modo cauſam vniuerſalẽ oĩum actionum. Tamen quia res naturales & generabiles ac corruptibiles imperfectas habent virtutes ad agendum, & multa habent contraria à quibus impediri poſſunt ne ſuas actiones vel generationes efficiãt, quarũ continua ſucceſſio neceſſaria eſt ad vniuerſi cõſeruationem, ideo prouidit author naturæ ſuperiora quædã corpora, quæ varias haberent virtutes agendi, & per motum continuũ varijs modis applicarentur, vt ita poſſent varijs ẽt modis iuuare inferiora agentia ad eorũ generationes vel corruptiones. Ideoq; merito illa ſuperiora corpora dicuntur cauſæ vniuerſales, quia ad effectus oĩum cauſarum inferiorũ aliquo modo operantur. Quo modo ait Dionyſ. 4. c. de diuinis nominibus: *Solis radius ad generationem ſenſibilium corporum confert, & ad vitam ipſam, mouet, & nutrit, & auget, & perficit.* XIX.

XX. Qualis ſubordinatio in agẽtibus inferioribus ad ſuperiora. Et ſimili modo intelligũtur cauſæ naturales per E ſe ſubordinatæ cęleſtibus iuxta ordinem ab authore naturæ inſtitutũ. Non quia vel virtutes vel effectus inferiorũ corporum per ſe & intrinſecè dicãt habitudinem vel dependentiam à corporibus cęleſtibus, ſed quia de facto iuxta ordinẽ vniuerſi ſub illis ita inſtituta ſunt, vt ab eiſdem iuuentur & foueãtur in ſuis actionibus & virtutibus. Si aũt Deus aliũ ordinem inſtituiſſet, vel per ſe ipſum, vel per alia corpora iuuãdo aut ſupplẽdo defectus inferiorum agentium, æque bene ac connaturaliter ſecũdum proprias & particulares naturas hæc agentia ſuas actiones perficerent. Et eadẽ rõne, ſi interdum cõtingat de facto, vel cauſam particularẽ inferiorẽ ſufficienter iuuari ab alia cauſa inferiori, vel per

ſe eſſe

ſe eſſe ſufficientem ad ſuam actionem, illam pote- A
rit exercere abſque concurſu cœli. Et ſimiliter, quã
uis virtus inferioris cauſæ ſit inſufficiens ad perfi-
ciendam totã generationem, deſitq; illi omnino cœ
leſte auxilium, imo potius ei reſiſtat, eaque ratione
non poſſit generationem perficere, nihilominus effi
cit aliquan alterationem, vel diſpoſitionem remo-
tam, ad quam talis virtus per ſe ſufficit.

Soluuntur rationes oppoſitæ.

XXI. RAtio igitur dubitãdi in principio poſita ex prę
dictis ſoluta manet: nam omnia dicta Ariſtote
lis & aliorum Philoſophorum de influxu cœlorũ,
& de dependentia inferiorum agẽtium ab illus ſuf
ficienter intelliguntur iuxta modum ſubordinatio- B
nis, & dependentiæ à nobis explicatum. Ad rationẽ
autem Iauelli reſpondetur, actionem agentis gene-
rabilis & corruptibilis per ſe & intrinſece non ne-
ceſſario pendere ab alio agente incoruptibili præ-
ter primam cauſam: quod ſi aliquando pendet, ſolũ
eſt quando virtus talis agentis eſt per ſe inſufficiens
& iuuatur ex conſortio ſuperioris corporis incorru
ptibilis. Probatio autem quam adducit Iauellus ex
immediatione actionis improbabilis eſt, & potius
ſuadet oppoſitum: nã immediatius agit prima cau-
ſa in actionibus omnium corporum corruptibiliũ,
quam cœlum. Aliæ vero confirmationes ſolutę ſunt
ex dictis de ſubordinatione per ſe, ac de modo quo
cœlũ influit cũ inferioribus cauſis. Quod vero ibi tã
gitur de ceſſatione oĩum inferiorum actionũ ceſſan C
te motu cœli, in eo ſenſu improbabile eſt. ſ. de mo-
mentanea ceſſatione pp depẽdentiam eſſentialem:
nam motus cœli non eſt per ſe cauſa, ſed ſolũ appli
catio ad agendũ. Solum ergo dici poſſet, ꝙ ex eo tẽ-
pore vel momẽto ceſſarent oĩa, quia ex tunc incipe
rent corrũpi, & deficere: de quo alias. Videatur D.
Tho. qui id inſinuat d. opuſ. 10. ar. 23. in fin. & latius
id tradit Sonc. 12. Met. q. 13. cum alijs ſupra citatis.

XXII. Eiuſdem ſuppoſiti facultates qualiter inter ſe ordinari cõtingat.

Vltimo ex his facile reſolui poteſt aliud punctum
ſupra tactum de virtutibus ſubordinatis eiuſdẽ ſup
poſiti: in illis enim contingit eſſe dependentiã eſſen
tialem in agendo inter plures virtutes, quia multo
magis ſunt inter ſe connexę quam ſuppoſita diuer-
ſa. Semper tamen in huiuſmodi ſubordinatione: ſi
ſit per ſe ac Phyſica, & in genere cauſæ efficientis, in D
ferior virtus comparatur vt inſtrumentalis ad ſupe
riorẽ cui ſubordinatur. Et hoc modo facultates ani-
mæ pendẽt eſſentialiter ab anima in operationibus
vitæ, & ſpecies intentionalis à potẽtia, in qua vt in
ſubiecto exiſtit. Et ad idem reducitur dependentia
quam in agendo habet habitus à potentia quam affi
cit. Dixi aũt *ſi ſit per ſe, &c.* quia intellectus aliquo
modo ſubordinatur voluntati in aliquibus actioni-
bus ſuis, non tñ vt per ſe ac plincipaliter cooperãti,
ſed vt applicanti tantum & mouenti ad agendum.
Et è contrario voluntas ſubordinatur intellectui,
non tñ vt coefficienti, ſed vt applicãti finalẽ causã.
Vbicunq; igitur eſt ſubordinatio per ſe, interuenit
aliqua rõ inſtrumenti coniuncti & principalis agen
tis: ſub qua ratione tale inſtrumentum per ſe ſolum E
eſt inſufficiens principiũ talis actionis, & effectus.

DISPVTATIO XXIII.

De cauſa finali in communi.

Conſecutionis inter has diſpoſitiones ordo.

QVuamuis finalit cauſa præcipua quodã
modo omnium ſit, atque etiam prior,
obſcurior tamẽ eſt eius causãdi ratio,
& ideo veteribus Philoſophis pæne in
cognita fuit, ob quam ignorationem
in alios errores circa rerum naturaliũ cognitionem
inciderunt, Ariſt. tractat. 2. Phyſ. ca. 8, & 1. Met. & 1.
A de partibus animal. in principio. Ob hanc ergo ra-
tionem, licet in ſuperioribus definitum ſit finem
annumerandum eſſe inter quatuor cauſarum gene
ra, vt hoc magis exponamus, & difficultates diſſol
uamus, inquirendum inprimis erit an finis ſit cau-
ſa, deinde quomodo & quid cauſet, quotuplex et
ſit finis, & quæ ſit vniuſcuiuſque cauſandi ratio.

SECTIO I.

An finis ſit vera cauſa realis.

I. Rationes dubitãdi. Prima.

RAtio dubitandi inprimis eſt, quia de ratio-
ne cauſæ eſt vt ſit principium, vt ex defini-
tione à nobis ſuperius tradita conſtat; ſed
B finis non eſt principium, nam potius opponitur
principio, vt ex ipſo nomine finis conſtat, & ſignifi
cat Ariſtotel. 3. Metaphyſic. tex. 3.

II. Secunda.

Secundo de ratione cauſæ realis eſt vt per ſe ac
realiter influat in effectum, ut ſupra in definitione
cauſæ poſitum eſt; ſed finis non influit eſſe realiter
in effectum: ergo non eſt cauſa. Probatur minor,
quia vel finis influit antequam ſit, vel poſtquam
iam eſt: non primum, nam quod non eſt, quemnam
realem influxum habere poteſt, cum fundamentũ
totius operationis, & ſimiliter totius cauſalitatis
ſit eſſe? Neq; etiam dici poteſt ſecundum, quia quã
do finis eſt, iam tunc ceſſat actio & cauſalitas agen
tis: ergo iã non eſt tunc neceſſaria cauſalitas finis.

III. Tertia.

Tertio, quia nihil põt eſſe cauſa realis ſui ipſius:
C ſed forma, teſte Ariſtotele, eſt finis generationis na
turalis, qua ipſa forma fit, vt ſanitas eſt finis cura-
tionis qua acquiritur: ergo quatenus eſt finis, non
poteſt habere veram rationem cauſæ realis. Dices,
formam eſſe finem generationis, quę ab ipſa diſtin
guitur. Sed contra, quia nihil poteſt eſſe cauſa rea-
lis productionis rei, niſi ſit etiam cauſa rei produ-
ctę, quia non cauſatur res niſi per actionem qua fit:
ſed forma non poteſt eſſe cauſa realis ſui ipſius: er-
go neque generationis qua ipſa forma fit. Vnde cõ
firmatur, nam cauſa realis dicit relationem realem
ad effectum: finis autem non eſt capax huiuſmodi
relationis, tum quia vel quando cauſat non habet
eſſe reale, vel quando habet eſſe reale, nec cauſat,
nec diſtinguitur ab effectu.

IV. Quarta.

D Quatta ac præcipua ratio dubitãdi eſt, quia finis
conſiderari poteſt aut in ratione principij mouen
tis, & allicientis agẽs ad agendũ, vel in rõne termi
ni ad quem tẽdit actio: hæc .n. duplex ratio diſtin-
gui ſolet à Philoſophis in obiecto alicuius potẽtię,
. ſ. obiecti motiui & terminatiui: eademque diſtin-
ctio locum habet in fine qui eſt obiectũ volũtatis.
Sed ſub neutra ratione poteſt finis habere verã ra-
tionem cauſæ. Et imprimis de ratione termini vide
tur manifeſtũ, tum quia vt ſic potius habet ratio-
nem effectus, quam cauſæ, vt ſic eſt poſtremũ actio
nis, non origo eius: deniq; vt ſic non influit, ſed po
tius aliarum cauſarum influxus in illum tẽdit. De-
inde neque ſub altera ratione mouentis poteſt ha-
bere rationẽ cauſæ, nam vt ſentit Ariſtoteles 1. de Ariſtot.
Generat. tex. 55. motio finis tantũ eſt metaphorica:
E non eſt ergo vera & realis: ergo non ſufficit ad cau
ſalitatem realem: Et confirmatur primo, quia etiã
in Deo reperitur hæc motio metaphorica finis, nã
re vera Deus propter bonitatẽ ſuam, à qua eius vo
luntas metaphorice mouetur ſeu allicitur, commu
nicat ſe creaturis, & tamẽ dici non poteſt quod ille
finis habet veram cauſalitatem circa Deum. Et cõ
firmatur ſecundo, quia ſi finis ſub hac ratione tan-
tũ habet rationẽ cauſæ: ergo ſaltem reſpectu agen-
tiũ naturaliũ non poteſt finis eſſe cauſa realis, quia
non poteſt illa mouere ſeu allicere ad ſui amorem.

V.

Atque hinc oritur quinta difficultas, qui hinc
euertitur totum fundamentũ, ob quod à Philoſo-

phis introductum eſt hoc genus cauſæ nimirũ quia A
agentia naturalia non operãtur caſu aut fortuito,
ſed in determinatos fines ſuis actionibus tẽdũt. Ex
hoc .n. fundamento ſeu indicio ſolum colligitur,
habere res naturales definitos terminos ſuarũ pro-
penſionum & inclinationũ naturalium:id enim ſa
tis.eſt vt non caſu,ſed per ſe operentur determina-
tos effectus, etiamſi nullũ aliud genus cauſalitatis
intercedat.Sicut dicunt Theologi æternũ Patrẽ per
ſe ac definite tendere(vt ſic loquar)per generatio-
nẽ in talem terminũ,nempe in hunc filium,non ex
cauſalitate finis, ſed ex determinatione naturæ. Et
in naturalib. lapis naturali inclinatione definite tẽ
dit in locum infernum, etiamſi locus ille nullũ ge-
nus cauſalitatis habeat circa illum motum,ſed ſolũ
rationem termini, ad quem lapis habet naturalem B
propenſionem.Idemq́; dici poteſt de operante per
appetitum elicitũ ſiue ex neceſſitate,ſiue libere, qđ
nimirum moueatur motu elicito in obiectum ſibi
propoſitum, quia talis motus conſentaneus eſt in-
clinationi naturali ipſius potentiæ in tale obiectũ,
abſque alia cauſalitate illius obiecti in talem actũ:
ergo nullum eſt ſufficiens fundamentum vt fini,tri
buamus veram rationem cauſæ.

VI. Sexta. Sexta & vltima difficultas ſit,quia non põt ſatis
explicari quid,vel circa quid finis cauſet.Aut enim
cauſat aliquid in ipſum agens:& hoc non põt vni-
uerſe dici, quia licet in agẽtibus creatis volũtarijs
poſſit aliquo modo defendi, nõ tamen in agẽtibus
naturalibus,nec in Deo,qui aſt agens voluntarium
increatũ.Vel cauſat aliquid in ipſo effectu, & hoc C
habet in vniuerſum difficultatem ſupra tractam in
tertio argumento: & præterea habet ſpecialẽ diffi
cultatem in agentibus voluntarijs creatis, quia to-
ta cauſalitas finis,qualiſcunque illa ſit, vidtur ver-
ſari circa voluntates talium agẽtium:circa effectus
aũt eorum non niſi remote,& per accidens;ideoq́;
effectus non habebunt propriam cauſam finalem.

Quæſtionis reſolutio.

VII. NIhilominus ſtatuenda eſt cõcluſio certa.Finẽ
eſſe veram,propriam,ac realem cauſam.Hoc
eſt receptum dogma,& quaſi primum principium
Ariſtot. Plato. in Philoſophia,& Theologia. Illud docuit Ariſt.2.
Metaphyſicæ capite 3.& lib. 11,ca.1. & 2.Phyſic.c.
& ſequentibus:& ante illum docuerat Plato in Phę D
done,vbi in eãdem ſententiam refert Socratẽ: imo
ille ſolum finem vult eſſe cauſam,forte per antono
maſiam,id eſt,primam & præcipuam: de quo dice
mus infra in comparatione cauſarum. Ratio autẽ
ſumi inprimis poteſt ex communi modo loquẽdi
de fine & de cauſa, nã finis eſſe dicitur *propter quẽ
aliud fit,vel eſt*:in hunc enim modum Ariſtoteles fi
nem vbique deſcribit:conſtat autem,particulam il
lam *propter* cauſalitatem ſignificare; vnaquæque.n.
res propter cauſam ſuam dicitur habere eſſe: ergo
ſignum eſt finem habere rationem cauſæ.Pręterea,
cauſa efficiens niſi temere agat,alicuius gratia age
re debet:ergo & ipſe effectus cauſæ efficiẽtis vt per
ſe ab illa fieri poſſit, intrinſece poſtulat ut alicuius
gratia fiat;ergo talis effectus ſicut per ſe pendet ab E
efficiente vt à quo fit, ita in ſuo genere per ſe pen-
det ab aliquo cuius gratia fit:ille autem eſt finis: er
go pes ſe pendet à fine. ergo è contrario finis eſt ve
ra cauſa eius rei quæ propter finem fit.

VIII. Sed in hac re non tam oportet rationes multipli
care,quam rem exponere,vt difficultates ſoluãtur,
& finis cauſalitas,quæ obſcura eſt,declaretur: huc
.n. tendunt difficultates in principio poſitæ, non
vt res certa in dubium reuocetur: Vt autem hoc di
ſtinctius fiat,diſtinguamus tria agentia ꝓpter finẽ.
Primum & ſupremum eſt intellectuale agẽs increa
tum,quod eſt ſolus Deus.In ſecundo ac medio or-
dine ſunt agẽtia intellectualia creata;inter quę no
bis notiores ſunt homines, & ideo de illis ſemper A
loquemur, quamuis eadem rõ ſit de intelligentijs
creatis.In tertio & infimo ordine ſunt agentia na-
turalia,ſeu intellectu carẽtia, quamuis inter ea nõ
nulla ſit differentia eorum,quę ſenſum & appetitũ
habeat, & reliquorum;quam ẽt ſuo loco indicabi-
mus. Cauſalitas ergo finis licet ſuo modo locũ ha-
beat in actionibus horum omnium agentium,tñ in
creatis agentibus intellectualibus nobis notior eſt,
& maiorẽ quandã proprietatem,& ſpecialem mo-
dum habet; & ideo in illis peculiariter declarabi-
mus hanc cauſalitatem finis, & expediemus diffi-
cultates circa eam inſurgentes: poſtea vero de alijs
agentibus dicemus.Igitur quod in agentibus crea-
tis per intellectum & voluntatem intercedat cauſa
litas finis,ſufficiens argumentum ſumitur ex huma B
nis actionibus.Conſtat enim nobis experientia, in-
tendere nos cum humann modo,id eſt libero & ra-
tionali,operamur certum aliquem finem,in quem
actiones noſtras dirigimus, & propter quẽ media
eligimus:mouemur ergo à fine, tum ad dilectionẽ
ſeu intentionem ſui, tum ad eligenda & exequen-
da media propter illum: hæc autem motio aliquid
eſt in rerum natura, non eſt enim aliquid imagina
riũ vel fictum per intellectũ;& aliqđ genus cauſali
tatis eſt, quãdo quidem eſt origo operationum rea
lium:eſt ergo finis vera & realis cauſa. Et hinc etiã
obiter conſtat hãc cauſalitatem maximè habere lo
cũ in agentibus intellectualibus, quia illa maximè
poſsũt cognoſcere finem & media,& ordinẽ vnius
ad alterum, & propriam vniuſcuiuſque rationem. C

Rationes dubitandi ſoluuntur.

ARgumẽta in principio facta partim poſtulãt IX.
difficultates proprias pertinentes ad Deũ, &
ad infima agentia naturalia, partim inculcant ea,
quę de cauſa tractari poſſunt, hæc aũt ſunt illa oĩa
quæ de cæteris cauſis tractantur,vt inſinuauit Caie
tan.1.p.quæſt.5.art.4.& 2.2.q.17.ar.5.ſcilicet, quæ
res poſſint finaliter cauſare,per quid ſeu quæ ſit il-
lis ratio cauſandi, vel tãquam principalis ratio vel
tanquam proxima. Item quæ ſit neceſſaria condi-
tio,quis effectus:in quo denique conſiſtat eius cau
ſalitas,quod hic eſt omnium obſcuriſſimum. Ne
D igitur omnia hæc inuoluamus,& confundamus,in
ſectionibus ſequentibus diſtinctę tractanda erunt:
ergo exacta argumentorum ſolutio vſque ad finẽ
diſputationis erit expectanda. Nunc perfunctorie
per ſingula diſcurremus.

Ad primum negamus minorem, ſcilicet, finem X.
non eſſe principium, nam eo modo quo eſt primũ Prima.
quid,habet rationem principij:eſt autem finis pri- Finis vere
mus in intẽtione,quamuis ſit vltimus in executio- principiũ
ne.Ariſt.autem in dicto loco tertij Metaph. non op
ponit finem omni principio,ſed principio motus,
per quod cauſam efficientem intelligit, quam di-
ſtinguit à finali.

Ad ſecundum negatur minor,ſcilicet,finẽ nõ in XI.
fluere realiter: ad probationem autem cõmunis re
E ſponſio eſt,finẽ influere quãdo non eſt in re,ſed tã
tum in apprehẽſione ſeu cognitione.Sed diſtinctio
ne opus eſt,tam ex parte finis,quã ex parte effectus
ſeu actionis,quã finis cauſat.Nã,vt ſectione ſequẽ
te dicã,finis alius eſt cuius gratia fit actio,alius ve-
ro cui finis acquiritur: itẽ alius eſt finis formalis ut
viſio Dei,& alius obiectiuus, vt Deus ipſe:itẽ finis
cauſare poteſt deſiderium ſui, vel etiam poteſt cau
ſare quietem vel delectationẽ,quæ omnia mox de
clarabimus.Finis ergo cui,non cauſat niſi quando
exiſtit:dicitur enim finis cui ipsũmet agens,quate-
nus propter ſe uel in ſuum commodum operatur,
quod non poteſt facere niſi exiſtat. Item finis obie
ctiuus poteſt etiam ſupponi exiſtẽs,quando finali-
ter cau-

ter cauſat, vt Deus, propter quem videndum ad bene operandum mouemur. Rurſus finis formalis, ſeu conſecutio finis intenti non cauſat delectationem ſeu fruitionem ſui niſi quando exiſtit, qua delectatio non eſt niſi de bono poſſeſſo: quod ſi ſit de ſpe eius, tunc ipſa ſpes habet rationem imperfectæ cõſecutionis. In his ergo omnibus non procedit illud argumentũ, quia exiſtẽte fine obiectiuo vel fine cui (qui claritatis gratia poſſet ſubiectiua appellari) nõ ceſſat inquiſitio, nec cauſalitas finis, niſi adſit ẽt cõſecutio finis, & hac obtẽta, quãuis ceſſet motus in finẽ per modũ deſiderij, non tamen per modum quietis, & delectationis. Solum ergo de fine formali, ſeu conſecutione finis verum eſt per ſe loquendo quod cauſat ſui deſiderium quando non eſt in re, & de illo recte reſponſum eſt, ſufficere quod ſit apprehenſione, & iudicio intellectus, eo quod eius motio intentionalis ſit, & (vt ita dicam) animalis, per ſympathiam, & conſonantiam potentiarum animæ, intellectus ſcilicet, & voluntatis. A B

XII. Quid ſit e id quod finis cauſat. Tertium argumẽtum poſtulat quid cauſet finis, & ſpecialiter attingit difficultatẽ quomodo forma ſit finis generationis naturalis, quod ſpectat ad difficultatem de naturalibus agẽtibus infra tractandã: & ideo breuiter nunc dicitur, finem cauſare deſideriũ ſui, ſeu aliũ ſimilem affectũ erga ſeipſum; & ita nõ cauſare immediate ſeipſũ, ſed aliquid diſtinctũ à ſe. Et hinc etiam conſtat ad confirmationẽ, ex hac parte nõ repugnare relationẽ cauſæ in fine eſſe realem: eſt enim ſufficiens diſtinctio inter ipſam, & talem effectum, & quando ipſe finis nõ ſit in re diſtinctus ab effectu eius, dicemus inferius ſect. 3. C

XIII. Soncinat. Iauellus. An vero ex alio capite repugnet illam relationẽ eſſe realem, nimirum ex eo quod finis ipſe nõ habet eſſe reale dum cauſat, res eſt dubia, & controuerſa. Soncinas 5 Metaph. q. 3. & Iauellus, q. 6 aiunt, illud eſſe obiectiuũ, quod finis habet in intellectu, ſufficere vt realiter referatur ad effectum: ſed id difficile creditu eſt, nam illud eſſe obiectiuum in ipſo fine nihil rei ponit, ſed ſolum denominationem extrinſecam ab actu qui realiter eſt intellectu: ille autem actus nõ refertur realiter ad effectum cauſa finalis, quia non concurrit per ſe ad illum, vt infra dicam. Melius ergo reſpondẽt, qui negant ad omnem cauſalitatem realem ſequi relationem realem in cauſa: nõ eſt. n. neceſſe ex vi cauſalitatis, ſi aliæ cõditiones non cõcurrant, vt patet in cauſalitate Dei effectiua: D Vnde addo, etiamſi finis exiſtat dum cauſat, non referri realiter ad ſuũ effectũ, quia in ſuo modo cauſandi eſt ſuperioris cuiuſdã rõnis, quia ipſe nullo modo ordinatur ad effectũ, ſed effectus ad ipſũ. Quare etiãſi ex parte effectus admittatur hic relatio realis, quod eſt probabile, maximè quando effectus nõ tãtũ per extrinſecã denominationem, ſed per intrinſecam habitudinem ordinatur in finẽ, iuxta ea quæ inferius declarabimus: nihilominus illa relatio cenſenda eſt non mutua: Effectus. n. referri poteſt ad finem, quatenus ab eo pendet; vnde ſicut ad hanc dependentiam ſatis eſt, quod finis præexiſtat in mente, ita etiã ſufficiet ad realem habitudinem tranſcẽdentalem, licet prædicamentalis forte nõ ſit niſi ad finem actu exiſtentem: tñ quia finis cauſat vt omnino immotus, & non ordinatus ad ſuum effectum, E ideo non oportet vt ex parte eius relatio ſit realis. Sicut. n. Ariſtoteles dixit ſcientiã referri realiter ad ſcibile, non è contrario, ita nos dicere poſſumus de appetitione, & appetibili: eſt enim eadem ratio, & ſimiliter eſt eadem de appetibili, & de fine.

XIIII. Cur motio finis metaphoricà dicatur. In quarto argumento multa tanguntur pertinentia ad Deum, & ad agẽtia naturalia: nunc illis omiſſis, concedimus cauſalitatem conuenire fini vt habet rationem principij, & conſequenter vt habet rationem mouentis. Eius autem motio dicitur metaphorica, non quia non ſit realis, ſed quia non ſit per influxum effectiuum, nec per motionem intentionalem; & animalem: & ideo nihil obſtat, quo minus vera ac propria ſit eius cauſalitas.

Ad quintum quidquid ſit de agentibus naturalibus, de quibus poſtea, reſpondetur, modum operandi intellectualium creaturarum non poſſe intelligi ſine cauſalitate finis, quia re vera alliciuntur, & mouentur à fine ad operandum: & quamuis ipſa habeant naturalem propenſionem ad obiecta ſeu fines, ad quos per proprios vitales actus mouentur, tamen illa naturalis propenſio non poteſt operari in ſuo genere, id eſt effectiue, niſi ſufficienter applicato fine, & in ſuo genere concauſante: & ita determinatio operationis, ſeu deſtinatio in certũ ſcopum, quæ cernitur in agentibus intellectualibus, manifeſte procedit non ex ſola inclinatione naturali, ſed ex cauſalitate finis. Ad ſextum, quantum hic locus patitur, ſatis explicatum eſt, quid, vel circa quid finis cauſet: integram vero huius rei tractationem trademus inferius. XV.

SECTIO II.

Quotuplex ſit finis.

I. ANtequam progrediamur vlterius ad explicanda cætera quæ propoſuimus ad cauſalitatem finis pertinentia, oportet varias diuiſiones, vel potius nominis ſignificationes explicare, vt diſtincte intelligatur, de quo ſit diſputatio.

Prima diuiſio finis, Cuius, *&* Cui.

II. ESt ergo prima ac celebris diuiſio finis in finem Cuius, & finem Cui, quæ ſumpta eſt ex Ariſtot. 2. de anima ca. 4. vbi Argyropilus vertit, *finem quo, & cui*: ſed priora verba ſunt Græcis formiora, & intentionem melius declarant, nam finis Cuius dicitur, cuius adipiſcendi gratia homo mouetur vel operatur, vt eſt ſanitas in curatione: finis Cui dicitur ille, cui alter finis procuratur, vt eſt homo in intentione ſanitatis, nam licet homo curetur propter ſanitatem, ipſam vero ſanitatem ſibi, & in ſuum commodum quærit.

III. Quæſtiuncula. Gabriel. Ocham. Quæri vero poteſt, quis horum habeat propriam rationem finis. Quidam enim ſoli fini cui illã attribuunt. quod ſentit Gab. in 2. d. 1 q. 5. ſequens Ochã in 2. q. 3. art. 1. atq; idem ſentit Henricus quodlib. 2. q. 1. Et probatur nam ille eſt proprie finis, in quo ſiſtit intentio agentis, cætera enim potius habere videntur rationem mediorum; ſed intẽtio ſolum ſiſtit in fine cui cætera procurantur, nam ad illum omnia ordinãtur: vnde ſicut medium ſolum amatur, quatenus proportionatum eſt fini: ita finis Cuius ſolum amatur, quatenus eſt proportionatus, & cõueniens fini Cui; ergo Et cõfirmatur, nam finis amari debet amore amicitiæ, vel ſaltem beneuolentiæ, quia debet amari propter ſe: ſed ſolus finis Cui ita amatur, nam finis Cuius amatur alteri, qui dicitur fini Cui: atque ita amor finis Cuius eſt concupiſcentiæ, alter vero eſt amicitiæ ſeu beneuolentiæ; & ideo finis Cui amatur ſimpliciter, finis autem Cuius tantũ ſecundum quid, iuxta doctrinam D. Th. 1. 2. q. 26. ar. 4 dicentis, *Illud amari ſimpliciter, cui amatur bonũ: hoc autem bonum quod alteri, amatur tantum amari ſecundum quid.* D. Tho.

IIII. Ariſtot. Aliunde vero apparet, ſolum finẽ Cuius proprie habere rationem cauſæ finalis, nam Ariſtoteles, vbicunque hãc cauſam definit, per hoc eius rationem explicat, quod ſit *cuius gratia aliquid fit*, vt patet 2. Phyſic. cap. 3. & 7. & 5. Metaph. cap. 2. & hac ratione dicit, finem eſſe primũ in intentione, & vltimum in executione: & ſimiliter ait, formam eſſe finem generationis, nõ vero ipſum generantem. Et ratione de-

ne declaratur; quia is cui aliter finis acquiritur vel A quæritur, ſolum eſt ſubiectum, quod perficitur vel actuatur alia re, quæ intenditur vt finis: vt homo eſt ſubiectũ ſanitatis, aut viſionis beatę, quę eſt finis noſtrarum operationum: hæc ergo habitudo non eſt proprie finis, ſed alterius rationis: nemo enim proprie dixerit hominem eſſe finem viſionis beatæ, ſed potius viſionem eſſe finem hominis: nam res eſt propter ſuam operationem, vt propter finem. Et confirmatur, nam in fine Cuius comprehenditur, vt infra dicam: obiectum operationis, vt eſt Deus reſpectu viſionis beatæ: vnde non ſolũ amat ſibi homo viſionem Dei, ſed etiam Deum ipſum amore concupiſcentiæ pertinẽte ad ſpem, vt Theologi docent: nõ poteſt autem dici quod homo ſit finis Dei, eo quod ſit ille cui amatur Deus: ergo per illam particulam, B *cui*, non explicatur propria ratio finis.

V. Reſoluitur. Nihilominus dicendũ eſt in vtroq; horũ ſaluari poſſe propriã rõnem finis, interdũ vero ita coniũgi vt ex vtroq; coaleſcat vnus integer finis. Hoc eſt cõſentaneum Ariſtoteli in citato loco de Anima. Et ratione probatur, nam vterq; horum finium poteſt per ſe excitare voluntatem, & ab ea diligi ſeu intendi propter ſuam bonitatem: ſic enim quando homo inquirit ſanitatem, ſe diligit, cui ſanitatem vult ꝓpter ſuum cõmodũ, & perfectionem, quã per ſe appetit, propter ſummã coniunctionem vel potius idẽtitatem quam ſecum habet. Similiter diligit, & intẽdit ſanitatem, propter perfectionem ipſiuſmet ſanitatis. In quo magna eſt differentia intermedium, & finem Cuius, nam medium, v.g. potio, ſolũ eſt ama- C bilis quatenus eſt vtilis ad ſalutem: ſalus vero ipſa propter ſe amatur, quia per ſe perficit hominem cui amatur. Vnde fit, vt totũ hoc, *homo ſanus*, ſit integer, & adæquatus finis illius actionis, in quo prædicti duo fines concluduntur, quaſi componentes vnum integrum finem. Sic etiam potentia dicitur eſſe propter operationem, vt propter finem cuius gratia fit, quamuis etiam operatio vere ſit propter ipſam potentiam, ni mirum vt ipſum perficiat, & in vltimo actu conſtituat. Vt merito dici poſſit, finem integrũ eſſe potentiam vt perfecte actuatã, quod alij dicũt, potentiam non tam eſſe propter operationem, quã propter ſe ipſam operantẽ. Atq; hoc modo nõ repugnat duas res ſub his diuerſis rationibus ad inuicem eſſe vnã finẽ alterius, & è conuerſo: ſic enim intel- D lectus eſt propter viſionem Dei, & viſio etiam eſt propter intellectũ vt ipſum perficiat. Neq; hoc eſt inconueniens, tum propter rationes diuerſas, tum quia intẽtio agentis quaſi adæquate fertur in compoſitum ex vtroque cum mutua habitudine componentium inter ſe: quomodo materia eſt propter formam, & forma eſt etiam aliquo modo propter materiam: totam autem eſt, quod per ſe primo, & adæquate intenditur. Quamuis autem finis Cui, & Cuius poſſint ita ad inuicem comparari, non eſt tamen id ſemper neceſſarium, vt ſtatim declarabo.

VI. Quæſtiũcula cõſequens ad reſolutionem præcedentis. Quæret vero vlterius aliquis, eſto vterque eorũ ſit proprie finis, quis eorum ſit principalior. Reſpondeo, cõparationem fieri poſſe, vel in ratione entis, vel in ratione cauſandi. Priori modo non eſt per ſe E neceſſarium vt vnus ex his finibus ſit ſemper perfectius ens, interdũ enim finis Cui eſt res nobilior, vt cũ homo propter ſanitatẽ ſibi acquirendam operatur, interdũ vero accidit è cõuerſo, vt cũ idẽ homo operatur propter acquirendũ ſibi Deũ, qui lõge nobilior eſt. Et ratio eſt, quia interdum res ſeu ſuppoſitum perfectius intendit ſibi acquirere aliam perfectionem, quamuis minorem, ad quod ſatis eſt quod tale ſubiectum perfectiori modo ſe habeat cum tali forma, quam ſine illa, quamuis ſi præciſe comparetur ad eandem formam, ſit quid perfectius. Aliquãdo vero res aliqua perficitur per coniũctionem ad perfectiorem, vt homo per coniunctionẽ ad Deum & tũc optime poteſt res minus perfecta operari gratia alterius perfectioris, vt illã habeat, & poſſideat prout potuerit: quo etiam modo materia appetit formã, & ſi poſſet gratia conſequẽdi illam aliquid operari, id faceret: ſub qua cõſideratione forma habet rationem finis Cuius, & materia finis Cui, quæ minus perfecta eſt, quam forma.

VII. At vero ſi illa duo conferantur poſteriori modo, ſcilicet in rõne cauſæ, & finis: idẽ videtur eſſe quærere, quis eorũ ſit principalior, quod quærere quis magis ametur, magiſque intendatur. Et ſane rões prius factæ videtur ſuadere finẽ Cui magis amari, quia magis rõne ſui diligitur, magiſq; in illo ſiſtit motus volũtatis. Solum videtur obſtare exemplum illud de amore concupiſcentiæ, & intentione conſequendi Deũ, quatenus bonum noſtrum eſt. Neque .n. dicere poſſumus, eo actu amare nos magis nos ipſos quã Deum: alias amor ille eſſet inordinatus: neq; etiam dicere poſſumus illã intentionẽ principalius ſiſtere in nobis, quam in Deo: alias abſolute finis vltimus illius intentionis eſſemus nos, & non Deus, & ita eſſet etiam inordinata intentio.

VIII. Quapropter diſtinctione vel limitatione opus eſt, nã in bonis particularibus, quæ præcipue, vel ẽt oĩno amantur in commodum amantis, vel vt illum perficiant, vel ſub aliqua alia habitudine ad illũ, verũ eſt finẽ Cui principalius amari, eſſeque principaliorem finem. Et hoc probant rationes prius factæ. Quæ confirmari poſſunt, nam ſæpe huiuſmodi particulare bonũ quod eſt finis Cuius, ſupponit abſolutũ amorem illius perſonæ cui amatur, & amor eius ex illo amore naſcitur: ſic enim homo interdũ amat ſe ipſum proprio amore beneuolẽtiæ, & ex illo poſtea amat ſibi ſanitatem. Et hinc etiam ſæpe fit, vt talia bona particularia amentur vt media, & vtilia ad alios fines ipſi amãti cõuenientes: ſignũ ergo eſt reſpectu horũ finium ipſum finem Cui eſſe principaliorem magiſque dilectum. At vero quando finis, cuius gratia eſt ſummũ bonũ, & finis vltimus, ſi ordinate ametur, & intendatur: ſemper debet retinere principaliorem rationẽ finis, magiſque trahere ad ſe intentionem operantis. Quia cũ ſit finis vltimũ, ſimpliciter, nõ poteſt ita referri in alium ſub aliqua ratione finis, vt in alio principaliter ſiſtatur. Atque ita, cum homo intendit cõſequi Deum, licet ipſe ſit aliquo modo finis cui bonum illud quæritur, tamen abſolute potius homo ordinat ſe ipſum in illum finem, nam vult coniũgi illo bono vt vltimo fini ſuo. Quo fit, vt licet in eo motu, & tendẽtia, reſpectu mediorum & operationis, homo proprie dicatur finis Cui, tñ reſpectu ipſius Dei, qui principaliter quæritur, non tam dicẽdus finis, quam ſubiectũ quod ordinatur ad cõſequendum illum finem. Quamuis non negem poſſe etiã vocari finem Cui, nam re vera habet illam rationem, ita tñ, vt intelligatur potius ordinari ad alterum finem obiectiuum, & vltimum, quam illum ad ſe ordinare.

Secunda diuiſio finis in operationem, & rem factum.

IX. SEcũdo diuidi ſolet finis in eum qui eſt operatio tantum, & eũ qui ex operatione reſultat, ſed in quem tendit actio, vt in rem factam. Quam diuiſionem tetigit Ariſt. 1. Ethic. c. 1. & lib. 1. Magnor. Moral. c. 3. Et, quantũ attinet ad rationẽ formalẽ finis, videtur materialis diuiſio ſumpta ex rebus, quę hãc cauſalitatẽ exercent, potius quã ex varia ratione cauſandi. Nihilominus tamẽ ad intelligẽdos authores, præcipue varia loca Ariſt. & ad explicãdas alias diuiſiones, & præſertim ad declarandos fines diuerſarũ rerum, & maximẽ hominis, eſt neceſſaria. Exẽpla itaq; vtriuſque membri facilia ſunt, tã in operibus artis, quam naturæ. Nam finis curationis eſt ſanitas, ædifi-

ædificationis domus,generationis res genita,& ſic A de alijs:at uero pulſationis cytharæ non eſt alius finis præterquam ipſa cytharizatio, & contemplationis ſola ipſa contemplatio. Quanquam in ſecũdo membro aduertere oportet, ẽt in illis actionib. poſſe philoſophice diſtingui terminũ ab actione, nã terminus ſemper eſt aliqua qualitas:actio vero eſt via ſeu tendentia illius qualitatis : tamen quia terminus huius actionis talis eſt, vt non duret niſi quãdiu fit,eo qđ in fieri & conſeruari pendet ab actuali motu ſeu influxu potentiæ,ideo quod attinet ad rõnem finis, non diſtinguitur inter actionẽ vt actionẽ,& vt terminum:in actionibus vero prioris generis finis intentus eſt res facta, quæ permanet ceſſante actione.Ex quo ẽt intelligitur,hãc diuiſionem tantum eſſe datã de fine Cuius: nã finis Cui, B neque eſt actio,neque fit per actionem,ſed ſupponitur potius ad actionem, cum ſit ipſummet agẽs.

Tertia diuiſio finis ſcilicet,actionis,vel rei factæ.

X. Atque hinc orta eſt tertia diuiſio finis in finẽ actionis,& in finem rei factę ſeu genitæ. Quę ſumitur ex Ariſt. par.2 Phyſic.c.7.par.2. de cœlo, cap. 3. Nam in priori loco dicit formam eſſe finem generationis, in poſteriori autem dicit unamquãque rem atque adeo ipſam formam ſeu rem genitã eſſe propter ſuam operationem. Atque ita fit (vt ſumitur ẽt ex Auerroe 4 de cœlo text.22.) vt res genita ſit finis generationis, & operatio etiam propter C quam res generatur, ſit etiam finis, proximè quidẽ & immediate ipſius rei genitæ, remote autem & mediate ipſius generationis. In qua diuiſione duo tantum occurrunt aduertenda: vnum eſt, cum Ariſtoteles dicit, formam eſſe finem generationis, ſub forma comprehendere totum compoſitum, ſeu rẽ ipſam genitam, tam propter illam maximè eſt generatio: tamen quia res genita non fit niſi inducẽdo formam in materiam, ideo per formam explicuit generationis finem. Et, quod de generatione dixit Ariſtoteles, intelligendum eſt de omni actione tam naturali, quã artificiali, per quam aliqua res fit, ita vt permaneat: & extendi etiam poteſt ad creationem, nam etiam res, quæ creatur, eſt proximus finis illius actionis. D

Ariſtot. Auerro.

XI. Alterum obſeruandum eſt, finem rei genitæ cõmuniter cenſeri eſſe aliquam operationem propter quam res fit, vt eſt viſio Dei reſpectu hominis, vel illuminatio reſpectu Solis: tamen at omnem finẽ rei genitæ comprehendamus, per operationem neceſſe eſt intelligere oẽm vſum ad quẽ res genita ordinatur, nã finis materiæ quæ eſt res quædã genita ſeu creata, non eſt propria aliqua operatio, eſt tñ cauſalitas eius ſcilicet ſuſtentatio formæ, aut talis compoſitio ſubſtantiæ: ſimiliter finis domus eſt habitatio, quæ non eſt operatio, ſed protectio quædã & quaſi extrinſeca informatio habitantium, & ſic de alijs. Et iuxta hunc modũ contingit, non ſolum reſpectu rei genitæ dari finem, qui ſit operatio, propter quem fit ipſa res genita, ſed ẽt reſpectu vnius E operationis dari aliam, quæ ſit finis eius: ſic .n. cytharizatio eſt propter delectationẽ, & locutio propter intellectionem. Poteſt enim vna operatio ad aliã concurrere vel obiectiue, vel effectiue, vel ſaltẽ vt neceſſaria vel vtilis conditio ad aliam operationem: & ideo poteſt ad illam vt ad finem ordinari.

Quarta diuiſio in finem obiectiuum & formalem.

XII. Qvarto ex his diuiſionibus, præſertim ex ſecũda oritur alia, qua diuiditur finis in obiectiuũ & formalẽ. Nam, vt diximus, interdum finis eſt operatio: hæc autẽ operatio, præſertim ſi ſit immanens, præter actum ipſum requirit obiectum circa quod verſatur, vt contemplatio quæ eſt finis hominis, verſatur circa aliquam rem aut veritatem contemplatione dignam, propter quam aliquo modo eſt ipſa contemplatio, quia per illam quaſi comparatur, & poſſidetur ſecundum modum ſibi proportionatum. Et in hoc ſenſu diſtinguunt Theologi in fine hominis, viſionem, & Deum viſum, & uiſionẽ dicunt eſſe finem formalem, quem etiam appellãt finẽ Quo, & adeptionẽ finis; Deum autẽ appellãt finem obiectiuum, ſeu finem. Qui, quia comparatur per finem formalem. Ita ſumitur ex D. Th. 1.2. D. Tho. q.1.ar.8.& q.3.art.7.& q.11.art.3.ad tertium. Vbi aduertit, hos non tam eſſe duos fines, quam vnum, quia neque obiectum attingi poteſt niſi per actum, neq; actus fieri poteſt niſi circa obiectum: & ideo motio ac intentio agentis eſt ad vtrumque per modum vnius, & ita vnam cauſam finalem complent. Quamquam eo modo quo ſunt res diuerſæ, poſsũt inter ſe comparari: & vna ad alteram ordinari. Atque hoc modo poteſt ad hanc diuiſionem applicari fere tota doctrina, quæ circa primam tradita eſt.

Quinta diuiſio finis in eum, qui fit, & eum qui obtinetur.

Et hinc vlterius fit (quæ poteſt eſſe quinta diuiſio) quod finis Cuius, aliquando ſupponitur XIII. operationi agentis, & intenditur non vt efficiẽdus, ſed vt obtinendus, quod verum habet de fine obiectiuo: & hoc modo eſt Deus finis noſtratum actionum, & extenditur hoc ad omnes res, quæ ſupponuntur vt obiectiua, vel materia circa quã, vt diuitiæ ſunt finis auari, non producendus, ſed acquirẽdus etiamſi iam exiſtat. Aliquando vero finis non ſupponitur, ſed fit per actionem agentis, ſiue fieri dicatur proprie pro re facta, ſiue late, vt etiam dici poteſt de actione. Atque hoc modo viſio Dei eſt finis hominis, & in vniuerſum omnis operatio, vel terminus per ipſam factus, eſt finis non præexiſtens, ſed ſubſequens ad intentionẽ agentis. Atque hanc diuiſionem in terminis docuit D.Th. 3.cont. Gent.c.18. ſumiturque ex doctrina Ariſtot. partim D. Tho. 2.Phyſic.& 5.Metaph. vbi potiſſimũ facit mentionem Ariſtot. eius finis qui fit per actione agẽtis: partim 2. de Cœlo text. 64.& 12. Metaph. text. 36. vbi dicit Deum eſſe finem, gratia cuius cetera agunt: conſtat autem Deum non eſſe finem qui per actionem agentis fiat, ſed qui ad actiones omnium agentium ſupponatur.

Sexta diuiſio in finem vltimum & non vltimum.

Sexto diuiditur finis in proximum, & remotum, XIV. & vltimũ. Hæc diuiſio frequens eſt apud authores, & fundamentũ habet in Ariſtotele citatis locis, & in 2 Metaph. capite 2. ubi oſtẽdit nõ dari proceſſum in infinitum in finibus. Videri tamen poteſt alicui, repugnantiã inuoluere diuiſionem illam cũ diuiſo, nam de ratione finis eſt ut ſit ultimus, ut nomẽ ipſum præ ſe fert. Et quia de ratione finis eſt ut propter ſe ametur, & alia propter ipſum, & conſequenter ut ipſe non ametur propter alia: iam enim non eſſet finis, ſed medium: nõ ergo recte diuiditur finis in proximum, & remotum uel vltimum. Vt ergo intelligatur diuiſio, duæ rationes in finali cauſa diſtingui poſsũt: prior eſt qua finis dicitur propter ſe amari: poſterior, quatenus alia amantur propter ipſum: & ipſe eſt ratio amandi illa. Sub priori ergo r[illegible] omnis finis ſi præciſe quatenus finis eſt, conſi[illegible] habet rationem ultimi, ut ratio facta oſtẽ[illegible] in illo quod dicitur propter ſe amari, inclu-

ditur negatio amoris propter aliud: in qua negatio ne conſummatur ratio vltimi. Contingit tamen vt quamuis aliquod obiectum propter ſe & propter bonitatem ſuam ametur, nihilominus uel natura ſua, vel ex intentione operantis, referatur & tẽdat in vlteriorem finem, vt cum quis faciet eleemoſynam, & quia honeſta ſit actio in ratione miſericordiæ, & quia eſt accommodata ad ſatisfaciendum Deo pro peccatis. Tunc ergo vnus finis ordinatur ad alium quanquam ſub ea ratione qua ordinatur non habeat rationem finis ſed medij. Ille igitur finis, qui immediate propter ſe amatur, dicitur finis proximus: alius vero finis ad quem alter ordinatur, dicitur remotus: quod ſi in illo ſiſtat intẽtio operantis, erit etiam vltimus: ſi vero in ulteriorem finem ille ordinetur, erit tantum remotus, non tamen vltimus: quia vero non poteſt in infinitum procedi, ſiſtendum erit in aliquo qui ſit ultimus.

XV. Atque ita facile conſtat neceſſitas prædictæ diuiſionis, nam quia intentio agentis neceſſario debet in aliquo fine immediate verſari, quia alias nunquã inchoaretur, ideo neceſſe eſt eſſe aliquẽ finem proximum: eſt enim ille quem proximè & immediate agens intendit tali actu ſeu intentione. Nõ eſt aũt ſimpliciter neceſſarium, vt præter finem proximum detur remotus, quia poteſt intentio agentis ſiſtere in vno fine; tamen quia poteſt etiam in vlteriorem finem tendere, ideo præter proximum dari poteſt finis remotus. Et ſimiliter quamuis aliquis finis vltimus ſemper ſit neceſſarius, eo quod non proceditur in infinitum, non eſt tamen neceſſarium vt finis vltimus ſemper ſit diſtinctus à proximo: nam ſi voluntas in vno tãtum fine ſiſtat, quod facere poteſt erit ſimul proximus & vltimus, ſaltem negatiue, id eſt, poſt quem non eſt alius: quando vero plures ſunt fines ſubordinati, tũc neceſſe eſt hos fines eſſe diſtinctos. Atque hinc fit, vt quamuis contingat plura media inter ſe ſubordinari, vt primum ſit propter ſecundũ, & ſecundũ propter tertium, & ſic vſque ad finem qui propter ſe amatur: ſi tñ nullum ex illis medijs amatur propter ſe, ſed pure vt medium propter aliud, nullum eorum habeat rationẽ finis proximi, aut remoti ſub prædicta ratione: ſed ille finis ad quem ordinatur tota mediorum ſeries, licet videatur remotus in ratione obiecti uoliti & materialis, tamen in ratione finis eſt proximus, ſeu primus in quem vt in finem tendit voluntas, & erit etiam vltimus, ſi non in alium finem ordinetur.

XVI. Si vero finem cõſideremus ſub alia habitudine, ſ. quatenus propter ipſum aliquid eligitur aut fit, ſic facilius eſt diſtinguere illas tres rationes finiũ non ſolum in rebus, quæ propter ſe appetuntur, ſed etiam in rebus quæ ſunt pure media, quæ propter aliud eliguntur. Nam quando ad vnum finem plura media inter ſe ſubordinata eliguntur, neceſſe eſt dari primum & vltimum medium, tam ordine intẽtionis, quam ordine executionis: in neutro.n. ordine poteſt in infinitũ procedi: alias vel electio, vel executio nunquam inchoaretur. Dicitur autẽ primum medium ordine intentionis, id quod eſt immediatum fini, quodque primo eligitur, poſt intentionem finis: & illud ipſum eſt ultimum in executione. E contrario vero illud medium quod eſt in ordine eligendi poſtremum, eſt in executione primum, nã vbi finitur electio, inde incipit executio, ut paulatim per media vſque ad conſecutionẽ finis perueniatur. Hoc ergo mediũ, quod eſt in executione primũ, & in electione vltimum, nullum habet rationem finis, quia nec propter ſe amatur, cũ tantum ſit mediũ, nec etiam aliud amatur propter ipſum, cum in illo finita ſit electio, tamen ſecundũ medium habet iã rationem finis proximi reſpectu medij prioris quod propter ipſum electum eſt. Tertium autem medium habet rationem finis remoti, reſpectu primi medij: & ſic poteſt per plures fines magis vel minus remotos procedi, donec ſiſtatur in vltimo: quod ſemper neceſſarium eſt, cum non poſſit in infinitum procedi. Atque ita ſatis conſtat illa diuiſio quantum ad expoſitionem terminorũ pertinet: nõnullæ vero quæſtiones quæ ex illa oriũtur, in diſcurſu diſputationis tractabuntur commodius præſertim duæ ſcilicet, an media participent aliquo modo cauſalitatem finis, & an neceſſe ſit cõſtituere aliquem finem ultimum, vbi etiam uarias acceptiones finis ultimi declarabimus, & an habeat propriam & per ſe cauſalitatem, quatenus finis vltimus eſt, ſeu remotus.

SECTIO III.

Quos effectus habeat cauſa finalis.

Priuſquam de ratione cauſandi finis dicamus, agendum videtur de effectibus eius, ut ab ijs quæ nobis notiora ſunt procedamus. Et quoniam, vt ſupra dixi, nunc conſideramus finalẽ cauſam reſpectu voluntatis creatæ, per quam agentia intellectualia operantur propter finem, duplices effectus huius cauſæ conſiderare poſſumus: quidam ſunt intra ipſam voluntatem, & ſunt actus vel affectus ab illa eliciti: alij ſunt extra voluntatem, & ſunt effectus, qui extra ipſam prodeunt ex efficacitate, vel imperio, ſeu motione ipſius per proprios actus eius. I.

Eſt igitur inprimis certum, cauſam finalẽ, prout nunc illam conſideramus, per ſe primo, ac maximè cauſare aliquem actum vel affectum in voluntate ipſa. Hoc eſt receptum omnium conſenſu, ſatiſque oſtẽdi poteſt rationibus, quibus in ſectione prima oſtendimus dari cauſam finalem: nos enim per effectus in cauſarum cognitionem peruenimus: per nullos autem effectus ita cognoſcimus cauſalitatẽ fini, ſicut per eos quos habet circa humanam volũtatem, quam ſua metaphorica motione allicit, vt & ipſum amet, & per conuenientia media quærat, donec illum conſequatur, & in eo quieſcat. II.

Prima difficultas, de cauſalitate finis circa internos actus voluntatis.

Difficultas vero eſt an omnes actus, qui in hoc progreſſu interueniunt, ſint à fine vt à propria cauſa in ſuo genere, an vero non omnes, ſed aliqui eorum, & quinam illi ſint. Vt autem percipiatur ratio difficultatis, diſtinguere oportet plures actus, qui in hoc negotio interueniunt. Quidam tendunt directe in finem, vel ſecundum ſe & abſolute, vt ſimplex voluntas eius ſeu amor, uel ut conſequendum per media, ſicut intentio: & hi actus antecedunt non ſolum conſequutionem finis, ſed ẽt electionem mediorum. Alij ſunt actus, qui proximè uerſantur circa media, quamuis ratione finis: & huiuſmodi proprie eſt electio, quam antecedit conſultatio & inquiſitio mediorum, quæ quatenus ad inquirendum finem neceſſaria eſt uel utilis, ad media reducitur, & quatenus uolũtaria eſt, ſub electionem quodammodo cadit, uel ad illam reuocatur. Et hæc duo genera actuum, dicuntur pertinere ad ordinem intentionis, quia non ſolum finis conſecutionem, ſed etiam executionem mediorum antecedunt. Poſt ordinem uero intentionis ſequitur ordo executionis, in quo ſimiliter poſſunt duo alia genera actuum diſtingui: quidam enim uerſantur circa mediorum executionem, per uſum eorum, quem actiuum vocant. Alij uerſantur circa finem, vt iam conſecutum & poſſeſſum, ſcilicet fruitio, vel gaudium, quod etiam quies animi dicitur, & in eo ſtatu poteſt etiam durare amor. III.

Eſt

IV. Eſt ergo circa hos actus prima generalis difficultas, quia finis ſolum eſt cauſa mediorum: nullus autem ex his actibus eſt vere ac proprie medium ad finē obtinēdum: ergo nullus eorū cauſatur à fine. Maior cōſtat ex definitione finis, eſt enim id cuius gratia aliquid fit, quod ſolis medijs proprie conuenit. Deinde eſt ſpecialis & maior difficultas de actibus qui verſantur circa finem, nam illi nullo modo ſunt propter finem, ergo non ſunt effectus finis. Antecedens patet, quia illud eſt propter finem, quod procedit ex amore vel intentione finis, nam illud *eſſe propter* dicit ordinationem ad finem ortā ex aliquo priori actu; ſed intentio finis non oritur ex alia intentione, nec amor ex amore, alioqui eſſet proceſſus in infinitum, ergo. Vnde, ſicut aſſenſus cōcluſionis eſt ex principijs, aſſenſus aūt principij nō eſt ex principio, ita voluntas medij pōt eſſe ex fine & propter finē: voluntas autem finis nō ita. Tertio augetur difficultas in ijs actibus, qui verſantur circa finem iam cōſecutum, nam finis non cauſat poſt quam cōparatus eſt. conſiſtit, n. eius cauſalitas in motione, conſecuto autem fine iam quieſcit animus: ceſſat ergo omnis motio: ergo & cauſalitas finis. Vnde Ariſt. 1. de Generat. text. 55. dicit, adepto fine, ceſſare actionem: ceſſante autem actione etiā ceſſat cauſalitas finis, quia vbi non eſt cauſa efficiens, nec finalis eſſe poteſt, vt infra docebimus.

Primæ difficultatis reſolutio.

V. VT à clarioribus incipiamus, dicendum primo eſt, vſum ſeu executionem mediorum per ſe ac propriè eſſe effectum cauſæ finalis. De hac cōcluſione nulla eſt controuerſia, nec dubitandi ratio, quia hic actus non ſolum procedit ex affectu & intentione finis, ſed etiam fere ac propriè dici poteſt medium ad finem. Quia licet nomine vſus & executionis finis hic non intelligamus ſolum externū vſum vel executionem, ſed etiam internum actum, quo voluntas applicat membra vel inſtrumenta ad exequendum medium: tamen tota illa actio vt includit tam imperantem actum quam imperatum, vere ac proprie dicitur eſſe medium ad finem: ergo eſt etiam proprijſſime effectus finis. Et confirmatur, nam electio eſt de medijs: quando verò media talia ſunt vt per vſum actiuum voluntatis exerceri debeant, etiam ipſe vſus actiuus ſub electionem cadit: nam eligitur vt medium tota illa actio humana, quæ ex interno, & externo actu coaleſcit: ergo etiam actus internus voluntatis quo proxime fit executio externi medij, habet rationem medij ad finem: ergo eſt etiam effectus ipſius finis.

VI. Dico ſecūdo: Electio mediorum verè ac propriè eſt effectus cauſæ finalis. Probatur primo, quia ille actus eſt proprijſſimè propter finē: ſed per hæc verba maxime declaratur cauſalitas finis: ergo ille actus eſt ex cauſalitate finis. Secundo: ille actus procedit ex intentione finis, & ex ratione ordinante medium ad finem: ſed in his videtur potiſſimum conſiſtere cauſalitas finis: ergo. Tertio, talis actus pendet eſſentialiter ex fine, quia non verſatur circa media niſi ratione finis: quin potius ipſa media electa nō ſunt effectus finis niſi media electione: ergo multo magis neceſſe eſt vt ipſamet electio ſit effectus finis. Et hæ rationes æque ferre confirmant præcedentem aſſertionem.

VII. Neque cōtra has aſſertiones obſtat prima ratio dubitandi in principio poſita. Primo quia non tantum media ſunt propter finem, ſed quidquid à fine eſſentialiter pēdet, & ex illius amore procedit. Deinde quia ipſamet electio non incongruè dici pōt mediū ad finem. Quod poteſt explicari ex ijs quæ ſuprà diximus tractando de potentia formaliter libera, quod nimirum actus ab ea elicitus, eſt intrin-
A ſece voluntarius, ſeu volitus per modū actus: ipſa ergo electio cum ſit actus elicitus à voluntate, eſt ēt intrinſece volita: non eſt autem volita niſi propter cōſequendum finem: quia ſicut res quæ eligitur, propter finem eligitur, ita ipſamet electio propter finem exercetur. Vt, qui eligit eleemoſynam ad ſatisfaciendum pro peccatis, non ſolum refert in eum finem ipſam eleemoſynam, quam eligit, ſed ēt ipſam volitionē qua illā eligit, nam ad eum finē neceſſaria eſt illa electio, & in ea reperitur ea bonitas, & vtilitas quæ inuenitur in medio ad finem intentum comparato. Et confirmatur primo, nam conſultatio eſt mediorum ad finem, &, ſi contingat voluntatem actu directo, & formali velle conſultare, quod ſæpe accidit, illa volitio re vera eſt cuiuſdā
B medij ad finem: quia non ob aliud vult quis conſultare, niſi vt pateat ſibi viam ad finem obtinendum: ergo ſimiliter ſi voluntate propria, & reflexa velit hic & nunc eligere, vt etiam poteſt, illo actu vult electionem vt quoddam medium, quia etiam vult illam propter finem, ſicut conſultationem: ergo etiā quando hoc non faciat diſtincto actu & reflexo, ipſamet electio, eo modo quo eſt intrinſece volita, intrinſece eſt quoddam medium ad finem, ratione cuius volita eſt: ergo vere ac propriè effectus finis.

Dico tertio: Actus qui verſantur circa finem ipſū VIII.
& antecedunt, vel antecedere poſſunt ordine intentionis cōſecutionem eius, ſunt vere & propriè effectus finis. Circa hanc concluſionem inuenio nonnullam diuerſitatem inter authores: quidam enim
C eam admittūt de actu intentionis, uel deſiderij, nō vero de primo actu amoris, ſeu ſimplicis uolūtatis. Et ratio eſſe poteſt, quia deſiderium, vel intētio ſupponunt amorem finis, & ab eo procedunt, & ideo poſsūt cauſari à fine medio amore ſui, & proprijſſime dicētur eſſe propter finem, vel gratia finis: & ideo eiſe poſſunt effectus finis. Amor autem non ſupponit alium actum vel amorem finis à quo procedat: & ideo non eſt ex amore finis: nec etiam eſt formaliter propter finem, quantum eſt ex directione ipſius voluntatis: non eſt ergo effectus finis in genere cauſæ finalis, ſed ſolum in genere obiecti, efficiētis, uel ſpecificātis iuxta uarias opiniones. Et hāc ſētentiā videtur tenere Ferrariēſis 1. cōtra Gentes, capite 75. dicit enim, licet res quæ eſt finis, amari poſ
D ſit, nihil ad ipſam ordinando, tamen non exercere cauſalitatem finis, donec aliquid pp ipſā ametur, & fundatur in verbis D. Tho. ibi dicentis, cauſalitatē finis in hoc conſiſtere, quod propter ipſum alia deſiderantur. Tamē ibi Diuus Thomas non dicit hāc eſſe adæquatam cauſalitatē finis, ſed pertinere hoc ad cauſalitatem finis. Alij uero de omnibus his actibus concluſionem admittunt, cum quadam tamen moderatione, ſcilicet, quod hi actus re uera ſint effectus finis, non tamen ita proprie aut non ita perfecte ſicut priores: quod ſumi poteſt ex Gab. in 2. d. Gabr.
38. notab. 2. & Gregorio quem ipſe citat ibi arr. 1.

Alij nihilominus ſimpliciter affirmant finem eſſe IX.
proprie finalem cauſam horum actuum, ut Henri- Henric.
cus 2. par. Sūmæ, articulo 46. quæſtione ſexta. Et in
E hoc ſēſu poſita eſt aſſertio, quam mihi ſumo ex Di D. Tho.
uo Toma 1. 2. quæſtione prima, articulo primo, ubi ſimpliciter ait, omnes actus humanos eſſe propter finem: & conſequenter eſſe effectus finis: nam hæc duo conuertuntur, ſicut eſſe ab agente & eſſe effectum agentis, cōprehendendo ſub effectu actionē ipſam. At uero hi actus de quibus nunc agimus, ſūt uere actus humani, nam procedunt ab homine ut rationalis eſt, imo ēt ſunt liberi ſaltem pro ſtatu huius uitæ, ut ſupra diſpu. 18. ſect. 3. probatū eſt ergo,

Atque hic confici poteſt prima ratio, nam ho- X.
mo quatenus exercet has actiones, etiam primum amorem finis, operatur propter finem, & non operatur ut ab alio motus in finē, ſed ut proxime & im-

mediate

mediatè motus ab ipſo fine ſecũdum propriam &
formalẽ rationem eius;ergo hi actus ſunt propter
finẽ vt cauſati ex propria motione finis vt finis eſt:
ergo ſunt effectus finis vt finaliter cauſantis.Conſe
quentiæ ſunt euidens,quia cauſalitus finis proprijſ
ſima eſt per dictam motionem.Maior etiam patet,
quia illa actio non temere & caſu fit,ſed ad defini-
tum ſcopum ex inſtituto tendit: hinc autem colli-
gimus actionem aliquam eſſe propter finẽ. Minor
ẽt eſt ſatis clara, quia in quolibet illorũ actuũ ho-
mo operatur illectus & attractus à fine cognito,
non vtcunque, ſed quatenus eſt bonum quoddam
propter ſe diligibile,quæ eſt propria quædam habi
tudo & formalis ratio finis:& ex vi huius cognitio
nis homo ita operatur in ea actione, vt ipſe ſeipsũ
dirigat & moueat in talem finem, & in formalem
bonitatem eius.Atque hęc ratio ſumitur ex D.Th.
dicto articulo 1.vbi non aliter probar actum huma
num eſſe propter finem,niſi quia eſt ab obiecto vo
luntatis ſub ratione finis, id eſt, vt exercet propriã
cauſalitatem finis:& 3.contra Gent.c.2.rõne quin
ta,ſic ait: *De agentibus per intellectũ non eſt dubium
quin agant pp finem,agunt.n. præconcipientes per in-
tellectum id quod per actionem conſequuntur,& ex ta
li præconceptione agunt.* Hæc autem verba applicari
poſſunt etiam ad ſimplicem amorem ipſius finis.

XI. Secundo hoc amplius declaratur in ipſo amore:
poteſt enim dupliciter cõſiderari: primo vt directè
tendit in obiectum, ſecundo in reflexione virtuali
in ſeipſum cadit,eo videlicet modo quo ſupra di-
cebam huiuſmodi actus eſſe intrinſece volũtarios.
Prior conſideratione cauſatur à bonitate obiecti vt
cognita, & mouente appetitum ad amandum talẽ
rem propter bonitatem ſuam: & ita vere cauſatur
ab obiecto vt à fine,non quidẽ vt à fine entrinſeco
rei volitæ, ſed vt à fine, proprio & intrinſeco ipſiuſ
met actus amoris qui in illum tendit.Atque ob ean
dem rõnem dicitur vere ac proprie talis actus eſſe
propter finem, non tanquam propter extrinſecam
rationem volendi, ſed quia eſt propter intrinſe-
cã bonitatem,eius,& ex propria eius motione. In
quo(quidquid alij dicant)eandem eſt ratio amoris
& intentionis,nam etiam intentio non eſt propter
finem.qui ſit extrinſeca ratio volendi; ſed quia ten
dit in finem propter ſe ipſum & propter intrinſecã
bonitatem eius illa autem differentia, quod inten-
tio ſupponat priorem actum amoris, nihil ad rem
præſentem refert,vt ſtatim declarabimus.Tandem
ex communi modo loquendi conſtat, vere ac pro-
priè dici amare nos finem propter ſe ipſum,vel pro
pter bonitatem ſuam:ſic n.amamus Deum:hęc aũt
particula *propter*, attributa fini cum proprietate,
declarat cauſalitatem eius: ergo hæ locutiones ve-
ræ ſunt propter cauſalitatem finis circa talẽ actũ.
Vnde hac etiam ratione, cum Deum ſuper omnia
amamus, dicimur illum amare vt vltimum finem,
quia re vera exercet circa noſtrum amorem pro-
priam cauſalitatem vltimi finis, & talis actus non
in alium finem tendit, neq; excitatur niſi à ſupre-
ma bonitate talis finis,ipſi voluntati propoſita.

XII. Poſteriori etiam conſideratione virtualem refle
xionem includente apertiſſime conſtat talem actũ
eſſe propter finem, quia etſi amari poſſit propter
ſuã honeſtatem(qđ non eſt extra rationẽ cauſandi
finalem) tamen re vera amatur propter obiectũ in
quod directe tendit tanquam propter finem,eo fe-
rè modo quo ſupra de electione dicebamus. Quã-
uis in electione magis appareat quædam ratio me
dij ad finem,quam in amore, quia amor non ita or
dinatur ad conſequendũ finem ſicut electio.In quo
ẽt videtur eſſe nonnulla differentia inter deſideriũ
ſeu intentionem,& amorem finis: nam deſideriũ,
cum ex ſua ratione ſupponat carentiã finis conſe-
cuti,eſt aliquo modo medium ad conſequendum il

A lum,imo eſt veluti quædam inchoatio inquiſitio-
nis eius,quod eadem vel maiori rõne verum eſt de
intentione: amor uerò ex ratione ſua non ſuppo-
nit carentiam conſecutionis finis: & ex hac parte
minus parricipare põt rationem medij.Sed hęc dif
ferentia nihil obſtat, quo minus ipſe amor ſit verè
cauſatus à fine,quia,vt ſupra dicebam,hæc cauſali
tas non limitatur ad ſola media, ſed extenditur ad
omnem actũ qui verè ſit propter finem, & ex pro-
pria eius motione: Eo vel maximẽ qđ ẽt amor quã
do antecedit conſecutionẽ finis, quatenus excitat
& mouet ad illũ inquirendũ, poteſt dici vtiliſſimũ
medium ad conſequendum illum. Addo denique
amorem ex ratione ſua abſtrahendo ab hoc vel illo
ſtatu amantis,tendere ad finem,vt illi vniat & con
B iungat amantem,vnde,quatenus ipſemet amor vir
tualiter aut formaliter amatur,propter hunc finem
amatur:ergo propter finem quem pro obiecto ha-
bet,amatur:ergo ab eodem,fine cauſatur.

Quod optime poteſt confirmari ex doctrina D. XIII.
Tho. in quartum diſtinctione 49.qu.1.articulo pri D. Tho.
mo,quæſtiũc,ſecunda,vbi ait, *Cum voluntatis obie-
ctum ſit finis, hoc ipſum quod eſt velle, & quemlibet
alium voluntatis actum non eſſe aliud quam ordinari
aliquid in finẽ,& ideo neceſſario ſupponere aliquẽ finẽ
obiectiuũ in quem ordinetur.* Addi etiã poteſt ex Ca-
preol.in 1.d.1.quęſtione prima ad primum,contra Capreol.
tertiam concluſionem,hunc amorem, qui antece-
dit finis conſecutionem,ordinari ut in finem in ip
ſius rei amatæ cõſecutionem & fruitionem:& hoc
C modo etiam eſſe poſſe effectum cauſæ finalis. Et
in diſcurſu illius articuli & ſolutionum argumen-
torum multa dicit & congerit ex doctrina D.Tho.
quæ ad hanc ſententiam confirmandam conferre
poſſunt. Deniq; etiam hic amor poteſt ordinari in
ipſum amantem vt in finem Cui, quatenus illũ per
ficit, & vnit aliquo modo ſuo fini obiectiuo: ergo
ex hoc etiã capite poteſt eſſe effectus finalis cauſæ.

Dico quarto:Actus uoluntatis,qui uerſantur cir XIV.
ca finem iam cõſecutum,numerari etiam poſſunt,
& debent,inter effectus finalis cauſæ.Probatur,nã
his actus tãtum eſſe poſſunt aut amor,aut gaudiũ,
de quibus controuerſum eſt, an ſint actus diſtincti
prout uerſantur circa finem iam adeptũ:quod tra-
ctat late Capreolus citato loco: nunc de eis loqua-
D mur vt de diſtinctis,ſiue re, ſiue ratione differant.
Actus ergo amoris vt ſic eiuſdem rationis eſt circa
finem,qui propter ſe amatur, ſiue ille finis ſit iam
poſſeſſus,ſiue non:ergo,ſi amor ſecundũ ſe,vel qui
antecedit conſecutionem finis, eſt effectus finalis
cauſę,etiam amor ille,qui manet fine iam conſecu
to,eſt effectus eiuſdẽ finis.Patet conſequentia,quia
eodẽ cauſatur amor in utroque ſtatu ab obiecto co
gnito alliciente uoluntatem ut ipſum propter ſe,&
propter bonitatem ſuam amet. Atque ita D. Tho.
1.2.quæſtione 23.articulo quarto,& quæſt.26. arti
culo ſecundo, eodem modo attribuit cauſalitati fi
nis:ſeu obiecti boni amorem eius in vtroque ſtatu,
imo & delectationem vt ſtatim dicam.Vnde etiam
rationes omnes, quibus probauimus primam uo-
luntatem ſeu amorem erga finem,eſſe effectum fi-
E nalis cauſæ,idem probant de ultimo amore, maxi-
mè cum probabile ſit eundem ſemper eſſe,ac perſe
uerare poſſe.

De gaudio autem, quatenus eſt quid diſtinctum XV.
ab amore,uidetur eſſe nõnulla dubitãdi ratio: tum
quia eſt ueluti paſſio quædam neceſſario conſe-
quẽs poſſeſſionem finis amati: tum etiam quia eſt
ueluti ultima quies animi,ad quam cętera ordinan
tur, etiam ipſe amor, ipſa vero non ordinatur ad
aliud,& ita nõ uidetur habere finem à quo cauſari
poſſit. Sed nihilominus probatur etiã de hoc actu
aſſertio poſita, nam reuera gaudium non eſt mera
paſſio,ſed eſt actus uitalis ab ipſa uolũtate elicitus,

&

& cauſatus in ſuo genere ab obiecto per ſe bono, A & per rationem propoſito, & inuitante volūtatem vt in ipſo, & in poſſeſſione eius quieſcat & gaudeat propter illius bonitatem: ſed hæc cauſalitas obiecti non eſt alia quam finalis, quantum ad hunc motionis modum, quidquid ſit an aliunde interueniat etiam cauſalitas effectiua inter illos actus, quod nihil ad præſentem quæſtionem refert. Et confirmatur primo, nam ipſa delectatio ex natura rei ordinatur, vt in finem, in actionem ipſam ad quam conſequitur, tanquā perfectio quædam, & decor eius, & vt conferat ad conſtantiam & facilitatem eius: ergo etiam delectatio, quæ conſequitur ex fine cōſecuto ordinatur ad ipſammet cōſecutionem finis vt ad finem quem ſuo modo perficit, & firmat: B ergo ſi delectatio intellectualis ſit, & conſequatur ex illo fine perfecte cognito, & propoſito voluntati cauſabitur ab illo in genere finis. Vnde, licet delectatio dicatur eſſe quid vltimum via generationis, tamen in ordine finium ſecundum ſe non eſt ſimpliciter vltimum, quamuis interdum poſſit ab appetente ſumi vt vltimus finis Cuius. Et tunc etiam ipſa delectatio ordinatur ad ipſummet qui delectationem capit, vt ad finem Cui, & ex hac parte poteſt eſſe effectus cauſæ finalis.

XVI. Neque contra hanc, & præcedentem concluſionem vrgent rationes prius factæ. Ad primam enim iam reſponſum eſt nō ſola media eſſe effectus cauſæ finalis, ſed oēm actum qui ad finem confert, vel C ad illum ordinatur, vel tanquam medium, vel tanquam perfectio poſſeſſionis eius: ac denique quidquid eſt ex propria motione finis præconcepti, & propoſiti ſecundum propriam rationem boni propter ſe diligibilis. Ad ſecūdam, negamus hos actus non eſſe propter finem, nam reuera amamus Deū propter ipſum, & delectamur in Deo propter ipſum. Neque ad hoc neceſſarium eſt vt actus, quia cauſatur à fine, ſeu dicitur eſſe propter finem, cauſetur ex priori amore finis, ſed ſatis eſt quod cauſetur ex bonitate ipſius finis allicientis voluntatem. Quanquam delectatio quatenus eſt actus ab amore diſtinctus, re vera cauſatur ex amore; delectatur .n. aliquis in fine poſſeſſo quia amat illum. Illa vero D cauſalitas quatenus eſt inter actus, magis pertinet ad quendam modum efficientiæ, vel naturalis reſultantiæ, quam ad cauſalitatem finalem, quam nunc inquirimus. Hæc ergo magis cōſideranda eſt ex habitudine actus ad obiectum ſeu finem, & ex peculiari modo quo res intellectualis mouetur à fine ad huiuſmodi actus. Ad tertium rñdetur, quāuis delectatio dicatur quies, non tamen eſſe mortuo modo (vt ita dicam) vt eſt naturalis quies, quę conſiſtit in ſola carentia motus, ſed eſſe vitalē quietem, quæ non eſt ſine interna actione: tamen quia illa non eſt ad obtinendum & inquirendum finē, ſed ad fruendum fine iam poſſeſſo, ideo dicitur animi quies. Quatenus ergo proprius actus eſt ac vera actio, poteſt eſſe effectus finis. Quod vero Ariſt. E ait, conſecuto fine ceſſare motum vel actionem, intelligendum eſt de motu, quo tenditur ad conſecutionem finis, nō verò de interna actione, qua quieſcitur in fine. Imo addit D. Thom. in 4. diſt. 48. q. 2. art. 2. ad primam rationem in oppoſitū, quod tunc ceſſat motus habito fine, quando talis motus non concomitatur ipſum finem, ſeu conſecutionē eius; ſicut cęlum conſequitur ſuum finem mediate ſuo motu, non tamen ceſſat, quia ad illum finem neceſſarius eſt ille motus: ſic igitur non ceſſat interna actio amoris vel delectationis conſecuto fine, qua concomitatur talem finem, & ad ipſius perfectionem eſſe neceſſaria: & ideo reſpectu talis actionis non ceſſat cauſalitas finis.

XVII. Hic vero oriebatur difficultas Theologica, præſertim ex vltima concluſione, nam hinc ſequitur, ipſum amorem & fruitionem beatificam vere ac proprie cauſari à Deo viſo, vel à viſione eius in genere cauſæ finalis: & conſequenter illos actus vere ac proprie eſſe propter finem, quod videtur inconueniens, cum illi actus ſint ſimpliciter neceſſarij. Sed quia res eſt Theologar breuiter reſpondeo, concedēdo illos actus eſſe ex cauſalitate finis, id enim æquè probant omnes rationes ſuperius factæ. Nec quicquam obſtat quod ſint neceſſarij imo in ſuperioribus dixi, neceſſitatem illius amoris prouenire à Deo clare viſo vt vltimo fine, cuius ſumma bonitas tam eſt potens in cauſando etiam in eo genere, vt oīno ſibi ſubijciat voluntatem. Denique illa neceſſitas non prouenit ex imperfectione, aut ex irrationali modo operandi, ſed potius ex ſumma perfectione, tum ipſius finis vltimi, tum etiam modi applicandi illum per cognitionem rationalem ſeu intellectualem perfectiſſimam ad mouendam voluntatem; & ideo nihil obſtat, quo minus illa volūtatis motio quantumuis neceſſaria, ſit ex propria cauſalitate finis. An vero ſatis ſit vt ille amor neceſſarius dicatur actus humanus nec ne, tractatur à Theologis, & pertinet magis ad moralem Philoſophiam quam ad Metaphyſicam.

De effectibus externis finalis cauſæ.

Diximus hactenus de effectibus, quos cauſa finalis habet intra ipſam voluntatē cauſæ agētis à propoſito: nunc ſupereſt dicendum de effectibus, qui exterius prodeunt à tali cauſa, id eſt, extra ipſam humanam voluntatem, ita vt ſub his effectibus comprehendantur tum actus oīum aliarum facultatū ipſius hominis. ſ. intellectus, ſenſuū &c. tum etiam externi effectus, ſi qui ſunt qui per has actiones reſultent. In qua re duo ſunt certa & extra controuerſiam. Vnum eſt actiones omnes naturales quas homo exercet ſine imperio ſeu motione voluntatis, non eſſe effectus cauſæ finalis, eo ſpeciali modo, quo nunc loquimur; huiuſmodi ſunt actiones omnes animæ vegetatiuæ, quatenus ſunt mere naturales: & actus ſenſuum, vel etiam intellectus, quatenus interdum antecedunt motionē voluntatis. Et ratio eſt, quia cauſalitas finis quatenus propriè verſatur circa agentia à propoſito, quæ ſe ipſa mouent in finem, primo per ſe eſt circa voluntatem, & ſupponit ſufficientem applicationem talis cauſæ per intellectum: ſed in his actionibus quę non procedunt ex motione voluntatis, non ſic mouetur homo ex fine, ſed agit ad modum aliorum agentium naturalium, ergo. Vnde talis modus agēdi per ſe non requirit propriam & rationalem cognitionem ipſius finis. Imo & in ipſomet intellectu cognitio vel apprehenſio ipſiuſmet finis, ſi naturalis ſit, & nullo modo à voluntate, non procedit à cognitione finis, ſed eſt ipſa cognitio finis: & ideo non procedit ex cauſalitate finis vt ſic, prout eſt propria agentium à propoſito. Quod idcirco ſemper addo, quia in his actibus naturalibus operatur homo propter finem, ſicut alia agentia naturalia, de quibus poſtea videbimus quid in eis ſit operari propter finem, & qualis in eis eſſe poſſit cauſalitas finis. Atque in hac aſſertione ſit expoſita nulla relinquitur difficultas. XVIII.

Secundo certum eſt, oēs actiones, & effecta earū, XIX. quæ procedunt ex imperio & motione voluntatis creatæ operantis propter finem, eſſe effectus cauſæ finalis. Probatur primo ex modo loquendi & ſentiendi oīum, nam qñ homo deambulat propter ſanitatem conſequendam, talis deambulatio cenſetur eſſe effectus ſanitatis præcōceptæ & intentæ, & ideo dicitur eſſe propriiſſime propter finem, nō ex directione alicuius extrinſeci agētis, ſed ipſiuſmet operantis, quod hac rōne vocatur agens à propoſito; & idem eſt de omnibus ſimilibus. Et quando per

per has actiones fit aliquis terminus permanens in A facto eſſe, ille etiam cenſetur effectus finis præconcepti, vel in fieri dum actu fit, vel in facto eſſe cum poſteà permanet: quomodo dixit Ariſt. inſtrumenta eſſe propter finẽ: & ſimiliter domus, & aliæ res artificiales ſunt effectus alicuius finis præcõcepti. Ratio vero eſt, quia finis mouet ad has oẽs actiones: ergo omnes ſunt effectus eius. Itẽ tales actiones prout ab homine fiunt, pendent eſſentialiter à fine vt cauſante: quia non poſſunt aliter ab homine fieri: ergo ſunt effectus finis. Item illæ actiones ſunt media quibus comparatur finis intentus: ſed finis non ſolum cauſat intentionem, vel electionẽ: ſed etiam mediorum executionem: imo in hac maxime videtur relucere eius cauſalitas.

XX. Dices. Interdum actio imperata à voluntate nõ B eſt medium, ſed ipſe finis intentus, iuxta quandam diuiſionem ſuperius datam, quòd finis interdum eſt res acta, interdum ipſamet actio, vt cytharizatio, aut contemplatio: ergo tunc ſaltem non erit actio propter finem, etiamſi procedat à voluntate: ergo non erit cauſata à fine. Reſpondetur, vt iam ſupra notauimus, nullam eſſe actionem, quæ ſi proprie ſumatur vt actio eſt, non habeat aliquem terminum intrinſecum propter quem ſit, vt cytharizatio ipſa quatenus eſt motio quædã efficit quendam ſonum proportionatum, qui eſt qualitas quædam artificiosè cõpoſita: & hoc modo oĩs actio eſt aliquo modo medium ad ſuum terminum, & ea ratione poteſt eſſe cauſata ab illo vt à fine. Si vero de ipſo termino loquamur, vel comprehendatur ſub actione C per modum vnius, ſic non eſt proprie medium, ſuppoſito quod ſit finis vltimus in ſua ſerie: tamen nihilominus licet ſit finis Cuius, poteſt habere finem Cui. Nam Cytharizatio vt fit ab homine, eſt propter ipſum operantem: vel ſi talis actus ſit finis formalis, poteſt eſſe propter obiectiuum, vt contemplatio eſt propter veritatem ipſam. Atq; ita ſemper omnis actio, quæ eſt imperata à voluntate, eſt effectus alicuius finis præconcepti.

XXI. Circa hãc vero poſteriorem aſſertionem occurrunt duo breuiter explicanda. Primum eſt tactum ſupra ſectione prima, quia ex dictis ſequitur idem eſſe cauſam ſui ipſius, quod videtur abſurdum. Et ſequela patet inprimis, quia operatio imperata à voluntate ſæpe eſt vera cauſa finalis, quæ apprehẽ- D ſa mouet ad ſui executionem, & non tñ ad deſiderium vel intentionem: ergo executio illius operationis eſt effectus eiuſdẽ operationis apprehenſæ per modum finis: illa aũt executio non eſt aliud ab ipſamet operatione, ergo. Deinde quia conſecutio finis (ſiue in operatione conſiſtat, ſiue in ſola inhærentia alicuius formæ, vel in alia ſimili habitudine) eſt vltimus effectus cauſæ finalis, vt finis curationis eſt ſanitas non vtcunque, ſed vt mihi inhærens, & me afficiens, & hoc eſt vltimum quod cauſatur ex vi illius intentionis: & idem eſt proportionaliter in reliquis. Sed primus finis, qui mouet, & cauſat vſq; ad hunc effectum, eſt ipſamet conſecutionis finis vt apprehenſa: cauſat ergo ſeipſam.

XXII. Reſpondetur in primis nullum eſſe inconueniens E hoc totum concedere, quia in cauſa finali non interuenit ea repugnantia, quæ in cauſa efficiente, vt non poſſit eſſe cauſa ſui ipſius, quia nõ requirit præexiſtentiam realem ad cauſandum, ſed ſufficit intentionalis, media apprehenſione: cũ ergo finis cauſet prius quam habeat exiſtentiam in actu, mirum non eſt, quod poſſit in ſuo genere concurrere ad ſuammet exiſtentiam. Atq; ita concedimus, rem eandem ſecundum diuerſas conditiones exiſtendi, poſſe cauſare ſeipſam, nam intentionaliter exiſtens cauſat ſeipſam vt realiter ſit. Neq; hoc eſt diuerſum ab eo, quod communi axiomate dicitur, *illud quod eſt primum in intentione, eſſe vltimũ in executione*, vel quod etiam Ariſtoteles dixit, *formam & finem concurrere in idem numero*, quamuis forma & efficiens ſolum poſſint concurrere in idẽ ſpecie. Forma enim, ſeu effectus formalis eius, eſt effectus agentis, & vt ſic eſt etiam effectus finis, qui excitanit agens ad operandum, quique non eſt aliud ab ipſa forma. Deinde vero addimus, nullam eſſe finis conſecutionem, quæ non ſit aliquo modo propter finem, vt obiectiuum, ſi illum habeat, vel ſaltem propter finem Cui, qui ſemper ſupponitur ad cauſalitatem finalem, & vt ſic non eſt effectus eius: atque hoc modo ſemper effectus finis etiam vltimus diſtinguitur aliquo modo ab adæquata cauſa finali. Tandem cõſecutio finis vltimi vel ſimpliciter vel in aliqua ſerie, non cauſat ſe immediatè, ſed proxime cauſat in intellectuali agente, de quo nunc loquimur, affectum & intentionem, & alios actus, quibus mediantibus peruenit eius cauſalitas vſq; ad illam actionem, qua finis ipſe comparatur, & in qua conſiſtit: & ita ſemper concurrit aliquid diſtinctum ab ipſo ad huiuſmodi cauſalitatem.

Sed tunc occurrit explicanda altera difficultas XXIII. propoſita, nimirum, qualis ſit hæc cauſalitas finis circa actiones vel res externas, manantes à motione voluntatis. Eſt.n. in his ſpecialis dubitandi ratio, nam actus interni eliciti à voluntate habẽt realem & intrinſecam habitudinem ad ipſum finem, vt ad proprium obiectum, vel formale ſimul & materiale, vt in intentione, & alijs actibus qui proxime verſantur circa ipſum finem, vel formale tantum, vt in electione mediorum: & ideo recte intelligitur, ipſum finem per ſe ac proximè excitare ac mouere ad tales actus: & è cõuerſo tales actus per ſe & intrinſece pendere à cauſalitate talis finis. At vero actus imperati tantum à voluntate (& multo magis effectus eorum) nullo modo excitantur proxime ab ipſo fine, neq; ipſi dicunt intrinſecam habitudinem ad finem, ſed ſolum per extrinſecã denominationem dicuntur ordinari in finem medijs interioribus actibus, vt deambulatio exterior mere extrinſecus ordinatur ad ſanitatem. Ex quo videtur ſequi primo, finem non per ſe, ſed per accidens eſſe cauſam huiuſmodi effectuum, eo modo quo applicans vel excitans efficientem cauſam dicitur eſſe cauſa effectus cauſati ab illa, vel eo modo quo auus eſt cauſa nepotis, quia genuit patrẽ eius: ſic.n. finis eſt cauſa actionis externæ, ſolum quia genuit internam. Deinde videtur ſequi ex vi huius cauſalitatis finis, nihil rei poni in huiuſmodi actionibus & effectibus externis per ſe loquendo, ſed ſolam extrinſecam denominationem, quæ nõ eſt ſatis ad cauſalitatem realem. Sequela patet, quia inde ſolum habet actus exterior vt ordinetur medio interiori ad talem finem, quod ſolum eſt denominatio extrinſeca in ipſo exteriori. Cuius ſignũ eſt, nam ſi contingeret illam exteriorem actionem, vel propter alium finem, vel caſu, & ſine vllo fine fieri, in ſe & in ſua entitate nõ mutaretur, nec minueretur, neque actio Phyſica qua fit, eſſet alia: ergo ſignum eſt non cauſari per ſe ab illo fine, ſed tantum remote & per accidens. In cauſis enim efficientibus, licet cõtingat eundem effectum qui fit ab vna cauſa, poſſet cauſari ab alia, tamen ſi ſit cauſa per ſe, neceſſe eſt ſaltem actionem eſſe diuerſam vt in ſuperioribus traditum eſt: vnde ſi ex mutatione cauſæ, neq; effectus, neque actio mutatur, ſignum eſt talem cauſam, nec per ſe, nec immediate influere in talem effectum: idem ergo, proportione ſeruata, erit in præſenti.

Hæc difficultas poſtulat, vt explicemus quid ſit XXIV. cauſalitas cauſæ finalis, vel quid ponat in ſuis effectibus, quod ſequenti ſect. præſtabimus, & in fine eius difficultati ſatisfaciemus.

SECTIO IV.

Quid ſit, vel in quo conſiſtat ratio cauſandi, ſeu cauſalitas cauſæ finalis.

I. NOn inquirimus nunc rationem cauſandi in actu primo, vt ſic dicã, ſeu id quod in finali cauſa eſt proxima ratio qua potens eſt ad ſic cauſandum, de hoc enim dicemus ſect. ſequent. ſed inquirimus cauſationem ipſam in actu ſecundo. Quid nimirum ſit, & vbi ſeu in quo ſubiecto vel effectu ſit: hoc enim, cum in cæteris cauſis ad explicandum ſit difficile; in hac re vera eſt difficillimum, quia non apparet, quæ res, vel quis modus realis eſſe poſſit hæc cauſalitas: quod ſi nihil horum eſt, nec realis cauſalitas eſſe poterit.

Prima ſententia expenditur.

II. QVidam ergo ab hac difficultate ſe facile expediunt, cauſalitatem hanc nihil aliud eſſe, niſi quod actio vel effectus fiat propter finem, ſeu gratia finis. Ariſtotel. enim non aliter explicuit hanc finis cauſalitatem, niſi dicendo, *eſſe id cuius gratia aliquid fit.* Vnde Caietan. 2.2.q.17.art.5. optime docet; quod ſicut in agente eſt ratio agendi, quę eſt in ipſo, & effectus, & cauſalitas, quæ eſt quaſi media inter rationem agendi & effectum, ita in fine ſunt illa tria, ratio finaliſandi, finaliſatio, & effectus. Ait verò, finaliſationem eſſe quid innominatum, ſolũque ſignificari per hęc verba, *eſſe id cuius gratia* ſeu *fieri propter aliud*, neque poſſe cauſalitatem hanc amplius explicari. neque intelligi quid aliud ſit: neque etiam vbi ſit. Nam ſi dicatur eſſe in voluntate, contra hoc eſt inprimis, quia hoc nec ſaluari poteſt in voluntate Dei, neque in naturalibus agentibus, quæ etiam operantur propter finem. Et deinde inquirendum eſt in noſtra voluntate quid illud ſit, nam vel eſt aliquid antecedens actum elicitum ab ipſa voluntate & hoc non, iuxta veram, & ſanam doctrinam, quia in voluntate nihil recipitur ante actum ab ipſa elicitum, vt ſupra ſatis probatum eſt agendo de concurſu primæ cauſæ. Omitto habitus ſupernaturales, qui aliquando infundũtur ante omnem actum, quia illi habent locum potentiæ, vel complent illam, & ita non veniunt in præſentem conſiderationem. Item, quia ſi quid reciperetur in voluntate, deberet habere aliquod principium efficiens extra ipſam, quod nullum eſt præter ipſam cauſam finalem, hæc autem vt ſic nõ eſt actiua: alias confunderentur cauſalitates. Præterquam quod finis ſine reali eſſe haberet efficientiam. Et ideo Ariſtotel. merito dixit 1. de Generat. tex. 55. *Cauſa cuius gratia cætera fiũt, actiua non eſt, & ſanitas ipſa non eſt actiua niſi per translationem:* Nec vero dici poteſt, illud principium eſſe intellectum, vel actum eius, quia improbabile eſt intellectum ſe ſolo poſſe aliquid imprimere voluntati: & deinde explicari non poteſt quid illud ſit. Et præterea eſt id parum conſentaneum libertati uoluntatis. Aut vero illud quod in uoluntate dicitur eſſe cauſalitas finis, eſt ipſemet actus voluntatis; & hoc non quia hic eſt effectus, cauſatio autem debet eſſe aliquo modo diſtincta ab effectu. Accedit pręterea, quod in actibus imperatis non poterit explicari quid ſit hæc cauſalitas, quia in huiuſmodi actibus nihil immediate influit ipſe finis: multoque minus explicari poterit in effectibus Dei, & naturalium agentium.

III. Hæc ſententia in eo magnam difficultatem habet, quod rem non declarat, nam per illa verba, *id cuius gratia* non tam declaratur cauſalitas finis, quam denominatio quædam reſultans in ipſo fine A ex eo, quod aliud ad ipſum ordinetur: quæ denominatio non poteſt eſſe cauſalitas, tum quia non eſt aliquid rei in effectu, ſed aliquid rationis in cauſa, ſeu denominatio extrinſeca, quod idem eſt: quod enim Deus ſit id cuius gratia res fit, non eſt aliquid intrinſecũ in rebus, neq; in Deo ipſo, ſed eſt denominatio extrinſeca Dei à rebus ipſis deſumpta. Tũ ẽt quia in illis verbis, non ſignificatur finis vt principium, ſed potius vt terminus: & ideo non ſignificatur emanatio aliqua vel influxus cauſæ finalis in effectum, quod videtur eſſe de ratione omnis cauſalitatis. Et confirmatur primo, quia alias in omni motu reſpectu ſui termini eſſet proprijſſima cauſalitas finis, & in omni actu reſpectu ſui obiecti: cõſequens eſt falſum: ergo. Sequela patet, quia termi- B nus eſt id cuius gratia eſt motus, & obiectum cuius gratia eſt actus. Minor vero patet, quia alias cauſalitas finis non magis conueniret obiecto voluntatis quã aliarum potentiarum: nec magis eſſet in rationali motione, quã in naturali. Vnde confirmatur ſecundo, quia alias, quamdiu res eſt gratia alicuius finis, tamdiu actu cauſaretur à tali fine, vt potentia viſiua, quæ eſt propter actum videndi, vel propter obiectum uiſibile, ſemper actu cauſaretur ab illo fine, quia ſẽper durat illa denominatio, quod hæc potentia eſt propter ſuum actum, vel obiectum: quę denominatio manere poteſt, vel ex actione prę terita, vel ex naturali propenſione potentiæ in ſuũ actum vel obiectum. Conſequens autem eſt falſũ, quia actualis cauſalitas finis, non eſt ſine actuali C cauſalitate agentis, vt ſtatim dicam, per illam ergo denominationem non ſatis declaratur cauſalitas finis. Præſertim quia omnes ponunt hanc cauſalitatem in motione Metaphorica, quæ nõ ſatis declaratur per ſola illa verba, niſi res amplius exponatur.

Expenditur ſecunda ſententia.

IV. SEcundus modus explicandi hanc cauſalitatem eſſe poteſt, illam eſſe quandam Metaphoricam motionem: quod ita in communi ſumptum eſt ex Ariſt. 1. de Gener. c.7. & D.Th. 1.2.q.1.ar.1. & alijs locis quæ ſtatim referam. Tamen in modo explicãdi hanc motionem, eſt ſingularis hæc ſententia: dicit enim, hanc motionem talem eſſe, vt ex ſe ante- D cedat actum à uoluntate elicitum: non ſolum natura, ſed etiam tempore, quia hæc motio naturali quadam neceſſitate reſultat ex cauſa finali ſufficiẽter propoſita: actus autem uolũtatis in eius manet libertate. Vnde licet hæc motio reſpectu ipſius cauſæ finalis ſit veluti actus ſecundus, tamen reſpectu voluntatis ſe habet vt actus primus. Quod explicatur & probatur in hunc modum, nã hoc ipſo quod bonitas finis ſufficienter eſt cognita & voluntati propoſita, excitat illam, & quantum in ſe eſt, trahit eam ad ſui amorem, uoluntas autem, eo quod libera ſit, poteſt ſuſpendere ſuum proprium actum, ergo hæc motio finis eſt diſtincta ab ipſo actu uoluntatis, & antecedit illum, ergo in hac motione conſiſtit propria cauſalitas finis. Antecedens experien- E tia conſtare videtur, & fundamentum eius videtur eſſe poſitum in Sympathia quadam naturali, quæ eſt inter intellectum & voluntatem, quatenus in eadem animæ eſſentia radicantur. Prima uero conſequentia per ſe nota eſt, ſecunda autem patet, quia nulla alia ratione uidetur intelligi poſſe hæc cauſalitas, tum quia quod proxime ſequitur poſt hanc motionem in volũtate, eſt aliquis actus eius, qui, vt ſupra dicebam, non eſt cauſalitas, ſed effectus cauſæ finalis: tum etiam quia, ſecluſa hac motione, in reliquis, finis non ſe habet ut cauſa, ſed potius vt terminus ſpecificãs, qui potius participat cauſalitatem formæ, quam habent omnia obiecta, quæ ſpecificant actus quarumcunque potentiarum.

Hæc

V. Hæc vero ſententia inprimis eſt aliena à mente A D.Tho.vbicunque ponit cauſalitatem finis in hac motione Metaphorica,nam q.22.de verit.art.2.explicans hanc motionem inquit, *Sicut influere cauſæ efficientis eſt agere,ita influere cauſæ finalis eſt appeti ſeu deſiderari*: vbi clare ſentit non eſſe in actu influentiam cauſæ finalis donec voluntas moueatur appetendo ſeu deſiderando.Item ſentit q.5.de potent.art.1.Et ratione probatur, quia eſt aperta repugnantia quod ſit finis cauſans in actu ſecundo, & quod non ſit aliquid actu cauſatum, ſed antequam voluntas eliciat actum,nihil eſt cauſatum in ipſa;ergo neque cauſalitas finis poteſt eſſe in actu ſecundo. Maior patet, tum quia cauſare & cauſari ſunt correlatiua,tum ēt quia realis cauſalitas ad aliquid reale termrnari debet,& in ſeſe debet eſſe aliquid reale,alias eſſet nihil: B ſi ergo in voluntate nulla res noua, vel operatio aut effectio ineſt, neque actualis cauſalitas finis in illa eſſe poteſt:neque ēt eſt in intellectu,vt per ſe conſtat:ergo intelligi nō poteſt talis cauſalitas finis ante omnem actum voluntatis.Et confirmatur primo,quia finis non cauſat in actu,niſi agens ēt actu efficiat, nam, vt dixit Ariſt.3,Metaph.ca.2.text.3.*finis & id cuius gratia, alicuius actionis eſt finis*: & ideo dixit idem Ariſt. 1. de Generat.c.7. ceſſante actione ſiſtere ēt finalem cauſam: ergo eodem modo prius tempore, quam actio agentis inchoetur, non poteſt eſſe in actu ſecundo cauſalitas cauſæ finalis,ſed antequam uoluntas eliciat actum,nulla cauſa efficiens mota à fine C aliquid actu agit, & è contrario nihil etiā actu fit propter finem: ergo neque ipſe finis aliquid actu cauſat in uoluntate.Vltimo confirmatur declarando rem ipſam,nam antequā voluntas moueatur eliciendo proprium actum,ſolum eſt obiectum bonū ſeu finis repræſentatus per cognitionem ſeu iudicium intellectus:in voluntate autem nihi eſt quod antea non eſſet:ergo in toto illo tempore nulla eſt excitatio diſtincta à iudicio: ipſum autem iudiciū non eſt cauſalitas, ſed ſufficiens approximatio finis vt cauſare poſſit: ergo non poteſt intelligi cauſalitas finis in actu poſita ante actum voluntatis. Maximè cum neque illa cauſalitas verſari poſſit circa ipſam potentiam, cum ipſa nondum aliter ſe habeat, ſed immutata maneat, neque circa actum D ipſius voluntatis,cum ille nondum ſit.

VI. Dicet fortaſſe aliquis, has rationes concludere, hanc cauſalitatem finis eſſe aliquid nouum in ipſa voluntate,quod ſit proprius actus elicitus ſeu conſenſus liber eius:nihilominus tamen eſſe poſſe nouum aliquem modum ſe habendi,vel vt clarius dicamus,eſſe aliquem ſimplicem effectum, per quē ſit actualiter & vitaliter propenſa in finem, vt illū amet, vel intendat. Sed hoc non eſt conſtanter dictum in illa ſententia,nam talis effectus,quacunq; ratione fingatur in uoluntate, non poteſt eſſe non elicitus ab illa, alias non poteſt eſſe uitalis motio aut affectio ſed erit qualitas aliqua per modum habitus vel actus primi, quæ nulla ratione fingi aut cogitari poteſt, vt ſatis probant rationes hactenus E factæ.Si autem ille motus eſt elicitus à uolnntate, ille eſt quidam actus voluntatis: non ergo datur cauſalitas finis ante actum uoluntatis.

VII. Quod ſi dicatur,illum actum eſſe imperfectum, & per modum velleitatis,vt vocant,ſecundam autem ſententiam,quam examinamus,eſſe intelligendam de perfecto actu & conſenſu.Contra hoc obſtat primo,quod ille actus,qualiſcunq; ſit, eſt quidā effectus ipſius finis:ergo non eſt cauſalitas finis: vel ſi in illo diſtingui pōt cauſalitas ab effectu, idē dici poterit de primo actu perfecto & conſummato, neque erit neceſſariū recurrere ad talē actū imperfectū. Obſtat ſecundo,quia cauſalitas quā finis exercet circa talem actū in illo habet ſuū propriū effectū,& ideo illa non eſt cauſalitas propria & neceſſaria ad alium actū conſummatum & perfectū, quam inquirimus,ſed ſolum erit occaſio & diſpoſitio quædam ad illum vlteriorem effectum. Tandem obſtat, quia vel ille actus ſimplex eſt neceſſarius,aut liber:ſi eſt liber,ergo neq; ſemper reſultat ex ſufficienti propoſitione finis, vt illa opinio dicebat:neq; ēt oportet, vt ſēper antecedat ante effectionē conſummati actus amoris,uel intētionis finis: nō eſt ergo per ſe neceſſarius ad cauſalitatē finis:neq; in illo pōt talis cauſalitas conſiſtere.Si vero ille actus naturaliter fit,& abſq; libertate, multo minus eſſe pōt per ſe requiſitus ad cauſalitatē finis circa actū liberū & perfectum:huiuſmodi enim actus vel motus imperfecti inſurgunt in nobis ex cōiunctione appetitus, vel ex aliqua ſuperiori cauſa præueniente deliberationē noſtram, & ideo ſolum ſunt vtiles vel neceſſarij hi actus,ſuppoſita aliqua imperfectione noſtra, per modū diſpoſitionis vel excitationis; nō vero quia per ſe ſint ad cauſalitatē finis requiſiti. Vnde in angelis, in Chriſti anima,in B.Virgine,& alijs fuit perfectus modus operandi ex cauſalitate finis, abſque huiuſmodi actib.

Tertia ſententia proponitur, & ſuadetur.

VIII. Est ergo tertia ſententia, quæ conſtituit etiam hanc finis cauſalitatem in motione Metaphorica. Addit vero, huiuſmodi motionem non poni actu ſecundo,niſi quando uoluntas ipſa in actu ſecundo mouetur,& quando ſic ponitur,in re non eſſe aliquid diſtinctum ab ipſomet actu voluntatis. Sed ſicut ſupra dicebamus,vnam & eandem actionem prout fluit ab agente,eſſe cauſalitatem eius: vt vero ineſt materiæ,eſſe etiam cauſalitatem eius: circa formam:ita aiunt vnam & eandem actionē uolūtatis cauſari à fine & à volūtate ipſā, & prout eſt à uoluntate,eſſe cauſalitatem effectiuam,prout vero eſt à fine, eſſe cauſalitatem finalem, & priori ratione eſſe motionem realem ac propriam, quia talis actio manat à potētia, vt à proprio principio Phyſico, poſteriori autem ratione eſſe motionem Metaphoricā,quia manat ab obiecto alliciente, & trahente ad ſe voluntatem.Hæc ſententia ſumitur ex D.Th.citatis locis,& 1.2.q.9.ar.1. vbi ait finem mouere Metaphorice voluntatem, ſentiens in hoc conſiſtere cauſalitatem eius, quamuis non ita expreſſe id declaret.Tamen ex lib.1.cont.Gent.c.75. art.5.id clarius ſumi poteſt,ait enim D.Th.*cauſalitatem finis in hoc conſiſtere, quod propter illum alia deſiderantur*. Ex quibus verbis colligo deſiderium ipſum,quo aliquid propter finem deſideratur,quatenus eſt à fine,vocari à D.Tho.cauſalitatem finis. Rurſus quod cauſalitas finis in hac motione Metaphorica conſiſtat,communis eſt loquēdi modus apud authores,vt patet ex Auicen.lib.6.ſuæ Metaphyſ.tract.5.c.5.Alberto.5.Metaph. tract. 1.c.3. & Heruæo quodlib.2.q.1.& clarius.q. 8.§. Ad rōnes. Sonc.5.Metaph. q.2. Sumitur etiam ex Alenſi 1.p. q.17.membr. 3. Nullus tamen ita clare & expreſſe prædictam declarauit ſententiam,ſicut Ocham in 2.q.3. art. 2. vbi ait,cauſationem finis eſſe mouere efficiens ad agendum:illud autem *mouere*,non eſſe aliud niſi ipſum finē amari ab agente, uel aliquid propter ipſum. Vnde inferius reſpondens ad quoddam dubium,ait, non eſſe prius tempore cauſationem finis quam motionem agentis, ſaltem per amorem aut volitionem qua vult effectum exequēdum propter finem,vel finem ipſum propter ſe.

IX. Ratione videtur ſatis probari hæc ſententia impugnationibus aliarum, & à ſufficienti partiū enumeratione, quia nihil aliud cogitari poteſt, quod ſit cauſalitas finis:neque ēt eſt aliud neceſſariū, vt intelligatur uoluntas moueri a fine in finem, & ut actus eius habeat depēdentiā à fine vt finis eſt: ergo

eo

in eo tantum,quod hæc ſententia affirmat,conſiſtit A
hæc cauſalitas.Confirmatur ac declaratur à ſimili, nã actus potentiæ cognoſcitiuæ pendet,& ab obiecto,& à potentia: vnde cauſalitas tam obiecti quam potẽtia nihil aliud eſt, quã ipſamet actio quatenus fluit ab obiecto,& à potentia,nam vt eſt ab obiecto, dicit cauſalitas eius, vt vero eſt à potentia, eſt cauſalitas illius:ſic igitur actio voluntatis ſimul ac fit, neceſſariò pendet à voluntate,& à fine:illa ergo eadem actio quatenus eſt à voluntate,eſt dependentia actiua ab illa,quatenus vero eſt à fine,eſt depẽdentia finalis.Eſt.n.quoad hoc diuerſitas inter finem,& obiectum potentiæ cognoſcentis, nam obiectũ potentiæ cognoſcitiuæ concurrit efficienter ad actum eius,mediãte aliqua forma reali, qua illi coniungitur,vel per ſuammet entitatem,ſi per illam poſſit ei
vniri: bonum autem voluntati propoſitum, ſolum B
finaliter concurrit ad actum eius,quia ſolum mouet metaphoricè attrahendo,propoſitum per cognitionem,etiamſi aliter in re non exiſtat.

Quarta ſententia reÿcitur.

X. Vide Fonſecã lib.5. Metaph. q.13.

SVnt vero qui dicant, hanc cauſalitatem finis nõ eſſe actionem volũtatis,vt dependentem à fine, ſed econtratio eſſe ipſummet finem per intellectũ obiectiuè propoſitum,vt influentem in ſuo genere, ſeu concurrentem ad actum voluntatis.Quod ſi inquiras,quid ſit concurſus ille, vel quid addat ſupra ipſum finem,reſpondent nihil ei intrinſecum addere,ſed cõnotare actualem dependentiam effectus à tali cauſa.Sed, licet hic modus dicendi in hoc cum
præcedenti conueniat,quod in hac cauſalitate nul- C
lam aliam rem interuenire dicit pręter ipſum finem voluntati obiectum medio intellectu, & actum vel affectum inde reſultantem in voluntate,& denominationes inde inſurgentes, quibus,& finis dicitur cauſare actum,& actus pendere à fine,nihilominus tñ in eo diſplicet,quod ipſum finem dicit eſſe ſuam cauſalitatem, ſeu concurſum ſuum ad actum, quia concurſus nunquam ſignificat cauſam ipſam, ſed aliquid quod proximè profluit à cauſa in ſuo genere,quo cauſet effectũ,ſiue illud diſtinguatur aliquo modo in re ipſa ab effectu,ſiue tantum ratione,quatenus concipitur, vt quo, & quod. De qua re diximus ſuprà tractando de cauſalitate cauſæ efficien-
tis,eſt autem eadem proportionalis ratio de finali. D
Imò in hac eſt quodammodo maior ratio, quia finis interdum cauſat non exiſtens actu, ſed tantum obiectiuè in intellectu.

XI. Sed aiunt etiam nõ eſſet neceſſarium, vt concurſus finalis cauſę realiter exiſtat,quãdo ipſa actu cauſat,ſed ſatis eſſe,ſi exiſtat obiectiuè. Hoc tamen nõ recte dicitur, quia eſſe obiectiuè tantum eſt cognoſci:at vero vt cauſa finalis actu cauſet,non eſt neceſſe concurſum eius actu cogitari aut cognoſci, ſed ſufficit cogitare de bonitate talis cauſę,& econuerſo, quamuis ille cõcurſus ſit in eſſe obiectiuo ꝑ formalem ac expreſſam cogitationẽ de illo, & de eius conuenientia,id ſatis non eſt,vt effectus ponatur in voluntate,vt per ſe cõſtat,quia ſtante tota illa cogitatione poteſt voluntas non moueri.Igitur licet cau-
ſa finalis ſecundum ſuum eſſe,aut,bonitatem ſuam E
ſit tantũ obiectiuè in intellectu, tamen vt actu cauſet,oportet vt actualis concurſus eius in re ipſa ponatur,quia hic concurſus in re nõ eſt aliud à dependentia effectus à ſua cauſa,vt autem cauſa actu cauſet oportet vt effectuș in re ipſa actu cauſetur,ergo, & quod dependeat realiter a cauſa,ergo,& quod cõcurſus actualis, ſeu, quod idem eſt, dependentia actualis in re ipſa exiſtat,& nõ tãtum in intellectu, imò hoc poſterius eſt impertinens. Quia vero hæc dependentia huius effectus cauſę finalis ab illa ſolũ conſiſtit in intrinſeca quadam habitudine ad talem cauſam, quæ habitudo in re ipſa exiſtere poteſt, & terminari ad cauſam,vt exiſtentem tantũ obiectiuè in intellectu,inde eſt,quod poſſit cauſa finalis actu cauſare exiſtens tantum obiectiuè,nõ poſſit aũt cauſare actu,niſi cauſalitas eius exiſtat realiter,per habitudinem ad ipſam cauſam obiectiuè exiſtentem.

Tertia ſententia eligatur,& reſoluitur quæſtio.

VNde ex impugnatione huius vltimæ ſententiæ XII.
magis explicata, & confirmata manet tertia, quæ ſine dubio vera eſt, & optimè ſatisfacit quoad hũc effectũ,quem finis habet intra voluntatem creatam,& quoad cauſalitatem eius. Neq; contra illam quicquam obſtat obiectio ſuprà facta, quod actus voluntatis potius eſt effectus,quam cauſalitas finis. Nam in primis in ipſomet actu volũtatis poſſumus diſtinguere actionẽ ab actu, & actum dicemus eſſe effectum,actionem vero quatenus in ſuo genere eſt à fine,eſſe cauſalitatem eius,ſicut proportionaliter dicendum eſt de cauſalitate effectiua.Deinde etiam ſi in illo actu non diſtinguãtur ex natura rei illę duę rationes, ſed fingatur eſſe pura actio, nihilominus non repugnat,vt eadem res, quæ eſt effectus cauſæ, in eo genere,in quo eſt effectus,ſit etiam cauſalitas, quando ille effectus eſt ipſamet actio, ſufficitq; diſtinctio rationis,vt diſtinguantur per modum cauſalitatis, vel per modum effectus, ſicut in cauſalitate actiua manifeſte conſtat.

XIII. Difficilius videri alicui poteſt,quod eadem omnino res,ſeu realis modus ſiue vlla diſtinctione in re ſit cauſalitas finis,& efficiens,cum tamen iſtæ cauſæ diuerſarum rationum ſint. Sed ſi conſiderentur ſuperius dicta de cauſalitatibus aliarũ cauſarum, ceſſabit admiratio.Nam etiam eadem vnio diuerſis reſpectibus eſt cauſalitas materiæ,& formæ, licet illæ cauſæ diuerſarum rationum ſint:imò eadem mutatio vt eſt actio,eſt cauſalitas agentis,vt vero eſt paſſio,eſt cauſalitas materiæ, quamuis actio, & paſſio re non diſtinguatur,& ſimiliter eadem actio diuerſis reſpectibus eſt cauſalitas primæ cauſæ, & ſecundæ. Et ratio eſt,quia vna, & eadem actio per ſe ipſam poteſt immediatè cauſari à multis cauſis, ab vnaquaque in ſuo genere: atque ita mediante illa, cauſatur effectus ab eiſdem cauſis,ideoque per comparationem ad vnam quamq; earum eſt cauſalitas vnicuiuſque,& econtrario eſt propria dependentia talis effectus à tali cauſa.

XIV. Altera difficultas explicanda manet, quia licet hæc rõ explicãdi cauſalitatem finalẽ ſatisfacit quoad actus elicitos à voluntate creata, nõ tamen ſatisfacit quoad actiones imperatas,& effectus exteriores ſeu tranſeũtes (vt interim omittamus voluntatẽ diuinã,& actiones naturalium agẽtium, de quibus infrà dicturi ſumus) videtur ergo,ſuperiorem ſententiam,& doctrinam non poſſe applicari ad prædictas actiones:& effectus,quia cauſa finalis non mouet metaphoricè potẽtias ſubiectas volũtati,ſed ſolum ipſam voluntatem,quæ poſtea nõ finaliter,ſed effectiuè mouet aut applicat inferiores potentias ad actiones earum: ergo finis vt ſic nullam propriam cauſalitatem habet in has actiones,vel illa non conſiſtit in tali motione Metaphorica.

XV. In hac re in primis ſtatuendum eſt effectus exteriores,qui per has actiones producuntur,in tantum eſſe poſſe effectus cauſæ finalis,in quantũ actiones, per quas fiunt,cauſantur aliquo modo in ſuo genere à cauſa finali, & ab ea pendet,quia, vt ſuprà cum Ariſtotele dicebamus,cauſa finalis non cauſat actu, niſi quãdo agit actu aliquid propter finem.Vnde ſicut effectus factus ab agente,ſi ab eo non pendet in conſeruari,ſed tantum in fieri,ceſſante actione iam nõ cauſatur,ſed cauſatus eſt,ita idem effectus prout eſt cauſatus à fine,propter quem factus eſt, ceſſante

Zz omnino

omnino actione agentis propter finem,iam nõ cauſatur à fine,ſed cauſatus eſt,& manet ordinatus in finem,vel per intrinſecam habitudinem ſeu propenſionem,vel extrinſecam denominationem ſeu relationem ab actione præterita.

XVI. Relinquitur ergo tota difficultas circa actiones imperatas,nã eo modo, quo illæ cauſatæ fuerint à fine,erũt cauſalitates eiuſdẽ finis reſpectu effectuũ ſeu terminorum,nam per illas pendebunt huiuſmodi effectus à cauſa finali, & ſolum ratione illarum dicentur fieri per propter talem finem.

XVII. De ipſis ergo actionibus imperatis dici põt,quãuis phyſicè, & ſecundum entitatẽ actio externa ſit diſtincta ab interiori actu voluntatis,tamen in rõne actionis, & in ordine ad cauſalitatẽ finis habere rõnem vnius,& ab eadẽ cauſalitate ſeu Metaphorica motione oriri,quia finem,v.g.metaphoricè mouere ad volendũ ſcribere,& ad ſcriptionẽ ipſam,nõ ſunt duo,ſed vnũ,& idẽ,quia illa duo ita ſunt connexa, vt ſeparari non poſſint,loquor.n.de volitione,q̃ eſt per modũ vſus, & proxime imperat actionem externam ſcribendi.Vnde vlterius dici poteſt, cauſalitatem finalem,quam diximus eſſe in actu interiori, & cum ipſa actione elicita identificari, eſſe ſimul cauſalitatẽ ipſius actus interioris, & exterioris,qui cũ illo neceſſariò cõiungitur,quamuis diuerſo modo,nam reſpectu interioris ſe habet proximè,& intrinſecè,reſpectu vero exterioris,magis extrinſecè, & remotè.Neque propter hãc rationem dicetur finis cauſa per accidens externæ actionis, cũ oĩno neceſſariò ac per ſe ſequatur ex cauſalitate eius,& ipſe ita moueat volũtatem,vt ſimul, & per modũ vnius moueat ad executionem actionis imperandæ à voluntate.Neq; etiam obſtat,quod huiuſmodi cauſalitas nihil addat actioni exteriori,niſi denominationem extrinſecam, quia talis actio non dicitur effectus finis ſolũ,quia illa denominatio extrinſeca eſt à fine,ſed quia ipſamet actio prout hic,& non ſit,re vera procedit ex motione finis in ſuo genere,etiamſi poſſit illa actio exterior phyſicè, & entitatiuè ſũpta,fieri abſq; illa motione Metaphorica, & ꝓpria cauſalitate finis,quia ſolum mediante actione interna à tali cauſa procedit. Eò vel maximè, quod hæc cauſalitas quodãmodo eſt moralis & quaſi artificioſa, & intellectualis, & ideo nõ eſt in oĩbus æquiparãda cũ cauſalitate efficiẽtis,quæ eſt magis Phyſica, & realis.Atq; ita ſimul rñſum eſt difficultati tactæ in fine ſectionis præced. & in hunc locum remiſſæ.

XVIII. Vltimò addi poteſt, ipſam actionem imperatam eo modo,quo hic,& nũc à tali agente progreditur, eſſe,& effectum cauſæ finalis per modũ actionis, & cauſalitatem eius reſpectu rei factæ propter illũ finem per eandem actionem,nam illa mediante pendet ille effectus à tali fine,& nihil aliud eſt eſſe cauſalitatem,quã eſſe quaſi viam, qua pẽdet effectus à cauſa in tali genere cauſæ. In hac autẽ dependẽtia nõ eſt conſiderandus effectus quaſi materialiter, vt eſt talis res;ſic enim non ſemper requiret illam dependẽtiam per talem cauſalitatem,vt per ſe neceſſariam ad ſuum eſſe,ſed conſiderandus eſt formaliter,quatenus eſt effectus hic, & nunc tali modo factus, & quõ neceſſariò includit ordinem ad talem actionem,& ad modum agendi talis cauſæ.Atq; ita hæc reſponſio ferè coincidit cum præcedente, & vtramq; melius explicabimus inferius, declarando cauſalitatem finalem in effectibus Dei.

SECTIO V.

Quænam ſit in fine proxima ratio finaliter cauſandi.

I. SEnſus præſentis quæſtionis ex ſuperiori conſtat, non.n.inquirimus rationem cauſandi,quatenus A dicit cauſationem in actu ſecundo,ſed quatenus dicit actum primum quaſi formalem, conſtituentem cauſam finalem prixime aptam, & ſufficientem ad cauſandum.Sicut enim in cauſa efficiente diſtinguimus rẽ,quæ cauſat,à proxima ratione cauſandi,ita in finali videtur neceſſarium,quia eadẽ omnino res põt eſſe,& principium efficiens, & cauſa finalis, & formalis,oportet ergo,vt ſub diuerſis rationib.hęc munera exercet;ergo illa ratio ſub qua exercet munus cauſæ finalis,erit,quæ proxime conſtituit finalem cauſam,quaſi in actu primo.

Reſolutio quæſtionis.

II. DE hac igitur re communis conſenſus Doctorũ oĩum eſſe videtur,bonitatem eſſe proximã rõnẽ, B ſub qua finis mouet;atq; ita illam eſſe, quæ conſtituit finalem cauſam,dans illi (vt ita dicam) virtutẽ ad cauſandum.Ita ſentit D.Thom.1.2.q.1.art.1. & latius 3.cont.Gent.c.2.& 3.Vbi oſtendit,idem eſſe operari propter finem,quod operari propter bonum,& 1.p.q.5.art.4.probat bonum habere rationem finis,& ibidem ſolutione ad ſecundum de hac cauſalitate declarat illud Dionyſij.cap.4.de diuin.nom *Bonum eſt diffuſiuum ſui*,nimirum,finaliter attrahendo,& alliciendo voluntatem.Eadem doctrinam hẽt Alex.Alenſ.1.p.q.17.mẽb.3.& q. 34.mẽb.1.ſumptaque eſt ex Ariſt.2.Phyſ.cap.3. text.31.vbi dicit finem,& bonum eſſe idem,quod etiam repetit 5.Metaph.cap.2.& lib.1.Ethic.cap.7.ait,*id eſſe vnicuique bonum,cuius gratia cætera operatur*;idem lib. C 1.Ethicor.ad Eudemũ ſub finem.Ratio aũt eſt,quia cauſalitas finis conſiſtit in motione Metaphorica voluntatis,qua illam ad ſe allicit,nihil autem ad ſe allicit volũtatem,niſi quatenus bonum eſt:ergo bonitas eſt ratio mouendi voluntatem,ergo etiam eſt ratio,ſeu principium cauſandi finaliter. Minorem ſuppono,vt certam ex communi conſenſu Theologorum,& Philoſophorum,dicentium voluntatem non poſſe ferri in aliquid,niſi ſub ratione boni,iuxta illud,*Bonum eſt,quod omnia appetunt.*

Malum vt malum poſſitne cauſa eſſe finalis.

III. SEd occurrit ſtatim controuerſia cum Ocham,& alijs Nominalibus,dicentibus poſſe voluntatem D ferri in malum ſub ratione mali. Ita Ocham in 3.q. 13.dub.3.Inclinat etiam Scotus in 1.d.1.q.4.circa finem, & in 2.d.43.q.2. Ex quorum aſſertione plane ſequitur, malum vt malum poſſe etiã metaphoricè mouere voluntatem,& conſequenter habere cauſalitatem finis,nam ſi malum poteſt propter ſe amari, etiam poterunt alia amari propter ipſum,ſi ad illud obtinendum neceſſaria,& vtilia ſint.Atq; ita fiet,vt non ſit bonitas adęquata ratio,& virtus finis ad cauſandum finaliter,ſed erit entitas, vel aliquid huiuſmodi, vt Ocham ſignificat.

IV. Veruntamen hæc ſententia antiquata eſt: & ab Scholis meritò reiecta, vtpote repugnans cum Ariſtotelis,Dioniſij,Auguſtini,D.Thom.& omnium recte ſentientium conſenſu, vt patet ex Ariſtot. lb.1. E Ethic.c.1.Dionyſ.c.4.de diuin.nom.Auguſt.2.Confeſſ.capite 5.& 8.S.Thoma 1.2.q.8.art.1.& reliquis Theologis in 2.d.43. Henric.quodlib. 1.q.17.Vide etiam Greg.Niſſ.lib. de Opificio hominis, c. 20. & Damaſc.lib.2.de fide,c.22.Horum.n.omnium axioma commune eſt,*Niminem ad malum intendentem operari.*Eſtque id experientia euidentiſſimum.Et ratio eſt,quia eſſet inordinatiſſimè inſtituta voluntatis facultas,ſi in malum qua malum eſt,ferri poſſet. Quid enim magis inordinatum eſſe poteſt, quam velle malum quia malum eſt? voluntas autem nihil poteſt appetitu elicito velle,niſi quod ſit conſentaneum alicui naturali inclinationi ipſius voluntatis quia ex tali inclinatione naſcitur omnis appetitio elicita,

elicita, ſaltem naturalis, quia omnis appetitio hu- A
iuſmodi refertur ad obiectum adæquatum,& pro-
portionatum voluntati,vel aliquam partem eius ,
naturalis autem inclinatio voluntatis eſt ad totum
illud obiectum: ſi ergo voluntas poſſet moueri per
prium actum in malum vt malum, naturalis etiam
inclinatio eius eſſet ad malum vt malũ: eſſet ergo
ipſa naturalis inclinatio inordinata. Hoc autem
omnino repugnat, tum quia ab optimo auctore ſa-
pientiſſimè inſtituta,tum etiã,quia eſſet ſibi ip ſi re
pugnans.Nam voluntatis finis ſeu inſtitutio eſt,vt
per eam homo quærat conuenientia ſibi , & fugiat
diſconuenientia , ſi ergo accepiſſet inclinationem
ad tendendum in diſconueniens, quatenus diſcon
ueniens eſt,formaliter & directè ſibi ipſi, & ſuo fi-
ni repugnaret,& ideo rectè dixit Damaſc.lib.2.ca. B
22.*Voluntas fertur ad agendum in illis rebus, quæ na
turæ conſentaneæ ſunt.* Vt Senec.lib.4.de Beneficijs,
c.17.dixit: *Nec quiſquam tantum à naturali lege de-
ſciuit,& hominem exuit,vt animi cauſa malus ſit.*
V. Et confirmatur,nã impoſſibile eſt, vt intellectus
aſſenſum præbeat falſo quatenus falſum eſt : ergo
& quod voluntas proſequatur malũ quatenus ma
lũ eſt.Patet conſequentia,quia ſicut comparatur in
tellectus ad verum,ita voluntas ad bonum:tantaq;
eſt ex terminis ipſis repugnantia inter proſecutio-
nem & malũ, quanta eſt inter aſſenſum & falſum .
Tũ ẽt, quia ſi intellectus non põt iudicare aſſentiẽ
do falſo:ergo non põt iudicare malũ vt malum ha-
bere vnde ametur,nã ideſt euidenter,& ex ipſis ter
minis falſum,& repugnans omni intellectui.Cuius
ſignum apertum eſt (vt obiter ſoluamus omnia ar- C
gumenta,quę contra fieti ſolent) quia nunquam iu
dicamus eſſe amandum.vel proſequẽdum aliquid,
quod alias malum eſſe cognoſcimus,niſi,quia iudi
camus commodum vel ad delectationem, vel ad
vindictam ſumendam vel ad aliam ſimilem vtilita
tẽ.Ergo nec voluntas põt ferri in malũ, vt tale eſt ,
ſeu quod tm̃ cognoſcitur eſſe malũ. Patet cõſequẽ
tia,quia,vt inferius dicetur,voluntas non põt mo-
ueri , niſi medio iudicio rationis , quo ſufficienter
proponatur aliquid,vel appetendũ,vel appetibile.
VI. Atque hinc tandem ſumitur ratio, quæ ad rem ,
de qua agimus,ſpectat,quia in malo ut ſic , quate-
nus malũ eſt , nihil eſt quod poſſit apprehendi aut
exiſtimari vt ſufficiens rõ, ob quã voluntas mouea D
tur.Nam vel in malo conſideratur malitia,vel enti
tas quæ malitiæ ſubeſt.Malitia per ſe ac formaliter
ſumpta nihil habet,quo uoluntatem alliciat,vel at
trahat,quia ipſa nihil eſt,vt in ſuperiorib.diximus.
Entitas aũt, quæ malitiæ ſubeſſe põt,aliquid boni-
tatis habet:vnde ſi appetitũ mouet, ideſt,rõne bo-
nitatis.Et confirmatur,nã in electione mediorum ,
impoſſibile eſt voluntatem eligere aliquid vt me-
dium ad finem,eo quod ſit diſconueniens , vel im-
pediat ad conſecutionem finis , quod eſſet eligere
malũ oppoſitum bono vtili ſub ratione mali : ergo
in intentione uel amore finis impoſſibile eſt,quod
feratur in aliquid vt in finem,eo quod per ſe ſit diſ
ſconueniens,quod eſt uelle ſub ratione mali oppo-
ſiti bono propter ſe appetibili.Antecedens uidetur
per ſe notum ex terminis:qui enim intelligi põt,vt E
aliquis ex intentione finis eligat,quod repugnat fi
ni,quatenus tale eſt?nã eſſet hæc contradictio in ip
ſa voluntate. Quin potius docent oẽs,qui rectè ſen
tiunt,quando vnicum eſt medium vtile ad finẽ, fie
ri non poſſe,quin voluntas illud eligat,'ſi vere & ef
ficaciter intendit finem , multò ergo impoſſibilius
eſt,ut eligat mediũ inutile qua tale eſt. Prima vero
conſequentia probatur,quia tm̃ repugnat malũ, vt
in ſe malũ eſt,intentioni,ſicut inutile ut inutile,ele
ctioni:nã ſicut electio inutilis, ut inutilis repugnat
intẽtioni finis,ita intẽtio mali,ut per ſe mali repu-
gnat naturali,& adæquatæ propẽſioni uoluntatis.

Indifferens vt ſic poſſitne cauſa eſſe finalis.

DIces , hæc argumenta ſatis probare & malũ , VII.
vt malum non poſſe finaliter cauſare , & bo-
num vt bonum poſſe, non tamẽ probare ſolum bo
num poſſe habere huiuſmodi cauſalitatem,aut bo
nitatem eſſe adæquatam rõnem finaliſandi . Quia
inter bonum & malum poteſt dari indifferens , vel
re ipſa,vel ſaltem præciſione mentis , quatenus rõ
entis aut veri, præciſa ratione boni conſiderari po
teſt:ergo hæc poteſt eſſe ratio ſufficiens ad mouen
dum appetitum,& conſequenter ad finaliter cauſã
dum.Reſpondeo,in re dari quidem poſſe ens indif
ferens ſecundum aliquam rationem boni , non ta-
men ſecundum omnem , quia non poteſt ens non
eſſe bonum, atque ita quando ens ſub aliqua ratio
ne indifferens uoluntatem mouet, non mouet illã
quatenus indifferens eſt,ſed quatenus aliquam ra-
tionem boni habet.Quod ſi contingat aliquod ens
ſub omni ratione boni eſſe indifferens reſpectu ap
petentis,ideſt,vt nec ſit honeſtum , nec turpe , nec
iucundum , nec moleſtum , neque naturæ conue-
niens,neque diſconueniens (quod fortaſſe non po
teſt inueniri) tamen illo poſito,tale ens non poſſet
habere cauſalitatem finalem in uoluntate , quia
nullam conuenientiam,aut conformitatem habe-
ret cum illa , uoluntas autem cum ſit eſſentialiter
appetitus,non inclinatur niſi in conueniens ut tale
eſt:unde cum ratio entis de ſe ſit indifferens ad ra-
tionem conuenientis & diſconuenientis appeten-
ti,non eſt de ſe ſufficiens ad mouendum appetitũ .
Quod ſi interdum uideatur ens aliquod mouere
uoluntatem ſolum,quia non exiſtimatur diſconue
niẽs,ideo eſt, quia in omni ente apprehenditur in-
eſſe aliquid bonitatis,& perfectionis, quæ ſi aliun
de non habet diſconuenientiam , hoc ipſo ratione
ſuæ perfectionis exiſtimatur conueniens.
Imò, quia id, quod eſt in ſe bonũ, poteſt eſſe uel VIII.
conueniens, uel diſconueniens homini , ideo non
quæcunq; bonitas, ſed ſecundum aliquam conue-
nientiam ad appetentem eſt ſufficiens ratio finali-
ſandi.Propter quod dixit Ariſt.8.Ethic.c.5. *Amabi
le quidem bonum,vnicuiq; aũt propriũ.* Quod quõ in
telligẽdum ſit , longam & Theologam poſtulat di
ſputationem,tum propter amorem amicitiæ , tum
maximè propter amorem Dei ſuper omnia. Nunc
breuiter tantum notetur,bonum proprium non de
bere intelligi ſolum illud, quod cedit in proprium
commodum,ſed ſimpliciter quod per ſe decet,aut
eſt conſentaneum naturæ appetentis . Quo ſenſu
comprehenditur omnis finis,etiamſi ad perfectiſ-
ſimum amorem amicitiæ pertineat.
Rurſus dicet aliquis,uoluntas nõ ſemper moue IX.
tur à fine ad obtinendum aliquid , ſed ſæpe etiã ad
uitandum aliquid, ſed ad hoc mouetur à fine rõne
malitiæ:ergo non ſolum bonum,ſed etiam malum
ut malum poteſt habere aliquam cauſalitatem fina
lem in uoluntate.Reſpondetur,quando mobile re
cedit ab uno termino,ut ad alium accedat,terminũ
à quo non eſſe finem illius motus,neq; excitare mo
bile (loquimur Metaphoricè) ut à ſe recedat,ſed fi
nis eſt terminus ipſe,ad quem mobile fertur,& ſi fi
naliter excitari poſſet,ab illo tãtum traheretur , &
conſequenter rões illius ab alio termino recede-
ret.Sic ergo voluntas propriè à bono tantum moue
tur vt à fine,a quo trahitur, vt ad ſe accedat p amo
rem,intentionem,&c.inde vero ſequitur receſſus à
malo,quæ non tam eſt motio in finem, quam quid
conſequens ad tendentiam in finem , & quaſi quod
dam medium ad obtinendum finem . Vnde ad il-
lum met actum,qui eſt odium mali,non mouet, ma
lum , niſi in virtute boni , quia non habetur odio
malum,niſi ratione boni amati,& ita etiam in illo

actu dici poteſt bonitas ratio mouens ad odio proſequendum malum oppoſitum. Nam odiſſe malũ ſub ratione mali, nihil aliud eſt, quam odiſſe illud, quia priuat bono, & ita bonitas eſt illic ratio principaliter mouens, ſicut in ſimili dicemus paulò inferius de electione mediorum.

X. Tandem dicet aliquis: Interdum minor bonitas plus mouet voluntatem, vt amet, quã maior malitia vt recedat, & econuerſo minor malitia interdũ plus mouet ad fugam, quã magna bonitas ad proſequendum finem: ergo eadem ratione fieri põt, vt voluntas recedat à bono quatenus bonum eſt, ſeu etiam ſi non ſit malum, & econuerſo, vt feratur in malum, etiamſi non ſit bonum, quia, vt Dialectici aiunt, ſicut ſimpliciter ad ſimpliciter, ita magis ad magis, & econuerſo. Reſpondetur, ſicut ſolum bonum põt mouere voluntatem, ita ẽt ſolum maius bonum, quantum eſt de ſe magis mouere, dummodo ſufficienter propoſitum ſit. Quod autem voluntas interdum non ſic moueatur, prouenit ex libertate ipſius volũtatis. Hæc verò nõ ſufficit, vt feratur in malum ſub ratione mali, tũ quia libertas nõ poteſt exerceri extra obiectũ voluntatis, tum ẽt, quia hoc ipſo, quod volũtas feratur in malũ ad experiendam ſuam libertatem, iam non fertur ſub ratione mali, ſed ſub aliqua ratione vtilis. Quanquam hoc experimẽtum libertatis ſemper ſupponit in obiecto ſufficientem rationem boni vel mali, quæ ex parte illius fundare poſſit huiuſmodi vſum libertatis. Ad hunc aũt vſum, ſi ſit tantũ quoad exercitiũ, ſufficit, vt vel bonitas obiecti, vel actus ipſe, ſeu dilectio eius nõ exiſtimetur neceſſaria, vt in ſuperioribus traditum eſt, cum de liberis cauſis ageremus.

XI. Vndelicet bonum quantum eſt ex ſe, efficacius ſit in ſuo genere ad finaliter cauſandum, quia tamẽ actu cauſare non poteſt, niſi voluntas ipſa ſe moueri ſinat, ſeu cooperetur in ſuo genere motioni eius, quod pro ſua libertate põt non facere, ideo ex hoc capite accidere põt, vt minus bonũ actu cauſet finaliter, prætermiſſo maiori bono. Quod tñ facere non poſſet, ſi nullã haberet bonitatẽ, quia iã tunc oĩno deeſſet ratio cauſandi, ſine qua non ſufficit libertas voluntatis, vt moueatur, quãuis vt non moueatur, ſufficiat (vt dixi) carentia vel negatio boni neceſſarij, ẽtſi malũ non ſit. Secus vero erit, ſi vſus libertatis non tantum ſit quoad exercitium, ſed ẽt quoad ſpecificationem per actum contrariũ odij, aut ſimilem, nã tunc neceſſe eſt, vt aliqua ratio mali in obiecto appareat, nã odium proprie ſumptũ, ſolum circa rationem mali verſari poteſt.

XII. Dico ſecundò: Non tñ verũ bonũ, quod in re ſit aut eſſe poſſit, ſed ẽt bonũ apparẽs, ſeu tñ exiſtimatum põt eſſe ſufficiens vt finalem ſuã cauſalitatem exerceat. Ita docet D.Th. 1.2.q.8.ar.1. Conſtatque ſatis experientia, nã ſæpe mouetur homo ad inquirendum aliqua, quæ apparent bona, vel delectabilia, quæ re vera talia nõ ſunt. Quod ẽt in electione mediorũ eſt manifeſtũ, eligimus enim ſæpe, quod exiſtimamus eſſe vtile ad finem, quod poſtea experimur eſſe inutile, vel ẽt impediens. Ratio autem eſt, quia cauſa finalis non cauſat niſi cognita, vt infrà dicemus: quantũ autem ſpectat ad cognitionẽ, perinde ſe habet res, quæ exiſtimatur bona, ac ſi in re ipſa bona eſſet, quia idem iudicium de illa fertur, & æquè verum exiſtimatur, ac denique eodem modo repræſentatur ſeu proponitur voluntati.

XIII. Illud tamen videri ſolet difficile in hac cõcluſione, cũ cauſalitas finalis vera, & realis ſit, quomodo ratio tantum conficta aut exiſtimata poſſit ad hanc cauſalitatem ſufficere. Nã realis cauſalitas non poteſt oriri, niſi à principio reali, illa autem bonitas tantũ apparens nihil reale eſt, ſed fictũ potius: ergo nec põt realiter cauſare. Imò talis bonitas, cũ non ſit in rebus, ſed in ratione tantum, nõ videtur poſſe A ſufficiens ad mouendam metaphoricè voluntatẽ, nam voluntas non fertur, niſi in res ipſas quatenus bonæ ſunt.

XIV. Reſpondetur primò, hanc cauſalitatem finalem ita eſſe realem, vt fiat morali quodam, & intellectuali modo, per naturalem ſympathiã, quæ eſt inter voluntatem & intellectum, & ideo ad illam nõ requiri aliud eſſe reale in cauſa, niſi illud, quod ſufficit ad motionem inter has potentias per naturalẽ conſenſionem earum, & quia ad hoc ſufficit eſſe reale, vt repræſentatum in intellectu, etiamſi in re uerum non ſit, ideo etiam ad cauſalitatem finalem ſufficere poteſt apparens bonitas licet uera nõ ſit. Et hoc ferè eſt, quod D.Th. citato loco ait, appetitũ elicitum ſequi formam apprehenſam, & ideo ad B eius motionem ſufficere bonitatem apprehenſam, ſeu exiſtimatam, etiamſi vera non ſit.

XV. Addi vero ulterius poteſt, aliud eſſe loqui de bonitate, aliud de re bona, nam uoluntatem interdũ mouet res, quæ verè bona non eſt: quo ſenſu procedit concluſio poſita, ſcilicet interdum bonum tantum apparens finaliter cauſet. Nihilominus tamen dici poteſt, uoluntatem nunquam moueri, niſi à uera bonitate, nunquam enim mouetur, niſi uel à delectatione, uel ab honeſtate, uel à cõmodo naturæ, quæ omnes ueræ bonitates ſunt (omitto appetitũ boni in cõmuni, in quo non eſt deceptio.) Vnde in propria ratione formali, quæ mouet, nunquã etiã eſt deceptio, ſed hæc interuenit in applicatione huius rationis formalis ad hanc uel illam rem, & hac C ratione mouet quidem res, quæ apparet bona, ratio autem mouens non eſt apparens, ſed vera bonitas, quãuis tali rei falsò attribuatur. Vt v.g. ſi quis amat furtum, ut ex illo eleemoſynã faciat, mouetur quidem à bono exiſtimato, tamẽ à uera bonitate & honeſtate, ſcilicet ab honeſtate miſericordiæ, quã in tali actu eſſe exiſtimat. Et idem eſt cũ homo quærit aliquod obiectum, quod putat eſſe delectabile, in re tamen delectabile non eſt, nam ille verã quærit delectationem, & ab ea tantum mouetur, errat tamen illam applicando rei, in qua verè non eſt. In hoc ergo ſenſu dici poteſt, rationem cauſandi finaliter ſemper eſſe veram aliquam bonitatem, quamuis non ſemper ſit verum aliquod bonum, quia nõ ſemper apprehenditur talis bonitas, aut iudicatur D de re, in qua vere exiſtat.

XVI. Dico tertiò: Solum illud bonum, quod in ſe ſeu per ſe bonum eſt, eſt ſufficiens ad cauſalitatem finalem exercendam. Declaratur, nam bonũ, vt ſuprà tractauimus, tantum eſt aut honeſtum, aut delectabile, aut vtile, ex quibus duo priora ſunt in ſe ac per ſe bona, tertium vero ſolum per habitudinem ad illa, quæ oĩa ibidem explicata ſunt. Igitur duo priora bona ſufficiunt ad cauſalitatem finalẽ exercendam, quod facile probari poteſt. Nam cauſalitas finis in duobus conſiſtit, vel in alterutro eorũ, ſcilicet, quod volũtatem moueat vt finem propter ſe, & alia propter ipſum diligat, aut exequatur, vtrumque autem horum præſtare poteſt vtrumq; ex illis bonis. Nam bonũ honeſtum propter ſe eſt ma- E xime expetibile tanquam per ſe decens, vel per ſeſe naturæ conueniens, imò hæc eſt ipſa ratio boni honeſti, vt dicto loco notauimus cum D.Th. 1.p.q.5. art.6. De bono autem delectabili ait idem D.Tho. 1.2.q.2.art.6. ad 1. ex Ariſt. 10. Ethic.c.2. *ſtultũ eſſe quærere propter quid appetatur, nam ipſa delectatio per ſe habet vnde appetibilis ſit*: Hæc ergo duo bona ſufficientia ſunt ad cauſandum primam motionem in finem propter ſe ipſum.

XVII. Ex hac autẽ motione naſcitur altera, quæ eſt ad media propter finem: nã illud idem bonum, quod propter ſe amatur, mouet ad amandũ alia propter ipſum, ſi neceſſaria, vel vtilia ſint ad bonũ propter ſe amatum obtinendũ. Vtrumq; ergo ex his bonis

per ſe

per ſe ſufficiens eſt ratione ſuæ bonitatis ad cauſali A
tatem finalem exercendam, quoad vtramq; eius par
tem. In quo munere ſeſe habent mutuo ſicut exce-
dens, & exceſſum, nam bonum delectabile, & quo-
ad nos plus mouere ſolet, & ad ſe trahere appetitũ,
& delectatio quodammodo eſt vltima perfectio
operationis propter ſe amabilis: at vero bonum ho
neſtum, quo maius eſt, & per ſe nobilius, eo de ſe, &
natura ſua potentius eſt ad hanc cauſalitatem exer
cendam, & nobiliores etiam effectus poteſt in hoc
genere cauſare. Quin potius, ſi naturæ inſtitutionẽ
ſpectemus, ſolum honeſtum bonum habere debet
propriam rationem finis, nam delectatio ex inten-
tione naturæ non eſt propter ſe, ſed propter opera-
tionem cui adiungitur, & ideo propter illam amari
debet, de quo aliàs latius.
XVIII. De bono autem vtili, cum non ſit per ſe bonum, B
ſatis manifeſtum apparet, non eſſe ſufficiens ad cau
ſalitatem finalem exercendam: quia bonum vtile vt
ſic non eſt per ſe amabile: ergo non eſt ſufficiens ad
primam motionem finis exercendam. Rurſus qua-
tenus vtile eſt, nõ eſt id propter quod aliud amatur,
nam potius ipſam amatur propter aliud, ergo neq;
ſecundam motionem, ſeu cauſalitatem finis exerce
re poteſt. Quin potius ſub ea ratione eſt effectus fi-
nis, quia eſt id, quod alterius gratia fit, vel amatur:
ergo bonum vtile vt ſic nõ poteſt cauſalitatem fina
lem exercere. Sola ergo bonitas honeſta, ſiue mora
lis ſiue naturalis, & bonitas delectabilis, poteſt eſſe
propria ratio cauſandi finaliter. Hic verò occurre-
bat ſtatim difficultas de medijs, an poſſint cauſalita
tem finalem exercere, quam melius tractabimus ſe C
ctione ſequenti.

SECTIO VI.

Quæ res poſſint cauſalitatem finalem exercere.

I. Difficultas huius quæſtiones ex duplici capi-
te oriri poteſt. Primum eſt de medijs, an
illa poſſint exercere cauſalitatem finis, vi-
detur enim ex ipſis terminis manifeſtum, non
poſſe media habere cauſalitatem finis, nam ſola
res, qæ eſt finis, poteſt exercere cauſalitatẽ finis, ſed
mediũ eſt res diſtincta à fine: ergo non poteſt exer-
cere qualitatem finis. In contrarium vero eſt, quia
medium vt medium allicit voluntatem, vt ipſum D
amet: ergo in hoc exercet cauſalitatem finis. Et ma
ximè, quia etiam ad vnum medium poteſt aliud or-
dinari, tunc ergo illud medium, quod eſt prius ordi
ne intẽtionis, exercet cauſalitatem finis circa aliud,
quod ad ipſum ordinatur.
II. Secũda difficultas eſt de priuationibus aut nega-
tionibus, an ſub hac propria ratione poſſint exerce-
re cauſalitatẽ finis, id eſt, abſque errore iudicatæ, &
exiſtimatæ quod priuatione vel negationes ſint, &
nõ vera entia. Et idem quæri poteſt de relationibus,
præſertim rationis. Et ratio difficultatis eſt, quia hæ
ſicut non habent veram entitatem, ita nec bonita-
tem, & præſertim per amabilem: ergo non habent
vim, & rationem proximam ad cauſandũ finaliter.
In contrarium vero eſt, quia ſæpè ſe intendimus
huiſmodi priuationes, & earum gratia media eligi E
mus, vt alicuius mortẽ, vel aliquid ſimile. Similiter
intendimus aliquando relationes rationis, vt huma
nas dignitates, aut æſtimationes apud alios, quæ in
ſola relatione rationis conſiſtunt.

Poſſintne media cauſalitatem finis exercere.

III. Circa priorem difficultatẽ ſunt varij dicendi mo
di. Primus eſt media etiam vt media, poſſe exer
cere cauſalitatem finis: in quo hæc ſententia cõtra-
dicit apertè vltimæ parti tertiæ aſſertionis ꝓpoſitæ
in præcedenti ſectione. Tenet vero illam Gabriel in
1. d. 38. art. 1. vbi ex ſententia Gregorij ibi art. 1. di-
ſtinguit, finem alium eſſe proprijſſimum, aliũ pro-
prium, alium communem ſeu communiſſimum, &
hoc vltimo modo dicit media habere rationem fi-
nis, eiuſq; cauſalitatem exercere. Vnde etiam illud
medium, quod eſt vltimum in intentione, & primũ
in executione, propter quod nullum aliud eligitur,
ait participare cauſalitatem finis. Fundamentum eſ
ſe videtur, quia omne obiectum voluntatis habet ra
tionem, & cauſalitatem finis, ſed mediũ vt mediũ,
ſeu quod non eſt niſi medium, eſt obiectum volun-
tatis: ergo participat cauſalitatẽ finis. Minor cõſtat,
quia voluntas vere ac proprie verſatur circa finem
amando ipſum, illud autem eſt proprium obiectũ
potentiæ circa quod ipſa verſatur. Maior autem ſu-
mitur ex D. Tho. 1. 2. q. art. 1. vbi ait finem eſſe obie
ctum volũtatis: loquitur autem de obiecto adæqua
to, tum quia dicit, ita ſe habere finem ad volunta-
tem, ſicut color ad viſum, color autem eſt obiectum
adæquatum viſus. Tum etiam, quia inde infert vo-
luntatem amare omnia ſub ratione finis, quia amat
omnia ſub ratione ſui obiecti: quæ conſecutio bona
non eſſet niſi finis eſſet obiectum adæquatum. Fauet
etiam Ariſt. 2. Phyſ. c. 3, dicens *finem, & bonum idem
eſſe*: bonum autem eſt obiectum adęquatum volun-
taris; ergo finis.
Secundus modus dicendi eſt, rem, quæ eſt mediũ, IV.
etiamſi propter ſe non ametur, neq; amabilis ſit, poſ-
ſe exercere cauſalitatem finis, non tamen quatenus
mediũ eſt, ſed quatenus propter illam aliud mediũ
appeti poteſt. Itaq; illud medium, quod non eſt pri-
mũ in executione, ſed intercedit inter finem, & pri-
mum medium, dicitur participare cauſalitatẽ finis,
non quatenus amatur propter ipſum, quia ſub ea ra
tione eſt id cuius gratia, & conſequenter habet rõ-
nẽ finis proximi, & non medij. Illud vero, quod eſt
primum medium, propter quod nullum aliud ama-
tur, non participat cauſalitatem finis. Hanc ſenten-
tiam tenet Ægid. in 2. d. 38. q. 2. art. 2. Gabr. in 2. d. 1.
q. 5. art. 1. & Ocham in 2. q. 3. videtur fauere D. Th.
3. cont. gen. capite 2. vbi in ratione quarta dicit, *Om
nia intermedia inter agens, & vltimũ finem, ſunt fines
reſpectu priorum, & principia actiua reſpectu ſequen-
tium*, & in 2. Phyſ. lect. 5. art. de ratione finis nõ eſſe
quod ſit vltimum ſimpliciter, ſed ſolũ reſpectu præ
cedentis. Idem ſentit 1. Ethic. cap. 7. vbi Ariſtoteles
multum fauet huic ſententiæ, dicit enim, non omnes
fines eſſe perfectos, & propter ſe expetibiles, & in 5.
Metaphyſic. & 2. Phyſic. inter fines numerat inſtru-
menta artis, & diuitias, quia per alia media fiunt vel
acquiruntur, quamuis ipſa etiam ſint media ad vl
teriores fines. Ratio vero eſt iam tacta, quia in illis
eſt ſufficiens ratio ad mouendam voluntatem, vt
aliquid velit propter ipſa: & hoc ſatis eſt ad exercen
dum aliquod munus cauſæ finalis, etiamſi non exer
ceant omnis.

Statuitur principium ad reſolutionem quæſtio-nis neceſſarium.

Nihilominus dicẽdum cenſeo, nullam rem poſ- V.
ſe proprie, & (vt ita dicam) per intrinſecam de
nominationem exercere cauſalitatem finis, niſi quæ
per ſe bona ſit, & expetibilis. Cur addam illas parti-
culas, *proprie & per intrinſecam denominationem* in-
frà declarabo. Sumo igitur hãc aſſertionem ex Ariſt.
2. Metaphyſ. c. 2. dicit, de ratione finis eſſe, vt alia
appetantur propter ipſum, ipſum vero non propter
alia: vbi per hanc poſteriorem negationem circum-
loquitur illam rationem, quam nõ poſitiuè explica
mus dicendo, finẽ debere eſſe per ſe expetibilem per
propriam bonitatẽ, quam in ſe habeat, Nam non eſt
de ratione finis generatim loquendo, vt propter

 aliud

aliud non appetatur,ſed hoc eſt propriũ finis omni A
no vltimi.Vnde in 1.Ethic.c.7.dicit,in vnaquaq; ſe
rie illud eſſe finem,quod appetitur vt vltimũ,id eſt,
in quo ſiſtit intentio mediorum omnium,quæ pro-
pter finem appetuntur.Sic etiã 2.Phyſ.c. 3.dicit,oĩa
media , quæ inter ſe ſubordinata ſunt , eſſe propter
vnũ finem.Deniq; li.1.Magn.Moral.c.2.diſtinguit,
*Bonorum alia ſunt fines:alia non:quemadmodum ſani
tas quidem finis.atq; ſanitatis cauſa neutiquã finis eſt,*
vbi ſanitatis cauſam vocat medium ad ſanitatem.Et
probatur ratione,nam in vnoquoq;genere cauſæ il
la res poteſt cauſare in tali genere,quæ habet virtu-
tem,ſeu formale principiũ conſtituens in actu pri-
mo cauſam talis generis,ſed bonitas eſt ratio forma
lis cauſę finalis,conſtituens illam in actu primo ſuf
ficientem ad cauſandum: ergo tantum res illa, quæ B
bonitatem habet,eſſe poteſt cauſa finalis per intrin
VI. ſecam potentiam ſeu denominationem,omnis aũt
res,& illa ſola,quæ in ſe habet bonitatem,& conue
nientiam reſpectu appetentis,eſt per ſe bona,& ap-
petibilis;ergo tantum res,quæ eſt per ſe bona,& ap
petibilis,poteſt cauſalitatem finis exercere.

Dices;Etiam res vtilis vt ſic,habet in ſe bonitatẽ,
cum in ſe habeat vtilitatem,nam vtilitas quædã ſpe
cies bonitatis eſt.Sed contra hoc eſt,quod ſuprà di-
ximus tractando de bonitate diſput. 10. bonũ vtile
ut ſic non eſſe aliquid omnino intrinſecum rei,quæ
vtilis cenſetur,nam licet vtilitas,vt ſolum dicit vim
aliquã vel efficacitatem,ſit aliquid in re,quæ deno-
minatur vtilis,tamen tota illa vtilitas non eſt bona,
neq; appetibilis vt vtilis,niſi propter bonitatem fi- C
nis intenti,& vt illi ſubeſt. Propter quod D.Tho. 1.
part.q.5.art.6. meritò dixit; *Vtilia non eſſe amabilia
propter ſe,ſed ſolum ratione finis.* Et ideo etiam bonũ
vtile vt ſic non cenſetur bonum ſimpliciter,nec per
intrinſecam denominationem, quia non eſt per ſe
conueniens,ſed ſolum vt ſubſtat tali fini, & ab illo
quaſi formaliter conuenientiam accipit.

Secundò igitur argumentor in hunc modum,nã
VII. ea res,quæ non eſt per ſe bona , non poteſt mouere
volũtatem ad amandum ſe propter ſe:ergo nec po-
teſt voluntatem mouere ad amandum alia propter
ipſam:ergo nullam cauſalitatem finis exercere po-
teſt.Hæc ſecunda conſequentia patet ex dictis,quia
tota cauſalitas finis in illis duobus capitibus conti
netur . Primum vero antecedens etiam videtur ex D
terminis per ſe notum,quia cum ſolum bonum tra
hat appetitum ad ſui dilectionem,illa tantũ res po-
teſt trahere appetitum ad amandum ſe propter ſe ,
quæ ſecundum ſe,& ſine ordine ad alium finem bo
na eſt. Vnde non recte in ratione dubitandi in prin
cipio poſita ſumebatur,medium vt medium trahe-
re voluntatem ad ſui dilectionem: vlteriuſque dice
retur finem ipſum trahere voluntatem ad diligen-
dum medium,nam re vera nihil aliud eſt velle me
dium propter finem,niſi quod tota ratio volendi il
lud, ſit ipſe finis: ratio autem volendi eſt , quæ vo-
luntatem mouet,& attrahit, & ideo etiam motiuũ
voluntatis appellari ſolet : medium autem eſt tan-
quam materiale obiectum;quod ratione finis ama-
tur.Atque hinc facilè probatur prior conſequentia, E
quia quod non ſufficit voluntatem trahere ad ſe
amandum , multò minus poteſt trahere voluntem
ad amandum aliud propter ipſum; ſed res illa,quæ
non eſt per ſe bona,non poteſt trahere voluntatem
ad amandum ſe,vt oſtendimus :ergo minus poteſt
trahere voluntatem ad amandum aliud propter ip-
ſam. Maior patet,tũ ex illo principio, *Propter quod
vnũquodque tale,& illud magis*;& ita ſi mediũ ama-
tur propter finem,magis amatur finis:ergo res,quæ
facit aliud amari propter ipſam, oportet vt magis
faciat amari ſe ipſam:ergo econuerſo,quæ non po-
teſt trahere ad amandum ſe, multò minus poterit
trahere ad amandum aliud propter ſe.Tum etiam,

quia amor medij propter finem procedit ex amore
finis:ergo ſi amor alicuius rei vt finis nõ poteſt cau
ſari ab illa re, neque amor alterius rei propter talẽ
finem poteſt ab illo fine finaliter cauſari: quod eſt
dicere,illum non poſſe eſſe finem,ſi nomine finis ve
ra cauſa finalis ſignificetur,prout nunc de illa loqui
mur in ordine ad creatam voluntatem.

Reſponſio generalis ad quæſtionem propoſitam.

EX hoc principio colligitur primò generalis re- VIII.
ſponſio ad quæſtionem in titulo ſectionis pro-
poſitam, ſcilicet,eã rem poſſe propriè exercere cau
ſalitatem finalem,quæ in ſe habet bonitatẽ propter
quam ametur(aut verè, aut in exiſtimatione,quod
intelligatur adiectum in omnibus ſimilib. locutio-
nibus,ne oporteat idẽ repetere.)Hæc concluſio eſt
euidens ex præcedenti principio,& probationibus
eius.Quocirca non poſſumus in particulari deſcen-
dere ad deſignãdas res,quæ poſſunt finaliter cauſa-
re,nimirum an Deus,vel angelus,vel homo, vel ſub
ſtantia,vel accidens,vel diuitiæ,vel honor,vel aliæ
huiuſmodi poſſint finaliter cauſare:ſed in omnibus
& ſingulis conſiderandum eſt quam bonitatem,vel
conuenientiam per ſe habeant,& ſi aliquam habue
rint,ſecundum illam potuerunt eſſe finalis cauſa, ſi
vero nullam habeant,nõ potuerunt. Solum aũt du-
plex bonum eſt per ſe, & ſecundum ſe bonum,nem
pe delectabile , & honeſtum,ſub honeſto compre-
hendendo quidquid eſt per ſe naturæ conueniens ,
& ideo quidquid tale fuerit, poterit ſub ea ratione
cauſalitatem finis exercere,quod autem tale nõ eſt,
nunquam exercet cauſalitatẽ finis,niſi quia tale exi
ſtimatur,& hoc modo diuitiæ,aut honores appetũ-
tur ſæpe vt finis, quamuis illæ res, ſi rectum de illis
feratur iudicium,non ſint per ſeſe amabiles aut cõ-
uenientes,ſed tantum propter aliud.

Dices:Eadem ratione bonum delectabile nõ erit IX.
vere ſufficiens ad cauſandum finaliter,quia ſi rectũ
de illo feratur iudicium , non eſt amabile propter
ſe , ſed propter aliud.Imò neque ſcientia , ſanitas ,
& res ſimiles poterunt exercere cauſalitatem fina-
lem , quia non ſunt amabiles propter ſe, ſed pro-
pter hominem. Ad priorem partem reſpondetur
negando ſequelã,eſt enim ratio longè diuerſa,quia
bonum delectabile præciſum ab omni alio fine ex-
trinſeco, vere habet in ſe vnde ametur. & ideo po-
tens eſt,& ſufficiens de ſe ad exercẽdum cauſalita-
tem finis:quamuis ſi ab homine recta,id eſt,honeſta
ratione appetendum ſit,non ſit in eo,vt in fine ſiſtẽ
dum , ſed ad aliquem ſuperiorem finem ordinan-
dum,quod non ſolum de bono delectabili,ſed etiã
de bono conueniente naturæ , ſeu naturali , prout
condiſtinguitur à morali honeſto , intelligendum
eſt.Vnde claritatis gratia dici poſſet bonum delecta
bile ſecundum verum iudicium ſpeculatiuum , ſeu
phyſicũ eſſe per ſe amabile , quod ſatis eſt,vt per ſe
ſufficiat ad exercendam cauſalitatem finis , & non
tantum ex falſa æſtimatione operantis,ſed etiam ex
propria vi quam in ſe habet:quamuis ſecundum ve
rum iudicium practicum, & morale,quod attendi-
tur per conformitatem ad appetitum rectum,& ho-
neſtum,non ſit appetendum,vt finis ab homine ho
neſte operante.Secus vero eſt de alijs rebus,quæ om
ni huiuſmodi bonitate carent,illæ enim nec ſecun-
dum iudicium practicum,nec etiam ſecundum ſpe-
culatiuum verum,poſſunt eſſe finales cauſæ,ſed ſo-
lum eſt falſa exiſtimatione. X.

Ad poſteriorem partem reſpondetur negando ſe
quelã,nam illæ res vere ſunt propter ſe amabiles,nã
per ſe ſunt naturæ conuenientes. Nec refert, quod
tantum ſint amabiles homini,eam hinc ſolũ fit,non
eſſe amabiles amore amicitiæ,ſed concupiſcentiæ,
quod nõ impedit veram,& propriam cauſalitatem
finalẽ, quidquid Gabriel loco ſuprà citato ſignifi-
cet

cet.Et patet,quia tales res per bonitatem quã in ſe A
verè habent,alliciunt, & ad ſe trahũt voluntatem,
iuxta modũ & capacitatẽ earũ. Nam quia ipſæ ta-
les ſunt, vt natura ſua coaptentur homini, & ſint
perfectiones eius,ideo licet propter ſe diligantur,
homini tñ diliguntur;& iſtæ duæ habitudines non
repugnant inter ſe, neq; cõparantur vt medium ad
finem ſed vt finis Cuius, & finis Cui, qui integrant
vnum completum finem,vt ſupra vidimus.

Reſolutio de cauſalitate mediorum.

XI. SEcundo principaliter colligitur ex dicto princi
pio reſolutio prioris difficultatis de cauſalitate
mediorum. Res.n. quæ eſt medium ad aliũ finem,
põt ſub aliqua alia rõne eſſe pet ſe appetibilis,rõne B
alicuius bonitatis, quã in ſe verè habet ẽt præciſa
relatione ad illũ finem, & ſub ea rõne nõ eſt dubiũ
quin poſſit res quæ eſt mediũ,habere cauſalitatem
finalem,quia non habet illã vt medium. Imo reſpe
ctu illius,materiale quid,& per accidens eſt, quod
talis res ſit mediũ,ſeu ametur propter alium finem:
neq; de hoc eſt vlla controuerſia. Alio ergo modo
põt ſe habere res quę eſt mediũ,ira vt nullã habeat
rõnem per ſe boni, vel ſaltem quod per illã nõ cau
ſet,nec propter illã ametur, ſed tm̃ quatenus vtilis
eſt:& ſub hac conſideratione ſimpliciter negari de
bet rem illã vt ſic ſufficientem eſſe ad exercendam
cauſalitatem finalem. Et quidẽ ſi illa res talis ſit vt
ſolũ ametur propter finẽ,res videtur euidẽtiſſima, C
quia tunc amatur vt purè mediũ,quod oẽs Philoſo
phi à fine vt fine diſtinguunt,& potius cenſent per
tinere ad effectũ finis,quã habere rõnem cauſæ. Et
hoc etiã confirmant oĩa, quæ in probatione primæ
aſſertionis adduximus. At verò qñ hæc res quæ eſt
medium,induit habitudinem termini reſpectu al-
terius medij quod amatur propter ipſam, videtur
iam participare aliquo modo rationem finis.

XII. Et ideo maioris claritatis gratia,& ad declaran-
das locutiones nonnullorum grauium authorum,
poſſumus hic accõmodare diſtinctionem quã Ga-
briel citato loco adducit, nã aliud eſt loqui de fine
vt purã rationem termini induit, aliud verò vt ha-
bet propriã rationem cauſæ finalis:hic.n.de illo lo D
quimur ſub hac poſteriori rõne.Et hoc modo nega
mus tale mediũ, etiamſi aliud ad ipſum ordinetur,
exercere verã cauſalitatem finalem propriè loquẽ-
do,& ſecundum intrinſecam denominationem,vt
ita dicam. Et hoc probant oĩa in priori aſſertione
adducta, quia medium ẽt ſub hac rõne conſideta-
tum,nõ habet in ſe vnde trahat voluntatẽ ad amã-
dum ſe propter ſe, ſed ipſe finis ad quem oĩa me-
dia ordinantur, mouet voluntatem ad amandum
oĩa media, & ſubordinationem eorũ inter ſe, ſeu
quod idem eſt,idẽ finis mouet voluntatem ad amã
dum aliquod medium immediatè propter ſe, ali-
quod verò immediatè propter aliud medium, me-
diatè verò ſeu vltimatè propter ſe. Ipſa ergo boni- E
tas finis eſt,quæ proximè & finaliter mouet,quam
uis non ſemper terminet proximè & immediatè re
lationem ſeu habitudinem medij ad finem: cauſali
tas aũt finalis in motione Metaphorica conſiſtit;
hæc ergo non eſt in medio,ẽt quatenus aliud ad ip
ſum ordinatur,ſed eſt tantum in fine.Et confirma-
tur ex ſpecificatione actuũ voluntatis, ſeu electio-
num oĩum mediorum tendentium ad eundem fi-
nem:nam oẽs illæ recipiunt ſpeciem, & honeſtatẽ
vel malitiam ab ipſo fine, vt latius tradunt Theo-
logi in 1.2.q.18.ergo ſignum eſt,licet vnũ medium
ordinetur ad aliud, tamen ſi omnia appetuntur
tantum vt media,ſolum finem propter quem om-
nia appetuntur, eſſe, qui per bonitatem ſuam cau-
ſat finaliter omnes illas electiones.

XIII. At verò ſi de fine loquamur ſolũ prout eſt termi-
nus ordinationis ſeu habitudinis alterius ad ipſũ,
ſic vnum mediũ dicitur finis alterius qđ ad ipſum
ordinatur,quia eſt terminus ad quem proximè re-
fertur: Medium.n,remotum vt tale eſt, non habet
conuenientiã & proportionem cũ fine niſi interce
dente proximo medio;& ideo ad illud proximè or
dinatur:ergo ſub hac rõne participat tale medium
rõnem proximi finis. Atq; hoc cõfirmant teſtimo-
nia Ariſt. & D.Th. in fauorem ſecundæ ſñiæ addu
cta; fauet ẽt cõis loquendi modus, abſolutè.n.dici
tur vnũ mediũ amari propter aliud;ex quo genere
locutionis colligit Ariſt. vbiq; rõnem finis.Dices ſi
mediũ participat munus & rationem finis ſub ra-
tione termini ad quem aliud mediũ ordinatur,cur
etiam non participabit cauſalitatem finis, quæ in
Metaphorica motione conſiſtit?Videtur enim eſſe
æqualis ratio. Maximè quia ſicut,v.g. ſanitatis a-
mor mouet ad procurandam euacuationem,vel di
geſtionem, aut aliquid ſimile, ita deſiderium eua-
cuationis mouet ad ſumendam potionem, vel ad
ambulandum, aut aliud ſimile medium.

Reſpondetur inprimis differentiã eſſe,quia pro XIV.
xima ordinatio vnius medij ad aliud attenditur ſe
cundũ id qđ eſt materiale in ipſis,nimirũ quatenus
vnũ mediũ põt eſſe cauſa effectiua illius effectus,
& ita põt bene ordinari vnũ medium ad aliud, &
è conuerſo vnũ eſſe terminus proximus ordinatio-
nis alterius, ſecundũ id quod in ipſo verè & reali-
ter eſt:atq; ita põt participare rõnem finis vt termi
ni.Cauſalitas aũt finalis formaliter prouenit à fine
quatenus bonũ eſt: & quia bonitas finis nõ partici
patur intrinſecè a medio propinquiori etiãſi aliud
ad ipſum ordinetur,ideo nõ ita participatur ab eo
cauſalitas finis, ſicut ratio vel habitudo termini.
Non eſt aũt confundenda motio, vel naturalis re-
ſultantia, quæ eſt inter ipſos actus voluntaris (qua
tenus ex vno excitatur voluntas ad alium) cũ cau-
ſalitate finali, nã illa cauſalitas inter actus potius
eſt effectiua,quã finalis,ſiue ſit per propriã efficien
tiam phyſicã (ſiue per naturalem ſympathiam, &
cõſenſionem de quo alias, nã ad præſens nõ refert)
ratio aũt finalis eſt ab ipſo obiecto,& ideo, quãuis
deſiderium vnius medij cauſet vel excitet deſide-
rium alterius,nihilominus tamen in genere finalis
cauſæ,tota illa motio prouenit ab eodem fine.

Niſi quis tandem velit dicere, quod ſicut mediũ XV.
ex cõiunctione ad finem fit amabile & appetibile,
ita fit potẽs ad cauſandum finaliter,ſaltem electio-
nem alterius medij ꝓpter ipſum,& ita participare
cauſalitatẽ finalem.Quod quidẽ in re nõ eſt diuer-
ſum ab eo qđ diximus,nã ad ſummũ hoc põt attri-
bui medio per quandam extrinſecã denominatio-
nem. Nã ſicut mediũ non accipit aliquã intrinſecã
bonitatem à fine,qua fiat appetibile,ſed ſolum per
extrinſecam denoĩationem,& quaſi informationẽ
accipit ab illo conuenientiã & appetibilitatẽ obie
ctiuam;ita ad ſummum per ſimilem denominatio-
nem extrinſecam poteſt participare cauſalitatem
finalem;re tñ vera, tota illa cauſalitas prouenit ab
ipſo fine,eiuſq; bonitate;& ideo ſæpe dixi in ſupe
rioribus propriè, & per intrinſecam denominatio-
nem ſolum finem exercere cauſalitatem finalem.

Dices:Ergo eo modo quo ratio finis attribuitur XVI. Obiectioni ſatisfit
medijs ad quæ alia ordinantur, ita põt attribui illi
medio,quod eſt primũ in executione, & vltimum
via intentionis:nam, licet ad illud non ordinetur
aliud medium extrinſecum, ordinatur tñ ad illud
ipſemet actus volũtatis,qui ad illud terminatur,vn
de ẽt dici poteſt eſſe propter illud iuxta doctrinam
ſuperius traditam ſect.3. Rurſus, licet illud mediũ
per intrinſecã bonitatẽ non trahat voluntatem, ta-
men vt coniunctũ fini, ſicut ab illo redditur appe-
tibile & cõueniens per extrinſecam denominatio-
nem,ita per eandem põt dici cauſare finaliter,non
per ſe ipſum, ſed per finem tãquam per ſuã formã
extrin-

extrinſecam. Reſpondetur primò, non eſſe magnū A
inconueniens hoc totum concedere, quod magis ſpectat ad modum loquendi, quam ad rem. Quod ſi quis velit hoc modo ſuſtinere opinionē Gabrielis, facile poterit; nam & D.Th. 1.p.q.5.art.6. vocat bonum vtile vt ſic, terminum proximum motionis voluntatis. Veruntamen modus ille loquendi, præſertim quoad participationem cauſalitatis per extrinſecā denoïationem mihi videtur valde improprius, nam in rigore non mouet medium, ſed finis ad medium, vt ſupra dicebam. Tamen quantum ad habitudinem termini pōt dici participari à primo medio quatenus eſt materiale obiectum in quo verſatur actus voluntatis, quod ſolum D.Th. loco citato intendit. Imo ſub ea ratione qua dicitur actus eſſe propter ipſum, iam habet rationem primi me- B
dij, nam ipſemet actus ſubit quodammodo rationem prioris medij, vt in ſect.3. declaraui.

Satisfit fundamentis aliarum opinionum.

XVII. Quod ſit obiectum adæquatū volūtatis.

FVndamenta aliarum opinionum, fere nō indigent noua ſolutione, quia declarando verā ſententiā partim ſoluta, partim ad ea quæ diximus cō firmanda accommodata ſunt. Solum ad id quod in fauorē prioris ſnīæ objciebamus de obiecto adæquato voluntatis, dicendū eſt duplex eſſe obiectū potentiæ, materiale & formale: finis ergo non pōt dici adæquatū obiectum materiale volūtatis, quia ēt media ſunt materia circa quā voluntas verſatur, vt dictū eſt: finis aūt dici pōt formale obiectū adæ- quatum, quia quidquid volūtas amat, eſt finis, vel C
propter finem: & hoc intendit D.Tho. citato loco. Cum ergo dicitur omne obiectū voluntatis habere cauſalitatem finalem, intelligendum eſt de obiecto formali, non de materiali. Et eodem modo intelligendum eſt quod Ariſt. ait, finem & bonum idem eſſe: intelligit.n. de bono ſimpliciter, quod in ſe ac per ſe bonum eſt; quo ſenſu dixit etiā 1.Ethic.c.7. bonum vniuſcuiuſq; rei eſſe, cuius gratia operatur. Et in idem redit quod alij aiunt, finem eſſe adæquatum obiectum motiuum voluntatis, non aūt terminatiuum, & cauſalitatem finalem propriè cōuenire obiecto motiuo, nō autem purè terminatiuo.

Conrad. Conradus verò 1.2.q.1.art.1. dicit finem eſſe adæquatū obiectum per ſe voluntatis, mediū autē eſſe obiectū per accidens, quod in idem redit, dummo- D
do illud *per accidens* nō ita intelligatur, vt exiſtimetur voluntas non attingere ipſum medium in ſe: ſic .n. falſum eſſet, media eſſe obiecta per accidens, nā propriè & in ſe amantur; ſed intelligendum eſt *per accidens*, id eſt per aliud, nempe per finem atq; hoc modo ſolum obiectum per ſe voluntatis poteſt habere cauſalitatem finalem.

XVIII. An ſit actus aliquis volū tatis à fine non cauſatus.

Dices: Ergo nullus eſt actus volūtatis qui nō ſit à cauſa finali, quia nullus eſt, qui nō ſit ab obiecto formali adæquato eius: hoc aūt videtur falſum, tū quia aliquis eſt actus in voluntate qui nec circa finem, nec circa media verſatur, vt Scot. & nonnulli alij Theologi cōtendunt in 1.diſt.1. tum ēt quia ſimplex cōplacentia, vel inefficax deſideriū rei impoſſibilis, non cauſatur à fine: cū nullo modo mo- E
ueat ad conſecutionem finis. Hæc obiectio petebat longā diſputationem an in voluntate ſit actus neuter, qui non ſit cauſatus à fine, ſed quia hoc non eſt noſtri inſtituti, breuiter rñdetur ad argumentum concedendo ſequelā, nimirum, nullū eſſe actum in voluntate cum rōne & aliqua deliberatione operāte qui non ſit effectus finis, vt rectè probat ratio facta, & ex oībus dictis in ſect. 3. confirmari poteſt. Ad priorem verò partem obiectionis negamus eſſe actum in voluntate, qui non ſit aliquo modo, vel circa finē, vel circa mediū propter finem, quod late

Gregor. ꝓbat Greg. in 1.d.1.q.1. præſertim ex Aug. 1. de Doctrina Chriſtiana, c.8. vbi oīa bona amabilia reuocat ad bona quib. eſt fruendum vel vtendū.i. quæ ſunt fines aut media. Quod ēt ſentit Ariſt.3. Eth.c. Ariſt.
3.& 4.& ſumitur ēt ex D.Th. 1.cont.Gent.c.86. Et D.Tho.
ratio eſt, quia inter bonum propter ſe amabile, aut tm̄ propter aliud, non pōt reperiri medium. Nā qđ Scotus putauit, bonū in cōi, ſeu abſtractè ſumptum poſſe eſſe medium, verum non eſt, quia bonum in communi non abſtrahitur niſi vt per ſe amabile, quia aliud qđ ſolum propter extrinſecum finē amatur, nō eſt bonum ſimpliciter, ſed analogicè, & per extrinſecā denoïationem, in qua non datur communis conceptus abſtractus, vt ex ſuperiorib. conſtat. Ad alterā partem obiectionis reſpondetur, in illo actu ſimplici ſeu inefficaci circa obiectum impoſſibile, non amari obiectum ipſum impoſſibile per modū finis inquirendi, vel aſſequendi, ſed vel amari delectationem ipſam, quæ ex illo actu capitur, per modum finis, vel amari rationem aliquam boni, quæ in illo obiecto impoſſibili repræſentatur vel abſolutè, vel ſubconditione. Nam illa eſt quæ mouet voluntatem ad illum ſimplicem affectum, & illa etiam eſt quæ participat cauſalitatem finis, non quidem quantum ad intentionem vel electionem, ſed ſolum quantum ad ſimplicem affectum, hic enim etiam verſatur circa finem.

Quomodo priuationes participent cauſalitatem finalem.

VLtimò facilis planè eſt ex ſupra dictis reſolu- XIX.
tio ſecundæ difficultatis in principio poſitæ de obiectis negatiuis vel priuatiuis. Ad quā aliqui rñdent, bonū quod pōt cauſare finaliter, nō eſſe ſumendum ita ſtricte vt cum vero ente reali conuertatur, ſed latius quatenus conuertitur cū ente ꝓut analogicè cōprehendit ēt priuationes vel negationes: iuxta ſuperius dicta diſput. 11. ſect.3. nu.3. Vt .n. dixit Ariſt. 5.Eth.c.1. *Minus malum quodammodo bonum eſt*: priuationes ergo, & negationes, quāuis re vera non afferant bonitatem, tñ quatenus remouent aliquod incommodum, cenſentur habere aliquā conuenientiā, ratione cuius poſſunt finaliter cauſare. Quæ ſententia in re, vera eſt; addere vero poſſumus, carentiā mali non habere vim cauſandi finaliter niſi in virtute alicuius poſitiui boni: meritoq; dici poſſe, priuationem magis amari vt medium ad obtinendū bonū, vel ad plene illo fruendum, quā propriè vt finem, ideoq; illam cauſalitatem finis quæ eſt in effectu alicuius priuationis magis eſſe tribuendam bono, rōne cuius illa priuatio amatur, quā ipſi priuationi. Amat.n. quis carere dolore propter delectationem illi oppoſitā, vel certè propter amorem ſuæ naturæ, & ſtatus conueniētis illi, qualis eſt indolentia, etiamſi alia voluntas poſitiua deſit. Solum videtur huic doctrinæ obſtare quod interdum amare pōt aliquis non eſſe ſimpliciter, quia amor non poteſt cauſari ex amore alicuius boni poſitiui, quia non eſſe ſimpliciter & abſolutè nullum fundamētum poſitiui boni relinquit. Dicendum vero eſt, etiam, ipſum non eſſe, nō poſſe amari, neq; habere vim mouendi affectum, niſi ex amore cōmodi ipſius eſſe: non.n. amat aliquis non eſſe, niſi vt euitet aliquod graue incommodum ipſius eſſe, quod apprehenditur maius reſpectu propriæ naturæ, quam propter ſe diligit, quam omnino carere eſſe. Atq; ita ſit (quod eſt mirabile) vt ex nimio amore ſui eſſe, appetere poſſit aliquis non eſſe. Lege D.Tho. 1.p.q.5.ar.2. Heruæum quodlib. 8.q.8. Duran. in 4.diſt.50.q.2. Ferrar.3. cont. Gent. c.19. Soncin.9. Metaph.q.16.

Quomodo relatio participet cauſalitatem finis.

AD aliud de relationibus, aliqui contendunt XX.
non ſolū relationes reales, ſed ēt rōnis poſſe cauſa-

cauſalitatem finis exercere. Alij etiā relationib. realib. eam vim negant, vt Heruæus quodli. 2. q. 1. & ſatis conſequenter, ſi tenet relationem realem nullā habere perfectionem. Et ſane exiſtimo nullam relationem vel rationis, vel ex ijs realibus quæ prædicamentales dicuntur, & ſolū cenſentur eſſe per reſultantiā ex fundamento & termino, nullā (inquā) ex his relationibus eſſe propter ſe amabilem, ſed ſolum ratione ſui fundamenti vel propter concomitantiam ſui termini, nam qui amat famā, nō amat relationem reſultantem, ſed realem exiſtimationē ſui quam cenſet ſibi eſſe valde conuenientē, & ſic de alijs. Quare ſi falſa exiſtimatio nō intercedat, nūquam hæc poſſunt cauſalitatem finalem exercere. Secus verò eſt de relationibus tranſcendentalibus, quæ per ſeſe habent ſuas entitates, vel in conceptibus aliquarū rerū abſolutarum includuntur: ide.n. per ſe bonæ ac conuenientes eſſe poſſunt, vt patet de habitudine ſcietiæ, viſus, & ſimilibus, & ita poſſunt hanc cauſalitatem exercere. Omitto etiam relationes diuinas, quæ alia ſuperiori ratione poſsūt hāc cauſalitatem obtinere, maximè cum eſſentialiter includant totā eſſentię bonitatē ac perfectionē.

SECTIO VII.

An eſſe cognitum ſit fini conditio neceſſaria vt poſſit finaliter cauſare.

I. HÆc quæſtio coincidere videtur cū illa, quæ de obiecto voluntatis tractari ſolet, an volūtas poſſit ferri in incognitum; re tamen vera non oīno ſunt eadē, licet valde connexæ ſint; nā licet voluntas ferretur in incognitum, non propterea cauſa finalis cauſaret non cognita, ſed potius dicendum tunc eſſet, voluntatem elicere actū ſuum ſine propria cauſalitate finis circa ipſā, quia tunc re vera moueretur voluntas non tracta, neque mota ab obiecto, ſed ex ſola ſua efficacitate tēdēs in obiectum. Atq; ita præſens quæſtio non omnino pendet ab illa alia, quamuis è conuerſo ſi voluntas non poteſt ferri in incognitum, recte inferatur nec finem poſſe cauſare, niſi ſit præcognitus.

Finis non cauſat niſi cognitus.

II. DIco ergo primò, vt finis cauſet, neceſſarium omnino eſt vt præcognitus ſit. Hæc eſt omniū Philoſophorum recepta ſentētia, quos inferius, & præſertim ſect. ſequēti recenſebimus. Et probatur primò à priori ex modo cauſandi huius cauſę, quę eſt Metaphoricę mouendo & alliciendo appetitū. Hęc.n. Metaphorica motio, vt ſupra explicatū eſt, fundatur in naturali conſenſione, & ſymphatia intellectus & voluntatis, quæ intelligi non poteſt niſi medijs actibus talium potentiarū, nam dum non operantur, neque mouent, neque mouentur, neq; vllam vitalem conſenſionem habent. In hac verò conſenſione neceſſe eſt vt præcedat actus intellectus, quia ille per ſuum actū vel obiectum ſe habet vt motor, & voluntas vt mota: ergo ad hanc Metaphoricam motionem quā cauſa finalis exercet circa voluntatem, neceſſaria eſt præuia eius cognitio.

III. Secūdo, quia vt realis cauſa cauſet, aliquo eſſe indiget, ſed cauſa finalis non neceſſario poſtulat eſſe exiſtētiæ realis propriū & in ſe: ergo ſaltē requirit eſſe in cognitione: atque ita fit vt finis ſæpe cauſet quādo non exiſtit, vt ſupra viſū eſt: nunquam aūt ſi non ſit cognitus. Sic adeo, vt licet interdum realiter exiſtat, ſi non ſit apprehenſus, nihil moueat affectum. Vt propter hāc cauſam, inter alias, merito dictū ſit. *Theſaurus occultus, & ſapiētia inuiſa, quæ vtilitas in vtriuſque?* Atque ex eadē radice fit, vt finis etiamſi in re bonus ſit, ſi tamen vt talis non cognoſcatur, ſed falſo apprehendatur, vt malus, non alliciat, ſed potius retrahat voluntatem.

IV. Tertiò à poſteriori hoc confirmatur ex eo, quod voluntas ferri non poteſt niſi in bonum cognitū. Quæ veritas eſt quaſi primum principium & axioma Philoſophorū omnium, & Theologorum. Ariſtoteles enim 3. de Anim. cap. 10. ait, *appetibile non mouere niſi mente aut imaginatione perceptum*, cui cōſentiunt ibi omnes interpretes, & optimè D. Tho. 1. par. q. 82. ar. 4. & 1. 2. q. 3. ar. 4. ad quartū. & q. 9. a. 1. Eſtq; expreſſa ſentētia Diui Aug. lib. 10. de Trin. c. 1. & 2. *Rem* (inquit) *prorſus ignotam amare omnino nullus pōt*; idem li. 15. c. 26. vbi ait, *amorē oriri in nobis ex mentis notitia*: idem lib. 8. cap. 4. & lib. 3. de liber. arb. cap. 25. & alibi ſæpe. & D. Gregor. lib. 5. Moral. c. 23. & lib. 23. c. 12. & lib. 31. cap. 12. & optimè Bernard. lib. de interiori domo. c. 18. & lib. de grat. & lib. arb. non longè à principio, & ſerm. 7. 8. & 52. in Cantica, & Anſelm. in Monolg. cap. 48. *Nulla res amatur ſine ſui memoria, aut intelligentia.*

Ariſtotelicū pronunciatum. D. Tho. D Aug. Greg. D. Bern. Anſelm.

V. Ratio autem è priori huius veritas ſumēda eſt. ex principio à nobis poſito in aſſertione, nimirum, quod cauſa finali non poteſt cauſare niſi ſit cognita: adiuncto alio videlicet, quod voluntas non pōt ſe mouere niſi aliquo modo finaliter mota; & ideo ferri non pōt niſi præuia cognitione. Minor, ſeu ſecunda propoſitio, experientia conſtat, nō enim poteſt appetitus vitalis inchoare ſuam vitalem appetitionem ſolū ex ſe ipſo, niſi aliquo modo alliciatur, & moueatur ab appetibili. Ratio autem reddi pōt vel ex generali conditione potentiæ vitalis, præſertim eius quæ agit actione immanente, quæ agere non pōt niſi mota aliquo modo, vel determinata à ſuo obiecto: hæc aūt motio reſpectu appetitus Metaxhorica eſt. Vel reddi pōt ratio ex conditione appetitus: omnis.n. appetitus ſequitur aliquod eſſe, & aliquam formam ſeu naturam: appetitio autē elicita non ſequitur immediatè ex ipſo naturali eſſe, ſeu naturali forma, vt conſtat, & ideo neceſſe eſt vt ſequatur formam apprehenſam, & eſſe cognitum, quod ab illa prouenit: vnde ſicut abſque naturali eſſe non ſequitur appetitus naturalis, ita nec ſine cognitione ſequitur elicitus. Sed eſt diſcrimen, quod appetitus naturalis, quia in re non eſt diſtinctus ab ipſa natura vel facultate naturali, comitatur illam quaſi formaliter ſeu quaſi per naturalem ſequelam noſtro modo concipiendi: appetitus autem elicitus eſt lōgè alterius rationis, & eſt actus diſtinctus à forma apprehenſa, ſeu à conceptu tam formali, quam obiectiuo; & ideo non cauſatur ab illo formaliter, ſed finaliter ab obiecto bono per cognitionem applicato.

Demine poſſit efficere vt amet voluntas incognitum.

VI. ATque ex his rationibus inferunt frequētius Theologi, non ſolum ſecundum naturæ ordinē eſſe neceſſarium vt cognitio præcedat appetitionē elicitam, ſed ētde potentia abſoluta impoſſibile eſſe ut aliter fiat, ſeu quod voluntas feratur in incognitum. Quam ſententiam inſinuat D. Thomas locis citatis; & apertius id docet Henricus quodlib. 1. quæſt. 15. & Gabriel in 2. d. 25. quæſt. 1. art. 3. dub. 3. Dionyſius Carthuſ. lib. de laudib. vitæ ſolit. ar. 36. & 37. Et hæc ſententia mihi vera videtur ſatiq; probari rationib. ſuperius factis. Optime vero declaratur ex illis duobus principijs ſcilicet, quod volūtas in ſuo actu eſſentialiter pēdet ex cauſalitate finali, quia non pōt appetere niſi Metaphoricè mota ſeu excitata à bono quod amatura eſt: & quod cauſa finalis oīno neceſſario & eſſētialiter requirit eſſe cognitū vt cauſet, quia Metaphorica motio neq; intelligi pōt niſi media cognitione, vt ſatis declaratū ē.

D. Tho. Henric. Gabr. D. Dion.

Non

Non defuerunt tamē Theologi qui dicerent poſ ſe Deum efficere vt voluntas amet ſine præuia cognitione. Ita ſentit Palud. in 4.d.49.q.1.ar.2.nu.29. ſolet ēt attribui Gregorio ibi & Ochamo q.25. ad ſeptimum, & 15. Nonnulli etiam Theologi myſtici aſſeruerunt in altiſſima contemplatione perueniri interdum ad eum ſtatum, in quo volūtas amat ſine præuia cognitione. Non tamen explicant hi authores, an tunc etiam cauſa finalis cauſet ſine cognitione, an verò voluntas tunc amet ſine concurſu proprio cauſæ finalis: & quidē magis cōſequanter hoc poſterius dicerent, nam tunc obiectum ſolum eſſet terminus actus voluntatis, non autem principium, & conſequēter neque cauſa. Quod ſi verū eſſet voluntatem poſſe amare recipiēdo actum quem ipſa non efficeret, eſſet magis intelligibilis illa ſententia, nā tūc ſatis eſſet quod illa actio quatenus eſt à cauſa extrinſeca, haberet etiam cauſam finalem. Tamen cum voluntas non poſſit amare niſi vitaliter eliciendo amorem, & ſeipſam per illum mouendo, & inclinando vitali modo, intelligi non poteſt quod ipſa in ſe inchoet huiuſmodi motum, niſi excitata, & illecta ab obiecto per cauſalitatem finalem, quæ ſine cognitione non poteſt.

Palud. Gregor. Ocham.

Bonau. ī Itinerat. mētis in Deū c. vl. & in quadáq. quæ habetur in fine libri de myſtica Theologia.

Qualis cognitio ad cauſalitatem finis neceſſaria ſit.

VIII. STatim verò concurrunt hic varię quęſtiones, quas quia eædem tractantur de obiecto voluntatis, ſolum inſinuabo, & in proprium locum remittā. Vna eſt, qualis ſit hæc cognitio quæ ad finaliter cauſandū requiritur, an .ſ. neceſſaria ſit intellectiua, vel ſēſitiua ſufficiat. In qua duæ includi poſsūt: vna eſt an ſenſitiua cognitio ſufficiat ad mouendā voluntatem, & hæc pars ad præſens nō ſpectat: ſupponimus autem neceſſariam eſſe intellectus cognitionē vt voluntas moueatur, quia ſola potentia intellectiua eſt proportionata voluntati ad mouendā illā: de qua re diſſeritur in 1.q.9.ar.1. & 2. & tangitur à Caiet. q.10. a.3. propter quædā verba Diui Tho. ibi ad tertiū dicentis, *Voluntatē moueri non ſolum à bono vniuerſali apprehenſo per intellectū, ſed ēt à bono particulari apprehenſo per ſenſum:* quæ nō ſūt ita intelligenda, vt apprehenſio ſenſus putetur ſufficiens ad talem motionem, ſed ita, vt hæc bona materialia quæ ſenſus apprehendit, poſſint mouere ēt voluntatem quatenus medio ſenſu vſq; ad rationē perueniunt. Altera pars in dicta quęſtione incluſa, eſſe poſſet hypothetica, an ſi volūtas moueretur ab obiecto ſenſū tantū apprehenſo, illa motio ſufficeret ad cauſalitatem finalē, vel (qđ idem eſt) an illa motio eſſet cauſalitas finalis: de qua quæſtione eadē eſt rō ac de ſimili quæſtione abſoluta, an motio appetitus ſenſitiui à bono cognito per ſenſū ſit cauſalitas finalis, quā explicabimus ſect. vlt. huius diſp.

Caiet.

IX. Altera quæſtio, ad præcedentem conſequēs, eſt, quænā cognitio intellectiua neceſſaria ſit, an nimirum apprehenſiua ſufficiat, vt Scotus in 2.d.6.q.1. opinari videtur, vel iudicatiua neceſſaria ſit. De qua re tractatur in 1.2.q.9.art.1. Et vix pōt cadere in dubium quin iudicatiua cognitio neceſſaria ſit de obiecto ſub ratione conuenientis, & de conuenientia eius. Quæ eſt aperta ſententia Philoſophi 3. de ani. c.3.q. qui hoc ſenſu ait, phantaſiam nudam nō mouere appetitum, ſed opinionē: & c.7. negat moueri appetitum, donec adſit iudicium boni aūt mali: & li.4. Met. c.4. tex.18. eſt optimum teſtimoniū. Nam ita compertum eſſe putat ad determinatum voluntatis motum neceſſarium eſſe determinatum iudicium de conuenientia rei in quam voluntas mouetur, vt hoc experimento redarguat Philoſophos negantes primum principium, & oſtēdat quod nulla res ſimul ſit & non ſit, ſed alterum tantum determinatè. Eadem eſt ſentētia D. Damaſceni li.2. de fide, cap.22. & D. Thomæ 1.2.q.9.ar.1. & 1.p.q.53.a.3. & ſæpe alias. Et ratio eſt clara, quia donec intellectus iudicet obiectum eſſe cōueniens, nondū cognoſcit conuenientiam eius, nam apprehenſio pura ac præciſa ab omni iudicio, indifferens eſt, vt id quod apprehenditur, ita eſſe aut nō eſſe exiſtimetur, & ideo qui apprehendit tantū, & non iudicat aſtra eſſe paria, non cognoſcit eſſe paria, ſed dubius manet, & ignorāns: huiuſmodi ergo apprehenſio de cōuenientia rei, non pōt eſſe ſatis ad mouendam voluntatē, vt ipſa etiam experientia ſatis docet: ergo nec ad finaliter cauſandum: requiritur ergo iudicium.

Scotus.

D. Dam. D. Tho.

Dices, appetitus ſenſitiuus mouetur ſine iudicio & apprehenſione obiecti: ergo & voluntas poterit ita moueri. Reſpondetur falſū eſſe antecedens: nā, vt D. Th. ait 1.p.q.59.a.3. *Ouis fugit lupū ex quodam iudicio quo exiſtimat eū ſibi noxium.* Tale autē iudiciū in bruto non eſt per ratiocinationem, nec per compoſitionem, neq; per formalem cognitionē illius rationis propter quā res eſt conueniens, ſed eſt per ſimplicem, & naturalē exiſtimationem de conuenientia talis rei. Intellectus verò humanus conſequitur perfectum iudiciū de conueniētia, & de formali ratione talis conuenientiæ, tum componēdo, tum etiam ratiocinando: ſuperiores verò intelligētię ſuperiori modo iudicāt per ſimplices Actus. An verò interdum in homine vt moueatur uolūtas, ſufficiat cognitio obiecti per ſimplicē actū, qui licet non dicat ita eſſe uel non eſſe per formalem cōpoſitionem, & diuiſionem, non ſit tamen pura apprehēſio, ſed virtuale iudiciū includat, & cognitionē, quod tale obiectū cōueniens ſit, diſputatur à Theologis: & probabile eſt poſſe ſufficere talē cognitionis modum ad aliquem ſimplicem affectum uoluntatis, & fortaſſe hoc ſenſu locutus eſt Scotus ſupra, & latius Marſil. in 2.q.16.a.1. Maior etiam, & Gabriel in 2.d.6. Tū ad propriā & formalē motionem propter finem de qua nunc agimus, perfectius iudicium neceſſarium eſt, quod non habetur ſine ratiocinatione, uel cōpoſitione aut diuiſione, quia oportet cognoſcere uel propriam & formalem cōueniētiam quæ eſt in fine, vel proportionem mediorum ad finem: quæ cognitio nō habetur niſi per collationē vnius ad aliud, quę non fit ſine compoſitione & ratiocinatione, & perfecto iudicio, quod inde comparatur. Et ideo operationes uoluntatis indeliberatè nō cenſentur eſſe propriè pp finē, ut notauit D. Th. 1.2.q.1.a.1. ad 3. quia licet nō fiant ſine aliqua cognitione intellectus, tū eſt imperfecta, & in modo eſt ſimilis exiſtimationi imaginariæ. Hic verò ſtatim oriebat̃ dubiū de uolūtate ametiū, an ī ea locū hēat cauſalitas ꝓpria finis, de qua re ſtatim dicā.

X.

XI. Rurſus verò dubitari ſolet, an hoc iudicium debeat eſſe practicū, vel ſpeculatiuū ſufficiat: de qua re multa etiam diſputantur à Theologis in citatis locis. Ex his aūt quæ ſuperius dicta ſūt à nobis de uſu libertatis humanæ, & de modo quo uoluntas pōt à iudicio intellectus determinari, ſumi poteſt ſufficiens reſolutio dictæ dubitationis quantū ad præſens neceſſaria eſt. Et quia multū pendet ex uſu uocū, eas diſtinguere neceſſe eſt. Si ergo per iudiciū practicum intelligamus aliquem actū intellectus, ita iudicātem de fine, ut per ſe ui ſua potens ſit determinare efficaciter uoluntatem, ſic dicendum eſt nō requiri tale iudicium practicum ad cauſalitatem finalem, quia motio finis, aut iudicium per qđ finis applicatur, nō impedit uſum libertatis: talis. n. motio practica oīno cōtraria eſſet uoluntati, ut ſupra oſtendimus. Si autem ꝑ iudicium practicum intelligatur iudicium de cōuenientia finis, nō tātum ſecundum ſe, ſed etiā reſpectu hoīs iudicātis, non tātum in communi & abſtractè, ſed etiam in particulari hic & tunc, & cōſequenter iudicantis nō tantum

tum de ipſo obiecto ſeu fine, ſed etiam de ipſo actu ſeu tendentia in finem, id eſt, vt non ſolũ iudicetur obiectũ eſſe conueniens, ſed etiam hic & nunc eſſe cõueniens illud velle ſi tale (inquam) iudicium ſignificetur nomine iudicij practici, verum eſt iudicium hoc modo practicũ requiri ad cauſalitatẽ finalem: & eodẽ ſenſu, iudicium ſpeculatiuum huic iudicio practico condiſtinctum non ſufficere. A

XII. *Ariſtot.* Quo ſenſu intelligo dictũ Ariſtot. 3. de anim. c. 9. tex. 42. *Intellectus contemplatiuus non dicit quicquã omnino, ſi ſit fugiendum aut proſequendum: at motus ſemper fugientis aut proſequentis quippiam eſt.* Quod enim loquatur ibi de iudicio vel imperio practico hoc poſteriori modo, & nõ priori, patet ex tex. 47. in quo ſubdit: *Intellectus nonnunquam iubet ratioq́; fugere aliud, aut perſequi dicit, at nõ obtẽperat homo, atq; mouetur, ſed agit cupiditate, vt in ipſo fieri ſolet incontinente.* Ratio aũt cur tale iudiciũ requiratur, clara eſt, quia, vt ſupra ẽt dictum eſt, volũtas dum mouetur, non tantũ vult obiectũ, ſed ẽt ſuo modo vult hic & nunc ꝓprium actum & motionẽ ſuam: ergo neceſſe eſt vt de hoc toto & de tali cõuenientia feratur iudiciũ. Quod verò tale iudicium ſufficiat, patet, quia ſufficienter applicat & conuenientiã obiecti, & practicæ motionis in ipſum, at quidquid aliud exigitur, neq; in rõne cauſæ finalis fundari põt, neq; in modo operandi voluntatis, quin potius ex ea parte qua libera eſt, ei repugnat, ergo. B

XIII. *Amentes ne velint aliqd propter finẽ.* Sed ſtatim occurrit difficultas, quia nec tale iudiciũ practicũ neceſſariũ videtur, alioqui nõ habebit locũ in amẽtibus, vel pueris ante perfectũ vſum rõnis, cauſalitas finis, qđ videtur eſſe contra experientiã: quia verbis oſtendũt ſe cognoſcere rõnem boni à qua mouentur, & vtilitatẽ medij ad finem. Rñdetur abſolutè negando ſequelam: nam licet hi hoĩes non poſſint exercere iudicia practica in ordine ad mores honeſtos aut prauos, quia cognitio honeſtatis requirit perfectũ rõnis vſum, & integrũ iudiciũ: poſſunt tñ habere iudicium practicũ de re vt hic & nunc operabili, & conueniente ſub aliqua inferiori rõne, vt eſt ratio delectabilis, vel ratio cõuenientis aut diſconueniẽtis animali naturæ, quæ reperitur in ſanitate v. g. & vtilitate quæ eſt in medio reſpectu talis finis. Nã licet hi amentes ſint, nõ priuantur oĩ diſcurſu & ratiocinatione, per quã ſufficienter applicetur cauſa finalis, vt habere poſſit aliquam cauſalitatẽ ſuã, quãuis non perfectiſſimam. C D

XIV. *Cognitio an cauſa per ſe finalizãdi.* Vltimo inquiri põt circa hanc cognitionem quã neceſſariã dicimus ad finaliter cauſandũ, an requiratur ſolũ vt conditio neceſſaria ad hanc cauſalitatem, an verò ẽt vt principium ſeu cauſa per ſe. Quæ dubitatio duplicẽ põt habere ſenſum. Vnus eſt an cognitio finis, præter eã neceſſitatem quæ ex parte cauſæ finalis ſumitur, habeat aliã cauſalitatẽ per ſe circa actũ voluntatis, ob quã ẽt neceſſarit ſit. Quo ſenſu in præſenti non eſt tractãda hæc quæſtio, coincidit. n. cum illa, an cognitio concurrat effectiuè ad actũ voluntatis tanquã proprium principiũ per ſe influens in illũ, quæ nihil ad præſentẽ quæſtionẽ de cauſa finali refert. Certum eſt. n. vt ſupra dixi, cauſam finalẽ quæ per cognitionẽ applicatur, non influere effectiuè in actũ voluntatis: qđ verò actus ipſe cognitionis quo talis cauſa applicatur, aliũde habeat vim ad ſufficienter cauſandũ voluntatis actum, impertinens eſt ad cauſalitatem finalẽ: quãquam probabilius eſt non habere cognitionem eã vim efficiendi in actum voluntatis, vt in ſuperioribus eſt tactũ, & latius in ſcientia de anima diſputãdum eſt. Alius ſenſus illius dubitationis eſt, an eſſe cognitũ quod finalis cauſa habet per cognitionẽ, ſit illi ratio cauſandi finaliter; ideoq; cognitio nõ ſolum ſit conditio neceſſaria, ſed etiam principiũ per ſe huius cauſalitatis: & hoc dubium graue cenſeri ſolet, quod ſequentem ſectionem poſtulat. E

SECTIO VIII.

Vtrum finis moueat ſecundum ſuum eſſe reale, vel ſecundum eſſe cognitum.

I. *Prior ſententia.* PRima ſententia affirmat finem mouere ſecundum eſſe quod habet in cognitione, nõ ſecundum eſſe reale; atq; adeo cognitionem nõ tantum eſſe conditionem ſine qua non, ſed eſſe formalem rõnem cauſandi finaliter. Hæc cẽſetur eſſe Auicen. 6. Metaph. c. 5, eamq; tenet Sonc. 5. Metaph. q. 3. & nonnulli alij moderni Thomiſtæ, & attribuunt D. Th. 1. 2. q. 31. ar. 3. ad 1. vbi ait *obiectum appetitus animalis eſſe bonum apprehenſum, & ideo diuerſitatẽ apprehenſionis pertinere quodammodo ad diuerſitatẽ obiecti.* Et ſimiliter 1. p. q. 80. art. 1. & 2. ait appetitũ variati iuxta formã vel apprehenſionẽ quam ſequitur; & ita diſtinguit tres appetitus, naturalem, ſenſitiuum, & voluntatem, nam primus ſequitur naturalem formã abſq; apprehenſione, ſecundus ſequitur formam apprehenſam per ſenſum, tertius ſequitur formam apprehenſam per intellectum. *Auicen. Soncin. D. Tho.*

II. Ex qua doctrina poteſt concipi prima ratio pro hac ſententia, nam id quod ex parte obiecti diſtinguit aſſentialiter appetitus, non eſt tantũ conditio, ſed etiã formalis ratio mouendi, ſeu obiecti mouẽtis, ſed apprehenſio diuerſa eſt ſufficiens ratio diſtinguendi eſſentialiter appetitus: ergo. Minor eſt D. Th. ſupr. Maior verò cõſtat ex cõi doctrina, quod potentiæ diſtinguuntur per obiecta formalia, non per conditiones obiectorum. Vnde D. Th. citato loco, cũ dixiſſet in corpore artic. appetitum eſſe potentiam motã, moueri aũt ab appetibili apprehenſo, & ideo per illud diſtingui, ſubdit in ſolutione ad primum. *Appetibile nõ accidit eſſe apprehenſum per ſenſum, vel intellectum, ſed per ſe ei cõuenit. Nam appetibile non mouet appetitum, niſi in quantum eſt apprehenſum, vnde differentiæ apprehenſi, ſunt per ſe differentiæ appetibilis. Vnde potentiæ appetitiuæ diſtinguuntur ſecundum differentiam apprehenſorum, ſicut ſecundum propria obiecta.* Et idẽ habet D. Th. 1. 2. q. 30. art. 3. ad ſecundum, vbi ſimiliter ex diuerſa apprehenſione diſtinguit concupiſcentias naturales à non naturalibus: & Caiet. ibi notat ex illa reſponſione manifeſtè haberi. *Quod apprehenſio reſpectu obiecti appetitus non ſe habet vt approximatio actiui ad paſſiuum, ſed vt ratio obiectiua.*

III. Et confirmatur hæc ratio, nã in eodem appetitu intellectiuo, effectus cauſæ finalis plurimũ variatur ex diuerſitate cognitionis: ſola aũt conditio vel applicatio cauſæ non poſſet ſufficere ad tantã diuerſitatem. Antecedens patet, nam cognitio Dei per viſionem clarã vel obſcuram, intuitiuã aut abſtractiuam cauſat vt multi volunt, diuerſitatem ſpecificã in amore, &, vt minimũ, eſt in cauſa vt vnus amor ſit liber, & alter neceſſarius. Rurſus idem bonũ apprehenſum abſolutè, cauſat amorẽ, vt abſens & acquirendũ, cauſat deſideriũ vel intentionem, vt præſens verò cauſat gaudium; qui actus ſpecie diuerſi ſunt: & eadem proportione diſtinguũtur circa malum apprehenſum vt abſens vel præſens, triſtitia & timor. Rurſus actus virtutis & vitij in volũtate nõ diſtinguuntur ex obiecto ſecundum eius eſſe reale, ſed ſecundum eius eſſe apprehenſum; hinc. n. fit, vt ſi quis ex conſcientia erronea velit eleemoſynam facere, putans ſe malefacere, ille non ſit actus virtutis, ſed vitij: & è conuerſo, qui ex ignorãtia inuincibili vult furari vt eleemoſynã faciat, putãs ſe bene facere, nõ facit actum vitij, ſed virtutis, propriè & ſecundum verã ſpeciem realem virtutis. Deniq; ſimile argumentum eſt, quod bonum non mouet quale eſt, ſed quale apprehẽditur; & ideo ſupra diximus cũ Ariſtotele, ad cauſalitatẽ finis non referre qualis ſit, ſed qualis exiſtimetur: eſſe autem exiſtimatum idem eſt quod eſſe apprehenſum.

Secun-

IV. Secunda ratio principalis pro hac ſententia eſt, quia illud eſſe, quod per ſe ac ſolum requirit finalis cauſa, vt cauſet, non eſt tantū conditio, ſed formale principiū cauſandi; ſed eſſe exiſtentiæ non eſt requiſitum in fine ad cauſandū: eſſe aūt cognitum eſt per ſe neceſſarium, & illud ſolum ſufficit, ergo. Maior videtur nota ex terminis, quia nihil aliud eſt eſſe formale principiū cauſandi, quā eſſe id qđ per ſe primo ac formaliter requiritur in cauſa vt cauſare poſſit. Vnde in ſuperioribus ſæpe diximus, & inferius ēt dicemus, eſſe exiſtentiæ reſpectu cauſæ efficientis, nō eſſe cōditionem requiſitā, ſed ipſam rationem cauſandi, quia eſt ipſa entitas rei, & primū eſſe quod ad cauſandum requiritur. Minor autem quoad priorem partē ſatis probata eſt in ſuperiori ſec. & qđ illa neceſſitas apprehēſionis ſit per ſe ex vi cauſæ finalis, conſtat ex modo cauſalitatis eius, qui eſt per Metaphoricā motionē: hæc.n. per ſe procedit ex eſſe obiectiuo, non ex eſſe rei in ſe. Quoad alteram etiam partem conſtat ex dictis, nam oſtenſum eſt ſæpe finem cauſare antequā ſit: imo & illū, qui nunquā futurus eſt, vel etiā interdum qui nec eſſe poteſt, ſi tamen vt poſſibilis apprehendatur.

V. Poſterior ſententia cōtraria. Secunda ſnīa eſt finem mouere ſecundum eſſe reale, illudq; eſſe rōnem formalem mouendi, & cōſequenter: cognitionem finis eſſe tantum conditionem ſeu approximationem neceſſariam huiuſmodi cauſæ. Hanc opinionem docuit late Caieta. 1.2. q.1. art.1. circa ad primum, exiſtimatq; eſſe ſententiam Auerr. 12. Metaph. com. 36. quatenus ait, ſanitatem quæ eſt in re cauſare finaliter, licet prout eſt in anima, efficiat deſiderium ſui. Et poteſt ſumi ex D.Th. 1.p.q.82. art. 3. quatenus ait *voluntatem inclinari ad ipſam rem prout in ſe eſt*; & ex Philoſopho quē ibi citat in 6. Metaph. tex. 8. dicētem *bonum & malum, quæ ſunt obiecta voluntatis, eſſe in rebus*. Eandem opinionem tenet Ferrar. 1. contra Gent. c.44. vbi dicit, eſſe in mente, tantum eſſe conditionē requiſitam ad finaliſandum. Tenet etiam Iauellus 5. Metaph. q.6. Ocham in 2.q.3.ar.2. & Gabr. 2.d.1.q.1.art.3. & ſumitur etiam ex Scoto in 1.d.1.q.4.

Caiet. Auerroes D. Tho. Ferrar. Iauel. Ocham. Gabriel. Scot.

Fertur inter prædictas ſententias iudicium.

VI. INter has ſententias hæc poſterior mihi videtur ſimpliciter vera: & res tota tam clara apparet vt vix poſſit eſſe diſſentiendi ratio niſi in vocibus ipſis aliqua æquiuocatio miſceatur. Quod patebit facile, ſi ea in quibus authores vtriuſq; opinionis conueniunt, vel tam manifeſta ſunt, vt in eis conuenire neceſſario debeant, diſtinxerimus.

VII. Finis vt cauſet nō eget exiſtentia actuali. Primo itaq; conueniunt omnes, finem non indigere exiſtētia reali, ſeu exercita (vt vocant) ad cauſandum finaliter: quo ſenſu clarum eſt eſſe exiſtentiæ non eſſe rationem cauſandi finaliter, imo nec conditionem neceſſariam. Addo etiam, neque eſſe eſſentiæ verum, aut eſſe exiſtentiæ poſſibile re ipſa eſſe neceſſarium ad cauſandum finaliter, nam apprehenſum ſufficit, & hoc tantum magna ex parte probant rationes primæ opinionis.

VIII. Voluntas nō fertur ad aſſequendum finē in eſſe cognito, ſed in eſſe reali. Secundo certū eſt, voluntatem non tendere in finem, vt illum in eſſe cognito, vt ſic aſſequatur, ſed vt in proprio eſſe reali, qđ in eo apprehendit iuxta eius conditionem, illud aſſequatur: atq; hoc ſenſu certiſſimū eſt eſſe in cognitione non eſſe rōnem finaliſandi, ſed ſolū conditionem neceſſariam. Prior pars exemplis, & ipſius rei declaratione fit euidēs. Nā qui intendit ſanitatem, aut diuitias, non intendit illas cognoſcere, aut de illis cogitare, ſed re ipſa cōſequi ſecundū verā exiſtentiam realem, & idem eſt de alijs. Ratio aūt ſumenda eſt ex dictis ſect. 5. quod ratio formalis cauſandi finalis cauſæ eſt bonitas eius & conuenientia: res aūt, quæ mouet vt finis, non habet ſuā bonitatem & conuenientiam in eſſe obiectiuo ſeu cognito, ſed in ordine ad ſuū eſſe reale: ſanitas.n. eſt conueniens vt inſit, nō vt apprehendatur: ergo formalis ratio mouēdi eſt reale eſſe eius, quatenus conueniens ſeu bonū, ſeu realis cōuenientia eius quatenus in ipſo eſſe reali fundatur, & illud reddit bonū & appetibile. Cōfirmatur, quia finis ſecundū illud eſſe mouet, ſecundū quod ſatiat appetitū agentis poſtquā illū eſt conſecutus, & ſine quo non quieſcit, ſed ita cōparatur finis ad voluntatem ſecundū eſſe reale, & nō ſecūdum eſſe apprehenſum: ergo. Maior conſtat, tū quia illud eſt primū in intētione quod eſt vltimū in executione, tum ēt quia finis eſt, id in quod tendit impetus agētis: in id aūt tendit, quo conſecuto quieſcit. Minor ēt eſt clara, quia non quieſcit animus apprehenſione finis, niſi illū in re ipſa conſequatur, & abſq; huiuſmodi cōſecutione fruſtrari cēſetur intētio agentis. Et hoc nō negant authores primæ opinionis, vt tandē fatetur Medin. 1.2. q.1. ar.1. quanquā fortaſſe nō admodū conſequenter, vt ex dicendis conſtabit.

IX. Dixi autem, voluntatem tendere in finem, ſecūdum eſſe reale iuxta eius conditionē, quia interdū cōtingit ipſum finem volūtatis operantis non eſſe alium, quā obiecti alicuius cognitionem, vt cū intendimus ſeu deſideramus videre Deū: tūc.n. illud eſſe viſum pertinet ad rōnem formalem talis cauſæ finalis, & ſimile eſt, qñ homo appetit vt finem ſolam contemplationem, vel ſpeculationem alicuius veritatis. Et hoc ēt modo dicunt Theologi, interdū hoīem poſſe delectari in ſola cognitione, & non in re cognita, niſi ſecundum eſſe cognitū, à quo tunc actus accipit ſuā bonitatem vel malitiā. Quanquā verò in his & ſimilibus exemplis cognitio ipſa appetatur vt finis, tñ ipſa habet ſuū propriū eſſe reale, ſecundū quod appetitur, & talis cognitio ēt tūc non eſt ratio finaliſandi in quantum eſt quid prærequiſitum ex parte finis, vt voluntatē moueat, ſed in quantum eſt actio quædam, quæ per ſe iudicatur conueniens, & vt ſic proponitur voluntati tanquā ſufficiens ad mouendum illā, ſed tanquā terminus in quem tendat. Atq; ita ſecundum accōmodatam diſtributionem verum in vniuerſum eſt, finem mouere ſecundum eſſe reale, quod media apprehenſione obijcitur volūtati, nā ſecūdū illud iudicatur cōueniens, & quatenus conueniens iudicatur, mouet.

X. Cognitio tantū eſt conditio neceſſaria ad cauſandum finaliter. Tertio dicendum eſt apprehenſionem ſeu iudicium illius conuenientiæ realis, propriè ac formaliter loquendo, non eſſe rationem mouendi ſeu finaliſandi, ſed eſſe conditionem neceſſariā per modum approximationis neceſſariæ ad tale genus cauſalitatis. Quoad hoc verius ac proprius loquitur ſecunda ſententia, & probatur, quia eſſe in cognitione non eſt bonitas ſeu conuenientia ſecundum quam finis mouet, vt probatum eſt: ergo nec cognitio ipſa eſt ratio formalis ipſi fini vt moueat: erit ergo neceſſaria conditio. Patet cōſequentia à ſufficienti partium enumeratione. Quocirca, ſicut in cauſa efficiente approximatio localis eſt conditio requiſita, ita in cauſa finali approximatio quaſi animalis ſeu vitalis, eſt requiſita conditio ad talem cauſandi modum, quia cum motio huius cauſæ Metaphorica ſit, debet fieri per naturalem conſenſionem potentiarum cognoſcitiuæ & appetitiuæ, vt ſæpe dictum eſt.

XI. Hinc addendum eſt quarto, hanc cognitionem talem eſſe vt rōne illius, vel potius mediāte illa, poſſit variari ratio ſeu principiū formale finaliſandi, nō quia ipſa ſit ratio formalis motiua, ſed quia applicat diuerſam rōnem formalem mouendi. Et in hoc videntur æquiuocatione laboraſſe authores primæ ſnīæ. Declaratur aūt ex prædicto ſimili cauſæ efficientis: quāuis.n. is qui applicat cauſam per ſe agentem, ſolū ſit cauſa per accidens, tñ ſi potens ſit ad applicandas diuerſas cauſas habentes diuerſa principia agendi, poterit ex ea parte variare ra-

tionem

tionem formalem agendi,& conſequenter eſſe cauſa diuerſitatis in effectu. Sic igitur, quia vis apprehenſiua vniuerſalis eſt, pôt applicare diuerſa obiecta, & diuerſas rationes formales mouẽdi:& ideo licet ipſa nõ ſit rõ finaliſandi, poteſt eſſe cauſa vel occaſio vt huiuſmodi ratio varietur. Et ſimili rõne poteſt vis apprehenſiua eandem materialem rem ſub diuerſis rationib. apprehẽdere, aut verè aut apparenter:& ide etiam prouenit vt ex diuerſitate apprehenſionis vel iudicij mutetur motio vel cauſalitas finis; non quia formaliter ac per ſe illa varietas proueniat ex apprehenſione, ſed quia applicat finem formaliter diuerſum, vt declaratum eſt.

Fundamenta prioris ſententiæ expediuntur.

XII. ET iuxta hanc vltimam aſſertionem declarãtur optimè & expediuntur teſtimonia omnia & rationes quas prior ſententia afferebat. Quandocũque.n.D.Th. ait diuerſitatem apprehenſionis pertinere ad diuerſitatem obiecti, intelligẽdum eſt, pertinere non formaliter, ſed applicatiuè, vt ſic dicam. Vel aliter dici poteſt (& in idem redit) diuerſitatẽ apprehenſionis, non quæ ſe tenet ex parte ſubiecti, ſed quæ ſe tenet ex parte obiecti, variare appetitũ & obiectum eius, & cauſalitatem finis, Voco aũt cõditiones apprehenſionis ex parte ſubiecti, quod ſit clara vel obſcura, certa aut probabilis, & ſimiles: quę non redundant in applicationem obiecti ſub diuerſa ratione bonitatis vel conuenientiæ: quando autem diuerſitas apprehenſionis ad hoc pertingit, dicetur eſſe diuerſa etiam ex parte obiecti.

XIII. Vnde ad primã rationẽ diſtinguenda eſt maior, nã quod ex parte obiecti diſtinguit eſſentialiter appetitus, ſi id per ſe primo faciat, erit ratio formalis obiecti, ſi verò ſolum id faciat vt applicans diuerſũ obiectum formale, eſſe poterit tantũ cõditio requiſita: atq; hoc modo concurrit apprehenſio ad hanc diuerſitatem. Et iuxta eãdem doctrinam intelligẽdum eſt, appetum intellectiuum, & ſenſitiuũ diſtingui, quia conſequũtur apprehenſionem ſenſus vel intellectus: nam ſi hæc diſtinctio reducenda eſt ad obiectum apprehenſum, in eo cõſiſtit quod per ſenſum applicatur obiectum ſub diuerſa ratione conuenientiæ, ad naturam ſenſitiuam, vel rationalẽ. Et quamuis interdum intellectus poſſit apprehendere & proponere rationem cõuenientiæ ad naturã ſenſitiuã, tamẽ hoc eſt reſpectu illius quaſi materiale, nã adæquata ratio eius vniuerſalior eſt, & in eo ipſo longe aliter applicat rõnem formalem boni, quã ſenſus, & ita tota illa diuerſitas quatenus ex apprehenſione in obiectum redundat, non fit, niſi vt per conditionem applicantem. Atq; idem dicendũ eſt ad omnia exempla quæ in cõfirmationem adducũtur, nam viſio, & abſtractiua cognitio, ſi fortaſſe in cauſa ſunt vt amores ſint diuerſi in ſpecie, ideo eſt, quia bonitas Dei per viſionem longe aliter applicatur etiam ex parte eius, ita vt ſecundũ omnes perfectiones ſuas formaliter ac diſtinctè cognitas in vna ſimpliciſſima perfectione clarè viſa moueat voluntatem vidẽtis, cum tamẽ in cognitione abſtractiua ſolum moueat vt cognita ſub determinata ratione alicuius attributi, vel ſub aliqua ratione boni valde cõfuſi. Et ſimiliter ſi neceſſitas, quæ eſt maior in vno amore, quam in alio, prouenit ex obiecto, ideo eſt quia per viſionem, & obiectum & amor eius apprehenduntur vt hic & nunc magis neceſſaria. Sic etiam bonum abſens vel præſens non variãt actus propter ſolas apprehenſiones, ſed quia ipſa res, & cõditio in ipſa apprehenſa nata eſt diuerſum motũ cauſare in appetitu: eademque ratio eſt de cæteris exemplis, ut facile vnuſquiſque intelligere poterit, applicando ſingula ad doctrinam traditam.

XIV. Ad ſecundam rationem reſpondetur, in utraque præmiſſa ſumpta, poſſe eſſe æquiuocationem. Cum enim in maiori dicitur, illud eſſe cauſæ quod per ſe ac ſolũ requiritur ad cauſandũ, eſſe rõnem formalẽ cauſãdi, ſi intelligatur de eſſe exiſtentiæ exercito, falſũ eſt in cauſa finali, quia, ut ſæpe dictũ eſt, non ſẽper requirit hoc eſſe ad cauſandũ. Si verò intelligatur de eſſe exiſtẽtiæ abſolutè .ſ. abſtragendo ab eo qđ tunc ſit, quando cauſat, vel quod futurũ ſit, aut exiſtimetur, ſic uerũ eſt, rõnem cauſandi eſſe in cauſa aliquod huiuſmodi eſſe. In hoc verò ſenſu falſa eſt minor, quia licet finis cũ primò mouet, in re ipſa ſępe nõ habeat hãc exiſtentiã, niſi in apprehenſione, quõ dicitur eſſe primũ in intentione, tñ in illa apprehenſione obijcitur & repræſentatur ſecundũ aliud eſſe reale, propter quod volũtas mouetur.

SECTIO IX.

Vtrum cauſalitas finis locum habeat in diuinis actionibus & effectibus.

I. RAtio dubitandi ſumitur ex hactenus dictis de agentib. intellectualib. creatis, nã in his nõ habet locũ cauſalitas finis quoad actiones externas, niſi media cauſalitate in ipſã uolũtatem cauſę agentis, ſed finis non põt habere cauſalitatem ſuã in uoluntatem Dei: ergo neq; in effectus, uel actiones externas quæ ab illa voluntate procedũt. In cõtrariũ uerò eſt, quia Deus proprijſſimè eſt finis creaturarum omnium, unde & propriè dicitur oĩa propter ſe ipſum operari: ergo eſt cauſa finalis rerũ omnium, & actionum quæ ab ipſo procedunt.

Sitne in decretis liberis diuinæ volontatis cauſalitas finis.

II. CIrca hanc dubitationem duo breuiter declarãda ſunt. Primum, an, & quo modo finis exerceat rationem ſuam vel cauſalitatem circa ipſas liberas determinationes diuinæ voluntatis, quæ ſunt uelu ti actus immanentes in ipſa. Secundum, quid dicendum ſit de actionib. tranſeuntib. quæ à diuina potẽtia egrediuntur, & conſequenter ẽt de effectib. ad quos terminãtur. Circa priorẽ partẽ Soncin. 5. Metaph. q. 2. ſentit, in diuina uoluntate reperiri propriã cauſalitatẽ finis. Fundamentũ eius eſt, quia motio finis tantũ eſt Metaphorica, ſed in Deũ cadit hæc Metaphorica motio, quia diuina bonitas pp quam Deus agit, mouet uoluntatem Dei: ergo & cauſalitas finalis cadit in diuinã uoluntatem. Secũdo quia Deus amat propter bonitatem ſuam tanquam propter finem, ſed per hoc nihil aliud ſignificatur, niſi quod diuina bonitas mouet uoluntatẽ Dei in amorem ſuæ eſſentię: ergo. Tertio quia Deus amat creaturas propter ſuam bonitatem, ſed amare unũ propter aliud, nihil aliud eſt, quam ex amore unius Metaphoricè moueri ad amorem alterius: ergo ita mouetur Deus Metaphoricè à ſe ipſo ut fine. Quartò afferri poteſt ratio ſupra inſinuata, quia alias effectus Dei ut ab ipſo ſunt non haberent cauſam finalem: nã cauſa finalis nullũ effectum habet niſi medio agente, quod ad agendũ mouet: ſi ergo circa ipſum agens non habet cauſalitatem, neque circa effectus agentis poteſt cauſalitatem habere.

Soncin.

III. Negatiue reſpõdet D.Tho.

Hæc uerò ſententia falſa omnino eſt. Vnde dicẽdum eſt finem nõ poſſe exercere cauſalitatem ſuã in diuinam uoluntatem quantum ad actus immanentes, ſeu determinationes liberas eiuſdem uolũtatis. Hæc ſumitur ex D.Thoma 1.p.q.19.articul.5 ubi in hoc ſenſu generaliter negat dari aliquã cauſam diuinæ uolũtatis: & 1.cont.Gent.c.86.& 87. dicit quod licet diuinę uoluntatis ſi aliqua ratio, non tamen aliqua cauſa. Idem Alenſis 1 p.quæſt.35.a.5. Driedo de Concor, lib.arb.1.li. tract.1.c.4.mẽb.1. ad

ad quartum. Idem ſentit Ferrar. in dict. c. 87. qui ad A
uertit, quod licet diuina bonitas ſecundum noſtrũ
modum intelligendi ſit cauſa diuinæ voluntatis,
non tñ ſecundum realem cauſalitatem. Quod etiã
eſt ſano modo intelligendum quoad priorem par-
tem: non. n. exiſtimandum eſt obiectiuè ſeu ex par-
te Dei eſſe in ipſo cauſalitatem, ẽt noſtro modo in-
telligendi, alioqui falſum intelligeremus, ſed ex
parte noſtra intelligere & explicare nos rationem
diuinæ voluntatis ad modum cauſalitatis, quia nõ
poſſumus diuina cõcipere aut explicare, niſi ad mo
D. Aug. dum rerum creatarum. Præterea, in eodem ſenſu
D. Auguſt. lib. 83. quæſtionum, q. 28. negat quæren-
dam eſſe cauſam diuinæ voluntatis, ob quam vo-
luit mundum creare, & rationem reddit, *quia omnis*
cauſa efficiens eſt, quod ita intelligendum puto, vt B
ſupra etiam expoſui, id eſt quia in omni vera cauſa
litate intercedit aliqua efficiens cauſa.

IV. Atque hinc ſumitur prima ratio huius veritatis,
quia in diuina voluntate nulla eſt vera efficiẽtia cir
ca actũ immanentem in ipſa etiam vt liberè termi
natum ad obiecta externa: ergo nec vera cauſalitas
finis habere poteſt locum circa talem actum. Cõſe-
quentia patet ex ſuperius dictis, nam cauſalitas fi-
nis non habet locum niſi in ordine ad cauſalitatem
efficientem. Secũdo declaratur amplius, quia actus
diuinæ voluntatis quoad entitatem ſibi eſſentialẽ
ac neceſſariam, non poteſt habere vllam verã cau-
ſam in aliquo genere, quia vt ſic eſt ens per eſſentiã
& omnino independens. Neque etiam ille actus vt
liberè terminatus ad creaturas poteſt habere realẽ C
cauſam, quia vt ſic nihil reale addit entitati neceſ-
ſariæ eiuſdem actus: nec põt fingi cauſa realis, quæ
habeat pro effectu ſolum reſpectum rationis. Quo
circa, qui putant determinationem liberam addere
aliquid reale diuinæ volũtati, quod ſimpliciter poſ
ſet nõ eſſe in ipſa, ſatis cõſequenter ponere poſſũt,
vel etiam debent, hoc cauſalitatis genus, circa illũ
actum: nã, vt ego exiſtimo, cogũtur ponere ẽt cauſa
litatẽ effectiuã, quod, quã eſt abſurdum, tã eſt falsũ
illud fundamẽtum ex quo ſequitur, vt infra ſuo lo
co oſtendã. Neq; Soncinas hac via procedit, quia
nõ ſolũ circa liberas determinationes, ſed ẽt circa
ipſum actũ, vt eſt neceſſaria dilectio Dei, admittit
illã cauſalitatem finalem, quod in rigore ſumptũ,
eſt oĩ ratione improbabile, quia ille actus ut ſic eſt D
ipſum ens per eſſentiã, & ideo independens, & nõ
cauſatus ſub quacunq; rõne. Vnde vlterius, ſi deter
minatio libera vt eſt aliquid rei, nihil eſt præter ip-
sũ actũ, & vt eſt quid rõnis, re vera non eſt: ſed cõci
pitur aut fingitur ex modo noſtro cõcipiendi, fit, vt
ſub nulla rõne poſſit ille actus verã cauſã habere.

Reſpondetur argumentis in oppoſitum.

V. AD argumenta reſpondetur, quod ſicut Deus
eminentiſſimo modo ſe per ipſum amat ſine
vlla cauſalitate, vel effectiua circa amorem quate-
nus à nobis concipitur vt vitalis actus uel formalis
circa ipſum amantem, quatenus tali amore amans
conſtituitur, ita intelligendum eſt Deum eminentiſ E
ſimo modo amare ſe propter ſe, & alia etiam pro-
pter bonitatem ſuã abſq; vlla cauſalitate finali cir-
ca eundem amorem vel ſui, vel aliorum. Atque ita
cum dicitur ſe amare Metaphoricè motus vel illec-
tus à bonitate ſua, locutio eſt Metaphorica, ſum-
pta ex modo quo nos cõcipimus res diuinas ad mo
Boetius. dum humanarum. Quomodo dixit etiam Boetius
lib. 3. de Conſolat. proſ. 3. *Inſitam bonitatem liuore*
carentem pepuliſſe Deum vt res externas operaretur.

VI. Vnde ad primum negatur Metaphoricam motio
nem finis ita habere locũ in diuina voluntate ſicut
in noſtra, nam in noſtra ita illa motio dicitur Meta
phorica, vt tamen ſit vera cauſalitas, quia eſt vera
dependentia in actu propter finem elicito ab ipſo
fine; in diuina autem uoluntate non eſt talis motio
Metaphorica, ſed eſt eminens quædam amandi rõ,
quę ſicut eſt ſine diſtinctione actuum uel potentia
rum, ita ẽt eſt ſine ulla vera motione etiã Metapho
rica. Quare cauenda eſt æquiuocatio in uocabulo
Metaphoricæ motionis, nã reſpectu noſtri illa parti-
cula *Metaphoricæ*, additur ad diſtinguendã illã mo
tionẽ à motione efficientis cauſæ, non uero ad ex-
cludendã illã à tota latitudine motionis & cauſali-
tatis realis propriè dictæ, cũ uerò Deus dicitur mo-
ueri aut allici à bonitate ſua, tota locutio eſt Meta-
phorica ad explicãdã ſolã rõnẽ diuinæ uoluntatis.

Et per hæc reſponſum eſt ad ſecundam & tertiã VII.
rationem, nã illa particula *propter*, quando Deus di Deus qualiter dicatur ſe vel alia amare pp ſuã ipſius bonitatem.
citur amare ſe uel alia propter bonitatem ſuã non
ſignificat ueram cauſam ipſius amoris, ſed rõnem
tantũ (ut dixi) uoluntatis diuinæ. Falſum autem eſt
Deũ ſe amare propter ſe tanquã propter finẽ, Deus
. n. non eſt finis ſui ipſius; quis enim unquam ita lo
cutus eſt? aut quomodo põt habere finem qui non
habet principium? Niſi fortaſſe negatiue dicatur fi
nis ſui, quia nõ habet alium finem, ſic enim dicitur
Deus eſſe à ſe. Sed hoc sẽſu non eſt finis ſui per cau
ſalitatem finalem, ſicut neq; eſt à ſe per efficientẽ.
Falsũ item eſt, amare u num propter aliud, eſſe idẽ,
quod ex amore unius moueri ad amorem alterius,
ſi illud *ex* ſignificet cauſalitatẽ propriã, uel diſtin-
ctionem in re inter vnum amorem & alium: nã in
rigore ad ueritatem illius locutionis ſufficit, quod
unũ ſit ratio amandi aliud. Vnde ſicut quãdo Deus
dicitur eſſe immortalis, quia eſt immaterialis, illa
particula *quia*, deſignat nõ veram cauſã, ſed ratio-
nem, ita dicitur amare creaturas propter bonitatẽ
ſuam, non quia ſit cauſa, ſed quia eſt ratio amãdi il
las. Et ſicut Deus illo actu quo ſe amat neceſſario, li
bere amat creaturas ſine additione uel agumento
reali, ita idẽ actus ut terminatus ad Deũ poteſt dici
rõ noſtro modo concipiendi, cur extendatur (ut ita
dicã) ad creaturas, nulla interueniente cauſalitate
propria. Nã ſicut illa terminatio fit eminentiſſimo
modo ſine argumento reali, ita etiã ſine cauſalita-
te reali. Quomodo dixit Dionyſ. 4. c. de diuin. nom.
quod diuinus amor non dimiſit Deũ eſſe ſine germine.

Sitne cauſalitas finis in externis actionibus, & effectibus Dei.

QVarta ratio illius opinionis poſtulat ut expli VIII.
cemus ſecundũ punctũ in principio propoſi-
tum, ſcilicet quomodo in actionibus, & effectibus
Dei ad extra detur uera cauſalitas finalis, ſi in ipſa-
met Dei uolũtate non reperitur talis cauſalitas. Et
ratio dubitandi ſatis propoſita eſt in principio, &
in illa ratione quarta. Propter quã poſſet aliquis cõ
cedere, in effectibus Dei inueniri propriè finem ad
quem ordinantur, & propter quem fiunt, non tamẽ
reperiri propriam cauſalitatem finalem. Vt. n. no-
tat Gabriel in 2. diſt. 1. q. 5. in princip. finis cauſa fi- Gabriel.
nalis non oĩno ſunt idem, nam finis ut ſic ſolum di
cit terminum ad quem tendit operatio, uel ad quẽ
motus ordinantur: cauſa autem finalis eſt, quę mo
uet agens ad operãdum. Quapropter, ſi detur finis
qui non moueat agens per propriam cauſalitatem,
poterit dari finis, qui nõ ſit cauſa finalis in proprie-
tate & rigore ſumpta. Sic igitur uerè dici põt Deus
omnia operari propter ſe ut propter finem ultimũ
in quem omnia ordinantur, non tamen per cauſali
tatem finis, ſed per eminẽtiorem modum ab omni
cauſalitate liberum. Sed hic modus dicendi nõ om
nino ſatisfacit. Primo quidẽ quia ex omniũ Theo-
logorum ſententia Deus eſt cauſa finalis omnium
rerum, ut tradit D. Tho. 1. p. q. 44. articul. 4. Secun- D. Tho.
do, quia Ariſtoteles definit cauſam finalem eſſe id
pro-

propter quod aliquid fit; Deus autem verè ac propriè eſt id propter quod creaturæ fiunt, iuxta illud Prou. 6. *Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus.* Tertiò, quia cauſa finalis vt ſic nullam includit imperfectionem, imo cenſetur eſſe prima, & perfectiſſima omnium cauſarum modo inferius explicando: ergo conuenit Deo propriè ac formaliter, & cum ſumma perfectione: non conuenit autem illi niſi reſpectu effectuum ad extra: ergo.

IX. Quare dicendum eſt, quod licet cauſa finalis non cauſet propriè effectus ſuos niſi quodammodo medio agente quod mouet, & allicit ad operandum, tamen, vt finis ſit propria cauſa effectus agentis, neceſſarium nõ eſt, vt prius habeat in ipſo agente aliquã cauſalitatem propriam. Nam licet hoc contingat in agẽtibus intellectualib. creatis, eo quod immediatè ipſa ſe mouent, ſeu applicant ad operandum, vel B amandum per aliquã realem motionem, & propriã cauſalitatem: tamẽ in agente intellectuali increato id non eſt neceſſarium, quia ſine vlla ſui mutatione, vel reali additione, depẽdentia, aut cauſalitate, ſimpliciſſimo, & eminentiſſimo modo ſeſe applicet (vt ita dicam) ſeu determinat ad libere amandum, & operãdum. Conſiſtit aũt cauſalitas finis Dei reſpectu effectuum ad extra in hoc, quod Deus intuitu, & amore ſuę bonitatis effectus extra ſe producit: vnde ipſamet operatio quam ad extra habet, eſſentialiter pendet à Deo tum in ratione efficientis, tum etiam in ratione finis, quia reſpicit Deum, & vt omnipotẽtem, & vt ſummè bonum, qui ratione ſuæ bonitatis, & dignus eſt vt oĩa ad ipſum vt ad finem ordinentur, & ſeipſum dicto eminenti modo inclinat ad cõ- C municandam alijs ſuam bonitatem propter ipſam. Atque ita facilis eſt reſponſio ad rationem dubitandi; negamus enim eſſe ſemper neceſſariam cauſalitatem finis intra ipſum agens, vt habere poſſit locum extra ipſum in alios effectus eius: quomodo inferius etiam declarabimus habere locum in effectibus Dei cauſalitatem exemplarem, ſine vlla cauſalitate propria intra ipſum Deum.

X. Duibũ occurrẽs expeditur. Caiet.

Atque hinc expeditur facile dubium quod attingit Caietanus circa dictum art. 4. q. 44. 1. part. an poſſit concedi Deũ vt agens eſt, habere cauſam finalẽ: quod idem eſt ac quærere an actio Dei ad extra habeat propriam finalem cauſam. Dicendum eſt. n. habere quidem cauſam finalem. Nam Deus verè ac propriè exercet illam actionem propter aliquem fi- D nem quem intendit. Item quia, vt D. Thom. ait in illo articulo, idem eſt finis agẽtis, & patientis, licet diuerſimodè: eſt autem ſermo de agente vt agens eſt, & de patiente latè vt ſe extẽdit ad effectũ ab agente factum: ſed effectus Dei vt ſic habet propriam cauſam finalem: ergo actio Dei vt ſic habet eãdem cauſam finalem, quæ licet non ſit finis Dei, eſt tamen finis effectuum Dei, & cõſequenter etiã actionis eius: finis enim ad quẽ ordinatur effectus, eſt qui mouet agens ad operandum: vnde ad eundem ordinat actionem ſuam.

XI. Obiectio.

Sed ſtatim inſurgit difficultas, nam actio Dei eſt ipſa eſſentia Dei: ergo non poteſt habere cauſam finalem. In qua obiectione hærent, & laborant Thomiſtæ: & Caietanus reſpondet illam actionem quãtum ad rem quæ eſt actio, nõ habere cauſam finalẽ: E formaliter tamen in quantum actio eſt habere cauſam finalem ipſam bonitatem Dei. Sed non ſatisfacit reſponſio, quia vel illa actio vt actio, aliquid rei addit ipſi Deo, & ſic non erit in Deo, vel nihil rei addit, & ſecundum id non poteſt habere cauſam finalem. Reſpondent nõnulli moderni, actionem vt ſic, ſolum addere reſpectum rationis illi intrinſecum, & quantum ad illum habere cauſam finalem. Adduntque, cum finis moueat agentem Metaphoricè, non eſſe neceſſarium vt inter finem, & agentem, ſeu eius operationem ſit realis diſtinctio, ſed ſufficere diſtin- A ctionem rationis: & quod agens determinetur à fine ad actionem, ſiue illa determinatio ſit per modũ realem, ſiue per modum rationis. Sed hæc doctrina falſa eſt, & incidit in opinionem Soncinatis, & ex illa plane ſequitur amorẽ Dei vt liberè terminatũ ad creaturas, habere propriam cauſam finalem: quod tamen eſſe omnino falſum oſtenſum eſt. Et ſequela patet, nã in illa determinatione libera eſt etiã identitas realis, & modus rationis, proueniens ſeu modo à Deo vt in fine. Itẽ falſum eſt, relationem rationis eſſe intrinſeca ratione actus realis, cum illa nihil ſit. Ideoq; etiam nõ magis poteſt intelligi quod per propriam cauſalitatem finalem cauſetur, quam quod p propriam efficientiã. Et ideo alij Thomiſtæ negant quod diximus, nempe Deum ita operari propter finem, vt ille finis ſit cauſa actionis Dei, ſed tantum paſſionis, vt ſic dicam, ſeu effectus, aut etiam ipſius fieri. In quo quidem videntur conſequenter loqui, nam iuxta illos, actio Dei non eſt aliud quam volitio Dei: volitio autem Dei non poteſt habere cauſam finalem. Sed ex falſo fundamento coacti ſunt recedere à vera ſententia.

XII. Vera reſpõſio.

Et ideo facilius reſpõdetur negando antecedens, nam actio Dei tranſiens non eſt Deus, nec in Deo. ſed in creatura, & ideo habere põt cauſam finalem, & ordinari in finem. Atq; ita, licet Deus nõ habeat finem ſui eſſe, habet tamen finem ſuæ actionis tranſeuntis: qui ſi ſit finis proximus, eſſe poteſt aliquid extra Deum: agit enim Deus ad extra vt ſe, ſe communicet: quæ communicatio aliquid eſt extra Deũ, & in vniuerſum actio dici poteſt ordinari in terminum vt in ſuum finem: ſi vero ſit ſermo de fine vltimo, eſt ipſemet Deus, non quia intendat aliquod commodum vel bonum ſibi acquirere, ſed quia agit propter ſuam bonitatem communicandam, & manifeſtandam. Et hanc ſententiam bene declarat Durandus in 2. diſtinctione 1. q. 6. quamuis nonnulla miſceat quæ vera non ſunt, quæ nunc examinare non eſt neceſſe. Durand.

SECTIO X.

Vtrum in actionibus naturalium, & irrationalium agentium vera cauſalitas finalis intercedat.

I. HÆc quæſtio generalis eſt de omnibus agentibus carentibus intellectu, & voluntate, quibus omnibus commune eſt vt non poſſint actiones ſuas vel media ad finem referre ſeu ordinare. Et hinc oritur dubitandi ratio: nã propria cauſalitas finis non eſt ſine hac ordinatione, vt ſatis declarãt illæ particulæ *cuius gratia, & propter quod aliquid fit*, quibus cauſalitas finis ſolet declarari: & ideo difficile eſt inuenire aut declarare cauſalitatem finalẽ in actionibus horum agentium, & in effectibus eorum prout ab ipſis prouenit. In contrarium verò eſt, quia hæc etiam agentia agunt propter finem, vt latè probat Ariſt. in 2. Phyſico. cap. 7. non poteſt autem intelligi operatio propter finem ſine cauſalitate finis. Et de brutis eſt ſpecialis difficultas, nam illa verè mouentur ad amandum ex aliqua cognitione boni: ergo intercedit in eo affectu, & opere motio Metaphorica boni cogniti: ergo illa pertinet ad veram cauſalitatem finalem. Atq; hoc confirmat experientia, nam videmus hirundinem ita congregare paleas vel aliquid ſimile efficere, ſicut expedit ad finem ſuum, & ſic de alijs.

Ratio dubitandi. Ariſt.

Verus opinio de agentibus naturalibus.

II. IN hac re fuit antiqua opinio veterũ Philoſophorum negantiũ opera naturæ prouenire ex intentione alicuius finis, ſed caſu ita cõſtitiſſe, vel ex cõ-

curſu atomorum temerè ita concurrentium, vel ex A
neceſſitate materiæ, vt citato loco 2.Phyſic.c.7.& 8.
contra Anaxagoram, Empedoclem, Democritum,
Ariſtot. & Epicurum diſputat Ariſtoteles. Quæ ſentētia ad-
eo eſt abſurda, vt refutatione non egeat Oportet ta
men aduertere aliud eſſe agere de conſtitutione to-
tius vniuerſi, & de actione vniuerſalis naturæ ad ip-
ſum cōponendū, & ita regendū vt conſeruari poſ-
ſit; aliud verò de actionibus proprijs ſingulorum
agentiū naturalium. Prior actio ſeu effectio re vera
nō eſt actio alicuius agentis naturalis intellectu ca-
rētis, ſed eſt actio ſupremi authoris naturæ, qui ſua
ſapientia totam vniuerſi naturam condidit ac mo-
deratur: & ideo actio illa ad preſentem queſtionem
non ſpectat, nec de illa dubitari poteſt, quin pro-
pter finem ab authore ſuo intentum, atque adeo ex B
cauſalitate finis profecta ſit, iuta doctrinam præce-
dentis ſectionis. Atqne hoc euidentiſſimè docet ip-
ſa vniuerſi pulchritudo, & mira partiū eius, & cau
ſarum omnium conſenſio, & ordinatio. Ex qua
nō ſolum ſancti Patres, ſed etiam ſapientiores phi-
loſophi vnum eſſe huius vniuerſi authorem, & gu-
bernatorem, qui in finem à ſe intentum omnia con-
ſtituit, & ordinauit, intellexerūt, vt latius infra tra-
ctabimus demoſtrando Deum eſſe, & multa de hac
re eruditè, & breuiter iudicaruut Conimbricenſes
Conimb. lib. 2. Phyſicor. cap. 9. q. 1.

III. Solum ergo hic inquirimus de actionib. natura-
lium cauſarum, ſiue illæ ſint omnino particulare, vt
ignis, plantæ, &c. ſiue aliquo modo vniuerſales, vt
cœli. De quibus præterea certum, & clarum eſt, non C
caſu ant contingenter certas actiones operari, ſed
vnumquodqne agens naturale ex propenſione pro
priæ naturæ habere definitam operationem, & ope
randi modum, ac certum terminum, in quem per
ſuam operationem tendit. Quod etiam eſt euidens
experiētia, nam lapis ſuo motu naturali ſemper fer-
tur deorſum, ignis ſemper calefacit; ex diuerſis ſe-
minibus diuerſa viuentia procreantur, & aliæ potē-
tiæ, & organa ad hoc munus, aliæ verò ad alia deſti
natæ ſunt, & eam formam, ſitum, & reliqua omnia
ad operandum neceſſaria in ea proportione habent
res ſingulæ, quæ ad tales actiones vel effectus neceſ
ſaria ſunt. Quod in omnibus rebus naturalibus, &
præſertim in viuentibus, & animalibus videre licet.
Fuitq; hoc neceſſarium ad conuenientem ipſius vni D
uerſi compoſitionem, & gubernationem, nam cum
ex varijs rebus, & contrarijs cōſtet, quæ varias etiā,
& interdum contrarias actiones exercèt, ſi non eſ-
ſent omnia ita conſtituta, vt ſingula ordinatè ſua
munera obirent, in ipſo vniuerſo ſumma eſſet con-
Vide Lactantiū li. de Opiſicio Dei, & D. Th. 3 con. Gent. c. 1. fuſio, & res ipſæ minimè conſeruari poſſent. Vt au-
tem huiuſmodi concentus, & ordo ex tot rebns con
ſurgere poſſet, neceſſarium fuit res ſingulas inde-
ſtinatos fines ſeu terminos ſuis actionibus tendere,
ex quibus totius vniuerſi bonum conſurgeret. Item
hac ratione videbimus naturales motus regulariter
eodem modo perfici, raroq; deficere, idq; non ab-
ſque aliquo extrinſeco impedimento concurrente.
Item, in ſuis operibus ita ſe gerunt res naturales, ſi-
cut expedit vt ad cōnaturalem terminū perueniāt, E
quo termino conſecuto ceſſant ab operando. Hæc
ergo omnia ſunt manifeſta ſigna. hæc agentia natu-
lia operari non caſu ac temere, ſed definito modo
tendendo in certum aliquem ſcopurn.

IV. Reiecto errore in qno ſita difficultas. Iam verò ſolum ſupereſt quæſtio (quæ ex parte vi
detur pertinere poſſe ad loquendi modum) an ra-
tione huius determinationis dicenda ſint hæc agen-
tia agere propter finem, & (quod ad nos magis ſpe-
ctat) an eorū actiones dici poſſunt propriè cauſatæ
à finali cauſa. Aliqui enim ſimpliciter negant vtrū-
que loquendi modum, quia ipſa agentia non mo-
uentur à fine, in quo propriè cauſalitas finis conſi-
ſtit. Item finis reſpectu harum actionum non ſe ha-
A bet vt principium, ſed tantum vt terminus: locus
enim deorſum reſpectu lapidis, non eſt principiū
motus quo deſcendit, ſed tantum terminus: finis au
tem, vt ſæpe diximus, vt habet ſolum rationem ter-
mini nō eſt cauſa, ſed vt aliquo modo eſt principiū.
Alij verò ſimpliciter putant admittendas eſſe illas
locutiones, quia Ariſtoteles abſolute ait agentia na
turalia operari propter finem, & formam dicit eſſe
finem naturalis generationis, & ſignificat eſſe pro-
priè cauſam finalem. Item quia natura ſummo arti-
ficio, & induſtria has ſuas operationes exercere vi-
detur, per media valde proportionata fini.

Reſolutio de cauſalitate finis in agentibus merè naturalibus.

B

Nihilominus proprius modus loquendi in hac V.
materia eſt, actiones horū agētium naturaliū
eſſe propter finem, & eſſe effecta cauſæ finalis. Non
tamen vt præciſè egrediantur ab ipſis naturalibus
agentibus, ſed vt ſimul ſunt à primo agente, quod
in omnibus, & per omnia operatur. Vel è conuer-
ſo (& ferè in idem redit) prout ipſa proxima agen-
tia ſubſtāt directioni, & intentioni ſuperioris agen-
tis. Et ideo ipſa agentia naturalia non tam dicuntur
operari propter finem, quam dirigi in finem à ſupe
riori agente. Ita explicarunt rem hanc ſapientiores
Theologi, & Philoſophi, D. Tho. 1. p. quæſt. 103. ar. D.Thom.
1. & 3. cont. Gent. c. 25. vbi vtitur communi exemplo
de ſagitta, quæ in certum ſcopum tendit, nō tamen
C in illum ſe dirigit, ſed à iaculante dirigitur. Idem Al
bertus in 2. Phyſicorum ca. 2. & ibi alij Philoſophi,
& Simplicius tex 78. ſumiturq; ex Ariſtotele ibi, &
1. de Cœlo c. 4. text. 32. vbi dum coniungit Deum, & Simplic.
naturam, dicens, nihil facere fruſtra, ſatis indicat
naturam in agēdo propter finem ſubordinari Deo.
Et eodem modo lib. 2. de partib. animal. c. 13. ait, na
turam nihil agere fruſtra; & ibidem ait naturā velle
hoc vel illud propter finem: quod non poteſt intel-
ligi de natura, niſi propter authorem ſuum. Et eodē
ſenſu art 4. de Generat. animal. cap. 2. *Omnia, quæ na
tura, vel arte fiunt, ratione aliqua ſunt.* Et hinc etiam
manauit illud tritum axioma, *Opus naturæ eſſe opus
intelligentiæ*, vt eſt apud Auerroem 12. Metaphyſ.
com. 18. & Themiſtium 1. Phyſic. tex. 81. & 1. de Auerroē.
D Anim. tex. 23. Denique ideo Hippocrates, quē imi- Thomiſt.
tatur Galenus libr. 1. de vſu part. naturalis agentia, Hippocr.
docta, & indocta vocat indocta in ſe, docta in dire- Galen.
ctione primæ cauſæ.

Atque ita fit vt in his actionibus, vt ſunt a natura VI.
libus agentibus nō ſit propria cauſalitas finalis, ſed
ſolum habitudo ad certum terminum, vt verò ſunt
à Deo, ita ſit in illis cauſalitas finalis, ſicut in alijs ex
ternis, & trāſeuntibus actionibus Dei. Adæquatum
enim principium harum actionum non eſt ſolum
proximum agens naturale, niſi forte ſecūdum quid
ſcilicet in tali ordine, tamen abſolutè præcipuum
eſt prima cauſa; ideoq; in adæquato principio taliū
actionum includitur intellectualis cauſa intendens
finem earum. VII.

E Vnde vlterius rectè concludit Ariſtoteles, primā Curres naturales diuerſis diſpoſitionibus affecta.
radicem ob quam res naturales habent has diſpoſi-
tiones, vel hæc organa, aut has partes, & ſimilia, nō
eſſe ſemendam ex ſola materia, ſed ex fine. Nam ſi
materia ſumatur ſecūdum ſe, indifferens eſt, & nul-
lam habet neceſſitatem harum diſpoſitionum ſeu
proprietatum: ſi verò ſupponatur vt iam affecta his
vel illis diſpoſitionibus iam illæ introductæ ſunt
propter aliquam finem ſeu formam, & ipſa forma
indiget illis propter ſuam conſeruationem, vel pro
pter aliquam operationem: ipſa verò operatio rur-
ſus eſt vel propter conſeruationē ſpeciei aut ipſiuſ-
met indiuidui, aut ſaltem propter communicatio-
nem ſuæ perfectionis; in his enim naturalibus
agen-

gentibus non ſunt operationes,quæ ipſæmet ſint fi- A nes; hoc enim proprium eſt intellectualium rerũ. Atque ita omnis connexio & neceſſitas connaturalis,quæ per ſe eſt in his rebus naturalibus, ſumitur ex ordine ad finem. Neque obſtat quod naturales proprietates neceſſario conueniant propter intrinſecam dimanationem à forma, quia vna habitudo non repugnat alteri,ſed habent inter ſe ſubordinationẽ,nã illa neceſſaria dimanatio reducitur ad efficientem cauſam,quæ ſubordinata eſt finali: ideo enim natura dedit tali formæ vim,vt ab ea dimanarẽt tales proprietates, quia illæ ſunt accõmodatæ ad finẽ propter quem eſt res quæ per talẽ formam cõſtituitur.Sic igitur tã in cõſtitutione & formatione harũ rerũ, quã in earũ actione reperitur cõcurſus finalis cauſæ: intentio aũt propria talis finis nõ B eſt in ipſis naturalib.agentibus,ſed in prima cauſa.

VIII. *Quæ neceſſitas aſſerẽdi cõnexionẽ rerũ naturalium & directionẽ in finẽ Ariſtot.*

Sed videri pôt alicui ſine cauſa cõfictus hic modus agendi propter finem, eſſeque præter Ariſtot. intentionem.Nã inprimis Ariſt.in 12.Metaph.videtur ſentire Deum hæc inferiora non agnoſcere, nedũ curare illa:& in lib. de Mundo ad Alex.ſignificat,non rectè ſentire de Deo, qui putant Deum in curãdis his inferioribus actionibus occupari. Deinde ſi per impoſſibile Deus non concurreret ad actiones agentium naturalium,ſed eas independẽter ſuos motus agere ſineret, nihilominus lapis deſcenderet deorſum, ignis generaret ſibi ſimile, & ſic de cæteris:nõ eſt ergo hæc finalis cauſalitas,ſed mera naturalis neceſſitas.Et confirmatur,nã ſi agẽtia naturalia agerent ex intentione diuina,nunquã errarent in ſuis actionibus,nec deficerent à conſequendis terminis earũ:conſequens eſt contra experientiam,cum ſæpe generentur monſtra, quæ peccata naturæ appellantur. Sequela patet,quia diuina intentio nec fruſtrari poteſt, nec errare.

IX. Reſpondetur de Ariſtotelis mente iam ſatis ex dictis conſtat, latiuſque infra oſtendemus ex eius ſententia,habere Deũ ſcientiã & prouidentiã harũ rerũ ſingularium & inferiorum: quod non obſcurè indicat infra lib.12.in fine,dum totum vniuerſũ ſubijcit Deo tanquam ſupremo principi & duci. Ad primam verò rationem reſpondetur primo, ex illa hypotheſi impoſſibili ſequi,naturam ordinatiſſimè operari tendendo in finem,ſine vlla directio- D ne vel intentione finis, quod per ſe eſt ſatis abſurdum.Etenim eodem modo poſſet quis argumentari,quod licet hic mundus non eſſet ab alio cõditus, ſi ex ſe ita eſſet ſicut nunc eſt, habere conuenientiſſimũ ordinem ſine cauſalitate finis.Hoc tñ non obſtat quo minus de facto,ſicut non pôt eſſe niſi cauſatus ita non pôt eſſe niſi cauſatus à fine. Ita ergo dicimus,motus & actiones rerũ naturaliũ ſicut nõ poſſunt eſſe ſine concurſu alicuius intellectualis agentis,ita non poſſe eſſe ſine cauſalitate finis. Addo deinde, quod ſi per impoſſibile Deus per ſe & immediatè nõ concurreret ad omnes actiones agẽtiũ naturalium, nihilominus mediatè dici deberẽt ordinatæ in finẽ ab authore naturæ, qui & naturalibus agẽtib. dedit tales virtutes pp tales actiones, & ipſas actiones eſſe voluit propter certos fines,& generatim pp bonum & conſeruationem uniuerſi.

X. *Multi in natura effectũ quorũ nulla reddi poteſt ſufficiens cauſa præter finẽ intẽtum à prima cauſa*

Vnde tandem addo,plures eſſe motus, vel actiones in his rebus naturalibus, quarũ non poteſt ſufficiens rõ reddi ex priuatis proprietatibus vel inclinationibus ſingularum rerum: aqua enim ſurſum aſcendit ad replendum vacuum,cuius ratio ex peculiari aquæ natura ac proprio impetu reddi non pôt,ſed ex fine, qui in perfectione totius vniuerſi ſit poſitus, quem oportet ab alio ſuperiori agente intendi.Simile eſt de aqua maris,quæ ita in littore continet impetum,& tumentes fluctus ſuos, vt terram nunquam cooperiat; vtique propter miſtorũ & uiuentium ſalutem,quem finem intendit ſupremus naturæ Gubernator.Ex his ergo intelligimus, quando hæ res naturales mouentur vel operantur iuxta proprias & peculiares inclinationes ſuas, cũ per illas etiam deſeruiant commodis & conſeruationi totius uniuerſi,& ſuarum ſpecierum,vel etiã indiuiduorum, & præcipuè hominis, in eis etiam operari ex directione in finem,per ſubordinationẽ ad ſuperius agens.

XI. Ad confirmationem reſpondetur ſimpliciter negando ſequelam:quin potius Ariſt. 2.Phyſic. text. 82.inde confirmat hęc agentia naturalia agere propter finem,quia ſicut ars intendens finem, interdũ illum nõ aſſequitur,ita in actionibus naturæ, eo ꝙ certum finem intendant, inde ſequi monſtra ſeu peccata naturæ,quia nõ ſemper poſſunt finem ſuũ aſſequi propter impedimentum occurrens. Alioqui,ſi natura non tenderet in certum finem, nulla eſſent monſtra in natura,quia non magis aberraret ab ſcopo,efficiendo monſtrũ,quã efficiendo quodlibet aliud: nã monſtrum propriè eſt vitium naturæ à fine ſuo deficientis. Quod verò obijciebatur de intentione authoris naturæ, nil obſtat quia illa intentio non ſemper eſt abſoluta & efficax, ſeu(vt Theologorũ more loquamur)per voluntatẽ beneplaciti,vel conſequentem, ſed per uoluntatem generalem vel antecedentem:quæ eſt quaſi conditionata intentio,quæ in hoc conſiſtit,quod Deus vult effectum perfectum ſequi, quantum iuxta ordinẽ naturalium cauſarũ ſequi potuerit,cũ quibus quantũ in ipſo eſt, vult concurrere.Simul aũt vel permit- C tit,vel ẽt interdum vult & intendit mõſtra vel peccata naturæ, vel propter vniuerſi pulchritudinẽ & varietatem, vel vt cauſas naturales ſuos motus & curſus agere ſinat.Et ideo neq; cum cauſa impedita ab alia extraordinario modo vult cõcurrere, neque ẽt impediẽtem cauſam peculiari cura aut prouidentia remouere,regulariter loquendo, quãuis ob commune bonum interdum id efficiat, de quo latius Theologi partim in 1. diſt. 45. partim in 2. diſt. 37.& D. Thom. 1.parte,quæſtione 22.& quæſtione 105. & legi poteſt Auguſtin.16. de Ciuitate capite 8.& libro 83.quæſtionum quæſt.24.

Lege Ar. li.2.Phyſ. ca.8.& 2. de an.c.4. & 1. Pol. cap. 5. Ariſtot.

D. Tho. Auguſt.

Quomodo bruta animalia propter finem operentur.

XII. SVpereſt vt de brutis animãtib. pauca dicamus, in eis enim maior quædã apparet participatio cauſalitatis finalis.Primo quidem,quia à bono ſibi cõueniente & cognito,Metaphoricè alliciuntur,atque ita in illud tendunt per actum à ſe elicitum,& ab illa motione Metaphorica cauſarum: illa ergo motio aliqua realis cauſalitas eſt, & non niſi finalis. Deinde vt conſequantur illud obiectum conueniẽs quod appetiuere,certa media etiam à ſe cognita appetunt tanta induſtria & prudentia, vt videantur plane & cognoſcere vtilitatem eorum ad finem,& propter iſtam ea appetere.De qua ſagacitate & induſtria animalium,& multa ſcribunt Philoſophi,& quotidiana experientia nobis ſatis conſtat. Quæ adeò mouerunt nonnullos Philoſophos, E vt exiſtimarent bruta vti ratione,licet imbecilliori & imperfectiori quàm homines.Quæ ſententia referri ſolet ex Porphyrio lib.3.de Abſtinentia.Eſt tamen non ſolum à doctrina noſtræ fidei aliena, verum etiam ab omni ratione, & communi hominũ ſenſu:nam potentia rationalis, vt Ariſtoteles dixit 9.Metaphyſicorum valens eſt ad oppoſita,nam medio diſcurſu in rebus agendis nunc hoc medio,poſtea alio vtitur: belluæ autem non ita operantur, ſed ſemper eodem modo: quod ſufficiens ſignum eſt non ratione, ſed impetu naturæ duci. Adde, quod ſi animæ brutorum rationales eſſent, etiam eſſent immortales.

Lege Pli. lib.6. ſuæ hiſt.Plut. in pprio lib. de induſtria animar. Porphyr. Ariſtot.

XIII. *Bruta nihil vere cognoſcere, aut vitaliter appetere, abſurdū.*

Alij verò, vt hoc vitarent incommodum, in aliū A extremum errorē inciderunt, negantes bruta quicquam verè cognoſcere aut appetere appetitu elicito, ſed ſolum naturali pōdere ferri, vt lapidem, aut extrinſecus mota & attracta, ſicut ferrum trahitur à magnete. Verum hoc æque abſurdum eſt, & contra euidentem experientiam, imo & contra diuinā Scripturā. Veruntamen contra hos duos errores in ſcientia de anima agendum eſt latius.

XIV. *Bruta rōnem finis formaliter nōnorunt.*

Quod ergo ad præſens attinet, dicendum eſt bruta non cognoſcere formaliter rationem finis aut medij, quia non poſſunt vnum cum alio conferre: vnde nec in ipſo fine cognoſcunt propriam rationē cōuenientiæ propter quam eſt per ſe amabilis, imo nec diſcernunt inter obiectum quatenus eſt conueniens per ſe, vel propter aliud, quia hoc totum ma- B gnam diſcretionem rationis requirit. Aliquo tamē modo cognoſcunt & apprehendunt rem aliquam, aut motionem vt ſibi conuenientem: & naturali inſtinctu iudicant ſibi eſſe appetendum, proſequendum, vel fugiendum tale obiectum. Qui naturalis inſtinctus nihil aliud eſt, quam quidam actus phātaſiæ ſeu æſtimatiuę, neceſſitate naturali ab illa profluens poſito phantaſmate talis rei; quo actu practicè (vt humano modo loquar) iudicat brutum hoc eſſe ſibi vitandum, vel proſequendum aut appetendum, quamuis non valeat rationem conuenientiæ vel diſconuenientiæ diſcernere. Hoc autem naturali iudicio poſito, appetitus etiam naturaliter illud ſequitur.

Lege D. Th. 1. p. q. 78. art. 4. & q. 87. a. 1. ad 3. & 2. 2. q. 72. ar. 1. ad 3.

XV. *Bruta q̄ finis cauſalitatem participent.*

Ex quo fit primò vt cauſalitas finis aliquo modo C participetur à brutis, vt argumentum factum conuincit, quia illa appetitio elicita ſine dubio cauſatur ex Metaphorica motione obiectiua boni conuenientis, quæ non poteſt ad aliud genus cauſalitatis reuocari. Nihilominus tamen addendum eſt, illam cauſalitatem adeo eſſe imperfectam in eo genere, vt ſit quaſi materialis motio finis potius quā formalis, vt ſignificauit D. Thomas. 1. 2. quæſt. 1. art. 2. & q. 6. artic. 2. Et ratio eſt, quia non cognoſcūt formalem rationem conuenientiæ vel vtilitatis: ergo non ita mouentur, vt poſſint ordinare unum in aliud nec etiam aliquid formaliter appetere vt propter ſe amabile: ergo non tendunt formaliter in finem vt finem, nec in medium vt medium, neque in finem propter ſe, & in medium propter finem, ſed D quantum eſt ex ſuo modo operandi, æque tendūt in vtrumque, & ideo meritò dicuntur materialiter potius, quam formaliter propter finem operari. Quapropter quantum ad formalem relationem in finem ita exiſtimandum eſt de actionibus brutorū, ſicut aliorum agentium naturalium. Idemque iudicium eſt de appetitu ſenſitiuo hominis, ſi per ſe ſolum conſideretur, & non vt ſubeſt motioni voluntatis vel rationis, de quo alias.

D. Tho.

DISPVTATIO XXIV.

De vltima finali cauſa, ſeu vltimo fine.

Quæ ſit hicrō agēdi de materia huius diſputationis.

Qvanquam diſputatio de vltimo fine E propria ſit Philoſophorum moraliū, tamen non poteſt Metaphyſica, quæ ſuprema ſapientia naturalis eſt, illam omnino prætermittere; quia ſicut in alijs generibus cauſarum primas cauſas cōtemplatur, quod hactenus præſtitimus, ita & in hoc. Vnde & Ariſt. 2. Metaph. c. 2. hanc rem attigit, dum probauit non dari proceſſum in infinitum in finibus & 12. Metaph. primo motori attribuere videtur rationē finis vltimi. Itaque moralis Philoſophus de fine vltim. diſputat in ordine ad mores hominum & ad media quibus comparandus eſt: Metaphyſici verò eſt agere de ultimo fine, quatenus primam rationē cauſandi in hoc genere obtinet, & quatenus, ab eo pendet omnis cauſalitas aliorum finium: & conſequenter quatenus ab eo pendent omnia entia, quæ per cauſalitatem eſſe participant: ac denique quatenus eſſe finem vltimum, attributum eſt primi entis. Duo igitur breuiter de hoc fine vltimo explicabimus. Primum an ſit, ſimulque an vnus ſit, & quis ſit. Deinde quem influxum habeat in hac ratione cauſandi.

Ariſtot.

SECTIO I.

An poſſit ſufficienter probari ratione naturali, dari aliquem vltimum finem, & non dari proceſſum in infinitum in cauſis finalibus.

Dvobus modis, vt in ſuperioribus diximus, poteſt intelligi aliquem finem eſſe vltimū, ſcilicet vel ſecundum quid tantum ſeu in aliqua ſerie mediorum ſeu reſpectu alicuius intentionis, & electionum quæ ab ea procedunt; vel ſimpliciter, & reſpectu rerum omnium, quæ in finem ordinari poſſunt; hic præcipuè agimus de fine ultimo hoc poſteriori modo, quia in eo ſita eſt præcipua huius rei difficultas: tamē vt à clarioribus procedamus, præmittemus aliqua de priori modo finis vltimi. I. *Duplex modus vltimi finis*

Reſolutio de fine vltimo tantum ſecundum quid.

Dico ergo primo: In omni ſerie ſeu intentione, & actione propter finem neceſſario dandus eſt aliquis finis vltimus vel negatiuè, id eſt qui ad alium finem in illa ſerie, ſeu ex vi illius intentionis non ordinetur, vel etiam poſitiuè ſecundum quid ſeu in illa ſerie, quia nimirum omnia, quæ ad illam pertinent, ad talem finem referuntur, & ibi ſiſtunt. Atq; in hoc ſenſu impoſſibile eſt dari proceſſum in infinitum in his finibus. Hanc concluſionem præcipuè intendit Ariſt. lib. 2. Metaph. & ex vltima parte neceſſario inferuntur reliquæ. Nam ſi procedendo ab electione primi medij verſus finem non proceditur in infinitum, ſiſtendum neceſſario eſt in aliquo, vltra quem non tendat intentio: ille ergo erit finis vltimus in illa ſerie: & negatiuè, quia talis finis ad alium non ordinatur, alias in eo non ſiſteretur; & poſitiuè, quia in illum referūtur omnia, quę ad illam ſeriem pertinent, cum omnia propter illū appetantur: nam ſi quid non propter illum appeteretur, non pertineret ad illam ſeriem, ſed quaſi per accidens adiungeretur. Vt v.g. reſpectu medici; & in ſerie curationis ſanitas hominis eſt finis vltimus negatiue, quia illa eſt per ſe intenta, & vltra illam non progreditur intentio medici, ideoq; illa conſecuta ceſſat actio: eſt etiam finis vltimus poſitiue, quia ad illam referuntur omnia quæ ſunt illius artis, vt inſtrumenta ad medicamenta conficienda, medicamenta ad temperandum vel euacuandum humorem, & hoc tandē ad ipſam ſanitatem. Quod ſi aliquis fortaſſe medicamentum etiam ſumat, vel propter delectationem, vel propter nutrimentum, iam ille finis non pertinet ad ſeriem curationis, ſed ad aliam intentionem per accidens cum alia coniunctam. II. *Ariſtot.*

Supereſt vt vltimam partem cōcluſionis probemus, quam late demonſtrat Ariſtot. citato loco: facile autem in hunc modum formari poteſt demonſtratio. Nam inprimis deſcendendo ab intentione finis ad electionem vel executionem mediorū, neceſſe eſt vt tandem ſiſtat electio in aliquo medio, quod ſit primum in executione, & vltimum in ordine intentionis, quia alias nunquam poſſet actio inchoari, & ita fruſtranea eſſet omnis electio, quia ſem- III.

ſemper procederetur ab vna electione in aliam, & nunquam perueniretur ad vſum, & ita tolleretur omnis actio. Vnde quantum eſt euidens experientia, inchoari à nobis inquiſitiones finium per media, tam eſt euidēs in progreſſu finis ad media ſiſti in vltimo ſeu primo medio. Rurſus, quod ab hoc primo medio verſus finem tendendo, non poſſit in infinitum procedi, probatur primò, quia impoſſibile eſt omnia, quæ in illa ſerie appetūtur propter aliud appetiti: ergo ſiſtendū eſt in aliquo, quod appetatur propter ſe: ille ergo erit finis vltimus in illa ſerie. Nam in illa particula *propter ſe*, includitur negatio propter aliud, quæ negatio etiam in antecedenti ſupponitur, dum aſſumimus, non poſſe omnia obiecta, ſeu omnes fines contentos in vna ſerie, propter aliud appeti, vel in aliud ordinati. A

IV. Hoc autem antecedens probatur, nam ſumo totam finium & mediorum collectionem (ſiue enim hæc finita ſit, ſiue infinita, pōt tota ſimul concipi) de illa ergo interrogo, an propter ſe appetatur, vel propter aliud: non poteſt dici hoc poſterius, aliàs extra totam collectionem eſſet aliquid, quod inuolueret contradictionem: ergo dandum eſt primum: ergo neceſſariò intra illam collectionem ſiſtendū eſt in aliquo, quod propter ſe appetatur. Nam cū incipiendo à primo medio, illud eligatur propter ſecūdum, & ſecundū propter tertium, & ſic deinceps, niſi ſiſtatur in aliquo fine propter ſe intento, non poterit tota collectio propter ſe appeti, quia neque ratione omniū, vel ſingulorū, quæ in illa ſunt, cum multa (ac ferè omnia) propter aliquid appetantur, nec rōne alicuius, niſi aliquid admittatur propter ſe intentum: neceſſariò igitur hoc admittendū eſt. C

V. Obiectioni ſatisfit. Dicetur fortaſſe, illā collectionem nec propter ſe appeti, nec propter aliud, quia non tota per modum vnius intenditur, ſed per partes (vt ita dicam) id eſt, amando ſingula ex contentis illa collectione: atq; ita dicetur, ſolum appeti amando vnū propter aliud. Vnde etiam concedetur, quod licet collectio eorum, quæ amantur vnum propter aliud, ſēper ſit finita, quia procedendo ab vno in aliud, non poteſt in infinitum pertranſiri: nihilominus fines appetibiles in illa ſerie non ſunt finiti, ſed in infinitum procedunt, & ita non ſiſtit in aliquo vltimo & propter ſe appetibili.

VI. Sed contra hoc euidenter procedunt rationes Ariſtotelis. Prima, quia hoc modo nunquam poſſet inchoari intētio, nam hęc inchoanda eſt ab aliquo, quod ſit primum in intentione: hoc autem nullum eſſe poteſt, ſi illo modo in infinitum procditur. Nā vel illud, quod eſt primum in intentione, amatur propter ſe, & ſic ceſſat proceſſus, vel amatur propter aliud, & ſic non poteſt eſſe illud primum in intentione, ſed aliud propter quod amatur: ergo ſi ſemper proceditur ab vno amato propter aliud, in illud aliud propter quod amatur, nunquam dari poteſt primum in intentione: ergo nec dabitur prima intentio: ergo nunquam poterit intentio inchoari, quia non inchoatur, niſi ab aliqua prima. D

VII. Secunda ratio (& ferè in eandē redit) quia ſic tollitur cauſalitas finalis. Patet ſequela, nā finis intermedius non cauſat, niſi in virtute prioris, & dependenter ab illo, vt præcedenti etiam diſputatione declaratum & probatum eſt: ergo ſi in infinitum proceditur ab vno in alium priorem, & nunquam peruenitur ad finem primum in intentione, non poterunt omnes intermedij quicquam cauſare, cū omnes pendeant ab illo primo, & ille nunquam cauſet, vel non ſit: neceſſariò ergo veniēdum eſt ad aliquem, qui ſit primus in cauſando in hoc ordine, quem nunc vltimum vocamus in executione, quia in progreſſu mediorum illic ſiſtit inquiſitio. Et declaratur hęc rō, ne quis putet in ea peti principium ſupponendo dari primum finem, non enim ſupponitur, ſed probatur eſſe neceſſarium, ſi futura eſt cauſalitas finalis. E Declaratur aūt ferè argumento in principio facto, nam ſumo totā ſeriem finium collectiuè, vel illa eſt dependens in cauſando finaliter ab alio fine, & hoc eſt impoſſibile, aliàs iā nō ſumeretur tota collectio: & præterea, quia iam tota illa nō poſſet cauſare, niſi innixa alteri, à quo pendere dicitur: de quo eadē redit quæſtio, nā ſi ille finis dicatur eſſe independens, ille eſt vltimus, quem inquirimus: dependens aūt poni non pōt, aliàs comprehenſus eſſet in priori collectione. Si autem tota collectio eſt independens in cauſando finaliter, neceſſe eſt intra illam eſſe aliquem finem independentē ab alio priori in cauſando finaliter: impoſſibile eſt .n. omnia contenta in collectione eſſe dependētia, B & totam collectionem eſſe independentem: & eadem ratione impoſſibile eſt inchoari cauſalitatem, niſi in collectione cauſatum ſubordinatarū aliqua ſit independens. Quē diſcurſū latius proſequemur infra in cauſis efficientibus, demonſtrādo Deū eſſe.

Tertia ratio Ariſtotelis & optima, eſt, quia dum dicitur omne medium appeti propter aliud, & nūquam perueniri ad aliquid propter ſe amabile, deſtruitur ratio boni, quod per ſe cōſtat eſſe abſurdiſſimum. Sequela patet, quia bonum vtile ad aliud, ſolum eſt bonum ſecundum quid, & ſolum ſit appetibile ratione alterius, ad quod eſt vtile: ablato autē eo, quod eſt tale ſimpliciter, neceſſe eſt tolli illud, q̄ ſolum eſt tale ſecundum quid, preſertim cum ſolū ſit tale per habitudinē ad alia. Ablato ergo fine propter ſe appetibili, aufertur bonū ſimpliciter, q̄d eſt per ſe bonum, & cōſequenter ēt aufertur bonum ſecundū quid, quia iā non habet vnde ſit bonum, neque vnde reddatur appetibile. Vnde aperta eſt repugnātia, dicere vnū eſſe appetibile propter aliud, & hoc deinceps pp aliud, nullo exiſtente appetibili propter ſe. Alias rōnes habet Ariſt. tū citato loco, tū 1. Eth. c. 2. ſed hę ſufficiūt, nā res ēt eſt ſatis clara. VIII.

Reſolutio de vltimo fine ſimpliciter.

Dico ſecundò: Etiā datur aliquis finis vltimus ſimpliciter reſpectu omnium rerum, & particularium finium, & coordinationum eorū, qui eſt ipſemet Deus. Hæc aſſertio in doctrina fidei eſt certa, quam tradit D. Thom. 1. p. quæſt. 44. a. 4. & 103. artic. 2. & cum eo cæteri Theologi ex illo Prouer. 16. & *Omnia propter ſemetipſum operatus eſt Dominus:* & Apocal. 21. & 22. *Ego ſum α & ω.* Idemq; tradiderunt Sancti Patres: præſertim Dionyſius c. 10. de diuin. nom. & D. Aug. lib. 1. de doctrin. Chriſt. cap. 23. & libro 19. de Ciuitat. à principio: & ex Philoſophis id attigit Ariſtot. 12. Metaph. c. 10. & lib. de mundo ad Alexan. & Plato in Timæo, & lib. 4. de legib. & Triſmegiſtus in Pimandro. IX. D. Tho. Prou. 16. Auguſt. Ariſtot. Plato. Triſmeg.

X. Difficultas autem eſt, an poſſit euidenti ratione demonſtrari, hunc finem vltimum eſſe vnum reſpectu rerum omnium. Nam ex his demōſtrationibus, quibus probatur non dari proceſſum in infinitum in finibus, non poteſt ſatis concludi, dari hoc modo aliquem finem vltimum vniuerſalem, ſeu communē, in quem omnia referantur, & ipſe non in aliud, nam vnaquæq; res poteſt in ſuum finem proprium vltimatè tendere, & ita in nulla ſerie dabitur proceſſus in infinitum in finibus, etiam ſi nullus detur finis vltimus communis omnibus.

Reſpōdetur, aliud eſſe quærere, an detur aliquis finis vltimus communis, in quem omnia ordinentur, aliud vero, an res omnes & ſingulæ illum finē intendant ac quærant. De hoc poſteriori puncto dicemus in ſect. ſequenti, nūc ſolum de priori ſenſu agimus. Et in eo dicimus, eſſe euidens ratione naturali dari vnum finem vltimum rerum omniū: idq; colligi ex illo principio, quod nō datur progreſſus in in- XI.

in infinitum in finibus adiũctis alijs duobus ſuprà A etiam demonſtratis, nimirum, dari vnum principiũ primum effectiuum rerum omnium, & illud operari propter finem. Ex quibus ita concluditur ratio. Primum principium efficiens rerum omnium propter aliquem finem illas produxit, conſeruat ac regit, & in eius intentione non datur proceſſus in infinitum: ergo propter aliquem finem vltimum hæc oĩa operatur: ille ergo finis vltimus, quem primum agens intendit, eſt vnus, & conſequenter eſt finis vltimus ſimpliciter rerũ oĩum. Probatur hæc vltima conſequentia, cætera.n.clara ſunt. Quia non poteſt Deus plures vltimos fines, & ſuæ intentioni adæquatos in ſuis operibus intendere, nam etiã homo non poteſt hoc modo plures fines vltimos intendere, vt 1.2.q.1.a.5.demonſtratur: multò ergo minus B Deus. Quia intendere plures fines non ad perfectionem, ſed ad imperfectionem potius pertinet.

XII. Dices, eſſe longè diuerſam rationem de homine, & de Deo, nam homo intendit finem vltimum vt finem ſuum, in quo ſuam beatitudinem & ſufficientiam bonorum omnium collocat: & ideo fieri non poteſt, vt homo ſimul intendat duos vltimos fines completos, nam ſi neutrum ſine altero ſibi ſufficere exiſtimat, neuter eſt finis vltimus completus: ſi aũt vnum ex illis amat vt ſufficientem, alter nõ poteſt habere rationem finis vltimi. At vero Deus dũ operatur propter vltimum finem, nõ operatur propter vltimum finem ſuum, ſed earum rerum, quas creat, nam in ſuperioribus eſt oſtenſum, eſſe C differẽtiam inter volũtatem creatam & diuinam, quod in voluntate creata actus ipſe voluntatis ordinatur, vt ad finem ad obiectum quod amat: in voluntate autem diuina minimè: ſed vna res volita ordinatur in aliam vt in finem. Sic igitur non repugnabit Deum intendere plures vltimos fines earum rerum, quas extra ſe vult & operatur, quia reſpectu diuerſarum rerum nihil repugnat dari diuerſa bona, in quibus earum vltima perfectio, & quaſi fęlicitas conſiſtat. Sicut poſſunt plures homines, plures fines vltimos intendere, licet vnus non poſſit. Nam ita ſe habet Deus intendendo pluribus rebus fines earum. Vnde confirmatur, nam res, quarum Deus fines intendit, ſunt diuerſarum rationum & naturarum: ergo habere etiam poſſunt varios fines vltimos ſibi proportionatos: D ergo & Deus poteſt illos fines vt plures ſunt, varijs rebus intendere.

XIII. Dicet aliquis: Deum non intendere rerum varietatem & diſtinctionem, niſi in ordine ad aliquid vnum, v.g. complementum vniuerſi, vel aliquid ſimile: & ideo neceſſariũ eſſe, vt in procreatione rerum quantumuis diſtinctarum vnum finem vltimũ intendat. Sed hoc non ſatisfacit. Primò, quia non eſt adeo euidens Deum intẽdere res omnes creatas ad vnius compoſitionem vel complementum, nam licet in corporalibus ita appareat, de ſpiritualibus non ita poteſt ratione probari, maxime, ſi ſpiritualia cum corporalibus comparentur. Et præcipue, ſi Deus plures mundo produxiſſet, prout potuit. Secundò, illud non ſatis eſt, vt omnia dicantur habere E vnum finem vltimum ſimpliciter, tum quia ipſa vnitas & cõſtitutio vniuerſi eſt quid valde imperfectum, vt ad illud dicantur omnia, ſicut ad finem vltimum ordinari, tunc etiam, quia ipſe ordo rerum vniuerſi ordinatur ad ſingularum rerum, vel ſpecierum conſeruationem, & omnia corporalia ordinantur aliquo modo ad hominem, vt etiam Ariſtoteles agnouit 1.Polit. cap. 5. Ariſtot.

XIV. Quapropter non poteſt aliter tota hęc demõſtratio concludi, niſi demonſtrando vltimam partem concluſionis, nimirum hunc vltimum finem, quem primum efficiẽs intendit in ſuis actionibus, nõ poſſe eſſe aliquid aliud à ſe ipſo, nam hinc euidẽter ſequitur res omnes procreatas, quãtumuis inter ſe diuerſas, ſicut vniuntur in vno primo principio, ita ẽt vniri in vno vltimo fine, etiamſi fingamus aliquas earum ita eſſe conſtitutas, vt inter ſe vna ad alterã, nec plures ad vnam aliquam extra Deum ordinentur. Prima aũt propoſitio aſſumpta probatur, quia id, quod eſt vnicuique agenti finis potiſſimus ſuarũ actionum, eſt illi optimum & maximum bonum, præſertim ſi ordinata ſit, & recta intẽtio, vt docuit Ariſtot.1.Ethic.c.7. Ariſtot. ſed primo agenti nihil eſt optimum & maximum bonum, niſi eius intrinſeca bonitas: ergo reſpectu illius nihil poteſt eſſe ultimus finis actionum & effectuum eius, niſi ipſemet ratione ſuæ bonitatis, vltimus .n. finis eſt potiſſimus in omni intentione & actione. Pręterea, quia rõ cauſę finalis perfecta eſt, & de ſe pertinet ad perfectionẽ ſimpliciter: ergo conuenit Deo in sũmo gradu perfectionis, tam quia omnis perfectio ſimpliciter, eſt in Deo in ſummo gradu, tum etiam, quia cum bonitas ſit ratio cauſandi finaliter, & Deus ſit ſummũ bonum, neceſſe eſt, vt rationem & perfectionẽ finalis cauſæ in ſummo habeat. Sicut autem ſumma perfectio in ordine efficientium eſt, quod ſit primum & vniuerſaliſſimum, ita in ordine finium, quod ſit ultimus & uniuerſaliſſimũ: ergo talis perfectio neceſſariò tribuenda eſt Deo. Præterea oẽ agens in quantum agens, operatur aliquo modo ꝑ ipſum, atque ita eſt finis ſuarum actionũ: ergo & primum agens oĩa operatur propter ſe: ergo eſt finis omniũ cum omnia ſint ex actione & effectione eius: non eſt aũt finis non vltimus, nam is ſemper eſt in ſuo ordine imperfectus: ergo eſt finis vltimus. Tandem huc tẽdit illud axioma, quod ordo finium eſt iuxta ordinem agentium, nam agens quo perfectius uel uniuerſalius, eò intendit perfectionem uel vniuerſaliorem finẽ: Deus aũt eſt perfectiſſimũ & vniuerſaliſſimũ agens: ergo intendit perfectiſſimũ & vniuerſaliſſimũ finẽ. Legatur D.Th.3.cont.Gent.c.17.& 18. D.Tho.

XV. Ad obiectionem ergo ſuperius factam reſpõdetur, quamuis Deus non agat propter ſe ut propter finem ſuum, ſed ſuorum effectuum vel actionũ, nihilominus non poſſe habere, niſi vnum finem vltimum omnium earum, non quia illum finem quærat, ut ſatietur, & in eo habeat ſufficientiam bonorum omnium, ſed potius, quia ſupponitur habens in ſe ſufficientiam bonorum omnium, & ſummã bonitatem ac perfectionẽ, à qua ſola primò moueri, ſeu inniti potuit, ut alijs benefaceret propter ſeipſum. Vnde licet verũ ſit, ex ipſis rebus, quas creat, quaſdã ordinare ad alias vt ad fines, uel potius omnes ita inter ſe connectere, vt aliæ alijs uiciſſim deſeruiant, atq; hoc modo ſub ipſo Deo aſſignari poſſint alij fines cõmunes uel uniuerſales, ad quos ſingulæ creaturæ, præter priuatos fines, ordinantur ab ipſomet creatore, & præſertim ad ordinem, uel pulchritudinem uniuerſi, tamen ſimpliciter nullus extra Deum poteſt dici finis ultimus, in quem diuina intentio, ſeu actio tendit. Adeo ut dixerit D. Tho. D.Tho. q.3.de potentia, art.15.ad 14. ipſam etiam communicationẽ diuinæ bonitatis non eſſe finem ultimũ, ſed ipſammet diuinam bonitatem, quia communicatio bonitatis diuinæ, quid creatum eſt, unde ipſa etiam refertur in bonitatem increatam, ex cuius amore Deus ſe communicare uoluit, non quia ei ſit commodum aut utile, ſed quia ipſum deceat, ſitq; ſuæ bonitati conſentaneum. Addit uero ibidem D. Thom. Deum non agere ex appetitu finis ultimi, ſed ex amore ſui, quia non agit ad conſequendum finem ultimum, ſed ad communicandam bonitatẽ eius. Quod quidem eſt uerum reſpectu ipſiuſmet DEI, quia, ut ſæpè diximus, non agit propter ſe, ut propter finem ſuum: tamen reſpectu creaturarum dici etiam poteſt, Deum operari ex appetitu finis, id eſt, appetens, ut creaturæ ſeipſum, ut finem conſequantur.

Ex quo

XVI. *Deus vltimus creaturarũ finis obiectiuus, nõ formalis.* Ex quo etiam intelligitur, cum in præcedenti diſputatione diſtinxerimus duplicem finem, obiectiuum & formalem, Deum non dici vltimũ finem formalem, ſed obiectiuum creaturarum, vel proprie, vel latè de obiecto loquendo, iuxta ea, quæ dicemus ſectione ſequenti. Et ratio eſt, quia finis formalis nõ eſt vltimus ſimpliciter, cũ in obiectiuum ordinetur, vt ſuprà oſtenſum eſt. Item, quia licet Deus ſit ſummum bonum, tamen creaturæ non aſſequuntur illud, niſi quatenus aliquo modo illud participant: vnde aſſecutio illius boni ſummi, quæ finis formalis dicitur, ſemper eſt aliquid creatum. Vnde obiter ſoluitur quædã obiectio ſuprà facta, nimirum, quomodo tanta rerum ac naturarum varietas poſſit ad eundem vltimum finem ordinari, ratio.n.eſt, quia ille non eſt finis vt aſſecutio, ſed vt bonum aſſecutum, res autem diuerſæ habent diuerſitatem in modo aſſequendi finem illum, quamuis in eodem fine vltimo conueniant, ſicut cõueniunt in eodem primo principio, differunt tamen in modo, aut gradu emanationis ab ipſo.

XVII. *Actionũ Dei finis cui ipſe Deus.* Tandem intelligitur ex dictis, quod licet reſpectu creaturarum Deus ſit finis vltimus obiectiuus, cuius gratia vel creatæ ſunt, vel ipſæ operantur, tñ reſpectu actionis ipſius Dei eſt vltimus finis. Cui, nam illi creantur vel aguntur omnia, vel potius ſibimet creat & efficit omnia. Omne.n.agens habet rationem finis cui reſpectu ſuæ actionis, ſiue per eam quærat commoditatem ſuam, vt communiter agunt agentia creata, vel tantum cõmunicationem & manifeſtationem ſuæ bonitatis, vt Deus.

SECTIO II.

Vtrum finis vltimus per ſe ac proprie concurrat cum omnibus finibus proximis ad finaliter cauſandum, & conſequenter, ad omnia agentia in omnibus actionibus ſuis finem vltimum intendant.

I. *Explicatur titulus quæſtionis.* Qvæſtio hæc intelligenda eſt de vltimo fine ſimpliciter ſeu vniuerſali, nam de illo, qui tantum eſt vltimus in aliqua ſerie, iã ſuprà oſtendimus ipſum eſſe, qui immediate influit finaliter in omnes effectus, vel actiones ad illã ſeriem per ſe pertinentes. Imò diximus huiuſmodi finem eſſe totam rationem cauſandi, ita vt media vel fines intermedij nullam propriã cauſalitatem finalem habeant, niſi quatenus ſubſtant, vel quaſi informantur ab hoc fine. De fine vero vltimo ſimpliciter eſt ſpecialis quæſtio, an influat cum omnibus finibus particularibus ad cauſalitates eorum per ſe & immediate, per modum cauſæ vniuerſalis in eo genere, ad eum modum, quo prima cauſa efficiens in genere efficientis cauſæ concurrit per ſe, & immediate cum omnibus cauſis efficientibus particularibus.

Argumenta in partem affirmantem.

II. ET videtur quidem omnino ita eſſe dicendum; primò, quia ratio cauſæ finalis tam perfecte, & vniuersè conuenit Deo in ſuo genere, ſicut ratio efficientis in ſuo: ergo, ſicut ratio primi efficiẽtis ita conuenit Deo, vt oĩa ab ipſo pendeant per ſe, & immediate in cauſando efficienter, ita ratio primi ſeu vltimi finis conuenit Deo cum hac perfectione & vniuerſalitate, vt ab ipſo in cauſando pendeant per ſe, & immediate omnes particulares fines. Nec ſatis eſt, ſi quis dicat cauſalitates particularium finium pendere quidem immediate a Deo, non tamen in genere finis, ſed in genere efficiẽtis, ſicut de materiali, & formali cauſa ſuperius diximus: non (inquam) hoc eſt ſatis, quia cauſalitas materialis & formalis includũt imperfectionem, A propter quam à Deo in ſuo genere exerceri nõ poſſint, & ideo concurſus Dei ad illas cauſalitates eſt per efficientiam, at vero cauſalitas finalis vt ſic, formaliter nullam imperfectionem inuoluit, & ideo tam immediate ac per ſe poteſt Deo conuenire circa omnem actionem & cauſalitatem, ſicut cauſalitas effectiua: ergo æque illi conuenit, nam quidquid perfectionis ſimpliciter in Deo intelligi poteſt, illi ineſt. Vnde confirmatur, nam ſicut eſt ordo per ſe inter cauſam efficientem proximã, & primam, ita inter finem proximum & vltimum, nam ſicut proxima efficiens cauſa habet entitatẽ, & vim efficiendi participatam à prima, ac propterea depẽdentem ab illa, ita finis proximus habet bonitatẽ, B per quam finaliter cauſat participatam à ſumma bonitate finis vltimi; ergo æque pendet ab illo quoad cauſalitatem in ſuo genere.

Argumenta pro negatiua parte.

IN contrarium autem eſt, quia neq; in proprijs agentibus propter finem, vt ſunt intellectualia, neq; etiam in inferioribus videtur interuenire per ſe & immediate huiuſmodi influxus vltimi finis in omni finali cauſalitate. Probatur prior pars, quia in agentibus per intellectum, finis non habet cauſalitatem, niſi cognitus ſit ab eo, qui propter finem operatur, ſed hæc agentia operantur propter finẽ particularem, quando nihil omnino cogitant de C fine vltimo vniuerſali, ergo tunc finis particularis cauſat finaliter ſine actuali influxu per ſe ac immediato ipſius finis vltimi in illo genere cauſæ. Et confirmatur ac declaratur amplius, nam cauſalitas in genere finis, eſt per motionem Metaphoricam: ergo vt Deus concurrat immediate per modum vltimi finis, & in genere cauſæ finalis, neceſſe eſt, vt metaphoricè ſimul moueat, ſeu vt Metaphorica motio, quæ eſt à fine particulari, ſit etiã immediate ab ipſo, vt talis eſt, hoc autem eſſe nõ poteſt, niſi ipſe ſit cognitus, vt conſtat ex ſuprà dictis de Metaphorica motione, ergo. Et ſane ipſa experientia hoc ſatis ſuadere videtur, nam quando homo mouetur à ſanitate vt illam inquirat, nullo modo mo- D uetur immediate à bonitate diuina, de qua nil cogitat, ſed de conuenientia ſanitatis. III.

Nec refert, ſi quis dicat, ſanitatem non mouere, niſi quatenus habet bonitatem participatam à diuina bonitate; nã hoc perinde eſt ac ſi dicatur, remotè prouenire illam motionem à bonitate per eſſentiam quatenus ab illa deriuata eſt aliqua bonitas in ſanitatẽ, non tñ quod ipſamet bonitas per eſſentiam, immediate ac per ſe etiam concurrat. Sicut ẽt calor non calefacit, niſi per virtutẽ agendi participatam à virtute effectiua per eſſentiam, quæ eſt in Deo: ex vi tamen huius participationis ſeu emanationis illius effectus à tali virtute participata, non eſt immediate à Deo, ſed remotè, & ideo neceſſe eſt, quod per ipſam virtutẽ increatã Deus im- E mediate influat, vt habet propriũ influxum primæ cauſæ efficientis: hunc aũt modum influxus nõ habet in genere finis, vt probare videtur ratio facta. IV.

Atq; hinc à fortiori ꝓbatur altera pars de inferioribus agentibus, nã bruta eo modo, quo per cognitionẽ metaphoricè mouẽtur, nullo modo dici poſſunt immediate moueri ab ipſa bonitate vltimi finis, quam multò minus poſſunt cognoſcere. Inferiora aũt agentia naturalia ſolum dicuntur operari propter finem, quatenus in ſuos fines tendunt, aut diriguntur, illa aũt non tendunt immediate in bonitatẽ vltimi finis, ſed ſolũ in talem formã, aut terminum actionis ſuæ. Quod vero dici ſolet, hæc agẽtia intendere aſſimilari vltimo fini in cõmunicanda ſua perfectione, metaphoricè potius quam proprie dictum videtur, atq; ita nihil deſeruit ad explicandam immediatam cauſalitatẽ vltimi finis circa V.

has

has actiones. Aſſumptum patet, tum quia hæc agentia per ſe non intendunt ſimilitudinem, vt relatam ad bonitatem Dei, ſed ſolum intendunt fundamentum illius ſimilitudinis, quod non eſt aliquid, præter bonum illud creatum, quod eſt in eorum actionibus, tum etiam, quia in ſua communicatione, regulariter loquendo, non intendunt ſe cõicare propter ſolam communicationem (vt ſic dicam) ſed propter aliquod commodum, vel perfectionem ſuam. ſ. vt conſeruent ſuam ſpeciem, vel, vt ſe perficiant: ſignum ergo eſt, in ſua communicatione non intendere proprie ac formaliter aſſimilationem ad communicationem Dei.

Variæ ſententiæ.

VI. IN hac re inuenio frequenter à Theologis dictum, Deum eſſe finem vltimum creaturarum oĩum, ita vt omnes in actionibus ſuis illum aſſequi intendant, vnaquæq; iuxta captum ſuum. Ita docet latè D. Tho. 3. cont. Gent. c. 18. & 19. 20. & 21. & 1. 2. q. 1. art. 67. & 8. & in ea doctrina reliqui oẽs conſentiunt. Nullus tñ, quod ego viderim, ſatis declarat propriam dependentiam finium proximorum ab vltimo in cauſando intra proprium genus, neq; modum influxus, quem vltimus finis habet ſimul cum proximis ſeu particularibus. Quin potius ita tandem declarant illam rõnem vltimi finis, vt ſolũ remotum cõcurſum ad motiones proximorum finium ei tribuere videantur. Nam de agente à propoſito homine, v. g. dicunt, ſolum operari propter finem vltimum in oĩbus actionibus ſuis, quia operatur propter bonum aliquod, quod nõ habet vim mouendi finaliter, niſi quatenus eſt quædam participatio ſummi boni, de inferioribus vero agẽtibus dicunt, ſolum intendere vltimum finem, in quantũ intendunt aliquam repræſentationem ſeu participationem bonitatis eius, per quæ oĩa non declaratur, niſi remota cauſalitas vltimi finis, vt inter obijciendum probatum videtur. Fonſeca vero lib. 5. Metaph. c. 2. q. 12. cum ſentiat Deum per ſe & immediatè concurrere cum oĩbus cauſis ad earũ cauſalitates, & cum vnaquaq; per propriũ concurſum ad ſuum genus pertinentem, hanc ſuam ſnĩam ſpecialiter ſolum ibi conatur probare de materiali & formali, nam de finali ſupponit tam eſſe certum & receptum dogma, ſicut de efficiente, de qua iam ipſe diſputauerat. Omiſſis autem cauſa materiali, & formali, de quibus ſuprà dictum eſt, & ad rem præſentẽ non ſpectat, de finali expreſsè ibi docet ſec. 5. concurrere immediate cũ finibus proximis ad cauſalitates eorum, ex illa generali ratione, quod ſunt cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ in eodem genere, modum autem illius immediati concurſus non declarat, ſed affirmat ſolum.

D. Tho.

Fonſeca.

Quæſtionis reſolutio.

VII. MIhi autem hæc res ita explicanda videtur, vt finium cauſalitates per proportionẽ ad agẽtia declaremus, nam, vt ſæpe dictum eſt cauſalitas finis optimè intelligitur per reſpectũ ad agens vt agens eſt, ſeu ad actionem agentis. Eſt ergo cõſiderandũ, quod ſuprà tradidimus, oẽs actiones ſecũdorum agentium eſſe ẽt actiones Dei, nam ea potiſſimum rõne dicitur Deus ad oẽs illas cõcurrere per ſe & immediate vt prima cauſa efficiens. Ex quo infertur, illas actiones eſſe propter finem, atq; adeo eſſe cauſatas ab aliquo fine, non ſolum vt ſunt ab agentibus proximis, ſed ẽt, ac multò magis vt ſunt à primo agente. Quia primum agens, ſicut in omni actione ſua operatur per intellectũ & voluntatem, ita in omni ſua actione operatur propter finẽ longẽ excellentiori modo quã quodlibet aliud agens: atq; ita omnis actio quatenus extra Deum eſt tranſiens, & à Deo immediate manat, cauſata eſt ab aliquo fine, ab ipſo etiam Deo intento.

VIII. Dico iam primò: Deus vt vltimus finis immediate & per ſe influit in omnem actionẽ creaturę quatenus ab ipſo Deo eſt, atq; hoc ſaltem modo immediate ac per ſe cõcurrit cauſando finaliter cũ omni fine proximo. Probatur prima pars, nam oĩs actio agẽtis creati eſt immediate à Deo propter finẽ operante: ergo eſt à Deo vt ab vltimo fine: ergo Deus vt vltimus finis cauſat in ſuo genere immediate illam actionem. Antecedens probatum eſt, prima vero conſequentia probatur, quia Deus non agit propter finem, niſi agendo propter ſe vt propter vltimum finem, quia, vt ſuprà probatum eſt, nõ poteſt per ſe primo moueri ſeu inclinari ad agendum ab aliqua extrinſeca bonitate, ſed à propria.

Deus vt finis vltimus concurrit finaliter ad oẽs creaturarum actiones propter finem.

IX. Dices: Nonne poteſt Deus moueri ab aliqua bonitate creata, vt aliã conferat vel efficiat? Sic. n. propter bonitatem meriti mouetur ad dandum præmiũ, & quia promiſit, mouetur ad implendũ promiſſum, atq; hoc modo exercet Deus actum fidelitatis, vel iuſtitiæ, aut miſericordiæ, &c. propter vniuſcuiuſq; honeſtatem, ergo etiã operatur Deus propter aliquem finem proximum creatum: ergo non eſt certa & formalis prædicta illatio.

X. Alioqui nõ audent concedere antecedens illud, quia videtur eſſe præter diuinam perfectionem aliquid velle propter finem creatũ. Tamen cũ Deum agere propter finem, non ſit agere propter finem ſuum, ſed propter finem, ad quem ordinat eã rem quam efficit, non eſt inconueniens vt proxime aliquid efficiat propter aliquem finem creatum, quia hoc nihil aliud eſt, quã vnam creaturam ordinare in aliam, vt in finem proximum, quod eſt ordinatiſſimum & abſq; vlla imperfectione. Atq; hoc modo res ſingulas Deus ordinauit ad pulchritudinem vniuerſi, & herbas & animalia cõdidit propter hominem, &c. Et eadem rõne, quia creaturæ nõ ſunt bonæ formaliter bonitate diuina, ſed ꝓpria, vt ſuprà dictũ eſt, ita vult Deus creaturas propter ſuãmet bonitatem, vt tamen vnicuiq; velit bonitatẽ, vel perfectionem illi propriam, & hoc modo vult Deus homini gratiam, vt eſt perfectio ipſius hominis, vnde proxime vult illam propter cõmodum, vel vtilitatem ipſius hominis. Atq; hoc modo, licet cõparatione ſuæ bonitatis velit Deus omnes creaturas vt media ad ſui manifeſtationem & cõmunicationem, tamen cõparando vnam creaturam ad aliam, vult vnam vt finem proximum alterius.

XI. Nihilominus tñ neceſſe eſt, vt in omni actione, & operatione, propter finem Deus propter ſe, vt propter vltimum finem operetur. Tum quia ſemper operatur propter finem perfectiſſimo modo, & ideo ſimpliciſſimo & eminentiſſimo actu oĩa reducit vſq; ad ſupremã cauſam, refertq; in ſeipſum tanquam in vltimum finem. Tum etiam, quia diuina bonitas ita eſt ipſi Deo vniuerſalis ratio volendi omnem aliam bonitatem, vel finem creatum, vt ſine relatione, vel habitudine ad illã nihil ſit amabile Deo extra ipſum Deum. Nam ſi per bonitates creatas non cõicaretur, repræſentaretur, vel oſtenderetur diuina bonitas, non eſſet cur ab ipſo Deo amarentur. Tamen, quia id, quo creatura repræſentat, & participat diuinam bonitatem, eſt aliquid ſecundum ſe, & propter ſe amabile reſpectu appetitus creati, ideo non repugnat, qđ ſimul velit Deus vnam creaturam vt finem alterius, & vt aliquid ordinatum ad ſe vt ad finem vltimum. Hic ergo reſpectus non eſt ſeparabilis à volitione Dei, vt ad creaturam terminatur, & ideo optime infertur, ſi Deus aliquid propter finem operatur, etiam operari illud propter ſe vt propter vltimum finem, actualiter & perfectiſſime intentum.

XII. Iam vero facilis eſt ad probandum altera conſecutio, nimirum, finem vltimũ immediate ac per ſe

influere

influere cum quocunque fine proximo ad omnem actionem creaturæ, quia finis immediate influit ſuo modo in eam actionem,quæ ex formali & directa intentione agentis propter illum fit, nam cauſalitas finalis,præſertim circa actiones tranſeuntes, ſolum conſiſtit in hac dependentia, quam actio habet ab agente ſic ordinante,illam in finem,ſed oſtẽſum eſt omnem actionem creaturæ, ſaltem quatenus eſt à primo agente,fieri neceſſariò cum hac actuali relatione,ſeu ordinatione in vltimum finem; ergo omnis huiuſmodi actio cauſatur immediate ac per ſe ab vltimo fine in ſuo genere.

XIII. An Deus cũ finib. inhoneſtis cõcurrat ad finaliter cauſãdas actiones prauas.

Dices nõ poſſe hoc in vniuerſum verum eſſe, nã licet in actionibus merè naturalibus, & in liberis honeſti videatur poſſibile & ſine inconuenienti,tñ in actionibus liberis & peccaminoſis videtur hoc & indecens & impoſſibile. Primum patet,quia indecẽs eſt Deum has actiones velle, ergo multò magis velle illas propter ſeipſum. Secundum patet, quia illæ actiones ſunt intrinſeçe repugnãtes ſummæ Dei bonitati: quomodo ergo poſſunt in ſummũ bonum,vt in finem vltimum referri? Reſponderur in primis, totum argumentum concedi poſſe & debere de actionibus peccaminoſis, vt peccaminoſæ ſunt,nam in rigore de eis tantum vt ſic procedit obiectio,nam vt ſic repugnant diuinæ bonitati: & de illis vt ſic fatemur,non eſſe à Deo vt ab vltimo fine, neque id eſt incommodum, quia ẽt vt ſic non ſunt à Deo vt à primo agente, quia ut ſic non ſunt actiones,ſed defectus actionis. Vnde vlterius addirur, has actiones quantumuis peccaminoſas reſpectu cauſę ſecundæ,vt actiones ſunt,eſſe ẽt actiones ipſius Dei, & vt ſic eſſe per ſe & immediate ex fine vltimo,& propter finem vltimum, nam vt ſic nullum defectum,vel malitiam includunt, ratione cuius repugnet ſummæ bonitati finis vltimi. Et quãuis Deus efficaciter & abſolute non velit illas,propter reſpectum, quem abſolutè ſumptæ habent ad cauſam ſecundam,cum quo, & ex quo habent concomitantem malitiã,tñ vult ad illas concurrere,& ita vult illas quatenus actiones ſuæ ſunt,& hoc modo ordinat illas in ſe vt in finem vltimum,quia in illis ſub hac ratione ſpectatis relucet maxime bonitas Dei, quæ ad oĩa ſe diffundit, quatenus aliquid boni habent,& potens eſt ita influere in bonitatẽ, vt quamuis illi ſit coniuncta malitia,illam non attingat, neque ipſi vlla ratione imputanda ſit. In quo ẽt manifeſtat omnipotentiam, & ſapientiam ſuam,imò & quodammodo iuſtitiam,vel quia iure ſuo vtitur offerendo concurſum ſuum etiam illis, qui illo abuſuri ſunt,vel quia vnicuique principio dat concurſum ei naturaliter debitum, & vnumquodque ſecundum ſuum modũ agere ſinit. Sic igitur nulla eſt actio creaturæ cauſata à fine proximo, quæ non ſit ſimul cauſata per ſe & immediate à fine vltimo,ſaltẽ reſpectu primi agentis. Legatur D. Th. 3. cont. Gent. c. 17. præſertim ratione 6. nam ibi virtute contĩnet totam doctrinã huius aſſertionis,

XIV. Nõ ſẽper creaturę in ſuis actionibus intendũt vltimũ finẽ formaliter.

Dico ſecundò: Actio creaturæ vt eſt ab ipſa creatura propter finem non ſemper cauſatur immediate ac per ſe à fine vltimo formaliter & ſecundũ ſuã propriam bonitatem,ſed ad ſummum virtualiter, ſeu implicitè; atq; in hoc ſenſu poteſt cum debita proportione dici; finem vltimum ad has actiones vt ſic non concurrere ſemper immediate immediatione ſuppoſiti,ſed tantum virtutis. Hanc concluſionem ſatis,ut opinor, probãt rationes ſupra à poſitæ poſteriori loco,cũ ijs ẽt, quæ adduximus referẽdo communem doctrinam D. Th. & aliorum. Et quidem de agentibus naturalibus vel irrationalib. nulla põt eſſe dubitandi ratio,quia hæc non operãtur propter finem, in quem ipſa dirigant actiones ſuas: ergo multò minus poſſunt operari propter finem vltimum. Deinde, qua ratione dicuntur meta

A phoricè intendere finem, quatenus per naturalem inclinationem,vel appetitum in aliquid certum ac determinatum tendunt, re uera non tendunt proprie ac formaliter in Deum,ſed in aliquid creatum ſibi ipſis commodum vel proportionatum, atque ita ſolum virtualiter, & quaſi interpretatiuè tendunt in Deum. Denique,ſi conſiderentur quatenus per extrinſecam denominationem dicuntur dirigi in finem a ſuo auctore & cooperatore Deo, ſic quidem dici poſſunt tendere in ipſum finem ultimum formaliter intentum, tamen illa directio & ordinatio in finem iam eſt ab ipſo primo agente,à quo ſolo finis ille intenditur.

De agentibus vero à propoſito ſi non oportet,vt eorũ actiones nunquã ſint per ſe ac immadiate ab XV.
B vltimo fine, ẽt quatenus ſunt propter finem ex directione & intentione talium agentiũ. Sæpe .n. ita eſſe poſſunt,nimirum, quando hæc agentia ipſum finem vltimũ in ſe conſiderant, & in eum referunt omnes actiones,& priuatas intentiones ſuas: quod facere poſſunt, quia per intellectum & uoluntatẽ poſſunt obiectiuè attingere finẽ vltimũ in ſe ipſo, quod non poſſunt inferiora agentia. Diximus aũt non ſemper actiones horum agentiũ, quatenus ab ipſis ſunt propter finem, cauſari finaliter per ſe & immediate ab vltimo fine immediatione ſuppoſiti, idest,per ſeipſum, & per bonitatem ſuam finaliter influentem in talem actionem, & hoc ſenſu ſatis probatur aſſertio illa ratione ſupra poſita, quia finis vltimus in ſeipſo cagitatus non ſemper mouet
C hæc agentia, quando propter aliquem finem particularem operantur. Virtualiter autẽ dici poteſt vltimus finis mouere ſemper huiuſmodi agentia, quia ſemper mouẽtur ab aliquo bono,vel ſub rõne alicuius boni,quod in quantum eſt quædã participatio ſummi boni,cenſetur in virtute illius mouere,& econuerſo qui tendit in illud bonũ,virtute cẽſetur tendere in ultimũ finem, quia appetendo (vt ſic dicã) partem boni,uirtute cenſetur magis amare totius boni cõplementum, quem ſenſum declarauit D. Th. in 4. d. 49. q. 1. ar. 3. q. 4. & in eodem loquimur 1. p. q. 60. ar. 2. & 1. 2. q. 1. ar. 6. vbi in ſolutione ad tertium ait,quod virtus primæ intentionis reſpectu vltimi finis mouet in quolibet appetitu cuiuſcunque rei,ẽtſi de ultimo fine actu non cogite- D. Tho.
D tur. Lege Ariſt. 1. Ethic. c. 4. & 7. & 1. Rhetoric. c. 5. Auguſt. 10. confeſſ. c. 20. & 21. & li. 11. de Trin. ca. 6. Ariſtot. Auguſt.

Incidentis quæſtionis breuis reſolutio.

Hic vero inſinuabat ſe ſtatim quæſtio, an in his agentibus neceſſarium ſemper ſit vt intentio vltimi finis propria & elicita, & terminata ad ipsũ vltimum finem in ſe propoſitum ſub ratione ſummi,aut completi,vel communis boni,debeat neceſſariò antecedere ad intentiones particularium finium. Nonnulli enim Theologi ſentire videntur, neceſſarium eſſe, vt talis intentio quaſi vniuerſalis præcedat ſaltem aliquando, vel ſemel in vita, vt aliæ intentiones finium particularium in uirtute illius haberi poſſint. Sed hæc quæſtio Theologorũ XVI.
E eſt propria,& tractari ſolet in citatis locis D. Tho. Mihique videtur certa ſententia, quæ negat talem intentionem eſſe neceſſariam,quia nec ex parte intellectus eſt aliqui,quod neceſſitet ad cogitandum prius de illo obiecto,nec ex parte uoluntatis eſt neceſſaria illa intentio,vt velle poſſit bona particularia ſibi propoſita vt per ſe amabilia, cum in illis obiectis ſit ſufficiens ratio ad tendendum in illa propter eorũ bonitatem. Imo etiam,ſi illa uniuerſalis intentio præcedat, tamen ſi poſtea neque in memoria, neque in aliquo affectu aut habitu manet, nihil deſeruire poteſt ad ſubſequentes actus. Vide Scotum in 1. d. 1. q. 4. & in 4. d. 49. quæſtio. 3. & ibi Palud. Maior. Capreol. & alios. Scot. Capreol.

Satisfit

Satisfit rationibus dubitandi initio poſitis.

XVII. ARgumenta priori loco poſita in principio, confirmant priorem concluſionem noſtrã: nõ tamen obſtant poſteriori, quia non eſt de ratione primæ cauſæ, vt influat in actionem cauſæ ſecũdæ, niſi cum debita proportione: neque ẽt oportet, vt cauſalitas cauſæ primæ & ſecundæ, formaliter ac præciſè ſumptæ dicent eandem habitudinem, quã in re, prout ſunt in effectu non diſtinguantur. Sic igitur ad ſubordinationem finis proximi & ultimi ſatis eſt, vt ille ab hoc pendeat in cauſando in ſuo genere, & quod hic non poſſit cauſare, niſi cauſante illo: non tñ neceſſe eſt, vt reſpectu eiuſdem agentis vterq; finis cauſet, ſed ſolum reſpectu eiuſdem effectus vel actionis. Quin potius finis proximus B cauſat reſpectu proximi agentis, & actionis, quę in illo, vel ab illo eſt: finis aũt vltimus non cauſat reſpectu ipſius primi agentis, ſed reſpectu effectus vel actionis, prout ab ipſo manat. Argumenta autem poſteriori loco in contrarium poſita nihil obſtant priori concluſioni, vt per ſe ſatis conſtat: confirmant autem poſteriorem, vt declaratum eſt.

DISPVTATIO XXV.

De cauſa Exemplari.

QVamuis Ariſtoteles, multorum ſententia, nihil omnino de cauſa exemplari C dixerit: alijs autem ad ſummum eam nominaſſe videatur ſimul cũ formali: nobis tamen ad huius materiæ cõplementũ neceſſaria viſa eſt peculiaris de illa diſputatio, tũ quod iucunda & vtilem materiam contineat: tum ẽt, quod vel probabile ſit proprium & peculiarem modum cauſandi habere, vel neceſſe ſit reductionem eius ad aliquod genus cauſæ declarare. Dicemus ergo prius quid ſit exemplar, deinde eius influxum ſeu cauſalitatẽ explicabimus. Quod vero ad nomen attinet, ſuppono *exemplar* idẽ hoc loco ſignificare, quod apud Theologus *idea*: quod nomen licet Grecum ſit, à Latinis ẽt vſurpatur, primumque illius auctorẽ Platonem fuiſſe teſtes ſunt

Cicero. Seneca. Auguſt.

Cicero lib. 1. Tuſcul. q. Seneca epiſt. 66. & Auguſt. D lib. 83. q. in 46. vbi ait ideas poſſe Latinè dici formas vel ſpecies: imò & principales ſeu originales formas appellat: agit enim præcipue de ideis diuinis, quib. per antonomaſiam ideæ nomen applicatum eſt, vt ex eodem ſumere licet li. 12. de Ciuit. c. 25. Nos aũt generalius hanc vocem ſumimus, & indifferenter vocibus exemplaris & ideæ vtemur.

SECTIO I.

An ſit, quid ſit, & vbi ſit exemplar.

I. QVod exemplar aliquid in rebus ſit, communis eſt tum Philoſophorum, tum Theologorum conſenſus, vt patet ex Plato. in Ti- E mæo, & Socrate, qui (vt teſtis eſt Euſebius lib. 11. de præpar. c. 11.) ante Platonẽ de idies diſputauit, & ex Cicerone, ac Seneca locis citatis, Dionyſ. Iuſtino, & Nazianzeno locis infrà citãdis. Et Auguſt. citatis locis, præſertim dicta q. 46. ait antiquos: *tantam vim in ideis poſuiſſe, vt niſi eis intellectis ſapiens nemo eſſe poſſet.* Cui conſonat, quod Clemens Alex. lib. 4. Stromat. ſub finem ait: *Meritò Plato quoq; eũ, qui ideas cõtemplatur, dixit victurũ eſſe Deũ inter homines.* Addit item Auguſt. lib. 1. Retract. c. 3. Mundum intelligibilem, quem poſuit Plato, eſſe rationem ſempiternam, atque incommutabilem, quia fecit Deus ſenſibilem mundum. *Quam qui eſſe negat, ſequitur vt dicat, Deum irrationabiliter feciſſe*

Clemens Alexan. Auguſt.

A *quæ fecit.* Tam certum ergo exiſtimat Auguſtin. eſſe ideas, quæ idem ſunt, quod rationes intelligibiles rerum faciendarum, ac eſt certum Deum non ſine ſcientia & ratione creaſſe mundum. Et hoc ipſum eſt, quod dixit Boet. lib. de Conſol. metr. 9.

Boet.

Tu cuncta ſuperno
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipſe
Mundum mente gerens.

Hoc denique ipſum facile demonſtrari poteſt ex humanis artificibus: concipiũt enim mente formã rei per artem efficiendæ, quæ exemplar appellatur. Et ita dixit Ariſt. 7. Metaph. c. 7. corporis ſanitatem fieri à ſanitate, quæ eſt in mente.

Ariſtot.

II. Exẽplaris duplex acceptio.

Oportet autẽ obſeruare duplex ſolere diſtingui exemplar, aliud externũ, vt eſt imago vel ſcriptura oculis obiecta, quę imitanda proponitur, de quo intelligi poteſt illud Exod. 25. *Inſpice & fac ſecundum exemplar quod tibi in monte monſtratũ eſt.* Aliud eſſe exẽplar internũ, quod animo ſeu mente formatur. Quã diuiſionẽ Seneca ſuprà indicauit, dicens: *Nihil aũt referri vtrũ foris habeat exẽplar, ad quod referat oculos, an intus, quo ibi ipſe concepit & poſuit,* Ego vero exiſtimo, licet forte quoad uocis vſũ exẽplar externum proprie & ex prima impoſitione ita appellatum ſit, tamen quoad munus cauſæ quam nunc explicamus, rationem ſeu cauſalitatem exemplaris in interno per ſe ac proprie reperiri: illud vero externum ſolum per accidens & remotè adhiberi, vt in ſeq. ſect. latius declarabo, & ideo de inter- C no exemplari præcipue dicendum à nobis eſt.

Vbi ſit exemplar.

III. EX his autem facile intelligere licet, in cõmuni ſequendo, vbi ſit, & quid ſit exẽplar. Eſt enim in mente ſeu intellectu, ideo enim internum exemplar appellatur. Plato etiã ob eandem cauſam exẽplar mũdi intelligibilẽ mundũ appellauit, vt Aug. ſuprà notauit. Ideo deniq; Clemẽs Alex. ſupra *Mentẽ* dixit *eſſe locũ idearũ*, & lib. 5. Stromat. non longè à principio dixit, Platonem in Phœdone ob hãc cauſam declaraſſe ueritatem eſſe ideam. *Idea aũt* (ait) *eſt Dei intelligẽtia, ſeu quod à mẽte diuina intelligitur.* Eſt itaq; idea ſeu exemplar in mẽte. Solet aũt in communi ita deſcribi: *Exẽplar eſt forma, quã effectus imitatur ex intentionis agẽtis qui determinat ſibi* D *finem.* Ita D. Tho. q. 2. de uerit. art. 1. & ferè Seneca ſuprà. Quia vero hæc deſcriptio cõmunis eſt externo exemplari, addere poſſumus eſſe formã mente conceptam, aut aliquid ſimile. Per formam autem intelligenda eſt nõ intrinſeca forma informãs, & conſtituens rẽ, ſed forma cõcepta & extrinſeca effectui, ad cuius imitationẽ fit effectus ex propria intẽtione agentis. Quę ultima particula additur, quia ſi cauſa accidat unã rem fieri ſimilem, alteri, nõ eſt exemplar, neq; etiã ſi ex ſola naturali actione agẽs effectum, faciat ſimilem ſibi, ut iam explicabo.

Exẽplaris deſcrip.

D. Tho.

IV. Rerũ omniũ exemplaria in diuina mente.

Hinc vlterius colligere licet exemplaria rerũ ac formarum naturalium tantum eſſe in intellectu diuino, quod Aug. intendit in locis ſuprà citatis. Nã E inter cauſas per intellectum agentes ſolus Deus poteſt eſſe proprie & per ſe cauſa naturaliũ effectuũ, præſertim ſubſtantiarum, & naturalium formarũ, & ideo ſolus ipſe põt habere exẽplaria huiuſmodi rerum. Nam intellectuales, uel rationales creaturę, quamuis poſſint cõcipere intellectuales formas vere ac proprie repręſentãtes naturales effectus, quia tamen virtutem non habent effectricem horum effectum, ideo nõ poſſunt aut illas formas applicare ad opus, aut (quod in idem redit) ab eis dirigi in effectione rerum, quas repræſentant, & ideo illæ formæ intellectuales in intellectu creato nõ habent rationem exemplariũ. Et hoc eſt, quod dici ſolet communiter, exemplar eſſe formã practicam, quæ opus dirigat, ſeu ad opus applicetur. Quod ferè Theo-

logi

A logi cenſent de nomine ideæ: quamuis alijs videtur ſufficere, vt applicari poſſit, de quo aliàs: nam tantū ad quæſtionem de nomine ſpectat. Agentia vero inferiora intellectu carentia quamuis vim habeant efficiēdi effectus, & formas ſimiles ſuas naturalib. formis: non tñ poſſunt ſua intentione dirigere actiones ſuas, vt ſuos effectus ad imitationem talium formarum efficiant, & in his etiam agentibus non habet locum exemplar proprie dictum, ſed tantū per metaphoram, quod notauit D.Tho. dicta q.3. de verit. art.1. Relinquitur ergo vt reſpectu effectuū ſeu formarum naturalium exemplar in ſolo diuino intellectu reperiatur. In intellectu autem creato ſecūdum quādam participationem reperitur reſpectu rerum artificialium, ſub quibus motum localem comprehendere poſſumus, quatenus ab agente voluntario iuxta menſuram rationis fieri poteſt.

D.Tho.

Sitne exemplar obiectiuè tantum in mente.

V. Hinc vero ſuboritur grauis quæſtio, quomodo intelligatur exemplar eſſe in intellectu, an ſubiectiuè ſeu formaliter, an obiectiuè tantū. Subiectiuè dicitur eſſe, quod ineſt intellectui, & informat illum, ſiue re ipſa per veram inhærentiam, vt in creaturis, ſiue noſtro modo intelligendi, cum tamen in re ſit per entitatem, vt in Deo. Obiectiuè autem dicitur eſſe quod cognoſcitur, ſeu actu obijcitur menti. Quæ diſtinctio ſatis conſtat ex dictis ſuprà diſput.2. ſect.1. de cōceptu formali, & obiectiuo. Vnde quod in ſumma hic inquiritur, eſt, an exemplar ſit tantum conceptus obiectiuus, an potius ſit cōceptus formalis. Quam quæſtionem Theologi tractant de ideis: eſt autem communis de quolibet exemplari vt ſic.

Communis ſententia.

VI. Eſt ſententia ſatis communis, exemplar eſſe conceptum obiectiuum. Quæ dupliciter intelligi poteſt: primò, quod ſit obiectiuus cōceptus eiuſdem rei efficiendæ per artem: ſeu (& in idem redit) quod ſit eadem res, quę per artem facienda eſt, vt obiectiuè exiſtens in mente artificis. Secundò, vt ſit obiectiuus conceptus nō eiuſdem rei, ſed alterius, ad cuius imitationem alia res facienda eſt. Prior modo videtur eam ſententiam ſecutus D.Tho. q.3. de verit. art. 2. Eam tenet Scot. in 1. d.35. q.1. Ibidem Ochā, q.5. Gabriel q.5. art.2. Aliac. in 1. q.6. art.3. Durand. diſt. 36. q.3. Baſſol. q.2. art.2. Hancq; opinionem vt problema tractat ibi Richard. ar.2. q.2. & probabilē cēſet Maior in 1. d.35. q.1. in fine. Iuxta quam conſequenter dicitur, ideas creaturarum in Deo non eſſe aliquid increatum in ipſo, ſed eſſe creaturas ipſas in eſſe cognito, ſeu obiectas intellectui diuino ſecundum eſſe eſſentię vel poſſibile earum: nam eas ſic intuens, tales in re producit, quales obiectiuè præſentes habet. Idemque proportionaliter dici de exemplari humani artificis.

D.Thom. Scot. Ocham. Gabr. Aliaco. Durand. Baſſol. Richard. Maior.

VII. Poſteriorem modum, ſcilicet, ideam eſſe rem cōceptam, non tamen eandem, quæ efficienda eſt per artem, ſed aliam ad cuius imitationem altera efficitur, tenent multi Theologi, qui aliter hoc explicant in ideis diuinis, aliter humanis. Nā de diuinis aiunt eſſe diuinam eſſentiam vt cognitam à Deo, tāquam imitabilem à creaturis. Cum enim Deus non accipiat cognitionem à rebus extra ſe, ſed in ſua eſſentia oīa intueatur, in illa etiam cognoſcit, quomodo ab vnaquaq; creatura poſſit imitari vel participari, & eſſentiā ipſam diuinā ſub hac ratione dicunt, eſſe exemplar creaturarum. Ita ſentiunt Caieta. & multi Thomiſtæ 1.p.q.16.ar.2. & Ferrar. 1. cont. Gent. ca. 54. & Ægid. in 1. diſt.36. q.5. ad 2. Et ibi Richard. ar. 2. q.2. De humano autem exemplari citati auctores non tam expreſſe loquūtur: nonnulli autem recentiores aiunt, ſemper eſſe rem cognitam diſtinctam ab exemplato, quę vel eſt res aliqua particularis, ſenſibus obiecta, aut mente concepta, vel eſt aliquid cōfusè conceptum, à quo etiam diſtinguitur particulare artificium, quod in indiuiduo fit ad imitationem eius, quod confusè conceptum erat.

E Ferrar. Ægid. Richard.

Fundamenta dictæ ſententiæ.

VIII. Fundamenta huius poſterioris ſentētiæ omitto, quia quatenus probant exemplar non poſſe eſſe eandem rem, quæ per exemplar fit, neque creaturas cognitas reſpectu intellectus diuinis, nos illis vtemur: quatenus vero probant in communi ideā eſſe conceptū obiectiuū, eadem ſunt cum fundamentis prioris ſententiæ. Poteſt ergo illa opinio ſuaderi, B primò ex quadam proportione inter exemplar, & finem, vtrumq; enim requirit eſſe cognitum, vt ſuum munus exercere poſſit: nam ſicut finis nō mouet niſi cognitus, ita exemplar non dirigit, niſi mente perceptum. Deinde ſicut in fine non mouet eſſe formale cognitionis, ſed bonum ipſum obiectiuè cognitum, ita in exemplari nō dirigit actionem agētis eſſe formale cognitionis ſed forma ipſa cognitioni obiecta: nam illa eſt, quæ per cognitionem proponitur imitanda in ipſa actione: ergo ſicut finis nō eſt ſubiectiuè in intellectu, ſed obiectiuè, ita, & exemplar eſt obiectiuè in intellectu, & nō formaliter. Secundò ex communi modo loquēdi de exemplari: nam exemplar dicitur quod imitatur artifex, vel ad cuius imitationem producit effectum, dicitur etiam forma, C non à qua, ſed ad quam intuendo artifex operatur, ſed hæc conueniunt rei, vt menti obiectæ: ad illam enim artifex intuetur, non ad ſuum formalem conceptum: nec enim neceſſaria eſt hęc reflexio. Tertiò quia Theologi oēs dicūt eſſe in Deo plures ideas ex ſententia Auguſt. lib. 83. quæſt. q. 46. ſed non poſſunt dici plures, niſi quia in eſſe cognito ſunt plures creaturæ ipſæ in eſſe obiectiuo; ergo in vniuerſum exemplar eſt conceptus obiectiuus, & nō formalis. Quartò, ſi Beati videntes in Deo creaturas acciperēt virtutem efficiēdi in re ipſa tales creaturas, haberēt proprie exemplaria ſeu ideas creaturarum, & non per cōceptum formalem ſeu verbum quod ipſi forment, quia re vera non formāt tale verbum, vt multorum eſt opinio: ergo ipſæ creaturæ, quas in verbo D increato inſpiciunt, haberent tunc rationem ideæ: ergo pertinet per ſe ac formaliter ad rationē exemplaris, quod ſit obiectiuè in mente. Alia argumenta proponunt Durandus, & Gabriel, quæ omitto, quia omnia ſupponent exemplar habere rationem obiecti cogniti, & ex hac ſuppoſitione inferunt nō poſſe eſſe rem aliam, niſi ipſammet, quæ per actionem fit, quatenus in eſſe cognito ſupponitur in mente artificis: quam conſecutionem ego facile concedam, vt in ſequentibus dicam, nunc vero de eo, quod ſupponunt, inquirimus, an verum ſit, ſcilicet, exemplar habere rationem obiecti cogniti.

Auguſt.

Secunda ſententia, exemplar eſſe ſubiectiuè in mente.

IX. Secunda ſententia eſt ideam eſſe in intellectu ſubiectiuè ac formaliter, atq; adeo eſſe formalem conceptum, quem artifex format de re quam facere inſtituit. Hāc opinionem tenet Alexand. Alenſ. 1.p. quæſt.23. mem.b.4. art.1. vbi apertè dicit, ideam eſſe ſapientiam, & exemplar Dei, & quod ſecundum exēplar dicitur Deus ſapiens. Quamquam ibi conſtituit neſcio quam differentiam inter exemplar, & ideam, quæ mihi non probantur. Eandm ſentētiam tenet Bonauent. in 1. diſt.35. art. 1. quæſt. 1. vbi hac ratione dicit, Deū cognoſcere per ideas, & habere in ſe rationes, & ſimilitudines rerū quas cognoſcit.

Alenſ. Bonau.

Capreol. Idem ſentit Capreol. in 1.d.36.q.1.art.1.ad 1.Durã di cõt.3.cõcl.quatenus dicit:ad ideam ſufficere, qđ ſit talis ſecundũ repræſentationẽ,qualis eſt res cuius eſt idea,& inferius,quod ſi creatura non contineretur in diuina eſſentia, niſi obiectiuè,& nullo modo formaliter aut virtualiter,hoc non ſufficeret: vt haberet rationem ideæ.Eademque videtur eſſe ſententia D.Thom. 1.p.q.15.nam art.1.ait ideam eſſe formam,id eſt,ſimilitudinem rei faciendæ,quam in ſe habet artifex ſecundum eſſe intelligibile. Et ſolut. ad 2.ait,Deũ per eſſentiam ſuam habere ideas, quia per eſſentiã ſuam cognoſcit res à ſe operabiles:non cognoſcit autem Deus creaturas per eas ineſſe cognito,ſed per conceptum formalem earum. Et ſolutione ad 3.ait,in tantũ diuinam eſſentiam eſſe ideã, in quantum ipſa eſt ſimilitudo rerũ omnium; quod non poteſt intelligi de ſimilitudine naturali, ſed de ſimilitudine ſeu repræſentatione intentionali, quæ habetur per formalem conceptum:Et de eadem intelligendus eſt in artic. 2. dum ait, in diuina eſſentia eſſe ideam,quatenus eſt participabilis ſecundum aliquem modũ ſimilitudinis à creaturis,& ſolutione ad 1.ait,ideam eſſe eſſentiam,in quãtum eſt ſimilitudo vel ratio: vbi poſterior illa vox, ſcilicet *ratio*,declarat priorem,ſcilicet *ſimilitudinem*: nã ratio proprie non dicitur,niſi de conceptu formali expreſſe repræſentãte intellectui rem in eo ideatã. Et ſolutione ad 2.ait,Deum intelligere plures rationes rerum, quatenus intelligit ſe intelligere res plures extra ſe,& hoc modo eſſe ĩ Deo plures ideas,& idẽ proportionaliter dicit ibidẽ de exemplari cuiuſcũque artificis.Et hæc ſententia mihi magis probatur. Vt autem diſtinctius proponatur,& probetur,nonnullæ aſſertiones proponendæ ſunt.

(D. Tho.)

Prior aſſertio contra priorem ſententiam.

X. Dico primò:Exemplar non eſt res obiectiuè cognita,ſeu obiectiuè tantum exiſtens in mente artificis. Probatur, quia vel eſt res eadem quam artifex facit,ſeu facturus eſt, aut facere poteſt, vel eſt alia obiectiuè cognita, & formali conceptu diſtincta,ad cuius imitationẽ alteram facit,neutrum horum dici poteſt:ergo.Antecedens quoad vtramque partem oſtenditur primò in exemplaribus diuinis, deinde in creatis.

Probatur aſſertio in diuinis exemplaribus.

XI. Prior pars probatur,quia idea diuina,iuxta ſententiam magis conſentaneam Sancti Patribus, magiſq; Theologis probat,non eſt aliaquid creatũ vel creabile, ſed ipſamet diuina eſſentia increata. Quod ſumitur ex Dionyſ.c.5. de diui.nom.dicent; Dionyſ. *exemplaria eſſet rationes ſubſtãtificas exiſtentiũ,& ſingulariter præexiſtẽtes,quas Theologia prædeſtinationes vocat, & bonas voluntates.* Quibus verbis ſignificat ideas nõ eſſe res aliquas extra Deum,nec creaturas obiectiuè exiſtẽtes in mẽte Dei,ſed rationes earum ſubſtãtificas,id eſt,ſubſtãtiales,vel ſubſtãtiatũ facti uas ſingulariter,id eſt,vnitè,& ſimpliciſſimè exiſtentes in Deo,vt in ſequentibus manifeſte exponit.

XII. Auguſt. Similiter Aug.11.de Ciuit.ca.29.ait:*in verbo Dei eſſe cauſas rationeſq́; rerũ ſecundũ quas factæ ſunt, incommunicabiliter permanentes*,quod dici nõ potuit: niſi propter ideas creatas,& tract. 1. in Ioan.ita exponit verba illa.*Quod factũ eſt in ipſo vita erat, quia quod factũ eſt,in Deo habet rationem quæ vita eſt*,Idq; declarat exemplo artificis: qui in arte ſua haber arcam.*Quæ in arte(inquit)vita eſt,quia viuit anima artificis*,vitã appellat in artifice,quia eſt opus vitæ, in Deo aũt,quia eſt ipſe conceptus Dei,qui eſt vita per eſſentiã.Eodem modo hoc exponit lib.65.quæſt. q. 46.& li.5.Geneſ. ad lit.c.13.ſimiliter ideas vocat *di*

A *uinas,incommutabiles æternaſq́; rationes*, & ſtatim c. 14.rõne illarum intelligit ſcriptũ eſſe:*Oĩa quæ facta ſunt in Deo viuere*.ſ.in Dei cognitione.Idem ſignificat 12.de Ciuit.c.25.& 26.& in li.83.quæſt.q.46.vt ſuprà retuli,dicit:*ideas eſſe principales formas,vel rationes rerũ ſtabiles atq; incõmutabiles,quæ ipſæ formatæ nõ ſunt ac per hoc æternæ, ac ſemper eodẽ modo ſeſe habentes,quæ in diuina intelligentia continentur*.Et infrà ait:*has ideas non poſſe videri,niſi viſione beata*,& inferius ait:*eas vere eſſe,earumq; participatione fieri, vt ſit quidquid eſt*.Eſt ergo aperta ſententia Auguſt. ideas non eſſe creaturas,ſed rationes increatas in ipſa mente Dei vere,& realiter exiſtentes. Auguſt.

XIII. Quod etiam non obſcure ſenſit Ambroſ.2.Hexame,c.1.& 2. vbi improbat Platonis,& Philoſophorũ ſentẽtiam,ponentiũ exemplaria diſtincta à Deo, ad B quæ intendens Deus res creauit: ſentit ergo creaturã,vt eſt aliquid à Deo diſtinctũ,non poſſe eſſe exẽplar quo Deus operatur:ergo ſiue creatura ſumatur exiſtẽs actu,ſiue potentia ſeu ſecundũ eſſe eſſentiæ, non poteſt eſſe exemplar diuinũ:nam vtroq; modo eſt extra Deũ.Ad eodẽ modo alij Patres Iuſtin.martyr.oratione Parœbet. ad Gentes,ſub finem,& Euſebius Cæſarienſ.lib.11.de Præparat.Euangel.c.11. & Gregor.Naxianz.orat.33. quæ eſt primæ de Theologia in fine,& in eundem locũ Helias Cretenſ. dãnant ſententiam Platonis quantum ad eam partem, qua aſſeruiſſe fertur Deũ intuentem ad exemplaria, extra ſe res condidiſſe: idem.n. neceſſe eſt, dicant, qui docent creaturas,vt obiectas diuino intellectui C eſſe ideas eius, nam re vera creaturæ etiam ſic ſumptæ,ſunt aliquid extra Deũ,parumq́, refert,quod ſecundum exiſtentiam actualem, vel ſecundum eſſentiam ponatur habere rationem ideæ.Ratione etiam probatur hęc pars,quia exemplar eſt vera cauſa affectionis rei, ſed creatura poſſibilis vt obiecta menti Dei non eſt vera cauſa ſui ipſius vt factæ,ergo. Major infrà probabitur, minor conſtat,quia aliàs non poſſet Deus creaturã cauſare,niſi cũ illo concauſante ipſa creatura vere ac proprie,quod eſt abſurdiſſimũ.Alias ꝓbationes generales proferemus ſtatim. Iuſtin. Euſeb Nazian. Helias Cretenſ.

XIV. Vlterius probatur altera pars,ſcilicet, neq; aliam rem obiectiuè cognitam, & diſtinctam à forma cõceptu,poſſe inueniri intellectu Dei,quæ habeat rationem exemplaris.Et primum quidem hoc confir- D mant teſtimonia Patrum,præſertim Auguſtini:nam ideas collocat in ipſamet arte,quatenus per eam formatur ratio, vel conceptus rei efficiendæ:in quo cõceptu dicitur contineri effectus, quia illam repræſentat,& ita ex illius ſententia idea in Deo non eſt, niſi eſſentia intellectualiter repræſentans rem faciẽdam.Secundò argumentor ratione,quia in Deo nõ eſt obiectum cognitum ratione diſtinctum à cognitione,niſi vel primarium, quod eſt eſſentia diuina, vel ſecundarium,quod ſunt creaturæ:de hoc autem poſteriori iam oſtenſum eſt, non habere rationem ideæ, de priori ergo probatur, quia in eſſentia diuina,vt ſic condiſtincta à cognitione,non continetur creatura vt in cauſa exemplari, ſed vt in cauſa efficientiente,quæ ſolum eminenti virtute continet cre E turas, non formaliter vllo modo. ergo ſecundum eam rationem non poteſt habere rationem exemplaris. Probatur minor ſimul cum conſequentia, quia de ratione exemplaris eſt, vt ſit forma intrinſeca,atque adeo vt formaliter contineat rem exemplatam, vel per conuenientiam formalem, & ſimilitudinem,vel per repræſentationem,intẽtionalem ſeu intellectualem.

XV. Et confirmatur ac declaratur in hunc modum, nam, eſſentia diuina, ſi conſideretur prius ratione, quam ſit congnoſcẽs,vel cognita à ſe,non poteſt intelligi vt exemplar creaturarum ſecũdum proprias rationes earum, quia licet eminenti virtute continet illas,nõ tamen formaliter vllo modo eas cõti-

net aut

net aut refert: ſicut lux ſolis, licet eminenter conti- A neat calorem, non pōt dici idea caloris, quia ſecun dū ſe nec formaliter, neq; repræſentatiuè exprimit calorē. Rurſus ergo diuina eſſentia, vt cognita non poteſt habere rationem exemplaris. Probatur conſequentia, tum quia eſſe cognitum (vt ita dicā) non conſtituit exēplar in eſſe exemplaris, ſed ſupponit illud, & ad ſummum eſſe poteſt cōditio neceſſaria vt cauſet, ſi ergo eſſentia diuina ſecundū ſe non habet rationem exemplaris, ex eo pręcisè quod cognita ſit, non habebit illam. Tum maxime, quia vel cō ſideratur eſſentia præciſe & ſecundum ſe cognita: & vt ſic non poteſt eſſe exemplar, quia, vt ſic eſt oīno diſſimilis creaturis, vel conſideratur vt in illa cognita cognoſcuntur tanquam in cauſa creaturæ, & hoc modo obiectum talis cognitionis iam nō eſt ſo- B lum primarium, ſed etiam ſecundarium, ſi ergo obiectum ſic cognitū eſt idea, creaturæ ipſæ ſūt ideę, vel ſaltem complent rationem ideæ: quod æque in-

XV. Obiectio ni ſit ſatis. probatur rationibus factis in priori membro.

Dicetur fortaſſe, neq; eſſentiam abſolute cognitam, neq; creaturas cognitas, ſed eſſentiam cognitā vt participabilem à creaturis eſſe ideam. Sed cōtra, qua cognoſcere eſſentiam vt participabilem à creatura nihil aliud eſt quam cognoſcere, ex vi talis eſſentiæ poſſe creaturam talem gradum entis participare. Sed hoc non eſt aliud quam cognoſcere ipsā creaturam, quatenus ex vi eminentis virtutis Dei pōt ab illa prodire: ergo talis cognitio re vera eſt cognitio creaturæ in Deo: ergo ſi obiectum illius cognitionis eſt idea, creatura erit idea. Et cōfirmo. C quia in Deo tantum ſunt cognita, aut ea, quæ ſunt eminenter in ipſo, aut quæ ſunt formaliter: ergo ſi eſſentia vt obiectiuè cognita, eſt idea, vel eſt ſecundum ea, quæ formaliter in ipſa continentur, & hoc non, aliàs abſolutè & præcisè cognita abſque creaturis eſſet idea, quod conſtat eſſe impoſſibile, quia, vt ſic oīno eſt diſſimilis creaturis, & eas ſecundum propria earum non repræſentat, vel eſt idea ſecundum ea, quæ habet eminenter, & ſecundum quod talia cognoſcuntur in ipſa, & ſic potius ipſæ creaturæ cognitæ vt eminēter cōtētæ eſſent idea. Vel idea dicetur ipſa eſſentia ſecundum mediā quandam rationem, .ſ. ſecundum id, quod formaliter eſt nō abſolute, ſed vt dicit habitudine quadā ad res, quas continet eminēter, ratione cuius poteſt eſſe prima- D rium obiectum, in quo creaturæ ſecundariò cognoſcantur: & hoc etiam non recte dicitur, tū quia illa hebitudo potius eſt ex parte creaturarū, quatenus à Deo poſſunt pendere, & ſunt quędā participationes eius, tum maxime, quia eſſentia Dei non eſt obiectum primarium, in quo cognoſcantur creaturæ, vt in aliqua imagine repræſentante, ſed vt in cauſa effectiua eminenter illa continēte, & ideo vt ſic nō pōt habere rōnem exemplaris: ergo exēplar in mēte diuina non eſt res obiectiuè cognita vt ſic, & vt præciſa ſecūdum rōnem ab ipſa cognitione. Quod ſi quis tandem dicat cū Durādo eſſentiam diuinam habere rationem exemplaris ſaltē imperfecti, quatenus ſaltem Analogicè eſt imitabilis à creaturis, illud ſane impropriſſime dictū eſt, tum quia exēplar dicit propriā aliquā rōnem effectus, illa aūt eſt cō- E muniſſima ratio, tum ēt, quia eſſentia ſub illa ratione non habet proprū concurſum cauſæ exemplaris. Hic .n. non conuenit rei quatenus eſt, ſed quatenus cognoſcēs eſt, vt ſequente ſect. oſtendā. Deni que, quia illa eſſet imperfectiſſima rō exemplaris.

Probatur aſſertio in exemplaribus creatis.

XVI. EX his facile poteſt vtrumq; membrum probari in exēplaribus artefactorum, quæ ſunt in intellectibus creatis. Primò quidē, quia licet hæc exēplaria creata nobis notiora ſint, tamen in ſe ſunt imitationes quædam diuinorum exemplarium: vnde eandem proportionem ſeruant. Quapropter mihi ſemper diſplicuit eorum ſententia, qui in hoc negotio aliter ſentiendum putant de diuinis, quā de creatis exēplaribus, vt illa dicant eſſe poſita in formali conceptu, hæc in obiectiuo, vel e conuerſo: id .n. nulla ratione fulcitur, nam licet in perfectione longe inter ſe diſtent hæc exemplaria, tñ in modo exiſtentiæ, repræſentationis, & cauſalitatis ſeruant proportionem, vt ratio facta probat, quia vnū eſt participatio & imitatio alterius, ſicut ēt in genere efficientis, aut finis cauſa ſecunda imitatur primā, quantū pōt. Et ideo longe melius D. Tho. parem rōnē quoad hoc eſſe cenſuit de diuinis & creatis exēplarib. vt patet ex citatis locis, præſertim 1. p. q. 15 ar. 2. ad 2. & idē ſupponūt Scotus, & alij, ac meritò.

Secundò idem probatur ferè eodē diſcurſu, nam XVII. ſi exemplar artificioſum eſt aliquod cognitū ab artifice, vel hoc eſt illud ipſum artificiatum, quod efficiendum eſt, vt obiectiuè præexiſtens in cognitione, vel eſt aliquid aliud imitandum in effectione alterius. Hoc poſterius dici nō poteſt, quia ſæpiſſime nullum aliud obiectum interuenit, quod artifex intueatur. In humano .n. artifice ceſſat illa ratio, quæ eſt in Deo, qui nihil poteſt extra ſe cognoſcere, niſi vt ſecundarum obiectum cognitum in ſua eſſentia vt in primario: & ideo in diuina cognitione ſēper interueniūt quaſi duo obiecta: de quibus oportuit ſigillatim dicere. At verò artifex creatus directe & immediate concipit artificium, & media illa cognitione illud operatur: ergo non eſt ibi alia tertia res, quæ poſſit habere rationem exemplaris. Reſponderi poteſt artificem creatū non concipere illud ipſū artificiatum in particulari & in indiuiduo, quod facturus eſt, ſed ſolum in confuſo artificiatū talis rationis vel figuræ: & ideo ſemper habere idolum obiectiuè conceptum diſtinctum ab artificiato, quod facit poſtea ad imitationem illius idoli. Sed in primis, vt ſtatim dicā, ille modus præconcipiendi non eſt per ſe in artifice vt ſic; ſed in artifice imperfecto, aut imperfectè cognoſcēte. Deinde ille conceptus confuſus non eſt in re diſtinctus ab effectu, ſed tantum ratione, vt commune à particulari, & ſi effectus conſideretur, vt per ſe cadit ſub intentionem talis artificis, non includit, niſi illam rationem confuſam: exemplar autem ſolum reſpicit id, quod per ſe cadit ſub intentionem agentis: ergo quatenus ibi poteſt interuenire cauſalitas exemplaris, non diſtinguitur obiectum præconceptum ab effectu per ſe facto ex intentione agentis.

Dicere aliquis poteſt aliquādo ſaltem interueni- XVIII. re externū exemplar, quod intuendo ad eius ſimilitudinem artifex operatur: & tunc ſaltem dici poſſe exemplar eſſe rem obiectiuè cognitā, & in intellectu tātum obiectiuè exiſtentem. Reſpondeo, nos loqui ſolum de exemplari interno, vt in principio diximus: quia illud ſolum cenſemus eſſe propriam & per ſe cauſā exemplarem reſpectu actionis operantis. Nam illud aliud externum exemplar, vel ſolum eſt remotum, quatenus eſt cauſa cognitionis operantis, vel interdum etiam non eſt cauſa, ſed tā tum terminus extrinſecus actionis operantis: quomodo aliquando poteſt reperiri etiam reſpectu Dei, vt videbimus, & declarabimus ſect. ſeq.

Nec etiam dici poteſt ipſummet artificiatum, vt XIX. præcognitū ab artifice creato eſſe exemplar ſui ipſius vt faciendi. Quia ſi creaturę præcognitæ à Deo non ſunt ideæ, cur erit res artificiata, vt præcognita ab artifice? Reſpondent aliqui eſſe diſcrimen, quia Deus nō accipit cognitionem à rebus, ſicut humanus artifex. Sed hoc non video quid referat ad rem [illegible]tem, nam ſi cognitione, quæ ſumitur ex re- [illegible], poſſet res cognita eſſe exēplar ſui, multò magis in cognitione, quę non ſumitur ex rebus, ſed

A quam Deus ex ſeipſo habet, poſſent res cognitę eſſe exẽplaria, quia ante talẽ cognitionem nullo modo ſupponuntur eſſe ſecundum ſuum formale eſſe; per cognitionem vero exprimuntur, & quaſi formãtur (quod fortaſſe appellauit Scotus fieri in eſſe cognito.) Ergo e conuerſo, ſi in Deo, qui præconcipit res non ſumendo ſcientiã à rebus, nihilominus res cognitæ non habent rationem exemplarẽ, neq; in humano artifice habere potuerunt. Eò vel maximè, qđ poſſumus conſtituere artificem non ſumentem ſcientiã à rebus, ſed habentem illam per ſe infuſã. Alij conantur rõnem reddere ex eo quod ſciẽtia Dei eſt diſtinctiſſima, cõceptio vero humani artificis eſt confuſa. Sed hoc nec eſt per ſe, nec ſatisfacit, vt dictũ eſt, & declarabitur amplius in ſeq. rõne

XX. B Secũdò ergo argumentor, quia humanus artifex nunquam præconcipit rem à ſe faciendam, omnino, & in indiuiduo eandem quam poſtea facit, quia nunquã poteſt certo ſcire, quę & qualis ſit in indiuiduo futura res per artem à ſe elaboranda, nã terminatio effectus in indiuiduo pẽdet ex varijs circũſtãtijs, vel ex ſuperiori agente, vt in præcedentibus tactũ eſt. Quæ ratio bene probat, regulariter & humano modo loquendo, nõ cadere ſub exemplar humanum idem artificium in indiuiduo, quod poſtea fit: neq; id nimirũ eſt, quia etiã determinatio actionis ad talem effectũ in indiuiduo non cadit per ſe ſub intentione humana: exemplar autem ſolum eſt reſpectu illius rei, ad quam dirigi poteſt humana intentio. Tamen illa ratio non probat, quod ſaltem C ſecundum communem rationem talis artificiati, ſecundum quam cadit ſub intentionem agentis, idem vt præcognitum non ſit exemplar ſui ipſius vt per artem facti. Item non probat illa ratio quin abſolutè etiam idem nemero poſſit eſſe exemplar ſui ipſius, vel in mente Angeli, vel etiam hominis, ſi diuinitus confortetur ad præconcipiendum effectum, vt in indiuiduo perficiendus eſt.

XXI. Probatur ergo aliter. quia exemplar eſt cauſa vera & realis rei, quæ per illud fit: ergo non poteſt eſſe ipſamet res, quæ poſtea fit, vt antea erat præconcepta. Antecedens infrà probabitur: conſequentia patet, quia idem non põt eſſe vera ac propria cauſa ſui ipſius. Nec vero ſatis eſt, quod res pręconcepta, & res producta diſtinguatur vt res in potentia, vel D in actu exiſtẽs: nã huiuſmodi res in actu & potẽtia eadem eſt, & eandem exiſtentiam vt actu exercitã, vel vt poſſibilem includit: & ideo non poteſt res, vt in potentia eſſe cauſa ſui ipſius vt in actu. Et hęc ratio generaliter procedit etiam de ideis diuinis.

XXII. Sed reſponderi adhuc poteſt, in ijs cauſis, quæ ſolũ influunt ſecundum eſſe menti obiectũ, non eſſe inconueniens idem eſſe cauſam ſui ipſius, vt patet in cauſa finali, de qua Ariſt. dixit coincidere in eandem rem numero cum forma facta. In hoc aũt reperitur quædam cõuenientia inter exemplar & finẽ, nam vtrumq; cauſat vt in cognitione exiſtẽs. Sicut ergo eandem res in ratione finis mouet ad effectionẽ ſui, ita in ratione exemplaris diriget aut concurret ſuo modo ad effectionem ſui. Ratio.n. vtriq; cõmunis eſt, quia in alijs generalibus ideo non poteſt E idẽ eſſe cauſa ſui ipſius, quia ſupponitur eſſe vt cauſet: ergo quod non ſupponitur eſſe, niſi vt cognitũ vt cauſet, non repugnabit cauſare ſeipſũ in exiſtentia reali. Maxime cũ vtraq; cauſalitas, finis & exemplaris, non tendat in effectum niſi quodãmodo medio agente, mouendo vel dirigendo actionẽ eius.

XXIII. Sed hoc improbari poteſt primò ex ipſamet ratione explicandi cauſalitatem exemplarem, & differẽtia, quæ verſatur in hoc, inter illã & finalẽ. Exemplar enim dicitur eſſe forma, ad cuius inſtar vel imitationẽ aliquid fit: in quo cauſandi modo videtur neceſſariò includi diſtinctio inter formam, quæ eſt exemplar, & formam exemplatam ſeu rem effectã, A quia idem non dicitur fieri ad imitationem ſoi, nec aſſimilari ſibi ipſi: ergo non poteſt idem dici exemplar vel idea ſui ipſius. Sed hæc ratio videtur in ſolo loquẽdi modo habere vim & efficaciã ſuam. Poſſet enim quis reſpondere non eſſe de ratione exemplaris, vt effectus fiat ad inſtar, vel imitationẽ eius. Sed, vt Seneca dicit: *exẽplar eſſe ad quod reſpiciẽs artifex, id quod deſtinabat, efficit*; his .n. verbis non inuoluitur relatio, quæ diſtinctionem petat inter exẽplar, & exemplatum, & tamen ſufficienter declarãt rationem exemplaris. Aſſumptum patet, nã poteſt artifex, mente reſpiciens ad aliquod artefactũ poſſibile, illud ipſum deſtinare efficere; ergo ſaluatur tota & ſufficiens definitio exemplaris abſq; diſtinctione, quam petat ſimilitudo vel imitatio effectus B reſpectu exẽplaris. Et cõfirmatur hoc ac declaratur amplius, nam ſi quãdo artifex concipit rem vnã, & ad inſtar vel imitationem illius aliam diſtinctam facere proponit, hoc ſatis eſt, vt res prior habeat rationem exemplaris: cur non res eadem obiectiuè concepta, ſi in re ipſa efficienda proponitur, ſicut concepta eſt, nõ habebit rationem exemplaris reſpectu ſui ipſius? Nam re vera videtur eodem modo dirigere actionem agentis; imò tanto perfectius, quãto eſt maior adæquatio rei factæ ad rem conceptam, quæ tantò erit maior, quãtò fuerit maior identitas. Seneca.

Propria ergo rõ huius partis petenda videtur ex hoc vltimo, quod nunc dicebamus, ſcilicet munus proprij & interni exemplaris, de quo agimus, eſſe dirigere actionem agentis, quoad ſpecificationem C (vt aiunt) hoc autem munus non eſt obiecti cogniti, ſed cognitionis eius, quatenus in illa continetur in eſſe repræſentatiuo. Quæ ratio magis explicabitur ex ſeq. aſſertione. XXIV.

Secnnda aſſertio & approbatio ſecundæ ſententiæ.

Dico ſecũdò: Exemplar ineſt formaliter intellectui tanquã conceptus formalis eius. Cũ verbo inhærendi hic vtimur, quoniam nunc abſtractè in communi loquimur de exemplari, ſiue creato, ſiue increato, late intelligendum eſt ſiue per vnionẽ & propriã inhærentiã, ſiue per identitatem & ſimplicitatem. Sic igitur concluſio poſita eſt valde conſentanea locutionibus D. Tho. & Sanctorum ſuprà D adductis. Deum enim aiunt mentem eſſe ſedem idearum, & ideas diuinas eſſe rationes rerum incommutabiles & æternas, & formas intelligibiles, ſatis ſignificant, & eſſe veras res exiſtentes ex æternitate, & eſſe in Deo intrinſecè, & eſſe in eo formaliter quatenus intelligens eſt, & intellectualiter repręſẽtãs oĩa, qđ conuenit illi rõne ſui conceptus ſeu actus intelligendi. Eodem modo ſenſiſſe Platonẽ de ideis, docuerunt multi, & præſertim indicat Aug. citatis locis. Explicuitq; optimè Cęlius Rhodigin. li. 16. lect. antiq ca. 17. his verbis: *Deus, qui oĩpotẽs eſt, & dicitur, in mente ſibi inhærente creandarũ rerũ naturas effingit, ac pingit quodãmodo, quæ in corporibus iſtis ſentimus oĩa: illic cœlorũ globi ac elementorũ moles oĩa denique, etiam animalium gignuntur formæ, E quas in diuina confertas mente, Dei fomento eſſe, ac dici ideas non ambigunt Platonici.* Similiter. Eugub. lib. 1. de Peren. Philoſoph. capite 12. refert ex Plutarcho Socratem Platonem poſuiſſe *ideas in cogitationibue ſenſiſque Dei, hoc eſt, menti ſubſiſtentes:* & infrà ex eodem Plutarcho obſeruat *idem eſſe diuinam mentem atq; iſtas ideas,* & ex Philone & Plotino *idẽ eſſe totam idearum ſeriem, atque ipſam immenſã Dei ſapientiam,* & ex Triſmegiſto & Caldæis, *ideas eſſe Patris cogitationes, & rationes vniuerſales naturæ.* Eandemque eſſe Ariſtotelis ſententiam de exemplari creato, paulò inferius oſtendam. XXV. Cęl. Rhodiginus. Eugub.

Ratione probari poteſt hæc ſententia à ſufficienti partium enumeratione, nã exemplar eſt in intellectu, XXVI.

lectu, & non obiectiuè tantum: ergo eſt in eo formaliter ſeu inhæſiuè: non eſt autẽ ipſemet intellectus, quatenus eſt vel intelligitur à nobis vt nuda potentia, quia vt ſic non eſt forma repræſentans, quod eſt de ratione exemplaris: & eadem rõne nõ eſt aliquis habitus ex ijs, qui iudicatiui dicũtur, & tenent ſe ex parte potẽtię, vt eſſe põt, v.g. ars in intellectu humano, quia etiã huiuſmodi habitus nõ eſt forma repræſentans formaliter, ſed inclinãs tantum ad iudicium. Nec etiã in intellectu humano eſt ſpecies intelligibilis, tum quia, iuxta veriorem ſententiam, ſpecies hæc non repræſentat formaliter, ſed eſt tantũ ſemen obiecti efficienter cooperãs ad formalem repræſentationem, quæ fit per actum aut verbum: tum etiam, quia ſpecies per ſe ipſum non eſt cauſa operatiua ad extra, ſeu directiua operationis, quod conuenit exẽplari. Supereſt ergo, vt conceptus ipſe formalis practicus rei efficiendæ, ſit proprie exemplar.

XXVII. Exẽplaris munera varia. Primum. Secundò probatur ex munere, ſeu officio ipſius exemplaris: eius enim eſt determinare actionem externam intellectualis agentis: & ideo quoad hoc gerit munus formæ, nã res naturales determinantur per naturales formas, vel qualitates ad ſuas actiones: agens vero intellectuale per formã intellectualẽ ſibi proportionatã, vt recte notauit D. Tho. dictis quæſt. 15 1. part. & 3. de veritate. Eſt ergo exemplar forma actuans, & informans ipſum intellectuale agens: non eſt autem alia forma, niſi cõcepito eius, vt declaratum eſt. Secundũ. Rurſus pertinet ad munus exemplaris derigere actionẽ agentis intellectualis, vt in certum terminum, & ſcopũ tendat, vt nõ caſu, neq; irrationali modo fiat: & ideo dixit Auguſt. tam eſſe certum Deum habere exemplaria, quam eſt certum operari ex ratione: hæc autem directio non fit, niſi per actualem mentis repræſentationem, quæ eſt veluti quoddam lumen, quod præit oſtendens viam, & modum, ac terminum operationis: hoc autem totum fit formaliter per ipſummet conceptum formalem mentis. Et ob hanc cauſam res ipſa directe concepta non poteſt proprie dici exemplar: nam ſi illa res ſit ipſamet, quę facienda eſt, & omnino eadem in indiuiduo, non eſt illa, quæ dirigit, ſed ad quam dirigitur actio medio exemplari, neque illa proprie imitanda proponitur, ſed facienda: quod vt recte fiat, dirigitur actio per exemplar mente cõceptum. Si autẽ illa res cõcepta ſit alia, vt eſt in artifice creato imago externa, vel aliquid ſimile, talis res nõ eſt per ſe neceſſaria ad operationẽ artis, quæ fit per exẽplar, nam melius fieret per propriam, & immediatam cognitionem ipſiuſmet rei arte efficiendæ: illud ergo externum adminiculum (vt ita dicam) menti obiectum, non eſt proprium, & per ſe exemplar, ſed eſt quaſi materia remota, vel obiectum adiuuans ad formandum aliquale, ſeu imperfectum exemplar. Deniq;, ſi illa res alia concepta, ſit tantum cauſa virtualiter continens rem faciendam per exemplar, vt eſt increato artifice diuina eſſentia, illa vt ſic non poteſt eſſe exemplar, quia non eſt vllo modo forma formaliter continens, aut repræſentans rem faciendam, vt ſuperius argumentabamur. Neq; illa vt ſic dirigit actionem artificis, ſed ſolũ eſt quaſi ratio (remota ſecundum rationem) concipiendo exemplar, ſeu ideam, quæ dirigit operationem artificis.

Tertiò ſolet attribui exemplari, eſſe mẽſuram, &
XXVIII. Tertium. regulam veritatis, & proprietatis rei factæ. Quo ſenſu (vt ſuprà tractauimus diſput. 8.) dicunt multi auctores, & interdum D. Thom. varietatem entium creatorum ſum ex conformitate ad exemplaria, quæ ſunt in intellectu diuino, tanquam ex menſura earum: veritatem autem rerũ artificialium ſumi ex cõformitate ad intellectum humanum: nã exemplar artificis eſt menſura artificiati. Hoc autem proprie conuenit conceptui formali: nam conceptus obiectiuus, ſi ſit omnino proprius, & adæquatus rei faciendæ, non diſtinguitur ab ipſamet re, idem autẽ non eſt menſura ſui ipſius: ſi vero ſit conceptus alterius rei, vel per accidens, & remotè tantum ſe habet, vt dictum eſt, vel non habet in ſe formam effectus, nec formaliter, neq; repræſentatiuè, & ideo vt ſic non poteſt habere rationem menſuræ.

XXIX. Quartũ. Quartò tribuitur ideæ, eſſe principium cognitionis, vt notat D. Tho. dicta q. 15. ar. 1. id autem nõ eſt intelligendum de principio effectiuo, quia, vt diximus, ſpecies intelligibilis non eſt proprie exemplar: ergo oportet intelligi de principio formali: nam, obiectum præciſè vt cognitũ, ſeu vt terminatiuum, non dicitur proprie principium cognitionis, cum potius ſit finis, & terminus: principium autem formale cognitionis eſt ipſemet conceptus formalis: ergo ille eſt proprijſſimum exemplar, ſi ſit conceptus rei efficiendæ.

Aſſertio tertia.

XXX. Dico ergo tertiò. Non eſt de ratione exemplaris, vt ſic non eſſe quantum ad eſſe eius, quod ſit actu, & directe cognitum vt obiectum quod: tamen vt cauſet, oportet vt aliquo modo cognoſcatur, & quò perfectius fuerit cognitum, eò, cæteris paribus, perfectius cauſabit. Hæc concluſio proponitur ad diſſoluendum fundamentum contrariæ ſententiæ, & in ea ſupponimus exemplar cauſare, quamuis nõdum probatum ſit, quia ita in communi ſumptum, eſt per ſe manifeſtum: & nunc eſt nobis neceſſarium ad diſtinguendum, in quo conſiſtat proprium eſſe exemplaris, quid vero ſit conditio requiſita, vt cauſet. Communiter. n. dici ſolet de ratione exemplaris eſſe, vt ſit actu cognitum, quia non videtur ſatis animaduerſum, quod ſicut in fine diſtinguuntur illa duo. ſ. eſſe ipſius finis per quod cauſat, & eſſe cognitũ, quod eſt cõditio neceſſaria ad cauſandum: ita in exemplari ſunt hæc diſtinguenda: nam eſſe cognitum vt ſic, quatenus dicitur obiecto directe cognito, cum ſit ſola intrinſeca denominatio, non poteſt eſſe propria ratio conſtituens ipſum exemplar, nec poteſt eſſe in illo formale principium cauſandi.

XXXI. Præterea, ſicut de fine dicebamus, nõ mouere ad appetendum ſecundum eſſe cognitum quoad denominationem (vt ita dicam) ſed quoad rem denominatam, ſeu quoad ipſum eſſe quod cognoſcitur, ita exemplar nõ dirigit ad efficiẽdum in effectu ipſum eſſe cognitum quoad denominationem, neq; tale eſſe, quale eſt eſſe in cognitione: ergo exemplar in eſſe exemplaris nõ conſtituitur per eſſe cognitum vt ſic. Vnde etiam in exemplari externo, & remoto, cum imago viſui propoſita dicitur exẽplar, ad cuius imitationem alia fit licet oporteat illam imaginem eſſe viſam aut cognitam, non tamen conſtituitur in illo modo exemplaris per eſſe viſam, ſed hæc eſt conditio neceſſaria, eſſe autem ſic depictam vel figuratam, eſt propriũ eſſe talis exemplaris. Et iuxta opinionẽ aſſerentem artificium ipſum, vel creaturam menti obiectam eſſe exemplar, dici non poteſt, quod eſſe cognitum, quantum ad denominationem cogniti, conſtituat illam in eſſe exemplaris, cum in effectu non intendatur ſimilitudo, ſeu conformitas quoad illam denominationem, ſed quoad eſſe naturale, vel artificiale, quod in tali re cognoſcitur: ergo idem dicendum eſt in omni ſententia, quod nimirum exemplar non conſtituitur in eſſe exemplaris formaliter ac præciſè ex eo, quod cognoſcitur, ſed ex proprio, & quaſi intrinſeco eſſe, quodcunque illud ſit, quod vel cognoſcitur, vel poteſt cognoſci.

XXXII. Hinc ergo videtur ſatis probata prior pars cõcluſionis: nam ſi exemplar non conſtituitur formaliter per eſſe cognitũ: ergo cognoſci vt ſic, præſertim directe, & vt obiectum, quod non eſt de ratione exemplaris quatenus exemplar eſt. Et hoc etiam confirmari poteſt ex prima concluſione: nam dictum eſt

exemplar non eſſe, formaliter loquendo, cōceptum obiectiuum, qui formaliter in eſſe talis conceptus conſtituitur per ſe eſſe cognitum; ergo hoc eſſe non eſt formaliter de ratione exemplaris vt ſic.

XXXIII. Alterā verò partē concluſionis cōfirmant ex parte argumēta prioris ſentētiæ, eamq; ſumūt ex D.Th. 1.parte q.15.a.2.ad 2. Et declaratur primò in exemplaribus diuinis: nam Deus cognoſcēdo in ſua eſſentia creaturas, format (vt more noſtro loquamur) rationes, ſeu cōceptus earum, per quos illas directe cognoſcit, licet vt ſecūdaria obiecta ſuę ſcientiæ. Quia vero eius ſcientia eſt perfectiſſima, cognoſcendo, & formando exemplaria creaturam, cognoſcit ſeipſo conceptum illum, qui intellectualiter repræſentat creaturas: quod eſt cognoſcere in ſe exēplaria creaturarū. Vbi ratione diſtinguendo illa duo, intelligimus prius eſſe formalia ipſa exēplaria, & deinde cognoſci, quæ licet videatur eſſe reflexio quædam, in Deo tamen propter ſummam ſimplicitatem, & infinitatē illius actus, eodem ſimpliciſſimo actu vtrūque cognoſcitur. Hoc igitur modo eſt in Deo idea (vt ita dicam) non tātum formata, ſed etiam cognita, & vt ſic habet totū id, quod ex parte intellectus neceſſarium eſt, vt in ſuo genere cauſet, quia & eſt forma exiſtens in mēte artificis, & eſt ita propoſita, & applicata, vt poſſit ad illam reſpiciens, rem per eā repræſentatam efficere, ad illius imitationem. Et ita diſtinguentes in Deo ſecundum rationem ideam à cognitione ideæ, ſicut etiam diſtinguere poſſumus ratione cognitionem directam à reflexa, & ideam quoad ſuum eſſe conſiſtere intelligimus in cōceptu formali, quem directe Deus habet de re operabili ſeu facienda, prout facienda eſt: cognitionē autem intelligimus eſſe quaſi perfectam quandam applicationem, & coniunctionem ad ipſum artificem, vt ad illius imitationem producat effectum.

XXXIV. Ad hunc fere modum ratiocinatur D.Tho. ſuprà de exemplari exiſtente in mente artificis: *Nam dum artifex* (inquit) *intelligit formā domus in materia dicitur intelligere domum: dum aūt intelligit formā domus vt à ſe ſpeculatā, ex eo quod intelligit ſe intelligere eam, intelligit idem vel rationem domus.* Vbi plane diſtinguit aliud eſſe formare ideam, aliud intelligere ideam. Nam ſi artifex dum intelligit formam, & rationem domus, vt à ſe ſpeculatam inteligi ideam: ergo dum ipſam rationem: & formam domus ſpeculatur, format ideam: vt tamen per illam operetur, & ad imitationem eius domum efficiat, reflectitur ſupra rationem domus vt à ſe ſpeculatam, & ita agnoſcit ideam, & per eam cognitionem, quaſi applicat exemplar vt per illud cauſet. Sic igitur conſtat quomodo cognitio ideæ ad cauſalitatem deſeruiat.

XXXV. *Qualis cognitio exēplaris requiratur, vt artifex eo vti poſſit.*

Statim vero oritur dubiū, an huiuſmodi reflexio ſit ſimpliciter neceſſaria in artifice, vt per exemplar à ſe cōceptum poſſit exterius operari: in Deo enim ſemper eſt neceſſaria illa, quaſi reflexio, nō tam ob cauſalitatem quā ob infinitam perfectionem illius ſcientiæ, quæ non pōt ita terminari ad aliquod obiectum, quin intrinſecè ſeipſam ſub omni ratione, & repræſētatione intueatur. At vero in artifice creato E rum illa reflexio fieri debeat per actum diſtinctū, difficile creditu eſt, vel neceſſariam eſſe, vel ſemper interuenire quoties artifex per ſuā artē, ſeu per exēplar illa formatum operatur. Imò experientia videtur contrarium oſtendi: nā qui ſcribit, aut ædificat, nō ſēper eſt in illa actuali reflexione dū operatur.

XXXVI. Vnde dicunt aliqui non eſſe neceſſariam illam reflexionem, & creatum artificem vti exemplari ſuo cognoſcendo illud, nō vt eſt qualitas quædam menti inhærens, ſed vt eſt forma, & imago repræſentās obiectiuè artificiatum. Sicut multi cenſent, verbum mentis eſſe qualitatem diſtinctam ab actu cognoſcendi, deſeruientem cognitioni, vt obiectum proximum, in quo res repræſentata cognoſcitur: nam A quod in ſpeculabilibus eſt verbum, creditur eſſe exēplar in operabilibus. Et hoc quidem poſtremum exiſtimo, verum eſſe in rebus creatis: tamen ſicut illa ſententia de verbo mentis falſa eſt, ita etiā in præſenti non eſt vera illa ratio explicandi cognitionem exemplaris, ſeu ideæ per cognitionem directam rei exemplatę, quod ſcilicet ſit obiectum proximum, in quo aliud cognoſcitur, quia neq; ille modus repræſentationis obiectiuæ per formalem ſimilitudinem intelligi poteſt in illa qualitate, quæ nec formalem, nec realem conuenientiam habet cū externo obiecto, nec etiam intelligi poteſt, quomodo in illa directe cognoſcatur externum obiectum, illa nullo modo cognita. Sed hæc communia ſunt de verbo mentis illo modo explicato: & ideo illa omitto, & ſuppo- B no, conceptum formalem immediate terminari ad rem ipſam quam repræſentat, ipſumq; non aliter repræſentare, quam referendo intellectui obiectum ipſum, vt intellectualem formam conſtituentem in actu vltimo ipſum intellectum: & eundem conceptum formalem dici verbum mentis, quatenus eſt internus terminus intellectualis actionis ſeu conceptionis eius: exemplar vero dici, quando eſt de re artificioſa ſeu operabili.

XXXVII. Ad difficultatem ergo poſitam alij concedunt neceſſarium eſſe cognitionem reflexam, per quam artifex reſpiciens ad exemplar, id eſt, ad conceptum directum, quem de re formauit, poſſit talem rem facere, qualem cogitationem concepit. Et ad experientiam reſpondent, hiuſmodi internos actus nō ſem- C per cadere ſub experientiam, ſæpe enim intellectus comparat vnam rem ad aliam, & non aduertit ſe cōparare: & ita etiam poteſt cōparare ſuammet cognitionem, & exemplar, vt per illud menſuret rem, quæ ante fit, quamuis non aduertat ſe vti ea comparatione: ſi autem aduertat, intelliget ſe id non facere ſine reflexione ſuper ſuam cognitionem. Et mihi quidē non diſplicet hoc, ſi ſolum intelligamus hanc reflexionem interuenire, quando artifex perfecto modo vtitur ſuo exemplari ad commenſurandam, & definiēdam formam, quam præbere debet ſuo effectui: & hoc plane videtur voluiſſe D.Thom. ſuprà. D. Tho.

XXXVIII. Addendum tamen exiſtimo non toto tempore, quo durat operatio exterior procedens ab arte, neceſſariam eſſe illam reflexionem formalem: quod D mihi quidem ſatis probare videtur experientia, & ratio, quia ipſa directa repræſentatio, & quaſi intuitus mentis circa rem vel operationem faciēdam ſufficit ad dirigendam operationem. Tunc ergo nō eſt neceſſe, vt exemplar cognoſcatur tāquam obiectū, quod, ſed ſatis eſt, vt implicitè, & per modum tendētię ad obiectum aliquo modo cognoſcatur, ea tantū implicita, & virtuali reflexione, quā quilibet actus mentis in ſe includit, ratione cuius dicitur cognoſci ſeipſo vt quo, quamuis non cognoſcatur vt quod. Et ideo dixi in concluſione exemplar cognoſci aliquo modo, eò tamen perfectius applicari ad ſuum opus, quo perfectius cognoſcitur.

Satisfit argumentis prioris ſententiæ.

XXXIX. *Finis, & exemplar quoad cognitionis neceſſitatē, in quo cōueniāt, & differant.*

AD argumentū ergo primū prioris ſententię iā reſpōſum eſt, longe diuerſam rōnem eſſe de fine, & de exemplari; nā licet in eo conueniant, quod vtrumq; cauſat, vt in cognitione exiſtens, tamen in modo cauſandi habent diuerſitatem ratione cuius, finis eſſe poteſt ipſamet res, quæ terminat actionem agentis, quia ad ſe trahit eius affectum: exemplar vero nō poſſit eſſe illa eadē res, ſed alia, quæ ſit menſura, & regula eius. Quo fit, vt finis ita ſit in cognitione, vt nō neceſſariò ſit cognitio: exemplar vero per ſe ac proxime requiſitum, ita ſit in cognitione, vt intrinſecè etiam ſit cognitio quędam, ſeu intellectualis cōceptus: nā eſt intellectualis regula ac mēſura.

Ad ſo-

XL. Ad ſecundum rñdetur, illam locutionem, exemplar eſſe ad cuius ſimilitudinē fit effectus, & quod artifex imitatur operando, facile verificari de ipſo conceptu formali, quia non ſunt illæ locutiones intelligendæ de ſimilitudine formali, quæ naturalis eſt, ſeu entitatiua: ſed de ſimilitudine ſecūdum repræſentationem intellectualem, quā habet conceptus formalis, circa rem qua exprimit, & hanc imitationem vel cōformitatem, intendit artifex in ſua operatione. Illa verò locutio, qđ artifex reſpiciens ad exemplar, operatur ad illius imitationem, non oportet, vt cum omni proprietate ſumatur. Ortus .n. videtur ille loquendi modus ex ſenſibilibus exēplaribus, quibus hoīes ob imperfectionem ſuā vti ſolent, & ad illa reſpicere vt ad obiecta proxima quæ imitentur. Veruntamen iam dixi huiuſmodi exēplaria eſſe quaſi per accidens: per ſe.n. exēplar internum ſufficit & requiritur ad actionē, & illius imitatio immediatè intenditur: & ideo ſufficienter poſſet explicari ratio exemplaris, dicēdo, eſſe illud quo artifex ſibi repræſentat rem quā effecturus eſt vt illud imitetur, ſed potius vt illius repræſentationem expleat. Quia verò, vt diximus, ipſum etiā exēplar poteſt reflexe cognoſci, & illa reflexio cōfert, vt perfectè & completè exerceat munus exemplaris, ideo propriè etiam verificari poteſt, quod artifex reſpiciens ad ſuum exemplar, operatur.

XLI. Tertium argumentū nullā habet difficultatem; nam multitudo idearum in Deo non eſt ſecundum rem, ſed tm̃ ſecundum rōnem, per reſpectus rōnis ad diuerſas res creabiles, & ideo non repugnat, qđ illa pluralitas vel diſtinctio rationis intelligatur in ipſomet conceptu formali ſeu ſcientia Dei. Qualis aūt & quanta ſit illa pluralitas idearum, & per quē intellectum fiat illa diſtinctio, & reſpectu quarum rerum diſtinguendæ ſint ideæ, plus habet quæſtionis de nomine, quam de re: illa verò qualiſcunque diſputatio Theologorum eſt, non noſtra.

XLII. Ad quartum rñdetur inprimis ſupponere falsū, quod beati non formant verbum, verè.n. cōcipiūt, Deum prout in ſe eſt, & ita formant in ſe conceptū formalem, quo ſibi repræſentant Deum prout in ſe eſt: & ille conceptus eſt verbū, & non aliud. Vnde ſi in Deo cognoſcunt creaturas, etiā formant in ſe rationem ſeu verbum earū, & illud habere poſſet vim exemplaris, ſi cum illo daretur vis operandi, quæ per tale exemplar dirigi poſſet. Addo præterea, Beatum videndo Deum & creaturā in Deo, etiam videre ideam quam Deus habet de creaturis, & ideo ipſummet conceptū formalem Dei poſſe quodammodo ſubire rationem ideæ, etiā reſpectu alterius intellectus, cui per ſe & immediatè obijcitur ſed illud etiā eſſet remotè & mediatè: proximum enim exemplar ſemper eſt illud, quod ipſum operans in ſuomet intellectu format.

SECTIO II.

Vtrum exemplar propriam rationem cauſæ conſtituat, vel ad aliquam aliarum reuocetur.

I. SVpponit hæc quæſtio (exemplar verè ac propriè eſſe cauſam: id.n.ex communi ſnīa Philoſophorum ac Theologorum vt certum ſumimus: in ijs enim, quæ per intellectum operātur, per ſe neceſſariū eſt exemplar vt rationabili modo poſſint actionem ſuā indefinitā ad effectum dirigere; nam cū à natura ſua non ſint limitata ad determinatas formas effectibus tribuendas, ſicut naturalia agentia, oportet vt ſuo proprio & intellectuali modo determinentur. Quamuis aūt quoad exercitium ſuæ actionis determinentur per voluntatem, tñ quoad ſpecificationem & directionem ducūtur per intellectum: ad hoc autem indigent proprijs

A exemplaribus talium effectuū, vt artificioſo & intellectuali modo poſſint illos efficere. Et quamuis Seneca epiſt. 66. exiſtimet, hac rōne ſolum probari exemplar eſſe quid requiſitum: nō verò propterea eſſe inter cauſas per ſe numerandum, alioqui multa alia poſſent ſimiliter inter per ſe cauſas recēſeri. Nihilominus verius eſt per ſe pertinere ad aliquod genus cauſalitatis, vel aliquem cauſandi modum, quamuis fortaſſe non augeat cauſarum numerum, nec per ſe cōſtituat nouum cauſandi genus. Vtrūque autem declarabitur commodius, explicando ad quod genus cauſæ exemplar pertineat.

Exemplar nec materialem, nec finalem cauſam eſſe.

B

II. ET vt à clarioribus incipiamus, certū eſt, exemplar nec per ſe pertinere, nec reduci ad genus cauſæ materialis, quia nullam habet cum illa cauſa proportionē aut ſimilitudinem, quia exēplar neq; indicat potētiale quid, ſed potius actuale formale: neq; cōcurrit aliquo modo recipiendo, ſed potius ſuo modo actuando ac determinando. De cauſa vero finali poſſet aliquis dubitare; nā munus exēplaris eſſe dicitur, vt ad illius ſimilitudinē vel imitationem effectus fiat, ſed hæc eſt habitudo finis: ergo cōcurſus exēplaris non eſt, niſi cōcurſus quidā finalis. Minorem & diſcurſum totū probo ex D.Th. 3. cont. Gent. c. 19. vbi hac potiſſimū rōne probat oīa
C tendere in Deum, vt in vltimū finem, quia omnia intendunt illi aſſimilari: ergo cōmutata rōne recte nos colligimus, cū Deus producit res vt ipſi aſſimilentur, cōcurrere vt finem earū, ac tunc cōcurrit vt exemplar: ergo. Imo in ratione 2. ſic colligit D.Th. *Agens dicitur finis effectus, in quātum effectus tendit in ſimilitudinem agentis: ſed Deus ita eſt finis rerum quod eſt etiā primum agens earū: ergo omnia intendunt ſicut vltimū finem, Deo aſſimilari:* Deus ergo vt eſt id, cui aſſimilatur creatura, habet rōnē finis: ergo & vt imitabilis à creaturis; nā hæc verba *eſſe imitabilem à creaturis & eſſe id cui aſſimilātur creaturæ,* eandem habitudinē ſignificare videntur, ſed eſſe imitabilē dicit habitudinē cauſæ exēplaris: er-
D go coincidit cū habitudine cauſæ finalis. Vnde clarius in ratione 4. ait D.Tho. res oēs creatas, eſſe veluti quaſdā imagines primi agentis; perfectionem aūt imaginis in hoc conſiſtere qđ repræſentet ſuū exemplar, ideoq; oēs creaturas intendere hanc repræſentationem vt finem ſuū. In quo diſcurſu plane videtur exemplar cum fine confundere.

III. Sed nihilominus authores oēs longe diuerſam eſſe cenſent cauſalitatem exēplarem a finali, quia cauſalitas finis cōſiſtit in Metaphorica motione voluntatis: ratio aūt exēplaris præciſè cōſiſtit in hoc qđ ſit forma determinans actionem agentis, vt ſumitur ex D.Tho. 1. p. q. 44. ar. 3. Difficultas aūt propoſita procedit, ac ſi exemplar eſſet aliqua res cognita, quæ imitāda ꝓponitur, & nō potius ipſemet
E intellectualis conceptus rei. Vt vero oībus modis rñdeamus, admiſſo illo modo loquendi, dicendū eſt, licet contingat eandem rem eſſe finem, & exēplar eiuſdem effectus, vt argumenta facta probāt; tñ ſub diuerſa rōne cauſalitatis. Nam, vt finis, mouet ad efficiendā ſui repræſentationem; vt exēplar verò, determinat actionem agentis, & quodammodo dat ſpeciem effectui; vnde rōnem finis exercet vt eſt quoddā bonū: rōnem verò exemplaris vt eſt quædam forma. Addere verò poſſumus ad hoc magis declarandum, exemplar poſſe conſiderari, vel vt terminum quendam ad cuius imitationem tendit actio, vel vt principium dirigens ac regulans actionem agentis. Sub hac poſteriori ratione exercet cauſalitatem exemplaris; nam prior magis pertinet ad rationem finis, quia ſub ea ratione eſt id, cuius gratia actio fit. Cum enim Chriſti imago depin-

depingitur, vt eũ nobis repræſentet, re vera Chriſtus ſub ea ratione habet rõnem finis, & hoc etiam probat difficultas tacta. Et ideo mihi non placet quod quidam aiunt, cauſalitatem exemplaris conſiſtere in paſſiua imitatione rei factæ ad inſtar illius: nam hæc paſſiua imitatio fini propriè conuenit, quando in eo nihil aliud intenditur, niſi eius repræſentatio. Ideo in ipſamet actione paſſiua diſtinguendum eſt, an ſumatur vt alliciens affectum, an vt determinans, & quaſi ſpecificans actionem, ſeu formam per eam inductam; nam ſub priori ratione pertinebit ad cauſalitatem finis, ſub poſteriori ad rationem exemplaris.

IV. Et propter hanc cauſam probabiliſſimum exiſtimo, propriã cauſalitatem exemplarem, diſtinctam à finali, per ſe reperiri in interno cõceptu formaliter exprimente & repræſentante rem arte efficiendam: nam licet per actionem intendatur conformitas cum illo cõceptu ſic repræſentante, non tñ intenditur vt finis actionis, formaliter loquendo, de conformitate, ſed intenditur ipſa forma in qua eſt conformitas: ipſa verò conformitas ſolum attenditur vt cõmenſuratio quædam, & quaſi regula formæ inducendæ. At verò in exemplari externo diſtinctione opus eſt, nã illud magis induit rationem finis, maximè quando per ſe intenditur eius repræſentatio, propter eius honorem, vt aliquid ſimile: aliquando verò etiam habet ſolam rationem menſuræ, & non finis, vt quando artifex exterius conficit paruum idolum totius ædificij, tunc.n. intendit conformitatem ad illud, non tan quam finem, ſed tanquam regulationem, vt ſic dicam. C

V. Et ſimili modo videtur ſatis ꝓbabiliter dici poſſe (diſtinguendo in Deo ſecũdum rationem ideas intellectuales, prout à nobis ſunt explicatæ ſectione præcedenti, & eſſentiam diuinam vt participabilem in eſſe & in perfectionibus eſſendi à creaturis) ſub priori ratione habere propriam cauſalitatem exemplarem, & vt ſic intendi conformitatem creaturarum ad ideas, non ſecundum habitudinem earum ad finem, ſed ad mẽſuram & regulam: ſub poſteriori aũt ratione habere eſſentiam diuinam rationem finis, & ſic etiam intendi ſimilitudinem creaturarũ ad Deum, vt ad ſuum finem. Nam ſub priori rõne intenditur vt creatura talis ſit, qualis repræſentatur in idea: ſub hac verò poſteriori intenditur vt ipſa repræſentet diuinum eſſe & diuinam perfectionem quantum põt: & ideo poſterior habitudo non eſt ad Deum vt ad exemplar, ſed vt ad finem.

VI. Tandem hinc cenſeo conuenientiſſime dici, in actionibus & effectibus Dei, vt ſunt ab ipſo, nihil extra eum exercere poſſe cauſalitatem exemplarẽ propriè ſumptam, ſed ipſum eſſe ſingulare exemplar oĩum ſuarum actionum & effectuum, quia nihil extra ipſum poteſt eſſe regula, & menſura actionum eius, vt ab eo ſunt. Vnde ſi aliquando dicitur aliquid creatũ, eſſe exemplar alterius, vt Chriſtus in quantum homo dicitur exemplar iuſtorum hominum, vel intelligendum eſt latè de exemplari quaſi materialiter, prout induit rõnem finis proximi: ſic.n. poteſt dici Chriſtus exẽplar, quia in eius honorem alij iuſti efficiuntur ſimiles illi. Vel exponendum eſt reſpectu cauſarum ſecundarum: quo etiam modo Chriſtus dici poteſt exemplar hominum, quia propoſitus illis eſt vt in illum tanquam in exemplar reſpiciant, quod imitentur.

Proponitur ſententia reducens exemplar ad cauſam formalem.

VII. OMiſſis ergo cauſa materiali & finali, de alijs duabus eſt controuerſia inter authores. Multi enim reuocant exemplar ad genus cauſæ formalis, crediturq; eſſe opinio Ariſtot. qui numerando cauſas ſimul cum formali exemplarem nominauit.

A Et hanc opinionem tenet Albert. in 1. diſt. 20. ar. 1. Caiet. 1. par. q. 6 art. 3. in fine, & q. 44. ar. 3. Thomas de Argent. in 1. diſt. 45. ar. 2. Sumitur ex Duran. ibi q. 2. quatenus negat exemplar pertinere ad genus cauſæ efficientis. Idem tenet Aegid. propoſit. 37. de Euchariſtia. Hi authores ſupponunt exemplar cõcurrere ſolum vt obiectum cognitum, ad cuius imitationem agens aliquid operatur: & ideo nõ putãt poſſe habere efficientiã, & hinc concludunt habere formalem cauſalitatem extrinſecam, quę in hoc ſolum conſiſtit quod per imitationem paſſiuã concurrit ad dandam ſimilem formam & ſpeciem effectui. Imo ſunt qui cenſent exemplar non reduci ad genus cauſæ formalis intrinſecum, ſed conſtituere per ſe & directè nouum genus cauſæ formalis extrinſecæ: B quod ſentit Henric. quodl. 9. q. 2. quẽ nonnulli moderni ſequuntur. Et quidẽ ſuppoſita priori parte, ſatis conſequenter loquuntur: nam licet exemplar in nomine conueniat cum forma, vt ipſum nomen ideæ præ ſe fert, & ſupra ex Aug. notauimus, tamen in cauſando habet longe diuerſam rationem. Nam forma informans eſt intrinſeca, & pars eſſentialis compoſiti: exemplar autem eſt forma extrinſeca: vnde ex hac parte magis inter ſe differunt quã materia & forma, & non minus quã forma efficiens & forma facta, nam ẽt forma efficiens eſt forma, & eſt cauſa extrinſeca, cuius participatio eſt forma informãs ab ea procedens: ergo ſi exẽplar eſt cauſa formalis extrinſeca, tam conſtituit nouum genus cauſæ ſicut forma efficiens.

Præfertur ſententia, exemplar ad cauſam efficientem reuocans.

MIhi tamen magis probatur ſententia eorum, qui negant exemplarem cauſam conſtituere proprium genus cauſæ, ſed illã pertinere dicunt ad cauſam efficientem. VIII. Quam tenent Alenſ. 1. par. q. 23. memb. 4. art. 1. Bonauent. in 3. d. 11. art. 1. q. 3. Scotus in 1. d. 2. q. 2. & diſt. 36. art. 1. & ibi Heruæus q. 1. Et primo probatur hæc opinio ex mente Ariſt. cui oppoſita ſententia, videtur modeſtè contradicere, quia conſtituit quintum genus cauſæ diſtinctum ab his quæ Ariſtoteles numerauit. Nam licet exemplar nomine formæ appellent, tamen re vera D eſt cauſa non minus diuerſa à forma informante quam ſit forma efficiens, vt explicando ipſammet ſnĩam declarauimus, illaq; conuenientia cum forma vix eſt plus quam in nomine, nam ratio eſt longe diuerſa, cum altera ſit forma eſſentialiter & intrinſecè conſtituens rem, alio verò modo ſolum dicatur forma, quia extrinſece repræſentat aut mouet ad faciendum aliquid ſibi ſimile. Vnde Ariſtot. non in hoc ſenſu exemplar cum forma numerauit, ſed vel quia ideæ nomen quo vtitur, idem ſignificat generatim quod forma, vel quia (prout ipſe refert) Plato ita ponebat ideas formas exemplares, vt in eis conſtitueret rerum eſſentias & ſpecies. Adde quod Ariſtoteles ſemper numerat inter cauſas efficientes ipſam artem, ſub qua exemplar comprehendit: E vnde in 7. Metaphyſicorum dixit ſanitatem extra fieri efficienter à ſanitate quæ eſt in mente, id eſt ab exemplari ſanitatis.

Secundo videtur illa ſententia fundata in falſo principio. ſ. quod exemplar ſit res aliqua obiectiuè & directè cognita, ita vt in illa per ſe primo cõſiſtat ratio cauſæ exemplaris: nã hoc falſum eſſe ex dictis præcedente ſectione cõſtare poteſt. Et declaratur præterea in hunc modũ, nam in artifice creato non eſt per ſe neceſſarium tale exemplar: illud .n. quod humani artifices ſolent exterius ſibi effingere ſolũ eſt adminiculum quoddam, quod iuuet ad rem interius cõcipiendam, & memoriam conſeruandam; vnde ſi abſq; tali obiecto ſenſibili poſ- IX.

ſent

ſen t exactè domum faciēdam cōcipere, & interius
præſentem habere, non indigerent illo extrinſeco
exemplari. Rurſus neq; ēt interius eſt per ſe neceſſa
riū aliquod obiectum diſtinctum ab effectu arte fa
ciendo; nā licet in hominibus regulariter ita con-
tingat, tñ (ut ſupra argumentati ſumus) & illa di-
ſtinctio eſt quaſi per accidens, quia artifex non in-
tendit effectū niſi quatenus eſt oīno idem, & in eo
quod eſt diuerſum, nō procedit ex cauſalitate exē-
plari. Et præterea id non eſt vniuerſale in artifice
creato vt ſic: Angeli .n. ēt poſſunt facere res artificia
les, & non oportet vt eas confusè concipiant, ſed
diſtinctè, & eaſdem numero quas affingūt. Et Chri
ſtus Dominus in quantū homo, ſi aliquid artefactū
operari voluiſſet, ad nullū aliud obiectū reſpiceret
niſi ad ipſummetin indiuiduo diſtinctè cognitum,
quod eſſet facturus. Non eſt ergo per ſe hæc cauſa-
litas ab obiecto diſtincto, neq; ēt pōt eſſe ab eodē
numero, vt in ſuperiori ſect. oſtenſum eſt; & à for-
tiori probari idem pōt de ideis diuinis ex ſuperius
dictis: ergo non conſiſtit hæc cauſalitas in illa velu
ti informatione extrinſeca, quæ eſt quaſi per com-
parationem & imitationem vnius formę ad aliam.
X. Addo præterea, etiam quando interuenit extrin
ſecum exemplar diſtinctum, nihil per ſe efficere cir
ca effectum artis, quod poſſit habere propriam ra-
tionem cauſalitatis realis, & verè ac per ſe dici poſ
ſit cauſalitas formalis. Nā ſi loquamur de ſenſibili
exemplari, illud primo ac per ſe mouet ad ſui noti
tiam, & in eo genere concurrit efficienter tanquā
obiectum motiuum. Deinde pōt mediatè mouere
ad concipiendā vel efficiendā aliam rem ſimilem,
vel proportionalem, & quoad hoc ēt comparatur
per modum finis, vel efficientis remotè, & fere per
accidens. Nā ſi res attentè conſideretur, per ſe ſolū
mouet ad ſui conceptionem, ex qua intellectus
aliā rem ſimilem fabricatur: ſeu cōcepit. & per uo-
luntatem intendit illam efficere, quod ſi ipſam vo-
luntatem tale obiectū moueat, vt quando imago,
quæ placet, mouet ad faciendā aliā ſimilem, & mo
tio ad finem pertinet, non ad exemplar. Nulla ergo
cauſalitas ibi interuenit, quæ mereatur nomen cau-
ſalitatis formalis. Præterea vel illa cauſalitas eſt cir
ca conceptionem intellectus, & hoc nō quia reſpe-
ctu illius potius eſt efficientia obiectiua, vt dictum
eſt: vel eſt circa rem artefactam: & hoc etiam non:
tum quia reſpectu illius valde remotè ſe habet tale
exēplar: proxime .n. non regulariter artificiatū, ni
ſi iuxta conceptionē mentis: tū ēt quia (ſecluſa cau
ſalitate finis) quod artifex intendat aſſimilare effe-
ctū extrinſeco obiecto, ſolū eſt habitudo vel deno
minatio extrinſeca proueniens ab actu uoluntatis
eius, & non addit effectui eſſentialem dependētiā
ab alio obiecto, quæ ad genus cauſæ formalis per-
tineat: imo neq; ad vllū genus cauſæ per ſe, niſi for
taſſe, vt dixi, talis repræſentatio vel ſimilitudo ſub
rōne finis intendatur. Artifex .n. per ſe ſolum intē-
dit talem formā inducere in ſuum effectū, ad quod
per ſe ſolum indiget propria conceptione illius for
mæ: quod verò hæc forma aſſimiletur alteri extrin
ſeca, per accidens eſt ad cauſalitatem artis vt ſic: er
go & ad cauſalitatem exemplaris. Atque hæc ratio
probat de cognitione cuiuſcunq; alterius obiecti
creati, ſiue particulari, ſiue vniuerſali ſeu confuſa.
XI. In Deo verò pōt videri intercedere ſpecialis rō,
quia Deus non cognoſcit creaturas à ſe faciendas
niſi in eſſentia & per eſſentiam ſuam: & hoc eſt illi
per ſe. Sed nihilominus, quamuis noſtro modo in-
telligendi eſſentia ſit veluti medium ad cognoſcen
das creaturas, tamen in ordine ad operationem ad
extra Deus per ſe non operatur vt cognoſcens prę
cisè ſuam eſſentiam, ſed vt cognoſcens creaturas
ipſas, quas eſt producturus: & ideo ille ordo ſecun
dum rationem qui eſt per ſe inter eſſentiam vt co-

A gnitam, & creaturas vt cognitas, ſcilicet quod eſſen
tia eſt ratio cognoſcendi creaturas, reſpectu cauſa
litatis exemplaris creaturarum eſt remotus & per
accidens: ergo ratione illius non poteſt eſſentia vt
cognita dici cauſa formalis extrinſeca creaturarū.
Vnde ſi verum eſſet, quod multi opinantur, eſſen-
tiā diuinam non eſſe rationem cognoſcēdi creatu
ras vt medium ſeu ut obiectum cognitum, ſed ſolū
vt ſpeculum, ſeu tanquam ſpeciem intelligibilem
eminentiſſimam, quod ad cauſalitatem exemplarē
attinet nihil referret, nam æquè bene poſſet Deus
ſua arte increata producere craturas, quales conce
pit: ergo quod illa cognitio creaturarum ſecundū
rationem intelligatur à nobis orta ex cognitione eſ
ſentiæ vt cauſæ eminenter continētis creaturas, eſt
B remotum quid, & quaſi per accidens ad cauſalitatē
exemplarem. Maximè cum ſuperius oſtenſum ſit,
non poſſe eſſentiam vt cognitam præcisè abſque
creaturis formaliter cognitis, veram rationem exē
plaris habere, neq; etiam poſſit inter cognitionem
eſſentię præcisè, & cognitionem creaturarum in eſ
ſentia alia cognitio quaſi media intelligi, quæ dica
tur cognitio eſſentiæ vt participabilis à creaturis,
quia, vt ſupra etiam dicebam, hoc nihil aliud eſt
quam cognoſcere creaturas, vt participatiuas eſſen
tiæ (vt ſic dicam.) Supereſt igitur vt propria cauſali
tas exemplaris non ſit in aliquo obiecto cognito
diſtincto ab effectu, qui ad illius imitationē fit: er-
go non erit eius cauſalitas formalis, quandoquidē
ob ſolam illam obiectiuam ſeu paſſiuam imitatio-
C nem ad illud genus pertinere dicebatur.
Vltimo probatur directè, cauſalitatem exēplaris XII.
ad efficientiā pertinere. Primo quidem, quia ars eſt
principiū efficiendi: vnde Ariſt. agens de cauſis ait
Polycletum eſſe cauſam per accidens ſtatuæ, ſtatua
rium aūt eſſe cauſam per ſe, quia nimirum formali
ter dicit artem, quæ eſt principium per ſe illius effe
ctus; ſed ars non cauſat niſi mediante idea. docet
.n. ars fabricari in mente tum rem efficiendā, tum
etiam viam & modum exequendi illā: atq; in hunc
modum eſt principium artificioſi effectus: vnde D.
Thomas 3.p.q.78. art.2. ſic ait: *Forma artificialis
eſt ſimilitudo vltimi effectus in quem fertur intentio
artificis, ſicut forma artis in mente ædificatoris eſt for
ma domus ædificatæ principaliter, ædificationis autē
per conſequens*: Ergo ēt ipſum exemplar cōparatur
D ad artificem vt proxima forma per quem ſuo mo-
do operatur: ſicut ergo forma agentis ad efficientē
cauſam pertinet quatenus eſt illi principiū agendi,
ita & exemplar quatenus eſt forma artificis, qua
operatur, ad efficientem cauſam pertinet. Quod ēt
confirmat cōis modus loquendi Philoſophorum,
& Theologorum: ſic .n. aiunt exteriorem domum
procedere à domo quæ eſt in mente artificis, ſicut XIII.
de ſanitate ſupra ex Ariſtot. referebamus: & D.Th.
quodlibet 7. art. 3. ſic inquit, *Similitudo rei cognitæ
dupliciter eſt in cognoſcente: vno modo ſicut cauſata
à re, alio modo ſicut cauſa rei, vt patet in artifice, qui
cognoſcit artificiatum per illam formam, per quā ip-
ſum facit.* Ex quo inferius infert, *rationes ideales in
mente Dei exiſtentes eſſe efficaees ad cognoſcenda ſin-
E gularia quorum ſunt cauſa.* Idem repetit quodl. 8.
art. 2. & ſimili modo loquuntur de ideis diu. Dio.
c.5. de diuin. nominib. & Aug. lib. 12. de Ciuit. Dei,
c.25. Vocāt enim eas effectrices rerum. Et propter
eandem cauſam dicunt Theologi, Deum eſſe cau-
ſam efficientem rerum per intellectum & volunta
tem: intellectus enim & ſcientia non cauſat ad ex
tra niſi per ideam: ergo ſi ſcientia eſt principium
efficiendi ad extra, etiam exemplar.
Vnde confirmatur; nā ad actionem artificis tria
cōcurrunt, ars, voluntas, & potentia exequens, ſed
voluntas, vt mouens potentiā exequentē pertinet
ad genus cauſæ efficientis: ergo & ars vt dirigens
& de-

& determinans illam: dirigit autem & determinat mediatè exemplari: ergo exemplar ad idem genus cauſæ pertinet. Confirmatur præterea, quia ſicut agens naturale completur in ratione principij agẽdi per formam, ita agens intellectuale completur in ſuo ordine per exemplar: nam ſicut agens naturale per formam continet ſimilitudinem effectus, & determinatur ad illum, ita agens intellectuale per exemplar habet in ſe ſimilitudinem effectus, & recipit quandam determinationem ad illum, ſaltẽ quoad ſpecificationem: nam quoad exercitium nõ determinatur per ſolum exemplar: & ideo indiget voluntate: ergo pertinet exemplar ad genus efficientis cauſæ tanquam forma ſuo modo complens quoddam genus cauſæ efficientis, ſcilicet intellectuale ſeu artificioſum.

XIV. Dices: Eadem ratione dici poſſet, finem non conſtituere proprium genus cauſæ, ſed complere quoddam genus efficientis, vt ſit ſufficienter cõſtitutus ad agendum nimirum intellectuale agens, quod niſi à fine moueatur aut determinetur, agere non poteſt. Reſpondetur negando conſequentiam, quia finis non comparatur ad agens vt conſtituens illum proximè aptum ad agendum, ſed potius ſupponit illud ita conſtitutum, & mouet vt agat: at verò exẽplar nõ ſupponit complete cõſtitutum quoad ſuũ peculiarem modum agendi, nimirum artificialem ſeu intellectualem. Deinde finis vt ſic comparatur ad effectus ſecundum quendam peculiarem modũ dependentiæ, quem ab illo habent, quatenus propter illum ſunt; exemplar autem non habet peculiarem habitudinem per ſe ad effectum, niſi ſolum quatenus dirigit vel determinat actionem agentis. Quocirca, ſicut voluntas agentis non conſtituit per ſe nouum genus cauſæ, ſed determinat talem modum agendi, ſcilicet, voluntariè, ita ſcientia, vel ars, ſeu (quod idem eſt) exemplar non conſtituit nouum genus cauſæ, ſed complet peculiarem modum efficiendi, ſcilicet artificioſè.

Corollaria præcedentis doctrinæ.

XV. Atque hinc poteſt obiter alia ratio colligi, cur Ariſtoteles ſimul cum forma exemplar nominauerit: eſt enim exemplar forma quædam non tam reſpectu rei per illud efficiendæ, quam reſpectu ipſius artificis, quem ſuo modo informat, & conſtituit in ſuo genere in actu vt ſit ſufficiens ad agendum. Quod ſi reſpectu rei exemplatæ exẽplar vocatur forma, non eſt propter cauſalitatem formalem, quam circa illud habeat, ſed quia illud in ſe aliquo modo continet per modum imaginis, ſeu in eſſe repræſentatiuo: omnes autem imagines ſolent formæ appellari: vnde etiam quarta ſpecies qualitatis vocatur forma & figura.

XVI. Secundo obiter etiam intelligitur vulgaris illa diſtinctio triplicis formæ, à qua, ex qua, & ad quã: nã per has voces nec ſignificantur tres formę diſtinctæ, neq; ẽt tres cauſalitates formales diſtinctæ: ſed tantum tres habitudines, quæ poſſunt eidẽ formæ reſpectu diuerſorum conuenire. Nã eadem forma ignis, quatenus eſt principium à quo procedit alius ignis, dicitur forma à qua: quatenus verò ipſum ignẽ generantẽ in ſuo eſſe conſtituit, dicitur forma ex qua: quatenus verò ad eius ſimilitudinem fit forma in genito, dici põt forma ad quã. Vnde illa particula *à qua*, denotat habitudinem efficientis cauſæ: *ex qua*, habitudinem cauſæ formalis intrinſecæ: *ad quam*, quamuis cenſeatur denotare cauſam exemplarem: tamen re vera eſt æquiuoca: nam ignis propriè generat ignem ad ſui ſimilitudinem, & tñ forma eius non eſt exemplar. Vnde per illam particulam poteſt in illa forma denotari habitudo cauſæ finalis, ſicut ſupra ex D. Tho. referebamus, quodli-

A bet agens naturale agere propter ſe vt finem, quatenus agit, vt effectum ſibi ſimilem producat, in quo conſeruetur ſaltem ſecundum ſpeciem, vel in quo eius perfectio aliquo modo repræſentetur, ſi generalius de agente loquamur. Et iuxta hanc conſiderationem vniuerſalem, oĩs forma à qua, eſt ẽt ad quã, ſub diuerſa rõne cauſæ extrinſecæ, & ſine cauſalitate formali. Vt ergo forma ad quã peculiariter dicatur de exemplari cauſalitate, ſubintelligendũ eſt, eſſe formam proximè regulantem effectum ad quem dirigitur propria intentio agentis, & ideo dici põt eſt ad cuius normam ſit effectus. Vnde ſicut forma à qua, non ita appellatur, quia cauſalitatem formalem exerceat circa effectũ, quia eſt ab ipſa, ſed quia eſt forma ipſius cauſæ, ita quãuis exẽplar

B dicatur forma ad quã, non oportet intelligi ita appellari, quia cauſalitatem formalem exerceat reſpectu eius, quod ad illius imitationẽ fit, ſed reſpectu artificis quẽ informat, niſi latius dicatur forma, nõ ob cauſalitatem, ſed ob repræſentationem. Cũ aũt dicimus exemplar eſſe formã artificis, ita accipiendum eſt, ſicut de forma agentis: nam in artifice, uel agente creato eſt verè forma: in increato vero ſolũ eſt forma noſtro modo intelligẽdi, ſeu habet quid quid eſt perfectionis in forma, ſecluſa imperfectione, ideſt intrinſeca cauſalitate ſeu informatione.

XVII. Tertio intelligi põt ex dictis, cur cauſa exemplaris diſtingui ſoleat ab efficiente, ſi & ipſa efficiens eſt: nã & hoc etiã obijci põt contra noſtram ſenten

C tiam: ſicut D. Tho. 1. p. 44. cum ar. 1. & 2. oſtendiſſet Deum eſſe cauſam efficientem oĩum ar. 3. inquirit, an Deus ſit cauſa exemplaris. Dico tamen exemplarem cauſam non tã eſſe diſtinguendam à cauſa efficiente, quã ſub cauſa efficiente, vel ſub his formis aut conditionibus, quæ conſtituunt peculiare genus efficientis. Vt in dicto exemplo, poſtquam cõſtat Deum eſſe cauſam agentem, idem eſt, quærere an ſit agens per intellectum, & an ex ſe habeat quid quid neceſſarium eſt ad illum cauſandi modum. Verum eſt tamẽ, ſi uim nominum attendamus, cauſam exemplarem non dici de omni agente quod per exemplar operatur, ſed de ſola forma, quæ habet vim & rationem exemplaris, artifex enim non dicitur cauſa exemplaris artificiati, ſed habere exẽ

D plar, aut operari per exemplar, quia exemplar ſignificat quaſi in abſtracto ipſam formã. At verò Deus quia per ſeipſum ſcit & repræſentat omnia, ideo ſimpliciter dicitur cauſa exemplaris omnium.

XIII. Vltimo tandem conſtat ex oĩbus dictis hoc genus cauſalitatis propriè & intrinſecè in ſolis agentibus intellectualibus reperiri, quatenus ad extra aliquid operantur per artem ſeu ſcientiam ſuam. Vnde perfectiſſimè reperitur in Deo, imo in illo ſolo eſt hæc cauſalitas reſpectu ſubſtantiarum oĩum & accidentium omnium naturalium, vt ſupra ẽt tractum eſt, quia nulla creatura intellectualis per ſe põt aliquid huiuſmodi per artẽ facere, ſed ad ſummũ per accidẽs applicãdo actiua paſſiuis. Vnd eſolũ rerum artificialium põt inueniri propria exemplaris cauſalitas in agentibus creatis.

E Et reſpectu etiã eorum Deus habet vim & proprietatem primę cauſæ exemplaris, non ſolum quia prima exemplaris etiam ipſorum artefactorum ſunt in mente diuina, ſed etiam quia per ea actu influit, & immediatè in ſuo genere cum oĩbus inferioribus artificibus. Imo ſub hac etiam ratione omnes actiones & effectus cauſarum naturalium immediatè ſunt à diuina cauſa exemplari, & ſub ea ratione ſeu in eo genere non habent aliam propinquiorem cauſam: nã ſicut Deus immediatè per potentiã ſuã ad oẽs illas actiones concurrit, ita per ſuas ideas eas dirigit, atque hoc modo ſicut Deus eſt cauſa prima & immediata omnium actionum in genere efficientis & finis, ita & in ratione exemplaris.

DISPVTATIO XXVI.

De comparatione cauſarum ad ſua effecta.

I. POSTQVAM de ſingulis cauſis diſputatum eſt, oportet ad huius tractatus cōplementum, nonnulla quæ omnibus poſſunt eſſe communia, diſſerere, quod commode fiet, comparando tum cauſas ad effectus, quod nunc agimus, tum ēt inter ſe, quod præſtabimus diſputatione ſequenti. Comparari autem poſſunt cauſæ ad effectus, vel in perfectione, vel in ſufficientia, vel in duratione, ſeu in ratione prioris & poſterioris.

SECTIO I.

Vtrum omnis cauſa ſit effectu ſuo nobilior.

II. POteſt effectus comparari in perfectione, vel ad ſingulas cauſas ſuas, vel ad omnes ſimul ſumptas, idque vel omnes ſimpliciter, vel ad omnes eiuſdem generis ſeu rationis.

Primo igitur certum eſt, non poſſe effectum excedere in perfectione, oēs cauſas ſuas ſimul ſumptas. Probatur, quia nihil eſt perfectionis in effectu, quod non habeat à cauſis ſuis: ergo nihil perfectionis habere poteſt effectus, quod non præexiſtat in aliqua cauſarum ſuarum, vel formaliter, vel eminenter, quia cauſæ dare non poſſunt, quod nullo modo in ſe continent.

Comparatio effectus ad intrinſecas cauſas.

III. SEcundo dicendum eſt, ſi comparetur effectus ad eas tantum cauſas quibus intrinſecè conſtat, non poſſet excedere in perfectione oēs illas ſimul ſumptas vt actu cauſantes. Quod eſt dicere ſubſtātiam, v.g. compoſitam, quæ eſt effectus intrinſecus materiæ & formæ non poſſe excedere in perfectione ipſam materiam & formam ſimul ſumptas & vnitas: ideo.n. addidi *actu cauſantes*, vt earum vnionem comprehenderem. Atque ita facile probatur aſſertio, primo, quia ille effectus nō diſtinguitur in re ab huiuſmodi cauſis ſimul ſumptis & actu cauſantibus vt infra oſtendam tractando de ſubſtātia materiali: ergo nō pōt eſſe inter ea inæqualitas perfectionis. Secundo quia effectus non habet aliūde formaliter, ſeu entitatiue perfectionem, niſi ab eis cauſis, quibus intrinſecè conſtat: ergo non pōt excedere in perfectione oēs illas cum ſuis cauſalitatibus, quia non eſt vnde habeat illum perfectionis exceſſum. Dices multa conuenire compoſito, quæ ad perfectionem pertinent, & cauſis eius intrinſecis attribui nō poſſunt, vt ſunt per ſe eſſe, per ſe operari, vt in rebus viuentibus cōpoſito conuenit viuere, quod nec materiæ nec formæ conuenit. Reſpondetur, has perfectiones non conuenire ſingulis cauſis intrinſecis per ſe ſumptis; conuenite autem eis vt ſimul & actu cauſantibus; vnde ſolum concluditur ex vnione ſeu cauſalitate harum cauſarum aliquid perfectius conſurgere, quam ſit aggregatum (vt ſic dicam) harum cauſarum abſque vnione & cauſalitate earum inter ſe.

IV. Hinc verò infertur, & dicitur tertio, cōparando effectum totū ac ſimpliciter ad ſingulas cauſas intrinſecas, perfectiorē eſſe effectum qualibet earum. Probatur apertè, quia includit totā perfectionem cuiuſcunq; earū, & præterea includit perfectionē alterius, & præterea perfectionē vnionis earū inter ſe. Item, ſi talis effectus ſit ſubſtantia cōpoſita, cōſtat eſſe perfectiorem, quam materiam: ſupra etiā oſtenſum eſt, eſſe perfectiorē, quàm formam. Neq;

A hoc mirum videri poteſt, quia talis effectus ex neutra talium cauſarū per ſe ſumpta habet intrinſece totam perfectionem ſuam, & ideo quamlibet earum per ſe ſumptam excedere poteſt rōne alterius. Dixi autem, *ſi totus effectus ſimpliciter comparetur* ſecundum totam perfectionem quā habet, nam ſi ſolum fiat ſecundum quid comparatio in eo præcisè, quod effectus habet à tali cauſa, non pōt excedere in ea rōne perfectionem cauſæ, cū ab illa nihil amplius habere poſſit quā ipſa in ſe contineat. Imo ſub ea conſideratione cauſa quodammodo excedit, in quantum ipſa eſt, quæ cōicat alteri ſuā perfectionem, & in quantum effectus ab ea pendet ſub ea ratione. Dices, quando hic effectus eſt aliquod

B compoſitum accidentale: nō ſemper eſt perfectior altera cauſa per ſe ſumpta, nimirum materiali, quę eſt ipſamet ſubſtantia. Rñdetur, ēt hoc cōpoſitum ſuperare ſubſtantiā ipſam ſaltē in perfectione accidentalis formæ, eiuſq; informatione: hæc.n. aliqua perfectio eſt. Quod ſi contingat, totā hāc perfectionem eminenter in ſola ſubſtantia contineri, illud non erit rōne cauſalitatis materialis, ſed alia ſuperiori ratione. Vnde illud eſt per accidens ad cōparationem cauſæ materialis vt ſic ad ſuū effectū quā nunc facimus. Poterat verò hic vlterius fieri cōparatio inter ipſaſmet cauſas materialē & formalē, quatenus vna poteſt eſſe effectus alterius, ſed hanc comparationem attingemus melius ſect. ſequente.

C

Comparatio effectus ad efficientes cauſas.

QVarto dicendum eſt, effectum nunquā poſſe excedere in perfectione oēs cauſas efficiētes, quæ ad illum concurrunt, ſimul ſumptas: imo neq; aliquam earū, quæ vt cauſa principalis & totalis in aliquo genere ad illum cōcurrat: è conuerſo verò cauſa efficiēs principalis ſæpe excedit in perfectione ſuum effectum. Hæc aſſertio quoad oēs partes eſt facilis ex ijs, quæ de cauſa efficiente latiſſimè diſputauimus. Et prima quidem pars probatur, quia tota perfectio effectus manat à cauſis efficiētibus: ergo fieri non poteſt vt aliqua perfectio ſit in effe- V.

D ctu, quæ non æquali, vel nobiliori modo ſit in aliqua cauſarum efficientium: ergo non poteſt excedere effectus in perfectione oēs ſuas cauſas efficiētes ſimul ſumptas. Dices: Præter cauſas efficientes habet effectus alias ſibi intrinſecas. ergo ratione illarum poteſt excedere in perfectione cauſas efficiētes. Reſpondetur, ipſas intrinſecas cauſas componentes effectum manare neceſſario ab aliqua efficiente cauſa extrinſeca; & ideo fieri non pōt vt effectus comparatus ad cauſam efficientem ſibi adæquatam habeat aliquā perfectionem à ſuis cauſis intrinſecis, quæ non ſit æquali vel nobiliori modo in extrinſeca ſeu efficiente.

Altera verò pars, qua cōparatur effectus ad ſingulas cauſas efficientes, declaratur facile ex diſtin- VI.

E ctione cauſæ principalis & inſtrumentalis. Nā inſtrumentalis pōt eſſe ignobilior effectu, vt ſupra dictum eſt, & notauit D. Tho. in 4. diſt. 1. q. 1. artic. 4. quæſtiunc. 1. ad 3. quia effectus non procedit principaliter ex virtute eius. At verò cauſa principalis nunquam poteſt eſſe ignobilior, præſertim ſi ſit integra & totalis in ſuo genere, nā de partiali res eſt magis dubia. Quamuis loquendo proprie de perfectione intenſiua, probabilius ſit ēt cauſam partialē principalem nunquam eſſe intenſiuè minus perfectam ſuo effectu, quia in hoc maximè differt à cauſa inſtrumentali, & quia talis cauſa licet ex parte actionis ſit partialis, tñ ex parte effectus agit in totum illum, & ideo excedere non poteſt ſuæ perfectionis gradum, vt in ſuperioribus tactum eſt. Et hinc à fortiori conſtat, quādo cauſa eſt totalis principalis, non poſſe eſſe inferiorem perfectione ſuo effe-

effectu, quia non poſſet illi dare perfectionem quã A in ſe non haberet. Inter cauſas aũt principales quædam ſunt vniuocæ, aliæ æquiuocæ, vt ſupra diximus: ex quibus priores neceſſario ſunt effectibus nobiliores, quia cum ſint diuerſæ ſpeciei ab effectibus, neceſſe eſt vt non cõtineat perfectionem eorũ formaliter & ſecundum eãdem rõnem: ergo oportet vt illam habeant eminentiori modo, vt notauit D.Tho. 1.p.q.4.art.2.ad 3. & eſt frequens apud oẽs Philoſophos. At verò cauſa vniuoca, quamuis non poſſit eſſe effectu inferior, non tñ neceſſe eſt vt illũ excedat, communicat.n.illi totam ſuam perfectionem, quem in eadem ſpecie producit, & ideo inter ea inuenitur æqualitas. Quod ſi obijcias Aug. lib. 83.q.q.2. dicentem: Omne quod fit, ei à quo fit, par eſſe non poteſt. Reſpondeo primum, intelligi poſ- B ſe, effectum nunquam eſſe parem cauſæ in oĩbus, nam ſaltem in relatione dependentiæ eſt inferior: non tamen in abſoluta & intrinſeca perfectione. Vel ſecundo, & fortaſſe magis ad mentem Auguſt. reſpondeo id eſſe intelligendum de eo, quod fit ab alio tanquam à neceſſario principio à quo eſſentialiter pendet: effectus aũt nunquam habet huiuſmodi dependentiã à cauſa vniuoca, ſed ab aliqua ſuperiori; & ideo de tali effectu verũ eſt nunquam poſſe peruenire ad æqualitatem cum cauſa.

VII. Aliunde obijcere quis põt, quando plures cauſæ principales per ſe ſubordinatæ ad eundem effectũ concurrunt, ẽt ſi vnaquæq; in ſuo genere & gradu ſit totalis, nihil obſtare quod effectus excedat inferiorem ſeu proximam cauſam, dummodo non ex- C cedat ſuperiores oẽs, quia ſatis eſt quod tota perfectio effectus ſit in tota ſerie cauſarum, quamuis nõ ſit in ſingulis. Atq; ita contingit, vt brutum minus perfectum generet aliud perfectioris ſpeciei; & frequentius euenit, vt vnus homo generet aliũ melioris ingenij, atque adeo in indiuiduo perfectiorem. Rñdetur ad argumentum ex ſuperioribus, nullas cauſas eſſe per ſe & eſſentialiter ſubordinatas in agendo niſi ſecundam & primam, cauſæ.n. ſecundæ inter ſe non habent illam adeo intrinſecã ſubordinationem: quamquam inter ſecundas dentur aliquæ vniuerſales & ſuperiores, quæ ſuo modo adiuuant inferiores ad ſuos effectus. Cauſa igitur prima, quando agit cum ſecunda principaliter operante in ſuo ordine, accommodat actionem ſuam D perfectioni & naturæ talis cauſæ; & ideo nunquã põt effectus excedere perfectionem cauſæ ſecũdæ, nec poteſt aliqua perfectio dimanare à cauſa prima in effectũ, niſi per ſecundam: alioqui in cõicanda illa perfectione iam non ageret cauſa prima vt concurrens cum ſecunda, ſed per ſeſe vt ſuppones aliquem defectum cauſæ ſecundæ. Ac ſimili modo ſi interdum effectus ex influentia cœlorum habet aliquam maiorem perfectionem quam cauſa particularis vniuoca, quoad illam perfectionem non procedit à particulari cauſa, ſaltem vt à principali, ſed à cœlo, vel alia cauſa vniuerſali, quæ in eo effectu gerit vicem proximæ cauſæ principalis.

VIII. Vnde ad exempla de animãtibus, quæ in perfectiori ſpecie vidẽtur generari ab alijs minus perfe- E ctis, vel negandũ eſt aſſumptum, quia ſemper alterum ſaltem ex generantibus eſt æque perfectũ, vel perfectius in ſpecie: vel certè dicendũ eſt, talia generantia ad eũ effectum non concurrere vt cauſas principales, ſed vt inſtrumentales diſponentes materiam: generationem aũt perfici virtute alicuius ſuperioris cauſæ: ſicut contingit etiã in effectione miſti, qđ ex mutua actione & miſtione elementorum generatur. De inæqualitate aũt indiuiduali, ſi teneamus indiuidua eiuſdem ſpeciei non eſſe inæqualia niſi in accidẽtalibus diſpoſitionibus, vt multorũ eſt opinio, facilis eſt reſponſio, nã perfectio talis diſpoſitionis ſeu cõplexionis nõ prouenit ſemper à proximis & vniuocis cauſis, ſed ex alijs circumſtantibus, & præſertim ex cœleſti influentia, vt eſt oĩum Philoſophorum concors ſententia. Quod ſi fortaſſe in ipſiſmet indiuiduis eſt inæqualitas perfectionis, & indiuiduum perfectius generatur ab imperfectiori, neceſſario dicendum eſt, ẽt illum exceſſum perfectionis prouenire ex concomitãtia & concurſu aliarum cauſarum: quæ ſicut iuuant ad perfectius diſponendam materiam, ita & ad introducendam formam indiuidualiter perfectiorem. Quæ res propriè diſputari ſolet in libris de anim. & benè à Fonſeca 5. Met.c.28. q.16.

Comparatio effectus ad finalem cauſam.

IX. VLtimo dicendum eſt, finalem cauſam nõ ſemper eſſe perfectiorem ſuo effectu: quamquã ſi finis ſit vltimus, & ordo in finẽ ſit rectus, & iuxta inſtitutionem naturæ, ſemper ſit perfectior ſuo effectu, ſeu re ordinatam in finem. Prior pars conſtat primo inductione: nam ſæpe quis exercet nobiliſſimas actiones propter pecuniam, vel hominum æſtimationem, qui fines imperfectiores ſunt. Et ratio eſt, quia finis ſolum mouet agens Metaphorice ad operandum; & ideo non oportet vt vel formaliter, vel eminenter contineat effectũ, ſed ſatis eſt qđ habeat aliquã rõnem boni ſub qua poſſit mouere voluntatem. Poſterior pars ẽt conſtat inductione, nã quatenus Deus propter finẽ operatur, clarũ eſt finem vltimũ quem ipſe intendit eſſe nobiliorem cæteris rebus propter talem finem procreatis. Rurſus naturalia agentia, cũ non operẽtur propter finem vltimũ à Deo intentum, ẽt agunt propter nobiliorem finem. Quod ſi cõſiderentur præciſè quatenus agunt ex naturali impetu naturæ, vno ex tribus modis operantur. Primus eſt propter indiuidui perfectionẽ vel conuenientem ſtatum, vt qñ mouetur lapis vt quieſcat in centro, vel brutum vt vitam conſeruet; & in hoc modo operãdi ipſummet agẽs eſt finis illius actionis, & aliquo modo vltimus.ſ.in illa ſerie: & ita conſtat finem huiuſmodi eſſe perfectiorẽ tali actione, vel formali termino eius. Secundus modus eſt, qñ hæc agentia agunt propter conſeruationem ſuæ ſpeciei, vt cum ignis generat ignem &c. & tunc finis quodãmodo eſt æquè perfectus, quatenus ipſa forma geniti dicitur ab Ariſtotele finis generationis, vel quatenus ipſummet generãs eſt finis ſuæ actionis: quodãmodo eſt finis perfectior, quatenus bonũ commune totius ſpeciei ac perpetuitas eius eſt excellentius bonũ quam ſit vnũ vel alterũ indiuiduũ. Tertius modus eſt, qñ hæ cauſæ operãtur propter cõicandum aliquo modo eſſe quod habent, vt cũ ſol illuminat, & idem eſt de oĩbus influentijs cœlorum: non.n.agunt vt ſe conſeruent, cũ ſint incorruptibiles: ſolũ ergo agunt vt ſe cõicent, vel: (quod idem eſt) vt alia conſeruent aut perficiant. In qua actione ſi conſideretur finis proximus ipſius actionis, ille quidẽ minus perfectus eſt quã ſit ipſum agens, tamen ille nõ eſt finis ipſius agentis, ſed ſolius actionis: ſi aũt conſideretur finis vltimus, propter quẽ dici poſſint agere huiuſmodi agentia, ille ſecundum quandã rationem aut ſeriem eſt bonũ totius vniuerſi: ſimpliciter autem eſt Deus ipſe, quẽ hæc agentia imitantur, dum ſe communicant: & vtroq; modo finis eſt quid excellentius eo, quod ad finem ordinatur.

X. Deniq; intellectualia agẽtia creata, ſi recte & ordinatè operentur propter finem, per ſuas operationes rendunt in verũ vltimum finem, qui eſt Deus, vel expreſsè, aut ſaltẽ implicitè, quatenus propter virtutem & honeſtatem operantur. In quo ẽt aliquo modo operantur propter ſe, quatenus operantur propter propriã perfectionem, non quidem ſiſtendo in ſe ipſis tanquã in fine vltimo cuius gratia operan-

operantur, ſed tanquam in fine cui perfectionē illam procurant. Atque ita finis quem vltimè intendunt, abſolute eſt perfectior omni eo quod ad finē ordinant; nam de Deo conſtat: de ipſiſmet autem agentibus, quatenus ad ſe aliquid ordinant, & ad illud comparentur vt vltimus finis in aliqua ſerie, ēt neceſſe eſt vt ſub ea ratione ſint perfectiora, nā hęc agentia, perfectiora ſunt ſuis operationibus. Quod ſi ipſa dicuntur eſſe propter ſuas operationes, non ita in eis ſiſtunt, quin ad ſe illas ordinent, ita vt cōpletè intendant ſe ipſa in ſtatu perfecto; qui poteſt dici intrinſecus finis vltimus talis actionis, non tamen ſimpliciter vltimus, cum tota illa actio vel referatur, vel ex ſe tendat in vlteriorem finem vltimum extrinſecum qui eſt Deus. A

XI. Aliquādo vero poſſunt hæc agentia ordinate res alias perfectiores ſe, etiam Deum ipſum ad ſe ipſa vt ad vltimum finem ſimpliciter; tamē ille eſt peruerſus ordo, & à recta ratione, & ab eo quod naturæ rerum poſtulant, alienus: & ideo dixit in concluſione, *ſi ordo in finem ſi rectus ex ipſa naturæ inſtitutione*. Atque hoc modo intelligendum eſt quod Ariſtoteles dixit, finem eſſe optimum vniuſcuiuſque rei: loquitur enim de fine vltimo reſpectiuè, vt ſic dicam, id eſt vel ſimpliciter, vel ſecundum quid, in ordine ad id cuius eſt finis vltimus. Et rō eſt, quia finis vltimus propter ſe appetitur, & alia propter ipſum; & ideo etiam magis amatur quam cætera; iuxta illud, *Propter quod vnumquodq; tale, & illud magis*; & ideo ſi recte & cōſentaneè ad rerum naturas ametur, oportet vt ipſum magis amabile ſit, & conſequenter maius & excellentius bonum. B C

XII. Secus verò eſt de fine non vltimo: recte enim poteſt, & cōuenientiſſimo ordine res perfectior ad minus perfectam vt ad finem proximum ordinari, dūmodo ad alium finem vltimum & perfectiorem tota ſeries referatur, quia nunc non tam attenditur finis proximus vt per ſe amabilis eſt ex propria bonitate & perfectione, quam vt eſt amabilis ex relatione ad perfectiorem finem.

SECTIO II.

Vtrum omnis cauſa ſit prior ſuo effectu.

I. Dubitādi ratio. Ratio dubitandi eſt, quia Ariſtoteles 5. Metaphyſ. cap. 2., ſine vlla diſtinctione aſſeruit cauſā in actu ſimul eſſe cū effectu in actu: ergo nō eſt prior illo. Quod ſi dicas cauſā in potētia eſſe prius effectu in actu; hoc ſane nihil eſt, tum, quia id non prouenit ex ratione cauſæ, ſed ex rōne potentiæ & actus illi correſpondentis: ſic .n. ens in potentia dici etiam poteſt prius ente in actu. Tum ēt, quia non recte fit comparatio: alias etiam dici poſſet, effectum in potentia eſſe priorem cauſa in actu: debet ergo proportionatè fieri: & hoc modo ſicut cauſe in actu non eſt prior ſuo effectu in actu, ſed ſimul, ita nec cauſa in potentia eſt prior quā effectus in potentia. Quod ſi vlterius dicas, Ariſtotelē ſolū fuiſſe locutū de ſimultate temporis ſeu durationis: contra hoc eſt primò, quia ipſe nihil diſtinxit. Secundo quia in c. 11. eiſdem lib. 5. Metaph. enumerans varios modos prioris & poſterioris ſecundum naturā, non meminit eius qui eſt inter cauſā & effectum. Tertio quia cauſa & effectus dicuntur relatiuè: relatiua aūt non ſolum ſunt ſimul tempore, ſed etiam ſimul natura. Contra eſt quia oīs cauſa eſt principium: omne autem principium, præſertim in rebus creatis, eſt aliquo modo prius eo cuius eſt principium, vt ſupra viſum eſt. Vnde etiam Ariſtot. in Poſtpræd. c. de modis prioris dixit, omnem cauſam eſſe priorem natura ſuo effectu. D

II. Hæc quæſtio, prout tactum eſt, de duplici prioritate intelligi poteſt, ſcilicet temporis & naturæ: & quia de illis diuerſa eſt ratio, ſigillatim eſt de eis dicendum diſcurrendo breuiter per ſingulas cauſas, quoniam non poteſt vna generalis reſpōſio de omnib. tradi. Conſiderandum eſt autem aliud eſſe inquirere quid per ſe conueniat cauſæ, ſ. an per ſe & neceſſario ſit ſimul vel prior effectu, quid verò poſſit ei conuenire, etſi neceſſarium non ſit. Denique loqui poſſumus de re quæ eſt cauſa, vel vt eſſe poteſt, aut quatenus eſt actu cauſa.

Expeditur quæſtio quoad cauſam finalem.

III. Cauſa finalis non neceſſario prius exiſtit q̄ effectus. Incipiēdo igitur à cauſa finali, cōſtat ex ſuperioribus non ſemper requirere realem exiſtentiam ad cauſandū: aliquando verò poſſe illā habere, quādo, ſcilicet, finis non mouet vt fiat, ſed vt acquiratur, vel accidentaliter perficiatur. Hinc ergo fit, aliquem finem: quantum ad rem ipſam quæ eſt finis, poſſe eſſe priorem in reali exiſtentia ſuo effectu: id tamen non eſſe neceſſarium: imo neque ēt vt finis actu cauſans ſimul tempore exiſtat cum primo effectu ſuo: ſed ſolum cum vltimo: quia id, quod eſt primum in intentione, eſt vltimum in executione. Quod ſi obijcias, Ariſtotelem generaliter proferentem, *cauſam in actu eſſe ſimul cum effectu in actu*. Reſpondendum eſt illud eſſe cum proportione intelligendum de cauſa in actu ſecūdum illud eſſe, quod eſt illi neceſſarium ad cauſandum, & quia in cauſa finali ſufficit eſſe neceſſario eſſe ſimul finis actu cauſans cum ſuo effectu, quia non poteſt actu mouere agens, niſi ſit apprehenſum.

IV. Prioritatē tn̄ naturæ hēt ad effectū vt ab ipſa pendentē. De proprietate aūt naturæ nihil peculiare habet cauſa finalis, prętér id quod commune eſt oī cauſæ, ſcilicet, quod quatenus ab ea pendet effectus: & ipſa non pendet ab effectu, ſit prior natura illo: de qua prioritate naturæ quid ſit & quomodo ſit intelligēda, inferius dicemus latius. Et hæc ſola prioritas naturę per ſe conuenit cauſæ finali. Alij vero modi prioritatis naturæ, qui ſunt vel prioritas perfectionis, vel in ſubſiſtendi conſequentia, per ſe nō requiruntur in cauſa finali; quomodo autem illi conuenire poſſint, ſatis patet ex dictis, tum in ſect. præced. de perfectione finis, tum in hac etiam aſſertione de eius reali exiſtentia.

Reſoluitur quæſtio, quoad materialem cauſam.

V. Secundo loco facile etiā poteſt hæc res expediri in cauſa materiali: nā quoad prioritatē exiſtentiæ per ſe conuenit huic cauſæ, vt non ſit tempore poſterior illo effectu quem cauſam. Et quoad hoc verum habet in illa pronūciatū illud; *Cauſa in actu ſimul eſt cum effectu in actu*. Et ratio eſt, quia non poteſt actu cauſare, niſi actu realiter exiſtat, vt ſupra probatum eſt, & ideo fieri non poteſt vt ſit tempore poſterior ſuo effectu. Non eſt aūt de rōne huius cauſæ, vt res ipſa quæ cauſat ita ſit ſimul tēpore cū ſuo effectu, vt non prius ēxtiterit: poteſt .n. prius tēpore extitiſſe, quā talis effectus, non quidē actu cauſādo illum, ſed quoad ipſam entitatem abſolutam talis cauſæ. E Et hoc ſenſu verū habere poteſt in hac cauſa aliud pronunciatū Ariſtot. *Cauſa in potētia non eſt neceſſario ſimul cū effectu, ſed pōt eſſe prior*: comparatio .n. fit inter ipſas res cauſæ & effectus in ordine ad actualem exiſtētiam: non enim appellatur cauſa, quæ eſſe poteſt, ſeu quę cauſare pōt. Et hoc modo de illa dicitur, non ſemper eſſe ſimul in reali exiſtentia cum effectu, ſed poſſe eſſe priorem, quod manifeſtum eſt in hac cauſa, nam materia ligni, ex qua poteſt ignis generari, eſt cauſa in potentia ignis nondum geniti, & eſt prior tempore illo.

VI. Materia nequit oēs ſuos effectus duratione antecedere. Addendum vero eſt, peculiare eſſe huic cauſę, vt licet poſſit eſſe prior tempore, quocunque effectu ſuo ſignato, non tamen poſſit eſſe prior tempore omni-

A omni effectu ſuo, collectiuè id intelligendo: quod maximè verum eſt in cauſa materiali ſubſtantiæ: in ſeruata proportione inuenietur etiam verum in materiali cauſa accidentium. Et rō eſt, quia hæc cauſa talis eſt naturæ, vt in nullo momēto poſſit actu exiſtere; quin in actu etiā cauſet, quia nec materia poteſt eſſe naturaliter ſine forma, nec ſubſtātia capax accidentium pōt abſque omni accidenti: atque ita ſemper datur aliquis effectus huius cauſę æqualis illi in duratione: ergo reſpectu talis effectus nō eſt prior tempore. Quod tamē id ſit reſpectu huius determinati effectus, accidentarium eſt, potuiſſet. n. talis materia ſub alia priori forma fieri, atq; ita tēpore præcedere. Omitto materiam cœli, cui connaturale eſt, ſemper eſſe ſub tali determinata forma, id B enim prouenit ex peculiari ratione & connexione: nunc autem ex generali ratione loquimur.

VII. Quot modis materia prior natura ſuo effectu.

Atque hinc facile intelligitur, qua ratione materia prima ſit prior natura ſuo effectu. Duobus enim modis poteſt dici prior natura, vel ex intrinſeca ratione cauſandi, ratione cuius ab ea pēdet effectus, ipſa verò ab effectu pendet. Quod erit intellectu facilius, ſi materia non pendet à forma, vt à priori, & vt à propria cauſa, vt ſuperius tactum eſt, & iterum attingendum erit diſputatione ſequenti. Secūdo dici pōt prior natura ob ſuſibſtendi conſequentiam: quod exponendū eſt iuxta nuper dicta de prioritate in exiſtendo. At verò, ſi prius natura ſumatur ratione perfectionis, ſic hæc cauſa non eſt ſimpliciter prior natura, ſed prius poſterior, quia eſt minus perfecta quam effectus eius. Atque hæc eſt communis C ſententia, quæ eſt clariſſima, ſi comparatio fiat reſpectu totius compoſiti, quod eſt etiā effectus cauſæ materialis. Si verò cōparatio fiat reſpectu formę eam ita interpretor, vt in ſubſtātijs intelligatur materia ſimpliciter poſterior perfectione: ſecundum quid autem excellens, ſcilicet, in ratione ſubſiſtendi, ſeu modo qer ſe eſſendi: in hoc enim excedit materia formā materialem, quæ eſt effectus eius, quia illam ſuſtentat. Vnde talis forma quodammodo inhæret ipſi materiæ: materia vero, eo quòd ſit primū ſubiectum, nulli inhærete poteſt, ſed per ſe eſſe debet, & in hoc dicimus excedere hanc cauſam hunc effectum ſuum, quod magis conſtabit ex dicendis infra de ſubſiſtentia creata. At verò in accidētibus D è conuerſo accidit; nam cauſa materialis eſt ſimpliciter perfectior effectu, qui eſt forma accidentalis, cum cauſa ipſa ſit ſubſtantia: tamen ſecundū quid, eſt minus perfecta, quatenus comparatur vt potentia paſſiua ad actum ſuum,

Quid de forma dicendum ſit in præſenti quæſtione.

VIII. Forma ſēper eſt tēpore ſimul cum ſuo effectu.

TErtio dicendum eſt de forma, per ſe & ex natura ſua nunquā eſſe prius tempore ſuo effectu, neqae etiam poſterius, ſed ſimul. Vnde in hac eauſa non habet locum, quod prior ſit cauſa in potentia, quam effectus, quia hæc cauſa non prius tempore eſt actu ens, & potentia cauſa, quam ſit ēt actu cauſa, quia non prius tempore exiſtit, aut habet poten E tiā realem causādi, quā actu cauſet, vt recte docuit Ariſtoteles duodecimo Metaphyſicæ capite 3. Et ratio eſt manifeſta, maxime in his cauſis formalibus, quæ in ſuo eſſe pendēt à materia, vt ſunt oēs præter animam rationalem: nam huiuſmodi formæ nō poſſunt naturaliter exiſtere, extra ſua ſubiecta: ergo neque extra ſua compoſita: ergo neque poſſunt exiſtere ſine ſuo effectu. In anima verò rationali, quāuis non ſit hęc neceſſitas dependentiæ, eſt tamē connaturalis proprietas talis rei, nam cum eſſe eius ſit ad componendum compoſitum, natura ſua poſtulat, vt non fiat, niſi quando actu eſt compoſitum ex illa componendum, & ita nunquam naturaliter

A eſt prior duratione ſuo effectu, quamuis poſſit poſt ea durare ceſsāte effectu: in quo habet genus quoddam prioritas quoad ſubſiſtendi conſequentiam, vt iam dicam.

IX. Quas prioritatis natura rationes ſortiatur forma reſpectu ſui effectus.

De prioritate aūt naturæ ſi ſumatur quoad perfectionem, iam ſupra facta eſt comparatio inter formam & compoſitum, & diximus formam eſſe minus perfectam ſimpliciter, in quo ſenſu poteſt dici poſterior natura ſuo effectu: reſpectu verò materię erit prior natura, ſi tamen materia dicenda eſt effectus formę. Si verò prioritas naturę ſumatur in ſubſiſtendi conſequentia; ſic non oportet formam eſſe priorem aut poſteriorem natura ſuo effectu, ſed ſunt ſimul, quia nec compoſitū eſſe pōt ſine forma, nec forma ſaltem naturaliter ſine compoſito. Solā B rationalem animam excipio, quæ licet aliqua ratione ſit ſimul, quatenus eſſe non poteſt, quin aliquando etiam ſit homo, tamen ſimpliciter non conuertitur, quia aliquando poteſt exiſtere anima, etiam ſi homo non ſit: & ſecundum eam rationem poteſt dici prior quoad ſubſiſtendi conſequentiam.

X. Formane prior ſuo effectu in cauſalitate.

De prioritate autem naturæ, quę per ſe ſequitur rationem cauſæ, difficile eſt ad explicandum quomodo huic cauſæ cōueniat ex propria ratione ſua, omiſſa peculiari cōditione animæ rationalis. Et ratio difficultatis eſt, quia videtur impoſſibile quod forma ſit prius natura, quam informet: ergo non poteſt eſſe prior natura, quam effectus eius. Antecedens patet, quia non eſt prius natura in ſe, quam in ſubiecto: hoc enim eſt proprium formæ ſubſiſten C tis: ergo non eſt prius naturæ, quam informet, & conſequenter nec eſt prior natura, quam compoſitum, quia ſimul ac forma informat materiam, conſurgit compoſitum. Reſpondent aliqui, formam prius natura informare: non tamen prius natura eſſe quam compoſitum: nam eſſe prius conuenit cōpoſito, & per illud formæ, qui à fortiori idē dicent de materia. Veruntamen hæc reſponſio nec difficultatem euacuat, nec veram doctrinam continet. Primum .n. Ariſtoteles non tantū dixit cauſam prius natura cauſare, ſed etiam prius natura eſſe, quam eius effectum. Deinde, ſi forma prius natura informat in hoc ipſo includitur, vt prius natura ſit, tum quia eſſe eſt prædicatum tranſcendens incluſum in quolibet prædicato reali: informare autem, prædi D catum reale eſt: tum etiam quia informare nihil aliud eſt quam actuando dare proprium eſſe: ergo informare intrinſece includit eſſe. Denique, ſi forma prius natura informat, quam compoſitum ſit, ideo eſt quia eſſe cōpoſiti conſurgit ex informatione formæ: ſed etiam entitas compoſiti conſurgit ex entitate formæ: ergo prius natuta eſt entitatis formæ quam entitas compoſiti: ergo forma ſicut prius natura informat, ita prius natuta eſt.

XI.

Aliter reſponderi poteſt, tria hic interuenire, ſcilicet formam eſſe, formam informare, & compoſitum eſſe, ſeu (quod idem eſt) formatum, ſeu conſtitutum eſſe: quæ tria non ſolum ratione, ſed etiā ex natura rei aliquo modo diſtinguuntur, vt ex tractatis in ſuperioribus conſtare poteſt. Formam ergo eſ E ſe, & informare, prius natura eſt, quam compoſitum, quia comparantur quodammodo vt via & terminus, & vt fieri & factum eſſe. Atque ita ēt in hoc genere cauſę verum habet generale pronunciatum Ariſtot.: *Cauſa eſt prior natura ſuo effectu.* Quod nō ſolū de re, quæ eſt cauſa in potentia, ſeu in actu primo, ſed etiam de cauſa in actu ſecūdo cauſante verū eſt: quia vt ſic exercet actionem cauſæ, & ab ea pendet effectus, ſic ut etiā in cauſa agente explicabimus. Forma autē eſt actu cauſans, quatenus actu informat: ergo vt ſic eſt prior natura cōpoſito, qđ eſt effectus eius. Neque cōtra hoc procedit difficultas tacta, quia potius ex eo, quod compoſitū reſultat ex informatione formæ, ſequitur informationē

ipſam

ipſam,& formam vt informantem eſſe priorem natura compoſito. Ac verò comparãdo alia duo inter ſe,ſcilicet, eſſe & informare, concedi poteſt neutrũ eſſe prius natura altero in ijs formis,quæ fiũt depẽdenter à ſubiecto:hoc enim videtur intendere,& ſatis probare difficultas tacta,quo cõceſſo illi ſatisfit. Neq; obſtat illud principium, quod cauſa eſt prior natura:non .n. dixit Ariſtoteles oẽm cauſam prius natura eſſe,quam cauſet,ſed dixit cauſam eſſe priorem natura ſuo effectu: poteſt autem hoc poſterius eſſe verum,etiamſi prius nõ ſit:nam ipſummet cauſare eſt prius natura effectu vt dixi. Nõ videtur autem neceſſarium , vt cauſare ſit poſterius natura , quam eſſe cauſæ:vbi ipſum cauſare non eſt propriè effectus ipſius eſſe cauſæ,ſed eſt ipſummet eſſe communicatum ſeu vnitum ſubiecto: quæ vnio eſt effectus agentis,ſicut ipſum eſſe formę,ſimulq; ſit cum exiſtentia formæ.

XII. Hæc reſponſio quoad priorẽ partem de prioritate naturæ reſpectu compoſiti,vera eſt,& optimè ſatisfacit.Quoad alteram verò partem,licet probabilis ſit:mihi tamen non omnino probatur, quia non videtur poſſe negari,quin ipſamet cauſalitas formæ ſit ab illa aliquo modo,ſicut cauſalitas agẽtis eſt ab agente:vnde ſicut agens non tantum eſt prius natura ſuo effectu,ſed etiam ſua actione,diuerſo tamen modo:nã quatenus actu agens,eſt prius natura effectu,non verò actione,quia per illã formaliter cõſtituitur actu agens,tñ quatenus actu ens,eſt vt minimũ prius natura ſua actione:ita videtur forma prius natura eſſe,quam eius actualis cauſalitas, cum hæc etiam ab illa cauſetur: ergo prius natura eſt, quam informet.Vnde hæc cauſalitas eſt vera, quia forma eſt,ideo informat ſeu cauſat cõpoſitũ,& hoc ipſum in ſuperioribus dictum à nobis eſt. Concedamus ergo formam prius natura eſſe quam informet.

XIII. Ad difficultatem autem ſupra poſitã dicendum eſt,etſi forma quæ natura ſua pẽdet à materia,prius natura ſit,quam informet,non tamen prius natura eſſe in ſe aut per ſe quam in materia , ſed præciſiuè tantum (vt ſic dicam) prius natura eſſe, quam tali modo ſit,ſcilicet,informãdo materiam.Quod ſi inquiratur in illo priori naturæ qualiter ſit,in ſe,vel in alio reſpondetur in primis non rectè interrogari de illo priori naturæ,ac ſi eſſet aliquod inſtans, in quo forma ſit,& non informet: hæc enim prioritas cauſalitatis nõ eſt explicãda per prius in quo,ſed à quo. Non enim alia ratione dicitur forma prius natura eſſe,quã informare,niſi quia informare aliquo modo manat ex eſſe: quamquam in re , in nullo ſigno etiam rationis intelligatur forma ſimpliciter eſſe prius quam materia informet. Si autem intellecta prioritate,ad interrogationem factam dicẽdum eſt in illo priori formam non eſſe in ſe nec in alio , ſed tantum eſſe per tale eſſe , quod intrinſecè poſtulat eſſe in alio,quam rem explicabimus latius deſputatione ſequente, tractando quomodo cauſæ ſint ſibi inuicem cauſæ.

Tractatur quæſtio in cauſa efficiente.

XIV. QVarto loco dicendũ eſt,cauſam efficientem ex ſe poſſe eſſe priorem tempore ſuo effectu quantum ad ſuam entitatem abſolutam,ſeu vim agendi, quam vocauit Ariſtoteles cauſam in potentia ſeu in actu primo,non tamen ſemper eſſe id neceſſarium : poteſt.n.effectus huius cauſæ interdum eſſe æqualis illi in duratione,quod ſi talis cauſa ſumatur in actu ſecundo,neceſſario ſimul tempore eſt cum ſuo effectu,quamuis ſit ſimpliciter,& propriiſſimè prior natura. Probatur prima pars, primo inductione, nam Deus qui eſt prima cauſa efficiens rerum,per æternitatem prius extitit, quam quicquam effecerit, & in cœlis,& alijs cauſis ſecũdis res eſt manifeſta. Ratio

A verò eſt,quia hæc cauſa,per ſe loquendo non indiget ſuo effectu vt ſit,neq; aliũde habet neceſſariam cõnexionem cum actione ſua. Vnde ſi interdum eſt aliqua cauſa efficiens quæ non antecedat tempore ſuum effectum,id nõ eſt ex præciſa ratione talis cauſæ,ſed ex aliqua peculiari conditione.

Poteſt autem id tribus modis accidere(quo probamus XV. ſecundam partem concluſionis)primo,ſi efficientia ſit minus propria per ſolam reſultantiam naturalem:quomodo eſſentia non procedit tempore paſſiones ex ea manantes.Secundo ſi cauſa ſit naturaliter agens , & à primo inſtanti ſui eſſe habeat omnia requiſita ad agendũ abſque vllo impedimento:quomodo lumen productum à ſole poteſt eſſe illi coæuum: tertio ſi cauſa ſit libera, & ſimul ac eſt, B velit agere: quomodo angeli in primo inſtanti quo creati ſunt , aliquid facere potuerunt , & Deus ab æterno potuiſſet aliquid creare ſi voluiſſet.In his autem omnibus modis ſupponendum eſt , effectum debere eſſe talem vt per indiuiſibilem actionem fieri poſſit;nam ſi efficiendus ſit ſucceſſiue, non poterit omnino ſimul eſſe cum ſua cauſa,niſi alioqui ſupponatur etiam cauſa ipſa incipere,& eſſe ſucceſſiuè, ſeu ad modum ſucceſſiuarum . Alioqui ſucceſſiuus effectus neceſſario incipit poſt aliquod inſtans , in quo iã ſupponitur cauſa exiſtens, vel ex ſe vt Deus vel per creationem aut generationem,ſaltem ex natura rei , & ſecluſis miraculis . Qua ratione motus cęli non potuit ſimul tempore eſſe cum ſuo motore ſed hic pręcedere debuit ſaltem per inſtans.Dico au- C tem ſecluſis miraculis , quia , ſi verum eſt potuiſſe Deum creare angelum per vltimum non eſſe,etiam verum erit,talẽ angelum potuiſſe ſimul eſſe,& mouere cœlum:ſed de hoc alias. XVI.

Tertia pars concluſionis , præter authoritatem Ariſtotelis eſt per ſe euidens , quia cauſa eſt in actu per actionẽ,actio vero nõ eſt ſine termino:terminus verò actionis eſt effectus cauſæ agentis: ergo de primo ad vltimum cauſa agens in actu,non eſt ſine ſuo effectu in actu.In hoc autem duo includuntur, vnũ eſt nõ poſſe effectum actu manare à cauſa,quin cauſa ipſa ſimul exiſtat, quod ſupra probatum eſt contra aliquos qui dixerũt poſſe effectum actu manare à re iam non exiſtente,neque in ſe,neque in aliqua virtute ſua : quod eſt plane impoſſibile , & contra E hoc Ariſtotelis dogma, quod cauſa in actu, & effectus in actu, debent eſſe ſimul. Dicitur autem effectus in actu,non ille qui actu eſt ens per actualem ſuã exiſtentiam, ſed ille qui actu eſt effectus , id eſt qui actu manat à cauſa:poteſt.n.illa res actu eſſe,& non actu emanare,ſed emanauiſſe, & tunc conſtat poſſe eſſe ſine ſua cauſa, quæ tunc ſit, licet ſupponat eam fuiſſe,& cauſaſſe.Secundo includitur in illo pronũciato,cauſam non poſſe prius tempore eſſe actu cauſam,quam effectus actu ſit, quia eſt actu cauſa,quatenus actu influit:non poteſt autẽ actu influere, niſi iam ſit aliquid, in quod influat. Sed obſeruandum eſt,ita effectum eſſe ſimul cũ cauſa in actu, ſicut ab illa manat:nam ſi manat totus ſimul per actionem momentaneam, erit ſimpliciter , & ſecundum totũ D ſuum eſſe,ſimul tempore cũ ſua cauſa in actu , quia in huiuſmodi effectu(vt aiunt)ſimul eſt fieri, & factum eſſe , & conſequenter ſimul etiam eſt cauſam agere,& effectum eſſe. At verò ſi effectus fiat ſucceſſiue,cauſa etiam erit in actu ſucceſſiuè : & tunc effectus ſolum in fieri , vel ſecundum aliquid ſui erit ſimul cum cauſa in actu, XVII.

Solum poteſt quis obijcere , Deum ex æternitate fuiſſe cauſam in actu non ſolum primo , ſed etiam , ſecundo modo, & tamen nullum fuiſſe effectum ex æternitate . Hæc verò obiectio ſolum habet locum in eorum ſententia qui ponunt totam actionem , qua Deus ad extra agit, eſſe in Deo immanente , & æternam . Iuxta quam reſpondendum erit , id eſſe

peculiare in actione diuinæ voluntatis, quæ potens A eſt non ſolum ad influendum eſſe in effectum, ſed etiam ad influendum pro eo tempore quo ipſa præſcribit, & non antea, quamuis antea ipſa ſit. Qui vero ita ſentiunt, melius loquentur, ſi dicant illum actum immanentem ſeu volitionem Dei non conſtituere illum actu agentem ad extra, niſi prout actu influit: & vt ſic connotare coexiſtentiam effectus. Nobis vero facilior eſt reſponſio: negamus enim Deum eſſe cauſam actu agentem ad extra per actũ ſolum in ipſo manentem, ſed per actionem extra tranſeuntem, qui non eſt prior tempore quam effectus.

XVIII. Vltima deniq; pars de prioritate naturæ conſtat primo ex generali ſententia Ariſtotelis, quod cauſa eſt prior natura ſuo effectu, quæ prioritas nihil aliud B eſt quam dependentia effectus a cauſa, & independentia cauſæ ab effectu: hæc autem dependentia ex parte effectus, & independentia ex parte cauſæ, maximè cernitur in cauſa efficiente, vt diſputatione ſequenti latius declarabimus. Et ideo dixi efficientem cauſam non ſolum eſſe priorem natura, ſed etiam maximè propriè hoc ei conuenire; quia & cauſa efficiens maximè requirit exiſtentiam ad cauſandum, & ſecundum eam eſt omnino independens a ſuo effectu. Eſt autem circa hanc prioritatẽ naturę conſiderandum, poſſe eſſe ſermonem de cauſa efficiente, aut vt actu efficiens eſt, vel ſecundum ſe, ſeu prout eſt in actu primo proxime diſpoſita ad agendum. Rurſus comparari poteſt vel ad propriũ effectum, vel ad actionem ſeu cauſalitatem ſuam. C Igitur comparatione effectus ſimpliciter eſt prior natura cauſa in actu etiam vt actu agens, quia actio ipſa eſt prior natura ſuo termino. At vero comparatione ipſius actionis non poteſt eſſe prior natura cauſa in actu ſecundo, vt bene notauit Soncin. 5. Metaphyſ. quæſt. 7. quia ipſa actione conſtituitur formaliter agens in actu ſecundo: ergo non poteſt eſſe prior natura eadem actione. Reſpectu igitur actionis ſolum dici poteſt cauſa prior natura, quatenus conſideratur in actu primo.

XIX. Dices: Hoc modo non ſolum eſt prior natura, ſed etiam tempore. Reſpondetur, ſi loquamur de cauſa in actu primo ſufficiente, & non impedito, & cum omnibus requiſitis ad agendum, non ita eſſe, niſi forte in potentia libera, in qua id eſt ſpeciale. Dein D de dicitur, etiamſi prioritas temporis anteceſſerit, poſſe etiam prioritatem naturæ interuenire pro illomet inſtanti, in quo iam ſunt ſimul duratione actio & cauſa agens: & ita etiam cauſa libera nõ ſolum eo tempore quo non operatur, eſt prior ſua actione, ſed etiam pro illo inſtanti quo operatur, eſt etiam prior ſaltem natura: & ideo poteſt pro illomet libera eſſe, vt ſupra diximus. Et ratio eſt, quia ipſa actio manat ab actu primo, non tamen manat media actione, ſed ſe ipſa; & ideo eſt poſterior natura quàm cauſa in actu primo, non tamen quam cauſa in actu ſecundo.

Satisfit argumentis in principio poſitis.

XX. Explicatur Ariſtotelicum axioma. EX dictis ſoluta eſt ratio dubitandi in principio poſita, & explicata propoſitio Ariſtotelis, *Cauſa in actu, & effectus in actu ſimul ſunt.* Loquitur enim aperte de cauſa actu cauſante, & de effectu in actu in ratione effectus, vt explicuimus, & de ſimultate tẽporis, non naturæ, vt ex contextu apertè conſtat. Vnde nil refert, quod expreſſis verbis ibi non diſtinguat, tum quia res ipſa eſt ſatis perſpicua, tum etiã quia in ipſo contextu, vt dixi ſatis declaratur: maximè cum ipſe Philoſophus in Poſtprædicã, dicat ea ſimpliciter dici ſimul eſſe quæ ſimul tempore ſunt. Et eodem modo accipiendum eſt, quod ibidem ait Ariſtoteles, cauſam in potentia non eſſe ſimul, ſcilicet tempore, cum ſuo effectu: vocat enim, vt dixi, cauſam in potentia, non ipſam rem, quæ eſt cauſa, vt in potentia exiſtentem, ſed rem actu exiſtentem, & in potentia ad cauſandum, & de hac negat eſſe ſimul tempore cum effectu, non quia eſſe non poſſit, ſed quia id neceſſarium non eſt.

Ad alia argumenta contra prioritatem naturæ reſpondetur. XXI. Ad primum dicitur in primis ſatis eſſe, quod Ariſtoteles in prędicamẽtis hunc modũ prioritatis naturæ poſuerit, nam in quintum Metaphyſicæ, nõ videtur omnes modos Prioris alibi poſitos repetiuiſſe. Vel dici poteſt, hanc prioritatem naturæ comprehenſam fuiſſe ſub illa quæ eſt in ſubſiſtẽdi conſequentia, nam cauſa in tantum dicitur prior natura ſuo effectu ratione cauſalitatis, in quantum id quod depẽdet, vt ſic eſſe non poteſt ſine eo, a quo pendet, in quo habet rationem poſterioris; è contrario vero id à quo aliud pendet, vt ſic eſt indepẽdens ab illo, & ex vi huius independentiæ eſſe põt ſine illo: quod ſi fortaſſe aliunde pendeat, eſt per accidẽs ob aliam cauſalitatem. Atq; ita cauſalitas in tantũ dicitur naturæ prioritas, in quantum virtute includit prioritatem in ſubſiſtendi conſequentia, vel abſolutè, vel ſaltem quantum eſt ex illo capite. XXII.

Ad vltimum de relatione, ſæpe iam dixi, in hoc tractatu de cauſis nihil nos curare de relationibus prædicamentalibus conſequentibus cauſalitatem, nam ſiue illæ ſint rei, ſiue rationis, ſunt poſteriores cauſalitate, & propriam habẽt conſiderationem & collocationem in prædicamento. Ad aliquid. Non ſumuntur ergo hic cauſa & effectus vt de formali dicere poſſunt relationes prædicamentales: quo ſenſu verum eſt eſſe ſimul non tantum tempore, ſed ẽt natura, ſi ſumantur vt relatio & actu terminus: ſed eſt ſermo de cauſa & effectu quãtũ ad actũ cauſantis & cauſati; & ita non ſunt ſimul natura, etiamſi tranſcendentalem habitudinem includant quia hæc non requirit ſimultatem naturæ inter extrema, vt in multis alijs rebus per ſe notum eſt.

SECTIO III.

Vtrum eiuſdem effectus eſſe poſſint aut debeant plures cauſæ.

I. Exponitur quæſtionis titulus. SVb hoc titulo multa comprehenduntur, quæ oportet diſtinguere, & breuiter expedire. Poteſt enim eſſe ſermo vel de cauſis diuerſorum generum, vel de cauſis diuerſi ordinis ſeu ſpeciei in eodem genere, vel de cauſis eiuſdem rationis, & ſpeciei in eodem genere. Rurſus poteſt eſſe quæſtio de cauſis totalibus in ſuo ordine, vel de partialibus: eſt autem cauſa totalis quæ præbet totum concurſum neceſſarium ad effectum in illo ordine: partialis vero è contrario dicitur, quæ per ſe ſola non confert ſufficientem, totumque neceſſarium concurſum. Præterea aliud eſt quærere an plures cauſæ ſint neceſſariæ ad effectum, in quo ſimul inquiritur tam connexio effectus cum cauſis, quam connexio ipſarum cauſarum inter E ſe in ordine ad cauſandum effectum: aliud verò eſt quærere an poſſint plures cauſæ ad eundem effectum cauſandum conuenire, eſto neceſſarium non ſit. Illud denique eſt conſiderandum, quando inquiritur de influxu plurium cauſarum in vnũ, & eundem effectum, nõ inquiri de vnitate effectus quoad relationem effectus, id eſt an talis effectus vno, & eodem reſpectu referatur ad plures cauſas: hæc enim quæſtio parui momenti eſt, & proprium locum habet in prædicamento relationis. Neque etiam inquiritur de vnitate ſeu identitate cauſalitatis plurium cauſarum in eundem effectum, ſed inquiritur de ipſo eſſe ſeu abſoluta entitate effectus, an in illam poſſint vel debeant plures

cauſæ

cauſæ influere,ſiue vnaquæq; influat diſtincto influxu,ſiue non: id .n. iudicandum erit ex modo cauſarum, & ex principijs ſupra poſitis de cauſalitatibus ſingulatum cauſarum,vt ex dicendis etiam facile conſtabit.

Expeditur quæſtio in cauſis genere diuerſis:

II. PRincipio igitur de cauſis diuerſorum generum certum eſt aliquos eſſe effectus,ad quos cauſæ omnium generum concurrere neceſſario debent,ſi ſint propriè & per ſe effectus. Huiuſmodi ſunt inprimis oēs ſubſtantię naturales,de quarum ratione eſt vt ex forma & materia componantur, & ita iam ibi duæ cauſæ concurrunt: materia autem non pōt per ſe eſſe,niſi ab aliquo fiat: neq; etiam habet formam,niſi aliquod agens illam inducat: agens autē non inducit illam,niſi aliquem finem intendat, & ita neceſſe eſt vt aliæ etiam duæ cauſæ concurrant. Quo fit, vt idem cauſarum cōcurſus neceſſarius ſit tam ad materiam,quam ad formam materialē, ſeu materiam informantem,non tamen eodem modo. Tum quia nec materia cauſat ſeipſam:nec ēt forma.Tum etiam,quia aliter cōcurrit materia ad formam,quam ad compoſitum,& è cōuerſo, & ſic de alijs,vt ex ſuperiorib.ſatis conſtat.Idē cauſarū concurſus proportionaliter neceſſarius eſt vt quodlibet accidēs cōnaturali modo per ſe cauſetur, quia nō fit niſi ex ſubiecto,ab aliquo efficiente, propter finem.Dixi aūt,*ſi ſit propriè, & per ſe effectus*, quia in effectu contingenti,& per accidēs,vt talis eſt,neque eſt cauſa finalis,neq; propriè & per ſe efficiēs: tamen ille vt ſic nec eſt effectus per ſe, nec propriè eſt vnus effectus,ſed aggregatio plurium, in quorū ſingulis prædictæ cauſæ inuenientur. At verò in ſolis ſubſtantijs ſimplicibus ſeu immaterialibus,duæ tantum cauſæ concurrunt,ſcilicet efficiens & finalis,eo quod materialē non habeāt, nec formalē habere poſſint; niſi fortaſſe formā Metaphyſicā quis cauſam appellet: illam autem non eſſe propriè & phyſicè cauſam,ſupra oſtendimus.

III. Nullus effectus ab vnica cauſa pendet.

Ex his intelligitur primò, nullum eſſe effectū in rerum natura, qui vnicam tantum habeat cauſam formaliter loquendo. Nam inprimis neceſſariū eſt vt quidquid eſt cauſatum,habeat cauſā efficiētem, vt patet tum inductione facta, tum etiā,quia quod eſt cauſatum, non habeat eſſe à ſe: debet ergo habere datū ab alia cauſa extrinſeca,cauſa aūt,quæ realiter influit eſſe,vt cauſa extrinſeca,eſt efficiens. Deinde,quia omne cauſatum habet cauſam finalem; nam hæc eſt prima cauſarum,quidquid autē habet cauſam finalem, habet etiam efficientem vt docuit Auerroes libro de ſubſtantia orbis cap.2.quia finalis cauſa eſt cuius gratia agens operatur. Vnde ſupra oſtendimus,cauſalitatē finis primo ac p ſe exerceri circa aliquam actionem agentis. Et è conuerſo cauſa etiā efficiens per ſe nihil operatur, niſi cōcurrente etiam fine propter quem operatur, hæ igitur duæ cauſæ vt minimum neceſſariæ ſunt: habētque inter ſe neceſſariam connexionem, eo modo, quo ſupra declarauimus,quomodo oē genus operetur propter finem.Dixi autem *formaliter loqēdo*, quia vbi contigerit efficiens & finem in eandē omnino rem coincidere, poterit quidem effectus realiter eſſe ab vna ſola cauſa,prout exercente tamē duplicem rationem cauſandi,ſecundum quā duæ cauſæ formaliter nuncupantur.Et eadem proportione qui numerant exemplar vt cauſam diſtinctā, dicēt habere connexionem cum efficiente & fine,ſaltem ratione primi agentis,iuxta ſuperius declarata.

IV. Dices,poſſe intelligi rem aliquam ex ſe eſſe propter alium finem, etſi non ſit ab alio efficiente, ita vt adæquata ratio finis non ſit eſſe id cuius gratia

A aliquid fit,ſed cuius gratia vel fit,vel eſt. Sicq; Ariſtotelem ſenſiſſe: de quibus rebus quod habeāt cauſam finalem,& non efficientem,exiſtimant Gregorius & alij,de qua re partim ſupra diximus,partim infra dicemus. Nunc quod ad rem præſentem ſpectat,impoſſibile in primis eſt,rem,quę ex ſe eſt,eſſe propter aliud à ſe, nam quod à ſe eſt, propter ſe ēt eſt,quia tale ens eſt omnino perfectum,nec eſt cur habeat eſſe ordinatū ad aliud,ſi ex ſe illud habeat. Deinde,etiamſi fingeretur talis ordo, non eſſe per propriam cauſalitatem finis,reſpectu ipſius eſſe talis entis,quia tale eſſe eſſet ex ſe ſimpliciter neceſſariū,cum ſupponatur non indigere cauſa efficiente: ergo nō pendet ab alio etiam vt à finali cauſa,quia alias illa ablata ammitteret ſuum eſſe, quod repu-
B gnat enti ſimpliciter neceſſario. Vnde neque in operari poſſet pendere ab alio vt à fine, quia quale eſt eſſe,tale eſt & operari. Igitur hæ duæ cauſæ vt minimum requiruntur ad quemlibet effectum.

V. Materialis & ſingulæ aliæ cauſę cur totales appellētur.

Secundo ſequitur ex dictis, nullum effectum habere cauſam materialem intrinſecam, qui non habeat omnes alias,neque etiam habere cauſam formalem intrinſecam,qui non habet cæteras,ac denique intrinſecam cauſam materialem,& formalem habere neceſſariam connexionem, nō ſolum inter ſe,ſed etiam cum efficiente & fine.Hęc omnia ſunt clara & certa ex dictis, quia materia & forma ſub prædicta ratione habent inter ſe relationē,ſeu tranſcendentalem habitudinem mutuam, quia nec ma-
C teria cauſat intrinſecè niſi per complexum formæ, nec forma niſi per informationem materiæ, & ita non poteſt vna cauſare intrinſecè ſine alia. Dico autem *intrinſece*, quia quatenus materia cauſat ipſam formā non tam intrinſecè cauſat,& ideo vt ſic non requirit formam vt cōcauſantem ſeipſā,ſed ſolum vt cauſatam, & conſequenter vt concauſantem cōpoſitum. At verò quælibet ex his cauſis,& ambæ ēt ſimul habent connexionem cum efficiente,& conſequenter etiam cum finali,quia tum materia,tum forma,tum etiam compoſitum ex ipſis eſt ens adeo imperfectum,vt nō poſſit ex ſe habere eſſe, & ideo ſicut neutra ex his cauſis eſt ſine efficiente,ita neq; cauſat ſine efficiens: efficiens autem, vt ſæpe dictū eſt per ſe non efficit ſine concurſu finis.

VI.
D Vltimo intelligitur ex dictis,quomodo hæ cauſę dicantur totales, cum tamen nulla earum per ſe ſola ſufficiat ad effectum.Sūt enim totales in ſuis generibus,quia vnaquæq;in ſuo genere ſufficit,& adhibet totam cauſalitatem in eo ordine neceſſariā, & quia vnaquæq;habet ſuā cauſalitatē diuerſæ rōnis ab alia,& non componunt unam integrā cauſā: ideo vnaquęq; abſolutè exiſtit totalis cauſa. Dices, ſaltem ſequitur quamlibet ex his cauſis eſſe imperfectam in abſoluta & communi ratione cauſæ,eſto vnaquæq; dicatur perfecta in ſuo genere. Patet ſequela,quia quælibet earum eſt abſolute inſufficiēs ad effectum in rerum natura conſtituendum ſine aliarum conſortio.Conſequens autē eſt falsū, alias etiā Deus in ratione cauſæ eſſet quid imperfectū.
E Reſpondetur primo,abſolute negando ſequelam, propter inſtantiam de diuina cauſalitate. Secundo additur, cōſequens eſt verū in omni alia cauſa præter Deum; vtriuſq; autem dicti rationem ſic declaro. Nam in primis cauſæ materialis & formalis imperfectæ ſimpliciter ſunt,tum quia non cauſāt niſi componēdo,qui modus ex ſuo genere imperfectus eſt,tum etiam,quia cum vtraq; cauſet, veluti dādo ſuammet entitatem ad entitatē effectus conſtituēdā, neutra per ſe ſola ad id ſatis eſt, quia vnaquęq; habet entitatem imperfectam & incompletā vt ex vtriuſq; coniunctione completa entitas totius effectus conſurgat. Deniq, vnaquæq; dat aliquid propriū, quod altera nullo modo poteſt conferre. His ergo rationibus vtraq; eſt ſimpliciter imperfecta.

VII. *Finalis cauſa & efficiẽs ex ſuo genere purè perfecta.*

Cauſa verò finalis,& efficiens, vt ſic nullã dicũt imperfectionem, neque in modo cauſandi, neque ex eo, quod aliæ cauſæ cum illis interdum concurrant. In creaturis autem ſemper habent aliquas imperfectiones admiſtas; quoad modum quidẽ, quia vel operantur cum mutatione ſeu mutabilitate, vel propter ſuum commodum, vel aliquid huiuſmodi. Quoad indigentiam verò aliarum cauſarum (quod ad rem præſentem ſpectat) quia omnis cauſa efficiens creata indiget materiali cauſa vt efficere poſſit, quod imperfectionis eſt, tũ propter limitatum modum agendi, tum etiam quia ipſa materia quã ſupponunt, nullo modo eſt ab ipſis. Rurſus indigẽt aliqua cauſa finali extra ſe; nã licet propter ſe operentur, tamen neceſſe eſt, vt etiam operentur propter aliud ſaltem vt vltimum finẽ. Et præterea indigent concurſus ſuperioris cauſæ in ratione efficientis ſuperioris rationis. Ac ſimili proportione oĩs finis creatus habet imperfectionẽ in cauſando, ob quam, & ob limitationem ſuam, indiget & alicuius efficiẽtis diſtincti, & alicuius materiæ vel ſubiecti concurſu, vt aliquem effectum habere poſſit.

VIII. At vero in Deo ſolo eſt cauſalitas ſine imperfectione; nã inprimis abſolutè non indiget concurſu materiæ vel formæ ad efficiendum. Deinde quãdo hæ cauſæ ſunt neceſſariæ in aliquo effectu, etiamſi fiat à Deo, non concurrit aliqua earum vt ſimpliciter ſuppoſita cauſalitati Dei, ſed vt ab ipſomet facta & conſeruata. Et præterea neceſſitas talium cauſarum non eſt ex defectu virtutis Dei; alioqui non daret Deus eſſe etiam ipſis cauſis, ſed eſt ex intrinſeca indigentia effectus, cuius natura eſt, vt ex talibus cauſis conſtet. Quo etiam fit, vt tales cauſæ, quatenus concurrunt ad effectum Dei, magis concurrãt vt effectus eius, quã vt cõcauſæ cũ ipſo. Adeo vt ipſæmet cauſalitates taliũ cauſarũ exerceri non poſſint, niſi Deus illas efficiat. Rurſus Deus ad cauſandũ effectiuè ita indiget concomitantia cauſæ finalis, vt nõ indigeat fine à ſe diſtincto, quia ipſe eſt finis vltimus omnium ſuarum actionum. Quod ſi interdũ vult actionem ſuam ad alium finem proximũ ordinare, & illud non ex indigentia, ſed ex perfectione & voluntate ſua, & pręterea talis finis proximus non poſſet eſſe finis, niſi à Deo recipere perfectionem & bonitatem qua poſſet illud munus ſubire. Et ſimiliter è contrario, vt Deus cauſet per modũ finis, non indiget conſortio alterius agentis, ſed ſuæ virtutis. Vt omittam in illiſmet generibus finis & efficientis habere Deum ſummam independentiam. Ita ergo fit vt concurſus pluriũ cauſarum ad vnum effectum non minuat perfectionem Dei in abſoluta ratione cauſandi, etiamſi in inferioribus cauſis illud ſit indicium imperfectæ virtutis.

Tractatur quæſtio in cauſis eiuſdem generis diuerſis in ſpecie.

IX. SEcundo loco dicendum eſt de pluribus cauſis eiuſdẽ generis, diuerſæ tamen rationis vel ordinis in tali genere. Et hoc poterit breuiter expediri, quia res eſt facillima. Dicendum eſt enim, in cauſa materiali & formali nõ poſſe hoc modo plures cauſas concurrere ad eundem effectum: in efficiente autem & finali, poſſe. Prima pars de materia probatur, quia materia non concurrit, niſi recipiendo formam: duæ autem materiæ diuerſæ rationis, vel in eſſendo, vel in cauſando, non poſſunt ad eandẽ formam recipiendam concurrere, quia neque eadem forma poteſt in plurib. materijs recipi: quod ſi plures materiæ plures formas recipiant, iam non ad vnum effectum concurrunt, ſed ad plures.

Plures materiæ eiuſdẽ effectus eſſe nõ poſſunt.

X. Dices, quamuis ratio facta concludat, reſpectu formarum ſubſtantialium, quæ à materia pendẽt, non tamen reſpectu animæ rationalis, quia plures A materiæ concurrunt cum eadem anima ad eũdem hominem componendum, vel ſimul ratione diuerſarum partium, vel ſucceſſiuè ob continuam mutationem materiæ. Reſpondetur ob partium diuerſitatem non eſſe propriè plures materias, ſed vnam adæquatam, conſtantem ex pluribus partibus, præſertim cum neque illæ partes poſſint eadem anima informari, niſi ſint inter ſe aliquo modo vnitæ & coniunctæ ad componendum vnum adæquatũ ſuſceptiuum Addo pręterea, quatenus plures illę materiæ partiales ad vnũ effectum concurrunt, eatenus ipſummet effectum eſſe multiplicem & variatum ſecundum partes. Vnde ad alteram partem de ſucceſſiua mutatione materiæ reſpondetur, illum effectum eſſe quidem vnum ratione animæ, tamen B ex ea parte qua variatur materia, etiam effectum aliquo modo variari, vt ſupra diſputatione quinta tractatum eſt.

XI. Dices rurſus, quamuis in ſubſtantiali effectu, verum hoc ſit, non tamen in accidentali. Et ratio differentię eſt, quia cauſa materialis proxima formæ ſubſtãtialis, non habet aliam in qua fundetur, quia eſt ipſa primum ſubiectum, & ideo tantum põt eſſe vnica cauſa materialis vnius formæ, & vnius cõpoſiti: at verò forma accidentalis poteſt immediate habere aliquam materialem cauſam, quæ indiget alia materia in qua ſuſtentetur, quia, vt ſupra diximus poteſt accidens immediatè inhærere accidẽti. Sic ergo poterit idem accidens habere duas cauſas materiales, vnam proximam, & aliam remotã, C vt eadem intellectio, verbi gratia, cauſatur materialiter à ſubiecto in quo recipitur, & à ſubſtantia animæ. Reſpõdetur primo, illud remotum ſubiectum non propriè cõcurrere per ſe ad vltimum actũ, ſed ſolum ſuſtentãdo illud accidens cui aliud inhæret, & ita eſt ſupra poſita aſſertio declaranda aut limitãda de cauſa materiali immediata, ac per ſe. Quod, ſi quis velit defendere idem accidens, verbi gratia, eũdem actum vitalem, immediatè afficere vtrumque ſubiectum, proximum, & radicale, neceſſe eſt, vt dicat, illa duo tunc concurrere per modũ vnius adæquati ſuſceptiui, & ſingula tantum partialiter concurrere: concluſionem autem intelligendam eſſe de cauſis totalibus.

XII. *Plures formę eiuſdem effectus, nec ſupernaturaliter eſſe poſſunt.*

Iam de cauſa formali euidentior eſt aſſertio poſi- D ta, quia plures formæ non poſſunt ad eundem effectum conſtituendum conuenire. Nam quod ad formas ſubſtantiales attinet, ſupra oſtenſum eſt non poſſe eſſe plures ſimul in eadem materia, quamuis autem ſucceſſiuè ſint, non componunt cum illa eũdem effectum, ſed diuerſus, quia diuerſa eſſe formaliter tribuunt. Vnde licet potentia abſoluta ſimul eſſent plures formæ in eadem materia, non cõcurrerent ad unum effectum, ſed unaquæque ſuam ſpeciem, & ſuum effectum cõſtitueret. Quod verò ſpectat ad formas accidentales, quamuis plures poſſint ſimul in eodem ſubiecto eſſe, non tamen ad eũdem effectum concurrere, ſed unaquæque ſuũ proprium ac diſtinctum habet effectum. Nec refert, quod interdum compoſitum ex talibus formis denominatur aliquo modo vnum, vt vnus artifex, & E ſi habeat plures artes ſpecie diſtinctas: nam illa denominatio ſingularis ſumitur ex unitate ſubiecti ſubſiſtentis in illis formis; vnde formaliter non cadit in effectum talium formarum, ille enim re vera non eſt vnus ſed cadit in ipſum ſuppoſitum, quatenus unum & idem omnibus illis formis ſeu accidẽtibus ſubſtat. Denique, ſi aliquãdo forte plures formæ, vel accidentales, uel etiam ſubſtantiales, dicuntur concurrere ad unum quid conſtituendum, id non efficient ut formæ totales, ſed ut partiales ut forma ſanguinis, carnis, & oſſis ad conſtituendum animal, & calor, figura, &c. ad cõſtituendã rem pulchram, uel ſi quid eſt aliud ſimile. Sẽper itaq; tales

formæ

formæ concurrunt, vt componentes vnam, neque A eſt maior vnitas in effectu, quam ſit proportionaliter in forma: nunquam ergo plures cauſæ formales ad eundem effectum concurrunt.

XIII. At vero in efficientibus & finibus, ſi ſint diuerſarum rationum, & inter ſe ſubordinata, res eſt manifeſta ex ijs, quæ de his cauſis diſſeruimus. Nam poſſunt plures cauſæ huiuſmodi ad eũdem effectum concurrere, & quando effectus eſt à cauſa creata, ſemper ideſt neceſſarium propter dependentiam cauſæ particularis ab vniuerſali.

SECTIO IV.

An poſſit idem effectus eſſe ſimul à pluribus cauſis totalibus eiuſdem generis, & ſpeciei. B

I. Reſtat ergo dicendum de tertio puncto, qui eſt præcipue intentus in hac ſectione .ſ. de pluribus cauſis eiuſdem generis & ſpeciei, ſeu ordinis in illo genere. Et, vt ad punctum difficultatis ſtatim accedamus, excludendæ ſunt cauſæ intrinſecæ materialis & formalis, nam in eis locũ non habet hæc quæſtio, vt à fortiori patet ex dictis in ſecundo puncto præcedentis ſectionis. Habet ergo locum quæſtio in efficientibus, & eſt ferè eadem rõ de finibus, vt in fine ſubijciemus: idemque oſtendemus dicendum eſſe de qualibet cauſa, quatenus fuerit extrinſeca. Rurſus difficultas eſt de cauſis totalibus in ſuo ordine: nã de partialibus nulla eſt difficultas, quia conſtat multos effectus natura- C les eſſe à pluribus efficientibus proximis partialib. vt idem filius à patre & matre, ſupponendo matrẽ effectiuè concurrere: & idem lumẽ aut calor à multis lucernis vel ignibus, & ſic de alijs. Et ratio eſt, quia quando cauſæ tantum ſunt partiales, ex omnibus cõſurgit vna tantum totalis & ſufficiẽs, ergo nihil obſtat, quo minus plures cauſæ illo modo cõcurrant, quia illæ non tam ſunt plures cauſæ, quam plures partes vnius cauſæ. Neque enim neceſſe eſt, vt cauſa totalis ita ſit vna, vt vel ſit ſimplex, aut per ſe ac proprie compoſita per realem vnionem cauſarũ partialium, ſed ſufficit, vt coaleſcat ex plurib. ſeſe iuuantibus ad agendum, & ſufficienter coniunctis vel approximatis, vt ſuo partiali modo influere poſſint. Itaque in hac parte nulla eſt difficultas. D

II. De cauſis vero totalibus duplex adhuc quæſtio verſatur. Vna eſt, an ſimul & coniunctim poſſit idẽ effectus à pluribus cauſis prodire. Altera eſt, an ſaltem ſucceſſiuè vel diuiſim poſſit idem effectus à varijs cauſis fieri, ideſt, an, qui ſit ab vna, fieret idem numero ab alia, ſi eidem materiæ eodem tempore applicaretur. Prius dicemus de priori quæſtione, & deinde de poſteriori.

Prima ſententia negans omnino hoc eſſe poſſibile.

III. Eſt ergo prima ſententia docens tam eſſe impoſſibile plures cauſas ſimul concurrere eo modo ad eundem effectum, vt implicet contradictionem, ideoq; nec de potentia abſoluta fieri poſſe. Ita opinatur Scotus in 3. d. q. 2. & in 2. diſt. 20. quæſt. 2. Et idem ſentiunt multi Thomiſtæ, qui dum dicũt hoc eſſe impoſſibile, probationem adiungunt inferendo implicationem contradictionis: ita Caiet. 3. p. quæſt. 67. art. 6. prope finem. Soncin. 5. Metaphyſ. q. 6. & Capreol. in 2. diſt. 20. quæſt. vnica, arti. 3. ad argumenta Scoti contra 3. concluſ. & in tertium, diſt. 1. q. 1. art. 3. ad argumenta Scoti cont. 2. concluſ. & Ferrar. 3. cont. Gent. cap. 68. & Iauel. 5. Metaph. q. 7. Soletque hæc opinio in hoc ſenſu tribui D. Thom. quia interdum abſolutè dicit hoc eſſe impoſſibile, vt in 1. p. q. 52. art. 3. & 3. p. q. 82. art. 2. ad. 2. & in 1. d. 37. q. 3. artic. 3 & 5. Metaph. cap. 2. & idem ſentit

Scot. Caiet. Soncin. Ferrar.

Marſil. 1. de Gen. q. 8. Et non dubito, quin hæc fuerit illorum Philoſophorum ſententia, qui putarunt id eſſe ſimpliciter impoſſibile, quod per naturales cauſas fieri non poteſt, de quo ſtatim dicemus.

IV. Fundamẽtũ propoſitæ ſententiæ.

Fundatur autem hæc ſententia primò, quia contra rationem cauſæ totalis eſt, vt habeat conſortiũ alterius in eodem ordine, nam cauſa totalis eſt illa, quæ agit tota virtute neceſſaria in illo ordine ad talem effectum: ergo repugnat cauſæ totali ut ſic, habere conſortium alterius cauſæ ſimilis in effectione eiuſdem effectus. Patet conſequentia, quia hoc ipſo, quod habet aliam cauſam concurrentem, iam ipſa non adhibet totam virtutem neceſſariam. Vel certe ſi ipſa adhibet totam virtutem, & nihilo minus alia etiam ſuam exhibet, plus virtutis actu applicatur ad illum effectum: ergo prodibit etiam maior effectus, & conſequenter fiet ab illis vt à cauſis partialibus, & à neutra ut totali. Manifeſtã enim repugnantiam inuoluere videtur, vt cauſa potentior, ſecundum totam uirtutem actu operetur, & tamen non plus operetur, quam ſi ſola cauſa minus potens efficeret. Et confirmatur ſecundò in hunc modum, nam ſi vna cauſa efficit effectum vt cauſa totalis: ergo vel alia nihil agit, & ſic falſo dicitur eſſe cauſa, vel actum agit, & hoc eſt impoſſibile, quia agere eſt de non eſſe educere ad eſſe, nam teſte Ariſtotele, inter hos terminos ſit omnis actio: ſed id, quod actum eſt ab vna cauſa, iam eſt extra non eſſe: ergo non poteſt fieri ab alia. Tertiò confirmatur hoc ipſũ, quia aliàs poſſet vna cauſa totalis non tantum ſimul & eodem inſtanti, ſed ẽt in poſteriori tẽpore producere rẽ prius iam ab alia productã, quod eſt contra rationem productionis, vt diximus. Vnde vlterius fieret, vt eadem res producere poſſet ſeipſam, quia ſi non poſſet, maxime, quia ad agendum ſupponitur eſſe, ſed etiam ſi res iam ſit, poteſt ab alia cauſa iterum produci, ergo & à ſe.

Quartò: Impoſſibile eſt eandem actionem eſſe à duabus cauſis totalibus, ergo & eundem effectum. V.
Patet conſequentia, tum à paritate rationis, tum ẽt, quia vnus effectus non poteſt, niſi vna actione fieri. Antecedens vero probatur, quia actio omnino eſſentialiter pendet ab agente: non poteſt ergo una & eadem actio ſimul à pluribus agentibus, & à ſingulis totalibus dependere. Vnde eſt quinta & vulgaris ratio, quia aliàs ſequitur talem effectum pendere, & non pendere eſſentialiter ab illis cauſis, quæ eſt contradictio. Sequela patet, nam quod pendeat, in eo ipſo aſſeritur, quod utraque illarum dicitur eſſe cauſa per ſe & totalis nam cauſa per ſe eſt, a qua per ſe pendet effectus, & totalis eſt, à qua totaliter pendet. Quod vero non pendeat, probatur, nam, ſi hæc tollatur, nihilominus remanebit effectus ex influxu alterius, cum dicatur eſſe cauſa totalis: ergo nõ pendet ab hac. Rurſus, ſi hæc maneat, quamuis deſtruatur altera, manebit effectus: ergo etiam non pendet ab altera, ergo à neutra pendet. Quod ſi dicatur pendere ab alterutra confusè aut diſiunctim: ergo de facto neutra earum determinatè & per ſe ſũpta, eſt cauſa totalis, quia à neutra earum E determinatè ſumpta pendet effectus. Sextò tandem argumentor, quia ſi talium cauſarum concurſus abſolutè non repugnat, nec naturaliter repugnabit, quod hæc opinio ſupponit eſſe omnino falſum.

Secunda ſententia affirmans etiam naturaliter.

Secunda opinio extremè contraria eſſe põt, nec VI.
implicare contradictione, nec per ſe loquendo, ex natura rei repugnare, duas cauſas totales eiuſdẽ ordinis ſimul efficere eundem effectum. Dico *per ſe loquendo*, quia fortaſſe ex parte antecedentium condi-

conditionum neceſſariarum ad agendum, non poſſunt ſecundum naturæ ordinem duæ cauſæ ita applicari, vt ſimul ac totaliter eundē effectū efficiāt: tñ per ſe & ex vi cauſalitatis ēt naturalis non repugnat. Nā ſi duo agentia ita applicentur alicui paſſo, prout neceſſariū eſt, vt ſingula poſſint aliquem effectum totaliter efficere, ambo ēt ſimul & eodem modo illum efficient. Atq; hanc ſententiam, vt videtur, tenet Caietan. 1. p. q. 52. art. 3. vbi licet interpretetur D. Th. dicentem non poſſe vnum effectum eſſe à duabus cauſis totalibus, intelligendū eſſe non de potentia logica, ſed naturali, tñ in diſcurſu ita explicat, vt illā naturalem repugnantiā ſolū ponat in applicatione cauſarū: at vero ex hypotheſi, quod cauſæ ſint applicatæ, apertè docet effectū naturaliter ſimul emanaturū ab illis vt à cauſis totalibus.

Caietan.

VII. Fūdamētū propoſitæ ſententiæ.

Poteſt aūt fundari hæc opinio in vltimo argumēto facto propriori ſententia, ſumendo contrarium principium hoc modo. Non implicat contradictionem dari duas cauſas totales vnius effectus: ergo ſi duo ignes, v. g. eidem materiæ eodem modo diſpoſitæ æquè applicarentur, naturaliter agerent quātū poſſent: ergo agerent vnū & eundem effectū, quia ſupponimus eandem materiā non eſſe ſimul capacem plurium: tunc aūt vnuſquiſq; ageret vt cauſa totalis, quia ſupponimus vnumquēq; habere ſufficiens principium ad totum illum effectum efficiēdū, & vterq; naturaliter ageret quantū poſſet: ergo vterque produceret totum effectū vt cauſa totalis eius, cum aliunde nulla ſit adiuncta repugnantia. Et confirmatur, nā tunc vel vterq; ignis ageret, vel neuter, quia nō eſt maior rō de vno quā de alio, nō pōt autem dici quod neuter ageret, quia nihil eſt quod eos impediat, cū enim ſint in virtute ſimiles, vnus non impedit alium: ſupponimus autem nullum aliud impedimentum interuenire: ergo agit vterque & tota uirtute, atque adeo vt cauſa totalis.

VIII. Atque hinc vlterius concludi poteſt, non ſolum in prædicto ſenſu, ſed abſolutè poſſe naturaliter cōtingere, vt idem effectus à duabus cauſis totalibus procedat, quia illa ſuppoſitio, ſcilicet, quod duo agentia ſufficientia ſimul & æquè ad eundem effectū applicentur, non eſt cur naturaliter repugnet. Caietanus. n. nullā aliā rationem adducit, niſi quia natura abhorret ſuperfluitatem. At hoc non ſatis eſt, primò, q̃a licet natura abhorreat ſuperfluitatē, non tamen abundantiam, nec ſemper dicendū eſt ſuperfluum, quod ſimpliciter non eſt neceſſarium. Eſſet quidem ſuperfluum duas cauſas exigere, vbi vna ſufficit: tamen quod natura fuerit tam prouida, vt pluribus cauſis ſufficientem virtutē ad eundē effectum contulerit, non ſuperfluū, ſed liberale potius dicendum eſt. Quod vero illæ duæ cauſæ ſimul concurrant, licet non fuerit à natura per ſe primò intentum, poteſt tamen eſſe permiſſum & contingens, cum nihil habeat naturis rerum repugnans. Secundo magis abhorret natura monſtroſum effectum, quam ſuperfluitatem, & tamen illum interdum non recuſat, ſi ordo & concurrentia naturaliū cauſarum illum pariat: cur ergo idem dici non poterit de totalium cauſarum multitudine? Tertiò, quamuis natura adeo abhorreat ſuperfluitatem, tamen cauſa libera non ſemper illam abhorret: ergo duo Angeli poſſunt pro ſua uoluntate applicare totam virtutem ad mouendum lapidem, & tūc vnuſquiſq; mouebit vt cauſa totalis. Idem dici pōt de duobus hominibus, ſi vnuſquiſque habeat totam virtutem ſufficientem ad portandum lapidem, & ambo ſimul pro ſuo arbitrio illam totam applicēt. Atque hæc ſententia tribui ſolet Ochamo & Adamo, quos Capreol. in 3. d. 1. refert ex 4. d. 1. dub. 4. ſed ibi nihil reperio, & allegatio eſt ambigua, quia ibi nullum eſt dubium quartum, ſed variæ quæſtiones, & nec in quarto, nec in alijs quicquam dicunt.

Approbatio tertiæ ſententiæ, & quæſtionis reſolutio.

IX. INter has ſententias mediam viam tenendam cenſeo dicendum primò non implicare contradictionem, quod idem effectus à duabus cauſis totalibus proueniat. Quoad hanc partem placet opinio Caietani, quam etiam inſinuat 3. parte, quæſtione tertia, articulo ſexto. Nec melius probari poteſt, quam reſpondendo ad priora argumenta, nam ſi nihil eſt, quod contradictionem probat, non erit cur credatur aut aſſeratur. Econtrario vero, cum Deus poſſit facere omne id, in quo repugnantia nō oſtenditur, poterit etiam facere, vt duæ cauſæ totales eundem effectum efficiant. Et declaratur breuiter in hunc modum, nam Deus poteſt exiſtente hoc Sole in hoc hemiſphærio creare alium æquè perfectum, & æquè ad illuminandum applicatum. Rurſus poſſet per alium Solem efficere in aere idem numero lumen, quod nunc facit hic Sol præſens diuiſim, ſeu non concurrente nec aſſiſtente hoc Sole: quæ eſt enim repugnantia, quod Deus per unam cauſam faciat, quod poteſt facere per aliam? Quin potius ſequenti puncto oſtendam naturaliter etiā hoc poſſe fieri. Igitur ſimul exiſtentibus, & applicatis his duobus luminoſis, poteſt Deus vtrique præbere totum concurſum neceſſariū ad idem lumen producendum, & facere vt vnumquodque illorum illud producat ſua propria actione totali, & independente ab alia, quod eſt eſſe proprie cauſam totalem: nulla enim in hoc interuenit repugnantia, vt ex argumentorum ſolutionibus facile patebit.

X. Quid ſit de rōne cauſæ totalis.

Ad primum negatur aſſumptum, ſcilicet eſſe cōtra rationem cauſę totalis, vt habeat aliam ſimilem & æquè influentem in eundem effectum. Nam licet, vt cauſa ſit totalis, neceſſarium ſit, quod actu operetur tota virtute neceſſaria in illo ordine ad effectū, tamen in hoc non tollitur, aut impeditur ex eo, q̃d alia cauſa ſimili virtute & actione agat, ſed vtraq; exercebit totum ſuam vim & actionem circa illum effectum. Cum vero infertur iā tunc maiorem vim actu adhiberi, & conſequenter creſcere effectum, diſtinctione vtendum eſt de maiori virtute, aut intenſiua, aut extenſiua. Et de intenſiua negandum eſt aſſumptum, quia plura agentia ęqualia in intenſiua virtute, per ſe loquendo, non componunt vnum intenſioris virtutis, aut efficaciæ, ſed ſolum conferre poteſt illa multitudo ad intenſiorem effectum, quando neutrum agens agere poterat ſecundum totam intentionem ob aliquod impedimentum, vt in ſuperioribus latè tractatum eſt. In præſenti autem ſupponimus ſingula agentia agere ſecundum totam intenſionem ſibi poſſibilē, vel certe Deum non præbere concurſum ad intenſiorem effectum, ſed vſque ad certum gradum, qui poſſit à ſingulis fieri, & vnicuique dare totum neceſſarium concurſum. Non ergo creſcit intenſiuè virtus agens vt ſic, & ideo neceſſe non eſt, vt intenſiuè creſcat effectus. Dici tamen poteſt illa virtus maior extenſiuè, quod non tam eſt eſſe maiorem, quā eſſe plures virtutes: non tamen inde neceſſariò fit, vt effectus etiam ſint plures, quia ſaltem ex directione primi agentis poteſt influxus vtriuſque cauſę ſecundæ ad eundem effectum determinari, cū nulla in hoc ſit repugnantia ex vi multitudinis, ſeu pluralitatis virtutum agentium: nam ſicut plures viæ tendunt ad eundem terminum, ita & plures virtutes agentes tendere poſſunt.

XI. Modus quē ſeruarent plures cauſæ eiuſdē or-

Ad ſecundum & tertium reſpondetur, quando duæ cauſæ totales ſic agerent eundem effectum, vnā quidem agere totum, & totali actione, & alteram non agere nihil, ſed agere illum eundem totū

effectum

ordinis ad eundē effectū concurrentes

effectum alia totali actione. Duobus autem modis A intelligi poſſunt illæ cauſæ efficere: primo, vt oīno ſimul & in eodem inſtanti efficere incipiant, & ita neutra, proprie loquendo, actum agit, quia neutra agit prius quam alia, nec tempore, nec natura. Supponimus.n. eſſe æquales, nec inter ſe ſubordinatas, ſed mere concomitanter ſe habentes: neutra ergo ſupponit effectum alterius vt iam factum, vel tempore, vel natura prius: neutra ergo actum agit, ſed vtraq; agit idem quod agit alia, educendo illud de non eſſe ad eſſe: & hoc ſatis erat ad concluſionem noſtram. Alio vero modo intelligi poteſt, vt altera harum cauſarum prius tempore produxerit illum effectum, & poſtea altera eundem incipiat efficere actione totali. Et quidem, ſi prior iam ceſſauit ab B actione ſua, nihil eſt difficultatis, nec eſt caſus, de quo diſputamus, quia illæ duæ cauſæ non concurrunt ſimul ad eundem effectū, ſed ſucceſſiuè, prior vt efficiens, & poſterior vt conſeruans: quod etiā naturaliter euenire poſſe, infrà dicam. Oportet ergo ponere, vt priori agente durante in ſua actione totali per modum cōſeruationis, aliud incipiat eundem effectum efficere: & hoc etiā dicimus non repugnare. Nam efficere, latius patet, quam de nouo producere, quia etiam conſeruare, eſt efficere. Illud ergo agens poſſet de nouo efficere eundē effectum conſeruando illum: quæ actio, licet potuiſſet eſſe productio, tamen iam tunc in eo caſu non pōt eam denominationē recipere, quia productio C vt ſic connotat ex parte effectus quandam negationem prioris exiſtentiæ. Quamuis ergo repugnet actum agere, id eſt, de nouo producere id, qđ præexiſtit, non tamen repugnat, quod factum eſt conſeruare. Nec etiam obſtat, quod ab alia cauſa conſeruetur, quia ſicut in principio potuit à duobus fieri, ita poſtea poteſt à duobus conſeruari, quamuis prius ab vno tantum fuerit productum.

XVII. Idē in ſuā ſubſtātiā efficiētiā participare pōt ſupernaturaliter.

Quod vero vlterius in tertio argumento infertur, poſſe eandem rem habere efficientiam in ſe ipſam, mea ſententia nullum eſt incōueniens de potentia abſoluta loquendo, & de efficientia conſeruatiua, dummodo ſupponatur iam res producta, & conſeruata per aliam actionem: de qua re latius D ſcripſi in 3. tomo 3. parte diſputat. 49. ſect. 1. & diſputatione 50. ſect. 4. in fine, quia miraculum illud proprium eſt illius myſterij, ideoq; ad Theologicā diſputationem ſpectat. Ne vero præſens reſolutio videatur neceſſariò connexa cum illa ſnīa, reſponderi aliter poteſt negando ſequelam, quia in efficiētia ſui ipſius eſt peculiaris difficultas, quæ non eſt in efficiētia alterius, etiamſi ab alia cauſa res ſimul fiat & conſeruetur. Quia cauſa efficiens videtur neceſſariò poſtulare diſtinctionem in re ab effectu: & ideo nulla res quatenus actiua eſt, includit ſe ipſam ſub obiecto actiuitatis ſuæ: & ideo fortaſſe fieri non pōt, vt habeat actionem in ſe ipſam ſecūdum proprium eſſe ſuum: duæ aūt virtutes actiuæ E poſſunt claudere ſub obiecto ſuæ actiuitatis vnā & eandem rem ab ipſis diſtinctam, vt paulo inferius declarabimus. Et ex hac parte poteſt eſſe maior repugnantia in efficientia cōſeruatiua ſui ipſius, quā alterius rei, quamuis non ſit conuincens: nam licet illud aſſumptum ſit verum de obiecto cōtento ſub virtute naturali, non tamen de omni re, ad quam efficiendam eleuari res poteſt per potentiam obedientialem: ſed de hoc aliàs.

XVIII. In quarta ratione petitur, an effectus factus à duabus cauſis totalibus fieri poſſit, aut debeat vna vel duabus actionibus. Dicendumq; eſt, neceſſarium eſſe, vt fiat duabus actionibus, vt recte pbat argumentum ibi factum. Imò addo, in hoc potiſſimum conſiſtere differentiam inter duas cauſas eiuſdem ordinis, qñ agunt vt cauſæ totales, vel vt partiales; ſi enim agunt vna actione, non poſſunt eſſe cauſæ totales, ſed tantum partiales. Quod probo, quia cauſa non dicitur totalis propter virtutem in actu primo, quāuis illa ſit integra & totalis virtus, quia ex vi illius nō conſtituitur cauſa in actu, ſed in potentia: hic aūt non agimus de cauſa totali in potentia, ſed in actu. Conſtituitur autem cauſa in actu per actualem influxum, qui nō eſt aliud quam ipſa actio: ergo vt cauſa ſit totalis, oportet vt actione totali ſibi propria in ſuo genere influat in effectū: ergo quoties actio eſt quaſi diuiſa inter duas cauſas eiuſdem ordinis, à neutra earum eſt totaliter, ſeu vt à cauſa totali: atq; ita vtraq; tantum erit cauſa partialis, partialitate ex parte cauſæ, vt aiunt.

XIX. Dices: Hac ratione probaretur etiā cauſam primam & ſecundā eſſe partiales, dum influūt in eundem effectum. Rñdetur ita loqui multos, vt ſuprà diximus, conſiderantes non genus cauſalitatis, ſed cauſalitatē ſimpliciter: melius tamē negatur ſequela, eſt.n. ratio longe diuerſa, nam inter cauſam primam & ſecundam eſt ſubordinatio & dependētia eſſentialis & conſequenter diuerſus ordo cauſarū: & ideo vnaquæq; poteſt eſſe totalis in ſuo ordine, etiamſi per eandem actionem cū altera influat. At vero, quando duæ cauſæ ſunt eiuſdē ordinis, ſi concomitanter tm̄ concurrunt, & per eandem actionē influunt, nec ſimpliciter, nec in illo genere poſſunt dici totales: erunt ergo partiales. Igitur, ſi huiuſmodi cauſæ debent eſſe totales, oportet vt diuerſis actionibus influant in eundem effectū: repugnatq; vt vna & eadem actio ſit à duabus cauſis eiuſdem ordinis vt à cauſis totalibus, quod ēt cōuincit quintum argumentū ſuprà factum, vt ex ſolutione eius conſtabit. Nego tamen eſſe parem rationem de effectu, ſeu termino actionis, nam effectus manat à cauſa, media actione: poteſtq; idem numero effectus per varias actiones fieri, vt ſuprà declarauimus tractando de cauſalitate cauſæ efficientis: cū ergo variæ actiones poſſint à diuerſis agētibus prodire, etiam pōt idem effectus numero per plures actiones diſtinctas & totales procedere à diuerſis cauſis eiuſdem ordinis: & hoc ipſum eſt procedere ab illis vt à cauſis totalibus. Actio vero non procedit à cauſa per aliā actionem, ſed ſe ipſa, & ideo nō pōt vna actio, niſi ab vno agente, vel à pluribus per modū vnius procedere: & ideo nō poteſt ſimul eſſe à multis cauſis vt totalibus in eodem ordine, quod magis declarabitur in ſequenti ſolutione.

Actionē vnicam a pluribus agētibus totalibus nō ſubordinatis manare implicat.

Ad quintum ergo argumentum rñdetur negando ſequelam, & contradictionem illam, cuius partem affirmantem admittimus, nimirum illum effectum pendere ab illis cauſis, & ab vnaquaq; earū. XX. Cum aūt probatur non pendere, quia ablata qualibet illarū cauſarum manet idem effectus totus, reſpondetur negando conſequentiam. Eſt.n. æquiuocatio in illo verbo *dependere*, nam vt vna res ab alia pendeat, non eſt neceſſe, vt illa ablata, hæc etiā de medio auferatur, ſed ſatis eſt, quod ab illa recipiat eſſe, etiamſi illa non dante eſſe, poſſit retinere eſſe, vt datum ab alia. Sic.n. lumen huius aeris vere pendet nūc ab hac lucerna, & nihilominus hac extincta poſſet idem lumen cōſeruari, ſi in eodē momento aliud luminoſum applicaretur ſufficiens ad tale lumen conſeruandum. Igitur cum res dicitur pendere à cauſa, quia illa ablata tollitur, intelligitur de cauſa, quę eſt vnica: & quia regulariter & naturaliter ita eſſe ſolet cauſa totalis, ideo ſolet illo modo declarari dependentia ab illa. Vel certe ſubintelligenda ibi eſt conditio, nimirum ablata cauſa, à qua effectus pendet, tolli etiam effectum, niſi aliunde ſuccurrat alia cauſa, quæ effectum poſſit in eſſe conſeruare, vt in præſenti fit.

XXI. Ablato agente depēden-

Recte autem, ac neceſſariò ſequitur, vt ablata cauſa auferatur aliqua depēdentia effectus ab illa, ratione cuius auferretur etiam effectus, niſi ab alia cauſa

tiam effectus ab illo auferri neceſſe eſt.

cauſa conſeruaretur. Probatur, nã omnis effectus quatenus à cauſa eſt, pendet ab illa: ſolum aũt poteſt pendere quãdiu cauſa eſt, quia ab eo, quod nõ eſt, nihil pendet, pręſertim efficienter, vt in ſuperioribus oſtẽſum eſt: ergo ablata cauſa, à qua effectus efficienter ꝓcedebat, neceſſe eſt, vt tollatur aliqua dependentia talis effectus à tali cauſa. Hæc aũt dependentia non eſt aliud ab actione, vt ſuprà etiam probatum eſt: ergo etiam neceſſe eſt, vt ablata cauſa auferatur aliqua actio eius circa talem effectũ: non tamen neceſſe eſt auferri ipſum effectum, quia alia cauſa ſufficiens per aliam actionem propriã & totalem illum in eſſe continet. Et hinc confirmatur, quod antea dicebamus, quamuis effectus ſit vnus, ſi cauſæ ſint plures & totales eiuſdem ordinis, neceſſariũ eſſe, vt actiones ſint plures, quia ceſſante influxu vnius cauſæ, ex neceſſitate tollitur eius actio, quia tollitur dependentia ab illa, & nihilominus manere poteſt actio alterius cauſæ, quia cũ totalis ſit, & non ſit ſubordinata alteri, conſeruare poteſt actionem ſuam, etiamſi alia ceſſet ab agendo: ergo neceſſe eſt actiones eſſe diſtinctas.

Secunda aſſertio.

XXII. Naturaliter nequit idem effectus à pluribus non ſubordinatis agentibus totaliter dimanare.

SExtum argumentum poſtulat, vt de ſecũda ſententia iudiciũ feramus. Dico ergo ſecundò, fieri non poſſe naturaliter, vt idem effectus à pluribus cauſis totalibus ſimul efficiatur. In hac concluſione fere conueniunt Philoſophi: eamque ſignificauit Ariſtot. 5. Metaph. c. 2. dicens. n. poſſe dari plures cauſas eiuſdẽ effectus, addidit, *ſed non eodem modo*, vt notarunt D.Tho. & cæteri interpretes. Qui oẽs non ſolum intelligunt hoc non poſſe fieri naturaliter, quia applicatio plurium agentium per ſe ſufficientium naturaliter fieri non poteſt: hoc.n. & incertum eſt, vt argumenta tangunt, & valde remotũ & accidentarium: ſed intelligunt, etiam facta applicatione plurium agentiũ ex ſe ſufficientium (ſiue illa applicatio naturaliter contingat, ſiue ponatur ſupernaturaliter fieri) dummodo illa agentia relinquantur naturæ ſuæ, non efficient effectum vt cauſæ totales, ſed vt partiales tantum.

XXIII. Variæ rationes ſecundæ aſſertionis.

Ratio autem huius concluſionis ſic intellectæ non eſt admodum facilis. Quidam rationem reuocant ad aliud principium. ſ. quod nulla cauſa naturalis poteſt naturaliter efficere aliquem effectum eundem numero quem poteſt alia. Ex quo principio ita philoſophandum eſt. In primis.n. dicẽdum eſt, illas duas cauſas æque applicatas nõ poſſe vnũ, & eundem effectum ſimul producere, ita vt vtraq; illum faciat vt cauſa totalis, quia hoc ipſo quod continetur in virtute vnius, non continetur in virtute alterius. Atq; ita fit, vt ſi aliqua earum ſola virtute ſua efficit effectum, quem continet, alia nihil efficiat, tamen id ſolũ continget, quando vna prius tempore applicatur quam alia: tunc enim poſterior nihil efficiet, quia iam inuenit capacitatẽ paſſi impletam. At vero, quando ambæ ſimul applicantur, non poteſt rationaliter dici vnam efficere proprium effectum ſibi adæquatum, & aliam nihil cauſare, cum non ſit maior ratio de vna quam de alia. Niſi forte quis recurrat ad concurſum & voluntatem primæ cauſæ, & dicat neceſſarium eſſe alteram tantum operari, & ideo Deum ſua voluntate dare concurſum cui vult: & ideo illam operari, & non aliam. Sed hoc licet à prima cauſa fieri poſſit, tamen nõ videtur Philoſophicum, nec conſentaneũ naturis rerum: nam cum vtrumq; agens æquè ſit potens, & æque præparatum, ſeu approximatũ ad agendum, vt ſupponimus, non eſt magis debitus concurſus vni quam alteri.

XXIV. Dicendum ergo eſt vtramq; ſimul, vt partiales cauſas vnum effectum producere. Nam quamuis non poſſint ſimul operari, aut plures effectus ſolo numero diſtinctos, quia ſupponimus ſubiectũ non eſſe capax eorũ, aut vnum & eundem per modum cauſarum totalium, quia nullus eſt effectus, qui idẽ numero in ſingulorum agentium virtute cõtineatur: non tñ propterea neceſſe eſt, vt alterum tãtum ex illis agẽtibus efficiat ſuum proprium effectum: poſſunt.n. ambo per modum vnius concurrere ad aliquem effectum in illis ſimul ſumptis contentũ, quia neceſſario erit diſtinctus ab illis effectibus, quos illa agentia ſigillatim ac per ſe poſſent totaliter producere. Ergo magis conſentaneum eſt rerũ naturis, vt Deus præbeat illis agẽtibus concurſum ad agendum hoc modo, quam vt alteri totum præbeat, alteri omnino deneget. Ergo illa agẽtia ſimul efficient prædicto modo: atq; ita ſemper agent vt cauſæ partiales, & non vt totales, quia ille effectus ita procedit ab vtraq; illa cauſa, vt à neutra poſſit prodire: & ita etiam procedet ſola vnica actione, quia ita pendet ab vtraque illa cauſa coniunctim, vt ſine alterutra eſſe non poſſit.

Hic vero diſcurſus, quamuis ex principio poſito XXV. recte procedat, tamen ipſum principium mihi eſt valde incertum, neque exiſtimo poſſe probari vlla ſufficienti ratione, vt in ſequenti puncto declarabimus. Et ideo non videtur fundanda certior concluſio in re minus certa: magis autem conſtans eſt in Philoſophia, non poſſe plures cauſas totales cõiunctim efficere eundem effectum, quã quod non poſſint diuiſim. Melius ergo fundatur concluſio in hoc, quod vnus numero effectus non poteſt naturaliter ſimul fieri, niſi vnica actione: vnica autẽ actio non poteſt eſſe à duabus cauſis totalibus eiuſdem ordinis, vt ſuprà probatum eſt: ergo neq; vnus effectus poteſt naturaliter fieri à pluribus cauſis totalibus. Maior probatur primò, quia vnitas actionis aliquo modo ſumitur ex termino: dico autem *aliquo modo*, quia etiam neceſſaria eſt habitudo ad agens: tamen cum neceſſaria ẽt ſit vnitas termini, ſaltem ex eo capite ad vnum terminũ vnica actio naturaliter poſtulatur. Secundò, quamuis agentia ſint plura, & alias poſſent ſigillatim efficere, tamẽ etiam poſſunt coniungi ad agendum per modum vnius: & hic modus agendi eſt magis cõſentaneus vnitati termini: ergo naturaliter loquendo ita ſemper agunt. Tertiò denique, cum vterq; modus agendi ſit poſſibilis abſolutè, quamuis ipſa agentia naturalia non poſſint ſeſe determinare ad alterum illorum, ſed per concurſum primæ cauſæ determinanda eſſent, non eſſet eis debitus duplex cõcurſus ad agendum duabus actionibus totalibus, quia nõ eſt eis neceſſarius, & natura abhorret ſuperfluitatẽ: ergo etiam ex definitione concurſus primæ cauſæ non poſſunt illa ſecunda agentia naturaliter ſimul agere vt cauſæ totales. Quæ ratio magis declarabitur in puncto ſequenti: & poſt eius reſolutionem melius reſpondebitur ad argumenta ſuprà adducta in ſecunda ſententia.

SECTIO V.

Vtrum diuiſim poſſit idem effectus naturaliter eſſe à pluribus cauſis totalibus.

REſtat dicendum, an ſaltẽ diuiſim poſſit idẽ I. effectus fieri à pluribus cauſis totalibus, qđ eſt quærere, an lumen quod hic & nunc producitur in hoc aere ab hac lucerna in hoc loco applicata, produceretur idẽ numero ab alia lucerna numero diſtincta, oĩno tamen ſimili in virtute agẽdi, ſi eidem aeri eodem tempore & loco applicata fuiſſet, & ſic de cæteris effectibus. In qua re non eſt controuerſia de potentia Dei abſoluta: ſic.n. nullus quem ego viderim, negat poſſe Deum per vnã cauſam naturalem facere eundem numero effectum, quem

quem facit per aliam: quanquam hoc etiam declaratione egeat in opinione eorum, qui negant hoc naturaliter fieri poſſe, ſi conſequenter locuturi ſunt infrà declarabo.

Prior ſententia negans.

II. EST ergo diſputatio de naturali virtute cauſarũ: & hoc modo multi negant poſſe vnã cauſam naturalem efficere eundem numero effectum quẽ facit alia, ẽtſi idem paſſo cum eiſdem conditionibus applicaretur. Quam ſententiam ſignificat D. Th. quodlib. 5. at. 8. & Capreol. in ſecundum, d. 20. q. 1. & tenet Marſil. 1. de Generat. q. 8. & Soto in 4. d. 34. q. 1. art. 3. Eſtque opinio commentatoris in 7. Metaph. commentario 31.

D. Tho. Capreol. Marſil. Soto.

III. Prima rõ pro relata ſententia. Rationes adducuntur variæ. Prima eſt, quia quã do hic effectus producitur talis in indiuiduo, aliqua proxima cauſa naturalis reddenda eſt, cur tale indiuiduum producatur potius quam aliud: hæc autem nulla eſſe poteſt, niſi quia ab hac ſingulari cauſa talis effectus producitur, non quod illa ſola ſit ratio adæquata productionis talis effectus in indiuiduo, ſed quod ſine illa non poſſit adæquata rõ conſiſtere: hoc enim ſatis eſt, vt hic effectus numero non poſſit, niſi ab hac cauſa numero produci. Illatio eſt clara, antecedens vero probari poteſt diſcurrendo per omnia, quæ ad productionem huius indiuidui effectus conferre poſſunt. Quia neque hoc ſubiectum ſufficit, quia indifferens eſt ad plures formas, neque tempus, locus, &c. tum propter eandem cauſam, tum quia ſunt valde extrinſeca, vt latè ſupra diſput. 5. tractatum eſt.

IV. Refutat. Veruntamen hæc ratio in noſtra ſententia nullã vim habet, nã ſi ſit ſermo de intrinſeca rõne indiuiduationis effectus, iã ſuprà diximus, in ipſis intrinſecis principijs rei, ſeu in propria eius entitate poſitam eſſe. Si vero ſermo eſt de ratione, ob quã agẽs, determinatur ad hunc effectum numero, non rectè redditur ratio, quia eſt hoc agens, nã ẽt hoc agens, ẽſt potens & de ſe indifferens ad plures effectus numero diſtinctos producendos. Quod ſi dicatur hoc particulare agens non eſſe indifferens ad producẽdum plures effectus numero diſtinctos hic & nunc circa hoc ſubiectum, ſed eſſe determinatũ ad vnũ: adhuc reſtat inquirenda cauſa huius determinationis, quæ non redditur ſufficienter ex indiuiduatione cauſę, quia illa per ſe eſt potens ad plura: neque ẽt ex alijs circumſtantijs illi adiunctis, vt dicto loco probaui, quia vel ſunt ẽt indifferentes, & ex multis indifferentibus non fit unum principium determinatum; vel ſunt valde extrinſecæ, vt extrinſecũ tempus, vel locus. Propter quod probabilius cenſuimus cauſam ſecundam determinari quoad hoc ex concurſu primæ: hæc autem determinatio ex parte cauſæ primæ tam poteſt fieri cum hac indiuidua cauſa, quam cum alia ſimili numero diſtincta in ordine ad eundem numero effectum, vt paulò inferius oſtendam: ergo ex hoc capite non probatur, ad hunc ſingularem effectum neceſſariã eſſe hanc ſingularem cauſam ſecundam. Obijcit uero Soto (qui præcipuè magnificat hanc primam rationem) quia non eſt Philoſophicum reuocare hanc determinationem ad primam cauſam, eo, quod cauſa prima de ſe non concurrit, niſi generali influxu & indifferenti. Verum hoc ab ipſo nulla ratione probatur, neque eſt verum, vt ex ſuprà dictis de cõcurſu Dei conſtat: eſtque magis conſentaneum perfectioni diuinæ prouidentiæ, vt Deus ſua voluntate decernat, quæ indiuidua ab omnibus cauſis futura ſint.

V. Secunda. Secunda ratio reddi ſolet, quia ſi hic numero effectus potuiſſet ab alia cauſa numero diſtincta produci, non penderet per ſe & eſſentialiter ab hac cauſa ſingulari, à qua nunc producitur, & conſeqnẽter talis cauſa non eſſet cauſa per ſe huius effectus, ſed ſolum per accidens, quia à cauſa per ſe, effectus pẽdet per ſe & eſſẽtialiter. At uero ſupponebatur, ſermonem eſſe de cauſa per ſe: ergo ut ſoluetur ordo per ſe inter cauſam & effectũ, neceſſe eſt dicere effectum ſingularem, qui fit ab hac numero cauſa, non poſſe naturaliter fieri ab alia numero diſtincta. Prima ſequela probatur, quia ſi loco huius cauſæ alia numero diſtincta applicata fuiſſet, idem numero effectus ab illa fuiſſet productus: ergo per accidens eſt, quod hic effectus ab hac cauſa producatur. Et confirmatur primò, nam omnis effectus determinatus & ſingularis natura ſua poſtulat determinatã cauſam per ſe, à qua fiat, quia ab aliqua per ſe pendet: ergo non poteſt naturaliter, niſi ab illa B fieri. Et confirmatur ſecundò, quia hæc actio numero, quæ ab hac cauſa totali fit, non poteſt fieri ab alia numero diſtincta, ſed hæc actio numero tẽdit in hũc effectũ numero, & actiones numero diſtinctæ in effectus numero diſtinctos: ergo ẽt hic effectus, qui ab hac cauſa fit, non poteſt fieri ab alia conſimili & eiuſdem ordinis, & numero diſtincta.

Sed neq; hæc omnia ſunt efficacia ad perſuadendã opinionem. Et quidem in principali ratione diſtinguendi ſunt illi duo termini *dependere per ſe*, vel *eſſentialiter*: nõ enim ſunt æquiualentes, ſed magis eſt dependere eſſentialiter, quam per ſe: ut enim effectus per ſe pendeat à cauſa, ſatis eſt, quod vere ac propriè ab illa ſuum eſſe recipiat, quia recipere eſſe, & dependere ferè idem ſunt. At vero pendere C eſſentialiter, addit, quod effectus ex intrinſeca ſua natura & eſſentia poſtulet influxum talis cauſæ, ita vt ſine illo eſſe non poſſit: quod ſatis probatur ex ſignificatione illius vocis *eſſentialis dependentia*. Cũ ergo infertur, ſi hic numero effectus poſſet ab alia cauſa totali eiuſdem ordinis produci, ſequi nõ pendere per ſe & eſſentialiter ab hac cauſa, à qua nunc producitur, quoniam conſequens duplex eſt, duplex etiam adhibenda eſt reſponſio, & neganda prior pars ſequelæ, & concedenda poſterior. VI. Improbatur.

Nego igitur ſequi effectum non pendere per ſe, quia pendet à cauſa propriè & per ſe influente eſſe in illũ. Nec refert, quod poſſet fieri ab alia, quia de facto nõ fit ab alia, ſed ab hac ſola in ordine cauſarũ: ergo id ſatis eſt, vt ab illa pendeat tanquã a cauſa totali. D Cũ uero inſtatur, q̃a poſſet applicari alia, & ita per accidens eſt, quod ab hac fiat: reſpõdetur æquiuocationem eſſe in illo termino *per accidens*, quia iam non ſumitur, ut opponitur cauſæ per ſe, ſed ut opponitur cauſæ ſimpliciter neceſſariæ, vel unicæ. Concedo igitur reſpectu effectus, per accidens, id eſt, cõtingens, & extra eſſentiã, & præter rõnem eius eſſe, quod ab hac cauſa numero potius quã ab alia fiat. Itẽ ex parte cauſæ, per accidens dici põt, quod hæc cauſa potius quã alia applicetur, quia vel non applicatur à ſe, ſed ab alio, uel quia id eſt accidentarium & cõtingens reſpectu illius. Sed hæc omnia ſunt remota & extrinſeca ad cauſalitatem per ſe, quia iam in eo inſtanti, in quo hęc cauſa eſt applicata, verè ac propriè influit eſſe in hunc effectũ: & hoc ſatis eſt, ut & illa ſit cauſa per ſe, & E effectus ab illa per ſe pendeat. Sicut ẽt hæc cauſa hic & nunc applicata huic paſſo poſſet non hanc formã, ſed aliã nemero inducere & hac rõne dici põt per accidens reſpectu illius, quod hanc numero potius quã aliã faciat, quia extrinſecũ illi eſt & accidentariũ, quod Deus definiuerit cõcurſum ad hũc effecũ potius quã ad aliũ. Nihilominus tñ iã ſic applicata, per ſe facit hunc effecrũ; ſic ergo effectus ẽt hic & nunc per ſe pendet ab hac cauſa, à qua propriè fit, eſi poſſet ab alia fieri. Rectè aũt ſequitur, & concedenda eſt altera pars ſequelæ, nimirũ, q̃d talis effectus nõ pendeat eſſentialiter à tali cauſa: eſtq; illud conſequens veriſſimũ. Imò, vt conſtat ex VII.

ſuprà

ſuprà dictis de concurſu primæ cauſæ, nullus effectus pendet eſſentialiter à cauſa vniuoca, imo nullus effectus creatus quatenus eſt ab efficiente cauſa, pendet eſſentialiter à cauſa creata, ſed à ſolo Deo, quia ab ipſo ſolo fieri poteſt ſine quocunque alio; ab alijs autem fieri non poteſt ſine ipſo.

VIII. Quod ſi dicatur hoc eſſe verum ſumpta illa voce *eſſentialiter* in rigoroſa ſignificatione: hic aũt non ità ſumi, ſed vt idem eſt quod cõnaturaliter: atque hoc modo pẽdere poſſe creatũ effectũ a cauſa creata, & vniuocũ ab vniuoca: ſicq; vnum effectum tm̃ habere vnã cauſam, à qua connaturaliter pendeat. Reſpondeo, verum quidem eſſe, actualiter ſolũ pẽdere unum effectum ab vna cauſa totali vnius ordinis, connaturali dependentia; nego tamen vnum numero effectum ſolum poſſe dependere ab vna numero cauſa, quia ſi ab alia ſimili fieret, tam connaturaliter ab illa penderet, ſicut ab altera.

IX. Vnde ad primã confirmationem abſolutè nego antecedens, quia hic numero effectus, ſi eius indiuidua natura, & entitas abſolutè conſideretur, non determinat, nec poſtulat neceſſario (neceſſitate .ſ. connaturali & intrinſeca) vt ab hac numero cauſa fiat, & nõ ab alia: vel ſaltem hoc nulla rõne ibi probatur, quia hæc res natura ſua ſolum poſtulat, qđ fiat ab aliquo habente ſufficientẽ virtutem ad illã faciendã. Quod ſi plura agentia habuerint illã virtutem, nihil refert ad naturam talis effectus: neque quidquam impedit, quo minus per ſe fiat à quocũque quod applicari contigerit, vt declaratum eſt.

X. Ad ſecundam confirmationem concedo hãc numero actionem tantum poſſe eſſe ab hoc agente, & ad hunc terminum. Nego tamen diſtinctas numero actiones neceſſario terminari ad effectus numero diſtinctos: id enim neceſſarium non eſſe ſæpe in ſuperioribus probatum eſt: alias nec de potentia abſoluta poſſet effectus, qui ab vno agente fit, fieri ab alio numero diſtincto, etiam diuiſim, quia actio vnius non poteſt ab alio fieri. Quod ſi dicatur, actiones diſtinctas numero, neceſſitate quidem naturali tendere in effectus numero diſtinctos, non tamen neceſſitate abſoluta, & in ordine ad diuinam potentiam. Contra hoc eſt, quia illa neceſſitas naturalis nulla ratione probata eſt. Quando enim plura agentia ſimul concurrunt, eſt aliqua neceſſitas, vel ſaltem naturalis congruentia, vt vna potius quam duabus actionib. agant ad eundem effectũ. Quod vero diuerſa agentia totalia quoad virtutẽ agendi, non poſſint habere ſuas proprias actiones diſtinctas circa aliquem effectum, vt vnumquodq; poſſit per ſe illum efficere, ſaltem quando ſolum & ſine altero applicatur, nulla ratione actenus oſtenſum eſt. Non eſt ergo, cur ſit neceſſarium naturali neceſſitate, vt vnus effectus vna tantum actione indiuidua, & particulari naturaliter fieri poſſit etiã diuiſim.

Secunda ſententia præcedenti contraria.

XI. QVia igitur hactenus efficaciores rationes inuentę non ſunt ad eã ſententiã confirmandã, alijs auctoribus probata non eſt, ſed aiunt eundem effectum numero poſſe diuiſim fieri à diuerſis cauſis totalibus: & nũc quidem fieri hoc lumen in hoc aere ab hac lucerna, quia hæc applicata eſt, idẽ tamen nihilominus fuiſſe futurum, ſi alia lucerna applicata fuiſſet. Hanc opinionem tenet Scotus in ſecundum, diſtinct. 20. quæſt. 2. quæ ab eodem probatur argumento Philoſophico & Theologico. Theologicum argumentum eſt, quia Deus ante præuiſũ originale peccatum elegit ad gloriam hos ſingulares homines, quos prædeſtinauit, ex quibus multi nũc generantur ab hominibus reprobis: ſi aũt Adã non peccaſſet, generarentur ab alijs hominibus numero diſtinctis, quia tunc nulli eſſent reprobi, à quibus generarentur. Sed argumentum hoc multa inculcat, quæ prætermittenda nobis ſunt, ne Metaphyſicos terminos transgrediamur. Re tamen vera ratio non eſt efficax: & præter multa, quæ ſupponit incerta, illud apud me certum eſt, Deum elegiſſe prædeſtinatos cum præſcientia ſaltem conditionata lapſus humani generis, quæ ſatis eſt, vt ſimul velle potuerit hos prædeſtinatos ab his numero parẽtibus generari. Quod ſi Deus præuidiſſet, etiam in conditionali ſcientia, Adam non fuiſſe peccaturũ, vel non habuiſſet decretum eligendi hos homines, quos nunc elegit, vel ſimul cum illis elegiſſet parentes eorum, quos nunc elegit, vel certe permiſiſſet etiam tunc aliquos eſſe reprobos. Non enim eſt verum, aut ſaltem certum, quod ſi Adam non peccaſſet, nulli alij homines peccaſſent, aut damnarentur. Itaque (vt hæc omittamus) certum eſt propter certitudinem prædeſtinationis non eſse neceſsarium dicere vnum hominem poſse naturaliter generari ab alijs parentibus, quam ab illis, à quibus de facto generatur.

Fundamẽtum. Scotus.

XII. Ratio Phyſica eſt, quia duo agentia eiuſdem ſpeciei ſunt ęqualis virtutis: ergo quidquid poteſt vnũ efficere ex tali materia hic & nunc ſibi applicata, poteſt fieri aliud, aliàs non eſsent æqualis virtutis: ergo effectus, qui ab uno fit, poſset idem numero fieri ab alio. Verum neque hæc ratio cõuincens eſt: nã ex æqualitate virtutis ſolum poteſt colligi æqualitas effectus, non vero identitas: nam ſicut in ipſa virtute aliud eſt eſse æqualem, aliud eſse eandem, ita etiam in effectu. Raſpondetur ergo facile, æqualem uirtutem poſse ex eadem materia æqualem effectum efficere, non tamen eundem. Alię item rationes fieri ſolent in fauorem huius ſententiæ, quæ leuiores mihi videntur, & ideo eas omitto.

Punctus difficultatis aperitur.

XIII. VT ergo punctus controuerſiæ attingatur, in hoc inſiſtendum eſt, vt videamus, an effectus contentus ſub obiecto vnius potentiæ actiuæ poſſit contineri ſub obiecto alterius, & an hoc poſsit certa ratione in alterutram partem definiri. In quo eſt notanda differentia inter cauſam particularem & vniuocam, & æquiuocam ac uniuerſalem, quod vniuerſalis, quia non formaliter, ſed eminenter cõtinet effectum, poteſt per ſe reſpicere totã ſpeciẽ, & omnia indiuidua ſub illa contenta. Et hinc certum eſse cenſeo, eundem numero effectum, qui fit à cauſa particulari & uniuoca, poſse fieri cõnaturali modo à cauſa ęquiuoca ut a cauſa totali & proxima, ſi abſque interuentu cauſæ uniuocæ ſola cauſa æquiuoca, & de ſe uniuerſalis applicetur ad generandum talem effectum immediate, & ſe ſola. Hoc eſt certiſſimum in cauſa vniuerſaliſſima & eminentiſſima, quæ eſt Deus, nam hac ratione poteſt quẽcunque effectum ſua uirtute facere, quem cauſæ ſecundæ poſsunt. Idem cenſeo de uirtutibus cœleſtibus quoad eius effectus, quos uere continent eminenter, & vt cauſæ per ſe ſufficientes. Vt, verbi gratia, ſi Sol eſt cauſa ſufficiens ad generandum aurũ vel ignem, quantum eſt ex ſe, ſufficiens eſt ad quodlibet indiuiduũ auri, vel ignis, quia eius virtus, vtpote eminentior, reſpicit adęquatè totam illam ſpeciem: & ideo quantum ex ſe poteſt in quolibet indiuiduo illam efficere.

XIV. Quoad has ergo cauſas nulla ratio apparet, cur negandum ſit, quin effectus productus ab igne, verbi gratia, in hoc ligno, poſſet produci idẽ numero à Sole, ſi eidem, paſſo, & cum cæteris circunſtãtijs ſufficienter applicaretur. In quo proprie non comparamus cauſam particularẽ ad vniuerſalem, quatenus vniuerſalis cauſa dicitur, quæ cum alia particulari

Æquiuoca cauſa efficere põt eũdẽ numero effectum, quẽ efficeret inferior

A culari operatur, ſed comparamus duas cauſas particulares & proximas operãtes per diuerſas virtutes, formalem .ſ. vel eminentem. Ex quo ẽt obiter intelligitur, eſſe longe diuerſam rõnem de cauſis totalibus coniunctim vel diuiſim operantibus, nam huiuſmodi duæ cauſæ totales quæ operantur vt cauſę particulares & proximæ nõ poſsũt coniunctim & ſimul efficere eundẽ numero effectũ ſuis proprijs & diſtinctis actionib. totalibus, etſi vna ſit æquiuoca, altera vniuoca: nã ratio & reſolutio facta in ſuperiori puncto æquè in his procedunt: diuiſim aũt optime poteſt idẽ effectus procedere ab alterutra iſtarum cauſarum, vt dictum, & declaratum eſt.

XV. Vniuoca cauſa nõ habet ꝑ adæquato obiecto totam ſpeciẽ ſuã D.Tho.

At vero cauſa vniuoca non põt habere pro obiecto adæquato ſuæ potentiæ actiuæ totam ſpeciem tali effectus, vt D. Th. notauit 1. p. q. 45. art. 5. ad 1. B quia alias talis cauſa ſe ipſam cõcluderet ſub obiecto potentiæ ſuæ naturalis, quod eſt impoſſibile: alioqui poſſet producere ſeipſam. Neque etiam ſatis eſt, ſi quis reſpondeat, quantum eſt ex parte potentiæ poſſe producere ſe ipſam, tamen ex alia parte repugnare ut illa potentia reducatur in actum reſpectu ſui ipſius, quia ad agẽdum, neceſſario ſupponitur cauſa ipſa iam producta. Hoc (inquam) nõ ſatis facit, quia efficientia ex intrinſeca ſua natura reſpicit rem diſtinctã: ergo & potentia efficiẽdi natura ſua non habet pro obiecto niſi rem à ſe diſtinctam: ergo nullo modo continet ſe ipſam ſub obiecto ſuo adæquato: & ideo nõ poteſt cauſa uniuoca reſpicere ſpeciem ſuam vt obiectum adæquatũ potentiæ ſuæ. Quæ ratio non procedit in cauſa æqui- C uoca, nam licet hęc reſpiciat adæquatè totã aliquã ſpeciem, non reflectitur in ſe ipſã, quia ipſa nõ eſt indiuiduam illius ſpeciei, ſed altioris ordinis. Hinc ergo ſuboritur dubium, quam late pateat obiectũ potentiæ actiuæ vniuocæ: nam cum nõ ſit tota ſpecies, nec ſit unum indiuiduum tãtum illius ſpeciei, vt per ſe conſtat, oportet vt ſint plura indiuidua illius ſpeciei: quot igitur illa erũt? aut quę eſt ſeruãda regula in aſſignando obiecto adæquato talis potentiæ? in quo omnes conueniunt, non poſſe deſignari finitum numerum indiuiduorum, quia potẽtia actiua quantũ eſt de ſe, ſi non corrumpatur aut labefactetur, ſemper põt aliud & aliud indiuiduũ producere. Vnde dici poteſt de ſe eſſe indifferentem ad infinita indiuidua ſyncategorematicè ſuc- D ceſsiuè ſeu diſiunctim. Tamẽ hæc ipſa infinita multitudo poteſt varijs modis intelligi: duo tamen sũt præcipui, qui ad rem præſentem ſpectant.

Varij modi aſſignandi obiectum adæquatum virtuti actiuæ agentis vniuoci.

XVI. Primus

VNus eſt, ſi dicamus talẽ cauſam poſſe efficere quodlibet indiuiduũ ſuæ ſpeciei extra ſe ipſã. Poteſtq; non improbabilis ratio reddi, nã circa ſe non poteſt habere efficientiã propter identitatem: quod ſi hoc impedimentum tolleretur, nullũ eſſet inconueniens quin talis potentia haberet pro obiecto adęquato totam illam ſpeciem: ergo, cum hęc ratio ceſſet circa omnia alia indiuidua eiuſ- E dem ſpeciei, quia omnia alia ſunt diſtincta ab hoc numero agente, veriſimile eſt quodlibet indiuiduũ talis ſpeciei concludere ſub obiecto adęquato ſuę potentiæ actiuę omnia indiuidua eiuſdem ſpeciei alia à ſe. Quod ſi hic modus uerus eſt, euidẽter ſeq tur, poſſe duas cauſa totales eiuſdẽ ſpeciei diuiſim efficere eundem effectum numero. Imo potius ſequitur, nullum effectuum poſſe fieri ab vna, qui nõ poſſit fieri ab alia, ſeipſi reciproce exceptis, nã quęlibet poſſet efficere aliam, non tamen ſe. Vnde vlterius etiam ſequitur, quamlibet cauſam uniuocam, quantum eſt ex parte potentiæ ſuæ, habere vim ad efficiendum illud indiuiduum, à quo ipſa genita

A fuit, vt Petrum verbi gratia habere potentiam ad generandum ſuum parentem vel etiam auum, & quemcunq; progenitorem ſuum, quantum eſt ex vt potentiæ actiuæ: quod uideri poteſt maximum inconueniens omnium, qui in hoc modo dicendi excogitari poſſunt. Neque negari poteſt quin ſequatur, nam omnia illa indiuidua comprehenduntur ſub obiecto adæquato talis potentiæ, vt ſupponitur: ergo quantum eſt ex vi potentiæ actiuæ, ac per ſe loquendo, poſſet quodlibet illorum producere. Negari tamen facile poteſt hoc eſſe inconueniens. De facto enim non poteſt hæc res numero, illa indiuidua efficere, à quibus ipſe proceſſit, & facta eſt, quia illa indiuidua anteceſſerunt in eſſe, & fuerunt producta ab alijs cauſis: tamen ſi conſi- B derarentur ſecundum ſe, & nulla conditio repugnans præſupponeretur, nihil obſtaret quominus illa indiuidua quæ nunc ſunt cauſæ aliorum, eſſent effectus illorum, & è conuerſo.

Alius modus explicandi obiectum adæquatum XVII. Secũdus modus.
huius potentiæ eſt, ſi dicamus ſingulas virtutes actiuas ſingulorũ agentiũ determinare ſibi certa quędã indiuidua ſuæ ſpeciei, quæ tm̃ efficere poſſunt, & è conuerſo totã illã ſeriem indiuiduorũ determinare ſibi ex natura ſua talẽ cauſam vniuocã à qua fieri poſſint, & non ab alia intra illã ſpeciem. Quæ indiuiduorum ſeries in infinitum quidem procedit, nihilominus tamen ſolum continet peculiarẽ ordinem aut gregem (vt ſic dicam) indiuiduorum dicentium ex ſe habitudinem ad talem cauſã: qui C ordines indiuiduorum in infinitum intra eandem ſpeciem multiplicari poſſunt, nam intra unam ſpeciem non ſolum poſſunt eſſe infinita indiuidua, ſed ẽt infinities infinita, & infinitæ indiuiduorum ſeries quæ omnes diſtincta indiuidua contineant, & in ſingulis in infinitum procedatur. Et iuxta hũc modum apertè ſequitur, non poſſe effectum ſingularem qui ab vna cauſa vniuoca fit, fieri ab alia, quia indiuidua contenta ſub obiecto unius potentiæ non continentur ſub obiecto alterius.

Non video autem rationem ſufficientem, quę XVIII. Qua difficultates eneruent hunc modũ reſoluẽdi quæſtionem.
reddi poſſit ex parte taliũ cauſarum, cur ita determinent obiecta ſua, vt unaquęque tendat ad propriam collectionem diſtinctorum indiuiduorum, ſed ſolũ affirmari poteſt ratione ſuę indiuiduationis ita eſſe unamquamque determinatã in agendo. D Sicut intellectus Petri, v. g. natura ſua eſt determinatus ad efficiẽdos tales actus intelligendi numero, quos nullus alius intellectus numero diſtinctus poteſt efficere: & idẽ eſt de ſingulis intellectibus: ad hunc enim modum philoſophatur illa ſententia prędicto modo expoſita. Tamen re vera non eſt eadem ratio de potentijs, quę actus immanentes eliciunt, & de ijs quę efficiunt in exteriorem materiam, nam in prioribus potentijs vnaquęque determinatur ad efficiendum tantum in ſe & ex ſe, nam hoc eſt de intrinſeca ratione actus immanentis: & quia in diuerſis ſubiectis diuerſi actus numero diſtincti recipiuntur, ideo vnaquęque harum potentiarum determinatur natura ſua ad actus diſtinctos ab actibus alterius. At vero potentia quę agit E in exteram materiam, non determinat ſibi certum ſubiectum in quod agat; & ideo agentia numero diſtincta poſſunt agere in idem paſſum numero, vel in diuerſis temporibus, vel in eodem, vel coniũctim ut cauſę partiales, vel diuiſim vt totales; & ideo non eſt in eis eadem ratio ob quam determinentur ad formas numero diſtinctas efficiendas, etiam reſpectu eiuſdem paſſi.

Quocirca ex parte cauſę nulla probabilis cauſa XIX.
occurrit huius determinationis: nam certè indiuiduatio ſola ipſius cauſę non eſt ſufficiens ratio vt determinetur ad hęc indiuidua efficienda potius quã alia: nec etiam ut cauſæ numero diſtinctæ de-

terminētur ad indiuidua numero diſtincto. Aliàs A eadem facilitate dicere quis poſſet indiuiduā cauſam ex vi ſuæ indiuiduationis determinari ad vnū tantum indiuiduum efficiendum, præſertim ex eodem ſubiecto, ſicut cauſa vniuoca vnius ſpeciei determinatur ad effectum vnius tantum ſpeciei faciēdum. Ex parte vero effectus reddi poteſt ratio ſuprà tacta, quia vnus effectus natura ſua poſtulat vnam determinatam cauſam, à qua fiat, quia cum effectus naturalem habeat dependentiam à cauſa, effectus ſingularis etiam haber naturalem dependentiam à cauſa ſingulari: & ideo etiam ipſa potentia non claudit ſub obiecto ſuo, niſi illos effectus, qui ab illa poſſunt naturaliter dependere.

XX. Veruntamen hoc etiam principium, quod de effectu ſumitur, nō video qua ſufficienti ratione probari poſſit: & aliunde occurrunt vehementes conie B ctur, ob quas non videatur admittendum. *Prima difficultatis ratio.* Primo, quia dependētia effectus à cauſa vniuoca eſt illi accidentalis, cum ſit tantum in fieri, & ſit ſeparabilis ab ipſa re: nulla eſt autem ratio, ob quam hæc res indiuidua determinet natura ſua tale accidēs: ſicut ergo idē ſubiectū eſt indifferens ad plures calores numero diſtinctos, & naturaliter recipit illū, quē pōt efficere agēs primo occurrens, ita idem effectus indifferens eſt ad dependentias ſibi accidētarias quā quā dum fit, naturaliter ac per ſe fiat per dependētiā, quæ eſſe pōt ab eo agēte, quod tunc applicatur.

XXI. *Secunda.* Secundò declaratur hoc amplius, quia ſi conſideretur entitas ipſius effectus, illa eſt abſoluta, id eſt, in ſe non includens reſpectum, etiā tranſcendentalē, ad aliquid agens vniuocum, quia cū non pēdeat C ab illo eſſentialiter & in ſuo eſſe, nō eſt vnde includat in ſe talem reſpectum: ergo talis effectus ex vi ſuę entitatis non poſtulat dependentiā ab hac numero cauſa vt magis connaturalē ſibi, quā ab alia.

XXII. *Tertia.* Tertiò idem effectus numero, qui fit à cauſa vniuoca, poteſt per ſe, & connaturaliter fieri à cauſa æquiuoca nō ſolum prima, ſed etiā ſecunda & creata, ſi eminenter cōtineat talem inferiorem ſpeciē, vt paulò antea diximus & probauimus: ergo comparatione facta inter illas duas cauſas vniuocā, & æquiuocam, ille effectus ſingularis nō magis determinat ſibi ex natura ſua emanationem ab vna, quā ab alia: nam æquè indifferēter poteſt à qualibet earum fieri, quæ primū fuerit ſufficienter applicata: D ergo comparatione facta inter cauſas vniuocas nō eſt, cur ille effectus determinet ſibi ex natura ſua dimanationem ab vna earum tātum, ſed poterit indifferenter à multis, vel à qualibet ſimili produci. Patet conſequentia, tum quia, ſi connaturale eſſet omni effectui determinare ſibi vnam tantum cauſam, deberet determinare ſimpliciter vnam, vel vniuocam, vel æquiuocam, ſaltem inter creatas. Tum etiam, quia ratio, quæ videtur mouiſſe alios auctores, vt dicerent, vnum effectum ſingularem habere naturalem dependentiā ab vna cauſa ſingulari, ſcilicet, vt per ſe & non per accidens videatur ab illo produci: hæc (inquam) ratio æque applicari poteſt ad cauſam vniuocam & æquiuocam, quia etiam dici poterit per accidens ab altera earum produci, cū E æquè bene poſſet ab alia fieri, ſi applicata fuiſſet: quod, ſi hoc non impedit cauſalitatem per ſe eius cauſæ, quæ de facto applicatur, ſiue vniuoca illa fuerit, ſiue æquiuoca, non impedit etiam in cauſis vniuocis, ſiue hęc numero applicetur, ſiue alia. Quod ſi quis dicat, eſſe diſparem rationem in cauſa æquiuoca, quoniā illa eminenter cōtinet totam ſpeciem, & cōſequenter omnia indiuidua eius. Reſpondetur id non referre ad præſentem rationem, in qua conſideramus determinationem, aut indifferentiam ex parte effectus, non ex parte cauſæ. Si autem effectus natura ſua eſſet determinatus ad depēdendum ab vna tantum cauſa ſingulari, non poſſet A virtute contineri in pluribus cauſis: quod ſi ex parte effectue non eſt hæc determinatio, ergo nec ex parte eius repugnat contineri in multis cauſis, & poſſe à ſingulis dependere, ergo nō eſt cur hoc magis verū ſit reſpectu cauſæ uniuocæ, & æquiuocę, quam reſpectu cauſarum vniuocarum. Maximè, ſi tā prima comparatio, quam ſecunda fiat ad cauſas creatas: nā licet cauſa vniuoca non contineat totā ſpeciem ſicut æquiuoca, poteſt tñ virtute continere quælibet indiuidua ſibi ſimilia, & à ſe diſtincta.

Quarto poſſumus ſimilem rationem ſumere ex eo, quod vnus numero effectus poteſt diuiſim depēdere à duabus cauſis totalibus æquiuocis, etiā creatis, uel ſpecie, vel numero diſtinctis: nam quælibet earum continet eminenter totam ſpeciem inferioris effectus: vnde quantū eſt ex ſe, potens eſt ad efficiendum quodlibet indiuiduum illius ſpeciei, & B conſequenter omne indiuiduum, quod poteſt fieri ab vna illarum cauſarum, poteſt fieri ab alia: ergo idem poteſt eſſe in cauſis vniuocis. Patet conſequētia ex ſuprà dictis, quia illud eſt ſufficiens indiciū, ex parte effectus non repugnare quin naturaliter pendere poſſit ab hac vel illa cauſa: nec poteſt aſſignari ratio, cur ex parte eius magis repugnet in ordine ad cauſas vniuocas, quā ad æquiuocas. Quod ſi ex parte effectus non eſt repugnantia, re vera ex parte cauſarum nulla poteſt aſſignari. XXIII.

Atque hoc modo habet uim alia ratio, quæ hic fieri poteſt, quod idem effectus numero ſit ab una cauſa, & conſeruatur ab alia: hoc enim non habet locum in cauſa vniuoca, nam effectus eius non pen C det ab illa in conſeruari per ſe loquendo: nā cum dicitur ignis conſeruare in ligno calorem, quē produxit, non intelligitur de conſeruatione directe, & per ſe, ſed per accidens, defendendo à contrarijs, & ideo mirum non eſt, quod talis conſeruatio, vel potius defenſio poſſit à quolibet agente ſimilis uirtutis fieri. In cauſis uerò ęquiuocis uidetur certum, effectum ab una productum poſſe conſeruari ab alia, ut lumen huius aeris factū ab hac lucerna, conſeruatur ab alia ſufficienter applicata, etiamſi hæc ſtatim extinguatur. Neque enim ueriſimile eſt fieri ſubitam, & inſenſibilem mutationem luminis. Ergo eadem ratione potuiſſet una lucerna efficere à principio idem lumen, quod alia fecit, ſi applicata fuiſſet: tum quia huiuſmodi conſeruatio eſt, uera efficientia, & ex ſe & natura ſua poſſet eſſe D productio: tum etiam, quia niſi hoc lumen contineretur ſub obiecto alterius lucernæ, non poſſet ab illa naturaliter conſeruari: ſi uero continetur, poteſt etiam fieri. XXIV.

Ex cauſis uero uniuocis poteſt aliquale argumētum ex eo ſumi, quod una poteſt intendere eādem numero qualitatem, quam alia inchoauit: ergo etiā poteſt illam inchoare, ſeu efficere: mirum eſt enim dicere, unam & eandem qualitatem ſecundum diuerſos gradus determinare ſibi diuerſa agentia naturalia alioqui inter ſe omnino ſimilia. Tandē non uidetur uериſimile non poſſe unum angelum efficere in eodem corpore eundem numero localem motum, vel idem ubi intrinſecum, quod alijs efficeret, E ſi eodem tempore illud mouiſſet. Et ideo in hoc exēplo etiam auctores contrariæ ſententiæ admittunt eūdem numero effectum poſſe fieri à diuerſis cauſis totalibus diſiunctim, ſed negant inde ſumi ſufficiēs argumentū ad alios effectus, quia per motum localem non fit in mobili noua entitas abſoluta. Sed hæc reſponſio non ſatisfacit, tum quia licet per motum localē nō fiat noua res abſoluta diſtincta à mobili, fit tamē modus realis abſolutus, & ex natura rei diſtinctus à mobili: ex quo nō leue argumentum ſumitur ad effectum, qui ſit forma diſtincta. Tum maximè, quia ēt reſpectu localis motus & vbi, intercedit vera cauſalitas efficiens, & dependentia XXV.

dētia per ſe huius effectus ab hac cauſa: ergo ſi hoc A
nō obſtat, quominus talis effectus poſſit fieri ab alia
cauſa numero diſtincta, non etiam obſtabit in effe-
ctibus, qui ſuos res, vel formæ diſtinctæ. Verum eſt,
hoc exemplum etiam procedere de cauſis æquiuo-
cis, quia in motione locali ſemper motor eſt cauſa
æquiuoca: tamen iam oſtendimus ex cauſis æquiuo
cis ſumi argumentum ſufficiens ad vniuocas.

Totius quæſtionis reſolutio affirmatiua.

XXV. PEnſatis ergo vtriuſque partis rationibus, quam
uis neutræ omnino cogant aut demoſtrent, ta-
men hæ poſteriores maiorem veriſimilitudinē præ-
ſe ferunt. Quapropter in genere loquendo dicendū
cenſeo, non repugnare eundem numero effectum
dependere à pluribus cauſis proximis, & totalibus B
disiunctim, ſeu econuerſo (& in idem redit) plures
cauſas poſſe habere virtutem, vt ſingulæ poſſint per
ſe efficere eundem numero effectum: quod eſt cer-
tius, ſi vtraque vel altera ſit cauſa æquiuoca: tamen
etiam eſt probabilius in cauſis vniuocis. Oportet ta
men nonnulla obſeruare. Primum, ſupponendum
eſſe effectum, vel eſſe æqualem, vel inferiorem cau-
ſa: quod ideo aduerto, quia ſi vera eſſet ſententia,
quæ affirmat indiuidua eiuſdē ſpeciei poſſe eſſe in-
æqualia in perfectione, non oporteret, vt quælibet
cauſa indiuidua in aliquo ſpecie, poſſet efficere om
nia alia indiuidua eiuſdem ſpeciei propria virtute,
ſed ſolū ea, quæ ſibi eſſent proportionata, vel æqua-
lia. Deinde oportet loqui de effectibus omnino ſi- C
milibus indiuiduo, vt ſunt duo calores eiuſdem
ſubiecti: nam ſi effectus, quamuis ſint eiuſdem ſpe-
ciei, non ſint omnino ſimiles, ſed (vt ita dicam) ali-
quo modo heterogenei indiuidualiter fieri poteſt,
vt ob peculiarem conditionem, quam ſingula indi-
uidua habent, vnicam tantum cauſam naturalem
vnius ordinis ſibi determinent, quod non ſolum in
cauſis vniuocis, ſed etiam in æquiuocis accidere po
teſt. Vt, v.g. ſpecies viſibiles Petri, & Pauli eiuſdem
ſpeciei ſunt (ſuppono enim vtruque eſſe album) &
nihilominus nec Petrus poteſt efficere ſpeciē Pau-
li, nec Paulus Petri, quia illę ſpecies licet ſint ſimiles
in natura ſpecifica, tamen ex indiuiduatione ſua ha
bēt proprias habitudines ad diſtincta obiecta, & in
eo voco illas ſpecies diſſimiles, & quaſi heteroge- D
neas indiuidualiter, & obiecta illa, licet ſint ſuo mo
do cauſæ æquiuocæ taliū ſpecierū, tñ nō habent vir
tutem eminentem ad totam ſpeciem, ſed vnūquod
que ad illas ſpecies tantū, quæ ipſum repræſentant.
Simile quid conſpicere licet in actibus immanenti
bus, vt ſuprà dicebamus: & idem eſt de habitibus.
Itaque vbi peculiaris ratio, ſeu determinatio inter-
uenit, accidere pōt, vt cauſa ſit determinata ad ali-
qua indiuidua vnius ſpeciei, & non poſſit ad alia: &
inde etiam prouenire poteſt vt effectus, qui ab vna
cauſa ſit, non poſſit fieri ab alia numero diſtincta:
abſolutè tamen illud non repugnat naturis rerum.
Vltimò eſt obſeruandum hactenus nos ſolum ex
XXVI. plicuiſſe, quod poſſit fieri ex vi cauſarum particula-
rium, non vero quid fiat: id enim multo magis in- E
certum nobis eſt, ita vt non poſſit aliqua ratione de
finiri. Nam licet duæ cauſę particulares habeant vir
tutem ad eūdem numero effectum efficiendum, ta-
mē actualis determinatio huiuſmodi cauſæ, vt hoc
indiuiduum faciat potius quā aliud, à prima cauſa
pendet vt à primaria origine talis determinationis:
& ideo, quamis hæc cauſa nunc applicata, hunc ſin-
gularem effectū efficiat, ad quem à prima cauſa de-
terminatur, an vero, ſi alia ſimilis vice illius eodem
tempore, & loco, & circa idem ſubiectum applicata
fuiſſet, eundem numero effectum feciſſet, non nobis
conſtat. Non quia non ſit in illa potentia, quod ha-
ctenus egimus, ſed quia illa potentia etiam eſt indif-
ferens ad plura indiuidua, & neſcimus, an in eo caſu
determinaretur à prima cauſa ad idem indiuiduum,
numuro faciendū: ſolum ergo affirmamus poſſe ita
determinari: actualem vero determinationē ex con
curſu, & voluntate primæ cauſæ dependere.

Satisfit argumentis ſecundæ ſententiæ, ex præcedenti ſectione relictis.

EX his etiam reſpondendum eſt ad eam interro- XXVII.
gationem, quę fiebat fundamentis ſecundæ opi
nionis principalis in principio præcedenti ſectio-
nis adductis, nimirum, quid agerent duæ cauſæ to-
tales in virtute, ſeu in actu primo, ſi eidem paſſo ſi-
mul, & æquè applicarentur, & iuxta naturā ſuam
agere relinquerentur. Diſtinguendum eſt enim, nā
vel illæ duæ cauſæ applicarentur ſimul, & in eodem
inſtanti vel vna prius tempore quam alia. Rurſus,
vel paſſum eſt capax plurium effectuum numero di
ſtinctorum, vel vnius tantum. Deinde, ſi effectus
ſit vnus, poteſt eſſe indiuiſibilis, vt eſt forma ſubſtā-
tialis, vel habens latitudinem dimenſionum; item
poteſt dependere à cauſa tantum in fieri, vel etiam
in conſeruari. Primò ergo, ſi cauſæ ſimul applicen-
tur, & paſſum ſit capax plurium effectuum, efficiēt
illos, & vnaquæque ſuum, & ſic ceſſat omnis con-
trouerſia: hoc enim modo duo obiecta alba, æquè
applicata, duas ſpecies intentionales efficent. Nam
in hoc exemplo illæ duæ cauſæ nec ſunt, nec eſſe
poſsūt cauſæ totales eiuſdem numero effectus, quia
neutrum obiectum poteſt facere ſpeciem alterius.
Vnde non exiſtimo poſſe inueniri exemplum, in
quo vtraq; cauſa poſſit eſſe totalis reſpectu vtriuſq;
effectus, & tamen quod paſſum poſſit ſimul vtrum-
que recipere, quia duæ formæ vel accidentia ſolo
numero diſtincta, & omnino ſimilia non poſſunt
ſimul eſſe in eodem ſubiecto. Si tamen id admit-
tatur iuxta opinionem ponentem plura lumina in
eodem aere, etiam dici poſſet tunc illas cauſas ope-
raturas vt cauſas totales, non tamen ambas eun-
dem effectum, ſed vnamquamq; ſuum. Quanquam
& hoc etiam incertum eſſet, pendet enim ex deter-
minatione primæ cauſæ, quæ poſſet dare concur-
ſum, vel ad diuerſos numero effectus, vel tantum ad
vnum, & eundem: tamen, cum illæ cauſæ ex illa hy-
potheſi ſint, tunc aptæ ad operandum vt cauſæ tota
les, veriſimile eſt recepturas naturalem concurſum
ad ſic operandum, & conſequenter effecturas diuer
ſos numero effectus.
Supponendo autem ſubiectum nō eſſe capax, niſi XXVIII.
vnius formæ, tunc cauſæ illæ ſimul applicatæ eun-
dem effectum ſimul efficerent, non tamen vt cau-
ſæ totales, ſed vt partiales: non quia ille effectus idē
numero, nō poſſet fieri à ſingulis illarum cauſarum,
nec ab altera earum ſola, ſed ab vtraque ſimul par-
tialiter: incredibile eſt enim aliquem effectum na-
turalem determinare ſibi natura ſua hunc modum
dependentiæ à multis cauſis ſimul, quibus per acci
dens eſt ſic coniungi ad operandum. Ratio ergo ſo-
lum eſt, quia ille modus agendi eſt tunc magis con-
ſentaneus naturis rerum, vt ſuprà declaratum eſt.
Quod ſi effectus ſit indiuiſibilis, nō poterit eſſe per-
fectior propter coniunctionem duarum cauſarum:
ſi autem ſit capax maioris vel minoris intenſionis,
interdum erit intenſior, quando ſcilicet neutra illa
rum cauſarū per ſe ſola potuiſſet operari ſecūdum
totā aptitudinem intenſionis vel actiuitatis ſuæ, vel
propter diſtantiam, vel ob reſiſtentiam paſſi, vel ob
peculiarem proprietatem ſuæ naturæ: quomodo ex
[illegible]ur duas lucernas inter ſe æquales ſimus effice
[illegible]ſius lumen in aere, quam ſingulæ per ſe poſ
[illegible]re.
A[illegible] vna talium cauſarum prius tempore XXIX.
applicetur, quam alia, ea ſtatim efficiet totum effe-

 ctum,

ctum,quem eo tempore vel inſtante efficere põt: & tũc magis incertum eſt quid efficiat altera cauſa ſuperueniens.Et quidem,ſi effectus non pendeat in cõſeruari,ſed in fieri tantũ, & ſit indiuiſibilis, vel iam totus productus,clarũ eſt poſteriorẽ cauſã nihil poſſe efficere,quia iam inuenit factum,& quia iam altera cauſa nihil facit,ſed fecit.Quod ſi effectus pẽdeat in conſeruari, dicũt aliqui periturum effectum, qui à priori cauſa factus fuerat, nouũ ab duabus ſimul fore producendum,& in futurum conſeruandum. Sed id incredibile eſt, quia nulla eſt ibi cauſa, cur corrũpatur prior effectus,neq; etiam eſt naturę conſentaneum, vt Deus ſuſpendat concurſum,quo conſeruat illum,nulla ſuperueniẽte,cauſa corrũpente.

XXX. Alij probabilius dicunt ab eo inſtante,in quo poſterior cauſa eſt applicata, incipere illum effectum conſeruari à duabus cauſis ſimul,qui prius,ab vna tantum conſeruabatur, quia non debet eſſe otioſa, cum ad hoc poſſit operari,Sed hoc etiam difficultatem habet, quia vel ille effectus incipit cõſeruari a poſteriori cauſa per nouã actionem, quæ ab illa ſola manet, perſeuerante etiam priori cauſa in ſua actione:& ſic ſequitur cõſeruari illum effectum ab illis duabus cauſis ſimul vt cauſis totalibus, quod nõ admittimus.Vel prior cauſa deſiſtit à ſua ꝓpria actione, & incipiunt ambæ cauſæ habere nouam actionem communem,qua conſeruãt eundem effectum:& hoc etiam eſt difficile, quia nihil eſt, quod cogat priorem cauſam,vt remittat ſuum influxum, vel vt deſiſtat à priori actione.Neque id poteſt reduci ad determinationem primæ cauſæ variantis concurſum ſuum, & determinationem actionis cauſæ ſecundæ,quia non eſt debitum ſuperuenienti cauſę quod mutetur actio vel concurſus,vt ipſa poſſit aliquid agere.Quare probabile eſt in eo caſu poſteriorem cauſam nihil effecturam, quia inuenit factum quidquid poſſet facere.

XXXI. At vero,ſi effectus ille eſſet intenſibilis,& non eſſet productus ſecundum totam latitudinem talium cauſarũ: tunc poſterior cauſa efficeret intẽſionem eius. Duobus autẽ modis id intelligi poſſet, primò, vt prima cauſa præciſè perſeueraret in priori actione,poſterior vero adderet tot gradus qualitas: & tunc vtraq; eſſet cauſa totalis alicuius partis(vt ita dicã) ſeu aliquorum graduum illius effectus: eſſet autẽ vtraq; cauſa partialis reſpectu totius effectus, partialitate,vt aiunt,non tantum ex parte cauſę,ſed etiam ex parte effectus.In quo dicendi modo ſolum eſt difficile,cum agentia illa ſint ſimilia,& æqualia, vt ſupponimus,cur illa maior intenſio fiat à ſolo poſteriori agente, cum illa actio maioris intenſionis, perfectior aliquo modo videatur. Neq; enim dici poteſt priorem cauſam,& conſeruare totã actionẽ, quam prius efficiebat,& iuuare ſuperueniẽtem cauſam ad intenſionem talis effectus:quia per priorem actionem agebat quantum poterat:ergo non poteſt aliquid vltra agere,niſi aliquid de priori actione remittat.Et ideo probabile eſt in eo caſu ceſſare priorem cauſam ab actionem, quã totaliter exercebat, & coniungi poſteriori,vt ambæ ſimul,& cõſeruent effectum,& intenſiorem eum reddant.Atq; hactenus de cauſis efficientibus.

Breuis reſolutio de concurſu plurium cauſarum finalium.

XXXII. VLtimò facile ex dictis conſtat,quid dicendum ſit de finalibus cauſis:in eis.n. multo facilior eſt reſolutio.Nam ſi ſit ſermo de fine intrinſeco,ille nõ poteſt eſſe,niſi vnus reſpectu vnius actionis,quia & vna actio non poteſt habere, niſi vnum terminũ totalem:& natura intrinſecè,& ex ſe ſemper tendit ad vnum. At vero, ſi ſit ſermo de fine extrinſeco, quem liberum operãs ſuo arbitrio intendit, aut ille

A eſt proximus tantũ ſeu particularis,aut eſt finis ſimpliciter vltimus, & vniuerſalis. Quando eſt prioris modi,nihil repugnat dari plures cauſas finales & totales eiuſdem actionis, vt experientia conſtat:nam poteſt quis facere eleemonſynam,tum vt ſatisfaciat pro peccatis,tum etiam vt Deum honoret,& vt proximo ſubueniat,ita hæc omnia intendendo, vt propter ſingula habeat abſolutam voluntatem faciendi illud opus. Et ratio eſt,quia quando finis eſt ita extrinſecus reſpectu actionis vel effectus,nõ addit illi intrinſecam entitatem aut modum realem,ſed ſolũ ſubordinationem ad extrinſecam intentionem, ſeu volũtatem agentis,& ideo nullum eſt inconueniẽs, quod hoc modo procedat eadem actio à multis finibus totalibus. Verum eſt,quod,ſi illi fines comparentur non ad actionem externam,ſed ad internum
B actum voluntatis creatę,ſic non poterunt duo fines eiuſdem rationis,id eſt,æquè proximi,eſſe cauſæ totales eiuſdem omnino actus,quia reſpectu actus interioris habent rationem obiecti,ſi ſint fines proximi:non poteſt autem vnus, & idem actus internus tendere in plura obiecta totalia.Et ratio eſt,quia reſpectu interiorum actuum tales fines non ſunt extrinſeci, ſed intrinſeci, cum ſint eorum propria, ac formalia obiecta: nos autẽ locuti ſumus de finibus extrinſecis:de qua re videri poſſunt,quę ſcripſimus in 1.tom.3.par.diſp.5.ſect.3.At verò,ſi fines ſint vltimi ſimpliciter reſpectu operantis, non poſſunt eſſe plures totales reſpectu eiuſdem, etiam ex intentione ipſius operantis, quia de ratione finis ſic vltimi
C eſt,vt omnia referantur in ipſum,& ideo repugnat multiplicari,de qua re multa diſputantur à Theologis in 1.2.q.1.artic.5.

SECTIO VI.

Vtrum eadem poſſit eſſe cauſa plurium effectuum, præſertim contrariorum.

I. Ordo cõſecutionis inter hãc, & præcedentẽ diſputationem.

COmparauimus plures cauſas ad vnum effectũ, nunc econuerſo comparamus vnam cauſam ad plures effectus. Et quia in effectibus contrarijs peculiaris eſt difficultas,de illis potiſſimum dicemus:& maximè, quia Ariſtoteles tractando de cauſis peculiarem de hac re mentionem fecit,dicẽs
D poſſe idem eſſe cauſam contrariorum.Poteſt autem quęſtio tractari de pluribus effectibus,vel ſimul,vel ſucceſſiuè.Et quia in cauſa materiali, formali,& finali res eſt facilis,de eis prius dicemus,poſtea de efficiente.Quanquam quod ad cõtrarios effectus pertinet,de omnibus poſſumus ſine diſputatione ſumere, non poſſe vnam cauſam ſimul cauſare effectus contrarios;quia includunt repugnantiam,ſi ſumantur reſpectu eiuſdem,vt ſumi debent:nam,ſi ſumantur reſpectu diuerſorum,iam non ſumuntur vt contraria.Quamuis enim Sol eodem tempore exſiccet lutum,& liquefaciat ceram,non faciet propriè effectus contrarios.

Expeditur quæſtio informali cauſa.

E

II. HIs autem ſuppoſitis:de cauſa formali dicendũ eſt,non poſſe vnam cauſam,niſi vnum effectũ cauſare:vnde à fortiori ſit nunquam poſſe conferre effectus cõtrarios. Probatur,quia inprimis hæc cauſa non cauſat, niſi præbendo ſeipſam effectui, ipſa autem tantum eſt vna entitas:ergo ex hac parte ſemper id, quod cauſat, & quod præbet effectui, eſt vnum,& idem. Rurſus cauſa formalis cauſat effectum dando illi complementum in ſuo eſſe: ergo etiam ex hac parte vna formalis cauſa ſemper cauſat vnum tantum effectum. Poteſtque inductione confirmari, tam in qualibet cauſa indiuidua, & vna numero,quã in ea,q̃ eſt vna genere vel ſpeciei: nam

nam illa ſemper conſtituit eundem numero effe-A ctum,hæc eundem ſpecie vel genere.

III. Sed inſtari poteſt de anima rationali, in alijs.n., quæ à ſubiecto pēdent,& ideo de ſubiecto in ſubiectum non mutantur,nulla eſt difficultas, anima vero rationalis eadē numero vnitur paulatim diuerſæ materiæ:ergo iā habet varios effectus,vel quatenus conſeruat varias materias,vel quatenus cū eis componit diuerſa compoſita. Alia inſtantia eſſe poteſt, quod vna forma ſecundū ſpeciem dat effectui vnitatem ſpecificam & genericam,cum illa nō participet genus illud,vt patet in eadē anima rationali,quę dat homini eſſe animal,cū ipſa ſenſitiua non ſit. Tertiò inſtari poteſt,nā Ariſtot. de cauſa efficiēte dixit,poſſe idem eſſe cauſam cōtrariorum, quia ſicut præſentia eſt cauſa conſeruationis, ita abſentia eiuſdem cauſæ eſt cauſa corruptionis: ergo pari ratione dicendum eſt,lumen eſſe cauſam formalem contrariorum ſeu oppoſitorum,quia ſicut præſentia luminis formaliter cauſat luminoſum,ita abſentia cauſat tenebroſum.

IV. *Qualiter homo variatis materiæ partibus per nutritionem.* Ad primum reſpondendum eſt ex dictis de principio indiuiduationis,hominem,phyſicè loquēdo, ſemper eſſe eūdem: nec poſſe fieri conſentaneè ad naturas rerum, vt eadem anima informet etiā ſucceſſiuè materias totaliter diuerſas. Quod ſi illas ſupernaturaliter informaret,adhuc effectus eſſet idē, quamuis non omnino,magis tamē eſſet idem, quā diuerſus numero. Nos autem phyſicè loquimur: neque agimus de materia ipſa,quæ impropriè dicitur effectus formæ,ſed de ipſo cōpoſito , quatenus per formam conſtituitur : de qua re plura dici ſolent à Theologis de reſurrectione tractantibus. De ſecundo argumento multa etiam dicūt Philoſophi in libris de anima. Breuiter tamen dico, phyſicum effectum vnius formæ realis eſſe vnū realiter & eſſentialiter. Quod ſi in effectu metaphyſicè diſtinguantur gradus ſpecifici vel generici,iidem poterunt in forma proportionaliter diſtingui,ita vt nūquā forma conſtituat effectum vnum genere cum effectibus aliarum formarum , niſi etiam ipſa habeat proportionalem vnitatem genericam cū illis formis. Quod in anima etiam rationali verum eſt: non .n. conſtituit animal, niſi in quantum eſt principium ſentiendi, in quo genere conuenit cum animabus brutorum,& ſub ea ratione vere eſt anima ſentiēs. Non eſt enim de ratione animæ ſenſitiuæ , quod ſit materialis: vel ſi in hoc ſenſu ſumatur illa vox, non eſt illa forma adæquatè conſtituens animal vt ſic. Ad tertium reſpondetur, priuationem formæ non eſſe formam ipſam, ſed potius illi oppoſitam: & ideo illam nullam eſſe inſtantiam. De exemplo autem illo cauſę efficientis infrà dicetur.

Reſolutio quæſtionis in cauſa materiali.

V. De cauſa materiali dicendum eſt, vnam & eandem poſſe aliquo modo cauſam plurium & contrariorum effectuum non ſimul,ſed ſucceſſiuè. Probatur,nam eadem materia prima eſt cauſa plurium formarum,quæ ſucceſſu temporis in ea ſuccedunt,& compoſitorum,quæ ex eis reſultāt. In quo partim materia conuenit cū forma,partim differt: conuenit quidem , quia etiam cauſat dando ſeipſā compoſito: vnde ex hac parte ſemper confert idem eſſe effectui, ſcilicet ſuū proprium eſſe potentiale , quod idem ſemper eſt , ſub quibuſcunque formis exiſtat:& ideo effectus non eſt diuerſus in ipſa materia,ſed in forma. Differt autem materia à forma, quia ſolum inchoat , & quaſi præbet fundamentū effectus conſummandi per formam, propter quod etiamſi materia prima in varijs effectibus ſit eiuſdē ſpeciei,nihilominus effectus ſimpliciter ſunt differentes ratione formarum:& ipſæ etiam formæ,vel ſecundum ſuum eſſe,ſi materiales ſint,vel ſaltē ſe-A cundum informationem,ſunt propriè effectus materię. Ac deinde materia,quia eſt commune ſubiectum,varijs formis ſucceſſiuè ſubſtare poteſt,cum tamen forma non poſſit mutare materiam, aut plures,vt ſic ſucceſſiuè informare. Et ideo eadem materia numero poteſt ſimpliciter eſſe cauſa plurium effectuum , ſucceſſiuè quidem , non autem ſimul, quia non poteſt ſimul plures formas , ſaltem totales & adæquatas,recipere. Loquimur autem de materia & forma ſubſtantialibus , nam ſi extendatur ſermo ad cauſam materialem accidentium, poteſt quidem eadē res ſimul eſſe cauſa materialis pluriū effectuum,quia,vt ſuprà dictū eſt, eadem materia ſuſtentat quantitatem,& formā ſubſtantialē,& idē ſubiectū poteſt ſimul plura accidentia ſuſtētare, vt B per ſe notum eſt. De quibus autem accidentibus id ſit intelligendum,ſcilicet,an ſpecie,vel genere, vel numero diſtinctis,dictum eſt ſuprà diſputatione 5.

VI. Atque hinc facile conſtat,quomodo eadem materia poſſit ſucceſſiuè eſſe cauſa contrariorum effectuum: non enim ſumimus contraria in omni proprietate, ſed prout termini oppoſiti in motu vel generatione,dicuntur contrarij. Sic ergo materia ſucceſſiuè eſt cauſa tum formæ,tum etiam priuationis illi oppoſitæ,eo modo , quo priuatio poteſt habere cauſam: eadem namq; materia eſt cauſa generationis & corruptionis rei. Vnde etiam eſt cauſa formarum ſibi ſuccedentium in eadem materia, quæ quatenus formaliter repugnant inter ſe , aliquo modo contrariæ dici poſſunt. Idem autem ſubiectum accidentium cum maiori proprietate dicetur cauſa C materalis contrariorum effectuū,quia propria contraria circa idem verſantur. Imò huiuſmodi materialis cauſa quodammodo poteſt ſimul eſſe cauſa contrariorum effectuum,ſaltem in gradibus remiſſis: quanquam illa vt ſic verè contraria non ſint.

Reſponſio ad quæſtionem,quoad cauſam finnalem.

VII. De fine dicendum eſt, eundem finē verè ac propriè poſſe eſſe cauſā in ſuo genere, & pluriū , & contrariorum effectuum: plurium quidem,& ſimul,& ſucceſſiuè: contrariorū vero ſucceſſiuè tantum . Hæc omnia facile conſtat ex dictis ſuprà de D cauſa finali , vbi oſtendimus plures eſſe actus, ſeu actiones agentis,quæ ex eodē fine cauſari poſſunt, nimirum electio mediorum , executio , & ipſa etiā intētio & amor finis. Quas actiones,vel omnes, vel earum aliquas,nō repugnat fieri ſimul propter eundem finem,cum inter ſe aliquo modo ſubordinatę ſint. Verum eſt,quod comparatę ad finem quodam modo habent rationē vnus adæquati effectus. Vnde nō ſolum in voluntarijs, ſed etiam in naturalib. contingit plures actiones fieri propter eundem finem: cum finis generationis ſit forma ſubſtantialis,propter illam fit non ſolum generatio ipſa , ſed etiam alteratio præcedens. Hoc tamen verum ſemper eſt de fine aliquo modo extrinſeco,vel qui non fit per ipſammet actionem: nam finis ita intrinſe-E cus ſolum per vnam actionem naturaliter fit.

VIII. Ac proportionali modo facile patet , quomodo idem finis, nimirū extrinſecus, cauſa poſſit eſſe contrariarum actionum, non quidem ſimul, id enim repugnat, niſi fiant in diuerſis ſubiectis , qua ratione contrariæ non ſunt. Sed in hoc eſt conſiderandum, aliud eſſe loqui de internis actibus,qui in ipſa uolūtate cauſantur à fine,aliud de externis actionibus, quæ ſunt media ad conſequendum finem : nam in prioribus nō poteſt idem finis,ſi propriè ac formaliter idem ſit,eſſe cauſa contrariorum effectuū,qui verè contrarij ſint: huiuſmodi enim effectus cōtrarij ſunt amor vel odiū,gaudium & triſtitia,& ſimiles: non poteſt autem idem finis mouere ad amorē

& odium ſui,neque ſimul, neque eodem tempore, & conſequenter neq; ad alios actus contrarios,qui ad hos conſequuntur. Dixi autem, *ſi proprie ac formaliter idem ſit finis*, quia ſi materialiter tantum ſumatur,eadem res,quæ ſub vna ratione boni mouet ad amorem ſui,ſub aliqua ratione mali poterit mouere ad odiũ. Dixi,etiã *qui vere contrarij ſint*, nam idem finis, qui mouet ad gaudium de ſui conſecutione,mouet ad triſtitiam de ſui amiſſione,& ſic de alijs:tñ illud gaudium & triſtitia,non ſunt propriè contraria,ſicut triſtitia de peccato, & gaudium de bono opere non ſunt formaliter cõtraria: quin potius vnus effectus ex alio conſequitur, ſi ſupponatur obiectum. At vero circa ipſas actiones externas idem finis formaliter & ſecundum eandem rõnem boni poteſt mouere ad actiones contrarias diuerſis temporibus, vt ex affectu ſanitatis nunc excitamur ad motum,nunc ad quietem,ſemper tamen illa cõtraria cadunt ſub cauſalitatem finis, vt aliquo modo ſunt vnum , id eſt, quatenus conueniunt in ratione boni vtilis ad finem conſequendum.

Tractatur quæſtio in efficiente cauſa.

IX. DE cauſa efficiente non poteſt eadem generalis eſſe reſpõſio,ſed diſtinctione opus eſt. Primum inter cauſam liberam, & naturalem , deinde inter cauſam per ſe & per accidens, vniuerſalẽ & particularem:aliterq; iudicandum eſt de pluralitate effectuum,aliter de contrarietate.

X. Primò ergo dicendum eſt oẽm cauſam efficientem,ſi per propriam cauſalitatẽ efficiat , poſſe ſucceſſiuè efficere plures effectus,non tamen eodẽ modo, nam cauſa particularis & vniuoca tantum poteſt efficere plures effectus numero diſtinctos:cauſa aũt æquiuoca etiam ſpecie diuerſos. Tota aſſertio inductione poteſt facile oſtendi. Dixi autem, ſi per propriam cauſalitatem efficiat, quia,quãdo eſt efficientia per ſolam naturalem reſultantiam,interdum eſt cauſa determinata ad vnum tantum numero effectum, vt hæc anima rationalis ad hũc numero intellectum,vel voluntatem:nec.n, poſſunt aliæ potentiæ numero diſtinctæ ab hac anima naturaliter dimanare. Dici vero poſſet,id prouenire ex eo , quod hæ potentiæ nunquam poſſunt ab anima naturaliter ſeparari: ſi tamen de facto ſepararẽtur diuina virtute, & nõ poneretur aliud impedimentũ , ſtatim fuerent aliæ potentiæ ab eadẽ anima: atque ita illa virtus actiua nõ eſt ex ſe omnino definita ad vnũ numero effectum. Quod eſt probabile, quãuis poſſet in controuerſiã reuocari,qđ ad præſens non refert: ſatis eſt enim,quod principium proprie efficiens non limitatur de ſe ad vnum numero effectũ. Et ratio eſt,quia inprimis non eſt principiũ intrinſecũ,nec confert ſuum propriũ eſſe reale, ſed aliud ſibi ſimile,quod ſua virtute efficit: poſtquam autẽ vni effectui contulit tale eſſe , tam integra manet eius virtus ſicut antea,per ſe,vt loquimur : ergo ſi applicetur materia capax alterius formæ numero diſtinctę,æquè poterit aliũ effectũ efficere. Quod ſi ſit cauſa,quæ non indiget materia ad agendũ,multo magis id poterit ſola ſua poteſtate & voluntate.

XI. Atq; hæc ratio communis eſt omnibus cauſis tã vniuocis,quam æquiuocis. Veruntamen cauſæ uniuocæ,quatenus tales ſunt,determinantur ad vnum effectum in ſpecie, quia ratio cauſæ vniuocæ in eo conſiſtit,vt efficiat effectum ſibi ſimilem in eadem ſpecie: nam,ſi in altera etiam ſpecie poſſet efficere, iam eſſet cauſa æquiuoca. At vero cauſa æquiuoca, cum ſit ſuperioris rationis,quam effectus,ex ſe poteſt eſſe vniuerſalis in causãdo plures effectuũ ſpecies,& quo fuerit eminentior & ſuperior in virtute eo poterit ad plures extendi . Dico autem cauſam æquiuocam poſſe hanc vniuerſalitatem,& non ne- A ceſſariò illã habere , quia non video cur repugnet dari etiam cauſam æquiuocam determinatam ad vnum effectum in ſpecie, ita vt propter aliquã eminentiam ſuam,vt,v.g. quia natura ſua ingenerabilis & incorruptibilis eſt, vel ob aliam cauſam ſimilem,non poſſit producere effectum vniuocum,& ſibi omnino ſimilem in ſpecie vltima : poſſit tamen efficere aliquem effectum inferioris ordinis, vnius tamen ſpeciei tantum,eo quod in illo ordine ſit uirtus nimis limitata,& ex infimis . Nullam enim repugnantiam inuenio, quod aliqua æquiuoca cauſa huiuſmodi ſit : an vero de facto detur , vel omnes ſe extendant ad effectus ſpecie diſtinctos , incertum mihi eſt.

XII. Neq; in hac aſſertione occurrit difficultas alicũ B ius momenti,niſi ea , quæ in ſuperioribus tacta eſt de determinatione cauſæ naturalis ad unum effectum,ſi ipſa eſt indifferens ad plures. Nam cũ in naturalibus cauſis maximè uerum habear illud Philoſophicum principiũ: *Idem manens idem , ſemper facit idem,* quod ſumptum eſt ex Ariſtot. ſecundo de Generatione,capit.10.non apparet , quomodo idẽ agens naturale manẽs idem, poſſit determinari ad varios effectus,etiam diuerſis temporibus,vel certe ad vnum ex multis in eodem tempore . Sed ad hoc iam reſponſum eſt in ſuperioribus,huiuſmodi agens determinari ex concurſu aliarum cauſarum, uel circũſtantiarum. nec poſſe aliter per ſemetipſũ determinari. Cum aũt dicitur, *idem manens idem, facere idem,* ſubintelligendum eſt, manens idem non C tantum in ſe,ſed etiam in concurſu , & in concauſis & circumſtantijs ad agendum requiſitis : quod aliter contingit in agente libero, prout in ſuperioribus fusè declaratum eſt .

XIII. Dico ſecũdò: Nulla cauſa efficiens poteſt ſimul efficere plures effectus adæquatos ſuæ uirtuti: põt tamen efficere plures inadæquatos. Probatur prior pars, quia repugnat effectum adæquatum multiplicari,nam,ſi eſt adæquatus,eſt æqualis(ut ita dicã) uirtutis agẽtis: ergo eſt clara repugnantia, quod effectus ſint adæquati,& ſint plures: alias ageret res ultra ſuam uirtutem,& uirtus ultra ſuum adæquatum obiectum. Vnde nec Deus ipſe poteſt ſimul efficere plures effectus adæquatos ſuæ uirtuti: poteſt tamen efficere plures in quocunque numero,etiãſi D in infinitum procedatur, quia nullus effectus , aut effectuum multitudo adæquata eſt uirtuti ipſius . Atq; eadem ratione proportionali uirtus finita poteſt , ita eſſe ſuperior reſpectu unius duntaxat effectus, ut non adæquetur illi quantum ad efficacitatem,quam ſimul & eodem tempore poteſt exercere: tunc ergo poterit ſimul efficere plures effectus ſuæ uirtuti inadæquatos vſque ad eam multitudinem,quæ adæquata ſit efficacitati virtutis: nam virtus finita ſemper in hoc habebit aliquem terminũ , eo quod finita ſit . Atque ex hoc principio docent Philoſophi & Theologi,non poſſe hominem vel ẽt Angelum intelligere ſimul plura vt plura,poſſe tamen per modum vnius : quod breuiter hunc habet ſenſum,ſcilicet,per modum vnius effectus adæquati,de quo aliàs. Poteſt autem notari differẽtia , E quoad hãc pluralitatem effectuum,inter agẽtia libera & naturalia : nam agens liberum per ſe,& ex intentione ſua , & libertate poteſt determinari ad plures effectus,ſi ſub virtutẽ ſuam cadere poſſunt: at vero agens naturale intra ſphærã actiuitatis ſuæ naturaliter,& eodem modo agit: quia vero contingit intra illam ſphærã eſſe diſtincta ſubiecta, ideo ex illis plures etiam efficit effectus: quomodo unus ignis põt plures efficere calores in diuerſis ſubiectis,ſi intra ſphæram actiuitatis eius contineantur.

Tertiò dicendum eſt,ſolum agens liberũ per ſe ac proprie poſſe efficere contrarios effectus uel ſucceſſiuè in eodem, uel ſimul & diſiunctim etiam in XIV.

eodem,

eodem,vel ſimul atq; coniunctim in diuerſis. Hæc A ſumitur ex Philoſopho 9.Metaphyſ.textu 3.vbi hoc ſenſu ait proprium eſſe rationaliũ potentiarũ poſſe in oppoſita.Et conſtat etiam ex ijs,quæ diximus ſuprà de cauſis liberè vel naturaliter agẽtibus.Et breuiter declararur,nam hęc oppoſita ſumi poſſunt,vel priuatiuè,vel cõtrariè:quæ correſpondent duobus modis,ſeu partibus libertatis,ſcilicet,quoad exercitium vel quoad ſpecificationem. Priori ergo modo clarum eſt ſolum agens liberum,vt ſic poſſe in oppoſita per ſe loquendo,id eſt,poſitis omnibus requiſitis ad agendum:poteſt enim & amare,& non amare,& in vniuerſum operari ac non operari. Agens autem naturale tantum poreſt operari, ſi requiſita adſint,ſi vero non adſint,tantum poteſt non operari:& ideo ſolum per accidens dicitur poſſe huiuſmo B di oppoſita, ſcilicet ex defectu alicuius rei neceſſariæ ad operandum.Quam differentiam docuit Ariſtoteles 9.Metaph.cap.9 his breuiſſimis verbis:*Potentiæ omnes contradictionis ſunt, quæcunque ſcilicet ſecundum rationem.* Vtique per ſe & ex virtute ſua, vnde ſubdit:*Irrationales vero,eo ipſo,quod adſunt,& abſunt, contradictionis erunt eædem*, id eſt, quia vel ipſæmet poſſunt applicari,& non applicari,vel materia neceſſaria,aut alia ad agendum requiſita. Qui locus Ariſtotelis notatione dignus eſt, nam ex eo plane colligitur definitio facultatis liberæ ſuprà à nobis expoſita. Vnde agens liberum non ſolum dicitur cauſa ſuæ operationis,ſed etiam carentiæ operationis,quando liberè illam habet,quia nimirum non ex defectu,ſed ex poteſtate ſua quam habet ad C ſuſpendendam ſuam actionem, cauſa eſt talis carentiæ actionis. Neque neceſſe eſt,vt hæc cauſalitas ſit per poſitiuum,& realem influxum,ſed per ſuſpẽſionem influxus ex poteſtate ipſius cauſæ,nam cauſalitas deber eſſe proportionata effectui: cum ergo effectus ſit priuatiuus, non debet cauſari per influxum poſitiuum, ſed per ſuſpenſionem influxus, quæ ſit in poteſtate ipſius cauſæ, naturalis autem cauſa non ita proprie dici poteſt cauſare priuationem ſuæ operationis,quia re vera illa priuati nõ prouenit ex poteſtate eius, ſed potius ex impotentia,ſeu ex alio defectu.

XV. Atq; in hunc modum intelligendum,puto,quod Ariſtoteles ait de gubernatore nauis,eundẽ eſſe cauſam contrariorum:quia ſicut pręſentia eius eſt cau- D ſa conſeruationis, ita abſentia eſt cauſa ſubmerſionis ipſius nauis. Non enim de ſola abſentia & pręſentia gubernatoris nauis id intelligendum eſt, nam hoc modo non aſſignaretur idem cauſam contrariorum, ſed cauſæ contrariæ contrariorum effectuum: quia abſentia & præſentia contrariæ inter ſe ſunt,ſicut conſeruatio & ſubmerſio nauis:intelligendum eſt ergo de ipſomet gubernatore, qui & per præſentiam eſt cauſa conſeruationis,& per abſentiam dicitur cauſa ſubmerſionis nauis. Quod in tantum vero eſſe poteſt,in quantum ipſemet gubernator eſt cauſa ſuæ abſentiæ, ſicut & præſentiæ: nã ſi ipſe non eſſet cauſa ſuæ abſentiæ, non cauſeretur cauſa detrimenti,ſeu ſubmerſionis inde ſubſecutæ. Eſt autem animaduertendum cauſalitatem illam, E quæ dicitur eſſe per abſentiam, ſi conſideretur reſpectu priuationis, ſeu carentiæ actionis, qualis eſt non defendere, aut non gubernare nauem, ſic eſſe poſſe cauſalitatem per ſe etiam Phyſicam, eo modo, quo inter priuationes intercedere poteſt, quia eſt ordo per ſe vnius ad aliam. At vero reſpectu effectus poſitiui inde ſubſecuti, qualis eſt demerſio nauis,illa tantum eſt cauſa per accidens;phyſicè loquendo,nam cauſa per ſe ſunt venti,&c. Moraliter autem dicetur gubernator cauſa per ſe, ſi potuit & & tenebatur adeſſe, & gubernare nauim, vt latius in ſcientia morali tractatur. Quapropter ille modus tribuendi effectus contrarios eidem cauſæ pręſenti vel abſenti, propriè ac per ſe loquendo, in ſolis cauſis moralibus locum habet:ſol enim non ira proprie dicetur cauſare tenebras ſua abſentia,quia ipſe non eſt cauſa abſentiæ ſuæ:vnde licet tenebræ ſequantur ex abſentia,non tamen ex cauſalitate ſolis, ſed eius, qui abſentiæ illius cauſa fuit.

Poſteriori modo cõtrarietas proprie eſt inter ef- XVI. fectus poſitiuos,vel formas repugnantes: & hoc ẽt modo agens liberum per ſe & propria virtute,& poſitis oĩbus requiſitis ad agendum poteſt efficere effectus contrarios, vel eliciendo illos per potentiã liberam, quo modo põt,vel amare, vel odio habere,vel imperando illos,quomodo põt homo vel aſſentire,vel diſſentire eidem rei propoſitæ,& medicus(quod eſt exemplũ Ariſt.)poteſt eadem medici- B næ arte ſanare ægrotum,vel interficere. Atq; ita poteſt efficere contraria tribus illis modis ſuprà poſitis, ſcilicet vel ſucceſſiuè circa eidem, nam põt nũc amare,poſtea odiſſe eandem rẽ, vel pro eodẽ inſtãti,& circa idem,non tamẽ coniunctim,ſed diuiſim, quia poteſt in eodem inſtanti, vel amorẽ, vel odiũ exercere: vtrumque autem ſimul repugnat: vnde coniunctim & pro eodẽ inſtanti ſolum hoc poteſt circa diuerſa,vt poteſt medicus ſimul applicare vni mediũ ſalubre,alteri nociuum.Sic igitur cauſa libera per ſe & propria virtute poteſt actus vel effectus contrarios operari. Secus vero eſt in cauſa naturaliter agente, quia eſt natura ſua determinata ad vnum:& ideo per ſe non poteſt contraria efficere.Et licet interdũ contrarij effectus videantur ab eadẽ C cauſa naturali prouenire ob eminentem virtutem eius,tamen vel non fiunt circa idem, & eodem modo diſpoſitum, ſed circa diuerſa diuerſimodè affecta, & ita non fiunt propriè vt contrarij ſunt, quomodo Sol exſiccat lutum, & liquefacit ceram, vel vnus fit per ſe,& alius per accidẽs, vt de effectu per Antiperiſteſim in ſuperioribus diximus: vel certè talis cauſa non efficit ſe ſola vtrumq; contrariũ, ſed concurrentibus alijs cauſis & diſpoſitionibus: ſic enim Sol ad varias & repugnãtes formas in his inferioribus concurrit;de quibus ferè omnibus in ſuperioribus diximus,& de ſpeciali difficultate, quæ in motu cordis eſſe videtur, dictum eſt diſput. 18. XVII.

Solum contra priorem partem põt obijci; quod Ariſtot. Ariſtoteles. 9. Metaphyſ.tex.2.ſignificat, ẽt potentias rationales non poſſe per ſe in vtrumq; contra- D riorũ, ſed in vnum per ſe, & in aliud per accidens. Veruntamen,vt ibi adnotauimus illud,*per ſe & per accidens*,ibi non ſumuntur in ea ſignificatione,qua diſtinguunt cauſam præter intentionem, & præter proprium influxum, & virtutem operantẽ à cauſa per ſe: ſed prout diſtinguunt primariam & ſecundariam inclinationem virtutis operantis,& voluntas dicatur hoc modo per ſe amare,per accidẽs aũt odiſſe, non quia nõ per ſe & proprio influxu eliciat actum odij, ſed quia proſecutio per ſe primò conuenit potentiæ appetitiuæ, fuga vero ex conſequenti & quaſi per accidens, id eſt, ratione alterius.

E

DISPVTATIO XXVII.

De comparatione cauſarum inter ſe.

DVæ tantum comparationes faciẽdæ ſuperſunt inter cauſas ipſas, vna in perfectione, altera in cauſalitate:ex quibus ſimul etiam conſtabit, quomodo in prioritate comparentur, ſeu, quæ illarum prior cenſenda ſit. In his auem comparationibus obſeruandum eſt,generatim eſſe intelligendas conferendo nimirum vnum genus cauſæ cum alio: nam ſpeciatim deſcendere ad ſingulas cauſas ſingulorum generum, res eſſet infinita, & præter ſcientiam.

SECTIO I.

Quænam ex quatuor cauſis perfectior ſit.

I. Poſſunt hæ cauſæ comparari, vel in ratione, & perfectione entis, vel in ratione cauſandi, & perfectione quam in illa habent: eſtq; hæc poſterior cōparatio formans (vt ita dicam) & per ſe ad præſens pertinens: tamen, quia cauſalitas conſequitur rationem entis, & eſt proprietas ſeu attributum eius, ideo maiori perfectio in cauſando conſequi ſolet ex maiori perfectione in eſſendo; & ideo non poſſumus ita poſteriorem comparationem facere, vt priorem omnino omittamus.

Comparantur intrinſecæ cauſæ ad extrinſecas.

II. Primò igitur certum eſt, comparando materiam & formam ad efficiens, & finem, illas eſſe cauſas minus perfectas ex ſuo genere, tam in eſſe, quam in cauſalitate. Probatur, quia cū fit comparatio inter genera, illud eſt præferendum alteri, in quo forma & perfectiſſima ſpecies excedit perfectiſſimam alterius generis, vt colligitur ex doctrina Ariſt. lib. 1. de Cœlo, c. 11. tex. 115. & 116. vbi docet metiri perfectiones potētiarū ex eo, quod in vnaquaq; maximū eſt: ſed ſupremum efficiens, & ſupremus finis ſuperant quamcunque materiam vel formam, vt per ſe notum eſt: ergo. Item in genere entis, materia, & forma ſunt entia incompleta, & aliquo modo imperfecta, & hoc intrinſecè includunt ex vi ſuarum rationum, & in tota ſua latitudine, efficiens autem, & finis, minimè, ſed quo ens fuerit magis completum, actualis, & perfectius, eo per ſe loquendo, aptius erit ad perfectam rationem efficientis, vel finis exercendam. Item materia, & forma in ipſo modo cauſandi imperfectionem includunt, quia non cauſant, niſi componendo: efficiens autem, & finis, quæ ſunt cauſæ extrinſecæ, & per ſe loquendo nullam inuoluunt imperfectionem in cauſalitate ſua.

Comparantur inter ſe forma, & materia.

III. Secundo comparando materiam ad formam dicendum eſt, formam præſtare materiæ tam in ratione entis, quam in ratione cauſæ. Hæc aſſertio præcipuè habet locum in materia, & forma ſubſtātiali: de quibus ſatis tractata eſt ſuprà, cū de his cauſis ageremus, vbi vtramq; partem oſtendimus ex eo quod forma plus actualitatis habet quā materia: vnde ipſa eſt, quæ cōplet rei eſſentiam, & quæ eſt principium omnium operationum, & perfectionum cōpoſiti. Ex quo intelligitur, comparationem hanc in ratione cauſæ debere intelligi reſpectu cōpoſiti, nimirum, quatenus hæ duæ ſunt cauſæ illius: nam ſi comparatio fiat inter materiam, & formam, præſertim materialem ad inuicem, ſic magis propriè videtur cauſalitas materiæ in formam, quam formæ in materiam, quia dependentia talis formæ à materia eſt magis à priori, vt à proprio ſuſtentante; dependentia vero materiæ à forma magis eſt à poſteriore, vt à conditione ſeu actualitate requiſita ad cōnaturalem, & debitum ſtatum materiæ, vt ſuperioribus dictum eſt. Neq; hoc obſtat, quo minus materia in genere entis ſimpliciter ſit minus perfecta, licet ſecundum quid in aliqua conditione excedat.

IV. *Accidētaliſne forma perfectior ſit ſuo ſubiectu, an imperfectior*

Quocirca, ſi hæc comparatio extendatur ad formam accidentalem, & ſubiectum eius, intelligenda proportionaliter eſt reſpectu concreti, vt formaliter conſtituti in tali ratione: ſic enim perfectius cauſatur à forma accidentali, quam à ſubiecto, & ſub eadem conſideratione forma accidentalis excedit ſubiectum, quatenus comparatur ad illam, vt actus ad potentiam: tamen ille exceſſus tātum eſt ſecundum

A quid: nā abſolutè in perfectione entis ſubiectū primarium accidentis eſt ſubſtātia, quę ſimpliciter perfectior eſt. Et in ratione etiam cauſandi, ſubiectum magis eſt cauſa accidentalis, quā ecōuerſo, quia ſubiectū ſimpliciter ſubſtentat accidens in ſuo eſſe, accidens vero vt ſic ſolum accidentaliter perficit ſubiectum, & ad ſummum aliquando eſt conditio, vel diſpoſitio neceſſaria ad ſui ſubiecti cōſeruationem. Atq; ex his duabus comparationibus colligere licet, abſolutè loquendo de generibus cauſarum, materiā eſſe in primo, & infimo gradu, in ſecundo eſſe formam, ſolum ergo ſupereſt, vt finem, & efficiens inter ſe comparemus.

Finis, & efficiens inter ſe comparantur.

B

V. *Finis & efficiens in perfectione entitatiua nō neceſſario ſe excedunt.*

Dico tertiò: Si finis, & efficiens in perfectione entitatiua comparentur, neutrum eſt perfectius alio, ſed eiuſdem ſunt perfectionis, quamuis in ratione finis formalius illa perfectio exprimatur, quam in ratione efficientis. Probatur prior pars, quia finis, & efficiens, ſumpta in tota latitudine ſua, non neceſſario diſtinguuntur in ratione entis, ſæpe enim in idem coincidunt, quod maxime contingit in perfectiſſimo efficiente, & in perfectiſſimo fine: hæ namque duæ rationes in vna, & eadem re cōiunguntur, nempe in Deo: ergo comparando has duas cauſas in ſuo genere, & in ſummo vtriuſque, neutra excedit alteram. Et ratio propria eſſe videtur, quia vtraque harum cauſarum ex ſuo genere dicit perfectionem C ſine imperfectione, & vtraque, vt habeat ſummam perfectionem poſſibilem in ſuo genere, requirit infinitam perfectionem ſimpliciter in genere entis, & ideo neutra ex ſuo genere alteram neceſſario excedit.

VI. Poſterior vero pars declaratur, nam in fine propria, & formalis ratio cauſandi eſt bonitas, & perfectio eius, vt ſuprà dictū eſt: efficiens vero cauſat per ſuam formam ſeu naturā vt ſic: & ideo dicitur cauſa finalis formalius exprimere perfectionem, & bonitatam quā cauſa efficiens, quod magis pertinet ad diſtinctionem ex conceptibus noſtris, quam ex ipſa re. Hinc vero proportionaliter intelligitur, in alijs agentibus, & finibus ſæpe etiā has duas cauſas eſſe eiuſdem perfectionis, quatenus quodlibet agens ali- D quo modo propter ſeipſum operatur, vel quatenus operatur propter finem vniuocum, ſeu ſibi ſimilē, vel æqualem: aliquando vero cauſam efficientem ſuperare in perfectione finalem, quando finis eſt proximus, & non vltimus, ſæpius vero, & connaturalius finem excedere in perfectione cauſam agētem, nam quando cauſa agens non eſt ſummè perfecta, vt optimo modo operatur, propter aliquod excellentius bonum operatur.

VII. Dico quartò: Si finis, & efficiens comparentur in ratione cauſandi, in multis etiam habent æqualitatem, in alijs vero ſe mutuò excedunt ſecundum proprias ān præciſa: rationes formales, ſimpliciter autem cauſa finalis cenſetur prima, ac præcipua in cauſando. Vt breuius agamus, totam concluſionem E hāc in Deo, quaſi ſuprema cauſa finalis, & efficiens eſt, declaremus. Quamquam enim omnia, quæ in Deo ſunt, prout in eo ſunt, ſint æque perfecta, vel potius vna perfectio, tamen prout à nobis varia attributa ſecundum proprias ac præciſas rationes concipiūtur, intelligimus vnum ex ſuo genere eſſe eminentius alio, vel munus aut opus vnius, munere alterius, quomodo dicūt Theologi miſericordiam eſſe maximam virtutem in Deo. Sic ergo comparando rationem cauſæ efficientis, & finalis, inuenietur æquales primo in effectibus, quia non poteſt cauſa efficiens peſectiſſima habere plures, vel nobiliores effectus, quam poſſit finalis cauſa etiā ſummè perfecta, & econuerſo: nullus enim effectus eſt à Deo, vt ef-

vt efficiente, qui non ſit propter eum vt vltimum finem,& è contrario. Imo vlterius addi pōt in hoc etiam eſſe æqualitatem,quod ſicut omnes effectus oīum cauſarum efficientium ſunt à primo efficiente,ita oēs effectus omnium cauſarum finaliū ſunt à ſupremo fine: & mutata proportione ſicut omnes effectus oīum cauſarum finalium ſunt in ſuo genere à primo efficiente, ita omnes effectus oīum cauſarum efficientium ſunt in ſuo genere à ſupremo fine. Tertiò eſt in hoc etiam quædam æqualitas,quod vtraque ex his cauſis ex ſuo genere dicit perfectionem ſimpliciter, vnde neutra includit imperfectionem,vt limitationem,aut dependentiam, vel aliquid ſimile, & ſicut vna eſt connexa (vt ita dicam) cum altera in cauſando, ita etiam viciſſim altera cum illa: neutra tamen dici pōt propriè dependens ab altera, ſed effectus ipſi ſunt dependentes neceſſario ab vtraque, ſeu à Deo ſub vtraq; ratione. Et ita patet prima pars aſſertionis.

VIII. Efficiens in quo excedat finem.

Secunda declaratur, quia ratio cauſæ efficientis in hoc multū videtur excedere, quod influxus eius eſt maximè proprius & realis per eſſentialem depēdentiam & emanationem effectus ab illa, vnde efficiēs propriiſſime dicitur dare eſſe effectui,& Ariſtoteles illud definiuit eſſe principium, *vnde incipit motus*, ſeu productio vel factio rei. Et hinc etiam ortum habuit vt effectus, cum ſit adæquatum correlatiuum cauſæ,per Antonomaſiam ab efficiendo nominetur,propter quod Stoici ſolam cauſam efficientem nomine cauſæ dignam cenſuerunt, vt patet ex Seneca epiſt. 66. & Laertio in vita Zenonis. (Seneca. Laert.) Finis aūt excedit primum in hoc, quod eſt veluti vltimus terminus in quem oīs actio efficientis dirigitur,ita vt,ſi ita fas eſt loqui, dicere poſſimus efficiens vini deſeruire, & Deum ipſum ſibi quodammodo miniſtrare, dum quidquid agit, propter ſe operatur. Et ob hāc rationem,cum effectus aliquo modo ſit propter ſuam cauſam (particula enim *propter* generatim poteſt cauſalitatem indicare) tamen per Antonomaſiam de ſolo fine dicitur, *eſſe propter quem res ſit*, & hinc etiam Socrates ſolam cauſam finalem,cauſam appellauit apud Platonem in Phædone. (Plato.) Deinde ac præcipuè videtur ſuperare finis in hoc,quod ipſe eſt primum initium & principium oīs actionis, quia ipſummet efficiens excitat & allicit ad efficiendum: quod, quamuis in primo efficiente inueniatur abſque cauſalitate finis in ipſum efficiens,ſed tantum in externam actionem eius, nihilominus ſecundum eam rōnem intelligimus primum motorem,vel (vt ita dicam) primum procuratorem omnis cauſalitatis eſſe finem. Qui propterea appellari ſolet. *Prima, & cauſa cauſarū*, vt notauit Albertus lib. 2. Phyſic. tract. 2. cap. 5. vbi quoſdā alios ordines inter has cauſas conſiderat: ſed illi quos explicuimus, videntur eſſe præcipui.

IX. Cauſa dicetur Analogice de quatuor generibus.

Sed quæri tandem hic poteſt,quod ſupra hic remiſimus,an hæc inæqualitas cauſarum tanta ſit, vt Analogiam inter eas conſtituat in ratione cauſæ. Ad quod breuiter dicendum eſt cum cōi ſententia, rationem cauſæ non eſſe vniuocam, ſed Analogā, primo quidem propter rationem ſupra tractatam, quod cauſa accidentium & ſubſtantiarum non eſt vniuocè cauſa. Secundo, quia ratio cauſæ dicta de Deo & de materia & forma, non pōt eſſe vniuoca propter eandem rōnem,qua nec ratio entis aut cuiuſuis alterius prædicati realis cōis Deo & creaturis poteſt eſſe vniuoca. Quæ duæ rōnes non ſolum probant rationem cauſæ in cōi,ſed etiam rationem cauſæ efficientis (& idem eſt de fine) non eſſe vniuocam, ſiue vt communis eſt cauſæ efficienti accidentium & ſubſtantiæ,ſiue vt communis eſt primę cauſæ & ſecundis, propter eſſentialem dependentiam ſecundarum à prima. Quod maxime verum eſt, ſi comparentur in virtute cauſandi: nam ſi comparentur in actione ipſa, non eſt tam propria analogia,eo quod & actio ipſa quid creatum ſit,& ſæpe vnamet actio ſit ab vtraque cauſa, quod in ſuperioribus tactum eſt.

X. Præterea comparando materiam & formam inter ſe,nulla apparet inter eas Analogia in ratione cauſæ,tamen ſi conferantur cum fine, videtur ſane alia ratio Analogiæ hic intercedere. Nam efficiens propriiſſime influit eſſe: materia autem & forma non tam propriè influunt eſſe, quam componunt illud per ſe ipſas,& ideo ſecundum hanc rationem videtur nomen cauſæ primò dictum de efficiente: ad materiam autem vel formam eſſe tranſlatum per quandam proportionalitatem. Vnde licet illæ duæ cauſæ ſint propriè partes eſſentiales, & principia intrinſeca rei naturalis, cauſæ verò dictæ videntur per dictam Analogiam, licet iam ſecūdum communem vſum ſimpliciter ſit illis tribuendum nomen cauſæ.

XI. At verò comparando inter ſe cauſam efficientem & finalem, mihi quidem videtur, ſi nominis impoſitionem & vim attendamus,primò & maximè dictum eſſe de cauſa efficiente, cuius influxus & notior eſt, & maximè realis, & propriiſſimè attingens ipſum eſſe,quod cōmunicat effectui. Quoad rem tamen ſignificatam,iam dictum eſt propriè & aliquo modo primario conuenire cauſæ finali. Non video autem quæ ſit neceſſitas conſtituendi propriam Analogiam inter has duas cauſas modo à nobis propoſitas, finem.ſ.ac efficientem,ſi per ſe comparentur, & cæteris paribus ex parte effectus, & ſecundum totam perfectionem,quam vnaquæque poteſt habere in ſuo ordine, quod eſt comparare rationem finis & efficientis, prout in Deo ſunt. Nam vtrique conuenit propriè & intrinſecè ratio cauſæ,& in ea poſſunt concipi, vt habentes aliquā conuenientiam veram ac propriam, & nō habent inter ſe dependentiam eſſentialem in ea ratione, quamuis habeant connexionem,vt declarauimus: nulla eſt ergo ratio Analogiæ inter ipſas: erit ergo ſub ea ratione nomen vniuocum. Nec enim repugnat nomen alioqui Analogum ad plura, vniuocè aliquibus conuenire, vt inferius dicemus tractando de Analogia entis & accidentis. Et hæc de hac comparatione ſint ſatis.

SECTIO II.

Vtrum cauſæ poſſint eſſe ſibi inuicem cauſæ.

I. Dubitādi ratio pro parte negatiua.

Ratio dubitandi eſt, quia cauſa, vt ſuprà eſt dictum, eſt prior effectu, & cōſequenter effectus poſterior cauſa; ergo nō pōt id quod eſt effectus,eſſe cauſa ſuę cauſæ:alioqui vel eſſet ſimul prius & poſterius, vel non omnis cauſa eſſet prior ſuo effectu. Nec ſatisfaciet ſi quis rńdeat, nō repugnare idem eſſe prius & poſterius altero natura tantum,& ſecundum diuerſas rōnes: nā prioritas naturæ, quæ in cauſa requiritur reſpectu effectus,non eſt tm̄ prioritas ſecundum vnā vel alterā cōſiderationem,ſed eſt abſoluta prioritas, quæ dici poteſt præſuppoſitionis, quatenus, abſolutè loquendo,in cauſa debet præſupponi eſſe, vt cauſare poſſit. Vnde ſic concludi poteſt: in cauſa abſolutè ſupponitur eſſe ad eſſe effectus, nam effectus non habet eſſe niſi media cauſalitate, & ad cauſalitatē ſimpliciter ſupponitur eſſe in cauſa: ergo ad eſſe effectus ſimpliciter ſupponitur eſſe in cauſa: ergo cauſa ſimpliciter & omni rōne debet eſſe prior natura effectu: nam prioritas naturæ non videtur eſſe aliud quā quædā prioritas præſuppoſitionis: ergo fieri non poteſt vt cauſa ſit effectus ſuæ cauſæ.

II. Rationes affirmatiuę partis.

In contrarium aūt eſt, quia Ariſtoteles agens de cauſis,illud docuit axioma, quod à cæteris Philo-

ſophis

A ſophis receptum eſt. Quapropter non tam inueſtigamus an hoc verum ſit, quam quo ſenſu intelligẽdum ſit: quod præſtabimus melius conferendo ſingulas cauſas inter ſe: nam in generali loquendo nõ eſt neceſſarium neq; poſſibile omnes cauſas eſſe ſibi inuicem cauſas, ſiue ſecundum diuerſa genera, ſiue intra idem genus conferantur. Quia inprimis non omnes cauſæ habent cauſam, vt conſtat de prima cauſa efficiente & vltimo fine. Deinde, quãuis aliqua cauſa, efficiens v.g. habeat cauſam, non tamen habet cauſam à ſe cauſatam, neq; etiam ſemper habet cauſam materialem vel formalem. Non ergo debet illud axioma vniuersè intelligi, ſed indefinitè ſeu non repugnanter, quia nimirum non repugnat aliquas cauſas eſſe ſibi inuicem cauſas, B vel certè quod in aliquibus etiam neceſſarium ſit, & ideo videndum ſupereſt in quibus non repugnet, vel neceſſarium ſit.

Senſus quæſtionis exponitur.

III. Est autem aduertendum duobus modis poſſe intelligi cauſas eſſe ſibi inuicem cauſas: primo formaliter tantum (vt ſic dicam) ſeu ſecũdum generales rationes cauſarum: ſecundo in particulari, & ſecundum eaſdem res cauſantes & cauſatas. Prior ſenſus eſt facilis ſine & difficultate, ſed non eſt in præſenti præcipuè intentus, quia in eo ſolum aſſeritur, efficientem cauſam v.g. poſſe habere cauſam materialem: & è conuerſo cauſam materialem C poſſe habere cauſam efficientem, & ſic de alijs, qđ in oĩbus generibus manifeſtum eſt, nam & materia eſt effecta, & multæ cauſæ efficientes ſunt res cauſatæ à materia, & quatenus actu cauſæ ſunt, earum cauſalitas etiam cauſatur à materia. Neque in hoc ſenſu procedit difficultas ſupra tacta, quia nõ comparatur eadem res in ratione cauſæ, & cauſati, ſed vna res comparatur ad alteram vt ad effectum ſuum in quodam genere cauſæ, ad aliã verò vt ad cauſam ſuam in alio genere, quod genus cauſæ participatur ab effectu alterius, ſic aũt nullum eſt incõueniens vt aliqua cauſa materialis, ſit poſterior aliqua cauſa efficiente à qua fit, & prior alia quam ipſa materialiter cauſat. Comparari ergo debẽt cauſæ in indiuiduo, & in eiſdem rebus. Rurſus autem D inter iſtaſmet res põt intelligi comparatio vel ſecũdum idem, vel ſecundum diuerſa: ſecundum idem, vt ſi vna ſit cauſa eſſe alterius, & viciſſim ab illa cauſetur quãtum ad ſuum eſſe: nam cum vnaquæque cauſa per ſuum eſſe cauſet, ſi ſecundum illud etiam cauſatur à ſuo effectu, tales res, & eædem, & ſecundum idem erunt ſibi inuicem cauſæ: Secundum diuerſa autem erunt, ſi vna ſit cauſa alterius ſecundum eſſe eius, alia verò ſit cauſa alterius ſolum ſecundum cauſalitatem ad aliquam aliam ſuperadditam perfectionem, quæ omnia exemplis clarius patebunt ex ſequentibus.

Quomodo materia & forma ſint ſibi inuicem cauſæ.

IV. E Dico ergo primò: Materia & forma ſunt ſibi inuicem cauſæ, & aliquo modo ſecundũ idem, nõ tamen omnino. Hæc aſſertio primo declaratur in materia prima, & ſubſtantialibus formis materialibus, de quibus certum eſt cauſari à materia, & quoad eſſe ſuum, quia ex ea fiunt, & in ea ſuſtentãtur, & quoad ſuam cauſalitatem, quia earum informatio eodem modo pendet à materia. E conuerſo verò ẽt forma eſt cauſa materiæ in ſuo genere, quia illam informat & actuat, & quia ſine illa informatione nõ poteſt materia naturaliter eſſe. In quo eſt conſiderandum duo contineri in hac cauſalitate formæ circa materiam: vnum eſt, quod forma perficit materiam ipſam informando illam, aliud eſt, quod media hac informatione materia ſuũ eſſe retinet. Quantum ad primum, forma & materia ſunt ſibi inuicem cauſæ, non tñ ſecundum idem, quia illa perfectio quam forma formaliter præbet materiæ, diſtinctum quid eſt ab ipſo eſſe materiæ, quia non eſt aliud ab ipſa forma ſeu informatione eius, vnde ſub hac rõne, forma non tam eſt cauſa materiæ abſolutè, & ſimpliciter, quã materiæ informatæ. Atq; ita materia eſt cauſa formæ ſimpliciter & ſecundum eſſe eius, forma vero eſt cauſa materiæ ſolum quatenus formata eſt, & ſecundum hanc rationem dicimus non eſſe ſecundum idem ſibi inuicem cauſas materiam & formam.

At vero ſecũdum aliud quod habet materia per formam, poſſunt dici inuicem cauſari, & cauſare ſecundum idem, nã materia per ſuum eſſe cauſat formam, & in eodẽ dici poteſt cauſari ab illa, quatenus illud habere non poteſt ſine illa, nam hoc eſt ſignum dependentiæ & cauſalitatis alicuius. Tamen ſi vera ſunt quę de his cauſis ſupra diximus, in hoc quaſi circulo, non eſt oĩno eadem proprietas & ſimilitudo, nam materia per ſuum eſſe directè & per ſe cauſat ipſum eſſe formæ, ita vt in nulla ratione debeat aut poſſit intelligi eſſe formæ, vt quid præſuppoſitum ad influxum materiæ, ſed vt cauſatum per illum. At verò è conuerſo eſſe materiæ ſimpliciter concipiendum eſt vt præſuppoſitum ad eſſe talis formæ, quia eſt principium ipſius influxus materialis, ſine quo nõ ſit talis forma: adeo vt eius naturalis effectio, ſi ſecundum propriam rationem concipiatur, non poſſit ita præſcindi, quin præſupponat materiam, quia eſſentialiter eſt eductio de potentia materiæ. Igitur eſſe materiæ ſolum eſt à forma pẽdens vt à cõditione & actualitate ſuperaddita, ſine qua naturaliter eſſe non poteſt, quæ à multis dicitur (vt ſupra notaui) dependentia à poſteriori & non à priori. Ob hanc ergo cauſam dixi, quod licet hæc mutua cauſalitas ſit aliquo modo ſecundum idem, non tamen omnino, quia nimirum directè & immediatè eſt ſecundum diuerſa, conſequenter verò terminatur aliquo modo ad idem, quatenus ipſummet eſſe materiæ pendet aliquo modo à forma. V.

Et iuxta hæc facile explicatur concluſio in materia, & forma ſubſtantiali ſubſiſtente, illa.n. forma non cauſatur à materia ſecundum ſuum eſſe, ſed tm̃ ſecundum informationem: eſt aũt cauſa materiæ eodem modo, quo aliæ formæ ſubſtantiales, & ita minor quodammodo eſt in illa mutua cauſalitate difficultas. Inter ſubiectum item & accidens proportionali modo interuenit illa mutua cauſalitas, nam ſubiectũ eſt cauſa materialis accidẽtis, & propriiſſimè cauſat fieri & eſſe illius, quia ſuſtentat illud: accidens verò nõ eſt propriè cauſa ſubiecti ſecundum eſſe illius, eſt tamen cauſa aliquo modo actuans & perficiens illud, quod potius eſt eſſe cauſam formalem illius eſſe quod confert ſubiecto quam ipſius ſubiecti. Interdum verò hæc cauſalitas redundat aliquo modo in ipſummet ſubiectũ, quãdo videlicet talis eſt connexio inter ſubiectum & accidens, vt naturaliter manere non poſſit ſubiectum ſine tali accidente ſeu diſpoſitione: & tũc aliquo modo dici poteſt talis cauſalitas mutua ſecundnm idem eſſe ſubiecti: veruntamen illa non tam eſt cauſalitas propriè & dependentia à priori, quam cõditio quædam neceſſaria ſecundum naturalem ordinem, vt ſæpe dictum eſt. VI. Explicatur aſſertio in materia prima & rationali anima.

Quomodo finis & efficiens ſint ſibi inuicem cauſæ.

Dico ſecundo: Finis & efficiens ſunt ſibi inuicem cauſæ, non tantum ſecũdum diuerſa ſed etiam ſecũdum idem. Hæc aſſertio quoad primam partem eſt Ariſt. 5. Metaph. c. 2. & lib. 2. Phyſicor. VII.

cap. 3.

cap. 3. Vbi non adhibet exempla huius mutuæ cau- A ſalitatis, niſi inter finem & efficiēs. Cōmuniter aūt exponitur ſecundū diuerſa, ſcilicet, finem eſſe cauſam efficientis quoad cauſalitatem eius, efficiens verò eſſe cauſam finis quoad eſſe illius. Ita fere D. Th. ſuper Ariſt. & Alen. in Metaph. & Albert. 2. Phyſicorum tract. 2. ca. 6. ſed non exiſtimo eſſe omnino excludendū, quin aliquo modo hæ duæ cauſæ ſint ſibi inuicem cauſæ ēt ſecundū idem, vt ex his quæ dicemus, conſtabit. Nunc declaratur facile ſententia cōmunis, quoad id, quod affirmat. Nā finis quē agens habet in agendo, non eſt cauſa eſſe illius, nā ſupponit in illo eſſe, vt poſſit & agere & Metaphoricè moueri a fine ad agendum, ſi capax ſit talis motionis. Quod autem finis ſit cauſa efficiētis quoad cauſalitatem patet, quia excitat & mouet efficiē- B tem cauſam ad agendum. Quod verò è contrario finis ſit effectus agentis ſecundum ſuum eſſe, patet, quia eadem forma quæ mouet agens ad agendum, eſt terminus actionis eius. Ratio denique à priori eſt, quia finis, vt cauſet, non requirit actualem exiſtentiam, ſed tantum eſſe in apprehenſione: & ideo prius quam in re ſit, poteſt mouere in ſuo genere agens ad agendum, & rurſus poteſt ab eo exiſtentiam recipere per veram efficientiam.

VIII. Aliquot obiecta cōtra reſolutionem de efficiēte & fine.

Sed obijcitur primo contra vtramq; partem. Primo quia finis nō confert efficienti vllo modo vt ſit id, vnde primum motus proficiſcitur, ſed à ſe id habet, vel ab alijs cauſis prioribus, ergo finis non eſt cauſa efficientis quoad cauſalitatem. Secundo, nā alias ſequitur Deum quatenus efficiens eſt, cauſari C à fine, quod dici nullo modo poteſt. Tertio è contrario videtur, finem non ſolum eſſe cauſam efficientis quoad cauſalitatem, ſed ēt quoad eſſe, vt paret in exemplo Ariſtotelis: nā laborare vel ambulare eſt cauſa effectiua ſanitatis, cauſatur autem à ſanitate in genere finis: cauſatur aūt non tantū quoad cauſalitatem, ſed ēt quoad eſſe: nā ipſummet eſſe deambulationis, ſeu fieri (quod in ea idem eſt) eſt propter ſanitatem. Quarto falſum etiam videtur finem eſſe ab efficiente quoad ſuum eſſe, nam finis operantis eſt ipſummet agens, quod non poteſt eſſe à ſe ipſo effectiuè.

IX. Propter primam obiectionem quidā in vniuerſum negāt finem eſſe cauſam efficientis quoad cauſalitatem: imo in omnibus cauſis negant eſſe ſibi D inuicem cauſas quoad cauſalitatem, quia nec materia habet à forma vt ſuſtineat formā, nec forma à materia, vt informet. Sed vereor ne ſit æquiuocatio in terminis, nā loqui poſſumus vel de cauſalitate in actu primo, vel in actu ſecundo. Cū ergo dicitur, vnam cauſam eſſe cauſam alterius quoad eius cauſalitatem, proprie ac per ſe eſt ſermo de cauſalitate in actu ſecundo: argumenta aūt procedunt de actu primo. Sic .n. verum eſt materiā non habere à forma ſuſtentare, ideſt vim illam, quam habet ad ſuſtentandā formā & è contrario formā non habere a materia vim quā habet ad informandum. Quanquam hoc poſterius non ſit in vniuerſum verum, ſed in anima tantum rationali, nam aliæ formæ ſicut habent ſuum eſſe dependenter à materia, E ita & omnem ſuam vim & ſubſtantialem aptitudinem, vt per ſe ſatis conſtat. Vnde ſi ēt è contrario dicatur materia habere ſuum eſſe à forma, fatendū eſt ab illa ēt habere vim ſuſtentandi formā, nos autem non ita loquimur, quia non cenſemus propriè loquendo, habere materiam, propriè ſuum peculiare eſſe à forma, ſed habere illud dependenter à forma vt à poſteriori conditione, vt ſæpè declaratū eſt. At verò quoad actualem cauſalitatem falſū eſt materiā & formā non eſſe ſibi inuicem cauſas, nā & materia eſt in ſuo genere cauſa actualis informationis formæ, quia non poteſt forma informare niſi materia cauſante materialiter ipſammet informationem formæ, & è conuerſo materia ſimiliter non poteſt actualiter ſuſtinere formam, niſi eadem forma cauſante in ſuo genere ipſammet ſuſtentationem materiæ, quidquid illa ſit. Vnde re ipſa ſpectata hæc mutua cauſalitas in cauſando non eſt aliud niſi mutuus concurſus vtriuſque cauſæ ad ſuas proprias cauſalitates.

X. Sic igitur facile cōſtat, quomodo finis ſit cauſa efficientis cauſæ quoad cauſalitatē eius, quidquid ſit de virtute cauſandi, de quo inferius dicā. Eſt ergo finis cauſa alliciens virtutem agentis vt cauſet, & conſequenter in ſuo genere influens in actualē cauſalitatē eius. Ex quo vlterius colligo ēt efficientem cauſam poſſe dici in ſuo genere cauſam finis quoad actualem cauſalitatem. Quāuis .n. virtus cauſandi finis prout antecedit in intentione non ſit ab ipſo efficiente, tñ actualis cauſalitas finis non pōt eſſe ſine efficientia agentis, vt ſupra demonſtratū eſt: & ideo ſicut cauſa efficiens conſtituitur in actu ſecundo, concurrente fine propter quē cauſat, & ob hāc rōnem dicitur cauſari à fine quoad cauſalitatem ſuā, ita è conuerſo cauſa finalis non conſtituitur in actu ſecundo niſi concurrente cauſa efficiente in ſuo genere ad cauſalitatē eius, ergo hēnt in hoc mutuā inter ſe cauſalitatem in ſuis generibus, ſicut materia & forma inter ſe. Et quoad hanc partem verū inprimis hēt, quod in concluſione dixi, finem & efficiens eſſe ſibi mutuo cauſas non tātum ſecundum diuerſa, ſed etiam ſecundum idem.

XI. Secundo.

Ad ſecundum reſponderi poteſt primò, nō oportere concluſionem poſitam vniuerſe intelligi de omni fine & de omni efficiēte. Quod enim in principio notauimus propoſitionem Ariſtotelis nō eſſe vniuerſalem de omnibus cauſis, pōt ad præſentem etiam concluſionem applicari, quia, vt ſtatim dicemus, non oē efficiens dat eſſe illi fini propter quē operatur, & ſimili modo nō omne agens mouetur à fine ad operandum per propriā finis cauſalitatē. Secundo verò dicitur, loquendo de Deo vt de efficiente non quoad vim efficiēdi, nec quoad internā voluntatem cauſandi, ſed quoad actualem & tranſeuntem cauſalitatem ſuā, verum eſſe, hanc cauſalitatem, qua denominatur Deus actu efficiens, cauſari ab ipſo Deo, vt fine, nam hæc cauſalitas Dei nō eſt aliud quā actio eius tranſiens ab ipſo, & in creatura recepta, quæ vere ēt cauſatur ab ipſomet Deo vt à fine, vt in ſuperiorib. viſum eſt. Atque ita ēt in Deo verū eſt non conſtitui actu agentem niſi cōcurrente ſeipſo vt fine ad ſuā cauſalitatem actiuam, & è conuerſo non conſtitui actu finem niſi concurrente ſe ipſo actiuè ad ſuam cauſalitatem finalem.

XII. Tertio.

Ad tertium concedendum eſt id totum quod intendit, nā aliqua eſt cauſa efficiens quæ totum ſuū eſſe habet à fine in genere cauſæ finalis, quē & propter quem cauſat. Quod non ſolum Ariſtotelis exēplo, ſed etiam alijs oſtendi poteſt, nam finis intellectus v.g. eſt intelligere: imo in uniuerſum potentia vel agens creatum, dicitur eſſe propter operationē: ergo in genere finis intellectus cauſatur ab intelligere, non ſolum quoad cauſalitatem, ſed ēt quoad eſſe, nam propter intellectionem ſit, & eſt. Et hinc etiā intelligitur interdum finem eſſe cauſam agentis, non ſolū quoad actualem cauſalitatē in actu ſecundo, ſed ēt quoad uirtutem cauſandi in actu primo, vt verbi gratia ſanitas eſt cauſa finalis rhabarbari, non tantū ut actu expellentis, uel applicati ad expellendam choleram, ſed etiam quoad ipſam uirtutem innatam quam habet ad illum effectum, nam propter hunc finem illam recepit ab authore naturæ vt ſanitatem cauſaret. Et hoc ſecundū à fortiori colligitur ex primo, vt ſupra in ſimili dicebā, nam ſi ipſū eſſe rei quæ eſt cauſa efficiens, cauſatur finaliter à ſuomet effectu, multo magis virtutis effectiua ad cauſandum, quæ conſequitur ad ipſum

eſſe

eſſe poterit ab eodem fine cauſari. Atque in hoc ẽt verificatur quod in concluſione diximus, finem & efficiens poſſe eſſe ſibi inuicem cauſas ſecundum idem, nam & finis in ſuo genere cauſat efficiẽs quo ad eſſe eius; & efficiens in ſuo cauſat finem quoad ſuum eſſe reale. Et ratio eſt eadem quæ ſupra tacta eſt, quia finis vt cauſet, non ſupponitur eſſe ſecundum eſſe reale, & ideo, ſi ſupponatur apprehenſus in cauſa efficiente aliam efficientem cauſam ipſiuſmet finis, poteſt finaliter illam mouere, vel cum illa finaliter concurrere ad dandum eſſe illi rei, à qua poſtea idemmet finis ſecundum realem exiſtentiã procedit, & ſic domus in mente artificis, eſt cauſa finalis fabricandi ſerram v. g. à qua ſerra domus, ipſa poſtea efficienter fit.

XIII. Quapropter, cum graues authores dicunt, finem & efficiens eſſe ſibi mutuo cauſas ſecundum diuerſa, exponendi ſunt, quod explicuerint id quod magis per ſe conuenit his cauſis ac formalius vt actu cauſantibus non vero quod excluſerint omnem alium modum mutuę cauſalitatis, qui inter has cauſas haberi poteſt. Itaq; ſpecialiter attribuitur fini, quod ſit cauſa agentis quoad actualem cauſalitatẽ ſeu actionem, quia hoc eſt ſemper ac per ſe neceſſariũ, eo quòd omnis actio eſt aliquo modo propter finem: quod vero ſit cauſa ipſius eſſe agenti, non eſt ita per ſe aut neceſſarium, quamuis ſæpe ita contingat. Et quamuis agens etiam concurrat ad cauſalitatem finis, vt declarauimus, tamen hoc magis attribuitur fini, quia ipſe eſt primus in mouendo, & influendo ad cauſalitatem agentis, vt ſupra etiam declaratum eſt. E conuerſo autem efficiens dicitur cauſare finem ſecundum eſſe eius, quia hoc per ſe ac ſemper illi cõuenit, quia non poteſt operari propter finem niſi aliquo modo efficiat ipſum finem.

Hoc autem (vt ad quartam obiectionem iam reſpondeamus) intelligendum eſt de fine cuius, vel ẽt de fine quo ſenſu formali, qui eſt adeptio finis obiectiui. Nam finis cui, non fit ab efficiente, vt recte probat illa quarta obiectio: nec etiam finis obiectiuus fit, ſed obtinetur: finis autem cuius, eſt terminus intrinſecus ad quem tendit & terminatur actio agentis, & ideo per ſe, & ſecundum ſuum eſſe eſt effectus agentis. Et ſimiliter quando bonũ amatur ſeu deſideratur, non vt fiat, ſed vt poſſideatur, ipſa conſecutio vel poſſeſſio finis fit ab ipſo agente, quia tota intentio, & applicatio mediorum ad illam tendit, & tunc in illa ſerie, illa eſt quidam finis, cuius gratia & propter quem fit operatio.

Quomodo materia & finis ſint ſibi inuicem cauſæ.

XIV. Tertio dicendum eſt, finem & materiam poſſe mutuo ſibi inuicẽ eſſe cauſas. Probatur, quia Ariſtoteles ait formam & finem coincidere in idẽ numero: eſt autem forma non tantum finis generationis, ſed etiam ipſius materiæ, quia materia natura ſua eſt propter formam tanquam propter finẽ, & ſimul ẽt eſt propter cõpoſitum, quia hæc duo nõ repugnant, ſed ſubordinata ſunt. Eſt ergo materia effectus formæ & compoſiti in genere cauſæ finalis: ſed eadem materia eſt cauſa materialis formæ & cõpoſiti: ergo eſt reciprocatio inter has duas cauſas in ratione cauſæ & cauſati. Quod quidẽ generale eſt ex parte materiæ, non verò ex parte finis, ſed tunc ſolum, quando talis eſt finis vt materia cõſtet vel ab illa pendeat: omnis enim materia ordinatur ad aliquam formam vel compoſitum vt ad finẽ, & ideo in quacunq; materia reſpectu talis intercedit ſemper dicta cauſalitas mutua: nõ autem omnis finis cõſtat materia aut pendet ab illa, vt per ſe notũ eſt, & ideo ex parte eius non põt eſſe vniuerſalis illa reciprocatio. Atque ita explicata hac aſſertione nulla manet in ea difficultas, & fundamentum eius

A eſt idem quod ſupra tactũ eſt, quia finis vt cauſet, non ſupponit præexiſtere realiter, & ideo poteſt eſſe cauſa ſuæ materiæ, licèt ab illa realiter cauſetur in ſuo genere.

Mutua cauſalitas inter formam, & finem excluditur.

Dico quartò: Forma & finis, propriè ac p ſe loquendo, nũquã poſſunt eſſe ſibi inuicem cauſæ. Loquor de forma vt exercet genus cauſę formalis, & ideo dixi *proprie & per ſe loquendo:* nã interdũ contingit vnam formã, quæ eſt effectus alterius in genere cauſæ finalis, eſſe cauſam eiuſdẽ formę quę eſt finis, tamen nunquã eſt cauſa formalis eius, ſed aut efficiens, aut materialis. Vt lumen gloriæ eſt effectus viſionis beatificę in genere cauſę finalis, & ẽ etiam cauſa eius, non formalis, ſed efficiens: & intellectus etiã eſt effectus eiuſdem viſionis in genere finis, quia propter illã fit, & eſt cauſa eius, & materialis, & efficiens, formalis autem eſſe non põt. Et ratio concluſionis eſt, nam vel conſideratur forma vt eſt finis generationis, vel vt ordinatur in aliã formam ſeu operationem vt in finem. Priori modo forma & finis incipiunt in idem numero, & ideo nõ põt illa forma eſſe cauſa formalis illius finis, quia nõ poteſt eſſe cauſa formalis ſui ipſius: quod ſecus eſt in cauſalitate finali, nã eadem forma vt antecedens in intentione eſt cauſa ſui ipſius in executione ſecundum cauſalitatem finalem, quæ non requirit præexiſtentiã in re. At verò in genere formalis cauſæ non poteſt forma cauſare ſe ipſam, ſed cõpoſitũ, quia cauſalitas eius conſiſtit in compoſitione & vnione ad materiam. XV.

B C

Vt autem cõcluſio quoad hanc partem omni careat difficultate, intelligenda eſt de forma cõparata ad proprium effectum ſuum, vt eſt compoſitũ, quod dico, quia ſi comparetur ad ipſamet vnionẽ vel actualẽ informationem, re vera in genere finis eſt effectus eius, nam forma eſt ut informet & propter hũc finẽ fit, & tamen ipſamet informatio eſt à forma in genere cauſæ formalis, tamen nõ tã propriè eſt effectus eius, quam cauſalitas eius: ſi tamen ipſa etiam vnio vel informatio, effectus formæ uocetur in genere cauſæ formalis, quoad talẽ effectũ limitanda eſt poſita cõcluſio propter ſpecialem cõnexionem quam habet cũ ipſa forma ut exercet rationem formæ. Nam ſicut efficiens eſt propter operationem, & ideo inter illa eſt mutua cauſalitas, nã operatio eſt cauſa finalis potentiæ actiuæ, & potentia eſt cauſa efficiens operationis; ita forma eſt propter informationẽ, & in ſuo genere eſt cauſa eius. At uero comparando formam prout eſt finis generationis, ad eandem propriam formam ut informantem, non poteſt intercedere dicta mutua cauſalitas, quia eſt vna & eadem prorſus forma. XVI.

D

Si autem formas duas cõperemus, quarum una ad alteram vt ad finem ordinatur, etiã non poteſt illa mutua cauſalitas intercedere, quia vna forma nõ põt eſſe cauſa formalis alterius, quatenus ẽt forma eſt: ſi enim contingat vnam formam alia accidẽtali informari, neceſſe eſt vt ea quæ informatur, exerceat ſub ea rõne cauſalitatẽ materialem, nõ formalem. Scio nonnullos ita loqui, vt dicãt actus immanentes dependere ab anima vel à potẽtia vitali in genere cauſæ formalis, cum tamen ipſimet actus immanentes ſint cauſæ formales accidentales: & ſimiliter dici ſolet paſſiones, vel potentias animæ pẽdere ab illa in genere cauſæ formalis, cum tñ illam informet. Sed hæ locutiones ſunt impropriæ, nam neq; actus neq; potentiæ pendent à forma niſi aut materialiter aut effectiuè: quia vero illa efficientia eſt valde intrinſeca, aut per reſultãtiam naturalem, dici ſolet ſecũdarius effectus formæ, tamẽ propriè & in rigore non pertinet ad effectum formalem. XVII.

E

Exclu-

Excluditur mutua cauſalitas inter efficientem cauſam reſpectu materialis & formalis.

XVIII. Dico quinto: Cauſa efficiens nõ poteſt habere mutuam cauſalitatem cũ materia vel forma: ſed ſolum cũ finali cauſa, vt iam explicuimus. Senſus concluſionis eſt, q̃d ſi aliqua cauſa verè ac propriè efficiat aliquam formã, non poteſt ab illa cauſari in genere cauſæ formalis, & è conuerſo, ſi aliqua forma formaliter conſtituit aliquam rem, non põt ab illa effectiuè fieri. Et quoad has duas partes nulla eſt difficultas in concluſione poſita. Et ratio eſt, primo quia cauſa efficiẽs ſupponitur abſolutè exiſtens ad efficiendum: ergo non põt formaliter conſtitui per formã quã efficit. Patet cõſequentia, B quia ſi illa res in ſuo eſſe per formã cõſtituẽda eſt, iam forma ſupponitur conſtituta, quia iã ſupponitur habens eſſe: ergo non põt formaliter conſtitui per formam à ſe factam. Secundo, quia forma eſt principium agendi: ergo forma quæ eſt terminus actionis, non poteſt eſſe cauſa formalis ipſiuſmet agentis: hac.n. ratione Ariſt. dixit 2. Phyſic. cap. 7. tex. 70. formam quæ fit non coincidere in idẽ numero cum efficiente, ſed in idem ſpecie Ex his autem rationibus facile colligitur, concluſionẽ intelligendam eſſe de cauſalitate formali quantum ad proprium eſſe ipſius cauſæ efficientis: nam ſi loquamur de cauſalitate formali quantum ad aliquod aliud eſſe ſuperadditum ipſi efficienti, ſæpe accide C re poteſt vt forma facta à cauſa efficiente ſuã cauſam informet, vt amor informat volũtatem à qua fit, non vero informat illam quoad dandum ei illud eſſe, per quod ab ipſa cauſatur: vnde nec informat illam vt efficiens eſt, ſed vt ſubiectum & cauſa materialis eſſe poteſt.

XIX. Simili modo intelligenda eſt concluſio comparando efficientẽ cauſam ad materialem. Nam ſi res aliqua efficit aliquã materiã, non põt ab illa materialiter cauſari; & è conuerſo, ſi vna res materialiter cauſat aliam, nõ poteſt ab illa effectiuè fieri. Et quidẽ, ſi ſermo eſt tm̃ de materia prima, eſt res euidentiſſima, quia materia prima non põt fieri niſi per creationẽ, & ideo cauſa eius eſt remotiſſima ab D omni dependentia à materia: ergo impoſſibile eſt vt quidquid ex tali materia cauſatur, ſit cauſa efficiens materiæ, nõ modo eiuſdẽ numero, verum neque vllius oĩno. Tamen extendendo cõcluſionem (vt re vera intelligenda eſt) ad oẽm cauſam materialem ſeu ſubiectiuã, ratio generalis eſt, quia cauſa efficiens ſupponitur ſimpliciter & abſolutè exiſtens ad agendũ, & ideo ſi indiget aliqua cauſa, vel cauſalitate materiali vt ſit, talis cauſa ſupponitur ante oẽm efficientiam eius, ac proinde nõ põt talis res eſſe cauſa efficiens ſuæ materiæ. Et cõfirmatur, nã cauſa materialis eſt intrinſeca ſi comparetur ad cõpoſitum, vel eſt intime coniuncta, ſi comparetur ad formam: ergo ſiue res quę dicitur cauſa efficiẽs, E ſit compoſitum, ſiue forma, non põt efficere materiam vel ſubiectum à quo pendet. Patet conſequentia, quia intrinſeca rei conſtitutio vel vnio eſt ſimpliciter prior quã efficientia eius: item ẽt quia intrinſeca conſtitutio non poteſt eſſe effectiuè ab ipſamet re quæ conſtituitur; nec intrinſeca vnio materialis poteſt eſſe effectiuè ab ipſa forma quæ vnitur: alias etiam ipſa eductio formæ poſſet eſſe effectiuè ab eadem forma quæ educitur.

XX. Diſpoſitio vltima nõ eſt effectiuè à forma.

Solent autem cõtra hanc partem nonnullæ inſtãtiæ afferri. Vna eſt de forma & diſpoſitione vltima; ſed de hac multa dicta ſunt diſp. 13. de cauſa materiali; vbi probabilius eſſe oſtendimus, diſpoſitionem vltimã, quæ verè præparat materiam, non eſſe effectiuè à forma: quæ vero eſt effectiuè à forma: non eſſe præparãtem materiã. nec participare cauſalitatem materialẽ, ſed eſſe diſpoſitionem ornan-A tem, & quaſi fouentem, & conferentem vnionem formæ cum materia.

XXI. Expulſio vnius forma an cauſa materialis introductionis alterius.

Altera inſtantia eſt de introductione vnius formæ, & expulſione alterius, nã hęc expulſio eſt quaſi cauſa materialis illius. Sed hæc magis pertinet ad mutuã cauſalitatem inter materiã & formam quã ad præſens, nam forma introducta nõ expellit alteram effectiuè, ſed formaliter, vt ſupra viſum eſt: ſi aũt ſit ſermo de forma actiuè introducente aliam, reſpectu illius, expulſio formæ nullam habet cauſalitatem, ſed tantum eſt effectus ſecũdarius illius actionis. Addo etiam, expulſionem formæ impropriè dici cauſam materialẽ introductionis alterius formæ, nam potius eſt remotio cuiuſdam impedi-B menti non tam antecedens, quam ſubſequens, vel concomitans, vel ſi aliquis eſt ordo vel prioritas, eſt magis ſecundum conſiderationem noſtram, quam ſecundum veram cauſalitatem.

XXII. Feneſtræ apertio an hẽat cauſalitatem reſpectu ingreſſus lucis.

Alia inſtantia eſſe ſolet de apertione feneſtræ, & introductione lucis, quæ magis videtur vulgaris, quã Philoſophica, nam apertio feneſtræ eſt remotio cuiuſdam impedimenti ſimpliciter antecedens ordine naturæ, quia nullo modo eſt effectus introductionis lucis. Quod ſi fingamus feneſtrã aperiri ab externo vento impellẽte & introeunte, ſic apertio quidem eſt effectiue ab aere impellente: tñ ille aer vt impellens & efficiens, nullo modo eſt effectus ipſius apertionis in genere cauſæ materialis, C quia aer impellens non efficit illum motum feneſtræ vt introductus iam in locũ eius, ſed vt contingens, & imprimens illi impetũ, quod facit prius tẽpore vel inſtante, quã in locũ feneſtræ introducatur, & quã feneſtra ipſa à loco ſuo moueatur, & ita reſpectu illius efficientiæ nulla eſt cauſalitas materialis in effectu eius. Quod ſi conſideretur aer vt iã occupans locũ feneſtræ quæ aperitur, ſic nõ eſt cauſa effectiua apertionis, ſed formalis, per formalem nimirũ incompoſſibilitatem illorũ duorum corporum in eodẽ ſpatio. Et ſecũdum hanc rõnem ſi eſt mutua cauſalitas inter apertionẽ feneſtræ, & introductionem aeris, pertinet ad materialẽ & formalẽ, non ad efficiẽtem: & idem iudiciũ de illa eſt, quod D de introductione vnius formæ, & expulſione alterius. Atq; ita in vniuerſum verũ eſt, cauſam efficiẽtem non habere mutuam cauſalitatem cũ ſuo effectu niſi in genere finis: neq; Ariſtot. vnquam aliam docuit. Statim vero occurret hic Theologis difficultas de vltima diſpoſitione ad gratiam, quam illis remittimus: exiſtimamus autem iuxta hæc principia verum iudicium de illa ferendum eſſe.

Quomodo inter cauſas eiuſdem generis eſſe poſſit cauſalitas reciproca.

XXIII. In eodẽ genere cauſę ſimpliciter nulla ſũt ſui mutuo cauſę.

Vltimo dicendum eſt intra idem genus cauſæ non poſſe duas res eſſe ſibi inuicẽ cauſas ſimpliciter & ſecundum idem: ſecundũ quid aũt, & ſecundum diuerſas rõnes veluti ſpecificas intra idẽ E genus cauſæ non repugnare. Prior pars eſt ſentẽtia Ariſtotelis citatis locis, quam abſolutè ẽt docent omnes eius interpretes; & põt inductione ꝓbari, nam res quæ aliam efficit, non poteſt ab ea viciſſim fieri, & ſic de cæteris. Ratio aũt in ſingulis põt propria reddi, nam materia vel nõ habet materialem cauſam, vt materia prima, vel ſi habet, vt materia ſecunda, non poteſt eadem res, quam ipſa componit aut recipit, eſſe materia eius. Quia materia cõparatur vt pars, vel potentia receptiua ad ſuum effectum, & ad illum ſupponitur: ſi vero ipſa habet cauſam materialem, ad illam comparatur vt totum ad partem, & generationis ſeu exiſtendi ordine illam ſupponit: & ideo non poteſt eſſe talis circulus inter cauſas materiales. Nec verò inter formales, quia forma non habet cauſam formalem, vt ſupra dicebamus. In cauſa etiam finali eſt

Intra cauſam materialẽ probatur.

Intra formalem.

Intra finalem.

res ma-

res manifeſta, quia cauſa finalis vt ſic nō habet cauſam finalem: quod ſi illā habet quatenus induit aliquam rōnem medij, non pōt in eādem rem, quæ eſt mediū ad illā, vt in finem ordinari. alioqui in eodē ordine intentionis eſſet prior & poſterior, quod repugnat. In efficientibus eſt ēt manifeſta ratio, quia res quæ efficit aliā, ſupponitur eſſe, & cōſequenter facta, ſi effectione indigeat: & ideo impoſſibile eſt vt à ſuo effectu effectiuè fiat. Quod ſemper intelligendum eſt (quod in finibus etiā eſt obſeruandū) loquendo de actuali cauſalitate mutua, quæ ſimul ſit: nā loquendo tm̄ de potentia cauſandi, & diuiſim, non repugnat vt res, quæ nūc eſt finis alterius, ceſſet ab illa cauſalitate, & poſtea ordinetur ad alterā vt in finem ex libertate agentis. Et ſimiliter nō repugnaret vt res quæ nunc efficit aliā, fieret ab illa, ſi ordo cauſandi à principio fuiſſet mutatus, & res quæ nūc fit ab vna cauſa, non fieret ab illa, ſed ab alia, nā tunc ſine incōuenienti poſſet illa efficere eandem rem à qua nūc facta eſt, vt ſupra tractaui. Nunc aūt non diuiſim, ſed cōiunctim loquimur, & ſic impoſſibile eſt vt res fiat ab effectu quem facit.

Intra efficientem.

XXIV. Alia ratio generalis hic tradi ſolet, quia alias idē eſſet cauſa ſui ipſius, nā qđ eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati: qđ axioma tenet in cauſis eiuſdem generis, vt oēs dicunt, & ſpecialiter adnotauit Scot. in 4. d. 49. q. 2. & in Theorematib. 22. concluſ. vniuerſali. Nō immeritò aūt interrogare pōt aliquis, qua re illa conſecutio teneat in cauſis eiuſdem generis, non aūt diuerſorū. Deinde dubitare quis pōt, quia non ſequitur quod aliquid ſit cauſa ſui per ſe, ſed tantū per accidens, ſicut auus eſt cauſa nepotis, qđ non videtur magnū inconueniens. Ad priorem partem rn̄deo rōnem eſſe, quia in diuerſis generibus, hoc ipſo quod mutatur cauſandi modus, mutatur ēt ratio eſſendi quæ in cauſa ſupponitur ad effectū. Et cōſequenter id quod eſt cauſa ſuæ cauſæ, non eſt cauſa eius ſecundū id quod habet à ſua cauſa, ſed ſecundū aliud, vt quāuis finis ſit cauſa ſui efficientis, nō eſt cauſa eius ſecundū eſſe exiſtentiæ exercitum quod ab illo habet, ſed vt apprehenſum. At verò ſi in eodem genere duo ſe mutuo efficerent, & ſecundū eundem ordinē vnū ſupponeretur ad aliud, & è cōuerſo, quod repugnat; & vnū cauſaret aliud ſecundū illudmet eſſe quod ab illo habet, & è conuerſo, & ideo virtute cauſaret ſe ipſum. Vnde ad alterā partem rn̄detur illā cauſam dici per accidens, quia nō immediatè influit in effectū mediatum: tamen eſt cauſa per ſe ſui immediati effectus; in quo virtute cōtinetur alius effectus, & per ſe ab illo manat: & ideo perinde repugnat aliquid hoc modo eſſe cauſam ſui, ac ſi per ſe & immediatè ſe efficeret.

XXV. *Leuiores obiectiones cōtra prædicta ſoluūtur.*

Aliæ obiectiones leuiores fieri ſolent cōtra hanc concluſionem, quia in oībus generibus cauſarū videtur pati calumniā: in efficiente, quia duæ manus ſi ſint calidæ, & ſimul ſe contingant, ſe mutuo fouent & conſeruant: ſi verò ſint frigidæ, confricatione ſe mutuo calefaciunt. In diſpoſitionibus quæ ad materialem cauſam pertinent, calor verè diſponit ad raritatem, & raritas ad calorem. In finibus potentia eſt gratia operationis, & operatio ꝓpter potentiam. In formalibus deniq;, quatenus phyſicè non inueniatur illa viciſſitudo, reperitur tamen Metaphyſicè, dum vna differentia contrahit aliā, & viciſſim poteſt contrahi ab illa, nam mortale contrahit rationale, vel intellectuale latè ſumptum, vt ſi homo dicatur viuens, intellectuale, mortale: & è contrario rationale contrahit mortale.

XXVI. *Manus inuicē ſe fricātes qualiter ſe mutuo calefaciant.*

Reſpondetur tamen ad primam, duas manus, ſi æque ſint calidæ, nō ſe conſeruare mutuo agendo, ſed fortius reſiſtendo cōtrario, aut repugnando illud. Si verò ſint frigidæ, nō per ſe, ſe calefacere, ſed per accidens medio motu: & tunc vna non agit in aliā, quatenus calorem recipit media cōfricatione alterius, ſed vi mouendi ac tangendi, quā habet, & hoc modo non eſt inconueniens duas res mutuò agere in ſe ipſas, ſi per ſe agant per proprias virtutes: & nō per id quod ad inuicem recipiant, vt ſtomachus calefacit vinū calore formali & innato, & vinū calefacit ſtomachum calore virtuali quem ex ſe habet: & hoc modo non repugnat duo mutuo in ſe efficere, id tamen non eſt ſecundū proprium eſſe per quod cauſant: & ita formaliter loquendo, non fit cauſa ab effectu ſuo, quod repugnare dicimus.

XXVII. *Duæne formæ ſibi mutuæ diſpoſitiones.*

Ad ſecundam inſtantiam reſpondetur inprimis, cauſam diſpoſitiuam propriè non eſſe cauſam materialem, ſed ſecundum quid, & reductiuè, vnde illa non tam eſt mutua cauſalitas materialis, quā mutua quædam cōcordia vel proportio inter duas formas in eodem ſubiecto exiſtentes: in qua nulla eſt repugnantia. Deinde dicitur, has diſpoſitiones ſemper eſſe aliquo modo diuerſarum rationum, vt in exemplo poſito de calore & raritate, calor videtur eſſe non tantum diſpoſitio, ſed etiam aliquo modo efficiens, & tunc raritas non tam eſt diſpoſitio præparans, quam conſequens, quæ non habet propriā rationem cauſæ. Et ſimilia multa diximus de his cauſis ſupra diſp. 13. ſect. 3.

XXVIII *Duo partiales fines ſibi inuicem ſunt finales cauſę.*

¶ Deniq; de hac diſpoſitionū connexione intelligi pōt poſterior pars concluſionis. Sed præcipuè poſita eſt propter inſtantiā tertiam, ad quā cōcedimus ſecundū diuerſas rationes finiū non repugnare vt duo ſint ſibi inuicem fines, vt argumentū probat, tamen illud eſt tantum ſecundum quid, nā illi ſunt quaſi fines partiales, ex quibus vnus integer coaleſcit, qui totus cadit ſub vnam adæquatam intentionem: tamen ad illā qualemcunq; mutuā habitudinem neceſſe eſt vt illi fines in ſuo genere ſint aliquo modo diuerſarū rōnum. Ad quartū reſpondetur, hic non agere de cauſis proprijs & realib. differentiæ aūt non ſunt huiuſmodi, ſed tantum ſecūdum rationem; & adhuc illo modo differentiæ nō ſe mutuo contrahunt per ſe, ſed ad ſummum quatenus in vno communi genere coniunguntur.

Satisfit rationi dubitandi poſitæ in principio.

XXIX. VLtimo ex dictis manet expedita ratio dubitādi in principio poſita. Nam ſi quis attentè cōſideret quæ diximus, nunquam duæ cauſæ ita mutuo comparantur, vt vna ſimpliciter ſupponat aliā in exiſtendo, & è conuerſo, etiam ordine naturæ: nam finis vt eſt cauſa agentis, non neceſſario ſupponitur exiſtēs: vt verò eſt effectus, ſupponit cauſam efficiētem vt exiſtentem: forma item ſupponit materiam, nō tamen materia ſimpliciter ſupponit formam, ſed eam tantum requirit vt concomitantem ſeu conſequentem ordine naturæ. Atque ita facile vitatur circulus prioris & poſterioris in exiſtendo, etiā ſecundum naturæ ordinem. In cauſando verò ſecundum diuerſa genera cauſarum nullum habet incommodum, quia vel vna cauſalitas talis eſt vt non ſupponat exiſtentiam, vt cōtingit in fine, vel, ſi exiſtentiam requirit, non ſunt ſibi mutuo cauſæ ſecundum eſſe ſimpliciter: & ita, ſi in vna cauſa ſupponitur eſſe, ſecundum illud non eſt proprie effectus alterius, ſed ſecundum aliquid quod illi adiungitur: ſicut in forma reſpectu materiæ, & in accidentibus reſpectu ſubiecti declarauimus: & ita vitantur facile omnia incommoda in hac mutua cauſarum connexione & cauſalitate. Atq; hactenus de cauſis entis, & de prima principali huius operis parte dicta ſint.

Primi Tomi Metaphyſicarum Diſputationum finis.

ALEPH 1785435 02-28547 v. 1

Lot nos 209-10